Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA SACRAE THEOLOGIAE,

IN QVA QVICQVID IN

vtroque Testamento continetur, vt doctè, ita & piè & fideliter per Quæstiones, & Responsiones explicatur, DIVO THOMA AQVINATE Doctore Angelico autore, in tres potissimùm Partes quatuor Tomis contentas, diuisa.

CVIVS PRIMA PARS HOC PRIMO TOMO PERTRActatur, *Reuerendissimi* THOMAE A' VIO CAIETANI, *Tit. S. Xisti presbyteri Cardinalis Commentariis illustrata. Cui magno omnium Theologorum commodo adiecimus eiusdem Diui Thomæ Tractatum de Dei omnipotentia, Præscientia, Prædestinatione: Thomæ etiam à Vio Quæstiones aliquot de Infinitate intensiua, ac Tractatum de nominum Analogia, de Potentia neutra, & conceptu Entis, omni cura ac studio emendata.*

HVIC ETIAM TOTI SVMMAE ITA A' SVMMI IVDICII VIRIS expolitæ, recèns accesserunt tùm Supplementum TERTIAE PARTIS, tùm ad marginem luculentæ Annotationes: tùm etiam ab acutissimo Theologo ad singularum Quæstionũ Articulos compendiosæ conclusiones.

QVOLIBETORVM *præterea volumen in omnium sacræ Theologiæ candidatorum gratiam nunc primum adiectum fuit.*

INDICES RERVM OMNIVM SINGVLARIVM copiosissimos sequentes docent Paginæ.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iuntæ.
M. D. LXII.

BIBLIOTHECÆ OMNIENSIS SOCIETATIS IESV

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bibliopola Christiano Lectori, sacrarúmque Literarum studioso S.

NIHIL Est, quo facilius Christianus ὀρθόδοξος sinceram Dei Religionem eiúsque purum cultum, perpetuò retinere possit, quàm si tota mente totóque animi impetu in Ecclesiasticorum Doctorum lectionem incumbat ac inuigilet, vt ex illorũ pura doctrina & veram Scripturæ mentẽ assequatur (vbi enim sacra Scriptura non rectè intelligitur, ibi summo cum animæ periculo versarieſt necesse) & habeat, quo hæreticorum falsa dogmata refellere, atque eorum perfrictæ frontis audaciam frangere ac opprimere queat. Nam cùm hæretici sacrum Dei verbum ita semper misere ac perdite explicarint, vt antiquus ille Proteus non in plures formas se vertisse sit creditus, quam isti θεομάχοι nouos & varios sensus in eo excogitaruut: actum certe videbatur esse de vera Dei Religione, nisi Deus Optimus Maximus semper quosdam suo Spiritu præditos excitasset: qui vel viua voce vel scriptis homines in officio retinerent, & istorum pseudoprophetarum conatus acri animo reprimerent. Quare cùm Diuus Thomas Aquinas, Doctor angelicus admirabili Dei concilio in Christi Ecclesia excitatus esse videatur, vt quicquid in Scriptura esset difficile, subtiliter pertractaret ac explicatũ redderet (nullus enim hæresi locus relinqueretur, si verbi Dei studiosi eius scriptis darent operam) putauimus nos operæpretium facturos esse si eius Summam totius sacræ Theologiæ magnis nostris sumptibus recèns ab eruditissimis Theologis summa cum diligentia recognitam, & breuibus conclusionibus ad omnium Quæstionum Articulos appositis illustratam, ac à sexcentis mendis repurgatam, vnà cum Supplemento tertiæ partis, quam ille ob præmaturam mortem absoluere non potuit, tibi daremus. Ad hæc Commentaria Thomæ à Vio Caietani, Cardinalis tit. S. Xisti in eandem diuini Doctoris Summam eodem labore recognosci, emendari, & Annotationibus, atque Summarijs ornari & excudi vnà curauimus. Opuscula item eiusdem Caietani, & in his præcipuè, quæ ille nõ minus docte, quàm pie in Lutheranos scripsit, adiecimus. Poterat sane ille de ijs disputare, de quibus quondã S. sedis Apostolicæ legatus, Augustæ Vindelicorum cum ipso Martino Luthero concertauit, ac sui erroris conscium effecit. Hoc igitur opus ita expolitũ nostra opera & sumptibus (neq; enim aut pecuniæ aut labori vnquam pepercimus in ijs quæ cũ humano generi, tùm Christianæ Religioni ornamento fore videbantur) in lucem emittimus, vt de illo, tanquàm ex antris Cimmerijs extracto, ac pristino suo splendori restituto meritò dicipossit quod Euripides aliquãdo cecinit, Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπών.

Consule ergo æqui bonique hunc nostrum laborem, eóq; fruere: vt quum Ecclesiam Dei non paruos ex eo percepisse fructus intellexerimus, indies magis ac magis ad illius amplitudinem illustrandam nostrum augeatur studium. Vale, & nos adiuua.

* *
*

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, Dominum Oliuerium Carraphe, Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani, eiusdem tunc ordinis prædicatorum generalis Magistri, nunc sancti Xisti presbyteri Cardinalis, in primæ Partis Summæ sancti Thomæ Aquinatis expositionem, Præfatio.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret suis quæq; locis aptè disposita, summum illius bonum atque ideircò maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto egregiè dispositum aptatúmque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium plenè iudicio, sibi Aristoteles vendicauit, ita inter Theologos, quem diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam cùm priores illo permulti, singulis ac discretis de rebus volumina, quam plurima ediderint, quúmque demum in perpetuam quandam seriem Theologię sententias tum Græci aliqui autores, tum & Latini etiam redegissent, expositoréque permulti sententiarum Libros enarrallent: diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouósque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentes complexus est. Alterum verò in quadrifido illo opere: quod Summam diui Thomæ Aquinati, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinam verámque beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, déque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distinctè pertractet, tum sequentibus duobus Libris, ab homine iterum exorsus, humanas passiones omnes, earúmque fontes, ac progressus, simúlque virtutes, quæ curare vitia & passiones possint, Ethicis cunctis sacrisque autoribus copiosiùs distinctiúsque percenset. Reliqua porrò Pars (quæ numero quidem voluminum conscriptorum quarta est: ordine tamen doctrinæ tertia nuncupatur) de autore gratiæ Christo mysteriisque omnibus ad Christum pertinentibus tractat, tum verò & de ipsis sacramentis per quæ gratia confertur, postremò de optatissimo fructu gratiæ, superna videlicet beatitudine, ac supplicijs etiam damnatorum. Quod tamen ad consummationem tertiæ Partis desideratur, in quarto super sententias Libro copiosè disseritur. Atque hæc quidem tanta rerum congerie, cùm sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractat. Ea namq; styli puritas est, vt superfluat si quid addideris, arescat verò si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrarium, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententijs, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum verò sic proprius in singulis earum argumentandi modus, vt in hoc scribendi genere facilè princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur. tum verò ne quis in tam magno aceruo rerum, suspicari possit cóniuisse Aurorem, falsúmque esse, naturam quodammodò ipsam suæ indicem veritatis testemque habet. Nam si (vt Aristoteles ipse ait) illi sunt apti rerum conijcere veritatem, qui possunt in vtramque partem dubitando disquirere, quis iam dubiter Aquinatem nostrum procul à veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionum de humanis diuinisque rebus, Theoricísque illis ac Practicis proprias semper in singulis ad vtramque partem dubitationes adduxit? Nostræ verò huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cùm tamen verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens prima fronte Lectorem videatur allicere, ac facilitatem sensuum pollicei. Verùm longè aliter euenire sibi Lector intelliget, atq; ab initio existimaret: repetita enim lectio autoris huius, videtur augere potiùs, quàm decerpere sensus percipiendi difficultatem. Quódque ad hanc primam pertinet Summæ Partem, hinc facilè opinor eius eminentiam constare posse, quòd eximij Thomistarum vindices eam vel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat (cùm prima hæc Pars tot experta sit hominum iudicia, quot habet & verba) tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi namque complures, neque adeò contemnendi, magnum sibi nomen ingenij ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerunt: si, veluti munitissimas arces fortissimi Duces soleut, ita illi Partem hanc primi suis machinationibus oppugnarent. Ioannes verò Scotus egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia: quippè qui singula propè eius Partis verba labefactare contendat. Ratione igitur habita & iniuriæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, nō simplici quadam expositione sum vsus, vt fine vlla controuersia ea duntaxat attulerim, quæ ad verum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores, Scotumque præcipuè, tueri veritatem cōtenai: arduum sanè opus labor: ostúmque aggressus. Quantùm verò fœliciter, aliorum sit iudicium. Ego certè non ita prorsus sum mei obliuius, vt ad expositi Operis dignitatem parem me putem operam attulisse, cùm tamen pio saltem consilio quàm plurimos possem studiosos homines adiuuandi, diligentiáque ad honorem Dei impensa conscientiæ penitus satisfecisse me sciam. Debetur autem tibi Pater amplissime nostra hæc expositio, non eo solùm nomine, quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea, quòd è specula susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorum tutes & consulis, sed etiam ampliori quadam capacioríque ratione: quandoquidem in nito sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industriæ (quódque temporibus nostris præclarum Dei est munus) perpetuo castitatis tenore. Pontificíque iuris doctrina sacrosancti collegij veneranduis es pater: sæculique nostri decus haberis, & lucerna super candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis ordinis studiorúmque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficijs auctus, dignitatibúsque ornatus, ingrati animi vitio iure damnandus sim, si alij, quàm tibi hos quoque studiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicam. Præsertim cum tu me ad hanc eudendam expositionem adhortatus maximè fueris, vixque bene absolutam, publicari non solùm sæpè petieris, verùm etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentúmque agnosce.

In æuum vale.

PRIMAE PARTIS SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM AC CONCLVSIONVM LOCVPLETISSIMVS INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat. Quæstio Prima.

Articuli.

VTRVM præter aliàs scientias doctrina theologica sit necessaria. Artic. 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculatiua vel practica. 4
Vtrum sit dignior alijs scientijs. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum Deus sit subiectū huius scientię. 7
Vtrum sit argumentatiua. 8
Vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda. 10

De Deo an sit. Quæstio 2.

Vtrum Deum esse sit per se notum. 1
Vtrum Deum esse sit demonstrabile. 2
Vtrum Deus sit. 3

De simplicitate Dei. Quæstio 3.

Vtrum Deus sit corpus. 1
Vtrum in Deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in Deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in Deo sit compositio essentiæ, & esse. 4
Vtrum in Deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in Deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum Deus sit quocunque modo cōpositus vel totaliter simplex. 7
Vtrum Deus veniat in compositionem cum alijs. 8

De perfectione Dei. Quæstio 4.

Vtrum Deus sit perfectus. 1
Vtrum Deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnium in se perfectionem habens. 2
Vtrum creaturæ possint esse Deo similes. 3

De bono in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (suppositò quod differant ratione tantùm) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito quòd ens sit prius) omne ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate Dei. Quæstio 6.

Vtrum esse bonum conueniat Deo. 1
Vtrum Deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina. 4

De infinitate Dei. Quæstio 7.

Vtrum Deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinem. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem. 4

De existentia Dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum Deus sit vbique. 2
Vtrum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium Dei. 4

De immutabilitate Dei. Quæstio 9.

Vtrum Deus sit omninò immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium Dei. 2

De æternitate Dei. Quæstio 10.

Quid sit æternitas. 1
Vtrum Deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum sit proprium Dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantùm vnū æuum, sicut vnū tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11.

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum Deus sit vnus. 3
Vtrum Deus sit maximè vnus. 4

Quomodò Deus cognoscatur à nobis. Quæstio 12.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei. 1
Vtrum essentia Dei videatur ab intellectu creato secundum aliquā speciem creatam. 2
Vtrum essentia Dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre Dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrū aliquis intellectus creatus possit cōprehēdere Dei essentiā. 7
Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in Deo videt. 10
Vtrū in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiā Dei videre. 11
Vtrū per rationē naturalē Deū in hac vita cognoscere possimus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus Dei. Quæstio 13.

Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo propriè dicantur de ipso: an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quod dicantur analogicè) dicantur per prius de Deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen naturæ, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vniuocè, vel æquiuocè secundum quod significat Deum per naturā, per participationē, & secundum opinionē. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè proprium nomen Dei. 11
Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo. 12

De scientia Dei. Quæstio 14.

Vtrum in Deo sit scientia. 1
Vtrum Deus intelligat seipsum. 2
Vtrum Deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4
Vtrum intelligat alia à se. 5
Vtrum Deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia Dei sit discursiua. 7
Vtrum scientia Dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia Dei sit malorum. 10
Vtrum scientia Dei sit singularium. 11
Vtrum scientia Dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium. 13
Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia Dei sit variabilis. 15
Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuā, vel practicā. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantùm. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à Deo. 3

De veritate. Quæstio 16.

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantùm. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum Deus sit veritas. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8
De falsitate. Quæstio 17.
Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4
De vita Dei. Quæstio 18.
Quorum sit viuere. 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita Deo conueniat. 3
Vtrum omnia in Deo sint vita. 4
De voluntate Dei. Quæstio 19.
Vtrum in Deo sit voluntas. 1
Vtrum Deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas Dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas Dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas Dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas Dei imponat necessitatem rebus volitis. 8
Vtrum voluntas Dei sit malorum. 9
Vtrum Deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi. 11
Vtrum cõuenienter ponatur circa diuinã voluntatẽ quinq; signa. 12
De amore Dei. Quæstio 20.
Vtrum in Deo sit amor. 1
Vtrum Deus amet omnia. 2
Vtrum Deus magis amet vnum, quàm aliud. 3
Vtrum Deus meliora magis amet. 4
De iustitia & misericordia Dei. Quæstio 21.
Vtrum in Deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia Dei veritas dici possit. 2
Vtrum in Deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere Dei sit iustitia, & misericordia. 4
De prouidentia Dei. Quæstio 22.
Vtrum prouidentia Deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia. 2
Vtrum prouidentia diuina immediatè sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis. 4
De prædestinatione Dei. Quæstio 23.
Vtrum Deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrum prædestinatio ponat aliquid in prædestinato: & quid sit. 2
Vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à Deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio præ-destinationis, reprobationis, & electionis. 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 8
De libro vitæ. Quæstio 24.
Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3
De potentia Dei. Quæstio 25.
Vtrum in Deo sit potentia. 1
Vtrum potentia Dei sit infinita. 2
Vtrum Deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere, quòd ea, quæ sunt præterita, non fuerint. 4
Vtrũ Deus possit facere quæ nõ facit, vel prætermittere quæ facit. 5
Vtrum Deus possit ea, quæ facit meliora facere. 6
De beatitudine Dei. Quæstio 26.
Vtrum beatitudo competat Deo. 1
Vtrum Deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum Deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati, 3
Vtrum in beatitudine Dei includatur omnis beatitudo. 4
De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27.
Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio. 2
Vtrum præter generationẽ possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa alia processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5
De relationibus diuinis. Quæstio 28.
Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4
De personis diuinis. Quæstio 29.
De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idem, quod hypostasis, subsistentia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel substantiam. 4
De pluralitate personarum in diuinis. Quæstio 30.
Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomẽ persona, sit cõmune tribus personis in diuinis. 4
De his, quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæstio 31.
Vtrum in diuinis sit Trinitas. 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrũ dictio exclusiua solus, sit addẽda termino essentiali ? diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4
De cognitione diuinarum personarum. Quæstio 32.
Vtrum per rationem naturalẽ possit cognosci Trinitas diuinarum personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantùm quinque notiones in diuinis, vel plures. 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimodè opinari. 4
De his, quæ pertinent ad personam patris. Quæstio 33.
Vtrum patri competat esse principium filij vel spiritusanctí. 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen patris. 2
Vtrum hoc nomen Pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter. 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum. 4
De verbo in diuinis. Quæstio 34.
Vtrum verbum dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas. 3
De hoc nomine filij, quod est imago. Quæstio 35.
Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij. 2
De pertinentibus ad nomen spiritusanctí. Quæstio 36.
Vtrum nomen spiritusanctí sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritusanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritusanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritusanctí. 4
De nomine spiritusanctí, quod est amor. Quæstio 37.
Vtrum amor sit proprium nomen spiritusanctí. 1
Vtrum pater & filius diligant se spiritusancto. 2
De nomine spiritusanctí, quod est donum. Quæstio 38.
Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritusanctí. 2
De personis in comparatione ad essentiam. Quæstio 39.
Vtrum essentia in diuinis sit idem, quod persona. 1
Vtrum dicendum sit, quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. 2
Vtrum nomina essentialia prædicã la sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint appropriandа personis. 7
Quod attributum cui personæ debeat appropriari. 8
De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.
Vtrum relatio sit idem, quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectũ relationibus à personis, remaneant hypostases. 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum vel econuersò. 4
De personis per comparationem ad actus notionales. Quæstio 41.
Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrum per huiusmodi actus persona procedat de aliquo vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandi significet relationem, vel substantiam. 5
Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint. 6
De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.
Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, à qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3

Vtrum per-

Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum magnitudinem. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam. 6
De missione diuinarum personarum. Quæstio 43.
Vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantùm temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet personæ mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritusanctus. 5
Ad quos fiat missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter. 8
De prima causa omnium entium. Quæstio 44.
Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum Deus sit causa finalis rerum. 4
De creatione. Quæstio 45.
Quid sit creatio. 1
Vtrum Deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius Dei sit creare. 5
Vtrũ sit cõmune toti trinitati creare, aut propriũ alicuius psonæ. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrũ opus creationis admisceatur operibus naturæ & voluntatis. 8
De principio diuisionis rerum creatarum. Quæstio 46.
Vtrum creaturæ semper fuerint. 1
Vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. 2
Quomodò dicatur Deus in principio cœlum & terram creasse. 3
De distinctione rerum in communi. Quæstio 47.
Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à Deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à Deo. 2
Vtrum sit vnus tantùm mundus vel plures. 3
De distinctione rerũ in speciali, & primò de malo. Quæstio 48.
Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum mali. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6
De causa mali. Quæstio 49.
Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum, (quod est Deus) sit causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit causa omnis mali. 3
De substantia angelorum absolutè. Quæstio 50.
Vtrũ sit aliqua creatura omninò spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5
De angelis in comparatione ad corpus. Quæstio 51.
Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3
De angelis in comparatione ad locum. Quæstio 52.
Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possit esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3
De motu locali angelorum. Quæstio 53.
Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti. 3
De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54.
Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & passibilis. 4
Vtrũ in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua quàm intellectus. 5
De medio cognitionis angelicæ. Quæstio 55.
Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per alias species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quam inferiores. 3
De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Quæstio 56.
Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum vnus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum. 3
De cognitione angelorum quantùm ad res materiales. Quæstio 57.
Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Vtrum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5
De modo cognitionis angelicæ. Quæstio 58.
Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtram angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Verum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6
Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem, vel diuersæ. 7
De voluntate angelorum. Quæstio 59.
Vtrum in angelis sit voluntas. 1
Vtrũ voluntas in angelis sit ipsa natura eorũ, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4
De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60.
Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. 3
Vtrũ vnus angelus diligat alium naturali dilectiõe sicut seipsum. 4
Vtrũ angelus naturali dilectione diligat Deum plus quà seipsum. 5
De productione angelorum in esse naturæ. Quæstio 61.
Vtrum angeli habeant causam sui esse. 1
Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno. 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo. 4
De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ. Quæstio 62.
Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc, quòd conuerterentur in Deum. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem. 4
Vtrũ statim post vnum actũ meritorium beatitudinẽ habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare possit. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9
De malitia angelorum quò ad culpam. Quæstio 63.
Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtram angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtram aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit alijs causa peccandi. 8
Vtrum tot remanserint quot ceciderunt. 9
De pœna dæmonum. Quæstio 64.
Vtrum intellectus angeli mali sit omninò obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4
De opere creationis quò ad creaturam corporalem. Quæstio 65.
Vtrum creatura corporalis sit à Deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem Dei. 2
Vtrum fit facta à Deo mediantibus angelis. 3
Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediatè à Deo. 4
De ordine creationis ad distinctionem. Quæstio 66.
Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationẽ ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4
De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67.
Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur. 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem. 4
De opere secundæ diei. Quæstio 68.
Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis 3
Vtrum sit tantùm vnum cœlum vel plures. 4
De opere tertiæ diei. Quæstio 69.
Vtrum congregatio aquarum facta fuerit cõuenienter tertia die. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2
De opere ornatus quarto die facto. Quæstio 70.
Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrum conuenienter describatur causa productionis luminarium. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3
De opere quintæ diei. Quæstio 71.
Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1
De opere sextæ diei. Quæstio 72.
Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1
De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73.
Vtrum completio diuinorum operũ ascribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3
De omnibus septem diebus in communi. Quæstio 74.
Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei. 3
De homine quantùm ad essentiam animæ. Quæstio 75.
Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potiùs sit aliquid compositum ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7
De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76.
Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma. 1
Vtrum intellectiuum principiũ multiplicetur secundũ multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8
De his, quæ pertinent ad potẽtias animæ in generali. Quæst. 77.
Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantùm vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta. 3
Vtrum in potentijs animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum. 5
Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum oẽs potẽtiæ animę remancãt in anima à corpore separata. 8
De potentijs animæ in speciali, & primò de ijs, quæ sunt præambula ad intellectum. Quæstio 78.
Vtrum sint distinguenda quinque genera potentiarum animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4
De potentijs intellectiuis. Quæstio 79.
Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ. 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potẽtiæ. 11
Vtrum synderesis sit aliqua potentia specialis ab alijs distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis. 13
De appetitu in communi. Quæstio 80.
Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitũ sensitiuum, & intellectiuũ, sicut in potentias diuersas. 2
De sensualitate. Quæstio 81.
Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantùm, an etiam cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias. 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3
De voluntate. Quæstio 82.
Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult. 2
Vtrum voluntas sit eminentior, quàm intellectus. 3
Vtrum moueat intellectum. 4
Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. 5
De libero arbitrio. Quæstio 83.
Vtrum homo sit liberi arbitrij. 1
Vtrum liberum arbitrium sit potentia, vel actus, vel habitus. 2
Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitriũ sit eadem potentia cum volũtate vel alia. 4
Quomodò anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. Quæstio 84.
Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. 1
Vtrũ cognoscat corpora per essentiã suam, vel per aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc, quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virtutum. 8
De modo & ordine intelligendi. Quæstio 85.
Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrum species intelligibilis abstracta à phantasmatibus se habeat ad intellectũ nostrũ, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere, quàm alius. 7
Vtrum intellectus prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile. 8
Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus. Quæstio 86.
Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4
Quomodò anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea, quæ in ea sunt. Quæstio 87.
Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiam suam. 1
Quomodo cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodò intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodò intellectus cognoscat actum voluntatis. 4
Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. Quæstio 88.
Vtrum anima humana in statu præsentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium. 2
Vtrum Deus sit illud, quod à nobis primò cognoscitur. 3
De cognitione animæ separatæ. Quæstio 89.
Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat substantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. 5
Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ. 6
Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur. 8
De productione hominis quantùm ad animam. Quæstio 90.
Vtrum anima humana sit de substantia Dei, vel aliqua factum. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis. 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4
De productione corporis primi hominis. Quæstio 91.
Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediatè productum à Deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientẽ dispositionẽ. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4
De productione mulieris. Quæstio 92.
Vtrum in prima rerum productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediatè à Deo. 4
De fine siue termino productionis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæstio 93.
Vtrum in homine sit imago Dei. 1
Vtrum imago Dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago Dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago Dei sit in homine per comparationem ad essentiam vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago Dei inueniatur in homine solùm secundum mentẽ. 6
Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secũdum habitus, aut actũ. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
differentia imaginis & similitudinis. 9
De statu vel conditione primi hominis quò ad intellectum. Quæstio 94.
Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4
De his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæstio 95.
Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrũ primus homo in statu innocẽtiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æquè efficacia ad merẽdum, sicut modò sunt. 4
De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ. Quæstio 96
Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4
De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantùm ad conseruationem individui. Quæstio 97.
Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impossibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4
De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem. Quæstio 98.
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2
De conditione prolis generandæ quantùm ad corpus in illo statu. Quæstio 99.
Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2
De conditione prolis tunc generandæ quò ad iustitiam. Quæstio 100.
Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2
De conditione prolis tunc generandæ quò ad scientiam. Quæstio 101.
Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatẽ habuissent perfectũ vsum rationis. 2
De loco producti hominis in paradiso. Quæstio 102.
Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4
De gubernatione rerum in communi. Quæstio 103.
Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à Deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cesserit in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8
De effectibus diuinæ gubernationis in speciali. Quæst. 104.
Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à Deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à Deo immediatè. 2
Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4
De mutatione creaturarum à Deo. Quæstio 105.
Vtrum Deus possit immediatè mouere materiam ad formam. 1
Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum Deus moueat immediatè intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum Deus operetur in omni operante. 5
Vtrum Deus possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. 6
Vtrum omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8
De actu angelorum, qui est inuicem illuminare. Quæst. 106.
Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus quę cognoscit. 4
De locutione angelorum. Quæstio 107.
Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur Deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108.
Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantùm vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8
De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæstio 109.
Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subijciatur prælationi beatorum angelorum. 4
De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110.
Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4
De actione angelorum in homines. Quæstio 111.
Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatẽ hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum humanum. 4
De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.
Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4
De custodia hominum à bonis angelis. Quæstio 113.
Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solùm ad vltimum ordinẽ angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8
De impugnatione dæmonum. Quæstio 114.
Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5
De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.
Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia fiat causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6
De fato. Quæstio 116.
Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4
De his, quæ pertinent ad actionem hominis. Quæstio 117.
Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animę possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrũ anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4
De traductione hominis ex homine quantùm ad animam. Quæstio 118.
Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrũ omnes animę humanę fuerint simul creatę à principio mũdi. 3
De propagatione hominis quantùm ad corpus. Quæstio 119.
Vtrũ aliquid de alimẽto conuertatur in virtutẽ humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

habitus, aut actus. 7
Vtrum angelus loquatur Deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108.
Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantùm vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8
De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæstio 109.
Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subijciatur prælationi beatorum angelorum. 4
De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110.
Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4
De actione angelorum in homines. Quæstio 111.
Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatẽ hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum humanum. 4
De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.
Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4
De custodia hominum à bonis angelis. Quæstio 113.
Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solùm ad vltimum ordinẽ angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8
De impugnatione dæmonum. Quæstio 114.
Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5
De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.
Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia fiat causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6
De fato. Quæstio 116.
Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4
De his, quæ pertinent ad actionem hominis. Quæstio 117.
Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animę possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrũ anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4
De traductione hominis ex homine quantùm ad animam. Quæstio 118.
Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrũ omnes animę humanę fuerint simul creatę à principio mũdi. 3
De propagatione hominis quantùm ad corpus. Quæstio 119.
Vtrũ aliquid de alimẽto conuertatur in virtutẽ humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & articulorum & conclusionum Indicis finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM PRIMAE PARTIS DIVI THOMAE AQVINATIS ANNOTATIO.

ABSTRACTIO est duplex, scilicet formæ à materia, & vniuersalis à particularibus. quæstio. 40. articu. 3
Abstractum & concretum in diuinis idem sunt. quæst. 40. artic. 1. ad. 1
Abstrahere contingit dupliciter, scilicet componendo & diuidendo, vel per modum absolutæ considerationis. quæ. 85. artic. 1. ad. 1
Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus est angelis impossibile. quæstio. 55. articu. 2. ad. 2
Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus mediantibus sensibus, & alijs potentijs sensitiuis fit, quod animæ separatæ nõ contingit. quæstio. 89. articu. 7
Abstrahit homo vt intelligat, quod angelis non conuenit. quæstio. 85. articu. 1. ad. 2
Abstrahit Physicus, Metaphysicus, & Mathematicus differenter. quæstio. 85. articu. 1. ad. 2
Accidentia conferunt ad cognitionem, quod quid est. quæ. 18. art. 2
Accidens, quòd excedat suum subiectum in agendo non est contra eius rationem: sed quòd excedat in essendo. quæst. 115. artic. 1. ad. 5
Accidens per se non potest alterius accidentis esse subiectum nisi ordine quodam. quæstio. 77. articu. 7. ad. 2
Accidens quare magis dicitur entis, quàm ens. quæstio. 90. articul. 2
Accedia quid est & auaritia: & quòd sola superbia & inuidia sunt in dæmonibus. quæstio. 63. articu. 2. ad. 2. & 3
Actio aliqua dupliciter dicitur intellectualis, vno modo sicut consistens in intellectu, alio modo vt regulata & imperata ab aliquo intellectu. quæstio. 112. articu. 1. ad. 1
Actio est actualitas virtutis, sicut esse substantiæ, vel essentiæ. quæstio. 54. articu. 1
Actio & passio licet sint idem subiecto, proprijs tamen differunt rationibus. quæstio. 28. articu. 3. ad. 1
Actio immanens est perfectio agentis, transiens verò mobilis. q. 18. art. 3. ad. 1
Actio immanẽs non est media inter agens & obiectũ, sicut trãsiẽs: sed vnionem sequitur obiecti cum agente. q. 54. art. 1. ad. 3
Actio immanens quandam de sui ratione infinitatem habet, simpliciter scilicet, vt intelligere: vel secundum quid, vt sentire. q. 54. articul. 2.
Actio intellectiua quare remittit in nobis & non in angelis. q. 112. art. 1. ad. 3
Actio motoris non attribuitur moto nisi sicut instrumento. q. 76. art. 1.
Actio naturæ tendit ad vnum, quod est effectus per se: & nõ per accidens. q. 116. art. 2
Actio nihil aliud importat, quàm ordinẽ originis, quod est à principio: vel à causa agente motu. q. 41. art. 1. ad. 2
Actio nullius creaturæ potest esse eius substantia. q. 54. art. 1
Actio personalis producens personam nihil aliud est, quàm habitudo principij ad personam, quæ est à principio. q. 41. art. 1. ad. 2.
Actio tripliciter alicui attribuitur. vel secundum totum, vel secundum partem, vel secundum accidens. q. 76. art. 1
Actio vt dicit originem motus non ponitur in diuinis nisi Grammaticè. q. 41. art. 1. ad. 3
Actionis principium ab actione denominari potest & ab affectu actionis. q. 37. art. 2. ad. 2.
Accipere vniuocè non dicitur de filio & creatura, licèt sit vtrique commune. q. 33. art. 3. ad. 2
Actualitas per prius inuenitur in forma substantiali, quàm in eius subiecto: sed formæ accidentales econuersò. q. 77. art. 6
Actum esse posterius suo principio contingit, vel ex parte agentis, vel ex parte actionis. q. 42. art. 2.
Actus amoris tendit in bonum, quod quis vult alicui: & in eum cui vult bonum. q. 20. art. 1. ad. 3
Actus diuinus non omnis est distinctiuus, sed solũ ille, qui implicat potentiam. q. 41. art. 4. ad. 3
Actus intellectus beati, beatitudo creata dicitur. q. 26. art. 3
Actus meritorius beatitudinis angeli & ipsa beatitudo, non vnum, sed diuersa instantia respiciunt. q. 62. art. 5. ad. 2
Actus multiplices intellectus non diuersificant potentiam, sed solum qui in diuersa reducuntur principia. q. 79. art. 10. ad. 3
Actus simpliciter est prior potentia, sed in potentia est prior actu. q. 3. art. 1.
Actus voluntatis cadit & continetur sub obiecto intellectus. q. 87. articul. 4
Actu charitatis imperfectæ meremur, sed non actu perfectæ. q. 62. art. 9. ad. 1
Adam perfectus productus fuit secundum tria: naturam scilicet, vires, & omnium scientiam. q. 94. art. 3
Adam in statu innocentiæ diuinitùs subuectum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habuit: vel dicenti sibi falsum de contingentibus futuris, vel cordiũ cogitationibus posibile esse credidisset, sed non ita esse. q. 94. art. 4. ad. 5
Additio bono essentiali fieri non potest. q. 103. art. 3. ad. 3
Additio diuino esse non conuenit, sed prædicabili, vt animali. q. 3. art. 4. ad. 1
Affectus animæ non sunt in intellectu per similitudinem, neque vt in subiecto, sed sicut principiatum in principio. q. 87. art. 4. ad. 3
Affectus cogitationum ab angelis per effectum cognosci possunt. q. 57. art. 4
Affinitas non contrahitur secundum materiam, sed secundum virtutem seminis derivatam ab anima aui. q. 119. art. 2. ad. 2
Agentia quanto magis diuinas participant perfectiones, tanto magis nituntur eas transfundere in alia. q. 106. art. 4
Agens non intendit pluralitatem materialem vt finem. quæst. 47. artic. 3. ad. 2
Agens non semper est nobilius patiente. q. 79. art. 2. ad. 3
Agens per intellectum est prius agente per naturam. q. 19. art. 4
Agens per naturam non agit nisi vnum, voluntarium verò plura. q. 47. artic. 1. ad. 1
Agens primum non propter finis diligentiam agit, sicut agens imperfectum, sed vt suam communicet bonitatem. q. 44. arti. 4. ad. 1
Agens quoddam est causa fieri tãtùm sui effectus, & quoddam fieri & esse. q. 104. art. 1
Agens rationem boni & appetibilis habet inquantùm omnia sibi appetunt assimilari. q. 6. artic. 1
Agens vniuersale, licèt non sit vniuocum, non tamen est omnino æquiuocum. q. 13. art. 5. ad. 1
Agens vniuersale sufficit ad generationem animaliũ imperfectorum. q. 45. art. 8. ad. 3
Agere compositi & formæ differentia. q. 77. art. 1. ad. 3. & 4
Agere sibi simile non est aliquam naturam absolutè producere, sed est eam ad aliquid applicare. q. 45. artic. 5. ad. 1
Agere tripliciter dicitur, scilicet formaliter, effectiuè, & per modum causæ finalis. quæst. 48. artic. 1. ad. 4
Agit homo libero iudicio, bruta verò quodam, sed non libero: inanimata verò nullo. quæst. 83. art. 1
Agunt quædam libertate arbitrij, quædam verò non. q. 59. art. 3.
Amare seipsum est velle vel sibi appetere bonum: quod omnibus conuenit creaturis. q. 60. art. 3
Amore amicitiæ amat Deus rationalem creaturam, irrationalem verò amore concupiscentiæ. q. 20. art. ad. 3
Amor Dei melior est quàm eius cognitio, corporalium verò cognitio melior quàm eorum amor. quæst. 82. artic. 3
Amor essentialis & personalis penes quid differunt. q. 37. art. 1
Amor est primus motus cuiuslibet appetitiuæ virtutis. quæstio. 20. artic. 1
Amor gaudium & dilectio quomodò Deo attribuuntur, licet sint passiones. q. 20. art. 1. ad. 1
Amoris diuinæ voluntatis & nostræ differentia. q. 20. art. 1
Angeli corpora assumunt, vt per corporalium proprietates in spiritualium proprietates mens deducatur humana. quæst. 51. artic. 3. ad. 1
Angeli & natura corporalis conueniunt in vniuersi constitutione. q. 61. artic. 3
Angeli ex aëre condensando & formando corpora assumunt. q. 51. artic. 2. ad. 3
Angeli incorruptibilitas ex eius substantia sumitur, eius incorruptibilitatis signum ex eius intellectuali operatione accipimus. q. 50. artic. 5

Angeli infe-

Angeli inferiores per superiores regũtur: & omnia corporalia per angelos. q. 110. art. 1
Angeli immediatam habent præsidentiam non solùm super cœlestia corpora, sed etiam super inferiora. q. 110. artic. 1. ad. 2
Angeli, licet omnes immediatè videant diuinam essentiam, non tamen æqualiter vidẽt diuinorum operũ rationes. q. 106. art. 1. ad. 1
Angeli mittuntur in ministerium propter eos qui saluandi sunt. q. 113. art. 5. ad. 1
Angeli nominantur à simplici manifestatione diuinorum quasi nuntij Dei. q. 108. art. 5. ad. 1
Angeli numero distingui non possunt absque specifica distinctione. q. 75. art. 7
Angeli pacis amarè flebunt, tripliciter exponitur. q. 113. art. 7. ad. 1
Angeli per species inditas rerum naturas cognoscunt in vniuersali & particulari, quantùm ad formam & materiam. q. 57. art. 2
Angeli qui assistentes dicuntur, sunt qui à Deo immediatè diuinas recipiunt illuminationes: quod est primæ hierarchiæ. q. 112. art. 3. ad. 4
Angeli quomodò semper loquuntur & quomodò non. quæst. 107. artic. 3. ad. 2
Angeli ratione diuinæ visionis omnes assistentes dicuntur: sed ratione perceptionis diuinorum operum solùm angeli primæ hierarchiæ. q. 112. artic.
Angeli syllogizando non addiscunt, ita quod veritatis ignotæ cognitionem accipiant syllogizando. q. 58. art. 3. ad. 2
Angelis bonis non existentibus in cœlo, nec malis in inferno, nec bonis gaudium, nec malis pœna minuuntur. quæstio. 64. artic. 4. ad. 3
Angelis solùm intellectus & voluntas de viribus animæ competunt. q. 54. artic. 5
Angelo cuilibet impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intelligibile simul: ita quod in natura suæ speciei subsisteret, & per ipsam se intelligeret. q. 56. art. 2.
Angelorum apparitiones veteribus patribus figuræ erant incarnationis Christi. q. 51. art. 2. ad. 2
Angelus à Gregorio metaphoricè animal rationale nominatur propter similitudinem rationis. q. 51. artic. 1. ad. 2.
Angelus dicitur substantia semper mobilis: quia semper est in actu intelligendi, & non in potentia. q. 50. artic. 1. ad. 2.
Angelus duplicem habet verbi cognitionem. s. vnam naturalem & alteram gloriæ. q. 62. artic. 1. ad. 3
Angelus habet potentiam intellectiuam totaliter completam per species connaturales, anima verò non. q. 55. art. 2
Angelus licet sit incorporeus, potest tamen motus eius in loco esse continuus. q. 53. artic. 1
Angelus, licèt sit suprà tempus, quod est numerus motus cœli, eius tamen operatio tempore mensuratur. q. 61. art. 2. ad. 2
Angelus mora non indiget ad motum localem si hominem loco derelinquat vt eum custodiat. q. 115. artic. 6. ad. 3
Angelus naturæ ordine inferior dæmonibus præest. licet superioribus ordine naturæ. q. 109. artic. 4. ad. 3
Angelus non ita agitur ab actore naturæ quod non agat libera voluntate. q. 60. artic. 1. ad. 2
Angelus non mouetur localiter ad cognitionem acquirendam, sed ad aliquid operandum in loco. q. 55. artic. 2. ad. 3
Angelus numquàm est in potentia intelligens respectu suæ essentiæ. q. 56. artic. 1
Angelus per accidens mouetur ad motum corporis assumpti & nõ ad motum cœli cuius ipse est motor. q. 51. artic. 3. ad. 3
Angelus per immaterialia intelligibilia materialia cognoscit, homo verò econuersõ. q. 84. artic. 7
Angelus post electionem habet liberum arbitrium inflexibile, homo verò non. q. 63. art. 6. ad. 3
Angelus potest moueri de loco ad locum impertransito medio: quod corpori mobili est impossibile. q. 53. artic. 2
Angelus quare dicitur intellectualis: & homo rationalis. quæst. 58. artic. 3
Angelus quare dicitur mens vel intellectus, & anima non. quæst. 54. artic. 3. ad. 1
Angelus quare dicitur mens vel intellectus. q. 76. artic. 1. ad. 3
Angelus quare inclinatur secundum totam suam virtutem in rem apprehensam: & homo non. q. 62. art. 6
Angelus quilibet dicit determinatum gradum perfectionis secundum speciem. q. 50. artic. 4
Angelus quod est in appetitu & apprehensione phantastica hominis & animalium, potest cognoscere. q. 57. artic. 4. ad. 3
Angelus solo intellectu cognoscit quæ homo per plures potentias cognoscit. q. 57. art. 2
Anima alienata à sensibus potest quædam futura cognoscere, similiter & bruta. q. 86. art. 4. ad. 3. & 4
Anima cognitione imaginis in Dei cognitionẽ ducitur. q. 83. art. 8
Anima cognitionem veritatis non habet inditam naturaliter sicut angelus, sed à rebus acceptam. q. 76. art. 5
Anima cognoscit seipsam per suum actum reflexiuè. q. 89. art. 2
Anima corpori nunc vnita vitam communicat, in futuro verò immortalitatem. q. 97. artic. 3
Anima necessariò corpori vnibilis est propter ipsius operationem. q. 70. artic. 3
Anima corrupto corpore remanet in suo esse incorruptibilis subsistens. q. 76. artic. 1. ad. 2
Anima de omnibus rebus iudicat per primam veritatem. quæst. 19. artic. 6. ad. 1
Anima despotico principatu corpori dominatur, & intellectus irascibili & concupiscibili politico. q. 81. art. 3. ad. 2
Anima est primum principium vitæ, & non aliquod corpus. q. 75 artic. 1
Anima est quandóque intelligens in potentia: & scientiam à rebus acquirens. q. 90. artic. 1
Anima est quodammodò omnia. q. 16. art. 3
Anima est quo primò nutrimur, sentimus, mouemur, secundum locum & intelligimus. q. 76. artic. 1
Anima generati causatur ab anima generantis, vel à virtute ab ipsa in semine deriuata. q. 112. artic. 1
Anima inquantùm forma non ordinatur ad, vlteriorem actum, sed est finis generationis. q. 77. art. 1
Animalia diuina dispensatione in paradisum fuerunt adducta, species verò diaboli operatione. q. 102. arti. 2. ad. 2
Animalia perfecta non sola virtute cœlestis corporis possunt generari. q. 91. art. 2. ad. 2
Anima licet sit vnita materiæ: virtutem tamen habet superantem materiam. q. 76. art. 1. ad. 3. & 4
Animalium quæ decisa viuunt partes non carent sensu & appetitu. q. 6. artic. 3
Anima naturaliter corpori vnitur: quia est imperfecta & in potentia in genere intelligibilium. q. 51. art. 1
Anima vt est vnita corpori naturaliter, non cognoscit nisi quæ habent formam in materia. q. 12. art. 11
Anima nihil eorum quæ cognoscit habet in sui natura, aliter non cognosceret. q. 75. art. 2
Anima non eo modo quo comparatur ad totũ comparatur ad partes, sed secundum prius & posterius. q. 76. art. 8
Anima nullum corpus mouere potest præter vnitum sibi. quæstio. 117. artic. 4. ad. 1
Anima omnes perfectiones aliarum formarum in se completissimè continet. q. 76. artic. 4
Anima omnium potentiarum suarum est principium, sed non omnium est subiectum. q. 77. art. 8
Anima producitur à Deo dispositè materia per actionem agentis. q. 118. art. 1. ad. 3
Anima quare dicitur spiritus. q. 97. art. 3
Anima quare vltimum gradum intellectualitatis tenet: & non angelus. q. 75. art. 7. ad. 3
Anima quod sit forma carens materia, duplex ratio. q. 75. art. 5
Anima separata cognitionem confusam & non propriam habet de omnibus naturalibus. quæst. 89. art. 3
Anima separata per species infusam de rebus habet cognitionem: angelus verò perfectam & etiam singularium. q. 89. art. 4
Anima separata quare non dicitur persona. q. 29. art. 1. ad. 5
Anima separata quibus speciebus intelligit. q. 89. art. 1. ad. 3
Anima separata quomodò prius cognita non cognoscit per conuersionem ad phantasmata. q. 89. art. 6
Anima separata singularia intelligit per influxum specierum ex diuino lumine. q. 89. art. 7
Anima si per modum, qui competit substantijs separatis, intelligeret confusè & perfectè cognosceret. q. 89. art. 1
Animam aliquid sentire cũ corpore & sine corpore quomodò, contingit. q. 77. art. 5. ad. 3
Animam esse incorpoream & subsistentem ex eius intelligibili operatione probatur: cuius ipsa est principium. q. 75. art. 2
Animam fieri sine corpore, est ipsam non habere naturalem perfectionem. q. 90. artic. 4
Animam se cognoscere per actum intellectus dupliciter contingit. q. 78. artic. 1
Animam sentire vel intelligere, simile est, ac si dicat aliquis ipsum texere vel ædificare: hæc non est sententia Arist. q. 75. art. 2. ad. 2
Animam vniri corpori vt forma vel vt motor, differentia receptionis vnionis ad corpus. q. 76. art. 6
Animæ quare multiplicantur in vna specie. & non angeli. q. 76. art. 2. ad. 2
Animæ ratio est vt sit forma corporis misti maximè reducti ad æqualitatem complexionis. q. 76 art. 5
Animæ ratio personæ non conuenit. q. 75. art. 4. ad. 2
Animæ rationali quare non sunt sibi determinata auxilia à natura. q. 86. artic. 5. ad. 4
Animæ rationalis & aliarum formarum diuersus productionis modus. q. 90. art. 2

Ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Animæ separatæ & coniunctæ diuersus intelligendi modus.quæst. 75.artic.6.ad.3
Animæ separatæ se mutuò perfectè cognoscũt,angeli verò imperfectè.quæst.89.artic.3
Animæ sensitiuæ nulla est per se operatio,sed solum coniũcti.quæstio.75.artic.3
Animæ viri corpori est naturale,à corpore etiam separatæ naturalis aptitudo inest ad vnionem.quæstio.76.articulo.1.ad.6.
Analogi propria ratio in vno tantùm reperitur, vniuoci verò in omnibus de quibus dicitur.quæst.16.artic.6
Analogum in diffinitione omnium analogatorum ponitur.quæst. 13.artic.6
Antichristo,præscitiũ,& infidelibus quare dantur angeli ad eorum custodiam.quæst.113.artic.4.ad.4
Appetitus animalis formam sequitur apprehensam, naturalis verò ex natura in aliquid conueniens.quæstio.78.articu.1.ad.3
Appetitus duplex distinguitur in homine: sequens cognitionem, & non in angelo.quæst.59.artic.1.ad.1
Appetitus naturalis in omni creatura inuenitur. quæst.60.articu.1
Appetitus necessariò sequitur formam naturalem siue apprehensam per sensum vel intellectum,vt virtus distincta. quæ.80.art.1
Appetitus rerum est triplex: scilicet naturalis,animalis, & rationalis siue intellectualis.quæst.19.artic.1
Appetitus rerum in finem triplex distinguitur.quæst.59.artic.1
Appetitus sensitiuus quare magis dicitur obedire rationi quàm intellectui. quæst.91.artic.3
Appetitus sensitiuus quare tantùm vno modo mouetur,intellectus verò pluribus.quæst.92.artic.2.ad.3.
Appetitu intellectiuo appetere possumus ea bona, quæ sensus non capit.quæst.80.artic.2.ad.2
Appetitu naturali nihil appetit æquiparantiam superioris naturæ. quæst.63.artic.3
Appetunt omnia Deum appetendo proprias operationes inquantùm sunt quædam similitudines diuini esse. quæst.6.artic.1.ad.2
Appetunt omnia Deum vt finem quocũque appetitu appetãt,siue intelligibili siue sensibili siue naturali.quæst.44.artic.4.ad.4
Aquarum congregationes quadruplex expositio. quæstio.69. articu.1.ad.2
Aquæ cuius naturæ sunt quæ sunt supra lucem.quæst.68.artic.3
Aquis duo loca assignantur positione contraria,non tamen eadem sed positione diuersa.quæst.68.artic.3.ad.1
Archangeli nominantur respectu inferiorum: & angeli respectu superiorum medij existentes.quæst.108.artic.5.ad.4
Arreptitij eò cognoscuntur quia multa loquuntur quæ nunquàm studuerunt:vt versus & diuersa idiomata.quæst.105.artic.5
Ars imitatur naturam in sua operatione:non tamen agit vt principale agens,sed vt coadiuuans ipsum.quæst.117.artic.1
Assimulatio generantis ad genitum secundum formam attenditur non secundum materiam.quæst.19.artic.1.ad.2
Astrologi aliquando vera prædicunt de actibus humanis in communi maximè,& non in speciali.quæst.115.artic.4.ad.4
Autoritati scripturæ standum est in his,quę naturam excedunt:vbi verò authoritas deficit,sequi debemus naturæ cõditionem. quæstio.101.artic.1
Augmentum virtutis intellectiuæ ex diuina gratia illuminatio dicitur intellectus.quæst.12.artic.5.ad.1

BEati quomodò vident omnia quæ hic aguntur: non beati verò minimè.q.89.art.8
Beati tres dotes habent tribus theologicis virtutibus correspondentes.q.12.art.7
Beatitudinem angelus non est consecutus quam in primo instanti suæ creationis merebatur.q.73.art.5.ad.4
Beatitudinem consequi sine diuino auxilio est impossibile.q.62. artic.2
Beatitudinem vt quis consequatur natura & gratia requiruntur.q. 73.art.1.ad.1
Beatitudinis determinati gradus non ex ipsa re visa:sed ex determinatis modis visionis sumuntur.q.62.art.9
Beatitudo diuina eminentissimè continet omne desiderabile cuiuscunque beatitudinis veræ vel falsæ.q.26.art.4
Beatitudo est bonum perfectum intellectualis naturæ:cuius est cognoscere suam sufficientiam in bono,quod habet.q.26.art.1
Beatitudo est duplex, scilicet actus beatitudinis quæ est beatitudo creata:& obiectum actus.q.16.art.3
Beatitudo est intellectualis vel rationalis naturæ vltima perfectio: ideò naturaliter desideratur.q.62.art.1
Beatitudo in actu consistit:& non in habitu.q.58.art.1
Beatitudo præintelligitur esse in actu intellectus, quàm in actu voluntatis.q.26.art.2.ad.2
Benedictio ad multiplicationem pertinet creaturarum & sanctificatio ad quiescendum in Deo.q.73.art.3
Benedictio homini reiterata fuit propter quandam specialem multiplicationis rationem.q.72.art.1.ad.4
Bene operari affectum & rationem requirit.q.113.art.1.ad.2
Bona multa tollerentur si Deus nullum malum permitteret. q. 48. art.2.ad.3
Boni & mali naturali cognitione Deum cognoscere possunt:sed solum boni per gratiam.q.12.art.12.ad.3
Bonitatem perfectam & vniuersalem homo consequi potest: quia beatitudinem potest adipisci.q.77.art.2
Bonitas Dei est causa rerum non ex necessitate: quia ipsa diuina bonitas non dependet ex rebus creatis.q.104.art.3.ad.2.
Bonitas essentialis rei melior esse non potest: accidentalis verò sic. q.25.art.6
Bonitas rei creatæ non est essentia eius, sed aliquid superadditum. q.6.art.3.ad.3
Bonitas,sapientia, & huiusmodi nomina significãt ipsas perfectiones absolutè,& non diuinam naturam.q.13.art.9.ad.3
Bonitatis gradus est duplex, scilicet vt aliquid sit ita bonum, quòd non possit deficere.alius verò, quòd possit à bono deficere.q.48. articul.2
Bonum aliquod multipliciter consequimur.q.103.art.2.ad.1
Bonum aliquod Deus volendo vult malum tali bono connexum. q.19.artic.9
Bonum commune subtrahi non debet propter malum particulare vitandum.q.92.art.1.ad.3
Bonum dicitur vnumquodque bonitate diuina sicut principio effectiuo exemplari & finali: bonitate verò inhærente bonum dicitur similitudine bonitatis diuinæ.q.6.artic.4
Bonum est triplex, quoddam quod totaliter per malum tollitur, quoddam quod non totaliter tollitur nec diminuitur, & quoddam quod non totaliter tollitur:sed diminuitur.q.48.art.4
Bonum & malum dicuntur genera non simpliciter:sed contrariorum, eo quod habitus & priuatio in omnibus contrarijs saluantur.q.48.art.1.ad.1
Bonum & malum sunt differentiæ & constitutiæ in moralibus. q.48.art.1.ad.2
Bonum & verum adinuicem se includunt in ratione vniuersalis & particularis.q.16.art.4.ad.1
Bonum non addit supra ens nisi rationem appetibilis.q.5.art.3.ad.1
Bonum per essentiam est prius bono per participationem.quæst.3. artic.2
Bonum per se est obiectum voluntatis:malum verò secundariò,& per aliud.q.20.art.1
Bonum quod volo non facio:sed malũ quod odio illud facio quomodò intelligitur.q.83.art.1.ad.1
Bonum quomodò dicitur diffusiuum sui esse.q.5.artic.4.ad.2
Bonum quomodò est in re & verum intellecta.q.16.art.1
Bonum rationem appetibilis habet & perfecti.q.5.art.1
Bonum simpliciter est ens secundum quid & ens simpliciter est bonum secundum quid.q.5.art.2.ad.1
Bonum subsistens amore amicitiæ amatur,inhærens verò concupiscentiæ.q.60.arti.3
Bonum vel malum hominis penes bonã vel malam operationem consideratur vel bonum vel malum vsum rerum.q.48.art.6
Bonum verum & ens conuertuntur adinuicem: & solum ratione differunt.q.16.art.3
Bonum vniuersale naturaliter magis diligit vnumquodque particulare quàm suum proprium bonum particulare.quæst.60.art. 5.ad.1
Bonum vniuersale solùm potest sufficienter mouere voluntatem. q.105.art.4
Bonum vtile terminat secundum quid motum appetitus:honestum verò simpliciter: sed delectabile vt quies in re desiderata.quæst. 5.artic.6

CAlor agit virtute formæ substantialis,cuius est instrumentũ ad formam substantialem.q.115.art.1.ad.1
Charitas non est in concupiscibili,sed in voluntate solùm. quæst. 59.artic.4.ad.3
Caro concupiscit aduersus spiritum: quia passiones rationi repugnant.q.95.art.2.ad.1
Caro secundum speciem est de integritate naturæ:& quomodò manet & quomodò non.q.119.art.2.ad.2
Casualia diuinam demonstrant gubernationem.q.103.art.5.ad.1
Casualia & fortuita non in corpora cœlestia reducuntur,sed in diuinam prouidentiam.q. 116.art.1
Causa fieri tantùm alicuius effectus directè non est causa eius esse & conseruari.q.104.art.1
Causa secunda instrumentalis inquãtum per aliquid sibi proprium dispositiuè operatur ad effectum superioris agentis eius participat actionem.q.45.art.5
Causalitas Dei se extendit ad vniuersalia & individualia principia. q.22.art.2
Causas completas esse plures vnius & eiusdem rei est impossibile. q.52.art.3
Causæ contingentes sunt de perfectione vniuersi.q.22.artic.4

Cœli

Cœli multiplex acceptio,scilicet propriè,participatiuè, & metaphoricè.q.66.art.3.ad.2
Cœlum empyreum quomodò influit in corpora mobilia.q.66.artic.3.ad.2
Cœlum impossibile est esse factum ex materia tempore præexistente.q.68.artic.1
Cœlum,materia corporalis,tempus,& natura angelica sunt simul creata q.46.art.3
Cerebri nimia humiditas in pueris neruos inhabilitat ad motum. q.99.artic.1
Cherubin plenitudo scientiæ nominatur quantùm ad quatuor.q. 108.artic.5.ad.5
Christi comestio post resurrectionem fuit vera & naturalis:sed nõ angelorum in corporibus assumptis.q.51.art.3.ad.5
Christi humanitas ratione vnionis & beata virgo:quia mater,quandam infinitam dignitatem habent.q.25.art.6.ad.4
Christo dedit Deus nomen quod est super omne nomen,scilicet vt verus Deus esset.q 20.art.4.ad.1
Christum nominat Apostolus filium dilectionis Dei inquãtum superabundanter à Deo est dilectus,non quòd dilectio sit principium generationis filij.q.41.art.2.ad.2
Christus cum Deo patri regnum tradiderit,euacuabit omnem principatum & potestatem, scilicet cum fideles perduxerit ad Deo fruendum.q.108.art.7.ad.1
Christus fuit in Adam secundum corpulentam substantiam:& non secundum rationem seminalem.q.119.art.2.ad.4
Christus in principio suæ conceptionis fuit plenus omni sapientia & gratia,ad quem facta fuit missio inuisibilis.q.43.art.6.ad.3
Christus inquantùm solus est verus Deus & naturalis Dei filius,dicitur vnigenitus:alij verò metaphoricè & per similitudinem dicuntur filij.q.41.art.3
Christus quomodò dicitur habuisse angelum sibi deputatum:cùm fuerit comprehensor.q.113.art.4.ad.1
Christus simul fuit viator & comprehensor.ideò mereri potuit.q. 62.artic.9.ad.3
Circunscribi termini essentialibus omnibus creaturis est commune,sed non localibus.q.50.art.1.ad.3
Cogitatio hominis quid impedit ne ab homine cognoscatur.q.57. artic.4.ad.1
Cogitationes cordis & voluntatis affectiones solus Deus cognoscit: ex affectu verò angelus,homo,& dæmones.q.57.art.4
Cogitare est veritatem inquirere,quam intellectus perfectè contemplatur cùm eam attingit.q.34.art.1.ad.2
Cogitatiua dicitur ratio particularis:quia est collatiua intentionum individualium.q.81.art.3
Cognitio Adæ in statu innocentiæ media fuit inter præsentem & futuram scilicet gloriæ.q.94.art.1
Cognitio animæ coniunctæ perfectior est cognitione ipsius separatæ.q.89.art.1
Cognitio animæ separatæ respectu rerum naturalium est imperfecta & confusa.q.89.art.5.
Cognitio animæ separatæ respectu singularium est per influxum specierum ex diuino lumine.q.89.art.7
Cognitio confusa prior est in nobis cognitione determinata.q.14. artic.6
Cognitio confusa prior est determinata tam secundũ sensum quàm secundum intellectum.q.85.art.3.
Cognitio contingentis dupliciter contingit, scilicet in se & in sua causa,quæ se habet ad opposita.q.14.art.13
Cognitio Dei in cõmune & confusè est nobis naturaliter inserta: inquantum ipse homo beatitudinem naturaliter desiderat.q.2. artic.1.ad.1
Cognitio & dilectio Dei est triplex,scilicet,naturalis, per conformitatem gratiæ,& per similitudinem gloriæ,secundum quam triplex imago distinguitur.q.93.art.4
Cognitio indistincta media est inter potentiam & actum.q.85.art.3
Cognitio magis & minus vniuersalis in separatis per ordinem ad primum sumenda est.q.55.art.3
Cognitio naturalis dæmonis de Deo perfectior est naturali nostra cognitione ipsius.q.64.art.1.ad.2
Cognitio naturalis hominis est quæ ortum habet à sensu.q.12.art.4
Cognitio naturalis hominis perfecta non est absque compositione & diuisione.q.85.art.5
Cognitio practica optima est,quæ non solùm vniuersalia,sed & minima particularia cognoscit.q.105.art.6
Cognitio per medium vniuersale est perfectior cognitione in vniuersali naturæ rei.q.55.art.3.ad.2
Cognitio rei contingit dupliciter, scilicet in se per propriam speciem,vel in alio,scilicet per speciem continentis.q.14.art.5
Cognitio rei est triplex.s.per essentiam essentiæ, per præsentiam similitudinis,& per similitudinem à re acceptam.q.56.art.3
Cognitio veritatis est duplex.s.naturalis,& per gratia:quæ diuiditur in speculatiua & affectiuã quę producit amorẽ Dei.q.64.ar.1
Cognitio vespertina est ipsius rei creatæ secũdum quod in propria natura consistit:matutina verò secũdum quod res sunt in verbo.q.58.art.6
Cognitione naturali angelus nõ ea potest cognoscere quæ ex pura Dei voluntate dependent.nec alterius cogitationes.q.57.art.5
Cognitionis ænigmaticæ duplex est obscuritas:prima creaturæ respectu Dei:secunda qua homo impeditur à consideratione intelligibilium per sensibiliũ occupationem. Et hæc ex peccato consecuta est.q.94.art.1.ad.3
Cognitionis naturalis angeli & animæ differentia.q.55.art.2
Cognitionis naturalis Dei,angeli,& hominis differentia.q.12.ar.4
Cognitionis in propria specie & in suo simili differentia.q.12.art.9
Cognita specie intelligibili alicuius ab aliquo non sequitur cognitio eius cogitationis.q.57.art.4.ad.2
Cognoscere aliquid in seipso non opponitur ei vt cognoscitur in sua causa. Nec incõueniens est aliquid cognosci per duo media. q.58.art.7.ad.3
Cognoscere plures aut pauciores effectus in causa est secundũ modum intellectus.q.12.art.8
Cognosci aliquid per diuersa media non incõuenit.q.62.art.6.ad.1
Cognoscibile quod est infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato.q.12.art.6
Cognoscibilis diuersa ratio diuersitatem scientiarum inducit.q.1. artic.1.ad.2
Cognoscit Deus omne verum,non tamen vult omne bonum.q.19. artic.6.ad.2
Cognoscitur aliquid in aliquo dupliciter,vel sicut in obiecto cognito,vel sicut in principio cognitionis.q.84.art.5
Colores quare imprimũt suas similitudines in sensum & ephãtasma tamen in intellectum.q.85.art.1.ad.3
Communia respectiua quare sunt posteriora propriis personarum. q.33.art.3.ad.1
Communitas possessionum causa est discordiæ in præsenti statu.q. 8.art.1.ad.3
Conclusionem eandem demõstrant mathematicus & naturalis:sed mathematicus per medium abstractum à materia sensibili:naturalis verò per medium circa materiam sensibilem.q. 1.art.1.ad.2.
Concordia quæ est in dæmonibus nõ est ex amicitia:sed ex eorum communi nequitia.q.109.art.3.ad.2
Confirmari in iustitia est beatificari aperta Dei visione.q.100.art.2
Comparabilia non sunt quæ in diuersis generibus continentur.q. 6.art.2.ad.3
Complexioni hominis quæ sunt arma & regumẽta animalium repugnant.q.91.art.2.ad.2
Compositio est de ratione causati.q.3.art.7.ad.1
Compositio est duplex in rebus materialibus,& vna tantùm in spiritualibus.q.50.art.2.ad.3
Compositio ex actu & potentia sola in substantijs immaterialibus inuenitur.q.75.art.5.ad.4
Compositum est aliquid quod nulli partium conuenit.q.3.art.7
Comprehendi dicitur si res perfectè cognoscitur sicut cognoscibilis est.q.14.art.3
Comprehensio dicitur dupliciter:& quomodò est vna de tribus dotibus animæ.q.12.art.7.ad.1
Conscientia ordinem scientiæ ad aliquid importat:quod fit tripliciter.q.79.artic.13
Conseruare res in esse,est eis conferre esse.q.9.art.2
Consilium vt dicit inquisitionem non est in Deo:sed ratio prudentiæ in ipso est & prouidentiæ.q.22.art.1.ad.1
Consummatio operum naturæ fuit septimo die:in incarnatione Christi consummatio gratiæ:in fine mundi consummatio gloriæ.q.73.art 1.ad.1
Contemplatio impeditur in nobis ex exteriori operatione, quod non fit in angelis.q.112.art.1.ad.3
Contingentia & casualia diuinæ prouidentiæ subduntur.q. 22.artic.2.ad.1
Contingentia penes causas proximas attenditur. quæsti 0.14.artic. 13.ad.1
Contingentia secundum quod subsunt diuinæ scientiæ sunt necessaria.q.14.arti.13.ad.3
Contingenter nihil euenire potest respectu causæ vniuersalis.q. 103.artic.7
Contingit aliquid in rebus naturalibus præter naturam dupliciter. q.105.art.6.ad.1
Continentia nunc est laudabilis,quod in statu innocentiæ nõ fuisset.q.98.art.2.ad.3
Continuitatis motus angeli & corporis mobilis differentia per applicationem virtutis & magnitudinis ad locũ:& solutio demonstrationis Aristo.q.53.art.2.ad.1
Contraria simul esse non posse quomodò intelligitur:cùm tamen bonum & malum simul esse possint.q.48.art.3.ad.3
Contrarietas quomodo est in intellectu componente & diuidente. q.89. artic.5

Contra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Contrarium alterius contrarij esse causam quomodò contingit.q. 49.artic.1.ad.2
Conuersio in Deum est triplex,scilicet per gratiam perfectam: habitualem:& præparationé ad ipsam, quod fit diuina operatione. q.62.artic.2.ad.3
Corpora animata quare non accipiunt immediatè debitam quantitatem:sicut corpora inanimata.q.78.art.2.ad.3
Corpora cœlestia ideò sunt incorruptibilia,quia non habent materiam contrarietati subiectam.q.75.artic.5
Corpora cœlestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente: & non solùm naturaliter grauia & leuia.q.70.art.3
Corpora cœlestia necessariò ponuntur principium generationis & corruptionis inferiorum.q.115.art.3.ad.2
Corpora cœlestia non imprimunt directè in hominis voluntatem: sed per accidens & indirectè.q.115.artic.4
Corpora cœlestia quia non habent nisi naturalem operationem: malum inordinationis in eorum naturali operatione esse nõ potest.quæst.63.art.1.ad.2
Corpora cœlestia quomodò in dormientibus imprimunt quædam signa futurorum in eorum imaginatione.q.86.art.4.ad.2
Corporalium & incorporalium diuersa ratio continentiæ essendi in loco.q.8.art.1.ad.2
Corpora non viuentia generant sibi simile immediatè: viuentia verò vtróque modo.q.118.artic.1
Corpora plura simul esse in eodem loco est impossibile. q.67.art.2
Corporis cœlestis & corruptibilis differentia,consequendi suã perfectionem.quæst.58.artic.3
Corpus humanum a duobus: interiori & exteriori corrumpi potest,scilicet cõsumptione humidi,& aëris infectione.q.102.art.2
Corpus humanum & exteriora ex apprehensione animæ quomodò immutantur.q.117.artic.3.ad.3
Corpus infinitæ potentiæ si daretur moueret in nõ tempore:quod non facit virtus infinita intelligentiæ.q.25.art.2.ad.3
Corpus impassibile: vt cœleste non est vnibile animæ rationali.q. 91.art.1.ad.2
Corpus requiritur ad actionem intellectus propter phantasmata.q. 75.artic.2.ad.3
Corrumpi est formam separari à materia.q.50.artic.5
Corrumpi per se siue per accidens: non conuenit formæ habenti esse per se.q.75.art.6
Corruptionem omnem à muliere Deus potest auferre corporis & mentis:non tamen,quod corrupta non fuerit.q.25.art.4.ad.3
Corruptiones & defectus in naturalibus: quare sunt de intentione naturæ vniuersalis.q.22.art.2.ad.2
Corruptibile & incorruptibile secundum formas non faciunt composita genere differre.q.76.artic.3.ad.2
Corruptibilis & incorruptibilis corporis per naturam impossibile est quod sit vna materia.q.66.artic.2
Costa Adæ fuit de perfectione eius, prout erat principium speciei humanæ,& non vt erat individuum: & quomodò multiplicata fuit.q.92.art.3.ad.1.& 2
Creatio animæ non est ante corpus:sed simul creatur cùm corpori infunditur.q.118.artic.3
Creatio est media inter Deum & creaturam:& quomodò est creatura & relatio.q.45.art.3.ad.2.& 3
Creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi.q. 41. art.2.ad.2
Creatio ordinẽ originis præsupponit.s. filij à patre, per quẽ omnia facta sunt:& spiritus sancti ab vtroque: per quem omnia gubernantur.q.45.art.6.ad.2
Creare demonstrat potentiam infinitam non ex re facta,sed ex modo faciendi.q.45.art.5.ad.3
Creatura corporalis quia particulare quoddam bonum est:sequitur contrarietas in ea.q.65.art.1.ad.2
Creatura ens & bonum denominatur à primo ente per modum cuiusdam assimilationis.q.5.art.4
Creatura ex se non retrahit hominem à Deo, sed ab vsu vtentis.q. 65.art.1.ad.3
Creatura materialis simpliciter ex parte formæ finita est secundum rationem materiæ,infinita secundum quid.q.50.art.2.ad.4
Creatura quælibet sic se habet ad Deum, sicut aër ad solem illuminantem.q.104.art.1
Creatura quomodò dicitur odio haberi à Deo.q.20.art.2.ad.4
Creatura rationalis libere & per se agit: irrationalis verò mota à Deo.q.19.art.12.ad.3
Creatura rationalis licet habeat dominiũ sui actus: indiget tamen gubernari à Deo.q.103.art.5.ad.3
Creatura spiritualis requiritur ad perfectionem vniuersi.q.50.arti.1
Creaturam esse Deo similẽ conceditur,sed nõ econtra.q.4.art.3.ad.4
Creaturam non redigi in nihilum natura demonstrat.q.104.arti.4
Creaturæ dupliciter sunt in Deo:vel sicut in conseruante, vel sicut in sciente quæ sunt vita in Deo.q.18.art.4.ad.1
Creaturæ essentialibus principijs distinguntur: & non per relationes.q.39.art.1.ad.1
Creaturæ in quibus apparuit spiritussanctus mysterio angelorum sunt factæ ad personam spiritussancti significandam: & non angeli.q.43.art.7.ad.3
Creaturæ,quod se per seipsam conseruet in esse:& non potest communicari à Deo.q.104.art.1.ad.2
Creaturis spiritualibus triplex mensura conuenit secundum tria in ipsis considerata q.10.art.5.ad.1
Custodia angelorum multiplicem habet effectum. quæst.113.arti.5. ad.2
Custodia angelorum non solùm hominibus, sed & toti naturæ & corporeæ & super dæmones datur.q.113.art.3
Custodia homini dupliciter adhibetur:scilicet quãtum ad effectum bonum,& quantum ad media ad bonum.q.113.art.1.ad.3
Damnandi quare sunt plures,& pauciores saluandi.q.23.ar.7.ad.3
Debitum est duplex, sicut duplex ordo, scilicet creaturæ ad Deum & creaturæ ad creaturam.q.21.art.1.ad.3
Defectus in omni creatura negatiue inuenitur,& non priuatiue.q. 12.art.4.ad.2
Dei, angeli, & corporis non est eadem ratio essendi in loco.qu.52. arc.2
Dei, hominis, & angeli triplex modus cognoscendi actum intellectus.q.87.art.1
Dæmon & anima ad corpus non secundum eandem causæ habitudinem comparantur.q.52.art.3.ad.3
Dæmon post primum instans,in quo naturalem motum habuit ad bonum impedimentum præstitit beatitudini: ideò in malo est confirmatus.q.63.art.6.ad.3
Dæmones certis constellationibus vocati,quare magis veniunt.q. 113.artic.5.ad.2
Dæmones circa visibilia operantur non formas imprimendo, sed corporalia semina adhibendo.q.105.artic.1.ad.1
Dæmones & angeli imaginarias apparitiones quomodò causare possunt.q.111.art.3
Dæmones & angeli duobus modis sensum immutare possunt.s.ab interiori & ab exteriori.q.111.art.4
Dæmones mittuntur à Deo aliquando ad impugnandum homines puniendo,sed non ad impugnandum ad, peccatum licet:Deus permittat.q.114.art.1.ad.1
Dæmones multa faciunt ad punitionem malorum diuina volente iustitia,vel ad exercitationem bonorum.q.109.art.4.ad.1
Dæmones mutare non possunt hominis voluntatem.q.114.artic.2. ad.3
Dæmones naturali dilectione bonos angelos diligunt,sed propter iustitiæ & iniustitiæ diuersitatem eos odio habent.quæst 60.art. 4.ad.3
Dæmones naturali inclinatione non tendunt in quodcunque malum,eo quod naturaliter boni sunt.q.63.artic.4
Dæmones non dolent de malo culpæ ipsorum.q.64.art.3.ad.3
Dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa, per longi temporis experientiam additcunt.q.89.art.3.arg.con.
Dæmones non possunt causare.sed concitare cogitationes in nobis q.111.art.2.ad.2
Dæmones penes quid decipi possunt & errare,& non angeli.q.58. artic.5
Dæmones per motum spirituum possunt immutare actum nutritiuæ & appetitiuæ virtutis.q 111.art.4.ad.2
Dæmones persistentes in sua prima cognitione naturali,quomodò facti sunt mali.q.63.art.6.ad.4
Dæmones quare magis vexant homines in augmento lunæ,quàm alijs temporibus est duplex ratio.q.115.art.5.ad.1
Dæmones quare simulant se esse animas defunctorum.quæst.117. artic.4.ad.2
Dæmones quas pœnas patiuntur cùm in eis non sint passiones,scilicet dolor,gaudium,& tristitia q.64.art.3
Dæmones quomodò alliciuntur herbis,verbis,& lapidibus.q.105. artic.5.ad.3
Dæmones quomodò se habent ad experientiam & cognitionem veritatis.q.64.art.1.ad.5
Dæmones seminibus elementorum quæ natura facit possunt facere.q.114.art.4.ad.2
Dæmonibus duplex locus pœnalis debetur:vnus ratione suæ culpæ,alius verò ratione exercitationis humanæ.q.64.art.4
Dæmonibus quomodò prouenit phantasia tribuitur.q.54.ar.5.ad.3
Dæmonis duplex est actus:quorum vnus semper est malus.q.64.art. 2.ad.5
Dæmonis peccatum alijs fuit causa peccandi,qui fine mora in superioris affectum consenserunt.q.63.art.8.ad.1
Dæmonis peccatum quo peccauit,adhuc manet quantùm ad appetitum.q.64.art.2.ad.5
Dæmonum operatione fit in dormientibus aliqua motio in phantasia ad præsignãdum aliqua futura,quæ dæmones cognoscunt. q.86.art.4.ad.2

Demonstratio est duplex,scilicet quia & propter quid.q.1.arti.2
Deo aliquid dici simile vel dissimile non inconuenit.q.4.arti.3.ad.1
Deo maxime conuenit esse principium actiuum.q.25.arti.1
Dependentia effectus à causis ordinatis est principaliter à prima. q6. 104.arti.2
De præpositio semper notat consubstantialitatem.q.41.arti.2.ad.2
Desiderium naturale beatitudinis non subiacet libe.arbit.licet homo quandam sibi constituat ratione complexionis.q.63.arti.1.ad.5
Desiderium naturale est circa bonum & vnitatem.q.103.arti.3
Desiderium naturale rationalis creaturæ est ad ea cognoscenda quæ sunt de eius perfectione,intellectu.scilicet species & genera rerum & rationes earum.q.12.arti.8.ad.4
Desiderium naturale rationalis creaturæ respectu duplicis beatitudinis.q.62.arti.1
Deum iuuari per creaturam, dicit perfectionem communicatam creaturæ.q.23.arti.9.ad.2
Deum nominamus ex eius effectibus, non tamen secundum modum ipsorum.q.14.arti.1.ad.1
Deus ad duo amat creaturam,scilicet vt sit & vt permaneat.quæst.74. arti.3.ad.3
Deus à nobis non cognoscitur nisi per modum priuationis & remotionis.q.11.arti.3.ad.1
Deus dicitur omnia suauiter disponere ex impressione, quæ ab ipso est, quæ inclinatio rerum id ad quod diuinitus res ipsæ ordinantur.q.103.arti.8
Deus est autor mali pœnæ, sed non culpæ, quæ contrariatur diuino amori & implectioni diuinæ voluntatis.q.84.arti.6
Deus est beatitudo animæ,quia in ipso beatificatur.q.79.arti.4
Deus est in omnibus rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam, sicut causa in effectibus participantibus eius bonitatem, specialiter vero in creatura rationali sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante.q.43.arti.3
Deus est in rationali creatura,sicut cognitum in cognoscente,& desideratum in desiderante.q.8.arti.3
Deus est in seipso & comprehendit seipsum negatiue exponitur, & quomodo est sibi finitus.q.14.arti.3.ad.1.&.2
Dei nomen est magis sibi proprium quo ad rem significatam, sed quo ad modum significandi magis est sibi hoc nomen proprium, qui est q.13.arti.11.ad.1
Deus est profundior inferno,excelsior cœlo,longior terra, altior mari,dupliciter exponitur.q.3.arti.1.ad.1
Deus, est nomen incommunicabile secundum rem, tametsi appellatiuum est.q.13.arti.9.ad.2
Deus est sufficiens obiectum beatitudinis.q.106.arti.2
Deus est suum esse non patiens secum aliquam compositionem tripli ci ratione.q.3.arti.6
Deus & Angelus cognoscibilia differenter cognoscunt, quia Deus simpliciter per vnum quod est essentia suã:Angelus vero per plura.quæst.55.arti.3
Deus & qui est.quomodo sunt magis & minus propria nomina Dei & differentia.q.13.arti.1.ad.2
Deus facit non quod perfectius est,sed quod conuenientius est rei.q6. 91.arti.3
Deus hominem fecit, qui quandiu non peccaret immortalis vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam,aut ad mortem.q.97.arti.1
Deus mouendo liberum arbitrium hominis non tollit arbitrij libertatem.q.83.arti.1.ad.3
Deus non cognoscit infinitum secundum artes proportionales in quantitate.q.14.arti.12.ad.1
Deus perfecte se non cognosceret nisi cognosceret quocunque modo sua perfectio participabilis est à creatura.q.14.arti.6
Deus per vnam simplicem intelligentiam cognoscit quæ composita sunt.q.14.arti.14
Deus potest aliquid facere de potestate absoluta quod non præsciuit, neque præordinauit se facturum.q.23.arti.5.ad.1
Deus primo & per se est forma subsistens,non in materia.tribus rationibus.q.3.arti.2
Deus quare quosdam eligit & quosdam reprobat.q.23.arti.5.ad.2
Deus quod sit prior mundo dupliciter potest intelligi q.46.arti.1.&.2
Deus quomodo dicitur diligi & odio haberi.q.60.arti.5.ad.4.&.5
Deus quomodo dicitur esse in dæmonibus secundum quod sunt res quædam ab ipso.q.8.arti.1.ad.4
Deus quomodo est causa mali corruptionis quarundam rerum, sed quod non procedat ex defectu agentis vel actionis.q.49.arti.2
Deus quomodo est finis, vt quoddam bonum habitum & repræsentatum.q 103.arti.2.ad.2
Deus ratione suæ infinitæ perfectionis nihil acquirere potest.q.9.ar.1
Deus semper seipsum mouet, sicut desideratum & intellectum à seipso q.105.arti.2.ad.2
Deus si plures Angelos vel plures rerum naturas facere instituisset, plures species intelligibiles mentibus Angelicis impressisset q.50. arti.2.ad.4
Deus sua bonitate de malis benefacit.q.2.arti.3 ad.1
Deus sua prouidentia omnia immediate gubernat, sed per media ex exequitur.q.103.arti.6
Deus sua virtute infinita effectum infinitum non potest producere.q. 7.arti.2.ad.1
Deus suppositionem multiplicem habere potest, scilicet pro persona pro natura.q.39.arti.4
Deus vult omnes homines saluos fieri tripliciter exponitur.quæst.19. arti.6.ad.1
Diabolus appetendo esse vt Deus per similitudinem,& non per acquiparantiam peccauit.q.63.arti.3
Dicere est intuitu cogitationis producere verbum, & inter dicere & intelligere differentia.q.34.arti.1.ad.2.&.3
Dictio exclusiua dupliciter sumitur,scilicet cathegoreumatice & syncathegoreumatice.q.31.arti.3
Differentia est nobilior genere sicut determinatum indeterminato, & non sicut alia & alia natura, aliàs omnia animalia essent eiusdem speciei.q.50.arti.4.ad.1
Differentia se habet ad genus vt actus ad potentiam.q.3.arti.5
Differentia semper sunt diuersa,& non econtra.q.30.arti.1.ad.3
Difficile dupliciter sumitur, & inter difficile & impossibile differentia.q.62.arti.2.ad.2
Difficultas bene operandi satisfacit pro peccato.q.95.arti.4.ad.2
Diffinitio animæ quomodo debet intelligi.q.76.arti.4.ad.1
Diffinitio comprehensionis posita ab Augu.quod totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem aut cuius fines circunspici vel circunscribi possunt.q.11.arti 7.ad.2
Diffinitio personæ, persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente.q.29.arti.3.ad.2
Diffinitio personæ posita à Boe. persona est rationalis naturæ individua substantia.q.29.arti.1.argu.1
Diffinitio personæ posita à Richardo secundum quod persona dicitur in diuinis persona, est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia.q.29.arti.3.ad.4
Diffinitio significat essentiam ex materia & forma coruouni, suprà quam addit hypostasis & persona principia individualia.quæst.29. arti.2.ad.3
Dignior scientia penes certitudinem & materiæ dignitatem attenditur.q.1.arti.5
Dilectio Dei maior est aliquo tempore ad peccatorem prædestinatum,quàm ad iustum præscitum.q.20.arti.4.ad.5
Dilectio est duplex,scilicet naturalis,quæ est finis,& electiua, quæ est eorum,quæ sunt ad finem.q.60.arti.2
Dilectio naturalis sequitur semper inclinationẽ naturalem.q.60.ar.1
Dilectionis naturalis vel non naturalis causa est vnitas q.60.arti.4
Dilectionis Petri & Ioannis quæ fuerit maior ad Christum diuersa assignatio.q.20.arti.4.ad.3
Diligere alium sicut seipsum dupliciter intelligitur.quæst 60.arti.4. ad.1.&.2
Dimensiones sunt accidentia consequentia formam corporeitatis q. 76 arti 6.ad.2
Dispositio non semper dicit rem de prædicamento qualitatis,sed relationem quandoque q.116 arti.2.ad.3
Dispositio optima rebus datur à Deo non simpliciter, sed secundum ordinem ad proprium finem.q.91.ad.3
Dispositio potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in totò.q.22.arti.1
Dispositiones esse in materia ante formæ introductionem quomodo intelligitur.q.76.arti.6.ad.1
Distantia localis,sicut non impedit cognitionem Angeli, ita nec locutionem.q.107.arti.4.ad.1
Distinctio quanto est prior, tanto est vnitati propinquior. quæst.40. arti.1.ad.3
Distinctio rerum à prima causa est propter bonitatem creaturis communicandam.q.47.arti.1
Distinctio substantiarum separatarum non potest esse nisi secundum speciem.q.75.arti.7
Diuersis cognitionibus eadem res cognosci potest.q.58.arti.7.ad.1
Diuersus modus cognitionis animæ,sequitur diuersum modum essendi ipsius.q.86.arti.1
Diuertere non potest homo ab aperta Dei visione, sed in bono confirmatur.q 1[illegible].arti.2
Diuisio boni per honestum,vtile & delectabile,est per oppositas rationes & non res.q 5.arti.6.ad.2
Diuisio est duplex, scilicet materialis quæ fit ex diuisione continui quam sequitur numerus qui est species quantitatis, quæ est in rebus materialibus. Alia est formalis quæ fit per oppositas formas. Et hæc est transcendens.q.30.arti.3
Dotes animæ tribus virtutibus theologicis correspondent.quæst.12. arti.7.ad.1
Dolor culpæ bonitati voluntatis attestatur,pœnæ vero naturæ.quæst. 64.arti.3.ad.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominationū nomen triplici significatione sumitur. q.108.art.5.ad 2
Dominari dicitur homo omnibus creaturis propter quatuor in ipso considerata. q.96.art.2
Dominij differentia respectu serui & liberi: & quod dominium fuisset in statu innocentiæ.q.96.art.4
Dominium hominis super animalia ex tribus ostenditur. q.96.art. 1
Dominū nomen duplicem habet habitudinem, scilicet à quo & cui datur.quæst.38.art.1
Donum propriè est irredibilis datio gratis data q.38.art.2
Dormientes & alienati à sensibus magis percipiunt diuinas reuelationes, & futurorum præuisiones, quàm vigilantes, & non alienati.quæst.12.artic.11
Dormientibus si quid contra licitos mores contingat non imputatur ad peccatum.q.84.art.8.argu.contrar.
Duplici compositioni rei duplex correspondet intellectus compositio.quæst.85.art.5.ad 3
Durario angeli quare infinita dicitur.q.10.art. 5.ad 4

Effectum conseruari à causa contingit dupliciter, scilicet directè & per accidens q.104.art.1
Effectus assimilatur composito agenti secundum speciem: & primæ causæ secundum virtualem continentiam. q.105.art.1.ad 1
Effectus ad causam quomodo sola habitudo remaneat.q.45.art.3
Effectus astrorum secundum materiæ diuersam dispositionem variantur.quæst.115.art.3.ad 4
Effectus causæ non proportionatus non ducit in eius cognitionem perfectam: sed tamen potest ex quocunque effectu demonstrari causam esse.quæst.2. art.2. ad 1
Effectus Dei non ducit nos in distinctam personarum cognitionem. quæstio.32.art.1
Effectus deficiens à forma vel causa particulari non deficit à forma vel causa vniuersali.quæst.19.art.6
Effectus efficax custodiæ angelorum est duplex respectu bonorum & malorum. quæst.113.art.5. ad 1
Effectus Dei qui eius virtutem non adæquant, in quam eius cognitionem nos ducunt.q.12.art.12
Effectus prædestinationis, qui est corona, non potest amitti: qui verò ex merito gratiæ est, amitti potest.q.23.art.6.ad 1
Effectus quidam ex sola diuina voluntate dependent, & quidam non. quæst.19 art.5.ad 3
Effectus sicut sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ: ita sequitur ab agente voluntario secundum formam ab eo præconceptam & diffinitam.q.46.art.1. ad 9
Effectus similitudo nobilius habet esse in causa æquiuoca, quàm vniuoca.q.6.art.2
Effectus sumitur quādoque loco diffinitionis pro medio demonstrationis.quæst.1.art.7.ad 1
Effectu loco diffinitionis vtimur ad demonstrandum causam esse. quæst 2.art.2.ad 2
Electio & dilectio in Deo & in nobis differenter se habent.quæstione 23.art.4
Electio pertinet ad vim appetitiuam intellectiuam, & non cognoscitiuam.quæst.83.art.3
Emanatio propriorum à subiecto quomodo sit.q.77.art.6. ad 2.& 3
Emanationis esse vniuersalis & particularis à suis causis differentia. quæst 45.art.1
Embrio prius viuit anima vegetatiua, quàm sensitiua.q.70.art.3.ad 3
Aenigma & medium quo Adam cognouit Deum fuit vnū, licet media cognoscendi sint duo.q.94. art.1.ad.3
Ens apprehendi sine ratione veri dupliciter cōtingit intelligi. quæst. 16.artic. 3.ad 3
Ens de non ente, bonum de malo, & vnum de multitudine prædicatur: non tamen oppositum de opposito prædicatur.q.11. art.2.ad 1
Ens est proprium obiectum intellectus nostri: & quod primo cadit in intellectu nostro.q. 5. art. 2
Ens & verum vt in rebus materialibus secundum præsentem statum sunt obiectum intellectus nostri.q.87.art.3.ad 1
Ens simpliciter est vnum vnitate vnius formę & non plurium triplici ratione.quæst 76.art.3
Ens verum & bonum quomodo se habent à ratione prioris & posterioris in ordine ad intellectum.q.16.art.4.ad 2
Ens vno modo dicitur, vt diuiditur in decem prædicamenta.alio modo vt dicit veritatem propositionis.q.48.art.2.ad.2
Entis contractio per substantiam & quantitatem est per applicationem ad aliquam quidditatem.q. 3.art.3.ad 1
Entis diuisio per vnum & multa.q.11.art.1.ad.2
Enuntiabilis duplex esse: scilicet in voce & in intellectu: in quo per se habet veritatem.q.16.art.7
Aequalitas est causæ æqualis dilectionis: tamen inter inæquales maior reperiri potest.quàm inter æquales.q.96.art.3.ad.2
Aequalitas in diuinis non dicit relationem realem distinctam relationibus personalibus.q.42.art.1.ad.4
Aequalitas vel inæqualitas non attenditur secundum relationem. quæst.55.artic.2
Aequalitas mutua vel similitudo dicitur in diuinis secundum quod significatur per nomina: & non per verba.q.42.art.1.ad 3
Aequiuocum & analogum quomodo interdum largè pro seinuicem accipiantur.quæst.13.art.10.ad 4
Errare circa fidem dupliciter contingit.q.32. art.4
Error & falsitas intellectus & sensus quomodo cōtingit. quæstio. 85. artic. 6.
Error in sensu quomodo contingit: & in nobis circa rem quam iudicamus.q.17. art. 1.ad 1
Error intellectus non prouenit nisi ex impedimento inferioris virtutis.quæst. 94. art.4
Error triplex euitatur ex triplici modo existendi Deum in rebus. quæst. 8.artic.3
Esse animæ intellectiuæ est corporis per communicationem. quæst. 76.artic. 1.ad 5
Esse animæ respectu eius essentiæ se habet vt formale ad materiale. quæst. 90.art.2.ad 1
Esse animæ separari ab ipsa non est possibile.q.75.art.6
Esse creaturæ distinguitur ab eius essentia. q.7.art.1.ad 1
Esse dupliciter accipitur, scilicet pro actu essendi & pro compositione propositionis.q.3.art.4.ad 2
Esse est actualitas omnis formæ.q.1.art. 4
Esse est actualitas omnis rei.quæst. 4.art.1.ad 3
Esse est perfectius quàm viuens & sapiens: & econtrario quomodo intelligitur.q.4.art. 2. ad 3
Esse est prima rerum creatarum quomodo habet intelligi. quæst.54. artic.4.ad 1
Esse est proprius effectus primæ causæ. q.8.art.1
Esse ens per essentiam est solius Dei: quia eius essentia est suum esse. quæst.104.artic.1
Esse æternum soli Deo competit, & dicens oppositum contradicit fidei.quæst. 61.art. 2
Esse in loco dupliciter Deo conuenit.q.8.art.2
Esse in omni creatura differt ab essentia.sed non in Deo tribus rationibus.q.3.art.4
Esse maximè ens & maximè indiuisum est de ratione eius quod est maximè vnum.q.11.art.4
Esse naturale non materiæ primæ, nisi secundum quod reducta in actum per formam.q.14.art.2.ad 3
Esse participatum ab eo causatur quod est simpliciter esse. quæst.44. artic. 1
Esse prius altero est tripliciter, scilicet natura, generatione, & ordine obiecti.quæst.77.art.4
Esse proprie competit rei subsistenti simplici, aut compositæ. quæst. 45.art.4
Esse subsistens in se totam perfectionem essendi continet. quæstio. 4. artic. 2.
Esse vbique primo & per se est, quod alicui conuenit secundum se totum & non secundum partes.q.8.art.4
Essendi modus est triplex, Dei, angelis & naturæ corporalis, cuius anima naturaliter est cognosciua.q.12. art.4
Essentia angeli comparatur ad esse eius secundum propriam rationem: & ad eius intelligere in ratione obiecti vniuersalis entis vel veri.q.54.artic.2.ad 2
Essentia angeli non est species, qua intellectus eius possit ferri in quodcunque obiectum intelligibile. q.55.art.1
Essentiæ animæ respectu suarum potentiarū se habet in ratione principij actiui finalis & susceptiui q.77. art.7
Essentia diuina quomodo est ratio idealis rerum & non sui. quæst.15. artic.1.ad 2
Essentia, esse & æternitas idem sunt in Deo q.10.art.2
Essentia est patris, conceditur: sed non pater est essentia.quæstio.39. artic.2.ad 4
Essentia est res generans & res non generans, contradictionem non implicat. q.39.art.5.ad 5
Essentia in creaturis quod sit immediatum principium operationis est impossibile.q.79.art.1
Essentia non potest esse immediatum principium operationis. nisi diuina. quæst.77.artic.1
Essentia significatur vt quid: persona vt quis, proprietates vt quoliscet re idem sint.q.32. art.2
Esus ligni paradisi quomodo fuit causa scientiæ boni & mali. quæst. 102.artic.2.ad 4
Aeternitatis cognitionem per temporis cognitionem accipimus. quæst.10. art.1
Eua decepta non fuisset, nisi prius mente peccasset. q.94.art. 4.ad 1
Aeuum etsi non habeat in se prius & posterius: non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius: nec tempus quod in se habet prius & posterius.q.10.art 5
Ex creaturis in cognitionem essentialium deuenire possumus: sed personarum proprietatum.q.39.artic.7

Excelsi

Excelsiua scilicet solus & tantùm: quomodò cōueniant diuinis quę diuersimodè excludant ea quibus iungūtur. quæst.31.artic.5.ad.2
Ex & de præpositiones solùm habent habitudinem causæ efficientis & materialis.q.39.artic.2.ad.5
Ex præpositio notat ordinem & non materiam in rerum productione ex nihilo.quæst.45.artic.1.ad.3
Existimatiua & memoratiua in homine propter quandam affinitatem quam habet ad intellectum sunt perfectiores quàm in aliis animalibus.q.78.artic.4.ad.5
Extrahi de potentia materiæ non conuenit rei subsistenti.quæstio. 90.artic.1.ad.2

Facere aliquid ex nihilo, est maioris virtutis quàm ex contrario, quæst.45.artic.5.ad.2
Facere aliquid præter ordinē naturæ vniuersalis solius Dei est.quæstio.110.artic.4
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: duplex est intellectus.quæst.17.artic.3
Falsitas fantasiæ attribuitur & non sensui.quæst.17.artic.2.ad.2
Falsitas intellectus circa proprium obiectum non est in prima, sed in secunda operatione intellectus.93.articu.5.ad.4
Falsitas rei contingit dupliciter per comparationē ad intellectum, ad quem habet ordinem per se vel per accidens.qu.17.ad.1
Falsitas sola secunda operatione intellectus fit in intellectu. qu.58. articu.5.
Falsum dicitur ex eo quod aliquid videtur esse quod nō est: vel non esse quod est.q.17.artic.4
Falsum non fundatur in vero sibi contrario: sicut nec malum in bono sibi contrario: sed in eo quod sibi subijcitur.q.17.artic. 4.ad.2
Fascinatio cauſatur & fit ex quadā corporis immutatione. qu. 117. artic.3.ad.2
Fantasmata quare non imprimunt suam similitudinem in intellectum possibilem absque actione intellectus agētis sicut colores in visum.q.85.artic.1.ad.3
Fantasiæ actus fantasticus cōsurgit ab impressionibus interius conseruatis.quæst.111.artic.3.ad.1
Fati diffinitio quæ ponitur à Boë.4.de consolatione: quomodò est intelligenda.q.22.artic.4.ad.3
Fati & prouidentiæ diuersa ratio ordinis.q.116.artic.2
Fato non subduntur quæ immediatè à Deo fiunt. qu.116.artic.4
Fœlicitati accidit esse præmiū virtutis, sicut enti esse terminum generationis.q.26.artic.1.ad.2
Fœlicitas aliqua nobis est cognoscere substantias separatas: sed q ipsæ se cognoscant non est eis fœlicitas.q.64.artic.1.ad.1
Fœlicitas vltima hominis in eius altissima operatione cōsistit quæ est intellectus operatio.qu.12.artic.1
Fœmina in adiutorium generationis viri formata est.qu.92.artic.1
Fidei derogat dupliciter velle ratione probare quæ fidei sunt.quæstio.32.artic.1
Fidei & scientiæ differentia cognitionis diuinorū.q.12.artic.13.ad.3
Fidei habitus & credititia quomodò se habeant ad fidem. quæst. 3. artic.1.ad.1
Fieri aliquid vel moueri præter naturam non est contra naturam: vt fluxus & refluxus maris.qu.106.artic.6.ad.1
Fieri & factum esse simul sunt in quibus non est motus. quæst. 45. artic.2.ad.2
Fieri propriè est compositi & non formæ.q.91.artic.2
Fieri rerum à Deo quoddam est secundum naturā: & quoddam miraculosum.qu.104.artic.4
Filij Dei postquàm ingressi sunt ad filias hominum, illæq; genuerunt, &c. quomodò intelligitur.qu.51.artic.3.ad.6
Filij in diuinis quare non possunt esse plures.quæst.27.artic.3.ad.3
Filij quibus accidentibus parentibus assimilantur.quæst.100.artic.1
Filius non ideò humanam assumpsit naturam quia plus diligeret quàm angelicam: sed quia plus indigebat.qu.20.articu.4. ad.2
Filius perfecta est patris imago, quia eiusdē est naturæ: homo verò quia alterius est naturæ Dei imperfecta est imago.q.35.ar.2.ad.3
Filius est alius à patre sed nō diuersus à patre. quæst.31. artic. 2.ad.1
Filius est in patre secundum essentiam, relationem & originem. quæst.42.artic.5
Filius & Spiritussanctus sunt vnus Deus ratione vnitatis essentiæ. quæst.27.artic.3.ad.2
Filius in diuinis generatur, sed non essentia sicut in creaturis. q. 39. artic.5.ad.2
Filius intelligendo non format siue producit verbum vel alium filium.q.34.artic.2.ad.4
Filius non dicitur principiatus à patre.vt sic pater eius sit principium.quæst.33.artic.1.ad.2
Filius omnem patris perfectionem per generationem accepit qui ab æterno patri in magnitudine est æqualis.quæst.42. artic. 4
Filius perfecta imago patris dicitur.quæst.93.artic.1.ad.2
Filius per se agit licet à se non agat: quia à se non habet naturam, sed à patre.q.42.artic.6.ad.1
Filius primogenitus omnis creaturæ, quomodò intelligitur. quæstio.33.articu.3.ad.2
Filius quare filius, splendor, imago & verbum dicitur. quæst. 34.articu.2.ad.2
Filius quare nascitur dissimilis patri.quæst.19.artic.8
Filius quare non potest producere verbum: & spiritussanctus spirare amorem.q.37.artic.1.ad.4.
Filius quomodò nomine principij in rerum creatione nominatur, sed in rerum distinctione aliter commemoratur.quæstio.74.articu.3.ad.1
Filius visibiliter missus fuit in assumpta humanitate & non spiritus sanctus qui filius vt sanctificationis actor, & spiritussanctus, vt iudicium.qu.43.artic.7.ad.4
Finem consequendi hominis & angeli differentia siue diuersa ratio.quæst.62.artic.5.ad 1.& 3
Finem vltimum sicut non potest non velle: ita circa prima principia intellectus non potest aliter se habere.qu.18.artic.3
Finis cuiusliber rei est propria eius operatio: aliàs frustrà essent operatiuæ virtutes.quæst.105.artic.5
Finis, forma & efficiens priora sunt in causando: in causato verò econuersò.qu.5.artic.4
Finis gubernationis mundi est bonum essentiale: ad cuius participationem omnia rendunt.q.103.artic.4
Finis hominis est duplex secundum duplicem naturalem qualitatem ipsius.q.83.artic.1.ad.5
Finis intellectus est altior & abstractior fine aliarum potentiarum. quæst.82.artic.3.ad.1
Finis intentione remota ab agente: quod ex actione sequitur casuale est.qu.44.artic.4
Finis rationalis creaturæ est duplex, scilicet excedens & proportionatus naturæ.qu.23.artic.1
Finis sic se habet ad ea quæ sunt ad finem sicut principia in intellectu ad conclusiones.q.19.artic.5
Finis vniuersi est quoddam vniuersale bonum extrinsecum.quæst. 103.artic.2
Finitum simpliciter potest esse infinitum secundum quid.quæst.7. articu.2
Flumina paradisi oppositas irrigant regiones. qu.102.articu.1.ad 2
Forma aduemens enti in actu est accidentalis: quia nō dat esse simpliciter.sed secundum quid.qu.76.artic.4
Forma corporietatis non est vna ominum corporalium per se cui superueniant aliæ formæ.q.66.artic.2
Forma corporis cœlestis simpliciter non est nobilior anima animalis: secundum tamen rationem formæ & motus nobilior est. qu.70.artic.2.ad.3.
Forma cuiuslibet agentis est ratio & exemplar effectus. quæst. 44. articu.3
Forma finis & efficiens cōueniunt quodam ordine in ratione principij: materia vt subiectum effectus operationis. qu. 105.articu.5
Forma generati nō est finis generationis, nisi inquantum est simili tudo formæ generantis.qu.44.artic.4.ad.2
Forma in imaginatione est sine materia: non tamen sine conditionibus materialibus medium quoddam est interesse formæ quæ est in materia: & quæ per abstractionem est intellectus: à qua angelus non potest abstrahere speciem intelligibilem. quæstio. 55. artic.2.ad.2
Forma in suppposito singulari existens re vel ratione communicabilis est.qu.13 .artic.9
Forma intelligibilis intellectus beati est ipsa diuina essentia: & nō aliqua species creata.qu.12.articu.5
Forma naturalis vel intelligibilis inquantum dat esse, non dicitur principium actionis nisi suppositi inclinatione ad effectum.qu. 14.articu.8
Forma non fit vel creatur, sed compositum, cuius partes concreantur.qu.45.artic.8
Forma quare inuariabilis dicatur.quæst.9.artic.2.ad.3
Forma quare non perfectè complet potentiam materiæ. quæst: 55. articu.1
Forma quæ est in materia est causa formæ materialis secundum quod compositum est à composito.q.91.artic.2
Forma secundum quod est magis immaterialis, tantò magis accedit ad infinitatem.quæst.14.articu.1
Forma simplex quomodò potest esse subiectum propositionis. qu. 13.artic.12.ad.2
Forma simplex non potest esse subiectum, quomodò habet intelligi.quæst.54.artic.3.ad.2
Forma substantialis est primum actionis principium: sed nō proximum.q.77.artic.1.ad.4.
Forma substantialis quod suscipiat magis & minus est impossibile. quæst.118.artic.2.ad.2
Forma totius quæ non dat esse singulis partibus suis est compositio & ordo partium.quæst.76.artic.8
Formam abstractam alicuius dicimus: sed non econtrà.quæstio.39. articu.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Formam habere materiam partem sui est impossibile duplici ratione.q.75.art.5
Formas non esse plures vnius triplex ratio.q.76.art.3
Formatio fœminæ ex Adam fuit sacramentalis figura Christi dormientis in cruce,de cuius latere ecclesiæ sacramẽta fluxerunt.q.92.arti.2
Formatio spiritualis creaturæ per lucis productionem.quæstio.67. artic.4.ad.4
Formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuãtur nõ in fluentibus sed mouentibus ad formas.q.75.artic.4
Formæ elementorum virtute non actu manent in misto.quæst.66. artic.4.ad.4
Formæ quæ recipiuntur in materia per ipsam indiuiduantur cùm sit primum subiectum.q.3.art.2.ad.3
Formæ rerum ad formas intelligibiles intellectus angelici reducuntur.q.65.art.4.ad.2
Formæ subsistentes non habent causam formalem sui esse & vnitatis,neque causam agentem per transmutationem,sed solùm causam subsistantiam producentem.q.61.art.1.ad.2
Fundamentum antiquorum quare ex nihilo nihil fit.q.45.articul.2. ad.1
Fundamentum positionis Platonis de ideis.q.18.art.4.ad.3
Fundamentum quare quidam malum existimabant quandam rem esse.q.48.art.2.ad.2
Furor & concupiscentia metaphoricè dicuntur esse in dæmonibus sicut ira in Deo.q.59.art.4.ad.1
Futura cognosci possunt à Deo dupliciter: sed à nobis vno modo tantùm.q.86.art.4
Futura non euenire Deus potest facere: sed præterita vel præsentia non fuisse non potest.q.10.art.5.ad.3
Futura quædam magis iudicamus per motum quorundam animalium quàm per motum hominum.q.86.art.4.ad.3
Futurum contingens quare à nobis cognosci non potest.q.14.art.3. ad.3
Futurorum cognitio est duplex in causis suis, & in seipsis.quæst.57. art.3
Gaudium,amor & dilectio sunt in Deo: aliæ verò passiones non nisi metaphoricè.q.20.art.1.ad.2
Gaudium in angelis quomodò potest augeri & quomodò nõ de salute eorum qui per eorum ministerium saluantur.q.62.art.9.ad.3
Gaudium in cœlis maius est super vno peccatore pœnitentiã agente,quàm,&c.qualiter exponatur.q.20.artic.4.ad.4
Gaudij manet vna ratio in angelis tam respectu pœnitentis , quàm in peccato manentis.q.113.art.7.ad.3
Generatio diuina prior,perfectior & verior est generatione humana.q.33.art.2.ad.4
Generatio & omnes mutationes instantaneæ : sunt termini motus continui.q.53.art.3
Generatio formarum diuersorum gradum diuersimodè fit à diuersis agentibus.q.118.art.1
Generatio mulieris ex quibus causis contingit.q.99.art.2.ad.2
Generatio non viuentium est ab extrinseco totaliter: viuentium verò à principio intrinseco.q.78.art.2.ad.2
Generatio quare non est in substantijs separatis à materia.quæst.98. art.1
Generatio sine deformitate cõcupiscentiæ fuisset in statu innocentiæ.q.98.art.2
Generationis animalium perfectorum & imperfectorum differentia.q.45.art.8.ad.3
Generationis communiter & propriè dictæ differentia.q.7.art.2
Generationis creatæ & increatæ differentia ex parte æqualitatis & magnitudine terminorum.q.42.arti.4
Generationis hominis & iumenti,corporis & animæ:conuenientia & differentia.q.75.art.6.ad.1
Generationis processus est de imperfecto ad perfectum.q.119.art.2
Generationes rerum & fieri quare antiqui philosophi principio materiali attribuerunt.q.22.art.2.ad.3
Generationis vniuocæ & æquiuocæ differentia.q.71.art.1.ad.1
Generare carnem naturale igni quando sit.q.62.art.2
Generata diuersimodè · quomodò præcellerunt in suis causis.q.73. art.1.ad.3
Generata ex putrefactione quomodò suis causis assimilantur.q.105. art.1.ad.1
Generatiua cui deseruiunt nutritiua & augmentatiua ipsis est perfectior & dignior.q.78.art.1
Generis & differẽtiæ in angelis & corporalibus diuersa assignatio. q.50.art.2.ad.1
Generis & speciei particularis & vniuersalis ratio non potest esse in Deo.q.30.art.4.ad.3
In genere aliquid dupliciter est,propriè,& reductiuè.q.3.ar.5
Genuit. pater filium voluntate concomitante non vt habitudinem principij importat quo produxit mundum.q.41.art.2
Genus neutrum quare significat essentiam & non masculinum vel fœmininum.q.31.art.2.ad.4
Genus & accidens circa ideam speciei differunt.q.15.art.3.ad.4
Gentilis & catholicus quomodò differant.q.13.arti.10.ad.5
Gloriam homo & angelus consequuntur diuersimodè secundum naturæ differentem inclinationem.q.62.artic.6
Gloriam quis consequitur ex merito:& meritum ex gratia:gratiam verò ex diuina voluntate.q.23.art.5
Gratia est in sacramento nouæ legis instrumentaliter , sicut forma artificiati in instrumentis artis.q.43.artic.6.ad.4
Gratia quid confert naturali cognitioni qua Deum cognoscimus. q.12.artic.13
Gratia quomodò perficit naturam.q.62.artic.5
Gratiæ duplex gradus vel status:vnus principium merendi,& alius gloriæ.q.109.artic.1
Gradus cognitionis angelorum penes rerum rationes est triplex. q.115.art.1
Gradus cognitionis animæ est triplex: & status multiplex.q.94.artic.2
Gradus cognoscitiuæ virtutis est triplex,scilicet sensitiuæ,intellectiuæ,per abstractionem,& sine abstractione.q.85.arti.1
Gradus diuersi naturæ spiritualis ad gratiæ & gloriæ diuersos gradus ordinantur.q.62.art.6
Graduum vitæ diuersitas q.72.art.1.ad.1
Grauia & leuia à generante mouentur,animalia verò à se.q.18.art.1. ad.2
Gubernatio multitudinis melius fit per vnum quàm per plures.q. 113.art.5
Gubernationem vniuersi manifestè demõstrat ordo rerum in fine. q.103.art.1
Gubernationis effectus tripliciter considerari potest.q.103.art.4
Gubernationis & prouidentiæ differentia:quarum prouidentia est æterna & gubernatio temporalis.q.22.artic.1.ad.2
Gubernationis rationalium & irrationabilium diuersus modus & differentia.q.103.artic.5.ad.2
Gustus & tactus distinctio & differentia.q.78.art.3.ad.3.& 4

HAbens gratiam ordinatur ad gloriam,ad quã non eligitur simpliciter.q.24.artic.2.ad.3
Habilitas subiecti ad formam quo modo intenditur & remittitur. q.48.art.4.ad.2
Habitudo non est de ratione entis causati,&c.q.44.art.1.ad.1
Habitus vel potentias formaliter distinctos contineri sub vno habitu vniuersali non inconuenit.q.1.art.3.ad.2
Hic homo licet sit per participationem speciei,nõ tamen reducitur ad aliquid per se existens in eadem specie:sed ad speciem superexcedentem.q.44.art.3.ad.2
Hoc aliquid dupliciter potest sumi , vel pro quocúnque subsistente vel subsistente completo in materia alicuius speciei.q.75. artic.2. ad.1
Hominem sibi dimitti vel permitti à Deo vel ab angelo quomodò sit.q.113.artic.6
Homines in statu innocentiæ dispares fuissent secundum sexũ animam & corpus non exempti à lege naturæ.q.96.art.3
Homines pingues quare sunt pauci seminis & similiter animalia magni corporis.q.119.art.2
Homini inest à natura quoddam principium scientiæ per quod cognoscuntur naturaliter quædam principia vniuersalia omnium scientiarum.q.117.art.1
Homini non datur gratia secundum proportionem naturalium sicut angelo: ideo pãr angelis secundum gradũ gratiæ esse potest. q.113.ar.8.ad.1
Hominis & angeli modi apprehensionis intellectualis differentia. q.58.art.5
Homo beatus non potest non inhærere diuinæ visioni.q.100.art.2
Homo beatus nullo modo potest peccare sed naturaliter appetit beatitudinem,& fugit miseriam.q 94.art.1
Homo dicitur bonus non ratione intellectus:sed voluntatis.q.5.artic.4.ad.3
Homo dicitur minor mundus ratione compositionis : quia omnes creaturæ mundi quodammodò reperiuntur in eo.q.91.art.1
Homo est omnis homo,falsa est propositio: sed Deus est trinitas:vera est.q.39.art.6.ad.1
Homo & angelus diuersimodè se cognoscunt.q.87.art.2.ad.2
Homogenei & heterogenei partes quomodò differenter se habent ad totius constitutionem.q.11.art.2.ad.2.
Homo in coitu bestijs assimilatur.q.98.art.2.ad.3
Homo in patria angelum conregnatem:sed in via custodem habet. q.113.art.4
Homo in statu innocentiæ angeli custodia indiguisset.q.113.arti.4. ad.3
Homo in statu innocentiæ animalibus ad vitæ sustentationem non indiguisset neque ad regumentum.q.96.art.1.ad.3
Homo in statu viæ , virtute potest esse maior multis angelis beatis. q.117.art.2.ad.3

Homo in-

Homo interior intellectiuè,exterior verò sensitiuè sumitur.quæst. 75.artic.4.ad.1
Homo medium quoddam est inter corruptibilia & incorruptibilia.quæst.98.artic.1
Homo adhæret mobiliter rei apprehensæ:dæmones verò immobiliter.q.64.artic.2
Homo naturali appetitu vult beatitudinem.q.60. artic.2
Homo per bonum & malum angelum inducitur ad bonum , scilicet directè per bonum,&indirectè per malum.q.64.artic.4
Homo proficere ad meritum non potest nisi diuino adiuuante auxilio:sed per seipsum ruere potest.q.114.artic.3.ad.3
Homo quare discurrendo scientiam acquirit : quia non statim in cognitione principiorum conclusiones conspicit consequenter. quæst.58.artic.3
Homo est perfectior cæteris animalibus in gustu & olfactu.quæst. 91.artic.3.ad.1
Homo præest alijs animalibus & angelis in operatione. quæst. 77. artic.2
Homo quare habet staturam rectam, quatuor ostenditur rationibus.quæst.91.artic.3.ad.3
Homo quare non fuit formatus in Paradiso sicut & mulier. quæst. 102.artic.4.ad.3
Homo quatuor in se continet:quibus conuenit cum omni creatura.q.96.artic.2
Homo quia secundum animam præfertur superioribus corporibus non prohibet dici superiorem naturam factam propter inferiorem.q.90.artic.2.ad.4
Homo quomodò intelligit se intelligere & illuminari & quomodò non.q.111.artic.1.ad.3
Homo supponit & stat pro persona : Deus verò supponit tantùm pro natura:& ex adiuncto pro persona.q.39.artic.4.ad.3
Homo vt posit consequi vniuersalem & perfectam bonitatẽ beatitudinis multis indiget virtutibus & operationibus. q. 77.art.2
Humana natura quomodò est melior æqualis & minus bona natura angelica.qu.20.artic.4.ad.2
Humanitas quomodò dicitur pars formalis hominis.q.3.art.3
Humidum radicale est in quo fundatur virtus speciei:nutrimentale verò quod nondum peruenit ad susciendam perfectam naturam speciei.q.119.artic.1.ad.3

IDea exemplar & ratio dicitur respectu productionis &cognitionis.quæstio.15.artic.3
Idea exemplar vel principium cognitionis dicitur.q.15.artic.1
Idea in Deo non est sicut quod intelligitur:sed diuinæ simplicitati quòd multa intelligat non repugnat.q.15.artic.2
Idea pluraliter dicitur in diuinis & non singulariter : quia hoc nomen est impositum ad significandum respectum ad creaturam. quæst.34.artic.3.ad.4.
Ideas necessitas ponendi secundum Platonis positionẽ.q.79.artic.3
Ideas posuit August.esse rationes æternas in mente diuina. quæst. 84.artic.5
Ideas posuit Plato esse obiectum intellectus nostri.q.88.art.1
Idem non potest esse plurium ratio adæquata vel similitudo, nisi sit excellens.q.55.art.3.ad.3
Identitate intellectus & voluntatis stante diuinæ processiones distinguntur.qu.27.artic.3.ad.3
Identitatem realem duplicem in diuinis consideramus. quæst. 40. artic.1.ad.1
Identitas scientiæ exscibilis vnitate sumitur.qu. 117.art.1
Hierarchia triplex distinguitur secundum triplicem acceptionem rationis rerum.sin Deo in causis vniuersalibus & per applicationem siue determinationẽ ad determinatos effectus. q. 108. art.6
Hierarchiam esse vnã vel plures penes diuersam illuminationem sumitur.qu.118.art.1
Ignis de nouo generati & nutriti per appositionem combustibilis differentia.qu.119.artic.1.ad.5
Ignis inferni quomodò dicatur æternus.q.10.art.3.ad.2
Illuminatio angeli fit secundum potentiam & species intellectus. quæst.116.artic.1
Illuminatio angeli & hominis penes quid conueniat & differat.q. 111.artic.1
Illuminatio augmentum dicitur virtutis naturalis intellectus. qu. 12.artic.5
Illuminatio est manifestatio eius quod mente concipitur secundum quod à prima veritate dependet.q.107.artic.2
Illuminatio mẽtis rationalis quomodò fit à Deo vel ab angelo per modum dispositionis.q.106.artic.1.ad.3
Illuminatio quod non fit motu multipliciter probatur. q. 67.art.2
Illuminandi purgandi & perficiendi voluntatem Dei & angeli diuersa ratio.q.106.art.2.ad.1
Imaginatio ex præconceptis speciebus potest vnam speciem formare.q.12.artic.9.ad.2
Imaginis & vestigij ratio differentiæ.q.93.artic.3
Imago dupliciter cõsideratur,primò quantum ad id in quo primo reperitur,secundò quantum ad quãdam Dei imitationem. quæstio.93.artic.5
Imago est quædam expressa similitudo exemplaris.q.93.art.1
Imago in visione imaginaria & corporali imperfectè reperitur. q. 93.artic.6.ad.4
Imago est similitudo quę est in specie vel in signo speciei.q.35.art.1
Imago perfecta secundum vltimam differentiam speciei attenditur.q.93.artic.2
Imago quædam secundum naturam:quædam secundum gratiam: & quædam secundum similitudinem gloriæ potest in homine considerari.q.93.artic.4
In causis mali non est procedere in infinitum : sed omnia mala in aliquam bonam causam reducuntur ex qua malum sequitur per accidens.q.49.art.3.ad.6
Inclinatio est triplex.f.naturalis sensitiua & intellectiua.q.60.art.1
Inclinatio gratiæ non necessitat voluntatem sed potest homo ea non vti & peccare.quæst.62.art.3.ad.2
Incomprehensibile est quod non ita perfectè cognoscitur sicut cognoscibile est.q.12.art.7.ad.3
Incorporalia quæ dicantur.quæst.8.art.2.ad.1
Incorruptibile dicitur aliquid tripliciter.q.97.art.1
Incubi quomodò dicuntur procreare filios.q.51.art.3.ad.6
Indiuidua corporalia sunt de per accidens & secundariò.quæst. 23. articu.7
Indiuidua in separatis à materia non sunt plura in vna specie. q.75. artic.7
Indiuidua substantiæ quare dicuntur primæ substantiæ. quæst. 29. articu.1
Indiuidua substantiæ quare dicuntur suppositа vel subiecta vel hypostases.q.39.artic.1.ad.3
Indiuiduatio inquantum huiusmodi non impedit cognitionẽ vniuersalium:sed materialitas intelligentis vel speciei. quæstio.76. artic.2.ad.3
Indiuiduatio quomodò inuenitur in substantijs separatis. quæst. 3. articu.3
Indiuiduationis corporalium & spiritualium differentia siue diuersitas.quæst.3.artic.2.ad.3
Indiuiduantur seipsis formæ per se subsistentes.q.13.artic.3
Indiuidui ratio vel substantiæ primæ animę separatæ nõ reuenit. q.29.artic.1.ad.5
Indiuidui vagi & signati diuersitas significationis.q.30.artic. 4
Indiuiduo conuenit subsistere ratione materiæ, & subsistere ratione formæ.q.29.artic.2.ad.5
Indiuiduorum substantiarum incorruptibilium multiplicatio per se intenditur à natura vel à naturæ authore.q.98.artic.1
Indiuiduum esse quomodò Deo conuenire potest qu.29.art.3.ad.4
Indiuisibile & punctum quomodò per priuationem cognoscuntur. quæst.14.artic.10.ad.1
Indiuisibile secundum continuitatem & secundum speciem prius intelligitur:punctus verò & vnitas posterius.q.85.art.8
Indiuisibilis in quantitate & in separatis à materia diuersa ratio essendi in loco.q.8.artic.2.ad.2
Inæqualitas rerum est propter inæqualitatem perfectionum graduum formarum.q.47.art.3
Inæqualitas rerum productarum dicit perfectionem vniuersi.q.65. artic.2.ad.3
Inferiora in entibus perfectiori modo sunt in superioribus quàm in seipsis.q 57.artic.1
Inferior angelus aliquando communicatione boni angeli superioris denominatur.q.112.artic.2.ad.2
Inferiorum diuersa ratio non facit æquiuocationem superiorum. quæstio.29.artic.4.ad.4
Infiniti diuersa ratio in angelis & incorporalibus.qu.50.art.2.ad.4
Infinitum esse actu aliquod corpus naturale vel mathematicum est impossibile.quæst.7.artic.3
Infinitum esse aliquod creatum non inconuenit vt æui duratio.qu. 10.artic.5.ad.4
Infinitum in diuisione inuenitur:sed non in additione.quæst.7.articu.3.ad.3
Infinitum in potentia esse in intellectu non inconuenit. quæst.87. artic.3.ad.2
Infinitum repugnat cuilibet speciei magnitudinis. q.7.artic.3.ad.2
Infinitum quare non habet rationem cognoscibilis.quæstio.86.articu.1.ad.1
Infinitum quod secundum quantitatem dicitur materiæ attribuitur.quæst.7.artic.1.ad.2
Infinitum quomodò sumitur à mathematicis. quæst.7.artic.3.ad.1
Infinitum comprehendi non potest ab intellectu creatõ. quæstio. 12.artic.7
Infinitum secundum formam est maximè cognoscibile:sed non secundum materiam.q.12.artic.1.ad.2.
Infinitum secundum quantitatem quare nõ est cognoscibile. q. 14. articu.12.ad.1.& 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Informitas materiæ quomodò intelligitur præcessisse eius formationem.q.69.art.1
Ingenitum dupliciter potest significari,scilicet absolutè & relatiuè.q.33.art.4.ad.3
Inhærendi vltimo fini necessitas.q.62.art.8
Immaterialitas cuiuslibet rei est causa, quòd sit cognoscitiua: ideò Deus est in summo cognitionis.q.14.arti.1
Immaterialitas est ratio incorruptibilitatis rei.q.50.art.5
Impossibile est & magis Deo repugnat facere præteritum nō fuisse quàm mortuum suscitare.q.25.art.4.ad.1
Impressiones ex sensibilibus relictæ in spiritibus conseruantur.q.111.art.3
In principio creauit Deus cœlum & terrā,&c. diuersimodè potest exponi.q.61.art.3.ad.3
In principio creauit Deus cœlum & terram:tripliciter exponitur & quare.q.46.art.3
In principio erat verbum vt Plato dixit:quomodò intelligitur.q.32.art.1.ad.1
Impugnatio hominis quomodò est à Deo & à dæmone:ipsa impugnatio est à dæmone:sed ordo impugnationis est à Deo.q.114.artic.1
In separatis à materia idem est intellectus, & quod intelligitur quo modo habet veritatem.q.87.art.1.ad.3
Instans primum in angelis intelligitur respondere operationi mentis eius qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionē.q.63.art.6.ad.4
Intellectiuæ partis hominis & angeli differentia penes retardationem inclinationis.q.62.art.5
Intellectuale non habet rationem vltimæ differentiæ respectu hominis & angeli:sed potius generis.q.75.art.7.ad.2
Intellectualis operationis est duplex principium in intelligente.q.105.art.3
Intellectum agentem necessitas ponēdi est propter abstractionem specierum à phantasmatibus.q.79.art.3
Intellectum est vnum tantùm, & non plura plurium intellectuum.q.66.art.2.ad.4
Intellectum secundum suam speciem est perfectio intelligentis.q.14.art.5.ad.2
Intellectus agens est sua actio: habet intelligi talis prædicatio per concomitantiam & non per essentiam.q.54.art.1.ad.1
Intellectus agens & possibilis quare necessariò ponuntur in nobis.q.54.art.4
Intellectus agens quomodò operatur circa phantasmata.q.85.art.1.ad.4
Intellectus angeli & hominis, genere non differunt.q.79.articul.8.ad.3
Intellectus angeli, hominis & Dei differentia existendi in actu vel in potentia.q.79.art.2
Intellectus angeli quomodò semper est in actu respectu connaturalium specierū & in potentia: quia quæ naturaliter cognoscit non semper considerat.q.58.art.1
Intellectus creatus quam habet proportionem ad Dei cognitionē.q.12.art.1.ad.4
Intellectus creatus quomodò potest eleuari ad ea quæ excedunt suam naturam.q.12.art.4.ad.3
Intellectus diuersus modus essendi.q.79.art.6.ad.3
Intellectus diuinus mensura est nostri intellectus veritatis.quæstio.21.art.2
Intellectus diuinus vt se intelligat non intelligit alia. quæst.14.art.2.ad.3
Intellectus dupliciter est potentia.q.58.art.1
Intellectus est in actu per speciem intelligibilem ad quam consequitur inclinatio quæ est voluntas.q.19.art.1
Intellectus est simplicior & abstractior voluntate simpliciter & absolutè.q.82.art.3
Intellectus est supra tempus,quod est numerus motus,&c.q.85.artic.4.ad.1
Intellectus & æstimatiuæ comparatio in cognoscendo respectu cognitionis sensus.78.arti.4.ad.4
Intellectus & sensus conuenientia & differentia:respectu obiecti impatiendo.q.75.art.3.ad.2
Intellectus & sensus in actu,sunt intellectum & sensatum in actu.q.55.art.1.ad.2
Intellectus & voluntas tantùm ista sunt in angelis.quæst.79. arti.1.ad.3
Intellectus & voluntatis differentia tendendi in propria obiecta.q.16.art.1
Intellectus & voluntatis perfectio in quo consistit.quæst.59.artic.3.ad.2
Intellectus & voluntatis solùm anima est subiectum: sensitiuarum verò virium coniunctum.q.77.art.8
Intellectus imaginationis & sensus differentia in rerum apprehensione.q.57.artic.1 ad.2
Intellectus in prima obiecti apprehensione perfectam de re non habet cognitionem:sed successiuè.q.85.artic.5
Intellectus est in principio sicut tabula rasa & refutatio oppositæ opinionis Platonis.q.84.art.3
Intellectus intelligens rem aliter quàm est:est falsus. dupliciter exponitur.13.art.1.ad.3
Intellectus licèt sit supra tempus:tamen compositioni & diffinitioni ipsius tempus adiungitur, dum se ad phantasmata conuertit.q.85.art.5.ad.2
Intellectus noster ita se habet in ordine intelligibilium sicut materia in ordine materialium.q.14.art.2.ad.3
Intellectus noster non potest plura simul actu intelligere,nisi quæ per vnam speciem cognoscit.q.86.art.2
Intellectus noster per speciem intelligibilem infinita cognoscit.q.14.art.13.
Intellectus noster quare apprehendit simplicia per modum compositorum.q.13.art.12
Intellectus noster quare cognoscit componendo & diuidendo cogitta quidditate.q.58.art.4
Intellectus noster sicut virtute est infinitus:ita cognoscit infinitum.q.86.art.1.ad.4
Intellectus passiui diuersorum acceptio,scilicet pro appetitu sensitiuo & pro virtute cogitatiua.q 89.art.2.ad.2
Intellectus per similitudinem obiecti fit in actu: non autem voluntas.q.27.art.4
Intellectus potentialis dicitur separatus: quia non est actus alicuius organi:& multò magis agens.q 79.art.5.ad.1
Intellectus practicus mouet cum apprehensione particulari.q.86.artic.1.ad.2
Intellectus principiorum quomodò est causa conclusionis & scientiæ.& quomodò non.q.15.art.5
Intellectus quadrupliciter distinguitur.scilicet agens,potentialis,in habitu & adeptus.q.79.art.10
Intellectus quare non potest plura simul intelligere per diuersas species.q.12.art.10
Intellectus,quod simul diuersis speciebus eiusdem generis perficiatur ad intelligendum diuersa in actu est impossibile. quæstio.85.artic.4
Intellectum vnum omnium hominum esse:est impossibile.q.76. artic.2
Intellectus quomodò dicitur pati.licet intelligere sit eius perfectio.q.79.art.2
Intellectus reflectens se super actum suum cognoscit actum & speciem vt quod.q.85.art.2
Intellectus & species intelligibilis intelligens intelligere: & quod intelligitur,sunt vnum & idem in Deo.q.14.art.4
Intellectus speculatiui & practici differentia ex parte finis.q.79.artic.11
Intellectus,voluntas,& natura re in omni creatura differunt.q.59.artic.2
Intelligentia non potest aliam producere intelligentiā: neque agēs naturale aliquam naturam absolutam.q.45.art.5.ad.1
Intelligere est operatio existentis in actu per formam cuius ipsa est principium:demonstratio Aristotelis.q.76.art.2
Intelligere est operatio rei subsistentis in corpore.q.75.art.2
Intelligere est propria hominis operatio inquantum est homo.q.76.art.1
Intelligere & ratiocinari circa veritatem differentia.q.79.art.8
Intelligere & velle non sunt actus designantes processionē alicuius rei distinctæ à Deo.q.41.art.4.ad.3
Intelligere non est absque phantasmate.q.85.art.1
Intelligere non est operatio virtutis organicæ.q.76.art.1
Intelligere non esse sine corpore quomodò intelligitur.q.75.arti.2.ad.3
Intelligere rem aliter quàm est: quomodò est verum vel falsum.q.85.art.1.ad.1
Intelligibile tripliciter est in intellectu:scilicet in actu:in habitu,& vt ad aliud relatum.q.107.art.1
Intelligibiles relationes in nobis in infinitum procedunt, sed non in Deo.q.28.art.4.ad.2
Intelligibilia per corporum similitudines intelligimus.q.1.art.9.
Irascibile & concupiscibile in diuersa & distincta principia reducuntur.q.81.art.2
Irascibile & concupiscibile non respiciunt boni vniuersalem rationem:sed solùm delectabilis & repulsiui.q.82.art.5
Iudicamus aliquid ratione & synderesi naturaliter.q.79. articul. 12. ad.3
Iudicium est determinatio siue conclusio consilij q.82.art.3.ad.2
Iudicium perfectum scientiæ naturalis haberi non potest de rebus naturalibus:non cognitis sensibilibus.q.84.art.8
Iustitia est duplex,scilicet commutatiua & distributiua.q.21.art.1
Iustitiæ originalis est triplex subiectio.q.95.art.1
Iusti quare in hoc mundo affliguntur.q.21.art.4.ad.3

Lex no-

Lex nouæ excellentior est antiqua.quæstione 111.articu.2.ad.1.
Liber de spiritu & anima non est antenticus neque Augustini. quæst.77.artic.8.ad.1
Liber mortis quare non ponitur sicut liber vitæ.q.24.art.1.ad.3
Liber vitæ solùm notitiam dicit electorum in vitam gloriæ. quæst.24.artic.2
Libero arbitrio & lege naturali, homo sufficienter non potest vitare malum propter animæ passiones.q.113.artic.1.ad.1
Libertas arbitrij maior est in angelis qui peccare non possunt:quā in nobis qui peccare possumus.qu.62.artic.8.ad.3
Libertas arbitrij vt dicit remotionem coactionis non suscipit magis & minus: quæ in superioribus angelis nobiliori modo est quàm in inferioribus.q.59.articu.3.ad.3
Liberum arbitrium est potentia denominata ab actu.quæst. 83. articu.2.ad.1.
Liberum arbitrium nō est eorum quæ naturali instinctu volumus. q.19.artic.10
Liberum arbitrium non est sufficiens causa merendi.qu. 62. artic.4
Liberum arbitrium quid sit ex electione ratio sumenda est.quę.83. artic.3
Liberum arbitrium vt causa particularis concurrit ad meritum gloriæ.quæst.23 artic.5
Locutio angeli in sola intelligibili operatione consistit.quæst.107. artic.4
Locutio est intelligibilis ordinatio ad alterum per voluntatem. q. 107.articu
Locutionis hominis & angeli differentia.quę.107.articu.1.ad.1.& 2
Locus ab authoritate in hac scientia eius dignitati non derogat. q. 1.artic.8.ad.2
Locus non est pœnalis animæ vel angelo quasi afficienti alterando naturam,sed quasi afficiens voluntatem contristando.quæst. 64. artic.4.ad.3
Locus paradisi quibus medijs secluditur à nostra habitatiõe. q. 102. articu.1.ad.3
Locus temperatus requiritur vt generatio hominum & perfectorum animalium fiat.q 91.artic.2.ad.2
Lucem non habere modum,speciem,& ordinem,quomodò intelligatur.q.5.artic.5.ad.5
Lumen in medio non habet esse intentionale sed reale.quæsti0.77. artic.3
Lumen intellectus nostri est quædam diuini luminis participatio. q.84.artic.5
Lumen intellectus nostri est quædam impressio primæ veritatis. q.58.artic.3.ad.1
Lumen intellectus est veritatis manifestatio.q.107.artic.1
Lumen non est similitudo qua Dei essentia videtur. quæstio. 12. articu.5.ad.2
Lumen quare non habet contrarium,& quomodò facit colores in actu,sine visibiles.q.68.artic.3.ad.2.& 3
Luminaria quare magna dicuntur.q.70.artic.1.ad.5
Luminaria propter tria hominibus vtilia Deus creauit. quæst. 70. articu.2
Luna quod plena facta fuerit,est satis probabile.q.70.articu. 2.ad.5
Lux primò producta cuius naturæ fuit.q.67.artic.4.ad.2
Lux solis in primo triduo fuit informis,& quarta die formata.quæstio.68.artic.1
Magi Pharaonis quod defecerint in tertio signo, quomodò intelligitur.quæst.32.artic.1.ad.1
Magi Pharaonis serpentes & ranas quos fecerunt naturaliter facti sunt.q.114.art.4
Magis & minus mutabilia sunt quæ magis & minùs ab æternitate recedunt.q.10.artic.5
Magis & minus quomodò diuersificant speciem & quomodò non. q.50.artic.4.ad.2
Magis vniuersale comparatur ad minùs vniuersale vt totum, & vt pars.q.85.artic.3.ad.2
Magis vniuersalia via generationis sunt priora minùs vniuersalibus sed via perfectionis minus vniuersalia sunt priora. quæstio. 85.artic.3.ad.1
Magister docendo nihil directè causat in intellectu discipuli: sed ipsum mouet vt virtute sui intellectus formet intelligibiles conceptiones.q.117.art.1.ad.3
Mala non est quælibet boni remotio negatiuè accepta sed priuatiuè.q.48.artic.3
Malum boni dicit priuationem,& quid sit ex boni ratione oportet accipere.q.48.artic.1
Malum culpæ quid.quæst.17.artic.1
Malum culpæ & pœnæ dicitur per subtractionem debitæ operationis.q.48.artic.5
Malum dicitur quod exit ab ordine boni particularis,& nihil quod exit ab ordine prouidentiæ.q.103.artic.7.ad.1
Malum esse vt in pluribus & bonum vt in paucioribus quomodò contingit.quæst.63.artic.9.ad.1
Malum habet causam per accidens & per se.quæst.49.artic.1
Malum non habet rationem appetibilis per se, sed per accidens.q.5.artic.2.ad.3
Malum quomodò est in Deo,vt scitum & non vt causatum ab eo. q.18.artic.4.ad.4
Malum simpliciter non tollit modum,speciem,& ordinem.quæ.5.artic.5.ad 3
Malum vt in pluribus hominibus accidit quia bonum sensus,& nō rationis secum sed in generalibus, & corruptibilibus,vt in paucioribus.q.49.artic.3.ad.5
Malum vt malum aliquo appetitu, siue naturali, siue animali, siue intellectiuo appeti est impossibile.q.19.artic.9
Manifestatio veritatis non semper est illuminatio, nisi ordinet in Deum.quæst.109.artic.3
Mathematica non habent rationem finis,& boni.quæstione 5. articu.3.ad.4
Mathematicus non demonstrat per causam efficientem.quæstione 44.artic.1.ad.3
Mare est terminus omnium aquarum, in quod confluunt omnes aquæ occultis vel manifestis meatibus.quæst.69.artic.1.ad.3
Mas & fœmina in hominibus coniunguntur non solùm propter generationis necessitatē vt in alijs animalibus, sed propter domesticam vitam,in qua sunt quædam opera viri & fœminæ, & in qua vir est caput mulieris q.92.artic 2
Materia cœli est in potentia tantùm ad vnam formam. q. 97. art.1
Materia corporis cœlestis non compatitur secum priuationem alterius formæ:ideò cœlum est incorruptibile.quæst.9.articu.2
Materia dicitur vna,non vnitate alicuius formæ: sed per omnium formarum remotionem.quæst.18.artic.7.ad.2
Materia diuiditur in partes,ratione quantitatis: qua remota remanet substantia indiuisibilis.quæst.50.artic.3
Materia est de intrinseca ratione rei naturalis. quæst.75.articu.4
Materia est duplex,communis & signata.communis est de specie: sed non signata.quæst.95.articu.1.ad.2
Materialia præexistunt in angelis simplicius & immaterialiùs,quā in ipsis rebus.multiplicius tamen quàm in Deo. quæ. 57.articu.1
Materia ingenita dicitur,quia non habet subiectum de quo fit: & cœlum ingenitum dicitur: quia non habet contrarium ex quo generetur.quæst.46.artic.1.ad.3
Materia intelligibilis communis à qua non abstrahit mathematicus est substantia secundū quod subiacet quātitati.q.85.art.1.ad.2
Materia non potest esse sine forma eò quod formam participet. q. 3.articu.2
Materia prima cognosci non potest,nisi secundum proportionem ad formam.quæst.77.artic.1
Materia prima licèt non si existat tamen bonum quoddam est.q.5. artic.2.ad.1
Materia prima mutari ad formam non potest:nisi à Deo vel à composito ex materia & forma.quæstio.117.artic.3
Materia prima non existit in rerum natura per seipsam: neque secundum potentiam est infinita simpliciter.q.7 articulo. 2. ad. 3.
Materia prima quare est in potentia cùm sit semper sub forma.q. 55 artic.1
Materia prima quod intelligitur sine forma implicat contradictio neminee sub aliqua forma cōmuni fuit creata:sed sub distinctis formis.q.66.artic.1
Materia prima quomodò habet ideam in Deo?q.15.articulo.3.ad. 3.
Materia prima quomodò præintelligitur distincta ante formę introductionem.q 76.artic.6.ad.2
Materia quod non sit vna superiorum & inferiorum:probatio Aristot.q.66.artic.2
Materia quod sit vna corporalium & spiritualium est impossibile. quæst.50.artic.2
Materia quomodò dicitur appetere bonum & rationem appetibilis non habere.q.5.artic.3.ad.3
Materia sicut est propter formam ita forma quæ est actus primus est propter operationem quæ est actus secundus.q.105 . articu.5
Materiam mouere ad formam est ipsam reduci de potentia ad actū à potentia actiua.q.150.articu.1
Materiæ duplex conditio.ad formam,scilicet & ad corruptionem. q.76.artic 5.ad 1
Materiæ & intellectus diuersa ratio non recipiendi formas, &c. q. 75.artic.5.ad.1
Materiæ fœtus statim inest à principio forma vegetabilis secundū actum primum,& non secundum actum secundum. quæst. 118. artic.1.ad.4
Materiæ inferiorum & superiorum distinctio & differentia.quæst. 84.artic.3.ad.1
Materiæ magis repugnat esse sine forma quàm accidenti sine subiecto.q 66.articu.1.ad.3
Materiæ non est determinatum esse nisi per formam. quæstio.44. artic.2
Medijs duobus aliquid cognosci potest sine repugnantia.quæst.58.

Universidad de Deusto
Biblioteca

artic.7.ad.3
Medium aliquid esse inter materiam & formam: penitus est impossibile.q.76.art.6
Medium cognitionis est duplex: quoddam est in quo res visa simul cum medio videtur: aliud per cuius notitiam in aliquod cognitum deuenimus.q.94.art.1.ad.3
Medium quomodò datur inter substantiam & accidens: vt animæ proprietates.q.77.art.1.ad.5
Melius est,quod in se bonum est & alijs causa bonitatis:quàm quod solùm sibi bonum est.q.130.art.6
Memoria intellectiua nō est obiectiua præteriti vt præteritum est: sensitiua tantùm quæ singularium est apprehensiua.q.79.art.6
Memoria intelligentia,& voluntas,quòd sint tres potentiæ non est de intentione Augustini.q.79.art.7.ad.1
Memoria, intelligentia, & voluntas quomodò sunt vna essentia.q.77.art.1.ad.1
Mens,& spiritus est essentia vel substantia:quomodò intelligitur.q.79.art.1.ad.1
Mensuræ diuersa ratio est.q.10.art.5
Meritum penes gratiæ & operis quantitatem pensatur,quæ est duplex.q 95.artic.4
Metaphoricè dicta de Deo solùm similitudinem important siue significant ad creaturas.q.13.art.6
Metaphoricè quædam dicuntur de Deo & quædam propriè.q.9.artic.11
Metaphoricè quædam nomina dicuntur de Deo, & quædam propriè.q.13.art.3.ad.1
Mihi minimo sanctorum data est gratia illuminare,&c. dupliciter exponitur.q.117.art.2.ad.1
Millia millium ministrabant ei,&c. qualiter exponitur.q.112.art.4.ad.2
Minima cognitio altissimarum causarum desiderabilior est omni cognitione inferiorum.q.1.art.5.ad.1
Ministeria angelorum eis vtilia sunt:quantum sunt quædam pars ipsorum beatitudinis.q.62.art.9.ad.2
Miracula sunt præter virtutes actiuas & potentias passiuas naturales: non tamen præter rationes ideales.q.115.art.2.ad.4
Miracula qualiter fiunt per magos dæmones & per bonos & malos Christianos.q.110.art.4.ad.2
Miraculà quomodò conuenit viris sanctis facere mortuis vel viuis.q.108.art.8.ad.2
Miraculum dicitur per comparationem ad facultatē naturæ:quam tripliter potest excedere.q.105.art.8
Miraculum dicitur, quod habet causam occultam:excedentem naturæ facultatem,consuetudinem & ordinem. quæstio.105.arti.7.ad.2
Miraculi duplex acceptio.s.strictè & largè.q.114.art.4
Miseria proprie est defectus rationalis creaturæ quam cōtingit esse fœlicem.q.21.art.4
Missio importat originem & nouum modum essendi in alio.q. 43. art.1
Missio inuisibilis fit per gratiæ inhabitationem,&c. quæstio.43.artic.6
Mistio visibilis spiritussancti ad Christum & ad alios sanctos multiplex fuit,ad diuersos denotandum effectus.q.43.art.7.ad.6
Mitti non conuenit ei qui non procedit ab alio.q.43.art.4
Mitti quibus ordinibus conuenit ad exterius ministerium: quibus disponere & quibus non.q.112.art.4
Mitti quomodò differenter conuenit filio & spiritui sancto:filio vt actor sanctificationis:spiritussancto vt donum sanctificationis.q.47.art.7
Mobilia diuersi diuersimo:dè mouentur secundum etiam vnius motoris motionem.q.101.art.5.ad.2
Mobilia & posibilia reducuntur in vnam causam simpliciter immobilem.q.2.art.3.ad.2
Mobilia & variabilia omnia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur.q.113.art.1
Modi viuendi sunt quatuor secundum quatuor gradus viuentium. q.78.art.1
Modus recipiendi speciem obiecti ad intellectum quid.q.50.artic.2.ad.2
Modus,species,& ordo aliter in Deo,& aliter in creaturis esse dicūtur,scilicet sicut in causa & causato.q.6.art.1.ad.1
Modus,species,& ordo qualiter bona sint.q.5.art.5.ad.2
Mori quomodò animali accidat.q.118.art.1.ad.4
Mortui,quod viuis appareant vel diuina fit dispensatione: vel bonorum vel malorum angelorum sit operatione. quæstio.89.artic.8.ad.2
Motus cœli est causa generationis & corruptionis inferiorum. quæstio.68.art.2.ad.3
Motus cœli est causa transmutationum naturalium: non tamen transmutationum quæ sunt præter ordinem naturæ.q.91.artic.2.ad.3
Motus cœli non est naturalis propter principium actiuum intrinsecum,sed passiuum. & quomodò potest dici naturalis per principium intrinsecum.q.70.art.3.ad.4.& 5
Motus dilectionis angelorum in Deum est duplex.q.63.artic.1.ad.3
Motus diurnus communis totius cœlicausa est distinctionis diei & noctis:dierum verò temporum,& annorum speciales distinctiones quomodò fiant.q.70.art.2.ad.3
Motus diurnus contingentis generationis est causa:qui verò est per Zodiacum causa est diuersitatis secundum generationem & corruptionem.q.104.art.4
Motus dupliciter sumitur, scilicet cōmuniter vt est actus perfecti, sicut intelligere & sentire:& propriè vt est actus imperfecti,scilicet mobilis.q.18.art.1
Motus est duplex in cœlo, vnus communis qui causat diem & noctem: alius diuersificatus secundum quem diuersificantur dies, menses & anni.q.67.art.4.ad.3
Motus est vt vita quædam naturæ omnibus existentibus.q.18.arti.1.ad.1
Motus & quies quomodò Deo attribuantur.q.73.art.2
Motus inferiorum corporum in corpus cœleste sicut in causam reducuntur.q.115.art.3
Motus localis instantaneus non potest dari.q.67.art.2
Motus localis quare perfectior est cæteris motibus.q.110.art.3
Motus partis intellectiuæ in homine retardatur & non in angelo ratione suæ compositionis.q.62.art.6
Motus quidam consequitur formam vt grauium & leuium, & quidam est via ad formam.vt calefactio.q.105.art.2
Motus qui est à motore coniuncto proprium vitæ est opus: qui verò à motore separato opus vitæ esse non potest. quæstio.51.art.3.ad.3
Motus quilibet semper supponit aliquid immobile. quæstio.94.art.1.ad.3
Motu locali maximè aliquorum distinctio manifestatur.quæst.70.art.1
Mouentia seipsa & mota respectu finis triplici gradu perfectionis distinguuntur secundum magis & minus perfectum.quæstio.18.art.3
Mouens est duplex, scilicet non motum mouens vniformiter, & non motum per se,sed per accidens mouens difformiter.q.75.artic.1.ad.1
Mouens sicut dicitur,quod dat formam,quę est principium motus in corporalibus:ita & mouens dicitur,quod causat formam intellectualis operationis.q.105.art.3
Mouere contingit dupliciter, scilicet per modum finis & per modum efficientis.q.82.art.4
Mouere corpora localiter quare quædam separata possunt & quædam non.q.117.art.4.ad.1
Moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis inquantum huiusmodi:sed inquantum est in potentia.q.56.art.1
Moueri a se & ab alio non semper dicit coactionem & cōtradictionem. q.15.art.4.ad.1.& 2
Moueri contra naturam quid.q.105.art.6.ad.1
Moueri & mutatum esse motus continui & discreti differentia.q.53.art.2.ad.3
Moueri & pati intellectus & aliorum mobilium æquinocè dicitur. q.14.art.2.ad.2
Moueri & quiescere ad quid reducantur.q.79.art.8
Moueri sufficienter non potest aliquod mobile nisi virtus mouentis excedat vel adæquet virtutem mobilis passiuam.quæstio.105. artic.4
Moueri vel mouere quomodò Deo conuenit.q.9.art.1.ad.1
Mulier quare de costa viri sit formata duplex fuit significatio.quæstio.92.art.3
Mulier quare de viro facta sit quadruplici ratione ostenditur. quæstio.92.art.2
Mulier respectu particularis naturæ est animal occasionatum: sed non respectu naturæ vniuersalis.q.92.art.1.ad.1
Multa mala in rebus Deus permittit ne multa bona impediantur.q. 23.art.5.ad.3
Multiplicatio numerabilis qualiter intendatur.q.50.art.4.ad.4
Multiplicatio specierum & individuorum non est secundum eandem rationem.q.62.art.6.ad.3
Multiplicitas nominis non secundum prædicationē sed secundum significationem attenditur.q.13.art.10.ad.1
Multitudo ex vnitatibus constituitur non secundum quod rationem indiuisionis habent: sed secundum id quod de entitate habent.q.11.art.2.ad.2
Multum duobus oppositis opponitur, scilicet vni & pauco secundum duplicem acceptionem.q.11.art.2.ad.3
Mundum esse æternum demonstrari nō potest neque rationes Aristotelis hoc demonstrant.q.46.art.2
Mundum incepisse neque per causam neque per effectum demonstrari potest.q.46.art.2

Muta-

Mutabilitati omnis creatura subiecta est vel per potentiam quæ est in Deo,vel per potentiam in creaturis existentem.quæstio.9.artic.2
Mutationis perfectio & dignitas à termino ad quem est: & non à quo.q.45.artic.1.ad.2
Narratio historiæ in sacra scriptura semper pro veritate & fundamento tenendà est.quæst.102.artic.1
Nati ex Adam in statu innocentiæ poterant peccare. quæstio. 100. articu.2.ad.1
Narinitas filij secundum intellectum filiationem præcedit, etiam secundum quod est constitutiua personæ filij. quæstio. 40. articu.4
Natura assumpta à verbo quicquid de ea dicitur:& de filio Dei dicitur.quæst.43.artic.7.ad.1
Natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis. quæst. 118.artic.2.ad.3
Natura corporalis comparatur ad animam sicut materia & instrumentum.q.78.artic.1
Natura qualiter intendat corruptibile & incorruptibile perpetuum.q.98.artic.1
Natura diuina in filio non generatur neque per se neque per accidens: humana verò in nobis per accidens generatur & corrumpitur.quæst.39.artic.5.ad.2
Natura est potentia generatiua qua generans sibi simile producit. quæst.41.artic.5
Natura & voluntas quomodò differant in causando:& quare natura determinatur ad vnum & non voluntas.q.41.artic.2
Natura ex determinato principio determinatur ad vnum & ex determinata materia aliquid producitur in determinata specie. q. 92.artic.2.ad.2
Natura humana & angelica comparatæ ad gratiam sunt æquales: sed humana in Christo est magis dilecta & perfecta.quæstio.20. artic.4.ad.2
Natura intellectualis sibi relicta potest à rectitudine deficere & peccare:& quid est peccatum.q.63.artic.1
Natura quare dicitur de materia & forma.q.29.artic.1.ad.4
Natura quælibet intellectualis naturaliter tendit in bonum & per accidens in malum.q.63.artic.4
Natura rationem principij importat:nō autem essentia: ideò ordo naturæ in diuinis dicitur & non essentiæ.q.42.art.3.ad.4
Natura semper producit quod est perfectius & melius ex sui inclinatione vel semper,vel vt in pluribus.q.103.artic.1
Naturale desiderium inest rationali creaturæ cognoscendi Deum. quæst.12.artic.1
Naturalis non quærit cognoscere rerum naturas nisi vt sciat rationes eorum quæ videntur secundum sensum.q.84.artic.4
Necessarium est duplex,scilicet absolutum & ex suppositione.q.16. artic.3
Necessarium & contingens:quia cōsequuntur ens inquantum ens cadunt sub diuina prouidentia.q.22.artic.4 ad.3
Necessarium quomodò potest dinere esse.q.50.artic.5.ad.3
Necessitas huius conditionalis:si Deus sciuit aliquod futurū, ergo illud erit.q.14.artic.13.ad.2
Necessitas huius scientiæ.q.1.artic.1
Necessitas materiæ quod sit talis dispositionis ex forma ratio sumi debet.q.76.artic.5
Necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum est quædam impressio Dei dirigentis ad finem.q.103.artic.1.ad.3
Necessitas ponendi potentiam generatiuam in rebus animatis & non inanimatis.q.78.artic.2.ad.2
Necessitas triplex scilicet absoluta finis & coactionis quę voluntati repugnat.q.82.artic.1
Necessitas vnionis animæ ad corpus.q.101.artic.1
Necessitatis & contingentiæ effectuum causa est diuina voluntas. quæst.19.artic.8
Necessitas & contingentia non auferuntur à rebus ex Dei omnipotentia.q.25.artic.3.ad.4
Negatio ad genus affirmationis reducitur.quæst.33.artic.4.ad.3
Negatio diffinies non est aliquid ens quod diffinitur.quæst.10.articu.1.ad.1
Negatio priuatio & contraria quomodò differunt.q.17.artic.4
Nihil est in intellectu quin prius fuerit in imaginatione.quæst.86. artic.2.ad.2
Nihil inuenitur in rebus quod sit totaliter malum.quę.103.artic. 7.ad.3
Nomen analogum secundum vnam significationem acceptum in eiusdem nominis diffinitione ponitur secundum alias significationes acceptum.quæst.13.artic.10
Nomen collectiuum duo importat in sui significatione. s. pluralitatem suppositorum & vnitatem ordinis.q.31.articu.1.ad.2
Nomen naturæ quomodò à viuentibus tractum est.q. 115.articu. 2
Nomen proprium est illud per quod res cuius est ab omni alia re discernitur.quæst.33.articu.2
Nomen quantò communius tantò conuenientius assumitur in diuinis.quæst.33.artic.1.ad.1
Nomen quod Deo attribuimus totam diuinam perfectionem perfectè significare non potest.quæst.13.artic.2
Nomina adiectiua numerum habent à suppositis:substantiua verò à forma significata per nomen.quæst.36.artic.4.ad.7
Nomina essentiam significantia substantiuè in singulari prædicantur:adiectiua verò in plurali.quæst.39.articu.3
Nomina in quorum significato modus perfectus imparticipatæ perfectionis includitur:metaphoricè Deo attribuuntur. quæ.13. articu.3.ad.1
Nomina intentionum quomodò ponuntur in rerum diffinitionibus.quæst.29.artic.1.ad.3
Nomina licèt rerum proprietatibus imponantur: naturam tamen vel substantiam significant.quæst.13.artic.8
Nomina propriè Deo attribuimus ratione rei significatæ, & non ratione modificandi.quæst.13.artic.3
Nomina quæ negatiuè dicuntur de Deo vel quæ relationē ad creaturam significant,nullo modo substantiam Dei significant.quę. 13.artic.2
Nomina,quæ vitare debemus in diuinis & quæ non.q.31.artic.2
Nomina substantiua pro alio supponunt: adiectiua verò non: sed copulant.quæst.39.artic.5
Nominibus abstractis & concretis quare vtimur in diuinis. quæst. 32.artic.2.ad.5
Nominibus abstractis & concretis quare Deum nominamus. quæstio.13.artic.1.ad.2
Nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur in omnibus motibus & in alteratione.quæst.67.artic.2.ad.2
Nominis diuersa significatio a quo & ad quod imponitur ad significandum.quæst.13.artic.2.ad.2
Nominis duplex considerario, scilicet:secūdum impositionem,vel secundum vsum.quæst.67.articu.1
Nominum multiplicitas secundum quæ attendatur.quæstio.13.articu.10.ad.1
Non ens quomodò habet rationem cognoscibilis.q.19.artic.3.ad.2
Non esse nulla potest esse causa per seipser accidens verò sic. quæst. 104.articu.3.ad.1
Non esse quomodò est appetibile per accidens.quæst.5.artic.2.ad.3
Non quæcunque Deus scit:sunt,vel fuerunt,vel erunt. quæstio. 14. artic.9.ad.3.artic.1
Noxia nō fuissent homini animalia venenosa ante peccatum.quæstio.72.artic.2.ad.6
Numero senario qui cōsurgit ex suis partibus quomodò correspondet perfectio diuinorum operum.quæst.74
Numero ternario debemus Deum honorare, quomodò debet intelligi.quæst.3.artic.2.ad.1
Numerus est duplex vnus ex diuisione materiæ:& alius ex diuisione formarum.quæst.47.artic.2.& quæst.30.artic.3
Numerus pondus &mensura:modus species & ordo:quod constat, quod congruit,& quod discernitur:quomodò ista ad se inuicem reducantur.quęst.45.articu.7
Numerus,pondus,& mensura penes quid attendantur. quæstio. 5. articu.5
Numerus simplex est in Deo non vt à rebus numeratis sumptus. quæstio.30.articu.1.ad.4
Nutritiua,augmentatiua,,& generatiua quare dicantur virtutes naturales.quæstio.78.artic.2.ad.1
Nutritum quomodò idem consumptis partibus nutrientibus remanet.quæstio.119.artic.1.ad.5
Obiecta diuersa quomodò possunt esse obiectum vnius & diuersarum potentiarum.quæst.77.articu.3.ad.4.
Obiectum magis vel minus intelligi à diuersis dupliciter contingit.quæst.85.artic.7
Obiectum operationis animæ in triplici ordine potest considerari, scilicet vel vt vnitum,vel vt sensibile,vel vt ens vniuersale penes quæ vegetatiuum,sensitiuum,vel intellectiuum distinguuntur.quæst.78.artic.1
Obiectum quomodò in ratione principij & termini est plurium actuum distinctiuum.quæstio.77.artic.3
Oculi glorificati quomodò Deum videbunt. quæst.12.articu.3.ad.2
Officiorum angelorum executio alia est ducens in finem:& alia in finis consecutione manens.quęstio.108.articu.7
Omne agens agit aliquo supposito,Deus verò nullo. quę. 9. artic.3
Operatio nullius creaturæ est subsistens:sed solùm ipsius Dei. quęstio.54.artic.1
Operatio quædam est factiua finis,& quædam meritoria.quæst.62, artic.4
Operationis Dei & naturæ differentia.q.66.arti.1.ad.2
Operationis immanentis & transeuntis differentia ex parte terminorum.q.14.arti.2.
Operationum intellectualium quædam sibi locum determinant:& quædam non.q.112.arti.1.ad.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Operari vel moueri propter finem dupliciter contingit. quæst.103. art.1.ad.1
Operari,iudicare & intelligere differentia cum sint tres actus non diuersificantes potentiam intellectiuam.q.79.art.9.ad 4
Opinio Abbatis Ioachim,quòd essentia generat essentiam.q.39.artic.5
Opinio Anaxagoræ dicentis solem esse lapidem ardentem, & non esse Deum,vel aliquid animatum.q.70.art.3
Opinio Anaxagoræ qui posuit distinctionem rerum fieri per intellectum distinguentem res extrahendo, quod erat permistum in materia.q.47.art.1
Opinio antiquorum de primi principij infinitate, quod ponebant materiam.q.7.art.1
Opinio antiquorum de rerum substantia & causis transmutationis & distinctionis earum qui solùm sensibilia ponebant. quæst. 44. art.2.
Opinio antiquorum negantium aërem esse corpus & aquam corpus infinitum ponentium.q.68.art.3
Opinio antiquorum ponentium animam esse corpus & principium vitæ.q.75.art.1
Opinio antiquorum ponentium confusionem excludétem omnem distinctionem præter Anaxagoram, qui posuit intellectum immistum.q.66.art.1.ad.2 in contrarium.
Opinio antiquorum ponentium materiam esse ens in actu statuentes omne fieri alterari.q.76.art.4
Opinio antiquorum ponentium temporis æternitatem & non motus.q.46.art.1.ad.7
Opinio antiquorum, quòd aër sit quoddam corpus actu infinitum. q.14.art.12.ad.3
Opinio antiquorum,quòd anima esset corpus & composita ex principijs omnium corporum.q.75.art.1.ad.2
Opinio antiquorum,quòd anima terræ,quæ est in ipsa, terram quæ est extra ipsam,cognoscit: quia simile simili cognosci dicebant. q.85.art.2
Opinio antiquorum, quòd Deus est corpus & aliorum corporum principium, & quòd anima est de natura illius corporis: & per consequens de natura Dei.q.90.art.1
Opinio antiquorum,quòd Dij, qui comedebant de quodam cibo facti sunt immortales.q.79.art.4.ad.3
Opinio antiquorum,quòd ex nihilo nihil fit.q.45.art.2.ad.1
Opinio antiquorum, quòd materia prima est aliquod corpus actu: vt puta aër,ignis,aut aliquid huiusmodi.q.66.art.1
Opinio antiquorum,quòd omne mouens mouetur,& eorum ratio. q.75.art.1.ad.1
Opinio antiquorum,quòd omne quod videtur est verum. quæst.85. art.2
Opinio antiquorum, quòd posita causa ponitur effectus: & quòd omnia ex necessitate contingunt.q.115.art.5
Opinio antiquorum,quòd rarum & densum sunt principia primarum qualitatum elementorum.q.115.art.3.ad.2
Opinio antiquorum,quòd species rerum à casu proueniunt: & non ab aliquo intellectu.q.16.art.1.ad.2
Opinio Arrij & Origenis,quòd personæ diuinæ secundum substantiam sunt differentes.q.32.art.1.ad.1
Opinio Arrij ne filium patri coæternum diceret: posuit duodecim generationis modos:quibus deest vel æqualitas naturæ,aut durationis rei,quod ab alio procedit.quæstio.42.articulo secundo.argumen.1
Opinio Arrij qui dixit filium patri non esse æqualem.q.42. artic.1. ad.2
Opinio Arrij,quòd filius procedit à patre sicut prima creatura, & spiritussanctus ab vtróque sicut vtriúsque creatura.q.27.art.1
Opinio Arrianorum ponentium filium nõ esse eiusdem substantiæ cum patre,neque propriè dici verbum.q.34.art.1.ad.1
Opinio Arrianorum qui Dei trinitatem gradibus numerorum variantes in pluralitatem deducunt.q.42.art.1
Opinio Arrianorum:vt filium diceret creaturam dixerunt voluntate vt designaret principium patrem ipsum genuisse.q.41.art.2
Opinio Arrij & aliorum antiquorum, de dispositione æquinoctialis regionis.q.102.art.2.ad.4
Opinio Ari. qui secundum numerum primorum motuum posuit numerum substantiarum separatarum.q.50.art.3
Opinio Ari. quòd cœlum non sit de natura quatuor elementorum: sed est quintum corpus præter quatuor elementa.quæstio.68.artic.1
Opinio Ari. quòd intellectus non habet aliquas species naturaliter inditas: sed in principio est in potentia ad omnes huiusmodi species.q.84.art.3
Opinio Auempace, quòd per abstractionem à materialibus ad immaterialium cognitionem venire possumus.q.88.art.2
Opinio Auerrois de cognitione substantiarum separatarũ per vnionem intellectus agentis ad nos.in hac vita.q.88.art.1
Opinio Auerrois de vnione intellectus ad corpus per speciem intelligibilem.q.76.art.1
Opinio Auerrois,quòd eadem numero scientia est in magistro & in discipulo.q.117.art.1
Opinio Auerrois,quod formæ elementorum sunt mediæ inter formas substantiales & accidentales:& quod suscipiunt magis & minus.q.76.art.4.ad.4
Opinio Auerrois,quòd frustrà sunt substantiæ separatæ si non intelligantur à nobis.q.88.art.1.ad.4
Opinio Auicebron, quòd nullum corpus sit actiuum: sed quòd sit per actionem,est à virtute quadam spirituali omnia penetrante. q.115.art.1
Opinio Auicebron, quòd superiorum & inferiorum est vna materia ex vnitate formæ corporeitatis,quam vnam ponebãt omniũ. q.66.art.2
Opinio Auicebron, quòd substantiæ separatæ sunt compositæ ex materia & forma.q.50.art.2
Opinio Auicennæ de causa fascinationis.q.17.art.3.ad.2
Opinio Auicennæ & Algazelis, quòd sit infinitum in actu non per se sed per accidens.q.7.art.4
Opinio Auicennæ memoriam nõ esse in parte intellectiua: & quòd intellectus agens est substantia separata.q.79.art.6
Opinio Auicennæ ponẽtis quintam potentiam inter æstimatiuam & imaginatiuam q.87.art.4
Opinio Auicennæ,quòd causa inferior inquantum agit virtute primæ causæ potest creare.q.45.art.5
Opinio Auicennæ,quòd corpus cœleste est materia cœli in potentia ad vbi,& non ad efficiẽs & motor substantia separata vnitur. q.66.art.2
Opinio Auicennæ, quòd Deus intelligẽdo se produxit primam intelligentiam compositam ex actu & potentia, quæ intelligendo causam primam produxit secundam intelligentiam inquantum intelligit se vt est in potentia produxit corpus cœli: inquantum verò intelligit se secundum quòd est in actu, produxit animam cœli.q.47.art.1
Opinio Auicennæ,quòd formæ elementorum in misto integrè manent: & mistionem fieri secundum quod qualitates contrariæ reducuntur ad medium.q.79.art.4.ad.4
Opinio Auicennæ,quòd omnes formæ quæ sunt in materia procedunt à conceptione intelligentiæ: & quòd agentia corporalia solùm disponunt ad formas.q.110.arti.2
Opinio Auicẽnæ, quòd omnia animalia generari possunt sine semine,scilicet solùm commistione elementorum.q.71.art.1.ad.1
Opinio Auicen.quòd omnium rerum sensibilium species intelligibiles præexistunt in intellectibus separatis: à quorum primo deriuantur in sequentes vsque ad vltimum separatum: quem vocat intellectum agentem à quo species influunt in animas nostras.q.84.art.4
Opinio Augustini & aliorũ diuersa an persona diuina mitti possit ab alia quam ab ea à qua procedit.q.4.art.8
Opinio Augustini & aliorum diuersa in exponendo hoc, quod dicitur fiat firmamentum,factum est.& fecit Deus firmamentum.q.74.art.3.ad.5
Opinio Augustini & aliorum Doctorum de lucis productione.q.67.art.4
Opinio Augustini & aliorum Doctorum de plantarum productione tertia die.q.69.art.2
Opinio Augustini & aliorum Doctorum quid nomine terræ intelligitur cum dicitur terra erat inanis,&c.q.66.art.1.ad.1
Opinio Aug.& aliorum sanctorum de cõgregatione aquarum tertia die.q.69.art.1
Opinio Aug. & aliorum sanctorum de corporis & animæ hominis productione.q.91.art.4.ad.5
Opinio Aug.& aliorum sanctorum diuersa quomodò materia formationem præcesserit natura & duratione q.69.art.1
Opinio Augu. & aliorum sanctorum diuersa de numero & vnitate dierum productionis rerum.q.74.art.2
Opinio Aug. & aliorum sanctorum, quod pisces & aues quinta die aquarum naturam potentialiter produxit, alij verò sancti, quod actu produxit.q.71.art.1
Opinio Aug. & Gregorij de cognitione animæ separatæ eorũ quæ fiunt in hac vita.q.89.art.8
Opinio Aug.& Origenis de animæ productione.q.90.art.4
Opinio Aug.Chrysostomi,Bedæ,Strabi,& Damasceni, de cœlo primo die producto.q.68.art.1.ad.1
Opinio Aug. quòd anima alienata à sensibus ex sui natura vim habet vt possit futura cognoscere.q.86.art.4.ad.2
Opinio Augustini,quòd sex dies productionis rerũ intelligit vnam diem,scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus presentatam.q.58.art.6
Opinio Basilij,Bedæ,& Strabi de ratione positionis cœli empyrei. q.63.art.3
Opinio Basilij & Chrysostomi diuersa de vnitate & pluralitate cœlorum.q.68.art.4

Opinio Basi-

Opinio Basilij & Origenis diuersa de aquis quæ sunt supra firmamentum:cuius sint naturæ.q.68.artic.2
Opinio Basilij quòd pisces carent memoria.q.72.artic.1.ad.1
Opinio Basilij:quòd primò fuerunt lux & tenebræ per emissionem & contractionem luminis:& non per motum.quæst.67.artic.4. ad.3
Opinio Dauid de diuinando qui posuit Deum primam materiam: & aliorum ponentium ipsum principium formale omnium & animam mundi.q.3.artic.8
Opinio de causa efficiente, quod terra sit discooperta aquis. q.67. artic.1.ad.4
Opinio de imagine quod attenditur secundum plura individua: & non secundum vnum.q.93.artic.6.ad.2
Opinio Democr.& aliorum antiquorum suberahentium cursum rerum naturalium à diuina prouidentia,attribuentes ipsum necessitati materiæ.quæst.22.artic.2.ad.3
Opinio Democriti & Epicuri ponentium mundum à casu factum: & solùm incorruptibilium prouidentiam esse.q.22.artic.2
Opinio Democriti & Platonis de intellectiua & sensitiua cognitione:& positio Aristotelis.q.84.art.6
Opinio Democriti ponentis hunc mundum ex concursu atomorũ factum:& alios infinitos.q.47.artic.3
Opinio Democriti ponentis solam causam materialem: secundum quam distinctio rerum prouenit à casu secundum motum materiæ.q.47.artic.1
Opinio Democriti quod actio fiat per efflurum atomorum à corpore agente,& passio per receptionem eorundem in poris corporis patientis.q.115.artic.1
Opinio de temporis & æternitatis differentia.q.10.art.4
Opinio de temporis vnitate diuersa.prima quod tempus est vnum omnium temporalium propter hoc quod est vnus numerus omnium numeratorum.secũda quod tempus est vnum ratione vnitatis æternitatis.tertia quod tempus est vnum ratione materiæ primæ,cuius est primum subiectum motus,cuius tempus est mensura.q.10.artic.6
Opinio Dionysij & Gregorij diuersa de numero assistentium & ministrantium angelorum.q.112.artic.4.ad.2
Opinio Dionysij quod substantiæ spirituales quodam ordine & gradu processerunt à Deo.& Origenis quod processerunt à Deo in quadam æqualitate.q.10.artic.6
Opinio diuersa an angeli fuerint creati in gratia.q.62.art.3
Opinio diuersa de assumptione beatorum ad ordines angelorum. q.108.artic.8
Opinio diuersa de paradiso terrestri.q.102.art.1.ad.1
Opinio diuersa de effectu luminis circa medium & colores.q.79. artic.3.ad.2
Opinio diuersa de esse luminis cuius naturæ sit prima.quod nõ habet esse naturale:sed intentionale.secunda quod sit solis forma substantialis.q.67.artic.3
Opinio diuersa de vnitate & pluralitate æui & substantiarum separatarum productione.q.10.artic.6
Opinio diuersa de æui,temporis & æternitatis differentia. quæst. 10.artic.5
Opinio diuersa de fati mobilitate & immobilitate.q.116.art.3
Opinio diuersa de forma embrionis vsque ad finem generationis. q.118.artic.2.ad.2
Opinio diuersa de luce primo die producta ante solis formationem.q.67.artic.4.ad.2
Opinio diuersa de mundi æternitate.prima quod substantia mundi non sit à Deo,secunda quod mundus est æternus:& tamen factus à Deo:non tamen habet initium temporis.q.46.art.2.ad.1
Opinio diuersa de præexistentia formarum in materia:& quod fiũt ab agente separato.q.45.artic.8
Opinio diuersa de quo ordine fuit diabolus & de quibus ordinibus ceciderunt:& de quibus non.q.63 artic.9.ad.3
Opinio diuersa de reductione fortuitorum & casualium in aliquã superiorem causam.q.116.artic.1
Opinio diuersa de significatione huius nominis persona an significet essentiam vel relationem in recto vel in obliquo.q.29.art.4
Opinio diuersa de subiecto huius scientiæ quæ sumitur ex diuersitate eorum quæ in scientia tractantur.q.1.art.7
Opinio diuersa de suppositione huius nominis Deus,an supponat pro essentia vel persona.q.39.art.4
Opinio diuersa de tempore & principio custodiæ angelorum.q.113. artic.5
Opinio diuersa de tentatione diaboli semel à bono superati,an redeat ad eundem tentandum.q.114.art.5
Opinio diuersa huius quod dicitur pater & filius diligunt se spiritu sancto.q.37.artic.2
Opinio diuersa quare spiritussanctus nõ dicitur imago patris:sicut filius:quod Græci concedunt.q.35.art.2
Opinio diuersa quid sit intellectus passiuus.q.79.art.2.ad.2
Opinio diuersa quod angeli & animæ sunt eiusdem speciei.secunda quod solùm angeli præter animas.tertia quod solũ angeli vnius hierarchiæ.q.50.artic.4
Opinio diuersa quod beatitudo sanctorum & pœna dæmonum & animarum habent differri vsque ad diem iudicij.quæst.64.artic. 4.ad.3
Opinio diuersa quod Deus cognoscit singularia per causas vniuersales vel applicãdo rationes vniuersales ad particulares effectus. q.14.artic.11
Opinio diuersa,quod Deus produxit res de necessitate.quæstio.10. artic.3
Opinio diuersa,quod hoc antecedens:Deus scit hoc contingens futurum:non est necessarium sed contingens.quæst.14. artic.13. ad.2
Opinio diuersa de creatione hominis.quæst.95.artic.1
Opinio diuersa quomodò persona est nomen commune prædicabile.q.30.artic.4
Opinio diuersa quomodò terra aquis fuerit cooperta.quæst.69.artic.1.ad.2.& 4.
Opinio doctorum de informitate materiæ.q.66.art.1
Opinio doctorum de quatuor cœlorum productione siue creatione.q.66.artic.4
Opinio doctorum,quòd angeli simul fuerunt creati cum creatura corporali.q.61.artic.3
Opinio doctorum,quòd angeli superiores mittuntur ex aliqua Dei dispensatione.q.112.art.2
Opinio Egyptiorum, quòd diuina prædestinatio mutari potest quibusdam sacrificijs.q.23.artic.8
Opinio Eunomij qui dixit filium patri non esse similem. quæst.42. artic.1.ad.2
Opinio Empedoclis, Platonis,& aliorum antiquorum de cognitione animæ,& quid sit secundum essentiam q.84.art.2
Opinio Empedoc.quod firmamentum sit ex elementis compositum.q.68.artic.1
Opinio Heracliti,quòd nulla de rebus naturalibus cognitio haberi pot est.q.84.artic.1
Opinio Gentilium qui dicebant homines in Deos transferri: vt Iouem vel Mercurium.q.25.art.3.ad.2
Opinio Gilberti Porretani,quòd hæc est falsa:Deus est trinitas.q. 39.artic.6.ad.1
Opinio Gilberti,quòd proprietates in diuinis sunt assistentes: siue extrinsecus affixæ.q.28.art.2
Opinio Græcorum de processione spiritussancti.q.36.art.2
Opinio Gregorij Nazianzeni:& doctorum Græcorum,quòd creatura spiritualis ante corporalem facta fuerit.q.61.art.3.ad.1
Opinio Gregorij Niceni,quòd non fuisset in statu innocentiæ generatio per coitum.q.98.artic.2
Opinio Iacobi & aliorum Syriorum ponentiũ duas animas in vno homine:vnam qua animatur corpus,& immistam sanguini: & aliam spiritualem quæ rationi ministrat.q.76.art.3.arg.contra.
Opinio magistri Auicennæ & aliorũ,quòd potentia creandi etiam potest creaturis communicari.q.45.art.5
Opinio magistri & aliorum diuersa an termini numerales ponant aliquid in diuinis.q.30.art.3
Opinio Manichæorum, quòd Deus est quædam lux corporea: & animam dixerunt partem illius lucis corpori alligatam.q.90. artic.1
Opinio Manichæorum,quòd Deus veteris testamenti, Deus tenebrarum erat.q.66.artic.3
Opinio Manichæorum,quòd spiritualia & incorporalia diuinæ potestati subiecta sunt:sed corporalia potestati contrarij principij esse subiecta.q.83
Opinio negantium angelos esse non distinguentes inter sensum & intellectum.q.50.artic.1
Opinio negantium prouidentiam & gubernationem: sed omnia fortuita esse & euenire.q.103.art.1
Opinio negantium relationem esse rem naturæ.sed rationis tantum.q.13.artic.7
Opinio Nestorianorum, quòd spiritussanctus non procedat à filio, quæst.36.artic.2.ad.3
Opinio nominalium antiquorum,quòd est idem enuntiabile,Christum nasci,esse nasciturum,& esse natum.quæstio.14. artic. 15. ad.3
Opinio Origenis,Pelagianorum,& aliorum de causa prædestinationis.quæst.23.artic.5
Opinio Origenis ponentis omnia in principio æqualia esse creata à Deo.q.47.artic.2.
Opinio Origenis,quòd angeli & animæ sunt eiusdem speciei.q.75. artic.7
Opinio Origen.quòd animæ hominis accidit corpori vnitas:ideò posuit eam simul cum angelis à principio esse creatam.quæstio. 118.artic.3
Opinio Origen.quòd natura corporalis est producta in pœnam spiritualis.q.65.art.2

Opi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio Origenis de substantia incorporea vnita corpori. quæstio. 51.artic.1.ad.1
Opinio Origenis, quod omnis voluntas creaturæ potest flecti in bonum & in malum præter animam Christi.q.64.artic.2
Opinio Peripateticorum,quod dæmones non sunt: sed ea quæ dæmonibus attribuuntur per artem necromantiæ fiunt virtute corporum cœlestium.q.115.artic.5
Opinio Philosophi,quod motor inferioris cœli non posset mouere cœlum superius.q.117.artic.4.ad.1
Opinio Pythagoræ & Leucippi qui primo principio non attribuant optimum & perfectum.q.4.artic.1
Opinio Pythagoræ, Platonis, & Auicennæ, de ratione entis. q. 11. artic.1.ad.1
Opinio Pythagoricorum qui ponebant malum quandam esse naturam:ideò bonum & malum genera esse ponebant.quæstio.48. artic.1.ad.1
Opinio Platonicorum materiam non distinguentium à priuatione,& dicentium materiam esse ens.q.11.artic.2.ap.1
Opinio Platonicorum,Origenis,Hieronymi,Aug. Basilij, & Damasceni,an corpora cœlestia sint animata.q.70.artic.3
Opinio doctorum huius quod dicitur: in principio creauit Deus cœlum & terram &c.in exponendo diuersimode.q.67.artic.4
Opinio Platonicorũ quod anima corruptibili corpori vnitur per corpus corruptibile sibi naturaliter vnitum: quidam quod mediante spiritu corporeo: alij verò mediante luce qua corpus ponebant.q.76 artic.7
Opinio Platonicorum,quod anima vnitur corpori vt motor solùm per contractum virtutis.q.70.artic.3
Opinio Platonicorũ, quod dæmones sunt animalia corpore aëreo, animo passiua.q.115.artic.5
Opinio Platonicorum,quod quanto aliqua sunt in principio primo propinquiora,tantò sunt minoris multitudinis.quæst.112.articu.4.ad.2
Opinio Platonicorum, quod scientia inest à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum. quæst.117. artic.1
Opinio Platonis,Aristo. Auicen. & sanctorum de præsidentia substantiarum & separatarum super corporalia.q.110.artic.1.ad.3
Opinio Platonis de Dijs & dæmonibus:quod omnes Dij erãt boni, sed dæmonum quidam boni,& quidam mali.q.63.artic.7
Opinio Platonis de individuorum denominatione ab ideis eas participando.q.6.artic.4
Opinio Platonis de triplici prouidentia quam ponebat. quæst. 22. artic.3
Opinio Platonis & Aristotelis comparantium intellectum agentem ad lumen & ad solem.q.79.artic.4
Opinio Platonis & antiquorum quod omnia corpora sunt de natura quatuor elementorum: & quare superiora sunt incorruptibilia sit à principio immaterialis.q.66.artic.2
Opinio Platonis & Auer.de modo acquirendi scientiam.quæst.117. artic.1
Opinio Platonis & Auicebron quod agentia corporalia agunt secundum formas accidentales ad formam substantialem: sed introductio formæ est à principio immateriali.q.115.artic.1
Opinio Platonis & Auicen.cognitionis nostræ per effluxum specierum à substantijs separatis in intellectum nostrum.quæst.84. art.4
Opinio Platonis & Auicennæ de formarum deriuatione à substantijs spiritualibus.q.61.art.4
Opinio Platonis ponentis diuersas animas in vno corpore secundum organa distinctas.q.76.art.3
Opinio Platonis,quod accidit animã intelligere per conuersionem ad phantasmata vt vnitam corpori.q.89.art.1
Opinio Platonis, quòd corpora cœlestia Deos existimabat ex elementis compositã.q.50.ad.2
Opinio Platonis, quòd eadem sunt principia cognoscendi & essendi.q.85.art.3.ad.4
Opinio Platonis,quòd ex immutatione organi à sensibilibus anima excitatur vt in se formet species rerum sensibilium.quæst.84. artic.6
Opinio Platonis,quòd firmamentum sit de natura quatuor elementorum non ex vniuersis compositum: sed quasi simplex elementum q.78.art.1
Opinio Platonis,quòd homo sit anima intellectiua.q.76.art.1
Opinio Platonis,quòd intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus.q.84.art.3
Opinio Platonis, quòd numerus substantiarum separatarum accipitur secundum numerum specierum sensibilium.q.50.art.3
Opinio Plato.quòd obiectum intellectus nostri sunt ideæ separatæ, & quòd non intelligimus abstrahendo: sed magis abstracta participando.q.87.art.1
Opinio Platonis,quòd scientiæ & diffinitiones sunt de ideis & non de corporalibus rebus.q.84.art.1
Opinio Platonis, quòd sicut intelligere conuenit animæ secundum seipsam,ita & sentire: quod Aristoteles dicit esse coniuncti.q.75. art.5
Opinio Platonis, quòd substantiæ separatæ sunt obiecta intellectus nostri:& primò intellectæ à nobis.q.88.art.1
Opinio Platonis de vi imaginatiua.q.64.art.6.ad.2
Opinio Platonis,quòd vniuersalia sunt priora singularibus.q.85.artic.3.ad.1
Opinio ponentium animam sensitiuam non generari, sed creari.q. 118.art.1
Opinio ponentium duo principia.q.49.art.3
Opinio ponentium in diuinis hierarchiam, quã supercœlestem vocant.q.108.art.1
Opinio ponentium nullam virtutem creatam in rebus operari: sed quòd solus Deus omnia in mente operatur.q.105.artt.5
Opinio Porphyrij qui discernebat à dæmonibus angelos vt dæmonum aëra loca essent:ætherea verò angelorum.q.66.art.3
Opinio Porphyrij,quòd dæmones sunt naturaliter fallaces.& quòd sunt animalia habentia naturam sensitiuam.quæstio.63.articu.4. ad.1
Opinio Prepositiui negantis proprietates personales & notiones in diuinis:& sicut pater vno modo se habet ad creaturam:ita vna relatione refertur ad filium & ad spiritum sanctum.q.32.art.2
Opinio Præpositiui,quòd vtraque istarum est falsa,scilicet Deus genuit Deum,qui est Deus pater:& genuit Deum qui non est Deus pater.q.36.art.4 ad.5
Opinio Ptolemæi,quòd luminaria habent motum seorsum à motu sphærarum.q.70.art.1.ad 3
Opinio,quòd Adam ante peccatum falso decipi poterat respectu eorum quorum scientiam non habebat.q.94.art.4
Opinio,quòd Adam non fuit creatus in gratia:sed tamen ante peccatum sibi gratia collata fuit.q.95.artic.1
Opinio,quòd aliqua regio infinities fuit habitabilis & inhabitabilis & artes corruptæ & inuentæ.q.46.artic.2.ad.4
Opinio,quòd alius ordo rerum vel aliæ res effluere non possunt à Deo nisi sicut nunc est quasi ex necessitate naturæ Deus agat.q. 25.artic.5
Opinio,quòd angeli causant animas rationales secundum quod diuina virtute operantur.q.90.art.3
Opinio, quod angeli & dæmones habent corpora sibi naturaliter vnita.q.51.artic.5.ad.1
Opinio,quòd angeli non assumunt corpora:sed eorum apparitiones in visione Prophetiæ contigille, scilicet secundum imaginationem.q.51.artic.2
Opinio,quòd angeli peccare potuerunt in primo instanti suæ creationis.sed non peccauerunt.q.63.artic.5
Opinio,quòd angeli quò ad præmium accidentale mereri possunt. q.62.artic.9.ad.3
Opinio,quòd angeli suam beatitudinem nõ merentur per gratiam præuenientem: sed per ea quæ in diuinis mysterijs operantur iam beati.q.62.arti.4
Opinio,quòd angelus cognitionem singularium non habet nisi in causis vniuersalibus ad quas omnes effectus particulares reducuntur.quæst.57.artic.2
Opinio,quòd angelus sit indiuisibilis sicut punctus.q.52.artic.2
Opinio,quòd anima habeat per se speciem & naturam completam: & non vnitur corpori vt forma.q.90.artic.4
Opinio,quòd anima separata cognoscat singularia per abstractionem à sensibilibus.quæst.89.artic.7
Opinio,quòd anima sit composita ex quadam materia & forma. quæst.75.artic.6
Opinio,quòd anima sit composita ex quadam materia spirituali. quæst.90.artic.2.ad.1
Opinio,quòd animam Deus non de nihilo,sed de seipso fecit.q.90. artic.1.ar.contra.
Opinio,quòd animalia ferocia in statu innocentiæ fuissent mansuera circa hominem & circa alia animalia.q.96.art.1.ad.2
Opinio,quòd animæ separatæ post determinata temporum curricula iterum ad corpora redeunt.q.46.artic.2.ad.8
Opinio, quòd aquæ vaporaliter resolutæ eleuentur supra cœlum sydereum.q.68.art.2
Opinio, quòd caro secundum speciem est quæ primòaccipit speciem & hæc semper manet:caro autẽ secundum materiam quæ ex alimento generatur non semper manet.quæst.119.art.1.ad.2
Opinio,quòd cœlum & materia per generationem sunt producta. q.56.artic.1.ad.3
Opinio,quòd corporalia à Deo creata sunt mediantibus angelis.q. 46.artic.3
Opinio,quòd corpori hominis prius tempore formato anima infusa fuit.q.91.art.4.ad.3
Opinio,quòd corpus mulieris per multiplicationem materiæ formarum fuit sine alterius materiæ additione.similiter & quinque panes.q.92.art.3.ad.1
Opinio,quòd corpus naturale rarefieri potest in infinitũ,eo quòd corpus diuisibile sit infinitum.q.68.artic.2
Opinio,quòd corrupto corpore corrumpitur anima. quæst.46.artic.2.ad.8
Opinio quod cum dicitur:formauit Deus hominem: intelligitur productio corporis & animæ simul sed cum dicitur:spirauit in faciem eius:intelligitur de spiritu sancto.q.91.art.4.ad.3
Opinio,quòd de libro vitæ nemo secundum veritatem potest deleri:sed solùm secundum hominum opinionem.q.24.art.3
Opinio,quòd dæmones sunt animæ defunctorum.quæst.108.artic. 8.ad.3
Opinio,quòd Deus dixit angelis:faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.q.91.art.4.ad.2
Opinio,quòd Deus licet nolit malà:vult tamen mala fieri vel esse. q.19.artic.9.ad.1
Opinio,quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ.q.104.artic.3
Opinio,quòd diabolus fuit malus in primo instanti suæ creationis non per naturam:sed per peccatum propriæ voluntatis.quæst. 63.artic.5
Opinio,quòd diffinitio personæ posita à Boëtio non est diffinitio personæ secundum quod personam in Deo dicimus.quæstio.29. artic.3.ad.4
Opinio,quòd diuina prouidentia omnibus rebus necessitatem imponat.quæst.22.artic.4
Opinio,quòd sunt duo creationis principia, scilicet vnum bonorum,& aliud malorum.q.43.art.6
Opinio,quòd ea quæ Deus produxit per causas necessarias sunt necessaria:& quæ per causas contingentes sunt cõtingentia,rationem ex causis medijs assumens.q.19.art.8
Opinio,quòd forma sit solùm species naturalis: & quod materia nõ sit pars speciei.q.85 artic.1.ad.2
Opinio,quòd formæ materiales à formis immaterialibus deriuentur.q.91.artic.2
Opinio,quòd habilitatis subiecti diminutio secundum proportionem fiat sicut in quantitatibus cõtinuis per subtractionem proportionaliter.q.48 artic.4.ad.3
Opinio,quòd habitus & species intelligibiles nõ sunt in intellectu possibili:sed in viribus sensitiuis:nec species conseruantur in intellectu possibili.q.89.artic.3
Opinio,quòd hoc nomen Deus,non habeat naturalem suppositionem pro persona.q.39.artic.4.ad.2
Opinio,quòd homines nullo modo transferri possunt ad ordines angelorum.q.108.artic.8
Opinio,quòd hominis & iumenti sit idem processus:& idem interitus & æqua vtriusque conditio q.75.artic.6.ad.1
Opinio,quòd hominis est talis volũtas:qualem inducit pater Deorum virorúmque.q.11.artic.4
Opinio,quòd humani vltima fœlicitas in substantiarum separatarum cognitione consistat.q.89.artic.2.ad.3
Opinio,quòd homo factus sit solùm ad imaginem filij & non patris.q.93.artic.5.ad.4
Opinio,quòd innascibilitas duo dicit, scilicet non esse ab alio,& aliorum esse principium:vel importat vniuersalẽ authoritatem: & non negationem.quæst.33 artic.4.ad.1
Opinio,quòd ista est concedenda:Deus genuit alium Deum.q.39. artic.4.ad.4
Opinio,quòd in statu innocentiæ non fuisset superfluitatum emissio.q.97.artic.3.ad.4
Opinio,quod intellectus agens sit substantia separata. quæstio. 67. artic.4
Opinio,quòd materiæ signatæ quę à principio fuit sub forma Adæ quicquid præter id quod ex primo parẽte in posteros deriuatur additum fuerit,non pertinet ad veritatẽ humanæ naturę.quæst. 119.artic.1
Opinio,quod mens semper meminit: semper intelligit,& semper amat.quæst.93.artic.7.ad.4.
Opinio,quod mobilia sunt æterna:sed non motus.quæst.46. artic. 1.ad.5
Opinio,quod motus angeli dum mouetur de loco ad locum est in instanti.quæst.53.artic 3
Opinio,quòd motus corporum cœlestium est à principio intrinseco.quæst.18.artic.1.ad.1
Opinio, quod mulier fuerit facta solùm in adiutorium generationis viri,& non alicuius alterius operis.quæst.92.arti.1
Opinio,quod mundus semper fuerit:& tempus non habuisse principium.quæst.46.artic.3
Opinio,quod nomẽ dictum de Deo & creaturis purè æquiuocè dicitur.quæst.13.artic.5
Opinio, quòd nullus intellectus Dei essentiam possit videre.q.12. artic.1
Opinio,quòd numerus prædestinatorũ est certus formaliter, sed non materialiter.quæst.23.artic.7
Opinio,quòd numerus secundum propriam numeri rationem ponitur in Deo:& non secundum rationem sui generis.q.30. artt.3
Opinio,quòd omne ens est corpus:& quòd nulla sit spiritualis substantia nisi corpori vnita:& quod Deus est anima mundi.quæst. 51.artt.1.ad.1
Opinio,quòd omnia sunt diuinæ potestati subiecta:non tamen diuinam prouidentiam vsquæ ad ista inferiora se extendere dicebant.quæst.8.artic.3
Opinio,quòd ordo vniuersi à Deo propriè non est inrentus:sed per accidens prouenies secundum successionem agentium.quæst. 15.artt.2
Opinio,quòd pater & filius sunt duo spiratores sicut duo spirãtes. quæst.36.artic.4.ad.7
Opinio,quòd pater non voluntate concomitãte genuit filium: sed solùm natura.quæst.41.articu.2.ad.1
Opinio,quod personæ diuinæ non distinguuntur relationibus:sed per origines,relationes autem solum manifestant hypostasium distinctiones.quæst.40.artic.2.
Opinio,quòd Plato posuit materiam non esse creatam.15.articu.3. ad.3
Opinio,quòd potentia diuina ad hũc cursum rerum determinatur propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ,sine quo Deus non operatur.quæst.25.artic.5
Opinio,quòd potentia generandi in diuinis relationem significat. quæst.41.artic.5
Opinio,quòd potentiæ animæ non distinguuntur ab eius essentia. quæst.77.artic.1
Opinio,quòd potentiæ cognoscitiuæ in nobis non cognoscũt nisi proprias passiones siue species.q.85.artic.2
Opinio,quòd potentiæ sensitiuæ corrupto corpore remanẽt in anima separata:& actus earum.q.77.art.1
Opinio,quòd proprietates in diuinis sunt personæ: non autem in personis nisi secundum modum loquendi.q.40.art.1
Opinio,quòd pueri in statu innocentiæ non fuissent nati cum iustitia gratuita quæ est principium merendi.q.110.art.1.ad.2
Opinio,quòd quæcũque alicui nocitiua sunt secundum naturam mala sunt q.65.artic.1.ad.5
Opinio de quinta essentia.q.91.art.1.ad.2
Opinio,quòd relatio diuina non sit subsistens per sona: neque persona significans.q.33.art.2.ad.1
Opinio,quòd resistere tentationi non fuisset primo homini meritorium.q.99.art.4.ad.3
Opinio,quòd res gradatim processerunt à Deo:ita quod Deus primam produxit creaturam:& secunda produxit aliam & sic consequenter vsque ad creaturam corpoream.q.65.art.3
Opinio,quòd scientia visionis quæ est eorum quæ sunt,vel fuerũt, vel erunt,non esset infinitorum.q.14.art.12
Opinio,quòd sola forma sit de ratione speciei & non materia: sed quod sit pars individui.q.75.art.4
Opinio,quòd spiritus sanctus non datur:sed eius dona tantùm.q. 43.artic.3.ad.1
Opinio,quòd substantia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima.q.29.art.1.ad.3
Opinio,quòd superfluæ sunt orationes:vel quicquid boni fiat ad vitam æternam siue salutem consequendam.q 33.art.9
Opinio,quòd tantùm vna anima remanet corruptis corporibus. q.46.artic.2.ad.8
Opinio,quòd virgines solùm vel perfecti ad angelorum ordines assumuntur:alij verò suum ordinem constituunt.q.108.art.8
Opinio quorundam de instanti lapsus primi angeli.q.63.art.6
Opinio quorũdam hæreticorum,quòd Deus omnium est creator: sed materiam à diabolo esse formatam & per species esse distinctam.q.65.artic.4
Opinio quorundam Philosophorum diuersa circa distinctionem & numerum sensuum exteriorum.q.78.art.3
Opinio quorundã quod angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm sua amore concupiscentiæ.q.60.art.5
Opinio quorundam quòd anima hominis est pars animæ mundi. quæst.90.artic.1
Opinio quorundam quod hæc est impropria: pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti.q 36.artic.4
Opinio quorundam quod hæc inferiora corruptibilia vel etiam singularia aut humanæ res non gubernentur à Deo.quæst.103. artic.5
Opinio quorundam quod necessarium non habet causam.q.44.artic.1.ad.2
Opinio quorundam,quòd omnia quæ sunt in tempore ab æterno sunt Deo præsentia ea ratione quia habet apud se rerum rationes præsentes.quæst.14.artic.13
Opinio quorundam quod synderesis sit potentia ratione alterius: & quorundam quod sit ipsa ratio.q.79.art.12
Opinio quorundam quod stellæ & planetæ & singulæ partes mundi essent Dij quos colebant.q.11.art.3.ad.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio quorundam quod verum & falsum non contrariè,sed contradictoriè opponantur.q.17.artic.4
Opinio quorundam,quod vitibilia sint à malo principio.quæst. 65. artic.1
Opinio rabbi Moysi & aliorum diuersa: quid significent nomina absoluta quæ affirmatiuè dicuntur de Deo.q.13.art.2
Opinio rabbi Moysi,quod substantiæ immateriales multiplicentur secundum numerum motuum: vel corporum cœlestium: & quòd homines & virtutes rerum naturalium angeli dicuntur.q. 50.artic.3
Opinio Sadduceorum,quod non sint spiritus.q.50.artic.1
Opinio Valentini ponentis diuersum modum prælationis secundum quam ponebat verbum Dei natum.q.34.artic.2.ad.2
Opinio Varonis,quod Deus est anima mundi omnia gubernans.q. 90.artic.1
Opposita & diuersa in se habent in causa æquinoca vnicatem. q. 4. artic.2.ad.1
Ordinare res in finem eius est cuius est ipsas producere. quæst. 103 artic.1
Ordinatur aliquid ad alterum dupliciter,vel accipiendo vel cõmunicando.q.107.artic.3
Ordinem causæ particularis aliquid potest exire: sed nõ causæ vniuersalis.q.22.artic.2.ad.1
Ordines angelorum & hominum penes dona naturalia & gratuita distinguuntur:hominum verò penes gratuita solùm. quæst. 108. artic.4
Ordines angelorum penes diuersos actus & officia distinguntur in qualibet hierarchia.q.108.artic.2
Ordinum angelorũ nomina ab ipsorum proprietatibus imponuntur quas ipsa nomina significant.q.108.artic.5
Ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonum agentis quàm bonum quod tollitur per pœnã,quod est perfectio prima.q.48.artic.6.ad.2
Ordo causarum quomodò à Deo potest prætermitti & quomodò non in productione alicuius rei.q.105.artic.6
Ordo illuminationis inferiorum angelorum à superioribus nunquàm prætermittitur à Deo.q.106.artic.3
Ordo naturæ dupliciter distinguitur, scilicet via generationis & via perfectionis.q.85.artic.3.ad.1
Ordo naturæ notionem originis significat: & quomodò.quæst.42. artic.3.ad.1
Ordo naturæ propter gratiæ manifestationem aliquando prætermittitur à Deo.q.112.artic.2
Ordo originis duplex Deo attribuitur,scilicet quo persona est à persona,& quò creatura est à Deo.q.41.artic.1.ad.1
Ordo originis in diuinis quid.q.42.artic.3
Ordo vniuersi est,quod à Deo principaliter intenditur.q.15.artic.2
Ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus quàm voluntarijs Dei iustitiam demonstrat.quæst.22.artic.1
Organa sensuum quomodò disponantur.q.91.artic.1.ad.3
Origines solùm distinctione terminorum distinguuntur.quæst.36. artic.2.ad.7
Origo sola indistincta manet relatione, remoto motu ab actu rationali.q.41.artic.1.ad.2

PAtiendi triplex est modus,scilicet propriè,minùs propriè & cõmuniter.q.79.artic.2
Paradisus terrestris in parte dextera cœli positus est.quæst. 102.artic.1
Partium adinuicem,ad ipsum totum,& totius ad Deum ratio assignationis finis.quæst.65.artic.2
Pars compositi nulla potest esse prima in entibus neque etiam materia & forma.q.3.art.8.
Partes corporeæ ratione actuum Deo attribuuntur:et oculus ratione visus.quæst.3.art.1.ad.3
Pars naturali inclinatione magis prætendit bonum totius quàm suipsius.q.60.artic.5
Pars quælibet totius dicitur optima secundum proportionem.q. 47.artic.2.ad.1.
Pars quomodò dicitur aliquando esse totum.q.75.artic.4.ad.1
Pars secũdum essentiam potest esse tota in toto,& tota in qualibet parte superficiei: sed non secundum quantitatem.q.8.art.2.ad.3
Partem esse vniuersi Deo non conuenit:sed angelo.quæst.61.arti.3. ad.2
Partes diffinitionis & diffinitum quomodò se habeant ad intellectum in ratione prioris & posterioris.q.85.artic.3.ad.3
Partis sensitiuæ sicut est duplex operatio ita & intellectiuæ. q. 85. art.2.ad.3
Passiones animæ quædam ad bonum:& quædam ad malum ordinantur.q.95.artic.2.
Passiones animæ,vt amor,gaudium, & tristitia; vnde passiones dicantur.q.20.art.1.ad.1
Passiones quasdam Deo attribuimus, secundum effectum & non affectum.q.21.artic.3
Passiones quædam repugnant primo statui:& quædam non.q.95. artic.3.ad.2.
Passiones quæ sunt in appetitu sensitiuo cum quadam animi concitatione,sunt in appetitu intellectiuo absque animi concitatione.quæst.82.art.5.art.1
Passiones quomodò dicuntur esse in angelis.q.59.art.4.ad.2
Passiones sunt in dæmonibus,secundum quod nominant simplices actus voluntatis.q.64.art.3
Passiua & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum & passiuorum.q.80. artic.2
Pater dicitur principium totius deitatis : vel quia eam generando vel spirando communicat:vel quia omnibus diuinis personis est principium.q.39.artic.5.ad.9
Pater & filius rectius duo spirantes,quàm duo spiratores dicuntur. q.36.art.7.ad.2
Pater & filius sunt vna sapientia : sed non quam genuit pater.q.39. art.7.ad.3
Pater & filius sunt vnum principium,sed qualiter.quæst.36.artic.4. ad.4.&.5
Pater generando filium stante distinctione totam naturam filio cõmunicauit.q.41.artic.5
Pater genuit filium voluntate comitante:& non vt dicit habitudinem principij q.41.art.2
Pater omnis creaturæ Deus multipliciter dicitur.q.33.art.3
Pater quare dicitur noster, & spiritus dicitur noster : & filius non dicitur noster.q.36.artic.1.ad.3
Patrem & filium & spiritum sanctum quare dicimus vnum Deum, Socratem,Platonem, & Ciceronem tres homines : & nõ vnum hominem.q 39.artic.3
Patrem generare filium est necessarium nõ sicut per causam cogentem vel finalem:sed absolutè quo non potest non esse.q.41.arti.2. ad.5
Paternitas creat vel generat qualiter non conceditur.q.32.articu.2. ad.2
Pati dupliciter dicitur.scommuniter pro quacúnque mutatione:& sic sentire & intelligere passiones dicuntur:& propriè vt est effectus actionis.q.97.art.2
Pati est propter distinctionem potentiæ ab actu.q.25.art.1.ad.1
Peccare est declinare à rectitudine actus quam quis debet habere.q. 63.art.1
Peccare est deficere à perfecta actione.q.25.art.3.ad.2
Peccata non omnia instinctu diaboli proueniunt:sed arbitrij voluntate.q.114.art.3.ad.2
Peccata omnia sunt in dæmonibus secundum reatum:& non secundum affectum.q.63.art.2
Peccati primi angeli pronitas vel motiuum ad peccandum causa fuit.q.63.art.7
Peccatum est contra naturalem inclinationem.q.63.art.9
Peccatum mortale in actu liberi arbitrij dupliciter esse contingit. q.63.art.1.ad.4
Pœnitentis & innocentis respectu dilectionis Dei cõparatio secundum magis & minus.q.20.art.4.ad.4
Perditio hominis non est imputanda negligentiæ angeli custodientis.q 113.art.1.ad.3
Perfectio rei creatæ est triplex.prima secundũ,quod in suo esse constituitur,secunda vt ei aliqua superaddantur ad suam perfectam operationem,tertia,vt aliquid attingat sicut finem.q.5.art.3
Perfectio rei est duplex prima.i.forma totius. secunda operatio vel finis operationis,perfectio verò vltima vniuersi est perfecta sanctorum beatitudo.q.73.art.1
Perfectio rei non ex quacunque re ad quam inclinatur dependet: sed solùm ex superiori.q.59.art.3.ad.2
Perfectio vniuersi inæqualitatẽ requirit esse in rebus:vt omnis perfectionis gradus impleatur : quarum rerum triplex est gradus.q. 48.art.2
Perfectiones rerum perfectiori modo præexistunt in Deo quàm in ipsis rebus.q.4.art.2
Perfectionibus diuersis creaturarum sicut respondet vnum simplex principium : ita diuersis conceptionibus intellectus correspõdet vnum simplex fundamentum.q.13.art.4
Perfectiones largiri rebus ad Dei bonitatem, iustitiam, & misericordiam spectat.q.21.art.3
Perfectiora secundum naturam numero vel magnitudine alia excedunt.q.50.art.3
Perfectius intelligens rerum naturas plura distinguit quàm qui minus perfectè.q.108.art.3
Permittit Deus multa mala fieri per malos angelos & homines : & quare non cohibet.q.109.art.4.ad.2
Per præpositio multipliciter suum casuale determinat. quæstio. 36. art.3
Per se nota potest dici aliqua propositio dupliciter.vno modo secundum se & quò ad nos. Alio modo secundum se & nõ quò ad nos. q.2.art.3

Per se no-

Per se notum dicitur aliquid dupliciter,vel quia per nihil in eius notitiam deuenitur:vel quia non est cognoscibile per accidens. q.87.artic.1.ad.1
Persona dicitur aliquid Grammaticè:quòd natura negatur.quæst. 39.artic.8
Persona diuina ab æterno processit à principio:non tamen ab æterno processit in mundum.q.43.art.2
Persona & hypostasis addũt super essentiam principia indiuiduantia.q.29.artic.2.ad.3
Persona in diuinis significat relationem per modum substantiæ. q.29.artic.4
Persona non significat essentiam vel materiã,sed personalem proprietatem:ideo pluraliter prædicatur de patre & filio & spiritu sancto.q.39.artic.3.ad.4
Personas esse plures quàm tres in diuinis non est possibile: quod quadrupliciter ostenditur.q.41.art.6
Personarum cognitio dupliciter est nobis necessaria.quæst.32.artic.1.ad.3
Personæ diuinæ conuenientiùs dicũtur vnius essentiæ,quam vnius naturæ.q.39.art.2.ad.3
Personæ diuinæ quare dicuntur suppositæ,cùm nulla sit ibi suppositio.q.39.art.1.ad.3
Personæ diuinæ sunt tres:& non possunt esse plures:quia duæ tantùm sunt origines.q.32.art.3
Personæ nomen Deo non conuenit secundum nominis impositionem à quo imponitur, sed ad quod imponitur.quæst.29.artic.3. ad.2
Personis remotis & angelis existentibus Deus solus diceretur vel solitarius.q.31.artic.3.ad.1
Personis diuinis ex quatuor in creaturis consideratis fit appropriatio,re:virtute:vnitate:& habitudine.q.39.art.6
Pertinentia ad perfectionem intellectus beati:& eius naturalis desiderij.q.12.art.8.ad.4
Possibile dupliciter dicitur,scilicet per respectum ad potentiam:& absolutè ex habitudine terminorum.q.25.art.4
Possibile dupliciter dicitur,scilicet vt opponitur necessario : & vt sub necessario continetur.q.41.art.4.ad.2
Possibile tripliciter dicitur,scilicet secundum potentiam passiuam materiæ:secundum potentiam actiuam Dei:& secundum habitudinem terminorum,secundum quod impossibili opponitur. q.46.artic.1.ad.1
Posita causa necessaria non sequitur effectus necessarius. quæst.19. artic.3.ad.4.
Posuit Deus hominem in paradiso vt operaretur & custodiret illum:dupliciter exponitur.q.102.art.3
Potentia actiua fundatur in actuinee contra ipsum diuiditur,quod potentiæ passiuæ non conuenit.q.25.art.1.ad.1
Potentia actiua quę respicit finem vniuersalem mouet omnes actiuas potentias subordinatas quæ respiciunt fines particulares. quæst.32.artic.4
Potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu:non autem æquiuoci q.25.art.2.ad.2
Potentia creaturæ propter quid differt ab eius essentia.quæst. 79. artic.1
Potentia Dei manifestiùs cognoscitur ex eo quòd produxit mundum,quàm si fuisset ab æterno.q.46.art.2.ad.6
Potentia & actus,prius & posterius, causa & causatum non sunt in Deo:sed vnum & simplex esse q.3.art.7
Potentia generandi in recto significat naturam: & in obliquo relationem.q.41.art.5
Potentia generandi passiuè est in filio.q.41.art.6.ad.1
Potentia generatiua in quolibet generante est aliud in quo genitum generanti similatur,scilicet natura.q.41.art.5
Potentia in creaturis non est ad non esse:sed in Deo qui postquàm res fecit vt essent:sic potest facere vt non sint.q.9.art.2
Potentia in omni creatura distinguitur ab esse.q.54.art.3
Potentia ordinata ad actum accidẽtalem est accidens,& ad actum substantialem est substantia.q.77.art.2.ad.2
Potentia passiua quòd sit in Deo non est possibile.q.3.art.1
Potentia vna & eadem est patris & filij secũdum qualitatem & perfectionem naturæ.q.42.art.6
Potentiarum distinctio est secundum formalem obiectorum distinctionem & non materialem.q.59.art.4
Potentiarum distinctio est secundum obiectorum formalem distinctionem.q.77.art.3
Potentiæ actiuæ Dei & creaturæ differentia.q.25.art.1.ad.3
Potentiæ actiuæ & passiuæ,scilicet intellectus agentis & passibilis distinctio:& differentia ex parte obiectorum sumenda est.q.79. artic.7
Potentiæ alicui no repugnat simul habere duas operationes.quæst. 58.artic.7.ad.2
Potentiæ animæ priores ordine naturæ aliarum sunt principia per modum finis & actiui principij.q.77.art.7
Potentiæ animæ quomodò adinuicem se habent ratione prioris & posterioris : & quomodò intellectiuæ dirigunt sensitiuas.q. 77.artic.4
Potentiæ intellectiuæ & materiæ differentia:& quòd potentia receptiua creaturæ non adæquatur potentiæ creatoris.quæst.75. artic.5.ad.1
Potentiæ partis vegetatiuæ quare dicuntur naturales.quæst.78.artic.2.ad.1
Potentiæ rationales quomodò se habent ad opposita & quomodò non.q.62.art.8.ad.2
Potestatum nomen quandam ordinationem circa diuinas actiones significat & diuinorum susceptionem.q.108.art.5.ad.3
Præceptum & cõsilium respectu quorum bonorum dantur.quæst. 19.artic.12.ad.4
Prædestinatio est in Deo:& in creatura eius executio.q.23.art.2
Prædestinatio est transmissio rationalis creaturæ in finem nõ proportionatum.q.23.art.1
Prædestinationi subordinatur ordo secundarum causarum ad effectum prædestinationis.q.23.art.8
Prædestinationis effectus infallibiliter consequitur ex causa contingente.q.23.artic.6
Prædestinationis & præscientiæ ratio ex diuina bonitate sumitur. q.23.art.5.ad.3
Prædicatio sumpta à diuersis formis ordinatis de aliquo erit per accidens,vel in secundo modo dicendi per se.q.76.art.3
Prædicamenta sunt tantùm duo in diuinis.q.28.art.1.ad.2
Præesse malis magis miserum est quàm bonum.quæst.109.artic.2. ad.3
Prælatio in intellectuali natura penes subiectionem & operationem naturarum attenditur.q.109.art.2
Præseruatio corporis humani ne pateretur in statu innocentiæ qualiter fuisset.q.97.art.2.ad.4
Præsidentia spiritualis creaturæ super corporalem ad quam aliquem ordinem habet ex quibus totum constat vniuersum.q.61. artic.4
Præsidere gubernationi omnium gentium & regnorum primum & præcipuum est in diuinis mysterijs.q.113.art.6
Præsunt boni angeli malis.q.109.art.4
Prima principia speculabilium & agibilium sunt habitus naturales nobis naturaliter inditi.q.79.art.12
Primo,alicui non conuenit secundum partem sed secundum totum.q.8.artic.4
Primogenitus omnis creaturæ est Dei perfecta imago,&c.q.93.artic.1.ad.2
Primum mouens quomodò mouet seipsum.q.19.art.2.ad.3
Primum principium actiuum oportet esse maximè in actu & perfectissimum.q.4.art.1
Primum principium licèt sit tantùm vnum : plura tamen ratione distincta in eo intelligimus.q.44.art.4.ad.3
Primum vel principium in vnoquóque est quod ad naturam pertinet:quia quod pertinet ad prius,semper habet rationem principij.q.60.artic.2
Princeps regis Persarum restitit mihi viginti & vno diebus,dupliciter exponitur.q.113.art.8
Principatus dicuntur qui priores existunt quasi præsint in executione eorum quæ imperantur.q.108.art.5.ad.3
Principium actiuum generationis perfectorum animalium est virtus formatiua seminis:eorum verò quæ per putrefactionem generantur est virtus cœlestis.q.71.art.1.ad.1
Principium essendi omnium est tantùm vnum à quo omnia quæ quocúnque modo sunt,habent esse.q.65.art.1
Principium in creaturis est prius eo quod est à principio:non autem in Deo.q.42.artic.2
Principium multipliciter dicitur,scilicet secundum situm, secundum intellectum & secundum omne genus causæ.q.42.art.3
Principium non de principio & principium de principio dicitur in diuinis siue priori & posteriori.q.33.art.4
Principium non illud significat à quo nomen imponitur ad significandum secundum originem.q.33.art.1.ad.3
Principium non importat diuersitatem siue dependentiã ab eo cuius est principium sicut causa.q.31.art.1.ad.1
Principium passiuum in semina potest dici semen.quæst.115.arti.2. ad.3
Principium proprietatem patris & filij significat substantiuè.q.36. artic.4
Principium quo generans generat non semper distinguitur à genito.q.41.artic.5.ad.1
Principium sicut se habet ad conclusiones in cognitiuis:ita se habet finis ad ea quæ sunt ad finem in appetitiuis.q.83.artic.4.
Priuatio est medium inter esse & non esse simpliciter.quæst.48.artic.2.ad.1
Priuatio entis fundatur in ente:quod in priuationibus aliarum formarum non accidit.q.11,artic.2.ad.1

Prius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Priuatio suscipit magis & minus non secundum se: sed secundum eius oppositum: cum magis & minus dicitur. q. 11. art. 4. ad. 1
Priuatio suscipit magis & minus per recessum à termino: sicut forma per accessum ad terminum perfectum. q. 49. art. 3. ad. 3
Priuatio tribus modis sumitur. q. 33. artic. 4. ad. 2.
Priuationem per habitum cognoscimus. q. 14. artic. 10
Priuationes & malum dicuntur entia rationis secundum quod ens veritatem propositionis significat. q. 48. arti. 2. ad. 2
Prius altero dupliciter dicitur, ordine naturæ, vel generationis. qu. 77. artic. 4
Priuationes & non ens ex apprehensione intellectus veritatem habent & non ex seipsis. q. 16. artic. 5. ad. 3
Procedere in infinitum in actibus intellectus non inconuenit. q. 87. artic. 3. ad. 2.
Processio est duplex. s. ad intra & ad extra. q. 27. artic. 1
Processio spiritussancti est à patre & filio vt sunt vnum & distincti. quæst. 36. artic. 4. ad. 2.
Processio verbi per modum intellectus est generatio: quia procedit per modum naturæ: eo quod procedit secundum rationem similitudinis quod amori non conuenit. q. 30. art. 2. ad. 2.
Processione remota spiritussancti à filio, ipsum distingui à filio nõ est intelligibile. q. 36. art. 2.
Processiones in diuinis sunt duæ tantùm: ad intra. s. verbi per modum intellectus, & amoris per modum voluntatis. q. 27. art. 3
Productio rerum à prima causa nihil supponit. secunda verò quod est à prima causa supponit in sua actione. q. 65. arti. 3
Productionis rerum triplex opus intelligitur: scilicet creationis distinctionis & ornatus. q. 70. artic. 1
Produxit Deus multas creaturas propter bonitatem suam communicandam: quod per vnam fieri non poterat. q. 47. art. 1
Produxit Deus res in esse ratione processionis verbi & amoris. q. 45. artic. 6
Propositio singularis directè concludi non potest ex aliqua vniuersali nisi mediante alia particulari. q. 85. art. 1. ad. 2.
Propositionis affirmatiuæ veræ subiectum & prædicatum idem secundum rem significant: diuersum tamen secundum rationem. quæst. 13. artic. 12
Propositionis contingentis est duplex veritas. q. 16. art. 8. ad. 3
Propria passio quomodò causatur à subiecto vt est in actu. & est ipsius susceptiuum vt est in potentia. q. 77. art. 6
Proprietatem accidentis intelligere qualiter possumus. quæstio. 85. artic. 1. ad. 1
Proprietates in diuinis quæ distinguantur. q. 30. art. 1. ad. 2.
Proprietas patris vt relatio actum notionalem præsupponit: sed vt constitutiua ipsum præcedit. q. 40. art. 4
Proprietates angelis communes perfectiori modo sunt in superioribus quam in inferioribus. q. 108. artic. 5
Proprietates diuinæ sunt in essentia per modum identitatis tantũ in personis verò non solum secũdum rem tantum: sed etiam secundum modum significandi: ideò constituunt, & distinguunt. quæst. 40. art. 1. ad. 9
Proprium Dei est misereri & parcere: tripliciter exponitur. q. 25. artic. 3. ad. 3
Proprium esse prius & posterius appropriato non inconuenit. q. 39. artic. 7. ad. 3
Proprium non est de essentia subiecti: sed ex principijs essentialibus speciei causatur. q. 77. art. 1. ad. 5
Propter quod vnumquódque & illud magis quomodò habet intelligi. q. 87. art. 2. ad. 2
Prouidentia Dei aliter se habet ad incorruptibilia quàm ad corruptibilia. q. 113. art. 2
Prouidentia diuina quædam in finem ordinantur, & quædã ab ipso decidunt permissiuè. q. 23. art. 3
Prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta quæ cuncta disponit, vel ratio ordinandorum in finem. q. 22. art. 1
Prouidentia non est in rebus prouisis: sed est quædam ratio in intellectu prouisoris. q. 23. art. 2
Puer in vtero matris est aliquid matris, & non ab alio angelo quàm ab eo qui est matris custoditur. q. 113. art. 5. ad. 3
Pulchrum & bonum sunt idem subiecto: sed diuersis rationibus diuersas respiciunt personæ. q. 5. art. 4. ad. 1
Punctus non ponitur in definitione lineæ communiter sumptæ sed determinatæ. q. 85. art. 8. ad. 2.
Puniri non est malum sed fieri pœna dignum malum est. quæst. 48. artic. 6

Qualitates actiuæ elementorum se habent vt materiales dispositiones ad formas substantiales. quæstion. 115. articul. 3. ad. 2.
Qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialium. q. 45. art. 8. ad. 2.
Qualitates differenter fiunt in subiecto & quomodò. quæstion. 67. art. 3. ad. 1
Quantitas molis materiam consequitur. virtutis verò attenditur in effectu formæ: qui duplex est. s. esse & operatio. quæst. 42. artic. 1. ad. 1
Quantitas non impedit actionem alicuius formæ ne agat. sed impedit ne sit agens vniuersale. q. 115. artic. 1. ad. 3
Quantitas virtutis agentis ex, quo modo sumatur. quæst. 65. artic. 3 ad. 3
Quantitati in actu infiniti ratio repugnat: sed non tempori & motui. q. 7. art. 3. ad. 4
Quæcunque vni & eidem sunt eadem: inter se sunt eadem quomodò intelligatur. q. 28. art. 3. ad. 1
Quædam animalia mox nata: quare habent vsum membrorum. q. 99. art. 1. ad. 2
Quædam non possunt fieri nisi à Deo: quæ tamen non sunt miracula etiam si fiant. q. 105. art. 7. ad. 1
Quædam participatione dicuntur æterna diuersa ratione. quæst. 10 art. 3
Quædam quare manent in æternum & quædam non. q. 104. arti. 4. ad. 2.
Quædam sunt possibilia fieri à Deo & quædam non. q. 25. art. 3
Quæ facta sunt quare non potest facere Deus ea non fuisse. q. 25. artic. 4 ad. 2.
Quicquid Deus sciuit scit, nec potest plura scire quàm scit. q. 14. art. 15. ad. 2.
Quicquid entitatis & perfectionis est in actione malæ reducitur in Deum sicut in causam: sed quicquid est ibi defectus est à causa secunda deficiente: & non à Deo. q. 49. art. 2. ad. 2
Quidditas rei materialis est obiectum intellectus nostri. quæst. 84. art. 7
Quidditas rei materialis est primum quod intelligitur ab intellectu nostro & quomodò. q. 88. art. 3
Quidditates diuersæ magis conueniunt secundum rationem existendi quàm affirmatio & negatio: secũdum tamen rationem cognoscendi minus. q. 58. art. 4. ad. 2.
Qui est, significat esse absolutum infinitum & in præsenti. quæst. 13. art. 11
Quod est in aliquo præter essentiam eius est causatum. q. 3. art. 4.
Quod est par essentiam est causa eius quod est per participationem in quo differunt esse & essentia. q. 61. art. 1
Quod potest virtus inferior potest altiori modo virtus superior. quæst. 110. art. 2. ad. 3
Quod quid est, & esse in omnibus quæ sunt in genere differunt. q. 3. artic. 5
Quorum non sunt plantasmata quomodò cognosci possunt à nobis. q. 84. artic. 7. ad. 3

Ratiocinari ad intelligere cõparatur sicut moueri ad quiescere. q. 79. artic. 8
Ratio circa contingentia quare se habet ad oppositа. quæstio. 83. art. 1
Ratio de numero siue quantitate partium alicuius totius sumenda est ex proportione ad bonum totius. q. 23. art. 7. ad. 2
Ratio diuersarum rationum quas de Deo apprehendimus: vnde sumitur. q. 13. art. 4. ad. 2. & 3
Ratio & intellectus solùm quantum ad modum cognoscendi differunt. q. 59. art. 1. ad. 1
Ratio generis & differentiæ ab eadem re sumitur. q. 85. artic. 3. & 4
Ratio generis & differentiæ quomodò ab eadem re sumitur. q. 76. art. 3. ad. 4
Ratio ordinis rerum in finem & executio ad prouidentiam pertinent. q. 22. art. 3
Ratio quam nomen definitio & enunciatio significant: compositionem & diuisionem significat intellectus. q. 85. art. 2. ad. 3
Ratio quare creatura realiter refertur ad Deum & non econtrà. q. 13. art. 7
Rationale & sensibile vt differentiæ non sumuntur à potentijs sensus & intellectus: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. q. 77. art. 1. ad. 7
Ratio scientiæ & voluntatis prior est ratione potentiæ in Deo secundum considerationem. q. 25. art. 1. ad. 4
Ratio veri absoluti prior est ratione boni. q. 16. art. 4
Ratio veritatis ex conformitate rei ad intellectum sumitur. q. 16. art. 5
Rationes contra Commentatorem de vnitate intellectus. quæstio. 76. art. 2
Rationes contra Commentatorem, quod per vnionem intellectus agentis intelligamus substantias separatas in fine vitæ. quæst. 88. artic. 1
Rationes contra Empedoclem & alios philosophos de animæ cognitione. q. 84. artic. 2
Rationes contra Heraclitum & Platonem de naturis & cognitione rerum naturalium. q. 84. art. 1
Rationes contrariorum intellectu non sunt contrariæ, sed vna scientia. quæst. 75. artic. 6

Rationes particularium per speciem vniuersalem perfectè intelliguntur ab angelis. quæst. 57. artic. 2. ad argumenta.
Rationes seminales principaliter sunt in verbo. secundo in elementis, tertio in his quæ ex causis vniuersalibus procedunt, quarto in seminibus quæ ex animalibus & plantis producuntur. quæst. 115. artic. 2
Rationes seminales simul cum ipsis rebus productæ sunt. quæst. 62. artic. 3
Rationis est aliquid in his quæ dicuntur ad aliquid: quod non est in alijs generibus. q. 28. artic. 1
Recipere & conseruare nõ diuersificant siue faciunt diuersas potentias. q. 79. art. 7
Recipere & retinere in corporalibus in diuersa principia reducuntur. q. 78. artic. 4
Rectitudo hominis in statu innocentiæ fuit triplex. q. 95. artic. 1
Reducere materiam ad actum formæ non excedit virtutem agentis naturalis. q. 117. artic. 2. ad. 3
Reflectitur intellectus super se, vt se intelligat siue cognoscat. q. 14. artic. 2. ad. 3
Reguntur quæ magis terminata sunt, ab his quæ minus sunt terminata. q. 110. artic. 1
Rei naturalis non solùm est acquirere & quiescere in bono: sed bonum quod habet alijs communicare. q. 19. artic. 2
Relatio diuina à persona re non differt. sed ratione tantùm. quæst. 40. artic. 1. ad. 1
Relatio diuina est persona subsistens, humana verò est tantùm relationem significans. q. 13. artic. 2. ad. 1
Relatio diuina non præsupponit distinctionem suppositorum: sicut creata: cum sit subsistens & non accidens. q. 40. art. 2. ad. 4
Relatio in creaturis distinguitur ab eo quod relatiuè dicitur, non autem diuina. q. 28. artic. 2. ad. 2
Relatio inter verbum & eum à quo procedit est realis. quæst. 28. artic. 1. ad. 4.
Relatio non prædicatur de Deo per modum substantiæ. quæst. 28. artic. 2. ad. 1
Relatio realis in Deo nõ est vt intelligentis ad rem intellectam in nobis. quæst. 28. art. 4. ad. 1
Relatio realis in Deo super actionem immanẽtem fundatur & nõ transeuntem quæ solum est rationis. q. 26. artic. 4
Relatio secundum quod huiusmodi non prædicatur de aliquo per modum inhærentis. q. 28. art. 1. ad. 1
Relatio secundum quod huiusmodi solum distinctionem dicit. q. 28. artic. 3
Relatio verbi ad creaturam quæ actionẽ immanentem sequitur nõ dicitur de Deo ex tempore. 34. artic. 3. ad. 2
Relationes dictæ de Deo quædam variatis rebus variantur: & quædam non. q. 14. artic. 15. ad. 1
Relationes in abstracto non alijs relationibus opponuntur: sicut pater & filius paternitate & filiatione. q. 42. art. 1. ad. 4
Relationes non oppositæ distinctionem non faciunt personarum. q. 36. artic. 2.
Relationes reales rem secundum diuersam rationis habitudinem consequuntur. q. 28. art. 2
Relationis diuinæ duplex comparatio, scilicet ad fundamentum & ad terminum: cuius esse non est aliud ab essentia. q. 28. artic. 2
Relationum pluralitas nõ facit compositionem in Deo. quæst. 30. artic. 1 ad. 3
Relatiua quòd sint realia vel rationis secundum esse vel secundum dici, simul natura vel non sufficientia & differentia. quæst. 13. artic. 7
Relaxare offensam est misericorditer operari. q. 21. art. 3. ad. 2
Reliquit Deus hominem in manibus consilij sui: non propter hoc secluditur à diuina prouidentia. q. 22. art. 2. ad. 4
Rem aliquam sicut cognoscimus ita nominamus. q. 13. art. 1
Reniti ordini vniuersalis gubernationis nõ est possibile: executioni verò secundum quod est à causa particulari sic. q. 103. art. 1
Reprobatio alicuius non est causa culpæ: sed pœnæ futuræ æternæ. q. 23. artic. 3. ad. 2
Requieuit Deus die septimo: dupliciter intelligitur. q. 73. art. 3
Res ab alio habet quòd sit vera & quòd sit causa veritatis intellectus nostri. q. 21. artic. 2
Res naturales sunt nostri intellectus mensura: diuinus verò earum est mensura. q. 14. artic. 8. ad. 3
Res naturales verius esse simpliciter habent in mente diuina. quàm in seipsis: sed hoc esse verius habent in seipsis. quæst. 18. artic. 4. ad. 3
Respectus multiplicantes ideas sunt in Deo & nõ in rebus creatis: non tamen sunt reales sed intellecti à Deo. q. 15. art. 2. ad. 4.
Res quælibet visibilis habet angelicam potestatem sibi præpositam. q. 110. art. 1. ad. 3.
Res triplex habet esse. q. 74. art. 3. ad. 5
Responsio contra Græcos de processione spiritussancti. quæst. 36 artic. 2. ad. 2

Resolutio corporis fit ratione deperditi cuius restauratio fit vsquè ad certum statum naturæ. q. 97. artic. 4.
Reuelatio mysteriorum Dei dæmonibus facta per bonos angelos non est illuminatio dæmonum. q. 109. artic. 4. ad. 1.

Samuel quomodò dicitur apparuisse Sauli, & quomodò viui dicuntur etiam alijs viuis dormientibus apparere. quæst. 89. art. 8. ad. 2.
Sancti quomodò dicuntur facere miracula. q. 110. art. 4. ad. 1
Sapientia ars & idea quomodò differunt respectu diuinæ cognitionis. q. 15. art. 1. ad. 2
Sapientia diuina quomodò dicitur creata: cum dicitur ab initio & ante sæcula creata sum: multipliciter exponitur. quæst. 41. artic. 3. ad. 4
Sapientia est duplex secundum duplicem modum iudicandi. q. 1. artic. 6. ad. 3
Sapientia est nobilior omnibus moralibus, quomodò intelligitur. q. 9. artic. 1. ad. 2
Sapiens in vnoquóque genere dicitur qui altissimam causam illius generis considerat. q. 1. artic. 2
Scibilia naturaliter priora sunt scientia nostra. scientia verò Dei eis prior est. quia eorum est causa & mensura. q. 14. artic. 8. ad. 3
Scientia ab eo denominatur de quo principaliter in ea tractatur. q. 1. artic. 4
Scientia angelis inest à natura & non per inquisitionem. quæst. 54. artic. 4. ad. 1
Scientia aliqua potest dici speculatiua tripliciter, scilicet quantum ad res, quantum ad modum, & quantum ad finem. quæst. 14. artic. 16
Scientia Dei eius est cognoscitiua tantũ: creaturarum verò cognoscitiua & factiuatiua & verbum expressiuum est eius quod est in patre tantum: creaturarum verò expressiuum & operatiuum. quæst. 14. artic. 3
Scientia Dei æterna non est causa vt res sint ab æterno. quæst. 14. artic. 8. ad. 1
Scientia Dei quomodò est mensura rerum. q. 14. art. 13. ad. 3
Scientia & rerum diffinitiones sunt secũdum quod per intellectum abstractæ sunt à cõditionibus individualibus & particularibus. q. 44. art. 3. ad. 3
Scientia & voluntas in nobis vnius & eiusdem effectus quomodò sunt causa vt dirigens & vt imperans. q. 19. artic. 4. ad. 4.
Scientia inferior non probat sua principia nec contra negantes disputat: sed superiori relinquit. q. 1. artic. 8
Scientia licet sit rerum mobilium immobilis tamen dicitur. q. 84. art. 1. ad. 3.
Scientia nostra dicitur vniuersalis vel particularis, Dei, verò non. q. 14. art. 1. ad. 3
Scientia quomodò causatur in nobis ab interiori principio & ab exteriori: & quomodò ars imitatur naturam. q. 117. art. 1
Scientiæ habitus partim est in viribus sensitiuis & partim in intellectu. q. 89. art. 5
Scientia rerum ipsius Dei est duplex: visionis scilicet & simplicis intelligentiæ. q. 14. art. 4
Scientiam quis acquirens per seipsum non potest dici sui ipsius magister: neque seipsum docere. q. 117. art. 1. ad. 4
Scientiarum duplex est genus, scilicet subalternantis & subalternatæ. quæst. 1. art. 4
Scientiarum & principiorum sapientiæ consilij & prouidentiæ diuersa ratio nominationis. q. 14. art. 1. ad. 2.
Scientiæ nostræ est triplex discursus. q. 14. art. 7
Scientiæ omnes sunt de necessarijs, & tamen diuersa ratione quædam sunt de contingẽtibus & quædam de necessarijs. q. 86. art. 3
Scientiæ speculatiuæ accidit vt à rebus scitis accipiatur. q. 14. artic. 16. ad. 2
Scientificum opinatiuum & ratiocinatiuum non diuersificant potentiam, neque ad diuersa pertinent. q. 79. art. 9. ad. 3
Scire diuinum necessariam habet habitudinem ad scita: sed non ad volita velle. q. 19. art. 3. ad. 6
Scitum à Deo est necessarium quomodò est vera vel falsa propositio. q. 14. art. 13. ad. 3
Scripti in libro vitæ quomodò quidam possunt deleri & quidam non. q. 24. art. 3
Sæculum est periodus cuiuslibet rei. q. 10. artic. 2. ad. 1
Semen à quo deciditur. q. 119. artic. 2
Semen virile vtero mulieris immitti potuit salua integritate fœminei genitalis in primo statu. q. 98. ad. 4
Sensibile excellens & intelligibile differunt. q. 75. art. 5. ad. 2
Sensibile & intelligibile in actu sunt sensus & intellectus in actu. quæst. 14. artic. 3
Sensibilia communia sunt media inter sensibilia per se, & sensibilia per accidens quæ reducuntur ad quantitatem. quæst. 78. artic. 3. ad. 2
Sensualitas est nomen potentiæ, sic à sensibili motu denominatæ. quæst. 81. artic. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sensus agens nulla necessitate poni debet. quæstio. 79. articu. 3. ad 1
Sensus circa propria sensibilia non errat. quæst. 17. ad. 2
Sensus communis non ratione prædicationis cõmunis dicitur sicut genus. sed quia est communis radix & principium exteriorum sensuum. quæst. 78. artic. 4. ad. 1
Sensus & appetitus an sufficiant ad mouendum. quæst. 78. articu. 1. ad. 4
Sensus & imaginatio quomodò à dæmone immutari possunt. q. 114. artic. 4. ad. 2
Sensus & imaginatio solùm exteriorum accidentia vel corporum similitudines apprehendunt: intellectus verò rei naturam. qu. 57. artic. 1. ad. 2
Sensus exterioris distinctio ex diuersa obiecti immutatione sumitur. qu. 78. artic. 3
Sensus spiritualis super literalem fundatur qui trifariàm diuiditur. quæst. 1. artic. 10
Sensus tactus omnium aliorum sensuum est fundamentum. qu. 76. articu. 5
Sentire & intelligere non sunt vnum: sed plura subiecto. quæst. 77. artic. 5
Sentire non competit angelis in corporibus assumptis. quæst. 51. artic. 3. ad. 2
Sentire non est operatio formæ subsistentis sicut intelligere. qu. 75. artic. 3
Seraphin ex triplici ignis proprietate nominantur. quæst. 108. articu. 5. ad. 5
Sexus diuersitas ad perfectionem humanæ naturæ pertinet. quæst. 99. artic. 2
Sic cognoscere aliquid sicut est in cognoscente dupliciter intelligi potest vt propositio sit vera vel falsa. q. 14. artic. 6. ad. 1
Sydera inclinant sed non necessitant liberum arbitrium. quæst. 83. artic. 1. ad. 5
Signa diuinæ voluntatis quomodò voluntates dicuntur. qu. 19. artic. 11. ad. 2
Significare substantiam cum qualitate significare suppositum cum natura vel forma determinata. q. 13. artic. 1. ad. 3
Signorum diuinæ voluntatis sufficientia & differentia. qu æstio. 19. artic. 12.
Similitudo dupliciter comparatur ad imaginem, scilicet, vt præambula & vt subsequens. q. 93. artic. 9
Similitudo & diuersitas secundum formam secũdum quatuor modos communicandi formam assignantur quæst. 4. artic. 3
Similitudo est principium amoris & non verbi quod est similitudo rei intellectæ: vnde differenter vtraque respicit. quæstion. 27. artic. 4. ad. 2
Similitudo rei triplicitèr est in sensu. s. primo & per se: per se & non primo: & per accidens. q. 17. artic. 2
Sinderesis est habitus naturalis principiorum operabilium. quæst. 79. artic. 12.
Singulare non diffinitur: sed quod est de ratione singularitatis. qu. 29. artic. 1. ad. 1
Singulare non repugnat intelligibilitati inquantum singulare: sed inquantum est materiale. q. 86. artic. 1. ad. 3
Singularitas non est impeditiua cognitionis singularium: sed materia. q. 59. artic. 1. ad. 2
Synonimi & nõ synonimi nominis, vnde sumitur ratio & differentia. q. 13. artic. 4
Simplicia apud Deum perfectiora sunt, composita vero apud nos. q. 3. art. 7. ad 2
Simplicia & prima per negationes notificantur. quæstio. 33. artic. 4. ad. 1
Simplicia non differunt, sed diuersa dicuntur. q. 3. art. 8. ad. 3
Sol eclypsabitur vnde habet veritatem ista propositio. quæst. 86. artic. 4
Sol, luna & huiusmodi quomodò possunt de pluribus prædicari. q. 13. art. 9
Solutio rationum probantium æternitatem mundi. q. 46. art. 1
Solutio rationum probantium mundum incepisse. q. 46. art. 2
Solus pater est Deus quomodò potest esse vera vel falsa ista propositio. q. 31. art. 4
Somnia in dormientibus & apparitiones imaginariæ quomodò naturaliter fiunt. q. 111. art. 3
Somniorum diuersitatis causa est vaporum diuersus motus & syllogizandi aliquando. q. 84. art. 8. ad. 2
Species infusa & acquisita non diuersificant scientiam. q. 54. artic. 3. ad. 1
Species intelligibiles quomodò reducuntur in primã causam, &c. q. 84. artis. 4. ad. 1
Species intelligibilis ad intellectum tripliciter se habet. s. aliquando est in potentia: aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum, aliquando secundum vltimam completionem actus. q. 79. art. 6. ad. 3
Species intelligibilis & habitus scientiæ nec per se nec per accidens corrumpi possunt. q. 89. art. 5
Species intelligibilis intellectus nostri eius est similitudo à quo abstrahitur. q. 14. art 11. ad. 1
Species intelligibilis quomodò causatur in intellectu possibili. q 95. art. 1. ad. 3
Species principaliter est de intentione naturę & non indiuiduum: sed incorruptibilium etiam substãtiarum indiuidua sunt de principali intentione naturæ. q. 98. art. 1
Species rerum quibus angelus intelligit menti eius sunt impressæ à Deo per influxum. q. 56. art. 2.
Species & simultas generis prædicationem respicit. quæst. 77. art. 4. ad. 1
Specificatio actus intelligendi est per formam intelligibilem. q. 14. art. 5. ad. 3
Speculari veritatem & eam cogitare differentia. q. 34. art. 1. ad 2
Spiratio non est proprietas neque relatio constituens personam. q. 30. art. 2. ad. 1
Spiritusſanctus in vi duarum dictionum commune est tribus personis: sed in vi vnius sumptum proprium est spiritusſancti: & vnde dicitur spiritusſanctus. q. 36. art. 1. ad. 1
Spiritusſanctus naturaliter à patre & filio procedit, quãuis per modum voluntatis procedat. q. 41. art. 2. ad. 3
Spiritusſanctus nõ dicitur filius neque imago patris, licèt naturam accipiat à patre, sicut & filius. q. 35. art. 2
Spiritusſanctus quare nõ dicitur filius cum sit eiusdem naturæ cum filio. q. 27. art. 4
Spiritusſanctus quomodò mediatè & immediatè procedere dicitur à patre & à filio. q. 36. art. 3. ad. 1
Spiritusſanctus quomodò procedit à patre & filio, vt tertia persona & quomodò est vtriusque sexus. q. 37. art. 1. ad. 3.
Spiritusſanctus sua bonitate aliam personam producere nõ potest sicut pater. quæst. 30. artic. 2. ad. 4
Status animæ hominis diuiditur secundum diuersum modũ essendæ & secundum integritatem & corruptionem. quæst. 94. artic. 2
Subiectio est duplex. s. seruilis & œconomica. q. 92. art. 1. ad. 2
Subiectum idem simul perfici pluribus formis eiusdem generis est impossibile. q. 85. artic. 4
Subiectum propositionis habet rationem materiæ: prædicatum verò formæ. q. 13. artic. 12.
Subiectum scientiæ est de quo est sermo & ad quod omnia ordinantur, quod est idem principiorum & totius scientiæ. q. 1. art. 7.
Subiectum quomodò est causa proprij finalis actiua & susceptiua. q. 77. artic. 6. ad. 2
Substantia dupliciter dicitur. vno modo pro quidditate quam diffinitio significat, alio modo pro supposito subsistente in prædicamento substantiæ: quod quatuor nominibus nominari potest. s. suppositum, subsistentia, substantia, & res naturæ. q. 29. artic. 2.
Substantia non solùm significat hoc quod est per se esse: sed essentia cui competit sic esse. q. 3. art. 5. ad. 1
Substantia non suscipit magis & minus: qualiter debet intelligi. q. 93. artic. 3. ad. 3
Substantia particularis non quælibet est hypostasis & persona: sed quæ habet naturam completam in specie. q. 75. artic. 4. ad. 2.
Substantia per se indiuiduatur, accidentia verò per subiectum. q. 29. artic. 1
Substantiarum quare quædam habẽt potentiam ad nõ esse & quædam non. q. 9. artic. 2
Substantiarum separatarum cognitio habetur per viam remotionis. q. 88. artic. 2. ad. 2
Substantiæ immateriales quanto magis distant à primo principio, tanto magis in eis diuinum lumen diminuitur & diuersificatur, q. 89. artic. 1
Substantiæ separatæ conueniunt cum materialibus in genere logico: sed non physico. q. 87. art. 2. ad. 4
Substantiæ separatæ non sunt fruſtrà etiam si à nobis non intelligantur, vt vult Commentator. q. 88. art. 1. ad. 4
Substandi & subsistẽdi ratio ad diuersa reducitur principia: scilicet ad materiam & formam. q. 29. art. 2. ad. 5
Substantiua à forma vnitatem habent: adiectiua verò à subiecto. q. 39. artic. 3
Subsistens corrumpi vel generari per se vel per accidens est impossibile. q. 75. artic. 6.
Subsistere & substare generibus & speciebus non primo competit. q. 28. art. 2. ad. 4
Successio prioris & posterioris non semper dicit tempus continuum. q. 85. artic. 4. ad. 1
Summum relationem tantum & non esse absolutum addit suprabonum. q. 6. art. 2. ad. 1
Superbia, inuidia, ſuaritia, & carnis oblectationes quomodò sunt in dæmonibus. q. 65. art. 2. & ad argumenta.
Superbi effectus velle subijci superiori vel inferiori differentia. q. 63. artic. 8. ad. 2
Suppositum & natura in compositis ex materia & forma qualiter differunt non autem in simplicibus. q. 3. artic. 5
Supra cœlum nihil est. ly supra designat locũ imaginatum tantũ. quæst. 46. articu. 1. ad. 8

TActu qui melior est, intellectu est accutior. quæst. 76. artic. 5
Tactus est duplex, scilicet corporalis & virtutis. quæst. 105. ar. 2. ad. 1
Temporalia per æterna iudicamus, & disponimus in quorum cognitionem per temporalia deuenimus. quæst. 79. arti. 9
Temporis & æternitatis differentia, respectu eorum esse, & eorum quæ ipsis mensurantur. quæst. 10. artic. 1
Tempus est numerus in numerato existens & non abstractus à re numerata. quæst. 10. artic. 6
Tempus inter quæ duo instantia datur medium, & inter quæ non datur. q. 63. art. 6. ad. 4
Tempus motus angeli, quomodò proportionatur tempori motus mobilis, & quomodò non. quæst. 53. art. 3. ad. 3
Tempus motus continui angeli, non est idem cum tempore mẽsurante motum cœli: quia motus eius à motu cœli non dependet. quæst. 53. artic. 3
Tempus præsens præteritum & futurum quomodò substantijs separatis attribuitur. quæst. 10. artic. 5. ad. 3
Tempus quomodo est mensura motus & quietis. q. 10. arti. 4. ad. 3
Tempus secundum successionem cõceptionum intelligibilium, est in intellectu angeli. quæst. 57. artic. 3. ad. 3
Tentatio diaboli quod non sit continua, duplex ratio. quæst. 114. articu. 5
Tenere Deum peccatum est, & carnis & mundi tentationis differentia qualis sit, & Dei, & diaboli. q. 114. arti. 2
Termini numerales dupliciter sumuntur: scilicet in genere, & transcendenter. quæst. 30. artic. 3
Terminus creationis est ens actu, & non in potentia. q. 65. articu. 1
Terra in mistione corporis animalis necessariò magis abundat ex terris elementis: quia est elementum minus actiuum. q. 7. art 1. ad. 2
Terra quod naturaliter sit cooperta aquis: & quod sit discooperta diuersa expositio. q. 69. arti. 1. ad 2. & 4
Terra quod sit alia ab illa, & quod sint alia elementa præter ista nõ est possibile. quæst. 47. arti. 3. ad. 3
Tot fuissent fœminæ, quot mares in statu innocentiæ. quæst. 99. ar. 2. ad. 3
Totaliter agnoscitur Deus, non tamen comprehenditur. quæst. 12. arti. 7. ad. 3
Tota trinitas mentem inhabitat per gratiam gratum facientem. q. 43. artic. 3
Totum triplex scilicet quantitatiuum, essentiale, & potestatiuum. quæst. 76. arti. 8
Totum quantitatiuum extra locum cui commensuratur, esse non potest. totum verò secundum essentiam extra locum esse potest: quia ei non commensuratur. q. 8. art. 2. ad. 3
Totum vniuersale, integrale, & potestatiuum, differenter prædicatur de suis partibus. quæst. 77. arti. 1. ad. 1
Trimegistus vt dixit monas genuit monadẽ, qualis est sensus. q. 33. artic. 1. ad. 1
Trinitatem non dicimus esse trinam. quæst. 31. art. 1. ad. 5
Trinitas determinatum numerum personarum significat. quæst. 31. arti. 1
Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate quomodò intelligitur. q. 31 artic. 1. ad. 4
Trinitas personarum in creatione, & rerum formatione insinuatur. q. 74. arti. 3. ad. 3
Trinitatis & triplicitatis differentia significationis quæst. 31. arti. 1 ad. 1
Trinitatis nominis, duplex significationis acceptio: scilicet secundum etymologiam & secundum vocabuli proprietatem. quæst. 31. artic. 1. ad. 1
Trinitatis nomen secundum etymologiam vna essentiã trium personarum significare videtur, sed secundum nominis proprietatẽ magis numerum trium personarum significat. quæstio. 31. arti. 1 ad. 1
Tristitia & dolor circa ea sunt quæ voluntati repugnant. quæst. 115. arti. 7
Throni numinantur in quatuor quæ in materiali sede considerantur. q. 108. arti. 5. ad. 6
Tullius quare diuinam prouidẽtiam humanarum rerum subtraxit. quæst. 22. arti. 2. ad. 4
VAcuum, est spatium capax corporis, in quo nõ est corpus. q. 46. artic. 1. ad. 4
Vegetatiua, & sensitiua, & intellectiua, non sunt plures animæ, sed vna tantum in homine. q. 86. artic. 3
Velle esse felicé non est liberi arbitrij, sed ad naturalem instinctũ pertinet. quæst. 19. arti. 10
Velle & eligere non sunt actus diuersarum potentiarum. q. 83. art. 4
Velle rerum mutationes aut contraria successiuè fieri, non est voluntatem mutari. quæst. 19. artic. 7
Velle vel operari quodcũque sine boni intentione, vel ratione, est impossibile. q. 62. arti. 8
Venatio animalium syluestrium, est iusta naturalis, tribus rationibus. quæst. 96. arti. 1
Verba, participia, pronomina demonstratiua, & tempus quomodò Deo attribuuntur. quæst. 13. arti. 1. ad. 3.
Verbi diuini conceptio, est naturalis: quia Deus seipsum naturaliter intelligit. quæst. 41. artic. 1. ad. 4
Verbum diuinum dicitur genitum. sed nõ verbum humanum. q. 33. arti. 2. ad. 3
Verbum diuinum relationem importat ad creaturam, non ratione relationis: sed ratione naturæ quam includit. quæst. 34. arti. 3. ad. 1
Verbum in nobis propriè, tripliciter dicitur. quæst. 34. arti. 1
Verbum interius est mentis conceptus, & dum mens se conuertit ad actum considerandum, quod habet in habitu, dicitur sibi loqui. quæst. 107. artic. 1
Verbum non est, quod intellectu non potest concipi: sicut quod implicat contradictionem. q. 25. arti. 3
Verbum nostrum, quare non dicitur filius, sicut verbum diuinum. quæst. 27. arti. 2. ad. 2
Veritas diuina, essentialiter dicta, nõ dicitur per respectum ad principium, sed per resolutionem affirmatiuæ in negatiuam. q. 16. artic. 5. ad. 2
Veritas enuntiabilium, ab intellectu nostro æternitatem nõ habet. sed à diuino, vt à causa æterna. q. 16. arti. 7. ad. 3. & 4
Veritas est lumẽ intellectus. & regula omnis veritatis est ipse Deus. quæst. 107. arti. 2
Veritas & falsitas intellectus penes compositionem sunt, & diuisionem. quæst. 85. arti. 6
Veritas rei ad intellectum diuinum, per se ordinem habet, & ad nostrum per accidens. quæst. 16. artic. 7
Veritatem cognoscit intellectus, dum coformitatem rei ad ipsum apprehendit, quod non facit sensus. quæst. 16. art. 2
Veritatẽ mutari contingit, vel ex parte intellectus, vel ex parte rei. quæst. 6. arti. 8
Verum cognitum ordinatur ad opus. sub ratione boni. quæst. 79. artic. 11. ad. 2
Verum & falsum quare sunt in intellectu, & bonũ & malum in rebus. quæst. 82. arti. 3
Verum quod est in rebus conuertitur cum ente secundum subiectũ: sed verum quod est in intellectu, cõuertitur cum ente, vt manifestatiuum cum manifestato. quæst. 16. arti. 3. ad. 1
Verũ respicit esse simpliciter, & primò cognoscitur ad quod sequitur ratio boni. quæ. 16. arti. 4
Vestigij & imaginis differentia, in repræsentando causam. quæ. 45. arti. 7
Videbimus eum sicuti est. qualis est sensus. quæ. 12. arti. 6. ad. 1
Videre alicubi dupliciter intelligitur: secundum quod aduerbium actum visionis determinat. quæst. 8. arti. 4. ad. 6
Videmuum Deum diuersa facultas ex diuersa luminis gloriæ participatione est. quæst. 12. artic 6
Videre Deum facie ad faciem, non est referendum ad diuinã essentiam: sed ad figuram ipsam representantem. quæst. 12. arti. 11. ad 1
Vidi sub sole, nec velocium cursus &c. sed tempus & casum quomodò debet intelligi illud Ecclesiastes. quæst. 103. artic. 5. ad. 1
Vir quomodò est principium & finis mulieris. quæst. 93. arti. 4. ad. 1
Virtuosus est mensura, & regula omnium humanorum actuũ. q. 109 artic. 4. ad. 3
Virtus actiua in generatione animalis, est in semine maris, & materia fœtus ministratur à matre. quæst. 119. artic. 1. ad. 4
Virtus actiua seminis est impressio quædam derelicta ab anima generantis. q. 119. arti. 1
Virtus actiua seminæ, non potest producere principium intellectiuum in homine. quæ. 118. arti. 2
Virtus angeli quare non potest se extendere ad totum vniuersum: & ita est hic quod non alibi. quæst. 12. arti. 1
Virtus alicuius rei, non perfectè cognoscitur, nisi omnia ad quæ se extendit, cognoscantur. quæst. 14. arti. 5
Virtus conuertiua quomodò se habet ad augmentum statum & decrementum in animali. q. 119. art. 1. ad. 4
Virtus generatiua dignior est & perfectior augmentatiua, & nutritiua. quæst. 78. artic. 2
Virtus generatiua est, quæ agit virtute animæ generantis. quæst. 118. arti. 2
Virtus actiua quæ est in semine, qui est in spiritu spumoso, non est anima, neque animæ pars quæ desinit esse generata anima sensitiua. quæst. 118. arti. 1. ad. 3. & 4
Virtus inferior non potest mouere nisi per imperium superioris. q. 81. arti. 3
Virtus intellectiua est quædam ipsius diuini intellectus participata similitudo. q. 12. artic 2
Virtus motiua est duplex, scilicet imperans motum & exequens. q. 75. artic. 3. ad. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virtus naturalis est qua ratio ordinatur in Deum.q.95.art.3
Virtus nutritiua deseruit generatiuæ.q.119.art.2.
Virtus organica quæ separata sunt non potest cognoscere.quæst.12. artic.3
Virtus primi motoris,si esset virtus in magnitudine moueret in nõ tempore.q.105.art.2.ad.3
Virtus quanto superior fuerit,tanto ad plura se extendit: & est magis vnita.q 57.art.2
Virtus vnita quomodò est superior vel inferior multiplicata. q. 77. art.2.ad.2
Virtutes actiuæ & passiuæ rerum corporalium dum per dæmones ad aliquos effectus adhibentur semina dicuntur.q.115. articul.2. ad.2
Virtutes angeli vocantur ab excessu fortitudinis quem importat.q. 108.art.5.ad.1
Virtutes cognoscitiuæ & sensitiuæ seipsas non cognoscunt: sed per se subsistentes sic.q.14.art.2. ad 1
Virtutes inferiores tam apprehensiuæ quàm appetitiuæ obediunt rationi.q.81.art.3 ad.3
Virtutes quædam dicuntur esse in concupiscibili & quædam in irascibili,& quædam in voluntate.q.59.art.4.ad.1
Virtutes quædam important imperfectionem,quædam autem nõ. q.95.art.3
Virtutes quædam sunt circa passiones quæ nõ sunt in Deo. Et quædam circa operationes quæ sunt in Deo. quæstione 21. articul.1. ad.1
Virtutes rationales in illis ad quæ naturaliter non ordinãtur ad opposita se habent, ad quæ verò naturaliter ordinantur non se habent ad opposita.q.62.art.8.ad.2
Virtutis cognoscitiuæ triplex est gradus.q.85.art.1
Visio imaginaria sit per aliquam formam imaginatione formatam repræsentantem secundum aliquem modum similitudinis. q.12. art.3.ad.3
Visiones corporales imaginaria & intellectuales supernales tres colligi nominantur: vnde Apostolus raptus dicitur vsque ad tertium cœlum.68.art.4
Visioni imaginariæ factæ per angelum nõ accidit deceptio, & fit accidit quomodò.q.111.art.3.ad.4
Visionis Dei inæqualitas ex ipsa charitatis participatione sumitur. q.12.art.6
Visus est prior natura cæteris sensibus.q.77.art.4
Vita duplici opere,scilicet cognitionis & motus manifestatur.q.75. art.1
Vitæ contemplatiuæ duplex est principium,scilicet potentia naturalis & habitus superadditus.q.18.art.2.ad.2
Viuentia sunt quæ seipsa mouent & non ab alio mouetur. quæst.18. art.1.
Viuentium diuersus modus generationis & vitæ differentia.q. 72. art.1
Viuere est esse naturæ cui conuenit se mouere vel agere.quæstio.18. art.2
Viuere quandoquè sumitur pro esse viuentis: quandoquè verò pro vitæ operatione.q.54.art.2.ad.1
Viuificare effectiuè simpliciter perfectionis est,formaliter verò est non habentis integram naturam speciei in se. quæstio.52.artic.1. ad.3
Viuimus in ipso Deo mouemur & sumus inquantùm cõseruamur diuina virtute.q.8.art.4.ad.1
Voluntaria actione quis superiorum corporum effectum potest impedire.q.115.art.6
Voluntarium dicitur,quod est secundum voluntatis inclinationem, violentum verò,quod est cõtra naturæ inclinationem.quæst.82. artic.1
Voluntarium est,quod quis vult in particulari: quod tamen in vniuersali considerãtium voluntarium non esset, & sic in angelis dicitur esse inquantùm non dolet de pœnis eorum qui per eos custodiuntur.q.113.art.7
Voluntas etsi moueatur à Deo actio illa erit voluntaria & non violenta.q.83.art.1.ad.3
Voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem.q.41. artic.1. ad.3
Voluntas in Deo dupliciter distinguitur, scilicet beneplaciti & metaphoricè dicta.q.19.art.11
Voluntas memoria & intelligentia non sunt potentiæ distinctæ.q. 93.art.7.ad.3
Voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris sensitiui:sicut intellectus accipit ex necessitate à viribus inferioribus apprehensiuis.q.115.art.4
Voluntas quomodò dupliciter moueri potest scilicet ab intrinseco & ab extrinseco.q.111.art.2
Voluntas quomodò non necessariò Deo adhæret, neque his sine quibus beatitudo esse non potest:& quando necessariò adhæret q.82.art.1
Voluntas quomodò potest mouere & moueri ab intellectu, & econtrà.q.82.art.4.ad.1
Voluntas respectu eius boni quo anima est ignobilior intellectu est altior,respectu verò eius quo ipsa est nobilior ipsa altior est intellectu:simpliciter tamen ipse intellectus est altior.q.82.art.3
Voluntas sic necessariò vltimo fini inhæret:sicut intellectus principijs.q.82.art.1
Voluntatis duplex est actus, scilicet appetere & delectari, quod est actus diuinæ voluntatis.q.19.art.1.ad.2
Voluntatis duplex est motio,scilicet ex parte obiecti,& ex parte potentiæ.q.106.ad.2
Voluntatis & intellectus diuersa ratio mouendi est. Sed voluntas omnes vires animæ mouet ad suos actus præternaturales.q. 82. art.4
Vnio animæ ad corpus non est propter corpus sed propter animã. q.70.art.3
Vnitas & pluralitas veritatis quomodò sumũtur penes intellectum diuinum & creatum.q.16.art.6
Vnitas naturæ stat cum distinctione reali diuinarum personarum. q.39.art.1
Vnitas ordinis rerum vnitatem mundi demonstrat.quæstio. 47. artic.3
Vnitas primi principij ex eius simplicitate & mundi vnitate & eius infinita perfectione probatur.q.11.art.3
Vnitas rei compositæ ex materia & forma est per formam quæ per seipsam vnitur materiæ vt actus eius.q.76.art.7
Vnitas scientiæ ex vnitate formalis rationis obiecti procedit.q.1.artic.3
Vniuersale directè,singulare indirectè & per reflexionem intelligitur.q.86.art.1
Vniuersale est duplex,scilicet ante rem & post rẽ: cui accidit abstrahi.q.55.art.3.ad.1
Vniuersale & particulare genus vel species nõ sunt in diuinis.q.30. art.4.ad.3
Vniuersale ineludit duo scilicet naturam & intentionẽ siue abstractionem.q.85.art.2.ad.2
Vniuersale in diuinis non reperitur, licet relatio de relationibus & persona de tribus personis prædicetur.q.42.art.4.ad.3
Vniuersale & particulare genus & species non sunt in diuinis.q.3. art.3
Vniuersale prædicatur vt totum, & non vt pars de suis partibus.q. 85.art.5.ad.3
Vniuersale, quod sit vbique & semper quod etiam Deo conuenit: dupliciter exponitur.q.16.art.7.ad.2.
Vniuersale quomodò est principium intelligendi,& non essendi vt Plato dixit.q.85.art.3.ad.4
Vniuersale quomodò est prius & posterius re vel intentione.q.85.artic.3.ad.1
Vniuersi perfectio est diuersitas gradium essendi rerũ quæ est principale bonum in rebus existens.q.22.art.4
Vniuersum extensiuè & diffusiuè est perfectius creatura intellectua li:sed non collectiuè & intensiuè.q.93 art.2.ad.3
Vniuersum non esset perfectum si ratum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus.q.47.art.2.
Vnuocè aut æquiuocè aliqua prædicari:ratio fundamentalis. q. 13. artic.5
Vnuocum prædicabile prius est æquiuocis: & agens æquiuocum prius est causa vnuocis.q.13.art.5 ad.2
Vnum & multa quomodò per vnam speciem simul cognoscimus. q.12.art.10.ad.1
Vnum & multitudo:quia transcendentia sunt, dicuntur in diuinis. q.30.artic.3 ad.1.& 2
Vnum primum principium esse,quinquè probatur rationibus. q.2. artic.3
Vnum,quod est principium numeri est de genere Mathematicorũ: vnum verò,quod conuertitur cum ente est quoddam Metaphysicum,quia secundum esse non dependet,à materia.q.11.articu.3. ad.2
Vnum,quod est principium numeri & quod conuertitur cum ente, diuersam oppositionis rationem habent ad multa.quæstio.11. artic.1.
Vnum quomodò est prius & posterius diuisione & multitudine.q. 11.art.2.ad.4
Vnum rationem indiuisibilis dicit tam simplicis quàm compositæ rei.q.11.artic.1
Vnum vt plura, & plura vt vnum quomodò contingit simul intelligi & quomodò non.q.58 art.2
Vsus rationis in pueris non est perfectus propter nimiam cerebri humiditatem.q.101.artic.2.
Vti metaphoris vilium corporum: triplici ratione est conueniens in scriptura sacra.q.1.art.9.ad.2.

Indicis Textus primæ partis. S. T. Finis.

INDEX SINGVLARIVM LOCORVM QVAE IN COMMENTARIIS PRIMAE PARTIS SANCTI THOMAE HABENTVR.

* *
*

ABSTRACTIONEM Iuxta totalem, abstractis proprietatibus nõ personæ, sed sola essentia remanet. pag.191.col.2.lin.78
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus personæ remanent.pag.ead.col.2.lin.87
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus personalibꝰ hypostasis nõ remanent.pag.ead.col.2.lin.93
Abstractio specierũ à sensibilibus,an sensibus mediantibus, ab anima separata fiat.pag.407.col.2.lin.34
Abstractum & concretum secundum intellectum in quo differant, & similiter abstractum secundum rem & compositũ secundum rem.pag.21.col.2.lin.50
Abstractum quo pacto significat vt quo & non per modum subsistentis.pag.65.col.2.lin.76
Abstracta spiratione à filio, quomodò formaliter à spiritusancto distinguantur.pag.191.col.2.lin.92
Accidens per accidens,accidens per se naturaliter præsupponit.pagina 22.col.1.lin.1
Accidentia determinata quam formã sequantur. pag.34.col.1.li.81
Accidens in subst ãtijs immaterialibus nullum existit.pag.246.col. 2.lin.35
Accidens secundum sanctũ Thom.cum in virtute substantiæ agere dicatur,constructio intransitiua esse dicitur, id est, ipsa virtus substantiæ.pag.340.col.2.lin.90
Actio transiens (puta mouere) vt distinguitur contra effectum an dicat solum motum ab hoc aut aliquid aliud. pag. 137.col.1.li.70
Actionem secundum immanentem quomodò quædam processio ad intra existat.pag.183.col.2.lin.48
Actio ipsa immanens an sit productio actiua eius, quod secundum præcedere dicitur.pag.ead.lin.81
Actio Dei an sit actio ab æterno formaliter: vel materialiter. pagi. 219.col.2.lin.21
Actio angeli:neque actio alicuius creaturæ est eius esse.pagin.249. col.2.lin.55
Actus notionales personis sunt attribuendi.pag.194.col.1.lin.1
Actuum quidam est adæquatus potentiæ:vt intelligere respectu intellectus:& videre respectu visus:quidam verò inadæquatus:vt tale intelligere:puta intelligere bouem:& tale videre:puta album. pag.251.col.1.lin.79
Actuum quidam est per se primò actus:& secundariò potẽtia : quidam autem econuerso:& similiter potentiarum quædam est per se primò actus & secundariò potentia : quædam autem econtrà. pag.ead.lin.91
Actus quilibet voluntarius dæmonis an malus existat.pag.297. colum.1.lin.93
Actum inter purum & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ.pag.340.col.1.li.1
Actuum & potentiarum distinctionis radix diuersitas obiecti existit.pag.341.col.2.lin.8
Actum esse in genere intelligibili aliud est, & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium: cùm primum importet esse actum absolutè & simpliciter,secundum autem per cõpositionẽ.
Actu naturæ bono dæmones abutuntur.pag.297.col.1.lin.93
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur.
Adiectiua de tribus personis in numero plurali prædicantur. pag. 184.col.1.lin.19
Affectus ad spiritualia an aliud peccatum quàm superbia esse possit.pag.286.col.2 lin.86
Affectus ad spiritualia an malus sit:quia declinat à regula superioris.pag.ead.lin.87
Affirmatio sicut est causa affirmationis:ita negatio est causa negationis.pag.6.col.1.lin.60
Agens proximum quid sit:& multa de agente proximo & immediato.pag.38.col.2.lin.2
Ageus immediatum & patiens: quod simile coniungi:vel oporteat esse:quæ ratio sit.pag.39.col.2.lin.48
Agentium causarum impedimenta quomodò intelligenda sunt.pagina 115.col.2.lin.52
Agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur sunt duplicia.pag.212. col.1.lin.80
Agens omne an finitum vel infinitũ facere intẽdat.pa.134.c.1.li.77
Agentia corruptibilia quomodò comparẽtur. pag.212.col.2.lin.52
Agens omne an sibi simile agat.pag.114.col.1.li.52
Agere per necessitatem naturæ dupliciter intelligi potest. pag.113. col.2.lin.5
Alimentum dupliciter sumitur:vno modo vt in substantiam nutriti cõuersum est:alio modo vt est in potentia proxima,vt in eammet conuertitur.pag.491.col.2.li.29
Alimentũ superfluum quod dicatur.& quod necessariũ.pa.ea.li.39.
Alimentũ dupliciter dicitur: vno modo vt est in cõmuni potentiæ: alio modo vt ad ipsa membra determinatũ est. pa.ead.co.1.li.77
Aliqua quantò sunt perfectiora an alia excedant magnitudine, vel multitudine.pag.231.col.1.lin.41
Aliquid dici tale ab aliquo dupliciter contingit. pag.32.col.2.li.50
Aliquid esse vel fieri voluntate contingit dupliciter.i. concomitanter vel casualiter,seu principaliuè.pag.194.col.1.li.33
Aliquid conuenire alicui per se.i.nõ per accidens dupliciter contingit:vno modo physicè,alio modo simpliciter.pag.214.col.1.li.45
Aliud est à cõtingenter euenire,& aliud est à necessario euenire: & aliud est infallibiliter,seu ineuitabiliter euenire.pa.127.co.1.li.93
Aliud est dicere Sortes pater est causa per se Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis:& aliud est dicere Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis.pag.221.col.1.lin.7
Alterans primum vniuersaliter est omninò inalterabile,& primum mouens localiter immobile: & prima causa omninò incausata. pag.22.col.1.lin.4
Amatum quo pacto in amante est.pag.146.col.2.lin.20
Amor est in Deo.pag.120.col.2.lin.17
Amor quomodò bonum in communi respiciat. pag.120.col.1.li.51
Amor cùm primus actus voluntatis sit quomodò non possumus eligere nisi præamemus.pag.130.col.2.lin.12
Amoris de ratione an sit procedere à verbo inquantùm verbum.an solùm inquantùm verbum res intellecta est. pag. 147.col.2.li.27
Amor est ab amante & amabili vt concepto.pagin.176.col.1.lin.83
Amor essentialiter & personaliter sumi potest. pag.179.col.2.lin.1
Amor personaliter est nomen proprium spiritusancti.pag.ead.li.2
Amor naturalis dupliciter capitur:vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid: alio modo pro actu elicito potentiæ appetitiuæ.pag.275.col.1.lin.25
Amor naturalis est in angelis.pag.ead.lin.35
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorum analogatorum.pag.70.col.2.lin.84
Analogum prius dicitur de eo,quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de alijs.pag.ead.lin.71
Analogum quo pacto in vno tantùm secundum propriam rationem saluetur.pag.102.col.1.lin.74
Angeli operationes an æuo mensurentur.pag.47.col.1.lin.15
Angeli operationes an tempore mensurentur. pag.ead.li.71
Angeli esse dupliciter distinguitur:absolutè.i.& vt coëxistens differentijs temporis realis,vel imaginarij.pag.48.col.2.lin.50
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes.pag.231.col.2.lin.vlti.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis.i.secundum speciem,& secundum numerum:an multitudo specifica materialis tantùm,an multitudo primarum partium materialium vniuersi.pag.231.col.1.lin.88
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles nõ existunt. pagi. 233.col.2.lin.49
Angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita.pagin.234.col.2. lin.62
Angeli nunquid in genere esse dicantur.pag.235.col.1.lin.1
Angeli interdum corpora assumunt.pag.236.col.1.lin.53
Angeli per corpora assumpta quædam vitæ opera operari possunt: quantùm ad id,in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantùm ad id,quod viuentium proprium existit.pagi.ead.lin.64
Angeli nullum vitæ opus absolutè loquendo in corporibus assumptis exercent.pag.ead.col.2.lin.70

Universidad de Deusto
Biblioteca

Angelus in loco est: æquiuocè tamen corporis respectu.pagin.237. col.1.li.74
Angeli quomodò per contractum virtualem in loco esse dicantur. pag.ead.li.86
Angeli secundum Scot.& sanct.doct. quo pacto in loco esse dicantur.pag.238.col.2.li.50
Angeli ratio essendi in loco secundum doctorem quænam sit.pag. ead.li.60
Angelus non est vbique sed in vno particulari loco.pagi.239.col.2. li.83
Angelus an possit in loco indiuisibili quantumcunquè paruo : aut quantumcunquè magno esse.pag.241.col.1.li.50
Angeli plures simul in vno loco esse non possunt. pa.ead.colum.2. li.36
Angeli plures an simul in vno loco potẽtia naturali vel logica esse possint.pag.ead.li.52
Angelus localiter moueri potest : æquiuocè tamen corporis respectu.pag.242.col.1.li.93
Angelus an & quo pacto possit dici moueri : dum est in termino à quo vel ad quem.pag.243.col.1.li.45
Angelus motu continuo necessariò media pertransit. pa.ead.col.2. li.74
Angelus motu non continuo non potest pertransire omnia media. pag.ead.li.84
Angelus an possit instantanea mutatione acquirere terminum distantem à termino à quo nisi pertransito medio. pagi.244.col.1. li.89
Angelis non est intellectus agens : neque possibilis nisi æquiuocè. pag.252.col.1.li.91
Angelus est sola intellectiua cognitio.pag.253.col.2.li.3
Angelis an sit potentia motiua.pag.ead.li.50
Angelus non cognoscit omnia per essentiam suam,sed per similitudines superadditas.pag.254.col.1.li.3
Angeli an secundum propias rationes omnia cognoscant.pag.ea. li.54
Angeli quanto sunt superiores tãto per species vniuersaliores intelligunt.pag.256.col.1.li.87
Angelus per suam substantiam seipsum intelligit. pag.258.colum.1. li.36
Angelus quilibet alios cognoscit per inditas omnium rerum rationes in eo.pag.259.col.1.li.87
Angeli per sua naturalia aliquam cognitionem de Deo habere possunt.pag.260.col.2.li.1
Angeli res naturales cognoscunt per species intelligibiles in eis existentes.pag.261.col.1.li.84
Angelorũ esse intelligibile an sit esse substantiale,vel intentionale. pag.262.col.1.li.1
Angeli singularia cognoscunt.pag.262.col.2.li.34
Angeli per species à Deo influxas singularia cognoscunt.pag.262. col.2.li.74
Angelus an singularia cognoscat per species à rebus acceptas, aut per influxas.pag.263.col.1.li.12
Angelis duplex est cognitio:vna scilicet naturalis,& hæc est p ipsorum essentias,& per species innatas:alia supernaturalis & beatifica:& hæc dicitur cognitio,quam in verbo Dei habent.pagi.266. col.1.li.78
Angeli cognitione naturali gratiæ mysteria non cognoscunt.pag. ead.li.88
Angeli intellectus secundum Scotum vt obiecto mouetur: ita à gratiæ mysterijs in actu positis.pag.ead.li.vlti.
Angeli in verbo mysteria cognoscunt:nõ omnia: neque æqualiter, neque simul.pag.ead.col.2.li.5
Angeli cognitiõe beatifica an gratiæ mysteria cognoscere possint. pag.266.col.2.li.31
Angeli non sunt in potentia essentiali secundum naturalem cognitionem.pag.267.col.1.li.25
Angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationem.pag.ead.li.28
Angeli eorum quæ naturaliter cognoscunt,non omnia actu considerant,sed secundum cogitationem in verbo semper actu considerant.pag.267.col.1.li.48
Angeli in verbo omnia simul cognoscunt.pag.ead.li.60
Angeli possunt naturali cognitione omnia simul cognoscere quæ per vnam speciem repræsentantur.pag.ead.li.63
Angelus secundum mẽtem sancti doctoris:an per tres species simul intelligat,scilicet per essentiam diuinam: per essentiam propriam: & per aliquam speciem innatam:& an singula ex quo cognoscit: & ponit differẽtiam inter cognita,per diuersas species simul cognoscit.pag.267.col.2.li.14
Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea, quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur. pagina eadem. colum.1. li.64
Angeli inter substantias spirituales eum locum tenent, quem corpora cœlestia inter sustantias corporeas,&c. pagin.268. colum.1. lin.15
Angelis negare omnem discursum, an de mẽte Scoti probabile sit. pag.ead.col.2.li.85
Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo.pag.269.col.1. li.75
Angelis est liberum arbitrium.pag.274.col.1.li.1
Angeli appetitus per concupiscibilem & irascibilem non distinguitur.pag.ead.col.2.li.24
Angelus est dilectio duplex,naturalis,scilicet & electiua.pagin.276. col.1.li.vlt.
Angelus seipsum diligit dilectione naturali & electiua. pa.277.col. 1.li.73
Angelus vnus diligit alium dilectione naturali quò ad aliquid : & quo ad aliquid non.pag.ead.col.2.li.63
Angelus naturali dilectione diligit plus Deum quàm se.pa.278.col. 1.li.36
Angelus est creatus à Deo.pag.279.col.1.li.66
Angeli in cœlo empyreo seu supremo creati sunt. pa. 280.colum.1. li.38
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine.pag.ead.li.78
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali. pa. 281. col.2.li.1
Angelus in Deum conuerti non potest, nisi auxilio gratiæ adiutus fuerit.pag.ead.li.30
Angelus statim post primum charitatis actum quo beatitudinem meruit,beatus fuit.pag.281.col.2.li.88
Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum naturalium quantitatem.pag.283 col.2.li.48
Angelus beatus peccare non potest.pag.284.col.1.li.21
Angelus beatus in beatitudine proficere non potest.pagina eadem. li.76
Angelus peccauit appetendo esse vt Deus.pag.288.col.1.li.69
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit & appetierit non solùm male,sed malum propria virtute beatitudinem appetẽdo,& nunquid in hoc doctor sanctus sibi contrarius videatur.pag.289.col. 1.li.76
Angelus non peccauit in primo instanti sui esse.pagi.290.colum.1. li.67
Angelum voluntariè peccasse in primo instanti sui esse an Manichæum sapiat.pag.ead.col.2.li.30
Angelus an in primo instanti mereri potuerit,& ex consequẽti peccasse.pag.290.col.2.li.59
Angelus est simpliciter magis ad imaginem Dei,homo autẽ est magis secundum quid.pag.317.col.1.li.1
Angeli secundum instans cum fuerit libertatis & meritis ita quod liberum omnibus fuit immediatè post creationis instãs mereri & demereri:an omnes angeli erant viatores.pag.291.col.2.li.58
Angeli vnus actus an sit primus naturalis & meritorius.pagin.292. col.1.li.50
Angeli in primo instanti an verè & propriè vitam æternam meruerint.pag.292.col.2.li.19
Angeli omnes si in primo instanti verè meruerint per actum dilectionis Dei vt supernaturali beatitudinis obiectum est,ergo in secundo instanti non tenebantur ad actu aliter dirigendum actum suum in charitatis obiectum.pag.ead.li.93
Angeli plures remanserunt quàm ceciderunt.pag.294.col.1.li.7
Angeli apprehensio,qua peccauit an sit immobilis. pagi.297.col.1. li.73
Angelis malis duplex locus pœnalis conueniet:infernus,scilicet simpliciter:& aër caliginosus vsque ad diem iudicij. pagi.298. col.2. li.14
Angelorum locutio an prior illuminatione sit.vel econtrà.pa.449. col.1.li.2
Angelus vnus alium illuminat.pag.ead.li.32
Angelus vnus alterius voluntatem mouere non potest.pag.450.col. 1.li.82
Angeli inferiores nunquàm superiores illuminant.sed econtrà.pa. 451.col.1.li.7
Angeli superiores inferiores illuminant de omnibus quæ nouerũt. pag.ead.li.86
Angelus est aliqua locutio.pag.ead.col.2.li.39
Angeli omnes imò omnes creaturæ rationales sunt vnæ hierarchiæ ex parte principis.pag.454.col.1.li.53
Angeli nec cum hominibus nec inter se sunt vnius hierarchiæ : sed tres inter se hierarchias constituunt ex parte multitudinis ordinatæ.pag.ead.li.pe.
Angeli multi sunt in vno ordine nobis noto.pagin.456.columna 1. li.13
Angelus quilibet habet proprium ordinem nobis incognitum.pag. ead.li.24
Angeli boni prælati sunt malis & eos regunt. pagina 460.colum.1. li.73

Angeli vir-

Angeli virtute propria miracula facere non possunt.pag.462.col.1. lin.95
Angelus tam bonus quàm malus naturali sua virtute imaginationem mutare potest.pag.464.col.1.lin.78
Angeli aliqui à Deo in ministerium mittuntur.pagi.465.col.1.lin.8
Angeli inferiores tantùm de lege communi mittuntur. superiores autem ex diuina dispensatione.pag.466.col.1.lin.44
Angeli omnes secũdæ hierarchiæ non mittuntur.pa.467.co.2.li.26
Angeli de custoditorum malis non dolent.pag.470.col.1.lin.55
Angelos inter potest esse pugna non discordia voluntatũ,sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur.pag. ead.col.2.lin.10
Angelus & anima sunt diuersarũ specierum:& naturaliter inæquales pag.324.col.2.lin.84
Anima Christi an omnia simul in verbo,vel successiuè ad quodcũque se voluerit conuerti videat.pag.62.col.1.lin.82
Anima nostra duas virtutes ad intelligendum concurrentes habet: vnam actiuam vocatam intellectus agens,& aliam passiuam vocatam intellectus passibilis.pag.252.col.1.lin.83
Anima non est corpus,sed corporis actus.pag.318.col.1.lin.84
Anima humana est principium incorporeum & subsistens.pag.319. col.1.lin.95
Anima nostra quomodò in potentia essentiali seipsam cognoscat; & tamen ipsa sit in seipsa intrinsecè secundum esse naturale.pag. ead.col.9.lin.58
Anima nostra quomodò intrinsecè naturam entis habeat seu substantiæ secundum esse naturale:& tamen sit in potẽtia essentiali ad cognitionem entis substantiæ.pag.ead.li.60
Anima quomodò sit perfectio corporis,& tamen nullam in se naturam corporis claudit.pag.320.col.1.lin.92
Animam habere operationes per se dupliciter intelligi:vno modo scilicet absque corporeo organo, alio modo per se omninò, id est,quod non cõmunicet corpori vt organo,& hinc tota quæstio de animæ immortalitate pendet.pag ead.col.4.lin.34
Animam operari per se quatuor modis dici potest. pag. ead. lin.65
Animæ brutorum non sunt subsistentes.pag.321.col.2.lin.12.
Anima intellectiua nõ est composita ex materia & forma.pag.322. col.1.lin.95.& vlti.
Anima humana est incorruptibilis.pag.323.col.1.lin.7
Anima humana an esse per se habeat.pag.ead.lin.52
Animæ an nulla contrarietas insit.pag.ead.col.1.lin.87
Animæ immortalitas an ex naturali desiderio certificari possit.pagina ead.col.2.lin.68
Anima intellectiua secundum essentiam est corporis actus : sed secundum potentiam non:quia inquantùm potest intelligere corpus non perficit.pag.327.col.1.lin.84
Animæ intellectiuæ esse an sit ipsum esse compositi.pag.ead.col.2. lin.78
Animæ intellectiuæ esse an alijs formis conueniat. pagina eadem. linea 50
Anima intellectiua quare non corrumpatur. pagina 328.colum. 1. linea 1
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur.pagin.eadem. linea 13
Animæ tres secundum Plato.quo pacto essentia & loco distinguantur.pag.331.col.2.lin.61
Anima eadem in homine est nutritiua,sensitiua,& intellectiua.pagina ead.lin.79
Animæ omnes secundum sanctum doctorem quo pacto vna sunt in homine,& an ratio Scoti contra ipsum valeat.pagina 333.col. 1.lin.44
Anima intellectiua quamuis in homine pro vegetatiua & sensitiua sufficiat:an etiam sufficiat pro forma mixtionis & corporeitatis.pag.ead.col.2.lin.vlti.
Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis in materia recipitur nullo modo accidente mediante.pag.336.col.1.li.47
Anima aliquo corpore mediante vniri non potest.pagin.337.col.1. linea 2.
Anima est tota in toto & tota in qualibet parte. pagi. 337.colum.1. linea 70
Animam præter intellectiuam an ponatur aliqua alia forma in materia inextensa.f.anima sensitiua animalium perfectorum. pagi. 338.col.1.li.65
Animæ substantiam impossibile est suam potentiam esse.pag. 339. col.1.lin.50
Anima si esset immediatum principium suæ operationis, an semper habens animam actu opera vitæ habeat, cum anima secundum essentiam sit actus sicut semper est viuum, & an rationes Scoti contra ipsum procedant. pagina eadem. columna 2. linea 29
Animæ in potentijs est ordo.pag.359.col.1.lin.36
Anima sola potens intelligere quomodò dicatur.pa.ead.col.2.li.34
Animæ sunt tres.pag.346.col.1.lin.5
Anima inseparata cùm sit memoria quò ad vtrãque cõditionem, s.conservationem obiecti & præteritionem tam actus quã obiecti sensibilis,an in parte intellectiua sit memoria completè.pag. 356.col.2.lin.14
Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immaterialiter,vniuersali:& necessaria.pag.376.co.2.lin.33
Anima per species inditas non intelligit.pag.378.col.1.lin.1
Animarum humanarum substantiæ an inæquales sint.pag.390.col. 1.lin.89
Anima nostra non per essentiam suam,sed per actum suum se cognoscit.pag.395.col.1.lin.56
Anima quod secundum substantiam sit pura potentia & quod secundum vnam eius & ab ea virtutem.f.intellectum agentem sit actus in eodem genere quomodò simul se compatiuntur.pagin. 397.col.1.lin.92
Anima an propter melius corpori vniatur.pag.402.col.1.lin.85
Anima separata habet de alijs animabus perfectam cognitionem naturalem:de angelis autem imperfectam & deficientem. pagi. 404.col.1.lin.41
Anima nostra cùm sit pura potentia in genere intellectionis quomodò per seipsam intelligi potest.pag.ead.lin.68
Anima an tam inferiora quam superiora per propriam essentiam cognoscat.pag.ead.col.2.lin.86
Anima vna aliam per speciem intelligit:& ideò anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ sicut alias substantias separatas. pagina 405.col.2.lin.9
Anima separata cognoscit omnia naturalia, in communi tamen & confuse.pag.ead.lin.21
Anima separata cognoscit quæ à singularia,sed non omnia etiam potentia.pag.ead.lin.83
Anima an &quomodò per species abstractas singularia cognoscat. pag.406.col.1.lin.65
Anima in separata manet actus scientiæ acquisitæ : sed non eodem modo.pag.407.col.1.lin.40
Anima separata cùm incorporea sit:& à nullo corpore localiter distet:quomodò quæritur.articu.7.quæst.89.vtrum distantia localis,&c.pag.ead.lin.73
Anima separata æquè propinquum & distans intelligit.pagin.ead. col.2.lin.94
Animæ separatæ quæ hic aguntur naturaliter nesciunt.pagin.498. col.1.lin.45
Anima non est substantia Dei.pag.409.col.1.lin.21
Anima rationalis sola inter sensibilium formas per creationem fit. pag.ead.lin.68
Anima immediatè à Deo fit.pag.410.col.2.lin.4
Anima simul cum corpore producta est.pag.ead.lin.85
Anima sua virtute materiam corporalem immutare nõ potest : nisi aliquo corpore mediante.pag.484.col.1.lin.18
Anima separata sua naturali virtute aliquod corpus mouere nõ potest.pag.ead.lin.70
Anima sensitiua ab anima generante principaliter causatur,& à semine instrumentaliter.pag.485.col.1.lin.88
Animam intellectiuam cum semine traduci hæreticum est.pagina 486.col.2.lin.73
Animæ non sunt creatæ ante corporæ:sed simul creantur cum corporibus infunduntur.pag.488.col.2.lin.vltim.
Anima humana vniuersaliter sumpta in communi an vnam numero materiam habeat.pag.490.col.1.lin.37
Animalia per seipsa quomodò verum quod formam acquirant: quasi se moueant.
Apparitio imaginaria ex tribus causis prouenire potest, scilicet ex voluntate imaginantis:& ex commotione naturæ sanæ vel egræ: & ex commotione ab extrinseca causa.f.angelis. pag.464. col. 2. lin.10.
Appetere nihil aliud est quàm in aliquid inclinari.pag.261.colum. 1.lin.50
Appetere naturaliter contingit dupliciter:vno modo quò ad actus specificationem,alio modo quò ad illius exercitium. pagin.366. col.1.lin.54
Appetitus an sit actus elicitus naturæ intellectualis. pag. 110.col.1. lin.90
Appetitus sensitiuus quomodò per irascibilem & concupiscibilem distinguatur.pag.274.col.2.lin.93
Appetitus naturalis dupliciter sumitur: vno modo pro inclinatione à natura indita:& sic non est actus aliquis elicitus, alio modo pro actu secũdo,quo in præcogniti tenditur. pag.346.col.1.li.83
Appetitus intellectiuus & sensitiuus diuersæ potentiæ sunt.pagin. 361.col.1.lin.50
Appetitum an appetibile moueat in genere causæ efficientis.pagi. 364.col.1 lin.15
Appetitus intellectiuus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem: sicut cùm appetit aliquid,quia est bonum.pag.ead.col.2.lin.vlti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Appetitus à quo mouetur,cùm in istas res singulares sensibiles feratur,pag.363.col.1.li.92
Appetitus superior an quandoquè vel semper mediãte inferiori appetitu moueat.pag.ead.col.2.li.17
Appetitus sensitiuus ad voluntatem an tam arcta obedientia videatur,vt nisi in virtute eius mouere non possit. pagi.365.colum.1.li.16
Appropriari quid significet.pag.187.col.2.li.39
Aquæ supra firmamentum quales sint.pag.308 col.1.li.50
Aquæ quare colorem non retinet, & aer lumen non conseruat.pag.413 col.2.li.2
Arbitrij liberi bonus vsus an causa prædestinationis existat. pa.131. col.1 li.35
Articulus primus.85.q.an superfluus vel impertinens existat.pa.383. col.2.li 53
Articulus.8.103.q.an superfluus videatur aut cum præcedenti coinsidere.pag.442 col.1.li.15
Assistentia,id est,immediata visio dupliciter dicitur,scilicet aut respectu Dei,aut respectu diuinorum mysteriorũ in Deo.pag.466. col.2.li.50
Assistant omnes ministrantes,quò ad visionem Dei.pag.467.col.1.lio.5
Assumere significat ad se sumere,id est,ad suipsius manifestationẽ & non ad sua opera peragenda.pagina 235. columna 2. linea penultima.
Beati vident Dei essentiam.pag.53.col 2.li.78
Beati non possunt formare verbum de Deo clarè viso vt sic, quemuis possint formare verbum de his,quæ in Deo videantur. pag.54.col.2 li.80
Beatitudo maximè Deo conuenit.pag.141.col.2.li.87
Beatitudo attribuenda est Deo & alijs beatis secũdum intellectum. pag.142.col.1.li.4
Beatitudo vtrum naturaliter appetatur.pag.ead.li.57
Beatitudo est duplex,scilicet obiectiua & formalis,quæ est ipse actus: alia est beatorum.pag.ead.col 2.li.77
Beatitudo obiectiua omnium beatorum Deus est. pagina eadem. lin.78
Beatitudo formalis creaturarum beatarum Deus non est. pagi. ead. li.80
Beatitudo formalis suipsius Deus est.pag.ead.li.81
Beatitudo quomodò distribuat.pag.143 col.1.li.2
Beatitudine in diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunquè beatitudine tam vera quàm falsa.pag.eadem. li.16
Beatitudo,seu vltimus finis dupliciter considerari potest in communi scilicet & in speciali.pa.368.col 1.li 28
Beatitudinem in communi an naturaliter appetamus.pagi. eadem. lin.72
Beatitudinis appetitus quemadmodùm est naturalis obiectiuè : ita non est in potestate nostra obiectiuè:& quemadmodùm est liber elicitiuè ita est in potestate nostra elicitiuè.pagina 367.colum.1. lin.39
Beatitudinem an quilibet secundum sanct. doct. vnico actu mereatur.pa.282.col.2.li.94
Benedictio debetur diei septimo.pa.315.col.2.li.43
Boni quæstio dupliciter ordinari potest : vno modo secundum se: alio modo vt est pars tractatus de perfectione. pagi.25. colum.2. lin.78
Bonum cùm non prius enti conueniat,quàm vnum:verum,&c. neque prius cõueniat naturæ diuinæ bonitas,quàm vnitas,&c. cur quæstio à sanct.doct de bono fiat.pa.25.col.2.li.59
Bonum & ens sunt idem secundum rem, sed secundum rationem differunt.pag.26.col.1.li.5
Bonum an appetibilis rationem habeat.pa.ead.li.40
Bonum proximum fundamentum appetibiliter importat quamuis bonum perfectum: ens in actu:& ens fundamentum : & causam appetibiliter importet. pa.ead.col.2.li.5
Bonum & ens cùm rationibus distinguantur : oportet quod secundum eas ordinata sint,& quo etiam ordine.pag.ead.li.50
Bonum quomodò primo & vltimi rationem habere dicatur.pag.28. col.2.li 67
Bonum summum in genere,quod esse dicatur.pa.30.col.2.li.48
Bonum simpliciter,quod dicatur.pa.ead.li.53
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsecè & casualiter,bonitatibus autem proprijs formaliter & intrinsecè . pagin.32. colum.2. li.26
Boni cur quæstio fiat.pag.25.col.2.li.58
Bonum causæ finalis rationem habet.pa.28.col.2.li.58
Boni ratio quomodò sumatur.pa 29.col.2.li.3
Boni ratio consistit in modo,specie,& ordine.pa.ead.li.82
Bonum est,quod omnia appetunt.pa.31.col.1.li.12
Boni significatione in Deo posita , an creaturæ bonitas claudatur. pag.71.col.2.li.74
Bonum triplex est,scilicet forma,subiectum & habilitas subiecti ad formam.pag.225.col.1.li.93
Bonum vt forma per malum totaliter tollitur. pa.eadem.colum.2. li.1
Bonum vt subiectum per malum nec tollitur,nec diminuitur.pagi. ead.li.9
Bonum est causa mali.pag.227.col.1.li.50
Bonum est causa mali materialiter.pag.ead.col.2.li.6
Bonum distingui in substantiam & accidens dupliciter intelligi potest : vno modo vt sit distinctio in re:alio modo vt sit distinctio in modos.pag.277.col.2.li 7
Bonũ illud spirituale appetitũ in primo peccato angeli, quod fuit: an scilicet fuerit ipsemet vt à seipso amatus puro amore amicitiæ:an beatitudo desiderata sibi.pag.287.col.1.li.44
Bonum est obiectum voluntatis & verum intellectus.pa.364.col.2. li.85
Bonum inter & verum triplex comparatio. pagina 370.columna 1. li.84
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur.pag.25.colum.1. li.2.
Bonitati diuinæ ex aliorum volitione an aliquid perfectionis accrescat.pa.112.col.2.li.4
Bonitas diuina finis est omnium rerum.pag.212.col.1.li.12.
Bonitas diuina omnium corporalium finis est. pagin.299.colum.2. li.76
Calor cœlestis animalis & elemẽtaris non est multiplex calor, sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens,prout subiacet principio actiuo elementari animali, aut cœlesti.pa.486.col. 2.li.25
Causæ de ratione efficacia est.pag.11.col.1.li.52.
Causam esse dupliciter contingit,effectiuè scilicet propriè & exemplarem.pag.15.col.2.li.1
Causa prima effectiua rerum est causa æquiuoca. pagi.24. colum.1. li.93
Causa exemplaris ab effectiua distinguitur & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca suæ rei. pagina 32. columna 2. li.84
Causam perfectiùs cognoscens an plures effectus in ea videat.pag. 60.col.2.li.7
Causa prima quomodò de facto causet.pag.91.col.1.li.55
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodò saluetur.pa. 127. col.2.li.12
Causa efficiente indigere ex duobus consistit. pagin.210. colum.1. li.16
Causa instrumentalis an actionem propriam habeat. pag.216.col.1. li.45
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus,quando ipsa præsentia deberetur.pag.228.col.2.li.75
Causa alicuius dupliciter dicitur directè scilicet,& indirectè.pagi. 471.col.2 li.29
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem : & an scilicet sit error stoicus.pagi. 478.col.1.li.55
Causatum omne an compositum sit.pag.22.col.1.li.48
Cœlesti corpori non est coniuncta aliqua anima vt forma : sed vt motor.pag 313.col.1.li.23
Cœlum empyreum, & cœlum sydereum ex quibus composita sint. pag.309.col.2.li.87
Cœli nomen in tres significationes distinguitur, scilicet propriè, participatiuè,& metaphoricè.pag.309.col.2.li.68
Cœlum an sit animatum.pag.313.col.1.li.58
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur.pagina 13.columna 1. li.29
Cogitabile omne excedens an sit.pag.ead.li.79
Cogitatio dupliciter cognosci potest, scilicet in suo effectu: vel in seipsa.pag.265.col.1.li.24
Cogitatio cordis alterius in suo effectu ab angelo cognosci potest. pag.ead.li.30
Cogitationes cordium in seipsis,seu quod idem est:vt sunt in voluntate soli Deo sunt naturaliter cognitæ.pag.ead.li.42
Cogitativa quomodò omnia sensibilia in particulari cognoscit : & tamen ipsa est quoddam sensibile.pag.320.col.1.li.56
Cogitatione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium.pagi.63. col.1.li.90
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest: primo vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscẽdi.secundo ex parte rei cognitæ.pag.83.col.2.li.74
Cognitio stringens aliquid secundum prædicata communia tantùm potest dari imperfecta in potentia confusa in communi vniuersalis:& est dupliciter:& alia multa de cognitione Dei: quo pacto seipsum cognoscit.pag.ead.li.90
Cognitio sensus: pura visus,aut etiam simplicis intellectus, an quia conformis rei ideò vera dici potest.pag.99.col.1.li.79

Cognitio ma-

Cognitio matutina & vespertina angelorum quæ dicatur.pag.272 col.2.lin.11
Cognitio matutina & vespertina quot denotare possit.pag.eadem. lin.50
Cognitio vespertina habere creaturã pro termino & medio essentialiter differt à cognitione matutina.pag.ead.li.86
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino tantùm est eadem realiter cum cognitione matutina differens solũ secundum terminos seu cognita.pag.ead.li.91
Cognitio matutina & vespertina penes quid differant.pag.272.col. 1.lin.8
Cognitio duplex scilicet naturalis & gratuita:& hæc duplex, scilicet speculatiua & affectiua.pag.274.col.1.li.23
Cognitio naturalis nec est ablata,nec diminuta.pag.ead.li.28
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata,sed diminuta.pag.ead.li.35
Cognitio naturalis angeli est immobilis.pag.296.col.1.li.66
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est,etiam cõsequenter immobilis.pag.ead.li.67
Cognitio intellectualis à sensibili fit,non sicut à perfecta & totali causa,sed magis sicut à materia causæ.pag.381.col.1.li.1
Cognitio singularium est quò ad nos prior vniuersalium cognitione.pag.388.col.2.lin.71
Cognitum quo pacto in cognoscente sit,an sancti doct.super hoc consequentia valeat.pag.56.col.1.li.50
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis.pag.79.col. 2.lin.18
Cognitum est in cognoscente immaterialiter. pagina 56.colum.2. lin.17
Cognoscere cuius speciei sit:& cuius etiam est intelligere.pag.105. col.2.lin.79
Cognoscere simul:& vna operatione cognoscere: an & quomodò distinguantur.pag.267.col.1.li.93
Cognoscere quomodò potest ex natura suo habere actu aliquam ex natura cognoscibilium ab ipso,quando natura ipsa est habẽs affinitatem cum alijs,&c.pag.259.col.2.li.5
Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur:in potentia essentiali,& in potentia accidentali.& alia multa ad hoc.pag.319.col. 2.lin.30
Compositio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant.pag.328.col.1.li.72
Commune dupliciter dicitur,per modum,scilicet actus,& per modum potentiæ,& sic etiam communitas.pagina 23.columna 2. lin.50
Communicabilitas duplex ponitur:propriè,scilicet &ẽ metaphoricè.pag.75.col.1.lin.20
Conceptibus in pluribus duo claudũtur,scilicet assimilatio ad obiectum,& eorum pluralitas.pag.68.col.1.li.10
Conditionalis quomodò valeat, si animæ sensitiuæ operatio sine organo esset:hæc anima esset hic homo.pagin.321.colum.2 , linea penult.
Consequentia ista an valeat,nulla veritas est,ergo verum est nullam veritatem esse.pag.13.col.2.lin.15
Consequentia bona est à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero.pag.ead.li.50
Consequentia ista sancti doct.an valeat & sit efficax:perfectio conuenit soli Deo per suam essentia,ergo esse perfectum : ergo esse bonum,&c.pag.31.col.2.li.35
Consequentia ista sancti doct.an & quomodò valeat:forma finitur per materiam:ergo forma quæ non est nata esse in materia est finita.pag.33.col.1.lin.87
Consequentia sancti doct.quæ procedit à rerum conditionibus ad nominum conditiones:an & quomodò valeat.pag.69.colum.2. lin.38
Consequentia ista quomodò valeat:A est causa entium inquantùm entia:ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum.pa. 210.col.2.lin.80
Consequentia ista sancti doctor.quomodò valeat:Deus agit secundum intellectum & voluntatem : ergo vniuersum quod est eius affectus perfectæ similis naturam intellectualem habet.pa.230. col.1.lin.8
Consequentia sancti doct.ab altissima operatione quæ est intelligere,ad talem intellectionem quomodò valeat.pag.53.colum.1. lin.53
Consequentia sancti doctoris an inferatur:cùm ex hoc quod ponit aliquam creationẽ intellectualem:infert omninò incorpoream. pag.230.col.1.li.20
Consequentia sancti doctor.quomodò valeat:quando dicit : quod sunt aliquæ substantiæ intellectuales,&c.ergo aliqua substantia intellectualis perfecta.pag.234.col.2.lin.88
Consequentia ista sanct.doct.quomodò vera sit si intelligere angeli esset eius substantia esset subsistens.pag.247.col.2.li.14
Consequentia ista sancti doct intelligere angeli est subsistẽs:ergo vnum tantùm:an gratia materiæ vel formæ intelligenda sit.pa. ead.li.32
Consequentia ista sancti doct.quomodò valeat:intelligere angeli est subsistens,&c.ergo non distinguitur à substantia Dei.pag.ea. lio.58
Consequentia sanct.doct.quomodò valeat:substantialitas est substantia seu subsistit.ergo nõ distinguitur in diuersos gradus substantialitatis.pag.249.col.2.li.12
Consequẽtia ista sanct.docto.quomodò valeat res fluunt à Deo quò ad materiam & formam:ergo fluunt in mente angeli quò ad cognitionem singularitatis.pag.252.col.2.li.93
Consequentia ista sanct.doct.an valeat:componere & diuidere seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione : ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico.pag. 267. col. 1.li.54
Consequentia ista sanct.doct.an valeat:natura est intra rem: ergo appetitus ad extra non est ipsa natura.pag.273.col.1.li.4
Consequentia ista sancti doct.an valeat:voluntas naturaliter inclinatur in bonum:ergo voluntas habens bonum insitum extra se in aliquid extrinsecum tendit.pag.ead.lin.83
Consequentia ista an valeat:fit non bene:ergo malè.pag.297.col.2. lin.10
Consequentia ista quomodò valeat:si res materialiter in anima esse deberet:ratio nulla esset:quare res extra non cognosceret.pag. 376.col.2.li.93
Consequentia ista sancti doct.an valeat si infinitum vnam speciem haberet,etiam rationem totius & perfecti haberet.pag.393.col. 2.lin.22
Consequentia ista sanct.doct.an valeat: anima habet duos modos essendi,scilicet coniunctum & separatum:ergo duo operãdi,scilicet per conuersionem ad phantasmata:& superiora. pag.402. col.2.lin.63
Consequẽtia ista sanct.doct.quomodò valeat:in homine est aliqua Dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem: ergo in eo est imago Dei imperfecta.pag.415.col.2.li.21
Consequentia est sancti doct.quomodò valeat:quælibet causa habet rationẽ principij:ergo à qualibet causa aliquis ordo in suos effectus deriuatur.pag.447.col.1.li.14
Consequentia ista sanct.doct.quomodò valeat anima cõiuncta non mouet corpus nisi viuificatum à se:ergo separata nullum corpus mouere potest.pag.454.col.1.li.82
Conseruatio duplex est:directa,scilicet & indirecta.pag.440.col.2. lin.62
Conscientiæ nomen dupliciter sumitur,scilicet propriè & communiter:& quomodò vtroque modo sumatur.pagin.360.colum.2. li.13.& li.35
Contactus seu applicatio virtualis secundũ sanctum doctorẽ quid esse dicatur.pag.127.col.1.lin.89
Contingens à Deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit.pag. 393.col.2.li.30
Contingens vel necessarium sumitur:vel pro re ipsa: vel vniuersali ratione rei.pag ead.li.95
Contingens ex quo est contingens propter materiam:quæ est indiuiduationis principium:an propter hoc processus sancti doct.in discussione art.3.85.etiam ex particularibus existat.pag.394.col. 1.lin.5
Contingẽtia futura à Deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis: ergo prout sunt in causis suis.pag.89.col.1.li.31
Contingentia futura Deus cognoscit secũdum statum quo actu ab æterno simul existunt.pag.89.col.1.li.67
Contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta fuit,scilicet quandoque ex parte causæ.& quandoque ex parte eius ad quod dicitur.pag.113.col.1.li.1
Contingentia futura quomodò Deus certè cognoscat. pag.89.col. 2.li.40
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit.pag.117.col.2.li.60
Contingentia dupliciter:vt scilicet contingẽtia:& vt, necessarium haberent infertum.pag.393.col.2.li.67
Contingentia vt sic directè sensus,indirectè intellectus:vt autem necessitatis vel voluntatis,aliquid habent:directè intellectu cognoscuntur.pag.ead.li.70
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam: & alias formas respectu esse quænam sit.pag.318.col.1.li.25
Conuenientia inter formam substantialem & accidentalem quæ sit.pag.359.col.2.li.69
Conuerti in Deum quid propriè esse dicatur.pag.181.col.1.li.12
Correlatiuum tertij modi:vt scibile seu dominus,& similia,an possint iudicari esse secundum duo ætatis genera.pag. 74.col.1.li.84
Corpus cœleste an vinum sit:& an viuentia digniora non viuentibus existant. pag.17.col.1.li.5
Corpus & esse compositum ex materia & forma licet in via sancti doct.conuertantur:non tamen apud alios idem dicendum est. pag.ead.li.8

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corpus quando propriè sumitur pro corpore,quod est in prædicamento substantiæ.pag.16.col.1.lin.90
Corpus dupliciter capitur,physicè scilicet & mathematicè.pagin.34.col.2.lin.25
Corporis distinctio ab Alberto posita doctrinæ sancti doct. conuenit.pag.ead.lin.34
Corpus nullum naturale,infinitum esse potest.pag.ead.lin.68
Corpus cum anima intellectiua vnitur:oportet quod sit mistum.& maximè ad æqualitatem reductum,quale est nostrum. pagi.335.col.2.lin.48
Corpus quemadmodū non est causa animæ,nec in esse,nec in fieri: sed occasio & materia in qua fit: ita non est causa multitudinis earum sed occasio.& differentia in qua.pag.330.col.1.lin.89
Corpus quodcunque Deus immediatè mouere potest.pag.444.col.1.lin.61
Corpus agit secundum,quod est actu,in aliud secūdum, quod est in potentia.pag.474.col.2.lin.1
Corpus est actiuum secundum suam substantiam dupliciter intelligi potest:vno modo vt sit elicitiuum alicuius suæ propriæ actionis:alio modo vt corpus non sit per seipsum elicitiuum alicuius actionis:sed sit radix & principium,&c.pag.ead.lin.22
Corpora cœlestia aliquid agere dupliciter contingit.scilicet causaliter,& occasionaliter.pag.476.col.1.lin.90
Corpora cœlestia non sunt humanorum actuum causa.pagin.477.col.1.lin.18
Corpora cœlestia non imponunt subditis humanæ operationi necessitatem.pag.ead.col.2.lin.36
Corporalia,imo omnia à Deo sunt.pag.198.col.2.lin.77
Corporalia omnia per angelos reguntur.pag.461.col.2.lin.8
Corporeum & incorporeum quid dicatur.pag.229.col.2.lin.4
Creatio est ex nihilo.pag.213.col.2.lin.15
Creatio pro creatione passiua sumitur.pag.214.col.1.lin.2
Creatio ponit in creato relationem tantùm.pag.ead.lin.5
Creationis relatio est accidens : & non est relatio transcendens & multa de ista materia.pag.214.col.1.lin.37
Creatio secundum Sco.& posteriores dupliciter sumitur vno modo pro factione rei nulla omninò materia supposita: alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente. pagina 409.col.2.lin.60
Creatum omne quomodò sub aliqua certa ratione creantis cõprehendatur.pag.37.col.1.lin.31
Creato à quolibet ad infinita an inferri possit.pag.ead.lin.74
Creatum dupliciter sumi potest:propriè scilicet & cõmuniter.pag.ead.lin.91
Creatū per accidens,dupliciter intelligi potest. pa.ead.col.2.lin.85
Creata propriè sunt tantùm substantia.pag.214.col.2.lin.72
Creandi potentia,quare naturæ communicari non potest.pag.217.col.1.lin 23
Creare est propria actio solius Dei.pag.215.col.2.lin.54
Creare non est proprium alicuius personæ : sed commune toti trinitati.
Creaturæ sunt similes Deo,non secundum eandem rationem specificam,aut genericam:sed secundum aliqualem analogiam. pag.25.col.2.lin.8
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est.pagi.229.col.2.li.52
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constituta peccare potest.pag.285.col.1.li.8
Creatura corporalis immediatè à Deo existit.pa.300.col.1.li.35
Creaturæ intellectuales solæ propriè loquendo ad imaginem Dei sunt.pag.416.col.1.li.66
Creatura rationalis dupliciter considerari potest:vno modo absolutè:alio modo vt ordinata ad fœlicitatem.pag.53.col.2.li.7
Culpa plus habet de ratione mali, quàm pœna quæcunque tam sensus quàm damni.pag.226.col.2.li.10
Detectus de quo est sermo in litera sanct.doct.q.19.art.6.an negatiuè vel contrariè sumatur.pag.115.col.2.li.8
Dæmones non sunt naturaliter mali.pag.289.col.2.li.93
Dæmones sunt obstinati in malo: & sancti confirmati in bono.pa.296.col.1.li.20
Dæmones neque sunt,neque fuerunt in ordinibus secundum gloriæ statum.pag.459.col.2.li.47
Dæmones non sunt:sed fuerunt in omnibus secundum statum gratiæ meritoriæ.pag.ead.li.51
Dæmones in ordinibus perseuerant,secundum naturæ conditionē. pag.ead.li.58
Dæmonibus est prælatio.pag.402.col.1.li.9
Dæmonibus non est illuminatio.pag.ead.li.48
Dæmon superatus vacat à tentatione ad tempus.pagi.473.colum.2.lin.11
Dæmones sunt substantiæ intellectuales, non vnitæ corporibus.pa.477.col.1.li.90
Dæmones nec per se, nec per accidens, nec directè, nec indirectè cœlestium corporum actionibus subluntur. pagi.ead.colum.2.li.1
Demonstratio duplex,scilicet quia & propter quid. pa.13.colum.2.li.pe.
Denominatio extrinseca est duplex,quædam pura, & quædam causalis.pag.32.col.2.li.76
Denominatio dupliciter esse dicitur, quædam scilicet intrinseca,& quædam extrinseca,& quid vtraque sit. pagin.eadem. columna.1.li.18
Deus secundum, quod est altissima causa , dupliciter exponi potest. pag.7.col.2.li 16
Deus quando formaliter capitur: & quid Dei nomē importare habeat,& quomodò etiam quadrupliciter considerari potest. pa. 8.col.1.li.5
Deū quomodò nihil sit prius neque secūdum rem neque secundum intellectum:& propterea genus non habet. pagi.21.colum.1.lin. penulti.
Deus theologiæ subiectum est.pag.8.col.1.li.78
Deum esse,est demonstrabile à posteriori seu per effectum.pagi.14.col.2.li.1
Deus non est corpus.pag.16.col.2.li 22
Deus tripliciter sumi potest.pagi.18.col 2.li.76
Deus est idem , quod sua essentia : seu natura. pagina 19. colum.1.li.53
Deus est suum esse.pag.ead.col.2.li 91
Deus an sit in aliquo genere reductiuè. pagina 20. columna 2.li.80
Deus est omninò simplex.pag.22.col.1.li.30
Deus non potest esse accidens. pag.21.col.2. lin.34
Deus cum sit prima causa efficiens:quomodò non sit forma aut materia alicuius compositi.pag.22.col.2.lin.45
Deus est maximè perfectus.pag.23.col.2.li.50
Deo sunt perfectiones omnium rerum.pagin.eadem colum.2.lin. penult.
Deus est bonus.pag.30.col.1.lin.88
Deus est summum bonum simpliciter.pag.ead.col.2.lin.39
Deus solus est bonus per essentiam.pag.31.col.2.lin.14
Deus pro naturæ nomine , quando sumatur.pagina 32. colum . 2.lin.90
Deus est infinitus pag.33.col.1.li.74
Deus dupliciter intelligitur,vno modo secundum seipsum.alio modo secundum virtutem diffusam.pag.33.col.1.li.70
Deus est in omnibus rebus intimè.pag.ead.lin.78
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit . pagin. 40. colum. 1.lin.48
Deus est vt in re:& vt in loco secundum aliquid vbique.pag.38.col.1.lin.81
Deus est in aliquo dupliciter.scilicet effectiuè,& obiectiuè.pag.eadem.lin.84
Deus est vbique per essentiam,præsentiam & potentiam.pag.ead.col.2.lin.29
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat.pagin.40.colum.2.lin.52
Deus quo pacto in omnibus per præsentiam existat.pagin.eadem.lin.89
Deus quonammodò in omnibus per essentiam sit.pagi.41.colum.1.lin.12
Deus quo pacto in omnibus per potentiam sit : pagina eadem lin.36
Deus solus omnino immutabilis existit.pag.42.col.1.lin.7
Deus est maximè æternus.pag.44.col.2.lin.80
Deus est vnus.pag.51.col.2.lin.vltim.
Deus est maximè vnus.pag.52.col.1.lin.48
Deus in se est maximè cognoscibilis.pag.ead.col.2.lin.35
Deum ad videndum,an ex parte visiuæ virtutis aliqua similitudo exigatur.pag.54.col.1.lin.12
Deum ad videndum,an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei visæ.pag.ead.li.16
Deum videri sensu,visu,& quacunque alia vi sensitiuæ partis est impossibile.pag.55.col.2.lin.17
Deum videntium vnus perfectius videbit quàm alius.pag.58.col.2.lin.90
Deum videntes non vident in eo alia per species eorum : sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam.pag.61.col.2.lin.68
Deus ab homine puro per essentiam in hac vita mortali videri non potest.pag.63.col.1.lin.1
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus,scilicet causalia negatiua.& supereminentia.pagin.64.col.1.lin.37
Dei cognitio perfectior habetur à nobis , per gratiam , quàm per notionem naturalem.pag.ead.lin.86
Dei cognitio per gratiam in hac vita naturali præfertur nō ex parte modi,sed ex parte obiecti.pag.ead.col.2.li.4

Deus ex

Deus ex creaturis à nobis nominari potest:non autem secundum quod est secundum se.pag.65.col.1.li.4
Deus cùm dicimus est bonus quis sensus sit.pag.66.col.2.li.52
Deus est vnus re:& plures secundum rationem dupliciter percipi potest.pag.68.col.1.li.48
Dei vnitas ex parte eius est eminens,ex parte verò intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia.pag.ead.li.71
Deus an sit extra totū vniuersi ordinem:ita quòd creaturę ad ipsum ordinentur:& non econuerso.pag.73.col.2.li.83
Deus est nomen naturæ quò ad id ad quod nomen impositum est: operationis verò quò ad id in quo impositum est.pag.74.col.2.lin.86
Deus apud S.Tho.est vnius tantùm rationis formalis eleuatæ comprehendentis omnis,&c.pag.78.col.2.li.38
Deus est scientia perfectissima.pa.79.col.1.li.2
Deus seipsum per seipsum intelligit.pag.ead.col.2.li.88
Deus seipsum perfectè comprehendit.pa.80.col.2.li.pen.
Deum alia à se cognoscere necesse est.pag.81.col.2.li.86
Deo alia cognoscuntur,non in seipsis:sed in ipso Deo.pag.82.col.2.lin.71
Deus quomodò alia videat.pag.81.col.1.li.4
Deus per essentiam suam & rationem cognoscendi an cognoscat alia à se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito:positis per actum intelligendi diuini intellectus.pag.ead.li.65
Deus cognoscit alia à se cognitione propria. pagin. 84. colum.1.lin.65
Deus ad hoc vt in essentia intellecta secundum proprias rationes omnium intelligat:quid requiratur.pag.85.col.1.li.78
Deus non entium scientiam habet.pag.86.col.2.li.52
Deus mala cognoscit.pag.77.col.1.li.10
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat.pag.ead. col.2.lin.30
Deus contingentia futura cognoscit.pag.89.col.2.li.1
Deus quomodò apud se omnium rerum rationes habeat.pag.90. col.1.lin.87
Deus vult se & alia.pag.111.col.1.li.17
Deus an non solùm vult alia,sed vult omnia,quæ velle potest.pag. ead.col.2.li.35
Deus necessitate absoluta vult aliquid,non omnia: nisi ex suppositione.pa.112.col.1.li.1
Deus amat omnia existentia: non tamen eo modo sicut nos.pag. 122.col.2.li.25
Deus ex parte actus amandi:omnia æqualiter amat.pagin.eadem. lin.59
Deus magis meliora diligit.pag.ead li.84
Deus non est iustitia commutatiua.pag.122.col.1.li.86
Deus quo pacto sub sua omnipotentia contineatur.pag.138.col.2. lin.71
Deus absque ordine sapientiæ & iustitiæ suæ nihil operari potest. pag.140.col.1.li.64
Deus potest alia facere quàm quæ facit.pag.ead.col.2.li.16
Deus an qualibet rea à se facta:aliam meliorem facere possit.pag. ead.lin.82
Deo quo pacto multa attribuantur.pag.152.col.2.li.24
Deus quomodò quandóque pro essentia: & quandoque pro persona supponit:quandóque pro essentia tantùm:quandóq; pro tribus suppositis.pag.285.col.1.li.30
Deus non generat cùm dicitur:an detur intelligi : quòd generatio diuinæ naturæ repugnet.pag.ead.col.2.li.40
Deum esse eius per essentiam quo pacto exponatur.pagi.209.col.2. lin.5
Deus dupliciter sumi potest,absolutè scilicet,& vt primum agens. pag.212.col.1.li.54
Deus solus pater & filius & spiritus sanctus ab æterno est.pag.279. col.1.li.85
Deus non est primum quod à nobis cognoscitur.pag.401.colum.1.lin.34
Deus omnia in nihilum redigere potest.pag.443.col.2.li.38
Deus in omni operante operatur:sic quod ipse res proprias operationes habeat.pag.446.col.1.li.81
Deus non potest facere contra rerum ordinem : vt à prima causa dependet.pag.447.col.2.li.5
Deus potest facere præter rerum ordinem:prout ex qualibet secundarum causarum dependet.pag.ead.li.24
Dies sex sufficienter numerantur.pag.316.col.1.li.30
Differentia bifariam distinguitur,scilicet secūdum rationem & secundum rem.pag.19.col.1.li.87
Differentia secūdum rationem latitudinem habeat.pa.26.co.1.li.12
Differentia tangens entia in quantùm sunt,& non sunt quę sit.pag. 86.col.2.li.77
Differentia qualis sit inter ly Deus: & ly homo in supponendo.pa. 185.col 2.li.86
Differentia inter minus per se & per accidens qualis sit.pag.226. colum.1.lin.30
Differentia assignata inter receptionem materię & intellectus quæ sit.pag.231.col.2.li.16
Differentia inter consequentia formam:& consequentia materiam quò ad necessitatem contingentium à sancto doctore posita an nulla sit.pag.394.col.1.li.31
Differentia quæ sit inter ea quæ fiunt à natura:& quæ fiunt ab arte: non quacunque,sed cooperante natura quæ sit.pagin.449.col.2.lin.85
Differentia inter intellectum & voluntatem quomodò saluari possit.pag.476.col.2.li.73
Differentia assignata inter cognoscentia, & non cognoscentia an vera sit.pag.79.col.1.li.52
Diffinitio processiua compositiuo ministrante diuisione inuestigatur.pag.44.col.2.li.52
lectio naturalis in beatis remanet.pag.283.col.2.li.90
Diligere dupliciter sumitur , scilicet notionaliter & essentialiter. Dip ag.180.col.1.li.18
Diligere sumendo essentialiter pater & filius non diligunt se spiritu sancto.pag.ead.li.22
Diligere sumendo notionaliter pater & filius diligunt se spiritussancto.pag.ead.li.26
Distantia quadruplex,scilicet situalis,naturalis,suppositalis,virtualis.pag.39.col.2.li.72
Distantia multum dupliciter dicuntur,scilicet dissimilitudine conditionum , vel proportione coniunctionis.pagin.337 . colum.1.lin.26
Distinctio omnis oportet,quòd sit per aliquod intrinsecum : formam scilicet & materiam.pag.191.col.1.li.43
Distinctio cõtra res vnius ordinis causam & causarū an congruenter à Dionysio posita sit.pag.25.col.1.li.51
Distinctio relatiua prima inter reales distinctiones ponitur.pa.191. col.2.li.27
Distinctio sancti doctoris,quòd dupliciter ordinetur aliquid ad alterum actiuè scilicet vel passiuè an sufficiens esse videatur.pag. 453.col.2.li.60
Distinctio intelligere animę à sancto doctore in litera posita videlicet,quòd oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata:aut per conuersionem ad superiora an sufficiens sit.pag.401.col.2.li.84
Distinctio minima est in diuinis:quoniam relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem res summa & simplicissima : & omninò indiuisa.pag.199.col.1.li.61
Diuisio propria boni humani esse dicitur.pag.30.col.1.li.50
Diuisio propriè est boni in eo quod bonum.pag.ead.li.53
Diuisio an sit prior vnitate non simpliciter:sed secundum nostræ apprehensionis rationem.pag.31.col.2.li.5
Diuisio animalis in partem mouentem & in partem motam in cæteris animalibus est diuisio in partes integrales formaliter.& nō in partes essentiales nisi causaliter:in homine autem quando duplex motiuum habet,scilicet sensitiuum & intellectiuū est diuisio in partes integrales quò ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo.pag.334.col.2.li 49
Docens causat scientiam in addiscente reducendo de potentia ad actum primum.pag.482.col.2 li.13
Dolor duplex esse dicitur,vt passio scilicet,& vt simplex actus voluntatis.pag.298.col.1.li.1
Dolor necessariò est in dæmonibus.pag.ead li.81
Dominium duplex:vt distinguitur,scilicet cõtra seruitutem.& contra subiectionem quandocunque.pag.427.col.2.li.38
Dominium primo modo in statu innocentię non erat.pag.eadem. lin.43
Dominium secundum in illo statu erat.pag.ead.li.46
Donum sapientiæ est in intellectu formaliter:in voluntate autem causaliter.pag.7.col.2.li.95
Donum personaliter in diuinis sumptum est proprium nomen spiritussancti.pag.181.col.1.li.91
Donum an significet primò proprietatem personalem spiritussancti.vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales:vel aliquid aliud.pag.ead.col.2.li.13
Donum in communi tria manifestè importat.scilicet rem donabilem,respectum donabilitatis:& respectum,quasi possessionis.pag.ead. lin.58
Donum supernaturale secundum Scotum,non est gratia gratum faciens:seu charitas:secus secundum sanctum doct.pag.424.col.2. lin.25
Dubium motum super litera an sanct.doct.circa declarationem rationis formalis obiecti in æquiuocationem inciderit.pag.5.col.1.lin.28
Dubium motum super litera an.s.omnia in sacra doctrina considerata in vna formali ratione conueniant.pag.ead.col.2.li.37
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem:an.s. omnia in theologia considerentur sub ratione Dei.pag.8.col.2. li.50

Dubium mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dubium motum super litera circa istam propositionē:tota scientia virtute in principijs continetur an.s.doctrinæ sancti Tho.aduersari videatur.pag.9.col.1.li.38
Dubium motum super litera circa quandam conclusionem an.s.sensus literalis multiplicari possit:nulla certitudo erit quis sensus ad literam intentus sit quolibet proferente suam expositionem alterius interpretandum.pag.12.col.1.li.9
Dubium motum super litera an.s.ista consequentia valeat: nulla veritas est:ergo verum est nullam veritatem esse.pag.13. column. 2.li.18
Dubium motum super litera an.s. aliqua scientia probet suum subiectum esse.pag.14.col.1.li.70
Dubium motum super litera an.s.doct.procellus sophisticus videatur:quando sub hoc communi, scilicet se habere ad formam. dicendum determinatè ad hoc speciale,scilicet esse formam . pagi. 17.col 2.li.79
Dubium motum super litera causam,scilicet indiuiduationis recipi in materia,vel non posse recipi in ea.pa.20.col.1.li.65
Dubium motum super litera pro quo supponit ly Deus quando sanctus doctor quærit,vtrum Deus sit idem, quod sua essentia.pagi. ead.col.2.li.51
Dubium motum super litera an scilicet si sciamus,quòd hæc propositio est vera,Deus est:ergo cognoscitur in re , quòd Deus est : ita quòd hoc est cognoscere esse quod in ipso Deo est.pag.28. col.1. li.50
Dubium motum super litera quomodò esse quandoquè æquiuocè sumatur.pag.ead.col.2.li.54
Dubium motum super litera an.s.Deus sit in genere substantiæ reductiuè.pag.ea.li.87
Dubium motum super litera quomodò Deus omnium rerum mensura dicatur.pag.21.col.1.li.31
Dubium motū in litera an videlicet sanct.doct.sermo sit de ordine in causando & essendo & absolutè aut respectu huius & in hoc. pa.28.col.2.li.91
Dubium motum super litera circa quandam consequētiam triplex perfectio soli Deo conuenit per suam essentiam:ergo esse perfectum esse bonum,&c.pa.21.col.2.lin.65
Dubium motum in litera circa ordinem.art.3. quæst.4.pa.24.col.2. lin.86
Dubium motū super litera tam de finitate,quàm infinitate formæ. pag.33.col.1.li.50
Dubium motum super litera ex proprijs ipsius diuinæ cognoscibilitatis.pa.61.col.1.li.49
Dubium motum super litera an de ly distinctio quædam à sancto doct.facta locum habere possit.pag.78.col.1.li.2
Dubia tria mota super litera circa quasdam rationes à sancto doct. factas ordine relata.pa.116.col.2.li.90
Dubium Scoticum motum super litera quomodò sumēdo diligere notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto.pag.180.col. 1.lin.65
Dubium motum super litera circa quādam sancti doct. regulam,& quandam eius rationem.pag.184.col.1.lin.60
Dubium motum super litera,an sanctus doct.intendat nouum modum existendi tanquàm disparatum à quatuor in litera numeratis.pag.205.col.2.lin.57
Dubium motum super litera circa quandam causam in litera reddita quæ non videtur esse causa.pag.ead.li 84
Dubium motum super litera,quomodò ex dictis sanct.doct.excluditur sequatur,scilicet quòd secundum solam gratiam nouus sit cognoscendi modus.pag.ead.li.90
Dubium motum super litera circa rationem quā sanct. doct. vtitur contra Auicebron spiritualium pluralitatem ponentem. pa. 231. col.1.li.65
Dubium motum super litera in materia angelorum super ly differt quomodò scilicet capiatur.pag.233.col.1.li.1
Dubium motum super litera circa vitales operationes & non vitales.pag.236.col.2.li.5
Dubium motum super litera circa probationem secundæ particulæ conclusionis,quod angelus non sit vbique,&c. pag.240.col.1.li.1
Dubium motum super litera de causa vniuersali componendi diuidendique particularis est.pag.269.col.2.li.4
Dubium motum super litera circa e.firmiter.de sum.tri.& fid.cath. cuius sanct.doct.non fuit recordatus. pag.279.col.2.li.50
Dubium motum super litera videlicet,quòd ex mereri & beatū esse non sequitur gratia perfecta & imperfecta simul.pagi.282.col.2. li.64
Dubium motum super litera nunquid quædam ratio sanct. doctor. fundata super illa propositione quælibet alia voluntas nō est sua regula,&c.sit efficax.pag.286.col.2.li.40
Dubium motum super litera, primò circa discursum ab angelo negatum.secundò circa eius apprehensionem.tertiò circa radicem immobilitatis:quartò circa cōnaturalitatem.quintò circa immobilitatem apprehensionis.pag.295.col.2.lin.1.vsque ad lin.58
Dubium motum super litera circa illam propositionem:omnes potentiæ animæ ad animam solam comparantur sicut ad principium.pag.345.col.2.li.22
Dubiū motū super litera circa id quod sanct.docto.supponit omne volitum aut amatur vt finis,aut ad finem.pag.358.col.1.li.18
Dubium motum super litera circa illam propositionem:quanto aliquid est abstractius,tanto nobilius.pag.ead.col.2. li.29
Dubium motum super litera circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem.pag.369.col.1.li.50
Dubium motū super litera cur scilicet animi nostri motus in Deū reducitur.pag.371.col.1.li.65.Et quid doctor sanctus per primam motionem à Deo intelligat.ibid.li.67
Dubium motum super litera circa particulam illius propositionis: natura rei materialis verè & perfectè cognosci nō potest nisi vt in particulari existens cognoscatur.pag.381.col.2.li.60
Dubium motum super litera circa illam propositionem:proprium obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili,&c. ergo intellectus ad hoc vt suum obiectū cognoscat: oportet vt conuertatur ad phantasmata.pag.ead.li.93
Dubium motum super litera an sanct. doct.si si contrarius sit: quando dicit,quòd sensus exterior secūdum solam mutationē ab obiecto operatur,&c.pag.386.col.1.li.48
Dubium motum super litera circa quandam responsionem quæ euadit,quòd voces non significent species intelligibiles:nō tamen quin significent conceptiones:seu formationes,&c.pagi.eadem. li.54
Dubium motum super litera circa rationem cuiusdam explanationis, an scilicet omnis actionis modus consequatur formam quæ est actionis principium.pag.388.col.1.li.55
Dubium motum super litera circa rationem pro cōclusione: quod intellectus non potest multa,&c.pag.ead.li.67
Dubium motum super litera circa conclusionem principaliter intentam totumque articulum tertium. quæst 86.an.s.toti⁹ labor otiosus esse videatur,& etiam per accidens.pag.394.col.1.li.45
Dubium motum super litera an scilicet intellectus in se sit actus quidam & vnumquódque secundum quod in actu est cognoscibile sit.pag.395.col.2.li.91
Dubium motum super litera an sibi.s.d. sit contrarius in eo, quod dixerit, quod species intelligibiles sunt act⁹ intelligibiles, & postea dixerit quod habitum per actum cognoscimus.pag.397. col.2.lin.95
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter angelum & ipsum Deum.pag.398.col.2.li.48
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter imaginem & vestigium.pag.418.col.2.li.9
Dubium motum super litera in eo quod.s.doct.dixerit quod dominium super animalia homini naturale existit.pag.426.colum.1. lin.82
Dubium motum super litera circa probationem cuiusdam propositionis.s.an inconueniens sit quod propter bonum multiplicationis humanæ peccatum necessarium existat.pag.431.col.1.li.2
Dubium motum super litera an.s.cōfirmati beati existant: vel contrà.pag.433.col.2.li.29
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem. pag.439.col.1.li.87
Dubium motum super litera quomodò omne agens directè secundum formam agat.pag.441.col.1.li.95
Dubium motum super litera circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas:vnde s.aut quātum valet hæc conclusio : si Sortes esset causa per se formæ,in Platone esset causa suiipsius.pag.ead.col.2.li.42
Dubium motum super litera quomodò Deus cōtra ordinem suum facere possit.pag.447.col.2.li 81
Dubium motum super litera circa primum miraculorum gradum, nunquid excedentia naturæ facultatem secundum facti substantiam primum locum miraculorum tenet.pag.448.col 2.li.18
Dubium motum super litera quomodò virtus intellectualis inferioris angeli ex conuersione angeli superioris ad ipsum confortatur.pag.449.col.2.li.87
Dubium motum super litera super probatione volūtatis:an.s.procedat de motione voluntatis ad actum proprium:vel de motione voluntatis ad actum extraneum.pag.450.col.2.li.53
Dubium motum super litera super illa propositione:veritas est lumen intellectus.pag.452.col.1.li.85
Dubium motum super litera in eo quod.s.doct.dicit quod ad intellectus perfectionem spectat scire.pag.453.col 1.li.3
Dubium motum super litera vtrum angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem,non à natiuitate extra vterum.pag.469.col.2.lin.50
Dubium motum super litera circa tit. quæst.114.vtrum.s.dæmones impugnent nos eò quia responsio sancti doct.ad aliud tendere videatur.pag.471.col.1.li.36

Du-

Dubium motum super litera circa responsionem arti.3.q.115.an.s. doct.sanctum à proposito diuertere videatur cū primò proponit conditionalē de proportione qualitatū ad formas substantiales: deinde transit ad gradus causandi earundem.pag.475.col.2.li.60
Dubium motum super litera in eo quod sanct. docto. dicit: quòd etiam generans inferius mouet ad speciem vt instrumētum cœlestis corporis.pag.ead.li.85
Dubium motum super litera circa propositionem illam:posita causa necesse est sequi effectum,&c.pag.478.col.1.li.10
Dubium motum super litera quo sanctus doctor arguitur de superfluitate pluries repetitæ propositionis causa posita,&c.pag. ead.lin.70
Dubium duplex motum super litera alterum simpliciter : alterum autem ad hominem circa examen cuiusdam propositionis,scilicet omne quod est,&c.pag.ead.col.2.li.53.& li.65
Dubium motum super litera cum sanct.docto.proposuit:quòd naturalia & humana ad diuinam referantur prouidentiam , neque nisi de humanis probauit:& per consequens diminutus esse videtur.pag.480.col.2.lin.88
Effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo dupliciter contingit.pag.30.col.2.li.78
Effectus in actuan & quo pacto causam in actu habeat.pa.183.col. 1.lin.68
Effectus dupliciter ad suam causam considerari potest:primò,scilicet vt obiectum ad potentiam : secundò vt effectus ad causam. pag.240.col.1.lin.83
Effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest.s. vt defectiuus:vt excessiuus & vt adæquatus.pag.ead.col.2.li.52
Elementorum mistio quomodò dicatur esse in misto,vbi etiā Auerrois ratio cum sancti doctoris impugnatione.pa.334.col.2.li.80
Elementa non actu sed virtute secundum sanctum doc.in misto remanent & quomodò secundum mentem.s.doc.& Sco.dupliciter elementa in misto remanere intelligitur.pag.335.col.2.li.1
Elementa in homine esse secundum substantiam cur.s. doctor dixerit.pag.411.col.1.li.92.& col.2.li.12
Emanationes diuinæ an per hoc distinguātur:quod vna,est ab vno, altera verò à duobus.pag.177.col.1.li.4
Ens an prius sit secundū rationem,quàm bonum.pa.26.col.2.li.64
Ens an sit prius rationis ordine secundum se,aut quò ad nos.pag. ead.lin.86
Ens omne quo pacto per physicas disciplinas sensibile sit.pa.2.col. 2.lin.19
Ens omne inquantùm ens est bonum.pag.27.col.1.li.81
Ens per vnum & multa diuiditur quasi per vnū simpliciter:& multa secundum quid.pag.50.col.2.li.67
Ens non est analogum Deo & creaturis secundum extrinsecam denominationem.pag.70.col.1.li.78
Enti cum nihil opponatur nisi non ens,quid ex hoc inferatur.pag. 179.col.1.li.48
Entia plura quo pacto necessaria esse dicantur.pag.210.col.1.li.50
Ens seu esse quomodo sumatur.pag.ead.li.penult.
Ens inquantùm ens an causam defectiuam habeat.pa.ea.col.2.li.66
Ens esse in actu dupliciter contingit.pag.303.col.2.li.90
Entis nomine non importatur analogia secundum causam finalem: neque secundum causam efficientem:sed secundum causam materialem.pag.344.col.2.li.48
Entis an nulla differētia sit ex parte obiecti penes quam intellectiua vis diuersificari possit,& an sanctus doc.in hoc sibi contrarius videatur.pag.357.col.1.li.79
Enuntiabilia Deus scit.pag.93.col.1.li.4
Enuntiabilia Deus scit,non componendo & diuidendo:sed per simplicem intelligentiam.pag.ead.li.11
Enuntiabile inter & rem quæ differentia sit.pag ead.col.2.li.58
Aequalitatem in diuinis personis ponere necesse est.pag.200.col 2.lin.78
Aequalitatis affirmatio quo pacto ex inæqualitatis negatione sequatur.pag.ead.li.87
Aequalitas in substantia fundata quo pacto distinguatur a similitudine & identitate secundum modum. pag.ead.li.vlt.
Aequalitas diuinarum personarum an sit relatio realis & quomodò.pag.202.col.1.li.59
Aequiuoca an & quomodò in vniuocum in prædicationibus reducantur.pag.70.col.2.li.2
Errores Zabiorum, Almarianorum , Dauid de diuinando.pag.22. col.2.li.26
Error Scoti imponentis sancto doc.quòd anima separata nō intelligat per species conseruatas quas his accepit.pag.406.c.2.li.91
Esse in genere dupliciter dicitur,scilicet directè & reductiue.pag. 20.col.1.li.76
Esse ad vitam tripliciter comparari potest.pag.24.col.2.li.37
Esse & principia comparationis sunt extra essentias omnium substantiarum formaliter:in Deo autem substantia omnia formaliter claudunt.pag.31.col.2.li.54
Esse an à fieri & conseruari dependeat.pag.38.col.1.li.91
Esse enim per se cuius effectus sit.pag.ead.col.2.li.43
Esse in loco dupliciter dicitur,scilicet vt in re,& vt in loco.pag.40. col.1.lin.48
Esse vbique & per se primò est proprium Deo.pag.42.col.2.li.54
Esse rerum generabilium an tempore mensuretur pa.48.col.1.li.91
Esse & fieri aliquid connaturale quid est.pag.58.col.1.li.95
Esse Dei quo pacto eius intelligere dicatur.pag.82.col.1.li.8
Esse Dei est suum intelligere:ergo Deus est agens per intellectum. pag.86.col.1.li.76
Esse an sit effectus posterior primæ & vniuersalissimæ causæ quæ est Deus,producere esse absolutè ad rationē creationis pertinet: cùm creatio sit propriè actio solius Dei.pag.115.col.2.li.45
Esse alterius multis modis contingit,scilicet vt pars totius:vt possessio possidentis:& vt effectus est causæ,& hoc etiam multipliciter.pag.178.col.2.li.5
Esse contingit dupliciter,scilicet positiuè vt in Deo:negatiuè vt in vniuersali.pag.57.col.1.li.79
Esse vnum,quòd sit ab vna forma quomodò secundum sanctum doct.verificetur.pag.231.col.2.l.83
Esse absolutè dupliciter dici potest:vno modo per abstractionem à simpliciter secundum quid.alio modo per exclusionē secundum quid:& inclusionem simpliciter.pag.336.col.2.li.9
Esse aliquid in aliquo dupliciter contingit,scilicet cognoscibiliter & realiter.pag.335.col.1.li.16
Esse in particulari dupliciter sumi potest:radicaliter scilicet vel formaliter.pag.382.col.2.li.65
Esse de ratione alicuius dupliciter contingit vno modo simpliciter:alio modo vt modus intrinsecus,seu essentialis.pag.ead.li.67
Est duplicater determinari potest:ex parte scilicet prædicati,& ex parte subiecti.pag.9.col.2. li.50
Essendi modi ex parte rei cognitæ quot sint.pag.55.col.2.li.70
Essentia quid significet.& quid etiam esse.pag.19.col.2.li.83
Essentia diuina quomodò constituat intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis.pag.54.col.2.li.89
Essentia diuina an sit verè forma intelligibilis naturalis.pa.57.col. 2.lin.28
Essentiam diuinam esse formam intellectus,& videre Deum idem sunt.pag.ead.li.54
Essentia vna trium personarum & tres personę vnius essentiæ.pag. 183.col.2.li.65
Essentia diuina an habeat rationem materiæ & formæ subsistentis.pag.196.col.2.li.53
Essentia patris est in filio:& essentia patris est filius an idem sint. pag.203.col.2.li.81
Essentialia appropriari personis cōueniens fuit ad fidei manifestationem.pag.187.col.2.lin.50
Essentialiter determinatum secundū esse specificū an sit res determinabilis essentialiter per plura esse specifica.pag.250.col.1.li.50
Aeternitas per tempus cognoscenda est.pag.43.col.2.li.51
Aeternitatis ratio,quod in vniformitatis apprehensione consistat quomodò exponatur.pag.ead.li.80
Aeternitas Dei an formaliter duratio sit.pag.45.col.1.li.25
Aeternitas verè & propriè est in solo Deo pag.ead.col.2.li.18
Aeternitas participatiue in alijs inueniatur.pag.ead.li.27
Aeternitatem inter & tempus per se primo differentia est per esse totum simul & huiusmodi.pag.46.col.1.li.11
Euitari primum an æuo mensuretur.pag.49.col.1.li.19
Aeuum medium est inter æternitatem & tempus.pa.46.col.1.li.89
Aeuum nihil aliud est,quàm æternitatis participatio.pag.48.col.1. li.4
Aeuum an totum simul sit.pag.48.col.2.li.28
Exempla ponimus non quod ita sint:sed vt sentiant quæ addiscant. pag.70.col.1.li.76
Exemplar dupliciter Deo attribuitur , scilicet vel ratione substantiæ simpliciter,vel sic & sic mutabilis.pag.222.col.2.li.11
Exemplar primum omnium rerum Deus est.pag.231.col.1.li.34
Fallitas simpliciter non est in rebus à Deo dependentibus nisi forte in voluntarijs.pag.103.col.2.li.34
Falsitas secundum quid in rebus dupliciter existit.pag.ead.li.39
Falsitas non est in intellectu quod quid est,sed componente & diuidente.pag.105.col.1.li.91
Falsitas est in intellectu componente dupliciter,scilicet formaliter & obiectiue.pag.ead.col.2.li.83
Falsitas est in intellectu quod quid est per accidens.pag.ea.c.2.li.87
Falsum quomodò acceptionem inadæquatam rei deponat.pa.100. col.2.lin.65
Falsum quomodò in intellectu angeli inueniri possit si eius intellectio est simplex apprehensio cui compositio aut diuisio non admiscetur.pag.270.col.2.lin.50
Fantasmatum conuersio nihil aliud significat:nisi vti phantasmate actualiter ad tale opus.pag.381.col.2.lin.21
Fati nomine causam quandā occultam:a qua nihil declinare potest intelli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligere videmur.pag.480.col.2.li.1
Fatum poni potest pro prouidentia diuina omnia prædicante, & prouidente.pag.481.col.1.li.36
Fati vocabulo sancti vti recusauerunt propter malum errorem eui tradidum.pag.ead.li.41
Fatum est in causis creatis inquantum ad effectus producendos à Deo ordinatæ sunt.pag.ead.li.56
Fatum nihil aliud est quàm causa contingentium secundum diuinæ prouidentiæ ordinem.pag.ead.li.72
Fatum vt in causis secundarijs absolutè est mobile vt à diuina prouidentia est immobile: non necessitate absoluta sed conditionali pag.481.col.2.li.44
Fato non omnia subduntur.pag.482.col.1.li.35
Fœcunditas non est omnis naturæ conditio pa.749.col.1.li.6
Fœcunditas in illa natura cui cõuenit, eo modo inuenitur communicare se, quo inuenitur agere ad sui communicationẽ.p.ca.li.20
Fœlicitatis contemplatiuæ materiam.pag.143.col.1.li.28
Fœlicitatis actiuæ materiam.pag.ead.li.69
Fœminam necesse fieri fuit.pag.413.col.1.li.91
Fœminæ etiã in statu innocentiæ natæ fuissent. pagi.433.col.1.li.1
Filius est alius à patre.pag.161.col.2.li.35
Filius est genitus nõ de nihilo sed de patris substãtia. p.196.c.2 li.8
Filium necesse est esse coæternum patri.pag.203.col.1.li.1
Filium necesse est esse æquale patri in magnitudine ab æterno. pa.203.col.1.li.53
Filius est æqualis patri in potestate.pag.204.col.1.li.61
Filio & spiritui sancto conuenit inuisibiliter mitti.pa.305.co.2.li.68
Filium & spiritum sanctum visibiliter mitti conuenientes fuit.pagi.207.col.2.li.67
Finis supernaturalis quare naturaliter nobis occultꝰ sit.p.2.c.1.li.49
Finis duplex scilicet finis rationis operandi:seu rei operatæ: & finis operantis.pag.7.col.2.li.5
Finis duplex.f.intrinsecus & extrinsecus.pag.ead.li.31
Finis consecutio quomodò distinguatur.pag.42.col.2.li.37
Finitas & infinitas est duplex.pag.32.col.2.li.vlt.
Finitas & infinitas perfectionis duplex.quædam siex parte materię quædam ex parte formæ.pag.33 col.1 li.46
Forma finis ratio agendi sit necesse est,quod vnumquódq; sicut se habet ad formam:ita se habeat ad rationem agendi,secus alio modo.pa.47.col.2.li.51
Formæ naturales dicuntur subsistentiæ corporeæ denominatiuè à corporibus quarum sunt formæ.pag.16.col.2.li.3
Forma dupliciter capitur.f.absolute & secundũ quid.p.33.co.1.li.64
Forma communis dupliciter contrahi potest.& à contrahente denominari.pag.173 col.2.li.36
Formę intentio & remissio apud sanctum Thomam quo pacto sit ipsius essentiæ formæ & non solùm ipsius esse.pa.200.co.2.li.91
Formæ quomodò esse per se conueniat.pag.233.col.2.li.87
Formæ corporum non per se fiunt.pag.301.col.1.li.24
Formæ corporum eo modo quo fiunt ab agentibus corporalibus vt à causis propinquis à substantijs separatis vt motoribus ad formas:à Deo autem vt à causa prima.pag.ead.
Formæ corporales in prima rerum conditione à solo Deo productæ sunt.pag.ead.li.33
Formam fieri per transmutationem: & ipsam educi de potentia ad actum non differunt.pag.ead.col.2 li.25
Forma absoluta quomodo sumatur.pag.322.col.2.li.38
Formæ ad rationem duo requiruntur:primò, quod forma sit principium formale illius cuius est forma.secundò,quod forma & materia conueniat in vno numero esse quo compositum ex eis est. pag.325.col.1.li.55
Formis pluribus compositum in via sancti doct. Quo cõstet ex vltima forma & composito ex materia & forma:vel formis præcedentibus vt ex proprio actu & propria potentia.pagi.331.col.2.li.93
Formis diuersis quæ sumantur secundũ sanctum doct.& quomodo adinuicem præ:icentur:per accidens autẽ in secundo modo,&c. pag.332.col.2.li.55
Forma nulla in hoc stabilis est nisi sola intellectiua.p 333.co.1.li. 86
Forma corporeitatis seu mixtionis præter animã intellectiuam an in composito esse dicatur.pag.334.col.1.li.44
Formam propi. quam esse materiæ dupliciter cõtingit: vno modo quo ad vltimum:alio modo quò ad gradualem perfectionem. pag.ead.col.2.li.69
Formam vniri materiæ dispositæ quadrupliciter intelligitur.pagi. 336.col.2.li.56
Formarum genus triplex.pag.338.col.1.li.85
Formam educi de potentia materiæ secundum secretam mentem Peripateticorum quid sit.pag.410.col.1.li.22
Forma per se causari aut à causa respici qd intelligatur.p.441.c.2.li.8
Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinã & proprietates personales & attributa & reliqua.pag.146.col.1.li.78
Fortuitum & casuale quomodo relatiua sint & quæ inter absoluta & respectiua differentia sit.pag.128.col.1.li.74
Fortuitum vel casuale est aliquid ad causas inferiores relatum:quod tamen relatum ad causas superiores per se intentum est. pa. 480. col.2.li.15
Fortuna & casu in rebus inferioribus quædam apparent. pagi.ead. col.2.li.12
Futura tam necessaria quàm vt in pluribus quàm in paucioribus in seipsis à solo Deo cognoscuntur.pag.264.col.2.li.88
Futura necessaria cognoscuntur in suis causis ab angelo per certitudinem.pag.ead.li.33
Futura dupliciter, scilicet secundum seipsa:vel secundum eorum rationes.pag.394.col.2.li.90
Futura vt sunt intellectu non nisi reflexè noscuntur.pag.ead.li.92
Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt:& scientiæ de eis esse non possunt.pag.ead.li.93
Futura dupliciter in seipsis vel causis & his vel necessarijs: vel vt in pluribus.pag.ead.li.fin.
Futura in seipsis à solo Deo cognoscuntur propter æternitatis intuitum.pag.395.col.1.li.1
Futura in causis necessarijs à nobis noscuntur.pag.ead.li.2
Futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus & minus iuxta causarum inclinationem.pag.ead.li.3

GEnera de Deo cognoscibilium principaliter duo sunt,demonstratiua.f.& per reuelationem cognoscibilia. pag.1.col.2.li.8
Generis alicuius propria dupliciter accipi possunt.f. secundum totum id quod sunt:& secundũ rationẽ illius generis.p.15.col.2.li.5
Genus pro genere logico sumitur.pag.20.col.1.li.73
Genere in aliquo maximè tale est causa omnium aliorũ quæ illius generis sunt.pag.15.col.1.li.23
Genere summi boni quod sit:& quod simpliciter.pa.30.co.2.li.48
Genus duplex ad fidem pertinentem,scilicet directè & indirectè. pag.166.col.2.lin.4
Genus actionis duplex,scilicet immanentis & transeuntis: & alia multa de huiusmodi actionibus.pag.249.col.2.li.67
Genus duplex perfectionis in Deo inuenitur:quædam sunt creaturis cõmunicabiles:vt sapientia,bonitas.quædam incommunicabiles,vt infinitas,deitas. pag.256.col.2.li.66
Genus in quo causæ dilectio naturalis sit causa electiua.pagin.276. col.2 li.fin.
Genera entium duo sunt:quædam ad hoc primò instituta: vt sint. quamuis forte secundario alia representent & hæc vocamus res: quædam vero ad hoc primò instituta sunt naturaliter:vt alia repræsentent & hæc vocamus intentiones rerum:& species intelligibiles:seu sensibiles.pag.257.col.2 li.1
Genere causæ materialis reductio tripliciter fieri potest. pag.322. col.2.lin.80
Generis humani multiplicatio an per se finis intẽtus sit,vel nullum agens multitudinẽ numeralem per se intendit.pa.431.co.2.li.63
Generatio,distinctio,& comparatio,quæ sint.pag.145.col.2.li.62
Generationis rationem quo pacto verbi processio in diuinis habeat.pag.ead.li.77
Generationis ratio quo pacto ad diuinam processionem applicetur.pag.146.col.1.li.50
Generans omne quo pacto sibi simile generet.pag.148.col.1.li.19
Generationis de ratione sunt duo, scilicet distinctio suppositorum & formæ vitæ:quæ communicatur.pag.167.col.2.li.61
Generandi potentia diuinam naturam in recto significat & paternitatem in obliquo.pag.193.col.1 li.73
Generatiua potentia quo pacto diuina natura esse dicatur.pa.ead. col.2.lin.12
Generans inter & genitum duo inueniuntur,scilicet conuenientia & distinctio.pag.199.col.2.li.53
Generatio in genere operationum vitalium cum nõ vitalibus communicantium an & quo pacto à sancto doctore posita sit.pag. 237.col.1.lin.4
Generatione prius esse imperfectius quomodò intelligatur. pagi 370.col.2.li.71
Generatio in statu innocentiæ per coitum,quò ad coniunctionem maris & fœminæ fuisset,non autem quò ad immoderatam concupiscentiam.pag.432.col.1.li.54
Geniti forma dupliciter,vno modo vt similis formæ generantis, alio modo tacetur.pag.212.col.1.li.fin.
Glossa propositionis omnis tale per participationem reducitur ad tale per essentiam.pag.ead.li.1
Gradientur ex quibus motientia,scilicet sine forma & executione. pag.108.col.2.li.24
Gradationes rerum quomodò fiant.pag.251.col.1.li.82
Graduatio secundum causæ finalis ordinem quomodò fieri possit. pag.341.col 2.li.55
Gradus ipsarum rerum in triplici differentia esse dicuntur.pa.371. col.2 lin.56
Gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt, A.est per suam essentiam bonum & A.est bonum per essentiam pag.32.col.1.li.52
Gratiæ nouitas à gratia distincta non est:tanquam gratia noua esse posit,

posit,sed ad ostendendum tempus quando inuisibilis missio sit. pag.207. col.1.lin.22
Gratis quando pro gratuito dono sumatur.pag.281.col.2.lin.21
Gratia meretis an sit necessario imperfectior gratia fruentis.pag. 281.col.2.lin.25
Gratuitum dicitur,quod naturæ non debetur,sed gratis datur.pag. 281.col.2.lin.24
Gubernationis effectus principalis est vnus,generales sunt duo in particulari nobis innumerabiles existunt.pag.438.col.2.li.65
Gubernationi diuinæ omnes subduntur.pag.ead.col.2.lin.63
Gubernatione exiguntur duo.f.ratio & executio.pag.439.colum.2. lin.33
Gubernationis diuinæ præter ordinẽ impossibile est quod aliquid contingat.pag.ead.col.2.lin.95
Gubernationi diuinæ in generali nihil contrà nititur:sed in speciali.pag.440.col.1.li.82
Gubernat Deus omnia quantùm ad rationem immediatè, quãtùm ad executionem verò quædam mediantibus alijs. pag. 439.col.2. lin.36

HAbere rationem causæ finalis non sumitur identicè: sed dupliciter scilicet in actu exercito & signato. pag. 28.col.1.lin.87
Habitus voluntatis in via nobilior est habitu intellectus, secus tamen in patria.pag.370.col.2.li.77
Habitus non per seipsum,sed per actum cognoscitur.
Habitus scientiæ secundũ quod est in intellectu in anima separata remanet.pag.397.col.2.lin.90
Hæresis ad rationem in se sufficit: quod sit error in his quæ fidei sunt sed ad rationem hæretici formaliter vltra hoc pertinacia requiritur:pag.166.col.2.lin.23
Hæreticus an Damascenus fuerit.pag.176.col.2.li.92
Hypostasis diuina melius dicitur quod relationibus distinguatur quàm per originem.pag.191.col.1.lin.92
Hierarchia in qualibet sunt diuersi ordines.pag.455.col.2.lin.1
Homo non naturaliter,sed obedientialiter in fœlicitatem ordinatur.pag.53.col.1.lin.96
Homines quosdam Deus reprobat,& quosdam prædestinat: vt sua bonitas repræsentetur:& per modum misericordiæ partitiuè, & per modum iustitiæ primitiuè. pag.131.col.2.lin.96
Homo tactu cæteris animalibus præstat.pag.336.col.1.lin.14
Homines inter meliorem habens tactum est melioris ingenij.pag. 131.col.2.lin.16
Homo est liberi arbitrij.pag.372.col.2.lin.53
Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ, id est, terra aqua commista.pag.411.col.3.lin.10
Hominis corpus fuit à Deo immediatè formatũ. pa.ead.col.1.li 44
Hominis in productione scriptura speciali loquendi modo vtitur. pag.413.col.1.lin.49
Homine est imago Dei imperfecta.pag.415.col.2.lin.21
Homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secũdum mentem,secundum verò alias eius partes per modum vestigij. pag.418.col.1 lin.74
Homo primus non vidit Deum per essentiam:sed secundum communem statum illius vitæ.pag.421.col.1.lin.15
Homo primus cognoscebat Deum altiore cognitione quàm nos media.f.inter cognitionem patriæ & huius exilij.pag.ead.lin.70
Homo primus angelos per essentiam videre non potuit. pag. ead. col.2.lin.62
Homo primus habebat excellentiorẽ cognitionis modum de angelis quàm nos.pag.421.col.1.lin.78
Homo primus omnium naturaliter scibilium scientiam habebat, supernaturalium verò quantum ad vitæ regimen opus erat: neutra autem nesciebat.pag.ead.li.94
Homo primus nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum quàm nescitorum.pag.423.col.1.lin.86
Homo primus in gratia creatus fuit.pag.424.col.1.li.58
Homo in statu innocentiæ omnes virtutes aliqualiter habuit.pag. 425.col.2.lin.1
Hominis primi opera ex pte gratię efficaciora erãt. p.426.c.1.li.16
Hominis primi opera erant efficaciora ad meritum ex quantitate operis absolutè.pag.ead.lin.22
Hominis primi opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum.pag ead.lin.30
Homo non dominabatur angelis:sed animalibus imperando:plantis verò & inanimatis vtendo,absque tamen impedimento. pag. 427.col.1.lin.7
Homines inter necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse.pag.ead.lin.77
Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiuè: non autem formaliter.pag.428.col.1.lin.14
Homines fuissent nati cum iustitia.pag.433.col.1.lin.23
Homo extra paradisum tactus & deinde in eo positus est: transferendus post vitam animalem in cœlum.pag.436.col.1.lin.19
Homines non possunt assumi ad ordines angelorum quò ad naturæ gradum.pag.459.col.2.lin.33
Homines indifferenter ad angelorum ordines assumuntur.pa.ead. lin.71
Homines per angelos illuminantur.pag.463.col.2.li.30
Homines ab angelis custodiri necesse est.pag.467.col.2.lin.51
Hominibus singulis singuli angeli ad custodiam deputantur.pag. 468.col.1.lin.7
Hominum custodia est duplex,particularis.f.& vniuersalis. pa.ead. lin.84
Hominum custodia particularis ad infinitum ordinẽ angelorum tantùm pertinet.pag.ead.lin.89
Hominum custodiã vniuersalis secundum diuersos ordines multiplicatur.pag.ead.col.2.lin.7
Homo duplicem statum habet.f.viæ & termini. pag.469.col.2.li.2
Homines omnes in statu viæ angelos custodes habent. pa. ead.li.7
Hominem suum angelus custos nunquã totaliter dimittit.pag.ead. lin.75
Homines in termino non habebunt custodes,sed cõgregantes aut punientes socios.pag.469.col.2.lin.21
Hominum peccata omnia indirectè à dæmone causantur.pag.472. col.2.lin.10
Hominum omnia peccata directè à dæmone non causantur. pag. ead.lin.21
Homines non possunt docere angelos:sed tantummodò eis loqui. pag.483.col.2.lin.14
Humani actus dicuntur qui sunt proprij homini in eo quod homo in quibus à brutis differt:sunt actus intellectus &voluntatis,tam eliciti quàm imperati.pag.476.col.1.lin.67
Humanum corpus Deus instituit in optima dispositione secũdum conuenientiam ad animam rationalem & eius opera. pag. 412. col.1.lin.72
Humidum radicale quonam modo à nutrimentali distinguatur. pag.491.col.1.lin.81

IDea inuenitur entis vnius & bonitis quod illa est Deus.pagi. 32. col.1.lin.95
Idea boni quo pacto Aristoteles cum Platone cõueniant. pag. ead. col.2.lin.3
Idea vnius & boni omnia bona denominantur.pag.ead.lin.25
Ideæ an ipsa diuina essentia existant vt est, obiectiua rerum ratio& quomodò ipsæ cũ ratione se habeant.& alia multa de ideis.pag. 90.col.2.lin.33
Ideas in mente diuina ponere necesse.est.pag.95.col.1.lin.70
Idea significat formam rei alicuius præter rem ipsam existentem. pag.ead.lin.75
Idea an ponatur vt exemplar: vel vt principium essendi. pag. eadem.lin.93
Idea an sit essentia diuina.pag.ead.col.2.lin.23
Idea quomodò ad esse se habeat & quid esse obiectum sit. pag. 95. col.2.lin.62
Ideas plures ponere necesse est.pag.96.col.2.lin.8
Idea significat essentiam diuinam exemplariter mutabilem. pag. 97.col.1.lin.91
Ideas tam in artificibus quàm in Deo dupliciter intelligi cõtingit. pag.ead.col.2.lin.16
Ideæ respectus quis & quomodò intelligatur.pag.ead.lin.58
Idea secundum quod est omnium exemplax quæ à Deo secundum quodcũque tempus fuerunt.pag.97.col.2.lin.83
Idea vt ratio est omnium factibilium & cognoscibilium secũdum proprias rationes tam speculatiuè quàm practicè. pag. eadem. lin.85
Idea vt ratio respondens causæ primæ est idea corporis, quod est genus in prædicamento substantiæ.pag.ead.li.96
Identitas extremorum inter se an talis qualis est eorũ in tertio.pag. 152.col.2.lin.69
Imaginis conditiones quæ & vnde oriantur.pag.173.col.1.li.3
Imago in diuinis nomen personale est.pag.ead.lin.44
Imago est nomen proprium filij.pag.ead.lin.89
Imago trinitatis in creaturis rationabilibus existit.pag.218.colum. 1.lin.56
Imago creationis in omnibus hominibus existit: recreationis in iustis tantùm:similitudinis autem solùm in beatis. pag. 417. col.1. lin.46
Imago naturæ personarum imaginem non excludit: sed potiùs illam infert.pag.ead.col.2.li.36
Imago trinitatis in mente primò attenditur secundum actum verbi & amoris:secundariò autem & ex consequenti secundum potentias:& præcipuè habitus.pag.419.col.2.li.8
Imago trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur aut nata est in Deum ferri notitia & amore.ibidem.lin.81
Immutabile quomodò impropriè sumatur: & quomodò propriè. pag.42.col.1.lin.54
In,quid denotare habeat:cùm dicitur lapis videtur in Deo. pag.85. col.1.lin.25

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inclinatio naturalis,& natura quomodò sumatur.pag.275.colum.1. li.50
Indiuiduum quare indiuiduum dicatur. pag.38.col.1 li.67
Indiuiduum substantiæ cum quibus conueniat.pag10.153. colum.2. li.95
Indiuiduationis causa an in materia recipiatur: vel non recipiatur. pag.18.col.1.li.67
Indiuisibile actu tam secundum continuitatem quàm secundum diffinitionem est prius notum oppositæ diuisione.pag.391.colum.1. li.55
Indiuisibile omninò scilicet actu & potentia est posterius naturaliter diuisibili.pag.ead.li.88
Infallibilitas diuina quo pacto cum causa libera saluetur. pagi. 127. col.2.li.13
Infinitum per essentiam quid significare habeat.pagin.34.colum.1. li.2
Infinitum secundum essentiam ab infinito secundum quantitatem in quo differat.ibid.
Infinita Deus an cognoscat.pag.88.col.1.li.52
Infinitorum an scientia visionis sit.ibid.li.61
Infinita propter quid Deus absolutè nouit:& propter quid scientia visionis existat.ibid.li.88
Ingenitum esse est patris proprium.pag.168.col.2.li.72
Ingenitum cum constet ex in,& genitum: vtrunque multiplex esse dicitur.pag.169.col.1.li.23
Ingenitæ duæ personæ quare in diuinis esse non possint. ibidem li.70
Innocentiæ in statu an defectus aliquis fuerit. pagin.429. colum.2. li.80
Innocentiæ in statu ad generis humani multiplicationem generatio fuisset.pag.430.col.1.li.78
Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit.pag.117.col.1.li.57
Intellectus creatus non humanus an possit absolutè sine per potentiam in alio,siue in se videre per essentia,id est, intelligere quiditatem, ita vt completè determinare sciat quæstionem quid est de Deo.pag.52.col.1.li.87
Intellectus creatus an Dei essentiam videre possit: & quorum hæc opinio fuerit.pag.53.col.1.li.3
Intellectus creatus an naturaliter Deum videre desideret. ibid.li.88
Intellectus aliquis creatus est impossibile,quòd per sua naturalia essentiam Dei videat.pag.55.col.2.li.47
Intellectus creatus ad diuinam visionem lumine creato eget. pa.57. col.1.li.69
Intellectus creati augmentum ad videndum Deum an sit extra totum ordinem connaturalium ad videndum Deum.pagi.ead.col. 2.li.60
Intellectu cuicunque creato impossibile est Deum comprehẽdere. pag.59.col.1.li.72
Intellectus nullus creatus in Deo omnia videre potest: sed iuxta Deum videndi motum plura vel pauciora.pag.59.col.2.li.35
Intellectus conceptus an aliud sit ab ipsa actuali intellectione.pag. 143.col.2.li.88
Intellectus à voluntate in quo actu differat.pagina 147. columna 2. li.85
Intellectus agens possibilis nunquid in angelis esse dicatur.pa 252. col.2.li.4
Intellectus noster quotupliciter considerari possit.pagi 195.colũ.2. li.39
Intellectus angelici species propter sui excellentiam,an sit ratio seu similitudo multorum distinctæ,quemadmodùm essentia diuina est ratio omnium.pag.257.col.1.li.72
Intellectui an accidat ab obiecto moueri.pag.258.col.2.li.56
Intellectus angelicus an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat.pag.265.col.2.li.59
Intellectui angelico falsitas per se esse non potest, sed per accidens: non quò ad naturalia,sed quo ad supernaturalia. pagi.270. col.1. li.86
Intellectus & voluntas an & quomodò ad omnem veritatem determinatæ sint.pag.274.col.1.li.23
Intellectus solus an & quomodò ad vnum determinatus sit. pa.276. col 2.li.93
Intellectum esse determinatum ad vnum tripliciter contingit:vno modo in actu primo,alio modo in secundo,tertio modo in particulari obiecto.pag.ead.li.pe.
Intellectus an voluntatis respectu motor sufficiens existat: & quomodò mobile tali motori proportionari oporteat.pag.295.col.2. li.83
Intellectus immobilitas quomodò sit cum voluntatis mobilitate. pag.ead.li.94
Intellectus an semper esse apprehendat.pag.323.col.2.li.83
Intellectu & homine quomodò vnio fiat& quid vnio illa operetur. pag.326.col.1.li.1
Intellectus ab anima an realiter secundum Tho.distinguatur vel secundum Scotum formaliter.pag.327.col.1.li.79
Intellectus an essentia animæ abstractior sit. pagi. eadem.colum.2. li.65
Intellectum quo intelligimus esse vnum in omnibus est impossibile.pag.329.col.2.li.5
Intellectus de vnitate quemadmodùm Auerroistæ inter se dissentiunt.ibid.li.72
Intellectus in solo Deo est substantia:in reliquis est potẽtia.pa.349. col 2.li.31
Intellectus noster est potentia passiua.pag.350.col.1.li.3
Intellectus an sit potentia passiua, vel sit potentia purè passiua. pa. 350.col.2.li.pe.
Intellectum agentem ponere necesse est. pagina 352. columna 2. li.75
Intelectui agenti duo opera attribui possunt: vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu:alterum verò illuminare intellectum possibilem.ibid.li.63
Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas.pagi. 363.col.2.li.49
Intellectus agens secundum Durandum & Gofredum an de necessitate ponatur.pag.351.col.2.li.93
Intellectus agens de quo Philosophus loquitur: est aliquid animæ nostræ.pag.354.col.2.li.94
Intellectum agentem quidam Deum gloriosum intelligunt,qui verissimè est intellectus simpliciter:& summè agens:sed extra propria,quæ nobis inquirimus .ibid.li.vlt.
Intellectus agens si sit substantia separata est vnus numero, si aliquid animæ multiplicatur cum ea.pag.355.col.1.li.55
Intellectus ex hoc,quod reflexè respicit singularia an in eo memoria insit.pag.356.col.1.li.94
Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. pag.357. col.2.li.85
Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia à potentia:sed sicut actus à potentia.pag.359.col.1.li.84
Intellectus speculativus & practicus non sunt diuersæ potentiæ.pa. ead.col.2.li.31
Intellectus mouet voluntatem finaliter.pagi.370.columna secunda. li.89
Intellectus coniunctus corpori possibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata.pag.381.col.1.li.37
Intellectus noster an singulare per seipsum cognoscat. ibid. colũ.2. li.89
Intellectus iudicium ligato sensu impeditur. pagin.383. columna 1. li.93
Intellectus iudicium cur ligato sensu fallatur.pag.eadem.colum.2. li.26
Intellectus noster intelligit materialia à phantasmatibus abstrahendo.pag.384.col.1.li.22
Intellectus agentis illuminatio super phantasmata an aliquid positiuum in eis ponat.ibid.col 2.li.82
Intellectus non potest multa per modum multorũ intelligere.pag. 387.col.2.li.fi.
Intellectus non intelligit componendo & diuidendo.pagi.388.col. 2.li.95
Intellectus circa, quod quid est non fallitur nisi per accidens.pagi. 389.col.2.li.8
Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem falli potest componendo,diuidendo,vel ratiocinando.ibid.li.11
Intellectus non potest directè,& primò cognoscere singulare materiale.pag.391.col.2.li.13
Intellectus non potest intelligere singulare indirectè.ibid.li.32
Intellectus noster an possit intelligere singulare in actu recto vel reflexo.pag.392.col.1.li.66
Intellectus noster nec in actu, nec in habitu infinita intelligere potest:sed in potentia tantùm.ibid.col.2.li.72
Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium quæ à materia abstrahuntur, & eis mediantibus possibilis intellectus intelligit.pagin.396. colum.2.lin.88. & de intellectu possibili. ibidem lin.90
Intellectus agens cum vt quoddam lumen ponatur, duplicitèr aliquid illuminare dicitur:vno modo vt in se lux quædam sit, & ex eo lumen diffusum maneat:alio modo vt in se lux non sit sed naturam actumque luminis tantùm habeat,scilicet esse quo alia videntur.pag.397.col.2.li.2.
Intellectu primum quod intelligitur est ipsum intelligere.pa.398. col.1.li.68
Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit, vno modo immediatè aspiciendo repræsentatum per illam speciem:alio modo immediatè aspiciendo ipsam speciem.pag.401. col.1.li.26
Intellectus an ex inferiori aliquo semper decipiatur.pag.423. col.2. li.42

Intellectum creatum Deus vtroque modo mouet,scilicet dãdo virtutem:& dando speciem intelligibilem.pag.445.col.1.lin.35.
Intellectiuũ principium necesse est esse hominis formam substantialem.pag.325.col.1.lin.90
Intellectiuus appetitus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalium:sicut cum appetit aliquid: quia est bonum.pag.362.col.2.lin.pennultima
Intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso.pag.233.col.1.lin.92
Intelligere Dei est eius substantia.pag.81.col.1.lin.47
Intelligere quo pacto in intelligente maneat.ibid.lin.86
Intelligere quo pacto speciem intelligibilem consequatur. ibidem lin.91
Intelligere an sit ab anima,& an intellectus concurrat merè passiuè,& obiectum actiuè.pag.326.col.2.lin.82
Intelligat quo pacto homo per animam vt supergreditur. id est ipsam materiam non informet.pag.328.col.1.lin.9
Intelligere an sit causaliter pati.pag.350.col.2.lin.24
Intelligere an pati formaliter sit.ibidem.lin.95
Intelligere multa vt multa,& per multas species,& per modum vnius,& vnam speciem an idem dicu sit.pag.388.col.1.li 33.
Intelligere nostrum si in actu intelligere sit,cur non statim posito in intellectu intelligitur.pag.398.col.lin.87
Intelligere per conuersionem ad superiora,nũquid ipsi animæ præternaturale sit.pag.403.col.1.li.29
Intelligere nec actio cuiusque creaturæ est eius substantia.pag. 246.col. 2.lin.43
Intelligere per species vniuersales,quid sit,& quotupliciter contingat.pag.256.col.1.lin.50
Intelligere non solùm est perfectio simpliciter,sed etiã intelligere omnia per vnum.pag.256.col.2.lin.76
Intelligendi modus per conuersionem ad superiora quo pacto nobilior esse dicatur:positiuè scilicet aut permissiuè.pag.403.co.2. lin.66
Intelligibile dupliciter sumitur.pag.82.col.2.lin.19
Intelligibilis per seipsum conditiones.pag.258.col.1.lin.53
Intelligere ad hoc quod aliquid in actu sit, quæ requirantur. ibidẽ lin.62
Intelligibile in actu,quod est effectus intellectus agentis,an priusquam species intelligibilis sit.pag.383.col.1.lin.58
Intelligibile an cõmuniter pro omni re materiali sumatur.& tunc primũ est quærere an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium id est sub hoc genere quod intelligibile vocatur:secundum verò an sit pura potentia in genere intelligibilium,idest entium materialium.pag.396.col.1.lin.1
Instans secundum an sit mora indiuisibilis in se: seu instantanea. pag.293.col.2.lin.42
Intentionale & cognoscitiuum quomodò distinguantur. pagi. 257. col.2.li.37
Inuidia in angelo nũquid non aliter potuit esse nisi affectata excellentia singularis.pag.287.col.1.li.60
Irascibilis concupiscibilis dupliciter sumi possunt: vno modo vt sunt passiones:seu potentiæ sensitiuæ:alio modo vt absolutè significant vim seu appetitum iræ.pag.274.co.2.lin.3
Irascibilis & concupiscibilis,superiori parti obediunt. pag.364.colum.2.li.39
Iustitia commutatiua an in Deo sit.pag.122.col.2.li.15.
Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur.pag.123.col.2.li.16.

LApidis natura cum nõ inueniatur:nisi in hoc vel illo lapide existens.& scientia de rebus existat:oportet scientiã terminari ad lapideitatem in hoc existentem.pag.331.col.1.li.46
Latitudo infinuata in nominũ cõmunicabilitate quænam sit. pagi. 75.col.2.li.53
Liber vitæ in Deo est notitia firmitatis significatiua prædestinatorũ. pag.135.col.2.li.13
Liber vitæ propriè gloriæ vitam respicit.pag.136.col.1.lin.3
Libro vitæ secundum rei veritatem nullus deletur.ibid.li.53.
Libro vitæ secundum hominum opinionem aliqui delentur. ibid. lin.55
Libro vitæ,deleri,vel non deleri non solùm ad opinionem hominũ referendum est. sed est etiam quantũ ad rem.pag.136.col.1.li.76.
Liber vitæ an & quo pacto ad omnes in vitam æternam ordinatos extendatur.ibidem.li.84
Libertatis prima radix ratio esse dicitur:ita quod ex hoc primo alibertas ineſt.pag.373.col.1.li.45
Libertas an primo in voluntate sit & in voluntate primo formaliter: in ratione autem radicaliter: & quomodò Scoti motiuum solui possit.ibid.lin.57
Liberum dupliciter dicitur scilicet quò ad exercitium:vel quò ad actus specificationem:& eodem modo operatio.pagi. 275. col.1. lin.54
Liberum arbitrium est potentia.pag.373.col.2.li.85.
Liberi arbitrij rationi an naturalitas repugnet.& sic quod esse naturalis dicatur.pag.374.col.1.li.22
Liberum arbitrium an ponatur habitus naturalis & potentia naturalis.ibid.li.28
Liberum arbitrium potentia appetitiua est.ibid.col.2.li.69
Liberum arbitriũ & voluntas non sunt duæ:sed vna potentia. pag. 375.col.1.lin.27
Lignum vitæ an virtutis specificæ,& immortalitatis conseruatiuũ erat.pag.429 col.2.li.53
Lignum vitæ mortalitatem quodammodò causabat,non simpliciter.ibid.li.2
Litera vna scriptura scripturæ non inconuenit secundum sensum literalem plures esse sensus.pag.12.col.1.lin.1
Loca inter duo quælibet diuisibilia esse infinita loca media,quonã modo verum sit.pag.244.col.1.lin.69
Locum replere dicitur scilicet formaliter & effectiuè.pa. 40. col.1. lin.69
Localis distantia an impediat cognitionem tam angeli, quàm animæ separatæ.pag.266.col.1.li.60
Loqui de ratione humana aliud est:& aliud loqui de propositionibus notis naturæ humanæ.pag.10.col.2.lin.67
Loqui possunt angeli inferiores superioribus.pag.452.lin.4
Locutio aliqua est angelis.pag.451.col.2.lin.40
Locutio nõ fit per angelum Deo ordinando conceptum respectu Dei actiuè.pag.453.col.2.lin.70
Locutio fit per angelum Deo ordinando conceptum suum respectu Dei passiuè.ibidem.lin.74
Locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt. pagi. 454.col.1.li.22
Locutus an & quomodò Deus ad angelos fuerit: & de qua locutione intelligatur.pag.453.col.2 li.31
Lumen diuinæ reuelationis ad aliquam scientiam dupliciter comparari potest.pag.5.col.2.lin.55
Lumen intentionale an sit habere.pag.306.col.1.li.43
Lumẽ infusum non numeratur inter species sed inter virtutes intellectuas:quia nõ se habet vt ratio intelligendi:sed vt intellectuir confortando efficaciam præstans.pag.445.col.1.li.76
Lux non est corpus.pag.306.col.1.li.8
Lux est qualitas actiua consequens substantiam corporis ex se lucẽtis.ibidem.col.2.li.65
Lux,an pro luce spirituali vel corporali supponat.pag.307.colũ. 2. li.50

MAgnitudo si infinita esset an essent iam infinitã haberet.pa.34. col.1.li.88
Malũ culpæ Deus nullo modo vult:tamen vult per accidens malũ naturalis defectus:& malũ pœnæ.pag.118.col.2.li.59
Malum culpæ an & quomodò bono diuino priuat.pa.119.colum.1. li.8
Mala culpæ quo pacto sint à Deo permissa propter vniuersi confectionem.pag.118 col.2.li.57
Malum quo pacto sit quædam absentia boni.pagi.224.col.1.lin.22
Malum inuenitur in rebus,sicut & corruptio.ibid.col.1.li.1
Malum est in bono vt in subiecto.pag.225.col.1.li.29
Malum totaliter bonum consumere nõ potest.ibid.li.58
Malum omne in rebus voluntarijs,est pœna vel culpa.pag.220.co. 1 li.49
Malum nõ habet causam formalem.pag 227.col.2.li.10
Malum habet causam efficientem,non per se: sed per accidens. ibidem.li.19
Malum nõ habet causam finalem.pag.227.col.1.li.13
Malum actionis & malum rei diuersimodè causantur.ibid.li.23
Malum rerum aliquarum reducitur in Deum sicut in causam. pag. 228.col.li.74
Malum vnum summum primum principium omniũ malorum nõ datur, sicut econtrà datur vnum summum bonũ. pagi. 229. col. 1.li.1
Malum actionis non reducitur in Deum,sicut in causam. pag. 228. col.1.li.63
Malum culpæ quomodò opponitur proprio bono increato:non vt in nobis:sed vt in seipso.pag.229.col.1.li.88
Malum actionis quando dicitur quod non reducitur in Deum: an intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis an tantũ in voluntarijs.pag.228.col.2.li.7
Manifestare aliquod ignotum dupliciter contingit:vno modo per simplicem præsentationem obiecti: alio modo per adhibitionẽ luminis adiuuantis.pag.449.col.1.li.47
Mathematica cur prima bonitate bona nõ sint.pag.27.col. 2. lin. 2
Mathematica dupliciter sumi possunt, scilicet absolutè, & sub abstractionis modo.pag.27.col.2.li.28
Mathematica formaliter loquendo cùm nõ sint nec actu:nec potẽtia:& tamen rationem entis habent:cum ens non dicatur nisi de eo quod est in actu, vel potentia:quomodò ista duo simul stant. pag.28.col.1.li.59
Mathematica an ideo à fine abstrahant: quoniam abstrahunt à

Universidad de Deusto
Biblioteca

materia & motu.pag.27.col.2.li.5
Materiæ nomine quid veniat.pag.199.colum.2.lin.15. & pagin.199.col.2.li.4
Materia quomodò per formam contrahatur sicut substantia.pagi.199.col.2.li.5
Materiæ informitas an præcesserit durationem eius formationem:aut distractionem,sed natura tantùm.pagi.301.col.2.lin.93. & pagi.302.col.1.li.55
Materia corruptibilium & incorruptibilium non est vna.pag.302.col.2.li.7
Materia secundum id quod est in potentia ad formam an sit in potentia ad omnes formas quibus communis est.ibid.li.16
Materia an in cœlo esse dicatur:& an alterius rationis existat.pagi.303.col.1.li.33
Materia cœli an sit simplex substantia corporea.ibid.col.2.li.72
Materiæ vocabulum an sancto Doctori defecerit: ex hoc quod dixit,quod nomine corporis pars rei materialis intelligitur. pagi.319.col.1.li.54
Materia prima quo pacto sit prima in potentia adesse substantiale primitate intentionis vel executionis.pag.336.col.1.li.73
Materiam ad formam Deus immediatè mouere potest.pa.444.col.2.li.in text.53
Materia corporalis non obedit angelis immediatè ad transformationem formalem.pag.452.col.1.li.15
Materia in primo individuo alicuius speciei per generationē propagandæ formata an ad certam quantitatem secundum se extendatur,quamuis nobis incertam.pag.489.col.2.li.51
Materia in qua anima habet esse perfectum dupliciter deperdi potest:vno modo per partium variationem,alio modo inquantum perfecta animam participat.pag.491.col.1.li.86
Materiam esse in Deo est impossibile.pag.17.col.1.lin.90
Maximè esse tale in aliquo genere aliud est:& aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis.pag.15.col.1.li.9
Maxima quædam propositio de forma assumpta à sancto doctore, quo pacto vera sit.pag.57.col.1.li.95
Meditatio ad attendatur penes carere innouatione & veteratione:& tamen prius & posterius habeat quatenus in primo cum æternitate conueniunt,& in secundo cum tempore.pagin.46.colum.1.li.95
Memoria significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorum vt præterita sunt.pag.355.col.1.li.71
Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. pag.356.col.2.li.90
Mensuræ durationis secundum Scot. quot sint.pagin.47. colum.1.li.50
Metaphoris quomodò vti Theologi dicantur.pag.11.col.1.li.1
Metaphoris quomodò sacra doctrina vtatur propter necessitatem & vtilitatem.ibid.li.38
Minimum in homogeneis substantijs potens per se existere an detur.pag.35.col.1.li.21
Miracula dicuntur omnia quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas.pag.448.col.1.li.53
Miraculum vnum est manus alio.ibid.li.38
Miracula propriè dæmones facere non possunt.pagi.472. colum.1.li.69
Miraculis dæmones largè seducere possunt.ibid.li.74
Misericordia maximè est in Deo nō secundum passionis affectum sed secundum effectum.pag.123.col.2.li.69
Misericordiam & iustitiā in quolibet Dei opere inuenire oportet. pag.124.col.1.li.14
Missio quo pacto in visibilem & inuisibilem distinguatur.pag.205.col.1.li.93
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens . sicut processio missi,&c.pag.209.col.1.li.37
Mobile aliquod an detur,quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum pag.285.col.1.li.21
Modus species & ordo , quid sint:& quomodò ipsis doctor sanctus vtatur.pag.29.col.2.li.5
Modus in bono substantiali angelorum quomodò saluetur. ibid.li. penulti.
Modus subsistendi vltra naturam specificam indiuiduis cōuenit substantiæ.pag.154.col.2.li.59
Modus quo res naturalis perficitur , an causetur ex naturali modo essendi eiusdem.pag.255.col.1.li.71
Modus essendi peccati in aliquo dupliciter contingit:aut scilicet secundum reatum:aut secundum affectum.pag.286.col.2.li.2
Monere dupliciter dicitur,scilicet finaliter & effectiuè. pa.370.col.2.li.80
Motus quilibet sicut habet propriū prius & posterius in seipso : ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & consequenter proprium tempus.pag 48.col.2.li.95
Motus localis secundum sanctum Doct.propriè loquendo subsit antijs spiritualibus non conuenit.pag.242.col.2.li.73
Motus angeli necessariò est in tempore.pag.245.col.1.li.3
Motus angeli continuus est in tēpore continuo:motus verò discontinuus est in tempore discreto.ibid.li.19
Motus angeli an & quo pacto non mensuretur tempore , quod est primi motus mensura:sed alio siue cōtinuo:siue discreto de mensuratis Doctoris.pag.246.col.1.li.21
Motus duplex quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis:vel alicuius mobilioris se quidam autem per oppositum.pag.285.col.1.li.36
Motus inferiorum corporum à corporibus cœlestibus causantur. pag.475.col.2.li.32
Moyses ex quatuor causis finalibus creaturarum vnam tantùm tetigit:propter idololatriæ offensionem tollendam. pagi.312. col.1.li.19
Mulier conuenienter ex viro formata est magis quā fœmina cuiuscunque animalis ex eo.pag.414.col.1.li.78
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri.ibid.li.95
Multitudinem infinitam per se esse in actu est impossibile.pagi.35.col.2.li.70
Multitudinem infinitam per accidens esse in actu est possibile.ibid.li.72
Multitudinem infinitam in actu siue per se:siue per accidens est impossibile.ibid.li.76
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile.36.col.2.li.78
Multitudinis species an secundum numeri species existant.ibidem.li.81
Multitudo quomodò ex vnitaribus componatur.pag.51.col.1.lin.14
Mundum semper fuisse demonstratione probari non potest.pa.219.col.2.li.6
Mundum incepisse solā fide tenetur.pag.220.col.1.li.50
Mundus est tantùm vnus.pag.223.col.1.li.8
Mundus ab vno gubernatur.pag.437.col.2.li.5
Mutatio ex nihilo & in nihilum an sit possibilis,& quomodò.pag.42.col.2.li.71

NAtura & suppositum quomodò distinguantur.pag.19.colum.1.li.57

Naturam supra alicuius aliquid esse dupliciter contingit. pagi. 57.col.1.li 32
Naturæ nomen quomodò sumatur.pag.74.col.2.li.84
Natura nullum actum habere potest:nisi ille sit actio immanēs aut transiens.pag.149.col.1.li.1
Naturam participans aliquam quomodò sibi simile faciat:non producendo naturam absolutè: sed applicando. pagin.216. colum.2.li.74
Natura vna an per aliam determinabilis existat. pagi.259.colum.2.li.91
Naturæ cognoscibiles duplicis ordinis esse dicuntur,scilicet cognoscibiles tantùm : & cognoscibiles & cognoscitiuæ per accidens. pag.260.col.1.li.10
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt,scilicet vt cognoscibiles præcisè:& vt cognoscentes cognitæ.ibid.li.27
Naturæ possibilis de ratione an sit esse in particulari.pag.381.col.2.li.7
Naturæ rei materialis an possit vera & perfecta cognosci : absque eo,quòd cognoscatur vt in particulari existens.ibid.li.40
Naturam existentem in hac materia non prout est in hoc , an sit à phantasmatibus abstrahere.pag.384.col.2.li.15
Natura corporalis nata est moueri immediatè à non spirituali secundum locum.pag.462.col.1.li.46
Naturalia omnia & humana,quæ fiunt hic per accidens, reducuntur ad regulam diuinæ prouidentiæ:siue in aliquod intellectuale agens.pag.480.col.2.li.69
Necessarium dupliciter sumitur.pag 1.col.1.li.69
Necessarium ad finem dupliciter dicitur,scilicet ad esse & ad bene esse.ibid.li.27
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem acceptam de multis : quæ humanam quæstionem excedunt.pag.1.col.2.li.1
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his,quæ de Deo etiā naturali ratione inuestigari possunt.ibid.li.2
Necessarium quomodò à possibili differat.pag.43.col.1.li.16
Necessarium quomodò quendam veritatis modum significet.pagi.45.col.2.li.67
Necessarium quomodò distinguatur.pag.365.col.2.li.36
Necessarium dupliciter sumitur:vno modo simpliciter, alio modo immutabiliter.pag.91.col.1.li.34
Necessitas naturalis an auferat libertatem.pagina 367. columna 1. li.84
Nihil præter Deum ab æterno fuit.pag.219.col.1.li.64
Nihil omninò in nihilum redigitur.pag.443.col.2.li.76
Nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ quid intelligatur. pag.1.col.2.li.78

Nomi

Nomicum quædam important absolutum : quædam relationem. pag.32.col.1.li.81
Nominum de Deo tria sunt genera:scilicet negatiua,relatiua:& positiua.pag.66.col.1.lin.67
Nomina dicuntur de Deo substantialiter:imperfectè tamen.ibidē. col.2.lib.6
Nominibus Deo attributis sunt duo.s.perfectio significata, & modus significandi.pag.67.col.1.li.84
Nomina aliqua dicta de Deo propriè & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam:nulla autem quo ad modum significandi.ibid.col.2.li.3
Nomina Deo attributa non sunt synonyma.ibid.lin.35
Nomina communia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuocè. pag.68.col.2.li.3
Nomen sapientiæ absolutè,quid significet.pag.69.col.2.li.59
Nomina non dicuntur de Deo,& alijs purè æquiuocè.pag.70.co.1.li.29
Nomina quæcunque sunt communia Deo & creaturis de eis dicūtur secundum analogiam vnius ad alterum.ibid.lin.66
Nomina metaphoricaquæ dicantur.pag.71.col.1.li.8
Nomina communia propriè dicta si dicerentur de Deo causaliter, tantùm de creaturis,quàm de Deo dicerentur.ibid.li.25
Nomina an solùm significent quod Deus sit causa:vel quod sit essentialiter talis.ibid.li.71
Nomina communia prius dici de Deo quantùm ad rem significatam,quomodò intelligatur pag.71.col.2.li.4
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas:an ex tempore de Deo dicantur.pag.72.col.1.li.14
Nomen omne significans naturam ab individuo distinctam est cōmunicabile propriè secundum rem vel secundum rationem saltem.pag.75.col.1.li.42
Nomen omne significans singulare est incommunicabile propriè: tam secundum rem quàm rationem licet metaphoricè cōmunicabile sit.ibid.col.2.li.1
Nomen omne significans formā non individuam per aliud suppositiui : sed per seipsum secundum quod in se est communicabile propriè re & ratione quamuis re non metaphoricè.pag.75.col.1.lin.7
Nomen Deus est incommunicabile secundum rem:communicabile autem secundum opinionem:& secundum similitudinem. pa.76.col.1.li.28
Nomen aliquod diuinum si esset significans naturam illam inquātum hanc illud esset incommunicabile propriè ad extra. ibi.li.55
Nomen Deus de quibus verificetur.ibid.li.84
Nomen Deus de tribus dicitur non vniuocè,nec æquiuocè, sed analogicè.pag.76.col.2.li.30
Nomen quid est:est nomē Dei maximè proprium triplici ratione. pag.77.col.1.li.33
Nomen quid est:an sit Deo maximè proprium præter alia nomina. ibid.lin.72
Nomine scientiæ cognitio intellectiua certa & euidens.pag.78.co.2.li.penul
Nomen hoc Spiritussanctus est proprium diuinæ personæ procedentis per modum amoris ex accommodatione sacræ scripturæ. pag.174.col.1.li.51
Nominum diuinorum essentialium quædam sunt substantiua , & quædam adiectiua.pag.184.col.1.lin.11
Nomina abstracta pro personis supponere non possunt.pagin.187.col.1.li.1
Nomina tā personalia quàm notionalia si adiectiua fuerint de essentia non prædicantur:si verò substantiua prædicantur de ea.ibidem.li.42
Nomina significantia originem diuinarum personarum quomodò significare habeant.pag.25.col.1.li 40
Nomina tertij ordinis tantùm temporaliter dicuntur : secundi verò æternaliter tantùm,primi vtroque modo.ibid.li.68
Nomine animæ quid veniat.pag.318.col.1.li.31
Nota de Deo naturali lumine dupliciter sumūtur:vno modo secundum se, alio modo vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumūtur secundum se,& vt creditι.pag.14.col.1.li.10
Notitia à qua cōceptus procedit,triplex esse potest:iuxta triplicem modum quo actualis notitia in nobis causatur.pagi.145.colum.1.linea.87
Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis.pagi.386.col.2.lin.79
Notio quid sit,à quo introducta,& quo pacto à theologis sumatur. pag.163.col.2.li.14
Notio in diuinis an ab eo,cuius est notio distinguatur. pag.164.co.1.li.1
Notiones sunt quinque.s.innascibilitas,paternitas,communis spiratio,filiatio,& processio.pag.165.col.1.li.35
Notio sexta scilicet inspirabilitas, communis scilicet patri, & filio cur non ponenda sit.ibid.col.2.lin.24
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secūdum se formaliter. & ita in infinitum augeatur.pag.36.col.2.li.39
Numerus ad visionē requisitus duplex,scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente.pag.53.col.2.li.84
OBiectio Scoti contra sanctum doctorem de diffinitione rationis paternitatem & spirationem.pag.166.col.1.li.32
Obiectiones Scoti in materia angelorum contra sanctum doctor. quomodò soluantur.pag.239.col.2.li.2
Obiectiua pluralitas quomodò in intellectu diuino existat.pag. 97. col.1.li.71
Obiectio in primo & adæquato intellectus duo existunt ratio lcili cet obiectiua:puta quod quid erat esse entis:& conditio obiectiua,scilicet ratio,seu modus quidditatis.pag.359.col.2.li.28
Obiectum intellectus nostri,nūquid infinitū compatiatur,vel illud in potentia tantùm & quomodò.pag.392.col.2.li.72
Obiectum melius videri ab vno , quàm ab alio ex duobus oriri potest.pag.57.col.2.li.pe.
Occulta quæ sunt nobis de Deo quemadmodùm magis sunt propria Deo in cognoscendo,ita & in essendo.pag.col.2.li.2
Obstinatio an sit effectus communis & vnius rationis in homine & angelo.pag. 296.col.1.li.3
Omnia quæ in tempore fiunt an æternitati præsentia sint.pagi.89.col.1.li.21
Omnia qui dicit nihil excludit.pag.125.col.2.li.21
Omne quod quocúnque modo à Deo est quemadmodùm necesse est esse.pag.29.col.1.li.33
Omnia esse creata à Deo non solùm est possibile,sed etiam necessarium.pag.213.col.2.li.31
Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt in prima rerum conditione secundū quasdam rationes seminales producta fuerunt.pag.281.col.2.lin.81
Omne quod est secundum se totum actus , an intellectum in actu sit.pag.303.col.2.li.81
Omnia in esse à Deo conseruantur:& hoc tam fide , quàm ratione pag.440.col.2.li.63
Omnia à Deo in esse non indirectè conseruantur.ibid.li.73
Omnia conseruari egent à Deo directè.ibid.lib.52
Operatio ita participata æternitate mensuratur.pagi.47. colum.2.lin.92
Operatio intellectus vtrum sit omnium perfectissima:& vtrum cōclusio sancti doct.quò ad hoc vera sit.pag 142.col.1.li.60
Operationum quædam est vitalis,quæ scilicet est ab anima inquantùm anima:& quædam non vitalis quæ,scilicet est à natura tantùm:vt motus sursum vel deorsum . Item operationum vitalium quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus & aliquid proprium inquantùm vitales illius:quædam verò nihil cum non vitalibus commune habent.pag.216.col.1.li.85
Operatio angeli circa motus continuitatem an sit vna vel plures. pag.242.col. 2.li.77
Operatio immanens dupliciter sumi potest,scilicet in communi puta intelligere , videre.& in speciali seu contracte: puta intelligere humanum,videre bouinum,&c.pagi.249.colū.2.li.72
Operatio omnis incipiens cum esse rei est ei ab agente à quo esse habet:quæ propositio cum sit sancti doctor. quomodò verificetur. pag.290.col.1.li.86
Operatio prima angeli quo ad specificationē & actus rectitudinem an naturalis fuerit.pag.291.col.2.li.82
Operatio animæ cum non sit in genere substantiæ ergo nec potentia operatiua:& an rationes Scoti contra hoc procedāt. pa 3.339. col.1.li.50
Opinio Aristotelis , vtrum Platonis opinioni cōsentiat in materia de idea boni.pag.32.col.2.li.3
Opinio Aristotelis de anima intellectiua: & discordia inter ipsum, sanctum doctorem.pag.38.col.2.li.5
Opiniones multorum asserentium causam ipsius prædestinatiōis. pag.130.col.2.lin.91
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam:personam autem non esse essentiam an malè adducta sit.pagina.159.colum.1. lin.36
Opiniones nunquid intellectus ab intelligibili patiatur.pag.351.colum.1.li.10
Opiniones de angelis & anima.pag.357.col.1.li.86.
Opiniones multorum an appetibile appetitum moueat in genere causæ efficientis.pag.361.col.1.li.56
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione.pagi.375. colu. 2.li.32
Opiniones antiquorum quomodò anima corpora cognoscat.pag. 376.col.1.lin.91
Opiniones Philosophorum quomodò substantiæ immateriales à nobis cognoscantur,& intelligantur.pag.899.col.1.li.92
Opiniones Philosophorum de felicitate.ibid.col.2.lin.60
Opiniones Philosophorum de gubernatione mundi. pa.437.col.2. lin.29

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio antiqua de operationibus ipsius Dei.pag.446.col.1.li.47
Opinio Platonis,Auicennæ, & aliorum de corporum actionibus. pag.474.col.1.li.67
Opiniones an dæmones sint.pag.477.col.1.li.50
Opiniones an fatum concedatur.pag.480.col.2.li.50
Opiniones Philosophorum & Theologorum de his,quæ ad hominis actiones pertinent.pag.302.col.1.li.32
Opiniones de animarum creatione.pag.488.col.1.li.62
Oppositorum vnum excludere reliqui, dupliciter intelligi potest: formaliter scilicet & effectiuè:& multa alia circa istam conditionalem:si vnum oppositorum,&c.pagi.15.col.2.li.30.& ibid.li.88
Oppositum infinitum dupliciter contingit.pag.16.col.1.li.1
Oppositio relatiua an & quo pacto in Deo existat.pag.152.colum.2.li.2
Oppositio sola relatiua an in diuinis realiter distinguatur.pag.174.col.2.li.86
Opus creationis triplex.pag.311.col.2.li.52
Ordo rationis in quo consistat.pag.26.col.2.li.57
Ordo rerum in essendo dupliciter considerari potest.pag.28.col.2.li.32
Ordo articulorum sancti doctor. an præposterus videatur.pagi.67.col.1.li.45
Ordinis rerum in finem in diffinitione prouidentiæ, an intelligatur & ipse ordo in finem,& peruentio ad finem an ordo tantum.pa.125.col.1.li.62
Ordo originis an sit præcisè id, quo realiter ipsæ processiones distinguantur.pag.147.col.1.li.1
Ordo in materia diuinarum personarum à sancto doctore in litera positus,qualis sit,an scilicet quo ad nos, an secundum se.pa.344.col.1.li.94
Ordo naturæ in personis diuinis existit.pag.202.col.1.li.54
Ordinis de ratione an prioritas & posterioritas sit.ibid.li.90
Ordine actuum,qui est ordo causæ efficientis,& in ordine potentiæ, qui est ordo causæ materialis qualis reductio fiat.pagi.322.col.2.li.56
Ordo tertius potentiarum animæ cur tribus sensibus attribuitur: non autem aliis potentijs in litera à sancto doctore enumeratis. pag.343.col.1 li.35
Ordo naturalis inter potentias est triplex,scilicet secundum causam actiuam,finalem,& materialem.pag.345.col.1.li.19
Ordo inter recipiens & receptum licet solius naturæ esse possit: vt patet de subiecto,passione,&c.potest tamen esse durationis.pag.350.col.1.li.61
Ordo quo indiuisibile à nobis cognoscitur ex habitudine ad quiddi tatem sensibilem pe sanctus eit.pag.391.col.1.li.34
Ordines duo operationum in actione & passione intelle ctus attenduntur.pag.392.col.1.li.4
Ordinem intelligibilium esse supra ordinem intellectuum quomodò intelligatur.pag.396.col.1.li.41
Ordo in vniuerso duplex inueniatur intelligibilis scilicet & sensibilis:alter materialitate,alter autem materia constat.ibi.li.59
Ordo,affectio,& cognitio quid determinent.pag.405.col.2.li.fi.
Ordinæ multiplicantur secúdum causarum multiplicationem . pa.447.c ol.1.li.51
Ordo duplex est in rebus.ibid.col.2.li.3
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, scilicet actiuè & passiuè.pag.453.col.2.li.64
Ordo dupliciter distinguitur communis scilicet & specialis.pa.455.col.2.li.71
Ordinum distinctio in angelis vnde sit.pag.456.col.1.li.41
Ordinum distinctio in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest completiuè à gratia:inchoatiuè autem à natura.ibid.li.47
Ordo angelicus habet duo.pag.458.col.1.li.67
Ordines quo ad graduum distinctionem remanebunt.ibid.li.75
Ordines quo ad executionem officiorú partim remanebunt,& partim non.ibid.li.88
Ordinibus angelorum duo concurrunt,scilicet naturæ conditio,& dona gratiæ.pag.459.col.1.li.27
Ordines dupliciter dici, quò ad naturam & quò ad gratiam.pa.cad.col.2.li.35
Ordinatum ad Deum vt finem ignotum ratione naturali cõsequendum,quibus egeat,&c.pag.1.col.2.li.35
Origo passiuè præcedit proprietates personarum præcedentium eam personales.pag.192.col.2.li.60
Paradisus locus est in Orientis parte constitutus. pagi.434.col.1.li.80
Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundum primæ immortalitatis statum.pag.435.col.2.li.25
Pars an naturaliter plus diligat totum quam seipsam. pa.278.col.2.li.14
Pars nulla est perfecta extra suum totum.pag.279.col.2.li.20
Particularia ab illis denominantur.pag.32.col.1.li.94
Passionum animæ aliæ circa bonum:aliæ circa malum:earum verò quæ circa bonum: aliæ circa bonum habitum vel suo tempore habendum:aliæ circa bonum non habitum, & tunc non habendum.pag.425.col 1.li.8
Passionum duplex est modus: per modum præuenientis & impedientis: & per modum consequentis & obedientis. ibidem, linea 44
Passio dupliciter dicitur,scilicet propriè dicta,& communiter.pag.428.col.1.li.75
Passione cõmuniter homo erat passibilis & anima & corpore:quoniam sentiebat.ibid.li.83
Passione propriè homo & anima & corpore impassibilis erat: quia virtus animæ passionem prohibebat sicut & mortem. ibidem.li.89
Pater est Deus,pater est persona in diuinis cùm dicimus,quod prædicatum existat.pag.160.col.1.li.92
Pater,quod ad filiũ referatur,non vna sed duabus relationibus quomodò intelligatur.pag.164.col.2.li.37
Pater est principium.pag.156.col.2.li.65
Patri an principij nomen conueniat.ibid.li.75
Pater est nomen proprium personæ patris.pag.167.col.1.li.42
Pater in diuinis quid significare habeat:& quomodò sumatur.pag.167.col.2.li.29
Pater de Deo dupliciter dicitur,scilicet personaliter & essentialiter. ibid.li.80
Pater per prius in diuinis dicitur personaliter, quàm essentialiter. pag.165.col.1.li.24
Pater quomodò plura principia dici possit.pag.178.col.2.li 70
Pater voluntate concomitante filium genuit. pagina 194. colum.1.li.45
Pater genuit filium natura non voluntate principiante:sed sic produxit creaturam.ibid.li.63
Pater quomodò æqualis sit filio & æquetur.pag.201.col.1.li.15
Pater quomodò nullo modo prior filio esse intelligatur.pagin.202.col.2.li.50
Pater est in filio & econuersò secundum essentiam, relationem, & originem.pag.203.col.1.li.vlti.
Patrem esse in filio quotupliciter intelligi potest.ibid.col.2.li.7
Patri mitti non conuenit,sed filio & spiritui sancto.pagi.206.col.2.li.64
Paternitas cùm prædicatur de essentia: an sit prædicatio per se.pag.187.col.1.li.94
Pati causaliter esse nihil aliud est quàm ex passione causari.pag.351.col.1.li.2
Peccator quomodò à diuina voluntate recedere videatur. pagi.115.col.2.li.42
Peccata omnia secundum reatum in angelis esse possunt.pagi.286.col.2.li.13
Peccatum primum in angelis secundum effectum non potest esse aliud quàm superbia.ibid.li.17
Peccatum inuidiæ consequenter potuit esse in angelis secundum effectum.ibid.col.2.li.56
Peccatum angeli an fuit ex parte electionis: & non ex parte rei electæ vel fuit peccatum super.o.e.pag.287.col.1.li.12
Peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi: non cogens: sed quasi exhortationem inducens.pag.293.col.2.li.14
Perfectio quid significet.& quomodò à sancto docto.sumatur.pag.23.col.1.li.8
Perfectio duplex,scilicet in esse & absolutè.pag.29.col.1.li.97
Perfectionis quicquid est in inferiori an proportionaliter in superiori ponendum sit.pag.111.col.1.li.63
Per se primo,secundum Philosophum quid significare habeat.pag.17.col.2.li 93
Perfectio prima vniuersi congruè septimæ diei asscribitur: vltima autem consummationi sæculi.pag.315.col.2.li.7
Persona significat in genere rationalium substantiarum,quod hæc tria nomina,scilicet subsistentia:res naturæ & substantia:seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum. pag.154.col.2.li.pen.
Persona de Deo dicitur excellentiori modo, quàm de creaturis.pa.155.col.1.li.21
Persona an significet perfectissimum in tota natura.ibid.li.53
Persona diuina significat relationem per modum substantiæ,id est, hypostasis in natura diuina.pag.156.col.1.li.42
Personam diuinam significare relationem dupliciter intelligi potest.ibid.col.2.li.40
Personæ diuinæ in diuinis, quod nec relatio,nec substantia prima, aut secunda,nec aliquid positiuum quidditatiuum diuinis personis significetur.pag.157.col.1.li 3
Personæ plures in diuinis sunt.pag.158.col.1.li.1
Personas tres necesse est tantùm in diuinis ponere.ibid.li.10
Persona patris vtrũ an referatur ad duas personas, scilicet filij & spiritus sancti non vna relatione.pag.164.col.2.li.75

Personæ no-

Personæ nomen commune est tribus personis diuinis secundum rationem non sicut genus vel species:sed sicut indiuiduum vagum. pag.160.col.1.lin.43
Personæ diuinæ comperit donum esse & dari.pag.181.col.1.lin.70
Persona est idem realiter quod essentia.pag.182.col.2.lin.25
Persona seu relatio non differt re vel ratione tantùm ab essentia diuina.ibid.li.53
Persona in diuina præter essentiam tribus cõmunem,& relationẽ ac originem cuique personæ propriam:an sit quædã entitas absoluta incommunicabilis:quæ diuinæ personæ constitutiua est. pag.190.col.1.lin.14
Personis de diuinis dupliciter loqui possumus.pag.191.col.2.lin.5
Persona vna diuina an in alia secũdum relationem esse dicatur.pag.204.col.1.lin.43
Personæ alteri diuinæ potest conuenire mitti.ibid.col.2.li.94
Persona diuinæ inuisibiliter mittitur secundum solam gratiam gratum facientem.pag.205.col.2.li.5
Personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis inquantum includunt essentialia,attributa,scientiam scilicet & voluntatẽ,habent causalitatẽ respectu productionis rerũ.pag.217.col.2.lin.88
Phantasmata diuersa eiusdem speciei quomodò in vno homine esse dicantur:cum duo accidentia eiusdem speciei simul in eodẽ esse non possint pag.330.col.1.li.52
Plantarum productio conuenienter tertia die facta est.pag.311.col.2.lin.12
Pluralitas duplex existit,scilicet materialis & transcendens.pa.158.col.2.lin.penult.
Posuere aliquid quid sit.ibid.li.88
Possibile absolute quid sit:& quomodò distribuatur.pag.138.col.1.lin.61
Potentia triplex esse dicitur.pag.2.col.1.li.62
Potentia nulla in Deo est.pag.116.col 2.li.1
Potentia est duplex,activa scilicet & passiua.pag.137.col.1.lin.8
Potentia passiua nullo modo in Deo est.ibid.lin.11
Potentia activa in Deo maximè est.ibid.lin.13
Potentia Dei est infinita.pag.137.col.2.li.96
Potentiam Dei fundari super esse infinitum:& vniuersaliter perfecto quid ex hoc inferatur.pag.138.col.2.li.97
Potentiæ distinguuntur per actus:& actus per obiecta.pag.195.col.2.lin.51
Potentia dupliciter sumitur.pag.197.col.1.li.45
Potentiam respectu actuum notionalium necesse est in diuinis ponere.ibid.lin.63
Potentia an & quorũ actuum in diuinis ponatur.pag.197.col.2.li.2
Potentia,quòd in vnoquóque agente sit id:quo agens agit:quomodò verificetur.pag.198.col.1.li.84
Potentia actiui & passiui,quæ in se claudat.pag.250.col.2.lin.3
Potentias plures in anima ponere necesse est.pagina,341.colum.1.lin.5
Potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem.ibid.li.87
Potentias distingui per actus & obiecta dupliciter intelligi potest. pag.341.col.1.li.80
Potentiarum diuersitatis realis causa an rationis diuersitas in obiecto sufficiens videatur.pag.342.col 2.li 2
Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto.pag.343.col.2.lin.4
Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt in subiecto.ibid.li.7
Potentiæ omnes animæ ab animæ essentia fluere dicuntur.pa.344.col.2.lin.59
Potentia vna animæ ab alia oritur.ibid.col.2.lin.penult.
Potentiæ imperfectiores à perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo.pag.345.col.1.lin.27
Potentiæ perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali.ibid.lin.32
Potentiæ existentes in sola anima vt in subiecto corpore ,destructo remanent.ibid.lin.93
Potentiæ animæ secundum genus,quinque sunt.pag.346.colum.1 lin.7
Potentiam quandam animæ appetitiuam ponere necesse est.pag 361.col.1.lin 4
Practicum & speculatiuum quid sint:& quomodò diuidantur.pag.5.col.2.lin.vlti.
Prædestinatio est in Deo.pag.128.col.2.li.24
Prædestinatio quid propriè sit,& eius differentia.ibid.li.90
Prædestinato non est aliquid in prædestinato:sed in prædestinante tantùm.pag.129.col.1.li.46
Prædestinatio est certa:non tamen necessitatem imponit.pag.133.col.1.lin.92
Prædestinatione duo sunt,scilicet præordinatio & effectus.pa.135.col.1.lin 25
Prædestinatio,quò ad præordinationem nullo modo sanctæ scripturæ tribuatur.pag.135.col.1.lin.29
Prædestinatus peccator secũdum aliquod tempus an sit neque beatus:neque malus.pag.121.col.2.lin.vlti.
Prædestinati omnes sunt electi & dilecti à Deo.pagi.130.colum.1.lin.44
Prædestinat cur Deus istos:illos autem reprobat,sola Dei voluntas est causa.pag.132.col.2.li.82
Prædestinatum sicut omne ita omne prouisum infallibiliter euenit.pag.133.col.2.lin.4
Prædestinatorum numerus est Deo certus:nõ solùm formaliter sed & materialiter:non solùm vt cognitus:sed vt electus & præfinitus.ibid.lin.88
Prædicationis modus medius inter vniuoca & æquiuoca. pag.70.col.1.lin.89
Præsentia in agentibus corporalibus & spiritualibus quotuplex sit. pag.39.col.1.lin.90
Præsentiarum enumerarum in materia angelorum in loco existentium,quæ certæ sint:& quæ ambiguæ.pag.238.col.1.li.15
Præteritum dupliciter sumitur,scilicet formaliter & denominatiuè.pag.139.col.2.lin.46
Præterita non fuisse diuinæ voluntati non subiacet.ibid.li.71
Primum quandóque sumitur vt notat ordinem prioritatis cæterorum efficientium respectu:quandóque sumitur vt significat secundum quod ipsum.pag.17.col.2.lin.12
Principio non conuenit perfectio.pag.23.col.2.li.17
Principium quomodò confusè supponat.pag.179.col.2.li.15
Priuatio quomodò magis & minus propter diuisionem suscipiat. pag.52.col.1.lin.64
Prius secundum sensum iudicamus magis commune quàm minus commune.pag.387.col.1.li.5
Processio in diuinis quomodò sumatur:& multi alij termini.pag.146.col.1.lin.86
Processio secundum actionem ad extra,an in infinitis creaturis sit propria.pag.145.col.2.li.55
Processio duplex est.pag.143.col.1.li.vlti.
Processionis amoris de ratione an sit in primo modo dicendi per se:an in secundo.pag.146.col.2.li.15
Processio amoris in diuinis non est generatio.pagin.147.colum.2.lin.54
Processio in diuinis per modum amoris procedit aut species.ibid. lin.56
Processiones an proprijs rationibus distinguantur. pag. 148.col.1.lin.50
Processio nulla in diuinis esse potest nisi verbi & amoris.ibid.li.69
Processus sancti doctoris, scilicet sub cõmuni se habere ad formam &c.an sophisticus videatur.pag.17.col.2.li.80
Processus sancti doctoris de spiratione & processione: in diuinis personis an nullus sit. Et an contradictoria implicet.pag.158.col.2.lin.50
Processus sancti doctoris in materia cognitionis angelorũ ex parte rerum materialium an procedat ibid.col.2.li.92
Processus sancti doctoris secundum proportionalitatem angelorum ad corpora cœlestia an super aliqua ratione fundetur. pag.268.col.2.li.96
Processus sancti doctoris artic.5.q 85.an sit sophisticus & secũdum accidens peccet pag.387.col.1.li.47
Processus sancti doct.an intentum habeat:quando dicit,quòd intellectus noster cum rebus generalibus proportionaliter similitudinem habet.389.col.1.lin.19
Processus sancti doctoris à destructione antecedẽtis ad destructionem consequentis quomodò valeat.pag.242.col.2.lin.6
Producto alicui potest dupliciter conuenire produci necessariò à pluribus personis diuinis.pag.174.col.2.li.5
Processus sancti doctoris circa species intelligibiles ab immaterialitate absolutè ad immaterialitatem talem:qualis an in materia angelorum sibi contrarius videatur.pag 330.col.2.li.24
Progressus sancti doct.an diminutus videatur in omissione difficilis quæstionis,Nunquid ipsa anima per species intelligat. pag. 377.col.2.li.59
Proportio inter lumen gloriæ, & diuinam substantiam quid sit. pag.58.col.2.li.3
Proportio inter genus humanum & vniuersum elicita ex ratione sancti doctor.quomodò valeat:& alia quæ fuerunt impugnata. pag.132.col.1.li.37
Proportionalis similitudo sancti doct.quomodò declinet à forma intelligibili ad bonum per illam apprehensum.pa.no.col.1.li.80
Propositio illa sicut obiectum ad potentiam:ita subiectum ad scientiam,quomodò intelligatur.pag.8.col 1.lin.95
Propositio per se nota dicitur:quæ ex solis proprijs terminis nota est:euidentia certa & infallibili.pag.12.col.1.li 86
Propositio per se nota cur per se dicatur,videlicet an quemcúnque alium modum excludat:& quomodò.pag.12.col.2.li.15
Propositio omnis:cuius prædicatũ cadit in ratione subiecti in via sancti doct.est per se nota:sed non econuerso.ibid.li.37

Universidad de Deusto
Biblioteca

Propositio ista, Primū est causa medij:quomodò intelligi habeat. pag.14.col.2.li.91
Propositio ista,Nullum corpus mouet nō motum quomodò intelligatur.pag.16.col.2.li.34
Propositio ista,Præexistere in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori: sed pfectiori modo:quomodò intelligatur. pag.24.col.1.li.48
Propositio per se nota quotuplex sit.pag.12.col.1.li.87
Propositio ista,Deus est:est per se nota:secundum tamen se,non nobis.pag.13.col.1.li.4
Propositio ista,Deus est:quibus vijs probetur.pag.14.col.1.li.87
Propositio ista,Agens oportet coniungi ei, in quod mediatè agit: quomodò vera sit.pag.39.col.1.li.58
Propositio ista, Sicut res intelligitur: ita & nominatur: quomodò distinguatur.pag.65.col.1.li.70
Propositiones affirmatiuæ veræ de Deo formari possunt. pagi.78. col.2.lin.2
Propositio ista,Quicquid Deus scinit,&c.quomodò vera sit.pa.93. col.2.lin.2
Propositio ista,Quæcunquè Deus scit:de necessitate scit:quomodò intelligatur.pag.113.col.1.li.32
Propositionum quatuor sancti doct.differentia. pag.114.col.2.li.78
Propositio ista, Quicunque intelligit ex hoc ipso,quod intelligit: procedit aliquid intra ipsum quomodò intelligatur.pa.143.co.2. li.82
Propositio ista,Conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua: & eius notitia procedit:qualiter intelligatur.pag.144.col.1.lin.37
Propositiones impropriæ non sunt in diuinis extendendæ: sed exponendæ.pag.162.col.2.li.57
Propositio ista,Deus non generat,an vera sit.pa.185.col.1.li.93
Propositio ista,Defectus assimilatur formæ agentis: per quam agit: quomodò vera sit.pag.194.col.2. li.74
Propositio ista,In quocunquè genere perfectū inuenitur:in eodē debet pfectū præexistere:quomodò verificetur. pag.234.col.2.li.85
Propositio ista,Angelus est in loco per modū continentis perfecti: an necessaria esse videatur.pag.242.col.1.li.63
Propositio causalis sancti doct.quod continuitas ex magnitudine: seu spatio in motum redundet:per hoc, quod mobile illi magnitudini commensuretur:an vera sit.ibid.col.2.li.14
Propositiones istæ sancti doct.Impossibile est aliquid in aliquo tēpore quiescere & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere,& omne quiescens in aliquo tempore: in quolibet instanti illius temporis eodem modo se habet:an gratia formæ vel materiæ veræ sint.pag.245.col.1.li.34
Propositiones sancti doct.Circa probationem intellectionis:seu cognitionis angelorum quo pacto intelligendæ sunt:formaliter.f. aut materialiter.pag.246.col.2.lin.67
Propositio ista sancti doctо.Nihil aliud ab actu puro est actualitas: an & quo pacto probetur & verificetur.ibid.col.2.lin.93
Propositio ista sancti doct.Intelligere subsistens nō potest esse nisi vnum:an vera sit.pag.247.col.2.li.48
Propositione in ista sancti doct.Quodlibet abstractum subsistēs est vnum tantum,de quali abstracto intelligatur.ibid.lin.71
Propositio ista sancti doct.Diuersitas actuum potentiarum diuersitatem exigit,quomodò intelligitur.pag.250.col.2.li.53
Propositio ista sancti Doct. Quanto angeli Deo similiores existūt: tanto per pauciores species intelligūt.an vera sit.pa.256.c.1.li.91
Propositio ista sancti doct. Quæ sunt dispersa in inferioribus:in superiori adunantur.quomodò intelligatur.pag.262.col.1.li.95
Propositio ista, Vnumquódque est intelligibile in actu: secundum quod eius similitudo est in intellectu:an & in quibus locum habeat.pag.267.col.2. li.1
Propositio ista sancti doct.Semper prius saluatur in posteriori:quomodo sumatur.pag.275.col.2.li.43
Propositio ista sancti doct.Vnumquódque:quod est alterius:magis diligit ipsum quàm seipsum quomodo saluetur.pagin.278.col.1. li.42
Propositio ista, Omnis virtus quæ non est sua regulata rectitudine actus declinare potest:an falsa sit.pa.285.col.1.li.56
Propositio ista,Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum:oporteret iterum ad aliam potentiam pertinere: quomodo verificetur.pag.542.col.1.li.68
Propositio ista sancti doct.Medium & conclusio ad eandem potentiam pertinent quomodo intelligitur.pag.358.col.1.li.95
Propositio ista sancti doct.Actus rationis de vno in aliud procedēs hoc de principio seu pueblo ad conclusionem est vt motus quomodò intelligitur.ibid.col.2.li.85
Propositio ista,Vnumquódque se habet ad formam quæ est principium actionis quæ ad actionem ipsam an vera sit in formis voluntarie principiantibus.pag.378.col.1.li.41
Propositio ista sancti doctor.Quod ad omne opus melius viro per alium virum adiutorium præstatur, quàm per ipsam fœminam: generatione tamen excepta:an vera sit.pag.413.col.2.lin.91
Proprietates esse in personis:transitiuè & intransitiuè intelligi potest.pag.189.col.2.li.2
Proprietates sunt personæ:& in personis.ibid.col.1.li.88
Propositio ista sancti docto.Proprietates constituunt personas: seu secum suppositа ferunt inquantùm sunt ipsæ personæ:an singularis sit.pag.192.col.1.li.66
Proprietates in diuinis an distinguere oporteat.pagi.164.col.1.li.55
Propriè dupliciter capitur: vno modo vt distinguitur contra communiter:alio modo vt distinguitur contra metaphoricè.pag.67. col.1 li.12
Proprium & per essentiam quomodò distinguantur & determinentur.pag.31.col.1.li.40
Proprium quomodo sumatur.pag.77.col.1.li.3
Prouidentiam esse in Deo necesse est.pag.125.col.1.li.1
Prouidentiæ diuinæ omnia subiacent:non tantùm in vniuersali:sed etiam in singulari.ibid.col.2.li.51
Prouidentia diuina quibusdam necessitatem imponit: non autem omnibus.pag.127.col.1.li.79
Prouidet omnibus Deus immediatè quò ad ordinis rationem. ibid. lin.2
Prouidet Deus per aliqua media quātum ad executionem. ibidem. lin.3
Pueri mox nati in statu innocentiæ habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem: non ad quoslibet actus sed puericiæ conuenientes. pag.432.col.2.li.5
Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia. pag.433.col 1.li.86
Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent.pag.434.col.1.li.17
Pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis,sed ad opera puerilia idoneum.ibid.lin.43
Punctum motum sicut dicitur causare lineam:& tamen in nullo genere causæ causæ illam in essentia nūc stans dicitur causare æternitatem:non in esse realiter:sed in esse cognito.pag.45.col.1.lin.74
Qualitas in anima posita secūdum S:otum corpus pasibile præseruare non potest:quin ipsum patiatur.pag.428.c.1.li.43
Quantitas duplex molis,scilicet,& perfectionis.pag.32.col.2.li.vlt.
Quantitas an sit vnum accidentium sequentium formam substantialem.pag.36.col.1.li.25
Quantitatis passio an infinitum sit.ibid.li.76
Quantitas secundum rem an in Deo sit.pag.153.col.1.li.24
Quatuor concreata esse dicuntur.pag.305.col.2.li.33
Quædam non inconuenit dici ad aliquid secundum nomina specificaquæ non dicuntur ad illud secundum nomina generica. pa. 192.col.2.lin.9
Quæstio quid est,quando sequatur quæstionem an est.pag.14.col.1. lin.63
Quæstio de creatura an misceri debeat quæstioni de naturæ diuinæ perfectione.pag.14.col.2.lin.89
Quæstio de bono in communi cur à sancto doctore fiat.pagin.25. col.2.lin.18
Quæstio de necessitate scientiæ vel præscientię Dei futurorum respectu quotupliciter discuti possit.pag.90.col.2.li.79
Quæstio quæ à Scoto mouetur circa voluntatem absolutam & nostram,scilicet quò ad habitudinem voluntatis absolutæ volitorum respectu.pag.366.col.2.li.85
Quæstio quæ à sancto doct.mouetur de cognitione omnium corporum:nō aurem de cognitione simpliciter an sit cōtraria quæstioni quam mouet de omnium cognitione simpliciter.pa.377. col.2.lin.5
Quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum: qui naturaliter ordinati apparent.pag 15.col.2.li.59
Quidditas quæcúnque vel natura quantumcúnque secundum rationem quidditatiuam actualis sit: relata tamen ad esse potentiæ rationem habet.pag.20.col.1.li.11
Quidditatem singularitatem existentiam seu cōiunctionem vnius cum altero in rerum natura & durationem talis existentiæ seu connectionis in rebus esse,certum est.pag.263.col.2.li.47
Quidditates simplices in cognoscendo intellectus non potest esse falsus:sed aut verus:aut nullus.pag.106.col.1.li.3
Quidditas cur proprium intellectus obiectum esse dicatur.ibidem. lin.84
Quidditas rei materialis an sit obiectum intellectus,vel ens.pagin. 381.col.2.lin.2
Quidditas rei materialis supponitur obiectū & motiuum & adæquatum intensiuè respectu intellectus nostri pro statu isto.pag. 392.col.2.lin.82
Qui est Deo attributum quompliciter considerari potest. pagi.77. col.2.lin.62
Quod verè est nulli accidit vninocè sumptum, seeus autem analogice.pag.22.col.1.lin.12
Quod & quo in materia idearum quomodò intelligantur.pag.96. col.2.lin.76

Ratio sor-

Ratio formalis obiecti in scientia est duplex:altera scilicet obiecti:vt res:altera obiecti vt obiectum:vel altera vt quæ:altera sub qua.pag.4.col.2.lin.46
Rationes duæ formales licèr se habeant conuertibiliter vt subiectū & passio:non tamen in vnitatis gradu conuertibiliter se habent. pag.5.col.1.lin.89
Ratio humana quid sit & quotuplex.pag.10.col.1.lin.80
Rationes sancti doctoris quinque vijs probantes Deum esse: ad quid concludendum afferri possunt.pag.14.col.1.lin.97
Ratio quam significat nomen an sit intellectus conceptio de re significata.pag.67.col.2.lin.80
Ratio eadem est quò ad casus agentes & formales quo ad vniuersalem extensionem.pag.115.col.2.lin.26
Ratio ista sancti doctoris forma alia si præter animā intellectiuā præexisteret:anima non daret esse singulariter,&c.an procedat: & an Scoti motiuum contra ipsam valeat. pagin. 333. colum.1. linea.28
Ratio sancti doctoris in responsione ad quartum,&c.nunquid eua cuet vim argumenti Auerroisvel in æquiuoco laboret.pag.330. col.2.lin.fin.
Ratio sancti doctoris ad probandam causalitatem subiecti proprij accidentis respectu:an & quomodò valeat.pagin. 344.colum.1. lin.88
Ratio sancti doctoris ad probandam intellectus posibilitatem: quoniam non semper perfectus est:an vera sit.pag.352.colum.2. lin.38
Ratio sancti doct.ad probandam intellectus posibilitatem quantum valeat.pag.352.col.1.lin.64
Ratio sancti doct.probantis:quòd facere intelligibilia in actu sit opus nostrum:an vera sit.pag.354.col.2.lin.83
Ratio sancti doctoris circa memoriam intellectiuam an sequatur: quòd nulla sit diuersitas specifica inter quoscúnque intellectus formaliter sumptos:nisi inter agentem & posibilem.pag.356. col.2.lin.91
Ratio inferior & superior apud Augustinum non sunt diuersæ potentiæ:sed officijs & habitibus distinguuntur.pagi.358.colum.1. lin.30
Ratio veri an sit nobilior ratione boni.pag.368.col.2.lin.79
Ratio boni an sit obiectum intellectus:bonum autem ipsum obiectum voluntatis.pag.369.col.1.lin.11
Rationibus in æternis omnia dupliciter cognoscuntur,scilicet obiectiuè:vel causaliter.pag.379.col.2.lin.95
Rationibus in æternis obiectiuè secundum præsentem statum,anima non cognoscit omnia:sed bene anima beata.pag.380.col.1. lin.1
Rationibus in æternis causaliter:sed non solis anima non cognoscit omnia.ibid.lin.8
Rationes seminales in materia corporali multipliciter existunt. pag.474.col.2.lin.12
Ratio sancti doct.quæ probat in materia intellectionis angelorū: ordinum naturalium habere:vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas,&c.corpora autem superiora congenitas habeant suas perfectiones,an probet.pag.254.col.2.lin.25
Ratio sancti doct.an sufficiens sit:quæ probat,quòd necesse est præter inferiora corpora ponere corpus cœleste inferiorum effectuum actuum esse.pag.475.col.2.lin.43
Realis distinctio est in Deo secundum rem non absoluram:sed relatiuam.pag.152.col.2.lin.1
Regulæ cuiusdam in applicatione an implicatio in adiecto committatur.pag.32.col.2.lin.7
Regula quando in antecedente ponitur aliquid ad actum animæ pertinens:consequens accipiendum est non secundum esse quod in se habet:sed in ipsa anima:quomodò intelligatur.pag.91.col. 2.lin.74
Regula subiectionis defectus nō est culpa: sed eam culpa sequitur, quomodò intelligatur.pag.228.col.1.lin.36
Relatio quando est res naturæ:& quando non.& alia multa de relatione.pag.72.col.1.lin.65
Relationes quædam sunt in diuinis realiter.pag.149.col.2.lin.7.& multa alia dubia de ipsis relationibus eadem.ibid.lin.seq.
Relatio non omnis an sit in intellectu,vel aliqua voluntate: aliqua verò ab imaginatiua.pag.150.col.1.lin.76
Relatio identitatis specificæ,seu generice,est relatio realis mutua. ibid.col.2.lin.41
Relatio quomodò distinguatur.pag.199.col.2.lin.83
Relatio realiter in Deo existens est idem essentiæ secundum rem, & non differe nisi secundum rationem.pag.150.col.2.lin.82
Relationis esse,& esse essentiæ in Deo est omnino vnum & idem. ibid.lin.89
Relatio quo pacto à fundamento distinguatur.pag.151.col.1.lin.5
Relatio an imperfectionem dicat.pag.152.col.1.lin.75
Relationes reales tantùm quatuor sunt in Deo,scilicet paternitas, filiatio,spiratio & processio.ibid.col.2.lin.86
Relationi vni secundum speciem an duæ secundum speciem correspondere possint.pag.164.col.2.lin.52
Relationis nomine quid sanct. Tho.intelligere dicatur.pa.190.col. 1.lin.92
Relatio & origo an in modo significandi differant.ibid.lin.5
Relatio quoniam actum consequitur,an hypostases distinguere habeat.pag.190.col.2.lin.84
Relationibus personas constitui inquantū sunt ipsæ personæ quid significetur:& quam vim habeat illa verba.cum ista propositione adiuncta abstractum & concretum,&c.pag.191.col.1.lin.25
Relatio subsistens facit distinctionem suppositalem, & quid dictio aliud significet.ibid.col.2.lin.52
Relatio in via sancti doct.an personæ constitutiua sit.pag.193.col. 1.linea.26
Relationes actus notionales consequuntur.pag.192.col.2.lin.48
Relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura quid sit.pa.214. col.2.lin.3
Relatiui specifica ratio quomodò in esse ad aliud consistat.pag.164. col.2.lin.fin.
Relatiuum vnum quonam pacto in alio esse dicatur.pag.204.col. 1.lin.41
Repræsentari distinctè non dicitur res nisi illa conditio repræsentetur:qua formaliter in suo proprio,& essentiali esse constituitur.pag.261.col.1.lin.19
Repræsentatiuum quantum contingit esse:tantum contingit esse ipsam cognitionem.ibid.lin.56
Reprobat aliquos Deus.pag.329.col.2.li.15
Reprobatio quid sit,& quo pacto sancti doct.ratio intentum inferat.ibid.lin.45
Reproborum numerus non est omninò certus.pag.134.col.2.li.25
Res in sacra doctrina dupliciter signa fieri dicūtur.pa.11.co.2.li.44
Res an sit causa finalis in intentione,an in executione.pag.28.col. 2.lin.6
Res diuersorum generum nullo modo comparabiles dicūtur:quando vt sic accipiuntur.pag.31.col.1.li.18
Res perfecta dupliciter dici potest,scilicet simpliciter,& secūdum quid.ibid.col.2.lin.90
Res graduantur ex suis essentijs in perfectione simpliciter nō completiuè,sed radicaliter.pag.32.col.1.lin.26
Res nulla alia à Deo est infinita simpliciter:quāuis secundum quid infinita esse possit.pag.34.col.1.lin.40
Res pro re subsistente:cuius tantùm est esse propriè loquēdo quando sumatur.pag.44.col.2.lin.94
Res vt in speculo voluntario,an in ipso Deo existant.pag.60.col.1. lin.21
Res sunt in Deo propriè vt in causa:metaphoricè autem vt in speculo.ibid.lin.56
Rerum causalitas dupliciter considerari potest, scilicet primo secundum se:alio modo vt est qualitas.pag.85.col.2.lin.81
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant:vt tamen artificiales ab humano.pag.104.col.1.li.95
Res sicut se habet ad esse,ita & ad cognosci.pag.106.col.1.lin.58
Res eadem melior formaliter fieri non potest.pag.140.col.2.li.77
Res eadem potest fieri melior accidentaliter.ibid.lin.81
Res qualibet à Deo facta:adhuc alia meliorè facere potest.ibid.li.85
Res omnis diuina an habeat quicquid inueniri potest infra latitudinem rationis formalis.pag.200.col.2.li.39
Res per essentiam vocatur,quando tres conditiones habet.pa.209. col.1.lin.93
Rerum distinctio seu multitudo est ex intentione primi agentis qui est Deus.pag.222.col.1.li.59
Rem localem præsentem esse in loco, quot modis ex sensibilibus imaginamur.pag.237.col.2.lin.87
Rei præsentia existentis in loco ad locum est duplex,scilicet circunscriptiua,& diffinitiua.ibid.li.92
Re in qualibet duo sunt.s.quidditas,& existentia.pa.369.col.1.li.93
Res cuius species intelligibilis est similitudo:est quod primò intellectus intelligit.pag.385.col.2.lin.62
Rem eandem non contingit melius intelligere si ly melius,actum ex parte obiecti determinet.pag.390.col.1.li.54
Rem eandem melius intelligere cotingit,si ly melius actum ex parte potentiæ determinet.ibid.li.74
Res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis Deus conseruat. pag.442.col.2.lin.91
Res in duplici ordine existunt.quædā sunt quibus creari conuenit per se:quædā verò quibus per accidens cōuenit.pag.443.c.1.li.65
Res omnis naturalis accipiendo rem, vt cōtra cōcursum distinguitur,an habeat causam:ex qua necessariò fiat.pagi.480.col.2.lin.8
Rebus in inferioribus quædam à casu & fortuna facta apparent. ibid.col.2.li.12
Sacra doctrina vt est, vna pro tota scientia theologica sumitur: & supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. pag.4. col.2.lin.3

Sacra do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacra doctrina an sit scientia altioris ordinis quã sint physicę scientiæ & an contineat conditiones speculatiuas & practicas formaliter.pag.6.col.2.lin.67
Sacra doctrina quomodò maximè sapientia inter omnes humanas sapientias existat non solùm in genere sed simpliciter: & quomodò ly simpliciter capiatur.pag.7.col.1.lin.90
Sacra doctrina,quod de Deo proprijsimè considerat:& consequenter secundum,quod est altissima causa:quomodò probetur.ibid.lin.95
Sacra doctrina quando pro doctrina reuelata vt est conclusionum sumi habeat.pag.2.col.2.lin 82
Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei, & beatorum.pag.3.col.1.lin.67
Sacra doctrina credit principia sibi à Deo reuelata.pag. 3.colum.1.lin.70
Sacra doctrina est scientia vna.pag.4.col.2.lin.31
Sacra doctrina omnia considerata an in vna formali ratione conueniant, id est,diuina reuelabilitate.pag.5.col.2.lin.40
Sacra doctrina est dignior secũdum quod speculatiua omnibus speculatiuis:& secundum quod practica omnibus practicis.pagi.6.col.2.lin.62
Sacra doctrina est maxima sapientia inter omnes sapientias humanas non solùm in genere: sed simpliciter. pagin.7. columna.1.lin.89
Sacra doctrina non arguit ad principia:sed ad cõclusiones ex principijs.pag.9.col.2.li.62
Sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius: si eius aliquid concedant.ibid.lin.65
Sacra doctrina disputat soluendo tantùm contra negantes principia:& nihil omnino concedentes.ibid.lin.65
Sacra doctrina congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia.pag.11.col.1.li.1
Sacra doctrina sub vna litera plures sensus habet,scilicet literalem, & spiritualem.ibid.col.2.li.4
Sanctus doctor cur sæpissimè multa dicat,quæ ipse nõ probat.pag.264.col.2 li.90
Sancti si videnr omnia quæ hic aguntur:an vana videatur specialis q.sancti Doct.an sancti videant orationes nostras ad se directas.pagi.408.col.2.lin.27
Sapientia Dei sicut est causa distinctionis rerum: ita & inæqualitatis.pag.223.col.1.lin.7
Sapientiæ nomen quid importet.pag.7.col.1.lin.87
Sapientiæ nomen notitiam ordinatiuam & iudicatiuã quandó que importat.ibid.lin.80
Scibilium limes in vna scientia quid sit.pag.9.col.2.li.22
Scientia physica:seu naturalis dupliciter dici potest,scilicet obiectiuè & effectiuè.pag.1.col.1.lin.73
Scientia vt est intellectualis virtus:quomodò sumatur.pagin.2.col.2.lin.78
Scientiæ absolutæ de ratione: vt distinguitur contra alios habitus: seu virtutes intellectuales est habere conclusiones in principijs vitiales.pag.3.col.1.li 5.
Scientia est duplex.i.subalternans, & subalternata.pa.2.col.2.li.93.
Scientia subalternans,& subalternata,quam euidentiam conclusionum in seipsis habeant & ferè totam materiam scientiarum subalternantium,& subalternatarum.pag.3.col.1.li.16.
Scientiæ subalternatæ,quæ concurrant.pag.3.col.1.li.66
Scientia an virtute in principijs contineatur.pag.9.col.1.li.39
Scientia Dei nullo modo discursiua est.pag.85.col.2.li.14
Scientia Dei est causa rerum.ibid.li.77
Scientia Dei causa est non nisi voluntate adiuncta.pa.90.col.2.li.76
Scientia Dei quæ est prima an necessaria sit.ibid.li.71
Scientia Dei non est variabilis.pag.93.col.1.li.96
Scientia quædam est speculatiua tantùm. quædam practica tãtum: quædam secundum quid practica:& secundum quid speculatiua.pag.94.col.1.li.23
Scientia Dei de seipso est speculatiua tantùm.ibid.col.2.li.3
Scientia de aliis à Deo speculatiua est & practica.ibid.li.4
Scientia Dei dupliciter loqui potest:absolutè & respectu sciti.ibi.li.33
Scientia non omnis infusa specie ab acquisita distinguitur,sicut nec eiusdem speciei cum acquisita.pag.423.col.1.li.15
Scire omnes rationes contra fidem esse solubiles aliud est:& aliud est scire eas soluere. pag.10.col.1.li.23
Scita à Deo contingentia sunt propter causas proximas:necessariò autem relata ad scientiam Dei.pag.90.col.2.li.71
Scriptura diuina vtitur nominibus processionem significantibus: & alia multa ad materiam processionis in diuinis spectantia. pa.143.col.1 li.87
Scripturæ consuetudo attendenda est. in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes.pag 236.col.1.li.1
Semen secundum Sorum nec est actiuum generationis substantialis nec organizationis sed cuiusdam præuiæ alternationis tantũ.pag.485.col.2.li.82
Seminis virtus:aut virtus quæ est in semine an adueniente anima rationali etiam remaneat.& similiter spiritus & quæ erat corporis formatiua,regitiua efficiatur.pag.486.col.2.li.57
Semen humanum: an & quo pacto materiam disponat pro anima ipsa intellectiua.pag.487.col.1.li.76
Semen non resoluitur ex alimento determinato iam ad membra.pag.491.col.2.li.85
Semen est superfluum alimenti.ibid.li.94
Sensus literalis an multiplicari possit.pag.12.col.1.li.10
Sensus vel intellectus quo pacto est aliud à sensibili vel intelligibili.pag.80.col.1.li.28
Sensus proprij obiecti respectu:non est falsus nisi per accidens: sed respectu sensibilis communis & per accidens est falsus. pagi.105.col.1.li.13
Sensus dupliciter capitur:vno modo vt cognoscit res.secundo vt offert superiori potentiæ:& hoc dupliciter.ibid.li.60
Sensus distinguuntur secundum diuersitatem immutatiui exterius.pag.347.col.1.li.63
Sensus sunt quinque iuxta quinque immutatiui species. ibidem.li.76
Sensus nomine rem exteriorem tantùm significamus.pag.364.col.2.li.5
Sensus dupliciter immutari potest ex parte obiecti,& ex parte organi.pag.444.col.2.li.46
Sensus ab angelo vtrinque scilicet ex parte obiecti & organi immutari potest.ibid.li.50
Sensualitas nomen est appetitus sensitiui.pag.363.col.2.li.94
Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ diuisum in irascibilem & concupiscibilem:vt diuersas species.pag.364.col.1.li.21
Sensitiuæ partis vires interiores nõ est necesse ponere nisi quatuor scilicet sensum communem,phantasiam æstimatiuam:& memoratiuam.pag.348.col.1.li 16
Sermones interpretandi sunt semper secundum subiectam materiam.pag.18.col.1.lin.11
Significare quid est:& esse nomen substantiale an idem sit.pag.66.col.2.lin.94
Significare aliquid vt distinctum:seu in ratione distincti dupliciter contingit,scilicet,formaliter,& fundamentaliter.pagi.69.col.1.lin.53
Significare oportet in diuinis in abstracto & concreto non solùm nomina essentialia,sed etiam personalia scilicet,paternitatem & patrem. pag.164.col.1.lin.45
Significari vt res quid:& quid sit significari:vt ratio.pag.165.col.1.lin.23
Significari vt res quædam:est significari vt res singularis in rerum natura.pag.166.col.1.li.5
Signum sancti doctoris:quod radij stellarum diuersos effectus habent iuxta stellarum diuersitatem,quomodò ad propositum faciat.pag.306.col.2.li.70
Similitudo quotuplex sit.pag.25.col.1.li.1
Similitudo ex parte videntis an per aspicientis concurrat ad Dei visionem inquantùm similitudo est.pag.54.col.2.lin.7
Similitudo sancti doctoris an valeat:sicut corpus non potest formam diuersis figuris &c.pag.62.col.2.li.49
Similitudo perfecta in genere creaturarum factibilium an & quomodò detur.pag.229.col.2.lin.89
Similitudo dupliciter ab imagine distingui potest: vno modo, vt præambula adipsam.alio modo, vt subsequens & perficiens ipsam.420.col.1.lin.64
Simplex quo pacto apud theologos & Philosophos sumatur.pag.333.col.2.lin.24
Syndereſis instigatorium ad bonum dicitur.pag 360.col.1.li.4
Syndereſis non est potentia:sed naturalis habitus intellectus respectu principiorum in operabilibus.ibid.lin.33
Singularitas secundum Auerroim an intellectionem impediat accipiendo singulare vt distinguitur contra vniuersale in prædicando: vel vt distinguitur contra vniuersitatem speciei in essendo.pag.330.col.2.lin.63
Singularitas materialis secundum Auerroim intellectionem impedit.ibid.lin.75
Singularia quæcunque sunt per diuisionem naturæ specificæ secundum Auerroim in eis singularia materialia existunt.ibid.lin.76
Singulare cognoscens in causis vniuersalibus an cognoscat singulare inquantum hoc.pag.262.col.1.li.45
Singularia secundum mentem sancti doct. quotuplicia sunt.pag.330.col.2.li.85
Sint dictio,non denotat aliquem specialem modum essendi:sed absolutè sumitur.pag.33.col.2.lin.82
Solus cathegoteumatice non potest addi termino essentiali in diuinis.pag.161.col.2.li.69
Solus multipliciter distinguitur.pag.162.col.1.li.26
Solus pater est Deus.ibid.lin.22
Solus Deus omnia per essentiam suã cognoscit.pag.377.col.1.li.96

Somnijs &

Somnijs & alienationibus à sensibus corporis an magis diuinæ reuelationes percipiantur:& futurorum præuisiones.pag.63.col.1.lin.44
Sophisma figuræ dictionis est quando mutatur, quo in quod.pag.50.col 2.lin.13
Sophisma consequentis an sit:cum dicitur esse principium vitę conuenit corpori inquantum tale.
Sortes an totum compositum significet:& an sit vnum simpliciter siue substantialiter non per informationem:sed per formæ assistentiam.pag.326.col.1.lin.94
Speculatiuum & practicum quomodò sumantur.pag.94.col.1.li.51
Species rerum sunt separatæ.pag.32.col.1.lin.94
Speciem intelligibilem vnius perfectè intellectui an ipsam sit inhærere intellectui.pag.55.col.1.lin.82.
Species plurium repræsentatiua ad obiectum adæquatum vno modo comparatur:ad obiectum verò inadæquatum duobus modis comparari potest.pag.83.col.1.li.7
Species intelligibiles an dentur.pag.254.col.1.li.62
Species per quas angeli intelligunt à rebus acceptæ nõ sunt:sed sciẽs connaturales existunt.pag.254.col.2.li.13
Species aliqua intelligibilis ipsius Dei an ponenda sit.an ipsa essentia substantiæ intellectualis loco speciei intelligibilis repræsentantis Deum tali intellectui sufficiẽter suppleat.pa.2.51.col.1.li.4
Species nulla creata an sit immediatum principium alicuius operationis.
Species impressa angelo à Deo se habet sicut si in oculo esset, naturaliter congenita species alicuius obiecti:pura huius albi.pa.263.col.2.lin.93
Species intelligibiles secundum sanct.doc.an numerentur inter formas naturaliter agentes quæ scilicet,ideò non agunt quia impediuntur.pag.378.col.2.li.6
Species intelligibilis est,qua intellectus intelligit.pag.385.c.2.li.55
Species intelligibilis est,quòd secundario intellectus intelligat.ibid.lin.59
Spiritusſanctus an & quo pacto vt amor,diuinus procedere dicatur.pag.173.col.2.lin.19
Spiritusſanctus quotupliciter sumatur.pag.174.col.1.li.35
Spiritusſancti quæstio cum sit vna:& scita duo quomodò litera sancti doctoris procedat.ibid.li.84
Spiritusſanctus necessariò à filio procedit.ibid.li.pen.
Spiritusſanctus à patre per filium procedit.pag.177.col.1.li.85
Spiritusſanctus pater & filius sunt vnus principium.pa.ead.c.2.li.39
Spiritusſanctus an vt amor vel vt impressio procedat.pag.181.col.2.lin.26
Spiritusſanctus cum sit à voluntate vt à principio: an possit sic & aliter se habere.pag.195.col.2.lin.13
Spiratium principium vt sit an suppositorũ pluralitatem exigat.pag.178.col.1.lin.7
Subsistens quomodò capiatur.pa.319.col.1.li.86
Subsistere dupliciter capitur:vno modo:vt significat tantùm affirmationem essendi in rerum natura:& negationem sustentationis in alio quocũque alio modo subsistere importat quendam naturalem entis modum.pag.249.col.1.lin.67
Subsistere quid faciat,& includat.pag.209.col.8.li.42
Substantia corporea sumpta quomodò: & contra quod distinguatur.pag.16.col.1.lin.pen.
Substantia quomodò per seipsam indiuiduatur: quomodò ex parte accidentium & quomodò per subiectum.pa.154.col.1.li.3
Substantia materialis quomodò per materiam indiuiduatur sub certis dimensionibus tam quàm per proprium & intrinsecum non solùm constitutiuum:sed distinctiuum.pag.154.col.1.lin.9
Substantia intellectualis vt sic,an materialis sit,id est,independens in esse à materia.pag.231.col.1.lin.86
Substantijs quæ apud nos sunt ratio inueniuntur generis seorsum existens in rerum natura absque nobilitate superaddita naturæ. pa.233.col.1.lin.88
Substantia intellectualis quomodò corpus naturaliter vnitum habere possit. & quis modus à sancto doctore exclusus fuerit.pagi.235.col.2.lin.3
Substantiæ an corporibus simpliciter separatæ sint:vel inquantum sunt intellectuales.ibid.lin.51
Substantias per naturales formas immateriales perfectè cognoscere non possumus.pag.400.col.1.lin.46
Snbstantiua prædicantur de tribus personis singulariter tantùm: ita quòd non pluraliter.pag.184.col.1.lin.15
Summum excessus supremi respectum addit.pag.30.col.2.lin.28
Temporale an per se de naturę intentione existat.pag.431.col.1.lin.79
Tempus vtrumque motum angeli mensurans aliud est à tempore mensurante motum cœli,quoniam angeli motus ex eo non dependet.pag.245.col.1.lin.26
Tentare est experimentum sumere:& quotuplex est tentatum.pag.471.col.1.lin.79
Tentare vt perpetratione peccati nocear, diaboli proprium est.ibi lem.lin.96
Theologia an sit scientia & scientiæ Dei subalternata.pagi.2.col.1.lin.78
Theologia nostra dupliciter considerari potest: vno modo secundum se,alio modo vt in nobis viatoribus.pag.3.col.2.lin.37
Theologia beatorum & nostra an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est:& consequenter sunt vna scientia secundum speciem specialissimam.pag.5.col.2.lin.57
Theologia nec est purè practica:nec purè speculatiua,sed est altior comprehendens in se eminentiùs practici & speculatiui rationem.ibid.col.2.lin.87
Theologia ex quibus principijs procedere dicatur.pag.10.colum.1.lin.70
Theologia si ex naturalibus rationibus procedit vt ex extraneis & probabilibus cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est.ibid.col.2.lin.2
Theologia quomodò propter necessitatem & vtilitatem metaphoris vtatur.pag.11.col.1.lin.55
Theologiæ proprium est accõmodare res vniuersaliter ad sacram doctrinam spectantes:vt signa sint cùm fiunt.ibid.col.2.lin.90
Theologia nostra cùm nihil aliud sit, quàm impressio,& sigillum essentiæ diuinæ proprium ad quid se extendat.pagi.6.colum.1.lin.46
Theologia sub se practicum & speculatiuum comprehendit.ibid.lin.33
Theologia est magis speculatiua,quàm practica.ibid.lin.67
Theologia an comprehendat sub se practicũ & speculatiuum per modum aggregationis.pag.5.col.1.lin.75
Theologus quo pacto Philosophorum rationes soluere habeat.pag.9.col 2.lin.81
Terminus relatiui in quantum terminus an sit res absolutaue per hoc nullum oportet ponere correlatiuum.vt alterum relatiuum terminet:nec secundum remnee secundum rationem.pag.72.col.2.lin.27
Termini nomine quãdo intelligatur id,quod relatiuum dicitur, & quod in relatiui diffinitione ponere oportet.pa.73.col.2.li.73
Termini numerales qui sint.pag.159.col.1.lin.16
Termini numerales in diuinis significant illa,de quibus dicuntur solam negationem addendo.ibid.lin.31
Termini mortis angelici cuius naturæ sunt.pag.243.col.1.lin.83
Totalitas triplex,quantitatiua,essentialis,& potestatiua, & eorum differentia.& quomodo distinguantur.pag.337.col.2.lin.37
Totalitas quantitatiua an sit differens habitudo formæ ad totum & partes:quæ in extensione formæ committatur.ibid.lin.44
Totalitas essentialis an formis & animæ per se conueniat,ibidem.lin.84
Trinitas quo pacto impugnetur à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes.pag.148.col.2.lin.76
Trinitatis nomine in diuinis vtendum est.pag.160.col.2.li.91
Trinitatis diuinarum personarum ad cognitionem impossibile est per naturalem rationem peruenire.pag.162.col.2.lin.9
Tripliciter aliqua plura simplici & vno intuitu videri contingit.pag.269.col 2.lin.67
Tristitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus separatis.pag.299.col.1.lin.12
Vegetatiuæ partes sunt tres.pag.346.col.2.lin.43
Vegetatiuæ potentiæ in genere tres esse dicuntur.pag.347.col.1.lin.16
Velle an potest aliquis incipere,quia incipit esse vel cognoscit bonum alterum.pag.115.col.2.lin.pen.
Verbo omnia quæ videtur,non successiuè,sed simul videntur.pag.62.col.1.lin.3
Verbum diuinum quomodò procedat vt res eiusdem naturæ cum Deo:quando ibi intelligere est esse.pag.145.col.2.lin.86
Verbum vt verbum est ipsum intentum in actu interius quod habeat.pag.146.col.1.lin.8
Verbi nomen in diuinis propriè sumptum est personale: & nullo modo essentiale pag.169.col.2.lin.89
Verbum in diuinis an conceptum intellectus significare habeat.pag.170.col.1.lin.92
Verbum Dei quomodò propriè & metaphoricè ponatur.pag.171.col.1.lin.3
Verbi nomen propriè dictum in diuinis est proprium nomen personæ filij.ibid lin.81
Verbo Dei respectus ad creaturas importatur.pag.171.col.2.lin.24
Verbum Dei patris & creaturarum expressiuum est.ibid.lin.67
Verbum Dei eius,quod est in Deo patre est tantùm expressiuum:creaturarum verò est expressiuum & operatiuum.ibid.lin.78
Verbum Dei an ex vi productionis suæ non procedat ex scientia creaturarum:sed diuinæ essentiæ.pag.172.col.1.lin.37.& an verbum sic procedat de scientia solius essentiæ, quod non procedat vt verbum personæ nisi concomitanter.ibid.lin.46

Ver-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verbum Dei quid significet.pag.172.col.2.li.82
Verè,quod est nulli accidit vniuocè sumptum:secus analogicè.pag.
13.col.2.lin.11
Verum & ens conuertuntur.pag.100.col.1.li.77
Verum an in communi cognoscibile importet.pag.ead.col.1.li.92
Veri ratio quomodò entis apprehensionem allequatur.ibidem col.
2.li.48
Veri ratio absoluta prior est ratione boni.pag.101.col.1.lin.50
Verum & falsum sunt contraria.pag.106.col.2.lin.3
Veritatem esse in communi an per se notum sit.
Veritas principaliter est in intellectu,secundario in rebus in ordine ad intellectum à quo dependent.pag.93.col.1.lin.26
Veritas propriè loquendo tantùm est in intellectu componente & diuidente.pag.99.col.1.lin.13
Veritas non solum est in Deo sed ipse est veritas prima & summa.
pag.101.col.2.lin.1
Veritas quæ omnia vera sunt quodámodò est vna, & quodammodò non.ibid.lin.76
Veritas quo pacto est conformitas intellectus & rei. pag. 100. colum.1.lin.1
Veritas intellectus quomodò multiplicetur, & quomodò inueniatur vniuocè in omnibus intellectibus saltem creatis.pag.102.colum.1.lin.24
Veritate diuina omnia esse vera quomodò intelligatur. ibid.lin.88
Veritas nulla creata est æterna.pag.102.col.1.lin.97
Veritas intellectus diuini est immutabilis:nostri autem intellectus mutabilis est.pag.103.col.1.lin.62
Vestigium,quid sit,& quomodò sumatur.pag.218.col.1.lin.5
Vestigio & imagini commune est repræsentare, & quæ differentia sit.ibidem.lin.19
Vestigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur.ibidem.lin.69
Videri aliquid dupliciter potest:vno modo in seipso obiectiuè:alio modo in alio obiectiue.pag.60.col.2.lin.81
Vim duæ in materia intellectionis angelorum à sancto doctore positæ quomodò sustineantur.pag.255.colum.2.lin.51
Vires animæ affixæ organis:& aliæ formæ naturales sunt in materia corporali depressæ;anima verò eleuatur supra totum ordinem corporum vtpotè naturam excedens; quæ est principium formale cuiusque actiui corporei.
Virtus agentis dupliciter augeri potest: vno modo per simplicem mansionem:alio modo per alterius formæ appositionem. pa.57.
col.2.lin.61
Virtus nulla operatiua siue angeli: siue cuiuscunque creaturæ est eius substantia.ibid.lib.18
Vita in hac per rationem naturalem possumus cognoscere Deum secundum quod est in prima omnium causa excellentissima. pa.
64.col.1.lin.5
Vita propriè est esse substantiale:minus propriè verò est operatio.
pag.107.col.2.lin.69
Vita maximè propriè est in Deo.pag.108.col.1.lin.65
Vita diuina sunt omnia in Deo.pag.109.col.1.lin.72
Vita vel viuere tripliciter dici potest.pag.ead.col.2.lin.47
Viuentia propriè sunt illa: quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.pag.107.col.1.lin.86
Viuentium modi sunt quatuor.pag.346.col.1.lin.9
Vltimum & primum in propositionibus generationis ordinem denotant:& quomodò etiam supponant.pag.23.col.2.li.72
Vniformitas virtutis specifica est.pag.44.col.1.li.9
Vnio animæ intellectiuæ ad corpus quid sit:& quomodò etiam naturalis.pag.328.col.2.li.62
Vnio dupliciter capitur,vno modo pro relatione vnionis intra materiam & formam.alio modo pro fundamento illius relationis.
pag.97.col.1.li.78
Vnitas si actus intelligendi existat quid inferatur.pa.200.colum.1.
li.21
Vnitas virtutis in angelo qualis sit, realis scilicet an formalis, an vtraque simul.pag.240.col.1.li.47
Vnitas effectus qualis in angelo existat formalis an numeralis.ibid.
li.61
Vniuersalia physica,mathematica,& metaphysica, quomodò inter se differant.pag.27.col.2.li.56
Vniuersale an ab intellectu nostro primo cognitum sit.pa.391.col.
2.li.48
Vniuersi suprema pars,id est, angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum non secundum quasdã perfectiones simpliciter:sed secundum omnes: magis tamen & minus secundum gradus suos.pag.256.col.2 li.79
Vniuocatio posita à sancto Doctore in quadam sua consequentia, quomodò intelligatur. pag.68.col.2.li.69
Vnum non dicit rationem perfectionis: ac cõsequenter nec vnitas: nec eius species dicunt perfectionem simpliciter formaliter loquendo:sed à perfectione,& imperfectione abstrahunt. pag.32.
col.1.li.68
Vnum an prius enti conueniat,quàm simplicitas & immaterialitas.
pag.49.col.2.li.44.
Vnum supra ens addit non rem aliquam, sed solam diuisionis negationem.pag.50.col.2.li.5
Vnum cum ente conuertitur.pag.50.col.1.li.9
Vnum an supra ens aliquid addat.ibid.li.31
Vnum diuersimodè multis opponitur.pag.50.col.2.li.90
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur, scilicet substantialiter & formaliter.pag.51.col.1.li.43
Vnumquódque secundum,quod est actu operatur. pa.79.col.2.li.15
Volitum est aliquid vt finis:& vt ad finem.pag.111.col.2.li.75
Voluntas pro quo sumatur.pag.110.col.1.li.3
Voluntas est in Deo sic,quòd suum velle est intelligere.ibid.li.25
Voluntas Dei est causa rerum.pag.113.col.2.li.2
Voluntaris diuinæ nulla est causa.pag.114.col.2.li.30
Voluntas quando non pro velleitate,sed pro velle simpliciter sumitur.pag.115.col.1.li.45
Voluntatem Dei semper impleri necesse est.ibid.li.61
Voluntas diuina quibuslam à se voluntis necessitatem imponit, & quibusdam non.pag.118.col.2.li.79
Voluntas Dei omninò immutabilis est.pag.115.col.2.li.93
Voluntas signi à voluntate simpliciter in ipso Deo distinguitur.pa.
119.col.2.li.48
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur.ibid.li.62.
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tanquàm eiusdem terminus.pag.146.col.2 li.1
Voluntas concomitans, & voluntas principians, quomodò vocentur.pag.194.col.1.li.85
Voluntas & natura in causando in quibus differant.ibidem.col.2.
lin.16
Voluntas an verificetur vt productiua ad extra tantùm:an vt ad intra productiua.pag.195.col.1.lin.47
Voluntas in communi dupliciter considerari potest.ibid.li.62
Voluntas an merè naturaliter aliquem actum habeat.ibid.lin.74
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat.pag.195.col.2.lin.50
Voluntas quomodò æquiuocè sumatur.pag.196.col.2.lin.59
Voluntas est in angelis.pag.272.col.1.lin.23
Voluntas angelorum neque est intellectus: neque natura eorum.
pag.273.col.2.lin.33
Voluntas angeli an intellectus esse dicatur.pag.272.col.1.lin.22
Voluntas & liberum arbitrium an vna & eadem potentia secundum veritatem sint.pag.273.col.2.lin.87
Voluntas perfecta an impossibilium respectu esse possit.pag.288.
col.2.lin.21
Voluntas an antecedens velle possit absque consequentis volitione.ibid.lin.62
Voluntas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit.
pag.296.col.1.lin.30
Voluntas coactionis necessitate nihil velle potest.pag.365.col.2.
lin.17
Voluntas an violentari possit:& aliquid coactionis necessitate velle.ibid.lin.48
Voluntas potest aliquid velle ex finis seu suppositionis necessitate.
ibid.lin.96
Voluntas necessitate naturali aliquid vult.pag.366.col.1.lin.2
Voluntas non quæcunque vult de necessitate vult. pag.367.col.1.
lin.penult.
Voluntas an vltimo fini in vniuersali necessariò inhæreat.pag.367.
col.2.lin.79
Voluntas Deum videntis an Deo necessariò inhæreat.pag.398.col.
1.lin.93
Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellecto.pagin.
369.col.1.lin.44
Voluntas mouet intellectum & omnes animæ vires effectiuè.pag.
370.col.2.lin.95
Voluntatis actus ab intellectu cognoscitur.pag.399.col.1.lin.9
Voluntas dupliciter mouetur:vno modo sicut obiectum,alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi.pag.445.col.2.lin.2
Voluntatem vtroque modo mouere.& maximè secũdò,scilicet interius inclinando proprium Dei est.ibid.lin.25
Voluntas dupliciter moueri potest: ex parte scilicet obiecti & ex parte potentiæ.pag.450,col.1.lin.87.
Voluntas etiam dupliciter moueri potest,scilicet ab intrinseco & extrinseco.pag.463.col.2.lin.fin.
Voluntas à solo Deo ab intus immutari potest. pag.464.colum.1.
lin.12
Voluntatem obiectiuè efficaci sufficientia solùm Deus mouet: angelus verò persuasione.ibid.lin.20
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt:non tamen necessitate.ibid.lin.26
Voluntarium an soli Deo notum sit.pag.275.col.1.lin.72

FINIS.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMAE AQVINATIS,

CVM

COMMENTARIIS REVERENDISS.

IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO,

Caietani, S.R.E.tit.S.Xisti,ordinis Prædicatorum Presbyteri, Cardinalis dignissimi,artium & sacræ Theologiæ Doctoris celebertimi.

1. contr. cap.1. INcentio diui Thomæ in hoc proœmio manifestata,& ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduersari videtur prima fronte intentioni meæ: dum textus nouitiis constructus, à me Deorum subuitaribus replendus creditur. Verum, si amoris rationes hic redditas, diligentius discusserimus,aberraßé meum propositũ non videbitur. Nouitiis namque opus hoc conuenire dicitur non ratione facilitatis, aut superficialitatis, aut epilogalis,aut introductorij tractatus,sed ratione sectarum,'superfluitatum, omissæ repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuenti. Vt enim in processu pateret, omnes theologales difficultates, & ex propositis hic distinctè tractantur. ¶ Et quoniam quandoque minus perspicaces ac impares opus hoc fortiùs interpretes, multósq; habuit impugnatores, & sectatores multo plures pareret, si perspicuum fieret: necessarium fore duxi,profecturis in theologia exponere opus hoc: & non maiora, sed posteriora, & modernis minus nota apponere, iuxta mei vires ingenij: id omnes monens, vt dictorum tantum rationes videant, atque examinent: & sic acquiescant vel refutent. Non enim tanti sum, nec sic arrogãs, vt meam proponam auctoritatẽ. Sed eatenus dico hic & vbique,quatenus reddita ratio testatur. Propterea vbi defecero, correctori vt adiutori gratias ago. Verba quoque erroris, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorum huiusmodi, non contra personas, sed contra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solidæ sunt vel apparent, interpretanda esse volo:quoniam personis nullo pacto, opinionibus verò non nisi vt dissonãt, aduersari intendo.

a ¶ *Super quæstionis primæ Articulum primum.*

*vt symbolicis. IN titulo huius primi articuli tres terminos nota. Primo ly necessarium : dupliciter enim sumitur quinto metaphysicæ, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secundo modo. ¶ Secundo ly physicas disciplinas. Dupliciter namque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idem est, obiectiue : & sic est vna pars scientiæ distincta, sexto metaphysi. contra mathematicam & metaphysicam. Et effectiue : quia secundum se nata est esse à principio naturali scientiarum : id est,lumine intellectus agentis:& sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito,vbi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. ¶ Tertio ly aliam doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidem : quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

a ¶ In corpore huius duæ conclusiones responsiuæ quæsito affirmatiuæ. Prima est, Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem acceptam de multis,quæ humanam rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem,de his quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt.

¶ Antequàm probentur conclusiones, ad euidentiam distinctionis & sufficientiæ conclusionũ, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentiles, capitu. tertio. Duo sunt genera cognoscibilium de Deo principaliter:quædam demonstrabilia : quædam non nisi per reuelationem cognoscibilia. Ista sunt trinitas personarum, incarnatio nobilis promissa, incarnationis & redemptionis mysteria.Illa verò sunt, Deum esse vnũ,immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantum, posita est prima conclusio: ratione verò demonstrabilium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto metaphysic. Necessariũ est ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse.In prima conclusione sumitur necessarium primo modo, in secunda secũdo modo. ¶ His præhabitis probatur prima conclusio ex litera. Ordinatum ad Deum vt finem, ignotum ratione naturali, conseq uendum tamen propria intentione & actione,eget supernaturali discipli na, qua finem cognoscat; & operationes in illum dirigat:homo est huiusmodi : ergo. Probatur minor ex 64.capit.Isai.

22 c. q. 2. art. 3. & 4. Et 1. prolo. art. 1. & 1. contr. ca. 4. & 6. Et veri. q. 14. art. 11.

¶ *Num sacra doctrina ad humanam salutem necessaria sit fides, vel theologia.*

CIrca hanc conclusionem dubium sta tim occurrit, quid intelligitur hic nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. Si fides, sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quod idem bis quæreretur. Nam in secunda secundæ, quæstio.6. articu.tertio,quæritur,an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutẽ.Secundum est quòd æquiuocè sumitur sacra doctrina in hoc & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absque theologia non sufficeret ad salutem hominis : quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd ista doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas verò consequentis & ex se patet,& ex ratione in litera assignata conuincitur:quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere. ¶ Ad hoc dicendum est, quòd sacra doctrina neque sumitur pro fide, vt distinguitur contra theologiam : neque pro theologia, vt distinguitur contra fidem: sed sumitur pro cognitione à Deo reuelata sine formaliter, siue virtualiter, vt habet rationem disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo à ratione creditæ, & scitæ.

PROLOGVS.

QVIA catholicæ veritatis Doctor, non solum proiectos debet instruere : sed ad eum pertinet etiam incipientes erudire (secundum illud Apostoli 1. ad Corint.3. Tanquam paruulis in Christo,lac vobis potum dedi,non escam,)propositum nostræ intentionis in hoc opere est: ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundum quod congruit ad eruditionem incipientium. ¶ Considerauimus namque huius doctrinæ nouitios, in his quæ à diuersis conscripta sunt, plurimũ impediri. Partim quidem propter multiplicationem inutilium quæstionum, articulorum & argumentorum. Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum,non traduntur secũdum ordinem disciplinæ: sed secundum quod requirebat librorum expositio, vel secundum quod se præbebat occasio disputandi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionẽ generabat in animis auditorũ. ¶ Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes,tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea,quæ ad sacram doctrinam pertinent, breuiter ac lucide prosequi, secundum quod materia patietur.

QVAESTIO PRIMA,

De sacra doctrina,qualis sit,& ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.

QVIA intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur,necessarium est primo inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quæ se extendat. ¶ Circa quod quærenda sunt decẽ. ¶ Primò de necessitate huius doctrinæ. ¶ Secundò, vtrum sit scientia. ¶ Tertiò, vtrum sit vna, vel plures. ¶ Quartò, vtrum sit speculatiua, vel practica. ¶ Quintò, de comparatione eius ad alias scientias. ¶ Sextò, vtrum sit sapientia. ¶ Septimò, quid sit subiectum eius. ¶ Octauò, vtrum sit argumentatiua. ¶ Nonò, vtrum vti debeat * metaphoricis locutionibus. ¶ Decimò, vtrum scriptura sacra huius doctrinæ,sit secundum plures sensus exponenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum sit necessarium præter physicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationem sunt, homo non debet conari, secundum illud Eccles.3. Altiora te ne quæsieris. Sed ea,quæ rationi subduntur,sufficienter tradũtur in physicis disciplinis : superfluum igitur videtur præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi. ¶ Præterea doctrina non potest esse nisi de ente : nihil enim scitur nisi verum quod cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in physicis disciplinis,& etiam de Deo : vnde quædã pars philosophiæ dicitur theologia siue scientia diuina,vt patet per Philosophum in 6.metaphy. Non fuit igitur necessarium præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

¶ SED CONTRA est,quod dicitur 2.ad Tim.3. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam.Scriptura autem diuinitus inspirata,non pertinet ad physicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inuentæ.Vtile igitur est præter physicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

CONCLVSIONES.

1 *Necessarium est ad humanam salutem consequendam doctrinam quandam per reuelationem esse de multis, quæ hominis intellectum excedunt.*

2 *Necessarium est præter scientias lumine naturali acquisitas, esse doctrinam per reuelationem de his, quæ lumine naturali inuestigari possunt.*

¶ RESPONDEO dicendum,quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinam præter physicas disciplinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quẽdam finem, qui comprehensionẽ rationis excedit, secundum illud Isai. 64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus,qui suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutem,quòd ei notã fierent quædam per reuelationem diuinam,quæ rationem humanam excedunt.

¶ Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia veritas

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prouenit à Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Et de hac dicitur in conclusione hac, quod est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit à ratione credendi & sciendi, & à ratione reuelari formaliter, id est, in scipso, & virtualiter, id est, in suis principijs: ideo hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullam horum licet determinate descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quærere inferius in secunda secundæ: quia hic de doctrina, ibi de credere & vniuerse sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia vt distinguitur contra fidem sit necessaria, sed quòd theologia vt abstrahit à fide & scientia, sit necessaria ad salutem. quod constat esse verum propter rationem in litera assignatam. Nec vale, fides sufficit: ergo theologia non requiritur. Tum quoniam in fide claudit theologia (vt hic sumitur) sicut anima in homine. Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum decimoquarto, de trinitate, non solum nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandem. Et vere sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit à Deo infundente inclinationem ad credendum, est tamen ex auditu per verbum Christi, quo ad credibilia: vt ad Roma. 10. habetur in litera: & à sanct. Thoma & sic Theologia clauditur in fide, vt gignens eam. Et si inferatur: ergo quilibet fidelis adultus explicite credens, & cætera, est theologus: dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid, & cætera, scilicet secundum principia, &c.

¶ Num finis vltimus animæ nostræ sit naturalis nobis, supernaturaliter tamen consequendus, vel supernaturalis.

Circa hanc partem est aduertendum, quòd Scotus in prima quæstione prologi primi sententiarum, nec à conclusione, nec à ratione discordat: sed à causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea, quantumcumque perfecte nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquam cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finem: quia extra naturalium latitudinem est tam finis quàm illa animæ ratio. Ipse vero tenet illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autem finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primo authoritate Augustini in libro de prædestinatione sanctorum. Proinde posse habere fidem simpliciter posse habere charitatem naturæ est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundo ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem diuis supernaturalem: ergo est ei naturalis. ¶ Tertiò ex ratione naturalitatis. Potentia comparata ad actum aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: nec est ibi aliqua supernaturalis: ergo intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad visionem Dei seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuam declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actum, aut repugnat tali actui, aut naturaliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo, violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem verò negatiuam declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressiuum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia vero probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem statum & præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quàm ad agens: nec aliqua est in rerum natura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra huius hanc articulum dicimus. Vocatur autem potentia obedientialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potentiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem politicam & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit, quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. ℣ Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autem modum potentiæ: & ideo primum est verum in proposito, secundum verò falsum. Potentia si quidem illa obedientialis ad fidem & claritatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, non autem in natura leonina, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. ℣ Ad secundum negatur antecedens. ℣ Ad tertium verò negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiuæ, & quo ad partem negatiuam: supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potentiam ad actum, quoniam sunt quidam actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gratia, gloria & alia huiusmodi: vt in alia quæstione patebit.

Cõment. ¶ Secunda autem conclusio probatur: disciplina quæ communius, citius & tutius pertenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium est homini necessaria: disciplina reuelata est huiusmodi: ergo. Omnia patent in litera & diffusius in primo contra Gentiles, capitulo quarto.

¶ In responsione ad secundum, aduertendum quod argumentum erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo non restat aliquid scibile per doctrinam reuelatam, & consequenter non est necessaria. Consequentia prima probatur: quia nihil scimus nisi verum, quod cum ente conuertitur. Antecedens verò patet sexto metaphysi. & inductiue. ℣ Ad hoc autem duplicitèr respondeti potest secundum quòd antecedens dupliciter distingui potest. Primo sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel non secundum omnia, sed abstractibilia tantùm à sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas: in primo sensu est falsum, in secundo verum. Secundo sic, Omne ens omni modo, vel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumen intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. Quamuis autem vtranque responsionem argumenti recipiat, placuit tamen autori secundam responsionem adhibere, non primam explicite: tum vt ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio tam in corpore articuli in prima cõclusione habebatur.

Annot.

¶ Num diuersa ratio cognoscendi sive modus eandem conclusionem inferat necessitatem scientiæ cum distinctione.

Verumtamen Scotus in primo, quæstione prima prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eò quòd secundum eam non saluatur necessitas theologiæ: quam argumentum infringere intendebat. Probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda: ergo non saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à re assignata: quoniam ex quo illa conclusio, terra est rotunda, est scibra per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatem modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti comitatur: computiendo tamen quandoque identitatem alicuius modo alicuius conclusionis, si ad æquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium, si inadæquata est: vt inferius articulo tertio patet. Vnde eadem res sub diuersis rationibus cognoscendi accepta, diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendo, quòd est diuersa ratio cognoscibilis implicite infinauit alienitatem quoque cognoscibilium: quam sam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicite non habearur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicite tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & non in omnes, sic theologia alio lumine & eadem veritates, quas aliæ scientiæ, & alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic quoniamdum Astrologia quamuis coincidat quo ad materiam in aliquam conclusionem physicam: quia tamen alio lumine & consequenter alias veritates considerat, est non solum diuersa, sed necessaria scientia: sic & theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

3. dist. 33. q. 1. artic. 2. q. 4. & 1. sent. prol. artic. 3. q. 2. Et veri. q. 14. art. 9. 3m. Et hoc tri. q. 2. arti. 2.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum Secundum.

In titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo ly scientia. Secundo ly sacra doctrina. Scientia enim sumitur hic proprie, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum.) & habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principijs. Et quoniam talis sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis: consequens est quod ly sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, vt est conclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam stultum videtur quærere, an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cum constet principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolute, vt in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita quòd sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probationis necessarium, quo ad conclusiones suas, habeat rationem scientiæ, an non: sed opinionis, & cætera. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur vere scitis iuxta doctrinam secundi posteriorum.

Annot.

¶ In corpore propositæ conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundò modificatur conclusio responsiua. Tertiò deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: subalternans & subalternata ex primo posteriorum. Differentia inter has est, quòd subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata verò ex principijs notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

Cõment.

¶ Circa

An nat. ¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam vide quòd ex propria ratione scientiæ absolutæ nascitur hæc differentia assignata in litera: & propterea tanquam prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam discipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scito igitur quòd de ratione scientiæ absolutè vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales est habere conclusiones visibiles in alio, id est, in principijs: quoniam omnis scientia ex principijs oritur necessario. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in scipsis, sed actum habitu principiorum. verum in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex & in principijs, immediatè est, absque alio medio habitus subalternatæ vero conclusiones visibiles sunt ex & in principijs per se notis mediate, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt tales subalternæ, non subalternæ vt sic. Puta quòd vna dicat qualitatem alterà propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc namque est conditio subalternationis quo ad obiectum, illa verò subalternationis quo ad principia, grata materiæ, vt infrà patebit. Essentialis ergo, omni scientiæ propriæ dictæ, id est distinctiuæ, est habere conclusiones visibiles non in & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur quinque. Primo, quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionum. Et vt dicunt primo posteriorum. Non esset non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, non curando modo, actu vel potentia. Secundo, quòd scientia subalternata est scientia ex continuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternans. Quarto, quòd scientia subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum mediy: quia scilicet medium in subalternante immediate fungitur principijs per se notis, subalternatæ vero mediate, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quinto, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expressè dicitur, dum in corollario ponitur fides de principijs, & in distinctione ponitur lumen superioris scientiæ deciditem. sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione ex qua habet subalternata quòd sit scientia. Fides verò est eorum habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, puta per se hui, non geometræ. Est autem vnum hic aduertendum, quòd in prima & essentiali condione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primum est ineuidentia in se cum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentiæ in se: sed primum horum est formale, & consequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa ineuidentia cum visibilitate in alio absque mediatione, nisi minus subalternaretur illiquia vt iam patet ex dictis penes illum modum euidentiæ est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quòd non oportet principia subalternata ex formali ratione subalternationis habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones inuisibiles & visibiles.

Cõment. ¶ Conclusio modificata est, Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum. Probatur. habitus acquisitus ex principijs notis lumine scientiæ Dei & beatorum est scientia subalternata illi: Sacra doctrina est huiusmodi ergo.

¶ Corollarium est. Sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalternationis artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo &c.

1 *Num Sacra Theologia sit scientia.*
2 *Num Sacra Theologia sit scientia subalternata scientiæ Dei.*

Circa hunc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes scilicet & quòd theologia est scientia: & quòd est subalternata scientiæ Dei. ¶ Contra quidem primam partem multiplicitèr arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic à Capreolo ex conditionibus ipsius scire & demonstrationis assignatis primo posteriorum, & sexto Ethicorum. ¶ Ex parte obiecti: quia scientia est de necessarijs: ista est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientiæ est superior habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tum quia sciens scit se scire: tum quia scientia est virtus intellectualis. ¶ Et si dicatur quòd theologus scit se scire ex suppositione: sciliçet si articuli fidei sint veri: ergo inquit Aureolus ista est scientia consequentiarum & non consequentium: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum, non rerum. ¶ Ex parte modi: Sacra doctrina, inquit Scotus in tertio sent. distinct. vigesima quarta, quæstione prima, non est tradita per discursum syllogisticum, sed omnibus æquè attentibus, ita quòd non vni propter aliud: ergo. antecedens manifestatur quia literæ arguntur primæ ad Corint. decimoquinto, & à doctoribus. Nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probantis, aut probatæ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ: quòd in scientia non contingit. ¶ Ex parte demum subiectifides & scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem: & quæstione tertia, prologi primi. ergo.

¶ Contra secundam autem partem seu minorem allatæ rationis multiplicitèr arguitur impugnando duo. Primo directè statem theologiæ nostræ à theologia Dei & beatorum. Secundo, quod distinctio illa, quæ est inter eas qualitercunque sit, non est distinctio cum repulsis conditionibus ad subalternantes & subalternatam. Sextus igitur in primo sententiarum, quæstio. prologi, dupliciter impugnatur contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi vna formaliter: igitur nulla est subalternata. antecedens patet, quia deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de eisdem veritatibus prima impossibile est esse subalternantem & subalternatam: quia vbi illa desinit, hæc incipit: istæ sunt de eisdem ergo: Hæc duo mouima simul ab Aureolo innouata sub alia forma sic, subiicitur subalternatæ addit ad subiectum subalternantis: sed subiectum theologiæ nostræ non addit ergo. Contra secundum autem Scotus ibidem & in tertio vbi supra dupliciter arguitur. Scientia subalternata dependet à subalternante vt à causa: ista non dependet sic à scientia beatorum ergo. Probatur minor: causa scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectum, vel lumen: quorum nullum est scientia illorum. Præterea subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: istæ non sunt compossibiles ergo. Probatur minor: quia sequeretur quòd idem esset simul comprehensor & viator. Demum contra idem arguit Durandus, subalternata dicit propter quid, & subalternata quia: istæ non sic se habent ergo. Probatur minor: quia theologalia non habent propter quid, & subalterna, idem dicimus nos & beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem &c.

Ad primum,

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, quòd theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si consideretur secundum se, sic proculdubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quo ad euidentiam, cum ex eius continuabilitate scientiæ rationem indiat, dum procedit ex principijs secundum se notis lumine beato: & contra hoc pauca, aut nullæ rationes militant, quoniam primæ rationes infringunt theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundæ verò, non esse subalternatam totaliter, non quo ad aliquid. Si autem consideretur vt in nobis viatoribus, sic difficultates mox emergunt. Et putatur quòd etiam apud sanct. Tho. sic accepta non sit scientia nisi æquiuoce, vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata nisi secundum quid, scilicet quo ad euidentiam. & si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio. Verum mihi videtur aliter esse interpretandum sanct. Tho. quo ad secundum præcipue punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quòd theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit scientia, vera quæ pars potest sine intellecta dici, & quod non est scientia: scilicet non habet scientiæ rationem perfectam: quia non vere scit qui non potest resolutre in principia euidentia: & hoc intendit vbicunque hoc inuit: & quòd est scientia imperfecta ratione status ex essentia scientia enim imperfecta non est extra latitudinem scientiæ: & hoc affirmatiue hic litera. & ne daretur occasio male intelligendi, cum fuisset tantum qu æsitum, verum esset scientia, responsum est affirmatiue cum aduersatiua subiuncta, vt complera responsio esset cum conditione specificante. & non absolute. non enim probatur quòd est scientia, sed quòd est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

Ad secundum,

¶ Quo ad secundum vero punctum de subalternatione, videtur mihi quòd de subalternatione simpliciter intendat litera. Tum quoniam de tali distinctione ante conclusionem. Tum quia vt patet ex dictis, subalternatio quo ad euidentiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendum arbitror quòd theologia nostra secundum se, est vere scientia simpliciter subalterna: vt in nobis vero viatoribus, est scientia imperfecte, sed simpliciter subalterna. Tu autem nonitie cum dispuras, cane ne fallaris pro eadem accipiens theologiam secundum se, & theologiam nostram secundum se: hæc enim valde differunt. quoniam theologia secundum se est scientia, quam nata est parere deinde secundum se & hæc est theologia, quam Deus de seipso habet: sed theologia nostra distinguitur sic ly nostra, demonstret humanam naturam simpliciter, in theologia beatorum & viatorum: non oportet autem distinguisi ly nostra demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundum se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifestè loquitur de theologia nostra vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidem ei secundum se oriri ex principijs notis secundum se lumine superioris scientiæ, &c. Secundum est: quòd quia omnia nostra translata in Deum seclusis imperfectionibus transferri intelligantur: consequens est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis non quo ad discursus imperfectiones: & quod subalternata, non quo ad discursus demonstrationum principia subalternæ: sed quo ad euidentiam illorum & certificatem notitiæ eorum in aliis, transferatur in Deiscientiam hæc per hoc non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint conclusiones Theologiæ beatorum, sed sat est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ beatorum. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principijs perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei vt principijs non in se euidentibus, sed in scientia Dei & beatorum, consequens est quòd habet essentialem conditionem constituiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & beatorum: & quod habitus per se principiorum citra est scientia diuina, habitus vero per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiam & inuidentiam negatiuæ. & quòd sint compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumen diuinum absolute est per se ratio formalis huius potitiæ: inquantum scientifica est. Lumen autem diuinum obumbratum est per se ratio assensiue fidei, quæ per ac-

Universidad de Deusto
Biblioteca

eidens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autem acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi, Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositum contra primam partem inductas sigillatim propter nouitios respondendo dicitur.

Ad ar. 1.

b ¶ Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, ex subsunt hinc scientiæ, sunt necessaria, quem admodum & ex Deo sunt necessaria, vt in quæstione decimaquarta patebit.

b

¶ Ad secundum verò iam patet, quòd ista scientia est ex per se notis, id est euidentibus mediate, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notis: vel ex his quæ per illa fidem sumpserunt: habitus quoque per se principiorum huius scientiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidens, id est fide, quæ dici potest altior scientia quo ad aliquos modos, licet non quo ad euidentiam.

3 *Infrà ar. 4. Et 1. prolo. ar. 1. 2. 3. & 4. ca. & 5. 2.*

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd theologus fuit se scire non conditionaliter, sed absolutè: hoc autem non est scire illationes easdem, sed illata ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali incuriositate, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia subalterna vsque ad non continuatur subalternanti, non est virtus intellectualis, sed habitus virtutis intellectualis, & ideò spectat ad eandē virtutis speciem, scilicet scientiam.

¶ Ad quartum quod est Scoti negatur antecedens: quoniam in sacra scriptura traduntur demonstrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quòd omnibus assentiamus eæ quæ seu eodem modo: quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem de quibus scilicet est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cum dicitur quòd æque assentimus probatis & simpliciter propositis, respondetur. si omnia simpliciter credenda proponerentur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei, sed quo ad nos non esset scientia, sed fides: & non solum æque, sed eodem modo assentiremus omnibus: verum quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, extera autem vt ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æque assentimus conclusionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina toleratur: & propterea est scientia non solum in se, sed quo ad nos imperfecta tamen.

¶ Ad vltimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis scientia autem de conclusionibus.

¶ Ad argumenta verò contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo ad æquata non potest esse nisi vna, inadæquata verò potest multiplicari: talis autem est theologia. Vel dicatur & melius quamuis in idem recidat, quòd antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectum, vt in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti virtusque theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti vt obiectum est in vtraque theologia: quoniam Deus vt clare visus obiicitur beatis. Deus autem vt reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione, obiicitur theologiæ nostræ absolutè sumptæ.

Ad ar. 1.

¶ Ad secundum dicitur, quòd theologia nostra & beatorum non sunt de eisdem veritatibus: prout manifestè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest quod subiectum theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum theologiæ beatorum accipiendo subiectum nostræ theologiæ pro toto aggregato ex subiecto vt re & vt obiecto: sic enim subiectum est Deus reuelatus. Reuelationem autem constat addere differentiam accidentalem. At si pernicitate ex parte obiecti vt res est additionē talem quis exigat in subiecto subalternante, negatur assumptū vniuersaliter: licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur primo posteriorum, sed docetur ibidem quòd vna scientia non descendit in aliam nisi subiectum sic sub subiecto simpliciter vel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum vt res, est omnino idem vtrobique. & vt obiectum huius est sub obiecto illius.

¶ Ad reliqua verò obiecta contra secundum punctum dicitur, quòd ista scientia dependet à theologia beatorum vt à lumine: & quòd sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul viator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisuit in via. Alio modo non solum propter exinfionem dicunt, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum sortitur.

¶ Ad vltimum Durandi negatur theologales conclusiones non habere propter quid qui quid sit de principiis. Et si idem propter quid nos & beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sint euidentia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid proprie. Nulla namque est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum tertium.

Annot.

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: ly enim sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologically vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hic non quæritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundum speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis &c. Nihil enim refert ad propositum quid quisque sentiat. Sat est hic discutere an theologia sit scientia vna secundum speciem specialissimam, an non, sed sit diuisibilis in multas species: & vt mathematica diuiditur in geometriam, arithmeticam &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

1

¶ Præterea, in sacra doctrina tractatur de Angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum: huiusmodi autem ad diuersas scientias physicas pertinent: igitur sacra doctrina non est vna scientia.

¶ SED CONTRA est, quòd sacra scriptura de ea loquitur sicut de vna scientia. dicitur enim Sapien. decimo, Dedit illi scientiam Sanctorum.

CONCLVSIONES.

¶ Cum omnia considerata in sacra doctrina sub vna formali ratione diuinæ reuelationis considerentur, tam vnam scientiam esse sentiendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, sacram doctrinam vnam scientiam esse. Est enim vnitas potentiæ & habitus consideranda secundum obiectum: non quidem materialiter, sed secundum rationem formalem obiecti c: puta homo, asinus & lapis conueniunt in vna formali ratione colorati, quod est obiectū visus. Quia igitur sacra scriptura consi-

7

tia verò probatur. Omnia considerata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

Annot.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationem formalem obiecti in scientia, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primo terminat actum illius habitus & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quæ est medium in prima demonstratione, vt entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in metaphysica, cum materia intelligibili tantum in mathematica, & cum materia sensibili, non tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum fumenda est ex diffinitione duorum generum, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim quòd formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet quòd habeat & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse reali, & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponantur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ namque sunt differentiæ & species passibilis qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor &c. Illius verò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile. Illius differentiæ sunt constituiuæ rerum obiectarum, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis. Ille rursus constituunt subiecta, istæ passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatum secundi modi per se seu passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunque diuisionem sensibilis qualitatis, sed solum secundum illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo quod sensibile, per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis: pura talitet immutationis esse sensus &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionem sensibilis inquantum sensibile: ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quòd hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt constituiuæ entium in suis generibus realitus: sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vndè illæ intrinsecè constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis vt speculabile est per propias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diuersitatem modi abstrahendi à materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, & mobilitatem, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individuationis conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autem sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniam scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem sensibilis vt scibilis quòd vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantum speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & silbis adiunxeris quod differentiæ scibilis vt sic, sunt ipsæ rationes formales obiecti

obiecti scibilis vt obiectum est, de necessitate sequitur quòd vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res feruntur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum: id est luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur considerari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera.

1

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsam rationem: secundum circa ea antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt si gillatim absoluenda ordine proposito.

d 370

Annot.

¶ Circa rationem igitur litteræ dubium occurrit: quia in æquiuocationem cecidit: quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti vt res est (vt patet ex eius probatione in visu: assumitur namque coloris ratio pro ratione formali visibilis: coloris autem ratio est ratio formalis visibilis inquantum res, vt patet). Probatio vero consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti vt obiectum est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergo manifestè committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt res subsumendo rationem formalem obiecti vt obiectum.

¶ Ad hoc dicitur, negando assumptum: Quoniam antecedens supponit indistincte pro ratione formali obiecti siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestatum quo ad rationem formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito magis ratio obiecti vt obiectum subsumpta est, quàm ratio obiecti vt res tum quia ratio obiecti theologici vt res adhuc non est assignata, sed in articulo septimo discutienda erat: talis vero est assignata & in primo & in secundo articulo. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciem specialissimam obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

¶ Num ratio formalis obiecti vt obiectum est, & illius vnitas, & eiusdem formalis ratio vt res est, conuertibiliter se inferant vt subiectum & passio.

SEd contra responsionem insurgit maior difficultas: quoniam si verum est quòd ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur quod theologia beatorum & nostra conuenient in vna ratione formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia secundum speciem specialissimam, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedentis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatur sequela sic, Ita theologiæ conuenient in ratione formali obiecti vt res, quia Deitas est ratio formalis vtrobique: ergo in ratione formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti, quòd communicent in vnitate passionis illius: quoniam inseparabilis est passio à subiecto. Ad hoc dicitur, quòd illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. verissima est, sane intellecta: scilicet de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatam non oportet connoti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet vna tantum ratio formalis adæquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans abstrahendo ab euidentia & inuidentia: & lumen diuinum inuidens: & primum est ratio sub qua theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea eum vnitate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius vt obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo quamuis deitas conueniat cum illa ratione ad æquata, & mutuo se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullam earum determinate infert, sed infertur à singulis: valet enim Deus, sub ratione deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidenti: aut ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt fias radicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales (sepius nominatæ) se habeant conuertibiliter, vt subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu vnitatis, ita quòd si altera vna est vnitate specifica specialissima, altera quoque sit sic vna: & si altera est vna genere, quòd reliqua quoque sit vna genere, imò totum oppositum in pluribus apparet. Nam in obiecto metaphysicæ ratio minus est vna entis quàm genere: & tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est vna secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent vnitatem generalem vt res, & speciei athomæ vt obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est vna secundum speciem athomam, & ratio obiecti vt sic est vna secundum genus, vt in proposito contingit de deitate & lumine diuino. Et merito oppositio modo obiectum theologiæ se habet ad obiecta prædictarum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitum est. Consonat quippe rationi, vt rei species infinita excedat species obiecti finitas: quamuis ad æquatur generi. Posset quoque dici, quòd ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationem rei. Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non conuertitur, sed infert rationem formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed deitas & lumen diuinum sic non conuertuntur: sed tale lumen infert & claudit in se deitatem: non autem econuerso. Et ideo licitum fuit etiam sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc claudituir illa.

4 *Infrà ar. 5. c. Et 1. prol. ar. 3. q. 1. Annot.*

¶ Circa antecedens est dubium, habens campum valde magnum, de vnitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oportuerat de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hic quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, vbi potentiæ per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idem est enim de actu & habitu iudicium quo ad hoc.

¶ Num omnia considerata in sacra doctrina conueniant in vna ratione formali diuinæ reuelationis: & ideo vna ex hoc sit scientia.

Circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet omnia considerata in sacra doctrina conuenire in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primo contra ipsam vt applicatur ad intercludendum vnitatem specificam theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo libro diuinæ suæ theologiæ, reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio. ¶ Deinde arguit Aureoli: Lumen diuinum se habet ad theologiam vt intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo non est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio non est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset vna scientia: ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vltra prædicta scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primo vt infundens ad infusum: sic enim causa efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo vt ratio seu modus cognoscendi obiecti, sub quo seu qua attingantur res reuelatæ à cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ meæ: quoniam ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alij geometræ sciunt. Sed in theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas theologiæ inferitur in litera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo superius exposito.

¶ Et ex his patet facile responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis, obiecti vt res, excludendis rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantum: sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda verò eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solum est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab vno præceptore vt sic possint plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti vt obiectum est, sed vt infundens tantum, &c.

a ¶ Super quæstionis primæ Articulum quartum.

Comen.

IN titulo notandum est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetibili, vel potentiæ exercitiue, dicente Aristotele 2. Ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus non vt scientes simul sed vt operantes, &c.

¶ In corpore duæ conclusiones. prima est. Theologia nec est pure practica, nec pure speculatiua, sed altior, comprehendens in se eminenter rationem practici & speculatiui.

¶ Antequam conclusio probetur ad euidentiam sensus conclusionis scito, quòd practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primo diuidentes scientiam in communi: sicut nec visibile & auditibile sunt differentiæ primo diuidentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus primo diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia primo diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita

Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuiditur in specularium & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionem, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duabus simulari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiue. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranque in se conditionem comprehendit, altiori modo quàm sint in rebus finitis, eo quòd dispersa in inferioribus, vnite perinueniuntur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec auditus, &c. ita præter scientias specularias & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica, sed eminenter continens vtranque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum faciant aliteratem, quæ est differentia subiantialis, sera tamen doctrina vna existens comprehendit vtrunque, vepote scientia altioris ordinis.

Coment. ¶ Probatur igitur conclusio in litera sic. Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias specularias & practicas: ergo ipsa est altior, comprehendens sub se vtrunque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergo. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergo.

Annot. ¶ Aduerte hic pro claritate literæ tria. Primum circa probationem consequentiæ ex antecedente probato: quòd illa probatio est optima, & à potiori & non per locum à simili. Cum enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quoniam vtraque est de Deo inquantum Deus: & hæc ab illa dariatur sub illius luminis propria quamuis parua participatione) consequens est quòd vnitas illius vnitatem illius, & altitudo illius qua ad vtrumque genus extenditur altitudinem illius inferat. Et propterea ly sicut, in litera pro probatione apposium, non dicit puram similitudinem, sed assimilationem propelj exemplari ad proprium exemplar, &c.

¶ Secundum est quòd media in litera posita sic se habent, quòd hæc doctrina ideo comprehendit sub se vtrumque, scilicet speculatiuum & practicum, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideo, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideo, quia est imitatio propria scientiæ qua se, & cætera Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly, vnde licet in scientiis: potest enim elici alia ratio ad probandam eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si assertio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso, vt dicitur in primo posteriorum: cum ex antecedente habeatur vnitas rationis formalis in theologia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarum: & constet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate seu vnitate rationis formalis theologiæ, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

Coment. ¶ Secunda conclusio est. Theologia est magis speculatiua quàm practica. Probatur dupliciter. Primo, Agit principaliùs de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundo sic. Agit de actibus humanis propter Deî speculationem: ergo. probatur antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

Annot. ¶ Circa prædicta aduertenda sunt duo. Primum est quòd hæc interpretatio primæ conclusionis non est ficta aut noua, sed in corpore articuli insinuata, vt patet diligenter ponderanti quid importat dicere quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excluditur eadem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propterea non comprehenderet sub se vtrumque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei addacta esset inlitera? *Et* vt omnis bonum eruditus fariasis, videant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 2. articul. 6. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quanto est altior ratio, tanto ad plura se extendit vna existens. Et asserit alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cum ergo ista scientia sit dignissima: vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis tenebris inuolui opus est eum, qui alterer interpretatur eam comprehendere vtrumque quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus communis ad sensus proprios: & ideo non diuersificari ex differentiis obiectorum earum, vepote altioris ordinis. Et tangitur vtraque ratio hic assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, qui est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrumque, stat quod sit formaliter vtrumque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exlectiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus quàm auditus, sensus esset quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si aliqui sanctus Thomas dicit quòd est simpliciter speculatiua, & secundum quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis communicant tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergo speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundum quid, & non absolute, ne deme intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illæ, quæ absolute dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & vniuersaliter scientiæ vnius propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque namque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ contentiuæ huic scientiæ, potest inferri: ergo theologia est speculatiua: aut ergo est practica, vt vna distinguit contra aliam: sed ergo est speculatiua, vel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergo est practica vel eminenter continens rationes practicæ, & similiter ergo est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæstio. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si valent, concludunt (vt dictum est) eam esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea tu qui disputationibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de præcise & non præcise tali, puta regula operis sit speculabi. &c. quod enim est præcise tale, est aut practicum aut speculatiuum: quod autem est tale, sed non præcise, est quid abstractum, vt patet ex dictis. Intera hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico scorsum habenda.

a ¶ *Super quæstionis primæ Articulum quintum.*

Articulus clarus.

Coment. ¶ In corpore vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est dignior secundum quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quòd practica omnibus practicis.

Annot. ¶ Antequam probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundum quòd speculatiua, secundum quòd practica: non enim frustra hoc actum est. Sed vt ex præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primum est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundum est, quòd continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior ceteris, cum ponatur altioris ordinis. Sed quo ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quæsitum absolute, in responsione denotatum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quòd ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica practicis: omisso illo liquido quòd absoluta est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

Coment. ¶ Probatur ergo primo quo ad primam partem, inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de animalibus: hoc excellit quo ad vtrumque: ergo. Probatur minor quo ad primam partem: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili: ergo ista est certior. Intellige secundum se, non nobis, vt patet ex responsione ad primum. Quo ad secundam verò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergo ista est de dignioribus. Fundatur hæc ratio specialiùs secundi Meta. Sicut oculus noctuæ ad lumen solis, &c. inde sequitur quòd habemus quòd excedentia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se licet obscurissima: ac per hoc propriæ rationes substantiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellentiam earum, sunt dignissimi illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaphysica, &c. & ideo cum de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quòd sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarum illa dignior, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis vltimus finium omnium aliarum: ergo. Probatur maior in ciuili & militari. Minor verò, quia finis huius est beatitudo æterna.

¶ Aduerte hic, quòd maior intelligitur non absolute vt iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est verum inter practicas disparatas dignissimum esse quæ ad vlteriorem finem non ordinatur. Dignius namque est ministrare superioris ordinis artî, puta architecti, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubio maior est vera: & propterea in litera non subsumptum est absolute,

sed quòd theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed subsumptæ sunt duæ & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hic primo illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ, in finem operantis, quoniam beatitudo æterna non est finis vltimus omnium operantium, cum multi operentur contra illam & virtute recedendo, secundum artem tamen recte operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonitatem ordinis, quod cunctè ordinatur in beatitudinem æternam: & ideo in litera sanctus dicitur, quòd fines aliarum scientiarum: & non dicitur, fines scientiæ ordinantur ad beatitudinem æternam. Mutuato secundo alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intelligo quòd finis extrinsecus theologiæ inquantum practica est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei: licet finis intrinsecus eius vt sic sit operari. Nec hoc obstat ethica cui rationis in litera sacræ, quæ de fine intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo sine extra, sine intrinseco: nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis cuius habilitans afferatur intra vel extra, dummodo sit proximus. sic autem est in proposito, quoniam vt in præcedenti articulo dixit amor, de operibus nostris tractamus quatenus per ea ordinamur ad Dei contemplationem: exterea autem scientiæ docent operari propter hunc finem remote. Hoc autem, scilicet quòd hæc scientia practica habet eundem finem proximum, quem habet inquantum speculatiua, liquet alio modo, quia extrinsecus continet huic scientiæ, quia est secundò quid practicæ: si enim esset ad id quod poterat esse pure practica, speculari remotius eius finis esset.

Annot. ¶ Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere dupliciter à superiori vel ab inferiori: & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficientiam accipientis, vel subuentionem defectus alterius pura intellectui nostri in proposito.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

Annot. In titulo nota ly sapientia, id est, nobilis ordinatiua, & iudicatiua de aliis vt ea: hoc enim sapientiæ nomen importat, vt patet sexto Ethicor. in communi loquendo.

Coment. b ¶ In corpore vna conclusio est responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, non solum in genere, sed simpliciter.

Annot. ¶ Et aduerte quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam: sicut etiam ly in genere ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maximè sapientia.

Coment. ¶ Probatur, sacra doctrina determinat propriissimè de Deo secundum quòd est altissima causa: ergo sacra doctrina est maximè sapientia, &c. Antecedens probatur, determinas de Deo non solum vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notum: ergo propriissimè, &c.

¶ Circa antecedens & eius probationem nota, quod ea, quæ nobis nata sunt aliter occulta sunt de Deo, quemadmodum magis propria sua Deo in cognoscendo, ita & in essendo: & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex proprijs Deî & ideo merito dicitur quòd propriissimè determinat de Deo: & quoniam secundum huiusmodi propria habentur prima supremaque fundamenta causalitatis diuinæ: ideireo dicitur quòd determinat propriissimè de Deo secundum quod est causa altissima. Verumamen hic cautus esto, quoniam ly secundum quod est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo vt ly secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinæ: & sic falsum est assumptum, quoniam, vt in sequenti patet articulo, Deus inquantum Deus est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, claudam infra latitudinem conditionum pertinentium ad considerationem sacræ doctrinæ, eo quòd consequitur deitatem: & sic est verum. Intendit enim litera, quòd sacra doctrina considerat de Deo propriissimè, & consequenter secundò quòd etiam causa altissima: quod ad sapientiam spectat.

¶ Consequentia autem probatur: iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem sequitur considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerans causam simpliciter altissimam totius vniuersi, id est, Deum, est maxime sapiens ergo, &c. quia considerat Deum propriissime secundum quòd est causa altissima, illa est maxime sapientia inter omnes tam in genere quàm simpliciter: quod erat consequentia probanda. assumptum est clarum, & prima consequentia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur verò in genere ethicæ, & in genere rerum humanæ vitæ, cum auctoritatibus scripturæ adductis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquitur media, subintellecta propositionalitate eam esse altissimam vt in genere, ad sapientias humanas in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapientiam simpliciter: & ex hac deductione sapientia simpliciter maxime sapientia, ad demonstrandum excessum eius super sapientias in genere. tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si considerans finis pliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maxime sapiens: respectu sapientium in genere hoc aut illo: oportet quòd considerans eandem causam altissimam ex proprijs, non solum sit simpliciter, sed & maxime sapiens ex respectu sapientium in genere, & respectu sapientis simpliciter: vtpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ rimatur: cum illa sint in communibus, & his, quæ per communia sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt communes, si sunt simplices, vt ens, verum bonum: aut sunt ex communibus compositæ, si sunt propriæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

c ¶ In responsione ad tertium inducitur locus Hierothei magistri Dionysij, quòd erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid passionati dicimur: in quo denotatur maxima voluntatis

factores verbi, & non auditores tantum. Ergo sacra doctrina est practica scientia.

¶ Praterea, Sacra doctrina diuiditur per legem veterem & nouam. Lex autem pertinet ad scientiam moralem, quæ est scientia practica. Ergo sacra doctrina est scientia practica.

¶ SED CONTRA, Omnis scientia practica est de rebus operabilibus ab homine, & moralis de actibus hominum, & ædificatiua de ædificiis: sacra autem doctrina est principaliter de Deo, cuius magis homines sunt opera: non ergo est scientia practica, sed magis speculatiua.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi sacra theologia altioris ordinis scientia est, practica & speculatiua eminenter vtrumque continens, speculatiua tamen magis est quàm practica.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacra doctrina (vt dictum est) vna existens se extendit ad ea, quæ pertinent ad diuersas scientias physicas propter rationem communem, quam in diuersis attendit: scilicet prout sunt diuino lumine cognoscibi-

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum sacra doctrina sit dignior aliis scientijs.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit dignior aliis scientiis. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientiæ. Sed aliæ scientiæ, de quarum principiis dubitari non potest, videntur esse certiores sacra doctrina, cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliæ igitur scientiæ videntur ista digniores.

12. *c* q. 66. *a*. 5. 3m. *Et* 1. *pro* 2. *contra ca.* 4. *fin.*

rum intelligibilium: vtroque namque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ contentiuæ huic scientiæ, potest inferri: ergo theologia est speculatiua: aut ergo est practica, vt vna distinguit contra aliam: sed ergo est speculatiua, vel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergo est practica vel eminenter continens rationes practicæ, & similiter ergo est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæstio. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si valent, concludunt (vt dictum est) eam esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea tu qui disputationibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de præcise & non præcise tali, puta regula operis sit speculabi. &c. quod enim est præcise tale, est aut practicum aut speculatiuum: quod autem est tale, sed non præcise, est quid abstractum, vt patet ex dictis. Intera hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico scorsum habenda.

a ¶ *Super quæstionis primæ Articulum quintum.*

Articulus clarus.

Coment. ¶ In corpore vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est dignior secundum quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quòd practica omnibus practicis.

Annot. ¶ Antequam probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundum quòd speculatiua, secundum quòd practica: non enim frustra hoc actum est. Sed vt ex præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primum est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundum est, quòd continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior ceteris, cum ponatur altioris ordinis. Sed quo ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quæsitum absolute, in responsione denotatum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quòd ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica practicis: omisso illo liquido quòd absoluta est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

Coment. ¶ Probatur ergo primo quo ad primam partem, inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de animalibus: hoc excellit quo ad vtrumque: ergo. Probatur minor quo ad primam partem: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili: ergo ista est certior. Intellige secundum se, non nobis, vt patet ex responsione ad primum. Quo ad secundam verò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergo ista est de dignioribus. Fundatur hæc ratio specialiùs secundi Meta. Sicut oculus noctuæ ad lumen solis, &c. inde sequitur quòd habemus quòd excedentia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se licet obscurissima: ac per hoc propriæ rationes substantiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellentiam earum, sunt dignissimi illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaphysica, &c. & ideo cum de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quòd sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarum illa dignior, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis vltimus finium omnium aliarum: ergo. Probatur maior in ciuili & militari. Minor verò, quia finis huius est beatitudo æterna.

¶ Aduerte hic, quòd maior intelligitur non absolute vt iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est verum inter practicas disparatas dignissimum esse quæ ad vlteriorem finem non ordinatur. Dignius namque est ministrare superioris ordinis artî, puta architecti, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubio maior est vera: & propterea in litera non subsumptum est absolute,

¶ Praterea, Inferioris scientiæ est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico: sed sacra doctrina accipit aliquid à physicis disciplinis. Dicit enim Hieronymus in epistola ad magnum oratorem vrbis Romæ, quòd doctores antiqui antequam philosophorum doctrinis atque sententijs suos resperserunt libros, vt nescias quid in illis prius admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior aliis scientiis.

¶ SED CONTRA est, quòd aliæ scientiæ dicuntur ancillæ huius: Prouerbiorum nono, Misit ancillas suas vocare ad arcem.

CONCLVSIO.

¶ Sacra doctrina est omnibus scientijs simpliciter dignissima altioris excellus ordinis, vt speculatiua tamen omnes speculatiuas excedit, & omnes practicas vt practica.

a ¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum ista scientia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantum ad aliquid sit practica, omnes alias transcendit tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim scientiarum vna altera dignior dicitur, tum propter certitudinem, tum propter dignitatem materiæ. Et quantum ad vtrunque hæc scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem: quia aliæ scientiæ certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanæ, quæ potest errare: hæc autem certitudinem habet ex lumine diuinæ scientiæ, quæ decipi non potest. Secundum dignitatem verò materiæ: quia ista scientia est principaliter de his, quæ sua altitudine rationem transcendunt. Aliæ verò scientiæ considerant ea tantum quæ rationi subduntur. Practicarum verò scientiarum illa dignior est, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinæ, inquantum est practica, est beatitudo æterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes alij fines scientiarum practicarum. Vnde manifestum est secundum omnem modum eam digniorem esse aliis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est certius secundum naturam, esse quo ad nos minus certum propter debilitatem intellectus nostri: qui se habet ad manifestissima rerum sicut oculus noctuæ ad lumen solis: sicut dicitur in secundo meta. Vnde dubitatio, quæ accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est propter incertitudinem rei, sed propter debilitatem intellectus humani: & tamen minimum, quod potest haberi de cognitione rerum altissimarum, desiderabilius est quàm certissima cognitio, quæ habetur de minimis rebus, vt dicitur in duodecimo de animalibus. ¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc scientia accipere potest aliquid à physicis disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quæ in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia ab aliis scientiis, sed immediate à Deo per reuelationem. Et ideo non accipit ab aliis scientiis tanquam à superioribus, sed vtitur eis tanquam inferioribus & ancillis: sicut architectonicæ vtuntur subministrantibus, vt ciuilis militari. Et hoc ipsum quòd sic vtitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiam eius, sed propter defectum intellectus nostri qui ex his, quæ per naturalem rationem (ex qua procedunt aliæ scientiæ) cognoscuntur, facilius manuducitur in ea, quæ sunt supra rationem, quæ in hac scientia traduntur.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum hæc doctrina sit sapientia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit sapientia. Nulla enim doctrina, quæ supponit sua principia aliunde, digna est nomine sapientiæ: quia sapientis est ordinare, & non ordinari, primo metaphysi. Sed hæc doctrina supponit principia sua aliunde (vt ex dictis patet *c*.) Ergo hæc doctrina non est sapientia.

¶ Praterea, Ad sapientiam pertinet probare principia aliarum scientiarum: vnde & caput dicitur scientiarum, vt sexto Ethic. patet *c*. Sed hæc doctrina non probat principia aliarum scientiarum. Ergo non est sapientia.

¶ Praterea, Hæc doctrina per studium acquiritur, sapientia autem per infusionem habetur: vnde inter septem dona spiritus sancti connumeratur, vt patet Isa. 2. Ergo hæc doctrina non est sapientia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deutteron. quarto in prin. le. Hæc est nostra sapientia & intellectus coram populis.

CONCLVSIO.

¶ Sacra doctrina cum de Deo determinet vt est altissima causa, inter omnes sapientias humanas non solum in genere, sed simpliciter est maxima sapientia.

b ¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc doctrina maxime sapientia est inter omnes sapientias humanas, non quidem in aliquo genere tantùm, sed simpliciter. Cùm enim sapientis

6 *1. Pro. ar. 1. c. 3. Et 2. prolo. principio. Et* 1. *con. tra. ca.* 4. *fin. Coment.* 2 5 *b* 5 *c*

Annot.

testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac doctrina sapientia simpliciter maximè sapientia, ad demonstrandum excessum eius super sapientias in genere. tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si considerans finem pliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maximè sapiens: respectu sapientium in genere hoc aut illo: oportet quòd considerans eandem causam altissimam ex proprijs, non solum sit simpliciter, sed & maximè sapiens ex respectu sapientium in genere, & respectu sapientis simpliciter: vtpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ rimatur: cum illa sint in communibus, & his, quæ per communia sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt communes, si sunt simplices, vt ens, verum bonum: aut sunt ex communibus compositæ, si sunt propriæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

c ¶ In responsione ad tertium inducitur locus Hierothei magistri Dionysij, quòd erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid passionati dicimur: in quo denotatur maxima voluntatis

Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

formatio, vt iam habituata & connaturalis affecta diuina, &c.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum septimum.

Annot. IN titulo nota terminum vtrumque, ly subiectum, stat pro subiecto formali & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quod sensus est, an Deus inquantum Deus, sit subiectum formale huius scientiæ. Et ad bonitatem doctrinæ, penetra quid importet inquantum Deus: ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primo vt animal rationale: & sic intelligitur quilibet ratione inquantum homo. Secundo vt substantia, & sic concipitur in communi. Tertiò vt naturaliter manifestum; & sic concipitur per accidens: quia esse manifestum est accidens seu passio hominis. Quartò vt nobilissimum animalium, & sic concipitur relative ad aliud. Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari vt altissima causa & vniuersaliter secundum quodcunque prædicatum respectiuum ad extra, & sic consideratur relative ad extra. Potest etiam considerari vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secundum rationes attributales: & sic consideratur quasi per accidens. potest etiam considerari vt ens, vt actus, &c. & sic consideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reduntur considerationes compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Considerantur namque in huiusmodi Deus vt stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, vt patet. Ante omnes autem hos modos potest considerari Deus secundum suam propriam quidditatem: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem circumloquimur deitatis nomine. Et sic quærendo an Deus sub ratione deitatis vt distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectum huius scientiæ, est quærere, vtrum Deus sub ratione suæ proprie quidditatis sit subiectum formale huius scientiæ: ita quod quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

Cõment. b ¶ In corpore duo ponuntur. primo conclusio respondua quæsito affirmatiue: secundo referuntur aliorum dicta. Quo ad primum conclusio est: Deus est subiectum huius scientiæ. Probatur dupliciter: primo obiectum alicuius potentiæ vel habitus est id, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam vel habitum: ergo subiectum scientiæ est sub cuius ratione omnia considerantur in scientia: ergo subiectum huius scientiæ est Deus, ante eodem manifestatur in obiecto visus. Prima vero consequentia probatur: subiectum ad scientiam se habet sicut obiectum ad potentiam vel habitum: ergo si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur: omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptum probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

Aut or. ¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quod illa propositio assumpta sicut obiectum ad potentiam, ita subiectum ad scientiam, non est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est proposito, quòd teneat quo ad proportionem rationis formalis: ita quòd sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Vtrum autem teneat similudo quo ad alia, puta quo ad communicatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune omnibus per se obiectis illius potentiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid commune omnibus per se subiectis illius, non est præsentis propositi: quamuis manifestè pareat hinc quòd non oportet hanc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus vt Deus: quem vt sic constat esse singulare quoddã. Nec obstat quod in primo sententiarum, articulo quarto prologi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum scientiæ habet hanc conditionem, scilicet quod est communis per prædicationẽ: quoniam illud est verum secundum communiter accidentia, & non necessario: videmus enim communiter in subiectis communiter assignatis scientiis à doctoribus, illam' conditionem ingeniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoque saluari communitas per prædicationem in omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo sic enim etiam Deus de omnibus theologalibus prædicatur, quia sunt aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut à Deo &c. Prima tamen responsio est ad literam.

¶ Num omnia considerentur in sacra doctrina sub ratione Dei.

Quæstio. CIrca propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, si Deus sub ratione deitatis esset subiectum theologiæ, tũ beatorũ quàm nostræ, oporteret quòd omnia cognoscibilia de Deo ratione deitatis caderent sub theologia: sed hoc est impossibile. Tum quia omnia simpliciter caderent sub theologia. Tum quia infinitæ veritates caderent sub eadem. per deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiã suam. Ad hominem vero, quia ipsemet Sanctus Thomas in prologo primi sententiarum, articulo quarto, expresse dicit subiectum huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principale: ergo, &c.

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter dupliceꝫ rationem. Prima est, quia theologia siue nostra siue beata est scientia inadæquata subiecto conditionaliter autem illa est vera de scientia ad æquata subiecto: solus enim Deus habet theologiam ad æquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oportet quòd adæquate sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto considerat. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non fit mentio de ratione formali sub qua. Cum tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius vt res est: Deus enim est ex ratione deitatis sit infinite cognoscibilis: tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad verificandam illam conditionalem oportet addere, si Deus inquantum Deus sub lumine sibi adæquato esset subiectum scientiæ alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tũc patet falsitas subsumẽdæ propositionis: quia sola lux diuina in se ipsa

ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto subiectum est: & ideo tanta facultatem luminis est extensio scientiæ: non est ergo secundum extensionem rationis formalis, vt res est absolutæ, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens communiter dictos conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi: cum inchoando illam positionem, dicit, Si volumus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones. hic autem assertiue determinauit: quod etiam ex nunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei: quare hoc est simpliciter tenendum: illud verò tanquam opinabile audiendum.

Cõment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idem est subiectum principiorum, & vltimi scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter continetur in principiis. Minor vero, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ Num tota scientia virtualiter contineatur in principiis.

Quæstio. CIrca propositionem assumptam ad probandum maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo deorum disparatorum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato, & figura, &c. non solum secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei: vt patet in prima secundæ, & in primo posteriorum: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum, & scientiæ. Tertia autem, quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria, non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solum ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia logicè dubium non solum quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde scotus in prologo quæstione tertia tenens, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, concedens verum esse id, ad quod ratio deducit, quidquæ reputamus falsum. Sciendum est igitur, quòd duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus namque putat subiectum scientiæ oportere continere primo virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinentes ad ralem scientiam & probat hoc dupliciter. Primo quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientis mergo. Secundo, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primo virtualiter totum ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerum omnino disparatæ: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarum vna non continetur virtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali vt sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantum: quoniam solæ ipsæ virtualiter in animali clauduntur: & alia de bone inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas vero tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolute, sed prout sunt scibilesmet, quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, vt ex litera habetur. Prima est, quòd ratione ipsius omnia attinganrur ab illa scientia. Secunda, quòd virtualiter contineat totam scientiam: non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem tamquam sufficiens, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primo, id est, ad æquate est causa alterius, vt subiectum propriæ passionis, suæ immediatæ, siue mediatæ aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est: vt sol est causa fortis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continere virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, vt patet, neque mediantibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes veritates scimuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones, scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero, primo, id est, adæquate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarij, nec trinarij scientur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c cætera. oportet omnium passionum subiectum esse primum,

per effectum, accipiendo effectum loco diffinitionis causæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia alia quæ determinantur in sacra doctrina, comprehenduntur sub Deo non vt partes, vel species, vel accidentia, sed vt ordinata aliqualiter ad ipsum.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrum hæc doctrina sit argumentativa.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit argumentativa. dicit enim Ambrosius in lib. de sacramentis, Tolle argumenta vbi fides quæritur. Sed in hac doctrina præcipuè fides sub vna possunt comprehendi scientia, quòd comprehendi contingit sub vna specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quæ primo fundat illam speciem scibilem, id est, cui primo conuenit ille modus abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia: & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam vt sic. Quod autem contingat virtualis talis, vt declarata est, sufficit ad subiectum, & principia scientiæ, patet ex processibus scientiarum, tam in Mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique namque multarum specierum passiones propriæ traduntur, puta triangulj & quadrangulj: quas impossibile est ad æquate contineri in subiecto geometriæ, vt patet.

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. ℣. Ad secundam vero eu eidem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere virtualiter totum habitum potest dupliciter intelligi: vno modo accipiendo subiectum in seipso, alio modo, vt inuentum in actibus per se participantibus. quomodo liber ipsum. Et similiter continere virtualiter dupliciter, scilicet ad æquate, & vt primam causam. Subiectum in seipso continet virtualiter, vt prima causa totum habitum, & non partem: sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem: vt prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus, continet virtualiter, & ad æquate, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter & ad hominem.

¶ Quo ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de sancto Victore. Tertia est Lincolniensis.

Commẽt.

¶ Sed aduerte molestiam autoris, quoniam primo excusando illos dicit, quòd attenderunt ad materiam: quasi diceret quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundo omnia supradicta reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum.

Annot.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum octauum.

Annota. IN titulo argumentativa, id est, probativa eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponi, vt Scotus dicit contra articulum secundum.

Commẽt. ¶ In corpore tres conclusiones. Prima est, sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si aliquid eius concedunt. Tertia, sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.

Annota. ¶ Et est semper sermo de principiis complexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicquid sic de principiis incomplexis, aut ipsius esse tantum.

¶ Prima conclusio probatur, nulla scientia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo, &c. Et confirmatur secunda pars conclusionis amoritate Apostoli primæ ad Corinthios 15. Secunda vero, & tertia conclusio similiter probantur: scientia suprema inter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo talium, si nihil concedunt: ergo & hæc doctrina habet vtrumque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremam. Consequentia vero probatur, quia ita est scientia suprema. Deinde manifestantur sigillatim: secunda quidem, cum contra hæreticos ex vno articulo probamus alium, &c. tertia vero, quia contra veritatem infallibilem nulla potest demonstrativa ratio esse: ergo omnes rationes contra ea quæ sunt istius scientiæ sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina inuincibiliter infallibili veritati.

Annot. ¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex credulitate, vt pura si dicerni, quòd omnis vna res numero est vna hypostatice: respondet, Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis soluto non soluit nisi credendo. ℣. Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quo ad hoc, vt pura si responderet, Nego in re infinita: non quia sciat eius contradictorium, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiue nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiue, quando nullo medio cognitur inuelligitur. Et sic theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quandoque autem ex scitis simpliciter: vt soluat rationem contra accidentia in sacramento altaris: quia accidentia esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito literam hanc intelligo de soluente theologali secundo modo. Et si instetur, quia huiusmodi solutio non est theologi, vt theologus est: quia non ex principiis theologiæ: negetur assumptum: quoniam theologia, non solum gaudet propriis, sed etiam facit de extraneis propria, dum ad detentionem suam aliarum scientiarum propositionibus vtitur propter nos, vt in articulo quinto, ad secundum ratione est. Et quamuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Probare & soluere non idem.

para theologalia oporteat ex principiis manare theologalibus: theologalia tamen minime sollicitare non oportet, sed sat est eis seruire. Sic autem theologales sunt huiusmodi solutiones. Vnde minus bene videntur sentire, qui soluere theologice tribuunt, non nisi ex aliqua probatione credita. Et decepti sunt: quia non discreuerunt inter solutionis, & probationis naturas. Probatio namque est ex euidentibus. Solutio autem est etiam ex his, quæ non apparent esse vera, dato quod non constet esse vera. Et propterea theologus potest semper soluere, nunquam coacto intellectu ab aliqua propositione contraria his, quæ sunt fidei: quamuis eorum falsitatem non videat.

¶ Circa probationem tertiæ conclusionis, scilicet, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud esse scire soluere eas. Primum probatur in littera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina innitatur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc non nobis hic euidens est. Secundum verò in actu exercito conflictis, & liber contra gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requirit euidentiam, sed non coactionem intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis constat cum dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere, seu soluere contraria huius doctrinæ non est credere, aut ex credere, nisi occasionaliter: quoniam ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inuentionem defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius forte quosdam in hac litera errare permisit.

Annota. ¶ In responsione ad secundum nota 4. enumerata, scilicet, autoritates sacræ scripturæ, autoritates sanctorum doctorum, rationes humanas, & autoritates Philosophorum. Et ex his quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessariis: secundis autem vt ex propriis, sed probabilibus: ex quartis verò vt probabilibus, sed extraneis. Et sic patet nullus assignatus locus.

Et propterea sciendum est, quòd ratio humana, de qua hic est sermo, nihil aliud est quàm argumentatio aliqua ex solo *Ratio humana.* naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica claditur, & consequenter extranea est à genere scibili theologico: ac per hoc theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologalia vt sic (quantam theologalia, vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino) ideo absolute loquendo, ex ratione naturali procedit theologia, vt ex extraneis & probabilibus: quemadmodum ex autoritatibus philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabatur vtrunque: & sic omnia enumerata sunt locata.

¶ Num sacra doctrina ex rationibus physicis procedens ad diuina, procedat ex propriis vel extraneis.

Sed dubium hic occurrit non dissimulandum, Si ex rationibus naturalibus theologia procedit, vt ex extraneis, & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est? quorum libri contra Gentiles rationibus naturalibus pleni, &c. Aut enim hi non tenebant theologiam, aut inextraneis nimis morati sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet argumenta rationis humanæ non habeant locum ad probandum, quæ fidei sunt, tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur, vt dictum est: [5].

¶ Ad secundum dicendum, quòd argumentari ex autoritate est maximè propriam huius doctrinæ, eò quòd principia huius doctrinæ per reuelationem habentur. Et sic oportet quòd credatur autoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ: nam licet locus ab autoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus, locus tamen ab autoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana: non quidem ad probandum fidem (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cum igitur gratia non tollat naturam, sed perficiat, oportet quòd naturalis ratio subseruiat fidei: sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati. Vnde & Apostolus dicit secundæ ad Corinthios decimo, in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et inde est, quòd etiam autoritatibus philosophorum sacra doctrina vtitur, vbi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt: sicut Paulus Actuum decimoseptimo inducit verbum Arati, dicens, Sicut & quidam poetarum vestrorum dixerunt, genus Dei sumus. Sed tamen sacra doctrina huiusmodi autoritatibus vtitur quasi extraneis argumentis, & probabilibus. Autoritatibus autem canonicæ scripturæ vtitur proprie ex necessitate argumentando. Autoritatibus autem aliorum doctorum ecclesiæ, quasi arguendo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra reuelationi Apostolis, & Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt. Non autem reuelationi si qua fuit aliis doctoribus facta. Vnde dicit Augustinus in epistola ad Hieron. Solis enim scripturarum libris, qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum autorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissime credam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant: non ideo verum putem, quòd ipsi ita senserunt, vel scripserunt.

ARTICVLVS IX.

4 ¶ Vtrum sacra scriptura debeat vti metaphoris.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd sacra scriptura nõ debeat vti metaphoris. Illud enim qd est propriũ infimæ doctrinæ, nõ videtur competere

Assumpta ex theologia sufficiunt propria.

ex naturali lumine & demonstratione secundum ipsius sumptæ sunt veræ & propriè theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo: articulo in responsione ad secundum patet, vt patet de istis. Deus est Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde, cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis quamuis non proprio tantummodo modo, pro quanto sunt non solum reuelata, sed etiam scita.

4 ¶ Super Quæstionis primæ Articulum nonum.

Annota. IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non verificantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad propriè significata, vt cum dicitur, quòd Deus noster ignis consumens est, vtimur metaphora: quia Deus non est vere ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo posteriorum, vbi prohibetur metaphoræ in scientiis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæstio affirmatiue. Sacra doctrina *Communiter* conuenit

congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergo conuenienter hominibus in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia vero probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur: quia omnis nostra cognitio oritur à sensu. Et confirmatur

9 hoc ratio autoritate Dionysij, & cætera. Secundo sacra doctrina pro-
1. *Prolog. Artic. 5. Et distin. 34. qõ. 3. a. 1. & 2. Et 3. contr. c. 110. Et trin. artic. 8. Et quol. 4. q. 1. Et opus. 60. ca. 11. fi.* ponitur omnibus hominibus communiter: ergo congruè spiritualia sub similitudinibus corporalium traditur. Antecedens probatur, ad Romanos primo. Consequentia autem probatur quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se, qui vel sic ea capere possunt.

¶ Num Sacra Doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem, an propter vtilitatem.

IN responsione ad primum dubium occurrit quomodo verificetur quod hæc doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est. Nulla igitur necessitas est, aut in corpore ostensa est. secunda namque ratio vtilitatis tantum infert, vt patet, prima verò cõuenientiam vt ipsa litera testatur. Et cominel potest ex eo quod cõnaturalitas nostra ad sensibilia non inferet necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphoricè in scriptura traditum quod non possit propriè doceri: nulla ergo est necessitas vtendi metaphoris in hac 232 doctrina, quamuis conuenienter & vtiliter ea vtatur.

¶ Ad hoc dicendum mihi videtur, quòd vti metaphoris in hac doctrina est quodammodo necessarium, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis viatoris. Et si quidem necessarium propter melius consequendum finem, scilicet cognitionem Dei. Et hæc necessitas ostenditur per primam rationem litteræ. Ex hoc namq; quòd connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, vt per metaphoras cognoscat quoniam metaphoræ supplent vices spiritualium speciemm, quæ de spiritualibus haberi debent secundum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia esset non absq; tantamatibus, tamen absq; metaphoris posset homo etiam in hoc statu capere quæ dicuntur, licet non ita facile. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Prima namq; ratio ostendit non solum cõuenientiam, sed ostendendo conuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius. ¶ Et ex contra hoc instetur autoritate Dionysij in litera allata, impossibile est dici potest, quòd impossibile distinguitur sicut & necessarium: quoniam impossibile & necessarium non æquipollent: & perinde est ac si diceretur, necesse est non aliter lucere nobis, &c.

4 ¶ Super quæstionis primæ Articulum decimum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima responder quæsito affirmatiue. Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalem & spiritualem: & hunc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicum. Probatur ex differentia inter hanc scientiam & alias, ex differentia inter amores derivata. Autoritate huius doctrinæ est Deus, cæterarum homo: ergo in potestate huius autoris est accõmodatio & vocum & rerum ad significandum, & non in potestate autoris aliarum: ergo in cæteris scientiis voces tantum significant, in hac verò & voces & res: ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentia patent. Et victima declaratur, quia iuxta significationẽ vocum accenditur sensus literalis iuxta significationẽ autem rerũ attenditur sensus mysticus. Quo ad secundam verò partem declaratur distinguendo tripliciem figurationem, vt clare patet in littera.

Annot. ¶ Circa hãc partem nota: cum accommodare res ad significandũ nihil aliud sit quàm facere res esse non solum res, sed signa aliarum: dubium licitum intelligi potest res fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerum, vt licitum simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modo adueniente, vt res iam factæ accipiantur vt signa.

¶ Si accommodatio rerum ad hoc vt sint signa fumatur hoc secundo modo, non est proprium Deo, nec excedit hominis facultatem accommodare res ad significandum: est proprium Deo, nec excedit humanam facultatem hoc primo modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Secunda conclusio est. Non inconuenit in vna litera scripturæ secundum sensum literalem esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratione: Autor scripturæ sanctæ est Deus, omnia simul suo intellectu comprehendens: ergo non inconuenit, &c. Probatur consequentia: quia sensus literalis est quem autor scripturæ intendit, secundo auctoritate Augustini. 12. confessionum.

¶ *Num multiplicetur sensus literales.*

Annot. CIrca hanc conclusionem occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit intentus ad literam quolibet proferente sitam expositionem interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei non aliter constet, oportebit omnes literæ expositiones vt literales acceptare, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones dupliciter se potest habere ad illas. Primò comparatione illarum absolute quàm in ordine ad reliqua, quæ sunt fidei: & tunc multitudo expositionum literalium ad exercitationē nostram conseret, dignitatiq; autoris attestatur, vt Augustinus ibidem vult. Secundo vt comparatione illarum in se, non tamen collata cum aliis literis sacræ scripturæ. Et tunc ex tali collatione excludi possunt omnes illæ interpretationes repugnantes, non repugnantes vero admitti: sicut enim in responsione ad primum in littera dicitur, nihil necessarium ad fidem cōtinetur in sacra scriptura, quod non per literalem sensum alicubi manifeste traditur: quamuis in aliqua littera obscure habeatur propter multitudinē expositionum. Et si deficeret collatio literæ obscuræ ad manifestandum, nunquam tamen deest collatio ad fidē & ecclesiæ auctoritatem, à qua non solum certificari possumus de literali sensu scripturæ, sed certi facti sumus de scriptura ipsa. Euāgelio (inquit Augustinus in epistola contra Fundamentum) non crederem, nisi me auctoritas ecclesiæ admoneret.

a ¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo huius primi articuli ly per se, non per alium medium terminum ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quę ex solis propriis terminis est nota euidentia certa & infallibili, vt patet primo posteriorum. est ergo sensus tituli, vtrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

Clement. ¶ In corpore duo fiunt: primo distinguitur propositio per se nota. secundo respondetur quæsito. Quo ad primum distinctio est propositionis per se notæ, alia secundum se tantum, alia secundum se & quo ad nos: & hæc aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum: & sic fiunt tria membra in littera. Declaratur distinctio cum suis membris ex vna radice propositionis per se notæ in communi: propositio per se nota est, cuius prædicatum claditur in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est, cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati: vt, quodlibet est aut non est, & extera. secundum se autem tantum, cuius prædicatum est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent: ergo secundum se & quo ad sapientes, cuius prædicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia non esse in loco. Et confirmatur hoc membrum autoritate Boetij.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd propositio per se nota sic dicitur per se, id est, non per alium medium terminum nota, quia excludit ly per se quencunque alium medium terminum, & consequenter quancunq; præmissam ad notificandum eam. & cum propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quòd ly per se distinguatur, an excludat medium terminum à priori tantum, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est habens prædicatum in ratione subiecti, oportet vt semper ly per se excludat medium à priori: sed quoniam cōtingit quòd inter ea, inter quæ nullum est secundum se medium, vt sunt cognita nobis sic medium, ideo non semper excludit medium à posteriori: & propterea in litera distincta est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionum, vt sunt nobis nota. Illæ enim, quarum extrema non secundum se tantum, sed vt nota nobis sunt immediata sunt omnibus per se notæ. Illæ verò quarum extrema, licet secundum se, non tamen vt nota nobis, sunt immediatæ, sunt secundum se tantum per se notæ non nobis: & similiter quarum extrema vt nota sapientibus sunt immediata sunt eis per se notæ.

Annot. ¶ Circa hanc partem sunt multa dubia & argumenta Scot. Aure. & Gregorij, sed quoniam hæc ad librum posterio. spectant, vbi in capit. tertio diffuse hanc materiam tractant, idcirco absque eorum repetitione videnda sunt ibi solutiones argumentorum cum toto processu ad tantum hic notato, quòd in littera non distinguitur propositio per se nota dicendo quod est, cuius prædicatum ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: scilicet quòd ex hoc quòd prædicatum ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quæ est conuertens reflectu illius. & hoc ideo dico, quia bene verum est apud Sanctum Thomam, quòd omnis propositio cuius prædicatum cadit in ratione subiecti est per se nota, sed non conuerso: quoniam cum vnum generalissimum negatur de alio, & cum prima passio prædicatur de primo subiecto sunt propositiones immediatæ secundum se, & consequenter secundum se per se notæ: si tamen alicubi sic diffinita reperitur glossatur ly esse in ratione subiecti formaliter, vel virtualiter proxime, non tamē extendatur talis locutio, quia minus propria est.

a Comēt. ¶ Quo ad secundi conclusio responsiua est, hæc propositio, Deus est, est per se nota secundum se non nobis.

probatur prima pars: quia prædicati est idem subiecto. secunda autem quia nos nescimus quid subiecti, & ex hoc sequitur corollarió: ergo ista egget manifestari per medium quo ad nos, id est, à posteriori effectu. Patet sequela: quia nobis non est euidens & à priori caret medio.

¶ *Num si nomen aliquod significet excedens omne cogitabile, sequatur illud esse in rerum natura.*

Quæstio. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam responsionem ibi datam satis molestę quidam instant quasi roborando argumentum sic, excedens omne cogitabile non est per tuam responsionem: ergo non est excellens omne cogitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. probatur consequentia: quia non excedit cogitabile existens: & si ipsum esset cogitaretur: maiꝰ quàm cogitatum non esset. Sed hæc obiectio nō est alia ab obiectione facta in littera: & ideo eadē responsione soluitur distinguendo consequens, quòd excedere omne cogitabile cōtingit dupliciter. Vno modo quod excellit in rerum natura, alio modo secundum esse cogitatum: & intendo non quòd esse in rerum natura, aut obiectiue sit ratio excessus: sed vtimur eis in proposito, vt conditione rerum cogitatarum. Verbi gratia, conditiones perfecti oratoris cogitare possunt excedere omnem oratorem dupliciter. Vno modo, quòd ille excessus sit in rerū natura, alio modo, quòd sit in esse obiectiuo. Primo modo oporteret ponere oratorem perfectum existere. Secundo modo non. sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optime sequitur, ergo non est excedens in rerum natura omne cogitabile. imò non est sic excedens formicā, aut quodcunque minimum existens. sed non valet. ergo non est excedens in se secundū esse obiectiuum omne cogitabile. imò sit excedit omne cogitabile. Et cum dicitur maius cogitabile esse, si esset in rerum natura. negatur hoc. Ista enim replica procedit ex ignorantia propriæ vocis dum credunt isti, quòd responsio data acceptans quid nominis assignatum Dei intendat, quòd cum significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significatur aliquid plenum omni perfectione abstrahendo ab existētia, & ideo instante, significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerū natura, & sic significabitur maius, aut ex ignorantia inter actum signandi & exercitum. Concedimus namque in quid nominis & non dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato: quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit. Vnde cōceditur, quòd significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentiæ in rerum natura, in actu tamen signato: sed à significari & cogitari, ad esse non valet argumentum. Et ideo in littera dicitur, quòd hæc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non concluditur maius omni cogitabili esse in natura rerum, licet concedatur, quòd maius omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerum natura, non ergo significatur maius significatum vt existens, sed esset existeret non esset maius, sed esset quòd non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habetur: si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & vellemus probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animalium est iusta si non est, ergo non est nobilissimum animal. sumitur hic enim manifestius liquet, quòd ratio excessus est nobilitas rei signatæ in se: conditiones vero excedentis sunt esse obiectiuum, & esse in rerum natura, & qualiter argumentum non valeat, vt patet exercenti. Logice autem his molestiis vnico verbo silentium impones, dicens, quòd maius omni cogitabili importare existentiam in rerum natura contingit dupliciter, scilicet, In actu exercito, vel signato, & quòd secundo modo conceditur in proposito, primo modo non: & quod

qui prædicatum & subiectum propositionis ignorant. Et ideo cōtingit vt dicit Boet. in lib. de hebd. quòd quædam sunt cōmunes animi cōceptiones, & per se notæ apud sapientes tantum: vt incorporalia in loco non esse. Dico ergo q; hæc propositio, Deus est, quantum in se est per se nota est: quia prædicatū est idē subiecto. Deus enim est suū esse, vt infrà patebit[c]. Sed quia nos non scimus de Deo quid est, non est nobis per se nota, sed indiget demonstrari per ea, quæ sunt magis nota quo ad nos, & minus nota quo ad naturā, scilicet, per effectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q; cognoscere Deum esse in aliquo communi sub quadam cōfusione est nobis naturaliter insertum, inquantū, scilicet, Deus est hominis beatitudo. homo enim naturaliter desiderat beatitudinem[c]: & quod naturaliter desideratur ab homine, naturaliter cognoscitur ab eodē. Sed hoc nō est simpliciter cognoscere Deum esse, sicut cognoscere venientem non est cognoscere Petrum: quamuis sit Petrus veniens: multi enim perfectum hominis bonum, quod est beatitudo, existimant diuitias, quidā vero voluptates, quidam autem aliquid aliud.

¶ Ad secūdum dicendū, q; forte ille, qui audit hoc nomen Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari non possit, cum quidam crediderint Deū esse corpus. Dato etiā q; quilibet intelligat hoc nomine Deus significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur, quòd intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui quòd sit in re, nisi daretur quòd sit in re aliquid, quo maius cogitari non potest: quod non est datum à ponentibus Deum non esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd veritatem esse in communi est per se notum: sed primam veritatem esse hoc nō est per se notū quo ad nos.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deum esse sit demonstrabile.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deum esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstratio est, ergo nullam veritatem esse est verum. Et confirmatur, quia ista, scilicet, nulla veritas est: est quædam enuntiatio ergo significans verum vel falsum, ex primo Perihermen. sed apud eos significat verum ergo significat nullam veritatem esse, esse verum. Ad primum ergo obiectionem dicitur, quòd nulla falsa cia est quia vtra- que illarum sequitur determinate ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergo verum est nullā veritatem esse: quàm illa negatiua, ergo non est verum aliquam veritatem esse: quoniam prima sequitur immediate, secunda autem mediante illa: quoniam prima pertinet ad consistentiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autem ad destructionem suæ contradictoriæ, scilicet, aliqua veritas est. Et eueniet, licet destructio contradictoriæ ipsam faciat sequeretur, dicendo nulla veritas est ergo non aliqua veritas est: destructio tamen contradictoriæ cum modo, de vero non sequitur, nisi in virtute regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio vera de inesse æquiualet modali de necessario enim sequitur, nulla veritas est ergo non est verum aliquam veritatem esse, quia æquiualet negationi illius contradictoriæ, scilicet non aliqua veritas est: & sic sco. negando consequentiam concessit illam negantem, dum concessit aliam, super radice illius fundatam. Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd veritas sumitur ad minus fundamentaliter: & cum dicitur, quòd nullum fundamentum remaneret, negatur. Dico enim quòd ad remansionem veritatum negatiuarum fundamentaliter, non requiritur remansio rerum inuentarum in veritate illius, nisi est nihil, omnī omnino re & intellectu seclusō remanet fundamentaliter: quia si intellectus esset, posset eis suam compositionem adæquare obiectualiter componendo hanc, nihil, & nihil: & hæc remansio sufficit. vnde nec etiā modo ista propositio, nihil est nihil, haberet fundamentum ex parte rei significatæ, nisi modo dicto. Quod enim dicitur quod veritas fundamentaliter est entitas, verum est de veritate positiua, non autem negatiua: fundamentum enim negatiuæ veritatis est non esse, & non est esse, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum secundum.*

¶ *Hunc articulum diffuse habes in q. de ve. q. 10. art. 12.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguitur demonstrationem, in quia & propter quid, &c. Secundò respondet quæsito affirmatiue vnica conclusione: Deum

12. 1. contr. 2. 12. 13. & 14. Et po. q. 7. ar. 3. Et 6p. 3. c. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet à propria causa: ergo posito effectu necesse est causam præexistere. ergo ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam causam illius esse: ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis, omnia, clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod inferius patebit.

Annota. ¶ In responsione ad primum aduertere, quòd nostra de Deo naturali lumine, dupliciter sumitur. Vno modo secundum se. Alio modo, vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt creditisi sumantur vtraque secundum se, sic non est verum, quod illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedit, vt Deum esse: Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum, & extera huiusmodi: nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in theologia priores primis principiis: quamuis sequatur, quòd sint aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia: tam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se sunt per se principia theologiæ, vt credita autem per accidens: si verò sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota sunt præambula propter rationem in litera positam: & hoc tantum litera intendit: quare esto cautus.

Annota. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est vera, est quo ad nos secundum talem nanque ordinem quæstio quid est sequitur an est: secundum se autem econtrario: vt in secundo posteriorum docetur.

¶ Super quæstionis secunda articulum tertium.

¶ Num expediat quærere an Deus sit.

IN titulo dubium statim occurrit ex primo posteriorum: nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in secundo Physicor. commen. vigesimosexto, nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliunde: sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est: ergo non debet hic probari Deum esse: contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito: quoniam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plene participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet, quòd est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest: si igitur nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet, notis naturali lumine, quæ absolute sunt extranea vt diximus, probat Deum esse: vt patet in decursu quæstionis.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet, Deus est: & proponitur quinque viis probanda: quas non est opus formare, cum & hic, & in primo contra Gent. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sen. habeantur.

Comment.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter, quòd possunt afferri ad duo: primo ad concludendum illud cui incorporeum, immateriale, æternum, summum, Immutabile, primum, perfectissimum, &c. quod & quale, Deum esse nos esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eo quòd prima via, vt in primo contra Gent. capitulo vigesimosecundo, dicitur, hoc maxime contingit in Deo: quia ad probandum aliquid esse, necesse est accipere pro medio quid significet nomen, non autem quod quid est: quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionem an est. Nomina autem Dei imponuntur ab effectibus, vt postea ostenderetur: vnde demonstrando Deum esse per effectum accipere possumus pro medio quid significet hoc nomen Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per effectus non proportionatos causæ, non potest perfecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunque effectu potest manifeste nobis demonstrari causam esse: vt dictum est[c]: & sic ex effectibus Dei potest demonstrari Deum esse: licet per eos non perfectè possimus eum cognoscere secundum suam essentiam.

ARTICVLVS TERTIVS.

a ¶ Virum Deus sit.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd Deus non sit. Quia si vnum contrariorum fuerit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quoddam bonum infinitum: si ergo Deus esset, nullum malum inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo. ergo Deus non est.

¶ Præterea, Quod potest compleri per pauciora principia, non fit per plura. Sed videtur, quòd omnia quæ apparent in mundo possunt compleri per alia principia suppositio, quòd Deus non sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principium, quod est natura. Ea verò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exodi tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

CONCLVSIO.

¶ Necesse est in rerum natura inueniri vnum primum eius immobile, primum efficiens, necessarium non ex alio, maxime ens bonum, & optimum, primum gubernans per intellectum, & omnium vltimum finem, qui Deus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deum esse quinque viis probari potest.

¶ Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur: mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non potest aliquid reduci in actum, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidum in actu, vt ignis, facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idem sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solum secundum diuersa: quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergo quòd secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, vel quòd moueat seipsum: omne ergo quod mouetur oportet ab alio moueri. Si ergo id à quo mouetur moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio: hic autem non est procedere in infinitum: quia sic non esset aliquod primum mouens & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouet nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus non mouet nisi per hoc quòd est motus à manu: ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod à nullo mouetur[c]: & hoc omnes intelligunt Deum.

¶ Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens suiipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile, non autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantum: remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiens: & sic non erit nec effectus vltimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. ergo est necesse ponere aliquam causam efficientem primam[c]: quam omnes Deum nominant.

¶ Tertia via est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cum quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse & non esse. Impossibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse: quia quod possibile est non esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam sui necessitatis aliunde, vel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessariis, quæ habent causam sui necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum est[c]. ergo necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

¶ Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minus bonum & verum & nobile: & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minus dicuntur de diuersis secundum quod appropinquant diuersimode ad aliquid, quod maxime est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maxime calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maxime ens: nam quæ sunt maxime vera, sunt maxime entia, vt dicitur secundo metaphysic. Quod autem dicitur maxime tale in aliquo genere est causa omnium, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa omnium calidorum, vt in eodem libro dicitur. ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

¶ Quinta via sumitur ex gubernatione rerum: videmus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem: quod apparet ex hoc quòd semper aut frequentius eodem modo operantur, vt consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente[c]: sicut sagitta à sagitante: ergo est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinantur ad finem[c]: & hoc dicimus Deum.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augustinus in enchirid. Deus cum sit summe bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens, & bonus, vt bene faceret

¶ Non vnum oppositorum excludat reliquum.

Ctera solutionem primi argumenti aduerte q. responsio literæ consistit in negatione consequentis à quia tamen non assignatur causa in communi, sed particulari materia, de qua est formodico in communi loquendo scito primo, q. vnum oppositorum excludere reliquum potest, dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiue: formaliter quidem, vnum oppositorum non excludit reliquum nisi à suo esse primo, vt patet, & sic in proposito quia bonum diuinum infinitum est, & omne malum excludit formaliter à Deo, non autem à creatura: quia non recipitur in creatura, sed in ipso tantum Deo. Effectiue verò vnum oppositorum excludit reliquum secundum quod efficit aliquid sibi simile, sicut vis solaris excludit frigus ab aere, secundum quod assimilat sibi aërem in esse calidos: & iuxta hanc oppositionem procedit argumentum quòd si vnum oppositorum est infinitum, reliquum non solum excludit ab eo formaliter, sed etiam effectiue in quocunque inuentū fuerit: & hoc propter infinitatem suæ efficaciæ, cui nihil resistere potest, nisi aliud oppositum etiam esset infinitum. Scito secundò q. Scot. in 1 dist. 2. q. 1. ad primū examinans hanc conditionalem dicit ipsam veram non solum formaliter, sed effectiue in oppositis naturaliter agentibus, non autem in agentibus voluntarie. Et soluit argumentum ad propositum, quia bonū infinitum agit voluntarie. in littera autē simpliciter negatur consequentia, & assignatur ratio quia scilicet ex infinita bonitate agētis sequitur esse aliqua mala, ex quibus bonū resultet. Sed quoniā, vt dictum est, ista responsio immiscet modū cauendi, scilicet per voluntatē attribuendo mala permissioni diuinæ, quæ ad voluntatem spectat indeterminatè vel particularis est: vnius scilicet autē distinguendum videtur

& non necessario respectu primi & vltimi, vt patet in medijs partibus propositionalibus circuli. Secundò quod non ex ratione causæ vt causa respicit effectum & non dependentiam ad prius aut primum, vt patet. Tertiò quòd non ex ratione composita, scilicet causæ mediæ: quoniam causa media vt sic nihil aliud exigit quàm vt in causando medietur: sed hoc, scilicet, in causando mediare sufficienter

saltat, si inter aliquam priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergo media causa ex ratione qua media causa, non exigit dependentiam à prima causa, sed à priore. Et confirmatur: quia secundum te, ista conditionalis est vera, si procederent in infinitum causæ, omnes causæ essent causæ mediæ: ergo ad rationem causæ mediæ non requiritur dependentia à prima, sed à priore, respectu cuius & posterioris dicatur media.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo quòd causa media necessario dependet à prima, ad cuius euidentiam oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici non potest. Efficacia nanque causæ in illius causalitate actuali consistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu effectiua alicuius saluatur: oportet ergo ad hoc quòd causalitas compleatur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cum igitur causa media vere causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc sit complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia à prima causa: ergo causa media, dependet à prima: ergo optime dixit Aristot. & habetur in litera, quòd primum est causa medij. Consequentia nota, & antecedens probatur, si tolleretur prima causa, sic, quòd ante omnem causam esset alia causa, nunquam perficeretur causalitas illarum causarum essentialiter dependentium: ergo complementum mediarum dependet à prima. Conditionalis est clara, quia insuitas descensus vel ascensus repugnat complamento. Consequentia autem patet, quia constat quòd complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & non à priore tantum, vt patet ex conditionali: ergo à prima.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum, cum dicitur, causa media nihil exigit, nisi quòd in causando mediet, conceditur: sed cum subsumitur, quòd hoc saluatur respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediam causalitatem perfici, nisi sustentetur in prima: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquam perfici potest. Ad confirmationem vero negatur quòd illa conditionalis, scilicet si causæ essentialiter ordinatæ essent infinitæ, omnes essent causæ mediæ, si Aristot. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem ponentem infinitatem in causis huiusmodi: apud hos namque sequitur optime, quòd cum omnes ponantur causæ, & nulla prima: igitur mediæ: sed secundum veritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur ergo nulla causa est, vt Arist. & S. Thomas deducunt. quia sequitur, ergo non est prima: ergo nec media: quia prima est causa mediæ, vt probatum est.

Annot. ¶ Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maxime tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniam impugnatur ab Aureolo, nota tres terminos. Primò quòd aliud est esse maxime tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis, vnde non assimitur hic quòd perfectissima species sit causa exterarum, sed quòd maxime tale, &c. ℣ secundò quòd esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuam propriè, vel exemplarem: hoc in loco confuse assumitur esse causam: quoniam ad propositum non refert qualitas causalitatis maxime an bonum & verum sit causa esse bonitatis & veritatis exterorum. Esse enim causam sue exemplarem omnium bonum, siue effectiuam proprium est Dei. ℣ Tertiò quòd exterarillius generis positum accipi dupliciter, scilicet absolutè, id est, secundum totum id quod sunt: & posse accipi secundum rationem illius generis: in proposito non sumuntur absolutè, sed secundum quòd habent illius rationem: non enim maxime calidum diximus causam reliquorum secundum substantiam & totum quod sunt, sed solum inquantum calida sunt: ita quòd sensus propositionis assumptæ est, maxime habens rationem aliquam formalem est causa sine exemplaris, siue effectiua reliquorum habentium eandem rationem formalem vt sic.

Annot. ℣ Ex hoc patet quòd instantia Aureoli de albedine respectu colorum nihil valet. Tum quia albedo non est maxime color. Tum quia si esset maxime color, non oporteret propterea ipsam causare cæteras species coloris absolute, sed quamuis ad rationem coloris tantum. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarem reliquarum colorum quatenus colores sunt, nullum inconuenientes est, cum perfectiora sint naturaliter exemplaria imperfectiorum vt sic: & colores omnes quanto magis accedunt ad albedinem, tanto plus habent lucis, & consequenter perfectionis ratione coloris.

Annot. ℣ Circa quintam viam est instantia quoque Aureoli quam tamen prius excitetur S. Th. in cōra gentes, cap. 65. scilicet q. quibdam rerum naturalium sint sufficientes causæ effectuum, qui naturaliter apparent ordinatæ, &c. in vniuersali vide ibidem. & in q. de ve. q. 5. art. 2. & interiec rationem insufficientię esse voluntem ordinis, vtilitates mutuas, connexiones contrariorum &c. præter eam, quæ hic ponitur in responsione ad secundum: quia scilicet natura agit propter finem, ex secundo physic. ergo aut à se conceptum, aut ab alio intendente directa, &c.

Quæstio.

Ephes. 3 & 8 Physic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

videtur antecedens: quoniam oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem sui: sicut esse infinite calidum. Calor enim est communicabilis aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundum eandem rationem, quamuis sit participabile per quandam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum eandem rationem. Alioquin ponerem esse plures deos, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quòd si vnum oppositorum communicabile secundum eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque. Si autem vnum oppositorum incommunicabile secundum eandem rationem: participabile tamen est infinitum: optime sequitur quòd reliquum formaliter excludet à se, sed non sequitur: ergo reliquum effectiue excludet à quolibet, etiam si ponatur naturaliter agere. Et ratio est: quia agés infinitum infinite participatum non excludit à participantibus totaliter suum oppositum: sed oppositum infinitum incommunicabile seu bonum infinitum est huiusmodi: ergo malor patet ex inductione. Si enim sol esset infinite calidus, & calor non esset cõmunicabilis inferioribus secundum eãdem rationem, sed secundum quandam analogã imitationem tantum: sol in quantum calidus esset infinitum agens, finite tamen participatus quia non secundum eandem rationem: ac per hoc non produceret in aliquo nisi caloris finitam participationem & consequenter non excluderet omne frigus à participantibus ipsum: quia cum calore finite impresso stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quantæcunque virtutis sit agens, non excludit effectiue oppositum, nisi inquantum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finite autem participato, effectũ non oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi: quia effectus finite habet rationem vnius oppositi: ergo agens infinitum finite tantum participatum non tollit effectiue totaliter suum oppositum. ℣ Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiam si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab vniverso: quoniam finite tantum participatur à quocunque: & ex bonitate sua prodiret vniversitas bonitatum constituentium gradus diuersos in vniverso: ex quorum naturis necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. ℣ Et ideo eleuando rationem in litera assignatam, merito negatur consequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur mala esse propter bonum tamen vniuersi: & non oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat quod malum sit, in effectibus suis: non in seipso.

a ¶ *Super quæstionis tertiæ articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo probando ipsum esse, manifestè patebat quòd non potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse substantiam: ideireo terminata quæstione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido constante quòd est substantia, statim inquiris nunc an sit corpus, id est, an sit substantia corporea: ita quòd ly corpus hic sumitur proprie pro corpore quod est in prædicamento substantiæ, siue illud sit res simplex, vt Auerrois credit de corpore cœlesti, siue non inueniatur simplex, non est curæ: Huiusmodi autem substantia trinam habet dimensionem annexam secundum omnes, siue ipsa trina dimensio sit idem quod ipsa, siue non. Nullum enim horum variat propositum. ℣ Substantia autem corporea hoc modo sumpta non solum distinguitur contra incorpoream, pura immaterialem substantiam: sed etiam contra non corpus, id est, formam etiam, quæ est corporis actus: neutrum enim horum est substantia corporea: vt ly corporea est differentia intrinseca constituens corpus: quamuis formæ naturales dicantur substantiæ corporeæ, denominatiue à corporibus, quarum sunt formæ: & sic sumitur corpus propric: ex quatuor ex secundo de anima in principio, vbi Aristo. quærit an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic, vt singulariter etiã contra peotem os apparet ex tertia ratione in corpore adducta.

¶Est ergo sensus ciuili, an Deus sit corpus, id est, substantia, quæ vtens & proprie est quanta seu extensa an non: sed vel inextensa omnino, aut extense actus: aut quo uis alio modo ab ipsa corporeitate distinguatur.

¶ In corpore vna conclusio respondua quæstio negatiue. Deus non est corpus: probatur tripliciter. Primo Deus est primum mouens immobile: ergo non est corpus. Antecedens patet ex ar. precedente. Consequentia probatur: quia nullum corpus est mouens immobile: quod probatur indistinctiue.

¶Circa illam propositionem, nullum corpus mouet non motum, aduerte quòd dupliciter intelligi potest. Primò sumendo ly nõ motum actu vel potentia: & sic est manifesta & vere patet inductiue: & sic consonat minori, scilicet, Deus est mouens immobile, & habetur inemtum. Secundò sumendo ly non motum actu & sic propositio habet difficultatem nunc apparet inductiue: sed egetratione & limitatione: inductioni siquidem obstat, quòd magnes immotus trahit ferrum: & nix immota frigefacit: & colorarum immutat visum &c. inde iudicio meo primo modo sumitur hic. ℣ Verumtamen secũdo etiam modo est vera inquendo de motione pure locali, & ratio eius assignatur in primo contra Gentes. cap. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc enim euidenter sequitur, quod corpus mouens non potest manere, & corpus motum mutare locum: quoniam si motum tantum locum mutat, desinit esse simul cum corpore mouente, quod manere supponitur in loco contiguo illi moto: vnde in mouente motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum: quoniam non de motione pure locali erant & de exteris quidem patet. De magnete autem & similibus habes ab Auerroe septimo physic. commen. 10. quòd ipsa non mouet, sed alia mouentia ab ipsa: quamuis non vndecunque propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modum alterationis spiritualis acquirunt aliquibi. Sed de his, cum erit sermo de dependentia reliquorum motuum à motu cæli, amplius dicetur: nunc hæc sufficiant hic, vbi ex locali motu procedimur.

¶ Secundò, Deus est primum ens: ergo actus purus: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti arti. prima consequentia probatur: Actus est simpliciter prior potentia: ergo primum ens est actus absque potentia: quod est esse actum purum. Assumptum declaratur, ostendendo differentiam ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrumque: quia scilicet in respectu ad hoc potentia est prior: sed simpliciter non sic hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur: quia omne quod est in potentia non reducitur ad actum, nisi per ali quod ens actu. Secunda vero consequentia probatur, omne corpus est in potentia: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuum. in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem: est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. physic.

¶Tertiò, Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo, consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est viuum, aut non viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum præstat: & viuo præstat id quo viuit, quod esse aliud à corpore probatur: quia corpus inquantum corpus, non viuit: alioquin omne corpus viueret. omnia clara sunt.

¶Num

¶ *Num vi uens sit nobilius non viuente.*

Quæstio. VEruntamen propter instantiam quorumdam illa propositio, Viuens est nobilius non viuente, quibusdam non videtur vera: quia sequeretur quòd formica esset nobilior cælesti corpore: quod communiter tenetur non viuere.

¶Ad hoc dicitur, q̃ corpus cæleste forte est viuum secundũ veritatem & tamen si cõparetur ad formicam non inquantum viuit, sed inquantum cæleste corpus, facilis est responsio. Dicitur enim q̃ formica vt viuens est nobilior corpore cælesti seclusa vita: & hoc est necessarium: quia hoc nihil aliud est quàm dicere, quòd anima est nobilior quocunque corpore. Totus nãque ordo animarum est supra totum ordinem corporũ, vt patet. Sed si secundum veritatem cælum non est viuum: tunc difficilior est responsio: non enim potest dici quòd ista comparatio est vera formaliter. & nõ simpliciter, id est, quòd viuens vt sic est nobilius non viuente vt sic. Tum quia ista cõparatio esset puerilissimum lapis vt sic sit etiam nobilior non lapide vt sic, & vniuersaliter omne positiuum sua negatione. Tũ quia nõ habemus intentum in proposito. intendit enim destruere Deũ esse in latitudine corporum: quia vita est nobilior corporeitate. constat nãque, quòd gradus vitalis in vniverso superior est gradu naturæ, vt distinguitur naturæ contra animam, & quòd corporeitas secundum totam latitudinẽ suam claudatur infra ordinem vitæ. igitur non secundum quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est infrà latitudinem vitæ: & propterea si Deus est nobilissimum ens, nõ potest esse corpus: quia datur ordo superior, scilicet vitalis, in quo patet esse viuentia. Dicendum ergo est, quòd viuentia sunt simpliciter nobiliora non viuentibus, vt ratione adducta patet &c. 16. de animalibus habetur. Et quòd si ex. lum nõ est viuum, quòd formica est simpliciter nobilius ens quàm ex. lum: cælum tamen est nobilius corpus quàm formica: & propter hãc nobilitatem in genere corporum multæ nobilitates secundum quid respectu vitæ sibi conueniunt: pura incorruptibilitas, &c. Aristoteles tamen primo Ethic. dicit, corpora cælestia esse nobiliora etiam homine: quia tenet illa viuentia, vt ex presse in secundo cæli supponendum esse dicit.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo aduerte, quòd licet apud sanctũ Tho. doctrinã esse corpus & esse compositum ex materia & forma conuertantur, & idem sint, attamen quia non vt idem apud alios nec conuertuntur. Auerrois enim ponit corpus in cælo: & tamen non compositum ex materia & forma. Aulcebron autem ponit compositum ex materia & forma in substantiis spiritualibus: & tamen non corpus: ideo vt omnifariam completa fit doctrina, præsens mouetur quæstio, an Deus sit compositus ex materia & forma: & propterea omnes rationes in litera positæ vtuntur mediis abstrahentibus à corporeitate & quantitate, quatenus excludant etiam materiam spiritualem.

Cõment. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, impossibile est in Deo esse materiam, probatur tripliciter. ℣ Primò Deus est purus actus: ergo non habet materiam. probatur sequela, quia materia est in potentia. ℣ Secundò, Deus est primum bonum & optimum: ergo bonum non per participationem, sed per essentiam: ergo non est compositus ex materia & forma. Antecedens ex præcedentibus patet. prima consequentia probatur: bonum per essentiam prius est bono per participationem: ergo si Deus est primum, &c. secunda vero, compositum est bonum per suam formam: ergo per participationem, scilicet quòd materia participat formã. ergo fit &c. ℣ Tertiò, Deus est prima causa efficiens: ergo est primum & per se agens: ergo est primo & per se forma: ergo non est compositus ex materia & forma. Antecedens enim prima consequentia reliquitur pro constanti. Secunda verò probatur, omne agens agit per suam formam: ergo vnumquodque sic se habet ad esse agens, sicut ad esse formam, & econuerso: ergo si est primum & per se agens, est primo & per se forma. &c.

¶ Circa primam consequentiam aduerte, quòd æquiuoce quodammodo sumitur ly primi in antecedẽte & consequente. Nam in antecedente sumitur, vt notat ordinem prioritatis respectu cæterorum efficientium: quia cõsequitur vero sumitur, vt significat secundum quod ipsum, vt in primo posteriorum distinguitur primo, cõtra per se & de omni: ita quòd ex hoc quòd Deus est inter causas efficientes prima, infertur, ergo Deus est per se primo, id est, secundum quod ipsum efficiens & remotissima, quantum non contingenter, sed necessario: & secundum essentialem causalitatem super alia efficientia conuenit ei esse primam inter efficientes causas. vt de se patet. his enim cõstatibus tam patet quòd ei conuenit esse agens non per aliud. & quod quibuscunq; cõuenit per ipsum: igitur est primo agés iuxta doctrinam analyticam.

¶ Circa consequentiam assumptã in probatione secundæ cõsequentiæ, illa scilicet, agés agit per suam formam, &c. aduerte quòd si forma est ratio agendi, vt in antecedente assumitur, & pluries ab Aristo. dicitur, necesse est q̃ vnumquodque sicut se habet ad formã, ita se habeat ad rationem agendi: & consequẽter ad esse actiuum à priori procedendo: & econuerso à posteriori procedendo: si-
Annot.
15
1. contra ca. 17. & 36.
Et opusc. 3. cap. 9.
14
quidem aliquid se habet ad esse actiuum, ita se habet operatio ad rationem agendi: & per hoc valet secunda consequentia, si aliquid est primo actiuum, est primo ratio agendi & formæ. & sic non est compositum ex materia & forma. Hanc autem eõuertibilitatem infimat litera, dum primo dicit, quòd secundum quod aliquid se habet ad formã, sic se habet ad rationem agendi: & consequẽter ad esse agens: & deinde conuertendo: si primo & per se primo agens, est primo & per se forma.

¶ *Num sicut aliquid se habet ad esse agens, ita ad esse formam.*

SEd circa hæc occurrit dubium: quoniam hic processus videtur sophisticus: quoniam sub hoc communi, scilicet se habere ad formam, descendimus determinare ad hoc speciale, scilicet esse formam: vnumquodque enim ita se habere ad formam, vt ad esse agens verissimum est: sed ex hoc non licet subintulere vnumquodque ita se habere ad esse formam, sicut ad esse agens. Tum quia tot sophismata consequentia. Tum quia hoc falsum est, quoniam ignis non ita se habet ad esse calore, sicut se habet ad esse calefactibile: quia ignis est primo calefactibile, non tamen est primo calor, imo non est calor, sed habens illum per se primo & tamen calor est forma illa, quæ est ratio calefaciẽdi: igitur ex hoc quòd aliquid est per se primo agens, nihil aliud inferri potest, nisi q̃ per se primo habet formã, quæ est ratio agendi: & non quòd sit per se primo forma, vt in litera fit, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ea potest hic aduertere duo. primo quid importet ly per se primo, secundo quòd ea omnes inter prædicta sunt semper secundum subiectam materiã: ex his enim omnia erunt manifesta: ℣ Per se primo tale vt dicitur 1. post. significat quòd sit tale non per aliud & reliqua sibi talia per ipsum: sed eum dicitur non per aliud, excluditur nõ solum exteriora, sed etiam partes, vt dicitur 7. Phy. ita quòd illud, quod est tale ratione partis, non est per se primo talem: per hoc, illud eui conuenit esse agens ratione partis, scilicet formæ, non est per se primo agẽs: sed neque per accidens, sed per aliud, scilicet per totum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

re propereca nullum compositum ex materia & forma poteſt eſſe per ſe primo actiuum, quoniam omnia agunt non ſe totis, quia non ratione materiæ: repugnat enim eſt eſſe rationem agendi, cum de ratione eius ſit potentia oppoſita actui, qui eſt ratio agendi. ¶ Et hinc patet qualiter ex ſe habere ad eſſe agens non ſolum liceat inferre ſe habere ad formam, ſed ſe habere ad eſſe formam: vt in literæ facili eſt: & obſeruerſo fieri poſſet à priori, nec vllum eſt ſophiſma. Ad 2uſtiſſim autem de calore dicitur, quòd ſi ſermones ponderentur ſecundum materiã ſubiectam, non fieret hæc obiectio: eſt enim actiuum in cõmuni nullam imperfectionem includit. cõueniréque poteſt alicui rei ſubſiſtenti in natura ipſe primo propoſitiſſime vt loquimur eſſe vero calefactiuum imperfectionẽ claudit: quoniam dicit eſſe actiuum ſic, id eſt materialiter: & impoſſibile eſt quòd conueniat alicui primo ſimpliciter & abſolute loquendo: quia oportet q̃ cõueniat cõpoſito ex materia & forma, cui nõ poteſt cõuenire agere niſi ſecũdum partem, ſed tamẽ huiuſmodi materiales actiui. tater ſecũdũ proprias rationes ſumptæ dicuntur cõuenire alicui primo: eo modo quo poſſibile eſt inueniri primo in tali cõuenientia, hi eſt in genere materialiũ agentiũ. & nõ ſimpliciter. Et propterea inſtantia non eſt cõtra propoſitũ quo niam licet de igne & calore & aliis materialibus rationibus actiuis, non appareat vis conſequentiæ: hoc eſt quia in eis non inuenit eſſe agere niſi eſſe tale agens primo, ſed eſſe tale agens primo in genere agentium materialiũ: vbi primitas non excludit partem, & tamen conſtat partem excludi per primitatẽ ſimpliciter. Stat igitur vis conſequentiæ, quòd ſi Deus eſt per ſe primo agens: ergo eſt per ſe primo forma: quia per ſe primo agens eſt agens non per aliud, id eſt nec etiam per partem, ſed ſe toto: ac per hoc oportet totum eſſe formam, & conſequenter incompoſitum eſſe ex materia & forma.

¶ An poſſe recipi in materia, vel non poſſe recipi ad indiuiduationem ſpectet, vel potius non poſſe recipi in ſubiecto inferiori.

Quæſtio. IN reſponſione ad tertium dubium naſcitur ex Durando contra aſſignata ibidem cauſam in indiuiduationis, ſcilicet recipi in materia, vel non poſſe recipi in ea. Indiuiduum dicitur indiuiduum per negationem diuiſionis, qua ſuperius diuiditur in ſua inferiora: & eſt indiuiduum per negationem eſſendi in alio ſicut in ſubiecto inferiori, & non per negationem eſſendi in alio ſicut in ſubiecto informationis: ſed tam recipi in materia quàm nõ poſſe recipi in illa, ſpectant ad eſſe & nõ eſſe in alio, ſi ut in ſubiecto informationis: ergo nihil horum ſpectat ad indiuiduationem. ſed æquinocatio cõmiſſa eſt circa ly eſſe in alio: & ly ſubiectum. Maior patet: quia hoc album non eſſet indiuiduum: cum ſit in alio, ſicut in ſubiecto informationis, ſcilicet in hac ſubſtantia. Minor vero eſt per ſe nota. Et cõſimiliter materia non eſt primũ ſubiectum prædicationis, id eſt, infimum ſubſiſtibile eſt primum ſubiectum informationis: ergo ex hoc quòd eſt primum ſubiectum non eſt indiuiduans. conſequentia nota. antecedens probatur: quia materia etſi cõueniat ex ſe negatio eſſendi in alio vt in ſubiecto informationis, non tamen conuenit ei negatio eſſendi in alio vt in ſubiecto inferiori: quoniam materia eſt quoddam vniuerſale, & prædicatur de hac & illa materia, vt vniuerſale ſuperius de ſuis inferioribus, vt patet: alioquin materia non eſſet ſcibilis, cum ſcientia non ſit niſi vniuerſalium: male igitur videtur litera aſſignaſſe rationem indiuidui ex materia.

¶ Ad hoc eſt breuiter dicendum, concedendo quòd alius eſt modus eſſendi in alio vt in ſubiecto inferiori, & alius in ſubiecto informationis: & ſimiliter quòd aliud eſt eſſe ſubiectum ibi & hic: ſed eſt hoc ſtat, quòd natura eſſe in alio vt ſuperius in inferiori, non quocunque, ſed ſingulari, & eam eſſe in alio per informationem. ſimus idem nõ formaliter, ſed cauſaliter ita quòd ad quidditatem alicuius eſſe in alio per informationẽ naturaliter ſequitur ipſam eſſe in alio vt inferiori ſingulari, & ad quidditatem nõ poſſe eſſe in alio per informationem, & ſequitur ipſam non poſſe eſſe in ſingulari vt inferiori, ſed ipſam eſſe per ſe ſingularem. & hoc eſt, quod in litera dicitur. Aſſignat enim eſſe vel non eſſe in alio per informationem pro radice indiuiduationis: & non pro formali conſtitutiuo indiuidui: vt obiectionẽ male interpretantur. Probare autem quod hæc ſit radix indiuiduationis præſentis excedit ſimiles negotij. Inferius potiũs, vbi de indiuiduatione ex propoſito agetur, tractabitur. Sat eſt hic pro notitia literæ ſcire, q̃ apud nos iſte modus eſſendi in alio per informationem, nõ eſt conſtitutiuus formaliter, ſed cauſaliter indiuidui. Vnde ad obiectionẽ in oppoſitum dicitur, ex hoc, quòd hoc album eſt indiuiduum & in alio per informationẽ, nihil aliud habetur niſi quod eſſe in alio per informationem non eſt formale conſtitutiuũ indiuiduiſ. cum hoc ſtat, q̃ ſi albedinis natura non poſſet eſſe in alio per informationem, nunquam albũ eſſet in hoc albo vt ſuperius in inferioris & rurſus hoc album non eſſet hoc per poſitionẽ differentiæ indiuidualis ſupra naturam, ſed per negationem omnis differentiæ indiuidualis: quoniam nõ eſſet diuiſibilis in plura in ſubiecto, vt in litera dicitur de formis non receptibilibus in materia. Ad confirmationem quoq; negatur conſequentia: quia ex hoc quòd materia eſt primũ ſubiectum informationis, ſequitur quòd ſit prima radix indiuiduationis poſitiue vel negatiue. Negatur quoque antecedẽs, quia materia eſt primum ratione ſubiectum, id eſt infimum, non totale vt indiuiduum cõpletum, ſed partiale. Et cum inſtatur contra: quia eſt vniuerſale quoddãmodo. reſpondetur, quòd materia ſecundum ſe non eſt vniuerſale, nec prædicabile, vt patet ex eo quòd ſecundum ſe non eſt intelligibilis: & conſequenter nec ſcibilis, ſed materia in analogia ad formã vniuerſalem, intelligitur vniuerſalis: & ſic prædicabile quoddam & ſcibile &c. & propterea in litera dicitur, quòd forma quantum eſt de ſe poteſt eſſe in pluribus. materia autem eſt primum ſubiectum, quia ergo omnis vniuerſalitas eſt à forma, materia ſecundum ſe vniuerſalis non eſt: & cum primum ſubiectum ſit omnium prædicamentorum, ipſa eſt & infimum ſubſtibile, partiale tamen, & primum ſubiectum informationis, ac per hoc vndique indiuiduationis radix. Sed de his in commentariis de ente & eſſentia: & in q. duabus ſatis dictum eſt, & inferius ampliur dicetur.

¶ Super Quæſtionis tertiæ Articulum tertium.

IN titulo ſtatim occurrit ambiguitas: pro quo ſupponit Deus in hoc quæſito, vtrum Deus ſit idem quod ſua eſſentia. ex ſecundo namque argumento & ex toto proceſſu corporis articuli inſinuatur, quòd ſupponit pro ſuppoſito diuino: quoniam nihil aliud hic tractatur, niſi an ſuppoſitum naturæ diuinæ, & ipſa natura ſint idem. Ex ratione vero ſuppoſiti oſtenditur oppoſitum: quoniam ad rationem ſuppoſiti requiruntur quinque conditiones, ſcilicet quòd ſit ſubſtantia, completa, indiuidua, ſubſiſtens, incommunicabiliter ſubſtantia, propter accidentia completa, propter partes: indiuidua, propter ſpecies: ſubſiſtens propter humanitatem Chriſti: incommunicabiliter, propter eſſentiam diuinam, quæ eſt communis tribus ſuppoſitis: & ſic cum ſuppoſitum diuinũ idem ſignificet quod perſona diuina. & in hoc articulo nulla fiat mentio de perſonarum conſtitutiuis, conſequens eſt quòd ly Deus non ſtat pro ſuppoſito diuino: & confirmat hoc: quia inferius quæritur ex propoſito vtrum perſona & eſſentia in Deo ſint idem. ergo &c.

¶ Ad hoc eſt dicendum, quòd ly Deus poteſt tripliciter ſumi. Primo vt ſignificat concretum quaſi ſpecificum naturæ diuinæ, id eſt habens deitatem ſicut homo ſignificat habens humanitatem. ℣ Secundo vt ſignificat concretum indiuiduale naturæ diuinæ, id eſt hunc habentem deitatem ſeu hunc Deum: ſicut homo poteſt ſupponere pro hoc homine. ℣ Tertio vt ſignificat ſuppoſitum naturæ diuinæ, id eſt hunc incõmunicabiliter habentem deitatem, id eſt hãc perſonam diuinam ſicut homo poteſt ſupponere pro Sorte. ℣ Sed hoc intereſt inter Deum ex vna parte, & hominẽ cæteraſque naturaſque naturarum concreta, ex alia parte, quòd in aliis non diſtinguitur indiuiduũ naturæ in concreto à ſuppoſito: non enim diſtinguitur hic homo ab humano ſuppoſito, aut econuerſo. In Deo autẽ diſtinguitur indiuiduũ naturæ in cõcreto, id eſt hic Deus, à ſuppoſito diuino, id eſt patre & filio & ſpiritu ſancto: & ratio eſt, quia hic Deus eſt ſimul terminus ſingularis & communis tribus ſuppoſitis, quod eſt impoſſibile conuenire indiuiduo alterũ ſubſtantiarum. ℣ Tripliciter ergo cum accipi poſſit, dico q̃ hic non ſumitur primo modo: quia vt in corpore articuli patet, id peo quo ſupponit ly Deus, claudit in ſua ratione principia indiuidualia Deitatis inquantum indiuidualia ſunt: quæ non ſignificantur claudi in ly Deus quaſi ſpecifice ſupponẽte. Neque etiã ſumitur tertio modo: nã quia nulla fit hic mentio de perſonalibus: ſtatim quia ſub hoc ſenſu multa ſupponit prædeterminanda: & propterea inferius in hoc ſenſu quæretur in tractatu de perſonis diuinis. ſed ſumitur ſecundo modo. Ita q̃ ſenſus eſt, vtrum Deus, id eſt, hic Deus, ſit idem quod deitas. Sed aduerte, quòd hic Deus ſignificans indiuiduum diuino naturæ, in concreto habet duas conditiones in re, alteram negatiuam, ſcilicet quòd non ſignificat ſuppoſitum naturæ diuinæ, & hoc ſecundum veritatem loquẽdo. Alteram affirmatiuam, ſcilicet q̃ equiualet ſuppoſito quo ad habitudinẽ ſubſtantiæ vel diſtinctiõis à natura quoniã cõparatur ad iſtã vt habens ad habitum: vt quod eſt ad quo eſt: vt ſubſiſtens ad naturam in qua & qua ſubſiſtit &c. Et tertiam conditionem habet in opiniõe philoſophorũ, imo totius rationis humanæ ſecundum facultatem naturæ, ſcilicet q̃ ab omnibus accipitur vt ſuppoſiti naturæ diuinæ: quia nulla deeſt ſibi cõditio ſuppoſiti niſi incõmunicabilitas: quã non conuenire ſibi, quia cõmunis eſt tribus perſonis, non ratione, ſed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac ſequitur quarta conditio quo ad nos: quòd licet hic Deus nõ ſignificet ſuppoſitum diuinum ſimpliciter, tamẽ ſignificat ſuppoſitũ diuinum ſtando infra limites tractatus de abſolutis: qualis eſt præſens. Propter pri mam conditionẽ cauſe loquitur litera cũ quærẽdo quãm concludendo & reſpondendo ſemper enim de Deo in ſpeciali ſermonem habẽs nominat Deum & deitatẽ & nunquam ſuppoſitũ diuinum propter alias vero tres conditiones vtitur nomine ſuppoſiti & naturæ in communi loquendo: & ex communibus regulis identitatis aut diſtinctiõis ſuppoſiti à natura queſtionem determinãdẽ nãq; eſt indiciũ de diſtinctione huius Dei à deitate, & ſuppoſiti à natura: quoniam æquiualet illud indiuiduum ſuppoſito quo ad hoc: diſtinguitur enim ſuppoſitũ à natura vt habens ab habito: & quod eſt à quo eſt & ſubſiſtens ab eo quo ſubſiſtit &c. Nec congruebat doctrinæ ordini, vt tractatui de abſolutis immiſceretur reſpectiua reuelata, & tam remota ab his principiis toc intercedentibus medijs quæſtionibus decidendis.

Commẽt. ¶ In corpore eſt vna concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Deus eſt idẽ quod ſua eſſentia ſeu natura probatur. Ratio differentiæ inter naturã & ſuppoſitũ eſt diſtinctio naturæ à materia indiuidualiter ego in formis ſimplicib⁹, quę p̃ſeipſas indiuiduantur, non differt ſuppoſitũ à natura: ergo Deus eſt ſua deitas & ſua vita &c. Antecedens probatur ex ratione diſtinctionis naturæ & ſuppoſiti in rebus materialibus notioribus nobis. Natura comprehendit in ſe ea tantum, quæ cadunt in diffinitione ſpeciei: ergo non comprehendit materiam indiuidualem: ergo ex hoc diſtinguitur à ſuppoſito. A ſumptum patet. Et prima conſequentia nunc facta probatur dupliciter. Primo, quia materia indiuidualis non claditur in diffinitione ſpeciei, vt patet de hic carnibus reſpectu naturę humanæ. Secundo, quia principia diffinitiua habẽt ſe formaliter reſpectu materiæ indiuiduantis. In cuius ſignum humanitas ſignificatur, vt pars formalis hominis. ſecunda autem probatur: quia in ſuppoſiti ratiõe ſi diffinitur, claudetur materia indiuidualis vt in ſorte. cõſequẽtia autẽ prima vt per ſe nota relinquitur. ſecunda aũt probatur. q̃a Deus nõ eſt cõpoſitus ex materia & forma, vt ex procedẽti patet articulo.

Annot. ¶ Circa terminos aſſumptos in antecedente, & cõſequẽter in tota hac ratione, diſtingue primo ly natura, & ly ſuppoſitis. Poſſum⁹ enim de his log duplicitẽr vno modo ſecundum rem tantum, alio modo ſecundum modũ ſignificandi. Sumuntur natura & ſuppoſitum ſecundum rem tantum, quando ſumuntur ſecundum proprias rationes rei quam ſignificat natura, & rei quam ſignificat ſuppoſitũ, abſtrahendo à modis ſignificandi, verbi gratia, quando ſumitur natura humana ſecundum eius propriam diffinitionem, & fortes ſecũdum eius rationem propriã non curãdo an nam⁹ ſignificetur in abſtracto vel cõcreto &c. ſumitur autem ſecundum modos ſignificandi, eum ſumuntur vt ſtãt ſub nominibus primæ intentionis: puta humanitas homo, fortes fortitas &c. Sermo præſens eſt de natura & ſuppoſito ſecundũ rem, & nõ ſecũdum modũ ſignificandi: hoc enim potius logici, illud metaphyſici pertinẽtis eſt. Et ideo ceſſant omnes argumentationes & reſponſiones, quæ immiſcẽt ſignificari per modum partis, vel excludere à ſignificatione, aut nec excludere nec includere & ſimilia quæ ad differentiam inter hæc ex modis ſignificandi, non ex rebus ſpectant. Nec obſtat, quòd in corpore huius articuli inferatur, quod humanitas ſignificatur vt pars formalis hominis, ad probandum quòd natura nõ includat materiam indiuidualẽ: quoniam hoc eſt vnum ſignum à poſteriori notius ad manifeſtãdum etiam ex modo ſignificandi diſtinctionẽ ſecundum rem naturæ à materia indiuiduali. Diſtingue ſecundo ly differre ſeu differentiæ eſt enim duplex ſecundum rationem & ſecũdum rem. Et hęc ſubdiuiditur in differentiã realem inter rem & rem, & in differentiam realem inter rem includentem aliquid reale, & non includentem illud. Includere autem & non includere nunc dicimus non ex modo ſignificandi, ſed ex ratiõe formali rei ſignificatæ formaliter ſumptæ. Et hæc rurſus ſubdiuiditur in differentiam realem penes inclusionem alicuius realis intrinſece ſicut homo differt ab animali quia includit intrinſece rationale: & penes inclusionem alicuius realis extrinſecẽ ſicut diſciplinabile differt ab homine, fingendo q̃ diſciplinabilitas ſit eadẽ res quod natura hominis quæ includit extrinſece diſciplinã vt actum, per quem diffinitur, quam nõ includit homo in ſua ratione. Quatuor igitur cum ſint modi differentiæ, ſecũdum rationem tantum, vt eſt inter hominem & humanitatem inter rem & rem, vt eſt inter ſortem & Platonem inter rem in-

cludẽtem intrinſece aliquid reale & abſtrahẽtem, & inter ſne includentem extrinſece aliquid reale & abſtrahentem ab illo: in antecedẽte aſſumpto, & tota hac ratiocinatione ad cõcluſionẽ, ſermo tantum eſt de differẽtia tertio modo, id eſt penes inclusionem intrinſecam. Non enim eſt hic ſermo de differentia ſecundũ rationem quoniã ſuppoſitũ & natura in omnib⁹, ecia in Deo ſic diſtinguntur. Deus enim & deitas rationes modi ſignificandi diſtinguitur interanem, & iſta eſt hæretica, deitas generat deitatẽ & iſta catholica. Deus generat Deũ, vt patet in principio decretalium. Neque etiam eſt hic ſermo de differentia realí, qualis eſt inter rẽ & rem. Conſtat enim quòd natura ſubſtantialis & ſuppoſitum non poſſunt naturaliter ſic diſtingui, vt ſint toraliter duæ res diuerſæ. Nec etiam eſt hic ſermo de differẽtia realí extrinſeca: quoniam falſum eſſet antecedens, & falſum eſſet quòd in ſubſtantiis immaterialibus non differt ſuppoſitũ & natura. In ſubſtantiis enim ſeparatis ſuppoſitum à natura differt extrinſece quia ſuppoſitum vt ſic includit ſubſiſtere, quod eſt eſſe per ſe non intrinſecũ, ſed quodammodo quaſi vt proprium actũ, ad quem quodammodo deberet diffiniri ſi diffiniretur natura autem non. Et propterea S. Thom. in quolibet. ſecundo q̃ ſecunda. articu. 2. de tali differentia loquens, dixit, quod in angelis differt ſuppoſitũ à natura. Relinquitur igitur, quòd ſit hic ſermo de differentia penes inclusionem intrinſecam. Tum quia ratio aſſumpta in litera manifeſte ſecundum talem differentiam diſtinguit ſuppoſitum à natura in rebus materialibus, quia ſcilicet ſuppoſitum includit materiam indiuidualem, quam non includit natura. Conſtat enim hoc intelligi de intrinſeca inclusione. Tum quia in ſeparatis à materia tali differentia non diſtinguitur ſuppoſitum à natura, vt hic aſſumatur, ex eo quòd indiuiduationem per ſe ipſam eſt, quia idem eſt conſtitutus naturam & indiuiduum: ac per hoc nihil intrinſecum includit indiuiduum quod non claudat naturã. & econuerſo. Tum quia idem cenſetur iudicium in litera de identitate ſuppoſiti & naturæ in ſubſtantiis ſeparatis & Dei cum Deitate: hoc enim nõ eſt ſimpliciter verum, niſi de differẽtia intrinſeca loquendo: quoniam vt iam dictũ eſt in quolibetis, aliud prouſtit iudiciũ loquendo de differẽtia extrinſeca. Eſt ergo ſenſus antecedentis, quòd ratio differentiæ intrinſecæ inter naturam & ſuppoſitum ſecundum rem ſeu rationes formales ſumptæ eſt diſtinctio naturę à materia indiuiduali & ſimiliter ſenſus omnium conſuſionũ, quæ implicite hic continentur de ſuppoſito & natura in rebus materialibus, & in ſeparatis à materia &c. eodem intellectu ſumẽdus eſt. Et ſi prædicta diligẽter inſpexeris, cõplecteris diſpoſitionem omnium rerum quo ad idẽtitatem & diſtinctionẽ inter ſuppoſitum & naturã. Habes enim in primis quòd ſuppoſiti & natura non ſubſtantialiter conſtituens ſuppoſitum: ſiue ſit natura accidentis, vt ſortes & eius complexio: ſiue ſit ſubſtantia quaſi aduenitia, vt humanitas verbi Dei: diſtinguitur quadruplicitẽr, ſcilicet vt res & res, & intrinſece, & extrinſece, & ſecundum rationem. Habes ſecundo, quòd ſuppoſitum & natura in ſubſtantiis compoſitis diſtinguũtur interinſece & extrinſece, & ſecũdum rationem. Habes tertio, quòd in ſubſtantiis immaterialibus diſtinguũtur ſuppoſitum & natura non intrinſece, ſed extrinſece ſecundum rem, & ſecundum rationem. Habes quarto, quòd in Deo nullo modo diſtinguũtur ſecundum rem Deus & deitas, ſed ratione tantũ modi ſignificandi. Habes & cõcorditam dictorũ S. Tho. & intellectum eorũ quæ in diuerſis locis de hac materia ſcripta ſunt. *Annot.* ¶ Circa primam conſequentiam in litera factã, aduerte, quòd ideo relicta eſt pro cõfirmatione illa regula poſteriorillica ſatis trita, ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio eſt cauſa negationis, & econuerſo; & quoniam hęc maxima non tenet niſi in cauſis propriis, ideo in antecedẽte ly ratio, cum dicitur ratio differẽtiæ &c. ſupponit pro ratiõe propria. Ita q̃ ſenſus eſt propria & præciſa ratio differẽtiæ intrinſecæ inter naturã & ſuppoſitum & tũc manifeſte patet vis cõſequẽtiæ ex negatione talis rationis, negatione ſui effectus inferẽs.

¶ Super Quæſtionis tertiæ Articulum quartum.

IN titulo ly eſſentia ſignificat deitatem, quę per diffinitionẽ Dei importatur, ſi diffiniretur. ly eſſe importat ſignificatum per ly eſt ſecundũ adiacens, cum dicimus, Deus eſt & ſimiliter, homo eſt &c. ly idem importat identitatem realem. Ita quòd ſenſus eſt, vtrum res ſignificata per ly Deus, ſit res ſignificata per ly eſſe ſi diceitur Deus eſt. Et ſcito quòd iſta quæſtio eſt ſubtiliſſima, & propria antiquis meraphyſicis, à modernulis autem valde aliena: quia tenent nõ ſolum in Deo, ſed in omni re eſſentiã idẽtificari exiſtẽtiæ illius ſit ergo noſtra hæc quæſtio. Ad alios aũt eris ſyſtio ſpecialis de diſtinctiõe eſſe ab eſſentia vniuerſaliter. *Commẽt.* ¶ In corpore vna concluſio. Deus eſt ſuũ eſſe, probatur tripliciter. Primo, Deus eſt primum efficiens: ergo habet eſſenõ cauſatum ab extrinſeco: ergo eſt ſuum eſſe. Antecedens ex dictis patet: conſequentia prima patet ex terminis: ſecunda autem probatur, omne conueniens alicui diſtinctum ab eſſentia eius, aut cauſatur ab eſſentia eius, aut ab extrinſeco: ergo ſi eſſe diſtinguitur, cauſatur vel ab intra vel extra: ſed ab intra tantũ, eſt impoſſibile: quia nihil eſt ſibiipſi ſufficiẽs cauſa vt ſit: ergo ſi ab extrinſeco non eſſe cauſatum, eſt idem quod eſt cõſequẽ-

ad 1. 2. d. 1. q. 1. a. 1. Et 1. cõtra. cap. 22. et 25. Et lib. 2. capit. 51. Et lib. 4. cap. 11. co. 4. Et po. q. 7. art. 2. Et quo. 3. q. 3. Et opuſ. 3. c. 11. & 109. 12.

16

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia probanda. Secundò, Deus est actus purus ergo essentia eius non se habet ad esse vt potentia ad actum ergo est suum esse. antecedens patet: & prima consequentia est nota ex terminis. secunda probatur esse est actualitas omnis formæ, seu naturæ ergo omnis natura distincta ab esse comparatur ad ipsum, vt potentia ad actum: ergo si non comparatur vt potentia, est ipsum esse. Assumptum probatur, quia res significatur in actu nisi significetur vt est.

Annot. ¶Aduerte hic q̃ ista ratio fundat̃ super hoc, q̃ quæcunque quidditas vel natura, quantumcunque secundum rationē quidditatiuā sit actualis, relata tamen ad esse, habet rationem potentiæ. Sapientia nanque & bonitas &c. actuatur per hoc quod dico est, & similiter humanitas & æquinitas &c. & propterea dicitur, & q̃ esse est actualitas omnis formæ & q̃ nulla natura significatur in actu vltimato nisi prout significatur esse in actu exercito.

Comment. ¶Tertiò. Deus est primū ens ergo est ens per essentiam: ergo est suū esse. Antecedens cū prima consequentia patet. secunda vero probatur à destructione cōsequentis dupliciter: primo ex q̃d nominis entis per essentiam sit, non est suū esse: ergo habet esse, & non est ipsum esse ergo est ens per participationē ergo non est ens per essentiam, sicut si habet ignē & nō est ignis &c. secundo, Deus non est suū esse, & sua est essentia ergo nō est ens per essentiā sed per aliud additū. omnia clara sunt.

¶Num cognoscens quòd aliquid est, cognoscat esse illius rei.

Quæstio. IN responsione ad secundum dubium occurrit quia videtur implicare responsio duo cōtradictoria. si enim simus q̃ hęc propositio est vera, Deus est ergo cognoscentia ita esse in re, q̃ Deus est: hoc aūt est cognoscere esse quod in ipso Deo est ergo. Ad hoc dubiū, quod in secūdo posterio. ex. diffuse tractauimus, & Sco. in primo sen. dist. 3. q. 1. in principio affert reperhēdendo hanc responēm, breuiter dicitur, q̃ hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei à reliquorum entium esse: quòd esse Dei est quod quid est ipsius Dei: vt hic determinatur. Ita quòd hæc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi per se. esse autem cæterorum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus rerū. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secundum se, & absolute est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secundum quid, id est, vt fundat veritatem propositionis. esse vero aliorum non spectat ad quæstionem quid est, quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiue: homo est, cælum est &c. sed secundum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est. Et propterea cum de aliis scimus quæstionem an est, & dicimur scire esse, quod significat veritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secundum proprium modum quo scibile est. Cum autem de Deo scimus an est, dicimur scire esse, quod significat veritatem propositionis & nescire esse Dei: non quòd remanus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniam terminus est esse Dei non absolute, sed vt respondet veritati propositionis: sed quia per hanc cognitionē non cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundum se cognoscibile: quia non scitur per quid.

¶Super Quæstionis tertia Articulum Quintum.

Annot. IN titulo genus sumitur propriè pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

Comment. ¶In corpore duo. Primò distinguitur. Secundò respondetur quæsito duabus cōclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncto primæ cōclusioni vno corollario. ¶Quo ad primum distinctio ostenditur in genere dupliciter, directe & reductiue, vt patet. Quo ad secundum prima conclusio responsiua quæsito negatiue est: Deus non est directe in genere: probatur tripliciter. Primo, Deus est actus purus: ergo non est directe in genere: probatur sequela. genus sumitur à potentia respectu eius à quo sumitur differentia: ergo omne existens in genere habet actum admixtum potentiæ: ergo si est actus purus &c. Antecedens declaratur in animali & rationali: omnia clara sunt. Secundo si Deus esset in genere: genus aliquod prædicaretur in quid de esse: ergo cus esset genus: sed hoc est impossibile. ergo. prima consequentia probatur, essentia Dei est ipsum esse: & genus prædicatur in quid de eo, cuius est genus: ergo si Deus esset in genere &c. Secunda vero consequentia reliquitur pro constanti: quia ens aut solum aut maxime significatur formaliter esse. Destructio vero vltimi consequentis probatur ex 5. meta. omne genus habet differentias extra se, ens non habet differentias extra se: ergo. probatur minor, quia extra ens non remanet nisi nō ens: non entia autem impossibile est esse entis differentias, vt patet.

Annot. ¶Circa hanc rationem posset primo dubitari de significatione entis, secundo de prædicatione eiusdem, an scilicet prædicetur in quid, vt in hac ratione oportet negare aduersarium dicentem Deū esse in genere. tertio de cōmunicate eiusdem ad omnes reales rationes formales, an scilicet in omnibus claudatur intrinseco, vt hic ex tertio arguit. assumitur. De his autem omnibus in commentariis de ente & essentia scripsimus nunc censeo replicandum: præcipue quia siue propter illam causam hic adductam, siue propter aliam destructio consequentis ab omnibus acceptatur sensus autem rationis hic adductæ est, quòd differētias oporteat esse extra genus: sic q̃ nec genus ponatur intrinsece in differentiæ, nequeeconuerso quando genus ponatur intrinsece, seu vt additum sicut subiectum in ratione passionis: nullæ autem inueniuntur rationes reales distinguentes ens: in quarum formalibus significatis non claudatur intrinsece ens: ergo. Et scito, quòd Sco. in primo distinct. tertia quæst. tertia. tenet oppositum huius minoris: putat nanque esse quasdam differentias, scilicet vltimas, non includentes formaliter & intrinsece ens: & rursus tenet passiones entis non includere formaliter ac intrinsece ens. Sed de passionibus in quæstio. quinta dicemus de differentiis autem quamuis dicendum hic esset, quoniam tamen oportet nouos terminos Ingerere, quia Sco. de differentiis sumptis non à formis, sed à realitatibus vltimis loquitur: expedit potius facere quæstionem de hoc specialem ac diffusam præter id quod intactum est de hoc in commentariis de ente & essentia.

a ¶Verum Deus sit in genere aliquo.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substantia enim est ens per se subsistens: hoc autem maximè conuenit Deo: ergo Deus est in genere substantiæ. ¶Præterea, Vnumquodque mensuratur per aliquid sui generis: sicut longitudines, per longitudinem: & numeri, per numerum: sed

40 generis, & distinguuntur penes aliud & aliud esse: vt patet in homine & equo: consequentia autem relinquitur pro constanti: destructio quoque consequentis applicat ad Deum parte ex præcedenti articulo ergo &c.

¶Num ex esse seu specifico essentiæ, quo differūt quæ in genere sunt, liceat inferre distinctionem realem, seu formalem essentiæ ab esse actualis existentiæ, eorundem.

CIrca hanc rationem dubium est. Tū quia ꝛ quiuoce sumitur ly esse. In antecedente nanque sermo est de esse specifico, ad quod differentia distinguēs genus conducitin consequente autē est sermo de esse actualis existentiæ, quod ab essentia distingui iufertur. Tum quia ex distinctione inter principium cōsequentiæ, & principium differentiæ in antecedente assumpta non potest inferri maior distinctio, quàm formalis essentia nanque generis, in qua species conueniunt. & esse specificum, quo quælibet species ab altera differt. non realiter, sed formaliter tantum differunt: & tamē infertur in littera distinctio realis inter essentiam & esse: igitur processus iste malus videtur.

¶Ad hanc obiectionem valde diffuse dictum est in capit. sexto, de ente & essentia: vbi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nunc breuiter dicitur, quòd in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de vtroque verificatur, imò verificatio vnius infert verificationē alterius quoniam ideo differentia dicitur conducere ad esse, quia constituit proprium receptiuum ipsius esse actualis existentiæ vt ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergo est ꝛquiuocatio. Et licet ex hoc quòd aliquę duę rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: alioquin omne genus realiter oporteret distingui à suis differentiis. attamen gratia materiæ, de qua est sermo, scilicet essentiæ & esse, optime potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse, in quo distinguitur species. & ratio est: quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguitur formaliter à quidditate, & existētia distinguitur realiter à quidditate: vt ibidem declaratum est: ideo vide ibi. &c.

Commēt. ¶Corollarium autem annexum primę conclusioni est. Dei neque est genus, nec differentia, nec diffinitio, nec demonstratio, nisi per effectum. patet sequela: quia diffinitio &c.

¶Conclusio vero secunda est etiam negatiua, Deus non est in aliquo genere reductiue. probatur. Deus est principium non alicuius generis tantum, sed totius esse. ergo non continetur reductiue in aliquo genere: antecedens supponitur: consequentia probatur: omne quod est reductiue in aliquo genere, est principium tantum illius generis: vt patet duodecim. meta. de principiis prædicamentorum.

¶Num Deus sit in aliquo genere reductiue.

CIrca hanc conclusionem occurrit dubium ad hominem: quia in primo sentē. distinctione octaua. quæstione quarta. articulo secundo. ad tertium. & in quæstione de potentia. quæstio. 7. articu. tertio. ad vltimum Sanct. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt manifeste apparet ex primo senten. nulla est repugnantia inter dicta hic & alibi. distinguitur siquidem ibi, quòd esse in genere, vt principium, stat dupliciter.

Primo

¶Primo modo vt principium contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principium continēs ipsum genus: & hoc modo Deus est quodāmodo in omnibus generib⁹ & per appropriationem in genere substantiæ, tanquā sibi magis appropinquāte: & hoc conceditur in locis prædictis. Aduertendo quod id quod in q. de potentia tacuit, in primo sententiarum. suppleuit. Vnde rōgrue dici potest quòd Deus est in genere, vt principium, non quòd reducatur ad genus, sed ad quod ipsum gen⁹ reducitur. Et quòd sit mēs sancti Thom. ex eo colligere potes: quòd in littera concludendo de Deo dicitur, vnde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non continetur, præseruauit se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducitur ordine quodam omne genus: & hoc idem insinuant verba præcedētia. si principium, quod reducitur in aliquod genus, nō se extendit extra. &c.

Annot. ¶In responsione ad secundum dubium occurrit: quia responsio non satisfacit obiectioni. Responsio siquidē tria dicit. primo quòd maior est vera de mensura homogenea. secundo quòd minor est falsa. Deus est mensura homogenea. tertio quasi glossando Auerroim dicitur, quòd Deus dicitur mensura omnium: quia vnumquodq; tantū habet de esse quātum appropinquat sibi. Ex his autem non satisfit Auerrois authoritati inductæ volēti q̃ Deus, qui est prima substātia, sit mensura substantiarum: sicut primus numerus aliorū numerorum &c. & hoc ex proposito in eo loco vbi de mensuris homogeneis est sermo, scilicet 10. meta. commenta. 7.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd 5. Tho. ad rem nō verba attendēs optime satisfacit etiā secūdum mētem Auer. Nam genus potest dupliciter sumi. vno modo proprie, vt hic loquimur: & sic optime negatur quòd Deus sit mensura homogenea generis substantiæ: imo Auer. nullam intelligentiā ponit sic homogeneā substantiæ: & hoc in hac littera dicitur. Alio modo large pro coordinatione: & hoc modo. Deus est mēsura homogenea coordinationis substantiarum magis quàm accidentium: quia ipse est substantia, & non est accidens: & hoc voluit ibi Auer. quod tamē est esse mensuram extra genus substantiæ prædicamētalis, & est esse mensuram omnium generum proprie extra ea, vt patet, & ideo dicitur in littera, quòd Deus dicitur mensura omnium.

¶Num aliquid primo sit Deo secundum intellectum, vel secundum rationem.

IN ratione, quæ ad oppositum in hoc articulo affertur, habetur verbū notandū, & dubitandum, scilicet q̃ Deo nihil est prius, neq; secundū rem, neque secundū intellectū. & propterea non habet genus. Videtur enim hoc esse falsum, Deus est mensura omnium substantiarum, vt patet per Commentatorem 10. meta. ergo Deus est in genere substantiæ.

¶SED CONTRA, Genus est prius secundum intellectum, eo, quod in genere continetur: sed nihil est prius Deo nec secundum rem, nec secundum intellectum: ergo Deus non est in aliquo genere.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit actus purus, neque in eo esse ab essentia distinguatur, ac cuiuscunque generis principium sit, in nullo directè vel reductiue genere est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid est in genere dupliciter: vno modo simpliciter & proprie, sicut species, quæ sub genere continentur. Alio modo per reductionem, sicut in principia & priuationes, sicut punctus & vnitas reducuntur ad genus quantitatis, sicut principia: cæcitas autem & omnis priuatio reducitur ad genus sui habitus. ¶Neutro autem modo Deus est in genere. ¶Quòd enim non possit esse species alicuius generis, tripliciter ostendi potest.

¶Primo quidem, quia species constituitur ex genere & differentia: semper autem id, à quo sumitur differentia constituens speciem, se habet ad illud vnde sumitur genus, sicut actus ad potentiam: animal enim sumitur à natura sensitiua per modum cōcretionis. hoc enim dicitur animal, quod naturam sensitiuam habet: rationale verò sumitur à natura intellectiua, quia rationale est quod naturam intellectiuam habet⁶: intellectiuū autē comparatur ad sensitiuum sicut actus ad potentiam, & similiter manifestū est in aliis: vnde, cum in Deo non adiungatur potentia actui, impossibile est q̃ sit in genere tanquā species.

¶Secūdo, quia cùm esse Dei sit eius essentia, vt ostensum est⁶: si Deus esset in aliquo genere, oporteret quòd genus eius esset ens: nā genus significat essentiam rei, cū prædicetur in eo quod quid est. Ostendit autme Philosophus in 3. meta. q̃ ens nō potest esse genus alicuius: omne enim genus habet differentias, quæ sunt extra essentiā generis: nulla autem differētia posset inueniri, quæ esset extra ens: quia non ens non potest esse differentia: vnde relinquitur, q̃ Deus non sit in genere.

¶Tertio, quia omnia, quæ sunt in genere vno, cōmunicat in quidditate vel essentia generis quod prædicatur de eis in eo qd' quid est: differūt autem secundū esse: non enim idem est esse hominis & equi, nec huius hominis: & illius hominis: & sic oportet q̃ quæcunq; sunt in genere, differāt in eis esse, & quod quid est, id est, essentia. in Deo autē nō differt, vt ostēsum est⁶: vnde manifestū est, q̃ Deus non est in genere, sicut species. ¶Ex hoc patet q̃ non habet genus, neq; differentias, neq; est diffinitio ipsius, neq; demonstratio nisi per effectū: quia diffinitio est ex genere & differētia: demonstrationis autem medium est diffinitio.

¶Quod autem Deus non sit in genere per reductionem vt principium, manifestum est ex eo, quòd principium, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit vltra genus illud: sicut punctum non est principium, nisi quantitatis continuæ, & vnitas quantitatis discretæ. Deus autem est principium totius esse, vt infra ostenditur⁶: vnde non continetur in aliquo genere, sicut principium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quoniam prædicata cōmunia Deo & aliis, priora sunt secundum intellectū ipso Deo: vt patet ex eo quòd non cōuertitur cōsequentia. Sed hoc etiā aperitur distinguendo prius secundum intellectū dupliciter, ex parte rei, seu rationis formalium, vel quo ad nos: nulla siquidem res aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo secundū intellectū, in cuius signū nulli prædicati datur secundum se abstracti ius, simplicius, prius ipso. Quo ad nos verò prior est sapiētia quàm sapientia diuina secundū intellectum & propterea non cōuertitur consequētia, quo ad nos. In littera autē intendit autor primo modo: sic enim gen⁹ prius est illo quod in genere reponitur.

a ¶Super Quæstionis tertiæ Articulum Sextum.

IN titulo constat, quòd quæritur de inesse formali, an scilicet aliqua accidentia sint formaliter in Deo: & est sermo de accidentibus realibus & non de accidentibus, id est, accidentalibus prædicatis: vt accidens est nomen secundæ intentionis: & posterior quinto prædicabile.

¶In corpore vna conclusio respōsiua quæsito negatiue, In Deo nō potest esse accidens, probatur tripliciter. Primo Deus est actus purus ergo. Secūdo. Deus est ipsum esse: ergo. Tertio, quia aut esset accidens per accidens, aut per se: non primū, quia Deus est primum ens. nec secundum, quia Deus est prima causa.

¶Circa secundam rationem, aduerte quòd sit inter abstractum & cōcretum secundum intellectum, hoc est differentia, quòd abstractum vt sic nihil comprehendit secum secundum rem, ab omni eo, in quo esse est receptibile, id est, ab omni natura generis, est purum, & nihil præter se comprehendit in sui & consequenter nullum accidens habere potest. Cōcretum autem ex esse & natura, quod vocatur quod est: aliquid præter se in seipso permittitur habere: & hoc est quod in littera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractum & quod

a ¶Verum in Deo sint aliqua accidentia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ in Deo sint aliqua accidentia. Substātia enim nulli est accidēs, vt dicitur in 1. phys. quod ergo in vno est accidens, non potest in alio esse substātia. Sicut probatur, q̃ calor non sit forma substantialis ignis: quia in aliis est accidens, sed sapientia, virtus, & huiusmodi, quæ in nobis sunt accidētia, Deo attribuuntur ergo & in Deo sunt accidentia.

¶Præterea, In quolibet genere est vnum primum. multa autem sunt genera accidētium. si igitur prima illorum generum non sunt in Deo, erunt multa prima extra Deum: quod est inconueniens.

¶SED CONTRA, Omne accidēs in subiecto est: Deus autem non potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boet. in libro de tri. ergo in Deo non potest esse accidens.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit actus purus, ac ipsum esse primum q̃ens ac prima causa, in eo nullum accidens esse potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secūdum præmissa⁶, manifeste apparet quòd in Deo accidens esse non potest.

¶Primo quidem, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum: subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu. esse autem in potentia omnino remouetur à Deo, vt ex prædictis patet.

¶Secūdo, quia Deus est suum esse: vt Boē. dicit in lib. de hebd. & licet id, quod est aliquid, aliud possit habere adiunctum, tamen ipsum esse nihil aliud adiunctum habere potest: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneum quàm calidum, vt albedinem: sed ipse calor nihil habet præter calorem.

¶Tertio, quia omne quod est per se prius, est eo quòd est per accidens. Vnde cùm Deus sit simpliciter primum ens⁶, in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principiis subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatum, cū sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullum sit accidens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus & sapientia non vniuoce dicuntur de Deo & de nobis, vt infra patebit⁶. Vnde non sequitur quòd accidentia sint in Deo, sicut in nobis. ¶Ad secundum dicendum, quòd cum substantia sit prior accidentibus, principia actiæ sicut in priora: quamuis Deus non sit primum contentum in genere substātiæ, sed primum extra omne genus respectu totius esse.

nihil habet adiunctum sicut calor. Id autem, quod est, quia concretum, & quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Radix est primi est quia accidens per accidēs naturaliter præsupponit accidēs per se quorū vnū absolute secundum quēcunq; rerum ordinē per se prius est eo quod est per accidens, vt in 2. & 8. physi. dicitur. Radix autem secundi est quia vniuersaliter primum alterans est omnino inalterabile & primū mouens localiter est omnino immobile localiter: & consequenter prima causa omnino incausat. unum esse autem omnino sine causa si aliquid causarum in se haberet, vt patet, &c.

Annot. 22. 1.di. 8. q. 4. arti. 1. Et 1. cont. c. 16. 18. & 19. Et po. q. 7. artic. 1. Et opuſ. 3. cap. 9. & 21. Et cauſis lec. 21.

¶Ad obiectionem ad primum dicendum, quòd obiectio procedit ex malo intellectu literæ: causatum enim vel creatura, potest simi dupliciter: propriè scilicet & largè. si sumitur proprie sic cum tam causati quàm creaturæ sit propriè fieri & esse, solæ res subsistentes dicuntur causata seu creaturæ, cætera autem dicuntur cō causata & cō creata vt partes formæ, accidentia, &c. Large aut omne aliud à Deo in rerum natura existēs quocunque modo causatū dici potest. In proposito igitur causatum sumitur propriè, vt distinguitur nō solum cōtra causam, sed etiam contra concausatum: & ideo obiectio, quæ de concausatis loquitur, nihil obstat: vnde in litera probatur causati compositio ex constantia ex esse & quidditate, hic enim propriè causati sunt cōpositus non componentiam: & vt patet in primo sententiarum, distinc. 8. quæst. 5. artic. 1. Sanct. Tho. fecerat illam rationem adductam à Scoto.

¶In responsione ad secundum esset videndum an simplicitas sit perfectio simpliciter: sed scripsi iam de hoc in commentariis de ente & essentia.

a ¶*Super Quæstionis tertiæ Articulum octauum.*

Annot. 13. 333 133 29

INsimlo venire in compositionem alicuius existē quatuor conditiones. ſ Prima est distinctio realis ab illo, quia cuiusłem ad seipsum non est compositio. ſ Secunda est coniunctio realis cum illo quia ex sola coniunctione secundum rationem non fit compositio. ſ Tertia est, quòd coniunctio sit secundum suum esse: quia ex sola coniunctione reali secundum situm, vel alium respectum extrinsecum non fit compositio. ſ Quarta est, quòd actum sit actus alterius, vel tertij actuati ab vtroque, si sit compositio inter album & dulce. si enim aliqua duo iungantur etiam per accidens, qualis est album & dulce. si enim aliqua duo iungantur etiam secundum esse & non in ratione actus & potentiæ (vt dixi mus) nunquam est compositio, vt patet & de personis diuinis, & de verbo diuino incarnato: deest enim in huiusmodi ratio actus & potentiæ. Quærere ergo, vtrum Deus veniat in aliarum rerum compositionem, est quærere an rei alteri possit contingi secundum esse, secundum rationem actus vel potentiæ.

¶In corpore duo. primo referuntur errores. secundo respōdetur quæsito. Quo ad primum sunt tres errores. primus fuit: Zahlorum ex duo decima metaphysi. commenta. 41. secundus Almalianorum, tertius Dauid de diuinādo, & patet. Quo ad secundum conclusio responsiua quæsito ac destructiua horum errorum est negatiua. Deus nō potest venire in compositionē alicuius: probatur tripliciter.

ſ Primo, Deus est prima causa efficiens: ergo non potest esse forma aut materia alicuius compositi. antecedens patet: constquentia probatur quo ad formam. Agens & forma effectus non coincidunt in idem numero: ergo si, &c. quo ad materiam verò, Agens & materia non coincidunt in idem specie: quia illud actu, hæc potentia: ergo si, &c.

¶Nūcausa efficiens inferat non esse formam, vel materiam alicuius compositi vel effectus.

Circa hanc rationem Quæstio. occurrit dubium, probatio namque consequentiæ non videtur ad propositum: ex hoc enim quòd efficiēs non coincidit cum forma, aut materia eff ctus, nihil aliud sequitur, nisi quòd Deus, quia est efficiens, non est forma aut materia sui effectus, sed non sequitur quòd absolute nō sit forma alicuius compositi. Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia esse compositum infert esse effectum: quia omne compositum est factum vt in præcedenti patet articulo. esse autem effectum infert esse effectum primæ causæ efficientis, vt patet: Ideo de primo ad vltimum esse compositum est esse effectum primi efficientis: & propterea hoc pro constanti supponens ratio literæ, optime deducis consequentiam: si Deus est prima causa efficiens, non est forma aut materia alicuius compositi: quoniam esset forma vel materia sui effectus, quod est impossibile: quia agens non coincidit, &c.

Comment. ¶Tertia ratio est. Deus est primum ens: ergo non potest esse pars etiam prima, pura materia, aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem quia potentia est posterior actu: quo ad formam verò, quia actus participatus est posterior actu per essentiam, &c.

¶*Super Quæstionis quartæ, Articulum primum.*

Annot. 12.

CIrca ordinem & titulum quæstionis aduerte, quòd perfectio non significat aliquam perfectionem, vt bonitas, vita, sapientia, &c, neque significat omnes perfectiones in communi. Non enim quærendo an aliquid sit perfectum, quæritur, an habeat omnes perfectiones siue determinate, siue indeterminate: sed significat modū essendi optimum secundum quancunque rationem formalem: licet exemplo iam ab vsu vocabulo, perfectio supponat sæpe pro re, aut ratione formali actuante aliquid: vt patet cum dicimus: quòd sapientia est perfectio, &c.

14 Proprie igitur loquendo ly perfectio, licet à totali factione primo derivatum sit, apud philosophos modum essendi significat, non quemcunque, sed optimum non alicuius certæ rei, sed cuiuscunque rei, cui apponitur, siue sit substantia, siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici, quorum vnus est melior altero, sicut natura plantarum & animalium habet in semine quendam modū essendi & alium essendi modum habet in individuis genitis. Et rursus alium in eisdem augmentatis, &c. & constat quòd primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantum est ibi natura specifica. secundus autem aliqualiter perfectus. tertius verò simpliciter perfectus. vt patet. 4. Meteo. Perfectum enim vnumquodque ibi dicitur cum potest facere alterum quale ipsum est. Tunc enim habet naturam optimo modo. Vnde sicut quærere vtrum aliquid sit perfectum secundum talem vel talem rationē, puta scientiam vel naturam, non est quærere vtrum illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed vtrum habeat illam optimo modo: ita quærere absolute & sine specificatione vt in proposito fit, vtrum Deus sit perfectus, non est quærere vtrum Deus habeat aliquam perfectionem: neque vtrum habeat omnes, cum hoc referretur 2. articulo, sed est quærere, vtrum Deus id quod est sit optimo modo. hoc est enim esse perfectum. Testatur autem hanc esse manifestum sensum quæstionis assignata in corpore articuli. Dicitur enim quòd Deus est perfectus: quia non est in potentia, sed in actu. Constat enim quòd esse in actu vel in potentia ad modum essendi spectat. Et propterea lita quæstio immediate post quæstionem de simplicitate naturæ diuinæ ordinata est: stabilita namque essentia quærendum statim occurrit de modo essendi ipsius intrinseco: qualem ly perfectum significat. Non enim importat modum essendi rei in respectu ad aliquod eius unitans, aut quodis modo extrinsecum, sed in ipso. Vade & Aristo. in primo cap. de natura vniuersi tractans, primo an sit perfectum determinat: quoniam & quæstio an est, & an simplex, an compositum esset: quæ priores erant, reliquebatur per se notæ.

Comment. ¶In corpore duo. primo refertur opinio Pythagoricorum, secundo respondetur quæsito. Quo ad primū duo, opinio quòd principio non conuenit perfectio. Radix, quia principium materiale tantum intellexerunt, probat consequentiam, quia vt sic est in potentia, ergo.

¶Quo ad secundum similiter duo, conclusio responsiua quæsito affirmative. Deus est maxime perfectus. Radix opposita primæ: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actium oportet esse in actu: ergo primum actiuum maxime in actu ergo maxime perfectū. omnia patent. & vltima consequentia declaratur ex quo nominis perfecti, scilicet cui nihil deest de requisitis. Existenti enim in potentia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu vt sic nihil deest.

Annot. ¶In responsione ad tertium, adducitur duo. Primo quòd responsio stat in hac distinctione communi dupliciter, per modum actus, & per modum potentiæ. Communitas per modum actus consistit in recipi, communitas per modum potentiæ consistit in recipere. esse autem est communissimū per modum actus, quia ad omnia comparatur vt receptum ad receptiua, vt patet. ſ Secundo quòd hinc patet defectus Scoti in 2. sententiarum distinct. 1. quæst. 1. contra hāc Sancti Tho. positionem, scilicet quòd esse secundum suam formalem rationem est perfectissima omnium perfectionem arguentis ex communitate ipsius. Mirum est enim quòd hanc rationem affert ad conclusionem quam expresse Sanctus Thomas folucrat iam clare.

¶*Super quæstionis quartæ, Articulum secundum.*

27

INtitulo ly sint, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolute sumitur: ita quòd non quæritur verum perfectio- & 3. nes sint in Deo formaliter aut virtualiter, sed absolute quomodo modo sint ly perfectiones, sit vniuersaliter pro omnibus perfectionibus simul simpliciter quàm non simpliciter, vt patet ex processu articuli.

22 1. dist. 2. artic. 2. & 3. Et 1. cont. gen. c. 28. & 31. & lib. 2. ca. 2. 3. c. 21. 22 28. & 33. Comment.

a ¶*Vtrum Deus sit omnino simplex sit.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q; Deus non sit omnino simplex. Ea enim, quæ sunt à Deo, imitantur ipsum: vnde à primo ente sunt omnia entia, & a primo bono sunt omnia bona: sed in rebus, quæ sunt à Deo, nihil est omnino simplex: ergo Deus non est omnino simplex.

¶Præterea, Omne quod est melius, Deo attribuendum est: sed apud nos composita sunt meliora simplicibus: sicut corpora mixta elementis & animalia plantis: ergo non est dicendum, quòd Deus sit omnino simplex.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 6. de Trinit. quòd Deus vere & summe simplex est.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit primū ens, prima causa, actus purus, & ipsum esse, omni prorsus simplicitate gaudet.

¶RESPONDEO dicendum, q; Deū omnino esse simplicem multipliciter potest esse manifestū. Primò quidem per supradicta in quæstione. Cum enim in Deo non sit compositio, neq; quantitatiuarum partium: quia corpus non est: neque compositio formæ & materiæ, neque in eo sit aliud natura & suppositum, neque aliud essentia & esse, neque in eo sit cōpositio generis & differentiæ, neque subiecti & accidentis, manifestum est, quòd Deus nullo modo compositus est, sed est omnino simplex. ¶Secundò, quia omne compositum est posterius suis componentibus & dependens ex eis: Deus autem est primum ens, vt supra ostensum est [c]. Tertiò, quia omne compositum causam habet: quæ enim secundum se diuersa sunt non conueniunt in aliquod vnum, nisi per aliquam causam adunantem ipsa [c]. Deus autem non habet causam, vt supra ostensum est [e], cum sit prima causa efficiens. ¶Quartò, quia in omni composito oportet esse potentiam & actum, quod in Deo non est [c]: quia vel vna partium est actus respectu alterius: vel saltem omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius. ¶Quintò, quia omne compositum est aliquid, quod non conuenit alicui suarum partium, & quidem in toris dissimilium partium manifestum est: nulla enim partium hominis est homo: neque aliqua partium pedis est pes. In totis verò similium partium, licet aliquid quod dicitur de toto dicatur de parte, sicut pars aëris est aër, & aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto quod non conuenit alicui partium: non enim si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid quod non est ipsum. hoc autem etsi possit dici de habente formam, quòd scilicet habeat aliquid quod non est ipsum: puta in albo est aliquid, quod non pertinet ad rationem albi: tamen in ipsa forma nihil est alienum. vnde, cum Deus sit ipsa forma vel potius ipsum esse [5] nullo modo compositus esse potest. Et hanc rationem tangit Hil. 7. de Tri. dicens, Deus qui virtus est ex infirmis non continetur, neque qui lux est ex obscuris occupatur.

AD PRIMVM dicendum, quòd ea, quæ sunt à Deo, imitantur Deum, sicut causata primam causam [c]. Est autem hoc de ratione causati, quòd sit aliquo modo compositum: quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est, vt infrà patebit. ¶Ad secundum dicendum quòd apud nos composita sunt meliora simplicibus: quia perfectio bonitatis creaturæ nō inuenitur in vno simplici, sed in multis: sed perfectio diuinæ bonitatis inuenitur in vno simplici, vt infrà ostendetur.

¶Vtrum Deus in compositionem aliorum veniat.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Deus in compositionem aliorum veniat. Dicit enim Dion. 4. c. cæl. hierarc. Esse omnium est quæ super esse est deitas: sed esse omnium intrat compositionem vniuscuiusque. ergo Deus in compositionem aliorum venit.

¶Præterea, Deus est forma, dicit enim Augustinus in lib. de ver. domini, quòd verbum Dei, quod est Deus, est forma quædam non formata: sed forma est pars compositi: ergo Deus est pars alicuius compositi.

¶Præterea, Quæcunque sunt & nullo modo differunt, sunt idem: sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo penitus sunt idem. Sed materia prima intrat compositionem rerum: ergo & Deus. Probatio mediæ. Quæcunq; differunt, aliquibus differentiis differunt, & ita oportet ea esse cōpositas: sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt.

¶SED CONTRA est, quod dicit Diony. 2. cap. de diu. no. quòd neque tactus est eius, scilicet Dei: neque alia quædam ad partes commiscendas communio.

¶Præterea, dicitur in lib. de causis, quòd causa prima regit omnes res, præterquam commisceatur eis.

CONCLVSIO.

¶Deus prima causa efficiens, ac primum simpliciter ens & actus cum sit, impossibile est in aliquibus compositionem venire, vel vt mundi anima, vel vt forma, seu materia, vt quidam falsò existimauerunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerūt tres errores. Quidam enim posuerūt, q; Deus esset anima mūdi, vt patet, per Aug. in lib. 10. de ciu. Dei: & ad hoc etiam refertur, quòd quidā dixerunt Deū esse animā primi cæli. Alij autē dixerunt Deum esse principiū formale omniū rerum. & hæc dicitur fuisse opinio Almalianorū. Sed tertius error fuit Dauid de diuinādo, qui stultissime posuit Deū esse materiam primā. Omnia enim hæc manifestam continent falsitatem: neque est possibile Deum aliquo modo in compositionem alicuius venire: nec sicut principiū formale, nec sicut principium materiale.

22 1. contra. cap. 28. Et veri. q. 2. ar. 3. 13 m. Et Dio. 2. cap. 13. le. 1.

Comment. ¶Secunda ratio, Deus est per se primo agens: ergo non est pars alicuius. probatur consequentia, nullum componens est per se primo agens: ergo si, &c.

Annot. ¶Aduerte hic quòd litera hæc caute intercipienda est. non enim affirmat compositum per se primo agere, quod superius in artic. 2. negatum est: sed affirmat comparatiuum, quòd agere per se primo magis conuenit composito quàm componenti: quia illud est quod agit, hoc verò est quo: cum hoc tamen stat quòd absolute nec componens, nec compositum potest esse per se primo agens, vt prædictum est.

ſ Tertia

¶Primo quidem, quia suprà diximus [c] Deum esse primam causam efficientem. Causa autem efficiens cum forma rei factæ non incidit in idem numero, sed solum in idem specie. homo enim generat hominem. Materia verò cum causa efficiente nō incidit in idem numero, nec in idem specie: quia hoc est in potentia, illud verò in actu.

¶Secundo, quia cum Deus sit prima causa efficiēs, eius est primo, & per se agere. quod autem venit in compositionem, non est primo & per se agens, sed magis compositum: non enim manus agit, sed homo per manum, & ignis calefacit per calorem: vnde Deus potest esse pars alicuius compositi.

¶Tertio, quia nulla pars compositi potest esse simpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quæ sunt primæ partes cōpositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet [c]. forma autem, quæ est pars compositi, est forma participata: sicut autem participans est posterius eo quod est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo quod est per essentiam. Ostensum est autem [c], quòd Deus est primum ens simpliciter.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd deitas dicitur esse omniū effectiue & exemplariter, non autem per essentiam.

¶Ad secundum dicendum, quòd verbum est forma exemplaris, non autem forma, quæ est pars compositi

¶Ad tertium dicendum, quòd simplicia non differunt aliquibus aliis differentiis, hoc enim compositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius abinuicem aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non proprie dicuntur differre, sed diuersa esse. Vnde secundum Philosophum 10. meta. diuersum absolute dicitur, sed omne differens aliquo differt: vnde si fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differūt, sed sunt diuersa seipsis: vnde non sequitur quòd sint idem.

QVAESTIO QVARTA,
De Dei perfectione, in tres articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicēdum est. Et quia vnumquodque secundum quod perfectū est, sic dicitur bonum: primo agendum est de perfectione diuina. Secundo de eius bonitate.

¶Circa primū quærūntur tria. ¶Primo vtrū Deus sit perfectus. ¶Secundo vtrum Deus sit vniuersaliter perfectus, omnium in se perfectiones habens. ¶Tertio vtrum creaturæ similes Deo dici possint.

a ¶*Vtrum Deus sit perfectus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse perfectum non conueniat Deo. Perfectum enim dicitur quasi totaliter factum: sed Deo non conuenit esse factum: ergo nec esse perfectum.

¶Præterea, Deus est primum rerum principium, sed principia rerum videntur esse imperfecta. Semen enim est principium animalis & plantæ: ergo Deus est imperfectus.

¶Præterea ostensum est suprà, [c] quòd essentia Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cum sit communissimum & recipiens omnium additiones: ergo Deus est imperfectus.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Estote perfecti sicut & pater vester cælestis perfectus est.

CONCLVSIO.

¶Deus cum sit actuum principium, perfectissimum esse oportet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus narrat in 11. meta. quidam antiqui philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerunt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia philosophi antiqui considerauerunt principium materiale tantum: primum autem principium materiale imperfectissimum est. Cum enim materia inquantum huiusmodi sit in potentia: oportet quòd primum principium materiale sit maxime in potentia, & ita maxime imperfectum. Deus autem ponitur primum principium, non materiale, sed in genere causæ efficientis [c]: & hoc oportet esse perfectissimum. sicut enim materia inquantum huiusmodi est in potentia, ita agens inquantum huiusmodi est in actu: vnde primum principium actiuum oportet maxime esse in actu: & per consequens maxime esse perfectum. secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectum, secundum quod est actu: nam perfectum dicitur, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Gregor. Balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus, quod enim factum non est perfectum proprie dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectum, cum de potentia educitur in actum, transumitur hoc nomen perfectum ad significādum omne illud, cui non deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue non.

¶Ad secundum dicendum, quòd principium materiale, quod apud nos imperfectum inuenitur, non potest esse simpliciter primum, sed præceditur ab alio perfecto. Nā semen, licet sit principium animalis generati ex semine, tamen habet ante se animal vel plantam, vnde deciditur. Oportet enim ante id quod est in potentia esse aliquid actu, cum ens in potentia non reducatur in actum, nisi per aliquod ens in actu.

¶Ad tertium dicendum, quòd ipsum esse est perfectissimum omnium: comparatur enim ad omnia vt actus: nihil enim habet actualitatem, nisi inquantum est: vnde ipsum esse est actualitas omnium rerū & etiam ipsarum formarum [c]: vnde non comparatur ad alia sicut recipiens ad receptum, sed magis sicut receptū ad recipiens. cum enim dico esse hominis vel equi vel cuiuscunq; alterius, ipsum esse consideratur vt formale & receptum, non autem vt illud, cui competit esse.

a ¶*Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.*

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur quòd in Deo non sint perfectiones omnium rerum: Deus enim simplex est, vt ostensum est [c]: sed perfectio-

¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmative: In Deo sunt perfectiones omniū rerū. probatur tripliciter. Primo ab auctoritate

Universidad de Deusto
Biblioteca

nersaliter perfectius, id est, secundam nobiliores omnium generum: ergo. Antecedens probatur auctoritate Auerro. 5. meta. ¶ Secundo ratione sumpta ex Dionysio, Deus est prima causa effectiua rerum; ergo omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo eminentiori modo: antecedens supponitur: consequentia probatur, quo ad primam partem, effectus præexistit virtute in causa agente: ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet inueniri in causa effectiua[c]: vel secundum eandem rationem, si sit agens inuiuocum, vt homo generat hominem: vel eminentiori modo, si sit agens æquiuocum: sicut in Sole est similitudo eorum, quæ generantur per virtutem Solis. Manifestum est enim quòd effectus præexistit virtute in causa agente: præexistere autem in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori modo, sed perfectiori, licet præexistere in potentia causæ materialis sit præexistere imperfectiori modo: eo quòd materia inquantum huiusmodi est imperfecta, agens verò inquantum huiusmodi est perfectum: Cum ergo Deus sit prima causa effectiua rerum[c], oporteto-

nes rerum sunt multæ & diuersæ, ergo in Deo non sunt omnes perfectiones rerum.

¶ Præterea, Opposita non possunt esse in eodem: sed perfectiones rerum sunt oppositæ: vnaquæque enim species perficitur per suam differentiam specificam; differentiæ autem, quibus diuiditur genus & constituuntur species, sunt oppositæ: cum ergo opposita non possint simul esse in eodem, videtur quòd non omnes rerum perfectiones sint in Deo.

¶ Præterea, Viuens est perfectius quam ens, & sapiens quàm viuens: ergo & viuere est perfectius quàm esse, & sapere quàm viuere[c]: sed essentia Dei est ipsum esse: ergo non habet in se perfectionem vitæ & sapientiæ & alias huiusmodi perfectiones.

¶SED CONTRA est quod dicit Diony. 5. cap. de diui. no. quòd Deus in vna existentia omnia præhabet.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit prima causa effectiua omnium, & ipsum esse per se subsistens, eminentiori modo oportet omnium perfectiones habere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo sunt perfectiones omnium rerum. Vnde & dicitur vniuersaliter perfectus: quia non deest ei aliqua nobilitas, quæ inueniatur in aliquo genere, vt dicit Comment. in 5. metaphy. Et hoc quidem ex duobus considerari potest. Primo quidem per hoc, quòd quicquid perfectionis est in effectu, oportet inueniri in causa effectiua[c]: vel secundum eandem rationem, si sit agens vniuocum, vt homo generat hominem: vel eminentiori modo, si sit agens æquiuocum: sicut in Sole est similitudo eorum, quæ generantur per virtutem Solis. Manifestum est enim quòd effectus præexistit virtute in causa agente: præexistere autem in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori modo, sed perfectiori, licet præexistere in potentia causæ materialis sit præexistere imperfectiori modo: eo quòd materia inquantum huiusmodi est imperfecta, agens verò inquantum huiusmodi est perfectum: Cum ergo Deus sit prima causa effectiua rerum[c], oporteto-

Quæstio. Circa illam propositionem præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: dubium statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto litteræ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æque perfecto modo, vt patet, cum Sortes generat Platonem. Contrafitetur verò: quia expressè dicitur & bene, quòd in causa vniuoca præexistit effectus secundum eandem rationem: igitur non perfectiori modo. Non deest quoque multiplex occasio dubitandi: quia videmus effectus esse in imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ vere effectiuæ, vt patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primo comparative, vt significat ex vi vocabuli: & tunc intelligitur non necessario, sed permissiue: ita quòd particula negativa non imperfectiori modo, intelligitur necessario: particula verò affirmativa, sed perfectiori, intelligitur permissiue, & sic est veritas propositio. & significat, quòd præexistere in causa effectiua necessarium est præexistere non imperfectiori modo quàm sit modus essendi effectus qui possibiliter est præexistere perfectiori modo. Secundo potest exponi interpretando comparationem pro positivo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio litteræ videtur sonare: quoniam intendit probare quòd eminentiori modo in causa æquiuoca, de quo perfectione effectuum sunt. Ad nostrum autem respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerr. 12. meta. comment. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuum non assimilantur vniuoce vel imitatiue, non sunt causæ efficientes, sed instrumenta causarum agentium: & propterea locutio in genere causarum effectuarum ab Aristotele quinto metaph. & secundo physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis proprie, non solum vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non proprie causæ sunt.

Annot. ¶ Circa vltimam consequentiam, aduertè quòd fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerum est causa æquiuoca: quod pro constanti relictum est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tum quia manifestè patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationum, nihil earum est vniuoca: & si aliquid earum est vniuoca, ergo non est effectiua aliarum: ergo non diuersarum.

Comment. ¶ Secunda ratio à Dionysio quoque tacta est. Deus est ipsum esse per se subsistens: ergo continet in se totam perfectionem essendi, ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur, prima consequentia probatur à destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi perfectione. si. non continet totam perfectionem essendi: ergo non habet esse secundum perfectam rationem: ergo non est ipsum esse per se subsistens, quod est oppositum antecedentis

nem essendi in se contineat[c]. Manifestum est enim quòd si aliquod calidum non habeat totam perfectionem calidi: hoc ideo est, quia calor non participatur secundum perfectam rationem: sed si calor esset per se subsistens, non posset ei aliquid deesse de virtute caloris: vnde, cum Deus sit ipsum esse subsistens, nihil de perfectione essendi potest ei deesse. Omnium autem perfectiones pertinent ad perfectionem essendi: secundum hoc enim aliqua perfecta sunt, quòd aliquomodo esse habent. vnde sequitur quod nullius rei perfectio Deo desit. Et hanc etiam rationem tangit Diony. 5. cap. de di. no. dicens, quòd Deus non quodammodo est existens, sed simpliciter & incircumscripte totum in seipso vniformiter esse præaccipit: & postea subdit, quod ipse est esse subsistentibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Sol, vt dicit Dio. 5. ca. de di. no. sensibilium substantias & qualitates multas & differentes ipse vnus existens & vniformiter lucendo in seipso vniformiter præaccipit, ita multo magis in causa omnium necesse est præexistere omnia secundum naturalem vnionem: & sic quæ sunt diuersa & opposita in seipsis, in Deo præexistunt, vt vnum absque detrimento simplicitatis ipsius. ¶Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut in eodem cap. idē Diony. dicit, licet ipsum esse sit perfectius quam vita: & ipsa vita quàm ipsa sapientia: si considerentur secundum quod distinguuntur ratione: tamen viuens est perfectius quàm ens tantum: quia viuens etiam est ens, & sapiens est ens & viuens. Licet igitur ens non includat in se viuens & sapiens: quia non oportet quòd illud quod participat esse, participet ipsum secundum omnem modum essendi, tamen ipsum esse Dei includit in se vitam & sapientiam: quia nulla de perfectionibus essendi potest deesse ei, quod est ipsum esse subsistens.

ARTICVLVS III.

a ¶Verum aliqua creatura possit esse similis Deo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nulla creatura possit esse similis Deo. Dicitur enim in Psal. Non est similis tui in diis domine. sed inter omnes creaturas excellentiores sunt, quæ dicuntur dij participatiuè: multo ergo minus aliæ creaturæ possunt dici Deo similes.

¶ Præterea, Similitudo est comparatio quædam: non est autem comparatio eorum

sumpta: & sic significatur in litera per ly ipsum esse: & vitam, sapientiam & omnem essendi perfectionem: vt in corpore probatum est: & consequenter est perfectissimum omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quòd esse formaliter est perfectius cæteris formaliter: & quòd ipsum esse est simpliciter perfectius, omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo sciamus quòd prædicatum illud, quod soli Deo quidditatiue conuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex secundo, quòd ex hoc quòd Deus est ipsum esse habet omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumenta. quoniā negando antecedentis consequentia quoniā in antecedente similitur viuens vt includit ens & aliquid vltra: in consequente verò similitur secundum id tantum quod addit supra ens: & sic ostenditur quòd non arguitur per locum a coniugatis: qui tenet qui de concreta præcise formaliter tenentur sine & abstracta, cuius oppositum hic accidit.

a ¶Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.

IN titulo dubium occurrit quorsum iste articulus hoc in loco: hic enim arguitur de perfectione substantiæ diuinæ in 5. ergo non debet admitti quæstio de creatura: secundum, sensum, tamen est de perfectione naturæ diuinæ. Quæritur enim hic, an perfectio naturæ diuinæ sit talis, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an nonbo: si quidē impropriè & superiorē, postquā determinatū fuerat. & quod est perfecta & quòd est vnica: realiter perfecta. Sed aduertendum quòd non quæritur vtrum perfectio diuina sit talis, quòd nulla res possit ei esse similis, sed quòd nulla creatura. Primū enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

¶In corpore duo, primo distinguitur similitudo, secundo respondetur quæstio.

Quo

Quo ad primum similitudo triplex. prima secundum formam eiusdem rationis & modi. secunda secundum formam eiusdē rationis, sed non modi. tertia secundum formam, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est convenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo triplicitèr &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundū conclusio responsiua quæsito est. Creaturæ sunt similes Deo non secundū eandem rationem specificam, aut genericam, sed secūdum aliqualem analogiam. Conclusio hæc habet quatuor partes: primam affirmativam, scilicet quòd sint similes Deo: secundam negativam, scilicet non secundum speciem: tertiam negativam, scilicet nec secundum genus: & quartam affirmativam, scilicet sed secūdum aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primam, omne agens agit per suam formam: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subsumere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. consequentia probatur: quia omne agens agit sibi simile inquantū est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agēdi. Deinde quo ad secundā & tertiam & quartam: quia Deus non est agens cōtentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

¶ Num contra res vnius ordinis, distinguatur causa & causatum, vel res diuersorum ordinum.

IN responsione ad vltimum, dubium occurrit circa autoritatē Dionysij: quonā distinguatur contra res vnius ordinis, causam & causatum ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatū sint vniuersaliter diuersorū ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut q. ambigue & male membrum hoc distinctionis sic positum. Ambigue quidem, quia incertè est de quali causa & quali causato sit sermo. Male autem: quia contra res vnius ordinis debent distingui res diuersorum ordinum, siue causa sint & causatum, siue non, hoc enim est per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est. si recte intelligitur. Et si quidem nō falsum, sed verissimum & necessarium, quòd causa & causatum vniuersaliter & formaliter sint diuersorum ordinum: sed nomine causæ & causati vtimur non pro relationibus seu causalitatibus, sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re, seu forma, quam causatum sortitur à causa: hæc enim res sunt fundamenta similitudinis inter causam & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta simul in diuisi inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur. vno modo quòd sint eiusdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal &c. Et sic similitudo est relatio æquiparantiæ & mutua. Alio modo quòd alterum eorū formaliter ex propria ratione sit causatū ab alterorum imago fortis & fortea. Non enim accidit imagini fortis dependentia à fortea & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua: sed reducitur ad tertium genus relationum positum c. in metaphysic. de scientia & scibili &c. Tuiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile namque est eiusdem ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione vnius est de ratione alterius: & contra.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se, sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus formaliter non dependet à forma causæ: non enim humanitas, quæ est in forte formaliter sumpta dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris: sed humanitas fortis, quia est hæc, ideo dependet à patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter sumpta sunt causa & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamenta similitudinis, vt fabriliter in litera adducitur: & consequenter est inter ea similitudo imitationis, & non paræ similitudinis &c. propterea non est mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

a ¶Super Quæstionis quintæ Articulum primum.

IN titulo quæstionis statim occurrit dubium circa ordinem ipsius. cur hæc quæstio de bono fiat. Bonum enim neque prius cognoscitur enti quàm vnum verum &c. neque prius conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm vnitas, aut veritas, vt patet. Neque hic ordinatur tractanda de Deo secundum rationem causæ. vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rationem causæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hoc in loco quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæstio de bono dupliciter ordinari potest. Vno modo secundum se, & sic non debetur sibi istic locus vt obiiciendo deducitum est: sed quæstionem de perfectione statim quæstio de infinitate sequitur quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione. Et hoc insinuatis litera dicitur. Et quia vnumquodque secundum quod perfectum est sic dicitur bonum. Primo agendum est de perfectione diuina: Secundo de eius bonitate. Quasi diceret, quòd propter perfectionem de bonitate tractandum est simul: quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi aperiens quod de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit. Post considerationem perfectio-

QVAESTIO QVINTA,
De bono in communi, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bono. Et primo de bono in communi. Secundo de bonitate Dei.

¶ Circa primum quæritur sex.

¶ Primo, vtrum bonum & ens sint idem secundū rem. ¶ Secundo, suppositò quòd differant ratione tantum, quid sit prius secundum rationem, vtrum bonum, vel ens.

¶ Tertio, suppositò quòd ens sit prius, vtrum omne ens sit bonum. ¶ Quarto, ad quam causam ratio boni reducatur. ¶ Quinto, vtrum ratio boni cōsistat in modo, specie, & ordine.

¶ Sexto, quomodo diuidatur bonum in honestum, vtile & delectabile.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum bonum differat secundum rem ab ente.

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur quòd bonum differat secundum rem ab ente. Dicit enim Boe. in lib. de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quod sunt bona, & aliud esse quod sunt: ergo bonum & ens differunt secundum rem.

¶ Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, vt habetur in commen. libri de causis. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis diuinæ de infinitate &c. Nulla facta mẽtione de bonitate de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate subtractatu de perfectione quæratur, in promptu causa est in litera assignata quia scilicet, esse perfectum est ratio quòd aliquid dicatur bonum.

Comẽt. ¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Bonum & ens sunt idem secundũ rem, sed differunt secundum rationem tantum.

Anneta. ¶ Antequam probetur conclusio, aduerte nouies terminos conclusionis differre inuicem: secundum rationem tantũ latitudinẽ habet. Nam & quæ differunt in modo tantum significandi, vt homo & humanitas, ratione sola differunt. Et multa quæ differunt rationibus diffinitiuis, vt lignum & dolabile, sola ratione differunt. Præterea distinguo: quòd differre ratione dupliciter, scilicet ratione significata, seu obiecta. Alio modo ratione concipiẽte seu significãte. In proposito est sermo de differentia secũdum rationem significatam: ita q̃ sensus est quod bonũ & ens differunt secundum suas rationes formales significatas eorum nominibus.

17 22 Comẽt. c ¶ Probatur ergo conclusio: primo quo ad primam partem siz. Bonũ habet rationem appetibilis: ergo perfectum: ergo entis in actu: ergo bonum & ens sunt idem secũdum rem. Antecedẽs probatur ex primo Ethi. Prima consequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda verò relinquitur vt not. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autem patet. Deinde quo ad secũdam partem. Bonum dicit rationẽ appetibilis quam non explicat ens: ergo differunt ratione.

¶ *Num bonum habeat rationem appetibilis.*

CIrca antecedẽs dubitatur, quonia illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicendi per se, non claditur in ratione illius subiecti, sed econuerso, vt patet primo posteriorũ. Sed appetibile dicit de bono in secundo modo dicendi per se: ergo bonum nõ habet rationem appetibilis, sed econuerso. Minor probatur. Tũ quia dico aliquid est appetibile, quia bonum, & non econuerso. Tũ quia bonum est obiectũ formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile.

Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo ex secundo de anima.

¶ Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationẽ appetibilis, scilicet formaliter & fundamẽtaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonũ dicitur habere rationẽ eius nõ vt intrinsecũ, sed vt passionẽ: si vero sumatur fundamẽtaliter, tunc bonũ dicitur habere rationẽ appetibilis inquantũ est propria ratio boni: est fundamentum & causa propria appetibilitatis: sicut color visibilitatis. Et licet vtraq; glossa sit absoluta vera, & prima ex principio cõmenti. S. Tho. super libros Ethi. habeatur, secunda tamen in proposito est directe intenta: quonia de intrinseca boni ratione est quæstio. Sed aduerte hic quòd quãuis quodlibet bonũ, quæ in deductione rationis assumpta fuit, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea cõcluditur identitas realis inter ea: tamen bonum importat proximum fundamentum appetibilis: quia solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitatẽ vt fundat & causat causita quod quanto aliquid propius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentum appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum mediant ens in actu, & perfectum & constat quòd magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quàm per ens, quoniam vnumquodque appetitur secundum aliquod esse in actu præsens vel futurum: & adhuc magis per perfectum, quod importat complementum: quia essein actu appetitur ad complementum, & vltimo per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est aut apparet apparenti. Importat ergo bonũ rationẽ appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quę quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente, sed absolute secundum se, ideo distinguitur ab ente ratione formali.

¶ Præterea, Bonum suscipit magis & minus: esse autem non suscipit magis & minus: ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ SED CONTRA est quod Augusti. dicit in libro de doctrina Christiana, quòd inquantum sumus, boni sumus.

CONCLVSIO.

¶ Bonum & ens idem sunt secundum rem, distincta tamen ab inuicem secundũ rationem: bonum enim rationem appetibilis dicit, quam non importat ens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum & ens sunt idem secundum rem, sed differunt secundum rationem tantum: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quòd aliquid sit appetibile. vnde Philosophus in 1. Ethic. dicit, quod bonum est quod omnia appetũt. manifestum est autem, quod vnumquodq; est appetibile secundum quòd est perfectum: nam omnia appetũt suam perfectionem. Intantum est autem perfectum vnumquodque, inquantum est actu: vnde manifestum est, quòd intantum est aliquid bonum, inquantum est ens: esse enim est actualitas omnis rei, vtex superioribus patet c. Vnde manifestum est, quòd bonum & ens sunt idem secũdum rem: sed bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ licet bonum & ens sint idem secundũ rem: quia tamen differunt secundũ rationẽ, non eodem modo dicitur aliquid ens simpliciter & bonũ simpliciter. Nam cum ens dicat aliquid propriè esse in actu: actus autem proprie ordinẽ habeat ad potentiam: secundum hoc simpliciter aliquid dicitur ens secundum quòd primo discernitur ab eo quod est in potẽtia tantum: hoc autem est esse substãtiale rei vniuscuiusque. vnde per suum esse substantiale dicitur vnumquodq; ens simpliciter: per actus autem superadditos dicitur aliquid esse secundum quid, sicut esse album significat esse secũdum quid. Non enim esse album aufert esse in potẽtia simpliciter, cũ adueniat rei iam præexistenti in actu. Sed bonum dicit rationẽ perfecti, quod est appetibile: & per consequens dicit rationem vltimi. vnde id, quod est vltimo perfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autem nõ habet vltimam perfectionem, quã debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, non tamen dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secundũ primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonum secundũ quid, id est, inquantum est ens: secundum verò vltimum actum dicitur aliquid ens secundum quid & bonum simpliciter. Sic ergo quod dicit Boet. quòd in rebus aliud est quod sunt bona, & aliud quod sunt, referendum est ad esse bonum & ad esse simpliciter: quia bonum actum est aliquid ens simpliciter, & secundũ vltimũ actum est quodãmodo boni: & secundũ vltimũ actum est quodãmodo ens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur per informationem, prout accipitur bonum simpliciter secundum vltimum actum.

¶ Et similiter dicendum ad tertium, quòd bonum dicitur secundum magis & minus secũdum actum superuenientem, puta secundum scientiam vel virtutem.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur quòd bonum secũdum rationem sit prius quã ens. Ordo enim nominum est secundum ordinem rerum significatarum per nomina. Sed Dio. inter alia nomina Dei, primo ponit bonum quàm ens, vt patet in 3. cap. de di. no. ergo bonum secundũ rationem est prius quàm ens.

¶ Præterea, Illud est prius, secundũ rationem quod ad plura se extendit: sed bonum ad plura se extendit quàm ens: quia vt dicit Dio. 5. c. de di. no. bonũ se extendit ad existentia & nõ existentia, ens verò ad existẽtia tantum. ergo bonum est prius secũdum rationẽ quàm ens.

¶ Præterea, Quod est vniuersalius est prius secũdum rationẽ: sed bonũ videtur vniuersalius esse quàm ens: quia bonũ habet rationem appetibilis: quibusdã autẽ appetibile est ipsũ nõ esse: dicitur enim Mat. 26. de Iuda, Bonum erat ei, si natus non fuisset &c. ergo bonum est prius quàm ens secundum rationem.

¶ Præterea, Non solum esse est appetibile, sed & vita & sapientia & multa huiusmodi: & sic videtur quòd esse sit quoddam particulare appetibile, & bonum vniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secũdum rationem quàm ens.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in lib. de causis, quòd prima rerum creaturum est esse.

CONCLVSIO.

¶ Ens, cum prius cadat in conceptione intellectus, quàm bonum, ipso etiam prius est secundum rationem.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd ens secundum rationẽ est prius quã bonum. Ratio enim significata per nomẽ est id, quod concipit intellectus de re, & significat illud per vocẽ: illud ergo est prius secũdum rationẽ quod prius cadit in cõceptione intellectus. Primo autem in conceptione intellectus cadit ens c: quia secũdum hoc vnumquodq; cognoscibile est inquãtum est actu, vt dicitur in 9. metaph. vnde ens est proprium obiectum intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationem prius est ens quàm bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Dio. determinat de di. no. secũdum quòd important circa Deum habitudinem causæ: nominamus enim Deum vt ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autẽ cum habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas non solum quòd ens est prius secundum rationem bono, sed omnibus aliis, vt patet.

¶ Num ens sit prius ordine rationis secundum se, an quo ad nos.

CIrca hanc rationẽ dubiũ occurrit: quia aut inenditur inferre q̃ ens sit prius ordine rationis secundũ se, aut quo ad nos. Si secundũ se, hoc repugnat supradictis in quæst. 1. art. 1. ibi enim dictũ est in litera, q̃ Deo nihil est prius neq; secundũ rem, neq; secundum intellectum. Ex hoc autẽ sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundum rationem: quoniã si ens est primum intelligibile, sicut sonus primũ audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo poste. quod enim primo cõuenit alteri, cæteris cõuenit ratione illius. Si quo ad nos, tunc non est respõdendo satisfactum quæstiõi: vertitur namque in dubiũ an ratio entis secũdum se sit prior ratione boni, & non an quo ad nos sit prior.

¶ Ad hoc

Quæstio prima.

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primò quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest cõparari ad res ipsis subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes accipiendo rationes rerum vt distinguuntur contra res ipsarũ: sic ens est primum intelligibile secundum se, & cætera sunt posteriora secundum intellectum. Sed inter ly cætera nõ claditur quòd quid erat esse Dei, quoniã non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia cũ sit ipsum esse. Sed si entis ratio comparetur & ad rationes & ad res, tunc non est simpliciter primũ intelligibile, sed deitas est primum intelligibile. Ita quòd intelligibilitas prius inest Deo quã enti, imo inest enti quia inest Deo. Non enim Deus participat esse intelligibilis. Et sic vterque textus saluatur, quoniã ibi Deus absolute dicitur primum secũdum intellectum, hic verò ens dicitur primum inter rationes formales.

28 *1. dist. 18. q. 1. ar. 3. Et 3. cont. capit. 10. Et veri. q. 20. ar. 3. Et dio. 5. c. 1.*

¶ Præterea, Bonum habet rationem appetibilis: sed materia prima non habet rationem appetibilis, sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: nõ igitur omne ens est bonum.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. meta. quòd in mathematicis non est bonitas: ed mathematica sunt quædam entia, alioquin de eis non esset scientia: ergo non omne ens est bonum.

¶ SED CONTRA, omne ens quod nõ est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona, vt dicit 1. ad Tim. 4. c. Deus verò est maximè bonus: ergo omne ens est bonum.

CONCLVSIO.

¶ Omne ens inquantum ens, est bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne ens inquantũ est ens, est bonum. ¶ Omne enim ens inquantum est ens, est in actu, & quodammodo perfectum: quia omnis actus perfectio quædam est: perfectum verò habet rationem appetibilis & boni, vt ex dictis patet c: vnde sequitur omne ens inquãtum huiusmodi bonum esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd substantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ sub eis continentur, contrahunt ens applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam sic autẽm nõ addit aliquid bonum super ens, sed rationem tãtum appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunque natura sit, vnde bonum non contrahit ens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nullum ens dicitur malum inquantum est ens, sed inquãtum caret quodam esse, sicut homo dicitur malus inquantum caret esse virtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine visus. ¶ Ad tertium dicendum, quòd materia prima sicut non est ens nisi in potentia, ita nec bonum nisi in potentia.

¶ Licet secundum Platonicos dici possit quòd materia prima est non ens propter primationem adiunctam, sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel apetitudinem ad bonum: & ideo non conuenit sibi quòd sit appetibile, sed quòd appetat. ¶ Ad quartum dicendum, quòd mathematica non subsistunt separata secundum esse, quia si subsisterent, esset in eis bonum scilicet ipsum esse ipsorum. sunt autem mathematica separata secundum rationem tantum, prout abstrahuntur a motu & a materia c: & sic abstrahuntur à ratione finis

a ¶ Vtrum omne ens sit bonum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ omne ens sit bonum. Bonum enim addit supra ens, vt ex dictis patet c. Ea verò, quæ addũt aliquid supra ens, contrahunt ipsum: sicut substantia, quãtitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonũ contrahit ens: nõ igitur omne ens est bonũ.

1. contra. c. 37. 79. & 40. Et lib. 3. capit. 20. Et veri. q. 21. ar. 2. & 5.

¶ Præterea, Nullum malũ est bonum. Iaiæ 5. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, sed aliquod ens dicitur malum: ergo non omne ens est bonum.

¶ Præterea, Bonum habet rationem appetibilis: sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem appetibilis, sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: nõ igitur omne ens est bonum.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. meta. quòd in mathematicis non est bonitas: sed mathematica sunt quædam entia, alioquin de eis non esset scientia: ergo non omne ens est bonum.

¶ SED CONTRA, omne ens quod nõ est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona, vt dicit 1. ad Tim. 4. c. Deus verò est maximè bonus: ergo omne ens est bonum.

CONCLVSIO.

¶ Omne ens inquantum ens, est bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne ens inquantũ est ens, est bonum. ¶ Omne enim ens inquantum est ens, est in actu, & quodammodo perfectum: quia omnis actus perfectio quædam est: perfectum verò habet rationem appetibilis & boni, vt ex dictis patet c: vnde sequitur omne ens inquãtum huiusmodi bonum esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd substantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ sub eis continentur, contrahunt ens applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam sic autẽm nõ addit aliquid bonum super ens, sed rationem tãtum appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunque natura sit, vnde bonum non contrahit ens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nullum ens dicitur malum inquantum est ens, sed inquãtum caret quodam esse, sicut homo dicitur malus inquantum caret esse virtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine visus. ¶ Ad tertium dicendum, quòd materia prima sicut non est ens nisi in potentia, ita nec bonum nisi in potentia.

¶ Licet secundum Platonicos dici possit quòd materia prima est non ens propter primationem adiunctam, sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel apetitudinem ad bonum: & ideo non conuenit sibi quòd sit appetibile, sed quòd appetat. ¶ Ad quartum dicendum, quòd mathematica non subsistunt separata secundum esse, quia si subsisterent, esset in eis bonum scilicet ipsum esse ipsorum. sunt autem mathematica separata secundum rationem tantum, prout abstrahuntur a motu & a materia c: & sic abstrahuntur à ratione finis

a ¶ Vtrum omne ens sit bonum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ omne ens sit bonum. Bonum enim addit supra ens, vt ex dictis patet c. Ea verò, quæ addũt aliquid supra ens, contrahunt ipsum: sicut substantia, quãtitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonũ contrahit ens: nõ igitur omne ens est bonũ.

1. contra. c. 37. 79. & 40. Et lib. 3. capit. 20. Et veri. q. 21. ar. 2. & 5.

¶ Præterea, Nullum malũ est bonum. Iaiæ 5. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, sed aliquod ens dicitur malum: ergo non omne ens est bonum.

¶ Præterea, Bonum habet rationem appetibilis: sed materia prima non habet rationem appetibilis, sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: nõ igitur omne ens est bonum.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. meta. quòd in mathematicis non est bonitas: sed mathematica sunt quædam entia, alioquin de eis non esset scientia: ergo non omne ens est bonum.

¶ SED CONTRA, omne ens quod nõ est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona, vt dicit 1. ad Tim. 4. c. Deus verò est maximè bonus: ergo omne ens est bonum.

CONCLVSIO.

¶ Omne ens inquantum ens, est bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne ens inquantũ est ens, est bonum. ¶ Omne enim ens inquantum est ens, est in actu, & quodammodo perfectum: quia omnis actus perfectio quædam est: perfectum verò habet rationem appetibilis & boni, vt ex dictis patet c: vnde sequitur omne ens inquãtum huiusmodi bonum esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd substantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ sub eis continentur, contrahunt ens applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam sic autẽm nõ addit aliquid bonum super ens, sed rationem tãtum appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunque natura sit, vnde bonum non contrahit ens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nullum ens dicitur malum inquantum est ens, sed inquãtum caret quodam esse, sicut homo dicitur malus inquantum caret esse virtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine visus. ¶ Ad tertium dicendum, quòd materia prima sicut non est ens nisi in potentia, ita nec bonum nisi in potentia.

¶ Licet secundum Platonicos dici possit quòd materia prima est non ens propter primationem adiunctam, sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel apetitudinem ad bonum: & ideo non conuenit sibi quòd sit appetibile, sed quòd appetat. ¶ Ad quartum dicendum, quòd mathematica non subsistunt separata secundum esse, quia si subsisterent, esset in eis bonum scilicet ipsum esse ipsorum. sunt autem mathematica separata secundum rationem tantum, prout abstrahuntur a motu & a materia c: & sic abstrahuntur à ratione finis

Quæstio secunda.

Ad primum dubiũ dicitur, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno modo secundũ id quod sunt absolute, & sic idem est in diuersis dantibus & naturalibus quod ad esse & bonitatem. Non enim est in aliquibus magis abstrahit ab esse quàm albedo & sic de cæteris. Et sic non est hic sermo: sed dicit de ipsis potest quòd sint bona eo modo, quo entia, scilicet secũdum sua individua in rerum natura existentia &c. Alio modo considerantur vt mathematica sunt inquãtum subsistũt tali abstractionis modo, & sic negatur pse esse iudicio de eis & de aliis rebus in vniuersali sumptis.

Ad primum

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd licet omnia vniuersalia in hoc conueniant, quòd non subsistunt in sua vniuersitate, inter vniuersalia tamen physica, mathematica, & metaphysica maxima est differentia, quo ad subsistere in sua abstractionis propria. Metaphysicalia namque secundum propria, ex abstractione sumpta subsistunt, quoniam habent in rerum natura individua abstrahentia materia sensibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. Mathematica vero secundum propriã abstractionẽ sumpta nõ existunt, quoniam nullã habent in rerum natura individuum abstrahens à materia sensibili. Non enim inuenitur hæc linea, nisi in terminatione corporis sensibilis. Naturalia autem cum nullam habeant propriã abstractionem, sed eam tantum, quæ cõmunis est omnibus sensibilibus. scilicet qua vniuersale abstrahit à particulari, manifestè patet quòd subsistunt in rerũ natura dum habent individua subsistentia cũ materia sensibili, & cæteris cõditionibus in vniuersali scitis. Cum ergo in litera dicitur, quòd mathematica nõ subsistunt, non est interpretandum simpliciter ridiculũ pro ratione allegata: sed quòd mathematica, vt sic patet ex dictis, sumpta nõ subsistunt: sed quod idem est, quòd mathematica vt sic nõ habent esse separatum in singularibus existens in rerũ natura. Et propterea neq; sunt in vniuersali, neq; in particulari: ac per hoc bona esse non possunt, quo ad alia ratione vniuersaliter sumpti dici nõ potest. Et si patet nullius consequentiæ ad oppositum factæ. & quare singulariter dicantur de mathematicis quòd non habent esse.

Ad secundum

¶ Ad secundũ vero dubiũ respõdetur, q̃ quia sermones semp inter peripatẽticos sumpti sunt secundũ subiectã materiã, idcirco quãuis nõ valeat cõsequentia: abstrahit a materia & motu, ergo à fine, vt patet in 2. meta. ex 27. vbi ponitur finis in immobilibus. valet tamen cõsequentia hæc, mathematica abstrahunt à materia & motu, ergo à fine: quia mathematica non sunt nata habere fine nisi materiæ & motui: quoniã secundũ rẽ sunt entia naturalia: si enim abstraherẽt a materia & motu, possent ea abstrahere à fine materiæ & motus. Et si abstrahunt a tali fine, abstrahẽt tanquam à fine: quia nõ sunt nata habere alio modo finẽ. Et per hoc patet ratio ad secundã obiectionẽ. Cũ enim dicitur, finis habet rationem motus nati, ly mouentis, potest significare priam causalitatem finis: & sic æquiuoce dicitur mouens à motu proprie dicto, sed sic non sumitur hic. Potest quoque significare,

& eam

Universidad de Deusto
Biblioteca

& causalitatem finis & effectum eius: & tunc æquiualet huic quod dico, causantis motum: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur vtrobiq; motus propriè. Et specificantur qualis finis est mathematicorum, quasi diceret, quòd quia finis mathematicorum habet rationem mouentis, id est, causantis motum proprie dictum, sicut & finis naturalium: consequens est quòd si mathematica abstrahant à materia, & motu, q abstrahant à fine. Et sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio.

Annota. 26 ¶ Secundo in eadem responsione satisfaciat argumento: & argumentum quidem est hoc, ma thematica non sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quædam entia non sunt bona. in secundo tertiæ figuræ, responso autem consistit in negatione argumenti: quoniã sophisma est figuræ dictionis, vel a secundum quid ad simpliciter: ly nãque mathematica videtur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatur conclusio illata, scilicet quòd quædam entia non sint bona: & conceditur consequentia quæ deberet inferri, scilicet quòd quædam entia, vt subsunt tali abstractioni, nõ sunt bona. Nec hoc inconuenit vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibili, tunc, potest fieri homo in aliquo prior: risquia in primo modo dicendi per se in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est risibilis: sed ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit à risibili: in quo non abstrahit ab hominis ratione.

Num mathematica, si non sint formaliter nec actu, nec potentia, possibile sit ea rationem entis habere.

Quæstio. CIrca hanc parem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictum est: & mathematica habent rationem entis, cum ens non dicatur nisi de eo quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sane intellecta stant simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione vnius modi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modum mathematica, ergo & non sunt entia tali modo & sunt absolute entia.

¶ Et si instetur ad propositum, ergo eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo: scilicet sunt absolute bona: & consequenter male dicitur quòd mathematica nõ sint bonamegandæ est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quòd in se sit tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundum suam abstractionem siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni vltra hoc exigitur, quod ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finẽ &c. Modo triangulus & cætera mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quod eis non repugnat existere, & propterea quia rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis est negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem illa enim est propria bono, hæc enti.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

Annota. IN titulo habere rationem causæ finalis non sumitur hic identice, sed duplicit er: scilicet in actu signato, & in actu exercito. ꝼ Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento proximo. Non enim quæritur vtrum bonum sit ratio causæ finalis, sed an sit propriũ fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo physic. & quinto metaphy. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. ꝼ Vnde sensus tituli est, an res eo quia bona vendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si vero secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causæ finalis sumitur formaliter: ita quòd sensus tituli est, Verum bonum formaliter sit formaliter ipsa ratio finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatem finalem: verbi gratia, si dicatur quòd a sit: aut est simpliciter aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso reddatur causa finalis.

qui habet rationem mouẽtis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundum rationem non sit bonum vel ratio boni, cum ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut suprà dictum est [c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis.*

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur quòd bonum non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarũ. Vt enim dicit Dio. 4. ca. de. di. no. bonum laudatur vt pulchrum, sed pulchrum importat rationem causæ formalis: ergo bonum habet rationem causæ formalis.

¶ Præterea, Bonum est diffusiuum sui esse, vt ex verbis Dio. accipitur: quibus dicit, quòd bonum est ex quo omnia subsistunt & sunt: sed esse diffusiuum importat rationem causæ efficientis: ergo bonum habet rationem causæ efficientis.

¶ Præterea dicit Augustin. in primo de doc. Christ. quòd quia Deus bonus est, nos sumus: sed ex Deo sumus, sicut ex causa efficiente: ergo bonum importat rationem causæ efficientis.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis & bonum aliorum: bonum ergo habet rationem causæ finalis.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum, cùm rationem appetibilis habeat, finalis quoque causæ rationem habere oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cũ bonum sit quod omnia appetunt: hoc autem habet rationem finis: manifestũ est quòd bonum rationem finis importat: sed tamẽ ratio boni præsupponit rationem causæ efficientis, & causalitatem finis & effectum eius: & tunc: æquiualet huic quod dico, causantis motum: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur vtrobiq; motus propriè. Et specificantur qualis finis est mathematicorum, quasi diceret, quòd quia finis mathematicorum habet rationem mouentis, id est, causantis motum proprie dictum, sicut & finis naturalium: consequens est quòd si mathematica abstrahant à materia, & motu, q abstrahant à fine. Et sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio.

Annotæ. 26 ¶ Secundo in eadem responsione satisfaciat argumento: & argumentum quidem est hoc: ma thematica non sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quædam entia non sunt bona. in secundo tertiæ figuræ, responso autem consistit in negatione argumenti: quoniã sophisma est figuræ dictionis, vel a secundum quid ad simpliciter: ly nãque mathematica videtur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatur conclusio illata, scilicet quòd quædam entia non sint bona: & conceditur consequentia quæ deberet inferri, scilicet quòd quædam entia, vt subsunt tali abstractioni, nõ sunt bona. Nec hoc inconuenit vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibili, tunc, potest fieri homo in aliquo prior: risquia in primo modo dicendi per se in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est risibilis: sed ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit à risibili: in quo non abstrahit ab hominis ratione.

Num mathematica, si non sint formaliter nec actu, nec potentia, possibile sit ea rationem entis habere.

Quæstio. CIrca hanc parem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictum est: & mathematica habent rationem entis, cum ens non dicatur nisi de eo quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sane intellecta stant simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione vnius modi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modum mathematica, ergo & non sunt entia tali modo & sunt absolute entia.

¶ Et si instetur ad propositum, ergo eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo: scilicet sunt absolute bona: & consequenter male dicitur quòd mathematica nõ sint bonamegandæ est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quòd in se sit tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundum suam abstractionem siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni vltra hoc exigitur, quod ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finẽ &c. Modo triangulus & cætera mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quod eis non repugnat existere, & propterea quia rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis est negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem illa enim est propria bono, hæc enti.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

Annota. IN titulo habere rationem causæ finalis non sumitur hic identice, sed duplicit er: scilicet in actu signato, & in actu exercito. ꝼ Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento proximo. Non enim quæritur vtrum bonum sit ratio causæ finalis, sed an sit propriũ fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo physic. & quinto metaphy. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. ꝼ Vnde sensus tituli est, an res eo quia bona vendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si vero secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causæ finalis sumitur formaliter: ita quòd sensus tituli est, Verum bonum formaliter sit formaliter ipsa ratio finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatem finalem: verbi gratia, si dicatur quòd a sit: aut est simpliciter aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso reddatur causa finalis.

ꝼ Et hic sensus est in iudicio meo intentus: quia formalis est, & tanto dignus ingenio. Et responsio ad hoc tendit.

Num res habeat rationem causæ finalis in intentione, vel in executione. *Quæstio.*

CIrca hanc determinationem aduerte breuiter veritatem, quam hinc habes de illa quæstione, vtrum res sit causa finalis in intentione, aut in executione &c. Cum enim hic habeas, quod in secundo quoq; physicorũ habetur, quòd bonum imperatur finis rationem in actu exercito, quod etiã inductiue probatur: dũ omnis ratio propter bonum, aut melius, finem affert, oportet vt eadem ratione rem aliquam finem dicas, qua bonam eam asseris: ex supradictis autẽ patet quòd bonum formaliter vnumquodq; dicitur & est ratione efficinis igitur rationem habet res ratione esse: ita q; sicut forma est ratio causandi effectiuus: existere autẽ est conditio formæ efficientis: ita esse est ratio causandi finaliter: esse autẽ in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse autem in executione non est finis, sed terminus & effectus, tã finis, quàm efficientis.

ꝼ Et hoc inductione, nõ ratione ægri: sanitas enim, scientia, balneum &c. appetitur vt insit, vt habeatur &c. non in intentione, sed secundum esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idem est quod finalizare: sed nunquam aliquid horũ finalizaret trahendo appetitum ad se, nisi esset in intentione, vt patet. ex hoc autem experimur se qui executionẽ rei, quæ vt finis mouet. Et hoc bene penetratũ soluit omnes difficultates apud intellectũ abstrahentem tẽ ab esse extra animã, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur. appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis. *Cõmen.*

¶ Quo ad secundum tacita obiectio est hæc: superius iam determinatũ est quòd bonum non habet rationem primi, sed vltimi potius. Modo autem dicitur, quòd habet rationem causæ finalis, quã constat habere rationem primi: cuius finis sit causa causarum: quomodo ergo stat hæc simul, quòd bonum habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primo ponit responsionem: deinde probat ipsam. Responsio est quòd bonum est vltimum in essendo, primum autem in causando: quamuis in litera prima pars responsionis huius tantum proponatur. Probatio etiam: primum in causando est vltimum in essendo: finis est primum in causando: ergo finis est vltimum in essendo: sed bonum habet rationem finis: ergo maior probatur ex testimonio sensibilium: in quibus primum in causando est, vltimum in causato, vt patet in igne & calore: ergo absolute primum in causando est, vltimum in essendo.

¶ Circa maiorem aduerte terminos: quòd ly primum & vltimum denotant in proposito ordinem generationis: & supponunt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly vero in causando sumitur vt distinguitur contra in essendo: supponitur siquidem hic duplicem dari ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterũ in essendo. Et ille quidẽ attẽditur penes prius & post causare, iste vero penes prius & post esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas nõ pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo cuius esse nõ præsupponit esse alterius, sed econuerso. Est ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest considerari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio elucidata: quod satis hic fit.

Num primum in causando sit vltimum in essendo. *Quæstio.*

CIrca huius maioris & totius rationis vim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium: puta Deus est primum in causando, & tamen non est vltimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo literæ. Forma ignis non solum est primum in essendo in essẽdo, sed etiã in causãdo: nã prius forma ignis causat formaliter ignẽ. siue causãte siue causãtũ, ꝺ calor effectiue calefaciat: ergo est primum in causando. Et in causalitate formali. Si autẽ respectu huius: aut in hoc: ergo non habet intentum. Intẽdit esse absolute ordinẽ boni ad alia assignare: & nõ in hoc vel illo. Ad hoc dicit q; hic sermo est de ordine & in causando & in essẽdo absolute, sed obiectio peccat. Tũ quia male interpretat maiorem: nõ esse intẽdimus quòd primũ in causãdo illud idẽ numero sit vltimum in essendo, respectu eorum, quorum est primũ in causando: hæc enim vniuersalis est impossibilis: nec eam somniauit mouẽs intendimus: illud idem secundum rationem formalem, siue eandem specie, siue eandem genere, siue cãdem secũdũ analogiã sit vltimum in essendo in ordine eorum, quorũ est primũ in causando. Et hoc modo ratio bonitatis diuinæ est prima in causando finaliter: & ipsamet secũdũ analogiã est vltima in essendo in re qualibet: vt patet ex articulo primo in responsione ad primũ. Tũ quia testimoniũ ex sensibilibus adducta sunt, vt ex ordine in causando hoc & in essendo in hoc causato, perciperemus ordinẽ in causando sim pliciter: & in essendo simpliciter, nõ esse eundem. Vnde licet forma substãtialis ignis sit prior in essendo & in causando simpliciter quàm calor, non tamen est prior in causando hoc, id est, hunc ignem generandum. Prius enim ordine generationis est calefactio quàm generatio formæ ignis. Alteratio enim prequisita est generationi: & tamen primum quod fortitur hic ignis genitus est forma ignis, & calor cõsequitur formam: sicut vniuersaliter propria accidentia cõsequuntur formam. Ad si in sensibilibus ordinem simpliciter cupis inspicere, aduerte quòd causalitas formalis pendet necessario ex effectiua: & liquebit quæsitum. Licet enim in hoc sensibili primum sit quod quid erat esse, quod spectat ad causam formalem: nulla tamen forma aut quidditas vere habet causalitatem formalem secundum rem, nisi ab aliqua causa sit effectiue: quam oportet propter finem agere. cum enim forma non sit causa formalis sui ipsius, sed alterius, puta compositum: vt in quæstione tertia dictum est & Auer. in 12. meta. commen. 25. testatur, ab alio fit: oportet ante omnem causalitatem formalem esse effecti tiam, & ante hanc finalẽ omnia essendo tamen primo inueniuntur & in causa forma, & in effectu similitudo formæ, secundo in causa vis actiua, & in effectu eius participato, tertio in causa bonitas, & in effectu complementum, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter præposterus est ordo in essendo, & in causando: pro notitia tamen literæ in calore scito notitiæ quod dupliciter perfectionis meminit, scilicet in esse & absolute & intentis per perfectiũ ineste, perfectum substãtialiter, perfectionem vero absolute, quam dicit in ente fundari, per boni rationem, perfectionem rei simpliciter, seu totalis: hæc enim secãdũ boni

¶ Ad tertium dicendum, quòd quilibet habens voluntatem, dicitur bonus, inquantum habet bonam voluntatem: quia per voluntatem vtimur omnibus, quæ in nobis sunt [c]: vnde non dicitur bonus homo, qui habet bonum intellectum, sed qui habet bonam voluntatem: voluntas autem respicit finem, vt obiectum: & sit quod dicitur, quia Deus est bonus summus, refertur ad causam finalem.

ARTICVLVS QVINTVS.

a ¶ *Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonum enim & ens ratione differunt, vt suprà dictum est [c]: sed modus, species & ordo pertinere ad rationem entis videntur: quia sicut dicitur Sapi. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Ad quæ tria reducuntur, species, modus & ordo [c]: quia, vt dicit Augu. 4. super Gene. ad literam, Mensura omni rei modum præfigit: & numerus omni rei speciem præbet: & pondus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quædam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiam q; modus habeat modum, speciem & ordinem, & similiter species et ordo: ergo procederetur in infinitum. ¶ Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum non tollit totaliter bonum: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, Modus, species, & ordo ex pondere, numero & mensura causantur vt ex autoritate Augu. inducta patet [c]: non autem omnia bona habent pondus, numerum, mensurã. dicit enim Ambr. in hexam. quòd lucis natura est, vt non in numero, nõ in pondere, nõ in mensura creata sit: non ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus à Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sunt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nulla, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis consisterer. ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum omne, cum sit per suam formam, quam principiorum commensuratio præcedit, & quam sequitur inclinatio vel ad opus, vel ad finem, cõsistit in modo, id est, principiorum exigit debitam proportionem: specie, id est, forma, per quam est: ordine, id est, exigit inclinationem ad aliquid.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile, vt suprà dictum est [c]: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis. Vnumquodque autem sic se habet, vt ad ipsum consequendum inclinetur, & ad hoc quòd habeat principia debita, ex quibus consequatur. Et ideo oportet quòd vnumquodque habeat modum, speciem & ordinem. Quæ tria sunt quasi principia rei: & quæ tria consequuntur ipsam rem. Nam modus rei consequitur materiam: species autem formam: ordo autem inclinationem ad finem. Et quia materia est propter formam, forma autem propter finem, ideo principia rei sunt materia & forma, finis autem & efficiens. Et quia materia est propter formam, forma autem propter finem, ideo principia rei sunt materia & forma, finis autem & efficiens. Et quia materia est propter formam, forma autem propter finem, ideo principia rei sunt materia & forma, finis autem & efficiens.

Annota. ctionis. cùm autem vnumquodque sit id, quod est per suam formã: forma autem præsupponit quædam, & quædam ad ipsam ex necessitate consequuntur, ad hoc q; aliquid sit perfectum & bonũ, necesse est quod formam habeat, & ea quæ cõsequitur ad ipsam. Præexigitur autem ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialium, seu efficientium ipsam: & hoc significatur per modum: vnde dicitur q; mẽsura modum præfigit. Ipsa autem forma significatur per speciem [c]: quia per formam vnumquodque in specie constituitur: & propter hoc dicitur q; numerus speciem præbet: quia diffinitiones significantes speciem sunt sicut numeri secundum philo. in 8. meta. Sicut enim vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita vel subtracta [c]. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionem, aut ad aliquid huiusmodi: quia vnumquodque inquantum est actu, agit & tendit in id quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: vnde ratio boni secundũ quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q; ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd modus, species, & ordo eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt bona & entia & bona: vnde non oportet q; ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona: nõ enim sic dicũtur bona quasi formaliter aliis sint bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona [c]: sicut albedo nõ dicitur ens, quia ipsa in aliquo sit, sed qa ipsa aliquid est secundum quid vt album.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quodlibet esse est secundum formam aliquam: vnde secundum quodlibet esse rei consequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciẽ, & ordinem: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autẽ priuat quoddam esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ con sequntur esse visus.

¶ Ad quartum dicendum, q; sicut dicit Aug. in lib. de natura boni, omnis modus inquantum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerunt: aut quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt: & ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

¶ Ad quintum dicendum, q; natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mensura, non simpliciter, sed per comparationẽ ad corporalia: quia virtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantum est qualitas actiua primi corporis alterantis, scilicet cæli. *Commẽ.* ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Ratio boni consistit in modo, specie, & ordine. ꝼ Probatur: vnumquodque est id quod est per suã formam exigentem quædam antecedẽtia, & consequẽtia: ergo cui nihil deest secundum modum suæ naturæ, habet speciem modum, & ordinem ergo perfectum habet hæc ergo bonum exigit hæc antecedentia: quo ad vtramque partem patet. Prima verò consequentia patet ex quid nominis, speciei, modi & ordinis. Secunda verò tenet per locum à diffinitione ad diffinitum. Tertia autem probatur: quia perfectio est ratio appetibilis.

¶ *Num bonum Angelorum consistat in modo.* *Quæst.*

CIrca hãc cõfusionẽ occurrit dubium quomodo potest saluari modꝰ in bono substantiali Angelorũ ex pondẽ modi, id est, cõmensuratione principiorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficientium. sua materialium, vt hic dicitur, cum in Angelis non sint principia materialia: & efficiens eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd intra compositionem in hoc loco positam stat modus bonæ Angelici secundum substantiã quo ad principiũ efficiens sic. Deus enim agens potest dupliciter sumi. Vno modo absolute, & sic tam ipse quàm sua actio est supra omnem modum. Alio modo vt agit secundum hanc vel illam ideam, & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd non alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd nõ alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata & modificans esse & bonum substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principium saluari modus in Angelis quoniam essentia est vt materia ipsius esse. & est commensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiones spectat: quoniam modus hic antecedit formam, vt patet in litera.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est, hæc diuisio dicitur proprie esse boni humani. Secunda est, hæc diuisio proprie est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili: ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile & delectabile: ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundũ quid, & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantis & quietem in ea. Consequentia verò prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda verò: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Deus est bonus.

¶ Probatur ratione confirmata autoritate Dionysij, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis: ergo bonus. antecedens patet ex quædam similitudo agentis, cum omne agens agat sibi simile. vnde ipsum agẽs est appetibile, & habet rationem boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, vt eius similitudo participetur. cum ergo Deus sit prima causa effectiua omnium manifestum est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. vnde Diony. in lib. de di. no. attribuit bonum Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones appetunt ipsum Deum inquantum perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet. Et sic eorũ, quæ Deũ appetunt, quædam cognoscunt ipsum secundum seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam verò appetitum naturalem habent absque cognitione: vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente.

ARTICVLVS SECVNDVS.

a ¶ Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summum enim bonum addit aliquid supra bonum, aliquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum: ergo summũ bonũ est compositum. sed Deus est summe simplex, vt suprà ostensum est. ergo Deus non est summũ bonum.

¶ Præterea, Bonum est quod omnia appetunt, vt dicit philosophus: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omnium: ergo nihil est aliud bonum nisi Deus. Quod etiam videtur per id quod dicitur Matt. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione aliorum, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summum bonum.

¶ Præterea, Summum comparationem importat: sed quæ non sunt vnius generis, non sunt comparabilia: sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior vel minor quam linea. cum igitur Deus nõ sit in eodem genere cum aliis bonis, vt ex superioribus patet, videtur quòd Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augusti. 1. de trini. quòd trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

CONCLVSIO.

¶ Bonum, cum conueniat Deo vt prima causa non vniuoce, sed æquiuoce, excellentissimo modo ei conuenire oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est summum bonum simpliciter, & non solum in aliquo genere, vel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, vt dictum est, inquantum omnes perfectiones desideratæ effluunt ab eo, sicut à prima causa: non autem effluunt ab eo, sicut ab agente vniuoco, vt ex superioribus patet, sed sicut ab agente, quod non conuenit cum suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem vniuoca inuenitur vniformiter, in causa autem æquiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cum bonum sit in Deo sicut in prima causa omnium non vniuoca, quòd sit in eo excellentissimo modo, & propter hoc dicitur summum bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationem tantum: relatió autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiue ad creaturas, non est realiter in Deo, sed in creatura, in Deo verò secundum rationem. Sicut scibile relatiue dicitur ad scientiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quòd in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quia alia deficiant ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd, cum dicitur, bonum est quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi vnumquodque bonum ab omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, vt post dicetur. ¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ non sunt in eodem genere, siquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: de Deo autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quod ipsum sit in quodam alio genere, sed, quia ipsum est extra genus & principium omnis generis. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, vt suprà dictum est. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuum. ex parte negatiuæ ly per essentiam sentit ex parte subiecti, & est sensus, vt suprà dictum est. Et hoc sensu fatent omnia argumenta litteræ. & ratio in corpore assignata. Vnde hic excludit principaliter dicitur propter negationem exponentem: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita est.

ARTICVLVS TERTIVS.

a ¶ Vtrum esse boni per essentiam sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur quòd esse bonum per essentiam non sit proprium Dei. Sicut enim vnum conuertitur cum ente, ita & bonum, vt suprà habitum est: sed omne ens est vnum per suam essentiam, vt patet per philosophum in quarto meta. ergo omne ens est bonum per suam essentiam.

¶ Præterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cum ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quælibet res est ens per suam essentiam. ergo quælibet res est bona per suam essentiam.

¶ Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiã, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cum sit ens quoddam, oportet quòd sit bona, & siquidem alia bonitate, iterum de illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut venire ad aliam bonitatem, quæ non erit bona per aliam bonitatem. cadet ergo ratione standum est in primo: res igitur quælibet est bona per suam essentiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dоë. in lib. de hebdo. quòd alia omnia à Deo sunt bona per participationem: non igitur per essentiam.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus solus omnimodam perfectionem habeat, esse est sua essentia, sibique omnia essentialiter conueniant, & omnium rerum sit vltimus finis, ipse solus per essentiam bonus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est bonus per suã essentiam. Vnumquodq; enim dicitur bonum secundum quòd est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quòd in suo esse constituitur. Secunda verò prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suã perfectam operationem necessaria. Tertia verò perfectio alicuius est per hoc, quòd aliquid aliud attingit sicut finẽ. Vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suã formam substantialẽ. Secunda verò eius perfectio consistit in caliditate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia verò perfectio eius est secundum quòd in loco suo quiescit. Hæc autem triplex perfectio nulli creato cõpetit secundum suam essentiam, sed soli Deo, cuius solius essentia est suum esse: & cui non adueniunt aliqua accidentia: sed quæ de aliis dicũtur accidentaliter, sibi conueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientẽ & huiusmodi, sicut ex dictis patet. Ipse etiã ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est quòd solus Deus habet omnimodam perfectionem secundum suam essentiam: & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum non importat rationem perfectionis, seu indiuisionis tantum: quæ vnicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisæ & actu & potentia. Compositorum verò essentiæ sunt indiuisæ secundum actum tantum: & ideo oportet quòd quælibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona,

ARTICVLVS SEXTVS.

a ¶ Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & vtile &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestũ, vtile, et delectabile. Bonum enim, sicut dicit philosophus in primo ethic. diuiditur per decẽ prædicamenta: honestũ autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno prædicamento: ergo non conuenienter per hæc diuiditur bonum.

¶ Præterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sint delectabilia: nullúmque inhonestum est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerentur honestum & vtile: vt etiam dicit Tullius in li. de offi. ergo prædicta diuisio nõ est conueniens.

¶ Præterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnũ tantũ est: sed vtile nõ est bonum, nisi propter delectabile vel honestum: ergo nõ debet vtile diuidi contra delectabile & honestum.

¶ SED CONTRA est, quòd Amb. in libro de offici. vtitur ista diuisione boni.

CONCLVSIO.

¶ Bonum non solum humanum, sed, absolute, cum sit appetitiui motus terminus, diuiditur in honestum, vtile, & delectabile.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd hæc diuisio proprie videtur esse boni humani. Si tamen altius & communius rationem boni consideremus, inuenitur hæc diuisio proprie competere bono, secundum quod bonum est. Nam bonum est aliquid inquantum est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis simpliciter quidem ad vltimum, secundum quid autem etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus inquantum aliquam partem motus terminat. Id autem, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter, vel ipsa res, in quam tenditur, vtpote locus, vel forma: vel quies in re illa. Sic ergo in motu appetitus id, quod est appetibile terminans motum appetitus secundum quid vt medium per quod tenditur in aliud, vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimum terminans totaliter motum apetitus, sicut quædam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum: quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod terminat motum appetitus, vt quies in re desiderata, est delectatio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum, inquantum est idem subiecto cum ente, diuiditur per decem prædicamenta: sed secundum propriam rationem competit sibi ista diuisio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa proprie delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cum aliquando sint & noxia & inhonesta. ¶ Vtilia verò dicuntur, quæ non habent in se vnde desiderentur, sed desiderantur solum, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ. ¶ Honesta verò dicuntur quæ in seipsis habent vnde desiderentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum non diuiditur in ista tria sicut vniuocum æqualiter de his prædicatum, sed sicut analogum, quod prædicatur secundum prius & posterius: per prius enim prædicatur de honesto, & secundario de delectabili, tertio de vtili.

QVAESTIO SEXTA,

De bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bonitate Dei. ¶ Et circa hoc quæritur quatuor. ¶ Primò vtrũ esse bonum conueniat Deo. ¶ Secundò vtrum Deus sit summum bonum. ¶ Tertiò, vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam. ¶ Quartò, vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ Vtrum esse bonum Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur quòd esse bonum non conueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc autẽ non videntur Deo conuenire, cum Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ Præterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum. nihil autem appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Tren. tertio, Bonus est Dominus sperantibus in eum animæ quærenti illum.

CONCLVSIO.

¶ Deus omnium effectiua, & appetibilis causa existens, bonus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum esse præcipuè Deo conuenit. Bonum enim aliquid est secundum quòd est appetibile: vnumquodque autem appetit suam perfectionem. perfectio autẽ & forma effectus est quædam similitudo agentis, cum omne agens agat sibi simile. vnde ipsum agẽs est appetibile, & habet rationem boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, vt eius similitudo participetur. cum ergo Deus sit prima causa effectiua omnium manifestum est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. vnde Diony. in lib. de di. no. attribuit bonum Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones appetunt ipsum Deum inquantum perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet. Et sic eorũ, quæ Deũ appetunt, quædam cognoscunt ipsum secundum seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam verò appetitum naturalem habent absque cognitione: vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente.

ARTICVLVS SECVNDVS.

a ¶ Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summum enim bonum addit aliquid supra bonum, aliquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum: ergo summũ bonũ est compositum. sed Deus est summe simplex, vt suprà ostensum est. ergo Deus non est summũ bonum.

¶ Præ

Universidad de Deusto
Biblioteca

pesimæ perfectionis cuiusque rei non vt pars quidditatis, sed vt actualitas eiusdem. Et per hæc patet responsio ad obiecta. Et est contra hoc instetur, eò quòd res secundum suas essentias comparatæ graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita quòd aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër &c. igitur esse perfectum simpliciter conuenit rei ex sua essentia. Ad hoc
27 est dicendum, q̃ quum dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiam perfecta simpliciter: intelligitur quod ly per denotat causam formalem: nõ qualemcunque, sed sufficientem omni alio præciso: licet enim ignis essentia sit qua formaliter ignis habet substantialem perfectionem, non tamen est sufficiens ratio quòd ignis sic in sua substantiali
29 b perfectione: sed oportet quòd actuetur per ipsum esse. Vnde ad instantiam dicitur, quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter non complexiue, sed radicaliter. Vel dicatur (& parum differt) quòd res graduantur ex suis
34 21. q. 27. ar. 3. c. & 3. contr. 4. 41. Et vt vi. quæst. 1. simpliciter nõ præscindendo ab earum esse, imò inaliendo ordines ad ipsa, quoniam (vt diffuse ostendimus in commentariis de ente & essentia) differentia substantialis sumitur ab ordine ad esse vel etiã Porphyrius insinuauit in vltima ac intima differentiæ diffinitione dicens, quòd conducit ad esse, vt ibidem posuimus.

Annota. ¶ Circa vltimam consequentiam aduerte, quòd (vt diximus in titulo) qa gratia materiæ hæc duo nunquã se inferunt a, est per suam essentiã bonum, & a, est bonum per essentiam: ideo littera non discrepat inter hæc. Et concluso, quòd solus Deus per essentiã est bonus, cõclusum esse voluit, q̃ solus Deus
336 est bonus per essentiam.

Annota. ¶ In responsione ad primum aduerte tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd vnum nõ dicit rationẽ perfectionis, ac consequenter nec vnitas, nec cuius species dicit perfectionem simpliciter formaliter loquendo, sed abstrahunt à perfectione & imperfectione.

vt ostensum est [c]. ¶ Ad secundum dicẽdum, quòd licet vnumquodque sit bonum inquantum habet esse, tamen essentia rei creatæ nõ est ipsum esse: & ideo non sequitur quòd res creata sit bona per suam essentiam. ¶ Ad tertium dicendum, quòd bonitas rei creatæ non est ipsa eius essentia [c], sed aliquid superadditum, vel ipsum esse eius, vel aliqua perfectio superaddita, vel ordo ad finẽ. Ipsa tamẽ bonitas sic superaddita dicitur bona sicut & ens: hac autem ratione dicitur ens, quia ea est aliquid, nõ quia ipsa aliquo alio sit. Vnde hac ratione dicitur bona, quia ea est aliquid bonum non quia ipsa habeat aliquam aliam bonitatem, qua sit bona [c].

ARTICVLVS QVARTVS.

a ¶ *Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.*

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur, q̃ omnia sint bona bonitate diuina. Dicit enim Augustꝰ. 8. de tri. Bonum hoc, & bonũ illud: tolle hoc, & tolle illud: & vide ipsum bonũ, & sic potes ita Deũ videbis, nõ alio bono bonum, sed bonum omnis boni. sed vnumquodque est bonũ suo bono. ergo vnumquodque est bonum ipso bono quod est Deus.

¶ Præterea, sicut dicit Boe. in lib. de hebdo. omnia dicuntur bona inquantum ordinantur ad Deum: & hoc ratione bonitatis diuinę. ergo omnia sunt bona bonitate diuina.

¶ SED CONTRA est, quòd omnia sunt bona inquantum sunt: sed non dicuntur omnia entia per esse diuinũ, sed per esse proprium: ergo nõ omnia sunt bona bonitate diuina, sed bonitate propria.

CONCLVSIO.

¶ *Omnia sunt bona diuina bonitate extrinsece & causaliter, bonitatibus verò propriis formaliter.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod nihil prohibet in his, quæ relationem important aliquid ab extrinseco denominari: sicut aliquid denominatur locatum à loco, & mensuratum à mensura. Circa verò ea, quæ absolute dicũtur, diuersa fuit opinio. Plato enim posuit omnium rerum species separatas [c]: & quòd ab eis individua denominantur quasi species separatas participando, vt puta quòd Socrates dicitur homo secundum ideam hominis separatam. Et sicut ponebat ideam hominis & equi separatam, quã vocabat per se hominẽ & per se equum, ita ponebat ideam entis, & ideam vnius separatam, quã dicebat

a ¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum quartum.*

Annota. IN titulo aduerte nouitie, quòd non quæritur hic, vtrum omnia sint bona à bonitate diuina, sed vtrum omnia sint bona bonitate diuina: ita quòd sensus quæstionis non est, vtrum omnia habeant quod sint bona à diuina bonitate: sed sensus est, vtrum bonitas diuina sit qua res bonæ denominantur bonæ, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. primo ponit duas distinctiones, simul innẽs in quo conueniant & differant philosophi. secundo ponit opinionem Platonis. tertio Aristot. quarto respondet quæsito. ℣ Prima distinctio est, nominum quædam important absolutum, & quædam relationem. ℣ Secunda est denominatio est duplex quædam intrinseca, & quædã extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, vt album quantum &c. Denominatio verò extrinseca quando forma denominatiui non est in denominato, vt locatum, mensuratum & similia. Conuenimt autem omnes in hoc, quòd secundum nomina importantia relationem potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mensurato. Differentia verò est inter Platonem & Aristo. an secundum nomina importantia absolutum possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

¶ Quo ad secundam ibi, Plato: ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est, species rerum sunt separatæ. secunda est, quòd particularia denominantur ab illis, tertia est, quòd inuenitur idea entis vnius & boni, ita quòd illa est Deus, quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundum Platonem respondere ad quæstum affirmatiue.

¶ Quo ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propo-

sitionibus discordat, in tertia verò concordat, de quarta nihil dicitur.

¶ *Num consentiat Aristo. Platoideam boni.*

Circa hanc partem dubiũ occurrit, quo pacto verum sit Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cum expresse in primo ethicorũ impugnet eam. Quæst.

per se ens & per se vnum: & eius participatione vnumquodque dicitur ens vel vnum [c]: hoc autẽ quod est per se ens & per se vnum, ponebat esse summũ bonum. & quia bonum conuertitur cum ente, sicut & vnum: ipsum per se bonũ dicebat esse Deum, à quo omnia dicuntur bona per modum participationis. Et quamuis hæc opinio irrationabilis videatur quantũ ad hoc, quòd ponebat species rerum naturalium separatas per se subsistentes, vt Arist. multipliciter improbat: tamen hoc absolute verũ est, quòd aliquid est primũ, quod per suam essentiã est ens & bonum, quod dicimus Deum, vt ex superioribus patet [c]. huic etiã sententiæ cõcordat Arist. A primo igitur per suam essentiã ente & bono vnumquodq; potest dici bonum & ens, in quatum participat ipsum per modum cuiusdam assimilationis, licet remote & efficienter, vt ex superioribus patet [c]. Sic ergo vnumquodque dicitur bonum bonitate diuina, sicut primo principio exemplari effectiuo & finali totius bonitatis. Nihilominus tamen vnumquodque dicitur bonum similitudine diuinæ bonitatis sibi inhærente, quę est formaliter sua bonitas denominãs ipsum. Et sic est bonitas vna omnium, & etiam multæ bonitates. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Comment. 13 35 24

QVAESTIO SEPTIMA,
De *infinitate* Dei, *in quatuor articulos diuisa.*

POST considerationem diuinæ perfectionis considerandum est de eius infinitate, & de existentia eius in reb. attribuitur enim Deo quòd sit vbiq; & in omnibus rebus inquantum est incircunscriptibilis & infinitus.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum Deus sit infinitus. ¶ Secundo, vtrũ aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. ¶ Tertiò, vtrum aliquid possit esse infinitum secũdum magnitudinem. ¶ Quartò, vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum Deus sit infinitus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit infinitus. Omne enim infiniti est imperfectum, quia habet rationem partis & materiæ: vt ratiõ autem est denominatio secundo modo, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: quoniam est etiam ab intrinseco vt patet: & in proposito sic est: ideo in litera dicitur, quòd à primo per essentiam bono omnia dicuntur bona per modum assimilationis. Ex hoc enim statim sequitur, & quòd denominatione extrinseca & intrinseca possum dici bona. Secundus est ly sicut, notantes non absolute in litera dicitur, quòd vnumquodq; potest dici bonum diuina bonitate exterinsece denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo &c. Vt enim iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: quædam pura & quædam causalis. Pura quidem est quando sola relatione ad denominatem formam denominatio fit. Causalis verò quando participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quia vnumquodque dicitur bonum diuina bonitate extrinsece non quomodocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Et si hoc diligentius considerueris, inueries quòd impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris dittinguitur ab effectiua & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solum facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex tanquod non accidit sic, quam dicitur Deum facere bonum aut leonem, vt patet.

Comment. 35 1. dist. 45. q. 1. ar. 1. & 2. ad. 2. po. quæst. ar. 2. 3. opus. 3. ar. 18. & 20.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum primum.*

IN titulo ly Deus, sumitur propriè, vt est nomen naturæ: ita quòd de essentia non de potentia, aut scientia Dei est quæstio, ly infinitum, cum sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in, negatiue non priuatiue: ly verò finitum, terminos quantitatis perfectionalis dicit. cum finiti & infiniti ratio quantitati congruat secundum philosophum primo physi. Et sicut duplex est quantitas, scilicet molis & perfectionis: ita duplices sunt termini, & duplex est finitas & in

& infinitas. hic autem cum exclusa iam sit quantitas molis à Deo, o portet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia, vt dicitur tertio physicorum, infinitum non est subiectum in fa sed accidens rebus consequens est, vt secundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur. Alius liquidẽ est modus infinitatis rei, alius potentiæ, alius scientiæ. Infinitas liquidẽ quidditatiua attẽditur penes exclusionẽ terminorũ essentialium puta differentiarum & similiũ. & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfe-
14 ctionis: substantialis sermo est. Ita quod sensus est, verum Deus secundũ suam essentiam sit tantæ perfectionis q̃ omnes terminos seu limites essentiales excludat.

Comment. ¶ In corpore tria facit. primo refert opinionẽ antiquorum. secundò distinguit de finitate & infinitate. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos, primum principium est infinitũ quia ex eo fiunt infinita. ℣ Secundum, quidam antiquorũ errauerunt infinitate molis attribuerunt primo principio: quia posuerũt primum principium materiale: inde & consequens fuit ponere infinitatẽ quantitatiuam, eò q̃ quantitas sequitur materiam. Et ℣ error circa genus principij causalis errorem circa modum infinitatis.

¶ Quo ad secundũ, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur: quia quædam se tenet ex parte materiæ, & quædã ex parte formæ. Et differt in hoc, q̃ finitas ex parte materiæ dicit perfectionẽ, infinitas verò imperfectionem: ex parte verò formæ est eõuerso: infinitas eũ dicit perfectionẽ, finitas autem imperfectionem, vt satis clare dicitur in litera.

362 135

¶ *Num forma ex eo quòd finita, sit imperfecta: & ex eo quòd infinita, sit perfecta.*

Quæstio. CIrca hanc partem antequam vlira procedatur, est dubium tam cõtra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidẽ, quia forma bonis, imo apud S. Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam. igitur finitas formæ non dicit imperfectionem, sed perfectionẽ. Cõtra infinitatem vero, quia negotio nullam perfectionem ponit, nec aliqua res ex sola separatione ab alia perfectionem acquirit. Igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi dupliciter, scilicet absolute, in eo quòd formæ & secundum quid id est, in eo quòd talis, pura informatiua materiæ forma talis perficitur ex vnione ad materiam: nõ autem forma in eo quòd forma. Et quia in proposito est sermo absolute secundum latitudinem formæ, cuius deteriorem partem constat esse illã, quæ est finibilis per materiã. Altera parte libera ac nullis materiæ terminis concludibili remanente, ideo negãda est consequentia obiecta.

¶ Ad secundum verò dicitur, quod licet negatio seu separatio nõ dicat formaliter perfectionem, dicit tamen fundamentaliter eam. Fundamentũ enim negationis vnibilitatis ad materiam magnam perfectionem formę significat: & hoc sufficit.

Comment. ¶ Quo ad tertium est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus est infinitus. Probatur, Deus est suum esse subsistens. ergo suum esse non est receptũ in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitæ perfectionis, scilicet infinitate tenente se ex parte formæ. antecedens patet ex quæstione tertia. Prima verò consequentia est per se nota. secunda autem probatur ex eo quòd esse est formalissimum omnium.

1 *Num forma finiatur per materiam.*

2 *Num non recipi in materia, sit formæ ratio, quòd sit infinita.*

3 *Num probato quòd esse Dei nullo receptiuo coarctatur, probatum sit ipsum esse perfectionis infinitæ.*

Quæstio. CIrca hunc processum dubium occurrit ex Scoto in 1. sen. distin. 2. respondẽdo primæ quæstioni: reprehendit siquidem radices & processum. Inquit in primis, quòd processus noster est talis, forma finitur per materiã: ergo forma, quæ non est nata esse in materia est infinita. Contra antecedens arguit. Omnis forma prius natura quàm recipiatur in materia, est secundum se in tali gradu entium. igitur finita vel infinita. Non igitur primo finitur per respectum ad negationem alicuius extrinseci, puta materiæ, vel cuiuscunque alterius. Contra processum verò, tum quia sequeretur quòd essentia Angeli esset infinita: quia est forma non receptibilis in materia. Nec valet, inquit, si dicatur, quòd natura Angeli finitur per suum esse: quoniam apud nos esse est posterius essentia. & sic natura in primo signo abstrahens ab esse cum sit infinita, ergo in secundo si-

gno non est finibilis per esse. Tum quia per ea secundum sophisma eõsequentis sicut illud tertio physico. Corpus finitur ad aliud corpus, ergo corpus non finitum ad aliquid aliud est infinitum. Circa eundem processum dubiũ occurrit: quia concessa ratione non videbitur nouitis quod sit responsum quæsito. Oportebat enim concludere, Deum esse perfectionis rationẽ, vt omnes perfectiones limites excederet, non autem probatum est. Deus nullo est receptiuo coarctatus, q̃ dictus valde videtur à primo.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, aduertendum est, quòd intera occulte: subdistinguit infinitatẽ formalem in infinitatem formæ & infinitatem esse, seu actus, qui est communior forma. Sicut enim duplex est actus, scilicet esse, & formæ: ita duplex est potentia receptiua, scilicet essentia & materia: & ita duplex est receptio & irreceptio: & similiter duplex est finitas & infinitas: semper loquendo ex parte actus. Et sicut esse est actus alterius rationis à forma, & essentia est alterius ordinis potentia à materia: ita differentia compositionis ex esse & essentia, & ex materia & forma ostenditur alterius rationis esse receptio esse in essentia, & formæ in materia: & similiter finitas esse per essentiã, & formæ per materiam. & econuerso, finitas essentiæ per esse & materiæ per formam. Et vt figillatim dicatur: esse secundum se perfectionẽ quandam dicit, sed non potest imaginari quantam perfectionem dicat, nisi alicui naturæ intelligatur applicatus pura sapientiæ, aut

Gabrielis &c. & ideo esse per hoc quòd recipitur in aliqua essentia, limites perfectionis sortitur, secundum modum naturæ recipientis: ac per hoc si nulli omnino quidditati coniungi ponitur, sed in se ipso naturaliter subsisteret, nullum essentiale terminũ haberet: forma autem etsi secundum se perfectionem dicat, illimitata tamen ad tantam perfectionem intelligi potest, etiã si nulli materiæ sit vnibilis, vt de intelligentiis patet. Vnde manifeste colligitur quàm differens sit finitio esse per essentiam, aut econuerso, & terminatio formæ per materiam, vel econuerso penes illam namque attenditur finitum vel infinitum simpliciter, penes istam verò finitum & infinitum secundum quid tantum. Verum quia esse & forma conueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem esse procedi potest. Et propterea littera ad infinuandam identitatem proportionalem inter vtrumque finitatem, & infinitatem, ex forma ad esse ascendit: ad infinitandam verò diuersam vtriusque rationem subsumpsit non quòd esse esset prima forma, sed quòd est formalissimum omnium. Et ex his patet facile responsio ad obiecta Scoti. Dico enim primo, quòd antecedens illud, forma finitur per materiam, non loquitur de finitate simpliciter, sed tali, scilicet penes terminos materiales & propterea obiectio nihil obstat. Et similiter rursum instanti & contra processum, quoniam verum est naturam Angeli esse infinitam secundum quid. Et si insteretur, quomodo ergo ex illo fundamento probat litera infinitatem simpliciter ipsius Dei? patet responsio ex dictis: litera enim ex infinitate formæ, quæ est secundum quid manu ducit ad infinitatem formalissimi, omnium: id est esse, quæ est simpliciter, & ex illa infert Deum infinitum simpliciter. Et quoniam eodem modo posset quis sequendo Scotum arguere de esse sicut arguit de forma: ideo dico secundo, quòd Infinitum sumi & immateriale est prædicamum negotium, fundamentaliter tamen positiuum. Et sicut positiuum clausum in ly immateriale optime protabatur ex naturali negatione materiæ, tam actu quàm in potentia, ita positiuum clausum in significatione infiniti simpliciter optime demonstratur conuenire Deo ex negatione terminorum essentialium vt in litera fit. Vnde concedo quòd esse prius natura est in se ipso tantæ perfectionis, pura finita vel infinitæ, quàm sit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cum hoc tamen dico, quòd hæc duo mutuo se consequuntur: ita quòd si esse est omnino irreceptibile est infinitum simpliciter & econuerso. Et similiter si est finitum, est receptibile, & econuerso, & propterea potest argui à destructione antecedentis ad destructionem consequentis absque sophismate, vt in conuertibilibus comingit. Et sic patet responsio ad 8co.

¶ Ad id verò, quod nouitij obiciunt ex dictis iam patere potest. iam enim ostensum est, quòd omnimoda negatio receptionis ipsius esse fundatur super infinita perfectione simpliciter. Et aduerte quàm formalis & ex propria doctrina sit Sancti Thomæ in de essentiæ namque infinitate agens essentiales terminos tantum lustrauit, nec digressus est ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alij minus perspicaces faciunt.

FACULTAD DE TEOLOGIA
Univ. de Deusto
BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis septimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitum tenens se ex parte formæ, quod dicit perfectionem, sed tenetur cõmuniter, vt continet etiam infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli: & in argumento tertio.

Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino. Id est, nec ad genus neo ad speciẽ aliquam, & hoc siue per se, siue reductiue. Et est quæstio de rebus singularibus: quarum tamen quomodo est inuenire posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sumptas, quas contingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationem ad nullũ sit genus arctare: tamen secundum eam etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem determinata. Ens enim in homine est in specie humana &c. Ita quod sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potẽtia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

Comm. ¶In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito negatiue. Nulla res alia à Deo est infinita simpliciter: quãuis possit esse infinita secũdum quid. Hæc cõclusio habet duas partes, vt patet. & in litera quo ad vtranque probatur. verum quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potentiæ, seorsum primo probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formã aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & ramen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc verò, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse, & hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptũ, est finita simpliciter: esse enim cuiuscunque actus in huic certæ naturæ, quòd non alij, illimitatum oportet esse simpliciter alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret, & à partibus vniuersi sufficienter enumeratis conclusio vniuersalis proposita probata est: & satis clare, si præcedentia recolantur.

Annot. ¶Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicis quosdam opinari Angelos esse subsistentes subsistentias.

a ¶*Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.*

IN titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

In corpore tria, primo assignat causam quæstionis, quòd non est vana, sed necessaria. secundo distinguit corpus. tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primum necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quanticatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter illas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis absque infinitate essentiæ, vt patet in conditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna non infert aliam: quia scilicet nec infinitum secundum essentiam, infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia inter prætacta est litera: quoniam est admodum ad propositum.

¶*Num si quid habens magnitudinem infinitam, habeat essentiam infinitam.*

Quæstio. CIrca hanc partem stat im occurrit dubium nouitiorum mentem turbans: scilicet quòd, vt dicitur octauo physicorum, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitã. virtus enim non excedit essentiam. quare, si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ. falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita non haberet essentiam infinitam.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd obiectio laborat inequiuoco. ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ vt ex dictis patet, nihil aliud est quam indeterminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ. ¶Secundo de infinitate communiter tumpta siue quantitatiua &c. In proposito obiectio procedit de infinitate secundo modo. Litera autem loquitur de infinitate primo modo. & ideo signanter in illa litera dicitur, infinitum secundum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, vt patet

¶Quo ad secundum distinctio est ista, corpus potest esse dupliciter, physice pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematice pro ipsa trina dimensione absolute: litera est satis clara.

¶Aduerte hic quòd famosa illa distinctio corporis positi à magno Alberto in primo physico. de corpore tripliciter, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quamuis non habeatur explicite à Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ non solum non aduersatur, sed congruit quoniam apud ipsum etiam corpus in re materia & forma substantiali, vt præsentis articulum satisfacit ad quæstitatem & motum corpus est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu magnitudinis secundum magnitudinẽ, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic substratum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma vnicum tantum membrum constituit: & corpus physicum appellatur iuxta secundum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiue.

¶Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positæ membra duabus conclusionibus negatiue. Prima est nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo à priori. formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in manu & in minus. ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus sequentibus formam substantialem, tertia verò probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶*Numentia naturalia sint determinatæ quantitatis in maius & in minus ab intrinseco.*

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem generici, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum nec tali enim sensu non sequitur secunda consequentia, ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem. quod non illa, sed ita accidentia in tali gradu seu extensione quòd non alio. Et secundum hunc sensum procul dubio est hic intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primo quòd certam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quòd formam aquæ sequitur certa quantitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus & hic sensus alienus est à veritate & propositi: quoniam non datur minima pars aquæ, aut alibi, vt dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data datur minor inexistens in homogeneis

¶Secundo

a ¶*Vtrum aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam. Virtus enim rei proportionatur essentiæ eius. Si enim essentia Dei est infinita, oportet quòd eius virtus sit infinita. ergo potest producere effectum infinitum, cum quantitas virtutis per effectum cognoscatur.

¶Præterea, Quidquid habet virtutem infinitam habet essentiam infinitam: sed intellectus creatus habet virtutem infinitam: apprehendit enim vniuersale quod se potest extendere ad infinita singularia: ergo omnis substantia intellectualis creata est infinita.

¶Præterea. Materia prima aliud est à Deo, vt suprà ostensum est: sed materia prima est infinita ergo aliquid aliud præter Deum potest esse infinitum.

¶SED CONTRA est, quòd infinitum non potest esse ex principio aliquo, vt dicitur in tertio physic. Omne autem quod est præter Deum est ex Deo, sicut ex primo principio. ergo nihil, quod est præter Deum, potest esse infinitum.

CONCLVSIO.

¶Solus Deus per essentiam & simpliciter infinitus est, alia verò omnia finita simpliciter sunt, infinita verò secundum quid.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid præter Deum potest esse infinitum secundum quid, sed non simpliciter. Si enim loquamur de infinito secundum quod competit materiæ, manifestum est quòd omne existens in actu habet aliquam formam, & sic materia eius est determinata per formã. Sed quia materia secundum quod est sub vna forma substantiali, remanet in potentia ad multas formas accidentales, quod est finitum simpliciter, potest esse infinitum secundum quid, vtpote lignum est finitum secundum suam formam, sed tamen est infinitum secundum quid, inquantum est in potentia ad figuras infinitas. Si autem loquamur de infinito secundum quòd conuenit formæ, sic manifestum est, quòd illa, quorum formæ sunt in materia, sunt simpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem sint aliquæ formæ creatæ non receptæ in materia, sed per se subsistentes, vt quidam de Angelis opinantur, erunt quidem infinitæ secundum quid inquantum huiusmodi formæ non terminantur, neque contrahuntur per aliquam materiam[c]: sed quia forma creata sic subsistens habet esse, & non est suum esse, necesse est quòd ipsum eius esse sit receptum & contractum ad terminatam naturam. Vnde non potest esse infinitum simpliciter[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse subsistens non est esse creatum: vnde contra rationem facti est, quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum[c]: hoc enim esse contradictoria esse simul: ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

¶Ad secundum, dicendum, quòd hoc ipsum quòd virtus intellectus extendit se quodammodo ad infinita, procedit ex hoc quòd intellectus est forma non in materia, sed vel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum, vel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

¶Ad tertium dicendum quòd materia prima non existit in rerum natura per seipsam, cum non sit ens in actu, sed potentia tantum. vnde magis est aliquid concreatum, quàm creatum[c]. Nihilominus tamen materia prima etiam secundũ potẽtiã non est infinita simpliciter, sed secũdu quid: quia eius potẽtia non se extẽdit, nisi ad formas naturales.

a ¶*Vtrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis enim mathematicis non inuenitur falsum: quia abstrahentium non est mendacium, vt dicitur in secundo physico. sed scientię mathematicæ vt vtitur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis demonstrationibus, sit linea talis infinita: ergo non est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

¶Præterea, Id, quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile conuenire sibi: sed esse infinitum non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum videntur esse passiones quantitatis: ergo non est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

¶Præterea, Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infinitum diuisibile, vt patet in tertio physico. Sed contraria nata sunt fieri circa idem: cum ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, videtur quòd magnitudo possit crescere in infinitum: ergo possibile est esse magnitudinem infinitam.

¶Præterea, Motus & tempus habent quantitatem & continuitatem à magnitudine, super quam transit motus, vt dicitur in quarto physico. sed non est contra rationem temporis & motus quòd sint infinita, cùm vnumquodque indiuisibile signatum in tempore & motu circulari sit principium & finis. ergo nec contra rationem magnitudinis erit quòd sit infinita.

¶SED CONTRA: Omne corpus superficiem habet: sed omne corpus superficiem habens est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinem.

CONCLVSIO.

¶Nullum corpus naturale, nec mathematicum potest esse infinitum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliud est esse infinitum secundum suam essentiam. & secundum magnitudinẽ. Dato enim quòd esset aliquod corpus infinitum secundum magnitudinem, vtpote ignis, vel aër, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata: ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod individuum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundum essentiam[c], adhuc restat inquirere, vtrum aliquid creatum sit infinitum secundum magnitudinem. ¶Sciendum est igitur, quod corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematicè, secundum quod consideratur in eo sola quantitas: & naturaliter, secundum quòd consideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quòd non possit esse infinitum in actu manifestum est. Nam omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cum igitur ad formam substantialem consequantur accidentia, necesse est quòd ad determinatam formam consequantur determinata accidentia: inter quæ est quantitas. Vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitum esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem: corpus autem infinitum non posset habere aliquem motum naturalem, nec rectum, quia nihil mouetur naturaliter motu recto, nisi cum est extra suum locum: quod corpori infinito accidere non posset: occuparet enim omnia loca: & sic indifferenter quilibet locus esset locus eius. & similiter etiam neque secundum motum circularem: quia in motu circulari oportet quòd vna pars corporis transferatur ad locum, in quo fuit alia pars quod in corpore circulari, si ponatur infinitum, esse non posset: quia duæ lineæ etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est vis determinate: ac per hoc nihil consequens ad ipsam posset esse infinitum; si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcunque accidens infinitum, iam à forma finita esset vis infinita, quod non est intelligibile. quia ergo formam physicam in communi sequuntur accidentia, consequens est vt certam formam ac per hoc rem certe vis sequatur certa accidentia: non solum ita hęc, quod non illa, sed etiam ita in tali gradu vel termino sim, mo. imò vel medio, quã non in maiori aut minori. & hic habetur vnde tenet consequentia literæ, non solum de quantitate, sed de omnibus accidentibus.

¶Ad rationẽ ergo Scoti, concessio antecedentis. & ratio est: quia vtrunque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur nõ conuenit quanto per se positiue, sed non repugnãter, vt patet de quãtitate exili. Quamuis enim illud non possit actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eius seorsum existere, & tamen est vere quantum. Vtraque ergo cõmodicio posita in ratione quanti potest impedici ne exerceatur à forma naturali, cui coniuncta est quantitas. Vnde illa diffinitio conuenit quãto vt sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et si contra hoc obiciatur ratio illa Scoti, quã. *Ex pri. mo cęli.* docunque aliqua per se consequitia aliqua duo sunt incompossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formæ minimi sunt incompossibiles. ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respondetur primo applicando primum argumentum ad naturam cæli, quæ non patitur diuisionem. ¶Secundo quia multiplicare non est soluere, quod illa maior est vera de per se consequentibus ponitur: non autem non repugnanter. vnde velocitabilitas in infinitum conuenit motui per se non repugnanter. vnde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, et patet secundo cæli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibilia. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secundum designationem, & quòd sic omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est in dictum de tanto calore &c.

¶Ad secundam quæque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse individuum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ individuum, & non aliter.

¶Ad tertiam negatur consequentia quòd ad partes inexistentes tantum.

¶Ad vltimum dicitur quòd si ponerentur minimus ignis tantummodo: & diuideretur quòd non solum coeuumperetur sed annihilaretur, licet tam antecedens quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud defectum quàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic non sit corruptiua, diuisio tamen talis, scilicet minimi naturalis, est vnius scilicet corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia (nisi eo modo quo partes dicimur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per esse non proprium, sed totius, sicut & partes cæli sunt in toto in potentia.

¶Ad ea verò, quæ contra maximum obiiciuntur respondetur: quòd maximum ignem dari potest intelligi dupliciter; vno modo loquendo de indiuiduo ignis per se vno alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico quòd dato ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno individuo: quamis non detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco; quia scilicet vniuersi natura non patitur ignem superare certa elementa &c. Vocatur autem ignis individuum per se vnum, illud quod constat sic ex vna necessario in actu tam forma quàm materia; quod per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorũ exclusiue, constituit per se vnum numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum & maior facit vnum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasi per aggregationem. Et idem est indicium de aqua, & aliis elementis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam. quæ est vna in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt: Et ad complementum naturale in individui eius requiritur quòd habeat omnes partes &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Appositio ergo combustibili sit eiusque igni &c. concedendum est quòd combureret, & quòd cresceret in infinitum, sed non esset per se vnus numero ignis. Et sic patet responsio ad auctoritatem Aristotelis.

¶Num quantitas sit ex accidentibus sequentibus formam substantialem.

Quæstio. CIrca probationē secundæ consequentiæ occurrit dubium: quia falsum assumitur, scilicet quòd quantitas sit vnum accidentium sequentium formam substantialem, cum constet quantitatem esse accidens consequens materiam. Nec valet dicere, quòd quantitas considerata duplicitèr, scilicet absolutè, & vt terminata: & quòd licet absolutè sit consequens materiam, terminato tamen eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, nō tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas, consequitur formam, infert. ergo est terminata. vnde si assumptū esset quòd quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principij.

¶Ad hoc videtur dicendum, quantitatem dupliciter sumi posse vno modo secundum id, quòd est in ea de actu, & sic sequitur formam, alio modo secundum id quod est in ea de potentia, & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiā potentię, vt patet in definitione quanti, quinto meta. ideo absolute ponitur accidens, consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu quia de infinito in actu: ideo in proposito venit litera quantitate ex parte actus attribuit ipsam formæ. & ex hoc quòd ipsa secundum quòd est actu sequitur formam, infert, ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

Coment. ¶Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem modum naturalem, ex primo cæli, textu quinto. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile, ergo. Probatur minor, vtēdo distinctione motus naturalis facta primo cæli. Quia non potest moueri motu recto: eo quòd omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd linea à centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinitè. ergo nunquam vna pars corporis infiniti circularis potest venire ad locum vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri & sumpta est hæc ratio ex primo cæli, textu tricesimoprimo.

¶Secunda conclusio est, nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu probatur. si est corpus in actu, ergo habet formam: ergo figuram, ergo terminatum. ergo non est infinitum. prima consequētia probatur, quia nihil est actu nisi per formam suam. secunda verò quia forma corporis de genere qualitatis vt sic est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio physicorum textu quadragesimo.

Annot. ¶In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspicitur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quantis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimusquintus primi phy. scilicet finiti & infiniti, ratio quantitati congruit. in prompto est responsio, quòd ho. non ideo dicit, ratio quantitati congruit. in prompto est responsio, quòd ho. non ideo dicitur quòd quantitas venditet sibi infinitatem, sed ecquuerso: quia infinitas vendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum, sicut etiam dicitur vacui ratio conuenit loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quòd si ista inuenirentur, oporteret reperiri in quantitate & loco &c.

¶Num augmentum tendat in infinitum.

Quæstio. IN responsione ad tertium aduerte, quòd licet responsio sumpta sit ex tertio physico. ex quo sumptæ sunt etiam reliquæ responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimoprimo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc verò ex sexagesimosexto. Licet inquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in tertia sententia distinctione decimaseptima, quæstione prima, articulo secundo, quæstione tertia, ad primum, imò etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedendo augmentum figurarum in infinitum, in tertio quoque physico. expresse Aristoteles concedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum sicut & diuidi.

¶Ad ho: breuiter responderetur cum Aristo. ibidem, quòd magnitudinem augeri in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur quòd augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquam excederet certa magnitudo signata. *f* Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter ita quòd excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendum est: quia in loquimur de magnitudine, stando infra limites continui, aut de ea vt induit rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali continuum est augmentabile in infinitum sic causa assignatur in litera. *f* Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus. & ad hoc pertinet

protractiæ à centro, quanto longius protrahuntur à centro, tanto longius distant abinuicem: si ergo corpus esset infinitum, in infinitum lineæ distarent abinuicem, & sic vna nunquam posset peruenire ad locum alterius. De corpore etiam mathematico eadem ratio est: quia si imaginemur corpus mathematicum existens actu, oportet quòd imaginemur ipsum sub aliqua forma: quia nihil est actu nisi per suam formam: vnde, cum forma quanti inquantum huiusmodi sit figura, oportebit quòd habeat aliquam figuram: & sic erit finitum. est enim figura, quæ termino, vel terminis comprehenditur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd geometer non indiget sumere aliquam lineam esse infinitam actu: sed indiget accipere aliquam lineam finitam actu, à qua possit subtrahi quantum necesse est: & hanc nominat lineam infinitam.

¶Ad secundum dicendum, qnòd licet infinitum non sit contra rationem magnitudinis in communi, est tamen contra rationem cuiuslibet speciei eius, scilicet contra rationem magnitudinis bicubitæ, vel tricubitæ, siue circularis, vel triangularis, & similium. non autem est possibile in genere esse quod in nulla specie est: vnde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cum nulla species magnitudinis sit infinita.

¶Ad tertium dicendum, quòd infinitum quod conuenit quantitati, vt dictum est[e], se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiam: nam partes se habent in ratione materiæ: per additionem autem acceditur ad totum secundum quòd se habet in ratione formæ: & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

¶Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue: vnde habent potentiam permixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quantitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis vel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur, quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod individuum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶Præterea, Ea quæ non opponuntur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua itetum simul

¶Num accessus ad totum, siue ad formam, prohibeat infinitum.

CIrca rationem assignatam in litera dubium occurrit ex Scoto in tertio senten. distin. decimatertia, quæstione prima. impugnat siquidem eam sic. Quilibet numerus est vnus secundum se formaliter ex octauo, meta. ergo in augmentatione numeri acceditur ad formam. ergo accessus ad formam non prohibet augmentum in infinitum. ergo male in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad totum & formam.

¶Ad hoc dicitur quòd cum numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet tertio physico, textu sexagesimooctauo. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui ac per hoc manifestæ acceditur non ad totum, sed ad partem: sicut & diuisio continui, ex qua causatur: augmentatio autem continui ad totum simpliciter accedit. Negandus est ergo prima consequentia Scoti quoniam à numero ad numerum talem, id est, materialem arguit, quod non licet in proposito: qualaq; materialis minuit rationem numeri quo ad formalitatem, quia addit materialitatem formæ, & permisset actum potentiæ. vt patet.

a ¶Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.

IN titulo secundum multitudinem quancunque sine de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersaliior quam inquisitio, quæ fit tertio physico. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem continui sermo est, hic autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶In corpore duo. primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis *f* Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declaratur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur verò quia nunquam complereture opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidens, vt patet in exemplo literæ.

Quo ad secundum sunt duæ conclusiones respondiuæ quæsito secundum diuersitatem actus à potentia. Prima est, impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens.

f Secunda est, possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri. ergo est finita. antecedens patet. prima verò consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

¶Num species multitudinis sint secundum species numeri.

CIrca primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures quàm numerus: alioquin communioris rationem non retineret non ergo species multitudinis sunt secundum speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri inon autem species multitudinis absolutè. & attestatur his Aristote. quinto metaphy. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum ignora ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, vt possit vniuersalis propositio formari, quòd omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est omnes species multitudinis

titudinis esse species numeri, quòd falsum est. & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est proportionales illis. quod assumptū est & verū vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ proprie non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationem, quòd illud volumarie, non rationabiliter diceretur. Textus autē Aristo. nihil officit, quāloquidē nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus. sed hoc non obstat proposito huic: sed magis confirmat secūdum consequentiam, vt patet.

Coment. ¶Secundo probatur eadem conclusio. omnis multitudo in rerū natura actu existens est creata. ergo comprehenditur sub aliqua certa intentionis creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est ꝙ sit infinita. Antecedens patet: prima verò consequentia probatur: quia non in vanum agēs aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.

1 Num omne creatū, & quomodo cadat in intentione creantis.

2 Num ex eo quod quodcunque creatū est ex intentione creantis, sequatur non posse dari multitudinem creatam infinitam.

3 Nū oporteat multa creata sub vna, vel multis intentionibus creantis cadere.

f 217 CIrca hāc rationem dubitatur. quoniā aut assumit falsum, aut non infert intentū. Quia enim assumitur ꝙ omne creatum sub aliqua certa intentione creantis cōprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medij, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tūc dupliciter exponi potest: aut ita ꝙ ipsum creatū sit certus finis, aut ita ꝙ habeat certū finē. Si igitur sensus est, ꝙ omne creatū cōprehenditur sub aliqua intētione creātis vt certus finis, propositio videtur manifeste falsa: quoniā aliquid creatū nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturę posse aliquid creatū nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturę pusitā infinita creatura. Si verò est sensus, ꝙ omne creatū cōprehenditur sub aliqua creantis intentione vt ad certū finem, propositio est verissima quia deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intentus à creāte, sed tunc nihil infert ad propositū: ex hoc enim non sequitur, ergo sub certo numero. Si autē sensus est, quòd omne creatū comprehenditur sub aliqua intentione creantis vt certū medium per quod acquiritur finis propositio videtur falsa & nō probata. Falsa quidē: quia potest aliter cōprehendi sub intētione creātis quām hoc modo. potest enim inædi nō vt certū medium ad acquirendū finē, sed vt connexum seu proueniens ex certo medio per quod acquiritur finis. vt patet ex Auer. 11. Meta. com. 17. vbi vult, ꝙ intelligentiæ moueant orbes vt aliū mētur Deo in faciendo entia. & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata autem, quia ex illo medio nullum agēs operatur aliquid in vanū nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem quo cōcesso diceretur ꝙ multitudo infinita est propter finem extrinsecū, scilicet Deū & cōservationem perpetuæ assimilationis causatis ipsam ad Deum, vt philosophi dicunt.

¶Circa eādē rursus rationē dubiū occurrit quia cōmixti in ea videt sophisma à sensu diuiso ad cōpositū à quolibet creato admixta, imò infinita collectiue pro eodendo. Quāuis enim quodlibet creatū sit terminus alicuius certæ intentionis & operationis ipsius creantis, multa tamē creata non oportet esse terminū alicuius intentionis & operationis, sed multarū intentionū & creationū & conseruationis infinitas creata erunt termini infinitatū intentionū sicut & creationum. quēcunque infinita creata erunt termini infinitatū intentionū sicut & creationum.

¶Circa eandem adhuc rationē dubium est: quia radix eius, scilicet omne creatum comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. licet sit vera in creatis per se, in creatis tamen per accidens negaretur ab Auicen. Multitudo enim per accidens infinita non est intenta nisi per accidens vt in litera dicitur. & consequenter non erit nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidens, quod ad præparationem alterius opus est creari: vt contingit de anima, quod ad præparationem alterius opus est creari: vt contingit de anima intellectiua quæ præparato à natura corpore disposito semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata, infinitæ animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remansisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas non posuitur per se intenta, sed consequens ad æternitatē generationis humanæ.

¶Ad euidentiam huius procedit. Nota primo, quòd ly creatum potest sumi propriè: vt distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter: vt non refert dicere causatum, & creatum. Et quod sumatur communiter vniuersalis

CONCLVSIO.

¶Impossibile est esse multitudinem per se, vel per accidens actu infinitam, possibile est autem eam esse in potentia.

¶RESPONDEO dicendū, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidā em sicut Auic. & Algazel dixerunt, quòd impossibile est esse multitudinē actu infinitā p se, sed infinitam per accidens multitudinē esse nō est impossibile. Dicitur em multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid vt multitudo infinita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid dependeret ex infinitis. vnde eius generatio nunquam compleretur, eū non sit infinita pertransire.

¶Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic manifestari potest in operatione fabri, ad quam quædam multitudo requiritur per se, scilicet quòd sit ars in anima: & manus mouens, & martellus: & si hæc in infinitum multiplicarentur, nunquam opus fabrile compleretur: quia dependeret ex infinitis causis. Sed multitudo martellorum, quæ accidit ex hoc, quòd vnum frangitur & accipitur aliud, est multitudo per accidens. accidit enim quòd multis martellis operetur, & nihil differit vtrum vno vel duobus, vel pluribus operetur vel: infinitis, si infinito tempore operaretur: per hunc igitur modū potuerunt, quòd possibile est esse actu multitudinem infinitam per accidens[e]. Sed hoc est impossibile, quia omnem multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis. Species autem multitudinis sunt secundum species numerorum. Nulla autem species numeri est infinita: quia quilibet numerus est multitudo facta per vnum. Vnde impossibile est esse multitudinem infinitam actu, siue per se, siue per accidens. ¶Item multitudo in rerum natura existens est creata: & omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur: non enim in vanum agens aliquod operatur. Vnde necesse est quòd sub certo numero omnia creata comprehendantur. Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam in actu etiam per accidens. Sed esse multitudinem infinitam in potentia possibile est: quia augmentum multitudinis consequitur diuisionem multitudinis. Quanto enim aliquid plus diuiditur, tanto plura secundum numerum relinquant. Vnde sicut infinitum inuenitur in potentia in diuisione continui, quia procedit ad materiam, vt supra ostensum est[e], eadem ratione etiam infinitum inuenitur in potentia in additione multitudinis.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd vnumquodque quòd est in potentia reducitur in actum secundum modum sui esse: dies enim non reducitur in actum, vt sit tota simul, sed successiue: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actum vt sit totum simul, sed successiue: quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum.

¶Ad secundum dicendum, quòd species figurarum habent infinitatem ex infinitate numeri. Sunt enim species figurarum, vt trilaterum, quadrilaterum, & sic inde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum: tamen infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde non est possibile esse aliquam multitudinem actu infinitam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

actiuorum solæ species sunt per se intenæ quia solę sunt perpetuę. Et quoniam non solũ singulæ, sed infinitæ simul ponuntur in actu, cõsequens est vt dictũ fuit vt omnes sint per se intenæ & productæ, repote sub aliqua vna certa intentione comprehensibiles, imò & simul producibiles, quantum est ex se in actu.

Annot. ¶Aduerte hic, q ex hoc loco habes, q S. Tho. ademit sibi omnẽ viã concordiæ eũ doctrina Aristot. iuxta expositiõẽ suã. Tenet nãque Aristoteles, putasse animas intellectiuas immortales ex numerata secundum numerum corporum, & constat Aristo. tenuisse generationem æternam. Ex his autẽ manifeste sequitur animas humanas esse actu infinitas, quòd hic decernitur impossibil. Ie. Et in secundo contra gent. c. 81. dicit non repugnare doctrinę Aristot. in 3. physi. & primo cæli. quia vt obique de infinito materiali sermo fuit. ¶Circa hanc conclusionem multa afferuntur à Capreolo argumenta ex Gregorio & Adam, sed omnia ad tria reducuntur. Primo ergo arguit sic. Dantur infinitæ partes proportionales in actu continuo. ergo possunt dari separatæ: ergo. Probatur sequela, quia omne absolutum existens, potest diuina potentia conseruari sine eo quod non est de essentia illius: sed continuatio vnius cum alia non est de essentia partium ergo. ¶Secundo Deus in quolibet initio cuiusque partis proportionalis vnius, horæ, potest creare angelum: ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest Deus successiue, potest simul in rebus permanentibus. ¶Tertio non minoris potentiæ est Deus quàm infinitæ animæ si essent & quàm ignis inferni: sed illę possent infinita simul & ignis infinitos cruciatus, si essẽt ibi infinitæ animæ ergo. ¶Ad primã duo argumenta respondetur breuiter, quòd ibi est sophisma à sensu diuiso ad compositum. Quamuis enim de ratione singularum partium non sit continuitas cum alia, est tamen ratione omnium simul: quia de ratione earum simul est esse in potentia cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter implicat numerare initia omnia partiũ proportionaliũ horæ quia ponitur ea successiua numeratione complera in fine horæ. & tamen infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur: & si cõplebuntur non erunt infinita. potest ergo Deus in singulis initijs, non autem in omnibus. Et per hoc adcõfirmationem quia nec simul nec successiue potest producere infinita actu existentia.

¶Ad tertium autem concesso toto nihil haberur contra intentũ quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat quòd illæ conditionales sunt veræ sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.

Coment. ¶Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia. Probatur, infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis, antecedens patet & probatur: quia procedit ur ad materiam.

a ¶*Super quæstionis octauæ Articulum primum.*

IN titulo ly Deus sumitur formaliter, vt est nomen naturæ diuinæ, vt distinguitur contra potentiam, ita quòd non quæritur de Deo secundũ potentiam quamcunque, sed secundum substantiam, vt patet ex introductione huius quæstionis, & ex titulo totius tractatus vsque ad decimamquartã quæstionẽ. Quod vt melius intelligatur distinguere ly Deus dupliciter. vno modo secũdũ seipsum alio modo secundum eius diffusam virtutem. Non est hic quæstio an virtus diuina diffusa sit in omnia, sed an ipse Deus secundum seipsum sit in omnibus sit in: non sumitur determinate pro aliquo speciali modo essendi in, sed indistincte, & in communi. Et hoc bene notat quia Scotus in 1. distin. 1. q. 1. partis secundæ illius distin. non intellexit hunc titulum, sed differẽda est eius ratio vsque ad examen conclusionis, vt melius percipiatur.

Coment. ¶In corpore articuli est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, habens duas partes. Deus est in omnibus rebus intime. Probatur primo prima pars. Deus est ipsum esse per essentiam. ergo habet esse creatum pro proprio effectu, non solũ in fieri, sed in cõseruari. ergo est in omnibus sicut agens, & nõ sicut accidens. aut pars ergo est in omnibus rebus. Prima consequentia declaratur à simili sicut ignire est proprius effectus ignis. Et ly quo ad conseruari, declaratur: sicut lumen causatur à sole quandiu est aër illuminatus. Secunda verò sequela probatur quia omne agens oportet coniungi ei in quod immediate agit, quod probatur auctoritate 7. physi. tex. 8. mouens & motũ oportet esse simul. Secunda autem pars conclusionis, silicet ly intime, probatur sic. esse est formale respectu omnium, quæ in re sunt. ergo inest profundius omnibus, ergo est intimum cuilibet. ergo Deus proprius actor essendi est in omnibus intime.

Annot. ¶Circa hanc processum primo declaranda est forma, deinde termini. & post examinabuntur singula. Nota ergo quòd in exitu prima consequentia non infert vtrumque silicet quòd esse dependeat & in fieri & in conseruari, sed tantum quòd sit proprius effectus. Visum est autem iungere vtrumque in vno consequente, quia in litera omnino secundũ horũ nõ probatur, sed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia vere consequentia valet, vt inferius, quum de dependentia & conseruatione rerum erit sermo, parebit: propterea etiam hic superficietenus manifestantur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶Nota secundo q in cõsequẽte secũ læ cõsequẽtiæ subintelligitur ly immediatũ. vt enim patet ex phatione, sermo est de agente primo seu immediate agẽte, vt sic. nec est sermo de quacunque immediatione, sed suppositi. Agẽs cũ possit dupliciter dici immediatũ, vt docetur in tertio contra Gent. cap. 70 scilicet immediatione virtutis, & immediatione suppositi. Est autem immediatio virtutis, quoniam virtus agentis iungitur effectui non mendicando talem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quanto agens est superius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute superioris, & non econuerso. Immediatio autem suppositi est, quando inter suppositum agens & effectum nullum mediat suppositum subordinatum coagens. Et propterea quanto agens est inferius, tanto est immediatius immediatione suppositi. Et quoniam hic est sermo de ipso Deo secundum seipsum, ansit immediatio suppositi. Et quoniam hic est sermo de ipso Deo secundum seipsum, ansit immediatus, quòd Deus est in omnibus vt agens immediatum suppositaliter, id est, proximum & propinquissimum suppositaliter: ita quòd inter Deum & quamlibet rem nullũ mediat suppositum agens illam. Patet autem hunc esse sensum litteræ. Tum ex probatione ibidem inducta: quam constat non nisi de sic proximo agente & mouente verificari. Tum quia ex sola immediatione virtutis non infertur, ergo Deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam virtutem, vt Auicen. ponens primam intelligentiam tantum Deum per seipsum produxisse, concederet. Quomodo autem hoc verum sit facile manifestabitur.

¶Nota tertio quòd consequens primæ consequentiæ, scilicet ergo habet esse pro proprio effectu: potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo vt ly proprium distinguitur contra commune: & sic est sensus, esse est effectus à solo Deo proueniens: excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in 4. distinct. primæ q. primæ & male. sen de hoc in quæst. 45. inferius disputabitur. Alio modo vt ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud inest, etiam si per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intentus & verus sensus, esse enim est per se primo effectus primæ causæ & ratio cuique rei, quòd sit à prima causa: vt in prædicto loco patebit. Et hoc directe intendit consequentia litteræ, volens quòd ab esse per essentiam deriuetur omne esse vt sic & proprius effectus, id est per se primus effectus. Et quamuis vt ibi patebit possit multis modis verificari, ad propositum tamen vnus sufficiat per quem magis liquet præsens litteræ: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus Dei, quia solus Deus potest omnia facere quæ exiguntur ad hoc vt aliquid sit, quicquid sit illud: omnia enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis ad esse eius exigitur materia, quę à solo Deo creatur & conseruatur: si immaterialis, à Deo solo est, vt inferius probabitur, cũ de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re est aliquid productum & conseruatum à solo Deo proxime & immediate. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea Deus dicitur agens omnium immediate. Immediatione suppositi. Non enim dicitur in litera, quòd Deus est agens immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate quo ad aliquid requisitum ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet Deus respectu ipsius esse, quòd omnibus oportet esse communicquod enim non participat ese ese, non est.

¶Nota quarto quòd in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & merito, nihil enim in re aliqua est, quòd non adueniat per esse: siue pars essentialis, siue integralis: siue prædicatum subitaneale vel accidentale, omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quæ non sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat est esse, &c.

¶*Num Deus adsit omnibus ratione operationis, aut immensitatis, & quid intendat auct.*

CIrca sensum conclusionis & tituli dubium occurrit ex Scot. in 2. distinc. 1. quæst. 5. Ibi enim Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primum, ergo committitur petitio principij quia conclusio est Deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus est hoc idem vt patet in litera. Et præterea hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio tua est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem Dei, vt in introductione quæstionis ponis. Si secundum, ergo præsentia immensitatis concluditur apud te à posteriori ex præsentia agentis vt sic. Et hinc sequitur vlterius, ergo substantia spiritualis est in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶Ad hoc dicitur quòd coniunctio Dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contactu, quo Deus ipse rem per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relatiua dicitur præsens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic Deum esse in rebus, nihil aliud est quam immediatè producere & conseruare res. Si verò sumitur secundo modo, sic est relatio rationis in Deo consequens contactum prædictum.

¶Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quod formaliter loquendo hic est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quam ipse fingit priorem omni contactu. sed præsentia immediatem consequens, cum non possit intelligi absque extremorum existentia, nisi sumatur in potentia. Aut est ipse contactus creaturarum, quo creaturæ sunt & sunt sic, quòd impossibile esse aliquid fieri aut esse quod non taliter tangatur à Deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contactus omnium locorum, sic quòd impossibile esset poni locum, qui non rangeretur ab eo. Sed in hoc fallitur imaginatio: quia contactus localis supponit vtrumque extremum, contactus autem diuinus non supponit. sed facit creaturas, alioquin non esset is quo res fiunt & sunt. Aut est relatio præsentiæ, qua Deus relatiue dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifeste sequitur existentiam creaturæ. ¶ In proposito igitur dicendum est quod quæritur de præsentia immensitatis indistincte. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis substantiæ prior operatione: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principij: tum quia quæstio & conclusio est de præsentia indistincte: medium autem est præsentia per modum agentis immediati, & sic est processus ab inferiori ad superius admittitur. Tum quia dato quòd quæstio & conclusio esset de coniunctione contactus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi postio de subiecto per diffinitionem passionis ostenditur Deum esse per seipsum coniunctum omnibus, per diffinitionem eius quòd est esse coniunctum per seipsum: quòd nihil aliud est quàm immediatè immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa seu fundamentum maioris extremitatis. ¶ Et sic patet quòd si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est à prius vt scilicet à diffinitione passionis, vel à fundamento relationis. Si autem indistincte, sic est ab inferiori ad superius affirmatiue: & sic nunquam admittitur vitium.

¶*Num agens coniunctum esse oporteat ei in quid agit, & simul cum &c.*

2 *Num ex eo quòd agens coniungitur ei, quod agit sequatur Deum omnia agentem cuilibet coniungi secundum se totum.*

CIrca probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex 8co, in primo. dist. 37. q. vnica. vbi vult, & quòd ista assumpta propositio, agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit, est falsa: & quòd ista Aristo. mouens & motum oportet esse simul: est quasi per accidens: & quòd processus ille, ex his inferens Deum secundum seipsum esse præsentem omnibus non valet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediate vbi non est. ergo, antecedens probatur: quia Sol generat in visceribus terræ, mineram vel aliquod mixtum: & proximum principium elicitiuum talis generationis est substantia Solis. ergo. Quòd enim substantia Solis sit principium generationis substantialis illius mixti patet. Quod autem sit proximum principium, probatur, quia antecedens quodcunque sine lumen, sine quodlibet aliud, non potest esse principium substantiæ. Præterea agens naturale non posse agere in distans nisi per præsentiam in præsentiæ oritur ex altero horum, scilicet aut ex concursu duarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius, nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius, exemplum primi, Sol non generat hoc nisi illuminet medium, exemplum secundi, generans non generat nisi aheret & disponat, &c. ergo agens non posse agere in distans quin agat in præsens, est propter istas conditiones. Igitur non est necessarium simpliciter. Quia potest dari agens, in quo neutra harum conditionum habet locum. Et hinc sequitur secundum quia propter istas conditiones verificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia Deus est agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur & propterea ex hoc quod immediate producit aliquid non sequitur necessario. ergo secundum seipsum est præsens illi. Et confirmatur inquit hoc tertium dupliciter. Primo, quia si Deus esset in aliquo certo situ, posset immediate producere aliquid in quacunque distantia: quia esset omnipotens: ergo ex immediata productione non necessario inferrit præsentia secundum essentiam. Secundo quia posito priori non necessario sequitur positio posterioris: sed præsentia Dei secundum potentiam est prior præsentia eius secundum substantiam. ergo posita illa non est necesse poni istam. probatur minor, quia prius natura ergo posita illa non est necesse poni istam. probatur minor, quia prius natura ergo posita illa non est necesse poni istam. probatur minor, quia prius natura

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Aduerte secundo quòd in litera fit mentio, de distantia suppositali: & de coniunctione virtuali penetrante & superante quodammodo distantiam suppositalem, & de immediatione suppositali: & ex hoc quòd non distantia suppositalis, sed coniunctio virtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem virtutis, infertur implicite. ergo non distantia, sed coniunctio agentis est effectiua, sequitur perfectionē agentis: & ex hoc infertur explicite, ergo ad maximā Dei virtutē pertinet vt nihil à se distare suppositaliter possit secundum se totum, sed oporteat ipsum esse coniunctum suppositaliter omnibus. & est processus iste per locum à maiori si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis, ipsa distātia non sequitur perfectionem agentis, sed potius coniunctio penetrans illam: ergo simpliciter ipsa distantia suppositalis non spectat ad perfectionem agentis, sed potius coniunctio: ergo posse agere in distantiis secundū se totum suppositaliter non sequitur perfectionem virtutis: sed potius coniunctum oportere esse in omnibus ad maximum virtutem spectat.

40 1. dist. 37 q. 2. arti. 1. & 3. Et 3. contra. 68.

a ¶Super quæstionis octauæ articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore duo: primo distinguit, secundo respondet quæsito vnica conclusione bimembri ductra propositam distinctionem. Distinctio est ista. esse in loco dupliciter: vt in re, & vt in loco. probatur. quia locus est res, & locus. Conclusio vero resp̄onsiua est. Deus est vtroque modo secūdum aliquid vbique, probatur quo ad primum modū. Deus dat esse, virtutem, & operationem omnibus rebus: ergo omnibus locis. Quo ad secundum verò. Deus dat esse omnibus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodammodo vt replens omnia loca.

Annot. ¶Circa hæc aduerte quòd replere locum dupliciter dicitur, scilicet formaliter & effectiue. corpus locatum replet locum formaliter. Deus effectiue. Et ex hoc sequitur differētia in litera posita, quòd corpus replens excludit alia: Deus autem replēs non. imò facit alia locari. ¶Et propterea in conclusione non absolute dicitur quod Deus est in loco vt in loco absolute, sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter sed causaliter.

a ¶Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.

TItulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶In corpore duo. primo distinguit, secundo respondet quæsito ibi, sic ergo. Quo ad primum distinctio est ista. Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiue & obiectiue. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quòd effectiue Deus est in omnibus. secundus specialis, eo quòd obiectiue est tantūm creatura rationalis. Et vocatur hic modus esse per gratiā, eo quòd ex gratia habet creatura rationalis quòd cognoscat ac diligat Deum actu vel habitu. Rursus modus generalis essendi, sic omnibus distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam. vt patet in rege respectu loci proprii, & loci in prospectu sito, & regni sui: & inde applicando ad Deum.

Annot. ¶Aduerte hic primo quòd quamuis litera in principio corporis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus scilicet effectiue vel obiectiue, postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam quoniam falsa esset subdiuisio: sed intendit subdistinguere modum generalem quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis applicatque ad Deum respectu omnium creatorum.

¶Aduerte secundo quòd in litera non solum applicantur declarati modi, ad Deum: sed probatur quodammodo rectam esse interpretationem eorum, ex eo quòd singuli contra singulos exceptionem ponuntur. Contra Manicheos namque esse per potentiam, id est, esse in omnibus immediate immediatione virtutis. tra quòd omnia agunt quia quid agunt virtute Dei. Contra Auer. verò esse per præsentiam omnium & singulorum sui intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediate immediatione suppositi; quia in quolibet est aliquid creatum à Deo immediate.

¶Quo ad secundum respondet quæsito affirmatiue. Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

¶Num Deus specialiter quodam modo sit in rationali creatura.

Quæstio. 58 118 136

CIrca singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, distinct. 37. Circa illum, qui est modus specialis, dubium est, tum quia Deus est obiectiue in non sanctis, & in quibusdam sanctis: puta infantibus non obiectiue. tum quia Augustinus dicit Deum esse in sanctis quia intensiue.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd iste modus scilicet per gratiam, nō distinguitur contra modum essendi Dei obiectiue. sed est pars eius à facris doctoribus per gratiam nominatus: & importat Deum esse obiective vt intellectam notitia pariente charitatem, quod patet ex illis sanctis communiter & extra sub articulum quia habitum fidei & charitatis ex baptismo recipiunt. Augustinus autem, et magister modū hunc non formaliter vt Sanctus Tho. sed causaliter describerent. Et hoc unum quod Deus deiformes facit rationales creaturas quod est intensius & plenius operari, consurgit Deus cognosci & diligi ut habeni ab eis.

¶Num Deus sit in omnibus per præsentiam, quia omnia cognoscit.

CONtra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscente: & non econuerso. Ac per hoc secundum cognitionem nō debet dici Deus esse in rebus.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo. modus cognoscendi, & vis cognitiua. si attendatur modus, optime procedit obiectio: sic enim vis cognitiua se habet ad cognitum, quemadmodum vis cognitiua consistit in penetratione omnium, vsque ad intima quæque, vnde ad Hebr. xo. quarto dicitur de Dei sermone, quem constat esse intellectus signum, quod pertingit vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarū, cogitationumque & intentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit Deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolutè & aliud de notitia intuitiua de qua hic est sermo, hic enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est tendit. & propterea modum essendi per præsentiam optime constituit: quamuis ex ratione notitiæ in communi cognoscens non tendat in cognitum.

ARTICVLVS II.

a ¶Verum Deus sit vbique.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd Deus nō sit vbiq;. Esse enim vbique, significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco non conuenit Deo: cui non conuenit esse in loco, nam incorporalia, vt dicit Eoē. in lib. de hebdo. non sunt in loco. Ergo Deus non est vbique.

¶Præterea, Sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuisibile actionis vel motus, non potest esse in diuersis temporibus, ergo nec vnum indiuisibile in genere rerum permanentium potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo Deus non est in pluribus locis. Et ita non est vbique.

¶Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed Deus si est in aliquo loco, totus est ibi: non enim habet partes. Ergo nihil eius est extra locum illum. Ergo Deus non est vbique.

¶SED CONTRA est quod dicitur Hiere. 23. Cælum & terram ego impleo.

CONCLVSIO.

¶Deus est in omnibus locis, tanquam in rebus quibus confert virtutem conseruatiuam locati: & est in omnibus locis, replens omnia loca, non sicut corpus impediens alia locari, sed causando quòd omnia alia sint in loco, & illum replent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum locus sit res quædam: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modum aliarum rerum, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunque modo, sicut accidentia loci sunt in loco. Vel per modum proprium loci, sicut locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundum aliquid Deus est in omni loco: quod est esse vbique. Primo quidem sic est in omnibus rebus, vt dans eis esse, & virtutem & operationem: sic enim est in omni loco, vt dans ei esse, & virtutem locatiuam. Item locata sunt in loco inquantum replent locum: & Deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, in quatum non compatitur secum aliud corpus:) sed per hoc quòd Deus est in aliquo loco non excluditur, quin alia sint ibi, imo per hoc replet omnia loca: quòd dat esse omnibus locatis, quæ replent omnia loca.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incorporalia non sunt in loco per contactum quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per contactum virtutis.

¶Ad secundum dicendum, quòd indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm non potest esse in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia habet determinatam ordinem in motu vel actione, non potest esse in pluribus partibus temporis. Aliud autē indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc modo substantiæ incorporeæ, vt Deus, angelus & anima dicuntur esse indiuisibiles. Tale igitur indiuisibile nō applicatur ad continuum, sicut aliquid eius, sed inquantum contingit illud sua virtute. vnde secundum quod virtus sua se potest extendere ad vnum vel multa, ad paruum vel magnū, secūdū hoc est in vno vel pluribus locis, & in loco paruo, vel magno.

¶Ad tertium dicendū quòd totū dicitur respectu partium. Est autem duplex pars, scilicet pars essentiæ, vt forma & materia dicuntur partes compositi: & genus & differentia partes speciei. Et etiam pars quantitatis, in quam scilicet diuiditur aliqua quantitas[c]. Quod ergo est totum in aliquo loco totalitate quantitatis, non potest esse extra locum illum: quia quantitas locati commensuratur quantitati loci: vnde non est totalitas quantitatis, si non sit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quod illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo modo sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidens quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ: quia secundum perfectam rationem suæ speciei inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quantitatem quam habet per accidens, sic non est tota in qualibet parte superficiei. In substantiis autem incorporeis non est totalitas, nec per se, nec per accidens nisi secundum perfectam rationem essentiæ. Et ideo sicut anima est tota in qualibet parte corporis[e], ita Deus totus est in omnibus & singulis.

c 136

ARTICVLVS III.

a Verum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd male assignentur modi existendi Deum in rebus, cum dicitur, quòd Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo. Deus autem non est essentialiter in rebus: non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quod Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶Præterea. Hoc est esse præsentem alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est Deum esse per essentiam in rebus, scilicet non deesse alicui rei. ergo idem est esse Deum in omnibus per essentiam & præsentiam. Superfluum ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶Præterea, Sicut Deus est principium omnium rerum per suam potentiam, ita per scientiam & voluntatem. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiam & voluntatem. Ergo nec per potentiam.

¶Præterea, Sicut gratia est quædam perfectio superaddita substantiæ rei: ita multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdam per gratiam, videtur quòd secundum quamlibet perfectionem debeat accipi specialis modus essendi Deum in rebus.

¶SED CONTRA est, quod Grego. dicit super Cant. cant. quòd Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia: tamen familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

CONCLVSIO.

¶Est Deus in omnibus per potentiam, qua ei omnia subiecta sunt. Est in omnibus per essentiam, quia omnia immediate creauit. Et in cunctis est per præsentiam, quia omnia cognoscit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectum operationis est in operante: quod proprium est in operationibus animæ, secundum quòd cognitum est in cognoscente, & desideratum in desiderante. Hoc igitur secundo modo Deus specialiter est in rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illum actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infrà patebit[e], dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus verò aliis ab ipso creatis quomodo sit considerandum est ex his, quæ in rebus humanis dicuntur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suam potentiam, licet non sit vbique præsens. Per præsentiam verò suam dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt, sicut omnia, quę sunt in aliqua domo, dicuntur esse præsentia alicui, qui tamen non est, secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum verò substantiam vel essentiam dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur. ¶Fuerunt ergo aliqui scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia[e], visibilia verò & corporalia subiecta esse dicebant potestati principij contrarij. Contra hos ergo oportet dicere, quòd Deus sit in omnibus per potentiam suā. ¶Fuerunt verò alij, qui licet crederent omnia esse subiecta diuinæ potentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum persona dicitur Iob 22. Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat. Et contra hos oportuit dicere, quòd sit in omnibus per suam præsentiam. ¶Fuerunt verò alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse à Deo creata: sed quòd immediatè creauit primas creaturas: & illæ creauerunt alias[e]. Et contra hos oportet dicere quòd sit in omnibus per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantū adest omnibus vt causa essendi, sicut dictū est[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substantia sua adest omnibus, vt causa essendi, sicut dictum est[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quòd tamen distat ab eo secundum suam substantiam vt dictum est[e]. Et ideo oportuit duos modos poni, scilicet per essentiam, & præsentiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum sit in sciente, & volitum in volente. Vnde secundum scientiam & voluntatem magis res sunt in Deo, quam Deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quòd sit principium agendi in aliud. vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in alteo.

¶Ad quartum dicendum, quod nulla alia perfectio superaddita substantiæ facit Deum esse in aliquo, sicut obiectum cognitum & amatum, nisi gratia. & ideo sola gratia facit singularem modum essendi Deum in rebus. Est autem alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur[e], tertia parte, quæstione secunda.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Verum esse vbique sit proprium Dei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd esse vbiq; non sit proprium Dei. Vniuersale enim secundum philosophum est vbiq; & semper, materia etiam prima, cum sit in omnibus corporibus, est vbique. Neutrum autem horum est Deus, vt ex præmissis patet[e]. Ergo esse vbique non est proprium Dei.

¶Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum vniuersum est constitutum in numero, vt patet Sapi. 11. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto vniuerso. Et ita vbique.

¶Præterea, Totum vniuersum est quoddam totum corpus perfectum, vt dicitur in primo Cæ. & mun. Sed totum vniuersum est vbique: quia extra ipsum nullus locus est. Non ergo solus Deus est vbique.

¶Præterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipsum. Ergo esset vbique. Et sic esse vbiq; nō est proprium Dei.

¶Præterea, anima vt dicit Aug. in 7. de tri. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. Si ergo non esset in mundo nisi vnum solum animal, anima eius esset vbique. Et sic esse vbique non est proprium Dei.

¶Præterea, Vt Aug. dicit in epistola ad Volusianum, Anima vbi videt, ibi sentit: & vbi sentit, ibi viuit: & vbi viuit, ibi est. Sed anima videt quasi vbique: quia successiue videt etiam totum cælum. Ergo anima est vbique.

¶SED CONTRA est quod Amb. dicit in libro de spiritu sancto. Quis audeat creaturam dicere spiritum sanctum, qui in omnibus & vbique & semper est? quod vtique diuinitatis est proprium.

CONCLVSIO.

¶Deum vbique esse oportet, ex primo, id est, non secundum partem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd esse vbiq; primo & per se est proprium Dei. Dico autem esse vbiq; primo, quod secundum se totum est vbiq;. si quid enim esset vbiq; secundum diuersas partes in diuersis locis existens, non esset primo vbiq;: quia quod conuenit alicui ratione partis suæ, non conuenit ei primo: sicut si homo est albus dentem, albedo non conuenit primo homini, sed denti. Esse autem vbiq; per se dico id, cui non conuenit esse vbiq; per accidens, propter aliquā suppositionem factā: quia sic granum milij esset vbiq;, supposito q̄ nullam aliud corpus esset. Per se igitur conuenit esse vbiq; alicui, quādo tale est q̄ qualibet positione facta sequitur illud esse vbiq;. Et hoc proprie cōuenit Deo: quia quotcunq; loca ponantur, etiā si ponerentur infinita præter ista, quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deū: quia nihil potest esse, nisi per ipsum. Sic igitur esse vbiq; primo & per se conuenit Deo: & est proprium eius: quia quotcunq; loca ponātur, oportet q̄ in quolibet sit Deus, nō secundum partem: sed secundum seipsum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod vniuersale & materia prima sunt quidem vbique, sed non secundum idem esse[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd numerus, cui sit accidens, non est per se, sed per accidens in loco. Nec est totus in quolibet numeratorum. sed secundum partem, & sic non sequitur quòd sit primo & per se vbique.

¶Ad tertium dicendum, quod totum corpus vniuersi est vbique, sed non primo, quia non totum est in quolibet loco, sed secundum suas partes. Nec iterum per se: quia si ponerentur aliqua alia loca, non esset in eis.

¶Ad quartum dicendum, quòd si esset corpus infinitum, esset vbiq;, sed secundum suas partes.

¶Ad quintum dicendum, quòd si esset vnum solum animal, anima eius esset vbique, non primo quidem, sed per accidens.

¶Ad sextum dicendum, quòd cum dicitur anima alicubi videre, potest intelligi dupliciter. Vno modo secundum quod hoc aduerbiū alicubi determinat actum videndi ex parte obiecti. Et sic verū est quod dum cælū videt, in cælo videt: & eadē ratione in cælo sentit: nō tamē sequitur q̄ in cælo viuat, vel sit: quia viuere & esse nō importāt actū trāseuntē in exterius obiectū. Alio modo potest intelligi sec̄dū quod aduerbiū determinat actū videntis, secūdum q̄ exit a vidente. Et sic verū est q̄ anima vbi sentit & videt, ibi est & viuit secundum istū modum loquēdi, & ita nō sequitur q̄ sit vbiq;.

¶Num modus, quo Deus est in rebus per essentiam, distinguatur à modo per potentiam.

CONtra modum per essentiā instantiæ coincidit sic. eō modo per potentiam. Ad hoc dictum iam est: quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam vero immediationem suppositi. Ista est respectu omnium quo ad omnia: ista est respectu omnium, sed non quo ad omnia, sed quo ad aliquid eiusque, vt patet ex dictis.

¶Num Rex in regno sit per potentiam.

Quæstio. CONtra modum potentiæ instat: quia rex non est vere in regno secundum potentiam, sed secundum apprehensionem existentis.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundum potentiam modo conuenienti sue potentiæ. Talis autem modus est media apprehensione &c. Deus autem est in omnibus secundū potentiā proportionaliter, id est modo sue potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secundum ram in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus à doctrinā alicuius quis putet quod est erroneum in arte sciendi.

a ¶Super Quæstionis octauæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue sic. Esse vbique per se. & primo est proprium Deo, hæc ponitur, declarantur termini: scilicet vbiq; primo, & ly per se. Deinde probatur conclusio. Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcunque ponuntur. ergo esse vbique primo & per se est proprium Dei. antecedens probatur, quo ad secundam partem: quia nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis.

¶Aduerte quòd ratione claritatis materiæ litera breuitati stu lens non fuit solicita circa probationem excludendi, scilicet quòd soli Deo conuenit: sed sola exponens affirmatiua explicite probans negatiua relicta est, vt nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à Deo est quod oporteat esse non secundum partem: in quocunque loci, vt patet. Et propterea hoc non soli conuenit Deo, sed soli Deo: quod est esse ei proprium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAESTIO NONA
De Dei immutabilitate: in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de immutabilitate, & æternitate diuina, quæ immutabiliter omnino immutabilis: probatur triplici ratione, & autoritate. primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in 9. secunda. Prima cõsequẽtia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. 3 Secundo sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, subiicit subiectum: & quo ad aliquid non. 4 Tertio sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda vero: quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorũ philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

a ¶Super Quæstionis nonæ Artic. primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis: probatur triplici ratione, & autoritate. primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in 9. secunda. Prima cõsequẽtia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. 3 Secundo sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, subiicit subiectum: & quo ad aliquid non. 4 Tertio sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda vero: quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorũ philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

Annot. INtitulo proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile sumitur negatiue, vt negat omne mutabilitatis genus.

Comm. ¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis. probatur triplici ratione, & autoritate. primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in 9. secunda. Prima cõsequẽtia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. 3 Secundo sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, subiicit subiectum: & quo ad aliquid non. 4 Tertio sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda vero: quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorũ philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

a ¶Super Quæstionis nonæ Artic. secundum.

INtitulo proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile sumitur negatiue, vt negat omne mutabilitatis genus.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est omnino immutabilis, probatur in præcedente articulo: & negatiuum nihil aliud à Deo est omnino immutabile est æquiualet vniuersali affirmatiua de prædicato finito, siue oppositõ, scilicet omne aliud à Deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probatur primo. Deinde epilogando colligitur probatio totius exclusiuæ responsiuæ quæsito.

Probatio autem illius vniuersalis affirmatiuæ sit dupliciter. Primo quo ad vnam communem speciem mutationis. secundo quo ad singulas vniuersi partes secundum diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potentiam in altero sic. omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & cuiusuis ex aliquo in nihil. ergo scilicet antecedens patet.

QVAESTIO NONA
De Dei immutabilitate: in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de immutabilitate, & æternitate diuina, quæ immutabiliter omnino immutabilis: ostenditur triplici ratione, & autoritate. primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in 9. secunda. Prima cõsequẽtia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. 3 Secundo sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, subiicit subiectum: & quo ad aliquid non. 4 Tertio sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda vero: quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorũ philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

a ¶Super Quæstionis nonæ Artic. secundum.

INtitulo proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile sumitur negatiue, vt negat omne mutabilitatis genus.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est omnino immutabilis, probatur in præcedente articulo: & negatiuum nihil aliud à Deo est omnino immutabile est æquiualet vniuersali affirmatiua de prædicato finito, siue oppositõ, scilicet omne aliud à Deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probatur primo. Deinde epilogando colligitur probatio totius exclusiuæ responsiuæ quæsito.

Probatio autem illius vniuersalis affirmatiuæ sit dupliciter. Primo quo ad vnam communem speciem mutationis. secundo quo ad singulas vniuersi partes secundum diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potentiam in altero sic. omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & cuiusuis ex aliquo in nihil. ergo scilicet antecedens patet.

a ¶Vtrum Deus sit omnino immutabilis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut dicit Augusti. 4. super Gene. ad litteram: Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum. ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

¶Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapientia, quòd est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapien. ergo Deus est mobilis.

¶Præterea, Appropinquari & elongari, motum significant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Mala. 3. Ego Deus, & non mutor.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum sit primum ens, omnino simplex, & per essentiam infinitus, est simpliciter immutabilis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex præmissis [c], ostenditur Deum esse omnino immutabilem. Primo quidem: quia suprà ostensum est [c], esse aliquod primum ens, quod Deum dicimus: & quòd huiusmodi primum ens oportet esse purum actum absque permistione alicuius potentiæ, eò quòd potentia simpliciter est posterior actu [c]. Omne autem, quod quocunque modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quòd impossibile est Deum aliquo modo mutari. Secundo, quia omne quod mouetur quantum ad aliquid manet, & quãtum ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum substantiam, & sic in omni eo quod mouetur attenditur aliqua compositio. Ostensum est autem suprà [c], quòd in Deo nulla est compositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, quòd Deus moueri non potest. Tertio, quia omne, quod mouetur, motu suo aliquid acquirit & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus autem, cum sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse [c], non potest aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid ad quod prius non pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est quòd quidam antiquorum, quasi ab ipsa veritate coacti, posuerunt primum principium esse immobile [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augusti. ibi loquitur secundum modum, quo Plato dicebat primum mouens mouere seipsum [c]: omnem operationem nominans motum: secundum quod etiam ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicuntur. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt quòd Deus mouet seipsum, non autem secundum quòd motus & mutatio est existentis in potentia: vt nunc loquimur de mutatione & motu.

¶Ad secundum dicendum, quòd sapientia dicitur mobilis esse similitudinaliter: secundum quod suam similitudinem diffundit vsque ad vltima rerum: nihil enim esse potest, quòd non procedat à diuina sapientia per quandam imitationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiam artificiata procedunt à sapientia artificis. Sic igitur inquantum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim procedit à supremis, quæ magis participant de eius similitudine vsque ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dio. c. 1. cæ. hierarch. dicens, quòd omnis processus diuinæ manifestationis venit ad nos à patre luminum moto.

¶Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur de Deo in scripturis Metaphorice. Sicut enim dicitur Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deus appropinquare ad nos vel recedere à nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd esse immutabile non sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Meta. quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶Præterea, Omne quod mouetur, monetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturæ iam peruenerunt ad vltimum finem, sicut omnes beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

¶Præterea, omne quod est mutabile, est variabile: sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in libro Sexto principiorum, quòd forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

¶SED CONTRA est, quod dicit Augusti. in lib. de natura boni: Solus Deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

CONCLVSIO.

¶Solus Deus immutabilis est, omnia verò alia aliquo modo mutabilia, vel per potentiam in alio, vel per potentiam in se, vel secundum esse substantiale & accidentale, seu secundum esse accidentale quocunque modo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est omnino immutabilis, omnis autem creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est. Alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequam essent non erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cum nullum creatum sit æternum, sed per solam potentiã diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quòd res in esse produxit, ita ex voluntate eius dependet quòd res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quàm semper eis esse dando: vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur [c], vt patet per Augustinum 4. super Gene. ad literam. Sicut igitur in potentia creatoris fuit, vt res essent antequam essent in seipsis, ita in potentia creatoris est postquam sunt in seipsis, vt non sint. Sic igitur per potẽtiã, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles inquantum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiam in ipso existentem, sic etiã aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. dico autem potentiam passiuam, secundum quam aliquid assequi potest suam perfectionem, vel in essendo, vel in consequendo finem. Si igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solum, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum non esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quantum ad esse accidentale, si subiectum compatiatur secum priuationem accidentis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum non album, & ideo potest mutari de albo in non album. Si verò sit tale accidens, quod consequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest mutari secundum illud accidens, sicut nix non potest fieri nigra. In corporibus verò cælestibus materia non compatitur secum priuationem formæ: quia forma perficit totam potentialitatem materiæ: & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale [c], sed secundum esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, vel illius. Substantiæ vero incorporeæ, quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actum, non compatiuntur secum priuationem huius actus: quia esse consequitur formam, & nihil corrumpitur nisi per hoc, quod amittit formam. Vnde in ipsa forma non est potentia ad non esse [c]: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Diony. 10. capi. de diuin. nom. quòd substantiæ intellectuales increatæ mundæ sunt à generatione, & ab omni variatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: vna secundum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, vt Dam. dicit. Alia secundum locum: inquantum virtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quod de Deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca replet, vt suprà dictum est [c]. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: vel secundum esse substantiale: sicut corpora corruptibilia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cælestia: vel secundum ordinem ad finem & applicationem virtutis ad diuersa, sicut in angelis [c]: & vniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiam creantis, in cuius potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilitam esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali enim motu philosophi tractauerunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd angeli boni suprà immutabilitatem essendi, quæ competit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶Ad tertium dicendum, quòd formæ dicuntur inuariabiles, quia non possunt esse subiectum variationis: subiiciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt sic variantur: non enim dicuntur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est [c].

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA,
De Dei æternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò, quid sit æternitas. ¶ Secundò, vtrum Deus sit æternus. ¶ Tertiò, vtrum esse æternum sit proprium Deo. ¶ Quartò, vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶ Quintò, de differentia æui, & temporis. ¶ Sextò, vtrum sit vnum æuum tantum, sicut est vnum tempus & vna æternitas.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit conueniens diffinitio æternitatis, quam Boet. ponit 5. de consol. dicens quòd æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶Præterea, Æternitas durationem quandam significat: duratio autem magis respicit esse quàm vitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita, sed magis esse.

¶Num æternitatis ratio consistat in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum.

ADuerte hic quòd hæc propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad sensum cognoscibilem quod æternitas sit completiue ab anima, sicut de tempore dicetur. Et sic iudicio meo non intelligitur, eo quòd vnitas vniformitatis perennis actu est absque actu animæ: non minus quàm vnitas essentiæ diuinæ. Alio modo quòd significetur idem quod in conceptione obiectiua, qua frequenti vsu vocamur rationem hac si diceret, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus literæ. Sed tamen adhuc potest dupliciter exponi quoniam potest intelligi formaliter, vel materialiter formaliter quidem, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas. Materialiter verò, vt sit vnitas vniformitatis. Et quasi quidam materialiter hanc literã intelligendam putent propter verba San. Tho. in primo sententiarum, distinctione 12. quæstione 1. articulo primo: vbi dicit, quòd sicut prius & posterius motus vt numerata

& non esse, non est prædicatum accidentale, sed extraneum, vt dicitur 10. Meta. sed est substantia vel in substantia. Si necessarium ergo impossibile non esse: ergo per nullam potentiam potest non esse. Nulla namque potentia potest impossibile. Auctoritas est Auerroys primo cæli. con. 14. & 21. Metaphy. con. 41. Algazel quoque dicit possibile esse quod alio non existente non est. Repugnat etiam fidei ponere aliquid præter Deum esse necessarium ergo.

¶Ad horum euidẽtiam tria notãda sunt, ex quibus omnia ad hanc materiam spectantia, à quibuscunque obiecta solumtur. Primũ est, quòd magna differẽtia est inter necessarium & possibile, vt sunt differentiæ entis realis, & vt sunt differentiæ entis veri. Inquantum enim sunt differentiæ entis veri, sumuntur logice: & constituunt in sola habitudine terminorum vt patet. Vt autem sunt differentiæ entis per se, quod significat substantiam, quantitatem &c. vt dicitur quinto, & sexto Meta. sic sunt conditiones substantiales rerum intrinsecæ ipsis rebus vt decimo Meta. textu vltimo dicitur de corruptibili & incorruptibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, vt sunt differentiæ entis realis: & aliud vt sunt differentiæ habitudinis terminorum quoniam hoc modo abstrahunt à potentia in se, vel in alio: imò ab omni potentia propriè dicta, quoniam intelliguntur in mathematicis secundum nullam veram potentiam, vt dicitur in quinto Meta. capi. de potentia. & in conclusione eiusdem in principio. Illo verò modo attenditur secundum intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, ne fiat confusio. Secundum est quòd potentia in re existens ad non esse, à qua res possibilis dicitur, non potest etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incõpossibile huic esse, quoniam nulla potentia nullisque appetitus respicit primo non esse, vt dicitur primo ethicorum. vnde oportet vt res carens potentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cum constet de potentia realis ad aliud esse rem inesse & pertinere in aduentu illius: consequens necessario est vt omne, in quo est potentia ad non esse, habeat vel sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd possibile per potentiam in se, oportet esse huiusmodi: intendens de possibili reali. Et per oppositum necessarium reale quod æquialet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur quòd aliquid est possibile logicum, quod tamen est necessarium reale. Possibile quidem logice, quia neutra pars contradictionis de secundo adiacente, implicat contradictionem: puta nec ista, cælum est: nec ista, cælum non est. necessarium vero reale: quia in eo non est potentia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationem esse quod habet. Et quoniam supponimus quòd quicquid non implicat contradictionem est possibile non solum logice, sed potentia reali omnipotentis Dei. Ideo possibile logicum vocari potest etiam possibile reale, extrinsecè tamen, quia per potentiam in alio. Et propterea in litera, vbi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiam in alio dictum est. Tertium est, quòd commune est omni ei diuersæ à Deo, habere non hanc conditionem affirmatiuam propriè loquendo, scilicet ex se non esse, sed habere hanc negationem, scilicet non ex se esse: quia ab alio pendet, non solum in fieri, sed in conseruari: quemadmodum nec non ex se est illuminatus. Et propter hanc conditionem dicitur, quòd creaturæ sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sunt: & quòd possunt non esse, & multa alia quæ omnia ad prædictum sensum sunt reducenda, quoniam dependentiam ab alio in fieri & conseruari tantum ponit: non potentiam in creatura ad oppositum. His igitur præhabitis iam patet responsio ad omnia. Ponit enim Sanct. Thom. hic & in secundo contra Gen. c. 30. & 55. & in q. de potentia. q. 5. artic. 5. & vbique angelos & corpora cælestia entia necessaria realia, possibilia tamen logice, & per potentiam in alio: & solum Deum omnimodo necessarium. Nec hoc repugnat philosophiæ, aut fidei. Non philosophiæ quidem, vt iam patet. Nec etiam philosophi nouiores æquiuocant de possibili & necessario, vt facile patere indicendo. Dicere autẽ quòd repugnat fidei, summe est ignorantiæ: qualis moderno tempore regnare videtur apud quosdã Parisienses: qui præfatum Sanct. Thom. capitulum vt suspectum habent: sed hoc cum sua ignorantia relinquamus. Non enim sunt digni de quibus verba fiant in rotam arctiva.

a ¶Super Quæstionis decimæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor, primo, Modus inueniendi diuinam æternitatem. secundo prosequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsecæ. ibi (eum enim) tertio quo ad particulas positas in diffinitione vt additum. ibi, item ea dicuntur. quarto applicando ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiue, ibidẽ, sic igitur.

¶ Quo ad primum æternitas cognoscenda est per tempus, probatur: quia sic habet ad ipsum vt simplex ad compositum. Æternitas enim, vt patebit, est vnitas, tempus vero numerus. Illa absque successione, hoc prioris & posterioris &c. Constat autem, quòd numerus compositus est respectu vnitatis. & similiter prius & posterius componitur respectu eius quod stat absque his differentiis. ¶ Quo ad secundum ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum. Declaratur, ratio temporis cõsistit in numeratione prioris & posteriores in motu. ergo. probatur cõsequentia: quia proportionaliter se habent, sicut tempus ad successionem par-

tis post partem in motu, ita æternitas ad rem carentem his.

¶Num æternitatis ratio consistat in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum.

ADuerte hic quòd hæc propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad sensum cognoscibilem quod æternitas sit completiue ab anima, sicut de tempore dicetur. Et sic iudicio meo non intelligitur, eo quòd vnitas vniformitatis perennis actu est absque actu animæ: non minus quàm vnitas essentiæ diuinæ. Alio modo quòd significetur idem quod in conceptione obiectiua, qua frequenti vsu vocamur rationem hac si diceret, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus literæ. Sed tamen adhuc potest dupliciter exponi quoniam potest intelligi formaliter, vel materialiter formaliter quidem, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas. Materialiter verò, vt sit vnitas vniformitatis. Et quasi quidam materialiter hanc literã intelligendam putent propter verba San. Tho. in primo sententiarum, distinctione 12. quæstione 1. articulo primo: vbi dicit, quòd sicut prius & posterius motus vt numerata

Universidad de Deusto
Biblioteca

numerata consistunta tẽpus, ita permanentia actus vt vna vnitate vt habet rationem mensure, est æternitas: & ex hoc soluitas patent omnes obiectiones Aureoli recitatas in 4. dist. 2. Capreolocquia procedunt contra hoc dictum formaliter, & non materialiter intellectum. Ergo tamen formaliter hunc text. sicut & cæteros intelligo, motus ea ratione quia nihil cogit ad materialem sensum. semper enim formalis intellectus reliquis præponitur, si saluari æque potest. Scito igitur quòd cum vniformitas sit species vnitatis, dicit enim vnitatem cõtractam ad formam. Rem enim vniformem synonime dimus eam vnius formæ. Addere vnitatem ad vniformitatem est nugatio: sicut addere animal homini vade in primo sententiarum nõ dicitur quòd vniformitas actus vt vna, sed permanentia actus vt vna. Ac per hoc dicere æternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt: nisi quia specialius perfectius atque melius dicitur vniformitas, ficus vniuersaliter melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotum. Et propterea merito in hac litera postremo edita melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione vniformitatis vt vniformitas rationem mensuræ habet. Patet autem hanc esse mentem litteræ, ex eo quòd expresse apprehensio, id est ratio vniformitatis, proportionaliter apponitur cõtra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facile soluuntur. consistunt enim in his duobus punctis.

¶ Primum est, vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quòd mensuratus æternitate: ergo non est formaliter æternitas: tenet cõsequentia, quia aliud attributum est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatẽ. ergo.

¶ Secundum est, tempus non est formaliter disformitas motus: ergo æternitas non est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius litteræ. Ad hæc siquidem respondetur ostendendo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatem. res enim vt in pœmissa patuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationem potentiæ quomodolibet ad aliter se habere: & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis, & consequenter omnis numeri prioris & posterioris: hoc autem adimũta ratione mensuræ est esse vniforme. vniformitas enim nihil aliud quàm vnum cui primo ratio mensuræ conuenit: vt dicitur 10. Metaph. in forma vniuersalissime accipiendo formam ponit. Et propterea vniformitatis nomine vtimur etiam in motu, sicut etiam vnitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd vniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est enim vniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamen æqueus vtitur vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum cum contra Arist. doctrinam quarto Meta. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quòd vniformitas sit formaliter immutabilitas, imò est vt eius passio; & similiter negatur quòd sit quod mensuratur, imò est mensura. Ad probationem vero dicitur quòd varietati motus opponitur vniformitas non absolute, sed motus eo modo, quo primum motum vniformem dicimus, sed non de tali est hic sermo, sed de vniformitate vt mensura est immutabilitatis. Ad secundum vero negatur sequela: quoniam disformitas motus & vniformitas in mobilis non proportionaliter se habent ad rationẽ temporis & æternitatis: quia ad rationem æternitatis sat est vnitas formæ immutabilis. Ad rationẽ vero temporis nõ sat est diuersitas formæ motus, sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris à posteriori, vt sic: & ideo cum disformitas motus non dicat nisi diuersam formam motus, non ponit numerum talis formæ motus secundũ prioritatem & posteriocitatem, & consequenter nõ sufficit ad temporis rationẽ. vniformitas autem rei immobilis, quia ponit vnitatem omnis formæ, id est cõditionis rei immutabilis, omnia cõplectitur cõstituentia æternitatẽ formaliter.

¶ Præterea, Totum dicitur quod habet partes. Hoc autem æternitati non conuenit, cum sit simplex. Ergo inconuenienter dicitur tota.

¶ Præterea, Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur enim Micheæ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. & ad Roma. 16. capit. Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

¶ Præterea, Totum & perfectum sunt idem. Posito igitur quòd sit tota, superfluè additur quòd sit perfecta.

¶ Præterea, Possessio ad durationem non pertinet. æternitas autem quædam duratio est. Ergo æternitas non est possessio.

DIFFINITIO.

¶ Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem æternitatis oportet nos venire per tempus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cum enim in quolibet motu sit successio, & vna pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto physicor. & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primo ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: vt terminus ad vtrunque referatur. Secundo per hoc, quòd ipsa æternitas successione cãret tota simul existens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd simplicia consueuerunt per negationẽ diffiniri, sicut punctus est cuius pars non est: quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud, quod est vere æternum, non solum est ens, sed viuens: & ipsum viuere se extendit quodammodo ad operationem, non autem esse. protensio autem durationis videtur attendi secundum operationem magis quàm secundũ esse: vnde & tempus est numerus motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas dicitur tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Deus cum sit incorporeus, nominibus rerum corporalium metaphorice in scripturis nominatur, sic æternitas tota simul existens nominibus temporalibus succeditanis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nunc temporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul ad remouendum tempus: & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶ Ad sextum dicendum, q̃ illud, quod possidetur firmiter & quiete habetur. Ad designandam ergo immutabilitatem & indeficientiã æternitatis, vlus est nomine possessionis.

ARTICVLVS II.

a ¶ Verum Deus sit æternus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ Deus non sit æternus. Nihil enim factum potest dici de Deo: Sed æternitas est aliquid factũ. Dicit enim Boë. quod nunc fluens facit tempus: nunc stans facit æternitatem. & August. dicit in lib. 83. quæstionum, q̃ Deus est author æternitatis. Ergo Deus nõ est æternus.

¶ Præterea, Quod est ante æternitatem, & post æternitatem non mensuratur æternitate. Sed Deus est ante æternitatem (vt dicitur in lib. de causis.) & post æternitatem. dicitur enim Exod. 3. quòd Dominus regnabit in ęternum & vltra. Ergo esse ęternum non conuenit Deo.

¶ Præterea, Aeternitas mensura quædam est. Sed Deo non conuenit esse mensuratum. Ergo non competit ei esse æternum.

¶ Præterea, In æternitate non est præsens, præteritum vel futurum, cum sit tota simul, in interminatum vtrinque, & excluso primo, quia temporale est, inuisti secundum. Cum q; hæc in æternitatis diffinitione ad ducta ponantur, conuenienꝫ conclusa est. Nec officit quòd omnium est ly perfecta. Tum quia implicite tantum est ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cum non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito affirmatiuæ. Deus est maxime æternus, probatur. Deus est maxime immutabilis ergo est maxime æternus. probatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundo assignatur modus, quo est æternus: ponendo aliam conclusionem, scilicet Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quòd non est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit declarare in se quandam singularem Dei excellentiam. Secundo probat. Tertio declarat. Cum enim æternitas speciẽs sit durationis, dicendo quod Deus est sua æternitas, dicitur quoq; quòd est sua duratio. hoc autẽ, id est si eum esse suam durationem singulare est in Deo nulli si quidẽ alteri cõuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & cõclusio & singularitas inclusa in ea. Deus est suũ esse vniforme: & nihil aliud à Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremo à similiquia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶ Circa vim ac sensum probationis se mndæ cõclusionis: Aduerte q; ex his sumitur pro re subsistente: cuius tantũ est esse proprie loquendo. Ita q; nõ intendit litera quòd omnis res alia à Deo distinguatur à sua duratione, cum ẽpius non distinguatur ab ipsa: sed intendit quòd nullatenus quæ est quod est: & quòd durat est sua duratio.

Antario. Vis autem rationis consistit in hoc, quòd, cum res esse & duratio ordine quodam se habeant: quoniam duratio non inest rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratione sui essequia nanque retinetur esse, durat res omnis, & non ob aliud, cum inquam ita sit, consequens est quòd si alterum extremorum non est idem medio, quòd nec sit idem reliquo extremo. Magis enim distant extrema inter se quàm à medio. Res autem durans ab à Deo, quæ est vnum extremum, non est idem quod suum esse, vt supponimus. ergo nec est idem quod sua duratio quæ extremum alterum est.

¶ Num æternitas Dei sit formaliter duratio.

Quæstio. 45 43

CIrca eandem probationem dubium ex Aureolo apud Capreolum in nona distinct. primi occurrit. Imputant siquidem id, quod implicite dicitur: quod æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri comparata est maior, minor, aut æqualis. æternitas non est huiusmodi, probatur: quia non potest intelligi maior, seclusis post vel ante plus duratio: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quòd durationem maiorem includere prius & post in se, contingit dupliciter. vno modo formaliter alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole, & quòd æternitas est maior cæteris, & verificatur de ea durare prius vel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo potest responderi negando maiorem proprie loquendo: quoniam comparatio proprie non fit nisi in vnius rationis rebus. Aeternitas autem est duratio alterius omnino rationis à tempore. Et ex parte mensuræ mensuræ durationis in mensuram per modum numeri successiui, & permodum vnitatis immobilis, & exclusa prima, quia tempus est, secundam intulit. ex parte vero mensurati distinxit mensuratum in æternitatem principio & fine & in interminatum vtrinque, & excluso primo, quia temporale est, inuisti secundum. Cum q; hæc in æternitatis diffinitione ad ducta ponantur, conuenienꝫ conclusa est. Nec officit quòd omnium est ly perfecta. Tum quia implicite tantum est ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cum non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito affirmatiuæ. Deus est maxime æternus, probatur. Deus est maxime immutabilis ergo est maxime æternus. probatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundo assignatur modus, quo est æternus: ponendo aliam conclusionem, scilicet Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quòd non est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit declarare in se quandam singularem Dei excellentiam. Secundo probat. Tertio declarat. Cum enim æternitas speciẽs sit durationis, dicendo quod Deus est sua æternitas, dicitur quoq; quòd est sua duratio. hoc autẽ, id est si eum esse suam durationem singulare est in Deo nulli si quidẽ alteri cõuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & cõclusio & singularitas inclusa in ea. Deus est suũ esse vniforme: & nihil aliud à Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremo à similiquia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶ Circa vim ac sensum probationis se mndæ cõclusionis: Aduerte q; ex his sumitur pro re subsistente: cuius tantũ est esse proprie loquendo. Ita q; nõ intendit litera quòd omnis res alia à Deo distinguatur à sua duratione, cum ẽpius non distinguatur ab ipsa: sed intendit quòd nullatenus quæ est quod est: & quòd durat est sua duratio.

¶ Deus immutabilis existens æternus non solum est, sed est sua æternitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ratio æternitatis consequitur immutabilitatem, sicut ratio temporis consequitur motum, vt ex dictis patet. Vnde cum Deus sit maxime immutabilis sibi maxime competit esse æternum. Nec solum est æternus, sed est sua æternitas: cum tamen nulla alia res sit sua duratio: quia non est suum esse. Deus autem est suum esse vniforme. Vnde sicut est sua essentia, ita sua æternitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nunc stans dicitur facere æternitatem secundum nostram apprehensionem. Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eò quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis inquantum apprehendimus nunc stans. Quòd autem dicit Augustin. quòd Deus est autor æternitatis, intelligitur de æternitate participata. Eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam immutabilitatem. ¶ Et per hoc patet solutio ad secundum. Nam Deus dicitur esse ante æternitatem, prout participatur à substantiis immaterialibus. Vnde & ibidem dicitur, quòd intelligentia participatur æternitati. Quod dicitur in Exod. Dominus regn. in æter. & vltra. Secundum quòd æternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia translatio. Sic igitur dicitur quòd regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque seculum, id est vltra quancunque durationem datam. Nihil est enim aliud seculum quàm periodus cuiuslibet rei, vt dicitur in libro primo, de cæli. Vel dicitur etiam vltra æternum regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (vt motus cæli secundum quosdam philosophos) tamen Deus vltra regnat: inquantum eius regnum est totum simul.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas non est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus: quasi sit aliquo modo mensuratus: sed accipitur ibi ratio mensuræ secundum apprehensionem nostram tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verba diuersorum temporum attribuuntur Deo inquantum eius æternitas omnia tempora includit: non quod ipse varietur per præsens, præteritum, & futurum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum esse æternum sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur enim Daniel. 12. quòd qui ad iustitiam eruditi sunt plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Non autem essent plures æternitates, si solus Deus esset æternus. non igitur solus Deus est æternus.

¶ Præterea, Matth. 20. dicitur. Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

¶ Præterea, Omne necessarium est æternum. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis: & omnes propositiones demonstratiuæ: ergo non solus Deus est æternus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augusti. ad Marcellam: Deus solus est, qui exordium non habet: quicquid autem exordium habet, non est æternum: solus ergo Deus est æternus.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus vere & proprie immutabilis cum sit, æternus est, cætera vero ęterna sunt, quòd aliquam immutabilitatem participant.

a ¶ RESPONDEO dicendum, quòd æternitas vere & propriè in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur: vt ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superius ostensum. Secundum tamen quòd aliqua ab ipso immutabilitatem percipiunt, secundum hoc aliqua eius æternitatem participant. Quædam ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur a Deo, quòd nunquam esse desinunt: & secundum hoc dicitur Eccles. primo de terra, quòd in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui potest, secundum illud Psal. Illuminans tu mirabiliter in montibus æternis. Quædam etiam æterna in scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia sint. sicut in Psal. dicuntur montes æterni. & Deut. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundum operationem: sicut angeli & beati, qui verbo fruuntur: quia quantum ad illam visionem verbi non sunt in lanctis volubiles cogitationes, vt dicit Augusti. i. 15. de trinit. Vnde & videntes Deum dicuntur habere vitam ęternam: secundum illud Ioan. 17. Hęc est vita æterna, vt cognoscant &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicuntur multę ęternitates secundum quòd sunt multi participantes ęternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ignis inferni dicitur ęternus propter interminabilitatem tantum. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundum illud Iob 24. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium. Vnde in inferno non vera ęternitas, sed magis tempus, secundum illud Psal. Erit tempus eorum in se.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessarium significat quendam modum veritatis. Verum autem secundum Philosophum 6. Metaphi. est in intellectu. Secundum hoc igitur vera & necessaria sunt ęterna, quia sunt in intellectu ęterno, qui est intellectus diuinus solus. Vnde non sequitur, quòd aliquid extra Deum sit æternum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Verum æternitas differat ab euo & tempore.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur, quòd ęternitas non sit aliud à tempore. Impossibile est enim duas esse mensuras durationis simul, nisi vna sit pars alterius. Non enim sunt simul duo

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum tertium.

IN titulo propetimus distinguitur contra cõmune.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima est, æternitas vere & propriè est in solo Deo. Probatur. Solus Deus est omnino immutabilis. ergo solus Deus est vere & propriè æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem consequitur. Secunda est, æternitas participative inuenitur in aliis. probatur. Immutabilitas participatur quadrupliciter ab aliis. ergo æternitas tenet sequela: quia aliqua quatuor aliqua sunt immutabilia. Inantum sunt æterna. antecedens declaratur secundum quatuor gradus immutabilitatis. Primus est secundum diuturnitatem: & in hoc sunt corruptibilia, sed longæua valde: vt montes & colles. secundus est secundum perpetuitatem secundum tempus: & in hoc sunt elementa corruptibilia secundũ partes & non secundum totum: quamuis in litera præpostero ordine numeratur hi gradus. Tertius est secundum incorruptibilitatẽ substantialem simpliciter: & in hoc sunt exclestia & angeli. Quartus est secundum immutabilitatem operationis simpliciter: & in hoc sunt beati vt sic.

¶ In responsione ad tertium, si nescis nouitia, quomodo intelligamus quòd necessarium signi ficat quendam veritatis modum, memento secundi libri peribermenias, vbi de modalibus agitur & videtis necessarium in actu significato modum cõpositionis, in qua sola est veritas addere supra propositionem. Et si: intelliges necessarium in actu exercito: cuius argumentum hoc meminit, modum compositionis vere exercere: à quo necessaria dicuntur, & principia & conclusiones demonstrationum.

Auer.

Infra art. 5. & 1. dist. 2. ar. 1. & 2. dist. 2. q. 1. arti. 1. Et quæst. 5. q. 4. & quæst. 10. q. 2. ar. pe. q. 3. arti. 14. 18.

quartum.

IN titulo alia locales tres.

¶ In corpore quinque. Primo ostendit quòd dubium in hoc quæsito sit non quæstionis, sed rationis aliarum inter hæc, scilicet propter habere principium & finem. & non habere &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertio improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur quia hac differentia sublata, remaneret alia à Boe. posita: scilicet per esse totum simul, & esse successivum. quamvis saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illam differentiam quo ad mensurata: vel de principio & fine in potentia.

¶ Quinto respondetur quòd in tanta nouum dubitabile est vna conclusione complectere quodámodo omnia dicta, & est prima. Inter æternitatem & tempus per se primo differentia est per esse totum simul. & non esse huiusmodi. Ita quòd reliqua hanc consequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd opinio recitata in litera tres sensus habere potest. primo de habere principium & finem in seipsa mensura, in actu tamen. secundo in mensuratis similiter in actu. tertio in potentia, in seipsa tamen mensura. Et quia cum aliqua differentia de aliquo assignatur, intelligitur quod illa differentia iuste illi in seipso. Et rursus cũ absolute dicimus principium aut finem, intelligitur in actu. ideo primus sensus absolute improbatus est. secundus vero & tertius qui possunt exponendo sufferri: deinde appositi vt veri sunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, sed secundariam tangebant, ideo vltimo respondendo radicem possit: omnia in litera clare patent.

Annot. ¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet quòd motus cæli sit ens æternus non mensurabile tempore secundum totum, sed secundum partes. Dubium occurrit ex Scoto in secundo. dist. secunda. q. tertia. Sed quia hoc spectat ad quartum Physicorum in textu 117. ideo hic vbi nó ex proposito tangitur omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactam in responsione ad secundum: quum tractetur in eodẽ quarto à textu. 101. vsque ad textum 108. ibidẽ Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

Annot. ¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum. scilicet quòd esse rerum generabilium mẽsuretur tempore. Arguit enim contra illud Scot. in secundo dist. secunda q. quarta. volens quòd absolute mensuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificanda est, & eodem vtitur Sco. argumento contra hoc & contra mensuram operationis angelicæ: idcirco vsque in sequentem differatur articulum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo respondet quid in hoc quæsito clarum, quidve ambiguum. secundo tractat quandam opinionem. tertio aliam. quarto propriam respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum clarum est æuum medium esse inter æternitatem & tempus: ambiguum quomodo est medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum. Primo ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principium & finem. Secundo improbatur quia mediatio hæc est per accidens, vt patet si æuiterna poneretur esse in æterno.

¶ Quo ad tertium. f Primo ponitur secunda opinio dicens mediationem attendi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & posterius quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secundo cum tempore.

f Secundo improbatur dupliciter. iuxta duplicem intellectum, quem habere potest. scilicet vel referendo vtranque conditionem ad ipsum æuum vel referendo secundam ad æuum, & primam ad æuiternum mensuratum æuo. Contra primum sensum arguit sic. Prius & posterius secundum durationem non potest esse simul: ergo recedente priore de nouo aduenit posterius, ergo in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secundum sic, æuiternum nec est immutabile, nec inueterabile, ergo est intransmutabile. ergo mensura eius careret priore & posteriore. Antecedens est manifesta. prima cõsequentia patet ex 5ª: & probatur ex quarto Physico. quia transmutabilitas est propria causa inueterationis: ergo intransmutabilitas non inueterationis iuxta illud, si affirmatio est causa affirmationis &c. secunda vero consequentia probatur ex quarto Physico. quia transmutabilitas mensurati est causa prioris & posterioris in mensura. ergo intransmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eandem, iuxta eandem radicem.

¶ Circa has rationes aduerte quòd Scotus in secundo distinct. secunda. quæstio. secunda hanc opinionem nõ sequitur: soluere tamen nititur has rationes literæ defendendo secundum sensum. Dans exemplum sic: si ponerẽtur caro non habens partem & partem sub quãtitate, tunc in mensura essent partes. & non in eo cuius essent: & sic in proposito esse angeli est absque innouatione: & tamen mensura est successiua. Vnde ad rationem factam dicẽte contra hoc respondet, negando in sententia quòd transmutabilitas mensurati, sit præcisa causa successionis in mensura. Sed contra, hæc responsio facile conuincitur falsa: tum ad hominem, tum simpliciter. Ad hominem quidem: quia si successio in mensura stat cum mutatione & immutatione proprij subiecti seu mensurati. ergo aggregato à successione mensuræ ad transmutationem subiecti non valet: sed est sophisma consequentis: sed ipse Scotus ibidem fatetur: quòd ille processus est bonus, & ab effectu ad causam: ergo. Et confirmatur: quia Arist. vlts est illo, nec processus literæ est alius ab illo. si enim successionis in mensura: dicimus, ergo in mensurato: quia variatio mensurati est causa successionis in mensura. Mirum valde est de hoc homine cum eandemmet rationemquia Aristotel. approbat: quia Sanct. Thom. improbat. Et propterea necesse est vt aut approbationem aut improbationem propriam negет. Simpliciter autem quoniam indiuisibile impossibile est, quòd certificetur ex propriis per diuisibile: ergo impossibile quòd mensuretur per illud: & tenet sequela: quia mensura est certificatio mensurati. Antecedens vero patet in exemplo suo. Nunquam enim sciretur quanta esset caro indiuisibilis per quantitatem diuisibilem: si eius esset. Vnde & de facto per quantitatem speciẽum in eucharistia non mensuratur corpus Christi: quia non est sub ea diuisibiliter. Et idem est indicium in quantitate durationis: si enim ipsa est extensa, nunquam mensurabitur indiuisibile & inextensum secundum durationem. Quomodo enim scietur sic illius duratio naturaliter sibi fingi non potest. oportet igitur mensuræ extensæ respondere mensuratum extensum & indiuisibili indiuisibile, vt littera ex Aristot. deducit.

¶ Quo ad quartum conclusio respõsiua quæsito est. Æuum est medium inter æternitatem & tempus: quia est immutabile, mutabilitati tamen coniunctum. probatur. Æternitas est propria mensura esse totaliter permanentis. ergo penes

receſſum à permanentia attenditur elongatio ab æternitate. ergo mutatio aut mutationis subiectum maxime recedit ab ipso. ergo medium est immutabile, mutationi tamen annexum actu vel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentiæ opponitur directè & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationem quouis modo secum comparitur. vltima autem cum cæteris clare patet.

¶ *Num operationes angeli mensurentur æuo.*

IN responsione ad primum, Aduerte quòd Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, operationes angeli nõ mẽsurantur tempore. Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente, operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmatiua, visio beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et hæ omnes habentur in hac responsione ad primum, vt patet in litera. Quarta vero etiam affirmatiua est. Esse rerum generabilium mensuratur tempore: hæc enim in responsione ad vltimum articuli præcedentis & in corpore huius posita est, cum dictum est, quòd tam id, quod in transmutatione consistit, id est motus, quàm id, quod mutationi subiacet: quod experimur esse nostrum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2. sent. dist. 2. q. 4. contra secundam propositionem, probando illius contradictoriam, quam tenet vt veram, scilicet operationes angeli mensurantur æuo tripliciter. Primo sic, Esse & operatio angeli habent vniformem modum manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdem rationis. Antecedens patet: quia verumque est indiuisibile, & tamen defectibile. probatur: quia mensuræ proportionantur diuersis modis manendi, vt patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic, Actus beatificus mensuratur æuo: vt per August. patet de fide ad Petrum, cap. 18. ergo: Tertio operatio angeli non mensuratur æternitate, nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, aduerte quòd Scotus ibidem tres mensuras durationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem, ita quòd tempus rem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamen: æternitas autem rem omnino indefectibilem mensurat. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est esse motum, & operationes angelicas &c. secundum se mẽsurari æuo, & tota radix eius est illa maxima, Quæcunque vniformem habent modum manendi dum manent habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et vere sic est: quoniam mensura durationis est certificatiua naturalis durationis rei secundum se: alioquin frustra esset naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili vel immutabili proprie, id est ex intrinseco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pendet naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalem durationem rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an non, sed solum an in ipsa sit vnde possit deficere, an non. & in hoc errauit manifeste Scot. dicens, nec aliquando non esse, nec posse non esse per propriam potentiam variat mensuram rei. Et fundamentum eius est valde debile, scilicet quia si angelus annihilandus esset, nil minus mensurareтur æuo. Liquet enim quòd naturaliter non fore aliquando, & similiter posse naturaliter non esse variant naturam reliquia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphy. sunt substantia aut in substantia. variant inquam naturam generice. adeo vt nihil sit eis vniuocum. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo: quia fieret annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extranco. Ipse enim quantum est per se semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mensurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundũ quid æuo: mutabilem autem simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter, æuo mensuratur. Operationes vero eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, quo mensurari noqueũt, Æuo namque mensuratum æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est, nullum autem naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoti cum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si sit in sensu composito est falsissima. quoniam, vt dicitur in primo periher. vnumquoque necesse est esse dum est. & sic omnia mancuia dum manent habent vniformem modum essendi, quia sunt necessaria. & tamen non habent eandẽ mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illam. sed absolute sou in sensu diuiso. Et tunc dicitur, quòd modus manendi est multipliciter distinguibilis, scilicet vel penes necessarium & possibile, vel penes permanens & successiuum, vel penes defectibile & indefectibile: & quocunque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mensura, sed alia est mensura necessarij omnino, vt Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundũ quid, vt sunt reliquæ incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia nõ mensurantur vna mensura, quoniam quædam tempore continuo, & quædam tempore discreto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mensura, vt patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mensura successiuorum successione continua, & alia successionum successione discreta, vt dicetur. De defectibili autem & indefectibili tam patet defectibilitatem non esse modum rei, vt ab eis sumitur, sed dicere potentiam extranearn, & propterea non est ad propositum: & esset nihil minus falsa ex eo quòd non omne defectibile vnica mensura certificatur. Ex his autem simplicibus patet respõsio ad modos compositos. omnia permanens defectibile & similes. Ad formam ergo propositionis dicendũ est, quòd habere vniformem modum manendi interiusecum rei & per se respicientem naturalem durationem rei, est ratio vniformis seu eiusdem mensuræ durationis. & nõ absolute habere vniformem modum manendi. & ideo falsum est antecedens illius consequentiæ. Et iam exclusa est eius probatio.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est verũ quòd Augustin. dicat illud nisi in sensu inferius manifestando, scilicet quòd æuum participare participatæ.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro tanto, quia operatio angeli mensuratur nunc temporis non continui, sed discreti.

¶ *Num operationes angeli mensurentur tempore.*

COntra primam propositionem, scilicet angeli mensuratur tempore discreto, quod sit species quantitatis. & hæc propositio non est S. Tho. quoniam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto: qui nihil aliud est quàm successio spiritualis ad aliam operationem spiritualem: quales sunt duæ intellectiones siue fantasmatum seriatio. Numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionem continui: oportet vt tempus hoc sit numerus transeundus compositus ex vnitatibus transeundibus quia inquam sic est. vnum tantum ex Scoto motibus adeundum censui, scilicet quia ponuerur multa tempora sine necessitate, oporter etiam multiplicari tempora non solum in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & voluntatis &c. hæc autem videntur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & discretum propter spirituales operationes substantiarum spiritualium. aeterna enim aliter proportionatis mensuris. Illæ enim cum sint immediate sibi inuicem succedentes & instantaneæ secundum se, quia quælibet est tota simul, eleuantur manifeste supra tempus continuum & eius instantias. ad aos autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo vt sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tempus discretum ponerecuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipsæ motus spirituales angelorum: cuius numerus est tempus, per quod dicit Augustin. mouere Deum spiritualem in creaturam. Multiplicatio autem temporis discreti in pluribus angelis aut in eo dem, in tanto meo non est necessaria nisi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum quo nostra mensurantur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & æuum in omnibus æuiternis. Conformiter namque rationi videtur, vt sicut omnia æuiterna simpliciter, imo æuo mensurantur, quod solum est æuum formaliter, ita omnia operatio huiusmodi simplicissima operatione sui simplicissima mensurentur: & similiter omnis successio operationum, simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, qua in primo operante temporaliter inuenitur quæ constat esse supremum angelum, in quo, vt dicetur, est etiam quum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus voluntaris, erit vnum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum successionum in intellectu primi angeli: & ex consequẽti & extrinsece mensura cæterarum operationum tam sit æuum quàm aliorum spiritualium. Cum his tamen (vt dictum est) stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus in tria numerum mensurationum operum: eo quòd vnum & multa, quæ consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autẽ quasi materialiter: quia non oportet quòd omnino vniuoce talentur proportio temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si cẽ quasi talis.

¶ *Num beata visio in angelis mensuretur æternitate participata.*

COntra tertiam verò propositionem, scilicet operatio beata mensuratur æternitate participata, arguit idem in 4. dist. 49 q. 6. Operatio beata non est immutabilior quàm motus: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Cõsequentia nota. Et antecedens probatur. Tum quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substantia angeli beati: quoniã substantia est nobilior accidente. Tum quia perfectio ipsius operationis beatæ nõ est immutabilior substantia eiusdem operationis: quoniam id quod inest alicui per accid. ns, non est immutabilius eo quod inest per se. Cõstat autẽ quòd substantia operationis mensuratur æuo: ergo.

Præterea.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Præterea. Æternum vt distinguitur contra æuiternum, non solum est totum simul, sed est indefectibile carens potentia ad non esse: sed nullum creatum est huiusmodi. ergo.

¶Ad euidentiam huius difficultatis sciro, quòd quamuis æuum nihil aliud sit quàm æternitatis participatio, distinguitur tamen à S. Tho. hic & in 3. contra gen. ca. 16. & in 4. sentent. 49. qu. est. 1. articu. 1. quæst. 3. æternitas participata ab æuo non sicut perfectum à minus perfecto in eadem specie, sed sicut perfectius à minus perfecto diuersorum ordinis. Æternitas quippe eò sit propria mensura diuini esse, participata æternitas consequitur est propria mensura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est connaturale esse cuicunque creaturæ facturæ, aut factibiliade quo in quæst. 12. latior erit sermo. Æuum autè est mensura esse immutabilis quidem, sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primo differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates soluuntur. Quia enim operatio beata diuini est ordinis ideo æternitate dicitur mẽsurari participatiue. Hinc etiam oritur vis conclusionis impugnatæ à Sco. scilicet. Intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam, ergo mensuratur æternitate. Ex primo siquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post, ergo mensuratur æternitate.

¶Vnde ad primam rationem Sco. negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipsa in se non esset immutabilior æuiterno est tamen immutabilioris ordinis: quia diuini, & propterea dicitur, est immutabilior secundum suum genus. Dixi autem, dato quòd non sit &c. quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatæ quàm substantiæ angeli, quia hæc exigit annihilationem, illa nõ. Est & rursus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet, vna siquidem visio beata absque omni mutatione continet visiones omnium spẽrantium ad vniuersum eminenter. Nullum autem quiterum ad hanc immutabilitatem ascendere potest.

¶Ad probationem autem primam dicitur, quòd sicut actus est simpliciter nobilior potentia: & tamen subtilia est simpliciter nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi eõtra. Ita in proposito, & hæc est vera, quòd substantia est nobilior accidente. Et similiter hæc, quòd esse diuini ordinis est nobilius esse naturalis & propterea vtrunq; est verũ in diuersis ordinibus. Substantia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellentiam deitatis. Et si proprie loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶Ad secundam autem probationem negatur quòd substantia operationis beatę mensuretur quo substantia enim operationis & eius perfectio vna res numero sunt & eadem mensurantur mensura. vnde nõ solum beatitudo operationis, sed ipsa operatio beata mensuratur æternitate participata. Falsum quoque est quòd perfectio non sit immutabilior substantia operationis, eo modo quo distinguuntur: quoniam substãtia operationis si sine perfectione beatitudinis esset, in instanti temporis differeri mensurarctur. Perfectio autẽ deitatis mensurã æternitatis adducit: non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differẽtia generi aduenies naturam affert specificam. Et propterea non valet probatio in oppositum de Deo quod ineſt per accidens. cõstat enim quòd natura generica aut quasi generica secundum se non talis aut tantæ perfectionis ex perfectione differẽtię aduenientis: quę tamen generi accidere concedimus, perfectionem rãtam ac talem assequitur, ita quòd vnum ens perfectium sit, & sic est in proposito.

¶Ad secundam autem obiectionẽ principaliter dicitur, quòd propriè loquendo beatus vt sic, caret potentia ad non esse beatum: sicut cælum caret potentia ad non esse rotundũ. Quemadmodũ enim materia prima si reciperet formam vnam æquiualentem omnibus formis generabilium & corruptibilium caueret potentia ad nõ esse illius formæ: ita intellectus habens actum beatum caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnium bonorum nõ aggregatione. sed eleuatione perfectus: & ideo beatus immutabilem beatum reddit. Extenso autem vocabulo vt arguens vtitur vocando potentiam nõ esse potentiam logicam vel obiectiuam, dicitur, quòd æternũ per essentiam oportet carere omnino potentia ad non esse. nõ autem per participationem, sed sat est vt distinguatur contra quiternum differitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam. illud vero nauræ.

¶ *Num esse rerum generabilium mensuretur tempore.*

CONtra quartam propositionem arguit Scotus in secundo vbi supra nõ aliter quàm contra primam, scilicet esse subſtantiale habet eundem manendi modum quandiu est quem habet quiternum: quia successione caret &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respondere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo vel permanẽti distinguuntur mẽsuræ, sed penes mutabile & immutabile, vt dictum est. Sed aduerte hic, quòd Scotus ibidẽ nititur soluere rationem San. Tho. ad hoc in responsione ad tertium in præcedenti articulo factam, scilicet quia motus est mensura non tantum motus. sed etiã quietis. Aitenim quòd substantia bonis absolute mensuratur quo: quies autem eius temporemec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hęc responsio non est sufficiens cuasio, quoniam tempus comprobatur in litera, mensurare nõ solum quietem, sed rem quiescentem: quoniam omne quiescens est mobile: omne autem mutabile secundum quod mutabile mẽsuratur tempore. Constat autem quòd secundum substantiam nos sumus mutabiles. ergo secundum substantiã temporales. Et stat vis rationis in hoc. Motus & quies subſtãtialiter accepti. id est mutatio substantialis, & quies sub esse subſtantiali nõ solum in actu, sed in potentia mensurantur tempore. ergo esse subſtantiale nostrum mensuratur tempore: antecedens patet ex eo quòd actus & potentia ad eiusdẽ ordinis mensuram spectãt, vt ex primo cæli. & 4. Physi. habetur consequentia autem tenet ex eo, quòd potentia talis, subſtantialis est, vt 10. Metaphy. dicitur.

¶ *Num æuũ sit totum simul.*

IN responsione ad secundum occurrit dubium circa illã propositionem, æuum est totũ simul: Impugnatur siquidẽ ab illa opinione relata in litera sic. Æuum continue sit à Deo, ac per hoc potest deficere ab esse, & consequenter potest annihilari: ergo deinde iterum creari, igitur non est totum simul. Et habes in Scot. & in Capreolo in 2. di. 1. q. 1.

¶Ad hæc facile patet responsio ex dictis. æuum enim, siue æuiternum non continue sit propriè loquendo, sed conseruatur à Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest Ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo non est totum simul. Si enim posset ex intrinseco esse plus, aut minus, aut præcise tantum secundũ durationem, tunc non esset totũ simul, sed ex eo quod Deus potest, nõ sequitur hoc in natura gui, seu quiterni. Natura enim rei nõ est metienda secũdum vires diuinas, sed proprias. In casu autem annihilationis & recreationis dicitur quòd esset successio instantium mensurantiũ creationem, annihilationem, & recreationem, & non ipsius qui. Instantia enim illa nihil ẽnt sunt, sed sunt partes temporis discreti, cuius iam meminimus. Idem enim esset tunc iudicium de illo angelo, sicut esset de duobus angelis: quorum vnus priut altero crearetur. vtitur enim æuo tunc ille vnus quasi duo.

¶In responsione ad tertium, aduerte quòd ibi distinguitur esse angeli dupliciter, vno modo absolute, & sic non habet præteritum, nec futurum: sed subditur diuinæ potentiæ & potest non esse per potentiam in alio. Alio modo vt coexistens differentiis temporis realis vel imaginarij; & habet præteriti & futuri & sic dicimus quòd fuit & quòd erit. & sic secundum futurum subditur diuinæ potentiæ non secundum præteritum. Quia supponitur incompossibile, vt in litera dicitur. Et nota quòd auctoritas Hieron. ad Marcellã, solus Deus non nouit præteritum & futurum. & similiter Augusti. Præsens si stat, est æternitas. & similes intelliguntur secundum sic: & omnia quæ in eis sunt. Angelus enim secundum affectiones habet præteritum et futurum: similiter æuum. patet adducta, nõ stativ in præcedenti artic. dictum est.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum sextum.*

IN titulo vnum numero.

¶In corpore 4. Primo ponuntur opiniones diuersæ de quæsito. Secundo ponitur via discurrendi quæ opinio sit verior & dicitur, quòd ex causa vnitatis temporis est procedendũ & probatur, quia in cognitione spirituali per corporalia peruenimus. Tertio ipsam viã ingreditur, vbi 4. opiniões de causa vnitatis temporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secunda ex vnitate principij, scilicet æternitatis. Tertia ex vnitate primi subiecti, scilicet materiæ primæ. Quarta ex vnitate primi motus. Et prima quidem reprobatur sic, tempus non est numerus absolute, sed numeratus In motu scilicet cõtinuo ergo nõ ex vnitate numeri est vnus. Secunda vero et tertia simul sic, Tempus est vnum simpliciter. ergo non est vnum principio. et subiecto remoto tantum, tenet. sequela. quia vnum subiecto vel principio sunt vnum secundum quid. Quarta autẽ probatur sic. Primus motus est simplicissimus. ergo mensura cæterorum. cæterorum. ergo comparatur ad tempus, non solum vt mensurantum ad mensuram, sed vt subiectum ad accidens. ergo ex eius vnitate est tempus vnum. consequentia prima probatur ex 10. Metaphys. Aliæ vero eslinquuntur per se notæ, quoniã constat quòd quantitas primi mensurati est ipsius mensura coniuncta, cæterorum vero separata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, sed primi tantum. sicut vniuersaliter accidens multiplicatur ad multiplicationem subiecti. cum ergo primum non multiplicatur: ergo nec mensura, vt in proposito. Quarto principaliter ex ista assignata via ad quæsiti responsionem inducit. iuxta duas opiniones de angelis duas conclusiones ponens. Altera est æua sunt multa. probatur: prima æuiterna sunt multa. ergo. Altera est, æuum est vnum tantum. probatur: primum æuiternum est vnum tantum. ergo. Antecedentia sunt ipsæ opiniones diuersæ: cõsequentia fundantur super processu facto de vnitate temporis: cuius radix fuit mensura multiplicatur ad multiplicationem primi mensurati. & quoniam ex his non habetur responsio ad quæsitum certa, ideo subdit tenendam esse secundam conclusionem. Quia probabilior est illius opinio, vt inferius patebit. & sic conclusio responsiua est. Æuum est tantum vnum.

¶Aduerte hic, quòd sicut quilibet motus habet proprium prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numerantem illorum & consequenter proprium tempus: sed quoniam non cuiuslibet motus numerus est certificatiuus omnium motuum ex natura sua, sed tantũ numerus primi motus propter

ptet eius simplicitatem maximam. ideo solus primi motus numerus temporis completæ rationẽ habet. Et propterea tempus est vnum numero formaliter completęque simpliciter & sunt multa tempora quasi materialiter seu incomplete. Et simile est iudicium de æuo. Eodem enim modo est vnum & multa. Verum autem æuum sit accidens, aut esse, aut essentia æuiterni in quæstione speciali quærendum est, Metaphysici quippe negotij hoc est.

¶ *Num primum æuiternum mẽsuretur æuo: & vnum æuiternum mensuretur per alterum extrinsecæ.*

CIrca ea, quæ his definita sunt, cõplura sunt dubia. Primo namque Sco. in 2. di. 2. & q. 1. reprehendit quòd primum quiternum mẽsuretur æuo, quamuis ipsum primũ sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione. Mẽsura ex natura rei est notior ex natura rei mensuratæ: sed nihil est in primo quiterno notius ipsa substantia æuiterni. ergo nihil est in eo quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Durandus autem reprehendit mensurationem extrinsecam vnius æuiterni per aliud æuiternum tripliciter. Primo sic. Illud cuius duratio est certior ex propria ratione quàm ex comparatione ad extrinsecum nõ mensuratur secũdum durationem per extrinsecum: sed æuiternum est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundo: duratio infinita non est mensurabilis, ergo. Tertio non quantum non est mensurabile. ergo, tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur à Capreolo in 2. dist. do. distin. secundæ consulto tamen omissis cæteris dicemus, vnde omnia soluentur.

¶Ad euidentiam igitur huius scito, quòd vt ex dictis patere iam potest, æuiternum nõ mensuratur æuo siue intrinsece, siue extrinsece per modum quãtitatis continuæ aut successiuæ aut etiam discretæ sed per modum vnitatis. quoniam æuum est indiuisibile: totum simul &c. Cum enim æuum sit vnitas immutabilis, vita mutabilitati coniunctæ quanto aliquod, mutabile minus est immutabilitati cõiunctum, tanto est immutabilius & minus compositum: ac per hoc simplicius, & consequẽter magis vnũ supponimus autem nũc 9. æuiternum quàm inferius tanto pluralitati maior coniunctius est: vnde & habet species minus vniuersales, & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea supremum æuiternum tanquam maxime immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi iuncta, est maxime vnum: & consequenter ex natura sua habet vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sic mensurantur extrinsece.

¶Ad secundum ergo negatur minor. Dico namque quòd æuum existens in primo æuiterno sine sic eius subſtantia, aut existentia sunt nõ. est notius in ratione mensuræ ipsa æuiterni subſtãtia, vt immutabilis. quoniam æuinihil aliud est quàm vnitas per modum mensuræ talis immutabilitatis ac per hoc ipsum æuum est formaliter vnitas, cui primo debetur ratio mẽsuræ, vt patet 4. & 10. Meta. subſtantia autem sic immutabilis est denominatiue vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quòd id, quòd est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quòd est denominatiue tale.

Quamuis igitur subſtantia angeli sit simpliciter nouissimum omnium, quæ in eo sunt, æuum tamen in genere suo in ratione mẽsuræ est notius ipsa subſtantia. sicut quamuis subſtantia corporea sit nouior secundum se quantitate, in genere, tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶Ad Durandum vero respondendum est negando maiorem, vt patet in perfectione & mensura quidditatiua. Perfectio namque quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco quàm ex extrinseco: & tamen vnaquęq; quidditas mensuratur prima quidditate sui generis. est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causa mensuræ extrinsecæ est melior certitudo ab extra quàm intra. Sed dependentia certitudinis intrinsecæ ab extrinseca, vt à simpliciori, vt dictum est. Ad secũdum verò & tertium similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vniuersum. Infinitum enim & non quantum vniformitatis rationem non subscruiunt. Restat adhuc dubium quid sit illud primum æuiternum: sed quoniam per accidens esset huius propositio, in tractatu de angelis dicetur.

a ¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum primum.

CIrca ordinem quæstionis huius: & præcedentium dubium est: quoniam vnũ prius conuenit esse quàm simplicitas, & immutabilitas, & reliqua tractata à quæstione tertia huiusmodi. ergo inconuenienter, vltimo loco tractatur de vnitate. antecedẽs probatur. quoniam omne ens est vnum, non aut simplex nec immutabile. prius autem est à quo non conuenitur consequentia.

¶Ad hoc dicitur quòd sicut tractatur de animalis natura secundum quòd animal est, & ad eum complementum inquantum animal est, & sic de aliis partibus animalis, & ideo prius de illis pertractatum est, & ad eum complementum inquantum homo est, & sic de aliis partibus humanis. Et sic quasi expedita quidditate ad passionem primam scilicet vnitatem deuenit. Hanc autem esse mentem autoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius in litera posita conijcere potes. ibi enim hęc quinque tractanda proponuntur. Nec obstat obiectio allata. negatur enim quòd vnitas sit prior supra dictis. Et ad probationem dicitur, quòd prius est à quo non conuertitur consequentia ratione sui, non autem si ratione alterius. V. g. esse coloratum respectu hominis est à quo non conuertitur consequentia, non tamen est prius homine quamuis sit communius prædicamum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subiecti sui est à quo non conuertitur consequentia, ratione nanque subiecti valet: est homo: ergo est coloratum, & non econuerso. Vnde id à quo non conuertitur consequentia est prius, vel includit aliquid prius, ratione cuius non conuertitur consequentia. & sic

QVAESTIO VNDECIMA
De vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST præmissa cõsiderandum est de diuina vnitate. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum vnum addat aliquid supra ens. ¶Secundo vtrum opponantur vnum & multa. ¶Tertio vtrum Deus sit vnus. ¶Quarto, vtrum sit maxime vnus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnum addat aliquid supra ens. omne enim, quod est in aliquo genere determinato se habet ex additione ad subiectum: & sic ab eo recipit vnitatem. Ad alios autem motus comparatur solum, vt mensura ad mensuratum. Vnde secundum eorum multitudinem non multiplicatur: quia vna mensura separata multa mensurari possunt. Hoc igitur habito dicendum, quòd de substantijs spiritualibus duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quòd omnes processerunt à Deo in quadam æqualitate, vt Orige. dixit[c]: vel etiam multæ earum, vt quidam posuerunt[c]. Alij verò dixerunt, quòd omnes substantiæ spirituales processerunt à Deo quodam gradu & ordine. Et hoc videtur sentire Dio. qui dicit 10. cap. cæ. hierar. quòd inter substantias spirituales sunt primæ, mediæ, & vltimæ, etiam in vno ordine angelorum[c]. Secundum igitur primam opinionem necesse est dicere quòd sunt plura æua secundum quòd sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundum autem secundam opinionem oportet dicere, quòd sit vnum æuum tantum: quia, cum vnumquodque mensuretur simplicissimo sui generis, (vt dicitur in 10. Metaphys.) oportet quòd esse omnium æuiternorum mensuretur esse primi æuiterni: quod tanto est simplicius, quanto prius. Et quia secunda opinio verior est, (vt infrà ostendetur[c]:) concedimus ad præsens vnum esse æuum tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd æuum aliquando accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet corpora cælestia & spiritualia differant in genere naturæ, tamen conueniunt in hoc, q̃ habent esse intrinsecum mutabile. Et sic mensurantur quo.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd nec omnia temporalia simul incipiunt, & tamen omnium est vnum tempus propter primũ, quod mensuratur tempore. Et sic omnia æuiterna habent vnum æuum propter primum: etiam si non omnia simul incipiant.

¶Ad quartum dicendum, quòd ad hoc quòd aliqua mensurentur per aliquod vnum, non requiritur quod illud vnũ sit causa omnium eorum, sed quòd sit simplicius.

QVAESTIO VNDECIMA
De vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST præmissa cõsiderandum est de diuina vnitate. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum vnum addat aliquid supra ens. ¶Secundo vtrum opponantur vnum & multa. ¶Tertio vtrum Deus sit vnus. ¶Quarto, vtrum sit maxime vnus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnum addat aliquid supra ens. omne enim, quod est in aliquo genere determinato se habet ex additione

Universidad de Deusto
Biblioteca

in suo posito. vnum non est formaliter prius, sed includit ens, ratione cuius non val. consequela. est vnum ergo immutabile, sed econuerso.
¶Titulus clarus.

Coment. ¶In corpore duæ conclusiones. Prima directe responsiua quæsito. vnum addit supra ens non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur. vnum nihil aliud significat q̃ ens indiuisum. Ergo. Secunda vero conclusio est corollaria. vnum conuertitur cum ente: & nihilominus probatur. Esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter. primo inductiue in esse simplicium & compositorũ. secundo à signo: quo vnumquodque custodit suam vnitatem sicut entitatem: omnia patent clare in litera.

¶Num quod enti additur ex uno sit formaliter aliquid positiuum.

Quæstio. CIrca primam conclusionem occurrit dubium ex duplici capite: quoniã & Aui. tenet vnũ addere rem aliquam supra ens. & Sco. tenet addere realitatem quandam. Sed quia contra Aui. positionem in 4. Met. tã. ab Arist. & hic disputatur in litera. Sco. opinio in 4. Metaphy. tangenda est. Puto ergo vnum signare passionẽ entis. dicit ipsum importare formaliter rẽ positiuam, eandem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet passionem identificari proprio subiecto. Probatéque nituntur sequaces eius latentum thidem multipliciter. Primo vnum formaliter, id est vt distinctum cõtra ens est idem realiter quod ens. ergo est aliquid positiuum. tenet sequela. quia negatio nõ potest identificari enti reali. Secundo vnum formaliter est extra nihil, vtpote entis passio. ergo est positiuum. Tertio vnum formaliter habet rationem primæ mensuræ & principij numeri: ergo vt prius. Quarto vnum dicit perfectionem simpliciter. ergo. probatur antecedens. tum quia in vno quoque est melius ipsum quàm nõ ipsum. Tum quia sit reductio ad summe vnum: sicut ad summe bonum & ipsum &c. hoc enim est proprium perfectionum simpliciter.

¶Ad hoc breuiter respondetur. & primo quidem distinguitur antecedens: quia est idem contingit dupliciter, scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idem enti negatiue: quia non aliam naturam significat, sed eandem alio modo. vt dicitur quarto Metaphysi:. & sic consequentia nihil valet.

¶Ad secundũ vero dicitur q̃ vnũ formaliter nõ est magis extra nihil quàm alia priuatiua, seu negatiua in genere. est ergo extra nihil sic. & tũ negat cõsequẽtia.

¶Ad tertium autem negatur consequentia. quoniam mensurare cõmune est positiuis & negatiuis. non solum enim in generibus rerum positiuarum & permanentium. vt patet in numeralibus. Minimum enim in vitris gulæ mensura est reliquorum: & minimum absolute. id est vnum mensuræ multitudinem absolute. vtrũque tamen est negatiuum, scilicet multitudo & vnum. vt in litera huius quæstionis dicitur. Idem autem intelligo numerum transcendentem & multitudinem absolutè: & propterea consequens est negatiui numeri negatiuum principium esse.

¶Ad quartum negatur antecedens. Vnum enim non dicit perfectionem nisi diuisio priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter nõ dicit perfectionem simpliciter. ita nec vnitas eius. alioquin paternitas & filiatio diuinæ essent simul imperfectæ: quia nõ vna. Et sicut esse substantiale dicit perfectionẽ: ita & vnitas eius. Abstrahit ergo vnum à perfectione, & imperfectione.

¶Ad primum vero probationem ex distinctione Anicel. dicitur, quòd desinit hic illa particula melior. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶Ad secundum vero dicitur, quòd reductio illa non est propria perfectionibus simpliciter, sed cõmunis etiã negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immutabile ad summe immateriale &c. Quamuis etiam posset cõgrue dici, quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogum absolutè intelligatum quæritur pro primo, ac per hoc primo vnũ. quod est vnũ substantiale, est perfectio simpliciter, & reductitur ad summe vnum. sed ex hoc nihil habetur cõtra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat manifestè falsum est: qa quælibet res est vna per suam substantiam. Si enim per aliquid aliud esset vna quælibet res, cũ illud iterum sit vnum, si esset iterum vnum per aliquid aliud, esset abire in infinitũ. Vnde standum est in primo[c]. Sic igitur dicendum est q̃òd vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens[c], sed vnum quod est principium numeri addit aliquid supra ens, ad genus quantitatis pertinens.

¶Ad secundum dicendam, quòd nihil prohibet id, quod est vno modo diuisum, esse alio modo indiuisum: sicut quod est diuisum numero, est indiuisum secundum speciem: & sic contingat aliquid esse vno modo vnum, alio modo multa. Sed tamen si sit indiuisum simpliciter, vel quia est indiuisum secundum id, quod pertinet ad essentiam rei, licet sit diuisum quantum ad ea, quæ sunt extra essentiam rei: sicut quod est vnum subiecto & multa secũdum accidentia: vel quia est indiuisum in actu, & diuisum in potentia. sicut quod est vnum toto & multa secundum partes: huiusmodi erit vnum simpliciter, & multa secundum quid. Si vero aliquid econuerso sit indiuisum secundum quid & diuisum simpliciter, vtpote q̃ ia est diuisum secundum essentiam, & indiuisum secundum rationem, vel secũdum principium siue causam: inerunt multa simpliciter. & vnum secundum quid: & quæ sunt multa numero, & vnum specie, vel vnum principio. Sic igitur ens diuiditur per vnum & multa[c], quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid. Nam & ipsa multitudo non cõtineretur sub ente: nisi contineretur aliquo modo sub vno. Dicit enim Dion. vlt. c. de di. no. quòd non est multitudo non participans vno: sed quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto: & quę sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto: & quę sunt multa numero, sunt vnum specie: & quę sunt speciebus multa, sunt vnum genere: & quę sunt multa processibus, sunt vnum principio.

¶Ad tertium dicendum, quòd idco non est negatio, cum dicitur ens vnum, quia vnum addit secundum rationem supra ens.

ARTICVLVS II.

¶Virum vnum & multa opponantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd vnum & multa non opponantur. Nullum enim oppositum prædicatur de suo opposito: sed omnis multitudo est quodammodo vnum, vt ex prædictis patet[c]. ergo vnum non opponitur diuisitur. Et est sensus, quòd ens diuiditur simpliciter per vnum, & secundum quid per multa, id est vnum continetur simpliciter sub ente, multa autem secundum quid. vade & statim hoc probatur in litera. Nam & ipsa inquit multa non continentur sub ente, nisi vt participant vno. Et quoniam constat quòd natura talis diuisionis est, quòd membrum simpliciter æquatur diuiso absolute sumpto: & merito: quoniam membrum secundum quid non sapit diuisum nisi secundum quid. hinc deo stat responsio optime, & quòd vnum cõuertitur cũ ente: & tamen est diuisionis membrum. Exemplum huius est. si distinguitur homo in hominem in actu, & hominem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ, & ad explanationem inuenti: quoniam & vnum tam simpliciter quàm secundũ quid. & multa tã simpliciter quàm secundũ quid vno participãt.

¶Super Quæstionis undecimæ, Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, vnum opponitur multis diuersimode. probatur. vnum principium numeri opponitur numero vt mensura mensurato, vnum autem conuersum cum ente, opponitur vt indiuisum diuiso. ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Metaphysicæ. Vnum vero quod conuertitur cum ente, opponitur multitudini per modum priuationis, vt indiuisum diuiso.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nulla priuatio tollit totaliter esse, quia priuatio est negatio in subiecto secũdum Philosophum[c]. Sed tamen omnis priuatio tollit aliquod esse. Et ideo in ente ratione suæ communitatis accidit quòd priuatio entis fundatur in ente: quod non accidit in priuationibus formarũ spiritualium, vt visus, vel albedinis, vel alicuius huiusmodi. Et sicut est de ente, ita est de vno & bono, quod conuertitur cum ente. Nam priuatio boni fundatur in aliquo bono: & similiter remotio vnitatis fundatur in aliquo vno. Et exinde contingit quòd multitudo est quoddam vnum: & malum est quoddam bonum: & non ens est quoddam ens.[c] Non tamen oppositum prædicatur de opposito: quia alterum horum est simpliciter, & alterum secũdum quid. Quod enim secundum quid est ens (vt in potentia) est non ens simpliciter, id est actu: vel quod est ens simpliciter in genere substantiæ, est non ens secundum quid quantum ad aliquod esse accidentale. Similiter ergo quod est bonum secundum quid, est malum simpliciter, vel econuerso: & similiter quod est vnum simpliciter, est multa secundũ quid: & econuerso.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum Deus sit unus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus non sit vnus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem sunt dij multi & domini multi.

¶Præterea, vnum quod est principium numeri, non potest prædicari de Deo, cum nulla quantitas de Deo prædicetur. similiter, nec vnum quod conuertitur cum ente: quia importat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Non

tas diuersimode sumpta. scilicet vt principium numeri, & vt indiuisa opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimode sumptæ, scilicet sub ratione numeri, & sub ratione diuisi. Et sic hic distinctio erit, quando quæ rerum, quando que rationum. & quando est rationum conuenit vtrique vni, & vtrique multitudini: quoniam & vnum conuersum cum ente principium est numeri transcendentis, & vnum in prædicamento quantitatis est indiuisum.

¶Num multitudo & quomodo ex unitatibus componatur.

Quæstio. IN responsione ad secundum dubium occurrit quomodo verificetur quòd multitudo componitur ex vnitatibus, non secundum id qđ habent de indiuisione. sed secũdum id quod habent de entitate. hoc enim in multitudine transcendenti de qualitera sequitur manifeste est impossibile. Quoniam aut hic est sermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis. Non de rebus multis: vt patet ex via argumenti. & responsionis, cum dicitur, quòd multitudo est totum heterogeneum. De ipsa autem multitudine constat, quòd non componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo transcendens vt multitudo, est esset substãtia, vtpote ex substantiis rerũ composita. ¶Ad hoc dicitur quòd tam vnum quàm multa transcẽdentia sumi possunt dupliciter. Vno modo substantialiter, alio modo cõplectiue, seu formaliter. Si sumatur primo modo, cõstat quòd multitudo componitur ex rebus vnis: & quòd est substantia seu ens reale, & sic videtur secũdum planum literæ sensum textus primò interpretandus. Et si obiciatur, ergo non loquitur de multitudine formaliter, dicetur, q̃ loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter est. Altius tamen atque formalius loquendo dicendum mihi videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuersaliter: & q̃ per illa verba vnitates secundum id quod habent de entitate, non intendit litera rem, quę est vna, sed intendit ipsam vnitatis naturã, prout entis actũ exercet. Quod vt clarius percipiatur ab vno in genere quãtitatis incipiamus. Vnitas de genere quantitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est non numerus, quod est esse non diuisum in se, quemadmodum numerus est diuisus in plures vnitates. Et sic patet quòd non componit numerum: sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas pura accidens, & sic componit numerum. vnitas quoq; transcendens dupliciter sumi potest. Primo vt est indiuisa quod est esse non multitudinem. Et sic impossibile est componere multitudinem ratione dicta. Alio modo secundum id quod est. id est secundum ipsam negationem diuisionis: non inquantum exercet actum priuationis, sed inquantum habet entitatem rationem. Et sic componit multitudinem formaliter, & completiue sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnum & multa transcendentes, non est distinctio priuationis à subiecto positiua: sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita quod ipsa indiuisio vt exercet actum priuationis non componit. Et ipsamet vt cuiusdam entitatis rationem habet componit multitudinem: quæ secundum veritatem negatiuum ens formaliter est magis quàm vnũ. & quod hæc sit mens litera, nõ solum ex formali sensu patet, sed ex responsione ad quartum. vbi dicitur, quod diuisa non habent rationem multitudinis nisi vtrumq; diuisorum habeat rationem vnius. hic enim manifeste apparuit, quòd multitudo formaliter ex vnitatibus formalitas consurgit. & consequenter ex negationibus, quoniam so-

lam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶Num diuisio unitatem præcedat secundum nostra apprehensionum rationem, vel simpliciter.

IN responsione ad quartum dubium occurrit quomodo verificetur illa vera. Diuisio est prior vnitate non simpliciter, sed secũdum nostræ apprehensionis rationem. Videtur enim, quòd diuisio sit simpliciter prior vnitate: quoniam habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autem sit habet ad vnitatem vt habitus ad priuationẽ. ergo. Nec potest dici quòd diuisio non est vere habitus quo prius vnitas secundum se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligendi quia oporteret assignare falsè circumstantiæ quis est ille habitus quo prius secundum se vnitas. Nec facile esset hoc fingere. quia ille habitus secundum se aut est quid positiuum, aut negatiuum. Si ponitur ergo aliquid positiuum vtrũ ens est an rem vnitatis? qđ est impossibile. Si negatiuum ergo aliqua negatio est ante vnitatem. Et si hoc non inducitur cum inconuenienti diuisionis, quæ negatio est esse ante vnitatem. ¶Ad hoc dicitur quod labor est in æquiuoco. Ambæ siquidem propositiones sunt veræ, & q̃ diuisio est prior vnitate simpliciter, id est secundum se in esse intelligibili tamen: eo quòd diuisio negatio est, quæ ens rationis est. Et quòd diuisio est posterior vnitate simpliciter, id est secũdum esse simpliciter, quod a rẽ esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secũdum qđ tantum. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non sit prior negatione. Esse autem vnum est esse hoc: & non esse nõ hoc. vbi patet quòd in ratione vnius claditur negatio alterius extremæ cõ tradictionis. Extrema igit cõtradictionis quorum est ipsa diuisio præcedit naturaliter vnitatem. Primo enim est homo, & in eo dem priori est nõ homo in esse intelligibili. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo, & nõ est nõ homo. quod est esse vnum, id est indiuisum. Nõ enim est diuisum in se. ita vt sit homo & non homo.

¶Penes priuationem enim huiusmodi diuisionis vnumquodque est & dicitur vnum. Si vnum priuationem nomen est secundum veritatem, vt supponimus. Nullum autem inconueniens est negationem diuisionis esse prioremin negatione vnitatis. Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis. Secunda autem propositio patet ex se. Non enim oportet ad hoc quod homo sit & intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura: puta bouina, aut exempli gratia. Si enim solus homo esset, vnus nihilominus esset sicut ante mundi creationem Deus erat vnus. Et Deus in nulla erat re. Creatis autem aliis posita est diuisio Dei à non Deo in rerum natura. De qua diuisione dicit litera, quod non est prior simpliciter, vt patet ex calce responsionis, vbi dicitur. Secundo apprehendimus quod hoc ens non est illud ens, & sic apprehendimus diuisionem. Quid clarius hoc ens non est illud ens dicendo diuisionem in rerum natura expressit. Et propter eandem diuisionem dixit, quòd simplicia ex compositis diffiniuntur. Diuisionem ergo tam realem quàm positiuam posposuit vnitati formaliter. Non autem contradictoriam in esse intelligibili.

a ¶Super Quæstionis undecimæ Articulum tertium.

Titulus quærit de vnitate numerali.

¶In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. Deus est vnus. probatur

Coment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes sufficiter. Primo Deus eodem formaliter est Deus & hic: ergo est vnus. antecedens patet ex quæstione tertia: quia idem est omnino hic Deus & natura diuina. consequentia probatur. Impossibile est plurificari hunc: ergo & Deus. Secundo. Deus est vniuersaliter perfectus: ergo vnus. probatur consequentia à destructione consequentis ducendo ad oppositum antecedentis, vt clare patet in litera. Tertio. Deus omnia quæ in vniuerso sunt, per se reducit in vnum ordinem, ergo Deus est vnus.

¶Quo ad primam partem. antecedens probatur: quia diuersa non conuenisset in vnum ordinem nisi ab aliquo.

¶Quo ad secundum vero sic: Deus est perfectissimum & primum principium. ergo est per se & non per accidens principium. consequentia vero probatur dupliciter. Tum quia melius per vnum disponuntur res quàm per plura principia. Tum quia vnius nō est causa per se nisi vna per accidens autē plura.

a ¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum quartum.

TItulus clarus ex dicto.

¶In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. Deus est maxime vnus probatur. Deus est maxime ens & maxima indiuisa. ergo. antecedens probatur. quo ad primā partem: quia est ipsum esse. quo ad secundā qa omnino simplex omni diuisibilitate caret. consequentia autem probatur ex ratione vnius includentis ens & indiuisionem: omnia clara sunt in litera.

¶In responsione ad primum dubium est, quomodo priuatio suscipit magis & minus: propter diuisionem. Ipsa enim diuisio negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipit magis & minus.

¶Ad hoc respondetur breuiter qꝺ diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim rationale distat à lapide quam bone. Et propterea maior est diuisio inter hominē & lapidē: & propterea minor est vnitas generis in quo conueniunt homo & lapis, vt patet.

a ¶ Super quæstionis duodecimæ Articuli primum.

IN titulo intellectus creatus non humanus, & hoc bene nota, posse, absolute, esse per potentiam in alio, esse in se, videre per essentiam, id est intelligere qdditatiue. Ita vt cōplete fiat terminare quæstionē quid est de Deo. Cognoscere enī de aliquo quid, est videre illud per essentiam, complete autem dicto termino quid est, vt distinguitur contra incōplete: eo modo, quo scitur communia præcisata essentialia alterius incomplete scit. oportet enim scientem quid habere omnia prædicata quidditatiua vsque ad vltimam differentiam inclusiue. Et nō sumo cōplete, id est cōprehensiue, imò scire qd est, habet latitudinem quoad modum sciendi. Diuiditur enim in comprehendere & apprehendere. Et rursus apprehendere habet multos gradus vt infrà patebit. Est igit quæstio, an aliquis creatus intellectus possit scire de Deo quid est. Et si dubitas de hac expositione vide primū contra gent. ca. 5. & tertium eiusdem c. 4. & 5.

¶In corpore 4. primo ponitur causa dubitandi. secūdo recitatur opinio negatiua. tertio improbatur. quarto respōdetur quæsito.

¶Quo ad primum est vna propositio. Deus est in se maxime cognoscibilis: propter excessum tamen eius respectu alterius est alicui incognoscibilis. prima pars probatur: quia Deus est actus purus. secunda vero declaratur exemplo fōlis & vilis.

¶Aduerte hic qꝺ cū ex 1. Meta. habeatur qꝺ difficultas cognoscendi ex duobus oriri possit, scilicet ex obiecto vel potentia. & hic est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate consonū fuit vt non pertermitteretur hic q; causa dubij non est ex parte obiecti

¶SED CONTRA est quod dicit Boë. quòd inter omnia, quæ vnum dicūtur, arcem tenet vnitas diuinæ trinitatis.

¶RESPONDEO dicēdū, qꝺ cū vnū sit ens idiuisum, ad hoc qꝺ aliqd sit maxime vnū, oportet qꝺ sit maxime ens, & maxime indiuisum. Vtrūq; aūt cōpetit Deo. Est em maxime ens, inquātū est nō habens aliquod esse determinatū ꝓ aliquā naturā, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnib⁹ modis indeterminatū[c]. Est aūt maxime indiuisum, inquātū neq; diuiditur actu, neq; potēcia secundū quēcunq; modum diuisionis, cū sit omnibus modis simplex. vt supra ostēsum est[c]. Vnde manifestum est quòd Deus est maxime vnus.

AD PRIMVM ergo dicēdū, qꝺ licet priuatio secundū se nō recipiat magis & minus, tamen secundū qꝺ eius oppositū recipit magis & minus, etiam ipsa priuatiua dicuntur secundū magis & minus[c]. Secūdū igitur quod aliquid est magis diuisum vel diuisibile, vel minus, vel nullo modo, secundum hoc aliquid dicitur magis & minus, vel maxime vnum.

¶Ad secundū dicendum, qꝺ pūctus & vnitas, quæ est principium numeri, non sunt maxime entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maxime vnum. Sicut enim subiectum non est maxime vnum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶Ad tertium dicendum, qꝺ licet omne ens sit vnum per suam substātiam, non tamen se habet æqualiter substantia cuiuslibet ad causandam vnitatem: quia substantia quorundam est ex multis composita, quorundam vero nō.

QVAESTIO DVODECIMA
quomodo Deus à nobis cognoscatur in 13. articulos diuisa.

QVIA in superioribus consideranimus qualiter Deus sit secūdum seipsum, restat cōsiderandum qualiter sit in cognitione nostra, id est quomodo cognoscatur à creaturis.

¶Et circa hoc quæruntur. 13. ¶Primo vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei. ¶Secundo vtrum Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatam. ¶Tertio vtrum oculo corporeo Dei essentia possit videri. ¶Quartò, vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus, difficiēs sit videre Dei essentiā. ¶Quinto vtrum intellectus creatus ad videndā Dei essentiā indigeat aliquo lumine creato. ¶Sexto vtrū videntiū essentiā Dei vn⁹ alio pfectius videat. ¶Septimo vtrū aliqs intellect⁹ creat⁹ possit cōprehēdere Dei essentiam. ¶Octauo vtrū intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. ¶Nono vtrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. ¶Decimo vtrū simul cognoscat omnia quæ in Deo videt. ¶Vndecimo vtrū in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiā Dei videre. ¶Duodecimo vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita possumus cognoscere. ¶Terciodecimo vtrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti vita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur qꝺ nullus intellect⁹ creatus possit Deū per essentiā videre. Chrysos. enī sup Ioā. exponēs illud qd dicit Ioā. 1. Deū nemo vidit vnquā: sic dicit, ipsum quod est Deus nō solum prophetæ, sed nec angeli viderūt, nec archangeli. Quod enim creabilis est naturæ, qualiter videre poterit quod increabile est? Diony. etiam 1. ca. de di. no. loquens de Deo dicit, Neq; sensus est eius, neque phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia. ¶Præterea, Omne infinitū inquātū huiusmodi, est ignotū: sed Deus est infinitus, vt supra ostensum est[c]: ergo est secundum se ignotus. ¶Præterea, Intellectus creatus non est cognoscitivus nisi existentium. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens[c]. Sed Deus non est existens, sed supra existentia, vt dicit Dio. ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum. ¶Præterea, Cognoscentis ad cognitū oportet esse aliquam proportionem cum cognitum sit perfectio cognoscētis. Sed nulla est proportio intellectus creati ad Deum: quia in infinitum distāt. ergo intellectus creatus non potest videre essentiam Dei.

¶SED CONTRA est quod dicitur primæ Ioan. 3. videbimus eum sicuti est.

CONCLVSIO.

¶Cum esse diuinum non sit determinatum ad aliquam naturam, ac simplicissimum, maxime vnum Deum ipsum esse oportet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum vnūquodque sit cognoscibile secundum quod est in actu: Deus qui est in actu purus absque omni permixtione potentiæ, quātum in se est, maxime cognoscibilis est. Sed quod est maxime cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile non est, propter excessum intelligibilis supra intellectum. Sicut Sol, qui est maxime visibilis, videri non potest à vespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attendentes quidam posuerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiam Dei videre potest. Sed hoc inconuenienter dicitur. Cum enim vltima hominis, beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectus[c], si nunquam essentiam Dei videre potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio eius beatitudo consistet, quàm in Deo. Quod est alienum à fide. In ipso enim est vltima perfectio rationalis creaturæ: quod est ei principium essendi. Intantū enim vnumquodque perfectum est, inquantum ad suum principium attingit. similiter etiam est præter rationem. Ineset enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus cōsurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non posit ad primam causam rerum, remanebit inane desiderium naturæ [c]. Vnde simpliciter concedendum est quòd beati Dei essentiam videant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vtraque auctoritas loquitur de visione comprehensionis. Vnde præmittit Dionysius immediate ante verba proposita dicens: Omnibus ipse est vniuersaliter incomprehensibilis, & nec sensus est, &c. Et Chrysostō. parum post verba prædicta subdit, notionem hic dicit certissimam patris obiecti: sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

Cōment. ¶Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre Dei essentiam: ratio enim est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum. vt in litera dicitur: ibi, hoc igitur quidam attendentes.

Annot. ¶Aduertē hic, quòd hæc opinio iudicio meo nō est Auicennæ philosophorū: quoniam saltem prima intelligentia creata cognoscit quid est Deus, apud Auic. quoniā ipse est illius proximū principium: sed hæc opinio fuit aliquorū Christianorum, vt puta. & ideo contra eam ex his, quæ fidei sunt disputat, vt patebit.

Cōment. ¶Quo ad tertium reprobatur opinio prætacta dupliciter. Primo, si nullus intellectus creatus potest videre Deum, ergo vel nunquam suam beatitudinē obtinebit: vel beatitudo eius in alio consistet quàm in Deo. consequentia probatur: quia beatitudo hominis consistit in altissima eius operatione, quæ est intelligere. consequens autem pro prima parte est manifeste impossibile, pro secunda est alienum à fide. Et ne hoc voluntarie dici videatur, probatur. Deus est principium essendi creaturæ rationalis: ergo felicitas creaturæ rationalis consistit in cognitione ad Deum. consequētia probatur: quia vnumquodque inētium est perfectū inquātū suo conuenit principio: & est propositio sumpta ex lib. de causis.

Annot. ¶Circa probationē consequentiæ posset dubitari: quia arguit à superiori ad inferius affirmatiue, scilicet ab altissima operatione, quæ est intelligere, ad talem intellectionem. Sed facile respōdetur: quia altissimæ operationis nomine nō intelligitur ipsum genus operis, puta intelligere vt superficies literæ per se fertur sed summum illius generis, id est, intellectio altissima, &c. vade nulla intercedit fallacia. Nec obstat, quòd determinauerit genus operis. hoc enim propter hominem cui insunt alterius generis opera, puta sensibilia, fecit. Meminit autem hominis in probatione: & tamen illatio erat de intellectu creato in communi, vt ex notioribus doctrinam traderet: & eandem esse rationem quo ad hoc de intellectu creato omni innueret: imò & à minori argumentum faceret, si nanque hominis beatitudo in intellectione altissima consistit, à fortiori aliorum quoque intellectualium felicitas, altissima erit speculatio.

Annot. ¶Circa destructionem consequentis: quo ad secundam partem aduerte quòd volens autor aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidem. Attulit propositionem quam oportet expresse credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum: & consequētiam ratione deducit. & ideo optime concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Tho. referunt.

Cōment. ¶Secundo improbatur opinio sic. si intellectus creatus non potest videre Deū ergo nō potest ipsam rerū causam videre: ergo desiderium naturæ erit inane. prima cōsequentia relinquitur per se nota. secūda aūt probatur: homini inest naturale desiderium videndi causam visis effectibus, vt eius admiratio attestatur. ergo.

¶Num intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum.

CIrca hanc rationem dubium duplex occurrit. Primum est simpliciter, & ad hominem. Non enim videtur verum, quòd intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum: quoniam natura non largitur inclinationem ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signum est, quòd organa natura dedit cuilibet potentiæ, quam intus in anima posuit. Et in secundo cæli dicitur, quòd si astra haberēt vim progressiuam natura dedisset eis organa opportuna. Implicare igitur videtur, quòd natura det desiderium visionis diuinæ. Et quòd non possit dare requisita ad visionem illam, puta lumen gloriæ, &c. Apud S. Tho. quoque doctrinam vt dictum est in primo articulo huius operis homo non naturaliter sed obedientialiter ordinatur in felicitatem illam. ergo.

¶Secundum verò dubium est quia concesso toto processu non sequitur intentum: infert enim tantùm, ergo prima causa videri potest, & non, ergo Deus. Dicitur enim quòd Deus inquantum causa rerum videri desideratur, & non secundum substantiam suam in se. Et sic scitur non quid est absolute, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia. vt primum motor: & huius conditionibus, vt sic notis, quiescit desiderium, vt patet in complemento scientiarum.

¶Ad euidēciam horum sciēdum, quòd creatura rationalis potest dupliciter cōsiderari. vno modo absolute, alio modo vt ordinata est ad felicitatem. Si primo modo cōsideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem. & sic concedo quòd non naturaliter desideret visionem Dei in se absolute. Si verò secundo modo cōsideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic nouit quodlibet effectus, puta gratiæ, & gloriæ: quorum causa est Deus vt Deus est in se absolute, non vt vniuersale agens. Notis autem effectibus naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitiā causæ. Et propterea desiderio visionis diuinæ, etiam non sit naturale intellectui creato absolute, est tamen naturale vi suppositæ reuelationis talium effectuum. Et sic tam ratio hic allegata quàm reliquæ rationes ad idē collectæ, in cap. 10. tertij contra Gen. concludunt inane fore desiderium intellectualis naturæ creatæ. si Deum videre non posset. Non oportuit autem expēmi, quòd de creatura intellectuali non absolute, sed vt ordinata ad felicitatem esset sermo. Quia commune est cuilibet scientiæ, quòd semper intelligantur termini formaliter, vt subsunt illi scientiæ, vt patet de qualitate in physicis. Constat autem ex secundo contra Gen. cap. 4. quòd creaturæ non sunt de considerationē theologica, nisi vt ordinantur, gubernantur, prædestinantur à Deo in Deum vt suprēmum omniū finem:

a ¶Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.

IN titulo aduertē, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. quæritur enim indefinite. An ad visionem diuinam concurrat aliqua similitudo quomodocunque concurrat: sed quærendi occasio est, quia dubitatur, An Deus possit videri per aliquam similitudinem ex parte rei visæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporali visui coloratum.

¶In corpore tria. Primo naturam visionis quo ad hoc quod est requiritur similitudinem declarat. Secundo respondet quæsito, illi manifestum est autem. Tertio epilogat ex prædictis quæ dam manifestans.

¶Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quartum opportunum infertur.

¶Primum est numerus requisitorum ad visionem: & dicitur, quòd sunt duo, scilicet virtus visiua, & visio rei visæ cum videntē. Et probatur. visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in videnti. ergo.

¶Secundum est modus vtriusque: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ & per similitudinem eius. & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque enim modus expressus est: quamuis alter negatur à corporalibus, quasi per hoc innueret in spiritualibus non impossibile fore.

¶Tertium est modus similitudinis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet ex parte rei visæ: & ex parte virtutis visiuæ: declaratur que secundum membrum ex vi illius conditionalis veræ: si virtus visiua habet esse à re, visa virtus visiua non solum esset ipsa, sed similitudo rei visæ, vt patet quia effectus est similis causæ. Ex his autem habes quartū, scilicet quod visio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei visæ. secūdo per essentiam virtutis visiuæ. tertio per similitudinem mediam repræsentantem rem visam visiuæ virtuti: vt enim patet ex dictis tor

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo sic contingit visionem rei visæ cum videntur variari. Verum vt litteræ consonant signis, nomine essentiæ virtutis visiuæ, non intelligas tantum ipsam vim visiuam, sed quicquid se tenet ex parte eius, scilicet quodcunque confortatiuum, aut eleuatiuum, &c. ipsius vis visiuæ: siue illud sit lumen gratiæ, vel gloriæ. Totum enim hoc alio vocabulo dicitur similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quæ subiunguntur in littera.

¶Quo ad secundum duo conclusiones responsiuæ quæsito ponuntur. Prima affirmatiua. Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuæ. Secunda negatiua. Ad videndum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinē mediam ex parte rei visæ. Prima conclusio probatur. Deus est amor intellectus creati potentia ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essentiæ diuinæ: ergo ad visionem Dei, &c. antecedens patet cum prima cōsequentia: aquæ nihilominus confirmatur per locum à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia, consequens quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autem conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus nō videtur per aliquam creatam similitudinem. Antecedēs probatur auctoritate Dionysij, & declaratur exēplo corporeæ similitudinis. cōsequentia verò patet per locum à minori. Secundo, nulla res creata est finum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens supponitur, consequentia probatur: quia Deus est suum esse. Tertio sic. omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus. vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶Num species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.

CONtra has rationes quatuor Aureolus apud Capreolum in quarto di. 49. q. 1. multipliciter arguit: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatæ rationes peccant nō distinguendo, sed idem iudicio faciendo de specie in essendo: & in repræsentando: cū tamen constet valde magnam differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habent esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & suprema ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. hæc enim iuxta ei obiectiue, illa formaliter nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶Ad euidentiam horum sciēdum, quòd indistinctio inter per se & per accidens errandi occasionem præbet, species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantiæ, vel accidentiæ: sed hoc accidit eis, verum per se exigit talis species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum signi: quoniam quodlibet potest significare quodcunque, sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, vt primo de anima dicitur, conuenerunt in hoc quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem non solum secundum genus: sed speciem specialissimam formaliter, vel eminenter. Numquam enim anima nostra domū quidditatiue nouit, nisi apud se speciem domus, quæ sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quòd quid est ipsius rei, nō secundum modum essendi naturalem rei visæ, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentali: vt de se patet. Et exigit quòd sit nobilior, aut saltem æque nobilis quàm sit nobilitas modi essendi rei visæ, vt inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens vt sic habet nobiliorem essendi modum cognitum in scipsiovt cognitionē terminat. Ex his autem ad rationem litteræ descendendo dicitur, quòd speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur quum consideratur quòd per accidens est in essendo. Per se verò, quum consideratur quòd est magis vel minus de artensiata aut eleuata: qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu speciērum phantasiæ: & has respectu speciērum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum nullitas prima ratio, vt patet in exmplo litteræ. Deus enim adeò eleuatæ est naturæ, vt omnis quouis modo dearticulata species qualem oportet creatam quamcūq; esse, inferioris sit ordinis per se, inquantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd

luessendo vel in repræsentando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se vt sic, nihil refert dicere in essendo, & in repræsentando: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quòd quid est vel visa, & consequenter eiusdem ordinis cum re. Et secundum modum essendi per accidens se habere ad substantiale, aut accidentale esse, cum in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quòd sit similis quidditatiuæ rei superioris ordinis. Et nota, quòd non dicitur quòd species inferior non possit visionem facere superioris, quoniā angelus inferior videt forte superiorem naturaliter, sed dicimus, q̄ species inferioris ordinis hoc non potest. Constat enim Deum non solum superiorem omni creato intellectu, sed ordinis altioris esse, etiā apud philosophos, vt patet in 12. Metaphys. comment. 44. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quòd quemadmodum species domus in mente oportet quòd sit forma domus, ita species Dei, cuius forma est ipsum esse, oportet quod sit ipsum esse: & super hoc fundetur similitudo ad Deum. Nec volt ista ratio, quòd species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus. Sed quòd sit ipsum esse in alio modo essendi. Aliquin similis non esset species quidditati diuinæ, sed repugnat aliquid esse secundum rem ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quoties modo reali ponatur res esse, semper est ens per participationem illo modo essendi. ergo.

Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nanque Dei quidditatiuam oportet esse non hoc vel illud, sed infinitum ens, aut secundum esse naturale, aut secundum aliquid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adæquata qualem cognitio exigit non haberur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari vnum aliquod simile adæquatæ infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quòd distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modum similitudinis non est distinctio, nisi diuersarum conditionum essendi. Et propterea quòd vniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentando per modum similitudinis. Et propterea diuinus S. Thomas ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est: puerile siquidem putauit quæ de esse creato liquido negando probauerat, ad talem & talem essendi conditionem creatam adaptare. Sed alij decepti sunt, vt dictum est, propter non distinguere inter, per se & per accidens.

¶Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ. & quòd nulla est similitudo ex parte Dei, scilicet repræsentatiua. Confirmatūrque primum auctoritate scripturæ.

¶Aduerte, quòd licet superficietenus consideranti appareat, quòd similitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei visionem inquantum similitudo est: quoniam non ponitur ve assimiletur sed ve confortet eleuetque intellectus. Interius tamen perscrutanti apparebit, quòd per se requiritur inquantum similitudo non vt repræsentandi actum habeat, sed constituendi in esse simili ipsi Deo quasi ciusdem rationis. Oportet enim videtem Deum, esse Deum quodammodo diuinæque naturæ consortem. Constituitur autem intellectus creatus in esse diuino est ipsum gloriæ lumen: & propterea meritò similitudo hæc sanctis exaltatur atque repetitur.

¶Aduerte hic, quòd hinc habetur, quod beati non possunt formare verbum de Deo clare viso vt sic, quamuis possint formare verbum de his, quæ in Deo videntur. Cum enim verbum sit similitudo expressa, & clarius præsentās rem conspectam, quàm species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam creatam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ, multò magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnem aliam speciem. Videbit ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non videremus vt in litera dicitur.

¶In responsione ad tertiū. Aduerte q̄ hic ponitur essentia diuina cōstituens intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. Hoc autem qualiter possibile sit, dupliciter exponi potest. Primo secundū communem cursum indicantiū de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc viam dicitur quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo vt est forma inhærens, secundo vt gerit vicem intelligibilis. Et q̄ primi per accidens cōcurrit ad intelligere, secundū verò per se. Quoniam ex hoc habet comprincipiare intellectionē. Et propterea si inueniretur obiectū per se ipsum potens comprincipiare intellectionē cum tali intellectu, ipsum per seipsum diceretur

vniri intellectui & facere ipsum in actu. absque hoc quòd dicat esse formaliter ipsi intellectui. Et quamuis hanc viam quandoque sectatus docuerim, & forte scripserim, etenim tamen mentis oculis vilem nimis aspicere videor naturam cognoscitiuam, si de ea quasi de naturalibus agētibus iudicaturi. Si anima enim supra naturam est, vt vegetatiua, quæ est infima, certatur, dum ad omnes positionis differētias simul moueat, quanto magis intellectus. Dicendū est ergo: quòd quamuis intellectus & species intelligibilis, se habeant quasi duo partialia agentia: quorum alterū subtantiam, alterum speciem intellectionī præbet: hoc tamen proportio nō est prima, sed ante ipsam est, quòd se habens sicut materia & forma, & hoc per se loquendo. Et propterea quamuis secunda proportio ex dictis salueture, non tamen prima, præsertim quòd ex intellectu & specie fit magis vnum, quàm ex materia & forma, vt patet in 12. Metaphys. comment. 44. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quòd quemadmodum species domus in mente oportet quòd sit forma domus, ita species Dei, cuius forma est ipsum esse, oportet quod sit ipsum esse: & super hoc fundetur similitudo ad Deum. Nec volt ista ratio, quòd species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus. Sed quòd sit ipsum esse in alio modo essendi. Aliquin similis non esset species quidditati diuinæ, sed repugnat aliquid esse secundum rem ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quoties modo reali ponatur res esse, semper est ens per participationem illo modo essendi. ergo.

Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nanque Dei quidditatiuam oportet esse non hoc vel illud, sed infinitum ens, aut secundum esse naturale, aut secundum aliquid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adæquata qualem cognitio exigit non haberur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari vnum aliquod simile adæquatæ infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quòd distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modum similitudinis non est distinctio, nisi diuersarum conditionum essendi. Et propterea quòd vniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentando per modum similitudinis. Et propterea diuinus S. Thomas ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est: puerile siquidem putauit quæ de esse creato liquido negando probauerat, ad talem & talem essendi conditionem creatam adaptare. Sed alij decepti sunt, vt dictum est, propter non distinguere inter, per se & per accidens.

¶Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ. & quòd nulla est similitudo ex parte Dei, scilicet repræsentatiua. Confirmatūrque primum auctoritate scripturæ.

¶Aduerte, quòd licet superficietenus consideranti appareat, quòd similitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei visionem inquantum similitudo est: quoniam non ponitur ve assimiletur sed ve confortet eleuetque intellectus. Interius tamen perscrutanti apparebit, quòd per se requiritur inquantum similitudo non vt repræsentandi actum habeat, sed constituendi in esse simili ipsi Deo quasi ciusdem rationis. Oportet enim videtem Deum, esse Deum quodammodo diuinæque naturæ consortem. Constituitur autem intellectus creatus in esse diuino est ipsum gloriæ lumen: & propterea meritò similitudo hæc sanctis exaltatur atque repetitur.

¶Aduerte hic, quòd hinc habetur, quod beati non possunt formare verbum de Deo clare viso vt sic, quamuis possint formare verbum de his, quæ in Deo videntur. Cum enim verbum sit similitudo expressa, & clarius præsentās rem conspectam, quàm species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam creatam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ, multò magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnem aliam speciem. Videbit ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non videremus vt in litera dicitur.

¶In responsione ad tertiū. Aduerte q̄ hic ponitur essentia diuina cōstituens intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis, Hoc autem qualiter possibile sit, dupliciter exponi potest. Primo secundū communem cursum indicantiū de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc viam dicitur quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo vt est forma inhærens, secundo vt gerit vicem intelligibilis. Et q̄ primi per accidens cōcurrit ad intelligere, secundū verò per se. Quoniam ex hoc habet comprincipiare intellectionē. Et propterea si inueniretur obiectū per se ipsum potens comprincipiare intellectionē cum tali intellectu, ipsum per seipsum diceretur

tam Dei essentia videri potest, quæ ipsam diuinam essentiam repræsentet vt in se est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ autoritas illa loquitur de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd Augustin. ibi loquitur de cognitione Dei, quæ habetur in via.

¶Ad tertium dicendum, quod diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, vniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum: & faciunt ipsum in actu, ita diuina essentia vniturintellectui creato vt intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum essentia Dei videri possit oculo corporalibus.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd essentia Dei videri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob 19. In carne mea videbo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.

¶Præterea, Augustin. dicit vlt. de ciui. Dei. ca. 29. Vis itaq; præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non vt acutius videant, quam quidem perhibentur videre serpentes vel aquilæ. Quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeāt, nihil aliud possiunt videre quam corpora: sed vt videant & incorporalia. Quicunque autem potest videre incorporalia, potest eleuari ad videndum Deum: ergo oculus glorificatus potest videre Deum.

¶Præterea, Deus potest videri ab homine visione imaginaria. Dicitur enim Isa. 6. Vidi dominum sedentem super sol. &c. Sed visio imaginaria à sensu originem habet: phantasia enim est motus factus à sensu secundū actū, vt dicitur in tertio de anima: ergo Deus sensibili visione videri potest.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustin. in libro de videdo Deum ad Paulinam. Deum nemo vidit vnquā: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorum vita sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum sit omnino incorporeus, nullo exteriori, vel interiori sensu per se cognosci potest.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd impossibile est Deum videri sensu visus, vel quocunque alio sensu, aut potētia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, vt infra dicetur c. Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt supra ostensum est c. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd cum dicitur, In carne mea videbo Deum saluatorem meū. nō intelligitur quòd oculo carnis sit Deū visurus, sed quòd in carne existens post resurrectionē videbit sit Deū. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus videt te: intelligit de oculo mētis: sicut Eph. 1. dicit Apostolus: Det vobis spiritum sapiētiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri.

¶Ad secundum dicendum, quòd Augustin. loquitur inquiēdo in verbis illis, & sub conditione. Quod patet ex hoc quod præmittitur. Iongeitaq; potētiæ alterius erit, scilicet oculo glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura. Sed postmodum hoc determinat dicēs: Valde credibile est sic nos visuros mūdana tunc corpora cæli noui & terræ nouæ, vt Deū vbiq; præsentem: & vniuersa etiam corporalia gubernantē clarissima pei spicuitate videamus, non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed sicut homines, inter quos viuentes motūsque vitales exercentes viuimus: mox vt aspicimus non credimus videre: sed videmus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros: sicut nunc oculi nostri vident alicuius viram. Vita autē non videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidēs. Quod quidem à sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia virtute cognoscitiua. Quòd autem statim visis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus innoratus.

¶Ad tertium dicēdum, quòd in visione imaginaria non videtur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans Deum secundum aliquē modum similitudinis, prout in scripturis diuinis diuina per res sensibiles metaphorice describuntur.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit. Dicit enim Dionys. 4. ca. de diui. no. quòd angelus est speculum pu-

in actu in genere intelligibili, est ipsum facere formaliter: intentionem esse actu vltimo ipsum Deum intelligibiliter, sublatis omnibus, quæ imperfectionis sunt. Hoc autem sufficienter sit subintentia ipsa diuina concurrente ad visionem beatam immediate vt obiectum: & primò, sine visionis formale. Dixi autem sublatis imperfectionibus: quia visio beata non est actus & esse substantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis esset, si ame esset species intelligibilis creata si poneretur.

a ¶Super quæstionis duodecimæ Articuli tertium. 14

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio negatiue responsiua quæsito. Impossibile est Deum videri sensu visus, & quacunque alia vi sensitiuæ partis. probatur. Potentia sensitiua est actus corporis: ergo est commensurata corpori, ergo non se extendit vltra corporalia. ergo non ad Deum. Antecedens patet consequentia prima probatur: quæ actus proportionantur ei cuius est actus. Secunda patet ex secundo: quia Deus est omnino incorporeus, vt multa plana sunt.

a ¶Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.

TItulus nihil est obscurorum adnectendus quod iv per sua naturalia deneget eandem sufficientem.

¶In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito negatiue. Impossibile est quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam Dei videbat. Probatur vnica ratione sic. Cognitio sic secundū quòd cognitum est in cognoscente: ergo secundum modum cognoscentis. ergo secundum modum naturæ ipsius cognoscentis. ergo si modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modum naturæ cognoscentis, cognitio illius rei est supra naturam illius cognoscentis. ergo cognoscere ipsum esse subsistens est supra facultatem naturalem cuiuscunque intellectus creati, scilicet intellectui cuiuscunque creato. ergo non potest Deum per essentiam videre, nisi per gratiam. Prima consequentia probatur: quia cognitum est in cognoscente

Universidad de Deusto
Biblioteca

scientia & humana ad vnum modum essendi pertinent, scilicet ad esse formam, quod quid erat esse, & perfectionem corporis physici, vt in secundo de anima probatur. Tum quia ex his optime habetur quòd modus essendi naturæ cognitæ, nunquam excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intentum. Secundo aduerte, quòd ex hoc vniuersalibus & intellectu humano, subsistentiis immaterialibus & intellectibus separatis optime inferitur, quod modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis: & est signum, quòd ille excellus est causa nó cognitionis vt in probatione consequentiæ à priori est assumptum. & sic optime infertur: ergo cognitio ipsius esse per se subsistentis soli intellectui diuino est connaturalis, ac per hoc supra exteros est.

¶ Num ex eo quòd cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis, sequatur æquari cognitum rei cognitæ, vel excedere, & quantum ad hoc sit prima ratio.

35 CIrca tertiam consequentiam dubium occurrit. Scotus siquidé in quarto dist. 49. q. 11. & in primo dist. 3. q. 1. & in quolibet. q. 14. articu. 2. eam impugnat. ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolib. arguit eam quo ad intellectú nostrú respectu sui naturalis obiectis: in quarto autē respectu essentiæ diuinæ, & intellectus creati.

¶Arguit ergo sic primo. conditionalis illa non sequitur ex præmissis. ergo. antecedens probatur: quia ex hoc quod cognitum est in cognoscente secundum modum naturæ cognoscentis, nihil aliud habetur, nisi quòd cognitio est perfectio proportionata cognoscenti: & similiter obiectum cognitionis. Ex hoc autem non sequitur æqualitas intenta, scilicet q. cognoscentis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et confirmatur. Ex proportione inter obiectum & potentiam sequitur magis dissimilitudo & inæqualitas, sicut inter motiuum & mobile, & materiam & formam. Talis siquidem est proportio inter potentiam & obiectum. vnde oculus videt & cælum & terram: & tamen non habet modú essendi similem cælo & terræ, quum illud sit incorruptibile, & magis ad proposítum: idea lapidis non est similis lapidi in modo essendi.

¶Secundo, quia si illa conditionalis esset vera: sequeretur q. angelus inferior non cognosceret superiorés: quia modus essendi superioris excedit modú inferioris.

¶Tertio, quia ex illa sequitur q. intellectus creatus etiam illustratus lumine gloriæ, non posset videre Deum. probatur sequela: quia modus essendi Dei excedit modum essendi cuiusc huius scilicet intellectus illustrati & habituati, &c.

¶Quarto, specialiter arguit contra eam vt applicatur ad intellectú nostrú & obiectum in litera assignatis: quia si ista cõditionalis est vera ex natura potentiæ cognoscitiuæ, sequitur q. beati nunquam videbunt Deú. probatur sequela: quia nulla potentia potest elcuari supra suum obiectú adæquatú, vtius enim non potest elcuari ad videndum phantasma, nec aliquis habitus aut vis superaddita potest eleuare potentiam supra sub obiectum, sed infra obiecti latitudinem: quoniam potentia prius respicit obiectum ex se quàm habitus aut vis superadditus, vt patet.

¶Vltimo addit, quòd arguis litera ex propositionibus non syllogisticis.

¶Ad cuiuslibet horú scito, quod in q. 14. latius dicetur: radicaliter intrinsecum cognitionis esse ex eo quòd natura aliqua est non solú ipsa, sed alia. Et quoniam esse alia non contingit vno eodem modo, diuersi ordines cognoscentium surgit ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solum ipsæ, sed alia. Et proprera secundum diuersum ordinē ipsarum naturarum cognoscitiuarum oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscens est cognitum. Et ex hoc manifeste infertur, quòd esse cognitum modificatur secundum modum naturę cognoscentis, & non econuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturalitèr cognoscens est cognitum: idcirco oportet quòd mentura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura, verbi gratia, anima humana est substantia vltima inter intellectuales. Ac per hoc naturaliter sortitur quòd sint infimo modo intellectiua, quæ cognoscenda sint. Et hinc surgit, quòd ipsam oportet esse cognitam deuenitate, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, q. ipsam oportet habere cognita à phantasmatibus & consequenter q. capacitas eius naturalis non extendat se ad hoc quòd sit illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia elcuatioris est essentiæ, vtpote à materiam nullo modo requirentis ad sui modi essendi perfectionem, & ipsa est alia excellentiori modo quàm anima nostra: vnde est hæc materialia & inferiora eminenter, superiora autem participative. Et hæc est radix rationis factæ in litera: quæ fundatur supra hoc quòd cognitum est in cognoscente secundum modum naturæ cognoscentis: & quòd cognitio sit secúdum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declarata radice patet, quòd ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis quàm sit natura cognita, quòd non poterit ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, eo quòd non est illud nisi modo proprio sibi: quod est non esse illud nisi diminute quadam participatione: quę ad visionem nõ sufficit. Ex hac eadem quoq; radice omnia obiecta facile soluuntur, termini literæ prius notabiles. Est liquidem hic sermo non de cognitione vniuersaliter, sed de visione, id est, cognitione complete quidditatiua. Rursusque sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundum speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur poterunt non sint obiecta adæquata extensiue, sed sunt obiecta adæquata intensiue naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiue penetrare, sed infra. ¶ Vide ad primum obiectionem dicitur, quòd optime illa conditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, vt expositum est. Et hoc enim quòd cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscenti, manifeste sequitur, quòd natura cognoscens nó potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitú ab ea quidditatiue. Talis nanq; cognitio inferiores vires excedit. Nec est verum quod Scotus imponit litteræ, scilicet q. velit æqualitatē seu similitudinē inter cognitú & naturam cognoscitiuam secundú se. Hoc enim nec sonnauimus, sed litera hic docuit quòd tanta cognitionis & naturam cognoscitiuam secundum se exigitur nó excessus ex parte cognití, & vt dictum est: hæc nó excellit in modo essendi generico & cognito quidditatiue ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad opposita respondere. Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere & plusquá genere & tamen omnia quidditatiue nouit. Quod autē de oculo respectu cæli asseritur, puerile est quoniam cælum vt visibile non habet aliquam essendi modum quàm mixtum. virtuq; enim est singularis & sentereiæ &c. Corruptibile autē & incorruptibile sunt differentiæ accidentales visibilis vt sic quæcunq; modú & exteræ substantiales differentiæ accidunt visibili, cum substātia sit per accidens visibilis. vnde visus nó videt aliquod visibile excedens ipsum in modo essendi: quod est intentum litteræ.

¶ Ad secundam verò obiectionē negatur sequela: quia Angeli nó differunt inter se in modo essendi generico, sed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc q. sunt formæ non in materia omnino.

¶ Ad tertia similiter negatur sequela: quoniā ex excessu obiecti supra modum cognoscētis nó assignat in litera pro causa visionis obiecti quomodocunq; sed ex propriis viribus cognoscentis. Argumentum autem supponit esse causam nó visionis absolute, & ideo peccat secundú non causam, vt causam.

¶ Ad quartam negatur quoque sequela: quoniam vt iam patet de obiecto non quocunque sed quidditatiue cognoscibili naturaliter est sermo. Concedo autem quòd intellectus ex natura sua non potest quidditatiue cognoscere altius quid quàm sit natura animæ nostræ, cum quo tamē stat quòd possit per gratiam eleuari ad quidditatiue cognoscendum etiam Deum, non enim conuenit potentiam eleuari ad cognoscendum aliquid quidditatiue, quod est extra obiectum quidditatiue cognoscibile à se naturaliter. Sed obiectio procedit ac si obiectum hoc assignatum esset obiectum adæquatum extensiue, vt sonus respectu auditus. & ideo peccat. Iara enim dictum est, quòd hic est sermo de obiecto adæquato intensiue ex natura potentiæ secundum proprias vires: & non de obiecto adæquato extensiue, extra quod nullus habitus addūcere quomodolibet potest potentiam. Propositiones autem, ex quibus litera procedit, essi nõ sunt syllogisticæ formaliter, sunt tamen virtualiter, vt superius eas ordinauimus valde facile, absque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

ARTICVLVS V.

59 *a* *¶ Virum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.*

3. contra. ea. 51. 52. & 55. Et opus. 3. c. 105. & 4. distinc. 49. q. 2. articul. 7. Et veri. q. 3. art. 3. 24.

ADQVINTVM sic procedit. Videtur quòd intellectus creatus ad videndum essentiam Dei aliquo lumine creato non indigeat. Illud enim quòd est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine nó indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo non videtur per aliquod lumen creatū.

¶ Præterea, Cum Deus videtur per medium, non videtur per suam essentiā. Sed cum videtur per aliquod lumen creatum, videtur per medium. Ergo nõ videtur per suā essentiam.

¶ Præterea, Illud, quod est creatū, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia videtur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo lumine ad videndum Deum. Quod est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad videndum Dei essentiam lumen superadditum requirat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

CONCLVSIO.

¶ Cum essentia diuina naturam cuiusque creati intellectus excedat, indiget creatus intellectus ad eam intuendum aliquo creato lumine.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quòd disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturam c. Sicut, si aër debeat accipere formam ignis, oportet quòd disponatur aliqua dispositione ad talem formam. Cum autem aliquis intellectus creatus videt Deum per essentiā, ipsa essentia Dei sit forma intelligibilis intellectus. Vnde oportet, quod aliqua dispositio supernaturalis ei superaddatur ad hoc quòd eleuetur in tāram sublimitatem. Cum igitur virtus naturalis intellectus creati nó sufficiat ad Dei essentiā videndam, vt ostensum est d, oportet q. ex diuina gratia superaccrescat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentú virtutis intellectiuę illuminationem intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur lumen, vel lux. Et istud est lumen, de quo dicitur Apoc. 21. quòd claritas Dei illuminabit eā, scilicet societatem beatorum Deum videntium. Et secundum hoc lumen, efficiuntur deiformes, id est Deo similes: secundum illud primæ Ioan. 3. Cum apparuerit similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ AD PRIMVM ergo dicē dum, quòd lumen creatum, est necessarium ad videndum Dei essentiam, non quòd per hoc lumen Dei essentia intelligibilis fiat, quæ secundum se intelligibilis est, sed ad hoc quòd intellectus fiat potens ad intelligēdum per modum, quo potentia fit potentior ad operandum per habitum. Sicut etiam & lumen corporale necessarium est in visu exteriori inquantum facit medium transparens in actu, vt possit moueri à colore.

¶ Ad secūdum dicendum, q. lumen istud non enim sunt duo termini generationis forma & eius esse: sed vnus eodem quippe

aduentus ad esse illa. quæ est vera via ad terminū. videmus esse in naturalibus quòd est eadem ratio vt materia disponat pro forma substantiali terminanda generationem & pro accidentalibus preuiis ad illam, vt patet de aqua, igne & calore & propter hoc non requitur processus in infinitum, sed est status in forma, quæ se habet vt dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionē, sicut formæ oportet esse dispositionē. Ad secundum autem dicitur per interceptionem essentia namque diuina est vera forma intelligibilis, & nō naturalitas & ideo nō oportet quòd det formaliter esse, sed q. det formaliter intelligere & specie nanq; intelligibile in actu perfecto effectu ipsum intelligere. Nec solū essentia diuina est vere forma in esse intelligibilis, sed intellectus creati videtis ipsam, sed etiam est forma vt virtutis generationis terminus. Nō enim est vt forma intelligibilis in habitu, sed in actu, nō quia intelligere non ponit in numerum: sicut nec esse ponit in numerum cum forma cuius est. Non sed vnus eodem quippe curtis proportionaliter curret esse intelligibile.

¶ Circa probationē secūdæ cōsequentiæ arguit, q. litera simul duo faciendō & cōsequēter, q. essentia diuina esse forma intellectiua & videre Deū idē sint. Ad q. hoc dispositio eleuati ad diuinā essentiā est id qd eleuat ad videndū. Et cōsequenter, cū intellectus creatus sit insufficiēs ex se, ita dispositio est ipsa eleuatio. Et extrinseco virtutis intellectiuæ reddēs ipsum sufficiente ad videndū. Aliud quodāmodo iamit medii pro quāto augmentū hoc ad duo pōni insinuauit & ad disponendum intellectum pro tam excelsa forma intelligibilis: & ad vires præbendum eidem, vt posset esse actum visionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficientia intellectus ad videndum, & augmento virtutis intellectiuæ fit mentio.

¶ Circa terminos consequentis nota primo ly augmentum ex 3. contra gen. 55. quòd dupliciter potest virtus agentis augeri. Vno modo per simplicem intēsionem, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo per alterius formæ appositionē, sicut virtus aeris auget ur per superadditum lumē. In proposito est simile de augmento secundo modo, & non primo. Quoniam primo augmentatio nō dat nisi operationē eiusdem rationis, perfectiorem tamen: secunda autem eleuat ad operationem alterius speciei & generis & ordinis quandoque, vt patet. Secundo ly gratuitum. Cum enim quæstio sit de intellectu iam creato quàm creabili, oportet si augmento opus sit, augmentum ipsum esse supra naturam omnis intellectus tam creati quam creabilis. Ac per hoc extra totum ordinem connaturalium, & consequenter quòd si de ordine generationum non ex modo contingendi tātum, vt vita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, vt charitas.

¶ Num creatus intellectus ad diuinā essentiā videndā egeat lumine gloriæ.

Contra hanc conclusionem multi arguunt. In primis Sco. in 3. dist. 14. q. 1. & in 4. dist. 49. q. 11. arguit quadruplicīter. Primo, obiectum ex se lux intelligibilis, sufficienter potens mouere intellectum ad sui visionem non eget lumine eo agente sibi ad euadendam visionem. Deus est huiusmodi. ergo. Secundo, si lumen gloriæ ponitur vt forma, quia intellectus fiat & sit sufficiens ad videndum Deum, ergo per aliquam aliam creatam possibile esset naturaliter videre Deum probatur sequela: quia ficut per hoc quod intellectus illuminatus naturaliter videt ita beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter videt Deum. Item enim gloriæ sicut quælibet perfectio ponit in intellectu, perficit intellectū naturaliter, quare supernaturaliter ponatur. Tertio, quia quicquid potest Deus mediante causa effectiua, secunda potest sine illa. Sed lumen gloriæ ponitur vt effectus visionem. ergo. Quarto, quia magis videtur necessarium ponere speciem intelligibilē Dei quam lumen gloriæ. sed illa non ponitur. ergo. probatur antecedens: quia illa esset propter perfectionem intellectus, vt memoria est. sed intellectui autem perfecto in actu secundo, ad quod sufficit obiectum præsens in seipso, vt ex dictis patet.

¶ Duradus deinde dupliciter arguit. Primo lumē gloriæ ponitur propter excellentiā obiecti super intellectū creatū. vt patet in litera huius articuli. ergo frustra. probatur cōsequentia: quia obiectū in infinitū excedit. non solū intellectū creatū secundū se. sed etiā cum tali lumine. Et cōsequēter lumē tale nō reddit intellectū de improportionato proportionatum. Secūdo, quia quicunq; sit, frater Thomas in 4. dist. 49. tenet quòd visio Dei potest cōmunicari huiusmodi in folia dispositionib. vtæ. ergo nō exigitur lumē gloriæ, qđ est propria dispositio partis. Multa alia recitātur apud Capreolū. dist. 49. q. 4. argumēta quæ cōsulto omitto. aut enim supponunt intellectū pure passiue concurrere ad visionem Dei: aut quia ex

Comen.

a *¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum quintum.*

INtuitiuo intellectus creatus actu vel potentia indigeat, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionem Dei.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam. probatur. Intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinam pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantam sublimitatem. ergo augmento gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato. antecedens patet ex artic. secundo. consequentia prima probatur ex illa maxima, omne quod eleuatur ad aliquid excedēs suam naturam oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturam. declaratūrque in natura aëris & ignis. secunda autem consequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati nō sufficit ad videndam Dei essentiam. tertia vero probatur: quia augmentatio intellectiuæ vis illuminatio vocatur, quod declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dicitur lumen vel lux. Et confirmatur autoritate Apocalypsis 21. Demum ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur quòd est facere Deiformes: probaturque autoritate primæ Ioan.3. Et sic declaratum est an est, & quid est ipsius luminis.

Annota. ¶ Circa illam maximā, nota quòd aliquid esse supra naturam alicuius contingit dupliciter. Vno modo dignitate, quòd scilicet est supra gradum essentialē naturæ alterius: vt ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia scilicet est supra posse alterius vt lumen respectu aëris: quamuis aër sit subiectiuus, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secundo modo. Et propterea supernaturale simpliciter. si primo modo sumitur. Deus tantum est. secundo autem modo charitas, gratia, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiue quàm passiue. actiue quidem quia possunt *in* effectus quos non potest natura aliqua. Passiue vero: quia non possunt fieri aut pullulare à quacunque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

Quæstio. *¶ Num, & quomodo omne, quod eleuatur ad aliquid suam naturam excedens, egeat dispositione excedente suam naturam.*

CIrca primæ consequentiæ probationem dubium est. Primo, quia si illa maxima est vera, sequitur processus in infinitum in dispositionibus & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quædam forma. ergo oportet ipsam antecedi ab alia dispositione supernaturali & iterum illam ab alia eadē ratione: proprio est verissima de forma, quæ est vt terminus generationis nō autē de illa, quæ est vt via ad terminū. videmus esse in naturalibus quòd est eadem ratio vt materia disponat pro forma substantiali terminanda generationem & pro accidentalibus preuiis ad illam, vt patet de aqua, igne & calore & propter hoc non requitur processus in infinitum, sed est status in forma, quæ se habet vt dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionē, sicut formæ oportet esse dispositionē. Ad secundum autem dicitur per interceptionem essentia namque diuina est vera forma intelligibilis, & nō naturalitas & ideo nō oportet quòd det formaliter esse, sed q. det formaliter intelligere & specie nanq; intelligibile in actu perfecto effectu ipsum intelligere. Nec solū essentia diuina est vere forma in esse intelligibilis, sed intellectus creati videtis ipsam, sed etiam est forma vt virtutis generationis terminus. Nō enim est vt forma intelligibilis in habitu, sed in actu, nō quia intelligere non ponit in numerum: sicut nec esse ponit in numerum cum forma cuius est. Non sed vnus eodem quippe curtis proportionaliter curret esse intelligibile.

¶ Circa probationē secūdæ cōsequentiæ arguit, q. litera simul duo faciendō & cōsequēter, q. essentia diuina esse forma intellectiua & videre Deū idē sint. Ad q. hoc dispositio eleuati ad diuinā essentiā est id qd eleuat ad videndū. Et cōsequenter, cū intellectus creatus sit insufficiēs ex se, ita dispositio est ipsa eleuatio. Et extrinseco virtutis intellectiuæ reddēs ipsum sufficiente ad videndū. Aliud quodāmodo iamit medii pro quāto augmentū hoc ad duo pōni insinuauit & ad disponendum intellectum pro tam excelsa forma intelligibilis: & ad vires præbendum eidem, vt posset esse actum visionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficientia intellectus ad videndum, & augmento virtutis intellectiuæ fit mentio.

Annota. ¶ Circa terminos consequentis nota primo ly augmentum ex 3. contra gen. 55. quòd dupliciter potest virtus agentis augeri. Vno modo per simplicem intēsionem, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo per alterius formæ appositionē, sicut virtus aeris auget ur per superadditum lumē. In proposito est simile de augmento secundo modo, & non primo. Quoniam primo augmentatio nō dat nisi operationē eiusdem rationis, perfectiorem tamen: secunda autem eleuat ad operationem alterius speciei & generis & ordinis quandoque, vt patet. Secundo ly gratuitum. Cum enim quæstio sit de intellectu iam creato quàm creabili, oportet si augmento opus est, augmentum ipsum esse supra naturam omnis intellectus tam creati quam creabilis. Ac per hoc extra totum ordinem connaturalium, & consequenter quòd si de ordine generationum non ex modo contingendi tātum, vt vita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, vt charitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis facilè colligitur: vel à suis auctoribus scitura sunt. ¶ Ad primum Scoti breuiter potest concedi totum: & dici quòd indigentia non est ex parte Dei seu obiecti: sed ex parte intellectus creati. vnde consideratis veritatibus negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic est secundum illud: sententiam tenet: sed linguam eo libentius simpliciter quidem nullum inconueniens est concedere, quòd per aliquam formam creatam non tamen vt speciem intelligibilem creatus intellectus naturaliter videt Deum. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principium proprij actus. Habes enim charitatem vt fit, naturaliter diligit Deū meritorie &c. Non enim minus charitas inclinat ad actum propriū quàm cæteri habitus: signum autem naturalitatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus: siue naturales, siue supernaturales. Veruntamen ne erradi occasio sumatur, distinguēdum est, quòd videre Deū naturaliter per aliquam formam creatam potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, seu connaturalem, alio modo per formam creatam supernaturalē, & non solum supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac refutatum, secundo verò modo est necessarium. Et talis est lumen gloriæ. Illuminatus quidem illo, naturalissime videt Deum: adeo vt impossibile sit non videre illum stante lumine. Vnde patet, quòd non est simile de cæco illuminato: & de intellectu illuminato: quia ibi vis data est naturaliter, licet supernaturaliter data: hic verò vis data est supernaturaliter, & data est supernaturaliter.

¶ Ad certiū negatur argumentum, est enim sophisma figuræ dictionis: mutatur si quidem quid in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat rem absolutè, sed significat actum in ordine ad agens creatum. & sic est simile sicut si argueretur. Deus producit actum meritorium mediante voluntate & charitate Petri. ergo potest producere illum sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nisi probatio aliquid valeat: quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitati: quæ consistit in actu & non in habitu. Et bene aduerte quòd Scotus cum sequacibus non potest amplius in hac materia sustinere: quoniā in clementina, ad nostrū, de hæret. expressè erroris damnatur decernere, q. anima non indiget lumine gloriæ elevatæ ipsam ad videndū Deū, vbi cernit ecclesiā amplexā S. Tho. doctrinā decerniasse non solum indigentiā luminis, sed causam, scilicet vt eleuetur anima ad talem visionē, vt in litera dicitur.

¶ Ad primum Durandi, concesso antecedente negatur sequela. Ad probationem dicitur, quòd ex permissa interpretatione procedit: ponit enim propter excellentiam obiecti supra potētiam contingit vno modo vt adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed contra nullum militat. Alio modo: vt excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifestè patet probationem non procedere. Quod si fiat vis in hoc, quòd de nō proportionato fieri dicitur proportionatus. Iam habita est responsio in litera. In arti. primo in responsione ad vltimum declarando. quo modo intelligitur proportionis nomen in proposito.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Durandus nolnit intelligere illa S. Tho. verba q. secunda, arti. 7. Lumē siquidē gloriæ potest dupliciter haberi. Vno modo per modum passionis: alio modo per modum habitus. Primo modo non ponit hominē extra viam. Secundo modo est propria patriæ dispositio. & ideo quātū ad dispositionibus viæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra viam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens vera S. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. artic. 11. ponit idem, quod in quarto: & tamen in eiusdem q. de ve. q. 13. artic. primo. & q. vigesima. artic. secundo. sic exponit. & similiter in secunda secundæ. q. 185. artic. 1. quare indubie sic tenendum est.

¶ In responsione ad tertiū quoniam subtilius valde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid est tam esse quàm fieri connaturale alicui. Secundo quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam, esse connaturale est oriri seu pullulare ex interioribus illius naturæ, vt ex locum lo physici patet. & in rem elementorum apparet. Fieri verò connaturale est fieri quòd id, quod non fluit ex principiis alicuius, fluat ex principiis eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: si enim solummodo principia, à quibus aliquid fluit effici possunt principiatus, à quo non fluit. Proportio facet lumē gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ, sed in esse intelligibili, est proportio propriij connaturalis ad naturā à qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud est quàm vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ, vt formæ intelligibilis atque factiua visionis diuinæ. Ad hæc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis. sed habere diuinam essentiam vt formā intelligibilem, & similiter videre Deum soli Deo est connaturale. ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur diuinā essentiam & lumen gloriæ esse eiusdem ordinis eo modo, quo dispositiua & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatē, quia scilicet cuilibet naturale est vnum & reliquum. & cui nō vnum neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse connaturale alicui, nisi illa restanter transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in prima quæst. prolo. primi sentēn. volentis quòd naturale & supernaturale nō distinguantur realiter, sed habitudines ad causas actuas. Lumen quidem gloriæ & charitas & dona spiritus sancti: & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia. non solum quia à solo agente supernaturali conferri possunt: sed quia nulli creaturæ factæ aut facibili connaturalia esse possunt: propter quod dicuntur entia supernaturalia, imò diuini ordinis. Et si contra hoc obijciatur, de distantia infinita inter Deum & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòdlicet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem, de quo tamen loquimur, facile responderi potest: quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quod inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum sint infiniti medij gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia: & longe maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem. & ille non quamuis istæ magis conueniat in natura: quia forte sunt eiusdem speciei. vt Sortes & Plato &c. Maior ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incōmunicabiliter ad extra. Citra summum vero communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis. sed in summo incommunicabiliter: licet tamen connaturalis sit alteri. Sicut si lux acciperetur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantum, sed in summo incommunicabiliter. Citra summum vero communicabiliter: non ita vt sit connaturale alijs: quia non vt sua abillis si altera ponantur extra naturæ à solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione à luce solari.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. scilicet videntium Deum vnus perfectius videbit quàm alius. Secundo excluditur falsa huius causa. Tertio probatur ex vera causa.

¶ Quoad secundum aduerte, quòd idem obiectū melius ab vno videri quàm ab alio ex duobus oriri potest. Primo quia per limpidiorē speciem ab vno videtur quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in aere meliùs videmus quàm per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secūdo etiam oritur potest ex acutiore visu. patet. stante namque identitate visibilis cum æqualitate speciei & visus: virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia namque & secundum &c. omnia ad speciei qualitatem spectant. litera ergo primā causam excludit sufficienter, ex hoc, quod visio illa non est futura per speciem: secundum autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic. videntium Deum vnus alio habet maiorem claritatem. ergo maiori desiderium. ergo est magis apius & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumen gloriæ, ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deum quàm alius. Antecedens suppositum, prima cōsequentia nota est ex terminis cum secunda & tertia. charitas enim ipsa est desiderium Dei. Desiderij autem constat præparationem magnam esse ad desiderati complexum. lumen verò gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionem ad Dei susceptionem, vt iam dictū est. Et propterea desiderij quaminati respōdere oportunissimè dispositionem aptitudini & præparationi. quarta autem consequentia probatur quia non naturæ, sed gloriæ lumen cōstituit intellectum in quadam Dei formitate. Ex hoc nanq; quòd diuinæ naturæ particeps fimus possumus ipsum videre. Victima autem patet.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue impossibile est cuicunque intellectui creato comprehendere Deum. Probatur. Impossibile est lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu esse infinitum. ergo impossibile est cuicunque intellectui creato infinite cognoscere Deum. ergo impossibile est cognoscere quantum cognoscibilis est. ergo impossibile est cognoscere perfecte. ergo impossibile est comprehendere Deum. Antecedens patet. prima consequentia probatur, ex eo quòd magis & minus videre Deum attenditur secundum malus & minus lumen gloriæ: & consequenter infinite videre secundum infinitum lumen gloriæ. secunda verò consequentia probatur: quia Deus

quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in aere meliùs videmus quàm per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secūdo etiam oritur potest ex acutiore visu. patet. stante namque identitate visibilis cum æqualitate speciei & visus: virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia namque & secundum &c. omnia ad speciei qualitatem spectant. litera ergo primā causam excludit sufficienter, ex hoc, quod visio illa non est futura per speciem: secundum autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic. videntium Deum vnus alio habet maiorem claritatem. ergo maiori desiderium. ergo est magis apius & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumen gloriæ, ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deum quàm alius. Antecedens suppositum, prima cōsequentia nota est ex terminis cum secunda & tertia. charitas enim ipsa est desiderium Dei. Desiderij autem constat præparationem magnam esse ad desiderati complexum. lumen verò gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionem ad Dei susceptionem, vt iam dictū est. Et propterea desiderij quaminati respōdere oportunissimè dispositionem aptitudini & præparationi. quarta autem consequentia probatur quia non naturæ, sed gloriæ lumen cōstituit intellectum in quadam Dei formitate. Ex hoc nanq; quòd diuinæ naturæ particeps fimus possumus ipsum videre. Victima autem patet.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue impossibile est cuicunque intellectui creato comprehendere Deum. Probatur. Impossibile est lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu esse infinitum. ergo impossibile est cuicunque intellectui creato infinite cognoscere Deum. ergo impossibile est cognoscere quantum cognoscibilis est. ergo impossibile est cognoscere perfecte. ergo impossibile est comprehendere Deum. Antecedens patet. prima consequentia probatur, ex eo quòd magis & minus videre Deum attenditur secundum malus & minus lumen gloriæ: & consequenter infinite videre secundum infinitum lumen gloriæ. secunda verò consequentia probatur: quia Deus

a ¶ Virum videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat.

DSEXTVM sic proceditur, Videtur, quòd videtium essentiam Dei vnus alio perfectius non videat. Dicitur enim 1. Io. 3. Videbimus Deum sicuti est, sed ipse vno modo est. Ergo vno modo videbitur ab omnibus. Nō ergo perfectius & minus perfectè.

¶ Præterea, Augustin. dicit in lib. 83. q. quòd vnā rem non potest vnus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deum per essentiam, intelligunt Dei essentiam. Intellectu enim videtur Deus non sensu: vt suprà habitum est [c]. Ergo videntium diuinam essentiam vnus alio non clarius videt.

¶ Præterea, Quòd aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: vel ex parte obiecti visibilis: vel ex parte potentiæ visuæ videntis. Ex parte autem obiecti: per hoc quod obiectum perfectius in vidente recipitur, scilicet secundum perfectiorem similitudinem, quod in proposito locum non habet. Deus enim non per aliquam similitudinem, sed per eius essentiam præsens est intellectui essentiam eius videnti. Relinquitur ergo quòd si vnus alio perfectius eum videat: quod hoc sit secundum differentiam potētiæ intellectiuę. Et ita sequitur quòd cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior clarius eum videat. Quod est incōueniens, cum hominibus promittatur in beatitudine æquilitas Angelorum.

¶ SED CONTRA est, quòd vita æterna in visione Dei consistit, ut secundum illud Io. 17. Hæc est vita æterna &c. Ergo si omnes æqualiter Dei essentiam vidēt in vita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrarium dicit Apostolus 1. Corin. 15. Stella differt à stella in claritate.

CONCLVSIO.

¶ Cum videntium diuinam essentiam vnus alio maiori gloria lumine illustretur, perfectius etiā vnus alio ipsam videbit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd videntium Deum per essentiā vnus alio perfectius eum videbit. Quod quidē non erit per aliquam Dei similitudinem perfectiorem in vno quàm in alio: cum illa visio non sit futura per aliquam similitudinem, vt ostensum est [c]. Sed hoc erit per hoc, quòd intellectus vnius habebit maiorem virtutem seu facultatem ad videndum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi Deum non competit intellectui creato secundum suam naturam, sed per lumen gloriæ: quod intellectum in quadam deiformitate constituit, vt ex superioribus patet. [c] Vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deum videbit. Plus autem participabit de lumine glorię, qui plus habet de charitate: quia vbi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum & paratum ad susceptionem desiderati. Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius Deū videbit & beatior erit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q. cum dicitur, videbimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum visionis ex parte rei visæ: vt sit sensus: videbimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius videbimus quod est eius essentia. Non autē determinat modū visionis ex parte videntis: vt sit sensus, q. ita erit perfectus modus videndi: sicut est in Deo perfectus modus essendi.

¶ Et per hoc etiam patet solutio ad secūdum. Cum enim dicitur quòd rem vnam vnus alio melius non intelligit, hoc habet veritatem si referatur ad modum rei intellectæ: quia quicunq; intelligit rem esse aliter quàm sit, non vere intelligit: non autem si referatur ad modum intelligēdi: quia intelligere vnius est perfectius quàm intelligere alterius [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas videndi nō erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differentes similitudines, sed erit per diuersam facultatem intellectus, nō quidem naturalem, sed gloriosam, vt dictum est [c].

ARTICVLVS VII.

a ¶ Virum videntes Deum per essentiam ipsum comprehendant.

AD SEPTIMVM sic proceditur, Videtur, quòd videtes Dei per essentiam, ipsum comprehendant. Dicit enim Apostolus Phi. 3. Sequor autem si quomodo comprehēdam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse 1. Cor. 9. Sic curro non quasi in incertum. Ergo ipse comprehendit: & eadem ratione alij, quos ad hoc imitar dicens, sic currite vt comprehendatis.

¶ Præterea, Vt dicit Augustinus lib. de videndo Deum ad Paulinam: illud comprehenditur quod ita totū videtur, vt nihil eius lateat videntem: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntem: cū Deus sit simplex: ergo à quocunque Videtur per essentiam, comprehenditur.

¶ Si dicatur quòd videtur totus: sed non totaliter. contra. Totaliter vel dicit modū videntis, vel modū rei visæ. Sed ille, qui videt Deū per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eū sicuti est: vt dictum est [c]. Similiter videt eum totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiā videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

CONCLVSIO.

¶ Cum lumen gloriæ, quo perfusi diuinam intuentur essentiam, infinitum non sit, impossibile est quemquam creatum intellectum illam comprehendere, & ipsam cognoscere quantum cognoscibilis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd comprehendere Deū impossibile est cuicunque intellectui creato: attingere verò mente Deum qualitercunq; magna est beatitudo, vt dicit Augu. ¶ Ad cuius euidētiam sciendū est, quòd illud comprehēditur, quod perfectè cognoscitur. perfectè autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstrativam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, non comprehenditur, puta si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duob⁹ rectis aliquis sciat, per demonstrationem comprehendit illud. Si verò aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapientibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectū modū cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est. quod sic patet. Vnumquodque enim sic cognoscibile est secundum quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitum, vt suprà ostensum est [c], infinite cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Deū infinite cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam, perfectius vel minus perfectè cognoscit, inquantum maiori vel minori lumine gloriæ perfunditur [c]. Cum igitur lumen gloriæ creatum in quocunq; intellectu creato receptum non possit esse infinitum, impossibile est quòd aliquis intellectus creatus Deū infinite cognoscat. Vnde impossibile est quòd Deum comprehendat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur duplicit. 1. Vno modo stricte & proprie secundum quod aliquid includitur in comprehēdente. Et sic nullo modo Deus comprehenditur nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus nullo finito includi potest [c]: vt aliquid finitum eum infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secūdum quod cōprehensio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quando iam tenet ipsum: cōprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehēditur à beatis, secundum illud Canti. 3. Tenui eum, nec dimittam. Et sic intelliguntur autoritates Apostoli de comprehensione. Et hoc modo comprehensio est vna de tribus dotibus animæ, quæ respondet spei, sicut visio fidei, & fruitio charitati. Nō enim apud nos omne quod videtur iam tenetur vel habetur, quia videntur interdum distantia, vel quæ non sunt in potestate nostra. Neque iterum omnibus, quæ habemus fruimur: vel quia non delectamur in eis: vel quia non sunt vltimus finis desiderij nostri: vt desiderium nostrum impleant & quietent. Sed hæc tria habent beati in Deo: quia & vident ipsum: & videndo tenent sibi præsentem in potestate habētes semper eum videre: & terētes fruuntur sicut vltimo fine desiderium implente.

¶ Ad secundum dicendum, quod non propter hoc Deus incomprehensibilis dicitur quasi aliquid eius sit quod non videatur: sed quia non ita perfectè videtur sicut visibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod non cognoscatur, nec subiectum, nec prædicatum, nec compositio, sed tota non ita perfectè cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Augustinus diffiniendo comprehensionem dicit, quòd totum comprehenditur videndo: quod ita videtur vt nihil eius lateat videntem: aut cuius fines circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem peruenitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidem ita quòd totus modus obiecti non cadat sub cognitione, sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis [c]. Qui igitur videt Deum per essentiam, videt hoc in eo quòd infinite existit: & infinite cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, vt scilicet ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis habiliter scire potest aliquam propositionem esse demōstrabilem, licet ipse eam demonstrative non cognoscat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant.

DOCTAVVM sic proceditur, Videtur, quòd videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant. Dicit enim Greg. in 4. dial. Quid est quod non videant, qui videtem omnia videntem? sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident.

¶ Item quicunq; videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcunque fiunt vel fieri possunt, in Deo resplendent, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

¶ Præterea, Qui intelligit id quod est maius, potest intelligere minima, vt dicitur 3. de Anima. Sed omnia, quæ Deus facit vel facere potest, sunt minus quàm eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia, quæ Deus facit vel facere potest.

¶ Præterea, Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur videndo Deum non omnia sciat: non quietatur eius naturale desiderium. Et ità videndo Deum non erit beata: quod est inconueniens. Videndo igitur omnia scit.

¶ SED CONTRA est: quòd angeli vidēt Deum per essentiam & tamen non omnia sciunt. Inferiores enim angeli purgan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antecedens patet. consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda vero probatur: quia quãto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. Et manifestatur hoc ex differentia intellectuum humanorum circa propositum aliquod principium multarum conclusionum. tertia ex secunda euidẽter sequitur, quarta autem probatur: quia nullus intellectus creatus potest Deum comprehendere.

a *¶ Num res sunt in Deo sicut in causa tantum, et num ex eo quòd res sunt in Deo sicut in causa, sequatur eas in illo videri vt in causa præcise, vel vt in speculo voluntario.*

Quæstio. CIrca primam essequentiam dubium occurrit ex Scoto & ceteris ponentibus in Deo esse res vt in speculo voluntario. Formatúrque ratio contra literam sic. Res sunt in Deo non solum vt in causa, sed vt in speculo voluntario. ergo sophistica consequentia committitur, inferendo. ergo res in Deo videntur præcise vt in causa. Constat enim quòd ly præcise subintelligiturin litera. Alioquin non inferret inde tum, vt patet. Antecedens probatur & autoritate Augustini lib. de videndo Deum. Deus est speculum voluntarium, & si vult videtur, & si nõ vult nõ videtur. & ratione: quia Deus repræsentat omnia distincte: ve speculum: & non indistincte tantum vt causa. & propterea cum totus literæ processus fundetur super hoc, quòd Deus repræsentet non nisi vt causa indistincte, essere videtur.

¶ Ad euidentiam huius scito ex quæstio. de ver. quæst. 12. artic. sexto, quòd res sunt in Deo proprie vt in causa. Metaphorice autem vt in speculo. Deus enim est vere & proprie causa, non & vere & proprie speculum, sed metaphorice. ¶ Dicitur enim speculum, quia distincte repræsentat: sed non est proprie speculum, quia non repræsentat impressa ab alio, vt speculi ratio habet, propter quam condition em verbo Dei a patre procedenti speculum appropriatur. Sapien. 7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula: vtpote patris expressa imago. Constat autem ex Diony. & Augus. theologiam symbolicam non esse argumentativam, nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo Augu. dicitur quòd est locutio metaphorica: propter illam conditionem: quia scilicet distincte repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ: & tanti luminis. Et hoc respectu visionis beatæ, respectu verò nouarum revelationum, Deus non concurrit obiective, sed causaliter: & propterea omnino est voluntarium: & quasi speculum exemplare.

¶ Ad rationem autem in oppositum dicitur, quòd vere peccat secundum fallaciam consequentis: ac si repræsentare distincte vno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scitò quòd repræsentare distincte dupliciter contingit.

¶ Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis, vt apparet in speculõ, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta à specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorum: vt si diuersa, anima intellectiua repræsentat distincte formam corporeitatis, & formam mixti, & animam vegetatiuam, & animam sensitiuam. hæc enim non habent in natura intellectiuæ animæ distincta fundamenta similitudinum illarum ad eam, sed per vnum & idem natura animæ intellectiuæ omnibus respondet: vt similis non minus quàm si singulorum proprium similitudinis fundamentum haberet: ita enim repræsentat propria conditioner cuiusque ac si singulorum adæquata esset species. Et ratio est: quia excedere non impedit perfectionem repræsentandi: nihil enim minus species albi repræsentaret ipsum, si eum hoc per idem repræsentaret etiã nigrum. Peccat ergo ratio dupliciter. Primo, quia ex sensu metaphorico arguit. Secundo, quia supponit quòd distincte repræsentare non sit nisi distinctio ex parte repræsentantis: quod iam patet esse falsum: & in proposito falsissimum. Deus enim gloriosus non habet in sua natura effectus suos distincte ex parte sui: sed ex parte effectuum: quia ipse est actus perfectissimus omnia vnitissime præhabens: & ex perfectione tam eminente habet, quòd ita est proprium exemplar huius, & illius, id est, ita propria huius & propria illius habet, ac si singulorum distinctum exemplar esset. Vnde consequentia literæ intelligitur cum ly præcise vt arguendo dicitur. & optima est: quia in Deo omnia alia à se non sunt nisi indistincte & vnitissime: quod est esse virtualiter in causa. Hæc enim est vere veritas secũdum theologiam & philosophiam. vt in quæstio. 14. S. Tho. dicer. Et bene nota: quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo: & aliis in eo existentibus aut visis loquens: & in pueriles vulgaresque loquacitates incides.

¶ Num qui plures effectus primæ causæ videt, perfectius primam causam cognoscat sicut econuerso.

CIrca probationem secundæ consequentiæ dubium occurrit. Nam Scotus in 3. dist. 14. q. 2. dicit quòd hæc probatio continet fallaciã consequentis. Quoniam dato quòd sit verum quòd in litera dicitur, scilicet quòd cognoscens perfectius causam plures effectus in ea videat, non propterea sequitur esse verum econuerso, scilicet quòd cognoscens perfectius causam plures effectus in ea videat. Et tamen totus processus fundatur super hac propositione subintellecta: & non super illa expresse posita in litera. Quòd autem ista propositio cõtenta illam sit falsa, probat Scotus sibiliter in communi. Primo, causa inquantum causa nullam perfectionem accipit à causato: quia est prior. ergo cognitio principii, vt est causa non perficitur per cognitionẽ conclusionum.

¶ Præterea. Accipio vnum principium cognitum in aliquo gradu, & quæro: vtrum eius cognitione non audita possit per ipsum cognosci aliqua conclusio, aut non? si sic: habetur propositum & si vna pari ratiõe possunt aliæ in eo claudi esset absque perfectiori notitia principij. si non ergo in hoc gradu cognitum principium, nõ est principium: quia nullius est principium.

¶ Præterea. Primo posteriorum quid est supponitur: & quia est passionis scitur: scil cognitio quid est non perficitur per notitiam posterioris. quia ergo notitia principij non fit perfectior propter hoc quòd facit scire principiata.

¶ Duraudus quoque & Gottifre. cõtra eandem instãt probationem: pro quãto inuititur manifestationi illi de principio & conclusionibus. Tum quia non simile est quo ad continerit quoniam cõclusiones continentur in principio, in potentia & confuse. in causa autem prima effectus continentur in actu & distincte. Tum quia non est simile quo ad cognoscibi: quoniam in principio nõ cognoscuntur conclusiones in actu: nisi facta deductione sub sumptione, applicatione &c. in prima autem causa simpliciter effectus videntur.

¶ Ad horum euidentiam scito: quòd videri aliquid potest dupliciter. Vno modo in seipso obiective: sicut speculum oppositum visui videtur in seipso. Alio modo in alio obiectiue: sicut res post tergum videntis sic æ. videntur in speculo. Videntur enim non in se sed in sibi similibus speciebus in speculo relucentibus & sicut est in corporalibus: ita in spiritualibus. In proposito igitur non est simpliciter de omnium visione in seipsis: sed in alio obiecto, scilicet, nõ tamen vt in speculo: sed vt in causa vt ex dictis patet. Videri autem aliquid in vel ex causa, intelligimus non quæstercunque se habente visa causa ad effectus visionem. sed si se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ videretur effectus, sed aliunde. Hoc autem stante declaratur inuentum sic. Idem manens idem semper quantum est ex se facit idem. ergo causa cognita in aliquo gradu manẽ eadem omnino tam in esse quàm in cognosci. semper faciet idem. ergo impossibile est quòd vt sic faciat cognosci aliquem effectum: quem à principio cognosci non fecit. ergo non potest plurium effectuum notitiam parere: nisi mutata: sed non in esse. ergo in cognosci. & non in minus vt patet: ergo in magis cognosci: quod est inuentum. Vnde patet quòd plura videre in causa & perfectius videre causam: sunt conuertibiliter se consequentia. quoniam & si perfectius causam videt, plura in ea videt: & si plura in ea videt, perfectius ipsam videt. Alioquin plura in eo videre esset effectus sine causa. Si enim perfectior modus videndi causam: huiusmodi causa non est: aliqua alia causæ nouæ dispositio huius effectus causa erit, nec facile erit fingere illam dispositionem in esse vel in cognosci.

¶ Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In conuertibilibus enim nõ eadem sophisma consequentiæ sed vno posito reliquum ponit intelligitur.

¶ Ad obiectiones autem quas contra veritatem manifestatam, quæ est vera in causa & effectibus, & in principio: non solum in cognoscendo, sed essendo: & conclusionibus facile est respondere, dicendo: quòd Scotus aut fuit aut simulauit se cæcum. Aliud est enim notitiam conclusionum in aut ex principio: vt causa sufficiens præexigere perfectiorem notitiam principij. Et aliud est facere ipsam perfectiorem. Hæc enim distant plusquam cælum & terra. In litera docetur primum: & non secundum. Et arguens in prima & tertia ratione impugnat secundum tantum. Vnde breuiter concedatur gratis: quòd nec cognitio principij vt causæ, perficitur per notitiam conclusionis: nec quòd notitia quid est, perficitur per notitiam quia est, quæ est demonstrationis effectus: sed vtrobique exteris paribus supponitur maior notitia principij. & quicquid est: si ex vi cognitionis ipsorum illa sciuntur modo & prius non.

¶ Ad secundã vero obiectionẽ quæ interrogative ratq; pars respõderi potest. Primo dicendo quòd principiũ in aliquo gradu cognitũ vt sic, nullius est principiũ in cognoscendo actu propter imperfectionem cognitionis: & non ex natura illius principij. hoc enim nullum inconueniens est. Secundo dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscendo, ne gatur sequela. ergo ipsum non aucta eius cognitione erit principium cognoscendi vnam aliam. & si quæratur quare est quòd ad aliquam conclusionem sufficiat minima visio principij. & ad aliam nõ, Respondet sanct. Thom. in quæstionibus de ver. q. octa. arti. 4. ad duodecimum, quòd visa causa in prompta est vnde aliquas cõclusiones in aut ex ea percipiamus: quia sunt manifestius in causa nõ sic autem est de omnibus: quia multi sunt latentiores effectus. vt experientia testatur.

¶ Ad primam autem aliorum obiectionem dicitur, quòd imò est similis continentia quoniam principium demonstrationis inquantum habet vim actiuã respectu conclusionum: continet eas in actu: & consequenter non cõsurgit: sed distincte ex parte contentorum: in suo tamen ordine. Commune est enim omni causæ actiuæ continere effectus in actu formaliter vel eminenter.

¶ Ad secundam autem dicitur quòd licet multum referat cognosci ex alio: & cognosci in alio & per discursum & sine discursu &c. Quo ad nonlam tamen pluralitatis effectuum: propter causam norant: ita q. ly propter denotet causam sufficientem: nihil refert. Par enim est iudicium cæteris partibus. Et propterea littera veritatis: meminit & cognitionis in alio: quasi per totum, & cognitionis ex alio: in manifestatione adducta, de principio demonstrativo. Potest etiam dici, quòd littera intendit de cognitione in alio tanquam: & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio: & non solum ex principio: vt patet in termino scientiæ: vbi resolutio conclusionibus in principiis videntur omnia. Et quòd si quis in principio visio, plures videre incipit conclusiones, ille procul dubio absq; omni discursu perfectius principium penetrat, & Angelicæ potius quàm humanæ naturæ est: quoniam illius est intelligere nostrum est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio, quoniam declaratio est à posteriori. Ex hoc enim quòd experimur, quòd cognoscere ex principio plura proueniunt ex maiori cognitione principij: signum habemus, quòd cognoscere plura in causa non nisi ex maiori causæ cognitione procedit: quis si de quo minus videtur & inestergo de quo magis. nõ ergo adductum est principium demonstrationum, vt simile causæ in cognitionis modo respectu conclusionum &c. sed vt signum à posteriori, quare taceant mordaces.

¶ Num si omnia in Deo viderentur ab ipsum videntibus propter hoc comprehenderetur.

Quæstio. CIrca tertiam consequentiam dubium ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis occurrit. primo ex Aureolo & Gottifre. directe contra consequentiã sic. Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem, ergo non infert comprehendere Deum, quòd stat indubitabili. consequentia nota. & antecedens probatur. cognoscere omnia in Deo cõtingit dupliciter, & habendo cognitionem infinitam extensiue, & habendo cognitionem infinitam intensiue, quæ sola est comprehensio: quia perfectio cognitionis penes intensionem attenditur per se loquendo: ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare & infinite clare, quod est comprehendere. habet igitur visio omnium in Deo latitudinem. Et confirmatur, omnia alia à Deo si ponerentur, non adæquarent in essendo, Dei infinitum esse, ergo si omnia ponantur cognosci non adæquant eius cognoscibilitatem. ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omnium.

¶ Scotus quoque vbi suprà, dupliciter contra hoc arguit. Primo sic, si a. in sint b. & e. ordine quodãcta quòd b. sic tota ratio: quare inest e. si videns b. non comprehendit a. ergo multo minus videns e. comprehendit a. Exemplum de subiecto & de duabus passionibus, quarum vna inest mediante alia: si videns primam nõ comprehendit subiectum, ergo nec videns secundam. Sed Deo inest infinitas intensiua & in eo sint omnia: & infinitas intensiua est ratio quare in eo sint omnia. & ad videre infinitatem intensiuam, non sequitur comprehensio Deiver patet. ergo nec ad videre omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶ Secundo sic. Cognoscens vnum effectum in verbo non comprehendit illum effectum: nec verbum vt est illius causa, ergo quotcunque effectus cognoscat, nõ comprehendet vllum eorum nec verbum vt est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes non comprehendit nec eos nec Deum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd videre omnia est non solum videre quot, sed quantum potest diuina virtus: quoniam ibi est non solum extensio secũdum numerum, sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solum potest quocunq; facto facere aliud, sed quocunq; facto potest semper facere perfectius. vade, quamuis impossibile sit omnia fieri, sine in esse, sine in cognosci: hæc tamen conditionalis est vera, quòd si fierent, fierec adæquatus effectus diuinæ potentiæ & similiter si cognoscerẽtur, cognoscerentur adæquatus effectus eiusdẽ. Constat autem quòd cognito adæquato effectu alicuius virtutis ipsam virtutem comprehendere facile est. Quòd si sic accidit ex cognitione omnium in se, multo magis cognitio omnium in causa presupponit comprehensionem ipsius causæ. Quoniam tanta præsupponitur cognitio quanta est vis causandi: alioquin ex causæ notitia, effectus adæquatus id est, vniuersalitas possibilium nesciretur.

¶ His autem præmissis. Ad primum negatur antecedens. Probatio autem assumpti aut supponit vnum falsum, quòd possit in Deo fieri quot, absque eo quòd fiant quantum potest, hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & Deum infinite, mutuo se consequuntur.

¶ Ad confirmationem potest dici dupliciter. Primo negando consequentiam vltimam: quia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo, tãquam causa. Et de hac est firmo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secundo, quòd omnia adæquare diuinum esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. vno modo quòd æqualis sit

entitas aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquarent. Alio modo quòd cognoscibilitas Dei sit diuina & virtutis, vt sic, non esset maioris cognoscibilitatis quàm eius quam repræsentarent omnia: sicut dictmus quòd intelligere est effectus adæquatus animæ intellectiuæ, & tamen nõ est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo, sed secundo: & hoc modo omnia adæquarent diuinum esse, & diuinam cognoscibilitatem. Verum vt dicũ est cõclusionem hanc plicæ omnia fieri sine in esse sine in cognosci: semper enim quocunq; facto potest aliud atque perfectius facere: & quocunque reuelato potest aliud reuelare. inexhaustibilis quippe est diuina virtus.

¶ Ad primum Scoti dicitur quòd maior est vera seruato eodem modo essendi in. nõ autem vario. In his enim quæ formaliter aliqui infimo ordine quodã &c. propositio illa est vera. & propterea tenet in exemplo adducto. In his autem, quorum primum inest formaliter & sufficiens causaliter vera non est. Quoniam sicut à priori visio causæ infert visionem formaliter existentium in ea, non autem omnium conuentorũ virtualiter in illa quoniam illa manifeste in ea apparent, hæc autem latent in virtute ea conuenti. visio omnium virtualiter contentorum in causa, infert à posteriori comprehensionem causæ. visio autem formaliter inexistentium infert visionem tantum ipsius causæ quia illa sunt de ordine latentium. illa verò manifestiorum in causa. Et propterea quando b. inest formaliter a. & causa est & a. inest virtualiter, sit à quòd visio bene inferat comprehensionem a. & tamen visio e. non inferet illam. Sic autem est in proposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter. omnia autẽ sunt in eo non formaliter, sed virtualiter. Et consequenter illa patet visio Deo & econtra. Ista autem quia latentes infinitas intensiua modum visionis Dei videntur. Et propterea visio istorum omnium in causa, vtpote de ordine occultorũ præsupposito comprehensionem eius: non autem visio finitatis. Variato igitur modo essendi in. falsa est illa maior. hic autem constat variatio: ergo.

¶ Ad secundum eiusdem dicitur, quòd comprehendere aliquem effectum potest intelligi dupliciter. Vno modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiã possibilia per potentiam in eo existentem. Alio modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia quomodolibet: siue per potentiam in se siue in alio. Si primo modo sumatur comprehendere, nego quòd videns lapidem in verbo non comprehendat ipsum. Dico enim quòd anima Christi videt in verbo omnem creaturam, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatum primo modo. Et eadem ratione comprehẽdit verbum vt est illius vt sic causa. Cuius signum est, quòd ad comprehendendum hoc non exigitur quòd perfectius videat verbum: nec hoc est comprehendere Deum nisi secundum quid, quod non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo: sic negatur vltima consequentia: quoniam aliquis, & aliqui effectus quodcunq; non sunt adæquatum obiectum diuinæ potentiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea non est iudicium de vno aut aliquibus & omnibus: sicut nec de inadæquato effectu. Peccat ergo argumentum ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere enim inæqualem effectum in causa: quamuis non præexigat comprehensionem illius, cognoscere tamen æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habet in Capreolo in tertio distinctio. decimaquarta quæstione secunda. Et in quarto distinctione quadragesimanona quæstione secunda. vide ibidẽ enim loco huic opportuna visa sunt.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum nonum.

TItulus clarus est, intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam. *Annota.*

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Videntes Deum non vident in eo alia per species eorum, sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum voitam. Probatur vnumquodque sic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscente. ergo dupliciter contingit aliquid cognosci, scilicet per similitudinem sui. & per similitudinem similis. ergo in se & in alio: ergo alia videri in Deo est videri non per proprias similitudines, sed secundum similitudines suas in Deo: ergo visa in Deo non per species, sed per solam essentiam diuinam intellectui voitam videntur. Prima consequentia probatur ex eo, quod quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Ex hoc enim manifeste sequitur alterum membrum, quod poterat verti in dubium. Secunda verò consequentia probatur per locum à conuertibilibus: cognosci namque per sui speciem est in seipso vt obiecto cognosci, & econuerso. & similiter cognosci per alterius speciem est in alio obiecto cognosci. tertia autem probatione non eget. Constat namque quòd res videri in Deo est videri in alio, cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo sicut quilibet effectus habet aliquid in causa sui assimilatur. Vltima autem consequentia quòd ad secundam partem tenet ex ante determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cum in litera ex vi præsentis discursus debuisset concludi, ergo visa in Deo non per proprias species sed per speciem Dei videntur. Illatum tamen est per ipsam essentiam diuinam intellectui voitam videntur. Tenet namque ipsa non solum locum obiecti in quo alia videntur, sed supplet etiam vices speciei qua fit intellectus assimilatus obiecto. Circa hæc Capreolus in tertio distinctione decimaquarta, quæstione secunda. & in quarto distinctione quadragesimanona quæstione secunda. qu edam recitat argumenta ex quo iam Hibernico & Aureolo omissione digna hoc loco: aut quia etiam ex littera pueri scirentur aut quia quæ erunt distinctionem cognitionis materiatæ & vespertinæ quibus vt sic inferius erit tractandum.

Titulus

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

Coment. TRiplex clarus ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ videntur in verbo non successiue, sed simul videntur. Probatur, omnia vita in verbo videntur non per proprias species, sed per solam essentiam diuinam, ergo simul. Antecedés ex præcedenti articulo patet: consequentia probatur, Ratio quare non possumus simul multa intelligere est pluralitas specierum: ergo vbi non est pluralitas specierum, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidem sic: intellectus non potest simul pluribus speciebus ad intelligendum, id est, in actu completo informari, vt patet à simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierū impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quod intelligere multas partes alicuius totius per proprias species nō possumus simul: & tamen facilè per speciem totius simul intelligimus in toto. Cum vnitate ergo speciei stat multa intelligere simul: non autem cum pluralitate.

Annota. ¶ Aduerte hic primo quæ sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit verum quòd pluralitas impediat. An tantum de his quæ sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacunque pluralitate specierum sit sermo. An de aliqua, quæ scilicet nō ordinetur ad vnum &c. Verum quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur ideo differantur.

Aunota. ¶ Aduerte secūdo: quòd ex hac ratione non habetur quòd oporteat omnia per vnam speciem repræsentata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus ex quo nullum adest impedimentum. Et quia in visione verbi omne bonū possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omniū bonorū aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potētia: vt dicitur nono Meta. Ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

¶ *Num anima simul vel successiue omnia videat in verbo.*

CONtra cōclusionem huius literæ Scotus in tertia distinctio. decimaquarta quæstione secunda, tenens quòd anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiue ad quodcunque se voluerit conuerti, videat. Arguit dupliciter. Primo sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta. ergo impossibile videtur potentiam finitam perfecta attentione videre infinita simul. Secundo sic, si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ, quòd videtur inconueniens.

¶ Ad hæc breuiter supponendo quòd anima Christi videat in verbo infinita. vt etiam argumenta supponunt & est verum. Facile respondetur quòd attentio circa plura vt plura intelligibilia est minus perfecta simul: sed non circa plura vt vnum intellectum. Quæcunque autem vnica specie intelligimur, vt vnum intelligibile obiiciuntur. Vna enim species vnius intelligibile per se est nec est multa nisi vt vnum sunt. Et propterea videre illue pluea, siue infinita in vno non minuit attentionem circa singula in illo: quoniam non ponunt in numerum, nec inter se nec cum illo vt visa in eo. Ex hoc bene nota. Vnde vana est ista alia cauillatio.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

TRiplex clarus ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ videntur in verbo non successiue, sed simul videntur. Probatur, omnia vita in verbo videntur non per proprias species, sed per solam essentiam diuinam, ergo simul. Antecedés ex præcedenti articulo patet: consequentia probatur, Ratio quare non possumus simul multa intelligere est pluralitas specierum: ergo vbi non est pluralitas specierum nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidem sic: intellectus non potest simul pluribus speciebus ad intelligendum, id est, in actu completo informari, vt patet à simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierū impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quod intelligere multas partes alicuius totius per proprias species nō possumus simul: & tamen facilè per speciem totius simul intelligimus in toto. Cum vnitate ergo speciei stat multa intelligere simul: non autem cum pluralitate.

Annota. ¶ Aduerte hic primo quæ sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit verum quòd pluralitas impediat. An tantum de his quæ sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacunque pluralitate specierum sit sermo. An de aliqua, quæ scilicet nō ordinetur ad vnum &c. Verum quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur ideo differantur.

Aunota. ¶ Aduerte secūdo: quòd ex hac ratione non habetur quòd oporteat omnia per vnam speciem repræsentata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus ex quo nullum adest impedimentum. Et quia in visione verbi omne bonū possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omniū bonorū aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potētia: vt dicitur nono Meta. Ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

¶ *Num anima simul vel successiue omnia videat in verbo.*

CONtra cōclusionem huius literæ Scotus in tertia distinctio. decimaquarta quæstione secunda, tenens quòd anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiue ad quodcunque se voluerit conuerti, videat. Arguit dupliciter. Primo sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta. ergo impossibile videtur potentiam finitam perfecta attentione videre infinita simul. Secundo sic, si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ, quòd videtur inconueniens.

¶ Ad hæc breuiter supponendo quòd anima Christi videat in verbo infinita. vt etiam argumenta supponunt & est verum. Facile respondetur quòd attentio circa plura vt plura intelligibilia est minus perfecta simul: sed non circa plura vt vnum intellectum. Quæcunque autem vnica specie intelligimur, vt vnum intelligibile obiiciuntur. Vna enim species vnius intelligibile per se est nec est multa nisi vt vnum sunt. Et propterea videre illue pluea, siue infinita in vno non minuit attentionem circa singula in illo: quoniam non ponunt in numerum, nec inter se nec cum illo vt visa in eo. Ex hoc bene nota. Vnde vana est ista alia cauillatio.

similitudinem sed per suam essentiam: nec ea quę in ipso videntur per aliquas similitudines siue species videntur.

CONCLVSIO.

¶ *Deum videntes non alia vident in eo per species eorum, sed per ipsam essentiam diuinam, eorum intellectui vnitam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd videntes Deum per suam essentiam ea quę in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinā intellectui eorum vnitam [c]. Sic enim cognoscitur vnumquodque secundum quòd similitudo eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cum enim quæcunque vni & eidem sunt similia, sibiinuicem sint similia: virtus cognoscitiua dupliciter assimilari potest alicui cognoscibili [c]. Vno modo secundum se, quando directe eius similitudine informatur. Et tunc cognoscitur illud secūdum se. Alio modo secūdum quòd informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tunc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine [c]. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existentes, est cognoscere eas in seipsis seu in propriis naturis, sed cognoscere eas prout earum similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæ duæ cognitiones differunt. Vnde secundum illam cognitionem, qua res cognoscuntur à videntibus Deum per essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui præsentem: per quam & Deus videtur.

¶ AD PRIMVM ergō dicendum, quòd intellectus creatus videntis Deum assimilatur rebus quę videntur in Deo: inquantum vnitur essentię diuinę: in qua rerum omnium similitudines præexistunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquæ potentiæ cognoscitiuę sunt, quæ ex speciebus primo conceptis alias formare possunt. Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis & auri: format speciem montis aurei: & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentię format rationem speciei. & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago. Et sic Paulus vel quicunque alius videns Deum, ex ipsa visione essentiæ diuinę potest formare in se similitudines rerum, quæ in essentia diuina videntur. Quæ remanserunt in Paulo etiam postquam desiit Dei essentiam videre. Ista tamē visio, qua videntur res per huiusmodi species sic conceptas, est alia à visione, qua videntur res in Deo.

ARTICVLVS X.

a ¶ *Vtrum videntes Deum per essentiam, simul videant omnia, quæ in ipso videntur.*

sa ficta à Scoto ad impediendum multa simul intelligere. Diminutio siquidem attentionis ex diuersitate specierum causatur. cum vnitate enim speciei stat perfectissima attentio.

¶ Ad secundum verò & potest negari consequentia. videre enim finita aut infinita in Deo non specificat aut per se modificat: sed quantificat visionem Deī. Sed eius causa, scilicet perfectius vel imperfectius videre Deum. Nec valet. videt adeò perfectè vt videat infinita. ergo videt infinite: quoniā visis infinitis vniuscuiusdis, restant infinita alterius ordinis & visis illis restant alia. Et vt patuit nunquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi vt alibi videndum est excedit in infinitū omnes alias animas & Angelorum sicut infinitum excedit finitum: quia etiam anima Christi finitum habet gloriæ modū, sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferiorū ordinis: quia scilicet si in infinitū inferiora crescerent: nunquam adæquarent rem superioris ordinis: vt patet inductiue. Christus enim est caput super omnem ecclesiā triumphantem &c.

¶ *Num valeat similitudo illa: sicut impossibile est corpus simul pluribus figuris figurariter intellectum pluribus simul speciebus ad intelligendum informari.*

CIrca illam similitudinem in litera positam scilicet: sicut corpus nō potest simul formari diuersis figuris &c. Dubiū occurrit: Scotus namque in primo. distinc. 2. q. prima tertiæ partis illius distinctionis. in re ſſōne ad tertium argumentū, reprehendens Algazelem autorem huius similitudinis dicit ꝙ nihil valet propter duo. Primo quia hic tollitur id quod ibi est ratio impossibilitatis. probatur: quia rationes oppositorum non sunt oppositæ in intellectu vt patet nobis metaphysicæ. Secundo quia species intelligibiles non sunt figuræ sed formæ simplices secundum commentatorem sexto metaphysicæ. ¶ Ad hæc breuiter dicitur, cum Sancto Thoma in prima secundæ quæst. 54. artic. 1. Ad vltimum, quòd ratio similitudinis cōsistit in hoc, quod est terminare. sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis nō in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supra dictis patet. Et propterea sicut impossibile est pluribus terminis idem corpus simul terminari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam. non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio propriæ dictarum inter figuras nec contrarietas: nec in re, nec in intellectu. Et ideo illud ex nono metaphysicæ non est ad propositum.

¶ Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt vt figuræ quo ad multa: puta extensionem, limitationem &c. sint tamen vt figuræ quo ad hanc conditionem, scilicet terminare id, cuius sunt. & hoc stat cum simplicitate formę: imò ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectuum.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum vndecimum.*

IN titulo posito absque speciali miraculo quo ad hoc quòd sit in hac vita: & sumitur ly possit id est, non implicet contradictionem.

¶ In corpore

Coment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Deus non potest videri per essentiam ab homine puro in hac vita mortali. Vbi nota duos termini, ly puro, pr opter Christum qui simul erat viator & comprehensor: ly mortali, propter statum hominum post resurrectionem: in quo corpus non impedier visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primo a priori, modus cognitionis sequitur modum naturæ cognoscentis. ergo modum essendi animæ nostræ, quo est in corpore mortali: sequitur cognoscere formas in materia, aut per eas. ergo non potest in statu tali videre Deum per essentiam. Antecedens cum prima consequentia patet: quia hoc cognoscere qui sam modus cognoscendi est, præcipue respectu superiorum. Secunda autem probatur: quia per nullam speciem aut naturam creatam potest videri Deus. Secundò probatur à signo quanto magis anima nostra à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum sit capacior. ergo eleuatio ad suprenum intelligibilium quod est diuina essentia, exigit separationē ab hac vita mortali. Antecedens manifestatur: quia in somniis & alienationibus à sensibus corporis, magis diuinę reuelationes percipiuntur & pręuisiones futurorum.

¶ *Num in somniis & alienationibus à sensibus corporis diuinæ reuelationes magis fiant.*

CONtra signum allatum in litera inuebit Scotus in quarto, distinctio. quadragesimaquinta, quæstio. secūda, contra somnium dupliciter. Primo: quia tunc quanto somnus est profundior, tanto magis talia viderentur. hoc est falsum. ergo. consequentia probatur: quia tunc est maior abstractio à sensibus. Secundo: quia maius miraculum videtur, quòd in somno reuelatur veritas quàm in vigilia, intellectu non admixto circa sensibilia interno: quoniam naturale est in vigilia habere vsum rationis, non autem in somno. Circa alienationes verò inuehit, quia hoc fundamentum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicitur epilepticus fuisse: & ad operiendam miseriam suam dicebat oportere se cadere Angelo loquente sibi &c. Inde Auicen. reuertitur legem suam in metaphysica docuit hæc de alienationibus.

¶ Ad cuius etiam horum facto primo ex Sancto Thoma in quæstione de ve. quæstio. duodecima, articulo nono. & secunda secundæ quæstio. 172. articul. primo. Ad cognitionem duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio à sensibus confert: quo ad iudicium verò non, quoniam impressiones subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus. sed iudicare perfectè nequimus nisi facta resolutione, an cōsonent sensibilibus, vt dicitur tertio cœli, & sexto ethicorum. Vnde litera semper vtitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacem esse & percipere. Scito secundo: quòd cum sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo & hic sic sermo de nostro intellectu & consequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligentem fantasmata speculari: manifestè sequitur vt hic non sit sermo de quali, aut quantacunque abstractione à corporalibus, sed infrà latitudinem intellectus in actu. Et ex his omnia solumtur: quoniam patet quòd prima sequela nihil valet: quia somnus profundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicium vę ritatis in somno, non tamen receptio. Et similiter est in omnibus alienationibus iudicium, vndecunque venians: si enim infra latitudinem intellectus in actu abest, quanto magis fantasia extra spiritualia occupatur minus iudicio intellectus intelligibilium superiorum est capax: vt pote vicinior & minus turbata. Et inde prouenit, quòd melancholici, orū alij omnino experres sunt superiorum: quia scilicet adeò turbatam habent fantasiam vt intellectus in actu abeti habeti nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alij superiorum multa loquuntur, & prædicunt vera, alij pauca, secundum quod plus aut minus impedimentur interiores vires. Et secundum quod melius habent disposita fantasmata, & secundum aliora fantasmata in his quàm in illis &c. Nec sunt hæc ex lege Mahumeti, vt hic dicitur non est veritur, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptura, ex sacris doctoribus, Et de philosophia & experientia dictum est: quamuis non desint philosophorum auctoritates in de somno & vigilia. Sacra autem scriptura plena est visionibus in somniis: maximè Numeri duodecimo Deus loquturum se prophetis in somniis promittit. Et Ioelis secundo dicitur: inter effectus spiritus sancti, somnia somniabunt &c. Augusti. quoque duodecimo super Genesim ad literam inquit: animæ humanæ secundum quòd à sensibus abstrahitur, eōuenit futura præuidere. Greg. quoque in quarto dial. hoc idem docet: imò dicit hoc commune animæ, vel ex naturæ subtilitate, aut reuelatione superiorum. Tacet ergo præsumptuosa hæreticorum Christianissimæ doctrinæ hæc esse, & philosophicæ simul.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

IN titulo cognoscere non dicit videre, vt superius, sed cognoscere, id est, intelligere quomodocunque id contingat. Per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In corpore

174 q 2 a 2 c 397

424

56 84 285 296 297

a 58 c 58

a 60 c 60

a 64 c 64

a 66 c 66

a 70 c 70

b 435

a 80 c 80

a 175 q 2 a 2 c

a 410 a 412 a

a 49

a 66 Boe. vii de. 1. ar. 2. Et 1. dist. 3. q. 1. artic. 1.

a 20

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue cum corelario. Conclusio est. Possumus in hac vita per rationem naturalem cognoscere Deum secundum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur. naturalis nostra cognitio oritur à sensu, ergo tantum extenditur quatum sensibilia manuducunt: ergo extenditur non ad visionem Dei, sed ad cognitionem ejus secundùm quòd prima omnium causa ex excellentissima. Antecedens cum prima cõsequentia patet. secunda verò quo ad primã partem probatur. sensibilia non sunt adæquatus effectus diuinæ virtutis: ergo ex eis nõ potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essentia eius videri. Quo ad secundam verò partem probatur. sensibilia sunt effectus dependentes à Deo, scilicet vt prima causa. ergo ex eis potest Deus vt prima causa cognosci. Corollarium est, tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo. causalia negatiua, & supereminentia. Ad causalitatem quidem pertinent a sunt secundum triplex genus causæ: non solum prædicata causalitatem importantia: puta exemplar, factiuum, finis &c. sed prædicata absoluta, quæ ex causalitate à posteriori inferuntur, vt esse, viuere, nosse &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autẽ, quæ ex conditionibꝰ antecedis consequuntur: vt quòd incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad supereminentiam autem spectantia ex eisdem consequuntur vt est super omne esse: & intelligibile: & intellectum. hæc enim omnia ex necessitate cõsequuntur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autẽ obscura sunt naturaliter nobis in hac vita.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimo Articulum decimumtertium.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiam à nobis quàm per rationem naturæ, probatur. Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumen intellectuale & quo ad fantasmata. ergo perfectior est cognitio. Consequutia pro batur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens verò probatur, quia per gratiam interdum formantur fantasmata melius experimentia diuina, interdum res sensibiles, interdum voces: ergo. Exemplum primi in visionibus Prophetarum, Secundi in columba baptismi Christi, tertij in voce eiusdem audita.

¶Adhæret hic, quòd cognitio per gratiã in hac vita de Deo, præfertur naturali nõ ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cum sit per modum euidentiæ (vt in responsione ad tertium dicitur) sed ex parte obiecti exẽsiue & intensiue. vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali: ac per hoc nobiliora & manifestiora secundum se per gratiam cognoscimus: vt quòd est trinus &c. Hæc enim tanto altis præstãtis quanto eorum cognoscibilitas tam alta est. vt soli Deo sint naturaliter cuidentia: vt in principio libri contra Gentiles aperitur.

Angu. 1 422

nitionem ratio naturalis peruenire non potest.

¶Præterea, Ratione naturali sine fantasmate nihil intelligit anima, vt dicitur in tertio de anima. Sed Dei, cum sit incorporeus, fantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest à nobis cognitione naturali.

¶Præterea, Cognitio, quæ est per rationem naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis communis est: sed cognitio Dei competit tantum bonis. Dicit enim Augustin. primo de trini. quòd mentis humanæ acies in tam excellentì lùce non figitur: nisi per iustitiam fidei emundetur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Roman. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem.

CONCLVSIO.

¶ Possumus Deum in hac vita naturali lumine cognoscere secundum quod omnium prima & eminentissima causa est, non autem secundum quòd in se est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd naturalis nostra cognitio à sensu principium sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest vsque ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam videat: quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei virtutem causæ non adæquantes. Vnde ex sensibilium cognitione non potest tota Dei virtus cognosci: & per consequens nec eius essentia videri. Sed quia sunt eius effectus à causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, vt cognoscamus de Deo an est: & vt cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei conuenire: secũdum quod est prima omnium causa excedens omnia sua causata [c]. Vnde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas: quòd scilicet omnium est causa. & differentiam creaturarum ab ipso: quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quæ ab eo causantur: & quòd hæc non remouentur ab eo propter eius defectum, sed quia superexcedit [c].

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ratio ad formam simplicem pertingere non potest, vt sciat de ea quid est, potest tamen de ea cognoscere, vt sciat an est.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus naturali cognitione cognoscitur per fantasmata effectus sui.

¶Ad tertium dicendum, quòd cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam non competit nisi bonis. sed cognitio, quæ est per rationem naturalem potest competere bonis & malis. Vnde dicit Augustin. in lib. retractationum. Non approbo quòd in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti. responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.

ARTICVLVS XIII.

a ¶ *Virum per gratiã habeatur altior cognitio Dei quàm ea, quæ habetur per rationem naturalem.*

AD DECIMVMTERtium sic proceditur. Videtur, quòd per gratiam non habeatur altior cognitio Dei quam ea, quę habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dion. 1. lib. de mystica theologia, quòd ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyse dicit. Qui tamen excellentiam quandam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed coniungi Deo, ignorando de eo quid est, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur à nobis Deus quam per rationem naturalem.

¶Præterea, Per rationem naturalem in cognitionem diuinorum peruenire non possumus nisi per fantasmata [c], sic etiam nec secundum cognitionẽ gratię. Dicit enim Dion. primo cap. cæle. hierar. quòd impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi veritate sacrorum velaminum circumuelatum. ergo per gratiam non plenius cognoscimus Deum, quàm per rationem naturalem.

¶Præterea intellectus noster per gratiam fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur esse cognitio. Dicit enim Gregor. in homel. quòd ea, quę non videntur, fidem habent & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis aliqua excellẽtior cognitio de Deo.

¶SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. Cor. 2. Nobis reuelauit Deus per spiritum suum illa, scilicet quæ nemo principũ huius seculi nouit, id est, philosophorum: vt exponit glo.

CONCLVSIO.

¶ Perfectior cognitio de Deo in hac vita habetur per gratiam, quàm per naturalem rationem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quam per rationem naturalem. Quod sic patet. Cognitio enim, quam per naturalem rationẽ habemus, duo requirit: scilicet fantasmata ex sensibilibus accepta, & lumẽ naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

¶Et quantum ad vtrunque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratię. Nam & lumẽ naturale intellectus confortatur per infusionẽ luminis gratuiti: & interdum etiam fantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis exprimẽtia res diuinas: quã ea, quæ naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdũ etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut etiã voces ad aliquid diuinũ exprimẽdum, sicut in baptismo visus est spiritussanctus in specie columbæ: & vox patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratię in hac vita non cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamen plenius ipsum cognoscimus inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis demonstrantur, & inquantum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, vt Deum esse trinum & vnum.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex fantasmatibus vel à sensu acceptis secundum naturalem ordinem, vel diuinitus in imaginatione formatis tanto excellentior cognitio intellectualis habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationẽ ex fantasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quędam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad vnum non procedit ex visione credẽtis, sed à visione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest visio deficit à ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad vnum per visionem & intellectum primorum principiorum.

QVÆSTIO DECIMATERTIA, in duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad cõsiderationem diuinorum nominum. vnumquodque enim nominatur à nobis secundum quod ipsum cognoscimus.

¶Circa hoc ergo quæruntur duodecim. ¶Primò, vtrum Deus sit nominabilis à nobis. ¶Secundò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter. ¶Tertiò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso: an omnia attribuantur ei metaphorice. ¶Quarto, vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonima. ¶Quintò, vtrum nomina aliqua dicantur de Deo & creaturis vniuoce, vel æquiuoce. ¶Sextò, suppotito quòd dicantur analogice, vtrum dicantur de Deo per prius vel de creaturis. ¶Septimò, vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. ¶Octauò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, vel operationis. ¶Nonò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. ¶Decimò, vtrum accipiatur vniuoce vel æquiuoce secundùm quod

a ¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum primum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue cum modificatione. conclusio est Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundum quòd est secundùm se. Probatur conclusio quo ad verã quæ partem sumit. voces sunt signa intellectuum: & intellectus sunt similitudines rerũ. ergo voces referuntur ad res significandas mediis intellectibus: ergo secundum quòd aliquid à nobis intelligitur sic potest à nobis nominari. ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundùm se. Antecedens est philosophi primo peri hermenias. consequentia verò tam prima quàm secunda relinquitur nota. Vltima autem probatur quo ad primam consequentis partem: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis triplicitèr, vt dictum est. Quo ad secundum verò: quia Deus in hac vita non potest videri à nobis per essentiam. Et ad claritatem terminorũ subdimur in litera declaratio exemplaris ab opposito: quomodo nomina non significant Deũ secundũ quòd in se est. & intendit, quòd significare rem secundum q. est, est significare terminum naturæ illius: vt ly homo, quòd impossibile est hic de Deo haberi. quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communium, aut negationum: vel respectuum &c. vel compositorum ex his, vt patet inductiue.

1 ¶ *Num nomina rebus imponantur secundum quòd illas intelligimus.*

2 ¶ *Num Diuinorum nominũ aliquod sit, quod diuinam essentiam exprimat.*

Quæstio. CIrca hanc partẽ occurrit dubium. Scotus siquidem in primo. distin. vigesimasecunda quæsti. vnica, discutiens hanc propositionem assumptam sicut res intelligitur, ita & nominatur: distinguit eam. scilicet quo ad impositionẽ nominis, vel quo ad vsum nominis Impositi, & tria dicit.

1. dist. 22. q. 1. ar. 1.

6 7

6 5

6 6

¶ Primo quòd quo ad Impositionem videtur falsa. quod probat sic. Substantia non intelligitur à nobis distincte in propria natura: & tamen significatur. ergo imponere possumus nomina distinctius significata quàm intelligimus: consequentia verò & antecedens pro secunda parte probatur: quia cognitis verbi gratia, accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantiæ lapidis, intendentes illam significatam iri per nomen: & tamen non cognoscimus distincte illam. Secundò quòd quo ad vsum est simpliciter falsũ. Tertio quòd multis nominibus potest vel viator exprimentibus diuinam essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia verisimile est esse in sacra scriptura huiusmodi nomina, vt Iudei dicant de nomine tetragrammaton &c. siue imposita fuerint hæc nomina à Deo, siue ab Angelo.

¶ Ad hæc pro quanto verificari non consonant dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabile inuoni nomen distinctius significans quàm concipitur: & in litera redditur causa: quia voces significant res non nisi mediã conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem: & confusa confusam, & maior maiorem, & minor minorem &c. Quare ab hac vniuersali falsissima regula de causa & causato hæc excipienda sunt. Probatio autem sua nihil valet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tum quia pro secunda parte male probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis antecedentibus cognoscimus rem quandam sublatere, & secundum se esse & subsistere &c. & huiusmodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur. si enim cognoscatur confuse, vt in exemplo dato nunquam significabitur nisi confuse. ex tali siquidem nomine nunquam aliquis plus intelliget, quam perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex melliori ingenio proprio cognito alicuius nominis significato in re differendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem videtur. De secundo verò bene dicit Scotus: experimur enim q. multis nominibus vtimur confuse notis antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia experientia teste nullum tale nomẽ diuinum habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Dion. in primo cæle. Hierar. dicit impossibile est nobis aliter lucere diuinũ radium, nisi varietate sacrorum velaminum occultatum: videtur mihi simpliciter falsum dictũ Scoti. & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita non est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

¶ Num nomẽ in abstracto ad subsistentiam spectet magis quàm ẽconcretum.

IN responsione ad secundum dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significatur quo & non per modum subsistentis: cum sit nomen substantiuum. vt Alberto. Substantiui autem proprium est per modum subsistentiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophistica consequentis, à modo substantiæ ad hunc modũ determinate affirmando. Substantiuum quidem significat per modum substantiæ, id est per se stantis, id est, quòd etiam finitas significat eum ratione formam solitarie, sed cum subiecto. Respondetur quòd hic non est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi. abstractũ autem & concretum in significatione conueniunt: quia vtrunque puram formam significat, vt in prædicamentis de albo dicitur. & ex natura significatæ formæ oportet vtrumque copulate subiectum formæ significare. Sed ex modo significandi differunt efficiuntque concretum importare subiectum: & compositũ ex modo significandi vt primum significatum, in cuius signum dicimus quòd finitum est nasus curuus: prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum verò subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter, sed vltimo. Vnde econuerso dicimus quòd finitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractum per modum substantiæ, quo ad hoc, quia significat illud per se. Id est, non cum alio, ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretum autem ex modo significandi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo substantialiter. Dicit enim Dam. Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, vel operationem.

¶Præterea, dicit Dion. primo capite de diui. no. Omnium sanctorum theologorum hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiue & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Et est sensus quòd nomina, quæ in diuinam laudem sancti doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶Præterea. Secundum hoc nominatur aliquid à nobis secundum quòd intelligitur. Sed non intelligitur Deus à nobis in hac vita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum à nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶SED CONTRA est quod dicit Auguſt. 7. de trini. Deo hoc est esse quod habet esse, vel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

CONCLVSIO.

¶Cum diuinam substantiam imperfecte cognoscamus, nomina negatiua, vel relatiua de Deo non dicuntur substantialiter, sed solum nomina positiua absoluta diuinam substantiam, licet imperfecte designant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de nominibus, quæ de Deo dicuntur negatiue, vel quæ relationem ipsius ad creaturam significans, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant[c], sed remotionem alicuius ab ipso, vel relationem eius ad alium, vel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolute & affirmatiue de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiue de Deo dicantur, tamen magis inuenta sunt ad aliquid remouendum à Deo, quàm ad aliquid ponendum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse viuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis, & hoc posuit rabbi Moy. Alij verò dicunt, quòd hæc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creata, vt cum dicimus Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed vtrunque istorum videtur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundum neutram harum positionum posset assignari ratio: quare quædam nomina magis de Deo dicerentur quàm alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cum dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quòd dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantum sicut materia prima. Secundo, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eò quòd significat hoc tantum quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertio: quia hoc est contra intentionem loquentium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt Deum viuentem, quàm quòd sit causa vitæ nostræ: vel quòd differat à corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione ipsius, quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Oftensum est autem suprà[c], quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intantum eum repræsentat, & est ei similis, inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eum, sicut aliquid ciuidem speciei, vel generis, sed sicut excellens principium, à cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solarem. Et hoc suprà expositum est[c], cum de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfecte tamen, sicut & creaturæ imperfecte eam repræsentant. Cum igitur dicitur, Deus est bonus, non est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexillit in Deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud Auguſt. de doctrina Christiana, inquatum bonus est, sumus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia à nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfecte, sed vnumquodque imperfecte eum significat, sicut & creaturæ imperfecte eum repræsentant.

¶Ad secundum dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, à quo imponitur nomen ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur[c]. Sicut hoc nomen lapis imponitur ab eo quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum, quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporum, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi diuina nomina imponuntur quidem à processibus deitatis. Sicut enim secundum diuersi processus perfectionem creaturæ Deum repræsentant, licet imperfecte: ita intellectus noster secundum vnumquemque processum Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandum ipsos processus, vt cum dicitur Deus est viuens, sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significandum ipsum rerum principium prout in eo præexistit vita, licet eminentiori modo quàm intelligatur vel significetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd essentiam Dei in hac vita cognoscere non possumus secundum quòd in se est, sed cognoscimus eam secundum quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita eam significant.

vt in litera dicitur. Et radix est: quia loquuntur proprie de quid posteriorissimo, & metaphorice, quod absque propriis non est: & non tropice: quod communibus concernatur.

¶In responsione ad secundum. Distinctio est sub aliis verbis: importare processibus dupliciter formaliter, vel originaliter.

a ¶Super Quæstionis decimæterciæ Articulum tertium.

Annot. 70 Po. q. 7. art. 4. ad 6. Et 1. di. 8. qo. 4. art. 3. Et dist. 22. ar. 2. Et 1. contrà cap. 30. 62

IN titulo ly proprie potest sumi dupliciter. Vno modo distinguitur contra communiter. Et sic animal non dicitur proprie de homine: quia dicitur de aliis. Alio modo vt distinguitur contra metaphoricè: & sic animal dicitur proprie de homine. florere autem non. Proprie enim dicitur esse significatum nominis inueniri In eo, de quo dicitur secundum se. Metaphoricè autem est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundum suam similitudinem tantum: hic sumitur proprie, vt distinguitur contra metaphoricè.

¶Quid prius quæritur, num aliquod nomina dicantur substantialiter, vel num aliqua nomina dicantur proprie de Deo.

Quæstio.

CIrca ordinem horum articulorum dubium occurrit: quoniam præposterius videtur ordo seruatus in 2. & 3. articulo: quia In ordine compositionis communiora prius tractanda sunt. Communius autem est nomen proprie dictum de aliquo quàm substantialiter: quoniam accidentalia nomina etiam proprie dicuntur, vt patet dicendo, Sortes est albus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd ordo horum articulorum est optimus. non tamen attenditur penes communiorem & minorem: sed inimiorem ac priorem rationem dubitandi. Prima namque quæstio cum sit quæstio an est, ideo prima quærendi ratio est. an Deus sit nomina bilis. secundum veto quæstionem constat esse quæstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia, scilicet sua an relatio, an negatio &c. tertia verò quæstio, quoniam est quia est: ideo tertio loco quærendum est quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo: Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationem: scilicet proprie vel metaphorice, secundus ad veritatem & multitudinem: scilicet synonyme &c. Constat autem quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec est verum quòd dici proprie sit communius quàm dici substantialiter: sed habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter contingit & proprie, & metaphorice. Possumus enim quod quid est rerum metaphoricè significare vt antiqui fecerunt, vnde post determinationē quòd dicuntur nomina de Deo substantialiter, merito dubitatum est an dicantur de Deo proprie.

Cōment.

¶In corpore duo, primo distinguit. secundo respondet quæsito. Quo ad primum distinguit ea, quæ sunt in nomine dicto de Deo sic. In nominibus Deo attribuitis sunt duo: scilicet perfectio significata, & modus significandi. Probatur hæc distinctio sic: perfectiones procedentes in creaturas à Deo, sunt eminentiori modo in Deo quàm in creaturis: ergo habent in se duo, scilicet ipsam perfectionem & modum essendi: ergo conceptus nostri de Deo habent in se duo proportionabiliter. scilicet rem cōceptam & modum concipiendi: ergo nomina attributa Deo habent in se duo scilicet rem significatam, & modum significandi antecedens patet cum prima consequentia: secunda verò probatur, quia Deum ex his perfectionibus cognoscimus non quomodolibet, sed secundum modum, quo sunt in creaturis id est quòd Deum ex effectibus satis sic cognoscimur, quòd modus essendi effectuum, redundat in nostrum modum concipiendi proportionaliter. & sic conceptus de Deo in duo distingui oportet: non tantum in diuersa concepta, sed in vnum vt rem conceptam, & alterum vt modum rei concepti. sed ipsius conceptus: qui tamen modus ipsius conceptus à modo rei concepti derivatur. tertia autem sequela euidens est.

¶Quo ad secundum iuxta membra duo distinctionis factæ respondet quæsito vnica conclusione binembri. Est autem conclusio & Deo proprie, & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi. hæc vltima pars probatur: quia habent modum significandi proprium creaturarum. Prima autem pars relinquitur per se nota ex dictis in q. 4.

¶In responsione ad primū. Aduerte ly ipsius nominis significato, & intelligitur de significato formali proprio, non autem de materiali & communi: sapientia enim non significat qualitatem nisi gratia materiæ, & tanquam quid commune. ex formali enim & sibi proprio significato: nec qualitas, nec habitus: nec aliquid aliud infimatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regendi dimique &c. quam contingit esse substantiam & accidens, habitum & actum &c.

a ¶Super quæstionis decimæterciæ Articulum quartum.

Annot. 125 9

IN titulo synonyma, id est idem omnino significatum habentia. Ita quòd idem sit dicere, Deus est sapiens. &, Deus est bonus &c.

Commēt.

¶In corpore respondet quæsito vnica conclusione negatiue sic. Nomina huiusmodi attributa Deo, non sunt synonyma. Probatur dupliciter. Primo secundum illas duas vias in articulo secundo confutatas. Secundo inxta sententiam, quàm sequimur. Prima probatio est, rationes horum nominum sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos ergo non sunt synonyma. Secunda probatio est. Intellectus noster cognouit Deum ex creaturis: ergo conceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ perfectionibus, procedentibus à Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes. ergo rationes huiusmodi nominum Deo attributorum sunt diuersæ. ergo nomina huiusmodi nō sunt synonyma. Antecedēs cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex vi proportionis. Quia sicut idem simpliciter omnino multis perfectionibus repræsentatur in essentiali. ita in esse intentionali quod est dicere ita multis conceptionibus. tertia verò probatur, quia conceptio ipsa est ratio nominis. vltima est per se nota.

Quæstio.

¶Num ratio, quam significat nomē, sit conceptio intellectus de re significata.

CIrca illam propositionem assumptam à 3 probandum tertiū consequētiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubitandum quia quarto metaphysicæ, textu, commen. 18. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificentur diffinito, cum quia ratio nomen est secundæ intentionis conceptus autem primæ.

Annota.

¶Ad hoc breuiter dicitur q. ratio apud philosophos & theologos in proposito dupliciter sumi potest. scilicet formaliter, vel denominatiue. sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re, quæ est alba denominatiue. Si sumitur formaliter, sic est nomē intentionis secundæ, & significat relationē quandā. si denominatiue, sic significat conceptionē & diffinitionem, sed diuersimode. conceptio enim mentalis ratio nominis dicitur. quia est id, quo refertur nomen significatū extra animā. Diffinitio autem, quia est id, quo explicatur nominis significatum. In præsenti autem litera constat rationem sumi denominatiue pro conceptione mentali. & dicta est significari per nomen. quia significatur proxime. Diffinitio autem est ratio significata per nomen vltimo. & sic patet solutio obiectorum.

Annot.

¶Aduerte hic q. quæstio præsentis literæ non est de rebus, sed de nominibus. Et propterea, quòd is præsens quæstio potuisset forte decidi ex diuersitate rationū formalium obiectiuarū, vt Scotistæ faciunt, inmisi. ēdo materiā de rebus. scilicet de distinctione attributorū diuino. ū. Diuinum tamen auersis ingeniis quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicit sit expressimo periHermanias quòd nomina sunt signa earum quæ sunt in anima passionis formalissime diuersitatem significationis in nominibus ostenditur diuersitatis conceptionis animæ significatarũ absq; mixtione allarũ difficultatũ de rebus. Cum hac enim declinone stat vtraque pars contradictionis in materia de attributis: propter quòd ne ętas operis diminitas fœdetur, nonest hic tractandum de distinctione ista attributorum. sed sit quæstio specialis.

Annot. ¶In responsione ad secundum. Nota q; in pluribus conceptibus claudũtur duo, scilicet assimilatio ad obiectũ, & pluralitas cord. si quæratur ergo multis de rebus: puta de conceptibus, quid respondet in re? respondendum est, q; ipsis conceptibus respondet res vna multipliciter imitabilis, seu repræsentabilis. Pluralitati autem ipsorũ conceptuum non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quòd vnite contineat, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione conceptuum, ad distinctionẽ obiectæ rei: est arguere à distinctione effectuum ad distinctionẽ causæ. Quod patet esse ridiculum. Quoniam cum multitudine effectuum stat vnitas causæ, vt patet: & propterea in litera vtrunque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet vnum simpliciter multipliciter repræsentatum.

Annot. ¶In reponsione ad tertium. Aduerte quòd illa propositio: Deus est vnus re & plures secundum rationẽ, potest dupliciter percipi. Vno modo vt sit multiplex ratione, subiectiue, id est q; sit subiectum pluriũ cõceptuum, & est falsa: quoniam vnicus est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Allo modo obiectiue, id est quòd est obiectum pluriũ conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter. & sic est vera, & ad propositum. Ita q; Deus dicitur multiplex secundum rationem, idest obiectum verificans actu vel virtute: plures conceptiones de eo.

¶In eadem responsione aduerte radicem prædictæ propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius vnitatem. Ex parte verò intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. Et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo, quæ nominibus significatur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa vnitate, quod adeo dearticulate intelligit, quemadmodum in rebus extra diuersificantur imitationes diuinæ. Sicut enim extra aliud est iustitia, aliud sapientia &c. ita etiam in intellectu nostro, & hoc vt infrà patebit: quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit quia intellectus accipit à rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehenditur res multipliciter repræsentant. vnde si intellectus noster non acciperet scientiam à rebus, vt contigit in Adam, nihil minus idem sequitur, ex hoc quod intellectus proportionalis est rebus, vt in litera dicitur. Ex hac autem radice in qui alios respicis, habere facile potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa vnitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas oritur ex eadem respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum constet, quòd propinquissimus intellectus non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa vnitate nulla conceptuum pluralitas oritur. Radix ergo absolute & vniuersaliter loquendo, & non tantum respectu nostri: quare Deus est multiplex ratione: est eius perfecta vnitas, & finitas intellectus creati. Quod ideo hic dicimus: quia ex hac litera deducitur non quòd ad hanc spectet quæstionem, quæ de nominibus est, & consequenter non nisi de dependentibus à nobis.

a ¶*Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum quintum.*

Annot. Comment. IN titulo ly vniuoce sumitur vt in prædicamentis diminuatur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere, vt etiam in fine huius articuli dicitur.

¶In corpore quatuor. primo respondet quæsito negatiue, quòd non

sapientiam cum distinctione eius à iustitia &c. sicut non valet, quantitas in mixtis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mixtis, significat quantitatem coniunctam colori &c. Secundo, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamen propositio consequens, in qua sustentatur præsens positio est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic. Sapientiæ nomen absolute aut significat sapientiam finitam, aut infinitã, aut vtrumque, aut neutro modo, sed abstrahit à finitate & infinitate. Non primum, quia sic ista esset falsa: Deus est sapiens. Non secundum: quia sic ista esset falsa, homo est sapiens. Nec tertiũ, quia sic vtraque prædictarum esset falsa: ergo quartum, & si sic: ergo dicendo, homo est sapiens: & Deus est sapienti sapiens nõ magis significat quid diRinctum in prima quàm in secunda, q a simpliciter & absolute in vtraque prædicatur absque additione aliqua. Et cõfirmatur: quia positionis huius autor in hoc videtur deceptus, quòd non distinxit inter formale significatũ nominis, & materiale suppositum eiusdem. Quãuis enim quum dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ, prædicet rem distinctam &c. quia sequeret ipsa sapientia in homine est res distincta ab eius esse &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: siue limitate, siue non ibi sit secundum rem.

¶Ad euidentiam horum tria facere oportet. primo declarare terminos assumptos. Secundo excludere falsum sensum huius processus. Tertio manifestare verum. Scito quòd significare aliquid vt distinctum seu in ratione distincti, cõtingit dupliciter. Vno modo formaliter id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Allo modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid vt fundans distinctionem sui ab aliis: & sic sumitur in proposito. Intendit enim litera, quòd sapientia & alia huiusmodi significent in creaturis, non quòd quid est sapientiæ & distinctionem eius à iustitia, sed quòd quid est sapientiæ, vt fundat diuersitatem sui à iustitia. Hoc autem vt infrà patebit, non allunde habet sapientia quàm ex sua quidditate. Et ideo significare sapientiam, vt distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam vt quidditatem. Quum autem audis ly ab aliis, non intelligas ab vniuersis exteris: quoniam sic omne nomen etiam in Deo significat aliquid distinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter, vel ab aliis possibilibus in eodem inueniri, vt litera aperte præ se fert. Potest autem processus iste habere duos sensus. Primus est, vt ex identitate & distinctione reali perfectionum, inferatur differentia nominum quo ad significare perfectionem & distinctam, & significare non vt distinctam & iuxta hunc sensum procedunt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus vt obiiciendo probatum est: nec est intentus in litera. Alter verò seu sensus est, vt ex identitate distinctione formali perfectionum inferatur prædicta nominum differentia, & hic sensus est intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, quòd duas perfectiones iungi ad propositum, contingit dupliciter. scilicet identice & formaliter. Identice quidem, vt si ponamus quòd sapientia fortis & eius iustitia sint vnamet res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primo si ponamus, quòd propria ratio formalis sapientiæ & propria ratio iustitiæ sint vna ratio formalis. Ita quòd illa vna ratio non sit tertia ratio, sed sit tantum propria sapientiæ, iustitiæ ratio, & huiusmodi identitas est simpliciter impossibilis implicãsque duo contradictoria. Si enim illæ duæ non sunt vna ratio tertia, ergo non sunt vna ratio: quoniam nulla ratio est identitatis formalis vnius ad aliam. ex quo secundum se non sunt vna. & si sint vna ratio: ergo sunt vnatertia ratio: eo quòd vna secundum se non est altera. Secundo potest intelligi, si ponamus rationem sapientiæ, & rationem iustitiæ eminenter elatã in vna ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non solum possibilis, sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim purandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo, sed vt in litera habetur, ratio sapientiæ in Deo non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiæ, bonitati potentiæ &c. Sicut enim res quæ est sapientia: & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in vnam rem superioris ordinis, scilicet deitatem: & ideo sunt vna res in Deo: sta ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis iustitiæ, eleuantur in vnam rationem formalem superioris ordinis, scilicet rationem propriam deitatis: & sunt vna numero ratio formalis eminenter vtranque rationem continens: non tantum virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris, sed formaliter, vt ratio lucis continet rationem virtutis calefactiuæ. Vnde subtilissime diuinum S. Tho. ingenium,

& creaturis dicuntur vniuoce prædicantur.

¶Præterea, Secundum æquiuoca non attenditur aliqua similitudo. Cum igitur creaturæ ad Deum sit aliqua similitudo, secundum illud Gene. 1. Fa. ho. ad ima. & si. no. videtur quòd aliquid vniuoce de Deo & creaturis dicatur.

¶Præterea: mensura est homogenea mensurato, vt dicitur in 10. metaphy. Sed Deus est prima mensura omnium entium, vt ibidem dicitur. Ergo Deus est homogeneus creaturis. Et ita aliquid vniuoce de Deo & creaturis dici potest.

¶SED CONTRA, Quicquid prædicatur de aliquibus secundum idem nomen & non secundum eandem rationẽ prædicatur de eis æquiuoce. Sed nullum nomen conuenit Deo secundum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura. Nam sapientia in creaturis est qualitas, non autem in Deo: genus autem variatum mutat rationem, cum sit pars diffinitionis: & eadem ratio est in aliis. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuoce dicitur.

¶Præterea, Deus plus distat à creaturis quàm quæcunque creaturæ ab inuicem. Sed propter distantiam quarundam creaturarum contingit quòd nihil vniuoce de eis prædicari potest: sicut de his, quæ non conueniunt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid vniuoce prædicatur, sed omnia prædicantur æquiuoce.

CONCLVSIO.

¶Nomina de Deo & creaturis dicta, nõ vniuoce, nec pure æquiuoce, sed analogice dicuntur, secundum analogiam creaturarum ad ipsum.

¶RESPONEO dicẽdum quòd impossibile est aliquid prædicari de Deo & creaturis vniuoce. Quia omnis effectus non adæquans virtutem causæ agentis recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficienter: ita quod & diuisim & multipliciter est in effectibus, in causa est simpliciter & eodem modo. c sicut Sol secundum vnam virtutem, multiformes & varias formas in istis inferioribus producit. Eodem modo, vt supra dictum est, omnes rerum perfectiones, quæ sunt in rebus creatis diuisim & multipliciter, in Deo præexistunt vnite. Sic igitur, cũ aliquod nomen ad perfectionem pertinens de creatura dicitur, significat illam perfectionem distinctam secundum rationem distinctionis ab aliis: puta cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, significamus aliquam perfectionem distinctam ab essentia hominis, & à potentia, & ab esse ipsius & ab omnibus huiusmodi. Sed cum hoc nomen de Deo dicimus, non intendimus significare aliquid distinctum ab essentia, vel potentia vel esse ipsius. Et sic, cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, quodammodo describit & comprehendit rem significatam, non autem cum dicitur de Deo: sed relinquit rem significatam vt incomprehensam & excedentem nominis significationem. vnde patet quòd non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de aliis. Vnde nullum nomen vniuoce de Deo & creaturis prædicatur. Sed nec etiam puræ æquiuoce, vt aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari, sed semper incideret fallacia æquiuocationis. Et hoc est tam contra Philosophum, qui multa demonstratiue de Deo probat, ex hoc quòd ratio sapientiæ in Deo est formaliter, non solum ipsa, sed etiam ratio iustitiæ, & consequenter est ratio propria non sapientiæ, sed alterius tertij. In creaturis autem est formaliter ipsa propria ratio sapientiæ. Intuitis, ergo alia est ratio sapientiæ in Deo, & alia sapientiæ in creaturis ex hoc nomen commune non dicitur de eis secundum vnam rationem. Quod vt clarius percipiatur exempla subdamus. Si enim quæratur quid est Deus inquantũ sapiens, respondendum est, quòd aliquid eminenter præhabens in se esse ordinatum. Vbi manifestè patet, quòd licet ly sapiens sit nomen commune Deo & hominis, ratio tamen vtriusque secundum illud nomen non est omnino eadem: propter hoc quia ratio sapientiæ in homine est solùm ipsum in Deo verò est ipsa & aliter: imò nec ipsa, nec aliæ, sed altior quædam ratio: & hoc est quod in litera acute perspecta dicitur.

¶Ad obiectiones autem in oppositum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quòd processus iste non arguit ex conditionibus rerum ad conditiones nominum absolutas, sed ex diuersitate rationis formalis significatæ per nomen in hoc, & in illo, ad differendam vniuocationem nominis. vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate reali, sed ex identitate & diuersitate formali perfectionum inter se intellecta procedit litera. Nec licuisset etiam ex formali identitate perfectionum inter se destruere vniuocationem nominis nisi ex formali identitate eorum, quæ secundum se non sunt idem constaret sequi tertiam rationem altiorem omnibus huiusmodi diuersit. Ex hoc enim quòd non nisi tertia ratio est, proxime liquet formalis distinctio perfectionis eleuatæ & non eleuatæ, seu identificatæ formaliter aliis, & non identificatæ formaliter aliis.

¶Ad secundam verò dicitur, quòd argumentum supponit sapientiæ nomen absolute, non vt significet speciem qualitatis, sed transcendenter sumptũ significat aliquam rationem formalem vnam simpliciter. Quod tamen hic quæritur, & disputatur, & concluditur esse falsum: quia significat rationem formalem vnam secundum analogiam, & non simpliciter. Quomodo autem ratio vna secundum analogiam prædicatur de pluribus, diffuse tractatum à nobis est in tractatu de analogia nominum. Vnde ad quæstium dicendum est, quòd importat veranque sapientiam, sed non per modum vniuoci, & ideo sequela nihil valet, quæ hoc supponit.

¶Ad confirmationem autem dicitur, quòd quum dico, Deus est sapiens, ly sapiens ex formali suo significato importat sapientiam eandem formaliter iustitiæ &c. imò vt rectius loquar significat non sapientiam, sed aliquid eminentiæ præhabens rationem sapientiæ. Quum verò dico, homo est sapiens: ly sapiens prædicat ipsam sapientiæ rationem: vt patet ex responsionibus reddendis quærentibus quid est Deus vt sapiens: & quid est homo vt sapiens. Illud enim formaliter nomen significat: quod respondetur quærenti quid est a, inquantum habet illud nomen. Non est igitur deceptus autor: sed rationem vniuocorum formalem formalissime est intuitus: iuxta Aristo. diffinitionem.

¶Num aliqua nomina Dei & creaturis communia, vniuoce sint.

Contra prædictam conclusionem Scotus in primo. dist. 3. quæstione 1. prima & tertia. & dist. 8. q. 2. arguit multipliciter. Tum quia nomina huiusmodi habent conceptum certum in communi, stante dubitatione de conceptibus Dei & creaturæ. Tum quia processus metaphysicales vtuntur vna ratione formali in huiusmodi, & auferendo ab ea omnes conditiones imperfectionis alterius simplici conceptu, eo quòd ille conceptus non claudereturs essentialiter, nec virtualiter in aliquo relucente in phantasmate. Tũ quia omnis comparatio est in aliqualiter vniuoco ex 7. physi. Constat enim Deum esse perfectius ens quàm creaturã. Et quamuis diffuse hæc in commentariis de ente & essentia tractata fuerunt tamen breuiter respondetur.

¶Ad primum quidem. Illud argumentum supponit aliquid quod conetu lit, nisi alietatem conceptus sapientiæ. Verbi gratia: in communi sapientia Dei & sapientia creaturæ: sed ex hoc inferre, ergo vniuocus conceptus, est sophistica consequentia. Quoniam conceptus analogus est etiam aliius ab inferioribus, non tamen eo alietatis modo, quo est alius conceptus vniuocus ab vniuocatis: quia hic est alius vt præcisus ab eis, ille verò, vt continens eos, vt diffuse scripsimus in tractatu de analogia nominum.

¶Ad secundum vero dicitur, quòd metaphysicales processus vtuntur vna ratione simpliciter in principio inquisitionis, sed in termino vtuntur ratione vna non simpliciter, sed secundum analogiam. hic enim est vna ratio sapientiæ quidem

vniuoce, secundo quòd nec æquiuoce pure, tertio affirmat q; analogice. quæsto comparat analogiam ad duo prædicta. Quo ad primum conclusio negatiua est. Nomina communia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. probatur sic, omnis effectus inadæquatus recipit diuisim & multipliciter, quòd in causa est simpliciter & eodem modo: ergo recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem: ergo creaturæ participant diuisim & imperfectiones, quæ in Deo vnitæ sunt. ergo nomina cõmunia perfectionem importantia, quum de creaturis dicuntur, significant aliquid distinctũ ab aliis. De Deo autem dicta nõ significant aliquid vt distinctum. ergo huiusmodi nomina dicta de creaturis comprehendunt rem significatam. De Deo autem relinquunt rem significatam vt excedentem nominis significationem: ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo, & aliis secundum eandem rationem: ergo non dicuntur vniuoce de Deo & creaturis. Antecedens declaratur exemplo solis & inferorum. Ita quòd declaratio non est tam exemplaris quàm proportionalitate prima consequentia manifesta relicta est cum secunda, tertia autem cum relinquitur in litera: vt per se nota relinquitur, eo quòd à significatis formalibus ad significantia, vt sic quo ad vnitatem & pluralitatem rationis liquidum est processum esse optimum. Ipsum tamen consequentiæ consequens. Et quantertiæ & quartæ declaratur exemplariter in ly sapiens, quod est nomen commune Deo, & creaturis multis.

¶Num quæ diuisim, & multipliciter in effectibus inueniuntur, in causa autẽ vnite ac simpliciter, eiusdem rationis esse valeant.

CIrca primam consequẽtiã occurrit prouidus dubium: quia non videtur valere, eo quòd multa sunt eiusdem rationis genere, vel saltem vniuoce vniuocatione logica, de qua est sermo in corporibus inferioribus & cælestibus, & tamen inferiora hæc comparantur ad cælestia corpora, vt causas ad vnite habentia, quæ hic diuisim participantur. Antecedens patet. Corporeitas enim & diaphaneitas, & lumen &c. sunt eiusdem rationis hic & ibi

¶Ad hoc breuiter dicitur q; illa maxima assumpta In antecedente ex qua infertur diuersitas rationis intelligitur formaliter. i. vt sic. ita q; semper participatio diuisim eius quòd simpliciter ac vnite est in causa, excludit identitatem rationis etiã logicã, ab illa re participatas: nõ autẽ ab aliis si qua alia sunt effectui & causæ communia, nõ ex vi talis participationis. Sic autẽ contingit in obiectionibus allatis. Nam diaphaneitas, & similia diuisim sunt in superioribus sicut & hic. Corporeitas autem si vnite ibi est, scilicet absq; cõpositione materiæ & formæ, vt putat Auer. vniuoce non dicitur de illis & istis. vnde ipse Auerro negat super Porphyrium corpus esse genus prædicamenti substantiæ. Et ponit corpus compositũ &c. si autem ex materia & forma resultat etiã ibi tria, patet q; diuisim etiã ibi habentur. Propterea dicito, q; corpora cælestia inquantum habent aliquid vnite, q; participantur hic diuisim vt videtur virtutibus actiuis, quarum omnes aut nullæ in vnica lucinatura habent nihil habent eiusdem rationis cum istis.

¶Num ex rerum diuersitate, vel identitate liceat inferre diuersitatem seu identitatem rationis in nominibus.

CIrca tertiam consequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primo quòd consequentia nihil valet: quoniam procedit à rerum conditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectum nostrum à quo dependent nomina, natum esse adunare diuidere, & propterea posse intelligere & significare perfectionem pura sapientiam absque intellectione & significatione conditionum suarum quas habet in re, puta q; sit idem cum alio, aut non idem. vnde consequentiæ istæ nihil valent: sapientia est in creaturis res distincta à iustitia &c. ergo nomen sapientiæ dictum de creaturis significat sapientiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

expoliata est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio, vt Scotus obiicit de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in terminoinquisitionis potest remanere vna analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit

¶Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucente in phantasmate participatiue vel imitatiue. Nec oportet quòd conficiatur essentialiter, cum virtualiter, datur enim tertius modus.

¶Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio fit etiam in analogo, quod medium est inter vnuocum & æquiuocum: & Ideo negatur assumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secundum analogiam, & sic communi verique vt alibi docuimus.

77 Cõmnt. ¶Quo ad secundum cõclusio negatiua est, huiusmodi nomina nõ dicuntur de Deo & aliis pure æquiuoce. Probatur sic si dicerẽtur æquiuoce nihil posset ex creaturis cognosci, aut demõstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophum & Apostolum ergo. Consequẽtia probatur: quia incideres fallacia æquiuocationis. destructio verò consequentis patet.

Annot. ¶Aduerrenda sunt hic duo. Primum est, ly pure, non enim in litera dicitur absolute, quòd non æquiuoce, sed cum limitatione dicitur, q̃ non sunt puræ æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secundum veritatem analoga comprehenduntur sub æquiuocis: quæ in prædicamentis diffiniuntur. Æquiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur pure æquiuoca. Et de hiusmodi quitur litera hæc. Quædam verò sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehenduntque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est ly nihil in consequente positum: non supponis pro nihilo simpliciter, quoniam dato quòd omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc possemus cognoscere quòd Deus est creator & super omnia: & quòd non est corpus &c. sed supponis pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum sapientem &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo, sed semper incideret fallacia æquiuocationis vt patet.

Commẽt. ¶Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiue hæc est, quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicuntur de eis secundum analogiam vnius ad alterum, i. l est creaturæ ad Deum. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominum, scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc vocatur vnius ad alterum: vel ratione proportionis aliquorum non inter se, sed ad tertium: & hæc vocatur duorum ad tertium, seu multorum ad vnum. Exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio: quo ad primam quidem partem per locum à diuisione, propter quod in litera dicitur, dicendum est igitur &c. Quo ad secundam verò sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis. ergo nomina communia vtriusque dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam verò quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

Annot. ¶Memento hic quòd exempla ponimus non quòd ita sint, sed vt discentes intelligãt. Non enim ens est analogum Deo & creaturis secundum denominationem extrinsecam, vt sanum: sed in hoc tenet similitudo, quòd vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se quamuis dissimiliter sicbic & ibi. Nam inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ etiam in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal verò sanum, & urinam, non est similitudo, sed relatio significationum & propterea ibi est analogica communitas secundum prædicationem formalem. hic autem proprie est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcunque, siue extrinsece, siue intrinsece &c.

Cõment. ¶Quo ad quartum conclusio est. Iste modus prædicationis medius est inter vnuoca & æquiuoca. probatur per locum à diffinitione ad diffinitum. hic non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter, sed secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propterea ratione diuersarum proportionum est diuersitas secundum quid: ratione verò vnius rei ad quam vel secundum quam illæ diuersæ proportiones fiunt, est secundum quid vna. vt patet in exemplo de sano &c. ergo, hanc materiam si vis plenè intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶*Quemadosi æquiuoca reducuntur in vniuocum secundum prædicationem, verum sit vniuoca reduci in non vniuocum,*

quàm etiam contra Apostolum dicentem Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Dicendum est igitur, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo & creaturis secundum analogiam, id est proportionem. Quod quidem dupliciter contingit in nominibus: vel quia multa habent proportionem ad vnum, sicut sanum dicitur de medicina & vrina: inquantum vtrunque habet ordinem & proportionem ad sanitatem animalis [c], cuius hoc quidem signum est, illud verò causa: vel ex eo quòd vnum habet proportionem ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Et hoc modo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogice, & non æquiuoce neque vniuoce. Non enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt suprà dictum est [c]. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secundum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principium & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus communitatis medius est inter puram æquiuocationem & simplicem vniuocationem. Neque enim in his, quæ analogice dicuntur, est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis, sed nomen quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas proportiones ad aliquid vnum. Sicut sanum de vrina dictũ significat signum sanitatis animalis, de medicina verò dictum significat causam eiusdem sanitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet in prædicationibus oporteat æquiuoca ad vniuocum reduci, tamen in actionibus agens non vniuocum ex necessitate præcedit agens vniuocum. Agens enim non vniuocum est causa vniuersalis totius speciei, vt Sol est causa generationis omnium hominum. Agens verò vniuocum non est causa agens vniuersalis totius speciei (alioquin esset causa suiipsius, cùm sub specie contineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei constituit. Causa igitur vniuersalis totius speciei non est agens vniuocum. Causa autem vniuersalis est prior particulari. Huc autem agens vniuersale, licet non sit vniuocum, non tamen est omnino æquiuocum: quia sic non faceret sibi simile, sed potest dici agens analogicum. Sicut in prædicationibus omnia vniuoca reducuntur ad vnum primum non vniuocum, sed analogicum, quod est ens.

¶Ad secundum dicendum, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiã nec idem secundum genus repræsentat, vt suprà dictum est [c].

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus non est mensura proportionata mensuratis [c]. Vnde non oportet quòd Deus & creaturæ sub vno genere contineantur.

¶Ea verò, quæ sunt in cõtrarium, concludũt q̃ non vniuoce huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur, nõ autẽ q̃ æquiuoce.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quam de Deo.*

AD SEXTVM sic procedit, Videtur q̃ nomina prius dicantur de creaturis quam de Deo. Secundum enim quòd cognoscimus aliquid, secundum hoc illud nominamus, cum nomina secundum quæ aliquid in seipso. Ibi enim vnum reducitur in aliud, hîc autem vnum distinguitur in suas vt patet in naturalibus. Ad propositum igitur quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorum, dictum est quòd non vniuocum est prius. Quia ens est primum ad quod cætera reducuntur. Quum vero sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quod vniuocum præcedit non vniuocum sicut vnum multa. Eo quòd ens ipsum, quòd analogice dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuoce dictum de hominibus, & vniuoce quoque dictum de albis, & hoc concludebat vis argumenti. Concludo ergo quòd comparando diuersa prædicata inter se analogum præcedit, resoluendo autẽ idem prædicatum in se vniuocum præcedit vt vnum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agentium ordine dicuntur, infrà, quum de actione Dei ad extra tractabitur, patebunt.

a ¶*Super Quæstionis decimatertiæ Articulum sextum.*

TItulus ut iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

¶In corpore quatuor. Primo regula tradicur ad discernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundo respondeur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertio quo ad propẽte dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam quarto secundum veritatem.

¶Quo ad primum regula est. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur. In omni nomine analogo est vnũ respectu à cæteris, ergo illud vnum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnum est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaratúrque hoc exemplariter in hoc analogo, quòd est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda verò consequentia probatur: quia ratio quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quòd nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera quàm de aliis.

¶*Num primum analogatum poni oporteat in ratione aliorum analogatorum.*

¶Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium non dissimulandũ occurrit. Primo ad hominem: quia ipsemet S. Tho. in q. de ve. q. 2. articu. 11. dicit non esse verum vniuersaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogice dici de Deo & aliis, & tamen creatura non dicitur sapiens in ordine ad Deum: nec econuerso, vt patet: sed vterque dicitur sapiens absolute. Tum quia in ratione hominis vt sapiens non clauditur sapientia Dei. Nec in ratione Dei vt sapiens est, clauditur sapientia hominis. ergo.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd analoga inueniuntur duobus modis.

¶Quædam enim significant ipsos respectus ad primum analogatum, vt patet de sano. Quædã verò significant fundamenta tantum illorum respectuum: vt communiter inueniuntur in omnibus vere analogis propriè & formaliter saltuatis in omnibus analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis in antecedente assumpta intelligenda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni vnum. In quæstione autem de veritate, de secundo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est vniuersaliter ea. quam alibi assignauimus, ex q. de ve. quia ista responsio habet locum etiam in analogiis secundum proportionalitatem, metaphoricè tamẽ dictis. in his enim etiam vnum ponitur in ratione alterius propter prædictam causam. Ad ea verò: quæ secundo loco obiiciuntur, in quarta parte huius articuli dicetur.

Cõment. ¶Quo ad secundum conclusio responsiua est. Nomina metaphoricè dicta prius dicuntur de creaturis quàm de Deo. Probatur: ratio horum nominum, vt dicimur de Deo, non potest intelligi absque ratione eorundem, vt dicuntur de creaturis: ergo. Antecedens patet exemplariter: in communi quidẽ de ridere, in proposito autem de leone. consequentia verò tenet ex regula assignata.

¶Quo ad tertium conclusio hypothetica est. Si communia nomina propriè dicta dicerentur de Deo causaliter tantum, dicerentur per prius de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorum significatio vt de Deo dicuntur, non potest intelligi sine significatione eorundem in creaturis: ergo. Antecedens patet in exemplo boni. consequentia verò tenet ex assignata regula.

¶Quo ad quartum conclusio responsiua est. Huiusmodi nomina quo ad rem significatã prius de Deo: quo ad impositionem nominis prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem. Hæc nomina non solum significãt Deum esse talem causaliter, sed etiam essentialiter: & à Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad hem.

¶Quo ad secundam verò partem. Creaturas prius cognoscimus & nominamus: ergo. Probatur secundo ex signo: habent modum significandi, quod competit creaturis: ergo.

¶*Num nomina communia Deo & creaturis significent ipsum esse causaliter & formaliter tale.*

Circa illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solũ significãt quòd Deus sit causa, sed quod sit essentialiter talis: dubium occurrit. Si enim quum dicitur Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter & formaliter bonus, sequitur primo, quòd ly bonus: dictum de Deo non significet vnum, contra Aristo. 4. metaph. Sequitur secundo oppositum intenti: quoniam esset sensus: Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens: vbi manifestè patet aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶Ad hoc dicitur quòd verba illa possunt dupliciter sane intelligi. Primo vt intelligantur de possibili secundum, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo scilicet causaliter & formaliter, secundum tamẽ quòd ista, Deus est bonus, est vera causaliter tantum præ & est etiam vera formaliter tantum præ & non quòd simul importet vtrumque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur.

¶Secundo vt exponantur de vtroque significato simul: & sic oportet dicere, q̃ huiusmodi nomina dicuntur de Deo formaliter & causaliter. sed fundamentaliter, verbi gratia, quum dicitur Deus est bonus, non solum significatur quòd Deus est habens bonitatem, sed etiam quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatem bonitatis aliorum: ita quòd ly talem non modum aut rationem aliquam addit, supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deus dicitur bonus. tam enim diffinitum est, quòd illa non est eadem cum nostra, nisi secundum analogiam. Illa autem ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proxime, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hæc nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cõintelligi bonitatem creaturæ: quoniam non importãt causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantum. Vtraque responsio est bona, prima tamen naturalis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et consequenter posterius de eodicta sint.

Quæstio. Circa eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominẽ. Tum quia in articulo secundo huius quæstionis oppositũ videtur dictum quum dictum est, q̃ dicendo Deus est bonus, sensus est, id quòd bonitatem in creaturis dictus eminentius in Deo præexistit. Ecce aperte vides in significatione boni in Deo posita, claudi bonitatem creaturis & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, q̃ hæc nomina dicentur de creaturis in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum vt dicuntur de creaturis claudetur Deus: ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter & prius de Deo quàm aliis: qa cũ in veritate dicantur formaliter, formalitas tamẽ in Deo prior est secundũ rem formalitate illa in aliis. Nõ tamen est sic prior, vt scilicet diffinitum est prius diffinito, sed ast prior vt causa exemplaris, saltem est prior exemplato. Et propterea, sicut omnia exẽplata sunt talia in ordine ad exẽplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinã bonitatem. Et sicut non oportet exẽplata significari cũ ordine ad exẽplar, quãuis illud habeantuita nõ oportet bonitatẽ creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinã: quãuis secundũ esse illã semper respiciat vt exẽplar. verba igit quinti articuli, & similia, hic nõ sunt cõtrata, sed exposita: quòd .f. intelligantur secundũ esse, & nõ secundũ significari, nisi fundamẽtaliter, pro quãto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinẽ ad Deum vt causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducta vt diffinitiue significatiua nominis in Deo posita, sed vt exponerentur ex notioribus nobis, & Ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio aliorum clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam cum de Deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed vere absolute dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

Annot. fiat quòd opinio illa loquebatur de significatione causaliter, non fundamentaliter, sed formaliter, vt patet.

¶Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partem, aduerte quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quamuam ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cõpletitur vtrumque necessariò ad hoc: scilicet & quòd nomen saluatur formaliter: & quòd illa ratio formalis est prior secundum rem exercita: quod probatur, quia est causa cæterarũ. Neutrum enim horum seorsum sufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, vt patet inductiue. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius ille causa dicitur. Ratio quoque boni licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec re conuelli quispiam dicens: ergo non est eadem ratio de omnibus nominibus cõmunibus Deo & aliis. Eo quòd quædam sunt, quorum formales rationes & si saluantur in Deo, non sunt causæ quòd cætera sint talia: quoniam illæ rationes formales nullam causalitatem habent: momento autoritatis Apostolicæ in litera positæ ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad p. d. mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Si nanque paternitas diuina, quæ relatio est atque per hoc à causalitate aliorum remotissima, causa est cæterarũ paternitatum. à fortiori bonitas est causa omnis bonitatis: & scientia omnis scientiæ. & sic de aliis. Et si quæratur in quo genere causæ, numquã duo genera desint, scilicet finalis & formalis exemplaris quoniã sit de efficiẽtia.

Annot. a c d

¶*Num nomina communia Deo & creaturis, vt de Deo dicuntur, includant in sui ratione respectum aliquem ad creaturas, & consequenter posterius de eodicta sint.*

Circa eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominẽ. Tum quia in articulo secundo huius quæstionis oppositũ videtur dictum quum dictum est, q̃ dicendo Deus est bonus, sensus est, id quòd bonitatem in creaturis dictus eminentius in Deo præexistit. Ecce aperte vides in significatione boni in Deo posita, claudi bonitatem creaturis & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, q̃ hæc nomina dicentur de creaturis in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum vt dicuntur de creaturis claudetur Deus: ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter & prius de Deo quàm aliis: qa cũ in veritate dicantur formaliter, formalitas tamẽ in Deo prior est secundũ rem formalitate illa in aliis. Nõ tamen est sic prior, vt scilicet diffinitum est prius diffinito, sed ast prior vt causa exemplaris, saltem est prior exemplato. Et propterea, sicut omnia exẽplata sunt talia in ordine ad exẽplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinã bonitatem. Et sicut non oportet exẽplata significari cũ ordine ad exẽplar, quãuis illud habeantuita nõ oportet bonitatẽ creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinã: quãuis secundũ esse illã semper respiciat vt exẽplar. verba igit quinti articuli, & similia, hic nõ sunt cõtrata, sed exposita: quòd .f. intelligantur secundũ esse, & nõ secundũ significari, nisi fundamẽtaliter, pro quãto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinẽ ad Deum vt causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducta vt diffinitiue significatiua nominis in Deo posita, sed vt exponerentur ex notioribus nobis, & Ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio aliorum clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam cum de Deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed vere absolute dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

Quæstio.

Comment. *a* ¶*Super Quæstionis decimatertiæ Articulum septimum.*

Iesus clarus ex tempore, scilicet dominus, saluator, creator &c.

¶ In corpore quinque facit. ℣ Primo proponit conclusionem responsiuam quæsito. ℣ Secundo claudit amplam viam probandi conclusionem. ℣ Tertio ibi, verumtamen veram viam aggreditur. ℣ Quarto ibi, quum igitur Deus, probat conclusionem. ℣ Quinto ibi, non propter aliquam: excludit tacitam obiectionem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito est affirmativa & particularis, scilicet quædã nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore.

¶ Quo ad secundum scilicet, quòd hæc cõclusio ideo difficultatẽ aliquã habere videtur, quia nulla res nouæ potest Deo aduenire: & propterea si huiusmodi nomina non ponũtur realiquã realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rẽ realẽ, scilicet esse. Et quoniã littera intendit probare conclusionẽ ex hoc medio, scilicet quia nõ ponunt in Deo nisi relationem rationis, idcirco amplissima via, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturæ: quia erronea est statim exclusa, & hoc est primum. Recitatur autem hic error ab Auerroe. 12. metaphy. cõmen. 19. Confutatur quę hic sic. Res naturales habẽt ordinem, habitudinẽque naturalem adinuicẽ. ergo cõsequentia patet: & antecedens, præter euidentiam quam habet ex 11. metaph. commen. 11. vbi ordo vniuersi bonum eiusdam dicitur, vt per se manifestum assumitur.

Annot. ¶ Hic esset quærendum an dentur relationes reales: sed quoniam egrederemur propositi limites fiat quæstio specialis.

Cõment. ¶ Quo ad tertium: via propria ad inuestigandum mediũ cõclusionis inferendæ, est videre, quando relatio est res naturæ, & quando non: & vnde habet quòd sit res naturæ, & vnde quòd non sit nisi rationis. Hanc ergo viam ingredliendo sic procedit. Relatio exigit duo extrema, ergo tripliciter poterit inueniri res naturæ aut rationis, scilicet aut ex parte vtriusque erit res rationis, aut ex parte vtriusque erit res naturæ: aut ex altero res naturæ, & ex altero res rationis. antecedens patet: consequentia verò probatur. Extremata triplicitèr variantur, scilicet quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo: aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respicit: aut vnum respicit alterum non eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur non entium: & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primo gradu intellectus facit extrema, non entia, sed extrema: dum distinguit vnum in duo. In secundo verò intellectus facit vnum extremum, & ens el extremum. Quo ad secundo verò partem declaratur ex duobus generibus relationũ sub ea cõtentorum, scilicet consequentiam, quantitatem & actionem & passionẽ vt patet in quinto metaph. Quo ad tertiam verò declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia &c. & dextro in columna. Auctoritatęque Aristotelis cõfirmatur.

1 ¶*Num exigatur ad intelligentiam relatiui alterum correlatiuum, ad hoc vt extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui.*

2 ¶*Num terminus relatiui sit ens absolutum, vel respectiuum.*

Quæstio. Hæc multa dicuntur, contra quæ obiicitur ab aliis: puta quòd inter ens & non ens, non est relatio realis. Et quòd scientia habet relationem realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones. ℣ Verumtamen vnum valde arduum dubium dissimulandum non est circa illa verba literæ: in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum oppositarum: puta scientiæ & sensus. Est autem dubium duplex. primo circa sensum literæ. Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlatiuum exigatur ad hoc vt extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui: verbi gratia. An relatio domini; exigatur ad hoc, vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturæ inquantum eius est seruus: vel potius intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectum alterius extremi sub ratione terminitita quod relatio domini; concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imò ponitur terminus ipsius secundo verò ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo verò, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio. An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.

¶ Et quoniam hæc quæstio necessaria est hic, & intacta, nisi à Scoto, à quo videtur male definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo. dist. 30. quæst. prima, motus, vt reor, ex verbis huius literæ, vt more suo caperet, probat multipliciter: quòd terminus relatiui inquã est terminus, est res absolutus: ac per hoc nullũ oportet ponere correlatiuũ, vt terminet alterũ relatiuũ: nec secundũ rẽ, nec secundũ rationẽ. Probátque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia, est quia cętera sunt mutua. ista autem, quæ sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiis tertij modi, terminus est res absoluta. Antecedens patet, quinto metaphysicæ. cap. ad aliquid: consequẽtia verò est per se notã: quia ex quo non est correlatiuum & est terminus ergo res absoluta est, quæ terminat. Secundo sic. Actus diffinit potentiam, & non econuerso: ergo actus vt terminus est res absoluta: Antecedens patet, 9. metaph. consequentia probatur. Actus diffinit potentiã vt terminat relationẽ potentię ad ipsum & diffinit vt prior est quã potẽtia. ergo vt terminus est prior potentia, sed vt correlatiuum non est prior potentia: quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius: ergo vt correlatiuũ non est terminus: ergo vt res absoluta. Tertio sic. Relatiuum vt sic diffinitur per terminum. ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiuum. Antecedẽs patet. prima verò consequẽtia tenet ex septimo & nono metaph. ibi enim prioritas substantiæ respectu accidẽtis: & hi: actus respectu potẽtiæ habentur: hoc ꝙ diffiniunt illa. secunda verò cõsequẽtia patet quia aliter daretur circulus in priore & posteriore secundum diffinitionẽ, quod est impossibile. ℣ Quarto sic. In relatiuis tertij modi alterũ extremum nullã relationẽ habet, nisi dũ actualiter cõsideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu cõsiderante: imò etiã existẽte ergo terminat ratione absoluti & nõ ratione relationis cognitæ. Hæc sunt motiua Scoti satis subtilia: & putarit ea efficacia, ita vt eorum conclusionem veram asserat. Vt autẽ cognoscatur quãtum à verò differt opinio hæc, ex textu quinti metaphysicæ, in quo se fundauit inchoandum est. Et oritur siquidem dupliciter in illo textu. Primo quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorum. Ita quod Arist. voluerit dicere quòd quædam extrema sunt, quæ dicuntur ad aliquid propter relationes, quæ habent adinuicem. Quædam verò propter relationem quæ est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imo verba Aristo. patet sic. Aristoteles ibi explicite dicit se ponere differentiam inter ea, quæ secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid nisi per accidens: vt ibidem expresse dicitur: ergo non intelligitur textus ille de rebus, quæ denominantur relatiue, sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille. ℣ Secundo. Errat in differentia assignata. In textu siquidem illo non dicitur, ꝙ quædam sunt mutua relatiua, & quædam non sunt, vt Scotus somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. Ita quod textus affirmat etiam relatiua tertij modi vtrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc: quòd in relatiuis primi & secundi modi ratio quòd sint ad aliquid, est vtrunque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis verò tertij modi ex parte vnius extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quod est ad aliud se habere, sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifestè patet quòd ista differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & non in esse mutua, vel non mutua. Et quoniam textus ille est fundamentum theologorum in materia huius articuli

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum nomina quæ important relationem ad creaturas dicantur de Deo ex tempore.*

ADSEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nomina, quæ important relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambrosius dicit quòd hoc nomen dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis, sed æterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo ex tempore, sed ab æterno.

¶Præterea. Cuicunque conuenit aliquid ex tempore potest dici factum. Quod enim ex tempore est album, fit album. Sed Deo non conuenit esse factum. Ergo de Deo nihil prædicatur ex tempore.

¶Præterea. Si aliqua nomina dicũtur de Deo ex tempore propter hoc quòd important relationem ad creaturas, eadem ratio videtur de omnibus, quæ relationem ad creaturas important. Sed quædam nomina importantia relationem ad creaturas dicuntur de Deo ab æterno. Ab æterno enim sciuit creaturam & dilexit, secundum illud Iere. xxxj. In charitate perpetua dilexi te. Ergo & alia nomina, quæ important relationem ad creaturas: vt dominus & creator dicuntur de Deo ab æterno.

¶Præterea. Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum. Sed non potest esse quòd sit in creatura tantum: quia sic Deus denominaretur dominus à relatione oppositа, quæ est in creaturis, nihil autem denominatur à suo opposito. Reliquitur ergo quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cum ipse sit supra tempus. Ergo videtur quòd huiusmodi nomina non dicantur de Deo ex tempore.

¶Præterea. Secundum relationem dicitur aliquid relatiue: puta secundum dominum domini: sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio domini non est in Deo secundum rem, sed solum secundum rationem, sequitur, quòd Deus non sit realiter dominus: quod patet esse falsum.

¶Præterea, In relatiuis, quæ non sunt simul natura, vnum potest esse altero non existente: sicut scibile non existente scientia, vt dicitur in prædicamentis. Sed relatiua, quæ dicuntur de Deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiue de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina dominus & creator dicuntur de Deo ab æterno, & non ex tempore.

¶SED CONTRA, est quod dicit Augusti. quinto de trin. quòd hæc relatiua appellatio dominus, Deo conuenit ex tempore.

CONCLVSIO.

¶Deus cum sit extra ordinem vniuersi sic quòd omnes creaturæ ad ipsum referantur, & non econtra, nomina, quæ huiusmodi relationem important, de Deo dicuntur ex tempore, & non ab æterno, nisi sequatur actionẽ intellectus vel voluntatis ipsius Dei.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quædam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & non ab æterno. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd quidam posuerunt relationem non esse rem naturæ, sed rationis tantum. Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsæ res naturalem ordinem & habitudinem habent adinuicem[c]. Veruntamen sciendum est quòd cum relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere ad hoc quod sit res naturæ & rationis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantum: quando scilicet ordo, vel habitudo non potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantum, vtpote cum dicimus idem eidem idem. Nam secundum quòd ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibus relationibus, quæ sunt inter ens & non ens: quas format ratio inquantum apprehendit non ens vt quoddam extremum. Et idem est de omnibus relationibus, quæ consequuntur actum rationis, vt genus & species & huiusmodi. Quædam vero relationes sunt quantum ad vtrunque extremum res naturæ[c]: quando scilicet est habitudo inter aliqua duo, secundum aliquid realiter conueniens vtrique. sicut patet de omnibus relationibus, quæ consequuntur quantitatem vt magnum & paruum, duplum & dimidium & huiusmodi. nam quantitas est in vtroque extremorum. & simile est de relationibus, quæ consequuntur actionem & passionem, vt motiuum & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque vero relatio in vno extremorum est res naturæ, & in altero est res rationis tantum. & hoc contingit, quandocunque duo extrema non sunt vnius ordinis. sicut sensus & scientia referuntur ad sensibile & scibile. quę quidem inquantum sunt res quædam in esse naturali existentes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. Et ideo in scientia quidem & sensu est relatio realis, secundum quòd ordinantur ad sciendum vel sentiendum res: sed res ipsæ in se consideratæ sunt extra ordinem huiusmodi. vnde in eis non est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum, sed secundum rationem tantum: inquantum intellectus apprehendit ea, vt terminos relationum scientiæ & sensus. Vnde Philosophus dicit in quinto metaphy. quòd non dicuntur relatiue, eo quòd ipsa referantur ad alia, sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna, sed in animali.

¶Cum igitur Deus sit extra totum ordinem creaturæ, & omnes creaturæ ordinentur ad ipsum, & non econuerso: manifestum est quòd creaturæ realiter referuntur ad ipsum Deũ[c]: sed in Deo non est aliqua realis relatio eius ad creaturas, sed secundum rationem tantum, inquantum creaturæ referuntur ad ipsum. Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturam prædicari de Deo ex tempore, non propter aliquam mutationem ipsius, sed propter creaturæ mutationem[e], sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente, sed animali translato.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd relatiua quædam sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt Dominus seruus, pater & filius, & huiusmodi: & hæc dicuntur relatiua secundum esse. Quædam vero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi quæ dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina hæc differentia est considerandа duplicitèr. Nam quædam significant ipsam habitudinem ad creaturam, vt Dominus. Et huiusmodi non significant substantiam diuinam directè, sed indirectè inquantum præsupponunt ipsam: sicut Dominum præsupponit potestatem: quæ est diuina substantia. Quædam vero significant directè essentiam diuinam, & ex consequenti important habitudinem, sicut saluator, creator, & huiusmodi, significant actionem Dei, quæ est eius essentia. Vtraque tamen nomina ex tempore de Deo dicuntur quantum ad habitudinem, quam important vel principaliter vel consequenter, non autem quantum ad hoc quòd significant essentiam, vel directè, vel indirectè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut relationes, quæ de Deo dicuntur ex tempore non ponunt realem relationem in Deo, ita nec ponunt realem actionem, sed solum rationis. Et ideo non sequitur quòd Deus sit realiter factus, vel quòd aliquid realiter fiat in Deo. Et hoc est quod dicit Augustinus, quòd hæc relatiua appellatio dominus, Deo conuenit ex tempore.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis Deus sit extra totum ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra quemlibet ordinem. Sic enim & ipse esset extra totum ordinem entium, quia non est ens vniuersale, nec substantia vniuersalis, nec aliquid huiusmodi. Sed ipse est ens per essentiam, & substantia per naturam, & sic de aliis. Et similiter quamuis Deus sit extra totum ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quartum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quintum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad sextum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad septimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad octavum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad nonum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad decimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad undecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad duodecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tertium decimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quartumdecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quintumdecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad sextumdecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad septimumdecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad octavumdecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad nonumdecimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumprimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumsecundum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumtertium dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumquartum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumquintum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumsextum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumseptimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumoctavum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad vigesimumnonum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumprimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumsecundum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumtertium dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumquartum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumquintum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumsextum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumseptimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumoctavum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad tricesimumnonum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumprimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumsecundum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumtertium dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumquartum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumquintum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumsextum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumseptimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumoctavum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quadragesimumnonum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumprimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumsecundum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumtertium dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumquartum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumquintum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumsextum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumseptimum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumoctavum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem entis, & extra ordinem boni, & sic de aliis. Et sic non sequitur quòd sit extra ordinem relationis, quæ est ad creaturam.

¶Ad quinquagesimumnonum dicendum, quòd quamuis Deus non sit extra ordinem creaturæ, non tamen sequitur quòd sit extra ordinem aliquem creaturæ, quia sic esset extra ordinem substantiæ, & extra ordinem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum Deus manifeste sit prior creatura, ac per hoc aliquem ordinem habet, vt prius ad posterius, assumendo quòd in eo non est ordo, nihil aliud est quàm assumere quòd Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat probandum. Secundo peccat vt dicit, secundum sophisma consequentis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non negationem relationum æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis: negat omnem realem relationem.

¶ Adcoluit quoque vt habes in tertia distinct. primi in Capreolo contra hanc rationem instat: sed quoniam assumit vel motiua soluta à Sancto Thoma expresse: vel assumit aliud ab hac ratione loco illius, ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quòd in æquiuoco laboramus. in litera enim est sermo non de ordine formaliter. quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter. Ita quòd esse eiusdem ordinis nihil aliud est quàm esse eiusdem rationis quo ad causam relationis, & esse non eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita quòd inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadem causa referendi vnum ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatinis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem est identitas specifica in causa. In relatinis autem secundi modi, scilicet pertinentium ad actionem & passionem est identitas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinque causa est perfectior propria: quamuis in patiente vt habeatur, & in agente vt conferuatur, vt Auerro. de intelligentijs 12. metaphy. commen. 36. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suæ ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet, quòd non petit principium non est enim idem dicere, in Deo nulla causa, vt referatur ad creaturam, quamuis in creatura sit causa referendi ipsum ad Deum. Et dicere in Deo non est ordo realis ad creaturas, sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est à causa ad effectum. Nec peccat secundum consequens: quia non loquimur de ordine formaliter, sed fundamentaliter quem etiam in relatinis æquiparantiæ oportet esse. duo enim alba eiusdem rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc vt causent ad se inuicem respectiue. huic autem est esse eiusdem rationis.

Commen. ¶ Quo ad quintum. Aduerte, quòd intenta conclusio ex duobus impediri posset. Primo ex ipso significato formali horum nominum, scilicet si significarent in Deo aliquam rem naturæ quia in Deo nulla res naturæ potest temporaliter poni. Secundo ex fundamento illius rationis. Dato enim quòd Dominus non ponat super Deum nisi relationem rationis, & ex hoc non prohibeatur temporalitas: si tamen ista relatio rationis non posset denominare temporaliter, nisi propter mutationem aliquam in ipso denominabili, oporteret dicere, quòd nullum huiusmodi nomen poterit dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio, sed est omnino immobilis, vt in quæstione nona dictum est. Quia igitur litera ista iam impedimentum ex formali significato excluserat, vt confirmaret conclusionis probationem asserere: secundum impedimentum exclusit, præfatæ obiectioni tacite respondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus. verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso, sed in creatura: probátque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuum tertij modi vt scibile seu in proposito Dominus, & similia, possunt iudicari esse secundum duo entis genera. Primo in genere entis simpliciter. Secundo in genere entis secundum quid: id est entis rationis. Si loquamur de eis secundum esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia comparata sua, quæ terminantur ad ipsa formaliter sunt in rerum natura, ita quòd ad eorum esse extra animam hoc sufficit. sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse Dominum nihil ponit in Deo seclusa omni intellectu, nisi terminare formaliter relationem seruituris. Deus secundum se terminat subiectum, id est vt quasi subiectum termini formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura: scilicet relationem seruituris ad Deum vt subiectum & cuius ipsum terminare formaliter seruituris relationem plus aliquid ponit, quàm sit esse ipsum terminati: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc Deus est Dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturæ: quia esse Dominum nullum esse in rerum natura ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua vnum oppositorum esse, quia aliud est vt Aristotelis docuit: & ratio est: quia opposita relatiua in hoc à cæteris differunt: quòd se simul ponunt nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt Sanctus Thomas docuit.

At si obiceretur, quòd in materia relatiua non fit denominatio ab extrinseco, vt in secundo contra Gent. capitulo decimoterrio, determinatur. Respondeo quòd hoc est verum formaliter, non autem realiter. Non enim Deus dicitur Dominus à seruitute formaliter, sed à relatione Domini: quæ est velut ei inhærens: sed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Dominus: à realitate seruituris: quia esse Dominum nullum ponit, nisi quod rerminus est realis seruientis. Et sic ista denominatio est formaliter ab extrinseco, & realiter ab extrinseco. Si autem loquamur sic eis secundum esse distinctionis, sic esse Dominum ponit in Deo relationem rationis. Et sic dicitur & vere, quòd Deus dicitur Dominus à Domino, quia est relatio rationis non quòd hic sint duæ relationes Domini, altera extrà animam, & altera rationis: sed quia illa relatio Domini, quæ tam debili modo ens dicitur, dupliciter iudicata est à doctoribus: quandoque secundum esse proprium, & sic dicta est relatio & ens rationis tantum: quia nullum habet proprium esse nisi per rationem. Quandoque secundum esse alicuius, scilicet oppositi: à quo entis nomen vtrunque meretur, & sic dicta est ens, & inter entia partes numerata quinto metaphysico, quia à lia dicitur ad ipsum. Et quia sic nullum esse ponit in denominato, sed in terminato tantum. Ideo semper & simpliciter de istis dicitur, quòd nullum esse ponunt in denominato: pura Deo aut scibili, nisi rationis: quod spectat ad esse proprium. Et bene nota, quòd non dicitur, quòd nullum esse ponunt, sed quòd nullum esse in denominato ponunt: quia ponunt esse in terminato opposito: quod sufficit ad eorum esse extra. Et si hanc distinctionem perspexeris, atque scieris applicare, diuersa doctorum dicta verificabis: puta quòd istæ relationes non sunt entia extra animam. hoc enim verum est secundum esse proprium & quòd ista sunt, quia opposita sunt. hoc verum est secundum esse alienum. Videbisque Sanctum Thomam, vtrunque tetigisse in hac responsione: Augustinum quoque in quinto de trinita. capitulo vltimo. Aduertes quoque quod nonnulli compatiens autor magis vius est relatiuis istis secundum esse rationis: quàm secundum illam essendi diminutionem non facile intelligibilem. Et his quoque patet, quomodo nullo intellectu considerante potest dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non nisi fundamentaliter &c. distinguendo de esse proprio vel alieno ipsius. Habésque hinc defectum Scot. in primo distinct. 30. quæstio. prima, credentis quòd Deus dicitur Dominus ex sola relatione, quæ est in creatura. ponit enim effectum formalem, scilicet esse Dominum, absque causa formali, scilicet relatione Domini, quod non est intelligibile.

a ¶ *Super Quæstionis decimæterciæ Articulum octauum.*

IN titulo nomen naturæ, sumitur, vt distinguitur contra nomen tam operationis, quàm perfectionis quasi superadditæ naturæ, per modum proprietatis.

¶ In corpore vnde est conclusio responsiua quæsito cum distinctione sic. Deus est nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen impositum est, operationis vero quo ad id à quo impositum est. Hæc conclusio in litera probatur, quo ad deos: scilicet quo ad distinctionem quam in se claudit: & quo ad secundam partem. Prima autem pars vt nota relinquitur. Probatur ergo distinctio sic, nomina rerum per se cognitarum habent id à quo & ad quod nomen imponitur idem. rerum autem per alia tantum, puta effectus, operationes, aut proprietates cognitarum sunt rerum secundi ordinis: ergo in eis aliud est à quo, &c. ergo ly Deus habet aliud à quo &c. Maior probatur: quia sicut cognoscitur ita nominatur. Et ma

Et manifestatur exemplo lapidis. quo ad secundam partem, & qualitatum sensibilium, quo ad primam Minor patet ex *dictis* in quæstione duodecima. Secunda autem conclusionis pars probatur: ly Deus est impositum ab vniuersali prouidentia. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex communi vsu loquentium. Secundo autoritate Dio. Et confirmatur in responsione, autoritate Damas.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum nonum.*

Commen. TIMEUS clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo distinguitur communicabile. Secundo tradit regulas quasdam. Tertio respondet quæsito. Quarto perficit doctrinam de communicabilitate diuinorum nominum.

¶ Quo ad primum. Communicabilitas duplex ponitur, scilicet propria & metaphorica: & satis clara est litera: in qua & definitur vtrumque membrum: & exemplo in leonis nomine aperiuntur.

¶ Quo ad secundum ponuntur quatuor regulæ, ad discernenda nomina communicabilia ab aliis & quàm differenter sint communicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectant, duæ autem ad formas separatas, & sic nihil vniuersi prætermissum est.

¶ Prima regula est: omne nomen significans naturam distinctam ab indiuiduo, est communicabile proprie: secundum rem vel secundum rationem fultem. Probatur à priori. omnis forma in supposito indiuiduante existens, est secundum se prædicto modo communis. ergo. Antecedens quo ad communitatem vero rationis tantum probatur ex natura solis. Sic natura specifica intelligitur à nobis abstrahendo à singulari. ergo esse in vno vel pluribus singularibus est præter intellectum naturæ specificæ. ergo seruato intellectu naturæ specificæ, potest etiam sol intelligi vt in pluribus existens.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd communicabilitas propriè subdiuisa insinuatur in hac regula, scilicet in communicabilitatē secundum rem, & rationem simul: & secundum rationem tantum: & insinuatum est simul quòd fundamentum communicabilitatis realis est inuentio illius naturæ in multis. Quæ vt Auicen. dixit tribus modis inuenitur, scilicet. Aut in actu simultaneo, vt patet in natura humana, cuius sunt simul actu plura singularia. Aut in actu successiuo, vt dicitur de Phœnice, quòd vita sequentis mortem exigit prioris. Aut in potentia tantum, vt domus mille angulorum. si nunquam fiet. Fundamentum autem communicabilitatis secundum rationem tantum, ex parte nostri intellectus assignatum est, & dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione in illa inuenienda, & hæc pluribus modis contingit, vt infrà patebit.

Commen. ¶ Secunda regula est, omne nomen significans singulare est incommunicabile proprietatem secundum rem quàm rationem: licet se communicabile metaphorice. Probatur à priori quo ad primam partem: quia singulare vt sic est diuisum ab omnibus aliis. Quo ad secundam vero: quia non potest in apprehensione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertia. aut exemplo Achillis.

¶ Tertia regula est, omne nomen significans formam non indiuiduam per aliud suppositum, sed per se ipsam, secundum quòd in se est, est incommunicabile proprie & re & ratione: quamuis non metaphorice, probatur à priori quo ad primam partem: quia sunt per se ipsas subsistentes. Quo ad secundam vero quia sic intelligentes secundum quòd sunt. Sed scipo huiusmodi nominibus caremus: quia nō ponimus intelligere tales formas secundū se in se sunt.

¶ Quarta regula est, omne nomen, quod habemus significans huiusmodi formas per se subsistentes, est communicabile proprie non secundum rem, sed secundum rationem tantum. probatur vltima pars à priori, huiusmodi formæ intelliguntur à nobis non suo modo, sed modo rerum compositarum, scilicet habitum formam in materia ergo quarta ad rationem nominum idem est iudicium de nominibus significantibus formas, siue separatas sint, siue in allo. Antecedens probatur ex signo, imponimus illis formis nomina concreta. ergo intelligimus illas modo compositorum. Antecedens patet. & consequentia probatur. Concreta significant naturam in aliquo. ergo. si &c.

¶ Aduerte hic latius. Et *Anno.* insinuatum in communicabilitate nominū secundum rationem. Sol enim, & Gabriel. ver. g. nomina cōmunia sunt secundum rationem, sed dissimiliter. Sol enim ideo cōmunicabilis dicitus est, quia natura sua abstrahit ab hoc & consequenter præter eius rationē est vnitas, aut pluralitas singularium. Gabriel vero, quia intelligitur per modum, quo intelliguntur naturę cōpositorum. Quæ, vt planius intelligat, scitо 2. ly secundum rationem vniuersaliter & proprie loquendo in proposito non sonat idem quòd secundum diffinitionē, sed importat modū essendi in ratione nostra. Ita quòd sensus est, quòd omnis natura specifica vt obiecta est intellectui nostro cōmunis ex pluribus: quia obiicitur nō vt hęc, sed vt natura specifica: sua: ipsa secundū rem sit ex alio hic, vt natura solis, & sensibilium omnisuisue ex & sit hic, vt de Deo patet, & de angelis probabile est. Latitudo autem manifestę hic habetur, quòd natura Solis cum nō sit ex se hic, & ex parte sui & ex parte intellectus, habet quod obiiciatur intellectui nostro, nō vt hic & cōsequenter cōmunitas

albedo, & huiusmodi, non ab aliis denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id à quo imponitur nomen ad significandum. Quia igitur Deus non est notus nobis in sui natura, sed innotescit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, vt supra dictum est[c]. Vnde hoc nomen Deus est nomen operationis quantum ad id, à quo imponitur ad significandum. Imponitur enim hoc nomen ab vniuersali rerum prouidentia. Omnes enim loquentes de Deo, hoc intendunt nominare Deum, quòd habet prouidentiam vniuersalem de rebus. vnde dicit Dionysius duodecimo capitulo de diuino nomine, quòd deitas est quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta. Ex hac autem operatione hoc nomen Deus assumptum impositum est ad significandum diuinam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia, quæ posuit Damascen. pertinent ad prouidentiam, à qua imponitur hoc nomen Deus ad significandum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum quòd naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde, quia substantiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, sciendo quid est lapis, hoc nomen lapis ipsam lapidis naturam secundum quòd in se est, significat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam scimus quid est lapis. Ratio enim, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. meta. Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam non possumus cognoscere secundum quòd in se est, vt scimus de ea quid est, sed per modum eminentiæ & causalitatis & negationis, vt supra dictum est[c]. Et sic hoc nomen Deus significat naturam diuinam. Impositum est enim nomen hoc ad aliquid significandum supra omnia existens: quod est principium omnium & remotum ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes Deum.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum hoc nomen Deus sit communicabile.*

AD NONVM sic procedit, Videtur quòd hoc nomen Deus sit communicabile. Cuicunque enim communicatur res significata per nomen, communicatur & nomen ipsum. Sed hoc nomen Deus (vt dictum est[c]) significat diuinam naturam, quæ est communicabilis aliis: secundum illud 2. Pet. primo. Magna & pretiosa promissa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ Præterea, Sola nomina propria non sunt communicabilia. Sed hoc nomen Deus non est nomen proprium, sed appellatiuum: quod patet ex hoc, quòd habet plurale, secundum illud Psal. Ego dixi dij estis. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ Præterea, Hoc nomen Deus imponitur ab operatione, vt dictum est[c]. Sed alia nomina quæ imponuntur Deo ab operationibus siue ab effectibus sunt communicabilia, vt bonus, sapiens, & huiusmodi. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 14. Incommunicabilę nomen lignis & lapidibus imposuerunt: & loquitur de nomine deitatis. Ergo hoc nomen Deus est nomen incommunicabile.

CONCLVSIO.

¶ Hoc nomen Deus secundum rem est multis incommunicabile: Communicabile autem secundum existimationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquod nomen potest esse communicabile dupliciter. Vno modo proprie. Alio modo per similitudinem. Proprie quidem communicabile est, quod secundum totam significationem nominis est communicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, quod est communicabile secundum aliquid eorum, quæ includuntur in nominis significatione. Hoc enim nomen leo proprie communicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quam significat hoc nomen leo. Per similitudinem vero communicabile est illis, qui participant quid leoninum, vtputa audaciam, vel fortitudinem[c]: qui metaphorice leones dicuntur. Ad sciendum autem quæ nomina proprie sunt communicabilia, considerandum est, quòd omnis forma in supposito singulari existens, per quod induiduatur, communis est multis, vel secundum rem vel secundum rationem saltem. Sicut natura humana communis est multis secundum rem & rationem: natura autem solis non est communis multis secundum rem, sed secundum rationem tantum. Potest enim natura solis intelligi vt in pluribus suppositis existens. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari. Vnde esse in vno supposito singulari vel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existens. Sed singulare ex hoc ipso quod est singulare, est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomen impositum ad significandum aliquod singulare, est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere pluralitas huius indiuidui. Vnde nullum nomen significans aliquod in liuiduum, est communicabile multis proprie, sed solum secundum similitudinem, sicut aliquis metaphorice potest dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, scilicet fortitudinem. Formæ vero, quæ non indiuiduantur per aliud suppositum, sed per seipsas: quia scilicet sunt formæ subsistentes, si intelligerentur secundum quòd sunt in seipsis, non possent communicari nec re neque ratione: sed forte per similitudinem: sicut dictum est de indiuiduis[c]. Sed, quia formas simplices per se subsistentes non possumus intelligere secundum quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo vt dictum est[c] imponimus eis nomina concreta significantia naturam in aliquo supposito[c]. Vnde quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes. Vnde, cum hoc nomen Deus impositum sit ad significandum naturam diuinam, vt dictum est: natura autem diuina multiplicabilis non est, vt supra ostensum est[c]: sequitur quòd

eius secundū rationem, habeat verinq; fundamentū. Natura autē Gabrielis cum sit ex se hic, ex solo modo intelligendi nostro, fortitur, q; nobis obiiciatur vt ipsa, & nō vt hic. Et propterea cōmunicabilitas ista ex nostra tantū parte habet fundamentū.

Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde hinc habere potes, quomodo intelligêdum sit, q̃ Gabriel est vniuersale & prędicabile de multis, & species &c. Hęc enim & similia sufficiè verificari, nõ de eis absolutè, sed vt obiectis seu cognitis à nobis. Et quoniam diffusè de his in commentariis de ente & essentia fr. ipsimus, non est opus hic eadem replicare.

Commẽt. ¶Quo ad tertiũ respondet quæsito vna conclusione trimębri. hoc nomen Deus est incõmunicabile secundùm rem, communicabile autem secundum opinionem, & secundum similitudinẽ, Probat̃ prima pars: natura diuina significata hoc nomine est incõmutabilis secundũ rem. ergo. Secunda quoq; declaratur exemplo solis: & confirmatur autoritate glosæ ad Galatas 4. Terria vero pars declaratur in participantibus diuina adiuncta autoritate Psalmi.

Annot. ¶Aduerte hic quòd quia præmissa conclusio cum sequęte ex prædictis regulis sequr manifestè, ideo non oportuit alias addere probationes.

¶Quo ad quartum ponitur hæc cõclusio, si esse aliquod nomen diuinum significans naturã illam inquantum hanc, illud esset omnino incõmunicabile proprie ad extra, Manifestatúrque exemplo ficto in solesinseriẽsque dubium de nomine tetragrammaton. Aduerte hic q̃ hæc conclusio non solũ ad doctrinæ huius complemẽtum posita est, sed

77 *supra artic. 5. ca. & infra q. 29. art. 4. & 1. prol. arti. 2. 2. & di. 35. arti. 4. & 1. contra ca. 32. 33. & 34. & veri. q. 2. artic. 11. & po. q. 7. arti. 7. et opus. 3. cap. 27.*

ex vera (vt rectè dubitatione, quę est de illo nomine qđ apud Hebræos in tanta fuit reuerentia. Nos enim nomen illud in actu exercito latet: quamuis in actu signato dicatur tetragrãmaton. Et propterea litera dubitatiue loquitur.

Annot. a ¶*Super Quæst. decimæ tertiæ, Arti. decimũ.*

IN titulo. Aduerte q̃ ly Deus quandoque verificatur de his tribus suppositis: scilicet Deo vero, & deo participatiue, & Deo opinatiue: vt patet quum Moyses dictus est Deus Pharaonis: & Beelzebub, Deus Accaron. Quandoque autem de solo vero Deo affirmatur: vt quum dicitur q. vnus tantum est Deus. Non vertitur hic in dubium, An ly Deus, vt significat habentem vecã Deitatem, sit vniuocum hoc enim est per se notum, esse non solum vniuocum, sed incommunicabile, vt dictum est. Et propterea de omnibus aliis prædicatur negatiue secũdum illam significationẽ. Sed quod dubitatur hic est, an quum verè affirmatur ly Deus de his tribus: cum scilicet dicitur quòd Dominus ipse est Deus, & q̃ Moyses est Deꝰ Pharaonis: & Beelzebub est Deꝰ Accaron: vniuoce sumatur an æquiuoce, vel analogice: id est vnam vel plures. Et si plures, omnino aut secũdum quid habeat significationes. Et sic patet titulus cum responsione ad primum.

Commẽt. ¶In corpore vna cõclusio quæsito, hoc nomẽ Deus dicitur de his tribus non vniuoce, nec æquiuoce, sed analogice. Probatur ex rationibus terminorũ quo ad singulas partes vniuocã esse omnino. Æquiuoca diuersam omnino analogã primã in aliis clausam rationẽ habentibus ly Deus dictũ de his nõ primo, nec secundos sed tertio modo se habentibus est analogum. Maioris ex se nota: quã optime notabis ad effugiandã à te & aliis ignorantiam præuæ dispositionis in materia de analogia &c. Minor autem probatur inducendo in singulis. Cõstat enim q̃ participatiue Deus. & similiter opinatus Deus absq̃ vera Dei ratione intelligi nequit, sed hoc ne econtrario, sicut deplorãt aut opinatꝰ leo absq̃ veri leonis cognitione intellecti

a ¶*Super Quæstionis decimæ tertiæ, Articulum vndecimum.*

IN titulo: ppriũ est tripliciter sumi posse, vt dictũ est. Accipere autem sumitur tertio modo: ita quòd proprium sit minus, maxime autem proprium, id est maxime intimum significans in proposito. Inter nomina liquidem non metaphoricè dicta de aliquo, datur latitudo, dum vnius formalis ratio magis interiscea est illi, quã alterius &c. Ly maxime autem cõparationem excessiuam dicit respectu cæterorum diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiens &c. siue propria, vt Deus creator &c. Verũ autem hæc comparatio extendatur etiam ad nomina diuina composita non apparet: quoniam nulla sit in toto articulo de compositis mentio: sed solum de simplicibus: propterea restabit adhuc sub dubio an ly qui est, sit magis proprium nomen Dei, quàm ly summum bonum, seu ly ens infinitum &c.

Commm. ¶In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue.

Annot. ¶Sed aduerte quòd hæc conclusio potest dupliciter formari. Primo sic. hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei triplici ratione. Ita quòd ly triplici ratione sit pars conclusionis: & sic determinatio ly maxime proprium: & sic sensus est maxime proprium quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi: vt in responsione ad primam experimur. Alio modo potest formari sine tali limitatione sic, hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei. & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis: sed continuatio cõclusionis cum probationibus: quasi diceret, & probatur tripliciter. ℣ Primo. Sensui duo fauent. Scilicet interpositio ly triplici ratione inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera. & explicatio in responsione ad primum facta. ℣ Secundo quoque sensui fauent duo. ℣ Primo, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. ℣ Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam parui refert quo quis modo eam formet, age vt libet.

Commẽt. ¶Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primo sic. Qui est, significat non formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiam solius Dei. ergo est maxime proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse. secunda autem, quia vnumquodque denominatur à sua forma.

¶Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia non infert, quòd hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina, sed quòd hoc nomen conueniat magis Deo quàm aliis rebus quia significatio eius in Deo saltutur essentialiter: in aliis vero est extra essentiam: & tamen concludendum erat vt etiam in litera infertur, quòd hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ratio literæ concludit virtualiter quoniam ex hoc quod significatum formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequitur: & quòd magis conueniat Deo quàm aliis, quia illi essentialiter, aliis non: & quòd magis conueniat Deo quàm alia nomina: quia est essentiale prius cæteris, cum cætera posterius quid significent. Hoc autem implicite in litera insinuatum est in ly esse, vel in ly non formam aliquam: quasi diceret, non significat formam aliquam, vt cætera nomina, puta sapiens, viuens &c. De transcendentibus autem constabat ea posteriora esse ipso esse: & propterea non oportuit solicitare autorem circa hæc.

¶Quo ad secundum vel secundo probatur conclusio sic. essentia Dei non potest à nobis pro statu viæ intelligi modo quo in se est: ergo omne intellectum quocunque modo determinatum, deficit à modo quo Deus in se est, ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tanto magis proprie dicuntur de Deo à nobis. ergo qui est, est maxime proprium nomen Dei. vltimã consequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus communia: aut si conuertuntur addunt aliquid rationis saltem supra ipsum. Et confirmatur autoritate Damasceni. Priores autem consequentiæ in litera non probantur. Et prima quidem ratione non egebat. quoniam ex se satis liquet. si enim modus Dei est incognitus, sequitur quòd omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secunda quoque plane inde deducitur: quoniam si omnis modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quanto determinatior modus, tanto magis deficit: quoniam defectus ille ex eminentissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quanto

deficit à modo quo Deus in se est. Et ideo quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tanto magis proprie dicuntur de Deo à nobis. Vnde & Damascenus dicit quòd principalius omnibus, quæ de Deo dicuntur nominibus, est qui est: totum enim in seipso comprehendens velut quoddam pelagus substantiæ infinitum & indeterminatum. Quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus substantiæ rei: sed hoc nomen qui est, nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminate ad omnes. Et ideo nominat ipsum pelagus substantiæ infinitum. Tertiò vero ex eius significatione. Significat enim esse in præsenti. Et hoc maxime proprie de Deo dicitur, cuius esse non nouit præteritum vel futurum, vt dicit Augustinus in quinto de trin.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc nomen, qui est, est magis proprium nomen Dei, quam hoc nomen Deus, quantum ad id, à quo imponitur, scilicet ab esse: & quantum ad modum significandi & consignificandi, vt dictum est [c]. Sed quantum ad id ad quod imponitur nomen ad significandum, est magis proprium hoc nomen Deus, quod imponitur ad significandum naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomen est tetragrammaton: quod est impositum ad significandam ipsam Dei substantiam incommunicabilẽ, & (vt sic liceat loqui) singulatẽ.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc nomen bonum, est principale nomen Dei, inquantum est causa, non tamen simpliciter. Nam esse absolutè præintelligitur causæ [c].

¶Ad tertium dicendum, quòd non est necessarium quòd omnia nomina diuina importent habitudinem ad creaturas, sed sufficit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: inter quas prima est ipsum esse, à quo sumitur hoc nomen, qui est.

¶Quo ad tertium vero, vel tertio probatur conclusio ex significatione qui est. significat esse in præsenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. præsentialitas enim est maxime propria Deo. vt patet per Augustinum. *Commẽ.*

¶Aduerte hic quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolutè & formaliter, & si consideranda est hic, nec differt ly, qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: quia ens non ita explicat & explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quòd relativum clausum in ly ens, est neutri generis, vt patet exponendo ens, id est quo est, vt expresse ab Aristotele exponitur pluries: neutrum autem genus cum informe sit magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existendi quàm dicendo quod est propter quas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, ly qui est. secundo modo consideratur vt merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est. cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt non sunt, nisi sic, id est tantæ & talis perfectionis, & non absolutè: & oportet, vt hoc nomen sic sumptum eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus approprietur: quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, & cætera. Tunc enim, licet non variaretur nominis significatio, plus tamen sumaret quàm significaret formaliter, cum ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissime in Deo ponit, pelagúsque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communibus importat: ad infinitatem per eminentiam trahit. Annot. Commẽ. Annot.

¶Quo ad quartum vel quarto probatur conclusio. ex significatione qui est. significat esse in præsenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. præsentialitas enim est maxime propria Deo. vt patet per Augustinum.

¶Aduerte hic quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolutè & formaliter, & si consideranda est hic, nec differt ly, qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: quia ens non ita explicat & explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quòd relativum clausum in ly ens, est neutri generis, vt patet exponendo ens, id est quo est, vt expresse ab Aristotele exponitur pluries: neutrum autem genus cum informe sit magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existendi quàm dicendo quod est propter quas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, ly qui est. secundo modo consideratur vt merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est. cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt non sunt, nisi sic, id est tantæ & talis perfectionis, & non absolutè: & oportet, vt hoc nomen sic sumptum eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus approprietur: quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, & cætera. Tunc enim, licet non variaretur nominis significatio, plus tamen sumaret quàm significaret formaliter, cum ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissime in Deo ponit, pelagúsque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communibus importat: ad infinitatem per eminentiam trahit. Annot.

¶Quo ad quartum vel quarto probatur conclusio. ex significatione qui est. significat esse in præsenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. præsentialitas enim est maxime propria Deo. vt patet per Augustinum. *Commẽ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS XII.

a ¶*Verum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.*

QVDODECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd propositiones affirmatiuæ non possint formari de Deo. Dicit enim Dionysius 2. c. cælestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmationes autem incompactæ.

¶Præterea, Boetius dicit in lib. de Trin. quòd forma simplex subiectum esse non potest. Sed Deus maxime est forma simplex, vt suprà ostensum est[c]. Ergo non potest esse subiectum: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur vt subiectum. Ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

¶Præterea, Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, vt suprà probatum est[c]. Cum igitur omnis intellectus affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quòd propositio affirmatiua vere de Deo formari non possit.

¶SED CONTRA est, quòd fidei non subest falsum: sed propositiones quædam affirmatiuæ subduntur fidei, vtpote quòd Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. Ergo propositiones affirmatiuæ possunt vere formari de Deo.

CONCLVSIO.

¶Cum humanus intellectus nequeat Deum, vt vnus est, cognoscere, sed sub diuersis rationibus, multas de ipso propositiones affirmatiuas veras formare potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt vere formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera oportet quòd prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationem. Et hoc patet tam in propositionibus quæ sunt de prædicato accidentali, quàm in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quod homo & albus sunt idem subiecto, & differunt ratione. alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cum dico, homo est animal: Illud enim ipsum quod est homo, vere animal est. In eodem enim supposito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homo[c]. Vnde & hic etiam prædicatum & subiectum sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur: inquantum intellectus id quod ponit ex parte subiecti trahit ad partem suppositi: quod verò ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam formæ in supposito existentis: secundum quòd dicitur quòd prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic verò diuersitati, quæ est secundum rationem, respondet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem verò rei significat intellectus per ipsam compositionem. Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamen intellectus noster secundum diuersas cõceptiones ipsum cognoscit, eò quòd non potest ipsum vt in seipso est videre. Sed tamen, quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen quòd omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadem res simpliciter[c]. Hanc ergo pluralitatem, quæ est secundum rationem, repræsentat per pluralitatem prædicati & subiecti: vnitatem verò repræsentat intellectus per compositionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Diony. dicit affirmationes de Deo esse incompactas vel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, vt suprà dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster non potest formas simplices subsistentes secundum quòd in seipsis sunt comprehendere: sed apprehendit eas secundum modum compositorum in quibus est aliquid quod subsicitur, & est aliquid quod ineest. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti, & attribuit ei aliquid.

¶Ad tertium dicendum, quòd hæc propositio, intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est duplex: ex eo quòd hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc verbum, intelligit ex parte intellecti, vel ex parte intelligentis[c]. Si ex parte intellecti, sic propositio vera. Et est sensus. Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quàm sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formans propositionem de Deo, non dicit eum esse compositum, sed simplicem. Si verò ex parte intelligentis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, quàm rei in essendo. Manifestum est enim quod intellectus noster res materiales infra se existentes intelligit immaterialiter: non quòd intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet composite: non tamen ita quòd intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster non est falsus formans compositionem de Deo.

QVAESTIO DECIMAquarta, De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de his, quæ pertinent ad operationem ipsius. Et quia operatio quædam est, quæ manet in operante, quædam verò quæ procedit in exteriorem effectum. Primo agemus de scientia & voluntate (nam intelligere in intelligente est, & velle in volente) & postmodum de potentia Dei, quæ consideratur vt principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedentis. Quia verò intelligere quoddam viuere est: post considerationem diuinæ scientiæ considerandum est de vita diuina. Et quia scientia verorum est, erit etiam considerandum de veritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscente est, rationes autem rerum secundum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ vocantur, cum cõsideratione scientiæ erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

¶Circa scientiam verò quæruntur sexdecim.

¶Primo, vtrum in Deo sit scientia. ¶Secundo, vtrum Deus intelligat seipsum. ¶Tertio, vtrũ comprehendat se. ¶Quarto, vtrum suum intelligere sit sua substantia. ¶Quinto, vtrum intelligat alia à se. ¶Sexto, vtrum habeat de eis propriam cognitionem. ¶Septimo, vtrum scientia Dei sit discursiua. ¶Octauo, vtrum scientia Dei sit causa rerum. ¶Nono, vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. ¶Decimo, vtrum sit malorum. ¶Vndecimo, vtrum sit singularium. ¶Duodecimo, vtrum sit infinitorum. ¶Decimotertio, vtrum sit contingentium futurorum. ¶Decimoquarto, vtrum sit enuntiabilium. ¶Decimoquinto, vtrum scientia Dei sit variabilis. ¶Decimosexto, vtrum Deus de rebus habeat speculatiuam scientiam vel practicam.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in Deo sit scientia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cum sit medius inter potentiam & actum. Ergo scientia non est in Deo.

¶Præterea, Scientia (cum sit conclusionum) est quædam cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia non est in Deo.

¶Præterea, Omnis scientia vel vniuersalis, vel particularis est. Sed in Deo non est vniuersale & particulare, vt ex superioribus patet[c]. Ergo in Deo non est scientia.

¶SED CONTRA est, quod Apost. dicit Roma. 2. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit omnino immaterialis, in ipso scientia est perfectissimo modo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo perfectissime est scientia. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cognoscentia à non cognoscentibus in hoc distinguuntur: quia non cognoscentia nihil habent nisi formam suam tantum: sed cognoscens natum est habere formam etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscente. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis est magis coarctata & limitata. Natura autem rerum cognoscentium habet maiorem amplitudinem & extensionem. Propter quod dicit Philosophus 3. de anima, quòd anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, est per materiam. Vnde & suprà diximus, quòd formæ secundum quòd sunt magis immateriales, secundum hoc magis accedunt ad quandam infinitatem[c]. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Vnde in 2. de anima dicitur, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem[c]. Sensus autem cognoscitiuus est, quia receptiuus est speciei sum sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est à materia, & immixtus, vt dicitur in 3. de anima. Vnde cũ Deus sit in summo immaterialitatis, (vt ex superioribus patet[c]) sequitur, quòd ipse sit in summo cognitionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia perfectiones procedentes à Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo (vt suprà dictum est[c]) oportet, quòd quandocunque nomen iumptum à quacunque perfectione creaturæ Deo attribuitur, excludatur ab eius significatione omne illud, quod pertinet ad imperfectum modum, qui competit creaturæ. Vnde scientia non est qualitas in Deo, vel habitus, sed substantia, & actus purus.

¶Ad secundum dicendum, quòd ea, quæ sunt diuisim & materialiter in creaturis, in Deo sunt simpliciter & vnitæ, vt suprà dictum est[c]. Homo autem secundum diuersa cognita habet diuersas cognitiones. Nam secundum quòd cognoscit principia, dicitur habere intelligentiam: scientiam verò, secundum quòd cognoscit conclusiones: sapientiam, secundum quòd cognoscit causam altissimam: consilium vel prudentiam, secundum quòd cognoscit agibilia. Sed hæc omnia Deus vna & simplici cognitione cognoscit, vt infrà patebit[c]. Vnde simplex Dei cognitio omnibus istis nominibus nominari potest: ita tamen, quòd ab vnoquoque eorum secundum quòd in diuinam prædicationem venit, excludatur quicquid imperfectionis est, & retineatur quicquid perfectionis est. Et secundum hoc dicitur Iob 11. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia est secundum modum cognoscentis. Scitum enim est in sciente secundum modum scientis[c]. Et ideo cum modus diuinæ essentiæ sit altior, quàm modus, quo creaturæ sunt, scientia diuina non habet modum creatæ scientiæ, vt scilicet sit vniuersalis vel particularis, vel in habitu, vel in potentia: vel secundum aliquem talem modum disposita.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum Deus intelligat se.*

AD SECVNDVM sic proditur. Videtur, q̃ Deus non intelligat se. Dicitur enim in lib. de causis, q̃ omnis sciens, qui scit suã essentiã est reflexibilis super essentiam suam. Ergo Deus non intelligat se.

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet terminum. Secunda ex lib. de Anima sic: sensus in actu est idem cum sensibili in actu; & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Non autem est hic eadem potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatem status eorum: diversitas vero potentialitatem. Ex his enim manifeste patet sequela prima sic. Intelligibile oportet esse in intelligente, & non est aliquo modo distinctum nisi per potentiam.

ergo intellectuale illius in quo nulla est potentia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est absque potentia &c. ergo &c. Deinde in litera explanatur consequens, quo ad hy omnibus modis, excludendo duos diuersitatis modos scilicet inter actum & potentiam, & inter substantiam & accidēs, secunda consequentia patet.

Annot. ¶Circa verba literæ in secunda propositione fundante consequentiam. Aduerte quod hoc quod dicitur, scilicet secundum hoc tantum sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili, quia vtrumque est in potentia: dupliciter exponi potest. Primo vt ly vtrumque referat potentiam & obiectum. Secundo vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuam. Et si iste secundus sensus teneatur, nihil inconueniens occurrit & planus literæ sensus seruatur. Si vero primus sensus intentus dicatur eget nitore: quoniam ex hoc haberetur expresse, quòd ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum exigitur potentialitas non solum in cognoscente, sed etiam in cognito: quod non est vlquequaque verum. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primo quod exigatur potentialitas in vtroque, ita quod vtrunque sit secundum se potentiam habens: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum vt patet, quum Deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tunc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectum. Secundo quod exigatur potentialitas vtriusque respectu huius, id est quod obiectum sit potentia intelligibile ab ipso intellecto, & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est verum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia vna potentialitas, scilicet potentia sufficit. Tum quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius non est potentialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tum quia vtraque ista potentia resolvitur tandem

quo ad hunc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatem ipsius cognoscitiuæ virtutis. Tum quia planus sensus literæ, primam expositionem optime amplectitur, & proposito satisfacit. & Ideo primum sequamur.

¶*Numin his, quæ carent potentia, & quorum species intelligibilis non distinguitur à sua substantia, intelligens & intellectum sit omnibus modis idem.*

Quæstio. CIrca expositionem cōsequentis ibi ly omnibus modis idem explanatur per exclusionem duorum, scilicet status potentialitatis & diuersitatis intellectus

diens ad essentiam suam reditione complera: sed Deus non exit extra essentiam suam, nec aliquo modo mouetur. Et sic non competit sibi redire ad essentiam suam. ergo ipse non est sciens essentiam suam.

¶ Præterea, Intelligere est quoddam pari & moueri, vt dicitur in 3. de anima: scientia etiā est assimilatio ad rem sciram: & scitum etiā est perfectio scientis. Sed nihil mouetur vel patitur vel perficitur à seipso, neque similitudo sibiipsi est, vt Hilarius dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

¶ Præterea, Præcipue Deo sumus similes secundum intellectum: quia secundum mentem sumus ad imaginem Dei, vt dicit Augu. Sed intellectus noster non intelligit se nisi ficut intelligit alia, vt dicitur in 3. de anima. Ergo Deus non intelligit se, nisi forte intelligendo alia.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Corinr. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi spiritus Dei.

CONCLVSIO.

¶Deus cum sit actus purus in summo immaterialitatis, intelligit se per seipsum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus se per ipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd licet in operationibus, quę transeunt in exteriorem effectum, obiectum operationis quod significatur vt terminus, sit aliquid extra operantem: tamen in operationibus, quæ sunt in operante obiectum, quod significatur vt terminus operationis, est in ipso operante: & secundum quod est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in lib. de anima, quòd sensibile in actu est sensatus in actu, & intelligibile in actu est intellectus in actu[c]. Ex hoc enim aliquid in actu sentimus vel intelligimus, quòd intellectus noster vel sensus informatur in actu per speciem sensibilis vel intelligibilis. Et secundum hoc tantum sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili: quia vtrunque est in potentia. Cum igitur Deus nihil potentialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quòd in eo intellectus & intellectum sint idem omnibus modis, ita scilicet vt neque careat specie intelligibili: sicut intellectus noster cum intelligit in potentia, neque species intelligibilis sit aliud à substantia intellectus diuini: sicut accidit in intellectu nostro, cum est actu intelligens: sed ipsa species intelligibilis est ipse intellectus diuinus. & sic seipsum per seipsum intelligit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd redire ad essentiam suam, nihil aliud est, quàm rem subsistere in seipsa. Forma enim inquantum perficit materiam dando ei esse, quodammodo supra ipsam effunditur inquantum verò in seipsa habet esse, in seipsam suam habet reditionem. Et hoc modo intellectus intelligendo seipsum intelligit. Et hoc modo secundum hunc modum loquendi, ipse est maxime rediens ad essentiam suam, & cognoscens seipsum.

¶Ad secundum dicendum, quòd moueri & pati sumuntur æquinoce secundum quòd intelligere dicitur esse quoddam moueri vel pati[c]: vt dicitur in 3. de anima. Non enim intelligere est motus, qui est actus imperfecti, qui est ab alio in aliud: sed actus perfecti existens in ipso agente[c]. Similiter etiam quòd intellectus perficiatur ab intelligibili, vel assimiletur ei, hoc cōuenit intellectui, qui quandoque est in potentia: quia per hoc quod est in potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectæ: & perficitur per ipsam, sicut potentia per actum. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, non perficitur per intelligibile, neque assimilatur ei: sed est sua perfectio & suum intelligere.

¶Ad tertium dicendum, quòd esse naturale non est materiæ primæ, quæ est in potentia: nisi secundum quòd est reducta in actum per formam. Intellectus autem noster possibilis se habet in ordine intelligibilium sicut materia prima in ordine rerum naturalium: eò quòd est in potentia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis non potest habere intelligibilium operationem, nisi inquantum perficitur per speciem intelligibilem alicuius. Et sic intelligit seipsum per speciem intelligibilem[c]: sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quòd cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere: & per actum cognoscit potentiam intellectiuam. Deus autem est sicut actus purus tam in ordine existentium quàm in ordine intelligibilium: & ideo per seipsum, seipsum intelligit.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum Deus comprehendat seipsum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non comprehendat seipsum. Dicit enim Augustin. in lib. 83. quæstionum, quòd id quod comprehendit se, finitum est sibi. Sed Deus est omnibus modis infinitus. Ergo non comprehendit se. ¶Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis, sed sibi finitus. Contra verius est vnumquodque secundum quod est apud Deum, quàm secundum quod est apud nos. Si igitur Deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus: verius est Deum esse finitū, quàm infinitum. Quod est cōtra prius determinata[c]. Non ergo Deus comprehendit seipsum.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit ibidē: Omne quod intelligit se, cōprehēdit se. Sed Deus intelligit se. Ergo comprehendit se.

CONCLVSIO.

¶Deus perfecte seipsum comprehendit, cum cognoscat seipsum quantum cognoscibilis est.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ Deus perfecte cōprehendit seipsum. Quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quando peruenitur ad finem cognitionis ipsius. & hoc est quando res cognoscitur ita perfecte, sicut cognoscibilis est[c]. Sicut propositio demonstrabilis comprehenditur quan-

bilem per statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actum secundum, qui est intelligere. Constat autem ad illum concurrere veranque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersaliter sit sensus.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.

TItulus clarus ex corpore.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus perfecte comprehendit seipsum. Probatur, Deus ita perfecte cognoscit seipsum sicut perfecte cognoscibilis est: ergo perfecte comprehendit seipsum. Antecedens probatur sic. vnumquodque tantum est cognoscibile quantum est actu. ergo tanta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Ruisus: Deus est cognoscitiuus per hoc quòd est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tanta est vis cognoscitiua quanta est actualitas. Igitur vtrumque concludendo. sequitur, tanta est cognoscibilitas quanta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primū patet ex nono Metaphy. Assumptum vero secundum ex articulo primo & secundo. consequentia autem probatur ex ratione comprehensionis sic. Comprehendere est ad finem cognitionis alicuius peruenire: ergo est ita perfecte cognoscere rem, sicut res est cognoscibilis. ergo si Deus ita perfecte cognoscit, sequitur. ergo comprehendit: omnia sunt clara & tamen in litera declaratur ratio comprehensionis exemplariter, in cognitione propositionis demonstrabilis. finis enim cognitionis ipsius non habetur, quousque demonstretur: quoniam semper manetur plus cognoscibilis quàm cognita esset.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quartum.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo: primo cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. secundo epilogus antè dictorum.

¶Quo ad primum, conclusio est. Intelligere Dei est eius substantia: probatur dupliciter. Primo ducendo ad impossibile cum Aristo. si intelligere Dei esset aliud à substantia, sequeretur quòd diuina substantia se haberet ad aliquid affad, vt potentia ad actum perfectionē: hoc est impossibile. ergo, consequentia probatur quia intelligere est perfectio & actus intelligētis. Secundo probatur ostensiue: substantia Dei est suum esse: & sua species intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substantia. Antecedēs quo ad primam partem patet ex quæstione tertia.

¶Quo ad secundum ex secundo articulo huius quæstionis, consequentia vero probatur. Intelligere est actus manens in intelligente vt esse: ergo si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis: oportet quòd sit sua intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequitur speciem, vt esse formam.

Annot. ¶Ad euidentiam consequentiæ cum sua probatione, quoniam occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem, notanda sunt duo. Primo quòd in litera quatuor dicuntur de intelligere: scilicet quòd maner in intelligente: quòd vt actus & perfectio eius: quòd vt esse est actus existentis: quòd consequitur intelligibilem speciem, vt esse formam: quorum duo prima non probantur: quia clara sunt. tertium autem probatur per quartum: quod reflectum est pro constanti. Aduerte secundo quòd quartum dictum, scilicet quòd intelligere consequitur speciem intelligibilem, vt esse formam quo ad triat quantum ad propositum spectat verificatur. Primo quia ad causalitatem: quoniam forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundo quo ad necessitatem: quoniam formam in actu necessario comitatur existere: & speciem intelligibilem in actu, non medio modo inter potentiam & actum, necessario comitatur intelligere. Tertio quo ad modū causandi: quoniam forma complendo quod est facit esse: & species intelligibilis in actu non in genere entis, sed in genere intelligibilis: complendo intellectum: facit in-

telligere: vt ex primo articulo huius quæstionis: & dictis in quæstio. 12. patere potest. Ex his autem & præsertim ex hoc vltimo liquet tertium dictum licet: quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existentis, id est intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imò intelligit se intelligere: vt ex primo articulo huius quæstionis: & dictis in quæstio. 12. patere potest. Ex his autem & præsertim ex hoc vltimo liquet tertium dictum licet: quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existentis, id est intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imò intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili: sicut esse est ipsum esse entis in genere entium. Aduerte tertio quòd substantia diuina & est forma: imò actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione vero secundi est ratio intelligendi: & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substantiæ sue, vt puro actui in genere entium. Intelligere vero respondet eidem in genere intelligibilium. Et proportionabiliter sic, quod intelligere est essentia substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequentia cum sua probatione fuit optima & formaliter argumentum ex cōcursu vtriusque formæ, in vnam: & identificatione illius vnius cum proprio esse secundum vnum genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quòd substantia est ipsa species intelligibilis: ac per hoc est forma in vtroque genere & quòd substantia Dei est suum essetas per hoc identificat sibi esse in genere entium, infertur, ergo oportet etiam q̄ sit suum intelligere, id est quòd identificet sibi esse simum, quod sibi conuenit in genere intelligibili. Nō enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substantiæ diuinæ in genere intelligibili, quàm in genere entium. Et si opposium diceretur, quærebatur quòd non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili: quia elandit in se naturam cognoscentis & cogniti vt sic, comparatur ad intelligere vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

¶Quo ad secundum epilogus adunans triplicem identitatem patet, cum corollario suo q̄ nullam ponit diuersitatem in Deo ipsum esse intelligentem, omnia clara sunt.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quintum.

TItulus in communi quærit, non distinguendo quod quid est ab an est.

¶In corpore duo, primo respondet quæsito affirmatiue. secundo assignat modum, quo verificatur conclusio. Comment.

¶Quo ad primum conclusio est. Necesse est Deum cognoscere alia à se. Probatur dupliciter. P. Primo sic. Deus perfecte seipsum intelligit: ergo perfecte cognoscit virtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit virtus sua: ergo alia à se. Antecedens, licet ex prædictis probatum sit, iterum probatur. & impossibile, scilicet, si Deus non perfecte se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se notā. Secunda vero probatur: quia aliter virtus non perfecte cognoscitur, vt patet. Tertia autem: quia virtus diuina se extendit ad alia à se. quod probatur: quia est prima causa omnium. P. Secundo probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causæ est eius intelligere. ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

omne, effectus præexistentes in prima causa sunt: in eius intelligere: ergo sunt in ea modo intelligibili. probatur sequela: quia vnusquodque est in altero modo eius in quo est.

¶Num esse primæ causæ sit eius intelligere.

Quæstio. CIrca has ratiões aduertere, quòd bis in litera assumit hæc propositio, Esse Dei est eius intelligere: semel ad probandum antecedens primæ rationis, & semel constituitur antecedens secundæ rationis. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquendo interpretari potest vtroque modo, scilicet formaliter & identice. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei: inquantum Intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Identice vero: quia etiam sic infertur intentum, sublatis reflectis propositionibus communibus: quoniam cum intelligere Dei subiectiue & obiectiue sit capax perfectionis omnimode secundum se: & sic idem cum esse Dei: si est imperfectum necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectum. à posteriori ex imperfectione posteriorís inferendo im perfectione prioris: reciprocantis sibi posterius. si enim omnino perfectum esset identificarius, nullam imperfectionem identificari permitteret. Sed secunda vice ambiguum est, quòd pacto sumatur. Si enim sumitur formaliter, falsum est: quoniam sic est sermo non de esse Dei quasi in communi vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutem actiuam, quia in tali esse præexistunt omnes effectus causæ actiuæ. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cum sit perfectio naturaliter prior &c. Si vero sumitur identice, assumptum est verum sed ratio nihil valet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis. sic autem esset in proposito: quoniam ista, omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. Ista vero, esse primæ causæ, est suum intelligere est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri ista formalis. ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet: omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione: & per modum relationis. Et similiter non valet subsumendo esse Dei est eius velle, ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

¶Ad hoc dicitur dupliciter. Primo: quòd in hoc antecedente illa propositio, intelligere Dei est summ esse: idemica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali &c. conceditur. Sed cum hoc sit quod ex tali identica cum tali formali: sequatur formalis, id est, licet nõ sequatur ista formæ sequitur: tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex identitate earũ sequitur, quòd quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habẽt naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, secundum suas rationes formales. Et cum omnes possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit ad quæ vna se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter? & sunt idem, consequens est quod quæcunque sint in esse vt esse, & per modum entis, sint in intelligere, vt in intelligere & per modum intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter, velle autem alia, cũ pertineat ad ipsum, licet sit perfectionum tamen est naturalis, sed libera. ℣ Secũdo dicitur & melius & procul dubio ad mentem literæ: quòd illa propositio est formalis, quicquid enim sit de esse Dei. Esse tamen Dei vt primæ causæ vt sic intelligere est: quoniam non ex eo q; est, sed ex eo quòd intelligit: & vt intelligit non vt est. causat & causabilius naturaliter est. Nec est verum quòd effectus intellectualis causæ vt sic, præexistant quòd neque quicquam Deus extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

¶Præterea, Intellectum est perfectio intelligentis. Si ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

¶Præterea, Ipsum intelligere speciem habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quãto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, vt ex dictis patet[c]. si igitur Deus intelligit aliquid aliud à se, ipse Deus specificatur per aliquid aliud à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum perfecte seipsum intelligat, omnia alia à se non per speciem propriam, sed per essentiam suam intelligit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est Deum cognoscere alia à se. Manifestum est enim quòd seipsum perfecte intelligit[c]: Alioquin suum esse non esset perfectum, cum suum esse sit suum intelligere. Si autem perfecte aliquid cognoscitur, necesse est quòd virtus eius perfecte cognoscatur. Virtus autem alicuius rei perfecte cognosci non potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ virtus se extendit[c]. Vnde cum virtus diuina se extendat ad alia, eò quòd ipsa est prima causa effectiua omnium entium (vt ex supradictis patet[c]:) necesse est quòd Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiam euidentius fit si adiungatur, quòd ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. Vnde quicunque effectus præexistunt in Deo, sicut in causa prima, necesse est, quòd sint in seipso eius intelligere: & quòd omnia in eo sint secundum modum intelligibilem. Nam omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

¶Ad sciendum autem qualiter alio à se cognoscat, considerandum est, quòd dupliciter aliquid cognoscitur[c]. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adæquatam ipsi cognoscibili: sicut cum oculus videt hominem per speciem hominis, in alio autem videtur id, quod videtur per speciem continentis: sicut cum pars videtur in toto, per speciem totius: vel cum homo videtur in speculo, per speciem speculi, vel quocunque alio modo contingat aliquid in alio videri.

¶Sic igitur dicendum est, quòd Deus seipsum videt in seipso, quia seipsum videt per essentiam suam. Alia autem à se videt non in ipsis, sed in seipso, inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd verbum Augustini dicẽtis, quòd Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quòd sit extra se intuetur, sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, vt dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem: secundum quam est in intellectu, vt forma & perfectio eius[c]. Lapis enim non est in anima, sed species eius, vt dicitur in 3. de Anima. Ea vero, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur à Deo inquantum essentia Dei continet species eorum, vt dictum est[c]. Vnde non sequitur, quòd aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quam ipsa essentia Dei.

¶Ad tertium dicendum, quòd ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectum, in quo alia intelliguntur. Intantum enim ipsum intelligere specificatur per obiectum suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nam omnis operatio specificatur per formam, quæ est principium operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilem specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellecti: quæ in Deo nihil est aliud quàm essentia sua: in qua omnes species rerum comprehenduntur[c]. Vnde non oportet quòd ipsum intelligere diuinum, vel potius ipse Deus specificetur per aliud quàm per essentiam diuinam.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum Deus cognoscat alia à se propria cognitione.

¶Num videri in seipso sit videri per speciem adæquatum sibi.

¶Num & quomodo Deus videat alia à se.

Quæstio. CIrca has distinctiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶Ad cuius euidentiam oportet præhabere, quòd species repræsentariua plurifu ad obiectũ adæquatum cõparatur vno modo, ad obiectum vero inadæquatum comparari potest duobus modis. Nam obiectũ adæquatum non nisi immediate inmediatione obiectiua repræsentare potest, obiectum vero inadæquatum potest repræsentare mediate, & immediate: immediate quidem repræsentat ipsum quod est in obiecto adæquato: nunc enim repræsentat ipsum immediate obiectiua, de qua sola est hic sermo. ipsum repræsentat: & vt sic non repræsentat ipsum mediate obiecto primo. Exemplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta lignum iuxta speculum & in prospectu fortis viderint & ponamus sine vere siue falso, quòd non sit alia species in forte quã videt ipsum lignum in seipso, & qui videt lignũ in speculo (vtroq; enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim quòd species visibilis illa existens in vidente comparatur ad lignum dupliciter, scilicet immediate, inquantũ est ratio videndi illud in seipso & mediate, inquantum est ratio videndi illud in speculo. Et hac autem enucleatione ruit primo definitio prima. Nam hanc manifeste sequitur: quòd stat aliquid videri in seipso, & tamen non per speciem adæquatã sibi vt patet in adæquato repræsentato inquantum immediate refertur ad speciem repræsentantem. Ruit secundo totus processus literæ circa medium, quo alia à Deo cognoscuntur. Nam hic dicitur, quòd liceat valeat consequentia. a. videtur per speciem continentis ergo videtur in alio, non tamen valet: ergo videtur tantum in alio seu quod idem est, ergo non videtur in seipso: quia illa species continentis potest ad contentum dupliciter comparari. Immediate, scilicet & mediate &c. & tamen in litera expresse verum; inferitur. Oritur tertio hinc diuersa literæ modum diuinæ cognitionis opinio. Nam opinantes quòd essentia diuina, quæ sola est ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia à Deo dupliciter immediate, scilicet & mediate: concedunt consequenter, quòd Deus cognoscit alia à se dupliciter, scilicet in seipso & in seipsis rebus cognitis per viam tantum rationem cognoscendi: essentiam scilicet diuinam solam. Opinantes vero, quòd essentia diuina vt ratio cognoscendi non potest repræsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantum in seipso, alia vero in se Deo, & non in seipsis videre.

¶Num visum in alio sit visum per speciem continentis.

¶Quomodo & an Deus intelligat alia in seipsis.

Quæstio. CIrca conclusionem quoque distinctionem visi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 15. dist. primi tenente, quòd Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis inesse obiectiue, seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Et cuius positione potest contra prædictã rationem formari ratio visum in alio, & visum per speciem cõtinentis nõ conuertuntur: igitur hæc non est distinctio illius. consequentia patet, & antecedens probatur: sapis videtur à Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorum cum dicat ergo. Et tamen videtur in seipso obiectiue ergo. Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficiãti ad producendum in esse intelligibili quodcunque intelligibile ergo intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumenta vero Scoti, quæ in eadem quæstione facit, ad sequentem articulum magis spectant: vbi de cognitione distincta aliorum agetur.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, duo notanda sunt. ℣ Primo quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina sine vt ratio cognoscendi: sine vt obiectum cognitionis (vtrumque enim sibi conuenit) eminenter continet omnia intelligibilia in hoc: tamen est distinctio quoniam in litera patuit q; in essentia diuina continentur alia cum quadam distinctione vt relucet ex ipsa. Sapientes vero docent, quòd in essentia diuina continentur omnia indistincte & eleuate, vt effectus in causa eminentibus. si tamen perfecte, ac si distincte continerentur. Et quoniam hoc procul dubio est verum, vt naturæ causarum ostendum ex hoc patere potest, quòd essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediate, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere. ℣ Secundo notandum est, q; essentia vt obiectum &c. non vniformiter ab omnibus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quòd esse cognitum repræsentatum & quicquid aliud æquivalet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse secundũ quid, & essentiæ & existentiæ rerũ. Nec putat tale esse, esse relatiuũ, sed absolutũ, secundum quid tantũ, & similans relationẽ vt patet ibidem. Et quo ad hoc non differre dicit respectu huius intellectus, pura humani, aut illius, pura diuini. & in tali esse ponit omnia alia à Deo, quod p actũ intellectus diuinus &c. intelligi illa in ipso & non solũ in essentia diuina vt in causa. ¶S. Thomas autem in quæst. de ver. q. 3. ar. 8. ad 6. dicit aliquem hoc esse, quoniam eius rationi distinctum contra eum reale, sufficiat ens rationis mixti per negationem & relationem. Constat enim quòd tale non est realiter distinctum per negationem, aut relationem. Et vere ita est, quamuis loquendo in medium humanum offendatur illi. Constat enim primo ex significatione nominis q; cognitum quod formaliter habetur. Constat secundo quòd esse res præsentatum nõ est aliquid in re præsentata: esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt patet. Nec euadit responsio Auerrois dicentis: quòd quia obiectum scientiæ Dei non est ens, quod est vniuersale ad omnia entia in cõmuni in potentia consuse & imperfecte omnia comprehendens. Sed essentia Dei, quæ nec est vniuersalis, neq; particularis &c. ideo scientia Dei nõ est vniuersalis, nec particularis, nõ communis, nec propria, sed æquiuoce est à nostra scientia elevata. Hoc enim licet sit verum, non tamen soluit obiectiõquia prædicata cognita de rebus in essentia diuina, oportet esse aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut vniuersalia: quamuis primum obiectũ neutrum sit: & ad prædicata cognita referendo procedunt optimæ tres primæ consequentiæ: oportet enim scientiam Dei sic terminatur ad communia tãtum rerum: q. vt sit ex parte rerum cognitarũ dicatur in cõfuso in potentia &c. quia ista sunt conditiones prædicatorum cognitorum.

¶Circa quartam consequentiam in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa erãsitur: aduerte q. non infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiue: quia negaret cõsequentiã Auerrois, dicendo quod cognitio Dei est perfectissima: & tamen non attingit res nisi vt sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo non est omnibus modis perfecta: quod negari non potest à ponentibus antecedens: quia de esse ponitur hic modus perfectionis: quo scilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modus aliquam perfectionem dicit cum nulla admixta Imperfectione: & consequenter apius natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intel. ligentiã ab imperfectionibus præclibiles: quale est intelligere Dei: sicut & esse eius habet omnium entium nobilitates vt in litera dicitur.

Cõment. ¶Tertio ex hac reprehensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus cognoscit alia à se propria cognitione. Ex quo enim impossibile est q. sistat in communibus. ergo oportet q. veniat ad propria: & declaratur in litera, quid importet cognoscere propria cognitione, scilicet cognoscere res non solum secundum conditiones in quibus communicant, sed secundum eas, quibus ab inuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.

¶Quo ad secundum ergo sunt. Primo recitantur exempla, quibus alij nituntur ostendere modum, quo Deus cognoscendo se nouit alia: & sunt de luce & colore. & patet. Secundo ostenduntur hæc exempla non ostendere intentum sic. Res in & à Deo sunt secundum duo, scilicet secundum id in quo communicant: & propria quibus distinguuntur: hæc exempla non sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo communicant. ergo huius rationis in litera primo ponitur, & declaratur minoria vtroque exemplo. de lineis cespectu centri: & coloribus respectu lucis: & patet secundo maior sic: qui aquid perfectionis est in rebus continetur in Deo eminentiori: non solum id in quo communicant. sed distinguês est perfectio. ergo totum est in & à Deo: hæc vltima minor declarat inutilitatem in viuentibus: in cognoscentibus in propriis formis rerum. ¶Tertio affertur proportionatum exemplum ad declarandum intentum, & est, quòd Deus se habet ad alia. sicut actus perfectus ad imperfectos: vt homo ad animal. probat quo ad essentiam essentia Dei continet omnes rerum perfectiones excellenter. Deinde phatur quo ad cognoscẽ: q. perfecta cognitio actu perfecto, cognoscuntur in eo oes imperfectiõe quo ad cõia: & quo ad propriaivt patet in exẽplo adducto.

Annot. ¶Aduerte hic quòd essentia Dei habet duas conditiones in cõtinentia aliorum, vna est excellentia: quia scilicet est in infinitum perfectior cæteris: & sic eminenter res continet. Altera comprehensio: quia scilicet comprehendit in seipsa omnem perfectionẽ positiuam reperibilem in quacunquanira quòd nulla res comparata ad ipsam addit aliquid positiuum, quod non contineatur in essentia Dei. Et hoc quia est ipsum esse, præhabens in se omnem essendi modum. Ambas autem has conditiones intenirí in aliqua re creata non videtur possibile: comparando tamẽ actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generationis: vt hominem ad animal, animam intellectiuã ad aliam tetragonum ad trigonum: serpentem ad trinarij &c. aliquo modo hoc saluatur: & idcirco in litera exempla hæc afferuntur, vt scilicet ostendatur & excellentia & comprehensio omnis positiui: vtrũque enim hæc exempla ostendunt: & ideo ostenduntur incertum quamuis inepta fuit exempla omnia ad tam eminentem continentiam. Et propterea in litera intelligit. do exempla dicitur, vt si dicerem homo ad animal: quasi diceret, si non cessa licentia licet &c.

¶Quo ad tertium probatur conclusio simul cum declarato eius modo, duj liciter. Primo essentia Dei habet in se quicquid perfectionis est in quocunq; & amplius ergo Deus cognoscendo se cognoscit omnia propria cognitione. Antecedens patet ex dictis: consequentia vero probatur à destructione consequẽtis sic. Si Deus cognoscendo se non nouit alia propria cognitione: ergo non nouit quomodocunque est participabilis sua perfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicite contenta in antecedente: scilicet propria cuiusque natura constitit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfecte nouit seipsum. Tenet ista, ex ipso antecedente: in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnem modum perfectionis.

¶Sequitur igitur ex destructione consequẽtis aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile nouit seipsum: quod etiam redundat in falsitatem antecedentis: quia si sic esset, essentia diuina nõ esset infinitæ perfectionis: & consequenter nõ omnem modum perfectionis possibilem eminenter contineret.

¶Secundo probatur sic. Si Deus cognoscendo se non cognoscet alia propria cognitione: ergo non perfecte cognoscet omnes modos essendi. ergo non perfecte cognoscet naturã essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex antecedẽtis.

¶Et aduerte quòd hæc ratio directe est contra opinionem in principio corporis receptam: imò ex illius fundamento procedens contra ipsam: quia quum sit ipsum esse, cognoscendo perfecte se cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonem cognoscendo se cognoscet perfecte humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quàm aliquis modus essendi.

¶Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus non cognoscet humanitatem cum hoc modo quo est in materia fortis: & cum illo quo est in materia Platonistimò ex hoc consurgas ad intendum propositum. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognoscet hos modos particulares: quia isti modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione: scilicet ex materia: sed si fingas præter id, quod ex parte humanitatis se cognet, quòd nihil aliud addit. de necessitate sequitur quòd cognita humanitate cognoscantur omnes eius modi. Sic autem constat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, non aliunde quàm ab esse prouenit. Et seclusa eo quod ex parte ipsius esse se retinet, nihil restat: quoniam & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt secundum quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi cognoscantur omnia secundum proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem non vidit prima opinio, ideo errauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus: scilicet viuere, intelligere &c. præter quæ & eorum modos sunt alia: cum tamẽ vt patet, præter esse & illius modos, restet nihil.

Annot. ¶Aduerte hic, quam tota dissentio in hac quæstione versetur circa modum, quo in vno obiecto cognito omnia cognosci possint, manifeste apparet, quòd communis animi conceptio sapientum fuit, quòd Deus non aliter intelligit alia à se, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, quum nouas legis adinuentiones.

Annot. ¶In responsione ad primum aduerte: quòd quum dicitur, lapis videtur in Deo: ly in, potest denotare modum obiectiui id est modum quo lapis obiicitur: & potest denotare modum rei cognitæ vt sic: id est modum cognitum: quia lapis non solum obiicitur in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: quoniam denotando modum obiecti verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd ista est vera, lapis videtur à Deo in ipso Deo tantum, quia non aliter obiicitur Deo, quàm in ipso Deo contentus: vt ex dictis patet. Sed denotando modum cognitum non verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd lapis videtur à Deo secundum esse quod habet in ipso Deo, sed non tantum: quia lapis etiam videtur à Deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: & secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali quàm effectiua: & breuiter secundum omnes modos essendi, non solum sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in seipso tantum lapidem, videt lapidem secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera allis verbis dicitur, vt patet.

¶In responsione ad tertium, aduerte quòd hinc patet quòd apud sanctum Thomam ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum propriam rationem, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ: qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsam diuersimode imitantium obiicit & amplius. Nec exigit ponit ad hoc aliquas relationes: vt in secunda opinione recitata à Scoto in 35. distin. primi dicitur. Propterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit: non sunt contra sanctum Thomam in hac materia.

quòd in seipso continet res, cognoscit eas in propria natura: & tanto perfectius, quanto perfectius est vnumquodque in ipso.

¶Ad secũdum dicendum, quòd essentia creaturæ comparatur ad essentiam Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ: sed econuerso.

¶Ad tertium dicendum, quòd idem non potest accipi vt ratio diuersorum per modum adæquationis c. Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque secundum quòd diuersimode est participabilis: vel imitabilis, à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum scientia Dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur, quòd scientia Dei sit discursiua. Scientia enim Dei non est secũdum scire in habitu. Sed secũdum Philosophum in 2. Topic. scire in habitu contingit multa simul: sed intelligere actu vnum tantum. Cum ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt ostẽsum est c.) Videtur quòd nõ simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

¶Præterea, Cognoscere effectum per causam est scire discursiuẽ. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶Præterea, Perfectius Deus scit vnamquãq; creaturam quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

¶SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in 3. de tri. Quòd Deus nõ particulatim vel sigillatim oĩa videt: vel ut alternante conceptu hinc illuc, inde huc: sed oĩa videt simul. tam effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: vt dictum est c.

¶Ad tertium dicendum, quòd effectus causarũ creatarum videt quidẽ Deus in ipsis causis, multo melius quàm nos: non tamen ita q. cognitio effectuum causetur in ipso ex cognitione causarũ creatarum sicut in nobis c. Vnde eius scientia non est discursiua.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur q. scientia Dei nõ sit causa rerũ. Dicit enim Origẽ. super epistolã ad Rom. Non propterea aliquid erit: quia id scit Deus futurum est, iuco scitur a Deo antequam fiat.

¶Præterea, Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerum creatarum, videtur quòd creaturæ sint ab æterno.

¶Præterea, Scibile est prius scientia & mensura eius, vt dicitur in 10. Meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei non est causa rerum.

¶SED CONTRA est, quod dicit Augustin. 5. de tri. vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit Deus, sed ideo sunt quia nouit.

CONCLVSIO.

¶Cum esse & intelligere in Deo indistincta sint, ipsum per suam scientiam causare res oportet, adiuncta tamen voluntate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum. Sic enim scientia Dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo quod artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet quòd forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis inquantum est forma inanens in eo, cui dat esse, non nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectum. Et similiter forma intelligibilis non nominat principium actionis secundum quòd est tantum in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per voluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) non produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad vnum per appetitum, vt dicitur in nono Metaphy. Manifestum est autem quòd Deus per intellectum suum causat res c: cum suũ esse sit suum intelligere. Vnde necesse est quòd sua scientia sit causa rerum, secundum quòd habet voluntatem coniunctam. Vnde scientia Dei secundum quòd est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt dictum est c.

¶Sed quod dicit ideo præscire Deum aliqua, quia sunt futura: intelligendum est secũdum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quòd Deus ea præscierit: non tamen res futuræ sunt causa quòd Deus sciat.

¶Ad secundum dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum secundum quòd res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, quòd res essent ab æterno. Vnde quamuis scientia Dei sit æterna, nõ sequitur tamen quòd creaturæ sint ab æterno.

¶Ad tertium dicendum, quòd res naturales sunt mediæ inter scientiam Dei & scientiam

Quantum autem valeant contra positionem sancti Thomæ de Ideis in sequenti quæstione videbitur. 293

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum septimum.

TItulus clarus est in principio corporis. 119

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Scientia Dei nullo modo est discursiua. Probatur: in art. 1. & scientia Dei non est discursus secundum successionem, neque secũdum causalitatem. ergo nullo modo est discursus, consequentia probatur ex sufficienti distinctione discursus. quę in nobis manifestatur clare. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. discursus secundum successionem consistit in intelligendo vnum post aliud. Sed Deus omnia videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligendo vnum post aliud. Quo ad secundum vero probatur dupliciter. Primo: quia discursus secundus includit primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum, & consequenter est notitia secundi ex primo: & non in primo. sed Deus cognoscit omnia in primo. ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resoluris iam effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter: absque præuio tamen resolutione Deus omnia in seipso omnium causa videt. Et memento hic corrigere codices si iure modo se habet. Tertius vero discursus. debet enim legi, terminus vero discursus est.

Annot. 118

Cõment. 87 1. dist. 38. art. 1. & 1. contra. ca. 61. & 62. Et veri, q. 2. artic. 14.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.

TItulus.

Aduerte quòd hic articulus est magni momenti: quoniam hic incboat quæstio de modo, quo Deus producit res extra se. Quærere enim an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quàm quærere, virum Deus cauſet per intellectum. Verum, quia causalitas rerum potest dupliciter considerari. Primo secundum se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, vbi omnia plene examinabuntur. Alio modo vt est qualitas scientiæ diuinæ: & sic hoc in loco quæritur, vt completo ostendatur qualis sit scientia Dei, an scientia Dei habeat hanc conditionem, scilicet esse causam rerum.

¶In corpore vna conclusio responsio quæsito affi-

Cõment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sico affirmatiue. Scientia Dei est causa rerum. Circa quam conclusionem in litera tria sunt. Primo probatur. Secũdo ostenditur in communi modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter conclusio eum modo iam expresso.

¶Quo ad primum scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialium. ergo scientia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per suum intellectum: ergo forma intellecta est principium operationis: sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius. ergo omnia sunt clara.

¶Quo ad secundum determinatur in communi scientia est causa non nisi adiuncta voluntate. Probatur. scientia non significat rationem causæ ex hoc tantum quòd est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum. ergo non nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore. consequentia vero probatur: scientia ex se, scilicet habet ad opposita. ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptum & consequentia habentur 9. Metaphysi.

Annot. ¶Aduerte hic quòd litera satis cautè loquitur de forma naturali. non enim dicit quòd forma naturaliter actiua, puta calor eget aliqua inclinatione superaddita ad hoc vt sit principium actionis, cum hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantũ habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto ex hoc siue vt sic, non habet quòd sit seu significatur vt principium actionis. Et hoc verum est: quoniam aliter sequeretur quòd omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeas rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab extrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore. An ab extrinseco vt contingit in scientia, quæ vt probatum est causa in actu secundo rationem non habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquam causabit nisi causaret opposita simul: quod est impossibile.

Cõment. ¶Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur rationes quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere, ergo Deus est causa rerum per intellectum. ergo scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedens patet: & prima consequentia relinquitur, vt nota. Secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consueuit dici scientia approbationis.

¶Num ex eo quòd esse Dei est suum intelligere, sequatur, ergo est agens per intellectum.

Quæstio. Circa primam consequentiam huius rationis dubium occurrit: quæ scilicet sit radix huius consequentiæ. Esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per intellectum: haber enim instantiam dupliciter. Primo secundum veritatem. non enim valet, esse Dei est suum intelligere: ergo Deus producit filium vel spiritum sanctum, per intellectum: cum verũque producatur à Deo per naturam, vt infrà patebit. Secundo secundum opinionem tenentium Deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit res per intellectum concomitanter tantum: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio: agere per intellectum est perfectius superius & vniuersalius, quàm agere per naturam. quæ propositio probatur in secundo contra Gentiles. cap. 23. super hac enim supposita, optime sequitur: si esse Dei est eius intelligere. ergo omnes effectus Dei sunt in Deo intelligibiliter, vt ex supradictis paucisquia oportet effectus præexistere in ipsa essentia causæ secundum modum essentiæ ipsius causæ: si autem omnia sunt. & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersalius q; est esse causam rerum per intelligere, quàm per esse tantum, cum constet Deo attribui deberi quòd perfectissimum, quòd supremum, quòd vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur: ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorum aliquorum opinione iam patet: quòd male negarent consequentiam. Ad eam vero, quæ tangit materiam de trinitate, dicitur quòd obiectio non erit ad propositum: quia sermo est de vera causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Propositiones autem ab intra non sunt causalitates vere & proprie. Nec patet est vere & propriè causa filij: cum eadem numero sit veritas quæ possunt quibuscunque illorum accidere: ergo sit natus. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro euidenti: secunda vero probatur. quia sint quædam bona, quibus potest accidere vt per malã corrumpantur: vt patet ram de bono naturali, quàm morali.

¶Quo ad secundum modus conclusionis est per aliud: ita quòd hæc conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur. Primo. esse malã consistit in priuatione boni. ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, bona scit. Antecedens patet. consequentia vero probatur: quia vnumquodque eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde ex eo: quia tenebræ non comprehendunt per lumen. Confirmatur demũ autoritate Dion. vt patet in litera.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum vndecimum.

Titulus singularis rerum materialiũ. De his enim est dubium, non de singularibus immaterialibus, cum iam dictũ sit, quòd nouit se ipsum, quæ singularem esse constat.

¶In corpore primo respondet quæsito affirmando quòd sic est, secundo quomodo est.

¶Quo ad primum conclusio respondens directe quæsito affirmatiue est, Deus cognoscit mala. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quæ possunt quibuscunque illorum accidere: ergo sit natus. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro euidenti: secunda vero probatur. quia sint quædam bona, quibus potest accidere vt per malã corrumpantur: vt patet ram de bono naturali, quàm morali.

¶Quo ad secundum modus conclusionis est per aliud: ita quòd hæc conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur. Primo. esse malã consistit in priuatione boni. ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, bona scit. Antecedens patet. consequentia vero probatur: quia vnumquodque eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde ex eo: quia tenebræ non comprehendunt per lumen. Confirmatur demũ autoritate Dion. vt patet in litera.

a ¶Super quæstionis decimæquartæ Articulum nonum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo respondet quæsito affirmatiue. Secundo assignat differentiam quandam inter scientiam Dei & scientiam artificis ad artificiatum. Secundo ibi, Sed quamuis ex hoc non habeas rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab extrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore. An ab extrinseco vt contingit in scientia, quæ vt probatum est causa in actu secundo rationem non habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquam causabit nisi causaret opposita simul: quod est impossibile.

Cõment. ¶Quo ad primum conclusio est. Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur. Deus scit omnia quæ sunt quocunque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam, quàm creaturæ fieri, cogitari, & dici. ergo eorum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd Deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur: distinguendo modos essendi, id est simpliciter & secundum quid: & subdividendo secundum quid iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris vel creaturæ, actiuæ vel passiuæ, realis vel opinatiuæ &c. Secunda vero consequentia est per se nota: quia non sunt actu hæc omnia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potentia, quæ est conditio diminuens optime de ea verificatur absolute negatio entis: & sic sunt non entia: sicut de homine in potentia vere dicitur non homo: & de arca in potentia non arca.

¶Quo ad secundum differentia est nominalis: quòd quædam non entia dicitur Deus scire scientia visionis, quædam vero simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia visa apud nos habent duas conditiones. Altera est quòd sunt præsentialiter obiecta videnti. Altera quòd habent esse distinctum extra videntem. Et propterea illa quæ quandoque sunt, visionis scientia intelligi dicuntur: quæ vero nunquam, non videri, sed simplici intelligentia sciri dicuntur. Illa enim habent has duas conditiones propter æternitatem scientiæ diuinæ &c. ista neutram.

¶Num non entia, quæ quandoque sunt, ad scientiam visionis spectent, ea vero, quæ nunquam sunt, ad necessariam simplicis intelligentiæ.

Circa hanc partem est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia vt sic, sed magis ad non entia inquantum sunt entia: & consequenter per accidens pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia non entium agitur. Assumptum patet: quia ea quæ quandoque sunt pertinent ad scientiam visionis, ea ratione, quia sunt entia: quandoque in actu: & non inquantum non entia. ergo.

¶Ad hoc breuiter dicitur: quòd ista differentia tangit non entia vtroque modo, scilicet inquantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nunquam sunt, sed semper sunt in potentia, non solum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligentia noscuntur. Et similiter eorum, quæ quandoque actu sunt non solum entitatis in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tempore: visionis scientia cognoscuntur ab æterno. Et horum ratio est: quia negatio per affirmationem cognoscitur: sic illius generis sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complere complectens non entia ad propositum.

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimum.

Titulus clarus.

¶In corpore primo respondet quæsito affirmando quòd sic est, secundo quomodo est.

¶Quo ad primum conclusio respondens directe quæsito affirmatiue est, Deus cognoscit mala. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quæ possunt quibuscunque illorum accidere: ergo sit natus. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro euidenti: secunda vero probatur. quia sint quædam bona, quibus potest accidere vt per malã corrumpantur: vt patet ram de bono naturali, quàm morali.

¶Quo ad secundum modus conclusionis est per aliud: ita quòd hæc conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur. Primo. esse malã consistit in priuatione boni. ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, bona scit. Antecedens patet. consequentia vero probatur: quia vnumquodque eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde ex eo: quia tenebræ non comprehendunt per lumen. Confirmatur demũ autoritate Dion. vt patet in litera.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum vndecimum.

Titulus singularis rerum materialiũ. De his enim est dubium, non de singularibus immaterialibus, cum iam dictũ sit, quòd nouit se ipsum, quæ singularem esse constat.

¶In corpore primo respondet quæsito affirmando quòd sic est, secundo quomodo est.

Cõment. ¶Quo ad primum conclusio respondens directe quæsito affirmatiue. Deus cognoscit singularia. Probatur. omnes perfectiones in creaturis inuentæ præexistunt in Deo altiori modo: cognitio singularium est perfectio homini: ergo præexistit in Deo altiori modo.

¶Secundo ostendit vim huius modi ex autoritate Aristotelis, Ratio enim ista fundatur in hoc: quòd opus sit omne cognitum à nobis cognosci à Deo: & hoc assumpsit Aristoteles contra Empedoclem. Tertio declarat istam particulam in conclusione adiunctam ex vi medij, scilicet alteri modo in hoc attendi dicens, quòd nos per diuersa potentias cognoscimus singularia & vniuersalia. Deus autem simplici intellectu omnia tam materialia quàm immaterialia comprehendit.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat mala. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, vt dicit Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potẽtia, sed semper actu (vtex dictis patet [e]) videtur quòd Deus non cognoscat mala.

¶Præterea, Omnis scientia vel est causa sciti, vel causatur ab eo. Sed scientia Dei non est causa mali nec causatur à malo. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶Præterea, Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suum simillitudinem, vel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit De[a], cognoscit per suam essentiam: vt ex dictis patet[e]. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neque ei malum opponitur. Diuinæ enim essentiæ nihil est contrarium, vt dicit Augustinus duodecimo de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala.

¶Præterea, Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud imperfecte cognoscitur. Sed malum non cognoscitur à Deo per seipsum: quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. Oportet enim cognitum esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonum, imperfecte cognoscetur ab ipso. Quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta[e]. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur prouerb. xv. Infernus & perditio corã Deo.

CONCLVSIO.

¶Deum, cum quæcunque bona cognoscat, mala etiam per bona scire oportet, quæ bonis accidunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quicunque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quæ possunt illi accidere. Sunt autem quædam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpantur. Vnde Deus non perfecte cognosceret bona, nisi etiam cognosceret mala. Sic autem est cognoscibile vnumquodque secundum quod est: vnde cum hoc sit esse mali, quod est privatio boni: per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebræ. Vnde dicit Dionysius 7. capitu. de diui. no. Quòd Deus per semetipsum tenebrarum accipit visionem, non aliunde videns tenebras quàm à lumine.

Cõment. ¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd verbum Philosophi est sic intelligendum, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit privationem per privationem in ipso existentem. Et hoc congruit cum eo, quod supra dixerat: quòd punctum & omne indiuisibile per priuationem diuisionis cognoscitur[a]. Quod cõtingit ex hoc: quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro: sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per privationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia à substantiis separatis. Deus igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

¶Ad secundum dicendum, quòd scientia Dei nõ est causa mali, sed est causa boni: per quod cognoscitur malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet malum non opponatur essentiæ diuinæ, quæ non est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suam cognoscit. Et eos cognoscens mala opposita cognoscit.

¶Ad quartum dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tantum est imperfectæ cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est quod sit priuatio boni. Et sic neque diffiniri, neque cognosci potest, nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

¶Virum Deus cognoscat singularia.

DVNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialior est quàm intellectus humanus. sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem non cognoscit singularia, sed sicut dicitur in primo de Anima, ratio est vniuersalium, sensus vero particularium. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶Præterea, Illæ solæ virtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuæ, quæ recipiunt species non abstractas à materialibus conditionibus. Sed res in Deo sunt maxime abstractæ ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶Præterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquantum sunt singularia, non videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia: quæ cum sit ens in potentia tantum, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur prouerbio. 16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

CONCLVSIO.

¶Cum cognoscere singularia ad creaturarum perfectionem spectet, & si non secundum eandem potentiam, Deum ipsum cognoscere singularia oportet, non quidem vniuersales illorum causas faciendo, siue per applicationem vniuersalium principiorum, sed per essentiam suam singulis propria intuendo, cum non tantum formæ, sed materiæ causa sit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuentæ, in Deo præexistunt secundum altiorem modum, vt ex dictis patet[e]. Cognoscere autem singularia pertinet ad perfectionem nostram. vnde necesse est quod Deus singularia cognoscat. Nam & Philosophus pro inconuenienti habet, quòd aliquid cognoscatur à nobis, quòd non cognoscatur à Deo. Vnde cõtra Empedoclem arguit in 1. de Anima, & in 3. Metap. quòd accideret Deum esse insipientissimum, si discordiam ignoraret. Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & vnitæ existunt[e]. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suũ simplicem intellectum vtraq; cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidam manifestare volentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas vniuersales[a]. Nam nihil est in aliquo singularium, quod non ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales cæli, posset pronuntiare omnes eclypses futuras. Sed illud non sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus fortiuntur quasdam formas & virtutes, quæ quantũcunque adinuicem coniungantur, non indiuiduantur, nisi per materiam indiuidualem. Vnde qui cognosceret Socratem per hoc quod est albus, vel Sophronici filius, vel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundum modum prædictum Deus nõ cognosceret singularia in sua singularitate. cuius oppositum est, consequentia probatur. Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur: quia dempta materia signata seu principio individuationis, quicquid illud sit, cum vniuersale non esse constet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur vero hoc in homine exemplariter.

¶Secunda vero opinio fiat in hoc. Deus cognoscit singularia applicãdo vniuersalia ad particularia. Conera applicatio nõ est nisi ad præcognitum. ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis.

¶Determinatio autem est. Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primam partem sic. Scientia Dei est causa rerum. ergo se extendit ad omnia, ad quæ se extendit eius causalitas, ergo ad singularia. Antecedens cum prima cõsequentia est notum. Secunda vero probatur. ipsa Dei est causa non solum formæ, sed materiæ individuatæ. Quo ad secundam partem sic. Deus scit

Universidad de Deusto
Biblioteca

alia à se per essentiam
suam vt similitudo sui
actuum principium est
eorum: ergo essentia sua
est sufficiés principium
cognoscédi omnia, quæ
per ipsum fiunt etiam
in singularia. ergo co-
gnoscit singularia per
suam essentiam. Ante-
cedens patet ex dictis:
consequentia vero ex
terminis & probatione
primæ partis patet. Vl-
timo declaratur tota ra-
tio exemplo scientiæ ar
tificis, si singamus quòd
sit causa formæ & ma-
teriæ artificiati.

Annot. ¶ Aduerte, quòd tota determinatio huius li-
teræ supponit Deum es-
se causam proximam
materiæ primæ: de quo, quia inferius erit
specialis quæstio, sup-
ponatur nunc. hoc enim
concesso reliqua clara
sunt & indubitata.

¶ In responsionibus ad
argumenta multa dis-
cutienda sunt, sed
non hic, sed inferius
in locis propriis pate-
bunt.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.

Comm. TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo respondet quæ-
sito absolute. Secundo
specialiter de scientia
visionis. Tertio assignat
causam vtriusque con-
clusionis.

¶ Quo ad primum con-
clusio responsiua de
scientia absolute est,
Deus scit infinita. Pro-
batur, Deus scit omnia
in actu, & omnia, quæ
sunt in potentia tam
sua quàm creaturæ: ergo
scit infinita. Patet
sequela, omnia ista con-
stat esse infinita.

91 ¶ Quo ad secundum,
3.q.x.ar. an scientia visionis sit
3.Et 1.d. infinitorum: duo dicit.
39.q.1.a. Primo refertur opinio
negatiua, cuius eius mo-
Et ver.q. tiuo: generatio nec est
2.ar.9. & æterna à parte ante, nec
articu. 5. à parte post. ergo quæ
4^m. Et sunt erunt & fuerunt
1. contra. sunt finita: ergo scien-
ca.69.& tia visionis non est in-
71. finitorum. Secundo con-
Et opus. futarur motiuum: &
3.c.135. probatur conclusio af-
firmatiua. Cogitatio-
nes & affectiones crea-
turæ rationalis multi-
pliabuntur æterno à
parte post: ergo scien-
tia visionis est infinito-
rum. Et sic opinio pri-
ma non lustrauit om-
nem generationem, sed
eam tantum, quæ ex
esse motu pendet: &
ideo erraüit.

¶ Quo ad tertium affi-
gnatur propter quid
Deus nouit infinita ab-
solute & scientia visio-
nis sic, cognitio se ex-
tendit secundum exten-
sionem formæ quæ est
cognitionis principium
ergo cognitio Dei est
secundum extensionem
essentiæ suæ: ergo ex-
tendit se ad infinita,
eßam secundum quod

plicare aliquid ad alterum, nisi illud præ-
cognoscat: vnde dicta applicatio non po-
test esse ratio cognoscendi particularia, sed
cognitionem singularium præsupponit. Et
ideo aliter dicendum est, quòd cum Deus
sit causa rerum per suam scientiam, vt dic-
tum est[c], intantum se extendit scientia Dei,
inquantum se extendit ejus causalitas[c], Vn-
de, cum virtus actiua Dei se extendat non
solum ad formas, quibus accipitur ratio
vniuersalis, sed etiam vsque ad materiam
(vt infra ostendetur[c]) necesse est quòd scien-
tia Dei vsque ad singularia se extendat, quæ
per materiam individuantur. Cum enim sciat
alia à se per essentiam suam inquàtum est si-
militudo rerum vel vt principium actiuum
earum: necesse est quòd essentia sua sit prin-
cipium sufficiens cognoscendi omnia, quæ
per ipsum fiunt, non solum in vniuersali, sed
etiam in singulari. Et esset simile de scientia
artificis, si esset productiua totius rei, & non
formæ tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd
intellectus noster speciem intelligibilem ab-
strahit à principiis individuantibus. Vnde
species intelligibilis nostri intellectus non
potest esse similitudo principiorum individ-
dualium[c]. Et propter hoc intellectus noster
singularia non cognoscit[c]. Sed species intel-
ligibilis diuini intellectus, quæ est Dei essen-
tia, non est immaterialis per abstractionem,
sed per seipsam, principium existens omnium
principiorum, quæ intrãt rei compositionem,
siue sint principia speciei, siue principia indi-
uidui. Vnde per eam Deus cognoscit non so-
lum vniuersalia, sed etiam singularia.

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis
species intellectus diuini secùdum esse suum
non habeat conditiones materiales, sicut spe-
cies receptæ in imaginatione & sensitamen
virtute se extendit ad immaterialia & mate-
rialia, vt dictum est[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd materia licet
recedat à Dei similitudine secundum suam
potentialitatem, tamen inquantum vel sic
esse habet similitudinem quandam, retinet
diuini esse.

ARTICVLVS XII.

a ¶Vtrum Deus possit cognoscere infinita.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit cognoscere infinita. Infinitum enim secundum quod est infinitum, est ignotum: quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra assumere, vt dicitur in tertio physico. Augustinus etiam dicit 11. de ciuitate Dei, quòd quicquid scientia comprehenditur scientis comprehẽsione finitur. Sed infinita non possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.

¶Si dicatur quòd ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt. Contra. Ratio infiniti est, quòd sit impertransibile, & finiti quod sit pertrãsibile, vt dicitur in tertio physicorum. Sed infinitum non potest transiri nec à finito, nec ab infinito, vt probatur in sexto physicorum: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiæ Dei, quæ est infinita.

¶Præterea, Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est quòd sit mensuratum. Ergo infinita non possunt sciri à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus duodecimo de ciuitate Dei: Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientiæ non est numerus.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sciat omnia quæ sunt in actu, & in potentia tam sua quàm creaturæ, sciet infinita, etiam scientia visionis necessariam est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (cum Deus sciat non solum ea, quæ sunt actu, sed etiam ea, quæ sunt in potentia vel sua vel creaturæ, vt ostensum est[c]: hęc autem constat esse infinita:) necesse est dicere, quòd Deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quæ est tantum eorum, quæ sunt, vel erunt, vel fuerunt, non sit infinitorum, vt quidam dicunt, cum non ponamus mũdum ab æterno fuisse: nec generationem & motum in æternũ manfura, vt indiuidua in infinitum multiplicentur: tamen, si diligentius consideretur, necesse est dicere q̃ Deus etiam scietia visionis sciat infinita. Quia Deus scit etiam cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitũ multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absque fine. Hoc autẽ ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscentis se extendit secundum modũ formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quæ est in sensu, est similitudo solum vnius indiuidui: vnde per eam solum indiuiduum cognosci potest. Species autẽ intelligibilis intellectus nostri est similitudo rei quantum ad naturam speciei, quæ est participabilis à particularibus infimitis. Vnde intellectus noster per speciẽ intelligibilẽ hominis, cognoscit quodammodo homines etiam infinitos, sed tamẽ non inquantum distinguuntur ab invicem, sed secundum quod communicant in natura speciei, propter hoc q̃ species intelligibilis intellectus nostri nõ est similitudo hominũ quantum ad principia indiuidualia, sed solũ quantũ ad principia speciei. essentia aũt diuina, per quã intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiens omnium, quæ sunt, vel esse possunt, non solum quantum ad principia communia, sed etiam quantũ ad principia propria vniuscuiusque, vt ostensum est[c]. vnde sequitur q̃ scientia Dei se extendat ad infinita, etiam secundum quod sunt abinuicem distincta.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd infiniti ratio cõgruit quantitati secundum Philosophum in 3. physic. De ratione autem quantitatis est ordo partium. Cognoscere ergo infinitum secundum modũ infiniti, est cognoscere partem post partem. & sic nullo modo contingit cognosci infinitum. Quia quantacunque quantitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autem non sic cognoscit infinitũ, vel infinita: quasi enumerando partem post partem, cum cognoscat omnia simul, non successiue, vt supra dictum est[c]. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.

¶Ad secundum dicendum, quòd transitio importat quandam successionem in partibus. Et inde est, quòd infinitum transiri non potest, neque à finito, neque ab infinito. Sed ad rationem comprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehẽdentem. Vnde nõ est contra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et sic quod in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tãquam comprehensum, non tamen tanquam pertransibile.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia Dei est mensura rerum non quantitatiua: qua quidem mensura carent infinita: sed qua mensurat essentiam & veritatem rei. Vnumquodque enim intantum habet de veritate suæ naturæ, inquantum imitatur Dei scientiam: sicut artificiatum inquantum cõcordat arti. Dato autem q̃ essent aliqua infinita actu secundum numerum, puta infiniti homines, vel secundum quantitatem cõtinuam, vt si esset aër infinitus (vt quidam antiqui dixerunt) tamen manifestum est quòd haberent esse determinatum & finitum[c]: quia esse eorum esset limitatum ad aliquas determinatas naturas. vnde mensurabilia essent secundum scientiam Dei.

ARTICVLVS XIII.

a ¶Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.

AD DECIMVM tertium sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei non sit futurorum contingentium. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt supra dictum est[c]. Cum ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria. nõ ergo scientia Dei est contingentiũ.

¶Præte-

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæstio affirmatiue est. Deus cognoscit futura cõtingentia. Probatur. Deus scit omnia non solum quæ sunt actu, sed quæ sunt in potentia sua & creaturarum: ergo scit futura contingentia. Antecedens patet ex dictis. consequẽtia probatur quia quæcũq; horum sunt cõtingẽtia futura nobis.

Annota. ¶ Aduerte quòd ista additio facilitet nobis, non ponitur vt limitando, aut cõtrario diminuens rationem futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter quia sunt secundum scipsa futura, & nõ tantum quo ad nos. Sed declaratur futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secũdum illam mẽsuram durationis qua nos mẽsuramur, scilicet secundum tempus: & non secundum æternitatem, vt infrà patebit.

Coment. ¶ Quo ad secũdum ponitur duo modi, quibus contingẽtia futura sub diuinæ diuinæ cognitioni, differenter tamen. Et sic ponitur hæc conclusio. contingentia futura cognoscuntur à Deo, qui sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis, sed primo modo certe, secundo modo vero inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum, scilicet in actu, & in potentia causarum: & ponendo differẽtias tres inter hos status. Prima est quod differẽt iam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis vt in potentia futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu, habet rationem determinati ad vnum, vt in potentia, contingentis ad vtrumque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali vt in potentia non nisi conjecturæ &c. Ex his enim manifeste sequitur

Annota. ¶ Aduerte hic, quòd aliud est loqui de natura contingentiæ: & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cum enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnumquodque secundum propriam naturam in seipso est ens contingens, vel necessarium &c. & naturarei non variatur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quòd res contingens sue sit in actu & præsens, siue in potentia & futura, semper sit naturæ contingentiæ per hoc differentia posita in litera inter cõtingens in actu & in potentia præsent & futurum, non est differentia naturæ: quasi aliam naturã habeat sic, & aliam siesset est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsenti & futuri. &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alterum partem: contra dictionis status vero in causa ad vtrumlibet, est status indeterminationis. Constat autem quòd contingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura & in potentia dicitur habere rationem contingentis quo ad statum, vt præsens autem in actu dicitur habere rationem necessarij quo ad statum. Rursus res quantumcunque contingens, ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsam sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo perihermenias: quia vnumquodq; quod est quando est necessario est. Res autem vt futura seu in potentia, cum non sit, talem necessitatis modum non cõtrahit sed contingens & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur quòd cõtingens vt præsens potest subdi infallibili & certæ scientiæ. & in calce responsionis ad secundum dicitur, quòd vt sic est necessarium.

Comm. ¶ Quo ad tertium primo ponitur modus, quo Deus hæc nouit, scilicet simul. Et quoniam ex eadem radice pendet ratio quare Deus hæc cognoscat, ideo in litera proponitur modo simultatis ex eius causa, propter etiam quid quæ sit ea conclusionis ostenditur. Propterea formato conclusionem continentem etiam modum & causam: & ponatur hæc conclusio, Deus cognoscit omnia futura cõtingentia secundum statum quo actu sunt, ab æterno simul. Probatur. æternitas tota simul existens ambit totum tempus: & Dei cognitio mensuratur æternitate: ergo & simul quæ successiue sibi nouit, & omnia quę sunt in tempore sunt præsentia Deo ab æterno: nõ solum quia rationes eorum habet præsentes apud se, sed quia eius intuitus ab æterno fertur supra omnia, vt sunt in sua præsentialitate, ergo contingentia eriam inquantum secundum suam præsentialitatem subduntur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad secũdam partem probatur: quia esse Dei mensuratur æternitate.

¶ Quo ad quartum. Corollarium est quod ex his patet, quòd hæc duo ista simul, scilicet quòd aliquid sit futurum contingens, & quòd certitudinaliter cognoscatur: quia secũdum diuersos status hæc intuit. Subdi enim certæ cognitioni conuenit ei, secundum quod est actui sic: enim terminat diuinum intuitum: esse vero contingens, futurum competit ei, secundum quod est in causis suis, vt iam patet ex dictis.

Annota. ¶ Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, quòd hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & præcipuum est ratio adducta ex parte æternitatis. secundum est ratio inclusa ex parte rationum rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solum propter rationes rerum quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur &c. vbi manifeste duæ causæ assignantur: q̃ res sint præsentes Deo ab æterno: scilicet rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti, id est, vt cognita cognoscenti. Per æternitatem autem vt coexistentia coexistẽti. Primo ergo examinabimus. & cum Dei lumine ac diui Thomæ suffragiis defendemus principalis ratio de æternitate. Secundo ratio inclusa de rationibus rerum.

1 *Num omnia, quæ sunt in tempore, sint præsentia æternitati.*

1 *Num ideo futura contingentia nouit Deus certe, quòd præsentia coëxistant eius æternitati.*

Quæstio. ¶Circa rationem de æternitate duo vertuntur in dubium. Primo illa propositio, omnia, quæ sunt in tempore sunt præsentia æternitati. Secundo applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet quòd ideo Deus cognoscit certe cõtingentia futura.

¶ Contra propositionem ergo illam Scoti in primo dist. 39. arguit quadrupliciter. Primo, quòd non est, nulli potest coexistere: sed futura non sunt, ergo, maior probatur: quia coexistere dicit relationem ecalem.

2 Secundo, si omnia coexistunt æternitati, ergo omnia sunt simpliciter in actu, ergo nõ ponitur postmodõ poni in actu: prima consequẽtia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primæ, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter. 3 Tertio quia si sic est, ergo sessio mea crastina hia produceretur à Deo, probatur cõsequentia: quia iam est præsens in seipsa æternitati, ergo producta &c. adhuc nõ est, ergo producenda &c. 4 Quarto & est cõfirmatio primi & destructio exempli Sancti Thomæ in primo contra gent. capi. 67. & fundamenti eius. Coëxistentia fluentium circa

gens futurum est scitum à Deo.

¶SED CONTRA est, qđ dicitur in ps[o]. Qui finxit figillatim cor eorũ, q̃ intelligit oia opera eorũ, scilicet hominũ. Sed opera hominum sunt contingentia, vtpote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sciat omnia, quæ sunt actu, sed potentia sunt tam sua, quam creaturæ, futura omnia contingentia vt in seipsis sunt, secundum statum, quo actu sunt & ab æterno, & simul scire oportet.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd cum supra ostensum sit[c], quod Deus sciat omnia, non solum, quæ actu sunt, sed etiam, quæ sunt in potentia sua, vel creaturæ: horum autem quædam sunt contingentia nobis futura: sequitur quòd Deus contingentia futura cognoscat. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd contingens aliquod dupliciter potest considerari[c]. Vno modo in seipsum, exigit existentiam vtriusque extremi pro eadem mensura durationis. sed impossibile est, quòd duo instantia temporis simul existant in eadem mensura durationis. ergo impossibile est q̃ coexistãt simul alteri extremo, scilicet æternitati. Maior patet in centro & in circumferentiæ punctis, si singamus puncta illa non stare, sed fluere. Certum est enim quòd singula quando exeunt cohærentem centro, sed nunquam simul, non ex defectu cẽtri, sed ipsorumquia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore.

Annota. ¶ Contra applicationem rationis ad conclusionem, arguit idem Scotus ibidem tripliciter. Primo sic. sessio mea futura vt futura est, aut scitur à Deo certe, aut non sic, ergo nõ oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc vt certe sciatur si non, ergo aliter nouit Deus facta quàm fienda contra Augustinum quinto super Genes. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cum facta erit dicta scitio, certe scietur à Deo. Secundo sic, scientia Dei non accipit certitudinem ab alio obiecto quàm propria essentia: ergo non est certa ex hoc quòd scitio est in actu, sed aliunde. Antecedens probatur: quia aliquin intellectus diuinus videretur. Tertio sic. Aeuum angeli secundũ istos coexistit toti tẽpori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶ Ad hæc obiectiones respondendo præmitto, quòd iste locus ab aduersantibus iudicatur plenus contradictionis & erroris. à sequentibus autem sanctis Thomæ reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus viderim, siue scripto siue verbo assertue mens huius dictum &c me iam annis sorte quindecim fatecor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commentatione huius articuli meditarer, illuxit (vt arbitror) diui Thomæ ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo pauciissimis verbis perrauisa. Sciendum est igitur primo ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, seu coexistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit à præsentia cognita ad cognoscentem. Quoniam si æternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi vera præsentia sine coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quòd sermo est de esse rerum, quæ fiunt in tempore, nõ obliectino, nec potentiali &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas. vnde sermo præsens est de coexistentia realis contingẽtium in actu ad æternitatem: & sic quum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secũdum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est coexistunt æternitati.

¶ His præmissis aduerto, quòd res temporales esse præsentes æternitati potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd in quolibet nunc temporis sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem mensuratur quolibet instanti temporis. Et hunc sensum acceperunt, quantum videtur mihi, aduersarij ex verbis sancti Thomæ. Sed erraverunt. hoc enim nunquam somniauit Thomas, imò manifeste implicat contradictionem. Quoniam coexistentia rei ad æternitatem, æquatur in duratione mensuræ illi rem existenti æ, cum non coëxistat, nisi secundum suam actualem existentiam: sed existentia instantis, in quo erat sol oriturus, non mensuratur instante aliquo præcedente aut sequente. ergo nec quolibet.

¶ Præterea, si instans semper id est pro quolibet instanti temporis coëxisteret æternitati ergo coëxisteret aliis instantibus temporis tum præteriti quàm futuri. Et sic illud instans nõ esset labens. & omnia instantia essent vnum instans in veritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul. & præterita & futura essent præsens &c. quæ omnia sunt manifeste impossibilia. Alio modo potest intelligi quòd in quolibet nunc æternitatis sint præsentes æternitati, ita quod coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem fluxuæ in quolibet nunc æternitatis. & hic sensus est verus & intentus à diuo Thoma. Verus quidem quia cũ æternitas non habeat nisi vnũ nunc, quod equatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus necesse est quòd omne instans nostri tẽporis, & quicquid in illo est aut fit, faliatur in nunc æternitatis & mẽsuretur ab illo nunc vt à mensura adæquata, sed excessiua. Vnde vt clarius exadas lapideos à rebus ad propositiones, & à propositionibus ad res procedendo: istæ propositiones, omnia, quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati vel sunt præsentia Deo ab æterno vel sunt semper præsentia Deo, & similes, distinguendæ sunt. Quia ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. Et similiter ly ab æterno ram ly semper. aut tenetur syncathegoreumatice, id est quòd distribuat pro omni tempore distributionem sancti cathegoreumatice, id est quòd importet semper æternitatẽ perfectam quę importatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem verę. Verum quippe est & indubitatum primum instans huius horæ esse in nunc æternitatis. Et similiter verum est, vltimum instans istius horæ, nos in hoc nunc temporis quod est principium huius horæ, fed in nunc æternitatis eode esse, pro alio tamen instanti tẽporis, vt de se patet. Ex propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nunc temporis esse in eodem nunc æternitatis &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo ex eo quòd sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia dicta verificatur & consonè. Cum enim nunc siue temporis, siue æternitatis nō possit distingui in præsens, præteritum, & futurum, sed præsens tātum est demōstrando in actu signato nunc æternitatis: verum est dicere, omnia æternitate esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nunc æternitatis sunt præsentia æternitati. Et similiter consignificando in actu exercito nunc æternitatis. Verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati, sed tallitur imaginatio dum restringit ly sunt, & ex consequēte sine nostra puta cōsignificare oportere nūc temporis. Secundo ex eo quod sic optime redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc nanque quod omnium existētiæ temporales secōdum nunc æternitatis sumptæ sunt præsentes æternitati, optime ad directū sequitur, quòd illi visiōi, quæ æternitate mensuratur, omnia secundō suas existentias simul simulatæ instantaneæ æternitatis sunt præsentia. Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra. 288. 435

¶ Et confirmatur 1 quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud visibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa visio: ita ad hoc quòd aliquid sit præsens secundū se diuino conspectui, exigitur quòd sit & adsit secundū illam durationis mensuram, qua mensuratur visio diuina. Iuxe autem est æternitas: ergo satis est quòd sint secundum æternitatem sumpta, præsentia & non præterita aut futura, quatenus secundum tempus sumpta sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones contra illam propositionem. Omnia sunt præsentia Deo absq; æterno. Omnes enim laborant in æquiuoco accipientes res vt sunt in tempore, vel instantibus eum tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus vt sunt seu vruntur æternitate. ¶ Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ affernntur à Capreolo in 16.d. primi. ex Aurcolo.

¶ Ad obiectiones autem secūdo loco cōtra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primam, quam dicitur. Sessio mea crastina vt futura aut scitur certe, aut nō. respondetur distinguēdo: quòd quia ista sessio futura vt futura, nō habet esse nisi in suis causalitad causas autem suas potest dupliciter comparari. Vno modo vt ordinatas ad producēdam crastinam sessionem meam, vel ejus negationem. Alio modo vt determinatas ad illius productionem magis quàm oppositi: vel cum exclusione oppositi. Futura primo modo nō sunt vt futura, sed vt futura penitus contingentia: futura autem secūdo modo sunt quidem vt futura, sed declinant ad cōtingentiam secundum quòd determinatio causarum ad alterum partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingentia vt futura ex causis indeterminatis non sunt scibilia, vt in littera dicitur, nec à Deo, nec à quocunque quia non sunt entia, nec in actu, nec in potētia, magis ipsa quàm opposita. Ex causis autem determinatis sunt cognoscibilia inxta determinationem causarum. Et quum dicitur: ergo Deus aliter nouit facta quàm fienda: simpliciter negatur consequentia. quia ly aliter in autoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

¶ Ad probationem autem superflum est respondere, adeo puerilis videtur. dicit enim: cognoscit autē certissimo certitudinaliter Deus: quum illa fuerit actu. quis enim ignorat Deo nullam accedere cognitionē, vnde debet dicere, & tamen cognoscit illam certitudinaliter secundum eius actualem existentiam. sed hoc nō probat consequentiā. Aliud est enim quòd aliter se habeant res vt fact æ, quàm vt fiendæ ad Dei cognitionem: & aliud quòd aliter Deus nouit facta quàm fienda. Illud enim est verum in materia contingenti loquendo, hoc autē est falsum. Illud significat quòd res aliā dispositionē habet vt factæ, & aliā vt fiendæ: quia vt facta inducit necessitatē quandā, vt fienda non. Et sic vt facta est scibilis certe, vt fienda non. Et rursus vt facta potest certum intuitum Dei terminare, vt fienda non.

¶ Ad secundum dicitur, quòd aliud est scientiam Dei capere certitudinem ex sessione fortis, & aliud est sessionem fortis non esse capacem vt sit terminus certe Dei notitiæ, aliī secundum quòd est in se certa. Primum enim inconueniens. Secundum autem est necessarium. Primum non habetur ex litera, sed secundum, quare concediturtota ratio, vtpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum, scilicet quòd ex hac positione habeatur, quòd scientia Dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm subiecta suæ debeat enim supponere, quod exigit certitudinē etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, non solum in subitantia sua. hoc enim hinc habetur & non quod capiat certitudinem ab alio.

¶ Ad tertiū dicitur, q; dupliciter deficit. Primo: quia cognitio angeli, qua cognoscit tēporalia, nō mensuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secundo quia repræsentatio singularium temporaliū per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quòd futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt infra nos patebit.

¶ Num quia rationes omnium rerū, seu ideæ sunt in mente diuina præsentes, ideo omnia futura contingentia nouit certe.

Quæstio. CONtra secundā antē rationē obiectionis, scilicet quia Deus habet apud se rationes omnīū rerum: aeque Scotus vbi supra, inter prearas per rationes rerū ideas earū qua duplicitier. Tū quia ratione extremprū quātumcūq; perfectæ, nō parent noticiā cōpositionis eorū cōtingētis. Tū quia mere naturaliter ante omnem determinationē voluntatis diuinæ repræsentat quando adhuc cōtingētia determinata nō sunt. Tum quia ex eadē radice sequitur quòd eodē modo sunt contingentia in futurorū de facto & non futurorū, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentant hoc fore illo tempore quàm alio ex eadē radice.

¶ Ad huius dificultatis solutionē præmittenda sunt tria. P̄ primo quòd licet idea & ratio se habeāt sicut superius & inferius quoniā idea est terminus tantū intellectus, ratio autem cōmunis est, & ad terminum, & ad principium intellectionis. Quia tamē in quæstione sequēte dicitur, principia intelligēdi in Deo nō pluralificantur, sed terminus in intelligēdo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rationes rerū esse in Deo apud Deum præsentes. Idcireo merito per ly rationes rerū intelligitur: & nō vt quo. vt in sequenti quæstione dicitur. P̄ Secundo præmitto quòd hæc quæstio non coincidit cum illa, an per eandem ideam Deus cognoscat subiectum & accidentia: quamtam aduersarij per has argumentationes intendunt inferre, quòd nec per eandem, nec per diuersas ideas Deus cognoscit complexionem contingentem. Hæc dixerimus, ne quis credat antiqua pari hic quæstionem ibi tractandam. Sed disputatur hic, quòd ideæ non se extendunt ad repræsentādum cōplexionem contingentem: quod petitur ex sequēti quæstione differendum, sed propterea rationē Sanc. Thomæ hic inclusam, & à Scoto, Aurcolo & Gregorio in hac materia impugnatam, hoc in loco tractāda visa est. Premitto tertio, quòd licet secūdum viam tenētium quòd ideæ nō sint idem cū subsātia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenentes tamē ideas esse ipsam diuinā essentiam, facillime patet ideas se extendere ad repræsentandas veritates contingentes. Cum enim essentia diuina sit & ratio intelligēdi omnia vt pelagius, & ratio intelligendi omnia vt obiectum, vt patet ex suprādictis: & ipsa vt principium seu species intelligibilis sit etiam secūdum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omnium etiam veritarum contingentium: oportet quòd ipsammet vt obiectum sit etiam sufficiens ratio omnium etiam veritatum contingentium. alioquin ipsa vt obiectum nō adæquaret seipsam vt speciem intelligibilē, quod est impossibile. Et sic cum ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerū, consequens est quòd se extendant etiam ad veritates contingentes.

¶ His præmissis dicitur, quòd cum apud S. Tho. ideæ sint ipsa essentia Dei vt est obiectiua rerum ratio: optime dictum est, quòd quia rationes seu ideæ rerū præsentes apud se habet Deus, ideo nouit omnia futura contingentia certe. Vnde ad primam obiectionem simpliciter negandum est assumptum. Potest tamen pro claritate doctrinę distinguiquòd idea aliquem qui dicitur potest dici dupliciter perfecta. Vno modo vt perfectio dicit modum intrinsecum rei cuius est, & sic verum est assumptum quia quātumcunque perfecte repræsentetur homo secundum omnem scilicet suæ intrinsecæ entitatis modum, nunquam repræsentabitur coniunctio eius cum sessione seu fortuita inuētione thesauri. Alio modo vt perfectio dicit totalitatem omnimodam rei: & sic falsum est assumptum quoniam si homo repræsentatur secundum omne esse suum: hoc enim est totaliter repræsentari. quia secundum omnia sua esse necesse est, quòd repræsentetur secundum esse quod habet in tali, & tali coniunctione contingenti. Sic autem perfectè repræsentant ideæ diuinæ res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶ Ad secundum autem & reliqua negatur antecedens, quod est radix omnium, scilicet quòd ideæ mere naturaliter repræsentēt quicquid repræsentāt. Dicimus nanque quòd aliquid repræsentetur mere naturaliter, puta quidditates rerum: & aliquid non mere naturaliter, sed naturaliter ex suppositione libera, scilicet existentes rerum & cōiunctiones contingētes. Illa enim repræsentant ante omnem actum voluntatis diuinæ. ista autem suppositā libera determinatione diuinæ voluntatis ad alteram partem cōtradictionis, vt ipse inter Scotus accepcat de repræsentatione horum in essentia, vt ratione intelligendi. Et sic patet cætera ducere, quoniam non eodem modo se habent ad futura, & non futura, & ad hoc tempus & aliud, sed determinatę sunt ex suppositā voluntate diuina.

¶ Et per hæc patet responsio ad argumenta Gregorij contra idē in 38.dist. primi.

1 *¶ Num diuina scientia sit causa necessaria.*

2 *Num sita à Deo sint contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad diuinam scientiam.*

IN responsione ad primum aliorum, quòd duo ex ea habētur ambigua. Primum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa est necessaria. Secundum est, quòd scita, Deo sunt contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad scientiam Dei. Et quamuis secunda pars huius dicti nō habeatur hic formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertium.

¶ Contra primum enim dictum manifestè obstat libertas diuinæ scientiæ respectu creaturarum vt sactibilium: & diuinæ causalitatis. Deus enim libere fecit scibilem factionem creaturarum: quia ipsam voluit. si ipsam noluisset, nec à Deo nec ab alio scirentur. Et ex eadem radice patet quòd est causa libera. Igitur scientia Dei respectu eorum, quæ fiunt, vt sic nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare: quamuis igitur falsum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa est necessaria.

¶ Contra secundum autem dictum obiicitur. aut intendit quòd vnum & idem in se est contingens & necessarium simul, scilicet quod contingētiam habeat à causis propriis, necessitatem vero à causa prima. Et hoc est impossibile. quia contingēs & necessarium sunt differentiæ substantiales entium & oppositæ, vt patet: ergo impossibile est quòd idem sit contingens & necessarium secundum idem, quamcumcunque ad diuersas causas comparetur, & tenet sequela, quia natura rei non mutatur in se propter diuersitatem habitudinum ad diuersas causas. Aut intēdit quòd res in se contingens ad primam causam, habet habitudinem necessitatis. Ad causas autem proximas habet habitudinem contingentem, seu econuerso, quòd prima causa habet habitudinem necessitatis ad effectum in se contingentem. Cause vero proximæ habens habitudinē contingentem ad eundem. Et contra hoc arguit Scotus in 1.dist.1.q.1. & dist.8.q.4. & dist.39. in hac q.4. Primo sic. Causa, quæ mouet inquantū mota, si necessario mouetur, necessario mouet. sed omnis causa secūda mouet seu agit inquantum mota à prima. ergo, si necessario mouetur à prima, necessario quoq; mouet ipsa. & sic nulla datur causa cōtingēs.

¶ Præterea, Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum quàm causa posteriori ergo in illo priori, causa prima habit effectui necessitatem. Igitur in secundo instanti naturæ causa proxima non poterit eidem dare contingentiā.

¶ Præterea, Omnis effectus cōtingens causæ secundæ potest produci à Deo immediate, stante identitate naturæ illius effectus. ergo esset contingens sine causa secunda: quia ponit immutabilis tatem: & idcirco diuus Tho. in primo sen. dist. 38. præmittens inepta modernorū vocabula, negat Deum causare cōtingenter. Cum enim regulare sit, quòd superius præhabet in se virtutē quæ in inferioribus sunt sparsa, consequens est, vt causa prima superior necessariis & contingentibus, præhabeat in se nō formaliter, sed eminēter naturā & modum causarum necessariarum & contingentiū. & sit causa vtrorumque & cooperetur vtrisq; ad earum proprios effectus secūdum modos earum.

Et propterea nos, quibus omnis causa videtur necessaria aut contingens, stupemus, nō prævalentes videre quomodo vna causa sit communis necessariis & contingentibus immediate. sed si ele vemus mentis oculos in excelsitus genus causæ, eminentioremque causandi modum, cessat stupor, & omnia cōsonare quibus remanemus in caligine non introcles illum modum, quo omnibus interiacet illabens, cuncti is iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attendendū in huiusmodi materiis. Appellatur tamen Deus vel eius scientia causa necessaria, propter necessitatem non simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiam in quantum causa formaliter saluatur. Vnde cum quæritur, vtrum prima radix contingentis sit diuina voluntas, an causæ proximæ. Respondendum est cum duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est, de ly diuina: voluntas potest enim intelligi una voluntas, id est contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligunt: & sic respondendum est negatiue. Tum quia supponit falsum, scilicet velle diuinū esse contingens, cum non contingens nec necessitatem, sed liberum & necessitatis immutabilitatis necessitate sit. Tum quia etiā si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest cōtingentia, vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus victimarum causarum defectibilium, aut ad verumlibet. Potest etiā intelligi diuina voluntas absolute, id est efficacia sui velle & sic respondetur eū diuo Thoma affirmatiue quoniā diuina voluntas est causa adeo efficax, vt suo imperio efficiat & necessitatis, & contingentia. Secūda autem distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, id est propria: & dicendum est negatiue, vt patet ex dictis. Potest quoq; intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, quòd respondendum est affirmatiue. Ex his autem patet quid ad tertiam, & quartam obiectionem Scoti dicendum sit. Concedendo enim assumpta dicitur, quòd illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementum suppleus vicem causæ cōtingentis in tertia obiectione. Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed cōtingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus autem verborum litteræ, in responsione ad secundum & tertium, quo ad hoc res sint relatæ ad scientiam Dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniam non est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiam Dei vt causam, sed ve scientiam. Si enim omnia scita referentur ad scientiam diuinam, vt effectus ad causam sic quædā sunt necessariæ & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens. nec aliquid habet habitudinem necessitatis ad talem causam ex parte causæ: seu recto loquendo, nec ad aliquid habet habitudinem necessitatis à talis causæ, sed liberam ad omnia & immutabile, vt patet ex dictis. si autē referantur ad diuinam scientiam ve scientiā: eum omne scitū, vt sic, sit impossibile aliter se habere, vt patet primo posteriorū, sic omnia scita sunt necessaria. nō in se simpliciter, sed ex suppositione, secūdum eā dispositionē ex qua habet, quòd sint scita, id est terminantia diuinū intuitū: hoc est dictū, quòd licet cursus sortis sit in se & simpliciter cōtingēs, tamē cursus sortis supposito quòd sit, necessarius est, dum est, vt patet primo peri hermenias. Et si adiungas his, q; cursus sortis non est capax, vt terminet Intellectum eorum, nisi vt præsens dum est consequens erit, quod cursus sortis relatus ad diuinam scientiā vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quatis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio & sensus omnium, & responsio ad obiecta. benedictus Deus.

¶ Num hoc antecedens sit necessarium, Deus scivit hoc continens futurum.

Quæstio.

IN responsione ad secundum tria sunt ambigua. Primum est, quòd illud antecedens est absolute necessarium. Secundum est illa regula, quòd in antecedente ponitur aliquid pertinēs ad actum animę, cōsequens est accipiendū non secundū esse quòd habet in se, sed in anima. Tertium est applicatio huius ad proprium.

¶ Circa primum diligenter aduertendum quòd differentiarum de hoc æquiuocatio pabulum præbet. Adeoq; abduxit vt Thomistæ quidā exeuntiant in medio luminis glosantes literam cōtra eius intentionem. Scito igitur, quòd quæstio de necessitate scientiæ, vel præscientiæ Dei respectu futurorum potest, quātum ad propositū spectat, dupliciter discuti. Primo absolute & secundum rem, An scilicet Deus necessario sciat a. esse futurum. & hæc quæstio clara sam est quia nō necessario absolute, sed libere nouit a. esse futurum: quo tamen stat, quòd necessario necessitate immutabilitatis, nouit a. esse futurum, vt patet ex dictis. Et in hoc nefario doctorem aliquem discordare. sed hoc est extra propositū præsentis argumenti, quòd vim propositionū discutit, nō rerum absolute. Alio modo potest discuti vt significatur per tales propositiones. Et sic de ea in hoc argumento est sermo. Vnde licet primo modo, id est, secundum rem absolute, nulla sit differētia inter istam, Deus scit a. futurum, & istam, Deus scluit a. futurum: quia scientia Dei in se est æterna, nec transit in præteritum &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire Dei, vt præsens, in secunda vero vt præteritum. Et ideo tanta est differētia inter eas, quanta inter necessitatē propositionis de præsenti & de præterito in materia contingentis accipiendo contingens, vt est differentia materiæ propositionū. quum distinguitur triplex materia propositionum, scilicet remota, necessaria, & cōtingens. Constat autem ex communibus, quòd inter propositionem de præsenti & præterito veram in materia contingenti, puta sortes sedet & sortes sedit, hæc est differētia quòd illa de præsenti non est necessaria absolute: quia sit necessaria sub appositione, dum sedet vt dicitur in primo peri hec. Illa vero de præterito est necessaria absolute,

causis secundis: à sola prima causa dependens. ergo.

¶ Præterea, Deus de facto multa contingentia immediate produxit: ergo reliqua sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa primi pliciter.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam scito, quòd de radice vnde oritur contingentia disputare directe non spectat ad hunc locum, in quo de contingentibus in eo quòd scitis, non in eo q; causarie est quæstio, sed spectat partim ad quæstionem decimanonā, in qua de voluntate Dei vt causa est rerū quæritur: quoniā scientia non causat nisi determinata à voluntate: partim ad q. 25. in qua de necessitate inferiorum à superioribus corporibus disputatur. Sed quia in hoc primo argumento litteræ agitur de contingētibus in eo quòd cognoscibilis à scientia Dei: quia illa scientia est non solū scientia, sed causa scitorum. & in responsione dicitur non solū quòd stat causam proximam esse contingentem & remotam necessariā: sed quòd stat etiam causam simpliciter primam esse necessariam, & hoc istī reputant impossibile. ideo duo agenda sunt. Primo agetur de hoc in communi an repugnent ista. Secundo ostenditur quid de facto sit: quomodo scilicet Deus est causa necessaria, & quis sit sensus iuxta litteræ.

¶ Quo ad primū ne simus in æquiuoco, necessarium dupliciter sumitur ad propositum, primo modo simpliciter: scilicet q; omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, q; scilicet nō potest mutari de hoc in oppositū quāuis absolute potuisset esse oppositū, & nō hoc. In litera de vraq; necessitate fit mentio respōdendo ad primum. De necessitate quidē simpliciter, qui dicitur in cōmuni, quòd causa remota potest esse necessaria & effectus cōtingens, & exemplificatur de motu solis, quē constat numerari à philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autē immutabilitatis quā in speciali de scientia Dei dicitur, q; est causa necessaria. Nō enim est necessaria causa simpliciter, eum potuisset non esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quia ex quo determinata est vt causa sit, & ad tales effectus tantū producēdo, non potest mutari. In proposito igitur dico quòd nō repugnat effectum esse contingentem & causam remotā, tunc illa ponatur prima simpliciter, siue nō esse simpliciter necessariā. Et hoc conuincitur in syllogismis, vbi conclusio contingēs sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Cōuincitur etiam ratione: quia pluralitas absq; uniformitate, motus ab immobili, differme ab vniformi oportet quòd pendat. Sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, & differmitatis: quia potest aliter se habere. Necessarium autem vnius immobilis, & vniformis quia impossibile est aliter se habere. ergo cōtingens à necessario, & non econuerso procedit naturaliter: ac per hoc non repugnat, sed consonat contingenti, quòd à simpliciter necessario ortum habeat. Conuincitur etiam euidenter a casualium, quæ apud nos accidunt. vt in litera dicitur: misi quis neget veram contingentiam in istis inferioribus. Suadetur quoq; autoritate Arist. & Auer. & plurium philosophorum.

¶ Nec sustinendus est Scotus in 1. dist. 1. q. 1. dicens q; philosophi cōcesserunt latenter duo cōtradictoria, dicendo aliquā cōtingenter fieri, & primā causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius Achilles, quā toties replicauit, respondetur ex duplici capite. distinguitur enim primo ly inquantum mota ab anima: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto. si enim causa secunda est causa: ergo nō præcise mouet, quia mota sed reā ex se aliquid confert. Et si præcise mouet, quia mota, nihil ex se confert: & sic nō est causa. Si vero concausam primo pale tamē, negatur assumptum: quoniā stat quòd necessario moueatur, & nō necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda secundum modum ipsius causæ secundæ. Et sic, licet à prima causa moueatur necessario secūda recepta tamē motio in secūda: si secūda causa imaginetur contingens modificatur contingentia recipientis. Et quoniā prima natura modificatur quā impellat ad mouendū, motio illa iam modificata ad causam cōtingentē mouebit secundam ad mouēdum nō necessario, sed cōtingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis: possibilis tamē deficere, motio illa iā modificata ad naturam causæ secundæ, mouebit illā secūdam ad mouendū nō necessario, sed vt in pluribus iuxta modum propriū ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificij ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia altera distinctione, scilicet aut motione præuia propriæ actionis: sicut aqua calefacta calefacta ab igne. Aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem. Primo modo dato q; esset vera aut sustentabilis. secūdo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniā causa cooperans intrinsece, cooperatur vnicuique secūdum modū eius, cui cooperatur. Talis est aptē cooperatio primæ causæ, de qua scripsum est, quòd attingit à fine vsque ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modū cuiusq; cooperans vnicuique. Ad secundam vero obiectionē dicitur, quòd illa prioritas vnius realiter nō est secūdum aliquā quasi durationē naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur à prima causa, & in alio à secūda, vt argues imaginatur: sed est secundū independentiā & immediationē virtutis: quia prior indepēdētius & immediatius immediatione virtutis attingit effectū quàm secūdum: eodē tamē instanti naturæ effectus ab vtraq; attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatē & cōtingentiā: quia non attingitur à prima secundum se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit cōtingentiam à duabus causis simul necessaria & contingentē. Ad tertiam autem & quartam obiectionem dicitur, quòd non est cōtra hoc quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc nunc quid dicendum.

Dī prima causa causarum.

¶ Quo ad secundū igitur, scilicet quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa propric loquendo nec est causa necessaria simpliciter, neque contingēs, sed superior vtraq; Nec habemus magis propriū vocabulū quā vt dicatur quòd est causa libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati, contingentia vero imperfectionē in libertate importat: quia ponit immutabilitatem: & idcirco diuus Tho. in primo sen. dist. 38. præmittens inepta modernorū vocabula, negat Deum causare cōtingenter. Cum enim regulare sit, quòd superius præhabet in se virtutē quæ in inferioribus sunt sparsa, consequens est, vt causa prima superior necessariis & contingentibus, præhabeat in se nō formaliter, sed eminēter naturā & modum causarum necessariarum & contingentiū. & sit causa vtrorumque & cooperetur vtrisq; ad earum proprios effectus secūdum modos earum.

Et propterea nos, quibus omnis causa videtur necessaria aut contingens, stupemus, nō prævalentes videre quomodo vna causa sit communis necessariis & contingentibus immediate. sed si ele vemus mentis oculos in excelsitus genus causæ, eminentioremque causandi modum, cessat stupor, & omnia cōsonare quibus remanemus in caligine non introcles illum modum, quo omnibus interiacet illabens, cuncti is iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attendendū in huiusmodi materiis. Appellatur tamen Deus vel eius scientia causa necessaria, propter necessitatem non simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiam in quantum causa formaliter saluatur. Vnde cum quæritur, vtrum prima radix contingentis sit diuina voluntas, an causæ proximæ. Respondendum est cum duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est, de ly diuina: voluntas potest enim intelligi una voluntas, id est contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligunt: & sic respondendum est negatiue. Tum quia supponit falsum, scilicet velle diuinū esse contingens, cum non contingens nec necessitatem, sed liberum & necessitatis immutabilitatis necessitate sit. Tum quia etiā si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest cōtingentia, vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus victimarum causarum defectibilium, aut ad verumlibet. Potest etiā intelligi diuina voluntas absolute, id est efficacia sui velle & sic respondetur eū diuo Thoma affirmatiue quoniā diuina voluntas est causa adeo efficax, vt suo imperio efficiat & necessitatis, & contingentia. Secūda autem distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, id est propria: & dicendum est negatiue, vt patet ex dictis. Potest quoq; intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, quòd respondendum est affirmatiue. Ex his autem patet quid ad tertiam, & quartam obiectionem Scoti dicendum sit. Concedendo enim assumpta dicitur, quòd illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementum suppleus vicem causæ cōtingentis in tertia obiectione. Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed cōtingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus autem verborum litteræ, in responsione ad secundum & tertium, quo ad hoc res sint relatæ ad scientiam Dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniam non est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiam Dei vt causam, sed ve scientiam. Si enim omnia scita referentur ad scientiam diuinam, vt effectus ad causam sic quædā sunt necessariæ & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens. nec aliquid habet habitudinem necessitatis ad talem causam ex parte causæ: seu recto loquendo, nec ad aliquid habet habitudinem necessitatis à talis causæ, sed liberam ad omnia & immutabile, vt patet ex dictis. si autē referantur ad diuinam scientiam ve scientiā: eum omne scitū, vt sic, sit impossibile aliter se habere, vt patet primo posteriorū, sic omnia scita sunt necessaria. nō in se simpliciter, sed ex suppositione, secūdum eā dispositionē ex qua habet, quòd sint scita, id est terminantia diuinū intuitū: hoc est dictū, quòd licet cursus sortis sit in se & simpliciter cōtingēs, tamē cursus sortis supposito quòd sit, necessarius est, dum est, vt patet primo peri hermenias. Et si adiungas his, q; cursus sortis non est capax, vt terminet Intellectum eorum, nisi vt præsens dum est consequens erit, quod cursus sortis relatus ad diuinam scientiā vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quatis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio & sensus omnium, & responsio ad obiecta. benedictus Deus.

¶ Num hoc antecedens sit necessarium, Deus scivit hoc continens futurum.

Quæstio.

IN responsione ad secundum tria sunt ambigua. Primum est, quòd illud antecedens est absolute necessarium. Secundum est illa regula, quòd in antecedente ponitur aliquid pertinēs ad actum animę, cōsequens est accipiendū non secundū esse quòd habet in se, sed in anima. Tertium est applicatio huius ad proprium.

¶ Circa primum diligenter aduertendum quòd differentiarum de hoc æquiuocatio pabulum præbet. Adeoq; abduxit vt Thomistæ quidā exeuntiant in medio luminis glosantes literam cōtra eius intentionem. Scito igitur, quòd quæstio de necessitate scientiæ, vel præscientiæ Dei respectu futurorum potest, quātum ad propositū spectat, dupliciter discuti. Primo absolute & secundum rem, An scilicet Deus necessario sciat a. esse futurum. & hæc quæstio clara sam est quia nō necessario absolute, sed libere nouit a. esse futurum: quo tamen stat, quòd necessario necessitate immutabilitatis, nouit a. esse futurum, vt patet ex dictis. Et in hoc nefario doctorem aliquem discordare. sed hoc est extra propositū præsentis argumenti, quòd vim propositionū discutit, nō rerum absolute. Alio modo potest discuti vt significatur per tales propositiones. Et sic de ea in hoc argumento est sermo. Vnde licet primo modo, id est, secundum rem absolute, nulla sit differētia inter istam, Deus scit a. futurum, & istam, Deus scluit a. futurum: quia scientia Dei in se est æterna, nec transit in præteritum &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire Dei, vt præsens, in secunda vero vt præteritum. Et ideo tanta est differētia inter eas, quanta inter necessitatē propositionis de præsenti & de præterito in materia contingentis accipiendo contingens, vt est differentia materiæ propositionū. quum distinguitur triplex materia propositionum, scilicet remota, necessaria, & cōtingens. Constat autem ex communibus, quòd inter propositionem de præsenti & præterito veram in materia contingenti, puta sortes sedet & sortes sedit, hæc est differētia quòd illa de præsenti non est necessaria absolute: quia sit necessaria sub appositione, dum sedet vt dicitur in primo peri hec. Illa vero de præterito est necessaria absolute,

vt patet ex contradictoriis earum: huius enim cõtradictorium est simpliciter impossibile: etiam per diuinam potentiam, scilicet sortes non sedit. Illius vero contradictorium absolute est impossibile, scilicet sortes non sedet. Quia quãuis vere sedeat, non tamen necessario, sed qui iam sedit, non solum vere sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo priuatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt, dixit Agathon sexto Ethi. Cum igitur omnis propositio vera de præterito sit necessaria, consequens est, quòd licet ista sit cõtingens, Deus vult a. fore, ista tamen est necessaria, Deus voluit a. fore. Et similiter licet hæc sit cõtingens, Deus scit a. forè: ista tamen est necessaria, Deus scit a. fore. Et sic patet quãm optime, ac subtiliter diuus Thomas in litera dixerit quòd istud antecedens, Deus scit a. fore, est necessarium absolute. Et quod non intendit quòd sit tãtum necessarium, id est immutabile, vt quidam glosant, & male, nam frustra addidisset ly absolute, & laborasset alios reprehendendo. Patet etiã quòd nihil officit necessitati absolute illius transitus actus scíẽdi super futuro cõtingenti quãuis multum hoc referat, loquendo de scíẽtia Dei absolute. Patet etiam quòd posteriores non videntur intellexisse hunc locum. Et ideo ventilantes hoc argumentum ad scientiam Dei in se absolute, & propositiones de præsenti diuerterunt, ac si æquiualerent illis de præterito, hæc de primo.

¶ *Num quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens sit exponendum secundum esse quod habet in se, an secundum esse, quod habet in anima.*

QVo ad secundum Greg. de Arimino in primo. dist. 38. arguit hanc regulam falsificatis: quia valet. Scio lapidem esse materiale. ergo lapis est materialis, & tamen constat, quòd consequens intelligitur de lapide in seipso, & non secundum esse quod habet in anima. Et similiter possumt afferri mille instantiæ. Puta, Scio Sortem currere. ergo Sortes currit &c.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ista regula formaliter, & bene intellecta, est verissima. Formaliter quidẽ. Tum quia intelligenda est de consequente quo ad id, quod infertur in eo ex vi actus animæ positi in antecedente, & non ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex vi actus animæ illato vt sic, seu inquantum infertur ex tali actu, & non absolute. Bene autem, quia esse in anima & ly esse in se, non sic interpretanda sunt vt prima facie apparet, prout scilicet esse in anima distinguitur contra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hic, vt est commune ad illum modum essẽdi, quo distinguuntur entia in anima ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionem, qua res terminat actum animæ. Esse vero in se sumitur hic stricte, pro esse quod debetur ei absolute, vt sic, id est inquantum conuenit ei absolute, siue tale esse conueniat sibi secundum prædicata quidditatiua. Puta, homo est animal: siue secundum prædicata existentiæ, vt sortes est, aut currit. Ita quòd sensus regulæ est, q̃ quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum sequitur ex vi illius actus animæ, est intelligendum secundum esse quod habet in anima, id est secundum esse obiectiuum, vel secundum conditiones in obiecto terminantes actum animæ, & non secundum esse quod habet in se, id est & non est illud intelligẽdum absolute & simpliciter, vt sic. Quòd autem regula sic intellecta sit verissima, probatur: quia actus animæ, de quibus est sermo, sunt immanentes: nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales autem actus vt sic nihil ponunt in suis obiectis, & ideo quòd ex eorum vi infertur cõuenire obiectis vt sic, non conuenit rebus obiectis absolute. Dico autem vt sic, quia gratia materiæ, propter coincidentium conuenientiam absolute alicui: & illatorum de eodem ex vi actus animæ: contingit id quod infertur ex actu animæ conuenire rei absolute & in se, sed hoc accidit illato inquantũ pendet ex actu animæ. Vnde, quum ista consequentia, scio sortem cursurum, ergo sortes curret, sit optimæ: consequentia teneat ex vi actus scíendi quia, scilicet est certus, verus, & infallibilis: consequens non est accipiẽdum in se, id est tanquam vna propositio vera, certa & infallibilis per seipsam seorsum: sed vt consequés ex tali antecedente, id est, ergo sortes curret, ea veritate certitudine & infallibilitate, qua scitur cursurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ non infert in eo aliam certitudinem, veritatem, & infallibilitatem. Ista vero consequentia, scio hominem esse corruptibilẽ, ergo est corruptibilis, est bona, sicut præcedens, & formaliter intellecta infert cõsequens intelligendũ sicut præcedens: sed gratia materiæ, consequens etiã seorsum sumptũ, est verum. Quòd autẽ hæc sit mens literæ, patet ex eo quòd in litera sub ly esse in anima, duo subsumuntur. Alterum pertinẽs ad esse obiectiuũ in illo exemplo, intelligo lapidẽ: ergo lapis est immaterialis. Alterũ spectans ad conditionem inhærentẽ rei obiectæ, quæ res terminat actum animæ in illa propositione, quæ est consequẽs cõditionalis propositæ, scilicet a. erit, exponendo q̃ idem est ac ipsum subesse diuinæ scientiæ, id est, vt est in sua præsentialitate. Constat enim q̃ de esse in actu præsentialiter ipsius a. in rerũ natura loquitur. Illud enim est illa cõditio, secundũ quã terminat diuinum intuitũ, vt patet ex dictis. ℣ Et si iunxeris simul, quòd esse in actu conuenit a. in seipso, & quòd accipere a. vt terminat scíẽtiã Dei, id est, secundũ suã præsentialitatẽ, nõ est accipere a. in seipso, sed secundum quòd est in anima, manifeste videbis quòd a. tunc tantum sumitur secundum esse in se, quando sumitur secundum id quod conuenit ei absolute vt sic, & non vt infertur ex actu animæ, vt exposuimus.

¶ Et sic patet responsio ad obiectã quia materialitas militant, non formaliter & male interpretanturly esse in anima. hæc de secundo.

¶ *Num aliquod futurum contingens vt scitum à Deo sit necessarium, & scitum vt præsens.* 2ª pars

QVo ad certiũ, scilicet, applicationem regulæ ad propositã, ambiguitas surgit. ℣ Primo, quia in litera cõmittitur Implicatio in adiecto, dicendo q̃ consequens sumitur vt subest scíẽtiæ Dei, scilicet quæ est in ista præsentialitate implicat enim quòd aliquid sit sumitur vt futurũ vt sic sumat vt præsens. Constat autẽ q̃ in cõsequente dicente a. erit, a sumitur vt futurũ. ergo nõ stat quòd hoc consequens significãs a. vt sic sumat vt præsens. Quãuis ster, q̃ res futura sumat vt præsens. Aliud enim est iudicio de ipsa re absolute, & de ipsa vt significata per orationẽ de futuro vt patet ex dictis. vnde nõ videtur intelligibile q̃ hoc consequens, a. erit, sumatur vt præsens: quia si sumitur vt præsens, iam non est ly a. erit, sed a. est, & si est illa propositio a. erit iam nõ sumitur vt præsens. Secundo dubitatur quia incõpacta & dissentia videtur responsio hæc: quoniã antecedens accipit scientiã vt significatam in præterito: & nõ vt æternitate mensuratã. Et consequẽs accipiẽdũ dicit, vt præsens. hæc enim non cõgruunt ad inuicẽ eo quòd, vt patet ex dictis res vt præsens respondet æternitati, & actui cognitionis, vt mensuratur æternitate. Tertio dubitatur: quia ista responsio dato quòd sit vera, non tamen est sufficiens quia tota responsio recurrit tandem ad necessitatem rei in sua præsentialitate. Ex dictis autem superius constat, quòd etiam sublata illa ratione præsentialitatis rerum ad æternitatem, adhuc Deus haberet certam notitiã contingentium, propter rationes rerum apud se præsentes. Igitur cum hoc argumentum militet simpliciter: & nõ secundum illam rationem tantum, oportebat responsionẽ simpliciter, & non ita illam rationem tantum, vt in litera fit. ergo insufficiens.

¶ Ad euidentiã horũ prædeclarãdus est sensus literæ. Ad cuius perceptionẽ, nota q̃ istud consequẽs verũ, scilicet a. erit, claudit duo, scilicet futuritionẽ ipsius a. & præsentialitatẽ quãdoq; ipsius a. Oportet enim ad eius veritatẽ vtrunq; concurrere, & quòd sit futurũ, & q̃ quãdoq; illa de secundo adiacẽte de præsenti sibi correspõdeãt, s.a. est, sit vera. Quãuis autẽ vt ex dictis patet a. in sua tãtũ futuritione inspectũ, nõ sit certi intuitus capax, propter sui defectũ q.s. nõ habet cõne certi cognoscibilis: Oportet q̃ a. vt præsens sumatur ad hoc vt certi intuitus terminus sit. Aper hoc istud cõsequẽs a. erit, quãtione futuritionis nõ sit terminus certi intuitus, q̃ a. quãdoq; sit, relinquitur q̃ ratio quare terminet certũ intuitũ, est inclusa in eo propositio de præsenti sibi correspondẽte, scilicet a. est. ita q̃ istud cõsequẽs a. erit, nõ alitide certo intuitu cognoscit verũ nisi quia videtur ista sibi respõdens & inclusa in eo, scilicet a. est quãdoq;. Est igitur sensus literæ, quòd ista propositio a. erit, quæ est consequẽs in cõditionali ꝓposita, potest sumi dupliciter. primo absolute, & sic nõ est necessaria: & potest sumi vt subdita diuinæ scíẽtiæ. i. vt est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo quo ista est necessaria: a. est, dst est: quia ly a. erit, est terminus diuini intuitus inquantum includit in se illã de præsenti, scilicet a. est: & nõ inquantũ est futurum.

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur, quòd hic sit implicatio in adiecto, quia hic non accipitur futurum formaliter, vt præsens: sed est explicatio & distinctio inclusorũ in propositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futura ipsius a. contra futuritionem eius: & vtraque clauditur in illo consequente. Et docetur, quòd illud est consequens est certæ cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur quòd hoc cõsequens sumptum secundum eam dispositionem, qua subest diuinæ scíẽtiæ sit necessarium: vbi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundam autem obiectionem facile dicitur, quòd actus scíẽdi in Deo per verbum præteriti temporis non consignificatur vt præteritus: consignificaretur enim falso. sed consignificatur vt coexistens præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia a. ad præteritum: immo eam concomitatur.

¶ Ad tertiam autem dicitur breuiter, quòd obiectio procedit ex malo intellectu literæ. Non enim responsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coexistentia rerum ad æternitatem, vt obiectio supponit: sed fundatur super dispositione, secundum quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim contingentes futura vt sic, non est scibilis, sed vt præsens est scibilis: vt patet ex dictis: & hoc est verum, siue sciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione idearum in mente diuina repræsentantium res cum conditionibus existentiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentantis prædicta in ratione speciei intelligibilis, siue ratione specierum infusarum in mente alicuius: puta alicuius angeli, vel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentialitatem rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile, certe nisi ratione præsentialitatis inclusæ correspondentis.

¶ In responsione ad tertiũ omnia ex prædictis patẽt. Illud tamẽ aduerte, q̃ in principio responsionis, vbi assignatur differentia inter necessitatem scíti à nobis & à Deo quia illud dupliciter oportet esse certum, scilicet in se: & vt subest scientiæ: hoc autẽ vt scitum tantũ. Redditur ratio huius differentiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidẽ ratio est bona sufficiẽsq;, sed nõ est sola. quare caue ne fallaris.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.*

Comment. Iustus clarus.

¶ In corpore duo, primo respondet quæsito quòd sic. secundo quomodo.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Deus scit enuntiabilia. Probatur. Deus scit quicquid est in potentia tam sua quam creaturæ: sed enuntiabilia sunt in potestate nostra. ergo Deus scit omnia illa.

¶ Quo ad secundũ ostenditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna conclusione. Deus sit enuntiabilia nõ componendo & diuidendo. sed per simplicem intelligentiam. Id est, nõ per modum secundæ operationis intellectus, sed primæ. Probatur dupliciter. Primo à simili. Deus scit materialia immaterialiter: ergo incõposita simpliciter. ergo enuntiabilia non enuntiando, sed intuendo. Et declaratur quomodo hoc esse possit. ex emplo facto in intellectu nostro: si intelligendo quid hominis, intelligeremus ipsũ esse albũ &c.

℣ Secunda ratione. Species intellectus diuini, id est, eius essentia. sufficit ad demonstrandum omnia. ergo Deus intelligendo essentiam suam intelligit essentias omnium. & quæcunque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequẽs fundatur super hoc, q̃ ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentando quod probatur in litera sic. Species intelligibilis repræsentat sic vnum quod nõ aliud: ergo intelligendo per illam speciem vnum, puta quid est homo, nõ intelligeremus alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere: ergo diuisim homo & accidentia intelligeremur. ergo oportet ea in vnum redigere cõponendo, vt intelligamus vnum: ne esse alij. igitur de primo ad vltimum, si species repræsentat sic vnum quod nõ aliud. Intellectus cogitur componere. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis. in causis propriis, consequens est, quod si species intelligibilis repræsentat sic vnum quod etiam alia, quod nulla est componendi necessitas. sed simpliciter inmixto obiecti per illam speciem repræsentati omnia intelligeremur. vt consequentia, assumpta dicebat.

Annota. ¶ Aduerte hic quòd ista verba literæ possunt dupliciter accipi. primo vt limitato speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentem sancti Thomæ. inferret enim, quòd angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas. ℣ Secundo vt limitatio talis, id est respectu eorum, quæ nata sunt aliqui cõuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est verus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc, quòd species ita repræsentat subiectum & non prædicatum, oritur compositio. Et non ex hoc quòd repræsentat subiectum & non quodcunque aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autem: quia in litera bis hoc innuitur. Primo in exemplo de homine: de quum dicitur, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt.

℣ Secundo quum in ratione infert sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. verum de hac materia in tractatu de Angelis dissuse dicetur inferius.

Comment. ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.*

Iustus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Scientia Dei non est variabilis. Probatur: subiectum Dei est omnino immutabilis: ergo scientia Dei est omnino inuariabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.*

Comment. Iustus clarus.

¶ In corpore duo, primo respondet quæsito quòd sic. secundo quomodo.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Deus scit enuntiabilia. Probatur. Deus scit quicquid est in potentia tam sua quam creaturæ: sed enuntiabilia sunt in potestate nostra. ergo Deus scit omnia illa.

¶ Quo ad secundũ ostenditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna conclusione. Deus sit enuntiabilia nõ componendo & diuidendo. sed per simplicem intelligentiam. Id est, nõ per modum secundæ operationis intellectus, sed primæ. Probatur dupliciter. Primo à simili. Deus scit materialia immaterialiter: ergo incõposita simpliciter. ergo enuntiabilia non enuntiando, sed intuendo. Et declaratur quomodo hoc esse possit. ex emplo facto in intellectu nostro: si intelligendo quid hominis, intelligeremus ipsũ esse albũ &c.

℣ Secunda ratione. Species intellectus diuini, id est, eius essentia. sufficit ad demonstrandum omnia. ergo Deus intelligendo essentiam suam intelligit essentias omnium. & quæcunque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequẽs fundatur super hoc, q̃ ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentando quod probatur in litera sic. Species intelligibilis repræsentat sic vnum quod nõ aliud: ergo intelligendo per illam speciem vnum, puta quid est homo, nõ intelligeremus alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere: ergo diuisim homo & accidentia intelligeremur. ergo oportet ea in vnum redigere cõponendo, vt intelligamus vnum: ne esse alij. igitur de primo ad vltimum, si species repræsentat sic vnum quod nõ aliud. Intellectus cogitur componere. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis. in causis propriis, consequens est, quod si species intelligibilis repræsentat sic vnum quod etiam alia, quod nulla est componendi necessitas. sed simpliciter inmixto obiecti per illam speciem repræsentati omnia intelligeremur. vt consequentia, assumpta dicebat.

Annota. ¶ Aduerte hic quòd ista verba literæ possunt dupliciter accipi. primo vt limitato speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentem sancti Thomæ. inferret enim, quòd angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas. ℣ Secundo vt limitatio talis, id est respectu eorum, quæ nata sunt aliqui cõuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est verus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc, quòd species ita repræsentat subiectum & non prædicatum, oritur compositio. Et non ex hoc quòd repræsentat subiectum & non quodcunque aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autem: quia in litera bis hoc innuitur. Primo in exemplo de homine: de quum dicitur, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt.

℣ Secundo quum in ratione infert sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. verum de hac materia in tractatu de Angelis dissuse dicetur inferius.

importaret aliquã dispositionẽ subiecto inhærentẽ: sed cũ importaret actũ scíẽtiæ ipsi rei scitæ (licet semper sciatur) põt aliquid attribui secundũ se, quod nõ attribuitur ei inquãtũ stat sub actu scíendi. Sicut esse materiale attribuitur lapidi secundum se, quod non attribuitur ei secundum quòd est intelligibile.

ARTICVLVS XIIII.

a ¶ *Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.*

AD DECIMVMQVARTVM sic proceditur, Videtur, q̃ Deus non cognoscat enũtiabilia. Cognoscere enim enũtiabilia contingit intellectũ nostro, secundum quod componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enuntiabilium, cum sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enũtiabilia continẽtur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enuntiabilia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum sciat Deus quæcunque in sua & creaturæ potestate sunt, enuntiabilia omnia ei nota esse necesse est. non quidem per aliquam compositionem, vel diuisionem, sed per simplicem intuitum sui & essentiæ.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ cũ formare enũtiabilia sit in potestate intellectus nostri: Deus autẽ scit quicquid est in potẽtia sua, vel creaturæ, vt supra dictũ est ᶜ necesse est quòd Deus sciat oia enuntiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immaterialiter & composita simpliciter: ita scit enuntiabilia nõ per modũ enuntiabilis ᶜ, quod scilicet in intellectu eius sit compositio vel diuisio enũtiabiliũ, sed vnũquodq; cognoscit per simplicem intelligẽtiã intelligẽdo essentiã vniuscuiusque. Sicut si nos in hoc ipso qđ intelligimus qđ est homo, intelligeremus oia, quę de hoie prędicari possunt. Quod quidẽ in intellectu nostro nõ cõtingit: quia de vno in aliud discurrit, ꝓpter hoc q̃ species intelligibilis sic repræsentat vnũ quod non repræsentat aliud ᶜ. Vnde intelligendo quid est homo, non ex hoc in ipso alia, quę ei insunt, intelligimus, sed diuisim secũdum quãdam successionẽ. Et propter hoc ea, quæ seorsum intelligimus, oportet nos in vnum redigere per modum compositionis vel diuisionis enuntiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia sufficit ad demonstrandum omnia. Vnde intelligẽdo essentiam suam cognoscit essentias omniũ. & quæcunq; eis accidere possunt ᶜ.

a ¶ *Num hæc sit vera, quicquid Deus sciuit fuit.*

IN responsione ad tertium, circa illud dictum, scilicet hæc nõ est vera, quicquid Deus scit fuit: si enuntiabilia referatur, dubium occurrit ex triplici capite. Primo sic. Sicut enuntiabilia quandoq; sunt vera & quandoque nõ, & ideo prius scita nesciuntur: ita res quandoq; sunt & non, quandoque non. ergo etiam res corruptibiles prius scitæ nesciũntur ergo nulla est differentia inter enuntiabilia & res quo ad hoc: cuius oppositum ex litera habetur. consequentia patet. & proprietio probatur: quia non magis fuit dare scibile verum quàm ens. Vtumque dq; enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmatur, quia sicut deus ab æterno intuetur naturitatem Christi pro tali tempore, ita hoc enuntiabile, Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse naturitatis Christi pro alio tempore: ita falsitatem, dicũtur de Deo ex tẽpore, & varianti secũdũ variationẽ creaturarũ. Ergo scíẽtia Dei est variabilis secundũ variationẽ creaturarũ.

¶ Præterea, Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quam faciat: Ergo potest plura scire quam sciat. Et sic scientia sua potest variari secundum augmentum & diminutionem.

¶ Præterea, De ᶜ scitum Christũ nascituru. Nũc autẽ nescit Christum nascituru: quia Christus nascitur non est. Ergo nõ quicqd Deus scinit scit. Et ita scíẽtia Dei videt esse variabilis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iac. primo, quod apud Deũ non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

CONCLVSIO.

¶ *Scientia Dei, cum non distinguatur ab ipsa eius immutabili substantia, variabilis nullo modo est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum scientia Dei sit eius substantia, vt ex dictis patet ª: sicut substantia eius est omnino immutabilis, vt supra ostensum est ᶜ, ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa, procederet, si Deus cognosceret enuntiabilia per modum enuntiabilium.

¶ Ad ídem dicendũ, ꝙ cõpositio enũtiabilis significat aliqđ esse rei. Et sic Deus per hoc, q̃ esse quod est eius essentia, est similitudo omnium eorum, quæ per enuntiabilia significantur.

ARTICVLVS XV.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit variabilis.*

AD DECIMVMQVINTVM sic proceditur, Videtur, q̃ scíẽtia Dei sit variabilis. Sciẽtia em relatiue dicit ad scibile. Sed ea, quæ importãt relationẽ ad creaturã, dicũtur de Deo ex tẽpore, & varianti secũdũ variationẽ creaturarũ. Ergo scíẽtia Dei est variabilis secundũ variationẽ creaturarũ.

¶ Præterea, Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quam faciat: Ergo potest plura scire quam sciat. Et sic scientia sua potest variari secundum augmentum & diminutionem.

¶ Præterea, De ᶜ scitum Christũ nascituru. Nũc autẽ nescit Christum nascituru: quia Christus nascitur non est. Ergo nõ quicqd Deus scinit scit. Et ita scíẽtia Dei videt esse variabilis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iac. primo, quod apud Deũ non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

CONCLVSIO.

¶ *Scientia Dei, cum non distinguatur ab ipsa eius immutabili substantia, variabilis nullo modo est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum scientia Dei sit eius substantia, vt ex dictis patet ª: sicut substantia eius est omnino immutabilis, vt supra ostensum est ᶜ, ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ dns & creator & huiusmodi importãt relationes ad creaturas secundũ q̃ in seipsis sunt. Sed scíẽtia Dei importat relationẽ ad creaturas, secũdum q̃ sunt in Deo: quia secundũ hoc est vnũquodque intellectũ in actu quod est in intelligente. Res autẽ creatæ sunt in Deo inuariabiliter, in seipsis autẽ variabiliter. Vel aliter dicẽdum est, quòd dns & creator & huiusmodi importãt relationes, quæ consequũtur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundum quòd in seipsis sunt: & ideo huiusmodi relationes, variẽ de Deo dicũtur secundum variationem creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur in Deo esse ᶜ. Et ideo inuariabiliter prædicantur de Deo.

¶ Ad secundũ dicẽdum, q̃ Deus scit etiam ea, quæ potest facere & non facit. Vnde ex hoc

Quæstio 294

294

infrà 80 *dist.* 39. *q.* 1. *art.* 3. *quintum.* *Et* 2. *art.* 5.

infrà 90. *dist.* 19. *art.* 7. *cont.* *Et* 1. *dist.* 38. *ar.* 2. *& arti.* 5. *cont.* *& dist.* 39. *q.* 1. *artic.* 3. *quintum.* *Et ver. q.* 2. *artic.* 5.

80 43 44

174 191

ex parte

Universidad de Deusto
Biblioteca

88 ex parte Dei quia infert scientiam Dei fiam determinatam poßicà Deo mutari.
¶ A tertium vero negatur sequela, vt patet ex dictis: quia hoc: non est propter variationem scientiæ, sed scit. Et licet non sit idem iudicium de re & eius tali ratione, quo ad hoc, quòd idem se saluo mutetur de scibili in non scibile, vt dictum est: tamen quo ad hoc quòd variatio veritatis non recipiatur in variationem diuinæ scientiæ, id est in diuisionem. Et quo ad hoc adducitur in littera declaratio à simili, ex rerum variatione sumpta, non quo ad primum.

a ¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumsextum.

Coment. TItulus clarus.
¶ In corpore duo. primo in communi distinguit scientiã speculatiuam & practicã. secundo respondet quæsito.
¶ Quo ad primum distinctio est ista. Scientia quædam est speculatiua tantum, quædam practica tantum, quædam practica tantum, quæ tamen secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. Declaratur: scientia dicit speculatiua tripliciter, scilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quædam est speculatiua tantum &c. Antecedens declaratur exemplariter. 2ºquo ad 2ª probatur: quia speculatiua ex obiecto est speculatiua tantum, speculatiua vero ex modo tantum, aut fine tantum, est secundum quid practica, & secundum quid speculatiua, quæ vero nullo horum modorum speculatiua est, reliquitur quòd practica tantum sit.

Annota. ¶ Circa hãc partem aduerte primo, quod practicum & speculatiuum hic sumitur nõ solum vt sunt conditiones scientiæ, secundum se, sed etiã ex parte scientiati. Et propterea dicitur quòd ars domificatiua nõ intendebat domificare est speculatiua ex fine & practica, ex modo & obiecto. glossandũ est enim de fine ex parte scientiati & non ipsius scientiæ. Quoniã si loquimur de fine ipsius scientiæ, ipsa est etiam practica ex fine, quoniã finis eius est domificatio. Et hoc si aduerteris, delibes istiusmodi aduersariorũ. Aduerte secundo, quòd sicut speculatiua est tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiam scientia, & hæc est tantum practica. Secunda ex obiecto modo & fine scientiæ nõ scientia, & hæc est vere practica. Sed in littera dicitur secundum quid speculatiua ex parte finis scientis. Tertia ex obiecto: sed non modo neque fine scientiæ, & hæc est etiam secundum quid practica, scilicet ex parte obiecti. & secundum quid speculatiua, scilicet ex modo & fine scientiæ: quia se consequitur. Quum enim aliquid practice scitur, tam ex se ad opus ordinatur, & econuerso. Aduerte tertio quòd per speculatiuam ex modo tantum, id est, de obiecto operabili modo speculatiuo non intelligitur scientia de operabili in vniuersali: quoniam scientia de operabili siue sit per principia proxima operationis, siue per principia remota & vniuersalia operationis, sub eodem membro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili scrutans non quomodo res fiat, sed quid est &c. vt in littera dicitur. Talis enim cognitio non spectat ad artifices, sed ad philosophos qui cum sciant quid est domus, scientiam tamen illa faciendi non habent.

Coment. ¶ Quo ad secundum tria dicuntur. primo cõparatur scientia Dei ad ipsum Deum. secundo ad alia à se. tertio respondetur cuidam tacitæ obiectioni. De primo ponitur conclusio, Scientia Dei de seipso est speculatiua tantum: probatur, quia ipse non est operabilis. De secundo ponitur conclusio. Scientia de aliis à se est speculatiua & practicatiua tantum: de probatur primo, quòd sit speculatiua quia omnia nouit modo speculatiuo quid sunt &c. Deinde quòd sit practica, diuersimode: quia de aliquibus, quæ nunquam fiunt, practicam habet virtute, licet ex obiecto & modo & fine scientiæ non fine scientia. De his vero quæ de facto quandoq; fiunt, habet practicam simpliciter & actu. Obiectio: aiunt, cui respõdetur, est, quia magis non facit deus, neq; sinat de numero factibilium, aut factorũ à Deo. quomodo ergo hæc ars domificatiua? Respõdetur quòd sine mediatione est: non solum sani, sed ægritudo facta à Deo non facit sanitudinem, sed permittendo, ordinando, impediendo &c.

Annota. ¶ Aduerte hic, quòd de scientia Dei possumus loqui dupliciter. Primo absolute secundum quòd in se est: & sic cum sit vna & simplex præhabet in se eminenter omnẽ scientiæ perfectionem, neque est practica, neque speculatiua, sed altiùs quid eminenter continens vtrunque, iuxta ea, quæ in prologo dicta sunt. Aliter modo in respectu talis scientiæ & sic dicitur hic de ea quòd est speculatiua, aut practica. Respectu quidẽ huius scientiæ quod est essentia sua, non vt essentia est ad æquantum obiectum scientiæ, sic enim pertinet ad scientiam Dei ad solum: & sic vt est quoddam speculabile distinctum contra alia scita, scilicet alia à Deo, est speculatiua. Respectu vero aliorum est practica &c. vt in littera dicitur.

a Num scientia quam Deus habet de se & de aliis habet, sit practica, an speculatiua.

CIrca positas circa has quæstiones dubium occurrit ex Scoto. Ipse enim quidem in prologo primi sententiarum tenet oppositum primæ conclusionis, dum definit scientiam Dei de seipso esse simpliciter practicam: aut nihil sibi deesse quin sit practica: aut quòd voluntas Dei non sit bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa, & in 3. distinct. primo, tenet oppositum secundæ conclusionis, quo ad hoc quòd Deus habet scientiam practicam de aliis à se, sed speculatiuam de seipso. Scientia autem quod non habeat scientiam practicam de aliis à se, sed speculatiuam, patet ex 9. metaphy. ¶ Et per hoc patet respõsio ad obiectionẽ secundo loco adductã, falsum quippe est assumptum, quoniam vt dicitur 9. meta. potentia rationalis, quã constat esse notitiam practicã, determinatur ad oppositum. Et ideo præsupponitur ab aperiente vt indifferẽs. Vnde nihil est de isto homine, quomodo præclarũ eius ingenium non aduerterit, q; quemadmodũ ars domificatiua absolute, præuenit actum voluntatis, & præuenitur à voluntate, vt determinatiua ipsius ad operandũ, & præuenit executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vtrum potentia executiua in Deo sit ipsa voluntas, an tertia potentia: quoniam etiam ipsa voluntas vt determinans præcedit, & vt exequens sequitur.

a ¶ Super Quæstionis decimæquintæ Articulum primum.

Annota. Coment. IN titulo nihil quid notandum est, nisi q; quid nos ideæ in corpore declaratur.
¶ In corpore tria. Primo proponit conclusionem responsiuam quæsito. secundo assignat quid nominis ideæ, tertio probat conclusionem responsiuam.
¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Necesse est ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd esse in mente sumitur formaliter, id est inquantum mens est. Hoc autem est esse obiectiue, vt intellectum in intelligens, & non vt forma in eo, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd necesse est ponere ideas obiectiue in intellectu diuino.
¶ Quo ad secundum, idea significat formam alterius rei præter rem ipsam existentem, & declaratur ex idiomate Græco. Si vis ideæ diffusæ diffinitionem videre, lege quæstio. 1. de veri. arti. primo.
¶ Quo ad tertium probatur conclusio proposita sic. Mundus nõ est factus à casu, sed est factus à Deo per intellectũ agentẽ: ergo forma mundi est finis suæ generationis ergo in mente diuina est forma, ad similitudinẽ cuius mundus est factus. ergo in mente diuina est idea. Antecedens quo ad vtramq; partẽ supponitur vt inferius manifestabitur in loco suo. Prima autẽ consequentia probatur ex illa maxima in omnibus, quæ generãtur non à casu forma est finis generationis. secunda vero consequentia duo infert, scilicet, & quòd forma ad cuius similitudinẽ &c. est in Deo, & quòd est tali modo, scilicet in mẽte diuina. Id est obiectiue, & quo ad vtrumq; in littera probatur. quo ad primũ quia eõmune est omni agenti præhabere similitudinẽ intentæ formæ: quo ad secundum vero est differentia inter agens naturale, & à proposito in modo habendi illam similitudinem: quia illud secundum esse naturale, vt patet in igne, hoc secundum esse intelligibile, vt patet in artifice. si ergo Deus est agens per intellectum: ergo &c. Tertia deinde consequentia probatur: quia in hoc consistit ratio ideæ. probatur. Ratio ideæ est vt sit forma præter rem, exemplar rei, & principium cognitionis &c.

Annota. ¶ Aduertere hic diligenter, q; in littera causa dicitur, q; idea ponitur vt exẽplar, & non dicitur vt principium essendi. Quia principium esse dicit, qd sonaret formã, qua agẽs agit. Idea autẽ nõ significat talẽ formã, sed formã, quã agens cõcipit, ad cuius similitudinẽ operatur, & non qua operatur. & hoc est proprie exẽplar. Et propterea in exẽplo de domificatore exprimitur subiungitur, quòd idea domus est forma, qua parens: est ipse, & non ars domificatiua. Similiter quando littera dividit, q; idea est principium cognitionis, statim ad illius limitationẽ secundũ quòd forma cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, quasi diceret, non dico q; idea est principium cognitionis, quia hoc sonaret q; ipsa esset ratio cognoscendi, vt species intelligibilis quæ ipsa est principium cognitionis eo modo, quo forma cognoscibilium obiectiue in cognoscente existens, principia cognitionis principium cognoscibilium dicuntur. Et qui in primitivo cõsequẽter eorum hoc cõsiderabatur, scilicet forma mũdi præter nos dum existens, & causalitas exẽplaris, & modus essendi intelligibilis: seu obiectiue, ideo merito vltima consequentia ex his quæ ad rationẽ ideæ spectant & iam posita erant, probata est præmissorum vertis syllogismi, & in hoc consistit ratio ideæ.

¶ Num idea in Deo sit essentia diuina. *Quæstio.*

IN responsione ad tertium dubium occurrit qdã fallum & inacceptabile videri, q; idea sit essentia diuina. Fallum quidẽ inquit Scotus 1. dist. 35. quia tota ratio ideæ videtur in lapide habenæ esse obiectiuum in intellectu diuino: ergo ideatio Dei non est essentia diuina. Antecedens patet applicando totum ideę rationem. Et confirmari potest assumẽdo dissimilem positam in quæstio. de veri. q. 1. a. primo. & eam, quæ ex hoc arguebatur, scilicet, q; est forma alterius rei præter ipsam rem exẽplar atq; principium sic cognitionis eiusdẽ. consequẽtia autẽ probatur. esse obiectiuũ non est esse reale, sed est esse diminutũ. ergo non est essentia diuina. Incõsequẽtia autẽ, quia idea qua est essentia diuina vt est obiecta intellectui diuino. male ergo dictũ est q; est ipsa essentia diuina: quoniã essentia diuina vt obiecta, non habet esse reale sed obiectiuũ. Et si per impossibile essentia diuina nõ esset in rerum natura, & esset obiecta intellectui, ideæ ratio saluaretur. Idea ergo esse idẽ quod essentia est per accidẽs, imõ superfluit quia natura cuiusq; rei est obiecta intellectui diuino, secundario tamen, etiã si nunquã identificarentur essentiæ diuinæ vt obiecta est intellectui diuino: quoniam ipsa cognoscitur à Deo non solum vt est in priori obiecto, sed secundum se. Hæ rationes non sunt ex Sco. formaliter ed vt veritas aliorsum patet, partim ex ipso, partim ex litera, eas formandas credidi.

¶ Ad euidentiam horum duo videnda sunt: ex quibus soluio omnium pendet. primo quomodo idea se habeat ad esse. secundo quid sit esse obiectiuum.
¶ Quo ad primũ scito q; vt ex allegatis locis patet, de ratione ideæ est esse exẽplar rei. De ratione autẽ exẽplaris est esse formaliũ rei mediate, agẽte per intellectũ. Vnde ibidẽ dicit, q; si ota agerẽt de necessitate naturæ nõ ponerẽtur ideæ. De ratione autẽ formaliũ est esse in mente. inquid enim exẽplar aliquod est sic formatiũ, nisi potentia remota, nisi sit in mente. & sic est in mente tantũ formaliter sic saltem. Modus ergo essendi exẽplari necessarius est esse in mẽte. Cæteri autẽ modi essendi sunt per accidens absolute loquendo. Et propterea in littera, quæstione 1. dicit, de ideis rerũ ipsũ quod sunt in mẽte diuina. Esse namque in mente est simpliciter necessariũ esse ideæ rũ, & formaliter eõuenit ideæ vt idea est. Nec curandũ autoz de esse ideali in rerum natura, vt Platoni ascribitur. Quoniam hic theologia tractabat & de diuino intellectu: illa autẽ discussio metaphysicalis est, ad tractatũ de separatis substantijs spectans. Vnde patet, quòd idea in Deo est, formaliter loquendo, essentia diuina, vt in mẽte est diuina. Nec oppositum in illis verbis sequentis articuli dicitur, Quoniam ly immaterialiter claudens intelligitur in se rationẽ exemplaris hæc per hoc vt ex dictis patet, idea dicitur essentia diuina vt exemplar est, id est vt formatiua est rei medio intellectu hoc autem patet non conuenire essentiæ secundum quòd est mere naturaliter, sed secundum quòd est obiectiua diuinæ mẽti. Sed quid est esse sic, scilicet obiectiue, quod secundo loco videndum erat. Sco. in 1. distinctio. 36. determinat quòd esse cognitum non est esse reale absolutum, aut respectiuum, nec est esse relationis secundum rationem, sed est esse diminutum ens, siue ad intus, siue relatiuũ quod vocatur esse secundum quid: ita quòd res habens talem modum essendi, fundat relationem rationis ad intellectum. quæ quæ (ay idem & eadem entia

Infrà qõ. 34. art. 3. eo. & 12. q. 3. art. 5. primũ & 1. sentent. in prolog. Et veri. q. 3. ar. 3. cõ.

Infrà qõ. 44. art. 3. Et 1. dist. 36. qõ. 2. articul. 2. Et ver. q. 3. arti. 1.

Annota.

Annota. Coment.

Quæstio.

Annota.

Annota.

*Annota

Universidad de Deusto
Biblioteca

ductiua esse ab æterno a Deo per actum intellectus diuini in tali esse, & huiusmodi entia secundum quid esse & vocari ideas: quia eis conueniunt omnes conditiones idearum, vt arguēdo fuit deductum. Ego autem per patetion lacte aduentus, ac in aere, vt aiunt, loqui nescio: præter latitudinem entis realis, sou ens rationis noui. 5. & 6. meta. Ens autem rationis relationem, aut negationē didici à Sancto Thom. in quæst. de ver. 3. 21. artic. Vnde, cum esse obiectiuū non sit modus essendi secundum rem, neque sit negatio, restat quòd sit esse relationis secundum rationem in communi loquendo. Sed quoniā esse diuinum est tantæ excellentiæ, vt omnes essendi modos sine extra animam, siue in anima emineret, oportet vt et esse naturale ipsius diuinæ essentiæ, sit nō solum ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed sit etiam esse nō per accidens habens esse obiectiuum cuiuslē respectu intellectus sui: alioquin non omnes essendi modos vnico modo eminentissime cōtineret. ac per hoc nec essentia diuina vt obiecta intellectui habet esse diminutū, nec aliqua res vt obiecta diuino intellectui habet esse diminutum. Et de essentia diuina quidem manifestè sequitur, quia eius esse obiectiuū est esse naturale ipsius Dei propter eius eminentiam. De aliis vero sequitur ex eo quòd alia nō aliter possunt obiici Deo quām in obiecta essentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra se, sed omnia in se tantum. Ita quòd in se cognoscit verunqm, scilicet & lapidem in essentia obiecta. & lapidem absolutes, & lapidem hīc. & lapidem in anima mea &c. omnia enim hæc nouit: sed modum, quo hæc obiectantur est vnus, scilicet in essentia diuina. Et consequenter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini, nō est esse relationis: sed absolutum realissimum: scilicet esse Dei. Et quia

67 1. dist. 36. q5. 2. a. 2. & 1. cont. 2. c. 54. Et veri. q. 3. artic. 2. Et opus. 20. q. 66.

idea in Deo, de qua est sermo, significat res secundum tale esse, ideo merito dictum est quod est ipsa essentia diuina &c.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum negatur sequela. Ad probationē autem dicitur quod licet esse obiectiuum in communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, est reale.

¶ Ad secundum autem iam patet, quòd idea in Deo est essentia diuina, vt obiecta diuino intellectui &c. Et cum arguitur: ergo male dictum est, quòd essentia sit: negatur sequela. Tum quia non est dictum, quòd est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, verificaretur propter vnitatem vtriusq; in Deo. Essentia enim diuina habet vtrunque modum essendi eminenter: in suo vnico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmando identitatem ideæ cum essentia non sequitur formaliter loquendo more humano: ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est est in rerum natura. In litera autem non affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illæ duæ consequentiæ, quæ obiiciendo subiunctæ sunt, scilicet, ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina, est per accidens. Et ergo est superfluum nihil valent: quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quòd nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quod modus, quo res obiectæ obiiciuntur: necessario est esse in obiecta essentia: alioquin Deus intelligeret aliquid extra se, & videretur eius intellectus, vt 11. metaphy. pater. vnde falsum & impossibile est, quòd lapis obiiciatur in Deo in ipsiō lapide obiectiue. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia metaphy.

¶ Ad illam autem hypotheticam deductionem, si essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideæ: ergo identitas ideæ cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur vltetior sequela: imò sequitur oppositum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia vt obiecta. Et si dicatur ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale est accidens. negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale. sed per se, ex eminentia propriæ ipsius. Sed falli multos contingit in hoc, ex eo quòd considerantur esse obiectiuum absolute, & reale absolute: quæ constat non esse idem. Cum hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali: ex quibus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

intellectum. sicut similitudo domus præexistit in mente ædificatoris. Et hæc potest dici idea domus: quia artifex intendit domum & assimilare formę, quā mente concepit. Quia igitur mundus non est casu factus, sed est factus à Deo per intellectum agente (vt infra patebit c) necesse est quòd in mente diuina sit forma ad similitudinem cuius mundus est factus. Et in hoc consistit ratio ideæ c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus non intelligit res secundum ideam extra se existentem, & sic etiam Arist. improbat opinionem Platonis de ideis, secundum quod ponebat eas per se existentes, non in intellectu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Deus per essentiam suam se & alia cognoscat, tamen essentia sua est principium operatiuum aliorum, non autem suipsius: ideo habet rationem ideæ secundum quòd ad alia comparatur: non autem secundum quòd comparatur ad ipsum Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus secundum essentiam suam est similitudo omnium rerū. Vnde idea in Deo nihil est aliud quàm Dei essentia.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum sint plures ideæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd non sint plures ideæ. Idea enim in Deo est eius essentia: sed essentia Dei est vna tantum: ergo & idea est vna.

¶ Præterea, Sicut idea est principium cognoscendi & operandi, ita ars & sapientia, sed in Deo non sunt plures artes & sapientię: Ergo nec plures ideæ.

¶ Si dicatur quòd ideę multiplicantur secundum respectus ad diuersas creaturas: Contra. Pluralitas idearum est ab æterno: si ergo ideæ sunt plures, creaturę autem sunt temporales: ergo temporale erit causa æterni.

¶ Præterea, Respectus isti, aut sunt secundum rem in creaturis tantum, aut etiam in Deo: si in creaturis tantū (cum creaturæ non sint ab æterno) pluralitas idearum non erit ab æterno: si multiplicentur solum secundum huiusmodi respectus. Si autem realiter sunt in Deo, sequitur quòd alia pluralitas realis sit in Deo, quam pluralitas personarum: quod est contra Damas. dicentem, quòd in diuinis omnia vnum sunt, præter in generationem, generationem & processionem. Sic igitur non sunt plures ideæ.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustin. in lib. 83 quęstio. ideæ sunt principales quędam formæ, vel rationes rerum stabiles atq; incommutabiles: quia ipsæ formatę non sunt: ac per hoc æternę: ac semper eodem modo se habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Sed cum ipsę neque oriantur, neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire potest, & omne quod oritur & interit.

CONCLVSIO.

¶ Cum in mente diuina sint omnium rerum propriæ rationes: plures ideæ in eius mente esse necesse est, vt intellectus tamen.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in quolibet effectu illud, quod est vltimus finis, proprie est intentum a principali agente: sicut ordo exercitus à duce. Illud autem, quod est optimum in rebus existens, est bonum ordinis vniuersi, vt patet per Philosophum in 11. metaphy. Ordo igitur vniuersi est proprie à Deo intentus, & non per accidens prouenies secundum successionem agentium: prout quidam dixerunt, quòd Deus creauit primum creatū tantum: quòd creatum creauit secundum creatum c, & sic inde quousque producta est tanta rerum multitudo. secundum quam opinionem Deus non haberet nisi ideam primi creati. Sed, si ipse ordo vniuersi est per se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quòd habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriæ rationes eorum, ex quibus totum constituitur. Sicut ædificator speciem domus concipere non posset nisi apud ipsum esset propria ratio cuiuslibet partium eius. Sic igitur oportet q̄ in mente diuina sint proprię rationes omnium rerum. Vnde dicit Aug. in lib. lxxxiij. q. quòd singula propriis rationibus à Deo creata sunt. vnde sequitur, q̄ in mēte diuina sint plures ideæ. Hoc aūt quomodo diuinæ simplicitati nō repugnet, facile est videre, si quis cōsideret ideā operati esse in mēte operantis, sicut quòd intelligitur, non autē sicut species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectū in actu. Forma enim domus in mente ædificatoris est aliquid ab eo intellectum: ad cuius similitudinem domū in materia format. Non est autem cōtra simplicitatem diuini intellectus, quòd multa intelligat: sed contra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideæ sunt in mente diuina, vt intellectæ ab ipso. Quod hoc modo potest videri. Ipse enim essentiā suā perfectè cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solum secundum q̄ in se est, sed secūdū quod est participabilis secūdū aliquē modū similitudinis c à creaturis. Vnaquęque autem creatura habet propriā specię secundum quòd aliquo modo participat diuinæ essentiæ similitudinem. Sic igitur in quantum Deus cognoscit suam essentiam vt sic imitabi lem à tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationem & ideam huius creaturæ c, Et similiter de aliis. Et sic patet, q̄ Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum: quæ sunt plures ideæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd idea non nominat diuinam essentiam intelligitur in eadem vt ratio seu spes intelligendi, sufficiat ad pluralitatē ipsius quo, propter rationem iam dictā. Ad secundam aūt obiectionē dicitur dupliciter. Primo q̄ intellectū à Deo non est nisi vnum, vt distinguitur cōtra multa disparata, & nō vt simpliciter distinguitur cōtra multa. Ideo non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniā quęlibet est ipsa essentia. Contra simplicitatē namque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic. i. in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis cōtingit, quoniā triangulum & bonum intelligimus. Habere aūt multa cognita non disparata, ienò in vno numero cōmunicātia nō præiudicat simplicitati. Secūdo q̄ intellectū per se primo à Deo oportet esse vnū. Idea autem est intellectum per se secūdo, & ideo cōpetit multiplicare. Non enim dictū est in litera, q̄ omne quod potest multiplicari, sed quòd multiplicare, quod nō præiudicat simplicitati. Sat autem hoc verificatur, si quod per se secundo plurificari potest.

¶ Ad tertium aūt dicitur q̄ laborat in æquiuoco. Non enim Intēdit litera quòd in Deo non ponāt poni plura diuersarum rationū quo: sed quòd nullū eorū potest multiplicarimon enim sunt in Deo multæ sapientiæ, neque multæ artes & essed sunt in Deo multæ ideæ.

Comment. ¶ Quo ad tertiū ostendit modus, quo prædicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino: Deus perfectè intelligit essentiam: ergo cognoscit eā omni modo, quo cognoscibilis est: ergo cognoscit eā non solum secundū se, sed secundum q̄ est quocunque modo participabilis à creatura: ergo cognoscit vt sic immitabilem à tali creatura: ergo vt propriam rationem huius creaturæ: ergo cognoscit plures rerum rationes: quas vocamus ideas. Antecedens patet cum prima consequentia, secunda autē probatur. Quia Deus vno q̄ modo est cognoscibilis. Quarta autem probatur: quia species creaturarū sunt secundum modos participandi diuinæ essentiæ similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia par est de creatura hac & alia indiuiduata.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte diligenter, quòd hic notāst sermo de quacunque similitudine, sed de quadam tali tantum. Imitabile autem exēplariter nō est, nisi obiectum intellectus. Et propterea, licet essentia diuina absolute sit prius imitabilis quām sit obiecta, non tamen est prius imitabilis exemplariter quām sit obiecta: q̄a de ratione exēplaris, vt dictū fuit, est esse obiectū. vnde, si Deus nō esset intellectualis agens, essentia sua esset quidem imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc non haberet rationem ideæ: & hoc insinuat litera dicens quòd non nominat essentiam, sed rationem intellectam ex ea.

Annot. ¶ In responsione ad secūdū & tertiū, propter clariorē intellectū nota simul tria. Primo quod idea significat essentiā diuinā imitabilē exēplariter. Et quia imitabilitas pōt sumi dupliciter. s. fundamēraliter, id est, q̄ absolutū & formaliter, id est, pro respectu: triplic iter ideę significatio imaginari pōt. Primo vt significat absolutum tantum. secūdo respectum tantū. tertio vtrunq;. Et quidem q̄ nō tantū fundamentum imitabilitatis significet ex eo, pbatur: quia cū illud sit omnino vnum in omnibus ideis, quia est ipsa simplicissima essentia diuina, in qua non potest distingui absolutum imitabile à lapide, ab absoluto imitabili à leone, non posset sustinere pluralitas idarum in Deo. Plures enim ideas intelligere est impossibile, nisi significatum ideæ plurificatum intelligatur. Quod etiam nō tamē respectum significantes ex eo patet quòd essentia diuinam significare dicitur. Vnde ly vestis significaret homine album, si vestis imponeretur: quoniā sic idea nō haberet vnā rationem, sed eo modo quo homina significant absolutum relatiue, vt saluator & creator &c. ac per hoc de ratione ideæ in Deo sunt & essentia & relatio: non vt partes componentes vnam cōmunem rationem, sed vt res & modus, vt determinabile & determinatio, vt cōmune & proprium. secundo nota, quòd ideas tam in artificibus quām in Deo contingit intelligi dupliciter. primo vt aliorum sunt ideæ. secundo vt in seipsis sunt. Exemplum versusq; habetur in litera. In responsione ad secundum. Quum artifex faciendam domum cōcemplatur, ad ideam domus intellectio terminatur. vt idea est domus. Quum autem artifex in actu reflexo ipsam quam mente concipit ideam considerat, ad ipsam intellectio terminatur, vt in se est. eodem quoque modo in Deo contingit. Et hæc autem distinctio ne facile percipere potes ideas constituī non per intelligi ipsas vt in seipsis: sed per intelligi ipsas vt ideas aliorū. Nec refert ad propositū, an illud intelligi sit actuale, aut habitualiter. Et propterea concedimus q̄ in Deo sunt plures ideę: autequam sint ideæ intellectæ secundum se. Et propter hoc in litera dicit ea esse obiectiue, vt secundum se intellectæ, ideo addidit vt intellectas. Tertio nota quòd respectus isti distinguentes ideas, quū sint etiā cōstituti earū nō consequitur actum intellectus diuini intelligētis ideas, sed sunt per actum intellectus diuini intelligētis essentiam suam comparatiue. Ita quod nō est imaginandum, quòd prius intelligatur essentia vt imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis. sed q̄ ipsa intellectio essentiæ, vt imitabilis, est cōstitutio respectus idealis. Ex hoc autem habes, quòd respectus idealis non ponitur necessarij ad hoc, vt Deus distincte intelligat creaturas, vt quidam interpretari videntur. Constat enim quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat à respectibus rationis. sed ponuntur necessarij, vt necessario constituti ex perfectione intellectionis diuinæ. Vnde in corpore articuli autor dixit, quòd quia Deus perfectissime intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem: hoc enim est constituī plures respectus ideales, intelligique plures ideas, vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distincte in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si bene contēplatus fueris, obiectiones aliorum deri debia: quas non adduxi, quia non cogit sensum expositum doctrinæ Sanc. Tho. militant.

a ¶ Super Quæstionis decimæquintæ Articulum tertium.

TRitulus clarus.

¶ In corpore duo primo distinguit, secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestatur distinctio dupliciter. primo ex differentia duorum officiorum attributorum ideis à Platone genitare & cognitionem facere: secundo ex differentia speculativi & practici.

Comment. ¶ Quo ad secundum respondet quæsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est idea secundum quod exemplar, est omnium, quæ à Deo secundum quodcunque tempus fiunt. Secunda est idea vt ratio, est omnium facibilium & cognoscibilium secundum propetas rationes tam speculatiue quām practice. Hæ propositiones non aliter in litera probantur: quoniam ex quæst. 14. ex prædictis patent. Illud tamen non præterendum, quòd idea vt ratio sumitur pro ratione obiectiua. vt in primo articulo ipsa litera exponit: dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiam modo idea Platonica ratio cognoscendi esset.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd hic Sanct. Tho. retractat dicta in quæst. de ve. quæst. 1. articul. 4. & in 1. sent. distinc. 36. articul. vltimo, de idea materiæ primæ. Nec oportet fingere glossas: quoniam medius terminus hic assumptus, scilicet quia secundum se non est cognoscibilis, expresse alibi dicta est: vt patet intuenti. Sed dubium hic restat cuius compositi idea, materiæ prime sue idea. Si tamen litera perspicaciter videatur, facile patebit, quòd idea vt ratio respondens materiæ primæ, est idea corporis, quòd est genus in prædicamento subiectæ: quoniam secundum illius formam diffinitur si diffinitio-

1. dist. 36. q. 1. art. 3. ex 1. d. 1. q. 1. art. 2. c. et ver. q. 3. art. 4. 5. 6. et 7. et 8.

191. d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur. Idea enim vt ratio, est omnis cognoscibilis per propriā rationem vt in litera dicitur. Idea autem cuius vt exēplar, non est alio modo quærenda quām ideæ generum, de quibus in litera dicitur, quod nō habent aliam ideā à specie &c.

a ¶*Super Quæstionis decimæ sextæ Articulum primum.*

Tlitulus clarus.

¶In corpore duo, primo respondet quæsito, secundo assignat rationē pluriū diffinitionum veritatis, ibi, Et secūdum hoc veritas. ¶Quo ad primum, conclusio responsiua quæsito est, veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum, à quo dependent. Hæc conclusio habet tres partes: & quo ad primam quidem probatur, verum est terminus intellectus, ergo est in intellectu. Antecedens declaratur, ex proportionali conuenientia inter verum & bonum: quia sicut bonum significat id, in quod tendit appetitus, ita verum id, ad quod tendit intellectus, consequentia verò probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. metaphysi. quia ille extra, hæc intus perficitur.

¶Quo ad secundam verò partem, scilicet q̄ secundario in rebus probatur ibi (sicut autem bonum) verum est in intellectu secundum q̄ conformatur rei intellectæ: ergo ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuatur: ergo res intellecta vera dicitur secūdū quòd habet ordinem ad intellectum. Antecedens manifestatur: ex proportionali conuenientia inter bonum & verum quia sicut bonum est in re vt conueniens est appetitui, ita verum in intellectu &c. consequentia quoque vtraque ex eadē radice probatur: prima, quia ex bono in re bonitas ad appetitum deriuatur. secunda quoque, quia ex hoc appetitus boni dicitur bonus.

¶Quo ad tertiā autem partem, scilicet à quo dependent, probatur ibi (Res autem intellecta) dupliciter. primo ratione. secundo ab effectibus.

f ¶Ratio est. Iudicium de vnaquaque re non fit secūdum ea, quæ insunt per accidens, sed per se: ergo vnaquæque res dicitur vera absolute secūdum ordinem ad intellectum à quo dependet. Antecedens patet: consequentia vero probatur ex differētia inter ordinem rei ad intellectum causatium vel cognoscitium tantūmodo scilicet ad istum per accidens, ad illum per se

Coment.

Deo: Sed mala cognoscuntur à Deo. Ergo nō omnium, quæ cognoscuntur à Deo sunt ideæ. ¶Præterea Deus cognoscit ea quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerūt: vt suprà dictū est[e]. Sed horum nō sunt ideæ: quia dicit Dio. v. c. de di. no. q̄ exēplaria sunt diuinæ uolitates determinatiuæ & effectiuæ rerum. Ergo nō omnium, quæ à Deo cognoscuntur, sunt ideæ in ipso. ¶Præterea, Deus cognoscit materiam primam. Quæ nō potest habere ideam, cum nullam habeat formam. Ergo idem quod prius. ¶Præterea, Constat quòd Deus scit nō solum species, sed etiam genera & singularia & accidentia. Sed horum non sunt ideæ, secundum positionem Platonis, qui primus ideas introduxit, vt dixit August. Non ergo omnium cognitorum à Deo sunt ideæ in ipso.

¶SED CONTRA Ideæ sunt rationes in mente diuina existentes, vt per Aug. patet. Sed omnium, quæ cognoscit Deus, habet propriasrationes. Ergo omnium, quæ cognoscit habet ideam.

CONCLVSIO.

¶Omnium eorum, quæ secūdum quodcunq; tempus fiunt, sunt ideæ in Deo, quo exēplaria sunt, vt vero rationis cognoscendi omnium ab ipso factibilium in ipso ideæ sunt tam speculatiuæ, quam practicæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (cū ideæ à Platone ponerentur principia cognitionis rerum & generationis ipsarum) ad vtrunque se habet idea, prout in mente diuina ponitur. Et secundum quod est principium factionis rerum, exemplar dici potest, & ad practicam cognitionem pertinet. Secundum autem quòd principium cognoscitiuum est proprie dicitur ratio, & potest etiam ad scientiam speculatiuā pertinere. Secundū ergo quod exemplar est secundū hoc se habet ad omnia: quæ à Deo fiunt secūdū aliquod tēpus. Secundum vero quod principiū cognoscitiuū est se habet ad omnia, quæ cognoscuntur à Deo, etiam si nullo tempore fiant: & ad omnia, quæ à Deo cognoscuntur secundum propriam rationem, & secūdum quod cognoscuntur ab ipso per modum speculationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd malum cognoscitur à Deo non per propriam rationem, sed per rationem boni. Et ideo malum non habet in Deo ideam, neque secundum q̄ idea est exemplar, neque secundum quòd est ratio.

¶Ad secundum dicendū, quòd eorū quæ neque sunt neq; erunt neque fuerunt, Deus non habet practicam cognitionē, nisi virtute tantum. Vnde respectu eorū non est idea in Deo secundum quod idea significat exemplar, sed solum secundum quod significat rationem.

¶Ad tertium dicendum, q̄ Plato secundum quosdam posuit materiam non creatam, & ideo non posuit ideam esse materiæ, sed materię concausam. Sed quia nos ponimus materiam creatam à Deo, non tamen sine forma[e]: habet quidem materia ideam in Deo, non tamen aliam ab idea compositi. Nam materia secundum se neque esse habet, neque cognoscibilis est.

¶Ad quartum dicendum, q̄ genera non possunt hābere ideam aliam ab idea speciei secundum quòd idea significat exemplar: quia nūquam genus fit nisi in aliqua specie. Similiter etiam est de accidentibus, quæ inseparabiliter cōcomitantur subiectum: quia hæc simul sunt cum subiecto. Accidentia autem, quæ superueniunt subiecto, specialem ideam habent. Artifex enim per formā domus facit omnia accidentia, quę à principio concomitantur domum. Sed ea, quæ superueniunt domui iam factę, vt picturæ vel aliquid aliud, facit per aliquam aliam formam. Indiuidua vero secundum Platonē non habebant aliam ideam quàm ideā speciei. Tum quia singularia indiuiduantur per materiam, quam ponebat esse increatam (vt quidam dicunt) & concausam ideæ. Tum quia intentio naturę consistit in speciebus, nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solum se extendit ad species, sed ad singularia, vt infra dicetur[c].

QVAESTIO SEXTADECIMA, De veritate, in octo Articulos diuisa.

QVONIAM autē scientia verū est: post cōsiderationē scientię Dei de veritate inquirendū est.

¶Circa quam quęruntur octo. ¶Primo, vtrū veritas sit in re, vel tantum in intellectu. ¶Secundo, vtrum sit tantum in intellectu cōponente & diuidente. ¶Tertio, de cōparatione veri ad ens. ¶Quarto, de comparatione veri ad bonum. ¶Quinto, vtrum Deus sit veritas. ¶Sexto, vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus. ¶Septimo, de æternitate veritatis. ¶Octauo, de incommutabilitate ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶*Vtrum veritas sit tantum in intellectu*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd veritas non sit tantum in intellectu, sed magis in rebus. Aug. enim in lib. sol. re probat hāc notificationē veri. Verum est id q̄ videtur quia secūdū hoc lapides, qui sunt in abditissimo terrę sinu non essent veri lapides: quia non videntur. Reprobat etiam illā, verum est quod ita se habet vt videtur cognitori; si velit & posit cognoscere: qa secundū hoc sequeretur q̄ nihil esset verum, si nullus posset cognoscere. Et diffinit sic verum, Verum est id qđ est. Et sic videtur q̄ veritas sit in rebus, & non in intellectu. ¶Præterea, Quicqd est verū, veritate verūest. Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verum nisi secundū quòd intelligitur: q̄ est error antiquorum philosophorum, qui dicebant omne quod videtur esse verum. Ad quod sequitur contradictoria simul esse vera: cum contradictoria simul a diuersis vera esse videantur. ¶Præterea, Propter quod vnūquodque & illud magis, vt patet primo posteriorum. Sed ex eo quod res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera vel falsa secundum Philosophū in prædicamentis. Ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

¶SED CONTRA est, q̄ Philosophus dicit sexto metaphy. quòd verum & falsum non sunt in rebus, sed in intellectu.

CONCLVSIO.

¶Verum, cum sit terminus intellectus, sicut bonum appetitus, veritatem eminem in intellectu esse oportet primo modo, secundario autem in rebus secundum ordinem ad intellectum, à quo dependent.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut bonū nominat id in qđ tēdit appetitus, ita verū nominat id, in qđ tendit intellectus. Hoc autē differt inter appetitum & intellectū siue quācunq; cognitionē. Quia cognitio est secundū q̄ cognitum est in cognoscente: appetitus autem est secundū q̄ appetens inclinatur in ipsam rem appetitā[e]. Et sic terminus appetitus, quod est bonum, est in re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autem bonum est in re inquantum habet ordinem ad appetitum, & propter hoc ratio bonitatis deriuatur à re appetibili in appetitum, secundum q̄ appetitus dicitur bonus prout est boni: ita (cū verum sit in intellectu secundū q̄ conformatur rei intellectæ) necesse est q̄ ratio veri ab intellectu ad rem intellectā deriuetur vt res etiam intellecta vera dicatur, secundū q̄ habet aliquem ordinē ad intellectum. Res autem intellecta ad intellectū aliquem potest habere ordinem[e], vel per accidens. Per se quidē habet ordinem ad intellectum, à quo dependet secūdum suum esse, per accidēs autē ad intellectum, à quo cognoscilis est. Sicut si dicamus quòd domus comparatur ad intellectum artificis per se, per accidēs autem comparatur ad intellectū, à quo non dependet. Iudiciū autem de re nō sumitur secūdū id qđ ineſt ei per accidēs, sed secūdū id qđ ineſt ei per se. Vnde vnaquæq; res dicitur vera absolute secūdū ordinem ad intellectū, à quo dependet. Et inde est q̄ res artificiales dicuntur vere per ordinem ad intellectum nostrum, dicitur enim domus vera, quæ assequitur similitudinem formæ, quæ est in mente artificis. Et dicitur oratio vera, inquantum est signum intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ secundum quòd assequuntur similitudinem specierum, q̄ sunt in mente diuina. Dicitur enim verus lapis, quia assequitur propriam lapidis naturam secundū præconceptionem intellectus diuini. Sic ergo veritas principaliter est in intellectu, secundario vero in rebus secundum quòd comparatur ad intellectum vt ad principium. Et secundum hoc veritas dinersimode notificatur. Nam August. in libro de vera religio. dicit, quòd veritas est qua ostenditur id quod est. Et Hilarius dicit, quòd verum est declarationum aut manifestationum esse. Et hoc pertinet ad veritatem secundum quòd est in intellectu. Ad veritatem autem rei secūdum ordinem ad intellectum, pertinet diffinitio Aug. in lib. de vera relig. talis, Veritas est summa similitudo principij, quæ sine vlla disimilitudine est. Et quædam diffinitio Ansel. talis, Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. Nā rectum est, quod principio concordat. Et quædam diffinitio Auic. talis, Veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse quod stabilitum est ei. Quod autem dicitur q̄ veritas est adæquatio rei & intellectus, potest ad vtrunque pertinere.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ Augusti. loquitur de veritate rei, & excludit à ratione huius veritatis comparationem ad intellectum nostrum. Nam id, quod est per accidens ab vnaquaque diffinitione excluditur.

¶Ad secundum dicendum, quòd antiqui philosophi species rerum naturalium non dicebant procedere ab aliquo intellectu, sed eas prouenire à casu. Et quia considerabant, quòd verum importat comparationem ad intellectum, cogebantur veritatem rerum constituere in ordine ad intellectum nostrum. Ex quo inconuenientia sequebantur, quæ Philosophus prosequitur in quarto metaphy. Quæ quidem inconuenientia non accidunt, si ponamus veritatem rerum consistere in compatione ad intellectum diuinum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet veritas intellectus nostri à re causetur, non tamen oportet quòd in re per prius inueniatur ratio veritatis, sicut neque in medicina per prius inuenitur ratio sanitatis quàm in animali. Virtus enim medicinæ non sanitas eius causat sanitatem, cum non sit agens vniuocum. Et similiter esse rei non veritas eius causat ve

¶Super Quæstionis decimæ quintæ Articulum secundum.

Annot. Titulus clarus. apud retinentes, quòd intellectus componens & diuidens non significat substantiam aut potentiam aliquam: sed operationem intellectus, vocatam compositio & diuisio in tertio de anima.

Coment. ¶In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, veritas proprie loquendo est tantum in intellectu cōponente & diuidente. Hæc conclusio habet duas exponentes, scilicet veritas proprie loquendo est in intellectu componente & diuidente, & quod in nullo alio. Probantur quæ ambæ simul in litera sic, omnis res est vera secundum quod habet propriā formam suæ naturæ: ergo intellectus vt cognoscēs est verus secundū quòd assimilatur rei cognitæ: ergo veritas est conformitas intellectus & rei: ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem intellectus & rei: ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem intellectus & rei: & consequenter cognoscere hanc conformitatem, scilicet intellectus & rei: & consequenter cognoscere veritatem. Quarta verò quo ad partes negatiuas declaratur in visu & intellectu simplici. Quo ad affirmationem verò, nec probatione, nec manifestatione eget. Quinta autem probatur quia in omni propositione aliquam formam significatam per prædicatum applicat rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea. Sexta verò & probatur: quia verum est perfectio intellectus vt cognitum. & manifestatur ex differentia ex supradictis consequente inter cognoscentem esse verum & cognoscentem cognoscere verum. Illud enim est cognoscentem esse verum vt quandam rem. Et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est. & vocibus incomplexis: hoc autem est habere verum vt cognitum in cognoscente: & ideo in intellectu componente vocibusque complexis vt signis &c. Vltima demum consequentia per se nota est vt patet.

Annot. ¶Ad euidentiam horū aduerte, quòd planus sensus, quē superficies huius litteræ prima fronte ostēdit, videtur quòd quia cognitio sensus, puta visus, aut etiā simplicis intellectus, cōformis est rei: ideo vera dici potest. Sed quia nō potest illam conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionē simplicē & rē cognoscere, ideo non cognoscit verum. Et quia intellectus componēs illā cognoscit. ideo cognoscit verū. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secundū veritatem. Tum quia falsum est, quòd intellectus simplex non cognoscat illā conformitatē, quoniam conformitas illa diffinibile quoddā est, & consequenter simplici intellectu cognoscitur. Tum quia illa conformitas non cognoscitur nisi reflexe ab intellectu, verum autem cognoscitur directe & non reflexe tantū. Tum quia medius terminus in litera adducitur ad probandum, q̄ conformitas, in qua cōsistit veritas: cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, non esset ad propositum, vt patet applicāti. Vt igitur præsens litera cum qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primo quòd aliud est loqui de intellectu etiam in actu secundo, & aliud de intellectu inquantum cognoscente: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate ipsius. Ad veritatem enim intellectus in actu secundo non plus requiritur quàm ad veritatem sensus in actu secundo. vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicitur vt quædam res vera, quando cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autem intellectus vt cognoscens est, exigitur quòd veritas sit in eo vt est cognoscens, hoc autem non est nisi sit in eo vt cognita. Et propterea litera inuestigans vbi proprie verum sit à propria forma intellectus non in actu primo aut secundo, sed vt cognoscens est procedit: & vult quòd propria eius forma ac perfectio est similitudo cognitum, non quæ est principium cognitionis, sed quæ est terminus, vel quasi terminus seu perfectio ad quam attingēdo cognitio perficitur. Pro quo nota secundo, quod similitudo rei cognitæ dupliciter sumitur quātum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simplici, id est, per modum incomplexi repræsentatiui quicquid sit illa species impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio. hæc enim non variant propositum. In præsenti litera non sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita quòd sensus literæ est, quòd similitudo attracta seu assequuta cognitione est propria formā: & perfectio intellectus vt cognoscens est & illa cognitio quæ huiusmodi cōformitatem eum re cognoscit. Illa cognoscit verum: & multa alia, quomodocūque sit illa conformitas, scilicet siue per modum complexi siue incomplexi. Tertio nota, quòd cognoscere conformitatem sui ad cognitum contingit dupliciter, scilicet in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere conformitatem in actu signato, est cognoscere aliquid in se vt conforme cognito: quòd vt clarius percipiatur, manifestatur in actu dicendi, quoniam clarius apparet propositum in ipso. Dicit quispiam conformitatem intellectus & rei in actu signato, quum hæc verba seu significata eorum in communi vel in speciali materia, quam intelligit, dicit mentaliter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquam autem dicit aliquid vt conforme vel difforme rei: quamdiu incomplexum aliquod dicit: dicendo enim homo, aut centaurus, aut vacuum; nihil dico vt conforme vel difforme rei alicui: sed cum primo dicit, homo est aliquid dicitur conforme vel difforme rei: quoniam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet & simile est de credere, & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatem sui ad rem: nihil aliud est quam cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere cōplexum aliquod. Apprehendendo enim ly homo est, apprehendo aliquid vt conforme. In proposito non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secundo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. Ex eo quòd enuntiatio omnis potius vel remouet aliquid à subiecto, si enim cognoscere conformitatem sui ad rem, est cognoscere aliquid in se vt conforme rei. Et nunquam cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi quum cognoscitur enuntiatio, quam constat esse in enuntiante & conformitatem, vel difformitatem ad rem importare: oportet q̄ solus intellectus enuntians cognoscat ac dicat conforme vel difforme vt sic. Et q̄ a hoc solū est dicere & cognoscere verū in actu exercito, ideo solus intellectus componens & diuidens cognoscit & dicit verum. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componēte & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguendum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de præcēdenti. Quam distinctionem si non capis, ex distinctione hac quo ad significatum percipies etiam nouitius quilibet. significare enim verū, vt in logicalibus instructionibus habetur, dupliciter inuenitur, scilicet in actu exercito & significato. Nam ly verū, significat verum, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat in actu exercito &c. Et propterea in primo perihermenias dicitur: quòd enuntiatio est oratio significans verū vel falsum, scilicet in actu exercito: quòd est significare conforme rei, vel difforme vt sic.

¶Ex his autem patet quartum, quòd obscuritatem magnam in hac materia po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nit scilicet, quòd veritas est cõformitas intellectus & rei hoc enim potest intelligi de veritate rei, vel de veritate absolute. Et primo modo est optime dictũ quorũlibet veritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicit vera, siue cognoscat siue nõ. consistit in conformitate horum duorum, vt patet ex litera hac & præcedente. Secundo autem modo vt prima fronte apparet est benedictum, sed particulariter intelligendum quia non conformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus complexi tantum est veritas, vt patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hanc perfectiũ fuerimus, inuenimus quòd vniuersaliter & propriè loquendo hæc diffinitio soli veritati absolute cõuenit, & nõ veritati rei nisi extensiue. Conformitas enim intellectus ad rem dupliciter potest in intellectu inueniri. Vno modo per antecedens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incõplexo vt sic, conuenit per se cõformitas ad rem: quia incõplexum vt sic respectum nullum æqualitatis, aut inæqualitatis, ad alterum exercet: quamuis forte adæquatum alteri de facto sit, vt patet inductiue. Complexa autem enuntiatio mentalis omnis per se exercet in propria ratione q̃ sit æqualis & inæqualis enuntiatiæ rei: quoniam esse tale est similitudo q̃ hoc insit vel non insit illi. Et si quidem insit quod repræsentat in esse, conformis dicitur, sin aut, difformis. Quũ igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione conformis aut difformis: & de ratione veritatis absolute sit cõformitas intellectus cõtenta, q̃ de intellectu, cui per se cõuenit conformitas, est firmo. Ita quòd sensus est, veritas est conformitas intellectus & rei, id est, veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitatis, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquã subiectum non per antecedens, sed per se. Talis autem est intellectus cõponẽs vt dictũ est. Vnde Ari. 4. metap. tex. 17. diffinuit verum & falsum per enuntiabile dicẽs, q̃ verũ est ens esse & nõ ens nõ esse: falsum autẽ ens nõ esse & nõ ens esse. Ita q̃ enuntiabile diffinit verũ, & verũ enũciationẽ: vt ostẽdatur verũ proprie in huius compositione tantũ inueniri, vt verũ exercite.

101 *ver. q. 1. ar. 2. 1 m & 1. di. 19. q. 5. a. 1. 7 m* 99

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum tertium.

Annot. Cõment. IN titulo ly verum, in sua analogiæ cõmunitate sumitur, vt ex respõsione ad primum habetur.

¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue, verum & ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim medij & manifestationem ex proportionali similitudine veri & boni. Vis medij est, vnumquodq; inquantum habet de esse intantum est cognoscibile: ergo ens & verum conuertuntur. Antecedens manifestatur ex auctoritate 7. de anima, in qua dicitur, animam esse omnia: quia est omnia cognoscibilia, hoc enim non esset verum, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, vt patet. consequentia vero probatur quia verũ importat ordinem ad cognitionem, id est, cognoscibile. Proportionalis autem similitudo consistit in tribus. Primo in hoc, sicut bonũ significat appetibile, ita verum cognoscibile. Secundo quòd sicut bonum conuertitur cum ente, ita verum. Tertio sicut bonum addit supra ens ordinem ad appetitum, ita verum ordinem ad intellectum.

¶Num verum importat cognoscibile in communi, an cognoscibile ab intellectu.

Quæstio. ¶Circa hoc est vnum dubium: quoniam vis medij consistit in hoc, quòd verum importet cognoscibile in communi, vt patet & in verbis litteræ & ex auctoritate inducta ex 3. de anima. hoc autẽ esse falsum litera in calce dicit. Quoniã dicit, quòd importat ordinem ad intellectum: ac per hoc importat cognoscibile sic, scilicet per intellectum: & non cognoscibile in communi: & vere sic est, quoniam vt in primo articulo dictum est, verum importat id in quod tendit intellectus.

¶Ad hoc breuiter dicitur negando: quòd vis medij exigat quòd verum significet cognoscibile, in communi. sufficit enim quòd vel significet cognoscibile in communi, vel significet tali modò: sic quòd ille modus sit ita amplus quòd se extendat ad omnia, ad quæ se extendit cognoscibile in communi: nihil enim refert ad vim rationis, an verum importet cognoscibile in communi, an aliquid illi æqualens: vtrobique enim sequitur conuertibilitas veri cum ente. Sic autẽ est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit ad quæ se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile: & vnũquodq; quatũ habet de esse, tantũ habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibilitate litera, & peruenit ad intelligibile, vt à facilioribus trade ret disciplinam, hoc q̃ diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiam dicens, vnumquodque quæ inquantum habet esse, in tantum est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quod tamen subintelligi oportet, vt conuertibiliter se consequantur ens & verum.

¶Num verum sit obiectum intellectus & quomodo sequatur comprehensionem intellectu.

¶In responsione ad tertium dubium occurrit quoniam responsio hæc repugnare videtur supra & alibi dictis Sancti Thomæ. Dictũ est enim in 1. arti. quòd verũ est, in quod tendit intellectus, sicut bonum est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur q̃ verum est obiectũ intellectus. Modo autem, dicitur, quod veri ratio assequitur apprehensionem entis: obiectum enim intellectus non sequitur, sed præuenit potius intellectio non videtur etiam contra veritatem quoniam non ideo ens est verum quia apprehenditur, sed econuerso quia est verũ, ideo apprehenditur sine actu sine potentia.

¶Ad hoc dicitur, q̃ verũ dupliciter sumitur, vt patet ex dictis. f. pro veritate rei & propriè & q̃ proprie est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eiusmodi propria intelligentis perfectio obiectiua. Et sic verum non consequitur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi: quæ inserute verum esse in intellectu. Verum autẽ rei est posterius quidem ente, prius autem cognitione, & est obiectum intellectus non formale: quoniam illud est ens: sed est conditio propria obiecti formalis: cui enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntur actu vel potentia: certum tamen exigit conditionem generalem quæ exercet hoc quòd est perficere intellectum obiectiue: & hanc addit verum supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitum, nec quomodolibet agit. Vnde inter verum & bonum quamuis conueniant in hoc quòd vtrumque est obiectum & terminans &c. hoc interest, quòd bonum obiectum formale volũtatis: verum autem conditionem obiecti formalis significare videtur. Et propterea omnis appetibilis est appetitio boni formaliter, omnis autem intellectio non est intellectio veri formaliter, vt in litera dicitur: sed rei vere. Ita quòd ly rei notat rem intellectam, & ly vere conditionem qua res intelligitur. propter quod rationes Scoti in 1. dist. 3. quæst. 4. vol. 5. quibus impugnat verum esse proprium obiectum intellectus, non oportet soluere: quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hac littera docetur non esse. Ad opposita igitur dicendum est, quòd dicta S. Thomæ inter se nec veritati aduersantur: quoniam non intendit hoc litera, quod ratio veri consequatur apprehensionem de veritate rei loquendo: sed quod ratio veri aftat seu affisilis apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur. assequi enim proprie loquendo non est sequi, sed potius pertingere. Manifeste enim litera ostendit quòd nihil aliud intendit, nisi quòd verum est quando ens intelligitur. & tamen verum non intelligitur: vt etiam exemplum de intelligibilitate ostendit. Constat enim prius obiectum esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus verum in re absque ordine ad intellectum, sed ponimus primo ens, deinde ens vt perfectibile intellectus, & tertio intelligibile: quoniam intelligibile est quia verum est: & non econtra. In hoc autem quod est esse perfectibile intellectus manifeste patet ordo ad intellectum.

Super

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.

Annot. 102 *verſic. q. 21. ar. 3.* 100 *Cõment.*

ARTICVLVS IIII

a ¶Verum bonum secundum rationem sit prius quàm verum.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, q̃ bonum secundum rationem sit prius quam verum. Quod enim est vniuersalius, secundum rationẽ prius est: vt patet ex primo physi. Sed bonum est vniuersalius quàm verum. Nã verũ est quoddam bonum scilicet intellectus. Ergo bonum prius est secundum rationem quàm verum. ¶Præterea bonum est in rebus, verum autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum est[c]. Sed ea quæ sunt in re sunt priora his, quæ sunt in intellectu. Ergo prius est secundum rationem bonum quàm verum. ¶Præterea veritas est quædam species virtutis, vt patet in 4. ethi. Sed virtus continetur sub bono. Est enim bona qualitas mẽtis: vt dicit Aug. Ergo bonum est prius quàm verum.

¶SED CONTRA, quod est in pluribus est prius secundum rationem. Sed verũ est in quibusdam, in quibus non est bonum, scilicet in mathematicis. Ergo verũ est prius quàm bonum.

CONCLVSIO.

¶Verum, cum propinquius sit enti quàm bonum & ipsam cognitionem respectat, quæ prior est appetitione, quàm respicit bonũ, est prius secundum suam rationem quàm bonum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd licet bonum & verum supposito cõuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secundum hoc verum absolute loquendo prius est quàm bonum, quòd ex duobus apparet. Primo quidem ex hoc, q̃ verum propinquius se habet ad ens, quòd est prius, quam bonum Nam verum respicit ipsum esse simpliciter & immediate: ratio autem boni cõsequitur esse, secundum q̃ est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est[c]. Secundo apparet ex hoc, q̃ cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cum verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonum secundum rationem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ q̃ volũtas & intellectus mutuo se includunt[c]. nã intellectus intelligit volũtatẽ, & voluntas vult intellectũ intelligere. Sic ergo inter illa, quæ ordinãtur ad obiectũ volũtatis, continentur etiam ea, quæ sunt intellectus, & econuerso. Vnde in ordine appetibiliũ bonũ se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autẽ intelligibilium est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verum est quoddam bonum: sequitur quòd bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quòd sit prius simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum hoc est aliquid prius ratione, quod prius cadit in intellectu[c]. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secundario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primo est ratio entis, secũdo ratio veri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quædam veritas, secundum quam homo in dictis & factis ostendit se vt est. veritas autem vitæ dicitur particulariter: secundum quod homo in vita sua implet illud, ad quod ordinatur per intellectum diuinum[c]: sicut etiam dictum est veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus veritatibus non est procedendum ad veritatem communem.

ARTICVLVS V.

a ¶Verum Deus sit veritas.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q̃ Deus non sit veritas. Veritas enim cõsistit in cõpositione & diuisione intellectus[c]. sed in Deo non est cõpositio & diuisio. Ergo non est ibi veritas.

¶Præterea, Veritas secundũ Aug. in lib. de vera relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo non est veritas.

¶Præterea, Quicquid dicitur de Deo dicitur de eo vt de prima causa omnium. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est verũ. Ergo hoc erit à Deo. Quod patet esse fallum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita.

CONCLVSIO.

Deus, cum sit suum esse & intelligere, & mensura omnis esse & intellectus in ipsorum solum est veritas: sed ipse summa & prima veritas est.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dictum est[c], veritas inuenitur in intellectu secundum q̃ apprehendit rem vt est, & in re secundum q̃ habet esse conformabile intellectui. Hoc autẽ maxime inuenitur in Deo. Nã esse suum, non solum est conforme suo intellectui, sed etiã est ipsum suũ intelligere[c]: & suũ intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus[c]: & ipse est suum esse & intelligere. Vnde sequitur, quòd non solum in ipso sit veritas, sed q̃ ipse sit ipsa summa & prima veritas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ licet in intellectu diuino non sit compositio & diuisio: tamen secũdum suam simplicẽ intelligẽtiã iudicat de omnibus, & cognoscit omnia cõplexa. Et sic in intellectu ei[c] est veritas.

¶Ad secundum dicendum, q̃ verũ intellectus nostri est secundum q̃ conformatur suo principio. f. rebus à quibus cognitionem accipit, veritas etiam rerum est secundũ q̃ cõformãtur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc proprie loquendo non potest dici in veritate diuina: nisi forte secundũ quod veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, non potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuã: sicut cũ dicitur, pater est à se: quia nõ est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritas diuina, inquantũ esse suum non est suo intellectui dissimile.

¶Ad tertium dicendum, q̃ non ens, & priuationes non habent ex seipsis veritatem, sed solum in apprehensione intellectus[c]. Omnis autem apprehensio intellectus à Deo est. Vnde quicquid est veritatis in hoc, quod dico, istum fornicari est verum, totũ est à Deo. Sid si arguatur, ergo istum fornicari est à Deo. est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

a ¶Verum sit vna sola veritas secundum quam omnia sunt vera.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ vna sola sit veritas. secundum quam omnia sunt vera. Quia secundum Aug. nihil est maius mente humana nisi Deus. Sed veritas est maior mente humana: alioquin mens iudicaret de veritate. Nunc autẽ omnia iudicat secundum veritatem, & non secũdũ seipsam. Ergo solus Deus est veritas. Ergo non est alia veritas quàm Deus.

¶Præterea Anſel. dicit in lib. de veritate, q̃ sicut tempus se habet ad temporalia, ita veritas ad res veras. sed vnum est tẽpus omnium tẽporalium. Ergo vna est veritas qua omnia vera sunt.

¶SED CONTRA est quod in psal. di-

Annot. 103 *12. qũ. 3. ar. 7. co. & q. 93. ar. 1. 3 m & 22. q. 27. ar. 4. cor. & 1. contra. c. 59. & 60. 61. & 62. Et lib. 3. cap. 51. et opus. 3. cap. 105. & Ioan. 14. le. 2. col. 1. fin.*

Cõment. 99 100 83 132

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, vt ex ipso quæsito patet. Probatur ratione includente simul vim medij & manifestationem. Vis medij est, vt quantum habet de esse tantum sit cognoscibile: & vnumquodq; tantum habet de esse quantum habet de ordine & vi ad obiectum. Ergo ens & verum conuertuntur. Antecedens manifestatur ex auctoritate 3. de anima, vbi dicitur, animam esse omnia: quia est cognoscibilis. Consequentia probatur: quia ens consistit esse prius bono, imò primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, verum respicit cognitionẽ, bonum autem appetitum: ergo verum est prius bono. Probatur sequela: quia cognitio naturaliter præcedit appetitionem.

a Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, verum & ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim medij & manifestationem. Vis medij est, vt quantum habet de esse tantum sit cognoscibile: & vnumquodq; tantum habet de esse, tantum habet de intelligibilitate. Ergo ens & verum conuertuntur. Antecedens manifestatur ex auctoritate 3. de anima, vbi dicitur, animam esse omnia: quia est cognoscibilis. Consequentia probatur: quia ens consistit esse prius bono, imò primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, verum respicit cognitionẽ, bonum autem appetitum: ergo verum est prius bono. Probatur sequela: quia cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cum verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonum secundum rationem.

a 410

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ q̃ volũtas & intellectus mutuo se includunt[c]. nã intellectus intelligit volũtatẽ, & voluntas vult intellectũ intelligere. Sic ergo inter illa, quæ ordinãtur ad obiectũ volũtatis, continentur etiam ea, quæ sunt intellectus, & econuerso. Vnde in ordine appetibiliũ bonũ se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autẽ intelligibilium est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verum est quoddam bonum: sequitur quòd bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quòd sit prius simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum hoc est aliquid prius ratione, quod prius cadit in intellectu[c]. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secundario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primo est ratio entis, secũdo ratio veri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quædam veritas, secundum quam homo in dictis & factis ostendit se vt est. veritas autem vitæ dicitur particulariter: secundum quod homo in vita sua implet illud, ad quod ordinatur per intellectum diuinum[c]: sicut etiam dictum est veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus veritatibus non est procedendum ad veritatem communem.

ARTICVLVS V.

a ¶Verum Deus sit veritas.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q̃ Deus non sit veritas. Veritas enim cõsistit in cõpositione & diuisione intellectus[c]. sed in Deo non est cõpositio & diuisio. Ergo non est ibi veritas.

¶Præterea, Veritas secundũ Aug. in lib. de vera relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo non est veritas.

¶Præterea, Quicquid dicitur de Deo dicitur de eo vt de prima causa omnium. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est verũ. Ergo hoc erit à Deo. Quod patet esse fallum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita.

CONCLVSIO.

Deus, cum sit suum esse & intelligere, & mensura omnis esse & intellectus in ipsorum solum est veritas: sed ipse summa & prima veritas est.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dictum est[c], veritas inuenitur in intellectu secundum q̃ apprehendit rem vt est, & in re secundum q̃ habet esse conformabile intellectui. Hoc autẽ maxime inuenitur in Deo. Nã esse suum, non solum est conforme suo intellectui, sed etiã est ipsum suũ intelligere[c]: & suũ intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus[c]: & ipse est suum esse & intelligere. Vnde sequitur, quòd non solum in ipso sit veritas, sed q̃ ipse sit ipsa summa & prima veritas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ licet in intellectu diuino non sit compositio & diuisio: tamen secũdum suam simplicẽ intelligẽtiã iudicat de omnibus, & cognoscit omnia cõplexa. Et sic in intellectu ei[c] est veritas.

¶Ad secundum dicendum, q̃ verũ intellectus nostri est secundum q̃ conformatur suo principio. f. rebus à quibus cognitionem accipit, veritas etiam rerum est secundũ q̃ cõformãtur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc proprie loquendo non potest dici in veritate diuina: nisi forte secundũ quod veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, non potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuã: sicut cũ dicitur, pater est à se: quia nõ est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritas diuina, inquantũ esse suum non est suo intellectui dissimile.

¶Ad tertium dicendum, q̃ non ens, & priuationes non habent ex seipsis veritatem, sed solum in apprehensione intellectus[c]. Omnis autem apprehensio intellectus à Deo est. Vnde quicquid est veritatis in hoc, quod dico, istum fornicari est verum, totũ est à Deo. Sid si arguatur, ergo istum fornicari est à Deo. est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

a ¶Verum sit vna sola veritas secundum quam omnia sunt vera.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ vna sola sit veritas. secundum quam omnia sunt vera. Quia secundum Aug. nihil est maius mente humana nisi Deus. Sed veritas est maior mente humana: alioquin mens iudicaret de veritate. Nunc autẽ omnia iudicat secundum veritatem, & non secũdũ seipsam. Ergo solus Deus est veritas. Ergo non est alia veritas quàm Deus.

¶Præterea Anſel. dicit in lib. de veritate, q̃ sicut tempus se habet ad temporalia, ita veritas ad res veras. sed vnum est tẽpus omnium tẽporalium. Ergo vna est veritas qua omnia vera sunt.

¶SED CONTRA est quod in psal. di-

Annot. Cõment. 104 *12. q. 95 ar. 1. 3. m Et 1. di. 19. qũ. 5. ar. 2. Et ver. qũ. 1 artic. 4. & 8. Et psal. 11. col. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem quo ad vtrumque partis illationem probatur ex differentia inter vniuocum & analogū, in hoc, quòd illud in quolibet vniuocato saluatur secundū propriam rationem, istud autem in primo tantum ponit propriā rationem, in aliis autem fundatum ordinem ad primū. Exempla habentur in litera. Quo ad id verò, quòd in secunda parte consequentis implicite claudatur. s. q. omnia respiciant veritatem intellectus diuini, phaturq; illi vniuocando quodque affimilatur secundum suam entitatē. Et confirmatur prima pars consequentis auctoritate glosæ, vt patet in litera.

¶Nū veritas, prout intellectu existit, multiplicetur iuxta intellectuum multiplicationem in diuersis, & in vno secundum diuersa obiecta.

Quæstio. ¶Circa partem primam consequētis, dubium occurrit. Aut illa pars, scilicet veritas intellectus multiplicatur non est in litera probata nisi auctoritate glosæ, aut veritas inuenitur vniuoce in omnibus intellectibus saltem creatis. vtrumque autem horum est inconueniens, ergo. Assumptum probatur, in litera nulla probatio est nisi ex differentia inter vniuocum & analogum. & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertur multiplicatio, sed ex parte vniuoci: ergo aut non probatur: aut probatur ex conditione vniuoci, qđ multiplicat ad multiplicationē vniuocatorum. & sic supponitur veritatē vniuoce inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrunque horum sit inconueniens, manifestatur. Et primū quidem: quia in litera post differentiā inter vniuocum & analogum ac applicationem eius ad materiam, de qua est sermo, statim cū nota illationis concluditur, dicēdo, si ergo loquamur &c. Secundum autem, quia veritas in intellectu nostro est compositio & diuisio. in intellectu vero angelico & diuino est simplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & nostra simplex intelligentia & compositio & diuisio habet.

Eadem quæstio. ¶Circa eandem quoque partem dubiū occurrit: quia videtur litera implicare. Quoniā si analogum in vno tantum secundum propriam rationem saluatur, & ex quæst. 11. constat omnia nomina communia Deo & aliis esse analoga: & cōsequenter veritatem analogice inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur quòd in multis intellectibus non sint multæ veritates: sed omnes intellectus sint veri vna sola veritate scilicet intellectus diuini: & econuerso, si veritas multiplicatur ad multiplicationē intellectuum verorum: ergo non per prius & posterius dicitur de eis: quia quòd per prius & posterius dicitur, in vno tantum formaliter inuenitur, vt litera sonat.

Quæstio. ¶*Num & quemodo omnia sint vera veritate prima quæ Deus est.*

¶Circa secundam quoque partem consequentis dubium occurrit. Quia cum dicitur omnia esse vera veritate diuina, loquendo de veritate reiaut intelligitur secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecam: non intrinsecam, vt patet ex tertio extrinsecam: & si sic, ergo res aut non sunt veræ formaliter: quod est inconueniens: quia vnaquæque res habet in se propriam veritatem rei, qua dicitur vera: vt patet de sensu respectu propriisensibilis. Aut sunt veræ vtroque modo: sicut in q. de bono dictum est: quod omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiue, & tamen cum hoc sunt bonitatibus propriis formaliter bonæ. Et si sic, ergo non sunt veræ sola veritate diuina.

¶Ad primam dubitationem dicitur negando disiunctiuā illā: quoniā datur tertius modus exponendi literam. Ad cuius euidentiam sciendū, q̄ in vniuoca prædicatione duo claudūtur, scilicet prædicari formaliter de vnioeatis, & prædicari de eis secundum eandem omnino rationem formalem, vt patet in animali respectu bouis & leonis. Multiplicatio autem eius ad multiplicationem subiectorum, non conuenit ei ex secundo, quoniā ipsi soli conuenit reputquod cōstat esse falsum sed conuenit ei ex primo: in quo communicat cum aliquibus non vniuocis. Vnde, cum in proposito sit sermo de vniuoco inquantum multiplicatur ad multiplicationem subiectorum, consequens est, q̄ propositio

citur, Diminutę sunt veritates à filiis hominū.

CONCLVSIO.

¶Veritas relata ad intellectū in quo prius est quā in rebus, multiplicatur secundum intellectuum multiplicationem: relata vero ad res non nisi vna est & prima, cuius ratione omnia vera dicuntur.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ quodammodo vna est veritas, qua omnia sunt vera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd quando aliquid prædicatur vniuoce de multis, illud in quolibet eorum secundum propriam rationem inuenitur, sicut animal in qualibet specie animalis. sed quando aliquid dicitur analogice de multis, illud inuenitur secundum propriam rationem in vno eorum tantum, à quo alia denominantur. Sicut sanum dicitur de animali, & vrina, & medicina: non quòd sanitas sit nisi in animali tantum, sed à sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua: & vrina inquantum est illius sanitatis significatiua. Et quamuis sanitas non sit in medicina, neque in vrina, tamen in vtroque est aliquid, per quod hoc quidem facit, illud autem significat sanitatem. Dictum est autem[c], q̄ veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundum quod ordinantur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de veritate, prout existit in intellectu secundum propriam rationem, sic in multis intellectibus creatis sunt multæ veritates: & in vno & eodem intellectu, secundum plura cognita. Vnde dicit glos. super illud psal. Diminutæ sunt veritates à fi. hom, &c. quòd sicut ab vna facie hominis, resultant plures similitudines in speculo, sic ab vna veritate diuina resultant plures veritates. Si verò loquamur de veritate secundum quòd est in rebus, sic omnes sunt veræ vna prima veritate, cui vnumquodque assimilatur secundum suam entitatem. Et sic licet plures sint essentiæ vel formæ rerum, tamen vna est veritas diuini intellectus: secundum quam omnes res denominantur veræ.

¶AD PRIMVM ergo dicendū q̄ anima non secundum quamcumq; veritatē iudicat de rebus omnibus, sed secundum veritatem primam[e]: inquantum resultat in ea sicut in speculo secundum prima intelligibilia. Vnde sequitur quòd veritas prima sit maior anima. Et tamen etiam veritas creata, quæ est in intellectu nostro, est maior anima non simpliciter: sed secundum quid: inquantum est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed verum est q̄ nihil subsistens est maius mente rationali, nisi Deus.

¶Ad secundum dicendum, quòd dictum Augustini veritatem habet, secundum quod res dicuntur veræ per comparationem ad intellectum diuinum.

ARTICVLVS VII.

a ¶Verum veritas creata sit æterna.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̄ veritas creata sit æterna. Dicit enim Augu. in lib. de libero arbitr. quòd nihil est magis æternum quam ratio circuli. & duo & tria esse quinque. Sed horum veritas est veritas creata. Ergo veritas creata est æterna.

¶Præterea, Omne quod est semper est æternum: sed vniuersalia sunt vbique & semper. Ergo sunt æterna. Ergo & verum quod est maxime vniuersale.

¶Præterea, Id quod est verum in præsenti, semper fuit verum esse futurum. Sed sicut veritas propositionis de præsenti est veritas creata, ita veritas propositionis de futuro. Ergo aliqua veritas creata est æterna.

¶Præterea, Omne quòd caret principio & fine est æternum, sed veritas enuntiabilium caret principio & fine. Quia si veritas incipit cum ante non esset: verum erat veritatem non esse, & vtique aliqua veritate verum erat, & sic veritas erat antequam inciperet. Et similiter si ponatur veritatem habere finē: sequitur q̄ sit postquā defecerit. verū enim erit veritatē non esse. Ergo veritas est æterna.

¶SED CONTRA est, q̄ solus Deus est æternus, vt suprà habitum est[f].

CONCLVSIO.

¶Nulla creata veritas est æterna, sed sola veritas diuini intellectus, quæ solus est æternus, & à quo ipsa eius veritas indistincta est.

¶RESPONDEO dicendum q̄ veritas enunciabilium non est aliud quàm veritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu, & est in voce. Secundum autem quòd est intellectū, habet per se veritatē: sed secundum quòd est in voce, dicitur verum enuntiabile, secundum quòd significat aliquam veritatem intellectus: non propter aliquam veritatem in enuntiabili existentem, sicut in subiecto: sicut vrina dicitur sana non à sanitate, quæ in ipsa sit, sed à sanitate animalis, quam significat. Similiter etiam suprà dictū est[c], q̄ res denominantur veræ à veritate intellectus. Vnde si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas esset æterna: sed quia solus intellectus diuinus est æternus, in ipso solo veritas æternitatem habet[e]. Nec propter hoc sequitur quòd aliquid aliud sit æternum quàm Deus: quia veritas intellectus diuini est ipse Deus, vt suprà ostensum est[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ratio circuli & duo & tria esse quinque habent æternitatem in mente diuina.

ne scriptum inueniet in tractatu de analogia nominum.

¶Ad dubium autem contra secundam partem conclusionis responsio ex litera habetur. vbi dicitur, quòd licet plures sint essentiæ vel formæ rerum tamen vna est veritas &c. *f* Hæc enim verba post probatam conclusionem adiuncta sunt, ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatē, quo ad hoc quoniam res omnes dicuntur bonæ dupliciter, intrinsece & extrinsece, vt in q. 6. dictum est: verè autem dicuntur extrinsece tantum denominatione: ita quòd nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiue seu adimpletiue respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset, nisi æquiuoce, vt in q. de ve. q. 1. art. 4. dicitur. quemadmodum si non esset sanitas animalis medicina nullāque dicta sana dici posset. Et omnium vna est ratio: quia scilicet in ratione veri in rebus cadit veritas intellectus, & sani in medicina & dicta eadit sanitas animalis, & sic de aliis, sublata enim diffinitione non remanet idem nomen nisi æquiuoce.

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, nulla veritas creata est æterna. Probatur, veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quàm veritas intellectus: ergo, si nullus intellectus esset æternus nulla veritas creata

ceata est æterna, ergo in solo intellectu diuino veritas æternitatē habet ergo nulla veritas creata est æterna. Antecedēs quo ad primā partem p̄batur, enuntiabile in voce est verum significatiue tantum, sicut vrina est sana. In mente autem est per seipsum. i. formaliter verum: ergo. Quo ad secundam verò ex dictis assumitur prima consequentia relinquitur nota per se: ea quòd non datur alia veritas præter tres has. s. in re, in signo, & in intellectu, secunda probatur, quia solus intellectus diuinus est æternus. tertia autem: quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus, vt in art. 3 dictum est. Creata autem veritas est aliud à Deo.

Auct. ¶Adueret hic duo primo quòd cōclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersaliore propositione, nihil aliud, quàm Deus est æternum: quia veritas Deus est. *f* Secundo q̄ ex hoc loco apertissime habes, quòd nullum fecūdario obiectum diuini intellectus ponendū est quod sit aliud à Deo: quoniam si propositiones cognitæ seu earum veritas quòd idem est in intellectu diuino sunt Deus: quanto magis lapis, & quicquid aliud incomplexe significatur? & hoc est bene notandum, ad confirmandam notitiam de intelligere diuino traditam.

1. di. 19. q. 1. ar. 3. & ver. q. 1. ar. 6. *Comen.* *a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito cum vno corollario, conclusio est. Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionem tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare respondetur de veritate intellectus, cum quæritur vtrum fatuus, de veritate in communi: & dicitur in principio corporis quòd homo fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Cæterum cōditiones sequuntur esse. Secundo probatur conclusio. Tertio declaratur ille terminus mutabilis in conclusione positus. Potest in, sumi dupliciter, scilicet subiecti ue & terminative. In proposito sumi dicitur terminative & non subiective: & ratio est, quia formæ sic. i. terminative vocantur mutabiles, non subiective. Probatur igitur conclusio sic. Veritas intellectus est conformitas intellectus ad res. ergo potest variari ex parte intellectus & rei: ergo

¶Ad secundum dicendum quòd aliquid esse semper & vbique, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde sit extendat ad omne tempus & ad omnem locum, sicut Deo competit esse vbique & semper. Alio modo, quia non habet in se quo determinetur ad aliquem locum vel tempus, sicut materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam: sicut homo est vnus ab vnitate vnius formę: sed per remotionem omnium formarum distinguentium. Et per hunc modum quod licet vniuersale dicitur esse vbique & semper: inquantum vniuersalia abstrahuntur ab hic & nunc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu si quis sit æternus.

¶Ad tertium dicendū, q̄ illud, qđ nunc est, ex eo futurum fuit antequā esset: qa in causa sua erat, vt fieret. Vnde sublata causa non esset futurum illud fieri. sola autem causa prima est æterna. Vnde ex hoc non sequitur quòd ea quæ sunt semper, fuerit verum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, vt esset futura. Quæ quidē causa solus Deus est.

¶Ad quartum dicendum, quòd quia intellectus nostter non est æternus, nec veritas enuntiabilium, quæ à nobis formantur, est æterna. sed quandoque incœpit. Et antequam veritas esset, non erat verum dicere veritatem talem non esse, nisi ab intellectu diuino, in quo solum veritas est æterna: sed nunc verum est dicere veritatem nunc non fuisse. Quod quidem non est verum, nisi veritate, quę nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam veritatem ex parte rei: quia ista est veritas de non ente. Non ens autem non habet ex se vt sit verum, sed solummodo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde intantum est verum dicere veritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse ipsius vt precedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Verum veritas sit immutabilis.

AD OCTAVVM sic procedit: Videtur quòd veritas sit immutabilis. Dicit enim Aug. in lib. de lib. arb. quòd veritas non est æqualis menti: quia esset mutabilis sicut & mens.

¶Præterea, Id, quod remanet post omnem mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis: quia remanet post omnem generationem & corruptionem. Sed veritas remanet post omnem mutationem. quia post omnem mutationem verum est dicere esse vel non esse. Ergo veritas est immutabilis.

¶Præterea, Si veritas enuntiationis mutatur maxime, mutatur ad mutationem rei. Sed sic non mutatur. Veritas enim secundum Anscl. est rectitudo quędam in quātum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hęc autem propositio, sortes sedet, accipit à mente diuina, vt significet sortem sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo veritas propositionis nullo modo mutatur.

¶Præterea, Vbi est eadem causa, & idem effectus, sed eadem res est causa veritatis harum trium propositionum, sor. sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum veritas. Sed oportet quòd alterum horum sit verum. Ergo veritas harum propositionum immutabiliter manet. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in psal. Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

CONCLVSIO.

¶Sola diuini intellectus veritas immutabilis est, nostri vero mutabilis, in quo est opinionū alternatio, & quę res mutę latent: veritas autem vera naturalium immutabilis est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est[c]) Veritas propriè est in solo intellectu, res autem dicuntur veræ à veritate, quę est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas veritatis consideranda est circa intellectum. Cuius quidem veritas in hoc consistit, quod habeat conformitatem ad res intellectas. Quę quidem conformitas variari potest dupliciter, sicut & quęlibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde vno modo variatur veritas ex parte intellectus ex eo quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionem accipit. Alio modo si opinione eadem manente res mutetur. Et vtroque modo fit mutatio de vero in falsum. Si ergo fit aliquis intellectus in quo non possit esse alternatio opinionum, vel cuius acceptionem non potest subtersugere res aliqua, in eo est immutabilis veritas. Talis autem est intellectus diuinus vt ex superioribus patet[c]. Vnde veritas diuini intellectus est immutabilis, veritas autem intellectus nostri mutabilis est. Non quòd ipsa sit subiectum mutationis[e], sed inquantum intellectus noster mutatur de veritate in falsitatem. sic enim formę mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est, secundum quod declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundum quid rerum. Deinde pronuntur duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima est, falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo nisi forte in voluntariis. Secunda est, falsitas secundum quid est in rebus dupliciter. ¶Quo ad primum intenditur, quod falsitas simpliciter rei, consistit indifformitate rei ad intellectum, à quo dependet. falsitas autem secundum quid in differentia rei ad intellectū à quo non dependet. Vtrunque autem horum simul probatur sic. verum & falsum opponuntur ergo vbi primo est veritas, ibi primo falsitas est quędam vox significatiua, & veritate significationis, inquantum significat opinionem veram: forte vero surgente remanet prima veritas, sed mutatur secunda.

99 88 92 44 c 94

¶Ad quartum dicendum, quòd sessio sortis, quę est causa veritatis huius propositionis Sortes sedet: non eodem modo se habet dum sortes sedet, & postquam sederit, & antequam sederet. Vnde & veritas ab hoc causata diuersimode se habet: & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur quòd licet altera trium propositionum sit vera, quòd eadem veritas inuariabilis maneat.

QVAESTIO DECIMASEPTIMA
de Falsitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de falsitate. ¶Et circa hoc quęruntur quatuor. ¶Primo vtrum falsitas sit in rebus. ¶Secundo vtrum sit in sensu. ¶Tertio vtrum sit in intellectu. ¶Quarto, de oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS I.

a ¶Verum falsitas sit in rebus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd falsitas non sit in rebus. Dicit enim Aug. in libro soliloq. Si verum est id quod est, falsum non esse vsquam concludetur quoniā repugnante.

¶Præterea, falsum dicitur à fallendo: sed res non fallunt, vt dicit Aug. in lib. de vera relig. quia non obtendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

¶Præterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinum, vt supra dictum est[c]. sed quælibet res in quantum est imitatur Deum. Ergo quelibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

107 supra q. 16. ar. 1. & 2. & 1. di. 9. q. 5. arti. 2 & 3. contra. ca. 60. & ver. q. 1. ar. 10. et periher. li. 3. 99

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitas: ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum: ergo falsitas simpliciter rerum consistit in difformitate ad intellectum, quem per se respicit: ergo ad intellectum, à quo dependet: ergo falsitas secundum quid rei consistit in dissonantia ad intellectum per accidens: ergo à quo non dependet. prima consequentia probatur: quia opposita sunt circa idem. secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnumquodque nominatur simpliciter ab eo quod conuenit per se. quarta vero, quia intellectus, à quo dependet res per se respicitur. quinta autem cum sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ: quia scilicet ab intellectu per accidens denominatur res secundum quid. Et quia intellectus, à quo res non pendet, est per accidens.

¶Quo ad secundum primæ conclusio respondua, scilicet falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo nisi forte in voluntariis, probatur, res naturales dependent ab intellectu diuino, sunt artificiales ab intellectu humano: ergo falsitas simpliciter naturalium consistetur in difformitate ad intellectū diuinum: ergo in rebus dependentibus à Deo non est falsitas simpliciter nisi forte in voluntariis. Antecedens supponitur: consequentia probatur: quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter inquantum deficiunt à forma artis. & manifestetur hoc ex vsu loquendi, dicitur enim aliquis falsam grammaticam fecisse, quia defecit ab arte grammaticæ. Et sumitur hic deficere non negative, sed contrarie, qđ id est qđ esse difforme, defectus enim negatiuus non stimule opus imperfectū. Sed contrarie consistit falsum. Et ideo vt clarior esset sensus vltimi sum in consequētis dissormitatis nomine. secunda vero consequētia probatur, quicquid in rebus accidit exceptis his, in quorū potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus, ex ordinatione intellectus diuini procedit: ergo in rebus dependentibus à Deo &c. Et confirmatur exceptio auctoritate scripturæ directe, & ex oppositio autoritate quoque scripturæ confirmato scilicet veritate vitæ dicta de actu virtuoso.

Aduerte hic tria. Primum est, q̄ litera res naturales, ponit dependere ab intellectu diuino,

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. de vera reli. q̄ omne corpus est verum corpus, & falla vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est vnitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

CONCLVSIO.

¶In rebus ad diuinum intellectum relatis non est falsitas simpliciter, nisi forte in voluntarijs, in quorum potestate est subducere se à regula diuinæ in rebus vero ad nostrum intellectum relatis est secundum quid falsitas & significatiue & causaliter.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ cum verum & falsum opponantur: opposita autem sunt circa idem: necesse est, vt ibi prius quæratur falsitas, vbi primo veritas inuenitur, hoc est in intellectu[e]. In rebus autem neque veritas neque falsitas est nisi per ordinem ad intellectum. Et quia vnumquodque secundū id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secūdū autē id, quod conuenit ei per accidens, non nominatur nisi secūdum quid: res quidem simpliciter falsa dici posset per comparationem ad intellectum, à quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autem ad alium intellectum, cui comparatur per accidens. nō posset dici falsa nisi secūdum quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales, sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicūtur igitur res artificiales falsæ simpliciter & secundum se inquantū deficiunt à forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quando deficit ab operatione artis. Sic autē in rebus dependentibus à Deo, falsitas inueniri non potest q̄ cōparationē ad intellectū diuinū, cum quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: Nisi forte in voluntariis agentibus tantū, in quorum potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpæ consistit, secundū q̄ ipsa peccata falsitates & mendacia dicūtur in scripturis, secundū illud Psal. Vt quid diligitis vanitate & quæritis mēdacium? Sicut p oppositum operatio virtuosa veritas vitæ nominatur inquantum subditur ordini diuini intellectus[e], sicut dicitur Ioa. tertio, Qui facit veritatem venit ad lucē. Sed p ordinem ad intellectū nostrū, ad quē comparantur res naturales p accidēs, possunt dici falsē nō simpliciter, sed secundū quid. Et hoc dupliciter. Vno modo secūdū rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, qđ significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso. secūdū quē modū quælibet res potest dici esse falsa quātū ad id qđ ei nō inest. Sicut si dicamus diametrum esse falsum cōmēsurabile, vt dicit Philosophus in quinto metaphy, & sicut dicit Aug. in lib. soliloquiorum, q̄ tragœdus est falsus Hector. Sicut econtrario potest vnūquodq; dici verū secūdū id, qđ cōpetit ei, alio modo p modū causæ. Et sic dicit res esse falsa q̄ nata est facere de se opinionē falsam. Et quia innatum est nobis per ea quę exterius apparent de rebus iudicare, eo q̄ nostra cognitio à sensu ortum habet, q̄ primo & p se est exteriorū accidentiū: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habent similitudinē aliarū rerū dicūtur esse falsa secūdum illas res, sicut fel est falsum mel, & stannū est falsum argentum. Et secūdū hoc dicit Augu in libro soliloquiorū, q̄ eas res esse falsas non inamus quæ veri similia apprehendimus. Et philosophus dicit in quinto metaphy. q̄ falsa dicuntur quęcunque apta nata sunt apparere aut qualia non sunt, aut quæ non sunt. Et per hunc modum etiā dicitur homo falsus, inquantum est amatius falsarum opinionum vel locutionum, non autem ex hoc q̄ potest eas confingere: quia sic etiam sapientes & scientes falsi dicerentur, vt dicitur in quinto metaphy.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ res cōparata ad intellectū secundū id qđ est, dicitur vera: secūdū id qđ nō est dicit falsa. Vnde verus tragœdus est falsus Hector, vt dicit in quinto soliloquiorum. Sicut igitur in his, quæ sunt inuenitur quoddā non esse, ita in his quæ sunt inuenitur quædam ratio falsitatis.

¶Ad secūdum dicendum, quòd res per se non fallunt, sed per accidens. Dant enim occasionem falsitatis, eò quòd similitudinem eorum gerunt, quorum nō habent exiſtentiam.

¶Ad tertium dicendū, q̄ per comparationē ad intellectum diuinum non dicuntur res falsæ, quod esset eas esse falsas simpliciter, sed per comparationem ad intellectum nostrum: quod est eas esse falsas secundum quid. Ad quartum, quod in oppositum obiicitur, dicendum, quòd similitudo vel repræsentatio deficiens non inducit rationem falsitatis, nisi inquantum præstat occasionem falsæ opinionis. Vnde non vbicunque est similitudo dicitur res falsa, sed vbicunque est talis similitudo, quæ nata est facere opinionem falsum non cuicunque, sed vt in pluribus.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in sensu sit falsitas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in sensu non sit falsitas. Dicit enim Augu. in lib. de vera religione: Si omnes corporis sensus ita nuntiant vt afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debemus ignoto. Et sic videtur quòd ex sensibus non fallamur. & sic falsitas in sensu non est.

¶Præterea. Philosophus dicit in quarto metaphysicorum, quòd falsitas non est propria sensui, sed fantasiæ.

¶Præterea. in incomplexis non est verum nec falsum. sed solum in complexis. Sed componere & diuidere non pertinet ad sensum. Ergo in sensu non est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicit Auguit. in lib. soliloq. Apparet nos in omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.

CONCLVSIO.

¶Sensus cum in proprium sensibile per se primo feratur, in communia autem & per accidens non per se primo respectu proprij sensibilis nunquam falsus est nisi ex organi indispositione, aliorum sensibilium vero nonnunquam falsus est.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ falsitas non est quærenda in sensu, nisi sicuti ibi est veritas. Veritas autem non sic est in sensu, vt sensus cognoscat veritatem, sed inquantum veram apprehensionem habet de sensibilibus, vt supra dictum est[e]. Quod quidem contingit eo quòd apprehendit res vt sunt. Vnde contingit falsitatem esse in sensu ex hoc quòd apprehendit vel iudicat res aliter quàm sint. Sic autem se habet ad cognoscendum res inquantum similitudo rerum est in sensu. Similitudo autem alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primo & per se, sicut in visu est similitudo colorum, & aliorum proprium sensibilium. Et alio modo per se, sed non primo. sicut in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium sensibilium omnium. Tertio modo nec primo nec per se, sed per accidens. Sicut in visu est similitudo hominis, non inquantum est homo, sed inquantum huic colorato accidit esse hominem. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens[e], & in paucioribus: ex eo scilicet, quòd propter indispositionem organi, non conuenienter recipit formam sensibilem, sicut & alia passiua propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agentium. Et inde est, quòd propter corruptionem linguæ vt artificiales ab humano: & tamen non infert. ergo in naturalibus: sed vniuersalissime, ergo in rebus dependentibus à Deo &c. fecit autem hoc: quia idem iudicij est de omnibus & de naturalibus: omnia enim quarentus ab ipso pendent, statuum in eo habent quid eis conueniat: sicut cōformia oportet esse, exceptis voluntariis, secundum est quòd omnia alia à Deo, possunt comparari ad intellectum diuinum dupliciter. Vno modo vt cognita ad cognoscentem. Alio modo vt mensurata ad mensuram, seu regulata ad regulam. Si primo modo comparentur, nulla est differentia inter alia & voluntaria quo ad subductionem ab ordine respectu intellectus diuini, quoniam omnia æqui nuda & aperta sunt coram eo. Sed si comparentur secundo modo, sic est differentia posita in litera: quoniam in rebus aliis ab illis accidit nisi ex aliquo ordine regulato à diuino intellectu, licet ille ordo non cognitus huic, vt patet in monstris. In voluntariis autem accidit deform itas moralis, nō ex ordine aliquo à Deo statuto. Nullum enim rerum ordinem statuit, ex quo culpa fieret, nullāque regula in Deo est, cui culpa conformis sit. Sed ex potentia peccandi liberi arbitrii, quæ vt sic non per se, nec per accidens est à Deo, vt alibi patet. Tertium, est quod in litera dicitur, nisi forte in voluntariis. Non qđ dubium est: sed quia non est necesse in voluntariis inueniri huiusmodi falsitatem. Vel quia adhuc de voluntariis non est determinatum.

¶Secunda vero conclusio, scilicet falsitas secundum quid est in rebus, dupliciter declaratur, res naturales relatæ ad intellectum nostrum, sunt & significatæ, & causæ, & significantis quandoque secundum id quod non inest, & natæ sunt quædam facere de se falsam opinionem: ergo vtroque modo in eis potest dici falsitas secundum qđ. Antecedens patet quo ad omnes partes inductiue. consequentia autem probatur ex ratione falsi, & cōsimaretur vtrunque membrum auctoritatibus Augustini & Aristotelis, vt patet in litera. Omnia clara sunt.

a ¶Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secundum.

Titulus ex principio corporis est clarus.

¶In corpore duo. primo declarat tituli sensum, secundo respondet quæsito ibi: sic autem.

¶Quo

¶Quo ad primum dicit, quòd sensus quæstionis est, verum sensus sit falsus, id est habens falsam apprehensionem, id est apprehendat rem aliter quàm est: & non verum sit falsus, id est cognoscat vel dicat falsum, probátque hoc ex veritate sensus: quia eodem modo in eo inuenitur veritas, scilicet vt constitit in apprehensione rei sicut est. Et sic etiam patet quid significat falsitas sensus, scilicet apprehendere rem aliter quàm est.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua quæsito est. Sensus respectu proprij obiecti non est falsus nisi per accidens, sed respectu sensibilis communis, & per accidens est falsus. Probatur. sensus sic cognoscit res vt assimilatur eis: ergo quædam per se primo: quædam per se non primo: & quædam per accidens cognoscit. ergo respectu sensibilis properli non nisi per accidens fallitur. Respectu vero aliorum falli potest. Antecedens patet. consequentia autem prima probatur: quia triplicitet similitudo in sensu inuenitur, scilicet per se primo &c. secunda autem consequentia in litera non probatur, nisi ex hoc, quòd ad per se primo sensibile directe sensus refertur. Ad alia vero ex consequenti, vel per accident. In articulo tamen sequenti ratio assignabitur. Quo ad exceptionem tamen. id est nisi per accidens manifestatur. & de quali accidente intelligatur: quia de indispositione organi. Et probatur, quia hoc est commune omnibus passibilis, scilicet indispositionem eius impedire receptionem formæ.

Et confirmatur experientia in sensu gustus.

¶In responsione ad primum nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. q. prima artic. 2. Sensus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res, secundo vt offert superiori potentiæ: & hoc dupliciter, scilicet vt res quædam, & vt indicatum rerum. Primo modo sensus tractatus est hic, & dictum est, quod est verus respectu proprij sensibilis &c. Secundo autem modo, scilicet vt res offerens se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus: sicut & exteræ res tertia determinationem in articulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augustī. in auctoritate inducta. Tertio autem modo scilicet vt nuntius rerum, est falsus quandoque causaliter: quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Semper ergo sensus facit veram æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione rerum sentiatarum, & hoc intendit responsio litteræ Iunius distinguens in dictum ex sensibus duplex. scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primum non fallitur per sensum, sed quo ad secundum.

a ¶Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum tertium.

Totum clarum.

¶In corpore tria. Primo in quo intellectus est, aut non est falsitas. Secundo ibi (hæc tamen differentia) quomodo in illo intellectu, in quo est, vt inueniatur falsitas. Tertio ibi (quia vero falsitas) quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas in intellectu, in quo non est.

¶Quo ad primum est hæc conclusio. falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componendo & diuidendo. Hæc conclusio probatur ratione, & manifestatur simul in se & in sua probatione, ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Ratio igitur est hæc. Res naturalis non deficit ab esse quod sibi conuenit secundum suam formam, sed deficere potest ab accidentibus vel consequentibus: ergo virtus cognoscitiua non deficit à cognitione illius, cuius similitudinis informatur, sed accidentium eius vel consequentium: ergo intellectus circa quod quid est non decipitur, sed in componendo vel diuidendo. Antecedens probatur industrie in homine, consequentia vero probatur, sicut rectse habet ad esse per formam, ita virtus cognoscitiua ad cognoscere per similitudinem rei cognitæ: ergo, si res non potest deficere &c. Secunda vero consequentia quo ad primam partem probatur: quia intellectus informatur similitudine quidditatis. quo ad secundam vero, quia cōponendo attribuitur qđ dicati aliquid, vel non consequens, vel oppositum. Similitudo autem proportionalis existunt sensus visus se habet ad sensibile proprium: ita intellectus ad quod quid est. Et sicut ille informatur directe similitudine proprij sensibilis, ita hic similitudine qđditatis: & propterea in neutro vi sic est falsitas. Sicut quoque ille se habet ad sensibilia communia & per accidens, ita hic ad indicandum de consequentibus, vel accidentibus quidditatis: quod fit componendo vel diuidendo. Et propterea in vtroque potest esse falsitas.

non est falsitas nisi per accident. sed in intellectu componente vel diuidente.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua habet cognoscere per similitudinem rei cognitæ. Vnde sicut res naturalis non deficit ab esse, quod sibi competit secundum suam formam, potest autem deficere ab aliquibus accidentalibus, vel consequentibus: sicut homo ab hoc quod est habere duos pedes, non autem ab hoc quod est esse hominem: ita virtus cognoscitiua non deficit in cognoscendo respectu illius rei, cuius similitudine informatur. potest autem deficere circa aliquid consequens ad ipsam vel accidens ei, sicut est dictum[e], quod visus non decipitur circa sensibile proprium, sed circa sensibilia communia, quæ consequenter se habent ad ea, & circa sensibilia per accidens. Sicut autem sensus informatur directe similitudine propriorum sensibilium, ita intellectus informatur similitudine quidditatis rei. Vnde circa quod quid est intellectus non decipitur, sicut neque sensus circa sensibilia propria[e]. In componendo vero vel diuidendo potest decipi dum attribuit rei cuius quidditatem intelligit, aliquid, quod eam non consequitur, vel quod ei opponitur. Sic enim se habet intellectus ad iudicandum de huiusmodi, sicut sensus ad iudicandum de sensibilibus communibus, vel per accidens.

¶Hæc tamen differentia seruata, quæ supra circa veritatem dicta est[e], quòd falsitas in intellectu esse potest, non solum quia cognitio intellectus falsa est, sed quia intellectus eam cognoscit sicut & veritatem. In sensu autem falsitas non est vt cognita, vt dictum est[e]. Quia vero falsitas intellectus per se solum circa compositionem intellectus est, per accidens etiam in operatione intellectus, qua cognoscit quod quid est, potest esse falsitas, inquantum ibi compositio intellectus admiscetur. Quod potest esse dupliciter. Vno modo secundum quòd intellectus diffinitionē vnius attribuit alteri[e]. Vt si diffinitionem circuli attribuat homini. vnde diffinitio vnius rei est falsa de altera. Alio modo secundum quòd partes diffinitionis componit adinuicem, quę simul sociari non possunt. Sic enim diffinitio non est solum falsa respectu alicuius rei, sed est falsa in se. vt si formet talem diffinitionē, animal rationale quadrupes, falsus est intellectus sic diffiniendo: propterea quòd falsus est in formando hanc compositionem, aliquod animal rationale est quadrupes. Et propter hoc in cognoscendo quidditates simplices nō potest esse intellectus falsus, sed vel est verus, vel totaliter nihil intelligit.

¶Quo ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit, quòd falsitas non sit in sensu, sicut in cognoscente verum & falsum.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum falsitas sit in intellectu.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in intellectu. Dicit enim Augustī. in lib. 83. quæst. Omnis qui fallitur, id in quo fallitur, non intelligit. Sed falsum dicitur esse in aliqua cognitione secundum quod per eam fallimur. Ergo in intellectu non est falsitas.

¶Præterea, Philosophus dicit in tertio de anima, quòd intellectus semper est rectus. Non ergo in intellectu est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicitur in tertio de anima, quod vbi compositio intellectuum est, ibi verum & falsum est. Sed compositio intellectuum est in intellectu. Ergo verum & falsum est in intellectu.

CONCLVSIO.

¶In intellectu quod quid est rei concipiente

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc bi modi, quòd error in secundo constituit quod quid est in se falsum, primus autem falsum huius.

¶Corollarium est quòd in cognoscendo quidditates simplices intellectus non potest esse falsus, sed aut verus aut nullus.

¶Circa primum motum falsitatis & hoc corollarium occurrit dubium, tum quia coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectum quod quid est. Intellectus enim quod quid est lineæ non dicit, sinea est longitudo cuius extremitates sunt duo puncta: sed dicit tantum longitudo cuius extrema sunt duo puncta. hæc enim est diffinitio quæ solum constat ad primam operationem intellectus spectare, Illud autem totum, linea est longitudo &c. ab intellectu componente dicitur. sicut etiam dicitur linea est curua vel recta: cur ergo magis falsitas illius cõiunctionis quàm huius primæ importetur operationi. Tum quia ille modus falsitatis ita habet locum in simplicibus, sicut in compositis: potest enim simplicissimus conceptus ingredi, cui non conuenit quidditatiue. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum littera sonat in corollario.

¶Ad euidentiam horum scito, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum differt coniũctio diffinitionis cum diffinito à coniunctione cum extraneis, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est: & non coniunctionis cum aliis. Coniunctio enim diffinitionis cum diffinito dat diffinitioni quòd sit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas nisi inquantum est alicuius eneis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est, non contingit nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cum diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nec sciendo cuius rei sit, non fieret quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formans conceptum montis aurei vel cuiuscunque alterius figmenti ex non impositibilibus. non sic autem se habet ad quod quid est coniunctio cum passionibus & aliis, quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quòd quid est essentialiter exigit in essendo id cuius est: quanuis non hoc vel illud, oportet vt etiam in cognosci illud exigat. ac per hoc illa coniunctio ad primam spectat operationem intellectus. sicut & coniunctio partium diffinitionis: quamuis hæc vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, confurgit ex compositione diffiniti, nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quatenus est ex se: cuius nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso. Propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, vt fallatur sic rei simplicis quidditas, circa illam nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Annot. ¶In responsione ad primam aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi se habet ad quidditatem sicut visus ad colorem, ita quòd per se primo cognoscit quod quid est, & assignatur. Tum quia species intelligibilis primo est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est claudit cognitio omnis complexionis, siue conuenientis, siue disconuenientis: adeo quòd, si quis perfecte penetraret quidditates rerum, perfecte intelligeret in eis omnes propositiones de earum accidentibus, vt inferius in tractatu de Angelis patebit. Tum quia quòd quid est, cognoscibile est ex se. complexio autem non terminos cognoscimus, vt dicitur primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

a ¶*Super quæstionis decimæseptimæ Articulum quartum.*

Annot. IN titulo ly contraria sumitur proprie, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

Commen. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, verum & falsum

CONCLVSIO.

a ¶*Num in quidditatibus simplicibus contingat falsitas. & coniunctio definitionis cum finito spectet ad intellectum quod quid est.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia quidditas rei est proprium obiectum intellectus[c]: propter hoc tunc proprie dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est sic de eo iudicamus: sicut accidit in demonstrationibus in quibus non est falsitas. Et hoc modo intelligitur verbum Augustini quòd omnis, qui fallitur, non intelligit id in quo fallitur: non autem ita, quòd in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus semper est rectus, secundum quod intellectus est principiorum, circa quæ non decipitur ex eadem causa, qua non decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quæ statim intellectis terminis cognoscuntur, ex eo quòd prædicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum verum & falsum sint contraria.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd verum & falsum non sint contraria. Verum enim & falsum opponuntur, sicut quod est & quod non est. Nam verum est id quod est, vt dicit Augustinus. Sed quod est & quod non est, non opponuntur contrarie. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶Præterea, Vnum contrariorum non est in alio. Sed falsum est in vero. Quia sicut dicit Augustinus in lib. Solil. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset verus Tragœdus. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶Præterea, In Deo non est contrarietas aliqua: nihil enim diuinæ substantiæ est contrarium, vt dicit Augustinus. 14. de ciui. Dei. Sed

110 12[c]. quæ. 6. a. art. 3. 3[m]. & 1. dist. 9. qõ. 5. artic. 1. 8[m]. & ver. qõ. 1. artic. 10. 5[m].

Deo opponitur falsitas. nam idolum in scriptura mendacium nominatur. Iere. 8. Apprehenderunt mendacium. gloss. id est, idola. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo periher. Ponit enim falsam opinionem veræ contrariam.

CONCLVSIO.

¶*Verum est falsum. cum subiectum sibi determinet, & in eo aliquid ponat contrarie tantum opponuntur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd verum & falsum opponuntur vt contraria, & non sicut affirmatio & negatio, vt quidam dixerunt.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quam de non ente. sicut non videns & non sedens. Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum[c]. Est enim negatio in subiecto vt dicitur quarto Metaphysicorum. Cæcum enim non dicitur nisi de eo quod est natum videre. Contrarium vero & aliquid ponit & subiectum determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (vt dicit Philosophus quarto metaphysicorum) ex eo quod dicitur vel videtur aliquid esse quod non est, vel non esse quod est. Sicut enim verum ponit acceptionem adæquatam rei, ita falsum acceptionem rei non adæquatam. Vnde manifestum est, quòd verum & falsum sunt contraria.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id, quod est in rebus, est veritas rei, sed id quod est vt apprehensum, est verum intellectus, in quo primo est veritas. Vnde & falsum est id quod non est vt apprehensum. Apprehendere autem esse & non esse, contrarietatem habet, sicut probat Philosophus in secundo periher. quòd huic opinioni, bonum est bonum, contraria est, bonum non est bonum.

¶Ad secundum dicendum, quòd falsum non fundatur in vero sibi contrario, sicut

Annot.

difformem, vt nigrum colorem congregatinum. Alio modo quod ponat relationem difformitatis formaliter, & acceptionem fundamentaliter sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem. Primo modo non potest intelligi: quoniam sequeretur quòd vnum contrariorum formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile. non enim potest percipi quòd albedo fiat nigredo, sed quòd res quæ est alba mutetur in nigram. patet autem sequela ex prædicamentis, vbi dicitur, quòd eadem numero oratio suscipit verum & falsum. si enim vnamet enuntiatio modo est vera & modo est falsa, & tam verum quàm falsum formaliter significat enuntiationem, oportet quòd vnum contrariorum formaliter recipiat alterum. Vnde ex hoc ipso, quòd vnamet numero oratio est modo vera, modo falsa: patet quòd verum & falsum aliquid in oratione significeant, & non ipsam enuntiationem. In cuius signum, cum subsurandum esset in litteras quòd falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est nisi quod falsum ponit acceptionem inadæquatam, vt inadæquationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum, quòd sicut simile & dissimile contrarie opponuntur: & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut quum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo: & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum ita verum contrarie quidem opponitur falso & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadem oratio de vera fit falsa, propter mutationem rei significatæ, vt patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, quum fundamenta ipsa sunt contraria: fundamentum autem veritatis & falsitatis vt ex dictis patet, est enuntiatio seu acceptio intellectus. Enuntiationum autem vt in secundo periher. probatur, contrarietas inuenitur primo inter affirmationem & negationem eiusdem de eodem &c. quarum alteram oportet esse veram, & alteram falsam. Igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamenti, dum de enuntiatione vnius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso, aut non est vere contrarietas, eò quòd sine tali mutatione de vno in aliud mutatio transit: aut si pro vera contrarietate, qualis inter relativa esse potest, accipitur, non habet contrarietatis rationem, ex mutatione termini: quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut econuerso: mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta: quia scilicet mutatio intellectus

de opi

32. a

de opinione affirmatiua in negatiuã, aut econuerso est vere inter contraria. Et quoniam plus est ex cõtrarietate fundamenti orta innascitur contrarietas veri & falsi secundum terminum. nam ideo hæc oratio, fort. sedet eo surgente, dicitur suscipere aliud contrarium, scilicet falsum. quia est contraria illi, quæ est vera, scilicet sorex non sedet: nisi enim esset inter ipsas orationes contrarietas, mutatio de vero in falsum, veræ contrarietatis rationem non haberet. Et propterea in litera non fit mentio nisi de contrarietate ex parte fundamenti innata. & meritoquia relationis naturam secundum fundamenti naturam maxime videmus, eò quòd aut est idem cum eo, aut naturalis eius quasi passio.

Annot. ¶In responsione ad secundum, videto quòd large vitur contrarietatis vocabulo idem: prout scilicet etiam privatiuam continet oppositionem. vt patet de bono & malo transcendenter sumptis: & ex verbis subiunctis, scilicet sicut omnis priuatio fundatur in subiecto. ita omne malum &c. Fecit autem hoc auctor: non incuria, sed quia quo ad vim argumenti idem est iudicium de contrariis & priuatiue oppositis. insinuare voluit, quòd responsio propria etiam debet esse eadem, siue contrarie siue priuatiue opponantur. Et propterea contrarietatis nomen extendere docuit.

1. contra. 27.

a ¶*Super quæstionis decimæoctauæ Articulum primum.*

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. Hæc conclusio primo probatur, deinde explanatur. Probatio est, differentia viuentium à non viuentibus, ex manifeste viuentibus sumenda est: ergo ex vita animalium: ergo ex eo, in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimo remanet: ergo ex mouere seipsum. ergo illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum speciem aliquam motus mouent. prima consequentia probatur auctoritate libri, de Vegetabilibus. Tertia autem probatur: quia tandiu iudicatur animal viuere, quandiu ex eo motus apparet &c. Explanatur vero quo ad terminos, dicendo quòd ly motus, communiter sumitur & ab oppositis: quia quæ non sic agunt, non nisi similiter uariare viuere dicuntur.

¶In responsione ad secundum, aduerte quòd intendit littera simi-

nec malum in bono sibi contrario, sed in eo quod sibi subiicitur[c]. Et hoc ideo in vtroque accidit: quia verum & bonum contraria sunt falso & malo, & conuertuntur cum ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, quod est ens, ita omne malum fundatur in aliquo bono, & omne falsum in aliquo vero.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia contraria & oppositæ priuatiuæ natæ sunt fieri circa idem, ideo Deo prout in se consideratur, non est aliquid contrarium: neque ratione suæ bonitatis, neque ratione suæ veritatis: quia in intellectu eius non potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid contrarium. nam veræ opinioni de ipso contrariatur falsa opinio. Et sic idola mendacia dicuntur oppositæ veritati diuinæ, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur veræ opinioni de vnitate Dei.

QVAESTIO DECIMAOCTAVA, De vita Dei, in quatuor Articulos diuisa.

QVONIAM autem intelligere viuentium est, post considerationem de scientia & intellectu diuino, considerandum est de vita ipsius. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo quorum sit viuere. Secundo, quid sit vita. ¶Tertio, vtrum vita Deo conueniat. ¶Quarto vtrum omnia in Deo sint vita.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum omnium naturalium verum sit viuere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnium rerum naturalium sit viuere. Dicit enim Philosophus in octauo physicorum, quòd motus est vt vita quædam natura existentibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum. Ergo omnes res naturales participant vitam.

¶Præterea, Plantæ dicuntur viuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & prior secundum naturam quàm motus augmenti & decrementi, vt probatur in octauo physico. Cum igitur omnia corpora naturalia habeant aliquod principium motus localis, videtur quòd omnia corpora naturalia viuant.

¶Præterea, Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur vita. Dicuntur enim aquæ viuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

¶SED CONTRA est quòd dicit Dionysius sexto capi. de diui. nomi. quòd plantæ secundum vltimum resonantiam vitæ habent viuere. Ex quo potest accipi, quòd vltimum gradum vitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorum non est viuere.

CONCLVSIO.

¶*Cum motu viuentia à non viuentibus cognoscantur, ea proprie vt vere dicuntur, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex his, quæ manifeste viuunt, accipere possumus, quorum sit viuere, & quorum non sit viuere. Viuere autem manifeste animalibus conuenit. Dicitur enim in libro de vegetabilibus, quòd vita in animalibus manifesta est. Vnde secundum illud oportet distinguere viuentia à non viuentibus secundum quòd animalia dicuntur viuere. Hoc autem est in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimo remanet. ¶Primo autem dicimus animal viuere, quando incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere quandiu talis motus in eo apparet: quando vero iam ex se non habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ. Ex quo patet, quòd illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est existentis in potentia: siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri[c], vt dicitur in tertio de anima: vt sic viuentia dicantur quæcunque se agunt ad motum vel operationem aliquam, ea vero, in quorum natura non est vt se agant ad aliquem motum vel operationem, viuentia dici non possunt, nisi per aliquam similitudinem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Philosophi potest intelligi vel de motu primo, scilicet corporum cælestium, vel de motu communiter. Et vtroque modo motus dicitur quasi vita corporum naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cæli est in vniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis in animali quo conseruatur vita. Similiter etiam quicunque motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales, vt quædam similitudo vitalis operationis. Vnde si totum vniuersum corporale esset vnum animal, ita quòd iste motus esset à mouente intrinseco, vt quidam posuerunt, sequeretur quòd motus esset vita omnium naturalium corporum.

¶Ad secundum dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus non competit moueri nisi secundum quòd sunt extra dispositionem suę naturę, vtpote cum sunt extra locum proprium. Cum enim sint in loco proprio & naturali quiescunt. Sed plantę & alię res viuentes, mouentur motu vitali: secundum hoc quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedendo ad eam vel in recedendo ab ea. Imò secundum quòd recedunt à tali motu recedunt à naturali dispositione. Et præterea corpora grauia & leuia mouentur à motore extrinseco vel generante, qui dat formam[c], vel remouente prohibens, vt dicitur in octauo physico. & ita non mouent seipsa, sicut corpora viuentia[c].

¶Ad tertium dicendum quòd aquæ viuæ dicuntur quæ habent continuum fluxum. Aquę enim stantes, quæ non continuantur ad principium continue fluens: dicuntur mortuæ, vt aquæ cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantum enim vident ire se mouere, habent similitudinem vitæ. Sed tamen non est in eis vera ratio vitæ: quia hunc motum non habent à seipsis, sed à causa generante eas: sicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum vita sit quædam operatio.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vita sit quædam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed viuere diuiditur per operationes quasdam, vt patet per Philosophum in 2. lib. de anima: qui distinguit viuere per quatuor, scilicet alimento vti, sentire, moueri secundũ locũ, & intelligere. ergo vita est operatio quædã.

¶Præterea, Vita actiua dicitur alia esse à contemplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuerificantur nisi secundum operationes quasdam. ergo vita est quædam operatio.

¶Præterea, Cognoscere Deum est operatio quædam. Hæc autem est vita, vt patet per illud Ioan. 17. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum. Ergo vita est operatio.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo de anima, Viuere, viuentibus est esse.

Commẽt.

tare conclũsionem iam probatam quasi addenda fuisset hæc particula, scilicet in sua naturali dispositione, vt intelligendit, quòd ex ista differentia, scilicet quòd graula & leuia non mouent se in sua naturali dispositione, viuentia autem sic, habetur quòd illis non conuenit absolute mouere se, sed vltimatius tamen: propterea quia hic manifestatur quòd motus illorum per se spectat ad accessum ad perfectionem naturalem, & consequenter spectat ad complementum generationis ipsorum. Et quia nihil generat se, sed ab eo à quo generatur compleatur suum generari: ideo motus grauium & leuium generanti attribuitur. In motu autem viuentium manifeste patet nihil horum inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouent. Et hæc sunt valde notanda in materia de motu grauium & leuium: quoniam subtilissima & clarissima ratio eorum motus hinc habetur.

a ¶*Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæritur vtrum proprie sit esse substantiale, minus proprie vero est operatio. Hæc conclusio quo ad vtramque partem simul probatur sic. Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quæ apparent exterius de re cognoscimus essentiã: ergo plerunque ex proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur proprie pro ipsis essentiis, & minus proprie pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo vitæ nomen sumitur proprie

Commẽt.

112 12. quæ. 3. ar. 2. 1[m]. & qõ. 16. ar. 1. 2[m]. & 31. qõ. 19. artí. 7. ver. & 1. metap. co. 5. princip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prie pro subſtantia cuius naturę conuenit mouere ſe, & minus proprie pro operatione vitali ergo viuere proprie nihil aliud eſt quàm eſſe in tali natura: ergo vita ſignificat hoc ipſum ergo viuum non eſt prædicatum accidẽtale, ſed ſubſtantiale: ergo deprimo ad vltimã vita proprie eſt eſſe ſubſtantiale, minus proprie eſt operatio. Prima conſequentia ſecundum duo clauſa in conſequente, ſcilicet exteriora & quidditatis ex duobus in antecedente clauſis, ſcilicet intellectu & ſenſu probatur. primum eſt, quia intellectus eſt cognitiuꝰ quidditatis rei, ſecũdum vero eſt, quia accidentia exteriora ſunt propria ſenſus. Secunda conſequentia probatur: quia ſicut cognoſcimus, ſic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, reſpectu ſubſtãtiæ & quãtitatis. Quarta probatur, quia vitæ nomen ſumitur ex exterius apparente, ſcilicet mouere ſe &c. Quinta per ſe nota relinquitur. Sexta probatur: quia vita non differt à viuere niſi penes modum ſigni ficandi, ſcilicet in abſtracto: & declaratur exemplo curſus. Septima eſt per ſe nota. Et cõfirmatur nihilominus ſecunda pars concluſionis auctoritate 9. Ethicorum

a ¶ Super Quæſtionis decimæoctauæ Articulum tertium.

IN titulo, conueniat, intelligitur formaliter nam virtualiter ideo vitæ perfectionem conuenire in quæſtio. quarta probatum eſt.

Commen. ¶ In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito. Vita maxime proprie in Deo eſt. vbi antequam probetur, nota quòd autor aliud quærit, & aliud reſpondet. Quærit enim ſimplicẽ quæſtionem an eſt de vita Dei. Reſpondet autẽ de eminentiſſimo modo viuendi. fecit autem hoc quoniam Deum viuere ex ſupradictis ſatis conſtabat cum declaratum iam ſit ipſum eſſe intellectualis naturę. Sed quomodo viuat ex propriis oſtendendum erat. probatur ergo ſic. viuere dicitur aliqua inquãtum operatur ex ſeipſis non quaſi ab alio mota: ergo quanto perfectius hoc conuenit alicui, tanto perfectius in eo conuenitur vita: ergo mouentia ſe quo ad finem, formam & executionẽ, perfectius viuunt quàm mouentia ſe quo ad formam & executionẽ tantum: & hæc quàm mouentia ſe tantum quo ad executionem: ergo illud, cuius natura eſt ipſum eſſe & intelligere, & id quod naturaliter habet, non determinatur ſibi ab alio, obtinet ſummum vitæ gradum: ergo in Deo maxime eſt vita.

¶ Ad euidentiam ſecundæ conſequentiæ, quia cõparatio intelligi non poteſt niſi gradus comparatorum oſtendatur, littera graduat mouentia ſe, & ex ipſa graduatione neceſſitatem conſequentiæ oſtendit. Duo ergo facit. primo oſtendit ea, ex quibus graduantur viuentia. ſecundo tres gradus viuentium ordinat. Tria autẽ ſunt, ex quibus mouentia ſe graduantur, ſcilicet, finis, forma & executio. Et propterea aliqua mouent ſe ad executionem tantum. Aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent ſe. Aliqua ad executionem & formam & finem, & hæc perfectiſſime. In primo ordine ſunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In ſecundo ſunt animalia, vt patet ex eo quod principium motus eorũ non eſt forma à natura indita, ſed per ſenſum accepta: & ratione latitudinis in ipſis animalibus inuentæ, ſcilicet quòd quanto perfectius ſentiunt, tanto perfectius mouent ſe ipſa: quod manifeſtatur in differenti motione animaliũ perfectorum & imperfectorum. In tertio ſunt intellectum habentia. quod probatur: quia ſollus rationis ac intellectus eſt cognoſcere proportionem finis & eius quod eſt ad finem: vnumquæ in alterum ordinaret ergo & præſtituere ſibi finem: & declaratur ſigno eminentia huius vitę, ex eo quòd in vno & eodem homine pars intellectiua mouet potentias ſenſitiuas, & per illas corporalia organa. Cõfirmatúrque exemplo, in artificialibus. Pro vertia autem conſequentia ponit litera in ſupremo viuendi gradu latitudinem: & ſic ſummum in eo declarat. Mouẽtium ergo ſe ad executionẽ, formam & finem: alia mouent ſe quo ad quædam: quædam vero ab alio ſortiuntur. Alia mouent ſe quo ad omnia, id eſt ita quòd nihil ab alio habent. In primo ordine ſunt intellectus creati. In ſecundo vero Deus ipſe. Et primum probatur in intellectu noſtro. Quo ad intellectum quidem, quia præſtituta ſunt ei prima principia. Quo ad voluntatem vero, quia præſtitutus eſt ei vltimus finis: quem non poteſt nõ velle. Cætera ſunt notæ & confirmatur proceſſus ex proceſſu Ariſtot. 12. Metaphyſi.

¶ Num

a ¶ Num animalia per ſeipſa formam, qua ſe mouent, acquirant.

Annot. CIrca ſecundum viuendi gradum dubium occurrit, quomodo verum ſit: quòd animalia per ſeipſa acquirant formam, qua ſe mouent. Senſus enim vt in ſecundo de Anima dicitur, eſt potentia paſſiua à ſenſibili: & ſentire in pati conſiſtit: ergo animalia ad habendam formam ſenſibilem paſſiue concurrunt, non ergo acquirunt eam per ſeipſa.

¶ Ad hoc breuiter, vere tamen, quia non eſt hic locus proprius huius materiæ, dicitur, quòd ſicut ad habendam formam ſenſibilem in genere entium ſeu medio modo inter potentiam & actum ſimplicem ſuis exterior concurrat pure paſſiue: ad habendam tamen eam in genere cognoſcibilis ſeu in actu ſimpliciter, ſeu puro ſenſus etiam exterior concurrit, non ſolum paſſiue, ſed etiam actiue. Et ratio eſt, quia anima, vt in 2. de anima dicitur, eſt cauſa affectiua illius alterationis, in qua conſiſtit ſentire: ſeu & in idem redit illius alterationis, quę eſt ſentire. Cõſtat autem quòd ſentire non eſt pati à ſenſibili, quoniam etiã diaphanum videret, ſed eſt pati vitaliter à ſenſibili, hoc autem eſt ſenſum eſſe actu ipſum ſenſibile vt ſic. vt ex dictis in q. 14. patet. Igitur anima habet formam ſenſibilem & ab alio, & facit eam in ſe. Et propterea optime in littera dicitur, quòd mouet ſe quo ad formam: & acquirit eam per ſeipſum &c. Et hæc bene nota, vt ſciat diuerſa & Ariſtotelis & Sancti Thomæ dicta ſane intelligere.

a ¶ Super Quæſtionis decimæoctauæ, Articulum quartum.

Commen. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõcluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Omnia in Deo ſunt vita diuinaꝫ probatur. In Deo idem eſt intellectus, intellectum & intelligere: ergo quicquid eſt in Deo vt intellectum eſt Dei vita: ergo omnia in Deo ſunt vita diuina: prima conſequentia probatur: quia viuere Dei eſt eius intelligere: ſecunda vero: quia omnia quæ facta ſunt, in ipſo ſunt vt intellecta.

¶ Aduerte hic. Primo quòd quia perfecta vitæ ratio non ſaluatur niſi in rebus, quæ quandoque ſiunt, vt in reſponſione ad quartum patebit. ideo littera qualiter ly omnia. ad omnia facta, id eſt, quæ ſecundum aliquod tempus facta ſunt, ſiunt aut fient. Aduerte ſecundo quòd vt ex reſponſione, ad quartum patet, hæc propoſitio hic poſita, quicquid eſt in Deo, vt intellectum eſt vita eius, interpretanda eſt de intellecto per ſe, ad excludendum mala quæ ſunt intellecta per aliud, ſcilicet per bona.

¶ In reſponſione ad tertium: ſi eleuare vis reſponſionem hanc ad omnia, nomine materiæ intelligo omne quod ſe tenet ex parte materiæ, id eſt, potentiam. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicam: quòd iſta eſt immaterialis tantum: illa vero & materiæ & potentiæ expers, actus purus eſt. Et propterea Gabriel de enim ratione non eſt materia ſed potentia: verius in ſeipſo eſt Gabriel quàm in Deo: ſed littera meminit materiæ tantum: quia de non viuentibus argumentum loquitur: quæ conſtat materialia eſſe & manifeſtum impedimentum habere ne ſint verius ipſa in Deo.

¶ In reſpõſione ad quartum: recolito quòd in articu ſecundo dictum eſt: quòd viuere proprie ſignificat ipſum eſſe viuentis, quod eſt principium operationis vitalis, minus proprie vero operationem vitalem. Ex hoc autem ſequitur, quòd aliquid poteſt dici viuere vel vita dupliciter. vno modo quia eſt ipſa operatio vitalis, & ſic omnia quorum in Deo eſt ratio ſeu ſimilitudo viuunt in ipſo: quia ſunt eius intelligere. Secundo: quia eſt principium vitalis operationis, & ſic ſola bona, quæ quandoq; fiunt, viuunt in Deo: quoniam ſola hæc in Deo mouent ſeipſa ad ſe eſſe extra Deum. ſunt enim in Deo velut creatrices eſſentiæ.

ſcere proportionem finis, & eius quod eſt ad finem[c]: & vnum ordinare in alterum. Vnde perfectior modus viuendi eſt eorum quæ habent intellectum. Hæc enim perfectius mouent ſeipſa. Et huius eſt ſignum, quod in vno & eodem homine virtus intellectiua mouet potentias ſenſitiuas, & potentiæ ſenſitiuæ per ſuum imperium mouent organa, quæ exequuntur motum. Sicut etiam in artibus videmus, quòd ars, ad quam pertinet vſus nauis, ſcilicet ars gubernatoria, præcipit ei, quæ inducit formam nauis: & hæc præcipit illi, quæ habet executionem tantum in diſponendo materiam. Sed quamuis intellectus noſter ad aliqua ſe agat, tamen aliqua ſunt ei præſtituta à natura, ſicut ſunt prima principia, circa quæ non poteſt aliter ſe habere, & vltimus finis, quem non poteſt non velle[c]. Vnde licet quantum ad aliquid moueat ſe, tamen oportet quòd quantum ad aliqua ab alio moueatur. Illud igitur, cuius ſua natura eſt ipſum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet non determinatur ab alio, hoc eſt quod obtinet ſummum gradum vitæ. Tale autem eſt Deus. Vnde in Deo maxime eſt vita. Vnde philoſophus in 2. meta. oſtenſo, quòd Deus ſit intelligens, concludit quòd habeat vitam perfectiſſimam & ſempiternam: quia intellectus eius eſt perfectiſſimus & ſemper in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut dicitur in 9. metaphyſi. duplex eſt actio. Vna quæ tranſiuit in exteriorem materiam, vt calefacere & ſecare. Alia, quæ manet in agente, vt intelligere, ſentire & velle[c]. Quarum hæc eſt differentia. Quia prima actio non eſt perfectio agentis quod mouet, ſed ipſius moti: ſecunda autem actio eſt perfectio agentis. Vnde quia motus eſt actus mobilis, ſecunda actio inquantum eſt actus operantis, dicitur motus eius ex hac ſimilitudine, quòd ſicut motus eſt actus mobilis, ita huiuſmodi actio eſt actus agentis, licet motus ſit actus imperfecti: ſcilicet exillentis in potentia. huiuſmodi autem actio eſt actus perfecti, id eſt exiſtentis in actu, vt dicitur in 3. de anima. Hoc igitur modo quo intelligere eſt motus id quod ſe intelligit, dicitur ſe mouere. Et per hunc modum etiam Plato poſuit quòd Deus mouet ſeipſum, non eo modo quo motus eſt actus imperfecti.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Deus eſt ipſum ſuum eſſe & ſuum intelligere, ita & ſuum viuere. Et propter hoc ſic viuit, quòd non habet viuendi principium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita in iſtis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quæ indiget & generatione ad conſeruationem ſpeciei, & alimento ad conſeruationem indiuidui. Et propter hoc in iſtis inferioribus non inuenitur vita ſine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Verum omnia ſint vita in Deo.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnia ſint vita in Deo. Dicitur enim actuum 17. In ipſo viui. mo. & mu. ſed non omnia in Deo ſunt motus. ergo non omnia in ipſo ſunt vita.

¶ Præterea, Omnia ſunt in Deo ſicut in primo exemplari. Sed exemplata debent conformari exemplari. Cum igitur non omnia viuant in ſeipſis, videtur quòd non omnia in Deo ſint vita.

¶ Præterea, Sicut Auguſtinus dicit in libro de vera reli. ſubſtantia viuens eſt melior qualibet ſubſtantia non viuente. Si igitur ea quæ in ſeipſis non viuunt in Deo ſunt vita, videtur quòd verius ſint res in Deo quàm in ſeipſis. Quod tamen videtur eſſe falſum, cum in ſeipſis ſint in actu, in Deo vero in potentia.

¶ Præterea, Sicut ſciuntur à Deo bona & ea quæ fiunt ſecundum aliquod tempus, ita mala, & ea quæ Deus poteſt facere, ſed nunquam fiunt. Si ergo omnia ſunt vita in Deo inquantum ſunt ſcita ab ipſo, videtur quod etiam mala, quæ nunquam fiunt, ſunt vita in Deo: inquantum ſunt ſcita ab eo. Quod videtur inconueniens.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Ioan. 1. Quod factum eſt, in ipſo vita erat. Sed omnia præter Deum facta ſunt. ergo omnia in Deo ſunt vita.

CONCLVSIO.

¶ Viuere Dei, cum ſit eius intelligere, quæcunque ſunt in ipſo vt perfe intellecta, vita in ipſo ſunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (ſicut dictum eſt[c]) viuere Dei eſt eius intelligere. in Deo autem eſt idem intellectus, & quod intelligitur, & ipſum intelligere eius[c]. Vnde quicquid eſt in Deo vt intellectum, eſt ipſum viuere vel vita eius. Vnde cum omnia quæ facta ſunt à Deo, ſint in ipſo vt intellecta, ſequitur quòd omnia in ipſo ſunt ipſa vita diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo eſſe dicuntur dupliciter. Vno modo inquantum continentur & conſeruantur virtute diuina, ſicut dicimus ea eſſe in nobis quæ ſunt in noſtra poteſtate. Et ſic creaturæ dicuntur eſſe in Deo, etiam prout ſunt in propriis naturis. & hoc modo intelligendum eſt verbum Apoſtoli dicentis, in ipſo vi. mo. & ſumus: quia etiam noſtrum viuere & noſtrum eſſe, & noſtrum moueri cauſatur à Deo. Alio modo dicuntur res eſſe in Deo ſicut in cognoſcente. Et ſic ſunt in Deo per proprias rationes, quæ non ſunt aliud in Deo ab eſſentia diuina. Vnde res prout ſic in Deo ſunt, ſunt eſſentia diuina. Et quia eſſentia diuina eſt vita, non autem motus, inde eſt quòd res hoc modo loquendi in Deo non ſunt motus, ſed vita.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd exemplata oportet conformari exemplari ſecundum rationem formæ, non autem ſecundum modum eſſendi. nam alterius modi eſſe habet forma quandoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mente artificis habet eſſe immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ eſt extra animam, habet eſſe materiale & ſenſibile. Vnde & rationes rerum, quæ in ſeipſis non viuunt, in mente diuina ſunt vita: quia in mente diuina habent eſſe diuinum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſi de ratione rerum naturalium non eſſet materia, ſed tantum forma omnibus modis, veriori modo eſſent res naturales in mente diuina per ſuas ideas, quam in ſeipſis. Propter quod & Plato poſuit, quòd homo ſeparatus erat verus homo, homo autem materialis eſt homo per participationem. Sed quia de ratione rerum naturalium eſt materia[c], dicendum quòd res naturales verius eſſe habent ſimpliciter in mente diuina quàm in ſeipſis: quia in mente diuina habent eſſe increatum, in ſeipſis autem eſſe creatum. Sed eſſe hoc vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina: quia ad veritatem hominis pertinet eſſe materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius eſſe habet in mente artificis quàm in materia: ſed tamen verius dicitur domus quæ eſt in materia, quàm quæ eſt in mente: quia hæc eſt domus in actu, illa autem domus in potentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet mala ſint in Dei ſcientia, inquantum ſub Dei ſcientia comprehenduntur[c], non tamen ſunt in Deo ſicut creata à Deo, vel conſeruata ab ipſo: neque ſicut habentia rationem in Deo. Cognoſcuntur enim à Deo per rationes bonorum. Vnde non poteſt dici, quòd mala ſint vita in Deo. Ea vero, quæ ſecundum nullum tempus ſunt, poſſunt dici eſſe vita in Deo, ſecundum quod viuere nominat intelligere tantum, inquantum intelliguntur à Deo[c]: non autem ſecundum quòd viuere importat principium operationis.

eſſentiæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

essentiæ. Respon. autem facilibilia non vinunt hoc modo: quoniam nunquam mouent se ad hoc quod sint in seipsis. Et inrendit livra in calce huius responsionis quod clarius expectum fuerat in quæstio. de ve. quæstio. 4. articulo vltimo.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo voluntas limitur dupliciter. Primo pro actu volendi. Secundo pro principio seu potentia elicitiua actus volendi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat: quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

Commēt. ¶In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito cum suo medio termino. Secundo probatur medium: manifestatur vis eius, deducitúrque conclusio quo ad primam partem. Tertio idem probatur quo ad secundam partem in calce.

¶Quo ad primum conclusio est. In Deo est voluntas sic, quòd summe velle est suum esse: medium autem est, voluntas sequitur intellectū. In Deo autem est intellectus ergo.

Annot. ¶Aduerte hîc duo. Primo, quòd licet secunda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce; implicite tamen proposita intelligitur in ly, sicut, quum proponitur voluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, quòd quia medium est proprium subiectum voluntatis. Intellectuum enim est per se primo volitiuum. Et quod intellectum sequitur voluntas: & probare à priori voluntatem esse: & quid est voluntas: & propter quid est imperfectionem designat, quæ Deo non competit. Ergo voluntas non est in Deo.

¶Præterea, Secundum Philosophum in 3. de anima, voluntas est mouens motum. Sed Deus est primum mouens immobile, vt probatur 8. phyſi. Ergo in Deo non est voluntas.

¶SED CONTRA est, quod dicit Apostolus Roma. 12. Vt probetis quæ sit voluntas Dei.

CONCLVSIO.

¶Cum in Deo sit ita intellectus quod suum intelligere, idem est intellectus & esse, & ita in eo sic, voluntas est, quod eius velle est suum esse.

¶RESPONDEO dicendum, in Deo voluntatem esse, sicut & in eo est intellectus. Voluntas enim intellectum consequitur. Sicut enim res naturalis habet esse in actu per suam formam ita intellectus intelligens actu per suam formam intelligibilem. Quælibet autem res ad suam formam naturalem hanc habet habitudinem, vt quando non habet ipsam, tendat in eam, & quando habet ipsam quiescat in ea. & idem est de qualibet perfectione naturali quod est bonum naturæ. Et hæc habitudo ad bonum in rebus carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis[c]. Vnde & natura intellectualis ad bonum apprehensum per formam intelligibilem similem habitudinem habet, vt scilicet cum habet ipsum quiescat in illo, cum vero non habet quærat ipsum. & vtrunque pertinet ad voluntatem. Vnde in quolibet habente intellectum est voluntas, sicut in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Et sic oportet in Deo esse voluntatem, cum sit in eo intellectus. Et sicut suum intelligere est suum esse[c], ita suum velle.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet nihil aliud à Deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omnium, quæ ab eo fiunt, & hoc per suam essentiam, cum per suam essentiam sit bonus, vt suprà ostensum est[c]. Finis enim habet rationem boni.

¶Ad secundum dicendum, quòd voluntas in nobis pertinet ad appetitiuam partem. Quæ licet ab appetendo nominetur, non tamen hunc solum habet actum vt apperat, quæ non habet: sed etiam vt amet quod habet & delectetur in illo. Et quantum ad hoc voluntas in Deo ponitur. Quæ semper habet bonū quod est eius obiectum, cum sit indifferens ab eo secundum essentiam, vt dictum est[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas cuius obiectum principale est bonum, quod est extra voluntatem, oportet quod sit mota ab aliquo. Sed obiectum diuinæ voluntatis est bonitas sua, quæ est eius essentia. Vnde, cum voluntas Dei sit eius essentia, non mouetur ab alio à se, sed à se tantum, eo modo loquendi quo intelligere & velle dicitur motus[c]. Et secundum hoc Plato dixit, quòd primum mouens mouet seipsum.

actus hi ad voluntatem spectant vt experientia restatur, & ratio conuincit.

¶Quo ad tertium probatur secunda pars conclusionis sic. Intelligere Dei est suum esse: ergo velle Dei est suum esse, consequentia probatur: ex similitudine proportionali per ly sicut. Cum enim vtrunque sit actus secundus & immanens &c. oportet si alterum identificatur esse diuino, quòd etiam reliquum.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum secundum.*

Commen. 116 1. dist. 45. articu. 2. Et 1. contra. capit. 74. 75. & 84. & ve. ri. quæsti. 23. art. 4. TItulus clarus.

¶In corpore articuli duo: primo respondet quæsito, quòd sic est. Secundo ostendit quomodo est in calce, ibi, *sed se* vt finem.

¶Quo ad primum conclusio responsiua est, Deus vult se & alia. probatur. Res naturales inquantum perfectæ sunt, naturaliter inclinantur ad communicandū sibi bonum aliis, ergo ad rationem voluntatis pertinet, vt bonum, quod quis habet, aliis cōmunicet: ergo hoc præcipue pertinet ad voluntatem diuinā: ergo Deus vult se & alia. Antecedēs declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguēdo duplicem inclinationem naturæ, scilicet ad bonū proprium, & aliorum, probatur vero ab effectu: quia omne agens perfectum agit sibi simile. Prima consequētia probatur ex proportionali similitudine inter naturalem inclinationem & rationalem, quæ est voluntas. Secunda autem probatur: quia à diuina voluntate deriuatur omnis perfectio tanquam illi simillima, vt domus in lignis, est similis domui volitæ ab artifice. Tertia autem probatione non egeo.

¶ Num velle alia à se perfectionem aliquā dicat ipsum voluntatis, & diuinæ. 118 b Quæstio.

CIrca hūc processum dubium est. Processus iste videtur fundari in hoc, quòd quicquid perfectionis est in inferiori, ponēdum est proportionaliter in superiori. Super hoc enim videtur fundari tam prima quàm secunda consequentia. Prima quidē, quoniam ex quo inclinatio naturæ inquantum perfectæ sunt, sui bonum aliis communicant, multo magis pertinet ad voluntatem diuinam, vt bonum suum aliis consequens est quòd inclinari in bonum aliorum erit perfectio voluntatis per modum voluntatis, id est voluntaria. Et si inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis, est perfectio voluntatis. ergo inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis diuinæ, erit perfectio voluntatis diuinæ. Sed quum dicex per modum voluntatis diuinæ, duas limitationes addis perfectioni: altera est, quòd est voluntaria, altera est quòd omnino libera, ac independens vtpote prima voluntatis naturæ conformis. Concedere autem quòd Deum velle alia, est perfectio voluntaria & omnino libera, nullum inconueniens est. Neq; enim ex hoc sequitur, quòd Deo ponit deesse aliqua perfectio, scilicet velle alia. 71 sed quòd ponit deesse aliqua perfectio voluntaria ac omnino libera. 78 b Hæc enim est condicio diminuens rationē perfectionis, respectu eius in quo est: quoniam significat suum oppositū non esse imperfectionē. 115

¶ *Num Deus velit omnia, quæ velle potest.* Quæstio.

CIrca eandem dubionem, imò verba literæ dubium occurrit. Quoniam & ex hoc processu sequi videtur, quòd Deus non solum velit alia, sed quòd velit omnia quæ velle potest. c Et hoc in litera exprimitur dum dicitur, quòd ad diuinam spectat voluntatem vt bonum aliis communicet secundum quòd possibile est. hoc autē est falsum; quoniā multa posset Deus velle quæ nō vult aut potest. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd eum Deū velle alia, vt in sequenti articulo patebit, sit omnino liberum: nec vllam habeat causam, non potest nisi post factum, aut ex reuelatione cognoscit. quòd Deus vult alia, & consequenter quòd vult hæc vel illa. Nec ad hoc ostendendum factus est literæ huius processus. Sed ad ostendendum quòd velle alia ad perfectionem voluntariam, tamē voluntatis diuinæ ipsa tantum omnia autem vel quædam, hæc vel illa velle hinc non habetur nec haberi potest: quoniam ex hoc concludatur perfectio voluntaria, & diuina voluntas sibi ipsi sit lex & ratio, nihil aliud rationaliter dici hinc 117 1. dist. 43. quē. 2. per totum. & dist. 47. articul. 1. Et 1. contra. capi. 80. 81. 82. 83. & 89. fin. Et lib. 2. capit. 25. & 27. si. Et li. 3. c. 97. c. 3. Et ve. ri. q. 23. art. 4. Et po. qō. 3. artic. 1. Commen.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus velit alia à se.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non velit alia à se. Velle enim diuinum est eius esse: sed Deus non est aliud à se. ergo non vult aliud à se.

¶Præterea, Volitum mouet volentem, sicut appetibile appetitum, vt dicitur in 3. de anima. Si igitur Deus velit aliquid aliud à se, mouebitur eius voluntas ab aliquo alio: quod est impossibile.

¶Præterea, Cuicunque voluntati sufficit aliquod volitum, nihil quærit extra illud. Sed Deo sufficit sua bonitas, & voluntas eius ex ea satiatur. Ergo Deus non vult aliquid aliud à se.

¶Præterea, Actus voluntatis multiplicatur secundum volita. Si igitur Deus velit se & alia à se, sequitur quòd actus voluntatis eius sit multiplex, & per consequens eius esse: quod est eius velle. Hoc autem est impossibile. Non ergo vult alia à se.

¶SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit 1. Thessa. 4. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.

CONCLVSIO.

¶Cum ad perfectionem voluntatis spectet, vt bonum, quod quis habet, aliis communicet, hoc diuinam præcipue voluntatem decet vt se & alia velit, se vt finem, cætera vero vt ad finem ordinata, id est propter se, quo conueniet eius summam bonitatem alia participare.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus non solum se vult, sed etiam alia à se. Quod apparet à simili prius introducto[c]. Res enim naturalis non solum habet naturalem inclinationem respectu proprij boni, vt acquirat ipsum cum non habet, vel vt quiescat in illo cum habet, sed etiam vt proprium bonum in alia diffundat[c] secundum quòd possibile est. Vnde videmus, quòd omne agens inquantum est actu perfectum, facit sibi simile. Vnde & hoc pertinet ad rationem voluntatis: vt bonum quod quis habet aliis communicet secundum quòd possibile est. Et hoc præcipue pertinet ad voluntatem diuinam: à qua per quandam similitudinem deriuatur omnis perfectio. Vnde si res naturales inquantum perfectæ sunt, suum bonum aliis communicant, multo magis pertinet ad voluntatem diuinam, vt bonum suum aliis per similitudinem communicet, secundum quòd possibile est. Sic igitur vult & se esse, & alia. Sed se vt finem: alia vero vt ad finem: inquantum condecet diuinam bonitatem, etiā alia ipsam participare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet diuinum velle sit eius esse secundum rem, tamen differt ratione secundum diuersum modum intelligendi & significandi, vt ex superioribus patet[c]. In hoc enim quòd dico, Deum esse, non importatur habitudo ad aliquid, sicut in hoc quod dico, Deum velle. Et ideo licet non sit aliquid aliud à se, vult tamen aliquid aliud à se.

¶Ad secundum dicendum, quòd in his, quæ volumus propter finem, tota ratio mouendi est finis: & hoc est quod mouet voluntatem. Et hoc maxime apparet in his, quæ volumus tantum propter finem. Qui enim vult sumere potionem amaram, nihil in ea vult nisi sanitatem: & hoc solum est quod mouet eius voluntatem. Secus autem est in eo, qui sumit potionem dulcem, quam non solum propter sanitatem, sed etiam propter se aliquis velle poteſt. Vnde, cum Deus alia à se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, vt dictum est[c]: non sequitur quòd aliquid aliud moueat voluntatem eius, nisi bonitas sua. Et sic sicut alia à se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia à se vult volendo bonitatem suam.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex hoc quòd voluntati diuinæ sufficit sua bonitas, non sequitur quòd nihil aliud velit, sed quòd nihil aliud vult, nisi ratione suæ bonitatis. Sicut etiam intellectus diuinus, licet sit perfectus ex hoc ipso quòd essentiam diuinam cognoscit, tamen in ea cognoscit alia.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut intelligere diuinum est vnum, quia multa non videt nisi in vno, ita velle diuinum est vnum & simplex: quia multa non vult, nisi per vnum, quod est bonitas sua.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum quicquid Deus vult, ex necessitate velit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̄ quicquid Deus vult, ex necessitate velit. Omne enim æternum est necessarium: sed quicquid Deus vult ab æterno vult, alias voluit, quàm quod in litera dicitur, quòd scilicet ad eam spectat alia velle secundum quòd possibile est sumendo possibile à potentia ordinata, & non à potentia simpliciter. Nam hoc tantundum est, ac si diceretur, secundum quòd ipsa diuina voluntas vult.

¶Quo ad secundum distinguitur duplex modus, quo aliquid est volitum, scilicet, vt finis, & vt ad finem, & dicitur quòd Deus vult se vt finem, alia vt ad finem. Et probatur seu manifestatur quomodo vtrumque horum sit, quum dicitur inquantum condecet diuinam bonitatem etiam alia ipsam participare. Experimur siquidem in nobis, quòd quum nosipsos perfecte amamus, nō solum volumus nos esse, viuere &c. sed etiā volumus nobis quod nos deest & ex hoc volumus benefici esse, nō primū aliter, vt aliis bona velimus, sed qui a volumus quod nos decet, & sequitur aliorū boni. Cū autē deceat diuinā bonitatē participari, Deus aliis vult bona: quia decet se, seu bonitatē suā, & cōsequenter se vult vt finē, & alia à se vt ad finē: quia propter se modo dicto. Nec hoc est minuere liberalitatē aut amorē Dei erga nos adeo cōmendatū, sed est aperire quā immensæ amabilitatis sit diuina bonitas, ostendereq; creaturā nō esse talis modi amabilitatis capacē. Nihil enim minus habet, quod eo quo nō potest modo amari, à Deo nō amatur: quinimō amor liberalissimus vertitur nos manifestat, quō videt quod diuinā bonitatē sic participari decet, q̄ oppositū nō decet. sic decet q̄ nihil sibi, sed nobis tantū cōferr. Hinc enim patet, q̄ Deū velle libere hanc decentiā est nostrū eligere bonum: quia est velle sic suā bonitatē, vt etiā nos simus. potest enim absq; vllo dāno sui velle etiā sic eam, quod nihil eam participaret. vt in sequēti patet articulo.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum tertium.*

Commen. TItulus in corpore declaratur.

¶In corpore duo. Primo declaratur ly necessario in titulo positum, quot modis sumitur. & distinguitur necessarium absolute, & ex suppositione, vt clare

vt clarè patet. Secundo ponitur conclusio responsiua quæsito, scilicet Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. Hæc conclusio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primam sic. Voluntas sicut & quælibet potentia necessariam habet habitudinem ad proprium principale eius obiectum: ergo Deus ex necessitate vult bonitatem suam esse. ergo Deus vult necessario aliquid. Antecedens probatur dupliciter, scilicet inductione & ratione: inductio fit in voluntate nostra, & in visu. Ratio, assertur: quia de ratione potentiæ est vt in illud, scilicet esse proprium & primum obiectum tendat. Consequentia autem probatur: quia bonitas diuina est proprium & adæquatum obiectum voluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad secundam partem sic. Ea, quæ sunt ad finem non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest, Sed alia à se vult Deus inquantum ordinantur ad diuinam bonitatem vt finem, & sine eis potest diuina bonitas esse. ergo alia à se Deus non ex necessitate vult. non ergo omnia ex necessitate absoluta vult. Maior probatur, manifestaque est inductiue in tribus exemplis quorum prima duo spectant ad exceptionem, & tertium dicitur ad propositum. Minor vero probatur: quia bonitas Dei ex se sola sic est perfecta, quòd ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demum probatur conclusio quo ad tertiam partem sic. Voluntas Dei non potest mutari, ergo suppositò quòd velit, non potest non velle. ergo necessitate suppositionis vult alia à se: quod erat probandum. & sic probata est tota conclusio proposita.

Annot. ¶ Circa probationem primæ partis conclusionis aduerte, quòd illa maxima, omnis potentia habet habitudinem necessariam ad proprium obiectum, non intelligitur quo ad exercitium actus, sed quo ad specificationem eius: id est, non sonat quòd omnis potentia necessario exerceatur circa obiectum, cum experiamur potentias quandoque otiosas esse: sed quod si exerceantur, oportet quòd circa proprium obiectum exerceantur. Hoc enim idem est ac si diceretur, quòd exercitus actus necessariam habet habitudinem ad proprium potentiæ obiectum: hoc autem est quod per illam maximam intenditur, & optime proposito deseruit, in quo non quæritur de exercitio actus, sed de specificatione exerciti actus.

Non enim est quæstium an Deus velit, sed an quicquid vult necessario velit. Vbi nemo quærit, an scilicet necessariam aut non necessariam habitudinem ad volitum habeat De ueritate autem inductionis, quo ad vtrumque introductorum non est præsentis speculationis, an scilicet visus sic se habeat ad colorem & voluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc refert: quoniam, si sic non se habent ad istà, habent se tamen sic ad propria obiecta, quæcunque sint illa. Exempla enim ponimus vt discentes intelligant.

a 122 407 — 33 — c 416 — 55 112

luntas eius esset mutabilis. Ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

¶ Præterea, Deus vult alia à se inquantum vult bonitatem suam. Sed Deus bonitatem suam ex necessitate vult, ergo alia à se ex necessitate vult.

¶ Præterea, Quicquid est Deo naturale est necessarium: quia Deus est per se necesse esse & principium omnis necessitatis, vt suprà ostensum est [c]: sed naturale est ei velle quicquid vult, quia in Deo nihil potest esse præter naturam, vt dicitur in 5. Meta. Ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

¶ Præterea, Non necesse esse & posibile non esse æquipollent. Si igitur non necesse est Deum velle aliquid eorum quæ vult, posibile est etiam eum non velle illud, & posibile est eum velle illud quod non vult. Ergo voluntas diuina est contingens ad vtrumlibet. Et sic imperfecta: quia omne contingens est imperfectum & mutabile.

¶ Præterea, Ab eo, quod est ad vtrumlibet, non sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad vnum, vt dicit commen. in 2. Phy. Si ergo voluntas Dei in aliquibus se habet ad vtrumlibet, sequitur quòd ab aliquo alio determinetur ad effectum. & sic habet aliquam causam priorem.

¶ Præterea, Quicquid Deus scit ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita voluntas diuina. Ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apostol. Ephesi. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Quod autem operamur ex consilio voluntatis, non ex necessitate volumus. non ergo quicquid Deus vult ex necessitate vult.

CONCLVSIO.

¶ Cum bonitas diuina sit proprium diuinæ voluntatis obiectum sufficiens bonum ad quam alia ordinantur vt ad finem non necessario, sed quia illa Deus vult, bonitatem ipsam suam Deus absolute & necessario vult, alia verò à se non necessario, nisi ex suppositione scilicet, suppositò quod velit non potest non velle.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolute, & ex suppositione [c]. Necessarium absolute iudicatur aliquid ex habitudine terminorum, vtpote quia prædicatum est in diffinitione subiecti, sicut necessarium est hominem esse animal, vel quia subiectum est de ratione prædicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem vel imparem. sic autem non est necessarium sor. sedere. Vnde non est necessarium absolute, sed potest dici necessarium ex suppositione. Suppositò enim quòd sedeat, necesse esse est eum sedere dum sedet [c].

¶ Circa diuina igitur volita hoc considerandum est, quòd aliquid Deum velle est necessarium absolute, non tamen hoc est verum de omnibus, quæ vult. Voluntas enim diuina necessariam habet habitudinem habet ad bonitatem suam, quæ est proprium eius obiectum. Vnde bonitatem suam esse Deus ex necessitate vult, sicut & voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem [c]. Sicut & quælibet alia potentia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectum, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est vt in illud tendat. Alia autem à se Deus vult inquantum ordinantur ad suam bonitatem, vt in finem. Ea autem, quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest [c]. sicut volumus cibum volentes conseruationem vitæ, & nauem volentes transfretare. Non sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse potest: sicut equum ad ambulandum: quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in aliis. Vnde, cum bonitas Dei, sit perfecta, & esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quòd alia à se eum velle non sit necessarium absolute, & tamen necessarium est ex suppositione. Suppositò enim quod velit, non potest non velle: quia non potest voluntas eius mutari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc quod Deus vult ab æterno quicquid vult, non sequitur quòd necesse est eum illud velle nisi ex suppositione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quæ vult propter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine aliis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate vult. neque tamen innaturale, aut contra naturam, sed est voluntarium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinem ad aliquem effectum: quod est propter defectum effectus, & non propter defectum causæ. Sicut virtus Solis habet non necessariam habitudinem ad aliquid eorum, quæ contingenter hic eueniunt, non propter defectum virtutis solaris, sed propter defectum effectus non necessario ex causa prouenientis. Et similiter, quòd Deus non ex necessitate velit aliquid eorum quæ vult, non accidit ex defectu voluntatis diuinæ, sed ex defectu, qui competit volito secundum suam rationem: quia scilicet est tale, vt sine eo esse possit perfecta bonitas Dei. Qui quidem defectus consequitur omne bonum creatum.

¶ Ad quintum ergo dicendum, quòd causa, quæ est ex se contingens, oportet quòd determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas diuina, quæ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut diuinum esse in se est necessarium, ita & diuinum velle & diuinum scire. Sed diuinum scire habet necessariam habitudinem ad scita, non autem diuinum velle ad volita: quod ideo est, quia scientia habetur de rebus secundum quòd sunt in sciente, voluntas autem comparatur ad res secundum quòd sunt in seipsis [c]. Quia igitur omnia alia habent necessarium esse secundum quòd sunt in Deo, non autem secundum quòd sunt in seipsis, habent necessitatem absolutam, ita quòd sint per seipsa necessaria, propter hoc Deus quæcunque scit, ex necessitate scit: non autem quæcunque vult, ex necessitate vult.

Num ex aliorum volitione, aliquid perfectionis diuinæ bonitati accrescat.

CIrca probationem secundæ partis dubium occurrit. Falsum namque videtur quòd nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum volitione. Nam & in articulo præcedente, & in primo contra gen. capi. 76. expressius habetur, quòd ex hoc quòd Deus vult suam perfectionem, vult alia. Igitur ex volitione aliorum pendet perfectæ essentiæ diuinam. Et si sic est, cum oporteat essentiam diuinam esse perfectissimè volitam à Deo: sequitur, ergo necessario alia sunt volita à Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quòd præsens litera non dicit, quòd ex volitione aliorum nil perfectionis diuinæ bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis volitis nil perfectionis ei accrescit, hoc enim puerile est. Tum quia sic processus literæ de volitione inquirés aliorum nullus esset. Tum quia obiectio militat contra ipsam volitionem: etiam si nunquam esset hæc litera. Nec potest iterùm dici, quòd diuinam bonitatem perfectè amari non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, scilicet quòd volitio aliorum pendet ex hoc quòd diuina bonitas est perfectè volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem dicitur, non euaditur tamen à difficultate obiectas tas enim hoc adhuc sequitur alia necessario esse volita à Deo: quoniam diuina bonitas necessaria est ab eo non solum volita: sed perfectè volita: hoc autem necessario concomitatur aliorum volitio, vt dictum est. ergo.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, quidam extensiuus. Et quod inter hos tantum differt, quòd primus gradiatur perfectionem amoris, secundus autem non sed extendit ipsum. Et si quandoque inueniatur scriptura quòd secundus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extensiua, & non simpliciter. Vnde in proposito diuina bonitas necessario est perfectissimè volita, à Deo perfectione intensiua: quia est infinite amata: sicut est infinites amabilis: sed non necessario est perfectè volita perfectione extensiua, sed libere. Amari autem sic, scilicet secundum condecentiam ad extra, seu vt diffundatur, participetur, & multiplicetur secundum suam similitudinem, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet: & consequenter non cum necessario, sed cum libere conuenientibus Deo computandum est. Quia igitur diuina bonitas libere est sic perfectè volita à Deo, ideo libere alia vult, & non econuerso. Et ideo propriè loquendo nec ex aliis, nec ex aliorum volitione, aliquid perfectionis etiam extensiuæ diuinæ bonitati accrescit, sed econuerso, ex perfecta extensiua volitione suæ bonitatis, Deus esse & alias perfectiones vult aliis.

¶ In responsione ad quintum & quartum, nota diligentissimè doctrinam in primo

mo contra Gent. ca. 81. de contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoque ex parte causæ, & quandoque ex parte eius, ad quod dicitur. Et plenè intelliges ea, quæ hic dicuntur breuissimè. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explanantur, habes quàm rudis & nouus sermo sit Scoti in primo dist. 39. volumentarem diuinam primam causam contingentem appellantis. Fas quippe non est in diuina voluntate contingentiam dicere. Sed vt in litera dicitur, est in se necessaria non necessitatem habens hanc habitudinem ad secundarios volita, si necessarijs aut contingens tribuendum est. Magis proprio enim vocabulo liberam illam dicere debemus, vt alibi sanctus Thomas docet: quoniam libertas media est inter necessitatem & contingentiam. Illa enim impossibilitatem aliter se habendi, hæc possibilitatem aliter se habendi successiue, id est, mutabiliter ponit: libertas autem absque mutabilitate aliter se habendi posse significat.

118 1. dist. 4. artic. 1. Et 3. contra. cap. 97. & si. 4. ca. 10. princi. & 1. q. 3. art. 15. Et 8. c. 10. 2. Et 10. 1. l. 3. co. 9.

Annot. ¶ In responsione ad sextum aduerte, quòd illa propositio, quæcunque: Deus scit de necessitate scit, si intelligatur de scientia simplicis intelligentiæ, quæ scilicet naturaliter præcedit actũ voluntatis, verissima est: nec est in ea dubium. Et sic videtur intendere litera, quæ de scientia aliorum vt distinguitur contra voluntatem eorum tractat in hoc argumento. de his enim verum est, q. habent esse in Deo ex necessitate. Si quis autem dictum hoc accipit de scitis à Deo omnibus qualitercunque animaduertat, quòd complexiones contingentes puta me nunc scribere, nõ sunt verè necessario: sed libere: & consequenter libere in Deo habẽt esse, & non ex necessitate. Ac per hoc prædicta responsio in his non habet locum. Est tamen quidam necessitatis modus etiam in hoc rum scientia apud Deũ, qui non est in eorum volitione: quoniam omne scibile quàm primũ est scibile, oportet scitum esse à Deo nõ autem omne volibile quàm primum est volibile, oportet esse à Deo volitum, vt patet. Et ratio diuersitatis est, quia omne ve oportet esse in Deo, & consequenter cognitum: quia cognitum secundum quòd in cognoscente est cognoscitur, omne autem bonum non oportet esse aut fore in seipso, & consequenter non oportet esse volitum à Deo. Ex hoc autem patet differentia supradicta inter diuersa scita à Deo: quia illa, quæ ex se sunt scibilia absoluta necessitate cognoscuntur à Deo. Illa vero, quæ formaliter veritatem & consequenter scibilitatem ex voluntate diuina, suppositorum veritate, necessario scimntur, nihil autem aliud à Deo, quantumcunque suppositum bonum, necessario est ab eo volitum, vt patet. Vnde de scibilibus & amabilibus, formaliter loquendo possunt verba literæ vniuersaliter intelligi, vt scilicet omne scibile sit necessario scitum à Deo, non autem omne amabile est necessario volitum, quia omne scibile habet necessario esse in Deo: quamuis quorundam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessario. Et bene notato sanèque intelligito verba literæ in redditione causæ præfatæ, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuerso excludere: quam in secundo contra Gent. cap. 30. probat: sed necessitatem essendi: quoniam nullam eorum esse est simpliciter necessarium, nisi Deum: & hoc insinuans illa verba ita quòd sint per seipsa necessaria, & simpliciter intendit, quòd necesse est omnia vel omnia scibilia habere esse in Deo.

81 87 110 13 — 87

a *¶ Super Quæstionis decimenonæ Articulum quartum.*

Circum. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. primo proponit conclusionem. secundo probat conclusionem tripliciter.

ARTICVLVS IIII.

a *¶ Vtrum voluntas Dei sit causa rerum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei non sit causa rerum. Dicit enim Diony. cap. 4. de di. no. Sicut noster Sol non ratiocinans, aut præeligẽs, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius valentia: ita & bonum diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinæ radios. Sed omne quod agit per voluntatem agit, vt ratiocinans & præeligens. Ergo Deus non agit per voluntatem. Ergo voluntas Dei non est causa rerum.

¶ Præterea, Id, quod est per essentiam, est primũ in quolibet ordine. Sicut in ordine ignitorum est primum. Sed Deus est primum agens. Ergo est agens per essentiam suam, quæ est natura eius. Agit igitur per naturam, & non per voluntatem. Voluntas igitur diuina non est causa rerum.

¶ Præterea, Quicquid est causa alicuius per hoc quod est tale, est causa per naturam, & non per voluntatem [c]. Ignis enim causa est calefactionis, quia est calidus: sed artifex est causa domus, quia vult eam facere. Sed Augustin. dicit in primo de doct. Christia. quòd quia Deus bonus est, sumus. Ergo Deus per suam naturam est causa rerum, & non per voluntatem.

¶ Præterea, Vnius rei vna est causa. Sed rerũ creatarum est causa scientia Dei, vt suprà dictum est [c]. Ergo voluntas Dei non debet poni causa rerum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu voluisses.

CONCLVSIO.

¶ Deus cum sit primum agens, per intellectum & voluntatem cuncta causare dicendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere voluntatem Dei esse causam rerum, & Deum agere per voluntatem, non per necessitatem naturæ, vt quidam extimauerunt [c]. Quod quidem apparere potest tripliciter. Primo quidem ex ipso ordine causarum agentium. Cum enim propter finem agat intellectus & natura (vt probatur in 2. Physico.) necesse est vt agenti per naturam prædeterminetur finis & media necessaria ad finem ab aliquo superiori intellectu [c]. Sicut sagittæ prædeterminatur finis & certus modus à sagittante. Vnde necesse est, q. agẽs per intellectum & volũtatem sit prius agente per naturam. Vnde, cum primum in ordine agentium sit Deus [c]. necesse est quòd per intellectum & voluntatem agat. Secundo ex ratione naturalis agentis, ad quod pertinet vt vnum effectum producat: quia natura vno & eodem modo operatur [c], nisi impediatur. Et hoc ideo, quia secundum quòd est tale agit. vnde quandiu est tale, non facit nisi tale. Omne enim agens per naturam habet esse determinatum. Cum igitur esse diuinum non sit determinatum, sed contineat in se totam perfectionem essendi [c], non potest esse quòd agat per necessitatem naturæ: nisi forte causaret aliquid indeterminatum & infinitum in essendo: quod est impossibile, vt ex superioribus patet [c]. Non igitur agit per necessitatem naturæ, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedunt secundum determinationem voluntatis & intellectus ipsius. Tertio ex habitudine effectuum ad causam. Secidum hoc enim effectus procedunt à causa agente secundum quòd præexistunt in ea: quia omne agens agit sibi simile. Præexistunt autem effectus in causa secundum modum causæ. Vnde cum esse diuinum sit ipsum eius intelligere [c]: præexistunt in eo effectus eius secundum modum intelligibilem, & per modum intelligibilem procedunt ab eo, & sic per consequens per modum voluntatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est, pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur Dei est causa rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q. Diony. per verba illa non intendit excludere electionem à Deo simpliciter, sed secundum quid: inquantum scilicet non quibuslam solum bonitatem suam communicat, sed omnibus [c]: prout scilicet electio discretionem quandam importat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia essentia Dei est eius intelligere & velle ex hoc ipso quòd per essentiam suam agit, sequitur q. agat per modum intellectus & voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum est obiectum voluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est: sumus [c], inquantum sua bonitas est ei ratio volendi omnia alia, vt supradictum est [c].

¶ Ad quartum dicendum, quòd vnius & eiusdẽ effectus etiam in nobis est causa scientia vt dirigens, qua concipitur forma operis, & voluntas vt imperans: quia forma vt est in intellectu tantum, non determinatur ad hoc quòd sit vel non sit in effectu, nisi per voluntatem [c]. Vnde intellectius speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potentia est causa vt exequens, quia nominat immediatum

Annot. ¶ Quo ad primum tria dicit. Primo conclusionem responsuam quæsito affirmatiue, scilicet, voluntas Dei est causa rerum. Secundo quid dat intelligi, Deum agere per voluntatem & non per naturæ necessitatem. Tertio quod quidam existimarunt Deum agere per naturæ necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quod agere per necessitatem naturæ dupliciter potest intelligi. Primo vt idem sonat, quòd agere naturaliter eo modo, quo agentia naturalia, secundo Phy. tex. 49. & 9. Meta. tex. 2. & 10. distinguuntur contra agentia à proposito. Et sic agere naturaliter est agere non quia agens vult hoc, dato etiam quòd velit illud. Sed est agens, quia est tale, vt patet in generatione hominis, quamis enim Sortes velit generare, non tamen generat quia vult, sed quia est talis dispositionis naturalis &c. Secundo sumi potest vt idem sonat quòd agere non libere, eo modo quo dictum est quòd non libere, sed necessitate naturali Deus vult se, & non volumus bonum. Et quamuis vtrumque de Deo existimarunt literæ & quod agat non quia vult, quamuis volens, sed quia est talis naturæ, vt in secundo cõtra Gent. cap. 23. dicitur. Et quòd agat quia intelligit & vult, naturali tamen necessitate tale intelligere & velle habens, vt ibidem in cap. 26. & 27. tangitur. In præsenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturæ. Ita quòd intentio præsens est ostendere, quòd Deus agit quia vult, & non quia est. Ex conuinctione autem conclusionis præcedentis articuli ea hac sufficienter habetur solutio secundæ quæstionis: quia si agit quia vult, vt hic ostenditur, & si tantum vult naturaliter, & cætera libere, vt ostensum est: ergo aget alia, quia illa vult libere.

¶ Quo ad secundũ protenditur tripliciter intenta conclusio. Primo ex ordine agentium sic. tam natura quàm intellectus agit propter finem: ergo agenti per naturam prædeterminatur finis & medium ab aliquo intellectu. ergo agens per intellectum est prius agente per naturam. ergo Deus est agens per intellectum & voluntatem. antecedens probatur ex secundo Physic. prima consequentia manifestatur exemplo sagittæ, secunda relinquitur per se nota. tertia vero probatur quia Deus est primum agens. Nec te moueat quòd secunda consequentia sit leuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agere propter finem exigit finem cognosci, vel ab ipso eudente in finem vel alio dirigente, vt in sagitta cuntligit. Et quia constat naturam vt sic non cognoscere, ideo liquet, quòd oportet à cognoscente dirigi. Inter agere quoque per intellectum & per voluntatem nulla differentia est in proposito: quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: nec voluntas absque intellectu: quia bonum intellectum mouet eum. Et ideo nullum vitium committitur ex vno in aliud declinando.

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agentis sic. Agens per naturam agit quia est tale, ergo operatur vno modo. ergo vnum effectum. ergo habet esse determinatum. ergo Deus non potest agere per naturam nisi ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & voluntatis. Antecedens probatur ab effectu: quia quandiu est tale, non facit nisi tale. prima consequentia cum secunda & tertia relinquitur nota. & prima quidem cum secunda probedit à priori. tertia, propter quam antecedens cum proprietatis est inductiũ, à posteriori infert prius, vt patet. quarta vero primo probatur: quia esse diuinum non est determinatum. quod ex eo patet, quòd continet in se totam essendi perfectionem. secundo manifestatur vis probationis ducendo ad impossibile. si esse infinitum causaret naturaliter, causaret aliquid infinitũ in essendo: hoc est impossibile: ergo. Quinta autem cõsequentia ex vi distinctionis agẽtium

238 — 13 — 28 c 116 b — 87 — 83

Universidad de Deusto
Biblioteca

pacet. Et aduerte, quòd ista ratio concludit, quòd Deus non possit naturaliter agere ad aliquem vnum effectum per seipsum solum. Si quis autem ponceret Deum agere ad aliquem vnum effectum naturaliter causare, sed cõcausantibus aliis causis ipsum deficere effectibus, diceret quòd proprius effectus diuini esse infinitū est esse indeterminate secundū id, quod determinatè semper inuenitur apter secundas causas. Sed hoc à seipso discordat: quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso peremptorie esse omnium illarum causarum concausantium: quoniam omnem effectū modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est, ergo cõcedere oportet quod Deus aliquem effectum per seipsum solum integraliter producere possit. ergo non per necessitatem naturæ: nisi dari possit effectus infinitus esse, vt in litera dicitur: stat ergo ratio.

¶Tertio probatur ex habitudine effectuum ad causam sicut effectus præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedunt ab eo secundum modum intelligibilem ergo per modū voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerum, prima consequētia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secunda probatur: quia effectus procedunt à causa secundum modum, quo præexistunt in causa: quod probatur, quia omne agēs agit sibi simile. tertia cõsequētia probatur, quia facilnatio ad agendum id, quod per intellectum concepturn est, voluntatis est. Victima est per se nota.

¶Num & quomodo verum sit quòd effectus procedunt à suis causis prout in illis existunt.

115 *Quæstio.*

CIrca propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat à sua probatione. vtrobique est inconueniens: ergo, propositio enim litteræ est ista. effectus procedit à causa secundum quòd præexistunt in ea: & probatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic: aut propositio intendit de modo effectus procedentis, aut de modo procedendi, si intendit quòd effectus procedens à causa habet modum essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet, sed ipsa est falsissima: quoniam domus procedens ab artifice non assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, quòd effectus à causa procedit illo vel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio nō est ad propositum: quia vt dicimus intelligitur quo ad formam qua agens agit: & non quo ad modum, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias: quoniam domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & valuerisile in luce solis, procedit tamen corruptibiliter & particulariter. Vndique igitur ambiguitas est.

¶Ad hoc dicimus, q illa maxima, omne agens agit sibi simile, quamuis vniuersaliter non verificetur, nisi quo ad formam, non tamen est arctāda ad formam, sed est intelligenda cū ly quātum potest. Videmus etiā q si fuerit actiuū vniuoci vehementis virtutis, q facit sibi simile, nō solum quo ad formā, sed quo ad individuales conditiones. Mars etiā fortis generat marem, & irasibilis irascibilem, vt in 7o. dicitur Ethi. In modo igitur quo effectus procedit à causa, considerāda sunt duo. Primo modus processionis tenens se ex parte causæ. Et secundo modus essendi tenens se ex parte effectus. Si enim attēdimus ad modum procedendi ex parte causæ vniuersaliter verificatur, quòd processio est similis modo existendi in causa: quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis: ita quòd sicut forma procedens est à forma in causa: & propterea similis illi: ita modus procedēdi ex parte causæ, est à modo præexistēdi in causa & cõsequenter similis illiquia omne agens agit sibi simile: & sic patet quomodo illa propositio assumpta est vera, de modo procedendi: & optime probatur per illam maximam. ¶Sed si attendamus modum procedendi ex parte effectus. sic propositio assumpta vt dictum est, nō vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio neque ipsa, quoniam modus iste proprie loquendo magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi à causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte intelligibiliter, quoniam à prohereli, vt dicitur 9. Metaphy. quamuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat.

principium operationis. Sed hæc omnia in Deo vnum sunt.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntatis diuinæ etiam sit assignare aliquam causam. Dicit enim August. lib. 83. q. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti voluntario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

¶Præterea, In his quæ fiunt à volente, qui propter nullam causam aliquid vult, non oporter aliam causam assignare nisi voluntatem volentis. sed voluntas Dei est causa omnium rerum, vt ostensum est c. Si igitur voluntatis eius non sit aliqua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quærere, nisi solā voluntatē diuinam. Et sic omnes scientiæ essent superuacuæ: quæ causas aliquorū effectuum assignare nituntur: quod videtur inconueniens. Est igitur assignare aliquam causam voluntatis diuinæ.

¶Præterea, Quod sit à volente, non propter aliquam causam dependet ex simplici voluntate eius. si igitur voluntas Dei non habeat aliquam causam, sequitur quòd omnia quæ fiunt dependeant ex simplici eius voluntate, & non habeant aliquam causam aliam: quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est, quòd dicit Aug. in lib. 83. q. Omnis causa efficiens maior est eo quod efficitur: nihil tamen maius est voluntate Dei. Nō ergo causa eius quærenda est.

CONCLVSIO.

¶Cū Deus vnico & simplicissimo actu velit omnia in sua bonitate, eius voluntatis nulla prorsus causa est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nullo modo voluntas Dei causam habet.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum voluntas cõcquatur intellectum c: eodem modo contingit esse causam alicuius volentis vt velit, & alicuius intelligentis vt intelligat. In intellectu autē sic est quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionem. intelligentia principij est causa scientiæ conclusionis. Sed si intellectus in ipso principio inspiceret conclusionem, vno intuitu apprehendens vtrunque in eo scientia conclusionis non causaretur ab intellectu principiorum: quia idem non est causa sui ipsius, sed tamen intelligeret principia esse causas conclusionis. Similiter est ex parte voluntatis, circa quam sic se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, sicut in intellectu principia ad conclusiones c. Vnde si aliquis vno actu velut finem, & alio actu ea, quæ sunt ad finem, velle finem erit ei causa volendi ea quæ sunt ad finem: sed, si vno actu velit finem & ea, quæ sunt ad finem, hoc esse non poterit: quia idem non est causa sui ipsius. Et tamen erit verum dicere, quòd velit ordinare ea, quæ sunt ad finem in finem. Deus autem sicut vno actu omnia in essentia sua intelligit c, ita vno actu vult omnia in sua bonitate c. Vnde sicut in Deo intelligere causam non est causa intelligendi effectus, sed ipsa intelligit effectus, in causa c ita velle finem, non est ei causa volendi ea, quæ sunt ad finē. Sed tamen vult ea, quæ sunt ad finem ordinari in finem c. Vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd voluntas Dei rationabilis est nō quòd aliquid sit Deo causa volendi, sed inquantum vult vnum esse propter aliud.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum velit Deus effectus sic esse vt ex causis certis proueniant ad hoc quòd seruetur ordo in rebus, non est superuacuum etiam cum voluntate Dei alias causas quærere. Esset tamen superuacuum, si aliæ causæ quærerentur vt primæ, & non dependentes à diuina voluntate. Et sic loquitur August. in 3. de tri. Placuit vanitati philosophorum etiam aliis causis effectus cõtingentes tribuere. cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei.

¶Ad tertium dicendum, quòd cum Deus velit effectus esse propter causas, quicunque effectus præsupponunt aliquem alium effectum, non dependent ex sola Dei voluntate, sed ex aliquo alio. Sed primi effectus ex sola diuina voluntate dependent, vtpote, si dicamus quòd Deus voluit hominem habere manus vt deseruirent intellectui operando diuersa opera: & voluit eum habere intellectum ad hoc quòd esset homo: & voluit eum esse hominem vt frueretur ipso c, vel ad complementum vniuersi. Quæ quidem non est reducere ad alios fines creatos vlteriores. Vnde huiusmodi dependent ex simplici voluntate Dei, alia vero ex ordine etiam aliarum causarum.

non habet conclusionum scientiam causatam ex principiis eadem ratione quia scilicet idem non est causa sui ipsius. Idem autem quod difficultatem ingerit, scilicet quòd Deus vult alia propter finem salutare: primo distinguēdo, quòd aliud est velle alia propter finem & aliud est velle alia esse propter finem: & quòd hoc secundum est verum, non aut primum. Secūdo aperiendo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligēs vno actu cõclusiones & principia, non intelligit conclusiones ex principiis tamen intelligit conclusiones esse ex principiis, & proportionaliter est in voluntate: causa autem totius proportionalitatis huius in litera tangitur, cum dicitur, quia voluntas sequitur intellectum.

¶Ad cui lentiam eorū, quæ hic dicuntur, & in responsione ad tertiū aduertē has quatuor propositiones. Prima est, hoc est propter hoc. Secunda, Deus vult hoc esse propter hoc. Tertia, hoc est volitum à Deo propter hoc aliud volitū ab eodē. Quarta, Deus vult hoc, quia vult illud aliud. Inter has aut manifesta est differentia, qū prima de rebus absolute loquitur. Secūda aut de eisdē vt volitis simplici voluntate à Deo. Tertia aut & quarta causalitatē vnius volitionis respectu alterius includere videtur. Et quantū ex hac litera apparet, negandæ videtur istæ duæ vltimæ, cū expresse dicitur, q Deus nō propter hoc vult hoc, verūsi diligentius consideremus intentionē autoris & responsionē ad tertiū cum doctrina tradita in 1. contra Gen. c. 87. & 88. Quo ad rem quidem dicendū est, q actus voluntatis diuinæ attingens hoc volitū, puta vniuersum, vel hominē ex parte actus, caret causa nō solū vt tale ens est, sed etiā vt attingens tale volitū, ita q attingentia velle diuini respectu vniuersi ex parte actus non causatur ex attingentia velle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc intendit cum dicit, q Deus non propter hoc vult hoc. Idē tñ actus ex parte voliti habet causam, ita q attingētia passiua vnius causatur ex attingentia passiua alterius, id est, esse volitū vnius causatur ex esse volito alterius ita q non solum hominē esse causatur in genere causæ finalis ex vniuersi perfectione, sed etiā hominē esse volitū à Deo causatur ex hoc q vniuersum est volitum à Deo. Et si insistetur à passiua ad actiuam, volitum causatur à volente. ergo velle causatur à velle. Negandus est processus. Vel distinguendū est, q processus talis tenet, qñ passiuū æquatur actiuo. Quādo aut actio excedit passionem, ita q actio est vna, passiones sunt multæ: sicut passionem causari ex passione absq;

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum voluntas Dei semper impleatur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd volitas Dei non semper impleatur. Dicit enim Apostolus, primæ ad Timo. 2. quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit. Ergo voluntas Dei non semper impleatur.

¶Præterea, Sicut se habet scientia ad verum, ita volitas ad bonum. sed Deus scit omne verum. Ergo vult omne bonū, sed non omne bonū fit. Multa enim bona possunt fieri quæ non fiunt. Nō ergo volitas Dei semper impletur.

¶Præterea, Voluntas Dei cum sit causa prima, non excludit causas medias c, vt dictum est. Sed effectus causæ primæ potest impediri per defectum causæ secundæ. Sicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatem tibiæ. Ergo & effectus diuinæ voluntatis potest impediri propter defectum secundarum causarum. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Omnia quæcunq; voluit Deus fecit.

CONCLVSIO.

¶Cum diuina voluntas sit vniuersalissima omnium causa, ipsam semper impleri oportet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est volūtatem Dei semper impleri e.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, q cum effectus conformetur agenti secundum suam formam, eadem ratio est in causis agētibus, quæ est in causis formalibus. In formis autem sic est, q licet aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari, tamen à forma vniuersali nihil deficere potest. Potest enim esse aliquid, quod non est homo vel viuum, non autem potest esse aliquid quod nō sit ens. Vnde hoc idem in causis agentibus contingere oportet. Potest enim aliquid fieri extra ordinem alicuius causæ particularis agentis, non autem extra ordinem alicuius causæ vniuersalis, sub qua omnes causæ particulares comprehenduntur e: quia si aliqua causa particularis deficiat à suo effectu, hoc est propter aliquam aliam causam particularem impedientem. quæ continetur sub ordine causæ vniuersalis. Vnde effectus ordinem causæ vniuersalis nullo modo potest exire. Et hoc etiam patet in corporalibus. Potest enim impediri, quòd aliqua stella non inducat suum effectum. Sed tamen quicunque effectus ex causa corporea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet quòd reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cæli. Cum igitur volūtas Dei sit vniuersalis causa omnium rerum, impossibile est, quòd diuina voluntas suum effectum non consequatur. Vnde quod recedere videtur à diuina voluntate secundum vnum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium. Sicut peccator, qui quantum est in se, recedit à diuina voluntate peccando, incidit in ordinem diuinæ voluntatis, dum per eius iustitiam punitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illud verbum Apostoli, q Deus vult omnes homines saluos fieri &c. potest tripliciter intelligi. Vno modo vt sit accommoda distributio secundum hunc sensum, Deus vult saluos fieri omnes homines, qui saluantur: non quia nullus homo sit quem saluum fieri non velit: sed quia nullus saluus sit quem non velit saluum fieri, vt dicit August. Secundo potest intelligi vt fiat distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, secundum hunc sensum: Deus vult de qualibet statu hominum saluos fieri mares & fœminas, Iudæos, & Gentiles, parvos & magnos, non tamen omnes de singulis statibus. Tertio secundum Damasc. intelligitur de voluntate antecedente. non de voluntate consequente. Quæ quidem distinctio nō accipitur ex parte ipsius voluntatis diuinæ, in qua nihil est prius vel posterius, sed ex parte volitorum.

¶Ad cuius intellectum considerandum est, quòd vnumquodque secūdum quod bonum est, sic est volitum à Deo. Aliquid autem potest esse in prima sui consideratione, secundum quod absolute consideratur bonum vel malum, quod tamen prout cum aliquo adiuncto consideratur, quæ est consequens consideratio eius, e contrario se habet. Sicut hominem viuere est bonum: & hominem occidi est malū secundū absolutam cōsideratiōnem. Sed si addatur circa aliquē hominem, q sit homicida vel viuens in periculum multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malum est eum viuere. Vnde potest dici quod iudex iustus antecedenter vult omnem hominem viuere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem saluari, sed consequenter vult quosdam damnari secundum exigentiam suæ iustitiæ. Neque tamen id quod antecedenter volumus, simpliciter volumus, sed secundum quid: quia voluntas comparatur ad res secundum quòd in seipsis sunt, in seipsis autem sunt in particulari. Vnde simpliciter volumus aliquid secundum quod volumus illud consideratis omnibus circūstantiis particularibus: quod est consequenter velle. Vnde potest dici, quòd iudex iustus simpliciter vult homicidam suspendi, sed secundum quid vellet eum viuere, scilicet inquantum est homo. Vnde magis potest dici velleitas, quam absoluta voluntas. Et sic patet q quicquid Deus simpliciter vult, fit, licet illud quod antecedenter vult, non fiat.

¶Ad secundum dicendum, quod actus cognoscitiuæ virtutis est secundum q cognitum est in cognoscente: actus autem virtutis appetitiuæ est ordinatus ad res secundum quod in seipsis sunt e. Quicquid autem potest habere rationem entis & veri, totum est virtualiter in Deo, sed non tantum existit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoscit omne verum, non tamen vult omne bonum: nisi inquantum vult se, in quo virtualiter omne bonum existit.

¶Ad tertium dicendum, quòd causa prima tunc potest impediri à suo effectu per defectum causæ secundæ, quando non est vniuersaliter prima sub se omnes causas comprehendens: quia sic effectus nullo modo posset sum ordinem euadere. Et sic est de voluntate Dei, vt dictum est e.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quod volitas Dei sit mutabilis. Dicit enim dominus Gen. 6. Pœnitet me fecisse hominem. Sed quemcunq; pœ-

matur, & manifestatur. Confirmatur quidem ex ratione deficiendi ab intento effectu: quia scilicet est concursus alterius causæ non congrue se habentis sic sub illa. Manifestatur autem in effectibus stellarum & primi cæli. Secūdum quoque consequens, quod est ipsa conclusio, manifestatur ex peccatore: in quo videtur non impleri diuinam voluntatem, & omnia clara sunt in litera.

¶Circa hunc processum nota quatuor. Primo, quod defectus, de quo est sermo in litera, non sumitur hic negative, sed contrarie: quoniam in vtroque genere causæ potest defectus negatiuus ab vniuersalissima causa fluxerit. Cæcitas enim non est ens, nec tamen est ens contrarium, sed tale ens, puta visus: & peccatore peccando deficit à diuina voluntate negatiue: non enim agit quod Deus vult, non tamen contrarie, vt patebit. Secundo quod eadem ratio est quo ad causas agentes & formales quo ad hoc expectum, id est, vniuersalem extensionem: & non oportet quo ad cætera: hoc enim sequitur ex illa maxima, effectus conformatur agenti secundum formam: manifeste namque hinc sequitur, quòd extensio formæ & agentis proportionaliter se habet. Tertio quod notanter in litera dicitur: Peccator recedere videtur à diuina voluntate, quoniam simpliciter non agit peccando contra voluntatem Dei consequentem, vt patet ex eo, quòd Deus vult permittere hanc tunc sic &c. peccare: sed agit pro tanto contra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit: & quia non volitum à Deo voluntate consequente agit: & quia contra præcepta ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera: agere contra vnū ordinem voluntatis eius facit: & quia digna odio voluntatis diuinæ perpetrat. Quarto, quòd ea, quæ hic dicuntur de impedimento causarum agentium, intelligenda sunt formaliter, ista ordinem causarum effectuarum vt sic, quoniam si consideraretur impedimenta materiæ vt sic, aliter foret dicendum. Sed de his inferius erit sermo diffusus, cum de gubernatione rerum loquemur. Nunc hæc sic sunt, quoniam voluntas diuina adeò vniuersalis est causa, vt etiam omnis materiæ conditiones eidem subsint.

a ¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum septimum.

TItulus est clarus.

¶In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Voluntas Dei est omnino immutabilis. Dicit enim dominus Gen. 6. Pœnitet me fecisse hominem. Sed quemcunq; pœ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia incipit vel esse, vel cognosci sibi bonum, ergo non potest incipere velle absque præsuppositamutatione intellectus, vel dispositionis substantiæ prioris, ergo non est mutabilis absque aliqua harum mutationum. ergo voluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur: ipsum tamen consequens declaratur quo ad vtranque partem, ex calefieri & consilio. Secunda est per se notæ.

Tertia autem ex differentia inter mutare, & voluntatem, & velle mutationem, manifestatur. Quarta demum probatur, quia non substantia quam habet Deus in Dei est omnino immutabilis.

Annot. ¶Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam vulgata propositio est diminute scripturæ: subintelligi enim oportet ly intellecti. Et tũ manifeste patet primam cõsequentiam nõ egere probatione: quoniam si velle est tantum respectu boni intellecti, oportet quòd nouus volitio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundo quòd tertia consequentia in littera non habetur in se, sed in sua tantum probatione, sed ad elariorem maiorem expressimus illam.

¶Num aliquis incipiat velle, quod incipiat sibi esse vel cognosci bonum, an quod incipiat alteri esse bonum.

Quæstio. CIrca primam consequentiam dubium occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. Falsum quidem reddit consequens, quia potest aliquis incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alterius: vt manifeste patet ia amore amicitiæ. Quod non sequatur vero ex antecedente, clare liquet: quoniam bonum alterius sub bono claudituri intellecto. ¶Ad hæc dicitur, quòd vt patet 8. Ethic. Amabile quidem bonũ, vnicuique autem propriũ & propterea voluntas primo est boni proprij, secundo autem est boni alieni, vnde & ibidem dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, vanerunt ex amicabilibus quæ sunt ad se. Propter quod consequentia ista, si de bono per se primo volito seu volibili instigatur, est optima formaliter. Si autem de bono vniuersaliter intelligitur, vt antecedens sonat: consequentia tenet etiam formaliter: & fundatur super hoc, quòd mutabilitas seu nouitas oblectionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris proprij, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter: quia amor aliorum oritur ex proprio. Ex hoc enim patet, quòd in consequente, alienus amor esset non formaliter, virtualiter tamen est inclusus: & consequenter incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alterũ, non est alia ratio formalius modus incipiendi velle ab his, qui in consequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsificatis: quia illi alij modi non ponuntur in numerum cum istis, nec ex eis datur: sed claudantur in his virtualiter. Et ad obiectionem consequentiæ, quia vt dictum est interioritas volitionis respectu boni vniuersaliter quamuis differentiet iquia respectu proprij formaliter, respectu alieni virtualiter. Fecit autem hoc autor non tantum beuitatis gratia, sed ea potius ratione motus: quia de voluntate diuina loquebatur, de qua persicuum ex dictis erat, quòd alia non vult nisi bonitatem propriam volendo ita quòd ipsa sola est ei volendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio, sat fuit vniuersaliter maiorem de proprio bono assumere, veriusmam formaliter. minor enim tam probata est, scilicet, Deus quicquid vult, bonitatem propriam volendo vult.

¶In responsione ad quartum diligenter aduerte, quòd intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad opposita: quoniam in ea nulla omnino est potentia: sed est velle eius aut necessarium simpliciter, vt velle sc: aut necessariũ, immutabiliter, vt velle alia: & hæc tenduut manifeste verba litteræ in responsione ex negatione necessarij absolute, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quòd ex negatione necessarij absolute non sequitur potentia seu possibile secundum aliquam potentiam, sed stat quòd ponatur necessariũ immutabiliter. Non enim cum dicitur Deus potest velle hoc, aut oppositum tly potest, denotat possibile secundũ aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorum, vt expresse habes in primo contra Gentiles, cap. 85. Et propterea imaginatio Scotica in primo. distin. 19. quæst. 3. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quã in voluntate diuina fingis, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis est cum mutabilitate aliqua, vt 9. Metaphysic. habetur. & argumentum hoc in littera factum conuincit.

a ¶ Super quæstionis decimæ nonæ Articulum octauum.

IN titulo nota duo. Primo quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædam partes vniuersi dicuntur necessariæ, vt corpora cælestia, & intelligentiæ: quædam vero contingentia vt fortuita, & casualia & libera. Secundo quòd aliud est quærere, vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere, vtrũ omnibus volitis à Deo imponatur necessitas. primum enim non est præsentis negotij, quoniam non est hic consideratio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autem importat, an ex hoc, quòd aliquid est volitum à Deo, sequatur illud esse in se necessariũ absolute. Et hoc hic quæritur. nil enim aliud ad hanc speciem tractatum, nisi quid ex diuina volitione res volitæ fortiuntur. hic est ergo sensus tituli.

¶In corpore tria facit. Primo ponit conclusionem responsiuam quæstito. Secundo tractat circa rationem illius conclusionis quandam opinionem. Tertio assignat ipse veram rationem conclusionis.

¶Quo ad primũ cõclusio responsiua clare patet in littera. Diuina voluntas quibusdã volitis à se necessitatẽ imponit, & quibusdam nõ.

¶Quo ad secundum duo facit. Primo recitat opinionem, scilicet quòd quidam putarunt rationem huius esse disparitatem mediorum agentium: quia scilicet quædam agit per causas medias necessarias, & quæ, iam per causas contingentes. Deinde reprehendit hanc opinionem dupliciter. Primo sic, Diuina voluntas est causa prima non impedibilis ob defectum cuiuslibet causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secundam. & probatur consequentia: quia effectus primæ causæ est contingens propter defectum causæ secundæ, nec eo q; impeditus effectus primæ causæ per defectũ secundæ, vt pater de Sole, & planta, respectu perficiendi fructus. Secundo ducendo ad inconueniens sic, distinctio necessarij à contingente referunt tantũ in causas secundarias ergo est præter intentionem, & voluntatem diuinam quod sit inconueniens.

¶Num effectus contingens propter contingentiam secundæ causæ proueniat ex impedimento primæ causæ semper.

¶Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima propositio, supra quam tota fundatur ratio, falsa videtur. Non enim distinguis inter modificari & impediri. Effectus enim contingens propter contingentiam secundæ causæ nõ proueniet ex impedimento semper primæ causæ, sed quãdoque ex modificatione primæ causæ in secunda: & sic videtur intellexisse opinio illa, quòd quia diuina voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

¶Num distinctio necessarij & contingentis referatur tantum in causa secunda contingentes, & propter hoc nõ sint effectus cõtingentes à Deo voliti.

Quæstio. ¶Circa secundam quoque rationem duplex dubitandi ratio occurrit. Tum quia antecedens recedit à quo efico, vt in titulo declararum est. Loquitur enim 220 dius, nisi quem Deus voluerit saluari. Et ideo rogandus est vt velit, quia necesse est fieri si voluerit.

¶Præterea, Omnis causa, quę non potest impediri, ex necessitate suum effectum producit: quia & natura semper idem operatur, nisi aliquid impediat, vt dicitur in 2. Physic. sed voluntas Dei non potest impediri *. dicit enim Apost. ad Roma. 9. Voluntati enim eius quis resistit? Ergo voluntas Dei imponit rebus volitis necessitatem.

¶Præterea, Illud, quod habet necessitatem ex priori est necessarium absolute. Sicut animal mori est necessariũ, quia est ex cõtrariis compositũ. Sed res creatæ à Deo comparantur ad voluntatem diuinam sicut ad aliquid prius, à quo habent necessitatem: cũ hęc conditionalis sit vera est necessaria. sequitur ergo, qđ omne, quod Deus vult, fit necessariũ absolute.

¶SED CONTRA, Omnia bona, quæ fiunt, Deus vult fieri. Si igitur eius voluntas imponat rebus volitis necessitatem, sequitur quod omnia bona ex necessitate eueniunt. Et sic perit lib. arbitrium, & consilia, & omnia huiusmodi.

CONCLVSIO.

¶Diuina voluntas non omnibus, sed quibusdam necessitatem imponit, quibus 1. causas necessarias aptauit, cõtingentibus autẽ aptauit cõtingentes causas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd diuina voluntas quibusdam volitis necessitatem imponit, non autem omnibus. Cuius

115 quidem rationem aliqui assignare voluerunt ex causis mediis: quia ea, quæ producit per causas necessarias, sunt necessaria: ea vero, quæ producit per causas contingentes sunt contingentia *. Sed hoc non videtur sufficienter dictum propter duo. Primo quidem: quia effectus alicuius primæ causæ est contingens propter causam secundam, ex eo quòd impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secundæ. Sicut virtus solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest quin voluntas Dei effectum suum producat *. Secundo quia si distinctio contingentium à necessariis referatur solum in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quòd hoc contingit propter efficaciam diuinæ voluntatis. Cum enim aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam: non tantum secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi vel essendi. Ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit quòd filius nascitur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi. Cum igitur voluntas diuina sit efficacissima, non solum sequitur quòd fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed q; eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult autẽ quædã fieri Deus necessario, quædã coningenter, vt sit ordo in rebus ad cõplemẽ-

CONCLVSIO.

¶RESPONDEO dicendum, quòd voluntas Dei est omnino immutabilis. Sed circa hoc considerandum est, quòd aliud est mutare voluntatem, & aliud est velle aliquarum rerum mutationem. Potest enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanente velle quòd nunc fiat hoc, & postea fiat contrarium. Sed tunc voluntas mutaretur, si aliquis inciperet velle, quod prius non voluit, vel desineret velle quod voluit. Quod quidem accidere non potest, nisi præsuppositamutatione vel ex parte cognitionis, vel circa dispositionem substantiæ ipsius voluntatis. Cum enim voluntas sit boni, aliquis de nouo dupliciter potest incipere aliquid velle. Vno modo sic, quòd de nouo incipiat sibi illud esse bonum, quod non est absque mutatione eius. Sicut adueniente frigore, incipit esse bonum, sedere ad ignem, quod prius non erat. Alio modo sic, quod de nouo cognoscat illud esse sibi bonum, cum prius hoc ignoraret. Ad hoc enim consiliamur, vt sciamus quid nobis sit bonum. Ostensum est autem supra *, quòd tam substantia Dei, quam eius scientia est omnino immutabilis. Vnde oportet voluntatem eius omnino esse immutabilem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q

niens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis pure sensibilium, & in naturis pure intellectualium, & in natura media inter vtranque, puta humana.

¶Quo ad tertium tria facit. Primo reddit causam veram propositæ conclusionis dicens, quòd est efficacia diuinæ voluntatis. Secundo manifestat hoc fit. effectus consequitur causam efficacem, nõ tamen secundũ id quod fit, sed etiam secundum modum essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri, fortiuntur à voluntate 22 sua, non solũ quòd fiãt, sed etiam modum quo vult quòd sint & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd fiant necessario, & quædam contingenter. ergo ex hoc quibusdam entibus adaptauit causas necessarias, & quibusdam contingentes: non imponit 120 ergo omnibus volitis necessitatem quia tanta efficacia est vt fiant res etiã quomodo vult. Antecedens manifestatur in littera In generatione filij quo ad similitudinem accidentium. prima vero cõsequentia probatur: qa voluntas Dei est efficacissima causa. secunda autem, quia Deus vult contingentiam & necessitatem: quod probatur ex causa finali: propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autẽ manifestatur: quia contingentia præexigunt causas contingentes: & necessaria necessarias vt proximas & conformes sibi causas: aliter enim non essent omnia disposita simul. Vltima autem patet de primo ad vltimum. ¶Tertio ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum præcitatam opinionem dicens, quòd est horum oppositum eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, quòd ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniverso: & non econuerso: quia causæ contingentes sunt volitæ, ideo consecutiue volitæ sunt contingentia. Et hæc quidem iam in exemplis supra positis ex planata sunt. Ad plenioremn tamen determinationis huius intelligentiam scire debent nouitij, quòd aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solum est voluntas, sed efficax causa, quamuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen discerni conceditur ad faciens & fic in littera, quia Deus vult res & modos essendi ad fiendi rerum, ad effiere procedituri vt scilicet quia illud velle efficacissimum est, & res & modi volibi sunt.

Annot. De Radice vera cõtingentiæ.

¶Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum circa idem est, quòd post hæc scripsa diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita à Scoto in primo sentent. distinct. 2. quæst. 2. & distinct. octaua, quæst. 2. & distinct. trigesimanona. quæst. Credit enim, quòd prima radix contingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc concordat nobiscum: sed non dicimus, quòd illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. Et quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina volumtate, intendit libertatem illius, sic quòd imaginatur, quòd quia Deus libere vult & causat, ideo est contingentia in vniverso, adeoq; huic scientiæ inhæret vt dicat nihil posse euenire contingenter, & Deus omnipotens libere non causaret: dixitque Aristot. cum cæteris philosophis contradictoria concessisse, cum aliquid contingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Affert autem complura tum ad probationem, 60 tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum singularium corporibus existibus: & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui quæ contingentiam absolute respiciunt. Aiebam ergo primo rationes suas, deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur. Tertio respondebitur rationibus eius. ¶Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotum est hæc. Causa mouens inquantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet. sed omnis causa secunda est mouens inquantum mota à prima, ergo si necessario mouetur, necessario mouet: igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in vniverso contingenter fit: & sic contingentia in vniverso est, ex hoc quòd Deus contingenter vult & causat. & probatur minor: quia nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ. ¶Secunda ratio est, prima causa prius naturaliter respicit effectum, quàm quæcunque alia causa ergo si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessitatem habitudinem ad ipsam: ergo nullus effectus sit contingenter. & probatur secunda sequela: quia impossibile est, quòd idem effectus habeat habitudinem contingentis & necessarij, respectu tamen eiusdem quàm diuersarum causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam. ¶Primo, quia ex ipsa sequitur hanc partem vniversi non esse à Deo vt ab agente à proposito. Quod est & contra Theologos, & contra Philosophos: & probatur sequela sic. effectus agentis à proposito vt sic oportet esse effectum ab eo, vt patet 9. Metaphysi. vbi potentia rationalis à prohæresi determinari ad agendum dicitur: sed si contingentia oritur ex modo volendi ipsum Deo, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi, ergo ipsa non est effectus Dei vt agentis à proposito. Et sic contingentia est in vniverso præter intentionem Dei: vtpote consequens modum volendi eius, non volitionem ipsam. ¶Secundo, quia daro quòd diuina voluntas non libere, sed naturali necessitate vellet & cau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

faret, saltem tamen efficaciæ suæ virtute hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentia saluaretur. Tum quia essent causæ defectibiles. Tum quia essent agentia libera: puta homines. Et hoc euidentius apparet, si singamus mundum non esse à Deo, sed quasi ex fortuna enim manifeste apparet, quòd ex hoc ipso, quòd non omnia effectus habet per se causam, aliquid contingenter euenit, vt patet 6. Metaphy.

¶Ad primum autem rationem Scoti multipliciter responderi potest.

¶Primo distinguendo ly mouens in ly mouetur. Duplicitèr enim contingit secundum causam moueri à prima. Vno modo motione præuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem motus à manu. Alio modo motione cooperatiua intrinsecè propriæ actioni. & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsa: in quo tantum verificatur minor. non enim oportet eum ab aliquo vult aliquid, seu eum sol illuminet primam causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsecè cooperaturi electioni vel illuminationi. & hoc quia cooperatio in vno quoq; est secundùm naturam vniuersalis, sic enim disponit omnia suauiter. Vnde sine necessario siue libere cooperetur Deus, nihil minus creata voluntas libere vitiatur illa cooperatione.

¶Secundo distinguendo ly inquantum mouetur, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam. ℣ Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. non enim causa secunda mouet ob hoc præcisè, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. Si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario moueri à prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ: & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secundæ. Et tali autem modo configere potest, quòd non necessario mouet, vt patet in causis defectibilibus: illa autem propositio adiuncta fallitur causa secunda, nihil agit nisi in virtute primæ, non tamen: quoniam non est sensus quòd causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quod ipsa secunda nullum effectum producit, nisi virtute primæ concurrente: & contingente virtutem secundæ suo effectui: quoniam prima omnia attingit immediate immediatione virtutis, vt in quæstione 8. declaratum est. Ad secundam vero rationem dicitur, quòd prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in falsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ: & propterea effectus secundæ causæ in illo priori habet necessariam habitudinem ad primam, sed solam ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Ille enim propositio assumpta non sic est intelligenda quasi sit aliqua duratio naturalis cuius primo instanti causa prima respiciat effectum: & in secundo causa secunda: sensus, ex quo tamen consequentia processit videatur, sed est intelligenda quo ad independentiam & instantaneum. attingit enim prima causa effectum secundæ & independentis & intimius quàm secunda, vt patet in principio libri de causis. Et propterea dicitur respicere prius. Ex hoc autem sensu nihil consequentiam valere patet.

123 2. di. 46. articu. 4. Et 1. contra c. 95. Et lib. 2. c. 25. fin. Et po. q. 1. arti. 6. & 5. quo. q. 3. art. 2.

238

317

123

112

113

117

116

119

97

ARTICVLVS IX.

a ¶Vtrum voluntas Dei sit malorum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quod fit, Deus vult: sed mala fieri bonum est. Dicit enim Augustinus in Enchi. Quamuis ea, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sint bona, tamen vt non solum sint bona, sed etiam vt sint mala, bonum est fieri. Ergo Deus vult mala.

¶Præterea, dicit Diony. 3. cap. de di. no. Erit malum ad omnis, id est, vniuersi perfectionem conferens. Et Augustinus dicit in Enchi. Ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. in qua etiam illud, quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeãt, & laudabiliora sint dum comparantur malis. Sed Deus vult omne illud, quod pertinet ad perfectionem & decorem vniuersi, quia hoc est, quod Deus maxime vult in creaturis. Ergo Deus vult mala.

¶Præterea, Mala fieri, & non fieri sunt contradictorie opposita: sed Deus non vult mala non fieri, quia cum mala quædam fiant, non semper voluntas Dei impleretur. Ergo Deus vult mala fieri.

¶SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. 83. quæst. Nullo sapiente homine autore, fit homo deterior. Est autem Deus omni sapiente homine præstantior, multo igitur minus Deo autore fit aliquis deterior. illo autem autore fit aliquid quod fit illo volente. Non ergo volẽte Deo fit homo deterior. Cõstat autem quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

CONCLVSIO.

¶Cum nil magis Deus velit quàm bonitatem suã, cui culpæ malum oppositum est, & ex aliis bonis vniuersi. Et hoc bonum est principale obiectum voluntatis diuinæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum ratio boni sit ratio appetibilis (vt suprà dictum est) malum autem opponatur bono: impossibile est quòd aliquod malum inquantum huiusmodi appetatur nec appetitu naturali, nec animali nec intellectuali, qui est voluntas. Tamen aliquod malum appetitur per accidens c, inquantum consequitur ad aliquod bonum. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens naturale intendit priuationem vel corruptionem, sed formam, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem vnius, quæ est corruptio alterius. Leo enim occidens ceruum, intendit cibum, cui coniungitur occisio animalis. Similiter fornicator intendit delectationem, cui coniungitur deformitas culpæ. Malum autem, quod coniungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidens, nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quam bonum quod priuatur per malum. Nullum autem bonum Deus magis vult, quàm suam bonitatem. Vult tamen aliquod bonum magis quàm aliud quoddam bonum. Vnde malum culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo vult, sed malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut volendo iustitiam vult pœnam; & volendo ordinem naturæ seruari, vult quædam naturaliter corrumpi e.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd quidam dixerunt, quòd licet Deus non velit mala, vult tamen mala esse vel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamen est mala esse, vel fieri. Quod ideo dicebant, quia ea, quæ in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum. Quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quòd dicitur mala esse vel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum non ordinatur ad bonum per se, sed per accidens. Præter intentionem enim peccantis est, quod ex hoc sequatur aliquod bonum. Sicut præter intentionem tyrannorum fuit, quod ex eorum persecutionibus clarescceret patientia martyrum. Et ideo non potest dici, quòd talis ordo ad bonum importetur per hoc, quod dicitur, quòd malum esse vel fieri sit bonum, quia nihil indicatur secundum illud, quod competit rei per accidens, sed secundum illud, quod competit ei per se.

¶Ad secundum dicendum, quòd malum non operatur ad perfectionem & decorem vniuersi, nisi per accidens, vt dictum est c. Vnde & hoc quod dicit Diony. quòd malum est ad vniuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet mala fieri & mala non fieri, contradictorie opponantur: tamen velle mala fieri & velle mala non fieri, non opponuntur contradictorie, cum vtrunq; sit affirmatiuum. Deus igitur neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. Et hoc est bonum.

¶Puerilis enim hic est sensus, ex quo tamen consequentia processit videatur, sed est intelligenda quo ad independentiam & instantaneum. attingit enim prima causa effectum secundæ & independentis & intimius quàm secunda, vt patet in principio libri de causis. Et propterea dicitur respicere prius. Ex hoc autem sensu nihil consequentiam valere patet.

a ¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum nonum.

IN tribus aduerte duo. Annota.

℣ Primo quòd voluntas hic non sumitur vt se extendit ad velle & nõ velle, eo modo quo videre se extendit ad videre & non videre dum visu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi, & ad voluntatem spectare per velle aut non velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: sequentia enim constat Deũ multa mala nolle, quæcunque scilicet non possunt incurrere: sed sumitur velle proprie pro actu positiuo per modum acceptantis: nolle enim significat actum positiuum, sed per modum repellentis: & quod sic sumatur hic voluntas patet ex ratione: quæ in littera ponitur ad probandam conclusionem responsionis: in hoc enim solo sensu probatur. ℣ Secundo, quòd malum est priuatio boni debiti: oportet enim omnes has conditiones habere negationem: si mali rationem habet. Malum vero pœnæ pertinet hoc facilitate rationem inuoluntarij: culpæ autem volũtarij. hic autem quæritur de malo in communi. respondebitur autem distinctè.

¶In corpore vnu est conclusio responsiua quæsito, habens tamen plures partes: Deus nullo modo vult malum culpæ, vult tamen per accidens malum naturalis defectus, & malum pœnæ. ℣ Probatur. malum bono opponitur: ergo impossibile est malum appeti, nisi coniunctum bono magis appetito quàm aliquod bonum priuatum per malum: ergo impossibile est malum culpæ esse volitum à Deo, possibile tamen est malum tam naturalis defectus, quàm pœnæ esse à Deo volitum. prima cõsequentia probatur: quia ratio fori est ratio appetibilis, & quo ad primam partem declaratur, atque manifestatur in omni genere appetitus, scilicet naturalis, animalis, & intellectualis: in actione naturali, & appetitu sensitis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secundam autem partem probatur: quia omne malum coniunctum alicui bono est priuatio alterius. secunda autem consequentia quo ad primam partem probatur: quia nihil est magis volitum à Deo quàm bonum finis, cui malum culpæ opponitur. quo ad secundam manifestatur: quia Deus vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam quàm bonum penale priuatum: in naturalibus quoque magis vult ordinem naturæ, quàm vitam ipsius agni comesti à lupo.

¶Circa

114 1 dist. 25. quæst. 1. art. 1. quæ privat ordine ad bonum diuinum.

¶Num malum culpæ non sit à Deo volitum,

Et 1. con. tra c. 88. Et veri. quæst. 23. articu. 3. & mal. quæst. 16. articu. 5. circa fi.

¶Circa probationem se cundæ cõsequentiæ adnotandum, quòd in littera non dicitur, quòd malis culpæ priuat bono diuino, sed quòd priuat ordine ad ipsum. ℣ Et propter hoc dubium oritur, quia nihil videtur valere illa ratio: omne enim malum primat aliquo ordine ad bonitatem diuinam: quoniam omnis ordo ad eam est, sicut ad vltimum finem, & primum fontem &c. ergo ex hoc quòd malum culpæ priuat ordine ad bonum diuinum, non sequitur quòd non possit esse volitum à Deo per accidens. & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd malum culpæ in hoc differt à exteris malis, quòd ipsum quantum est ex se est priuatiuum boni diuini secundum seipsum, si esset priuabile quemadmodum amor amicitiæ erga Deum est positiuum boni diuini secundum se, si esset possibile: cætera autẽ mala respicimus bonitatem diuinam in aliquo particulari effectu. ℣ Et propterea caute in littera vtrunque insinuatum est. scilicet, & quòd priuaret bono diuino secundum se, in hoc quod dixit, quòd Deus nihil magis vult quàm bonitatem suam: & quòd de facto nõ priuat ipso, sed ordine ad ipsum, quod intellige secũdum ipsum, vt hinc habeas differentiam à cæteris malis. Et per hoc patet responsio ad dubium. Non enim est eadem ratio de ordine ad diuinam bonitatem secundum seipsam, & de ordine ad eam secundum aliquam certam participationem ipsius.

112 Quæstio.

113

411

117

116

119

Annot.

¶In responsione ad primum aduerte duo. ℣ Primo, quòd in littera ludicium de malo culpæ secundum se sit ex intentione peccantis, propterea, quia malum culpæ non est effectibile in causis superioribus, sed pro propria causa habet ipsum peccantem vt sic. In ludicium autem de vnaquaque re secundũ propriam eius causam agendum est. ℣ Secundo, quòd auctoritas Augustini arguendo adductæ nihil in littera respondetur. & nisi sit defectus co-lidis, omissa non videtur: quia ex dictis hic apparet glossa illorum verborũ Augustini, scilicet quòd intelligenda sint per accidens: mala enim esse est bonum fieri non per se, sed per accidens.

a ¶Super quæstionis decimanonæ Articulum decimum.

ARTICVLVS X.

a ¶Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non habeat liberum arbitrium. Dicit enim Hieronymus in Homelia de filio prodigo, Solus Deus est, in quem peccatum non cadit, nec cadere potest: cætera, cum sint liberi arbitrij, in vtramque partem flecti possunt.

¶Præterea, Li arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonum & malum eligitur: sed Deus non vult malum, vt dictum est c. Ergo lib. arbitrium non est in Deo.

¶SED CONTRA est, quòd dicit Ambrosius in lib. de trin. Spiritus sanctus diuidit singulis prout vult: id est, libero voluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio.

CONCLVSIO.

¶Deus liberum arbitrium habet respectu aliorum à se, quæ non necessario vult. respectu sui vero nullum libertatem habet, cum se necessario velit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd lib. ar. habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Non enim ad lib. ar. pertinet quòd volumus esse felices, sed ad naturalem instinctum c. Vnde & alia animalia, quæ naturali instinctu mouentur ad aliquid, non dicuntur lib. ar. b. moueri c. Cum igitur Deus ex necessitate suam bonitatem velit, alia vero non ex necessitate (vt suprà ostensum est c.) respectu illorum, quæ non ex necessitate vult, lib. ar. habet.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Hierony. videtur excludere à Deo lib. ar. non simpliciter, sed solum quantum ad hoc quod est defectibile in peccatum.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum malum culpæ dicatur per auersionem a bonitate diuina: per quam Deus omnia vult (vt suprà ostensum est c) manifestum est q; impossibile est eum malum culpæ velle. Et tamen ad opposita se habet inquantum velle potest hoc esse, vel non esse. Sicut & nos nõ peccando possumus velle sedere, & nõ velle sedere.

ARTICVLVS XI.

a ¶Vtrum sit distinguenda in Deo volitas signi.

ADVNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit distinguenda in Deo voluntas signi. Sicut enim voluntas Dei est causa rerum, ita & scientia. Sed non assignantur aliqua signa ex parte diuinæ scientiæ. Ergo neque debent assignari aliqua signa ex parte diuinæ voluntatis.

¶Præterea, Omne signum, quod non concordat ei, cuius est signum, est fallum. Si igitur signa, quæ assignantur circa voluntatem diuinam, non concordant diuinæ voluntati, sunt falsa: si autem concordant superflue assignantur. Non igitur sunt aliqua signa circa voluntatem diuinam assignanda.

¶SED CONTRA est, quòd voluntas Dei est vna, cum ipsa sit Dei essentia: quandoque autem pluraliter significatur, vt cum dicitur, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando signum voluntatis pro voluntate accipiatur.

CONCLVSIO.

¶Distinguitur in Deo voluntas signi à voluntate simpliciter, siue beneplaciti.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo quædam dicũtur proprie, & quædam secundum metaphoram, vt ex suprà dictis patet c. Cum autem aliquæ passiones humanæ in diuinam prædicationem metaphorice assumuntur, hoc fit secundum similitudinem effectus. vnde illud, quod est signum talis passionis in nobis, in Deo nomine illius passionis metaphorice significat. Sicut apud nos irati punire consueuerunt. Vnde ipsa punitio est signum iræ. Et propter hoc ipsa punitio nomine iræ significatur, cum Deo attribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum voluntatis, quandoque metaphorice in Deo voluntas dicitur. Sicut cũ aliquis præcipit aliquid, signum est, quod velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quãdoque metaphorice voluntas Dei dicitur, secundum illud Matthæi 6. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Sed hoc differt inter voluntatem & iram: quia ira de Deo nunquam proprie dicitur, cũ in suo principali intellectu includat passionem: voluntas autem proprie de Deo dicitur. Et ideo in Deo distinguitur voluntas proprie, & metaphorice dicta. Voluntas enim proprie dicta vocatur voluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphorice dicta est voluntas signi, eo quòd ipsum signum voluntatis voluntas dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; scientia non est causa eorum, quæ fiunt, nisi per voluntatem c. Non enim quæ scimus facimus, nisi velimus. Et ideo signum non attribuitur scientiæ, sicut attribuitur voluntati.

¶Ad secundum dicendum, quòd signa voluntatis dicuntur voluntates diuinæ, non quia sint signa quòd Deus velit, sed quia ea, quæ in nobis solent esse signa volendi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non est signum quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quod in nobis est signum iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

a ¶Vtrum conueniunter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

AD DVODECIMVM sic proceditur. videtur quòd inconuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum consilium, operatio, & permissio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, vel consulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet, quandoque permittit. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶Præterea, Nihil Deus operatur, nisi volens, vt dicitur Sapientiæ 1. Sed voluntas signi distinguitur à voluntate beneplaciti. Ergo operatio lib. voluntate signi cõprehendi nõ debet.

¶Præterea, Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio pertinent ad solam rationalem creaturam. Ergo non conuenienter conuenienter in vnam diuisionem, cum non sint vnius ordinis.

¶Præterea, Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, sed malum omnifariam, vt patet per Philosophum in 2. ethic. & per Diony. in 4. c. de di. no. Inconueniens igitur respectu mali assignatur vnum signum tantum, scilicet prohibitio, respectu vero boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

CONCLVSIO.

¶Quinque signis diuina dignoscitur voluntas, quæ & voluntates signi denominatur, scilicet probabilio & permissio respectu mali, præceptum, consilium, & operatio respectu boni.

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi signa voluntatis dicuntur ea, quibus coniecimus demonstrare nos aliquid velle. potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum, vel per alium. per seipsum quidem inquantum facit aliquid vel directe vel indirecte, & per accidẽs. Directe quidem, cum per se, aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem inquantum non impedit.

Titulus in corpore & ex vti sensus est, quo ad 1. quod nonnulla quo hic difficile.

¶In corpore vna conclusio resp. ad tria. Deus habet liberum arbitrium. Probatur. Deus vult non ex necessitate alia à se. ergo respectu illorum habet liberum arbitrium. probatur consequentia: quia liberum arbitrium est eorum, quæ non necessario, vel naturali instinctu sunt volita: quod manifestatur: & in nobis respectu felicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorum, quæ naturali instinctu appetunt.

a ¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum vndecimum.

84

Annot.

Titulus in corpore declarabitur, quo ad istum secundum voluntas signi. ly vero distinguenda, signat non participationem ipsius voluntatis signi in plures, sed distinctionem ipsius à voluntate bene placiti, de qua hactenus habitus est sermo. Ita quòd sensus quæstionis est, verum distinguenda sit voluntas signi in Deo à voluntate simpliciter, seu beneplaciti.

126 1. dist. 45. articu. 4. Et veri. quæst. 23. articu. 3. Comm.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, in Deo distinguitur voluntas signi à voluntate simpliciter. ℣ Manifestatur, in Deo signum voluntatis dicitur voluntas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphorice: ergo distinguenda est voluntas signi à voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur auctoritate Matthæi 6. consequentia vero prima manifestatur ex proportionalitate signi ad cuius passionis & signi volitionis: vt patet in ira & punitione &c. secunda autem consequentia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatem: in hoc quòd illa inuenitur etiam proprie in Deo, & ex terminis: quia voluntas signi nihil aliud est quàm voluntas beneplaciti, est voluntas proprie dicta. Vnde patet quòd distinctio voluntatis diuinæ in voluntatem beneplaciti & signi non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes.

a ¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum duodecimum.

Annota.

Titulus in primo argumento explanatur, dum explicantur ipsa quinque signa in hoc versu contenta. Præcipit, ac prohibet, permittit, consulit, implet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epilogus. ¶In corpore vnica est conclusio respondens affirmative. Ista quinq; signa conuenienter ponuntur circa istum volumatem. ℣ Manifestatur primo ex parte voluntis, ex eo quòd ista quinque modis declaramus nos aliquid velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quòd distinguuntur penes præsent. vel futurum malum & bonum, necessarij & supérabundans, interseritor; q; ita fit de facto. s. q; hæc quinq; dicantur diuinæ voluntates autoritate Mathei. 9. & Augustini.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulum primum.

Annota. TItulus clarꝰ est, quæritur enim de inesse formaliter. Iam enim manifestum est omnia in Deo esse virtualiter.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio respondens quæsito affirmative. In Deo est amor. ℣ Probat' motus voluntatis & cuiuslibet appetitiuæ virtutis rēdit in bonū p se, in malū aūt p accidēs: ergo primꝰ voluntatis motus & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est in bonū in cōi: ergo primus actꝰ voluntatis & appetitus est amor: ergo in quocunque est voluntas vel appetitus oportet esse amorem: ergo in Deo necesse est ponere amorē. Antecedens declaratꝰ, quia malum non cadit sub appetibilitate, inquantum apprehenditur bonum. ℣ Cōsequentia vero prima quo ad primam partē, s. q; primus actus tendat in bonū. Probatur ex eo q; id quod est per se, prius est eo quòd est per aliud. Quo ad secundā vero scilicet, in cōi, quia cōmunꝰ naturaliter est prius: cui' signū ad propositū est, q; intellectus prius respicit verū cōe quàm vera particularia. ℣ Sed'a aūt cōsequentia probatur ex differētia obiectī amoris ad obiectū aliorū actuū volūtatis & appetitus: quia amor est respectu boni in cōi: desideriū aūt spes & delectatio respectu boni specialis, puta p̄sētis vel futuri. Et cōfirmatur ex hoc, q; ois alij motus appetitiui nascunt ex amore: qd manifestatur inductiue In actibus desiderij, gaudij, odij, tristitiæ &c. ℣ Tertia aūt cōsequentia probatur; q remoto primo remouentur alia. ℣ Quarta aūt probatur, quia in Deo est voluntas.

Annot. ¶Circa prædicta duo occurrunt notanda. ℣ Primo, q; cum in litera dicitur, q; amor respicit bonū in cōi, by in cōmuni, non significat ibi quod vniuersale, sed significat idem quod absolute. Amor enim omnis est boni absq; alia limitatione, delectatio autem est boni cōiuncti &c. dixit autē hoc' quia litera vsq; ad vltimam cōsequentiam loquitur tam de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quē cōstat non attingere bonū secundū vniuersale, hoc absolute. Nec tamen efficaciæ illius probationis, q; est cōmunꝰ naturaliter est prius, per hoc aliquid admittitur quoniam bonum absolute, ad bonum cui certa conditione se habet proportionaliter, vt cō-

pedit operationem nam remouens prohibēs dicitur mouens per accidens, vt dicitur in 8. Physic. Et quantum ad hoc dicitur signum permissio. Per alium autem declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione. quod sit præcipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid: propter hoc ista quinque nominantur interdum nomine voluntatis diuinæ, tanquam signa voluntatis. Quod enim præceptum, consilium, & prohibitio dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Quod autem permissio vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per August. qui dicit in Enchi. Nihil fit nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat, vel faciendo. Vel potest dici, quòd permissio & operatio referantur ad præsens. Permissio quidem ad malum, operatio vero ad bonum. Ad futurum vero prohibitio respectu mali, respectu vero boni necessarij præceptum, respectu vero superabundantis boni consilium.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd nihil prohibet circa eandem rem aliquē diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idem significātia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere præcepto & consilio & operationi, prohibitioni, vel permissioni.

¶Ad secūdum dicendum, quòd sicut Deus potest significari metaphorice velle id, quòd non vult voluntate propriè accepta, ita potest metaphorice significari velle id, quod propriè vult. Vnde prohibet de eodem esse voluntatem beneplaciti, & voluntatem signi. Sed operatio semper est eadem cum voluntate beneplaciti, non autem præceptum, vel consilium. Tum quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd creatura rationalis est domina sui actus. Et ideo circa ipsam specialia quædam signa diuinæ voluntatis assignantur, inquantum rationalem creaturam Deus ordinat ad agendum voluntarie & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias non habent locum nisi operatio & permissio.

¶Ad quartum dicendū, quòd omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tamen in hoc conuenit quòd discordat a voluntate diuina. Et ideo vnum signum respectu malorum assignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimode, bona se habent ad bonitatem diuinam, quia quædam sunt, sine quibus fruitionem diuinæ bonitatis consequi non possumus, & respectu horum est præceptum: quædam vero sunt, quibus perfectius consequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum quòd consilium est non solum de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

QVAESTIO VIGESIMA
de amore Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ absolute ad voluntatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inueniuntur in nobis, & passiones animæ, vt gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus morales & virtutes, vt iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primo considerabimus de amore Dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum in Deo sit amor. ¶Secundo, vtrum amet omnia. ¶Tertio, vtrum magis amet vnū quàm aliud. ¶Quarto, vtrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum amor sit in Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd amor non sit in Deo. Nullā enim passio est in Deo. Amor est passio. Ergo amor non est in Deo.

¶Præterea, Amor, ira, tristitia, & huiusmodi contra se diuidūtur. Sed tristitia & ira nō dicuntur de Deo nisi metaphorice. Ergo nec amor.

¶Præterea, Dionysius dicit 4. cap. de diuin. nomi. Amor est vis vnitiua & concretiua. Hoc autem in Deo locum habere non potest, cum sit simplex. Ergo in Deo non est amor.

¶SED CONTRA est, quod dicitur primæ Ioan. 4. Deus charitas est.

CONCLVSIO.

¶Cum in Deo sit voluntas, in eo amorem ponere fas est, causam & radicem cuiusque motus appetitiui virtutis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est amor. Cum enim actus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius & per se est obiectum voluntatis & appetitus: malum autem secundario & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum his, qui respiciunt malum, vt gaudiū, quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim qd est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cōmunius naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad verum commune, quàm ad particularia quædam vera. Sunt autem quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione. Sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito, desiderium autem & spes de bono nondum adepto. Amor autem respicit bonum in communi siue sit habitum siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponunt amorem, quasi primam radicem. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatum: neque aliquis gaudet nisi de bono amato. Odium etiam non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitiam & cætera huiusmodi, manifestum est in amorem referri sicut in primum principium. Vnde in quocunque est voluntas vel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo remouentur alia. Ostensum est autem[c] in Deo esse voluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q; vis cognitiua non mouet nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet mediante ratione particulari, vt dicitur in tertio de Anima, ita appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo. Vnde proximū motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actum appetitus sensitiui concomitatur aliqua transmutatio corporis, & maxime circa cor, quod est primum principium motus in animali. Si igitur actus appetitus sensitiui inquantum habent transmutationem corporalem annexam passiones dicuntur, non autem actus voluntatis. Amor igitur & gaudium & delectatio secundum quod significant appetitus sensitiui passiones sunt[c], non autem secundum quòd significant actus appetitus intellectui. Et sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philosophus in 7. Ethic. quod Deus vna & simplici operatione gaudet. Et eadem ratione sine passione amat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, scilicet corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira (vt dicitur in primo de Anima) materiale est accensio sanguinis circa cor, vel aliquid huiusmodi, formale vero appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte eius, quod est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, quod est boni non habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam vero nullam imperfectionem designant, vt amor & gaudium. Cum igitur nihil horum Deo conueniat secundum illud, quod est materiale in eis (vt dictum est[c]) illa, quæ imperfectionem important, etiam formaliter Deo cōuenire non possunt, nisi metaphorice propter similitudinem effectus, vt supra dictum est[c]. Quæ autem imperfectionem non important de Deo proprie dicuntur, vt amor & gaudium. tamen sine passione, vt dictum est[c].

¶Ad ter

¶Ad tertium dicendum, quòd actus amoris semper tendit in duo, scilicet in bonum, quod quis vult alicui, & in eum, cui vult bonum. Hoc enim est proprie amare aliquem velle ei bonum. Vnde in eo, quòd aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quærit sibi vnire inquantum potest. Et pro tanto dicitur amor vis vnitiua etiam in Deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod vult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt suprà ostensum est[c]. In hoc vero quod aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic ytitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis cōcretiua, quia alium aggregat sibi habēs se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est vis concretiua absq; compositione, quę fit in Deo, inquantum aliis bona vult.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Deus omnia amet.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non omnia amet. Quia secundum Dion. 4. capi. de diuin. nom. amor amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autem est dicere, quòd Deus extra se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniens est dicere, quod Deus alia à se amet.

¶Præterea, Amor Dei æternus est. Sed ea, quæ sunt alia à Deo, non sunt ab æterno nisi in Deo. Ergo Deus non amat ea nisi in seipso: sed secundum quòd sunt in eo non sunt aliud ab eo. Ergo Deus non amat alia à seipso.

¶Præterea, Duplex est amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ[c]. sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiam amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. Ergo Deus non omnia amat.

¶Præterea, In Psal. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Nihil autem simul odio habetur & amatur. Ergo Deus non omnia amat.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Sapien. 2. Diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia existentia sint bona, & à Deo, ab illo amari credendum est: sed secus quàm nos, qui à rerum bonitate ad amorem impellimur, ipse vero cuncta diligit creando & infundendo illis bonitatem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus omnia existentia amat. Nam omnia existentia inquātum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra[c], quòd voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quòd inratum habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum à Deo. Cuilibet igitur existenti, Deus vult aliquod bonum. Vnde, cum amare nil aliud sit, quàm velle bonum alicui[c], manifestum est, quòd Deus omnia quæ sunt, amat. Non tamen eo modo, sicut nos. Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerum[c], sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuerso bonitas eius vel vera vel æstimata prouocat amorem, quo ei volumus & bonum conseruari, quod habet, & addi, quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundens & creans bonitatem in rebus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amans sic fit extra se in amatum transiatum, inquantum vult amato bonum, & operatur per suam prouidentiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius quarto ca. de diuino nomine: Audendum est autem & hoc pro veritate dicere, quòd & ipse omnium causa per abundātiam amatiuæ bonitatis, extra seipsum fit ad omnia existentia prouidentiis.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in Deo[c], tamen per hoc quod ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in propriis naturis. Et eadem ratione amauit. Sicut & nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

¶Ad tertium dicendum, quòd amicitia non potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contingit esse redamationē & communicationem in operibus vitæ: & quibus cōtingit bene euenire, vel male secūdum fortuna & foelicitatem: sicut & ad eas proprie beneuolentia est. Creaturę autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur, Deus, proprie loquēdo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad se ipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscimus enim aliquid & nobis & aliis.

¶Ad quartum dicendum, quòd nihil prohibet vnum & idem secundum aliquid amari, & secundum aliquid odio haberi. Deus autem peccatores inquantum sunt naturæ quædā amat. Sic enim & eadem ratione aliquid amatur & odio habetur, inquantum sunt & ab ipso sunt. Inquantum vero peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. Et hoc in eis à Deo non est. Vnde secundum hoc, ab ipso odio habentur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur enim Sapien. 6. æqualiter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia Dei quam habet de rebus est ex amore, quo amat res. Ergo æqualiter amat omnia.

¶Præterea, Amor Dei est eius essentia. Sed essentia Dei magis & minus nō recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quædam aliis magis amat.

¶Præterea, Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. Sed Deus non dicitur scire quædam magis quam alia, neque magis velle. Ergo nec magis quædam aliis diligit.

¶SED CONTRA est, quod dicit Augu. super Io. Omnia diligit Deus quę fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quæ sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum.

CONCLVSIO.

¶Ex parte actus voluntatis Deus æqualiter omnia amat, cum simplici & eodem modo se habente actu voluntatis amet, ex parte vero boni voliti ab ipso non omnia æqualiter amat, sed vni maius bonum vult quàm alij.

¶RESPONDEO dicendū, quòd cum amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliqd magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus non magis quædam alijs amat, quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis[c]: & semper eodem modo se habente. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quamuis non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere, q; Deus quædam aliis magis amat. Cum enim amor Dei sit causa bonitatis rerum, (vt dictū est[c]) non esset aliquid alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quam alteri.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, non quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

¶Ad secundum dicēdum, quòd ratio illa procedit de intentione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autem quòd Deus creaturæ vult, nō est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶Ad tertiū dicendum, q; intelligere & velle significant solū actus, non autem in sua significatione includit aliqua obiecta, ex quorum diuersitate possit dici Deus magis vel minus scire aut velle, sicut circa amore dictum est[c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶An Deus semper magis diligat meliora.

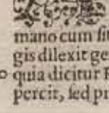

QVARTVM sic procedit, Videtur, q; Deus non semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toto genere humano cum sit Deus & homo. Sed Deus magis dilexit genus humanum, quam Christum quia dicitur Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Comment. 119 *2. dist. 26. a. 1. 2 m. Et 3. dist. 19. a. 5. q. 1. & dist. 23. art. 4. Et 1. contra ca. 91. col. 2. et 3.*

Comment. 79 228

Comment. 0 130 *3. dist. 32. artic. 5. q. 1. a. 2. 3. & 4. & dist. 31. qua. 2. ar. 3. qō. 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In responsione ad quintum dubiū ingerunt verba in calce posita, scilicet q̄ peccator per destinatus secundum aliquod tempus non est nec bonus neque malus. Videtur enim sententia Aug. & falsa & cōtra autoris doctrinam: quoniam tam angelus, quam homo secundum ipsum fuit creatus in gratia & quilibet homo contrahit peccatum originale. Et dato quōd non essent creati in gratia vno tantū instanti, & nō per aliquod tempus fuissent neq; boni neque mali: omnino igitur apparet hęc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur.

℣ Primo quōd hæc verba sint vera de possibili qui quid sit de facto & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis etiam instantanea. Tā angelus enim quam homo quādoque, scilicet in primo instanti potuit esse neque bonus neque malus moraliter.

℣ Secundo quōd verificātur de bonitate & malitia morali personali, id est per proprium actum. Iafatus enim quamuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque bonus neque malus est.

℣ Tertio quōd ista sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absque restrictione aliquæ & licet peccator prędestinatus postquam habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quādoque tamen, scilicet per infinitum tempus quo nō fuit neque bonus neque malus fuit.

¶Et hæc expositio magis formalis est & propositō consona, & absq; quæstione. Inūtile enim litera docere nō esse miserum peccatorem prędestinatū, esse pro aliquo tempore peiorem & minus amatum, ex eo quōd pro aliquo tempore nō erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tunc neq; bonus neque malus erat vniuersaliter loquēndo de bono & malo vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimaprimæ Articulum primum.*

Annota. TItulus vt iam patet ex dictis quærit, v. *Comēt.* trum iustitia sit formaliter in Deo. 219

¶In corpore duo facit. 536

℣ Primo enim distinguit iustitiam in duas species, scilicet commutativam, & distributivam.

℣ Secundo respondet quæsito duabus conclusionibus, iuxta numerū specierum iustitiæ.

℣ Prima conclusio est negativa, ideo non est iustitia commutativa. probatur auctoritate Aristotelis, quis prior &c.

℣ Secunda est affirmativa, in Deo est iustitia distributiva. & probatur. Iustitia distributiva est, secundum quam datur vni. cuiq; secūdum suam dignitatem. ergo ordo

228 229

Ergo Deus nō semper magis diligit meliora.

¶ Præterea, Angelus est melior homine, Vnde in Psal. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab Angelis. Sed Deus plus dilexit hominem quām Angelū. Dicitur enim Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ Præterea, Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. Vnde dominus sciēs hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me hoc ipso plus his? Sed tamen Christus plus dilexit Ioannem quam Petrum. Vt enim dicit Augu. super illud Io. 20. Simon Ioannis diligis me hoc ipso signo Io. à cæteris discipulis discernitur. non quod solum eum, sed quōd plus eum cæteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

¶ Præterea, Melior est innocens pœnitente, cum pœnitentia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier. Sed Deus plus diligit pœnitentem quām innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico vobis, quōd maius gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanouē iustis, qui non indi. pœni. Ergo Deus nō semper magis diligit meliorem.

¶ Præterea, Melior est iustus præscitus quām peccator prædestinatus. Sed Deus plus diligit peccatorem prædestinatum, quia vult ei maius bonum, scilicet vitam æternam. Ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶SED CONTRA vnumquodq; diligit sibi simile, vt patet per illud, qđ habetur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed intantū aliquid est melius, inquātum est Deo similius. Ergo meliora magis diligunt à Deo.

CONCLVSIO.

¶ Cō ex eo aliqua alijs meliora sint, quōd eis maius bonum Deus vult ipsum meliora diligere dicendū est.

¶RESPONDEO dicēdum, quod necesse est dicere secūdum prædicta quōd Deus magis diligat meliora. Dictum est enim c, quōd Deum diligere magis aliquid nihil aliud est quam ei maius bonum velle. Voluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, quōd Deus eis maius bonū vult. Vnde sequitur q̄ meliora plus amet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quōd Deus Christum diligit, non solum plus quam totum humanum genus, sed etiam magis quā totam vniuersitatem creaturarum: quia scilicet ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen qđ est super omne nomen, vt verus Deus esset. Nec eius excellentiæ deperiit ex hoc, quōd Deus dedit eum in mortem pro salute humani generis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus enim est principatus super humerum eius, vt dicitur Esa. 9.

¶Ad secundum dicendum, quōd natura humanam assumptam à Dei verbo in persona Christi (secundū prædicta c) Deus plus amat quām omnes Angelos: & melior est maxime ratione vnionis. Sed loquendo de humana natura communiter, eam Angelicę comparādo secundum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur c: cum eadem sit mēsura hominis & Angeli, vt dicitur Ap. xx. ita tamē quōd quidam Angeli quibusdam hominibus, & quidam homines quibusdā Angelis quantum ad hoc potiores inueniuntur. Sed quantū ad conditionem naturæ Angelus est melior homine. Nec ideo naturam humanam assumpsit Deus quia hominē absolute plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonꝰ paterfamilias aliquid pretiosius dat seruo ægrotāti, quod non dat filio sano.

¶Ad tertium dicendum, quōd hæc dubitatio de Petro & Ioanne multipliciter soluitur. Aug. namque refert hoc ad mysterium dicēs, quōd vita actiua, quæ significatur per Petrū, plus diligit Deum quām vita contemplatiua, quæ significatur per Ioannem, quia magis sentit præsentis vitæ angustias, & æruantiosus ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Contemplatiuam vero vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. Non enim finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

¶ Quidam vero dicunt, quod Petrus plus dilexit Christum in membris. Et sic etiam à Christo plus fuit dilectus. Vnde ei ecclesiam cōmendauit. Ioannes vero plus dilexit Christum in seipso. Et sic etiam plus abeo fuit dilectus. Vnde ei commēdauit matrem. Alij vero dicunt, quōd incertum est quis horum plus Christum dilexerit amore qualitatis, & similiter quem Deus plus dilexerit in ordine ad maiorē gloriam vitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantum ad quādam promptitudinem, vel feruorem. Ioannes vero plus dilectus quantum ad quædam familiaritatis indicia, quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij vero dicunt, quōd Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellentius donum charitatis. Ioannem vero plus quantū ad donum intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioannes secundum quid. Præsumptuosum tamen videtur hoc diiudicare, quia, vt dicitur prouerb. 16. Spiritus ponderator est dominus & non alius c.

¶ Ad quartum dicendum, quōd pœnitentes & innocentes se habent sicut excedentia & excessa. Nam siue sint innocentes, siue pœnitentes, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocentia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quām de innocente: quia plerunq; pœnitentes cautiores, humiliores, & feruentiores resurgunt. Vnde Greg. dicit ibidem, quōd dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conuersus fortiter hostem premit, quam qui nunquam fugit, nec vnquam fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quam innocenti, qui no meruit. Sicut cētum marchæ maius donum est si dentur pauperi, quām si dentur regi.

¶ Ad quintum dicendum, quod cum voluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundū illud tēpus pensanda est bonitas eius, qui amatur à Deo secundum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonum. Secundum ergo illud tēpus, quo prædestinato peccatori dandum est ex diuina voluntate maius bonum, melior est, licet secundum aliquod aliud tempus sit peior: quia & secundum aliquod tempus non est nec bonus, neque malus.

QVÆST. VIGESIMAPRIMA de Iustitia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationē diuini amoris de iustitia & misericordia eius agēdum est. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum in Deo sit iustitia. ¶Secundo, vtrū iustitia eius veritas dici possit. ¶Tertio, vtrum in Deo sit misericordia. ¶Quarto, vtrū in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit iustitia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ in Deo non sit iustitia. Iustitia enim contra tēperantiā dividitur. Temperantia autem nō est in Deo. Ergo nec iustitia.

¶ Præterea, Quicunq; facit omnia pio libito suæ voluntatis, non secundum iustitiam operatur. Sed sicut dicit Apost. ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secundum consiliū suæ voluntatis. Non ergo ei iustitia debet attribui.

¶ Præterea, Actus iustitiæ, est reddere debitum, sed Deus nulli est debitor: ergo Deo non competit iustitia.

vniuersi demōstrat. Dei iustitia igitur in eo est iustitia. cōsequētia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familiæ congruus ostendit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi &c. cōfirmat auctoritas Dion.

¶ Num in Deo sit iustitia commutativa.

¶ Circa primam conclusionem dubium est. *Quæstio c*

℣ Tum quoniā falsum videtur in Deo non esse iustitiam cōmutativam: quoniam forma diuini iustitiæ sit secundum iustitiam commutativam, dum recōpensat & præmia meritis & supplicia peccatis. vt expresse auctor dicit in secunda sententiarum q. 1. ar. 3. ad primum. ℣ Tum quoniam probatio non videtur sufficiēs: quoniam ad iustitiam commutativam spectare nō solum restituere, sed etiā ipsi prius dare. Non solum enim emptio, sed etiam venditio iustitia commutativa regulatur. Et præterea ex negatione formali actus in Deo nō videtur sufficienter illatur negatio talis iustitiæ quoniam saluatur etiam in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quōd neutiquam actus commutativæ iustitiæ locū habet in Deo: quia sicut non potest dare pro accepto, ita nec potest dare pro accepto: quia nihil enim sibi ex creaturis acerescere potest. ℣ Excluditur quoq; ex hoc, quōd nemo potest prius aliquid dare Deo, vt eique actus ab ipso: quoniam si nemo potest prius dare, consequens est, quōd nemo possit quantūlēscūq; reddere, & consequitur quōd Deus non possit pro æquivalente accipiendo dare: & sic commutativa iustitia, quæ æqualitatē inter dari, & accipiendum facit, locum in eo habere non potest. Ad primā vero dicitur quōd inde nō potest haberi, nisi quōd quidam modus constituatur iustitiæ in diuina distributione seruandus pro præmiis pro meritis pensandis. hic autem intenditur quōd in Deo nō est ipsa iustitia commutativa.

¶ In responsione ad tertium aduerte doctrinā, traditam in fine 1a contra gent. in capit. 18. & contra

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum iustitia Dei sit veritas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quōd iustitia Dei non sit veritas. Iustitia enim est in voluntate. Est enim rectitudo voluntatis, vt dicit Ansel. veritas autem est in intellectu secundum Philosophum in 6. metaph. & in 6. Ethic. Ergo iustitia nō pertinet ad veritatem.

¶ Præterea, Veritas secundum Philosophum in 4. Ethi. est quædā alia virtus a iustitia. Non ergo veritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶SED CONTRA est, quod in Psal. dicitur, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi veritas pro iustitia.

CONCLVSIO.

¶ Iustitia in Deo reperta conuenienter veritas nominatur, secundum quam res intellectui conformantur.

¶RESPONDEO dicendū, quod veritas cōsistit in adequatione intellectus & rei, sicut suprā dictum est e. Intellectus autē, qui est causa rei, cōparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Ecōuerso autem est de intellectu qui accipit scientiā à rebus c. Quandoigitur res sunt mēsura, & regula intellectus, veritas cōsistit in hoc quōd intellectus adæquatur rei vt in nobis accidit. Ex eo enim, quōd res est vel non est, opinio nostra & oratio vera vel falsa est. Sed quando intellectus est regula vel mēsura rerū, veritas cōsistit in hoc, quōd res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verū opus quando concordat arti. Sicut autem se habet artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, cui cōformant. Iustitia igitur Dei, cuius constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius c, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quōd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu. Sed quantum ad impetum, quo opera regulantur secundum legem est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quōd veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam virtus, per quam aliquis demōstrat se talem in dictis vel factis qualis est c. Et sic consistit in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est c.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum misericordia competat Deo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quōd misericordia Deo nō competat. Misericordia enim est species tristitiæ, vt dicit Damasce. Sed tristitia nō est in Deo. Ergo nec misericordia.

¶ Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus nō potest prætermittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Thi. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare nō potest. Negaret autem seipsum, vt dicit glo. ibidem, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo non competit.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Miserator & misericors dominus.

CONCLVSIO.

¶ Cum de actu miseria tristari minime Deo conueniat, sed magis eam repellere, misericordia nō secundum passionis affectum, sed effectum maxime ei conuenire dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ misericordia est Deo maxime attribuenda, tamen secundum effectum non secundū passionis affectum f. ad cuius euidentiā considerandum est, q̄ misericors dicitur aliquis, quasi habens miserū cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius per tristitiā, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur q̄ operetur ad depellēdam miseriā alterius, sicut miseriā propriam.

¶ Præterea, Quicquid est in Deo, est eius essentia: sed hoc nō competit iustitiæ. dicit enim Boe. in lib. de hebd. quōd bonum essentiam, iustum vero actum respicit. Ergo iustitia non competit Deo.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Iustus dominus, & iustitiam dilexit.

CONCLVSIO.

¶ Cum omnia nostra ex Deo sint, nec quisquam quippiam dederit, pro quo sibi à Deo retribuatur, iure in ipso iustitia commutativa non est, sed distributiva, qua singulis quod sibi ad sui complementum spectat, tribuere dicitur, vt inde vniuersi ordo seruetur.

¶RESPONDEO dicendum, quōd duplex est species iustitiæ. Vna, quæ consistit in mutua datione & acceptione: vt puta quæ consistit in emptione & venditione, & aliis huiusmodi communicationibus, vel commutationibus. Et hæc dicitur à philosopho in 5. Ethic. Iustitia commutativa, vel directiua commutationum, siue communicationum: & hæc non competit Deo, quia vt dicit Apost. Roma. 11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia, quæ consistit in distribuendo. & dicitur distributiua iustitia, secūdum quod aliquis gubernator, vel dispensator dat vnicuique secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familiæ, vel cuiuscunq; multitudinis gubernatæ demōstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo vniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quam in rebus voluntariis, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dio. 8. ca. de diui. no. Oportet videre in hoc veram Dei esse iustitiam, quōd omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatem: & vniuscuiusque naturam in proprio saluat ordine & virtute.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quōd virtutum moralium quædam sunt circa passiones: sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iram. Et huiusmodi virtutes Deo attribui nō possunt, nisi secundum metaphoram: quia in Deo neque passiones sunt (vt suprà dictum est c) neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi virtutes, sicut in subiecto, vt dicit philosophus in quarto Ethi. Quædam vero virtutes morales sunt circa operationes, vt puta circa dationes & sumptus, vt iustitia & liberalitas & magnificentia, quæ etiam non sunt in parte sensitiua, sed in voluntate. Vnde nil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim secundum virtutes politicas Deum laudare, vt dicit Philosophus in 10. Ethic.

¶ Ad secundum dicendum, quōd cum bonum intellectum sit obiectum voluntatis, impossibile est Deum velle nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius voluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suam voluntatem facit, iuste facit, sicut & nos quod secundum legem facimus iuste facimus. Sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, Deus autem sibi ipsi est lex.

¶ Ad tertium dicendum, quōd vnicuique debetur quod suum est. Dicitur autem esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & non econuerso. Nam liberum est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentiæ vel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo considerandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatum ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & vnaquæque res ad suum finem. Alius ordo quo omnia creata ordinantur in Deum. Sic igitur & debitum attendi potest dupliciter in operatione diuina. Aut secundum quōd aliquid debetur Deo. Aut secundum quōd aliquid debetur rei creatæ. Et vtroque modo Deus debitum reddit. Debitum enim est Deo, vt impleatur in rebus id, quod eius sapientia & voluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat. Et secundum hoc iustitia Dei respicit decentiam ipsius, secundum quam reddit sibi quod sibi debetur. Debitum etiā est alicui rei creatæ, quōd habeat id, quod ad ipsum ordinatur c. Sicut homini quōd habeat manus, & quod ei alia animalia seruiant. Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat vnicuique quod ei debetur secūdum rationem suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc vnicuique debetur, quod est ordinatum ad ipsum secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potius alia in ipsum. Et ideo iustitia quandoque dicitur in Deo condecentia suæ bonitatis: quandoq; vero retributio pro meritis. Et vtrunque modum tangit Ansel. dicens: Cum punis malos, iustum est: quia illorū meritis conuenit. Cum vero pareis malis, iustum est: quia bonitati tuæ condecens est.

¶ Ad quartum dicendum, quōd licet iustitia respiciat actum, non tamen per hoc excluditur quin sit essentia Dei: quia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principium actionis. Sed bonum non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum non solum secundum quod agit, sed etiam secundum quod in sua essentia perfectum est. Et propter hoc ibidem dicitur, quōd bonum comparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum iustitia Dei sit veritas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quōd iustitia Dei non sit veritas. Iustitia enim est in voluntate. Est enim rectitudo voluntatis, vt dicit Ansel. veritas autem est in intellectu secundum Philosophum in 6. metaph. & in 6. Ethic. Ergo iustitia nō pertinet ad veritatem.

¶ Præterea, Veritas secundum Philosophum in 4. Ethi. est quædā alia virtus a iustitia. Non ergo veritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶SED CONTRA est, quod in Psal. dicitur, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi veritas pro iustitia.

CONCLVSIO.

¶ Iustitia in Deo reperta conuenienter veritas nominatur, secundum quam res intellectui conformantur.

¶RESPONDEO dicendū, quod veritas cōsistit in adequatione intellectus & rei, sicut suprà dictum est e. Intellectus autē, qui est causa rei, cōparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Ecōuerso autem est de intellectu qui accipit scientiā à rebus c. Quandoigitur res sunt mēsura, & regula intellectus, veritas cōsistit in hoc quōd intellectus adæquatur rei vt in nobis accidit. Ex eo enim, quōd res est vel non est, opinio nostra & oratio vera vel falsa est. Sed quando intellectus est regula vel mēsura rerū, veritas cōsistit in hoc, quōd res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verū opus quando concordat arti. Sicut autem se habet artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, cui cōformant. Iustitia igitur Dei, cuius constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius c, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quōd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu. Sed quantum ad impetum, quo opera regulantur secundum legem est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quōd veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam virtus, per quam aliquis demōstrat se talem in dictis vel factis qualis est c. Et sic consistit in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est c.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum misericordia competat Deo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quōd misericordia Deo nō competat. Misericordia enim est species tristitiæ, vt dicit Damasce. Sed tristitia nō est in Deo. Ergo nec misericordia.

¶ Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus nō potest prætermittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Thi. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare nō potest. Negaret autem seipsum, vt dicit glo. ibidem, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo non competit.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Miserator & misericors dominus.

CONCLVSIO.

¶ Cum de actu miseria tristari minime Deo conueniat, sed magis eam repellere, misericordia nō secundum passionis affectum, sed effectum maxime ei conuenire dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ misericordia est Deo maxime attribuenda, tamen secundum effectum non secundū passionis affectum f. ad cuius euidentiā considerandum est, q̄ misericors dicitur aliquis, quasi habens miserū cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius per tristitiā, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur q̄ operetur ad depellēdam miseriā alterius, sicut miseriā propriam.

à Deo perfectionis ad eius bonitatē, iustitiam, liberalitatem, & misericordiam: & satis clare est in litera.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum quartum.*

Comen. TIteius est clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: scilicet in quolibet opere Dei misericordiam & iustitiam oportet inueniri.

¶ Circa quam tria facit. Primo misericordiæ nomen exendit, extendendo nomen miseriæ ad omnem defectum: & rationem extensionis assignat: quia cum miseria opponatur felicitati, in sola rationali creatura, quæ felicitatis est capax, miseria proprie inueniri potest.

b Secundo probat conclusionem quo ad iustitiam sic: debitum ex diuina iustitia contingit dupliciter, tollitur Deo vel creaturæ: & neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiam. Antecedens quo ad primam partem habetur ex dictis in primo articulo ad tertium: quo ad secundam vero manifestatur, quia non potest facere Deus aliquid, quod non congruat sapientiæ & bonitati ipsius: & similiter quicquid in rebus creatis facit, consentiens ordini & proportione dispositæ.

¶ Aduerte hic, quòd illa propositio in litera posita, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti, non est inuenta ab autore prout sonat, quoniam in opere creationis proprie nulla potest inueniri ratio debiti respectu alicuius creaturæ, sed solum respectu sapientiæ & voluntatis diuinæ, vt in responsione ad quartum hic habes: sed est interpretanda quo ad opera prouidentiæ & gubernationis: ad quod insinuandum eam illa manifestatur in litera, notanter dicitur quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi dicet, quod quicquid facit, facit creatione supposita.

¶ Probatur deinde conclusio quo ad misericordiam sic, opus diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur: ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quatum ad primam eius radicem. Antecedens probatur: quia reducitur debitum in aliquid ex sola diuina bonitate collatum, quod probatur quia aliter procederetur in infinitum & declaratur exemplariter.

¶ Tertio, quia ex hac probatione videbatur quòd misericordia concurreret ad opera Dei quasi remota causa. Ideo & hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius non competit Deo, sed repellere miseriam alterius hoc maxime ei cōpetit, vt per misericordiam quemcunq; defectum intelligamus. Defectus autem non tolluntur, nisi per alicuius bonitatis perfectionē. Prima autem origo bonitatis Deus est, vt supra ostēsum est [c]. Sed considerandum est quòd elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatem diuinam & ad iustitiam, & ad liberalitatem & misericordiam: tamen secundum aliam & aliam rationem. Communicatio enim perfectionum absolute considerata pertinet ad bonitatem, vt supra ostēsum est [c]. Sed inquantū perfectiones rebus à Deo dantur secundum earum proportionem, pertinet ad iustitiā, vt dictum est supra [c]. Inquantum vero nō attribuit rebus perfectiones propter vtilitatem suam, sed solum propter suam bonitatem [c], pertinet ad liberalitatem. Inquantum vero perfectiones datæ rebus à Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

¶ AD PRIMVM igitur dicēdum, quòd obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus misericorditer agit, non quidem contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operando. sicut si alicui, cui debentur centum denarij, aliquis ducentos det de suo, tamen nō contra iustitiam facit, sed liberaliter vel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offensam in se cōmissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. Vnde apostolus remissionem donationem vocat Ephe. 5. Donate inuicem sicut & Christus vobis donauit. Ex quo patet quòd misericordia non tollit iustitiam, sed est quædam iustitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quòd misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, quòd non in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quædam enim opera Dei attribuuntur misericordiæ, vt iustificatio impij. Quædam vero iustitiæ, vt dānatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui nō fecerit misericordiā. Non ergo in omni opere Dei apparet misericordia & iustitia.

¶ Præterea, Apostolus ad Ro. 15. cōuersionem Iudæorum attribuit iustitiæ & veritati, conuersionem autem gentium misericordiæ. Ergo non in quolibet opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ Præterea, Multi iusti in hoc mūdo affliguntur. Hoc autem est iniustum. Non ergo in omni opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ Præterea, Iustitiæ est reddere debitum, misericordiæ autem subleuare miseriam. Et sic tam iustitia quàm misericordia aliquid præsupponit in suo opere. Sed creatio nihil præsupponit [c]. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur in Psal. Omnes viæ domini misericordia & veritas.

CONCLVSIO.

¶ Cum in cunctis Dei operibus quod sibi & creaturæ debitur nullo prorsus modo à Deo præterniitti oporteat, & debitum omne in aliquid ex diuina bonitate collatum reducatur, necesse est in quouis illius opere iustitiam & misericordiam inueniri.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd necesse est quòd in quolibet opere Dei misericordia & veritas inueniantur. si tamen misericordia pro remotione cuiuscunq; defectus accipiatur, quāuis non omnis defectus proprie possit dici miseria, sed solum defectus rationalis naturæ quam cōtingit esse felicem. Nam miseria felicitati opponitur. Huius autē necessitatis ratio est: Quia cum debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit vel debitū Deo, vel debitum alicui creaturæ, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid Deus, quod non sit conueniens sapientiæ & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus [c] aliquid esse debitū Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creaturæ enim nō debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistens, vel præconsideratū. Et rursus si illud creaturæ debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis dependeat, quæ est vltimus finis. Vtpote si dicamus quod habere manus debitum est homini propter animam rationalem [c]: animam vero rationalem habere ad hoc quod sit homo, hominem vero esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicem eius. Cuius virtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam vehementius in eis operatur, sicut causa primaria vehementius influit quam causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quę alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largius dispensat quam exigat proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitię quam quod diuina bonitas confert, quæ omnem proportionem creaturæ excedit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordiæ: quia in quibusdam vehementius apparet iustitia, in quibusdam misericordia. Et tamē in damnatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impij apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quam tamē ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. capit. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

¶ Ad secundum dicendum, qp iustitia & misericordia Dei apparet in cōuersione Iudæorū, & gētium. Sed aliqua ratio iustitiæ apparet in cōuersione Iudæorum, quæ non apparet in conuersione gētium, sicut quòd saluati sunt propter promissiones patribus factas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in hoc etiam quòd iusti puniuntur in hoc mundo, apparet iustitia & misericordia, inquantum per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgantur & ab effectu terrenorum in Deum magis eriguntur, secundum illud Greg. Mala, quæ in hoc mundo nos premunt, ad Deum nos ire compellunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in Dei cognitione. Et secundum hoc etiam saluatur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum quod conuenit diuinæ sapiētiæ, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordiæ, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVÆSTIO VIGESIMASECUNDA de Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad voluntatē absolute pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & voluntatem. Huiusmodi autem est prouidētia quidem respectu omnium: prædestinatio vero & reprobatio, quæ ad hæc consequitur, respectu hominum specialiter in ordine ad æternam salutem. Nam & post morales virtutes in scientia morali consideratur de prudentia, ad quam prouidentia pertinere videtur.

¶ Circa prouidentiam autem Dei quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum Deo conueniat prouidentia. ¶ Secundo, vtrum omnia diuinæ prouidentiæ subsint. ¶ Tertio, vtrum diuina prouidentia immediate sit de omnibus. ¶ Quarto, vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum prouidentia Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd prouidentia Deo non conueniat. Prouidentia enim secundum Tullium est pars prudentiæ. Prudentia autem (cum sit bene consiliatiua secundum philosophum in 6. ethi.) Deo cōpetere non potest: qui nullum dubium habet, vnde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

¶ Præterea, Quicquid est in Deo, est æternū. Sed prouidentia non est aliquid æternum, est enim circa existentia, quæ non sunt æterna secundū Dam. Ergo prouidentia nō est in Deo.

¶ Præterea, Nullum cōpositum est in Deo. Sed prouidentia videtur esse aliquid cōpositum: quia includit in se volūtatem & intellectum.

¶ SED CONTRA est, qđ dicitur Sapiē. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidētia.

CONCLVSIO.

¶ Cum in mente diuina præexistant omnium rerū rationes, prout in finem, & præcipue vltimum ordinātur, in eo prouidentiam esse necesse est: quæ est ratio ordinis rerum in finem.

¶ RESPONDEO dicēdum, q necesse est ponere prouidentiā in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, à Deo creatum est, vt supra ostensum est [c]. In rebus autem inuenitur bonum non solum quantum ad substantiā rerum, sed etiā quantum ad ordinem earum in finē, & præcipue in finem vltimum, qui est bonitas diuina, vt supra habitum est [c]. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existies à Deo creatum est. Cum autē Deus sit causa rerum per suum intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationem in ipso præexistere (vt ex superioribus patet [c]) necesse est q ratio ordinis rerum in finem in mente diuina præexistat. ratio autem ordinandorum in finem proprie prouidētia est. Est enim principalis pars prudētiæ, ad quam aliæ duæ partes ordinātur, scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentium: prout ex præteritis memoratis & præsentibus intellectis coniectamus de futuris prouidendis. Prudentię autem proprium est secundum Philosophum in sexto Ethic. ordinare alia in finem, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suę: siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel ciuitate vel regno. secundum quem modū dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudens quem constituit do. super familiam suam. Secundum quem modum prudentia, vel prouidentia Deo cōuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finē ordinabile, cū ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem prouidentia in Deo nominatur. Vnde Boē. 4. de consola. dicit, quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe cōstituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autē potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in toto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q secundum Philosophū in sexto Ethi. Prudētia proprie est præceptiua eorum, de quibus eubulia recte cōsiliatur: & synesis recte iudicat. Vnde licet cōsiliari non cōpetat Deo secundū quòd cōsilium est inquisitio de rebus dubiis, tamen præcipere de ordinādis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psal. Præceptum posuit, & nō præteribit. Et secundum hoc competit Deo ratio prudētiæ, & prouidentiæ. Quāuis etiam dici possit, quòd ipsa ratio rerum agendarū consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinē cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniunt. Vnde dicitur Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad curā duo pertinent [c], scilicet ratio ordinis, quæ dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorum primū est æternum, secundum temporale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prouidētia est in intellectu, sed præsupponit volūtatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finē. Vnde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus sedet ad bonum, vt dicitur in 6. Ethi. Et tamē si prouidentia ex æquali respiceret voluntatē & intellectū diuinum, hoc esset absq; detrimento diuinæ simplicitatis, cū voluntas & intellectus in Deo sint idē, vt supra dictum est [c].

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.*

AD SECVNDVM sic procedit, Videtur, quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentię. Nullum enim prouisum est fortuitum: Si ergo omnia sunt prouisa à Deo, nihil erit fortuitū. Et sic perit casus, & fortuna. Quod est contra communem opinionem.

¶ Præterea, Omnis sapiens prouisor excludit defectum, & malum quantum potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus non potest ea impedire (& sic non est omnipotens) aut non de omnibus curam habet.

¶ Præterea, Quę ex necessitate eueniunt, prouidentiam, seu prudentiā non requirunt. Vnde secundum Philosophum in sexto Ethi. Prudentia est recta ratio contingentium de quibus est consilium, & electio. Cum igitur multa in rebus ex necessitate eueniant, nō omnia prouidentiæ subduntur.

¶ Præterea, Quicunq; dimittitur sibi, non sub est prouidentię alicuius gubernantis. Sed homines sibi ipsis dimittuntur à Deo, secundum illud Eccle. 15. Deus ab initio cōstituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Et specialiter mali secundum illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinæ prouidentię subsunt.

¶ Præterea, Apostolus 1. Co. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. Et eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinę prouidentiæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia, quòd attingit à fine vsque ad finem fortiter & disposito omnia sua.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum omnium sit prima causa, omnia etiam in particulari cognoscens, quæcunq; subiecta esse diuinæ prouidentiæ non tantum in vniuersali, sed etiā in singulari necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam totaliter prouidentiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei; ponentes mūdum factum esse casu [c]. Quidam vero posuerunt incorruptibilia tantum prouidentię subiacere, corruptibilia vero non secūdum individua, sed secūdum species: sic enim incorruptibilia sunt. Ex quorum persona dicitur Iob 22. c. Nubes latibulum eius, & circa cardines cæli perambulat, neque nostra considerat. A corruptibilium autem generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorē intellectus, quo participant. In aliis autem individuis corruptibilib[a] aliorum opinionem est secutus, sed necesse est dicere ea diuinæ prouidentiæ subiacere, non in vniuersali tantum, sed etiā in singulari. Quod sic patet. Cū enim omne agens agat propter finem, tantū se extēdit ordinatio effectuū in finem, quantū se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim contingit in operib[a] alicuius agentis aliquid prouenire non ad finem ordinatum, quia effectus ille consequitur ex alia causa præter intentionem agentis. Causalitas autem Dei, qui est primum agens, se extendit vsq; ad omnia entia non solum quantū ad principia speciei, sed etiam quantum ad individualia principia [c], non solum incorruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quæ habent quocunque modo esse, ordinata esse à Deo in finem: secundum illud Apostoli ad Romanos 13. Quæ à Deo sunt ordinata sunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

litatem agentis significo, in hoc quod dico, agit. ordinationem vero effectus in finem significat ly propter finē. Causalitas ergo amplior nō est ordinatione, nisi agat nō propter finem & propterea optime sequitur, & sine alio medio, quòd si actio est propter finē, tanto se extendit ordinatio in finē, quantum causalitas quia ly propter, adæquat ly agere. ℣ Secundum est, q. causalitatis nomen in litera positū quo ad præsens negotiū ponderandum est: & satis proprie accipiendo quoniam non similiter pro quocunq; modo aliquid facere, sed pro facere aliquid sibi quod per ipsam efficitur in suam factā id quod effectus dicit per seipsum: ita quòd illud vere illam conditionem quæ facta est ab illa causalitate habeat, in cuius signum in litera effectus per accidēs alterius causæ, dicitur esse per causalitatem alterius causæ, & nō illius causæ, cuius dicitur effectus per accidēs. sic autem intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitate per se. Non tamen oportuit in litera exprimi ly per sei quoniam in sermonibus scientificis omnia interpretanda sunt per se.

℣ Tertium est, quòd quū dicitur hic, quòd causalitas Dei extēditur se vsq; ad omnia &c. intelligēdum est prout dictum & expositū fuit in quæstione octaua, scilicet per essentiam, & potentiam, alias processus iste nihil valeret, vt facile patere potest consideranti.

Cōment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit etiam in particulari, vt artifex eorum; ergo necesse est q. omnia supponantur suo ordini. & probat sequela: quia omnia artificiata subsunt ordini artis.

Annota. ¶ Aduerte hic, q. nō est intentio litteræ ponere identitatē artis, & prouidētia aut ordinē in finē, sed intendit proportionaliter se habere artē, & prouidentiam, & propterea &c. In cuius signum litera in probatione cōsequentiæ vtitur ly sicut, quod est nota non identitatis, sed similitudinis proculdubio proportionalis hic.

Annota. ¶ In responsione ad primum aduerte quòd tam fortuitum quàm casuale relatiuē est, & propterea non oportet q. id quod in se, & simpliciter est fortuitū, esse fortuitum respectu omnis agentis.

Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid in se simpliciter tale secundum aliquod prædicatum absolutum, non definit esse aut dici tale ex comparatione ad quodcunque: quando vero aliquid est tale in se, & simpliciter secundum aliquod prædicatum respectiuum non solum non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantum, verum etiam oppositum prædicatum respectiuum in ordine eamen ad aliud correlatiuū fortiri potest: vt patet de albo, quod quum absolute sit albedo albo simile, ad nigrum tamen comparatum est dissimile. Sic igitur quia res dicuntur fortuitæ vel casuales in ordine ad diuinam inuētionem non fortuitæ, sed per se intentæ sint & dicantur ita tamen, quòd secundum se sumptæ simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint & dicantur, ea ratione, quia vnaquæque res est, & iudicatur secundum proprias & proximas causas. Et per hoc patet non contradicere doctrinam hanc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in philosophia naturali, & 6. metaph. quoniam vbique res examinatæ iudicatæ q. sunt secundum quòd pendent ex proximis vel saltem particularibus causis: quales sunt omnes causæ creatæ: quarum nec intentionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causantur, scilicet eus in eo quod ens.

¶ *Num mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionem vniuersi, & quomodo.*

Cum ergo nihil aliud sit Dei prouidētia quā ratio ordinis rerū in finē, vt dictū est [c], necesse est omnia in quātum participāt esse, in tantū subdi diuinæ prouidentiæ. Similiter etiam suprà ostēsum est [c], quòd Deus omnia cognoscit, & vniuersalia & particularia. Et cū cognitio eius comparetur ad res sicut cognitio artis ad artificiata (vt suprà dictum est [c]) necesse est quòd omnia supponantur suo ordini, sicut omnia artificiata habentur ordini artis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q. aliter est de causa vniuersali, & de causa particulari. Ordinem enim causæ particularis aliquid potest exire, nō autem ordinē causæ vniuersalis [c]. Non enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquā aliam causam particularē impedientē. Sicut lignū impeditur à cōbustione per actionē aquę. Vnde, cum omnes causæ particulares cōcludantur sub vniuersali causa, impossibile est aliquē effectum ordinē causæ vniuersalis effugere. Inquantum igitur aliquis effectus ordinem alicuius causæ particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causę particularis: sed respectu causæ vniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisum. Sicut & cōcursus duorū seruorum, licet sit casualis inquantum ad eos, est tamen prouisus à domino, qui eos scienter sic ad vnum locum mittit, vt vnus de alio nesciat.

¶ Ad secundum dicendum, q. aliter de eo est, qui habet curam alicuius particularis, & de prouisore vniuersali, quia prouisor particularis excludit defectū ab eo, qđ eius curæ subditur, quantum potest: sed prouisor vniuersalis permittit aliquē defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius [c]. Vnde corruptiones, & defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturā particulare, sed tamen sunt de intētione naturæ vniuersalis, inquantū defectus vnius cedit in bonum alterius, vel etiā totius vniuersi. Nā corruptio vnius est generatio alterius, per quā species cōseruatur. Cū igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat quoddā defectus esse in aliquibus particularib' rebus, ne impediatur bonum totius [c]. Si enim omnia mala impedirētur, multa bona deessent vniuerso. nō enim esset vita leonis, si nō esset occisio animaliū: nec esset patiētia martyrū, si nō esset persecutio tyrannorū. Vnde dicit Aug. in enchi. Deus omnipotens nullo modo sineret malū aliqđ esse in operib. suis, nisi vsqueadeo esset omnipotēs, & bonus, vt benefaceret etiā de malo. Ex duab' autem rationib. quas nunc soluimus, videtur moti fuisse, qui diuinæ prouidentiæ subtraxerunt corruptibilia, in quib' inueniuntur casualia, & mala.

¶ Ad tertium dicendum, q. homo nō est institutor naturæ, sed vtitur in operib. artis & virtutis ad suum vsum rebus naturalibus sub. Vnde prouidētia humana non se extendit ad necessaria, quæ ex natura proueniunt, ad quæ tamē se extendit prouidentia Dei, qui est autor naturæ. Et ex hac ratione videnī moti fuisse, qui cursum rerum naturaliū subtraxerunt diuinæ prouidētiæ attribuētes ipsum necessitati materiæ, vt Democritus & alij naturales antiqui.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in hoc quod dicitur, Deum hominem sibi reliquisse, non excluditur homo à diuina prouidentia, sed ostenditur, quòd non præfigitur ei virtus operatiua determinata ad vnum sicut rebus naturalibus [c]: quę aguntur tantū quasi ab alterio directæ in finem, non autem seipsa agūt, quasi se dirigentia in finem, vt creaturæ rationales per liberum arbitriū, quo consiliantur & eligunt. Vnde signāter dicit, In manu cōsilij sui. Sed quia ipse actus lib. ar. reducitur in Deum sicut in causam, necesse est vt ea, quæ ex libe. arbitrio fiunt, diuinę prouidentiæ subdantur. Prouidētia enim hominis cōtinetur sub prouidētia Dei, sicut causa particularis sub causa vniuersali. Hominum autem iustorum quodam excellentiori modo Deus habet prouidentiam quàm impiorum, inquantū non permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutem eorum. Nam diligentibus Deum omnia cooperātur in bonum, vt dicitur Roma. 8. Sed ex hoc ipso, quòd impios non retrahit à malo culpæ, dicitur eos dimittere: non tamē ita, quòd totaliter ab eius prouidentia excludātur, alioquin in nihilum deciderent, nisi per eius prouidentiā conseruarentur. Et ex hac ratione videtur motus fuisse Tullius, qui res humanas, de quibus consiliamur, diuinæ prouidentię subtraxit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quia creatura rationalis habet per libe. arbit. dominium sui actus (vt dictum est [c]) speciali quodam modo subdit diuinę prouidētiæ, vt scilicet ei imputetur aliquid ad culpam vel ad meritum: & reddatur ei aliquid vt pœna vel præmium [c]. Et quantum ad hoc curam Dei Apostolus à bobus remouet, non tamen ita quòd indiuidua irrationalium creaturarum ad Dei prouidentiam non pertineant, vt Rabbi moyses exilimauit [c].

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deus immediate omnibus prouideat.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q. Deus nō immediate omnib. prouideat. Quicqd enim est dignitatis, Deo est attribuendum. Sed ad dignitatem alicuius arbitrij creati hoc non exigit, sed magis vt sua vi seipsum agat: & quoniam ad prouidentiam diuinam spectat disponere omnia suauiter, sapientissime elegit Deus permissionem malorum culpæ. Nec fallaris cum legis in litera, mala esse de intentione naturæ vniuersalis: ac perinde mala culpæ esse de intentione primi, & vniuersalissimi agentis. Hæc enim non ita sunt intelligenda, vt ipsa mala sint volita seu intenta sue per se, sine per accidens: quoniam hoc esse impossibile de malo culpæ suprà manifestatum est: sed quòd ipsa mala non sunt nolita seu exclusa per intentionem seu volitionem causæ primæ, & quòd permissio malorum culpæ est intenta propter integritatem ac perfectionem vniuersi: & secundum permissionem hanc tener similitudo proportionalis inter intentionem naturæ vniuersalis respectu malorum naturalium, & intentionem Dei gloriosi respectu malorum culpæ.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum tertium.*

IN titulo ly immediate, significat negationem medij prouisoris ad prouidentiæ diuinæ complementum, & sensus est, vtrum ad actum prouidendi omnibus, qui Deo conuenit, requiratur, aut etiam concurrat aliquis medius prouisor, vt sic.

¶ In corpore tria facit. Primò distinguit actus prouidentiæ in duos: scilicet in ordinare, & executionem statuti ordinis; & primus proprie dicitur prouidere, secundus vero gubernare. Secundo respondet quæsito duabus conclusionibus sexta hos duos actus. Prima est, Deus immediate prouidet omnibus quo ad rationem ordinis. Secunda vero est, Deus per aliqua media prouidet quantum ad executionem. Probatur prima, Deus habet in intellectu suo rationem omnium etiam minorum, & dedit causis quas effectibus perfectę virtutę ad illos effectus producēdos: ergo in sua ratione præhabet ordinem illorum effectuum in finem: ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationem ordinis. Secūda vero probatur: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excludit statim tacita obiectio cōtra eā: dicit, quòd gubernare per media conuenit Deo non propter defectum virtutis, &c. vt patet in litera.

Annota. ¶ Attende nouitię, quòd inter prouidere & gubernare hoc interest, q. prouidere est operatio immanēs, gubernare vero transiens. Et propterea prouidere nō per seipsum, ponit imperfectionem in ipso prouidēte, quoniam importat ipsum non statuere in mente suatorum omniū ordinem in omnem finē, sed partem tantum: gubernare vero per media non ponit imperfectionem in gubernante, nisi ex eius defectu procedat, sed ponit actionem eius transeuntem multis quasi instrumētis exprimendo non incōuenire Deo patet.

Cōmenta. ¶ Tertio excluditur ex dictis opinio Plat. satis clare, de qua tamē si diffusè videre cupis quomodo impugnetur, lege tertium contra gen. cap. 76. ibi enim aduertere etiam, quòd nō est intentionis præsentis, excludere medios prouisores, vt executores diuini ordinis pertingentis vsque ad minima: hoc enim est fere etiā tollere prudētiā humanam: sed excludere medios prouisores vt prouisores tantum, id est ita prouisores quòd nō executores præfati ordinis, sed alterius, in diuino actu aliter non comprehensi. Et si vis perspicere cōclusiones plenius hic positas: lege tertiū contra gent. capit. 94. vbi nunc facta distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestatur in principio solutionis.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum quartum.*

Annota. TItulus ex dictis in quæstione 19. articul. 8. clarus est. Est enim quæstio, vtrum ex positione diuinæ prouidētiæ modo declarato, sequatur quod omnia prouisa sunt necessaria.

Cōment. ¶ In corpore duo facit. Primo proponit conclusionem responsiuam, annexa recitatione oppositæ opinionis. Secundo probat conclusionem ipsam. Conclusio est, diuina prouidentia imponit necessitatem quibusdam & non omnibus. Probatur sic, ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem: ergo ad perfectionem vniuersi, ergo omnes gradus entium producere: ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes: non igitur ad eam spectat omnibus necessitatem imponere. prima cōsequentia probatur: quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonitas enim diuina est longe maius bonum, sed separatum ab vniuerso. & finis eius separatus vt patet 12. metaph. secunda autem probatur: quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes essendi gradus inuenirentur in rebus. tertia vero quia oportet ad hoc vt necessario vel contingenter eueniant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia, sufficiunt siquidem suprà dicta etiam huic loco.

¶ *Quomodo infallibilitas diuinæ prouidentiæ, stet cum his quæ libere agemus, & si contingenter eueniant.*

Quæstio. ¶ In responsione ad primum dubitatio occurrit valde ardua, & forte ab humano Intellectu insolubilis. Ad cuius euidentiam vt melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertendum est quòd aliud est à contingenter euenire, & aliud est à necessario euenire, & aliud est à infallibiliter, seu ineuitabiliter euenire: tam primum enim quàm secundum importat ordinem effectus ad causam in actu posita. Illud quod ex se quòd sua causa habet potentiam ad vtrumlibet, hoc vero, quòd sua nō potest deficere ab ipsius causalitate: sed tertium communiter est vtroque

quoniam & contingentia, & necessaria sequuntur diuinam prouidentiam posita tamen lu actu infallibiliter, seu ineuitabiliter: & cum hoc: illa scilicet quæ contingenter, & ista necessario. Ex his enim, quatenus quisque intellectus acutus sens ad responsionem in litera ponitam circa dictam rationem cōiungenti eludunt tamen circa connexionem prædictæ infallibilitatis cum libero arbitrio imo vt rectius loquar, cum libero cursu ipsarum operationum, quas liberas dicimus & similiter cum ambiguo eueniu contingendum aliquem. Cuius causa in operatione libera sit cōsiderare ipsam voluntatem, illius causam, & euentum, seu executionem ipsius nunc, ita quòd nō opponitur quamuis difficile non sit saluare naturam talis causæ, scilicet libere cum prædicta infallibilitate, eō quia huiusmodi infallibilitas nihil dat vel aufert causæ ad vtrumlibet: sed cum ipsa sit, quòd causa habeat potentiam indifferentem ad illud infallibile, & ad eius oppositum: & propter hoc diuina prouidentia nō adimit contingētiam à rebus, verū saluare prædictā infallibilitatē cum indifferentia seu libertate executionis seu euentus, hoc opus hic labor est. Si enim infallibile est medium: ut primo futuro scribere, quamuis potentiam habeam ad vtrumlibet, id est, ad scribendum tunc, vel ad nō scribendum tunc, tamen quia potentia ista atq; libertas non exilat in actu negationis scribendi, sed affirmationis, hic ly infallibile est quia affirmatio cuenit. & si sic est cum tam ab æterno diuina prouidentia sit in actu determinata respectu omnium, & immutabilis & infallibilis &c. sequitur quòd de facto omnia incuitabiliter euenirent, quamuis quę. id contingenter, & quædā necessario. Notandum autem dixi de facto: quia de possibili absolute loquendo potest Deus nō determinare prouidentiam suā ad hoc, vel illa futura. Sed tam determinata est, repugnat immutabilitati efficaciæ vniuersalitati atque certitudini suæ, euitabilitas euentium. Et si omnia incuitabiliter eueniunt de facto: vt qui deliberamur, & conamur ad ista magis quàm illa prosequenda vel vitanda? Nil enim minus videtur ex hoc destrui pars moralis: omnique consuetudo, atq; exhortatio ad bonum, quàm ex negatione cōtingentiæ. Quamuis enim negatio euitabilitatis, & negatio contingentiæ non æquivaleāt, vt iam patet ex dictis, quo ad proposita tamen inconuenientia æqualiter videntur. Nullius enim consiliatur de incuitabili, nec aliquis conatur, aut hortatur aut orat circa incuitabilia.

Solutio. ¶ Ad hanc dubitationem nihil fertur peperi in S. Thoma: quoniam nullibi eum mouisse hunc recolo, sed semper studuit ad saluandam contingentiam: ita aliis quoque doctoribus nihil hactenus comperi ad quæ ei[illegible] nisi quæ communiter dicuntur de sensu composito, & diuiso, de necessitate consequentiæ & consequentis de libertate electionis diuinæ in æternitate: de quę natura causarum ad vtrumlibet in vniuerso inuentarum. Sed hæc omnia vt ex dictis patet intellectum non quierant: quoniam vt iam dictum est, non de Deo secundum se considerato, sed secundum quòd de facto est: & similiter non de ipsis naturis causarum, aut rerum, nec de necessitate, aut contingentia, sed de compossibilitate incuitabilium euentuum, cum contingentia & libertate eorundem est quæstio. Non enim satisfit quæsito, dicendo, quòd actus cuniens est euitabilis & incuitabilis: Euitabilis quidem secundum se, incuitabilis vero secundum quòd est prouisus, licet enim hoc sit verum, tamen non soluit nodum: quoniam actus euentus de facto est iam prouisus ab æterno: & esse prouisum vinclo conditionis ipsius secundum se & consequenter actus euentus est simpliciter, id est omnibus consideratis incuitabilis, & secundum quid, id est solitarie sumptus euitabilis, sicut projectio mercis tempore naufragij est simpliciter volita, quia omnibus consideratis est volita, & secundum quid est nolita: quia secundum se projectio ipsa displicet. Nihil quoque ad propositum facit dicere, quòd esse prouisum nihil ponit in actu euentus: in hoc enim exemplo manifeste apparet nihil ad rem referre, an ponat vel non ponat esse nunc volitum nihil ponit in projecta mercem: & tamen &c. Nec etiam euaditur dicendo, quòd quia actus euentus est prouisus à Deo, & incuitabiliter eius sequitur esse prouisum, vt res respectu ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Deum actus exercens est de facto inuirabilis respectu Dei, non autem respectu nostri. Hoc enim æquiualet in nihilo: quoniam si de facto inuirabilis est à Deo, ergo & de facto inuirabilis est & simpliciter, & à nobis: quoniam impossibile est à quocunq; virari, quòd à Deo de facto virari nò possit: propter ipsius summam efficaciam. Oportet igitur, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterum duorum dicere, aut quòd esse prouisum non sequatur inuirabilitas, aut quòd inuirabilitas euentus prouisi nò deroget euitabilitati eorum. Et hoc fortassis quidem propter rationem supra adductã non capio quomodo possit verificari. Liquet enim quòd non nisi secundum quid euitabilitas saluari apparet. Primum autẽ, quamuis communiter à doctoribus dicatur, dicentibus, q̃ esse prouisum sub uolitã sui prædestinatum (pro eodem enim quo ad hãc difficultatem omnia accipio) sequitur inuirabilitas. Ego autem nõ uz opponam me cõtra torrentẽ, nec asserendo, fed ſtante ſemper captiuitate intellectꝰ in obſequiũ Chriſti, ſuſpicor, quòd quemadmodũ eſſe prouiſum, nec contingentiam, nec neceſſitatẽ ponit in eorum prouiſo, vt in litera dicitur eo quia Deus eſt cauſa ſuper excedens eminenter præhabens neceſſaria & cõtingentia: per hoc enim quadit ſæpe. Tho. ab illa ratione 6. metaꝓ. hic allata. Intendit enim quòd propoſitiones Ari. veriſicantur in cauſis particularibus, quarum aliæ ſunt neceſſariæ, aliæ cõtingentes aliæ per ſe, & aliæ per accidens, non autem in cauſa vniuerſaliſſima excedente neceſſarias & contingentes per ſe & per accidens: quoniã ad eam ſpectat producere, vt effectus electos non ſolum res, ſed omnes rerum & euentuum modos. Ita eiusdo altius mentis oculos, ipſe Deus ex ſua altiori, quã cogitari poſſumus, excellentia, ſic reb, euentibuſq; prouidet, vt eſſe prouiſum ab eo, ſequatur aliquid altius, quàm euitabilitas vel inuirabilitas, vt ſic ex paſſiua prouiſione eorum, neutrius cõbinationis alterum membrũ oporteat ſequi. Et ſi ſic eſt quieſcat intellectus non euidẽtia veritatis in ſpecie, ſed altitudine inacceſſibili veritatis occultæ. Et hoc ingenioſo meo ſatis rationabiliq; videtur.

135 Tum propter rationem
146 prædictam. Tum quoniam vt ait Greg. minus de Deo ſentit, qui hoc tantum de illo credit, quod ſuo ingenio metiri poteſt. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatem, actualitatem, certitudinem, atque vniuerſalitatẽ & ſimilia ſpectare ſciimus, aut ex fide tenemus, ſed ſuſpicor aliquod oculum latere, vel ex parte oriſis, quæ eſt inter Deum & euentum prouiſum vel ex glutino inter ipſum euentum, & eſſe prouiſum ignorantia ſola quietum illius ingenio. Melius eſt enim tam fidei catholicæ, quàm philoſophiæ facere exercitatem noſtram, quàm aſſerere tanquam euidenter omnes doctores præſumptionis acutio: quoniam balbutiendo vt potuerunt, immobilitatem ac efficaciam ſummam, & eternam diuini intellectus voluntatiq; poteſtatiſque inſinuare intenderunt omnes per ineſſibilitatem ordinis diuinę electionis ad euentus omnes quorum nihil præterire ſuſpitioni obſtaturæ aleatis quid in eis latere credit. Et vere ſi ſic præſumeretur, nullus foret circa prædeſtinationem erraret Chriſtianus, ſicut non errat in materia creabilitatis quia dicitur, & ſcribitur: & ita eſt, quòd occulta eſt humano intellectui, & ſola fides ſufficit. Optimum autem atque ſalubre conſilium eſt in hac re, inchoare ab his, quæ certo ſcimus & experimur in nobis ſcilicet, quòd omnia, quæ ſub libero arb. noſtro continentur, euitabilia à nobis ſunt, & propterea digni ſumus pœna vel præmio. Quomodo autẽ hoc ſaluo, diuina ſaluetur prouidentia ac prædeſtinatio &c. credere quòd ſancta mater eccleſia credit. Scripſum eſt enim, altioraste ne quæſieris, plurima enim ſunt tibi ſupra ſenſus hominum revelata. Et hoc eſt vſq; de illis.

a ¶ *Super Quæſtio. vigeſimatertia Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd hic quæritur de diuina prædeſtinatione, non ſimpliciter ex modo quærendi, ſed reſpectu hominum: vtrumque tamen eſt inuentum. Et propterea in corpore determinat queſtionem an eſt ſimpliciter, in reſponſionibus vero argumentorum reſpectu hominum. *Annun.*

¶ In corpore ponitur vnica concluſio reſpondens quæſito affirmatiue, in Deo eſt prædeſtinatio: cum vno corollario in calce. Probatur concluſio ſic. vita æterna in diuina viſione cõſiſtens eſt finis excedens proportionem & facultatem naturæ creatæ: ergo rationalis creaturæ illius capax perducitur in ipſam, quaſi à Deo tranſmiſſa: ergo huius tranſmiſſionis ratio in Deo præexiſtit. ergo in Deo eſt prædeſtinatio. Antecedens declaratur diſtinguendo duplicem finem, in quẽ à diuina prouidẽtia creatura ordinatur, ſcilicet proportionatum & ſuperexcedentem: & probatur ex ſuperadditis in quæſtione 11. Prima cõſequentia probatur quia ad id, quod non poteſt aliquid ſua virtute pertingere, oportet ab alio tranſmitti: ſicut ſagitta à ſagittante, ſecunda vero probatur: quia in eo eſt ratio ordinis omnium in finem, quæ vocatur prouidentia. tertia autem probatur ſic. ratio rei fiendæ in mente actoris præexiſtens eſt quædam præexiſtentia: ergo ratio huiuſmodi tranſmiſſionis fiendæ eſt præexiſtens tranſmiſſio: ergo eſt prædeſtinatio. probatur hoc vltimum: quia deſtinare eſt mittere: & prædeſtinatio eſt ratio huiuſmodi tranſmiſſionis in vitam æternam. Corollarium vero eſt prædeſtinatio quantum ad obiecta, eſt pars prouidentiæ: & probatur: quia prouidentia ſubiacent omnia quo ad ordinem in finẽ. *Comment. 139 1. diſt. 40. q. 1. artic. Probatur. 2. 3. contra. capitulo.*

¶ Aduerte hic, quòd prædeſtinatio ex parte actus non ponitur pars prouidentiæ: quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationem in ſe habet: ſed quantum ad obiecta pars ponitur prouidentiæ, quoniam quodlibet totum ſubiectorum prædeſtinationi, pars eſt ſubiectorum prouidentiæ. res eſt enim creatura rationalis: ordo vero tranſmiſſio, finis vita æterna. conſtat autem quodlibet horum, partem eſſe totius entis, ordinis, & finis creati, prouidentiæ ſubiecti. *Annotã.*

¶ Circa hanc partem nota differentiam inter S. Tho. doctrinam & alios. de quorum numero eſt Sco. in 40. diſtinct. primi. putant enim prædeſtinationem propriè electionem & conſequenter actum diuinę voluntatis ſignificare. Hic autem expreſſe dicitur, quòd actum intellectus importat ſicut & prouidentia quoniam pars eſt prudentiæ. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quòd diuinus intellectus, noſtro more loquendo, Primo excogitauit ordinem eligendorum ac mittendorum in vitam æternam, eiusque ſuæ voluntati propoſuit acceptandum: deinde libera ſua voluntas illum ordinem exequendum elegit, & ſic tertium ordo, qui prius, id eſt ſecundum ſe rationem excogitati habebat, modo habet rationem conſiſtit: quæ eſt ſupra naturam cuiuſlibet creaturæ, vt ſupra habitum eſt[c]. Alius autem finis eſt naturæ creatæ proportionatus: quem ſcilicet res creata poteſt attingere ſecundum virtutem ſuæ naturæ. Ad illud autem, ad quod non poteſt aliquid virtute ſuæ naturæ peruenire, oportet quòd ab alio tranſmittatur, ſicut ſagitta à ſagittante mittitur ad ſignum. vnde proprie loquendo rationalis creatura, quæ eſt capax vitæ æternæ, perducitur in ipſam quaſi à Deo tranſmiſſa. Cuius quidem tranſmiſſionis ratio in Deo præexiſtit, ſicut & in eo eſt ratio ordinis omnium in finem, quam diximus eſſe prouidentiam[c]. Ratio autem alicuius fiendi in mente actoris exiſtens eſt quædam præexiſtentia rei fiendæ in eo. Vnde ratio prædictæ tranſmiſſionis creaturæ rationalis in finem vitæ æternę, prædeſtinatio nominatur. Nam deſtinare eſt mittere. Et ſic patet quòd prædeſtinatio quantum ad obiecta, eſt quædam pars prouidentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damaſ. nominat prædeterminationem impoſitionem neceſſitatis: ſicut eſt in rebus naturalibus, quæ ſunt prædeterminatæ ad vnum. Quod patet ex eo quod ſubdit, non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. Vnde prædeſtinatio non excluditur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd creaturę irrationales non ſunt capaces illius finis, qui facultatem humanæ naturę excedit. Vnde non proprie dicuntur prędeſtinari. Etſi aliquando abuſiue prędeſtinatio nominetur reſpectu cuiuſcunque alterius finis.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ prędeſtinari conuenit angelis, ſicut & hominibus: licet nunquam fuerint miſeri. Nam motus non accipit ſpeciẽm à termino à quo, ſed à termino ad quem[c]. Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille, qui dealbatur fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus. Et ſimiliter nihil refert ad rationem prędeſtinationis, vtrũ aliquis prædeſtinetur in vitam æternã à ſtatu miſeriæ, vel non. Quamuis dici poſſit, q̃ omnis collatio boni ſupra debitum eius, cui confertur, ad miſeriam pertineat: vt ſupra dictum eſt[c].

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ etiã ſi aliqbus ex ſpeciali priuilegio ſua p̃deſtinatio reueletur, nõ tũ cõuenit vt reueletur omnibus: q̃a ſic illi, qui non ſunt prædeſtinati, deſperarent: & ſecuritas in prędeſtinatis negligentiam pareret.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum prædeſtinatio aliquid ponat in prædeſtinato.*

AD SECVNDVM ſic procedi tur. Videtur quod prędeſtinatio ponat aliquid in prędeſtinato. Omnis enim actio ex ſe paſſionẽ infert. Si ergo prędeſtinatio actio eſt in Deo, oportet quòd prędeſtinatio paſſio ſit in prędeſtinatis.

¶ Prꝛterea, Orig. dicit ſuper illud Roman. 1. Qui prędeſtinatus eſt &c. Prædeſtinatio eius eſt qui non eſt, ſed deſtinatio eius eſt qui eſt. Et Auguſt. dicit in lib. de prædeſtinatione ſanctorum: Quid eſt prædeſtinatio niſi deſtinatio alicuius exiſtẽtis? Ergo prædeſtinatio non eſt niſi alicuius exiſtentis. & ita ponit aliquid in prędeſtinato.

¶ Prꝛterea, Præparatio eſt aliquid in præparato. Sed prædeſtinatio eſt præparatio beneficiorum Dei, vt dicit Aug. in li. de prædeſtinatione ſanctorum. Ergo prædeſtinatio eſt aliquid in prędeſtinatis.

¶ Prꝛterea, temporale non ponitur in diffinitione æterni. Sed gratia, quæ eſt aliquid temporale, ponitur in diffinitione prædeſtinationis. Nã prædeſtinatio dicitur eſſe præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro. Ergo prædeſtinatio non eſt aliquid æternum. Et ita oportet quòd non ſit in Deo, ſed in prædeſtinatis. Nam quicquid eſt in Deo, eſt æternum.

¶ SED COMTRA eſt quod Aug. dicit, q̃ prædeſtinatio eſt præſcientia beneficiorum Dei. Sed præſcientia non eſt in præſcitis, ſed in præſciente. ergo nec prædeſtinatio eſt in prædeſtinatis, ſed in prædeſtinante.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut prouidentia eſt ratio ordinis rerum in finem vniuerſalem prouiſorum exiſtens, ita non in rebus prouiſis, ita prædeſtinatio tantum in mente diuina ponit rationem ordinis electorum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædeſtinatio non eſt aliquid in prædeſtinatis, ſed in prædeſtinante tantum. Dictũ eſt enim[c], q̃ prædeſtinatio eſt quædam pars prouidentiæ. Prouidentia autem non eſt in rebus prouiſis, ſed eſt quædam ratio in intellectu prouiſoris, vt ſupra dictum eſt[c]. Sed executio prouidentiæ, quæ gubernatio dicitur, paſſiue quidem eſt in gubernatis, actiue autem eſt in gubernante. Vnde manifeſtum eſt, q̃ prædeſtinatio eſt quædam ratio ordinis aliquorum in ſalutem æternam in mente diuina exiſtẽs: executio autem huius ordinis eſt paſſiue quidem in prędeſtinatis actiue autem eſt in Deo. Eſt autem executio prædeſtinationis vocatio & magnificatio, ſecundum illud Apoſtoli ad Ro. 8. Quos prædeſtinauit, hos & vo. & quos vocauit, hos & magnificauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ actiones in exteriorem materiã tranſeuntes inferunt ex le paſſionem, vt calefactio & ſecatio[c], non autem actiones in agente manentes vt eſſe intelligere & velle, vt ſupra dictum eſt[c]. Et talis actio eſt prædeſtinatio. Vnde prędeſtinatio non ponit aliquid in prędeſtinato. Sed executio eius, q̃ tranſit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

¶ Ad ſecũdũ dicendũ, q̃ deſtinatio aliquando ſumitur pro reali miſſione alicuius ad aliquẽ terminum: & ſic deſtinatio non eſt niſi eius quod eſt. Alio modo ſumitur deſtinatio pro miſſione, quã aliquis mente concipit, ſecundũ q̃ dicimur deſtinare q̃ dã mẽte ſimiter pro ponimus. Et hoc ſecundo modo dicitur 2. Macha. 8. cap. q̃ Eleazarus deſtinauit non admittere illicita propter vitę amorem. Et ſic deſtinatio poteſt eſſe eius quòd non eſt. Tamẽ prędeſtinatio ratione antecedentis quam importat, poteſt eſſe eius quod non eſt, qualitercunque eius deſtinatio ſumatur.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ duplex eſt præparatio. Quędã patientis vt patiatur. & hęc præparatio eſt in præparato. Quędam alia eſt agentis vt agat. Et hęc eſt in agente. Et talis præparatio eſt prędeſtinatio, prout aliquod agens per intellectũ dicitur ſe præparare ad agendũ inquantũ præcõcipit rationem operis fiendi. Et ſic Deus ab æterno præparauit prędeſtinando concipiens rationem ordinis aliquorum in ſalutem.

¶ Ad quartũ dicẽdũ q̃ gratia non ponitur in diffinitione prędeſtinationis quaſi aliqd exiſtẽs de eſſentia ei⁹: ſed inquatũ p̃deſtinatio importat reſpectum ad gratiam, vt cauſę ad effectum: & actus ad obiectum. Vnde nõ ſequitur q̃ prędeſtinatio ſit aliquid temporale.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.*

AD TERTIVM ſic procedi tur. Videt q̃ Deus nullũ hominẽ reprobet. Nullus em reprobat quę diligit, ſed Deus omnẽ hominẽ diligit, ſecundum illud ſap. Diligis omnia, q̃ ſunt & nihil odiſti eorũ, quæ feciſti. Ergo de⁹ nullũ hominẽ reprobat.

¶ Prꝛterea, Si Deus aliquẽ hominẽ reprobat, oportet quòd ſic ſe habeat reprobatio ad

¶ In corpore duo facit. Primo reſpondet quæſtiõ affirmatiue determinando quæſtionem an eſt. Secundo ibi, ſic igitur determinat quæſtionẽ quid eſt. Et quamuis hoc non fuerit directe quæſitũ: quia tamẽ propria cauſa an eſt, eſt quid eſt, vt in 2. poſte. dicitur, merito vtrobique ſimul determinat. Quo ad primum omnium eſt hæc concluſio. Deus aliquos reprobat. Probatur, ad prouidentiam pertinet permittere aliquem defectum in rebus illi ſubiectis: ergo ad prouidentiam diuinam pertinet permittere aliquos à vita æterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis. prima vero conſequentia probatur: quia ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare homines in vitam æternam. Secunda autem quia nihil aliud eſt quã reprobare. *Comment. 139 135*

¶ *Quomodo ex prouidentia ad aliquorum reprobationem ſiat tranſitus.*

¶ Circa hãc rationẽ dubium occurrit: quoniã tota vis eius nõ infert in tentum. Aut enim intendit inferre, quòd reprobatio, ſeu permiſſio defectus à vita æterna reſpectu infertur ex hoc quòd prouiſoris eſt permittere aut intendit q̃ ex hoc recte infertur q̃ permiſſio ſi eſt, pertinet ad prouidentiam. Et ſi quidem intendit hoc ſecundum non reſpondet quæſito: quoniam ex hoc non habetur, q̃ Deus aliquos reprobet, ſed quòd ſi reprobat, reprobare ad prouidentiam ſuam ſpectat. Si autẽ intendit primũ, tunc ratio nihil valet: imo cõmittitur ſophiſma conſequentis, dum arguitur à prouidentia in cõmuni reſpectu finis, in cõmuni ad prouidentiam reſpectu ſuius finis in vita æterna. Quamuis enim ad prouidentiam vniuerſi exigatur permiſſio alicuius defectus, & ſimiliter prouidentiæ in cõmuni non repugnet permittere aliquot defectus, non tamen omnis prouidẽtia hoc exigit, vt patet de prouidentia neceſſariorum vt ſic: & tamen litera infert, ac ſi illa propoſitio, ſcilicet ad prouidentiam pertinet permittere, eſſet vniuerſalis. Ad hoc breuiter reſpondetur, quòd primus ſenſus eſt directe de intentione literæ: quoniã ſic reſpondet quæſito. Nec oportet propterea ſophiſma aliquod admittere, nec illa propoſitione vt ſimpliciter vniuerſali vti, ſed vniuerſali in materia defectibili ſecundũ ſe. Ita q̃ ſenſus eſt, ad puniẽdum rerum ſecũdum ſe defectum, ſeu ad puniẽdum ſecundum ſe defectum, pertinet permittere defectum. Et ſic ſenſus eſt, ad puniẽdum rerum ſecundum ſe defectum, pertinet permittere defectum. *Quæſtio. 278 115*

Comment.

Annun.

Annot.

Comment.

Annot.

Annotã.

Annotã.

Annot.

Annot.

*Annot

Cōment. 130

b

Annot. 139

b

Cōment.

136

a

138

138

b

135

b

Cōment.

Cōment.

Cōment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ro. 9. & 2 Ti. 2. Ratio sumit ex proportionali similitudine vniuersi & finis humani in ordine ad vitã æternã: & consistit in hoc, q̃ quãdo mõ bonitas diuina est causa finalis pfectionis vniuersi, si ex ea habeã eõ diuersitates graduũ rerũ secũdũ summũ & infimũ, q̃ pmissionis malorũ ita ex eadẽ habetur ratio diuersorũ graduũ in q̃bꝫ humano sedẽ misericordi[a] parcẽdo: & sẽdm iustitia punitiõe: & declaratur assumpt̃: quia bonitas diuina est finis omniũ vt repræsentabilis per eadẽ cum sit vna & simplex, nec aliqua creatura ad eã simplicitatẽ pertingere possit, oportet vt diuersis rebꝰ repræsentabilibꝰ cõsequẽter, si voluerit pfecte infra latitudinem tñ creaturæ debet illã repsentare, oportet ex omnibus cõstare gradibus ab imo vsque ad summũ: & si hæc debẽt conferuari, multa oportet mala permittere. vt fugius declaratũ fuit.

¶ Nũ sicut in vniuersis ex diuina bonitate diuersos etiã gradus oportuit esse, ita necessarium fuit in vniuersitate humani generis diuersos hominum gradus inuenire: vt aliquibus parcendo misericordia, quosdã puniendo iustitia appareret.

¶ Circa hanc rõnẽ. 4. occurrunt impugnata. primũ est, q̃ portio inter genus humanũ & vniuersum. arguit enim hoc Henricus, dicẽs debuisse fieri ꝓportionẽ inter vniuersam creaturã rõnalẽ, & vniuersum, saluaꝫ nãque repsentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic ratio in hominibus nihil valet.

¶ Nũ malã culpa, et quomodo spectare dixerit Auth. ad vniuersi perfectionẽ.

¶ Secundum est ꝓportio inter gradus vniuersi & gradus hominum non. est inquit Hẽr. par de eis ratio: quoniã omnes species vniuersi sunt de pfectione per se vniuersi, non autẽ omnes actũ moralibꝫ, quod probatur, quia nullus defectus culpæ suæ pœnæ pertinet per se ad perfectionẽ vniuersi. Constat autem multos actus morales vt mendacium, furtum, & his similia mali culpæ esse species.

¶ Num iustitia opus in reprobatis tantum, an etiam in prædestinatis reluceat.

¶ Tertium est applicatio iustitiæ ad reprobos. Saluatur enim iustitia inquit Aurin prædestinatis, iuxta illud Apostoli. Quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.

¶ Num iustitia punitiua sit finalis causa totius reprobationis.

¶ Quartũ est causalitas finalis attributa iustitiæ punitiuæ respectu reprobationis in cõmuni: cõtra hoc esset arguit vtcq; Hẽnr. quidẽ q̃ nõ videtur rationabile vt Deus fieri peccata permittat vt ea postmodũ puniatimõ in hominibꝰ videm⁹ q̃ qui permittit aliquẽ peccare ſ posset eũ ꝓhibere, vel impedire peccat. nõ igitur hoc attribuẽdũ est Deo. Et cõfirmat hoc Aureo. q̃ nõ sunt faciẽda mala vt veniant bona: sed reprobario absq; omni demerito est mala: ergo nõ est à Deo faciẽda ꝓpter hoc solũ vt appareat in sua iustitia bonitas. Præterea inqt Aure. iustitia punitiua nõ est p se ipsa incerta, sed tantũ ex suppositione culpæ punibilis: ergo ipsa nõ est principalis causa reprobationis. sed peccatũ prius ipsa, & cursus ergo nulla necessitas est vt aliquid fiat in vniuerso, ad hoc vt iustitia punitiua eluceſcat.

Cõment. Ad 1m. ¶ Ad primum horũ dicẽdũ est, q̃ licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersũ rõnabiliter ex autor genus humanũ posuit nõ quia duo vniuersa cõstituãt homines & Angeli sed qñ de facto cõstat quosdã hominẽ reprobari & quosdã prædestinari: tũ quia ipsũ genus humanũ cuiusdã vniuersi ex tot gradibus constãtia rationẽ habeat, & q̃ hæc sit mẽs literæ insinuãdi illa verba. Si igitur cõsideremus totũ genus humanũ vt tota rerũ vniuersitatẽ: ex nota siquidẽ cõditionali Innenit q̃ nõ tã ex vi rationis, quãm ex facto ꝓportionalitatem hanc exercebat.

Ad 2m. ¶ Ad secundum dicitur q̃ argumẽ sortes somnians, hoc obiecit huic literæ nusquam enim reperitur talis proportio facta.

Ad 3m. ¶ Ad tertiũ vero dicitur dupliciter. Primo quod nõ ex reluctentia iustitiæ, sed iustitiæ talis reprobationẽ literæ inferr, talis autẽ nõ saluatur in prædestinatis. Secundo dicitur quòd etiam ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniã iustitia propriẽ dicitur opus in quo maxime ipsa relucet ei minus misericordiæ sicut econtrario misericordia, absolute dicitur vbi quasi totum ipsius est parum relinquens locum iustitiæ: & sũ licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit.

Ad 4m. ¶ Ad quartũ, vt bene intelligat̃ respõsio & sancti Tho. doctrina ſlibare oportet, q̃ in reprobatione sunt tria, primũ peccati, ipsũ peccatũ & æterna punitio. hæc tria sunt effectus reprobationis diuinę, quæ admodũ omne ordinans in vitam æternã erat effectus ꝓdestinationis, ꝓpter qd nõ possumus hic rectè dicere totũ effectum reprobationis, vel partẽ vt distinximus de effectu ꝓdestinationis, sed debemus cautius loquendo dicere totũ quod est in reprobatione, vel id qđ est in ea ex virtute repeobatis. Et tũc scito, q̃ apud diuum Tho. vt patet sup 9. c. epist. ad Roma. diuersa est sẽntẽtia de causa prędestinatiõis & reprobationis: quã vltimus effectus reprobationis, ſ. punitio, habet causam ex parte reprobati, ſ. culpam: cuius nullo modo Deus est actor prædestinationis autem vltimi effectus, ſ. beatitudinis, licet sit aliqua causa in nobis, ſ. meritum, id tamen totũ est à prædestinãte. Et sic, si de effectu toto vtriusque, ſ. reprobationis & prædestinationis est sermo, nulla de peccato quæstio inseri debet, sed de his tantum, quæ à reprobante & prædestinante sunt: quæ bona oportet esse: & de his dicitur, quòd diuina bonitas eorũ causa est. Si aũt est sermo de toto eo qđ in reprobo inuenit, sic aliqd est à Deo, aeq; diuina bonitate aliqd verũ nec à Deo, nec ꝓpter diuinã bonitatẽ, imo anterius est ab illa, vt patet de peccato mortali. Et ideo licet ꝓscientia meritorũ nõ cõtradicatur cũ prædestinationis, præscientia tñ demeritorũ cũ quo id, qđ in mõ est reprobationis, qã ꝓpter demerita ꝓscita nec à se ꝓparata statuit Deus à se quod id est permisit in multa patiẽtia vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordię, quæ præparauit in gloriã. Et 2. Tim. 1. dicit, In magnã domo nõ solũ sunt vasa aurea & argentea, sed etiã lignea & fictilia. Et quædã quidẽ in honorẽ quædã in contumeliã. Sed quare hos elegit in gloriã, & illos reprobauit, nõ habet rationẽ, nisi diuinã voluntatẽ. Vnde Aug. dicit super Iohannẽ, Quare hũc trahat, & illũ nõ trahat nosli velle diiudicare, si nõ vis errare. Sicut esset in rebꝰ naturalibus potest assignari ratio (cum prima materia tota sit in se vniformis) quare vna pars eius est sub forma ignis, & alia sub forma terræ à Deo in principio cõditas vt sic sit diuersitas specierũ in rebus naturalibus. Sed quare hæc pars materiæ est sub illa forma, & illa sub alia, dependet ex simplici diuina voluntate: sicut ex simplici voluntate artificis dependet q̃ ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia: quis ratio artis habeat quòd aliqui sint in hac, & aliqui sint in illa. Neque tamen propter hoc est iniquitas apud Deum, si inæqualia non inæqualibus præparat. Hoc enim esset contra iustitiæ rationem, si prædestinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex gratia. In his enim quæ ex gratia dantur, potest aliquis pro libito suo dare cui vult plus, vel minus (dummodo nulli subtrahat debitum) absque præiudicio iustitiæ. Et hoc est quod dicit pater famil. Matth. 20. cap. Tolle quod tuum est, & vade, an non licet mihi quod volo facere? diuinæ iustitiæ sinẽ reprobationis effectũ excludẽ lo, alias causas & ꝓpter culpã intellexerũt à S. Th. ponimus oppositũ ꝓ manifestatiõnis. Sigillarim igitur respõdẽdo ad primũ dicitur, q̃ alius est ordo inter effectus ꝓdestinationis & effectus reprobationis. nõ enim posterior est finis prioris, quæadmodũ, ibi finitis est finis meriti. nõ ergo dicimus q̃ ideo Deus ꝓmittit peccata vt puniat, sed dicimus q̃ ꝓmittit & punit ꝓpter reluctẽtiã iustitiæ suæ: & qa hoc est totius reprobationis effectus, ideirco reprobationis ratio diuinæ iustitia meritõ dicitur. Nec est verũ q̃ quicũq; potẽs impedire peccatũ alterius, peccat si ꝓmittit. hoc cũ nõ habeat locũ nisi in eo qui tenetur ad impediẽdũ, vt in regimine etiã humano experientia docet: multa enim tirannis regiminis deperirẽt si ꝓmissio nõ esset licita. Ad confirmationẽ vero Aureo. dicitur, q̃ reprobatio quo ad primũ effectũ id est, punitionem, dato q̃ esset mala sine omni demerito, quo ad primũ ſ. permissionem demeriti: certũ nulla subesset causa nisi reluctẽtia iustitiæ diuinæ, mala nõ est quia permissio ipsa nihil a limie cadẽti de his quæ sibi debẽtur, sed tantũ gratuitũ negat amorẽ Dei ad renẽdũ ne cadat. Vñ, cũ ꝓmissio sępedũ se non sit mala: & reluctẽtia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua sit magnũ bonũ, si ad nihil aliud permissio ordinaretur, adhuc bona esset. Negãdum est ergo & q̃ reprobatio quo ad primũ eius effectum (seclusis omni alia causa) esset mala, & q̃ reprobatio quo ad omnes eius effectus ponatur à nobis sine omni alia causa vt iã patet ex dictis. Ad vltimũ dicit, negãdo assũptũ, ſ. iustitia punitiua nõ est p se inẽcta, nõ est vno modo dicit, p se inẽcta aliq; ſ. est eũ p se primo inẽcta, & aliq; p se nõ primo: tũ est p se primo inẽcta, qđ bonũ cũ sit, in se inẽctione omniũ ad ipsũ, quomodo. ibet faciẽtis adęquat, ſ. q̃ ita ipsũ q̃ omnia ad ipsũ quomodolibet cõcurrẽtia intẽdũtur, ab eo respectu cuius est p se primo intẽcta. Id autẽ dicitur p se nõ primo intẽctũ, qđ in se qđ bonũ est ac inẽctũ, sed ex aliquo nullo modo intento occasionatur: & de bonũ numero est iustitia punitiua, quæ ex peccatis puniendis occasionẽ haber. Quòd autẽ huiusmodi perfectiones malũ culpæ præsupponẽtes, p se inẽ ex sint & diligẽtes sint, relucentia diuinæ bonitatis in passione Christi testatur. cõstat eũ eã p se intentã esse à Deo. ſ. ipsam intenta fuerit tota latitudo felicitatis omnium pure hominũ præ sęternatorum & gloria sui corporis cum cęteris quæ sibi & aliis merũ. & tamen ex malo culpæ occidentium ipsum occasionari oportuit. Vnde neutra consequentia aliquid valet, & de prima quidem satis patet de secunda quoque soliciter non oportet quoniam manifeste liquet, quòd propter hæc bona ex malo culpæ occasionata, multa in vniuerso rationabiliter fieri expedit, vt patet in exemplis adductis.

¶ Quo ad secũdũ int. dicta hãc cõsequẽ. causa ꝓpter Deus istos ꝓdestinat, illos reprobat, est sola Dei voluntas. Et pbatur ex autoritate Aug. aug. ꝓportionali similitudine ad pter ac situr materiæ ex ſ naturalib⁹ qđ artificialibus, vt clare patet in litera.

¶ Circa hãc pęteria occurrit ſpugnata. primũ est ipsa cõclo. secundũ est exẽplina rurale, tertiũ exẽplũ artificiale. Cõtra exẽpla qđ̃ versũ: obiicit Hẽr. primo qa in pribus materiæ sue arti sive actori naturæ subiectis equa est ratio. in hominibus autẽ istis & illis est dispar ratio, aliter disposito hoc ꝙ illo. Aur. deinde qa huiusmodi pces materiæ carẽt ſ. ntũ, ac experientia boni & malis homines aũt isti & illi experiuntur & bona & mala pœnæ & ꝓpterea nõ est par ratio: qm in exẽplis sola voluntas sufficit qa nulli fit iniuria in ꝓposito aliꝰ nõ sufficit: qa fit iniuria patiẽti bus & afflictis. Cõtra conclusionem quamuis arguat Aureolus ac Henricus quia tamen non alia tangitur difficultas, quãm dudum discussa & manifestata, pertransire expedit. Non enim hæc conclusio aliud intendit nisi quòd stantibus suprædictis, ſ. licet causis reprobationis & prædestinationis in communi, nulla est causa quare illæ causæ cum suis effectibus magis applicentur ad hõs hominem, quã ad illũ, nisi diuina voluntas: quare enim hũc permittat cadere, illũ vero teneat ne cadat, ex sola eius voluntate dependet: quare vero hanc puniat, non ex sola Dei voluntate dependet, sed ex demerito huius: vt diximus de punitione reprobatorum in communi. Vnde concludendo quare in hoc reprobationis effectus primus, & non in illo sola Dei voluntas est causa. Non enim ex diuina bonitate, aut ex inæquali dispositione (quoniam nulla est ante primum effectum: vt in corpore articuli probatum fuit contra Henrici positionẽ) ratio haberur quare in hoc magis quàm illo iste ponatur effectus. Ex his autem patet primo solutio obiectionum Aureoli:

144 t.di. 40. 9. 3. arti. vnic. & 1. qualib. 9. 1. arti. 2. & 11. qual. arti. 3. & 12. qual. art. 3. & ver. q. 6. art. 3. 5. & ad hebr. 12. lib. 4. c. 4. fi. Comment.

quoniã impugnat quod nũquam somniauimus, scilicet q̃ Deus pro libito voluntatis suæ magis hunc, quàm illum punit & affligit: putant hoc intendisse literam hanc & exempla adducta, cum tamen ad primos effectus, scilicet permissionem & dilectionem omnia respiciant. Patet quoque respõsio ad Henricum: quoniam ante primos effectus prædictos æque sunt dispositi illi & illi sicut partes materiæ primæ & lapides respectu domus & cętera.

¶ Quo ad tertiũ respondetur argumento: nõ esse iniquitatis æqualibus inæqualia præparare in gratuitis, sed in debitis. Et confirmatur autoritate patrisfamilias Matthæi vigesimo.

¶ Num reprobatio ad gratuita spectet.

Quæstio.

¶ Aduerte hic q̃ tam Henricus quàm Aureolus hunc passum reprehendere conantur: quia reprobatio non est de numero gratuitorum: punire enim non est præmiare, sed iustitiæ. In iustis autem locum non habet verbum patrisfamilias. Sed ad hoc facillima est responsio. reprobatio enim, vt iam dictũ fuit, quo ad vltimũ effectum id est, punire iustitiæ actum exercet, in qua, vt expresse litera dicit, non licet vnicuique facere quod vult. Quo ad primum autem effectum id est, permissionem peccati &c. negationem actus misericordiæ, seu gratiæ exercet, & quia non solum gratuitum est dare maiorem vel minorem gratiam, sed simpliciter dare, & nõ dare illã infra latitudinem gratuitorum comprehenditur, idcirco reprobare & prædestinare, inter gratuita merito cõnumerantur, quã vis dissimiliter: vt patet ex dictis, & propterea optime ad ea sententia patrisfamilias est applicata.

139

92 112

a ¶ Super Quæst. vigesimatertiæ Articulum sextum.

Annot. IN titulo aduerte ex quæstionibus de veritate, quæstione 6. articulo 1. quòd ly certa, potest dupliciter intelligi, scilicet certitudine cognitionis, vel certitudine ordinis. Cum enim prædestinatio duo in se claudat, scilicet præcognitionem, & præcausalitatem, potest attendi certitudo cius, & quoad cognitionem vt scilicet habeat certam cognitionem de prædestinatis effectibus & cultibus: & potest cursus attendi eius certitudo quoad causalitatem, vt scilicet habeat infallibilem ordinem in attingendo ac perducendo ad prædestinatos effectus. Et qm prima certitudo non exit limites scientię diuinę, de qua satis abunde tractatũ est, certitudo vero ordinis propriam habet difficultatem in hac materia, propterea hic titulus de certitudine ordinis est intelligendus. ita quòd sensus est, an prædestinatio, tantum causæ, habeat infallibilem ordinem ad effectus intentos.

Cõment. ¶ In corpore vna est conclusio responsiue, habens tamen duas partes: Prædestinatio est certa non tamen necessitatem imponit. Probatur quo ad vtrumque par tem simul dupliciter. primo ex parte prouidentiæ sic, prouidentiæ ordo est infallibilis, & tamen quædam prouidentiæ subiecta contingenter euenunt secundum conditiones causarum proximarum. Ergo & prædestinationis ordo est certus, & tamen prædestinationis effectus contingenter euenunt iuxta libertatem arbitrij. Antecedens patet in quæstione præcedente consequentia autem probatur, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ.

¶ Secundo manifestabilis dicitur conclusio ex suprædictis similibus conditioni

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum prædestinatio sit certa.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ prædestinatio non sit certa. Quia super illud Apoca. 3. cap. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam t. dicit Aug. q̃ alius non est acceptunus, nisi iste perdiderit. Potest ergo & acquiri & perdi corona, quæ est prædestinationis effectus. Non est igitur prædestinatio certa.

¶ Præterea, posito posibili nullum sequitur imposibile. Posibile est autem aliquem prædestinatum (vt Petrum) peccare, & tunc occidi. Hoc autẽ posito sequitur prædestinationis effectum frustrari. Hoc igitur non est imposibile. Non ergo est prædestinatio certa.

¶ Præterea, Quicquid Deus potuit potest. Sed potuit non prædestinare quem prędestinauit. Ergo nunc potest non prædestinare. Ergo prę destinatio non est certa.

¶ SED CONTRA est, quod super illud Rom. 8. Quos præscinit, hos & prędestinauit. &c. dicit glo. Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, qua certissimè liberantur quicunque liberantur.

CONCLVSIO.

¶ Prædestinatio non ita certa est, quòd prædestinatis necessitatem imponat, sed sicut stante infallibili prouidentiæ ordine multa contingenter euenunt, ita certus est prædestinationis ordo, quod iuxta arbitrij libertatem prædestinationis effectus contingenter euenunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod prædestinatio certissime & infallibiliter consequitur suum effectum, nec tamen imponit necessitatem, vt. ſ. effectus eius ex necessitate proueniat. Dictum est enim supra[e], quòd prædestinatio est pars prouidentiæ. Sed non omnia, quæ prouidentiæ subduntur, necessaria sunt: sed quædam contingenter eueniunt secundum conditionem causarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamen prouidentiæ ordo est infallibilis, vt supra ostensum est[e]. Sic igitur & ordo prædestinationis est certus, & tamen libertas arbitrij non tollitur ex qua contingenter prouenit prædestinationis effectus.

4 b c 133

¶ Ad hoc etiam consideranda sunt quæ suprà dicta sunt[e] de diuina scientia & de diuina voluntate, quæ cõtingentiam à rebus non tollunt, licet certissima & infallibilia sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corona dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex prædestinatione diuina & sic nullus coronam suam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur quodammodo nostrum est. Et sic suam coronam aliquis amittere potest per peccatum mortale sequens. Alius autem illam coronam amittit sibi ex gratia & voluntatis diuinæ respectu contingentium.

¶ Aduerte hic, quòd manifeste litera adæquat veritudinem prouidentiæ certi" tudini prędestinationis, imò ex certitudine ordinis illius probat à priori certum ordinem istius. ita quod sicut omne prædestinatum, ita omne prouisum infallibiliter euenit. Verba autẽ S. Th. in quæstionibus de veritate q. 6. articul. 1. quum ponitur differentia inter prædestinationem & prouidẽtiam in hoc, q̃ prouidentia non est certa respectu euentus finis particularis in materia contingenti, prædestinatio autem est certa, non sunt interpretanda vt sonant, vt ex hac li tera & supradictis patet. Non enim intendit, quòd prouidentiæ diuinæ non subiacent tales euentus, nec quòd op positum eueniat prouisi euentui, sed q̃ multi ordines huiusmodi causarum cõtingentium ad aliqua futura, sub diuina prouidentia eadunt: & tamen ille futura non quam erunt, vt patet de multis præparationibus huiusmodi causarum, quibus tamen non euenient inuenta: sub prædestinatione autem nullus eadit ordo particularis alicuius ad aliquod futurum, quin etiam sub eadem cadat euentus illius futuri. Et nascitur hæc differentia ex amplitudine ordinis prouidentiæ: quia scilicet sub ipsa omnis ordo claudituꝛ, siue cum euentu futuri, siue non: sub prædestinatione autem solũ ordines habentes euentum ad intentum finem etiam in particulari. nullus enim ordo deficiẽs à proprio intento vt sic sub ipsa cadit. Verumtamen non sunt extendenda nec visitanda verba illa: quoniam ordo deficiẽs à proprio euentu, non est prouisus à Deo, quo ad euentum, sed quo ad ipsum ordinem, & non euentum proprium: & propterea nihil certitudinis admit prouidentiæ huiusmodi non euentus. Propter quod diximus & dicimus quòd in melius verba mutanẽ autor simpliciter de prouidentiæ certitudine tractans hic, adæquando eam prædestinationi. Nec illorum meminit, quoniam nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum sustineri vtcunque possint. Cætera autem, quæ circa certitudinem prædestinationis disputanda essent, iam discussa sunt in præcedenti quæstione de prouidentia, vnde non oportet eam amplius repetere.

117 514 1. d. 4. 7. 3. art. 2. nico. & ver. q. 6. arti. 4.

a ¶ Super Quæstionis vigesimatertiæ Articulum septimum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. primo de certitudine numeri prædestinatorum absolute, secundo de numero reproborum, tertio de certitudine quo ad nos numeri prædestinatorum tractat. Cõment.

¶ Quo ad primum hæc est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, numerus prædestinatorum est Deo certus, non solum formaliter, sed materialiter, nõ solũ vt cognitus, sed vt electus & prædestinatus. Conclusio hæc habet tres partes principales: & prima quidem, scilicet quòd sit Deo certus pro cõitanti relinquitur. Secunda autem, scilicet non solum formaliter, sed materialiter, & declaratur quo ad terminos: dum quidam hoc negantes affirmantur, & probatur ducendo ad inconuenientia. ſ., si numerus prædestinatorum esset Deo certus formaliter tantum, tolleretur certitudo ordinis prædestinationi attributa in præcedenti articulorum: est inconueniens ergo patet consequentia, quia staret Petrum esse prædestinatum, & tamen non saluari, & sic prædestinatio nõ infallibiliter suum finem tenet. Tertia autem, scilicet non solum vt cognitus, sed vt prædefinitus, & declaratur quoad terminos exemplo numeri guttarum pluuiæ, & arenæ maris quo ad ly cognitus. & differentia inter numerum manifestum domus, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

mensuratum parteris &c. & numerum lapidum respectu ædificatoris, quo ad ly prædefinitus, & propat sic, omne agens intendit facere aliquod finitum: ergo tutendit aliquam determinatam mensuram in suo effectu: ergo excogitat aliquem numerum in partibus peincipalibus per se requisitis ad totum, ergo Deus prærordinauit, in qua mensura debet esse totũ vniuersum: ergo prædefiniuit quis esset conueniens numerus vniuersi essentialibus partibus, id est, per genus: ergo prædefiniuit certum numerum prædestinatorũ. Antecedens ex quæstione septima huius primi: secunda autẽ consequentia declaratur ex differentia inter numerum principaliter requisitorum ad opus, & numerũ eorum, quæ requiruntur solũ propter aliud. Illorum nanq; numerus prædefinitur, illorum autẽ tantus præcipitur, quanto opus erit ad constructionem prioꝝ. tertia autẽ probatur quia totum vniuersum est propritus effectus Dei, quarta vero, quo ad illam rationẽ minũ. f. partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia vt sic: in hoc quod illa propter se, hæc autem propter speciei salutem ad vniuersum spectant. & ex hoc insurgit corollariũ pertinens ad prouidentiam Dei, s. quòd numerus individuorum corruptibilium extra speciem humanã est Deo certus non prædestinitus, sed præcognoscitius numerus autẽ speciorum vero quo modo est Deo certus: & similiter numerus elementorum, astrorum & sphæraꝝ est. Quia ea demum probatur qa creaturę rationales beatitudinem consequuntur ordinatum ad bonũ vniuersi præ cæteris creaturis, quod probatur quia ex eo quod rationales sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, ex eo autem q; beatitudinem consequuntur immediatꝰ attingũt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

¶Num omne agens intendat semper facere aliquod finitum.

Quæstio. ¶Circa antecedens dubium occurrit propter infinitatem motus. Constat enim q; apud philosophos motores orbium intendunt semper movere: & cõsequenter intendunt facere effectũ infinitum: & tamen in littera assimitur, quòd omne agens intendit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primo quòd hoc assumptum intelligitur de effectu in actu. de tali enim probatum est in quæstione septima, quòd non potest intendi ab aliquo agente motus autẽ est. Il constat, quòd non est infinitus in actu: & propterea nõ obstat propositio. Dicerent secundo Philosophi, q; motores orbium non intendunt per se primo circulationes infinitas, sed assimilationẽ ad Deum in causando aliaquæ quia mouendo conseruamur: ideo quasi per accidens intendunt semper movere, tanquam instrumentum conseruandam, sui diffundendam quo ad Deum gloriosum.

¶Num tantum simplicia corpora sint partes vniuersi.

Quæstio. ¶Circa declarationem partium vniuersi dubiũ occurrit, quoniam in primo cæli, Arist. & fun. Phos. corpora tantũ simplicia partes secundũ speciem vniuersi ponunt, hic autem adiungũntur species mixtorum & vegetabilium & animalium. Ad hoc dupliciter dici potest. primo, q; in primo cæli est sermo de perfectione substantiali vniuersitatis: ad hoc autẽ perfectione quasi per modũ passionis: habẽt enim omnes corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dum ex eis & actiue & materialiter fiunt & constant. Secundo dicitur, q; vniuersum potest sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractãtur in primo cæli, & constituitur ex solis simplicibus corporibꝰ nulla corpulentia est in vniuerso nisi simplicium corporũ omnis enim mixtorum corporalis materia ex elementis est alio modo pro vniuerso perfectionis, & sic tractatur hic, & ad eius integritatem exiguntur omnes species, vt in littera dicitur. non enim perfectiones specificæ corporum istorum ex simplicibus corporibus vt sic: sunt, sed ex altiori quadam natura vt patet de perfectione vitali.

¶Circa conclusionem ipsam aduerte q; Aureolus apud Capreolũ in quarto di. primi: eam nititur impugnare, sed quoniam non arguit ex propriis certi numeri, sed ex omnibus pertinentibus ad differentiam prædestinatorum à reprobis, & æquiuocat de fine vniuersi, & hæc superius patẽt: idcirco pertranseundum censui: ex his enim facile patet omnis solutio. *Aureo.*

¶Quo ad secundum est hæc conclusio, numerus reproborum non est. omnino sic certus. Et probatur: electi omnia cooperantur in bonum, ergo reprobi prærordinati sunt à Deo in bonũ electorum: ergo numerus reproborum non est sic omnino certus. *Clement.*

¶Aduerte hic ly sic omnino: in reprobis citi, sunt duo, scilicet ipsa creatura: & id, quod pertinet ad esse reprobatumquo ad naturam eodem modo prædestinatis est numerus electorum & reproborum quilibet eiusdem naturæ sunt incorruptibilis, rationalis &c. quoad gratuita vero, sicut electi prædestinati sunt propter seipsos, vt scilicet proprijs actibus atque felicibus vltimũ finem simpliciter attingant, reprobi vero quasi irrationabiles creaturę prout sunt non ad bonum proprium, quoniã felicitate priuati sunt, sed alienum: scilicet Dei & electorũ: ita numerus electorum est certus propter se. Numerus autem reproborum propter aliud, id est electos. Vnde considerando reprobos ratione subiecti, dicimus q; est certus eorum numerus etiam prædestinatus: considerando autem eos quatenus reprobi sunt, dicimus q; non sunt in certo numero prædestinatus, sed quasi tot diuina prouidentia reprobis vitæ quot ad electorum bonũ conferre consuleit. Et hanc distinctionem per illa verba (non sic autem omnino est) inducit littera, dicẽs enim (non sic) excludit reprobos à principalibus & per se primo partibus vniuersi, apponens autem ly (omnino) eximit eos à partibus pure propter aliud, sic quasi medios locauit propter incorruptibilitatem subiecti &c. vt diximus. *Annot.*

¶Quo ad tertium, tractatur numerus prædestinatorum hominũ an nobis sit certus, referuntur quæ res opiniones: & nulla earum approbatur: sed quarta apponitur melior. *Cõment. Annot.*

¶Aduerte hic quòd opiniones istæ non reprehenduntur. Tum quia in materia valde dubia, & per certitudinem occulta nobis opinatiue locuti sunt autores. Tum quia autores opinionum harum illustres ac etiam sancti videntur sufficiendum nanque opinionem Gregorij esse constat: melior autem omnibus quæ ita dicitur: quia autoritati ecclesiæ innititur dicenti in collecta secreta, Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus: & hoc innuendum eisdem verbis autor visus est in littera.

a ¶Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum octauum.

TItulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primo duas opiniones tractat. Secundo respondet quæsito. Quo ad primũ opinionem & earum improbationes satis in littera patent. Et sciat, quòd vt in articulo sexto quæstionis sextæ de veritate habetur, prima opinio ex Epicureis, secunda ex Stoicis orta videtur aut potius ex Ægyptiis in Stoicos derivata, & in eam Auicenna quoque incidisse videtur. Et quoniam extremæ sunt, prima ceedentẽ quòd nostra nihil non seruat: secunda vero, q; totũ tacluse, dum etiam ipsum prædestinantem mutant, rationabiliter media sententia vero cõ probatur, scilicet q; aliquo modo sic, & aliquo modo non, vt in littera subiungitur. Quo ad secundum ergo respondet quæsito duabus conclusionibus iuxta duo distinctionis membra. distinctio est, in prædestinatione sunt duo, scilicet prærordinatio & effectus. Prima conclusio est prædestinatio quo ad prærordinationem nullo modo iuuatur precibus sanctorum, & probatur quia non fit sanctorum precibus quòd aliquis prærordinetur à Deo in vitam æternam. Secunda est, prædestinatio quo ad effectum iuuatur precibus sanctorum & aliis bonis operibus. & probatur, prouidentia non subtrahit causas secundas, sed eis vitur sic, vt sine illis prouisi effectus non prouenirent, ergo prædestinatio saluteis alicuius continet sub suo ordine quicquid illum promouet in salutem, quæcunque sint illa, ita q; sine eis salutem ille non consequeretur: ergo prædestinationis effectus per huiusmodi orationes, & opera certimaliter impletur, quod erat intentum. Antecedens patet ex dictis, & manifestatur in naturalibus: prima vero consequentia, quæ sola explicite habetur in littera, probatur: quia prædestinatio est pars prouidentiæ: reliqua ex se patent, annectitur quoque corollarium in littera: imò inferitur per modum exhortationis: quia ad moces plurimum res hæc prodest. Confirmatúrque autoritate Petri Apostoli: vt satis clare patet in littera.

a ¶Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum primum.

Annot. IN titulo aduerte, q; non incipit à quæstione an est, sed à quæstione quid est, supponens ex autoritate scripturæ librum vitæ esse, & propter affinitatem cum prædestinatione quæritquid sit, quærendo an sit idem quod prædestinatio, quatenus ex diuersitate illa, habeatur quid est.

Commẽt. ¶In corpore duo facit, primo dicit quid nominis, secundo quid rei. Quo ad primum tria dicit. Primo quòd liber vitæ non propriæ, sed *metaphoricæ* dicitur in Deo. Secundo q; significat scriptionem prædestinatorum. Tertio originem huius metaphoræ, quòd scilicet ex humanis libris, in quibus scribuntur consiliarij, seu milites stipendia est.

¶Quo ad secundum est hæc conclusio. Liber vitæ in Deo est notitia firma ac significatiua prædestinatorum, hæc conclusio quo ad duas partes manifestatur. Primo quo ad ly firma, autoritate Prosper. 3. de vocatione gentium. 2. capitulo. Deinde ratione: quia conscriptio in libris materialibus fit ad succurrendum memoriæ. Secundo quo ad ly significatiua, & hoc ex ratione metaphoricę, quia sicut scriptura libri est signum agendorum: ita notitia Dei est signũ præsentans ipsi prædestinatos in vitam æternam: & confirmatur secunda ex ad Thimo. secundo. Ex his autem facile patet quæ sunt, quod in responsione ad quartum explicitur: quoniam principaliter quæritur quid est liber vitæ, quod in corpore decisum est.

¶Ad primum ergo dicendum, q; liber vitæ potest dici dupliciter. Vno modo conscriptio eorũ, qui sunt electi ad vitam, & sic loquimur nũc de libro vitæ. Alio modo potest dici liber vitę conscriptio eorum, quę ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel sicut agendorum, & sic nouum & vetus testamentum dicitur liber vitæ. Vel sicut iam factorum, & sic illa vis diuina, qua fiet vt cuilibet in memoriam reducantur facta sua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ potest dici, vel in quo scribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est confuetum conscribi eos, qui repudiantur, sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prædestinationi liber vitæ.

¶Ad quartum dicendum, q; secundum rationem differt liber vitæ a prædestinatione. Importat enim notitiam prædestinationis, sicut etiam ex glosa inducta apparet.

inquantum ad eo accipit virtutem, & sic adiuuari, infirmi est: vnde Deo non competit, & sic intelligitur illud, quis adiuuit spiritum domini? Alio modo dicitur quis adiuuari per aliquem, per quem exequitur suam operationem, sicut dominus per ministrum. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos inquantum exequimur suam ordinationem, secundum illud 1. ad Cor. 1. Dei enim adiutores sumus. Neque hoc est propter defectum diuinę virtutis, sed quia vritur causis mediis vt ordinis pluchritudo seruetur in rebus, & vt etiã creaturis dignitatẽ causalitatis cõcedat.

¶Ad tertium dicendum, quòd secundæ causæ non possunt egredi ordinem causæ primæ vniuersalis (vt suprà dictum est) sed ipsum exequuntur. Et ideo prædestinatio per creaturas potest adiuuari, sed non impediri.

QVAEST. VIGESIMAquarta, de Libro vitæ, in tres articulos diuisa

DEINDE considerandũ est de lib. vitæ. ¶Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo quid sit liber vitæ. ¶Secundo, cuius vitæ sit liber. ¶Tertio, vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum liber vitæ sit idem quod prædestinatio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q; liber vitæ non sit idem quod prædestinatio. Dicitur enim Eccle. xxiiij. Hæc omnia liber vitæ. Gl. Id est, Nouum & vetus testamentum. Hoc autem non est prædestinatio. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

¶Præterea, Aug. in lib. xx. de ciui. Dei. ait, q; liber vitæ est quædam vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera sua bona vel mala in memoriam reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere ad prædestinationem, sed magis ad tributum potentiæ. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

¶Præterea, Prædestinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ esset prædestinatio, inueniretur mortis, sicut liber vitæ.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in gl. super illud psal. Deleantur de libro viuentium. Liber ille est notitia Dei, qua prædestinauit ad vitam quos præscijit.

CONCLVSIO.

¶Liber vitæ in Deo metaphorice dictus, est firma notitia significatiua prædestinatorum.

¶RESPONDEO dicẽdum, q; liber vitæ in Deo dicit metaphoricè secũdũ similitudinẽ a rebus humanis acceptã. Est enim consuetũ apud homines, q; illi, qui ad aliquid eligũtur, cõscribũtur in libro: vrpote milites vel consiliarij, qui olim dicebantur patres conscripti. Patet autẽ ex præmissis, q; omnes prædestinati eliguntur à Deo ad habenda vitã æternã. Ipsa ergo prædestinatorũ cõscriptio dicitur liber vitæ. Dicitur enim metaphoricè aliquid conscriptum in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenet secũdũ illud Prou. iij. Ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuũ custodiat. Et post pauca sequit, Describe illa in tabulis cordis tui. Nã & in libris materialibꝰ aliquã cõscribitur ad succurrendũ memoriæ. Vnde ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitã æternã, dicitur liber vitæ. Nã sicut scriptura libri est signum eorũ, quæ fieda sunt, ita Dei notitia est quoddã signũ apud ipsũ eorũ qui sunt perducẽdi ad vitã æternam, secũdũ illud 2. Tim. 2. Firmũ fundamẽtũ Dei stat, habẽs signaculum hoc, nouit dñs qui sunt eius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; liber vitæ potest dici dupliciter. Vno modo conscriptio eorũ, qui sunt electi ad vitam, & sic loquimur nũc de libro vitæ. Alio modo potest dici liber vitę conscriptio eorum, quę ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel sicut agendorum, & sic nouum & vetus testamentum dicitur liber vitæ. Vel sicut iam factorum, & sic illa vis diuina, qua fiet vt cuilibet in memoriam reducantur facta sua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ potest dici, vel in quo scribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est confuetum conscribi eos, qui repudiantur, sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prædestinationi liber vitæ.

¶Ad quartum dicendum, q; secundum rationem differt liber vitæ a prædestinatione. Importat enim notitiam prædestinationis, sicut etiam ex glosa inducta apparet.

Universidad de Deusto

a ¶ Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum secundum.

Comment. TItulus clarus est.

¶In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. Liberv itæ propriæ respicit vitam gloriæ. Probatur sic, Liber vitæ est notitia electorum ad vitam: ergo ad vitam supra naturam, & finaliter ergo proprie ad vitam gloriæ.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum liber vitæ sit solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorum.

AD SECVNDVM sic procedi-
argumẽta contra. tur. Videtur q liber vitæ non sit solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorum. Liber ẽm vitæ est notitia vitæ. Sed Deus per vitam suam cognoscit omnem aliã vitã. Ergo liber vitæ precipuè dicitur respectu vitę diuinę, & non solum respectu vitæ prędestinatorum.

¶Præterea. Sicut vita gloriæ est Deo, ita vita naturæ. Sic igitur notitia vitæ gloriæ dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ dicetur liber vitæ.

¶Præterea, Aliqui eliguntur ad gratiã, qui non eliguntur ad vitã gloriæ, vt patet per id quod dicitur Ioã. 6. Nonne duodecim vos elegi. & vnus ex vobis diabolus est? Sed liber vitæ conscriptio electionis diuinæ, vt dictum est[e]. Ergo etiam est respectu vitæ gratiæ.

¶SED CONTRA est, quòd liber vitæ est notitia prædestinationis, vt dictũ est[e]. sed prædestinatiõ nõ respicit vitam gratiæ, nisi secundum quòd ordinatur ad gloriam. Non enim sunt prędestinati qui habent gratiam, & deficiunt à gloria. Liber igitur vitæ non dicitur nisi respectu gloriæ.

CONCLVSIO.

¶Liber vitæ propriè vitam gloriæ respicit, cum in eo conscripti sint qui à Deo eliguntur.

¶RESPONDEO dicendum, q liber vitæ, vt dictũ est[e], importat conscriptionem quandam, siue notitiã electorũ ad vitã. Eligitur autẽ aliquis ad id qđ non competit sibi secundũ suam naturam. Et iterũ id ad quòd eligitur aliquis, habet rationem finis. Non enim miles eligitur aut conscribitur ad hoc quòd armetur, sed ad hoc q pugnet hoc enim est proprium officium, ad quod militia ordinatur. Finis autem supra naturam existens, est vita gloriæ, vt suprà dictum est[e]. Vnde proprie liber vitæ respicit vitam gloriæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita diuina etiam prout est vita gloriosa, est Deo naturalis. Vnde respectu eius non est electio, & per cõsequẽs neque liber vitæ. Nõ ẽm dicimus q aliquis homo eligatur ad habendũ sensum, vel aliquid eorũ quæ cõsequuntur naturam. Vnde per hoc etiam patet solutio ad secundum. Respectu enim vitæ naturalis, non est electio, neque liber vitæ.

¶Ad tertium dicendum, q vita gratiæ nõ habet rationẽ finis, sed rationem eius quod est ad finẽ. Vnde ad vitã gratiæ nõ dicitur aliq̃s eligi, nisi inquãtum vita gratię ordinatur ad gloriã. Et propter hoc illi qui habent gratiam, & excidunt à gloria, non dicũtur esse electi simpliciter, sed secũdũ quid. Et similiter nõ dicuntur esse scripti simpliciter in libro vitæ, sed secundum quid: prout, s. de eis in ordinatione notitia diuina existit, q sint habituri aliquem ordinem ad vitam æternam secundum participationem gratiæ.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum aliquis deleatur de libro vitæ.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur q nullus deleatur de libro vitæ. Dicit enim Aug. in 10. de ciuit. Dei, q præscietia Dei quæ non potest falli, liber vitæ est. Sed à præscietia Dei non potest aliqd subtrahi. Similiter neque à prædestinatione. Ergo nec de libro vitæ potest aliquid deleri.

¶Præterea, Quicquid est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est, sed liber vitæ est quid æternum & immutabile. Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, sed immobiliter & indelebiliter.

¶Præterea. Deletio scripturæ opponitur. Sed aliquis non potest de nouo scribi in libro vitę. Ergo neque inde deleri potest.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Deleantur de lib. viuentium.

CONCLVSIO.

¶Cum liber vitæ, conscriptio sit ordinatorũ ad vitam æternam ex prædestinatione & præscienti gratiæ, deleri aliquis de libro vitæ, non solum secundum hominum opinionem, sed secundum rei veritatem, asserendum est.

¶RESPONDEO dicendũ, q quidam dicunt, q de libro vitę nullus potest deleri secundũ rei veritatẽ, potest tamen aliquis deleri secundum opinionẽ hominum. Est enim cõsuetum in scripturis vt aliquid dicatur fieri, quando innotescit, & secundum hoc aliqui dicuntur esse scripti in lib. vitæ, inquantum homines opinantur eos ibi scriptos propter præsentem iustitiã quã in eis vident. Sed quando apparet vel in hoc seculo vel in futuro, q ab hac iustitia exciderunt, dicũtur inde deleri. Et sic etiã exponitur in glo. deletio talis, super illud Psal. Deleãtur de lib. viuẽtũ. Sed quia non deleri de libro vitæ ponitur inter præmia iustorum, secundum illud Apoc. 3. Qui vicerit sic, vestietur vestimentis albis, & nõ delebo nomẽ eius de lib. vitæ (quod autem sanctis repromittitur, nõ est solum in hominum opinionẽ) potest dici, q deleri vel non deleri de libr. vitæ, non solum ad opinionem hominũ referendum est, sed etiam quantum ad rem. Et enim liber vitæ conscriptio ordinatorum in vitam æternam. Ad quam ordinatur aliquis ex duobus, s. ex prædestinatione diuina, & hæc ordinatio nunquam deficit, & ex gratia. Quicunque enim gratiam habet, ex hoc ipso est dignus vita æterna. Et hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habendum vitam æternam, à qui tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui sunt ordinati ad habendum vitam æternam ex prędestinatione diuina, sunt simpliciter scripti in libro vitæ: quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam in seipsis, & illi nunquam delentur de libro vitæ. Sed illi qui sunt ordinati ad habendum vitam æternam, non ex prædestinatione diuina, sed solum ex gratia dicuntur esse scripti in lib. vitæ, nõ simpliciter, sed secundum quid: quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam non in seipsis, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de lib. vitæ, vt deletio non referatur ad notitiam Dei, quasi Deus aliquid præsciat, postea nesciat: sed ad rem scitam: quia scilicet Deus scit aliquem prius ordinari in vitam æternam, & postea non ordinari cum deficit à gratia.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q deletio (vt dictum est[e]) non refertur ad librum vitæ ex parte prælentię, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte prescriptorum, quę sunt mutabilia.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in seipsis mutabiles sũt. Et ad hoc pertinet deletio lib. vitę.

¶Ad tertium dicendum, quòd eo modo quo aliquis dicitur deleri de libro vitę, potest dici q ibi scribatur de nouo vel secundum opinionem hominum, vel secundum quòd de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiam sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.

Annot. Commẽto. IN titulo Potentia significat principium operationis ad extra, seu transeuntis, extensio operationis nomine tam ad actionem quàm ad passionem.

¶In corpore est quæsito vnica distinctione & duabus cõclusionibus mixtis iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est, potẽtia est duplex, actiua scilicet & passiua. Cõclusio prima est, Potẽtia passiua nullo modo est in Deo. Secũda est Potẽtia actiua maxime est in Deo. Probat hæc secũda vnusquodq; secundũ q est in actu & perfectũ, est principiũ actiuũ: ergo Deo maxime cõpetit esse principiũ actiuũ. ergo ideo maxime est potẽtia actiua. Primo cõsequẽtia, probatur ex eo q Deus est actus pur⁹ & vniuersaliter perfect⁹. Secũda vero, q à rõ principij actiui cõuenit potẽtię actiuæ, vt patet ex diffinitione eius 5. & 9. Met. &c. Prima aũt eodẽ modo ex negatione oppositorũ probatur. Vnusquodq; patitur secũdũ qđ est deficiẽs & imperfectũ. ergo Deo nullo modo cõuenit pati. ergo nec potẽtia passiua. cõsequẽtia eodẽ modo probatur, q, sin Deo nulla est imperfectio, &c.

¶Num actio transiens, prater relationẽ & motũ, significet quippiã aliud in agente existẽs.

¶In rãsione ad secundũ, & tertiũ difficillia valde verba discurrẽda occurrũt. Tria nãq; de actione, vt distinguitur, cõtra effectũ dicunt. Primũ est, q actio si est distincta à potẽtia actiua, est nobilior ipsa potẽtia. Secũdũ est, q actio in creaturis principiatur à potẽtia. Tertiũ est q actio sic se habet ad potẽtiã actiuã, q sit transferat in Deũ, oportet actionẽ ipsam esse essentiã diuinã. Hæc enim ofa liquido habẽtur in litera. Est aũt rõ ad duæ dubitatiõis hæc: actio trãsiẽs, puta mouere, vt distinguitur cõtra effectũ, aut solũ dicit motum ab hoc, aut aliquid aliud: si tantũ significat motũ ab hoc, oportet ea quæ hic dicũtur, verificari, aut de sola relatione ad hoc, aut de solo motu, aut de toto cõposito, scilicet motu ab hoc esse. de nullo horũ verificanẽ primũ & tertiũ illorũ est nobilius potentia actiua motoris Saturni. Et qđ magis vrget, nihil horũ est qđ oporteat idẽtificari diuinæ subsũtiæ, si ponam⁹ Deum sine omni medio mouere corp⁹ aliquod. quod cõstat nõ esse impossibile. nec ẽm manifeste videre quis q; põe motũ nõ oportere idẽtificari subsũtiæ diuinę. Et sim⁹ liter relationẽ nõ oportere idẽtificari cidẽ. quãuis oporteret ip̃am non esse realẽ ex parte Dei, vt ex supradictis patet. & consequẽter nec motũ ab hoc, idẽtificari cidẽ diuinæ essentiæ oportere. Si vero significat aliquid aliud, ruẽt ofa in 5. Phy. tradita. Ruere quoq; videtur opinliones actionẽ esse subsũtiã passiuquæ tã ex Aristo. ibidẽ, & in 2. de Anim. sumpta videtur. ¶Ad hoc dicẽdũ mihi videtur, q apud San. Tho. actio trãsiẽs præter motũ & relationẽ dicit aliqđ subiectiue in agẽte. Probatur hoc & manifestatur. Probatur qđ rõne vnius id tacta communicẽte intellectũ meũ sustinẽdo vtrãq; viã posita in rãsione ad 4. actio trãsiẽs significat aliqđ subiectiue existẽs in agẽte creato, idẽtiã tamẽ aũt realiter sub diuersitate in agẽte in creatore. sed motus ab hoc vt importat tm motũ & relationẽ, nõ significat aliqđ huiusmodi. ergo motus ab hoc modo expositio nõ est totũ actionis trãsiẽtis. Maior habetur & in 2. con. Gen. c. 9. rõne vlt. & quo ad secundã partẽ habetur in mille locis, vbi de creatione, gubernatione & quibusdã aliis actionibus & potẽtiis diuinis ad extra est sermo, vt hic etiã patet. Minor aũt patet resolutiõe. constat ẽm, q Deo mouẽte vel Angelo, ita neutro motus esset. relatio aũt, qualis in Angelo esset, in Deo tã nullo reali mõ cẽtigua nec per ipsũmet, vt patet, nec per idẽtitatẽ, vt in 2. cõtra Gen. c. 12. in princ. patet manifeste. Et si dicereture

nem hominum, vel secundum quòd de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiam sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

QVAESTIO VIGESIMAquinta, De Diuina potentia, in sex Articulos diuisa.

POST consideranem diuinæ præscientiæ & voluntatis & eorum quę ad hoc pertinent: restat consideranda de diuina potentia. ¶Et circa hoc quęruntur sex. ¶Primo, vtrum in Deo sit potentia. ¶Secundo, vtrum eius potentia sit infinita. ¶Tertio, vtrum sit omnipotens. ¶Quarto, vtrum possit facere quòd ea quæ sunt præterita, non fuerint. ¶Quinto, vtrum Deus possit facere quæ non facit, vel prætermittere quæ facit. ¶Sexto, vtrum quæ facit possit facere meliora.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum in Deo sit potentia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit potentia. Sicut enim prima materia se habet ad potentiam, ita Deus (qui est agens primum) se habet ad actum. Sed prima materia secundum se considerata, est absque omni actu. Ergo agens primum (quod est Deus) est absque potentia.

¶Præterea, Secundum Philo. in 9. Meta. quælibet potentia, melior est eius actus. Nam forma est melior quàm materia, & actio quam potentia actiua. Est enim finis eius. Sed nihil est melius eo quod est in Deo: quia quicquid est in Deo, est Deus, vt suprà ostensum est[c]. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶Præterea, Potentia est principium operationis. Sed operatio diuina est eius essentia, cum in Deo nullum sit accidens[c]. Essentiæ autem diuinæ non est aliquod principium. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶Præterea, Suprà ostensum est[c], quòd scientia Dei & voluntas eius sunt causa rerum. Causa autem & principium idem sunt. Ergo non oportet in Deo assignare potentiam, sed solum scientiam & voluntatem.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit maxime in actu, ac simpliciter perfectus, maxime ei conuenit esse principium actuum, ac potentia actiua, non autem passiua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est potentia, scilicet passiua (quæ nullo modo est in Deo) & actiua, quam oportet in Deo summè ponere. Manifestum est enim, quòd vnumquodque secundum quod est actu & perfectum, secundum hoc est principium actuum alicuius. Patitur autem vnumquodque secundum quod est deficiens & imperfectum. Ostensum est autem suprà[c], quòd Deus est purus actus & simpliciter & vniuersaliter perfectus: neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vnde si maxime competit esse principium actiuum, & nullo modo pati. Ratio autem actiui principij conuenit potentiæ actiuæ. Nam potentia actiua est principium agendi in aliud, potentia vero passiua est principium patiendi ab alio, vt Philosophus dicit 5. Meta. Relinquitur ergo quòd in Deo maxime sit potentia actiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentia actiua non diuiditur contra actum, sed fundatur in eo. Nam vnumquodq; agit secundum quòd est actu, potentia vero passiua diuiditur contra actum. Nam vnumquodque patitur secundum quòd est in potentia. Vnde hæc potentia excluditur à Deo, non autem actiua.

¶Ad secundum dicendum, quòd quandocunque actus est aliud à potentia, opotet tet quòd actus sit nobilior potentia. Sed actio Dei non est aliud ab eius potentia, sed vtrunque est essentia diuina: quia nec esse eius est aliud ab eius essentia. Vnde non oportet quòd aliquid sit nobilius quam potentia Dei.

¶Ad tertium dicendum, quòd potentia in rebus creatis non solum est principium actionis, sed etiam effectus. Sic igitur in Deo saluatur ratio potentiæ quantum ad hoc, quòd est principium effectus, non autem quantum ad hoc, quòd est principium actionis[c], quæ est diuina essentia: nisi forte secundum modum intelligendi, prout diuina essentia (quæ in se simpliciter præhabet quicquid perfectionis est in rebus creatis[c]) potest intelligi & sub ratione actionis & sub ratione potentiæ: sicut etiam intelligitur & sub ratione suppositi habentis naturam, & sub ratione naturæ. Sic igitur in Deo saluatur ratio potentiæ, quantum ad hoc, quòd est principium effectus.

¶Ad quartum dicendum, quòd potentia non ponitur in Deo vt aliquid differens à scientia, à voluntate secundum rem, sed solum secundum rationem, inquantum, scilicet potentia importat rationem principij exequentis[c], id quod voluntas imperat, & ad quòd scientia dirigit. Quæ tria Deo secundum idem conueniunt. Vel dicendum, quòd ipsa scientia vel voluntas diuina secundum quòd est principium effectiuum, habet rationem potentiæ. Vnde consideratio scientiæ & voluntatis præcedit in Deo considerationem potentiæ, sicut causa præcedit operationem & effectum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum potentia Dei sit infinita.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q potentia Dei nõ sit infinita. Omne enim infinitũ est imperfectũ, secundũ Phi. in 3. Phy. Sed potentia Dei nõ est imperfecta. Ergo nõ est infinita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectiõ in forma, quia agit, ẽtõ maior est potẽtia ri⁹, vt patet in calefactiuo &c. litera est clara.

¶ In rõsione ad tertium multa dicẽda essent de infinitate potẽtię motus, quę plura valde sunt & in speciali, quã dẽ hoc fecimus quæstione, difficilia sunt: quare pro nũc transeundum puto.

a ¶ *Super Quæst. vigesimæquintæ Ar. tertiũ.*

Annot. IN titulo ly o⁹ potẽtia, dupliciter distribui põt, f. pro o⁹potentia, & pro o⁹ possibili. nõ quæritur hic, vtrũ sit o⁹potens, id est, habeat ẽnnẽ potentiã. Quã iam in 1. art. determinatũ est, q⁹ in Deo nulla est potẽtia passiua: sed quærit vtrũ sit o⁹potẽs, id est, possit omnia.

150 *Comment.* ¶ In corpore duo principaliter facit. Primo qđ hic certũ & ambigũ sit dicit. Secũdo ambiguitatẽ soluit, ibi, Sed si q⁹ &c.

¶ Quo ad primũ duo dicit: primo q⁹ para affirmatiua q̃nis est ab obiectũ cõsẽtis. Secũdo q⁹ difficinitio o⁹potentię, quæ deberet esse prius medĩũ ad inferẽdã cõsẽquẽtia cõclusionẽ difficilis est: q̃a dubitatur p̃ q̃bus distribuitur ly o⁹, quũ dicitur Deũ posse omnia.

¶ Quo ad secũdũ tria dicit primo, q⁹ ly o⁹ distribuit possibile absolute. Secundo q⁹ ly possibile absolute denotat q̃qđ habet rõnem entis, actu, vel potẽtia, ibi, Est autẽ cõsiderandũ. Tertio excludit ab hui⁹modi distributione & denominatione sola implicatia cõtradictionem, ibi, Nihil autẽ opponitur &c.

¶ Primũ horũ. f. ly o⁹, distribuit possibile absolute, p̃batur distinguẽdo possibile dupliciter, f. secũdũ aliq̃d potẽtiã, vel absolute, ex 5. Metap. Et destruẽdo q⁹ nõ põt intelligi de possibili primo modo: q̃a nec respectu potẽtiæ creatæq̃m diuina potẽtia excederet datũ obiectũ nec respectu potẽtię increatæq̃m esset circulus in huiusmodi explanatione: & ẽret per locũ à diuisione, q⁹ intelligitur de possibili secũdo modo explanãto q̃ significat huiusmodi possibile, quod cõsistit in habitudine terminorũ &c. Secundũ autẽ. f. q⁹ possibile absolute denominat q̃qđ põt esse, p̃batur sic: omne agẽs agit sibi simile, ergo vniuersaliter potẽtiæ actiuæ rñdet vt prius obiectũ possibile secũdũ illũ actũ, q̃ est nõ agẽdi. ergo potẽtię actiuæ Dei rñdet possibile secũdũ rõnẽ entis, prima cõsequẽtia manifestatur in potẽtia calefactiua, & ei⁹ obiecto, secũda autẽ p̃batur: q̃a esse Dei, q⁹ est ei rõ agẽdi, est esse prædictũ quidẽ in se totius esse pẽctionẽ, nõ tri esse tale vel tale sẽcũ quodcũq; genus. Tertiũ vero prædictorũ duo claudit. primũ est, o⁹, quę cõtradictionem nõ implicãt, claudũtur sub o⁹potẽtia.

¶ Præterea, Omnis potentia manifestatur per effectum, alias frustra esset. Si igitur potentia Dei esset infinita, posset facere effectum infinitum. Quod est impossibile.

¶ Præterea, Philosophus probat in octauo Physicorum, quòd si potentia alicuius corporis esset infinita, moueret in instanti. Deus autem non mouet in instanti, sed mouet creaturam spiritualem per tempus, creaturam vero corporalem per locum & tempus, secundum Augusti. octauo, super Genesim ad literam. Non ergo est eius potentia infinita.

¶ SED CONTRA est quod dicit Hila. octauo, de trinit. quòd Deus est immensæ virtutis viuens, potens. Omne autem immensum est infinitum. Ergo virtus diuina est infinita.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse Dei sit infinitum, eius potentia actiua est infinita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est[c], secundum hoc potentia actiua inuenitur in Deo, secundum quod ipse actu est. Esse autem eius est infinitum, inquantum non est limitatum per aliquid recipiens, vt patet per hæc, quæ supra dicta sunt[c], cum de infinitate diuinæ essentiæ ageretur. Vnde necesse est, quòd actiua potentia Dei sit infinita. In omnibus enim agentibus hoc inuenitur, quòd quanto aliquod agens perfectius habet formam, qua agit, tanto est maior eius potentia in agendo. Sicut quanto est aliquid magis calidum, tanto habet maiorem potentiam ad calefaciendum. Et haberet vtique potentiam infinitam ad calefaciendum, si eius calor esset infinitus. Vnde, cum ipsa essentia diuina (per quam Deus agit) sit infinita (sicut supra ostensum est[c]:) sequitur quòd eius potentia sit infinita.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de infinito, quod est ex parte materiæ non terminatæ per formam: cuiusmodi est infinitum, quod comprehenditur quantitati. Sic autem non est infinita diuina essentia (vt supra ostensum est[c]) & per consequens nec eius potentia. Vnde non sequitur quòd sit imperfecta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu. Potentia enim generatiua hominis nihil potest plusquam generare hominem. Sed potentia agentis non vniuoci non tota manifestatur in sui effectus productione. Sicut potentia Solis nõ tota manifestatur in productione alicuius animalis ex putrefactione generati. Manifestum est autem quòd Deus non est agens vniuocum. Nihil enim aliud potest cum eo conuenire neque in specie, neque in genere, vt supra ostensum est[c]. Vnde reliquit, quòd effectus eius semper est minor, quàm potentia eius[c]. Non ergo oportet quòd manifestetur infinita potentia Dei in hoc quòd producat effectum infinitum. Et tamen etiam si nullum effectum produceret, non esset Dei potentia frustra: quia frustra est quod ordinatur ad finem, quem non attingit. Potentia autem Dei non ordinatur ad effectum sicut ad finem, sed magis ipsa est finis sui effectus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophus in octauo Physic. probat, quòd si aliquod corpus haberet potentiam infinitam quòd moueret in non tempore. Et tamen ostendit, quòd potentia motoris cæli est infinita: quia mouere potest tempore infinito[c]. Relinquitur ergo secundum eius intentionem, quòd potentia infinita corporis fi esset, moueret in non tempore. non autem potentia incorporei motoris. Cuius ratio est, quia corpus mouens aliud corpus est agens vniuocum. Vnde oportet quòd tota potentia agentis manifestetur in motu. Quia igitur quanto mouentis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet: necesse est quòd si fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod est mouere in non tempore. Sed mouens incorporeum est agens non vniuocum. Vnde non oportet, quòd tota virtus eius manifestetur in motu ita, quòd moueat in non tempore. Et præsertim, quia mouet secundum dispositionem suæ voluntatis.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum Deus sit omnipotens.

AD TERTIVM sic procedi-
10 tur. Videtur quòd Deus non sit omnipotens. Moueri enim & pati aliquid omnium est: sed hoc Deus non potest. Est enim immobilis, vt supra dictum est[c]. Non igitur est omnipotens.

¶ Præterea, Peccare aliquid agere est. Sed Deus non potest peccare, neque seipsum negare, vt dicitur secundæ Tim. secundo, ergo Deus non est omnipotens.

¶ Præterea, De Deo dicitur, quòd omnipotentiam suam parcendo maxime & miserendo manifestat. Vltimum igitur, quod potest diuina potentia, est parcere & misereri. Aliquid autem est multo magis quàm parcere & misereri, sicut creare alium mundum, vel aliquid huiusmodi. Ergo Deus non est omnipotens.

¶ Præterea, Super illud primæ Corin. 1. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi. dicit gl. Sapientiam huius mundi fecit Deus stultam ostendendo possibile, quòd illa impossibile iudicabat. Vnde videtur quòd non sit aliquid iudicandum possibile vel impossibile secundum inferiores causas, prout sapientia huius mundi iudicat, sed secundum potentiam diuinam. Si igitur Deus sit omnipotens omnia erũt possibilia. Nil ergo impossibile. Sublato autem impossibili tollitur necessitatium. Nam quod necesse est esse, impossibile est non esse. Nihil ergo erit necessarium in rebus, si Deus est omnipotens. hoc autem est impossibile. Ergo Deus non est omnipotens.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Lucæ primo, Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

CONCLVSIO.

¶ Cum possit Deus omnia efficere quæ esse possunt, non autem ea, quæ contradictionem implicant, omnipotens merito dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd communiter confitentur omnes Deum esse omnipotentem. Sed rationem omnipotentię assignare, videtur difficile. Dubium enim potest esse quid comprehendatur sub ista distributione, cum dicitur omnia posse Deum. Sed si quis recte cõsideret (cum potentia dicatur ad possibilia) cum Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur quàm quòd possit omnia possibilia, & ob hoc omnipotens dicatur. Possibile autem dicitur dupliciter secundum Phi. in 5. Met. Vno modo per respectum ad aliquam potentiam. Sicut quod subditur humanæ potentiæ dicitur esse possibile homini. Non autem potest dici, quòd Deus dicatur omnipotens, quia possit omnia quæ sunt possibilia naturæ creatæ: quia diuina potentia in plura extenditur. Si autem dicatur q⁹ Deus sit omnipotens, quia potest omnia quæ sunt possibilia suæ potentiæ: erit circulatio in manifestatione omnipotentiæ. Hoc enim non erit aliud quàm dicere quòd Deus est omnipotens: quia potest omnia quæ potest. relinquitur igitur quòd Deus dicatur omnipotens, quia potest omnia possibilia absolute. Quod est alter modus dicendi possibile. Dicitur autem aliquid possibile vel impossibile absolute ex habitudine terminorum. Possibile quidem quia prædicatum non repugnat subiecto, vt fortem sedere. Impossibile vero absolute, quia prædicatum repugnat subiecto, vt hominem esse asinum. Est autem considerandum quòd cum vnumquodq; agens agat sibi simile, vnicuique potentiæ actiuæ correspondet possibile vt obiectum proprium secundum rationem illius actus, in quo fundatur potentia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad proprium obiectum ad esse calefactibile. Esse autem diuinum, super quod ratio diuinæ potentiæ fundatur, est esse infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionem[c]. Vnde quicquid potest habere rationem entis, continetur sub possibilibus absolutis, respectu quorum Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis nisi non ens. Hoc igitur repugnat rationi possibilis absoluti, quod subditur diuinæ omnipotentiæ: quod implicat in se esse & non esse simul. Hoc enim omnipotentiæ non subditur, non propter defectum diuinæ potentiæ, sed quia non potest habere rationem factibilis, neque possibilis. Quæcunque igitur contradictionem non implicant sub illis possibilibus continentur

¶ Num ex eo, quòd potentia actiua Dei fundatur super esse infinito, sequatur, ergo obiectum diuinæ potentiæ est, possibile esse absolute, an possibile esse infinite.

¶ Circa probationẽ secũdi, dubiũ occurrit, quoniã non videtur sufficere inferri intentũ. Ex hoc enim, q⁹ potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisse inferri, ergo obiectũ potẽtiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfectestitum de potẽtia calefactiua infertur q⁹ est calefactibile: quod in litera nõ fit, sed infertur ergo obiectũ eius est possibile esse absq; alia p̃batiõe. ¶ Ad hoc dicitur, q⁹ ex præcedẽtibus patet articulus. Hæc est differentia inter causam vniuocã & æquiuocã, quod causæ vniuocæ respõdet aliquod adæquatũ obiectũ in effectu, æquiuocæ vero nõ & propterea cũ esse Dei diuus habeat cõditiones ad propositũ, fuit ista eleuatione supra genera & vniuersalitatẽ perfectionis, nec posset fingi aliquod causabile cũ his cõditionibus in singularitatẽ cõsequẽs est vt sumatur in vniuersali. Tale autẽ est esse. quoniã ad nullũ determinatũ est genus & ad oẽs se perfectionũ modos extẽdit, & propterea satis subalterne in litera p̃portionalis obiectũ sicut potẽtiis vniuocis assignatũ est quicqđ põt entis rõnẽ habere.

¶ Nũ sola implicantia contradictionem possibili absolute opponantur,

CIrca p̃bationẽ tertii dicti dubiũ occurrit quoniam præterminium videtur nõ ens. Ex eo nãq; q⁹ nihil opponitur enti nisi nõ ens, inferẽdũ erat: ergo nõ ens opponitur possibili absolute: quia opponitur enti & nõ debebat tantũ inferri: ergo quæcunq; implicant simul ens & nõ ens, repugnãt possibili. Nec potest ad hoc dici, q⁹ implicite vtrũq; illatũ est: quoniã vt patet in litera illatũ est, q⁹ sola implicatia cõtradictionẽ repugnãt possibili. Cõstat enim q⁹ non entia absq; implicatione cõtradictionis imeniuntur. Vnde ambiguitas relinquitur quomodo eo omisso saltatũ fit ad ens & non ad ens simul.

¶ Ad hoc: dicitur, q⁹ vt patet 5. Meta. & 8. Phy. cadit est causa actiua obiecti & sui oppositi, diuersimode tamẽ: quia facẽdo causat obiectũ, p̃prium, nõ faciẽdo autẽ oppositũ, vt patet de natura tibidẽ. Et hic in dubio nõ erat, non ens cadere sub actiua potẽtia Dei: cui⁹ p̃prium obiectũ assignatum est ens. oportet enim illã faciẽdo ens nõ faciẽdo non ens respicere: & cũ multa nõ entia absq; implicatione contradictionis sint non entia, vt patet in materia contingẽtes: cõsequẽs est, q⁹ nõ ens præterminium non fuit, sed claudũtur sub nũ impliẽtibus cõtradictionẽ. Propter quod fatetur nullus in litera factũ est, sed ex eo q⁹ solũ non ens opponitur enti, & constat q⁹ nõ opponitur ei diuisum, sed cõiunctum in eodẽ ad idem &c. optime illatum est: ergo continens ens & non ens simul solum repugnat possibili. Et non debuit, nec potuit inferri, ergo non ens repugnat possibili: quia nec repugnat enti, nisi cũ illis cõditionibus cõstitutibus cõtradictionẽ, vt de se patet.

¶ Circa hãc positionẽ aduerte q⁹ præsenti q̃posito sufficit, q⁹ q̃qđ implicat cõtradictionẽ inquisiti huiusmodi ex cuiuscũq; ab omni potẽtia: nec hoc vere dũ est i dubiũ. Vtrũ ante hoc vel illud ipliciet cõtradictionẽ, alterius negotij est. Et similiter vtrũ vno vel pluribus modis cõtingat ipliciari cõtradictionẽ nihil refert. Oẽa enim quę secũdũ se ipliciãt cõtradictionẽ, vere impossibilia sunt, vt statim etiã a Deo. Et per hoc patet responsio ad argumẽta Anselmi apud Capreolũ in primo dist. 42. q. prima.

¶ In rẽsponsione ad quartũ aduerte q⁹ per sapientiã huius mũdi nõ intelligimus Philosophiã secũdũ se, quin illa nõ iudicaret falsum, sed intelligit Philosophus secũdũ q⁹ vtuntur ea homines huius mũdi, ex quorum defectiuo iudicio temerariũ prodiit iudicium, quo fr possibilia causis secũdis i possibilia absolute iudicata sunt, vt incarnatio Dei &c.

a ¶ *Super Quæst. vigesimæquintæ Arti. quart.*

Annot. IN titulo aduerte, quòd præterita sumitur dupliciter, f. silicet formaliter & denotatiue, id est, pro ipsa præteritione, & pro ea quæ præteriit. in proposito quãdo vtroq; modo sumi potest, dicẽdo tñ & per se primo sumitur pro re, quæ præterit. Ita q⁹ sensus q̃nis est, an Deus possit expoliare rẽ, quę præteriit, a præteritione: hoc est, an Deus possit expoliare ipsum à fuisse. Et nõ aliter cõtradictoriũ oppositum de quocunq; semper verificari. f. Adã expoliatus nũc à fuisse, verificatur de ipso nõ fuisse & sic fuisset & nõ fuisse: fuisset q̃dẽ, qa ex quo semel vertit⁹ est

Annot. ¶ Aduerte hic q⁹ præteritũ significat actũ signatum p̃ modũ actus exercitũ p̃ verba præteriti tẽporis, vt fuit, cucurrit, fedit &c. & p̃ter eam literã q̃ actũ exercitũ declarat *actũ* signat⁹. Et si diligẽter perspecta fuerit hæc rõsensatur ola argumẽta ex Greg. aliata apud Capre. 42. dist. Ex hac enim liquet rõ quare Deus nõ potest expoliare Adã à præteritione: hoc est eũ expoliare ipsum à fuisse. Et cõ alterũ contradictoriũ oppositum de quocunq; semper verificari. f. Adã expoliatus nũc à fuisse, verificatur de ipso nõ fuisse & sic fuisset & nõ fuisse: fuisset q̃dẽ, qa ex quo semel vertit⁹ est

fuisse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuisse vere fule. non fuisset autem, quia ex poſitatus eſſet ipſo fuiſſet & ſic duo contradictoria eſſent ſimul vera, quod non eſt intelligibile. Ex hoc etiam patet quòd nihil officit propoſito ipſum fuiſſe accidentaliter à deo ſitum & eſſe & fore. nō enim magis contradicunt, fortes eſt homo & nō eſt homo quàm fortes currit & nō currit: & quàm cucurrit & nō cucurrit. Nihil enim refert ad contradictionē materia neceſſaria vel cōtingēs.

Et propterea in reſponſione ad primū vtrumq; tanquam falſum & impoſſibiliter ſupp. 23. Et abſoluta concomitanter 2. contra. Implicationem contra- 6. 23. 7ſq; dictionis

30. Et li. a ¶Super Queſtionis 3.6.98. ſi. vigeſimæ quintæ Arti- Et po. 98. culum quintum. 1. artic. 5. Commen.

TItulus clarus eſt.

¶In corpore teia facit. primo tractat quandam opinionem. ſecundo tractat aliam. tertio reſpondet quæſito.

¶Quo ad primū opinio quædam erronea tenet partē negatiuā, quia tenet Deū agere ex neceſſitate naturæ, & declaratur ex actione naturaliū proportionaliter & tandem repechēditur, quia falſo innititur fundamēto, vt patet ex dictis in qō. 19. vbi vtercq; modus naturaliū neceſſitatis. ſcilicet ſpectans ad naturam, & ſpectans ad voluntatem, à diuina actione remotus eſt.

¶Quo ad ſecūdū teria ordinatē factū. primo ponit ipſum opinionē tenentē quoq; partē negatiuam, ſed alia ratione, quæ eſt talis. Deus nihil pōt opari abſq; ordine ſapiētiæ & iuſtitiæ ſuæ; ordo autē ſapiētiæ & iuſtitiæ ſuæ nō excēdit ſe vltra ea, quæ quandoq; fiūt ergo. Secūdo examinatur ratio quo ad primā propoſitionē approbādo eam, quia diuina potentia æqualis eſt ſuæ ſapiētiæ, & econuerſo propter īdētitatē mutuā. Tertio examinatur & reprehenditur quo ad ſecundā propoſitionem probādo ſuā cōtradictoriā, ſcilicet diuina ſapiētia nō arctatur ad ordinē ſtabiliti qui nūc eſt. tali ratione. Tota ratio ordinis, quā ſapiēs rēb⁹ à ſe factis imponit, ſumitur à fine. ergo à fine proportionato rebus propter finē ſapiētia factēs limitatur ad certū ordinem, & à fine improportionabiliter excedēte limitatur. ergo diuina ſapiētia nō determinatur ad aliquē rerū ordinē ſic, vt nō poſſit aliter effluere. Antecedens patet, eſt prima cōſequentia: cuius cōſequēs ſecundam partē appoſiti, quoniā implicite tantū in litera habetur: & rationem ex illa pēdet vis rationis. Cōſtat autē eam ſubintelligendam fuiſſe ex poſteriorīſtica regula, ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis &c. ſi ergō cōſequentia finis ratio eſt limitationis ad certū ordinē, ergo tota ratio ordinis eſt à fine; oportet q; incōmenſuratio finis per excēſum ſit ratio nō limitationis ex eadē cauſa. ſecūda vero cōſequentia probatur: quia diuina bonitas, quę finē

peccauerit, & quòd charitatem non amiſerit.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum Deus poſſit facere quæ non facit.

ADQVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus non poſſit facere niſi ea, quæ facit. Deus enim non poteſt facere quæ non præſciuit & præordinauit ſe facturum. ſed non præſciuit, neque præordinauit ſe facturum, niſi ea, quæ facit. Ergo non poteſt facere niſi ea, quæ facit.

¶Præterea, Deus non poteſt facere niſi quod debet, & quod iuſtum eſt facere. ſed Deus non debet facere quæ non facit: nec iuſtum eſt vt faciat quæ non facit. Ergo Deus non poteſt facere niſi quæ facit.

¶Præterea, Deus non poteſt facere niſi quod bonum eſt, & conueniens rebus factis. Sed rebus factis à Deo non eſt bonum, nec conueniens aliter eſſe quàm ſint. Ergo Deus non poteſt facere niſi quæ facit.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Matth. 26. An non poſſum rogare patrem meum & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum? Neque autem ipſe rogabat neque pater exhibebat ad repugnandum Iudæis. ergo Deus poteſt facere quod non facit.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus propter bonitatem ſuam, agat, quæ improportionabiliter omnia à ſe facta excedit nec ex natura, ſeu quouis in ipſo habitu in exiſtente limitatur ad certum ordinem rerum, ſed plura & maiora facere poteſt, quàm quæ facit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc quidā dupliciter errauerunt. Quidam enim poſuerunt Deum agere quaſi ex neceſſitate naturæ, vt ſicut ex ratione rerum naturalium non poſſunt alia prouenire, niſi quæ eueniunt, vtpote ex ſemine hominis homo, ex ſemine oliuæ oliua: ita ex operatione diuina non poſſint aliæ res, vel alius ordo rerum effluere, niſi ſicut nunc eſt. Sed ſupra oſtendimus[c], Deum non agere quaſi ex neceſſitate naturę, ſed voluntatē eius eſſe omnium rerum cauſam: neq; etiam ipſam voluntatem naturaliter & ex neceſſitate determinari ad has res[c]. Vnde nullo modo iſte curſus rerum ſic ex neceſſitate à Deo prouenit, q; alia prouenire non poſſent. Alij vero dixerunt, q; potentia diuina determinatur ad hunc curſum rerum propter ordinem ſapientiæ & iuſtitiæ diuinę, ſiue quo Deus nihil operatur. Cum autem potentia Dei, (quæ eſt eius eſſentia,) non ſit aliud quā Dei ſapientia: cōueniēter qdem dici pōt q; nihil ſit in Dei potentia, quod non ſit in ordine diuinæ ſapientiæ. Nā diuina ſapiētia totum poſſe potentiæ cōprehendit. Sed tamen ordo à diuina ſapientia rebus inditus (in quo ratio iuſtitiæ cōſiſtit, vt ſupra dictū eſt[c]) nō adæquat diuinam ſapientiam[c], ſic, vt diuina ſapientia limitetur ad hunc ordinem[c]. Manifeſtum eſt autem, q; tota ratio ordinis, quā ſapiens rebus à ſe factis imponit, à fine ſumitur. Quando igitur finis eſt proportionatus rebus propter finem factis ſapientia facientis limitatur ad aliquem determinatum ordinē. Sed diuina bonitas eſt finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina ſapiētia non determinatur ad aliquem ordinem rerum, vt non poſſit alius curſus rerum effluere. Vnde dicendum eſt ſimpliciter, q; Deus poteſt alia facere quàm quæ facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; in nobis, in quibus eſt aliud potentia & eſſentia à voluntate & intellectu, & iterum intellectus aliud à ſapientia, & voluntas aliud à iuſtitia, poteſt eſſe aliquid in potentia, quod non poteſt eſſe in voluntate iuſta, vel in intellectu ſapiente. Sed in Deo eſt idem potentia & eſſentia, & voluntas & intellectus, & ſapientia & iuſtitia. Vnde nihil poteſt eſſe in potentia diuina, quod non poſſit eſſe in voluntate iuſta ipſius, & intellectu ſapientiæ eius. Tunc quia voluntas non determinatur ex neceſſitate ad hæc vel illa, niſi forte ex ſuppoſitione, vt ſupra dictum eſt[c]: neque ſapientia Dei & iuſtitia determinatur ad hunc ordinem (vt ſupra dictum eſt[c]) nihil prohibet eſſe aliquid in potentia diuina, quod non vult: & quod non continetur ſub ordine quem ſtatuit rebus. Et quia potentia intelligitur vt exequens, voluntas autem vt imperans, & intellectus & ſapientia vt dirigens: quod attribuitur potentiæ ſecundum ſe potentiæ, dicitur Deus poſſe ſecundum potentiam abſolutam. Et huiuſmodi eſt omne illud, in quo poteſt ſaluari ratio entis, vt ſupra dictū eſt[c]. Quod autem attribuitur potentiæ diuinæ ſecundum q; exequitur imperiū voluntatis iuſtæ, hoc dicitur Deus poſſe facere de potentia ordinata. Secūdum hoc ergo dicendum eſt, q; Deus pōt alia facere de potentia abſoluta, quā quæ præſciuit & præordinauit ſe facturū: non tamen pōt eſſe q; aliqua faciat, quæ non præſciuerit & præordinauerit ſe facturū: quia ipſum facere ſubiacet præſcientiæ & præordinationi: non autem ipſum poſſe, quod eſt naturale. Ideo enim Deus aliquid facit quia vult, nō tn ideo poteſt quia vult: ſed quia talis eſt in ſui natura.

¶Ad ſecundum dicendum, q; Deus non debet aliquid alicui niſi ſibi. Vnde cum dicitur, q; Deus non poteſt facere niſi quod debet, nihil aliud ſignificatur niſi q; Deus nō poteſt facere niſi quod ei eſt cōueniens & iuſtum. Sed hoc quod dico cōueniens & iuſtum, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ſic, q; hoc quod dico conueniens & iuſtum, prius intelligatur coniungi cum hoc verbo eſt, ita q; ſenſus ingatur ad itandum propræcentibus, & ſic refe ratur ad potentiam. Et ſic falſum eſt, quod dicitur: eſt enim ſenſus, Deus nō poteſt facere niſi quod modo conueniens eſt & iuſtum. Si vero prius cōiungatur cum hoc verbo poteſt (quod habet vim ampliādi) & poſtmodum cum hoc verbo eſt, ſignificabitur quoddam præſens & confuſum, & erit locutio vera ſub hoc ſenſu: Deus non poteſt facere, niſi id quod ſi faceret eſſet conueniens & iuſtum.

¶Ad tertium dicendum, q; licet iſte curſus rerum ſit determinatus iſtis rebus, quæ nunc ſunt, non tamen ad hunc curſum limitatur diuina ſapientia & poteſtas. Vnde licet iſtis rebus, quæ nunc fiunt, nullus alius curſus eſſet bonus & cōueniens, tamen Deus poſſet alias res facere, & alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum Deus poſſit meliora facere ea, quæ facit.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus non poſſit meliora facere ea, quę facit. Quicquid enim Deus facit, potentiſſime & ſapientiſſime facit: ſed tanto fit aliquid melius quanto fit potentius & ſapientius. Ergo Deus non poteſt aliquid facere melius quam facit.

¶Præterea, Augu. contra Maximum ſic argumentatur: ſi Deus potuit & noluit gignere filium ſibi æqualem, inuidus fuit. eadem rēne ſi Deus potuit res meliores facere quàm fecerit & noluit, inuidus fuit. Sed inuidia eſt omnino relegata à Deo: ergo Deus vnumquodq; fecit optimum. Non ergo Deus poteſt aliquid facere melius quàm fecit.

¶Præterea, Id quod eſt maxime & valde bonum, non poteſt melius fieri: quia maximo nihil eſt maius. Sed ſicut Aug. dicit in ench. bona ſunt ſingula, quæ Deus fecit, ſed ſimul vniuerſa valde bona: quia ex omnibus conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonum vniuerſi non poteſt melius fieri à Deo.

¶Præterea, Homo Chriſtus eſt plenus gratia veritate, & Spiritum habet non ad mēſuram. Et ſic non poteſt eſſe melior. Beatitudo etiam creata dicitur eſſe ſummum bonum: & ſic nō poteſt eſſe melius. Beata etiā virgo Maria eſt[f] per omnes choros Angelorū exaltata: & ſic non poteſt eſſe melior. Non igitur omnia quæ fecit Deus, poteſt facere meliora.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur ad Ephe. 3. quòd Deus poteſt omnia facere abundantius quàm petimus, aut intelligimus.

CONCLVSIO.

¶Non poteſt à Deo res eidem melior fieri ſubſtantialiter, ſed accidentaliter: poteſt tamen Deus quamlibet à ſe factā meliorem ſimpliciter facere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd bonitas alicuius rei eſt duplex. Vna quidem, quę eſt de eſſentia rei: ſicut eſſe rationale eſt de eſſentia hominis: & quantum ad hoc bonum, Deus non poteſt facere aliquam rem meliorem quàm ipſa ſit (licet poſſit facere aliquam aliam ea meliorem) ſicut etiam non poteſt facere quaternarium maiorem. Quia ſi eſſet maior: iam non eſſet quaternarius, ſed alius numerus. ſic enim ſe habet additio differentiæ ſubſtantialis in diffinitionibus, ſicut additio vnitatis in numeris[c], vt dicitur in 8. Meta. Alia bonitas eſt, quæ eſt extra eſſentiam rei. Sicut bonum hominis eſt eſſe virtuoſum vel ſapientem: & ſecundum tale bonum poteſt Deus res à ſe factas facere meliores. Simpliciter autem loquendo qualibet re à ſe facta poteſt Deus facere aliam meliorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur Deum poſſe aliquid facere melius quàm facit, ſi ly melius ſit nomen, verum eſt: qualibet enim re poteſt facere aliam meliorē. Eandē vero poteſt facere meliorē quodāmodo, & quodāmodo nō, ſicut dictū eſt. Si vero ly melius ſit aduerbiū, & importet modum ex parte facientis: ſic Deus nō poteſt facere melius quā ſicut facit, quia nō poteſt facere ex maiori ſapientia & bonitate. Si autem importet modū ex parte facti, ſic poteſt facere melius: quia poteſt dare rebus à ſe factis meliorem modum eſſendi quantum ad accidentalia, licet non quantum ad eſſentialia.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd de ratione filij eſt quòd æquetur patri, cum ad perfectum venerit, non eſt autem de ratione creaturæ alicuius, quòd ſit melior quàm à Deo facta eſt. Vnde non eſt ſimilis ratio.

¶Ad tertium dicendū, quòd vniuerſum (ſuppoſitis iſtis rebus) non poteſt eſſe melius propter decentiſſimum ordinem his rebus attributum à Deo, in quo bonum vniuerſi conſiſtit. Quorum ſi vnum aliquod eſſet melius, corruperetur proportio ordinis. Sicut ſi vna chorda plus debito intenderetur, corrumperetur cytharæ melodia. Poſſet tamen Deus alias res facere, vel alias addere iſtis rebus factis: & ſic eſſet illud vniuerſum melius.

¶Ad quartum dicendum, q; humanitas Chriſti ex hoc, quod eſt vnita à Deo, & beatitudo creata ex hoc quòd eſt fruitio Dei: & beata virgo ex hoc quòd eſt mater Dei, habent quādam dignitatem infinitam ex bono infinito quod eſt Deus: & ex hac parte non poteſt aliquid fieri melius eis: ſicut non poteſt aliquid melius eſſe Deo.

QVAESTIO VIGESIMA ſexta, De Diuina Beatitudine, in quatuor Articulos diuiſa.

VLTIMO autem poſt conſiderationem eorum quæ ad diuinæ eſſentiæ vnitatem pertinent, conſiderandum eſt de diuina beatitudine. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum beatitudo Deo competat. ¶Secundo, ſecundum quid dicitur Deus eſſe beatus. Vtrum ſecundum actum intellectus. ¶Tertio, vtrum ſit eſſentialiter beatitudo cuiuſlibet beati. ¶Quarto, vtrum in eius beatitudine omnis beatitudo includatur.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum beatitudo Deo competat.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo Deo non conueniat. Beatitudo enim ſecundum Boē. in 4. de Conſo. eſt ſtatus omniam bonorum aggregatione perfectus: ſed aggregatio bonorum non habet locum in Deo, ſicut nec compoſitio. Ergo Deo non conuenit beatitudo.

¶Præterea, Beatitudo ſiue felicitas eſt præmium virtutis ſecundum Philoſophum in 1. Ethi. Sed Deo non conuenit præmium, ſicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Apoſtolus 1. ad Timo. vlti. Quem ſuis temporibus oſtendet Deus beatus & ſolus potens Rex Regum & Dominus Dominantium.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus ſit perfectiſſimo modo & ſecundum omnem gradum perfectionis intellectualis naturæ ſimpliciter perfectus beatitudo ſibi quā maxime conuenit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo maxime Deo competit. Nihil enim aliud ſub nomine beatitudinis intelligitur niſi bonum perfectum intellectualis naturæ, cuius eſt ſuam ſufficientiam cognoſcere in bono quod habet: & cui competit, vt ei contingat aliquid vel bene vel malē, & ſit ſuarum operationum domina. Vtiunque autem iſtorum excellentiſſime Deo conuenit, ſcilicet perfectum eſſe & intelligentem[c]. Vnde beatitudo maxime conuenit Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū q; aggregatio bonorū eſt in Deo nō per modum compedalem, non poſſint intereſſe infinitæ lineæ mediæ, ſcilicet bipedalis, tripedalis, & ſic in infinitum. Vnde conſequentia allata nihil valet.

¶Super Queſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna eſt concluſio reſpōſiua quæſito affirmatiue. Beatitudo maxime cōuenit Deo. Probatur. beatitudo eſt bonū perfectū intellectualis naturæ: ergo maxime cōuenit Deo. Aſſa habet duas partes. ſ. q; ſit bonū perfectū & q; ſit intellectualis naturæ. prima quaſi per ſe nota relinquitur. Secūda aūt, q; batur rōne triū cōditionū intellectualis naturæ. ſ. cognitionis, ſuffitietiæ, capacitatis boni vel mali, & dūij operationū, & ſecunda quidē rider bono, prima perfecto, tertia autē vtriq. cōſequēcia vero probatur quia vtraq; pars antecedentis maxime innititur in Deo.

¶Super Queſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum ſecundum.

TItulus formaliter intelligendus eſt: ita quòd eſt ſermo de intellectu vt intelligitur formaliter diſtinctus à ſubſtantia & voluntate diuina. Et quoniam

argnit, ſi procederetur in infinitū in perfectionibus ſpecifi. da, ſuperior eſſet quod dato tale perfectionale reſpectu inferioris: & cōſequeter eſſet cōtinens perfectiones omniū aliarū creaturarū, & cōſequēter infinitæ perfectionis, quod eſt impoſſibile. prima cōſequēcia tenet: quia ſuperior cōtinet perfectionē inferioris, & adhuc plus. Vltima aūt tenet: q; huiuſmodi pfectiones apud ſe ſunt infinitæ. Sedto ſic, acceſſ⁹ ad meſurā eſt infinit⁹. ergo acceſſus ad ſuperi⁹ in ſpecificis perfectionibus eſt finitus. conſequētia patet ex 10. Meta. Tertio ſic, vniuerſitas ſpecierū creabiliū diſtat à diuina perfectione, ſicut finitū ab infinito. ergo eſt finitæ perfectionis. ergo impoſſibile eſt in ipſa in infinitū procedere aſcēdēdo. patet ſequela: quia proceſſus in infinitū ſecūdum perfectionē excedit omnem finitā perfectionē. Quarto proceſſus aduniuerſitatē & totalitatē eſt finitus: ergo proceſſus iſte eſt finit⁹. probat ſequela quia eſt ad vnitatē & totalitatē vniuerſi. Quinto ſic, id ſ quod primo à Deo incipiēdo deſcēditur, oportet dari: ergo nō procēditur in infinitū aſcēndēdo. cōſequētia nota, & antecedēs probatur ex illa maxima Diony. infima iungūtur ſupremis per media, ita q; ſupremū infimi attingit infimū ſupremi, &c. Sexto ſic, Deo & infima creatura ſunt duo extrema, nō diſtātia in infinitū per modū interci dētis mediū, ſed per infinitatē alteriꝰ extremi. ergo inter ea non poſſunt eſſe infinita media.

¶Ad euidentiā horū ſciendū, q; quū hic nō ſit ſermo niſi de potentia Dei & poſſibili abſolutę: quū dicimur, q; quæcūq; creatura facta poteſt fieri alia perfectior, nō denotatur aliqua potentia in creatura ad aliā vtcriorem creaturā, ſicut in numeris accidit, ſed denotatur incōſummabilitas poſſibilis abſolutæ eſt erh infinitū ſicut infinitū materiale, qđ quocūq; poſito vel accepto ſemper reſtat aliud acciptēdū. Denotatur quoq; inexhaurībilitas diuinæ potentię: quū eſt infinitę actualitatis ſimpliciter. ita quod nullo participato actu exhauritur, ſed ſemper reſtat vlterior exhauriendus actus. Vnde ad rōnē Scoti facile reſpōdetur cōcedo proceſſū in infinitū, negādo q; ſequeretur aliqua creatura in infinitum excedēs infinitāq; inter infimā & qūcūq; alia ſignabilem, ſemper eſt finita diſtātia. vt patet in numeris. Omnes enim hæ obiectiones adductæ, aut nullę earū in hoc fallūtur. q; nō diſcernūt inter proceſſum in infinitū, id eſt in aliquod vnū numero infinitum, & inter proceſſum in infinitū, id eſt nunquā in vltimū: ſed ſemper in aliquod fic, q; reſtat aliud vltrius. Et ſi bene aduertimus iuxta primū ſenſum, ly infinitū eſt terminus, ad quem proceſſus & habet vim nominis. in 2. aut habet vim aduerbii, & eſt modus ipſius proceſſus. Nos enim vtimur proceſſu in infinitū iuxta ſecundū ſenſum quoniam nominibus eſt vtendū vt plures vtuntur: & manifeſte patet ex 3. Phyſi. ſic accipit. Argumentes aūt accipiunt implicite vel explicite procedi in infinitū iuxta primū ſenſum, quod nec ſomniauimus, nec ex proceſſu in infinitū quę ponimus, ſequitur.

¶Ad primū aūt Aurcoli obiectionē dicitur, q; ratio illa peccat tripliciter. Primo in hoc quod modo diximus. Secūdo in hoc, q; male interpretatur illā propoſitionem, perfectio ſuperior includit inferiorē, & aliquid vltra: iſta enim non eſt vera de perfectionibus vltimarū differētiarū in nulla liquidē intelligēta claudituꝝ virtualiter quicquid poſitiue perfectionis ponit vltima differentia bonis: hoc enim eſt Dei proprium, vt alibi videndū eſt. Tertio in hoc q; nō diſtinguit inter eſſe infinitæ perfectionis ſimpliciter, & eſſe infinitæ perfectionis in genere. In quo etiā

¶Præterea, Beatitudo ſiue felicitas eſt præmium virtutis ſecundum Philoſophum in 1. Ethi. Sed Deo non conuenit præmium, ſicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Apoſtolus 1. ad Timo. vlti. Quem ſuis temporibus oſtendet Deus beatus & ſolus potens Rex Regum & Dominus Dominantium.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus ſit perfectiſſimo modo & ſecundum omnem gradum perfectionis intellectualis naturæ ſimpliciter perfectus beatitudo ſibi quā maxime conuenit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo maxime Deo competit. Nihil enim aliud ſub nomine beatitudinis intelligitur niſi bonum perfectum intellectualis naturæ, cuius eſt ſuam ſufficientiam cognoſcere in bono quod habet: & cui competit, vt ei contingat aliquid vel bene vel malē, & ſit ſuarum operationum domina. Vtiunque autem iſtorum excellentiſſime Deo conuenit, ſcilicet perfectum eſſe & intelligentem[c]. Vnde beatitudo maxime conuenit Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū q; aggregatio bonorū eſt in Deo nō per modum compedalem, non poſſunt intereſſe infinitæ lineæ mediæ, ſcilicet bipedalis, tripedalis, & ſic in infinitum. Vnde conſequentia allata nihil valet.

¶Super Queſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna eſt concluſio reſpōſiua quæſito affirmatiue. Beatitudo maxime cōuenit Deo. Probatur. beatitudo eſt bonū perfectū intellectualis naturæ: ergo maxime cōuenit Deo. Aſſa habet duas partes. ſ. q; ſit bonū perfectū & q; ſit intellectualis naturæ. prima quaſi per ſe nota relinquitur. Secūda aūt, q; batur rōne triū cōditionū intellectualis naturæ, ſ. cognitionis, ſuffitietiæ, capacitatis boni vel mali, & dūij operationū, & ſecunda quidē rider bono, prima perfecto, tertia autē vtriq. cōſequēcia vero probatur quia vtraq; pars antecedentis maxime innititur in Deo.

¶Super Queſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum ſecundum.

TItulus formaliter intelligendus eſt: ita quòd eſt ſermo de intellectu vt intelligitur formaliter diſtinctus à ſubſtantia & voluntate diuina. Et quoniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

uiam eadem est ratio, vt in corpore diuinæ de beatitudine sanctorū, Idcirco ad hūc articulū spectat quæstio illa cōis ac trita, vtrū beatitudo cōsistat in actu intellectus, an uoluntatis: reliquorum enim beatitudo quælibet diuina & beatitudinis. ¶ In corpore vnica est cōclusio rūtius quæsito affirmatiue. Beatitudo attribuenda est Deo, & aliis beatis secūdū intellectū. Hæc cōclusio & pbatur & declaratur, positionis, sed per modū simplicitatis: qa quæ in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistunt simpliciter & vnite: vt suprà dictū est[e]. ¶ Ad secundum dicendum, q esse præmium virtutis accidit beatitudini vel felicitati inquantum aliquis beatitudinem acquirit: sicut esse terminum generationis accidit enti inquantum exit de potentia in actum. Sicut igitur Deus habet esse quāuis non generetur, ita habet beatitudinem quamuis non mereatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus dicatur beatus secundū intellectū.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q Deus non dicatur beatus secundum intellectum. Beatitudo enim est summum bonum: sed bonū dicitur in Deo secundū essentiā[e]. Et bonum respicit esse secundum essentiam, secundum Boe. in lib. de hebdo. Ergo & beatitudo dicitur in Deo secundum essentiam & non secundum intellectum.

¶ Præterea, Beatitudo habet rōnem finis. Finis autem est obiectum voluntatis, sicut & bonum. Ergo beatitudo dicitur in Deo secundum voluntatē & nō secundum intellectum.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit xxxij. moralium: Ipse gloriosus est qui dum sepsō perfruitur, accidentis laudis indigens non est. Esse autem gloriosum significat esse beatum. Cum igitur Deo fruamur secundum intellectum, quia visio est tota merces (vt dicit Augusti.) videtur quòd beatitudo dicatur in Deo secundum intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum beatitudo sit bonum perfectum secundū intellectū, ipsa intellectiue operatiue Deus beatus dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum q beatitudo (sicut dictum est[e]) significat bonum perfectum intellectualis naturę. Et inde est, q sicut vnaquæq; res appetit suam perfectionem, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata[e]. Id autem quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura, est intellectualis operatio, secundum quā capit quodāmodo omnia. Vnde cuiuslibet intellectualis naturæ creatæ beatitudo consistit in intelligendo. In Deo autem non est aliud esse & intelligere secundum rē, sed tantum secundum intelligentiæ rationem. Attribuenda ergo est Deo beatitudo secundum intellectum, sicut & aliis beatis, qui per assimilationem ad beatitudinem ipsius beati dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa ratione probatur, q Deus sit beatus secundum suam essentiā, nō autē q beatitudo ei conueniat secundum rationem essentiæ, sed magis secundum rationem intellectus.

¶ Ad secundum dicendum, q beatitudo cum sit bonū, est obiectum voluntatis: obiectū autē præintelligitur actui potentiæ. Vnde secundū modum intelligendi prius est beatitudo diuina, quā actus voluntatis in ea requiescentis. Et hoc non potest esse nisi actus intellectus. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q Deus sit beatitudo cuiuslibet beati. Deus enim est summū bonum, vt suprà ostensum est[e]. Impossibile est autem esse plura summa bona, vt etia ex superioribus patet[e]. Cuiu igitur de ratione beatitudinis sit q sit summum bonum, videtur q beatitudo non sit aliud quam Deus.

¶ Præterea, Beatitudo est finis rationalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ, soli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

¶ SED CONTRA, Beatitudo vnius est maior beatitudine alterius, secundum illud 1. Cor. 15. Stella differt a stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quam Deus.

CONCLVSIO.

¶ Deus est ipsa omnium beatorum obiecti a beatitudo, non formalis nisi suipsius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo intellectualis naturæ consistit in actu intellectus. In quo duo possunt considerari, s. obiectum actus, quod est intelligibile: & ipse actus, qui est intelligere. Si igitur beatitudo consideretur ex parte ipsius obiecti, sic solus Deus est beatitudo: quia ex hoc solo est aliquis beatus, quòd Deum intelligit, secundum illud Augu. in iij. lib. confes. Beatus est qui re nouit etiam si alia ignoret. Sed ex parte actus intelligentis beatitudo est quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem est etiam secundūm hoc aliquid increatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beatitudo quantū ad obiectum, est summum bonum simpliciter: sed quantum ad actum in creaturis beatis, est summum bonum, non simpliciter, sed in genere bonorum participabilium a creatura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis est duplex, scilicet cuius & quo, vt Philosophus dicit, scilicet ipsa res & vsus rei[e]. Sicut auaro est finis pecunia, & acquisitio pecuniæ: creaturæ igitur rationalis est quidem Deus finis vltimus vt res, beatitudo autem creata vt vsus vel magis fruitio rei.

¶ In corpore duæ sunt distinctiones hi membres cum tribus cōclusionibus. Prima distinctio est beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis, qui est ipse actus. Secunda est beatorum, scilicet Dei & creaturarum beatarum. Prima cōclusio est, Deus est beatitudo obiectiua omniū beatorum & ad hoc affertur autoritas Aug. Secunda est, Deus non est beatitudo formalis creaturarum beatarum. Tertia est, Deus beatitudo formalis sui ipsius. Nec alia ratione probatur, nisi quia actus intelligendi creaturæ est quid creatum: in Deo autem increatus.

¶ Num Deus sit forma alia omnium beatorum beatitudo.

¶ Circa secundā conclusionē scito, quòd quidā apud Capreolū in secundo distinctia. q. ij impugnant illam, moti tum ex perpetuitate infinitæ visionis beatæ, tum ex impossibilitate naturali infinitarū intentionū similarū specierū in eodē intellectu creatorum ex possibilitate partis affirmatiuæ, scilicet quòd ipsa intellectio diuina posset esse æque præsens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creatorum autoritate Augu. & Philosophorū sed hæc parum valent. Visio namq; beata sanctorū creatū quid est finitæ perfectionis simpliciter, infinitę vero secūdū quid. i. obiectiue incorruptibilis quoq; est: vndiq; secūdū potētia naturalē loquēdo quoniā & ex parte obiecti & obiecti, & cōiunctionis vtriusq; nulla ad corruptionē potētia est. Nec ex hoc sequitur, animā nō tot posse recipere species infusas simul quin plures visio in primis beatæ nō ponit in numerū cū aliis intellectionibus: quoniā cōiūsimi, altior itaq; ordinis est. Datur deinde status in speciebus, ad quas est naturalis potētia & præcipue simul in actu, vt in tractatu de Angelis clarius patebit. Impossibile quoq; est operationem vitalē meā nō ab intrinseco meo esse: cū in hoc ratio meæ vitæ cōsistat: esse enim vitalis & nō vitalis, & propter ea cū beatitudo sit operatio vitalis beatorū, implicat diuinā essentiā esse illā: & aut antecedens est falsum, aut est sophisma figuræ dictionis ab æquali præsentia ad modum. Autoritates quoque obiectiue intelligendæ sunt, si vere adducuntur.

¶ Super

¶ Super Quæstionis vigesimæ sextæ Articulum quartum.

Annot. IN titulo omnis beatitudo distribuit pro omni specie felicitatis. Ly vero in eius beatitudine nō significat substantialem, seu primam simpliciter beatitudinem, de qua in præcedentibus duobus articulis habitus est sermo, sed statum potius beatificum: de quo primo articulo tractatum est. Ita quòd sensus quæstionis est, vtrum felicitet Deus sit in tali statu beatitudinis, quòd omnem habeat felicitatis speciem ac perfectionē. ¶ In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito. In diuina beatitudine eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunq; beatitudine eam vera quàm falsa. Et probatur inductiue in triplici genere felicitatis, scilicet contemplatiuæ, actiuæ, & terrenæ consistentis in quinque: vt omnia clare patent in litera.

Annot. ¶ Circa cōtemplatiuam felicitatem aduerte, q quidam ex verbis Aristotelis de anima dicentis, quòd intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiendo aut prosequēdo, reflectant à cōtemplatiua felicitate omnē delectationem & amorem: gloriantes, vt potue runt admirabiles delectationes decimi Ethi. Sed re vera erraste videntur. In communi loquendo, contemplationē rerum excellentium sequitur delectatio intellectualis p modum naturæ alia resultantiæ, quoniam operationem optimam cōiungentem naturalissimo obiecto necessario sequitur delectatio. vt patet ex delectationis diffinitione 2. rhetо Nec contra hoc militat autoritas tertij de anima, quæ de professione animaliter non naturaliter loquitur. Id est de actu appetitus tanquam eligibili, non tanquam naturaliter concomitante, vt hic actibile. Ad propositum autem descendendo ambiguitas hæc non habet locum, quoniam visio beata nec practica, nec speculatiua est, sed altioris ordinis eminenter veranque præhabens.

Annot. ¶ Circa actiuam felicitatem aduerte hic, quòd quidam minus penetrantes perfectiones rerum, ac per hoc non aduertentes quòd perfectio actiuæ partis consistit in agere, dixerunt quòd felicitas practica consistit in actu voluntatis. Littera autem propter dictam rationem ponit eam in actione exercuita. vniuersali tamen, scilicet gubernatione vniuersi & merito, quoniam finis practicæ est operari.

¶ Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum primum.

ORdo præsentis tractatus satis patet in litera. Vnde ad articulum primum descendendo ad litem, vel talem processionem, secundo quòd ly esse sumitur proprie vt distinguitur esse contra intelligi, id est esse secundum rem contra esse secundum rationem. Tertio, quòd ly in, sumitur proprie, vt denotat modum essendi in aliquo formaliter. Quarto quòd ly diuinis, sumitur strictissime pro his quæ sunt vere Deus. Ita quòd sensus quæstionis est, an in ipso Deo formaliter inueniatur secundum rem processio aliqua.

Commen. ¶ In corpore tria facit. Primo respondet quæsito quo ad id quod liquet. Secundo duos errores circa id, quod latet, tractat. Tertio respondet quæsito determinando & aperiendo occultum.

¶ Quo ad primum vnum dicit, de quo non est dubium, scilicet diuina scriptura vtitur nominibus processionem significantibus quum de Deo loquitur: ex hoc enim subintellecto, quòd scriptura non dicit falsum, nec loquitur in hac parte Metaphoricè, manifeste habetur, quòd oportet in diuinis aliquam processionem esse ad salutari: sed ambigunm restat qualis sit illa processio. Vnde circa hoc ambiguum reliquum huius literæ occupatur.

¶ Quo ad secundum ponitur primo error Arrij dicentis hanc processionem esse effectus à causa: de qua reprehenditur autoritatibus scripturæ. Ponitur deinde error Sabellij exponentis hanc processionem esse causæ in effectum: & similiter reprehenditur. Et qui dem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniam diffusius sunt alibi confutati & tractati, vt patet in quarto contra Gentiles.

¶ Quo ad tertium tria dicit. Primo iter parans ad duo processionum genera verlusque errores cæcitatem aperit, ex eo quòd diligenter laborauit dum vterque studet saluare processionem in Deo, neuter in eo, sed extra eum processionem ponit: & causa fuit, quia vterque processionem ad extra tantum posuit. Secundo duplex processionis genus inuenire dicit, scilicet ad extra & ad intra: manifestatur hoc ſ., sicut actio est duplex, scilicet transiens, & immanens ita processio quædam est secundum actionem transeuntē, & quædam secundū immanentem. ergo quædam est processio secundū hanc actionem, quæ est intelligere & probatur hæc sequela, quia processio ad intra, id est secundū actionem immanentem maxime patet in intellectu quod probatur, quia in quocunque intelligente ex hoc ipso quod intelligit, procedit cōceptio rei intellectę, ex vi intellectiua & ex ipsius notitia genita, nuncupata verbū cordis & significata verbo vocali apud nos. Tertio & vltimo ponit conclusionem respōsionem in Deo est processio secundū emanationē intelligibilis, & probatur sic, Deus est super omnia: ergo ea quæ in Deo dicūtur, sunt intelligenda secundum similitudinem non corporū, sed intellectualium substantiarū. ergo processio non est in eo secundum actionem in exteriorem effectum, sed secundum emanationem intelligibilem. Et cōfirmatur, quia si fides catholica ponit processionē in diuinis, prima cō sequētia probatur ex eo quòd corpora sunt infimæ creaturæ, intellectus vero supremæ, quamuis certiā ipsæ deficiant à diuina similitudine, secūda vero vt nota inductiue in motu locali & alteratione relinquitur.

¶ Num secūda actionem immanentem sit aliqua processio ad intra: ita quod ipsa actio immanens actiue producere dicatur id quod procedit.

¶ Circa prædicta plura occurrunt dubia, primo circa illam propositionem, secundum actionē immanentem est processio quædam ad intra: vt enim apud Capreolū 1. d. primi. q. 1. patet, arguitur cōtra hoc Scot. Aureolus, Durādus, Petrus de palu. & Gerar. de Carmelo. Et cōstitutivis arguēdi in hoc, inter actionē immanentē & trāseuntē hoc interest, & per istā est aliqd operatū per illā nihil, ergo rule propositio fundamentalis i materia de processione diuina. Assuedes patet ex 9. Meta. & 1. Ethi. cōsequētia vero est per se nota. Et cōfirmat ingt Durādus, qa ex sentire & velle nihil pducit. ergo nec ex intellectione. Et cōfirmat addit Gerar. quia cuiuscunq; operationis est aliquid operatū, illud est ea nobilius, actu autē secundo immanēte, nihil est nobilius. ergo. Circa eādē propositionē aliud occurrit dubium an ipsa actio immanēs sit ipsa, pductio actiua eius quod procedere dicitur secundū ipsam. Scot. siquidē in 17. dist. primi. q. 1. tenēs partē negatiuā arguit cōtra hoc tripliciter. Primo ex ratione iam dicta: quia operatio immanēs est actus vltimus. Secūdo, quia si intellectio esset actio, pductiua termini, impossibile esset intelligere eam esse & nō esse illius termini, vt patet de calefactione & calore: sed non est impossibile intelligere intellectionem esse absque termino. ergo. Tertio quia sic intelligentia gigneret verbum, & non memoria: quod est contra Augu.

¶ Num intelligens ex hoc ipso quod intelligit, aliquid intra ipsum precedat distinctum ab ipsa intellectione.

¶ Circa illā ꝓpositionē, scilicet quicunq; intelligit ex hoc ipso q; intelligit, ꝓcedit aliq; intra ipsum. Dubiū occurrit. Tum qa beati vt sic intelligūt Deū & tamē nō formāt verbū de eo. ergo falsa est dicta ꝓpositio. Aſit patet: qa aliter Deꝰ vt obiectū beatitudinis posset aliqua spē creata repræsentari: qđ in 11. q. reprehēsum est. Tū qa exclusa fide scimꝰ q; Deꝰ intelligit: & tñ nō possumꝰ ex hoc pbare ꝓcessionem esse in eo. ergo ista ꝓpositio est credita, & nō cōcta aut intellecta, vel est falsa. ¶ Circa eādē ꝓpositionē dubiū occurrit an cōceptꝰ intellectꝰ sit aliud ab ipsa actuali intellectione, vt littera vult, an sit idē qđ ipsa. Scot. etiā in 17. dist. primi opposituꝫ tenet cū multis aliis à Capreolo recitatis ibidē. q. 1. Quadrifariā aūt diuisū sunt ꝓpugnatores. Quidā nāq; ipsam dix. ab actu intelligēdi ꝓpugnāt. Quidā vero causam dixt. verā. Alij aūt causam eiusdē nō verā, sed ꝓpriā, scilicet ad pfectiꝰ repræsentādū, vel cognoscēdū. Alij demū duxēdo ad impossibile. Et distinct. ipsam quidē Scot. & Du-

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Durandus conantur infringere ratione & autoritate. Ratio quidem Scoti in 27. distin. primi, per viam diuisionis infert verbum esse actualem intellectionem. Et quoniam exclusio viæ nostræ in secundo dubio adducta fuit, nunc pertractamus. Durandus autem ibidem arguit sic. Verbum seu conceptus constituit in ratione manifestationis sibi, vel alteri. ergo ne detur processus in infinitum, primum verbum quod est verbum cordis, est ipsa manifestatio per essentiam: hæc autem est ipsa actualis intellectio. ergo. Et confirmatur, quia tale per denominationem extrinsecã recipitur ad tale intrinsecum. ergo quæ ratio manifestatiui nõ conueniat nisi extrinsece verbo exteriori, oporteat fieri reductionem ad aliquid quod intrinsece per efficiam manifestet: hoc autem est actualis intellectio. ergo vt prius. Secundo sic: quandocunq; aliqua virtus eges duabus formis ad operãdõ, habita vna adhuc est in potentia essentiali, quia est in potentia non solũ ad operationem, sed formã. ergo si ponitur verbum, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia essentiali. Tertio arguit in 6. dist. primi, quia duæ formæ eiusdẽ speciei essent in eodem subiecto. Cætera autem, quæ contra causam distinctionis aut contra possibilitatẽ eius adducuntur, vide si vis sigillatim in Capreolo. ex dictis nãq; omniũ solutio facilime exercitatis patebit.

Quæstio. ¶ *Num conceptio rei intellectæ & quomodo ex vi intellectiua & eius notitia procedat.*

¶ Circa aliam propositionem: scilicet conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia procedit, dubium est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali, an actuali. Quod enim non verificetur de habituali probat Durandus in 27. distin. primi. quia perfectius non procedit a minus perfecto. intellectus autem cum sola specie imperfectior est verbo, seu conceptu. Nec valet si dicatur, quòd illa species sit imperfectior conceptu tamen intellectus cum specie, est perfectior conceptu: hoc inquam nihil est. Tum quia sicut producens est intellectus cum specie, ita productũ est intellectus cum verbo. Tum quia de quali formali principio & termino processionis est quæstio quid eorum sit perfectius, & non de compositis, vt patet inductiue in omnibus: hîc autem constat terminum. id est conceptum esse nobiliorem speciei igitur species non est illa notitia à qua procedit. Quod autem non sit actualis notitia, multipliciter probat Scotus in primo distin. 2. cuius argumenta omitto: quia vt præbit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd differentia illa inter actionem immanentem & transeuntem non est sic: ample intelligenda vt sonat, sed vel quo ad necessitatem, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam glossam sensus est: operatio transiens habet necessario operatum, immanens autem non necessario infert aliquod operatum. & sic cessant obiectiones omnes. vt patet. Et absque dubio hæc fuit mens Philosophi, & manifeste continet veritatem: ex eo enim quòd habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifeste patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter se. Iuxta secundam vero glossam sensus est, quòd actio transiens habet opus sic quòd ordinatur ad ipsum opus. Actio vero immanens non habet opus, quia non per se ordinatur ad opus aliquod: sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsam. Et vtrumque horum accidit in proposito: quia nec intelligere necessario producit conceptum, nec quando formatur ipsum ordinatur ad conceptum, sed econuerso conceptus ordinatur potius ad perfectionem ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi quoniam operatum est nobilius, quando operatio per se ordinatur ad ipsum, non autem quando est potius econuerso, vt manifeste patet in actu & habitu.

¶ Ad secundam dubitationem dicendum, quòd omnes videntur in hoc conuenire, quòd productio intellectualis verbi est directe intellectualiter, excepto Durando in 27. dist. primi. Sed differentia opinionum est in hoc, an dicere in ratione sua claudat actum intelligendi, an solam productionem sui. illa sit aliquis alius actus secundus, siue relatio significata per modum actus secundi. Scotus enim vt patet in 1. dist. 2. quæst. vlti. & distin. 27. & in quolibetis, quæst. 1. distinguit in intellectu duplicem actum secundum: alterum qui est operatio, & alterum, qui est productio: & vult, quòd intelligere sit actus secundus, qui est operatio, & alterum, qui est productio eiusdem principij, scilicet intellectus in actu primo, sic, quòd intellectus prius naturaliter est operans quàm producens, seu dicens: & ita apud ipsum dicere seu producere verbum non est actus intelligendi: quamuis sit actus intellectus. Sed quòd hæc positio non sit conueniens valet eadem ratione ad hominem, suadetur sic. Causa habens duos effectus inter se ordinatos, ita quòd neuter est alterius causa, sic se habet, quòd essentialior est comparatio vtriusque ad causam, quàm inter se: ita quòd si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc negandi esset habitudo secundi ad causam: sed intellectus in actu primo est vt causa habens hos duos effectus, scilicet intelligere & dicere, ordinatos inter se. Ita quòd neutrum est causa alterius. ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, non propter hoc sequitur quòd subtraheretur dicere: & sic ista conditionalis est possibilis, si intellectus non intelligeret diceret: quod manifeste implicat contradictionem: quia cuius diceret si nihil consideret? Maior est ipsius Scoti in 2. distin. 1. quæsti. 1. artic. 1. minor autem est eiusdem in locis prædictis. Impossibilitas autem cõsiquentis est eius dicens. Sancti. Thom. autem vbique tenet, quòd dicere est intelligere expriminendo, vel expressiue intelligendo, ita quòd vtcunque horum est de eius ratione. Et si diligenter verba huius articuli considerentur, intellectio ipsa est productio conceptus. non curando pro nunc, an omnis intellectio sit productio verbi, an non. Dicit enim expresse litera, quòd per actionem immanentem, quæ est intelligere, conceptus seu verbum procedit: nulla ergo remanet apud ipsum actio alia ab intelligere, quæ sit actio seu productio conceptus. Si enim tertium actionis genus intenderet, processus hic totus ruueret. Fiunt autem contra hanc positionem obiectiones bifariam. Aliæ enim introdunt, quòd intelligere non est actio productiua: aliæ vero quòd dicere non est intelligere. & primæ quidem dubitationem, scilicet quæ autem, quoniam notionalia inuisecuntur, in quæsti. 34. vbi de verbo specialiter tractabitur, soluentur. Hic enim in communi est sermo. Et quoniam principium est, prolixum esse decet secundum Platonis præceptum quarentis ex principiis bene discussis facilior sit ad cetera aditus.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti ex dictis iam patet responsio: quia ideo operatio immanens dicitur, & est actus vltimus: & quia non necessario producit opus, & quia si producit illud, magis est propter ipsum quàm econuerso.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd aliquam operationem esse actionem productiuam termini contingit dupliciter: vno modo necessario, alio modo permissiue: & quòd conditionalis assumpta à Scoto non est vera in actione productiua permissiue, qualis est intellectio, vt in solutione primi dubij dictum est.

¶ Ad tertium autem dicitur quòd æquiuocatur, intelligentia enim apud Augustinum gignit verbum vt principium formale, seu actiuum vt quo, sed memoria: cum hoc tamen stat quòd aliqua intelligentia sit ipsa gignitio verbi, vt nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd ly quicunque distribuit tantum pro hominibus viatoribus: intendit enim ex his, quæ in nobis videntur, elucare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei. Nec enim intelligendo semper conceptum aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui primo: perfectum vel imperfectum &c. Vnde ad obiectiones non est aliter respondendum, sed concedenda est earum conclusio, scilicet, quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non solum in Deo & beatis, sed etiam in intelligentiis quo ad intellectionem sui ipsius, hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale: non autem adæquatum visioni proferre potest, plus enim videt quàm dicere possit quocunque creato verbo. Angelus autem seipsum per seipsum etiam obiectiue præsentialiter habens vane verbum formaret de se sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquendo illa propositio, quicunque intelligit &c. credita est, non ficta.

¶ Ad quartam dubitationem, licet multi cum Scoto in 27. distin. primi, respondeant affirmando identitatem conceptus & actualis intellectionis cuiusdam primo geniæ &c. San. Thom. tamen vt expresse habetur inferius, quæst. 34. artic. 1. ad secundum tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi, vt terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus ponitur terminatus actu ex necessitate, vt obiectum actus secundi haberetur præsens ipsi actui obiectiue. Obiectum enim intellectus duplicem potest esse præsinus intellectui. Primo vt comprincipium actus intelligendi. & hoc sit per speciem intelligibilem. Secundo vt obiectum, obiectum enim vt obiectum non significat causam, vel principium actus, sed terminum actus: & hoc oportet fieri per conceptum, qui verbum specificque expressa quandoque dicitur. Alioquin obiectum intellectus non esset intra, a fortiori actualiter actus secundi. Quod enim ad hoc officium non sufficiat species intelligibilis ex eo patet: quia hoc est officium termini, illi autem competit ratio principij. Quod etiã non sufficiat ipse actus intelligendi, ex eo probatur: quia officiũ obiecti non est officiũ ipsius actus secundi, nisi intellectione reflexa. Vnde conceptus seu verbum apud nos non est res non intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali

& ea necessitate ponitur, qua ponitur obiectũ intellectus in actu intus. Hanc aũt esse mentem sanc. Tho. si quis dubitet, legat ipsum in primo contra Gen. ca. 3. & in 4. cap. 23. & in quæstionibus de potentia. q. 8. arti. 2. & q. nona, art. 1. & tertio. vnde patet eos, de quorum numero videtur Durandus in 29. dist. primi, qui imponunt nobis verbum poni propter notitiam perfectiorem, aut expressiorem repræsentationem: minus bene diuisse. Aduerte tamen & diligenter, quòd conceptum seu verbum esse obiectũ & terminũ actus intelligẽdi, potest intelligi dupliciter. Vno modo, inquantum imago alterius, id est, secundum rem repræsentatã, id est, q. ipsa res concepta terminat actũ intelligendi. Modus vero essendi sic spiritualiter in tus est conditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquantum res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo q. dem modo intendimus nos cõcepium esse obiectum intellectus in actu, & non secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde pater ruina omnium argumentorum contra hanc viam procedentiũ, & ex eo, quòd res ipsa, puta leo, hoc &c. intelliguntur actu recto, & non species in anima, & ex eo quòd idem quod quid est, obiectum est omnium intellectiũ, & ex aliis huiusmodi. Nõ dicerunt enim inter obiectũ, vt rem, & obiectum, vt rei imaginem, vt sici causa erroris est. Discernentes aũt hæc, & attendentes duabus præfatis cõsiderationibus cõceptus, scilicet quòd est res, & quòd est imago: vtendo illa propositiõe Aristo. inde memoria & reminiscentia, idẽ est motus in imaginem, & rem cuius est imago: facile omnia soluunt & interpretantur: qua ratione dicitur, quòd verbum est obiectum &c. & quoniam actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt. simul quoque sunt & non sunt principium alicuius: ita quòd sicut contingit actum intelligendi esse causam alterius actus intelligendi vel volendi, ita & conceptum: pro vno enim computantur quo ad agere.

¶ Ad rationem autem Scoti in oppositum non oportet aliter respondere, satisfactum est enim illi in secundo dubio.

¶ Ad Durandum aũt dicitur, q. prima ratio sua peccat quadruplicter. Primo in fundamẽto: quia esse manifestatiuũ, quãuis sit de ratione verbi, non tamen vt differentia eius constitutiua, cum conueniat etiã non verbo, vt patet si intelligamus Deum quo ad absoluta tantum, vt philosophi faciunt: omnia siquidẽ manifestari intelligeremus simpliciter intellectione absq; conceptu. Secũdo, quia ratio manifestatiui cum ad manifestandũ sit, relationẽ tantum rationis dicit. Vnde inferius dicetur, q. Pater manifestat se & Spiritũ sanctum, & ofa suo verbo. Tertia quia esse manifestatiuum nõ qualitercunq; conuenit verbo: sed esse manifestatiuũ expressum ab alio, vt inferius patebit. Vnde nõ oportet fieri reductionẽ ad manifestationem simpliciter per essentiam, sed ab alio expressam. Tale aũt nõ est intellectio, quã vt in 14. q. manifestatum est aũt nõ includere esse ab alio. Quarto, quia nisi aburatur vocabula, si verbũ est manifestatiuũ rei dictæ, manifestatio cõsequenter nihil aliud est quàm ipsa prolatio verbi. Cõstat aũt q. verbũ non debet reduci ad prolationẽ eo ordine reducendi, quo participia reducitur ad essentiam, de quo loquitur arguens. Reducendũ est igitur verbum extra ab interius tanquam dependẽs ad id, à quo dependet: & inter ipsa verba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinũ, quod solum est per essentiã, iuxta illud. Et Deus erat verbum.

¶ Ad secundam respondetur, q. maior non est vera, nisi vtraq; forma sit præuia actui conceptus aũt est forma nõ præuia, sed terminans actũ, vt patet ex dictis.

¶ Ad tertiam vero dicitur, q. conceptus, & actus, & species nõ sunt formæ eiusdẽ speciei in essendo: sed species est cõpletiuũ subiecti, actus est esse, cõceptus obiectum: licet in representãdo se antiegendo, id est, obiectiue, omnia sint eiusdem rationis tanquã partialia cõcurrentia ad vnum completum esse in actu rale, &c.

¶ Ad quintã dubitationem dicendum est tres esse hic opiniones. Prima est, q. notitia, quæ concurrit ad productionem conceptus seu verbi, vt forma, qua agens agit, est actus secundus, cintelligere: & hanc viã videtur sequi Henricus. Secunda est, quòd talis notitia est velut actus primus tantũ. hanc viã videtur sequi Scotus in primo dist. 2. q. 7. Tertia est, q. necessario est notitia per modũ actus primi, contingenter tamen est quando que actualis intellectio: & hæc est via sanc. Tho.

¶ Ad cuius euidentia fcito ex q. de ver. q. 4. ar. 2. q. notitia, à qua procedit conceptus, põt esse tripliciter iuxta triplicẽ modũ, quo causatur in nobis actualis notitia. Prima est quasi habitualis, id est, per modum actus primitiui: enim intelligere ex actu primo. Secunda est notitia complexa principiorum: sit enim ex ipsa scire. Tertia est simplex intelligẽtia prioris quidditatis: sit enim ex ipsa notitia posterioris. Et quoniam hic vltimi modi talem conceptum respiciunt, & non conceptum absolute, ideo absolute loquendo, per se conceptus à notitia per modum primi actus procedit tantum: talis tamen conceptus potest aliunde procedere, vnde non oportet hic multum solicitum esse.

¶ Ad rationem tamen Durandi dicendum est, quòd species seu habitus & actus dupliciter comparari possunt: Vno modo quo ad modum essendi: & alio modo quo ad specificationem. Inuenitur enim vtrunq; horum in eorũ quolibet. Si

¶ Ad tertium dicendũ, q. procedere à principio, vt extraneũ & diuersum, repugnat rationi primi principij: sed procedere vt intimũ & absq; diuersitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cũ em dicimus ædificatorẽ principium domus in ratione huius principij, includitur cõceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primũ principium. Deus autem qui est primum principium rerũ, cõparat ad res creatas vt artifex ad artificiata.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur, quòd processio quæ est in diuinis, nõ possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de nõ esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectũ est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

¶ Præterea, In Deo est processio secundum modum intelligibilem, vt dictum est[c]. sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

¶ Præterea, Omne genitum accipit esse à generãte. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptũ. Sed nullum esse receptũ est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (vt supra probatum est[c]) sequitur quòd nullius geniti esse sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Ego hodie genui te.

CONCLVSIO.

¶ *Processio, secundum quam verbum in diuinis procedit, est generatio, non quidem communiter, sed proprie, quæ origo viuentis à viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd processio verbi in diuinis dicitur generatio.

¶ Ad cuius euidentiam, sciendum est, quòd nomine generationis dupliciter vtimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est quàm mutatio de non esse ad esse. Alio modo proprie in viuentibus: & sic generatio significat originem alicuius viuentis à principio viuente coniuncto: & hæc proprie dicitur natiuitas[e]. Non tamen omne huiusmodi dicitur genitum, sed proprie quod procedit secũdum rationem similitudinis. Vnde pilus vel capillus nõ habet rationem geniti & filij, sed solum q. procedit secundũ rationẽ similitudinis nõ cuiuscunq;. Nã vermes qui generantur in animalibus, nõ habent rationem generationis & filiationis, licet sit similitudo secundum genus. sed requiritur ad rationem talis generationis, q. procedat secundũ rationẽ similitudinis in natura eiusdem specici, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo[e]. In viuentibus autem, quæ de potentia in actũ vitæ procedunt, sicut sunt homines & animalia, generatio vtranque generationem includit. Si autem sit aliquod viuens, cui[us] vita nõ erat de potentia in actũ, processio (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omnino prima rationẽ generationis, sed potest habere rationẽ generationis, quæ est propria processiones corporales, non ea ratione, quòd ipsa in corporalibus tantum inueniatur: sed quia est à Deo communis, vt etiam in corporibus inueniatur, & in ipsis corporalibus manifestius reluceat. Valde enim vilem oportet esse processionem quæ rei omni quantuncunque infimæ conuenit. propter quod in proposito vbi quæruntur processiones inter corporales tanquam infimas, merito computata est & exclusa à proprio processionis modo inuento in substantiis intellectualibus, quæ supremum tenent locum in valuesso.

¶ In responsione ad tertium caue ne sis præceps, colligendo ex verbis illis in ratione primi principij claudi realẽ processionem: quam ponit fides absolute, sed quomodo hoc intelligatur inferius quæstione 41. artic. 6. patebit.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum secundum.*

TItulus de generatione formaliter intendit, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore duo facit. Primo distinguit prædicamum quæsitũ, id est, generationem. Secundo respondet quæsito affirmative. *Comm.*

¶ Quo ad primum, distinguit, describit & comparat generationem. Diffinitio est generatio dupliciter, scilicet communiter & propria viuentibus. Descriptio vero membrorum est. Generatio communis omnibus, est mutatio de non esse ad esse, vt patet 5. Physi. Generatio propria viuentibus, quæ natiuitas proprie dicitur, est origo viuentis, à viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ. Comparatio demum est quo ad separationem & cõiunctionem vtriusque cum enim constet, quòd prima separatur à secunda, & rursus, quòd in viuentibus, quæ apud nos sunt, vtraque simul concurrat ea ratione, quia exeunt de potentia ad actum, de necessitate sequitur, quòd si aliquod viuens nascitur absque exitu de potentia ad actum, quòd ibi generatio secunda separatur à prima. *Annot.*

¶ Circa diffinitionẽ natiuitatis sola illa particula coniuncto obscura aliqualiter est, eius tamen expositionem prolixam habens in quarto contra Gen. ca. 23.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsiua est, processio verbi in diuinis habet rationem generationis, secundo modo. Et probatur, sigillatim probando tali processioni conuenire quatuor conditiones integrantes rationem naturalitatis. Quòd enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quòd vero à principio cõiuncto, patet ex articulo præcedente & præsertim in responsione ad secundum. Quòd autem sit secundũ rationem similitudinis, probatur quia conceptio intellectus similitudo est rei intellectæ. Quod demũ sit in eadem natura, probatur quia in Deo idem est intelligere & esse & sic non solum infertur conclusio, sed etiam ipsius corollarium, scilicet quòd verbum procedens in diuinis est filius. 464

¶ Circa rationẽ vltimi dicti in litera, scilicet quòd ideo verbũ diuinum procedit, vt reuelatum naturæ eũ Deo, quia ibi intelligere est esse. Aduerte q. hæc ratio pluries in hoc opere reperita in quarto contra Gentiles ca. 13. exponitur & dicitur, q. tenet pro tanto, quia in eõi loquẽdo esse conceptus seu verbi, est intelligi, & prout ea vbicunq; intelligere est idẽtificatur ipsi intelligi, scil. accidẽs, ipsum quoque verbũ est accidentale. sed autem intelligere est esse substantiale, ibi quoque verbum est substantiale. & quia sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substantia diuina. Cõceptus autem omnium creaturarũ intellectualium sunt accidentia. *Quæstio.*

¶ Sed circa hanc rationem dubium occurrit ex duplici capite. Primo ex eo quod intelligit, nihil ponit in re intellecta: & consequenter non potest esse reale esse ipsius conceptus. Secundo, quia actus intelligendi distinguitur realiter à conceptu: & secundum hanc viam esse ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non potest Esse ipsum esse conceptus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad euidentiam horum sciendum est, quòd quia verbũ vt verbum est ipsum intellectum in actu interius, habet tria. Ex eo enim q̃ est intellectũ in actu, sequitur ergo, esse eius vt sic est intelligi: vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo vero quod est interius intellectum. Id est, in quo res intellecta actu intelligẽdi exprimitur. Sequitur ergo esse eius est sic intelligi, vt scilicet interius in quo

260 b

8

90

83

c d 206

Annot.

Cõment.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum sit in diuinis alia processio à generatione verbi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̃ non sit in diuinis alia processio à generatione verbi. Eadẽ enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederetur in infinitum: quod est inconueniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna tantum processio in diuinis.

¶Præterea, in omni natura inuenitur tantum vnus modus cõicationis illius naturæ. Et hoc ideo est, quia operationes secũdum terminos habent vnitatem & diuersitatẽ. Sed processio in diuinis non est nisi secundum cõicationem diuinæ naturæ. Cum igitur sit vna tantum natura diuina (vt suprà ostensum est) relinquitur quòd vna tantum processio in diuinis.

¶Præterea, Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, nõ erit nisi processio amoris: quæ est secundũ voluntatis operationẽ. Sed talis processio nõ potest esse alia à processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, vt suprà ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem verbi.

¶SED CONTRA est, q̃ Spũssanctus procedit à pátre: vt dicitur Io.15. Ipse aũt est alius à filio, secundum illud Ioan.14. Rogabo patrem meum: & alium paracletum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem verbi.

CONCLVSIO.

¶Præter verbi diuini processionem sequentem intelligibilem eius operationem, alia quædam amoris processio est insequens actionem voluntatis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in diuinis sunt duæ processiones, scilicet processio verbi & quædam alia.

¶Ad cuius euidentiã considerãdũ est, quòd in diuinis nõ est processio nisi secundũ actionẽ, quæ nõ tẽdit in aliquid extrinsecũ sed manet in ipso agente. Hmõdi aũt actio in intellectua li natura est actio intellectus & actio voluntatis. Processio autẽ vnius attenditur secundum actionem intelligibilem. Secundũ aũt operationem volũtatis inuenitur in nobis quædam alia processio, s. processio amoris, secundum quã amatũ est in amante, sicut per conceptionem verbi res dicta vel intellecta est in intelligente. Vnde & præter processionem verbi ponitur alia processio in diuinis, quæ est processio amoris.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd nõ est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Processio enim, quæ est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

¶Ad secundũ dicẽdum, q̃ quicqd est de Deo, est Deus, vt suprà ostẽsum est. Q̃d nõ contingit in aliis rebus. Et ideo per quãlibet processionem, quæ non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliæ naturæ.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ licet in Deo nõ sit aliud volũtas & intellectus, tñ de rõne voluntatis & intellectus est, q̃ processiones, quæ sunt secũdũ actionẽ vtriusq; , se habeãt secundũ quẽdã ordinẽ. Nõ ẽm est ,pcessio amoris nisi in ordine ad ,pcessionẽ verbi. Nihil eñ pôt voluntate amari, nisi sit in intellectu cõceptũ. Sicut igitur attẽdit quidã ordo verbi ad principiũ à quo procedit, licet in diuinis sit eadẽ substãtia intellectus & cõceptio intellecti: ita licet in Deo sit idẽ volũtas & intellectus, tñ quia de rõne amoris est q̃ non ,pcedat nisi à cõceptione intellectus, habet ordinis distinctionẽ processio amoris à processione verbi in diuinis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum processio amoris in diuinis sit generatio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ ,pcessio amoris in diuinis sit generatio. Q̃d enim procedit in similitudine naturæ in viuẽtibus, dicitur generatũ & nascens. Sed id quod ,pcedit in diuinis per modum amoris, ,pcedit in similitudine naturæ: aliàs esset extraneum à natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit vt genitum & nascens.

¶Præterea, Sicut similitudo est de rõne verbi, ita est etiã de rõne amoris. Vñ dicit Eccl.13. q̃ oẽ animal diligit simile sibi. Si igit rõne similitudinis, verbo ,pcedẽti cõuenit gñare & nasci, videt etiã q̃ amori ,pcedẽti cõuenit generari.

¶Præterea, Non est in gñe q̃d nõ est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit q̃dã ,pcessio amoris, oportet q̃ præter hoc nomen cõe, habeat aliquod nomen speciale. Sed nõ est aliud nomẽ dare nisi generatio. Ergo videtur quòd processio amoris in diuinis sit generatio.

¶SED CONTRA est, q̃ ita scdm hoc sequeretur, q̃ spiritussanctus qui procedit vt amor, procederet vt genitus. Q̃d est cõtra illud Athanasij. Spũssanctus à patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed ,pcedens.

CONCLVSIO.

¶Cum processio amoris non sit secundum rationem similitudinis, ea minime generatio est, & quod procedit inea, non genitus seu filius. sed spiritus est.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ ,pcessio amoris in diuinis nõ debet dici gñatio. Ad cuius euidẽtiã sciẽdũ est, q̃ hæc est differẽtia inter intellectũ & volũtatem, q̃ intellectus sit in actu per hoc q̃ res intellecta est in intellectu scdm suã similitudinẽ. Volũtas aũt sit in actu, nõ p hoc q̃ aliqua similitudo volĩti sit in volũtate, sed ex hoc q̃ voluntas habet quandã inclinationẽ in rẽ volitã. Processio igitur, q̃ attẽditur scdm rationẽ intellectus, est scdm rõnẽ similitudinis. Et intrũ potest habere rõnem gñationis, qa omne generãs gñat sibi simile. Processio aũt quæ attẽditur secundũ rõnẽ voluntatis, nõ cõsiderat scdm rõnem similitudinis, sed magis scdm rationẽ impellentis & mouẽtis in aliqd. Et ideo qd ,pcedit in diuinis per modũ amoris, nõ ,pcedit vt genitum, vel vt filius, sed magis procedit vt Spiritus. Quo nomine q̃dam vitalis motio & impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri vel impelli ad aliquid faciendum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ quicquid est in diuinis, est vnũ cum diuina natura. Vñ ex parte huius vnitatis nõ pôt accipi propria rõ huius ,pcessionis, vel illius: secundum qua vna distinguatur ab alia, sed oportet quòd propria rõ huius vel illius processionis accipiat secundum ordinẽ vnius processionis ad aliam. Hmõi autẽ ordo attendit scdm rõnem voluntatis & intellect. Vnde secundũ horum inuentæ differentiæ quasi constituũtur ipsius processionis satisfac. Ita quòd simul manifestatur in litera, & quare processio amoris non est generatio, & quæ sit differentia eius constituentium quæ differt à generatione, & est spiratio.

¶Probat ergo directe primo prima conclo ex differẽtia inter intellẽm & volũtatẽ sic. Intellẽ habet hẽc tria ordinatẽ ipso q̃ sit in actu p̃fectissimũ rei intellectæ. scdo q̃ ex hoc ,pcessio in intellẽ est scdm rõnẽ filiationis, tertio q̃ hic ex hoc habet rõnẽ gñationis, qa oẽ generãs gñat sibi sile. Voluntas aũt totalr ex opposito. primo sit in actumo scdũ q̃ filiatur sibi volĩti. sed scdm inclinationẽ in illud. scdo, ex hoc processio in volũtate nõ est scdm rõnem similitudinis, sed impellẽtis. tertio, ex hoc ,pcessio ista nõ est gñatio, nec ,pcedẽs est genitus, nec filius: & sic fuligitur ꝓbatio secũdæ cõclonis: qa scꝫ ,pcedat vt Spũs per modũ substãtiæ cõsequẽtis ex sic. Spũs importat vitalẽ quãdã motionẽ cũ impulsu nõ qualẽcũq;: sed cũ q̃ amore dicimur moueri vel impelli. ergo ,pcedẽs in volũtate p modũ impulsus ,pcedit vt Spũsanctus erat intentũ. Et sic vtraq; cõclio simul est ꝓbata. Et fundatur ,pcessus vis sup illa particula posita in diffone gñationis, scilicet scdm similitudinẽ. Ita q̃ qã ,pcessio aliqua ex ,pria rõne formali est vel nõ est, scdm similitudinem est aut nõ est gñatio. Sane tñ intelligẽdo quo ad cõstructionẽ qa intelligit cõcurrentibus ceteris pticulis, q̃ sunt de rõne gñationis ad destructionẽ sui esse sufficit istius tñ pticulæ negatio, eo q̃ rõnes formales sunt sicut numeri, vt dicitur 8. metaphysi.

¶Num & quo actu intellectus fiat in actu per similitudinem rei intellectæ, nõ autem voluntas: & ex hoc illa sit secundum similitudinem, hæc vero non.

¶Circa differentiã primã inter intellectũ & volũtatẽ assignatã dubiũ occurrit de quo actu inter prædicta sit, an de primo an de secũdo. Et si q̃dẽ inter prædictos actu primo, falsa videt ex parte voluntatis qm fictio videt, q̃ ad hoc q̃ volũtas velit aliqd, ꝙexigat in ea aliqua inclinatio faciẽs ipsam formalr in actu primo, sicut spẽs intelligibilis se habet ad intellectũ ꝓportionalr. Si vero intelligitur de actu secũdo, oportet assignare quo oriatur ex hac differẽtia secundũ. cũ hac enim stat, q̃ verobiq; sit processio secundum simillitudinem, vt patebit in sequenti dubio.

¶Num secundum conceptionem intellectus procedat aliquid secundum rationem similitudinis, non autem secundum actionem voluntatis: & ex hoc in illa inferatur generatio, non autem in ista.

¶Circa secũdã differentiã dubiũ occurit, q̃ falsa quoq; videt ex pte voluntatis, nec segtur ex prima, imõ potꝰ cõtradiceret primæ, q̃ sic manifestat. Procedere secundũ simillitudinẽ in ꝓpõito, est terminus ,pcessionis ex vi processionis esse similem producenti in actu, vt patet de verbo respectu intellectus in actu primo:

piatis: & non est in principijs, & ex ratione ipsorũ principiorũ est ordo originis, nõ in scipsis, sed in processionibus secũdũ ipsas: & sic alietas processionũ quærenda in corpore articuli: implicite tantum determinata, hic implicite manifestatur ex ordine originis.

¶Num processio secundum voluntatẽ per se procedat ab intellectuali processione in secundo modo dicendi per se.

Quæstio.

¶Num amor procedat à verbo inquantum verbum, an vt intellectum & an solo originis ordine, verbo & amoris processiones distinguantur.

¶Secundũ aduertendum hic est, q̃ in litera dicitur, q̃ de rõne amoris est, q̃ proceda à conceptione intellectus, & cõsequẽter in diuinis, q̃ ,pcessio sit à processione. Est enim primo hic dubiũ an sit de rõne ,pcessionis amoris in principio dicendi per se an in secũdo. Est & rursus dubiũ an de ratione amoris sit procedere à verbo inquantũ verbum, an solum inquantũ verbũ est res intellecta. Est & tertio dubiũ, an ꝓfectio originis sit præcisse id quo realiter distinguuntur ipsæ ,pcessiones. Ita q̃ excluso ipso non esset realis inter eas distinctio. Sed q̃n in q.28. art.1. discutiẽda hæc sũt, vbi melius quoq; intelligẽtur post tractatũ per sonarũ diuinarũ idcirco hic pertranseamus.

151 1 diſt.13. 1 Quinq; tamẽ nullo pacto prærecuda cẽsui. Primũ est, q̃ cõstat q̃ accipiendo conceptũ pro re concepta seu cognita vt sic, processionẽ amoris oportet esse à conceptu: incognita eñ nequaquã diligere possumus: & propterea in litera quasi per se notũ dicitur, q̃ de ratiõe amoris est oriri à cõceptu. Secundum est quòd res cognita est causa amoris in genere causæ efficientis: quod ex eo patet, quòd in litera dicitur, quòd amor habet ordinem originis ad conceptum. Constat enim ordinẽ originis in proposito ordinem esse secundum modum efficientiæ, consonãtque huic sententiæ illud Auerrois in 12. metaph. con. 36. balneum in anima est agens desiderium, &c.

¶Tertiũ est, q̃ quãuis amor oriatur effectiue à duobus, s. à volũtate & à re amabili cognita: sicut & verbum ab intellectu & intelligibili vna cum intellectu: magna tamẽ differentia perciptenda in hoc. Conceptus enim ,p lucẽm ab vtroq; in vi vnius efficientis compleri, & in rõne rei. Amor aũt producitur à volũtate & re amabili cognita, nõ vt integrãtibus vnũ agens, sed vt ,p diuersa ac diuersis rationibus concurrentibus: à volũtate enim oritur in ratione rei, ab amabili aũt in ratione cogniti. Amabile enim ve cognitũ amoré parit, volũtas aũt ve talis res. Et hæc pro nunc sufficiant pro fundamentis dicendorum de amore & spũsancto.

¶Quartũ est, q̃ Sco. in 1. d. 11. ex primo verbo ordinis intellexit hunc locũ de diprocessionũ secundũ prius & posterius & impugnant tripliciter. primo, qa ista nõ est prius dictũ ,pcessionũ. nã ibi illa prior, hæc posteriori qa illa est talis & ista talis: scilo, qa processiones diuinæ sunt relatiões. Relationes aũt nõ distinguuntur primo per alias relationes. ¶ Tertio, qa istæ relationes ordinis sunt aliæ à relationibꝰ originisq̃ ꝓbatur q̃a sunt inter alia extrema. Nã relatio originis est inter ,pductum & produces. relatio vero ordinis est inter originẽ & originẽ, male ergo exposita est litera. sed ad hæc facilia est responsio ex ipso exp, q̃ressio istius tractatus apparet sensus literæ simul cum rõne: quæ sic quasi diminute locutus fit hoc in loco autor: manifestabitur enim inferius, quòd in diuinis non est ordo nisi originis: & q̃ ille non includit relationes prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est pro distinctione secundum prius & posterius: q̃n est distinctio ordinis originis. Et si contra hoc dicatur q̃ ista distinctio non est prima, de distinctione realꝰ loquẽdo, negatur assumptũm vt inferius patebit, sole relationes originis realiter distinguunt in diuinis: de formali aũt distinctione iã patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequẽtis q̃. scdistinguitur vna p intellectũ, alia p volũtatẽ. Vnde iste ordo nõ addit super ipsas origines alias relatiões, vt secũda obiectio vult. Nec est verũ q̃ alia sunt secundũ rẽ extrinseca relationũ originis & ordinis: quia ,pductũ & eius passiua origo in diuinis sunt vnamet relatio, eodẽmq; ordine quo ,pductũ, s. spũsanctus est à ,producto, s. filio: ,pcessio illius est à ,pcessione istius, qã est oriri ab illa. Tacuit aũt autor hic hæc, quoniam more suo à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractãda procedit: ordinem hic, ordinem deinde specificabilis originis. 80

¶Quintũ est, q̃ argumẽta Scoti ibidẽ cõtra tenẽtes ,pcessiones istas distingui penes principia distincta scdm rõnem, puta intellectũ & volũtatẽ, non sequuntur

a ¶Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.

Annota.

INtrũsio adiuere diligẽter q̃ generatio. Cũ enim in præcedenti art. determinatũ sit q̃ ,pcessio amoris non est processio verbi, & in 2. arti. determinatũ fuit q̃ processio verbi est gñatio: ab iqs quæstione li quæst q̃ per hũ amoris nõ est illa gñatio, quæ est processio verbi: & cõsequẽter constat, q̃ processio amoris realiter distinguitur à gñatiõe illa in diuinis, & de his non hic est qs. Vñ nil aliud hic ꝓtur, nisi vtrũ amoris ,pcessioni in diuinis cõueniat ratio formalis generationis. Et sic diligẽter ꝓcedit, ꝓferuntati apparet q̃ sicut præcedẽs titulus ꝙsuit distinctionẽ realẽ ,pcessionis à processione, ita hic quærit formalẽ: non secundũ quicunque rõnẽ, sed scdm rõnẽ generationis. Et vere restabat hoc quærendum: qm stabilitis processionibus verbi & amoris in diuinis, & q̃ illa est gñatio & illud filius: oporebat inquirere ac decidere an ista quoque sit gñatio. & cõsequẽter ista quoque filius, an non. Et hoc est quod quæritur.

99

194

¶In corpe duæ sunt cõclusiones, prima est directe rñsiua ꝙsito. Processio amoris in diuinis nõ est gñatio. Secunda est rñsiua indẽto. Procedens in diuinis q̃ modũ amoris procedit vt spiritus. Anteq̃ tñ ꝓbentur cõclusiones, adnerte q̃ licet ẽssẽ vnũ fuerit, ad perfectionẽ tñ doctrinæ probatio non solũ quæsito simpliciter, sed etiam

Cõment.

Quæstio.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fed amor procedit ſecũm voluntatem in actu primo: q̃ impulſus procedit ab impulſo, ſicut in intellectu ſimul intelligẽs & expreſſa ſimilitudine impreſſa. ergo & talis eſt, q̃ in voluntate nõ ſit proceſſio ſecũm ſimilitudinẽ & ex hoc ipſo, q̃ voluntas ſit in actu p̃ inclinationẽ, ſequitur q̃ habeat inclinationẽ, & cõſequẽter ſibi ſimile agat. nõ tamen ſequitur proportionalitatẽ ſeruata, q̃ ſit in voluntate primo per ſeipſam aut per inclinationem ſuper addita, ipa nãq; ſecunda ſic eſt inclinatio qualis ſit.

Quæſtio. ¶*Nũ ex eo quod vnus generans generat ſibi ſimile, inferatur ergo in voluntate aliquã proceſſio aliquid ſecundum rationem ſimilitudinis.*

¶Circa tertiã differẽtiã, imõ potius circa ipſius radicẽ in littera allatã, ſ. quia oẽ gñans gñat ſibi ſimile, dubiũ occurrit q̃ aſſeritur nõ cauſa vt cauſa facere eũ ſibi ſimile nõ eſt proprii gñantis, ſed cõe eſt oi agẽti. oẽ ẽ agens p̃ hoc ſibi ſimile ſũm formã qua agit, & conſequẽter, cũ voluntas ſit agẽs, nõ minus illa cauſa cõcludet de proceſſione voluntatis q̃ de proceſſione intellectus. & ſic non ſolũ eſt hic pũm ſecundum non cauſam differentiæ vt cauſam, ſed q̃ pelius eſt, inferetur oppoſitum intenti.

Quæſtio. 264

Infrà qõ. 28. ar. 4. & 5. & q. 37. arti. 1. & qõ. 41. arti. 1. corp. & po. q. 10. art. 1. ad 10. ad 19.

¶*Num generationis proceſſio & amoris diſtinguantur ſecũm ſe, vel proprijs rationibus.*

¶Circa totũ hũc proceſſum dubium occurrit ad hoſem: q̃m cõcedi videtur doctrina hæc dictis in qõnibus de potentia Dei. q. 2. art. 2. ibi nãque negatur proceſſiones has diſtinguiſeipſis hic vero determinatur eas diſtingui propriis earum rationibus huius autẽ idẽ eſt q̃m ſeipſis formaliter.

¶Ad euidẽtiã horũ, prælibãda ſunt duo. Primo, q̃ illa maxima, oẽ agens agit ſibi ſimile ſcẽm formã qua agit, eſt vera, q̃ forma eſt rõ agendi in rõne rei. non oportet aũt verã eſſe, quãdo forma eſt quaſi rõ agendi vt cognita. Et eſt rõ diuerſitatis q̃ agere vt res, eſt agere quia talis eſt: ac per hoc oportet agere tale quale ipſum eſt agere vero vt cognitũ non eſt agere q̃ eſt tale. ſed quia cognoſcitur eſſe tale. Ex hoc aũt q̃ aliquid cognoſcitur tale, nõ oportet ſeq̃ eſſe illi, ſed ſtat. ſeq̃ ſolũ inclinationẽ in illud, vt in nobis experimur. Secũdo q̃ pars appetitiua, q̃m neceſſariõ mouet à cognito, hoc habet ſingulare: & q̃ aliquo mõ agat in rõne rei, & aliquo mõ rõne cogniti. Cũ em amor primũ locũ teneãt in appetitu, ab appetitu & appetibili cognito neceſſario oriãt, ſi cõſideremus amorẽ vt procedit ab appetitu: hic procedit vt à re. ſi aũt ab appetibili ſic vt à cognito, & ſi vt ab vtroq; ſiſt quaſi ab agẽte, & quaſi rõne agẽdi: diuerſa tã rõne vt præmiximus: ſic meliori vocabulo, mixtũ hoc fieri, procedendi; modũ exprimere nõ occurrit, q̃ per modũ appetitus vitalis. Et ſecundũ hoc facilis eſt reſpõſio ad tria dubia primo motanda: vt ordine retrogrado reſpondeatur ſigillatim à radice incipiendo.

¶Ad tertiũ dubiũ, dicitur q̃ licet nõ ſit proprium gñantis, vt diſtinguit cõtra agẽs, agere ſibi ſimile: eſt tamẽ proprium ei, vt diſtinguitur cõtra agẽs per modũ impulſus, ſeu vitalis appetitus intus, vt in littera accipitur: quia hic diſtinguitur contra agens in ſe ratione cognitiua quale eſt appetitiuum: & ſic eſt ſibi proprium. & ſic aſſignata cauſa, & eſt vere cauſa ſeu differentia. & infert inuentum.

¶Ad ſcm aũt dicit, q̃ cõparãdo amorẽ ad quaſi pelales cãe, ſic inuenitur oriri à ſũ & à nõ ſiſti q̃dẽ, q̃ ſto oritur ab appetitiua, à nõ ſiſti vero, q̃ ſto ab appetibili. Sed cõparãdo ipm ad totale ſub q̃ luctiuũ, ſ. volitatẽ quaſi agẽtẽ & volibile cognitũ quaſi rationẽ agẽdi ſic procedit à nõ ſiſt. non eſt amor eſt ſimilitudo rei amatæ. ſed inclinatio in illam: & ſic manifeſte tractatur in littera. Potuit nanque differentiam in hoc q̃ conceptus eſt ſimilitudo rei intellectæ, Amor autem vt ſic non eſt ſimilitudo eiuſdem quæ res eſt amata: vnde patet reſponſio ad obiecta.

¶Ad primũ aũt dubiũ dicit, q̃ littera põt de vtroque actu intelligi. Et de primo q̃dẽ nõ ſic intelligenda eſt, vt argumẽtũ fingitur q̃ volitas in actu primo in ſe ſit actu per ineſſationẽ, nõ curãdo vtrũ illa inclinatio ſit rei ſupaddita volitatis an ſit idẽ q̃d ipſa. vtrũq; nãq; videtur verũ, reſpectu diuerſorũ in volitate nõ attingimus nõque naturalẽ volitas in habitudinẽ & inclinatẽ ruetus affectione ſuperaddita in hac vel illa bona, q̃bus afficitur ex cõſuetudine, paſſione, aut rõne. De actu vero ſecũdo nõ eſt dubiũ. Quo ad illationẽ vero cõſequentiũ, differẽtiarũ, & literæ cõtrorũ, de actu ſecũdo interpreãda eſt. Ex hoc em ipſo, q̃ terminus intellẽs in actu eſt ſiſtendo rei intellectæ, Terminus aũt voluntatis in actu nõ eſt ſiſtendo rei volitæ ſed impulſus potius in illã, manifeſte ſequitur q̃ totale q̃ luctiuũ conceptus facit ſibi ſiſt ſecundũ formã, q̃ eſt ei rõ agẽdi. Totale vero q̃ luctiuũ amoris non facit ſibi ſimile ſecundum illã formã, que eſt ei quaſi ratio agendi, id eſt rem volitam: & ſi ſatisfit obiectis. ¶Ad quarti dubij euidentiam ſciendum eſt. primo q̃ aliud eſt aliqua diſtingui ſeipſis formaliter. & aliud eſt aliqua formaliter diſtingui ſeipſis primo. Ad primum enim ſufficit, q̃ per aliquid ſibi eſſentiale ſtatẽ diſtinguãtur illud ſic pars diſſonãs, ſunt tota diſſo. Ad ſcm aũt nõ ſufficit hoc, ſed exigit q̃ ſint primo diuerſarita q̃ diſtinguãtur nõ per aliud diſtinctiuũ, ſcdo

ſcito, q̃ quæ ad modũ diuerſorũ ordinũ entia ſunt, ita & rõnes formales eorũ: & quæ ſunt ſecundum ſe, vt abſoluta ſunt, ſicut

essent. Et proprie ex eam loqui oportet nam aliter loquendum est de speciebus & vniuersalibus, relationibus necessario realibus ex propriis rationibus, vt paternitas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationibus absolute: illæ enim significant tantum ad aliquid, illæ vero ad aliquid reale. Ad obiectionem vero ex parte aliorum generum in secundo in dubio dicitur, quòd litera non comparat ad aliquid ad extera

omnia genera in secunda differentia, sed ad genera absoluta, vt substantiæ, quantitatis & qualitatis, quæ tantum in litera exprimuntur. Et hæc esse San. Tho. mentem testantur verba eiusdem in primo distinctio. 26. quæst. 2. articu. primo expresse in hac differentia explicantis omnes alias formas absolutas. Et propterea substantia est forma absoluta, quicquid sit de modo significandi de quo loquitur autor in quæstio. de potentia ex parte rei & est & habet quod significetur inhærens. Si autem est forma respectiua, nihil obstat proposito. Posset tamen concessa extensione ad alia genera dici, quòd per ly Inhærens, intelligitur nō hoc quod significat formaliter hoc vocabulum inhærens: sed omnis modus essendi, ex sua ratione formali significans esse in rerum natura. Et hoc modo claudantur omnia genera alia ab ad aliquid, etiā substantia: in o & reliqua entia, siue in genere siue extra genus. Et hanc

esse mentē literæ sumi pōt eo, q̄ nec propria ratio qualitatis, nec quātitatis consistit in inesse cum inesse cōmune est omnibus generibus accidentis. sed consistit in quodam modo inessendi tali tamen, q̄ ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostēdere. ¶Ad primum vero dubium ex parte aliorum generum dicitur, quòd procedit ex malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio enim est (vt sic loquar) essentia quædam, cuius qui bustam sublectiuis partibus repugnat esse in rerum natura: & vendicane sibi esse rationis tantum, quibustam autem conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in natura non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa enim secundum rationem est rosa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est vera relatio. Et iterum relatio non secundum aliquid non est ens naturæ, & secundum aliquid rationis, puta completum, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. tempus enim & similia complectitur tantū pendet à ratione. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus. Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersarum, quidditatum: quarum vna sit ens reale, & altera sit ens rationis: vt in relatione contingere diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter vel secundum quid.

Cōment. ¶Quis autem sit respectus realis, & quis rationis, explanatur distinguendo quòd respectus quandoque est in ipsis naturis rerum: quandoque in apprehensione rationis tantum: & ille quidem est, cum duæ aliquæ res inclinationem seu ordinem adinuicem habent, vt patet de grani & loco deorsum: iste autem est cum ratio confert vnum alteri, vt ostenditur in specie & genere.

¶Aduerte hic duo. Primum est, q̄ litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quonīā de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamentali. vt quæstio. 1. expositum est. Secundum est, q̄ nomine rationis conferentis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina. quoc autem modis hoc contingat in 3. sentent. distin. 26. quæst. 1. arg. 1. & quæstio. de potentia quæstio. 7. art. 11. habes.

¶Num omnis relatio rationis sit ex solo ipsius intellectus opere.

Quæstio. ¶Circa hanc partem dubium occurrit ex 4. distinc. primi Ipsius Sco. putantis q̄ non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua à voluntate, & aliqua ab imaginatiua: probátque hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum circa obiectum existens, non vt existens, & illud obiectum comparare ad aliud ad quod ex natura rei nō comparatur, potest in obiecto vt obiectū est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad creaturam & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationē. Tunc vltra talis relatio constat quòd non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus

¶Ad hoc ex 5. & 6. metaphysicæ, dicendum est, q̄ quum ens non inueniatur distinctū ac re actuatum nisi in ens per se diuisum in decem genera: & ens per accidens diffusum in 6. metaphysicæ: & ens verum in 5. inchoatum & in 6. determinatum: fictio videtur ponere alium modum essendi: ipse namque Aristoteles ens in anima sufficienter se determinasse putauit determinando de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullum aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est quòd relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suū esse, & sic nō habet esse nisi in intellīgi. Allo modo secdum suā quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & à voluntate & ab imaginatiua: imò etiam à visu exteriori visus namque attingendo colorem, causat in eo relationem visi ad videntem. Et similiter dexterum animalis causat relationem dexteritatis in columnam: & tamen hæ relationes non sine actu nisi cum intelligūtur. Vnde cum voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter qualibet alia potentia sic causent relationem in obiecto: quia non alio modo causant, quām si essent causæ naturales in

patente dispositō, &c. efficerent vt resultaret relatio realis. sed tunc enim & hoc modo vt retineret relatio rationis quā lo ens rationis esse potest. hoc autē quam consistat in intelligi, nunquam est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus namque prædictis fundamentis quasi habitualiter est. Vnde Maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est. vera autem secundū esse fundamentale. Et propterea in litera dicitur, q̄ huiusmodi respectus est in sola apprehensione rationis. *124*

¶Quo ad tertium probatur proposita conclusio, quandocunque aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, ambo sunt eiusdem ordinis, & consequenter habent reales respectus adinuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ: ergo relationes secundū processiones diuinas sunt reales quod erat inuentum. ofa ex dictis clara sunt. *Cōment.* *168* *a*

¶In responsione ad primū nota nouitie, quòd quia prædicari simpliciter incipit & desinit cū illa. Sc̄da etiā cōis est quinto phy. relatio generatur in aliquo nulla mutatione in eo facta. Tertio, pprie scilicet Tho. inesse cuiusq; formæ accidētis, distinguit realiter essentia accidētis, & ab ex esse subiecti. Quarta etiā pprie sancti Tho. inesse relatiōis non est ad aliud se habere. Ex his em̄ sequit, q̄ forte solo existēte albo, sitmodo coalbosū nō est, genito autē pbne albo in ins. est sitmodo: & nullū absolutū de nouo acq̄sit, alioqn vere mutatus esset. Ergo aut inesse similitudinis est id q̄d inest albedini, & cōsequēter sitmodo est id q̄d albedo sedm rē aut præterat inesse similitudinis absq; similitudine quod est cōtra primā propositionē. Simplr autē & ad hoc sedm fundat hæc opinio sup lacto fundamēto, s. gradionis absq; mutatiōe. Super cōpositiōe: q̄a, cū nō est cōpositius albū esse q̄ albū, & expressius in q. 7. de potēcia Dei. ar. 8. dicit. q̄ relatio non cōponit cū eo cuius est. Et super minima sua entitate inter cætera prædicamēta, vt dicit Auer. in 11. meta. cōment. 19. p hoc em̄ oportet q̄ sit minoris entitatis quām tēpus, quod est vtcunque ens sine anima, vt dicit 4. phy. Opinio vero distinguens quatuor relatiōnes à fundamētis, & quatuor nō, est Scoti in secūdo distinct. 1. q̄s. 3. & in tertio. di. 8. & in quolibetis. q̄æst. 3. tenētis has duas vltimo dictas. Relatio, cuius fundamentum

potest remanere sine termino, distinguitur realiter à fundamento. Altera est. Relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamento. Probatq; vtranq; propositionē ex eadem radice: prima quidem, quia ex quo non implicat contradictionē, fundamentū remanere absq; relatione: sequitur q̄ sint duæ res. implicat enim vnā & eandē rem, simul esse & nō esse: secundā vero ex oppositō: q̄a ex quo implicat cōtradictionē, fundamentū esse sine relatione, sequitur q̄ sint vna res. Opinio vero dicens relationem oēm realem distingui realiter à fundamento, est sine dubio S. Tho. quāuis multa Thomistæ ipsum non intellexerint: habeatur q̄ manifeste & ex auctoritatibus eius. & sequitur ex propositionibus suis. Manifestē siquidem in hac litera ponit differentiam inter relationem in creaturis & in diuinis, quo ad hoc, q̄ in creaturis id quod sustinetur præter connexum sub significatione nōminis relatiui, est alia res, in diuinis autē est eadem, constat autē q̄ fundamentū non cōtinetur sub significatione nominis relatiui. Habentur quoque propositiones indubitatæ, apud eum tres. Prima est, quòd nulla substātia in gñe, potest idē esse realiter quod relatio, vt patet in quæst. de potentia, quæstio. 8. ad primum. Secunda est aliqua relatio realis fundatur immediate in re quæ est substantia, vt patet in art. præcedente de

¶quānis inter se distinguantur realiter ipsæ relationes.

2 ¶Num relatio distinguatur realiter à fundamento.

Cōment. ¶In responsione ad sedm̄, circa illa verba, id quod inuenitur in creatura, præter id quod cōtinet sub significatione nois relatiui, est alia res: in Deo aūt non est alia res, &c. Idubiū magnum est de relationis distinctione à fundamento, & simplr: & in doctrina. S. Tho. Quidam em̄ etiam Tho. tenēt relationē esse eandem rē cū fundamēto. Quidam aūt tenēt q̄ distinguit realiter à fundamēto. Alij aūt tenent quasdā relationes idētificari fundamētis, quasdā vero distingui realiter ab eis. Quid aūt horū veri' sit, aut secūdū mentē S. T. ex rōnibus & propositionibus suis discutere oportet. Opinio ergo prima cōsona videt S. Th. ex quatuor ꝓpositionibus eius. Prima est eōis oībus, scilicet, esse ꝑpriū vniuscuiusq; formæ simpliciis incipit & desinit cū illa. Sc̄da etiā eōis est quinto phy. relatio generatur in aliquo nulla mutatione in eo facta. Tertio ꝑpria scilicet Tho. inesse cuiusq; formæ accidētis, distinguit realiter essentia accidētis, & ab ex esse subiecti. Quarta etiā ꝑpria sancti Tho. inesse relatiōis non est ad aliud se habere. Ex his em̄ sequit, q̄ forte solo existēte albo, sitmodo coalbosū nō est, genito autē pbne albo in ins. est sitmodo: & nullū absolutū de nouo acq̄sit, alioqn vere mutatus esset. Ergo aut inesse similitudinis est id q̄d inest albedini, & cōsequēter sitmodo est id q̄d albedo sedm rē aut præterat inesse similitudinis absq; similitudine quod est cōtra primā propositionē. Simplr autē & ad hoc sedm fundat hæc opinio sup lacto fundamēto, s. gradionis absq; mutatiōe. Super cōpositiōe: q̄a, cū nō est cōpositius albū esse q̄ albū, & expressius in q. 7. de potēcia Dei. ar. 8. dicit. q̄ relatio non cōponit cū eo cuius est. Et super minima sua entitate inter cætera prædicamēta, vt dicit Auer. in 11. meta. cōment. 19. p hoc em̄ oportet q̄ sit minoris entitatis quām tēpus, quod est vtcunque ens sine anima, vt dicit 4. phy. Opinio vero distinguens quatuor relatiōnes à fundamētis, & quatuor nō, est Scoti in secūdo distinct. 1. q̄s. 3. & in tertio. di. 8. & in quolibetis. q̄æst. 3. tenētis has duas vltimo dictas. Relatio, cuius fundamentum

potest remanere sine termino, distinguitur realiter à fundamento. Altera est. Relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamento. Probatq; vtranq; propositionē ex eadem radice: prima quidem, quia ex quo non implicat contradictionē, fundamentū remanere absq; relatione: sequitur q̄ sint duæ res. implicat enim vnā & eandē rem, simul esse & nō esse: secundā vero ex oppositō: q̄a ex quo implicat cōtradictionē, fundamentū esse sine relatione, sequitur q̄ sint vna res. Opinio vero dicens relationem oēm realem distingui realiter à fundamento, est sine dubio S. Tho. quāuis multa Thomistæ ipsum non intellexerint: habeatur q̄ manifeste & ex auctoritatibus eius. & sequitur ex propositionibus suis. Manifestē siquidem in hac litera ponit differentiam inter relationem in creaturis & in diuinis, quo ad hoc, q̄ in creaturis id quod sustinetur præter connexum sub significatione nōminis relatiui, est alia res, in diuinis autē est eadem, constat autē q̄ fundamentū non cōtinetur sub significatione nominis relatiui. Habentur quoque propositiones indubitatæ, apud eum tres. Prima est, quòd nulla substātia in gñe, potest idē esse realiter quod relatio, vt patet in quæst. de potentia, quæstio. 8. ad primum. Secunda est aliqua relatio realis fundatur immediate in re quæ est substantia, vt patet in art. præcedente de

Cōment. *b* *212* *218*

69 *79*

b d *212*

218

69

79

relationibus similitudinis seu identitatis specificæ ita q̄ inficiari non posset quin ea sit quoq; ex relatione creationis passiuæ, de qua in suo loco erit sermo. consistat eam supra substantiā fundari. Tertia autē, quæ ex istis manifestē sequitur q̄ in realibus relationibus creaturarū relationes sunt substantialis, & cōpositionē facisse accidentis ad subiectū, vt patet in primo scīarum distinct. 26. q̄. 2. ar. 1. in calce

Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebꝰ creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existēs, in Deo habet esse essentiæ diuinæ, idē omnino ei existēs. In hoc vero q̄ ad aliquid dicitur, nō significatur aliqua habitudo ad essentiā, sed magis ad suū oppositum. Et sic manifestum est q̄ relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundū rem, & non differt nisi secundum intelligētiæ rationem, prout in relatione importat respectus ad suum oppositum, quæ non importatur in nomine essentiæ. Patet ergo q̄ in Deo nō est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed vnum & idem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ verba illa Aug. non pertinent ad hoc quòd pater nō sit ens, vel alia relatio quæ est in Deo secūdum esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed quòd non prædicatur secundū modū substantiæ, vt existēs in eo de quo dicitur: sed vt ad alterum se habens. Et propter hoc dicitur duo tantū esse prædicameta in diuinis: qa alia prædicameta important habitudinem ad id de quo dicitur, tam secūdum suum esse q̄ secundum propriā generis rationē. Nihil autem quod est in Deo, potest habere habitudinē ad id in quo est, vel de quo dicit, nisi habitudinē indētitatis propter summā Dei simplicitatē. ¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in rebus creatis, in illo quod dicitur relatiue, non solū est inesse formæ inesse: sed ex forma fundamentali tantum. Radix aūt primæ ꝓpositionis est quia est diffinitus ad vnum genus: ergo. Est igitur mens San. Tho. q̄ oēs relatio realis prædicamenti ad aliquid distinguit realr à fundamēto. Quòd aūt positio hæc magis cōsonet veritati, ex doctrina Aristo. 12. meta. ponentis alia esse principia relationis, & alia qualitatis, & aliorū generū, percipi potest & ex ratione addita, scilicet q̄ relatio est essentialiter accidens: & cōsequenter habet propriū, vtpote sedm propriam essentiam, & ex solutione obiectionum ad oppositū. ad rōnē igit Sco. dicit q̄ falso innitit fundamēto. multa enim sunt distincta realiter, quorū vnū implicat cōtradictionē esse sine altero: vt patet apud ipsum de partibus essentialibus simul simplis, & tertia entitate. & vniuersaliter de illis, inter quæ est essentialis dependentia. Nec prodest dicere q̄ Ipse met Sco. fecit hāc exceptionem tacitē est enim propositō, q̄ nō posse esse sine altero, nō infert indistinctionem realē. Et sicut ea de essentiali dependentia excipis, ita & aliis locabis excipere de necessaria connexione, &c. Nec etiam est verū vniuersaliter, q̄ remaneus distinguatur realiter à corrupto: vt manifestē patet in calore remisso. non enim distinguitur realiter à ipso prius intenso. Vnde radix illa sic absolutenis distinctionē realē non probat vniuersaliter, quāuis fuadeat. Quòd aūt vtatur illa Arist. in Topi. & vti illa possimus, alterius est negotij. hæc enim sufficiunt proposito. Ad rōnes vero primæ opinionis dicitur: & primo ad primā, quæ maximā vim habet, ꝙ in esse substātiali Sorretūn existēte albo, nec quinō est, nō est. sed quodāmodo est, & quodāmodo nō est. est em̄ incōplete, nō est aūt complete. & qn̄ est actualiter sinat esse cōplete, ideo ista negatiua est vera, inesse relationis nō est. sinquata ista veritas affirmatiue est cōditione sedm quid, s. inesse relatiōis est quodāmodo, id est, incōplete: & propter debilitatē sui esse ex sola appositiōe ad terminū cōpletur: resultāte ꝙ siquidē ad, resultat & cōplementū ipsius in qñ

nō ex defectu fundamenti similitudo incompleta esse habebat, sed ex defectu termini: & propterea ad quemuis effectū, & posito termino, qui deficiebat, cōpleat fundamentū quasi proxīe aut tractū seu effectū suū. Cuius exemplum simile, & ad hoc propositū affert. S. Th. in q. 7. de potētia Dei ar. 9. ad 5. primū de esse actiōis subtracto nāq; realē factibili fl esset calor calefactiuus, calefactio actiua nō esset actua-
167 lis: nec inesset agenti,
1. q. 30. ar. 1. ci. 1. co. Et po. q. 1. arti. 5. & 6. cor. et accidens in subiecto: & tamen apposito calefactibili statim esset & inesset actio in agente. propter eandē cām: q; sicā reso q̄ actio tollit actū. fabricato extrinseco termino, & passo, & remota fabricatiua: similiter seu causa fluere. Et ex hoc vt ibidē dicit, soluitur rō de mutatione q̄ est sic remanet, nō oportet nouam mutatiōe generatiue ex parte causaē sufficientis ia est in actu, sed quasi impediūtur ex subtractione extrinseci. Et sic in corruptione nō proprie est mutatio: ex quo remanet actu illa causaē sufficientia: mutatio enim p̄rie dicta terminus est alterationis: hic autē intercurrit tantū naturalis quædā resolutio, aut illius defectio. Componere autē relationē cū fundamento, cōpositiūq; esse albū sibi, quām albū non
140 solū non incōuenit, imò est necessariū: q̄ similitudo realis est essentialiter accidēs. sed fallitur imaginatio q̄nque: quis
160 rationū nostra nō explicare offerūt sua significatione intelle. Nec obstāt autoris verba in loco obiecto: quia causā ibidē ostēdit: q̄ de relatione formaliter, id est, de ad, loquitur. sibi dicit, q̄ non significat aliquid in subiecto, &c. vt ex prædictis in sequenti ar. ad septimum aperuit. Minimæ demū entitatis relatio inter cætera prædicamenta, & est & dicit quia ex proprio subiecto, id est ad. nō habet q̄ sit reale, imò quantū est ex hoc, pōt in responsione solū inueniri: & ideo quidam putauerunt esse
165 de secundis intellectis.

Tempus autem & reliqua oportet (vt dictum est) esse entia realia aliquo modo.

Annot. ¶ Circa prædicta aduerte, q̄ licet quibuslibet relationibus assentiat. Scot. 8. Th. q. distinguantur realiter à fundamentis, vt patet ex dictis non tñ cōueniunt in hoc, q̄ insit relationi distinguat realiter ab eius essentia: sicut nec vult realiter, q̄ esse & essentia distinguātur in creaturis realiter. Nec th intelligas q̄ inesse relationi distinguāt realiter ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res oīno absoluta. verumq; est horum est tal. sumere nāq; relationis in gne est relationis, reducī luc ia, vt cetera actualitas: sicut esse substantiæ in gne substātiæ, & esse qualitatis in gne qualitatis, &c. Sco. autē nō potest vitare vnum impossibile. scilicet, q̄ idē relationi dicatur bis, id est, ad terminos ex duabus partibus. Si enim n. g. similitudo realiter referatur ad terminū & fundamentū seipsa, manifestum est q̄ simile bis dicitur: sed actualis inhærentia similitudinis in fundamento, apud Sco. est ipsa relatio similitudinis, quasi fundans relationem inhæsionis non potest aliquæ cōtradictione esse sine fundamento, vt ipse dicit: ergo similitudo bis dicitur.

Annot. ¶ In responsione ad tertiū dubiū occurrit circa illa verba quæ queret, q̄ ei esse esse imperfectū, vt pote ad aliquid aliud se habēs. Ex hoc ens videt, q̄ relatio dicat imperfectionē, p̄ th cōstat esse falsum, quia nec perfectionē dicit, alioqn vel imperfectio esset in Deo, vel vna persona haberet aliquā perfectionē, quam nō haberet alia. Quod aūt hoc sequat ex his verbis, manifestatur sic. Si esse ad aliquid nō diceret imperfectionē, ex hoc q̄ alicuius esse esset ad aliud se habere, non sequeretur quod esse imperfectum, vt patet: sed secundū litteram sequit, illud esse, esse imperfectum: ergo esse ad aliquid dicit imperfectionē. Ad hoc dicitur q̄ litera nō assumpsit pro antecedenter esse aliquid, seu esse solū ad aliquid, excludendo oēm aliud nō tñ formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, in perfectione diuina, non solum in absolutione concepta, sed in ea natura, vt patet in litera. Ex hoc aūt antecedēte liquido sequitur, ergo esset imperfectum: quia omne quod nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quam relatio sane est eius rationis, aut accidens, quorum vtrumque est imperfectum. Non obstant ergo verba litteræ veritati illi: quod relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly relationes indefinite, nō vniuersaliter tenēur: q̄m non est præterita intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguantur realiter ab inuicem, vt patet de paternitate & spiratione actiua: sed an sint aliquæ in Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter ab inuicem.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, in Deo est realis distinctio secundū rem, nō absolua: sed relatiua. Probat sic. In Deo est realitee relatio, ergo in eo est respectu relatiue oppositus alteri. ergo relatiua oppositio,

ergo realis distinctio: ergo non secundū rem absolutā. q̄a in ea est summa vnitas & simplicitas ergo secundū rem relatiuā. Prima cōsequentia cū cæteris probatur ex illa maxima. Quā aliqd attribuitur alicui, oportet attribui eiā ea quæ sunt de ratione illius: hæc enim patet inductiue in hoc & reliqua, subsumēdo sub ista. quod respectus oppositus est de ratione relationis, & oppositio de ratione respectus hmōi, & distinctio de ratione oppositionis, &c. id vt clare patet in litera.

c 178 214

¶ *Num quōdo quippiam alicui attribuuntur, necesse sit omnia, quæ sunt illius ratione, ei attribui.*

¶ Circa prædicta duplex occurrere potest noūtio dubiū. Primo circa illam maximā, quia non videtur vera, qm multa attribuuntur Deo absque his quæ sūt de diffinitione eorum, vt patet de fabricia & iustitia, & aliis huiusmodi. Secūdo circa illā cōsequentiam, ergo in eo est oppositio relatiua, quoniam non valet, in Sorte albo est respectus realis similitudinis relatiue oppositus, ergo in eo est oppositio relatiua: sed, ergo in eo est alterū extremū oppositionis relatiuæ: & consequenter nō valde vtcunque illatio litteræ, ergo in eo est distinctio relatiua. sed in eo est vnum extremum distinctionis relatiuæ: & sic toto processu litteræ.

Quæstio. b c 224 273 e

¶ Ad primū horum facilime ex suprādictis patet responsio: quōd scilicet illa maxima intelligitur de ratione formali quo ad id quod est illi proprium, nō ex eludendo cōmunia transcēdentia: quia quid est claudi tur in huiusmodi ratione formali rel attribuæ Deo, falua. f. Deo. Obiectiōes aūt f. oppositi semper affirmāt falsum. puta q̄ de tali ratione iustitiæ seu sapientiæ sit qualitas aut habitus, &c.

168 1. q. 30. ar. 1. co. Et ar. 2. cō. 1.

97 97 e

¶ Ad 2. dm vero dicitur, q̄ in primo antecedēte ex suprædictis ar manifestatis includit ly ad intra. Ita q̄ nihil totū est, in Deo est realiter relatio ad intra: & tūc optime valet cōsequētia, qm sequitur veritq; extremū oportere esse in ipso Deo: & per hoc cessant obiectiones ad appositum radicē, quoniam procedunt de relatiuis ad extra.

Quæstio.

¶ *Num quæ vni & eidem sunt eadem, inter se sint eadem.*

¶ In rñsione ad primū, aduerte Aureoli obiectionē apud Capreolū in primo, di. secunda q. ar. 2. talis est idēitas extremorū inter se, qualis est eorū in tertio sed ista in proposito est realis: ergo & illa. maior probat. q̄ alter nūerēt fundamentū syllogismorū, ex vnitate medij subiecti extrema cōiuncta, vel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simpr maior. nec in pluribus fundat syllogismi in primo priorū. sed sup ista. eadē medio. sunt eadē inter se. aliud est esse, loq de idēitate, & aliud de qualitate idēitatis. Hæc aūt, proposito duplici ter quantū ad propositū spectat, glossatur. Primo vt litera dicit. q̄ est absolute vera quāto sunt omnino eadē tertio, id est realiter & formaliter: reliquis sophisma accidētis nō cōmitterentur in syllogismis ex hmōi variatiōe. Secūdo, q̄ est vera quo ad id. f. dm q̄ identificantur medio, seu quo ad rōnē identificationis in medio: secūdo id est eadē medio, sic tñ eadē inter se. Et hæc est directe mēs Arist. (vtpote) & cōcedit sub se primā glossam, & sic vniuersaliter videtur vera. Nō aūt oportet eadē medio identificari inter se, eadem id in quo nō identificant medio id est, q̄ nō est rō identificatiōis ipsi medio. Et propter hoc multa accidunt sophismata in his. q̄ aliquo modo vniuntur, & aliquo modo nō: & sic est in proposito, vt ex præcedēti patet articulo.

Annota. a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulum quartum.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpe vnica cōclio rñsiua q̄sito affirmatiue. In Deo sunt tñ quatuor relationes reales. f. paternitas, filiatio, spiratio & processio. Probat sic. In Deo sunt relatiōes reales, & nō cōsequētes quāritate nec actionē ad extra, ergo sunt cōsequentes actiōē ad intra. ergo in eo sunt tñ relatiōes cōsequētes duas processiones ad intra. ergo sunt quatuor tñ relationes reales: ergo sunt istæ, paternitas, filiatio, spiratio & processio. Assūptū quo ad quātitatē probat, q̄a eo nō est ḡitas. vt patet ex Arist. q̄ ad actionē ad extra probat ex suprādictis in q̄. 11. Prima vero cōsequētia probatur ex quinto motā. q̄a f. ratio oīs laudat sup quātitatē, aut actionē & passionē. Sed aūt probatur ex dictis. q̄a f. dm actiones imanentes duæ tñ sunt processiones. Altera f. dm intellectū, & altera f. dm voluntatē: illa verbi hæc amoris. Tertia aūt q̄. f. dm quālibet processionē oportet duas oppositas relationes esse procedentis, & à quo procedit. Quarta demū probatur. quia ad nomina primarium quasi fit processio verbi dicitur generatio secundū propriam rationē nasciuā. vt viuentibus, & relatio principij huius nationis. vt in viuentibus differt tamen ab aliis quo ad duo, f. hic quo ad causam in diuidualionis, & quo ad nobilitatē specialitatem. Substantia enim indiuiduatur per se ipsum: accidens autem

per subiectū, quod est substantia: quod manifestatur in hac albedine. Et propterea individuum substantiæ speciale sortitum est nomen: & vocatur hypostasis, seu prima substantia: quod non inuenitur in generibus accidentium.

¶ *Quomodo substantia intelligatur per seipsam.*

¶ Circa hæc dicta multiplex occurrit dubium. Primo ex parte substantiæ, quomodo sit verum in doctrina S. T. quōd substantia intelligatur per seipsam. cum apud ipsum diffinitio numeralis primo conueniat quantitati, & per illam substantiis materialibus accæterit & sic de ratione individui subsistat. cum sit diffinitio ab alia sequitur quod in substantia individuet quo ad accidentia. quæ diffinitio per quātitatem, & non per seipsam, vt in litera dicitur.

Quæstio. b 438 o 97

¶ *Quantitas per quid individuatur.*

¶ Secūdo dubium est ex parte accidentium: quoniam quantitas per seipsam individuatur, vt patet ex diffinitione 5. Metaph. quamvis est quōd diuidit in ea quę intunt. quorum singuli natum est esse in re & in mathematicis abstractionibus manifeste patet dari hāc lineam, &c. nullo imaginato subiecto. Dubium quoq; nonnullum parit litera in eo. quōd experimur subiectū in individua accidentia esse subsistentia. cum manifeste pareat, hanc cōclusionalem esse veram. si albedo esset in hac quantitate, sine substantia: et hæc & consequenter illa categorica est falsa.

220 197 a c

¶ *Num accidentia individuantur per subiectū.*

¶ Tertio dubium est ex parte quoque accidentis, quomodo intelligitur, quia Individuantur per subiectum, an, scilicet in rinsece an extrinsece. Id est an quum dicitur hæc albedo, in ly hæc claudatur intrinsece subiectū an extrinsece, eo modo quo nasus cadi in significatione similitudinis vel simi. Si enim claudatur extrinsece eius, sequitur quod accidēs individuatur per seipsum intrinsece. Si autem claudatur intrinsece est quæstio cui nec vnum per se, & consequēter in nullo genere: per hoc male diciur in litera, quōd in quolibet genere inuenitur vniuersale & particulare.

Quæstio. b 438 o 97

¶ Ad primū horū quantū ad speciat ad hanc litera. facile dici potest. q̄ hic nō est formo de substantia tali, cuia materiali. sed de substātia absolutæ: per hoc de vniuersali substātiæ; individuum nō quatenus individua sunt talia, vel talis substātiæ, sed quatenus individua sunt substātiæ. Tū q̄a sic tantū est termo formalis. Tū q̄a sic ꝑprie interpretat intentā differētia inter individuū substātiæ & individuū accidētis. hæc enim differētia primo inquātū individuū substātiæ & inquātū individuū accidētis q̄ communia omnib. substātiæ individuis inter se vna parte, & p cōia oībus accidētib. individuis huius ex alia pte. Talia eiā sunt quæ cōueniūt his inquātū hmōi sunt individua. Et p hoc patet rñsio ad reliqua dubia. qdi instātias afferūt de individuis accidentiū quatenus accidētis sunt individua, sed quatenus sunt talia, accidētis individua, pura quātitatis vel qualitatis mediante affinitatis substātiæ. vt albedo est. quæ exēpli causa in litera est ad ducta, vt addūcēres intelligāt. ita etiā litteræ veritas includit. q̄ individuū substātiæ. vt sic p seipsum est individuum, quia cōstat vt sic, nulla habere dependentia ab accidēte. & q̄ individuū accidētis. vt sic. non a nullo alio oportet dependere subiecto. nisi substātia per substātiā subiectā individuetur.

¶ Ad vltimū aūt dubiū dicēdū est. ꝑpter rōnem in obliciē lo tacta. q̄ hoc. accēs nō includit subiectū intrinsece. sed per additamentū ista q̄ sicut in diffinitione accētis claudituꝛ subiectū. nō vt essentiæ intrinseca, sed p additamentū inita in diffōne huius accētis. si differret. clauderet hoc subiectū per additamentū. & nō intrinsece. Nec hoc repugnat litteræ in differētia assignata: quoniā sicut accidens non potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qualit.

intelligi abs q; dependẽtia à subiecto, ita nec hoc abs q; dependentia ab hoc subiecto. hæc autẽ substantia ve sic nullã includit dependentiã ad aliquid extrinsecus, & ideo per seipsam subsistantia indiuiduatur: accidẽtia autem per substantiam.

¶ De substantia autẽ materiali & de talibus accidentibus quomodo indiuiduentur, alterius negotij est iste; de hoc quæstio specialis. Nunc autem scito, q; apud me substãtia materialis indiuiduatur per materiã sub certis dimensionibus tanquam per proprium & intrinsecũ, non solum cõstituiuntem, sed distinctiuum ciuscũq; est enim hos actus separatus separabilis rem. Per materiã autem sub certis dimensionibus non intelligo (vt olim exposui in commentariis de ente & essentia) materiã cum potentia ad quantitatem: quoniam potentia illa (vt patet in 12. met. in tractatu de principiis prædicamentorũ) est in genere quantitatis & sic Sortes non esset vnum per se. Sed intelligo materiam distinctã numero non vt subiectum quantitatis, sed vt primus natura ipsius fundamẽtum, radix & causa: ita quòd ipsa materia in se est prius sic distincta quã quãtate cui effectus proportionetur causæ. Distinctio enim numeralis qua Sort. distinguitur a Platone inquãtum sunt isti homines, non est distinctio quãtitatiua, sed fundamẽtum quantitatiuæ distinctionis. Et similiter principiũ distinctiuũ huius hominis ab illo: vt sic est radix & fundamentum quantitatis, & consequenter distinctionis sequentis ipsum. Hoc autem est materia, quæ est altera pars compositi primo terminantis generationẽ substantialem in rerum natura in primo instãs naturæ ante adhæsionem accidentium. oportet enim eo tunc esse singulare distinctum ab vniuersali, & per se ens: ac vnũ: quod absq; constitutiuo in esse hoc intelligi nequit per idem autem vnumquodque est hoc, & à cæteris distinguit. Nec ꝓpterea nego illam maximam ex sensibus Arist. ac S. Tho. habitam, scilicet quòd distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati & cõsequenter per illam exteris secundum doctrinam posteriorum: quoniã partiscipare naturam eius, cui primo cõuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illã formaliter saluari in omnibus ipsum participantibus, vt in Primo posteriorum ostẽdimus. Materia autem, quæ radix fundamentũque est quãtitatis, non est eriam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: imõ (vt melius loquamur) est quasi præhabens quantitatis naturam. Et quoniam magis est præhabere quam participare. si participantia naturam aliquam, quoquomodo possint in effectum illius quanto magis pẽhabentia naturam illam. hoc poterunt: oportet enim omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in se vel suis participantibus aut à præhabentibus fieri. vt inductiue patet eriam in effectibus formalibus in vegetatiuo & sensitiuo & similibus: quamuis distinctio de qua loquimur, non sit formalis effectus quantitatis: nec materia huiusmodi sic continetur quantitatem. Sed hæc dicta sunt, vt legentes intelligant reliqua autem huius materiæ ibidem tractata sunt.

¶ Quo ad secundum ostenditur dignitas indiuiduorum omnia indiuidua substãtiæ: similiter quo ad duo. Primo quo ad principium operationum quia sollicet indiuiduum rationalis naturæ habet dominium sui actus: & quod hoc spectat ad dignitatẽ indiuidui probat litera ex hoc. q. actiones sunt singularium: primo Metaphysi. Secundo quo ad specialitatem nominis, qa reliqua vt indiuidua sunt talis naturæ, puta irrationabilis, nomẽ proprium non meruerunt: hoc autem fortium est speciale nomẽ, quod est persona, propter præclaram dignitatem. Et sic habemus & propositas dignitates & quid nouis personæ in hoc quod dicitur, quod est nomen indiuidui rationalis naturæ. restat ergo tertiũ.

¶ Quo ad tertium igitur respondeatur quplex vnica conclusione responsiua alia: multiplicitẽ tamẽ. diffinitio personæ est competens, & manifestatur sic, prefata diffinitio explanat ambas ꝓprietates individui rationalis naturæ: ergo est competens. Antecedens declaratur, quia eam, quæ conuenit sibi inquãtum est singulare substantiæ, explanat per ly subsistẽs indiuidua. Eam vero quæ conuenit sibi inquãtum singulare rationalis naturæ, explanat per ly rationalis naturæ: ecce enim indiuiduũ inferioris sit etiam indiuiduum superioris, vtriusque conditiones habere oportet. Et rursus quum indiuiduo duo attribuantur, scilicet esse & operari: vnusquisq; ista enim neutrum habẽt per verumque, primo scilicet per esse. secũdo per operari, indiuidua dignificauit.

¶ In responsione ad primum & tertium, habes, quòd aliquid reale, scilicet modus subsistẽdi vltra naturam specificam cõuenit individuis substantiæ, vt latius declarauimus in prædicamẽtis. Ex responsione vero ad secũdum habes, quòd substantia indiuidua nõ sumitur hic, vt distinguitur contra substantiam vniuersale, sed vt distinguitur contra accidentia substantiæ, tam vniuersalem quam particulare. Hic enim tamẽ vocatur substãtia prima, suppositum, persona, &c. Quòd autem addat supra hanc humanitatem substantia prima, s.u suppositum, cũ tractabimur de vnione verbi cũ natura humana, discutietur.

¶ Ad propositum autem sufficit scire, quòd addit omnimodam incommunicabilitatem, ita quod nec communis esse potest, nec assumi: rationẽ enim primi deitas, rationẽ vero secundi humanitas, suppositum non est.

¶ In responsione ad quintum, aduerte quòd hinc habes, quòd ex hac Boẽtij diffinitione non sequitur, animam esse personam, vt Sco. in primo distinct. 1. voluit. non penetrans quid importat substantia prima, quæ hic dicitur indiuidua.

a ¶ *Super Quæstionis vicesimanonæ Articulum secundum.*

IN titulo ly sit, ostendit quòd de vera indentitate est quæstio.

¶ In corpore vna est cõclusio resolutiua. Persona significat in genere rõnalis substantiarũ qd hæc tria nomina, s. subsistentia, res naturæ & substãtia, seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duabus distinctionibus. Prima est substantiæ in essentiam & subsistiam primã. Secunda est ipsi⁹ primæ substantiæ in nomina tria quidem rei, & vsũ intentionis, vt clare patet in litera. Ex his nãque manifestatur, & quo modo persona non est idem quod essentia: & qũo est idem quod hypostasis & subsistentia.

a ¶ *Super Quæst. vigesimanonæ Arist. tertiũ.*

Annota. IN titulo quæritur vtrũ sit formaliter.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio habens duas partes. Persona de Deo dicitur excellẽtiori modo quàm de creaturis. Probatur quo ad primã partem, essentia Dei cõtinet in se omnem perfectionem: ergo omne quod est perfectionis, est Deo attribuẽdum. ergo id quod est perfectissimũ in tota natura ergo persona. Et declaratur hæc vltima consequentia: quia significat subsistẽs in rationali natura. Quo ad secundam vero partem, quia alia nomina cõmunia Deo & creaturis excellẽtiori modo dicuntur, vt patet ex suprædictis.

¶ *Num persona significet perfectissimum in tota natura.*

¶ Circa hunc processum dubiũ est, quomodo sit verum, quòd persona significet perfectissimum in tota natura. Tũ quia natura specifica perfectior videtur indiuiduo. Tum quia sequeretur qꝺ in diuinis esset diffectio imperfectissima.

¶ Ad horum euidentiam sciendum est quòd persona in cõmuni loquendo significat perfectissimum in tota natura nõ quia personalitas sit perfectissimũ omnium: sed quia natura intellectualis (quæ est omnũ perfectissima in suo cõpleto esse) est ens perfectissimũ omnium. constat autem quòd vltra non est. Et propterea quia ꝑsona significat dignitatem talis naturæ subsistentis, ideo perfectissimũ in tota natura merito significat. Vnde nõ obstat si indiuidua materialia sint ꝓpter naturam. Tum quia non sit hic comparatio personæ ad naturã: imò natura claudit in ꝑsona. Tum quia sermo præsens de persona in communi & non in naturis materialibus est. Secunda vero obiectio soluitur per hoc, quòd in ratione personæ in communi, etsi claudatur aliquid perfectissimum in tota natura: claudit tamen aliquid abstrahẽs à perfectione & imperfectione, significat enim rem naturæ intellectualis subsistentem incommunicabiliter. Incommunicabilitas enim nec perfectionem nec imperfectionem dicit. Et quo ad hoc distinguitur personæ diuinæ, non autẽ quo ad ea quæ perfectionis sunt. Et sic negãda est sequela, vel dicendum, vt diximus. Sed adhuc restat dubium, quoniam si persona quo ad aliquid abstrahit à perfectione, sequitur quòd ex vi processus facti in litera, integra ratio personæ non concluderetur in Deo: quoniã ex perfectione essentiæ diuinæ litera infert rationem personæ tanquã rem perfectissimã in Deo reperiri.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ex perfectione diuinæ essentiæ prouenit, non solum quòd sit omnis perfectio: sed quicquid necessario inest his quæ perfectionem dicunt de quorum numero est incommunicabilitas. & propterea ex perfectione essentiæ diuinæ est, quòd sit persona quo ad omnia quæ claudunt in ratione personæ, imò (vt supra⁹ habitum est de ratione perfectionis diuinæ) est quòd

nera subsistãt nisi secundum opinionem Platonis: qui posuit species rerũ separatim subsistere a singularibus. Subsistare vero competit eisdem indiuiduis in ordine ad accidẽtia quæ sunt præter rationem generum & specierum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd indiuiduum compositum ex materia & forma habet quòd subiciat accidenti ex ꝓprietate materiæ. Vnde & Boẽ. dicit in libro de trinit. Forma simplex subiectũ esse non potest. Sed quòd per se subsistit, habet ex propria ꝓprietate suæ formæ, quæ nõ aduenit rei subsistenti, sed dat esse actuale materiæ, vt sic indiuiduum subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasim attribuit materiæ, & vsiosim siue subsistentiam formæ, quia materia est principium subsistandi, & forma est principium subsistendi.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum nomen personæ sit ponendum in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nomen personæ non sit ponẽdum in diuinis. Dicit enim Dionys. in princ. de di. no. Vniuersaliter non est audendum aliquid dicere nec cogitare de supersubstantiali occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa. Sed nomen personæ nõ exprimitur nobis in sacra scriptura noui vel veteris testamenti. Ergo non est nomine personæ vtendum in diuinis.

¶ Præterea, Boẽ. dicit in lib. de du. na. Nomen personæ videtur traductum ex his personis quæ in comœdiis tragœdiisque homines repræsentabant. Persona enim dicta est à personando, quia concauit. te ipsa, maior necesse est vt voluatur sonus. Græci vero has personas prosopa vocant ab eo, quòd ponantur in facie, atq; ante oculos obtegant vultum. Sed hoc nõ potest competere in diuinis, nisi forte secundum metaphoram. Ergo nomen personæ non dicitur de Deo nisi metaphoricẽ.

¶ Præterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomen hypostasis nõ videtur Deo competere: cum secundum Boẽ. significet id quod subiicitur accidentibus, quæ in Deo nõ sunt. Hier. etiam dicit, quòd in hoc nomine hypostasis venenum latet sub melle. Ergo hoc nomen persona non est dicendum de Deo.

¶ Præterea, A quocunque remouetur diffinitio & diffinitum. Sed diffinitio personæ supra posita [c] non videtur Deo competere. Tum quia ratio importat discursiuam cognitionem, quæ non competit Deo, vt suprà ostensum est [c]. Et sic Deus non potest dici rationalis naturę. Tum etiam quia Deus dici non potest indiuidua substantia, cum principium indiuiduationis sit materia: Deus autem immaterialis est [c]. Neque etiam accidentibus substat [c], vt substantia dici possit. Nomen ergo personæ Deo attribui non debet.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in symbolo Anathasij, Alia est persona patris: alia filij: alia spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶ *Cum quæcunque nomina ad perfectionem attinent, in Deum assumũtur. personæ nomen in Deo dicitur, & excellentiori modo quàm in creaturis.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, qꝺ persona significat id quod est perfectissimũ in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura. Vnde, cum omne illud quod est perfectionis, Deo sit attribuẽdum, eo quòd eius essentia continet in se omnem perfectionem [c]: conueniens est vt hoc nomẽ persona de Deo dicatur. Non tamen eodẽ modo quo dicitur de creaturis, sed excellẽtiori modo: sicut & alia nomina, quæ creaturis à nobis imposita Deo attribuuntur, sicut suprà ostensum est [c], cum de diuinis nominibus ageretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet nomen personę in scriptura veteris vel noui testamenti non inueniatur dictũ de Deo: tamen id quod nomẽ significat multipliciter in sacra scriptura, inuenitur assertũ de Deo. i. quòd est maxime per se ens [c], & perfectissime intelligens [c]. Si autẽ oporteret de Deo dici solum illa secundũ vocem, quæ sacra scriptura de Deo tradit, sequeretur qꝺ nunquã in alia lingua posset aliqs loqui de Deo nisi in illa, in qua primo tradita est scriptura veteris vel noui testamẽti. Ad inueniendũ aũt noua nomina antiquã fidem de Deo significãtia, coẽgit necessitas disputandi cum hæreticis. Nec hæc nouitas vitãda est cũ non sit prophana vrpote à scripturarum sensu nõ discordãs [c]. Docet autem Apostolus prophanas vocum vanitates vitare 1. ad Timor. vltimo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis hoc nomen persona non conueniat Deo quantum ad id à quo impositum est nomen, tamen quãtum ad id ad quod significãdum imponitur, maxime Deo conuenit. Quia enim in comœdiis & tragœdiis repræsentabantur aliqui homines famosi, impositum est hoc nomen persona ad significandum

1. dist. 23. art. 2. & pos. qꝺ. 9. artic. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd Deus ipse sit trine se, solum huiusmodi res incommunicabile, quas planabitur.

¶ In corpore quamvis facit. primo cõe difficultatis insinuat, secundo refert quas opiniones. tertio respondet quæsito, quarto ex determinatione præmissa salvat quodammodo præceptatas opiniones.

¶ Quo ad primum duas cõditiones oppositas in hoc nomine inuentas, causas assignat difficultatis. Nõ significat enim ad aliqd & pluraliter tamẽ in diuinis ponitur. hæc enim est cõditio relationorum repugnãs absolutis. Illa ad absoluta spectas.

¶ Quo ad secundum tres affert opiniones. prima personæ nomẽ æquinocat: & videt magister 25. dist. primi. Sed hæc refellitur quo ad causam & rem: quia maior data fuisset occasio calumniæ, &c. Secunda essentiã in recto, relationẽ vero in obliquo certa vero eodẽ uerto, personam significare dicit, vt satis clare habetur in littera.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio responsiua quæsito est. persona diuina significat relationẽ per modũ substantiæ. i. hypostasis in natura diuina. hæc conclusio ex parte subiecti includit duos terminos scilicet personã diuinã: ex parte vero prædicati includit tres terminos, scilicet ly relationem. ly per modum hypostasis. & ly in natura diuina: & quo ad singulos declaratur in littera. quo ad subiectũ quidẽ dicimus primo, q̃ aliud est quærere & loqui de significatiõe personæ & aliud de significatione personę diuinæ. Secundo q̃ persona & persona diuina se habent sicut animal & homo. & ex hoc sequitur tertiũ q̃ ly persona diuina ponitur ad circũlo quẽdam incõplexũ nomẽ, sicut si animal rationale ponerem loco hominis. Et sic titulus quæstionis clarior apparet: quũ quæstio est de significatione nõ ly personæ cũ prædicat de Deo, quia sic difficultas est eiꝰ distinctio, prædicatur ens persona cõiter dicta: sed personæ diuinę an scilicet eorum hoc significet relationẽ aut essentiam. Ex parte autẽ prædicati sigillatim manifestatur cõclusio, & primo quidem q̃ significet relationem sic. persona in cõi significat substantiã individuam rationalis naturę: ergo persona talis naturę significat distinctum in illa natura. ergo persona diuina significat relationem originis. Prima consequẽtia probatur: quia de ratiõe individui est in distinctũ ese & distinctũ ab aliis: propter instantiã hæreticorum est accõmodatum ex ordinatione cõcilij, vt ponit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, vel cum noie partitiuo: vt cum dicimus tres personas, vel alia eius persona patris, alia filij. In singulari vero pot sumi pro absoluto & pro relatiuo. Sed hæc non videtur sufficiens ratio. Quia si hoc nomen persona, ex vi suæ significationis nõ habet qđ significet nisi essentiã in diuinis, ex hoc q̃ dictum est, tres personas, nõ tollet hæreticorũ quietata calumnia, sed maioris calumniæ data esset eis occasio. Et ideo alij dixerunt q̃ hoc nomen persona in diuinis significat simul essentiã & relationẽ. Quorũ quidã dixerunt, q̃ significat essentiã in recto, & relationem in obliquo: quia persona dicitur quasi per se vnaquæ. vnitas autem pertinet ad essentiam quod autem dicitur per se, implicat relationem obliquę. Intelligitur enim. pater per se esse quasi relatione distinctus a filio. Quidem vero dixerunt & conuersio, quòd significat relationem in recto & essentiã in obliquo: quia in diffinitione personæ natura ponitur in obliquo. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

¶ Ad euidentiã igitur huius quæstionis considerãdum est, quòd aliquid est de significatiõe minus cõmunis, quod tamen non est de significatione magis communis. Rationale enim includitur in significatione hominis, quod tamen non est de significatione animalis. Vnde aliud est quærere de significatione animalis, & aliud est quærere de significatione animalis, quod est homo. Similiter aliud est quęrere de significatione huius nominis persona in cõmuni, & aliud de significatione personæ diuinæ. Persona enim in communi significat substantiam individuam rationalis naturę, vt dictum est [c]. Individuum autem est quod in se indistinctum, ab aliis vero distinctũ. Persona igitur in quacunque natura significat id quod est distinctum in natura illa. Sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossa, & hanc animam: quæ sunt principia individuatia hominem: quæ quidem licet non sint de significatione personæ, sunt tamen de significatione personæ humanæ. Distinctio autẽ in diuinis non fit nisi per relationes originis, vt dictum est suprà [c]. Relatio autẽ in diuinis nõ est sicut accidens inhærens subiecto, sed est ipsa diuina essentia [c]. Vnde est subsistens sicut essentia diuina subsistit. Sicut ergo deitas est Deus, ita paternitas diuina est Deus pater, qui est persona diuina. Persona igitur diuina significat relationem vt subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantiæ: quæ est hypostasis subsistens in natura diuina: licet subsistens in natura diuina, non sit aliud quàm natura diuina. Et secundum hoc verũ est, quòd hoc nomẽ persona significat relationem in recto & essentiam in obliquo: non tamen relationem in quantum est relatio, sed in quantũ significatur per modum hypostasis. Similiter etiam significat essentiã in recto & relationẽ in obliquo, in quãtum essentia idem est quod hypostasis. Hypostasis autẽ significatur in diuinis vt relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo. Et secundum hoc etiam dici potest, q̃ hæc significatio huius nominis persona, nõ erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vsu hoc nomen persona, nisi sicut vnum aliorum absolutorum. Sed postmodum accõmodatum est hoc nomen persona ad standũ pro relatiuo ex congruentia suæ significationis: vt scilicet hoc qđ stat pro relatiuo, nõ solum habeat ex vsu (vt prima opinio dicebat) sed etiã significatione sua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ hoc nomen persona dicitur ad se, nõ ad alterum: quia significat relationem non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ & explanatur in persona humana. Secunda autem consequentia probatur: quia distinctio in diuinis non est nisi per relationes originis. Deinde probatur q̃ per modum substantiæ. i. hypostasis sit relatio in diuinis nõ est accidens, sed diuina essentia. ergo est subsistens sicut illa. ergo paternitas diuina est Deus pater: sicut deitas est Deus. ergo persona diuina significat relationẽ subsistentem: ergo per modum hypostasis. denique quo ad ly in natura diuina declaratur excludendo eam obiectionẽ de identitate naturæ & hypostasis in diuinis: & intendit, quòd licet subsistens in diuina natura sit idẽ quòd ipsa, eum hoc tamẽ stat quòd persona significet rem subsistentẽ, non per modum naturę, sed per modum substantiæ, quæ est hypostasis in illa natura, quia ratione distinguunt.

¶ Circa istam particulã Relationem aduerte q̃ vt S. Tho. in quæstione de potentia, q. 8. artic. 4. exponit, personam diuinam significare relationem: potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter, alio modo materialiter, & vult ibidem quòd materialiter tantũ significet relationem originis; formaliter vero hypostasim diuinę naturæ. Et per hanc distinctionẽ multæ solvuntur obiectiones. Videtur tamen mihi quòd hoc in loco altius perscrutatus propriam rationem subiecti. i. personæ diuinæ, intẽdat quòd non solum materialiter. i. tanquam id in quo necessario saluatur: sed etiam formaliter relationem diuinã persona includat, nõ tamen determinate paternitatem aut filiationem. De ratiõe enim formali diuinę hypostasis secundum veritatem est relatio originis, quãuis non ista vel illa. In cuius figurã nihil hic soluitur ex illa distinctione: sed omnium difficultatũ ratio redditur, diuersitas inter modum significandi & rem significatã: quia scilicet res significata est relatiua. significatur autem absolute per modũ hypostasis.

¶ Circa probationem illius particulæ per modũ hypostasis, aduerte q̃ licet non valeat. a. significat relationem subsistentem: ergo significat eam vt subsistentem, vt in littera fieri videtur: valet tamen si a ex propria ratione significaret per modum subsistentis id quod significat: & quoniam persona manifeste significat per modũ subsistentis ad probandum, quòd significaret relationem per modum subsistentis, non erat opus nisi probare quòd significaretur relatio, & quòd ipsa subsisteret: & hoc fit peripicue in littera.

¶ Num

Quæstio. ¶ *Num nomine personæ relatio, vel substantia, seu positivum aliquid in diuinis personis significetur.*

¶ Circa prædicta simul occurrunt obiectiones Sco. ex primo dist. 23. & 25. arguit enim q̃ nec relatio, nec substantia prima aut secunda, nec aliquid positiui quiditatiui diuinis personis, significatur nomine personæ in diuinis. Et q̃ non relatio quidẽ, probat, qa ad quo cunq; dicitur relatiui inferius, ad idẽ dicitur relatiuũ superius. licet non primo. ergo, si persona dicit relationẽ, licet pater sit pater filij primo, ita esset persona filij nõ primo. quod est falsum. Quod vero nihil positiui quiditatiuum personis, probat: quia ab vltimis distinctiuis & cõstitutiuis personarum nihil potest abstrahi cõmune dictum de eis in quid, quia sunt primo diuersa. Quia quo quid per se essentialiter quæritur, & in quo differunt. Quòd autẽ nec substantia prima probat, quia subsistens, indifferẽs est ad absolutũ & relatiuũ.

¶ Ad has obiectiones. Ideo quendo de personis diuinis de qua videtur etiã Sco. loqui, vt pater ex secundo motiuo adducto, breuiter dicendũ est, propter rationẽ adductam in littera, quòd ipsa significat relationem originis in cõmuni, nõ per modum relationis, sed hypostasis. Et quia resolutio originis cõstitutiua diuinæ personæ, non solũ in speciali vt paternitas, sed etiam secundum rationem relationis hypostaticæ, claudit. ly quidditatius in ratione diuinæ personæ: puta patris, eo modo quo superius clauditur in ratione inferioris: & ipsa eadem relatio est substantia prima, seu hypostasis diuinæ naturæ. Ideirco opponitur omnium telum illatorũ à Sco. tenemus. Et ad primam obiectionẽ patet responsio ex littera: quoniam illa maior non est vera: quando relatiuũ significatur per modũ absoluti, vt cõtingit in proposito: & ideirco sequela est nulla. Ad secundã vero obiectionẽ dicitur, quòd aliud est loqui de rebus, & aliud de conceptibus: quamuis enim à rebus sub cõceptibus vltimatæ distinctiuis non possis abstrahi cõmune aliquid dictũ in quid de illis cõceptibus, præter trãscendẽtia: à rebus tamen ipsis absolute quantumcunque simplicibus, potest abstrahi prædicatum aliquod cõmune vniuocum quasi generis vel speciei: & non solum quasi proprij, modo nulla causa est in proposito. quòd si persona diuina significat aliquid commune prædicatũ in quid de diuinis personis, quòd illud oportet esse commune constitutiuis personarũ: quo ad vltimos fines cõceptus abstracte & præcise sumptis. hanc enim conditionalẽ supponit illud motiuũ, quã non oportet esse veram. nec ab ipso est probata. Ad tertiũ ante obiectionem negatur, quòd ratio subsistentis: accipiendo subsistentes per modum hypostasis, vt tam in diffinitione Boe. quàm in diffinitione Ricar. exprimitur, applicando ad diuina, abstrahat ab absoluto & respectiuo: nõ enim respectiuus quilis potest à nobis absolute cõsiderari, vt de facto significatur: persona diuinæ nomine. Et quoniã nihil aliud est prima substantia in diuinis quam huiusmodi res respectiua tali fulciens &c. Ideo persona diuina significando rem respectiuam huiusmodi, significat subsistentiam primam diuinæ naturæ & significando subsistentiam primam diuinæ naturæ, significat relationem originis sub tali subsistentem, &c.

¶ Quo ad quartum recitat opiniones præcedentes. Et primo ad tertiũ de relatione in recto, & naturalia obliquo dicit, quæ hoc verificari de relatione, nõ vt relatio, sed vt subsistens. Relatio enim dupliciter sumi potest, scilicet vt relatio, puta paternitas, seu quam aliquod aliud includens: & vt hypostasis, seu quod quasi denominari intelligitur relationem, vt ly Pater substantiue sumptum. Deinde ad secundam opinionẽ de essentia in recto, & relatione in obliquo: & dicit hoc verificari de essentia nõ formaliter, sed identice: id est vt identificatur hypostasi: & de relatione, vt relatio est. Deinde ad primã opinionẽ de æquiuocatione & accõmodatione, & dicit tria. primo significationẽ fuisse olim occultã: secundo affirmat accommodationem tertio, quod eadem accommodationis non est vsus, vt prima dicebat opinio, sed ipsa vera & propria significatio nominis: & sic patet solutio nodi proposit in principio corporis, nam persona nomen rationem rei significat: ergo pluraliter realiter in diuinis: ratione vero modi significandi non dicitur ad aliquid.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum primum.* *Annota, c 174. & a b c 23 Cõment. 174 Infrà qõ. 31. artic. 1. & q. 41. artt. 6. & 1. dist. 10. artt. 5. & 4. con. co. 12. vel 13. & ca. 25. vel 26. & pcſ. qõ. 9. artt. 9. & vpra. 2. ca. 56. et 60. 173 108*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ substantia non ponitur in diffinitione personæ secundum qđ significat essentia, sed secundum quod significat suppositi. Quod patet ex hoc quod additur individua. Ad significandum autem substantiam sic dictam, habent Græci nomen hypostasis. Vnde sicut nos dicimus tres personas, ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos autem non conuenimus dicere tres substantias, ne intelligeretur tres essentiæ, propter nominis æquiuocationem.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ proprietas absolute in diuinis (vt bonitas, & sapientia) nõ ponuntur adinuicem, vnde neque realiter distinguuntur. Quòd ergo eis conueniat subsistere, nõ tamen sunt plures res subsistentes, qđ est esse plures personas. Proprietates autem absolutæ in rebus creatis nõ subsistunt, licet realiter abinuicem distinguantur, vt albedo & dulcedo. Sed proprietates relatiuæ in Deo & subsistunt, & realiter abinuicem distinguntur vt suprà dictum est [c]. Vnde pluralitas talium proprietatum sufficit ad pluralitatem personarum in diuinis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd à Deo propter summã vnitatem & simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolute dictorum, non autẽ pluralitas relationum, quæ relationes prædicantur de aliquo vt alterum [c]. Et sic componentem in ipso de quo dicuntur non important, vt Boe. in eodem libro docet.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ numerus est duplex, scilicet numeras simplex vel absolutus, vt duo & tria & quatuor. Et est numerus eius, qui est in rebꝰ numeratis, vt duo homines & duo equi. Si igitur in diuinis accipiatur numerus absolute siue abstracte, nihil plibet in eo esse torum & partem. Et sic nõ est nisi in acceptione intellectus nostri. Non enim numerus absolutus a rebꝰ numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidem creatis vnum est pars duorum, & duo trium, vt vnus homo duorum, & duo trium. Et sic non est in Deo: quia tantus est pater quãta tota trinitas, vt infra patebit [c].

QVÆSTIO TRIGESIMA
de pluralitate personarum in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de pluralitate pſonarum. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrũ sint plures personæ in diuinis. ¶ Secundo, quot sunt. ¶ Tertio, quid significẽt termini numerales in diuinis. ¶ Quarto, de communitate huius nominis persona.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum sit ponere plures personas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur, quòd non sit ponere plures personas in diuinis. Persona enim est rationalis naturę individua substantia. Si ergo sunt plures personæ in diuinis, sequitur quòd sint plures substantię. Quod videtur hæreticum.

¶ Præterea, Pluralitas, proprietatũ absolutarũ nõ facit distinctionẽ personarum, neq; in Deo neque in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo non est alia pluralitas nisi relationũ, vt suprà dictum est [c]. Ergo non potest dici, quòd in Deo sint plures personæ.

¶ Præterea, Boe. dicit de Deo loquens, quòd hoc vere vnum est in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in diuinis.

¶ Præterea, Vbicunque est numerus, ibi est totum & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere totum & partem. Quod simplicitati diuinæ repugnat [c].

¶ SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Alia est persona patris, alia filij, alia spiritussancti. Ergo pater & filius & spiritussanctus sunt plures personæ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in diuinis sint plures res subsistentes in diuina natura, plures quoque personæ ibi esse necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ plures esse pſonas in diuinis, sequit ex præmissis. Ostẽsum est enim suprà [c], q̃ hoc nomẽ persona, significat in diuinis relationẽ, vt rem subsistentẽ in natura diuina. Suprà autẽ habitũ est [c], q̃ sunt plures relatiões reales in diuinis. Vnde sequit quòd sint plures res subsistẽres in diuina natura. Et hoc est esse plures personas in diuinis.

plures personæ quàm tres, sed etiam an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet tum ex propositione quæstionis in principio huius quæstionis, dicit enim litera ibi, quòd secundo quærendum est quot sint. Tum ex conclusione responsiua in corpore articuli, ubi dicitur, quòd personæ diuinæ sunt tantùm tres, ad cuius veritatem patet oportere verificari, quòd nec sint plures nec pauciores.

Coment. ¶ In corpore vltimæ conclusionis exclusiua respondet quæsito. Necessè est ponere personas in diuinis tres tantum. Et probatur simul quòd vtraque earum sit. Plures personæ diuinæ sunt plures relationes subsistentes ab inuicem realiter distinctæ sola oppositione relatiua: ergo omnes relationes oppositæ ad distinctas personas, non oppositæ, ad eandem pertinent. Ergo paternitas & filiatio ad duas species personas. Sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filij. Tunc vltra ergo aliæ duæ relationes, scilicet spiratio & processionum: & premissarum, sed sibiinuicem oppositæ, ad vnam personam non spectant: amb æ ergo vel vna earū conuenit vtriq. dictarum personarū, vel vna vni, & alia alij: sed processio non potest conuenire vtriq., quia processio intellectus prodiret ex processione amoris ergo spiratio conuenit vtriq., vt pote nulli earū oppositæ: ergo processio conuenit alij personæ. ergo sunt tantum tres personæ, scilicet pater & filius & spiritus sanctus.

¶ Circa hunc processum dubiū occurrit non parum de modo procedendi minutus enim manifeste videtur & truncus. Tum quia proponit distinctiuum, scilicet q spiratio & processio sic se habent, quòd vel vna earum conuenit patri & filio, vel vna patri & alia filio: & tamen non dicunt secundam partem distinctiue, ex cuius dictione pendet, an personæ sint pauciores quàm tres. Tum quia proponit etiam negatiuam habentem duas partes, scilicet processio non conuenit patri & filio vel alteri eorū. Et tamen non probat eam nisi quo ad primam partem: vt manifeste connexit ratio litteræ & subiunctæ verba testantur: scilicet si persona generans & genita procederent à spirante.

¶ Circa eundem quoque processum dubium est quoniam implicare videtur contradictoria. Ex vna enim parte dicitur quòd sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis: & quòd relationes secundæ combinationis, scilicet spiratiuo & processio, non opponuntur relationibus primæ, scilicet paternitati & filiationi: & ex illa parte patet realis distinctio processibus à paternitate & filiatione. Ex his enim arguo sic: ex primo dicto sola oppositio relatiua distinguit realiter: sed processio nō opponitur relatiue paternitati aut filiationi ex secūdo dicto. ergo non distinguuntur realiter. Et econtrario, processio distinguit realiter à paternitate & filiatione: ergo opponit illi relatiue vel: ergo nō sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis: ossa sunt contra litera: ergo.

¶ Ad primam dubitationem dicendum est, quòd decuit omnia membra discutienda proponere explicite, ne aliquod eorum videretur obliuioni traditum: & sensim. Modus autem, quo absque defectu omnia difficilia intelliguntur in hac breui litera, est hic illarò in communi, quòd altera earum, scilicet spirationis & processionis inest vtriq., scilicet patri & filio tam vna vni, & altera alteri: & subinde in speciali, quòd processio nec vtriq; nec alteri inest: in ipsi profequi primam partem tam primæ quàm secundæ propositionis an, scilicet vna vtrique, partem negatiuam, scilicet, quòd ipsa non conuenit vtrique. Et eadem via prædicendo consequetur reliquam, scilicet spirationem, conuenire vtrique.

infinite seipsum cōmunicet producēdo personā diuinā. sed etiā in spiritu sancto est infinita bonitas. Ergo spiritus sanctus producit diuinā personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

¶ Præterea, Omne qđ continetur sub determinato numero, est mēsuratū. numerus enim mensura quæda est. Sed personæ diuinæ sunt immensæ, vt patet per Athana. Immensus pater, immensus filius, immensus spiritus sanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Ioan. vltimo, Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, verbū, & spiritus sanctus. Quærentibus autem quid tres, respondetur, Tres personæ, vt Augu it. dicit 7. de trinit. Sunt igitur tres personæ tantum in diuinis.

CONCLVSIO.

¶ Tres tātum in diuina persona sunt, Pater, filius, & spiritus sanctus.

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ secundum præmissa [e] necesse est ponere tantū tres personas in diuinis. Ostensum est enim quòd plures personæ sunt plures relationes subsistētes abinuicem realiter distinctæ. Realis autē distinctio inter relationes diuinas non est nisi ratione oppositionis relatiuæ. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Siquæ autē relationes oppositæ nō sunt ad eandem personā, necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cū sint oppositæ relationes) ad duas personas ex necessitate pertinent. Paternitas igitur subsistens est persona patris: & filiatio subsistēs est persona filij. Aliæ autem duę relationes ad neutrum harum oppositionem habent, sed sibiinuicem opponuntur. impossibile est igitur quòd ambæ vni personæ conueniant. Oportet ergo quod vel vna earum conueniat vtriq; dictarū personarum: aut quòd vna vni, & alia alij. non autem potest esse, quòd processio conueniat patri & filio, vel alteri eorū: quia sic sequeretur, quòd processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, secūdum quā accipitur paternitas & filiatio, prodiret ex processione amoris secundum quam accipitur spiratio & processio, & persona generas & genita procederent à spirante. Quod est contra præmissa [e]. Relinquitur ergo, q̄ spiratio conueniat & personæ patris, & personæ filij, vt pote nullam habens oppositionem relatiua, nec ad paternitatem, nec ad filiationē. Et per cōsequens oportet q̄ conueniat processio alteri personæ, quæ dicitur persona spiritus sancti, quæ per modū amoris procedit, vt suprà habitum est [e]. Relinquitur ergo tantum tres personas esse in diuinis, scilicet patrem, & filium, & spiritum sanctum [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet sint quatuor relationes in diuinis: tamen vna earū, s. spiratio, nō separatur à p̄sona patris & filij, sed conuenit vtriq;. Et sic licet sit relatio, nō tamen dicitur proprietas. Quia nō conuenit vni tantū personæ: neq; relatio personalis, id est constituens personam [e]. Sed hæ tres relationes, paternitas, filiatio, & processio, dicūtur proprietates personales quasi personas constituentes. Nam paternitas est persona patris, filiatio persona filij, processio persona spiritus sancti procedentis.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd id quod procedit per modū intellectus vt verbū, procedit secundū rationem similitudinis: sicut etiā id quod procedit per modū naturæ. Et ideo suprà dictum est [e], quòd processio verbi diuini est ipsa generatio per modum naturæ. Amor autem inquātum huiusmodi non procedit vt similitudo illius à quo procedit: licet in diuinis amor sit cōessentialis inquātum est in diuinis. Et ideo processio amoris non dicitur generatio in diuinis [e].

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ homo (cum sit perfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinsecas, quā alia animalia, quia eius perfectio est per modum cōpositionis. Vnde in angelis, qui sunt perfectiores & simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecę quā in homine [e]: quia in eis non est imaginari, sentire & huiusmodi. Sed in Deo secundum rem non est nisi vna operatio, quæ est sua essentia. Sed quomodo duæ sunt processiones suprà ostensum est [e].

¶ Ad quartū dicēdum, q̄ ratio illa procederet si spiritus sanctus haberet aliā numero bonitatē à bonitate patris. oporteret enim q̄ sicut pater per suā bonitatē producit personā diuinā, ita & spiritus sanctus. Sed vna & eadē bonitas patris est & spiritus sancti. Neq; etiā est distinctio, nisi per relatiōes personarū [e]. Vnde bonitas conuenit spiritui sancto, quasi habita ab alio. patri autē sicut à quo cōicatur alteri. Oppositio autem relationis non permittit, vt cum relatione spiri sanct. sit relatio principij respectu diuinæ personæ: quia ipse procedit ab aliis personis, quæ in diuinis esse possunt.

¶ Ad quintum dicendum, quòd numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex qui est tantum in acceptione intellectus) per vnum mensuratur. Si vero accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic nō competit ibi ratio mensurati: quia eadem est magnitudo trium personarum [e], vt infrà patebit [e]. Idem autem non mensuratur per idem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrū termini numerales ponāt aliquid in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̄ termini numerales ponant aliquid in diuinis. vnitas enim diuina est eius essētia. Sed ois numerus est vnitas repetita.

Et sic absoluto prius membro prius proposito, vt rectus ordo poscebat, Reliqua membra proposita non fuit opus amplius discutere: quoniam ex affirmatione primi, & præmissis huius processus manifeste inueniuntur exclusa: dictum est enim quòd spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam, & nunc illatum est, quòd spiratio conuenit patri, & filio: ergo manifeste sequitur quòd processio nec vtrique nec alteri conuenit, & quòd non potest esse quòd vna vni, & altera alteri conueniant, quæ posita fuerant. Nec obstat processui huic sic exposito, quòd cum nota illationis littera inferat dicens: Relinquitur ergo, quòd spiratio illatio enim illa non respicit omnia antedicta sed communes canones hic præmissos & vim duarum relationum, scilicet processionis & spirationis: & intendebat, quòd quia sinon obstat oppositio altera harum, identificatur vtrique, sed licet patri & filio & processio non potest identificari vtrique: relinquitur quòd spiratio identificetur vtrique: vt pote nullam habens ad vtramque oppositionem: nisi enim infert litera & non absolute sine additione præfati medij, vt patet intuenti.

¶ Ad secūdam vero dubitationem, breuiter dicitur, quòd cum oppositio relatiua distinguens diuina sit secundum ordinem originis: sufficiet possimus dici aliqua ibidem relatiue opposita, scilicet ratione relationis, vel ratione originis opposita ratione relationis sunt tātum correlatiua, vt pater & filius abinuicem: & spiritus & procedens abinuicem. ratione autem originis oppositæ sunt quæcunque sic se habent, quòd vnum oportet esse ab alio, & non econtra. Dicendo ergo primo, quòd secunda combinatio non opponitur primo rationi relationis: & hoc intendit litera dicens neutram harum oppositionem habere ad aliquam illarum. Secundo, quòd processio opponitur vtrique ratione originis: quia origo amoris est ab intellectu, & nō econtra. Et hoc intendebat litera excludēs processionem à patre & filio. est enim oppositio hic oppositio relatiua originis spiratio autem nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis aliquam habet ad paternitatem & filiationem

oppositionem: & propterea merito coincidit cum vtraque. Et sic diuersis rationibus interpretando oppositionem relatiuam, nulla est implicatio in hoc processu: vt patet ex dictis: & efficaciter probatum est personas diuinas esse tres tantum.

¶ In responsione ad secundum aduerte, si vis complete videre quare processio intellectus & naturæ coincidit, non autem voluntatis: tres differentias positas in quæstionibus de potentia q. 10. artic. 2. ad vndecimum.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.

Anno. IN titulo termini numerales sunt, vnus, duo, tres, &c. ponere aliquid, est significare aliquid positiuum: ita quòd sensus est, cum dicimus quod pater & filius sunt duo, an ly duo prædices aliquid positiue, vt sapiens, an pater, an solum, negationem, vt ly incorporeus.

Coment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo refert duas extremas opiniones alteram magistri in 34. distin. 1. tenentis solam negationem hīi terminis significari, alteram oppositam. Secundo ponit quādam distinctionem de pluralitate pro fundamento eam veritatis inuenīendæ, quām erroris vitandi. Tertio præcitatarum opinionum radices ostendit. Quarto respondet determinando.

¶ Quo ad secundum, quia primū patet, distinctio est ista, pluralitas est duplex, s. materialis & transcendens. Et probatur sic: diuisio est duplex, s. continui & oppositorum vel diuersarum formarum: ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur. E manifestantur membra distinctionis ex duabus aliis differentiis præter prædictam radicalem: quia scilicet materialis est species quantitatis, transcendens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis à materia.

¶ Quo ad tertium vtraque opinio solam materialem multitudinē quæ numerus vocatur, inspexit. sed alio calle incessit, dum imperfectionē altera, altera vero vtriam differentiam quasi absq; imperfectione cōsiderauit. Et sic illa ad rē mouendum, ista ad ponēdum terminos numerales assumptos dixit.

¶ Quo ad quartum, conclusio responsiua quæsito est, termini numerales in diuinis significant illa de quibus dicuntur, solam negationem addendo. Et probatur ac declaratur, probatur quidem sic. Termini numerales in diuinis non sumuntur à numero, qui est species quantitatis, sed à multitudine transcēdente, ergo significāt illa de quibus dicuntur sola negatione addita. Antecedēs quo ad partem negatiuam, quæ directe est cōtra radicem vtriusque opinionis præmissæ probatur: quia aliter sequeretur, quòd non diceremur de Deo nisi metaphorice, & probatur sequela: quia proprietates corporales non nisi metaphoricæ de Deo dicuntur, vt patet de latitudine & longitudine, &c. Quo ad partem vero affirmatiuam, licet explicite non probetur, sequitur tamen ex differentia inter vtranq; multitudinem: & præsertim ex illa, quæ se tenet ex parte subiecti: constat enim diuina esse de ordine immaterialium. Consequentia vero probatur ex differētia inter vtranque multitudinem ac vtriusque principium vnitatem: quo ad significādum aliquid positū vel negatiuū sic, vtrum transcendenter significat rē, quæ vna dicitur, addita tantum negatione diuisionis: ergo multa transcendenter significat res, quæ plures dicuntur addita tantum negatione diuisionis circa vnamquanque: multitudo enim ex vnitatibus constat, vnum vero quod est principium numeri, & ipse numerus: certum accidens positiuūmque significat: alioquin quālitatis species non esset, &c. ergo si termini numerales in diuinis sumpti sunt à multitudine transcendenti, significāt res illas, quibus additur sola negatione addita: quod erat probandum: manifestatur antecedens. Ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiā. Ergo ponit aliquid in Deo.

¶ Præterea, Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminentius conuenit Deo quàm creaturis [e]. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶ Præterea, Si termini numerales nō ponunt aliquid in diuinis, sed inducūtur ad remouendum tātum, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitatem pluralitas: sequitur quòd sit circulatio in ratione confundens intellectum, & nihil certificans, quod est inconueniens. Relinquitur ergo quod termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

¶ SED CONTRA est, quod Hila. dicit in 4. de tri. Sustulit singularitatis ac solitudinis intelligentiā professio consortij, quod est professio pluralitatis. Et Amb. dicit in lib. de tri. Cum vnum Deum dicimus, vnitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur, quòd huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

CONCLVSIO.

¶ Termini numerales in diuinis significant ea, de quibus dicuntur sola negatione superaddita.

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ magister in sententiis ponit, quòd termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouēt tantum. Alij vero dicunt contrarium.

¶ Ad euidentiam igitur huius cōsiderandum est, quòd omnis pluralitas consequitur aliquā diuisionem, est autem duplex diuisio [e]. Vna materialis, quæ fit secundum diuisionē continui, & hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quę fit per oppositas vel diuersas formas. Et hanc diuisionē sequitur multitudo quæ non est in aliquo genere, sed est de tranicendentibus, secundum quod ens diuiditur per vnum & multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur nō considerantes nisi multitudinem solam, quæ est species quantitatis discretæ (quia videbant q̄ quātitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, quòd termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantū. Alij vero eandem multitudinem considerātes dixerunt, quòd sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriā scientiæ, nō autem secundum rationē sui generis [e] (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secundum propriā rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis, quòd est quantitas. Nos autem dicimus, quòd termini numerales secundum, quòd veniunt in prædicationem diuinam, non sumuntur à numero, qui est species quantitatis: quia sic de Deo non dicerentur nisi metaphorice, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa de quibus prædicatur, sicut vnū quod conuertitur cum ente ad ens. Huiusmodi autem vnum (sicut suprà dictum est [e] cum de Dei vnitate ageretur) non addit aliquid supra ens nisi negationem diuisionis tantum. Vnum enim significat ens indiuisum. Et ideo de quocunque dicatur vnum, significatur illa res indiuisa: sicut vnum dictum de homine significat naturam, vel substantiam hominis nō diuisam. Et eadem ratione cum dicuntur res multæ, multitudo sic accepta significat res illas cum in diuisione circa vnamquanque earum. Numerus autem qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additum supra res, & similiter vnum quod est principium numeri. Termini ergo numerales significant in diuinis illa de quibus dicūtur, & super hoc nihil addunt nisi negationem, vt dictum est [e]. & quantum ad hoc, veritatem dixit magister in sententiis. Vt cum dicimus, essentia est vna, vnum significat essentiam indiuisam. Cum dicimus, persona est vna, significat personam indiuisam. Cum dicimus, personę sunt plures, significantur illæ personæ, & indiuisio circa vnamquanque earum: quia de ratione multitudinis est, quòd ex vnitatibus constet.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd vnum cum sit de transcendentibus, est communius quàm substantia, & quàm relatio: & similiter multitudo. Vnde potest fieri in diuinis & pro substātia & pro relatione secūdum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationem: additur ex eorum significatione propria, negatio quædam diuisionis, vt dictum est [e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ non transimitur in diuinam prædicationem, sed tantum multitudo transcendens, quæ nō addit supra ea de quibus dicitur, nisi in diuisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum non est remotium multitudinis, sed diuisionis; quæ est prior secundum rationem, quā vnum vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem, sed remouet diuisionē circa vnumquodq; eorum, ex quibus constat multitudo. Et hæc suprà expolita sunt [e] cum de diuina vnitate ageretur. Sciendum tamen est quòd autoritates in oppositum inductæ, non probat sufficienter propositum. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorū pluralitas: non tamen sequitur quod his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomē persona nō possit esse commune tribus personis. nihil enim est commune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto [e]. Ergo nō est cōmune tribus.

¶ Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personæ est, quòd sit incōmunicabilis: vt patet ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. suprà posita [e]. Ergo hoc nomen persona non est commune tribus.

¶ Præterea, Si est commune tribus, aut ista communitas attenditur secundum rem: aut secundum rationem. Sed non secundum rem: quia sic tres personæ essent vna persona. Nec iterum secundum rationem tantum, quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem nō est vniuersale, nec etiam particulare, neque genus, neque species: vt suprà ostensum est [e]. Non ergo hoc nomen persona est commune tribus.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. 8. de Trini. quòd cum quæreretur quid tres, responsum est, tres personæ: quia commune est eis id quod est persona.

CONCLVSIO.

¶ Persona nomen commune est tribus personis non secundum rem, sed secundum rationem tantum quidem sicut genus, vel species, sed vt individuum vagum.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd ipse modus loquendi ostendit hoc nomen persona tribus esse commune, cum dicimus tres personas: sicut cum dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune tribus.

rem applicando ad essentiam & personas, vt clare patet in litera. 52

¶ Circa prædicta aduerte primo, quòd ex litera habes, quòd opinio autoris differt quo ad radicem ab vtraque opinione præmissa. Quo ad conclusionem vero simpliciter differt à secunda, quamtamen absque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet. quæstio. 1. circa principium artic. primi, dum trini nomen de Deo dictum à specie quantitatis differre abstrahit. A prima vero differt secōdum aliquid: quia scilicet non pure negatiue significare dicit, quamuis etiam negationē importare concedat cum ipso magistro. 53

¶ Aduerte secūdo, quòd sunt hīc multæ propositiones dispertabiles, scilicet quòd numerus est vna certa species quantitatis, & quòd non inueniur nisi in rebus quā titatis. Et quòd vnum principium numeri est aliquod accidens positiū materiale. Sed quoniam præsentis negotij non sunt, erit, si tempus dabitur, de his quæstio specialis. 252

¶ Aduerte tertio, quòd cum in litera dicitur, quòd multitudo nihil addit suprà res nisi in diuisionem circa vnamquanque, dupliciter intelligi potest. Primo, q̄ ly Nihil supponat pro positiuo: præsens enim discussio ad hoc fit, vt sciatur an positiuum aliquid addat, aut solam negationem non curando, vtrum vnam vel plures certum est enim multitudinem includere plures negationes: scilicet eam quā claudit vnitas, quæ est indiuisio in se, & eam quam addit multitudo, quę est distinctio vnius vnitatis ab alia. Secundo, quòd ponderet ly Res illas in numero plurali: significat enim in actu exercito diuisionem vnius ab alia: & sic suprà res diuisas multitudo non addit nisi negationem diuisionis: circa vnā quamque, & hoc modo ly Nihil stat tam pro positiuo quam pro negatiuo.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæ Articulum quartum.

Coment. TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. primo ostendit quid clarum & quid ambiguum hīc sit. Secūdo refert aliorum opiniones, circa illud ambiguum. Tertio respōdet quæstio determinando. Quo ad primum, tria dicit. Primo de cōmunitate huius nominis, q. est manifestā & probat ex ipso modo loquēdi: dicimus enim tres personas. Secundo, de modo communitatis quòd est etiam manifestus negatiue, quo ad modum illum quo esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia diuina est communis quia est non est vna persona communis tribus personis. Tertio de modo communitatis, quòd restat ambiguus: quomodo scilicet persona sit communis tribus.

¶ Quo ad secundum duæ referuntur opiniones.

Altera, quòd est communitas negationis. Altera, quòd est communitas intentionis, illa super diffinitione Ricardi, ista super diffinitione Boetij fundata est: vtraque tamen reprehenditur ex
170 predeterminatis in præcedenti quæstione, de significatione personæ, quod scilicet est nomen significans in diuinis relationem per modũ hypostasis, & in communi substantiam primam rationalis naturæ: ac per hoc nec intentionis nec negationis est nomẽ. Et cum communitas attendatur penes significatũ, sequitur, quòd non sit communitas intentionis, aut negationis, sed rei significatæ.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est, nomen personæ est commune tribus personis diuinis secundum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Hæc conclusio primo declaratur, secundo probatur. Declaratur quidem ex differentia inter significationes nominum generici, seu specifici, indiuidui, vagi & singularis, & eorũ ex differentia diuersorum nominũ indiuidui vagi: quia scilicet homo seu animal significat ipsam naturã; aliquis homo, seu persona humana significat naturam cum determinato modo essendi. Sortes vero significat hoc subsistens in natura. Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo
4 idem significant: quoniã
16 persona ex parte modi,
89 scilicet subsistentiæ. Aliquis vero homo ex parte naturæ particularizationis adiuncto modo
1 significat. Probatur autem sic. Esse subsistẽs di-
223 stinctum ab aliis, commune est tribus personis diuinis: ergo personæ nomen est eis sic communeiersi antecedẽti adiungat, quod ipsum non se habet ad personas diuinas vt species, aut genus, sed vt indiuiduum vagũ, inferetur tota conclusio vt proposita est.

Annota. ¶ Circa prædicta aduerte quòd cum in diuinis dicimus, Pater est Deus, & rursus, Pater est persona diuina, licet prædicatum secundæ respectu prædicati primæ dicat modum illius, ac propterea dicatur commune, vt indiuiduũ vagum. Respectu tamen subiecti est prædicatum essentiale. Tum ex ratione communi quia modus subsistendi essentialis est ex singularibus substantiæ. Tum ex ratione speciali

Manifestum est autem, quòd non est communitas rei, sicut vna essentia communis est tribus: quia sic sequeretur vnam esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit communitas, inuestigantes diuersimode locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quòd est communitas negationis propter hoc, quòd in diffinitione personæ ponitur incommunicabile. Quidam autem dixerunt, quod est communitas intentionis, eo quòd in diffinitione personæ ponitur indiuiduum, sicut si dicatur, quòd esse speciem est commune equo & boui: & vtrunque horum excluditur per hoc, quòd hoc nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis: sed est nomen rei [c]. Et ideo dicendum est, quòd etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis: non sicut genus vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel specierum, vt homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarum communium, quæ significantur his nominibus genus vel species. Sed indiuiduum vagum (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, vt scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in nomine singularis designati significatur determinatum distinguens. Sicut in nomine Sor. hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest, quòd aliquis homo significat naturam, vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit singularibus. Hoc autem nomen persona non est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ, sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit communicabilis, tamẽ ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet sit communitas rationis & non rei, tamen non sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus vel species [c]: tum quia neque in rebus humanis communitas personæ est communitas generis vel speciei, tum quia personæ diuinæ habent vnum esse, genus autem & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus secundum esse differentibus.

QVÆSTIO TRIGESIMAprima de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primo, de ipso nomine trinitatis. ¶ Secundo, vtrum possit dici filius est alius à patre. ¶ Tertio, vtrum dictio exclusiua, quæ videtur alietatem excludere, possit adiungi nomine essentiali in diuinis. ¶ Quarto, vtrum possit adiungi termino personali.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum sit trinitas in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel significat substãtiam vel relationem. Sed hoc nomen trinitas non significat substantiam. Prædicaretur enim de singulis personis: neque significat relationem, quia nõ dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶ Præterea, Hoc nomen trinitas, videtur esse nomen collectiuum, cum significet multitudinem. Tale autem nomen non conuenit in diuinis, cum vnitas importata per nomẽ collectiuum sit minima vnitas. In diuinis autem est maxima vnitas. Ergo hoc nomen trinitas non conuenit in diuinis.

¶ Præterea, Omne trinum est triplex, sed in Deo non est triplicitas, cum triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec trinitas.

¶ Præterea, Quicquid est in Deo, est in vnitate essentiæ diuinæ, quia Deus est sua essentia. Si igitur trinitas est in Deo, erit in vnitate essentiæ diuinæ. Et sic in Deo erunt tres essentiales vnitates. quod est hæreticum.

¶ Præterea, In omnibus quæ dicũtur, de Deo concretum prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & paternitas est pater. Sed trinitas non potest dici trina: quia sic essent nouem res in diuinis, quod est erroneum. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶ SED CONTRA est, quòd Athanasius dicit quòd vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda sit.

CONCLVSIO.

¶ In Diuinis trinitatis nomine vtendum est, ad significandum determinate quod pluralitas indeterminate.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd nomen trinitatis in diuinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in diuinis, ita vtendum est nomine trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminate, significat hoc nomen trinitas determinate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc nomen trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnam essentiam trium personarum, secundũ quòd dicitur trinitas quasi trium vnitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum vnius essentiæ, & propter hoc non possumus dicere, quòd pater sit trinitas: quia nõ est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum, sed magis numerum personarum adinuicem relatarum: & inde est, quòd secundum nomen ad aliud non refertur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nomen collectiuum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum & vnitatem quandam, scilicet ordinis alicuius. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, sed quantum ad secundum differt, quia in diuina trinitate non solum est vnitas ordinis, sed hoc est etiam vnitas essentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd trinitas absolute dicitur. Significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis. Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boë. in arithmetica. Et ideo non est in Deo triplicitas, sed trinitas.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in trinitate diuina intelligitur & numerus, & personæ numeratæ. Cum ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate essentiæ, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in vnitate naturæ, sicut supposita alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. Econuerso autem dicimus vnitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum dicimus, trinitas est trina ratione numeri importati, significatur multiplicatio eiusdem numeri in seipsum, cum hoc quòd dico trinum, importat distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur, Et ideo non potest dici quòd trinitas sit trina: quia sequeretur, si trinitas esset trina, quòd tria essent supposita trinitatis: sicut cum dicitur, Deus est trinus, sequitur quòd sint tria suppositi deitatis.

Artic

ARTICVLVS II.

178 *a ¶ Vtrum filius sit alius à patre.*

1. dist. 5. & di. 24 ante. 1. §. 2. d. 2.

AD SECVNDVM sic, pceditꝫ. Videtꝫ ꝙ filius non sit alius à patre. Alius. n. est relatiuũ diuersitatis substantiæ. Si igitur filius est alius à patre, videtur ꝙ sit à patre diuersus. Quod est contra. Aug. 7. de trini. vbi dicit ꝙ cum dicimus tres personas, non diuersitatem intelligere volumus.

¶ Præterea quicũque sunt alij abinuicem, aliquo modo abinuicem differunt. si igitur filius est alius à patre, sequitur ꝙ sit differens à patre. Quod est contra Amb. in 1. de trini vbi ait, Pater & filius deitate vnum sunt, nec est ibi substantiæ differẽtia neq; vlla diuersitas.

¶ Præterea, Alienum ab alio dicitur. Sed pater non est alienus à filio. Dicit enim Hil. in 7. de trini. ꝙ in diuinis personis nihil est diuersum, nihil alienũ, nihil separabile. Ergo filꝰ nõ est aliꝰ a patre.

¶ Præterea, Alius & aliud idem significant: sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo filius est alius à patre, videtur sequi ꝙ filius sit aliud à patre.

¶ SED CONTRA quod Aug. dicit in lib. de fide ad Bene. Vna est enim essentia patris & filij & spiritussancti in qua non est aliud pater, aliud filius aliud spiritussanctus, quanuis personaliter sit alius pater, alius filius, alius spiritussanctus.

CONCLVSIO.

¶ Cum nomen Alius masculine acceptum non nisi distinctionem suppositi in natura significet, filius, alius à patre conuenienter dicitur.

¶ RESPONDEO dicẽdum ꝙ qꝫ ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis (vt Hie. dicit) ideo cum de trinitate loquimur, cum cautela & modestia est agendum: quia vt Aug. dicit in 1. de trin. Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de trinitate loquimur, duos errores oppositos cauere, temperate inter vtrunque procedẽtes, scilicet errorem Arrij [c], qui posuit cum trinitate personarum trinitatem substantiarũ: & errorem Sabellij, qui posuit cum vnitate essentiæ vnitatem personæ.

160 ¶ Ad euitandum igitur errorem Arrij vitare debemus in diuinis. nomen diuersitatis & differentiæ, ne tollatur vnitas essentiæ. Possumꝰ autẽ vti nomine distinctionis propter oppositionẽ relatiuã. Vnde ficubi in aliqua scriptura authentica diuersitas vel differentia personarum inuenitur, sumitur diuersitas, vel differentia pro distinctione. Ne aũt tollatur simplicitas diuinę essentię, vitãdũ est nomẽ separationis & diuisionis quæ est totius in partes. Ne autẽ tollatur æqualitas, vitandum est nomẽ disparitatis. Ne vero tollat similitudo, vitandum est nomẽ alieni & discrepantis. Dicit enim Amb. in li. de trinitate, ꝙ in patre & filio non est discrepans, sed vna diuinitas, Et secundũ Hil. (vt dictum est [c]) in diuinis nihil est separabile. Ad vitandum vero errorẽ Sabellij vitare debemus singularitatem, ne tollaꝫ cõmunicabilitas essentiæ diuinę. Vnde Hil. dicit 7. de tri. Patrẽ & filium singulare Deum pdicare sacrilegũ est. Debemus etiã vitare nomẽ vnici, ne tollatur numerus personarũ. Vñ Hil. in eodẽ libro dicit, quòd à Deo excluditur singularitas, atq; vnici intelligẽtia. Dicimus tñ vnicum filium, quia non sunt plures filij in diuinis. Neq; tamen dicimus vnicum Deum, quia pluribꝰ deitas est cõmunis. Vitamus etiã nomẽ confusi, ne tollat ordo naturę à pſonis. Vnde Amb. dicit j. de tri. Neq; cõfusum est qđ vnũ est, neq; multiplex esse potest qđ indifferens est. Vitandũ est etiam nomẽ solitarij ne tollat cõsortium trium personarũ. Dicit enim Hil. in 4. de tri. Nobis neq; solitarius neq; diuersus Deus est confitẽdus. Hoc autẽ nomen alius, masculine sumptum, non importat nisi distinctionem suppositi: vnde conueniẽter dicere possumus quòd filius est alius à patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ: sicut est alia persona & alia hypostasis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ alius, quia est sicut quod dam articulare nomen, scilicet ex parte suppositi, vnde ad eius rationem sufficit distinctio substantiæ, quę est hypostasis vel persona. Sed diuersitas requirit distinctionẽ substantiæ, quæ est essentia. Et ideo nõ possumꝰ dicere ꝙ filiꝰ sit diuersus à patre, licet sit alius. ¶ Ad secũdum dicendũ ꝙ differentia importat distinctionẽ formæ. Est aũt tñ vna forma in diuinis, vt patet per id qđ dicitur Phil. 2. Qui cũ in forma Dei esset. Et ideo nomẽ differẽtiæ nõ ꝓprie cõpetit in diuinis, vt patet per autoritatẽ inductam. [c] Vtitur tñ Dam. nomine differentiæ in diuinis personis, secundum quod ꝓprietas relatiua significatur per modum formæ. Vnde dicit ꝙ non differunt abinuicẽ hypostases secũdũ subsistãtiam, sed secũdum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur ꝓ distinctione, vt dictum est [c].

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ alienum est quod est extrancum & disimile. Sed hoc non importatur cum dicitur alius. Et ideo dicimus filium alium à patre, licet non dicamus alienum.

¶ Ad quartum dicendũ, ꝙ neutrũ genus est informe, masculinum aũt est formatũ, & distinctum, similiter fœmininũ. Et ideo conueniẽter per neutrũ genus significatur essentia cõis, per masculinũ autẽ & fœmininũ aliqđ suppositũ determinatũ in cõmuni natura.

Vnde etiam in rebus humanis, si quæratur Quis est iste, respondetur, Sor. Quod nomen est suppositi. Si autem quæratur quid est iste, respondetur, animal rationale & mortale [c]. Et ideo quia in diuinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicimus quòd pater est alius à filio, sed non aliud. Et econuerso dicimus, quòd sunt vnum, sed non vnus.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum dictio exclusiua Solus sit addenda termino essentiali in diuinis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur dictio exclusiua solus nõ sit addenda termino essentiali in diuinis, quia secundũ Philosophum. 1. elenc. Solus est qui cum alio non est. Sed Deus est cũ angelis & sanctis animabus. Ergo non possumus dicere Deum solum.

¶ Præterea, Quicquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnibus simul. Quia enim conuenienter dicit sapiens Deus, possumus dicere, pater est sapiens Deus, & trinitas est sapiens Deus. Sed August. in 8. de trinit. dicit, Consideranda est illa sententia, qua dicitur, non esse patrem verum Deum solum. Ergo non potest dici solus Deus.

¶ Præterea, Si hæc dictio solus adiũgit termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed non respectu prædicati personalis. Quia hæc est falsa, solus Deus pater, cũ etiã homo sit pater. Neq; etiam respectu prædicati essentialis quia si hæc esset vera, solus Deus creat, videtur sequi, ꝙ hæc esset vera, solus pater creat. Quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de patre. Hæc autem est falsa, quia etiam filius est creator. Non ergo hæc dictio Solus potest in diuinis adiungi termino essentiali.

¶ SED CONTRA est quod dicit 1. ad Ti. primo, Regi sec. immortali, inuisibili, soli Deo

CONCLVSIO.

¶ Dictio exclusiua non categorematice, sed syncategorematice termino essentiali in diuinis addenda est.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ hęc dictio Solus, potest accipi vt categorematica, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, q̃ absolute ponit rẽ significatã circa aliqđ suppositum, vt albus circa hominem, cũ dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur hæc dictio solus, nullo modo potest adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret solitudinẽ circa terminũ cui adiungeretur: & sic sequeret Deũ esse solitariũ. Quod est cõtra pdicta [c]. Dictio vero syncategorematica dicitur quæ importat ordinẽ pdicati ad subiectum: sicut hæc dictio oĩs vel nullus. Et similiter hæc dictio solus, ꝙ excludit omne aliud supplemẽtum à cõsortio pdicati, Sicut cum dicit, solus sortes scribit, non dat intelligi ꝙ sor. sit solitarius, sed ꝙ nullus sit ei cõiors in scribendo: q̃is cum eo multis existentib⁹. Et ꝓ hunc modum nihil ꝓhibet, hãc dictionẽ solus adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inq̃tum includuntur oĩa alia à Deo à consortio pdicati. Vt si dicamus, solus Deus est æternus: quia nihil præter Deum est æternum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet ang. & animę sancti sem per sint cũ Deo: tñ si nõ esset pluralitas pſonarũ in diuinis, sequeret, ꝙ Deus esset solus vel solitarius. Non em tollitur solitudo per associationem alicuius qđ est extraneę naturę, dicit enim aliqs solus esse in horto, q̃is sint ibi multę plantę & aĩalia. Et similiter dicere tur Deus esse solus vel solitarius, angelis & hominibus cum eo existentibus, si nõ essent in diuinis personę plures. Cõsociatio igit angelorum & animarum nõ excludit solitudinẽ absolutã à diuinis, multo minus solitudinẽ respectiuã & per cõparationẽ ad aliqđ pdicatum.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ hæc dictio solus proprie loquendo, non ponitur ex parte prædicati quod sumitur formaliter, respicit enim suppositum, inquantum excludit aliud suppositum ab eo

a ¶ Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum secundum. Annæ. b

IN titulo horũ quæstionũ, quæstio est de his terminis secundum proprias suas significationes, ita ꝙ veras ac sanas reddãt ꝓpositiones, puta filius est alius à patre. &c. 17

¶ In corpore quatuor facit. Primo ostẽdit modum seruandum in sermone de trinitate, scilicet & modestie, & declarat hoc dupliciter. Primo in communi, autoritatibus Hieronymi & Augustini. Secundo in speciali, propter extremos errores Arrij & Sabellij. Secundo dicit quatuor cauenda nomina propter Arrium, scilicet diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertio quatuor similiter cauenda propter Sabellium, scilicet singularis, vnici, cõfusi, & solitarij. Quarto respondet quæsito affirmatiue, filius est alius à Patre: probãtque hoc sic. Alius masculine sumptum non importat nisi distinctionẽ suppositi. ergo probatur consequentia: quia filius est aliud suppositum diuinæ naturæ: quod patet ex æquipollenti, quia scilicet est alia persona & alia hypostasis. Quòd aũt distinctio locum habeat in diuinis, vt deductio supponit in corpore articuli, probatur ex natura oppositionis relatiuæ.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum tertium. Comment.

TItulus intelligentibus terminos satis clarus est.

¶ In corpore tria dicuntur. Primo distinguitur ꝙ ly solus, potest accipi dupliciter, s. vt dictio categorematica, & syncategorematica: & satis clare explanatur membra in litera. Deinde ponitur vna communio responsiua quæsito negatiue, s. solus categorematice non potest addi termino essentiali in diuinis probatur, ꝙa sequeretur, Deum esse solitarium. Deinde ponitur altera conclusio affirmatiue, solus syncategorematice potest addi termino essentiali in diuinis: & probatur quia potius excludi carera à consortio prædicati, vt patet dicendo, Solus Deus est æternus. 178

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum quartum.*

Annot.

TItulus limitatus est, non est enim quæstio vtrum possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absoluto, sed respectu prædicati communis, puta viuere, intelligere, esse, &c.

Comm. Ita corpore respondet quæsito quatuor conclusionibus & corollario: possit autem eas tali ordine. Accipit primo vnam propositionem, in qua dictio exclusiua additur termino personali respectu prædicati communis: vt in ipsa clare cernatur insplearur, f. solus pater est Deus. Deinde distinxit quatuor sensus eiusdem, distingues solo ly solus multiplices: & suxta singulos sensus possit singulas conclusiones. Distinctio est ly solus duplex categorematice, & sincategorematice, & tunc dupliciter vel à forma subiecti, & sic vera & impropria: vera quidem auctoritate Aug. Impropria autem, quia nomini cum implicito sub intellecto, vel à consortio prædicati. Et hoc dupliciter f. vt masculine, & sic falsa & propria vel neutraliter, & sic vera & impropria. & vbanetur ambæ: quo ad proprie & improprie: quia solus proprie respicit subiectum, magis: excludit alium ꝙ aliud. Quo ad veritatem vero & falsitatem, quia filius & similiter est alius à patre & non aliud: creatum enim oportet esse quod est aliud. Corollarium autem est, ꝙ in superlativo dictiones impropriæ nō sunt extendēdæ, sed pie exponēdæ.

188 180

cui adiungit. Sed hoc aduerbium tantū cum sit exclusiuum, potest poni ex parte subiecti & ex parte prædicati. Possumus enim dicere, tātū sortes currit, i. null⁹ alius. Et sortes currit tātum. i. nihil aliud facit. Vñ nō, ꝓprie dici potest, pater est solus Deus: vel trinitas est solus Deus: nisi forte ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicat, trinitas est Deus qui est solus Deus. Et secundum hoc etiā posset esse vera ista, pater est Deus qui est solus Deus: si relationum referret ꝑdicatum & non suppositum. Aug. aūt cum dicit patrē nō esse solum Deum, sed trinitatem esse solū Deum, loquit expositiue, ac si diceret, eum dicit, regi seculorum inuisibili, soli Deo, nō esse exponēdum de persona patris, sed de sola trinitate. ¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ vtroq; modo potest hæc dictio solus adiungi termino essentiali. hæc enim, ppositio, sol⁹ Deus est pater, est duplex: qa ly pater pōt ꝑdicare personā patris[c]. Et sic est vera. Nō enim homo est illa ꝑsona, vt pōt ꝑdicare relatione[c] tm. Et sic est falsa. Quia relatio paternitatis etiā in aliis inuenit: licet nō vniuoce[c]. Similiter hęc est vera, solus Deus creat. Nec tamē sequitur: ergo sol⁹ pater. Quia, vt sophistæ dicunt, dictio exclusiua immobilitat terminum cui adiungit, vt non possit fieri sub eo descensus, ꝙ aliquo supposito rum. Non enim sequitur, solus homo est animal rationale mortale: ergo solus sortes.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.*

ADQVARTVM sic, ꝓcedit, videtur, ꝙ dictio exclusiua possit adiungi termino ꝑsonali, etiā si prædicatū sit cōmune. Dicit em dns ad patrem loqués, Io. xvij. vt cognoscāt te solum Deum verum. Ergo solus pater est Deus verus.

¶ Præterea, Mat. 1. dicitur, Nemo nouit filium nisi pater, Quod idem significat ac si diceretur solus pater nouit filium. Sed nosse filium est commune. Ergo idem quod prius.

¶ Præterea, Dictio exclusiua non excludit illud quod est de intellectu termini cui adiungitur. Vnde non excludit partem neque vniuersale. Non enim sequitur, solus sortes est albus: ergo manus eius non est alba. vel, ergo homo non est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut pater in intellectu filij, & econuerso. Nō ergo per hoc qđ dicit, solus pater est Deus, excluditur filius vel spiritus sanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera.

¶ Præterea, ab ecclesia cātatur. Tu solus altissimus Iesu Christe.

¶ SED CONTRA hæc locutio, solus pater est Deus, habet duas expositiuas. f. pater est De⁹, & null⁹ alius à patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia filius alius est à patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, solus pater est Deus. & sic de similibus.

CONCLVSIO.

¶ Dictio exclusiua non adiungitur terminis personalibus respectu prædicati communis.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ cum dicimus, solus pater est Deus, hæc ꝓpositio pōt habere multiplicē intellectū. Si enim solus ponat solitudinem circa patrē. sic est falsa secundum ꝙ sumit categorematice. Secundum vero ꝙ sumitur sycategorematice, sic iterum potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: vt sit sensus, solus pater est Deus, id est, ille cū quo nullus ali⁹ est pater est Deus. Et hoc modo exponit Aug. in 5. de tri. cum dicit. Solū patrem dicimus, non quia seperatur à filio, vel spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, ꝙ illi simul cum eo non sunt pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundum vero proprium sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit alium masculinē. Et aūt vera si excludit alium neutraliter rātum. Quia filius est ali⁹ à patre, nō tamē aliud[c]. Similter & spi. sanc. Sed quia hæc dictio solus respicit ꝓprie subiectum (vt dictum est[c]) magis se habet ad excludēdum alium quàm aliud. Vnde nō extēdenda talis locutio sed pie exponenda sicubi inueniatur in authentica scriptura.

128 c b

¶ AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ cū dicimus, te solum Deum verum, non intelligitur de persona patris, sed de sola trinitate, vt August. exponit. Vel si intelligatur de persona patris, non excludun-

tur aliæ personæ ꝓpter essentiæ vnitatē prout ly solus excludit tantum aliud vt dictum est[c]. ¶ Et similiter dicēdū est ad secūdū. Cū em aliqd essentiale dicit de pre, nō excludit filī⁹, vel spi. sanc. ꝓpter essentiæ vnitatē. Tñ sciēdum est, ꝙ ita autoritate ꝑdicta, hæc dictio, nemo nō, idē est qđ null⁹ homo. qđ videtur significare vocabulum. Nō em posset excipi persona patris: sed tamē secundum vsum loquendi distributiue pro quancunque rationali natura. ¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ dictio exclusiua nō excludit illa q̄ sunt de intellectu termini cui adiungitur: si nō differunt secundum suppositum, vt pars & vniuersale. Sed filī⁹ differt supposito à patre. Et ideo non est similis ratio. ¶ Ad quartum dicēdum ꝙ nō dicimus absolute, ꝙ solus filius sit altissimus, sed ꝙ solus sit altissimus cum spi. san. in gloria Dei patris.

QVAESTIO TRIGESIMA secunda De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirēdum est de cognitione diuinarum personarum. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum per rationē naturalem possint cognosci diuinæ personæ. ¶ Secundo, vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuēdę. ¶ Tertio, de numero notionum. ¶ Quarto, vtrum liceat diuersimode circa notiones opinari.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.*

ADPRIMVM sic proceditur. Videt quòd trinitas diuinarū per personarum possit per naturalē rationem cognosci. Philosophi em non deuenerunt in Dei cognitionē trinitatis per rationem naturalem. Inueniuntur autē à Philosophis multa dicta de trinitate personarum. Dicit enim Ari. in 1. de cæ. & mun. Per hunc numerum, f. ternarium, adhibuimus nosipsos magnificare Deum vnum eminentē, ꝓprietatibus eorū quæ sunt creata. Aug. etiam dicit 7. confes. Ibi legi, f. in libris Platonicorum non quidem his verbis, sed hoc idē oīno multis & multiplicibus suaderi rationibus, ꝙ in principio erat verbum & verbum erat apud Deum & Deus erat verbum: & huiusmodi quæ ibi sequunt. In quib⁹ verbis distinctio diuinarum personarum traditur. Dicit etiā in glo. Ro. 1. & Exod. 7. ꝙ magi Pharaonis defecerunt in tertio signo. f. in notitia tertiæ personæ, f. spi. sanc. Et sic ad minus duas cognouerunt. Trimegist⁹ etiā dixit, Monas genuit monadē, & in se suum reflexit ardorem. Per qđ vī generatio filij & spirit⁹ ꝓcessio intimari. Cognitio ergo diuinarum personarum potest per rationem naturalem haberi. Præterea, Ric. de sanc. Vict. dicit in lib. de Trin. Credo sine dubio, ꝙ ad quæcūq; explanationē veritatis nō modo ꝓbabilia, imò etiā necessaria argumenta nō desint. Vnde etiā ad probandum trinitatem personarum aliqui induxerunt rationem ex infinitate bonitatis diuinæ, quæ seipsam infinite communicat in processione diuinarū personarum. Quidam vero per hoc, ꝙ nullius boni sine consortio potest esse iucunda possessio. Aug. vero procedit ad manifestandum trinitatem personaram ex processione verbi & amoris in mente nostra. Quam viam suprà secuti sumus[c]. ergo per rationem naturalem potest cognosci trinitas personarum.

¶ Præterea, Superfluum videt homini tradere quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum quòd traditio diuinæ de cognitione trinitatis sit superflua. Ergo trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit in lib. de trini. Nō putet homo sua intelligētia generationis sacrim posse cōseq. Amb. etiā dicit. Impossibile est generationis scire secretū. Mēs deficit: vox silet. Sed per originē generationis & ꝓcessionis distinguitur trinitas in ꝑsonis diuinis. vt ex suprà dictis patet[c]. Cū ergo illud nō possit scire & intelligētia cōsequi, ad qđ ratio necessaria habeat nō pōt, sequitur ꝙ trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est per rationem naturalem ad diuinarum personarum cognitionem peruenire.

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ impossibile est per rationē naturalē ad cognitionē trinitatis diuinarū ꝑsonarū peruenire. Ostensum est enim suprà[c], ꝙ homo per rōnē naturalem in cognitionem Dei puenire nō pōt, nisi ex creaturis. Creaturę aūt ducūt in Dei cognitionem

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primum.*

Comm. In corpore tria facit. Primo videt quæsito vnica conclusione negativa, scilicet impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarum personarum pernenire. Et probaut sic. Homo per rationem naturalē cognoscit Deum tantum ex creaturis, ergo cognoscit ipsum secundū id tātum quod est principium eorum: ergo secundum id tantum qđ pertinet ad vnitatem essentiæ ergo non cognoscit ea quæ pertinent ad distinctionē personarū. Prima cōsequentia ꝓbatur, quia creatura ducit tantum in Dei cognitionem sicut effectus in causam. Sed a vero, ꝙ virtus creatiua cōis est toti trinitati, & omnia sunt manifesta. Secundo declarat, ꝙ afferre rationes naturales ad trinitatem personarum, nō est dupliciter. Primo, ratione dignitatis fidei. Secundo, utilitatis hominum: ꝙ clare habentur in litera. Tertio infert quo modo ea quæ sunt fidei, tractanda sunt, tam cum fidelibus quàm cum infidelibus a diuncta autoritate Dionysij, quæ ex supradictis in quæstione prima clara sunt.

181 1. qu. 32. ar. 7. c. 1. qu. 1. ar. 1. Et 2. qu. 1. ar. 1. Et 2. qu. 10. ar. 13. Et 3. qu. 9. ar. 1. Et 2. qu. 1. ar. 1. Et Ro. 1. lec. 5.

tionem sicut effectus in causam. Hoc igitur solū ratione naturali de Deo cognosci potest, quod cōpetere ei necesse est secundum ꝙ est omniū entiū principium. Et Hoc fundamento vsi sumus suprà[c] in cōsideratione Dei. Vint⁹ aūt creatiua Dei est cōmunis toti trinitati[c]. Vñ ptinet ad vnitatem essentię, nō ad distinctionem ꝑsonarum. Per rationem igit naturalem cognosci possunt de Deo ea quæ pertinent ad vnitatem essentiæ, nō aūt ea quæ pertinent ad distinctionem ꝑsonarum. Qui aūt ꝓbare nititur trinitatē ꝑsonarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primo quidem quātū ad dignitatē ipsi⁹ fidei, q̄ est vt sit de reb⁹ inuisibilib⁹ q̄ rone humana excedunt. Vñ Apl. dicit ad Heb. 11. ꝙ fides est de nō apparentib⁹. Et Apo. dicit 1. Cor. 1. ca. Sapientiā loquimur inter ꝑfectos. Sapientiam vero non huius seculi, neq; principium hui⁹ seculi, sed loquimur Dei sapientiā in mysterio, q̄ est abscondita. Secundo quātum ad vtilitatē trahendi alios ad fidē. Cū em aliqs ad ꝓbāda fidem inducit rationes, q̄ nō sunt cogentes, cedit in irrisionem. Credunt em ꝙ huiusmodi rationib⁹ innitamur, & ꝓpter eas credamus. Quæ igit fidei sunt, non sunt tentanda probare nisi per autoritates[c] his qui autoritates suscipiunt. Apud alios vero sufficit defendere nō esse impossibile qđ prædicat fides. Vñ Diony. dicit 12. ca. de di. no. Si aliqs est qui totaliter eloquiis resilit, longe erit nostra phisa. Si autem ad veritatem eloquiorum scilicet sacrorum respicit, hoc & nos cantone vtimur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ phi nō cognouerunt mysterium trinitatis diuinarum ꝑsonarū per ꝓpria, q̄ sunt paternitas, filiatio, & ꝓcessio, secundum illud apol. 1. ad Cor. 2. Loquimur Dei sapiētiam, quam nemo principum huius seculi cognouit. i. philosorū secundū gl. Cognouerunt tn quędā essentialia attributa, quæ appropriant personis, sicut potentia patri, sapientia filio, bonitas spiritui sancto, vt infra patebit[c]. Quod ergo Ari. dicit, per hunc numerum adhibuimus nosipsos, &c. non est sic intelligendum, ꝙ ipse poneret ternarium numerum in diuinis. Sed vult dicere, ꝙ antiqui vtebantur ternario numero in sacrificiis & orationibus, ꝓpter quandam ternarij numeri perfectionem. In libro etiam Platonicorum inuenitur, in principio erat verbū, nō secūdū qđ verbū significat personam genitam in diuinis, sed secūdum qđ per verbū intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia condidit, quæ filio appropriatur. Et licet appropriata tribus personis cognoscerent, dicuntur tn in tertio signo defecisse, i. in cognitione tertiæ ꝑsonæ: quia a bonitate, quæ spiritui sancto appropriatur, deuiauerunt: dum cognoscentes Deum, nō sicut Deum glorificauerunt, vt dicitur Ro. 1. vel quia ponebant Platonici vnum primum ens qđ etiam dicebāt esse patrem totius vniuersitatis rerum: communiter ponebāt aliā substantiam sub eo, quam vocabant mētem vel paternū intellectum. In qua erant rationes omnium rerum, sicut Macrobius recitat super somnium Scipionis. Non autem ponebant aliquam subſtantiam tertiam seperatam, quæ videretur spiritui sancto respondere. Sic autem nos non ponimus patrem & filium secundum substantiam differentes, sed fuit error Origenis & Arrij[c] sequentium Platonicos. Quòd vero Trismegist⁹ dixit, monas monadem genuit, & in se suum reflexit ardorem: non est referendum ad generationem filij v el processionē spi. san. sed ad productionem mundi. Nā vnus Deus produxit vnum mundum propter suiipsius amorem.

¶ Ad secūdum dicēdum, ꝙ ad aliquā rem dupliciter inducit ratio. Vno modo ad probandū sufficienter aliquā radicem. Sicut in scientia naturali inducitur ratio sufficiens ad probandum quòd motus cæli semper sit vniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, non quæ sufficienter probet radicē, sed quæ radici iā positæ ostendat congruere consequentes effectus. Sicut in astrologia ponitur ratio occentricorum & epicyclorum ex hoc, ꝙ hac positione facta possunt saluari apparētia sensibilia circa mot⁹ cælestes: nō tamē ratio hæc est sufficienter probans, quia etiā forte alia positione facta saluari possent. Primo ergo modo potest induci ratio ad probandum Deum esse vnū, & similia. Sed secundo modo se habet ratio ꝙ inducitur ad manifestationē trinitatis: quia, f. trinitate posita congruūt hmōi rationes, modo tamen ita ꝙ per has rationes sufficiēter ꝓbetur trinitas personarum. Et hoc patet ꝓ singula. bonitas em infinita Dei manifestatur etiā in ꝓductione creaturæ, qa infinitæ virtutis est ex nihilo ꝓducere[c]. Nō em oportet si infinita bonitate se cōmunicat, ꝙ aliquid infinitū a Deo ꝓcedat, sed secūdū modū suū recipiat diuinā bonitatē. Similiter etiā qđ dicitur ꝙ sine consortio nō potest esse iucunda possessio alicuius boni: locum habet, quando in vna persona non inuenitur perfecta bonitas. Vnde indiget ad plenam iucunditatis bonitatem bono alicuius alterius consociati sibi. Similitudo autem intellectus nostri non sufficiēter probat aliquid de Deo, propter hoc quòd intellectus nō vniuoce inuenitur in Deo & in nobis. Et inde est qđ Aug. super Io. dicit, ꝙ per fidem venitur ad cognitionem, & non econuerso.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cognitio diuinarū personarū fuit necessaria nobis dupli. Vno modo ad recte sentiendū de creatione rerū. Per hoc enim ꝙ dicimus Deū omnia feciſse verbo suo, excludit error ponentiū Deum ꝓduxisse res ex necessitate naturæ. Per hoc aūt

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secundum.*

Annot.

IN titulo aduerte duo qđ quæstio est de quæstione an est, an. f. sint notiones. In diuinis. Primo qđ nomina ipsi⁹ notionis. Notio nāq; in cōmuni accipitur seu manifestatione importat ꝓprie loquēdo positiue seu formaliter accipiendo & ad litio & similia. Ad diuina aūt applicata sumit ꝙ ponimus in eo, ꝓcessionē amoris, ostenditur ꝙ Deus nō ꝓpter aliqua indigentiā creaturas ꝓduxit neq; ꝓpter aliqua alia causam extrinsecā, sed ꝓpter amorē suæ bonitatis. Vñ & Moyses potū dixerat, In principio creauit De⁹ celū & terrā: subdit. dixit Deus, fiat lux, ad manifestationē diuini verbi. Et postea dixit, vidit Deus lucē q̄ esset bona, ad ostendēdū ꝓbationē diuini amoris. Et sīlt in aliis operib⁹. Alio modo & principalius ad recte sentiendū de salute generis humani, quæ perficitur per filium incarnatum, & per donum spiritus sancti.

Annot.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum sint ponenda nociones in diuinis.*

ADSECVNDVM sic ꝓceditur. Videt ꝙ nō sint ponenda notiones in diuinis. Dicit em Dio. in 2. ca. de diui. no. ꝙ non est audendū dicere aliqđ de Deo, ꝓter ea quæ nobis ex sacris eloquiis sunt expressa[c]. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis sacræ scripturæ. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ Præterea, Quicqđ ponit in diuinis, aut pertinet ad vnitatem essentiæ, aut ad trinitatē ꝑsonarum. Sed notiones nō ptinent ad vnitatē essentiæ nec ad trinitatē ꝑsonarū. De notionibus enim neq; ꝓdicātur ea quæ sunt essentiæ. nō enim dicimus ꝙ paternitas sit sapiens, vel creet. Neq; etiā ea, quæ sunt personæ. Nō em dicimus ꝙ paternitas generet, & filiatio genere. Ergo non sunt ponendę notiones in diuinis.

¶ Præterea, in simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi: quia cognoscuntur sicut fis. sed diuinæ personæ sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponendæ in diuinis personis notiones.

¶ SED contra est qđ dicit Io. Dam., differentiam hypostaseon, i. personarū in tribus ꝓprietatibus, id est paternali & filiali & processionali, recognoscimus. Sunt ergo ponendæ ꝓprietates & notiones in diuinis.

CONCLVSIO.

¶ Notiones quæsdā in diuinis necesse est poni inquātū essentialia nomina significare oportet in abstracto & in cōcreto quod nullatenus diuinæ simplicitati obstat.

¶ RESPONDEO dicēdū ꝙ ꝓpositionis attēdēs simplicitatē ꝑsonarū dixit nō esse ponēdas ꝓprietates & notiones in diuinis. Et sicubi inueniāt exponit abstractū pro cōcreto. Sicut em cōsueuimus dicere, rogo benignitatē tuā. i. te benignū: ita cum dicitur in diuinis paternitas, intelligitur Deus pater. Sed sicut ostensum est suprà[c], diuinę simplicitati nō ꝓiudicat, ꝙ in diuinis vtamur nominibus concretis & abstractis. Quia sēdm qđ intelligim⁹ sic nominamus. Intellect⁹ aūt noster nō pot ꝓtingere ad ipsam simplicitatē diuinā sēdm qđ in se est cōsiderāda: & ideo sēdm modū suum diuina apphēdit & nominat. i. sēdm ꝙ inuenit in reb⁹ sensibilib⁹, à qb⁹ cognitionem accipit. In qb⁹ ad significādū simplices formas nominib⁹ abstractis vtimur: ad significādū vero res subsistentes vtimur nominib⁹ concretis. Vñ & divina, sicut suprà dictū est[c], ratione simplicitatis ꝓnomina abstracta significant, rōne vero subsistentię & cōplementi, ꝙ nomina cōcreta. Oportet aūt nō solū nomina essentialia in abstracto & in cōcreto significare (vt cū dicim⁹ deitatem & Deum, vel sapiētiā & sapientem) sed etiā ꝑsonalia. vt dicamus paternitatem & patrem. Ad qđ duo ꝓcipue nos cogunt. Primo quidem hęreticorum initātia. Cum em cōfitearmur patrem & filiū & spi. sanc. esse vnū Deum & tres ꝑsonas, ꝓrentibus quo sunt vn⁹ De⁹, & quo sunt tres, sicut respondetur ꝙ sunt essen-

181 infra. q. 40. ar. 1. con. & 1. di. 26. q. 1. ar. 1. Et di. 31. ar. 2. cō. argu. 1 & 4

Comm.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensibilis. Sed a vero gbatur: quia in sensibilibus abstractū nomē ex simplicitate, concretū vero ex complemento stādi sumptum est reliqua per se patent.

¶ *Num notio in diuinis ex parte rei distinguatur ab eo cuius est notio.*

CIrca hāc rōne Aucto. apud Capreolū in 26. dist. primi, arguit, volens probare q̄ notio in diuinis distinguitur ab eo cuius est notio, pura paternitas à patre non solū ex modo intelligēdi ex sensibilibus sumpto, vt dicit littera, sed etiā ex parte rei. Et arguit sic: vbicūq; abstractū differt à cōcreto, solo modo significādi, ibi quidquid realiter dicitur de vno, dicit̄ de reliquo, vt patet de deitate & Deo sed paternitas & pater nō sic se habent, quoniā paternitas secunda distinguitur à filio, nō autē pater. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, p̄ distinctionē inter abstractū & concretū in diuinis ex diuina re orizi, potest dupl̄ intelligi. Vno modo, q̄ Deo sit aliq̄d, vade verificat abstractū & concretum, & hoc quidē modo est verū quoniā simplicitas abstractū, tubsistētia cōcretum fundat. Alio modo q̄ in diuinis sit aliqua distinctio, ex qua oritur distinctio inter abstractū & concretum: & hoc est chimericū. Vnde ad rationē in oppositū negandū est maiorem esse probatio falsa est. quā generare prædicatur de Deo, nō autem de deitate. Ad veritatē aūt locutionis exigitur q̄ prædicatum communiter rei significet, per subiectū sub illo modo, quo significatur, vt patet extra de trinitate & fide catholica.

¶ Secundo ponit opinionem, & est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: oportet in diuinis significari in abstracto & concreto non solum nomina essentialia, sed etiā personalia. scilicet paternitatē & patrē, &c. Et probatur cōclusio duab' rationib': quarum prima extēditur se ad essentialia & personalia. Secunda autem ad personalia tantū. Et ergo prima ratio, vt b̄ recitetur instanti habeamus ppria respōsua: & formatur sic: ratio à cōsentientibus patrem & filium & spi. san. esse vnum Deum & tres personas oportet respōderi interrogantibus, quo sint vnus Deus, & quo vel quibus sunt tres personæ: ergo oportet dicere q̄ deitate sunt vnum, proprietatibus autem. s. paternitate, filiatione, &c. sunt plures. sic est & nō aliter tribus interrogatiuis, scilicet quid quis, & quo. reddimus tria propria respōsua.

Annot. ¶ Contra hanc rationem Greg. de Arimino, in 26. distin. primi instat, intendens eam soluere, dicens, q̄ propter hæreticorum instantiam non oportet proprietates has distinguere. Quia Aug. docuit respōdere in fermone de fide & symbolo: credimus trinitatem personis distinctam substantia vnitam. Et Hiero. in expositione fidei catholicæ, substantia vnū sumendo personis ac non nisi distinguēt. ergo absq̄ proprietatibus habemus respōsionem, quo sint vnum, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primo q̄ Gregorius malē immittere videtur hanc literæ huius rationem tractatui de rebus absolutē quem videtur ipse ibidē intendere. vt enim patet ex titulo totius quæstionis, hīc tractatur de cognitione diuinarum personarum, & non de esse earundem. Secundo dicitur quod male ponderant verba literæ dicentis, quòd oporteat habere responsionem ad interrogatiuum quo, non respectu hulus termini qui est trinitas, sed respectu etiam huius termini personæ: quod constat ex natura illarum auctoritatum haberi. Tertio, quòd littera sancta morem suum loquitur formaliter, & consilit̄ vir clus in hoc quòd interrogatiuo quo: oportet reddi responsionem, quod ex proprio modo significandi significat vt quo, alioquin non quiescet instantia quærentium. Constat autem q̄ persona non significat vt quo, cum sit concretum nomē. Oportet igitur vt habeamus propeium responsum quo, non respectu huius, aut illius termini, sed simpliciter respectu concretorum diuinorum proprietates in abstracto adnitteres in diuinis: & hoc directe intendit littera.

¶ Secunda vero ratio primo ponitur, deinde à Pr̄eposituino saluatur. Tertio excluditur soluto dupliciter. Est ergo secunda ratio persona patris vna refertur ad duas personas, s. filij & spūs sancti, non vna relatione. ergo oportet in patre distinguere rationes. Antecedens quo ad secundā partē, probatur ducendo ad impossibile sic. Si pater vna relatione respiceret filium & spi. sanc. filius & spi. sanctus vna quoq; relatione respiceret patrē: ergo filius & spūs sanctus nō essent duæ personæ, Et ghæc ultima sequela quia sola relatio multiplicat trinitatem. Pr̄epositiuus aūt secundā partem antecedētis negās cōsequentiā quoque primā ducēs ad impossibile negabat antecedens, instāti. Ex eo q̄ Deus vnica relatione se habet ad creaturas & tamen creaturæ pluribus relationibus ordinantur ad ipsum: sic q̄ proportionaliter concedebat de filio & spū sancto ad patrem.

¶ Contra hāc aūt respōsionē duplicitur in litera arguitur. Primo sic. ratio specificata relatiui cōsistit in hoc quòd est ad aliud se habere. ergo vni relationi sedm speciē nō possunt ex opposito correspōdere duę diuersę sedm speciē ergo relationi bus filij & spi. san. nō pōt respōdere vna relatio ex parte patris: quāuis oīb' relationib' creaturarū possit respōdere vna relatio ex parte Dei. Prima cōsequentia declaratur in parte & domino respectu filij & sancti. Secunda aūt, quia relationes spi. san. & filij sunt diuersarum rationum, creaturarum autem ad Deū vnius rationis. Secundo probatur instantia: quia sermo præsens est de relationibus realibus vtrinque. Ratio autem Dei ad creaturam non est realis: & propterea non oportet quod sit vna. Nullum enim inconueniēs est multiplicare relationes rōis in Deo.

¶ Circa antecedens assumptum, q̄ ratio specifica relatiui cōsistit in esse ad aliud. Aduerte q̄ non intendit per hoc, q̄ ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est, quam tamen sensum superficies deductionis præ se fert: quasi arguere vellit, q̄ quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relationi esse inconueniens. Sed in patre oportet esse relationē realē, qua refertur ad filiū & spi. san. Vñ secūdū duas relationes filij & spi. san. quibus referuntur ad patrem, oportet intelligi duas relationes in patre, q̄b' referat ad filium & spi. san. Vñ, cui non sit nisi vna patris ps̄ona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicunt̄ ppriætates & notiones.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ licet de notionibus nō fiat mentio in sacra scriptura, sit tn̄ mentio de personis, in quibus intelligūtur notiones, sicut abstractum in concreto.

¶ Ad secūdū dicēdū q̄ notiones significāt in diuinis, non vt res, sed vt rationes quædam, quibus cognoscūtur personæ, licet ipsæ notiones vel relationes realr sint in Deo, vt supra dictū est. Et ideo ea quæ habēt ordinē aliquem ad actū aliquē essentialem vel personalē, nō possunt dici de notionib', quia hoc repugnat modo significandi ipsarū. Vnde nō possumus dicere q̄ paternitas generet, vel creet, sicut sapientia vel intellectus. Essentialia verò, quæ nō habēt ordinem ad aliquem actum, sed remouent conditiones creaturæ à Deo, possunt prædicari de notionibus. possumus enim dicere quòd paternitas Deus, & paternitas est pater.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ licet ps̄one sint simplices, tn̄ absq; piudicio simplicitatis pūt ppriē rōnes ps̄onarū i abstracto significari, vt dcm est, quasi sint duæ secundū rationē. Et hoc licet sit verū, nō est tamen ad propositum. Tum quia de rebus in hac ratione est sermo: quæ ex natura relationū perdit. Tū quia ex præmissis pdictæ rationis manifeste sequitur, q̄ diuersis speciē relationibus oporteat diuersas speciē relationes correspōdere. Cōstat autem, quòd ad diuersitatē specificam in rerū natura nō sufficit distinctio rationis.

¶ Dubium secundo est circa propositionem illam assumptam contra propositum, scilicet vni relationi secūdū speciem non possunt correspondere duæ secundum speciem. Manifeste enim tenemus oppositum: quoniam vni filiationi sortis respondent diuersarum specierum relationes, scilicet paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in tertia parte, q̄. 35. articu. 1. expresse habetur.

¶ Ad primum dubiū dicendum est, q̄ hic sunt duo, scilicet pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate qui lem asserit littera partem affirmatiuam, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales: quia distinguuntur differentia relationis. De modo autem quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis: quia non opponuntur adinuicem relatiue, & sic non sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmare vero q̄ sunt duæ formaliter secundū rationem tantum, non quietat multorū intellectū, quia esse duo secundū rationem, nō est esse duo, sed intelligi duo sicut esse quātū secūdū rationem, non est esse quantum, sed intelligi quantū. Vnde cū nulla sit actualis distinctio præter realem aut rationis, rest.: q̄ sint duæ virtualiter, id est pr̄simile se habent ac si essent duæ & hoc consonat excellentiæ diuinæ rei. Et est in rerum natura absq; omni opere intellectus sufficiēque propositio, reliquiq; difficultatibus soluendis. nam specifica diuersitas duarum relationum infert specificam diuersitatem relationum sibi correspondentium formaliter vel virtualiter, id est, quòd illæ relationes correspondentes habeant specificam distinctionem in rerū natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionem actualiter. Et sic, quoniā persona patris habet relationes duas, sic q̄ vnaquæq; vendicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duæ in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tanquā duas patris notiones ponere. Alioquin respōderi non posset quærenti, quo pater, & quo spirator: cum constet patrem ad filium, spiratorem vero ad spiritum sanctum esse: verum tamen proposito sufficere videtur affirmare, q̄ distinguuntur formaliter quoniam tractatus iste non est de rebus absolute, sed vt intellectis & significatis, vt patet ex littera.

¶ Ad secūm ifi vero dubiū dicitur, q̄ cum cadix propositionis s. Tho. sit illa propositio Arist. 5. in tapli. de ad aliquid, scilicet nullū relatiuū dicit̄ bis propter eandē rōnem quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primo termini est, qđ patet esse vsū iuxta limitationem illius sūmamenti limitanda sunt consequentia. Relatiuū igitur non dicit bis, potest dupliciter intelligi. Primo non dicitur bis. id est ad duo correlatiua solo numero distincta, & si ceridimus hoc esse falsum: qa Sortes albus eadē simulitudine similis est omnibus albis. Secūdo nō dicitur bis, id duo correlatiua diuersarū rationū. & si: potest intelligi dupliciter, scilicet vel diuersarū rationū partialium. Et si ceri nō est verū, vt ex illo arti. alio tereię patebit. Vel nō partialium, & sic est verū. Vnde notātes San. Tho. ibidē in vltimo argumento ex hoc eodem fundamento nō infert. Ergo impossibile est vnitū relatiuū dici ad duo: sed, ergo impossibile est, quòd vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa per ly omnino, nō partialia innuens. Voco autem relatiua partialia in proposito, illa, quorū fundamenta partialiter conueniunt ad vnū numero effectum, vt pater de patre & matre respectu filij. consona autem verbi glosa hæc ostenditur, ex eo quòd proprie loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit, quali partes adæquati extremi, sed quando vnum ex vna, & vterum ex altera parte respiceret, bis diceretur, vt speciēs ind gentis, & ad individuū: & scientia dicereturad scibile & sciētem, &c. Sanctus Tho. ergo hic cōtra Prælatinum intendit impossibile esse, q̄ vna relatiua secundum speciem habeat extrema plurium rationum non partialium processio namque & filiatio non habent partialia fundamenta, sed diuersarum omnino rationū secundum se perfectarū: quoniam filius perfecte terminat processum intellectus, & similiter spiritus sanctus perfectus est terminus processionis voluntatis. In tertia autem parte extrema diuersarum rationum partialia reddidit filiationi, vt patet.

Quidnam sit significari vt res, & vt ratio.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit quid sit significari vt res, & quid significari vt ratio. Si enim hoc idem est quod significari in concreto & in abstracto: littera contradicit sibi, quia sapientia abstractum nomē est & tamen de Deo dicitur q̄ disponit omnia suauiter, &c. Non obstāte sibi tali modo significandi. si autem intenditur differētia inter rem realem & rationis, manifeste falsum dicitur, quoniam paternitas rē realem significat, sicut & sapientia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia ly vt, aliquam conditionē importat, & conditio rei est existere vel subsistere: nulla siquidem res vt res est nisi sic & similiter, nulla res vt res significatur nisi vt ens. seu existens significetur. Ratio autē, quia innotescendi gratia. 6. Topico. dicitur inuenta principiisque notitiæ sit actus & forma, ex nono meta. conditio rationis est, vt sit formaliter notificatiua: & proportionaliter vt significetur vt rationale principium in cognoscēdo. sic enim modus significandi correspondet conditioni rationis vt rātio est. Et quia hæc exurgens abstractum & cōcretum, ideo conceditur quòd significari vt res, coincidit cum concreto, & vt ratio cum abstracto.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur, q̄ licet omnibus abstractis ex modo significandi commune sit non congruere operationibus, inter abstracta tamen est magna latitudo, ex parte ipsius rationis formalis significatæ. Quorūdā enim ratio formalis secundum se nullum habet ordinem ad opus, vt patet in relationibus, quorundam autem secundum se habet ordinem ad opus vt sapientia ad ordinare, iustitia ad reddere vnicuique ius, &c. illa ad stracta, quæ ex re formaliter significata opus respiciunt, congruam propositionem admittunt, vt in littera de sapientia & intellectu dicitur. Reliqua autem vt paternitatis & reliquæ notiones, quia, nec ex modo significandi, nec ex propria ratione formali operis principia sunt, congruat enuntiationes habere non possunt circa operationes, vt in littera dicitur, vnde nulla est contradictio.

Annot. *Super Quæstionis tricæsimæsecundæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus intendit de numero quinario adæquate: ita quod neque plures neque pauciores sint notiones quam quinque.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo ponit differentiam inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad numerū.

¶ Quo ad primum cōclusio responsiua quęsito affirmatiue est, notiones sunt quinque, s. innascibilitas, paternitas, cōmunis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur sic. nullo est propria ratio cognoscendi diuinā personā: ergo attendit sedm originem: ergo secundum hæc duo, s. à quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinque. Antecedens est de scriptio notionis superius exposita. Prima consequentia probatur: quia diuinæ personæ multiplicantur secundum originē. Secunda autē, qa hæc duo spectant ad originē, & secundum ea innotescunt diuinæ personæ. Tertia verò manifestatur singillatim ad singulas applicando personas virunque modū originis. Et quo ad personam quidē patris, ex illo modo qui ab alio non ponitur ne licet negatiue habetur innascibilitas. Ex illo vero à quo alius, paternitas & spiratio. quo ad personam vero filij, ex ly qui ab alio, habetur filiatio: ex ly vero à quo alius, habetur eadem spiratio. Quo ad personam vero spiritus sancti, ex ly quia ab alio, habetur processio. Ex ly vero à quo alius, nec possiue, nec negatiue aliqua ponitur, propter rationem subiunctam in responsione ad quartum.

¶ Quo ad secundum determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, s. notionis, relationis, proprietatis, & personalitatis, vt formaliter possit locutio inter pretari: nec vos confuse pro alio accipiatis. Et in littera satis clare patet. Si qua vero circa hæc sunt dubia cōstituta, aut circa innascibilitatē, inferius propetis locis patebunt. 188

¶ *Num præter quinque in diuinis notiones detur sexta, innascibilitas scilicet communis patri & filio.* *Quæstio.*

¶ Circa discussionem fatū in littera post responsiones ad argumēta occurrit dubium motum à Scoto in 28. distinct. primi, q. prima. argumento. 4. & hic inductū. Quare sūmen est ponenda sexta notio, s. innascibilitas communis patri & filioscilicet filiatio communis patri & filio. scilicet paternitas & spiratio. 188 c

¶ Ad hoc dubium nihil inuenio à S. Tho. dictū in speciali respectu per sonæ filij. Inferius tamē q. 33. artic. 4. Et in primo sen. di. 28. q. 1. ar. 1. solutionem huius dubij dedit inquantum tangit personā patris dicēs, q̄ innascibilitas importat originem vt est, q. est 174 a
ghis. Ex hoc em manifeste patet q̄ in patre non est opus innascibilitate. sed præterea dubiū est de persona filij. Ea quoq; quæ de sapientia notionis. 16. di. primi dicit, male posset ad hoc applicari. Tum qa etiā in spirabilitas dicit aliquid specialē, est enim negatio in genere, &c. Tum qa etiā innascibilitas cōcedit ur à S. Thom. notio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infrā. Scotus aūt vbi suprā quasi veller introducere ferrami notionem, non audet tn̄ eō contra tocentem opponere doctorum, quinq; tm̄ notiones approbantis. Vñ nisi (inquit) alligetur aliqua rō de hoc, ferra 210 a
aliqua rō de hoc, ferra 188
71

¶ *Num præter quinque in diuinis notiones detur sexta, innascibilitas scilicet communis patri & filio.* *Quæstio.*

¶ Circa discussionem fatū in littera post responsiones ad argumēta occurrit dubium motum à Scoto in 28. distinct. primi, q. prima. argumento. 4. & hic inductū. Quare sūmen est ponenda sexta notio, s. innascibilitas communis patri & filioscilicet filiatio communis patri & filio. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc q̄ est ab alio vel alius ab eo, s. spiritus sanctus, & per hoc innotescit eodem modo sicut & pater, scilicet communi spiratione. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc q̄ est ab alio vel ab aliis, & sic innotescit processione. Non autem per hoc q̄ alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, s. innascibilitas, paternitas, filiatio, cōmunis spiratio & processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio nisi per reductionem, vt infrā dicetur. Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio & processio. Nam communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, vt infrā magis patebit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q̄ præter quatuor relationes oporteat ponere aliam notionem, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ essentia in diuinis non significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quędam, sed nonis significatur vt rationes significantes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

¶ Præterea, Sicut patri & filio cōmune est q̄ ab eis procedat spiritus sanctus: ita commune est filio & spiritu sancto quòd procedant a patre. Ergo sicut vna notio ponitur communis patri & filio: ita debet poni vna notio communis filio & spiritui sancto.

CONCLVSIO.

Quinque tantum notiones sunt in diuinis, innascibilitas, paternitas, filiatio communis, spiratio & processio.

¶ RESPONDEO dicedum, q̄ notio dicitur id quòd est propria ratio cognoscendi diuinam personam. Diuinæ autem personæ multiplicātur secundum originem. Ad originem autem pertinet a quo alius, & qui ab alio: & secundum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona patris non potest innotescere per hoc quòd sit ab alio, sed per hoc quòd à nullo est. Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas[c]. Sed inquantum est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantum filius est, ab eo innotescit notione paternitatis: inquantum autem spiritus sanctus est, ab eo innotescit notione communis spirationis. Filius autem potest innotescere per hoc, q̄ est ab alio nascendo, & sic innotescit per filiationem. Et per hoc q̄ est alius ab eo, s. spiritus sanctus, & per hoc innotescit eodem modo sicut & pater, scilicet communi spiratione. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc q̄ est ab alio vel ab aliis, & sic innotescit processione. Non autem per hoc q̄ alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, s. innascibilitas, paternitas, filiatio, cōmunis spiratio & processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio nisi per reductionem, vt infrā dicetur[c]. Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio & processio[c]. Nam communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, vt infrā magis patebit[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q̄ præter quatuor relationes oporteat ponere aliam notionem, vt dictum est[d].

¶ Ad secundum dicendum, q̄ essentia in diuinis non significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quędam, sed nonis significatur vt rationes significantes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

¶ Præterea, Sicut patri & filio cōmune est q̄ ab eis procedat spiritus sanctus: ita commune est filio & spiritu sancto quòd procedant a patre. Ergo sicut vna notio ponitur communis patri & filio: ita debet poni vna notio communis filio & spiritui sancto.

CONCLVSIO.

Quinque tantum notiones sunt in diuinis, innascibilitas, paternitas, filiatio communis, spiratio & processio.

¶ RESPONDEO dicedum, q̄ notio dicitur id quòd est propria ratio cognoscendi diuinam personam. Diuinæ autem personæ multiplicātur secundum originem. Ad originem autem pertinet a quo alius, & qui ab alio: & secundum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita q̃ nec essentiam, nec ſpiritũſanctũ conuenit. Ac deſtis forte ad hæc, q̃ nominibus propriis proceſſionũ ſpirituũſanctũ caremus. Quia igitur ratione habemus quare ſingulari primilegio inaſſibilitas eſt notior & regularior negationes à notificatiuis excludantur, rationabiliter à ſacris doctoribus inſpirabilitas omiſſa eſt.

¶ In reſponſione ad ſecũdum obiecta, q̃ ſignificant vt res quædam, eſt ſignificare vtres ſingularis in re-
371 b rum natura & quoniam nominibus *perſonarum* in actu exercito, vt pater & filius & ſpiritus ſanctus) & nomine ſimiliter eſſentiæ (vt Deus) ſignificamus perſonæ & naturæ in diuinis vt res ſingulares, nominibus autem proprietatum & relationũ vt ſi nominibus abſtractis, rationes potius rerum ſignificantur. Ideo ex nouum numero non dicitur Deus quinimus vel quaternius, &c.

¶Num diſtinctio rationis inter paternitatem & ſpirationem impediat prædicationem homoiſtrotes.

¶ In reſponſione ad tertium dubiũ eſt proper obiectionẽ Scot. ſi quo lib. in caſes articulo ſecundi. ſi diſtinctio inquit rationis inter paternitatem & ſpirationem ſufficeret ad ſimpedi-
183 lam prædicationem in abſtracto, impediret utiq; ita, ſapiẽtia eſt bonitas: quo diſtinguuntur formaliter? Cõcedũ autẽ eſt falſum apud eos hic. ergo. Exemplũ quoque q̃ de attributo adducitur, non eſt ad propoſitum, ſed potius ad oppoſitũ. Extra propoſiti quidẽ, quia attributum eſt nomẽ intentionis, quæſtio autem eſt de nominibus primæ impoſitionis. Ad oppoſitũ vero, quia ex illo exemplo habetur, q̃ ſicut attributum potentiæ non eſt attributũ ſapientiæ, & ita potentia eſt ſcientialita notio paternitatis non eſt notio ſpirationis, & tamen paternitas eſt ſpiration q̃ eſt oppoſitũ intentiæ concluſionis.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ obiectio procedit ex malo intellectu literæ, ſimõ ex diminuta inſpectione eius. Non enim dicitur in littera, q̃ ideo nõ prædicantur de inuicẽ, quia diſtinguuntur ratione: ſed quia ſignificãtur vt diuerſæ rationes perſonarũ. id eſt, vt diuerſæ rationes relatiuæ perſonæ enim diuinæ relationes ſunt ſubſiſtentes vt prædictũ fuit. Et intendit de diuerſitate in actu exercito, non ſub notionis vocabulo, ſed ſub relationis ratione. Fundatur enim reſponſio hæc ſuper doctrina in 5. metaph. cap. vno. ſ. ꝺ ſub illo aliqua proprie multiplicantur, cuius differentiis diſtinguũtur, ita q̃ intẽdit q̃ qa paternitas & ſpiratio ſub diuerſis differẽtiis diuinę relationis ſunt. illa eñ eſt ad filium, hæc ad ſpiritũ ſanctũ, ideo & duæ relationes reales diuinæ ſunt. Et quia hanc diſtinctionem Important in actu exercito, paternitas & ſpiratio, ex hoc q̃ ſignificãtur vt diuerſæ rõnes perſonarũ. i. relatiuorũ perſonalitatẽ ideo nõ poſſũtur de ſe inuicẽ. Vñ ad obiectionẽ negãdũ eſt antecedens. Et de exemplo dicẽdũ eſt, q̃ eſt valde ad propoſitũ ſi ſane intelligatur: non enim adducũtur niſi ad manifeſtandum fundamentum illius ex 5. meta. t. q̃ ſub illo reſident aliquam pluralitatẽ, ſub cuius pluribus differentiis comprehendũtur. Et quia ſub attributi intentione & nõ rei, ſcientia & potentia Dei diſtinguuntur, ideo Pater attributa dicuntur, nec vnum dicitur aliud: licet vna ſit alia, qui a non diſtinguũtur ret differentia. Ita quoq; dicitur in propoſitionẽ ſolũ reſpectu intentionis importatæ per ly notio, ſed etiã reſpectu rationis formalis ſubſtractæ. i. relationis diuinæ. ſicut eñ attributũ numeratur in potentia & ſcientia, ita relationis ratio, & non ſolũ notionis intentio numeratur in paternitate & ſpiratione. Et propterea ſicut hoc attributum non eſt illud, & ſed hæc notio non eſt illa. (quod in littera tangitur) & paternitas non eſt ſpiratio: ſunt enim relationis nomina. Et quod hæc ſit San. Tho. intentio, percipi poteſt ex primo ſent. diſtinct. 27. q. prima articulo primo in corpore, & ad tertium.

¶ Contra hanc quoque reſponſionem inquantum dicit quòd paternitas & ſpiratio ſunt Idem, realiter argumenta eorum Durandi apud Capreolum. 13. diſtinct. primi, articulo ſecundo, contra primam concluſionem. Sed non ſunt mihi viſa recitatione digna.

a ¶*Super Queſt. trigeſimaſecunde Articulum quartum.*

Titulus clarus eſt.

¶ In corpore duo facit. Primo docet in communi. In qua fide materia liceat vel non liceat contrarie opinari. Secundo reſpondet quæſito.

¶ Quo ad primũ duplex ponit genus pertinẽtiũ ad fidem. Indirecte & Indirecte. De primo genere dicit, quòd opinari falſum eſt hæreſis, & maxime aſſumpta pertinacia. De ſecundo vero dicit duo. primo quod antequam conſtet de reuelatione, conſiderari aliquid contrarium fidei, opinari falſum, non eſt hæreſis, maxime ſine pertinacia. Secundum eſt, quod error huiuſmodi poſt manifeſtationem ab eccleſia determinationem eſt hæreſis. Et ex his deducitur corollarium, quod multa hodie reputantur hæretica, &c.

Comm.

Aſſumit.

¶ Aduerte hic q̃ aliquis dicitur hæreſis in ſe ſufficiẽte quòd ſit error in his quæ ſunt fidei, ſed ad rationem hęreticitatis requiritur pertinacia: & ſecundum Ieronimum hæreſis dicitur ab electione, quia vnuſquiſque ſibi aſſumit quod deterius eſt, aut ſibi aſſumit, aut abſtinentia. Ratio autẽ ſecundo genere quando deeſt determinatio eccleſiæ, nõ volũtate manifeſtum conſequi aliquid contrarium fidei ex alia quæ poſitione, ex hoc quòd multi doctores credunt ſic, alii oppoſitum ſentientibus. Vñ in multis falſum opinantur, non ſolum ab hæreſi ſed etiã à peccato ex cauſantur qui fuerit gradum ſuum quantum cognoſcit, rationabiliter rem vnam arbitrantur ſequi: ſaluo eccleſiæ reuerentia.

185 *diſtinct. 46. art. 4. & 1. diſtinct. 40. art. 1. & 2. & 39. art. 1. q. 1. & 2. & 3. & 40. art. 1. q. 1. & 2.*

¶ Quo ad ſecundum cõcluſio reſpõſiua eſt, q̃ licet contrarie opinari de notionibus ſi nihil eſt aut conſideratur conſequens contrarium fidei: & probatur, quia notiones ſunt in ſecundo genere.

a ¶*Super Queſtionũ trigeſimatertiæ Articulum primum.*

Comm.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio. Pater eſt principium. Probatur, principium eſt à quo aliquid procedit: & econuerſo. Pater eſt à quo procedit aliud. ſ. filius, & ſpiritus ſanctus, ergo pater eſt principium.

Queſtio.

¶*Num Latini vtantur in diuinis nomine cauſæ, ſicut & Græci.*

¶*Num ratio aliqua principij conueniat Deo.*

¶ In reſponſione ad primum aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo diſtinct. 29. duo dicta huius literæ impugnat. Primum eſt differẽtia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim contra hoc Hilarium in quarto de trinitate patri autoris nomen tribuentem: & Auguſtinum in ſeptimo de trinit. capitulo quarto dicentẽ de patre. illud quod eſt ei cauſa vt ſit eſt ei cauſa vt ſapiens ſit. Secundum eſt quòd ideo nomine principij & non cauſæ vtitur in diuinis, quia eſt cõmunius: quoniam extendit ſe, &c. Contra hoc inſtat, nomen rationẽ communitatis conueniens Deo hoc habet, quia ratio minus communis non cõueniret ei, ſed principium non eſt huiuſmodi ſecundum dicta tam q̃m nulla ratio principij, poſita in 5. meta. conuenit patri reſpectu filij, vt patet diſcurrenti.

¶ Ad primum horum dicitur dupliciter. primo quòd falſi eſt literæ quòd Latini doctores non habuerunt cauſæ vocabuli in vſudato quòd aliquando intelligatur. Secundo dicitur ad illud Hilarij cum Sancto Thoma in primo ſententiarum diſtinct. 29. quæſtione prima, articulo primo, quòd autor non importat cauſalitatem, ſed principium non ab alio: & ideo patri attribuitur. Illud vero Auguſti. non eſt ad propoſitum: de eſſentialibus enim loquitur, in quibus conſtat nos eſſe cauſam niſi ſecundum rationem.

¶ Ad ſecundum vero dicitur, quòd falſum eſt, nullam rationem principij ex 5. metaph. in patre ſaluari. expreſſe namque ibidem dicitur, communiſſimum rationem principij eſſe primum ex quo eſt vt cognoſcitur aliquid. Conſtat autem patrem eſſe primum ex quo eſt filius, i uxta illud, ex patre natum ante omnia ſecula. In littera autem manifeſtatur iſta maior communitas ex notionibus nobis. ſcilicet puncto, &c. non quòd iſtæ acceptiones locum habeant in diuinis, ſed vt ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abſtractio principij, quàm cauſæ.

Super

a ¶*Super Queſt. trigeſimatertie Articulum ſecundum.*

Annot. IN titulo ly pater, vt in ſolutione dubij patebit, ſumitur prout in diuina trinitate admittitur. Ly proprie, ſumitur & vt diſtinguitur contra metaphoricè, & vt diſtinguitur contra communiter. & vt diſtinguitur contra extraneos. Extraneum autem dicitur quomodolibet adiacens quæ admodum dicimus de aliquo, q̃ Sortes eſt nomen proprium eius. filius vero Platonis primogenitꝰ, non eſſe eius nomen proprium, quia ſignificat accidens aduenit Sorti, & non eius ſubſtantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directe ſumitur in hoc titulo: vtrum autem alio modo cõtineatur. Ita q̃ inuentio quæ ſtionis eſt, an pater ſit nomen ſignificans proprietatem ſubſtantiæ ſeu proprium ſubſtantiale alicui diuinæ perſonæ: an ſignificet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinæ perſonæ, ſupponit pro ipſa hypoſtaſi. vt ſic.

71

Comm. ¶ In corpore vnica eſt concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue. Pater eſt nomen proprium perſonæ patris. Et probatur ſic. ſignificans id per quod perſona quæcunque diſtinguitur ab omnibus aliis: ergo eſt nomen proprium perſonæ patris. Minor probatur in litera virtualiter ſic. Nomen proprium huius hominis ſignificat hanc animam & hoc corpus: ergo ſignificat id per quod diſtinguitur ab omnibus aliis, par autem ratio eſt de cæteris: igitur: Antecedens manifeſtatur: & ratiõe: quia ſicut de intellectu hominis ſunt carnes & oſſa ita &c. & autoritate. 7. metaphy.

75 *Sent.* 69 b 186

Aſſumit.

¶*Num patris nomen ſit diſtinctius patre à cæteris perſonis.*

¶ Circa hanc rationem dubiũ occurrit: quoniã medius terminus. ſ. ſignificare id quo perſona hæc diſtinguitur à cæteris, aut importat ſignificare formaliter & in actu ipſum diſtinctum perſonæ, aut materialiter & in potentia eo modo quo ſuperius dictum ſignificare cõtineri ſub eo. Si ſumitur. ꝺ ſignificatione formali, ſic falſa eſt minor: pater eſt. i non ſignificat perſonale. diſtinctiuũ di mianæ perſonæ. Quoniã ſignificat formaliter id quo pater conuenit cũ cæteris patribus, conuenientia ſaltem analogæ. Non eſt aũt idem diſtinctiuum alicuius, & quo cum aliis conuenit.

78 *Queſtio.* 187 a

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd falſum eſt, quòd ſignificare id quo aliquid procedit. Omne eñ à quo aliquid procedit quocunq; modo dicimus eſſe principium, & econuerſo. Cum ergo pater ſit à quo procedit alius, ſequitur quod pater eſt principium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ q̃ Græci vtuntur in diuinis indiſtincter nomine cauſæ, ſicut & nomine principij, Sed Latini doctores nõ vtũtur nomine cauſæ ſed ſolũ nomine principij. Cuius ratio eſt: quia principij ſi communius eſt quam cauſa: ſicut cauſa cõmunius quam elementum. Primus eñ ter minus, vel etiã prima pars rei dicitur principium, ſed nõ cauſa. Quanto autẽ aliquod nomen eſt communius, tanto conuenientius accipitur in diuinis vt ſupra dictũ eſt. Quia nomina quanto magis ſpecialia ſunt, tanto magis determinãt modũ conuenientem creaturæ. Vnde hoc nomen cauſa videtur importare diuerſitatem ſubſtantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen principij. In omnibus enim cauſæ generibus ſemper inuenitur diſtantia inter cauſam, & id cuius eſt cauſa, ſecundum aliquã perfectionem, aut virtutem. Sed nomine principij vtimur etiam in his quæ nullã hmõi differentiã habent, ſed ſolum ſecundum quendam ordinem. Sicut cum dicimus punctum eſſe principium lineę, vel etiam cum dicimus frontem lineæ eſſe principium lineæ.

¶ Ad ſecundũ dicẽdũ, q̃ apud Græcos inuenitur de filio vel ſpiritu ſancto dici q̃ principiatur. Sed hoc non eſt in vſu doctorum noſtrorũ. Quia licet attribuamus patri aliquid auctoritatis ratione principij nihil tamẽ ad ſubiectionẽ vel minorationem quocunque modo pertinens attribuimus filio vel ſpiritui ſancto, vt videtur omnis erroris occaſio. Secundum quem modum. Hila. dicit 8. de trini. Donantis autoritate pater maior eſt, ſed maior non eſt filius, cui vnum eſſe donauit.

¶ Ad tertium dicendum q̃ licet hoc nomen principium, quantum ad id à quo importitur ad ſignificandum, videatur à prioritate ſumptum: non tamen ſignificat prioritatem. ſed originem. Non enim idem eſt quod ſignificat nomen, & à quo nomen imponitur, vt ſupra dictum eſt.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum hoc nomen pater ſit nomen proprie diuina perſonæ.*

¶ AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd hoc nomen pater non ſit proprie nomen diuinæ perſonæ. Hoc eñ nomen pater ſignificat relationem. Perſona autẽ eſt ſubſtantia indiuidua. Non ergo hoc nomẽ pater eſt proprie nomen ſignificatiuum perſonæ.

¶ Præterea, Generans cõmunius eſt quam pater. Nam omnis pater eſt generans, ſed non econuerſo. Sed nomen communius magis proprie dicitur in diuinis, vt dictum eſt. Ergo magis propium nomen eſt perſonæ diuinæ generans & genitor, quam pater.

¶ Præterea, Nihil quod ſecundum metaphoram dicitur, poteſt eſſe nomẽ ꝓpriũ alicuius. Sed verbum metaphoricè apud nos dicitur genitum vel proles. Et per conſequens ille cuius eſt verbum, metaphoricè dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis poteſt proprie dici pater.

¶ Præterea, Omne quod dicitur in diuinis, ꝓ prius dicitur de Deo quàm de creaturis, ſed generatio per prius videtur dici de creaturis quàm de Deo. Verior enim ibi videtur eſſe generatio vbi aliquid procedit ab alio diſtinctum, non ſecundum relationem tantum, ſed etiã ſecundũ eſſentiam. Ergo nomen patris q̃à generatione ſumitur, non videtur eſſe proprium alicuius diuinæ perſonæ.

¶ SED CONTRA eſt q̃d dicit in pſal. Ipſe inuocabit me, pater meus es tu.

CONCLVSIO.

¶*Cum ipſa paternitas ſit pater in diuina diſtinguatur ab omnibus aliis perſonis, conuenienter ſibi patris nomen conuenit.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ nomen proprium cuiuslibet ꝓſonæ ſignificat id per quod illa perſona diſtinguitur ab omnibus aliis. Sicut eñ de ratione hominis eſt aia & corpus. i. de intellectu huius hominis eſt hęc anima & hoc corpus. vt dicitur in 7. meta. His aũt hic homo ab omnibus aliis diſtinguitur. Id autem per quod diſtinguitur perſona patris ab omnibus aliis, eſt paternitas. Vnde proprium nomen perſonæ patris eſt hoc nomen pater, quod ſignificat paternitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ apud nos relatiõ eſt ſubſiſtẽs perſona. Et ideo hoc nomẽ pater apud nos nõ ſignificat perſonã, ſed relationẽ perſonæ, nõ aũt eſt ita in diuinis, vt quidam falſo opinati ſunt. Nam relatio quã ſignificat hoc nomen pater, eſt ſubſiſtens perſona. Vnde ſupra dictũ eſt, q̃ hoc nomen perſona in diuinis ſignificat rationem vt ſubſiſtentem in diuina natura.

¶ Ad ſecũdũ dicẽdũ, q̃ ſicũ Philoſo. in 1. de anima denominatio rei maxiñ debet ſumi à perfectione & fine. Generatio autẽ ſignificat vt in fieri. Sed paternitas ſignificat complementum generationis: & ideo potius eſt nomen diuinæ perſonæ pater quã generans vel genitor.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum non eſt quid ſubſiſtens in natura humana. Vnde nõ proprie poteſt dici genitum vel filius. Sed verbum diuinum eſt aliquid ſubſiſtens in natura diuina. Vnde proprie & non met. ꝓnice dicitur filius, & eius principium pater.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ nomen generationis & paternitatis, ſicut & alia nomina quæ proprie dicuntur in diuinis, per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis quantum ad rem ſignificandam, licet non quantum ad modum ſignificandi. Vnde & Apoſtol. dicit ad Ephe. 3. Flectogenua mea ad patrẽ domini mei Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Quod ſic apparet. Manifeſtum eſt eñ q̃ generatio accipit ſpeciẽ à termino qui eſt forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior formæ generantis, tãto verior & perfectior, eſt generatio. Sicut generatio vniuoca eſt perfectior quàm non vniuoca. Nam de ratione generantis eſt, q̃ generet ſibi ſimile ſecũdũ formam. Vnde hoc ipſum q̃ in generatione diuina eſt eadẽ numero forma generãtis & geniti, in rebus aũt creatis nõ eſt eadem numero, ſed ſpecie tãtũ: oſtendit quòd generatio, & per cõſequẽs paternitas per prius ſit in Deo quàm in creaturis. Vnde hoc ipſo, q̃ in diuinis eſt diſtinctio geniti à generante ſecundum relationem tantum ad veritatem diuinæ generationis & paternitatis pertinet.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum hoc nomen pater dicatur in diuinis ꝓ prius ſecundum quod perſonaliter ſumitur.*

¶ AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod hoc nomen pater non dicatur in diuinis per prius, ſecũdũ qđ perſonaliter ſumitur. Commune eñ ſecundum intellectum eſt prius proprio, ſed hoc nomen pater ſecundum quod perſonaliter ſumitur, eſt proprium perſonæ patris: ſecundum vero ꝙ ſumitur eſſentialiter eſt commune toti trinitati. Nam toti trinitati dicimus, pater noſter. Ergo per prius dicitur pater eſſentialiter ſumptum, quàm perſonaliter.

¶ Præterea, In his quæ ſunt eiuſdem rationis, non eſt prædicatio per prius & poſterius. Sed paternitas & filiatio ſecũdum vnã rationem videntur dici ſecundum quod perſona diui-

Prima S. Tho. L 4

quia hoc eſt commune ſuũt proprium. ſi vero ſumitur de ſignificatione in proximo, vana eſt ratio. Vnde ſi quæſt eius proceſſus ſortiatur effectum, ſi vero ſumitur de ſignificatione actualiter: aliquin homo eſſet nomen proprium bulue hominis, nec oporteret ſic hoc addiscere.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ hic eſt ſermõ de ſignificare actualiter. Et ad obiectionem ad oppoſitum reſpondetur, q̃ ly pater, duplex ſumi poteſt. Primo vt ſit nomen analogum ad omne quomo libet patrem, & ſic proculdubio falſa eſſet minoritas enim ſignificat commune quid ꝓpotentialiter omni patri. Alio modo dicit vt primum & capax huius analogiæ, & ſic ſignificat conſtitutiuum diſtinctiuum perſonalis primæ perſonæ trinitatis diuinæ. vt ex dictis declaratum eſt. Alia eſt formalis ratio redemptoris quæſtati qd eſt prima ꝓſona diuina qua tenus pater, &c. quod eſt fortes quæ cum paternitate ſimilitudo diuinæ ad omnipotẽ cõmunitas analogiæ creaturæ. Ipſa aũt relicta paternitatis conſurgit ex electione relationis ad ſubſiſtentiam perſonalitatem, &c. Et propterea ly pater, ſic ſumptũ ex propria ſua rone ſignificat illius perſonalitatem, propter quod ab ſuæ additione readicitur diuinitatis baptizandum eſſe in nomine patris, &c. Dubium autem remanens circa minoremam an ſolliciter paternitatis ſit perſonale diſtinctiuum patris, in q. 4. articulo ſecundo, tractabitur.

Annot. 166 172 161 a b c 187 1. diſt. 2. 161 b 73 70

¶ In reſpõſione ad quartum nota, q̃ de ratione generationis ſunt duo ſcilicet diſtinctio ſuppoſitorum & vnitas formæ quæ communicatur. Et quoniã generans vt ſic actualitas ſibi genitum, ſimilitudo aũt ſpecies eſt voluntas quanto ſtante diſtinctione ſuppoſitali maior eſt vnitas formæ, tanto generatio eſt perfectior.

Annot.

a ¶*Super Queſtionũ trigeſimaſertie Articulum tertium.*

Annot. IN titulo aduerte tria. Primum ly pater ſecundum, q̃ perſonaliter. Pater enim dupliciter de Deo dicitur, ſcilicet perſonaliter, quum dicitur, pater dominus noſter Ieſu Chriſti & eſſentialiter, quum dicimus, pater miſericordiarũ. Et ideo non immerito additur ly ſecundũ quòd perſonaliter. Secundo ly dicatur, non cñ quæritur an in diuinis prius ſit eſſe patrem ad intra, an eſſe patrem ad extra: ſed an ratio formalis patris nomine ſignificata, per prius dicatur de Deo, vt eſt pater intra, quàm de Deo, vt eſt pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ser extra. Tertio ly
priuat. punctum enim ex
ratione in oppositū fa-
cta in littera priori etatem
in infinite significare
vi tractur, directe tamen in
proposito stat proprie-
tate secundū naturā ordi-
dinem, qui inter imitio-
nes vnius nominis in-
meniri nō solent, ve pa-
ter filij toto genere inex-
aequalis. Sex q̄ sentiat
est, an ratio patris nomi
ne significata, personali-
ter dicta, sit naturæ ordi
nem prior intentio talis
nominis, quām ratio
eiusdem essentialiter
dicta.

Comment. ¶In corpore vnica est
conclusio huius quæ-
stionis affirmative. Pater
per prius dicitur in di-
uinis personaliter q̄ es-
sentialiter. Probatur si-
omnia imperfecta sumū-
tur à perfectissimo ergo omne
nomen prius dicitur
de illo in quo saluatur
tota eius ratio perfecte,
quām de illo in quo sal-
uatur secundum aliquid:
ergo paternitas prius
dicitur in diuinis secun-
dum quod importat re-
spectum personæ ad per
sonam, quām secundum
quod dicit respectū Dei
ad creaturas: ergo. Pri-
ma consequentia proba
tur, primo, quia de eo de
quo nomen dicitur se-
cundum aliquid, dicitur
quasi per similitudinem
ad id in quo perfecte sal
uatur, manifestatur de-
inde in leonis nomine.
Secunda autem proba-
tur, quia in Deo patre
& Deo filio inuenitur
perfecta ratio paternita-
tis & filiationis, in Deo
autem & creatura non,
sed secundum aliquale
similitudinem. Et proba
tura prima para huius
assumpti, quia diuina-
rum personarū vna est
natura ac gloria. Secun-
da vero pars quo ad ne-
gationem, quia creatu-
ra non eiusdem natu-
ræ est cum Deo. Quo ad
affirmationem vero ma-
nifestatur gradiendo la-
titudine filialis assimila-
tionis creaturæ ad Deum
iuxta quatuor modos si-
militudinis, s. vestigij,
imaginis, gratiæ, & glo-
riæ. Confirmatur q̄, om
nia auctoritatibus ve fa-
tis clare in littera.

Annot. ¶In responsione ad pri-
mum diligenter notato
ria, scilicet distinctio-
nem, comparationes, &
rationes earum. Distin-
ctio est hæc, communium, essentialium quę-
dam dicuntur absolute,
vt bonus, sapiens, &c.
quædam respectiua ad
extra, vt dominus, & ex-
tera. Cōparationes sunt
duæ, prima est commu-
nia absoluta sunt prio-
ra secundū intellectum
personalibus. Altera est,
communia respectiua
ad extra sunt posteriō-
ra personalibus. Ratio
primæ comparionis est,
quoniam communia ab
soluta claudūtur in
personalibus, & non e
conuerso, priora enim
constat esse, à quibus

161 d 186

na est pater filij, & secundum quod tota tri-
nitas est pater noster vel creaturæ, cum secun
dum Basilium accipere sit commune creatu-
ræ, & filio. Ergo non per prius dicitur pater
in diuinis secundum quod sumitur essentia-
liter, quām secundū q̄d sumitur personaliter.

¶Præterea, Inter ea quæ non dicuntur idē
ratione vna, non potest esse comparatio. Sed
filius comparatur creaturæ in ratione filiatio
nis, vel generationis, secundum illud Col. 1.
Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus
omnis creaturæ. Ergo nō per prius dicitur in
diuinis pater nitas personaliter sumpta, quām
essentialiter. sed secundum rationem eadem.

¶SED CONTRA est quòd æternū prius
est temporali. Ab æterno autē Deus est pater
filij, ex tempore autem pater est creaturæ.
Ergo per prius dicitur paternitas in Deo re-
spectu filij, quām respectu creaturæ.

CONCLVSIO.

*¶Cum Deo pater perfecta paternitatis ratio inuenia
tur respectu filij, in Deo autem & creatura non nisi
secundum aliqualem similitudinē: prius nomen patris
in diuinis dicitur personaliter, quam essentialiter.*

¶RESPONDEO dicēdum, quòd per
prius dicitur nomen de illo in quo saluatur
tota ratio nominis perfectę, q̄ de illo in quo
saluatur secūm aliqd. De hoc em dicitur quasi
per similitudinem ad id in quo perfecte salua
tur: quia omnia imperfecta sumuntur à per-
fectis. Et inde est quòd hoc nomen leo per
prius dicitur de animali in quo tota ratio leo-
nis saluatur, quòd proprie dicitur leo, quā de
aliquo homine in quo inuenitur aliquid de ra
tione leonis, vt puta audacia, vel fortitudo,
vel aliquid hmōi. De hoc em per similitudinē
dicitur. Manifestum est autē ex præmissis, q̄
perfecta ratio paternitatis & filiationis inue-
nitur in Deo patre & Deo filio, quia patris &
filij vna est natura & gloria. Sed in creatura
filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum
perfectam rationē, cū non sit vna natura creā-
toris & creaturæ, sed secundū aliqualē simi-
litudinem. Quæ quanto perfectior fuerit, tā-
to propinquius acceditur ad veram filiationis
rationem. Dicitur em Deus alicuius creatu q̄
pater propter similitudinē vestigij tm, vt po-
te irrationalium creaturarū: secundum illud
Iob 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis ge-
nuit stillas roris? Alicuius vero creaturæ, sci-
licet rōnalis secundum similitudinem imagi-
nis: secundum illud Deutero. 32. Nonne est
ipse pater tuus qui possedit & fecit & creauit
te? Aliquorum vero est pater secundum simi-
litudinem gratiæ. Qui etiā dicuntur filij ado-
ptiui, secundū qd ordinantur ad hæreditatem
æternę gloriæ per munus gratiæ acceptū: se-
cundū illud Ro. 8. Ipse spiritus reddit testimo-
niū spiritui nostro, q̄ sumus filij Dei. Si autē fi-
lij, & hæredes. Aliquorū vero secundū simili-
tudinem gloriæ, put iam gloriæ hæreditatem
possident, secundum illud Ro. 5. Gloriamur in
ipe gloriæ filiorum Dei. Sic igitur patet, quòd
per prius paternitas dicitur in diuinis secun-
dum quod importatur respectus personæ ad
personam, quam secundum quòd importa-
tur respectus Dei ad creaturam.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ea
absolute dicta secūm ordinē intellectus nostri,
sunt priora q̄ propria, qa includuntur in intel-
lectus propriorū. sed non econuerso. Intelle-
ctu em personæ patris intelligitur Deus, sed
non conuertitur. Sed cōia quæ important re-
spectum ad creaturā per posterius dicūtur, q̄
propria, quæ important respectus personales:
quia persona procedens in diuinis, procedit
vt principium productionis creaturarū. Sicut
em verbū conceptū in mente artificis per pri
intelligitur procedere ab artifice, q̄ artificia-
tū qd̄ ,producitur ad similitudinē verbi cōcepti
in mente: ita per prius procedit filius à patre,

quām creatura, de qua nomen filiationis di-
citur secundum quod aliquid participat de si-
militudine filij vel patris: vt patet per illud qd̄
dicitur Ro. 8. Quos præscivit & prædestinauit
fieri conformes imaginis filij Dei.

¶Ad secundū dicendum, q̄ accipere dicit esse
cōmune creaturæ & filio, nō secūdū vniuocā-
tionē, sed secūm similitudinē quādā remotā: ratio
cuius dicitur primogenit⁹ creaturæ. Vn
in autoritate inducta subditur⁵. Vt sit ipse pri
mogenitus in multis fratribus: postquam dixe
rat conformes fieri aliquos imaginis filij Dei.
Sed filius Dei naturaliter habet quodd̄ sin-
gulare præ aliis, scilicet habere per naturam
id qd̄ accipit: vt idē Basil⁹ dicit. Et sēm hoc
dicitur vnigenitus: vt patet Io. 1. Vnigenitus
qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit. Et
per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Vtrum esse ingenitum, sit patri proprium.* 188

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ esse ingenitū, non
sit patri proprium. Omnis enim
proprietas ponit aliquid in eo
cuius est proprietas. Sed inge-
nitus nihil ponit in patre, sed remouet tātum.
Ergo non significat proprietatem patris.

¶Præterea, ingenitum aut dicitur priuatiue,
aut negatiue. Si negatiue, tunc quicquid non
est genitū, potest dici ingenitum. Sed ipūs san-
ctus non est genitus, neq; etiam essentia diui-
na. Ergo ingenitum etiam eis conuenit. Et sic
non est proprium patri. Si autē priuatiue su-
matur, cū omnis priuatio significet imperfe-
ctionem in priuato, sequitur q̄ persona patris sit
imperfecta. Quod est impossibile.

¶Præterea, Ingenitus in diuinis non significat
relationē, quia non dicitur relatiue: significat
ergo substantiam. Ingenitus igitur & genitus
secundum substantiā differunt. Filius aūt qui
est genitus, non differt à patre secūdū substan-
tiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶Præterea, Proprium est quod vni soli conue-
nit. Sed cū sint plures ab alio procedētes in di-
uinis, nihil videtur prohibere quin etiam sint
plures ab alio nō exillentes. Non igitur est
proprium patri esse ingenitum.

¶Præterea, Sicut pater est principium perso-
næ genitæ, ita personæ procedentis. Si ergo
propter oppositionem quam habet ad per-
sonam genitam, proprium patris ponitur esse
q̄ sit ingenitus: etiam proprium eius debet
poni quòd sit improcesibilis.

¶SED CONTRA est quod dicit Hila. 4.
de trin. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito
genitus: proprietate videlicet in vnoquo-
que & innascibilitatis & originis.

CONCLVSIO.

*¶Ingenitum esse est proprium patri: inquantum
sibi proprium est non ab alio esse.*

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut in
creaturis inuenitur principium primum: &
principium secūdū: ita in personis diuinis, in
quibus non est prius & posterius, inuenitur
principium non de principio, q̄ est pater, & 183
principium à principio q̄ est filius. In rebus
autē creatis aliquod principium primū inno-
tescit dupl⁹. Vno quidē modo inquantum est
principium primū, per hoc q̄ habet relatio-
nem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo inquā
tum est primum principiū, per hoc q̄ non est
ab alio. Sic igitur, & pater innotescit quidem
paternitate & cōmuni spiratione per respectū
ad personas ab eo procedentes. Inquantum
autem est principium non de principio, innō-
tescit per hoc q̄ non est ab alio. Quod per-
tinet ad proprietatem innascibilitatis⁶, quam
significat hoc nomen ingenitus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ quam
dicit, q̄ innascibilitas quam significat hoc no
men ingenitus, secūm qd̄ est proprietas patris,

non conuertitur consequentia. Ratio vero se-
cundæ comparationis
est, quoniam processio
diuinarum personarum
est principium. Proces-
sionis creaturarum, as-
per hoc personalia præ-
supponunt, a respectib⁹
bus ad extra. Et aduer-
te diligenter hanc secun-
dæ comparationis ra-
tionem, quòd non loqui
tur nisi de respectibus
ad extra consequenti-
bus actiones transeun-
tes. hi enim tantum spe-
ctant ad propositionem
creaturarum. Et propter-
ea ex hoc loco non ha-
bemus mentem auctori-
circa communia respe-
ctiua ad creaturas spe-
ctantia ad actiones im-
manentes, an scilicet 188
posteriora sint persona- 1. dist. 13.
libus, puta an secundum ar. 4. &
ordinē intellectus prius d. 26. q. 1.
sit, Deum intelligere art. 2. &
creaturas, quām produ- sqq. 3.
cere filium, aut econ- cap. 3.
uerso. Et est dubitatio
de simplici intelligen-
tia quæ inest Deo na-
turaliter, non autem
scientia visionis quæ
inest electis. Et quo-
niam imperitiens est
difficultas hæc propo-
sito, quoniam secun-
dum huiusmodi non di-
citur Deus pater: exit
de hoc specialis quæ-
stio iuxta hunc articulum. Alia autem difficul-
tas, an scilicet pro-
cessio personarum sit
principium processio-
nis creaturæ: distincta
quæst. 45. articulo sex-
to ex proposito tra-
ctabitur.

a *¶Super Quæ-
stionis trigesimatertiæ
Articulum quartum.*

IN titulo proprium di-
stinguitur contra com
mune. Et excludit, vt in
responsione ad secun-
dum habetur non solum
alias personas diuinas
sed etiam naturam ip-
sam.

Annot.

Comment.

¶In corpore vnica est
conclusio non nisi im-
plicite responsiua quæ-
sito, ac posita: ingeni-
tum esse est proprium
patris. Probatur sic:
pater & filius in di-
uinis sunt principium
non de principio, &
principium de prin-
cipio: quemadmodum
in creaturis hæc est pro-
prium primum, illa
principium secundum
ergo pater dupliciter
innotescit, scilicet tā-
quam principium
paternitate & commu-
ni spiratione: & in-
quantum non de prin-
cipio per non esse ab
alio: ergo per esse in-
genitum. Et sub in-
tellexeris, quòd esse prin
cipium non de princi-
pio, seu non esse ab
alio, est proprium patri
concludens non solum
quòd ingenitum conue-
nit patri, quod in littera
explicatur: sed etiam
q̄ est proprium patris
quod quæritum erat: sic
qd̄ determinare intenden-
debat littera. Antecedens decla

declaratur, quia in perso
nis diuinis nō est prius
& posterius, vt inferius
patebit. Cōsequētia ve-
ro prima probatur, quia
principiū primū in crea
turis dupliciter innotes-
cit, scilicet relatione ad
ea quæ sunt à se, & nega
tione sui ab alio. Secūda
vero cōsequētia phatur
qa non esse ab alio spe-
ctat ad innascibilitatē si
gnificatā ingeniti nōie.

Annot. ¶In rōne ad secundū
aduerte, q̄ ingenitū eam
cōstat ex in, & genitum
verbi; est multiplex. Ne
ly in, duplicitur sumit,
scilicet pure negative,
aut priuative: & hoc
multipliciter, aut in cer-
to ente, aut in genere,
aut in seipso: & hoc so-
lo modo dicit imperfe-
ctionē. Hic autē sumitur
priuative in genere, aut
principij personaliter,
aut diuinæ rei. Genitum
quoq; dupliciter sumit,
scilicet proprie, id est ab
alio per generationē, &
cōmuniter, id est quouis
modo ab alio. Vnde in
littera quinq; dicunt. Pri
mo, q̄ ingenitū pure ne-
gative non est propriū
patri. Secūdo q̄ ingeni-
tum priuatiue in seipso
non cōuenit patri. Ter-
tio, q̄ ingenitū priuati-
ue in genere diuini sup-
positi non est proprium
patri: quia cōuenit spūi
sancto. Quarto, q̄ inge-
nitū in genere principij
personaliter dicti, est p-
priū patri. Et in his qua-
tuor acceptionibus ly ge-
nitū, sumit proprie. Quin-
to, q̄ in genere rei diui-
næ sumendo ly geniti,
cōmuniter, ingeniti est
propriū patri: qn̄ solus
nullo modo est ab alio.
Essentia nanq; & si non
simpliciter, tamen vt in
filio & spū. est à patre.

Annot.

¶In rōne ad quartum
aduerte, q̄ litera duas
assignat rōnes quare nō
possunt esse in diuinis
duæ personæ ingeniti:
iuxta illud Hilarii, cum
vnus Deus sit, duo inna-
scibiles esse nō possunt:
vnitatem diuinæ naturæ
assignātis pro causa vni
tatis personæ innascibi-
lis. Et prima quidē dedu
ctio litteræ est, quia in o-
mni natura oportet po-
nere vnū primū, ac per
hoc si plura prima sint,
plures naturæ erunt. Se-
cunda est, quia si essent
duo innascibiles, distin-
guerentur diuersitate na-
turārū, q̄ nō relationi-
bus originis oppositis:
neuter em̄ esset ab alte-
ro, aut ab alio. Verūtamen
Sco. in 1. dist. 2. q. 5. hanc
suā rationē reprehē-
dit, eo q̄ medium nō est
notius conclusione: qui
em̄ plures personas ingeni-
tas ponerent, nō cōsen-
derent eas relationib⁹ ori
ginis distingui. & Hila-
rius quidē inquit hoc di
elsse nō probat. Sed re-
nera tam Hilarij rō qua
illius in littera deducta,
nō solū est rationabilis, sed
necessaria est: quā aut in
diuinis nō est personarū
distinctio, vt dicit Philos⁹
& sic vna tm persona est
ingeniti: tam sunt tres p-

¶Ad quintum dicendum, quòd proprietas pa-
tris, prout non est ab alio, potius significatur
per remotionem natiuitatis filij, quām per
remotionem processionis spiritus sancti. Tum
quia processio spiritus sancti non habet no-
men speciale, vt supra dictum est⁷. tum quia
etiam ordine naturæ præsupponit generatio-
nem filij⁸. Vnde remoto a patre quòd non sit
genitus, cum tamen sit principium generatio
nis sequitur consequenter quòd non sit proce-
dens: processione spiritus sancti: quia spiritus
sanctus non est generationis principium, sed
à genito procedens.

QVAESTIO TRIGESI-
maquarta, De persona filij, in tres
Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est
de persona filij. Attribuuntur au
tem tria nomina filio, scilicet fi-
lius, verbum & imago. Sed ra-
tio filij ex ratione patris consi de
ratur. Vnde restat considerandum de verbo
& imagine. ¶Circa verbum quærūntur tria.
¶Primo, vtrum verbum dicatur essentialiter
in diuinis, vel personaliter. ¶Secundo, vtrum
sit proprium nomen filij. ¶Tertio, vtrum in
noe verbi impertetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum verbum in diuinis sit nomen personale.* 189

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur quod verbum in diuinis
sit nomen personale. Nomina enim
personalia proprie dicuntur in diui-
nis, vt pater & filius. Sed verbum metaphori-
cè dicitur in diuinis, vt Orige. dicit super Io-
an. Ergo verbum non est personale in diuinis.

¶Præterea, Secundum Augul. in lib. de Trini.
Verbum est notitia cum amore. Et secundum
Anselm. in monol. dicere summo spiritu nil il
aliud est, quām cogitando intueri. Sed notitia
& cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter
dicuntur. Ergo verbum non dicitur per-
sonaliter in diuinis.

¶Præterea, De ratione verbi est quòd dica-
tur. Sed secundum Ansel. sicut pater est intel-
ligens, & filius est intelligens, & spiritus sanc-
tus est intelligens: ita pater est dicens, filius
est dicens, & spiritus sanctus est dicens, & si-
militer quilibet eorum dicitur. Ergo non non
verbi essentialiter dicitur in diuinis, & non
personaliter.

¶Præterea, Nulla persona diuina est facta.
Sed verbum Dei est aliquid factum. Dicitur
enim in Psal. Ignis, grando, nix, glacies, spiri-
tus procellarū, quæ faciunt verbū eius. Ergo
verbum non est nomen personale in diuinis.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug.
in 7. de Trin. Sicut filius refertur ad patrem, ita & verbum ad eum
cuius est verbum. Sed filius est nomen personale. quia relatiue di-
citur. Ergo & verbum.

CONCLVSIO.

*¶Verbum in diuinis cum procedens ab alio importet, non
essentialiter, sed personaliter tantum sumitur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen verbi in diuinis
si proprie sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.
¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd verbum tripliciter qui-
dem in nobis proprie dicitur. Quarto autem modo dicitur impro-
prie, siue figuratiue. Manifestius autem & communius in nobis dici
tur verbum quod voce profertur, quod quidem ab interiori proce-
dit quantum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, scilicet
vox ipsa & significatio vocis. Vox enim significat intellectus conce-
ptum secundum Philosophum in libro primo Perther. Et iterum
vox ex significatione vel imaginatione procedit, vt in libro de Anī-
ma dicitur. Vox autem quæ non est significatiua, verbum dici non
potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat in-
teriorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter inte
rior mentis conceptus verbum dicitur. Secundario vero ipsa vox
interioris conceptus significatiua. Tertio vero ipsa imaginatio vo-
cis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damasce. in pri-
mo libro, capitu. decimo septimo, dicens quòd verbum dicitur natu
ralis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, &

fonæ, vt fides catholica
docet. Et sicut distin-
ctio per absoluta non sit
intelligibilis, restat q̄ p
ordinē ūn originis esse
possit. Vñ medio motus
est cōclusio: sicut no-
tius est cōclusio; sicut no- 163 c
tius est, nō possit esse di- 168
stinctionē realē persona 162 c
rū in absolutis absq; di-
uersitate principiorū. Sed
secundus conceptus pa-
ssiōe quā expectūe erat
in 26. dist. eiusdem: tres
diuinæ videtur: qua de
re inferius erit sermo.

a *¶Super Quæstionis
trigesimaquartæ Ar-
ticulum primum.*

TRinitas satis clare est *Annot.*
ex cōi vsu vocabulo-
rū in materia trinitatis.
Et ly sit, denotat q̄ est
q6. an ex propria sui si-
gnificatiōne sit nomē
personale, an nō. Nō est
q̄, ex vtrū possit suppo
nere pro persona: vel an
ex accommo latione sit
personale nomen. sed sim
pliciter in diuinis tō, id
est de Deo prædicat.

¶In corpore tria facit.
Primo proponit cōclu-
sionis rōnis, quæsito, scili-
cet verbi nomē ppriē
sumptum in diuinis, est
personale, & nullo mo-
do essentiale. Secūdo sta
bilit declarat illius termi
nos cōclusionis, propte
rea q̄ in ea sit mentio
de ente & quarto similitu
dinaria. Primo igitur q̄
verbo invocē. Secūdo in
cogitatiua. Tertio in in-
tellectu. Quarto aut̄ q̄
aliquo facto, quod verbo
significatū imperatiū vel
effectū est. Ordinat aut̄
primo verbū cordis. Se-
cundo oris. tertio cogi-
tatiue locūt: probāsq;
primorum ordinem, ex
hoc quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc quòd vox exterior verbi rationem non habet, nisi quia significat interiorem mentis conceptum. Ad declarandum vero ly in diuinis, dicit, quòd verbũ in Deo sumitur pro verbo intellectus, confirmãsque hoc autoritate Augu. De his modis accipiendi verbum, distinxi ac claré exigitum inuenies in q. de ve. q. 4. arti. prima & secunda. Et in primo sent. distin. 27. q. 2. articu. primo, secundo, quare vide ibi.

¶ Quomodo varie verbi acceptiones ordiuntur.

Quæstio. ¶ Circa ordinẽ inter verba posset in litera dubiũ esse, qualis sit, ad quo ad nos, an secũdus sic. Quòd enim nõ sit quo ad nos, ex eo patet, q̃ inter ea ordine nõ verbũ cordis, sed verbũ vocis, locũ primũ habere debet, vt etiã in litera principio insinuatur. Quòd vero non sit secundũ naturã, ex eo apparet, quia verbũ cogitatiue secundũ in hoc ordine locum sibi vendi cat quantũ constat vocale verbũ ex imaginatione dependere. Et sic quoad ordine dicatur, quale verbũ oris facũlo loco positũ vel def. debet esse sibi naturę ordine vltimũ, quo ad nos vero, primũ.

¶ Ad hoc dicitur quòd assignatus ordo est natũ ex ordo inter intentiones verbi nomine significatas. ¶ Ad cuius euidẽtiã dicto duo esse eanones in hui⁹ modi. Primũ est, omne nomẽ per pe⁹ dicitur formaliter, quã secundũ denominationẽ extranea, vt patet inductiue. Altere est, omne nomen formaliter dictum de pluribus, primi dicit de eo à quo aliud depẽdet, quã de dependẽte ab illo, & hoc etiã patet inductiue. Verbum igitur, quia formaliter ẽmanat in verbo cordis & oris tantũ, in cogitatiua autẽ causaliter: ideo iuxta primam regulã vltimo dicitur de verbo cogitatiue. Et ad hoc insinuandũ litera dixit, imaginatio verbũ dicitur, innuens q̃ in cogitatiua ea rõne dicitur verbũ quia est verbi imaginatio cãlis tantum. ℣ Quia autẽ verbi ratio formalis in intellectu siue dependẽtia à verbo vocis, in voce autem eũ dependentia est à verbo cordis, ideo prius de verbo cordis quã de verbo vocis dicitur: formaliter tamen, vt dictũ est, & nõ secundũ extrinsecam denominationẽ, vt Durãdus putauit. Quod ex eo patet, quòd vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo enim priori vox verbum erat, & ratio verbi in conceptu ignora erat: ergo vox verbi appellationem non sumpsit à verbo cordis.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuum non denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus: sed ratio verbi in voce est esse expressiuum seu manifestatiuum signum cõceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: sicut etiam ratio verbi in conceptu est esse expressiuum signum habitualis notitiæ sibi, vt in quæstio. de verb. dicitur. Igitur significatiua vox formaliter est verbum, sicut formaliter est expressiua.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplici, nec attenditur secundum ordinem rerum, in quibus intentiones ẽ inuentę: nec secundum ordinem illarum inuentionum in esse naturæ. Sol enim quamuis sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidum de eo, quàm de calefacto, sed econtra: sed autẽ dicitur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic autem se habent intentiones cogitatiuæ, quia in ea dicitur verbum, sit prior vocali verbo, posterius tamen prædicationem eius recipit.

Commẽt. ¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: verbum in diuinis significat cõceptum intellectus, ergo significat aliquid ab alio procedens, ergo aliquid personale. ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum. ¶ Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet à notitia concipiãtis. Secunda vero probatur: quia personæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

¶ Quantum valeat litera processus.

Quæstio. ¶ Circa hanc rationem ac conclusionem dubium occurrit propter tria. Primo quia procedere abstrahit à processu reali & processu secundum rationem. Et sunt literæ ly ab alio, potest vtroque modo intelligi, scilicet alio secundum rem, vel secundum rationem: & tamen litera infert & processum & aliatatem realem. Secundo est confirmatio præcedentis, propter multas instantias: nec enim omnia, quæ procedere dicuntur, sic distinguuntur ab alio, quæ intellectu & voluntate, &c. & tamen non sequitur, ergo huiusmodi sunt nomina personalia in diuinis. Tertio stat argumentum propter ipsum met. nonẽ, qui & in q. de ve. & in primo sententiarum, vbi supra, propter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductam non concluderet: sustinẽque oppositum conclusionis hic probatæ, dicẽs verbũ quadoq; personale, quandoque essentiale nomen esse.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, primo de se ipsa, deinde de auctore dicendum est. Quo ad rem ipsam duo. Primo quia ly secundũ rationem, est conditio diminuens, sicut dictum vel mortuum: moueri enim secundum rationem non est moueri, ideo procedere secundum rationem non est procedere, sed est intelligi quòd procedat, sit ergo cognitione aliq̃ est esse illud à & q̃ in cognoscentibus in potẽtia, cognoscitiuum est primo à potẽtia ipsum cognitũ: deinde medio mõ fere potẽtiã, & actus & demũ est ipsum, & tũc tanti dicit actu cognoscẽs. Nec obst. q̃ intelligere dicat actio: tũc qa est immanẽs, vt in litera dicit: tũ q̃ secundũ veritatẽ magis habet de significari, quã de actiõis.

¶ In rõne ad tertiũ dubiũ est, an verbũ diuinũ procedat ex omnib⁹ quæ sunt in scientia patris, scilicet patre, filio & spũsancto & ceteris creaturis. ℣ Sed quia hoc in artic. 5. huius quæstionis tractat⁹ magis ex professo, ibidẽ dissimulatur.

a ¶ Super Quæstionis tertiæ quartæ Articulum secundum.

Auctor. INtitulo ly, prius, distinguitur & cõtra communẽ, & contra extraneũ, id est à diabõle, vt de patris nostri dictum fuit. ℣ Ita q̃ sensus q̃nis est, vtrũ verbi nomẽ in diuinis, sibi filio cõueniat vt ei⁹ personalis appellatur, vt patet ex argumentis.

Commẽt. ¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Vbi nomen pprie dictũ in diuinis est, prius nomẽ personæ filij. Et probat sic. verbũ significat emanationẽ intellect⁹, id est procedẽs secũdũ emanationem intellectus, ergo significat filiũ, ergo solus filius⁹ pprie est verbũ. Probatur prima cõsequẽtia, qua & persona procedens secundũ talẽ emanationẽ est filius, & hmõi processio est generatio.

Annot. ¶ Aduerte hic, q̃ si vis huiusmodi propositiones perspicue inspiciatur, secũda cõsequẽtia absq; probatione merito posita est. ℣ Eo nãq; q̃ persona procedens secundũ emanationem intellectus, est filius, sequit⁹ q̃ verbi nomẽ cõueniat filio. Ex eo vero q̃ talis processio est ipsi Dei est substãtiale, & in hypostasi ens. Reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sũt animę.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia filium dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabantur, sicut Hila. refert & detrimita. sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Augu. in lib. de hæresibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quę in nomine filij. Vnde dicit Augustin. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas filij quæ est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. Nam vt ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: vt ostendatur coæternus, dicitur splendor, vt ostendatur omnino similis, dicitur imago, vt ostendatur immateriliter genitus, dicitur verbum. Non aũt potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarentur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd eo modo conuenit filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse Deum: cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, vt dictum est⁶. Est autem filius Deus genitus, non autem generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt producens verbum, sed vt verbum procedens, prout, scilicet in Deo verbum procedens secundum rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio verbi.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum de filio dicitur, portans omnia verbo virtutis suæ, verbum figurate accipitur pro effectu verbi. Vnde glos. ibi dicit, quòd verbum sumitur pro imperio, inquantum, scilicet ex effectu virtutis verbi est, quòd res conseruentur in esse, sicut ex effectu virtutis verbi est, quòd res producantur in esse. Quod vero Basilius interpretatur verbum pro spiritu sancto. impropriè & figurate locutus est, prout verbum aliquius dici potest omne illud quod est manifestatiuum eius, vt sic ea ratione dicatur spiritus sanctus verbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum in nomine verbi importetur respectus ad creaturam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in nomine verbi non importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum, in creatura essentialiter in diuinis dicitur: sed verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum est⁶. Ergo verbum non importat respectum ad creaturam.

¶ Præterea, Quæ important respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus & creator: sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam.

¶ Præterea, Verbum importat respectum ad id à quo procedit. si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur quòd procedat a creatura.

¶ Præterea, Ideæ sunt plures secundum diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectum ad creaturas, sequitur quòd in Deo non sit vnum verbum tantum, sed plura.

¶ Præterea, Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc non est nisi inquantum creaturæ cognoscuntur à Deo. sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia. Quod videtur falsum.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. 28. quæstionum, quòd in nomine verbi significatur non solum respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per verbum facta sunt operatiua potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus intelligendo se in productione verbi, intelligat creaturas, in verbi nomine intelligitur respectus ad creaturas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in verbo importatur respectus ad creaturam. Deus enim cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. verbum igitur in mente conceptum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiua tantum, creaturarum autem cognoscitiua & factiua⁶: ita verbum

Dei eius

Annot. ¶ In ratione ad primum adducitur, q̃ cõditionalis illa, si ponit⁹ verbũ dei metaphori: dicitũ oportet ponẽ verbũ Dei pprie dictũ, non tenet gratia formæ, sed gratia materiæ. ℣ Quia vt in litera dicit, si ponit⁹ verbũ Dei metaphorice ponit⁹ aut manifestatũ verbo Dei, aut manifestãs verbum Dei. hîc erũ duobus modis dicit metaphori. vtrobiq; aufertur dicẽs verbũ pprie dictũ, & cõsequẽter personaliter, vt deductũ est in litera. nihil ens est in rõne verbi quod imperfectionem importet, sed tantum esse ab alio, &c. ¶ In rõne ad secundũ aduerte, q̃ cũ dicit in litera, q̃ intelligere ita se habet ad intellectũ in actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio nõ similitudinaria, sed potius expressiua: ac si diceret, q̃ sicut esse in cõi ad ens in actu in cõi, ita tale esse, id est intelligere ad tale ens in actu, id est intellectũ in actu. Declarat⁹ est ens supra⁵, q̃ cognoscere aliq̃ est esse illud à & q̃ in cognoscentibus in potẽtia, cognoscitiuum est primo à potẽtia ipsum cognitũ: deinde medio mõ fere potẽtiã, & actus & demũ est ipsum, & tũc tanti dicit actu cognoscẽs. Nec obst. q̃ intelligere dicat actio: tũc qa est immanẽs, vt in litera dicit: tũ q̃ secundũ veritatẽ magis habet de significari, quã de actiõis.

¶ In rõne ad tertiũ dubiũ est, an verbũ diuinũ procedat ex omnib⁹ quæ sunt in scientia patris, scilicet patre, filio & spũsancto & ceteris creaturis. ℣ Sed quia hoc in artic. 5. huius quæstionis tractat⁹ magis ex professo, ibidẽ dissimulatur.

a ¶ Super Quæstionis tertiæ quartæ Articulum secundum.

Auctor. INtitulo ly, prius, distinguitur & cõtra communẽ, & contra extraneũ, id est à diabõle, vt de patris nostri dictum fuit. ℣ Ita q̃ sensus q̃nis est, vtrũ verbi nomẽ in diuinis, sibi filio cõueniat vt ei⁹ personalis appellatur, vt patet ex argumentis.

Commẽt. ¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Vbi nomen pprie dictũ in diuinis est, prius nomẽ personæ filij. Et probat sic. verbũ significat emanationẽ intellect⁹, id est procedẽs secũdũ emanationem intellectus, ergo significat filiũ, ergo solus filius⁹ pprie est verbũ. Probatur prima cõsequẽtia, qua & persona procedens secundũ talẽ emanationẽ est filius, & hmõi processio est generatio.

Annot. ¶ Aduerte hic, q̃ si vis huiusmodi propositiones perspicue inspiciatur, secũda cõsequẽtia absq; probatione merito posita est. ℣ Eo nãq; q̃ persona procedens secundũ emanationem intellectus, est filius, sequit⁹ q̃ verbi nomẽ cõueniat filio. Ex eo vero q̃ talis processio est ipsi Dei est substãtiale, & in hypostasi ens. Reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sũt animę.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia filium dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabantur, sicut Hila. refert & detrimita. sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Augu. in lib. de hæresibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quę in nomine filij. Vnde dicit Augustin. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas filij quæ est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. Nam vt ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: vt ostendatur coæternus, dicitur splendor, vt ostendatur omnino similis, dicitur imago, vt ostendatur immateriliter genitus, dicitur verbum. Non aũt potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarentur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd eo modo conuenit filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse Deum: cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, vt dictum est⁶. Est autem filius Deus genitus, non autem generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt producens verbum, sed vt verbum procedens, prout, scilicet in Deo verbum procedens secundum rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio verbi.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum de filio dicitur, portans omnia verbo virtutis suæ, verbum figurate accipitur pro effectu verbi. Vnde glos. ibi dicit, quòd verbum sumitur pro imperio, inquantum, scilicet ex effectu virtutis verbi est, quòd res conseruentur in esse, sicut ex effectu virtutis verbi est, quòd res producantur in esse. Quod vero Basilius interpretatur verbum pro spiritu sancto. impropriè & figurate locutus est, prout verbum aliquius dici potest omne illud quod est manifestatiuum eius, vt sic ea ratione dicatur spiritus sanctus verbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum in nomine verbi importetur respectus ad creaturam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in nomine verbi non importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum, in creatura essentialiter in diuinis dicitur: sed verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum est⁶. Ergo verbum non importat respectum ad creaturam.

¶ Præterea, Quæ important respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus & creator: sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam.

¶ Præterea, Verbum importat respectum ad id à quo procedit. si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur quòd procedat a creatura.

¶ Præterea, Ideæ sunt plures secundum diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectum ad creaturas, sequitur quòd in Deo non sit vnum verbum tantum, sed plura.

¶ Præterea, Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc non est nisi inquantum creaturæ cognoscuntur à Deo. sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia. Quod videtur falsum.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. 28. quæstionum, quòd in nomine verbi significatur non solum respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per verbum facta sunt operatiua potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus intelligendo se in productione verbi, intelligat creaturas, in verbi nomine intelligitur respectus ad creaturas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in verbo importatur respectus ad creaturam. Deus enim cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. verbum igitur in mente conceptum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiua tantum, creaturarum autem cognoscitiua & factiua⁶: ita verbum

Dei eius

in actu. consequentia vero probatur: quia Deus vnico actu se & omnia intelligit. ¶Quo ad tertiũ est hęc cõclusio, verbũ Dei eius quod est in Deo patre, est expressiuum tantũ, creaturarum vero est expressiuum & operatiuum. Probatur, scientia Dei est Dei quid est cognoscitiua tantũ: creaturarum autẽ cognoscitiua & factiua nec verbum Dei, &c. Et confirmatur autoritate scripturæ. Dixit & facta sunt.

¶Num verbum in diuinis procedat ex creaturarum notitia, vel diuinæ essentiæ tantum, & non vt verbum personæ.

Quæstio. ¶Circa prædicta vniuersaliter tangit hanc materiam, aduerte hic esse 4. Primo, res dicta verbo. 2 Secundo, relatio inter verbum & rem dictã. 3 Tertius modus, quo verbum refertur ad res dictas. 4 Quarto, ratio quare sic referri. Et quo ad res dictas, quidem in primo arti. huius quæstio in responsione ad tertiũ habuimus, q. sunt hęc tria, scilicet essentia diuina, personæ diuinæ, & omnis creatura. Pater enim dicit hæc omnia verbo. Relatio vero verbi ad res dictas vt sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum, vt in litera dicitur. & in his duobus conueniunt alij nobiscum, coacti forte autoritate Augu. In reliquis autẽ duobus, scilicet in modo & causa, diuersi as est opinionũ. Sco. enim in 1. di. 1. q. 1. ar. 2. & in quolibet. q. 14. ar. 2. tenet q. verbũ Dei ex vi productionis suę nõ prędicit ex fecũdia creaturarũ, sed diuinæ essentiæ. Et rursus (vt ex dictis, q. 14. ar. 2. ad vltimũ eiusdẽ sumitur ratio) q. verbũ sic prędicit de fecũdia solius essentiæ, q. nõ procedit vt verbũ personæ nisi cõcomitãter arguitur q. imaginatur pater ex hoc q. intelligit diuinã essentiã, verbũ producere, q. quidẽ ex vi productionis suæ exprimit essentiã, personas autẽ diuinas cõcomitãter tanquã res necessario ductas essentia, creaturas vero habet, quod repręsentet cõpleta iam productione ipsius verbi. ¶Est autem fundamentũ positionis sui, quia ponit in 35. di. primi, creaturas produci à Deo in esse cognito. Et propterea imaginat, q. essentia diuina primo quasi mouet intellectum paternum ad productionem termini infiniti, id est verbi, & deinde ad terminũ finitum, id est creaturã in esse cognito. Et sic verbũ nõ potest, dicit de fecundia creaturarũ, quę est in fecundo instãti naturę. Arguit quoq; ad hoc in fecundo vbi 1. ariplicitur. Primo, si verbũ procederet vt verbũ diuinæ essentię & omnia intelligibilia, pari rõne spiraret, vt amor diuinæ essentiæ, & sic amabilis intellectus. Sed hoc est falsum, ergo, &c. Maior patet, quia tunc verbũ amaret creaturas, vel spiritum, nõ necessario producendo quorũ vtrumq; est impossibile. Secundo, si verbũ procederet ex ostũ, &c. ergo procederet de seipso verbo vt noto patri, quod est inconueniẽs. & tenet sequela, quia vnũ de intellectis formaliter à patre est verbũ. Tertio, nulla relatio realis alicuius personæ diuinæ est ad creaturam, sed genitus ad id de quo gignitur. si est distincta realiter, est relatio realis, ergo verbũ nõ est genitũ de lapide vt noto patri. ¶ San. Tho. autẽ, vt hic patet, tenet verbũ Dei natũ esse in omnibus quæ sunt in fecundia patris, scilicet essentia personæ & omni alio intelligibili simplici, quod dico, propter scita à Deo fecundia virtutem. Imaginat enim, vt expresse in 1. di. dixit, q. pater intelligendo se & filiũ & spiritũsanc. & oẽm creaturã subaudi tu simplici intelligentia) cõ. q. hi verbi nita q. prius fecundũ cõe Deus pr intelligit q. quã nãlitter reducere in diuina essentia, quã pducat filiũ. Verũtamẽ est q. verbũ principaliter exprimit essentiã ina, & fecundario creaturas. sic. & Deus pater principaliter intelligit essentiã ina, & fecundario creaturas. ita q. ly principaliter & ly fecundario nihil aliud fignificãt nisi in se & in alio. Creatura em in essentia diuina, ipsa autẽ essentia in se intelligitur & exprimitur. ¶Ad imaginationes aũt Scoticas facile est videre. Primarii enim fundamentum nihil valere ex ao patet, q. productio illa creaturarũ ebi mirica est, & pernitiosam ingerens doctrinam. sequitur enim, Deum gloriosum non posse esse absq; hoc q. Dei eius quod in Deo patre est, est expressiuum tantum, creaturarum vero est expressiuum & operatiuum. Et propter hoc dicitur in Psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in verbo ratio factiua eorum quæ Deus facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nomine personæ includitur etiam natura oblique[c]. Nam persona est rationalis naturæ individua subsistantia: in nomine igitur personæ diuinæ quantum ad relationem personalem non importatur respectus ad creaturam, sed importatur in eo quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet inquantum includitur in significatione eius essentia, quòd importetur respectus ad creaturam. Sicut enim proprium est filio quòd sit filius, ita proprium est ei, quòd sit genitus Deus, vel genitus creator. Et per hunc modum importatur relatio ad creaturam in nomine verbi.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum relationes consequantur actiones, quædam nomina important relationem Dei ad creaturam, quę consequitur actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, sicut creare & gubernare. & talia dicuntur de Deo ex tempore[c]. Quædam vero relatio est, quæ consequitur actionem non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentem in agente, vt scire & velle. & talia non dicuntur de Deo ex tempore[c]. Et huiusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi. nec est verum, quòd nomina importantia relationem Dei ad creaturas omnia dicantur ex tempore, sed solã illa nomina quæ important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem ex tempore dicitur[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd creaturæ non cognoscuntur à Deo per scientiam à creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Vnde non oportet quòd à creaturis procedat verbũ, licet verbum sit expressiuum creaturarum.

¶Ad quartum dicendum, quòd nomen Ideæ, principaliter est impositum ad significandum respectum ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in diuinis[c], neque est personale. Sed nomen verbi principaliter impositum est ad significandam relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas, inquãtum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tantum verbum & personaliter dictum.

¶Ad quintum dicendum, quòd eo modo quo scientia Dei est non entium, & verbum Dei est non entium, quia non est aliquid minus in verbo Dei quàm in scientia Dei, vt Augustin. dicit. Sed tamen verbum est entium vt expressiuum & factiuum. non entium autem vt expressiuum & manifestatiuum[c].

QVAESTIO TRIGESIMAQUINTA, De Imagine, in duos Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de imagine. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, vtrum imago in diuinis dicatur personaliter. Secundo, vtrum sit proprium filij.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd imago non dicatur personaliter in diuinis. Dicit enim Augus. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶Præterea, Hila. dicit in lib. de fyno. quòd imago est eius rei ad quam imaginatur, species indifferens. Sed species, siue forma, in diuinis dicitur essentialiter: ergo & imago.

¶Præterea, Imago ab imitando dicitur. In quo importatur prius & posterius. Sed in diuinis personis nihil est prius & posterius. Ergo imago non potest esse nomen personale in diuinis.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustin. Quid est absurdius quàm imaginem ad se dici? Ergo imago in diuinis relatiue dicitur. Et sic est nomen personale.

CONCLVSIO.

¶Cum imaginis nomen originem in diuinis importet, personaliter in diuinis dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de ratione imaginis est similitudo. Non tamẽ quæcunque similitudo sufficit ad rationem imaginis, sed similitudo quę est in specie rei, vel saltem in aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maxime videtur esse figura. Videmus enim, quòd diuersorum animalium secundum speciem sunt diuersæ figuræ, non autem diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete, non dicitur esse imago nisi depingatur figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationem imaginis origo. Quia vt Aug. dicit in lib. 83. quæstionum, vnum ouum non est imago alterius, quia non est de illo expressum[c]. Ad hoc ergo quòd vere aliquid sit imago, requiritur quòd ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei. Ea vero quæ processionem siue originẽ important in diuinis, sunt personalia. Vnde hoc nomẽ imago est nomen personale.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd imago proprie dicitur quod procedit ad similitudinem alterius. Illud autem, ad cuius solum expressiui, sed etiam operatiui, vt in litera ex Augustino, dicitur.

a ¶Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.

TItulus ex supradictis clarus est.

¶In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem. Secundo respondet quæsito.

¶Quo

¶Quo ad primum conditiones sunt similiendo, specifica seu secundum specificũ signum. puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem conditio, scilicet similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autẽ quo ad figuram declaratur in animalibus & picturis. ¶Tertia autem probatur autoritate Aug. allegata instantiam de ouis. ¶Et aduerte diligenter q. hæc tertia conditio intelligitur similitudinem aliquid procedit, proprie dicitur exemplar, improprie vero imago. Sic tamen Augustin. vtitur nomine imaginis cum dicit diuinitatem sanctæ Trinitatis esse imaginem ad quam factus est homo.

¶Ad secundum dicendum, quòd species (prout ponitur ab Hila. in diffinitione imaginis) importat formam deductam in aliquo ab alio. Hoc enim modo imago dicitur esse species alicuius sicuti id quod assimilatur alicui, dicitur forma eius, inquantum habet formam illi similem.

¶Ad tertium dicendum, quòd imitatio in diuinis personis non significat posteritatem, sed solam assimilationem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum nomen imaginis sit proprium filij.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nomen imaginis non sit proprium filio. Quia, vt dicit Damasc. spiritussan. est imago filij. Non est ergo proprium filij.

¶Præterea, De ratione imaginis est similitudo cum expressione[c] (vt Augu. dicit in lib. 83. quæstionum) Sed hoc conuenit spiritui sancto. Procedit enim ab alio secundum modum similitudinis. Ergo spiritussan. est imago. & ita non est proprium filij, quòd sit imago.

¶Præterea, Homo etiam dicitur imago Dei, secundum illud primæ ad Corint. 2. Vir non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est. Ergo non est proprium filio.

¶SED CONTRA est quod Augus. dicit 7. de trini. q. solus filius est imago patris.

CONCLVSIO.

¶Cum filius in diuinis procedat vt verbum, spiritus autem sanctus vt amor: nomen imaginis proprium est filio, non autem spiritui sancto.

¶RESPONDEO dicendum, quòd doctores Græcorum communiter dicunt spiritumsan. esse imaginem patris & filij. Sed doctores Latini solifilio attribuunt nomen imaginis. non enim inuenitur in canonica scriptura, nisi de filio. Dicitur enim Coloss. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Heb. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. huius autem rationem assignant quidam ex hoc, quòd filius conuenit cum patre, non solum in natura, sed etiam in notione principij: spiritus autem sanctus non conuenit cum filio, nec cum patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere: quia sicut secundum relationes non attenditur in diuinis, neque æqualitas neque inæqualitas[c] (vt Augustin. dicit) ita neque similitudo, quæ requiritur ad rationem imaginis. Vnde alij dicunt, quòd spiritussanct. non potest dici imago filij, quia imaginis non est imago, neq; imago patris: quia etiam imago refertur immediate ad id cuius est imago. Spiritussanct. autem refertur ad patrem per filium. Neque etiam est imago patris & filij, quia sic esset vna imago duorum, quod videtur impossibile. Vnde relinquitur, quòd spiritussanct. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia pater & filius sunt vnum principium spiritussanct. vt infrà dicetur[c]. Vnde nihil prohibet sic patris & filij (inquantum sunt vnum) esse vnam imaginem, cum etiam homo totius trinitatis sit vna imago.

¶Et ideo aliter dicendum est, quòd sicut spiritussan. (quamuis sua processione accipiat naturam patris, sicut & filius, non tamen dicitur natus) ita licet accipiat speciem similem patris, non dicitur imago: quia filius procedit vt verbum, de cuius ratione est similitudo speciei ad id à quo procedit: non autem de ratione amoris[c], quamuis hoc conueniat amori, qui est spiritussan. inquantũ est amor diuinus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damasc. & alij doctores Græcorum communiter vtuntur nomine imaginis, pro perfecta similitudine.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet spiritussanc. sit similis patri & filio, non tamen sequitur, quòd sit imago ratione iam dicta.

¶Ad tertium dicendum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdem naturæ secundum speciem, vt imago regis inuenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago regis inuenitur in denario. Primo autem modo filius est imago patris, secundo autem modo dicitur homo imago Dei. & ideo ad de signandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendentis in perfectionẽ designatur. Sed filius Dei non dicitur esse ad imaginem, quia est perfecta patris imago.

QVAESTIO TRIGESIMASEXTA, de persona spiritussan. in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem prædictam considerandum est de his quæ pertinent ad personam spiritussancti: qui non solum dicitur spiritussanctus, sed etiam amor & donum Dei.

¶Circa spiritumsan. ergo quęruntur quatuor. ¶Primo, vtrum hoc nomen spiritussan. sit proprium alicuius diuinæ personæ. ¶Secundo, vtrum illa persona diuina quæ spiritussan. dicitur, procedat à patre & filio. ¶Tertio, vtrum procedat à patre per filium. ¶Quarto, vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussanc.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum hoc nomen spiritussanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen spiritussanctus non sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomen Spiritussanctus est commune tribus personis. Vnde relinquitur, quòd spiritussanct. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia pater & filius sunt vnum principium spiritussanct. vt infrà dicetur[c]. Vnde nihil prohibet sic patris & filij (inquantum sunt vnum) esse vnam imaginem, cum etiam homo totius trinitatis sit vna imago.

¶Et ideo aliter dicendum est, quòd sicut spiritussan. (quamuis sua processione accipiat naturam patris, sicut & filius, non tamen dicitur natus) ita licet accipiat speciem similem patris, non dicitur imago: quia filius procedit vt verbum, de cuius ratione est similitudo speciei ad id à quo procedit: non autem de ratione amoris[c], quamuis hoc conueniat amori, qui est spiritussan. inquantũ est amor diuinus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damasc. & alij doctores Græcorum communiter vtuntur nomine imaginis, pro perfecta similitudine.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet spiritussanc. sit similis patri & filio, non tamen sequitur, quòd sit imago ratione iam dicta.

¶Ad tertium dicendum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdem naturæ secundum speciem, vt imago regis inuenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago regis inuenitur in denario. Primo autem modo filius est imago patris, secundo autem modo dicitur homo imago Dei. & ideo ad de signandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendentis in perfectionẽ designatur. Sed filius Dei non dicitur esse ad imaginem, quia est perfecta patris imago.

QVAESTIO TRIGESIMASEXTA, de persona spiritussan. in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem prædictam considerandum est de his quæ pertinent ad personam spiritussancti: qui non solum dicitur spiritussanctus, sed etiam amor & donum Dei.

¶Circa spiritumsan. ergo quęruntur quatuor. ¶Primo, vtrum hoc nomen spiritussan. sit proprium alicuius diuinæ personæ. ¶Secundo, vtrum illa persona diuina quæ spiritussan. dicitur, procedat à patre & filio. ¶Tertio, vtrum procedat à patre per filium. ¶Quarto, vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussanc.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum hoc nomen spiritussanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen spiritussanctus non sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomen Spiritussanctus est commune tribus personis.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem diuinũ idemrice, quoniã ex propriis processionis amoris eiã diuini infra latitudinẽ voluntatis solius stando, spiritusanc. non habet q̃ sit Deus, sed q̃ sit amor Dei, vt amantis & amatitsed est vera pro amore diuino formaliter. Sed tunc cõsequẽs antecedente nihil valet prima cõsequentia, vt patet ex dictis. ℣ Nec oppositũ habetur in littera loquimur de amore diuino idemice. Si vero ly vt. denoret eiã cõmunia, tunc est vera de amore diuino, & forma litte & idemice, & habet rõem similis. sed quo proprie & formaliter ex modis procedẽdi à theologis sermo habetur, ideirco illud antecedens de amore diuino primo mõ intelligendũ est & admittẽdũ, sed negãda est prima cõsequẽtia. Et ergo prodit vt sũpra.

Quæstio. ¶ Et ad probationẽ dicẽdum est, q̃ laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis q̃ ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur objectiue & effectiue, vt in antecedente sumitur, & cũ sumit idemice, vt in probatione cõsequentię fit.

a ¶ Super Quæstionis trigesimi sexti. Articulum primum.

Annot. IN titulo aduerte, q̃ ly spiritusanc. dupliciter sumi potest, primo in vi duarũ dictionũ, vt scilicet ly spiritus, sit substantiuũ, & ly sanctus adiectiuũ. Alio modo in vi vnius nois scilicet sic sumi Imponeret nomẽ ppriũ homo bonus. In proposito hoc secundo modo queritur, ad quod denotãdum dicitur in titulo virum hoc nomẽ, &c.

Commen. ¶ In corpore vna est cõclusio rñsiua quæsito affirmatiue, hoc nomẽ spiritusanc. est ppriũ diuinæ pſonæ ꝓcedẽtis per modũ amoris ex accõmodatiõe facte scripturæ. Et q̃n cõclusio hæc duo includit, scilicet nec
163 § essitatẽ accõmodationis, & cõuenientiã talis
168 accõmodationis: ideo
361 in litera verunq; fit. Declarat ẽm primo necessitas accommodationis sic. Altera processio in diuinis, quę scilicet est per modũ amoris, caret nomine ꝓprio ergo & relationes: ergo & persona procedẽs: ergo sicut relatiões nostræ sunt ex accommodatione, ita & pſona. Deinde assignatrõ talis accõmodationis ex partialibus significationibus, Tum quia cõmunes patri & filio. Tũ quia amoris diuini quo ad vtrunq; proprietatẽ insinuant, vt clare patet in litera.

a ¶ Super Quæstionis trigesimi sexti. Articulum secundum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd articulus iste continet in se duas quæstiones, scilicet an spiritusanc. procedat à filio, & an spiritusan. sic procedat à filio, quòd si non procederet ab eo, non distingueretur personaliter ab ipso. Et prima quidem quæstio inter Græcos & Latinos versatur. ℣ Secunda autem inter Latinos inter se.

¶ *Num ad vnam quæstionem spectet quærere spiritusanctí processionem à filio & illius processionis ratio.*

Quæstio. ¶ Propter quod, dubium statim occurrit circa titulum: quoniam quæstiones sunt æquales numero his quæ vere scimus, hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo: vt patet in corpore. ℣ Et inconuenit hoc, præcipue articulatim scribentibus eius est enim figillatim singulas quæstiones discutere.

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. ℣ Primo, quòd quia vt dictum in 1. Poste. Idem est quærere an luna eclypsetur, & an sit aliqua ratio eclypsis lunæ: idem est quærere, an spiritusan. procedat à filio, & an sit aliqua ratio processionis eius à filio: parí autem quæstio constat optime cõsequenter, & quòd ita est, & quòd propter ealem rationem ita est, vnde in hoc articulo nihil est vitij, sed respondendo explicatum est quod implicite in titulo continebatur. ℣ Nec oportuit in duos articulos dividere quæstum & quæsiti rationem, alioquin oporteret omnem articulum dividere in duos. ℣ Secundo dicitur, q. quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantum tale, & non est præsentis intentionis discutere processionem spiritusancti qualitercunque, sed per scita quòd incentum est, vtrum spiritusan. procedat à filio, id est vtrum de ratione propria personæ spiritusan. sit procedere à filio, quod enim conuenit alicui per se, conuenit ei ex propria ratione. ℣ Ad hoc autem quæstum affirmatiue respondendo oportet non solum ostendere spiritumsan. procedere à filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate siue formaliter non ostenderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi.

¶ Ad cuius euidentiam pleniorem, sciendum, quòd omne producens ꝓducentis, alio modo ex parte producti. ℣ Exemplum primi habetur in productione creaturæ à Deo, necessarium enim est attribus personis: quia indiuisa sunt opera trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset produci & esse sicut est, etiam si à solo patre produceretur. ℣ Exemplum secundi habetur si æternum suo formali constituens priuaretur, si non esset à pluribus personis. ℣ Ad propositum spiritusan. procedit à patre & filio necessario, ex parte producentis secundum omnes, quia omnia patris non repugnantia filio, sunt necessario communia ipsi filio. An autem ex parte producti procedat necessario à filio, in diuinum vertitur. Quia vero conuenientia producto per se conueniunt si ex parte sua. cætera enim cõueniunt per accidens, ideo per se loquendo, quæritur vtrum spiritusan. ex proprio cõstituiuo ad distinctiuo habeat q̃ procedat à filio.

Commen. ¶ In corpore duo facit. Primo rudet quæsito Secundo arguit Græcos.

¶ Quo ad primũ ponit vna cõclusio rñsiua quæsito affirmatiue, scilicet spiritusan. necessario procedit à filio. Et probat tribꝰ rõibus. Prima est, si spiritusan. nõ esset à filio, nõ posset ab eo personaliter distingui. ergo. Et probat sequela sic. Personæ diuinæ nõ distinguunt ab inuicẽ per aliquid absolutũ, sed solũ relationibꝰ oppositis originis secundũ esse principiũ & principio: ergo si spiritusan. non haberet huiusmodi relationẽ originis à filio, non distingueret ab eo personaliter. Assumptum quo ad 2am pbatur. Prima quidem, sed licet nõ per aliquid absolutum, quia decluit vnitas substantialis, quia deesset vnitas essentialis, ex quo omne absolutũ est essentiale. Secunda vero, scilicet, quòd solis relationibus ex prima sequitur manifeste. Tertia autem, scilicet oppositis manifestatur ex eo, quòd in patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt oppositæ relatiue. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, quod est intelligendum de relationibus proprijs. Quinta demum, scilicet secundum principium & à principio, ex præcedentibus manifeste sequitur. consequentia vero probatur sic, stante assumpto, aut filius procedit à spiritusancto, aut econtra: sed primum nullus dicit, ergo necesse est spiritum esse à filio.

¶ *Num sola relatiua oppositio distinguat personas in diuinis.*

Quæstio. ¶ Circa conditionalem assumptam & eius probationem, dubium occurrit ex Scoto, in primo distinct. 12. quæstio. 2. tenente oppositum. ℣ Arguit que contra fundamentum positionis, scilicet sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. ℣ Primo disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito distinguit realiter vbi cunque inueniuntur sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum naturalis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. ℣ Item hoc motiuum soluit probationem adductam in littera de duabus relationibus in patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis productoribus. vnum enim potest dare esse pluribus, non tamen potest accipere esse pluries, nisi forte desierit esse. Et confirmatur motiuum hoc ex parte productionum argumentis Aurcoli in nono distinctio. primi. quæstione prima. arti. ulo primo. consistentibus in hoc. ℣ Generari & spirari sunt incompossibilia in eodem supposito secluso, quòd ipsi generari coniuncta in ſe spirato, ergo

ſe ipſis realiter distinguuntur. consequentia plana est, & antecedens quo ad primã partẽ est euidẽs. Quo ad secundã vero probatur tripliciter. Primo, quia quicquid in diuinis cõuenit alicui rei, cõuenit ei formaliter & ex seterno eiã incõpossibilitas istorũ cõuenit ex se. Et cõfirmatur, quia incõpossibilitas ista oritur ex ordine, quo vna processio præsupponit aliã, Ordo autẽ oritur ex rationibus formalibus: ergo ex ſe ipſis primo sunt incõpossibiles. ℣ Secundo si incõpossibilitas ista est ex eo q̃ generari cõiungitur spirare, in quo genere cautæ plene dat hãc incõpossibilitatẽ ipsi generari nõ effectiue, aut finaliter, vt patet: nec formaliter, quia tũc sequeretur, q̃ generari & spirari essent idẽ formaliter. ℣ Tertio quia si hinc est incõpossibilitas ista, aut hoc est quia generati & spirare sunt idẽ rei aut quia similẽ cõuenit in filio: aut quia vnũ est præuiũ alteri: sed nihil horũ põt dici, quia hæc ossa cõuenirent ipsi spirare respectu essentiæ, cui constat non dare incompossibilitatẽ adspirari.

¶ Secundum caput, vnde mouetur Sco. est, si in patre per impossibile non esset actiua spiratio, sed in solo filio, adhuc esset trinitas personarũ ergo nõ requiritur oppositio relatiua, inter spiritusanctum & personã, à qua distinguitur, & sic ruit totus processus.

¶ Tertiũ caput ex parte cõstitutiui ipſius filij est, filius cõstituitur in esse personali filiatione: ergo de facto distinguitur personaliter à spũsan. filiatione: ergo sequitur à filio per intellectũ spirabile aliquo actiuo, adhuc remanet, quo filius personaliter distinguitur à spiritusan. ergo, &c. prima consequentia probatur ex illa maxima: idem est principium cõstituiuũ & distinctiuum ab aliis, vt patet per Porphyriũ, & inductiue.

¶ Quartum autem caput econuerso sumitur ex personali distinctiuo ad constituiuum sic, filius distinguitur personaliter à spũ. itusancto, ergo per aliquid, quod est de ratione personali ipsius filij, ergo non per spirationem actiuam. ergo secluſa illa adhuc remanent personalis distinctio inter filium & spiritumsanctum.

¶ Prima cõsequentia probatur inductione & ratione. ℣ Inductione quidem, quoniam valet, a distinguit b realiter, ergo est de eius ratione reali: distinguit essentialiter, ergo est de ratione essentiali: distinguit suppositaliter, ergo est de ratione suppositalidistinguit relatiue, ergo est de ratione relatiua, &c. Ratione autẽ, quia si distinctio personalis posset fieri per aliquid quod non est de ratione personali, non posset sustineri humanitas cum Christi non distinguit personaliter a verbo: dicam enim quòd distinguitur personaliter per aliquid, quod tamen non cõstituit personam. Et confirmatur hoc motiuũ ex parte distinctiui personalis, ab Autoesse ai. 2. cap. 9. omne abſolutũ est essentiale. Secundo vbi supra arti. 1. sic. Si spiritus distingueret personaliter filium à spiritusancto, pater & filius essent una persona sed hoc est falsum ergo consequentia probatur: spiratio distinguit patrem & filium à spiritusancto, vt sunt vnus spirator. Et per te distinguit personaliter: ergo esse vnum spiratorem est esse vnam personam: & si non est esse vnam personam, ergo non distinguit personaliter. Et fundatur processus super illa maxima, omne vnum formale distinctiuum plurium ex vna parte ab alio vno ponit in illis pluribus aliquod vnum fundamentum illius distinctionis proportionale illi,

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, quamuis tractare de constituiuis personarũ spectet ad 40. q. propter tamen discussam ex consuetudine hanc materiam sciendum in diuinis non sic formaliter nisi subſtantia & relatio, & subſtantia vpote communis, nec constituit nec distinguat, vt postulasse oportet quòd vtrunq; relationi tribuatur. Relationi autẽ cũ posse aliqd cõuenire duplr, Eodem ppria relonit, & sodm cõia sibi & absolutis: quæcũq; attribuũtur diuinis rebus, necesse est cõuenire eis inquãtũ rebus sunt. Et sic cõstituere ac distinguere, rebus diuinis est ipsa relatiua res est, cõuenit. Inter rẽ aũt relatiua & absolutã, hoc interest, q̃ res absoluta cõstituit rẽ in se, relatio vero cõstituit rẽ ad aliã. Et qm vnusquisq; ens est ens, ita vnũ & distinctũ cõstituiuũ absolutũ sicut cõstituit eius in se, ita distinguit illud secũdũ se: & cõsequeter ab vniuersi aliis. Cõstituiuũ vero in esse relationis, q̃ cõstituit eos ad aliud vnũ correlatiuũ, sic distinguit illud ab illo vno tm, alioquin diuersitas seu distinctio nõ esset proportionata passio entis. Plus em facit cõstituiuũ aliqd distinguẽdo quã cõstituendo, q̃ nõ videt intelligibile. ℣ Si igitur in diuinis sola relatio multiplicat trinitatẽ, & hoc nõ cõuenit relationi per accẽs, sed quatenus res relatiua est. Et res relatiua vt sic, cõstituit & distinguit rela ctiue tm quãcũq; ens aliã distinctionẽ habet, nõ facit inquãtũ res relativa: sed habet ex eã cõibus sibi & absolutis: vt patet de disparatione. hæc ens nõ est ppria relatio, & sic nõ pẽt cãri à relatione secũdũ rõnẽ relationis. Cõsequs est, q̃ in diuinis nulla sit distinctio realis nisi relatiua, ita q̃ nõ solũ res distinctæ sunt relatiuæ, sed distincto ipsa est relativa. Et esi cõiter distinctionẽ relatiui nõ esse sine relatiua oppositione, & esse respectiue correlatiui tm manifeste sequitur, q̃ sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. Et hæc nõ aduertere aut penetrare, sunt ex dissensionis in hac materia. ℣ Si ens aduertisent, q̃ eodẽ sit tradẽdo vnitatẽ substãtiæ, & trinitatẽ rerũ relatiarũ ex formali locutione, infirmat, q̃ hoc formaliter intelligẽdũ est: videlicet profecto ex hoc ipso, q̃ distinctio nõ tradit nisi relatiuorũ, q̃ etiã distinctio ipsa ꝓpria relatiuis, quarenus relatiua sunt esse debet, qđ saluare non pũt, dũ dicit res q̃ dẽ distinctas esse relatiuas. distinguit ens absp. oppositas relatiua: q̃ sunt disparatæ & incõpossibiles, &c. hæc ens eõia sunt nõ ꝓpria relatiuis, ve là dixim⁹. Et his ãte habet ẽfasio ad obiectiões ex pte cõstitutiui ipſius filij, qui ens dicit, q̃ idẽ est cõstituiuũ & distinctiuũ alicui, ab eo alio distinguẽdũ est de duplici cõstituo, f. absoluto, vel respectiuo: & q̃ in absolutis verũ est. In relatiuis vero subdistinguẽdũ est de duplici diffone. f. relatiua vel quacũq; alia, ita ta disparata seu cõtradictoria, seu ẽr priantia.

¶ Et dicẽdũ, q̃ de distinctione relatiua loquẽdo, falsissimũ est assumptũ. qm cõstituiuũ aliquꝰ in cẽ relatiuo, nõ est distinctiuũ illiꝰ distinctione relatiua, nisi à correlatiuo, ꝓpter ipsum relatiõis natura. à cæteris aũt distinguit quinis alio mõ. duplũ em vt sic, q̃ nõ est nisi ad dimidium, nõ distinguitur etiã relatiue nisi à dimidio, à triplo aũt & quadruplo & reliq; cæteris. Relationes autẽ quãdoque distinguuntur quãdo duplicitare inquãtũ est hoc ens nõ relatiue, vt de se patet. Et quia diuinis persona est formaliter reſo, nõ est distinctio personalis, neq; relatiua nisi sit relatiua. Et ꝓpterea de facto ista ẽ falsa, filiꝰ filiatione distinguitur realiter ꝓsonaliter à spũsan. filiatione: q̃ ista est falsa, filiꝰ filiatione distinguitur relatiue à spũsan. quãuis

¶ SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Spiritusanctus à patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

CONCLVSIO.

¶ Spiritusanctus ita necessario procedit à filio, quòd si non procederet, non distingueretur ab eo personaliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere spiritumsanctum à filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supradictis patet °. Non enim est potaibile dicere, quòd secundum aliquid absolutum diuinæ personæ abinuicem distinguantur: quia sequeretur, quòd non esset trium vna essentia. Quicquid enim in diuinis absolute dicitur, ad vnitatem essentiæ pertinet. Relinquitur ergo, quòd solum relationibus diuinæ personæ abinuicem distinguantur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quòd sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia patet habet duas relationes, quarum vna refertur ad filium, & alia ad spiritumsanctum: quæ tamen, quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, sed ad vnam personam patris tantum pertinent. Si ergo in filio & in spiritusan. non esset inuenire nisi duas relationes, quibus vterq; refertur ad patrem, illæ relationes non essent adinuicem oppositæ, sicut neq; duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde sicut persona patris est vna, ita sequeretur quòd persona filij & spiritusan. esset vna, habens duas relationes oppositas duabus relationibus patris. hoc autem est hæreticum, cum tollat fidem trinitatis. Oportet ergo quòd filius & spiritusanc. abinuicem referantur oppositis relationibus. Non autem possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ nisi relationes originis, vt suprà probatum est °. Oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundum principium & secundum quod est à principio. Relinquitur ergo,

1. dist. 10. arti. 1. fo. 96.
1. dist. 10. arti. 2. fo. 97.
1. dist. 26. quæ. 2. arti. 1. fo. 96.
4. dist. 49. quæ. 2. arti. 1. fo. 96.
4. dist. 49. quæ. 2. arti. 1. fo. 96.
3. dist. 4. quæ. 1. arti. 1. fo. 96.
4. dist. 24. quæ. 1. arti. 1. fo. 96.

ista sit vera, filius distinguitur filiatione à spũsan. sed talis distinctio nõ sufficit ad realẽ distinctionẽ, imo est sophistica cõsequẽtia, arguere à distinctione ad distinctionẽ realem. Et bene hoc aduerte, q̃ ex hoc ostenditur, q̃ ex vno ens pẽdet solo. ℣ Patre quoq; ex his, q̃ signũ literæ, de duabꝰ relationibꝰ in patre, stat in suo robore. Est em signũ, q̃ sola relatiua distinctio & oppõ est ibi realis. Solutio aũt Sco. nõ est ad propriũ, q̃ dicerit à relatio nibꝰ ad processionem de relationibus eiã litera loquitur, nõ de emanationibus. quare. Sed obstat hæc. 5. T. verba vehemẽti⁹ qđ arguit, de ipsis relationibꝰ loquẽdo, dicit ens, q̃ precẽs secũdũ nõ eãm ve cãm. Cã eiã quare duæ relationes nõ oppositæ nõ cõstituũt duas personas, nõ est negatio oppositionis. Tũ q̃ cõstat q̃ de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas. & tamẽ processio nulli earũ opponitur relatiue. Tum quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmationis, scilicet q̃ oppositæ relationes constituerent duas personas: hoc autẽ constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullam personam constituit.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, q̃ procedũt ex mala interpretatione literæ. Quũ em dicitur, q̃ a nõ sunt oppositi, nõ cõstituũt duas personas, ly cõstituũt, debet minari ly duas, & nõ determinat ly personas, nisi sequitũ duas secũdũ rẽ ita quod sensus est, q̃ a nõ sũt oppositi, nõ cõstituũt duas personas. i. nõ faciũt distinctionẽ realẽ personarũ. cõstituere em duo vt sic, nihil aliud est qđ distinguere, &c. Et sic assignatur ly à & ꝓ. ista ca. Spũs em sanc. nõ cõstituitur i eõ distinctio à filio & patre, nisi vt spirabilis vnitꝰ q̃ spiratio cõstituit patrẽ & filiũ i hoc, q̃ sunt distincte personæ à spũsco, quibus ipse ẽ distinguitur realiter & filiatiõe. ¶ Radix aũt horũ est, q̃ sunt res relatiuę, &c. nõ em salua veritas subsistẽtiæ, nisi per aliã distinctio personarũ saluari, nisi per relatiões originis: ita quarũ rõne sit distinctio realis propria relatiõibus originis. hæc aũt eonstat ex oppõne fieri, vt patet ex dictis. ℣ Vñ patet rñsio ad obiecta, quoniã em dũ cõstituere in ẽ distincto, nõ aduertit i sermõe ly fari, & hoc in mã relatiue habet: singulare cõstituẽdi distinguẽdiq; modũ, &c. obiecta aũt ex parte distinctiui, difficultatẽ ex vi ỹborũ magis quã rei facere videnr. ℣ Secũdũ rẽ qđ dicẽdũ est, q̃ spiratio distinguit realẽ relatiuã: personã filij à spũsan. Et propter hoc dẽ distinguere personalẽ patrẽ aũ q̃ nõ oportet q̃ relatiue distinguat personã esse personaliter, aut de intrinseca rõne personalitatis. ℣ Facilẽ tibi aũt vim in ỹbis, & quærẽtibus quo filius distinguitur personaliter à spũsan. dicẽdũ est, q̃ distinguere personaliter cũ sit facere formaliter personã distincta ab alia persona, cõtingit dupliciter, vno mõ, q̃ faciat verbq; f. personã & distinctionẽ, alio mõ, q̃ faciat alterũ, f. distinctionẽ in persona. ℣ Sicut dicimus, q̃ duplicitẽr cõtingit facere domũ alba. f. vel faciẽdo verbq, vel ingẽdo vnũ alteri nec refert ad propositũ, facere effectiue vel formaliter. Quo à igitur distinguit personaliter faciẽdo totũ & suigulas partes, oportet esse de ratione personali, tale aũt non est spiratio, q̃ aute distinguit personaliter, faciendo totum ratione vnius partis in alia, non oportet esse de ratione personalis: sed satis est, quòd sit notio personæ relatiuæ, &c. Et sic esse vnum spiratorẽ, non est esse vnã personam, quia spiratio non est constitutiua

Universidad de Deusto
Biblioteca

personæ. & th̃ Spiritio distinguit̃ personã & filij & patris personaliter, faciẽdo distinctionẽ, nõ pſonalitatẽ à ſpiritũ. Ad obiecta aũt ex pec emanationũ filij habet in littera ad 7. & cõſtitit in hoc q̃ emanationes filij & ſpiritũ. possunt sumi dupliciter. Vno mõ ſecũdũ ſuas integras rõnes, & ſic includũt ordinẽ originis vnius ab alio & cõſequẽter filij & ſpiritũſc. distingui ex ſuis ꝓductionib⁹. & distingui oppoſitionis relatiua originis, idẽ eſt. Alio mõ poſſunt sumi ſcluſo ordine originis inter eas, vt argũtes accipiũt. Et ſic dicim⁹ primo, q̃ accipiũtur ſecundũ has rõnes incõpleras: & ꝓpterea non eſt mirũ, ſi fallũt vtentes eis tãquã cõpletis. Secũdo, q̃ nõ ſunt duæ tantũmodo acceptiones eiuſdẽ naturæ. Sed prima eſt acceptio naturæ ſimpliciter, ſecũda aũt ſecũdũ q̃d. Si enim ſecluderetur ordo originis inter eas, filius q̃ genitione acciperet naturam ſimpliciter & ipſamet per ꝓceſſionẽ acciperet eã ſecũdũ q̃d. Et ſic argumenta quæ ſupponũt vel aſſumũt has emanationes eſſe totales & incõpoſſibiles, ſcluſo ordine originis inter eas ruũt. incõpoſſibilitas enim, totalitas, & alia huiuſmodi cõuenit̃ eis ingrediũtur, & nõ imperfecte ſumptis. Ad obiectiões aũt Auerroiſtarũ hoc mõtum, ex gẽe ꝓductionũ, ſic ſillatim rñdetur. Et ad primũ q̃d ex dictis patet, q̃ ſumẽdo generari & ſpirari ſcluſo ordine originis inter ea, nõ ſunt incõpoſſibilia. Nec eſt verũ, q̃ incõpoſſibilitas eorũ oriatur ex illo ordine, quo vna præexigit alią, ſed ex ordine originis, quo vna eſt ab alia, cõſtitutiue. Ad ſecũdũ aũt qui quęritur de genere cãlitatis, dicẽ q̃ ſpirare dat genito incõpoſſibilitatẽ hãc formalẽ, ſicut albedo dat de re formale ſubiecto incõpoſſibilitatẽ nigredinis. Nec valet cõſequẽtia, ergo genitũ nõ eſt ſpirari, q̃d eſt correlatiuũ ipſius ſpirare, ſicut nõ valet, ergo ſubiectũ albedinis eſt nigredo: quæ eſt cõtraria albedini. Ad tertiũ aũt dicit̃, q̃ ꝓpter nullũ illarum trium eſt iſta incõpoſſibilitas, ſed ꝓpter hoc, quia ſpiratio eſt notio perſonæ relatiua ad ipſum ſpiritumſanctum.

¶ Ad vltimũ vero motiuũ ex parte Patris, dicit̃ q̃ ſi ſpiritus. procederet à ſolo filio, adhuc diſtingueret̃ à patre ordine originis, & ſi nõ immediate, tamẽ mediate. ℣ Et eodẽ mõ eẽt ſteret eos relatiua oppoſitio, dũ iſta eẽt vera: pater ſpirat mediante ſpiritũſan. Sic enim pater ſub altero oppoſitoꝝ clauderetur. ℣ Nõ eẽt tamẽ cõſubſtãialitas triũ pſonarũ. Excluſio nãq; patris ab immediata ſpiratiõe in ſubſtãtię inequalitatẽ reddũaret.

Commen. ¶ Secunda ratio in littera poſita ad probandam principalem concluſionem eſt, nihil amamus niſi quod concipitur ꝑ mentis appehendimus, ergo amor procedit à verbo, ergo Spiritusſanctus à filio, quia ille vt amor, iſte vt verbum procedit.

Annot. ¶ Circa hanc rationem aduerte, q̃, in littera adducitur magis vt rationabilis, quàm vt neceſſaria, vt illa verba oſtendunt, ſcilicet huic conſonat ratio proceſſionis verũſq;. Deo aũt hoc, quia ratio iſta fundatur ſuper hoc, q̃ amor eſt ab amante & amabili vt cõcepto, quia incognita diligere nõ poſſumus. hoc aũt fundamentum de amore & cõceptione eſſentiali, in omni natura intellectuali verũ eſt, quãtum (vt dicitur) de amore notionaliter, & ſimiliter de cõceptu notionaliter euidentem neceſſitatẽ non oſtenda. Dicere em̃ quiſpiã poſſet, q̃ pater producit amorẽ ſui notialẽ cognoſcẽdo ſe eſſentialiter. ℣ Verũtamẽ ſatis rationabile eſt, vt qualis ſit ordo inter eſſentialia intellectus & voluntatis, talis etiã ſit ordo inter notionalia vtriuſq;, ac per hoc amor notionaliter, qui eſt ſpiritusſan. ſit ex cõceptu notionaliter quod verbũ eſt. ſicut amor eſſentialis oritur ſecundũ rationẽ ex conceptu eſſentiali, quo formaliter pater omnia nouit. Quidã tamẽ cõſequentiã huius rationis labefactare conati, arguunt contra eam dupliciter. Primo poteſt fieri apprehenſio intellectus abſq; conceptu, ergo poteſt fieri etiam amor, igitur antecedens eſt falſum. A ſimpulum probatur, tum in viſione beata: tum in actu credendi: quia verbum eſt aliud ą̃ res & ab actu intelligendi. Secundo, quia non valet, non poſſumus intelligere ſine ſenſu, ergo intellectio eſt à ſenſu, vt à principio productiuo: igitur conſequentia nihil valet, &c. Ad hæc dicitur q̃ antecedens eſt verum de intellectione naturali. vnde nihil obſtat beata viſio. Per actum autẽ credendi formatur fidei verbum. Et licet verbum ſit aliud ab intellectione. Inſeparabile tamen eſt ab ipſa, nec poteſt ab ipſa ſeiunctũ in natura libus. Secũda vero obiectio puerilis valde eſt, credit enim Iaroldę dixiſſe Thomam, q̃ ex concurrentia alicuius nõ ſequatur ꝛõ. ortus illius, vt principij productiui, quod infantes ſcitũ litera eſt. ſupponit cõtra, ſcili. et q̃ bonũ cognitũ ſit principiũ productiuũ amoris, vt patet 2. de anima: & 11. Met. & aſſumit quod eſſe cognitum, eſt eſſe cõceptum mente: quod in q 17. ſtabilitum eſt: & ſic infert intentum. vnde inſtantia allata contra rudem illum ſenſum, non contra verum & intentum militat. 304 *Commẽ.*

¶ Tertia ratio eſt ex rerum ordine ſalti, ab vno nunquã procedunt plura abſq; ordine inter ſe, niſi in materialiter tantum differentibus, ergo ab vno Patre non proceſſerunt Filius & Spiritusſanctus. ℣ Ibi enim ſola differẽtia inter vnitatem & pluralitatem ſuppoſitorum pro cauſa redditur: quod eſt ridiculum: contra quod & laborauit Scotus. Hic autem ordo originis inter eas pro cauſa redditur. Hoc enim verba illa important. Non enim poteſt aliter originis ordo ſaluari, niſi altera ſit à patre & filio. Hunc autem ordinem originis: quia ad integritatẽ rationum formaliũ ipſarum originum, vt diſtinctæ realiter ſunt: ſpectare iam oſtenſum eſt. Ideo hoc ſano ſenſu intelligendo, nihil nocet concedere, perſonã ſpiritusſancti ex ſua origine diſtingui à filio.

162 c 163 a 190 2 diſt. 12. artic. 3. Et quæſt. 2. cap. 41. Et opuſ. 6. q. 27.

a ¶ Super Quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum tertium.

Annota. IN titulo nihil eſt ambiguum accipiendo ipſum ſic communiter vt ſonat, abſque ſcilicet diſtinctione excluſiua, &c.

Commen. ¶ In corpore duo facit. Primo oſtendit quot modis ſumitur ly per, in huiuſmodi propoſitionibus. Secundo reſpondet quæſito in calce articuli.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur. Primum eſt, quòd ly per, denotat aliquam cauſalitatem in accuſatiuo caſu, ſuper quem cadit. Secundum eſt, quòd illa cauſalitas quãdoque eſt reſpectu actionis ſecundum quod exit ab agente: & declaratur hoc in triplici genere cauſæ. Tertium eſt, quòd illa cauſalitas quando quòd eſt reſpectu actionis, ſecundũ quod determinatur ad factum, vt patet in artificialibus inſtrumẽtis. Quartum eſt, quæ hæc diſtinctio ſcilicet eum illa aliorum, ſcilicet quòd quandoq; denotat autoritatem in recto, & quandoque in obliquo.

¶ Quo ad ſecundum, cõcluſio reſponſiua quæſito affirmatiue eſt. Spiritusſanctus procedit à patre per filium. Et probatur, filius habet à patre quòd ab eo procedat ſpiritusſanctus, ergo potẽs dici quòd pater ſpirat per filium ſpiritumſanctum, &c. Cõſequentia tenet ex expoſita ſignificatione ly per, quãdo denotat medium ex parte producti, ſcilicet q̃ filio, nõ excluditur quin ab eo procedat: qa & filius in patre manere dicitur, cũ tamẽ à patre procedat. Dicitur etiã ſpiritusſanctus in filio quieſcere, vel ſicut amor amantis quieſcit in amato: vel quantũ ad humanã naturã Chriſti, propter id quod ſcriptum eſt Ioann. 1. Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ verbũ in diuinis, nõ accipitur ſecũm ſimilitudinẽ verbi vocalis à quo nõ procedit ſpiritus: quia ſic tantũ metaphorice diceretur, ſed ſecundum ſimilitudinem verbi mentalis à quo amor procedit.

¶ Ad ſextum dicẽdũ, q̃ per hoc, q̃ ſpiritusſanctus perfectè ꝓcedit à patre, nõ ſolũ non ſuperfluũ eſt dicere, q̃ ſpiritusſanctus procedat à filio, ſed omnino neceſſariũ: quia vna virtus eſt patris & filij. Et quicqd eſt à patre, neceſſe eſt eſſe a filio, niſi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius eſt à ſeipſo, licet ſit a patre.

¶ Ad ſeptimũ dicendum, q̃ ſpiritusſanctus diſtinguitur perſonaliter à filio in hoc, quòd origo vnius diſtinguitur ab origine alterius. Sed ipſa differentia originis eſt ꝓpter hoc, quòd filius eſt ſolum a patre, ſpiritusſanctus vero à patre & filio. Nõ enim aliter proceſſiones diſtinguerentur: ſicut ſuprà oſtenſum eſt *c*.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrũ ſpiritusſanctus procedat à patre per filiũ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, q̃ ſpiritusſanctus nõ procedat à patre per filium. Quod enim ꝓcedit ab aliquo per aliquẽ, non procedit ab eo immediate. Si igitur ſpiritusſanctus procedit à patre per filium, non procedit à patre immediate. Quod videtur inconueniens.

¶ Præterea, Si ſpiritusſanctus procedit à patre per filiũ, nõ procedit à filio, niſi ꝓpter patrẽ. Sed ꝓpter quod vnumquodque & illud magis. Ergo magis procedit à patre quàm à filio.

¶ Præterea, Filius habet eſſe per generationẽ, ſi igitur ſpũſanctus eſt à patre per filiũ, ſequitur q̃ prius generetur filius, & poſtea procedat ſpiritusſanctus. Et ſic proceſſio ſpiritusſancti non eſt æterna. Quod eſt hæreticum.

¶ Præterea, Cum aliquis dicitur per aliquem operari, poteſt econuerſo dici. Sicut enim dicimus q̃ Rex operatur per Balliuũ, ita poteſt dici q̃ Balliuus operat̃ per Regem. Sed nullo modo dicim⁹ quòd filius ſpiret ſpiritumſanctum per patrem. ergo nullo modo poteſt dici q̃ pater ſpiret ſpiritumſanctum per filium.

¶ SED CONTRA eſt qđ Hil. dicit in li. de tri. Cõſerua hãc, oro, fidei meæ religionem vt ſemper obtineam patrẽ ſ. te: & filium tuum vna tecum adorem, & ſpiritumſanctũ tuum, qui eſt per vnigenitum tuum, promerear.

CONCLVSIO.

¶ Cum filius à patre habeat, quòd ab eo ſpiritus ſanctus procedat, pater per ipſum filium ſpirare ſpiritumſanctum dicitur.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ in omnibus loquutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquẽ operari, hæc ꝓpoſitio per, deſignat i cauſali aliquã cauſam, ſeu principiũ illi⁹ actⁱ. Sed cũ actio ſit media inter faciens & factũ, quãdoq; illud cauſale cui adiũgit hæc præpoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundũ qđ exit ab agente: & tunc eſt cauſa agenti q̃ agat, ſiue ſit cauſa finalis, ſiue formalis, ſiue effectiua. ſiue motiua. Finalis quidẽ, vt ſi dicamus q̃ artifex operatur per cupiditatẽ lucri. Formalis vero, vt ſi dicamus q̃ operatur per artẽ ſuam. Motiua vero, ſi dicamus q̃ operatur per imperiũ alterius. Quãdoq; vero dictio cauſalis cui adiũgitur hæc præpoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundũ quod determinatur ad factũ: vt cum dicimus artifex operatur per martellum. non enim ſignificatur, q̃ martellus ſit cauſa artificij, q̃ agat, ſed quòd ſit cauſa artificiato, vt ab artifice procedat, & hoc ipſum habeat ab artifice. Et hoc eſt qđ quidã dicunt, q̃ hæc ꝓpoſitio per, quãdoq; notat autoritatẽ in recto, vt cũ dicitur, Rex operatur per Balliuũ. Quãdoq; aũt̃ in obliquo, vt cum dicitur, Balliuus operatur per Regem. Quia igitur filius habet à patre, quòd ab eo procedat ſpiritusſanctus, poteſt dici quòd pater per filium ſpirat ſpiritumſanctum, vel quòd ſpiritusſanctus procedat à patre per filium: quod idem eſt.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ in qualibet actione eſt duo conſiderare, ſcilicet ſuppoſitum agens, & virtutẽ qua agit, ſicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre & filio cõſideretur virtus qua ſpirant ſpũmſanctum, nõ cadit ibi aliqđ medium: quia hæc virtus eſt vna & eadẽ. Si aũt conſiderentur ipſæ perſonæ ſpirantes, ſic cũ ſpũſanctus cõiter procedat à patre & filio, inuenitur ſpũſanctus immediate à patre ꝓcedere, inquantũ eſt ab eo, & mediate inquãtũ eſt à filio. Et hic dicit̃ procedere à patre ꝑ filiũ. Sicut etiã Abel proceſſit immediate per Adã, inquãtũ Adã fuit pater eius: & mediate, inquãtum Eua fuit mater eius, quæ proceſſit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis proceſſionis ineptum videatur ad ſignificandam immaterialem proceſſionem diuinarum perſonarum.

¶ Ad ſecũm dicendũ, q̃ ſi filius acciperet à ꝑre aliã virtutẽ numero ad ſpirandũ ſpũmſanctũ, ſequereꝝ q̃ eſſet ſicut cauſa ſecunda & inſtrumẽtalis. & ſic magis ꝓcederet à patre, quàm à filio. Sed vna & eadem numero virtus ſpiritua eſt in patre & filio: & ideo æqualiter ꝓcedit ab vtroq;. Licet aliquãdo dicatur principaliter vel propriè procedere de patre, ꝓpter hoc quòd filius habet hanc virtutem à patre.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ ſicut generatio filij eſt coæterna generãti (vnde nõ prius fuit pater, quàm gigneret filium) ita proceſſio ſpirituſſancti eſt coæterna ſuo principio. Vnde nõ fuit prius filius genitus, quàm ſpirituſſanctus procederet: ſed vtrunque æternum eſt.

¶ Ad quartũ dicẽdum, q̃ cum aliquis dicitur per aliquid operari, nõ ſemper recipitur converſio. Nõ em dicimus q̃ martellus operetur per fabrũ: dicimus aũt̃ q̃ Balliuus operatur per Regẽ. Quia Balliui eſt agere, cũ ſit dominus ſui actus. Martelli aũtem nõ eſt agere, ſed ſolũ agi: vnde nõ deſignatur niſi vt inſtrumentũ. Dicitur aũt̃ Balliuus operari per Regem: quãtus hæc præpoſitio per, denotet medium: quia quãto ſuppoſitũ eſt prius in agendo, tãto virtus eius eſt immediatior effectui: quia virtus cauſæ primæ cõiungit cauſam ſecundã ſuo effectui. Vnde & prima principia dicũtur immediata in demõſtrationis ſcientiis. Sic igitur inquantũ Balliuus eſt medius ſecũdum ordinẽ ſuppoſitorũ agentium, dicitur Rex operari per Balliuũ: ſecundum ordinẽ vero virtutum, dicitur Balliuus operari per Regẽ: quia virtus Regis facit quòd actio Balliui cõſequatur effectum. Ordo autem nõ attenditur inter patrem & filium quantum ad virtutem, ſed lõlũ quãtum ad ſuppoſita. & ideo dicitur quòd pater ſpirat per filium, & non econuerſo.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum pater & filius ſint vnum principium ſpiritusſancti.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur q̃ pater & filius non ſint vnum principium ſpiritusſancti. Quia ſpiritusſanctus non videtur à patre & filio procedere inquãtum ſunt vnum: neq; in natura, qa ſpũſanctus ſic etiã procederet à ſeipſo, qui eſt vnũ cũ eis in natura. Neq; etiam inquantum ſunt vnum in aliqua proprietate: quia vna proprietas non poteſt eſſe duorum ſuppoſitorum, vt videtur. Ergo ſpiritusſanctus procedit à patre & filio, vt ſunt plures. Non ergo pater & filius habent à principali, q̃ producatur: ſic enim ſumitur in propoſito, & non primo modo: filius em̃ non eſt mediꝰ eſt mediꝰ a patre patris. non em̃ eſt ratio ſpirationis vt exit à patre, ſed potius vt terminatur ad ſpiritumſanctum. Et hoc conſiderãdo ſpiritumſanctum vt eſt à patre mediante: ſicus em dicendum eſt loquẽdo de ipſo, vt eſt immediate à patre. Et ideo littera dicit, q̃ poteſt dici patrẽ ſpirare per filiũ & ſ. ſpũſanctũ & nõ dixit quòd oporteat omnino ſic dici: ſecundum vnam enim acceptionẽ tantum verificatur.

a ¶ Super quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum quartum.

IN titulo ſcito, q̃ hic eſt quæſtio, & de re, an ita ſit. Scꝫ pater & filius ſint vnum numero principium ſpiritusſancti & de propoſitione iſta, an ſit proprie ſimpta vera.

Annot.

Commen. ¶ In corpore duo facit. Primo reſpondet quæſito quo ad rem. Secũdo, quo ad proprietatẽ propoſitionis.

¶ Quo ad primũ eſt hæc concluſio, pater & filius ſunt vnum principium ſpiritusſancti. Et probatur. Pater & filius ſunt vnum in omnibꝰ in quibus non diſtinguuntur relatiua oppoſitionis: ergo ſunt vnum principium ſpiritusſancti. ſ. & ergo, ergo tenetur adiectiue ergo non poteſt addi alteri adiectiuo: & ſic ly vnum nõ tenetur nominaliter: ergo vt ſic vera, tenetur ly vnum adiectiualiter: & conſequenter eſt impropria. Secũdo arguit oppoſitum, & verũq; ſit fundamentum ordine retrogrado, Et primo quiꝰ q̃ ly vnũ, nõ ſit ſumendum adiectiualiter: quia ſic poſſet dici pater nõ vnum principiũ filij & ſpũſanctⁱ: quia pluralius mollis eſt illiuſq; principiũ. Secundo, q̃ non valet ſequela, principiũ ſignificatur per modum naturæ ergo tenetur adiectiue: quoniã ſignificatur proprietatem ſubſtantiue eſtur patet. ſed in creaturis, in nominibus patris & filij. Et ſic tertio infert oppoſitum præfatæ opinionis. Et in hac ratione & exemplo ipſum confirmant. Ratio eſt. principiũ eſt nomẽ ſubſtantiuum: ergo accipit numerum iuxta numeri formæ ſignificatæ per ipſum: ſed forma ſignificata, id eſt proprietas, eſt vna numero in patre & filio: ergo conſequentiſſime dicitur, patrem & filium ſunt vnum principium ſpiritusſancti, & non primo modo: filius em̃ non eſt mediꝰ eſt mediꝰ a patre patris. non em̃ eſt ratio ſpirationis vt exit à patre, ſed potius vt terminatur ad ſpiritumſanctum. Et hoc conſiderãdo ſpiritumſanctum vt eſt à patre mediante: ſicus em dicendum eſt loquẽdo de ipſo, vt eſt immediate à patre. Et ideo littera dicit, q̃ poteſt dici patrẽ ſpirare per filiũ & ſ. ſpũſanctũ & nõ dixit quòd oporteat omnino ſic dici: ſecundum vnam enim acceptionẽ tantum verificatur.

a ¶ Super quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum quartum.

IN titulo ſcito, q̃ hic eſt quæſtio, & de re, an ita ſit. Scꝫ pater & filius ſint vnum numero principium ſpiritusſancti & de propoſitione iſta, an ſit proprie ſimpta vera.

Annot.

Commen. ¶ In corpore duo facit. Primo reſpondet quæſito quo ad rem. Secũdo, quo ad proprietatẽ propoſitionis.

¶ Quo ad primũ eſt hæc concluſio, pater & filius ſunt vnum principium ſpiritusſancti. Et probatur. Pater & filius ſunt vnum in omnibꝰ in quibus non diſtinguuntur relatiua oppoſitionis: ergo ſunt vnum principium ſpiritusſancti. ſ. & ergo, ergo tenetur adiectiue ergo non poteſt addi alteri adiectiuo: & ſic ly vnum nõ tenetur nominaliter: ergo vt ſic vera, tenetur ly vnum adiectiualiter: & conſequenter eſt impropria. Secũdo arguit oppoſitum, & verũq; ſit fundamentum ordine retrogrado, Et primo quiꝰ q̃ ly vnũ, nõ ſit ſumendum adiectiualiter: quia ſic poſſet dici pater nõ vnum principiũ filij & ſpũſanctⁱ: quia pluralius mollis eſt illiuſq; principiũ. Secundo, q̃ non valet ſequela, principiũ ſignificatur per modum naturæ ergo tenetur adiectiue: quoniã ſignificatur proprietatem ſubſtantiue eſtur patet. ſed in creaturis, in nominibus patris & filij. Et ſic tertio infert oppoſitum præfatæ opinionis. Et in hac ratione & exemplo ipſum confirmant. Ratio eſt. principiũ eſt nomẽ ſubſtantiuum: ergo accipit numerum iuxta numeri formæ ſignificatæ per ipſum: ſed forma ſignificata, id eſt proprietas, eſt vna numero in patre & filio: ergo conſequentiſſime dicitur, patrem & filium ſunt vnum principium ſpiritusſancti, & non

197 1. lib. 19. artic. 4. Et 4. con firmans. Et opuſ. 9. q̃. 14. & 1a. 8. & 1a. 3. q. 2. & 1. 25. loc. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

principium Spiritus sancti. Exemplum vero est: quia ista eadem ratione dicimus, pater & filius & Spūs sanctus sunt vnus Deus: q.d. deitas est vna numero in eis.

Quæstio. ¶*Num spiritus sanctus à duobus necessario procedat.*

¶In respōsione ad primum, circa illa verba, spiritus sanctus procedit à patre & filio vt sunt plures, dubium occurrit: an principium spiratiuū quod, exigat vt sic, pluraliter suppositorum. Dico autem vt sic, ad excludendum concursum pluraliter per accidens, vt contingit in principio creatiuo. Accidit enim creationi, quòd à tribus sit personis: nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus. Est igitur hic dubium, an ipsa spiratio per se sit a duobus, an non: sed quasi per accidens, vt creatio est à tribus. Scotus enim in primo dist. 11. tenens pluralitatem non exigi, fundat se super omnimoda perfectione principij spiratiui in vno supposito. Sanctus Thomas autem in primo sententiarum, distinct. 11. articul. vlti. ad secundum, ponens differentiam inter creationem & spirationem, quo ad hoc sentire videtur oppositum, iuxta determinationem à se factam in secundo articulo eiusdem distinctionis: quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re: quoniam nulla apparet ratio communem alteram partem, perfectio namque principij quod & quo, in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter pater solus imperfectum esset principium spiritus sancti, stante autem omnimoda perfectione vtriusque principij in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis: quòd si illud solum esse posset perfecte spirare spiritum sanctum: & sic non per se requiritur pluralitas in principio quod spirationis. Modus autem procedendi, vt nexus communio atque mutuus amor vtriusque dicitur spiritus sanctus, incelligi non potest nisi sit à duobus ad minus: ac per hoc oportet per se pluralitatem inuenire in spiratiuo principio qd. Neutra tamen harū viarum ducit necessario ad intentum. Prima quidem deficit: quoniam non ratione imperfectionis, sed ratione non habitæ, nec possibilis haberi cōditionis in vnico supposito, solus pater, aut solus filius non posset spirare spiritum sanctū cum substantialem & personaliter distinctum, &c. Secunda autē deficit, qa connectere, vnire, & similia, non conueniunt spiritui sancto ex ppriate personali, sed ex essentiali incluso: scilicet amore, vt I quæstiōe sequenti, articulo primo ad secundum litera dicit. & ibidem clarius patebit. Et quanuis huiusmodi non cogant, quia tamen Sanct. Tho. expresse superius dixit in hac eadem quæstione, quòd de ratione spiritus sancti est quòd sit à patre & filio, & hic apponit notam reduplicationis, dicens, quòd procedit à patre & filio, vt sunt plures personaliter. Communēque sanctorum dictum sit, spiritum sanctum mutuū esse charitate patris & filij, tenēdum esse arbitror, q. principium spiratiuū vt quod, inquātum huiusmodi, exigit pluralitatē rēita q. dualitas est conditio spiratoris, nulla addens perfectionem supra vnitatem suppositi: sed fundat personā addit solam cōditionem requisitam ad principiū quod. Ob cuius defectum (negatiue tamē do defectū) vna tola persona nō posset agere. sicut ob eius abstractionē à perfectione & imperfectione nulla impedimentū. Et sic cum principium sit substantium concretum, optime in litera dicitur, quòd implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Nec differūtur à regula de substantiuo sane intellecta, vt exposuimus.

Quæstio. ¶*Num quando dicitur, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, ly principium supponat confuse.*

¶In respōsione ad quartum & quintū, dubium est logicale, motum à Gregorio in duodecima distinctio. primi: tractatumque à Capreolo in fine, quomodo, scilicet ly principium supponat confuse. Tum quia nullum est confusum. Tum quia si staret cōfuse, liceret descendere sub prædicato ad eas: singularia per propositionē de disiuncto extremo: quod hic non licet.

¶Ad horum primum dicitur dupliciter. Primo, quòd non oportet quærere confusum, respectu termini communis conceret substatiui: quia hoc habet ex natura sua suppositionē, vt sanctus Tho. assignat: quia scilicet spirare est actio personalis. Nec propterea ex his oblīū me credas supradictorum stare enim hæc simul, scilicet quòd spiritus sanctus procedit à patre & filio inquantum duo sic, id est, inquantum habēt talem pluralitatē, seu dualitatē, quòd est pluralitas rei formæ significatæ. Nam constat autem sortem distingui realiter à præfactis, & tamen Sortes habēt vtraque non est duo artifices.

¶Ad secundum dicēdū, q. cū dicitur, pater & filius sunt vnū principiū spūs sanc. designat vna ppriet as, quæ est forma significata p nomen. Nō tamen sequitur q. ppter plures proprietates non posit dici pater plura principia, quia implicaretnr pluralitas suppositorum.

¶Ad tertiū dicendū, q. secundū relatiuas proprietates nō attenditur in diuinis similitudo, vel disimilitudo, sed secundū essentiam[c]. Vnde sicut pater non est similior sibi quàm filio, ita nec filius similior patri q. spiritui sancto.

¶Ad quartū dicendū, q. hæc duo, s. pater & filius sunt vnū principium quod est pater, aut vnū principium qđ nō est pater: nō sunt contradictorie oppolita. Vnde nō est necesse alterū corū dare. Cum em dicim[s], pater & filius sunt vnū principiū, hoc quod dico principiū, non habet determinatam suppositionē, imò confusam pro duabus personis simul. Vnde in processu est fallacia figuræ dictionis à confusa suppositione ad determinatam.

¶Ad quintum dicendum, q. hæc etiā est vera, vnū principium spiritus sancti est pater & filius: quia hoc quod dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed indistincte pro duabus, vt dictum est[c].

¶Ad sextū dicendū, q. conuenienter potest dici q. pater & filius sunt idem principiū secūdum quod ly principium supponit confuse & indistincte pro duabus personis simul.

¶Ad septimū dicendū, q. quidā dicunt q. pater & filius, licet sint vnū principiū spūs sancti, sunt tamen duo spiratores, ppter distinctionē suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia actus referūtur ad suppposita. Nec est eadem ratio de hoc nomine creator, quia spiritus sanctus, ꝓcedit à patre & filio vt sunt duæ personæ distinctæ (vt dictum est[c]) nō autem creatura procedit à tribus personis vt sunt personæ distinctæ, sed vt sunt vnum in essentia. Sed videtur melius dicendum, q. quia spirans adiectiuū est, spirator vero substantiuum, possumus dicere quòd pater & filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorū, non autem duo spiratores propter vnam spirationē. Nā adiectiua nōia habēt numerū secūdū supposita, substātiua vero à seipsis secūm formā significatā[c]. Qđ vero Hil. dicit, q. spūs sanctus est à patre & filio autoribus, exponēdū est q. ponitur substantiuum pro adiectiuo.

¶Ad hoc dicitur, q. aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto: substantiuū enim vt sic, ponit pluralitatem formæ significatæ: superius dixerat sufficienter quidem, si est abstractum, exactiue aut absolute, id est, q. ad sui pluralitatem exigit pluralitatem formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue non. Substantiuum autē concretū, quia substatiuum, exigit pluralitatem formæ, quia vero concretum exigit pluralitatem suppositorū. Et sic cum principium sit substantiuum concretum, optime in litera dicitur, quòd implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Nec differūtur à regula de substantiuo sane intellecta, vt exposuimus.

Quæstio. ¶*Num quando dicitur, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, ly principium supponat confuse.*

¶In respōsione ad quartum & quintū, dubium est logicale, motum à Gregorio in duodecima distinctio. primi: tractatumque à Capreolo in fine, quomodo, scilicet ly principium supponat confuse. Tum quia nullum est confusum. Tum quia si staret cōfuse, liceret descendere sub prædicato ad eas: singularia per propositionē de disiuncto extremo: quod hic non licet.

¶Ad horum primum dicitur dupliciter. Primo, quòd non oportet quærere confusum, respectu termini communis conceret substatiui: quia hoc habet ex natura sua suppositionē, vt sanctus Tho. assignat: quia scilicet spirare est actio personalis. Nec propterea ex his oblīū me credas supradictorum stare enim hæc simul, scilicet quòd spiritus sanctus procedit à patre & filio inquantum duo sic, id est, inquantum habēt talem pluralitatē, seu dualitatē, quòd est pluralitas rei formæ significatæ. Nam constat autem sortem distingui realiter à præfactis, & tamen Sortes habēt vtraque non est duo artifices.

¶Ad secundum dicēdū, q. cū dicitur, pater & filius sunt vnū principiū spūs sanc. designat vna ppriet as, quæ est forma significata p nomen. Nō tamen sequitur q. ppter plures proprietates non posit dici pater plura principia, quia implicaretnr pluralitas suppositorum.

¶Ad tertiū dicendū, q. secundū relatiuas proprietates nō attenditur in diuinis similitudo, vel disimilitudo, sed secundū essentiam[c]. Vnde sicut pater non est similior sibi quàm filio, ita nec filius similior patri q. spiritui sancto.

¶Ad quartū dicendū, q. hæc duo, s. pater & filius sunt vnū principium quod est pater, aut vnū principium qđ nō est pater: nō sunt contradictorie oppolita. Vnde nō est necesse alterū corū dare. Cum em dicim[s], pater & filius sunt vnū principiū, hoc quod dico principiū, non habet determinatam suppositionē, imò confusam pro duabus personis simul. Vnde in processu est fallacia figuræ dictionis à confusa suppositione ad determinatam.

¶Ad quintum dicendum, q. hæc etiā est vera, vnū principium spiritus sancti est pater & filius: quia hoc quod dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed indistincte pro duabus, vt dictum est[c].

¶Ad sextū dicendū, q. conuenienter potest dici q. pater & filius sunt idem principiū secūdum quod ly principium supponit confuse & indistincte pro duabus personis simul.

¶Ad septimū dicendū, q. quidā dicunt q. pater & filius, licet sint vnū principiū spūs sancti, sunt tamen duo spiratores, ppter distinctionē suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia actus referūtur ad suppposita. Nec est eadem ratio de hoc nomine creator, quia spiritus sanctus, ꝓcedit à patre & filio vt sunt duæ personæ distinctæ (vt dictum est[c]) nō autem creatura procedit à tribus personis vt sunt personæ distinctæ, sed vt sunt vnum in essentia. Sed videtur melius dicendum, q. quia spirans adiectiuū est, spirator vero substantiuum, possumus dicere quòd pater & filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorū, non autem duo spiratores propter vnam spirationē. Nā adiectiua nōia habēt numerū secūdū suppositā, substātiua vero à seipsis secūm formā significatā[c]. Qđ vero Hil. dicit, q. spūs sanctus est à patre & filio autoribus, exponēdū est q. ponitur substantiuum pro adiectiuo.

¶Ad hoc dicitur, q. aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto: substantiuū enim vt sic, ponit pluralitatem formæ significatæ: superius dixerat sufficienter quidem, si est abstractum, exactiue aut absolute, id est, q. ad sui pluralitatem exigit pluralitatem formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue non. Substantiuum autē concretū, quia substatiuum, exigit pluralitatem formæ, quia vero

QVAESTIO TRIGESIMASEPTIMA de nomine spiritus sancti, quod est amor, in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, vtrum sit proprium nomē spiritus sancti. ¶Secundo, vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum amor sit proprium nomen spiritus sancti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q. amor nō sit proprium nomen spiritus sancti. Dicit enim Aug. 15. de tri. Nescio cur sicut sapientia dicitur & pater & filius & spiritus sanc. & simul omnes nō tres, sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur pater & filius & spiritus sanc. & simul omnes vna charitas. Sed nullū nomen qđ de singulis personis prædicatur, & de omnib[9] in cōi singulariter, est nomen proprium alicuius personæ. Ergo hoc nomē amor nō est propriū spiritus sancti.

¶Præterea, Spūs sanc. est persona subsistens. sed amor nō significatur vt persona subsistens, sed vt actio quædā ab amāte transiens in amatū. Ergo amor non est proprium nomen spūs sanc.

¶Præterea, Amor est nexus amantium: quia scđm Dio. 4. c. de diui. no. est quędam vis vnitiua: sed nexus est medium inter ea quæ connectit, non autem aliquid ab eis procedens. Cum igitur spiritus sanctus procedat à patre & filio (sicut ostensum est[c]) videtur quod nō sit amor aut nexus patris & filij.

¶Præterea. Cuiuslibet amātis est aliqs amor: sed spūs sanctus est amās. Ergo eius est aliqs amor. Si igitur spūs sanctus est amor, erit amor amoris. & spūs à spiritu. Quod est incōueniēs.

SED CONTRA est qđ Greg. dicit i Homel. Pētecostes, Ipse spiritus sanctus est amor.

CONCLVSIO.

¶ Amor personaliter accipitur proprium nomen est spiritus sancti.

¶RESPONDEO dicendū, q. nomen amoris in diuinis sumi potest essentialiter & personaliter. Et secundū quod personaliter sumitur, est proprium nomen spiritus sanc. sicut verbum est proprium nomen filij.

¶Ad cuius euidentiā sciendū est, q. cū in diuinis, vt suprà ostensum est[c], sint duæ processiones, ына per modū intellectus, qæ est processio verbi: alia per modū voluntatis, quæ est processio amoris: quia prima est nobis magis nota ad singula significāda q. in ea cōsiderari possunt, & sunt magis propria nōia adinuēta, non asit in processiōe voluntatis. Vnde & quibusdā circūlocutionibus vtimur ad significandā personā procedentē: & relatiōes etiam quæ accipiūtur scđm hanc processionē & processionis & spirationis nōibus nominātur, vt suprà dictū est[c]: quæ tamē sunt magis nōia originis: q. relationis scđm pprietatē vocabuli. Et tamen similiter scđm vtranq; ꝓcessionē considerari oportet. Sicut em ex hoc q. aliquis rē aliquam intelligit, ꝓuenit quædā intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligēte, quæ dicit verbū: ita ex hoc q. aliquis rē aliquā amat, ꝓuenit quædā impressio (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amātis, scđm q. amatū dicitur esse in amāte, sicut & intellectū in intelligēte: ita cū aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso. nō solū per idētitatē rei, sed eriā vt intellectū in intelligēte, & amatū in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuēta ad significandū refpectū intelligētis ad rē intellectā, vt pateat hoc qđ dico intelligere. Et sunt etiā alia vocabula adinuēta ad significādū processum intellectualis cōceptionis, s. i, in dicere & verbū. Vnde in diuinis intelligere tōlū etiā essentialiter dicitur, qa nō importat habitudinem ad verbū procedens: sed verbū personaliter dicitur, quia significat id quod ꝓcedit. Ipsum vero dicere dicitur notionaliter, qa importat habitudinē principij verbi ad verbū ipm. Ex parte aūt volūtatis ꝓter diligere & amare, quæ important habitudinē amātis ad rē amatā: non sunt aliqua vocabula imposita, quæ im portāt habitudinē ipsius impressionis vel affectiōis rei amatæ, quæ ꝓuenit in amāte ex hoc q. amat, ad suum principium aut cōuerso. Et ideo ꝓpter vocabulorū inopiā huiusmodi habitudines significam[9] vocabulis amoris & dilectionis, sicut si verbū nominaremus intelligentiā conceptā, vel sapientiā genitam. Sic igitur inquātum in amore vel dilectione nō importatur nisi habitudo amātis ad rē amatam, amor & diligere essentialiter dicuntur, sicut intelligentia & intelligere. Inquantū vero his vocabulis vtimur ad exprimendā habitudinē eius rei quæ ꝓcedit p modū amoris ad suum principiū, & cōuerso: ita q. per amorē intelligatur amor ꝓcedens, & per diligere intelligatur spirare amorē ꝓcedētē, sic amor est nomen personæ, & diligere vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q. Aug. loquitur de charitate secundum quod essentialiter sumitur in diuinis, vt dictum est[c].

¶Ad secundū dicendum, quòd intelligere & velle & amare licet significēt rem per modum actionum transeūtium in obiect: alunt tamen actiones manentes in agentibus (vt suprà dictum est[c]) ita tamen quod in ipso agente important habitudinem quandam ad obiectum. Vnde amor etiā in nobis est aliquid manēs in amāte, & verbum cordis manēs in dicente: ita mē cū habitudine ad rē verbo expressam vel amatā. Sed in Deo in quo nullū est accidēs, pl[s] habet: qa tā verbū q. amor est subsistēs. Cū ergo dicit, q. spūs sanctus est amor patris in filiū, vel in quicquā aliud, nō significat aliquid trāsiens in aliū, sed solū habitudo amoris ad rem amatam: sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

¶Ad tertiū dicendū, q. spūs sanctus dicitur esse nexus patris & filij inquātū est amor: quia cū pater amet vnica dilectione se & filium, & econuerso, importatur in spūs sancto (prout est amor) habitudo patris ad filiū, & econuerso, vt amantis ad amatū. Sed ex hoc ipso q. pater & filius se mutuo amant, oportet q. mutuus amor qui est spūs sanctus, ab vtroq; procedat. Secundū igitur originem spiritus sanctus non est medius, sed tertia in trinitate persona. Secundum vero prædictam habitudinē est medius nexus duorum ab vtroque procedens.

¶Ad quartū dicendū, q. sicut filio licet intelligat, nō tñ sibi cōpetit, ꝓducere verbū[c], qa intelligere cōuenit ei vt ꝓcedēti: ita licet spūs sanctus amet, essentialr accipiēdo, nō tñ cōuenit ei, q. spiret amorē: qđ est diligere notionaliter sumptū: qa sic diligit essentialiter vt amor procedens, non vt à quo procedēte amor.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd pater & filius non diligāt se spiritu sancto. Augustinus enim in 7. de trinita. probat quòd pater non est sapiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

difficultatic est circa propositionem: quia ille ablatiuus spiritusſancto videtur importare habitudinem principij respectu dilectionis in patre & filio: quod tamen est impossibile.

¶Quo ad secundum opiniones satis claræ sunt in litera.

¶Quo ad tertium ponit duas cõclusiones iuxta membra distinctionis præmissæ.

b Scilicet diligere sumitur dupliciter, essentialiter & notionaliter. Prima conclusio est, quòd sumendo diligere essentialiter (pater & filius non distinguũtur) spiritusſancto. Secunda est, quod sumendo diligere notionaliter, pater & filius diligũt se spiritusſancto. Declarat eas ac probat, tradendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamentis: alterum est de ly formalis, alterum de modo denominandi. Primum igitur est, omne denominans vt sic habet rationẽ formalis. Et declaratur dupliciter. primo quia res communiter à formis denominatur, secundo exemplo de vestimento. Secundum vero est, producens denominari pòt ab eo qđ ab ipso procedit, nõ solum vt actio, sed etiã vt effectus: sed hoc quando ipse effectus in intellectu actionis claudit. Prima pars huius declaratur in igne & calefactione. Secũda autem in arbore & floribus. ex his enim subiuncto intellectu ipsius, diligere notionaliter pro secunda conclusione talis est formãda ratio, quandocunque in intellectu actionis claudit̃ effectus, agens potest denominari ab actione & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & spiritusancto. Minor declaratur dupliciter, primo exponẽdo ly diligere notionaliter, secũdo ex simili illi dicere. Prima autem eõclusio Aug. auctoritate probata relinquitur, vtpote euidens.

Annota. ¶Circa hęc dicta pro secunda conclusione dubium est multiplex. Scotus enim in 1. distinctio. 32. quæstione prima, arguit quadrupliciter. Primo contra fundamẽtum positionis, ædificare importat ædificium, cum sit eadem facere: & ratiocinatio non dicitur, ædificator ædificat eadem, & in proposito, spirare importat spiritum, Est enim emittere spiritum. & ratiocinatio non concedit̃ qđ spirem spiritusancto, ergo fundamentum nullũ. Secundo, dato quòd talis positio quandoque concederetur, nõ tamen esset conuersiua super agens: quod tamen in proposito accidit, cum dicitur diligunt se. Tertio, in cõstructione trãsitiua nunquam effectus vt effectus construitur in ablatiuo diligere autem est verbum transitiuum, ergo. Quarto arguit cõtra exemplũ de florere: dupliciter, primo, quia florere non est florem producere. Tum quia est verbum neutrum, quod significat idem quod ſpum adiectiuum, si esset impossibile. Tum quia additio Aug. si Deus, arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exemplum non est simile. quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, non construitur vt terminus actionis. in proposito autem est termo de termino actionis in ablatiuo, respectu verbi actiui quale est diligere.

¶Ad euidentiam huius ambiguitatis nota duo. Primo quòd cum in fundamento positionis dicitur, quando intellectus actionis, &c. dupliciter intelligi pòt. primo de intellectu actionis absolutè, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito nõ intelligitur primo, sed secundo. Actus enim notionalis quo pater & filius producũt spiritumsanctum, vnius tantũ rationis est absolutè. Alterius tamen est significatus nomine spiratæ & nomine diligere pro quanto aliquid in ratione sua, vt significatur dilectionis nomine, quod nõ claudit, vt significatur spiratiõis vocabulo vt in litera habetur in responsione ad secundũ. Secundo aduerte, quòd in intellectu actus sic significati claudi effectũ, cõtingit dupliciter. Vno modo vt specificantem seu determinantẽ qualitatem actionis: sicut in dealbare claudit albedo, & in calefacere claudit calor: & sic de aliis vt cõ ostendatur, q̃ non quodcũq; facere, sed tale significet, calefacere & dealbare & ædificare dicimus. Secundo modo claudit effectus vt cõiunctus illi actiõi, vt productum suæ productionis: vt in ly dico, vocaliter sumpto, claudit̃ verbũ vocale: est enim dicere, verbũ proferre. Et hoc modo sumitur in propositione q̃ sensus illius sumendi est, quãdocũque in intellectu actiõis talis termino significãte, eius dilectus vt effectus cõiunctus suę productioni. tũc producens denominari põt ab illo effectu in ablatiuo, &c. Et si quęras causa quare qđ à termini sic significãte & qđã nõ, nõ est alia rõ, nisi q̃ ita sunt impositi ad sic significandũ, hi aũt nõ. Differunt tamẽ tamẽ hi ab illis: quoniã hoc q̃ verba sic includentia effectũ, si cõstruantur cũ aliquo alio transitiue nõ significãtur habere habitudinem ad aliud producentis ad productum, vt patet quum Sortes dicit historiã Troiæ. Illa vero sic, vt patet dicendo, Sortes ædificat ecclãe. Et hoc ex prima oritur differentia: quia scilicet illa claudunt in se propriũ effectum, ista non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis immutata quo ad terminũ in istis aũt determinatur scilm adiunctũ. His aũt ĩtellectibus ad primã patet ratio, negãdo assumptũ qđ ædificare, spirare, & alia hmõi nõ important effectũ nisi specificative. ¶Ad secundũ aũt dicitur, q̃ põt fieri cõstructio cũ ĩtersua super se, qđ obiectum actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito, & in similibus. potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ historiam. ¶Ad tertium autem negatur quoque assumptum in verbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum: qualia sunt diligere, dicere, &c. con-

struuntur enim cũ obiecto transitiue, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicendo, Sortes dicit verbo historiam. Ad ea vero quæ quarto loco contra exemplum de florere adducuntur, facile dici potest: quòd exempla ponimus non vt ita sic, &c. Veruntamen sustinendo exemplum, dicimus quòd florere, vere significat flores emittere, vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutralitas verbi: quoniã hæc ad modum significandi spectant, non ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quamuis vere diceretur arbor floruisse, non tamen quòd floruit. esse enim ista vera: arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum esse in hoc exemplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduerte quòd in hac materia satis iudicio meo est rationabilia afferre ratione materiæ, scilicet vocabulorum. Hæc enim omnia ex terminis sic significantibus accidunt. Vnde & in responsione ad secundum patet, quòd & si cõuenienter dicatur, Sortes dicit verbo historiam inconuenienter tamen poneretur loco dicis, totum eius significatum, dicendo, Sortes profert verbo historiam Troiæ. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorum ad constructionem accidit, quia scilicet ly proferre, non potest consteui cum illo effectu de nominante, ly autem dicit, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu spiritus sanctificare, generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte quòd vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentionis est quærere an donum sit nomen personale, non necessario, sed possibiliter, id est an secundum aliquam eius significationẽ sit nomen personale, cum eo vtimur in diuinis.

Clment. 228 ¶In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Diuinæ personæ competit donum esse & dari. Probatur sic, Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi à creatura rationali sola, non ex propria virtute: ergo conuenit sibi donum esse & dari. Antecedens quo ad primam partem patet, quia filius est patris per originem. Quo ad secundum vero, quia creatura rationalis libere potest frui persona diuina, & vti eius effectu. Quo ad tertiam aũt, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatem fruendi diuina persona. Quarta demũ per se patet. Consequẽtia autẽ probatur ex tribus cõditionibus doni. s. q̃ sit alicuius vt donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile: & q̃ sit suprà vires illius, id est nõ debitũ illi. Et primæ quidã conditiones ponuntur in principio literæ atq; probantur ad hoc quòd donum importat aptitudinem vt donetur. Tertia autem ponitur in calce literæ. Et sic vis potes vertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum secundum.*

Clmens. TItulus ex prædictis est clarus.

¶In corpore est vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Donum personaliter sumptum in diuinis est proprium nomen spiritusancti. Et probatur. Donum est dictu irreddibile: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo amorem. ergo amor est primum donum. ergo spiritusanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet au-

QVAESTIO TRIGESIMAOCTAVA DE NOMINE SPIRITVSSANCTI, QVOD EST DONVM, IN DVOS ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER quæritur de dono. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, vtrũ donũ possit esse nomẽ personale. ¶Secõ, vtrũ sit ꝓprium spũs̃cti.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum donum sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ donum non sit nomen personale. Omne enim nomen personale importat aliquam distinctionem in diuinis. Sed nomẽ doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim Aug. 15. de tri. q̃ spũs̃sanct. ita dat, sicut Dei donũ: vt etiã seipsum det, sicut Deus. Ergo donũ nõ est nomen personale.

¶Præterea, Nullũ nomen personale conuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum qđ pater dat filio, vt patet per Hil. 8. de tri. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Secundum Dama. nihil est subiectum aut seruiens in diuinis personis. Sed donum importat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, donũ importat respectũ ad creaturam. Et ita videt de Deo dici ex tpe. Sed noia plonalia dicuntur de Deo ab æterno, vt pater & filius. Ergo donũ non est nomen personale.

SED CONTRA est qđ Augu. dicit 16. de tri. Sicut corpus carnis nihil aliud est quàm caro: sic donũ, i. f. nihil aliud est quàm s. i. Sed spũs̃. est nomen personale. Ergo & donum.

CONCLVSIO.

¶Cum persona diuina conueniat alicui esse per originem, & haberi à creatura rationali non ex propria virtute, competit necessario personæ diuinæ donum esse, & dari.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ in nomine doni importatur aptitudo ad hoc q̃ donetur. Quod aũt donatur, habet aptitudinem vel habitudinem, & ad id à quo datur, & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur, vt eius sit. Persona autẽ diuina dicitur esse alicuius, vel secũdũ originẽ, sicut filii est patris: vel inquantũ ab aliquo hr̃. Habere aũt dicimur id quo libere possumus vti vel frui c vt volumus. Et per hunc modum diuina persona non potest haberi nisi à rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ autem creaturæ moueri possunt à diuina persona: non tamen sic, quòd in potestate earum sit frui diuina persona, & vti effectu eius. Ad quod quandoque pertingit rationalis creatura: vtputa cum sic sit particeps diuini verbi &, pcedentis amoris, vt possit libere Deũ vere cognoscere & rectè amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinã personam. Sed ad hoc quòd sic eam habeat, non potest propria virtute peruenire. Vnde oportet q̃ hoc ei de super detur. Hoc em dari nobis dicitur qđ altiùs habemus. Et sic diuinæ personæ competit dari & esse donum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ nomen doni importat distinctionẽ personalem secundũ quod donum dicitur esse alicuius per originẽ. Et tamen spũsancti̊us dat seipsum inquantũ est suũ ipsius, vt potens se vti, vel potius frui: sicut & homo liber dicitur esse suũ ipsius. Et hoc est quod Augu. dicit super Ioã. Quid tam tuũ est q̃ tuũ? Vel dicendum, & melius, q̃ donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius dicitur multipliciter. Vno modo per modũ identitatis, sicut dicit Aug. super Ioã. Et sic donum nõ distinguitur à dãte, sed ab eo cui datur. Et sic dicitur q̃ spiritusancti̊us dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicui̊, vt possessio vel seruus. Et sic oportet q̃ donum essentialiter distinguatur à dante. Et sic donum Dei est aliquid creatũ. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tantum. Et sic filius est patris, & spiritusancti̊us vtriusq;. Inquantum ergo donũ hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomen personale.

¶Ad secundũ dicendum, quòd essentia dicitur esse donum patris primo modo c: quia essentia est patris per modum identitatis.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ donũ secũdũ qđ est nomen personale, non importat subiectionẽ: sed originẽ tantũ in cõparatione ad dantẽ. In cõparatione vero, ad eum, cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum est c.

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ donũ non dicitur ex eo quòd actu datur, sed inquantũ habet aptitudinem vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donũ, licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc, q̃ importatur respectus ad creaturam, oportet quòd sit essentiale: sed quòd aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, vt suprà dictum est c.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum donũ sit proprium nomen spũs̃sancti.*

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd donum non sit proprium nomen spiritussan. Donum enim dicitur ex eo q̃ datur. Sed sicut dicitur Iũ. 9. Filius datus est nobis: ergo esse donum conuenit filio, sicut spiritusancto.

¶Præterea, Omne nomen proprium alicuius personæ significat aliquam eius proprietatẽ. sed hoc nomen donum nõ significat proprietatem aliquã spiritusancti. Ergo donum non est proprium nomen spiritusancti.

¶Præterea, Spiritusanctus potest dici spiritus alicuius hominis, sed non potest dici donũ alicuius hominis, sed solum donum Dei. Ergo donũ non est proprium nomen spiritussancti.

¶Num donum significet personalem proprietatem spiritussancti, & nõ procedat spiritussanctus vt amor. Quæstio.

¶Circa prædicta occurrit primo communiter dubium, an donum significet primo proprietatẽ personalẽ spiritusancti, vel respectũ aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud. ¶Occurrit quoque dubium ex Aureo. apud Cæcolum in 18. distinct. primi, multiplex. Tum quia hæc litera cõtradicit quæstioni præcedenti. Ibi siquidem dictum est quòd spiritusanctus procedit vt impressio, hic autem quod procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est Iustini. Si em. spi. san. procedit vt amor, igitur quo spiritus, eo amor: igitur eo Deus bonus & sapiens, &c. quoniã amor essentiale quid est. Tum quia cum dicitur spiritusanctus procedit, vt amor, aut ly amor sumitur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, nõ est ad propositum. Et etiam sequeretur quòd spiritusancti̊us ex vi processionis suæ specialem clauderet causalitatem respectu creaturę; illam, scilicet quam claudit amor essentialiter dictus. Si personaliter, consequentia nihil valet, ergo procedit vt donum primum: quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto: is enim est ratio omnis gratuitæ collationis.

¶Ad horum euidẽtiam scindum est, quòd donum in communi tria manifestè importat. scilicet rem donabilem, respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis. id est, quòd est filius qui potest illud donare. Sed rem donabilem importat denominatiue: quia denominat illam. Respectum vero donabilitatis, id est, vt aptum sit alteri donari, significat primo, vt ex litera sumitur vtriusque articuli. Ex hac enim parte in vtroq; processit articulo, vt patet intuenti. Respectum vero ad donatorem cum significat magis (iudicio meo) q̃ significet. Vel dicamus quòd significat illũ formaliter. Donum autẽ in diuinis personaliter, quia primum donum denominat amorem vt rem donabilẽ: quia donantis per originẽ est relationẽ processionis constitutiuæ spũsancti significans: qa vero donabilis creaturæ est rationalibus, respectũ rationis ad eas significat. Eadẽ (iudicio meo) ordine, quem diximus in dono in cõmuni. Veruntã non est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui nãque sancto primo conuenit sua proprietas personalis, ratione cuius est patris & filij donantis. Secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis: & tertio respectus donabilitatis. Quod erit respectus donabilitatis cõuenit spiritusancto, ratione amoris essentialis inclusi. & ratione probatur, qa scilicet nullũ personale, vt sic includit respectũ ad creaturas. Et litteræ testimonio cõuincit in rõsione ad quartum primi ar. vbi expresse dicitur, q̃ sicut in diffinitione personæ claudit aliqd essentiale, ita in rone doni, & q̃ ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturã, & ratione notionalis rationem personale. Quod aũt amor essentialis claudatur in doni nomine ex eodem patet fundamento, quia respectus ad creaturam exigit aliquid essentiale claudi in significante ipsum. Vñ secundũ re & secundũ nomen, excepto ordine significã-

Universidad de Deusto
Biblioteca

randi.donū sc habet vt verbū. Sicut enī verbū tria dicit.s.respectū originis,notionē, & rē spectū ad res dictas & factas:ita donū dicit respectū originis,amorē, respectum ad amatā & susceptiua doni. Et sicut ibidē argumētū à relatis ad nota, & ecōuerso nō concludit,ita nō valet verbū inquantū verbū dicit respectū ad res dictas,ergo properietas filij dicit talē respectū,nec ecōuerso. ꝓprietas filij non dicit respectū talem: ergo nec verbū inquantū verbū, qđ plus importat verbi nomē,q̄ ꝓprietas filiatio proportionaliter de dono dicendū est. Non enī valet à doni nosce arguere ad ꝓprietatē spūsancti, aut ecōuerso: quū pl̄ includit doni nomen,vt patet ex dictis. Esto igit cautus intuitio,an de rebus pure sit sermo,an digrediatur ad res sub nominibus. Si enim de rebus pure est sermo,nulla persona ꝓcedēs ex vi ꝓcessionis suæ, habet aliquā rem realē, aut rōnis propriā, nisi relationem originis, quæ est idē qđ ipsa. Et sic neq; persōæ verbi conuenit notitia seu respectus ad res dictas, neq; personæ spūsancti amor, seu relatio vt donū. Sed si de essētē personis vt significantur his terminis. s. verbo & dono,est sermo,tunc dicim⁹ verbi personæ esse ꝓprium respectū ad res dictas, & doni ꝓ̄æ respectū ad res doni expressas, &c.& q hoc patet soluto argumentorū multorum apud Capreolū,vbi supra, volentiū q̄ respectus donabilitatis nō est proprius alicui personę. Hoc enim est verum rōne ꝓpriętatis personalis simpliciter considerātæ: falsum autē rōne absoluti et inclusi non extrinsecē sed vt in obliquo cadentis in eius rōne, sicut in diffinitiōe pſonæ ponit rōnalis natura. & si diffiniretur pſona diuina,caderet in eius rōne natura diuina: & sic, si diffiniretur verbū diuinū, diffiniret per notiā diuinā: & similiter donū per amorem diuinū,&c. Ad argumenta ergo Aurēo. veniendo, dicitur quòd ex inopia vocabulorum modo dicitur q̄ spūssancius procedit vt impressio, modo vt impulsus: modo vt amor, &c. vt vel tot nominib⁹ rē obscurā, atq; innominatā significare possimus. Quòd autē addit falsum esse, q̄ spūssctus procedit vt amor,negatur: quū hoc cōe dictū sctōrū esse videtur. Et ad primā in oppositū probationē negandā est sequela. de amore essentiali loquēdo, qui nō est spi.s. quo amor, quāuis eadē ꝓcessione sit,spi.s. & De⁹, & amor. & beatus, &c. vt patet per Aug. & Hilā. in 12. dist. primi. Ad secundā vero dicitur q̄ ly amor sumitur personaliter,& q̄ valet cōe quēdam spi.s. procedit vt amor,id est vt impressio amādo procedens ergo procedit vt primū donū, qa amor essentialis sumptus ex mō procedēdi claudit in rōne illius impressionis in obliquo, sicut dixim⁹ de verbo respectu notitiæ,& ꝓna respectu naturę. Et sic nihil obstat q̄ de amore essentiali ꝓbarī sic esse donū,& tā hoc conueniat amori personaliter sumpto rōne illius inclusi. Quāuis dicit possit & verē,q̄ esse primū donū ꝓbat de impressione illa in cōi, & deinde adēdendo ad diuina infert cōuenire spūsancto,q̄ est illa impressio. Sed qđ est res relatiua, & ille respectus doni inueniat conuenire impressioni in communi ratione absoluti, ideo subintelligimus q̄ spiritusancto conueniat hoc ratione absoluti, vt clausi in ratione respectiui. Posset & tertio dici, quòd cum spiritusanctus procedit vt amor,ly vt notat modum amoris essentialis: quoniam reuera ad modū illius procedit. Et sic ex modo procedendi magis quām ex ꝓpriętate procedēdi, probatur donum quo ad respectum rationis ad illius susceptiua esse ꝓprium nomen spiritusancti: cui intellecta relatione originis. Et ne fallaris in huiusmodi nostras puras importūtias, iudica de eis,sicut de cōplexis ex notionali,& essentiali, pura sapiētia genita, amor pulchrus, & similibus. Quod licet rem horū ꝓprietū nomen sit alicuius ꝓnæ, rōne totius coniuncti similis,vel vna pars rōne alterius inter ꝓpria cōparatur, sic enim accidit de dono & similibus,vt de his patet ex soluctōe clausę in eorum significationibus.

a ¶Super quæstionis trigesimænone Articulum primum.

Annot. Comment. IN titulo ly idem significat identitatem realem.

¶In corpore quatuor facit. primo reddit rationem quæsiti,secundo refert oppinionem quandam ibi,& quia hoc,tertio improbat eam ibi,sed sicut suprà ostensum est. quarto respondet quæsito ibi, ex quo sequitur.

¶Quo ad primum aduerte,q̄ proinfinitas obitet amori ꝓ̄sertim as huius articuli.

Quoniā superius in q. 3. de diuina simplicitate quæsitū & determinatum fuit in Deo esse idē oino suppositū cū essentia. Et ꝓpterea in principio huius articuli rationē necessitatis eius assignauit,intēdens q̄ quātū est ex parte simplicitatis,quæstio ista manifesta erat,nec iterāda,sed ex parte trinitatis suppositorū seu ꝓsonarū ostēsæ postmodū in vnitate essentiæ difficilis emersit. qō. Et ꝓpterea de nouo discutiēdā fuit: cū non esset locus huic tractatui.

¶Quo ad secundum opinionē (videlicet) Porretanorum refert, q̄ pſona non est idem quod essentia: quia relatio est tantū assistens, & consequenter nō transit in essentiam. ergo nec persona, cum sit ipsa relatio.

¶Quo ad tertiū reprobatur hæc opinio. q̄ falsum antecedēs assumat quā relatio in reb⁹ creatis non solū assistit, sed inest ergo in Deo non solum adest: sed subsistat ale esse habet vt latius in 24. quæst. dictū est.

¶Quo ad quartum conclusio respōsiua est. Persona est idē realiter qđ essentia, ipse rō personæ Inter se distinguuntur realiter. Et ꝓbatur quo ad vtranque partē, persona est relatio subsistēs in diuina natura: ergo est idem realiter quod essentia. & distinctā realiter ab altera persona relatiue illi opposita. Et probatur sequela, quia relatio in Deo comparata ad essentiam non differt re,sed ratione tātū. Cōparata aūt ad oppositam relationem, habet distinctionē realem, & hoc vi oppositionis relatiuæ realis.

Supra q. 3. art. 3. Et 5. distinct. 4. q. 1. art. 1.

Quæstio.

¶*Num persona ab essentia distinguatur tantū secūdū rationem.*

¶Circa illam propositionem relatio seu persona non differt re,sed ratione tantum ab essentia diuina, occurrunt obiectiones 8.co. in primo distinct. 4. vult enī quòd persona & essentia distinguantur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & autoritatibus. Prima ratio est, pater secluso actu intellectꝰ habet in re entitatē cōincabilem & entitatem incōicabilem: ergo habet in se rem diuersarum ra

53
174

tionum formaliū: probatur sequela, quia si esset res vnius rationis in se, vel esset tantū cōmunicabilis, vel tantū incōmunicabilis: quoū vtrumq; est hæreticum. Secunda ratio est, pater intelligens in primo signo originis sciuit intelligit essentiam & paternitatē, vt huo obiecta formaliter distincta, aut. co. si. s., habetur tenēsquota cognitio intuitiua est rei secundū esse præsens in scīa nō. ergo distinguūtur tantū in modo cōcipiendi: ergo ex distinctione inter ea rō est hoc cōcabile, & hoc incōmunicabile. & tenet sequela, quia distinctio se. h. si modū concipiendi nihil facit in re. Autoritates autem sunt Aug. 7. de tri. omnis essentia quæ relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidem, si pater nō est aliquid ad se, non est ad aliud. Et rursus, de filio nō eo verbum quo sapientia, Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in rem absolutam & ad aliud.

¶Ad euidentiā horū scito, q̄ sicut in Deo secūdū rem sua in ordine reali est vna res non pure absoluta, nec pure respectiua, nec mixta, aut composita, aut ex illis & ex vtraq; sed eminentissime & formaliter habens quod est respectiui, imò multarum rerum respectiuarum, & quod est absolutiuū in ordine formali seu rationum formaliū secūdum se, non quo ad nos loquendo, est in Deo vnica ratio formaliter, nō pure absoluta nec pure respectiua, nō pure cōicabilis nec pure incōmunicabilis, sed eminentissime ac formaliter cōtinens, & quicquid absolute perfectiōis est, & quicquid tribuitur respectiuæ perfectiōis est, & quicquid tribuitur respectiuæ exigit. Oportet aūt sic esse: qa oportet ei⁹ esse simplicissimæ rei secūdū se maxime vni, respōdere vnā adæquatā rationē formalē. Alioquin nō esset per se primo vnū intelligibile à quouis intellectu. Et confirmatur, quia verbū Dei vnicū tantum est. Cōstat enī verbū, si perfectū est adæquate id cuius est. Fallimur aūt ab absolutis & respectiuis ad Deū procedendo q̄ distinctionem inter absolutum & respectiuum quasi priorē re diuina imaginamur: & consequenter illam sub altero membro oportere poni credimus: & tamē est totum oppositū. Quoniā res diuina prior est ente & omnibus differentiis eius. est enim super ens & super vnum, &c. Et ꝓpterea quāsdam virtutes inferiores non ve de articulacę ac distinctæ inter se ad vnā solis virtutem etiam formaliter eleuantur, multo magis absolutū & respectiuum ad vnā rē & rōnem formalem diuinā eleuantur. Vnde ad primū Scoti negat cōsequentia. Et ad probationem eius negatur assumpta conditionalis, ex hoc enim q̄ est vnius rōnis in

63

80

sciuā

sciuā sequitur, ergo cū cōicabili: sed stat q̄ sit cōicabilis & incōmunicabilis, vel tantum incōmunicabilis, & hoc propter infinitatē illius rōnis formalis. Nec est mirabilius vnicā rationē formalē habere vtrūq; q̄ vnicā rē. imo illud secūdum rectam philosophiam sequitur ex hoc posito per hīe. Poterit quoq; nouitius distinguere illā cōclusionalē, dicendo, q̄ est vera de vna ratione formali limitata, nō autem de illimitata, vt in proposito contingit.

¶Ad secundā vero dicit q̄ pater nō intelligit essentiā & paternitatē. vt duo obiecta formalia sed tantum vt vnā formaliter & multa virtualiter, vt patet ex dictis. non ita q̄ in illa summa ide atq; rōne formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita q̄ sint formale & realiter, sed distinctio earum est virtualiter: quia ita ibi sunt actu essentia distinctæ: & rursus qa ita exercet proprias veritates: aut essent distinctæ. Vnde Sco. etiam dimittendo hunc modū loquēdi, & introducēdo vt propriissimū aliū de distōne formali ex natura rei. Nouus siquidem hic modus alienus valde est à diuinitatis eminentia formali. Dearticulat enī ea formaliter. Is ame quē nos sequi⁹ sumus, tāæ rei, vtcunque constat.

166
174
Sumit.

¶Ad autoritates autem dicitur, q̄ a babuletiano vt possumus excelsa Dei rationam⁹. ideo Aug. & doctores de essentia & relatione, vt de distinctis formaliter loquūtur. hoc enī ex parte rei fundatur supra hoc, quia sunt formaliter distincta virtualiter, quāuis nō actualiter, ex parte autē nostri, quia rōne obiectiua apud nos distinguuntur actualiter: sed hoc nihil in Deo ponit nisi relatiuā denolationem entis rationis.

166

¶In respōsione ad primum, aduerte q̄ summa rationis consistit in hoc, quòd illa maxime non tenet vbi natura est absoluta, & suppositum respectiuū: & hoc ꝓpter oppositionē relatiuam, vt patet ex supradictis.

¶In rōsione ad secundū, aduerte quòd argumentum cōfirmatur ab Aureolo cōtra hanc respōsionem apud Capreolū in 2. dist. primi. quæstiōe tertia. sic. effectus in actu habet causam in actu: sed nō cōtradicere cōicabile & incōicabile, distingui & nō distingui est effectus in actu, ante oēm actū intellectus ergo habet eām in actu: sed causa eius est distinctio, ergo est ibi distinctio ante oēm actum intellectus. Nec sufficit respōdere q̄ ibi est distinctio fundamentaliter. sic enim causa nō esset in actu, & tamē effectus esset in actu cōtra Philosophū quinto metaphysi. & secundo physicorum.

Annota.

68
70

¶Ad hoc à quibusdam respōdetur negando minorem, quoniam negatio, quæ est alterum extremum contradictiōis, non est actu ante opus intellectus: quoniam nō est nisi ens rationis. Sed hæc respōsio nihil valet. erat enī non differentia

Annota.

Comment.

QVAESTIO TRIGESIMA nona de personis ad essentiam relatis, in octo articulos diuisa.

POST ea, quæde personis diuinis absolute tractata sunt, considerandum restat de personis in comparatiōe ad essentiam, & ad proprietates, & ad actus notionales, & de cōparatione ipsarum adinuicem.

¶Quantum igitur ad primum horum octo quærūntur. ¶Primo, vtrum essentia in diuinis, sit idem quod persona. ¶Secundo, vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. ¶Tertio, vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in plurali, vel in singulari. ¶Quarto, vtrum adiectiua notionalia, aut verba, vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus cōcretiue acceptis. ¶Quinto, vtrum prædicari possint de nominibus essentialib⁹ in abstracto acceptis. ¶Sexto, vtrum noīa personarū prædicari possint de nominibus essentialibus cōcretis. ¶Septimo, vtrū essentialia attributa sint appropriāda personis. ¶Octauo, quòd attributum cuique personæ debeat appropriari.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum in diuinis essentia sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur q̄ in diuinis, essentia non sit idem quod persona. In quibuscūque enim essentia est idem quod persona, seu suppositum, oportet quòd sit tantum vnum suppositū vnius naturæ, vt patet in omnibus subiantiis separatis. Eorum enim quæ sunt idem re, vnum multiplicari non potest quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est vna essentia[c], & tres personæ, vt ex supradictis patet[e]. Ergo essentia nō est idem quod persona.

53
174

¶Præterea, Affirmatio & negatio simul & semel nō verificant de eodē. Sed affirmatio & negatio verificant de essentia & persona. Nā persona est distincta, essentia vero non est distincta. Ergo pſona & essentia non sunt idem.

¶Præterea, Nihil subiicit sibi ipsi. Sed persona subiicit essentiæ. Vñ suppositū vel hypostasis noīat. Ergo persona non est idē quod essentia.

¶SED CONTRA est qđ Aug. dicit 7. de trinit. Cum dicimus personam patris, nō aliud dicimus quam subiantiam patris.

CONCLVSIO.

¶Cum personæ sit relatio subsistēs eis in diuina natura, idem realiter est quod diuina essentia, distinguūtur tamen personæ diuinæ inter se realiter, ratione oppositæ reales relationis.

¶RESPONDEO dicendū, quòd cōsiderantibus diuinam simplicitatem, quæstiō ista in manifesto habet veritatem. Ostensum est enim supra [c], quòd diuina simplicitas hoc requirit, quòd in Deo sit idem essentia & suppositum, quòd in subiantiis intellectualibus nihil est aliud q̄ persona. Sed difficultatem vi detur ingerere, quia multiplicatis personis diuinis, essentia retinet vnitatē. Et quia vt Boe. dicit, Relatio multiplicat personarum trinitatem, posuerūt aliqui hoc modo in diuinis differre essentiam & personā, quarū relationes dicebāt esse assistētes, confiderātes in relationibus, solum q̄ ad alterū sunt, & nō q̄ res sunt. Sed (sicut suprā ostensum est [c].) sicut relatiōes in rebus creatis accidentaliter insunt, ita in Deo sunt ipsa essentia diuina. Ex quo sequitur, quòd in Deo non sit aliud essentia, q̄am persona secundū rem, & tamē q̄ personæ realiter ab inuicem distinguantur. Persona enim (vt dictū est suprà [c]) significat relationē, aut est subsistens in natura diuina. Relatio autem ad essentiam cōparata nō differt re, sed ratione tantū [c]. Cōparata aūt ad oppositā relationē habet vi tute oppositionis realē distinctionē. Et sic remanet vna essentia & tres personæ.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ in creaturis nō potest esse distinctio suppositorū per relationes, sed oportet quòd sit per essentialia principia, quia relationes non sunt subsistentes in creaturis. In diuinis autem relationes sunt subsistentes. Ideo secundum q̄ habēt oppositionē adinuicē, possunt distinguere supposita: neque tamen distinguitur essentia, qa relationes ipsæ non distinguuntur abinuicem, secundū quod sunt realiter idem cū essentia.

¶Ad secundū dicendū, q̄ inquantū essentia & persona in diuinis differūt secundū intelligentiæ rationē, sequitur q̄ aliquid possit affirmari de vno quod negatur de altero: & per cōsequens q̄ suppositō vno nō supponatur alteri.

¶Ad tertium dicēdū, q̄ rebus diuinis nomina imponim⁹ secūdū modū rerū creatarū: vt suprà dictū est [e]. Et quia naturæ rerū creatarum indiuiduantur per materiā quæ subiicitur naturæ speciei: inde est q̄ indiuidua dicuntur subiantia vel suppositā vel hypostases. Et propter hoc etiam diuinæ personæ suppositā vel hypostases nominantur, non q̄ ibi sit aliqua suppositio vel subiectio secundum rem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrū sit dicendū tres personas esse vnius essentiæ.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd non sit dicendum, tres personas esse vnius essentiæ. Dicit enim Hilarius in lib. de fynodis, quòd pater & filius & spiritussanctus sunt quidē per subiantiā tria, per consonantiam vero, vnum. Sed subiantia Dei est eius essentia. Ergo tres personæ non sunt vnius essentiæ.

¶Præterea, Non est affirmandum aliquid de diuinis quod autoritate scripturæ sacrę nō est expressum, vt patet per Dio. 1. cap. de di. no. Sed nūquam in scriptura sacra exprimitur, q̄ pater & filius & spiritussanctus sunt vnius essentiæ. Ergo hoc non est asserendum.

¶Præterea, Natura diuina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere quòd tres personæ sunt vnius naturæ.

¶Præterea, Non cōsueuit dici quòd persona sit essentiæ, sed magis quod essentia sit personæ. Ergo neque conuenienter videtur dici q̄ tres pſonæ sunt vnius essentiæ.

¶Præterea, Aug. dicit quòd non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia & persona. Sed sicut propositiones sunt transitiuæ, ita & obliquæ. Ergo pari ratione nō eu dicendum, quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶Præterea. Id quod potest esse erroris occasio, non est in diuinis dicendū. Sed cū dicitur tres personæ vnius essentiæ, vel subiantiæ, datur erroris occasio: Quia, vt Hilarius dicit in lib. de fyno. vna subiantia patris & filij prædicata, aut vnum qui duas nūcupationes habet, subsistētem significat. aut diuinam vnam subiantiam duas imperfectas fecisse subiātias, aut tertiam priorem subiantiam, quæ a duobus & vsurpata sit & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse vnius subiantiæ.

SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 2. contra Maximinum, Quod hoc nomen omousion, quod in concilio Niceno aduersus Arrianos firmatum est, idem significet quod tres personas esse vnius essentiæ.

CONCLVSIO.

¶Essentia diuina, cū in diuinis significetur vt forma, erit vna trium personarū, quæ tres erunt vnius essentiæ.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ (sicut suprà dictum est [c]) intellectus noster tres diuinas noiat: non sc dm modū earū, quia sic eas cognoscere nō pōt, sed secundū modū in rebus creatis inuētū. Et qa in reb⁹ sensibilib⁹, à quibus intellect⁹ nr scīētia capit, natura alicuius speciei ꝓ materiā indiuiduat. & sic natura se habet vt forma, indiuiduū autē vt suppositum formę: ꝓpter hoc etiā in diuinis quātū ad modū significādi, essentia significat vt forma trium personarū: dicimus autē in rebus creatis formā quācunq; esse ei⁹ cuius est forma, sicut fanitatē vel pulchritudinē hominis alicuius. Rē autē habentē formā non dicimus esse formæ nisi cū adiectione alicuius adiectiui, q̄ designat illā formā. Vt cū dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, ille homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia in diuinis multiplicatis personis non multiplicatur essentia, dicimus vnam essentiam esse trium personarū, & tres personas vnius essentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ subsiātia sumit pro hypostasi, & non pro essentia.

¶Ad secundū dicendum, quòd licet tres personas esse vnius essentiæ, non inueniatur in sacra scriptura per hæc verba: inuenitur tamen quantum ad hunc sensum. Sicut ibi, Ego & pater vnum sumus. Et ego in patre, & pater in me est. Et per multa alia haberi potest idē.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia natura designat principium actus, essentia vero ab essendo dicitur, possunt dici aliqua vnius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia. Sed vnius essentiæ dici nō possunt nisi quorum est vnum esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, q̄ dicitur, tres personæ sunt vnius essentiæ, q̄ si diceretur quòd sunt vnius naturæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd forma absolute accepta consueuit significari, vt eius cuius est forma, vt virtus Petri. Et conuerso autem res habens formam aliquam non conuenit significari vt eius, nisi cum volumus

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis trigesimenonæ Articulum tertium.*

Nomi. Nomina non inter dicitur, vt hoc nomen Deus, ad insinuandum quòd præsens
Quia silo est de nois essentialibus in cõcreto suæ adiectiua, siue substãtiua sint:
¶ In corpore duo facit, primo distinguit subiectum quæstionis, proponens iuxta
distinctionis membra, dnar cõclusiones respõsiuas quæsito. Secundo probat eas simul.

¶ Quo ad primũ, distinctio est, nominum pluriũ
nori essentialiũ quæ-
dam sunt substãtiua, &
quædã adiectiua. Prima
cõclusio est, substãtiua
prædicantur de tribus
personis singulariter tã-
tũ: ita q, non pluraliter.
Secunda, adiectiua præ-
dicãtur de tribus perso-
nis in numero plurali.

¶ Quo ad secundũ, pro-
batur vtraque conclusio
tali ordine. Primo ponit
tur maior in communi.
Secundo antequam sub-
sumatur minor in diui-
nis, explanatur in creã-
turis ipsa maior ibi, in
creaturis autem. Tertio
subsumitur minor, & in-
fertur veraque cõclusio,
explanãdo etiam Athana
nasij verba. est ergo ra-
tio ex differentia inter
substantiua & adiectiua
in modo significãdi sum
pta: substantiua significant per modũ substan-
tiæ. Adiectiua vero per
modum accidentis: er-
go singularitas vel plu-
ralitas substantiui attẽ-
ditur penes formam si-
gnificatã, adiectiui autẽ
penes suppositum & te-
nent sequela: quo ad pri-
mam partem: quoniam
substantia sicut esse ha-
bet ex se, ita vnitatem &
pluralitatem: accidens
vero sicut esse non ha-
bet nisi in subiecto, ita
vnitatem & multitudi-
nem ex ipso suscipit.

204 1. dist. 42. ar. 2. 5m. Et 8. dist. trini. qõ. 1. art. 4.

¶ *Num secundũ plures formas in subiecto plurificentur nomina, & quando*

Quæstio. ¶ Circa hãc partẽ dubiũ occurrit. Primo, de regula, secundo, de efficacia rationis adductæ. Circa regulam quidem dubiũ est. Tum quia vt in quæstione 36. tactũ fuit, Sortes habens plures ar-
tes nõ dicitur plures artifices. Tum quia sanctus Thomas expresse infe-
rius in tertia parte qõ. tertia. artic. 7. ad secun-
dum, dicit: q, si verbum Dei assumeret duas na-
turas humanas, nõ dice-
retur duo homines, & tã forma significata hoĩs nomine pluriũ sareetur.

¶ Circa rationem verot quã Scot in primo dist. 11. putat hanc rationem insufficiente, arguens cõ-
tra eã sic. Terminus nu-
meralis ponit significa-
tũ suum circa significa-
tum sui determinabilis: sed significatum adiecti
ui & substantiui est idẽ, quã verũq; significas formã: ergo vtrobique de-
terminat formam, nec hoc ei auferre põt mo-
dus significandi: igitur ratio nihil valet.

¶ Ad primũ dubiũ dicẽdũ, q, differẽtia inter adiectiuũ & substãtiuũ consistit in hoc, q, pluralitas substantiui accipit pluralitatẽ formæ & pluralitatẽ suppositi. Ad adie-
ctiui vero pluralitatẽ sufficit pluralitas suppositorũ. Nec diminuta est ppterea auctoris doctrina: quã nõ oportuit hic exprimere nisi id in quo differt substãtiuũ ab adiectiuo. Cõparanti. enim ea facile apparet, q, cõuenire in pluralitate suppositi; & differũt quo ad vnitatẽ & pluralitatẽ formæ. Vtrumsignem pluralitas requirit plura supposita: sed adiectiua pluralitas nõ requirit pluralitatẽ formæ, substãtiui aũt sic. Sar ergo iuxta hoc in loco hãc expressit differẽtiã de substãtiuis cõcretis loquendo de differẽtia ab adiectiuis. Nec tamen reticuit reliquã cõditionẽ quoniam 179
superius in qõ. 6. ei⁹ meminit in destructione illius, ppositũ est, patet esse plura principia. & clarius fiunt eadẽ docuit in loco
ppeiouvbi. (. opus erat, & in tertia parte loco allegato: vbi & repehendit oppositã opinionẽ quã ipsemet sequutus fuerat in tertio sent. dist. prima q. 1. ar. 3. quia q. 4 alij dixerint præmittendo.

¶ Ad secundũ vero dubitationem dicitur, q, maior est vina falsa: quia si se primo terminus numeralis ponit significatũ suum circa 16
significatum suum circa 103
significatum illius. & sic 20
nec obiectio aliqd valet, nec modus significandi exclusus est qn opponitur 54.
quod substantiua etiam quo ad formam numeratue, seu termino numerali determinentur.

¶ Stabilita igit regula vtl loco maioris ex ratione, manifestat eam autor in creaturis, vbi & duo docet. Primum est, q, inter vnitatẽ formæ in pluribus suppositis diuinis, & in suppositis creatis tũ interest, q, in pribus suppositis creatis, tũ in-
uenit foema vna nũero, nisi vnitate ordinis in diuinis aũt suppositis inue nit vna nũero essentialis & indiuisibilis. Sed ni est, q, etiã ista minima vnitate attestatur res creatæ perfectæ regulæ: vt patet in collegiatis. Demum subsumpta minore, q, essẽtia diuina est simplex, & maxime vna in tribus pfonis, concludit primũ cõclusionẽ, (. de substãtiuis, & applicat eã ad differentiã inter tria indiuidua hominis, & tria supposita diuina. Deinde infert cõclusionẽ secundam, de adiectiuis adiectiue sumptis ppter Athanasiũ q, substãtiue vsus est adiectiuis in symbolo: nos opẽ & ipsiori declaratiõe.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimenonæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est ex præcedentibus. *Comen.*

In corpore duo facit. Prio refert opinionẽ quã. 5. cõ improbat eãdem: quo ad secundũ, q, nõa essentialia ex se supponunt pro 205
fola suis, q, nõa essentia 1. dist. 4. q.
pria pro essentia. Sed ex 1. artic. 2.
additõ notiõali trahẽtur ad ftãdum p̃ persona. Et est hui⁹ fundamẽtũ dui-
na simplicitas, q, sit q, essentia pro qua supponis

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd nomina essentialia concretiua non possint suppo nere pro persona, ita quòd hæc sit vera, Deus genuit Deum. Quia (vt sophistæ dicũt) terminus singularis idem significat & supponit. Sed hoc nomen Deus videtur esse terminus singularis, cum pluraliter prædicari non possit: vt dictum est

abstractum, est idem supposito pro quo supponit concretum.

¶ Quo ad secundũ improbat primo prædicta opinio: quia in proprietate locutionis attendenda sunt ambo. (. significatio & modus significãdi. Prædicta aũt opinio significationẽ tantũ inspexit, ad quã spectat id esse habentẽ & rem habitã. Ponit deinde altera opinio respõsiua quæsito, (. nomina essentialia in cõcreto possunt proprie supponere pro
204 personis. Et probatur ex eodẽ fundamẽto, ex modo significandi, Deus, & similia significant naturam in habẽte: ergo possunt supponere pro personis. Antecedẽs manifestatur inductiue, (a ly homo, &c. Tertio explanatur quomodo de facto ly Deus quãdoque pro persona vna, vel duabus vel tribus supponit.

Quæstio. ¶ *Nũ hoc nomẽ Deus supponat pro essẽtia quãdoque, quandoque autẽ pro supposito.*

¶ Circa dicta hic tria occurrunt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolũ in 1. dist. 4. q. 1. art. 1. Primũ est, q, ly Deus quãque pro essentia, & quãque pro persona supponit. Deꝰ semper supponit pro habẽte deitatẽ: ergo semper pro persona. Et cõfirmatur quia ista est ratio literæ fundans responsiuã conclusionem.

¶ Secundum est, q, in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro essentia. Actiones sunt suppositorum. ergo. Præterea creatio non abstrahit à suppositis, sicut nec clare videri essentiam: ergo.

¶ Tertiũ est, quòd in ly regi seculorum, &c. ly Deo, supponit pro tribꝰ. Hoc est repugnat præcẽdenti dicto: Illi enim soli qui creat, debetur honor & gloria: sed ille per te, non demonstrat aliquid suppositum: ergo nec hic. si hic ostendit tria supposita: ergo & ibi.

¶ Præter hæc autem tria dubia adhuc, tria alia dubia sunt circa tria dicta in responsione ad tertiũ, quæ oportet simul cum illis tractare, vt facilior ac brevior fit disciplina cõnexorũ. Dicitur ergo primo in responsione ad tertiũ, quòd differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponendo. &c. vbi duplex est ratio dubij. Prima est, aut ista differẽtia attenditur penes suppositionem pro pfona determinata, aut pro persona indistincte. Si primo modo, nulla est differentia: quia nec Deus stat pro patre aut filio, sine additione: nec homo pro Sorte aut Plat. sine aliquo contractiuo. Si secundo modo, nulla quoque est differentia. quia sicut homo naturaliter supponit pro habente naturam humanam indefinite, ita Deus pro habente naturam diuinam indistincte, vt etiam San. Thom. in primo, distinctione quarta dicit. Secunda vero ratio est, quia videtur differentia hẽ: contradicere his quæ dicta sunt in corpore. Dum ibi dictum est, quòd Deus ex se: ratione modi significandi stat pro personæ reprehensaque est altera opinio dicens quòd supponere pro persona habet ex adiuncto notionali: hic autem in reprehensam incidit opinionem, dum dicit, quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo: quod ly Deus ex se pro natura, ex adiuncto pro personaly homo vero econtra suppo-
Quæstio. nit. manifeste nanque hæc videntur contrariari.

¶ *Num hæc sit vera, Deus generat.*

¶ Secundum autem dubium est, quod ibi dicitur, hanc esse falsam, Deus non generat. Contra hoc enim multa habes argumenta apud Capreolum in primo, distinctio. 4. q. æst. 1. artic. 1. quæ oportet soluere. Aureolus ergo arguit primo sic. In ista, Deus non generat, ly Deus stat pro natura. vt tu dicis. ergo est vera. probatur sequela: quia natura non generat, vt patet extra de summa trinitate. Præterea, non generare est notionale. ergo conrahit ly Deus ad ftandum pro persona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio sunt eiusdem generis. Præterea, Deus non generat, & omnis Deus generat, sunt contradictoriæ: ergo

supponunt pro eisdem: sed in secunda supponit pro persona, ergo & in prima. Deinde arguunt Durandus & Greg. de Arimi. quòd de virtute sermonis vera est hæc propositio, quamuis propter erroris periculum à magistris nõ acceptetur. Durandus qui sem igitur fide de Deo predicantur omnia quæ de personis diuinis verificantur: sed non generare verificatur de duabus pfonis: ergo. Pe. terea, Deus
243 181 freemdũ naturam est singularis, de fide, vero supposita pluralis: ergo respectu prædicatorum essentialium habet vim termini singularis, respe ctu vero personalis habet vim termini cõmunis indefiniti, vt patet: quia dicimus, Deus est genus, Deus est species. & verificat pro distinctis suppositis: ergo & cõcessa fua cõsequentia, sequitur generat & nõ generat. similiter verificari oportet Gregorium autem sic, ista est indefinita, & habet duas singulares veras, sicut & ista, pfona diuina non generat qui constat esse simul vera cũ altera indefinita, sequitur pfona diuina generat: ergo non est falsa.

a 207

Quæstio. ¶ *Nũ ex hac, Deus nõ generat, sequatur repugnantia infratur.*

¶ Tertiũ dubiũ est circa rationẽ literæ, scilicet q, cũ dicit, Deus non generat, ratiõe actus notionalis fupponit hoc nomen Deus pro persona patris. Sed cum dicimus, Deus nõ generat, nihil additur quod determinet hoc nomen ad personam filij. vnde datur intelligi quòd generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed si addatur aliquid pertinens ad personam filij, vera erit locutio, vt si dicatur, Deus genitus non generat. Vnde etiam non sequitur, est Deus generans & Deus non generans, nisi ponatur aliquid pertinens ad personas: vt puta si dicamus, pater est Deus generans, & filius est Deus non generans. & ita non sequitur quòd sint plures dij, quia pater & filius sunt vnus Deus, vt dictum est c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hæc est falsa, pater genuit se Deum: quia ly se (cum sit reciprocum) refert idem suppositum. Neque est contrarium quod Augu. dicit ad Maximum, quòd Deus pater genuit alterum se. Quia ly se vel est casus ablatiui, vt sit sensus, genuit alterum à se: vel facit relationem simplicem, & sic refert identitatem naturæ: sed est impropria vel emphatica locutio: vt sit sẽsus genuit alterum simillimum sibi. Similiter & hæc est falsa, genuit alium Deum: quia licet filius sit alius a patre (vt suprà dictũ est c) non tamen est dicendum, q, sit alius Deus, quia intelligeretur quòd hoc adiectiuum alius, poneret rem sua circa subst. antiuũ, quod est Deus: & sic significaret distinctio deitatis. Quidã tñ cõcedunt istã, genuit alium Deũ: ita q, ly alius, sit substantiuũ, & ly Deus, appositiue cõstruatur cum eo. Sed hic est improprius modus loquẽdi, & euitandus ne detur occasio erroris.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimenonæ Articulum quintum.*

¶ Circa dicta hic tria occurrunt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolũ in 1. dist. 4. q. 1. art. 1. Primũ est, q, ly Deus quãque pro essentia, & quãque pro persona supponit. Deꝰ semper supponit pro habente deitatẽ: ergo semper pro persona. Et cõfirmatur quia ista est ratio literæ fundans responsiuã conclusionem.

¶ Secundum est, q, in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro essentia. Actiones sunt suppositorum. ergo. Præterea creatio non abstrahit à suppositis, sicut nec clare videri essentiam: ergo.

¶ Tertiũ est, quòd in ly regi seculorum, &c. ly Deo, supponit pro tribꝰ. Hoc est repugnat præcẽdenti dicto: Illi enim soli qui creat, debetur honor & gloria: sed ille per te, non demonstrat aliquid suppositum: ergo nec hic. si hic ostendit tria supposita: ergo & ibi.

¶ Præter hæc autem tria dubia adhuc, tria alia dubia sunt circa tria dicta in responsione ad tertiũ, quæ oportet simul cum illis tractare, vt facilior ac brevior fit disciplina cõnexorũ. Dicitur ergo primo in responsione ad tertiũ, quòd differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponendo. &c. vbi duplex est ratio dubij. Prima est, aut ista differẽtia attenditur penes suppositionem pro pfona determinata, aut pro persona indistincte. Si primo modo, nulla est differentia: quia nec Deus stat pro patre aut filio, sine additione: nec homo pro Sorte aut Plat. sine aliquo contractiuo. Si secundo modo, nulla quoque est differentia. quia sicut homo naturaliter supponit pro habente naturam humanam indefinite, ita Deus pro habente naturam diuinam indistincte, vt etiam San. Thom. in primo, distinctione quarta dicit. Secunda vero ratio est, quia videtur differentia hẽ: contradicere his quæ dicta sunt in corpore. Dum ibi dictum est, quòd Deus ex se: ratione modi significandi stat pro personæ reprehensaque est altera opinio dicens quòd supponere pro persona habet ex adiuncto notionali: hic autem in reprehensam incidit opinionem, dum dicit, quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo: quod ly Deus ex se pro natura, ex adiuncto pro personaly homo vero econtra suppo-
Quæstio. nit. manifeste nanque hæc videntur contrariari.

¶ *Num hæc sit vera, Deus generat.*

¶ Secundum autem dubium est, quod ibi dicitur, hanc esse falsam, Deus non generat. Contra hoc enim multa habes argumenta apud Capreolum in primo, distinctio. 4. q. æst. 1. artic. 1. quæ oportet soluere. Aureolus ergo arguit primo sic. In ista, Deus non generat, ly Deus stat pro natura. vt tu dicis. ergo est vera. probatur sequela: quia natura non generat, vt patet extra de summa trinitate. Præterea, non generare est notionale. ergo conrahit ly Deus ad ftandum pro persona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio sunt eiusdem generis. Præterea, Deus non generat, & omnis Deus generat, sunt contradictoriæ: ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

de potẽtia ad supponẽdũ psonaliter, fuit sermo. Et dictũ est q̃ potest ex modo significãdi supponere pro psona, sicut & homo. In resp̃sione autẽ ad tertiũ est sermo de modo reductionis potẽtiæ ad actũ. Et dicitur q̃ ly Deus, quãpoſsit esse supponere pro essentia. I. pro hoc Deo pro persona. I. pro patre & filio & spiritusancto, ad supponendũ actualiter pro hoc Deo non egent reduci, ad supponendũ vero pro personis reduciẽ per aliquid additum. In nomine vero, in cuius significato non inuenitur vnum cõmune, nisi in subiecto intellectui: cõtra accidit reductio. Vnde nulla est repugnãtia inter dicta.

¶ Ad primũ autẽ dubiũ in corpore articuli motũ, breuiter ex dictis patet. resp̃sio negãda est in sequela. supponit pro hũre deitate ergo p̃ persona: sitat esse q̃ supponat q̃ hoc Deo. Nec approbo q̃ dã alĩ sentire videnť de mente S. Tho. esse q̃ semper Deus stat pro p̃sona distincte, vel indistincte. Tũ quia in ofẽti litera expresse distinguitur, q̃ Deus stat p̃ personis etiam ofbus, & q̃ stat pro essentia. Tũ quia aliter nõ saluaťr differentia posita in litera in resp̃sione ad tertiũ. Tũ quia in ista Deus nõ generat si ly Deus stares pro personis indistincte, esset vera: vepote indefinita. Tũ quia in ista, Deus est pater & filius & spiritus sanctus, seu trinitas, ly Deus nõ stat pro suppposito vt in articul. 6. litera contra Porretanũ dicit, sed pro vna numero re communi. Nec obstat si q̃ que supponendo pro natura dicatur, etiã supponere pro personis indistincte. Hoc enim ex connotatione intelligendũ est. primo enim pro natura in concreto supponit. Et quia etiã verificatur pro personis aliquãdo prædicatũ, ideo supponere pro personis indistincte, tunc secundario tamen acceptari potest.

¶ Ad secundũ autẽ dubiũ in corpore motum, iam patet quid arguẽs decepťus est, intelligens pro essentia essentiam in abstracto: cum autẽ intelligat de essentia in concreto, quã dicit q̃ in ista, Deus creat. ly Deus supponit pro natura: stat enim secundũ veritatem pro hoc Deo vnico singulari sibi tribus suppositis. Et properea creationis actio ratione illius omnibus suppositis cõuenit. Nec est verũ, quod actiones sint suppositorũ vniuersaliter, sed singularũ subsistẽtiũ, quale est hic Deus: & nihil refert nõ abstrahere à suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet.

¶ Ad tertiũ autem dubiũ ibidem motũ dicitur, q̃ vt iam ex dictis patet, nõ repugnat inmõ quandoq; vnum sequitur ad alterũ. Deũ supponere pro natura & pro omnibꝰ personis: quãuis differenter vt dictũ est. Vnde licet in veraque istarum, scilicet Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro tribꝰ tamẽ Aug. de tota trinitate exclusiuam exponit, vt in 9. habitum est: ideo hanc in exemplũ allatam puto, oportet autem distinguĩ hoc membrum cõtra primum, quia primus separatur ab omni stat enim Deus quandoq; pro natura, & non pro aliquo suppposito, vt dictum est.

¶ Ad secundũ autẽ dubiũ motũ in resp̃sione ad tertiũ circa veritatẽ istius, Deus non generat, ex fundamẽto iam dicto respondeť. Et ad primũ quidẽ Aureo. iam

patet, q̃ æquiuocat de natura: quã nos dicimus, q̃ stat pro natura in concreto. I. pro hoc Deo, de quo falsum est dicere, non generat: quãdo is verificetur de deitate.

¶ Ad secũdũ vero negat, q̃ non gãre sit notionale: quia ad esse notionale requiritur q̃ sit aliq̃d specialẽ gãre aũt esse cõ, cũ conueniat etiã naturæ. Nec ex hoc q̃ negatio & formatio sunt eiusdẽ gẽis, sequit̃ q̃ nõ gãre sit notionale: quia illud intelligit̃ de genere cui. non aũt in genere principij cognoscendi. Non est. si affirmatio est propria ratio cognoscendi aliq̃d. Equitur: negatio sit propria ratio cognoscendi aliquid aliud. Et specialiter, quia negatio verificetur de ente quã de nõ ente. Notionale aũt ꝓpriũ ratione cognoscẽdi solum patet ex dictis.

¶ Ad tertiũ vero dicit q̃ quamuis in fac sit dicere, omnis Deus inquãtũ vnus numero tantũ est: resp̃ondendo tamẽ negat̃ quod in ly vis Deus, ly Deus stat pro suppositis: quia non pũt distribuere nisi pro inditis suis deitatis quod constat esse vnum tantum. Et si tu accipis ea pro suppositis, non sunt contradictoria.

¶ Ad argumẽta aũt Durandi & Gregorij I reuiter dicitur, q̃ cõuenientia ꝑsonis sunt duplicia: quædam propria suppositis, vt generare & generari, & similia. Et quedã cõia suppositis & naturis, vt distingui. non generare, & similia. Inter quæ tñ differt, q̃ propria trahũt terminos ad stãdũ suppositaliter, eo, quia propria suppositis sunt. Cõmunia aũt q̃ cõia sunt, nõ contrahũt. Et ex hoc sequitur alia differẽtia, scilicet quod propria predicata de personis, sũt actus etiã de cõcretis substãtialibus. Ex eo enim q̃ trahũt illa ad supponẽdũ personaliter, ly significãt personales, sed tantũ supposita. Cõmunia vero, quãuis verificata de personis, nõ prædicãtur de cõcretis substantialibus. ex eo enim quod nõ contrahũt ipsa, significant̃ personalia cõuenire essẽtiæ. Et propter ea quãuis concedat, pater distinguit̃ realiter à filio, non tñ ista, Deus distinguit̃ realiter à Deo. Et ex hoc patet ad argumenta tam Durãdi, quã Greg. qui vterq; fundat̃ sup hoc. q̃ quicq̃d prædicatur de aliqua psona, põt prædicari de Deo. Quãuis etiã sit aliud per eorum verũ isq; in hoc q̃ putant q̃ ista, Deus non generat, sit indefinita, cũ tamen sit singularis, quia supponit pro hoc Deo.

¶ Ad vltimũ demũ dubiũ dicitur, q̃ quãuis ex necessitate nõ sequat̃ repugnantia vniuersaliter, sequit̃ tamẽ in materia necessaria: oportet esse vel cõuenire vel repugnare quicq̃d necessario attribuitur. cõstat aũt q̃ generare & nõ gẽare Deo nõ nisi necessario attribuit̃ potẽtiam hæc nõ conueniãt patri voluntarie.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum quintum.*

Tiulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo refert errorem Abbatis Ioachim. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Abbas Ioachim, vt patet in principio Decretalium, tenuit partem affirmatiuam: & fundamentũ eius erat diuina simplicitas, cum auctoritate Augustini male intellecta.

Clement.

¶ Quo

¶ Quo ad secundũ conclusio resp̃siua est negativa, scilicet q̃ huiusmodi nomina abstracta non possunt supponere pro p̃sonis. Et probatur, ad veritatẽ ꝓpositionũ oportet seruare & rem significatã & modũ significandi: sed Deus & deitas habẽt diuersos modos significãdi, ergo & cõtra. enim plana est. Et additur cõfirmatio ducens ad inconueniẽs: quia si de bimõi abstractis diceretur personalia, significaretur distinctio in ipsis.

¶ In resp̃sione ad quintũ, aduerte quod in illis verbis (possumus dicere quod essentia est res, vel Deus generans: si res & Deus supponit pro persona, non autẽ si supponant pro essentia) ly supponere pro essentia, sumitur iuxta propositum præsentis articuli, scilicet pro essẽtia in abstracto, & non sumitur pro essentia in cõcreto: iuxta propositum præcedẽtis articuli. Et ratio cõuincens ad hãc expositionẽ est, quia de quolibet de quo cõtingit negare, potest affirmari contradictorie & cõsequenter, etiã de essentia in concreto falsa sit negatiua. scilicet Deus nõ generat, veram oportet esse affirmatiuã cõtradictoriam, scilicet Deus generat. & sic hæc affirmatiua est veram solũ accipiendo ly Deus pro patre, sed etiam pro essentia in concreto. sumitur ergo in hac litera essentia pro essentia in abstracto.

a ¶ *Super Quæst. trigesimænonæ Art. sextũ.*

Clement.

Tiulus clarus.

¶ In corpore est vna cõclusio habẽs duas partes: & est hęc, nomina tã personalia quã notionalia si sunt adiectiua, non prædicantur de essentia, si vero substantiua, prædicãtur de ea. Et quo ad primã quidẽ patẽ satis probata reliquitur ex præcedẽti articulo. Quo ad secundã vero manifestatur ex reali identitate inter essentiam & personas singulas & omnes, & hoc respectu essentiæ tã in abstracto quã in concreto. Ita quod vtraq; est veraceitas essentia est tres personæ: & Deus est tres personæ, vt clare patet in litera. Et aduerte q̃ id quã dicitur de substantiis, licet verificetur respectu essentiæ tã in abstracto quã in cõcreto. ipse tamẽ Durãdi, quã Greg. vtrũq; fundat̃ sup hoc. q̃ quicq̃d prædicatur de aliqua psona, põt prædicari de Deo. Quãuis etiã sit aliud per eorum verũ isq; in hoc q̃ putant q̃ ista, Deus non generat, sit indefinita, cũ tamen sit singularis, quia supponit pro hoc Deo,

¶ Ad vltimũ demũ dubiũ dicitur, q̃ quãuis ex necessitate nõ sequat̃ repugnantia vniuersaliter, sequit̃ tamẽ in materia necessaria: oportet esse vel cõuenire vel repugnare quicq̃d necessario attribuitur. cõstat aũt q̃ generare & nõ gẽare Deo nõ nisi necessario attribuit̃ potẽtiam hæc nõ conueniãt patri voluntarie.

Clement.

suiipsius. Vel potest dici q̃ est principiũ totius deitatis: nõ quia eã generet & spiret, sed quia eam generando & spirando communicat.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum persona ꝑ sint prædicari de numinibus essentialibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ personæ nõ possunt prædicari de nominibus essentialib. concretis, vt dicatur, Deus est tres personæ, vel est trinitas. Hæc enim est falsa, I. nõ. est ois homo: quia pro nullo suppositorũ verificati potest. Neque enim for. est ois homo, neq; Plato, neque aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, pro nullo suppositorũ naturæ diuinæ verificari potest. Neque enim pater est trinitas, neque filius neque spiritusanctus. Ergo hæc est falsa, Deus est trinitas.

¶ Præterea, Inferiora non prædicãtur de suis superioribus nisi accidentali prædicatione, vt cum dico, animal est homo. Accidit enim animali esse hominẽ. Sed hoc nomen Deus se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, vt Damascenus dicit. Ergo videť quod nomina personarum non possint prędicari de hoc nomine Deus nisi accidentaliter.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in libr. de fide ad Petrum, Credimus vnum Deum vnam esse diuinis nominis trinitatem.

CONCLVSIO.

a ¶ *Nomina tam personalia quãm notionalia si sunt adiectiua, non prædicantur de essentia: si vero sint substantiua, de ea prædicantur.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ (sicut iam dictũ est [c]) licet nomina ꝑsonalia vel notionalia adiectiua nõ possint prædicari de essentia: tñ substantiua possunt, ꝓpter realẽ identitatẽ essentię & psonæ. Essentia aũt diuina nõ solum idẽ est realiter cum vna ꝑsona, sed cum tribus. Vnde & vna ꝑsona & duæ & tres possunt de essentia prædicari, vt si dicamus, essentia est pater & filius & spiritusanctus. Et quia hoc nomen Deus per se habet quod supponat pro essentia (vt dictum est [c]) ideo sicut hæc est vera, essentia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ (sicut supra dictũ est [c]) hoc nomẽ homo per se habet supponere pro ꝑsona, sed ex adiuncto habet q̃ stet pro natura cõmuni. Et ideo hæc est falsa, homo est omnis homo: quia pro nullo suppposito verificari potest. Sed hoc nomẽ Deus per se habet q̃ stet pro essentia. Vnde licet pro nullo suppositorum diuinæ naturæ hæc sit vera, Deus est trinitas, est tamen vera pro essentia. Quod nõ attendẽs Porretanus, eam negauit.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ cũ dicitur, Deus vel diuina essẽtia est pater, est prædicatio per identitatẽ, nõ autẽ sicut inferioris de superiori: quia in diuinis nõ est vniuersale & singulare [c]. Vñ sicut est per se ista, pater est Deus, ita & ista Deus est pater: & nullo modo per accidens.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrũ nomina essẽtialia sint appropriãda personis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ nomina essentialia non sint appropriãda personis. Quod enim potest vergere in errorẽ fidei, vitandum est in diuinis: quia vt Hicro. dicit, ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis appropriare alicui, potest vergere in errorẽ fidei: quia potest intelligi q̃ vel illi tantum personæ conueniant cui appropriantur, vel quod magis conueniat ei quam aliis. Ergo essentialia attributa non sunt appropriãda personis.

¶ Præterea, Essentialia attributa in abstracto significata significãt per modum formæ. Sed vna persona nõ se habet ad aliã vt forma cum ab eo cuius est forma suppposito nõ distinguit̃. Ergo essentialia attributa maxime in abstracto significata, nõ debẽt appropriari personis.

¶ Præterea, Propriam prius est appropriato. Proprium enim est de ratione appropriati. Sed essentialia attributa lectidum modum intelligendi sunt priora personis, sicut commune est prius proprio: ergo essentialia attributa nõ debent esse appropriata.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. Cor. 1. Christũ Dei virtutẽ & Dei sapiẽtiam.

CONCLVSIO.

¶ Decuit ad fidei manifestationem essentialia nomina personis diuinis appropriari & accommodari, vel per viam similitudinis, vel dissimilitudinis.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ ad manifestationẽ fidei conueniẽs fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enim trinitas personarũ demõstratione probari nõ possit (vt suprà dictũ est [c]) conuenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declaret. Essentialia vero attributa sunt nobis magis manifesta secũdum rationẽ, quã propria, vt sonarũ: qa ex creaturis ex quibus cognitionẽ accipimus, possumꝰ per certitudinẽ deuenire in cognitionẽ essentialiũ attributorũ, non autẽ in cognitionẽ psonaliũ proprietatũ, vt suprà dictũ est [c]. Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta vtimur ad manifestationẽ diuinarũ personarum, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarũ per essentialia attributa, appropriatio nominatur. Possunt autẽ manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno modo per viã similitudinis, sicut ea quæ pertinent ad intellectũ, appropriãtur filio, qui procedit per modum intellectus, vt verbum. Alio modo per modum dissimilitudinis: sicut potentia appropriatur patri (vt August. dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ essentialia attributa non sic appropriãtur personis, vt eis esse propria asseranture, sed ad manifestandum personas per viam similitudinis vel dissimilitudinis: vt dictũ est [c]. Vnde nullus error fidei segtur, sed magis manifestatio veritatis.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ si sic appropriarent essentialia attributa personis, q̃ essent eis propria sequeret q̃ vna persona se haberet ad aliã in habitudine formæ. Quod excludit Aug. in 6. de trĩ. ostẽdẽs, q̃ pater nõ est sapiẽtia quã genuit, quasi solus sibi sit sapiẽtia, vt sic pater & filius simul tamẽ possint dici sapiẽtia, non autẽ pater sine filio. Sed filiꝰ dicit sapia patris quia est sapiẽtia de patre sapiẽtia. Vterq; enim per se est sapiẽtia & simul ambo vna sapientia. Vnde pater nõ est sapiens sapientia quam genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ licet essẽtiale attributũ scẽm rõnem propriã sit prius quã ꝑsona scẽm modũ intelligẽdi: tñ inquãtũ habet rõnem appropriati, nihil prohibet proprii personæ esse prius quã appropriatũ. Sicut color posterior est corpore, inquãtũ est corpus: prius tamẽ est naturaliter corpore albo, inquantũ est album.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum cõuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.*

AD OCTAVVM sic ꝓcedit. Videtur q̃ inconuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa. Dicit enim Hila. in 2. de trinita. æternitas est in patre, species in imagine, vsus in munere. In quibus verbis

Ambr.

Comenta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbis ponit tria nōia ,ppria pſonarū,ſ.nomen patris,& nomē imaginis, qđ̄ eſt ,ppriū filio (vt ſuprà dictū eſt [c]) & nomē muneris ſiue donū,qđ̄ eſt ,ppriū ſpirituſſ. (vt ſuprà habitū eſt[c]). Ponit etiā tria ap propriata. Nā æternitatē ap,ppriat patri,ſpeciē filio,vſum ſpiritui. Et videt q̄ irrationabiliter. Nā æternitas importat durationē elsēdi, ſpecies vero eſt elsēdi principii, vſus vero ad operationē prinere videtur. Sed eſſentia & operatio nulli pſonæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter videntur iſta appropriata pſonis.

¶Præterea, Aug. in 1.de doc. Chriſtiana ſic dicit. In pre eſt vnitas, in filio æqualitas, in ſpiritui.æqualitatis vnitatiſq; cōcordia. Et vr q̄ inconueniēter:q̄a vna pſona nō denoiatur formaliter per id qđ̄ ap- 10
propriat alteri. Non.n.eſt ſapiēs pr̄ ſapia genita,vt dictū eſt [c]. Sed ſicut ibidē ſubdit, tria hæc vnū oia ſunt, ,pter prem,æqualia oia ,pter filiū, cōnexa oia ,pter ſpiritū. Nō ergo coueniēter ap,ppriant pſonis, Itē ſecundū Aug. pri attribuit potētia,filio ſapiētia,ſpirituſſ. bonitas. Et vr hoc eſſe incōueniēs. Nā virtus ad potentiā pertinet. Virtus autē inueniē appropriari filio,ſcđm illud 1.ad Cor.1.Chriſtū Dei virtutē. Et etiam ſpirituiſanctō, ſecundū illud Luc.6. Virtus de illo exibat & ſanabat oēs. Non ergo potētia patri eſt appropriāda.

¶Itē Aug.in lib.de tri.dicit, Non cōfuſe accipiēdū eſt qđ̄ ait Apſs, Ex ipſo,& per ipſum, & in ipſo:ex ipſo dicens ,pter patrē,p ipſum 20
propter filiū, in ipſo ,pter ſpiritūſanctū. Sed videt q̄ incōueniēter: quia per hoc,quod dicit in ipſo, videtur importari habitudo cauſæ finalis, quæ eſt prima cauſarum. ergo iſta habitudo cauſæ deberet appropriari patri,qui eſt principium non de principio.

¶Itē inuenit veritas ap,ppriari filio,ſcđm illud. Io.14. Ego ſum via, veritas,& vita. ſimiliter liber vitæ :ſcđm illud Pſal. In capite libri ſcriptū eſt de me.glo.j.apud patrē q̄ eſt caput nr̄ū. Et ſimiliter hoc quōd dico qui eſt. Quia ſuper illud Iſa. 63. Ecce ego ad gentes.dicit glo. Filius loquit qui dixit Moyſi. Ego ſum qui ſum. Sed videt quōd propria ſint filij,& non appropriata. Nā veritas ſecūdū Aug. in lib. 30
de vera religione,eſt ſumma ſimilitudo principij abſq; omni diſsimilitudine. Et ſic videtur q̄ propria conueniat filio qui habet principiū. Liber etiā vitæ videtur ,ppriū aliquid eſſe:quia ſignificat ens ab alio. Omnis enim liber ab aliquo ſcribit. Hoc etiā ipſum qui eſt, videtur eſſe ,ppriū filio. Quia ſi cū Moyſi dicit, Ego ſum q̄ ſum,loquitur trinitas. Ergo Moyſes poterat dicere, ille qui eſt pr̄ & filius & ſpirituſſan. miſit me ad vos. Ergo & vlterius dicere poterat,ille qui eſt pater & filius & ſpirituſſ. miſit me ad vos,demōſtrādo certā perſona. Hoc autē eſt falſum. Quia nulla perſona eſt pater & filius & ſpirituſſ. Non ergo pōt eſſe cōmune trinitati,ſed eſt propriū filij. 40

CONCLVSIO.

¶ In conſideratione Dei, qua Deus abſolute ſecundū eſſe ſuū conſideratur, Patri æternitas,filio ſpecies,& ſuus vero ſpirituſ. in conſideratione vero Dei,qua vnus conſideratur,patri vnitas,filio æqualitas,ſpirituiſ.concordia,vel cōnexio: in conſideratione vero Dei ſecundū rationē cauſalitatis, patri potentia, filio ſapientia, ſpirituſ. bonitas attribuitur.in conſideratione vero Dei vt ſuus reſpicit effectus,appropriatur patri à quo,filio per quem,ſpirituiſanctō in quo.

¶RESPONDEO dicendū,q̄ intellectus noſter qui ex creaturis in Dei cognitionē manu ducitur, oportet q̄ Deū conſideret ſcđm modū quē ex creaturis aſſumit. In cōſideratione aūt alicuius creaturæ quatuor per ordinē nobis occurrūt. Nā primo cōſideratur res ipſa abſolute,inquantū eſt ens quoddā. Secūda autē cōſideratio rei eſt,inquantū eſt vna. Tertia conſideratio rei eſt ſecundū qđ̄ ineſt ei virtus ad operandū,& ad cauſandū. Quarta autem cōſideratio rei eſt ſecundū habitudinē, quā habet ad cauſata. Vnde hæc etiā quaduplex conſideratio circa Deum nobis occurrit. Secundū igitur primam cōſiderationem,qua conſideratur abſolute Deus ſecundū eſſe ſuum,ſic ſumitur appropriatio Hila.ſecūdum quam æternitas appropriatur patri, ſpecies filio,vſus ſpirituiſanctō. æternitas enim inquantum ſignificat eſſe non principiatum, ſimilitudinem habet cum proprio patris,qui eſt principium non de principio.ſpecies autem ſiue pulchritudo habet ſimilitudinem cum propriis filij. Nam ad pulchritudinem tria requirūtur. Primo quidem integritas ſiue perfectio. Quæ enim diminuta ſunt,hoc ipſo turpia ſunt. Et debita proportio ſiue cōſonantia. Et iterum claritas. Vnde quæ habent coſorem nitidum,pulchra eſſe dicuntur.

¶Quantum igitur ad primum, ſimilitudinem habet cum proprio filij,inquantum eſt filius habens in ſe vere & perfectē naturam patris. Vnde ad hoc ſuuendum Aug. in ſua expoſitione dicit,vbi iciliget in filio ſumma & perfecta vita eſt,&c.

¶Quantū vero ad ſecundū conuenit cum proprio filij,inquantū eſt imago expreſſa patris. Vnde videmus q̄ aliqua imago dicitur eſſe pulchra,ſi perfectē repreſentat rem,quāuisturpem. Et hoc tetigit. Aug. cum dicit,Vbi eſt tanta conuententia,& prima equalitas,&c.

¶Quantū vero ad tertiū cōuenit cū proprio filij, inquantū eſt verbum,q̄ quidē lux eſt, & ſplēdor intellectus:& Damaſ. dicit. Et hoc tangit Aug. cum dicit,Tanquā verbū perfectū cui nō deſit aliquid, & ars quædā omnipotētis Dei,&c. Vſus autē habet ſimilitudinem cum propriis ſpirituſſ.largo modo accipiēdo vſum ſcđm quod Vti coprehendit ſub ſe etiā frui: prout vti eſt aſſumere aliqđ in facultatem voluntatis,& frui,eſt cum gaudio vti,vt Aug.10.de tri.dicit. Vſus ergo quo pater & filius ſe inuicē fruunt, conuenit cū proprio ſpirituſſ.inquantū eſt amor. Et hoc eſt qđ̄ Augu. dicit,illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vſus ab illo appellatus eſt. Vſus vero,quo nos fruimur, ſimilitudinē habet cum ,ppriō ſpirituſſ. inquantū eſt donū. Et hoc oſtendit Aug.cū dicit,Eſt in trinitate ſpirituſſanctus,genitoris, genitiq; ſuauitas, ingenti largitate atque habertate nos vel creaturas perfundens. Et ſic patet quare æternitas, ſpecies,& vſus pſonis attribuantur vel approprientur. non autē eſſentia vel operatio:quia in ratione horū,propter lui cōmunitatē,nō inuenitur aliquid ſimilitudinē habens cum propriis perſonarum.

¶Secunda vero conſideratio Dei eſt,inquantū conſideratur vt vnus. Et ſic Aug.patri appropriat vnitatē, filio æqualitatē, ſpirituiſanctō concordiam ſiue connexionē. Quæ quidē tria vnitatem importare manifeſtum eſt, ſed differenter. Nam vnitas dicitur abſolute, non præſupponēs aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui nō præſupponit aliquā perſonā: cum ſit principiū non de principio:æqualitas autem importat vnitatē in reſpectu ad alterū. Nam æquale eſt quod habet vnā quantitatē cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio qui eſt principiū de principio. Connexio autē importat vnitatem aliquorū duorum. Vnde appropriatur ſpirituiſ. inquantū eſt 196
à duobus:ex quo ſenſu etiā intelligi poteſt quod dicit Aug. tria eſſe vnum propter patrē, æqualia propter filium, cōnexa propter ſpiritumſanctū. Manifeſtum eſt enim, q̄ illi attributuntur vnūquodque in quo primo inuenitur:ſicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animam vegetabilē, in qua primo inuenitur ratio vitæ in iſtis inferioribꝰ. Vnitas autē ſtatim inuenitur in perſona patris, etiā per impoſsibile remotis aliis pſonis. Et ideo aliæ perſonæ à patre habēt vnitatem. Sed remotis aliis perſonis non inuenitur æqualitas in patre. Sed ſtatim poſito filio inuenit æqualitas. Et ideo dicūtur omnia æqualia propter filium: non quōd filius ſit principium æqualitatis patri,ſed quia niſi eſſet patri æqualis filius, pater æqualis non poſſet dici. æqualitas enim eius primo conſideratur ad filium. Hoc enim ipſum,quōd ſpirituſſanctus patri æqualis eſt,à filio habet. Similiter excluſo ſpirituſanctō qui eſt duorum nexus, nō poſſet intelligi vnitas connexionis inter patrē & filiū. Et ideo dicūtur omnia eſſe connexa ,pter ſpiritūſ. Quia poſito ſpirituſanctō, inuenitur ratio connexionis in diuinis pſonis. Vnde pater & filius poſſunt dici cōnexi. b

¶Secundum vero tertiam cōſiderationē, qua in Deo ſufficiēs virtus conſideratur ad cauſandum,dicitur ſumi tertia approbatio,ſcilicet potentiæ,ſapientiæ,& bonitatis. Quæ quidem ap propriatio fit & ſecundum rationē ſimilitudinis, ſi conſideretur quōd in diuinis perſonis eſt:& ſecūdum rationem diſsimilitudinis, ſi conſideretur quod in creaturis eſt. potentia enim habet rationē principij. Vnde habet ſimilitudinem cum patre cæleſti [e], qui eſt principium totius diuinitatis. Deficit autem interdū patri terreno propter ſenectutē. Sapientia vero ſimilitudinem habet cum filio cæleſti inquantū eſt verbum, quod nihil aliud eſt quā conceptus ſapientiæ. Deficit autē interdum filio terreno propter tēporis paucitatem. Bonitas autem cum ſit ratio & obiectum amoris, habet ſimilitudinē cum ſpiritu diuino qui eſt amor:ſed repugnantiam habere videtur ad ſpiritum terrenum ſecūdum q̄ importat violentiam quandā & impulſionē: prout dicitur Iſa. 26. Spiritus rubꝰ.horū quaſi turbo impellens pārietem. Virtus autē appropriatur filio & ſpirituiſanctō:nō ſecundū quōd virtus dicitur ipſa potētia rei,ſed ſecundum q̄ interdū virtus dicitur id qđ̄ à potētia rei procedit,prout dicimus aliquod virtuoſum factum eſſe virtutē alicuius agentis. Secundum vero quartam conſiderationē prout cōſideratur Deus in habitudine ad ſuos effectus,ſumitur illa appropriatio ex quo,per quē,& in quo. Hęc enim præpoſitio ex, importat habitudinē quandā cauſæ materialis, quæ locum non habet in diuinis. Aliquando vero habitudinē cauſæ efficietis. Quæ quidem cōpetit Deo ratione ſuæ potētiæ actiuæ. Vnde & appropriatur patri, ſicut & potentia. Hæc vero præpoſitio, Per deſignat quidē quādoq; cauſam mediā:ſicut dicimus q̄ faber operatur per martellū. Et ſic ly per,quādoq; nō eſt appropriatū,ſed proprium filij [e]: ſcđm illud Ioā.1. Omnia p ipſum facta ſunt:non quia filius ſit inſtrm, ſed q̄ ipſe eſt principiū de principio. Quīque vero deſignat habitudinē formæ, per quā agēs operatur, ſicut dicimꝰ q̄ artifex operat̄ per artē. Vnde ſicut ſapientia & ars appropriantur filio:ita & ly p quē. Hæc vero præpoſitio in, denotat ,ppriē habitudinē continētis.continēt autē Deus res dupliciter. Vno modo ſcđm ſuas ſimilitudines: prout, ſ.res dicunt eſſe in Deo inquantū ſunt in eius ſcientia. Et ſic hoc qđ̄ dico in ipſo, eſſet appropriatū filio. Alio vero modo cōtinent res à Deo, inquantū Deus ſua bonitate eas cōſeruat & gubernat,ad finē cōuenientē adducendo. Et ſic ly in quo, appropriatur ſpirituiſanctō, ſicut & bonitas. Nec oportet quōd habitudo cauſæ finalis(quāuis ſit prima cauſarum)approprietur patri qui eſt principium non de principio, quia perſonæ diuinæ,quarum pater eſt principium,non procedunt vt ad finem (cum quælibet illarum ſit vltimus finis) ſed naturali proceſsione, quæ magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere videtur.

¶Ad illud

Cōmenta. *¶ Super Queſtionis quadrageſimæ Articulum primum.*

Textus clarus eſt.

¶In corpore tria facit. Primo tractat opinionē Porretani: ſecundo Præpoſitiui:tertio reſpōdet quęſito. Antequā vltra procedatur, aduerte q̄ quatuor modis poſſunt variari opiniones in proposito. Primo tenendo ,proprietates neq; eſſe perſonas, neq; in perſonis.

Secūdo eſſe pſonas, ſed non in perſonis. Tertio 39
eōdem, eſſe in perſonis, 57
ſed non eſſe perſonas.

Quarto eſſe perſonas & in pſonis,non poteſt eam quintus modus imaginari. Et ſignificāt diuerſas habitudines ly eſſe, & ly in. Nam ly eſſē idētitatē,ly vero in formalē denominationē ſignificant. Vnde oēs hi modi, excepto tertio, fortiti ſunt opinātes, vt in articulo patet. Primū enim, ſcilicet proprietates neque eſſe perſonas neque in pſonis, Porretani ea ratione dicebāt,quia relationes vt aſſiſtētes eon fiderabant in ordine ad aliud. Sed hoc in litera reprehenditur, quia neceſſe eſt ponere proprietates in abſtracto, vt formalia principia perſonarum, vt ibidem probatum fuit. 247

¶Quo ad tertiū cōcluſio reſponſiua amplectitur quartum modum, & eſt, proprietates ſunt perſonę & in perſonis, & manifeſtatur dupliciter. Primo ratione ſic, de rōne formæ eſt eſſe in eo cuius eſt forma:ergo proprietatē oportet eſſe in perſona. Et probatur ſequela: q̄ eſt forma perſonæ. Secundo quo ad veramque partem ſimul ex ſimili, deitas eſt in Deo, & eſt Deus:ergo,

¶Aduerte hic, q̄ proprietates eſſe in pſonis, poteſt intelligi & tranſitiue & intrāſitiue. Et ſi quidē intrāſitiue intelligatur, eodē modo opinio Præpoſitiui q̄ nihil aliud ſignificatur niſi proprietates eſſe perſonas. Si autē tranſitiue, dupliciter intelligi poteſt. Primo vt ly in, denotet tradītionē ſecūdū rem & ſic eſt falſum. Alio modo vt denotet tradītionē ſecundū rationē, non qualemcunq; ſed velut formæ in ſuppoſito: & ſic ſimiliter in propoſito. Et ſic patet ratio neceſſitatis ad vtranque affirmationē, ſcilicet eſſe perſonam & in perſonas: quia ſi ſola idēſtitas poneretur, cum proprietas ſit etiā eadē eidem,non pluribꝰ modis eſſet proprietas in perſona quam in eſſentia. Et ſic idē eſſet in iſtis in hac, paternitas eſt tu patre, & paternitas eſt in eſſentia: cum tamen iſta ſit idētitas tantū, prima autē ſit idemitas & formalis. Et ſcito q. fundamēntum inidētitatis eſt indiſtinctio realis, fundamēntum autē denominationis formalis exigit aliquā ſecundam rationē, ſcilicet diſtinctionē inter quod & quo. Et ex his facile reſpondere potes ad arg. Greg. de Arimino in 1.& 2.7.diſt. primi, negantis dari proprietates in perſonis: omnia enim ſaluātur, aduertendo q̄ non denotatur tranſitio formalis niſi ſecundum rationem. Vnde & ratio facta in litera ex hoc eodem fundamento tenet, ſcilicet quōd ſicut de ratione formæ inhærentis ſecūdum rem ſuppoſito, eſt quōd realiter inſit illius de ratione formæ ſui principij formalis in cognoſcendo, eſt quōd ſecundum rationem inſit:ita quod ſola diſtinctio imp ortata per ly in, eſt ſecundum rationem, conuenit enim proprietatis in ſuppoſito eſt ſecundū rem, ſicut formæ in ſuppoſito.

a ¶ Super Queſtionis quadrageſimæ Articulum ſecundum.

Annotæ.

IN titulo quæritur non de quocunque, ſed de primo diſtinctiuo, an ſcilicet relationes diſtinguant primo perſonas.

Cōment. ¶In corpore quatuor facit. Primo ſimiliter quę- 16
neceſſaria. Secūdo refert 202
quādā opinionē. Tertio improbat eam. Et quarto reſpondet quæſito.

¶Quo 174
autē non perſonales ſunt idē cum perſonis ſecundum aliam rationē identitatis qua ratione illud quod attribuitur Deo,eſt eius eſſentia. 197
Sic igitur communis ſpiratio eſt idem cum perſona patris & cum perſona filij:non quōd ſit vna perſona per ſe ſubſiſtens:ſed ſicut vna eſſentia, eſt in duabus perſonis, ita & vna proprietas, vt ſuprà dictum eſt [c].

¶Ad ſecundum dicendum,quōd proprietates dicūtur eſſe in eſſentia per modum identitatis tantum,in perſonis autem dicuntur eſſe per modū idemtatis,non quidem ſecundū rem tantum, ſed quantum ad modum ſignificandi, ſicut forma in ſuppoſito. Et ideo proprietates determināt & diſtinguunt perſonas, non autem eſſentiā. 182
¶Ad tertium dicendum, quōd participia & verba notionalia ſignificāt actus notionales. Actus autem ſuppoſitorum ſunt. Proprietates autem non ſignificant vt ſuppoſita, ſed vt formæ ſuppoſitorum [c]. Et ideo modus ſignificandi repugnat,vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur. 182

ARTICVLVS II. 111

a ¶ Vtrum perſonæ diſtinguantur per relationes. *1.diſt.26.*

DSECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quōd perſonæ non diſtinguantur per relationes. Simplicia enim ſeipſis diſtinguuntur: ſed perſonæ ſunt maxime ſimplices. Ergo diſtinguuntur ſeipſis, & non relationibus. *q.2.artic. 1. & poſt.q. 8.ar.3.& q.4.art.3. ad 18 m.*

¶Præter

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quo ad primum certa præmitto, scilicet necessitatē quæstiti: quia sunt ibi plura cōmunicantia in vno. Et limites quæstionis: quia non est vagandū in quærendo distinctiuū, sed standum infra hæc duo, scilicet relationē & originē quia secundum hæc duo personæ differūt. Et differentiā inter hæc duo atque cōsensū: quoniā sunt vna res, & differunt in modo significandi. Nam relatio significatur per modum formæ, origo vero per modum actus.

¶ Circa limites quæstionis aduerte primo, q̄ Scotus in 26. dist. primi, nisi timeret ecclesiæ cōtradicere, ostendit se velle libenter tenere q̄ in persona diuina præter essentiam cōmunem trib⁹, & relationē ac originē cuique personæ propriā, sit quædā entitas absoluta incōmunicabilis, quæ est cōstitutiua diuinæ personæ. Inchoāto. positionem hanc à dicto quodā Bonauenturæ in 26. dist. primi. Fundātur se super autoritate scripturæ, p̄verb. 30. q. nomen eius & q̄ nomen filij eius si nosti. arguēs sic. Quæstio quærit dubiū, & supponit aliquā certā. ista supponit filij nomē, & quærit nomen propriū ejus ergo filiatio nō est eius nomen proprium & constitutiuum. Affert quoq; multas rationes & autoritates quibus, quia ipsemet respondet, dimittit, prædicta duo declarāda sunt. S. Bonauentura in primis non est talis opinionis, q. personæ diuinæ sint absolutæ, vt expresse patet in 26. dist. primi sui. vbi ponit proprietates & origines distinguere personas: ita quod eis abstractis non remanēt hypostases. Ponitque omnes proprietates esse relatiōes seu origines excepta innascibilitate quæ est negatiua. Illa verò verba quę Scotus adducit, sunt quidem Bonauenturæ, sed ad aliud propositū: ipse enim in 25. dist. primi. ar. primo, quærēs de significatione huius nominis persona, tenet q̄ persona de generali & primo significato importat substantiā de speciali verò & vltimo significato importat relationē: quia in diuinis proprietas personalis est relatio. Et arguit contra sequēla dici secundū substantiā & secundum relationem. distinguuntur in diuinis ex opposito. ergo non potest persona simul dici secundum substantiā ex generali & primo, & secundū relationē ex speciali & vltimo. Et respondet, quòd dici secundū substantiā inuenitur dupliciter. primo secundū substantiale essentiæ: secundo secundū hypostasim. Et quòd dici secundum substantiā, primo modo distinguitur ebera dici secundū relationē, non autē secundo modo: quia substantia, id est, hypostasis ad diuina cōtrahitur per relationē. Ex hoc autē dicto liquet ceiā cæcis, quòd non ponitur à Bonauenturæ duplex res absoluta: altera essentialis & altera hypostatica, vt Scotus fingere vellet sed habetur tantū, quòd substantia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi: quod etiam habetur 5. metaꝓ. & quod substantia secundo modo, id est hypostasis, dicitur formaliter de persona diuina, & quòd simul & semel persona diuina est hypostasis, & tamē relatio, &c. Hęc enim omnia cōmunia sunt omnibus theologis, Valde autē mirū est hoc imponi Bonauenturæ: cum in calce illius articuli expresse dicat, q̄ persona patris non potest abstrahi à paternitate, falsa sua personalitate, quid clarius, &c. Ad id verò Salomonis, quòd Scotus tanti facit, facillime respondetur, q̄ est æquiuocatio de nomine filij Dei. Dupliciter enim potest nominari, sicut & concipi. Vno modo secundū suū (vt ita dicam) quod quid est. Alio modo secundū conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidē modo nullum nomē nō solum filij, sed nec Dei habemus. Scriptum est enim Isaiæ 34. generationē eius quis enarrabit? & sic filius est nomen proprium secundæ personæ diuinę inter nomina personalia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen proprium pertinet ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut etiam Deus est nomen proprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est.

¶ Circa eosdem limites quæstiti aduerte secundo, quòd relationis nomine autor intelligit ipsam relationem indistincte, id est non curando ipsam distinguere in seipsam vt habet actum relationis, & in seipsam vt habet actum proprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietatē vel relationem. Dico autē hoc, (quoniam vt inferius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquantum relatio, & vt proprietas individualis seu personalis. Litera tamen vltimos modos sub vno hic comprehendit tripliciter. vt

¶ Præterea, Nulla forma distinguitur nisi secūdum suum genus. Non enim album à nigro distinguitur nisi secundum qualitatem. Sed hypostasis significat individuum in genere substantiæ. Non ergo relationibus hypostases distingui possunt.

¶ Præterea, Absolutum est prius quàm relatiuum, sed prima distinctio est diuinctio diuinarum personarum. Ergo diuinæ personæ non distinguuntur relationibus.

¶ Præterea, Id quod præsupponit distinctionē, non potest esse primum distinctionis principium. Sed relatio præsupponit distinctionem, cum in eius diffinitione ponatur esse enim relatiui est ad aliud se habere. Ergo primum principium distinctiuum in diuinis non potest esse relatio.

¶ SED CONTRA est quod Boë. dicit in libr. de trinit. quòd sola relatio multiplicat trinitatem diuinarum personarum.

CONCLVSIO.

¶ Relationibus potissimum per originem, diuinæ personæ, seu hypostases distinguuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in quibuscunque pluribus inuenitur aliquid cōmune, oportet quærere aliquid distinctiuum. Vnde cum tres personæ conueniant secūdum essentiæ vnitatē, necesse est quærere aliquid quo distinguantur ad hoc quòd plures sint. Inueniuntur autem in diuinis personis duo, secundum quæ differunt, scilicet origo & relatio. Quæ quidem quamuis re non differant, differunt tamen secundum modum significandi. Nam origo significatur per modum actus, vt generatio [e], relatio verò per modū formæ, vt paternitas. Quidam igitur attendentes quòd relatio consequitur actum, dixerunt quòd hypostases in diuinis nō distinguūtur per originem, vt dicamus quòd pater distinguitur à filio, inquantū ille generat, & hic est genitus. Relationes autem siue proprietates manifestant cōsequenter hypostasim siue personarum distinctiones: sicut & in creaturis proprietates manifestant distinctiones individuorū, quæ fiunt per materialia principia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidem quia ad hoc quòd aliqua duo distincta intelligāur, necesse est eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum vtriq; sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autē alicuius rei non significatur vt aliquid intrinsecum, sed vt via quædam à re, vel ad rem. Sicut generatio significatur vt via quædam ad rem genitam, & vt progrediens à generante. Vnde non potest esse quòd res genita & generans distinguantur sola generatione, sed oportet intelligere tam in generante quam in genito ea quibus abinuicem distinguuntur. In persona autem diuina non est aliud intelligere nisi essentiam & relationem siue proprietatem. Vnde cum in essentia conueniant, relinquitur quòd per relationes personæ abinuicem distinguantur. Secundo, quia distinctio in diuinis personis nō est sic intelligēda quasi aliquid cōmune diuinatur: quia essentia cōmunis remanet indiuisa, sed oportet quòd ipsa distinguentia constituant res distinctas. Sic autem relationes vel proprietates distinguunt vel constituunt hypostases, vel personas inquātum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo q̄ in diuinis non differunt abstractum & concretum [e]. Sed contra rationem originis est quòd constituat hypostasim vel personam. Quia origo actiue significata significatur vt progrediens à persona subsistente, vnde præsupponit eam. Origo autem passiue significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personam subsistentem. & nondum vt eam cōstituens. Vnde melius dicitur quòd personæ seu hypostases distinguantur relationibus quam per originem. Licet enim distinguantur vtroque modo [e], tamen prius & principalius per relationes secūdum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen genitor vel generans significat tātum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem, quæ est distinctiua & constitutiua hypostasis [e]. Hoc autem nomen generans vel genitus significat originem, quæ non est distinctiua & constitutiua hypostasis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. Vnde nō repugnat simplicitati diuinarū personarum, quòd relationibus distinguantur.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ personæ diuinæ non distinguūtur in esse in quo subsistunt neque in aliquo absoluto, sed solum secundum id est alia ratione significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto. siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundum ambiguitatem: quòd quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ est in proposito significari per modum dantis esse formaliter. Et quoniam hoc contingit dupliciter, scilicet ex parte nominis, & ex parte rationis significatæ: & iam dictum est, quòd hic non est sermo de modo significandi ex parte nominis, ideo conceditur secundum membrum. Et ad obiectionē in oppositum dicitur, vt iam tactum est, quòd aliud est loqui de relatione, vt relatio, & aliud est loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim vt relatio non est aliquid inhærens, de ratione tamen relationis realis est vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quod actio tam vt actio, quàm vt realis actio, habet rationem egredientis: quamuis forte insit. Relatio autem realis est vt relatio non habeat rationem nisi assistentis, tamen vt relatio realis habet rationem assistentis & inhærētis, & propterea ex parte rationis significatæ significatur per modum formę. Et in hoc differt ab origine: & est ratio quare inferius relationi attribuitur distinguere ac cōstituere personam, & non origini, vt plenius patebit in 4. articulo.

¶ Quo ad secundum, recitatur opinio quam sequitur Bonauentura, tria dicens, primo quòd relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundo quòd origo distinguit eadem ratione, quia, scilicet est prior relatione. Tertio quòd relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates individuales.

¶ Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionē adducuntur. Prima est, distinctiuū oportet esse intrinsecū & proprium: ergo nec origo, nec essentia distinguit, ergo relatio. Antecedēs probatur in creaturis in quibus distinctio aut est per materiā, vt per formā, prima vero consequentia quo ad primā partē probatur: quia origo vt sic, habet rationē viæ à re, vel ad rem, & sic non est intrinseca, quo ad secundā verò, quia essentia est cōmunis: & sic non est propria. secunda verò cōsequentia probatur per locū à diuisione: quoniā in persona præter essentiā & originē, sola relatio restat. Secunda autem ratio est: distinctiuū personale in diuinis est constitutiuum personæ. sed origini repugnat esse constitutiuum personæ

personæ, non autem relationi. ergo non origo, sed relatio distinguit. Antecedēs declaratur: innuendo duplicem modum distinguendi, scilicet cōtinuendo distinctum: vel distinguendo tantum, sicut a duplicem modum se habendi ad distinctū: contingit enim rem præexistentem distinguere, vt pater in diuisione aquæ. & tunc sola distinctionis opus efficeretur. contingit etiam rem non præexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. Essentia igitur diuina, quamuis præexistere intelligatur relationibus distinctinis non tamen partiue seu distinguitur per relationem: quoniam semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere: & constituere personas, vtpote non præexistētes: vt in antecedente assumptum est. Minor autē quo ad primam partem probatur, quia origo actiue præsupponit personam: passiue autē est via in eam. Quo ad secūdam autem quia relationes sunt ipsę personæ subsistentes, eo quòd nō differūt ibi abstractum & concretum.

a ¶ Quomodo intelligitur, & num verū sit, relationem cōstituere personas, in quantum personæ sunt, quia ibi non distinguuntur abstractum & concretum.

b ¶ Circa hanc rationem dubiū est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primo quòd sibi velint illa verba, relationes cōstituunt personas inquantum sunt ipsæ personæ. Secundo, quam vim habeant, cum illa adiuncta propositione, abstractū & concretum ibi nō differunt. Est autē ratio dubitandi, quoniā si est verum, omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personā, vt patet ex illatione reduplicatiua, & sic origo inquātum est ipsa persona constituit eam, & similiter essentia, &c. Nihil etiā videtur dictū, quòd hoc constituit illud inquantum est ipsum: nisi quod idem cōstituat se, quod non est ad propositum. Extra propositum quoq; subiuncta videtur verba illa, de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera: quoniā & esse personas, & abstractū non differre à concreto, verificatur de originibus.

¶ Ad hæc dicitur quòd per esse personas non intelligit autor tantummodo identitatem, sed idēitatem ex ratione ipsius proprietatis, seu relationis. In hoc enim vt suprà dictum est, differ ab origine: quòd ipsa ex sua ratione inest, loco cuius in diuinis est idem illi cuius est, origo autem secūdum propriam rationem non inest: & consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly autem inquantum, nō tenetur reduplicatiue, sed specificatiue. determinat enim conditionem secūdum quam conuenit relationi constituere, & non originibus. cum dicitur, homo est risibus inquantum capillatus, conuenit enim relationi secundum quod esse alicuius significat in diuina persona constituere ipsam. Et quia non constituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduentitium: ideo dixit quòd constituit ipsam inquantum est ipsa. Itaque sensus est, quòd quia relatio est ex propria ratione non pars, nec aduenicns aliquid, licet ipsa persona. ideo & constituit & distinguit. sub intelligendo semper hermonem de propriis personarum. Et ad manifestandum q̄ relatio sit ipsa persona, & nō para vel aliquid, addunctum est, quòd hoc abstractum est idem quod concretū. hoc enim non est verum in his quæ se habēt vt totum & pars. Vnde patet responsio ad obiecta omnia. latens enim sententia, occasio fuit obiectionum. Hæc autem intelligas de his inquantum huic rationi descriuunt. Sed quomodo absolute vera sit apud autorem hæc propositio, relatio constituit inquantum est persona ipsa, in articulo sequenti dicetur.

¶ Circa dicta in his rationibus aduerte duo. Primum est in prima ratione, quòd omnis distinctio oportet quòd sit per aliquid intrinsecum, formani scilicet vel materiam: hoc enim oportet habere pro fundamento, in materia de principio in diuiduationis, vt non ponatur quantitas intrinsecum distinctiuum Sortis à Platone. Secundum est in secunda ratione, quòd distinguere etiam personā contingit constituendo & non constituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione filij & spiritussancti, vt in quæstione 26. diffuse diximus.

¶ Quo ad quartum conclusio respōsiua est, hypostases diuinæ, melius dicitur quòd distinguantur rationibus, quàm per originem. Et quoniam melius supponit vtrumque horum, declarando conclusionem, primo dicit quòd vtrumque est verum. Secundo, quòd hoc est melius: quia secundum modum intelligendi, prius & principalius distinguūtur per relationes. Et demum deducit corollarium consistens in differentia inter patris & genitoris nomen: quia pater est non solum proprietatis, sed personę nomen, genitor autem proprietatis tantum. Et patet sequela: quia relatio constituit, origo autem non. Ad tertium autem aliter iste opinionis, scilicet origo est prior relatiōe, vt pote consequens ipsam: respondebitur in quarto articulo, vbi distinguitur relatio.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd de personis diuinis potissimus loqui dupliciter. scilicet secundum se & sic verum est quòd distinguuntur scripsis: vt Præpositiuus & Gregor. de Arimino tenēt. Et hoc expresse concedit Sanct. Thom. in primo sententiarum dist. 9. quæst. secunda articulo primo ad quintum. Si autem conferentur vt nomē & significatum nobis, sic quē non distinguuntur à relationibus nisi in modo significandi, constituuntur & distinguuntur relationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur deitate à reliquis.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tum quia secundum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria: reliquas enim non implicat contradictionē non esse quoniam extra Deum sunt. Tum quia nisi ista perfectionis ponit, aut præsupponit. Et propterea ordine perfectionis est prima, & hoc intelligendo ordinādo distinctiones in ordine entiū simpliciter: sicut enim esset in ordine distinctionum vt sic, vt in post prædicamentis diffuse dixi-mus.

¶ In responsione ad quartum habes tria. Primo, quòd relatio subsistens facit distinctionem suppositalem: & de hoc in tertius erit sermo. Secundo quod ly aliud, positū in diffinitione ad aliquid seu relatiui, stat pro correlativo. Et ex hoc habes quam conformiter dixerimus in quæst. de materia de termino relatiui. Tertio quòd ly aliud, non præsupponitur à relatiuo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quam bene quoque dictum sit, quòd vnum relatiuum differt reliquum, non vt prius, sed vt simul natura & intellectu.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.

IN titulo ly abstractis. quod distinguendum erat, in principio corporis distinguitur per proprietates autem intelligit notionē, siue personales, siue non.

¶ In corpore vrtia facit. Primo distinguit abstractionē in ritualo positam. Secundo respondet quæsito. Tertio tractat quandam oppositam opinionem.

¶ Quo ad primum distinguit abstractionem: & applicat eam ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalem & formalem, id est, qua totum vniuersale abstrahit à partibus subiectiuis: & qua forma abstrahit à materia, pontque inter eas vnicam differentiam, scilicet quòd in totali, abstrahit tantum conceptus inter eas vnicam differentiam, scilicet quòd in totali, abstrahit tantum conceptus remanet. in formali verò virtusque scilicet abstractū & eius quo abstrahitur, vt patet in exemplis literæ. Et si vis diffuse has abstractiones videre, lege commentaria nostra in De ente & essentia, in prima quæstione: applicat verò ad diuina non secundum rem, sed secundum modum significandi, autoritate vtens Damasceni.

¶ Quo ad secundum respondet quæsito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem abstractis proprietatibus, non remanent personæ, sed sola essentia. Et probatur, quia personæ sic habent vt particularia. essentia vt vniuersale. Id est, remanet Deus, & non remanet pater & filius & spiritussanctus: habet enim se Deus ad personas vt vniuersale ad particularia, vt Damascenus dixit. Secunda conclusio iuxta abstractionem formalem est: abstractis proprietatibus non personalibus, remanent personæ: & declaratur in ambabus, scilicet immediate & separatione.

¶ Num abstractis proprietatibus non personalibus, remanent personæ.

¶ Circa hāc conclusionē dubiū occurrit. Quoniā cōtradictoria videt doctrinæ tra-

dit æ

Universidad de Deusto
Biblioteca

dice in quæstione trigesimasexta, vbi dictū est quòd abstracta spiratione à filio, nō distinguerentur personaliter à spiritu sancto: sic enim abstracta spiratione, filius remanet persona, vtpote dicitur ergo remanet hypostasis distincta à pōnis, quæ ei de ipsum in natura diuina: & cōsequenter non distinguitur personaliter à spiritu sancto per spirare. Et econuerso, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratione: cuius oppositū hic dicitur.

211 *Cōment.* ¶ Ad hoc breuiter ex fundamēto supra posito dicēdū, q̄ verūm sine intellectum est verum: abstracta si quidē spiratione, remanet hypostasis filij, vt hic dicitur: & tamen abstracta spiratiō, non remanet distinctio illius hypostasis à spiritu sancto, vt ibi dicit. Hæc autem non contradicūt. & ratio est, quia hypostasis illa est relativa, & cū non remaneret, relativa ab illa non remanet distincta. Falsum enim est quòd persona diuina & vniuersaliter res relativa per vnum & idem constituantur & distinguantur relative à extera, etiam in eadem natura, vt supra ostensum est.

169 *arguuntur.* a *Cōmenta.* ¶ Tertia vero conclusio est iuxta eādem abstractionem formalem, abstractis propriet. personalibus, non remanēt hypostases. Et probatur ex vtroq; actu proprietatis personalis, scilicet cōstituere & distinguere. Et constituere quidē proprietates personales non adueniunt præexistentibus hypostasibus, sed ferūt secum sua suppositā, inquantum sunt ipsa: ergo ipsis abstractis non remanent suppositā. Ex distinguere vero, hypostasis est substantia individua, ergo est aliquid distinctum in diuina ergo remota relatione personali, nō remanet hypostasis. & renec hæc vltima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

0 188 ¶ Circa hanc partem aduerte, quòd illa propositio pluries repetita, scilicet proprietates cōstituunt personas, seu ferūt secum suppositā inquantum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in omnibus puris & simplicibus communis. Deitas enim constituit Deum inquātum est ipse Deus: & gabrielitas Gabrielē inquantum est Gabriel, si sunt omnino idem. Et significant hæ propositiones specialem modū constituendi: duplicitere enim contingat constituere, primo, sicut forma constituit compositum: secundo sicut simplex constituit simplex, cum de primo modo constituendi loquimur, quoniam realis est constitutio simpliciter dictinus quòd anima rationalis constituit hominem, &c. Et sic constituens non est constitutum. Quum autem de secundo cōstituendi modo est sermo, ad differentiam primi dicitur eum additione, quòd constituit inquātum est ipsum cōstitutum, nihil aliud intendendo per hoc, nisi quòd constituimus pro tanto dicitur cōstituere, pro quanto ponit seponendo enim se, cōstituit, quia ly se monstrat constitutum, & hoc significat ly inquantum est ipsum. Ieaque paternitas ponendo se, constituit patrem, quia ipsa est pater. Et sic ly inquantum, tenetur reduplicatiue nemo. Sūmque cōstituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem viam respondendi obiectionibus contra huiusmodi propositiones.

Cōmunt. ¶ Quo ad tertium, refert & confutat opinionem quandam dicētem, quòd abstractis relationibus remanent hypostases, sed non personæ. Et ratio primi est, quia remanent origines distinguentes. Ratio vero secundi quia relationes pertinent ad dignitatem quæ est de ratione personæ, non autē hypostasis. Confutatur autē dupliciter. Primo, ratio primi dicti, quia relationes probarum est esse prima distinctiua. Secundo, ratio secūdi dicti: quia dignitas qua differt persona ab hypostasi, tenet se ex parte naturæ. Persona enim addit supra hypostasim ex parte naturæ intellectualitatē. Ex parte autem ipsius individui nihil penitus addit, vt patet ex diffinitione Boēti. Vnde quia relationes se tenent ex parte individuationis, falsum est quòd relationes sint pro prietates personæ, & non hypostasis. sunt enim æque absolutæ, persona & hypostasis ex parte individuationis: quamuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum.

Sed (sicut dictum est c) aliqui dicunt q̄ hypostases in diuinis nō distinguunt per relationes, sed per solā originē, vt intelligatur pater esse hypostasis quædā per hoc q̄ non est ab alio: filius autē per hoc quòd est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatē pertinentes cōstituunt rationē personæ. Vnde & personales dicūtur. Vnde remoti huiusmodi relationibus per intellectū, remanent quidem hypostases, sed nō personæ. Sed hoc nō potest esse propter duo. Primo, quia relationes distinguunt & constituunt hypostases, vt ostensum est c. Secundo, quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, vt patet per diffinitionem Boē. dicentis, quòd persona, est rationalis naturæ individua substantia c. Vnde ad hoc quod esset hypostasis, & non persona oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatem, non autem est parte personæ proprietatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona non addit supra hypostasim proprietatem distinguentem absolute, sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc est accipiendum loco vnius differentiæ. Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens, secundum quod intelligitur subsidēs in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguente à persona nō remanet hypostasis, sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ. Tam enim persona quàm hypostasis est substātia individua. Vnde in diuinis de ratione vtriusque est relatio distinguens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd paternitate pater nō solum est pater, sed est persona: & est quis siue hypostasis. Nec tamen sequitur quòd filius non sit quis siue hypostasis, sicut non sequitur quòd non sit persona.

¶ Ad tertium dicendū, quòd intentio Aug. nō fuit dicere quòd hypostasis patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas constituat & distinguat hypostasim patris. Hoc enim esse nō potest: cū ingenitū nihil ponat, sed negatiue dicatur e: vt ipsemet dicit. Sed loquitur in cōmuni: quia non omne ingenitum est pater. Remota ergo paternitate, nō remanet in diuinis hypostasis patris, vt distinguitur ab aliis personis, sed vt distinguitur à creaturis: sicut Iudæi intelligunt.

ARTICVLVS IIII.

a *¶ Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.*

213 *1. dist. 27. q. 1. art. 2. & pot. q̄. 10. art. 1. & epist. 3. ca. 63. & 64.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ actus notionales præintelligantur proprietatibus. Dicit enim magister 27. dist. 1. sententiarū, quod pater semper est, quia genuit filium. Et ita videtur quòd generatio secundum intellectum præcedat paternitatem.

¶ Præterea, Omnis relatio præsupponit in intellectu id supra quod fundatur: sicut æqualitas quātitatem. Sed paternitas est relatio fundata super actione, quæ est generatio. Ergo paternitas præsupponit generationem.

¶ Præterea, Sicut se habet generatio actiua ad paternitatem, ita se habet natiuitas ad filiationem. Sed filiatio præsupponit natiuitatem. Ideo enim filius est, quia natus est. Ergo & paternitas præsupponit generationem.

¶ SED CONTRA, generatio est operatio personæ patris. Sed paternitas constituit personam patris. Ergo prius est secundum intellectum paternitas quàm generatio.

CONCLVSIO.

¶ Origo passiue præcedit proprietates personarum præcedentium etiam personales: actiue vero præcedit originantis relationem non personalem.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ secundū illos qui dicunt, q̄ proprietates non distinguūt & cōstituunt hypostases c, sed manifestat hypostases distinctas & constitutas, absolute dicendum est q̄ relationes secundū modū intelligendi consequūtur actus notionales, vt dicti posuit simpliciter, q̄ quia generat, est pater. Sed supponendo q̄ relationes distinguant & constituant hypostases in diuinis e, oportet distinctione vti. Quia origo significatur in diuinis actiue & passiue: actiue quidē, sicut generatio attribuitur patri, & spiratio sumpta pro actu notionali attribuitur patri & filio. Passiue autem, sicut natiuitas attribuitur filio & processio spiritui sancto. Origines enim passiue significatæ simpliciter præcedunt secundū intellectum proprietates personarum præcedētium etiam personales. Quia origo passiue significata significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Similiter & origo actiue significata prior est secundum intellectum, quàm relatio personæ originantis, quæ non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secundum intellectum præcedit proprietatem relatiuam innominatam, communem patri & filio. sed proprietas personalis patris potest cōsiderari dupliciter. Vno modo vt est relatio. & sic iterum secūdum intellectum præsupponit actum notionalem. Quia relatio inquātum huiusmodi fundatur super actum. Alio modo secundum quod est constitutiua personæ. Et sic oportet quòd præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd cum magister dicit, quod quia generat est pater: accipitur nomen patris secundum quod dēsignat relationem tantum, non autem secundum quod significat personam subsistentem. Sic enim oporteret econuerso dicere, quòd quia pater est, generat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de paternitate, secundum quod generationem: vt vero constitutiua personæ, præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur super actum. Secundum vero, quia actio præsupponit personam agentem.

¶ Num sola relatio, & qua ratione constituat & distinguat personas Quæstio diuinas.

¶ Circa vltima dicta dubium occurrit. Primo, quia videntur hæc contrariari supradictis in artic. 1. Quia aut loquimur de origine & relatione secundum rem, & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cum vtraque earum sit multiplex, quoniam potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo constituit aut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum est: ram affirmandum non erat, quòd relatio magis quàm origo constituit & distinguit.

¶ Circa eandem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est autor ostendere, quòd constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur contra essentiam, & contra originem, vt patet in art. 2. & tertio. Et confirmatur arg. augeo dubium quoniā à S. Tho. quamor pdicata habemus realia ratione quorum attribuitur relationi constituere pōnam. Primū est essentia diuina. Inquit enim in quæstionibus de potentia. q. 8. art. 3. in rūsione ad septimum q̄ relationes constituunt hypostases inquantum sunt essentia diuina. Secūdū est ly diuina. inquit enim in 1. sentene. di. 26. art. 1. ad primū, q̄ relatio in quātū diuina distinguit hypostasim. Tertium est ly subsistens. dixit enim in 2. art. huius qōnis in rūsio ne ad quartum, q̄ relatio si sit subsistens, fert secum distinctionē suppositalem. Quartū est ly ipsa pōna. dixit enim in p̄ dicto articulo, q̄ relationes constituunt & distinguunt, by postases inquantum sunt ipsæ personæ subsistentes. Ex quibus omnibus constat ambiguitas: an de mente S. Tho. relatio sit cōstitutiua personę, stādo infra latitudinem relationis & cōditionum eius, an vt includit essentiā. seu aliquod essentiale. Vndiq; em angustiæ sunt. Si em infra latitudinē relatiuā cōstituit, ruūt allegata ex locis prædictis. Si aūt vt est idem alicui absoluto, constituit, sequitur q̄ personalitas in diuinis est forma. iter absoluta cuius oppositum confessi fumus. Accedunt quoque argumēta Aur. apud Capre. in 26. di. primi specialiter contra illud dictū sumptū ex quæstionib de potēcia Dei. q. 6. Et cursus cōtra tertium dictū sumptum ex secundo articulo huius quæstionis. s. relatio vt subsistens constituit quærendo quid importat ly vt subsistens: & breuiter inferendo, q̄ hoc nihil aliud est nisi q̄ idē constituat se, vel q̄ constituens vt constitutum constituat.

¶ Ad euidentiam horum scito q̄ licet non desint Thomistæ tenentes oppositum propter illa ad ducta ex quæstionib de spuratis, & illis alludēta in primo sententiarum: mihi tamen videtur de mente S. T. q̄ relationes illæ quas dicimus personales. s. primæ & incōmunicabiles: infra latitudine relatiua nullo modo cōstituūt pōnas. Moueor aūt ex doctrina hui⁹ quæstionis expresse ex in primis, actus cōstituēdi personaliter in secūdo articulo attribuitur relationi, vt distinguit cōtra essentiā, & etiā originē: ergo nō inquātū est essentia. cōstituit pōnā. Deide in ar. 1. expresse dictū est q̄ relationes personales ferunt secū sua suppositā: ergo secū ferūt nō inquātū sunt essentia suppositā, q̄n cōstat q̄ nō ferūt secū essentiā. Postmodū etiā ibidē rūsione ad secundū explicite dictū est, q̄ pater est paternitate nō solum pater, sed quis & hypostasis. Cōstat aūt q̄ id qđ cōuenit pōnæ paternitate formaliter, nō cōuenit ei in quātū est eadē essentiæ. sed vt potius distinguitur ab ea. Vt tñ oia cōsonent, & melius pcipiat intētū scito q̄ aliud est relationē habere aliquid quia est eadē essentiæ: & aliud est relationē habere aliquid vt est essentia. Primū em significat relationē habere illud ab essentia radicaliter, secūdū aūt, formaliter. Exēplū primi relatio est realis. exēplū secūdi relatio est creatrix. Vñ in ppositō imaginor, q̄ quēadmodū relatio illa nō ex hoc q̄ relatio, sed ex esse q̄ de numero essentialiū est, est realis, vt supra dictū est cōtra Porretanos: & tñ realiter cōuenit relationi illi q̄ se ipsam formaliter, q̄ essentiā aūt radicaliter. Ita esse sub sistētis naturę subsistētia hypostatica, cōuenit illa relationi. puta paternitati q̄ seipsam formaliter, q̄ essentiā aūt radicaliter. et sic relatio illa, nō inquātū relatio. qa cōueniret oi relationi, sed inquātū illa. i. inquātum res relatiua hypostatica & prima cōstituit pōnā. Itaq; esse cōstitutū hypostatis seu esse hypostaticū, nō ratione alicuius absoluti formaliter illi conuenit, sed rati ne sui. Nec oppositum volunt alicuius allegata: quoniā in quæstionibus disputatis inēdit, q̄ constituere habent ab essentia radicaliter, vt patet ex quæstione 9. ar. 1. ad 13. vbi idem iudicū de hoc censet & de rōne quare pater est paternitas. s. ppter identitatem cum essentia: qđ constat radicaliter intelligi. Relatio quoq; potest dupliciter dici diuina, vno modo identice, qa scilicet est eadē deitati. alio modo formaliter, quia. s. est in genere diuinorum. In proposito hoc secundo modo relatio est diuina. est em paternitas illa increati & supremi, ac per hoc diuini ordinis se ipsa formaliter quamuis ab essentia hoc habeat radicaliter, cui est eadem. Et qm res ex hoc q̄ diuina formaliter subsistens. seu substantifica est: nihil em diuinum accidentis naturam habere potest, idcirco in idem redindicere relatio vt diuina, & vt subsistens: ita q̄ relatio, pura paternitas vt substantifica relatiua res est personam patris cōstituens: & ita intellectis aliis conditionibus, scilicet incommunicabilitate & primitate ad differentiam spirationis: quæ etiam si soli patri conueniret, quia non est prima, non constitueret personam. Vnde patet quidē dictu relatio vt subsistens. s. vt substantifice naturæ secūdū se formaliter est. Ex hoc em habet q̄ cōstituat hypostasim, & q̄ non includit essentiam intrinsece, sed cōnotat. vt radicē. Et quoniā secūdū veritatē hic nō est distinctio inter cōstituens & cōstitutū, nisi in modo significādi: dicēdū est q̄ relatio cōstituit inquātū est ipsa pōna relatio cōstituit pōnam, hoc solo modo. s. ponēdo seipsā, qa est ipsa pōna. Et ppterea cōstituens & cōstitutū sunt omno idē realiter & formaliter. solōqua modo significandi distincta. Colligēdo igitur omnia, quū dictum est, relatio constituit pōnā. qa est diuina essentia, qa diuina, qa subsistēs, qa ipsa pōna essentia radicē diuina denominatio cōlitione formalē in cōmuni, subsistētia eādē in speciali, & ipsa pōna modū constituendi pōnā expressit: Tantæ enim est sutilitatis constitutio pluribus de huic quo ad plures cōditiones nominib⁹ explicari. Vñ Aureoli rōnes cessant. Aduertentes nāq; qñ de radice, qñ de conditione formali, & qñ de modo cōstituendi est sermo: nec miserēs vnū alteri: ita aduerterent pariter, aut, in æquiuoco laborare, aut non esse in cōuenięs qđ in cōuenięs apparet: puta q̄ cōstitutus cōstituat inquantum est ipsum cōstitutū, si ly inquātū specificet modum constituendi &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradū, pcequēdo ordinem ad reliquas dictū est. Et ad secūdā quidem dicitur, q̄ sicut apud logicos relatio dupliciter significatur, s. vt concepta, & vt exercita, & tñ vnamer relatio est: ita in ppositō paternitas vt exercita consequitur actū generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt cōcepta, pcedit generatione & cōstituit hypostasim vnde nō colneidunt mębra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquātū relatio, cōmunicando in vocabulis cū litera. qñ in litera paternitas vt relatio, significat paternitatē, vt exercet actū relationis vt relatio est: paternitas vero vt constitutiua personæ significat. paternitatem eandem vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtrunque infrā relatiuam illius latitudinē cōprehendatur simul tamen non sunt secūdū rationis ordinē, sed paternitas vt pcedit generationē, cōstituit & distinguit relatiuā pōnā patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter. sed nō relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas. nō vt relatio, sed vt constitutiua. Vt cōsequitur aūt generationem cōstituit, & distinguit eandē personā non esse in hypostatico, sed in esse relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas vt relatio. sed vt constitutiua. Et similiter vnica est distinctio relatiua patris à filio. sed data prius vt hypostatica, & post vt exercita: & sic de similibus. Et hæc si perspicies, omnia consonabūt & videbis quomodo Sco. ratio in 1. di. 28. q. vlt. contra hāc distinctionem literę nihil valet, qa laborat in equiuocatiō nō percipiēs, q̄ ly vt relatio, hīc significat nō naturā. sed actum seu officiū relationis, vt exposituā est. Percipies quoq; q̄ vanę fuerit ei⁹. cuius labor inquoli q. 4. eodē politus peccato paternitas em vt constitutiua, & vt relatio nō duas naturas, sed vnā, & illā atomā. s. paternitatē importat. significando distincta eiusdem relatione relationes eādem quarū vnā præcedit generationē, & secūdū alteram sequitur. sed relationis vocabulū ei deerpit, & merito de quo in q. 42. art. 2. erit sermo, vbi reliqua soluētur.

¶ Ad primam vero dicitur, q̄ relatio distingui & affirmari debuit, & non origo. Primo quia opinantes oppositū non distinguūt de origine, sed vt or igine ipsum constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Secundo, quia relatio realis, vt dictum est secundum propriam rationem, non solū ade st. sed est vt dictū est cōtra Porretanos. origo aūt vt sic, vię tātū habet cōnem. Tertio & potiūs me qa in diuinis duo tātū genera cōsiderantur, secundū Boetiū, s. substātia & ad aliquid: pōna aūt diuina est formaliter ad aliquid, vt supponimus, & consequenter oportet constituiuum personæ esse ad aliquid. Et ppterea oportuit relationem affirmare, & deinde distinguere in duplicem eius actum, scilicet relationis, & talis vt expositum est. Si cōmunis aūt doctrina sanctorum in diuinis genera originis, puta actionis, & passionis ponitur, & non relationis, proculdubio origo affirmaretur constituens, & distinguens etur. Quia igitur oppositum de facto est, idcirco optime relatio præaffirmata ac distincta est.

QVAESTIO QVADRAGESIMAPRIMA De personis in comparatione ad actus notionales, in sex articulos diuisa

DEINDE considerandum est de personis in cōparatione ad actus notionales

¶ Et circa hoc quæritur sex. ¶ Primo, vtrum actus notionales sint attribuendi personis. ¶ Secundo, vtrum huiusmodi actus sint necessarij, vel voluntarij. ¶ Tertio, vtrum secundum huiusmodi actus persona pcedat de nihilo, vel de aliquo. ¶ Quarto, vtrum in diuinis sit ponere potentiam respectu actuum notionalium. ¶ Quinto quid significet huiusmodi potentia. ¶ Sexto, vtrum actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

AD PRIMVM sic pcedit. Videtur q̄ actus notionales non sint personis attribuendi. Dicit em Boē. in li. de tri. q̄ omnia genera cum quis in diuinam veritatē prædicationem, in diuinam mutantur substantiam, exceptis relatiuis c. Sed actio est vnum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuitur, ad eius essentiam per tinebit, & non ad notionem.

¶ Præterea, Aug. dic. 5. de tri. q̄ oē qđ de Deo dicitur, aut dicitur secundū substantiam, aut secundū relationem. Sed ea quæ ad substantiam pertinent, significantur per essentialia attributa: quæ vero ad relationem per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo præter hæc attribuendi personis notionales actus.

¶ Præterea, Proprium actionis est ex se passionē inferre. Sed in diuinis nō ponimus passiones. Ergo neq; actus notionales ibi ponendi sunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in li. de fi. ad Pe. Propriū qđē patris est q̄ filiū genuit. Sed generatio actus quidā est. ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis.

CONCLVSIO.

¶ Actus notionales propter ordinem originis conuenienter attribuuntur diuinis personis.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ in diuinis personis attēditur distinctio secundum originem. Origo aūt conuenienter dēsignari non potest nisi per aliquos actus c. Ad significandum igitur originis ordinem in diuinis personis necessarium fuit attribuere personis actus notionales.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd omnis origo dēsignatur per aliquem actū. Duplex autem ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidē secundū qđ creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et ideo actiones quæ attribuuntur Deo ad dēsignandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiā pertinent. Alius aūt ordo originis in diuinis attenditur secūdū processionē personæ à pōna. Vnde actus dēsignātes huius originis ordinem, notionales dicuntur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines adinuicem, vt ex dictis patet.

¶ Ad secundum dicēdum q̄ actus notionales secūdū modū significandi tantū differūt à relationibus personarum, sed re sunt omnino idem c. Vnde magister dicit in primo sententiarum 26. di. q̄ generatio & natiuitas aliis nominibus dicuntur paternitas & filiatio.

¶ Ad cuius euidētiā attendendū est, q̄ primo oportet cognoscere originem alicuius ab alio ex motu. Quia em aliqua res à sua dispositione remoueret q̄ motū manifestū fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio scēm primā nois impositionē importat originē motus. Sicut em motus, put est in mobili ab aliquo, dr passio: ita origo ipsi⁹ mot⁹ scēm quod incipit ab alio, & terminatur in id qđ mouetur, vocatur actio. Remoto igitur motu, actio nihil aliud importat, q̄ ordinē originis, secundū qđ à cā aliqua, vel principio pcedit e in id qđ est à principio. Vñ, cū in diuinis nō sit mot⁹, te ad differentiam spirationis: quæ etiam si soli patri conueniret, quia non est prima, non constitueret personam. Vnde patet quidē dictu relatio vt subsistens. s. vt substantifice naturæ secūdū se formaliter est. Ex hoc em habet q̄ cōstituat hypostasim, & q̄ non includit essentiam intrinsece, sed cōnotat. vt radicē. Et quoniā secūdū veritatē hic nō est distinctio inter cōstituens & cōstitutū, nisi in modo significādi: dicēdū est q̄ relatio cōstituit inquātū est ipsa pōna relatio cōstituit pōnam, hoc solo modo. s. ponēdo seipsā, qa est ipsa pōna. Et ppterea cōstituens & cōstitutū sunt omno idē realiter & formaliter. solōqua modo significandi distincta. Colligēdo igitur omnia, quū dictum est, relatio constituit pōnā. qa est diuina essentia, qa diuina, qa subsistēs, qa ipsa pōna essentia radicē diuina denominatio cōlitione formalē in cōmuni, subsistētia eādē in speciali, & ipsa pōna modū constituendi pōnā expressit: Tantæ enim est sutilitatis constitutio pluribus de huic quo ad plures cōditiones nominib⁹ explicari. Vñ Aureoli rōnes cessant. Aduertentes nāq; qñ de radice, qñ de conditione formali, & qñ de modo cōstituendi est sermo: nec miserēs vnū alteri: ita aduerterent pariter, aut, in æquiuoco laborare, aut non esse in cōuenięs qđ in cōuenięs apparet: puta q̄ cōstitutus cōstituat inquantum est ipsum cōstitutū, si ly inquātū specificet modum constituendi &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradū, pcequēdo ordinem ad reliquas dictū est. Et ad secūdā quidem dicitur, q̄ sicut apud logicos relatio dupliciter significatur, s. vt concepta, & vt exercita, & tñ vnamer relatio est: ita in ppositō paternitas vt exercita consequitur actū generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt cōcepta, pcedit generatione & cōstituit hypostasim vnde nō colneidunt mębra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquātū relatio, cōmunicando in vocabulis cū litera. qñ in litera paternitas vt relatio, significat paternitatē, vt exercet actū relationis vt relatio est: paternitas vero vt constitutiua personæ significat. paternitatem eandem vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtrunque infrā relatiuam illius latitudinē cōprehendatur simul tamen non sunt secūdū rationis ordinē, sed paternitas vt pcedit generationē, cōstituit & distinguit relatiuā pōnā patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter. sed nō relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas. nō vt relatio, sed vt constitutiua. Vt cōsequitur aūt generationem cōstituit, & distinguit eandē personā non esse in hypostatico, sed in esse relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas vt relatio. sed vt constitutiua. Et similiter vnica est distinctio relatiua patris à filio. sed data prius vt hypostatica, & post vt exercita: & sic de similibus. Et hæc si perspicies, omnia consonabūt & videbis quomodo Sco. ratio in 1. di. 28. q. vlt. contra hāc distinctionem literę nihil valet, qa laborat in equiuocatiō nō percipiēs, q̄ ly vt relatio, hīc significat nō naturā. sed actum seu officiū relationis, vt exposituā est. Percipies quoq; q̄ vanę fuerit ei⁹. cuius labor inquoli q. 4. eodē politus peccato paternitas em vt constitutiua, & vt relatio nō duas naturas, sed vnā, & illā atomā. s. paternitatē importat. significando distincta eiusdem relatione relationes eādem quarū vnā præcedit generationē, & secūdū alteram sequitur. sed relationis vocabulū ei deerpit, & merito de quo in q. 42. art. 2. erit sermo, vbi reliqua soluētur.

¶ Ad primam vero dicitur, q̄ relatio distingui & affirmari debuit, & non origo. Primo quia opinantes oppositū non distinguūt de origine, sed vt or igine ipsum constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Secundo, quia relatio realis, vt dictum est secundum propriam rationem, non solū ade st. sed est vt dictū est cōtra Porretanos. origo aūt vt sic, vię tātū habet cōnem. Tertio & potiūs me qa in diuinis duo tātū genera cōsiderantur, secundū Boetiū, s. substātia & ad aliquid: pōna aūt diuina est formaliter ad aliquid, vt supponimus, & consequenter oportet constituiuum personæ esse ad aliquid. Et ppterea oportuit relationem affirmare, & deinde distinguere in duplicem eius actum, scilicet relationis, & talis vt expositum est. Si cōmunis aūt doctrina sanctorum in diuinis genera originis, puta actionis, & passionis ponitur, & non relationis, proculdubio origo affirmaretur constituens, & distinguens etur. Quia igitur oppositum de facto est, idcirco optime relatio præaffirmata ac distincta est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum primum.

Tullius ex præcitatis patet, sunt enim actus notionales generare, spirare, dicere, &c. *Comment.*

¶In corpore vnica est conclusio responsiue quæsito affirmatiue. Actus notionales attribuũ li sunt psonis. & probatur sic. in diuinis personis est distinctio secũdũ ordinẽ originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere personis. & probatur sequela q̃ huiusmõi li ordo non pot cõuenienter designari, nisi per actus notionales. *211*

¶In responsione ad secũdũ dicitur, q̃ duo dicit S. q. actiones ista sunt idẽ realiter quod relationes &c. differt rõne ab eis. Et primũ patet, quia actio substracto motu nõ est nisi relatio, &c. Secũdũ vero, quia de diuinis sensibilium more, intelligimus & loquimur, &c. Et hic est locus quo vsus dicens actionem esse subiectiue in passo. Sed falsum: ile ad hoc respondet, q̃ hic est sermo de actione vt actio est, & nõ vt accidẽs est, vel substãtia: & ideo nihil laudat. *Annot.*

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articuli secundum.

Tullius intelligendus est ita ample vt sonat: in corpore namque distinguitur. *Annot.*

¶In corpore vnica est distinctio bimembris, cum singulis conclusionibus iuxta ipsa membra. Distinctio est, aliquid esse, vel fieri voluntate, exẽplũ primi, fortes est homo sua voluntate, exẽplũ secundi, fortes ædificat domũ sua voluntate. Conclusio prima iuxta primũ membrum, pater genuit filium voluntate cõcomitãte. Et manifestatur, quia ciũ pater est Deus volũtate cõcomitãte. ergo à fortiori, &c. Secunda vero cõclusio iuxta secũdum membrum est. Pater genuit filium natura, non voluntate principiante. sed sic produxit creaturam. Hæc cõclusio quo ad oẽs sui partes primo probatur autoritate Hil. Secundo ratione. Tertio ab opposita hæresi Arriana. Et autoritas quidẽ Hilarij plana est in litera. Ratio vero sumitur ex qualtuplici differentia naturæ & volũtatis in causando sic. Vnius rei vna tantum est forma naturalis quæ est voluntatis autem non vna est forma per quam agit, sed plures, secundum quod sunt plures rationes intellectæ: ergo natura est determinata ad vnum, volũtas vero non. ergo naturale agens, quale ipsum est tale agit: voluntarium autem quale vult & intelligit, & non quale ipsum est, agit. ergo natura est principium eorum quę non possunt nisi sic esse: voluntas autem eorum quæ possunt sic, vel aliter esse. ergo natura non volũtas est principium diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima consequentia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, vt pote diuinæ naturæ, procedit à sic & aliter se habere, quia Deus est per se necesse esse: quo ad creaturam vero, quia est ex nihilo. Reliqua, vt nota, relinquuntur. Testimoniũ autem ab Arrij errore affertur: quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hil. autoritate valgata. *Annot.*

¶Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni filij & spiritussancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalibus vniuersaliter quærente, & ex tertio argumento. Expressis autem in conclusionibus autor generationem filij tanquam priorem secundum intellectũ, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patrocinaret quomodo se habeant ad voluntatem. *Annot.*

¶Circa primam conclusionem & distinctionem simul aduerte quod voluntas cõcomitans vocatur voluntas comparata ad illud, vt ad obiectũ pcisẽ. Voluntas autem principians vocatur voluntas cõparata ad illud, vt causa seu principiũ ad effectum. Et propterea voluntas cõcomitans potest inuenire dupliciter, scilicet antecedenter, sic vt cum desidero pluuiam futuram: & consequenter, sicut cum pluit pluuia quæ est aut fuit. Vtrum autem conclusio prima verificetur de voluntate concomitante, & prius post secundum intellectum, an non, in litera non exprimitur. Sco. tamen in primo distinctione sexta tenuit patrẽ affirmatiue, quam credo consonam Sancto Thomæ. Tamen quoniam apud ipsum superius in quæstione vtrigesimatertia arti. vltio tertio ad primũ, docuit, quòd absoluta cõmunia terminati sunt priora notionalibus, constat amẽ quòd velle generationẽ filij, sicut etiam velle essentiam diuinam, est absolutũ cõmune quæ toti trinitati: ergo

pelus pater vult generationẽ filij quàm generet. Tum qñ pat videtur ratio de processione spiritussancti, quã constat prius amari secundum rationem, quàm oriri quoniã pater amando se & filium & spiritumsanctum, & eadẽ ratione spirationẽ ipsam, spirat spiritumsanctum. Nec obstat dicta in q. de potentia Dei q. 1. ar. 3. qñ ibi per voluntatem præcedentẽ & voluntatẽ priorem tempore, natura, siue intellectu, intelligit voluntatem, vt principium, vt patet diligenter considerãti.

cere q̃ ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominem. Et hoc modo potest dici q̃ pater genuit filium volũtate, sicut & est voluntate Deus: quia vult se esse Deũ, & vult se generare filii. Alio modo sic, q̃ ablatiuus importet habitudinem principij. Sicut dicitur q̃ artifex operatur volũtate, q̃a volũtas est principiũ operis. Et secundũ hunc modũ dicẽdum est, q̃ Deus pater non genuit filium voluntate sed voluntate produxit creaturam. Vnde in lib. de Syno. dicitur, q̃ si quis voluntate Dei tãquã vnum aliquid de creaturis filium sactũ dicat, anathema sit. Et huius ratio est: quia volũtas & natura secũdum hoc differũt in causando q̃a natura determinata est ad vnũ: sed voluntas nõ est determinata ad vnum. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formę agentis per quã agit. Manifestum est autem, q̃ vnius rei non est nisi vna forma naturalis per quam res habet esse. Vnde qua le ipsum est, tale facit. Sed forma per quam voluntas agit, nõ est vna tantũ sed sunt plures, secũdũ qđ sunt plures rationes intellectę. Vnde de qđ volũtate agif, nõ est tale quale est agẽs, sed quale vult, & illud intelligit esse agẽs. Eorũ igit volũtas principiũ est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorũ aũt quæ non possunt nisi sic esse, principiũ natura est. Quod autem pẽt sic, vel aliter esse, longe est à natura diuina sed hoc ptinet ad rõnẽ creaturæ, q̃a Deus est per se necesse esse, creatura aũt est facta ex nihilo. Et ideo Arriani volentes ad hoc deducere q̃ filius sit creatura, dixerunt, q̃ pater genuit filium voluntate, secundum quod voluntas designat principium. Nobis autem dicendum est q̃ pater genuit filium non voluntate sed natura. Vnde Hila. dicit in lib. de Syno. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed naturam dedit filio ex impassibili, ac nõ data substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia Deus esse voluit: filius autem natus ex Deo, talis subsilit qualis & Deus est.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit pater filium, neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶Actus notionales non nisi concomitantur voluntatẽ esse dicuntur.

¶RESPONDEO dicẽdũ q̃ cũ dicitur aliquid esse vel fieri voluntate dupliciter potest intelligi. Vno modo. vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possunt dici

ARTICVLVS II.

¶Vtrum actus notionales sint voluntarij.

AD SECVNDVM sic pcedit Videt q̃ actus notionales sint volũtarij. Dicit enũ Hila. 1. li. de Syno. Non naturali necessitate ductus pater genuit filium.

¶Præterea, Apoca. cap. 1. Trãstulit nos in regnũ filij dilectionis suæ. Dilectio aũt est voluntatis est. Ergo filius genitus est à pre volũtate.

¶Præterea, Nihil magis est volũtariũ quã amor: sed spiritussanctus pcedit à patre & filio vt amor. Ergo procedit voluntariè.

¶Præterea, Filius procedit p modum intellectus vt verbum: sed omne verbum procedit à dicente per voluntatem. Ergo filius procedit à patre per voluntatẽ, & nõ per naturam.

¶Præterea, Quod non est volsitariũ, est necessarium. si igitur pater genuit filium nõ volũta te, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra Aug. in li. ad Orosium.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit pater filium, neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶Actus notionales non nisi concomitantur voluntatẽ esse dicuntur.

¶RESPONDEO dicẽdũ q̃ cũ dicitur aliquid esse vel fieri voluntate dupliciter potest intelligi. Vno modo. vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possunt dici actio psonalis pducẽtis psonã, nihil aliud est quam habitudo principij ad personã quę est à principio. Quæ quidẽ habitudines sunt ipsæ relationes vel notiones[e]. Quia trẽ de diuinis & intelligibilib[9] rebus log nõ possum[9], nisi secũdũ modũ rerũ sensibiliũ à quib[9] cognitionem accipimus, & in quibus actiones & passiones in quãtũ motum implicãt, aliud sunt à relationibus quæ ex actionibus & passionibus consequũtur: oportuit seorsum significari habitudines psonarũ p modũ actus, & seorsum p modũ relationũ. Et sic patet q̃ sunt idẽ secũdũ rẽ sed differunt solũ secundũ modũ significandi.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ sicũ qđ actio importat originẽ motus, infert ex se passionẽ: sic aũt non ponitur actio in diuinis psonis. Vnde non ponuntur ibi passiones, nisi grãmatice loquẽdo quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum actus notionales sint voluntarij.

AD SECVNDVM sic pcedit Videt q̃ actus notionales sint volũtarij. Dicit enũ Hila. 1. li. de Syno. Non naturali necessitate ductus pater genuit filium.

¶Præterea, Apoca. cap. 1. Trãstulit nos in regnũ filij dilectionis suæ. Dilectio aũt est voluntatis est. Ergo filius genitus est à pre volũtate.

¶Præterea, Nihil magis est volũtariũ quã amor: sed spiritussanctus pcedit à patre & filio vt amor. Ergo procedit voluntariè.

¶Præterea, Filius procedit p modum intellectus vt verbum: sed omne verbum procedit à dicente per voluntatem. Ergo filius procedit à patre per voluntatẽ, & nõ per naturam.

¶Præterea, Quod non est volsitariũ, est necessarium. si igitur pater genuit filium nõ volũta te, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra Aug. in li. ad Orosium.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit pater filium, neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶Actus notionales non nisi concomitantur voluntatẽ esse dicuntur.

¶RESPONDEO dicẽdũ q̃ cũ dicitur aliquid esse vel fieri voluntate dupliciter potest intelligi. Vno modo. vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possunt dici actio psonalis pducẽtis psonã, nihil aliud est quam habitudo principij ad personã quę est à principio. Quæ quidẽ habitudines sunt ipsæ relationes vel notiones[e]. Quia trẽ de diuinis & intelligibilib[9] rebus log nõ possum[9], nisi secũdũ modũ rerũ sensibiliũ à quib[9] cognitionem accipimus, & in quibus actiones & passiones in quãtũ motum implicãt, aliud sunt à relationibus quæ ex actionibus & passionibus consequũtur: oportuit seorsum significari habitudines psonarũ p modũ actus, & seorsum p modũ relationũ. Et sic patet q̃ sunt idẽ secũdũ rẽ sed differunt solũ secundũ modũ significandi.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ sicũ qđ actio importat originẽ motus, infert ex se passionẽ: sic aũt non ponitur actio in diuinis psonis. Vnde non ponuntur ibi passiones, nisi grãmatice loquẽdo quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum actus notionales sint voluntarij.

AD SECVNDVM sic pcedit Videt q̃ actus notionales sint volũtarij. Dicit enũ Hila. 1. li. de Syno. Non naturali necessitate ductus pater genuit filium.

¶Præterea, Apoca. cap. 1. Trãstulit nos in regnũ filij dilectionis suæ. Dilectio aũt est voluntatis est. Ergo filius genitus est à pre volũtate.

¶Præterea, Nihil magis est volũtariũ quã amor: sed spiritussanctus pcedit à patre & filio vt amor. Ergo procedit voluntariè.

¶Præterea, Filius procedit p modum intellectus vt verbum: sed omne verbum procedit à dicente per voluntatem. Ergo filius procedit à patre per voluntatẽ, & nõ per naturam.

¶Præterea, Quod non est volsitariũ, est necessarium. si igitur pater genuit filium nõ volũta te, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra Aug. in li. ad Orosium.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit pater filium, neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶Actus notionales non nisi concomitantur voluntatẽ esse dicuntur.

¶RESPONDEO dicẽdũ q̃ cũ dicitur aliquid esse vel fieri voluntate dupliciter potest intelligi. Vno modo. vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possunt dici

& est modus per se alicuius, qui modificat eam infra propriam latitudinem. Modus enim per se docenali infra doctrinæ latitudinem est, & sic de aliis. Inter naturale autem & voluntarium agens, hoc interest, quòd naturale agit quia est, voluntarium vero quia vult: ac per hoc forma naturalis est ratio agendi quia est: forma vero voluntaria est ratio agendi quia volita. Et propterea modus per se formæ naturalis, est sic, vel sic esse: nam sic esse ad latitudinẽ essendi spectat. Modus vero per se formæ volũtariæ, est sic vel sic velitũ, & non sic essendiam sic volitum spectat ad latitudinẽ volitũ: sic aũt esse distinguitur contra illud. Ex his autem vlterius sequuntur duo. Primo q̃ forma voluntaria habet duplicem essendi modum, vnum in quãtum est vnũ entium in mundo: & hic est esse immaterialiter in mẽte. Et alterum inquãtum est ratio agendi: & hic est esse sic, vel sic volitum. forma autem naturalis eũdem essendi modum habet, inquantum est. ens, & inquantum est ratio agendi, & ratio est quãm dicimus quia ista agit quia est, illa quia volita: velle eñ est aliud ab esse. Secundo quòd agens naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quantum potest effectum absque distinctione aliqua: & propterea filius assimilatur patri etiam in individualibus conditionibus, si virtus generatiua fit fortis. Et inde prouenit etiam quòd tantum substantiæ compositæ possunt immediate producere substantias materiales apud Peripateticos. Agens vero voluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta: quia, s. male subsumitur quòd modus essendi formæ voluntariæ, sit modus formæ de quo est sermo in illa maxima nam in ea est sermo de modo per se formæ inquantum est ratio agendi: & est vniuersaliter vera. Agens enim voluntarium conatur quantum potest vt faciat quod vult, sicut quando vbi & quomodo vult, vt patet. Et sic vides quàm perspicue ex illa maxima autor tertiam differentiam intulerit, quòd scilicet naturale agit quale ipsum est: voluntarium vero quale vult, non quale est: & hæc bene notato & applicato quando oportet. *Annot.*

¶Circa has differentias aliud occurrit dubium ex parte voluntatis, an scilicet verificentur de eavt productiua ad extra tantum, an etiam vt productiua ad intrã. Nam si ad extrã tantum, vanus est hic labor vbi de productionibus ad intrã est quæstio. Si vero etiam ad intrã, sequitur quòd nihil erit productum à voluntate intus, nisi in actu reflexo: & tenet sequela, quia ex prædictis omne voluntarie productum, est productum vt volitum nihil est enim in voluntate volitum nisi reflexe, & cætera.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd aliquid esse in voluntate volitum contingit dupliciter: vno modo vt rem quandam, & sic reflexe est volitum. Alio modo vt tendentiam in obiectum amatum, & sic est directe volitum, eadem volitione qua volitum. potest quoque & aliter volitum distingui in volitum vt rationem volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra saluatur id quod de voluntate hic dicitur. Est enim intus productum, quia volitum actu recto, vel vt ratio volendi, vel vt tendentia in aliud. Et hoc sufficit sic enim voluntarium est ipsum velle, & liber ipse amor.

¶In responsione ad tertium nota distinctionem & responsionem. Distinctio est de voluntate in communi: quod potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædam, & vt se habet ad vtrunque, & quod primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, libere. Et declaratur primus modus, in voluntate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus vero in voluntate Dei respectu aliorum à se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri. q̃ scilicet spiritussanctus procedit naturaliter, per modum tamen voluntatis. *Quæstio.*

¶Num voluntatis sit aliquid actus naturaliter.

¶Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco. enim in primo distinctione secunda in quæstione de numero productionum diuinarum, & distinctione decima eiusdem, & in quolibetis, quæstione decimasexta, tenens spiritum sanctum procedere libere, conatur infringere hanc distinctionem: & ostendere quòd voluntas nullum actum habet mere naturaliter. Arguit ergo primo sic. voluntas & natura habent oppositos modos principiandi, ita quod nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum: voluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed se ipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam vero partem, quòd vnus non reducitur in alterum, probatur: quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis grãtia pertranseo. Et confirmatur: quia oppositum modi agendi primo distinguentes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ, sed libere & naturaliter operari sunt huiusmodi: ergo probatur minor ex Arist. de In phy. & In metaphy, ponente primas differentias actiui principij, naturale & liberum, sub diuersis tamen nominibus. Nam in secundo phy. vocatur a proposito & in 9. methaphy. vocatur potentia rationalis, &c. Et confirmatur, quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, vt potentia libera: ergo sub ratione etiam potentiæ liberæ vult ipsum finem. Et tenet sequela quia eadem est potentia circa vtrumque.

¶Præterea, Conditio intrinseca potentiæ absolutæ vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando: sed libertas est hmõi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas, ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur. firmitas operationis perfectæ est necessitas importat firmitatem: ergo perficit operationem liberam. Et confirmatur vltimo: quia nõ est eadem diuisio in principiũ actiuũ necessarium & contingens, & in naturale & liberum. sicut igitur aliquid naturale potest contingenter agere: quia potest impediri, ita aliqđ liberum potest necessario agere, *Quæstio.*

Affert quoq; ad hoc autoritatem Aug. aut volũtas nõ est, aut libera dicenda est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solũ nõ velimus, sed nequaquã velle possimus. Ex quibus omnibus duo intendit, s. q. omnis actus voluntarius est libere & q. cum libertate actus stat necessitas simpliciter cuiusdem: & dicit spiritum procedere libere & necessario.

¶Num spiritus sanctus in diuinis procedat à volũtate vt principio naturaliter. *Quæstio.*

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ etiã in cõceptionibus intellectualibus fit reductio ad prima, quæ naturaliter intelliguntur. Deus autem natura liter intelligit seipsum, Et secundum hoc conceptio verbi diuini est naturalis.

¶Ad quintum dicẽdũ, q̃ necessariũ dicit aliqd p se, & p aliud. Per aliud qdẽ dupliciter[e]. Vno modo sicut p cãm agẽtẽ & cogẽtẽ & sic necessariũ dicitur qđ est violentũ. Alio modo sicut p causam finalẽ: sicut dicitur aliquid esse necessarium in his q̃ sunt ad finem, inquãrum fine hoc non potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorum diuina generatio est necessaria. Quia Deus nõ est propter finem neq; coactio cadit in ipsum, Per se aũt dicitur aliquid necessarium qđ non potest non esse. Et sic Deum esse est necessarium. Et hoc modo patrem generare filium est necessarium.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum actus notionales sint de aliquo.

est à voluntate. vt voluntas est distincta cõtra naturã: ergo. antecedẽs probatur triplicitertia aliter numerus processionũ diuinarũ male fuisset probatus superius in q. 27. art. 1. ex hoc q̃ in natura intellectuali non est nisi intelligere & velle. Secundo, quia voluntas in productione spiritussancti concurrit vt potentia distincta secundũ rationem ab essentia, sicut natura, & ab intellectu. Tertio, quia vt in hac responsione dicitur spiritussanctus procedit per modum voluntatis.

¶Ad euidẽtiã huius difficultatis, distinguendũ, ac pprie locutionis autoritate primo q̃ quãdmodũ intellectẽ tripartitã solebamus. Primo absolute, vt est potẽtia intellectiua: & sic vocatur intellã. Secũdo, put est cognoscitiu[m] ab sq; discursu, & sic etiã vocat intellectũ. Tertio, put est discursiu[m], & sic vocat rõ. Ita pportionaliter nõ eodem tũ ordine, volũtas tripartitã fuit põ, primo q̃ potẽtia volitiua: & sic vocat voluntas. Secũdo pcedẽ potẽtia inquantũ est naturaliter determinata ad aliquod obiectũ seu opus, & sic vocatur volũtas vt natura. Tertio pcedẽ potẽtia vt est indeterminata ad vtrumlibet: & sic vocatur gñr liberũ arbitriũ, qñqv vocatur. Et q̃a contingit volũtatẽ determinari ex se dupl[r]. Vno modo quo ad specificationem actus, i. q̃ si operatur circa tale obiectũ, oportet exire in actũ talẽ, ita q̃ non opponitur, sicut voluntas nostra determinata est ad beatitudinẽ. Alio modo quo ad specificationem & exercitiũ actus, sicut voluntas videntis Deũ determinatur ad amãdũ ipsum: ita q̃ non solũ nõ potest habere actũ odij ergà ipsum, sed etiã nõ põt suspẽdere actũ amandi eundẽ. Ita dupl[r] voluntas habet rõnẽ naturæ. Primo vt determinata est ex se ad respectũ alicuius obiecti ad velle, ita q̃ nõ põt nolle illud: vel econuerso, ad nolle aliqđ, ita q̃ nõ põt velle illud. Et sic cõcorditer dicimus, q̃ voluntas habet rõnẽ naturæ respectu beatitudinis & miseriæ: sed cum hac naturalitate stat libertas quo ad exercitiũ actũ, id est velle, aut nõ velle, & similiter nolle, aut non nolle. Secũdo vt determinata est ex propria natura respectu alicuius obiecti ad velle nõ solũ vt distinguitur contra nolle, sed etiã vt distinguitur contra nõ velle. s. q. oportet ipsam ex se præsentatum tale obiectum velle absque libertate suspendendi actũ. Et in hoc distinxit autor Scotus, ita q̃ ratio naturæ in voluntate respectu exercitii actus est in qua dissentimus, & quæ impugnatur.

¶Aduerte secũdo, q̃ qa potentię distinguuntur p actus, & actus per obiecta cõsequẽs est, quòd si actus plures habẽt distinctiões ac differentias, oportet distinguẽdo cõsiderare, quòd differentiæ actuũ, quæ attendũtur penes per se primo differentias obiectorũ formaliũ, sunt distinctiuæ potẽtiarũ. Reliquæ aũt differentiæ actuũ non distinguũt potẽtias, quãtũcũq; inter se sint diuersæ. Et propterea, si naturale & liberũ nõ sint differentiæ actuũ penes per se, primo obiecta distinctiua potẽtiarũ non inferẽt ex hac parte distinctionẽ potẽtiarũ. Videtur aũt naturale & liberũ esse duæ modi agẽdi, quẽadmodũ discurrere & simplr intueri sunt modi intelligendi. Et quẽadmodũ intelligere per discursum & simplr, sunt qdẽ oppositi modi cognoscendi. & per se primo nõ diuersificãt potẽtias, sed modũ operãdi p̃supposito tñ potẽtiã diuersificante potẽtiã, pro quãto. p̃supponunt diuersas potentias, vnã ita intellectualẽ, q̃ nõ rõnalẽ. Alterã vero ita rationalem, q̃ etiã intellectualẽ non eñ potẽt esse rõnalis absq; intellectu, quia posterius non põt absolui à participatione prioris. Ita naturale & liberũ per se primo diuersificant non potẽtias, sed modũ operandi. præsupposito tñ diuersitatẽ potẽtiarum naturalis & liberæ: non ita q̃ sicut datur potentia mere naturalis, ita detur potẽtia mere liberа, quia hoc est impossibile. Sed in posteriori oportet saluari rõnẽ prioris, & infimũ inferioris participare superius. cõstat eñ, q̃ nã prior est volũtate, sed datur potẽtia vere libera, quæ sẽdm sui suprem⁹ habet rationem naturæ, sẽdm vero reliquũ est mere libera. His igit præmissis, ad rõnẽ Sco. negatur, q̃ neutrũ istorum modorũ agẽdi reducat in alterũ: qm liberũ reducitur ad naturale, habet eñ se liberũ ad naturale vt multa ad vnũm: motus ad immobile, vt variũ ad vniforme, Et propterea oportet q̃ oriatur ab ipso, & fundet in ipso, sicũq; ipsũ effectus: vt interius in q. 60. ar. 1. & 82. ar. 1. manifestat. Et cũ q̃batur oppositum, q̃ faciebat q̃ liberũ, cẽm totũ genus sub se esset imperfectũ, accipiẽdo imperfectũ privatiue & pprie negat cõsequẽtia loquendo de naturali & libero ex pte pducentis. Si aũt est sermo ex pte rei à pducti, dico q̃ pducti o libera dicit imperfectionẽ in recta pductione, q̃ liberum dicit illud in se posse fieri & cẽssare, vt in corpe ar. deducti. Et dico liberum quia dicit illud in se posse fieri & cẽssare, vt in corpe ar. deducti. q̃. Dixi aũt recte pducto, propter liberam volitionẽ qua Deus vult bonũ creaturæ, ipsa eñ non est producta realr, & ppterea nõ potest in se fic & aff se habere, aut habitualiter, quis possit aff habualitẽ habitudinem rõnis ad creaturas, ppter imperfectionem termini. Et sic ruit fundamentũ Sco. ex hoc ar. ex hac propositione, pro ducto libera vt distinguitur contra naturalem, dicit imperfectionem in realiter producto. & propterea poni non potest in diuinis ad intrã. Et hic est alius defectus sui fundamenti. Vnde ad confirmationem primam dicitur, quòd quia differentiæ posteriores non variant suum prius & naturale & liberum sunt, differentiæ modi agendi idco non variant differentias actionũ: quibus distinguunt potentias. Concedo ergo quòd naturale & liberum sunt distincti no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

di agendi, non tamen quod sint oppositi modi distinctiui potentiarum: sed proprie loquendo sunt distinctiui modorum possendi. Et hoc intendit Aristin locis a duobus. Non enim intendit ex eo trahere à proposito & rationali naturam identitatem & unitatem: sed vt sit formaliter: vt etiam autor in hoc articulo distinxit voluntatem contra naturam. Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia: sed, ergo est alia potentia, vel alia ratio eiusdem potentiæ. Posset tamen hæc materia vnico verbo absolui, dicendo, q̄ voluntas distinguitur, contra naturam & non cætera naturalia: quia est simul natura & voluntas. Ad aliam vero confirmationem dicitur, q̄ eadem quidem est potentia attingens finem & referens in finem: sed non eodem modo. Sicut & eiam idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo. Ita etiam se habent liberum & naturale in voluntate, sicut discurrere & naturalis notitia intellectu. Ad aliam vero rationē. distinguendū est de necessitate aut simpliciter aut immutabilitatis: & dicendum, q̄ actus liberi vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: quia præsupponit eum libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

¶Ad secundam dubitationē quæ est ad hominē, dicit, q̄ labor, est in æquinoctio, nā spūssanctus procedit à voluntate vt principio, & à voluntate vt voluntas. sumēdo voluntatis nomen p potētia volitiua: & hoc cōcludunt omnes obiectiones. Sic em voluntatē accipiendo, verum est q̄ q̄ ductio spūssancti est à voluntate vt principio, & vt distincta contra naturam, i. subtātiā volentis nō aute cōtra naturā. i. rationem naturæ in se qua si participata. i. contra modū operandi naturæ: & q̄ penes intellectum & voluntatē sumitur numerus præsonarū diuinarum, & q̄ spiritussanctus non dicit p modū voluntatis. Ex hoc em q̄ procedit per operationem voluntiuæ potentiæ, habet illas tres conditiones, in quibus differt modus voluntatis à modo naturæ: quas vide in quæstionibus disputatis de potētia Dei q. 10. art. 2. ad 11. Cum his omnibus tamen stat, q̄ conueniunt in hoc vnico modo, scilicet naturaliter, vt in litera habes. Accipiendo autem voluntatis nomen pro rōne voluntatis inquātū est liberatis: negatur, q̄ processio spiritussancti sit à voluntate: & dicitur quòd est à voluntate, non in quantum voluntas, sed in quantum natura, & similia. Vnde hic oportet aduertere quomodo teatur quis vocabula.

¶Restat vnum dubium, an voluntas æquinoce sumatur in prima & secūda cōclusione, quæ tamen sunt communes omnibus theologis, & determinatæ in primo sententiarum di. 6. Si enim sumitur vniuoce, sequitur q̄ pater voluntate cōcomitante ad vtrumlibet, velit generationem filij: de hac enim est sermo in secunda. Si autem æquinoce, satis leuis videtur disputatio & differentia.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd sumitur vniuoce vtrobique, f. pro potentia volitiua, seu actu volendi absolute & indistincte. Et in prima ostenditur, quòd actus volendi non curando qualis respicit generationem filij, siue processionem spiritussancti, vt obiectum, in secunda vero determinatur, quòd velle etiam non curando quale, non habet rationem principij ad vtrumlibet respectu actuum notionalium. Verum habere rationem principij ad vtrumlibet significatur per actum procedendi & ablationem voluntatis, vt pura, genuit voluntate: & sic non est æquinocatio.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus quærit de actibus notionalibus, &c. in actu exercitato, an fallitur pater generet filium de sua substantia, an de nihilo.

Anno. Comme. 232 24

¶AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ actus notionales non sint de aliquo. Quia si pater generat filiū de aliquo, aut de se ipso aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cum id de quo aliquid generatur, sit in eo quod generatur, sequitur q̄ aliquid alienū à patre sit in filio. Quod est contra Hil. 7 de tri. vbi dicit, Nihil in his diuinis est vel alienum. Si autem filium generat pater de seipso, id autē de quo aliquid generat, si sit permanens, recipit eius prædicationem qd generatur: sicut dicimus q̄ homo est albus, quia homo permanet, cū de non albo fit albus. Sequitur igitur q̄ pater vel non permaneat genito filio, vel q̄ pater sit filius quod est falsum. Non ergo pater generat filium de aliquo, sed de nihilo.

¶Præterea, Id de quo aliquid generatur, est principium eius quod generatur: si ergo pater generat filium de essentia vel natura sua, sequitur q̄ essentia vel natura patris sit principium filij. Sed non principium materiale, q̄ materia locum in diuinis non habet. Ergo est principium quasi actiuum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur, q̄ essentia generet. Quod suprà improbatum est[c].

¶Præterea, Aug. dicit, q̄ tres psonæ nō sunt ex eadē essentia: quia nō est aliud essentia & psona. Sed persona filij non est aliud ab essentia. Ergo filius non est de essentia patris.

¶Præterea, Ois creatura est ex nihilo: sed filius in scripturis dicitur creatura. Dicit em Eccl. 24. ex ore sapientiæ genitæ. Ego ex ore altissimi, pdij primogenita ante omnē creaturā. Et postea ex ore eiusdē sapientiæ dicitur, Ab initio & ante secula creata sum. Ergo filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo. Et similiter potest obiici de spiritusancto, propter hoc qd dicitur Zach. 12. Dixit dominus extēdēs cælum, & fundās terrā, & creans spiritū hominis in eo. Et Amos 4. secundū aliā literam. Ego formans montes: & creans spiritum.

¶SED CONTRA est qd Aug. dicit in lib. de fi. ad Pe. Pater Deus solus est de sua natura, sine initio genuit filium sibi æqualem.

CONCLVSIO.

¶Filius Dei proprie & vere filius non ex nihilo, sed ex tota substantia patris genitus cum sit, actus notionales ex aliquo necessario sunt.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ filius non est genitus de nihilo, sed de substantia patris: Ostensum est em suprā[c], q̄ paternitas, & filiatio, & natiuitas vere & propriē est in diuinis. Hoc autem interest inter generationem veram per quam aliquis procedit vt filius: & factionē qua faciens facit aliqd de exteriori materia: sicut scannum facit artifex de ligno: homo autem generat filium de se ipso. Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt infrà ostendetur[c]) non quòd nihilum cedat in substantiam rei, sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo filius procederet à patre, de nihilo existens, hoc modo se haberet ad patrem, vt artificiatum ad artificem: quod manifestū est nomen filiationis proprie habere non posse, sed solum secundum aliquam similitudinem. Vnde relinquitur, q̄ si filius Dei procederet à patre, quasi existens ex nihilo: non esset vere & proprie filius. Cuius contrarium dicitur 1. Ioā. vlti. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus non est ex nihilo, nec factus, sed tātum genitus. Siqui autem ex nihilo à Deo facti filij Dei dicantur, hoc erit metaphorice secundum aliqualem assimilationem ad eum qui vere filius est. Vnde inquantum solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, secundum illud Ioan. 1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. inquātum vero per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphorice dicitur esse primogenitus, secundum illud Ro. 8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo q̄ Dei filius sit genitus de substantia patris. aliter tñ quàm filius hominis. Pars em substantiæ hominis generantis transit in substantiam geniti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est quod pater generando filium, non partem naturæ in ipsum transfuderit, sed totam naturam ei communicauerit, remanente distinctione solum secundum originem, vt ex dictis patet[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ cū filius dicitur natus de patre, hæc præpositio de, significat principiū generās cōsubstātiale, non autē principium materiale. Quod enim producitur de materia, fit per transmutationem illius de quo producitur in aliquam formam. Diuina autem essentia, non est transmutabilis, neque alterius formæ susceptiua[c].

¶Ad cūdm dicendū, q̄ cum dr filius genitus de essentia patris, scdm expositionem magist. 5. di. 1. sententiarū designat habitudinē principij quasi actiui. Vbi sic exponit. Filius est genitus de essentia patris, id est de patre essentia: propter hoc quod Aug. 15. libr. de trini. dicit, Tale est quòd dico de patre essentia, acsi expressius dicerem de patris essentia: Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quòd creatura est ex Deo essentia: non tamen q̄ sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, quòd hæc præpositio de, semper denotat consubstantialitatem. Vnde non dicimus quòd domus sit de ædificatore, cum non sit causa consubstantialis. Possumus autē dicere q̄ aliquid sit de aliquo, quocūq; modo illud significetur vt principiū consubstantiale, siue illud sit principium actiuū, sicut filius dicitur esse de patre: siue sit principiū materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro: siue sit principium formale in his duntaxat, in quibus ipsæ formæ sunt subsistentes, & non aduenientes alteri. possumus enim dicere, q̄ Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modum dicimus, q̄ filius est genitus de essentia patris, inquantum essentia patris filio per generationem communicata, in eo subsistit.

¶Ad tertium dicendum, q̄ cum dicitur filius est genitus de essentia patris, additur aliquid, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cum dicitur, quòd tres personæ sunt de essentia diuina, non ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per præpositionem significata. Et ideo non est simile.

¶Ad quartum dicendum, quòd cū dicitur, sapientia est creata, potest intelligi, non de sapientia, quæ est filius Dei, sed de sapientia creata, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccle. 1. Ipse creauit eā, scilicet sapientiam spūsancto & effundit illā super oia opera sua. Neq; est conueniēs q̄ in vno contextu locutionis loquatur scriptura de sapientia genita & creata, q̄a sapientia creata est participatio quædā sapientiæ increatæ. Vel pot referi ad naturam creatā assumptā à filio, vt sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum, i. præuisa sum creaturæ vniri. Vel per hoc, q̄ sapientia creata & genita nuncupatur: modus diuinæ generationis nobis insinuatur. In generatione em quod gnatur, accipit naturā generātis, quod perfectionis est. In creatione vero creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo filius sinul creatus & genitus: vt ex creatione accipiatur immutabilitas patris, & ex generatione vnitas naturæ in patre & filio. Et sic exponitur intellectus hujus scripturæ ab Hil. lib. de synodis. Autoritates autem inductæ non loquuntur de spiritu sancto, sed de spiritu creato: qui quandoque dicitur ventus, quandoque aër, quandoque flatus hominis, quādoque etiā anima vel quæcunque substantia inuisibilis.

Cōment. 156 186 187

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuū notionalium.*

¶AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd in diuinis non sit potentia respectu actuū notionalium. Omnis em potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potentia enim passiua in Deo non est, vt suprà ostensum est[c]. Potentia vero actiua non competit vni personæ respectu alterius: cum personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est[c]. Ergo in diuinis non est potentia ad actus notionales.

¶Præterea, Potentia dicitur ad possibile. Sed diuinæ psonæ nō sunt de numero possibiū, sed de numero necessariorū: ergo respectu actuū notionalium, quibus diuinæ personæ procedunt, non debet poni potentia in diuinis.

¶Præterea, Filius procedit vt verbum, quod est conceptio intellectus: spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad voluntatem. Sed potētia in Deo dr per cōparationē ad effectus: non aūt per comparationem ad intelligere & velle, vt suprà habitum est[c]. Ergo in diuinis non debet dici potentia per comparationem ad actus notionales.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. contra Maxi. hæreticū, si Deus pater noū potuit generare filium sibi æqualem, vbi est oīpotentia Dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

CONCLVSIO.

¶Cum in diuinis sint actus notionales, potentiam quoque ibi horum actuum ponere oportet: vt in patre potentiam generandi filium: in patre & in filio spirandi spiritum sanctum potentiam.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potentiam respectu huiusmodi actuū, cum potentia nihil aliud significet q̄ principiū alicuius actus. Vnde cum patrē intelligamus vt principium generationis, & patrē & filiū vt principium spirationis, necesse est q̄ patri attribuamus potentiam generādi, & patri & filio potentiam spirandi. Quia potentia generandi significat id quo generās generat: omne aūt generans gnat aliquo. Vt in oi generante oportet ponere potentiam generandi, & in spirante potentiam spirandi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ sicut secundum actus notionales non procedit aliqua persona vt facta, ita neq; potentia ad actus notionales dicitur in diuinis per respectum ad aliquam personam factam, sed solum per respectum ad procedentē personam.

¶Ad secundum dicendum, q̄ possibile secundum quod necessario opponitur, sequitur potentiam. ya §iuā, quæ non est in diuinis. Vnde neq; in diuinis est aliquid possibile per modum istū, sed solū scdm q̄d possibile continet sub necessario. Sic aūt dici pōt, q̄ sicut Deum esse est possibile, sic filiū generari est possibile:

¶Ad tertium dicendum, q̄ potentia significat principium[c]. Principium autem distinctionem importat ab eo cuius est principium. Consideratur autē duplex distinctio in his quæ dicūtur de Deo. Vna, secundum rem, alia secundum rationem tm. secundum rem quidem Deus distinguitur per essentiam à rebus, quarū est per creationem principiū: sicut vna persona distinguitur ab alia cuius est principium, secundum actum notionalem. Sed actio ab agente non distinguitur in Deo nisi secundum rationē tm, alioquin actio esset accidens in Deo. Et ideo respectu illarum actionum, scdm quas aliquæ res procedunt distinctæ à Deo, vel essentialiter, vel personaliter: potest Deo attribui potentia secundum propriam rationem principij. Et ideo sicut potentiam ponimus creandi in Deo ita possumus ponere potentiam generandi vel spirandi. Sed intelligere & velle non, sunt tales actus, qui designent processionem alicuius rei à Deo distinctæ, vel essentialiter, vel personaliter[c]. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentiæ in Deo, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantum: prout diuersimode significatur in Deo intellectus & intelligere, cum tamen ipsum intelligere Dei sit eius essentia non habens principium.

Deo Sortem, tunc enim non crearetur: quia ex præexistēte aliquo fieret, & tamē non fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac & in aliis conditionibus accidit, quia vt plurimum ista consueuimus per subiectū, seu materiā declarare, vt etiam in hoc articulo fit, vbi de nihilo, per proportionē. Ad de subiecto excitatio. Ad declarationem est opponatur: Ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistēte. Et similiter reliquæ

tres conditiones cōmunes sunt præexistenti intrinseco. Ad confirmationem autem de patre & alieno negandum est assumptū & quo ad alienū quidem pater in natura angelica, quo ad patrem vero in fictione propositi exempli de Sorte. Ad ea autem quæ in vltima confirmatione adducūtur, negandum est essentiam accipere proprietatem, qñ comparantur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quo quæ passiua, procul est à productione omnino simpliciū, de quorū numero cōstat esse diuinā personam. Nec aliquod inconueniens est huiusmodi potentiis actiuis non respondere passiuas: sufficit enim respondere terminos, vt potentiæ creatiuæ (quæ tamen inferior est) testatur.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulū quartum.*

Annot.

INtitulo, potentia, vt patet quinto & nono metaph. dupliciter sumitur. Primo pro potentia logica: quæ consistit in non repugnantia terminorum, & de hac non est sermo. Secundo pro principio operationis, & sic sumitur hic. Vnde in diuinis esse potentiam significat esse potentiæ rationem formalem respectu notionalis: sicut etiam cum quæritur vtrum in Deo sit scientia, nil aliud quæritur nisi an scientia dicat de Deo formaliter.

Quæstio.

¶*Num actus inferat potentiam in eo cui est, & num potentia generandi inferat potentiam simpliciter.*

¶Circa hæc aduerte, quòd quamuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7. distin. primi, contra rationem & conclusionem arguat: duo tamen afferenda

Quæ sit.

¶*Num Filius ex essentia patris sit genitus, vt ex materia, secluſa omni ratione imperfectionis ab ipsa.*

¶In responsione ad primum, in quo negatur, essentiam diuinam habere rationem materiæ & secundum, in quo dicitur, quòd habet rationem formæ subsistentis, argumenta occurrunt Henrici & Durandi, apud Capreolum in 1. dist. primi, ad probandum q̄ filius est genitus de substantia patris vt materia, quo ad conditiones materiæ non importantes imperfectionem. Asseruntur autem quatuor conditiones sic: esse intrinsecum genito, non accipiens esse, & præexistere ac inexistere, & manere idem in tota generatione, & esse de quo gignitur, vt ly de

quo distinguitur contra de nihilo, conueniunt essentiæ diuinæ respectu generationis filij: & sunt propriæ conditiones materiæ. ergo de essentia vt materia, vel quasi materia generatur filius. Assumptum quo ad omnia manifestatur in dictiue. Et quo ad vltimum probatur, ex differentia inter creationem & generationem: quòd illa de nullo subiecto, hæc de præexistenti subiecto est. Adducuntur & confirmationes, si pater de parte, aut de aliena substantia generaret filium, procul dubio substantia illa haberet rationem materiæ. ergo si de tota & propria generat, eandem habet rationem. Totum enim & pars, proprium & alienum, non variant propositum. Et confirmatur rursus, quia essentia recipit proprietatem constituiuam geniti, & est quasi potentia passiua in generatione alioquin non omni potentiæ actiuæ naturali responderet passiua, ergo habet rationem materiæ.

¶Ad hæc breuiter dicitur, quòd quamuis secūdum quid tolerari possit diuinam essentiam habere aliquam conditionem materiæ in generatione, vt in distinc. 5. primi. q. 1. art. 1. sustinuit autor simpliciter, cui litera huius articuli negat. Id est filiū genitū de patris substantia vt materia, & assentit. Id vt forma. Nec aliqua propria ēditio materiæ saluat in diuina essentia. Est em de quo, vt distinguit contra de nihilo, nō est vt materiæ, sed præexistēs intrinseci: q̄ est cōe formæ & materiæ, vt patet si fingam' ex præexistēte Sortis aīa, & nūc nouā materia fieri à

Prima S. Tho. N 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum quintum.*

Annot. TItulus clarus est ex præcedentibus. Tantum hoc aduertat nouitius, quòd potentia sumitur hîc, non pro respectu principij, sed pro re cui conuenit ille respectus. vtrunque tamque claudicat in ratione potentiæ: sed de illa re dubitatur hic, an sit essentia, vel paternitas, &c.

Comment. ¶In corpore quæstionis facile. Primo refert opinionem quandam. Secundo reprehendit illam. Tertio reprehendit quandam aliam opinionem ibi, nec etiam essentiam, &c. Quarto respondet quæsito.

118 Vide 7. d. 1. artic. 2. & post. q. 2. ar. 2.

¶Quo ad primum, recitata opinio est, q̃ potentia generandi significat relationẽ tm. Quo ad secundum reprehenditur hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinam essentiam, principaliter sic: potentia in vnoquoque agente, id est quo agens agit: ergo est forma cui fit assimilatio: ergo potentia generatiua est in quo genitum assimilatur generanti: ergo natura diuina in patre est potentia generandi: ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantum. Prima consequentia probatur: quia omne producens producit sibi simile quantũ ad formam qua agit: quod manifestatur in generatione hominis. Tertia assumptio probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur autoritate Hilarij. Quarto vero consequens quo ad primam partem confirmatur autoritate magistri in 7. dist. primi.

¶Quo ad tertium reprehendenda opinio est quòd potentia generandi significat essentiam in quantum est ille relationi: ita quòd ex æquo significat vtrunque: reprehenditur autem sic, forma individualis in rebus creatis constituit personam generantem, & non est quo generans generat: ergo in diuinis paternitas est constituens personam patris generantis, & non est quo pater generat. Antecedens probatur quo ad secundam partem: quia alioquin Sortes generaret Sortem. Consequentia vero probatur: quia paternitas licet sit forma, est tamen forma individualis: & applicatur probatio secundæ partis antecedentis secundæ partí consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet quòd pater generaret patrem sicut ibi, Sortem pigneret.

¶Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est potentia generandi significare diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex supradictis sic: quo pater generat est diuina natura, quia in ea fit assimilatur filius: & generatio apud Dam. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo ergo.

Annot. ¶Et aduerte q̃ pro constanti cum cæteris theologis supponit autor, potentiam generandi elandere in se relationem: & ideo non fuit sollicitus vt probaret ipsam includi, sed tm fuit probare quòd non sola, & q̃ non sic, & æquo includitur. Et scito, quòd secunda opinio reprehensa in litera, est ea quam autor sequutus fuerat in 7. dist. primi. q. 1. art. 2. ac per hoc est hic retractata.

Quæstio. ¶*Num potentia in agente id sit quo omne agens agit.*

¶Circa primũ assumptũ. s. potentia in vno quoque agente est id quo agens agit, dubium occurrit: an hoc sit verum de omni quo agens agit, aut solum de quo primo, aut solum de quo proxime. Non potest dici, quòd omne quo agens agit, sit potentia: quia tunc sequeretur q̃ in Sorte essent plures potentiæ generatiuæ: quoniam ipse generat humanitatem, & generat potentia generatiua, quæ est vis partis vegetatiuæ. Nec potest dici quòd verificatur solum de quo primo: quoniam sequeretur q̃ calor in igne non esset potentia calefactiua, sed eius substãtia quæ est primum principium calefactionis. Nec põt dici, q̃ verificatur tm de quo proximo: quia sic falsum dictũ esset in litera, q̃ natura humana est potẽtia gnãriua hois. Et similiter male inferret cõclusio principalis: q̃ natura diuina nõ nisi mediante intellectu & voluntate est principiũ gnãtiũ & spirabiliũ, vt ex suprà dictis patet.

¶Ad hoc dicitur, q̃ assumptũ est verum de omni quo agens agit, duabus conditionibus seruatis, s. q̃ illud sit aliqua forma agẽtis, & hoc ad differẽtiã instrumentorũ, & quòd sit per se principium illius actionis, siue efficiẽtis, siue principale, & hoc ad differentiam concomitantis. Nec propterea sequitur esse plures potentias eiusdem rationis in eodem: quia secundum se potentiæ in eodẽ sunt diuersorum ordinũ, dum altera prima altera proxima est, vt patet de natura humana & potentia generatiua in ordine vero ad actũ vnitatẽ habẽ sunt enim vnius & eiusdem generationis principium: & ideo vt sic, computantur quasi vnum principium & vna potentia, constans ex proximo & primo concurrentibus.

Quæstio. ¶*Num potentia generandi natura vel essentia sit, & quomodo.*

¶Circa positionem quatenus affirmat potestatem generatiuã esse diuinam naturã. ex duplici capite dubiũ occurrit. Primo, ex diuina natura. vt distinguitur cõtra relationes attributales, pura intellectũ & voluntatem: & cõtra hoc assumitur argumentum 8. à Sco. Scilo ex eadem, vt distinguitur cõtra relationẽ. Et cõtra hoc efficaciter argumenta Bonauenturæ, Garronis, Hẽr. & Duran. Vnde quia autor non sumsit hic diuinam naturã vt distinguitur cõtra intellectum & voluntatẽ, nisi forte sũmaria quadã qui apud ipsum, est natura diuina sic primũ principiũ quo gnãtionis non tamen sola, sed ipsa est vt primũ quo, intellectus autẽ est vt proximũ quo, vt ex tractatis de generatione filij & spirãtione manifestũ est. Vũ diuina natura hic sumitur non solum vt ipsa, sed comprehendens quodcunque absolutũ vt principium quo cõcurrens ad hmõi actus notionales. Et præterea nihil refert quãtũ ad propositũ spectat, loqui de diuina natura, & de quocunque alio absoluto essentiali. Propter qđ Scotica argumenta emissa cõtrã sunt. Aliorum vero qui essentiã vt distinguitur contra relationes impugnãt rõnes ex essentiæ rõne, ex forma personali, ex actu notionali qui autoritate procedunt. Ex essentia quidẽ primo fluere formæ quæ est formalis rõ aliorum actionis, debetur illa actio, etiam si sit separata à subiecto, vt patet de albedine separata respectu dissegregationis: sed deitati vt intelligitur separata à patre, non debetur ista actio, puta generare. ergo ipsa non est ratio generandi. Præterea deitas est vnius simplicissimæ rationis, ergo non est ratio tantum duarum actionum, s. generationis & spirationis, sed aut vnius aut infinitarum. Præterea deitas est communis tribus personis, ergo non est propria ratio actus proprij vnius personæ. Ex forma vero cõstitutiua patris paternitate, quia idem est principium essendi & operandi, imperfectionis enim est vt forma dei actum primum & non secundum. Ex actu vero, quia sicut actus essentialis à forma essentiali, ita personalis à personali. autoritas autem est Aug. c. de trinit. re. c. 6. Ergo pater quo est ei filius, ergo non diuinitate, sed paternitate est eius filius. & tenet sequela quia paternitate est pater.

¶Ad euidentiam horum s. eo quòd in hoc videntur opponentes decipi: quia nõ differunt quantum inter se inter diuinam naturam & diuinam naturam in hoc, puta in patre. Non intendit autor quod diuina natura sit potentia generatiua, sed quòd natura diuina in principio nõ de principio est potẽtia gnãtiua. Et ad hoc insinuandũ, in litera immediate ante autoritatẽ Hilarij dicit inde diuina natura in patre est potentia generatiua in ipso: vbi bis pson̄a nosauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potentiæ generandi, vt ostenderet q̃ neutrum sumitur pure absolute. Diuina siquidẽ natura cõis est tribus, cum oibus suis properietatibus. Diuina aũt natura non sonat vt pater, sed vt in patre, solius est patris: ipsa eñ vt sic, i. vt in patre, seu vt patris, potentia est gnãndi. Et propterea in litera dicitur, q̃ potentia generandi includit paternitatem, non in recto, sed in obliquo. Deitas eñ non vt paternitas, sed vt patris potentia est generandi, & patri propria. Et per hoc facile rñdetur obiectionibus: vnde primæ rõnis licet posset negari maior, qñ albedo separata à qualitate non disgregaret: distinguatur tñ q̃ actus attribuitur dupliciter alicui formę, vno mõ absolute, ac q̃ se positiue. Et si detur q̃ maior esset vera, minor est falsa: qñ generatio non attribuitur diuinæ naturæ absolute, nec per se positiue, qñ conueniret ei in quocunque inuenisset sed quasi permissiue, eo mõ quo particularia conueniũt vniuersalibus, sic eñ cõparantur personæ ad essentiam, vt in q. 40. dictũ est. Alio modo attribuitur actus formæ vt in hoc & sic maior est falsa, & minor vera. Et per hoc patet rãsio ad tertium. Cõmune enim vt cõmune, nõ est ppria rõ proprij, sed bene cõmune vt propriũ. s. personæ, est pro pria ratio actus proprij ipsi personæ.

¶Ad secundam vero põt per idẽ rñderi: licet deitas secũdũ se nõ magis respiceret duo q̃ mille, tamẽ vt in hoc. i. vt in principio non de principio, ct ve in eo, & principio de principio simul, duos tãtum inchoat actus. Potest tamẽ ratio hæc pluribus aliis modis solui, s. quia deitas cum intellectu vnius & cũ voluntate alterius est principiũ. Nec plurium quia præter actũ intellectus & voluntatis, non datur tertius in natura intellectuali.

Ex parte quoque certi ordinis ipsarũ, pductionũ inter se dici potest, q̃ non inconuenit ab vno ordinate oriri. Ad rationẽ vero ex parte formæ falsum est assumptũ secũdũ cõmunẽ philosophiç viam, tenẽtem, non omnẽ formam esse actiuam, & specialiter relationẽ. Posset tamen dici q̃ quodãmodo paternitas constituẽdo patrem, das generare pro quanto, dat ei concurrere actiue ad generationem vt quod, nec plus sibi debetur. Ad illud vero de actu negãda est proportionalis similitudo, qñ actus essentialis infra latitudinem pure essentialium inuenit qđ & quo: actus vero personalis infrà latitudinem pure personalis non potest esse ratio faciendi sibi simile, nisi idem posset generare se: quod non est intelligibile. Ad autoritatem demũ Aug. dicendũ est, q̃ labor est in æquinoco: qñ loquitur de quo formaliter. Deitas autẽ patris est quo causãt̃ patre gnãt, & ei est filius.

¶In responsione ad primũ aduerte, q̃ inter generans & genitum inueniuntur duo, s. conuenientia & distinctio. Et distinctio quidem cõditio est. Assimilatio autẽ rõ est, generans eñ non generat vt distinguat, sed vt assimiler distinctum. Et propterea quanto maior est conuenientia, tanto perfectior est generatio. Vnde in diuinis distinctio est minima quia relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem res numero simplicissima & omnino indiuisa, &c.

Annot. a *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum sextum.*

INtitulo aduerte, q̃ non quæritur hic, an personæ diuinæ possint esse plures Atribus: hoc enim in q. 10. discussum est: sed hic tantum quæritur an ratio formalis atomis alicuius personæ, possit plurificari: ita. s. q̃ non sit tantum vnus filius, aut vnus spiritus sanctus. vt sic ista quæstio differat ab illa, q̃ ibi de pluralitate personarum simpliciter: hic autem de pluralitate personarum eiusdem rationalis formalis quæstio est. Dupliciter autẽ imaginari possumus talẽ pluralitatem. Primo vt sint plures filij, quorum neuter sit pater, aut spiritus. Secundo, vt sint plures filij, vt etiã spiritussan. sit filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duobus spiritibus sanctis, s. aut vt neuter sit filius aut vt etiã filius sit spiritus. alia numero spiratione passiua. Vero quæ enim modo essent plures filij & plures spiritussancti, & vno modo essent plures personæ quàm tres. Alio vero modo non, propter qđ si subtiliter consideretur quæstio ista stat cum trinitate personarum, & ideo posita est post determinatum numerum personarum. Nec ad eam spectat disputare nisi pluralitatem pure numeralem, seu individualem.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio ex Athanasij symbolo, in diuinis est tm vnus pater, vnus filius, vnus spiritussanctus. Et probatur quadrupliciter, & rationes qdem in litera satis formatæ sunt: quia tm impugnantur, sigillatim examinabuntur.

Quæstio. ¶*Num forma vnius speciei multiplicetur tantum secundum materiam.*

¶Prima ergo ratio fundata super hoc q̃ forma vnius specici non multiplicatur nisi secundum materiã, multos habet aduersarios, & Sco Aureolũ, Adam, &c. Quorum instantiæ consistunt in hoc, q̃ inueniuntur multiplicatio formæ accidentalis in eadem materia, & afferunt lumẽ, specie in medio, seu oculo, & relationem. In eadem siquidem parte diaphani videmus multa lumina secũdũ multitudinẽ illuminantium, vt opposita multitudo vmbrarum & illuminationũ testatur. In eodem quoque medio species est vtriusque paritis eiusdem quantitatis, coloris, figuræ, &c. ita vt non sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnãquodq; album multas habet similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnus pater pluribꝰ paternitatibus refertur ad plures filios. Alioquin relatio remaneret correpto termino. Afferitur & alia cõtra hãc rõnesquæ vide, si vis, apud Capreolum in septima dist. primi. ex dictis quidem solumur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. in quol. q. secũda directe multipliciter, q̃ immaterialitas formæ, nõ est ratio, q̃ ipsa sit ex se hæc, seu multiplicabilis numero. Primo sic, quo primo aliquid est in actu ex tra causam & intellectum. eo est hoc primo: sed quælibet entitas absoluta secũda primo est extra causam & intellectum. ergo quælibet talis est hoc primo. Maior: quia esse extra causam & intellectum, nõ conuenit nisi huic. Et confirmatur, res non est hoc per illud, qđ non est per se causa eiusdẽ materia non est causa formæ, secundum Auicen. ergo forma nõ est hæc per materiam. Præterea sequeretur q̃ Gabriel esset ex se hic, & consequenter absque contradictione non posset poni vnius essentiæ, præd icabilis de pluribus, &c. Præterea contra hanc propositionem sunt articuli Parisiis damnati, si formæ non recipiũt diuisionem materiam: error, &c. Et tandem infert, nõ esse sanam doctrinam, conclusionem adeo certam & necessariam tenere per appositiones generales nimis & cum tot instantiis.

¶Ad horum euidentiam nota primo, quòd materiæ nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuum. Nam cõstat q̃ charitas forma est vnius speciei multiplicata ad multitudinẽ beatorum angelorũ & hominum, & tñ nulla est in voluntate materia, quæ est para compositi: sed receptiua tñ potentia. Vñ sensus propositionis est: quòd forma specifica non multiplicatur nisi secũdum receptiuum & intendibile, q̃ si est formarum receptibilis, pluralitatur ad pluralitatem receptiuorum actu vel potentia. quod dico pro præter animas intellectuales: si autem est irreceptibilis, eo ipso est impluralibilis. Aduerte secundo, quòd (vt patet quinto metaphy. vbi fundamenta omnis scientiæ tradiuntur,) dũ ofm feminum rationes habemus, vnum numero sunt quorũ materia est vna: identitas igitur numeralis penes vnitatem attenditur materiæ: nec cum vnitate materiæ stat pluralitas numeralis formę eiusdẽ speciei.

Et propterea Aristotelẽ cõsequẽtes, negamus omnia in instãtiis assumpta. Quoniam stat formam esse vnã in essendo. & multiplicẽ in dependendo, vel respiciendo, vel aliis hmõi. Et sic sunt illusio albi ad omnia alba, vna est relatio in essendo, & multiplex in respiciendo. De defectu autem ad defectum termini, distingue, quòd defectus ad defectum termini adæquati non auferem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respecta ab vno: singulum enim inadæquatum extenditur. Et ideo altero remanente, non sufficit ad hoc vt desit relatio quæ erat ad ipsum, sed ad hoc q̃ designat ipsum respicere. Species quoque in medio etiã respectu obiectorum intensi & remissi vnica est secundum esse, multiplex autẽ in repræsentando, & dependendo. Et propterea vt intensior est lucet, ducit ad hoc, & vt illius ad illud. Et similiter est de lumine, est enim vnum lumen secundum esse, & multiplex in dependentiis. Et propterea conceditur multas illuminationes, & conceditur quòd est multiplex secundum vias, tendentias & obstacula. Et propterea apparent multæ vmbræ. Stat igitur in suo robore assumpta propositio, in tractatu de angelis stabilienda. ad primã autẽ Scoticationem dicitur primo, quòd ipse non intellexit propositionẽ tanto studio à se impugnatã. non enim immaterialitas, id est carentia materiæ, id est potentiæ receptiuæ, est de qua autor loquitur, vt manifestauimus, & etiam litera insinuat hic in exemplo de albedine, si subsisteret. Et propterea vane articulos Parisienses, qui de materia vt materia loquũtur, afferit. cum secundum veritatem materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo in hac propositione, intelligatur. Verũ ne eadem argumenta fierent contra in receptibilitatem, respondetur ad singula. Ad primum quidem, falsa est minor: quia vnumquodque est primo extra causam & intellectum esse, significato per secundum adiacens, & tamen non est illo hoc. Probatio vero nihil valet, etiam secundum apparentiam, ex hoc quòd non nisi singulari aliqua duo, similiter esse extra intellectum & causam, & esse hoc conueniunt, inferens identitatem formalem, vtriusque quo. Ad secundum vero. q̃ nec somnolentia mis, quòd forma in materia existens, sit hæc per materiam intrinsece, seu formaliter, sed causaliter. Et licet materia secundum Auicen. non sit causa materialis formæ, sed compositi: quia causa materialis nominat causam intrinsecam, est tñ materia causa formæ in gñe causæ materialis: deducitur eñ de ea vt materia: & hoc sufficit. Ad ea vero quæ de angelis tangũt, suo loco dicetur, & dictum est in commentariis de ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glosauimus. Et aduerte, quòd hæc doctrina modo tradita, non est noua, sed forte ascendens ad altiorem intentionem diui Thomæ. Nominauit autem irreceptibilitatem immaterialitatẽ. Tum quia in subsistentiis separatis, & receptibilitas non nisi immaterialitatem subsistentem in specie significat. Tum quia po-

ARTICVLVS VI.

¶*Vtrum actus notionalis ad plures personæ terminari possit.*

2 19 1. d. 7. q. 2. ar. 2. ct in li. et po. 82. ar. 3. ad. 10. et ar. 4.

ADVERSVM sic procedit. Videtur q̃ actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita, quòd sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in diuinis. Cuicunque enim inest potentia generandi, potest generare: Sed filio inest potentia generandi. Ergo potest generare, Non autem seipsum. Ergo alium filium. Ergo possunt esse plures filij in diuinis.

¶Præterea, Aug. dicit cõtra Maxi. Filius nõ genuit creatorẽ. Neque enim nõ potuit, sed non oportuit.

¶Præterea, Deꝰ pater est potẽtior ad generandũ q̃ pater creatus. Sed Vnus homo põt generare plures filios. Ergo & Deꝰ. præcipue cũ potẽtia patris vno filio generato nõ diminuatur.

¶SED CONTRA est, q̃ in diuinis non differt esse & posse. Si igit in diuinis possent esse plures filij, essent plures filij. Et ita essent plures personæ q̃ tres in diuinis. Quod est hæreticum.

CONCLVSIO.

¶*In diuinis vnus tantum est pater, vnus filius, vnus spiritussanctus.*

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ sicut Atha. dicit in diuinis est tãtũ vnus pater, vnus filius, vnus spũssan. Cuius qdẽ rõ quadruplex assignari potest. Prima quidem ex parte relationum: quibus solum personæ distinguuntur. Cum eñ personæ diuinæ sint ipsæ relationes subsistentes[e], nõ possent esse plures patres, vel plures filij in diuinis, nisi essent plures paternitates & plures filiationes. Quod quidẽ esse non posset nisi secundum materialem rerum distinctionem. Formæ enim vnius speciei nõ multiplicantur nisi secundum materiam: quæ in diuinis non est. Vnde in diuinis non potest esse nisi vna tantum filiatio subsistens, sicut & albedo subsistens non posset esse nisi vna[e]. Secunda verò ex modo processionum: quia Deus omnia intelligit, & vult vno & simplici actu. Vnde non potest esse nisi vna persona procedens per modum verbi, quę est filius: & vna tantum per modum amoris, quæ est spiritus sanctus[e]. Tertia vero sumitur ex modo procedendi, quia personæ ipsæ procedunt natura liter, vt dictum est[e]. Natura autem determinatur ad vnum[e]. Quarta ex perfectione diuinarum personarum. Ex hoc enim est perfectus filius, quòd tota filiatio diuina in eo continetur, & q̃ est tantum vnus filius. Et similiter dicendum est de aliis personis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ quantuis simpliciter concedendum sit q̃ potentiam, quam habet pater, habeat filius, non tamen concedendum est q̃ filius habeat potentiam generandi, si generandi sit gerundium verbi actiui, vt sit sensus, q̃ filius habeat potentiam ad generandum. Sicut licet idem esse sit patris & filij: non tamen conuenit filio esse patrem, propter notionale adiunctum. Si tamen hoc qđ dico generandi, sit gerundium verbi passiui, potentia gnãndi, est in filio, i. vt generetur. Et similiter si sit gerundium verbi impersonalis, vt sit sensus, potentia generandi. s. qua ab aliqua persona generatur.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ Aug. in verbis illis non intendit dicere, q̃ filius posset generare filium: sed q̃ hoc non est ex impotentia filij, quòd non generet, vt infrà patebit[e].

¶Ad tertium dicendum, q̃ immaterialitas & perfectio diuina requirit vt non possint esse plures filij in diuinis, sicut dictum est[e]. Vnde q̃ non sint plures filij, non est ex impotentia patris ad generandum.

QVAESTIO QVADRAGESIMASECVNDA de Aequalitate & similitudine diuinarum personarum ad inuicem, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de comparatione personarum ad inuicem, Et primo quantum ad æqualitatem & similitudinem. Secundo quantum ad missionem.

¶Circa primum quæruntur sex. ¶Primo, vtrum æqualitas locum habeat in diuinis

Et propterea Aristotelẽ cõsequẽtes, negamus omnia in instãtiis assumpta. Quoniam stat formam esse vnã in essendo. & multiplicẽ in dependendo, vel respiciendo, vel aliis hmõi. Et sic sunt illusio albi ad omnia alba, vna est relatio in essendo, & multiplex in respiciendo. De defectu autem ad defectum termini, distingue, quòd defectus ad defectum termini adæquati non auferem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respecta ab vno: singulum enim inadæquatum extenditur. Et ideo altero remanente, non sufficit ad hoc vt desit relatio quæ erat ad ipsum, sed ad hoc q̃ designat ipsum respicere. Species quoque in medio etiã respectu obiectorum intensi & remissi vnica est secundum esse, multiplex autẽ in repræsentando, & dependendo. Et propterea vt intensior est lucet, ducit ad hoc, & vt illius ad illud. Et similiter est de lumine, est enim vnum lumen secundum esse, & multiplex in dependentiis. Et propterea conceditur multas illuminationes, & conceditur quòd est multiplex secundum vias, tendentias & obstacula. Et propterea apparent multæ vmbræ. Stat igitur in suo robore assumpta propositio, in tractatu de angelis stabilienda. ad primã autẽ Scoticationem dicitur primo, quòd ipse non intellexit propositionẽ tanto studio à se impugnatã. non enim immaterialitas, id est carentia materiæ (quæ est altera pars compositi sed immaterialitas, id est carentia materiæ, id est potentiæ receptiuæ, est de qua autor loquitur, vt manifestauimus, & etiam litera insinuat hic in exemplo de albedine, si subsisteret. Et propterea vane articulos Parisienses, qui de materia vt materia loquũtur, afferit. cum secundum veritatem materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo in hac propositione, intelligatur. Verũ ne eadem argumenta fierent contra in receptibilitatem, respondetur ad singula. Ad primum quidem, falsa est minor: quia vnumquodque est primo extra causam & intellectum esse, significato per secundum adiacens, & tamen non est illo hoc. Probatio vero nihil valet, etiam secundum apparentiam, ex hoc quòd non nisi singulari aliqua duo, similiter esse extra intellectum & causam, & esse hoc conueniunt, inferens identitatem formalem, vtriusque quo. Ad secundum vero. q̃ nec somnolentia mis, quòd forma in materia existens, sit hæc per materiam intrinsece, seu formaliter, sed causaliter. Et licet materia secundum Auicen. non sit causa materialis formæ, sed compositi: quia causa materialis nominat causam intrinsecam, est tñ materia causa formæ in gñe causæ materialis: deducitur eñ de ea vt materia: & hoc sufficit. Ad ea vero quæ de angelis tangũt, suo loco dicetur, & dictum est in commentariis de ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glosauimus. Et aduerte, quòd hæc doctrina modo tradita, non est nouа, sed forte ascendens ad altiorem intentionem diui Thomæ. Nominauit autem irreceptibilitatem immaterialitatẽ. Tum quia in subsistentiis separatis, & receptibilitas non nisi immaterialitatem subsistentem in specie significat. Tum quia po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentia reperitur ex parte materiæ se tenet: & facile propterea erat ex hac illam intelligere. Et ita patet prima ratio sumpta ex communibus omnibus omnino immaterialibus formis subsistentibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad probandas personas esse: imò necesse fuit, quoniam ipsæ de talium numero sunt, & non cognoscimus eas secundum seipsas, sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus, vt teneamus conclusionem certam & necessariam, ex propositione certissima, communi omnibus philosophis, imò cõmuni animi cõceptioni fidei etiam.

Comment. ¶Secunda ratio sumitur ex modo specificante processiones, s. per modum verbi & amoris, & fundatur super vnitate actus intelligendi, ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quã rationem instant quidã sic, Si vnitas actus intelligendi infert vnitatem formalem: non autem de vnitate numerali identica, qualis est inter actum intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autem ex distinctione formali secundum rationem inter intellectum & voluntatem inferatur distinctio personarum, in q. 27. declaratum fuit, & dictum quòd hoc non sequitur immediate, sed mediante ordine originis. Ad obiectionem vero Scoti dicitur, quòd ratio litteræ non fundatur super illa propositione, sed super hoc, quòd vbi est vnum tantum intelligere & dicere æquatum illi, ibi non est nisi vnum dicere & vnum verbum, quod patet esse verum: superfluere namque aliud dicere. Et similiter ex vnitate formæ absolutæ, optime infertur vnitas formæ respectiuæ, seu actionis ad equatæ. Et ad hanc adæquationem insinuandam dicitur in litera quòd Deus omnia simpliciter intelligit, ac per hoc dicit.

Quæstio. ¶*Num natura sit determinata ad vnum.*

¶Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui vere est modus, q. scilicet procedunt naturaliter, distinguitur contra libere. Et fundatur super hoc quòd natura determinatur ad vnum.

Comment. ¶Contra quam etiam rationem instant quidam. Aut intendis, quòd natura determinatur ad vnum numero: & hoc est falsum, etiam in naturis limitatis. Aut tantum modo ratio aliquid valet.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd intendit tertio modo, s. quòd natura determinatur ad vnum formaliter: sub hac enim subsumitur & recte de natura eadem pluribus modis communicabili, q. secundum vnumquemque modũ est determinata ad vnum formaliter illius modi. & consequenter q. hæc natura secundũ hunc modum est determinata ad hoc vnum: & sic concluditur vnitas numeralis producti vno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostendendum differentiam inter naturale & voluntarium agens, in largiendo vnitatem numeralẽ effectui vnico simul actione agendo: ab agente enim voluntario possunt simul plura produci, vt inquit Auerroys, consil. 44. 12. meta. à naturali autem non nisi vnum ab vno. Et ex his patet responsio ad obiectionem Scoti, vbi suprà inseingenti quoque hanc rationem, quia natura non determinat ad vnum numero.

¶Quarta vero ratio ex perfectione diuina sumitur. Et fundatur super hoc, q. omnis res diuina habet quicquid inueniri potest infra latitudinem diuæ illius rationis formalis. Ex hoc enim manifeste sequitur, q. non cõpatitur sui partitionem. & consequenter nec pluralitatem.

Quæstio. ¶*Num ex eo quòd res diuina continet totam perfectionem vnius rationis formalis inferatur vnitas in singulis personis diuinis.*

¶Sed contra hanc quoque rationẽ instatur. q. nihil valeat: quia sic sequeretur quòd esset vnum tantũ productum in diuinis: & probatur sequela, quia productũ est res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinẽ producti inueniri potest, & sic excludit multiplicationem sui: quòd si hic non valet, ergo nec in ratione tua.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q. fundamentum illud intelligendum est de re diuina, quæ est vna per modum speciei specialissimæ, & non de re diuina, quæ est vna per modum generis: quoniam sub specie non nisi materialis reperitur differentia: sub genere autem formalis. & sic directe de eorum propositos quoniam de pluralitate numerali, vt iam dictum est, quæritur, & cessant obiectiones, prodictum enim non specifica, sed generica ratione significat, filius autem specificam, & ideo de filiatione tenet ratio, de productione autem non. Et nota hanc rationem quoniam concludit vniuersaliter nullũ prædicatũ specificum, siue absolutum, siue respectiuum in Deo pluificari. Vnde patet, q. nulla sit instantia Scoti vbi suprà, contra hanc rationem: quia filius est perfectus Deus, & tamen nõ habet deitatẽ omni modo habendi: ergo filiatio potest esse perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudo enim nulla est, vt patet: quia est à modo habendi ad diuersitatem numeralem: imò quia filius est perfectus Deus sequitur ergo habet quicquid est infra latitudinẽ deitatis, & consequẽter est multiplicabilis sicũ deitatẽ.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimi secundæ Articulum primum.*

TItulus satis clarus est: ita enim indeterminate vt sonat, interpretandus est. dic. neiendum est enim & ea sit & quomodo sit, &c.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio directe responsiua quæsito, necesse est ponere æqualitatẽ in diuinis personis. Et probatur sic: in diuinis personis non possumus ponere maius & minus: ergo necesse est ponere æqualitatẽ. Cõsequentia probatur ex 10. meta. quia æquale dicitur quasi per negationẽ maioris & minoris. Antecedens vero probatur dupliciter. primo autoritate Boetij, secundo ratione sua. si esset inæqualitas in diuinis personis, non esset in eis vna numero quantitas, ergo nec vna essentia: ergo tres personæ non essent vnus Deus: quod est impossibile. prima consequentia probatur: quia inæqualium non potest esse vna numero quantitas. Secundo autem quia quantitas in diuinis nihil aliud est quàm essentia.

Arguit. ¶Sed contra hæc obiicitur. Et primo sic. In rebus creatis quãlibet linea æquatur per se lineæ, ab illa æquatur: sicut imago Cæsaris à Cæsare fit.

¶In respõsione ad quartum aduerte opinionem doctoris & eius fundamenta. Opinio est, quòd æqualitas diuinarũ personarum non est relatio realis: & quòd quum dicitur, pater & filius sunt æquales, ly æquales, retinet indidit, scilicet vnitatem essentiæ: distinctionem realem relationum subsistentium, id est personarum. & relationem appellationem, qua formaliter denominantur æquales. & quòd secundum illa duo, æqualitas ponit aliquid reale in diuinis: secundum tertium autem, relationem tantum rationis ponit, quod & auctoritate magistri confirmatur in trigesimaprima distinctio. primi. Fundamenta autem positionis sunt duo, secundum duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super actiua relatione.

Quæstio. ¶*Num æqualitas ponat aliquid reale in his quæ æqualitatem habent.*

¶Verum contra hæc arguitur à tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in trigesimaprima distinct. primi, & in quoli. q. 6. vbi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primo contra illam conditionem de reali distinctione fundamentorum. Æqualitas fundatur super vna quantitate distinctorum extremorum: ergo super simpliciter vna quantitate distinctorum verius est æqualitas, quàm super quantitates vna secundum quid: ergo super quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secundo, quia ad relationes reales sufficiunt tres conditiones, scilicet distinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quòd insint extremis absque omni opere intellectus: ergo. Tertio quia sic relationes originis non possent distingui realiter: quoniam si essentia est fundamentum, ipsa est indistincta sibi realiter, obstat secunda conditio. Et confirmatur quia si vna albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur contra conclusionem sic. Æqualitas est in filio ex vi productionis: & est prima æqualitas apud Augustũ. ferro de Trini. cap. vlti. & est perfectio simpliciter apud eundem de quantitate animæ, cap. septimo, ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia scluso omni intellectu, filius est realiter æqualis patri, ergo aliqua æqualitate æqualis: ergo non æqualitate quæ est relatio rationis.

¶Præterea, Inquit Scotus, si esset in æqualitas inter patrem & filium, esset relatio realis: ergo æqualitas est realis. Et confirmatur: inueniuntur inæqualitas perfecta in re, ergo & æqualitas, sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniam omnis alia quantitas est imperfecta: ergo.

¶Ad cui dentiam horum aduerte, quòd defectus primæ conditionis ponitur in littera, id est si non est distinctio realis fundamentorum, infert quòd impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primo referuntur, sicut albedo primo disgregat. Et de eis primo intelligitur, quum dicitur quòd exigitur distinctio extremorum (est enim æquale) primo conuenit quanto, & coincunque à similitudine & identitate secundum modum: sicut etiam fundamenta sic distinguuntur, vt in litera manifestatur de æqualitate & similitudine albedinum, vt sit albedo enim vt habet rationem albi non excedentis nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eadem relatione, & idem est iudicium de substantia per modum quantitatis sumpta, semper nanque æqualitas includit priorem relationem, & addit modum fundamẽti.

Quæstio. ¶In respõsione ad tertium aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum ibidem impugnat vtrumvis verba, volens quòd pater est æqualis & æquatur filio. Et consistunt rationes suę in hoc. Æquari non significat æqualitatẽ accipere, sed æqualitatem habere per modum fluxus, vt cętera verba: ergo potest conuenire patri. Antecedens patet ex se, & inductiue: idem enim quòd duę lineæ coæquantur, & tamen neutra ab altera æqualitatẽ sumit. &c. Ad hoc dicitur, quòd æquari secundum proprietatem vocabuli significat motum, seu accessum quendam ad id cui æquatur vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, nisi cum sit secundum rem vel designationem æqualis alteri: vnde negandũ est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verum gratia materię in diuinis omne accipere, accedere, &c. spectat ad originẽ. & propterea ibi sequitur differentia in litera posita, in qua nomen & verbũ quo ad patrẽ & filium: quæritis enim in creaturis quãlinea æquatur per se lineæ, ab illa æquatur: sicut imago Cęsaris à Cęsare fit.

¶In respõsione ad quartum aduerte opinionem doctoris & eius fundamenta. Opinio est, quòd æqualitas diuinarũ personarum non est relatio realis: & quòd quum dicitur, pater & filius sunt æquales, ly æquales, retinet indidit, scilicet vnitatem essentiæ: distinctionem realem relationum subsistentium, id est personarum. & relationem appellationem, qua formaliter denominantur æquales. & quòd secundum illa duo, æqualitas ponit aliquid reale in diuinis: secundum tertium autem, relationem tantum rationis ponit, quod & auctoritate magistri confirmatur in trigesimaprima distinctio. primi. Fundamenta autem positionis sunt duo, secundum duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super actiua relatione.

Quæstio. ¶*Num patris & filij sit mutua æqualitas.*

¶In respõsione ad tertium aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum ibidem impugnat vtrumvis verba, volens quòd pater est æqualis & æquatur filio. Et consistunt rationes suę in hoc. Æquari non significat æqualitatẽ accipere, sed æqualitatem habere per modum fluxus, vt cętera verba: ergo potest conuenire patri. Antecedens patet ex se, & inductiue: idem enim est quòd duę lineæ coæquantur, & tamen neutra ab altera æqualitatẽ sumit. &c. Ad hoc dicitur, quòd æquari secundum proprietatem vocabuli significat motum, seu accessum quendam ad id cui æquatur vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, nisi cum sit secundum rem vel designationem æqualis alteri: vnde negandũ est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verum gratia materię in diuinis omne accipere, accedere, &c. spectat ad originẽ. & propterea ibi sequitur differentia in litera posita, in qua nomen & verbũ quo ad patrẽ & filium: quæritis enim in creaturis quãlinea æquatur per se lineæ, ab illa æquatur: sicut imago Cęsaris à Cęsare fit.

¶In respõsione ad quartum aduerte opinionem doctoris & eius fundamenta. Opinio est, quòd æqualitas diuinarũ personarum non est relatio realis: & quòd quum dicitur, pater & filius sunt æquales, ly æquales, retinet indidit, scilicet vnitatem essentiæ: distinctionem realem relationum subsistentium, id est personarum. & relationem appellationem, qua formaliter denominantur æquales. & quòd secundum illa duo, æqualitas ponit aliquid reale in diuinis: secundum tertium autem, relationem tantum rationis ponit, quod & auctoritate magistri confirmatur in trigesimaprima distinctio. primi. Fundamenta autem positionis sunt duo, secundum duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super actiua relatione.

¶Ad tertium dicendum, quòd æqualitas vel similitudo dupliciter potest significari in diuinis, scilicet per nomina, & per verba. Secundum quidem quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis personis, & similitudo. Filius enim est æqualis, & similis patri, & econuerso. Et hoc ideo quia essentia diuina non magis est patris quàm filij. vnde sicut filius habet magnitudinem patris, quod est esse eum æqualem patri: ita pater habet magnitudinem filij, quod est esse eum æqualem filio. Sed quantum ad creaturas (vt Diony. dicit 9. cap. de diui. no.) non recipitur conuersio æqualitatis, & similitudinis [c]. Dicuntur enim causata similia causis inquantum habent formam causarum, sed non econuerso quia forma principaliter est in causa, & secundario in causato. Sed verba significant æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis, est tamen ibi accipere. Quia igitur filius accipit à patre, vnde est æqualis ei, & non econuerso: propter hoc dicimus, quòd filius coæquatur patri, & non econuerso.

¶Ad quartum dicendum, quòd in diuinis personis nihil est considerare nisi essentiam, in qua communicant, & relationes in quibus distinguuntur. æqualitas autem vtrunque importat, scilicet distinctionem personarum, quia nihil sibiipsi dicitur æquale: & vnitatem essentiæ, quia ex hoc personæ sunt sibiinuicem æquales, quòd sunt vnius magnitudinis & essentiæ. Manifestum est autem quòd idem ad seipsum refertur aliqua relatione reali. Nec iterum vna relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cum enim dicimus, quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo æqualitas & similitudo in diuinis personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus personalibus, sed in suo intellectu includit & relationes distinguentes personas & essentiæ vnitatem essentiæ. Et propterea magister dicit in trigesima prima, distinc. primi sen. quòd in his appellatio tantum est relatiua.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum persona procedens sit coæterna suo principio, vt filius patri.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd persona procedens non sit coæterna suo principio, vt filius patri. Arrius enim 11. modos generationis assignat. ¶Primus modus est iuxta fluxum lineæ à puncto. Vbi deest æqualitas simplicitatis. ¶Secundus modus est iuxta emissionem radiorum à sole. Vbi deest æqualitas naturæ. ¶Tertius modus est iuxta characterem seu impressionem a sigillo. Vbi deest consubstantialitas & potentiæ efficientia. ¶Quartus modus est iuxta immissionem bonæ voluntatis a Deo. Vbi etiam deest consubstantialitas. ¶Quintus modus est iuxta exitum accidentis a subiantia. Sed accidenti deest subsistentia. ¶Sextus modus est, iuxta abstractionem speciei a materia: sicut sensus accipit speciem a re sensibili. Vbi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. ¶Septimus modus est, iuxta excitationem voluntatis a cogitatione. Quæ quidem excitatio temporalis est. ¶Octauus modus est, iuxta transfigurationem, vt ex ære fit imago: quæ materialis est. ¶Nonus modus est motus à mouente, & hic etiam ponitur efficetus & causa. ¶Decimus modus est, iuxta eductionem speciei a genere. Qui non competit in diuinis: quia pater non prædicatur de filio, sicut genus de specie. ¶Undecimus modus est, iuxta indigentiam: vt arca exterior ab ea quæ est in mente. ¶Duodecimus modus est, iuxta nascentia: vt homo est à patre. Vbi est prius & posterius secundum tempus. Pater ergo, quòd in omni modo quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ aut æqualitas durationis. Si igitur filius est à patre, oportet dicere, vel eum esse minorem patre, aut posteriorem, aut vtrunque.

¶Præterea, Omne quòd est ex altero, habet principium, sed nullum æternum habet principium. Et propterea magister dicit in trigesima prima, distinc. primi sen. quòd in his appellatio tantum est relatiua.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum persona procedens sit coæterna suo principio, vt filius patri.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd persona procedens non sit coæterna suo principio, vt filius patri. Arrius enim 11. modos generationis assignat. ¶Primus modus est iuxta fluxum lineæ à puncto. Vbi deest æqualitas simplicitatis. ¶Secundus modus est iuxta emissionem radiorum à sole. Vbi deest æqualitas naturæ. ¶Tertius modus est iuxta characterem seu impressionem a sigillo. Vbi deest consubstantialitas & potentiæ efficientia. ¶Quartus modus est iuxta immissionem bonæ voluntatis a Deo. Vbi etiam deest consubstantialitas. ¶Quintus modus est iuxta exitum accidentis a subiantia. Sed accidenti deest subsistentia. ¶Sextus modus est, iuxta abstractionem speciei a materia: sicut sensus accipit speciem a re sensibili. Vbi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. ¶Septimus modus est, iuxta excitationem voluntatis a cogitatione. Quæ quidem excitatio temporalis est. ¶Octauus modus est, iuxta transfigurationem, vt ex ære fit imago: quæ materialis est. ¶Nonus modus est motus à mouente, & hic etiam ponitur efficetus & causa. ¶Decimus modus est, iuxta eductionem speciei a genere. Qui non competit in diuinis: quia pater non prædicatur de filio, sicut genus de specie. ¶Undecimus modus est, iuxta indigentiam: vt arca exterior ab ea quæ est in mente. ¶Duodecimus modus est, iuxta nascentia: vt homo est à patre. Vbi est prius & posterius secundum tempus. Pater ergo, quòd in omni modo quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ aut æqualitas durationis. Si igitur filius est à patre, oportet dicere, vel eum esse minorem patre, aut posteriorem, aut vtrunque.

¶Præterea, Omne quòd est ex altero, habet principium, sed nullum æternum habet principium cum non solum fundamenta, sed etiam supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus constituere hypostases, &c. Quædam vero non ferunt, sed suppponunt fundamenta & hypostases, & tales sunt æqualitas & similitudo, & ideo illæ reales, istæ non. Et per hoc patet solutio rationum Scoti in quoli. procedunt enim ex hoc, quòd essentia est fundamentum relationum originis, quod non est verum proprie loquendo. Ad confirmationem vero de albedine, negatur quòd ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarum partium ipsius albedinis extensæ, quod est extra propositum.

¶Ad ea vero quæ primo cõtra conclusionem obiiciuntur, vnica est risio. q. filius est seclusio omni intellectu vere & realiter æqualis patri, quo ad vnitatẽ essentiæ, & distinctionẽ personarũ, & quo ad relatiuã appellationẽ fundamentaliter: sed eũ habet ex vi g nationis. Et sic est prima æqualitas, & nõ per realitatẽ additę relationis. Sicut enim filius est idẽ subsipsi realissime seclusio omni intellectu, & hoc habet à patre, & tamen non sequit, ergo relatio identitatis sibi est realis. est enim idẽ sibi identitate fundamẽtaliter, & ita filius æqualis æqualitate fundamẽtaliter sumpta. Hæc enim solutio manifestat virtũ obiectionũ. Nec est verũ. q. æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Aug. hoc dixit, quãuis dicat, q. æqualitas inæqualitati iure præponis. Aibũ enim nigro iure præponeo, & tñ neutrũ est perfectio simpliciter. Scito tñ veritatẽ, q. æquale non quo ad relationẽ, sed quo ad fundamentũ præponitur inæqualitati vno modo multo, & sicut vnũ præponitur multo, vnũ autẽ perfectione simpliciter non dicit. nisi ens denotatum vnũ sit perfectio simpl. & propterea æquale à genere perfectionũ simpl. est valde remotum. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis, infert realitatẽ æqualitatis, quia illa habet duas quãtitates numero distinctas, maiorẽ scilicet & minorẽ. Hæc autẽ vna tamẽ de facto habet. De perfectione autẽ æqualitatis dupliciter cõtingit loqui, scilicet absolute & vt realis relatio. Et vtroq; modo cõcedo q. inuenit in re, perfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secũdo autẽ modo in aliis rebus. Falsum est enim, imo impossibile, q. secũdo modo inueniat in diuinis quia est forma imperfectionẽ coexigẽs. s. distinctionẽ numeralẽ ab solutorũ. Et bene in re hac aduertas. & concedas in diuinis verã æqualitatẽ, & perfectã, & primã summã, &c. vt in corpore articuli, pbath est. sed nõ inquantũ est relatio realis, vt in rõsione ad quartũ dicit. Nec fallaris disgredidẽdo ab æqualitate vno modo ad eã alio modo.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: necesse

Universidad de Deusto
Biblioteca

est filium esse coæternũ patri, Probatur 5ũ, omne ex principio existens posterius illo, aut procedit ab illo voluntarie, aut à naturali paultatiui perfecta, aut actione successiua sed pater non generat filium voluntate, sed natura ab æterno perfecta, & absq; actione successiua; ergo habet filiũ coæternum. Et similiter est de spiritusancto. Maior declaratur distinguẽdo causam posteriorita tis ex parte agentis, vel actionis, &c. vt patet in litera. Minor vero quo ad vltimum partem declaratur ducendo ad impossibile, & scilicet q. filius esset successiue natus & cum materia & motu. Nec simulatur hic illatio materiæ sup hoc, quòd vbicunque est successio, ibi sit materia, sed, quod vbicunque est generatio successiua sub stantiæ, ibi est materia.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.*

Annos. IN titulo ly naturæ, nõ est obliquus determinatus per ly ordo: sed cõtra determinatus ipm ordinem. Ita quòd non est sensus: verum sit ordo naturæ tanquam rei ordinatæ, sed verum sit ordo naturæ, id est naturalis: vt naturale distinguitur contra voluntarium.

Commẽ. ¶In corpore vna est cõclusio, in personis diuinis est ordo naturę. Probatur. ordo semper est per comparationem ad aliquod principium. ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principii. ergo in diuinis sẽcundum originem absq; prioritate. ergo est ordo naturæ. Prima consequẽtia explanat in litera. Secunda autem probatur, quia principium in diuinis est secundum originem absque prioritate. ex quæstio. trigesimaoctaua, artic. primo. Tertia autem manifesta tur autoritate Augusti. qui & hoc vocabulum induxit.

¶*Num de ratione ordinis originis sit prioritas & posteritas.*

Quæstio. ¶Circa hanc partẽ: pro quanto ponitur ordo absque prioritate: dubium insurgit apud multos patentes de ratione ordinis esse prioritatem & posteriorita tem: & sicut ibi ponitur ordo originis, ponendũ est quòd ibi sit prioritas & posteritas originis. verũ, quia non est Theologorum contentionibus deseruire, & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: ideirco breuiter scito, quòd eum ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc: & in eo secundum rem inuenitur à quo aliud, & qui ab alio: & rursus à quo aliud est quandoque à se produceus, vt pater de primo producente: & in

cipium. Ergo filius non est æternus, neque spiritusanctus.

¶Præterea, Omne quod corrumpitur, desinit esse. Ergo omne quod generatur, incipit esse. Ad hoc enim generatur, vt sic. Sed filius est genitus à patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus patri.

¶Præterea, Si filius genitus est à patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instãs suæ generationis. Si semper generatur (dum aurem aliquid est in generari, est imperfectũ: sicut patet in successiuis, quæ sunt semper in fieri, vt tempus & motus) sequitur quòd filius semper sit imperfectus. Quod est inconueniens. Est ergo dare aliquod instans generationis filij. Ante illud ergo instans filius non erat.

¶SED CONTRA est quod Athanasius dicit, quòd totæ tres personæ coæternæ sibi sunt.

CONCLVSIO.

¶Cum pater non voluntate, sed natura ab æterno perfecta, ad sque successiua actione filium genuerit, eundem ipsum sibi coæternum habet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere filium esse coæternũ patri. ¶Ad cuius euidentiam considerandum est, q. aliquid ex principio existens posterius esse suo principio, potest contingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntariis, aliter in agentibus naturalibus. In agentibus quidem voluntariis, propter electionem temporis. Sicut enim inagentis voluntarij potestate est eligere formã quam effectui conferat, vt suprà dictum est[c]: ita in eius potestate est eligere tempus in quo effectum producat[c]. In agentibus autem naturalibus hoc contingit, quia agens aliquod non à principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agendum, sed ei aduenit post aliquod tempus, ficut homo non à principio generare potest. Ex parte actionis impeditur ne id quod est à principio, simul sit cum suo principio, propter hoc quòd actio est successiua. Vnde dato quòd aliquod agens tali actione agere inciperet statim cum est, non statim eodem instanti esset effectus, sed in instanti ad quod terminatur actio. Manifestum est autem secundum præmissa[c], quòd pater non genera t filium voluntate, sed natura. Et iterum quòd natura patris ab æterno perfecta fuit[c]. Et iterum quòd actio, qua pater producit filium, non est successiua[c]: quia sic filius Dei successiue generatus esset, & eius generatio materialis & cum motu esset, quod est impossibile. Relinquitur ergo quòd filius fuit quandocunque fuit pater. Et sic filius est coæternus patri, & similiter spiritusanctus vtrique.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in lib. de Verbis Domini, nullus modus processionis aliquius creaturæ perfectè repræsentat diuinam generationem. Vnde oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt quod deest ex vno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in synodo Ephesina. Coexistere semper coæternum patri filium splendor tibi denuntiet. Impassibilitatem natiuitatis ostendat verbum, consubstantialitatem filij nomen insinuet. Inter omnia tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu. Quod quidem non est posterius eo à quo procedit: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd æternitas excludit principium durationis, sed non principium originis.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis corruptio est mutatio quædam. Et ideo omne quod corrumpitur, incipit non esse, & definit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio, vt dictum est suprà[c]. Vnde filius semper generatur, & pater semper generat.

¶Ad quartum dicendum, quòd in tempore aliud est quod est indiuisibile, scilicet instans: & aliud est quod est durans, scilicet tempus. Sed in æternitate ipsum nunc indiuisibile est, & semper stans, vt suprà dictum est[c]. Generatio vero filij non est in nunc temporis: aut in tempore, sed in æternitate. Et ideo ad significandum præsentialitatem & permanentiam æternitatis, potest dici quòd semper nascitur, vt Origenes dixit. Sed (vt Grego. & Augustinus dicunt) melius est quòd dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiam æternitatis: & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo filius non est, imperfectus est, neque erat quando non erat, vt Arria dixit.

ARTICVLVS III.

a ¶*Virum in diuinis personis sit ordo naturæ.*

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd in diuinis personis non sit ordo naturæ. Quicquid enim in diuinis est, vel est essentia, vel persona, vel notio. Sed ordo naturæ non significat essentiam, neque est aliqua personarum, aut notionum. ergo ordo naturæ non est in diuinis.

¶Præterea, In quibuscunque est ordo naturæ, vnum est prius altero, saltem secundum naturam & intellectum, sed in diuinis personis nihil est prius & posterius, vt Athan. dicit. Ergo in diuinis personis non est ordo naturæ.

¶Præterea, Quicquid ordinatur, distinguitur: sed natura in diuinis non distinguitur. Ergo non ordinatur. Ergo non est ibi ordo naturæ.

¶Præterea, Natura diuina est eius essentia. Sed non dicitur in diuinis ordo essentiæ. Ergo neque ordo naturæ.

¶SED CONTRA, vbicunque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio, sed in diuinis personis non est confusio, vt Athanas. dicit. Ergo est ibi ordo.

CONCLVSIO.

¶Quendam in diuinis naturæ ordinem necesse est esse: secundum quod ibi quoddam originis principium est absque prioritate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principium. Vnde sicut dicitur principium multipliciter, scilicet secundum situm, vt punctus: secundum intellectum, vt principium demonstrationis, & secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In diuinis autem dicitur principium secundum originem absque prioritate, vt suprà dictum est[c]. Vnde oportet ibi esse ordinem secundum originem absque prioritate[c]. Et hic vocatur ordo naturæ secundum August. non quo alter sit prior altero, sed quo alter est ex altero.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo naturæ significat notionem originis in communi, non autem in speciali[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd in rebus creatis etiam cum id quod est à principio, sit suo principio coæuum secundum durationem, tamen principium est prius secundum naturam & intellectum, si consideretur id quod est principium. Sed si consideretur ipsæ relationes causæ & causati, & principij & principiati, manifestum est quòd relatiua sunt simul natura & intellectu, inquantum vnum est in diffinitione alterius. Sed in diuinis ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vnde neque ex parte naturæ, neque ex parte relationum, vna persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ordo naturæ dicitur, non quòd ipsa natura ordinetur, sed quòd ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

¶Ad quartum dicendum, quòd natura quodammodo importat rationem principij, non autem essentiæ[c]. Et ideo ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quàm ordo essentiæ.

ARTIC

mul natura & intellectu. ergo. Alio modo cõcingit loqui de eis sub aliquo patrialiter cõcepto seu modo cõcipiendi. & sic loquitur est superi[a]. Et merito: quia titul[a] articuli erat de præintellectione apprehensiua respectu actus, & econuerso. Et sic pater similiter & paternitas, cõcepti vt Hypostasis, præcedat secundũ intellectũ filiationẽ & filium. Et nulla est in dictis contradictio. Imo & hoc loco manifeste apparet, q. Sco. tam in loco allegato, quã in quolibet. 9.4. impossibile S.T. motiuũ ad facilẽ illa distinctionẽ de plenitate vt cõstitutiua & vt relatio, vt sal uaret patrẽ esse priorẽ filiomeq; cũ hoc formia uit autor vnquã, sed hic deuxit oppositũ, dicens ipsas relationes subsistẽter quę sunt pr& filiꝰ, oportere esse otiosũ simul etiã intellectu: & hoc ex meritis rerũ. Rõ enim quę mouit autorẽ ad illã distinctionẽ, fuit, qa relatio vni ea habet duos act[s], scilicet constituere hypostasim, & referre: vt ibi patuit. & scito, q. cum hac vnica distinctione præmissa, scilicet de reb[s] secundũ se, aut de eis secundũ alia quę ipsãlem cõcepti seu cõcipiẽdi modũ: solues obiectiões eorũ q. nõo prioritatẽ in diuinis parare volũt: vel ex eo q. Aug. dicit, q. nihil generat se, eo q. esset aliqua esset: & sic de rõne generatis est esse ab genitũ, vel ex ei[s] similib[s]. Hæc est ofa non cõcludũt rẽ, seu psonã generatẽ, &c. esse priorẽ eiã secundũ intellectũ, sed rẽ illã sic cõceptã, esse priorẽ secũdũ rõnẽ. Constat autẽ nõ valere argumẽtũ à re sic cõcepta ad eandẽ simpliciter. Est enim sophisma à secundũ quid ad simpliciter.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio, necesse est filiũ esse æqualẽ patri in magnitudine ab æterno. Et probat primo quo ad primã partẽ sic. De rõne paternitatis & filiationis est, q. filiꝰ accipiat perfectionẽ naturæ, sicut pr. Ergo filiꝰ in diuinis habet perfectionẽ naturæ patris. ergo est æqualis patri in magnitudine. Antecedẽs declaratur, creaturis. Prima vero cõsequẽtia probat: qa in diuinis est vere & proprie pfinitas & filiatio. Secũda autẽ qa magnitudo nihil aliud significat quã pfectionẽ naturæ. Quo ad secundũ vero partẽ, scilicet ab æterno probat. Virtus Dei patris nõ est defectiua, neq; filiꝰ Dei successiue perficitur ergo ab æterno. & declaratur sequela: quia ex horũ oppositis accidit in humanis, q. filius non statim æquatur patri. Et confirmatur totum autoritate Hilarij.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore vnica est cõclusio habens tres partes: pater est in filio, & econuerso secundũ essentiam, & relationẽ, & originẽ. Quo ad primã partẽ probat sic, essentia patris est in filio: ergo pater est in filio. antecedens manifestatur: quia

pater cõmunicat essentiã filio absq; aliqua transmutatione: cõsequẽtia vero probatur, qa pater est sua essentia & similiter econuerso, essentia filij est in patre: ergo filius est in patre: quia filius est sua essentia. Et confirmatur autoritate Hilarij.

¶Circa hanc partẽ aduertendum. Primũ est q. patrẽ esse in filio rõne essentiæ, potest intelligi dupliciter. Vno mõdo, ipsa essentia secundũ se, sic rẽ essendi in filio: quemadmodũ dicimus, q. pater intelligit rõne essentiæ. Et iste sensus alienus est à mente autoris: sic enim optime sequeretur, ergo filius est in filio, sicut sequitur, ergo filiꝰ intelligit. Alio mõdo, q. essentia vt vna in pluribus sit rõnal, q. sit in alio: quẽadmodũ essentia dicimus, q. essentia, vt in præcipio, est rẽ generãbi. Et sic verificat in oppositio. Esse enim in alio quũ duo exigat, coniunctionẽ & distinctionẽ extremorũ, dupliciter cõtingit: vel secundũ rationẽ quo ad distinctionẽ, vt Deitas in Deo, & vniuersali ter forma in supposito à quo nõ distinguit' realiter: vel secundũ rẽ, in oppositio intelligit secundũ rẽ, ita q. adesse in inuicẽ diuinarũ personarũ cõcurrit, & realis alietas, & realis cõiunctio. Est enim pf in filio, vt cõsubstantialis in alio cõsubstantialitatis rõne vnitatẽ essentiæ i vtroq;, ex hoc autẽ sequitur secũdo, q. esse in persona, vt mõ loquimur, est de numero notionaliũ mixtorũ, sicut potẽs generãbi. q. qũ claudit in se illã distinctionẽ personarũ, & vnitatẽ essentiæ. Ex propterea sicut in aliis humanis mẽdis steer essentialia & notionalia nõ valet argumẽtũ ad essentialia pure sumpta, ita nec hic. Vñ sicut essentia non generat, & tñ in patre est rõ generãbi, ita ipsa nõ est in aliqua persona eo mõ quo persona vna est in alia & ipsa tñ in pluribꝰ est rõ essendi in inuicẽ. Et ex his patet primo efficacia rõnis litterę, quę nõ ex identitate patris, aut filij cũ essentia, vt quidã intellexisse videnẽ, sed ex vnitate essentiæ verificat, &c. Et optime hic inquit' in ipsis patris & filij ac essentię nominibꝰ. Patet secũdo solutio rõnũ allatarũ in 19. di. primi apud Capreo. Amb[s] nanque conditiones simul iunctæ reddunt processum validum.

¶*Num ex vnitate essentiæ in personis diuinis inferatur, vnum in alia esse.*

Quæstio. ¶Vnde tamen restat dubium: an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ vtriusque, ita quòd pater sit in filio: ergo &c. & essentia patris est filius: ergo, &c. Et ratio dubij est, quia ly in non nisi rẽlationem rationis dicit: Patre autem in filio secundum rem. Et rursus essentia alio modo est in filio quàm pater in filio: quia illa vt forma in supposito, hic vt suppositum substantialẽ in alio supposito.

¶Ad hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad hoc dicum, q̄ quia ad veritatem propositionum modus significandi tantum
spectat, q̄ quidq; variat veritatem, idcirco licet processibus iste quo ad rem super
vnitate essentiæ in pluribus fundetur (hic enim confubstantiales personas reddit,
& vnam substantialiter in alia ponit secundum rem) tamen quo ad manifestan-
dum q̄ proprie verificatur hæc loquutio, pater est in filio, & econuerso fundatur
etiã suprà ly in. Et hoc
enim q̄ vna est essentia
plurium congruè admit-
tit ly in respectu singula
rum personarũ, opinor
sequitur, ergo quælibet
persona rõne illius essen
tiæ poterit quoq; dici es-
se in alia. Nec obstat di-
uersitas modi, imò de
necessitate oportet di-
uersum esse modum rõ-
nis essendi & entis, vt pa
ter inductiue: nec officit
q̄ relationé significat ra
tionis: qui rõnis quoq;
relatio est, quum dicit
pater est in filio, sicut
quum dicitur æqualis fi-
lio nulla siquidem in di
uinis est realis relatio
præter illas quatuor re-
lationes originis. Vnde
sicut de æqualitate & si-
militudine personarum
distinctũ est, quo ad fun
damentum & extrema,
&c. ità de esse in inuicé
proportionaliter dicen-
dum est: includit enim
vnitatẽ essentiæ, & distin
ctionẽ personarũ, sicut
ille, vt ex dictis patet.
¶Quo ad secundam ve-
ro partem probatur, vnã
correlarium est in alio
secundum intellectum:
ergo vna persona diui-
na est in alia secundum
relationem.

¶Contra hanc rationem
arguit Aureolus & Du
randus apud Capr. vbi
suprà. Primo quia vnum
relatiuum non est in a-
lio, sed ad aliud, & distin
guitur ac opponitur. Se-
cundo, quia sic Spiritus
sanctus non esset in pa-
tre & filio: quia non re-
fertur ad eos. sed in spi-
ratore ad quem refertur.
Sed hæc & similia facili
me apparet nihil obsta-
re in solũ: verbis dife
rentiam esse. Neq; enim
vult autor patrem esse
in filio secundum rem
quo ad relationem: quo
niam liquet, patrem vt
sic, ad filium esse, non in
filio, sed secundum id tel
lectum, seu diffinitiuam
rationem: frequentissi-
mo nanq; vsu dicimus,
vnum correlatiuũ in ra-
tione alteri⁹ esse, vt Por-
phy. in prædicabilib⁹ di-
cit. Et cũ in litera explici
tè ponatur ly secundũ
intellectum, mirum est
quomodo isti arguant
contra hoc. Rursus quũ
vnicuiq; mõ tar sit pro-
pria habere infra suam
rationem formalẽ, nullũ
inconueniens est concede-
re, q̄ Spũsanctus non
est secundum intellectũ
quo ad relationẽ in pa-
tre & filio, nisi vt sint
spirates ipsum. Non em
à quolibet modo exigẽ-
dum est quicquid ex om
nibus similibus modis habe
tur: vt arguens somniat
fuisse de intentione au-
toris. Vnde si ex hoc in-
ferretur, ergo spũsanct.
non est in patre & filio:
vel, ergo non est in pa-
tre & filio, nisi vt spi-
ratibus: sophistica est à
secundum quid ad sim-
pliciter. Est nanq; in eis
rioris, prout verbum exit à corde, & manet in
eo[c]. Vnde exitus ille in diuinis est secundum
solam distinctionem relationum, non secun-
dum essentialem aliquam distantiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd pater & filius
opponuntur secundum relationes, non autem
secundum essentiam, & tamen oppositorum
relatione vnum est in altero, vt dictum est[c].

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum filius sit æqualis patri secundum potentiã.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd filius non sit æqualis patri secundum potentiam. Dicitur enim Ioan. 1. Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Pater autem à se potest facere. Ergo pater maior est filio secundum potentiam.

¶Præterea, Maior est potentia eius qui præcipit & docet, quàm eius qui obedit & audit: sed pater mandat filio, secundum illud Ioan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium secundum illud Ioan. 5. capi. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Similiter & filius audit, secundum illud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. Ergo pater est maioris potentiæ quam filius.

¶Præterea, Ad omnipotentiam patris pertinet quòd possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim Augustinus in lib. contra Maximinum. Si non potuit generare sibi æqualem, vbi est omnipotentia Dei patris. Sed filius non potest generare filium, vt suprà ostensum est[c]. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potestate æqualis.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Ioan. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

CONCLVSIO.

¶Cum filius æqualis sit patri in perfectione naturæ, æqualem ei esse in potentia necesse est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere quòd filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, quòd quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris virtutis in agendo. Ostensum est autem suprà[c], quòd ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit quòd filius sit æqualis patri in magnitudine, id est in perfectione naturæ. Vnde relinquitur quòd filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de Spiritu sancto respectu vtriusque.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc quòd dicitur filius non potest à se facere quicquam, non subtrahitur filio aliqua potestas, quam habeat pater, cum statim subdatur, quòd quodcunque pater facit, filius similiter facit: sed ostenditur, quòd filius habet potestatem à patre, à quo habet naturam. Vnde dicit Hila. 9. de Trinita. Naturæ diuinæ hæc vnitas est, vt ita per se agat filius quod non à se agat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filij non intelligitur, nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referri mandatum patris, per hoc, quòd ab æterno dedit ei scientiam & voluntatem agendorum, eum generando. Vel potius referendum ad Christum, secundum humanam naturam.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem est potentia qua pater generat, & qua filius generatur[c]. Vnde manifestum est, & est in eis ratione essentiæ vt consubstantialis, vt in primo modo dictum est: & etiam secundum originem, vt dicetur. Non valet igitur argumentum. Spiritus sanctus secundum relationem non est in patre & filio nisi sic, ergo Spiritus sanctus non est in eis nisi sic, ly enim secundum relationem, se habet vt secundum quid.

¶Quo ad tertiam autẽ partẽ, probatur. verbũ nõ procedit extra dicentẽ, & quod verbo dicitur, in verbo cõsistit: non enim vna persona diuina est in alia secundum originem.

¶Cõtra hanc rationem arguit Aureo. suprà dupliciter. Primo, quia modus essendi in alio, sicut principio, est imperfectior: vt commentator vult 4. Physic. com. 14. & non est reciprocum. Modus autem quo vna persona diuina est in alia, est perfectissim⁹ & reciprocum tergo. Secũdo, q̄ secũdũ hãc rõnẽ p̄ esset in verbo, sicut totus mũdus est in verbo. probat sequelam: q̄ esset vt res dicta, & cõstat totũ mundũ verbo Dei dictũ esse. ¶Ad hæc dicitur, q̄ esse in principio actiuo contingit dupliciter, scilicet extranee & intraneo, id est secũdum operationẽ transeuntẽ & immanentẽ. Et q̄ licet esse in principio actiuo extraneo sit imperfectionis, sicut esse causa sui esse tamẽ in principio intraneo, nullius imperfectionis est: vñ in litera, patio sumpta est, q̄ a verbũ non p̄cedit extra dicentẽ. Reciprocatio autẽ etiã in extraneis admittẽ dũ tamen in effectibus esse per imitationẽ, seu representationẽ oppositorũ. ad secundũ vero dicẽdũ, q̄ res dicta non est vno mõ. Quæ dicens est res effectialiter dicta: quia vero representatiue. Pater igitur est in filio vt res essentialiter dicta verbo. Creatur autem ois dãr representanti ne inquirum, scilicet representans in Deo, cuius essentialiter est verbum, vt dicti & dicentis.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum sextum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua affirmative. Filius est æqualis patri in potẽ. probat, ratio paternitatis & filiationis exigit æqualitatẽ in magnitudine & perfectione naturæ: ergo æqualitatẽ in potẽ. Antecedens patet ex ar. 4. cõsequentia vero probatur, quia potentia actiua sequit̃ perfectionem naturæ, quod probatur, quia in creaturis quanto aliquid est perfectioris naturæ, tanto est maioris virtutis in agẽdo, vt patet inductiue, & in eadem specie creaturarum, & vniuersaliter substantiarum.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum primum.

TItulus ex consuetudine scripturę clar⁹ est.

¶In corpore vnica est conclusio respõsiua affirmatiuæ. Alicui personæ diuinæ potest conuenire mitti. Probatur sic, missio includit duo, scilicet habitudinem processionis à mittente, vel secundum imperiũ vel secundum consiliũ, vel secundũ originem, & habitudinẽ ad id quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo personæ diuinæ potest cõpetere missio, vt importat habitudinẽ processionis secundũ originẽ, & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. Et cõfirmat cõsequẽs quia de facto filius est missus à patre, vt nouo modo esset in mundo, scilicet per assumptam carnem.

¶Aduerte hic, q̄ simul litera tradidit & quid sit missio, & quot includat, & quotupliciter dicatur, & absq; alio medio intulit conclusionẽ: quoniã cõstat alicui personæ diuinæ conuenire processionẽ secundũ originẽ, & nouũ modum essendi in aliquo, vt de filio explanatũ. Dubitabit autẽ quod circa rationẽ missionis est, in vltimo huj⁹ qõnis artic. tractabitur: quoniã ibi ex proposito accidit.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum secundum.

IN titulo ly tantum, possitum est propter processionem quę distinguitur in æternam & temporalem 14. dist. primi sententiarum. Ita q̄ quẽ est an missio diuinę personæ distinguenda sit in æternam & temporalem, an inueniatur tanũ missio temporalis: & nulla sit missio æterna.

¶In corpore ponit̃ vna distinctio trimembris, cũ tribus conclusionibus ĩ xta singula membra. Distinctio est nominum significantium originem diuinarũ personarũ, quædam significant solũ habitudinẽ ad principia, vt processio. Quædã cum habitudine ad principium processionis terminum æternũ, vt generatio & spiratio. Quædã cum habitudine ad principium processionis terminũ temporalem, vt missio & datio. Quod probatur: quia mittẽs aliquid ad hoc q̄ in aliquo sit simpliciter, vel nouo modo. Datur vero ad hoc vt habeatur, vtrũq; autẽ horũ est tẽporale. Cõclusiones autem sunt, q̄ nomina tertij ordinis dicunt̃ tẽporaliter tantũ: secundi vero æterna liter tantũ: primi autẽ vtroq; modo. Et sic patet responsio satis clara.

¶In cõfirmatione ad tertiũ, ad uerte diligenter, q̄ duæ rationes ibi datę nõ differũt in numero significatorũ, quoniã secundũ vtrq; missio importat processionem à principio, & terminũ, seu effectũ tẽporalẽ, sed in qualitate seu specie processionis. Nã prima responsio intelligit q̄ missio importat processionem in cõmuni in terminum temporalem. Secunda autem intendit quòd missio includit processionem æternam & effectum temporalem. Et hanc responsionem secundam præfert autor primæ ex hoc, quia habitudo diuinæ personæ ad suum principium est vna tantum, illa scilicet qua æternaliter procedit ab ea. secundum autem primam responsionem persona missa, puta filius, præter generationis respectum, refertur ad patrem vt mittentem ipsum in terminum temporalem, puta assumptam carnem. Et ad hoc confirmandum exponitur distinctio quæ fit de gemina processione temporali, scilicet & æterna, quòd ibi non geminatur respectus ad principium, sed ad terminum: quoniam alter est æternus, alter temporalis. Et hanc secundam responsionem sectatur autor communiter.

a ¶Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum tertium.

IN titulo missio inuisibilis dicitur, qm̃ vt ab Aug. 4. de Trin. & in 1. dist. primi, tractatur, missio distinguitur in missionẽ visibilẽ, & in missionẽ inuisibilem. Et dicitur visibilis illa quæ fit cum aliquo signo sensibilissimo: sicut spiritus sanctus missus est in forma ignis & columbæ. Et filius, in carne humana. Inuisibilis autem cum sit inuisa in anima absq; exterioribus signis, vt cũ infunditur gratia cõmuniter. Dehac ergo inuisibili missione diuinæ personæ ad animã, est nũc q̃, vtrũ attendat

incœpit in mundo esse per carnem assumptã: & tamen ante in mundo erat, vt dicitur Io. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ missio importat minorationem in eo qui mittitur, secundum quod importat processionem à principio mittente, aut secundum imperiũ, aut secundum consiliũ: quia imperans est maior, & consilians est sapientior. Sed in diuinis non importat nisi processionem originis, quæ est secundum æqualitatẽ, vt suprà dictum est[c]. Ad secundum dicendum, q̄ illud quod sic mittitur, vt incipiat esse vbi prius nullo mõ erat, sua missione localiter mouetur. Vnde oportet q̄ loco separetur à mittente. Sed hoc non accidit in missione diuinæ personæ quia persona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius non fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione, sed habet solam distinctionem originis.

¶Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione quæ fit secundum motum localem, quæ non habet locum in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd missio possit esse æterna. Dicit enim Grego. eo mittitur filius, quo generatur. Sed generatio filij est æterna. Ergo & missio.

¶Præterea, Cuicunque conuenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶Præterea, Missio processionem importat. Sed processio diuinarum personarum est æterna. Ergo & missio.

¶SED CONTRA est quod dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.

CONCLVSIO.

¶Missio contra generationem & spirationem distincta, temporalis est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in his quæ important originem diuinarũ personarum, est quædam differentia attendenda. Quædam enim, in sui significatione importãt solum habitudinem ad principium, vt processio & exitus. Quædam vero cum habitudine ad principium determinant processionis terminum. Quorum quædam determinant terminum æternum, sicut generatio & spiratio. Nam generatio est processio diuinæ personæ in naturam diuinam. Et spiratio pariter accepta importat processionem amoris subsistentis. Quædam vero cum habitudine ad principium importãt terminum temporalem, sicut missio & datio. Mittitur enim aliquid ad hoc vt sit in aliquo, & datur ad hoc q̄ habeatur. Personam autẽ diuinã haberi ab aliqua creatura, vel esse nouo modo existendi in ea, est quiddam temporale. Vnde missio & datio in diuinis dicuntur temporaliter tantum. Generatio autem & spiratio solum ab æterno. Processio autem & exitus dicuntur in diuinis & æternaliter & temporaliter: nam filius ab æterno processit vt sit Deus: temporaliter autem, vt etiam sit homo secundum missionem visibilem vel etiam vt sit in homine secundum inuisibilem missionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Grego. loquitur de generatione temporali filij, non à patre, sed a matre. Vel quia ex hoc ipso filius habet quod possit mitti, quòd est ab æterno genitus.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuinam personam esse in nouo modo in aliquo, vel ab aliquo habere temporaliter non est propter mutationem diuinæ personæ, sed propter mutationem creaturæ[c], sicut & Deus temporaliter dicitur Dominus propter mutationẽ creaturæ. ¶Ad tertium dicendum, q̄ missio non solum importat processionẽ à principio, sed determinat processionis terminum temporalẽ. Vnde missio solum est tẽporalis, vel missio includit processionẽ æternã, & aliquid addit, scilicet tẽporalẽ effectũ. Habitudo enim diuinæ personæ ad suũ principium non est nisi ab æterno. Vnde gemina dicitur processio æterna, scilicet & temporalis: non propter hoc q̄ habitudo ad principium geminetur, sed geminatio est ex parte termini temporalis & æterni.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ fit solum secundum donum gratiæ gratum facientis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd missio inuisibilis diuinæ personæ non fit solum secundum donum gratiæ gratum facientis. Diuinam enim personã mitti, est ipsam donari. Si igitur diuina persona mittitur solum secundum dona gratię gratum facientis, non donabitur ipsa persona diuina, sed solum dona eius. Quod est error dicentium spiritũsanctum non dari, sed eius dona.

¶Præterea, Hæc præpositio secundum, denotat habitudinem alicuius causæ, sed persona diuina est causa quòd habeatur donum gratiæ gratum facientis, & non econuerso, secundum illud Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ergo inconuenienter dicitur, quòd persona diuina secundum dona gratiæ gratum facientis mittatur.

¶Præterea, Augustinus dicit 4. de Trinitate, quòd filius cum ex tempore mente percipitur, mitti dicitur. Sed filius cognoscitur, non solum per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiã gratis datam, sicut per fidem & per scientiam. Non ergo persona diuina mittitur secundum solam gratiam gratum facientem.

¶Præterea, Rabanus dicit quòd Spiritus sanctus datus est Apostolis ad operationem miraculorum. Hoc autem non est donum gratiæ gratum facientis, sed gratiæ gratis datæ.

¶Circa hanc deductionem dubium occurrit, de intento & de vi processus. De intento quidem, an intendat nouum modum existendi tanquam disparatum ab aliis quatuor enumeratis, scilicet per essentiã, præsentiam, potentiam, & vt cognitũ ac amatum ita quòd detur quinus modus proprius gratię, secundum quem persona diuina existat ẽ̃ mittitur: aut intendit nouũ modum existendi tanquam nouam spẽm alicuius istorum quatuor modorum. Si primum intendit, ergo falsum dicit, quòd secundum illũ modum quo amatum est in amante, Deus habitat in creatura rationali, vt in templo. Si vero intendit secundum, pari & forte meliori ratione nouus hic modus potest poni nouus alicuius illorum trium priorum modorum species. pura esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ à Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶Num cognoscere Deũ & ipsum diligere efficiat ipsum rationalẽ naturæ mẽtem, vt templum suum inhabitare, & per solam gratiã hoc esse dicti dignum sit.

¶De vi autem processus dubium est primo, quoniam causa reddita in litera non est causa. In litera enim dicitur, quia cognoscendo & amando creatura rationalis attingit operatione sua ad ipsum Deum: ideo secundum istum modum Deus habitat in ea vt in templo. Quòd enim hoc non sit causa, manifestè probatur: quia cum posita causa ponatur effectus, sequeretur quod in omni creatura rationali cognoscente & amante, Deus habitaret vt in templo suo, quod patet esse falsum in Gentilibus Philosophis, &c.

¶Dubium est secundo, quia concesso quòd assignata causa sit efficax, ambiguum tamen restat vnde sequatur exclusiua, scilicet quòd secundum solam gratiam sit nouus modus. Quamuis enim Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiam, non tamen per solam: quia per eadem & propheticam etiam est vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in christianis existentibus in mortali peccato

Commen. 160 9 225 1. dist. 10. artic. 2. Commen. Anno. d 290 219 Commen. 220 223 Anno. 9 223 225 Anno. 22 1. dist. 14. q. 1. ar. 2. Conclu. 226 1. dist. 14. q. 1. ar. 1. ad 3. 1. dist. 14. q. 2. ar. 2. Commen. 549 Anno. Commen. 228 2. dist. 24. q. 2. ar. 1. Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatorē, omnia opera bona amore Dei facientibus. Et quicquid sit de re, dato q̄ sit verū q̄ poterit solā gratiā sit nouus modus, vñ hoc patet in littera. & tū cū nota illationis sub finē, ita q̄ situr nullus alius effectus potest esse ratio q̄ diuina persona existat nisi gratia gratū faciens, &c. Nulla est alia causa huius illationis in littera apparet, nisi supradicta, quæ aut solā exponentem affirmationē, aut nullam

Ergo persona diuina non solum datur secundum gratiam gratum facientem.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 3. de Tri. q̄ spiritussan. procedit tēporaliter ad sanctificandam creaturā. Missio autem est tēporalis processio. Cū igitur sanctificatio creaturæ non sit nisi per gratiam gratum facientem, sequitur quod missio diuinæ personę non sit nisi per gratiam gratum facientem.

CONCLVSIO.

¶Non mittitur diuina persona inuisibiliter nisi secundum solam gratiam gratum facientem, quo simul datur ac mittitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd diuinæ personæ conuenit mitti, secundū quod nouo modo existit in aliquo: dari autem, secūdum quod habetur ab aliquo: neutrum autē horum est nisi secundum gratiam gratum facientem. Est enim cōmunis modus quo Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiā, & præsentiam, sicut causa in effectibus participantibus bonitatem ipsius. Super istum modum autem cōmunem est vnus specialis, qui cōuenit naturæ rationali: in qua Deus dicitur esse sicut cognitum in cognoscente: & amatū in amante[e]. Et quia cognoscendo & amando creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundum istum specialem modum Deus non solum dicitur esse in creatura rationali, sed etiam habitare in ea sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quòd diuina persona sit nouo modo in rationali creatura, nisi gratia gratū faciens. Vnde secundum solam gratiā gratum faciens mittitur & procedit temporaliter persona diuina. Similiter illud solum habere dicimur, quo libere possumus vti, vel frui[e]. Habere autem potestatem fruendi diuina persona est solum secundum gratiam gratum faciens. Sed tamen in ipso dono gratiæ gratū faciētis spūssanc. habetur, & inhabitat hominē. Vnde ipsemet spiritussanctus datur & mittitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per donum gratię gratum facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc, quòd libere non solum ipso dono creato vtatur, sed vt ipsa diuina persona fruatur. Et ideo missio inuisibilis sit secundum donum gratiæ gratum faciens, & tamen ipsa persona diuina datur.

¶Ad secundum dicendum, quòd gratia gratū faciens disponit animam ad habendam diuinam personam, & significatur hoc cum dicitur, quòd spiritussanctus datur secundum donum gratiæ. Sed tamen ipsum donum gratiæ est à spiritussancto. Et hoc significatur, cum dicitur quòd charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritumsanctum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet per aliquos effectus filius cognosci possit à nobis, non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis.

¶Ad quartum dicendum, quòd operatio miraculorum est manifestatiua gratiæ gratum facientis, sicut & donum prophetiæ: & quælibet gratia gratis data. Vnde 1. Corin. 12. Gratia gratis data nominatur manifestatio spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus spiritussanctus, ad operationem miraculorum: quia data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autem daretur solum signū gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter spiritussanctus: nisi forte cum aliqua determinatione, secundum quod dicitur quòd alicui datur spiritus propheticus vel miraculorum, inquantum à spiritussancto habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.

tertiū dubiū. At si dixeris, q̄ in littera nō habetur, q̄ Deus nō est præter cēm modum amatus, nisi ab his quos inhabitat, &c. fateor. Sed memento q̄ autor hic supponit proprietates gratiæ & charitatis. Et propterea tacitis his, cucurrit ad cōclusionē. Ipsa quoq; exercitatio ecclesiastica nobis hic insinuat. Deum enim à nullo amari (nisi cōmunitet) cōcedimus existenti in peccato mortali, seu extra gratiā quare hoc quasi in prōptu esset, ex practica sub intellectū est. Si vero de amore Dei, quo ex charitate diligitur, interpretemur, breuior est via. Ex eo nanq; q̄ amando & cognoscendo creatura ordinalis ad tantā cēlestitudinē cōsendit, q̄ Deus ipsum, i. secundū quod (se est ex charitate diligēs, attingit: sequit̄ illation, & q̄ secundū hunc quantū modū in hac sua cēlestitudine tantū diuina persona nō sūis existat, sed inhabitet, vt in templo quo actibus cognitionis & amoris colitur: quonia extra hanc cēlestitudinē nō attingitur ipse secundum quod in se est, prout ex charitate diligitur. Et quonia hoc cēlestitudo & hoc tēplū sola gratia fit, ideo optime infert, ergo sola gratia gratum faciens est ratio, vt Deus nouo modo sit in creatura rationali. Et sic patet solutio vtriusque dubij.

¶Deinde probatur in littera assumptum de haberi personam diuinam ab aliquo. habetur solū quo libere quis potest vti vel frui. ergo persona diuina, sola gratia habetur. probatur sequela, quia per solā gratiā potest quis persona diuina frui. Tertium autem, scilicet q̄ ipsa persona diuina simul datur & mittitur. probatur: quia ipso gratiæ dono spiritussanctus inhabitat creaturā.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio responsiua quæsito. Patri non conuenit mitti, sed filio & spiritui sancto. Probatur. missio importat processionem ab alio, & in diuinis secundū originē: ergo nō patri, sed filio & spiritui sancto conuenit mitti. consequentia probatur: quia pater nullo modo est ab alio, sed filius & spiritussanctus.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum quintum.*

Titulus ex præcedentibus patet.

¶In corpore vna conclusio. Tam filio quā spiritui sancto conuenit inuisibiliter mitti. Probatur. mitti inuisibiliter persona diuinam significat originem eius ab alia, & inhabitationē illius per gratiā. sed vtrique cōuenit vtrūq; horū. ergo vtrique conuenit mitti. Maior manifestatur ab oppositō, & ex tota trinitate, & ex parte: quoniā eis conuenit alterū tantū, scilicet inhabitare per gratiā.

a ¶*Super*

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum patri conueniat mitti.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd patri etiam conueniat mitti. Mitti enim diuinam personam est ipsam dari. sed pater dat seipsum (cum haberi non possit nisi seipso donante) ergo potest dici q̄ pater mittat seipsū.

¶Præterea, Persona diuina mittitur secundū inhabitationem gratiæ. Sed per gratiam tota trinitas inhabitat in nobis, secundum illud Ioan. 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo quælibet diuinarum personarum mittitur.

¶Præterea, Quicquid conuenit alicui personæ, conuenit omnibus, præter notiones & personas. Sed missio non significat aliquam personam, neq; etiam notionem, cum sint tantum quinque notiones, vt suprà dictum est[c]. ergo cuilibet personæ diuinæ conuenit mitti.

¶SED CONTRA est quod Augusti. dicit in 2. lib. de Trini. quòd solus pater nunquam legitur missus.

CONCLVSIO.

¶Cum pater in diuinis ab alio non sit, mitti minime dicitur, sed solum filius & spiritussanctus, qui ab alio sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd missio in sui ratione importat processionem ab alio: & in diuinis secundum originem, vt suprà dictum est[c]. Vnde cum pater non sit ab alio, nullo modo conuenit sibi mitti, sed solū filio & spiritui sanc. quibus cōuenit esse ab alio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si dare importet liberalem communicationē alicuius, sic pater dat seipsum inquantū se liberaliter communicat creaturæ ad fruēdum. Si vero importet autoritatē dantis respectu eius quod datur, sic non conuenit dari in diuinis, nisi personæ quæ est ab alio, sicut nec mitti.

¶Ad secundū dicendū, q̄ licet effectus gratiæ sit etiā à patre qui inhabitat per gratiam, sicut & filius & spiritussanctus: quia tamen non est ab alio, nō dicitur mitti. Et hoc est quod dicit Augusti. 4. de Trini. quòd pater cùm in tempore à quoquā cognoscitur, non dicitur missus. Nō em habet de quo sit, aut ex quo procedat.

¶Ad tertium dicendum, quòd missio inquantum importat processionem à mittente, includit in sui significatione notionem non quidem in speciali, sed in generali[e], prout esse ab alio est commune duabus notionibus.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum filio conueniat inuisibiliter mitti.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd filio non conueniat inuisibiliter mitti. Missio enim inuisibilis diuinæ personæ attenditur, secundum dona gratiæ, sed omnia dona gratiæ pertinent ad spiritumsanctum, secundum illud 1. Corin. 12. Omnia operatur vnus atque idem spiritus. ergo inuisibiliter non mittitur nisi spiritussanctus.

¶Præterea, Missio diuinæ personæ fit secundum gratiam gratum facientem. Sed dona quæ pertinent ad perfectionem intellectus, non sunt dona gratiæ gratum facientis, cum sine charitate possint haberi, secundum illud 1. ad Corin. 13. Si habuero prophetiam, & nouerim. o. & omnem scientiam, & si habuero omnem fi. ita vt mon. transf. charitatem autem non habeam, nihil sum. Cum ergo filius procedat vt verbum intellectus, videtur quòd nō conueniat sibi inuisibiliter mitti.

¶Præterea, Missio diuinæ personæ est quædam processio, vt dictum est[c]. Sed alia est processio filij, alia spiritussancti. Ergo & alia missio, si vterque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum vna sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

¶SED CON

¶SED CONTRA est, quòd Sapien. 9. dicitur de distin. Sapien. 12. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ.

CONCLVSIO.

¶Cum filio & spiritui sancto rationalis natura mentem per gratiam inhabitare conueniat, & ab alio esse, in quoque conuenire necesse est inuisibiliter mitti, non autem patri, cui & toti trinitati conuenit per gratiam inhabitare.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Ioan. 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum facie. Mitti autem personam diuinam ad aliquem per inuisibilem gratiam significat nouum modum inhabitandi illius personæ, & originem eius ab alia. Vnde cum tam filio quàm spiritui sancto conueniat, & inhabitare per gratiam, & ab alio esse, vtrique conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet conueniat inhabitare per gratiam, non tamen sibi conuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet omnia dona inquantum dona sunt, attribuantur spiritui sancto (quia habet rationem primi doni secundum quod est amor, vt suprà dictum est[c]) aliqua tamen dona secundum proprias rationes attribuuntur per quandam appropriationem filio, scilicet illa quæ pertinent ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio filij. Vnde Augu. dicit 4. de Trinita. quòd tunc inuisibiliter filius cuiquam mittitur, cum à quo quàm cognoscitur atque percipitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima per gratiam conformatur Deo. Vnde ad hoc, quòd aliqua persona diuina mittatur ad aliquem per gratiam, oportet quod hat assimilatio illius ad diuinam personam, quæ mittitur per aliquod gratiæ donum. Et quia spiritussanctus est amor, per donum charitatis anima spiritui sancto assimilatur. Vnde secundum modum charitatis attenditur missio spiritussancti. Filius autem est verbum, non qualecunque, sed spirans amorem. Vnde Augu. dicit in 9. lib. de Trini. Verbum autem quod insinuare intendimus, cum amore notitia est[c]. Non igitur secundum quamlibet perfectionem intellectus mittitur filius: sed secundum talem institutionem vel instructionem intellectus, qua prorumpat in affectum amoris, vt dicit Ioan. 6. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. Et in Psal. In medi. mea exardescet ignis. Et ideo signanter dicit Augu. quòd filius mittitur cum à quo quàm cognoscitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiam significat. Et hæc proprie dicitur sapientia quasi sapida scientia, secundum illud Eccle. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

¶Ad tertium dicendum, quòd cum missio importet originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiam (vt suprà dictum est[c]) si loquamur de missione quantum ad originē, sic missio filij distinguitur à missione spiritussancti, sicut & generatio à processione. Si autem quantum ad effectum gratiæ, sic communicant duæ missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflammatio affectus. Et sic manifestum est, quòd vna non potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec vna persona separatur ab alia.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd missio inuisibilis non fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ. Patres enim veteris testamenti, gratię participes fuerunt. Sed ad illos non videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes qui sunt participes gratiæ.

¶Præterea, Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut proficiat, aut deficiat. Et sic missio esset continua. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes participes gratiæ.

¶Præterea, Christus & beati plenissime habent gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autē secundum quod homo, & omnes beati, perfectè sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ fit missio inuisibilis.

¶Præterea, Sacramenta nouæ legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Non ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

¶SED CONTRA est, quòd secundum Augu. missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturam. Omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

CONCLVSIO.

¶Ad omnes participes gratiæ conuenit vt inuisibilis missio fiat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est[c]) missio de sui ratione importat, quòd ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodammodo nouo, secundum quod missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo inueniuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio inuisibilis est facta ad patres vetę. testamenti. Vnde dicit Augu. 4. de Trinita. quòd secundum quod filius mittitur inuisibiliter, sit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in patribus & prophetis. Cum ergo dicitur, nondum erat data tus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quę facta est in die Pentecostes.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam secundum profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Augu. dicit 4. de Trin. quòd tunc cuiquàm mittitur filius, cum à quoque cognoscitur, atque percipitur quantum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deum, vel perfectæ animæ rationalis in Deo. Sed tamen illud secundum augmentum gratię præcipue missio inuisibilis attenditur, quando aliquis proficit in aliquem nouum actum vel nouum statum gratiæ: vt puta cum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc quòd ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quæ possidet, aut quodcunque opus arduum aggreditur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Possimodum autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundum intentionem gratię, sed secundum quod aliquod mysteria eis reuelantur de nouo. Quod erit vsque ad diem iudicij. Quod quidem attenditur secundum extensionem gratiæ ad plura se extendentis. Ad Christum autem fuit facta inuisibilis missio in principio suæ conceptionis[c]: non autem postea, cum à principio suæ conceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia.

¶Ad quartum dicendum, quòd gratia est in sacramentis nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis, secundum quendam discursum ab agente in patiens. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinæ personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum spiritui sancto conueniat visibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd spiritui sancto non conueniat visibiliter mitti. Filius enim secundum quod visibiliter missus est in mundo, dicitur esse minor patre. Sed nunquam legitur spiritussanctus minor patre. Ergo spiritui sancto non conuenit visibiliter mitti.

¶Præterea, Missio visibilis attenditur secundum aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut missio filij secundum carnem. Sed spiritussanctus non assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde non potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus fit alio modo quàm in aliis nisi forte sicut in signo: sicut est etiam in sacramentis & in omnibus figuris legalibus. Non ergo spiritussanctus visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd secundum omnia huiusmodi, eius missio visibilis attendit.

¶Præterea, Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur spiritussanctus, quàm alia persona.

¶Præterea, Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilium creaturam, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur spiritussanctus visibiliter mittitur, debuit mitti secundum aliquas creaturas rationales.

¶Præterea, Quæ visibiliter fiunt diuinitus, dispensantur per ministerium angelorum, vt Augu. dicit 3. de Trini. Si ergo aliquę species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non spiritussanctus.

¶Præter

a ¶*Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est. Commen.

¶In corpore vna est cōclusio implicite ruisus quæsito affirmatiue. Missio inuisibilis fit ad omnes gratiæ participes gratiæ. Probat, missio importat inceptionē essendi vel simpliciter, vel nouo modo. ergo in eo ad quem fit missio inuisibilis, oportet ponere gratiā & eius naturā. ergo missio in inuisibilis fit ad oēs in quibus sunt hæc duo, ergo ad oēs gratiæ participes gratiæ. Annot.

¶Aduerte hic, q̄ nouitas gratiæ nō est à gratia distincta, tanquam gratia possit esse nō nouā, sed ad ostendendū tēpus quo fit inuisibilis missio. Ad hoc em non sufficit, sola inhabitatio gratię vt pater in his qui sunt in gratia pro illo tēpore quo eorū gratia nō auget. Et signidem tunc inhabitat gratia sed q̄ deest ianoua aliqua, ideo tūc eis nō fit missio. Et q̄ preterea puto autorē subticuisse cō clusionē vltimo illatā, quasi inutilitēr q̄ missio inuisibilis fit ad oēs participes gratiæ cū aliqua nouitate nō ad excludēdum quoslā participes, sed quoddā tēpus: vt dicto est, & diffuse patet ex rationibus argumētoq; quibus eque dīr de facta incertis & ipso, loco proprio dilatanda sunt.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum septimum.*

Titulus ex præcedentibus est nota. & de solo quærit spiritussancto: quin de filio cōstat q̄ missione visibili missus est, cū verbū caro factū est. Annot.

¶In corpore duo facit. Primo rādet quæsito vniuersaliq̄ quā quæsitū fuerit, q̄ nō solū de spiritu sancto, sed filio. Secunda ponit differentiam inter modum veritatis missionis. Quo ad primū cōclusio est. Conueniens fuit filiū & spiritumsanctū visibiliter mitti, q̄ haec fuit modus conueniens humanis est, vt per visibilia ad inuisibilia manuducat. ergo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. ergo sicut filius fuit ipsum & æternas processiones per visibilia Deus hominib⁹ quodāmodo demonstrauit: ita cōueniēs fuit, vt inuisibiles missiones personarū, secūdum aliquas visibiles creaturas manifestarent. hoc autē est ipsas visibiliter mitti. prima cōsequētia patet, q̄ a Deo puder ostēsis secundū veritatē cuiuscunq; modi reliquæ sunt satis rationabiles. ¶Quo

I. cōclu. prā. ar. 6. inducti.

232 12

Universidad de Sevilla
Biblioteca

¶Quo ad secundũ differentia est, quia est filius missus visibiliter tanquã sanctificationis actor, vt pater in processibus fieri possit. Spũs aũt sanctus tanquã sanctificationis indicium, vt in baptismo Christi apparet. Rõ autẽ huius differentiæ satis accõmoda reddit ex cõditionibus notionalibus quia scilicet filius est Pater, ipse Spũs sanctus est donũ, inquantũ procedit vt amor, vt ex supradictis patet.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimetertiæ Articulum octauum.*

Commẽt. Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo refert duas opiniones: secũdo saluat vtranq; tertio excludit obiectionẽ ibi, nõ aũt propter hoc homo. & quoniã omnia ordinare fuit in litera ac clare, nõ opus est mora. Ad euidẽtiam tũ huius qõnis, scito, q; optima via oẽs difficultates soluẽdi, est dicere, q; missio est nomẽ multiplex, habẽs multas interiones, quẽadmodũ nomina tractata in 5. meta. & q; inuisiones eis sunt hę quę narrantur in litera, scilicet processio missi à mittẽte secundũ se, & secundũ nouũ modũ essendi. Et rursus processio missi secundũ se ab aliquo, & secundũ nouũ modũ essendi. Et rursus processio missi à mittẽte: loquebar enim de primaria intẽtione missionis, hic aũt non oblitus distinguit, vt secundam intentionẽ eiusdẽ additeret, præsertim ob reuerentiã Aug. sanctorũ, & magistri in 15. dist. 1. vbi q. 3. art. 1. diffusè rationẽ secũdę intẽtiõis tuenies.

a ¶*Super*

¶Præterea, Si spirituſſanctus visibiliter mittatur, hoc non est nisi ad manifestandum inuisibilem missionem, quia inuisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quem missio inuisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad omnes ad quos fit missio inuisibilis, siue in nouo, siue in veteri testamento, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo spirituſſanctus visibiliter mittitur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 3. quòd spirituſſanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

CONCLVSIO.

¶Filium & spiritum sanctum decuit visibiliter mitti, filium vt sanctificationis autorem, spiritum sanctum vt indicium sanctificationis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus prouidet omnibus secundum vniuscuiusque modum. Est autem modus connaturalis hominis, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur, (vt ex supradictis patet[c].) Et ideo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus & processiones æternas personarum per creaturas visibiles secundum aliqua iudicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conueniens fuit vt etiam inuisibiles missiones diuinarum personarum secundum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamen filius & spirituſſanctus. Nam spirituſſanct. inquantum procedit vt amor, competit esse sanctificationis donum: filio autem inquantum est spirituſſancti principium, competit esse sanctificationis huius autorem. Et ideo filius visibiliter missus est tanquam sanctificationis autor: sed spirituſſan. tanquam sanctificationis indiciũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptæ filius dicitur minor patre. Sed spirituſſan. non assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit in vnitatem, personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter inuisibilem creaturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd missio visibilis spirituſſancti non attenditur secundum visionem imaginariam quæ est visio prophetica: quia, vt Augu. dicit 2. de Trini. visio prophetica non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam vero illam & ignem oculis viderunt quicunque viderunt. Neque iterum sic se habuit spirituſſanctus ad huiusmodi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quam significabat. Sed illa columba & ignis ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columbæ quam populus in eremo sequebatur, & fulguribus actonitruis, quæ fiebant cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret atque prædiceret. Si igitur apparet, quòd missio visibilis neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui testam. in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed spirituſſanctus visibiliter dicitur esse missus inquantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in ignis ad hoc specialiter factis.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet illas creaturas visibiles tota trinitas operata fit, tamen faciæ sunt ad demonstrandum specialiter hanc vel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater & filius & spirituſſanctus, ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quamuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

¶Ad quartum dicendum, quòd personam filij declarari oportuit, vt sanctificationis autorem (vt dictum est[c].) Et ideo oportuit quòd missio visibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcunque alia creatura. Neque oportuit quòd creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta à spirituſſancto in vnitatem personæ, cum non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam non oportuit quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

¶Ad quintum dicendum, quòd ille creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio angelorum: non tamen ad significandum personam angeli, sed ad significandam personam spirituſſancti. Quia igitur spirituſſanctus erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas spirituſſanctus visibiliter mitti dicitur & non angelus.

¶Ad sextum dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius, sed sicut dicitur 1. Corin. 12. manifestatio spiritus datur alicui ad vtilitatem sanctæ ecclesiæ. Quæ quidem vtilitas est, vt per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per Apostolos secundum illud Hebræ. 2. Cum initium accepisset enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio visibilis spirituſſancti ad Christum, ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos sanctos, in quibus quodammodo ecclesia fundabatur, ita tamen quòd visibilis missio facta ad Christum, demonstraret missionem inuisibilem: non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam[c]. Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in Christo autoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (vnde vox patris intonuit, Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vnigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione vero sub specie nubis lucidæ ad ostendendam exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est, Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis igneis ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur quòd cœperunt loqui variis linguis. Ad patres autem veteris testamenti missio visibilis spirituſſancti fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis filij quàm spirituſſancti, cum spirituſſanctus manifestet filium, sicut filius patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones diuinarum personarum patribus veteris testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici non possunt: quia non fuerunt factæ (secundum Augusti.) ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit Augusti. 1. de Trinit. Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quòd sit ab illa.

¶Præterea, Mittens habet autoritatem respectu missi, sed respectu diuinæ personæ non potest haberi autoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet quòd diuina persona quæ mittitur, sit à persona mittente.

¶Præterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo non est, nihil prohibebit dicere quòd spirituſſanctus detur ab homine, quamuis non sit ab eo. Quod est contra Augus. 3. de Trinita. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

CONCLVSIO.

¶Secundum missionem, vt processio est, non mittitur persona nisi ab ea à qua æternaliter procedit, vt filius à patre, spirituſſanctus a patre & filio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc inueniuntur aliqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina non mittitur nisi ab eo à quo est æternaliter. Et secundum hoc cum dicitur filius Dei missus à spirituſſancto, referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum à spirituſſancto. Augusti. autem dicit 2. de Trinita. quòd filius mittitur & à se & à spirituſſancto: & spirituſſanctus etiam mittitur & à se & à filio, vt sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personæ, sed solum personæ ab alio existenti: mittere autem conueniat cuilibet personæ. Vtrunque autem habet aliquo modo veritatem. quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur vt principium personæ, quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa cui conuenit esse principium illius personæ. Et sic filius mittitur tantum à patre, spirituſſanctus autem à patre & filio. Si vero persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non autem propter hoc homo dat spiritum sanctum, quia nec effectum gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAEST

a ¶*Super quæstionis quadragesimæquartæ Articulum primum.*

Anno. INciuit, omne ens, non stat pro omni re alia à Deo, alioquin superfluereret sẽ quem articulus: sed stat pro omni re quæ proprie dicitur ens, vt sunt apud nos cõposita, & in superioribus, quæ subsistunt. Ly creatum non proprie sumitur quoniam in toto decursu huius articuli, nulla fit differentiæ de causalitate modo significato per creationem: sed significat ly creatũ in proposito, causatum effectiue. hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius quæstionis proponitur in litera primo sic, vtrũ Deus sit causa efficiens omniũ entiũ, vbi manifeste patet qđ diximus & idẽ etiã obiicit litera in conclusione responsiua. Vsus est aũt autor non casu ly causa efficiens & ly creatũ, sed ea ratione, vt ostenderet quòd gratia materiæ hęc duo coincidunt, omne ens est creatũ, & omne ens est factum à Deo, &c.

Cõtum. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Necesse est omne quod quocunque modo est, à Deo esse, & probatur sic. omne inuentum in aliquo per participationem causatur, ab eo cui inest per essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus aliis à Deo per participationẽ & in Deo per essentiam: ergo omnia alia entia causata sũt ab ipso Deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor vero quo ad Deum, probatur ex quæstione tertia, in qua probatum est, quòd Deus est ipsum esse subsistẽs, quo ad alia vero à Deo sicut esse subsistens, non est nisi vnum: ergo omnia alia à Deo non sunt suum esse ergo participant esse. Antecedens & probatũ dicitur, quæstione septima articulo primo ad tertiũ. & clarius articulo secundo eiusdẽ quæstionis: & manifestatur exemplo, sicut si albedo esset subsistens, &c. & additur ratio, qa multiplicatio est secundum recipientia. Et eorum firmatur ratio autoritatibus Platonis & Arist.

¶Circa hanc rationem multa sunt aduertẽda. & circa litera & circa rem. Circa literã quidem aduertere primo, q; quum in cõclusione dicitur, omne quod quocunque modo est, significat omnis modi entis cõsistentiuæ exclusiue: generis & nõ communis, seu transcendens modus: quo ens distinguitur per actum & potentiam. ita quòd sensus est, omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, vel potentia. dico autem hoc propter materiam primam quæ sequenti referuatur articulo: & propter ipsum actum essendi, de quo verificari non potest quòd non est suum esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à Deo. Aduerte secundo, quòd pro eodem reputat litera, quòd omnia alia à Deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem vero scito quòd illa ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissentio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quòd illa cõmunis est Platonicõrum & Peripateticis: si illud per essentiam inuenitur, & est propositio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta à perfectis, & per aliud à per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres conditiones. Primò quòd est ipsa natura, pura bonitas vel albedo. Secundo, quòd non est contractata quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones, si albedo vt quatuor separetur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertio, quòd est in se ipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modum significandi nominis abstracti: res enim albedinis nomine significata, non est albedo per essentiam nisi secundum modum significandi. Res autem per participationem constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo contingat fiue subsistat siue graduabiliter, siue quouis alio modo.

¶Circa minorem nota quòd omnes concedunt solum Deum esse ens per essentiam: diuersimode tamen exponunt. Scot. enim in primo quæstione tertia ad tertium principale: & distinctione octaua ad secundum iuxta primam quæstionem exponit, ideo Deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & infinitum, & ideo creaturam dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse quod natum est esse infinitum: & ideo reducit ad infinitum vt imperfectum ad perfectũ. A sancto Thoma autem Auicen. Boët. Alpharabio & Algazele exponitur: quia esse est ipsa quidditas Dei: in creaturis vero esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur quod est per essentiam.

Anno. *tantum est, necesse est orationi quocunque modo est, à Deo esse.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd necesse est dicere omne ens, quod quocunque modo est, à Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quòd cauletur in ipso ab eo cui essentialiter conuenit: sicut ferrum fit ignitum ab igne. Ostensum est autem suprà[c] cum de diuina simplicitate ageretur, quòd Deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostẽsum est[c], quod esse subsistens non posset esse nisi vnum, sicut si albedo esset subsistens, non posset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur secũdum recipientia. Relinquitur ergo quòd omnia alia à Deo non sint suum esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quòd omnia quæ diuersificantur secundum diuersam participationem essendi, vt sint perfectius, vel minus perfectè, causari ab vno primo ente, quod perfectissime est[c]. Vnde & Plato dixit, quòd necesse est ante omnem multitudinem ponere vnitatem. Et Aristot. dicit in secundo metaphysicorum, quòd id quod est maxime ens & maxime verum, est causa omnis entis & omnis veri: sicut id quod maxime calidum est, est causa omnis caliditatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet habitudo ad causam non intret diffinitionem entis, quod est causatum: tamen sequitur ad ea quæ sunt de eius ratione: quia ex hoc quòd aliquid per participationem est ens, sequitur quòd sit causatum ab alio. Vnde huiusmodi ens non potest esse quin sit causatũ, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia esse causatum non est de ratione entis simpliciter, propter hoc inuenitur aliquod ens non causatum.

¶Ad secundũ dicendũ, q; ex hac ratione quidã moti fuerunt ad ponendũ q; id qđ est necessarium, nõ habeat causam, vt dicitur in 8. physi. Sed hoc manifeste falsum apparet in scientiis demonstratiuis, in quibus principia necessaria sunt causæ cõclusionũ necessariarum. Et ideo dicit Arist. in 5. metap. quòd sunt quædam necessaria, quæ habent causam suæ necessitatis. Nõ ergo propter hoc solũ requiritur causa agẽs quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset si causa non esset. Hæc enim conditionalis est vera, siue antecedens & consequens sint possibilia, siue impossibilia.

¶Ad tertium dicẽdum, q; mathematica accipiuntur, vt abstracta secundum rationem[c] cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuiq; autem cõpetit habere causam agentẽ, secundum quod habet esse. Licet igitur ea quæ sunt mathematica, habeant causam agẽtem: non tamen secundum habitudinem quam habent ad causam agentem, cadunt sub cõsiderationem mathematici. Et ideo in scien-

QVAESTIO QVADRAGESIMA QVARTA, de processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem diuinarum personarũ considerandum restat de processione creaturarum à Deo. Erit autem hæc cõsideratio tripartita, vt primo cõsideretur de productione creaturarũ. Secundo de earum distinctione. Tertio de conseruatione & gubernatione. Circa primũ tria sunt consideranda. primo quidem quæ sit prima causa entium. Secundo de modo procedendi creaturarum à prima causa. Tertio vero de principio durationis rerum.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium.

¶Secundo, vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. ¶Tertium, vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum, ¶Quarto, vtrum ipse sit causa finalis.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum sit necessarium omne ens esse creatum à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium omne ens esse creatum à Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed hæbitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. Ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata à Deo.

¶Præterea, Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quod non potest non esse, non indiget causa efficiente. Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse non potest esse non esse. Cum igitur multa sint necessaria in rebus, videtur q; non omnia entia sint à Deo.

¶Præterea, Quorumcunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam. Sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt per Philosophum patet in tertio metaphysicorum. Non igitur omnia entia sunt à Deo sicut à causa agente.

¶SED CONTRA est quod dicitur Romanorum vndecimo cap. Ex hoc ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit ipsum subsistens esse, quod vnum

Universidad de Deusto
Biblioteca

& propositionem 18.lib. de causis subintellecta proprietate causæ effectiuæ, quæ est facere sibi simile.

¶ In responsione ad primũ esset dubium an relatio creationis passiue distinguatur realiter à re creata: sed de hoc erit sermo, art. 3. huius quæstionis q. 1.

Annot. ¶ In responsione ad secundũ aduerte, q̃ respõsio formalis consistit in negatione illius maioris, quod nõ. potest non esse, nõ indiget causa efficiente, seu nõ indiget causa dãte sibi q̃ sit, & ratio assignatur in litera quia est falsa consequentia, à plus esse causa veritatis &c. Indigere em causa efficiente cõtingit ex duobus: vel ex eo quod pot esse & nõ esse, vel ex eo qđ non esset, si causa inquantũ causa nõ esset. id est si ab alio nõ haberet illud esse. hunc em sensum causæ nomen infinuat. Et hanc interpretationẽ diligenter notato: per eã em soluitur dubitatio minus penetrantiũ hãs litteram, & instantiã, qđ nõ valeat nõ esse si illud non esset ergo illud est causa huius, vt patet correlatiuitate existãdi hoc & risibili. homo em nõ esset, si risibile nõ esset, & tñ risibile nõ est causa hois. Cessant em hæc oia, si perfectiõ fuerit q̃ litera de causa inquãtũ tã, & nõ de re, quæ est ens, absolute loquitur. Vel dicit em. A non esset, si causa illius nõ esset, id est si nõ causaret. ergo A eget eã. Illi autẽ interpretabant de re quæ est causa materialiter.

261 *Annot.* ¶ Circa eandẽ cõfusionẽ diligẽter aduerte, q̃ autor explicite concedit plura entia necessaria: qđ etiã patet in fõdo cõtra Gent. cap. tertio. Et secto, q̃ secundũ eũ nulla forte est differentia Scoti ab autore. sed cãtumodo in vocabulis: qm Scot⁹ & alij sequaces eius, note necessarij simpliciter intelligunt id qđ nulla potentia potest nõ esse: & sic solũ Deũ dicũt necessarium simpliciter. S. Tho. autẽ peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones quinti meta. necessariũ simpliciter vocat id qđ nõ põt non esse per potẽtiã in se. Et ꝓpterea cõcedit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera: quia iudicium de rebus debet dari & dici secundũ propria ipsarũ rerũ, & non secundũ extrancas rationabiliter est nominatio autoris: quoniã multa entia sunt quæ in se nullã habent potentiã ad non esse. & sic verũ est simpliciter, q̃ nõ possunt nõ esse: & consequenter q̃ sunt entia necessaria: quãuis secundum potentiam logicam, & potentiam in alio, s. Deo, omnia alia à Deo possint non esse. Et hinc habes quam pueriliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidam dicere, quòd verba S. Thom. in hac materia male sonant. Attendant naturia rerum, sermoni formali ac proprio, & intentionibus metaphysicis: & deprehendent carẽ citem propriam.

¶ Circa eandem responsionẽ nota, q̃ quidã autoritates allatas in litera ex quinto met. tex. 6. & 8. phy. tex. 15. dicunt nõ esse ad propositũ quia Arist. loquitur de cõplexis & non de incõplexis. Sed rudis valde interpretatio hæc est. Tũq; a 8. phys. hoc dicit tractando de principio motus æterni cõra Democritum: volens q̃ rei æternę quærenda sit causa: & ad hoc manifestandum induxit de triangulo habente tres angulos. Tum quia 5. met. postquam de complexis tractauit, subdit duplex esse necessarium, scilicet ex se & ab alio: & vult quod necessariũ ex se sit omnino simplex: & loquitur de Deo. Tum quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse quod sub affirmatione vel negatione subiacet: quod constat esse incomplexum omnis namque complexio in sola est anima.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo creatum non accipitur proprie vt distinguitur contra cõcreatum, sed vt distinguitur contra increatum, scilicet in causatum effectiue.

Cõment. ¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim à philosophis inuentos. Secundo ibi hoc igitur, rejicit quæstio.

¶ Quo ad primũ, quatuor dicit. Primo, primũ ordinem causarũ trãsmutationum accidentalium. Secundo, secundũ ordinẽ causarũ transmutationũ substantialium. Tertio ibi: sed considerandũ est: cõuenientia inter hos ordines inter se, & cõstitit in hoc q̃ vtrobiq; philosophi, causas agẽtes particulares rebus assignauerũt quod probatur, q̃ a vtroq; modo cõsiderauerunt ens particulare particulariter, singulum tum est tale ens: vel inquãtũ est hoc ens q̃ pbatur, q̃ sunt subiectũ per formam substãtialẽ ad determinatã speꝫ. Quarto, tertiũ ordinẽ ponit causarũ. & in eo est cã entiũ inquantũ sunt entia: & inuestigata dicitur hęc cã ex cõsideratione entiũ, nõ solũ secundũ quod sunt hæc vel illa, vt in prioribus, sed secundũ qđ sunt entia.

Annota. ¶ Circa hos causarum ordines aduerte primo, quo sumatur ens, seu esse in loco. Tres enim hic ponũtur rerũ conditiones, s. esse accidẽtale, esse substãtiale, & esse absolute, quæ inter se nõ vniformiter distinguũtur. Nam inter esse substãtiale & accidẽtale manifesta est disparatio. Esse aũt absolute nõ est tertia res, sed se habet ad illa, quasi sicut animal ad tale, & tale ad al. Et propterea, quãuis semper quũ fit aliquod esse, siue substãtiale, siue accidẽtale fiat esse, sicut qũ fit homo, fit aliquid: quũ albũ fit coloratũ. Nõ tñ semper esse fit ꝑse, sed quandoq; per accẽs, & quãdoq; per se.

tiis mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum materia prima sit creata à Deo.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videt ꝙ materia prima non sit creata à Deo. Omne em quod fit, componitur ex subiecto & ex aliquo alio, vt dicitur in 1. phy. sed materiæ primæ nõ est aliquod subiectũ. Ergo materia prima non potest esse facta à Deo.

¶ Præterea, Actio & passio diuiduntur contra se inuicẽ. Sed sicut primũ principiũ actiuũ est Deus, ita primũ principiũ passiuũ est materia. Ergo Deꝰ & materia prima sunt duo principia cõtra se inuicẽ diuisa: quorũ neutrũ est ab alio.

¶ Præterea, Omne agens agit sibi simile. Et fic cum omne agens agat inquantũ est actu, sequitur quòd omne factũ aliquo modo sit in actu. Sed materia prima est tantum in potentia inquantum huiusmodi. Ergo contra rationem materiæ primæ est quòd sit facta.

SED CONTRA est quod dicit Aug. 11. confes. Duo fecisti dñe, vnum prope te. I. angelum: aliud prope nihil, s. materiã primam.

CONCLVSIO.

¶ Necessarium est primam materiam creatam ꝑse ab vniuersali entium causa, quæ Deus est.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ antiqui philosophi paulatim, & quasi pedetẽtim intrauerunt in cognitionem veritatis. A principio enim quasi grossiores existentes nõ existimabant esse entia nisi corpora sensibilia. Quorum qui ponebãt in eis motũ, non considerabãt motum nisi secundũ aliqua accẽtia, vt puta secundũ raritatem & densitatẽ, per cõgregationem & segregationem. Et supponentes ipsam substantiã corporũ increatam, assignabãt aliquas causas huiõi accidentalium transmutationũ, vt puta amicitiã, litẽ, intellectum, aut aliquid huiõi. Vlterius vero procedentes distinxerũt per intellectũ inter formã substantialem, & materiã, quã ponebãt increatam: & absolute, quæ inter se nõ vniformiter distinguũtur. Nam inter esse substãtiale & accidẽtale manifesta est disparatio. Esse aũt absolute nõ est tertia res, sed se habet ad illa, quasi sicut animal ad tale, & tale ad al. Et propterea, quãuis semper quũ fit aliquod esse, siue substãtiale, siue accidẽtale fiat esse, sicut qũ fit homo, fit aliquid: quũ albũ fit coloratũ. Nõ tñ semper esse fit ꝑse, sed quq; per accẽs, & quãdoq; per se. Per accidens quidẽ fit, qñ factio inuenit ens, seu quando fit ex ente, sicut quando coloratũ fit ex nigro. Per se aũt qñ fit ex non ente, sicut quum coloratum fit ex non colorato propter eandẽ cãm. Et qñ omne trãsmutans aliquod ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu, ideo nullũ trãsmutãs facit per se ens, sed per accẽs fit. Ex quo enim inuenit ens, licet nõ illud quod intẽdit generare, non ideo agit ꝑ se vt faciat ens: sed accidit vt id faciat ens: sed accidit vt ipse cessãdo à ꝑpetuo esse desinat esse agẽs. Et hoc modo agit ꝑ se vt faciat ens: sed accidit vt id tẽdendo facere tale ens, tandẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In responsione ad secundum, habet gloſſam illius propoſitionis nomine tale per particip. rationem reducitur ad tale per eſſentiam: gloſſatur enim vel ad aliquid eminentius continetur illud.

a ¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquartæ Articulum quartum.*

Annot. *Comment.* 237 *Infra quæ.* 65. *art.* 2. *& quæ* 103. *artic.* 2. *Et* 2. *dist.* 1. 11. *art.* 2. *cor.* *Et* 3. *cont.* 1. 1. *c.* 17. *& 18.*

IN titulo ly omnium, diſtinxit prudenter rebus aliis à Deo: quoniam tractatus iſte de cauſalitate Dei ad extra eſt.

¶In corpore vnica eſt concluſio, diuina bonitas eſt finis rerū omniū. Probatur ſic. primum agens intendit ſolum communicare ſuam bonitatem, & vnaquæque creatura intendit conſequi illā ſimilitudinem. ergo diuina bonitas eſt finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agenda imperfecta, cuiſcunque quod illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia ſimiliter agunt & patiuntur. hic vero non propter acquiſitionem, ſed propter communicationem tantum finis agit. Quo ad ſecundam vero partē probatur: quia idem eſt finis agentis & patientis, vt ſic, quamuis diuerſimode. Conſequentia vero probatur quo ad primum agens ex duab⁹ propoſitionibus. prima eſt, quòd omne agens agit propter finē. quod probat, quia aliquin ex actione agentis non magis ſequeretur hoc quam illud, niſi caſu. ſecunda eſt, idem eſt finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propoſitione. ſtatuitur idem eſt finis agentis & patientis.

Annot. ¶Circa prædicta pro quanto ponitur quòd omnium rerum, comprehendendo etiam primum agentem, diuina bonitas eſt finis rerū omniū. Probatur ſic. primum agens intendit ſolum communicare ſuam bonitatem, & vnaquæque creatura intendit conſequi illā ſimilitudinem. ergo diuina bonitas eſt finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agenda imperfecta, cuiſcunque quod illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia ſimiliter agunt & patiuntur. hic vero non propter acquiſitionem, ſed propter communicationem tantum finis agit. Quo ad ſecundam vero partē probatur: quia idem eſt finis agentis & patientis, vt ſic, quamuis diuerſimode. Conſequentia vero probatur quo ad primum agens ex duab⁹ propoſitionibus. prima eſt, quòd omne agens agit propter finē. quod probat, quia aliquin ex actione agentis non magis ſequeretur hoc quam illud, niſi cauſa. ſecunda eſt, idem eſt finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propoſitione. ſtatuitur idem eſt finis agentis & patientis.

Annot. ¶Circa prædicta pro quanto ponitur quòd omnium rerum, comprehendendo etiam primum agentem, diuina bonitas eſt finis rerū omniū. Probatur ſic. primum agens intendit ſolum communicare ſuam bonitatem, & vnaquæque creatura intendit conſequi illā ſimilitudinem. ergo diuina bonitas eſt finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agenda imperfecta, cuiſcunque quod illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia ſimiliter agunt & patiuntur. hic vero non propter acquiſitionem, ſed propter communicationem tantum finis agit. Quo ad ſecundam vero partē probatur: quia idem eſt finis agentis & patientis, vt ſic, quamuis diuerſimode. Conſequentia vero probatur quo ad primum agens ex duab⁹ propoſitionibus. prima eſt, quòd omne agens agit propter finē. quod probat, quia aliquin ex actione agentis non magis ſequeretur hoc quam illud, niſi cauſa. ſecunda eſt, idem eſt finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propoſitione. ſtatuitur idem eſt finis agentis & patientis.

316

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum Deus ſit cauſa finalis omnium.*

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur quòd Deus non ſit cauſa finalis omnium. Agere enim propter finem videtur eſſe alicuius indigētis fine. Sed Deus nullo eſt indigens. Ergo non competit ſibi agere propter finem.

¶Præterea, Finis generationis & forma generati, & agens non incidunt in idem numero (vt dicitur in ſecundo phyſic.) Quia finis generationis eſt forma generati. Sed Deus eſt primum agens omnium [c]. Non ergo eſt cauſa finalis omnium.

¶Præterea, Finē omnia appetunt. Sed Deum non omnia appetunt: quia neque omnia ipſum cognoſcunt. Deus ergo nō eſt omnium finis.

¶Præterea, Finalis cauſa eſt prima cauſarum. Si igitur Deus ſit cauſa agens & cauſa finalis, ſequitur q̄ in eo ſit prius & poſterius. Quod eſt impoſſibile.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Proverb. 16. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt dominus.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus ſit primum agens primæ quoque finis omnium neceſſarioeſt.

RESPONDEO dicendum, quòd omne agens agit propter finem. Alioquin ex actione agentis non magis ſequeretur hoc quam illud niſi à caſu [e]. Eſt autem idem finis agentis & patientis inquantum huiuſmodi, ſed aliter & aliter. Vnum enim & idem eſt quod agens intendit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quædam quæ ſimul agunt & patiuntur, quæ iunt agentia imperfecta: & his conuenit quod etiam in agendo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui eſt agens tantum, non conuenit agere propter acquiſitionem alicuius finis, ſed intendit ſolum communicare ſuam perfectionem, quæ eſt eius bonitas. Et vnaquæque creatura intendit conſequi ſuam perfectionem, quæ eſt ſimilitudo perfectionis & bonitatis diuinæ [c]. Sic ergo diuina bonitas eſt finis rerum omnium.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd agere propter indigentiam non eſt niſi agentis imperfecti: quod natum eſt agere & pati. Sed hoc Deo non competit. Et ideo ipſe ſolus eſt maxime liberalis: quia non agit propter ſuā vtilitatem, ſed ſolū propter ſuā bonitatē.

¶Ad ſecundum dicendum q̄ forma generati non eſt finis generationis, niſi inquantum eſt ſimilitudo formæ generantis [c], quòd ſuam ſimilitudinem cōmunicare intēdit. Alias forma generati eſſet nobilior generante, cum finis ſit nobilior his quæ ſunt ad finem.

¶Ad tertium dicendum, q̄ omnia appetunt Deum [c] vt finem, appetendo quodcunq; bonum, ſiue appetitu intelligibili, ſiue ſenſibili, ſiue naturali, qui eſt ſine cognitione. Quia nihil habet rationē boni & appetibilis, niſi ſecundum quod participat Dei ſimilitudinem.

¶Ad quartum dicendū, q̄ cum Deus ſit cauſa efficiens, exemplaris & finalis omnium rerū, & materia prima ſit ab ipſo: ſequitur quod primum omnium rerum ſit vnum ſecundum rem. Nihil tū prohibet in eo conſiderari multa ſecundum rationem, quorum quædam prius cadant in intellectu noſtro, quàm alia.

QVAESTIO QVADRAGESIMAQVINTA de Modo emanationis rerum à primo principio, in octo articulos diuiſa.

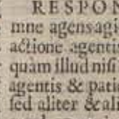

DEINDE quæritur de Modo emanationis rerū à primo principio: qui dicitur creatio. De qua quæruntur 8. ¶Primo, quid ſit creatio. ¶Secundo, vtrum Deus poſſit aliquid creare. ¶Tertio, vtrum creatio ſit aliquod ens in rerum natura. ¶Quarto, cui competit creari. ¶Quinto, vtrū ſolius Dei ſit creare. ¶Sexto, vtrū cōe ſit toti trinitati, aut propriū alicuius ploræ. ¶Septimo, vtrū veſtigiū aliqđ trinitatis ſit in rebus creatis. ¶Octauo, vtrum opus creationis admileatur in operibus naturæ & voluntatis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum creare ſit ex nihilo aliquid facere.*

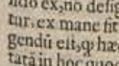

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̄ creare non ſit ex nihilo aliquid facere. dicit enim Aug. contra aduerſarium legis & prophetarum. Facere eſt quod omnino non erat: creare vero eſt ex eo quod iam erat, educendo aliquid conſtituere.

¶Præterea, Nobilitas actionis & motus ex terminis conſideratur. Nobilior igitur eſt actio, quæ ex bono in bonum eſt, & ex ente in ens, quàm quæ eſt ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur eſſe nobiliſſima actio: & prima inter omnes actiones. Ergo non eſt ex nihilo in aliquid. ſed magis ex ente in ens.

¶Præterea, Hæc præpoſitio ex, importat habitudinē alicuius cauſæ & maxime materialis: ſicut cum dicimus quòd ſtatua fit ex ære. Sed nihil non eſt materia entis, nec aliquo modo cauſa eius. Ergo creare non eſt ex nihilo aliquid facere.

SED CONTRA eſt qđ ſuper illud Ge. 1. In principio creauit Deus cælū, &c. dicit glo. q̄ creare eſt aliquid ex nihilo facere.

CONCLVSIO.

¶Creare eſt in ex nihilo aliquid facere.

RESPONDEO dicendū, q̄ (ſicut ſuprà dictū eſt [c]) nō ſolū oportet conſiderare emanationem alicuius entis particularis ab aliquo particulari agēte, ſed etiam emanationē totius entis à cauſa vniuerſali, quæ eſt Deus. & hanc quidem emanationē deſignamus nomine creationis. Quod autē procedit ſecundum emanationem particularē, nō præſupponitur emanatiōi. Sicut ſi generatur homo, non fuit prius homo, ſed homo fit ex non homine, & albus ex non albo. Vnde ſi conſideretur emanatio totius entis vniuerſalis à primo principio, impoſſibile eſt quòd aliquod ens præſupponatur huic emanationi. Idem autem eſt nihil, quòd nullum ens. Sicut igitur generatio hominis eſt ex non ente, quod eſt non homo: ita creatio quæ eſt emanatio totius eſſe, eſt ex non ente: quod eſt nihil [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. æquiuoce vtitur nomine creationis ſecundū quòd creari dicūtur ea quæ in melius reformantur, vt cum dicitur aliquis creari in epiſcopum. Sic autem non loquimur hic de creatione, ſed ſicut dictum eſt [c].

¶Ad ſecundū dicendū, q̄ mutationes accipiunt ſpeciem & dignitatem nō à termino à quo, ſed à termino ad quē. Tanto ergo perfectior & prior eſt aliqua mutatio, quanto terminus ad quem illius mutationis eſt nobilior & prior: licet terminus à quo, qui opponitur termino ad quem, ſit imperfectior. Sicut generatio ſimpliciter eſt nobilior & prior quàm alteratio, propter hoc q̄ forma ſubſtantialis eſt nobilior, quam forma accidentalis: tamen priuatio ſubſtantialis formæ, quæ eſt terminus à quo in generatione, eſt imperfectior quàm contrarij, quod eſt terminus à quo in alterationē. Et ſimiliter creatio eſt perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia terminus ad quem eſt tota ſubſtantia rei. Id autem quod intelligitur vt terminus à quo, eſt ſimpliciter non ens.

¶Ad tertiū dicēdum, q̄ cū dicitur aliquid ex nihilo fieri, hæc præpoſitio ex, nō deſignat cauſam materialē. ſed ordinē tm̄, ſicut cū dicitur, ex mane fit meridies, id eſt poſt mane fit meridies. Sed intelligendū eſt, q̄ hæc præpoſitio ex, pōt includere negationem importatā in hoc quod dico nihil, vel includi ab ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, & oſtēditur ordo eius quod eſt ad nō eſſe præcedens. Si vero negatio includat præpoſitionem, tunc ordo negatur, & eſt ſenſus, Fit ex nihilo, id eſt nō fit ex aliquo [c]: ſicut ſi dicatur, iſte loquitur de nihilo, quia nō loquitur de aliquo. Et vtroq; modo verificatur cū dicitur ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo hæc præpoſitio ex, importat ordinem, vt dictum eſt [c]. Secundo modo importat habitudinem cauſæ materialis quæ negatur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum Deus poſſit aliquid creare.

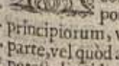

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus nō poſſit aliquid creare. Quia ſecundum Philoſophū primo phyſi. antiqui philoſophi acceperunt vt communē cōceptionē animi, ex nihilo nihil fieri. Sed potentia Dei non ſe extendit ad contraria primorum principiorum, vtpote quòd Deus faciat q̄ totum non ſit maius ſua parte, vel quòd affirmatio & negatio ſint ſimul vera. ergo Deus nō poteſt aliquid ex nihilo facere vel creare.

¶Præterea, Si creare eſt aliquid ex nihilo facere: ergo creari eſt aliquid fieri. Sed omne fieri eſt mutari: ergo creatio eſt mutatio. Sed omnis mutatio eſt ex ſubiecto aliquo, vt patet per diſſinitionem motus. Nam motus eſt actus exiſtentis in potētia. ergo eſt impoſſibile aliquid à Deo ex nihilo fieri.

¶Præterea, Quod factum eſt, neceſſe eſt aliquando fieri. Sed non poteſt dici q̄ illud qđ creatur, ſimul fiat & factū ſit: qa in permanentibus qđ fit nō eſt, quod aūt factū eſt iam eſt: ſimul ergo aliquid eſſet & nō eſſet. Ergo ſi aliquid fit, fieri eius præcedit factū eſſe. Sed hoc non poteſt eſſe, niſi præexiſtat ſubiectum in quo ſuſtentetur ipſum fieri. Ergo impoſſibile eſt aliquid fieri ex nihilo.

a ¶ *Super quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulum primum.*

Annot. *Comment.*

TItulus in principio corporis manifeſtabitur.

¶In corpore duo facit, primo dicit quid nois creationis, ſecō ridet quæſito.

¶Quo ad primū duo dicit, primo quòd creatio ſignificat emanationem totius entis à cauſa vniuerſali, ſecundo quod ſignificatū inuenitur: quod probat, quia non ſolū oportet in rebus inſpicere emanationem particularem, ſed vniuerſalem, vt iam patet ex dictis.

¶Quo ad ſecundum concluſio eſt. Creatio eſt ex nihilo. Et probatur ſic. quod procedit ſecundum emanationem particularem, non præſupponitur. ergo quum totū ens procedit emanatione vniuerſali impoſſibile eſt aliquod ens præſupponi ergo quod creatur, fit ex non ente, qđ eſt nihil. antecedens probat inductiue. Quū ſit homo, & albū, &c. conſequentia aūt manifeſta cēſinguitur, ex cōmuni ratiōe factionum proprietatum aliter applicata. Secunda aūt ſequela manifeſtat & quo ad terminos quia nihil, idē eſt quod nullum ens: & creatio eſt emanatio totius entis) & quo ad ſimilitudinem proportionis in generatiōe hominis.

¶Circa prædicta aduerte duo. Primū eſt, q̄ antecedens cum ſuis inductionibus & conſequentibus nō loquitur de fieri ex non homine, aut non albo, & vniuerſaliter ex non tali vt ſubiecto: quoniam ſic intelligēdo, nihil cōcluderet. Poſſet enī dici, quàm fit totum ens ex nō ente: q̄ eſt ens in potentia: ſicut homo ex nō homine, quod tamen eſt homo in potentia: & albū ex nō albo: quod tñ eſt album in potentia. Sed inēdit ex, id eſt Poſterio. Oportet enī hoiem fieri poſt non hoiem, & albū poſt non album, ſi per ſe fit. Nihil enī aliud hic inēdit. niſi ſupradictum fundamentum in primo phyſi. tex. 76. V6 & verba ſua hic manifeſte inſinuant hāc ſenſum, quū dicit, ſicut ſi generatur homo, non fuit prius homo, contra ex non homine, diſtinguens prius hoiem, inſinuauit, quod ly ex. ſignificat poſt. Secūdo quod nomine totius entis in oppoſito nihil refert vtrū intelligas totum vniuerſum, aut aliquod particulare ens totum ſyncategorematice. ſemp enī oportet, qđ creatur, ex nihilo ſui fieri, i. poſt nihil ſui. Et ex hoc habes ſolutionem dubitationis quomodo anima intellectiua creatur, & tñ fit ſemper in ſubiecto: qa ſcilicet poſt nihil ſui fit per ſeqđde nulla alia forma in materia verificatur.

Annot. 167 a 234 b 68 70 234 235 238 234 235 Annot. 274

a ¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulum ſecundum.*

Comment.

TItulus patet.

¶In corpore vnica eſt cōcluſio. Non ſolū eſt poſſibile, ſed eriā neceſſarium, omnia eſſe creata à Deo. Et probatur ſicut Deꝰ nō ageret niſi ex aliquo præſupposito, ſequeret q̄ illud per ſuppoſitū non eſſet cauſatum ab ipſo: ſed nihil eſt in entibus incauſatum ab ipſo. ergo neceſſe eſt quòd Deus ex nullo præſupposito res in eſſe produxerit: hoc autem eſt creare. Conditionalis aſſumpta probatur ex illa caregorica vniuerſali, omne faciens aliquid, ex aliquo non facit, ſed præſupponit illud ex quo facit: quæ manifeſtatur inductiue, primo in artificialibus, ſecundo in naturalibus. Deſtructio aūt conſequentis probatur ex q̄ præcedente, vbi oſtenſum eſt quòd Deus eſt cauſa vniuerſalis totius eſſe.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo creatio sumitur pro creatione passiua, qua fit aliquid significatur creari. Et ly aliquid sumitur pro ente reali, vt patet ex ppositione articulorum in principio quæstionis.

Comen. ¶In corpe valet, quod creatio ponit in creato relationē rōn. Et probatur sic. productio totius esse à causa vniuersali, nō est ex aliquo præexistente: ergo Deus creando pduxit res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura nō est nisi relatio quædā ad creatorem principium sui esse. Ad cuius euidentiā sciendum, q̄ inter productiones particulares, & productionem totius esse, seu vniuersalē. Prima vero consequentia, q̄ buntur quæ 240 1. *distinc.* 40. *qō.* 1. *ar.* 1. 1m. *Et po. q.* 3. *arti.* 3. of quod fit per motū vel mutationē, fit ex aliquo præexistente. Secūda autē, quia subtracto motu ab actione & passione nihil remanet nisi relatio. Et confirmat, quia sicut in passione, q̄ est cū motu, importat relatio ad principiū motus, ita in creatione passiua, importat relatio ad principiū essēdi. ¶In rōne ad tertium, manifeste habes cōcedo eā argumento, q̄ relatio creationis est accidens, & non est relatio transcēdēs: qd etiam manifeste in quæstionib⁹ da potētia, q̄ō. tertia, art. 1. ad tertiū explicat. Et q̄n omne accidens distinguitur realiter à substantia, oportet vt creatio distinguatur realiter à substantia creata quacunq; dependentia quam sequimur.

819 b *¶Num relatio creaturæ ad creatorē sit relatio trāscēdens, distincta à suo fundamento.*

74 *Quæstio.* ¶Circa tamē hoc dubia est: Sco. enī in 1. dō dist. 1. quæstiōe 3. 4. & 5. reuera creationem passiuā sumptam esse relationē transcendentem: & eandē realiter fundamento tripliciter nititur probare. Primo, illud quod ppriē inest alicui, & sine quo illud nō potest esse absque contradictione, est idem sibi realiter sed relatio lapidis ad Deum est huiusmodi: ergo. probatur maior sic, cōtradictio īuenitur esse & non esse, dicta de aliquibus, infert distinctionem realem illorū: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorum. Et hoc inquit ipse vbi non est dependentia essentialis. Et declarat aut alic⁹ impossibilitas, q̄ A sit finē B, aut est propter identitatem illorū, aut ppter simultatē in natura eorūdē, aut ppter posteritatē ipsi⁹ A. sed nihil horū duorū vltimorū conuenit lapidi respectu illius relatiōis ad Deū, vt patet, & ita nō pōt esse finē illa: ergo est ita: ergo illi. Præterea, q̄d vniformiter dicitur de omni alio à Deo ad ipm, nulli accidit: sed ralis relatio vniformiter cōuenit oī creaturæ ad Deū: ergo nulli accidit. & sic est idē fundamē to. Probat' maior, q̄a par rō est de oibus. Præterea, substātia 7. modi est prior accidēte, natura, diffinitiōe, & ratione, & ly ratione intelligitur sic, q̄ nulla est contradictio ex parte subst'iæ, q̄n possit esse prior duratione & accidēte: ergo nō est ita. Ito, q̄ lapis esset prior duratione omni dependētia ad Deū: & q̄ esset ab illo qd dependeret à Deo, si dependentia est accidens: hoc autem est absurdum. ergo. ¶Ad euidentiā huius difficultatis nō est opus alia iacere fundamēta: sed superius determinata sequendo, dicendū est, q̄ huiusmodi relatio dependentiæ ad Deū in qualibet creatura est accidens distinctū realiter à subst'ātia, & q̄ tū creatura non pōt esse sine hmōi dependentia: sicut nec hō q̄n sit risibilis, vt in q. præcedēte, art. 3. ad primum autor docuit ex ratione, quia. 5. omnis creatura est ens per participationē Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad primū ergo rationē Scoti in oppositum negatur maior, & ad probationē eius dicit, q̄ ans est falsum, vīz loquendo vt supra de rōne & fundamēto tractatū est, oſtēdimus. Et rursus consequentia nihil valet formaliter loquēdo, vt ipe met facet, posēdo exceptionē vnā, cur & mihi nō liceāt alia exceptionē ponere. Ad declarationē aut negatur diffinitio illa, quia insufficiēs est ceīs apud ipsum, vtpa ter de partib⁹ simul sumptis respectu tertiæ entitatis, illæ enī nō pōt esse q̄n tertia entitas fit, & tū simul natura, nec cædē illi tertiæ entitati, nec dependēt essentialiter ab illa. Vā ratio nihil valet, dicimus enī, q̄ insuperabilitas q̄ſq; est propter necessariā rerū connexionē, & sic est in proposito propter assignatā causā. Ad secūdam vero rōnē negatur minor: quia vt hic dicit in rubīce ad 2. dm, de pōtētia ad Deū aſſr cōuenit subſtantiis creatis & aliter ipsis relationibus dependētiæ: quoniā subſtantiæ dependent prōpter se ipsas: ipæ aūt relationes dependent seipsis: nō reſpō cōueniūt oībus aliis à Deo. Ad tertiū vero dicit⁹, admissā expositiōe illa, nō valet sequela, ergo subſtantia creata pōt esse sine dependentia ex ratione, quia. 5. omnis creatura est ens per participationē Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad primū ergo rationē Scoti in oppositum negatur maior, & ad probationē eius dicit, q̄ ans est falsum, vīz loquendo vt supra de rōne & fundamēto tractatū est, oſtēdimus. Et rursus consequentia nihil valet formaliter loquēdo, vt ipe met facet, posēdo exceptionē vnā, cur & mihi nō liceāt alia exceptionē ponere. Ad declarationē aut negatur diffinitio illa, quia insufficiēs est ceīs apud ipsum, vtpa ter de partib⁹ simul sumptis respectu tertiæ entitatis, illæ enī nō pōt esse q̄n tertia entitas fit, & tū simul natura, nec cædē illi tertiæ entitati, nec dependēt essentialiter ab illa. Vā ratio nihil valet, dicimus enī, q̄ insuperabilitas q̄ſq; est propter necessariā rerū connexionē, & sic est in proposito propter assignatā causā. Ad secūdam vero rōnē negatur minor: quia vt hic dicit in rubīce ad 2dm, de pōtētia ad Deū aſſr cōuenit subſtantiis creatis & aliter ipsis relationibus dependent

Universidad de Deusto
Biblioteca

Annota. ¶Aduerte hic, q̃ autor reclamando magistrum, refert quoq; ipsum in prima dist. secundi q. 1. artic. 2. & 1. dist. quarti q. 1. art. 1. ad quartũ, nũ aspernari opinionẽ magistri, quam hic repellit cum sophismatibus, etiamsi ipsemet fuit vnus ex illis.

Commit. ¶Quo ad tertiũ per hoc ꝓbẽtur positio prædicta, tali rõne. Causa facta à instrumento licet non participat actionẽ causæ superioris, nisi in quantũ per ali quid sibi ꝓpriũ dispositiue operatur ad effectum Dei creantis: ergo nulla põt esse causa instrumentalis ad creationis actum. Maior probatur dupliciter, ducendo ad inconueniẽs primo, qa si nihil aggereret causa instrumentalis de sẽ sibi ꝓpriũ, frustra adhiberet ad agentis. Secũ, qa nõ oporteret esse determinata instrumẽta determinatarũ actionũ. Deinde manifestatur inductiõe ad sensum, quia sic videmus in securi, &c. Minor quoq; ꝓbat dupliciter. Primo, ex terminis qa esse absolute, qd est ꝓpriũ effectũ creatis, oẽb; aliis ꝓsupponit. Secundo, ex mõ, qa creatio non est ex aliquo: & sic excludit oẽ dispositibile.

Quæstio. ¶*Nũ causa instrumentalis propria aliquã actionem habere oportet præter actionẽ principalis agentis, & num dispositiue tãtum agat.*

¶Circa hãc rõnẽ occurrũt obiectiões. primo Scotus qa vbi supra dupliciter maiorẽ assumptã impugnat, volẽs eã esse falsam cũ illa particula, dispositiue, sine illa aũt posita bñ & male intelligi. Et qa autor expresse ponit illã partẽ nulla, & in illa cõstituit vim motiã per totũ, vt patet: ideo singula affert à se inuicẽ distincte. Vnit ergo primo, q̃ instrumentalis nõ oportet q̃ habeat actionẽ ꝓpriã, cuius oppositũ in littera dicit cõcedẽs quoq; q̃ cã instrumentalis habet aliq̃ ꝓprie ꝓ quo à agẽte negat q̃ per illo ꝓprie habeat actionẽ, nisi in virtute principalis agentis. Rõne probat. Quia in quocũq; actione quam habet instrumentum nõ in virtute principalis agẽtis, in illa nõ est instrumentũ, sed principale agẽs. Tertio arguit cõtra ly dispositiue. Instrumentũ potest attingere effectũ principalis agẽtis. Ergo nõ oportet vniuersaliter q̃ agat dispositiue. Antecedẽs conceditur quia etiã ab ipso. 2. 8. Phy. alibi, 2. in 4. text. 28. 4. q. 1. Et manifestat in factibꝰ motus, & figillariũ. Quarto innititur cõtra exẽplũ de securi & similibus, volẽs q̃ ex his nõ põt trahi ad rẽm q̃ sint instrumenta ad actionẽ ꝓpriã à altera actione. cui ita esse est instrumentũ ad illã one, quæ est requisita formationi cuiuslibet actionis. Sed aũt ista non sunt instrumẽta, vt dictũ est. ad 5. ad 6. actionẽ, quæ principalis effectus sit. Dura insuper arguit, volẽs primo, q̃ rõ supponit vnũ falsum, s. q̃ ois cã secũda sit causa instrumentalis respectu Dei. Hoc, inquit, est falsum, quia angelus nullo mõ mouetur à Deo quo agit. Et præterea sequeret q̃ oẽm naturalẽ actionẽ sequeretur effectꝰ Dei. Secũdo, q̃ rõ in secũda ꝓpositione ꝓbationẽ minoris supponit aliud falsum, s. q̃ omnis actio cã sed & sic ex subiecto, hoc, inquit, nõ est necessariũ: q̃ nõ min⁹ põt Deꝰ ꝓparare actiõi à subiecto sũ sit à naturali agẽte, q̃ quũ factũ est. Tũ si separet Deꝰ actiõi à subiecto sũ sit à naturali agẽte, ergo illud fieri erit nõ ex subiecto, nõ ergo sic oportet cãm secũdam agere ex subiecto, qu possit opponi diuina fieri potẽtia.

¶Ad tertium dentã huiꝰ diffinitoris dicitur, q̃ vbi loquẽs de, duplẽ inerẽtiã potẽtã, cãm instrumentalẽ exigere actionẽ ꝓpriã & principalis agentis. Vno modo sic videmus in duabus actionibus habẽtes diuersas res pro terminis, sicut calor aãs & calefacit & generat carnẽ, & hoc, iudicio meo, nõ est necessariũ: & contra hoc stãt Scotus. Alio modo sic, vt vna operatio, put est ex ꝓpria instrumẽti virtute, faciat aliquid ꝓximũ or dine naturæ, ei qd facit ꝓprie est ex virtute principalis agẽtis, sicut securalis cõpositio trianguli ex virtute motiua sua ponit tres vlcgas, ex rõne autem facit formã trianguli, nulla alia actiõe adiuncta, & simile est in culpuris. Et hoc est in subiutũ, & intentũ. Cetũ quidẽ, qa nõ cã instrumẽtalis ꝓprie aliquã virtutẽ actiua habet alioqn, vt in littera dicitur, frustra ad agẽtis aliumerẽt, &c. Omni aũt virtuti actiuæ respondet aliqd per cã facilibile, alioquin esset actiua nihil. Et qui cõcedit, q̃ primũ in inductione est vltimũ in generatiõe, & q̃ cõcurrẽdũ causa principali & instrumẽtali simul, primũ in inductione est effectũ, secundũ id quod habet ex cã principali cõsequens est, q̃ id qd habet effectꝰ ex causa instrumẽtali, est ꝓximũ ei qd est ex cã principali, siue illa duo sint multæ res, siue vna, & distinguamꝰ vt res & modꝰ essendi, siue quocũq; alio mõ, nihil refert. Interrõ aũt, qa & noticia sũdũ, & efficax ꝓxima ꝓximus est. Nolẽ enim dispõnis intelligiẽ q̃ ꝓximũ ꝓprie actionis sit intelligiẽ operatio inquantũ est ex instrumẽti virtute. Efficacia autẽ ꝓcessus sup. tenuit si ois causa instrumẽtalis causat virtute ꝓpria aliq̃ ꝓsus terminus formalis principalis agẽtis, & in creatiõe nihil põt causari ꝓsus quo ad mõtẽ, q̃ est nulla ꝓsus in creando instrumẽtalem causam cõsurrere. Vocalrõnes Scoti cõtra primũ sensum ea sic reddere, q̃uis forte nõ operaretur ei dicit rõ, q̃ cã instrumẽtalis habet actionẽ ꝓpriã, cuius tãtũ est materialiter ea actione q̃ habet vt instrumentũ agẽtis. Et quũ sola hæc sit q. q. q. operaꝰ per illud ꝓprium causat in virtute principalis agẽtis, põt dupliciter intelligi. Primo sic, in virtute principalis agẽtis, ꝓ virtute principalis evidẽter in principali agente, & sic est falsissimũ, qa ꝓ virtute in se, & nõ in principali causat actus illud ꝓpriũ, aliquin, vt deductũ est, per illud ꝓpriũ nihil ꝓprii faceret. Alio modo sic, in virtute principalis agẽtis, i. vt fiat sub principali agente. Et sic videtur sensum principale agentis duplicitẽr se habet ad cãm instrumẽtalẽ. s. vt **vtens** ꝓpria instrumenti virtute, & vt eleuans ipsam ad aliq̃ altius cãndũ, inter q̃. sub ipsa principali cã. Et sic, ultimũ ad hoc ꝓ sit instrumẽtũ, exigit virtutẽ & actionẽ ꝓpriã, & participationem actionis principalis. Et licet in causatiõ dicat ꝓpria instrumentalẽ cãm, in prima tamen nõ dicitur agẽs principale, sed causans ex propria virtute. Vñ cõsequentia Scoti in hac actiõe nõ causat in virtute principalis agẽtis, ergo ipsum est agens principale, nõ valet. nõ enim oportet ꝓ respectu oĩs actionis causa sit aut principalis, aut inſtrumentalis ꝓpriæ loquendo: sed dantur mediũ. s. q. est causa instrumẽtalis, ex propriis illã causans. Exẽplũ tũ vocabulis põt dici, de causa instrumẽtalis etiã illi ꝑtẽ actionis pro quãto agit applicata ab altissimo qa alia virtute calefactiõe à generatiõnẽ carnis, ac ipse calor potest dici instrumẽtũ animæ, etiã is calefaciẽdo, & põt dici cã principalis: qa ꝓpria virtute causat. Nec inconuenit, imõ oportet oẽm cãm instrumẽtalem esse sic principaliter. habentẽ propriã virtutem diuersimode. nec hoc accidit, sed per se cõuenit instrumẽto, sicut volentiũ: formæ ꝓpria materia. Ratio nãq; instrumenti nõ nisi in ꝓpria virtute actiua valuari potest, sicut ratio hominis in talibus carnibus & ossibus.

¶Ad tertium vero negante cõsequentia, pertinget ad vltimum ꝓximum quandoque: ergo nõ dispositiue, dispondo, nanque ex propriis pertingit ad vltimum ex virtute agẽtis principalis etiam ꝓoẽ. do dispositionem ꝓpriã aliter distincta, vt ibidem dat autor exemplũ de qualitatibus activis & formis naturalibus & per opposium respectu animæ intellectiuæ.

¶Ad vltimum dicitur, q̃ doctrina à notioribus ea tenenda est. Et propterea aũt exemplũ de securi industrie quo tamen declaratũ incẽdũ, dicendo q̃ proclivis forma scãni, ita nam per hoc, q̃ nihil aliud intendebat. nisi q̃ instrumẽta etiam attingendo formã intentam à principali, disponãt, id est ꝓxime ad aliquid facere.

¶Ad Durandũ aũt dicitur primo, q̃ rõ illa nõ ꝓcedit in ꝓpositione. Quia cuiusfacta est instrumẽtũ Dei, sed illa quæ ꝓsequitur causa secunda assumitur ad creationis actũ, esset causa instrumẽtalis: quã constat non posse inferiori, quia secundum oẽs creatio est propria actio solius Dei, & quæcũq; causa assumitur ad executionẽ dam propriã superioris actionis, cõstat q̃ vt instrumẽtalis causa adhibetur. Dicitur secũdo, q̃ etiã illa ꝓpositio est vera, vt patet ex q6. De potẽtia, q. 1. ar. 7. vbi angelus & ois causa secũda nõ agit, nisi agatur à Deo multiplicitẽr, vt diffuse ibidem ostenditur. Nec inconuenit, imõ oportet oẽm actionem creatiõis attingere ad effectum Deiquia semper attingit ad esse, quod nulla causa dat nisi in virtute primæ causæ, vt hic & in tertia contra Gen. capitulis 6 2. & 6 4. ostenditur.

¶Ad obiectionẽ aliã vero ciuslẽ dicit, q̃ licet semꝑ posse accidẽs à subiecto separari in sensu diuiso, non tñ cõpossibile est, q̃ accidẽs separet à subiecto, & fiat ab agente naturali nisi forte eidẽ in fieri tribuatur, vt gerat vicẽ subiti sũ in sacramento altaris dicemus, q̃ quãtũs gerit vicẽ subiti sũ, eriam in corruptione. Rõ sit disparitatis inter possibilitatẽ separationis accidẽtis in fieri, & facto esse, est esse manifesta implicatio quam si adnertisset Durandus, forte tacuisset.

¶Quo ad quartũ conſtat ꝑ dicta opinio ipsãmet quo ad corꝑ: qa oẽ corꝑ agit ꝓgẽdo. ergo ꝑ igẽdo aliquid sui & actionẽ nullũ aũt ceteris ꝓximum agit aliq̃. ergo. &c.

Quæstio. ¶*Num participãs naturã aliquã, & quomodo faciat sibi simile non ꝓducendo naturam absolute, sed eam ad aliquid applicando.*

¶In responsione ad primũ aduerto, q̃ Scotus cã refert vbi supra, ꝑ modũ rõnis cõtra Aulcẽn. sic, participãs naturam aliquã facit sibi sile nõ ꝓducendo naturã absolute, sed applicando, &c. Et cõtra cã multiplicitẽr arguit. Primo, qa hic adiumẽt duo alibi improbata, s. q. hõ nõ est hic nisi ꝓ materiã. Et q. angelus ꝓ sua forma. Secũdo, qa illa maior, aut fundatur sup hoc, ꝓ tũ oportet ꝑtialiter conuenire ꝓ ꝑticipationẽ, & c. ratio est, quia angelus ꝓ sua forma ꝓ se ꝓ se nec à Deo posset creari angelus. Aut sup hoc, ꝓ quia est angeli participatiue naturã. Et si: nihil valeret q̃ angelus ꝓ se ꝓ se nõ habet aliquid præsupposiũ ipsi esse: ergo nec in ꝓpinẽ ꝓ requirit aliq̃ præsupponi ipsi rẽ. sup. quoniam ens oportet esse simile ꝓ se. Tertio, contra illã ꝓpositionẽ. vnumquodq; ens oportet esse simile ꝓ se. Tertio, contra illã ꝓpositionẽ. vnumquodq; ens creatũ participat naturã essendi, aut esse participatũ à quodam ꝓsteriore essentia, aut tanq̃ id qd essentiæ sed neutro. concedit inconuenientem ergo.

Cõment.

¶Ad hæc breuiter dicitur, & ad primũ, q̃ illa alibi improbata sunt etiã alibi ꝓbata & verificata, & verificantur. Ad secũdũ vero dicitur, q̃ vt in littera aperte mõstrat, materia ipsa verificatur, qa agẽs participat illa naturã & ꝓbatur in littera maior, inducendo ad impossibilẽ qa. si ꝑticipãs aliquã naturã causaret illã absolute, & non in hoc. sequeretur q̃ cæteri illã in ſcipsos tenet ſ. ẽgli, q̃ cã assecuti naturæ absolutæ, est cã illius vlteri: & cõsequeter in quocũq; est participata & cõsequeter in seipso, ex quo ipsum quoq; est de numero participantiũ illã naturã. Ad 2. dicitur, nõ ergo dicitur, q̃ ex hoc antecedẽte angelus ꝓducit alium angelũ, sequitur deo cõtradictoria. s. & q̃ angelus ꝓducit, hoc habet aliquid ꝓpriũ ꝓximũ & quod non habet. Ex eo vero quod ꝓducit est ens ꝓ parti ꝓpositionẽ. s. q̃ sibi ꝓ. per hoc quod præexistit quia eius actio nõ potest esse nisi facto esse in ente. Nec est mirum hoc, quia antecedens implicat. Vnde argumentum Scoti nihil valet. ex quela vnius contradictorij inferens nõ sequelam alterius. dicimus enim quod sequitur vtrumque: & hoc ostendit, quod antecedens est omnino impossibile: & vt sic littera dicitur, ex hoc euidenter patet, quod nulla creatura potest creare.

¶Ad tertium autẽ dicitur, q̃ nihil refert ad propositum, identitas aut diuersitas essentiæ ab esse, satis est quod sint entia per participationẽ, aut omnino simplicia, aut inseparabiliter cõposita. sic q̃ nihil eorũ potest præsupponi ante aliquid aliud eorumdẽ. iam enim ostensum est q̃ maior est foro processus solida est, quicquid horũ sit. Quod arguens subdit, quod apud nos subiectũ non supponitur ꝓpter naturã agentis participatã. sed quia forma quæ est pars naturæ participatæ, est materialis ipsæ rerũ actiones & ratio in littera ad probandũ maiorẽ allata ostendunt rudẽ esse.

335 c

b

¶Num ex eo quod potẽtia creandi est infinita, sequatur ipsam esse incommunicabilem.

¶In responsione ad tertiũ habes responsionẽ inquirentibus, quare potentia creãdi non potest communicari creaturæ, quare repugnat, &c. ratio est, quia virtus creatiua est infinita. & si non ratione facti, tamẽ ratione modi faciẽdi. Et per hoc solues multa argumẽta Capreolo recitatorum in 2. distin. 1. q. 1. cõtra hanc conclusionẽ. quę vide si vis in eo. Verumtamen Scotus vbi supra hãc rationem affert & quãuis male videatur sublumere inferendo distantiã potentię ab actu nihilominus, quia cuidenter apparet q̃ hmõ literæ passum reprehendere nitiatur, recitãda est solutio eius. & cõfutãda. Dicit ergo q̃ licet nullꝰ potentiæ ad aliquã potẽtiam nulla sit proportio: negatur tamẽ sequela, ergo virtus quę potest super hãc, nullam habet proportionẽ ad virtutẽ quæ potest super illam. Et ratio negationis est, quia prima extrema, scilicet nulla potẽtia & aliqua potentia sunt, inter quę nõ est nata esse proportio: quia alterum nõ est quantũ. alia vero extrema. s. virtutes. sunt inter quę nata est esse proportio, quia ambæ sunt quãęs. Et datur exemplũ de puncto & linea, inter quæ nulla est proportio, & tamen virtutes potentes super illis, non sunt improportionales.

243 2.phy.com. 3. & 8. phy. q. quæst. 9. arti. 3. 20.

¶Ad hãc solutionẽ confutandã & firmitatẽ rationis factæ in littera scoto, quod ratio litteræ nõ sustinetur præcise supra improportione primorum extremorum, vt argueus dissimulare videtur, sed fundat supra illa regula Peripatetica, quod quando sunt duo extrema sic se habentia, q̃ quantũ vnũ minuitur, relinquũ crescit tantũ proportionaliter, & econtra. si vtrunq; numeraliter multiplicẽtũ ponatur & combinetur, ita q̃ quælibet cõbinatio constet ex vno vnius, & altero alterius extremi. si vnum ponitur diminui vsq; ad non gradũ sinum, compar crescit supra omnem gradũ, id est in Infinitum, ac per hoc ficut inter minimũ vsque ad nõ gradum, & terminentem gradum nulla est proportio, ita inter reliqua duo crescentia nulla est proportio. Verbi gratia, & est 4 passus motus, & quarto physic. text. 71. velocitas motus & corpulentia ꝑtij sunt duo extrema, quæ exteris paribus ita se habent, q̃ quanto minuitur corpulentia, tanto motus est velocior vt patet ad sensum. Si multiplicetur vtrunq;, & ponamus duos motus, & duo ꝑtia vnum morum in vno spatio. & reliquũ in alio, & corpulẽtia vnius ꝑtij minuatur vsque ad non gradum, id est quòd nullũ sit corpus: portet q̃ velocitas motus in illo spatio augeatur in Infinitũ, & qualis est proportio spatij sui corpore ad spatium corpore plenum, talis sit proportio velocitatis istius ad velocitatẽ illius. Super hãc regula fundatur procellus Philosophi ibidem ad probandum, quòd motus in vacuo & pleno sunt improportionales. Super hac regula fundatur processus litteræ, vt patet ex ipsi littera ex presse allumẽte in prima propositione duo extrema, scilicet & proportionale augmentum, & decrementum eorum, dicens, quòd si tanto maior virtus exigitur in agente, quanto potentia elongatior est ab actu hoc enim diminutionẽ importat & postmodum subdit alterum extremorum ad non gradum. oportet inquit, quòd virtus agentis ex nulla proportiõe sita potentia sit improportionalis. &c. Et quamuis hæc, etiam si fingendi licentia daretur, non posset negari: potest tamen probari. & ad propositum in nostris terminis.

Quia aliter sequeretur quòd virtus posset facere ex aliqua potẽtia, & virtus potẽs facere ex nulla potentia, essent equales: quod nõ est intelligibile. repugnat enim illi per se notæ maiori assumptæ in littera, quam Scotus tanquam eam nõ viderit, tacuit. Et patet sequela, arguẽdo modo Arist. sumpta aliqua virtute facitiæ ex nulla potentia. & finita secundũ eos. puta A: & alia virtute certa, puta B, faciente ex aliqua potentia, puta C: & ita tanta inter cat certa proportione, puta de cuplar: arguitur sic. si tumatur potẽtia in decuplo elongatior ab actu. quàm C. virtus faciens, ex ista potentia in decuplo excedet ita ergo erit æqualis ipsi A. quod in de cuplo tantum excedit B, ergo virtus agẽs ex aliqua potentia erit æqualis virtuti agẽti ex nulla. Et a duerte quòd ex hãc rõne virtus possit dari in natura potentia in decuplo tanti cuiuplo remotior: sicut nihil refert virtũ posse dari corpus in cenuplo, & c. infinitum, & motus semper velocior. sufficit em veritas cõditionalis. Quicquid enim repugnat veritati hmõi conditionalis, est impossibile. Et si hoc negas, philotoponiam naturalem Aristi. destruis, vt patet in 4. 6. 7. & 8. phy si. Ad Scotum ergo dicitur, quòd ratio non arguit extremis improportionalibus absolute, sed ex ele vt termini progressus augmentationis & diminutionis proportionalis. vt patet & ideo valet. Exemplũ vero de puncto & linea, quę extrema improportionalia absolute sunt, nil obstat quia ad nullũ est propositũ. Stat ergo solida demonstratio litteræ, quòd virtus creatiua est infinita. & ideo incommunicabilis: omnis enim virtus finita est alteri virtuti finitæ ꝓportionalis vt etiam ipse fatetur: quoniam vtraq; quanta est & finita.

Annota. 218 Comenta. 109 209 87 181

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum sextum.

Annota.

IN titulo proprium distinguitur contra cõclusionẽ. Et proprium aliquid est ꝓprium aliqui ꝑsonæ, sed cõmune toti trinitati. Probatur, creare est ꝓprie causare esse rerum, ergo conuenit Deo secundum suum esse: ergo est commune toti trinitati. prima consequentia probatur: quia principium actionis ex effectu consideratur, quia omne agens agit sibi simile. secunda vero: quia esse Dei est eius essentia, quæ communis est toti trinitati.

Comenta.

¶Circa antecedens non oportet sollicitari: quia iam patet ex dictis quòd cãsare per se primo, esse, & creare, idem sunt: & ideo in littera ponitur ly ꝓprie.

Annota.

¶Secunda conclusio est, ꝑsonæ diuinæ secundum rationem suæ ꝓprietatis, inquantum includunt essentialia attributa, scientiam & voluntatem, habent causalitatem respectu productionis rerum. Et probatur. Artifex per verbum & amorem relatum, &c. operatur. ergo Deus pater per filium & ꝑspiritum sanctum operans est creaturarum. consequentia probatur, quia Deus est rerum causa sicut artifex, & filius est verbum, & ꝑspiritus sanctus amor.

Comenta.

¶Aduerte hic, quòd argumenta quæ in secunda distinctione prima facit Scotus, non faciunt nec militant contra positionem istam, sed contra (vt ibidem dicitur) Henricum ponentem quòd ꝑsonæ diuinæ ratione ꝓprietatum habent causalitatem. omnis enim ratione appropriatorum dicimur de ideo nihil contra nos.

Annota.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ creare est ꝓprie causare, siue ꝓducere esse rerũ. Cũ aũt omne agẽs agat sibi simile: principiũ actionis cõsiderari põt ex actionis effectu. Ignis enim est qui gnat igne. Et ideo creare cõuenit Deo sedm suũ esse, q̃ est eius essentia: quæ est cõis tribus ꝑsonis. Vnde creare nõ est ꝓprium alicui ꝑsonæ, sed cõe toti trinitati. Sed tñ diuinæ ꝑsonæ sedm rationẽ suæ ꝓcessionis habẽt causalitatẽ respectu creationis rerũ. Vt em suprà ostensum est, cũ de Dei sciẽtia & volũtate ageretur: Deus est causa rerũ per suũ intellectũ & volũtatẽ, sicut artifex rerũ artificiatarũ. Artifex aũt per verbũ in intellectu cõceptũ, & ꝑ amorẽ suæ volũtatis ad aliqd relatũ operatur. Vnde & Deus pater operatus est creaturã ꝑ suũ verbũ q̃d est filius, & per suũ amorẽ qui est ꝑspiritus sanctus. Et secundum hoc ꝓcessiones ꝑsonarum sunt rationes ꝓductionis creaturarum inquantum includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia & voluntas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ꝓcessiones diuinarum ꝑsonarũ sunt causa creationis, sicut dictũ est.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ sicut natura diuina, licet sit cõis tribus ꝑsonis, ordine tamẽ quodã eis cõuenit, inquãtum filius accipit naturã diuinã à patre, & ꝑspirituss. ab vtroq;: ita etiã & virtus creãdi, licet sit cõis tribus ꝑsonis, ordine tamẽ quodã eis cõuenit. Nam filius habet eam à patre & ꝑspirituss. ab vtroq;. Vnde creatorẽ esse attribuitur patri, vt ei qui non habet virtutẽ creandi ab alio. De filio aũt dicitur, Per quẽ omnia facta sunt, inquantũ habet eãdem virtutẽ, sed ab alio. Nam hæc ꝓpositio, per, soler denotare causam mediã, siue principiũ de principio c. Sed ꝑspirituss. ãcto, qui habet eandẽ virtutẽ ab vtroq;, attribuitur quòd dominando gubernet, & vniuscet quæ sunt creata à patre per filiũ. Potest etiã huius attributionis cõis ratio accipi ex appropriatiõe essentialium attributorũ. Nam sicut suprà dictũ est c, patri attribuitur & appropriatur potẽtia quæ maxime manifestatur in creatione, & ideo attribuitur patri creatorẽ esse. Filio aũt appropriatur sapiẽtia, per quã agens per intellectum operatur. Et ideo dicitur de filio, Per quẽ omnia facta sunt, Spũisanctio aũt appropriatur bonitas, ad quam pertinet gubernatio deducẽs res in debitos fines, & vniuscatio nã vita in interiori quodam motu consistit. Primum autem mouens est finis & bonitas.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ licet effectꝰ Dei ꝓcedat ex quolibet attributorũ, tñ reducit vnusquisque effectꝰ ad illud attributũ, cui quo habet cõuenientiã sedm propriã rationẽ. Sicut ordinatio rerũ ad sapiẽtiam, & iustificatio impij ad misericordiam & bonitatem se superabundãter diffundentẽ. Creatio, vero quæ est ꝓductio ipsius substantiæ rei, reducitur ad potentiam, multo maioris virtutis est facere aliquid ex nihilo, quàm ex contrario.

¶Ad tertiũ dicẽdum, q̃ virtus faciẽtis nõ solũ cõsideratur ex subtãtia facti, sed etiã ex modo faciẽdi c. Maior enim calor nõ solũ magis, sed etiã citius calefacit. Quãuis igitur creare aliquẽ effectũ finitũ nõ demõstret potentiã infinitam, tamẽ creare ipsum ex nihilo demõstrat potẽtiam infinitã. Quod ex prædictis patet c. Si enim tãto maior virtus requiritur in agẽte, quãto potẽtia est magis remota ab actu, oportet q̃ virtus agentis ex nulla præsupposita potentia, quale agens est creans, sit infinita: quia nulla proportio est nullius potentiæ ad aliquã potentiã, quã præsupponit virtus agẽtis naturalis, sicut non entis ad ens. Et quia nulla creatura habet simpliciter potẽtiam infinitã, sicut neque esse infinitũ, vt suprà probatũ est c, relinquitur quòd nulla creatura posit creare.

335 c

ARTICVLVS VI.

a *¶ Virum creare sit proprium alicuius ꝑsonæ.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd creare sit ꝓprium alicuius ꝑsonæ. Quod enim est prius, est causa eius qd est post, & perfectũ imperfecti. Sed ꝓcessio diuinæ ꝑsonæ est prior quã ꝓcessio creaturæ, & magis perfecta: quia diuina ꝑsona ꝓcedit in perfecta similitudine sui principij, creatura vero in imperfecta. Ergo ꝓcessiones diuinarum ꝑsonarum sunt causa ꝓcessionis rerum. Et sic creare est ꝓprium ꝑsonæ.

¶Præterea, Personę diuinæ non distinguuntur abinuicẽ nisi per suas ꝓcessiones & relationes c. Quicqd igitur differẽter attribuit diuinis ꝑsonis, hoc cõuenit eis secundũ ꝓcessiones ꝑsonarũ & resolutiões. Sed causalitas creaturarũ diuersimode attribuit diuinis ꝑsonis. Nã in symbolo fidei patri attribuitur, q̃ sit creator omniũ inuisibiliũ & visibiliũ. Filio aũt attribuitur, q̃ per eũ oia facta sunt, sed ꝑspiritus, q̃ sit dñs & viuificator. Causalitas ergo creaturarũ cõuenit ꝑsonis sedm ꝓcessiones & rẽlones.

¶Præterea, Si dicat q̃ causalitas creaturæ attẽditur sedm aliquod attributũ essentiale, qd appropriatur alicui ꝑsonæ, hoc non videtur sufficies. Quia quilibet effectus diuinus causatur à quolibet attributo essentiali, ſ. potẽtia, bonitate, & sapiẽtia, & sic non magis pertinet ad vnũ, quã ad aliud. Nõ debet ergo aliqs determinatꝰ modus causalitatis attribui vni ꝑsonæ magis quàm alij, nisi distinguerentur in creando secundũ relationes & ꝓcessiones.

¶SED CONTRA est quod dicit Dio. 1. cap. de di. no. quòd communia totius diuinitatis sunt omnia credibilia.

CONCLVSIO.

¶ Creare commune est toti trinitati: & ꝑsonis diuinis, non nisi vt essentialia attributa includũt, scientiam scilicet & voluntatem, conuenire potest.

¶In corpore duæ conclusiones. prima est, creare non est ꝑsonæ, sed cõmune toti trinitati. Probatur, creare est ꝓprie causare esse rerum, ergo conuenit Deo secundum suum esse: ergo est commune toti trinitati. prima consequentia probatur: quia principium actionis ex effectu consideratur, quia omne agens agit sibi simile. secunda vero: quia esse Dei est eius essentia, quæ communis est toti trinitati.

Annota. Comenta. Annota. Comenta. Annota.

¶Circa antecedens non oportet sollicitari: quia iam patet ex dictis quòd cãsare per se primo, esse, & creare, idem sunt: & ideo in littera ponitur ly ꝓprie.

¶Secunda conclusio est, ꝑsonæ diuinæ secundum rationem suæ ꝓprietatis, inquantum includunt essentialia attributa, scientiam & voluntatem, habent causalitatem respectu productionis rerum. Et probatur. Artifex per verbum & amorem relatum, &c. operatur. ergo Deus pater per filium & ꝑspiritum sanctum operans est creaturarum. consequentia probatur, quia Deus est rerum causa sicut artifex, & filius est verbum, & ꝑspiritus sanctus amor.

¶Aduerte hic, quòd argumenta quæ in secunda distinctione prima facit Scotus, non faciunt nec militant contra positionem istam, sed contra (vt ibidem dicitur) Henricum ponentem quòd ꝑsonæ diuinæ ratione ꝓprietatum habent causalitatem. omnis enim ratione appropriatorum dicimur de ideo nihil contra nos.

Annota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS VII.

a *Vtrum in creaturis sit necesse inueniri vestigium trinitatis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ in creaturis non sit necesse inueniri vestigium trinitatis. Per sua em̄ vestigia vnūquodq; inuestigari potest. sed trinitas personarū non pōt inuestigari ex creaturis, vt suprà dictum est[c]. Ergo vestigia trinitatis non sunt in creatura. ¶Præterea, Quicquid in creatura est, creatum est. Si igitur vestigium trinitatis inuenitur in creatura secundum aliquas proprietates suas, & omne creatum habet vestigium trinitatis, oportet in vnaquaque illarum inueniri etiam vestigium trinitatis. Et sic in infinitum. ¶Præterea, Effectus non repræsentat nisi suā causam. Sed causalitas creaturarū pertinet ad naturam cōmunem[c]: non autem ad relationes quibus personæ & distinguūtur & numerantur. Ergo in creatura non inuenitur vestigium trinitatis, sed solum vnitatis essentiæ.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit sexto de trinitate, quòd trinitatis vestigium in creatura apparet.

CONCLVSIO.

¶ *In rationalibus creaturis est imago trinitatis, in cæteris vero creaturis est vestigium trinitatis, quo in eis inueniūtur aliqua, quæ reducūtur in diuinas personas.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd omnis effectus aliqualiter repræsentat suam causam, sed diuersimode. nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatē causæ, non autē formam eius, sicut fumus repræsentat ignem: & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigium autē demonstrat motum alicuius transeuntis, sed non qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam, quantum ad similitudinē formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantem: & statua Mercurij, Mercurium. Processiones autē diuinarū personarum attenduntur secundū actus intellectus & voluntatis, sicut suprà dictū est[c]. Nam filius procedit vt verbum intellectus: spiritus sanctus vt amor voluntatis. In creaturis igitur rationalibus in quibus est intellectus & voluntas, inuenitur repræsentatio trinitatis per modum imaginis, inquantū inuenitur in eis verbum conceptum, & amor procedens[c]. Sed in creaturis omnibus inuenitur repræsentatio trinitatis per modū vestigij, inquantū in qualibet creatura inueniūtur aliqua quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formā per quam determinatur ad speciē, & habet ordinē ad aliquid aliud[c]. Secundum igitur quod est quædā subsistantia creata, repræsentat causam & principium: & sic demonstrat personam patris, qui est principium nō de principio. Secundū autem quod habet quandam formā & speciem, repræsentat verbum secundū quod forma artificiati est ex cōceptione artificis. Secundum autē, quod habet ordinē repræsentat spiritum sanctum inquantum est amor[c]: quia ordo effectus ad aliquid, alterū est ex volūtate creātis. Et ideo dicit Aug. in 6. lib. de tri. q̄ vestigium trinitatis inuenitur in vnaquaq; creatura, secūdum quod vnum aliquid est, & secundū quod aliqua specie formatur, & secundū quod quædā ordinē tenet. Et ad hæc etiā reducuntur illa tria, numerus, pondus, & mēsura, quæ ponunt Sap. 11. Nam mensura refertur ad subsistantiā rei limitatam suis principiis, numerus ad speciē, pondus ad ordinē. Et ad hæc tria reducuntur alia tria quæ ponit Aug. modus, species, & ordo. Et ea quæ ponit in li. 83. q. quod constat, quòd discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam subsistantiā, discernitur per formam, cōgruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt quæcunque sic dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd repræsentatio vestigij attenditur secundū appropriata: per quem modum ex creaturis in trinitatem diuinarum personarum veniri potest, vt dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd creatura est res proprie subsistens, in qua est prædicta tria inuenire. Neque oportet q̄ in quolibet eorum quæ ei insunt, hæc tria inueniantur, sed ieconsidera ea vestigium rei subsistendi attribuitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est[c].

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatione naturæ & artis producitur aliqua forma. Sed non producitur ex aliquo cū non habeat materia partē sui: ergo producitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis est creatio. ¶Præterea, Effectus nō est prior sua causa, sed in rebus naturalibus non inuenit aliquid agēs nisi forma accidentalis, quæ est forma actiua vel passiua. non ergo per operationem naturæ producitur forma substantialis. Relinquitur igitur quòd sit per creationem. ¶Præterea, Natura facit sibi simile. Sed quædam inueniuntur generata in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus generatis per putrefactionem. Ergo eorum forma nō est a natura, sed à creatione. Et eadem ratio est de aliis.

¶Præterea, Quod non creatur, non est creatura. Si igitur in his quæ sunt à natura, nō adiungat creatio, sequitur q̄ ea quæ sunt à natura, non sunt creaturę. Quod est hæreticum.

¶SED CONTRA est quòd Aug. super Ge. ad lit. distinguit opus propagationis, quod est opus naturæ ab opere creationis.

CONCLVSIO.

¶ *Creatio non admiscetur operibus naturæ & artis, sed aliquid ad illius operationem præsupponitur.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd hæc dubitatio inducitur propter formas, quas quidam posuerunt nō incipere per actionem naturæ sed prius in materia extitisse, ponentes latitationem formarum. Et hoc accidit eis ex ignorantia materiæ: quia nesciebant distinguere inter potentiam & actum. Quia enim formæ præexistunt in materia, in potentia posuerūt eas simpliciter præexistere. ¶Alij vero posuerunt formas dari vel causari ab agente separato per modum creationis. Et secundum hoc cuilibet operationi naturæ adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia formæ. Non enim cōsiderabant, quòd forma naturalis corporis non est subsistiens, sed qua aliquid est. Et ideo cum fieri & creari non conueniat proprie nisi rei subsistēti, sicut suprà dictum est[c], formarū non est fieri, neq; creari, sed cōcreata esse. Quod aūt, ꝓprie fit, ab agēte naturali est cōpositi[c], quod fit, ex materia. Vnde in operib⁹ naturæ nō admiscet creatio, sed præsupponit aliqd ad operationē naturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ formæ incipiunt esse in actu compositis factis: non q̄ ipsæ fiant per se, sed per accidens tantum.

¶Ad secundū dicēdum, q̄ qualitates actiuæ in natura agūt in virtute formarū substantialiū: & ideo agēs naturale non solū producit sibi simile scdm qualitatē sed secūdū speciē.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus cælestis, cui assimilantur non secundum speciem, sed secundum analogiam quandam[c]. Neque oportet dicere, quòd eorum formæ creantur ab agente separato. Ad generationem vero animalium perfectorū non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens proprium quod est generans vniuocum.

¶Ad

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum septimum.*

¶In titulo vestigiū metaphoricè sumitur pro repræsentatiuo per modum quo vestigium repræsentat impressorem eius. Et sumptum est ex 1. dist. primi sententi. vbi à clarissimo hos tractatur.

¶In corpore tria, primo quid nominis vestigij & imaginis. Secundo, conclusionem respondimus. Tertio, quo ad vestigiū.

¶Quo ad primū. Commune est vestigio & imagini repræsentare id a omnis effectus repræsentat suam causam. Differētia est inter ea, quia vestigium repræsentat causalitatē, imago formā eius. declaratur quoniam his duobus modis inueniuntur effectus repræsentare causam & hi congruunt vestigij & imaginis rationibus.

¶Aduerte hic quòd quia vestigium metaphoricè tantum sumitur in proposito, & translatio metaphorica potest secundum multas cōditiones fieri, ideo non conuenit quòd vestigium dicatur, vt repræsentatiuum causalitatis, & non formæ. vel vt repræsentatiuum partis & non totius: vel repræsentatiuum imperfectum, id est secundum cōmunia omnibus creaturis & non propria rationalibus, &c. Vnienq; nanq; in hoc suo abūdare sinsa concedis, modo à vero non declinetur.

¶Quo ad secūdum conclusio astrin creaturis rationalis⁹ est imago trinitatis. Probatur: processiones diuinæ sunt verbi & amoris intellectualis: ergo in creaturis rationalibus est imago earū. probat, quia in eis sunt verbū & amor. Sed quoniam de re hac erit q. 93. ideo transeamus.

¶Quo ad tertiū, conclusio est: In creaturis omnibus inuenitur vestigiū trinitatis. Probatur: inqualibet creatura inueniūtur aliqua quę oportet reducere in diuinas personas, sicut in causam. ergo in qualibet est vestigiū trinitatis. Antecedens manifestatur, secūdum quatuor assignationes triplicitatis inuētæ in qualibet creatura: & clare patet litera.

¶Aduerte in antecedētē duo. Primo quod ly in qualibet creatura distribuit etiam pro rationalibus, quoniā in his habet locum imago vt infra patebit, secūdum rationem: & vestigium secundum proportionales cōditiones earum, puta modi speciei, & ordinis, &c. Secūdo: quòd quum dicitur quòd oportet reducere in diuinas personas, vt causam, intelligitur modo iam determinato, scilicet in diuinas personas ratione appropriatorum, ratione quorum sunt causæ creaturarum.

¶Ad quartum dicendum, quòd operatio naturæ nō est nisi ex præsuppositione principiorum. & sic ea, quæ per naturam fiunt, creaturæ dicuntur.

QVAEST. QVADRAGESIMASEXTA de Principio durationis rerum creaturarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de principio durationis rerum creaturarum.

¶Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo, vtrum creaturæ semper fuerint. ¶Secundo, vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. ¶Tertio, quomodo Deus dicatur in principio cœlum & terram creasse.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum vniuersitas creaturarum semper fuerit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vniuersitas creaturarum, quæ nunc mundi nomine nuncupatur, nō incœperit, sed fuerit ab æterno. Omne enim, quod incœpit esse antequā fuerit, possibile fuit ipsum esse: aliquin impossibile fuisset ipsum fieri. Si ergo mūdus incœpit esse antequam inciperet possibile fuit ipsum esse. Sed qd̄ possibile est esse, est materia: quæ est in potentia ad esse, quod est per formā: & ad non esse, quod est per privationem. si ergo mundus incœpit esse, ante mundum fuit materia. Sed nō potest esse materia sine forma. Materia autem mundi cum forma, est mundus. Fuit ergo mundus ante quam esse inciperet. Quod est impossibile. ¶Præterea, Nihil qd̄ habet virtutē vt sit semper, quādoq; est, & quādoq; nō est: qa ad quantum te extendit virtus alicuius rei, tandiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutē vt sit semper. non enim virtutē habet ad determinatum durationis tēpus. Nihil ergo incorruptibile quandoq; est, & quandoq; non est. Sed omne qd̄ incipit esse, quādoq; est, & quādoq; non est. nullū ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, vt corpora cælestia: & omnes substantiæ intellectuales. Ergo mundus non incœpit esse. ¶Præterea, Nullū ingenitū incœpit esse. Sed Philosophus in 1. phy. dicit quòd materia est ingenita. Et in 1. de cæ. & mun. q̄ cælum est ingenitū. Nō ergo vniuersitas rerū incœpit esse. ¶Præterea, Vacuum est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mundus incœpit esse vbi nunc est corpus mundi, prius non fuit aliquod corpus, & tamen poterat ibi esse. Aliquin nunc ibi non esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. Quod est impossibile. ¶Præterea, Nihil de nouo incipit moueri nisi per hoc, quòd mouens & mobile aliter se habet nūc, quàm prius. Sed quod aliter se habet nunc quàm prius, mouetur. Ergo ante omnē motum de nouo incipientem fuit aliquis motus. Motus ergo semper fuit. Ergo & mobile. quia motus non est nisi in mobili. ¶Præterea, Omne mouēs aut est naturale, aut est volūtarium. sed neutrum incipit mouere, nisi aliquo motu præexistente. Natura enim semper eodē modo operat. Vnde nisi præcedat aliqua immutatio vel in natura mouentis vel in mobili, nō incipit à mouēte in naturali esse motus, qui non fuit prius. Volūtas autem absq; sui immutatione retardat facere quod proponit. Sed hic nō est nisi per aliquā immutationem, quā imaginatur ad minus ex parte ipsius tēporis[c]. Sicut qui vult facere domum cras & nō hodie, expectat aliquid futurū cras quod hodie nō est: & ad minus expectat, quòd dies hodiernus trāseat, & crastinus adueniat, quod sine mutatione non est: quia tempus est numerus motus. Relinquitur ergo quòd ante omnem motum de nouo incipientē, fuit alius motus. Et sic idem quod prius.

¶Præterea, Quicqd̄ est semp in principio, & semper in fine, nec definere, nec incipere p̄ōt. Quia quod incipit, nō est in suo fine: quod autem definit, non est in suo principio. Sed tēpus semper est in suo principio & fine: quia nihil est temporis nisi nunc, quod est finis præteriti, & principium futuri. Ergo tempus nec incipere nec definere potest. Et per consequēs nec motus cuius numerus tempus est.

¶Præterea, Deus aut est prior mundo natura tantū, aut duratione. Si natura tantū, ergo cū Deus sit ab æterno[c], & mūdus est ab æterno. Si autē est prior duratione, prius autē & posterius in duratione cōstituūt tēpus: Ergo ante mundum fuit tempus. Quod est impossibile. ¶Præterea, Posita causa sufficienti ponitur effectus. Causa em̄ ad quā nō sequit effectus, est causa imperfecta indigēs alio ad hoc ꝙ effectus sequatur. Sed Deus est sufficiēs causa mundi, & finalis ratione suæ bonitatis, & exemplaris ratione suæ sapientiæ, & effectiua ratione suæ pœnæ, vt ex superioribus patet[c]. Cum ergo Deus sit ab æterno, & mundus fuit ab æterno. ¶Præterea, Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio Dei est eius substantia, quę est æterna. Ergo & mundus est æternus.

¶SED CONTRA est qd̄ dicitur Io. 17. Clarifica me pater apud temetipsū claritate quā habui priusquā mūdus fieret. Et Prouerb. 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret ab initio.

CONCLVSIO.

¶ *Non est necessarium mundum semper fuisse cum ex voluntate diuina processit: quamuis possibile hoc fuerit, si Deus voluisset, nec demonstratiue hoc probari ab aliquo vnquam potuit.*

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ nihil potest præter Deū ab æterno fuisse. Et hoc quidē ponere nō est impossibile. Ostensum est enim suprà[c], ꝙ volūtas Dei est causa rerū. Sic ergo aliquā necesse est esse, sicut necesse est Deum velle illa cū necessitas effectus ex necessitate causæ dependeat, vt dicitur in 5. meta. Ostensum est autē suprà[c], quòd absolute loquendo non est necesse Deum velle aliqd nisi seipsum. Non est ergo necessariū Deum velle quòd mūdus fuerit semper, sed eatenus mundus est, quatenus Deus vult illum esse, cum esse mundi ex voluntate Dei dependeat, sicut ex sua causa. Non est igitur necessariū mundū semper esse. Vnde nec demōstratiue probari potest. Nec rationes quas ad hoc Aristot. inducit, sunt demonstratiuæ simpliciter, sed secundū quid, scd contradicēdum rationibus antiquorū ponentiū mundū incipere secundū quoscdā modos in veritate impossibiles[c]. Et hoc apparet ex tribus[b]. Primo quidē, qa tam in 8. phy. quā in 1. de cæ. præmittit quasdā opiniones, vt Anax. & Emp. & Plat. cōtra quos rones cōtradictorias inducit. Secūdo, qa vbicūq; de hac materia loquit, inducit testimonia antiquorū. Quod nō est demōstratoris, sed ꝓbabiliter pūadentis. Tertio quia expressē dicit in primo lib. topi. ꝙ quædā sunt, ꝓblemata dialectica, de quibus rationes non habemus vtrū mundus esset, poſe fuit mūdū esse, nō qdē scdm potētiā passiuā, quę est materia: sed scdm potētiā actiuā Dei[c]. Et etiā scdm qd̄ dicit aliqd absolutē poſe nō scdm aliq̄ potētiā, sed ex sola habitudine terminorū, q̄ sibi nō repugnāt, scdm qd̄ possibile opponit impossibili, vt patet per Philosophū in 5. meta.

¶Ad secundū dicēdum, q̄ illud quod habet virtutē vt sit semper, ex quo habet illā virtutē, non quādoq; est, & quādoq; non est: sed antequā haberet illā virtutē nō fuit[c]. Vnde hæc ratio quæ ponitur ab Arist. in 1. de cæ. non concludit simpliciter, quòd incorruptibilia non incœperunt esse, sed quòd non incœperūt esse per modum naturalem, siue generabilia & corruptibilia incipiunt esse.

¶Ad tertiū dicēdum, ꝙ Arist. in 1. phy. probat, materiam esse ingenitam per hoc, quòd non habet subiectū de quo fit: in primo autem de cæ. & mun. probat cælum ingenitum, quia non habet contrariū ex quo generetur. Vnde patet, quòd per vtrunq; non cōcluditur nisi quòd materia & cælum non incœperunt per generationē, vt quidam ponebant: præcipiatę de cælo. Nos autē dicimus, quòd materia & cælum producta sunt in esse per creationem, vt ex dictis patet[c].

¶Ad quartum dicendum, quòd ad rationem vacui non sufficit in quo nihil est, sed requiritur quòd sit ꝑtium capax corporis, in quo non sit corpus, vt patet per Arist. in 4. phy sic. Nos autem dicimus non fuisse locum aut spatium ante mundum.

¶Ad

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulum primum.*

Tullus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio cū duobus corollariis, cōclusio est. Nihil præter Deum fuit ab æterno, ita quòd hoc non est impossibile. Vbi aduerte, quòd conclusio dicit duo. asserit enim primo nihil aliud à Deo fuisse semper. Et quoniā hoc ex fide tenetur, nec hoc est probandū, addit secundum, scilicet quòd hoc asserti est possibile. Et hoc probat sic, voluntas Dei est causa rerum, ergo sic necesse est aliqua esse, sicut necesse est Deum velle illa, ergo nō est necessariū Deū velle quòd mūdus fuerit semper, ergo eatenus mūdus est, quatenus Deus vult illum esse: ergo non est necessariū mūdum semper esse. Antecedens patet ex supradictis: prima vero consequentia probatur, quia necessitas effectus ex necessitate causæ dependet, ex 5. meta. Secundo vero: quia non est necesse Deum velle aliqd nisi seipsum. Tertia autē, quia esse mundi ex volūtate Dei pendet, sicut ex causa.

¶Primum corporū est. Non potest demonstratiue probari mundum semper fuisse. Secūdum

Universidad de Deusto
Biblioteca

nonsolum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Primo, vt sit in actu secundum id quod potuit actio, inquantum actio in agente. Secundo, secundum quod infert ex se passionem vel effectū. Primo modo actio Dei est in actu ab æterno: secundo modo, non. Et propter primū Deus non est causa in potētia, sed in actu ab æterno. Propter secundum vero Deus non creauit mundū ab æterno, nec creat modo animā Antichristi. Et si quæratur quomodo illatio passionis vel effectus est in Deo ab æterno actu vel potētia. Responsio in promptu est, quòd est in eo & in potētia actiua, & nūquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconueniens est ponere aliquid in potentia in Deo. Et propterea actionem secundū totū id quod in agēte ponit formaliter, oportet ab æterno in Deo esse actu, &c.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulum secundum.*

Anuota. IN titulo, articul⁹ fidei sonat quod sola fide tenere oportet.

Cōmenta. ¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito. Scilicet cē mūdum incœpisse sola fide tenetur ita quòd demonstratiue probari non potest. Quā conclusionē primo probat quo ad secundā partem. Secūdo manifestat, quo ad primā. Et tertio obiendit quare vtilitatis sit nostræ propositam conclusionem. Quo ad primum igitur, sic cēdit talem rationē. Nouitas mundi non potest demōstrari ex parte mūdi nec ex parte suæ causæ: ergo est in demōstrabilis. Antecēdēs quo ad primam partē probatur. demōstrationis principiū est quod quid est, & vnumquodque secundum rationem suæ speciei abstrahit ab hic & nunc: ergo non potest demonstrari, quòd homo, aut cælum, aut lapis nō semper fuit. Secunda pars antecedentis manifestatur à communi dicto q̄ vniuersalia sunt vbiq; & semper. Quo ad secundā vero partē probatur. voluntas Dei rationē inuestigari non potest nisi circa necessario volita: ergo non potest demonstratiue fidei qui circa creaturas voluerit. & tenet sequela: quia nihil circa creaturas necessario vult.

Anuota. ¶ Circa probationē primæ partis antecedentis assumpti, aduerte quod vis rationis consistit in hoc quòd quid est vniuersali, nec est creatæ speciei simpliciter, abstrahit ab hoc & nunc: ergo nō potest esse sufficiens medium ad inferendam nouitatem rei: quia nouitas ipsa temporis differentiam continet. Liquido enim cōstat, non esse rationem essendi nunc, & non prius, quod secundū se indifferēs est ad nunc & prius vnde autor non solum de mundo, sed de quacunque re mundi inducit quòd ex eius quidditate non potest inferri eius nouitas simpliciter.

Anuota. ¶ Circa principalem cōsequētiam aduertendum quòd quum mundus significet vniuersitatem rerum, & extra vniuersum nihil sit nisi caput ipsius: cōsequens est quòd nullus locus reperiatur. Quare demonstratio nō est: quia ad inferendum nouitatem mūdi, & propterea litera, exclusa causa, & quod quid est ipsius, & omnīū eius partium pro constanti relinquit nouitatem mundi indemonstrabilem.

¶ Quo ad primam vero partē conclusionis, scilicet quòd fide tenetur, manifestatur. Voluntas diuina pōt homini manifestari per reuelationem. ergo mundum incœpisse est credibile, & tenet sequela, quia fides inuestigari nō potest.

¶ Tertio, vtile est, inquit, hoc considerare & hoc ex duabus vtilitatibus manifestis. Prima est repressio præsumptionis. Secunda est cuitatio derisionis ab infidelibus, vt clare patet in litera.

Anuota. ¶ In responsione ad 1ū, aduerte nouitie, q̄ aliud est dicere, Sortes patet esse causa p se Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis: & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causæ Ciceronis. Primum enim est verissimum: quoniā sicut homo generat hominē per se, ita & patet causa, vt dicitur 11. meta. text. 27. Secūdum autem est falsissimum, quoniā causæ per se ordinatæ respectu alicuius effectus sunt, vt in litera dicitur, diuersorum ordinum simul causantes effectum illum, & propterea non possunt infinitari. Pater autem & auus eiusdem ordinis causæ sunt non simul causantes terrium: quibus, vt dictum est, inter se auus fuerit per se causa patris, & pater filij: & propterea ad productionem sortis nō refert finitas, vel infinitas progenitorum.

¶ In responsione ad octauum diligenter aduerte quid ibi dicitur, & quare dicatur. Post recitatas namq; opiniones subdit considerādum esse quòd hæc ratio particularis est & verum dixit: quoniā particularis est nō in se, sed respectu quæsiti, vt ipsemet subdit. Quæsitū est enim hic, vtrum mundum, id est vniuersitatē creaturarū incœpisse sit articulus fidei, & non vtrū singulas species creaturarū incœpisse, sit articulus fidei. Dato namq; quòd hominē incœpisse sit demonstrabile, adhuc dubium restat, vtrū vniuersum incœpisse sit demonstrabile: quoniā stat eum incœptione hominis æternitas mundi, vel angelorū vt in littera dicitur. Causa autē quare hoc dixerit est, quia secundum doctrinam autoris ratio inducta cogit: parum tamen vtilis ab eodē dicitur in 2. con tra Genti. c. 38. quoniam multa supponit in quib⁹ discordant philosophi.

¶ Circa eandem responsionem aduerte, quòd secundum autoris doctrinam sustinentem immortalitatem animæ numeratæ sine circulo, & impossibilitatem infinitatis in actu simul etiam per accidēs intelligibile non est, quòd generatio humana sit æterna. Et propterea cauti sint Thom. in cōcedendo mundum potuisse esse ab æterno: concedant mūdum quo ad substantiam, constantem ex quinq; corporib⁹ simplicibus. Concedant mundum etiam quoad motum cæli & generationes omnes, præter humanā. Incitabile autem est quin aut sit infinitum in actu, aut ad miracula recurratur, ponendo vnum hominem infinito tempore vixisse, & à certo tempore generationis. Omnes enim homines generantes habent gradum vnum in causis efficiētibus, scilicet gradum particularis generantis. Vnde non est impossibile quòd homo generetur ab homine in infinitum. Esset autem impossibile, si generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & à corpore elementali, & à sole: & sic in infinitum.

¶ Ad octauum dicendum, quòd hanc rationē, ponentes æternitatem mundi, multipliciter effugiant. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in metaph. Algazelis dicentis hoc esse infinitum per accidens. Sed hoc improbatum est superius⁶. Quidam vero dicunt animam corrumpi cum corpore. Quidam vero, quòd ex omnibus animabus remanet vna tantum. Alij vero (vt Aug. dicit) posuerunt propter hoc circuitū animarum, vt scilicet animæ separatæ à corporibus post determinata tēporum curricula iterum redirēt ad corpora. De quibus omnibus in sequētibus est agendum ⁶. Considerandum tamen quòd hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis quòd mundus fuit æternus, vel saltē aliqua creatura, vt angelus: non autem homo. Nos autem intēdimus vniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Verum creatio rerum fuerit in principio temporis.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd creatio rerū non fuit in principio temporis. Quod enim non est in tempore, non est in aliquo temporis. Sed creatio rerum non fuit in tempore. Per creationem enim rerum substātia in esse producta est. Tempus autem non mensurat substantiam rerum, & præcipue incorporaliū. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

¶ Præterea, Philosophus probat quod omne quod fit, fiebat. Et sic omne fieri habet prius & posterius. In principio autem temporis (cum sit indiuisibile) non est prius & posterius. Ergo cum crearī sit quoddam fieri, videtur q̄ res non sint creatę in principio temporis.

¶ Præterea, Ipsum etiam tēpus creatum est. Sed non potest creari in principio temporis: cum tempus sit diuisibile, principium autem temporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

¶ SED CONTRA est quod Genes. 1. dicitur. In principio creauit Deus cælum & terram.

CONCLVSIO.

¶ *In principio temporis omnia à Deo creata sunt, & in principio, id est in filio, & in principio, id est ante omnia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud verbum Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram, tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerūt mundum semper fuisse, & tempus non habere principium. Et ad hoc excludendum exponitur. In principio, scilicet temporis. Quidam vero posuerunt duo esse creationis principia, vnum bonorum, aliud malorum. Et ad hoc excludendum exponitur, in principio, id est, in filio. Sicut enim principium essendi omnium ab vno repriatur patri propter potentiam, ita principium exēplare ab propriatur filio propter sapientiam: vt sicut dicitur, omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur Deū omnia fecisse in principio, id est in filio, secundum illud Apostoli ad Col. 1. In ipso, scilicet filio, condita sunt vniuersa. Alij vero dixerunt corporalia esse creata à Deo mediātibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludēdum exponitur, in principio creauit Deus cælum & terram, id est ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata scilicet cælum empireum, materia corporalis quæ nomine terræ intelligetur, tempus, & natura angelica.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non dicuntur in principio temporis res esse creatæ, quasi principium tēporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore cælum & terra creata sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Philosophi intelligitur de fieri quod est per motum, vel quod est terminus motus. Quia cum in quolibet motu sit accipere prius & posterius, ante quod cunq; signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moueri, & fieri est accipere prius, & etiam aliquid post ipsum, quia quod est in principio motus vel in termino, nō est in moueri. Creatio autem neque est motus neque terminus motus, vt suprà dictum est ⁶. Vnde sic aliquid creatur quod non prius creabatur.

¶ Ad

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut dicit Augu. 11. de ci. Dei, philosophorum ponentium æternitatem mundi duplex fuit opinio. Quidam enim posuerunt, quòd substantia mundi non fit à Deo. Et horum est intolerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidam autem sic posuerunt mundum æternum, quòd tamē mundum à Deo factum dixerūt. Non enim mundum temporis volunt habere, sed suę creationis initium, vt quodam modo vix intelligibili semp sit factus. Id autē quomodo intelligant, insuerunt, vt idem dicit in 10. de ciuita. Dei. Sicut enim inquiunt, si pes ex æternitate semper fuisset in pulnere, semper subesset vestigium, quod à calcante factum nemo dubitaret: sic & mundus semper fuit, semper existēte qui fecit. ¶ Et ad hoc intelligēdum considerandum est, quòd causa efficiens quæ agit per motum, de necessitate præcedit tēpore suum effectum, quia effectus non est nisi in termino actionis agens autem omne oportet esse principium actionis. Sed si actio sit instantanea & non successiua, non est necessarium, faciens esse prius facto durationē, sicut patet in illuminatione. Vnde dicunt quòd non sequitur ex necessitate, si Deus est causa actiua mundi, quòd sit prior mundo duratione, quia creatio qua mundum produxit, non est mutatio successiua, vt suprà dictū est ⁶.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui ponerent mundum æternum, dicerēt mundum factū à Deo ex nihilo: non quòd factus sit post nihilum secundum quod nos intelligimus per nomen creationis ⁶, sed quia non est factus de aliquo. Et sic etiam nō recutant aliqui eorum creationis nomē: vt patet ex Auic. in sua meta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa est ratio Anax. quæ ponitur in 3. phy sic. Sed non de necessitate concludit, nisi de intellectu qui deliberando inuestigat quid agēdum sit, quod est simile motui. Talis autem est intellectus humanus, sed non diuinus, vt suprà patet ⁶.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ponētes æternitatem mundi, ponunt aliquam regionē infinitiles esse mutatam de inhabitabili in habitabilem, & econuerso. Et similiter ponunt, quòd artes propter diuersas corruptiones & accidentia infinities fuerunt inuentæ, & iterum corruptę. Vnde Arist. dicit in lib. meteo. quod ridiculum, est ex huiusmodi particularibus mutationibus opinionem accipere de nouitate mundi totius.

¶ Ad quintum dicendum, quòd etsi mundus semper fuisset, non tamen parit. çaretur Deo in æternitate, vt dicit Boe. in fine de cōto quia esse diuinum est esse totum simul absque successione. Non autem sic est de mundo ⁶.

¶ Ad sextum dicendum, quòd transitus semper intelligitur à termino in terminū. Quæcunque autem præterita dies signetur, ab illa vsque ad ittam sunt finiti dies, qui pertransiri poterunt. Obiectio autem procedit ac si positis extremis sint media infinita.

¶ Ad septimum dicendum, quòd in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitum per se ⁶, vt puta si causæ quæ per se requiruntur ad aliquem effectum: multiplicarentur in infinitum. Sicut si lapis moueretur à baculo, & baculus à manu, & hoc in infinitum. Sed per accidens in infinitum procedere in causis agētibus non reputatur impossibile, vt puta si omnes causæ quæ in infinitum multiplicantur, non teneant ordinem nisi vnius causæ, sed earum multiplicatio fit per accidens ⁶. Sicut artifex agit multis martellis per accidens: quia vnus post vnum frangitur. Accidit ergo huic martello, q̄ agat post actionē alterius martelli. Et similiter accidit huic huiusmodi inquantum generat quòd sit generatus ab alio. Generat enim inquantum homo, & non inquantum est filius alterius hominis. Omnes enim homines generantes habent gradum vnum in causis efficiētibus, scilicet gradum particularis generantis. Vnde non est impossibile quòd homo generetur ab homine in infinitum. Esset autem impossibile, si generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & à corpore elementali, & à sole: & sic in infinitum.

¶ Ad octauum dicendum, quòd hanc rationē, ponentes æternitatem mundi, multipliciter effugiant. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in metaph. Algazelis dicentis hoc esse infinitum per accidens. Sed hoc improbatum est superius⁶. Quidam vero dicunt animam corrumpi cum corpore. Quidam vero, quòd ex omnibus animabus remanet vna tantum. Alij vero (vt Aug. dicit) posuerunt propter hoc circuitū animarum, vt scilicet animæ separatæ à corporibus post determinata tēporum curricula iterum redirēt ad corpora. De quibus omnibus in sequētibus est agendum ⁶. Considerandum tamen quòd hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis quòd mundus fuit æternus, vel saltē aliqua creatura, vt angelus: non autem homo. Nos autem intēdimus vniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Verum creatio rerum fuerit in principio temporis.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd creatio rerū non fuit in principio temporis. Quod enim non est in tempore, non est in aliquo temporis. Sed creatio rerum non fuit in tempore. Per creationem enim rerum substātia in esse producta est. Tempus autem non mensurat substantiam rerum, & præcipue incorporaliū. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

¶ Præterea, Philosophus probat quod omne quod fit, fiebat. Et sic omne fieri habet prius & posterius. In principio autem temporis (cum sit indiuisibile) non est prius & posterius. Ergo cum crearī sit quoddam fieri, videtur q̄ res non sint creatę in principio temporis.

¶ Præterea, Ipsum etiam tēpus creatum est. Sed non potest creari in principio temporis: cum tempus sit diuisibile, principium autem temporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

¶ SED CONTRA est quod Genes. 1. dicitur. In principio creauit Deus cælum & terram.

CONCLVSIO.

¶ *In principio temporis omnia à Deo creata sunt, & in principio, id est in filio, & in principio, id est ante omnia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud verbum Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram, tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerūt mundum semper fuisse, & tempus non habere principium. Et ad hoc excludendum exponitur. In principio, scilicet temporis. Quidam vero posuerunt duo esse creationis principia, vnum bonorum, aliud malorum. Et ad hoc excludendum exponitur, in principio, id est, in filio. Sicut enim principium essendi omnium ab vno repriatur patri propter potentiam, ita principium exēplare ab propriatur filio propter sapientiam: vt sicut dicitur, omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur Deū omnia fecisse in principio, id est in filio, secundum illud Apostoli ad Col. 1. In ipso, scilicet filio, condita sunt vniuersa. Alij vero dixerunt corporalia esse creata à Deo mediātibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludēdum exponitur, in principio creauit Deus cælum & terram, id est ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata scilicet cælum empireum, materia corporalis quæ nomine terræ intelligetur, tempus, & natura angelica.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non dicuntur in principio temporis res esse creatæ, quasi principium tēporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore cælum & terra creata sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Philosophi intelligitur de fieri quod est per motum, vel quod est terminus motus. Quia cum in quolibet motu sit accipere prius & posterius, ante quod cunq; signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moueri, & fieri est accipere prius, & etiam aliquid post ipsum, quia quod est in principio motus vel in termino, nō est in moueri. Creatio autem neque est motus neque terminus motus, vt suprà dictum est ⁶. Vnde sic aliquid creatur quod non prius creabatur.

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

mensuras creationem, fuit tamē coexistēs creationique instanti temporis distinxit quo mensurantur operationes spirituales, ut infra patebit, mensurata est.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum primum.*

Annot. PArtículo quæritur an distinctio sit à Deo nō quomodolibet, sed vt ipse intendit, vt in processu articuli patet.

Comenta. ¶ In corpore tria facit. Primo tractat opinionē aliquorum. Secundo opinionē Auic. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, quòd distinctio rerum est à materia sola & casualiter, vel à materia simul & agente. Reprehenditur autē vtraque opinio quo ad hoc: in quo communi

249 2.cont.ca. 39.7sque 45. inclusiue et lib. 3. cap.97. & pos. q. 3. artic. 1. 9 m, & art.16.co. & opus.3. ca.71.72. 73.et 101. & 12.me. 1.2.in fin. 54 236 237

cat, scilicet q̄ distinctio est à materia vt à causa prima, id est in reductibili in aliam priorē causam, duplicitèr. Primo, quia ipsa materia est à Deo. Secundo, quia eiā forma est prior materia: quoniā materia est propter formam.

¶ Quo ad secundum refertur opinio Aui. quòd distinctio est ex secūdis agentibus: & improbatur duplicitèr. Primo, quia hoc est falsum de distinctione incorruptibilium quoniā à solo Deo fieri possunt. Secundo, quia distinctio rerum esset à casu, & cōsequēter compluentū vniuersi esset à casu, & tener prima sequela, quoniam quod fit ex concursu multarum causarum agentium, nō per se intentū ab aliquo dirigente eas in vnum, casu fit. Secunda autē sequela tenet, quia perfectio vniuersi in rerū diuersitate consistit.

¶ Quo ad tertium cōclusio respōdens est, Distinctio, seu multitudo rerū est ex intentione primi agētis, qui est Deus. Probatur, Deus produxit res in esse propter suā bonitatem communicandam creaturis & per eas repræsentā tam: ergo produxit multas creaturas, & diuersas. & tenet sequela, quia per vnā creaturam sufficiēter repræsentari nō potest. Quod probatur, quia bonitas, quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur: quia perfectius participat diuinam bonitatē totum vniuersum, quām quælibet creatura. Secunda probatur conclusio auctoritate scripturę. Gene. primo. Dixit Deus, &c.

e 261 ¶ Circa hanc rationē aduertere, quòd cum dicitur, nominatur, aut quæritur sufficiens repræsentatio bonitatis diuinæ: nō est sermo de sufficientia simplicitèr: quoniā nec mille mundi sufficerent ad id, sed de sufficientia cō-

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil fit nisi secundum quod est. Nihil autem est tempus is nisi nunc. Vnde non potest fieri nisi secundum aliquod nunc. Non quia in ipso primo nunc fit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.

QVAEST. QVADRAGESIMASEPTIMA DE Rerum distinctione in communi, in tres articulos diuisa.

POST productionem creaturarum in esse considerandum est de distinctione earum. ¶ Et circa hæc cōsideratio tripartita. Nam primo considerabimus de distinctione rerum in communi. ¶ Secundo, de distinctione boni & mali. ¶ Tertio, de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, de ipsa rerum multitudine, seu distinctione. ¶ Secundo, de earum inæqualitate. ¶ Tertio, de vnitate mundi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd rerū multitudo & distinctio non sit à Deo. Vnum enim semper natum est vnū facere. Sed Deus est maximè vn⁹, vt ex præmissis patet c. Ergo non producit nisi vnum effectum.

¶ Præterea, Exemplatū assimilatur suo exēplari. Sed Deus est causa exēplaris sui effectus, vt suprà dictum est c. Ergo cū Deus sit vnus, effectus eius est vnus tantū, & non distinctus.

¶ Præterea, Ea quæ sunt ad finem, proportionantur fini. Sed finis creaturæ est vnus, scilicet diuina bonitas, vt suprà ostensum est c. Ergo effectus Dei non est nisi vnus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen.1. quòd Deus distinxit lucem à tenebris, & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est à Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Cum propter bonitatem suam communicandam condiderit Deus creaturas, & per illas representandā non ex materia, vel ex agente & materia, aut ex secundis causis, sed ex intentione primi agentis & Dei, multæ & diuersæ creaturæ processerunt.*

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ causam distinctionis rerum multipliciter aliqui assignauerūt. Quidā enim attribuerūt eam materiæ vel soli, vel simul cum agente: soli quidē materiæ, sicut Democritus & omnes antiqui naturales, ponentes solā causam materialē, secundum quos distinctio rerū prouenit à casu secundum motum materiæ. Materiæ vero & agenti simul distinctionē & multitudinē rerum attribuit Anaxa. qui posuit intellectū distinguentem res, extrahendo quod erat permixtum in materia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidē, quia suprà ostēsum est c, quòd etiā ipsa materia à Deo creata est. Vnde oportet & distinctionē, siqua est ex parte materiæ, in altiorem causam reducere. Secundo, quia materia est propter formā, & non econuerso, distinctio autem rerum est per formas proprias. Non ergo distinctio est in rebus propter materiā, sed potius econuerso in materia creata est differentia, vt esset diuersis formis accōmodata. Quidam vero attribuerunt distinctionē rerum secundis agentibus, sicut Auic. qui dixit, quòd Deus intelligendo se, produxit intelligentiam primam c in qua, quia non est suum esse, ex necessitate incidit cōpositio potentiæ & actus, vt infrà patebit c. Sic igitur prima intelligentia inquantum intelligit causam primā, produxit secundā intelligentiam: inquantū autem intelligit secundū quod est in potentia, produxit corpus cæli, qd mouet: inquantum vero intelligit, secundum illud quod habet de actu, produxit animam

sona perfectiōi vniuersi huc enim tendit ratio vt huiusmodi repræsentationem diuinæ bonitatis in rerum vniuersitate per se intentam à Deo faceamus: qa vnica creatura ad huiusmodi repræsentationem non sufficeret.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd exēplar dupliciter Deo attribui litera vult. Primo ratione substantiæ simpliciter. & sic Dⁱⁿ est vnum exemplar omnium. Secundo, ratione substantiæ sic vel sic imitabilis & sic in mente diuina sunt multa rerum exemplaria iuxta multimodā ideatum.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum secundum.*

TItulus intelligendus est sicut præcedens.

Comenta. ¶ In corpore duo facit. Primo tractat opinionē Origenis. Secūdo respōdet quæsito.

¶ Quo ad primum ponitur in litera opinio Origenis satis clare, continens tria, scilicet rationales creaturas, æquales creatas, & inæqualitatē ex libero arbitrio. & diuersitatem. imò & creationem & productionem & sic respondet quæsito negatiue. Refertur quoq; & occasio huius opinionis, quia scilicet excludere conat⁹ est opinionem ponentē distinctionem ex contrarietate principiorū boni & mali, quæ vide⁹ fuisse Empedoclis & Manichæorum. De quibus omnibus, si diffusè tractatum videre vis in 2. contra Gent. à ca. 69. vsque ad 76. hi enim hæc hucusque tangitur. ¶ Contra hanc autem opinionem arguitur in litera. Quia sequeretur, quòd vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter Dei bonitatē communicandam, sed propter peccatum punien-

dum: sed hoc est inconueniens vt ostendit Genesis. & Aug.

Adnotā. Adnotre hic, quòd non ex hoc sequitur in hac ratione creaturæ diuina bonitas, quoniam etiam iustitia punitiua finis est diuinæ bonitatis: sed excludit illos diuina bonitas à sortiendo finem beatitudinis. Hoc enim est differentia inter bona ab solute, & bona non nisi punitione, quòd primorum ratio sola diuina bonitas est, secundorum vero numquā diuina bonitas causa est nisi de merito supposito, quod non est à Deo. Et propterea in litera non est simpliciter negata diuina bonitas, sed opposita est aduersarijs, scilicet ad punitendum peccatum. Et hoc enim insinuatur quod diximus. Manifestatur vero optimè inconueniens ex inducta auctoritate. Vidit Deus cūcta q̄ fecerat, & erāt valde bona: ergo non nisi ad punitionem bona

bona sunt, inter simpliciter bona non cōnumerantur: quoniā non sunt simpliciter appetibilia.

¶ Quo ad secundū, conclusio responsiua est, scilicet Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primo, q̄ sit causa inæqualitatis: secundo quòd sicut est causa distinctionis, sta inæqualitatis. Primum ergo probatur sic. Sapientia Dei est causa distinctionis rerum, ergo est causa distinctionis formaliter: ergo est causa inæqualitatis. Prima consequentia probatur: quia distinctio formalis est principalis distinctio. quod probatur, quia ab his tantum existētibus distinctionibus, scilicet numerali & formali, materiaest propter formam: ergo distinctio materialis est propter formalem. Et rursus manifestatur à signo, quòd videmus vnitatem & pluralitatē numeralē esse propter formam specificam. Secunda autem consequentia probatur: quia distinctio formalis semper inæqualitatē requirit. quod probatur duplicitèr, primo, quia formæ rerum sunt sicut numeri ex octauo metaphy. secundo, quia in rebus naturalibus species ordinatæ gradatim apparent, vt patet inductiue. Secundo probatur quòd sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis, sic vniuersum non esset perfectum si vnus tantum bonitatis gradus inueniretur, ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitatem: ergo sic inæqualitas est à Deo propter perfectionem vniuersi, sicut & distinctio. Totius processus patet.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo sermo est de vnitate numerali, & de mundo non solum corpore, sed vniuerso, & de facto, nō de possibili. nō enim nunc de potentia Dei disputamus, sed de diuersitate inuenta in rebus in communi.

Comenta. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito: secundo ex ratione data deducit corollarie quòd alij, potuerunt opinari.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, q̄ mundus est tantum vnus. Et probatur sic. quæcunque sunt à Deo, ordinem habent adinuicem ad ipsum Deū: ergo omnia ad vnum mundum necesse est pinere. & probatur sequela, quia mundus iste vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundo corollarie differentia inter philosophos, scilicet q̄ illi qui posuerunt mundi causam aliquam ordinantem sapientiam, non posuerunt plures mundos: qui vero rēs à casu dixerūt, vt Democritus, plures potuerunt dicere mundos.

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd ista responsio sumpta est ex Arist. in primo cæli & mundi. Veruntamen cum la litera dicitur, quòd nō est possibile esse aliam tergramly possibile, non sumitur pro possibili secundum actum potentiæ Dei, nec pro possibili logico, sed pro possibili sumpto ex potētia indita rebus creatis secundum quam dicimus, q̄ impossibile est mortuum resurgere. Tractatus enim iste, vt iam diximus, attestatur quòd non quid possit, aut non possit Deus, sed quid distinctio rerum habeat, requiritur.

¶ Circa rationem in litera adductam ex Arist. ad probādam vnitatem terræ. quia omnis terra natur

QVÆSTIO QVADRAGESIMA. octaua de rerum distinctione in speciali, in sex articulos diuisa.

DEINDE cōsiderādū est de distinctione rerū in speciali. Et primo de distinctione boni & mali. Deinde de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

¶ Circa primū q̄rēdū est de malo, & de causa mali.

¶ Circa malum quærūtur sex. ¶ Primo, vtrum malum sit natura aliqua. ¶ Secundo, an malū inueniatur in rebus. ¶ Tertio, vtrum bonum sit subiectū mali. ¶ Quarto, vtrum malum totaliter corrumpat bonū. ¶ Quinto, de diuisione mali per pœnam & culpā. ¶ Sexto, quid habeat plus de ratione mali, pœna vel culpa.

Artic

Annot.a. Pos. 9.3. art.16.ad primū & 12.meta.l. 7.col.9.fi. & l.9. fi. & 1.cont. l. 16. vsq; 22. Annot.a. 35 151 145 488 145 274 d

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturaliter mouetur ad hoc medium vbicunque esset, dubiū est, sed quoniam hoc ex intentione spectat ad librū de cælo, vnde sumpta est ratio *Comenta. 25. 1. dist. 46. arti. 3. cor. & 4. m. & 2. dist. 34. qu. 1. ar. 2. et 3. contra. 3. & 11. uatione. 1. Et post. q. 3. ar. 6. & mal. q. 1. ar. 12. primum & opus. 3. c. 315.* idem fiet an hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primo ponit modū exequendo illum respondet quæsito. Tertio reddit rationem cuiusdam dicti Dionysij.

¶ Quo ad primū, modus consistit in hoc, quòd oportet ex ratione boni accipere quid sit malū. Probatur, quia vnum oppositorum cognoscitur per reliquum, vt tenebræ per lucem.

¶ Quo ad secundum, malum est quædam absentia boni. Probatur, omne appetibile est bonum: ergo esse & perfectio cuiuslibet naturæ est bonitas, ergo malū non significat esse, aut formam aut naturā aliquam: ergo est quædā boni absentia. prima cōsequētia probatur: quia omnis natura appetit suum esse & suam perfectionem.

Annota. ¶ Aduerte, quòd in conclusione ideo dicit quædam absentia, quia non omnis negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio cōtra Gent. capit. 6. patet: absentia ergo debitæ perfectionis boni malum est: debita autem præsentia est, quando, sicut, vbi, in quo, &c. debet. Probatio vero conclusionis, ideo de hoc non curauit, quia præsenti intentioni sufficit genus mali inuenire: per hoc enim scitur an natura sit aliqua. merito igitur inuento quòd est absentia quam negationem cōstat esse, stetit processus.

¶ Quo ad tertium, quia malum negatione boni stabilitū est. & Dionys. (vt in argumēto ad oppositum litera dicit) malum negatione non solum boni, sed entis definiuit: ideo autor dicit hoc dictum esse secundario: quoniam ens vt sic est bonum: negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: & ideo malum negatio vtriusque à Dionysio ponitur. sed quia boni est primo, ideo per bonum est diffinitum à nobis.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum secundum.*

Auct. IN titulo malum inniti in rebus non significat esse realequoniam hoc excluſum est. Sed significat esse communiter in rebus: in rebus autē dicitur propter ea quæ solum inueniuntur in anima, vt secundæ Intentiones. Et est quæstio de inductione formali: ita quòd non intendimus verū malum habeat esse naturale, sed quòd sit in rebus, vel an inueniatur in rebus, sed an inueniatur forma liter in rebus.

Comenta. ¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Malum inuenitur in rebus, sicut & corruptio.

¶ Et probatur, perfectio vniuersi requirit inæqualitatē in rebus, vt omnis bonitatis grad⁹ impleatur: ergo sicut requirit vt sint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit vt sint indefectibilia à bono, & defectibilia à bono. ergo quædā in vniuerso deficiunt quādoque, ergo malum inuenitur in rebus sicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima consequentia probatur: quia isti sunt duo gradꝰ bonitatis inuenti in vniuerso, iuxta illos duos gradus entis, vt de se patet. secunda vero consequentia relinquitur per se nota. Et vere sic est, quoniā impossibile est, seclusis miraculis, possibilia nunquam deficere, tertia autem probatur, quia ratio mali consistit in defectu à bono, sub intellige debito. Et confirmatur illa modificatio & expressio: sicut quæ corruptio ipsa quoddā malū est, ita est malum corrupti.

Annota. ¶ Et bene nota Iy sicut quoniam solute dubium nouiciorum, quærētium quomodo si malum est negatio formaliter, & negationes non habent esse nisi in anima, vt ens in responsione ad secundum litera dicit applicando ad esse malique modo inquam verificatur quòd malum est formaliter in rebus: habet solutionē, quia non verificatur, quòd est in rebus vt ens, sed est in rebus vt corruptio in actu exercito, id est, vt rei remotio formalis. ipsa nāque absentia boni formaliter malum est: & vt in responsione ad quartum præcedentis articuli dictum est, malum formaliter corrumpit bonum oppositum: quia est ipsa priuatio boni in subiecto apto, &c. Dicitur ergo mala in rebus esse, non positiue, sed remotiue, id est non ponendo, sed remouendo formaliter aliquid à rebus. Et sic mala formaliter inueniuntur in rebus vt mala, sunt enim rerū mala: in anima autem per compositionem & quamcunque aliam intellectus operationē inueniūtur, vt entia & bona. Et ideo nihil obstat, imò prodest propositō, quòd malum nullū esse ponat in re. quoniam de malo vt malū est in actu exercito, loquimur: qđ conitat, quòd vt malum in actu exercito non inuenit' vbi ponit aliquid, sed tantum vbi remouet bonū debitū: hic est esse actus eius formalis, vt patet ex dictis. Nihil ergo valet cōsequentia, malū, vel priuatio nullum esse ponit in re, sed est tantum ens in anima. ergo non inuenitur formaliter in rebus. Quoniam stat quòd inueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito imò sequitur oppositum, scilicet esse in subiecto: ergo inuenitur in re vt exercent negationis non positiones actum. Si autem hæc inueniri in rebus, est simpliciter ipsa inueniri, quia formaliter inueniuntur: & secundum modum proprium sui generis, pura non entis, vel priuationis.

149 230 285 171 103 c 314 a. d. 34. 3. art. 2. 3. con. 18. & mal. q. 1. ar. 2. & 3. c. 16. & 17 c.

a ¶ *Super Quæst. quadragesimæ octauæ Articulum tertium.*

Comen. TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Malum est in bono vt in subiecto. Probatur. Malum est boni remotio non negatiue, sed priuatiue: ergo malum est in eodem subiecto, &, ente, in potentia simpliciter, vel secundum quid: ergo malum est in bono sicut in subiecto. Antecedens quo ad secundam partem phat ducendo ad impossibile duplex. Primum est q̄ ea quæ nullo modo sunt, essent mala, secūdū est q̄ ola essent mala. Quo ad tertiā vero ex sufficientia bimembris distinctionis, ipsius remotionis boni. prima consequentia phatur, qa priuationis & formæ idem est subiectum, scilicet in potentia simpliciter, vel secundum qd: secunda vero, quia vtrumque est bonum. & de ente quidem impossibilia secundum quid, probatur quia ens est in actu: actus autē bonitas quædam est: de ente vero in potentia simpliciter, quia bonum dicitur sicut & ens, ac per hoc sicut ens in potentia ens quoddam est, ita bonum in potentia, bonum quoddam est.

a ¶ *Super Quæst. quadragesimæ octauæ Articulum quartum.*

Annot. IN titulo: corumpere sumitur formaliter, eorum vero bonum sumitur pro toto integrali, vel quasi integrali: circa quod malum ponitur. Ita quòd sensus est, vtrum malum positum in aliquo auferat formaliter quicquid bonitatis inuenitur in illo.

Comenta. ¶ In corpore vnica est principalis conclusio directe respōsiua quæsito negatiue. Malum nō potest totaliter consumere bonum. Hanc autem cōclusionem manifestat vna distinctione reimembri. adiunctis singulis membris conclusionibus specialibus. Distinctio est, bonum triplex est. f. formā, subiectum, & habitudinē subiecti ad formam liter remotiue.

¶ RESPONDEO dicendum quòd (sicut suprà dictum est[c]) perfectio vniuersi requirit inæqualitatem esse in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Est autem vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonum sit quòd nunquam deficere possit. Alius autem gradus bonitatis est, vt sic aliquid bonum sit quod à bono deficere possit qui etiam gradus in ipso esse inueniuntur. Quædam enim sunt, quæ suum esse amittere non possunt, vt in corporalia. Quædam vero sunt, quæ amittere possunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuersitatis rerum requirit, vt non solum sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia. ita perfectio vniuersi requirit vt sint quædam quæ à bonitate deficere possint; ad quod sequitur ea interdum deficere. In hoc autem consistit ratio mali, vt scilicet aliquid deficiat a bono. Vnde manifestum est quòd in rebus malum inuenitur, sicut & corruptio. Nam & ipsi corruptio malum quoddam est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum q̄ malum distat ab ente simpliciter, & non ente simpliciter: quia neque est sicut habitus, neque sicut pura negatio, sed sicut priuatio.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ sicut dicitur in 5. metaphys. ens dupliciter dicitur. Vno modo secundum quod significat entitatem rei, prout diuiditur per decem prædicamenta. Et sic conuertitur cum re. Et hoc modo nulla priuatio est ens. Vnde nec malum. Alio modo dicitur ens quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit[c]: cuius nota est, hoc verbum est. Et hoc est ens quo respondetur ad quæstionem an est. Et sic cæcitatem dicimus esse in oculo, vel quācunque aliam priuationem. Et hoc modo etiam malum dicitur ens. Propter huius autem distinctionis ignorantiam, aliqui considerantes quòd aliquæ res dicuntur malæ, vel quòd malum dicitur esse in rebus: crediderunt q̄ malum esset res quædam.

¶ Ad tertium dicendum q̄ Deus & natura, & quodcunque agens facit quòd melius est in toto: sed non quod melius est in vnaquaque parte, nisi per ordinem ad totum, vt suprà dictum est[c]. Ipsum autem totum, quod est vniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si in eo sint quædam quæ à bono deficere possunt: quæ interdum deficiunt, Deo hoc non impediente. Tum quia prouidentiæ non est naturam destruere, sed saluare: vt Dion. dicit 4. cap. de diuino nomine. Ipsa autem natura rerum hoc habet, vt quæ deficere possunt quandoque deficiant. Tum quia, vt dicit Aug. in Enchi. Deus est adeò, potens, quòd etiam bona potest facere de malis. Vnde multa bona tollerentur si Deus nullum malum permitteret esse[c]. Non enim generaretur ignis nisi corrumperetur aër. Neque conseruaretur vita leonis, nisi occideretur asinus. Neque etiam laudaretur iustitia vindicans & patientia sufferens, si non esset iniquitas.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum malum sit in bono sicut in subiecto.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ malum nō sit in bono sicut in subiecto. Omnia enim bona sunt existentia. Sed malū nō est existēs, neque in existētibus. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ Præterea, Malum non est ens: bonum vero est ens. Sed non ens non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malum requirit bonum, in quo sit sicut in subiecto.

¶ Præterea, Vnum contrariorum non est subiectum alterius. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ Præterea, Id in quo est albedo sicut in subiecto, dicitur esse album. Ergo & id in quo est malum sicut in subiecto, est malum. Si ergo malum sit in bono sicut in subiecto, sequitur quòd bonum sit malum, contra id quod dicitur. Esa. quinto, Væh, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit Enchir. quòd malum non est nisi in bono.

CONCLVSIO.

¶ Cum malum sit priuatio boni, & in eodem subiecto sint, malum in bono non negatiue, sed priuatiue est vt in suo subiecto.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est[c]: malum importat remotionem boni. Non autem quælibet remotio boni malum dicitur. Potest enim accipi remotio boni & priuatiue & negatiue. Remotio igitur boni negatiue accepta mali rationem non habet. Alioquin sequeretur q̄ea quæ nullo modo sunt, mala essent. Et iterum, q̄ quælibet res esset mala ex hoc, q̄ non habet bonum alterius rei, vt pote q̄ homo esset malus: quia non habet velocitatem capreæ, vel fortitudinem leonis. sed remotio boni priuatiue accepta malum dicitur: sicut priuatio visus cæcitas dicitur. Subiectum autem priuationis & formæ est vnum & idem, scilicet ens in potentia: siue sit ens in potentia simpliciter, sicut materia prima, quæ est subiectum formę substantialis & priuationis oppositæ: siue sit ens in potentia secundum quod & in actu sim pliciter, vt corpus diaphanum, quod est subiectum tenebrarum & lucis. Manifestum est autem quòd forma per quam aliquid est actu, perfectio quædam est, & bonum quoddam, et sic omne ens in actu bonum quoddam est. Et similiter omne ens in potentia, in quantum huiusmodi bonum quoddam est secundum qđ habet ordinem ad bonum. Sicut enim est ens in potentia, ita & bonum in potentia. Relinquitur ergo q̄ subiectum mali sit bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Dio. intelligit malū nō esse in existētib⁹ sicut partē, aut sicut ꝓprietatē naturalē alicui⁹ existētis[c].

¶ Ad secundū, dicēdum, q̄ non ens negatiue acceptū, non requirit subiectum: sed priuatio est negatio in subiecto[c]: vt dicitur in 4. me. Et tale non ens est malum.

¶ Ad tertium dicendum q̄ malū non est sicut in subiecto in bono quod ei opponitur, sed in quodam alio bono. Subiectum enī cæcitatis non est visus, sed animal. Videtur tamen (vt Aug. dicit) hic fallere dialecticorū regula: quę dicit contraria simul esse nō posse. Hoc tn intelligendū est secundū cōmunē acceptionem boni & malimō autē secūdū q̄ specialiter accipitur hoc bonū, & hoc malū. Album asit & nigrum, dulce & amarum, & hmōi cōtraria non accipiuntur nisi specialiter: quia sunt in quibusdā generibus determinatis. Sed bonū circuit oia genera. Vnde vnum bonum potest simul esse cum priuatione alterius boni[c].

¶ Ad quartū sic dicēdū, q̄ propheta imprecatur, væh illis qui dicūt id quod est bonū sedm q̄ est bonū esse malum: hoc autē non sequitur ex præmissis, vt per prædicta patet[c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum malum corrumpat totum bonum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd malū corrumpat totum bonum. Vnum enī contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum potest corrumpere totū bonū.

¶ Præterea, Aug. dicit in Enchi. quòd malum nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum est sibi simile, & vniforme. Er go totaliter tollitur per malum.

Prima conclusio est, bonum vt forma, tollitur totaliter per malum, probatur: quia est sibi oppositum: & manifestatur, sicut lumen tollitur per tenebras, & visus per cæcitatem. Secunda conclusio est bonum vt subiectum, nec tollitur, nec diminuitur p malum: & manifestatur in aere & tenebra. Tertia est, bonum vt habilitas subiecti ad actum, diminuitur p malum, & non totaliter tollitur. Et declaratur hæc conclusio. Primo quantū ad diminutionē, secundo ibi, sigitur cōtrariæ dispositiones quāti ad non totale ablationē. Intendens ergo declarare qualis & quanta sit hmōi diminutio, insinuat duplicem diminuti de mo hi inueniri, f. p subtractionē, & p remissionē. prima est qualitatiua secunda est qualitatiua & rursus diminutio per remissionē, seu qualitatiua dupliciter contingit. Primo per remissionē ipsi⁹ qualitatis, & p contrarias dispositiones subiecti ad talem actū. In proposito diminutio sumenda est per remissionem, non in qualibet, sed per appositionē contrariarum dispositionum. Et probatur hoc secundum hic, habilitas intenditur per dispositiones præparantes materiam ad actū: ergo remittitur per dispositiones impedientes potentiam ad actū. A sic manifestatur, quia quanto magis multiplicatur dispositiones materiæ, tanto habilior est actu. Consequentia vero probatur: quia remissio sumitur contrario intentioni. Deinde intendens manifestare quomodo nunquam tollitur habilitatis bonū distinguit remissionem per contrarias dispositiones dupliciter inueniri posse, primo finite, secundo infinite. Et neutro mō totaliter habilitatē subiecti ad actū tolli ostendit. Quòd est finita sic quando quæ remissio habilitatis, probatur ex eo q̄ finita est multiplicatio dispositionū contrariarū, vt patet in multiplicatione qualitatū elemē torum quibus materiæ habilitas ad formam ignis verbi gratia diminuitur. Quòd vero in huiusmodi remissione nō tollat totaliter habilitas, ex eo patet, q̄ finitis existentibus, appositione contrariorum & remissione non est opus eradicari habilitatem remanentis subiecti. Quòd autem infinita quandoque sit remissio, manifestatur ex infinita multiplicatione opacorū corporum inter solem & aërem. Et proportionaliter ex infinita multiplicatione peccatorum inter iusti

Universidad de Deusto
Biblioteca

insitiæ fides animam. Quod vero ex humõi in finita remissione nõ totaliter tollitur habitꝰ, ꝓbatur rõne. Quia semper manet in sua radice qđ est substantia subiecti, & manifestatur in allatis exemplis, in naturalibus & moralibus, in diaphano liquide respectu luminis, & ala respectu gratiæ. Et sic patet primꝰ paralis conclusio, s. ꝙ nunqđ malũ totaliter aufert bonum qđ relinquit subiectum & aliqđ habilitatis ad actum.

¶ In rõne vero 2 tertium nota, quod tanta est differentia inter diminui ꝙ fit, & per accidens, ita rõne sui vel alterius, ꝙ cũ impossibile sit finitum & æquali subtractione per se possibile tamen est, vt in littera dicit, à finito in infinitum etiã æqualiter subtrahi, & tñ illud non consumi, qñ diminutio est per accidens, i. per aliud, vt in proposito. minuitur enim habilitas ꝓpter oppositũ impedimentũ, & nõ secundũ se.

260 a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ vel tertiæ Articulũ quintum.*

Annot. TItulus suficiꝑ iam vt patet intelligendo per culpam, malum quod agimus: per pœnam vero malum quod patimur.

Comen. ¶ In corpore vna conclusio rñdua ẽ̃ sũto limitare, s. oẽ malũ in rebus voluntariis est pœna vel culpa. In qua conclusione tria continent, Hoc malũ, & in rebus voluntariis, & pœna vel culpa. ¶ Et propter tria ibi ordinate procedẽdo declarat. Primo igit̃ distinguit malũ in cõmuni, in malũ rei, & malum operis. Qua distinctione ꝓbat ex distinctione boni in bonitatẽ per modũ actus primi, & actus secundi. Secũdo ostendit ꝙ rõnabiliter malũ in voluntariis fortium est speciales rões distinctionẽ, & noia sic, bonum simplr est obiectum voluntatis, ergo malũ secũdũ speciale rõnẽ inuenit in voluntariis creaturis. Probatur cõsequẽtia qa malũ est priuatio boni, ac ꝑ hoc, sicut bonũ specialiter reperit̃ in voluntario, ita & malum. Deinum tertium principaliter intentum manifestat sic. Malum rei habet rõnem pœnæ in rebus voluntariis: supposito præ eis ꝙ ꝑ ea diuinæ providentiæ & iustitiæ subdũtur, malum vero operationis in eisdẽ habet rõnem culpæ. ergo omne malũ in rebus voluntariis est pœna, vel culpa. Ad 1 quo ad primam partẽ manifestatur, quia de ratione pœnæ est ꝙ sit contraria voluntati, quo ad secundam vero quia hoc aliqui importat in culpam, qñ. s. deficit à perfecta actione existente in potestate eius. consequentia vero nota est ex distinctione mali præposita.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulũ sextũ.* 1 Comment.

TIulus clarus ex præcedentibus.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæstionẽ, culpa plus habet de ratione mali quam pœna quæcunque tam temporalis q̃ damni. Et probatur dupliciter primo, ex malo culpæ sic. malum pœnæ priuat bonum creaturæ, malum vero culpæ opponitur proprie bono increato. ergo illius potest esse causa Deus, non humanum. Antecedens hoc quo ad primã partem manifestatur in duplici bono creaturæ, s. possessio & participatio. Quo ad secundam vero probatur sic, Malum culpæ contrariatur implesioni diuinæ voluntatis, & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.

¶ Effet hic dubitandum quomodo bono diuino ꝓt aliquid opponi, & diuina voluntas non impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de voluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractabitur: ideo nunc trãseamus.

a ¶ *Super Quæstionẽ quadragesimanonã Articulum primum.*

Annot. TItulus vt iacet de causa in communi sumendus est.

Comen. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito in communi affirmatiue. Secundo in speciali secundum singula genera causarum.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est causa mali est bonum. Et probatur sic. Malum est defectus boni debiti, ergo omne malum habet aliqꝫ causam ergo causa mali est bonum. Prima consequentia probatur: quia defectus à naturali & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahẽte rem extra suam dispositionem. Quod probatur inductiue, primo in malo rei exẽplo motus grauis secũdo in malo actionis, qñ non nisi ex impedimento prouenit. Secunda autem cõsequentia probatur, quia esse causam soli bono cõuenit, quod dupliciter probatur. Primo vniuersaliter, quia esse causam, conuenit soli enti, ergo soli bono. & tenet sequela, quia omne ens inquantum huiusmodi, est bonum. Secundo in singulis generibus causarum, quia agens, finis & forma perfectionem & consequenter bonitatem important. Materia quoque boni rationem habet, prout potentia bonum est. omnis igitur causalitas bono soli conuenit.

¶ Præterea, Ipsa priuatio finis pœna quædã est, quæ dicitur carentia visionis diuinæ. Malũ autẽ culpæ est per priuationẽ ordinis ad finẽ: ergo pœna est maius malum quàm culpa.

¶ SED CONTRA, sapiẽs artifex inducit minus malum ad vitandum maius, sicut medicus præcedit membrum ne corrumpatur corpus. Sed Dei sapientia infert pœnam ad vitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

CONCLVSIO.

¶ *Culpa malum, cum sit quo malo sumus & à nostra sit tantum voluntate, non autem malum pœnæ est ipsa pœna, malum culpæ longe maius malum.*

¶ RESPONDEO dicendũ ꝙ culpa habet plus de rõne mali q̃ pœna. Et non solum quam pœna sensibilis, quæ cõsistit in priuatione corpalis bonorum cuiusmodi pœnas plures intelligunt, sed etiã vniuersaliter accipiendo pœnã, sedm qđ priuatio gratiæ, vel gloriæ pœnæ quædam sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidẽ est qa ex malo culpæ fit aliquis malus, non autẽ ex malo pœnæ, sedm illud Dio. 4. cap. de di. no. Puniri nõ est malum, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, qa cum bonum simpliciter consistat in actu & non in potentia, vitimus autẽ actus est operatio vel vsus quaruncunq; rerum habitarũ, bonũ hominis simpliciter consideratur in bona operatione, vel bono vsu rerum habitarum. Vtimur autẽ rebus omnibus per voluntatem. Vsi ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur homo bonus[e], & ex mala malus. Potest em̃ qui habet malum voluntatem, etiam bono qđ habet, male vti, sicut si grãmaticus volũtarie incongrue loquatur. Quia ergo ipsa culpa consistit in deordinato actu voluntatis, pœna vero in priuatione alicuius eorũ qbus vtitur voluntas: perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna.

¶ Secunda ratio sumi potest ex hoc, ꝙ Deus est autor mali pœnæ, non autem mali culpæ. Cuius ratio est, qa malũ pœnæ priuat bonum creaturæ siue accipiatur bonũ creaturæ aliquid creatum, sicut cæcitas priuat visum: siue sit bonum increatum, sicut per carentiam visionis diuinæ tollitur creaturæ bonum increatum. Malum vero culpæ opponitur proprie bono increato. Contrariatur enim implesioni diuinæ voluntatis & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur, & non solum secundum quod participatur à creatura. Sic igitur patet ꝙ culpa habet plus de ratione mali quàm pœna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ licet culpa terminetur ad pœnã, sicut meritũ ad præmiũ: tñ culpa non intenditur ꝓpter pœnam, sicut meritum propter præmium, sed potius econuerso pœna inducitur vt vitetur culpa. Et sic culpa est peius quàm pœna.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonũ agentis, cum sit ꝑfectio secũdã q̃ bonum qđ tollitur per pœnam, qđ est perfectio prima.

¶ Ad tertiũ ddm, ꝙ non est comparatio culpæ ad pœnam, sicut finis & ordinis ad finẽ: quia vtrunq; põt priuari aliquo modo, & per culpã & per pœnã. Sed per pœnam quidẽ sedm qđ ipse homo remouetur à fine & ab ordine ad finẽ. Per culpã vero, sedm qđ ista priuatio ptinet ad actionẽ, que nõ ordinat ad finẽ debitũ.

QVAEST. QVADRAGESIMANONA DE CAVSA MALI IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER, quæritur de causa mali. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, vtrum bonum possit esse causa mali. ¶ Secundo vtrum summum bonum, quod est Deus, sit causa mali. ¶ Tertio vtrum sit aliquod summum malum quod sit prima causa omnium malorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum bonum possit esse causa mali.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ bonum non possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi 7. Non potest bona arbor malos fructus facere.

¶ Præterea, Vnum contrariorum non potest esse causa alterius. Malum autem est contrarium bono. Ergo bonum non potest esse causa mali.

¶ Præterea, Effectus deficiens non procedit nisi à causa deficiente. sed malum si causam habeat, est effectus deficiens. Ergo habet causam deficientem. Sed omne deficiens malum est. Ergo causa mali non est nisi malum.

¶ Præterea, Diony. dicit 4. cap. de diui. nomi. ꝙ malum non habet causam. ergo bonum non est causa mali.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum nisi ex bono.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum nonnisi materialiter, vt videlicet subiectum mali, & vt agens, sed per accidens est causa mali, non autem vt est forma, vel finis, vel per se agens.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ necesse est dicere ꝙ omne malum aliqualiter causam habeat. Malũ em̃ est defectus boni, ꝙ natum est, & debet haberi[e]. Quòd autem aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellente. Nec agens deficit a sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens inquantum huiusmodi, bonum est. Et si considerẽmus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandam important, quæ pertinent ad rationem boni. Sed & materia, inquantum est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem quòd bonum sit causa mali per modum causæ materialis, iam ex præmissis patet. ¶ Ostensum est enim, quòd bonum est subiectum mali. Causam autem formalem malum non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitum. Non solum enim finis habet rationem boni sed etiam vtile, quòd ordinatur ad finem[e]. Causam autem per modum agentis habet malum, non autem per se, sed per accidens.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, ꝙ aliter causatur malum in actione, & aliter in effectu[e]. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agentis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitatem virtutis motiuæ, vt in pueris: vel propter solum ineptitudinem instrumenti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamen in proprio effectu agentis, quandoque ex virtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, vel materiæ. Ex virtute quidem vel perfectione agentis, quoniam ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formã ignis sequitur priuatio formæ aeris, vel aquæ. Sicut ergo quãto ignis fuerit perfectior in virtute, tanto perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit contrarium. Vnde malum & corruptio aeris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens. quia ignis non intendit priuare formam aquæ, sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidens. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta quòd deficiat à calefaciendo, hoc est vel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principii, vt dictum est[e]: vel ex indispositione materiæ, quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono cui per se competit agere[e]. Vnde verum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus voluntatem malam: & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cident. & pleno quidem quando causatur ex virtute agentis: quia agens per se intendens inducere formam propriam per accidens, intendit nocere oppositæ. Secundo reducit ad contrarios modos in vnum, quod est agens esse deficiens. Et probat istum sic, esse deficiens accidit bono: ergo malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. & ratio sequela, quia bono per se opponit malum. Reductio autem præfata sic fit, reliqui modi ad eos debebat malum, aut effectus proprij, aut actionis: sed defectus effectus proprij est vel ex defectu actionis, vel ex defectu passionis: & hic quidem ex materia, sile vero ex defectu actiui principij, procedit: & vterque rursus constituit causam deficere: ergo omnis modus quo malum prouenit ad deficere agentis, reducitur vndecunque oriatur defectus. Et sic breuiter autor omnia membra totius diuisionis perlustrauit ad duo reducta, scilicet malum effectus externi, & malum effectus proprij, in hoc enim etiam malum actionis comprehendit quo ad causam.

¶In responsione ad tertium aduerte, quòd cum dicitur quod defectus subiectionis regulæ non est culpa, sed cum sequitur culpa: ponit bonæ & malæ intelligi. Sic intelligitur de defectu tali absolute, verum dicitur: si autem de defectu hoc, id est applicato ad hunc operantem sine regula, falsum est: quoniam ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem, culpæ rationem sortitur.

a ¶*Super Quæst. 9. co 2. et stionis quadragesimæ 10. 1. 1.7. nonæ Articulum se. 90. 5. fi. eundum.*

Titulus satis ex prædictis patet.

¶In corpore duas conclusiones responsiuas ponit iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est malum actionis non reducitur in causam. Et probatur sic. Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducitur in Deum vt causam: & tenet sequela, quia in Deo nullus est effectus, sed summa perfectio.

¶ Secunda conclusio est. Malum rerum aliquarum reducitur in Deum sicut in causam & probatur hoc eam in naturalibus quam in voluntariis. & primo in naturalibus, sic. Deus intendit vt formam proprie aliter inexistam in rebus creaturis, bonum ordinis vniuersi, exigens quædam defectiua & actualiter inexistentia: ergo causando bonum ordinis vniuersi per accidens causat mala rerum. Consequentia probatur: quia agens p se inducens formã, ad quam sequitur corruptio & defectus eat sua virtute illam corruptionem & defectum. Manifestum est autem, quòd forma, quã principaliter Deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis vniuersi. Ordo autem vniuersi requirit, vt supra dictum est, quod quidã sint qui deficere possint, & interdum deficiãt. Et sic Deus in rebus causando bonũ ordinis vniuersi, ex consequenti & quasi per accidens causat corruptiones rerum, secundum illud quod dicitur 1. Reg. 2. Dñs mortificat. & viuificat. Sed quod dicitur Sapi. 1. quòd Deus mortem non fecit, intelligitur quasi per se intentam. Ad ordinem autem vniuersi pertinet ordo iustitiæ, qui requirit vt peccatoribus pœna inferatur. Et secundum hoc Deus est autor mali quod est pœna, non autem mali quod est culpa, ratione supra dicta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q autoritates illæ loquuntur de malo pœnæ: non autem de malo culpæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd effectus causæ secundæ deficientis reducitur in causam primam non deficientem, quantum ad id quod habet entitatis & perfectionis: non autẽ quãtũ ad id quod habet de defectu. Sicut quicquid est motus in claudicatione, causatur à virtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, non est ex virtute motiua: sed ex curuitate cruris. Et similiter quicquid est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam: sed quod est ibi defectus non causatur à Deo, sed ex causa secunda deficiente.

¶Ad tertium dicendum quòd submersio natis attribuitur naturæ vt causæ, ex eo quod non agit quod requiritur ad salutem nauis. Sed Deus non deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem. Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶*Verum sit vnum summũ malum, quod sit causa omnis mali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sit vnũ summũ malum quod sit causa omnis mali. Contrariorum enim effectuũ contrariæ sunt causæ. Sed in rebus inuenitur contrarietas, secundum illud Eccl. 33. ca. Contra malum bonum est, & contra vitam mors. Sic & contra virtum iustum peccator. Ergo sunt contraria principia: vnum boni, & aliud mali.

¶Præterea. Si vnum cõtrariorũ est in rerũ natura, & reliquum, vt dicitur in 2. de cælo & mundo. Sed Summũ bonũ est in rerũ natura quod est causa omnis boni, vt supra ostensum est. Ergo est & summũ malum et oppositũ causæ oĩs mali.

¶Præterea, Sicut in rebus inuenitur bonũ & melius: ita malũ & peius. sed bonũ & melius dicitur per respectũ ad optimum. Ergo malum & peius dicitur per respectũ ad aliquod summũ malum.

¶Præterea, Omne quod est per participationẽ, reducit ad illud quod est per essentiã. Sed res quæ sunt malæ apud nos, nõ sunt malæ per essentiã, sed per participationẽ. Ergo est inuenire aliquod summum malum quod est causa omnis mali.

¶Præterea, Omne quod est per accũs reducit ad illud quod est per se. Sed bonũ est cã mali per accũs. Ergo oportet ponere aliquid summũ malũ quod sit cã malorũ per se. Neq; põt dici q malum nõ habeat cãm per se, sed per accũs tantum, Quia sequeretur q malum non esset vt in pluribus, sed vt in paucioribus.

¶Præterea, Malũ effectũ reducitur ad malum causæ: quia effectus deficiens est à causa deficiẽte, sicut supra dictũ est. Sed hoc non est procedere in infinitũ. Ergo oportet ponere vnum primum malum quod sit causa omnis mali.

¶SED CONTRA est, q summũ bonum est causa omnis entis: vt supra ostensum est. Ergo non potest esse aliquod principium ei oppositum quod sit causa malorum.

CONCLVSIO.

¶*Cum nullum sit per essentiam malum, non datur in rebus aliquod summũ malũ omniũ malorũ causa, sicut datur summũ bonũ, omniũ bonorũ causa.*

¶RESPONDEO dicendũ, q ex prædictis patet nõ esse vnũ primum principiũ malorũ, sicut est vnũ primũ principiũ bonorum. ¶Primo quidẽ: q a primũ principiũ bonorum est per essẽtiã bonũ vt supra ostensũ est. Nihil aũt & simul excluditur instantia auctoritatis apparentis in oppositum. Sapientiæ primo. Deinde ex eodem membro probat in voluntariis sic. ordo vniuersi exigit ordinem iustitiæ punitiuis peccatorum. ergo malũ pœnæ est etiam à Deo.

Quæstio.

¶*Num actionis malum quodlibet, & quomodo non reducatur in Deum.*

¶Circa hæc dubium occurrit an prima conclusio intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis an tantum in voluntariis. Si enim intelligitur vniuersaliter, tũc sequitur quod claudicatio Sortis non sit in Deo, quia est malũ actionis. Et si hoc concedatur, manifestæ sequitur Deum non esse adorem mali pœnæ, quum claudicatio sit de numero pœnarum. Et quod de hoc dicitur, simile potest adduci de exteris defectibus actionum, puta visionis, auditionis, &c. Et sic periret scriptorum sanctorum doctrina tradens hæc omnia esse à Deo, vel ad punitionem, vel ad augmentum meriti & exteta. Si autem intelligitur in voluntariis tantum obstat videtur autor limitationis: quod literæ non consonat eo quòd manifestæ secundam conclusionem vniuersaliter tractat: & locus iste de malo vniuersalem tractarum exigit.

¶Ad hæc breuiter dicitur, quòd conclusio intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, in quantum huiusmodi est. Et quum dicitur ergo claudicatio sortis non reducitur in Deum, distinguamus & claudicatur inquantum fonat defectum actionis vt sic, non reducitur in Deum vt effectuam causam, sed in defectum causæ secundæ. Et rursus claudicatio inquantum est voluntaria reducitur in Deum vt autorem peccati inquantum vero est à charitate ordinata reducitur in Deum vt autorem meriti: & sic de aliis.

¶In responsione ad tertium aduerte, q tunc tantum absentia causæ agentis dicitur causa defectus, quando debebat præsentia. Et propterea quia nunquam cum rebus deberet, deus subtrahit influxum: ideo non sequitur proprie loquendo. q Deus sit causa defectuum ex hoc solo q non facit. Quãtus quandoque scripturæ ipsum tali modo causam appellet: vt patet circa indurationem Pharaonis.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum tertium.*

Titulus directẽ quærit de causa efficiente.

¶In corpore duo facit Primo respondet quæstio vaica conclusione negatiue. Secundo ratidicem erroris aliter opinantium ostendit.

Q 30

¶Quo ad primum cõclusio est. Non datur vnũ summũ malũ primũ principium omniũ malorum, sicut econtra datur vnũ summum bonum &c. Et probatur tripli citer. Primo, quia non datur malũ summũ, i. integrũ. Tertio, quia hæc duo repugnant primum principium, & malum & omnia clare patent in littera.

¶Quo ad secundum, negabant errores, & confutantur ex vna communi radice. Errarunt ponentes duo prima principia, bonum & malum in duobus. Primum eũ, aliqua natura est in se mala. Secundum est prima principia sunt contraria. Rõ primi erroris fuit, quia considerauerunt naturam aliquam puta igneam vt nocituam huic. Confutatio autem eius est, quia simpliciter debet considerari vt pars totius vniuersi, quoniam sic omnis res ordinatissime suum locum obtinet, atque bona est. Ratio vero secundi erroris fuit, quia effectus contrarios in causas tantum cõtrarias reducere nouerunt. Confutatio vero eius est, q reducenda sunt contraria in cõmunem & vniuersalem causam: quod probatur, quia omnia contraria conueniunt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est in dictum de vnitate formæ & agentis quum similia sint, & actiui & passiui quum debeant adæquari. Et manifestatur in corpore cælesti respectu inferiorum.

¶Communis autẽ radix horũ & similium errorũ est qa particulares causas & non vniuersalem causam entium in eo q entia attigerunt. Omnia etiã ad vnũ essendi principiũ reducuntur, quoniam omnia in participatione esse conueniunt vt patet ex supradictis.

¶In responsione ad secundum dubium occurrit. Quoniam in articulo vltimo præcedentis quæstionis dictum est & probatum, q malum cuipæ opponitur propriæ bono increato, non vt in nobis, sed vt in seipso: hic autem dicitur & probatur, q bono increato nullum malum opponitur, non videntur ergo stare hæc duo simul.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q malum opponitur increato bono, potest intelligi dupliciter, formaliter, vel obiective. Formaliter quidem est impossibile, malum aliquo opponi diuino bono, propter rationem in littera tactam, s. bonum habens malum formaliter oppositum existit potentiã, circa quam habet fieri malum. Deus autem est actus purus. ergo. Obiectiue autem malum culpæ opponitur bono diuino in seipso: quod optime probatur in loco allegato, ex obiecto charitatis. Vnde cum explicite vel interpretatiue quilibet peccans quantum in se est, Deum non esse vltimũ finẽ, quod est opposita ei obiectiue secundum id quod in se est: sicut econtra Amans ex charitate vult Deo quicquid est & ei debetur, & sic non repugnant dicta.

a ¶*Super Quæst. quinquagesimæ Articulum primum*

In titulo nota quod, ly incorporeum, & ly omnino. Corporeum dicitur quantum seu, extensum, siue per se vt quantitas, siue per accidens, vt albedo. Incorporeum ergo dicitur quod neutro mõ est extẽsum. Omnino duplr intelligi potest, primo ad differentiam animæ nostræ, quæ licet in se sit inextensa, est tñ forma corporis, & sic non sumitur hic, vt patet ex primo articulo quæstionis sequentis, vbi dubitatur an angelus sit forma corporis, non ergo hic hoc excluditur. secundo ad differentiã ãsarum animalium perfectorum quæ licet sint incorporeæ, i. inextensæ apud s. Tho. qõ 76. artic. 8. non tamen sunt omnino incorporeæ. quia nullam habẽt operationem nisi corporalem. Per omnino ergo incorporeum intendit substantiam sic elongatam supra corpus, q nec ipsa, nec operatio sua sit corporea, id est per organum corporeum exercita.

Commẽ.

¶In corpore tria. primo respondet quæsito vnica conclusione. secundo antiquos & Sadducæos arguit ibi antiqui autẽ. tertio obiectionem confirmat ex reprehensione eorum, ibi, sed hoc ipm. Conclusio est, necesse est ponere aliquam creaturam incorporeã. Probatur, quia est præcipue intenta lucre ofa in rebus ipsis creatis à Deo. Secunda vero consequentia pro batur: quia Deus agit secundum intellectũ & voluntatem. Tertia vero consequentia probatur, eo q; intellectus nullius corporis est actus quod probatur, quia omne corpus determinatur ad hic & nunc.

Quæstio. 261 2. com. c. 46. et 8. 4. et pos. q. 6. art. 6. cor & fu. art. 5. et opu. 3. c. 74. & opuf. 15. ca. 1.

¶*Quomodo vniuersum assimilari Deo oporteat.*

¶Sed tunc ide plura dubia. Dubitatur cui primo ei tea sensum consequentis primæ consequentiæ. hoc est videtur falsum. Quia aut intendit de similitudine pfcta simpliciter, quæ est similimo vnioca, & sic patet esse falsum. Aut de perfecta in tali genere, pura creaturarum. Et cum hoc cõstigat dupliciter, s. aut in genere creaturarum factibilium, aut factarum: si factibilium est falsum, quia quæ fiunt facta pẽt perfectiorem ac similio rem sibi Deus facere. si factarũ, quamuis sit verum, nõ tñ infert propositum suum: quia ex hoc quòd effectus perfectis-

poteſt eſſe per ſuam eſſentiam malum. Oſtenſum eſt enim, q omne ens inquantum eſt ens, bonum eſt, & q malum non eſt niſi in bono, vt in ſubiecto.

¶Secũdo, qa primũ bonorũ principiũ eſt ſummũ & pfectũ bonũ qđ præhabet in ſe oẽm bonitatẽ, vt ſupra oſtẽſum eſt. Summũ aũt malũ eſſe non põt, qa ſicut oſtẽſum eſt, et ſi malũ ſemper diminuat bonũ nunquã tamẽ illud poteſt totaliter cõſumere. Et ſic ſemper remanente bono, non poteſt eſſe aliquid integre & perfecte malum. Propter qđ Philoſophus dicit in 4. Ethic. q ſi malũ integrũ ſit, ſeipſum deſtruet. Quia deſtructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali) ſubtrahitur etiam ipſum malum cuius ſubiectum eſt bonum.

¶Tertio quia ratio mali repugnat rationi primi principij, tũ quia malum cauſatur ex bono, vt ſupra oſtenſum eſt, tum quia malum non poteſt eſſe cauſa niſi per accidens. Et ſic non poteſt eſſe prima cauſa, qa cauſa per accidens eſt poſterior ea quæ eſt per ſe, vt patet in 2. phy. Qui autem poſuerunt duo prima principia, vnum bonũ & alterũ malum, ex eadẽ radice in hũc errorẽ inciderũt, ex qua & aliæ extraneæ poſitiones antiquorum ortum habuerunt: quia, ſ. non conſideraverunt cauſam vniuerſalem totius entis, ſed paticulares tñ cauſas particularium effectuum. Propter hoc enim, ſi aliquid inueneruntur eſſe nociuum alicui rei per virtutem ſuæ naturæ, æſtimauerunt naturam illius rei eſſe malam. Puta ſiquis dicat naturã ignis eſſe malam, quia combuſſit domum alicuis pauperis. Iudicium autem de bonitate alicuius rei non eſt accipiendum ſecundum ordinem ad aliquid particulare, ſed ſcdm ſeipſum & ſecundũ ordinem ad totum vniuerſum, in quo quælibet res ſuum locum ordinatiſſime tenet, vt ex dictis patet. Similiter etiã qui inuenerũt duorũ particulariũ effectuum contrariorum duas cauſas particulares contrarias, neſciuerunt reducere cauſas particulares contrarias in cauſam vniuerſalem communẽ. Et ideo vſque ad prima principia contrarietatem cauſis eſſe iudicauerũt. Sed cum oĩa contraria cõueniant in vno cõmuni, neceſſe eſt in eis ſupra cauſis contrarias ꝓprias inueniri vnam cauſam communem. Sicut ſupra qualitates contrarias elementorum inuenitur virtus corporis cælestis. Et ſimiliter ſupra omnia quæ quocunque modo ſunt inuenitur vnum primum principium eſſendi, vt ſupra oſtenſum eſt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ contraria conueniunt in genere vno, & ẽtiã conueniũt in ratione eſſendi. Et ideo licet habeãt cauſas particulares contrarias, tamen oportet deuenire ad vnam primã cauſam cõmunem.

¶Ad ſecundũ dicẽdum, q̃ priuatio & habitus nata ſunt fieri circa idẽ. Subiectũ antẽ priuationis eſt ens in potentia, vt dictum eſt. Vnde cum malum ſit priuatio boni, vt ex dictis patet, illi bono opponitur cui adiũgi poterãt, non aũt ſummo bono, quod eſt actus purus.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ vnumquodq; intenditur ſecundum propriam rõnẽ. Sicut autem forma eſt perfectio quædam, ita priuatio eſt quædam remotio. Vn oĩs forma & perfectio, & bonum per acceſſum ad terminũ pfectum attenditur, priuatio aũt & malũ per receſſum à termino. Vñ non dr malum & peius per acceſſum ad ſummũ malũ, ſicut dicitur bonum & melius per acceſſum ad ſummum bonum.

¶Ad quartum dicendum, q̃ nullum ens dicitur malum per participationem, ſed priuationem participationis. Vnde non oportet

¶Ad quintum dicẽdum q̃ malum non poteſt habere cauſam niſi per accidens, vt ſupra oſtenſum eſt. Vnde impoſſibile eſt fieri reductionem ad aliquid quod ſit per ſe cauſa mali. Quod autem dicitur q̃ malum eſt, vt in pluribus ſimplr, falſum eſt. Nam generabilia & corruptibilia, in quibus ſolum contingit eſſe malum naturæ, ſunt modica pars totius vniuerſi. Et iterum in vnaquaq; ſpecie defectus naturæ accidit, vt in pauciioribus. In ſolis aũt hoĩbus malum videtur eſſe vt in pluribus: qa bonum hoĩs ſcdm ſenſum corporis non eſt bonum hoĩs inquantũ homo, ſed ſcdm rõnẽ. Plures autem ſequuntur ſenſum quàm rationem.

¶Ad ſextum dicendũ, q̃ in cauſis mali non eſt procedere in infinitum, ſed eſt reducere oĩa mala in aliquam cauſam bonam, ex qua ſequitur malum per accidens.

QVAEST. QVINQVAGESIMA de Subſtantia Angelorum abſolutè, in quinque articulos diuiſa.

POST hæc conſiderandum eſt de diſtinctione corporalis & ſpiritualis creaturæ. Et primo de creatura purè ſpirituali, quæ in Scriptura ſacra Angelus nominatur. Secundo de creatura pure corporali. Tertio, de creatura compoſita ex corporali & ſpirituali, quæ eſt homo.

¶Circa vero Angelos conſiderãdũ eſt primo de his quæ pertinent ad eorũ ſubſtantiã. Secundo de his quæ pertinẽt ad eorum intellectum. Tertio, de his quæ pẽnent ad eorũ voluntatem. Quarto, de his quæ pẽnent ad eorum creationem. De ſubſtantia aũt eorũ cõſiderãdũ eſt & abſolute, & per comparationem ad corporalia. Circa ſubſtantiam vero eorum abſolute quinq; quærũtur. ¶Primo, vtrum ſit aliqua creatura omnino ſpiritualis, & penitus incorporea. ¶Secũdo, ſuppoſito q̃ Angelus ſit talis, quæritur vtrum ſit compoſitus ex materia & forma. ¶Tertio, quæritur de multitudine eorum. ¶Quarto, de differentia ipſorum abinuicem. Quinto, de immortalitate, ſeu incorruptibilitate ipſorum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Virum Angelus ſit omnino incorporeus.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ Angelus non ſit omnino incorporeus. Illud enim quod eſt incorporeum ſolum quo ad nos, non quo ad Deum, non eſt incorporeum ſimpliciter. Sed Damaſ. dicit in lib. 2. q̃ Angelus incorporeus & immaterialis dicitur quantum ad nos: ſed comparatus ad Deum corporeus & materialis inuenitur. Non ergò eſt incorporeus ſimpliciter.

¶Præterea, Nihil mouetur niſi corpus, vt probatur in 6. phyſic. Sed Damaſ. dicit ibidem, q̃ Angelus eſt ſubſtantia intellectualis ſemper mobilis. Angelus ergo eſt ſubſtantia corporea.

¶Præterea, Amb. dicit in li. de ſpiritu ſancto, Omnis creatura certis ſuæ naturæ circunſcripta eſt limitibus. Circunſcribi autem proprium eſt corporum. Ergo omnis creatura eſt corporea. Angeli autẽ ſunt Dei creaturæ, vt patet in Pſal. Laudate Dominum omnes Angeli eius. Et poſtea ſubditur. Quoniã ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Ergo Angeli ſunt corporei.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur in Pſal. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sime assimilatur suæ causæ analogz, seu æquiuoce inter omnes effectus factos ab ea: non sequitur ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, vt patet de effectibus inferioribus respectu corporum, cælestium, & intelligentiarum.

Quæstio. ¶ *Num ex eo quod Deus ist agens per intellectum & voluntatem, oporteat in vniuerso esse naturam pure intellectualem.*

¶ Secundum dubium est circa medium assignatum ad probandam secundam consequentiam, s. Deus agit secundū intellectum & voluntatem, ergo vniuersum, quod eius est effectus perfecte simile, habet in se naturā intellectualem. Non em̄ videtur valere, quia secundum ipsum & omnes cōmuniter ad perfectam similitudinem inter effectum & causam requiritur, & sufficit q̄ effectus sit similis non naturæ, aut potentiæ agentis, sed rationi agendi: non vt res est, sed vt ro agendi est, vt patet de arte & artificiato. Intellectus autem & voluntas & natura intellectualis siue in Deo siue in quocunque alio agente per arrem, non se habet vt ratio agendi, vt ex se patet igitur mala illatum est, ergo oportuit esse naturas intellectuales.

Quæstio. ¶ *Num ex eo quod oportet in vniuerso esse naturam intellectualem, inferri possit, ergo naturam incorpoream oportet in vniuerso esse.*

¶ Tertio dubitatur circa tertiam cōclusionem. Non enim videtur concludere intentum, quia ex hoc q̄ ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur, ergo omnino incorporea. Dicit em̄ quispiam q̄ illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ incorpoream, puta angeli, aut alterius, aut humanæ creaturæ.

¶ Ad primū horū dicitur quòd primo est de similitudine perfecta in genere creaturarum factibilis. Vbi scie dum, q̄ aliud est comparare vniuersum ad gradū certū, & aliud ad species modos habendi gradus illos. Gradus siquidem rerum finiti sunt actu & potentia, nisi forte in thesauris esse per essentiam latear aliquis, & supremus inter eos similimūsque Deo apud August. 12. de trinit. est intellectualis. Modi autem essendi quamuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamen logica & Dei loquendo, sunt infiniti quia non data suprema creatura factibilis à Deo. Vnde perfectio vniuersi exigit quidē continentiam omnium graduū creabilium, sed non oēs creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione vniuersi optime infertur gradus intellectualis, ac per hoc perfectissima similitudo vniuersi ad Deum, vtpote consequens etiam perfectissimum gradū factibilem, Vniuersium igitur esse perfecte simile Deo in genere factibilium, dupliciter potest intelligi. s. gradualiter aut creaturarū. primo modo est verū, secundo modo nō. Et quia vt ex dictis patet, vniuersum perfecte simile secundo modo non est dabile, nec perfectio vniuersi exigit talem similitudinem: consequens est quòd simpliciter & absolute loquendo, recte dicitur, vniuersum perfecte simile Deo, quam

CONCLVSIO.

¶ Cum necessarium sit vniuersum assimilari Deo, qui est agens per intellectum & voluntatem, oportuit inter creaturas reperiri aliquas pure intellectuales & incorporeas.

¶ RESPONDEO dicendū quòd necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod præcipue in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod cōsistit in assimilatione ad Deum. Perfectia autē assimilatio effectus ad causam attenditur: quando effectus imitat causam secm illud per qđ causa ꝓducit effectum, sicut calidum facit calidū Deus aūt creaturam producit per intellectū & voluntatē, vt supra ostensum est[a]. Vnde ad perfectionem vniuersi requiritur, q̄ sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere aūt non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, quia omne corpus determinat ad hic & nunc. Vnde necesse est ponere ad hoc q̄ vniuersum sit perfectum, q̄ sit aliqua incorporea creatura. Antiqui aūt ignorantes vim intelligēdi, & non distinguentes inter sensum & intellectū[c], nihil esse existimauerāt in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehendi pōt. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus existimauerunt q̄ nullum ens esset nisi corpus[c], vt Philosophus dicit in 4. phys. Et ex his processit Sadduceorum error, dicentium non esse spiritum. Sed hoc ipsum q̄ intellectus esse altior sensu rationabiliter, oītendit esse aliquas res incorporeas à solo intellectu comprehensibiles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd substantiæ incorporeæ medium sunt inter Deum & creaturas corporeas. Medium autem comparatum ad vnū extremū, videtur alterum extremū, sicut tepidum comparatū calido, videc frigidū: & hac rōne dicit q̄ angeli Deo cōparati, sunt materiales & corporei, nō quòd in eis sit aliquid de natura corporea.

¶ Ad secundum dicēdum q̄ motus ibi accipitur prout intelligere & velle motus quidam dicitur. Dicit ergo angelus, substantia semper mobilis, qa semper est actu intelligēs, nō quādoq; actu & quādoq; potēcia[c], sicut nos. Vnde patet q̄ ratio procedit ex æquiuoco.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ circumscribi terminis localibus est proprium corporum, sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tam corporali quām spirituali. Vnde dicit Ambro. in libro de Spiritusancto, quòd licet quædam locis corporali bus non contineantur, circumscriptione tamen substantiæ non carent.

ARTICVLVS II.

a ¶ Verū angelus sit cōpositus ex materia & forma.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur q̄ angelus sit compositus ex materia & forma. Omne enim quod continetur sub aliquo genere est compositum ex genere & differentia, quæ aduenientes generi, constituit speciem. Sed genus sumitur ex materia[c], differentia vero ex forma, vt patet in 8. meta. Ergo omne quod est in genere, est compositum ex materia & forma. Sed angelus est in genere substantiæ. Ergo est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, In quocunque inuenjuntur ꝓprietates materię ibi inuenitur materia. Proprietates autem materiæ sunt recipere & subsistere. Vnde dicit Boe. in lib. de trinit. quòd forma simplex subiectum esse nō potest. Hoc autem inuenitur in angelo. Ergo angelus est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, Forma est actus. Quod ergo est forma tm̄, est actus purus. Sed angelus nō est actus purus. Hoc em̄ solius Dei est. Ergo non est forma tantū sed habet formā in materia.

¶ Præterea, Forma proprie limitatur & finitur per materiam[c]. Forma ergo quæ non est in materia, est forma infinita[c]. Sed forma angeli non est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia.

¶ SED CONTRA est quod Diony. dicit 4. ca. de diuno, quòd primæ creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelligūtur.

CONCLVSIO.

¶ Errant qui angelos ex materia & forma compositos esse affirmant.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd quidam ponunt angelos esse compositos ex materia & forma: & hanc opinionem attruere nitur Auicebron. in lib. fontis vitæ. Supponit em̄ quòd quæcunque distinguūtur secundum intellectum sint etiam in rebus distincta. In substantia autem incorporea intellectus apprehendit aliquid per qđ distinguitur à substantia corporea, & aliquid per quod cum ea conuenit. Vnde ex hoc vult concludere quòd illud per quod differt substantia incorporea à corporea, sit ei quasi forma: & illud quod subiicitur huic formæ distinguenti quasi commune, sit materia eius. Et propter hoc ponit, quòd eadem est materia vniuersalis spiritualium & corporalium: vt intelligatur quòd forma incorporeæ substantiæ, sic sit impressa in materia spiritualium, sicut forma quantitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu apparet esse impossibile vnam esse materiam spiritualium & corporaliū[c]. Non em̄ est possibile quòd forma spiritualis & corporalis recipiatur in vna parte materię: quia sic vna & eadem res numero esset corporalis & spiritualis. Vnde relinquitur quòd alia pars materiæ sit quæ recipit formam corporalem & alia quæ recipit formam spirituale m. Materiā aūt diuidi in partes non conuenit nisi secm̄ quod intelligitur sub quantitate: qua remota remanet substātia indiuisibilis, vt dicitur in 1. phis. Sic igitur relinquitur, quod materia spūaliū sit substantia subiecta quantitati, qđ est impossibile. Impossibile est ergo q̄ vna sit materia corporalium & spiritualium. Sed adhuc vlterius impossibile est quòd substantia intellectualis habeat qualencunque materiam. Operatio enim cuiuslibet rei est secundum modum substantiæ eius. Intelligere autem est operatio penitus immaterialis[c]. Quod ex eius obiecto apparet, à quo actus quilibet recipit speciem & rationem. Sic enim vnumquodque intelligitur inquantum à materia abstrahitur, quia formæ in materia sunt indiuiduales formæ, quas intellectus non apprehendit secundum quod huiusmodi. Vñ relinquitur, q̄ substantia intellectus est oīno immaterialis. Non est autem necessarium q̄ ea quæ distinguuntur secundū intellectum, sint distincta in rebus, quia intellectus non apprehendit res secm̄ modū rerum, sed secundum modū suū[c]. Vnde res materiales, quæ sunt infrà intellectum nostrum, simpliciori modo sunt in intellectu nostro, q̄ sint in seipsis. Substantiæ aūt angelicæ sunt suprà intellectum nostrum. Vnde intellectus noster non potest attingere ad apprehendendum eas secm̄ qđ sunt in seipsis, sed per modum suū secundum qđ apprehendit res cōpositas. Et sic etiā apprehendit Deum, vt suprà dictum est[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendū q̄ differentia est, quæ constituit speciē. Vnūquodq; aūt cōstituitur in specie, secm̄ qđ determinatur ad aliquem ꝓcedum gradum in entibus. Qa species rerū sunt sicut numeri, qui differūt p additionem & subtractionem vnitatis vt dr in 8. met. In rebus autē materialibus aliud est qđ determinat ad specialē gradū, s. forma, & aliud q̄ determinat, s. materia. Vñ ab alio sumitur genus, & ab alio dūra. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans & determinatum[c], sed vnaquæq; earū secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus differentia in eis non accipitur secm̄ aliud & aliud, sed secūdū vnum & idē[c]. quæ tñ differūt secm̄ cōsideratione m nostram. Inquantū em̄ intellectus noster cōsiderat illam rem vt indeterminate, accipitur in eis ratio generis: inquantum vero considerat vt determinate, accipitur ratio differentiæ.

¶ Ad secundum dicēdū, quòd rō illa ponitur in libro fontis vitæ. Et esset necessaria si idē esset modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum[c]. Materia em̄ recipit formā, vt secundū ipsam constituatur in esse alicuius speciei, vel aēris, vel ignis, vel cuiuscunq; alterius. Sic aūt intellectus non recipit formam: alioquin verificaret opinio Empedo. qui posuit quòd terram terra cognoscimus, & ignē igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secundū i ꝑtam rōnē formæ: sic em̄ cognoscitur ab intellectu. Vnde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd licet in angelo non sit compositio formæ & materiæ, est tñ in eo actus & potentia. Quod quidem manifestum potest esse ex consideratione rerū materialiū. In quibus inuenitur duplex cōpositio. Prima quidē formæ & materiæ, ex quibus constituitur natura aliqua. Natura aūtē sic composita non est suum esse, sed esse est actus eius. Vnde ipsa natura comparatur ad suum esse sicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, & posito quòd ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet comparatio formæ ad ipsum esse, vt potentiæ ad actū. Et talis cōpositio intelligenda est in angelis. Et hoc est qđ à quibusdam dicitur, quòd angelus est compositus ex quo est & quod est vel ex esse, & quod est[c], vt Boē. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum aūt esse, ex quo subsistantia est, sicut cursus est quo & currēs currit. Sed in Deo non est aliud esse, quo est: vt suprà ostensum est[c]. Vnde solus Deus est actus purus.

¶ Ad quartū dicendum, q̄ omnis creatura est finita simpliciter inquantum esse eius non est ablolute subsistens, sed limitatur ad naturā aliquā cui aduenit. Sed nihil ꝓhibet aliquam creaturā esse secundum qđ infinitā. Creaturæ aūt materiales habēt infinitatē ex parte materiæ: sed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materia in qua recipitur. Substātiæ autem immateriales creatæ sunt finitæ secundū suū esse, sed infinitæ secundum qđ eorū forma non sunt receptæ in alio[c], sicut si dicerēmus albedinē seꝑatā existentē esse infinitam quantum ad rationem albedinis: quia nō contrahitur ad aliquod subiectū. Esse tamen eius esset infinitum, qa determinatur ad aliquam naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligentia est finita superius, inquantum, s. recepit esse à suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q̄ angeli non sint in aliquo magno numero. Numerus enim ꝑcies quantitatis est, & sequit diuisionē continui. Hoc autē non potest esse in angelis, cùm sint incorporei, vt suprà ostensum est[c]. Ergo angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

¶ Præterea, Quanto aliquid est magis propinquum vni, tanto minus est multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior. Cum ergo Deus sit maxime vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimum de multitudine.

¶ Præterea, Proprius effectus seꝑatarū substantiarum videtur esse motus corporum cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehendi potest. Ergo angeli non sunt in maiori multitudine, quam motus corporum cælestium.

¶ Præterea, Dion. dicit 4. cap. de diui. no. q̄ ꝓpter radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius nō multiplicatur, nisi secundum diuersitatem receptiōis. Nō autē pōt dici q̄ materia sit receptiua intelligibilis radij, cū substantiæ intellectuales sint immateriales, vt suprà ostensum est[c]. Ergo videtur quòd multiplicatio substantiarum intellectualium non posit esse nisi secundum exigentiam prie-

intelligere quia ab obiecto operatio specificatur: fundamentum aūt elidit. Tum in communi: quia modus quo res intelligitur à nobis, non est modus quo res est in se, cuius signū est, q̄ materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quā in se. Tum in speciali proposito, quia superiora intelligimus per modum rerum compositarū, in quibus aliud est in quo cōmunicat, & aliud in quo distinguit: & ex hoc emanauit fundamētū illud tū in natura diuina.

Quæstio. ¶ *Num si esset vna communis materia spiritualium & corporalium, spiritualia essent corporalia.*

¶ Circa improbationem vniuersitatis materiæ dubitatiūcula occurrit. Nam posset dici consequentiam nō valere, eo q̄ materia ista cōis omnibus sic diuisa, est ꝑ receptionē quātitatis facta est vna para materiæ cōporaliū. Reliquū vero materiæ absque quātitate remansit, & sic est materia spūalis distincta à corporali per hoc q̄ non est affecta quantitate.

¶ Ad hoc pōt triplicit̄ respōderi. primo, q̄ quia S. Thomas prætulit hanc fugā: ideo adhīgit reprobationem materię simplr, qđ erat principaliter intentum. Sed o melius potest dici, q̄ ista responsio non cuadit quin materia spūalis sit diuisibilis quantitative, quamuis sustineat, q̄ non sit diuisa actu: qñ quum sit vna ante receptionē quantitatis, non est maior rō cur sēm hanc portionē vel illam affecta sit quātitate. Pontere aūt substantias spirituales, esse actu vel potentia quantas, seu actu vel potentia diuisibiles quantitative, cuiusmodi rōnis est. Tertio & melius potest dici, q̄ ista responsio non pōt dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imo eadem ratione argueretur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cum sit eiusdē rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio sancti Thomæ efficax fuit.

Quæstio. ¶ *Num substantia intellectualis excludat compositionem materiæ & formæ.*

¶ Circa efficaciam rationis in litera factæ contra positionē Auicebrō, dubitauit Durando occurrit. Quia non videtur valere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales secundum se totos. Stat namque quòd detur substantia intellectualis secundum partem, i. formā: & tamen sit cōposita ex materia & forma, vt patet de homine & cælo, si est animatū, &c. Et si sic est, ergo nihil valet ratio contra Auicebron quoniam ipse non videtur tenere illam viam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifeste concludit, q̄ substantia intellectualis vt sic est immaterialis, i. indepēdens in esse à materia, hoc em̄ ex operatione & obiecto probat. Ac per hoc si est substantia in specie cōpleta omnino est immaterialis, vt patet. Et quoniā angeli nomine intelligimus omnes substantias cōpletas in spē, cuius signū est, quia alia est quæstio de animabus cælorum & aliorū animatorū. Et alia de angelis, ideo sui dicitur sequitur q̄ cuadi non potest ab hac ratione per illā responsionē obiciendo allatā, negando enim, q̄ supponamus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substantiam intellectualem in specie completā. Et sic procedit formaliter ratio.

¶ In responsione ad primū aduerte, q̄ quia vis argumenti cōsistit in illa propositione Philosophi, ideo s. T. tria facit. Primo ostendit quid formaliter requiritur ad rationem differentiæ, s. determinare ad aliquē gradū in entibus. Sedo ex hoc declarat in quibus habeat locum propositio Philosophi, s. in materialibus. Tertio ex eodem fundamento ostendit aliter posse in angelis differentiam & genus. ¶ In eadem responsione diligenter notato. S. Th. à Peripateticis non discrepare, in ponendo angelos in genere: quia vt hic patet etiam verba Aristo. ex 8. meta. tex. 12. vltimo imitatur: & non ex parte rei, sed nostræ considerationis, genus dicit in eis distingui à differentia. Et hoc intelligo de rebus corporaliter loquendo.

Quæstio. ¶ *Num intellectus recipiat secundum ratione formæ, & quidditatis hoc sit, quo recipit in materia & intellectu distinguuntur.*

¶ In responsione ad secundū dubium est, de differentia assignata inter receptionem materię & intellectus quia illa recipiēdo cōstituitur in esse specifico, & naturali recepta formæ hic aūt recipit formā secūm ipsam rōnē formæ, qđ est recipere secundū ipsam rōnē formæ. Aut hoc est recipere qđ quid erat esse formæ: & hoc non, qa etiā materia hoc recipit. Aut est recipere sola formā: & hoc non, qa etiā materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter & hoc non, qa etiā aer recipit intentionaliter. Aut recipere vniuersaliter: & hoc non pōt dici secm̄ S.T. dicit enim quòd ipsum quicquid recipit in intellectu, est in individualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis.

¶ Et augetur difficultas, qa hic distinguit receptio formę secūdū ipsam rōnē formæ, est recipere formam per modū formæ. Modus aūtē formæ est, quem secundū se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimum est recipere formā, salua eius cōmunitate & amplitudine ad quæcunqz & in est recipere vniuersale.

¶ Ad obiectionem aēr In oppositum dicit, q̄ recipere vniuersaliter non opponit cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, quæ est ad hic & nunc: qui vnum individuum immateriale equiualet infinitis materialibus ordinis. Et species lapidis in aēre est lapis vniuersalis, quamuis sit vna quæ dam res numero alterius ordinis, s. immaterialis.

¶ Ad secundam obiectionem dicitur q̄ receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Dicitur enim in vniuersalem & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio san. Thomæ insinuare, q̄ receptio secundum ipsam rationem formæ & receptio intentionalis conuertantur. Sed cū receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ consistit in esse. Et pure formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis particulariter conuenies sensibus. Contra vtrum extremum scilicet receptionem simpliciter materiæ S. Thomas terum extremum distinxit, s. receptionem intentionalem vniuersalem, insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionem ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.

¶ Titulus clarus est.

¶ In corpore sunt duo. Primo referuntur tres opiniones, Platonis, Aristotelis & rabbi Moysi, & sigillatim improbantur. Secundo respondetur quæstio tali conclusione. Angeli sunt in quadam maxima multitudine, cōm materialē tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum excedetes. Et probat dupl. f. autoritate Dio. & rõne tali: quãto aliqua sunt in entibus perfectiora, tãto in maiori excessu creata sunt. Angeli sunt perfectissimi ergo. Maior pbatur dupliciter. primo qa plectio vniuersi est principaliter intẽta: sed ex qa videmus corpa cælestia creata in maximo excessu secũdu magnitudinem.

Angeli. ¶Circa hãc rationem aduerte q, pbatio maioris satis obscure habet in litera, qa clarius posita fuerat in secundo cõsa Grani. ca. 31. vbi aperte probatur, ex hoc q; perfectio vniuersi, quæ in ordine consistit exigit vt partes eius principales, quæ propter se ipsas sunt pluriscreare quãcũ possibile esset co q; hæc differentia est inter quæsita propter aliud, & quæsita propter se q; ista propter aliud exiguntur in tanto numero quantus sufficit ad illũ fiẽ. Quæsita vero propter se quanto plura sunt, tãto melius est vniuersum. Et qa perfectiora in entibus, inter partes propter se sunt, & imperfectiora sunt propter ipsas: ideo ab intendente principaliter vniuersi perfectionem; quãto aliqua sunt perfectiora, tãto in maiori excessu secũdum multitudinem vel magnitudinem erãt creãda.

Quæstio. ¶*Nam quanto aliqua sunt perfectiora, excedant alia magnitudine vel multitudine.*

a ¶Circa maiorẽ cuius lem rationis occurrit dubiũ. qa nõ videtur verum, q; quãto aliqua sunt perfectiora, excedant alia magnitudine, vel multitudine. Aurum est nobilius modo excedit ferrum. Gemmæ quoque incomparabiliter excedunt a lapidibus & tamẽ constat, hæc ptiosiora esse.

¶Ad hoc videtur dicendũ, q; vt in primo decælo & mundo distinguitur, partes vniuersi sunt duplices. Quædã volũt integrare substãtiã eius & hæc pertinent ad primam integritatẽ vniuersi. Quædã vero sunt vel ut perficiẽtes ipsum ad secũdariã perfectionem vniuersi, & sunt effectus primarũ. Primæ partes sunt tantum elementa, corpora cælestia & intellectuales creaturæ. Secundæ vero sunt quælibet mixta. In primis partibus intelligenda est maior sancti Thomę & in illis est verissima: & satis sufficit propósito suo. Quoniam ex hoc nõ solũ concluditur, quòd numerus angelorũ, f. intellectualiũ substãtiarũ excedit numerũ cælorũ & elementorũ. Sed quãdmodũ excessum magnitudinis inæqualiter inuenimus inter superiora corpora & inferiora, à fortiori, quum longe plus differãt substãtiæ immobiles & spiales à corporalibus, qua quæcunq; corpora inter se consequens est eas incomparabiliter excedere & præcedere & cæteros materialium multitudinem.

Quæstio. a ¶*Num multitudo substantiarum spiritualium excedat multitudinem materialem corporalium specificam, vel numeralem.*

¶Circa conclusionem principalem dubium occurrit, an intelligatur de omni multitudine materiali, f. secundum species, & secundum numerum, an de multitudine specifica materialium tantum, an de multitudine primarum partium materialium vniuersi. Si hoc tertio vel secundo modo intelligitur, non tam magnus & excessiuus videtur numerus angelorum quasenus dici soler. Et tamen tertio modo intelligi oportere, soluto præcedenti ostendit, alioquin æquinocatio contingere in præmissis & conclusione. Si autem primo modo, absurditas non parua videtur, puta quòd sint plures angeli quàm grana milij, frumenti, &c. numerus enim horum, & lapillorum, & arenæ, & aliorum huiusmodi, non sapienter comparari videtur rebus intellectualibus.

¶Ad hoc dicitur quòd sermo iste per se loquendo est de multitudine specifica. Tum quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tum quia vis medij super quo fundatur ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primæ partes vniuersi, elementa, & corpora cælestia sũ licet singulis indiuiduis contenta sint. Nec ex hoc sequitur non esse excessum numerum angelorum: quia multitudo incomparabiliter excedens multitudinem specificam materialem. valde magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incomparabiliter excedens quantitatem elementalem, valde etiam magna est. Et hæc est absque dubio mente Sancti Thomæ. Vnde infertur. qũ. 11. ar. 6. ad secundum de hoc loquens apposuit naturę nomen dicens, q; excedunt omnes naturas eorporeas. Et in quol. de potentia Dei. q. 6. ar. 4. in corpore, apposuit nomen speciei, dicens, q; excedunt omnes species materialium. Id autem qđ in oppositũ obiicitur de primis partibus vniuersi, non obstat, quoniam primæ partes corporales vniuersi continent easdem species & si non formaliter, saltem virtualiter. Et ideo loqui de multitudine primarum partium vniuersi, & loqui de multitudine specifica omnium materialium, non refert nisi secundum implicitum & explicitum. Ac per hoc ex cedens Impeoportionabiliter multitudinem primarum materialium partium vniuersi, excedere etiam im proportionabiliter intelligitur multitudinem implicite & virtualiter contentam in illis. Et si obliciatur, ergo intelligitur etiam de materiali distinctione: quia etiam virtualiter continetur in illis primis. Patet responsio, quòd non est similis ratio: quoniam cum ex habitudine partium vniuersi eiusque perfectione, ratio robur trahat, vt patet ex dictis & propterea de illa tantum multitudine sermo esse debet, quæ ad perfectionem spectat vniuersi, qualis non est multitudo numeralis. sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. Comment.

¶In corpore iduo. primo recitat tres opiniones clare. tertia est quam sequitur Sco. secundo impugnat simul omnes quo ad propositum dupliciter: vt patet.

¶Prima ratio. angeli nõ sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie. consequentia probatur, quia quæcunque conueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.

¶Secundo impugnat, posito quòd essent materiales, probando eandem conclusionem, sic. Distinctio causata ex materia, aut est secundum diuersitatem quantitatis, aut secundum diuersitatem potentiæ: ibi non est prima, quia sunt incorporei. ergo esset secunda, sed hæc non solum excludit identitatem specificam, sed genericam: ergo.

a ¶*Num ex eo quòd angeli ex materia & forma compositi non sunt, materialiter non differant.*

Quæstio.

¶Circa probatiõnẽ consequentiæ in prima rõne occurrit dubiũ, qa aut assumit falsum

falsum, aut nihil, gbat. Si enim ly differũt materialiter significat differre materia pprie dicta, quæ sit altera pars rei differẽtis, falsum assumitur, qa duæ animæ differũt materialiter, & tñ nõ differũt in materia, qa carent illa. Et similiter duæ lineæ mathematicæ simpæ, & similiter duo accãtia eiusdem spẽi in angelis. Si vero ly differũt materialiter, significat differẽtiã in materia pprie dicta, nõ tñ quę sit pars rei differẽtis tantũ & talis, vt patet in duab. inf. talis vltimo dicitis. Et de hoc sunt argumẽta multa Sco. quæ in q. de ente & essentia hẽs. Et intentũ non pbatur q; differre mãliter hoc mõ si per se est ad differre materialiter, per hoc q; est cõpositũ ex materia & forma, & ad differre materialiter p hoc q; aliquo mõ differt secũdum materiã. Ac p hoc ex negatione cõpãtis non põt inferri negatio differẽtię materialis: sed est fallacia cõsequẽtis ab inferiori ad superi. negatiue. Si autem ly differtis mãliter, significat differentiã in materia exister sumpta, i. in eo qđ se habet vt mãle respectu speciei: hoc mõ acceptatur ab oĩbus. Sed tunc nihil oino gbatur ad ppositũ propter eandẽ rationẽ: qa falsificet minor sub intellecta, f. angeli non differũt mãliter, nõ pbat ex hoc, q; ĩ nõ sunt cõpositi ex materia & forma. sed est sophistica cõsequẽtia. ¶Ad hoc dicit, qđ ppositio S. T. sit vniuersalis, tertio modo intelligẽda essẽtia cuius signũ subdit exemplũ de pluralitate indiuiduarii nõ ex materia, sed ex quãto. Ad instantiã autẽ in oppositũ dicitur, q; S. T. breuitati studẽti sat fuit afferre pbationẽ efficacem in illa materia, de qua loquebatur. Ad cuius euidẽtiam scito, q; cõsi apud ipsum est differẽtia pure materialis oriatur aut ex qualitate, (vt accidit in rebus materialibus, aut ex subiecto, vt accidit in accidẽtibus spũalibus. differentia vero ex quãtitate orta in subiectis locum nõ habeat, nisi rõne materiæ. Materia autẽ non alio pacto in substantia complera fit, nisi vt pars eius: cõsequens est q; de substãtiis cõpletis, quales sunt angeli, loquẽdo, facilẽ esset excludit ab eis differentia mãlis per hoc q; excludit ab eisdẽ compõ ex mã, & forma.

¶Circa primũ argumẽtũ nota q; S. T. nõ ex defectu argumẽtorũ ex pbatis, vt consuevit, argumentat ex cõmunibus: sed argumentũ hoc propria angelorũ scrutatur.

¶Ad eius euidẽtiã aduertẽdum sunt duæ ppositiones quasi per se notæ. Prima est, q; in substãtiis quæ apud nos sunt, ratio generis inuenitur separata absq; nobilitate formæ & additæ naturæ. Corporeitas enim inuenit absq; perfectione mixtionis, vt patet in elementis & mixtũ absq; vita, vt patet in mixtis inanimatis. Et viuũ absq; sensu, vt patet in plantis: & sensus absq; motu, vt patet in ostreis. Et hoc absq; intellectu, vt patet in brutis. Secunda est, q; intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso. Ex his ergo duabus propositionibus pdutũ est argumentũ. Maior enim ex prima, & minor ex secunda, scilicet propositione. Si enim genus secorsum inuenit ã summa natura, qa nõ imperfectionis sequens est q; non omnes angeli cõueniant in summa natura. Est cõcedendum in summa natura, q; illa non sit genus. quia non põt extra seipsam inueniri: sed angeli conueniunt in intellectualitate, quæ est nobilissimum omnium. ergo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas[c].

¶Alij vero, quòd omnes angeli sunt vnius speciei, sed non animæ. Quidam vero, quòd omnes angeli vnius Hier. aut etiam vnius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea enim quæ conueniunt specie, & differunt numero, conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma, vt dictum est suprà[c]: sequitur quòd impossibile sit esse duos angelos vnius speciei: sicut etiam impossibile esset dicere, quòd essent plures albedines separatæ[c], aut plures humanitates, cum albedines non sint plures, nisi secundum quod sunt in pluribus substantiis[c]. Si tamen angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures angeli vnius speciei. Sic enim oporteret quòd principium distinctionis vnius ab alio, esset materia: non quidem secundum diuisionẽ quantitatis, cum sint incorporei, sed secundum diuersitatem potentiarum. Quæ quidem diuersitas materiæ causat diuersitatem & speciei & generis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd differentia est nobilior genere: sicut determinatum indeterminato, & proprium communi, non autem sicut alia, & alia natura[c]. Alioquin oporteret quòd omnia animalia irrationalia essent vnius speciei, vel quòd esset in eis aliqua alia perfectior forma, quàm animalen sibilis. Differunt ergo specie animalia irrationalia secundum diuersos gradus determinatos naturę sensitiuæ. Et similiter omnes angeli differunt specie secundum diuersos gradus naturæ intellectiuæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd magis & minus secundum quod causantur ex intensione & remissione vnius formæ, non diuersificant speciem. Sed secundum quod causantur ex formis diuersorum graduum, sic diuersificãt speciem: sicut si dicamus, quòd ignis est perfectior aëre. Et hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum speciei præponderat bono indiuidui. Vnde multo melius est q; multiplicentur species in angelis, quã q; multiplicẽtur indiuidua in vna specie.

¶Ad quartum dicendum, quòd multiplicatio secundum numerum cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundum speciem, vt suprà dictum est[c]. Vnde perfectio naturæ angelicæ requirit multiplicationẽ specierum, non autẽ multiplicationẽ indiuiduorum in vna specie.

ARTICVLVS V.

a ¶*Virum angeli sint incorruptibiles.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli nõ sint incorruptibiles. Dicit enim Dam. de angelo, quòd est substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.

¶Præterea, Plato dicit in Timæo, O Dij deorũ quorũ opifex idem patérq; ego. Opera siquidem vos mea dissolubilia natura. Hos autem deos non aliud quã angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.

¶Præterea, Secundum Grego. omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotentis conseruaret. Sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cum angeli sint à Deo facti, videtur quòd sint corruptibiles secundum suam naturam.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 3. cap. de Di. No. quòd intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem ab vniuersi corruptione, morte & materia, & generatione, mundæ existentes.

CONCLVSIO.

¶Quæcũq; substantia intellectualis, & angeli cum sint plices sint, incorruptibiles sunt secundum suã naturã.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere angelos secundum suam naturam esse incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi per hoc quòd forma eius à materia separatur. Vnde. cum angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet[c]: impossibile est quòd eius substantia sit corruptibilis. Quod enim conuenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest[c]. Ab eo autem cui conuenit per aliud, potest separari, separato eo secundum quod ei conueniebat. Rotunditas enim à circulo separari non potest: quia conuenit ei secundum seipsum: sed æneus circulus potest amittere rotunditatem per hoc quòd circularis figura separatur ab ære. Esse autem secundum se competit formæ[c]. Vnumquodque enim est ens actu secundum quod habet formam. Materia vero est ens actu per formam. Compositum igitur ex materia & forma definit esse actu per hoc, quòd forma separatur à materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, vt dictum est[c]: non potest amittere esse. ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio quare angelus est incorruptibilis secundum suam naturam. Et huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione. Quia cum vnumquodque operatur secundum quod est actu, operatio rei indicat modum esse ipsius[c]. Species autem & ratio operationis ex obiecto comprehenditur. Obiectum autem intelligibile cum sit supra tempus, est sempiternum. Vnde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damasc. accipit immortalitatem perfectam, quæ includit omnimodam immutabilitatem[c]: quia omnis mutatio est quædam mors, vt Augustinus dicit. Perfectam autem immutabilitatem angeli nomini per gratiam assequuntur: vt infrà patebit[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd Plato deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elementis composita. Et ideo secundum suam naturam erant dissolubilia, secundum voluntatem diuinam semper conseruabantur in esse[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est[c], quoddam necessarium est quod habet causam suæ necessitatis. Vnde non tamen gnat necessario nec incorruptibili, quòd esse eius dependeat ab alio sicut a causa. Per hoc ergo quod dicitur, quod omnia deciderent in nihilum nisi cõtineretur à Deo & etiã angeli,

¶Circa rationẽ ad primũ aduerte duo. Primo, q; ibi nõ est sermo de quacũq; alteritate inter nãm gãs & differẽtię. Sed de alteritate realis separationis, nã rõnis gene Annot.
ris à rõne perfectioris differẽtię, sed rõnis q; dicæ à tota vna latitudine differẽtiarũ perfectioris ordinis pura vtiã à rõnibus sentiẽdi, & sensitiui à rõnibus bipedis & quadrupedis, &c. ita q; intẽdit autor interimere primã propositionẽ, volẽs eam non esse necessariã vniuersaliter, quãtis quidem verificet. & probat hoc dupliciter primo ostẽdẽs, qa genus & differentia sat cit q; differãt, vt inde. crminatis. Secũdo dicẽdo ad inconueniens. f. illicet q; in irrõnabilibus nãlibus esset prius sensitiua quæ est genus, alia perfectior forma: vel esset vnius speciei verissimile enim est inconueniẽs. vt inferius patebit.

¶Secundo, q; rõnis forma liter cõsistit in hoc, q; cõuenire ẽ nobilissimo sui cõtingit dupliciter. Primo mõ maior est falsa secundo vero mõ est vera. sed tñ minor ẽ falsa. 36

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quintum.* 262

Titulus clarus est. 367

¶In corpore vna cõclusio. Angeli sunt incorruptibiles secũdum suã naturã. Probat dupliciter. Primo sic. omne qđ corrũpitur, p hoc corrũpitur, q; eius forma separatur à materia. ergo an 44
geli sunt incorruptibiles. tenet cõsequẽtia: qa angeli sunt formę subsistẽtes, & omni immaterialitate p hoc in eis nõ põt hãc locũ separatio formæ à materia. Ans vero ppat si. esse per se cõuenit formæ. ergo inseparabile est à forma. ergo in omni corruptione fit separatio à mã. A ãs primũ nãm assumpti. gnat ex eo, q; subiecto cõuenit esse, cõmixtarione fer 67
mæ, vt patet in mã, quæ maxime dilatat à forma. 281
Prima vero cõsequentia patet ex primo posterio rũ & declarat exẽplo 10 iudicatis circuli & aëris, seu circulei quei. Secunda vero cõsequentia tenet cõsequentia tenet cõsequentia: qa angeli sunt formę subsistẽtes, & omni immaterialitate p hoc in eis nõ põt hãc locũ separatio formæ à materia. Ans vero ppat si. esse per se cõuenit formæ. ergo inseparabile est à forma. ergo in omni corruptione fit separatio à mã. A ãs primũ nãm assumpti. gnat ex eo, q; subiecto cõuenit esse, cõmixtarione fer 262
mæ, vt patet in mã, quæ maxime dilatat à forma. 367
Prima vero cõsequentia patet ex primo posterio rũ & declarat exẽplo 10 iudicatis circuli & aëris, seu circulei quei. Secunda vero cõsequentia tenet cõsequentia: qa angeli sunt formę subsistẽtes, & omni immaterialitate p hoc in eis nõ põt hãc locũ separatio formæ à materia. Ans vero ppat si. esse per se cõuenit formæ. ergo inseparabile est à forma. ergo in omni corruptione fit separatio à mã. A ãs primũ nãm assumpti. gnat ex eo, q; subiecto cõuenit esse, cõmixtarione fer 67
mæ, vt patet in mã, quæ maxime dilatat à forma. 281

Quæstio. ¶*Num esse per se conueniat formæ.*

¶Circa primã rõnẽ dubitatur. Quæstio.
bitatio accidit de vitare illi. ppãnis assũptę. Cæ pte cõuenit formæ. Hoc enim est falsa. aut nihil infert ad ppositũ. Duplr enim interpretari põt. Prio vt ly p se. distinguat cõtra p aliud, & ide signãt qđ sine medio seu immediate. Et hoc mõ libet sive ra, ppositũ tñ nõ phatiqa ex hoc nõ seq; ipsum esse ipsubile cẽ à forma. Nõ enim vabet, A cõuenit B immediate. ergo inseparabili. vt patet de forma respectu mãx. & de albedine respectu superficiei. Obstat ẽt huic interpretatiõi declaratio S. T. ex rõnabilitate & circulo, &c. Sedo mõ põt accipi ly p se. vt distinguit cõtra accidẽs. Et sic ppositio est falsa. tum in doctrina S. T. tum simpr. A pud S. T. qđ ẽ esse per accidẽs prædicat de qualibet forma citra Deitatẽ q; nec est de essẽtia alicuius formę, nec fluit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab illa vt passio: vt superius in q.1. ar. 4. dixi: quia nulla res est sibi sufficiens causa quòd sit. Simpliciter autem, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius quod conuenit per se. Constat autem q; absq; ista dictione, de qualibet forma, excepta diuina, potest dici quòd non est. igitur esse, non per se conuenit formæ. ¶ Ad hoc dicitur, q; ly per se, vtroq; modo interpretari potest. Et quo ad primum modũ distinguendum est

de medio, scilicet vtile media actione & de media forma. ex cõiunctione eni aliquorũ immediate, id est sine media forma manifestũ pot cõcludi inseparabilitas, vt obiicitur. Ilo probatũ est. Quãdocũq; vero aliqua duo sic se habẽt, q; cõiungũtur vniuersaliter absque media actione coniungẽtibus illa duo oportet esse inseparabilia abinuicẽ; præterea, quia quæcunque eadẽ ghatione ghantur, eadẽ quoq; corruptione corrũpuntur. Talis autẽ immediatio actionis nõ inuenitur inter materiã & formã: & alias huiusmodi, qũ constat præexistentibus subiectis agentia sua actione cõiungere illa. Sed inter formam quãcunq; & existentiã rei, nulla media actio iungens hãc illiqũ non prius fit forma, & per aliam actionem iungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illã cõiunctionẽ terminat. & ppterea inseparabiliter se habẽt.

¶ Ad euidentiã vero secũdi modi sciendum est q; aliqd cõuenire alicui per se, id est nõ per accidens, contingit dupliciter. Vno modo simpliciter. Allo modo physice. Vocatur autẽ perfectus simpliciter. quæ fundatur supra habitudine termini ad minorum absolute sumptorum. Perfectas vero physica, quæ fundatur supra habitudine termino rum in esse naturali positorum. Exemplum primi. quinarius est impar. Exemplum secundi. Sorites quãdoq; corrũpetur. Cõuenit autẽ hæc duæ perfectates in hoc, q; quẽ admodũ quod conuenit

non datur intelligi quòd in angelis sit aliquod corruptionis principium, sed quod esse angeli dependeat à Deo sicut à causa. Non autem dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc quòd Deus possit illud in non esse redigere, subtrahendo suam cõseruationem, sed per hoc q; od in seipso aliquod principium corruptionis habet[e], vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

QVAESTIO QVINquagesimaprima, de comparatione Angelorum ad corpora, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Angelis per comparationem ad corpora. Et primo de comparatione angelorum ad corpora. Secundo, de comparatione angelorum ad loca corporalia. Tertio, de comparatione angelorum ad motum localem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. ¶ Secundo, vtrum assumant corpora. ¶ Tertio, vtrum in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrũ angeli habeãt corpora naturaliter sibi vnita.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Dicit enim Orig. in lib. periarchõn, Solius Dei, id est Patris, & Filij, & Spiritussancti, naturæ illud proprium est, vt sine materiali substantia & absque vlla corporeæ adiectionis societate intelligatur existere. Bernardus etiam dicit in 6. Home. super cant. Demus Deo soli sine cut immortalitatem, sic incorporeitatem, cuius natura sola neque propter se neq; propter alium solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem omnem spiritum creatum corporeo indigere solatio. Augustetiam dicit super Gene. ad lit. Dæmones aëreа dicuntur animalia: quia corporum aëreorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶ Præterea, Greg. in Homel. Epiphaniæ nomi nat angelum rationale animal. Omne autem animal cõponitur ex corpore & anima. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶ Præterea, Perfectior est vita in angelis, quã in animabus. Sed anima non solum viuit, sed etiam viuificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

¶ SED CONTRA est quod dicit Diony. 4. cap. de di. no. quòd angeli sicut incorporales intelliguntur, ita & immateriales.

CONCLVSIO.

¶ Substãtiæ intellectuales & angeli, cum non suscipiant scientiam à sensibilibus, non habent corpora sibi naturaliter vnita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, non inuenitur vniuersaliter in natura illa: sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non cõuenit omni animali. Cum autem intelligere non sit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, vt infrà patebit[c]: habere corpus vnitum non est de ratione substantiæ intellectualis inquantum huiusmodi, sed accidit alicui substantiæ intellectuali propter aliquid aliud sicut humanæ animæ comperit vniri corpori: quia est imperfecta & in potentia existens[c] in genere intellectualium substantiarum non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirens eam per sensus corporeos à sensibilibus rebus, vt infrà dicetur[c]. In quocunque autẽ genere inuenitur aliquid imperfectum, oportet præexistere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantiæ perfectæ intellectuales in natura intellectuali non indigentes acquirere scientiam à sensibilibus rebus. Non igitur omnes substãtiæ intellectuales sunt vnitæ corporibus, sed aliquæ sunt à corporibus separatæ. Et has dicimus Angelos.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q; sicut suprà dictũ est[c], quorundã opinio fuit, q; omne ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatũ

vna cõclusio rõnis, s. angeli non hãt corpora sibi naturaliter vnita. Probat sic. Dantur aliquæ substantiæ intellectuales perfectæ non indigentes accipere scientiã à sensibus. ergo dantur substantiæ intellectuales separatæ à corporibus. Tales dicimus angelos. ergo. Añs probat: quia in quolibet genere in quo inuenitur imperfectũ, oportet præexistere perfectũ. Sed in gẽ substantiali intellectuali inuenitur aliqua imperfecta. Indigẽs senũb[a] ad acq sitionẽ scientiæ. ergo est potẽtia in gẽ intelligibilũ, vt patet de añ humana. ergo, &c. cõsequẽtia vero, pbat sic, in añte duo añ ptimus, s. ly substãtiæ intellectuales, & ly perfectæ. ab indigẽtia, &c. Et ideo pro probat. q; inquãtũ substãtiæ intellectuales nõ hãt q; sibi cõueniat vniri corpori deinde, pbat q; nec inquãtũ tales substãtiæ hoc hãt. Primũ pro, quia nullum intelligere nõ est actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ. ergo esse vnitũ corpori non est de rõne intellectualis substãtiæ vt sic. ergo nõ cõuenit ei intellectuali substãtiæ. Ista vltra cõsequẽtia, pbat, q; quod accidit alicui naturæ, nõ vt inuenit in illa, & declarat exemplo alarum respectu alatis. Secundũ vero, pbat sic: substãtiæ intellectuali accidit vniri corpori propter imperfectionẽ & indigentiam scientiæ, vt patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substãtiis perfectis, & c.

¶ Num & quo ex eo quod in quocũque genere imperfectũ est, ibi oporteat perfectum præexistere: sequatur intellectuales substãtias à corporibus separatas esse. Quæstio.

¶ Circa añs & eius probationẽ occurrit triplex dubiũ. Primo enim dubitat de termino añs assumpti, s. perfectũ & imperfectũ. quo in illa pbatione sumãtur: quũ dicitur in quocunq; gẽ inuenit imperfectũ, in eodẽ oportet præexistere perfectũ. Aut enim hæc ppõ fundat' sup illo principio. Actus est naturaliter prior potẽtia. Et hoc nõ qa veritas illius principij nõ certificat' nisi ex hoc qa id qd est in potẽtia, oportet reduci ad actũ ab eo qd in actu quod in proposito nõ habet locum. Ex hoc namq; principio nõ põt cõcludi, nisi aliqua substãtia intellectualis quæ sit reductiue in actu añs n. x., quę est in potẽtia: talis añs est intellect' agẽs q; eqd ille sit. Aut fundat' sup illo alio principio, s. differẽtiarũ triũdẽ gẽris oportet vnã scire vt habitũ & effectũ nẽ, alterã vo vt privationẽ & imperfectionẽ. Et hoc etiã nõ sufficit. ppositũ: quia ex hoc nihil aliud põt cõcludi, nisi q; dat' aliqua substãtia intellectualis scãm quãt' ex spẽi imperfectior ala humana. Vtrũ añs illa pfectior spẽs habeat sciam cõpleta ex se indi tã. aut nõ, ex hoc principio nõ sufficienter cõcluditur q; sit talis eẽ spẽm pfectiorẽ, & tã nõ sic tali mõ sciam. Et cõfirmat' hoc ex nã sensitiua: i qua qñ sumit' nã sensitiua imperfecta à talib' imperfectis, cõsequẽs ẽ vt dent' alalia pfectiora, i latria virtutes sensitiuæ pfectiores. Nõ tñ ex hoc sequit, q; dent' alalia latria spẽs sensibiles cõgenitas sue interiores, sive exteriores. sic ergo erit in ppõsito. Scdo dubitat' circa aliter et minus ibidẽ assumptũ, cly in eo. dẽ gẽre. Aut ẽm sumitur genus strictẽ. Et hoc non quia

quia sequeretur q; ista rõ non valeret, nisi ex suppositione q; angeli sunt in gẽre quod ab omnibus nõ conceditur, imò à peripateticis dissepare videt. Aut sumitur genus pro coordinatione, iuxta consuetudinẽ qua solemus dicere in gẽre entis, & in gẽre intelligibilium, &c. Etsi sic sumatur, intentũ non conclu litur, quamuis verũ assumatur. Quoniã dicetur, q; substãtia illa intellectualis perfecta, quã oportet præexistere in genere intelligibilium, est Deo gloriosus. ergo hoc male illatũ est, tales dicimus Angelos. Tertio circa ipsum añs inhibitat iuncta occurrit quẽ in numero plurali dicitur, quòd sunt aliquæ substãtiæ intellectuales, &c. Et tamẽ ex ghatione adducta nõ potest inferri nisi in numero singulari. ergo est aliqua substãtia intellectualis perfecta, &c. Ma le igitur concluditur. Ad euidentiã harũ dubitationũ notãdũ est, q; vis ratiõis assumptæ ad probandum añs cõsistit in hoc, q; qñcunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut differẽtias essentiales, necesse est q; si inueniatur secundũ imperfectiorẽ modũ aut differẽtiã, q; inueniatur etiã secundũ perfectiorẽ. Et hoc ita rõ est multiplex: tũ quia cũ vtrumq; sit possibile, natura nõ est magis solicita circa imperfecta, quã circa perfecta. Tum quia imperfectiora sunt ppter magis perfecta. Tũ qa diuisiua naturæ plurificabilis, aut sunt simul natura, vt patet de differẽtiis cõdividentibus genus ex põsit prædicabilis: aut alterũ se habet vt prius, & alterum vt posterius, vt cõtingit in diuisione analogi: & sic etiam posterius infert prius.

¶ Hoc igitur stante, dicitur ad primũ dubium, q; hic accipitur ppositio ex secundo fundamẽto.

¶ Et ad obiectionẽ in oppositum rñdetur dupliciter. Primo, quòd quia hæc duo, scilicet perfectior natura intellectualis quã sit tota ala humana: & natura intellectualis, sea perfecta q; nõ indiget acquirere scientiã à sensibilibus, cõuertuntur adinuicẽ. ideo S. T. efficaciter conclusum antecedẽs pro cõstanti dimisit. Et declaratur cõuertibilitas hic ex inferius dicendis dum manifestabitur in q0. 70. ala m intellectiuã propter ipsum intelligere in solo hoíe indigere corpore. Et potest etiã colligi ex dictis Aristo. in 1. de anima, in fi. & potest rõne probabiliter nolo nũc insistere. secũdo dicitur, q; dato. q; suprà anima hominis essent alique substantiæ intellectuales, nõ habẽres scientiã indita à natura, adhuc tamẽ ratio cõclusi intenti: quoniã habere scientiã congenitã est possibilis secundũ naturã intellectualis substãtiæ, & sic pfectius: ergo si dẽ tur imperfecti modi habẽdi naturã intellectualẽ, debet inuenire modus perfectus habẽdi eandẽm: ac per hoc dentur substãtiæ intellectuales nõ in ligẽtes acq sitione scientiæ. Et per hoc patet rñsio ad cõfirmationẽ: q; nõ est similis rõ in natura intellectuali & sensitiua quo ad hoc, scilicet q; in natura intellectuali modũ habẽdi illã scientiã, ista vltra cõsequẽtia, pbat, q; quod accidit alicui naturæ, nõ vt inuenit in illa, & declarat' exemplo alarum respectu alatis. Secundũ vero, pbat sic: substãtiæ intellectuali accidit vniri corpori propter imperfectionẽ & indigentiam scientiæ, vt patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substãtiis perfectis, & c.

¶ *Num & quo ex eo quod in quocũque genere imperfectũ est, ibi oporteat perfectum præexistere: sequatur intellectuales substãtias à corporibus separatas esse.* Quæstio.

¶ Circa añs & eius probationẽ occurrit triplex dubiũ. Primo enim dubitat de termino añs assumpti, s. perfectũ & imperfectũ. quo in illa pbatione sumãtur: quũ dicitur in quocunq; gẽ inuenit imperfectũ, in eodẽ oportet præexistere perfectũ. Aut enim hæc ppõ fundat' sup illo principio. Actus est naturaliter prior potẽtia. Et hoc nõ qa veritas illius principij nõ certificat' nisi ex hoc qa id qd est in potẽtia, oportet reduci ad actũ ab eo qd in actu quod in proposito nõ habet locum. Ex hoc namq; principio nõ põt cõcludi, nisi aliqua substãtia intellectualis quę sit reductiue in actu añs n. x., quę est in potẽtia: talis añs est intellect' agẽs q; eqd ille sit. Aut fundat' sup illo alio principio, s. differẽtiarũ triũdẽ gẽris oportet vnã scire vt habitũ & effectũ nẽ, alterã vo vt privationẽ & imperfectionẽ. Et hoc etiã nõ sufficit. ppositũ: quia ex hoc nihil aliud põt cõcludi, nisi q; dat' aliqua substãtia intellectualis scãm quãt' ex spẽi imperfectior ala humana. Vtrũ añs illa pfectior spẽs habeat sciam cõpletã ex se indi tã. aut nõ, ex hoc principio nõ sufficienter cõcluditur q; sit talis eẽ spẽm pfectiorẽ, & tã nõ sic tali mõ sciam. Et cõfirmat' hoc ex nã sensitiua: i qua qñ sumit' nã sensitiua imperfecta à talib' imperfectis, cõsequẽs ẽ vt dent' alalia pfectiora, i latria virtutes sensitiuæ pfectiores. Nõ tñ ex hoc sequit, q; dent' alalia latria spẽs sensibiles cõgenitas sue interiores, sive exteriores. sic ergo erit in ppõsito. Scdo dubitat' circa aliter et minus ibidẽ assumptũ, cly in eo. dẽ gẽre. Aut ẽm sumitur genus strictẽ. Et hoc non quia

videtur, q; aliqui existimauerũt nullas substãtias incorporeas esse nisi corporibus vnitas: adeo quòd quidã ctiã posuerũt Deũ esse animã mundi[c]: vt Aug. narrat in 7. de Ciui. Dei. Sed quia hoc fidei catholicæ repugnat, quæ ponit Deũ super omnia exaltatũ, secundũ illud Psal. Exaltata est magnificẽtia tua super cælos. Ori. hoc de Deo dicere recusans, de aliis secutus est aliorum opinionem, sicut & in multis aliis deceptus fuit, sequens antiquorũ Philosophorum opiniones. Verbum autẽ Ber. potest exponi quòd spiritus creati indigeant corporali instrumento, non naturaliter vnito, sed ad aliquid assumpto, vt infrà dicetur[c]. Aug. autem loquitur non asserendo, sed opinione Platonicorum vtens, qui ponebant esse quædam animalia aërea, quæ dæmones nominabant.

¶ Ad 3m dicendũ, q; Greg. noíat Angelũ rõnale ãal metaphoricè ppter sititudinẽ rõis.

¶ Ad tertium dicendũ, q; viuificare effectiue simpliciter perfectionis est. Vnde & Deo cõuenit, secũdũ illud 1. Reg. 2. Dñs mortificat & viuificat, sed viuificare formaliter est substãtiæ, quæ est pars alicuius naturæ. & non habẽtis in se integram naturam specici. Vnde substantia intellectualis, quæ non est vnita corpori, est perfectior quã ea quæ est corpori vnita.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum angeli assumant corpora.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non assumãt corpora. In opere enim angeli nihil est superfluũ, sicut neq; in opere naturæ. Sed superfluũ esset si angeli corpora assumerent. Angelus enim non indiget corpore, cum eius virtus omnẽ virtutẽ corporis excedat. Ergo angelus nõ assumit corpus.

¶ Præterea, Omnis assumptio ad aliquam vnionem terminatur: quia assumere dicitur quasi ad se sumere. Sed corpus non vnitur angelo vt formæ, sicut dictum est[c]. Ex eo autem quòd vnitur sibi vt motori, non dicitur assumi: alioquin sequeretur quòd omnia corpora mota ab angelis essent ab eis assumpta. Ergo angeli non assumunt corpora.

¶ Præterea, Angeli non assumunt corpora de terra vel aqua: quia non subito dissolverent. Neque iterum de igne: quia combureret ea quæ contingerent. Neque iterum ex aere: quia aër insigurabilis est, & incolorabilis. Ergo angeli corpora non assumunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Ciui. quòd angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum angeli corpora non sint, nec ea naturaliter vnita habeant, & interdum corporibus visa sint: nonnunquam corpora assumere illos non dedecet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidã dixerunt angelos nunquã corpora assumere: sed oĩa quæ in scripturis diuinis leguntur de apparitionibus angelorũ, contingisse in visione prophetiæ, hoc est secundũ imaginationem. Sed hoc repugnat intentioni Scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde nõ videtur indifferẽter ab oĩbus. Scriptura autẽ diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt cõmuniter ab omnibus viderentur. Sicut angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, & tota familia eius, & à Loth, & à ciuibus Sodomorum. Similiter angelus qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestũ fit huiusmodi, cõtingisse secundum corpoream visionẽ, qua videtur id quod positum est extra videntem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autem visione nõ videtur niſi corpus. Cũ igitur angeli neq; corpora sint[c], neq; habeãt corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet[c], relinquitur q; interdũ corpora assumãt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiarius cum hominibus conseruando demonstrẽt intelligibilem societatem quam homines expectant cum eis habẽdam in futura vita. Hoc autem quod angeli corpora assumpserunt in veteri testamento, fuit quoddã figurale indicium, q; verbum Dei assumpturũ esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris

¶ Præterea, Angeli non assumunt corpora de terra vel aqua: quia non subito dissolverent. Neque iterum de igne: quia combureret ea quæ contingerent. Neque iterum ex aere: quia aër insigurabilis est, & incolorabilis. Ergo angeli corpora non assumunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Ciui. quòd angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum angeli corpora non sint, nec ea naturaliter vnita habeant, & interdum corporibus visa sint: nonnunquam corpora assumere illos non dedecet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidã dixerunt angelos nunquã corpora assumere: sed oĩa quæ in scripturis diuinis leguntur de apparitionibus angelorũ, contingisse in visione prophetiæ, hoc est secundũ imaginationem. Sed hoc repugnat intentioni Scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde nõ videtur indifferẽter ab oĩbus. Scriptura autẽ diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt cõmuniter ab omnibus viderentur. Sicut angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, & tota familia eius, & à Loth, & à ciuibus Sodomorum. Similiter angelus qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestũ fit huiusmodi, cõtingisse secundum corpoream visionẽ, qua videtur id quod positum est extra videntem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autem visione nõ videtur niſi corpus. Cũ igitur angeli neq; corpora sint[c], neq; habeãt corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet[c], relinquitur q; interdũ corpora assumãt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiarius cum hominibus conseruando demonstrẽt intelligibilem societatem quam homines expectant cum eis habẽdam in futura vita. Hoc autem quod angeli corpora assumpserunt in veteri testamento, fuit quoddã figurale indicium, q; verbum Dei assumpturũ esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris

¶ Quomodo valeat hæc probatio, angeli non indigent corpore ad intelligendum, ergo sunt separati à corpore. Quæstio.

¶ Circa probationẽ consequẽtiæ, quo ad secundã partẽ dubitari posset, q; nonnisi vnus modus exclu litur quo substãtia intellectualis corpus naturaliter vnitũ habere posset, illa scilicet, q; aïæ humanæ cõpetit. Posset enim aliqs dicere, q; insufficienter cõcludi tur separatio naturalis à corpore ex hoc, nisi pbetur, q; nullus alius modus est possibilis quod cũ S. T. non fecerit, insufficienter concluisse videtur.

¶ Ad hoc dicitur, q; formaliter loquẽdo de substãtia intellectuali & tota eius latitudine per se, id est de oĩbus substãtiis intellectualib', & inquãtum intellectuales sunt, & inquantum sic vel sic intellectuales sunt: sufficiẽs fuit' fuit scelus S. T. qñ hoc rñmodo cõtingit, intellectualẽ operationẽ egere corpore, scilicet ppter acquisitionẽ scientiæ & seruitiũ phãtasmatum, vt cõtingit in hoíe. Et quia S. T. formaliter de substãtia intellectuali loquebatur, ideo hoc vno modo exclusio pertransiit. Et vere sapienter processit: qũ dato q; aliqui substãtiæ intellectuali, puta alæ aïei, vel alicuius corporis ac rei, alimde posset cõpetere naturalis vnio ad corp' nihilomin' rõ ista in suo persecuerat roborem: si in latitudine intellectualiũ diſferendo per differẽtias intellectualitatis, vt sic nõ inuenitur vnio ad corpus, nisi propter imperfectionẽ vis intellectualis: cõsequens est vt per ablationẽ imperfectionis q; vis intellectualis absq; indigentia corporis. Et sic inter præcandus est processus S. T.

¶ Sed cõtra hãc rñsionẽ quãuis subdẽm instari potest: quia ex vi istius processus non potest inferri, quòd sint substãtiæ tales à corporibus separatæ simpliciter, sed inquantum intellectuales sunt. Dicetur autem quòd etiam hoc stat, quòd sint coniunctę corporibus alimde, puta quia motiuę seu operatiuę sunt ad extrà. Ad hoc dicitur quòd opinari valem, causam vnionis ad corpus, non est rationabile circa omnes substãtias intellectuales quamuis circa aliquas sit forte dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tam limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt nonnisi coniuncto secundum aſ. se organo applicari possint immediate: exteris autem mediante illo. Vnde si substãtia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quòd præmuniatur secundum gradum perfectum, in quo vis operatiua ad extra sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quòd scilicet vtroque sit elevata, ita quòd neutra egeat coniunctã secundum esse corporis admixtũ. Quia ergo intentio San. Tho. erat concludere partic. ulatem, scilicet quòd aliqua substãtiæ intellectuales sunt separatæ à corporibus, non dicendo vniuersaliter, sufficiebat ei omnes substãtiæ intellectuales perfectæ secundum scientiam sunt separatę à corporibus nimo inferius quæstioni. 70. correctur in dubium. Et per istammet rationem quàm visus est, excludebatur obiectio ista. pro quanto obstaret illi particulari, & ista instantia sumpta est à conclusione extra latitu linem intellectualitatis, vt sic; & ideireo ab intendente processum ex vi intellectualitatis potuit silentio pertransiri. Secundo potest dici quòd instantia ista quamuis possit facere ambiguitatem simpliciter non potest tamen hanc parere, scilicet quòd substãtiæ supradictæ in de numero angelorum. quòd tamen est numerus talium substantiarum, & quòd non sint propter monere necesse est enim vt latitudo earum attendatur non penes movere, sed penes intelligere. Tertio potest dici, quòd intentio S. T. est quidem conclu dere specificatam hanc, scilicet quòd angeli quamuis ẽt ex meritis intellectualitatis eorum, sint separati à corporibus. Affirmare autem simpliciter hanc, scilicet angeli sint separati à corporibus: nec hoc vitiosum est. Tum ex parte medij quo visus est de perfecto & imperfecto, quod eadem ratione infert illam præiacentem. vt in prima responsione dictum est. Tum ex parte illat æ conclusionis: quòd esse intellectuum est principale & essentiale. Esse vero motiuum quasi accidentale & secundarium ẽt vt pote ratione primi conueniens. Ac per hoc si essentialiter præcipuum non exigit corpus, & vltibile esse corpori, sic de numero essentialiter consequens est vt aliqualiter tales sint non egentes corporibus, iuxta secundã rñsionẽ. Tum ex parte dicendorũ inferius, vbi de eis, inquantũ motores, erit sermo. Nunc enim cum de substantia eorũ sit sermo, & substantialia rerũ ex operatione principia pensanda sint, & cætera suis propriis locis differenda: sat est ostendere quòd operatio propria & essentialis earum ducit ad ponendam substantiã earũ posse ita elevatã, q; corpore nõ egẽt. Ac per hoc hic simpliciter dici potest, q; separatæ sunt à

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt à corporibus. In substantialibus enim non differunt possibile & necessariũ.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum secundum.*

Arti. TItulus quo ad quid nomine, quod significat, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, id est ad sumptum manifestationem, & non ad sua opera peragenda. Secundo, scripturæ conuenit duo attendenda esse in qua introducũtur angeli in corporibus apparentes.

Commen. ¶ In corpore tria facit. Primo refert quandam opinionem Rabbi Moysi. Secundo improbat eam. Tertio respondet quęsito vnica cõclusione.

¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet & quòd angeli non assumunt corpora. Et quæ quæ dicuntur in scripturis de corporea apparitione angelorũ, intelliguntur de imaginaria tantum apparitione.

¶ Quo ad secundũ arguitur contra vltimum dictum sic. Cõmuniter visum ab omnibus vterior visione corporali, quæ videtur illud quod est positum extra videntẽ, sed angeli corporaliter apparuerũt visi communiter ab omnibus tempore. Maior patet ex differentia inter visionẽ corporalem exteriorem & imaginalẽ ex parte obiectiquia pura imaginaria terminatur ad obiectum interius oculo: vero visio terminatur ad obiectũ exterius sẽ. Et ex hoc sequitur alia differentia: quia visum imaginarie, vt sic, folũ est in imaginante, & cõsequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra videntẽ existit, ab omnibus cõiter videri potest. Minor vero ex scriptura probatur, de angelis quia apparuerunt Abrahæ, Loth & Tobiæ.

¶ Quo ad tertium conclusio rũsiua est istamangeli humanam assumunt corpora. Probatur sic. Qꝫ est subtile, quæ nõ est corpus, nec habet corpꝰ naturaliter vnitum, & quãdoq; videtur visione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo & præcedentibus: & similiter maior.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum tertium.*

Commẽ. TItulus clarus est in corpore articuli.

¶ In corpore articulivna conclusio responsiua, scilicet angeli per corpora assumpta possunt operari quædam opera vitæ quantũ ad id in quo cõmunicant cum corporibus non vitalibus, non autẽ quantũ ad id quod est proprium viuentium conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantum ad distinctiones quas supponit. Probatur vero quãtum ad vltimã particulam. Distinctiones sunt istæ: operationum quædam est vitalis, quæ scilicet est ab anima inquãtũm anima: & quædam non vitalis, quæ scilicet

testamenti ad illam apparitionem ordinatæ fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd corpus assumptum vnitur angelo, non quidem vt formæ, neque solum vt motori, sed sicut motori tepræsentato per corpus mobile assumptum. Sicut enim à sacra scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur: ita corpora sensibilia diuina virtute sic formantur ab angelis, vt congruant ad repræsentandum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet aër in sua rarirate manens non retineat figuram neque colorem: quando tamen condensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aëre, condensando ipsum virtute diuina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationẽ.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant, angelos enim veritatis non decet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum quod viuum videtur, & opera vitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

¶ Præterea, In operibus angeli non sunt aliqua frustra: frustra autem in corpore assumpto per angelum formarentur oculi & nares, & alia sensuum instrumenta, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per corpus assumptum. Quod est propriissimum opus vitę.

¶ Præterea, Moueri motu processiuo est vnum de operibus vitæ, vt patet in ij. de anima. Manifestum autem est ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera vitæ.

¶ Præterea, Comedere est proprium opus animalis. Vnde Dominus post resurrectionem in argumentum resumptæ vitæ cum discipulis manducauit, vt habetur Lucæ vlti. Sed angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abraham eis cibos obtulit: quos tamen prius adorauerat: vt habetur Gene. 19. Ergo angeli in assumptis corporibus exercent opera vitæ.

¶ Præterea, Generare hominem est actus vitæ. Sed hoc competit angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Gene. 6. Postquàm ingressi sunt filij Dei ad fil. hominum: illæque Gene. illi sunt potentes à seculo viri famosi. Ergo angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

¶ SED CONTRA, corpora assumpta ab angelis, non viuunt, vt suprà dictum est e. Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli in corporibus assumptis opera quædam vitæ exercere valent quo ad id in quo communicant cum corporibus non vitalibus, non autem quo ad illud quod proprium viuentium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, qꝫ quædam operaviuentium habent aliquid commune cũ aliis operibus. Vt locutio, quæ est opus viuentis, cõuenit cum aliis sonis inanimatorum, inquantum est sonus: & processio cum aliis motibus, inquantum est motus. Quantũ ergo ad id quod est cõmune vtriq; operibus, possunt opera vitæ fieri ab angelis per corpora assumpta: non autem quantum ad id quod est proprium viuentium: quia secundum Philosophũ in libro de som. & vig. cuius est potentia, eius est actio. Vnde nihil potest habere opus vitæ quod non habeat vitam, quæ est potentiale principium talis actionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, qꝫ sicut non est contra veritatem, qꝫ in scriptura intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur: quia hoc non dicitur adstruendum quòd intelligibilia sint sensibilia, sed quòd per figuras sensibilium proprietates intelligibilium secũdum similitudinem quandam dantur intelligi: ita non repugnat veritati sanctorum angelorum, quòd per corpora ab eis assumpta videntur homines viuentes, licet non sint. Non enim assumuntur, nisi vt per proprietates hominis & opera hominis, spirituales proprietates angelorum, & eorum spiritualia opera designentur. Quod non ita congrue fieret, si veros homines assumerent: quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in angelos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sentire est to taliter opus vitæ. Vnde nullo modo est dicendum, quòd angeli per organa assumptorum corporum sentiant. nec tamen superflue sunt formata. Non enim ad hoc sunt formata, vt per ea sentiatur, sed ad hoc vt per huiusmodi organa virtutes spirituales angelorum designentur: sicut per oculum designatur virtus cognitiua angeli, & per alia membra aliæ eius virtutes, vt Dio. docet vlti. ca. cæ. hierar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus qui est a motore coniuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem non mouentur corpora assumpta ab eis, quia angeli non sunt eorum formæ. Mouentur tamen angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus: cum sint in eis sicut motores in mobilibus, quòd ita sunt hic, quòd nõ alibi. Quod de Deo dici non potest. Vnde licet Deus non moueatur motis his in quibus est, quia vbique est: angeli tamen mouentur per accidens ad motum corporum assumptorum. Non autem ad motum corporum cælestium: etiamsi sint in eis sicut motores in mobilibus: quia corpora cælestia non recedunt de loco secundum totum. Nec determinatur spiritui mouenti orbem locus secundum aliquã determinatã partẽ subſtantiæ orbis, quæ nunc est in oriente, nunc in occidẽte, sed secũdum determinatum situm: quia semper est in oriente virtus mouens f, vt dicitur in 8. physi.

¶ Ad quartum dicendum, qꝫ angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta, sed est aliquid simile locutioni, inquantum formant sonos in aëre similes vocibus humanis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd nec etiam comedere, proprie loquendo, angelis conuenit, quia comestio importat sumptionem cibi conuertibilis in substantiam comedentis. Et quamuis in corpus Christi post resurrectionem cibus non conuerteretur, sed resolueretur in præiacentẽ materiam: tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibus conuerti. Vnde fuit vera comestio. Sed cibus assumptus ab Angelis neque conuertebatur in corpus assumptum, neque corpus illud talis erat naturæ, in quod posset alimentum conterti. Vnde non fuit vera comestio, sed figuratiua spiritualis comestionis. Et hoc est quod Angelus dixit Tobiæ 12. Cum essem vobiscum, videbar quidem manducare & bibere, sed ego potu inuisibili, & cibo vtor. Abraham autem obtulit eis cibos, existimans eos homines esse, in quibus tamen Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, vt Augusti. dicit 15. de Ciui. Dei.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut Augusti. dicit 15. de Ciui. Dei, multi fe expertos, vel ab expertis audisse confirmant, Syluanos & Faunos (quos vulgus incubos vocat) improbos fæpe extitisse mulieribus, & earum experti se atque peregisse concubitus. Vnde hoc negare impudentiæ videtur. Sed Angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluuium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum nominat Scriptura eas quæ natæ erant de stirpe Cain. Neque mirandum est quòd de eis gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes gigantes fuerunt, sed multo plures ante diluuium quàm post. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut a corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, vt pote, quòd idem dæmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem (vt Augusti. dicit 3. de Trini.) vt sic ille qui nascitur, non sit filius dæmonis, sed illius hominis cuius est semen acceptum.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum primum.*

Commẽ. TItulus clarus est.

¶ In corpore dum facit. Primo reſert quæstio vnius conclusionis. Secũdo ex ipsa conclusione deducit quasi tria corollaria.

¶ Quo ad primum conclusio est ista, Angelus est in loco: equiuoce tamen respectu corporis. Probat sic secunda pars directe, corpus est in loco per contactum quantitatiuum: ergo Angelus est in loco per contactũ virtualem. tenet consequentia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.

¶ Quo ad secundam partem, tres proprietates corporis inquantum locati excludit à locatione Angeli, scilicet commensurationem, situationem, & continuum, posituum ve clare patet in litera.

¶ Circa probationem positæ conclusionis aduertenda sunt duo. Primo, quòd licet formaliter quæratur, an Angelus sit in loco, intentio tamen theologorum quærentium est quærere de modo quo Angelus est in loco: quia hoc tantum cadit sub dubio. Et ideo circa Sanct. Thom. de prima parte conclusionis non nisi implicite curauit, & secundæ directe respondit. Secundo quòd vis conclusionis Sanct. Thomę consistit in hoc, omne quod est in loco, relatione sui quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatem molis ratione illius locari potest. Quod autem caret ista non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus cum neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: consequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi ratio quantitatiuo, contingatur loco: ita res spiritualis actualiter non est in loco, nisi quantitatiuo virtutis contactu virtuali contingatur loco. Ac per hoc æquiuoce vtrumque locari dicitur.

¶ *Num Angelus sit in loco per contactum virtualem secundum actum primum vel secundum.*

Quæstio. ¶ Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem quid intendat Sanct. Thom. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actum primum, aut absolutũ, aut respectiuum. Si actum secundum, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor potest dici. ergo. Quòd enim non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primo quia omne absolutum in Angelo aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens à loco. Secundo quia tactus virtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc

tum modum album albo simile est. Nam metaphorica similitudine omnia opera vitæ sibi attribui possunt.

¶ Circa dicta Sanct. Thom. in hac materia hîc & in q. de potentia loco allegato, dubium occurrit: ex eo quòd ponit generationem in genere operum vitalium communicantium cum non vitalibus, sed separatæ eam à corporibus assumptis

Anno. In corporib⁹ assumptis non est potentia apta animæ: ergo nec actio.

¶ Circa distinctionẽ secundam & primam patent consimiliter simul dubium occurrit. Quoniam quũ assignantur talis distinctio, ait secundo, q. in quibusdam operationibus inuenitur duo realiter distincta: scilicet vitalibus, & nõ vitalibus. & alterum proprię vitalibus. & illa duo sint secundum rõnem tantũ distincta, quæ modũ superius & inferius. Si primo modo, falsum apparet quia operationes oês animæ sunt simplices, & nõ compositæ ex duabus realiter distinctis. Si secundo modo, falsum quoq; videtur quia in hoc nõ differunt operationes animæ inter se, quòd omnes operationes animæ cõmuniter cum operationibus inanimatorum in aliquo prædicato cõi, & sic distinctio est nulla.

¶ Ad hoc est dicendũ, q. intentio S. Th. (vt patet ex q. 6. de potentia Dei arti. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, nõ tñ componẽtibus operationẽ, sed cõcurrentibus ad ipsam. Ita quòd sensus distinctionis est, q. operationum vitalium quædã sunt cõmunicantes cum non vitalibus in effectu seu termino: quædã vero differunt in principio. Quædam vero sunt quæ nec in principio, nec in termino, seu effectu cõueniunt cum non vitalibus. Primæ sunt locutio & motus processiuus. & gratia: quorum terminus seu effectus sunt diuisio aëris, motus localis & alteratio: quæ possunt etiã per actiones nõ vitales causari. Secundæ vero sunt, sentire, nutrire & reliqua, quæ non solum ab anima sunt, sed ad animarum corpus, vt sic terminentur.

Anno. ¶ Circa probationẽ cõclusionis aduerte diligẽter q. ex ista rõne sufficienter cõcluditur, q. angeli nullũ opus vitæ, absolute loquendo in corporibus assumptis exercẽt eo q. nullã potentiã vitalem in assumpto corpore habent. Et sic neq; locutio, neq; motus progressiuus vere competit angelis. Sed quia quarũdam actionũ vitalis terminus potest fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potentia animæ, vt verberare aërem, & moueri localiter: ideo talia opera vitæ angelis p corpora assumpta attribuuntur. nõ tñ illis quæ opera vitæ, nec tñ illis quæ talia opera vitæ, sed illis quæ multitudinẽ effectus, id est attribuuntur eis opera similia istis vitalibus quo ad effectum. Similia autẽ dicũ nõ metaphorice, sed propriè, quia

penes cõsimilitudinem quæ est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem: inter eas quidem, cum non nisi forte per accidens fit quantitatiuum. Amus per se loquendo, virtus alicui eorum contactus est secundum esse substantiale vel accidentale. Constat autem nihil Angeli hæc vel recipere formaliter esse à loco assignatum. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur quia omnis respectus dicit de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quæ & qualis est illa mutatio, qui supponit hanc formã respectiua. Quomodo non est ens esse, quòd sequatur ens secundum substantiã. neque quantitatem, neque qualitatem, neque motum localem: quia necesse est quòd Angelus fiat in loco, nec quòd moueatur ad locum. ad hoc quòd sit in loco. Patent hæc. si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi doctores tenuerunt. hæc enim hypothesi facta falsem cõditionaliter patet quòd creata postmodum creatura corporea, Angeli non cæperunt esse in loco per hoc tantum, quòd locus qui non erat esti quia non esset maior ratio ex hoc quare hic esset in hoc loco: & ille in illo. Nec oportuit motu rũc moueri localiter, quia nusquam erat. Moueri enim localiter præsupponit esse in loco. Quòd vero non sit à fine secundum humanes, patet. Tũ quia omnis actio finita non agentis est omnino immaterialis. Tum quia intelligere aut velle locum non sufficit, quòd aliquis sit in loco. Quòd demum non sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primo ex eo quòd omnis actio transiens est cum motu, aut mutatione formali, vel locali subiecti, in qũ transimum facile autem est fingere quomodo aliquid horum conueniat angelo respectu exti entis. Secundo quia hoc videtur contra sanctum Thomam in quol. quolibeto primo, quæstio secunda: artic. primo, vbi expresse exponens illam propositionem, scilicet Angelus est in loco, solum per operationem dicit, quòd si per operationem intellectus motionem, quòd propositio non est vera: si vero per operationem intelligimus quamcunque virtutem virtuti, propositio est vera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia conactus virtutis, quàm actionem transeuntem.

¶ Tertio contra hoc sunt sex argumenta Scoti in secundo sent. distin. 1. q. 5. quæ habes à Capreolo distin. 1. q. 1.

¶ Ad cuius etiam huius ambiguitatis, quantum ex nostro ingenio capacitatem, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sequendum est, quòd omnes & Philosophi & Theologi concedentes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quòd Angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus in hoc etiam conuenire omnes videntur, quòd contactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum cuiuslibet vel formaliter. Ad differentiã opinionum & difficultas consistit in assignando quòd sit illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim cuiuslibet eius humani ingenii capacitatem: præsertim, quia ex sacris eloquiis habemus Angelos aliquos esse, & non apparet quomodo tangant illum locum. Proponenda quinque hîc videnda occurrunt. Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsertim esse loco. Secundo, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertio applicabimus ad Angelos. Quarto videbimus quæ sit mens Sancti Thomæ, & sic respondebitur quæsito. Quinto satisfiet obiectionibus.

¶ Quo ad primum, præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem primum quantitatiuum locati ad partes loci. Secunda vero importat limitationem sui determinationem ad locum, id est, esse ita hic quòd non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autẽ præsentia substantialis, relatio præsentis, qua formaliter substantia rei à substantiis indiuisibilis præsentes ei ita huic loco, quòd non alijs etiamsi nullam substantiam habere posset respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum causę

Universidad de Deusto
Biblioteca

causæ effectiuæ distinguitur in triplicem, scilicet in præsentiam ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiam operationis. A pellatur autem præsentia ordinis relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quando sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficiens que ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia vero approximationis uocatur relatio approximationis immediatæ agentis in patiens immediateque pequentiæ actionem ordine naturæ sistem. Præsentia autem operationis dicitur relatio agentis ad passum immediate inseparabilis ab actione ita quòd vel est ipse respectus in actione importatus: vel non est sine illo. Possunt autem hi tres modi præsentiæ causa exempli declarari in natura & naui. Est enim primo natura præsens naui præsentia ordinis, existentis inter virtutes suas, & naues, vt gubernabilis ab ipso est. Et deinde præsens eidē secundū approximationē, dum Ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertio sic præsens naui secundū actuale operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem sit idem quod relatio mouentis ad motum, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundū sciendū est, quòd harum quinq; præsentiarū tres enutū sunt certæ, scilicet circunscripta, & ordinis, & operationis: Aliæ autē duæ ambiguæ valde sunt, & sæpe incidunt, & propter eas est vniuersalis hæc difficultas. De præsentia quidem circunscriptiua laborare non oportet: quia est nota ad sensum. Præsentia vero ordinis ex hoc conuincitur, q̄ si nullū corpus esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequā intelligeretur agere vna in aliam, esset inter eas ordo actiui ad passum: quo altera posset potentia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc enim præsentia consequitur rationes potentiæ actiuæ & passiuæ proxime deductis impedimentis, &c. Et inuenitur tam in corporalibus, quā in spiritualibus. Præsentia vero operationis manifesta est, oportet enim agens immediatū immediatione suppositi, indistans esse à patiente, quando agit, vt patet 7. Physi. longo processu. Ambiguitatē vero habēt reliquæ duæ præsentiæ propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidem affirmatiua præsentiæ substantialis ratio est potissima. Quia talis præsentia non est res impossibilis: cum non implicet contradictionē, substantiā esse sic præsentem. Loco igitur ponenda est in q̄one tam difficili. Antecedēs declaratur, nō solū de possibili, sed de facto, sic. Substantia particularis, puta hæc terra locata in hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectū separaretur ab ea sua quantitas, nihilominus esset ita in hoc vase & non alibi, quod est habere relationē præsentiæ substantialis ad hunc locū. Datur ergo præsentia substantialis, qua substantia indistabilis præsens est loco, secluta omni habitudine actiui ad passiuum, vel econuerso. Pro parte vero negatiua est: quia possibo ista nō est intelligibilis. Omnis enim respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus aduenies, exigit aliquod fundamentum. Sed talis respectus præsentiæ substantialis nullum habet fundamentū, ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tum inductiue. Tum quia aliter voluntarie posset quilibet respectus cuilibet attribui: ex quo fundamentū nullū requirendū est, quod sit ratio quare hoc sibi conueniat respectu actus vel potentiæ. Tum quia respectus omnis, aut conuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignanda est eius ratio ex ente inquantum ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdam, assignanda est ratio quare illis potius quām aliis ex fundamento in illis, & non aliis, inuento. Tum quia posset certum respectū habere, est prædicatum demonstrabile de re: quāuis habere illum in actu sit forte cōtingens: ergo habet in subiecto causam necessariam, per quam à priori infertur, & per quam inest illi aliquo in contingenter inesset. Causa autem illa aut fundamentum est, aut ex ipsa illud habetur. Minor vero probatur: quoniam aut fundamentum talis respectus est aliquod absolutū inuentū in pura substantia: aut absolutum cum aliquo extrinseco connotato. Sed neutrum potest poni, ergo. Quòd enim non sit absolutū aliquod, patet distinguendo ea quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ, & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius & limitatio eiusdem. Substantia enim inquantum substantia nunc non fundat respectum. Tum quia non omnis substātia potest illū fundare. Tum etiā quia ponēs illū, fatemur iuxta articulū Parisiensem 218. quòd substātia nō est ratio essendi in loco diffinitiue. In quantū vero limitata sine ad genus, siue ad speciē, sine ad tione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locum. Modi enim entis & differentiæ essentiales & individuales conrahunt ad esse & hoc ens, & nō ad ens in loco seu localiter: nisi quū contrahitur ens per quantū quantitate mobili. Tunc enim manifeste cōtrahitur cōsequēter ad locabile. Per alios autē entis modos eum per se primo non cōtrahatur ad locabile, oportet assignare quomodo consequenter contrahatur, & cum non possit assignari, restat q̄ sit fictio, simile quoq; iudiciū est de virtute substantiæ, quæ ponitur cadē realiter cum substantia & limitatione eius: quoniā limitatio virtutis eneitatiua est limitatio ad talem & tantū effectū, non localis. Quòd autē fundamentum & ratio talis respectus nō sit substātia cōnotato aliquo alio, probatur. Tale extrinsecū non potest esse nisi aut negatio aut relatio: sed relatio non est: quia iterū de illius fundamento quærendo eadē redibit q̄o. Negatio vero nō apparet ad propositū, nisi indistantiæ: vt putari forte posit q̄ substātia indistans à loco fundat præsentiæ relationē ad locū. Sed hoc nihil est: quia talis negatio conuenit substātiæ indiuisibili citā nusquā existē tiæ patet. & sic substantiā nusquā existentē contingeret esse præsentē huic loco. au per hoc esset nusquā, & esset hic, quod implicat contradictionem. Si hæc vera sunt, patet q̄ imaginario poueutis ralē respectum, in falso fundatur. Credit enim q̄ quomadmodū hæc aqua existens in vase, habet duo, scilicet q̄ sit ibi diffinitiue, & ut ibi circunscriptiue: ita habeat duo fundamēta, scilicet qualitatem fundantē circunscriptionē, & substantiā fundantē diffinitionē. Cum tamē ex prædictis habeatur, q̄ vnū tantū est hic fundamentū, scilicet qualitas medians qua hæc aqua & diffinitur & circunscribitur hic. Et ex hoc vlterius sequitur, q̄ quēadmodū hæc aqua secluso colore implicat cōtradictionem quòd sit visibilis: ita secluso qualitate, q̄ sit localibilis. Et hoc loquēdo, vt modo loquimur de substantia secluſa omni virtute actiua & passiua quocūq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exemplum quod adducitur de hac aqua existente in vase remota per Intellectum quantitate, &c. dicitur, q̄ imaginatio in hoc decipitur: quoniā secluſa qualitate, aqua illa nusquā remaneret: quoniā nulla habitudinem haberet ad locum. Sed restaret eum negatione distantiæ ab illo loco, & quocunq; alio. Et preterea non oportet quærere quo ierit: sed vas penitus aere reperietur aqua indiui sibili reddita, & nusquā existēte. Nec hoc est mirabile. Sed cōsequēs ad hypothesim factā. Sicut si ponerētur à Sorte remoueri quantitatē, oporteret cōsequēter fateri q̄ nō haberet partes integrales, scilicet cor, lie par, caput, &c, quia remaneret substātia indiuisibilis: & tamen imaginamur, q̄ remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum. Pro parte quoq; affirmatiua præsentiæ approximationis agentis ad passum, præuenientis actiuæ potissima ratio: quia agens agere in passum immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cum actio non sit prior simultanea, relinquitur quòd simultas est prior actione. declaratur singula. Primū: quia quum dicitur ex 7. Physico. quòd oportet agens & patiens immediata esse simulsi esse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc pati, dicendum oportet agens & patiens esse simuly) nihil aliud diceremus, quàm oportet agens agere & patiens patiquod est ridiculum. Differunt ergo hæc inter se. Deinde declaratur secundū, scilicet q̄ sint hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine, ibi est cōfusio. Demū declaratur tertiū, scilicet q̄ actio nō sit prior simultate: quōniō ideo agens proximū est passo quia agit: sed quia approximatū est passo, ideo agit. Pro parte vero negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cum præcidit, aut est vna fictio. Quoniā vel vtrunq; scilicet agens & patiens est corporeū, aut vtrunq; spirituale, aut alterū spirituale, & alterū corporeū. Si vtrunq; est corporeū, simultas præueniēs actionē, est quātitatiua cōtractus: vt patet in 7. Phy. hæc autē ad præsentiā circunscriptionis pertinet. Si vero vtrunq; est spirituale, etiāsi fingendi daretur licētia, simultas præueniens actionē est præsentia ordinis, non cuiuscunq; sed talis, scilicet immediati, &c. Et meritō quia vt Augu. docuit hoc facit ordo in spiritualibus, quod situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus attenditur secundum situm ita in spiritibus secundum ordinē. Si autē alterum est spirituale, & alterum corporeū, approximatio ista non potest fingi q̄ sit situalis: quia spiritus le insituabile est. Oportet ergo q̄ coincidat cum approximatione ordinis & approximatione secundū substantiā. Non facile eis esset tertiū quid fingere. Et prædicta vera sunt: ita q̄ præsentia substantialis sic fictio, restat vt sola præsentia ordinis coincidit cum præsentia ordinis, & addit in corporibus præsentiam secundum contactum quantitatiuum, aut pura fictio est. si aliquid aliud esse dicatur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ satisfit ex nunc dictis: concedendo q̄ simulitas agentis & passi sit aliud ab operatione, & q̄ sit prior natura quā operatio. Sed negatur, q̄ sit aliud quid quā præsentia ordinis in communi loquendo. Descendēdo autē ad corporalia negatur q̄ sit aliud à præsentia ordinis & situs. hæ enim duæ sufficiunt ad hoc, q̄ illud immediate agat, & illud immediate patiatur. Situalia quidem præsentia requiritur, quia quanta sunt: ordinis vero, quia actiua & passiua sunt. Et quoniam virtutū huius ambiguitatis tractatæ pars negatiua rationi magis est consona, & ex notis nobis resolute intellectum quietare videtur: ideo partem negatiuam teuendam arbitror. Et sic tres tantum præsentias acceptabimus: secundum situm, secundum operationem, & secundū ordinē.

¶ Sed dubiū circa præsentiā secundū operationem remanet, an formaliter in cōloquēdo inter agens in actu, & patiens præter relationes agētis & patientis, sit ratio præsentiæ ad inuicē? præsentiæ dico, non præuenientis, sed concomitantis operationē: qua relatione ipsum agens formaliter dicatur præsens passo, & econuerso. Si esti ponitur cū talis præsentia sit relatio æquiparātiæ, ac per hoc exigēs fundamentum cuiuslem rationis in vtroq; extremo, surgit q̄o de fundamēto eius. & deinde de inseparabilitate eius ab operatione. Nec video quo possit his quæstionibus satisfieri stantibus supradictis. Si vero nō ponitur, nullas patiemur angustias, quoniam nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione namque agentis & patientis vt sic, nullam oportet consurgere aut concomitari relationem æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad partem negatiuam: quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens. Primo esse similitudinem secundum præsentiam ordinis, secundo secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quantitatiuum contactum. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est illicet quidam, de quorū numero est Scotus in secundo sen. dist. 1. posuerint Angelū esse in loco, per præsentiā substantialem penes quā etiā attendi dicunt approximationem agentis ad patiens: qualem præsentia huiusmodi volūtaria ac sine rōne ponit, imo cōtradicit notis nobis ex sensibus, vt ex dictis patet, & Angeli substātiæ sunt incorporeæ & immateriales & cōsequēter à patia situali alterandō nisi duob⁹ modis pōtes esse ponūt loco. scilicet secundū pātiam ordinis, vel secundū pātiam operationis. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum, circa intentionem Sanc. Tho. diuersimode à diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistare eius opinionem putant. Prima est, sola operatio trānsiens est Angelo ratio essendi in loco. Secunda est, substantia Angeli est sic cōiuncta huic loco, q̄ est ab alio loco distans. Imaginantē est q̄ quēadmodum quantitas est ratio substantiæ corporeæ, q̄ sit in loco: & cum hoc ipsa substantia corporea mediante quantitate est in loco sic, q̄ vere ab alio loco distat, & alterei propinquior est. Ita operatio transiens sit ratio Angelo q̄ existat in loco, ipse tamen Angelus per illam ad locum diffinituritā q̄ à remotiori magis distat loco, quàm à propinquo. Quidam autem primę propositioni non consentiunt. Sed dicunt q̄ vel operatio transiens vel quæcunq; relatio per modum operationis transeuntis significata est Angelo ratio essendi in loco propter verba Sanct. Tho, ex quolibetis adducta. De secunda vero proportione allegmaut primam partem, scilicet q̄ substantia Angeli est coniuncta loco, & non solum operatio eius. Fundant autem veriq; secundam propositionem super verbis S. Th. expresse in 1. parte q. 52. arti. 2. dicentis q̄ anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationem: & per substantiam: in aliis vero per operationem, seu per effectum tantum. Et in quolibeto 6. arti. 2. Respondens argumento primo tali. Si Angelus ageret per imperium voluntatis, posset agere ita in propinquum fieret, quia oportet motum esse simul cum mobili quod ab eo movetur: vt dicitur in 7. Phy. Ideo oportet substantiam Angeli aliqualiter coniungi rebus quas mouet. Ex his clare habetur, q̄ etiam apud substantias spirituales modus essendi in loco per substantiam distinguitur à modo essendi in loco per operationem, & q̄ verq; conuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda autoritate videtur haberi distantia & propinquitas quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, q̄ tria quærantur: ratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distantiam & propinquitatem. Primum apud San. Th. est quantitas virtualis tangens locum. Tactus autem iste nihil aliud est, quàm præsentia secundum operationem, & præsentia ordinis, siue virtus simul concurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primo, q̄ præsentia ordinis non distinguitur à præsentia operationis, sicut potentia ab actu secundo: sed potius quemadmodum habitus ab actu secundo. Non enim ex hoc q̄ Angelus potest operari alicubi, dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substantiæ Angeli negationem situalis distantiæ, eo modo quo sibi potest conuenire, vt inferius dicetur. Ex parte vero Intellectus cognitionem practicam talis operis in hoc corpus vt à se exercendi. Ex parte vero potentiæ executiuæ, expeditionem: ita quòd potentia sua nec deficiatur seu impediatur virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc dictæ præparationis ad hoc opus in hoc corpus exercendum. Hæc enim est ratio habitus, vt cum voluerit quis, operetur. Secundo sciendum est, quòd quemadmodum operationum duplex est genus, (quoniam quædam sunt emanatiua exteriori actione, vt mouere: quædam vero intra posita actione exteriori sunt contentæ, vt præsidere, custodire, & his similia.) ita dupliciter contingit Angelos præsentes esse loco (secundum operationem. Vno modo, quia actualiter exteriori operatione attingunt corpora. Alio modo, quia actualiter attingunt & vacant vt corpta bene succedat, quamuis non continue exteriori operatione aliquid ibi agant. Et hoc modo Angeli custodientes homines, & præsidentes prouinciis aut locis, dicuntur ibi esse. Non enim qui custodit aut præsidet, oportet quòd semper in custodito aut subdito aliquid tangat: quòd semper vigilet, studeat & vacet ad hoc, & nunc impediméta amoueat, nūc vero promoueat, nunc cunctum rei expectet oc curentibus prouisorum, &c. De secundo vero, sequum dicitur Angelum alicubi esse: quæ res sit existens in loco: dicitur quòd non solum operatio seu effectus Angeli est in loco, sed ipsa substātia proculdubio. Sed dupliciter. Nam operatio est in corpore, vt perfectio in perfectibili. Substantia vero Angeli est res per seipsam, & eorum in bene suum subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidentale ipsi loco, cū neutrū alterius accidens aut substātia quoquo modo sit.

¶ Sed est aduertendum, quod sicut dupliciter contingit Angelum operari in corpus, scilicet immediate immediatione suppositi, & mediante alia dupliciter potest dici esse in loco mediante operatione, scilicet per potentiam, & per substantiam. In corpore enim in quo immediate operatur, est per operationem, & per potentiam quia attingit illud sua virtute, & per substantiam quia immediate immediatione suppositi attingit ipsum concurrente negatione distantiæ situalis, vt ea ratione videtur haberi distantia & propinquitas quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, q̄ tria quærantur: ratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distantiam & propinquitatem. Primum est ipsa appropinquatio agentis ad patiens. Verū autē talis præsentia in substat ad hoc q̄ Angelus dicatur esse in loco, crediderim ego distinguendū, q̄ esse in loco Angeli, cōtingit dupliciter. Vno mō cōplete, & sic nō sufficit præsentia ordinis. Alio modo incōplete, & sic sufficit. Quō est sola est præsentia ordinis, inclusa qualē est præsentia Angeli ad locū. sed nō est cōpleta. Quō vero actualiter incipit operari, tūc est cōplete præsens. Et secundū hoc possunt diuersa theologorum dicta interpretari, modo de esse in loco cōplete, modo de esse in loco incōplete. De S. T. autē intentione nō clare cōstat: quia ipse & in illo 1. quolibet, & hic, nondicit, q̄ per applicationē virtutis Angelicæ qualitercūq; ad locū. Angelus est in loco, & cōsequēter cū hic applicationis modus non sit extra qualitercunq; ineiusdē virtutis videtur ab eo, & vere sic est exponēdus. nisi obstet q̄ applicationis modus de quo loquimur, est talis, q̄ duo Angeli non possunt simul habere illum respectu eiusdē loci. Videtur autē q̄ præsentia ordinis respectu eiusdē loci possit pluribus Angelis simul cōuenire. Secūdo potest obstare, q̄ in responsione cuiuslā argumēti in prædicto quolibeto dicitur, q̄ quo ad esse in loco prius natura est operari quā esse in loco, ergo præsentia ordinis, quæ prius natura est quā operatio, nō tenuit sufficere ad esse in loco: quia si fit prius esse in loco, quā operaretur. Sed ad hoc potest dupliciter dici. Primo, q̄ apud S. T. præsentia ordinis includitur sub præsentia secundū operationē qualitercunq; quis ex dictis patet. tripliciter potest variari, vel secundū continuitatē exteriorē operationē: vel secundū continuitatē attentionem interceptā vero exteriorē operationē cum reliquis conditionibus (vt supra dictū est) vel secundū habitualem applicationē, quā importat præsentia ordinis. Et sic cōtingit Angelum operari actualiter vel habitualiter, clare constat operari non prius esse in loco quā esse imo sint idem, sed eo modo quo rōne distinguūtur, operari est prius: quia est ratio essendi in loco. Secūdo potest dici, q̄ respōsio S. T. intelligēda est formaliter, id est vt exaeuat vim argumenti: dato etiā q̄ per solam operationē actualiter exercita. Angelus esset in loco, quicquid de hoc sit, oportet eius responsionē illā ab omnibus admitti, quicquid sit de cōclusione. Vnde & Sco. in 37. dist. fingens præsentiā immēsitatis inter Deū & vbiq; fatetur q̄ prius natura potētia Dei habet terminū suæ operationis, quā esse immēsitas terminus: comprætenit. De primo vo obstaculo qd dicendū sit, in 6. ar. huius q. dist. in cor. Sexti ergo nunc sic notā, q̄ relatio præsentiæ substātiæ spiritualis ad in. fi. semper pertinet ad actionē, vel etiā passionē transeuntē aliquā actualiter vel habitualiter exercitam. Quārum ergo capere hactenus possum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintū vt dictū iam est, Scot. multipliciter contra S. Th. arguit quinquæ quoniam diffuse à Capreolo tractatur in 1. q. 1. dist secundi, sen. breuiter perstringēda duxi. Et primo arguit, q̄ deus: præsentia substātialis dupliciter. Primo ad hominē quia S. T. in hac prima parte, q. 8. ar. 1. hanc ponit, & nunc negat. ergo. Deinde simpliciter, virtus operativa Angeli, aut se habet mediate, aut immediate ad actionē in loco si mediate quæratur de illo medio, & si. dabitur. si immediate ergo substantia operantis est immediata loco, & habemus intentū. ¶ Sed ad hoc patet responsio ex dictis. Ad primū quidē ex dictis in 8. Ad secundū vero ex nunc ostensis: conceditur enim immediatio suppositalis, & indistantia localis: verum tamen est conditio negationis distantiæ situalis, vt secundū ordinē qua secundum operationē. Ad hæc enim tria ratio illa ducit, & non ad aliquā positionem præsentiam substantialē: vt arguens fingit, & nulla hac ratione probatur, sed supponitur. ¶ Secundo arguit, quòd operatio non sit ratio Angelo essendi in loco: tripliciter. Primo ducendo ad inconueniens tri, scilicet quòd Angelus frequenter resistat iustitiæ quia in cælo empireo subdi operatur. Et quòd Angelus moueat cælum, esset in toto cælo, quia totum primo mouet, quia est q̄ proportionaliter ea quod si adderetur illa ordinē, mouereteum labore secundo exhi. textu 71. Et q̄ Angelus esset in loco commensuratiue, quia operatio sua est in loco commensuratiue per accidens, & ipse non nisi per eam sibi est, secundo ostenditur ratio essendi in loco est in Angelo formaliter. Alioquin Angelus non esset formaliter in loco. Sed operatio transiens non est in Angelo formaliter. ergo. Tertio auctoritatibus Damasceni: quæ dicunt Angelum operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in Angelo: alioquin superflue vtrumque diceretur. ¶ Sed ad hæc quoque ex dictis facile respondetur. Primum quidem, quòd reputatur inconueniens, scilicet Angelum nutquam esse non inconuenit. Imo vt Aristo. primo cæli ex 100. dixit, entia illa beata non sunt apta esse in loco. Quod vero in argumento misceretur de operatione circa cælum empireum, posset multipliciter solui. Primo quod Angelos esse in loco empireo, est loquutio Metaphorica: quia sunt in gloria quām sanctificatorum est eorum empireum. Cuius signum est, quòd (vt magister adducit in 2. dist. secundi) dicitur quòd cælum illud est plenum Angelis, quod non potest nisi Metaphorice intelligi. Secundo, quòd Angeli in cælo empireo operantur, sed nos latet qualis est operatio illa. Quod autem à quibusdam dicitur, quòd sunt ibi per exornationem, vel aliquid huiusmodi, quod est relatio per modum operationis significata: imaginarie magis quām rationabiliter dictum puto nihil enim ad q. hanc de modo significandi qui à nobis fit. Si ergo se. undum rem solus respectus sine omni operatione actu vel habitu tangente locum, ponit posse in Angelo, quo formaliter præsens sit Angelus loco illam ponitur secundum rem præsentia substantialis superius impugnata. Iam Angelus ponitur in loco, & non vt operans in operato, & vniuersa quæ dicimus ruunt. At si quis rationabilem non putat hanc operationis ignorantiam, primam necesse est amplectatur responsionem ii autoritatem Gregorij Nazianzeni negare veretur. Alt enim quòd absolue dicimus Angelos esse in loco: si quandam deberemus dicere quòd operantur in loco. Alterius vero inconuenientis sequela negatur: vt enim patet 8. Phy. Motor cæli non est primo in toto cælo, sed in circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissimus. Nec in toto illo, sed in loco orientali: vt patet in 2. cælli quia ibi est dextrum ex natura rei determinatum non materialiter, sed formaliter, vt dicit Aucr. & bene. in 1. cæli. con. 15. Nec est quærendum vbi quiescat: quoniam non eget loco, nec quiescit sed est immobilis omnino. Tertij quoque inconuenientis sequela nulla est, vt patet, de semper accidens enim effectus tali modo non redundat in causam. Imo vt Sanct. Thom dicit, Angelus est per se in loco non simpliciter, sed vt operans.

¶ Ad rōnē ostensiā dicitur, q̄ licet maior sit vera de esse in loco localiter: nō tñ de esse in loco æquiuoce, vt operans in eo, vt patet. Ad autoritatē Damasce. dicitur, q̄ propter nostri modū intelligēdi, quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus. Cum hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: copulauit de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguuntur re, sed ratione cū concipiēre modū illum per modū operationis & per modū præsentiæ.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimę secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quo dly possunt, dicit potentiam naturalem ipsorum Angelorum, & ordinatā ipsius Dei: quonia hīc nō examinamus q̄d Dei potētia de hac re possit absolute, sed q̄d rerū ordo habeat. ¶ In corpore articuli quinq; facit. Primo rēdet quæstio. Secundo ex hoc excludit quendam errorem. Tertio rem ouat quandam obiectionem. Quarto infert quām differēter corpus, Angelus, & Deus sint in loco. Vltimo ex dictis soluit argumēta. ¶ Quo ad primum, conclusio responsiua habet tres partes: & hæc est, Angelus non est vbique, sed in vno particulari loco. Et probantur singulæ particulæ. Primo, quòd non sit vbique, ex differentia inter virtutem Angeli, & virtutem diuinam. Quia altera est finita, altera infinita. Altera est causa particularis, altera est vniuersalis omnium. Deinde probatur secunda & tertia particula simul. scilicet quòd sit in vno loco, & quòd sit in particulari loco, sic. Angelus non potest habere nisi vnum effectum particularem. ergo non potest esse nisi in vno loco particulari. Antecedens probatur, quo ad primam partem quia quodcunque comparatur ad aliquam vnam virtutem, comparatur vt vnū. Quo ad tertiam vero sufficit se habet vniuersum ens ad Dei vniuersalem virtutem, sic aliquo 1 particulare ens, ad virtutem Angeli. ergo, &c. consequentia autem probatur: quia Angelus non est in loco nisi per applicationem virtutis sue ad locum.

a ¶ *Num & quomodo quodlibet comparatum ad aliquam vnam virtutem comparetur vt vnum.*

¶ Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæstio. ¶Circa hanc partem multiplex dubitatio occurrit. Et primo in probatione secundæ particulæ conclusionis. Quoniam aut ibi assumitur falsum, aut non probatur intentum. Tum ex parte prædicati assumptæ propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quòd cum tur comparatum ad vnam aliquam virtutem, comparatur vt vnum, aut est sermo de omni virtute vniuersaliter, aut de aliqua, pura creatura. Si de aliqua, tria inconuenientia sequuntur. Primo q̃ assumitur probandum. Secundo quòd male intelligit sanctus Thomas ex hac propositione proportionalitatem vnius entis ad virtutem Dei, & particularis entis ad virtutem Angeli. Tertio quod esset irrationabilis restrictio, aut falsum ambigua. Quoniam ex duobus eapleibus posset forte restringi propositio hæc, scilicet ex differentia inter virtutem naturalem & voluntariam, aut inter virtutem finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniam Angelus etiam est agens à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet in finiti de virtute naturali, non erit ad propositum. Finiti autem & infiniti ratio nihil facit ad vnitatem & pluralitatem effectus: quoniam virtus naturalis siue finita, siue infinita, ad vnum est determinata voluntaria vero, siue finita, siue infinita ad opposita se habet, vt patet 10. Meta. ergo. Si autem vniuersaliter de omni virtute intelligitur, quæstio emergit. Tum quia ex hoc sequitur, quòd diuina virtus est determinata ad vnum. Tum quia ex hoc etiam sequitur, quòd 649 47 a b
virtus agens à proposito sit determinata ad vnum.

¶Secundo dubium est de qualitate virtutis siue hic sermo teneatur, scilicet an formali, an vtraque simul. Si reali tantum, instantia est manifesta: de virtute generatiua, spiratiua, & creatiua Dei: quæ sunt vna res, & tamen non est determinata ad vnum. Si vero de formali est sermo, tunc propositio quamuis sit vera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas virtutes formaliter tantum distinctas in Angelis, non inconuenit: puta virtutem motiuam, virtutem custoditiuam, & sic de aliis iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac ratione non probaretur intentum: quoniam dici posset quòd Angelus quamuis secundum vnam virtutem sit in vno tantum loco: secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconuenit vnum & idem agens vel pluribus virtutibus simul, vt patet de anima quæ simul audit & videt, & operationes partis vegetatiuæ & intellectiuæ agit vnica existens apud Sanct. Thom. Et per idem habetur quòd non intelligit de reali & formali simul. hoc enim membrum inferitur à præmisso vt patet.

¶Tertio dubium est, de quali vnitate effectus sit sermo, scilicet de formali an numerali. Si de formali, non sequitur intentum: quoniam ex vnitate formali non sequitur vnitas numeralis effectus. Si de numerali, aut intelligitur de vno numero simpliciter, seu omnino, & tunc hoc est falsum. Quia sic sequeretur quòd Angelus non posset mouere simul duos lapillos discontinuos: quoniam motus illorum essent distincti numero à distinctione subiectorum: nec posset dici vnus numero nisi forte secundum quid. Aut intelligitur vnum numero quocunque modo. quo etiam modo accruus lapidum est vnus, & sic etiam videtur esse falsum. Tum quia sequeretur quòd Deus non posset producere plura numero, vt plura. Tum quia inter Angelum & Deum non esset differentia in producendo simul vnum, aut plura, sed maius aut minus tantum. Et similiter non esset differentia inter eos in existendo in vno aut pluribus locis, sed in maiore aut minore tantum. omnis enim virtus determinatur ad vnum numero secundum hoc. Sed diuina ad vnum, id est totum vniuersum: cæteræ vero ad particularia quæque. Hoc autem est manifeste inconueniens: quoniam Deus potest simul plura, vt plura producere, & in pluribus simul esse. Tum quia sequeretur oppositum principalis intenti. Angelum scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nam si talis vnitas numeralis possibilis est in effectu ipsius Angeli, eum huc vnitas non requiat continuitatem: quæ ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab inuicem per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decem cubitos, cum non sit opus agendo in eos agere simul in distantiam mediam, & sic posset simul mouere duos lapillos, alterum Romæ & alterum in Francia, & consequenter esse in multis locis.

¶Ad euidentiam harum difficultatum, sciendum est, quòd effectus dupliciter potest comparari ad suam causam. Primo, vt obiectum ad potentiam. Secundo, vt effectus ad causam, verbi gratia, calefactum comparatur ad virtutem calefactiuam vt obiectum possibile, & vt effectus executioni mandatus. Primo modo attenditur comparatio inter rationem formalem effectus, & rationem operandi ipsius causæ. Secundo vero modo attenditur suppositum seu individuum ipsum effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cum interpretari posset propositio assumpta, dicitur quòd si primo modo interpretetur hæc propositio, æquiualet illi, ab vno inquantum vnum non procedit nisi vnumquæ de vnitate formali tam causæ quàm effectus intelligitur, & est vniuersaliter vera. Quoniam omnis virtus respicit vnam rationem formalem in suo adæquato obiecto: aliquin vna non esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quòd potentia rationalis non sit ad opposita: nec quòd virtus diuina non possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quoniam tam potentia rationalis, quàm virtus diuina, per se primo respicit vnum. Ex de potentia quidem rationali ex 10. Meta. patet. vbi dicitur, quòd potentia rationalis per se primo & gir alterum oppositorum: reliquum vero per se secundo. De potentia vero diuina patet, quia per se primo respicit esse. Reliqua vero inquantum sunt essendi modi & participationes, & propterea potest plura producere formaliter sub ente: quem admodum & visus potest plures colorum species videre, sub vno camen genere. Et per hoc excluditur instantia de multiplicatione formali virtutis Angelicæ. Dicitur enim quòd in Angelo est vna virtus operatiua, sed eius virtus formalis non attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes generalem siue analogam aliquam rationem, sub qua comprehenduntur multæ specificæ rationes formales. Vnde non solum resultat, sed etiam formaliter eadem est virtus, qua Angelus custodit, præsidet, mouet, & facit quicquid facit. Et sic prima positio ista in hoc limite vera est, non tamen principaliter intenta quia principaliter intenditur vnitatem numeralem loci concludere intendimus. Dixi autem principaliter, quia secundario est sic intenta. quoniam, vt dicitur 5 Meta. quòd est vnum numero per se, est etiam vnum ratione. Quia ergo in secundo sensu propositio hæc est principaliter intenta ad eius euidentiã sciendum est, quòd quemadmodum ex parte causæ inuenitur vnitas distinctio in causam totalem, & in causas partiales. sic etiã in causam quæ in suo ordine sola sufficit, & causas quæ plurium concursum requirunt eiusdem ordinis: vt patet de pluribus trahentibus nauem, & de vno solo trahente naticulam. ita proportionaliter ex parte effectus distingui potest: ita quòd quidam est effectus totalis, & quidam effectus partialis. Ita quòd quemadmodum partiales causæ alicuius effectus dicuntur non quæcunque dare causæ etiam eiusdem generis, sed illæ tantum quæ & in eodem genere causæ, & in eodem ordine concurrunt ad integrandum vnum illius ordinis causam. Non enim sol & homo partiales causæ Sortis sunt. Sed plures trahentes nauem partiales causæ tractus dicuntur: quia ad integrandum vnum perfecte trahentem conueniunt. Ac per hoc vim vnius causæ totalis obtinent. concurrentibus tamen superioribus causis in ordinibus suis. Similiter effectus partiales alicuius virtutis dicuntur, non quicunque duo effectus illius, sed illi tantum qui ad integrandum vnum totalem effectum producuntur. Ac per hoc ratio effectus partialis distinguitur à ratione effectus totalis in hoc, quòd ille necessario sit vt pars alterius, isse vero absolute.

¶Secundo sciendum est quòd effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita quòd maius illo potest mouere. Tertia distinctio est de fieri simul, vel successiue. Ex his enim tribus distinctionibus habetur intercepectatio illius propositionis. Est enim sic interpretanda quodcunque comparatur ve effectus totalis & adæquatus, vel quasi & simul, ad virtutem vnam realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero. & sic est vniuersaliter vera de omni virtute siue finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & Sanctus Thomas in hoc articulo post hanc propositionem tharim subinfulit, virtutidiuinæ respondere vniuersum ens, quasi adæquatum effectum. Sed aduertito, quòd licet ista tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolute, secunda tamen non est opus si contrahitur ad virtutem Angelicam: quia etiam duos effectus defectiuos non potest simul producere. Tertia quoque opus non est si contrahitur ad virtutem finitam: quoniam illa quicquid potest producere successiue, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Non sequitur primo, quòd Deus non possit producere plura numero vt plura: quoniam illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus compatitur secum totam infinitudinem tam realem quàm formalem possibilem. Est enim illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione virtutis creatiuæ ad vnum formaliter, id est ad esse, stat quòd possit plura formaliter sub plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis diuinæ in actu exercito ad vnum numero, id est vniuersum, stat multitudo ista rerum, ex quibus constat vniuersum. Nec huic determinationi obstat, quòd Deus possit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturam producisse. Tum quia vniuersum hoc & quicquid & quorcunque, qualitercunque separatim & sparsim prodnci ponantur: necessario partes eruit vniuersi cuius: quamuis non essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter quod notanter Sanctus Thomas, in litera non assignauit virtuti diuinæ velut adæquatum effectum vniuersum, sed vniuersum ens. Nec dixit, quodcunque fit ab aliqua vna virtute, &c. sed quodcunque comparatur, vt inuisuret quod de adæquato, vel quasi adæquato effectu loquebatur. Quidam constat non esse respectu diuinæ, quodcunque ens factum aut factibile, sed vniuersum ens tantum. Tum quia vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, à qua nouit si vnum vniuersum emanare poterit, vt effectus adæquatus concludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Non sequitur etiam secundum inconueniens: quoniam assignatur aliquos effectus partiales contingit dupliciter. Primo secundum id in quo conueniunt tantum. Secundo, secundum ea etiam in quibus distinguuntur. Et in hoc differunt virtus diuina & angelica: q̃m angelica attingit multos effectus partiales secundum id tantum in quo vniuntur. Virtus vero diuina attingit in omnibus vniuersi partibus, etiã ea in quibus distinguuntur: & ideo angelus vnum tantũ numero potest simul facere. Diuina vero plura: quia illa non attingit pluralitatem vt vnum, hæc vero attingit plura, vt vnũ, & vt plura. Propter quod S. Tho. in hoc

ARTICVLVS III.

a ¶Virum plures angeli possint simul esse in eodem loco.

271 1 dist. 17. q. 1. art. 3. Et pa. q. 52. art. 3. 7. & 11. & 52. 29. 3m.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd plures angeli possint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora non possunt esse simul in eodem loco: quia replent locum. Sed angeli non replent locum: quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum, vt patet per Philosophum in 4. physic. Ergo plures angeli possunt esse in vno loco.

¶Præterea, Plus differt angelus & corpus, q̃ duo angeli. Sed angelus & corpus sunt simul in eodem loco: quia nullus locus est, qui non sit plenus sensibili corpore: vt probatur in 4. physic. Ergo multò magis duo angeli possunt esse in eodem loco.

¶Præterea, Anima est in qualibet parte corporis, secundum Aug. sed dæmones licet non illabantur membibus, illabuntur tamen interdum corporibus. Et sic anima & dæmon sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione quæcunque aliæ spirituales substantiæ.

¶SED CONTRA duæ animæ nõ sunt in eodem corpore. Ergo pari ratione neque duo angeli in eodem loco.

CONCLVSIO.

¶Cum angeli sint in loco secundum suam virtutem contingentem locum per modum continentis perfecti, impossibile est plures angelos esse in eodem loco, sed vnus angelus in vno tantum loco est.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ duo angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est: quia impossibile est quòd duæ causæ completæ sint immediatæ vnius & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum. Vna enim est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens: licet possint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus nauem. Quia nullus eorum est perfectus motor: cùm virtus vniuscuiusque sit insufficiens ad mouendum. Sed omnes simul sunt in loco vnius motoris, inquantum omnes virtutes eorum aggreganrur ad vnum motum faciendum. Vnde cùm angelus dicatur esse in loco per hoc, quòd virtus eius immediatè continguit locum per modum continentis perfecti, vt dictum est: non potest esse nisi vnus angelus in vno loco.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd plures angelos esse in vno loco, non impedit ratione non sequitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd nec etiam dæmon & anima comparantur ad corpus secundum eandem habitudinem causæ, cùm anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd nec etiam dæmon & anima comparantur ad corpus secundum eandem habitudinem causæ, cùm anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

Quæstio. ¶Num angelus possit esse in loco quantumuis parvo, vel magno.

¶Circa illam propositionem, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis vel diuisibilis, maior vel minor, secundũ quod voluntarie applicat virtutẽ suam: dubium occurrit. An angelus possit in loco diuisibili quantũcunque parvo, aut quantũcunque magno esse. Sco. enim in 2. sent. dist. 2. q. 6. tenet partẽ negatiuã: & dupliciter probat angelũ nõ posse esse in loco quantũcunq; parvo, quinis concedat in loco punctuali. Primo ex 36. primi Euclidis, qui dicitur, q̃ quicquid potest esse in vno æqualium, potest etiã esse & in alio, si sibi figuratio nõ repugnat. Ex hoc inqt Sco. sequitur, q̃ angelus potest esse in loco quantũcunq; longo: q̃a semper est innenire quadrangulũ strictius æquale cuicunq; quadrato dato. Secundo ratiõe naturali sic inquirit, angelũ esse infinitæ virtutis. Probatur cõsequentia: quia determinata virtute angeli ad maximũ locum, posse illam applicare ad minorem, est aliquãtæ virtutis actiuæ & posse applicare adhuc ad minorem, est magis & perfectius posse: & sic in infinitũ. ergo si põte ad locũ quantũcunque parvum, q̃ põt esse in loco indiuisibili. Secundo, quòd nõ potest effectus in loco quantũcunque magno: quia virtus eius est finita. Nec potest arbitrium voluntatis suæ effecax esse nisi iuxta vires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo, q̃ angelus potest esse in loco quantũcunq; paruo: quoniã proculdubio põt operari in loco quantũcunque parumcũ nulla repugnantia sit ex parte effectus, aut virtutis, &c. vt de se patet. Motus enim localis saltem, non determinat sibi minimum locum, vt patet sexto physic. Vnde in quantũcunque parvo põt causari ab angelo. ¶Ad rationes autem Scoti faciliter respõderi potest. Ad primã quidem, q̃ nõ est ad propositum propositio Euclidis. Quoniam manifeste loquitur de esse in loco commensurative, volens quòd omne commẽsurabile alteri æquilati sit commensurabile reliquo, nisi figuratio obstet: quod ridiculum est ad propositum reducere. Quamuis etiam posset secundo dici, quòd aliud est posse esse in quantumcunq; longo simpliciter: & aliud est posse esse in quantumcunque longo respectu data magnitudinis: si.ut aliud est posse in infinitum crescere secundum partes auferibiles ex data linea, vt patet tertio physi. Quamuis enim longum in infinitum simpliciter non possit respondere angelo: quod tamen esset infinite longum per restrictiones assignati quadrati, posset respondere angelo vt locus. Tale enim esset simpliciter finitũ secũdum longitudinem, & nunquam quacunque exercescentia facta excederet ceream quantitatem. Ac per hoc nisi longitudo in tantum protraheretur, q̃ exiret sphæram actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadratum, posset etiam in quadrangulum. Si autem sphæram actiuitatis exiret, iam haberet ratio quare in illo esse non posset: obstaret enim exitus extra sphæram quemadmodum Euclides dicit, quòd corporali alteui obstaret figuratio.

¶Ad 2. cundam rationem dicitur, q̃ falsum est, maioris virtutis esse ad minorẽ, & ad minorem locum se posse applicare, hoc enim non est ex quantitate virtutis, sed ex libertate pendet, vt S. Tho. dicit. Vnde quamuis applicare se ad totum locum sit aliquantæ virtutis, quia nullus effectus potest esse quin ab aliquãta virtute sit: applicare tamen se ad maiorem vel minorem infrà propriam sphæram, non maiorẽ aut minorem, per se loquendo, exigit virtutem, sed libertatem vtis illius. Et per hoc patet quid secundum S. Th. de ambiguitate quam in fine motu Scot. tenendum sit. An si angelus est in loco, de necessitate sit in tanto loco determinate, puta vnius palmi? ista enim reputat vtranque quæstionis partem, nulli parere inconuenientia. Ex dictis autem S. Tho. manifeste sequitur negatiua: ita quòd affirmatiua opposita inconueniẽs inducereꝛ: quia sequeretur quòd laritudo virtutis angelicæ non esset libera, sed naturalis: sed quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum tertium. 269

Annot.

TItulus clarus est, Ex prædictis. Quæritur ẽm directe de possibili, secundum rerum potentiam.

Cõmenta

¶ In corpore articuli vnica cõclusione respõdet quæstio: angeli plures non possunt simul esse in vno loco. Probatur sic. Impossibile est duas causas totales & immediatas simul esse eiusdẽ effectus. Ergo impossibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedens in duplice, & in causis efficientibus & formalibus: deinde ex illa particula. Totalis seu perfecta, excludituꝛ instantia de pluribus immediate trahentibus nauem. consequentia vero probatur ex eo quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quàm perfecte & immediate continere illum in genere causæ efficientis.

Quæstio.

¶Nũ potentia logica, vel naturali non possint duo angeli esse in eodẽ loco.

¶Circa hanc conclusionem aduertendum, q̃ dupliciter potest intelligi, scilicet de potentia naturali & de potentia logica. Et si quidem intelligatur de potentia logica, multas habet instantias. Tum quia nulla apparet contradictio, plures angelos virtute diuina alligari vni & eidem loco: imò de facto forte est de pluribus animabus damnatorum æqualis omnino demeriti. Tum quia cõfusio operationum, quamuis sit inconueniens quoddam sequens ex hoc quòd angeli sint in eodem loco, non liquet tamen quòd sit omnino impossibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodem loco non est sic impossibile: quinis nisi hoc fide teneremus, diceremus q̃ implicat contradictionem. Si vero de naturali potentia intelligitur, tria obstant. Primum est medium assumptum à S. Tho. propositio eius illa: impossibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdẽ: verificatur de impossibili logico. quoniã tenebatur supra hoc, q̃ sequerentur aliter duo cõtradictoria, scilicet quòd idem simul dependeret & non dependeret à sua per se causa. patet sequela: quia stante dualitate causarum per se, ex vna parte sequitur, ergo effectus dependet ab vtraq; : quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera vero parte sequitur, ergo effectus à neutra dependet: paret sequela, quia ab illa non dependet, quia secluſa nihil minus esset vel fieret. Sed quamuis altera earum secluſa, effectus esset vel fieret ergo à neutra pendet: ergo implicat contradictionem. Secundum est, quia non inconuenit, in vno & eodem loco secundũ eadem partes produci simul duos diuersarum rationum effectus ab agentibus diuersarum rationum: potest etiã vnus & idem secundum eandem partem ab vno agente fieri calidum, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est, quòd secundum hos præsentia ordinis nõ videtur esse sufficiẽs ratio existendi in loco: quoniam plures angeli possunt vni & eidem loco præsentes sic esse: quoniam ex hoc non sequitur conclusio operationum.

¶Ad hoc breuiter ifitur iudicio meo, quòd conclusio intelligenda est nõ de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc, ex parte medij assumpti à sancto Thoma, quoniam illud medium non habet locum nisi in naturali modo quo angelus est in loco, scilicet per operationem suam. Cum tamen constet dæmones locari per pati, potius quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositionem in litera: scele enim categoricam propositionem de inesse, scilicet quòd duo angeli non sint simul in eodem loco: & non modalem de possibili. Moueor tertio ex consuetudine S. Tho. qui semper ex propriis & de propriis rei de qua agitur, determinare consueuit. Quæritur enim in hoc vltimo titulo dictum: quid rerum habeat, non quid Dei potentia possit. Vnde ad instantias in oppositum dicendum est: & ad primum dicitur dupliciter. Primo, quòd cùm tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdem rationis solo numero distinctæ, vt patet: dicitur quòd id non est contradictio. Tum quia non ab omnibus videtur concedi, quòd hic effectus sit per se ab hac causa. propterea quia posset esse hic & non ab hac causa. vtrlicune. Tum quia concessa perfectate, non sequitur contradictio. sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraque & neutra. sed q̃ dependeat ab vtraque inquantum vninersaliter: cum quo stat, q̃ ambæ istæ sint falsæ, ab vtraque dependere, & à neutra depẽdet. Declarantur hæc, & patent, si fingas duo luminosa eiusdẽ rationis & virtutis, quæ proxima alicui secundum se totũ medio primo illuminabili perfecte, id est in summo à quouis eorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vt non negetur ista fictio, nec dissimilis sit proposito, ponatur per Dei potétiã illa duo luminosa in eodem loco. Tũc quæratur, aut mediũ illuminatũ erit ab altero aut vtroq;, &c. Est enim iste præcise casus de quo disputamus. Vndè cũ talis fictio nõ implicet cõtradictionẽ, sed de potẽtia Dei absoluta possẽt poni in esse: sequitur, q; ponere duas totales, &c. nõ sit impossibile logicè, sed physicũ. Quoniã ea in tali casu illa duo luminosa se haberent vt partes vnius luminosi superexcedentis in duplo vel amplius, sua actiuitate potentiam passiuam cãt approximare: à quo constat, quòd non secundum partes diuisim, sed vt vnitum in vno, effectus dependeret, & sic in proposito à duobus agẽtibus non vt duo sunt, dependeret, sed vt vnitũ: duo tamen essent. Secundo dicitur, q; aliud est, plures angelos esse simul in eodẽ loco, & aliud est plures angelos esse naturaliter simul in eodẽ loco. Primũ enim nõ implicat contradictionẽ, dato q; secundum implicaret contradictionẽ, propter rationẽ adductam: & sic posset sustineri iuxta istã distinctionẽ vtraq; pars. Propter quod S. T. conclusionem quidẽ de inesse, maiorem autem assumptũ de impossibili logico quidem, loquendo de talibus causis vt plures sunt: physico quidem loquẽdo de eisdem causis pluribus, sed non inquãtum plures. Ad secundam instantiam dicitur, q; cũ angelus sit per se in loco, vt operans in operato: quẽadmodum operata cõtingit esse diuersa realiter & formaliter, & tamẽ esse vnum subiectũ ita non incõuenit plures angelos esse in eodem loco materialiter, nõ tamẽ formaliter.

¶Ad tertiam dicitur, quòd sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis, &c. sint æquè approximata immediatè vni & eidem passo secundum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, vt duæ intelligentiæ sint præsentes vni & eidem loco secundum eandem potentiam passiuam. & ratio vtrobique est. Quia ram natura quàm intellectus horret superfluitates tanquam otiosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis à sufficienti ratione locandi angelum.

a ¶Super quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum primum.

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore articuli duo principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuam habentem duas partes, scilicet angelus potest moueri localiter, æquinoctẽ tamen respectu corporis. Secundo declarat, & probat simul eam quo ad vtra. Primum est, quòd non eadem ratione motus competit corpori & angelo. Secundum est, quòd sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primum, talem rationem inducit. Corpus est in loco vt contentum & commensuratum: igitur motus eius necessariò est secundum exigentiam loci ac per hoc ex continuitate eius est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori ciusdem est prius & posterius in motu. Angelus verò est in loco vt continens locum non commensuratũ eidem: igitur eius motus non est necessariò secundum exigentiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in præcedente quæstione: & ex 6. physic. Remanent tamen hic duo dubia.

Primum est, quia sanctus Thomas in processu istorum à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, ac per hoc sophisticè procedere videtur. Secundum est, an vera sit propositio illa causalis: quòd continuitas ex magnitudine seu spatio redundet in motum, per hoc, quòd mobile commensuratur illi magnitudini. ex hoc enim pendet quæstionis multiplicis solutio: an scilicet indiuisibile possit moueri vt subiectum, veri motus localis continui: & an diuisibilitas spatij sola sit sufficiens ratio continuitatis motus, &c. Et quoniam hæc dubitatio 6. physic. est propria: ideo ibidem discutienda est. Domino concedãtur vbi opinio & rationes Scoti circa hoc in 2. sen. dist. 2. q. 9. examinabuntur.

¶Ad primam tamen dubitationem pro nunc dicendum est, quòd processus Sancti Tho. fundatur super illa regula tradita in primo Posterior. Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: quæ tenet in propriis causis, qualem se allumere supponit hic. Quo ad secundam intendit hoc: Motus angeli est diuersorum locorum virtualis contactus successiue. Et declaratur quo ad duo: & quod sit contactus: quia esse in loco nihil aliud est, quàm virtualiter tangere locum. Et quòd sit diuersorum locorum: quia non potest esse simul in pluribus locis: ac per hoc diuersa loca tangi successiue oportet. Sed quoniã diuersa loca contingit non simul tangere intercedente quiete media. Et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus: ideo additur ly successiue, i. immediate & consequenter se habendo. Quo ad tertiam intẽditur hoc: Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur vtraque parsiquia potest totum locum simul deserendo, ad alium se transferre: & potest paulatim vnum deserendo, partem alterius continuè occupando acquirere.

¶Circa prædicta aduerte diligenter, quòd mens Sancti Tho. expressè, & absque dubitatione sentit motum localem proprie loquendo, non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiuè, & æquiuocè nominibus vrendo, vt plures dicitur substantias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: vnde moueri eas, non est esse subiectum motus, sicut nec locari est eas esse subiectum: vbi. Sed virtualiter tangere in genere causæ efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primo, quòd inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse vere moueri localiter: quia susceptiuum alicuius generis, & non vt determinatum & limitatum, &c. Supponit enim quod nunquam probauit, angelum, esse susceptiuum ipsius vbi distinctiue secundum subst antiam: vt in quæstione præcedente dictum est. Patet secundo, quòd non consona eorum videtur sententia, qui vel S. T. attribuunt substantias spirituales motu locali localiter vere moueri, vel hoc de mente eius suspirantes, vt verum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere S. T.

Quæstio *¶Num vna, seu plures operationes intelligantur in motu angelorum.*

¶Circa continuitatem motus angeli dubium occurrit: an ibi sit vna tantum operatio, an multæ. Si enim vna est, in vno tantum loco per illam erit, & sic mouebitur, & non moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum: & esset in vno tantum loco propter vnitatem operationis. Sequitur etiam quòd motus angelicus male distinctus esset per diuersitatem cõtactuum: quoniam vnitas operationis infert vnitatem contactus. Si verò necessariò multæ ibi sint operationes, sequitur quòd non sit motus continuus. Et sequeretur etiam, quòd angelus non posset manutenere, seu continuare eandem operationem, de loco ad locum quod tamen homo potest.

¶Ad hoc dicitur, quòd quum dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & vnam tantum, & multas intercunire operationes. Ad cuius euidentiam duæ distinctiones notandæ sunt. Prima est, dupliciter potest intelligi angelum continuè applicari diuersis locis: primo modo, ita q; locus & patiens sese comitentur: quo ad vnitatem & diuersitatem. Alio modo, vt cum diuersitate loci, sit vnitas patientis. Tertius siquidem modus, scilicet cum diuersitate patientium sit vnitas loci, non est ad propositum: quia localis mutatio ibi non intercurrit, de qua modo loquimur. Secunda distinctio est, quòd operationẽ esse vnã aut multas contingit dupliciter, vno modo secundũ quòd exit ab operãte. Alio modo secundũ quòd terminat in patiẽs. Et hoc dupliciter, scilicet vel secũdum subiectiuel secũdum obiectum. Ex his est patet primo, q; ipse angelus dicatur mouere ex eo quòd eundem lapidem deserit de loco ad locum: siue ex eo quòd vnam magnã æquã paulatim per partem post partem cõtinue mouet: semper intercurrente

nit diuersitas contactus & operationis ex parte parientis: vel in ordine ad extrinsecum tantum, scilicet magnitudinem seu spatium: vt quando desert lapidem, vel in ordine ad extrinsecum & secundum scipsum patiens: vt quando modo prædicto mouet aquam. Concurrere autem in hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec video esse necessarium, nec impossibile. Sat enim est ad saluandam descriptionem motus angelici, talis diuersitas contactuum, ex parte patiẽtis. Neque sequitur ex vnitate operationis, quòd per eam nõ attingat diuersa loca cõtinue: sicut ex vnitate corporis locati non sequitur semper in eodem loco esse. Sed quemadmodũ cum corpus mouetur, in qualibet parte temporis & in quibuscunque instantibus: est in diuersis locis, alioquin quiesceret: in singulis tamen instantibus in vno sibi adæquato est loco. Ita angelus operans operatione vna ex parte sui, multiplici vero ex parte passi simpliciter, vel secundum quid in quocunque instanti vnum respicit locum: in singulis tamen partibus temporis, & in quibuscunque duobus instãtibus diuersa attingit loca.

Quæstio *¶Num angelus moueatur in termino motus à quo, vel ad quẽ.*

¶In responsione ad primum, dubium occurrit, eo quòd S. Tho. & sibi ipsi & veritati cõtrarius videtur, dum dicit quòd angelus potest dici moueri dum est in termino à quo, vel ad quẽ. Nam in primo senten. distinc. 37. quæst. 4. articu. 1. ad tertium dicit, quòd angelus in neutro termino mouetur: sed in successione vnius ad alium: & ratio est, quia motus angeli non componitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius: ac per hoc partes motus eius non sunt motus: & cõsequẽter in neutro termino mouetur. Et confirmatur, quia motus angeli cõparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad vnitates, apud 5. Th. Et consequenter sicut numerus non potest dici esse altera tantum vnitate existente, nec angel⁹ moueri altero tantum termino existente. Et sic quemadmodum motus continuus non est suo termino adueniente, ita nec motus angeli, cuius oppositum hic dicitur.

¶Ad huius difficultatis solutionem duo attendenda sunt. Primum est, quòd termini motus angelici sunt de natura instantaneorum mutationum quo ad hoc, quòd in eis inueniuntur, simul fieri & factum esse, vt dicitur sexto physic. ita quòd terminus quiescẽs, angelici motus põt distingui in fieri & factum esse. Et inquantum continet in se factum esse, verificatur negatiua, scilicet quòd in eo angelus non mouetur: inquantum verò continet in se fieri, verificatur affirmatiua, scilicet quòd in eo angelus mouetur. Et merito, quia terminus à quo motus angelici, non habet rationem partis motus, nec rationem termini à quo, nisi respectu ad succedentem terminum, & econtra de termino ad quem: secundum rales tamen respectus successio attenditur terminorum, & consequenter motus angelicus. Secundo attendendum est, quòd cum motus sit de genere successiuorum & non permanentium, motus angelicus se habet non vt numerus permanens, sed vt numerus successiuus. Numerum autem successiuum constat sufficienter esse in successione suarum vnitatum. Vnde non requirit vnitates, ex quibus componitur simul esse, sed esse in actu successiuo, & ex his patet respõsio ad obiecta. Nec mihi imponas, quòd in loco termini à quo dixerim respectum esse ad terminum ad quem: quum angelus relinquendo lapidem in quo fuit, exlocempireo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius, quòd in ipso angelo operante circa vnum terminũ, est actus permixtus potentiæ: pro quanto operando circa illud operabitur immediate circa aliud. Et similiter operatio circa terminum ad quem, habet necessariò duo, scilicet succedere præcedenti terminando prædictam potentiam. Et id quod est absolute, & quandoque tertium scilicet permixtam potentiam ad succedentem operationem.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore quatuor facit. Primo distinguit motum angeli in continuum, & non continuum. Secũdo respondet quæsito conclusione affirmatiua, de motu cõtinuo. Tertio respondet quæsito quo ad motum non cõtinuum conclusiõe negatiua. Quarto reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medij.

¶Quo ad primum nihil oportet addere: quia ex præcedente articulo manifesta est distinctio hic repetita.

¶Quo ad secundum conclusio est ista. Angelus motu continuo necessario pertransit media. Et probatur ex ratione medij ex sexto physicorum. Et eius ratio adducitur ex quarto physicorum, vt patet in litera.

¶Quo ad tertium conclusio est ista. Angelus motu non cõtinuo non potest pertransire omne media. Et probatur sic, media inter quæcunque extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia non possunt, aut infinita actu numerabitur. Sed infinita actualiter numerando consumi est impossibile: ergo impossibile est quòd

QVAESTIO QVINQVAGESIMATERTIA DE MOTV LOCALI ANGELORVM, IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER considerandum est de motu localli angelorum.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, vtrum angelus possit moueri localiter. ¶Secundo, vtrum moueatur de loco ad locum, pertranseundo mediũ. ¶Tertio, vtrum motus angeli sit in tempore vel in instanti.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat Philosophus in 6. physic. nullum impartibile mouetur: quia dum aliquid est in termino à quo, non mouetur, nec etiam dum est in termino ad quem, sed tunc mutatũ est. Vnde relinquitur, q; omne quod mouetur, dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶Præterea, Motus est actus imperfecti, vt dicitur in 3. physic. Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶Præterea, Motus non est nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

¶SED CONTRA, eiusdem rationis est angelum beatum moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei, quòd Christus secundum animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiter.

CONCLVSIO.

¶Sicut angelus non est in loco vt contentum à loco quemadmodum corpora, sed vt continens: ita nec in loco mouetur motu continuo, nisi per accidens.

¶RESPONDEO dicendũ, q; Ang. beatus põt moueri localiter. Sed sicut esse in loco æquinoctiale conuenit corpori & angelo[c]: ita etiam & moueri secundum locum. Corpus enim est in loco inquantum continetur sub loco, sed commensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundum locum commensuretur loco, & sit secũdum exigentiam eius. Et inde est, quòd secundum continuitatem magnitudinis est continuitas motus. Et secundum prius & posterius in magnitudine est prius & posterius in motu locali corporis, vt dicitur in 4. physic. Sed angelus non est in loco vt commensuratus & contentus, sed magis vt continens. Vnde motus angeli in loco non oportet q; commensuretur loco, nec quòd sit secundum exigentiam eius, vt habeat continuitatem ex loco, sed est motus non continuus. Quia enim angelus non est in loco, nisi secundum contactum virtutis, vt dictum est[c], necesse est, q; motus angeli in loco nihil aliud sit, quàm diuersi contactus diuersorum locorum successiue, & non simul: quia angelus non potest simul esse in pluribus locis, vt suprà dictum est.[c] Huiusmodi autem contactus, non est necessarium esse continuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus continuitas quædam inueniri: quia, vt dictum est[c], nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ virtutis: sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue, & non simul dimittit locum in quo prius erat, & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius: ita etiam angelus potest dimittere successiue locum diuisibilem in quo prius erat. Et sic motus eius erit cõtinuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, & toti alteri loco simul se applicare. Et sic motus eius non erit continuus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa ratio dupliciter deficit in proposito. Primo quidem, quia demonstratio Arist. procedit de indiuisibili secundũ quantitatem, cui respõdet de necessitate loc⁹ indiuisibilis. Quod non potest dici de angelo[c]. Secundo quia demonstratio Aristot. procedit de motu continuo. Si enim motus non esset continuus, posset dici, quòd aliquid mouetur dum est in termino à quo, & dum est in termino ad quem: quia ipsa successio diuersorum vbi circa eandem rem motus diceretur. Vnde in quocunque illorum vbi esset res illa, posset dici moueri. Sed cõtinuitas motus hoc impedit, quia nullum continuum est in termino suo, vt patet, quia linea non est in puncto. Et ideo oportet quòd illud quod mouetur, non sit totaliter in altero terminorum dum mouetur, sed partim in vno, & partim in altero. Secũdum ergo quod motus angeli non est continuus, demonstratio Arist. non procedit in proposito: sed secundum quod motus angeli ponitur continuus. Sic concedi potest quòd angelus dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: vt tamen partialitas non referatur ad subsistantiam angeli, sed ad locum, quia in principio sui motus continui angelus est in toto loco diuisibili, à quo incipit moueri. Sed dum est in ipso moueri, est in parte primi loci quem deserit, & in parte secundi loci quem occupat. Et hoc quidem q; possit occupare partem duorũ locorum, cõpetit angelo ex hoc quòd potest occupare locum diuisibilem per applicationem suæ virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundum locũ, q; sit diuisibile secundum magnitudinem: de angelo autem, quòd virtus eius posit applicari alicui diuisibili.

¶Ad secundum dicendum, quòd motus existentis in potentia est actus imperfecti. Et consequenter sicut numerus non potest dici esse altera tantum vnitate existente, nec angel⁹ moueri altero tantum termino existente. Et sic quemadmodum motus continuus non est suo termino adueniente, ita nec motus angeli, cuius oppositum hic dicitur.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd motus existentis in potentia est propter indigentiam suam: sed motus existentis in actu non est propter indigentiam suam: sed propter indigẽtiam alterius. Et hoc modo angelus propter indigentiam nostram localiter mouetur, secundum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministeriũ missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum angelus transeat per medium.

AD SECVNDVM sic, pceditur. Videtur q; angelus non transeat per mediũ. Oẽ enim qd pertransit mediũ, prius pertransit locũ sibi æquale, q; maiorẽ. Locus autem æqualis angeli, qui est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet quòd numeret puncta infinita suo motu. Quod est impossibile.

¶Præterea, Angelus est simplicioris substantiæ, quàm anima nostra. Sed anima nostra sua cogitatione potest transire de vno extremo in aliud, non pertranseundo medium. possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis angelus potest de vno extremo transire ad aliud, non per medium.

¶SED CONTRA, si angelus mouetur de vno loco ad alium, quando est in termino ad quem, non mouetur: sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. Ergo alicubi existens mouebatur. Sed non mouebatur dum erat in termino à quo. Mouebatur ergo dum erat in medio. Et ita oportet quòd pertranseat medium.

CONCLVSIO.

¶Angelus, cum mouetur motu continuo, necessario transit per media: motu vero non continuo non potest per omnia media pertransire.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q; sicut suprà dictum est[c], motus localis angeli potest esse continuus, & non continuus. Si ergo fit cõtinuus, non potest, angelus moueri de vno extremo in alter ũquin transeat per medium: quia vt dicitur in 6. physi. medium est in quod prius venit, quod continue mutatur, quàm in quod mutatur vltimum. Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secundum ordinẽ prioris & posterioris in magnitudine, vt dicitur in 4. phy. Si autem motus angeli non sit continuus, possibile est quòd pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio. Quod sic patet. Inter quælibet enim duo extrema loca sunt infinita loca media: siue accipiantur loca diuisibilia, siue indiuisibilia. Et de indiuisibilibus manifestũ est, quia inter quælibet duo puncta sunt infinita puncta media, cum nulla duo puncta consequantur se inuicem sine medio, vt in 6. physi. probatur. De locis autem diuisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demonstratur ex motu continuo alicuius corporis. Corpus enim non mouetur de loco ad locum nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motum corporis non est accipere duo nũc, in quibus corpus quod mouetur, nõ sit in alio & alio loco. Quia si in vno & eodem loco esset in duobus nunc, sequeretur quòd ibi quiesceret: cum nihil aliud sit quiescere quàm in loco eodem esse nunc & prius. Cum igitur inter primum nunc & vltimũ temporis mensurantis motum sint infinita nunc, oportet q; inter primum locum à quo incipit moueri, & vltimum locum ad quem terminatur motus, sint infinita loca. Et hoc sic etiam sensibiliter apparet. Sit enim vnum corpus vnius palmi, & sit via per quam trãsit, duorum palmorum: manifestum est quòd locus primus à quo incipit motus, est vnius palmi: & locus ad quẽ terminatur motus, est alterius palmi. Manifestũ est autẽ, q; quando incipit moueri, paulatim deserit primum palmum, & subintrat secundũ. Secundum ergo quod diuiditur magnitudo palmi, secundum hoc multiplicantur loca media: quia quodlibet punctum signatũ in magnitudine primi palmi est principiũ vnius loci: & punctum signatum in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdẽ. Vnde, cum magnitudo sit diuisibilis in infinitũ, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quelibet duo loca sint infinita loca media. Mobile autem infinitatem mediorum locorum nõ consumit, nisi per continuitatẽ motus: quia sicut loca media sunt infinita in potentia, ita & in motu continuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus non sit conti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia media discontinuo motu pertranseant. Antecedens probatur. Tum quo ad loca indiuisibilia. Tum quia ad loca diuisibilia ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Consequentia vero deducitur ex eo q. infinitas locorum non cōsumitur à mobili quocunque nisi propter continuitatem motus: & merito, quoniam infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibi que inuicem possunt respondere: vt quemadmodum in locis sunt infinitæ partes, & infiniti termini in potentia: ita in correspondentia sibi sit potentialis diuisibilitas partium & terminorum, vt partes partibus, & terminis terminus æquentur: stat ergo vis probationis in hoc. Infinita loca sola continuitate motus à mobili, quocunque consumi possunt: ergo motu discontinuo aut nō pertransiēte, aut si transire dicantur a tu diuinere absūtur, quia singula loca actualiter terminabunt partiales mutationes integrantes motum discontinuum.

372

¶Quo ad quartum, quia ex dictis sequitur, quòd angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito: quando mouetur motu discontinuo: imò necessario, oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte constat corpus non posse transire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiæ huius ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia, secundum totum vel partes: angelus vero cōtinet locum, &c.

370

Quæstio. ¶*Num & quomodo inter duo loca diuisibilia sint loca media infinita.*

¶Circa antecedens assumptum ad secundam conclusionem quæstiunc. la occurrit quomodo sit verum inter quælibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, cum manifeste pateat, inter duas medietates alicuius continui vnum tantum medium inueniri, scilicet indiuisibile: quod est terminus communis ad quem copulatur, & nullū inter eas inuenire mediū diuisibile.

374 1. dist. 17. q. 4. art. 3. & 4. dist. 44. q. 2. art. 3. q. 3. Et queli. 1. q. 3. ar. 2. Et quodli. 9. q. 4. articu. 3. Et quodli. 11. art. 4.

¶Ad hoc est dicendum breuiter, quòd aliud est loqui de duabus partibus continui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquēdo, duo loca non sunt, quæ vt sic situaliter non distant. Et propterea duæ partes cōtinuæ magnitudinis duplicitur simul possunt: vno modo ex ea parte, qua continuantur vel contiguantur: & sic eum in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere nō possunt. Nec inter eas localis motus esse potest. Si vero sumantur ex ea parte qua aliqualiter absunt, sic de vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas sunt infinita media tam diuisibilia quàm indiuisibilia vt patet ex ratione continui. Et qa S. Th. de pluralitate locorum vt plura sint formaliter loquebatur, & non de partibus continui absolute: ideo optime dixit, quòd inter quælibet, duo loca sunt infinita loca media: & nō dixit, q inter qualibet duas partes sint infinitæ partes.

Annot.

¶Circa secundam conclusionem aduertendum est, quòd 220. in secundo distinct. 1. quæst. vlti. tenens, quòd angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminum distantem à termino à quo, nisi pertransito medio: arguit tali ratione. Ordo pēdo habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus à Deo cuilibet virtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunq; distantia aut distinctio impediret actionem eius.

80 ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd minor est falsa simpliciter: quoniam talis ordo non est præfixus virtuti immateriali inquantū motiua est in motu discontinuo:

quin ex parte sua absoluta est à legibus distātiæ situalis, vtpote superioris ordinis. Nec ex parte effectꝰ alligat ad ordinē istiusmodi discontinui ponitur. Ad cōfirmationem vero dicitur, q nec distantia locorum inter se, nec distinctio eorum impedit quin succedens operatio possit ad alterū terminari: qm absoluta ab vno loco operatione, indifferenter & in distanter se habet ad quemcunque locum.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum tertiū.*

Titulus eget diligentissima annotatione. Aduertendum est enim, q cū motus nomen commune sit motui & mutationi, tripliciter intelligi potest quæstio ista. Primo de simplici acquisitione loci: vtrum, f. angelus in instanti acquirat locum. Et talis sensus non est ad propositum, vt patet ex solutione ci⁹. Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusquam fuisset. Secundo modo pōt intelligi de acquisitione loci succedente mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. primo, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in aliū. Seu quòd idē est de mēsura desitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiam habet solutionē: quoniam cōstat talem mensuram esse instantis, nec in illo sensu quæritur à S. Tho. Et propterea multa argumenta Grego. recitata à Capreolo in 6. distinct. secundi: quia ad hunc sensum spectant, contra S. Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi quòd in instanti acquiritur terminus ad quem: in quo etiam deseritur terminꝰ à quo: cui⁹ oppositum creditur nos opinari. Allo igitur modo potest intelligi de comparatione mensuræ propriæ acquisitio nis termini ad quem, ad mēsuram propriam termini à quo: vtrum scilicet se habeant hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instās & tempus. Et hæc est quæstio præsens quàm discutere intendit S. Th. Vnde quærere vtrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere vtrum mensura transitus angeli de loco ad locum sic se habeat, quòd mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminum à quo vt instans ad tempus: & hoc est valde notandum.

¶ In corpe articuli facit quinq;. Primo, refert quandā opinionē. secundo, impugnat illam. tertio, respōdet iuxta aprīā opinionē, ibi sed oportet assignare. quarto, ostēdit quale sit tempus in quo mouetur angelus, ibi continuo quidem. quinto, ostendit quo differat tale tempus à tempore communi, ibi: sed illud tempus.

¶ Quo ad primum quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, quòd cum angelus mouetur, in toto tempore præcedenti est in termino à quo in vltimo autem instanti est in termino ad quem: ac per hoc mouetur instantanee. Secundo est, q inter duos terminos non est aliquod medium: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quòd non est dare vltimum tempus in quo fuit in termino à quo, sicut nec in generatione, &c. Quarta est, quòd est dare vltimum tempus in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quam sequitur Scot.

¶ Quo ad secundum impugnatur prima propositio tali ratione. Omnis mutatio instantanea est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motus. ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior vero probatur ex cōuenientia inter motū & quietē, quo ad mēsurā: in hoc quòd quiescit mouetur in aliquo toto tē, sorcin quolibet illius tēporis aliter & aliter se habet. Et sīt quiescit quiescit in aliquo toto tēpore in quolibet illius eodē modo se habet. Ex hac cīn cōuenientia sequunt duæ modales. Altera est: impossibile est aliq d toto aliquo tpe quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est: impossibile

possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autem manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertiū cōclusio respōsua est ista. Motꝰ angeli necessario est in tēpore. ¶ Et probatur sic, in motu angeli sunt duo nūc: ergo ibi est tēpus. Antecedens patet quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tēpus: sed est vltimum nunc in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterū nūciue patet ex improbatione prædictis opinionis. Consequēcia vero probatur, ex eo q. vbicunque sunt plura nunc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartū dicit, q motus angeli continuus est in tpe cōtinuo: motus vero discōtinuus est in tēpore discreto. Et probatur: qa tps habet continuitatem à motu.

¶ Quo ad quintum dicitur, q. vtrūque tēpus mēsurans motum angeli, aliud est à tēpore mensurāte motum cæliniuia motus angeli non dependet ex eo.

Quæstio. ¶ *Num quiescens in aliquo toto tempore in quolibet instanti illius eodem modo se habeat, & in vltimo instanti non aliter se habeat.*

¶ Circa improbationem primæ opinionis dubium occurrit, de propositione illa super qua fundatur ratio S. T. f. impossibile est aliquid in aliquo toto tēpore quiescere: & in vltimo instāti illius tēporis aliter se habere. Et similiter de illa. Omne quiescēs in aliquo toto tēpore, in quolibet instāti illius eodē modo se habet. Dubiū inquā est, an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicitur veritatē habere gratia formæ, oportet eas in oī materia verificari. Et tū habent nōnullas instantias. Quoniā ista nō est vera necessario, omne quod mouetur in aliquo toto tēpore, in quolibet instāti illius mouetur. Tū quia in nullo instanti mouetur. Tū quia in primo instanti nō aliter se habet nunc & prius. Alioquin sequeretur q daretur primū mutatum esse in motu. Nec etiam quicquid est alibi aut homo, in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius est homo, aut albū. Sed stat q. in vltimo instanti illius nō sit, vt patet in corruptiōe oīm permanentiū. De his enim vere enuntiatur q. in toto tēpore procedēte sint, & q. in vltimo instanti nō sint. Si autē est vera gratia materiæ: ita q. in istis terminis, f. in quiete, & eodem modo se habere verificentur tantum, oportet primo reddere rationē quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias quas contra hoc affert Sco. in 2. di. 2. scīdi. q. 11. quas etiam habes recitatas in Capreolo, in 6. dist. secundi. Et prima instantia est de instantanea transubstantiatione panis in corpus Christi, cuni tamen in toto tempore præcedente panis quieuerit.

¶ Secūda vero est de aēre tenebroso, & subito illuminato: qm in toto tēpore præcedēti quieuit sub tenebris. Et si dicatur, inquit Ipse, q illuminatio est terminus motus localis, hoc nihil facit. Tū qa hoc est per accidēs. Tū qa deꝰ posset instantaneē producere corpus luminosum pīs aēri quiescenti in tenebris toto tempore præcedente. Tū quia ex hoc non euaditur, quin ex parte subiecti aēr quieuerit toto tempore in rei veritate. Et tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instātia est de ipso angelo: qm ex ista ppositione sequeretur q. angelus aliquo tēpore quiescēs, nunq; moueretur postmodū. Probatur sequela: qm posito q. in vna hora quiescat, aut incipiat moueri in vltimo instanti illius horæ: & hoc non per se. Aut in aliquo instanti mediato vel immediato illi. Nō mediato: quia tunc in tempore intermedio quiesset. Nec immediato: quia instans non est Immediatū instāti. Et si dicat incipere in instāti tpis discretis q ratur qđ de tpe nostro rsīder illi instāti. an, f. vltimū instās horę, an tps immediate sequēs, sequit q. angelus quiescens non potest incipere moueri instantaneē: quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis primo videndus est sensus propositionis, deinde respondendum quæstio.

¶ Quo ad primū, sciēdū est q. quidā duas distōnes subintelligi putāt in prædictis propositionibus. Vna est de ly in toto aliquo tēpore, f. primo vel non primo. Altera est de ly in quolibet instanti, f. intrinseco vel extrinseco. Et dicunt q. Propositio sic moderāta est, oē quiescens in aliquo toto tempore primo, i. adæquate. in quolibet instanti intrinseco illius eodē mō se habet. Et hoc mō dicunt, q. propositio est per se notificq; eam assumptā fuisse à S. T. Sed falsa pace eorum dixerim, vocē propriā ignorare videtur. Quoniam apud S. Th. eorum iudicio, ex ista propositione non habetur, q. si aliquid est tale, puta hō vel album in aliquo toto tēpore, oportet q. sit etiā tale in vltimo instanti illius. Et tū si ista propositio esset sic intelligenda, euidenter constat, q. quicquid est homo in aliquo tpe adæquate, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset euasionē præbere. Quoniā prima opinio qua improbat S. Tho. non dicebat aliqd quiescere in toto aliquo tēpore, & in vltimo instanti intrinseco aliter se habere: vt patet in litera. Quia ergo intentio doctoris ex proposito in quo loquitur, colligenda est: & manifeste patet primam opinionem iudicasse motū angeli ad eius quietē præcedentē se habere vt instās generationis ad tēpus præuiæ alterationis: & constat q. nec alteratio illa mensuratur toto illo tempore primo, nec instans illud generationis est intrinsecum temporis, vt mensuranti alterationem cōsequens est, quòd si S. Tho. efficaciter improbare intendit positionem prædictam, quòd assumpsit propositionē vniuoce cum aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Sciendum est igitur, q. in toto tempore dupliciter distribui potest. Primo in partes tantum, vt idem sit dicere: in toto aliquo tempore, & in qualibet parte illius temporis. Secundo in partes & in quæcunque illius sunt. Et sic idem est dicere: in toto aliquo tempore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quāuis vtroq; modo ꝓpositio sit in vsu, in proposito tamen in primo sensu à Philosophis & theologis intelligitur. Alioquin esset implicatio in adiecto dicere cum ex aqua sit ignis, id toto illo tempore est aqua, & in vltimo instanti est ignis. Et in hoc sensu constat, primam opinionem dixisse, quòd angelus in toto aliquo tempore quiescit: & in vltimo illius instanti nouū locum acquirit. Et quoniā realiter & nō apparēter S. Th. intēdit sibi cōtradicere, idcirco oportet dicere in eodem sensu distribui ly in toto tempore. Ita q. cōtrouersia est an ista propositio. A quiescit in aliquo toto tēpore, Id est in quālibet parte alicuius tēporis. & in vltimo instāti illi⁹ aliter se habeat: sit possibilis. Prima enim opinio reputauit eam possibilem & super ipsam fundauit positionem suam, S. Tho. vero reputat eam esse impossibilem; & hæc de primo.

¶ Quo ad secundum dicitur, quòd hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autem gratia formæ, id est non verificatur in omnibus terminis, sed in istis. Et declaratur virtutque: prima pars negatiua: quia ex esse tale in aliquo toto tempore, non formaliter infert esse etiam tale in vltimo instanti illius temporis. Ista enim conditionalis non est necessaria, si est homo in aliqua hora: ergo in termino illius horæ est homo: imò de facto apparet illius falsitas, de hora mea durante eius corruptionem, euidētis est autem ratio quare non teneat formaliter: quia, f. cilicet rotum tempus præcedens suum terminum, comparatur ad illud vt prius ad posterius. Nec est necessarium, quòd si est tale in priori mēsura, perseuerare tale in posteriori. Pars vero affirmatiua declaratur, aduertendo quòd cum intentio S. Tho. sit tractare de naturali & naturaliter competentibus ipsis angelis tam secundum statum naturæ, quàm gratiæ, non est hic fermo de possibili ad logico. & respectu potentiæ diuinæ. sed de possibili physico, in quo attendit quid rei ordini congruat, seclusis miraculis: non quid Deus possit. Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis scīdcirco S. Tho. doctrinam. Dicitur ergo, quòd impossibile est secundum ordinem rerum naturalium aliquid habere esse quietis in toto aliquo tempore: & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quem, seu omnis terminus, præcedit secundum naturæ cursum ab aliquo fieri: habet enim hoc rerum ordo experientia teste, vt nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit via ducens ad illum terminum. Et propterea cum habere aliquid esse sub quiete, non sit via ad alterutram sine acquisitiuam, sine deperditiuam: sed habere illud esse in motu (quia hoc est acquirere vel perdere) consequens est, vt quiescens in aliquo toto tempore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin veniret ad terminum ad quem non processisset. Quod autem in termino aliter se habet quàm prius, præcedente motu ad terminum perueniat.

¶ Ad instantias autem adductas contra proportionem sic intellectam, facile patet ex dictis responsio. Quod enim adducitur de transubstantiationes, deficit: deficit. Primo, quia illud nō est naturale, sed miraculosum valdeque per hoc ad potentiam Dei spectat. Secundo in hoc: qđ transubstantiatio nullam habet quietem oppositam, nisi abusi velimus vocabulis, cum nec motus ipsa sit.

¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dicitur, quòd illuminatio est terminus motus localis. Et ad obiectiones contra hoc respondendo ad primam dico, quòd quamuis illuminatio absolute per accidens terminet motum localem: quoniam solinus partes propinquas corpori solari perpetui esse luminis, nullo accessu vel recessu solis ab eis concurrente: tamen illuminatio non, de qua tantum præsens potest esse fermo ad propositum, per se est terminus motus localis: non per se primo, sed per se secundo secundum naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secundam, quia scilicet non est ad propositum: quia de Dei potentia, non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam vero dicitur, quòd quamuis aēr quiescat, secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis: non tamen quiescit secundum esse relatiuum, quia continue aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum vel distans: sed quia ad relationem non est per se motus, vt dicitur 5. phylic. Sed aliquid potest aliter se continue habere secundum esse relatiuum: propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentem ordinem aliquem: ideo stat, quòd aēr non quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam continue aliter se habeat propter motum alterius, secundum esse respectiuum ducens ad exclusionē tenebræ, & ad quilstionem luminis. Et verumque horum ponitur satis rationaliter. Nam qa ad relationem non est motus, ergo nec quies: quoniam circa idē habent fieri: sed loco motus est aliter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, scilicet tenebra, non radicatur in aliqua forma contrahitur mini, sed in relatione distantiæ seu absentiæ inter diaphanum & lucens: consequens est quòd aēr absque motu in se, aliter se habet continue secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc, quòd aliter se habet continue secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mentem S. Thomæ loquentis de propria mensura motus angelici: & de aliter vel eodem modo se habere in vltimo instanti in ratione termini ad quem: & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicem ipsius termini, sed vt expositum in titulo. Vnde instantia illam æquinocat. Primo de motu angeli simendemi motus nominē termini acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dico quòd angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco: & vt in termino ad quem, vt in principio motus: vt in principio quidem motus, quia potest postquam nusquam fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nusquam fuit: & in vltimo illius est hic: quod apud S. Tho. non est moueri, sed mutasse esse. Vt in termino vero ad quem: quia potest angelus in duobus instantibus sui temporis immediatis diuersis locis successiue se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant vni horæ, sic quòd secundum coexistit vltimo instanti horæ: & primum toti tempori præcedenti. Et si dicatur quòd hoc est quod dicebat prima opinio: & quòd impugnatur hic à S. Tho. respondetur quòd non est verum, sed ex malo intellectu S. Thomæ hoc creditur. Vtenim in titulo dictum est, quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini à quo. Et prima opinio dicebat quòd sa habent vt instans & tempus immediate præcedens. & ideo non datur vltimum instans in termino à quo, &c. S. Thomas vero vult q. se habens

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt instans, & instans immediata. & q; detur vltimum in termino à quo. Et si contingat illa instantia coexistere tempori, nostro modo prædicto, hoc est per accidens, & coexistenter, & nō tanquā in propria mēsura. Et rursus q; etiam in tali contingentia coexistinter loquendo & non mensurative, non dicerentur angelus in toto tēpore præcedente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in vltimo esse in termino ad quem, vel in toto tempore præcedente non motum fuisse, in vltimo autem inchoare motum. Et quia hęc non aduertebant Scotus, & alij, ideo ipsum non intellexerunt impugnātes ignorum.

Quæstio. ¶*Num præter tempus cōmune continuum, necessariū sit esse aliquod tempus aliud discretū.*

¶Circa quartam partem & quintam vbi S. T. ponit motū angeli nō mensurari tēpore, q̄ est mensura primi motus, sed alio suę cōtinuo suę discreto; dubitatio multiplex est. 1. de natura talis temporis discreti, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate tēporis cōtinui à tempore communi. Et q̄n hæc partim spectant & tractata sunt in q̄. 10. partim seorsum tractanda esse videntur. Ideo hic tm̄ afferendas cēsui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici se tenent. Sensus igitur in 1. dictio. 1. q. 11. contra tempus discretum triplici ter arguit. Primo, quia pluralitas non est ponēda sine necessitate, nulla autem ratio cogit ponere tale tempus quod declaratur tripliciter. Primo, quia angelus est in loco apud se per operationē: aut ergo trāsiuntem, aut immanentem. Si immanentē, illa mensuratur ævo: si trāsiuntem, illa mensuratur tēpore communi vel instanti. Secundo, quia quicquid saluatur per tempus discretum, potest saluari per tēpus continuū. Tertio, quia quēadmodum non incōmunit angelos conuenire cū corporibus in aliqua corporali conditione etsi tam rationis aliquo modo, s. esse in loco. Ita nō inconuenit secundum tale esse mensurari eadem mēsura qua mensurantur similes conditiones in corporibus. Secundo specialiter arguit contra alicitatem talis temporis continui. Quia si ponerētur, propter hoc maxime deberet poni, quia motus angeli non dependet à motu cæli. Sed hoc nihil facit ad propositū. Tum quia mensuratio qualis à quali, vel quanti à quāto, non exigit dependentiā essentialem, sed sufficit quòd quantitas huius certa cognitione certificari possit ex illo. Tum quia ambulatio Petri post resurrectionem non potest singi, quòd mensuraretur alio tempore quàm communi: & tamen non dependet à motu cæli, qui tunc non erit. Tum etiā quia quies cæli tempore cōmuni mensurabitur: & tamen motus cæli non erit. Tum etiam quia tempore Iosuę stante cælo motus, qui facti sunt interim, tempore communi mensurabantur.

¶Ad hæc breuiter dicitur, q; necessitas ponendi tēpus discretū ex natura operationum angelicarum consequētur se habentibus q. 10. est ostensa. Necessitas vero ponēdi aliud tempus cōmunum à tēpore cōi, assignatur S. Th. hic ex hoc quòd mutabilitas alicuius non dependet à motu cæli. Ad obiectiones autē in oppositum respondendo dicitur, q; prima instantia falsum vtring; assumit. Nam neq; operationes immanētes naturales angeli mensurantur ævo, sed tempore discreto. Neque operationes transeuntes quas secundū cōmunem cursum habēt. Quod dico propter motores orbium, vt sic mensurētur tēpore cōmuni, aut eius instantis: vt in littera dicitur. Secunda quoq; instantia falsum assumit. Nā sine tempore discreto nō potest saluari, q; detur vltimum esse operationis angelicæ. Nec potest saluari q; habeāt mēsuras sibi proportionales sine inconuenienti liquidē est q. operationes angelicæ, quæ immediatæ se cōsequuntur (ita q; ambæ totæ simul, successiue tamē existunt) ad temporis nostri mensurationē apteātur: quoniam vt patet, neq; tēpus nostri secundū quācunq; partem est totum simul, neq; Instans nostrum est stabile. Tertia similiter instantia falsum supponit, angelum, s. esse subiectum ipsius vię & motus localitur ex dictis patet. Ad primā vero obiectionem specialitæ cōra motum continuū dicitur q; verū est, Independentiā & motus & mutabilis alicuius mobilis esse ratione q; nō mēsurari à motu cæli. Et ad rationem in oppositum dicitur: quòd quanti mensurari à quanto, contingit dupliciter, s. per se, & per accidens. Et quanuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mensurari tamen per se ab aliquo requiritur dependere per se ab illo: non in genere causæ efficientiæ vt q. 10. art. vlt. ad vltimum docuit autorised in genere causæ formalis: eo modo quo simpliciora in entibus exemplaria per se sunt cæterorum: ita quòd alia non possūt eorum simplicitati perfectionique æquari, nedum excedere. Intelligi enim non potest, vt ex natura alicuius insit illi mensurabilitas ab A. & tamē ab A non dependeat. vnde & in 10. metaphy. text. 11. Ari. dicit, q; mensurabile reflexe quidem ad mensurā, sed mēsura non refertur ad ipsum. Vnde nullum inconueniens est dicere ambulationem Petri post resurrectionem non mensurari per se tempore cōmuni, sicut & motum

angeli de quo loquimur: quia potest esse velocior motu cæli, &c. Mālio autem cæli tunc si quietis rationem haberet, tempore communi potentiali rationaliter mēsurari dicerētur. Sed quoniam nō quietis, sed fictionis, miraculosæ rationem habebit: & ideo cælum stans æuo potius mensuratur, vt pote nulla in ipso existente potentia ad fictionis status remotionem. Tempore autem Iosuę primum mobile sterisse nō constat, sed tantum corpus solare. Vnde instantia non est ad propositum. Quāuis posset cessatione primi motus dici, q; miraculum non aufert quin motus inferiores ex natura sua dependeāt à primo. Quāuis quia ista dependentia est respectu extrinseci, diuina vire? suspendere aut supplere ad possit.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

TRiummodo requirit vt noteturq, quòd substantia pro essentia, & non pro esse substantiali Angeli supponit. Et quòd ista quæstio est cū philosophis tenentibus in substantiis immateria libꝰ omnino quales sunt intelligentiæ, nullam esse accidens, vt Auer. tenet in 11. meta. cōm. 25.

¶ In corpore vna conclusione respōsiua tripliciter probata respondetur. Est autem conclusio talis, Nec intelligere, nec actio cuiuscunque creaturæ est eius substātia. Hæc conclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli. Altera est de quacunque actione respectu cuiuscunque substantiæ creatæ. & prima quidem ratione vertāque partem intendit S. Tho. probare. Duabus vero reliquis circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis. Solus actus purus est sua actualitas. Solus Deus est actus purus. Ergo solus Deus est sua actualitas. Sed agere est propria actualitas virtutis, quemadmodum esse est propria actualitas essentiæ. igitur solus Deus est suum esse, & suum agere. Maior propositio habet duas exponēres, scilicet actus purus est sua actualitas, & nihil aliud ab actu puro est sua actualitas: & quo ad hanc secundū probatur in littera sic. Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admixtū: ergo non est sua actualitas, quia actualitas possibilitati repugnat.

¶Num & quomodo solus actus purus sit sua actualitas. Et quodlib aliud ab actu puro ad suam actualitatem comparetur vt potentia ad actum. *Quæst.*

¶Circa hāc rationē dubium occurrit de veritate assumpturum propositionum efficaciāq; earundem ad propositū inferendum. Et ratio dubitandi est: quia aut propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, duo inconuenientia sequuntur. Primum est, quòd prima exponens maioris implicat in adiecto, dicens. actus purus est sua actualitas. Quoniā si est sua actualitas formaliter loquendo. ergo aliquid puri actus habet rationem actualitatis & aliquid habet rationem eius quod actuatur. Tenet sequela: quia ratio formalis actus est respectiua. Et si ad intrinseca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomen, sua, necesse est q; terminus eius, s. potentia vel potētiale sit in eodem & sic non est actus purus. Secundum inconuenies est, q; actio virtus esse, & essentia formaliter, & communissime sumpta ex propriis rationibus formalibus vendicarent sibi hoc, q; alterum, s. pura actio esset actualitas alterius, s. virtutis: & similiter esse respectu essentiæ. Patet sequela: quia super hac propositione fundatur processus S. Tho. vt patet in littera si formaliter intelligatur. Et confirmatur: quia cum dicit S. Tho. actio est propria actualitas virtutis, sicut esse essentiæ: aut intendit de eis in communi, aut in speciali. Non speciali, quia non potuisset ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam, vt fecit. ergo in communi. Quòd autem concedere hanc propositionem sit inconueniens: ex eo patet, quia sequeretur quòd in quocunque ista formaliter inuenirentur, alterum esset actus, & alterum potentia: Alioquin secundū suas rationes formales in eo non essent. Si vero intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequuntur inconuenientia. Primo, petitio principij in maiore, dicendo, solus actus purus est sua actualitas, id est operatio: hoc enim est quod vertitur in dubium, & quod à fectatoribus oppositæ opinionis negatur, vt patet de Auer. 11. metaphy. com. 25. Secundo nullitas processus S. Tho. non enim facile esset fingere quomodo processus iste apparentiam aliquam, ne dicam veritatem, haberet, si ratio actus & potentiæ præcidatur, cum totus super his fundetur.

¶ Circa secundam exponentem maioris, scilicet nihil aliud ab actu puro est actualitas: dubium occurrit. Quoniam ineffica x videtur eius probatio. Nam aut intendit hic concludere distinctionem formalē tantum, aut formalem & realem simul. Non primum, quia ex hoc non habertetur intentum, vt de se patet ergo secundum. Sed hoc non sequitur. Tum quia illa propositio assumpta, actualitas potentialit. Et similiter quāuis nihil prohibeat rem habentem aliquid potentialitatis repugnat, est vera de idēntitate formali, nō aut reali. Stat enim q; ealdē res sit actualis & potētialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quædā est, & potentialis ad existentiā. Tū quia ex habere aliquid potētiæ admixtū non sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantū. Non enim valet, A habet aliquid de potentia permixtū, ergo non est actus: sed, ergo nō est actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens, quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et cōfirmatur ex illo verbo (sua); q; idē importat quod ppriæ sic, propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtū, est defectiua & quodammodo potentialis. cum non sit actus purus: ergo nullam habet proportionem, vt identificetur rei quæ sic est actus, quòd habeā aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela, propter proportionem quam habent adinuicem.

¶Ad euidentiam huius rōnis S. Tho. sciendū est primo, q; duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad idēitatē realē. Aut em ex seipsis vēdicant sibi identitatem realem: & ista in quocūq; inueniuntur, sunt eædē realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & similia. Aut ex seipsis vendicāt nō idemtitatē seu distōnem realem ve ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocūq; inueniūtur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrum sibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam indifferenter se habent ad identitatem & diuersitatem realem: quædam vero magis ad diuersitatem, quam identitatem declinant. Sunt enim quædā rationes formales rerū, quæ nec ex seipsis, nec ex cōditionibus quæ eomitarentur eas, si inuenirētur sibiipsis derelictæ, aliquam per se vnionē habērent: vt patet de rationibus iustitiæ & sapiētiæ. Quædā vero sunt quæ quāuis ex seipsis neutrū sibi vendicent: tamen ex seipsis aliquam inter se sibi vendicāt per se coniunctionē. & ex cōiunctionibus cōcomitatibus eas quāū est ex parte ipsarum si solę inuenirētur, cōiunctio illa realē distinctionem exigeret extremorū. Et tales sunt rationes virtutis & operationis. Nā nec ex seipsis identitatem realē habent: alioquin in omnibꝰ essent idem realiter. Nec ex ipsis diuersitatē habēt realē: aliquin in Deo distinguerētur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni coniunctione inter se: imō & ex seipsis habent cōiunctionē quandā per se, quasi vt propria perfectio. & id cuiꝰ est illa perfectio. Et si rōnes istæ solæ cōsiderētur, quantum ex earum meritis pendet cōiunctio ista, nō est aliter per se quā per naturam actus & potentiæ. Nullo esset alio modo etiā si fingendi daretur licētia, imaginari pōt taliū per se cōiunctio. Et hoc autē q; cōiungerentur per se vt actus & potentia, sequitur vlterius q; distinguerētur realiter. Si enim essent realiter idē, iam essent coniuncta identice. Et sic neutrum esset actus alterius. Quāuis enim posset forte intelligi vt actus sui ipsius, intelligendo vnū ex duo: impossibile tamen est vt idem sit actus sui ipsius. In coniunctione autem aliquorū per se vt actus & potentiæ, alterum non solum intelligimus, sed est vere actus: & alterum vere potētia illius. Sciendum est secundo, q; aliqua duo habere se vt actū & potentiam, cōtingit dupliciter, s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidē quando alterū ita inuenitur in re alteri coniunctū, qđ actuat secundū rem reliquū. virtualiter autē quando aliqua duo identice quidē sunt vnū: habēt tñ tales rationes formales, quæ si coniungerentur abstrahendo ab eo ex quo habēt q; sint vnum identice, alterum reliquum secundum rem actuaret. Et hoc modo se habēt virtus & operatio. Nam in quibuslam actualiter operatio virtutē secūdū rem actuat, & vlterius operatiua per illā perficitur vt patet in nobis. In quibusdam vero virtus & operatio eadem res sunt: ac per hoc operatio virtutē secundū rem perficere nequit. Nō perdit tamen operatio ex hoc quin sit tale ens, q; si non præueniretur ab identificante ipsam cum virtute, actuaret secundū rem illam. Et propterea pōt dici q; se habent adinuicem tunc, sicut actus & potētia virtualiter seu cōlitionaliter. Quemadmodum æternitas & immutabilitas dicimus q; se habent sicut causatum & causans formaliter: (quia æternitas nō causatur secundum rem ex immutabilitate, quia sint idem) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his aūt patet & vis rationis S. Tho. & respōsio ad obiecta. Via quidē rationis in hoc consistit. Quæ se habent vt proprius actus & propria potentia, non sunt idem nisi in actu puro. Virtus & operatio se habēt vt proprius actus & propria potētia. ergo. Maior fundatur super hoc. Quia talia in quocunque inueniūtur cū ratione actus & potentiæ, inter se distinguuntur realiter. ergo à destructione consequentis si non distinguuntur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia: ergo aut vtrunq; in illo habebit ratiōnē potētiæ: quod est impossibile: aut vtrūq; rationē actus. Vel, ergo illud in quo talia identificātur absq; remansione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habetur intentum: aut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquēdo sunt propriæ rationes & causæ excludentes permixtionem actus & potentiæ: sed impossibile est quòd sit pura potentia. Quia talia nec formaliter nec virtualiter continet actum, imò est imperfectissimum omnium entium. ergo actus purus, qui eminenter continet in se & rationem actus & rationem potentiæ. Et ex eo quòd actus actualitatem habet: ex eo vero quòd purus imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

¶Ad obiecta vero in oppositum dicitur, q; propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter: sed ex formali intellectu propositionū stat distinctio suprādicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expresse etiam docetur ab Arist. in 1. cœli qui hāc propositionē motus cœli incipit ab oriente, non materialiter, sed formaliter sustinens: exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit q; est falsa, quia apud ipsum motus cœli nunquam incœpit: vel virtualiter, i. si inciperet, ab oriente ineiperet. & sic dicit esse veram. Similiter igitur in proposito. Actus purus est sua actualitas, distingui potest formaliter intellectæ: actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare vt obtendendo tactum est. Secundo vero modo est verissima, & procul dubio ad hōc sensum fiunt huiusmodi propositiones à doctoribus. Non enim intendunt dicere quòd actus purus sit id quod ipsum actus: sed sit id quod ipsum actuaret, si actualis esset. Sicut cum dicimus q; Deus sit sua perfectio, non intendimus q; Deus sit id quòd perficit ipsum, sed q; ipsum perficeret si esset perfectibilis. Illa vero propositio communis, operatio & virtus se habēt vt actus & potentia, de virtute & operatione in communi intelligitur. Sed vtrobum est eadem distinctione, s. actualiter vel virtualiter, & sic non sequitur: vel q; in Deo inueniantur cū ratione actus & potētiæ vel q; ratio sit ineffacx, quoniā vt ostēdendo vim rationis declarauimus, hoc sufficit. Ex his quoq; patet quod ad secundā dubitationē dicendū sit, vnica tiquidem distinctione ista soluuntur. s. q; aliud est loqui de actu & potētia absolute: & aliud de actu proprio & potentia propria. Quanuis enim vna res quæ non sit actus purus, possit habere rationē actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamen est q; vna res sit proprius actus & propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniam si actualiter inueniātur, distinguerentur realiter: aut idem esset proprius actus sui ipsius, quod non est intelligibile. Dicitur ergo q; intendit S. Th. inferre distinctionem realem, & illa propositio, actualitas potentialitati repugnat, est vera quo ad identitatem realem, si porro actualitas propriæ actualitati de qua loquimur comparetur. Et similiter quāuis ista consequētia nō valeat. A habet aliquid potētialitatis admixtum. ergo nō est actualitas aliquatenus valet tamē ista, ergo nō est propria actualitas, respectu cuius

potētiabilitati repugnat, est vera de idēntitate formali, nō aut reali. Stat enim q; ealdē res sit actualis & potētialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quædā est, & potentialis ad existentiā. Tū quia ex habere aliquid potētiæ admixtū non sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantū. Non enim valet, A habet aliquid de potentia permixtū, ergo non est actus: sed, ergo nō est actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens, quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et cōfirmatur ex illo verbo (sua); q; idē importat quod ppriæ sic, propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtū, est defectiua & quodammodo potentialis. cum non sit actus purus: ergo nullam habet proportionem, vt identificetur rei quæ sic est actus, quòd habeā aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela, propter proportionem quam habent adinuicem.

¶Ad euidentiam huius rōnis S. Tho. sciendū est primo, q; duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad idēitatē realē. Aut em ex seipsis vēdicant sibi identitatem realem: & ista in quocūq; inueniuntur, sunt eædē realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & similia. Aut ex seipsis vendicāt nō idemtitatē seu distōnem realem ve ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocūq; inueniūtur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrum sibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam indifferenter se habent ad identitatem & diuersitatem realem: quædam vero magis ad diuersitatem, quam identitatem declinant. Sunt enim quædā rationes formales rerū, quæ nec ex seipsis, nec ex cōditionibus quæ eomitarentur eas, si inuenirētur sibiipsis derelictæ, aliquam per se vnionē habērent: vt patet de rationibus iustitiæ & sapiētiæ. Quædā vero sunt quæ quāuis ex seipsis neutrū sibi vendicent: tamen ex seipsis aliquam inter se sibi vendicāt per se coniunctionē. & ex cōiunctionibus cōcomitatibus eas quāū est ex parte ipsarum si solę inuenirētur, cōiunctio illa realē distinctionem exigeret extremorū. Et tales sunt rationes virtutis & operationis. Nā nec ex seipsis identitatem realē habent: alioquin in omnibꝰ essent idem realiter. Nec ex ipsis diuersitatē habēt realē: aliquin in Deo distinguerētur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni coniunctione inter se: imō & ex seipsis habent cōiunctionē quandā per se, quasi vt propria perfectio. & id cuiꝰ est illa perfectio. Et si rōnes istæ solæ cōsiderētur, quantum ex earum meritis pendet cōiunctio ista, nō est aliter per se quā per naturam actus & potentiæ. Nullo esset alio modo etiā si fingendi daretur licētia, imaginari pōt taliū per se cōiunctio. Et hoc autē q; cōiungerentur per se vt actus & potentia, sequitur vlterius q; distinguerētur realiter. Si enim essent realiter idē, iam essent coniuncta identice. Et sic neutrum esset actus alterius. Quāuis enim posset forte intelligi vt actus sui ipsius, intelligendo vnū ex duo: impossibile tamen est vt idem sit actus sui ipsius. In coniunctione autem aliquorū per se vt actus & potentiæ, alterum non solum intelligimus, sed est vere actus: & alterum vere potētia illius. Sciendum est secundo, q; aliqua duo habere se vt actū & potentiam, cōtingit dupliciter, s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidē quando alterū ita inuenitur in re alteri coniunctū, qđ actuat secundū rem reliquū. virtualiter autē quando aliqua duo identice quidē sunt vnū: habēt tñ tales rationes formales, quæ si coniungerentur abstrahendo ab eo ex quo habēt q; sint vnum identice, alterum reliquum secundum rem actuaret. Et hoc modo se habēt virtus & operatio. Nam in quibuslam actualiter operatio virtutē secūdū rem actuat, & vlterius operatiua per illā perficitur vt patet in nobis. In quibusdam vero virtus & operatio eadem res sunt: ac per hoc operatio virtutē secundū rem perficere nequit. Nō perdit tamen operatio ex hoc quin sit tale ens, q; si non præueniretur ab identificante ipsam cum virtute, actuaret secundū rem illam. Et propterea pōt dici q; se habent adinuicem tunc, sicut actus & potētia virtualiter seu cōlitionaliter. Quemadmodum æternitas & immutabilitas dicimus q; se habent sicut causatum & causans formaliter: (quia æternitas nō causatur secundum rem ex immutabilitate, quia sint idem) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his aūt patet & vis rationis S. Tho. & respōsio ad obiecta. Via quidē rationis in hoc consistit. Quæ se habent vt proprius actus & propria potentia, non sunt idem nisi in actu puro. Virtus & operatio se habēt vt proprius actus & propria potētia. ergo. Maior fundatur super hoc. Quia talia in quocunque inueniūtur cū ratione actus & potentiæ, inter se distinguuntur realiter. ergo à destructione consequentis si non distinguuntur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia: ergo aut vtrunq; in illo habebit ratiōnē potētiæ: quod est impossibile: aut vtrūq; rationē actus. Vel, ergo illud in quo talia identificātur absq; remansione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habetur intentum: aut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquēdo sunt propriæ rationes & causæ excludentes permixtionem actus & potentiæ: sed impossibile est quòd sit pura potentia. Quia talia nec formaliter nec virtualiter continet actum, imò est imperfectissimum omnium entium. ergo actus purus, qui eminenter continet in se & rationem actus & rationem potentiæ. Et ex eo quòd actus actualitatem habet: ex eo vero quòd purus imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

¶Ad obiecta vero in oppositum dicitur, q; propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter: sed ex formali intellectu propositionū stat distinctio suprādicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expresse etiam docetur ab Arist. in 1. cœli qui hāc propositionē motus cœli incipit ab oriente, non materialiter, sed formaliter sustinens: exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit q; est falsa, quia apud ipsum motus cœli nunquam incœpit: vel virtualiter, i. si inciperet, ab oriente ineiperet. & sic dicit esse veram. Similiter igitur in proposito. Actus purus est sua actualitas, distingui potest formaliter intellectæ: actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare vt obtendendo tactum est. Secundo vero modo est verissima, & procul dubio ad hōc sensum fiunt huiusmodi propositiones à doctoribus. Non enim intendunt dicere quòd actus purus sit id quod ipsum actus: sed sit id quod ipsum actuaret, si actualis esset. Sicut cum dicimus q; Deus sit sua perfectio, non intendimus q; Deus sit id quòd perficit ipsum, sed q; ipsum perficeret si esset perfectibilis. Illa vero propositio communis, operatio & virtus se habēt vt actus & potentia, de virtute & operatione in communi intelligitur. Sed vtrobum est eadem distinctione, s. actualiter vel virtualiter, & sic non sequitur: vel q; in Deo inueniantur cū ratione actus & potētiæ vel q; ratio sit ineffacx, quoniā vt ostēdendo vim rationis declarauimus, hoc sufficit. Ex his quoq; patet quod ad secundā dubitationē dicendū sit, vnica tiquidem distinctione ista soluuntur. s. q; aliud est loqui de actu & potētia absolute: & aliud de actu proprio & potentia propria. Quanuis enim vna res quæ non sit actus purus, possit habere rationē actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamen est q; vna res sit proprius actus & propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniam si actualiter inueniātur, distinguerentur realiter: aut idem esset proprius actus sui ipsius, quod non est intelligibile. Dicitur ergo q; intendit S. Th. inferre distinctionem realem, & illa propositio, actualitas potentialitati repugnat, est vera quo ad identitatem realem, si porro actualitas propriæ actualitati de qua loquimur comparetur. Et similiter quāuis ista consequētia nō valeat. A habet aliquid potentialitatis admixtum. ergo nō est actualitas aliquatenus valet tamē ista, ergo nō est propria actualitas, respectu cuius potentialit. Et similiter quāuis nihil prohibeat rem habentem aliquid potentiæ esse actū defectiuum: impossibile tamē est esse suū actum, quāuis defectiuum. Quia iam (vt pluries dictum est) actus suus non esset, quanuis intelligeretur. Aduerte tamē diligenter, q; prædictæ propositiones dupliciter possunt applicari ad intentum S. Th. Primo intendendo q; angelus non sit sua operatio: quia est potentialis respectu illius. Et sic in hoc processu supponeretur angelum esse in potentia respectu operationis. & probatur ex hoc distinctio realis ab eadem. Secūdo ad ostēdendum quòd in angelo non est ratio identificationis inter virtutem & operationem, quæ se habent vt proprius actus, & propria potentia. Et secundum hoc supponitur, angelum non esse actum purum. Reprobatur distinctio realis angeli à sua operatione. Quia ratio identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus, non est aliī puritas actus. Et ad hoc, non ad primum applicandæ sunt propositiones adductæ: quoniam primo modo supponeretur quo iammodo probandum. Secundo vero efficax redditur processiuitæ patet ex dictis.

Cōment. ¶Secunda ratio est ducens ad impossibile si. Si intelligere angeli esset eius substantia: ergo esset subsistens. ergo vnus angelus, neque distinguereturue ab altero, neque à Deo. Secunda consequentia probatur: quia intelligere subsistens non potest esse, nisi vnum quod probatur: quia nullum abstractum subsistens potest esse nisi vnum.

Quæstio. ¶*Num si intelligere angeli esset subsistantia, eius esset subsistens.*

¶Circa hanc rationem multiplex dubitatio occurrit. Primo dubitatur circa primam cōsequētiam, s. intelligere angeli si esset subsistantia eius, esset subsistens. Aut enim ibi sumitur subsistere simpliciter. & sic ista quidē consequentia est optimat quia de subsistātia cōplera, de qua hic est sermo loquendo ista categorica est necessaria. subsistātia est subsistens: sed secūda cōsequētia tunc nihil valet, s. est subsistēs. ergo vnus tñ, vt in sequenti dubio patet. Aut hic sumitur subsistere in seipso præcidendo omne posterius. & sic consequētia illa non valet: quia categorica nō est necessaria, sed contingens, subsistantia est subsistens in seipsa abstracte. Perfectio nanque simpliciter subsistantiæ nomine importata indifferenter se habet ad subsistendū in seipsa, vt contingit in Deo: & ad subsistendū in aliquo cōtrahēte ipsam ad naturā permixtam potentiæ, vt cōtingit in angelis & aliis cōplexis subsistātis, sicut intelligere contingit esse subsistantia, puta in Deo: & aceās, puta in nobis.

Quæstio. ¶*Num & quomodo si intelligere angeli est subsistens, sit vnum tantum.*

¶ Secundo dubitatur an illa consequentia, intelligere angeli est subsistens, ergo vnum tantū, intelligēda est gratia materiæ: vel gratia formæ. Nō gratia formæ, quia non tenet in omnibus. Nō enim valet, A est subsistens, ergo non est nisi vnū specie & numero. de tali enim virtute est hic sermo: vt patet de prædicatis quidditatiuis ipsārū substantiarū. Tale enī est cōe pluribus substantiis secundū speciē & tamen subsistit. Non etiā inficiari potest quin aliquod prædicatum essentiale sit commune pluribus angelis: & tamē subsistat in eis. Et sic nō valet: talia res est subsistens, ergo est vna tantum specie & numero. Similiter si essent albedo & nigredo subsistentes, nō valeret, color est subsistēs, ergo est vnū tantū secūdū speciē & numerum. Nec etiā gratia materiæ. Tū quia oporteret assignare illā cōditionē in intelligere angeli: cūne cuius teneret: q; hic nō sit. Tū q; phatio assumpta in littera est vniuersalis, ac per hoc significans, q; non gratia materiæ est sermo.

Quæstio. ¶*Num intelligere subsistens sit tantum vnum necessario.*

¶Tertio circa illa categoricam assumptam ad probationē secundæ cōsequentiæ, scilicet intelligere subsistens nō potest esse nisi vnū: dubiū occurrit. Quoniā aut nō est ad propositū, aut est falsa. Probatur hoc distinguendo, primo ly intelligere, secundo coniunctionē eius cum ly subsistens. Intelligere ens potest supponere vel pro intelligere puro, vel pro intelligere tali, id est tantæ perfectionis, puta quantam ponit naturalis intellectio Gabrielis. Si intelligatur de intelligere simpliciter dato quòd propositio sit vera, nō est ad propositū. Quoniam intelligere angelicum non est purum intelligere, sed tale. Si vero intelligatur de intelligere contracto, nihil aliud infert, nisi q; tale intelligere, puta Gabrielis, est vnius speciē & numero, quemadmodū subsistantia eius. Et sic vltima consequentia, scilicet q; vnus angelus nō distingueretur ab altero, nec à Deo nihil valeret. Similiter intelligere quouis modo supponat, dupliciter cōtingit. q; subsistat, scilicet formaliter & identice, formaliter quidem si ex perfectione propria vendicat sibi subsistere identice vero, si subsistere non secundum propriam rationem sibi conuenit, sed ex eo cui coniungitur. Exemplum vtriusque modi habetur in casu posito, si albedo & nigredo subsisterent. Tunc enim color quidem subsisteret identice, albedo & nigredo formaliter. Aut ergo in ista propositione intenditur, quòd intelligere subsistens formaliter non potest esse nisi vnum, & sic non est ad propositum: quoniam intelligere angeli nō concederetur sic subsistere. Aut intenditur quòd intelligere subsistens identice non potest esse nisi vnum, & sic in proposito est falsa. vt ex exemplo dato patere potest. Et hoc modo diceret Auctor. quòd intelligere angeli est subsistens, quia scilicet est idem subsistantiæ angeli.

Quæstio. ¶*Quomodo quodlib abstractum & quatenus abstractione subsistens vnum tantum est, & quo sensu afferatur in proposita materia.*

¶Quarto circa illam aliam vniuersaliorem propositionem assumptam, s. quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum: dubium occurrit, de quali abstractione intelligatur: an, s. secundum modum significandi, an secundum modum essendi. Si secundū modū significādi, ad propositum non est. Tū quia actus intelligendi nō significatur abstracte per hoc nomen intelligere, sed per hoc nomen intellectio. Tum quia de rebus & realibus rerum modis quæstio est, & non de modis significandi. Si vero de abstractione secūdum esse intelligitur: aut de abstractione à receptiuo, aut de abstractione à quocunque posteriore tota sua ratione formali. Si primo modo, propositio est falsa, vt patet in casu posito de colore. Tunc enim color abstractum quoddam esset ab omni recipiente: & tamen multiplicaretur in albedine & nigredine subsistentibus. Si vero intelligitur secūdo modo, dato quòd esset vera, nihil aliud inferret, nisi & quòd intellectio præcisa ab omni contrahente, si subsistit non est nisi vna: & quod intellectio talis, id est tantæ perfectionis abstrahens ab omni posteriore sua propria ratione si subsistit, non est nisi vna. Quemadmodum ex ipsa sequitur quòd si color præcise subsisteret, quòd esset tantū vnus. Et si color talis, puta albedo subsisteret, esset tantum vna albedo. Et sic non sequeretur intentū: q; cū hoc stat quòd essent plures intellectiones distinctæ specie: quæ admodum stat q; essent plures colores subsistentes distincti specie, quanuis non posset esse multitudo pure numeralis.

¶Circa vltimam consequentiam in eadē ratione ista. Scilicet nō distingueretur à subsistātia Dei: dubiū occurrit q; nō videtur valere. Posset nāq; saluari q; intelligere subsistēs distingueret à subsistātia Dei: per hoc q; intelligere Dei esset non solū intelligere, sed velle, & quicquid in Deo est. Intelligere aūt subsistēs non esset nisi intelligere. Et confirmatur, q; ex hoc q; alicui rei tribuitur subsistere, nulla perfectio intrinseca ei accrescit: vt patet si fingamus albedine subsistente q; diuinā potētiā: cui simile est rationi intrinsecæ esse subsistēs, & nō subsistēs. Quis differentiā ser se haberet à sentiri ad dependere, à subiecto ad agere, & pati, & similia.

¶Ad has obiectiones dicendum est tali ordine, q; primo ad quartam, secundo ad secundam, tertio ad tertiam, quarto ad primam, & quinto ad quintam dicēdum

Universidad de Deusto
Biblioteca

estquia sic talgit credo doctrinæ, vt à magis vniuersalibus & formalibus, ad minus vniuersalia & materialia descendamus.

¶Ad quæsti igitur dubitationem dicitur q in illa propositiõe vniuersali, omne abstractũ subsistẽs nõ põt esse nisi vnũ ex parte subiecti: duo termini ponuntur, ly abstractũ, & ly subsistens. Et ly quidẽ subsistẽs modum essendi significat: ly vero abstractũ modũ cõsignificandi. Ita q sensus ꝓpõnis est, quòd res abstractæ concepta seu conceptibilis, si sic abstracte subsistit, non potest esse nisi vna. Et est secunda de abstractione in cõi à quocũq; cõtractione seu contractibilitate illud sit receptũ, siue sit differentia essentialis, &c. Et sic intellecta ꝓpositio hæc ambiguitate caret. Nec habet aliquam instantiam qñ color abstracte cõceptus tam à differentiis quàm à subiectis, si in tali abstractione subsisteret, nõ esset nisi vnus. Formaliter enim multiplicari non posset: qa à formalibus differentiis abstraheret, materialiter vero minime. Tum qa à distinctis numeraliter abstraheret. Tum qa non esset assignare, q qd alter ab altero distingueretur, cũ in vtroque nihil aliud esset nisi color & subsistẽtia. Nec est extra ꝓpositũ abstractio secundũ modũ concipiendi, sed maxime propositũ clarificat. Tum quia de abstractione concepta ex parte rei, & non ex parte nostri tantũ est sermo. Tum quia à notioribus nobis occulta hæc hoc modo insinuatur. Quemadmodũ enim ratio aliqua formalis in abstracto nõ multiplicatur si sola sumat, ita & si secũdũ rẽ in sola subsistẽs ponatur, multitudinem excludere manifestatur. Quomodo autem propositio hæc intenta S. Th. inferat, ex sequentibus est manifestum.

¶Ad secundũ aũt dubitationẽ dicit, & cõsequentia illa dupliciter põt accipi. Primo iacet & sic est bona, gratia materiæ. Allo modo secũdũ id quod implicite importat: & sic est bona, gratia formæ. Si enim formetur sic, si inexistẽs est subsistẽs, ergo nõ est nisi vnũ, nõ tenet gratia formæ. Quia ista est falsa: oẽ subsistẽs nõ est nisi vnũ. Sed tenet gratia materi ẽmõ spãlis, i. huius qđ est intelligere sed ꝓalis, id est huius qđ est esse abstractũ. Ita q in materia abstractorũ, ista est vera, oẽ subsistẽs nõ est nisi vnũ. Et q à intelligere est de numero abstractæ cõceptorũ, quanuis significet põ p uomen, sed p verbũ infinitiui modi: ideo cõsequẽtia est vera. Si vero cõsequẽtia hæc secundũ id qđ implicite cõtinet, explicite sic formaret, si intelligere in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vnũ: est bona gratia formæ. Et quia eius categorica in cuius virtute tenet, non est ista, scilicet, omne subsistẽs nõ est nisi vnum sed ista, scilicet omne abstractum subsistens nõ est nisi vnum: quam tamen S. Tho. assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu expositõ.

¶Ad tertiã vero dubitationẽ quæ valde difficilis est, cũ Dei aliquorũ dicã quid occurrit. Cũ enim tota difficultas cõsistat in hoc, an de intelligere, an de intelligere tali sit sermo: duas vias inter se incompossibiles habe musquari ũ eth alteram oporteret eligere: video ad soluendã difficultatẽ hanc. Prima est, negare ꝓ obiectiones supponũt, s. quòd detur intelligere & intelligere tale abstrahẽdo actũ intelligẽdi ab extrinsecis, & stãdo precise ꝓ intrinsecis illius. Quo intelligere nõ est tale, nisi vel subiectiue, puta diuinũ, angelicũ, vel humanum vel obiectiue, quia ad tale vel tale obiectũ terminatur. Et secundũ hoc facilime ad obiecta patet rõsio. Nam sermo pñs est de intellectione secũdũ eius intrinseca tñ intelligẽdus. & sic rõ stat eorũ: si intelligere angeli precise sumptũ, abstrahẽdo ab oĩ extrinseco subiecto, &c. obiecto, nõ esset formaliter loquẽdo nisi pura intellectio cõsequens est, q si in tali abstractione subsisteret, q esset purũ intelligere subsistens, ac per hoc non esset nisi vnũ, vt ex dictis patet. Sed qñ hæc rõsio minus cõsonans est rõni. Tum qa ois intellectio, imo ois actus immanẽs esset vna spẽs spãlissima intrinsece loquẽdo: qñ par est rõ de oibus. & sic velle of esset vnius spẽi, & similiter oĩ visio, ois auditio, &c. Tũ qa aliq d eiusdẽ spẽi spãlissimę esset cõsequẽtialiter cõe intelligenti oibus & nobis. Tũ qa intellectionẽ esse tale obiectiue, nõ est esse tale ex trinsece, vt nũcupãs patebit. Vã alio mõ & rõnabilius põt dici, cõcedẽdo, q, supponunt obiectiones, s. dari intellectionem, & intellectionẽ talem intrinsece, q sermo S. Th. intelligẽdus est formaliter & per se: & q hoc sufficit ad propositum.

¶Ad euidentiã aũt primi stẽndũ est, q intellectio tripliciter cõtrahi põt. Primo p subiecta, eũ distinguit in angelicã & hũanã, sẽdo p obiecta, eũ distinguit præterminari ad tale & tale obiectũ. Tertio per ꝓprias differẽtias diuisiuas illi⁹, quãd. modũ genus diuidit' cẽ analogũ per suos modos. Et diuisio qdẽ p subiecta manifeste est extrinseca, & p accidẽs aliq on idẽ esset differẽtia per se pluriũ non sub alternatim positorũ, puta humanũ esset ꝓ se differẽtia intellectionis, volitionis vi sionis, & reliquorum similiũ. Diuisio vero penes obiecta dupl' contingit, s. penes obiecta cõtracta & hæc manifeste est extrinseca ꝓ accẽs. Et penes obiecta primaria, puta eũ diuidit' intellectio in actũ intelligendi ꝓportionatũ intelligibili relocatũ in phantasmate, aut proportionatũ relocãti in ipso. Et de tali diuisione credi de rim ergo, q, sic p se essentialiter nõ q, puta obiecta cẽtã primaria esse differẽtias ꝓ se actus intelligẽdi, qa obiecta sunt extrinsecæ differẽtias vero oportet esse intrinsecas cõstitutis per se ipsas, qũ differẽtia ei⁹ qd est esse, rei pars est. Sed alteror differẽtiæ essentiales actꝰ intelligẽdi sumi in ordine ad talia obiectiua q, nõ sunt absolubiles à tali ordine. Et hoc rõnabiliꝰ dici põtqñ nec ipm intelligere absolui põt ab ordine ad obiectũ sub formale. Qñ si quęrat' qd est intelligere, pse differẽtia alicuius superioris accipiẽdæ sunt illæ, quæ diuersificãt id ex quo illud superius formaliter cõstat. Differunt æ etn aialis sunt quæ diuersificãt illud quatenus sensitiuũ. Et si q a intellectio cõstat ex re nõ absolubili à tali obiecto, cõsequens est q, per se differẽtiæ illius essẽt eas essentialiter respicientes diuersas per se rõnes talis obiecti. Et sic intellectio erit vt genus diuisibile formaliter per essentiales differẽtias, seu modos. Nec sequit' ex hoc q, idẽ esset differẽtia plurũ qñ quanuis vna rez sit obiectũ actus intelligẽdi & volendi, alia tñ rõne formali obiicitur vtr̃que, Actus qui dẽ intelligendi vt species veri, volendi vero vt species boni. Vnde non est idem obiectum formale vtrũsque. Hæc de primo.

¶Quo ad secũdũ dicẽdũ est, q, quãuis intelligere angeli ꝑsit sumptũ abstrahẽdo ab extrinsecis claudat in se intrinsece duo. i. & q, sit tale: puta ꝓportionatũ intelligibili in seipso hãt aliq potẽtialitatis: claudit tñ vtra hæc perfectiõis modũ, qũ i. dm vtranq; rõnẽ aliquid pfectiõis ponit. Et qñ subiecta fiũt accipiãla sunt, vt cõsona sint prædicatis: & ad ꝓpositũ, & ad eẽ subsistãtia est ꝑdicatũ ad pfectionẽ specians: ideo hæc simꝑ intelligere angeli, nõ inquãtum intelligere absolute, q, a intelligere absolute abstrahit à subsistantia & accidẽte. Et sic nullũ intelligere inquãtũ intelligere subsistit. Nec sumitur inquãtũ taliter q, vt obiiciendo deducitur, nõ cõcluderetur intentũ. Sed simꝑ inquãtũ intelligere habẽs tm gẽ ẽtionis simꝑr. Dico aũt simꝑr, vt distinguitur à seipso vt habet aliquid imperfectiõis admixtũ. Et sic intelligere angeli sumitur medio mõ inter intelligere absolute, & intelligere tale. ista q, ꝓ assumitur, si intelligere angeli esset subsistãtia. ly intelligere angeli simpꝑ nit, q, ipso actu intelligẽdi, & modo suæ perfectionis simꝑr. Et est sensus, si intelligere angeli est tantæ perfectionis, q, est subsistãtia, hoc, &c. & sic saluat' sermo formalis & per se. Formalis qdẽ, qñ de intelligere angelico ꝗtũ ad id qđ cõuenit sibi ex ꝓpriis est in telligere, est sermo. Per se aũt, qñ eẽ præcise nõ ẽ ꝑdicatũ accidãle aut trahẽs rẽ ex tra rõnẽ sui: se cuiq; rei infra latitudinẽ formalẽ cõuenit: vt ꝗ. 4. plenius dictũ ẽ.

¶Quo ad tertiũ dicẽdũ est, q, (vt obiectiõ tacta fuit, ex duobus tm capitibus videri posset, præsens ibe insufficiens, i. aut q, indiscussum relinquit', an intelligere angeli inꝑsonale sit subsistantia. Aut q, ꝓtermissa est distinctio de subsistere formale & identice. Sed q, neutrũ horũ obstet declaraũ. Et de primo qđ facile patet. Tũ qa eũ esse subsistãtiã sit ꝑdicatũ dicẽs pfectionẽ simꝑr, si intelligere angeli secũdũ totũ id qđ dicit pfectionẽ simꝑr, nõ est subsistãtia: à fortiori minus erit subsistãtia secũdũ id in quo habet aliq d ꝑfectiõis admixtũ. Cõstat aũt ꝙ ingẽs tale aliquid imperfectiõis cõtinet. tũ etiã qa intelligere angeli inquãtũ tale est subiectũ extranei respectu ꝑdicati dicẽtis pfectionẽ simꝑr, quale est subsistãtia. Et ideo mirũ nõ ẽ si ꝑ doctrinã ex ꝓpriis omissũ fuit. Nec obstat ꝙ ꝑdicatũ sit nõ subsistãtia absolute, sed subsistẽtia angeli. Quòd si intelligere ẽ subsistãtia angeli, sequ' ergo q, sit subsistãtia, qđ ẽ ꝑdicatũ dicẽs ꝓfectionẽ, simꝑr. Quod ẽ præcipuæ recidit' hæc rõnẽ: si ens subsistantia est, inualubitio sua, i. intelligẽtia subsistãtia est. Quòd assẽcũdũ nõ obstet, sic declaraũ. Subsistere seu subsistãtiã esse, possum' imaginari cõuenire alicui rẽi formali quadrupl'. Prio mõ vt ſuperi⁹ suo inferiori, quẽadmodũ cõuenit hoi. Scẽo vt inferi⁹ suo ſupiori, quẽadmodũ cõuenit ens. Tertio mõ sit modꝰ intrinsec⁹, sicut dicim⁹ q, sapiẽtia ẽ infinita subsistit. Quarto mõ idẽtice, sicut dicimus q, rẽliones in diuinis sunt subsistãtiæ. Et si volum⁹ recte cõsideare, primus modꝰ olim erat extra ꝓpositũ. Quoniã de se patet, q, intelligere nõ ẽ inferius ad subsistãtiã. Et sic scilꝫ modꝰ extraneꝰ erat, qa subsistãtia nõ est inferiꝰ ad intelligere. Cõstat eñ q, neq; differẽtiæ subsistãtiæ sint differẽtia actꝰ intelligẽdi neq; eorũdem differẽtiæ actꝰ intelligẽdi sũt differẽtiæ subsistãtię, vñ duo tñ modi relinq̃bant. Vterq; aũt modꝰ si ꝓ se attribui crederet' ipsi intelligere angeli, sufficiẽter excludit' ex hac rõne. Qñ ad maximã perfectionẽ ipsius intelligere spectaret quodlibet horũ. Si nãq; Intelligere angeli ꝑ se cõuenit subsistere, quasi modꝰ essendi ei⁹: aut idẽtitas cũ subsistãtialitate ex perfectione sua simꝑr hoc habet: quũ vtrũq; horũ ponit' perfectionẽ simꝑr. Excludere aũt quodcũq; eorũ per accidens opus nõ fuit. Tũ quia esse subsistãtiam vel accẽs, nulli rei cõuenit per accẽs, sed semper. sunt cõditiones essentiales rerũ. Tũ qa hoc solo mõ possit dici q, intelligere subsistit per accidẽs, quia idẽtitas cũ subsistãtia non conuenit sibi ex parte sui, sed ex parte substantiæ. Sed hoc extraneũ erat à ꝓpositõ: qa subsistãtia angeli iã declaratũ est, q, est res finiæ perfectionis, & nõ est actus purꝰ. Ac per hoc nõ habet in se vnde vendicet sibi idẽtitatẽ cũ omni eo qđ sibi cõuenit. Propter has eth cõditiones subsistãtia Dei est quicquid habet. Et per hoc tam patet rõsio ad obiecta. Et in hoc cõsistit vis S. Tho. Quãuis eñ sit rõ dncẽs ad impossibilẽ medũ tamen super quo firmatur, est causa cõclusionis. Fundat' eñ super quãticatẽ perfectionis ipius intelligere angeli. Et intẽdit, q, si tatæ perfectionis est vt sibi vẽdicet subsistãtialitatẽ, non cõpatietur secũdũ multitudinẽ, sed erit vnũ tñ. Et ꝓbat sequelã: qa sic subsisteret in sua abstractione. o. no aũt abstractũ subsistẽs vnũ tñ est. vnde manifeste patet ex dictis, q, nihil obstat distinctio de subsistere idẽtice & formaliꝰ. Nec de intelligere tali. Et q, categorica illa sic accipiẽ, intelligere ex sua pfectiõe subsistẽs nõ est nisi vnũ.

¶Ad primã aũt dubitationẽ dicit', q, cõsequẽtia illa intẽdit de subsistere in se seu abstractẽ. Et q, categorica ei⁹ nõ est illa, subsistãtia est subsistẽs in se pcise: sed illa, subsistãtia angeli, puta Gabrielis, est subsistẽs in seipsa, quã ꝑdicatũ adeũ est totum hoc. s. subsistãtia angeli, vt patet in litera. Sed hoc nõ ẽ saluat' cõsequẽtia, qa secundo hoc nõ sequeretur, ergo intelligere angeli esset subsistẽs in seipso intelligere, sed in seipsa subsistãtia angeli. Cũ tamẽ conster q, primũ oporter inferre, & nõ secundũ plo declarat' suppositũ. Albedine eñ subsistente color esset res subsistẽs in se: tamẽ quia esset albedo quæ in seipsa subsisteret, nõ tamen color in seipso esset subsistẽs, sed in albedine cõtractus. Et similiter substantia cõe ꝑdicatũ Deo & creaturis est substantia Gabrielis, quæ in seipsa subsistit. Nõ tamen sequitur, ergo est in seipsa abstracte subsistens. Et si dicatur, q, istæ instantiæ nõ habent locum in propositis quia constat liquido, q, intelligere & subsistãtia nõ possunt se habere sicut superius & inferius, quia neutrius differentiæ alterius esse possunt per se. Facile hoc retũditur obiiciendo, q, quãuis hoc cõsteret, nõ tñ constat quin intelligere & substantia immaterialis se habeant sicut ens & bonũ: quorũ per se differentiæ quauis sint aliæ formaliter, idẽtice tamen coincidũt. Et hic quẽadmodũ non valeret hoc nitax est idem quod substantia angeli quę subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa: ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendum est præuotando quomodo duo

duo modi subsistendi se habeant adinuicem, & in ordine ad substantiam. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere in seipso, vt homo si subsisteret separatus: se habent vt imperfectum & perfectum in eodem genere. Perfectius nanque longe est in seipso subsistere, quàm ab alio subsistentiam mendicare, vt de se patet, & vt prius & posterius, quia id quod est per se in quolibet genere, prius est eo quod est per aliud: vt patet secundo physicorum tex. 66. Comparatur autem hæc ad substantiam hoc pacto: quod esse substantia, sequitur subsistere, siue in se, siue in altonisi imperfectio, puta quia est pars substantiæ, magis quàm substantia probibeat. Esse autem substantiam perfectibilem formaliter, vel contrahibilem individualiter, sequitur subsistere in alio. Esse vero subsistãtiam sic completam, vt excludat contrahens omne tam formale quàm materiale: sequitur subsistere in seipso. His autem stantibus dicitur, quòd quemadmodum in antecedẽte duo continentur, alterũ explicite, scilicet si intelligere angeli esset subsistãtia: & alterum implicite, scilicet si intelligere angeli est tantæ perfectionis quòd vendicet sibi esse subsistantiam. Ita in consequẽte duo intelligenda sunt: alterum explicite, scilicet ergo esset subsistens, accipiendo ly subsistens communiter: alterum implicite, scilicet ergo in seipso subsisteret. & sicut implicitum sequitur ex explicitorita implicitum ex implicito. Et quòd in antecedente illud cõtineatur, ex dictis patet, & ex eo quòd per se notum est, quòd idẽ dare perfectiones simpliciter, secundum se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo quòd sunt perfectiones simpliciter vnde iunguntur: sed si iungunter, ex magnitudine perfectionis alterius vel veriusque prouenit. Quòd autem ex implicito hoc sequatur illud, ex duobus patet. Primo, quia si intelligere ponitur tantæ perfectionis, quòd vendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura substantiæ: consequens est quòd vendicet quoque sibi perfectissimum modum illius naturæ, qualis natura est subsistere in seipso. Secundo, quia cum intelligere perfectio simpliciter sit, ac per hoc independens à materia secundum rationem, & secundum esse: si cum tanta perfectione infra propriam rationem ponitur in rerum natura vt vendicet sibi identitatem, cum tam perfectissima natura & extranea ab ipso secundum se, à fortiori supponitur esse tantę perfectionis quòd excludat à se determinabilitatem formaliter & materialiter: quoniam vtraq; imperfectionem Importat. Ac per hoc quòd sit de ordine rerum non mõdicantium esse ab aliquo contrahente. Et in talibus manifeste patet consequentia: quia si est subsistantia, non potest esse nisi subsistantia sic perfecta quòd non expectet esse à contrahente: & consequenter oportet quòd subsistat in seipso. Accipiendo igitur consequentiam tam secundum id quod explicite, quàm id quod implicite continetur. Quoniam prædicatum consequentia non est simplex, sed duo continet, scilicet subsistere in seipso. Prædicatum quoque antecedentis compositum oportet esse. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato: & erit ista. Substantia ex tanta perfectione est ratio subsistendi in seipso.

¶Ad quartum dubium dicitur, quòd subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tantum affiemationem essendi in rerum natura, & negationem sustentationis in alio quocunque. Alio modo subsistere importat quendam naturalem ordinem eius modum cui naturaliter annexę sunt talis negatio & talis affirmatio. In propositio non est sermo de subsistere primo modo, sed secundo. Quoniam de substantia naturali ipsius intelligere loquimur quæ substantialitas est, & perfectionem simpliciter ponit: & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi conuenit. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur. Quòd si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantæ perfectionis quanta potest habere actus intelligendi, quoniam nulla limitatione propriæ latitudinis modificaretur, quemadmodum humanitas subsistens apud Platonem totam hominis perfectionem sibi vendicaret. Et consequenter cum intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oporteret quòd intelligere subsistens esset infinitum. Ac per hoc identificaret sibi omnem aliam perfectionem simpliciter. Et sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, quòd si intelligere subsisteret, quòd esset sic purum Intelligere quòd non esset velle, imò esset & velle, & volutas, & dectas, & cætera.

¶Ad confirmationem vero dicitur, quòd æquiuocat de subsistere primo modo, perfectionem non augeat in re insecam: vendicara tamen sibi subsistentiam, magnam perfectionem ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionem infinitam. Quod etiam ex eo patet, quia cum intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tantæ perfectionis esset: haec perfectionem simpliciter quæ est esse, substantiam sibi vendicaret: ratio est, vt ex eadem perfectione sua omnem aliam perfectionem simpliciter sibi identificet, quæ enim est maior ratio de ista quàm alia: & sic Intelligere esset actus purus, &c. Et hæc distinctio de subsistere cum hac cõfirmatione vltima est notanda, quoniam ex illa Scotistę ex ista vero Auerroistæ retundntur.

¶Tertia ratio est ista. Si intelligere angeli esset substantia, non possent esse gradus intelligendo perfecte, & minus perfecte. Probatur consequentia, quia tales gradus attenduntur secundum diuersam participationem ipsius Intelligere.

¶Circa istam rationem primo notandus est sensus consequentis. Nam cõsequens

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum intelligere angeli sit eius esse.*

ADSECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in secundo de Anima. Sed intelligere est quoddam viuere, vt in eodẽ dicitur. Ergo intelligere angeli est eius esse.

¶Præterea, Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma per quam intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

¶SED CONTRA, intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium 4. c. de diui. nomi. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius.

CONCLVSIO.

¶Cum solius Dei esse sit infinitum, actio vero cuiuscreatæ substantiæ infinitæ aliquo pacto sit, angeli actionẽ ab ipso suo esse diuersam affirmare necesse est: sicut cuiuslibet creaturæ operatio distinguitur ab esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd actio angeli non est eius esse, neque actio alicuius creaturæ. Duplex enim est actionis genus, vt dicitur nono metaphysicorum. Vna scilicet qui transit in aliquid exterius inferẽs ei passionem, sicut vrere & secare. Alia vero actio est quæ non transit in rem exteriorem, sed magis manet in seipso agente[c]: sicut sentire, intelligere & velle. Per huiusmodi enim actionem non immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestum est quòd non potest esse ipsum esse agentis. Nam esse agentis significatur intra ipsum: actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione habet infiniratem vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cuius obiectum est verum, & velle, cuius obiectum est bonum. Quorum vtrunque conuertitur cum ente. Et ita intelligere & velle quantum est de se, habent se ad omnia, & vtrunq; recipit speciem ab obiecto. Secundum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad vnũ secundum genus & speciem. Esse autem solius Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens, vt dicit Dionys. 4. capitu. de diui. nomi. Vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suum velle.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere quandoque sumitur pro ipso esse viuentis, quandoque vero pro operatione vitæ, id est per quam demonstratur aliquid esse viuens[c]. Et hoc modo Philosophus dicit quòd intelligere est viuere quoddam. Ibi enim

27 4. cont. ca. 11. co. 1. fi. Et pos. q. 10. artic. 1. 5 m.

b 392

113 164 c

334

a 81 a 140 283

Quæstio.

¶Num si subsistantialitas subsistit, indiuisibilis & vna sit.

¶Secundo circa hanc rationem dubitatur, quia non videtur consequentia valere formaliter. Quoniam non valet. Subsistantialitas est subsistãtia, seu subsistẽs, ergo nõ distinguitur in diuersos gradus subsistantialitatis. Et tamen subsistantialitas est precise simpliciter, sicut & intelligere. Quod autem nõ valeat de subsistantialitate consequentia patet, quia de se patet quòd subsistantialitas in omnibus angelis & completis subsistantiis est tanta graduum diuersitate secundum magis & minus perfectum inuenitur.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd consequentia est ꝓpria formaliter & quòd si subsistantialitas in illatum potest habere duos sensus. Alter est, quòd in eodẽ angelo non possit esse intelligere perfectius & minus perfecte. Et sic consequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdem angeli non suscipit magis & minus sed quomodo consequens sit impossibile non videtur nulla ratio apparet cogens ad diuersitatem magis & minus intelligẽdi in eodem angelo. Alter igitur & intentus sensus à S. Thom. est, quòd non esset diuersi gradus intelligendi simpliciter. Et confirmatur ista consequentia ꝓper prædẽdce rationem, quoniam si intelligere subsisteret, & non esset nisi vnum: ac per hoc excluderet distinctionẽ in multos gradus.

Aucta.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd operatio immanens dupliciter sumi potest, scilicet in communi, puta intelligere, videre, &c. Et in speciali, seu contracte ad tale vel tale subiectum, puta intelligere humanum, videre hominem, &c. In proposito non est sermo de illis in communi, quia sic non esset differentia inter eas, & esse in communi: sed est de eis fermo vt contractæ sunt ad subiecta. Ita quòd intendit quòd quia esse humanum est certæ speciei, intelligere vero humanum, non: sed est infinitum. Ideo non sunt idem. Adiecto secundo, quòd determinari seu esse in aliqua specie contigit dupliciter, vno modo per accidens, seu intrinsece. Alio modo per se, & intrinsece. In proposito non est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens quia hæc ratio nihil valeret, vt patet discurrenti facilime. Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quod intendit, quòd quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere vero humanum non est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis seu verbi: ac per hoc est infinitum & indeterminatum simpliciter, ideo non sunt idem, & similr est in aliis. Et ex hoc patet quam conformiter S. Tho. dixerimus in prædecuti articulo, non admittendo intelligere esse speciem atomam. Si enim esset perfectio indiuisibilis, formaliter iam esset determinatum ad certam speciem essentialiter super cuius opposito fundatur hæc ratio.

Aucta.

¶Circa fundamentum huius rationis dubium est, quia duplex credi potest, scilicet vel hoc. Quorumcunque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ, illa diuersa sunt res: Vel hoc. Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum vero ad plures species essentialiter determinari potest, sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentum huius rationis est, concedere oportet omnem

Universidad de Deusto
Biblioteca

distinctionem formalem & specificam esse realem:quod nec à Thomistis tenentibus relationem esse idem fundamento accepratur. Nec videtur consonum doctrinæ S. Thomæ, quoniam sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se boni à speciebus & differentiis entis distinguuntur formaliter, & tamen sunt idem realiter. Si vero propositio hæc falsa dicatur, & super secunda propositione sundetur processus iste, rodit eursus ambiguitas similis, & forte maior. Tum quia secunda propositio nõ differt à prima nisi penes vsũ.

162 Quoniam in prima aliter tantum specificarum differentiarum enumeratur causa distinctionis realis. In secunda vero aliter as & pluralitas, quia scilicet ex vna parte est vna differentia constituens, ex alia vero parte sunt plures differentiæ specificæ, sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autẽ valde videtur vnde exeat pluralitas differentiarum aliarum, quòd faciat distinctionem realem à re vnius alius differentiæ, si vnitas alius differentiæ ad hoc nõ sufficit. Quoniam pluralitas ista nihil aliud operatur, nisi quòd id cui conuenit, se habeat vt natura generica, quemadmodum vnitas differentiæ facit q; res cui conuenit se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua quare res vnius speciei nõ possit esse idem cum re naturæ generiæ alterius ordinis si possit esse idẽ cum re naturæ specificæ alterius ordinis. Tũ quia

261 nec propositio potest ac

262 cepta à prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei: relatio autem quæ ponitur identificata illi ad multas indifferens est species, quoniam diuiditur in relationẽ similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et confirmatur, quia cuicunq; non repugnat pluralitas differentiarum specificarum, illi nec repugnant magis tres quã quatuor aut decem differentiæ. Et præterea si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, non minus vna res esse potest, & esse in omnibus speciebus vnius generis.

¶Ad hoc dubium dicitur, quòd processus S. Tho. directe & proxime super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negationerita quòd proximum fundamentum est hæc propositio. Determinatum esse aliter secundum esse specificũ nõ est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin vnamet res esset essentia completa formaliter vltimo complemẽto formali. Et non esset completa vltimo complemento formali, quòd implicat contradictoria simul. Et licet non referat an res ponatur determinabilis per vnum esse specificum, aut per plura, quemadmodũ natura generica per plura specificatur. Sequuntur tamen plura impossibilia tam ex secundo, quàm ex primo. Quoniam si ponitur quòd res specifica vnius ordinis est identice res specifica alterius ordinis, non sequitur nisi hoc, q; terminatũ essentialiter vltima determinatione formali, est determinabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset determinatũ vltimate, & non determinatum vltimate. Si vero ponitur quòd res specifica vnius ordinis est identice res generica alterius ordinis præter predictum inconueniens sequuntur duo alia, scilicet quòd determinatum formaliter vltima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differentiis. Et quòd essent duæ naturæ oppositæ, quia esset idem cum duabus differentiis extremis diuidentibus rem illam genericam. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur quòd vna & eadem superficies esset albedo & nigredo. Quia omnis superficies esset identice color, ac per hæc superficies esset non solũ talis color, puta albedo: sed esset identice omnis color, quod implicat contradictionẽ. Sicut si quis poneret colorem significare vnum numero, & tamen esse genus. Ex hoc patere potest, quòd quatuor ambæ propositiones vera forte sint, ad propositũ tamen non spectant de necessitate. Nisi illæ quæ de identitate & distinctione inter rem specificam & rem genericam alterius ordinis loquuntur, quæ habent maiorem euidentiam.

¶ Vnde ad obiectiones in oppositum nihil aliud puto esse dicendum, nisi quòd sermo præsens limitandus est duabus vel tribus conditionibus. Prima est quòd hic loquimur de differentiis realibus, id est addentibus aliquam rationẽ realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similẽ: quoniam non addunt rem realem, sed relationem rationis tãtum. Secunda est quòd loquimur de identitate per se, quoniam per accidens excluditur alterare. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum qui loquitur in aere, fingentes aliqua esse eadem realiter, & eandem rem esse essentialiter determinatam vltima differentia & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis, hoc enim per se loquendo non est intelligibile. Per accidens autem dato quòd non implicaret contradictionem, nulla tamen ratione tale per accidens poni videtur, quoniam natura quantum possibile est, horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia conditio est ab illis apponenda, qui relationẽ tenent idem cum fundamento. scilicet quòd sermo præsens est de absolutis. Sed aduertant qui hanc apponunt tertiam conditionem, quomodo prædicta inconuenientia, & maxime tertium possint cuadere, quum prædicta non gratia materiæ absolutæ vel respectiuæ, sed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & speciei, quæ communia sunt absolutis, & respectiuis deducta sint.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium. Annota.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd virtus vel potentia intellectiua in angelo nõ sit aliud quam sua essentia. Mens enim & intellectus nominatur potentia intellectiua. Sed Diony. in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

¶Præterea, Si potentia intellectiua in angelo est aliquid præter eius essentiã, oportet quòd sit accidens. Hoc enim dicimus esse accidens alicuius quod est præter eius essentiam. Sed forma simplex subiectum esse non potest vt Boëtius dicit in libro de trinitate. Ergo angelus non esset forma simplex: quod est contra præmissa [c].

¶Præterea, Augustinus dicit 12. confessionum quòd Deus fecit angelicam naturam propè se, materiam autem primam propè nihil. Ex quo videtur quòd angelus sit simplicior quam materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶SED CONTRA est quod Dionys. dicit 2. capit. angelicæ hierar. quòd angeli diuiduntur in substantiam, virtutem, & operationem. Ergo aliud est in eis substãtia, & aliud virtus, & aliud operatio.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa sua operatione, omni quoque creatæ substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est. Conclusio.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potentia operatiua est idem quod sua essentia. Quod sic patet. Cum enim potentia dicatur ad actum, oportet quòd secundum diuersitatem actuum sit diuersitas potentiarum. Propter quod dicitur, quòd proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato essentia differt à suo esse, & comparatur ad ipsum sicut potentia ad actũ, vt ex supra dictis patet [c]. Actus autem, ad quem comparatur potentia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idẽ intelligere & esse: nec aliqua alia operatio aut in ipso his, aut in quocunque alio creato est idem quod eius esse. Vnde essentia angeli non est eius potentia intellectiua [c], nec alicuius creati essentia est eius operatio, aut potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio

diuersitate diuersitas inferatur in potentijs, & quomodo ex hoc sequi valeat distinctio potentiæ ab essentia.

¶Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo in illa propositione, diuersitas actuum exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolute, aut tali. Si absolute, nil concludit. Quia distinctio in principiatis non infert distinctionem in principiis, nisi forte distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit proposito. Si de tali, aut de formali, & sic etiam non infert propositum. Aut de reali, & sic est falsa manifeste, quia cum diuersitate realium actuum stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visiua: & aliis, imò cum contrarietate reali actuum, vt patet 1. cæli. commen. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de talibus de omni, manifeste sequitur processus in infinitum, quoniam ipsa potentia operatiua actus quidam est apud rem cum accidens ponatur & subiectiue in anima. Et sic si vnusquisque actus exigit propriam potentiam, præterit alia potentia prior: & cum illa quoque esset actus quidam præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si vero de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quòd est sermo de actibus vltimatis, deprehenditur quòd hic est fuga quædam, ex eo, quia sic actus vltimatus inquantum actus vltimatus est, haberet hanc proprietatem, scilicet exigendi potentiam propriam. Sed hoc est falsum: quoniam vt patet in 11. metaphysic. & secundo de anima. & tertio physic. quilibet actus qui per se fit, fit in propria potentia. Constat autem quòd non omnis actus qui est per se terminus actionis, alius est actus vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta ad aliquam operationem ordinatur. Si vero dicitur, quòd est sermo de actu tali, id est de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thomæ hic subsumentis sub istis propositionibus, quòd esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quòd essentia non expectat esse. Nec aliquid mediat fieri ad continuendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum antedictis, manifeste sequitur quòd quemadmodum operari & esse distinguuntur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distinguetur realiter ab omni operatiua potentia: quod implicat contradictionẽ. Tum quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua. Et sic calor non esset potentia calefactiua. Tum quia nulla potentia operatiua haberet essequia non esset essentia.

¶ Num substantia creata possit esse immediatum principium operationis. Quæstio.

¶Circa conclusionem ipsam multę sunt dubitationes & obiectiones, cũm ponit, quòd nulla substantia creata est immediatum principium alicuius operationis. Quoniam aut vniuersaliter intelligit de principio tam actiuo quàm passiuo, aut de actiuo tantum. Si de vtroque, sequitur quòd substantia nullius transmutationis subiectum proximum esse potest, hoc autem est inconueniens. Tum quia oppositum apparet in materia prima. Tum quia hoc saluari non potest, nisi ponendo

ponendo in omni substantia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ: quibus mediantibus esset transmutabilis diuersis transmutationibus: hoc autem voluntarium & irrationabile. Quia pluraliter non est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, vt patet primo physicorum. Si autẽ est sermo de principio actiuo tãtum, sequitur quòd supponatur hic, omnes potentias partis

179 sensitiuæ & intellectiuæ esse actiuas, eo quòd sunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in secũdo de anima manifeste dicit, sensus esse potentias passiuas, & similiter intellectum possibilẽ in tertio eiusdem. Deinde contra hoc sunt obiectiones Sco. in 2. dist. 16. & in 4. dist. 12. Et primo arguit sic: ordinatus ad finem quanto imaginatus ordinatur ad illum, tanto nobilius ordinatur. Substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finem per operationem attingendum. ergo immediate operabitur. Et confirmatur quia operari immediate conuenit formę ignobiliori, scilicet accidentali, & formæ nobiliori, scilicet substantiali ergo conuenit etiã formæ mediæ, scilicet substantiali creatæ. Et confirmatur secundo, quia alioquin substantia intellectualis esset beata per accidens, quod est inconueniens. probatur consequentia: quia esset subiectum beatitudinis per receptiuum medium, in quo recipitur beatitudo si esset separatũ a substantia. Secundo sic: substãtiam oportet produci à substantia, etiam tanquã à principio quo agens agit. ergo substãtia est principium actiuum vt quorquod nihil aliud est quã potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te forma in qua genitũ affimilatur generanti, est ratio & principium generandi. ergo potentia generatiua in quacunq; substantia, est substantia. Et si dicatur concedendo, quòd substantia est principiũ actiuum qua operationis & generationis non proximum, sed primum, vt dicitur in diffinitione naturæ, & quòd potentia operatiua nominat principium proximũ. Contra hoc multipliciter obiicitur. Tum quia negari nõ potest quin substantia sit immediatum principium talis potentiæ operatiuę, quã ponit esse accidens. Tum quia negari etiam non potest quin substantia sit immediatum principium substantialis productionis. Quoniam aut substãtialis productio elicitur immediate à forma substantiali, vel à forma accidentali. Si à substantiali, habetur intẽtum: si ab accidentali aut virtute propria, & hoc non: vt de se patet. Aut virtute substãtiæ, quia est eius instrumentũ, & hoc esse etiam falsum declaratur quadrupliciter. Primo, quia instrumentũ apud te non mouet nisi motum à principali agẽte: ergo aliqua est operatio substantiæ, quæ mouet accidens ad agẽdum, quod est principaliter incentum. Secundo, quia causa principalis & instrumẽtalis sunt, sordinatæ essentialiter sicut superior & inferior. Constat autem, quòd causa superior prius natura attingit effectum, quàm inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quantũ potest, prius naturaliter agit quàm inferior. In illo ergo priori producta est substantia immediate à substantia. Et consequenter in secundo signo naturæ, in quo terminatur actio causę secundariæ, non producitur substãtia nisi idẽ producatur. Tertio, quia quo instrumentũ non se extendit, illuc oportet principalis agentis actionẽ pertingere. Sed actio accidentis non attingit nudæ materiæ primæ essentiam: ergo generatione substantialem quę in ea fit à substantia immediate, elici oportet. Quarto, quia quum dicitur accidens causare substantiã in virtute substantiæ, ly in virtute: aut addit aliquid absolutũ, aut respectiuum. Si absolutum, cum illud sit accidens, eadem quæstio erit. Si respectiuũ, manifeste patet, quòd ex respectu superaddito, accidens non potest facere substantiã, quoniam relatio non largitur virtutem actiuã: & etiam illa relatio esset accidens. Tum quia non potest negari quin substantia in suo ordine sit immediatũ principium alicuius propriæ operationis, vt patet ex ratione causæ superioris principalis, vt diximus. Et confirmatur, quia quamuis Deus apud philosophos non causet nisi mediantibus causis secundis, tamen ipse est immediata causa ꝓpriæ operationis in suo ordine: ergo similiter se habebũt substantia creata, & forma accidentalis data quòd non causet nisi mediante accidẽte. Tertio arguitur ducendo ad impossibile: quia sequeretur quòd posset fieri per diuinam potentiam substantia intellectualis sine intellectu, & econuerso: quia omne absolutũ prius potest fieri sine alio absoluto distincto realiter à se. Et si dicatur, quòd hoc nõ potest fieri propter necessariã connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentum propter duo. Primo, quoniam ista connexio attenditur non secundum connexionẽ potentiæ ad actum. Quia omnis potentia est potentia coneradictionis, vt dicitur 9. meta. tex. 17. sed secundũ connexionem causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. vnde & apud te potentiæ fiunt ab essentia, ergo substãtia est immediate actiua: quod est principale intentum. Secundo: quia cũ Deus possit supplere vicẽ omnis causæ extrinsecæ, quantumcunq; talis cõnexio videatur necessaria, poterit tamẽ Deus facere vnum sine alio. Quarto arguitur ex confessis & experientia. Patemur in primis ꝙ angelus intelligit substantiam propriam per se ipsam. igitur essentia angeli est proximũ principium intellectionis. Experimur quoque, quòd aqua calefacta frigefit à se ipsa ergo propria substantia est principium proximum frigefactionis.

¶Ad euidentium præsentis materiæ, notandæ sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quid á est adæquatus potẽtiæ vt intelligeretur respectu intellectus. & videre respectu visus. Quidam vero inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouẽ, & tale videre, puta album. In proposito est sermo de actibus adæquatis tantũmquoniã de talibus tantũ verificatur, quòd potentiæ distinguuntur per actus. Secũda est de gradu tione rerum. Quædã enim res sunt, quæ primaria intentione intenduntur à natura vt actus. Quædã vero vt potentiæ: quãuis contingat res inter actus vt actus habere, aliquid potentiæ admixtũ. Et similiter res intentas vt potentias, habere aliquid actualitatis admixtum. Et illæ quidẽ sunt per se primo & essentialiter actus: & per hoc simpliciter locantur in coordinatione actuum. Istæ vero sunt per se primo & essentialiter potẽtiæ. Et cõsequenter simpliciter locantur in ordine potentiarũ ita ꝙ imaginandũ est, ꝙ quemadmodũ in genere substantiæ est inuenire quasdã res à natura intentas per se primo, vt principia aliorũ sunt, ita in quolibet genere sunt quædã res per se primo intentæ à natura, vt principia proxima aliorũ. Et si ita est, ex hoc habet tertia distinctio actus & potentiæ, quia vterq; est duplex. Actuum enim quidã est per se primo actus & secundario potẽtia. Quidã vero econuerso. Et similiter potentiarũ quædã est per se primo potentia, & secũdario actus. Quædã vero econtra. Quãuis in his sit latitudo quædam: quoniã potentiæ passiuæ sunt actus tantũ modaliter pro quanto subiectis inhærẽt aliquæ earũ habentes enim ex hoc quendã actus modũ. Potentiæ vero actiuæ actus quidem sunt, sed tales, quòd sunt essentialiter intenti: & ad hoc pro-lucti in natura, vt principia operationũ sint. Et propter hoc in genere prin-

ciporum essentialiter locãtur. In proposito ergo sermo est de actu per se primo intento in ratione actus, & de potẽtia per se primo intento in ratione potentiæ. Quòd autẽ dentur in natura tales res, speciale quæstione exigeret. In propatu tamen apparet rationabiliter eas poni posse. Quãdoquidẽ habitus omnes præticí, vt docuit Arist. in Ethic. res tales sunt. Quoniã ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia signi

377 ficata potentiarũ animæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. His præsuppositis ad obiectiones cõtra rationem S. Thomæ dicitur, respõdetur quòd præsens sermo est de diuersitate reali: non quacunque, sed formalimon quorumcunq; actuũ, sed

377 adæquatorum, & per se 6 primo inferiorum in ratione actus. talis enim

diuersitas totalis potentiarũ diuersitatẽ exigit non à posteriori, sed à priori inferens eam: quoniã actus adæquatus est finis potẽtiæ: & ex secundo phy. expresse patet, ꝙ ex fine assignare rationem & conditionẽ eius, qđ est ad finẽ, est reddere causam à priori, imò potissima causam in rebus naturalibus: quia naturalia sunt propter finẽ. Et præterea argumentũ illud, distinctio in principiatis non arguit distinctionẽ in principiis, sophisma est accidẽtis. Quoniã actus potẽtiarũ non in eo quòd effectus, sed in eo ꝙ fines potẽtias distinguũt. Ad id vero quod obiicitur contra propositiones subsumptas: dicitur quòd vt patet ex verbis S. T. in responsione ad vltimũ argumentũ: esse hoc nõ sumitur vniuersaliter: sprout est cõmune quid ad actũ primũ substãtiale & accidẽtale, sed proprie substãtialiter. Et ratio cuius hic sumitur vt totaliter distinguit contra esse qđ datur per operari. Tale autẽ nõ est esse accẽtale: ꝙ operari est quoddã accidẽtale esse habere. Et ideo nõ est mirũ, si forma accẽtalis proximũ principiũ essendi & operãdi est ꝙ dicitur esse eius: & operari eiusdẽ, est quoddã esse accidẽtale. Non sic autẽ se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substãtia, & hoc accidens.

¶Ad obiectiones cõtra conclusionẽ ordinatæ dicẽdo, respondetur: ꝙ sermo præsens propriè loquẽdo est tantũ de potẽtia operatiua. sive actiue, sive passiue operari dicatur modo ibi vera operatio sit. Et per hoc excludunt omnes potẽtiæ purè receptiuæ. i. quæ nõ media aliqua operatione aliquid habẽt ad actũ, qualis est potentia subiecti respectu propriæ passionis, & vniuersaliter respectu eorũ quæ per se cõgenita sunt rei. Vnde nõ videt inconuenièt ponere potẽtialitates tales cõgenitas substãtiis rerũ. Nec multiplicatur entia sine necessitate. Quoniã vt patet 11. met. in tex. 16. & 28. in quolibet genere est dare propriũ potẽtiã, & propriũ actũ, quæ sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequit manifeste, ꝙ oportet alterum duorũ dicere. Aut ꝙ substãtia sit reductive in aliis generibus, vt potẽtia reducitur ad genus actus. Aut ꝙ detur istæ potẽtiæ cõgenitæ. Et cũ primũ sit inconueniẽs, vt etiã ipse Sco. fatetur, oporter dicere secundũ. Nec; potest ad illum tex. Arist. respõderi: ꝙ loquitur de potẽtia obiectiua quoniã expresse loquitur de potẽtia & actu, vt principia sunt eius qđ est in genere. Cõstat autẽ ꝙ potẽtia obiectiua principiũ nõ est rei, imò est ens ipsa, vt posibilis est esse. Ad id vero qđ de potẽtia materiæ obiicitur, patet respõsio à 5. T. inclẽte, ꝙ potẽtia materiæ vt ad esse substantiale nulla mediate operatione, quæ sit vere operatio, ac per hoc accidẽs inter ipsam materiã & formam substãtialẽ quoniã in instanti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis, cũ consequentibus ad ipsam.

¶Ad primã autẽ rationẽ Sco. dicitur ꝙ esse principiũ operationis cõtingit tripli citer, scil proximũ tantũ vel principale tantũ, vel proximũ & principale simul. & ꝙ esse ex operationẽ vel principiũ proximũ tantũ, est imperfectionis: ꝙa oportet esse de genere accidẽtis. Elicere vero operationẽ vt proximũ & principale simul, est summę pfectionis, ꝙa ponit in re pfectionẽ substãtiæ & accidẽtis. Elicere vero vt principale tantũ, mediũ est, & propterea rationabiliter cõuenit substãtiæ creatæ, quæ media est inter Deũ & accidẽtia. Vnde ad primũ dicit ꝙ substãtia debet ordinari ad finẽ nobilissimũ, modo possibili tñ. Immediato autẽ per exclusionẽ potẽtiæ mediæ, est modus impossibilis substãtiæ creatę. Et per hoc patet ad primã cõfirmationẽ, ꝙa ratione nimiæ pfectionis quã haberet, repugnat substãtiæ creatæ, esse principiũ operationis, qñ esset proximũ & principale simul.

¶Ad alteram vero cõfirmationem (si non velimus abuti vocabulis) negatur consequentia: quoniã operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari per accidens. Et ad probationẽ negatur, ꝙ beatitudo comparetur ad potentiam substantiæ intellectualis: & ad ipsam substantiã intellectualẽ, vt color ad superficiem & substantiã corpoream. Ita ꝙ quemadmodũ color conferret superficiem si esset separata à corpore, ita beatitudo potentiã si esset separata à substãtia. Dico enim ꝙ ista cõditionalis est falsa: quoniã beatitudo est essentialiter operatio vitalis, quã non est intelligibile esse nisi viuentis. Tum etiam quia beatitudo non potest esse nisi in beato. Non potest autẽ fingi quòd potentia separata esset beata: quemadmodum superficies esset colorata. Vnde non solum antecedẽs & consequens illius conditionalis sunt impossibilia. sed etiam conditionalis ipsa.

¶Ad secundam rationem Sco. concedit ur, substantiã oportere fieri à substantia, tanquam à causa principali, non autẽ proxima. Et ad primam instãtiam de causatione accidẽtis à substantia, dicitur ꝙ nullum accidẽs causatur à substantia immediate per operationẽ mediam. Cum hoc tamen stat ꝙ multa accidẽtia conse-

20 quuntur substantiã & in genere causæ effectiuæ, & materialis per modũ naturalis sequelæ. Et hoc modo substantia est causa suarum passionum & potentiarũ.

¶Ad instantiam vero de propria causalitate causæ principalis & superioris dupliciter dici potest. Primo negando, quòd substantia & sua potentia operatiua sint proprie loquendo causa principalis & instrumentalis, superior & inferior. Et propterea obiectiones non habẽt locum. Et potest esse ratio negationis, quòd substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duæ causæ, sed vt causa, &

30 quasi cõdirio causæ. Secundo potest dici admittendo quòd sit habeant non vt causa superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et quòd instrumentum est duplex cõiunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta cõiuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentatiua, cõiuncta instrumenta animæ dici possunt, potentia tamen magis cõiunctum instrumentum est. Nec opus est omne cõiunctum instrumentum moueri à principali, sed operari principaliter concurrente ad illud operari principali agenter quoniam sic large accipiendo instrumentum hanc sufficit habere instrumentalitatem & potentiam operatiuam se habere ve duas causas.

40 ¶Ad id tamẽ quòd tangitur de proximo principio elicitiuo generationis substãtialis dicitur ꝙ essentia rem generatio substantialis instantanea non est operatio aliqua, sed est terminus generationis transmutantis materiam vsque ad hoc.

Vnde non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem quod in toto tempore præcedente generabat, in instanti vltimo illius temporis generat terminando actionem suam.

¶Et quo quæritur quomodo alteratio aut quodcunq; accidens virtute substantiæ faciat: quid est illa virtus? breuiter dico dupliciter dici posse. Primo à quibusdã dicitur, quòd est res quædam intentionalis eò modo quo in medio coloris dicitur esse in aëre: & quòd dicet sic accidēs secundū esse, est tamē causaliter substantia, non vt principalis causa, sed vt vis quodammodo instrumentalis, quā cōstat posse esse imperfectiorē effectu: vt patet de formis seminū, & approbat 2. meta. tex. 40. Secundo dicitur, q̄ accidens ipsum ex hoc ipso quòd est contractū substantiæ tali, est eius organum coniunctū: & est ipsius virtus, nec oportet aliam superaddere virtutem. Et hoc puto verū in his quę non sunt vera instrumēta: sed ipsum & substãtia sunt vna causa.

278 21. con. ca. 96. ratio. 6.

¶Ad tertiā rationē dicitur primo, illa propositio absoluta, realiter distincta sūt separabilia ab inuicem, est falsa, etiā in doctrina sua: quia partes essentiales simul sumptę apud ipsum, distinguuntur realiter à toto: & tamē nō potest alterū sine altero fieri. Deinde dicitur, quòd cōnexio necessaria inter substantiā & eius potentiam: dato q̄ esset ex causalitate actiua, non tamen infert substantiā esse immediatum principiū alicuius operationis, vt patet ex dictis, non infert etiā q̄ Deus posset eas separare quia potest supplere vices causæ efficientis: quoniam hoc intelligitur de efficiente proprie, scilicet per operationem mediam. Tale autem non est substantia respectu suæ passionis, vt ex dictis iam patet.

¶Ad illud quod obiicitur de essentia angeli, dicitur quòd substantia angeli non est elicitiuum principium intellectionis, sed poētia. Et quamuis substantia absque media specie intelligibili ad intellectionem concurrat: non tamen concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectus in actu respectu suiipsi infrà patebit.

¶Ad vltimum vero de frigefactione aquæ calide, dupliciter dicitur. Primo quòd principium illius frigefactionis est forma mediante frigiditate quæ, in aliquo gradu hꝫ ea remanente: quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat quòd frigiditas illa sit minor caliditate introducta, quamuis enim sit minor formaliter, est tamen maior radicaliter, seu vtualiter, propter formam substantialem propriam eius radicem, cuius est virtus & proprietas. Cōtingere autem potest totum quodamodo pati à toto propter contrarietatem qualitatum actiuarū in toto existentium in continua pugna. Secundo dicitur, & melius, quòd frigefit per se à generante, & à forma propria per modum tamē sequelæ: eo modo quo graue grauitando frangit prohibēs ipsum descendere, & deorsum mouetur, clarum est enim quòd vt ad formam grauis geniti extra locum suum naturaliter requereturmotus deorsum, nisi aliquid prohiberet: ita ad formam aquæ sequitur esse frigidum in tanta perfectione. Et si impediatur à tanta perfectione, sequitur, remoto prohibente, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue grauitando vincit prohibens quandoque: ita frigidum frigendo vincit calidum prohibens. Quando calidum illud ab agente, illud fouente destituitur. Et rursus vt graue sequitur motus deorsum mediante grauitate: ita aquam frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est demndabilis. Quo autem altero istorum modorum, qui valde propinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oporteret recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc non potest rationabiliter dici. Tum quia aqua efficitur frigidior cōtinente. Tum quia si circunscribereatur continens, aut poneretur neutrale: nihil minus aqua calida frigefieret: cuius signū euidens est, quia aqua calida posita in continente non calido refrescit. Vnde continens, & quęcunque alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, vt remouens prohibens.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quartum.

Annota. TItulus eget recordatione eorum quæ traduntur in tertio de anima: vbi ponuntur vocata intellectus agens: & altera passiua, vocata intellectus possibilis. Hoc enim est quod vertitur nunc in dubium, de angelis. Au scilicet vis intellectiua angelorum distinguatur in duas potentias, actiuam scilicet & passiuam, an non: hoc enim est quærere vtrum in eis sit intellectus agens & intellectus possibilis.

Cōmenta. ¶In corpore articuli, vnica conclusione quæsito respondet negatiue, scilicet in angelis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi æquiuoce. probatur ratio necessitatis vtriusq; intellectus non habet locum in angelis. ergo antecedens declaratur. primo quòd ad intellectum possibilē secundo quo ad intellectū agentem. Possibilis enim ponitur propter potētiam ad actum duplicem, scilicet ad actum primum, & ad actum secundū, qui non habet locū in angelo quo ad naturalia de quibus est sermo. Agens vero ponitur propter defectū intelligibilium: quia scilicet oportet intelligibile in potentia transferri ad ordinem intelligibilium in actu: quod extra non habet locum in angelis: quia proprium intelligibile eorum est quidditas immaterialis de se intelligibilis, vt iamen est de se visibile.

Quæstio ¶*Num in angelis sit intellectus possibilis.*

¶Circa rationem probantē non dari intellectū possibilem in angelis obiectiones Scoti occurrunt in 2. dist. 3. q. vlti. dicēte intendentes eō fortare eam sic. In angelis est potentia receptiua speciei um intelligibilis: ergo in eis est intellect⁹ possibilis. Probatur cōsequentia: quia nihil refert an ꝫ oēia receptiua præcedat duratione actū receptū, an natura tantū in quo tu ponis differre intellectum angeli à nostro possibili. Et confirmatur: quia si Deus dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectū possibilē, vt patet in Christo.

Quæstio ¶*Num in angelis sit intellectus agēs propterea quòd eius obiectū sit intelligibile in actu.*

¶Contra rationē adductam de intellectu agente, arguit Scot. ibidem ostendēs falsam esse minorem, & oppositū conludere. Quoniam primum, id est adæquatum obiectum intellectus angelici, quod dicis esse intelligibile in actu, aut est aliqua res singularis: aut vniuersalis, non singularis, quia nullū singulare continet virtualiter omnia cognoscibilia ab angelo. ergo est aliqua ratio vniuersalis pro prædicatione ad omnia cognoscibilia ab angelo. & cum talia sint non forum immaterialia, sed etiā sensibilia, quæ sunt intelligibilia in potētiat ergo primū obiectū intellectus angelici erit ab abstractū ab intelligibili in potentia. ergo non est ex se omnino intelligibile in actu: ergo debet poni intellectus agens in eis.

¶Contra conclusionem instat etiam ibidem sic. Potentia actiua, quę est perfectio in creatura inferiori, non est neganda à creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi. ergo. Præterea, Naturā nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam si non habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibilem vt possit sibi acquirere cognitionem vniuersalium quidem si non haberet innatam, & singularium quām non habet congenitam.

¶Ad has obiectiones facile est respondere, si natura angelorum consideretur. Vt enim patet ex superioribus quæstionibus, natura angeli media est inter actū purum, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus non informis: sed formatus naturalis omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & à philosophis tam Peripateticis, quām Platonicis concorditer asseritur. Quamuis ex eo quod habet potentialitatis, comparetur ad intellectum formatum, vt recipiens ad receptum. Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturæ prouenit, quòd ex ea fluant proprietates. Et ex potentialitate fit vt recipiantur in ea. Et quia natura ficut non deficit in necessariis: ita non abundat dando superflua: propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelæ naturalis non impedibilis nata est sequi perfectio propria: oportuit naturam solicitari ad dandum sibi virtutes, quibus acquireret suam perfectionem. Quum enim talis sic fit instituta, quòd eam necessario comitetur sua perfectio, superflue adimplet esset virtutes quibus naturaliter acquirere posset perfectionem qua naturaliter carere non potest. Ex hac etiam radice manifeste prouenit. Et quòd intellectus angelicus nullum habet obiectum motiuum eius quo ad actum primum. Et quòd intellectus eius nunquam naturaliter est in statu potentiæ: & consequenter nullo eget actiuo.

¶Ad obiectiones autem in oppositum de intellectu possibili dicitur, quòd nihil valent: quia non distinguunt inter per se, & per accidēs. Potentia enim receptiua duplex est. Quædam per accidens coēua suo actiui: & de tali procedunt obiectiones, quæ imaginantur intellectum angelicū esse sicut intellectū nostrū, cui accidere potest q̄ habeat species coēuas. Quædā vero est per se coēua sue perfectioni quia scilicet est naturaliter inseparabilis ab ea. quēadmodū figura respectu cerei & talia non potest vocari possibilis, quoniam nunquā est in statu potentiæ. Vnde ridiculum esset dicere, quòd cæreum est possibile respectu suæ figuræ apud philosophos, vt patet 9. metaphysic. text. 17. & talis potentia est in intellectu angelico.

¶Ad obiectiones vero de intellectu agente, dicitur quòd peccat. Primo: quia obiectum illud quod ponitur ad æquatum per prædicationem, non est vniuersale abstractum à sensibilibus, neq; totaliter, neque partialiter. Sed ex hoc ipso factū, quòd illius species naturalites sunt indiuæ angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agens ob illius abstractiones. Peccant secundo, quia necessitas ponendi intellectum agentem non est ex parte obiecti inquantum est vniuersale per prædicationem, sed inquantum est in rerum natura actualiter perfectionum & motiuum intellectus. ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandū intellectū possibilem. Patet autē ex dictis tale obiectū, scilicet in ratione motiui nullius est respectu angelici: nisi forte substantia propriam aut alicuius alterius superioris intelligentiæ, quæ constat esse actus intelligibiles. Peccant tertio, quoniam obiectum per prædicationem adæquatum, commune est omnibus intellectibus, scilicet eis, aut verum: ac per hoc nullius intellectus propria venanda sunt. Sed propriū obiectum cuiusque intellectus est ens, & verum modificatum in per se primo obiecto motiuo, vel quasi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum nostrum se habet quicquid erat esse rel sensibilis, & ad quemliber angelum se habet substantia propria: & penes talia obiecta distinguuntur inter se intellectus, & proprie eorum conditiones accipiuntur. Vnde posset dici, & bene, quòd obiectum primo, & per se adæquatum in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiusliber, est res singularis in essendo, scilicet essentia propria. Et cum obiicitur quòd non continet virtualiter omnia: dicendum est quòd non est opus obiectum continere virtualiter omnia: sed fat est quòd contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum cōditiones naturaliter cognoscibiles à tali intellectu repræsentatiue: & hoc commune essentiæ angeli, diuersimode tamen respectu diuersorum: quoniam superiora repræsentant quasi vt effectus causam. Inferiora vero econuerso: quasi vt causa effectum, & vniuersaliter tam superiorum, quam inferiorum repræsentatiua species vtualiter continet, quā uis non eorum naturas: & hoc virtuum sufficit. Quoniam fat est quòd primum obiectum contineat virtualiter cognitiones omnium. Diuini namque obiecti proprium est, & cognitiones, & naturas omnium continere.

¶Ad obiectiones vero contra conclusionem iam patet ex dictis: quoniam falsum est, quòd intellectus agens pertineat ad perfectionem simpliciter naturæ humanæ, sed pertinet ad perfectionem eius inquantum est natura imperfecta, imò imperfectissima in genere intellectualium: quoniam pertinet ad perfectionem acquisitiuam propriæ perfectionis, quæ præsupponit eius naturalem abstentiam imperfectionem importat manifestè. Vnde illa propositio, potentia actiua, quæ est perfectionis &c. non est vera, nisi de perfectione simpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quæ essent imperfectiones in superioribus. Patet etiā falsum esse, quòd in omni natura ponenda sint virtutes quibus posset acquirere suam perfectionem si careret illa, quoniam hoc non habet locum nisi in his quæ naturaliter carere possunt sua perfectione. Alioquin oporteret etiam in Deo ponere intentionem agentis & possibilem. De cognitione autem singularium inferius erit sermo, pro nunc autem negatur intentum, angeli esse in potentia naturali ad quemcunque actum primum, siue sit obiectum vniuersale, siue sit obiectum singulare.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum in angelis sit sola intellectiua cognitio.

279 1. q. 79. a. 1. ꝫ 3. m. 4. Sent. q. 16. arti. 1. 14 m.

ADQVINTVM sic procedit. Videtur, quòd in angelis non sit sola intellectiua cognitio. Dicit enim Augustinus octauo de Ciuitate Dei, quòd in angelis est vita, quæ intelligit & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiua.

¶Præterea, Isidorus dicit quòd angeli multa nouerunt per experientiam, quæ sit ex multis memoriis, vt dicitur in primo metaphysic. Ergo in eis est etiam memoratiua potentia.

¶Præterea, Dionysius dicit quarto capitulo, de Diuino nomine, quòd in dæmonibus est phantasia proterua. Phantasia autem ad vim imaginatiuam pertinet. Ergo in dæmonibus est vis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia sunt eiusdem naturæ.

¶SED CONTRA est quod Gregor. dicit in homelia de Ascensione, quòd homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

CONCLVSIO.

¶ Angeli cum sint immateriales à corpore penitus abstracti, ac non habeant corpora naturaliter sibi vnita: in eis solum intellectus & voluntas ex potentijs cognoscitiuis dicitur, ac ex hoc vocantur intellectus & mentes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur c, & huiusmodi vires sunt actus quarundam partium corporis, sicut est visus in oculo, & auditus in aure. Quædam vero vires animæ nostræ sunt, quarum operationes non exercentur, vt intellectus & voluntas & huiusmodi, non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter vnita, vt ex suprà dictis patet d. Vnde de viribus animæ non possunt eis competere nisi intellectus & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit duodecimo metaphysicorum, quod substantiæ separatæ diuiduntur in intellectum & voluntatem. Et hoc conuenit ordini vniuersi, vt suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua, & non secundum partem, vt anima nostra. Et propter hoc etiam angeli vocantur intellectus & mentes, vt suprà dictum est e.

¶Ad ea vero, quæ in contrarium obiiciuntur, potest dupliciter responderi. Vno modo quòd autoritates illæ loquuntur secundum opinionem illorum, qui posuerunt angelos & dæmones habere corpora naturaliter sibi vnita. Qua opinione frequenter Augustinus in libris suis vtitur, licet eam asserere non intendat. Vnde dicit tricesimo primo de Ciuitate Dei, quod super hac inquisitione non est multum laborandum. Alio modo potest dici quòd autoritates illæ, & consimiles, sunt intelligendæ per quandam similitudinem, quia cum sensus certam apprehensionem habeat de proprio sensibili, est in vsu loquentium, vt etiam secundum certam apprehensionem intellectus aliquid sentire dicantur. Vnde etiam scientia nominatur. Experientia vero angelis attribui potest per similitudinem cognitorum, & non per similitudinem virtutis cognoscitiuæ e. Est enim in nobis experientia dum singularia per sensum cognoscimus. Angeli autem singularia cognoscunt, vt infrà patebit c, sed non per sensum. Sed tamen memoria in angelis potest poni secundum quod ab Augustino ponitur in mente, licet non possit eis competere secundum quod ponitur pars animæ sensitiuæ. Similiter dicendum quòd phantasia proterua attribuitur dæmonibus, ex eo quòd habent falsam præticam existimationem de vero bono e. Deceptio autem in nobis proprie sit secundum phantasiam, per quam interdum similitudinibus rerum inhæremus, sicut rebus ipsis, vt patet in dormientibus & amantibus e.

QVAEST. QVINQVAGESIMAQUINTA DE MEDIO COGNITIONIS ANGELICÆ, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

CONSEQVENTER quæritur de medio cognitionis angelicæ. ¶Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo, Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam. ¶Secundo, Si per species, vtrum per species connaturales, vel per species à rebus accepras. ¶Tertio, Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales, quam inferiores.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli cognoscant omnia per suam substantiam. Dicit enim Dionysius septimo capite de Diuino nomine, quòd angeli sciunt ea, quæ sunt in terra, secundum propriam naturam mentis Sed natura angeli est eius essentia. Ergo angelus per suam essentiam res cognoscit.

¶Præterea, Secundum Philosophum in secundo metaphysicorum & in tertio de anima, in his quæ sunt fine materia, idem est intellectus & quod intelligitur. Id autem quod intelligitur est idem intelligere in ratione eius quo intelligitur. Ergo in his, quæ sunt fine materia, sicut sunt angeli, id quo intelligitur, est ipsa substantia intelligentis.

¶Præterea, Omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Sed angelus habet naturam intellectualem. Ergo quicquid est in ipso, est in eo per modum intelligibilem. Sed omnia sunt in eo. Quia inferiora in entibus sunt in superioribus essentialiter, superiora vero sunt in inferioribus participatiue. Et ideo dicit Dionys. 4. capite de diuino nomine, quòd Deus rota in rotis congregat, id est omnia in omnibus. Ergo angelus omnia in sua substantia cognoscit.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quintum.

TItulus clarus est.

Cōmenta. ¶In corpore articuli vna est conclusio responsiua. In angelis est sola intellectiua cognitio. Probatur quadrupliciter. Primo ratione tali, In angelis de virtutibus animæ sunt solæ illæ, quæ non sunt actus corporis: ergo in eis est tantum intellectus, & voluntas, ergo in eis est sola intellectiua cognitio. Antecedens patet quia angeli non habent corpora naturaliter vnita. Primo vero consequentia declaratur distinguendo duplex genus potētiarum animæ, si organicarū, & non organicarū, secunda vero relinquitur per se nota. Secundo probatur autoritate Auerrois duodecimo metaphy. commentario tricesimoseptimo. Tertio probatur ex communia ordinis vniuersi, quia scilicet infima pars est tota sensibilis, & media partim de genere sensibilis, & partim de genere intellectiuo: vnde restat, vt suprema sit intellectiua totaliter. Quarto, ex nominibus, quia vocantur mentes, & intellectus, idem sinadetur.

Quæstio ¶*Num quis virtutes sola non organicæ sunt in angelis, solum intellectus & voluntas sint in eis.*

¶Circa primam consequentiam dubium occurrit. Quoniam mala videtur ex eo quòd in angelis est etiam potentia motiua, quæ non est actus alicuius corporis.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt patet tertio de Anima, motiuum secundum locum ex parte animæ coincidit cum appetitiua: quamuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non sint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Et propterea dixerunt Aristoteles, & Auerrois locoallegato, quòd intelligentiæ mouent amando. & desiderando intellectualiter. Et propterea consequentia fuit optima. vis enim motiua, vt non est virtus organica, non differt ab intellectu & voluntate. Potest quoque & tuitiue dici quòd quia exclusio non fit à concomitantibus, non est exclusa potentia motiua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantum. Comes enim eorum inseparabiliter est.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimequinta Articulum primum.

Annota. INtitulo nota quatuor terminos. Primo ly intelligit: stat enim pro cognitione distincta. Secundo ly omnia: distribuit namque pro omnibus rebus, & rerum prædicamentis ac conditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertio, ly per, denotat habitudinem causæ formalis, eo modo quo recte intelligendi formaliter ad intellectione concurrere creditur. Quarto, ly substantiam suam, intelligt cum præcisione, id est solam ad excludendū species intelligibiles & superiores substãtias, ita quòd sensus quæstionis est verū essentia angeli sola sit sufficiens

280 2. dist. 12. art. 3. 5 m. Et 4. dist. 14. arti. 1. qo. 2. cor. & 1 m.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia eatenus quantum potest illa cognoscere.

Comenta. ¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue, scilicet angelus non cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas. Probatur sic, nulla forma completa perficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quæ se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet vt forma respectu suæ intellectiuæ potentiæ: & non continet omnia quæ potest angelus intelligere: ergo non est ei forma adæquata: & consequenter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur à posteriori in forma & materia sensibilium, minor vero quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secunda vero pars probatur, quia intellectus angelicus extitit se ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum est obiectum intellectus omnis. Essentia autem angeli non continet in se omnia. Quod probatur. Tum quia est determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, vt in se simpliciter omnia comprehendat perfecte [c]. Et ideo solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur angelum secundum suam naturam res cognoscere, ly secundum non determinat medium cognitionis, quod est similitudo cogniti: sed virtutem cognoscitiuam, quæ conuenit angelo secundum suam naturam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut sensus in actu, est sensibile in actu [c], vt dicitur in secũda de anima, non ita quòd ipsa vis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis quæ est in sensu, sed quia ex vtroque fit vnum sicut ex actu & potentia: ita & intellectus in actu dicitur esse intellectum in actu: non quòd substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idem est autem quod dicitur in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur, quòd intellectus in actu est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu quod est immateriale [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea quæ sunt infra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius: non quidem perfecte, neque secundum propriam rationem, cum angeli essentia finita existens secundum propriam rationem ab aliis distinguatur, sed secundum quandam rationem communem [c]. In essentia autem Dei sunt omnia perfecte, & secundum propriam rationem, sicut in prima & vniuersali virtute operatiua, [c] à qua procedit quicquid est in quacunque re proprium vel commune. Et ideo Deus per essentiam suam habet propriam cognitionem de rebus omnibus: non autem angelus, sed solam communem.

ARTICVLVS II.

a ¶ Verum angeli intelligant per species à rebus acceptas.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd angeli intelligant per species à rebus acceptas. Omne enim quod intelligitur per aliquam sui similitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero existens, aut est ibi per modum exemplaris, ita quòd illa similitudo sit causa rei: aut est ibi per modum imaginis, ita quòd sit caulata à re: oportet igitur quòd omnis scientia intelligentis, vel sit causa rei intellectæ, vel causata à re [c]. Sed scientia angeli non est causa rerum existentium in natura, sed sola diuina scientia [c]. Ergo oportet quòd omnes species, per quas intelligit intellectus angelicus, sint à rebus acceptæ.

¶ Præterea, Lumen angelicum est fortius quàm lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus. ergo lumẽ intellectus angelici potest abstrahere species etiam ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita nihil prohibet dicere quòd angelus intelligat per species à rebus acceptas.

¶ Præterea, Species quæ sunt in intellectu, indifferẽter se habent ad præsens & distans nisi quatenus à rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo angelus non intelligit per species à rebus acceptas, eius cognitio indifferenter se haberet ad propinqua & distantia. Et ita fruſtra secundum locum moueretur.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 7. c. de di. no. quòd angeli non congregant diuinam cognitionem à rebus diuisibilibus, aut à sensibilibus.

CONCLVSIO.

¶ Angeli, cum à corporibus sint abstracti, non intelligunt per species à rebus acceptas, sed per species sibi naturaliter congenitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd species per quas angeli intelligunt, non sunt à rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distinctionẽ spiritualium substantiarum & ordinem, sicut est distinctio & ordo corporalium [c]. Suprema autem corpora habent potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus potentia materiæ non totaliter perficitur per formam, sed accipit

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum secundum. 17 427 a

Tullius clarus est.

Comenta. ¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua. Species per quas angeli intelligunt, non sunt à rebus acceptæ, sed sunt eis connaturales. Et probatur tripliciter duabus rationibus, & vnica auctoritate Augustini. prima ratio est, distinctio ordóque corporalium habet vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones situs, & successiue acquirant eas: corpora vero superiora congenitas habeant sibi perfectiones, sintque naturaliter completa, &c. ergo distinctio ordóque substantiarum intellectualium hoc idem habebunt, vt scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones superiores: superiores vero habeant eas naturaliter congenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles. ergo.

Auerr. ¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd Scotus in secundo. distinctione tertia, quæstione vltima, dicit hanc rationem non concludere propositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cælestes sunt causabiles à Deo solo: perfectiones vero angelicæ sunt causabiles à creaturis. Ex hoc enim sequitur, & quòd ratio non concludit, quia non est idem iudicium de vtrisque: & quòd inferat oppositum, quia perfectiones causabiles à creaturis facit prouidentia diuina per secundas causas. Constat autem quòd obiectum & intellectus possint causare species: ergo, Durandus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. primo, improportionalitate corporum superiorum ad inferiora, & angelorum ad animas nostras, quia aut intelligitur vniuersaliter, & sic est falsa: quoniam superiora corpora generant inferiora, angeli autem non generãt animas: aut particulariter, & sic nihil concludit. Secundo, in complemento naturali corporum cælestium: quia aut intelligit de perfectione substantiali, & sic non est ad propositum, aut de accidentali etiam. & sic falsum assumit, quia luna & stellæ recipiunt lumen à sole. Tertio, ducendo ad impossibile: quia stantibus assumptis propositionibus tuis, sequeretur quòd angelus esset sic naturaliter perfectus: quòd non esset in potentia ad aliquam accidentalem perfectionem, & consequenter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem: quod tu negares.

¶ Ad has obiectiones facile respondetur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionibus angelicis, siue cælestibus, quod dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secundum rationem communem, & sic vtræque sunt causabiles à creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi entia sunt acquisibilia per actionem creaturarum de nouo. Alio modo secundum proprias rationes, prout & inquantũ sunt in rali & tali natura, scilicet cælesti & angelica. Et hoc pacto supponere perfectiones angelicas esse causabiles ab extrã

ab extra, aut non causabiles, est petitio principij, quia hoc est quod quærendo vertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationabiliter ex hoc, quòd natura indidit corporibus cælestibus perfectiones suas, quæ tamen in cõmuni sunt de nouo acquisibiles, intulit à fortiori, intelligentias esse tales naturas quibus congenitæ sint propriæ perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc à priori sequitur, quòd neutre vt in rali natura sunt, sunt causabiles ab extrã, sed ab actore naturæ tãtum. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de potẽtia, quia vt dicitur 8. phys. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, id est ad actum primum, aut accidentali, id est ad actum secundum. Et vt patet in secundo & tertio de anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo sermo est de potentia essentiali, & ad perfectionẽ secũdum actum primum: non aliquam, sed omnem ram substantialem quàm accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quòd obiectio est falsa puerilis: quoniam aliud est arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna cõditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista corporum cælestium cõditione, quia scilicet sunt naturaliter completa, & tamen facimus propositionẽ vniuersalem de omnibus corporibus primis. vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem in qua ascenditur, & est vniuersalis quo ad prædicationem.

¶ Ad secundam vero instantiam dicitur, quòd corpora cælestia quamuis comparentur ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia scilicet habent vt receptium ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali vt accidentali, respectu earum. Vnde non est ad propositum talis potentialitas.

¶ Ad tertiam vero instantiam dici potest dupliciter. Primo quod proportionalitas inter angelos & corpora cælestia magis attenditur secundũ potentiam essentialem quàm accidentalem, quia actus secundus corporum est operatio transiens, angelorum vero immanens, actus vero primus vtrobiq; est in eo cuius est & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum quia actus primus vtrobiq; est naturalis: actus vero secundus non sed angelorum est operatio libera, corporũ vero naturalis. Et propterea hæc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi vero ex libertate, in natura tamẽ finita, habent potẽtiam accidentalem. Secundo dici potest quòd quemadmodum in corporibus cælestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, vt patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lunæ quo ad illuminabilita in angelis est potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim se habent. Corpora nanq; cælestia semper mouentur, & tamen mutant de termino in terminum: & luna semper illuminatur, & tamen semper mutatur. Angeli autẽ & semper actu intelligunt saltem seipsos, & mutatur de vna intellectione in aliam respectu aliorũ cognitorũ.

Comenta. ¶ Secunda ratio est, modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est, quòd in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur, est vt accipiat à corpore: alioquin fruſtra vniretur corpori, cum materia sit propter formam, & non econuerso. Sed angeli subsistunt absque omni coniunctione ad corpus, ergo perficiuntur absque acceptione à corpore per influxum intelligibilem ab actore naturæ.

Quæstio. ¶ *Num ex eo quòd angelus non est corpus, inferatur, ipsum perfici non posse ab obiecto corporeo.*

¶ Circa hanc rationem Scot. vbi suprà dicit, quòd quamuis ex modo essendi animæ concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamen angeli nõ potest concludi, quòd non perficiatur ab obiecto corporeo quoniam independentia à corpore vt materia, non infert independentiam à corpore vt obiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinam traditam primo Posteriorum procedit, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionem suam à corpore, est modus essendi eius: consequens est quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi, imò oppositum modus essendi erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiue, probatur à Sancto Thoma, quia aliter vnio animæ intellectiuæ ad corpus, quæ importat talem modum essendi, fruſtra esset. Et tenet sequela, quia talis vnio, aut est primo propter bonum animæ, vt propter bonum corporis. Sed hoc nõ potest dici, quia forma non est propter materiã: relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem propriũ bonum animæ intellectiuę in perfectione intellectuali consistere. Et ex hoc patet quòd independentia naturalis à corpore vt à materia infert independentiam ab eodem vt obiecto.

¶ Sed contra hoc tamen instat iterum Scotus in quarta distinctione, quadragesimaquinta, dicens dupliciter posse solui hanc rationem. primo dicendo, quòd non sequitur animam fruſtra vniri si per hanc viam, & per aliam possit perfectio acquiri illicite non sequitur, fruſtra potionem sumere infirmum, qui etiam per sectionem absque potione posset sanari. Secundo, dicendo quòd anima non vnitur propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius compositi, & sic vtroq; modo negatur quòd modus essendi talis sit propria causa talis modi perficiendi.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd in generatione entium & perfectorũ nõ exigitur potentia plures modos, vt patet in naturalibus: non ergo est rationabile, perfectionẽ substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri quoniam vnius naturę vnus est modus naturalis suæ perfectionis. Secundo, quòd fruſtra fit p plura quod fit per pauciora æque bene. Sed sic esset in proposito, imò melius anima perficeretur immediatè ab obiecto, quàm à vice obiecto, id est phantasmate: igitur aut iste non erit naturalis, aut ille.

¶ Ad secundum autẽ dicitur, quòd quia intellectuale vt sic, nõ est actus corporis, consequitur vt sic non est pars compositi corporei: ergo loquendo de substantia [illegible] intellectuali formaliter [illegible] dici quòd primo est propter cõpositum, nisi affingetur ratio quare vnibilis est corpori. Nec potest dici, quia est talis forma, puta intellectiua simul & sensitiua: quia de hac cõiunctione quæritur eodem modo, aut propter bonum sensitiui aut intellectiui. Non vtri mõ quia illud est [illegible]

¶ *Num esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & esse sensibile.*

¶ In responsione ad secundum, vbi ponuntur duæ viæ respõdendi, aduerte quòd Scotus in locis allegatis impugnat primam responsionem tripliciter. Primo contra eius efficaciam arguit sic, esse imaginabile aut ponitur medium inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus seu potentiæ abstrahentis. Si ex parte rei, sequeretur quòd etiam Deus nõ posset intelligere lapidem, nisi media imaginatione aut esse imaginabili. Si ex parte intellectus, arg. non cõcludit. quia stat quòd aliquid sit medium virtuti inferiori, & tamen non sit medium virtuti superiori, sicut (verbi gratia) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medij respectu virtutis calefactiuę debilis paulatim calefacientis: & non virtutis vehementis subito magnum calorem inducentis.

¶ Secundo ad idem arguit sic. Nihil est in phantasmate, per quod sufficiat ad cognitionem speciem intelligibilem in suo ordine, quod non eminẽtius sit in re cuius est phantasma, ergo res sensibilis in seipsa potest communicare speciem. igitur phantasma est medium per accidens, id est pro statu isto. Antecedens probatur quia phantasma per hoc tantum agit, quia est repræsentatium obiecti.

¶ Tertio contra eius veritatem instat, volens falsum esse, quòd esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & sensibile: quoniam esse imaginabile comprehẽditur sub hoc extremo quod est esse sensibile: quemadmodum imaginatio sub cognitione sensitiua.

¶ Ad has obiectiones dupliciter dici potest. Primo & Sanctus Thomas ideo addidit secundum responsionem: quia videbat rationem hanc pati calumniam, nec credidit ipsam esse necessariam, sed probabilem. Ego autem puto opinatum esse ipsum cum Auerroi in de Sensu & sensato hanc rationem necessario concludere, si philosophiæ propositiones vt philosophos decet admittantur. Addit tamen secundam responsionem: vt theologantibus, & secundum imaginationem loquentibus satisfaceret. Dicendum est ergo quòd ratio efficax est quòd medium hoc est essentiale: non tantum in essendo, sed etiam in causando & non simpliciter, sed respectu talis causæ scilicet rei sensibilis. Quòd enim esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius, & esse intelligibile per se notum est: quia quod quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quod vero sit medium in causando esse intelligibile non sic patet: ex eo patet quòd effectus iste, scilicet esse intelligibile, potest causari ab hoc esse imaginabili concurrente: vt patet de speciebus congenitis ipsis angelis. Quòd autem sit medium essentiale in causando eundem effectum respectu talis causæ, scilicet sensibilis exterioris, scilicet quòd si esse intelligibile causari debet à re sensibili extrinseca, causari non potest nisi per tale medium, scilicet esse imaginabile. Et loquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Dionys. septimo cæ. diui. no. scilicet quòd ordo vniuersi hoc habet, vt supremum infimi attingat infimum supremi. Ex hac enim habeo, quòd sensibile non nisi in suo supremo, pertingit ad infimum ordinem intelligibilem. Constat autem quòd supremũ in ordine sensibilis est esse imaginabile: quia est spiritualissimũ & propinquissimũ intelligibilitati & q. infimũ in ordine intelligibile est cõcurrere ad specie intelligibilẽ educendã de potẽtia ad actũ: igit naturalis ordo rerum exigit, vt res sensibilis secundũ esse omnino materiale, non possit esse immediatum cooperans virtuti intellectuali pro inducẽdi esse intelligibile. Sed si cooperari debet, oportet q. prius ad summũ gradũ perueniat. Habeo etiã secundo, quòd solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualiũ, continguit supremo sensibilium, quod est concurrere cum sensibilibus ad habendum

& esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

& colligendum esse intelligibile. Intellectus vero superiores altiori modo illud obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum quòd esse imaginabile est medium non solum ex parte virtutis intellectiuæ, sed etiam ex parte sensibilis rei cognitæ. Non in quantum habet rationem obiecti sub termini, sed in quantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantia non obstare.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum superiores angeli intelligant per species magis vniuersales, quàm inferiores.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̃ superiores angeli non intelligant per species magis vniuersales, quàm inferiores. Vniuersale enim esse videtur quod à particularibus abstrahitur. Sed angeli non intelligũt per species à rebus abstractas [c]. Ergo non potest dici quòd species intellectus angelici sint magis & minus vniuersales.

¶Præterea, Quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur quàm quod cognoscitur in vniuersali: quia cognoscere aliquid in vniuersali, est quodammodo medium inter potentiam & actum. Si ergo angeli superiores cognoscũt per formas magis vniuersales, quã inferiores: sequitur quòd angeli superiores habeant scientiam magis imperfectam, quàm inferiores. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Idem nõ potest esse propria ratio multorum. Sed si angelus superior cognoscat q̃ vnã formã vniuersalẽ diuersa quæ inferior angelus cognoscit per plures formas specíales, sequitur quòd angelus superior vtitur vna forma vniuersali ad cognoscẽda diuersa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de vtroque. Quod videtur inconueniens [c].

¶SED CONTRA est quod dicit Dio. 12.c. angelicæ hierar. quòd superiores angeli participant scientiam magis in vniuersali, quàm inferiores. Et in libr. de causis dicitur, quòd angeli superiores habent formas magis vniuersales.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli quanto superiores sunt, tanto per species vniuersaliores intelligunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quòd sunt vni primo, quod est Deus, propinquiora & similiora. In Deo autem tota plenitudo intellectualis cognitionis continetur in vno scilicet in essentia diuina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus simpliciter inuenitur. Vnde oportet, quòd ea quæ Deus cognoscit per vnum, inferiores intellectus cognoscant per multa: & tanto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur quanto angelus fuerit superior, tanto per pauciores species vniuersaliores intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet quòd eius formæ sint vniuersaliores [e], quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc exemplum aliqualiter in nobis perspici potest: sunt enim quidam qui veritatem intelligibilem capere non possunt: nisi eis particularim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum contingit. Alij vero qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

¶ *Num homines subtilioris ingenij per pauciores species intelligant.* Quæstio.

¶ Contra secundam vero rationem à signo sumptam instat, dicens supponi ibi falsum, puta quòd homines melioris ingenij per pauciores species intelligant quoniã tot sunt in illis quot sunt in his qui sunt hebetioris ingenij. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Contra conclusionem autem directe arguit tripliciter. Primo vnitas rationis intelligendi præsupponit vnitatem obiecti adæquati, id est continentis virtualiter obiectiue omnia quæ species illa continet repræsentatiue: patet de essentia diuina: ve ratione intelligendi, & ve obiecta. Sed impossibile est dari tale vnũ obiectum cõtinens multitudinem quidditatum, ergo non potest dari aliqua species creata repræsentans distincte multas quidditates. Secundo, quælibet ratio cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum. Sed talis species non posset habere actum sibi adæquatum: ergo non datur. Probatur minor, quia apud te angelus non potest simul plures species actu intelligere distincte. Tertio arguit ad idem ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, scilicet quòd angelus plures naturas simul cognoscere et distincte. Affert præterea vnam aliam rationẽ contra tenentes speciẽ aliquam in angelo non repræsentare tot quin possit plura repræsentare: quod quidem dicit à nobis non oportere teneri, & bene dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularibus: & propterea quum tractabitur inferius de repræsentatione infinitorũ singularium per vnam speciem angelicam, soluetur eius ratio.

¶ Ad obiectionem contra primam rationem dicitur notãdo, quòd duplex genus perfectionum inuenitur in Deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis, vt sapientia & bonitas. Quædam vero incommunicabiles, vt infinitas & deitas, & intelligere omnia distincte per substantiam suam: & alia huiusmodi. Nec solũ inter se differunt perfectiones hæsed differenti modo creaturæ si meliores Deo appropinquant: quoniam secundum primas perfectiones attenditur appropinquatio penes magis participare rationem formalem illius perfectionis. Secundo vero perfectiones incommunicabiles appropinquatio attenditur secundum maiorem excessum ab opposito. Illud enim est similis deitati, cuius natura magis excedit à non esse, &c.

¶ Nota secundo quòd non solum intelligere est perfectio simpliciter, sed etiam intelligere omnia per vnum: vt patet ex diffinitione perfectionis simpliciter posita ab Anselmo monologion. xv. Nec refert in proposito an sit perfectio simpliciter seorsum & de per se stans sit gradus seu modus perfectionis simpliciter: vt hoc quod dico actus purus.

¶ Nota tertio, quòd suprema pars vniuersi, id est angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundum quasdam perfectiones simpliciter, sed secundum omnes: magis tamen & minus secundum gradus motus vt patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Thomæ ostendentis, angelos quanto superiores, tanto per paucliores species intelligere, quia sunt similiores Deo secundum omnes perfectiones simpliciter & consequẽter secundum hanc, vnde irrationabilis, & à philosophia aliena est exceptio istius: quare enim magis ista quàm aliæ excipienda est. Secundo dicitur quòd ratio fundatur super essentiali gradiatione intellectuũ, vt sic, quoniã quanto intellectus est superior, tanto est perfectior. Quanto autem perfectior, tanto virtuor (vt sic liceat loqui) eo quòd virtus vnita maior est seipsa diffusiua. Constat autem magis vnum & indiuiduatum esse intellectum minus partitum per species intelligibiles, quàm cum qui per plures species diuidendus est ad singula cognoscenda: & consequenter quanto intellectus est perfectior, tanto est similior Deo non solum in hoc quòd simplidius cognoscit, sed etiam in hoc quòd per pauciores species cognoscit.

¶ Ad

1 382 d. dist. 3. q. 3. a. 3. ar. 1. c. 2. Hic 1. 1. 26. col. 2. fin. Et ver. q. 8. arti. 10. test. dupliciter intelligi. Et opus. 3. ca. 78. & 81. & 128. Et caus. 1. 4. co. 4. & 5. at le. 10. col. 2. & 3. 281.

[a] 1 dist. 45. q. 1. tenens distantiã localem impedire cognitionem tam angeli quàm animæ separatæ, autoritatibus munit. s. scilicet Aug. in lib. de cura agẽda pro mortuis, & Gregorii in homelijs dicentium animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt à Ioan. Bapt. descendendo ad inferos. Adducit etiam duas autoritates Arist. Alteram ex 8. physic. vbi vult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus: alteram ex 7. phy. vbi vult agens & patiẽs esse simul simultate ctactus in corporibus vel simultate maiore, scilicet minus præsentiæ. In spiritualibus, apud ipsum ergo requiritur pęsentia, nec æqualitęr se habet intelligentia ad distans & propinquum.

Arguit.

Ad tertium vero dicitur, quòd esse sensibile duobus modis sumi potest. Vno modo communiter: & sic conflat quòd esse imaginabile est eius species. Alio modo magis stricte & vsitatius pro sensibili exteriori: & sic obstat imaginabile esse medium: & quia de tali sensibili est sermo, vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd Scot. in 4. dist. 45. q. 1. tenens distantiã localem impedire cognitionem tam angeli quàm animæ separatæ, autoritatibus munit. s., scilicet Aug. in lib. de cura agẽda pro mortuis, & Gregorii in homelijs dicentium animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt à Ioan. Bapti. descendendo ad inferos. Adducit etiam duas autoritates Arist. Alteram ex 8. physic. vbi vult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus: alteram ex 7. phy. vbi vult agens & patiẽs esse simul simultate ctactus in corporibus vel simultate maiore, scilicet minus præsentiæ. In spiritualibus, apud ipsum ergo requiritur pęsentia, nec æqualitęr se habet intelligentia ad distans & propinquum.

Arguit.

Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primo, quia supponunt angelum sine animam separatam accipere cognitionem à rebus sensibilibus: peccant secundo secundum non causam vt causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum quæ fiunt apud nos, & non ex distantia, vt infrà patebit. Vnde autoritates Aug. & Greg. non sunt ad propositum, similiter & autoritates Arist. quia loquuntur de actione & passione quamuis ex superius dictis in præsentione de loco angelorum iam pateat quomodo autoritas intelligenda sit præsentia ordinis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum tertium.*

Arguit.

IN tertio aduertendum est, quòd cum vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicando, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentando: intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est quàm intelligere per species ad plura se extendentes in repræsentando. Et quoniam hoc contingit dupliciter. Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis. Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo modo quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differentiarum eius adualiter vniuersalior species diceretur & esset, quàm vniuersalior in proposito, & non primo modo.

Comenta.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua affirmatiua, dupliciter probata, scilicet angeli quanto sunt superiores, tanto per species vniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista. Intellectus quanto sunt natu aliter superiores ex tanto sunt similiores Deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligunt, ergo per vniuersaliores est consequentia est nota. Alioquin intelligens per pauciores species, non haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autem propositio patet ex eo quòd naturæ graduantur secundum propinquitatem similium finis naturalis ad primum.

¶ Ad obiectionem vero contra secundam rationem dicitur, q̃ S. Tho. nõ accipit pro signo ingeniosiores homines ex paucioribus speciebus intelligere, quorum hoc latet. Sed id quod euidens est hoc, s. qui ingenio præstant ex paucioribus principijs & absque distincta singulorum propositione apprehendere, hoc enim est signum euidens quòd in vno multa apprehendere, nec egere singula seorsum proponi, arctatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autem contra conclusionem, dicitur q̃ vnitatem speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, dupliciter intelligi potest. Vno modo, q̃ præsupponat vnitatem formalem & realem illius sic in rerũ natura existentis. Et hoc modo non oportet esse verum: vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinæ. Talis enim res non est sic in rerum natura, vt adæquate præsentatur per speciem. Et prop. crea nulla vna res singularis inuenitur in rerum natura adæquate illi respondẽs. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tantum formalẽ obiecti: quemadmodum si species naturæ leoninæ à Deo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo verum est vniuersaliter: q̃ omnis species supponit vnitatem obiectiuam & omnis potentia respicit primo vnam rationem formalem. Et sic dico q̃ argumentum decipitur, putans primo modo verificari maiorem, cum tamen in solo Deo verificetur. In cæteris vero sat est quod quælibet species respicias primo vnam rationem formalem: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad secundam vero obiectionem, ex parte actus conceditur quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quòd non potest simul plura vt plura intelligere simul. Non est autem plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiam per plures species ordine quodam se habentes, vel in ordine ad vnum.

¶ Contra eandem conclusionem instatur, quia videtur contradicere supradictis, quoniam sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam. & tenet sequela, adiuncta alia propositione tua, scilicet quòd quilibet angelo facto potest Deus facere perfectionem substantialiter. ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, scilicet essentiam propriam, & vnam superadditam, fiat alter superior illo intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantũ, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur quòd creato superiore angelo, necessario omnibus inferioribus angelis superadderetur noua species, qua distincte possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species, in isto vero nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.

Quæstio.

¶ *Num species intellectus angelici plura distincte repræsentet.*

¶ In responsione ad vltimum argumentum: dubium occurrit circa illam propositionem, species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distincte: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile. quoniam talis excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici quòd sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia sit præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem quare species angelica vna existens, est multorum distincte repræsentativa: quia est excellens, i. quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verba, quia idem est multa distincte repræsentare, & singula excellenter seu inadæquate repræsentare. Nec etiam dici potest, q̃ sit propter excellentiam in essendo. Tum quia sequeretur quòd vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantiis sensibilibus specifice differentibus, imò multis substantiis angelicis: imò forte omnibus substantiis actu creatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiam nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias eorum quidditates nobilius est in essendo quàm id quòd non habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quemadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, quum vtrunque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis notandum est primo, quòd duo sunt genera eorum, Quædam ad hoc primo instituta vt sint: quamuis forte secundario alia repræsentent & hæc vocamus res. Quædam vero ad hoc primo instituta sint naturaliter, vt alia repræsentent: & hæc vocamus intentiones rerum, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera, est: quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectium vero esse omnia. vt patet ex 9. 14. & communi animi Philosophorum conceptione, conuenientium in hoc, quòd simile simili cognoscitur. Nec naturæ rerum secundum seipsas, possunt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuũ secundum suam substantiam solam & finitam potest esse tantæ excellentiæ, vt habeat in se vnde distincte sibi assimilentur naturæ rerum cognoscibilium, secundum proprias earum rationes. Vnde restat vt quum nec esse naturæ cognoscitiui sit ratio cognoscibilium, nec esse naturale cognoscibilis sit secundum se in cognoscitiuo: vt oporteret instituì à natura ens intentionale, quo cognoscitiuum esse cognoscibilia.

¶ Notandum est secundo, quòd cognoscitiuum & intentionale, non distinguuntur sicut duo rerum ordines, sed potius vt concurrentia ad per fectionẽ vniuersi ordinis. scilicet naturarum cognoscitiuarum, quoniam intentionale complementum intrinsecum cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendum quòd substantiæ cognoscitiuæ deberet scilicet esse cognoscibilia, inuentum est. Intrinsecum vero: quia ad perficiendum & eliciendum intrinsecam eius operationem adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu indimum est actu esse intentionale quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo vero in potentia inest in potentia tale esse intentionale, vt patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad latitudinem vero gradus, quoniam quanto vis cognoscitiua est altior, tanto magis vnita se habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quanto autem magis virtus cognoscitiua vniur, tanto minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia. Ac per hoc quanto virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & consequenter minus distinctum, & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est. quòd nihil aliud est quàm id quod vocamus species intelligibiles. & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primo intellectu ordinatæ prouenientis perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solam omnia nouit. Et quum hoc aliis communicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collarum est eis vt tales essent substantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quòd secundum esse substantiale habere non possint, secundum esse intentionale haberent: magis & minus vniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substantiæ cognoscitiuæ adeo quòd anima nostra vltima in ordine intellectualium, diuisibilis sit secundum esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His itaque ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quæ repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentatarum eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & propter talem excellentiam potest plurium esse ratio distincta. Si vero intelligatur respectu speciei rum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate reducet intentum: & intelligitur de excellentia non solum in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quòd imaginamur, quòd quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentatarum, puta species bouis, species leonis, species æquilæ, & cætera ascendendo erit dare vnam speciem altioris ordinis, æquivalentem excellenter seu eminenter illis eribus seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantem distincte altiori modo illam & quæ repræsentantur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationem vniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clare patet, adductas instantias nihil obstare. Nam non oportet dicere speciem vniuersaliorem esse perfectiorẽ naturis repræsentatis, sed esse perfectiorẽ repræsentatiuę adæquatis earũqđ est necessariũ. Nec est idẽ iudiciũ de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se sed proportionale. Nõ esse idẽ quidem ex eo patet, quia impossibile communiter fatemur esse, quòd angelus secundum esse suum substantiale repræsenteret propriam differentiam lapidis: & iam concedimus pariter, quòd secundum esse intentionale fibi additum illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, quòd sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secundum propriam illius differentiam repræsentatiuum, & non repugnare hoc esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitum ens est inter accidentia: & tamen bouinæ differentiæ proprie repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea quam suprà tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primo à natura institũm ad re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsentandum, pro complemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ vero res quarum sunt intentiones, sunt primo instituræ ad essendum. Proportionale autem iudicium de subiectiua intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto subiectiua est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altius: imo ex altiori subiectiua prouenit ipsi studio intentionis, maiorem quæ perfectionem, quamquam tamen ponit in angelo altiudo gradus substantialis: quam altitudo intentionis quantumlibet nihil aliud ponit nisi eminentiæ æquivalentem perfectionalitatis ad æquale rerum.

283 3 10 82 *art. 1. Et 2. con. ca. 96. Et li. 4. ca. 11. co. 1. & 2. Et veri. q. 8. ar. 6. Et causis lect. 13. fin. Anno.*

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum primum*

¶N titulo hoc solum notandum est quòd præsentis intentionis est discutere principaliter modū quo angelus cognoscit seipsum: quoniam quòd cognoscat seipsum apud sapientes dubium non est, sed de modo, an scilicet per sub stantiam suam, an per aliquam speciem superadditam seipsum cognoscat, dubitatur.

Comm. ¶In corpore articuli vnam conclusionem intendit affirmatiue respō sinam quæsito, scilicet angelus intelligit seipsum per suam substantiam. Et probat ea syllogismo hypothetico sic, Si aliquid in genere intelligibilium sic habet vt forma intelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum per seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi, ergo, &c. Primam propositionem conditionalem probat Sanctus Thomas quo ad id quod hic intenditur, discurrendo conditiones intelligibilis per seipsum. Vbi aduerte, q

176 313 a

in prædicatis consequentis assumptæ conditionalis quatuor dicuntur, scilicet quòd illud tale intelligit, & quòd intelligitur, & quòd à se ipso, & quòd per seipsum. Et primum tam superius diffusum est conuenire angelo. Reliqua vero hic intenduntur: quarum tamen principaliter, ideo tota intentio huius corporis versatur circa intelligibile declarando quid per se, & quid per accidens contingit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor præmittit conditiones quas examinat de obiecto intelligibili scilicet coniunctionem, causalitatem, motionem & inhæsionem. Ostendit ergo primo quòd intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secundo, quòd intelligibile in actu coniunctum se habet ad intellectionem vt principium formale, sicut calor ad calefacere, & species visibilis ad videre. Tertio, quòd mouere intelligentem accidit ex eo quòd intelligens est in potentia: & consequenter quòd non per se requiritur ad intelligibile in actu quòd moueat intelligentem. Quarto, quòd inhærere intelligenti, quemadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd accidens. Quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effectum concurreret, & consequenter quòd non requiritur ad intelligibile in actu quòd in former intellectum per inhæsionem. Ex his enim quatuor deducitur assumpta conditionalis, dum ex his habetur, quòd ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requiritur, nisi quòd sit coniunctum, & sic coniunctum intelligenti vt sit principium formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhæreat sibi, siue non, sed subsistat. Ex hoc enim manifestè sequitur, quòd si in genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens quòd illud tale habet rationem completam intelligibilis in actu respectu sui ipsius, quod præsupponitur esse intellectiuum: ac per hoc intelligi à seipso per seipsum. & si diligenter inspexeris, aduertes quòd quatuor hæ conditiones trium illis conditionibus in consequente positis respondent, quoniam primæ duæ inferunt quòd illud tale intelligitur: tertia vero quòd à seipso: quarta autem quòd per seipsum. Ex quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare, quæ inhæret intelligenti. Ex tertia vero, quòd non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda vero & prima, quòd oportet esse vt actum & formam in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta probatur à Sancto Thoma quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

¶Quomodo quo formaliter quippiā operatur sit coniunctū ei quod operatur.

¶Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusionem dubium occurrit multiplex, tactum à Sco. in 2. sen. dist. 3. q. 8. Sed antequàm illa afferā, moueo vnum dubium circa processum Sanc. Tho. quod etiam aliqualiter tangitur à Sco. sub alia forma: & consistit in hoc, quia videtur processus iste aduersari subiecti, & aliis dictis S. Tho. & veritati. Subiecti quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur quòd oportet intelligibile esse vnum intentum vt principium formale quo operans operatur. Deinde vero dicitur, quòd non oportet coniunctionem illam fieri secundum inhæsionē, qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili. Et confirmatur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd coniunctio ista præuenit operationem, imò est eius causa, ergo est secundum esse, non substantiale, quia substantia angeli non est forma substantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa apud te, ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur ideo exemplo nunquia calor sui effici subsistens, quàuis esset principium calefactionis; non tamen esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quamuis substantia angeli sit secundum se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intellectionis, sicut calor calefactionis in igne, ita tamen potest esse principium formale quo formaliter intelligat; aliquis intelligit, si non fuisset illi inuentum. sed per te sequitur. Aliis vero dicitis sancti Thomæ obstat hoc, quoniam ipse in 2. contra Genti. cap. 52. dicit hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd est veritas ipsa, & purus actus. etiam in genere intelligibilis, quòd possit esse principium formale quo intellectus intelligit: & non informare illum intelligum secundum esse. Non igitur stat simul quòd hic dicitur. Contra. veritatem autem inquit Sco. quia impossibile est aliquid esse quo formaliter res operatur operatione immanente, & illud non esse in eat vt patet ex 2. de anima. Vbi per hoc medium, scquo formaliter operantur, demonstratur, illud esse formam dantem esse operanti.

¶Num accidat intellectui ab intelligibili obiecto moueri, quia quandoque est intelligens in potentia.

¶Circa tertiam conditionem obiectio Sco. occurrit argumentis sic. Obiectum in actu est causa in fieri & inesse respectu intellectionis. ergo intellectus quandiu intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili, & sic semper intelligit, semper mouetur. ita le ergo dicitur à Sancto Thoma quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, quia est quandoque intelligens in potentia.

¶Circa quartam conditionem occurrerent obiectiones Scoti. Sed quia supponunt intellectum angelicum, quantum est ex se concurrere mere passiue ad intellectionem, & de hoc specialem faciemus quæstionem: ideo omitto.

¶Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, quod omnes supponunt vnum falsum, scilicet quòd essentia angeli comparetur ad angelum inquantum intelligens est, vt forma separata, quia ponitur inhærens eius intellectui. Non enim dicimus essentiam esse ipsi angelo, non solum in esse naturæ intrinsecum sed etiam in esse intelligibili. ita quòd est obiectum actu intelligibile magis intime vnitum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduertendum est quòd causa huius erroris est, non discernere inter intelligibile extrinsecum & intrinsecum. Quum enim oporteat intelligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur quòd quemadmodum aliorum intelligibilium naturas per informationem habet, ita & suiipsius oporteat habere: quum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum. Quoniam quemadmodū intelligens diuersimode se habet ad essendum ipsum, & ad essendum aliàsita diuersimode se habet ad intelligendum ipsum & ad intelligendum alia. Et propterea, quia est ipsummet in tali esse naturæ, quòd est etiam illud intelligibile, quia illud esse naturæ est actu intelligibile, ideo se ipsum per seipsum intelligere potens est. Quia vero alia non est neque secundum esse naturale, neque secundum esse intelligibile nisi aliquid superadderatur ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo quid dicendum sit ad obiecta. Negandum est enim poni obiectum separatum, quoniam ponitur coniunctum non per inhæsionem, sed per identitatem & per subsistentiam, non seorsum & separatim ab intelligente, vt Scotus intellexit, sed in ipso intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore quo lignum calefacit: qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identice non minus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si species visibilis esse per se subsistens per identitatem in vidente, esset nihilominus principium formale visionis in eo.

¶Ad id autem quod opponitur est obiiciendo quòd intellectus apud S. Tho. distinguitur realiter ab ipso angelo: dicendum est quòd nihil refert ad propositum distinctio vel identitas intellectus cum angelo. Vt enim ex lib. de anima patet. siue ponatur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorum sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsæ sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeant: idem est iudicium quo ad posse & non posse operari. Imaginandum est enim quòd quia intelligere primo est opus subsistentiæ intelligentis, perfectius intelligere sit si subsistentia ipsa vtranque vim habet, scilicet & obiecti, & operantis, quamuis mediante aliqua proprietate illam operationem elleit, quàm si solam vim operantis habeat: & mediante illamet propria tate, obiecti vim accidentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc aliis dictis S. T. quoniam esse formam intelligibilem alterius dixit proprium deinde, non autem esse formam intelligibilem sui ipsius quod in proposito affirmamus, dum dicimus q substantia angeli quia est subsistens & perfecta in esse immateriali habet & q sit intellectiua, & q sit actu intelligibilis. Ac per hoc fluat ab ea vis qua intelligit respectu sui ipsius, non egens alia formatione, supplente substantia præueniente: & magis intrinseca & modificatiua ipsius, quàm quodcunque superadditum. Et ex his etiam patet, quòd hoc non repugnat demonstrationi factæ in 2. de anima, quia non ponimus intelligibile separatum, sed magis coniunctum operanti, quàm per informationem. Sed quod multos fallit, est, quia considerantur intellectus angeli & substantia eius, quasi duæ res seorsum, & quæritur quomodo vniuntur, quum tamen secundum veritatē intellectus fluat ab essentia actu intelligibi: magis quia intimus formarus illa, quàm quæcunque intentionali specie: & hoc in genere intelligibili. Vnde qui hic non vult decipi, non distinguat in intellectū & intelligentem vt sic: sed vtatur eis vt vno, & quiescet.

61 c 432 80 c 390 c 472 81 b 390 284 2. con. ca. 96. & 97. q. 8.

¶Ad obiectionem Sco. contra tertiam conditionem dicitur, quòd quum cognoscens seu intelligens vt in 2. & 3. de anima dupliciter dicatur, in potentia, scilicet essentiali & accidentali, seu ad actum primum & secundum motori ab obiecto attendi tur secundum actum primum in intellectu, & non secundum actum secundum: quoniam vt patet in 3. de anima, intellectus in actu, sicut sciens, non eget motore. Dupliciter ergo peccat arguens. primo attendendo motionem cognoscentis à cognito quo ad actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscens & cognitum coniuncta sunt vna completa causa actus secundi in fieri & in esse. Et ideo hoc modo & non aliter, verificatur cognitionem dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia male interpretatur S. Th. intelligens quòd assignauerit pro causa motionis ab obiecto, differentiam temporalem, scilicet quandoque esse in actu, & quandoque esse in potentia: quum tamen hoc non inueniatur in S. Thoma, sed assignatur pro causa esse in potentia, loquendo de potentia ad actum primum, quod est manifestè verum & euidenter. Ex hoc enim quòd cognoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in potentia ad illud: sequitur quòd moueatur ab illo, & fiat actu ta le quale cognitum est. Vnde vt subdit Sanctus Thomas, si cognoscens ex se vel aliunde actu haberet in se naturam cogniti, non moueretur à cognito, vt de se patet quia nihil est mobile ad id quod habet.

390 284 2. con. ca. 96. & 97. q. 8.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ articulum secundum.*

¶N titulo articuli illud tantum aduertendum est quòd hic simul intenditur, & an vnus angelus cognoscat alium & quomodo.

Comm. ¶In corpore vna conclusione affirmatiua respondet quæsito: quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo. Declaratur conclusio ex auctoritate Augustini dicentis, res esse productas à Deo non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifestè habetur, quòd in vnoquoque angelo sint rationes omnium tam corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniam ly omnium, distribuit etiam pro ipso angelo cognoscente: ideo S.T. ad confirmationem præcedentis articuli solicitus fuit hic, vt declararet quomodo in ipso angelo intelligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibile, ne ex deberet ipsum secundum esse intelligibile aliquam inuentionem in seipso su-

peraddere, supra esse naturale ipsius.

¶Quomodo intus existens prohibeat extraneum.

¶In responsione ad primum dubium, occurrit quomodo responsione illa satisfaciat argumento: videtur enim consistere in quadam exceptione, quasi dicat quòd cognoscens potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilibus ad ipso, quādo natura ipsa est habens affinitatem cum aliis, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli ea insuper ad cæteros: ideo fiat q habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & non impedia tur à cognitione aliorum. Sed hoc patitur magnam difficultatem. Tum quia vt dicit Auerrois in 3. de anima con. 1. propositio dicens, q recipiens debet esse denudatum à natura recepti: intelligitur à natura generis proximi rerum receptarum. Et consequenter ex hoc, quòd natura intranea habet affinitatem eum extranea: magis obstat propositio. Et confirmatur, quia apud S. Th. omnes angeli sunt eiusdem generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundum hanc glosam rueret processus Aristo. in 3. de anima quoniam posset quispiam dicere animam habere actu aliquam de natura cognoscibilium, puta seipsam: vel vt antiqui dicebant, aliquod elementum, & quòd hoc non impedit aliorum cognitionem, quoniam ordine quodam se habet ad alia secundum perfectius & imperfectius, vt de se patet & habet affinitatem eum eis propter proximitatem in essendo aut principiando. Tum quia habere affinitatem distinguique ordine quodam, non removet causam quare intus existens prohibet extraneum. Causa enim est, quia determinatum ex se ad certam naturam in actu, non potest ad alias determinari, sicut nec illa natura ad quam determinatur, potest de terminari ad alias. Vnde & Auerrois in primo physicorum con. 64. dicit quòd si materia prima haberet ex natura sua aliquam formam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet aliquam priuationem, non reciperet omnes priuationes. Constat autem quòd causa hæc habet locum in naturis quantumcunque affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniam commune est omnibus naturis specificis actualibus: quòd vltima differentia vnius non potest determinari per vltimam differentiam alterius. Et quo ad actum discernendi experimur, quòd sensus affectus quocunque sensibili, impeditur à discretione aliorum, secundum id in quo differunt.

280 4 262 & 4 264

¶Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primo fundamentum illius maximæ. Quare intus existens prohibet extraneum. Secundo, sensus literæ.

¶Quo ad primum, sciendum est quòd propria ratio huius est: quia vna natura non est determinabilis per aliam, si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima habendo illam, non impediretur à receptione omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis ipsa salua, esset determinabilis per dulce linem, non impediretur à gustu dulcedinis. Et hoc autem relinquitur, quòd propositio illa non tenet in naturis, quarum vna est determinabilis per aliquam: sed in his tantum, quarū neutra potest alterius esse determinatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Propterea manifeste non tenet in naturis quæ se habent vt potentia & actus. Non enim receptibilium omnium formarum sensibilium, vt sic impediretur à receptione earum, si esset actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est per sensitiuam, vt potentia per actum.

¶Quo ad secundo, verba literæ dupliciter intelligi possunt iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, propter duplicē ordinē cognoscibilū. Constat em quòd naturæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quædam em cognoscibiles tantum, vt patet de sensibilibus. Quædam vero sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ non per accidens, puta quia ratione vnius cognoscit & rōne alterius cognoscitur, vt contingit in animalib⁹, sed per se ita q̄ idem est secundum se cognoscēs cognitum actu, vt contingit in separatis à materia. Et ex hoc prouenit, q̄ naturæ cognoscibiles possunt dupliciter considerari, scilicet vt cognoscibiles præcise, & vt cognoscētes cognitæ, vbi vtrunque inuenitur. Ex his em duabus distinctionibus oritur & veritas sensus, & veritatis claritas. Prima namque facie sensus literæ videtur, qui tam tardus est q̄ sufficiet natura eiusdem generis solo ordine gradūque specifico ab aliis naturis cognoscibilibus differens, si intus existit, nō prohibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio super hoc q̄ cognitio sit per assimilationē, ac per hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia namq; spirituales angelorum sunt huiusmodi: ideo natura vnius non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus consideratis naturas vt cognoscibiles tantum, & par facit iudicium de naturis spiritualib⁹ & corporalibus. Sed obstat huic sensui experientia, præter auctoritates, & rationes allatas: quoniam experimur vnum colorem impedire cognitionem alterius, & similiter in saporibus. Et tamen cōstat quòd colores inter se, & similiter sapores inter se sola specie differunt, & in genere conueniunt. Interius autem contemplantibus, sensus literæ videtur, quòd non est idem iudicium de naturis sensibilibus, quæ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propterea hoc nō sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles: super quo tamen stabat vis argumenti. Quòd autem non sic idem iudicium, ex affinitate spiritualiū inter se, ex hoc, quòd solo specifico ordine distant, apparet. Vbi enim quòd proximitas naturarū potest applicari ad cognoscibilia tantum, & sic vt dictum est, intus existens prohibet aliud. Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic non impedit, imò iuuat cognitionē. Quòd non impediat, probatur: quia remoueretur causa impedimenti, quæ est in determinabilitas vnius naturæ per aliam, vt patet ex dictis. Ex hoc em quòd ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessario ponitur determinabilis per alias vnde si albedo esset non solum visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per colores, sicut potentia visua. Modo autem quia est visibilis tantum, non est determinabilis per eos, & propterea modo intus existens prohibet alios. Tunc autem non impediret. Quòd autem magis adiuuet, ex eo patet: q̄ tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supradictis, substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis proximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo autor respondendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit, & argumento satisfecit proportionali, affinitatem apud nos impedientem, ibi non impedire dicens. Et ex his patet solutio obiectionum omnium: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium ab solute loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imò opposita ratio vt patet ex dictis.

285 2. di. 23 q. 2. ar. 1. cor. Et 4. di. 49. q. 2. a. 6. & 7. Et 3. con. capi. 49. & 52. Et Ro. 1. l. 6. fi. Et veri. q. 8. art. 3. cor.

a Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium.

Annot. Comment.

TItulus clarus est: hoc adiecto, quòd, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

¶In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionem respondens obiectionibus, quæ fuerunt in contrarium. Secundo declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguendo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum respectu intellectuum creatorum, medio loco ponendo modum quo Deus realiter cognoscitur ab angelo: & clare patent omnia in litera. Tertio probat conclusionem iam modificatam, scilicet quòd angelus cognoscit Deum per similitudinem immediate ab eo habitam sic, in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina, ergo p tal substantiam intelligit Deum: tanquam per speciem immediatæ sumptam ab eō & tenet ābā consequentiā: quia substantia à solo Deo est. Quarto respondet tacitæ obiectionique posset quis quam credere, quòd talis cognitio Dei esset causa visionis, propterea quia experimur in nobis, cognitionem per speciem immediatæ ab obiecto impressam visionis rationem habere. Facit autem hoc assignando primo causam quare talis cognitio Dei in angelo non est visio Dei: quia scilicet nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deum perfecte. Secundo declarando, quòd talis cognitio magis declinat in alterum extremum, scilicet visionem speculatam, ex illamet causa, id est elongatione à primo extremo, scilicet visione faciali: & ex hoc q̄ angelus dicitur speculum Dei.

285 63 6ª 4 Quæstio.

¶Num angelus naturali cognitione Deum distincte cognoscat, & quomodo.

¶Circa hanc conclusionem sic modificatā, dubium occurrit ex tribus capi. Primo ex imperfectione cognitionis talis, quoniam secundum hoc sequeretur, quòd angelus non haberet nisi cognitionem confusam de ipso Deo. Et tenet sequela, quia substantia angeli non repræsentat id quo Deus constituitur in esse proprio: & distinguitur ab eo. Et confirmatur, quia si angelus per solam substantiam suam cognoscet alios angelos, non cognosceret eos distincte, propter rationem prædictam: ergo cognoscendo Deum per solam substantiam suam non cognoscit eum distincte, quod est inconueniens. Secundo obliciē. Scotus in 2. di. 3 9. 8. 9. ex ratione discursus, sic. Cognitio per similitudinem repræsentantem vt cognitam, est cognitio discursiua. Sed cognitio angeli de Deo per substantiam est per similitudinem repræsentantem vt cognitam: ergo est discursiua. hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis: & esset inconueniens simpliciter ponere, quòd prima & perfectissima cognitio naturalis, quam habet angelus de Deo, sit discursiua, dato quòd angelus posset discurrere. Malor propositionis patet ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentantem vt cognitam, qualis est species in speculo. Minor vero relinquitur per se notū quoniā angelus nouit se cognoscendo se, cognoscit Deum, quum cognoscit ipsum per suā substantiā. Tertio arguit sic ibidē ex possibilitate & rationabilitate ponēdi in mente angelica speciem intelligibilem repræsentantem distincte, non tamen adæquate & cōprehensiue Deūquamadmodūponitur species intelligibilis alterius angeli. Et sufficienter vltimo hoc probare. Primo quia homo in statu innocentiæ habebat cognitionem de vltimo fine in speciali, & non solum in communi vt modo habet: ergo angelus secundum naturam suam habet cognitionem de illo in speciali materiem, quod est cognoscere distincte: tenet consequentia, quia beatitudo naturalis angelici est malor naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secundo sic. Paulus raptus ad videndum Deum penitus meminisse eius quod videret: ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod videret, tenet consequentia, quia aliter non meminisse. Aut vero ex ipso Apostolo patetiqui recordabatur se audisse arcana verba quæ non licet homini loqui: &c. Tertio, quia cognitio matutina apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & competens angelis ante beatitudinem: ergo erat in eis cognitio distincta Dei per aliquam speciem intentionalem vt rationem cognoscendi: tenet consequentia quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo: impossibile est autem quòd in causa confuse cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati.

¶Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc, an. s. ponenda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei an ipsa essentia substantiæ intellectualis locum speciei intelligibilis repræsentantis Deum tali intellectui sufficienter supplebat. Primo videndum est quid requiritur ad distincte repræsentare aliquid. Secundo, an sit possibile dari repræsentationem Dei distincte in esse naturali vel intentionali.

¶Quod ad primum breuiter sciendum est: q̄ repræsentari distincte non dicitur res nisi repræsentetur illa conditio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet intuitiue. Non enim homo distincte repræsentatur, nisi rationali repræsentato: supposito q̄ ratio nale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distincte non repræsentatur nisi vltima sua differentia repræsentetur, vnde Deus non distincte repræsentabitur, nisi repræsentetur id qđ se habet ad ipsum qua si essentialis & propria differentia constitutiua eius: in hoc quod est esse Deum. Hęc de primo.

¶Quo ad secundum ex parte repræsentatiui sciendum est quòd quum tum contingit esse repræsentatiuum, tantum contingit esse cognitionem. Et propterea à destructione consequentis arguendo si non contingit esse tantum cognitionem, nec possibile erit esse tantum repræsentatiuum: sed impossibile est dari naturaliter tantam cognitionē Dei in creatura, scilicet quòd sit eius cognitio distincta: ergo impossibile est dari repræsentationi Dei distincte. Quòd autem talis cognitio sit impossibilis, probatur ex eo, quòd cognoscere distincte est cognoscere vltimam differentiam, vel id quòd se habet vt vltima differentia. Cognoscens autem rem vsque ad vltimam differentiam inclusiue, non solum secundum quod terminat quæstionem an est, sed quia est, sed secundum quod terminat quæstionem quid est cognoscit sufficienter ex natura rei à priori omnia conuenientia illi rei. Quoniam sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates: & principium omnis demonstrationis est quod quid est, quod nulli creaturæ naturaliter conuenire potest respectu Dei, de tali obiecto quod est Deus. Ex parte vero obiecti aduertendum est, q̄ si de diuinis balbutiendo loqui licet, irrepræsentabilitas eius reluceat ex eo quòd infinitum entitative vt sic, non est distincte repræsentabile. Vnde quamuis sapientia diuina possit repræsentari per aliquod creatum distincte non tamen distincte repræsentatur in quantum infinita, nisi quo ad quæstionem an est: sed constituentium proprium Dei, puta deitas vt sic, est ens infinitum. ergo est irrepræsentabile distincte. patet minor, quia non est imaginandum, q̄ infinitas se habet ad deitatem quemadmodum se habet ad rationes attributales. Non enim quæ admodū sapientia & bonitas sunt quædam rationes formales seu realitates secundum se, & infinitatem vel finitatem sortiuntur, vt modum quarentitatis perfectionalis: ita deitas sortitur infinitatem, sed infinitas est ipsum quod quid erat esse deitatis. Alioquin Deus non esset primo essentialiter & infinitus ens infinitum.

¶Ex his autem patet quid dicendum sit ad primam obiectionem. Nam vocando omnem cognitionem rei citra quidditatiuam cognitionem confusam: concedatur quòd omnis cognitio possibilis haberi de Deo à creatura naturaliter est confusa, quia non quidditatiua.

¶Ad secundam vero obiectionem, quæ est Scoti, dicitur q̄ maior est simpliciter falsa vt patet de cognitione Sortis per speciem eius in speculo. Talis enim fit per similitudinem repræsentantem vt cognitam, & tamen non est discursiua. Nec obstat si dicatur, quòd Sortes tunc non apprehenditur ab eadem potentia, scilicet visiua, sed per accidens ab altiori potentiaquemadmodum videntes Sortem dicuntur videre visum: hoc enim magis facit ad propositum, quoniam ex hoc non impeditur responsio data, sed hue per se, hue per accidens, sitne per eandem potentiam, siue per diuersam, satis est q̄ cognoscens per similitudinem vt cognitā non oporteat q̄ discurrat. Hoc em sic matō facillime patet, quomodo angelus absque discursu per essentiam suam cognoscere potest Deū ex illo principio. Quæ sunt diuisa & dispersa in inferioribus, vnite præhabentur in vno superioris ordinis. Et propterea quēadmodū angelus per vnam virtutē cognoscitiuam perciperet nobiliori modo quicquid nos per eot virtutes cognoscitiuas apprehensimus & inuestigamus: ita per vnam virtutem & vnam speciem eminentius potest habere quod nobis conuenit per diuersas potentias ac species se cognoscentes. Ac per hoc potest per speciem representantem vt cognitam emissitius repræsentari cognitionem elicere absque discursu per eandem virtutem: & absq; quæ alia specie, sicut nos absque discursu, per consequentem tamen speciem & potentiam facimus. Dicetur secundo, q̄ similitudo repræsentans ve cognita, est duplex, quædam vt cognita tātum, quædam vt cognita: & ratio cognoscendi simul, vt patet de essentia diuina respectu omnium simpliciter. Et tunc dico, q̄ quicquid sit de repræsentante primo modo, falsa est maior de repræsentante secundo modo: & q̄ essentia angeli tali modo repræsentat ex sua excellentia vnde & San. Tho. in corpore articuli dicit, q̄ cognitio ista assimilatur cognitioni per speciem ab obiecto impressam immediate, repræsentantem tamen imperfecte. Et si: argumentum peccat & propter excellentiam intellectꝰ angelici, & propter excellentiam substantiæ q̄ species sit eius vt repræsentatiuæ. Nec obstat q̄ essentia angeli non contineat Deum virtualiter: sufficit enim q̄ contineat ipsum participatiue.

268 infra q. 89. ar. 3. Et 2. co. ca. 97. Et ver. q. 8. ar. 8. & q. 10. a. 4. cor. & q. 20. ar. 4. cor. fi.

284 134

¶ Ad obiectiones autem tertio loco adductas ex 3co. dicitur q̄ nec homo: nec angelus in quocunque statu naturæ potuit habere cognitionem distinctam, idest quidditatiuam ipsius Dei, quamuis in lapsu humanæ quām nunc: & perfectius angeli quām homo: & inter eos vnus perfectius altero. Sed arguens decipitur in hoc, quia supponit q̄ cognitio Dei non in communi, sed in speciali sit cognitio quidditatiua, quam negamus ab angelisquum tamen consteret, q̄ sua cognoscere aliquid in speciali, & non quidditatiue. Ad id vero quod obiicitur de memoria rapti, dicitur à S. T. expresse, q̄ non potuit remanere species obiecti: quamuis potuerit accipere species rerum visarum in obiecto: vnde & Paulus non meminit obiecti ipsis in confuso: & quia fuit scilicet rerum visarum, propter quod dicit, in numero plurali. Arcana verba quæ non licet homini loqui. Ad vltimum de cognitione matutina, dicitur negando, q̄ cognitio matutina fuerit in angelis ante beatitudinem. Quamuis etiam consequentia non videatur necessaria, quia non est remotum quòd in causa non quidditatiue cognita, aliqui effectus ordinati cognoscantur distincte: quamuis impossibile sit in tali cognitione cognoscere omnes effectus.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum primum.

Comment.

TItulus clarus est.

¶In corpore articuli vna conclusio responsiua. Angeli cognoscunt res materiales per species intelligibiles existentes in eis. Et probatur sic. In angelis continentur res materiales secundum esse intelligibile: ergo. Antecedens habet duas partes: & quo ad primam, scilicet q̄ contineatur, probatur à sancto Tho. Quia ordo vniuersi hoc habet, vt inferiora in superioribus contineantur excellentiori modo, scilicet magis vnite & simplicius: & declaratur ex continentia omnium in Deo, sed angeli sunt suprema in entibus quia proximi sunt Deo: igitur. Quo ad secundam vero partem, quia quæ continentur in aliquo, sunt in eo secundum modum continentis: ac per hoc quum angeli sint intellectuales naturæ, omnia quæ sunt in eis, sunt in eis intelligibiliter: & declaratur ex simili proportione rerum ad continentiam Dei.

Annot.

¶Aduerte hic vnum, q̄ ex vi istius processus nihil aliud infertur, nisi quòd angeli contineant res materiales intelligibiliter. Vtrum autem illud esse intelligibile quo simpliciori & immaterialiori modo sunt in angelis res materiales, quam

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum angeli cognoscant res materiales.

AD PRIMVM sic, proceditur. Videtur quòd angeli non cognoscant res materiales. Intellectum enim est perfectio intelligentis, Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint infrà ipsos. Ergo angeli non cognoscunt res materiales.

¶Præterea, visio intellectualis est eorum quæ sunt in anima per sui essentiam, vt dicitur in gl. 2. ad Cor. 12. Sed res materiales, non possunt esse in anima hominis, vel in mente angeli per suas essentias. Ergo non possunt intellectuali visione cognosci, sed solum imaginaria, qua apprehenduntur similitudines corporum: & sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In angelis autem non est visio imaginaria & sensibilis, sed solum intellectualis. Ergo angeli materialia cognoscere non possunt.

¶Præterea, Res materiales non sunt intelligibiles in actu, sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis quæ non sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

¶SED CONTRA, quicquid pōt inferior virtus, potest virtus superior. Sed intellectus hominis, q̄ est ordine naturæ infrà intellectū angeli, potest cognoscere res materiales. Ergo multo fortius intellectus angeli.

CONCLVSIO.

¶Angeli, cum superiores rebus materialibus & corporalibus sint, materialia omnia cognoscunt per species intelligibiles existentes in eis, inquantum in illis sunt intelligibiliter.

¶RESPONDEO dicendum q̄ talis est ordo in rebus, q̄ superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus c, & qđ in inferioribus continetur deficienter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus continetur eminenter, & per quandam totalitatem & simplicitatem. Et ideo in Deo sicut in summo rerū vertice omnia supersubstantialiter præexistunt secundum ipsum suum simplex esse, vt Dio. dicit in li. de di. no. Angeli autē inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores & similiores c. Vnde & plura participant ex bonitate diuina, & perfectius, vt Dio. dicit. Et ideo in summo rerū vertice omnia supersubstantialiter præexistunt secundum ipsum suum simplex esse, vt Dio. dicit in li. de di. no. Angeli autē inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores & similiores c. Vnde & plura participant ex bonitate diuina, & perfectius, vt Dio. dicit. Et ideo in Deo sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

in anima nostra sint ipsa mentes vel materiales: siue esse substantiale ipsorum angelorum, vt quidam Peripatetici credunt: vel esse intentionale per species scilicet intelligibiles, per hoc quod occultu non habetur. Sed San. Thomas concludit tale esse fore intentionale, quia iam in præcedente quæstione determinauerat, quòd esse substantiale angeli secundum se solum non est tantæ perfectionis, vt habeas vnde sibi assimiletur alia secundum proprias eorum differentias.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ primo Articulum secundum.*

267 393 TItulus est clarus aduerrenti, quòd de singularibus materialibus est hic quæstio, & de modo cognoscendi.

Comm. ¶In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionem totaliter negatiuam, quę videtur Auerrois, scilicet q̄ angeli non cognoscunt hmōi singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & administratione angelorum circa hæc ex auctoritate Apostoli. Secundo ex motione orbium cœlestium per intellectum, & voluntatem, iuxta Aristot. 12. metaph. com. 36. & 37. Secundo tractat opinionem aliā forte Auicennæ, dicentis intelligentias cognoscere singularia cognoscendo vniuersales causas. Et impugnat eam simili modo dupliciter. 24 b 284 Primo medijs adiungens hoc q̄ cognoscere singulare in causis vniuersalibus, non est cognoscere singulare vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cogui. 381 logus de hac eclipsi, quam semper ignorat vt hanc, ni si sensu percipiat eam.

Quæstio. ¶ *Num cognoscens singulare in causis vniuersalibus non cognoscat singulare inquantum hoc.*

287 3. di. 3. q. 3. arti. 3. Et 2. con. cap. 98. Et veri. q. 8. art. 11. & q. 10. Car. 5. & epist. 15. c. 13. & 15. ¶Circa rationem hanc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud assumptum, scilicet cognoscens singulare in causis vniuersalibus non cognoscit singulare inquantum hoc. Quoniam sciendo exempli gratia de astrologo, manifestum est q̄ sciens recte computare motus astrorum, scit nō solū eclipsim quandoque esse, sed etiam tali hora, & tali minuto, & in tali loco: & breuiter scit nunc & hic esse. Quia hoc ipsum de singularia, etiam inquantum singularia, sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

¶Ad hanc obiectionem dicitur, q̄ nōquā astrologus habebit certam cognitionem de aliquo singulari quantumcunque necessario, nisi per sensum: quia conclusio singularis non pōt sciri ex maiore & minori in vniuersalibus, sed oportet aliquam præmissarum esse singularem. Singularem autem propositionem cogitatiuam formas. Et decipitur in hoc obliciens: quia non aduertit q̄ scire nunc solem esse in tali signo, & lunam in tali, non ad scientiā, sed ad sensum pertinet: & tamen sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiam enim hoc vniuersale tantū spectat, scilicet quotiēscunque sol & luna sunt in talibus signis &c. & q̄ a tali signo ad aliud signum tantum temporis computatur, & similia. Et quibus nunquam scit aliquod singulare, nisi subsumatur, sed nunc est sic, quod per sensum oportet habere.

Comm. ¶Tertio respondet quæsito vna conclusione affirmatiua, scilicet angeli cognoscunt singularia. Et probat eam: quia quæ sunt disperſa in inferioribus, continentur vnite in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus communis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur autoritate Aristo. reputantis lacunem litem cognosci à nobis & non à superioribus.

Quæstio. ¶ *Quomodo quæ reperiūtur sunt in inferioribus, vnite & perfectiori modo continentur in superioribus.*

¶Circa rationem adductam ad probandum hanc primam conclusionem, dubium occurrit. Propterea, quia illud principium. Quæ sunt disperſa in inferioribus, adunantur in superiori potest intelligi dupliciter, scilicet q̄ adunatur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorum, & in Deo perfectiones attributales. Allo modo eminenter quidem, sed non formaliter: quemadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur: quum non sit verum, aliter ratio ruit. Si vero secundo modo, concludit oppositum. Si autem indistincte assumptum sit indistincte etiam infert, ergo omnes cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non potuerit inferri ex hoc, ergo cognitio singularium erit in eo formaliter: quā dicā q̄ cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter continens cognitionem singularium. Et confirmatur obiectio hæc: quia constat q̄ intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus: & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium: sic & ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitiue & indirecte, ex admixtione ad sensus. Vnde si ratio valeret, concluderet etiam de intellectu nostro: & quia non cludit de illo, igitur simpliciter non valet. 279 262

¶Ad obiectionem hanc dicitur, quòd propositio illa indistincte sumitur, sic vt intelligatur quantum possibile est iuxta modū superiorum. Ita q̄ sensus est dispersa inferius adunari superius eminentiori modo quo adunari possunt iuxta tamen modum & capacitatem superiorum. Et propterea in his quæ possunt adunari eminenter & formaliter, infert adunationem talem. In his autem quæ continguit eleuari eminenter tantum non infert nisi adunationem eminentiæ. Et quoniam cognoscere quodcunque obiectum, est de genere eorum quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationem eminenté & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici potest, primo negando, q̄ ipse non cognoscat singularia, quoniam saltem in statu separationis cognoscet ea. Secundo, & melius (iudicio meo) dicitur, q̄ intellectus humanus non constituit alium gradum in ordine rerū, sed claudit in illo rerum gradu in quo homo locatur. Et propterea non 541 58 90

habet hic locum dicta propositio simpliciter, quæ de natura rei superioris complectæ in specie intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter præhabere inferiora, sed magis conuenire & adunari cum eis ad integrandum vnum perfectum vt contingit in homine. Dixi autem simpliciter, quia quodammodo quicquid potest virtus nostra inferior, potest & nostra superior, duntaxem eadem perfectius vel nobilius attigit.

¶Quarto respondet quæsito, quo ad modum cognoscendi, dicens, q̄ angeli cognoscunt singularia per species influxas à Deo: & probat, seu declarat hoc sic. Res omnes causantur à Deo, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia earum in propriis naturis. ergo quo ad eadem causantur à Deo in mentibus angelorum: ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedens supponitur. Prima vero consequentia ex Augustino etiam supponitur, volente res factas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda vero consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia Dei per quem omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ secundum quod est causa talium rerum ad intellectus, in quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit omnia per illam, & quo ad vniuersales, & quo ad particulares conditiones: quia illa est similitudo omnium quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerum: ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares. *Comm.* *Quæstio.*

¶ Num angelus cognoscat singularia per species influxas, an per species à rebus acceptas.

¶Circa rationem adductam ad probandum hanc secundam conclusionem, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. d. 3. q. 6. vltima. Vbi triplicitur illam rationem impugnat. Primo, quia non valet consequentia, res fluunt à Deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis: præcipue apud eos, qui tenent contra Commentatorem, quòd materia sit pars quidditatis: sed sufficit quòd fluant in mente angelica secundum quid, scilicet quo ad formam. Et quia cognitio singularium non fluit à rebus, sed à Deo, & à mente angelica: ac per hoc illa species intentionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo à qua est exemplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶Ad obiectiones vero contra conclusionem ordinate respondendo ad primam, dicitur, q̄ cognosci per propriam speciem, dupliciter contingit, scilicet adæquate vel excellenter. Et q̄ singulare ab angelo non cognoscitur per propriam speciem adæquate, quia sic sequeretur infinitas specierum: sed per speciem excedentem, id est repræsentantem non solum hoc, sed multa alia. 284 90 Rursus cognosci per speciē quidditatis cōtingit dupli. scilicet adæquate & excellēter. Et q̄ singulare nō cognoscit p̄ speciē quidditatis adæquatæ: quia sic non cognosceret vt hoc, nisi forte arguitiue & valde imperfecte: sed per speciem quidditatis excessiue, id est repræsentantem non solum ipsam, sed etiam singulares eius cōditiones, quas habet in rerum natura. Et hęc est via S. Tho. Nō enim putat ipse, quòd angelus cognoscendo quidditatem, puta æquitatē, ex vi talis obiecti cognoscat singularia illius, imò hanc viam in q. de ve. loco allegato, reprobat: sed opinatur quòd cognoscendo quidditatem cognoscat individua illius, id est per eandem speciem per quam cognoscit quidditatem, cognoscit & individua illius: quoniam species illa est distincte repræsentans vtrumque excellenter. 236 235 89

¶Ad secundam vero & tertiam obiectionem simul dicitur quòd species angelica repræsentat quidditatem rei puta humanitatem, & omnes varietates eius, secundum omnes conditiones eius naturales, vt S. T. loco allegato dicit: vnde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo talem & tantam: & sic de aliis conditionibus.

¶Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, videnda sunt duo. 1. quid repræsentetur, & quomodo repræsentatur.

¶Quo ad primum, sciendum est quatuor esse in rebus. 1. quidditatem, singularitatem, existentiam, seu coniunctionem vnius cum alio in rerum natura: & durationem talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellectu habente perfectam notitiam de singularibus. Sumque separabilia ab intellecto

Universidad de Deusto
Biblioteca

illam speciem videret oculus hoc album, quando illud esset, & non videret illud quando illud nō esset: & sic durante huius albi in rerū natura se haberet vt cōditio, sine qua hoc album nec representaretur, nec videretur, non ex defectu speciei visibilis, sed ex defectu ipsius obiecti. Nec permutationem speciei, sed permutationem ipsius obiecti cognoscere hoc album nūc esse, & postmodum non esse ex defectu assimilationis illius. Et ex hoc patet quomodo stat q̄ species sit indita, & non causata ab obiecto singulari. Et q̄ naturaliter representet, & sic ritio cognoscendi rem per se primo & directe quando est ex cōsequenti autem quando nō est.

378 481 Et quia vnū individuum superioris ordinis æqualere potest multis non solū individuis, sed speciebus inferioris ordinis: eleuationem naturæ angelicæ supra corporea intuitus S. Th. posuit q̄ vna spēs in angelo sit tantæ excellentiæ, q̄ distinctæ quidem, excellenter tamen sit ratio repræsentatiua multarum quidditatum & singularium, & multarum coniunctionum contingentium in rerū natura. Ita q̄ quandocūque coniunctio illa ponitur in rerū natura, statim assimilatur illi speciei, & sic repræsentatur & cognoscitur. definente autem desinit repræsentari: quia desinit assimilari. Et ex his facillime patet respōsio ad obiecta. Nam secunda obiectio supponit quòd cōiunctio contingens repræsentetur, non in seipsa, sed in ratione terminorū tertia vero supponit, q̄ spēs talis temporalis nō curras necessario ad rē cognitā, nisi quia est causa cognitionis: cū liquido cōstare possit, q̄ hoc album duplicitèr cōcurrit ad visionem, scilicet vt causa immutās visum & vt obiectū terminās. & q̄ præsentia temporalis exigitur ad ipsum non solum inquantum immutans, sed inquantum terminans. Ita q̄ si terminaret, & non immutaret, nihilominꝰ per sentiam exigeret tempo rale: & sic se habet in ꝓpositio, vt patet ex dictis.

5 Et 2.d. 7.q.2. ar. 2. Et 1.co. c. 67. Et lib. 3. ca. 254. con. 3. & 4. Et veri. q.8. art. 12. & ma. quæst. 16. art. 7. et opus. 3. c. 135 & 136 281 287 c 281 527 d

¶Ad confirmationē aūt dicit, q̄ illa ꝓpositio suprà quæ sæpissime sæpe fuit dat Sco. s. q̄ spēs repræsentana re absente & præsente non sufficit ad cognitionem intuitivam, non est vniuersaliter vera. Quoniam hoc dupliciter contingit. s. per hoc q̄ abstrahit & præsentia & absentia rei: quemadmodum se habent species intelligibiles apud nos, & de talibus est vera propositio. Alio modo non per abstractionem, sed per excellentiam id est quia tantæ excellentiæ est, vt repræsentet rem, & secundum conditiones eius absolutæ, & secundū cōditiones præsentiæ vel tanquā rem repræsentata, vt species diuina: vel vt cōditione sine qua non, vt species angelica: & de talibus nō est vera propositio. Spēs ergo non ꝓpter abstractionem, sed excellentiam sui eodē modo repræsentans ex parte sui esse rei sic, sine non, sufficit ad cognitionem intuitivam: quia posita re, aliquid nouū repræsentet non per hoc sui, sed rei repræsentatæ mutationem seu nouitatem. Et hoc bene notā.

¶Ad primā vero rationē ex di. 9 adducta. 4. loco, dicitur negando cōsequētiam. Et ad phatlonem, qua dicitur, q̄ pluralitas infert maiorē ꝑfectionē, infinitas infert infinitā: dicitur primo q̄ falsum assimilat. debet enī sub dīsiūctione cōcludi: si pluralitas infert maiorē ꝑfectionē, infinitas infert vel infinitā perfectionē, vel alterioris ordinis perfectionē. Scias enī q̄ vna ꝑfectio altioris ordinis tāx sit ꝑfectio nis, q̄ excedat infinitas perfectiones inferioris ordinis & eminenter æquiualeat eis. Rursus secūdo dicitur, q̄ qualitas q̄ est infinitū in tali genere, aut ꝑfectio, simplr, vel in tali gñe, aut spē, nec oportet q̄ est infinitū in tali genere, aut ꝑfectio, esse infinitū ens simplr, vt patet de albedine infinita, si esset intensiue infinita: non ꝓpter ea esset ꝑfectior q̄ sublātia, sed esset infinitæ ꝑfectionis, infra speciē albedinis. Vñ in ꝓposito, dato q̄ infinitas concretorū inferret infinitatē cōtinentis, nō sequit, ergo illud cōtinēs est infinitæ ꝑfectionis simplr, sed in tali gñe, aut spēcie. Et sic rō hæc ex duplici defectu peccat. primo quā nō sequit infinitas nisi sub distinctione. Secūdo, quā etiā q̄ sequit infinitas, nō sequit infinitas ꝑfectionis, simpliciter, sed ꝑfectionis in gñe vel in spē quēadmodū pluralitas nō infert tāle maiorē ꝑfectionē nisi eiusdem rationis. Et q̄n Scotus sæpe vtitur ista rōne ad diuersa posita & in diuersis materiis, oportet diligenter notare quæ diximus, & applicare ad materias. Quantum ad præsentem autem spectat, iam patet q̄ ponimus speciem altioris ordinis, & similiter actū intelligendi vos. Ergo angeli non cognoscunt futura.

CONCLVSIO.

¶Futura necessaria in suis causis per certitudinē ab angelis cognoscuntur: futura vero vt in pluribus per cōiecturā: futura vero vt i pauciorib⁹, penitus incognita sunt: nisi a vero futura in seipsis à solo Deo cognoscūtur.

RESPONDEO dicendum, q̄ futurum dupliciter pōt cognosci. Vno modo, in causa sua. Et sic futura quæ ex necessitate ex causis suis ꝓueniunt q̄ certā sciētiā cognoscuntur vt solē oriri cras. Quæ vero ex suis causis ꝓueniunt vt in pluribus, cognoscuntur non per certitudinem, sed per coniecturam, sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi. Et iste modus cognoscendi futura adest angelis, & tanto magis q̄ nobis, quāto magis rerū causas & vniuersalius & perfectius cognoscūt ficut medici, qui acutius vidēt causas, melius de futuro statu ægritudinis prognosticātur. Quæ vero ꝓueniunt ex causis suis vt in pauciori bus, penitus sunt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo cognoscuntur futura in seipsis. Et sic solius Dei est futura cognoscere: nō solū q̄ ex necessitate ꝓueniūt, vel vt in pluribus, sed etiā casualia & fortuita. Quia Deus videt oīa in sua æternitate: quæ cū sit simplex, toti tpi adest, & ipm cōcludit. Et ideo vnius Dei intuitus ferrur in oīa quæ agūtur per totū tps sicut in præsentia, & videt oīa vt in seipsis sunt, sicut suprà dictū est, cū de Dei scientia agebatur. Angelicꝰ aūt intellectus & quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate diuina. Vnde nō potest aliquo intellectu creato cognosci futurum, vt est in suo esse.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ homines non cognoscunt futura, nisi in causis suis, vel Deo reuelante. Et sic angeli multo subtilius futura cognoscunt.

¶Ad secundū dicendū, q̄ licet intellectus angeli sit supra tps, quo mensurātur corporales motus: est tamen in intellectu angeli tps secundū successionē intelligibiliū cōceptionū: secundū quē dicit Au. 8. sup Gen. ad lit. q̄ Deus mouet spiritualem creaturam per tps. Et ita cum sit successio in intellectu angeli non oīa quæ aguntur per totum tempus, sunt ei pntia.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ licet species quæ sunt in intellectu angeli, quantū est de se, æqualiter se habeant ad præsentia, præterita, & futura: tamē præsentia, præterita, & futura nō æqualiter se habent ad rationes. Quia ea, quæ præsentia sunt, habēt naturā per quā assimilantur speciebus quæ sunt in mente angeli. Et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam per quam illis assimilent. Vnde per eas cognosci nō possunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd distantia secūdum locum sunt in rerum natura, & participant aliquam speciem, cuius similitudo est in Angelo. Quod non est verum de futuris, vt dictum est. Et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum Angeli cognoscant cogitationes cordium.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd Angeli cognoscant cogitationes cordium. Dicit enim Grego. in Moralibus super illud Iob 28. æquabitur ei aurum vel vitrum, quòd tunc, scilicet in beatitudine resurgentiū vnus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi: cū vnusquisque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed resurgentes erunt similes Angelis: sicut habetur Matth. 22. cap. Ergo vnus Angelus potest videre id quod est in conscientia alterius.

¶Præterea, Sicut se habent figuræ ad corpora, ita se habent species intelligibiles ad intellectum. Sed viso corpore videtur eius figura. Ergo visa substantia intellectuali videtur species intelligibilis quæ est in ipsa. Ergo cum Angelus videat alium Angelum & etiam animam: videtur quòd possit videre cogitationem vtriusque.

¶Præterea, Ea quæ sunt in intellectu nostro, sunt similiora Angelo, quàm ea, quæ sunt in phantasia: cum hæc sint intellecta in actu, illa vero in potentia tantum. Sed ea quæ sunt in phantasia, possunt cognosci ab Angelo, sicut corporalia: cum phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur quòd Angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

¶SED CONTRA est quod propriū Dei non conuenit Angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est propriū Dei, secundum illud Iere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile. Et quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans, &c. Ergo Angeli non cognoscunt secreta cordium.

CONCLVSIO.

¶Cognoscunt Angeli cordium cogitationes in suis effectibus: vt autem in seipsis sunt, Deo tantum sunt naturaliter cognita.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Vno modo in suo effectu: & sic non solum ab Angelo, sed etiam homine cognosci potest, & tanto subtilius quanto effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum non solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt, & multo magis Angeli vel etiam dæmones, quanto subtilius huiusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. Vnde Aug. dicit in li. de Diuinatione dæmonum, quòd aliquando hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam in corpore exprimuntur ex animo, tota facilitate perdiscunt: quamuis in lib. retractationum hoc dicat non esse asserendū quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu: & affectio nes, prout sunt in voluntate. Et sic solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cuius ratio est: quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est principale eius obiectum, vt vltimus finis: & hoc magis infrà patebit. Et ideo ea quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quòd ex sola voluntate dependet, quòd aliquis actu aliqua consideret: quia cum aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, vtitur eis cum vult. Et ideo dicit Apostolus 1. Corint. 2. quòd quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cogitatio vnius hominis non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitiem corporis, & propter voluntatem claudentem sua secreta. Primum autem obstaculum tolletur in resurrectione, nec est in Angelis. Sed secundum impedimentum manebit post resurrectionem, & est modo in angeis. Et tamen qualitatem mentis, quantum ad quantitatem gratiæ & gloriæ, repræsentabit claritas corporis. Et sic vnus mentem alterius videre poterit.

¶Ad secundum dicendum, quòd etsi vnus angelus species intelligibiles alterius videat, per hoc quòd modus intelligibilium specierum secundum maiorem & minorem vniuersalitatem proportionatur nobilitati substantiarum, non tamen sequitur quòd vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur actualiter considerandum.

¶Ad tertium dicendum quòd appetitus bruta lis non est dominus sui actus, sed sequitur impressionem alterius causæ corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earū, possunt per hæc cognoscere quod est in appetitu, & in apprehensione phatastica brutorum animalium, & etiam hominum secundum quod in eis quandoque appetitus sensitiuus procedit in actum sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet quòd angeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quod mouentur à voluntate & ratione: quia etiam inferior pars animæ participat aliqualiter rationem: sicut obediens imperanti, vt dicitur in 1. Ethico. Nec tamen sequitur quòd fi Angelus cognoscit quod est in appetitu sensitiuo, vel phantasia hominis, quòd cognoscat id quod est in cogitatione vel voluntate: quia intellectus & voluntas non subiacent appetitui sensitiuo & phantasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

illa spectat ad infinitatem, hæc ad æternitatem. Tam autem æternitas quàm infinitas soli Deo conuenit. Maluit autem ex æternitate arguere: quia euidentius constat, Angelis repugnare æternitatem intuitus, quam plenitudinem talis repræsentatiui. Dubia vero quæ sunt circa hanc rationem de æternitate intuitus, in quæstione decimaquarta, tractata sunt vnde nunc transeundum est ad alia.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum quartum.

Anun. IN titulo aduerte, quòd præsens quæstio est de cognitione cogitationis cordis alterius in particulari & complete, scilicet quo ad quæstionem an est. Nam in se quàm respectu termini, id est, vtrum Angelus cognoscat si actualiter cogitem de aliquo, quid cogito, quid deliboro, &c.

289 1.can. cap. 61. & b. 5.ca. 154. ca.2. prin cipio & re q.3.ar. 11.co mal. 5.16.ar. 1co. 2. Commen. ¶In corpore vnica ponitur distinctio bimembris, scilicet quòd cogitatio potest cognosci dupliciter, scilicet in suo effectu, vel in seipsa. Et duæ conclusiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima est, cogitatio cordis alterius potest cognosci ab angelo in suo effectu. Et probatur à fortiori: quia sic etiam potest cognosci ab homine per immutationē vultus & dispositionem corporis, vt medici diffinierunt quandoque. Et hoc confirmatur autoritate Augu. Secunda conclusio est: quòd cogitationes cordis in seipsis, seu quod idē est, vt sunt in volentare: soli Deo sunt naturaliter cognitæ. & probatur sic, Mere voluntaria soli Deo & volenti sunt nota: cogitationes cordis sunt huiusmodi. Ergo cogitationes cordis soli Deo sunt notæ. Maior probatur quia voluntas soli Deo subiacet: q̄ solus in ea operari potest. vt primum obiectū, & finis vltimus. Et confirmatur conclusio autoritate Apost. 1. ad Cor. 2.

¶Num cogitationes quia à voluntate sunt, Deo tantum, qui omnium corda scrutatur, notæ sint.

Quæstio. ¶Circa rationem adductam ad secundam conclusionem dubiū occurrit à Durando. in 1. dist. 8. morum: & est tale. Si voluntarium soli Deo est cognitum, quia voluntarium est, ex aliqua hārū quinq; conditionū prouenit, scilicet aut quia vo lūtas soli Deo subiacet, quo ad causari. Et ex hoc non: quia sic etiam materia prima, & essentia animæ soli Deo essent notæ. Aut quia soli Deo subiacet quo ad moueri. Et ex hoc non: quia sic etiam motus primi mobilis, si à solo Deo esset, sibi soli cognitus esset. Aut quia libera est formaliter. Et ex hoc non: quia libertas est à coactione, non à cognitione. Aut quia est indeterminata ad vtrumque oppositorum. Et ex hoc non: quia indeterminatio tollitur cogitatione posita in actu. Iam enim determinata tunc est. Aut quia à voluntate fit. Et ex hoc præcise non: quia sic omnis actus imperatus à voluntate esset soli Deo notus: & sic etiam actus exteriores voluntarij ignoti essent Angelis. Et confirmatur, quia apud ex Angeli intelliguntur per species innatas quæ æqualiter repræsentant actus interiores & exteriores, spirituales & corporales.

¶Contra eandem rationem arguit Scotus in secunda distinctione nona quæstione secunda, dupliciter. Primo, quia non est maior ratio quare voluntas possit occultare cogitationem positam in actu, quàm ipsam essentiam & voluntatem suam. Secundo, quia si cogitatio occultatur voluntate, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, habetur intentum: si occulta, ergo alia volitione occultabitur: & ferum quæretur de alia, & sic in infinitum.

¶Contra conclusionem multa refert Capreolus in dist. 9. secundi argumenta ex Sco. quorum quædam in Sco. non inuenio. Quædam autem argumenta sunt ad hominem à Sco. contra Henrik. facta. & quædam eandem habent difficultatem. Ita quòd ex solutione præcedentium vno adiuncto argumento, quod Sco. directe contra conclusionem facit, omnia essent clara. Tangit ergo vbi supra ta le medium, cogitatio, præcipue Angelica, posita in actu, est obiectū actu intelligibile in se, & proportionatum cuicunque intellectui Angelico: & sufficienter præsens omni tali intellectui. ergo potest naturaliter intelligi ab altero Angelo. cōsequentia est nota. & potest cōfirmari ex illa maxima. Actiua & passiua naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. Antecedens vero quo ad omnes sui partes est per se notum, supponendo quòd distantia localis non impedit actionem & passionem omnino immaterialē, de quali est sermo. Et potest cōfirmari, quia quicquid potest inferior, potest & superior. Ac per hoc si Michael cognoscit propriam cogitationem intuitiue, poterit eandem multo eminentius intueri Seraphim.

519 522 410 524

¶Ad euidentiam difficultatis huius sciendum est, quòd secundum duplicem opinionem de intellectu Angelico, duplicater in materia hæc procedi potest. Secundum namque opinantes intellectum Angeli moueri ab obiecto, oportet accidentaliter cognitio vo luntaria posita in actu sit subiectum proportionatum & sufficienter præsens in ratione motiui respectu cuiuscunq; intellectus Angeli. Sco. æm tenet partem affirmatiuam, Grego. de Arimi. pro negatiuam. Sed hæc quæstio non habet locum apud opinantes intellectum Angelicum non esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportet ipsum intelligere quicquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hanc viam vnus est termo omnis de actuo & passiuo motiuo & mobili & aliis huiusmodi. Sed oportet scrutari an coniunctio voluntatis cum sua libera operatione in actu exercito re præsentetur per aliquam speciem innatam in Angelis, an non. In hoc enim pender tota difficultas. Dictum est enim speciē in mente Angeli esse tāq; excellentiæ vt habeat in se vnde sibi assimiletur Sor. sedens, Sor. scribens, Sor. currens. Cur igitur non habet se vnde sibi assimileur Sor volens aut Sor. cogitans A, vt autem clare patet ex dictis S. Th. hic & in quæstio. de verit. q. 9. arti. 12. & in quæsti. de dæmonibus artic. 8. arbitratur diuus T. cogitationes cordium quo ad esse actuale in particulari, &c. non repræsentari per species innatas. Quia sunt altioris ordinis quā sint omnia natu alia. Ita q̄ ex eo q̄ voluntas ve volens A. vel B. est supra totum ordinem causarum & effectuum naturalium, ideo non repræsentatur per species impressas angelicasque repræsentatiuæ tantum sunt causarum & effectuum naturalium. Et huc rendit ratio S. Th. vbique. Probat enim semper altiusdimen voluntatis vt operantis ex exemptione eius à dependentia & connexione à quacunque re naturali: ita quòd vis rationis suæ consistit in hoc, quòd voluntas vt operans in particulari, &c. est extra ordinē rerum naturalium. ergo est naturaliter occulta cuicunque extrinseco intellectui creato. & tenet sequelaiquia species naturales intellectus nō repræsentāt nisi naturalia. Antecedēs vero probat, quia volūtas soli Deo subiacet: & quo ad exercitiū

Universidad de Deusto
Biblioteca

actum: & quo ad specificationem actus in particulari quia ipse solus potest efficaciter movere voluntatem tam effective quam obiective: cum sit summum bonum & finis ultimus, &c. Ex hoc autem facile solvuntur obiectiones. Nam ad Durandum patet quid dicendum est, quòd voluntas & voluntarium ex hoc ipso quòd voluntarium, est in seipso occultum cuicunque extrinseco creato, quia soli Deo subiacet effectivè & obiective. Et ideo nulla illarum causarum enumerata ab eo admittitur præcise, nisi vertia. Et est ista quam dicit San. Th. quòdque arguens aut nō intellexit, aut intelligere noluit: libertas enim voluntatis non solū à coactione, sed à dependentia & connexione cum naturalibus est: ac per hoc à cognitione exirin seca creaturæ. Ex hoc enim quòd aliquid soli Deo subiacet, quòd nullam natū est habere cōnexionem cum naturalibus: occultum naturaliter est his qui naturalium tm rationes habēt.

290 *Infr. q. 64. art. 1. ad 3. & q. 106. art. 4. ad 2. Et Ephe. 3. lc. 3. fi.*

¶ Aiut obiectiones vero Scot. contra eandem rationem ex eodem principio iam patet responsio. Quia alia ratio est de essentia, voluntate, & intellectu angeli: & de his vt sunt in actu secundo mere voluntario. Quoniā illa pertinent ad naturalem ordinem rerū: hæc autem non. Et similiter non dicimus istam fœlicitatem, quòd cogitatio occultetur volitione velut quodam velamine, vt argues imaginaꝰ: quorens aliud illius velamē: sed dicimus quòd cogitatio eo quia volita seu libera, est naturaliter occulta. Et habet rationem suæ occultationis, libertatem imperantis vt dictum ac expositum est.

¶ Ad obiectionē demū Sco. contra conclusionē dicitur, q tam hæc quā omnes aliæ supponunt vnum falsum, scilicet intellectum separatum accipere cognitionē à rebus cognitis. hoc enim est falsissimum: quoniā omnis intellectus separatus intelligit per species influxas, & non aliter nisi se ipsum & Deū, vt ex prædictis patet. Et in hoc stando, omnes obiectiones soluuntur.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum quintum.

Commen. TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnam ponit distinctionem de cognitione, bimembrē. Et iuxta vtrūq; membrum duabus conclusionib⁹ respōdet quæstio. Distinctio est. In angelis est duplex cognitio, scilicet naturalis, & hæc est per fœlicias ipsorum, & per species innatas. Et supernaturalis, & beatifica: & hæc cognitio est negativa, scilicet angeli cognitione naturali non cognoscunt mysteria gratiꝰ. Et probatur, quia ista ex sola Dei voluntate dependent. Et confirmatur ex hoc, quòd non cognoscunt naturaliter cogitationes cordium. Et confirmatur tex hoc, quām modus arguendi autoritate Apostoli primæ à Corin. 1.

Annot. ¶ Circa hanc conclusionem, aduerte quòd eadem est ratio quare cogitationes cordium, & quare mysteria gratiæ sunt occultaꝰ quia scilicet sunt extra ordinem rerum naturalium: quia scilicet ista soli voluntati sunt connexa diuinæ. Illa vero voluntati diuinæ & cogitantis tantum. Et propterea apud ponentes intellectum angelicum moueri ab obiecto quia ratione ponunt moueri ipsum à cogitationibus cordium iam positis in actu, eadem ratione ponunt moueri ipsum à mysteriis gratiæ in actu positimsi aliunde impediatur virtute diuina. Et hoc expresse sentit Scotus in quarta distinctione, decima quæstione nona. Nec est opus aliter hic immorari: quoniam negando illud suppositum fundamentum eorum, q scilicet intellectus separatus sit mobilis ab obiecto, eorum rōnes efficaciꝰ ruūt.

Commen. ¶ Secunda conclusio est affirmativa, habens tamen multas conditiones, scilicet angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiæ, non omnia tamen, neque æqualiter, neque simul. Conclusio ipsa probatur autoritate Apostoli primæ ad Corinth. 1. Nobis autem reuelauit, &c. Prima vero conclusio declaratur: quia scilicet angeli plura & altiora mysteria cognoscunt, cōparatione, quia perspicacius diuinā contemplantur sapientiam. Secunda vero conclusio quia superiores de filis mysteriis illuminant inferiores. Tertia autem, quia quædam horum nouerunt à principio. Quædam vero in dies additi sunt, prout eorum cognouit officia.

2. d. 14. q. 2. 2. ar. 1. q. 2. 3. q. 1. 3. dist. 3. q. 1. 3. dist. 3. q. 1.

¶ Num Angeli beatifica cognitione cognoscant mysteria gratiæ. Quæst.

¶ Circa hanc conclusionem dubium occurrit, quoniam non videtur verum quòd Angeli cognitione beatifica cognoscant mysteria gratiæ. Arguit enim Scotus in quarta distinctione decima quæstione nona, in conclusione tertia, contra hoc fic. Beatus non distinguitur à non beato, nisi videndo obiectum beatificum vt fic, & ea quæ in ipso includuntur vt fic. sed mysteria gratiæ non includuntur in obiecto beatifico vt fic. ergo. Minor patet, quia non spectat ad beatitudinem cognoscere gratiam conferri huic, vel illi, &c.

arg. com. 91

¶ Præterea, arguo ego ad hominem fic. apud Sanct. Thomam. Videre plura in diuina essentia infert à posteriori videre magis ipsam diuinam essentiam: vt patet ex quæstione decimasecunda. Et rursus apud ipsum & veritatem: audius beatificus ad minus angelorum quicquid fit de anima separata, nunquam intenditur essentialiter. ergo impossibile est angelos in verbo de nouo aliquid videre quod prius non viderant. Hoc enim alteram prædictarum propositionum destruit: quoniam si de nouo aliquid videt, ergo aut non magis videt verbum contra primam propositionem: aut magis videt contra secundam.

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dico, quòd cognoscere aliquid in verbo contingit dupliciter: vno modo formaliter, alio modo causaliter. Et dico quòd Sanctus Thomas non intendit Angelos quoscunque de nouo videre aliquid in verbo formaliter: sed tantum eaſſ habent ad visionem formalem sicut accidentia quædam concomitantia, non simul, sed successiue iuxta successiuam dispositionem ipsorum secundum congruentiam ad officia sua exequenda. Cum hoc tamen stat quòd quædam mysteria gratiæ Angeli omnes: vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suæ. Nec tamen oportet hæc pertinere ad obiectum beatificum, vt fic. Iam enim in quæstione decimasecunda declaratum est, quòd videre aliquid in verbo formaliter, contingit dupliciter, scilicet per se primo secundario. Et quòd ipse Deus tantum videtur per se primo, creaturæ autem secundario. Et propterea ipse solus beatus, inxta illud Augustini, qui autem te & illa nouit, non propter illa beatus, sed propter te solum beatus. Vnde ratio Scoti concludit quod gratis concedimus, imò quod edocemur, scilicet omne aliud à Deo non necessario pertinere ad obiectum beatitudinis, sed non inferre esse impossibile in obiecto beatifico multa alia à Deo secundario, & quasi concomitanter videri eadem numero visione.

¶ Sup-

Annot. Commēt. *c ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.*

¶ In titulo hoc solum aduertendum est, quòd hic est sermo de actu & potentia, vt sunt modi cognitionis angelicæ, sue naturalis, siue supernaturalis.

¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, scilicet essentiali, vel accidentali. Alteram de cognitione, naturali scilicet & supernaturali & hac duplici, scilicet per reuelationem & per visionē verbi. Et examinat omnia membra huius secundæ distinctionis, applicando ea ad versus: suæ membris primæ distinctionis singillatim. Et tria facit. Primo ponit & declarat membra primæ distinctionis ex tertio de anima. Secundo ostēdit quomodo se habeat cognitio angelica ad potentiā essentialem. Tertio, quomodo se habeat ad potentiam accidentalem. Quo ad secundum duo dicit. Primū est, q angeli non sunt in potētia essentiali secundum cognitionē naturalē. Secundū est, q angeli sunt in tali potentia secundū cognitionem per reuelationē. Et probat vtrūq; ex proportionalitate inter angelos & corpora cælestia secundū potentiam ad esse permanens substantiale vel accidentale: & secundum potentiam ad illuminari.

391 12. q. 50. art. 5. cor. Et 2. com. cap. 55. Et 56. col. 3. Et vers. 4. Et 5. Et 6. 16. ar. 3. cor. Et 6. ver. 4.

¶ Nota hic q Scot. in 2. di. 9. q. vlti. iterum contra hanc rationē ex corporibus cœlestibus sumptam instat. Et quoniam obiectiones suæ coincidunt cum superius recitatis, ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertiū duo dicit, scilicet q angeli qui cognoscunt naturaliter, non actu omnia considerant: & q secundum cognitionē in verbo semper actu cōsiderāt, quia beatitudo consistit in actu, illa autem est eorum beatitudo.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secundū.

Commēt. TItulus clarus est.

¶ In corpore respōdet quæsito tribus cōclusionibus. Prima est, angeli in verbo cognoscunt ota simul. Secūda est, angeli possūt naturali cognitione ota ea simul cognoscere quæ per vnam speciem repræsentātur. Tertia est, angeli nō possunt simul cognoscere naturaliter ea quę per diuersas spēs innatas eis repræsentantur. Probantur autem hæ ota conclusiones eodē medio sic. Multa non vt multa, sed vt vnum intelligibile possunt vna operatione & simili intelligi. Sed repræsentata per vnā speciem habent rationē vnius intelligibilis. Repræsentata vero per plures habent rationē pluriū intelligibiliū. ergo. Tunc vltra, cognito in verbo est per vnā speciem tantū, essentiā scilicet diuinā: igitur. Et cōfirmatur hæc cōclusio prima autoritate Aug. Maior primo probatur, quo ad primā partē ex hoc q vnius operationis debet esse vnum obiectū, quia alimodū vnius motus vnus terminus. Secūdo declaratur quo ad distinctionē quā præsupponit, scilicet q multa possunt dupliciter cōparari ad virtutē percipiuā, scilicet vt multa & vt vnum, & hoc in sensu respectu partiū continui: & intellectu nostro respectu partiū propositionis. Et vniuersaliter respectu extremorū cuiuscunq; comparationis. Et declaratur simul veritas tocius maioris assumptæ ex sensu & intellectu nostro. Minor vero probatur sic. cuius maioris assumptæ ex sensu & intellectu nostro. Minor vero probatur sic. cuius intelligibile conuenit repræsentatis per speciem intelligibilem, quia vnum quod quę est intelligibile in actu, secundum quod eius simillimo est in intellectu. ergo esse vnum intelligibile conuenit eisdem per vnitatem speciei intelligibilis, & tenet sequela: quia in omni genere ex eodem res habet esse & vnitatem.

¶ Circa hanc prosequitur occurrunt duo dubia. Primum est, qualia hic non distinguitur inter simul cognoscere, & vna operatione cognoscere, cum tamen hæc multum inter se differrant, cum experiamur simul nos percipere sonum & colorē, & tamē nō vna operatione: & breuiter per se nota est eorū diuersitas. Quòd autē hic cōfundant, patet ex eo, q cōclusio & qō de simultate intelligēdi loquit. Probatio autē maioris de vnitate operationis sermonē facit. & sic, peccitur videt esse nulla.

¶ Secundū dubiū est circa probationē minoris. Quo illa propositio. Vnūquodq; est intelligibile in actu secundū quod eius simillimo est in intellectu: habet locū tantū in his sensibilibus quæ secundū se sunt intelligibilia in potētia & non separatīa a materia, quę secundū se sunt actu intelligibilia, vt manifestum est. Et cōsequēter ista ratio nō erit nisi probatio particularis, scilicet q sensibilia repræsentata per vnā speciē, sunt vnū intelligibile. & per diuersas diuersa: & non est ratio vniuersalis de oibus repræsentatis, qū tamen erat probādum.

¶ Circa vltimā conclusionē dubiū ex duplici capite occurrit. Primo ex eo q angelus apud S. Th. potest simul per tres species intelligere, scilicet per essentiā diuinā, per essentiā propriā, & per aliquā speciē innatā) alioquin cum semper in telligant Deū & se, nunquā possent intelligere aliudnon videtur igitur stare quod hic dicit. Secundo ex eo q angelus cognoscit, & ponit distinctionem ex tertio de anima per diuersas species, puta inter animal & lapidem. ergo simul cognoscet p diuersas species. & tenet sequela ex doctrina secūdi de anima. & in cap. de sensu cōmuni. Et augetur difficultas ex hoc capite: quia non videtur valere processus factus ad cōcludendam hanc conclusionem, eo quòd stat aliqua cognosci vt vnum intelligibile pro quanto cognoscuntur vt comparata adinuicem secundum diuersitatem: & tamen per diuersas species.

292 *Infr. q. 85. & art. 4. 2. dist. 3. q. 3. ar. 2. Et 3. dist. 14. ar. 2. q. 4. & 1. con. cap. 55. Et veri. q. 8. ar. 14. & quæl. 7. q. 1. artic. 2.*

¶ Circa primā & vltimā conclusionē dubiū pulchrū occurrit sic. Angelus potest omnia simul intelligere per vnā speciē: ergo potest omnia quorū species habet simul intelligere. Antecedens est prima cōclusio cōsequēs vero est oppositū vltimæ. confirmatur autē probatur sic. Angelus simul nouit se & omnes suas perfectiōes. Sed inter suas perfectiones est esse intelligibilia: imò hæc est magna essentia angelicę perfectio. quòd sit ipsa & alia tali modo: ergo simul intuetur se esse tale est quidditative, & talia entia intentionaliter. Sed hoc est nosse omnia repræsentata per species quæ sunt

86

Philosophus in primo Ethicorum capi. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus ibi non sumitur secundum quod est actus imperfecti, id est exilentis in potentia, sed secundum quod est actus perfecti, id est exilentis in actu. Sic enim intelligere & sentire dicuntur motus, vt dicitur in tertio de Anima.

¶ Ad secundum dicendum, quòd desiderium illud angelorum non excludit rem desideratam, sed eius fastidium. Vel dicantur desiderare Dei visionem quantum ad nouas reuelationes, quas pro opportunitate negotiorum à Deo recipiunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in substantia Angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia quòd sit absque actu.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd Angelus non possit simul nulla intelligere. Dicit enim Philosophus secundo Topico. quòd contingit multa scire, sed vnum tantum intelligere.

¶ Præterea, Nihil intelligitur nisi secundum quod intellectus formatur per speciem intelligibilem: sicut corpus formatur per figuram. Sed vnum corpus non potest formari diuersis figuris. Ergo vnus intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

¶ Præterea, Intelligere est motus quidam. Nullus autem motus terminatur ad diuersos terminos. Ergo non contingit simul multa intelligere.

¶ SED CONTRA est quòd dicit Augusti. 4. super Gene. ad lit. Potentia spiritualis mentis angelicæ cuncta quæ voluerit, facillime simul comprehendit.

CONCLVSIO.

¶ Cognoscunt Angeli omnia simul in verbo, & quæcunque & per vnam speciem repræsentari possunt: non possunt autem simul omnia cognoscere quæ per diuersas species innatas repræsentantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ad vnitatem motus requiritur vnitas termini, ita ad vnitatem operationis requiritur vnitas obiecti. Contingit autem aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui. Si enim vnaquæque per se accipiatur, plures sunt. Vnde & non vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectum. Alio modo accipiuntur secundum quod sunt vnum in toto. Et fic simul vna operatione cognoscuntur[c], tam per sensum quam per intellectum, dum totum continuum considerat, vt dicitur in 3. de Anima. Et fic etiam intellectus noster simul intelligit subiectum & prædicatū, prout sunt partes vnius propositionis, & duo cōparata secundū quod conueniūt illa esse intentionaliaergo angelus simul & vno actu ota nouit quorū spēs habet.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum sciendum est, species per quas intelligit angelus, non esse eiusdem rationis. Nam quædam inter se eiusdem ordinis: quædam vero se habēt ad inuicem ordine quodam quem admodum etiam in naturalibus. Quædam formæ existētes in materia sunt eiusdem ordinis inter se vt forma leonis, & bouis, & similes. Quæ tā vero ordine quodā se habent, vt vegetatiui & sensitiui. Nec intendo per hoc exemplū aliud insinuare nisi ordinē inter quaidā species. eius intelligibiles in angelo. Habent autē inter se ordinē species illæ quæ se excedunt in repræsentādo idem, quāuis diuersimode: & tales sunt essentia diuina, quę cum nulla specie ponit in numerōquia est omnīū perfectissimū repræsentatiuū: & essentia propria ipsius angeli, cum qua nulla eius species ponit in numerum: quia ipsa essentia est omniū à se intelligibiliū species, imperfecta tamē. Et per superadditū intelligibile specie perficit, & determinat quodāmodo vt sit distincte repræsentatiua talia, puta animalia. Species vero illæ eiusdē inter se ordinis, sunt quæ disparatæ inter se sunt in repræsentādo quales sunt oēs species indiuæ singulis angelis. Rursus species istæ disparatæ dupliciter accipi possunt, scilicet vt extrema sunt in repræsentādo relationes aliquas absolutas. His aūt ītātibus dicit q, quānis aliud sit simul intelli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere. In proposito tamen eadem est difficultas de simultate & vnitate, & notius est propositum de vnitate. Eadem enim est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt sic: absolute & repugnat simul intelligi & vna operatione intelligi, quemadmodum repugnat dici, vt & in quarto metaphysi. tex. 10. dicitur, quòd qui vnum non intelligit, aliud intelligit: & in tertio de Anima, contingit multa scire, vnum autem intelligere. Notius autem est, q. vni operationi vnum debetur obiectum, quàm pluribus eiusdem potentiæ simultaneis & hoc sic verum. Et ideo S. Th. vtrunque explicauit, & probando à nonnullis tradidit disciplinã. Et per hæc patet responsio ad primum dubium. Et ad vltimum, quod est contra vltimam conclusionẽ. fatemur enim quòd angelus potest simul per plures species intelligibiles ordinem inter se habẽtes intelligere quoniam intelligibile earũ non est totaliter diuersum. Sed quemadmodũ species excedit & continet speciem quodammodo vt totum partem: ita intelligibile vnius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter discernere inter intelligibilia disparatarum specierum. est vnum intelligere: & non per diuersas species absolutas: sed per diuersas species, vt ad vnum relationum intelligibile coeunt. Nec propterea insufficiés aut falsus fuit processus: quo vnitas intelligibilis ex vnitate speciei adæquate declarata est. Quoniã quòd regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabatur & tractari debet. Excepto enim hoc nota est. & ideo nihil officit vniuersali regulæ, quæ traditur & tradenda est de cognoscibili absolute. Et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis. Respectiua namque constat virtute; exigere extremum. Vnde & in qõ. de verit. qõ. 8. artic. 14. ad primum in contrarium dicit S. Tho. quòd nihil prohibet multa vt vnum simul intelligi, vel per vnam formam.

¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur, q. aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic intellectui. Et quòd sicut res immateriales & materiales in hoc inter se differant, quòd illæ sunt intelligibiles actu in se ipsis: istæ vero intelligibiles in potentia secundum seipsas. In hoc tamen conueniunt, quòd huic aut illi intellectui intelligibiles actu non sunt, nisi secundum quod sunt in hoc aut illo intellectu. Supponimus autem supradictũ, quòd sunt in hoc aut illo, nonnisi per similitudinem. Et ideo sequitur, quòd esse intelligibile huic intellectui, sortitur vnaquæque res per hoc q. est in illo intellectu secundum speciem: & hoc modo intelligendus est his. S. Th.

¶ Ad dubium vltimo contra primam & tertiam conclusionem notum respondetur, quòd intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo absolute. Alio modo vt sunt ad quid intelligentis seu intellectui, puta determinata. Sed hæc responsio patitur difficultatem. Quia quum commune sit omni substantiæ separatæ intelligere alia à se per modum substantiæ sunt, nulla Gabrielem cognoscere lapidem absolute: est cognoscere lapidem, vt est in Gabriele, aut scire sum Gabrielem secundum quod est lapis quod idem est. Non enim plus cognoscit de lapide, quàm ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quòd responsio est bona, & quòd istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partium seorsum. Quamuis enim idem videatur vtra que visione eius in toto. Et rursus acutius videtur pars seorsum, quod non impedit visionem eius in toto. Et rursus acutius videtur pars seorsum, quam in toto: vt patet quum video totam domum, & quum distincte applicare volo visionem ad discernendum singulas partes eius. Prius enim omnes partes simul in toto video. Sed quum distincte singula perspicio, ab aliis partibus visionem intento animæ ad vnam deducta subtrahit. Ita proportionaliter contingit in angelo, quòd quamuis primo omnia simul in se vt toto quodam videat, si tamen singula distincte secundum seipsa absolute perspicaciter intueri vult, dum vni attendit alterum negligit quia non potest huiusmodi vnitas simul esse in actu perfecto secundum duo esse eiusdem generis & ordinis, &c.

a ¶ *Super Quæstionem quinquagesimam octauam Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio respondua, Angeli veritatis contemplatione non assequuntur aliquo discursu: & dupliciter probata. primo ratione sic. Angeli inter substantias spirituales cum teneant locum quem corpora cælestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt à substantiis spiritualibus inferioribus proportionaliter quemadmodum corpora cælestia à corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tantum differt, vt inferiora per motum suas perfectiones vltimas acquirant. Superiora vero statim habent suas vltimas perfectiones. Et substantiæ spirituales inferiores, quales sunt animæ humanæ, per motum discursiuum perfectionem vltimam, quæ in veritatis contemplatione cõsistit, acquirunt: ergo relinquitur quòd Angeli veritatis contemplationem complete statim absque discursu naturaliter habeant. prima propositio auctoritate Dionysii. firmatur. Alia vero quo ad corpora per se notæ sunt. Quo ad substantias vero spirituales, experimento in nobis patent. Deinde confirmatur conclusio ex differẽtia nominum conuenientium substantiis spiritualibus superioribus & inferioribus quia scilicet illæ dicuntur intellectuales, istæ vero rationales. Et omnia clara sunt.

¶ Sed aduerte, quòd in his declarationibus S. T. immiscet rationem fundamentum, & proportionalitatem primæ rationis, & differentiam signi secundo loco adducti. Et est ratio perfecti & imperfecti luminis intellectualis. Ita q. quia superiores spiritus à nostris differunt penes perfectum & imperfectum lumen: & imperfectionis est ad videndam veritatem discursu egere. Cuius signum est, quòd si tantum haberet anima nostra luminis, quòd visis principiis videret in eis quæ in eorum virtute continentur, non discurreret: relinquitur quòd substantiæ illæ quæ in apprehenso aliquo obiecto apprehendum quicquid virtualiter continetur: veritatem & principij, & conclusionis absque discursiuo motu habeant.

¶ *Num aliquo pacto angelis conueniat discursus.*

¶ Circa prædicta occurrit primo Sco. in 2. distin. 7. q. 1. dicens, non esse probabile ab angelis negare omnem discursum: & remittit se ad proœmium primi, in illa quæst. vtrum theologia sit scientia, vbi hanc rationem inuenio directe quòd contra subiecti puta lineæ in quocunque lumine visa continet virtualiter veritates suarum passionũ, est prius natura nota illis: ergo est earum causatiua in quocunq; intellectu ab illa patriuo. ergo erit discursus. Antecedens cum prima consequentia est euidens. Vltima vero probatur: quia ad rationem discursus non exigitur ordo temporis, sed ordo naturæ, & causalitatis, scilicet quod hoc sit prius naturaliter notum illo. & quòd per hoc agnoscamus illud, quamuis simul tempore. ¶ Occurrit delande Gregu. de Arist. in 2. distin. 7. q. 1. dicens processum S. Th. super nulla ratione fundari, sed sola fixatione de corporibus cælestibus: & q. conclusio deducit ad impossibile. Quoniã si angelus absq; discursu cognoscit visio aliquo subiecto omnes eius passiones, sequitur quòd aut habeat simul infinitas intellectiones speciei distinctas, aut vnam æquiualentem infinitis distinctis, quorum vtrumque est impossibile, quia esse infinitum est: & tenet sequela, de passionibus numeri & figuræ, quæ sunt infinitæ sicut & species numerorum & figurarum.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, & primo quòd ratio Scot. quadrupliciter peccat. Quia

396 Idem supponit esse huiusmodi cognitionem recognita in se, & cognita in alio, quum tamen multum intersit. Secundo, quia supponit intellectum angelicum & beatum esse passiuum à re visa in alio quorum ratiõnem & hoc sic falsum: & vniuersaliter intellectus angelicus non sit mobilis ab obiecto extrinseco. Tertio, quia discursus est effectus se tenens ex parte intellectus magis quàm obiecti: quoniam de omnimo simpli

294 3. disp. 3. q. 3. artic. 3. & q. 4. ad 2. 295 ssimo intellectus non sit discursiuus, puta Deo. Et ideo quantumcunque obiectum in se habeat, vnde causet discursum, & intellectus se mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in se ipso: non sequitur hic effectus qui est discurrere. nisi in intellectu apto discurrere & si: imperfecto, vt inferiora per motum suas perfectiones vltimas acquirant. Superiora vero statim habent suas vltimas perfectiones. Et subt

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad secundum vero obiectionem dicitur, q̃ proportio inter subiectum & prædicatum, & principia & conclusionē, attendit in proposito, secundū potentiam, non secundū virtualē contenentiā. Virtus enim principiū actiuū seu operatiuū nominat. Potentia autē cōmune nomē est eiꝰ ad possibilē passiuā ad esse. Ita q̃ similitudo proportionalis cōsistit in potentialiter continere per se, vel per accidens, & quomodolibet infra latitudinē tamē (vt dictum est) naturalium. Vel cōsistit, q̃ sicut se habet diffusum ad cōtinentiā virtualē cōclusionū in principijs, ita se habet cōposito & diuiso ad continentiā potentialē prædicatorum in subiecto. Et hoc magis cōsonat literæ virtutis nomē exprimētis in principio, poteꝛit autē in subiecto: dū dicit, quæcunq; possunt accipi subiecto. Quòd autem prædicata omnia potentialiter saltem cōtineantur in subiecto, inducitur pater. Qui speculantia ad materiā naturalē actu vel virtute claudūtur in eo, vt essentialia & passiones. Speculatiua vero ad materiā cōtingentē (quāuis infinita sint in potentia, quæ tamen actu quæque interuallū finitæ & certæ sūt quā sunt. Ac per hoc potentia iam reducta ad actū cōtineri in illius potētia manifestat. Speculatiua vero ad materiā remotā, dubiū non est virtualiter claudi in subiecto. Qui negationes repugnantium ex affirmatione subiecti necessario cōsequuntur. Et per hoc patet q̃ nō oportet causalibus dare causam, per se, ex hoc q̃ ponitur cognosci cum subiecto, & pertinere ad perfectiorē eius cognitionē sequeretur enim hoc, si poneremus causale antecedēs esse, pertinere ad perfectiorē cognitionem suæ causæ, non autē posteriꝰ est. Quoniā quæ admodū esse ejus iam determinatum cōpositionē facit cū eo in quo est in rerum natura: & illius quoddam esse est, quāuis accidentale, absq; hoc quòd habeat per se causam: sic & intellectus si perfectē cognoscit subiectum illud: omne ens esse intuet, qđ actu aliter habet, absq; pfectate cōsectionis illorū.

¶ Ad dubitationem vero contra minorē dicitur, quòd defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidam specialis & propri intellectui nostro. Communis quidem est, quòd virtus ipsa intellectiua potentialitaris aliquid habet admixtum. Et quòd modus cognoscendi sit per speciem superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius vero est intelligere per cōuersionem ad phantasmata, esse in potentia, & alia huiusmodi. Nec est dubium q̃ id quod conuenit intellectui nostrō ex imperfectione communi, conuenit etiā angelo: sed consequentia illa tenet in his quæ conueniunt intellectui nostro ex imperfectione propria: quoniam perfectiones oppositæ ponuntur in angelis. Quòd autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectione propria nostri intellectus prouenit, S. Tho. hic supponit: & facile ex eius etiam dictis declaratur. Existentibus enim duobus modi cognoscendi, scilicet simplici intuitu, & per appositionem quandam: & vtroque conueniente intellectui nostro, & tam discursu quàm compositione & diuisione importante modum cognoscendi per appositionem quandam, quum constet perfectiorem modum cognoscendi esse per simplicem intuitum: & quòd in nobis hic modus cognoscendi parum participatur in nostri supremo in prima operatione intellectus: & virtutque ac similitudinarie in principio secundæ, id est in cognitione principiorum: & iam ſtabilium sic à Dio. in 7. de di. no. quòd supremum infimi attingit infimum supremi, euidenter sequitur q̃ modus cognoscendi componendo & diuidendo ex propria nostri imperfectione intellectus prouenit: cui ex aliquali superiorum participatione, communicatur quod degustet experiendo modum intelligendi per simplicem intuitum.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quintum.

Commēt. TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quæsito vnica conclusione, habenti quatuor partes, scilicet in intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primam partem: quia intellectus in prima operatione semper est verus, per se loquendo, vt patet in sensu, & ex tertio de Anima. Intellectus autem angelicus semper intelligit per modum primæ operationis. ergo. Maior declaratur, assignando causas veritatisque modi, quo falsitas inueniri in nobis intelligēdo quod quid est, quod est obiectum primæ operationis: quia scilicet vterq; contingit ex cōpositione admixta. Et rursus secundus modus continuatis respectu quorundā obiectorum tm, scilicet compositorū non simplicēs, vt patet ex 9. met. ex. 22. Quo ad secundam vero partem, declaratur assignādo differentiā inter modū, quo per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur, falsum: & modū quo per accidens admiscetur angelicæ, quia scilicet falsitas quid est: quoniā in via admiscetur cōponendo vel applicando. In angelis vero falsitas sequitur quod quid est, quoniā in iudicando ex illo vero & quartā partē simul probatur, & declaratur sic. Intellectus in iudicando ex parte modi cognoscēdi. Et vlterius sequitur, q̃ ad primā operationē intellectus nō exigitur simplex apprehensio rei cognitæ, sed modi cognoscendi sequentis ipsam rei cognitæ, quātus ad veritatis vel falsitatis rōnē in prima operatione intellectus esse non possit falsitas aut veritas rationis modi cognoscēdi tūpore est, tamē in ea esse veritatem aut falsitatē rōnē rei cognitæ, quādo, s. res cognita est cōposita. Et propter ea patet, q̃ intellectus, q̃ in simplicibus multo magis est falsitas quæ scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscendi, si prima operatione cognoscitur, qualē cōgnoscendi modū simplicitas rei qui. Et si quæratur quo in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri ratio veri aut falsi, quū in prima operatione intellectus nō negetur affirmetur aut negetur falsitas rōnē rei cognitæ, quia scilicet rem cōpositā, quālis nō est formaliter affirmet aut negat virtualiter tamen est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si hæc cohæreāt, cōcipit verū virtualiter, quia concipit sic esse sicut est. Si vero nō cohæreāt, concipit falsum virtualiter, quoniā concipit sic esse sicut nō est. Dicit autē verū & falsum inueniri per accidens, in prima operatione intellectus. Tum quia cōpositio super qua fundatur ratio veri & falsi, accidit sibi primo operationi nō solum ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, sed cuidā cōuenienti q̃ a obiectū primæ operationis, est incōplexū et incōplexū est. quod vt sit nulla cōpositione dicere potest: & cōsequenter nullā veritatē aut falsitatē. Et propterea sicut accidit sibi incōplexo, cōpatibile esse compositioni, ita veritatē & falsitatem. Et propter hoc dicitur & bene, q̃ veritas & falsitas, sicut & cōpositio, per se nō sunt nisi in secunda operatione: cuius obiectū est cōplexum vt cōplexum est. Ex his autē patet responsio ad obiecta. Nā quū angl⁹ omnia cognoscat per modū primę operationis, nō cognoscit cōpositum falsum virtualiter inesse posse ratione compositionis adiunctæ in obiecto. Et hoc est qđ intendebat S. T. per radices quas in articulo enumerauit, falsitatis aut veritatis, ex parte rei cognitæ, simplicis aut cōpositæ: cum naturali conditione, aut supernaturali habitudine quacunque. Et sic veritas vel falsitas formaliter semper est in compositione ex parte intellectus. Veritas vero, vel falsitas virtualiter est in compositione, aut diuisione obiectiua, quamuis non modali.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum sextum.

Commēt. TItulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit.

¶ In corpore respondendo quæsito affirmatiue duo facit. Primo amorem & radicem huius distinctionis ostendit. Autorem quidem Aug. Radicem vero, quia cognitio angelica dies vocatur. Gene. 1. Ac per hoc rationabiliter partes diei diffinit. Et similiter quatuōr, quia cōsistendi non plus quatuor partes, & ex mane & vespere, cognitio matutina & vespertina dicta est. Secundo, qua differentiæ istæ metaphoricè dicuntur de cognitione angelica ostendit, primo quidē ab ipsa similitudine, dicens attendēdum hoc quod est esse principium, & esse terminum. Ita quòd cognitio illa dicitur matutina, quæ respicit primo id de esse rei, id est esse rei in causa. Illa vero vespertina quæ respicit vltimatū esse rei, id est esse rei in seipsa. Et ofa clara sunt in littera.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum septimum.

Commēt. TItulus clarus est.

¶ In corpore sub distinctione videtur quæstio examinando diffinitionē vespertinæ, & duo facit. Primo examinat rationē cognitionis vespertinæ. Secundo nō latet quæsito duplicē cōclone.

¶ Quo ad primum quia cognitio vespertina est cognitio creaturæ in propria natura, secundum quod ly in, triplicem habitū linem denotare potest, tripliciter exponitur cognitio vespertina. Potest enī denotare habitū linem causæ, habitū linem medij, & habitū linem termini. Et q̃ denotat habitū linem termini, dubium non est. Sed an cum hoc denotet etiam habitū linem causæ vel habitū linem medij, dicitur. Et sic tria dicuntur. Primum q̃ non denotet habitū linē causæ: quia angelus non accipit cognitionē à re cognita, vt superius iam dictum est. Secundū, q̃ potest ilenotare habitū linem medij: ita scilicet quòd creatura sit terminus cognitionis, & sit etiam medium seu ratio non cognoscendi, quia scilicet cognoscitur per speciem inatam in ipso angelo, siue sit adæquata, siue non: non est cura. Tertium, quòd potest denotare habitualem terminū pure & præcise: scilicet q̃ creatura sit terminus cognitionis, & non causa neq; ratio. Sed ratio cognoscēdi sit ipsa essentia diuina.

¶ Quo ad secundum, pri ma conclusio est, quod cognitio vespertina habens creaturam pro termino & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secūda est, cognitio vespertina habens creaturam pro termino tantum, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solū secundum terminos seu cognita, quo ad idem est.

¶ Aduerte hic, quòd quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcedēti articulo decisum sit matutinum & vesperinum in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & vltimatum, id est esse rei in verbo, & esse in seipsa & esse rei in verbo vno tantummodo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per Augustī. patet: consequens fuit, vt tota latitudo differentiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimænona Articulum primum.

Commēt. TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est cōclusio rāsita quæsito affirmatiue, scilicet in angelis est vespertina. Et probatur sic. In habentibus intellectū est appetitus boni volūtarie, scilicet in

quis habere cognitionē, qua potest, vera, quę falsa, vt ita formaliter proferamus, q̃ ipse est ipsa. Et similiter quātūcunq; modus cōsimplicis simplex, potest apprehendi cōpositū ex partibus illius, ex ordine vel cohærentia, & per hoc verū vel falsum. Et ex hoc patet quo ad secundam partem, q̃ non sufficit nec requiritur necessario cōpositio ex parte rei cognitæ, sed exigitur & sufficit cōpositio ex parte modi cognoscēdi. Et vlterius sequitur, q̃ ad primā operationē intellectus nō exigitur simplex apprehensio rei cognitæ, sed modi cognoscendi sequentis ipsam rei cognitæ, quātus ad veritatis vel falsitatis rōnē in ea esse veritatem aut falsitatem rōnis rei cognitæ, quādo, s. res cognita est cōposita. Et propter ea patet, q̃ intellectus, q̃ in simplicibus multo magis est falsitas quæ scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscendi, si prima operatione cognoscitur, qualē cōgnoscendi modū simplicitas rei cognitæ possit inueniri ratio veri aut falsi, quū in prima operatione intellectus nō negetur affirmetur aut negetur falsitas rōnē rei cognitæ, quia scilicet rem cōpositā, qualis nō est formaliter affirmet aut negat virtualiter tamen est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si hæc cohæreāt, cōcipit verū virtualiter, quia concipit sic esse sicut est. Si vero nō cohæreāt, concipit falsum virtualiter, quoniā concipit sic esse sicut nō est. Dicit autē verū & falsum inueniri per accidens, in prima operatione intellectus. Tum quia cōpositio super qua fundatur ratio veri & falsi, accidit sibi primo operationi nō solum ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, sed cuidā cōuenienti q̃ a obiectū primę operationis, est incōplexū et incōplexū est. quod vt sit nulla cōpositione dicere potest: & cōsequenter nullā veritatē aut falsitatē. Et propterea sicut accidit sibi incōplexo, cōpatibile esse compositioni, ita veritatē & falsitatem. Et propter hoc dicitur & bene, q̃ veritas & falsitas, sicut & cōpositio, per se nō sunt nisi in secunda operatione: cuius obiectū est cōplexum vt cōplexum est. Ex his autē patet responsio ad obiecta. Nā quū angl⁹ omnia cognoscat per modū primę operationis, nō cognoscit cōpositum falsum virtualiter inesse posse ratione compositionis adiunctæ in obiecto. Et hoc est qđ intendebat S. T. per radices quas in articulo enumerauit, falsitatis aut veritatis, ex parte rei cognitæ, simplicis aut cōpositæ: cum naturali conditione, aut supernaturali habitudine quacunque. Et sic veritas vel falsitas formaliter semper est in compositione ex parte intellectus. Veritas vero, vel falsitas virtualiter est in compositione, aut diuisione obiectiua, quamuis non modali.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum sextum.

Commēt. TItulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit.

¶ In corpore respondendo quæsito affirmatiue duo facit. Primo amorem & radicem huius distinctionis ostendit. Autorem quidem Aug. Radicem vero, quia cognitio angelica dies vocatur. Gene. 1. Ac per hoc rationabiliter partes diei diffinit. Et similiter quatuōr, quia cōsistendi non plus quatuor partes, & ex mane & vespere, cognitio matutina & vespertina dicta est. Secundo, qua differentiæ istæ metaphoricè dicuntur de cognitione angelica ostendit, primo quidē ab ipsa similitudine, dicens attendēdum hoc quod est esse principium, & esse terminum. Ita quòd cognitio illa dicitur matutina, quæ respicit primo id de esse rei, id est esse rei in causa. Illa vero vespertina quæ respicit vltimatū esse rei, id est esse rei in seipsa. Et ofa clara sunt in littera.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum septimum.

Commēt. TItulus clarus est.

¶ In corpore sub distinctione videtur quæstio examinando diffinitionē vespertinæ, & duo facit. Primo examinat rationē cognitionis vespertinæ. Secundo nō latet quæsito duplicē cōclone.

¶ Quo ad primum quia cognitio vespertina est cognitio creaturæ in propria natura, secundum quod ly in, triplicem habitū linem denotare potest, tripliciter exponitur cognitio vespertina. Potest enī denotare habitū linem causæ, habitū linem medij, & habitū linem termini. Et q̃ denotat habitū linem termini, dubium non est. Sed an cum hoc denotet etiam habitū linem causæ vel habitū linem medij, dicitur. Et sic tria dicuntur. Primum q̃ non denotet habitū linē causæ: quia angelus non accipit cognitionē à re cognita, vt superius iam dictum est. Secundū, q̃ potest ilenotare habitū linem medij: ita scilicet quòd creatura sit terminus cognitionis, & sit etiam medium seu ratio non cognoscendi, quia scilicet cognoscitur per speciem inatam in ipso angelo, siue sit adæquata, siue non: non est cura. Tertium, quòd potest denotare habitualem terminū pure & præcise: scilicet q̃ creatura sit terminus cognitionis, & non causa neq; ratio. Sed ratio cognoscēdi sit ipsa essentia diuina.

¶ Quo ad secundum, pri ma conclusio est, quod cognitio vespertina habens creaturam pro termino & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secūda est, cognitio vespertina habens creaturam pro termino tantum, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solū secundum terminos seu cognita, quo ad idem est.

¶ Aduerte hic, quòd quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcedēti articulo decisum sit matutinum & vesperinum in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & vltimatum, id est esse rei in verbo, & esse in seipsa & esse rei in verbo vno tantummodo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per Augustī. patet: consequens fuit, vt tota latitudo differentiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimænona Articulum primum.

Commēt. TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est cōclusio rāsita quæsito affirmatiue, scilicet in angelis est vespertina. Et probatur sic. In habentibus intellectū est appetitus boni volūtarie, scilicet in

Universidad de Deusto
Biblioteca

apprehen. angeli sunt intellectuales, ergo in eis est talis appetitus: ergo voluntas. Tenet hæc vltima cõsequentia ex quid nominis voluntatis. minor est notanda maior vero cõtinet in se duo, scilicet q̃ intellectualis sit ille appetit⁹ boni, & q̃ insit talis appetitus, scilicet bo-
396 ni voluntalis. Et quo ad primũ probatur, ex eo q̃ omnia habent appetitũ boni: quia procedunt ex voluntate diuina, quæ nõ nisi in bonum tendere & ordinare potest. Quo ad
281 secundũ vero declaratur ostendendo triplicẽ gradum appetitus, iuxta triplicẽ ordinẽ naturarum apprehentium, id est sine cognitione, cum cognitione sensitiua tantũ particulari, & cum cognitione vniuersali, vt clare patet in litera.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimanonæ Articulum secundum.*

Annot. THuius apud Thomistas communiter & indubie interpretatur de differentia reali.

Commen. ¶In corpore vna est cõclusio duas partes habẽs negatiuas, voluntas angelorũ neq; est intellectus, neq; est natura eorũ. Et probatur quo ad singulas figillatim. Et primo, q̃ nõ sit natura sui quisq; id se extendit ad id quod est extra rem, non est rei essentia: voluntas angelica se extendit ad id quod est extra rem. ergo. Maior probatur dupliciter. primo, ratione à priori ex effectis rei intra rẽ ipsam
396 apprehenditur. Secundo à posteriori: quia videmus in sensibilibus q̃ inclinatio ad intrinsecum est intrinseca, inclinatio vero ad extrinsecum est extrinseca. Minor vero probatur sic: voluntas habens bonum infinitũ extra volentem, extenditur naturaliter extra se: at voluntas creata habet bonum infinitũ extra volitem ergo. Maior huius pro syllogismi phasi sic. voluntas naturaliter tẽdit in bonum. ergo sola illa nõ tẽdit in bonũ extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum, quod in solo Deo locum habere constat.

Annot. ¶Circa maiorem assumptam aduerte, q̃ duplex sensum habere potest, secundum quod ly extra rem, dupliciter exponi potest. Vno mõ vt supponat pro re appetente. & hoc modo propositio est falsa, quia materia appetit formã per appetitũ qui est essentia sui, & tũ forma est extra rẽ appetentẽ. Alio modo, vt supponat pro rebus petitis ad integritatẽ substãtiæ cõpleræ, vt sit sensus, q̃ quisq; id se extẽdit ad id quod est extra integritatẽ cõpletæ substãtiæ, non est essentia rei, id est nec essentia, nec pars essentiæ, nec aliquid ad complementũ essentiæ spectãs. Et secundũ hunc sensum assumpta est à San. Tho. & probatur in litera.

Dei & cognitionẽ eius in natura eius, vt illud merito pertineat ad diem, hoc ad vesperam.

CONCLVSIO.

¶Cognitio vespertina vt terminatur ad creaturas, vt medium talis cognitionis essentialiter à matutina diuersa est: vt autem solum ad creaturas terminatur, idem est cum illa distincta tantũ ex cognitorũ distinctione.

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est[c], cognitio vespertina dicitur q̃ uz angeli cognoscunt res in propria natura. Quod non potest ita intelligi quasi ex pro- 10
pria rerum natura cognitionem accipiant, vt hæc præpositio in, indicet habitudinem principij: quia non accipiunt angeli cognitionem à rebus, vt suprà habitum est[c]. Relinquitur igitur, quòd hoc quod dicit in propria natura, accipiatur secundum rationem cogniti, secũdum quod subest cognitioni, scilicet cognitio vespertina in angelis dicatur secundum quod cognoscunt esse rerum, quod habent in 20
res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet per species innatas & per rationes rerum in verbo existentes. Non enim videndo verbum, cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in verbo, sed illud esse quod habent in propria natura, sicut Deus per hoc quod videt, se cognoscit esse rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina secundum quod cognoscunt esse rerum quod 30
habent in propria natura videndo verbum: sic vna & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina & matutina, differens solum secundum cognita. Si vero cognitio vespertina dicatur secundum quod angeli cognoscunt esse rerum quod habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina & matutina. Et ita videtur intelligere Augustinus. cum vnam ponat imperfectam respectu alterius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut numerus sex dierum secundum in- 40
tellectum Augustini accipitur secundum sex genera rerum, quæ cognoscuntur ab angelis[c]: ita vnitas dici accipitur secundum vnitatem rei cognitæ, quæ tamen diuersis cognitionibus cognosci potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd duæ operationes possunt simul esse vnius potentiæ, quarum vna ad aliam refertur[c]: vt patet cum 50
voluntas simul vult & finem & ea, quæ sunt ad finem. Et intellectus simul intelligit principia & conclusiones per principia, quando iam scientiam acquisiuit. Cognitio autem vespertina in angelis refertur ad matutinam, vt Augusti. dicit. Vnde nihil prohibet vtranque simul esse in angelis.

¶Ad tertium dicendum, quòd veniente perfecto euacuatur imperfectum, quod scilicet ei opponitur. Sicut fides, quæ est eorum quæ 60
non videntur, euacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis non opponitur perfectioni matutinæ[c]. Quòd esn cognoscatur aliquid in scipso, non est oppositum ei quòd cognoscatur in sua causa. Nec iterum quòd aliquid cognoscatur per duo media: quorum vnum est perfectius, & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet. Sicut ad eandem conclusionem habere possumus & medium demonstrationis & dialecticum. Et similiter eadem res potest sciri ab angelo 70
per verbum increatum, & per speciẽ innatã.

QVAESTIO QVINquagesimanona de voluntate Angelorum, in quatuor Articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de his quæ pertinent ad voluntatem angelorũ. 80
¶Et primo cõsiderabim⁹ de ipsa voluntate. ¶Secundo de motu eius qui est amor siue dilectio. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum in angelis sit voluntas. ¶Secundo, vtrum voluntas angeli sit ipsa natura eorum, vel etiam ipse intellectus eorum. ¶Tertio, vtrum in angelis sit liberum arbitrium. ¶Quarto, vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in angelis sit voluntas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit voluntas. Quia, vt dicit Philosophus in 3. de Anima, voluntas in ratione est. Sed in angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. Ergo in angelis non est voluntas, sed aliquid superius voluntate. 238 2. cone. 20. 46. & 49. 54. 56.

¶Præterea, voluntas sub appetitu continetur, vt patet per Philosophum in 3. de Anima. Sed appetitus est imperfecti. Est enim eius quod nondum habetur. Cum igitur in angelis, maxime in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur quòd non sit in eis voluntas.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd voluntas est mouens motum: mouetur enim ab appetibili intellecto. Sed angeli sunt immobiles, cum sint incorporei. Ergo in angelis non est voluntas.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 10. lib. de Trin. quòd imago trinitatis inuenitur in mente secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem. Imago autem Dei inuenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente angelica: cum etiam mens angelica sit capax Dei. ergo in angelis est voluntas.

CONCLVSIO.

¶Cum angeli per intellectum vniuersalem boni rationem attingant, est in eis voluntas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in angelis voluntatem. 278 b

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum omnia procedant ex voluntate diuina[c], omnia suo modo per appetitum inclinantur in bonum, sed diuersimode. Quædam enim inclinantur in bonum per solam naturalem habitudinem absque cognitione, sicut plantæ & corpora inanimata[c]. Et talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædam vero ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non quidem sic quòd cognoscant ipsam rationem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce & album, & aliquid huiusmodi. Inclinatio autem hanc cognitionem sequens dicitur appetitus sensitiuus. Quædam vero inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intellectus[c]. Et hæc perfectissime inclinantur in bonum: non quidem quasi ab alio solum modo directa in bonum: sicut ea quæ cognitione carent, neque in bonum particulariter tantum, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio: sed tantum inclinata in ipsum vniuersale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Vnde, cum angeli per intellectum cognoscant ipsam vniuersalem rationem boni, manifestum est quòd in eis sit voluntas. 277 377 115 118 402 115 118

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter ratio transcendit sensum, & aliter intellectus rationem. Ratio enim transcendit sensum secundum diuersitatem cognitorum. Nam sensus est particularium, ratio vero vniuersalium. Et ideo oportet quòd sit alius appetitus tendens in bonum vniuersale, qui debetur rationi: & alius tendens in bonum particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, ratio vero discurrendo de vno in aliud. Sed tamen ratio per discursum peruenit ad cognoscendum illud quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet vniuersale. Idem est ergo obiectum quod appetitiue proponitur, & ex parte rationis & ex parte intellectus. Vnde in angelis qui sunt intellectuales tantum, non est appetitus superior voluntate.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet nomen appetitiue partis sit sumptum ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetitiua pars non solum ad hæc se extendit, sed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis sumptum est à læsione pedis, cum tamen lapidi non hoc solum conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cum tamen in ea sint plures aliæ passiones, vt spes & audacia & huiusmodi. 6 115 396 6 199

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas dicitur mouens motum secundum quod velle est motus quidam & intelligere[c], cuiusmodi motum nihil prohibet in angelis esse: quia talis motus est actus perfecti, vt dicitur in 3. de Anima.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Verum in angelis voluntas differat ab intellectu.*

AD SECVNDVM sic proceditur. videtur quòd in angelis non differat voluntas ab intellectu & natura. Angelus enim est simplicior quàm corpus naturale. Sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finem, qui est eius bonum. Ergo multo magis angelus. Forma autem angeli est vel natura ipsa in qua subsistit, vel species quæ est in intellectu eius. Ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad voluntatẽ. Voluntas igitur angeli nõ est aliud q̃ eius natura, vel intellectus. 1. cone. 20. 46. & 49. 54. 56.

¶Præterea, Obiectum intellectus est verum, voluntatis autem bonum. Bonum autem & verum non differunt realiter, sed secundum rationem tantum. Ergo voluntas & intellectus non differunt realiter.

¶Præterea, Distinctio communis & proprij non diuersificat potẽtias. Eadem enim potentia visiua est coloris & albedinis. Sed bonum & verum videntur se habere sicut commune & proprium: nam verum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo voluntas cuius obiectum est bonum, non differt ab intellectu cuius obiectum est verum.

¶SED CONTRA, voluntas in angelis est bonorum tantum, intellectus autem est bonorum & malorum. Cognoscunt enim vtrunque. Ergo voluntas in angelis est aliud quàm eius intellectus.

CONCLVSIO.

¶Voluntas angelorum neque est intellectus, neque eorum natura.

¶RESPONDEO dicendum, quòd voluntas in angelis est quædam virtus, vel potentia: quæ nec est ipsa eorum natura[c], nec eorum intellectus. Et quòd non sit eorum natura, apparet ex hoc, quòd natura vel essentia alicuius rei intra ipsam rem comprehenditur: quicquid ergo se extẽdit ad id quod est extra rem, non est rei essentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, q̃ inclinatio quæ est ad esse rei, non est per aliquid superadditum essentiæ, sed per materiã quæ appetit esse antequã habeat, & per formã quæ tenet rem in esse postq̃ fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinsecum est per aliqd essentiæ superadditũ, sicut inclinatio ad locũ est per grauitatem, vel leuitatẽ. Inclinatio autẽ ad faciẽdum sibi simile est per qualitates actiuas[c]. Voluntas autem habet inclinationẽ in bonũ naturaliter[c]. Vnde ibi solũ est idẽ essentia & voluntas, vbi totaliter bonũ continetur in essentia volentis, sin Deo[c] qui vult extra se nisi rõne suæ bonitatis[c]. Quod de nulla creatura potest dici, cũ bonũ infinitũ sit extra essentiam cuiuslibet causati. Vnde nec voluntas angeli, nec alterius creaturæ potest esse idem quod eius essentia. Similiter nec põt esse idem quod intellectus angeli vel hominis. Nam cognitio fit per hoc quod cognitũ est in hoc cognoscẽte[c]. Vnde ea ratione se extendit eius intellectus in id quod est extra se: secundum quod illud quod extra ipsum est per essentiam earum est aliquo modo in eo esse. Voluntas vero se extendit in id quod extra est, secundum quod quadam inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorẽ. Alterius aũt virtutis est q̃ aliquid habeat in se quod est extra se, & quod ipsum tẽdat in rem exteriorem. Et ideo oportet quòd 1. de An. 4. 2. de An. 67. 3. de An. 43. 3. de An. 43. 1. de An. 43. 1. de An. 43. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua affirmatiue. In angelis est liberum arbitrium. Et probatur sic. Intellectuale est iudicij liberi. Angelus est intellectualis ergo. Maior probatur dupliciter. Primo à posteriori, quia agit iudicio libero: quod manifestatur ex triplici ordine agentium, scilicet sine arbitrio vt naturalia, & cum arbitrio sed iudicio, sine tamen libertate, vt sensitiua iudicantia ex instinctu naturæ. Et cum arbitrio & libertate, vt habentia intellectum. Secundo à priori, quia apprehendit vniuersalem rationem boni & consequitur potest hoc proponere illi, & econuerso, quod est libere iudicare. Ex eo enim quòd apprehendit ens non arctatur ad hanc, vel illam boni rationem appetendam, & eas adinuicem conferre potest, liberum sibi de eis relinquitur iudicium.

¶ In responsione ad secundum duplex dubium occurrit. Primo, quia si intellectus est determinatus ad omnem naturalem veritatem, ergo voluntas non potest nisi vnam partem contradictionis quo ad naturalia velle, sicut & intellectus intelligere, quia volitum oportet esse cognitum. Secundo, quia si voluntas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, quum superius volimtate sit solus Deus, respectu ergo aliorum angelus se habet ad vtrumlibet: & si sic est, ergo potest odisse alium angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶ Ad horum primum dicitur, quòd angelus habet intellectum determinatum ad veritatem in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilib⁹: ita quòd non potest naturaliter errare si in puris naturalibus consideretur. Non ad hoc verum vel illud individualiter, & consideratum quo ad agibilia, neque ad hoc verum vel illud specifice consideratum quo ad factibilia. Et hoc loquendo de cognitione imperatiua seu affectiua: quoniam secundum cognitionẽ speculatiuam indeterminatio nulla est naturaliter: & consequenter voluntas potest velle hoc & oppositum, & intellectus intelligere imperatiue hoc & oppositum. Et ratio diuersitatis est, quia cognitio vt imperatiua est, à voluntate pendet: vt speculatiua vero, à natura tantum. Nec hoc est contra 3. Thomã quoniam per veritatẽ, quam naturaliter angelus cognoscere potest, intelligit veritatem naturaliter notam, vt distinguitur cõtra supernaturaliter & contra libere notã quoniam harum negatio nõ ponit imperfectionem in intellectu, vt patet. Et vt clare liquet, tota intentio sua in hoc argumento versatur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd quia omne peccatum in moralibus est per declinationem à summo bono, & quicunque peccat, contra Deum peccat, iuxta illud. Tibi soli peccaui: consequens est, vt omnia inquantum referibilia in Deũ, &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata voluntati quo ad supernolora, sit determinata quo ad rectitudinem simpliciter, infra tamen naturalia. Cum hoc tamen stat indeterminatio quo ad hoc illud nunc vel tunc agere, & quo ad tale vel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata, quia hæc respicit superius.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd irascibilis & concupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo modo vt sunt passiones seu potentiæ sensitiuæ. Et hoc modo ridiculum esset quærere verum sint in angelis, quos superius declarauimus non habere in se naturam sensitiuã. Alio modo, vt significant absolute vim seu appetitũ ire aut concupiscentiæ, siue p operationẽ sensitiuam, siue non. Et hoc modo vertitur hic in dubium, an appetitus angelicus quum hoc sit ens immateriale, distinguatur in cõcupiscibile & irascibilem. Et fuit ratio quæstionis, sermo scripturæ & sanctorum, attribuẽtes opera horum angelis.

¶ In corpore est vnica conclusio responsiua negatiue, scilicet appetitus angelicus nõ distinguitur per cõcupiscibile & irascibile. Et probatur sic, potentia non distinguitur penes distinctionem materialem obiecti, ergo non distinguitur penes differentias distinctiuas sui primi obiecti, ergo appetitus intellectiuus non distinguitur penes differentias distinctiuas boni, ergo non distinguitur in irascibilem & concupiscibilem. Antecedens est per se notum, quia potentiæ distinguuntur penes distinctionẽ formalem obiectorum, vt obiecta sunt. Prima autem consequẽtia cuidẽ de se est, quia differentiæ distinctiuæ alicuius superioris materialiter se habent ad id quod respicit primo illud superius, vt patet de visu respectu coloris & differentiarum eius. Secunda vero consequentia tenet ex eo, quòd proprium obiecti appetitus intellectiui est bonum in eo quod bonum: quod ex eo declaratur, quòd nullus appetitus potest esse nisi boni. Si enim omnis appetitus ad bonum formaliter necesse est vt tendat, appetitus vniuersalis obiectiue ad vniuersalem rationem boni, quæ ipsa boni ratio est tanquam ad proprium obiectum, necessario inclinabitur. Tertia vero consequentia propterea tenet, quia irascibilis & cõcupiscibilis, distinguũtur secundum distinctionem bonorum particularium inter se, puta ardui & absoluti, seu simplicis boni. Et propterea ista distinctio habet locum in appetitu sensitiuo cuius non est respicere bonum, nisi secundum aliquas species rationes. Vltima vero consequentia ex eo tenet, quòd in angelis non est nisi appetitus intellectiuus.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd hic posset esse dubium: quo pacto cum efficacia istius stet, quòd appetitus sensitiuus distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. Quoniam si ex hoc quòd appetitus intellectiuus respicit altius obiectum, & commune arduo & simplici bono, caret tali distinctione quum appetitus quoque sensitiuus respiciat vt proprium obiectum bonum secundum sensum, quod est etiam commune ad arduum & simplex bonum: consequens erit quòd nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilem. Sed quoniam de hac distinctione est sermo

Amen.

CONCLVSIO.

¶ Cum in angelo sit solus appetitus intellectiuus non distinguitur in eo aliqua virtus irascibilis, vel concupiscibilis, sed indiuisus in eis appetitus, qui dicitur voluntas, manet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectiuus appetitus non diuiditur per irascibilem & concupiscibilem, sed solum appetitus sensitiuus. Cuius ratio est: quia cum potẽtiæ non distinguantur secundum distinctionem materialem obiectorum, sed solum secundum rationem formalem obiecti, si alicui potentiæ respondeat aliquod obiectum secundum rationem communem, non erit distinctio potentiarum secundum diuersitatem propriorum quæ sub illo communi continentur. Sicut si proprium obiectum potentiæ visiuæ est color secundum rationem coloris, non distinguuntur plures potentiæ visiuæ secũdum differentiam albi & nigri. Sed si proprium obiectum alicuius potentiæ esset album inquantum album, distingueretur potentia visiua albi, à potentia visiua nigri. Manifestum est autem ex dictis, quòd obiectum appetitus intellectiui, qui voluntas dicitur, est bonũ secundum cõmunem boni rationem. Nec potest esse aliquis appetitus nisi boni. Vnde in parte intellectiua appetitus non diuiditur secundum distinctionem aliquorum particularium bonorum, sicut diuiditur appetitus sensitiuus qui non respicit bonum secundum communem rationem, sed quoddam particulare bonum. Vnde cum in angelis non sit nisi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non distinguitur per irascibilem & concupiscibilem, sed remanet indiuisus, & vocatur voluntas.

¶ AD PRIMVM Mergo dicendũ, q⁹ furor & concupiscentia metaphorice dicuntur esse in dæmonibus: sicut & ira quãdoque Deo attribuitur propter similitudinem effectus.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd amor & gaudium secundum qđ sunt passiones, sunt in cõcupiscibili. Sed secundũ quod nominant simplicem voluntatis actũ, sic sunt in intellectiua parte: prout amare est velle bonum alicui, & gaudere est quiescere voluntatem in aliquo bono habito. Et vniuersaliter nihil horum dicitur de angelis secundum passionem, vt Augustinus dicit 9. de ciuita. Dei.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd charitas, secundũ q⁹ est virtus, nõ est in concupiscibili, sed in voluntate. Nam obiectum concupiscibilis, est bonum delectabile secundum sensum. Huiusmodi autẽ nõ est bonum diuinum: quod est obiectum charitatis. Et eadem ratione dicendum est quòd spes nõ est in irascibili: quia obiectum irascibilis est quoddam arduum, quod est sensibile, circa quod non est spes quæ est virtus, sed circa arduum diuinũ. Temperãtia autẽ secundũ quod est virtus humana, est circa concupiscentias delectabilium sensibilium, quæ pertinent ad vim concupiscibilem. Et similiter fortitudo est circa audacias & timores, quæ sunt in irascibili. Et ideo temperantia, secundum quod est virtus humana, est in cõcupiscibili & fortitudo in irascibili. Sed hoc modo non sunt in angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum, vel timoris & audaciæ: quas oporteat per temperantiam & fortitudinem regulari. Sed temperantia in eis dicitur secundum quod moderate suam voluntatem exhibent secundum regulam diuinæ voluntatis. Et fortitudo in eis dicitur secundum quod voluntatem diuinam firmiter exequuntur. Quod totũ fit per voluntatem, & non per irascibilem & concupiscibilem.

Amen.

Amen.

QVAESTIO SEXAGESIMA
de Amore & dilectione Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de actu voluntatis, qui est amor, siue dilectio. Nam omnis actus appetitiuę virtutis ex amore seu dilectione deriuatur. ¶ Et circa hoc quærũtur quinque. ¶ Primo, vtrum in angelis sit dilectio naturalis. ¶ Secundo, vtrũ in eis sit dilectio electiua. ¶ Tertio, vtrũ angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. ¶ Quarto, vtrum vnus angelus diligat alium dilectione naturali sicut seipsum. ¶ Quinto, vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Verum in angelo sit amor seu dilectio naturalis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit amor vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuiditur cõtra intellectualem: vt patet per Dio. 4. cap. de diuino nomi. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

¶ Præterea, Ea quæ amant amore naturali, magis aguntur quàm agunt. Nihil enim habet dominium suæ naturæ. Sed angeli non aguntur sed agunt: cum sint liberi arbitrij, vt ostensum est. Ergo in angelis non est amor seu dilectio naturalis.

¶ Præterea, Omnis dilectio aut est recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem. Dilectio autem non recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam. Quia charitas est supra naturam, iniquitas autem est contra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

¶ SED CONTRA est, quòd dilectio sequitur cognitionem. Nihil enim amatur nisi cognitum, vt Augustinus 4. dicit de tri. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

CONCLVSIO.

¶ In angelis est naturalis dilectio, cum sint naturæ intellectuales.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est in angelis ponere dilectionem naturalem. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd semper prius saluatur in posteriori. Natura autem prior est quàm intellectus. Quia natura cuiuscunque rei est essentia eius. Vnde id quod est naturæ, oportet saluari etiam in habentibus intellectum. Est autem hoc commune omni naturæ, vt habeat aliquam inclinationem, quæ est appetitus naturalis vel amor. Quæ tamen inclinatio diuersimode inuenitur in diuersis naturis in vnaquaque secundum modum eius. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem: in natura autem sensitiua secundum appetitum sensitiuum: in natura vero carente cognitione secundum ordinem naturæ in aliquid. Vnde cum angelus sit natura intellectualis, oportet quòd in voluntate eius sit naturalis dilectio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectualis amor diuiditur contra naturalem, qui est solum naturalis inquantum est natura quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus aut intellectus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo, præter primum agens, quod ita agit quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est inconueniens quòd in angelis sit aliquis amor naturalis quo ad actum, id est de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud concluditur, nisi quòd ex natura intellectuali potest sibi conuenire aliquis actus secundus. Et tunc patet quòd in probatione secundi, quum subsumitur quòd hoc conuenit intellectualibus secundum voluntatem, nihil valet quod dicitur, quia stat quòd conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est quomodo sumitur ly natura, an scilicet pro substantia rei, vt distinguitur contra potentias eiusdem, an p essentia seu quidditate cuiuscunque, siue sit substantia, siue potentia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifeste sequitur destructio libertatis, quoniam sequeretur quod potentia libera naturaliter operaretur, quòd implicat cõtradictionem. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundum omnes eius potentias cõuenire sibi talem inclinationem, aut secũdum aliquam. Non secundum omnes, quia sic concluderetur amor naturalis nõ magis in voluntate, quàm in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio 5. Thomæ valet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posteriori: ita concludit de vna potentia, sicut de alia.

¶ *Num & quomodo Quæstio.* 115
prius saluatur in suo 268
posteriori. 402

¶ Circa illam propositionem assumptam, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubiũ occurrit quomodo accipiatur in proposito. An scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo quo prius efficiens saluatur in posteriori agere. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert nisi, quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in communi est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem non haberur nisi quòd conditiones essentiales naturæ conueniant intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autem sumitur secundo modo, nihil aliud infertur nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis quòd vis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. si quo ad operationem ipsam, nihil aliud infertur nisi quòd operatio posteriori est quodammodo etiam operatio prioris: quod non est ad propositum. Si quo ad modum operandi: ita quòd modus operandi prioris sit etiam modus operandi posteriori, falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quòd operatur libere, & tamen substantia à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in vniuerso alia liberare, alia naturaliter agunt, & tamen primum agens non agit nisi vno modo.

¶ Ad has obiectiones est dicendum breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed nõ est de qualitcunque actu secundo. Sed de illo tantũ qui habet rationem tẽdentiæ in aliud, & de natura, vt dicitur de substantia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ, i. substantiæ habere aliquam inclinationem actualem naturalem, & quoniam inclinatio actualis non cõuenit nisi mediante inclinatione habituali, consequẽs est vt omni naturæ insit talis actus secundus, qui est inclinatio actualis secundũ inclinationẽ habitualem quæ quum nihil aliud sit quam proprius appetitus fluẽs ex illa natura, oportet q⁹ talis inclinatio actualis insit secũdum appetitũ. Et cõsequenter inclinatio actualiter naturæ intellectualis inest ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus qui vocatur voluntas. Et sic patet p⁹ non est par ratio de omni actu secundo, aut de omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostensum est, q⁹ ad omnem naturã sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nõ consequenter ostenditur, q⁹ omni naturæ conueniat, q⁹ ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnum, hoc enim idem est dicere, q⁹ naturalis, & consequẽter q⁹ hoc conueniat naturæ intellectuali secundum eius proprium appetitũ quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶ Ad secundum vero quæstionem qua inquiritur sensus probationis adductæ ad præfatam maiorẽ, breuiter dicitur, q⁹ hic est sermo de illo modo saluandi quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: ita quòd quia natura intellectualis nec habet in se duo, & q⁹ sit natura, & q⁹ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rationem naturæ secundum aliquẽ alium gradũ quàm intellectualẽ: cõsequẽs est q⁹ appetitus proprius totius seu suppositi habentis naturam intellectualẽ, habeat in se aliquid ex substãtia intellectuali, inquantũ natura est, & aliquid inquantum intellectualis est. Et quã ex hoc q⁹ intellectualis est, sortiatur libertatem, ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo quòd habet rationem naturæ, naturalitatem libertatem non repugnantem fortiri debet: talis autem est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet quòd quum sexto 5. Thos. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra libertatem vt libertum est, si comparemus rationem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit quòd prius eo modo quo superius dicitur, prius formaliter saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas quòd sic sit superior quemadmodum animal respectu hominis & est potius quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, quia sequitur natura non dicit alium gradum à quidditate in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quòd quemadmodum dicendo ens homo non dico duos gradus, sed hominem tantum, sub duabus tamen rationibus: sic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, non dico, duos gradus rerum, sed humanitatem tantum. Non sic autem dicendo, animal bipes, mo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitivus & intellectivus. Et ideo notanter dixi quòd hic est sermo de filo modo quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: oportet enim conditiones talis prioris imbibitas esse in proprietatibus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non secum conuenire, quemadmodum proprietates animalis conueniunt hominis. Et sic ex hoc sequitur quòd appetitus intellectualis in propria operatione naturalitatis timul cum libertate habeat, illam obiectiua, respectu tamen alicuius obiecti, hanc electiuæ. Et sic non solum sequitur quòd conditiones naturæ insint naturæ intellectuali, sed etiam quòd sint illi imbibitæ. Si vero comparetur ratio naturæ ad ipsam potest etiam appetitiuam, tunc posset vtroque modo saluationis susstinere: superioris quidem inferiori, qa voluntas natura quedam est: prioris vero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia voluntas à natura, id est substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

¶Ad confirmationem vero qua queritur, aut tenet in operatione, aut modo operandi respondetur quòd non est simitanda propositio illa, sed indistincte & abstracte intelligenda, quòd vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamen capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad vtrumque. Et quoniam in proposito ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu determinatum esse ad vnum: consequens est vt in omni habente rationem naturæ, secundum omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas est determinata ad vnum secundum capacitatem eius. Non competitur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad vnum obiectiue vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo non concludimus vniuersalem, sed particularem, scilicet quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis. Nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: quia naturalitas in aliquo quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.

Annot. Titulus clarus est electiua, id est libera totaliter & quo ad obiectum, & quo ad exercitium actus.

Comment. ¶In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæstum. Secundo probat secundam. Tertio probat primam. Quarto aperit prædicta omnia habere locum in naturalibus.

¶Quo ad primum prima conclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet & electiua. Sed vero est, naturalis dilectio in eis est principii electiuæ. ¶Quo ad secundum probatur secunda conclusio sic. Quod spectat ad naturam, est principium in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principium dilectionis electiuæ. Antecedens dupliciter probatur. primo ratione, quia natura est principium in vnoquoque ac per hoc ipsa est fundamentum omnium, ita id quod spectat ad ipsam, est principium reliquorum. Probatur sequela à posteriori, qa scilicet vniuersaliter videmus Id quod habet rationem principij in vnoquoque pertinere ad prius in illo. Secundo manifestatur dictum antecedens in natura intellectuali nobis noto, in homine scilicet, tam quo ad intellectum quàm quo ad voluntatem: & clare patet in litera.

Quæstio. *¶In quo genere causæ, naturalis dilectio sit causa electiua.*

¶Circa hanc conclusionem dubium occurrit, in quo genere causæ dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶Ad hoc dicitur, quòd dilectio naturalis ex parte obiecti causa est substantialis electiuæ, quia propter naturalē dilectum diligimus alia. Ex parte vero actus est causa per modum efficientis, sicut cognitio principij est causa efficiens cognitionis conclusionis. Voluntas enim ex volitione finis facit se volentem alia, facit autem libere vtendo volitione naturali ad causandum dilectionem electiuam. Vnde non admittitur liberras ex concursu hoc, sicut nec ex cōcursu alicuius habitus ad electionem.

Comm. ¶Quo ad tertium probatur prima conclusio. Habere veranque dilectionem, naturalem scilicet & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura: ergo non est negādum ab angelis. Antecedens probatur ex differentia duplici inter dilectionem & cognitionem, prima est in hoc, quòd cognitio fit per hoc quòd cognitum habetur à cognoscente. Dilectio vero per hoc q diligens tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, scilicet quòd cognitio inquisitiua proueniat ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio autem electiua non prouenit ex imperfectione appetentis. Et probatur sequela huius differentiæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, quæ importat discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc quòd cognitum habetur in cognoscente. Dilectio autem electiua quum importet appetitum vnius, non propter se, sed propter aliud ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili propter aliud. Ex hoc enim quòd non propter se, sed propter alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, & non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non sit per hoc quòd appetibile sit in appetente, sed per hoc quòd appetens tendit in ipsum appetibile.

Annot. ¶Nota hic quòd præsens sermo est non de appetente secundum omnia conuenientia ad actum appetendi: quoniam sic oportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appetente secundum vim appetitiuam præcise formaliter, inquantum appetens est. Sic enim saluantur differentiæ assignatæ.

Comm. ¶Quo ad quartum manifeste aperit, de naturaliter conuenientibus angelis loqui.

Annot. ¶In responsione ad secundum, dubium restat, quia ex prædictis non videtur euacuari dubium: quia si intellectus est determinatus ad vnum, ergo non potest vtranque contradictionis partem proponere voluntati: ergo nec voluntas potest vtranque contradictionis partem eligere. libertas enim voluntatis indifferentiam supponit in intellectu.

¶Ad hoc dicitur quòd intellectum esse determinatum ad vnum, contingit tripliciter: vno modo in actu primo, alio modo in actu secundo, tertio in particulari obiecto. Determinationem in actu primo voco determinationem ad speciem intelligibilē. Determinationem actu secundo voco determinationem ad operationem intellectus. Determinationem ad particulare obiectum voco determinationem ad tale obiectum, id est ad hoc: ita quòd nō ad illius oppositum, id est ad hanc contradictionis partem, ita quòd nō ad alterā. Et dico quòd licet intellectus angeli speculatiuus sit à natura determinatus omni modo, intellectus tamē practicus non est vniuersaliter determinatus tertio modo. Et siquidem intellectus vterque habens actu omnes species intelligibiles, sed speculatiuus si exit in actum, est determinatus ita ad hāc partem conueradictionis, scilicet eam, quæ vera est, quod non potest cadere in alteram, vt in nobis experimur in principiis. Practicus vero vtraque potest contradictionis partem sub ratione veri boni apprehendere & proponere quum de bonis particularib' agitur: quoniā vtraque pars potest fini sonare. Non autem potest vtraq; pars in speculatiuis poni vera, sed altera tantum, quę non cognoscitur in particulari nisi quando est, vt ex dictis patet. Negādū est ergo q; intellectus non possit vtranque contradictiōis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia non priuatur intellectus aliquo esse obiecti In se in actu primo. hæc enim priuatio est de qua in articulo dicitur, quòd ponere imperfectionē. Nec fuit diminutus S. Thos. si hoc tacuit: quoniam eiusdem rationis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens, alterum insinuauit studiosis.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum tertium.

Comm. Titulus clarus est.

¶In corpore vnica conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probatur sic. Angelus desiderat sibi aliquod bonum naturali appetitu, & aliquod per electionem: ergo. Antecedens quo ad secundam partem est per se notum. Quo ad primam vero probatur, ex eo quòd vniuersaliter etiam in rebus cognitione carentibus inuenitur vnumquodque naturaliter appetere suam perfectionem. Consequentia vero probatur, quia hoc est amare seipsum: quod declaratur distinguendo duos modos, quibus res amatur, scilicet aut vt substantia, aut vt accidens: & probatur distinctio ex ratione obiecti amoris, scilicet boni qđ in hæc duo distinguitur: & omnia clara sunt.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd bonum distinguitur in substantiam & accidens, dupliciter intelligi potest. Vno modo, vt sit distinctio in res. alio modo, vt sit distinctio in modos. Et si quidem est distinctio realis, sensus est, quòd bonorū aliud secundum rem est accidens, aliud substantia: etsi hæc distinctio infert secundam, scilicet, quòd aliud habet rationem boni per modum accidentis, & aliud per modum substantiæ. Nec tamen membra harum distinctionum mutuo se inferunt: quoniam stat aliquid esse substantiam secundum rem, & tamē habere rationem boni & accidentalis, & substantialis respectu diuersorum, vt patet in his substantiis quæ assumūtur in vsum nostrum: à seipsis enim diliguntur per modum substantiæ, à nobis vero per modū accidentis. In proposito autem vtraque distinctio est necessaria. Tum quia fermo est de dilectione seipsius in rebus habentibus perfectiones supradictas de natura accidentium. Tum quia secunda distinctio quæ principaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens) & vt accidentale, fluit ex prima: & propterea in litera ex prima posita in primo Ethicorū, deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctionis amoris in amorem amicitiæ & concupiscentiæ.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.

Comm. Titulus clarus est.

¶In corpore vna cō. clusio habens duas partes. Angelus vnus diligit alium dilectione naturali, quo ad aliquid & quo ad aliquid non. Et probatur sic. vnumquodque diligit quod est sibi vnum, & eo modo quo est sibi vnum: ergo quod est sibi vnū secundum naturam diligit dilectione naturali, & quòd nomergo naturaliter diligit quod est sibi vnum in specie, vel in genere: ergo tam homo quàm angelus naturaliter diligit alium quo ad aliquid, scilicet secundum conuenientiam in natura, & quo ad aliquid non, scilicet secundum id, aut in quo aliter conuenit, puta per electionem, aut consuetudinē: aut differt, quia secundum hoc forte odio habetur. Antecedens probatur quo ad primam partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnumquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam vero declaratur distinguendo duos modos, quibus res amatur, scilicet aut vt substantia, aut vt accidens: & probatur distinctio ex ratione obiecti amoris, scilicet boni qđ in hæc duo distinguitur: & omnia clara sunt.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non diligat seipsum dilectione naturali & electiua. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut dictum est [c], dilectio autem electiua eorum quæ sunt ad finem. Sed idem non potest esse finis, & ad finē respectu eiusdem. Ergo non potest esse eiusdem dilectio naturalis & electiua.

¶Præterea, Amor est virtus vnitiua & cōcretiua, vt Dio. dicit 4. c. de di. no. Sed vnitio & cōcretio est diuersorum in vnū reductorum. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

¶Præterea, Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo videtur quòd angelus non possit amare seipsum di lectione naturali, nec electiua.

¶SED CONTRA est qđ Philosophus dicit 9. Ethic. q̄ amicabilia quæ sunt ad alterū, veniūt ex amicabilibus q̄ sunt ad seipsum.

CONCLVSIO.

¶Diligit angelus seipsum naturali & electiua dilectione.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ cū amor sit boni, bonū autem sit in substantia & accidente, vt patet 1. Ethi. dupliciter aliquid amatur. Vno modo vt bonū subsistens. Alio modo vt bonū accidentale, siue inhærens: illud quidem amatur vt bonū subsistens quod sic amatur vt ei aliquis velit bonū. Vt bonū vero accidētale seu inhærēs amatur id quod desiderat alteri. Sicut amatur scientia, non vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hunc modū amoris quidā nominauerūt concupiscentiā, primū vero amicitiam [e]. Manifestū est autē quòd in rebus cognitione carētibus vnūquodq; naturaliter appetit cōsequi id quod est sibi bonū [c], sicut ignis locum sursum. Vnde & angelus & homo naturaliter appetūt suum bonū & suam perfectionem. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tam angelus quàm homo diligit seipsum inquantū aliquod bonum naturali appetitu sibi desiderat. Inquantum vero sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intantum amat seipsum dilectione electiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus aut homo non diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa, vt dictum est [c].

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut plus est esse vnum quàm vniri: ita amor magis est vnus ad seipsum, q̄ ad diuersa quæ ei vniuntur [c]. Sed ideo Dio. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostenderet deriuationem amoris à se in alia [c], sicut ab vno deriuatur vnitio.

¶Ad tertium dicēdum, q̄ sicut amor est actio manēs in agēte, ita est motus manēs in amante: non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat seipsum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum vnus angelus naturali dilectione diligat alium sicut seipsum.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ vnus angelus non diligat naturali dilectione alium sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vn' angelus nō cognoscit alium sicut seipsum. Quia seipsum cognoscit per suam essentiam, alium vero per eius similitudinem, vt suprà dictum est [c]. Ergo videtur quòd vnus angelus non diligat alium sicut seipsum.

¶Præterea, Causa est potior causato, & principium eo quod ex principio deriuatur. Sed dilectio quæ est ad aliū, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum, sicut dicit Philosophus 2. Ethi. Ergo angelus non diligit alium sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tāquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum hæc dilectio potest remoueri, vt patet in dæmonibus qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

¶SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccl. 13. Omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter alium sicut seipsum.

CONCLVSIO.

¶Cum omnes angeli conueniant in natura, vnus alium sicut seipsum diligit naturali dilectione, quo ad aliquid vero non diligit dilectione naturali.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictū est [c], angelus & homo naturaliter seipsum diligit. Illud autē qđ est vnū cum aliquo, est ipsummet. Vū vnūquodq; diligit id quod est vnum sibi. Et si quidem sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si vero sit vnum secum vnione nō naturali, diligit ipsum dilectione nō naturali. Sicut homo diligit ciuem suum dilectione politicæ virtutis, consanguineum autē suum dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis. Manifestum est autem q̄ id quod est vnum cum aliquo genere vel specie, est vnū per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id quod est secū vnum secūdum specié, inquantū diligit speciem suam. Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carent. Nam ignis naturalem inclinationē habet, vt cōmunicet alteri suam formam, quod est bonū eius [c]. sicut naturaliter inclinatur ad hoc q̄ quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicēdum est, q̄ vnus angelus diligit alium naturali dilectione, inquantum conuenit cū eo in natura. Sed inquātum conuenit cū eo in aliquibus aliis, vel etiā inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diliget eum naturali dilectione.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ hoc quod dico sicut seipsum, potest vno modo determinare cognitionem seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit aliū sicut seipsum, quia cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic nō cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam, alium autem nō per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, alium autem non diligit per eius voluntatem.

¶Ad secundum dicēdū q̄ ly sicut, nō designat æqualitatē, sed similitudinē. Cum em dilectio naturalis super vnitatem naturalē fundetur, illud quod est minus vnum cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnū numero quàm quod est vnū specie vel genere. Sed naturale est q̄ similem dilectionē habeat ad alium sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquantum vult eius bonum.

¶Ad tertium dicendū, quòd dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tāquam cui aliquis velit bonū, sed tanquā bonū qđ quis vult sibi, & per consequens alij inquantum est vnū sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura. Sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

ratur in tertio ex consanguinei & conciuis. Secunda vero consequentia probatur, ex eo quòd omnis genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequentiæ fundatur prima pars conclusionis dicebe respondens quæsito: Probatur idem consequens à S. Thoma à posteriori, ex naturali appetitu generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia scilicet ignis naturaliter generat ignem, sicut etiam naturaliter appetit bonū proprium, quod est esse sustantiæ: liquæ plana sunt.

306 12.q.109. art.3. 2.q.20. art.2.cor. Et quæli. 1. arti. 8. cor. 350. Cõment.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

In corpore duo facit. primo refert quandam opinionem circa quæstium. Secundo determinat veram conclusionē, simul improbando relatam opinionem. Quo ad primum tria dicit opinio illa. Primo quòd angelus naturaliter diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ. Secūdo, quòd etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertio, quòd simpliciter diligit plus se quàm Deum, qz intēsius & principalius. Quo ad secundum conclusio respondens est hęc. Angelus naturali dilectione diligit plus Deū, quàm se. Et probatur dupliciter. primo sic. Vnumquodque, quòd id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quàm seipsum: ergo natura intellectualis secundum appetitum sibi proprium magis diligit id cuius est, quàm seipsum: ergo angelus magis diligit Deum, quàm seipsum. Antecedens probatur à posteriori dupliciter. Primo ex hoc signo in naturalibus, quòd pars absqz deliberatiõe exponitur pro toto, & consequenter naturaliter, qz vnumquodque sic agit naturaliter sicut aptum natum est agere. Secundo ex signo in rationalibus, quia bonus, seu fortis exponit se pro salute reipublicæ: & procul dubio si ex natura esset cuius, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autē facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam. Et quia si ebullitus esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequentia vero prima patet ex eo, quòd inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequentia autem secunda tenet ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus suus & omnis creatura nominatur sub eo: quia omnis creatura, secundum id quod est, Dei est. Deinde probatur eadem conclusio inducendo ad impossibile duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset peruersa. Secūdum vero, quòd naturalis dilectio non perficeretur per charitatem, sed destrueretur: hoc enim esse impossibilis, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

¶ *Num omne quod est alterius, alterum magis quàm seipsum naturali dilectione diligat.* Quæstio

¶ Circa rationem primam adductam ad conclusionem aduertendum est, quòd quum esse alterius contingat multis modis, scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hic multipliciter, & impossibile sit vniuersaliter intelligi secundum omnem modum alterius illam proportionem assumptam: vnumquodque quod est alterius, magis diligit ipsum q̃ seipsum. quoniam manifeste esset falsa: consequens est quod intelligatur de aliquo speciali modo essendi ad alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius. Intelligenda est ista quòd vis rationis stat in hoc q̃ pars naturaliter magis diligit totum quàm seipsam. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. distinct. 27. quæstio. vbi licet teneat conclusionem, & assentiat secundæ rationi, & illi signo de fortipolitico, ad hoc quòd naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligendum q̃ seipsum: hanc tamen primam rationem destruere nititur, & in duobus deficere eam dicit. Primo falsum esse dicit hoc fundamentum, scilicet quòd pars naturaliter diligit plus totū quàm seipsam. Et ad signum, quòd manus exponitur pro salute, dicit falsum esse q̃ manus exponat se pro toto: sed quòd totum ipsum diligens magis seipsum quàm partem, ut partes principales, quàm minus principales: totum, & minus principale pro magis principali. Secundo dicit, quòd dato quòd pars naturaliter exponeretur pro toto hoc esset propter identitatem esse sui cum toto: quia scilicet intendit saluare seipsam in quantum habet esse in toto. Et sic falsum sub sumitur quum dicitur quòd angelus seu quæcunqz creatura se habet ad Deum vt pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionē requisitam ad propositum: scilicet quòd sit aliquid eius quod reputatur vt totum: nulla enim creatura est aliquid Dei

¶ Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse nō solum verum, sed sufficienter probatum à S. Thoma ex adductis signis.

¶ Ad impugnationem autem primi, facillime patet quid dicendum sit: quia sine pars exponatur à toto, sive à seipso pro salute totius, illimitato naturaliter exponatur, semper sequitur q̃ pars habet magis inclinationem naturalem in bonū totius, quàm seipsum: ipsius ex eo q̃ vnumquodqz, sicut naturaliter agitur & mouetur sine à le-

a ¶ *Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.*

AD QVINTVM sic procedi- 10
tur. Videtur quòd angelus naturali dilectione non diligat Deum plus quàm seipsum, quia vt dictū est: dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maxime distat à natura angeli. Ergo naturali dilectione angelus minus diligit Deum quàm se, vel etiam alium angelum.

¶ Præterea, Propter quod vnūquodque & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Vnumquodque enim 20
diligit aliquid inquantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali angelus non diligit Deum plus quàm seipsum.

¶ Præterea, Natura reflectitur in seipsam. Videmus enim q̃ omne agens naturaliter agit ad conseruationem sui. Non autem reflecteretur in seipsam natura si tenderet in aliud quàm in seipsam. Non ergo naturali dilectione diligit angelus Deum plus quàm se.

¶ Præterea, Hoc videtur esse propriū charitatis, vt aliquis Deum plus q̃ seipsum diligat. 30
Sed dilectio charitatis nō est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorum per spiritum sanctum qui datus est eis, vt dicit Aug. 11. de ciui. Dei. Ergo nō diligit Deū angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

¶ Præterea, Dilectio naturalis semper manet manente natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine. Quia (vt Augustī. dicit 14. de ciuit. Dei) fecerūt ciuitates duas amores duo, terrenam, scilicet amor sui vsque ad Dei contemptum, cælestem vero amor Dei vsque ad contemptum sui. Ergo diligere Deum supra seipsum non est naturale. 40

¶ SED CONTRA omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali angelus diligit Deum supra seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum sit vniuersale bonum omnis creaturæ, Angelus ipsum plusquā se diligit naturali dilectione: non autem amore concupiscentiæ.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidā dixerūt quòd angelus naturali dilectione diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonum 60
diuinum, quàm bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, inquantum scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonum quàm sibi. Vult enim naturaliter Deum esse Deum, se autē vult habere naturā propriā [e]. Sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se quàm Deum, quia intensius & principalius naturaliter diligit se quàm Deū. Sed falsitas huius opinionis manifeste apparet, si quis in rebus naturalibus consideret ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio esū 70
naturalis in his quæ sunt sine ratione, demonstrat inclinationē naturalem in voluntate intellectualis naturæ. Vnumquodque autem in rebus naturalibus, q̃ secundum naturam hoc ipsum quod est alterius, est principalius & magis inclinatur in id cuius est, quàm in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his quæ naturaliter aguntur. Quia vnūquodq; sicut agitur naturaliter, sic aptum natū est agi, vt dicitur in 2. phy. Videmus eñ 80
q̃ naturaliter pars se exponit ad cōseruationē totius corporis. Sicut manus exponitur ictui absque deliberatione ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem inueninus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis vt se exponat mortis periculo pro totius reip. conseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse Deus, & sub hoc bono continetur etiam angelus & homo, & omnis creatura, quia omnis creatura naturaliter secundum id quod est, Dei est: sequitur quòd naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat Deum quàm seipsum: alioquin si naturaliter plus seipsum diligeret q̃ Deum, sequeretur q̃ naturalis dilectio esset peruersa, & quòd non perficeretur per charitatē, sed destrueretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ ratio illa procedit in his quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum nō est alterī ratio existendi & bonitatis. In talibus eñ vnūquodque diligit naturaliter magis seipsum quā alterū, inquantū est magis sibipsi vnū quam alteri. Sed in illis quorū vnum est tota ratio exillendi & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum quam ipsum, sicut dictū est [c], quòd vnaquæq; pars diligit naturaliter totum plus quā se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, quàm bonum suum singulare. Deus aūt nō solum est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnūquodque suo modo naturaliter diligit Deum plus quàm seipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur q̃ Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, si ly inquantū, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter Deum propter bonū suum, sed propter ipsum Deum. Si vero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est. Non enim esset in natura alicuius q̃ amaret Deum, nisi ex eo, q̃ vnumquodque dependet à bono, quod est Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natura reflectitur in seipsam, non solum quantum ad id quod est ei singulare, sed multo magis quantum ad commune. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruandum non solum suum individuum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationem vnumquodque in id quod est bonum vniuersale simpliciter.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus secundum quod est vniuersale bonum à quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab vnoquoq; [c]. Inquantum vero est bonū beatificans naturaliter omnes supernaturali beatitudine, sic diligitur dilectione charitatis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum in Deo sit vnum & idem eius subsistantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsum Dei essentiam, eodē motu dilectionis mouentur in ipsum Dei essentiam, prout est ab aliis distincta, & secundū quod est quoddam bonū commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicunque videt eum per essentiam, impossibile est quin diligat ipsum. Sed illi qui nō vident essentiam eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus qui interdum eorum voluntati contrariantur. Et si hoc modo dicuntur odio habere Deum, cum tamen inquantum est bonum commune omnium, vnumquodque naturaliter diligat [e] plus Deum quàm seipsum.

QVAESTIO SEXAGESIMAPRIMA de Productione Angelorum in esse naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POST ea quæ præmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & voluntate eorum, restat considerandum de eorum creatione: siue vniuersaliter de eorū exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶ Nam primo cõsiderabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundo, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertio, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum angelus habeat causam sui esse.

¶ Secundo, vtrū angelus sit ab æterno. ¶ Tertio, vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. ¶ Quarto, vtrum angeli fuerint creati in cælo empyreo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli habeant causam sui esse.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt à Deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio sit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati à Deo.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 8. metaphy. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnum. Sed angeli sunt formæ immateriales, vt suprà ostensum est [c]. Ergo non habent causam sui esse.

¶ Præterea, Omne quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cum sint formæ, nō accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Laudate eum omnes angeli eius. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cum solus Deus sit ipsum esse subsistens, non solum angelos, sed omnia ab ipso creata esse, necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse. in omnibus autē aliis differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet [c]. Et ex hoc manifestū est q̃ solus Deus est ens per suam essentiam, omnia vero alia sunt entia per participationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est angelos à Deo creatos esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Aug. dicit in 2. de ciui. Dei. q̃ angeli non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cæli, aut etiā lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporaliū significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterant incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyses eos præcipue reuocare intendebat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd subsistantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentem per trāsmutationem materiæ de potentia in actum [c], sed habent causam producentem totam subsistantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno.*

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suū esse. Non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶ Præterea, Omne quod quandoque est, & quãdoque non est, subiacet tempori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro de causis. Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶ Præterea, Aug. probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quòd per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & angeli non solum est incorruptibilis, sed etiam æterna.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 8. ex persona Sapientiæ genitæ, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Sed angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est [c]. Ergo angeli aliquando non fuerunt.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus pater, filius, & spiritus sanctus ab æterno fuerunt, cætera vero ex nihilo facta sunt, id est postquam nihil fuit.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd solus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit quòd eas ex nihilo fecit, id est postquam nihil fuit [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse Dei est ipsum eius esse. Per hoc ergo quòd Deus produxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei nō de necessitate se habet ad productionem creaturarum, vt suprà dictum est [e]. Et ideo produxit & quæ voluit, & quando voluit.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ angelus est supra tempus, quod est numerus motus cæli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius potē non esse: & etiam quod est numerus successionis quæ est in operationibus eius [e]. Vnde Aug. dicit 8. super Gene. ad lit. quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd angeli & animæ intellectiuæ ex hoc ipso q̃ habēt naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturā non habuerūt ab æterno, sed data fuit eis à Deo quando ipse voluit. Vnde nō sequitur quòd angeli sint ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeū. Dicit enim Hiero. super epistolā ad Titum. Sex millia nōdum nostri temporis complentur annorum. Et quanta tempora, quantāque ieculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines Deo seruierunt? Damasc. etiā dicit in 2. lib. Quidam dicunt, quòd ante omnem creationem geniti sunt angeli, vt theologus dicit Grego. Primū quidem excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶ Præterea, Angelica natura est media inter naturā diuinā, & naturā corpoream. Sed natura diuina est ab æterno, natura autē corpo-

Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quòd ly ex, notat ordinem durationis, id est postquā nihil fuit. 308 Po. q. 3. 5.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria (cit. Primo refert duas esse & contrarias sanctorum doctorum opiniones, Græcorum & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuam, isti negatiuā. Secundo ostendit quòd rationabilior est positio Latinorum ratione. Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sunt naturaliter vna pars vniuersi: igitur essent imperfecti extra vniuersum: igitur non sunt producti à Deo ante vniuersum. Maior patet, & minor probatur: quia angeli non constituunt vnum vniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrant vniuersum: quod probatur, quia vna ordinatur ad aliam: ordo enim est ipsum bonum, & vinculum partium vniuersi. Vltima vero consequentia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sunt. Tertio ostendit quòd opinio Græcorum non est reputanda erronea, quia auctoritas Gregorij Nazanzeni eam sustinet.

Cõment.

¶ Circa hoc vltimo dictum, dubium occurrit: quoniam vt patet in Decretalibus de summa trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter credimus, Ecclesia in concilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam. ergo erronea est reputanda opinio opposita. Habemus enim ibi hęc verba, Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem: angelicam videlicet, & mundanam. Nec potest excusari S. Thomas ex nouitate determinationis: quoniam tempore suo iam erant pronunciatæ & compilatæ Decretales.

Annot. 246 122 288 325 d

¶ Ad hoc dicitur à quibusdam, quòd si S. Thomas recollegisset, huius Decretalis, quam scripsit hunc articulum, non diuisset hæc verba. Sed Et po. 9. millū videtur quod sies & prudens hæc scripsit. & 19.

309 2. d. 2. q. 1. arti. 3. 3. art. 1.

Annot. 117

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo, ac postmodum propter demerita earū corporales creaturas productas fuisse. Vnde quidā dupliciter teneantur, angelos productos esse ante corpora: scilicet tanquā res sic per se productas, quòd propter earum demerita quo ad modo per accidens mundus corporeus sit productus. Vel simpliciter de absolutet quòd ex voluntate Dei angeli præcesserint mundum visibilem. Decretalia illa quāuis secundum verba veraque positionem destruat: contra primam tamen rāquam contra hæresim intērpretanda est. Ad secundam vero tanquam ad minus probabilē applicari potest. Et ratio huius glosæ est: quia determinationes istæ non nisi contra aliquos errores consueuerunt fieri.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum quartum.

334 TItulus clarus est.

Cōment. ¶ In corpore vna conclusio affirmatiua. Angeli sunt creati in cœlo empyreo, seu supremo. Et probatur: quia sunt creati vt partes vniuersi cum corporibus: ergo vt habentes aliquē ordinem ad creaturam corporalem: ergo vt præsidētes toti naturæ corpoream: ergo conuenienter in supremo corpore. Et omnia clara sunt.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ secūdæ Articulū primum.

501 TItulus clarus est hoc
251 attento: quòd quānis de beatitudine in eō
261 munt quæratur, principalis tamen intentio versatur circa beatitudinē quam credimus, quam simpliciter dicimus beatitudinem.

Annot.

Cōment. 248 ¶ In corpore tria facit. Primo dicit quid nominis beatitudinis, scilicet quod est vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundo distinguit beatitudinē in duas species, scilicet naturalem & supernaturalem. Tertio respondet quæstio-
310 nibus duabus conclusionibus
Infrà q⁹. 302. art. 2. 1ᵐ. & 4. 1ᵐ. iuxta duas beatitudines. Altera affirmatiua. Angelus fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia perfectiones naturales angelus non acquirit per motū discursiuū, sed statim, sicut nos prima principia. Altera
Et 2. di. 6. artic. 3. cor.
Et opus. 15. ca. 17. fin.

rea, ex tēpore. Ergo natura angelica facta est ante creationē temporis, & post æternitatem. ¶ Præterea, Plus distat natura angelica à natura corporali, quam vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Geñ. describitur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corpoream.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Nō autem hoc esset verum si aliquid creasset ante ea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

CONCLVSIO.

¶ Cum Angeli ad vniuersi perfectionem creati fuerint, probabilius est illos fuisse à Deo creatos cum ipso vniuerso, quàm ante.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ circa hoc inuenitur duplex sanctorum doctorum sententia: illa tamen probabilior videtur, quòd angeli simul cū creatura corporea sint creati. Angeli enim sunt quædam pars vniuersi. Non em constituūt per se vnū vniuersum, sed tam ipsi quàm creatura corporea in constitutione vnius vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturæ ad aliam [c]. Ordo enim rerū adinuicem est bonum vniuersi. Nulla autem pars perfecta est à suo toto separata. Non est igitur probabile, vt Deus, cuius perfecta sunt opera, vt dicitur Deut. 32. creaturam angelicā seorsum ante alias creaturas creauerit. Quāuis contrariū non sit reputandū erroneū, præcipue ꝓpter sententiam Greg. Nazan. cuius tanta est in doctrina Christiana autoritas, vt nullus vnquā eius dictis calūniam inferre præsumpserit, sicut ne Athanasij documentis, vt Hierony. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Hierony. loquitur secundum sententiam doctorum Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quòd angeli sunt ante mūdum corporeum creati.

¶ Ad secundum dicēdū q̄ Deus non est aliqua pars vniuersi: sed est supra totū vniuersum [c], præhabens in se eminētiori modo totam vniuersi perfectionem [c]. Angelus autem est pars vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea [c]. Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata: non autem creatis angelis esset ipsum vniuersum creatum. Si vero contrarium teneatur: quia dicitur Gene. 1. In princ. creauit Deus cælum & terram. exponendum est, in principio, id est in filio, vel in principio, nihil: in genere autem in principio, id est ante quod nihil: nisi dicatur ante quod temporis [c], non corporalium creaturarum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Virum angeli sint creati in cælo empyreo.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli enī sunt subſtantiæ incorporeæ. Sed subſtātia incorporea non dependet à corpore secundū suū esse: & per cōsequens neque secundum suum fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶ Præterea, Aug. dicit 5. super Gene. ad lit. ꝙ angeli fuerunt creati in superiori parte aeris. Non ergo in cælo empyreo.

¶ Præterea, Cælum empyreum dicitur esse cælū supremū. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuēniret eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id quod ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam cælum.

¶ SED CONTRA est quod Strabus dicit super illud, In principio creauit Deus cæ. & ter. Cælū nō visibile firmamētū hic appellat, sed empyreū, id est igneum vel intellectuale, qđ non ab ardore, sed à splendore dicitur. Quod statim factum angelis est repletum.

¶ Angelos nobiliores vniuersi partes decuit in supremo loco, & cælo empyreo creari.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictū est [c], ex creaturis corporalibus & spiritualibus vnū vniuersum constituitur. Vnde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quòd ad creaturam corporalem aliquem ordinem habent, & tori creaturæ corporali præsident [c]. Vnde conueniens fuit quòd angeli in supremo corpore, crearentur tanquam toti naturæ corporeæ præsidentes, siue id dicatur cælum empyreum, siue qualitercunque nominetur. Vnde Isi. dicit, q̄ supremum cælū est cælum angelorum, super illud Deuter. 8. cap. Domini Dei tui est cælum, & cælum cæli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes à corpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri. Potuisset enim Deus angelos ante totam creaturam coporalem creasse, vt multi sancti doctores tenent [c]. Sed facti sunt in loco corporeo ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream, & quòd sua virtute corporea contingunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd August. forte per supremam partem aēris intelligit supremam partem cælicum quo aēr quandam conuenientiam habet propter suam subtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, sed de illis qui peccauerunt. Qui secundū quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet dicere q̄ superiores angeli habentes virtutem eleuatam & vniuersalem supra omnia corpora, sint in supremo creaturæ corpore creati. Alij vero habētes virtutes magis particulares sint creati in inferioribus corporibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd loquitur ibi non de cælo aliquo corporeo, sed de cælo sanctæ trinitatis. In quod angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, vt infrà patebit [c].

QVAESTIO SEXAGESIMASECVNDA
de perfectione angelorum in esse gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuisa.

CONSEQVENTER inuestigādum est quomodo angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ.

¶ Et circa hoc quæruntur nouem. ¶ Primo, vtrum angeli fuerint in sua creatione beati. ¶ Secundo, vtrū indiguerint gratia ad hoc quòd ad Deum conuerterentur. ¶ Tertio, vtrum fuerint creati in gratia. ¶ Quarto, vtrum suam beatitudinem meruerint. ¶ Quinto, vtrum statim post meritum beatitudinē adepti fuerint. ¶ Sexto, vtrum gratiā & gloriam secundū capacitatem suorū naturalium receperint. ¶ Septimo, vtrū post consecutionē gloriæ remanserit in eis dilectio & cognitio naturalis. Octauo, vtrum post modū potuerint peccare. ¶ Nono, vtrum post adeptionem gloriæ potuerint proficere.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ Virum angeli fuerint in sua creatione beati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in lib. de eccle. dog. quòd angeli qui in illa in qua creati sunt beatitudine, perseuerant, non natura possident bonum quod habent. Sunt ergo angeli creati in beatitudine.

¶ Præterea, Natura angelica est nobilior quàm corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata, formata, & perfecta: nec informitas præcesit in ea formationē tempore, sed natura tantum, vt Augustinus dicit 1. super Gene. ad lit. Ergo nec naturam angelicam creauit Deus informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio est per beatitudinem, secūdum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.

¶ Preterea, Secundum Aug. super Geñ. ad lit. ea, quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet quòd statim à principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum eius expositionē) mane fuit cognitio angelica, secundum quàm cognouerūt verbū & res in verbo. Ergo statim à principio creationis cognouerūt verbum & res in verbo. Sed angeli beati sunt per hoc quòd verbum vidēt. Ergo statim à principio suæ creationis angeli fuerunt beati.

¶ SED CONTRA, de ratione beatitudinis est stabilitas siue confirmatio in bono. Sed angeli non statim vt creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundam ostendit. Non ergo angeli in sua creatione fuerunt beati.

CONCLVSIO.

a ¶ Angeli fuerunt à Deo creati beati beatitudine naturali, non autem beatitudine supernaturali, quæ in visione diuinæ essentiæ consistit.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ noīe beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ [c], & inde est q̄ naturaliter desiderat. Quia vnūquodq; naturaliter desiderat suam vltimam

vltimam perfectionē. Vltima autem perfectio rationalis seu intellectualis naturæ est duplex. Vna quidem quā possunt assequi virtute suæ naturæ: & hæc quodammod o beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Ari. perfectissimā hominis cōtemplationē, qua optimū intelligibile, quod est Deus, contempl ui potest in hac vita, dicit esse vltimam hominis fœlici tatē. Sed super hanc fœlicitatē est alia fœlicitas, quā in futuro expectamus: quia videbimus Deum sicuti est. Quod quidē est supra cuiuslibet intellectus creati naturā, vt suprà ostensum est [c]. Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primam beatitudinem quam angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionē huiusmodi angelus non acquirit per aliquē motum discursiuū, sicut homo, sed statim ei adest, ꝓpter suæ naturæ dignitatē, vt suprà dictum est [c]. Sed vltimā beatitudinē, quæ facultatem naturæ excedit, angeli non statim in principio suæ creationis habuerūt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Et ideo non statim eam à principio debuerūt habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali quam angelus habuit in statu innocentiæ.

¶ Ad secundum dicendū, quòd creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere non potuit perfectionem ad quam per suam operationem perducitur. Vnde secundum Aug. germinatio plantarū extrà non statim fuit in primis operibus in quibus virtus sola germinatiua plantarū data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem ad quam per suam operationem peruenire debebat.

¶ Ad tertium dicendū, quòd angelus dupliçem habet verbi cognitionem. Vnam naturalem, & aliam gloriæ. Naturalē quidem, quæ cognoscit verbum per eius similitudinem in sua natura relucentem [c]. Cognitionem vero gloriæ, quæ cognoscit verbum per suam essentiam. Et vtraque cognoscit angelus res in verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfecte, cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in verbo affuit angelo à principio suæ creationis: secunda vero non [c], sed quando facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum angelus indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus non indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum. Ad ea enim quæ naturaliter possumus, gratia non indigemus. Sed naturaliter angelus cōuertitur in Deum: quia naturaliter Deum diligit, vt ex supradictis patet [c]. Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc vt conuerteretur in Deum.

¶ Præterea, Ad ea tantum videmur indigere auxilio quæ sunt difficilia: sed conuerti ad Deum non erat difficile angelo, cum nihil esset in eo quod huic conuersioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

¶ Præterea, Conuerti ad Deum est se ad gratiam præparare. Vnde Zach. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Sed nos nō indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparemus: quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

¶ SED CONTRA, per cōuersionem ad Deum angelus peruenit ad beatitudinē. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam. Quod est contra illud Apoc. Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

CONCLVSIO.

¶ Non potuit angelus in Deum conuerti nisi diuina gratia auxilio.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout est obiectum beatitudinis. Sicut enim superius dictum est [c], naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id quod est conueniens secundū naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta. Sicut patet, quòd ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumentū ab anima nutritiua. Ostensum est autem suprà [c], cum de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motū voluntatis ordinatū ad illam beatitudinē, nisi mota à supernaturali agente. Et hoc dicimus auxiliū gratiæ. Et ideo dicendū est, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit nisi per auxilium gratiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum inquantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conuersione ad Deum inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd difficile est quod transcendit potētiam. Sed hoc contingit esse dupliciter. Vno modo, quia transcendit potentiam secūdum suum naturalem ordinē, & tunc si ad hoc possit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile. Si autem nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcēdit aliquid potentiam, non secūdum ordinem naturalem potentiæ, sed propter aliquod impedimentum potentiæ adiunctum. Sicut ascendere non est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ. Quia anima quantum est de se, nata est mouere in quamlibet partem. Sed impeditur ad hoc propter corporis grauitatē. Vnde difficile est homini ascēdere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam homini quidem est difficile: & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati. Sed angelo est difficile propter hoc solū, quòd est supernaturale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quilibet motus voluntatis in Deum, potest dici conuersio in ipsum. Et ideo triplex est conuersio in Deum. Vna quidem per dilectionem perfectam, quę est creaturæ iam Deo fruētis. Et ad hanc conuersionem requiritur gratia cōsummata. Alia conuersio est, quæ est meritum beatitudinis. Et ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ est merēdi principium [c]. Tertia conuersio est, per quam aliquid præparat se ad gratiam habendam. Et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis [c]: secundum illud Thr. vlti. Conuerte nos domine ad te, & cōuertemur. Vnde patet quòd non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum angeli sint creati in gratia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli non sint creati in gratia. Dicit enim Aug. 2. super Ge. ad lit. quòd angelica natura primo erat informiter creata, & cælum dicta. Postmodum vero formata est, & lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

¶ Præterea, Gratia inclinat creaturā rationalem in Deū. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset à Deo auersus.

¶ Præterea, Gratia medium est inter naturam & gloriam. Sed angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur quòd nec etiam creati sint in gratia, sed primò in natura tantum: postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

¶ SED CONTRA est quod Augusti. dicit 11. de Ciuitate Dei. Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, id est cum amore casto quo illi adhærent, creauit simul in eis condens naturam, & largiens gratiam [c]?

CONCLVSIO.

¶ Probabilius est angelos in gratia fuisse creatos, quàm sine gratia.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd quānis super hoc sint diuersæ opiniones quibusdā dicentibus, ꝙ creati sunt angeli in naturalibus tantū: aliis vero quòd sunt creati in gratia: hoc tamen probabilius videtur tenendū, & magis dictis sanctorum consonum est, quòd fuerunt creati in gratia gratū faciente. Sic enim videmus ꝙ omnia quæ processu tēporis per opus diuinæ prouidētiæ creata à Deo operāte sunt producta, in prima rerū conditione producta fuerunt secundū quasdam seminales rationes, vt Aug. dicit super Gę. ad lit. [c], sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestū est aūt quòd gratia gratū faciēs, hoc modo cōparatur ad beatitudinē, sicut ratio seminalis in natura ad effectū naturalē. Vnde 1. Io. 3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secūdū opi. Aug.

negatiua. Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali: quia hæc non inest ex natura, sed est naturæ finis.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte, quòd *Annot.* conuersi in Deum, nihil aliud est quàm habere actum voluntatis quo voluntas tendat rectè in Deum, vt beatitudo supernaturalis est quocunque id modo contingat, vt in responsione ad tertium dictū sidatur. Gratia autem hic sumitur communiter pro gratuito dono Dei; gratuitum autem dicitur quod non debetur naturæ, sed gratis datur.

¶ In corpore vna est con *Cōmenta.* clusio affirmatiua. Angelus non potest conuerti in Deum nisi adiutus auxilio gratiæ. Et probatur: quia nulla voluntas potest ferri in 4
id quod est supra facul- 518
tatem naturæ volentis, nisi adiuta ab eo quod potest in illud: sed vltima beatitudo excedit 143
facultatem cuiuslibet naturæ creatæ: ergo. Maior probatur dupliciter. Primo, quia omnis motus voluntatis initiatur ex motu eius naturali, 313
ac per hoc non se ex- 22. q⁹. 5.
cendit supra illum. Se- *ar. 1. cont.*
cundo declaratur in i- *Et 2. dist.*
gne respectu calefactio- *4. artic. 7.*
nis & generationis car- *& dist. 5.*
nis. Minor vero pro- *q⁹. 2. arti.*
batur: quia vltio Dei *cul. 2. cor.*
per essentiam excedit *& quo. 9.*
omnem naturam creā- *9⁰. 4. art.*
tam, vt in quæstio. 11. *3. cont.*
probatum fuit.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum tertium.

Annota. IN titulo hoc solum ad intendum est, quòd hic est sermo de gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo facit. *Cōmenta.* Primo duas refert opiniones contrarias. Secundo affirmatiuam ostendit esse probabiliorem tali ratione. Omnia quæ processu tem- *contra* 476
poris diuina prouidentia facta sunt, in prima rerum conditione secundum quasdam rationes seminales productæ fuerunt, ergo & beatitudinis status secundum gratiam productus fuit in creaturis intellectualibus: quam, admodum naturales effectus virtualiter in creaturis corporalibus. Antecedens probatur auctoritate Augustini, consequentia fundatur super auctoritate Io. amis. dicentis gratiam esse rationem seminalem beatitudinis, & super proportionalitate naturalium & supernaturalium. *b* 564 567

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimi secundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

Cõmenta. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, ostendendo quod angelus meruit suam beatitudinem. Secundo ostendit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primum sufficiat tres modos, quibus posset imaginari quòd esse beatum conueniat alicui, scilicet aut per naturam sine operatione media, sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturæ ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmium. Et fundatur sufficientia distinctionis horum modorum super hoc quòd beatitudo perfecta est vltimus finis, talé enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationem acquiri. Sed quum soli Deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, id est substantia & beatitudo. Reliqua per operationem beatitudinem assequuntur. Et quum non per operationem sufficientem ex vi naturæ operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam: quod erat probandum.

Annota. ¶ Circa prædicta aduerte primo, quòd hæc dicta accipiendа sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas. sic enim omnia consonant: alioquin infinitationi esset locus: quoniam si ad Christum spectamus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniam beatus est, nec per naturam nec acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionē. Nec beatitudo eius habet præmij rationem, sed communicatæ felicitatis absque merito: quia quod in Maria natum est, non qualecunq; natum est, sed sanctum natum est.

Annota. ¶ Circa hunc articulum aduerte secundo, quòd inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. sentent. distinct. 5. hæc est differentia: quòd Sanctus Thomas ibi quidem sub dubio relinquit, an angeli sint creati in gratia, & defendit quartam opinionem: hic autem amplectitur opinionem, quòd angeli præhabuerunt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt infertur, quæst. 63. art. 6. ostendente ipsolo Sancti Thomæ ex virtutibus dictis hic, scilicet & ibi conflatur.

Cõmenta. ¶ Quo ad secundum, circuit quatuor modos, quibus imaginari potest, angelum meruisse beatitudinem. Primo habendo gratiam prius non solum natura, sed duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinem absque præcedente gratia: & sic oportet aliquod horum trium dicere, vel absque merito, vel per actus consequentes beatitudinem, vel quòd vnus & idem actus fuit meritorius & fruitio beata. sed nihil horum potest dici, ergo reponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creaturæ inditæ sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuũ, ita statim à principio sunt angeli creati in gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd informitas illa angeli potest intelligi vel per comparationem ad formationem gloriæ. & sic præcessit tempore informitas formationē: vel per comparationem ad formationem gratiæ, & sic non præcessit ordine temporis, sed ordine naturę, sicut etiam d: formatione corporali Aug. ponit.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd omnis forma inclinat suum subiectũ secundũ modũ naturæ eius. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est, vt libere ferat in ea quæ vult. Et ideo inclinatio gratię nō imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd quãuis gratia fit mediũ inter naturã & gloriã ordine naturæ, tamen ordine temporis in natura creata non debuit simul esse gloria cum natura, quia est finis operationis ipsius naturę per gratiam adiutæ. Gratia autem non se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium bene operandi. Et ideo statim cũ natura gratiam dare conueniens fuit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd angelus creatus suã beatitudinem non meruerit. Meritũ enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

¶ Præterea, Naturalibus non meremur. Sed naturale fuit angelo quòd conuerteretur ad Deum. Ergo per hoc nō meruit beatitudinẽ.

¶ Præterea, Si angelus beatus beatitudinem suam meruit, aut ergo anteqũa eam haberet, aut post: sed non ante, quia (vt multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritũ nec etiam post. Quia sic etiam modo mereretur. Quod videtur esse falsum. Quia sic minor angelus merendo ad superioris angeli gradum posset pertingere. Et non essent stabiles distinctiones graduum gratiæ. Quod est inconueniens. Non ergo angelus beatus suam beatitudinem meruit.

¶ SED CONTRA, Apoca. 21. dicitur, quod mensura angeli in illa cælesti Hierusalẽ est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere non potest, nisi per meritum Ergo neque angelus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum solus Deus sit naturaliter ab æterno beatus, oportuit angelos fuisse à Deo creatos vt suam supernaturalem beatitudinem mererentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idẽ est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autem creaturæ esse beatum, non est natura, sed vltimus finis. Quælibet autem res ad vltimum finem per suam operationem pertingit. Quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutem eius quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis finaliter primum. Sufficientia distinctionis satis facile patere potest: quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est secundum membrum. Aut cum merito, & tunc vel præcedente, & sic est primum membrum: vel simultaneo, & sic est quartum: vel consequente, & sic est tertium. Nec potest quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorum, satis plane habetur in litera: quia carere merito est contra rationem præmij. Consequi autem præmium, est contra rationem meriti. Eundem vero actum mereri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & merentis, quia illa perfecta, ista imperfecta est.

Annota. ¶ Circa hanc partem aduerte, quòd Scotus in 2. distinctio. 5. confutat conclusionē dicit hanc vltimam rationem ad quartum membrum excludendum non cogere. Quia falsum est, quòd gratia meritis sit necessario imperfectior gratia fruentis, quamuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via. Stat enim, æqualem gratiam habere aliquem in via & in patria.

¶ Sed ad hoc dicendum est, quòd quicquid sit de hac quæstione, an possibile sit gratiam viatoris æquari secundum essentiam gratiæ comprehentoris: quoniam hoc exigit specialem quæstionem: ratio Sancti Thomæ non se restrinxit ad perfectum & imperfectum secundum essentiam, sed simpliciter & absolute assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectiam, merentis vero imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam illa est in statu consummato, ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in proposito, vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

¶ Circa eandem rationem aduerte, quòd videtur quòd hæc ratio Sancti Thomæ efficax non sit, sed soluta sit ab ipsomet in quolibet. 9. articu. 8. vbi expresse dicit, quòd ex merito & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia perfecta & imperfecta simul: sed, ergo gratia perfecta terminus gratiæ imperfectæ simul. Sed hoc non est ita, quoniam ibi loquitur de mereri, vt termino vitæ: hic vero de mereri vt in via, vt plenius patebit in quæstione sequente articulo sexto.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimi secundæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

Cõmenta. ¶ In corpore vnico est conclusio responsiua affirmatiua. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et probatur sic. Angelus naturalem perfectionem non per discursum acquirit, sed statim ex natura habet: ergo supernaturalem beatitudinem statim ex merito consequitur sed meritum per vnicum actum habetur, ergo statim post primum actum meritorium fuit beatus. Antecedens patet ex supradictis: consequentia vero probatur quia ex merito ita se habet ad gloriam angelus, sicut ex natura ad beatitudinem naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modũ eius. Propositio vero subsumpta probatur ex eo, quod homo potest vnico actu mereri ergo & angelus.

Quæstio. ¶ *Num angelus vnico actu meruerit beatitudinem.*

¶ Circa hanc conclusionem & rationem aduerte quòd Scotus in secunda distinctione quinta quæstione prima ad vltimum argumẽtum tripliciter hoc impugnat. Primo, conclusionem ad hominem: quia si esset vera, sequeretur quòd nullus angelus esset dam natus: quia apud Sanctũ Thomã quilibet meruit vnico actu beatitudinẽ. Secundo, rationem quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multo falsius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ, sed ex arbitrio donantis. Tertio, contra conclusionẽ simpliciter. Præmium debetur secundum legem præmiantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actum aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finem hic saltem erit. Igitur nisi quis vsque in finem vitæ suæ meruerit: quamuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

¶ Ad eiusdem horum duo notanda sunt. Primo vis processus sancti Thomæ. Secundo, verificatio eius. Quo ad primum, cum ea quæ ex solo diuina voluntate dependent, nobis nota non sint nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in Sacra scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus consequens est vt secundum generales regulas beatitudinem eis datam esse credamus. Et quoniam communis lex est, vt in termino vitæ cuiusque beatitudo detur, non aliunde offendi potest quando beatificati sint angeli, quàm ex duratione vitæ eorum. Nec aliud inde sit hic Sanctus Thomas nisi quòd angelus statim post primum actum meritorium est in termino vitæ suæ. Et propterea idem est quærere virum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quærere virum post primum actum meritorium sit in termino vitæ. Et similiter idem est respondere cuiuis eorum. Quo ad secundum, ex eodem fundamẽto, quia scilicet diuinus ordo nō est alicui nobis notus, quam vniuersiuisque intellectualis naturæ vlo, aut ex diuina voluntate tantum taxetur, aut secundum modum naturæ viatricis statuta creditur. Et de diuina voluntate nihil specialiter habemus quo ad hoc. sed generaliter, quòd secundum gratuita perfectio naturæ per modum earum. Reli quum est, vt vnicuique via sit, & extendatur secũdum modum suæ naturæ. Et hoc attendens Sanctus Thomas diminuit viam angelorum, statim post meritum esse in termino, quia hoc congruit suæ naturæ: cui proprium est statim post principium habere finem. Et ad obiectionem in oppositum contra rationem dictum, quòd ipse nunquam probauit falsum esse assumptum de perfectionibus naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verum esse de supernaturalibus. alioquin gratia non perficeret naturam ꝓper modum naturæ. Ad obiectionem vero contra conclusionem simpliciter iam patet quod nos dicimus, ideo præmitti, quia vsque ad terminum vitæ perseuerauit. Ad obiectionem vero ad hominem nō potest hic complete dici, sed inferius in quæstione sequenti, articulo quinto ad quartum satisfiet. Pro nunc autem negetur consequutia: quoniam post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem contingit dupliciter, scilicet impediti biliter, & non impediti biliter. & Sanctus Thomas intendit primo modo. Scotus vero accipit ac si intenderet secundo modo.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimi secundæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est.

Cõmenta. ¶ In corpore vnico est conclusio affirmatiua. Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum quantitatem naturalẽ. Et probatur dupliciter. Primo, quia Deus condidit naturam intellectualem ad beatitudinem: ergo diuersos gradus naturæ ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentiæ, ex simili in artifice diuersimode ꝓparante lapides ad domum. Secundo, quia angelus toto conatu fertur in beatitudinem: ergo consequitur beatitudinem secundum quantitatem naturalium.

¶ Præterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit 3. dist. secundi sentẽ. quòd angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratię muneribus præditi sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Consecuti sunt angeli gratiam & gloriam secundum naturalis virtù quãtitatẽ, quòd meliores & excellentiores maiorẽ gratiam & gloriã consequerentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd rationabile est, quòd secundum gradum naturalium angelis data sunt dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapiẽtiæ diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est à Deo, ad gratiam & beatitudinem consequendam, ita etiam gradus naturæ angelicæ ad diuersos gradus gratiæ & gloriæ ordinari videntur. Vtputa si ædificator lapides polit ad construẽdam domum: ex hoc ipso quod aliquos pulchrius & decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Sic igitur videtur quòd Deus angelos quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarum dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundo apparet idem ex parte ipsius angeli. Non enim angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturæ impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuæ. Quãdo autem non est aliquid quod retardat, aut impediat, natura in id secundum totam suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile est quòd angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad Deum sint conuersi. Hoc autem etiam in hominibus contingit. Quia secundum intensionem conuersionis in Deum datur maior gratia & gloria. Vnde videtur quòd angeli qui habuerũt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed natura est immediate à Deo. Vnde magis videtur quòd gratia detur secũdum gradum naturæ quàm ex operibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas naturalium aliter est in angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differũt solo numero. Differentia enim secũdum speciem est propter finem: sed differentia secundũ numerum est propter materiã. In homine etiã est aliquid quod potest impedire vel retardare motũ intellectiuæ naturæ, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de vtroque.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum in angelo beato remaneat cognitio naturalis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ in angelis beatis non remaneat cognitio & dilectio naturalis. qa vt dicitur primo Cor. 13. cũ venerit quod perfectũ est, dilectio

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinem, vt primum ad secundum. Consequentia vero probatur: quia sicut se habent principia operationum adinuicem, sic se habent operationes ipsæ.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore respondet quæsito negatiua vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic. Angelus videt Deum per essentiam: ergo videt ipsum essentiam bonitatis. ergo non potest velle aut agere nisi attendens ad Deum: ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum prima consequentia: secunda vero declaratur sic, videns ipsum bonitatis essentiã se habet ad illius appetitum: quemadmodum cuiusque voluntas ad beatitudinẽ seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur respiciens ad malum, ergo impossibile est quòd videns ipsum bonitatis essentiam, velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

Annota. ¶ Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum vt sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & omni boni ratio eminenter est. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire à bono in communi, vt appetat aliquid non sub ratione boni consequens est vt appetitus inuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum nonum.*

Comenta. TItulus clarus est.

¶In corpore respondet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat eam sic. omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinem tendit vt mobile ab ipso Deo. ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum, ergo ad certum gradum beatitudinis, ergo non potest amplius proficere. Maeuacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatę. Ergo adueniẽte beatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

¶Præterea, Vbi vnum sufficit, aliud superfluit existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriæ. Superfluum ergo esset quòd remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶Præterea, Eadem potentia non habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. Fœlicitas enim non est secundum habitum, sed secundum actum, vt dicitur in 1. Ethic. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶SED CONTRA, quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo non tollit naturam, cum sit perfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem & dilectionem.

CONCLVSIO.

¶ Remanet in angelis beatis naturalis dilectio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habent principia operationum adinuicem, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autem, quòd natura ad beatitudinẽ comparatur sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo [c]. Vnde oportet quòd natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet quòd in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perfectio adueniens tollit imperfectionẽ sibi oppositam [c]. Imperfectio autem naturæ non opponitur perfectioni beatitudinis, sed subtollitur ei, sicut imperfectio potentiæ subtollitur perfectioni formæ. Et non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ. Nihil enim prohibet simul aliquid cognoscere per diuersa media [c], sicut simul potest aliquid cognosci per medium probabile & demõstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deũ cognoscere per essentiam Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ea quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc quòd sint, præexigunt ea quæ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo in creata.

¶Ad tertium dicendum, quòd duæ operationes non possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur [c]. Cognitio autem & dilectio naturalis ordinãtur ad cognitionem & dilectionem gloriæ. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionem & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum angelus beatus peccare possit.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturã, vt dictum est [c]. Sed de ratione naturæ creatæ est, quòd possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare [c].

¶Præterea, Potestates rationales sunt ad opposita, vt Philosophus dicit. Sed voluntas angeli beati non definit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶Præterea, Ad libertatem arbitrij pertinet, quòd homo possit eligere bonum & malum. Sed libertas arbitrij non minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

¶SED CONTRA est quod Augusti. dicit 2. super Gen. ad lit. quòd illa natura quæ peccare non potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum non possit angelus beatus quicquam velle, vel agere nisi Deum attendens, qui est ipsa bonitas, non potest aliquo pacto peccare.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli beati peccare nõ possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc consistit quòd per essentiam Deum vident [c]. Essentia autem Dei est ipsa essẽtia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicunq; non videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem quòd aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attẽdens ad bonum, vel quòd velit diuertere à bono inquãtum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendens ad Deum: sic autem volens vel agens, nõ potest peccare. Vnde angelus beatus nullo modo peccare potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex cõiunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscitur, quòd peccare non possit ratione iam dicta [c].

¶Ad secundum dicendum, quòd virtutes rationales se habent ad opposita in illis ad quæ non ordinantur naturaliter. Sed quantum ad illa ad quæ naturaliter ordinantur, non se habent ad oppositа. Intellectus enim non potest non assentire principiis naturaliter notis. Et similiter voluntas non potest non adhærere bono inquantum est bonum: quia in bonum naturaliter ordinatur, sicut in suum obiectũ. Voluntas igitur angeli se habet ad oppositа quantum ad multa facienda vel non facieda. Sed quantum ad ipsum Deum quem vident esse ipsam essentiam bonitatis, non se habent ad oppositа: sed secundum ipsum ad omnia diriguntur, quodcunque oppositorum eligant. Quod sine peccato est.

¶Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium sic se habet ad eligendum, ea quæ sunt ad finem: sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum autem quòd ad virtutẽ intellectus pertinet, vt in diuersas conclusiones procedere possit secundũ principia data. Sed quòd in aliquam conclusionẽ procedat prætermittendo ordinem principiorum: hoc est ex defectu ipsius. Vnde q liberum arbitrium diuersa eligere possit seruato ordine finis: hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius. Sed quòd eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc pertinet ad defectũ libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est in angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum angeli beati in beatitudine possint proficere.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli beati in beatitudine proficere possint. Charitatis enim est principium merendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, & præmium beatitudinis crescit. Ergo angeli beati in beatitudine proficere possunt.

¶Præterea, Augustin. dicit in lib. de doct. Christia. quòd Deus vtitur nobis ad nostram vtilitatem & ad suam bonitatem. Et similiter angelis, quib⁹ vtitur in ministeriis spiritualibus, cum sint administratorij spiritus in ministeriũ missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, vt dicitur Heb. 1. Non autem hoc esset

hic quàm ille ad quem deberet moueri creatura rationalis à Deo, & declaratur distantia infinita ex hoc quòd inter quodlibet finitum & infinitum sunt infinita media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia assequuto termino vlterius transire non potest.

Quæstio. *¶ Num quodlibet mobile moueatur à motore ad aliquid determinatũ.*

¶Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa: vt manifeste patet in motu cæli, qui procul dubio posset à Deo perpetuari, quamuis non teneamus philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuum. Erit ergo aliquod mobile quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. Nec probatio adducta sufficienter ipsam probat: quoniam cum intentione finis certi (puta communicare bonitatem suam, vel assimilari bonitati diuinæ) stat infinitas motionis, vt Auerrois 11. metaph. trigesimosexto cõmento dicit.

¶Ad hoc dupliciter responderi potest. Primo, quòd duplex est motus. Quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuius mobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito. Quoniã moueretur ad impossibile, scilicet ad consequẽdum id ad quod peruenire non potest: quia infinitus motus nunquã terminabitur. Quidam vero est motus non per se primo ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem, sed magis ex consequenti, seu naturaliter habitæ, aut communicata perfectione emanans. Et talis motus potest esse infinitus. Nec propterea intentio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecũ ab infinito motu, non consequendum per motum, sed magis aut cõseruandum, aut communicandum: ita quòd omni motui commune est, quòd intentio motoris tendit ad aliquid certum & determinatum: quia finis ens in esse intentio, repugnat ratio infiniti, id est numquam habere posse quod est de ratione infiniti. Sed differẽtia inter motus est in hoc, quòd quidam ordinatur ad illum certum finem, vt consequendum, quidam vero non, sed vt conseruãdum aut communicãdum. Et quoniã in proposito sermo erat de motu consequẽtiuo ipsius finis inadæquati, quoniã quæstio est de motu ad beatitudinem, idcirco maior S. Thom. cum eius probatione & solida stat vniuersaliter, & propositum infert. Non enim assumpsit omne mobile moueri motu finito, sed ad certum finem: quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motum per se primo assequtum seu ordinatum ad cõsequendum, nulla erit instantia etiam apparenter: & habetur intentum. Si vero simpliciter & absolute, nihil minus habetur intentum applicando in subsumptis propositionibus proportionaliter illam certitudinem finis, puta si motus requirit certum finem, subintelligitur quòd motus consequentiuus requirit certum finem consequendum: & sic patet responsio ad obiecta. Secundo potest dici, quòd S. Tho. nõ simpliciter, sed vt theologus assumpsit illam maiorem: quoniam de facto omnis motus est ad aliquem finem ad eorum vtilitatẽ si per hoc non mererentur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo, quòd angeli beati & mereri & in beatitudine proficere possunt.

¶Præterea, Ad imperfectionẽ pertinet q̃ ille qui non est in summo, nõ possit proficere. Sed angeli non sunt in summo. Si ergo ad malus proficere non possunt, videtur q̃ in eis sit imperfectio & defectus. Quod est incõueniens.

¶SED CONTRA est, q̃ mereri & proficere pertinẽt ad statũ viæ. Sed angeli nõ sunt viatores, sed cõprehensores. Ergo angeli beati nõ possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

CONCLVSIO.

¶ Cum angeli moueantur à Deo in beatitudinem, non valent amplius in ea proficere.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ in vno quoque motu motoris, intentio fertur in aliquid determinatum ad quod mobile perducere intendit. Intentio enim est de fine cui repugnat infinitum. Manifestum est autẽ, quòd cum creatura rationalis per suam virtutem consequi non possit suam beatitudinem, quæ in visione Dei consistit, vt ex superioribus patet [c], indiget vt ad beatitudinem à Deo moueatur. Oportet igitur, quòd sit aliquid determinatum ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur, sicut in vltimum finem. Et hoc quidem determinatũ non potest esse in diuina visione quantum ad ipsum quod videtur: quia summa veritas ab omnibus beatis secundũ diuersos gradus conspicitur, sed quantũ ad modũ visionis præfigitur diuersimode terminus ex intentione dirigentis in finem. Non enim possibile est q̃ sicut rationalis creatura producitur ad videndum summam essentiam, ita producatur ad summum modum visionis, qui est comprehensio. Hic enim modus soli Deo competere potest, vt ex supradictis patet. Sed cum infinita efficacia requiratur ad Deum comprehendendum, creaturæ vero efficacia in videndo non possit esse nisi finita, ab infinito autem finitum quodlibet infinitis gradibus distet: multis modis contingit creaturam rationalẽ intelligere Deum, vt clarius & minus clare. Et sicut beatitudo cõsistit in ipsa visione, ita gradus beatitudinis in certo modo visionis. Sic igitur vnaquæq; creatura rationalis à Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiam ad determinatũ gradum beatitudinis perducatur ex prædestinatione Dei. Vnde consecuto illo gradu ad altiorem transire non potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mereri est eius quod mouetur ad finem. Mouetur autem ad finem creatura rationalis: non solum patiendo, sed etiam operando. Et siquidem finis ille subsit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis: sicut homo meditando acquirit scientiam. Si vero finis non sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis [c]. Ei autem quod est in vltimo termino, non conuenit moueri, sed mutatum esse. Vnde charitatis imperfectæ, quæ est viæ, est mereri: charitatis autem perfectæ non est mereri, sed potius præmio frui [c]. Sicut & in habitibus acquisitis operatio præcedẽs habitum est acquisitiua habitus. Quę vero est ex habitu iam acquisito, est actus meritorius. Et ideo charitas perfecta non habet rationem meriti, sed magis est de perfectione præmij.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid dicitur vtile dupliciter. Vno modo sicut quod est in via ad finem: & sic vtile est meritum beatitudinis. Alio modo sicut pars est vtilis ad totum, vt partes ad domum. Et hoc modo ministeria angelorum sunt vtilia angelis beatis, inquantum sunt quædam pars beatitudinis ipsorum. Diffundere enim perfectionem habitam in alia, hoc est de ratione perfecti, inquantum est perfectum [c].

¶Ad tertium dicendum, quòd licet angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamen in vltimo quantum ad seipsum secundum prædestinationem diuinã. Potest tamen augeri angelorum gaudium de salute eorum qui per ipsorum ministerium saluantur, secundum illud Luc. 15. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitẽtiam agente. Sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet. Quod quidem augeri potest vsque ad diem iudicij. Vnde quidam dicunt, quòd quantũ ad præmium accidentale, etiam mereri possunt. Sed melius est vt dicaf, quòd nullo modo aliquis beatus mereri potest, nisi sit simul viator & comprehensor: vt Christus qui solus fuit viator & comprehensor [c]. Prædictum enim gaudium magis acquiruntur ex virtute beatitudinis, quàm illud mereantur.

QVAESTIO SEXAGESIMATERTIA DE ANGELORUM MALITIA QUO AD CULPAM, IN NOUEM ARTICULOS DIUISA.

DEINDE cõsiderãdum est quomodo angeli facti sunt mali. Et primo quantũ ad malum culpæ. Secundo, quantum ad malum pœnæ. ¶Circa primum quærũntur nouem. ¶Primo, vtrum malum culpæ in angelo esse possit. ¶Secundo, cuiusmodi peccata in eis esse possunt. ¶Tertio, quid appetendo angelus peccauit. ¶Quarto, supposito quòd aliqui peccato proprie voluntatis facti sunt mali, vtrum aliqui naturaliter sint mali. ¶Quinto, supposito quòd non, vtrum aliquis eorum in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. ¶Sexto, supposito quòd non, vtrũ aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. ¶Septimo, vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. ¶Octauo, vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis aliqua causa peccandi. ¶Nono, vtrum tot ceciderint quot remanserunt.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum malum culpæ possit esse in angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd malum culpę in angelis esse non possit. Quia malum culpæ non potest esse nisi in his quæ sunt in potentia, vt dicitur in 9. meta. Subiectũ enim priuationis est ens in potẽtia. sed angeli, cũ sint formæ subsistentes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

congenitam ex natura: quoniam hoc includit quòd ex natura sua esset immobilis amor omnis boni, tam naturalis quàm supernaturalis, tam congeniti naturaliter quàm per reuelationẽ ostensi: quod implicat cõtradictionem manifestę. Quamuis ex aliquo gratuito Dei dono, immobilitatem talis amoris consequi possit.

¶Ad euidentiam antecedentis scito, quòd fundatur super hoc, quòd actus rectus dicit duo, actum & rectitudinem: ac per hoc principia eius sunt duo, scilicet potentia operativa & regula. Et propterea secundum coniunctionem potentiæ cum regula, erit coniunctio actus cum rectitudine: ita quòd si coniunctio est insuperabilis, etiam actus necessario erit rectus: & si coniunctio illorum principiorum est sepa

¶In corpore vna est conclusio respondens, omnis creatura rationalis in suis naturalibus cõstituta potest peccare: & probatur sic, sola virtus operatiua, quæ est sua regula operandi, non potest declinare à rectitudine actus. ergo sola voluntas diuina non potest declinare à rectitudine actus voluntarij. Antecedens probatur ex ratione peccati in communi, quia scilicet nihil aliud est quàm declinatio à rectitudine quam debet habere actus. Et declaratur seu manifestatur hæc ratio in peccato naturæ, artis & moris. Et declaratur exẽplariter in manu & regula incidẽti respectu actus incisionis. Consequentia vero quo ad exẽplificationem primam probatur: quia voluntas diuina non habet superiorem: nec per hoc est & subiecta lex. Quo ad secundam vero quia quælibet alia voluntas regulanda est secundum voluntatem diuinam quod probatur. Tum quia eius est proprium obiectum vltimus finis simpliciter. Tum quia vniuersaliter voluntas inferioris regulanda est voluntate superioris, vt patet in milite & duce: & vniuersaliter in omnib⁹ subordinatis voluntatis agentibus.

Comenta. 320 12. *quæst.* 89. *art.* 4. *Et* 2. *dist.* 5. *quæst.* 1. *arti.* 3. *Et* 3. *cont. ea.* 108. 109. *&* 110. *et opuse.* 15. *capit.* 19. *&* 20.

¶ *Num omne quod fuit actus regulæ est, errare non possit.* *Quæstio.*

¶Circa antecedens dubitationis occurrit quoniam secunda exẽplificatio illius falsa videtur, scilicet omnis virtus quæ non est sua regula, potest declinare à rectitudine adæquatæ enim quòd nõ sit sua regula: & tamen habeat ipsam immobiliter congenitam, sicut homo rationalitatem: & sic non possit declinare ab actu rectitudine.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd eiusdem rationis est, & pro eodem in proposito recitatur, virtutem aliquã esse suam regulam, vel habere eam immobiliter congenitã, quoniam hoc redit in idem. Et tãtum differt in hoc, quòd primo modo cuiq; virtuti operatiuæ natur⁹ virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identice: secundo vero modo esset sua regula virtualiter, vnde nihil obest propositio, quocunq; id modo accipiatur. Cõstat enim nullam voluntatem, excepta diuina, esse tanq perfectionis, quòd aut sit sua regula, aut quòd habeat eã

Biblioteca Universidad de Deusto

Universidad de Deusto
Biblioteca

est se parabilis actus etiam poterit esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, non aliter erit rectus: & si ex dono gratię, actus stante dono erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea per se nota est illa propositio, virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, vt diximus.

Annota. ¶Circa consequentiam aduerte duo. Primò est, quòd non intendimus solam volũtatem diuinam absolutè, excludendo omnia alia agentia esse regulã sui actus, sed inter volũtates sola ipsa est regula sui actus, ita quòd dictio exclusiua non excludit omnẽ aliam virtutem operatiuam. sed tantũ omnem aliam voluntatem. Quoniam naturaliter virtutes naturales declinare nõ possunt à rectitudine sui actus, sunteque sibi ipsis agendi regulæ. Secundum est, quòd non intendimus quòd quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu voluntario: quoniam angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium non potest deficere, sed quòd omnis alia voluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enim sufficit ad hoc quòd possit peccare.

¶Circa probationẽ illius expositionis, quælibet alia voluntas non est sua regula: quia ordinatur ad vltimum finem qui pertinet ad voluntatem diuinam, & quia habet superiorem dubium occurrit. Quia si ista ratio est efficax, concludit quòd omne agens secundum potest naturaliter deficere in sua actione: quoniam habet superius, & ordinatur ad finem vltimum simpliciter, &c. quamen sanctus Thomas negat.

¶A d hoc dicitur, quòd ista ratio est efficax in omni agente, sed voluntarie. Non in omni operatione voluntaria (vt dictum est) sed aliqua: ita quòd optime infert, ergo voluntas omnis secunda põt in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est diformitas ordinis ad vltimum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio namque naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deum vt vltimum finem naturalis esse. Et ideo ad regulandum eam sufficit ratio illius vnius boni: quam quum particulare bonum ponat, non inconuenit connaturalem esse alicui creaturæ. Operatio vero liberæ potest in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad vltimum finem in seipso: & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam exigitur ratio omnis boni: quam constat non posse connaturalem esse creaturæ: quia sic ex vi naturæ haberet omne bonum simpliciter, quamuis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo voluntas ordinatur in finem vltimum in seipso, vt supernaturalis est: cuius ratio soli voluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim important illa verba textus, ad quam pertinet vltimus finis: & quia sic habet superiorem, ideo ex hoc optime infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina voluntate. Hæc autem non conuenient agentibus naturalibus, nec voluntariis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum secundum.*

Cõmenta. ¶Initius clarus est.

¶In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclusiones responsiuæ:

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ naturale est angelo, quòd cõuertatur motu dilectionis in Deũ, secundũ qd̃ est principiũ naturalis esse [c]. Sed q̃ conuertatur in ipsum secundũ quòd est obiectũ beatitudinis supernaturalis: hoc est ex amore gratuito à quo auerti potuit peccando.

¶Ad quartũ dicendum, q̃ peccatũ mortale in actu liberi arbitrij contingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc q̃ aliquod malũ eligitur: sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundum se est malum. Et tale peccatũ semper procedit ex aliqua ignorãtia vel errore. Alioquin id quod est malum, non eligeretur vt bonum. Errat quidem adulter in particulari, eligens hanc delectationẽ inordinati actus quasi aliquod bonum ad nunc agendũ, propter inclinationẽ passionis aut habitus: etiã si in vniuersali non erret, sed veram de hoc sententiam teneat. Hoc autẽ modo in angelo peccatũ esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus ratio aut intellectus ligetur, vt ex supradictis patet [c]: nec iterum primũ peccatũ habitus procedere potuit ad peccatum inclinans. Alio modo contingit peccare per liberũ arbitrium, eligendo aliquid quod secundũ se est bonũ, sed non cum ordine debitæ mensuræ aut regulę: ita quòd defectus inducens peccatum sit solum ex parte electionis, quæ non habet debitũ ordinem, nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinẽ ab ecclesia institutum. Et huiusmodi peccatum non præexigit ignorãtiam, sed absentiam solum considerationis eorũ quæ considerari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum absque ordine ad regulam diuinæ voluntatis.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in angelis possit esse tantum peccatum superbiæ & inuidiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis nõ possit esse solum peccatũ superbiæ & inuidiæ. In quemcunque enim cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed dæmones delectantur etiam in obscœnitatibus carnalium peccatorum, vt Aug. dicit 4. de Ciui. Dei. Ergo in dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

¶Præterea, Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita acidia, & auaritia, & ira. Sed spiritui conueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo non solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam acidia & auaritia.

¶Præterea, Secundũ Greg. in moralibus, ex superbia nascũtur plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita autẽ causa ponitur effectus. Si ergo superbia & inuidia in angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. lib. de ciui. dei, quòd angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

CONCLVSIO.

¶Quæuis creatura rationalis in puris naturalibus constituta errare ac peccare potest: Deus vero nec errare neque peccare potest, cum solus sui actus regula sit.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd tam angelus quàm quæcunque creatura rationalis si in sua natura consideretur, potest peccare. Et cuicunq; creaturæ hoc conuenit vt peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, nõ ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare à rectitudine actus, quam debet habere [c], siue accipiatur per actum in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum à rectitudine declinare non contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex nisi recte lignum incidere, sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam & non rectam. Diuina autem volũtas sola est regula sui actus, quia non ad superiorem finem ordinatur. Omnis autem voluntas cuiuslibet creaturæ, rectitudinem in suo actu non habet, nisi secũdum quod regulatur à voluntate diuina, ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari secundum voluntatẽ superioris: vt volũtas militis secundum volũtatem ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse non potest, in qualibet autem volũtate creaturæ potest esse peccatum secundum cõditionem suæ naturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in angelis non est potentia ad esse naturale. Est tamen in eis potentia secũdum intellectiuam partẽ ad hoc quòd cõuertatur in hoc vel in illud. Et quãtum ad hoc potest in eis esse malũ.

¶Ad secundum dicendum, quòd corpora cælestia non habẽt operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum: ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in angelis est actio liberi arbitrij, secundum quam contingit in eis esse malum.

¶Sed quia peccata prima iuxta primum membrum, & aliæ iuxta secundum. Distinctio est de modo essendi peccati in aliquo: dupliciter enim contingit, scilicet secundum reatum, aut secundum affectum. Et vocatur secundum affectum, id est formaliter. Secundum vero reatum, id est secundum oblationem ad pœnam illius peccati, quæ obligatio est effectus maculæ, quæ est formaliter peccatum remanens. Et quoniã nemo obligatur ad pœnã pro peccato cuius non est causa, esse peccatum non distimulãdum, quia videtur contrariari dictis in prædestinati articulo in responsione ad quartum vbi dixit S. Tho. q̃ peccatum angeli fuit ex parte electionis, & nõ ex parte rei electę. Nũc vero dicitur, quòd est peccatũ superbiæ. Sicũ fuit peccatũ superbiæ, ergo electio nõ fuit bona. Ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet consequentia prima ex differentia inter superbiam & alia peccata in hoc q̃ auersio à diuina regula in aliis peccatis inuenit ex consequenti in superbia autem per se ex hoc ipso, q̃ superbus non vult Deo & eius regulæ subiici, vt expresse dicit S. Tho. in secunda secundę q. 162. artic. 6. & 7. Præterea hic dicit, quòd angelus appetiit excellẽtiã singularẽ. ergo peccauit ex parte rei electæ.

¶Quod nam bonum in primo peccato angelus appetiit.

¶Circa secundã conclusionẽ occurrit dubium secundo: quid fuit illud boni spirituale appetitũ in primo peccato angeli. An fuit ipsemet vt amatus à seipso, puro amore amicitiæ ad beatitudo vt desiderata sibi: vel quod idem est, ipsemet vt concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitandi quoniã apud S. Tho. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, nisi per inordinatũ affectum sui vt beatificabilis. Apud Scotum vero loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata: primum superbiæ deordinans amorem amicitiæ erga seipsum: secundum luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ quo sibi beatitudine concupiuit. Et eius ratio est: quia inordinata concupiscentia necessario supponit inordinatam amicitiam: quoniam quem tantum inordinate amo, illi inordinata concupisco.

Quæstio. *¶Num inuidiæ peccatũ in angelis aliud esse potuit quã affectata excellẽtia.*

¶Circa modum assignatum vltimæ conclusionis dubium occurrit: quoniam falsum videtur, quòd non aliter potuit esse inuidia nisi affectata excellentia singulari. Potest enim inuidus dolere de bono alterius non solum inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quancunque aliam conditionem affectati boni, puta delectationem, liberum vsum, & alia huiusmodi: & si sic est, videtur magnam pati calumniam processus Sancti Thomæ.

¶Ad primam dubitationem dicitur, quòd non est mens Sancti Tho. dicere simpliciter quòd circa spiritualia non cõingit inordinatæ affici, nisi superbe. Quum consistet circa eadem posse esse vitium superbiæ oppositum, tanquam extremum alterum: & humilitati tanquam virtuti mediæ: quoniam opposita habent fieri circa idem. Sed mens sua est, quòd primo circa affectum spiritualium non peccatur nisi superbe. Quoniam quum proprium obiectum superbiæ sit excellens, non quomodocunq; aut qualitercunque, sed excellens mẽsuram à Deo præfixam vt sic: itaque in quacunque re excellentia mensuræ vt à Deo taxatur, est proprium obiectum superbiæ. Bona vero spiritualia quum secundum se excessiua esse non possint: quoniam quanto maiora habentur, tanto meliora sunt: & consequenter secundum se amari nimis non possunt: consequens est vt ex hoc primo habeant rationem vitiosi appetibilis. ex quo primo habent ratione excedentis, & incommensuratæ alicui: hoc autem constat esse diuinã dispensationem & regulam. Et propterea affectus primus inordinatus ad spiritualia superbia rationabiliter est, tendens in id vnde primo habẽt spiritualia ratione vitiosi appetibilis. Notanter autem vtitur S. Tho. vocabulo Affectionis infinuans per hoc quòd primũ peccatum oportuit esse actum volitionis, qui restuit malum vt sic. Vnde ad primã obiectionẽ in oppositũ dicitur, quòd quãuis in affectu spiritualium possint esse plura vitia: primũ tamen oportet esse superbiã. Vitium enim sibi oppositũ quum tendat in vitium ipso appetente, aut in angelis respectu spiritualiũ omnino locum nõ habet, aut primum locũ habere non potuit: quoniã longe similius est naturę tam excellenti appetere aliquid supra se quàm infrà: quũ etiam omnibus inditũ naturaliter videatur, ad magna tendere. Vitia autẽ cætera circa spiritualia, aut consistunt circa nolle: & sic non poterunt esse prima, vt odium & inuidia, & huiusmodi aut oriuntur ex affectu superbiæ: vt inanis gloria: & consequẽter non possunt esse prima. Nec obstat appetitus ad delectabile vt sic, quem obiicit Sco. Tum quia sicut delectabile nõ potest esse primũ appetitũ, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitũ conuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenienti coniuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, nõ est deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni ad quod consequitur ratio delectabilitatis: cum quia inordinata affectio ad delectabile, nullũ speciale vitium cõstituit sed est ac ad eadẽ mecta quæ est picium illa bona delectabilia. Ita quòd inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate. In dilutile, in scientia, & in aliis non spectans ad vnum vitium, nec quælibet earum constituit seorsum aliquam speciẽ vitij: sed singulæ ad illas virtij species pertinent, quæ obiecta, puta potestatem, scientiam, potum, cibum, &c. inordinate respiciunt. Quemadmodum per oppositum ordinate delectari in aliquo bono non cõstituit vnam aut plures virtutes, sed est conditio sequens singulas. Iustus enim inordinate delectatur in bono ad alterum. Temperãs vero in bono sensibili moderatorẽ & fine dealiis. Vnde ponere in xuriam vel in vitium generale, ad delectabile vt sic, voluntarium videtur. Et quod dicitur de inordinata cõclusionis geometricę delectatione cum ea, quòd spectat ad illud vitium, ad quod spectat ratio boni apprehensi simplicitatis delectabilis quicquid sit illud: non enim cõingit aliter delectari. Tũ quia ipsemet Sensus fatetur, quòd si excellentia appetitur, appetitus talis delectabilis ad superbiam, non ad luxuriam spectat. Ex hoc enim habeo duo. Primo id quod nunc dictum est, scilicet quòd inordinata affectio alicuius spectat ad idem vitium ad quod pertinet inordinata affectio sui fundamenti: sicut inordinata affectio ad delectari in excellentia, spectat ad inordinatum appetitũ excellẽtię: quia ad superbiam. Secundo, quòd appetitus beatitudinis nõ fuit luxuria, fed superbia: quia fuit appetitus inordinatus excellentiæ propriæ. Quoniã beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: & sic appetẽdo beatitudinem appetit primo excellentiam, in qua plurimum consistere creditmus beatitudinẽ. Et propterea nulla malor excellentia ipsa fœlicitate est, quæ omnis appetibilis excellentiam summũmq; gręcum in ratione sita claudit, aliàs beatitudo vltimi finis rationem non haberet.

¶Ad id vero quod obiicitur ex alio capite, dicitur, quòd bonum aliquod appeti non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet per se, id est quod per se despectatur superioris regula. Alio modo ex consequenti seu per accidens. Et primo modo infertur superbia cuius proprius actus est contemptus superioris: secundo modo commune est cæteris vitiis ingredi à diuina regula.

¶Ad primum contra secundã conclusionẽ dicitur, q̃ proculdubio asserenda superiorem, per se conuenit superbiæ, & cæteris ex cõsequenti. Sed quia aliter per se contingit dupliciter, ideo vniuersaliter loquendo, tribus modis sũ superioris regulæ contẽptus. Primo obiectiue, & modaliter sumũ. Et in hoc cõsistit supremus gradus superbię: quo eligitur non fabilicã Deo, & vt res electa, & vt modus ipsius electionis: namque ipsamet electio non regulatur diuina tunc regula. Secundo sic modaliter & ex consequẽti. Et in hoc consistit auersio cæterorũ peccatorũ mortalium: quoniã dum tendunt ad sua obiecta, concomitatur auersio à diuina regula. Tertio fit modaliter & per se: & in hoc consistit ratio superbiæ, dum ad secundum se bona tendit superbe. Ex eo nanq; quòd talis appetitus est ad bonũ, sequitur quòd ex obiectio non redundet deformitas in actuae per hoc non comitatur auersio. Et ex eodẽ patet, quòd auersio tunc non cõcurrit obiectiue tanquam res electa. Ex eo vero quòd in bona superbe tendit, sequitur quòd ibi interuenias non subiectio diuinæ regulæ vt modus ipsius appetitionis. Et quòd volũtarie ibi intercurrat talis modus: aliquin peccatũ non esset. Et si his adiungas, quòd non ex passione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus: restat vt per se inueniatur non subiectio ista. Et sic auersio est per se volitamon vt obiectũ volitionis, sed vt modus eiusdẽ. Et hoc modo fuit peccatũ angeli, superbia. Nec requiritur ad per se volitũ, vt priuatiuũ modum electionis, quod sit cognitũ actu quoniã hæc est cõditio voluntarij obiectiue, fed sufficit quòd potuerit cognoscere & vitare illud si voluisset: & volũtarie nõ vratur eius oppositio, scilicet regula. Quare ergo dicit S. Tho. quòd Superbia est auersio per se, ex hoc quòd non vult Deo & eius regulæ subiici: intelligendum est obiectiue vel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quòd non per aliud, fed mere voluntarie asperneatur quis diuinam regulam vt modũ suæ electionis, id est pure & voluntarie eligat nõ vtens diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu inconsideratio regulæ. Et quoniam hæc omnia cõcurrunt in peccato angeli, vt ex dictis patet. ideo optime dictũ est quòd peccatum fuit superbia. Ad secundum dicetur inferius in articulo sequenti.

¶Ad secundũ dubium dicitur, quod quũ amare sit velle bonũ alicui: non video quomodo posset esse amor amicitiæ sine ad se, siue ad alterũ purus, id est absque aliqua concupiscentia. Amicũ enim amare, est velle eum habere ad minus ea quæ habet: & similiter amare seipsum est sibi velle seipsum ad minus. Vnde superius quum autor quæsuit quomodo angelus amet se: pro tanto dixit amare se naturaliter vel electiue, pro quanto aliquod bonũ sibi naturaliter vel electiue vult. Et propterea ad quæstũ dicendũ est, q̃ quæstio supponit falsum: q̃ angelus amet se pura amicitia. Talis enim amor non videt possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret mõstrare quomodo absq; digressione ad cõcupiscentiã aliquã peccatũ esset. Ex parte nanq; obiecti peccatum nõ est, ex parte vero modi amãdi peccatũ non video, nisi quia nimis se amaret. Quo ad hoc reducitur, quòd aliquid sibi vult

Universidad de Deusto
Biblioteca

vult quod est non conuenit, quod est concupiscere rpm a quò tantùm se amet, vt non curet de diuina habitudine: hoc enim est velle sibi sufficientiam ad beatitudinem. Vnde distinguit potest non curando de veritate membrorum in rerum natura: amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo in sua puritate: & sic non fuit primi peccati angeli. Alio modo, vt ratio est cõcupiscendi sibi aliquid. Et hoc modo primum peccatum angeli fuit ex nimio amore sui, & ille nimius amor ex hoc primo habuit rationem excessus, quòd fuit ratio cõcupiscendi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamentum Scoti: dicendo quòd inordinatam concupiscentiam prouenire ex inordinata amicitia, cõtingit dupliciter. Primo q illa amicitia in se absolute sit mala, & ex eius malitia fiat mala concupiscentia: & hoc modo non contingit in proposito. Alio modo quòd simul, & vna numero in ordinatione virtutis deformentur: sed vnum sit ratio alterius. Nec prius natura vnũ sit deforme quàm alterum: sed sit quasi prius origine formali tantum: ita q amicitia non vt prior in se, sed vt ratio concupiscendi sit primo mala & inordinata: quamuis sciliçet est inordinata ratio concupiscendi. Et sic accidit in peccato angeli: ac per hoc primum eius peccatũ fuit amor vnus & idem numero concupiscentiæ & amicitiæ: si tamen amor dici debet appetitus ardui.

¶Ad tertiam dubitationẽ breuiter dicitur, quòd ratio 5. Tho. non affert solam singularitatẽ proprationis inuidiæ: sed totũ cõiunctum, scilicet excellentiam singularẽ: & propterea ex vtroq; eorum potest sumi ratio inuidiæ. Vnde & ipse dolorem de excellentia humana inuitt ex singularitate: dolorem vero de excellẽtia diuina, inuitt potius ex excellẽtia appetitæ: eius enim propriũ est dolere de potestate deprimentis. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

a ¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum tertium.

Comenta. TItulus clarus est.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo proponit cõclusionem responsiuã quæsito in communi affirmatiue. Secũdo, in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertio ostendit hoc idem in secundario eius peccato.

¶Quo ad primum conclusio est. Angelus peccauit appetendo esse vt Deus.

¶Quo ad secundum quatuor principaliter dicit, tractans tria membra resultãtia ex distinctione & subdistinctione huius appetibilis, scilicet esse vt Deus. Distinguitur enim in modũ æqualitatis, & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationem in eo quo natum est aliquid assimilari: & penes assimilationem eius in quo non potest aliquid assimilari, id est, penes communicabile & incommunicabile illi creaturæ. Et sic restant tria membra discutienda. Et primo, iuxta primum quidem ponit conclusionem negatiuam. Angelus non appetiit esse vt Deus per æqualitatem. Et probat eam dupliciter, primo sic. Impossibile naturaliter cognitum non eligitur ab appetente, cuius virtus cognoscitiua nullo habitu aut passione impeditur. Sed esse vt Deus per æqualitatẽ respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi: ergo. Patet minor, quia primum peccatum non præcessit aliqua talis passio. Secundo sic, vnicuiq; inest naturale desiderium ad cõsequendum finem esse: ergo contra naturale desiderium cuiusque est appetere gradũ altioris naturæ: ergo impossibile est quòd angelus inferior appetat esse æqualis Deo, aut etiam angelo superiori. Prima consequentia probatur, primo ex eo q esse in gradu naturæ superioris, habet necessario annexum non esse subiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur in nobis ad habendas conditiones aliarum naturarum: & consistit exclusio in hoc, quòd appetitus iste est ad conditiones accidentales, quas nobis volumus, saluis subsantiis, & non ad substantiales, quamuis imaginatio non discernens inter hæc quandoque fallatur. Secundo tractat membra subdistinctionis in communi, ostendens quomodo in eis accidit peccatum, in altero quidem, quod est secundũ distinctionis membrum, ex parte modi: in altero vero ex parte obiecti appetiti. Tertio in speciali iuxta hæc membra respondet quæsito vna conclusione disiunctiua. Angelus peccauit appetendo esse vt Deus, quo ad hoc quod est quiescere rationem in naturali sibi fine, vel quo ad hoc quod est habere beatitudinem illam supernaturalem virtute propria. Et declaratur primam partem pertinere ad tertium membrum, distinguendo propria Dei duo, scilicet nulli subesse simpliciter, & excludendo hoc ab appetitu angeli, quia implicat nõ

ARTICVLVS III.

a ¶Virum diabolus appetierit esse vt Deus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd diabolus non appetierit esse vt Deus. Illud enim quod nõ cadit in apprehensione, non cadit in appetitu: cum bonum apprehensum moueat appetitum vel sensibilem, vel rationalem, vel intellectualem, In solo enim huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem Deo non cadit in apprehensione. Implicat enim cõtradictionem, quia necesse est finitum esse infinitum si æquatur infinito. Ergo angelus non potuit appetere esse vt Deus.

¶Præterea, Illud quod est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed assimilari Deo est finis in quem tẽdit naturaliter quælibet creatura. Si ergo angelus appetiit esse vt Deo, non per æqualitatem, sed per similitudinem, videtur quòd in hoc non peccauerit.

¶Præterea, Angelus in maiori plenitudine sapientiæ condit⁹ est quàm homo. Sed nullus homo nisi omnino amens eligit esse æqualis angelo nedum Deo: quia electio non est nisi possibilium, de quibus est consilium. Ergo multo minus peccauit angelus appetẽdo esse vt Deus.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 14. c. ex persona diaboli. Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo. Et Augu. dicit in lib. de quæstionibus ve. te. quòd elatione inflatus voluit dici Deus.

CONCLVSIO.

¶Peccauit angelus appetendo esse vt Deus, non quidem per æqualitatem, sed appetẽdo vt vltimum finem quod virtute suæ naturæ consequi poterat: vel appetendo esse quò beatitudinem propriis viribus absque diuina gratia auxilio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angelus absque omni dubio peccauit appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiam. Alio modo per similitudinem. Primo quidem modo non potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse impossibile naturali cognitione. Nec primum actum peccandi in ipso processit vel habitus, vel passio ligans cognoscitiuam ipsius virtutem [c], vt in particulari deficiens eligeret impossibile, sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato, quòd esset possibile, hoc esset contra naturale desiderium: est enim vnicuique naturale desiderium ad conseruandum suum esse [c]. Quod non conseruaretur si trãsmutaretur in alteram naturam. Vnde nulla res quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus: quia si transferretur in gradum superioris naturæ, iam ipsum non esset. Sed in hoc imaginario decipitur. Quia enim homo appetit esse in altiori gradu quantum ad aliqua accidentalia, quæ possunt crescere absque corruptione subiecti: existimatur quòd possit appetere altiorem gradũ naturæ, in quem peruenire non posset nisi esse desineret. Manifestum est autem, quòd Deus excedit angelum, non secundum aliqua accidentalia, sed secundum gradum naturæ: & etiam vnus angelus alium. Vnde impossibile est, quòd vnus angelus inferior appetat esse æqualis superiori, nedum quod appetat esse æqualis Deo. Appetere autem esse vt Deus per similitudinem, contingit dupliciter. Vno modo quantum ad id in quo aliquid natum est Deo assimilari. Et sic si aliquis quantum ad hoc appetat esse Deo similis, non peccat, dummodo similitudinem Dei debito ordine appetat adipisci, vt scilicet eam à Deo habeat. Siquis autem appeteret secundum iustitiam esse similis Deo quasi propria virtute, & non ex virtute Dei, peccaret. Alio vero modo potest aliquis appetere similis esse Deo, quantum ad hoc in quo non natus est assimilari: sicut siquis appeteret creare cælum & terram: quod est proprium Dei: in quo appetitu esset peccatum. Et hoc modo diabolus appetiit esse vt Deus, non vt ei assimilaretur quantum ad hoc quod est nullum subesse simpliciter: quia sic suum non esse appeteret, cum nulla creatura esse possit nisi per hoc quòd sub Deo esse participat. Sed in hoc appetiit esse similis Deo, quia appetiit vt finem vltimum beatitudinis id ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire: aduertens suum appetitum à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei, vel si appetiit vt vltimum finem illam Dei similitudinem quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex diuino auxilio secundum Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anse. qui dicit q appetiit illud ad quod peruenisset, si steterisset. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt: quia secundum vtrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est proprium Dei: quia vero quod est per se, est principiũ & causa eius quod est per aliud: ex hoc etiã consequitur est quod appetiit aliquem principatum super alia habere. In quo etiam peruersè voluit Deo assimilari.

¶Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum aliqui dæmones sint naturaliter mali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqui dæmones sint naturaliter mali. Dicit enim Porphyr. vt August. introducit 10. de Ciuit. Dei. quòd est quòddam genus dæmonum natura fallax, simulans Deos, & animas defunctorum. Sed esse fallax est esse malum. Ergo aliqui dæmones sunt naturaliter mali.

¶Præterea, Sicut angeli sunt creati à Deo, ita & homines. Sed aliqui homines sunt naturaliter mali. De quibus dicitur Sap. 17. Erat eorum malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

¶Præterea, Aliqua animalia irrationalia habent quasdã naturales malitias: sicut vulpes naturaliter est subdola: & lupus naturaliter est rapax, & tamen sunt creaturæ Dei. Ergo & dæmones, licet sint creaturæ Dei, possunt esse naturaliter mali.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit 4 c. de di. no. quòd dæmones non sunt naturaliter mali.

CONCLVSIO.

¶Dæmones aliqui, cum ad vniuersale bonum inclinentur, non sunt naturaliter mali.

RESPONDEO dicẽdum, q omne quod

malũ, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esset, apprehenditur coniunctum alicui appetibili apparenti, & cõuenienti odientibus eum. Primum autẽ est per se notũ: quoniã impossibile per se secundũ seipsum nec habet rationem entis, nec non entis: quia implicat contradictoria, & consequẽter non potest sub propria rõne appeti. Et sic cum hoc quod est me esse æquale Deo, sit impossibile per se, non pot esse per se appetibile. Et si hãc obiicias, q hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio ignorantiæ non potuit consequẽs: est quòd non potuit hoc appetere. Et ex dictis patet responsio ad obiecta primi dubij. Nam prima obiectio de odio Dei, nihil aliud concludit, nisi quòd per accidens appetit odientes Deũ. Illũ non esse: qđ non est inconueniẽs. Secunda quoque aut nihil infert, aut idem, s. q per accidens appetitur impossibile. Nihil quidem, quia ex frui se nõ sequitur nisi velle sibi esse summũ bonum sibi, & non summũ bonũ simpl̃r. Idem autẽ, qñ patet se esse sibi summũ bonum non nisi consequenter & per accidens appeteretur. Tertia obiectio, & assumit falsum: quia amicitia non est ad inanimata vt dicitur 8. Ethi. corum. Et supponit falsum, s. q ens incompletum vt sic sit concupiscibile. Et subsumit falsum, s. creaturã esse equalẽ Deo, sit ens quoddam, quum implicet contradictoria, & consequenter nec ens, nec non ens. Solutionem autẽ Sco. nõ oportet aliter infringere, quia ex dictis patet, q distinctio illa locum habet respectu impossibilium per accidens tantum, loquendo de appetitu per se.

¶Ad obiectiones autem Scoti contra secundum dubiũ breuiter dicitur, q nec voluntas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita: & loquor de vel se siue principaliter, siue ex consequenti, per se, vel per accidens. Alio quin quilibet excusaretur à peccato, dum vellet antecedens, scilicet bonum delectabile & non consequens, s. deformitatẽ annexã. Vñ implicat, q aliquis velit episcopatum, & salua ipsi necessario annexum facerdotium: & saltem ex consequenti non velle illud.

¶Ad vltimã aũt obiectionẽ dicitur, q ratio 5. Tho. non supponit illud, sed supponit q sermo sit de primo peccato angeli: quod nec ignorantia, nec passione pot excusari: & ad obiectum ad quod natura appetẽtis incentiuũ præbebat oportuit terminari. Constat enim quòd natura seclusis ignorantia & passionibus non impellit etiam per accidens ad eius per se primo oppositũ, scilicet non esse eius.

¶Circa conclusionem responsiuam affirmatiue, dubium duplex occurrit. Primò, quia expresse hic dicitur, q angelus primo peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria virtute, sed hoc est quoddam malũ secundum se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ & appetit nõ solũ male, sed malum cuius oppositum in articulo primo fuit dictum. Probatur minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat q illa ex virtute creata habenda est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali. Constat q quamuis quiescere finaliter in illa non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: imò est eius optimum, nec posset vlteriorem appetere: quia nullius alterius notitiam haberet: est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratum est à conditore q ordinata est ad hunc vlteriorem finem, &c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione 3. Thomæ habetur oppositum præmissarum. Quoniam ex hoc habetur, q angelus appetit impossibile: quoniam habere finalem beatitudinem ex propria virtute: est quodam impossibile, & non solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali patet ex dictis in q2. De beatitudine vero naturali patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientiæ, q a statuisse se manifestauerat angelos & omnẽ intellectualem naturam in finem supernaturalẽ tãquã vltimũ ordinasse, & nõ in naturalem.

¶Ad primum horum dicitur, q obiectum appetitus angelici cum peccauit, fuit secundum se bonum, & non malum, sed modus rendendi in illud fuit malus quia electio illa diuinæ regulæ ordini defectiua fuit. Cum autem dicitur quòd appetit finalem beatitudinem virtute propria, inter prætendum est quòd beatitudo sit res appetita: & vis naturæ sit modus apetendi, non autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imò priuatiuo, s. defectum ordinis regulæ diuinæ quo deformata est electio angeli sequitur iste modus, s. q naturaliter voluit habere. Et hoc enim q voluit & non supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinem supernaturalem: quia appetiit illã, & non secũdũ ordinem diuinæ misericordiæ, ergo conuincitur q appetiit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinẽ naturalem vt vltimã simpliciter, fuit hoc modo: q appetiit beatitudinem vt rẽ appetitam: & quia non ordinauit illam in beatitudinem supernaturalem, conuincitur appetiisse vt vltimã, & consequenter finalẽ beatitudinem ex virtute naturæ quia habet eam ex vi naturæ. Omnis ergo conditio malificans talẽ appetitionem ex parte modi appetendi non obiectũ appetitiue, tenet formaliter. Quamuis ex consequenti & implicite ex modo redundet in obiectum propter quam redundantiam vtuntur doctores tali modo loquendi ex parte obiecti. Ista enim redundantia nihil officit propositorquia & consequens est, non peruertens: & quia implicite inuitæ sunt ibi istæ conditiones positiue & non explicite. Et quia ex parte illius primi modi, qui primo constituit rationem peccati, oriuntur, & non ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionem factam in præcedente arti, quia eodem modo exponendũ est, angelũ appetisse excellentiã singularem inter prætationes implicitẽ: & consequenter ad modũ apprehendi. Et eo enim q scit aduerse appetit singularitatem conuincitur appetiisse per exclusionem communicationis cum aliis in habẽdo summam excellentiã ex misericordia, noluit enim in hoc esse aliis cõuenire.

¶Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primo q S. Th. dicit, q impossibile non potest appeti vt res appetita. Et dictis autem nunc patet quòd res electa non fuit possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas rẽ esse quitur modum appetendi, vt patet ex dictis. Secundo dicitur, quòd quo ad beatitudinem supernaturalẽ fuit per accidens voluit impossibile per se, & non fuit per se volitum: quo ad beatitudinem naturalem vt finalem dicitur & quòd hoc est impossibile per accidens ex suppositione. s. superaditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti, &c.

¶Circa dictũ Sancti Thomæ aduerte duo. Primo quòd cum dicit angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetiisse assimilari Deo, in eo in quo non est natus assimilari (propterea quia solus Deus habet naturale pro beatitudine habẽda) intelligendum est secundum ordinem iam statutum à diuina sapiẽtia. à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solæ intellectuales ordinatæ, sunt vt obiectum beatitudinis diuinæ habeatur pro vltima beatitudine. Et non est intelligendum absolute secundum solas rerum naturas: quoniam si nõ superadditus esset à Deo ordo ille supernaturaliter, quælibet intelligentia vltimum naturale absq; peccato haberet pro beatitudine vltima: hoc enim mõ philosophi posuerũt entia illa beata.

¶Secundo aduerte, quòd peccatũ angeli rõnabiliter ponitur in appetitu quiescẽdi in naturali beatitudine, quã in appetitu voluisti supernaturalem absque misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis: & natura magis impellit superbũ ad illud quam ad hoc, vt etiam in nobis experimur, dũ superbus vel lenitus in nostris quiescere: diuina Deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placuit 9. Th. In cuius signum hanc simpliciter posuit. Aliam vero sub conditionali. Et tunc Anse. inter peccandus est, quòd illud ad quod peruenisset, non facit demonstrationem personalẽ, sed simplicẽ, i. demonstrat beatitudinẽ vltimã, & non hanc vel illam. Constat enim quòd si steterisset, ad vltimã beatitudinẽ peruenisset.

a ¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum quartum.

Comenta. TItulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio responsiua negatiue. Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonum vniuersale, non inclinantur ad malum. ergo nec subsistãtiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedens probatur & declaratur simul ostendendo modum, causam, & conditionem inclinationis naturalis in malum. Modus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est per accidens quoniam nulla natura ordinatur per se in malum, sed in bonum: quia ex bono principio est, & vniuersaliter effectus in suam conuertitur causam. Causa est coniunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tendit. patet exemplo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet: quia particulari bono potest aliud bonum contrariari ac per hoc malum illius huic coniungi: & est conclusio. vniuersalis autem bono cum omni bono rationem contineat, impossibile est alicuius malum contingere. Et iungi. Et his manifestis patet antecedens. Et

3.14 2. dist. 3. q. 1. 2. ma. q. 2. 4. Et Ioh. 8. l. 6. colu. 3

nota diligenter quòd non diximus particulari tatem boni esse causam mali, sed conditionem boni fundantis malum: quia non est opus omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequentia patet. Aperitius intellectibus naturaliter inclinatur in bonū vt sic, quia non est minor intellectiu præsentanea, sed adæquat ipsum Secunda patet, quia dæmones sunt intellectualis naturæ. Tertia patet ex terminis.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimatertia Articulum quintum.*

Cōment. Tirulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter inuenta, tres opiniones quas tractat. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, s. quòd fuit malus in primo instanti suæ creationis secundum quod non spectat ad Manichæos ex Aug. tertium quod repugnat scripturæ. In secunda opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, q. potuit peccare in primo instanti, sed non peccauit: Secundum est improbatio quorundam ex ratione ordinis actionis creaturæ ad actionem qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis: quia habet locum in successiuis non instantaneis, quales sunt creare & volitio. In tertia opinione propriam ponit & probat. Concluso est quòd nec peccauit, nec potuit peccare, in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agens qđ angelos in esse produxit, non potest esse causa peccati, ergo angelus non potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tam per se quàm per accidens. Cōsequentia probatur: quia operatio incipiens cum esse rei inest ab agente illius. Quod declaratur & in operatione naturali, s. motus sursum respectu ignis: & in operatione defectiua, id est claudicatione tibiæ, à auricitate & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

Quæstio. ¶ *Num quamuis operatio incipiens cum esse rei sit ab agente.*

¶ Circa rationem adductam pro vltima opinione dubium occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa propositio fundamentalis, Omnis operatio incipiens cum esse rei: est ei ab agente à quo habet esse aut intelligitur quòd sit ab agente, seu à generante immediate, s. sine agente medio sicut creditur de motu grauium & leuium. Et sic propositio est manifestè falsa: sequeretur enim quòd ignis non æliuæ. Aut intelligitur in communi sine mediate sine immediate. Et tunc obstat primo verbum S. Tho. subiungentis: sicut mouens à generante. Obstat secundo, quia cum de operatione dupliciter possit esse sermo, scilicet quo ad substantiam eius, & quo ad conditiones eiusdē. & hic sit sermo secundo modo, alioquin nō esset ad propositū: propositio ista neq; est per se nota neq; in quinta distin. secundi. q. 1. sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quam habet ab agente, & defectus quidam. ergo operatio incipiens cum esse rei potest in duas causas reduci, scilicet in autorem naturæ, quo ad substantiam, & in defectum secundæ causæ quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. non ergo totaliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur in propositos: quia cum Deus, cui in proposito continetur ratio generantis, sit causa non solum in fieri, sed etiam in conseruari: par ratio est quòd operatio coexistens ipsi fieri, attribuatur autori naturæ quæ fit, & operatio coexistens ipsi conseruari, attribuatur ipsi conseruatori. Et sic aut omnis operatio naturæ à Deo, p. lusæ ei attribuitur, aut nulla. Neque est maior

Quæstio. ro de prima, quàde aliis.

¶ *Num asserere angelum in primo instanti suæ creationis errasse, sit hæresi Manichææ.*

¶ Dubium quoq; est in applicatione medii ad conclusionem, quoniam videtur repugnare dictis Aug. li. de ciuitate Dei relatis hic à S. Tho. Quoniam ille dicit non sapere Manichæum hæresim, angelum voluntarie peccasse in primo instanti sui esse S. Thomas vero dicit quòd ex hoc sequitur. Deum esse causam mali culpæ immediate, sicut generans ignem est causa motus sursum, Et ex hoc videtur sequitur. ergo Deus est malus: & redit hæresis Manichæa cum pluralitate deorum, quod & mali. igitur. & Augustinus videtur contradicere: & hæc obiectio tangitur etiam à Scoto vbi suprà.

Quæstio. ¶ *Num angelus potuit peccare in primo instanti sui esse.*

¶ Circa conclusionem ipsam obiectiones occurrunt Scoti, vbi suprà, dupliciter contra illam partem, scilicet non potuit in primo instanti peccare. primo ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri: ergo potuit peccare: & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tempus mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operandi perfectam ad operandum, & non determinatam necessario ad rectitudinem operationis: ergo. & probatur antecedens quo ad secundam partem, quia non magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessario tale determinatum.

¶ Ad cui sententiam horum sciendum est, q. ratio S. Tho. in hoc fundatur: quòd ve

¶ Ad secundum dicendum, q. illa distinctio lucis & tenebrarum, secūdū qđ per tenebras diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio autoritati scripturæ contradicere dicitur esse sub figura principis Babylonis de diabolo, Ysaiæ 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti. dicitur ad diabolum sub persona regis Tyri) ideo à magistris hæc opinio tanquā erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt q. angeli in primo instanti suæ creationis peccare potuerunt sed non peccauerūt. Sed hæc opinio etiā à quibusdam reprobatur ea ratione: qa cū duæ operationes se consequuntur, impossibile videtur, q. in eodem nūc vtraq; operatio termine tur. manifestum est autem q. peccatum angeli fuit operatio creatione posterior. Terminus autem creationis est ipsum esse angeli. Terminus vero operationis peccati est quòd sunt mali. Impossibile ergo videtur quòd in primo instanti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio non videt sufficiens. Habet enim solū locum in motibus tēporalibus, qui successiue aguntur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationem, nō potest in eodem instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instantaneæ; simul & in eodem instanti potest esse terminus primæ & secundæ mutationis: sicut in eodem instanti in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aër à luna. Manifestum est autē q. creatio est instantanea, & similiter motus liberi arbitrij in angelis. Non enim indigent collatione & discursu rationis, vt ex supra dictis patet. Vnde nihil prohibet, simul & in eodem instanti esse terminum creationis, & terminum liberi arbitrij. Et ideo aliter dicendum est, q. impossibile fuit angelum in primo instanti peccasse per inordinatū actū liberi arbitrij. Quanuis enim res aliqua in primo instanti quo esse incipit, simul incipere possit operari: tamen illa operatio quæ simul incipit cum esse rei, est et ab agente à quo habet esse: sicut moueri sursum est ignis à generante. Vnde si aliquæ res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiuæ actionis, poterit in primo instanti in quo incipit esse, habere defectiuam operationem: sicut si tibia, quæ nascitur claudicare ex debilitate seminis, statim incipiat claudicare. Agens aūt quod angelos in esse produxit, s. Deus, non pōt esse causa peccati. Vnde non potest dici, quòd diabolus in primo instanti suæ creationis fuit malus.

¶ Ad secundum dicendum, q. illa distinctio lucis & tenebrarum, secūdū qđ per tenebras non est infinitæ seu maioris perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui contrariatur perfectioni aptæ natæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et propterea si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, quluit non negatiuas in id quod est ab actore naturæ illius, oportet defectum

d operationis in aliquem defectum priuatiuum accepræ naturæ reducere, vt optime manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiæ à natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. Quoniam non est par ratio, quòd primus actus sit naturalis & q. alij, sicut nō est par ratio de fundamento, & consequēter de habentibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & conseruari nihil facit ad propositum, quoniam hæc sunt per accidens.

¶ Ad dubium autem ex autoritate Augustini. occasionatum, breuiter dicitur sustinendo dictum Augustini. à S. Tho. rationem: quòd vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis non deducuntur ad hoc quòd Deus sit malus, sed ex communi suppositione quòd Deus sit optimus & quòd non sit causa peccati aliquo pacto arguuntur ignorantiæ, quod scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorantia enim quòd primus motus voluntatis est naturalis, arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expresse San. Tho. supponit cum aduersariis oppositū Manichææ hæresis: & consumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile, sed ostensiue concludit tunc tum, vt patet in formatione corporis.

¶ Ad obiectionem primam contra conclusionem non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundam vero negatur secunda pars consequentis: quoniam vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis: secundus autem liber. Et scito quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in quæst. dist. de dæmonibus. articulo 4.

Quæstio. ¶ *Num angelus in primo instanti sui esse solum mereri potuerit.*

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit duplex. Primum ex Scoto vbi suprà: contra hoc quod dicitur, quòd angelus potuit in primo instanti mereri. prima enim operatio angeli non erat sua, fed actoris naturæ apud terrego in ea non potuit mereri. tenet sequela: quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum: quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. Non totaliter naturalis. Tum quia in pure naturalibus non meremur, nec demeremur. Tum quia apud Sanct. Thomam respectu cuiusque actus viator est liber quo ad exercitium actus. ergo operatio prima est secundum quid libera. Et si sic est, cur voluntas, vt libera, non potuit apponere aliquam circumstantiam de formitatis? Nulla enim ratio de hoc apparet. Et confirmatur: quia si fuit libera quo ad exercitium actus: ergo poterat elicere illum actum, & non elicere: ergo poterat peccare peccato omissionis, etsi non commissionis.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, q. operatio angeli prima fuit quidem naturalis, quo ad specificationem & rectitudinem actus. Ita q. natura angeli determinat ipsum ad hoc q. primum eius velle sit consonum naturæ volentis. hoc enim est voluntatem inchoare actum sub ratione naturæ, i. rei determinatæ. ita ad hoc q. non ad oppositum, & ita ad rectitudinem q. non ad oppositū. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finē & naturæ actorem. & seipsum, & ad se inuicē amandum Deum vt finē & naturæ actorem. & seipsum, & ad se inuicē amandum q. non ad oppositum, quin primo actu saltuari debet. Sed fuit liber quo ad exercitium actus: quia non necessitatur voluntas angeli necessitate naturæ ad huc actum in primo instanti. quamuis si exeat in actum, ad actum naturæ consonum naturali necessitate determinata sit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit autem voluntas libera circumstantiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinem eius determinata est à natura. Omissionem autem tactus quanuis potuisse incurrere, alioquin liberas nulla fuisset, non tamen potuit omissionis peccatum incurrere: quoniam peccatum omissionis rationem voluntariæ declinationis præcludit. ex hoc actum voluntatis non rectum habet necessario annexū. Iam autem dictum est, q. voluntas angeli determinata naturaliter, est ad rectitudinem primi actus. & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis, qua non potuit esse commissionis.

¶ In responsione ad quartum occurrit dubium in sequenti articulo tractandum

a ¶ *Super Quæstionē sexagesimatertia Articulum sextum.*

Cōment. Tirulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo vtranque opinionē refert & cōparat. Secūdo radices primæ. tertio radices secūdæ ponit.

¶ Quo ad primum duo dicit, s. opiniones, & negatiuam. scilicet non fuit mala: probatur ex autoritate, & ex probabilitate rei in se.

¶ Quo ad secundum duas radices ponit, scilicet angelum procipisse in actum liberi arbitrij in primo instanti: & q. fuit creatus in gratia. Ex his enim admodo tertio illo fundamento, scilicet quòd per vnū actū pergunt ad beatitudinem, sequitur quòd statim beatitudinem accepissent nisi statim impedissent.

¶ Quo ad tertium dicit, quòd quocunque horum duorum negato, sequitur oppositum. Vbi aduerte, q. licet etiam negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum: vt Seo negat: tamen quia hoc fundamentum tertium ex philosophiæ principiis euidenter sequitur, non connumeratis illud Sancti Thomæ cum illis duobus de quibus diuersæ substinentur opiniones.

Quæstio. ¶ *Num angelus in gratia creati in primo instanti beatitudinem accepissent & per vnicum actum, nisi impedimentum præstitissent peccando.*

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnum valde: quia secundum

330 instans fuit, libertatis & meriti, ita quòd liberum fuit omnibus immediate post creationis instans mereri & demereri: ergo erant omnes viatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, q. angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent nisi. &c. Falsum est secundo, q. per tantum vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant: quia vnum omnes habuerūt. Repugnat & tertio, q. via angelorum vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen post illam impedimentum præstari: hæc sunt quæ hanc S. Tho. doctrinam difficilem reddunt.

¶ Ad hæc breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis S. Thomæ quolibeto 9. artic 8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est via, q. non terminus. Alterum vero est simul via & terminus. Via, inquantum est ex libero arbitrio. Terminus, inquantum consummatè à Deo perfunditur gratia. Quemadmodum in concretione peccatoris ad Deum, idem instans est conuersionis & infusionis gratiæ. Et vniuersaliter quemadmodum in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secundum instās liberarīs & meriti dupliciter intelligi potest. Primo modo vt viæ distinctæ contra terminum: & sic negatur. Alio modo, vt in termino viæ: & sic conceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine: quoniam actus ille vt incoatæ libero arbi. & gratia, meritorius est. Inquātum vero completur per gloriam, beatitudo est. Et sic verificantur omnia dicta. Et q. statim post primum actum beatitudinem acceperint. Et q. per vnum tantum actū meritorium peruenisse ad beatitudinem vnum scilicet vt viam, cum quo stat q. exigatur, alter vt terminum. Et sic stat, q. post vnum vt viam potuit impedimentum præstari per alterum vt terminum. Via enim pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritorijs, & instantibus constat. Et hæc est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multæ Scoti in 2. dist. 5. in responsione ad 9. moram in distin. 4. & duo dicta San. Tho. impugnat. Primum est, quòd in secundo instanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritum præcedit duratione præmium: vt ex quæstione præcedente patuit ex ratione gratiæ perfectæ & imperfectæ secundum statum. Secūdū est, quòd in secundo instanti qđā potuerunt obicem. Quia merentes vsque ad nunc præmiantur. in illo nunc præmiari simesset omnes per te meruerunt vsque ad nūc præmiationis: quia vsq; ad secundū nunc quod apud te est nunc præmiationis: ergo omnes præmiari sunt, & sic nullus peccauit. Maior probatur. Tum quia in nunc præmij non sunt amplius in via, ponentes autem obicem sunt in via. Tum quia homo in tota vita sua existens in merito in instanti mortis non potest demereri, aut obicē ponere quin præmietur: meruit enim vt daretur sibi tunc impreecabilitas. Minor autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

est una suppositio quòd via omnium angelorum fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu mortalis apud te.

¶Ad primũ respondetur, q̃ meritũ dupliciter contingit, vię puræ, & vt terminati. Et q̃ meritum puræ viæ præcedit durationẽ præmiũ. Sed meritũ vt in termino potest esse simul cũ præmio. Nec sequitur quòd simul sit gratia perfecta & imperfectissima q̃ simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritũ enim quemadmodũ dupliciter contingit, scilicet vt in via, & vt in termino: ita inferri imperfectionem gratiæ vel vt in via, vel vt in termino. Et propterea ex rõne meriti rõnabiliter infertur, q̃ merens prius durationẽ meruit, quàm præmiatus est vt hic inuit S. Tho. Non tamen infertur, q̃ nullum instans meriti sit instans præmij. Ex eo enim q̃ meritum oportet esse in termino viæ, &

in via, necesse est durationẽ præcedere præmiũ, & gratiã esse imperfectã secundum statum. Ex eo vero, quòd post meritũ vię sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cũ præmio, & esse terminũ gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace minus bene intellectus est S. Tho. ab his qui dixerunt doctrinam S. Tho. in summa hic non esse eam quã in quolib. tradiderat. Iam enim apparet hanc doctrinã fuse illa non posse saluari. Veruntamẽ diligẽter aduerte, q̃ licet in sua opinione hic & ibi non discrepet quia vbiq; tenet duplicem actũ meritorium concurrisse. Alterũ vt vię durationẽ præcedentẽ præmisit alterũ vt terminum naturæ tantũ præcedentẽ. In hoc tamen dissentit quæ ibi est, q̃ vbi nõ reputauit falsam opinionẽ, dicens vnum tantũ fuisse actum meritorium illũ. t. vt in termino fuit, & nullũ præcessisse meritorium vt in via quã tamẽ opinionẽ hic reputauit falsam, dum in q. præcedẽte expresse voluit meritũ præcedere durationẽ præmiũ. Nec hoc est mirũ cõsiderantibus, cõtinue intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quã pro rõnabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicãda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligenter illam est professus: quia sinẽ opinionẽ illa egere doctrina videbat: cuius signum est, q̃ argumenta in oppositũ soluit ex illa doctrina. Et tamẽ cõstat q̃ ipse per se illam opinionẽ elegerat: ibidẽ. Et constat etiã q̃ mos eius & omnium, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundum propriã scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa cõmunia esse & fore, & illi opinioni ideo ex doctrina veriq; cõmuni rõnionẽ cõstabit cõmunes & hæc bene nota.

¶Ad secundũ vero dicitur, quòd mereri vsque ad nũc præmiationis cõtingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidẽ modo verum est quòd præmiantur, sed non primo modo. Et ad primã probationẽ in oppositũ dicetur quòd in nunc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obicem tantũm in termino viæ existentes. Ad secundũ vero dicitur, quòd in termino viæ hominis consummatæ meritũ cuiusq;. Nec videtur verum, quòd tũc sit impeccabilis: sed quilibet est liber ve in termino viæ existens: quemadmodum de angelo dictum est.

Quæstio. ¶*Num vnus & idem actus angeli sit primus naturalis, & meritorius.*

¶In respõsione ad tertium, dubium est non parum. Quia hæc videntur sibiinuicem repugnantia, scilicet, quòd actus vnus angeli sit primus naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius, ergo est informatus gratia: & non sufficit esse habenti gratiam vt patet. Et rursus ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deum vt principium gratiæ, & obiectum beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deum ordinat. Et quia est primus ergo actualiter tendit in Deum vt obiectum beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quã virtualiter: sicut virtualiter id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Constat namque quòd actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem: ergo non est meritorius. Et de exercitio quod patet quia sic nullo modo actus esset liber: & consequenter nullo modo meritorius. De specificatione vero deducitur facile: quia si actus ille sisteret ad obiectum naturale, ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo, ergo non informatur gratia ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio quia S. Tho. in q. de malo. q. 16. ar. 4. vult naturalitatem primi actus angelici esse talem: vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶Ad hanc obiectionem dicitur, quòd si verba S. Thomæ ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis non dixit illum actum angeli esse naturalẽ absolute, sed esse naturalem motum in bonũ, ita quòd naturalitas, vt prius declaratum est, determinat actum non simpliciter, sed in ordine ad obiectũ. Et nunc adiungimus, quòd determinat actum in ordine ad tale obiectum, s. bonũ. Vnde intentio S. Tho. est accipiendo naturale vt distinguitur contra liberũ, dicere, quòd primus actus angeli non fuit totaliter liber libertate, quæ nata est naturaliter cõuenire libero arbitrio creato, s. ad bonũ & malum: sed fuit motus naturalis quo ad hoc q̃ tẽdit in bonũ: quia non poterat esse malus. Et nõ quo ad hoc, quòd terminaretur ad obiectum pure naturale: vt sic naturalitas determinet actum quo ad specificationem à bono, siue naturali siue supernaturali: & determinet obiectũ naturale sic quòd non ad oppositũ eius, id est malum, nõ absolute, quòd nõ ad aliud quodcunque quia potest esse simul ad aliud non oppositum, sed perficiens quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primo, quia tendit naturaliter, id est non libere, in bonum. Secũdo, quia rẽdit necessario in obiectũ vel pure naturale, puta si non habuit gratiã: vel nõ diffonsũ a naturali, sed perfectibus eius, puta si creatus fuit in gratia. Et per hanc me distinctionẽ vltimã patet quomodo intelligenda est doctrina S. Tho in q. de malo. Quoniã tendere in supernaturalia contingit dupliciter, scilicet absolute, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute est tendere in ea indifferenter: ac per hoc bene vel male, &c. Tendere vero in ea vt conformia naturalibus, actuare ad tendere bene: eo quòd malum est præter naturã. Et quia id dictũ est, quòd angelus in secũdo instanti liber fuit ad bonum & malum. In primo aũt ex natura ad bonũ determinatus est: consequens est quòd non potuit tendere in primo instanti in naturalia & supernaturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mens S. Tho patet: quia constat, quòd apprehendere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis simul non inconuenit, quanuis absolute sit impossibile. Vñ ex hoc, quòd angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur quòd non potuit peccare tunc, cum oportebat ipsum in naturalia ferri. Cum hoc tamẽ stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale vt perfectionem naturalis, eo modo quo finis vltimus est perfectio finis antecedenti ordinati in illum. Quæadmodum vniuersaliter simul apprehendere & vendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem. *Quæstio.*

¶Num angeli in primo instanti suæ creationis meruerint vitam æternam.

¶Circa eandem responsionem dubiũ aliud occurrit. An angeli in primo instanti vere & proprie meruerint vitam æternam. Si enim dicitur q̃ sic, ergo habuerũt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis & si sic fuit, cũ electio eorum sit infallibilis, ergo reddita fuit omnes impeccabiles: quòd est hæresim. Si vero dicitur quòd non, ergo nõ amauerunt Deũ vt obiectũ supernaturalis beatitudinis, ergo nullo modo meruerunt: quòd est oppositũ doctrinæ tuæ. Secunda cõsequentia est per se nota: quia meritum nõ est nisi per actum charitatis: cuius obiectum constat esse Deum, vt obiectũ supernaturalis beatitudinis. Prima vero probatur: quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis super naturalis dilectione electiua, aut naturali, non est dare tertiũ. Sed non naturali: quia illa nõ se extendit suprà obiectum naturale, vt patet. ergo. Si non electiuam, nullo modo amauerunt Deum vt obiectum supernaturale beatificatiuum: quod erat deducendum.

¶Ad hoc respondetur dupliciter. Primo quòd non proprie meruerunt. Tum quia S. Tho. in responsione ad quartum expresse dicit, quòd primum instans respondet operationi, qua mens angelica conuersa est in se ipsam. Tum propter rõnẽ in oppositum adductam: quia, s. vere meritũ est actus electiuus. Sed insufficienter motus esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione, credunt enim quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantum se conuerterit, cum gratia tamen & ideo meruerit. Quod tamẽ est impossibile: quia ad rationem actus meritorij non sufficit, quòd sit actus non malus habenti gratiam: sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuiuslibet actus specificatiui ad quemcunq; habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu. Alioquin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tendit in obiectum charitatis, quòd est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter in obiectum charitatis tendit, vt probatum est: restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo ex ratione vere & proprie meriti. Nihil enim aliud exigit, nisi vt sit condigno & sufficienter quis vitam æternam mereatur: hoc autem omnibus fuit cõmune quoniam beatitudine quam meruerunt inquit S. Tho. fuerunt quidam priuatis sufficienter autem meruisse intellige vt in via, non vt in terminorum: perseuerantes vsque in finẽ. Tertio, ex solutione obiectionis. Iam enim declaratum est quomodo motus ille non fuit naturalis absolute, sed in bonum.

¶Quod vero in responsione ad quartũ dicit S. Th. nihil obstat, quia vt ibi patet, non loquitur de conuersione angeli in se absolute, sed per cognitionem vespertinam vt distinguitur contra matutinã proprie dictã, quæ est visio beata. Et intendit, quòd duo instantia attenduntur penes duas operationes angelicas, quarum vna succedit alteri: prima est vespertina, secunda matutina. Sed sub prima vespertina, si erant in gratia, cõprehẽditur omnis cognitio citra beatã quæ sola est matutina: ita quòd cognitio vespertina distinguitur in naturalẽ & reuelatã. Et similiter omnis cõuersio in se & in Deũ citra cõuersionẽ fruitionis. Patet autem hæc esse vere mentem litteræ. Tũ quia expresse loquitur de vespertina cõuersione: vt distinguitur contra matutinam. Tũ quia de successione sollicitus erat. Constat autem, quòd quotquot oppositiones simul ita teneas ponamus, non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis, sed ad vnum tãtũ instans spectant: & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Dein quanit ab illud magis ab actu naturæ, si cõuersionis in se quã ille fundamentum est omnibus certior. Quòd autem quæritur aut dilectione electiua, &c. respõdetur quòd quum dilectio electiua significet idẽ quòd libera, dilectio non solũ quo ad exercitium, sed etiã quo ad specificationẽ actus: & hæc sit duplex, distinguẽdum est iuxta supra dicta. Et dicẽdũ, q̃ quæda est dilectio libera totaliter, & quædam nõ totaliter. Et loquimur de libertate naturaliter cõueniente volũtati creatæ. Illa est libera totaliter quę est etiã libera ad bonũ & malũ. Nã hæc libertas nata est naturaliter cõuenire libero arbitrio creato. Illa vero est libera, sed nõ totaliter quæ quãuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamẽ ad bonum & malum. Vnde angelus dilexit libere, seu dilectione electiua, non totaliter in principio instanti: quia non poterat pro tunc eligere malum. Quando vero dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit esse ante secundũ instans. Posset quoque dici, quòd illa dilectio fuit naturalis non angelo absolute, sed habenti gratiam in primo instanti sub esse, & tunc operantis: quoniam ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans à gratia: consequens est, quòd liberũ arbitrium si supernaturalibus se immiscet, determinatur ad conformiter gratiæ se habendũ. Et sic quãuis dilectio naturalis absolute non tendat ad supernaturalia: dilectio tamen naturalis habentis gratiam, in primo instanti intendit in supernaturale. Et sic licitur dilectio ista naturalis: quia est determinata ad vnum, ad conforme, scilicet gratiæ, ita quod non ad oppositum. Et hæc duæ responsiones in idem redeunt.

¶Circa prædicta adhuc non quiescit intellectus: sed dubium consurgit. Quia si angeli omnes in primo instanti vere meruerunt per actum dilectionis Dei vt obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secũdo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendũ actum suũ in obiectum charitatis: ergo non peccauerunt eligendo bonum non eum debita subiectione ad Deum: sed aut nõ peccauerunt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequentia probatur: quia præceptum charitatis est affirmatiuum, & obligat pro principio ad actualiter amandum, quod constat impleri à quolibet habente charitatẽ: qa in primo actu in Deũ tendit vt sui fruitiuũ: omnis finem: & sic omnia sua cõsequentia modo non repugnent virtualiter, tenduntur in obiectũ charitatis, virtute. s. primi actus. Secunda vero consequentia probatur sic. Eligere bonũ absque actuali ordinatione ad Deum immediate post primum actum charitatis non est malum, imò est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instanti apud S. Tho. vt patet ex supradictis. ergo male dictũ superius fuit, q̃ sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶Ad hoc dicitur q̃ argumentum procedit ex malo intellectu dictorũ S. Th. Imaginatur namque q̃ primũ peccatum angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamen peccauerit faciendo actum contrarium regulæ. Licet enim ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio. liberum tamẽ arbitriũ cum illa inconsideratione non solum elegit sine illa, sed contra illam modaliter non obiective: sicut si incidens aliquid absque regula incidat oblique. Actus enim tunc non solum fit absq; regula, sed contra regulam. Patet autem sic angelum peccasse, quia superbiæ peccatum cõmisit. Superbia est contrarie opponitur humilitati, & diuinæ regulæ, quoniã vt Boë. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à virtualitate charitatis, quã in primo actu habuit voluntarie superbiendo. Posset quoq; dici, quòd angelus in secundo instanti apud S. Tho. vt patet ex supradictis. ergo male dictũ superius fuit, q̃ sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶Ad hoc dicitur q̃ argumentum procedit ex malo intellectu dictorũ S. Th. Imaginatur namque q̃ primũ peccatum angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamen peccauerit faciendo actum contrarium regulæ. Licet enim ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio. liberum tamẽ arbitriũ cum illa inconsideratione non solum elegit sine illa, sed contra illam modaliter non obiective: sicut si incidens aliquid absque regula incidat oblique. Actus enim tunc non solum fit absq; regula, sed contra regulam. Patet autem sic angelum peccasse, quia superbiæ peccatum cõmisit. Superbia est contrarie opponitur humilitati, & diuinæ regulæ, quoniã vt Boë. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à virtualitate charitatis, quã in primo actu habuit voluntarie superbiendo. Posset quoq; dici, quòd

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum angelus supremus inter peccantes fuerit supremus inter omnes.

SED SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. Dicitur enim Ezech. 28. Tu Cherub. extensus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, vt Dionysius dicit 7. cap. angelicæ hierar. Ergo angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuit supremus inter omnes.

¶Præterea, Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur angelus qui fuit supremus inter omnes peccauit, sequitur q̃ ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Quanto aliquid magis inclinatur in aliquid, tanto minus potest ab illo deficere. Sed angelus quanto est superior, tanto magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest à Deo peccando deficere. Et sic videtur quòd angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

¶SED CONTRA est quod dicit Greg. in homil. de Centum ouibus, q̃ primus angelus qui peccauit dum cunctis agminibus angelorum prælatus eorum claritatem transiens deret, ex eorum comparatione clarior fuit.

CONCLVSIO.

¶Cum peccatum angeli ex arbitrij libertate præcesserit, consonum magis est supremum angelum inter peccantes fuisse supremum inter omnes.

¶RESPONDEO dicendum q̃ in peccato est duo cõsiderare, scilicet pronitatem ad peccandum, & motiuum ad peccãdũ. Si ergo consideremus in angelis pronitatem ad peccandum, minus videtur q̃ peccauerint superiores angeli, quàm inferiores. Et propter hoc Damascenus dicit, q̃ maior eorum, qui peccauerunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam Aug. recitat in libro de ciuit. Dei octauo & decimo. Dicunt enim q̃ omnes dij erant boni. Sed dæmonũ quidã boni, quidam mali. Deos nominantes substãtias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius: dæmones vero substantias intellectuales quæ sunt à globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abiicienda hæc opinio tanquam à fide aliena: quia tota creatura corporalis administratur à Deo per angelos vt Augustinus dicit tertio de trinitate[c]. Vnde nihil prohibet dicere inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora, superiores vero ad administrãdũ corpora superiora, supremos vero ad assistẽdum Deo. Et secundum hoc Dama. dicit, q̃ illi qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus. In quorum etiam ordine aliqui boni angeli permanserunt. Si vero consideretur motiuum ad peccandũ, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit enim dæmonum peccatum superbia, vt suprà dictum est[c]. Cuius motiuum est excellentia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Greg. dicit, q̃ ille qui peccauit, fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum angeli non processit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio. Vnde magis videtur cõsideranda essentia quæ simitur à motiuo ad peccandum. Non est tamen inde alij opinioni præiudicandum, quia etiam in principe inferiorum angelorum potuit esse aliquod motiuum ad peccandum, quod constat impleri à quolibet habente charitatẽ: qa in primo actu in Deũ tendit vt sui fruitiuũ: omnis finem: & sic omnia sua cõsequentia modo non repugnent virtualiter, tenduntur in obiectũ charitatis, virtute. s. primi actus. Secunda vero consequentia probatur sic. Eligere bonũ absque actuali ordinatione ad Deum immediate post primum actum charitatis non est malum, imò est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instanti apud S. Tho. vt patet ex supradictis. ergo male dictũ superius fuit, q̃ sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶Ad hoc dicitur q̃ argumentum procedit ex malo intellectu dictorũ S. Th. Imaginatur namque q̃ primũ peccatum angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamen peccauerit faciendo actum contrarium regulæ. Licet enim ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio. liberum tamẽ arbitriũ cum illa inconsideratione non solum elegit sine illa, sed contra illam modaliter non obiective: sicut si incidens aliquid absque regula incidat oblique. Actus enim tunc non solum fit absq; regula, sed contra regulam. Patet autem sic angelum peccasse, quia superbiæ peccatum cõmisit. Superbia est contrarie opponitur humilitati, & diuinæ regulæ, quoniã vt Boë. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à virtualitate charitatis, quã in primo actu habuit voluntarie superbiendo. Posset quoq; dici, quòd angelus in secundo instanti apud S. Tho. vt patet ex supradictis. ergo male dictũ superius fuit, q̃ sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶Quo ad tertium ex secunda radice, & quòd superiores peccauerunt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶Quo ad quartum comparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatem: & dicitur secunda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatem: & dicit quòd non properesa prima iudicanda est falsa, quia etiam in eis habet locum secunda radix: omnia clara.

a ¶Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum octauum.

TItulus clarus est. *Comme.*

¶In corpore vna conclusio responsiua, Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu. Cæteri dæmones sunt subditi primo. ergo eius suggestione peccarunt. Antecedens probatur auctoritate Christi, Matth. 25. diabolo & angelis eius, id est nunciis & ministris eius. Consequentia probatur, quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius poteſtati subdatur in pœna. quod probatur secundæ Petri 2. A quo quis, &c. *c* 32

¶In responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi suprà: contra hoc scilicet, 327 q̃ secundum instans est *2. dist. 6. art. 2. & dist. 34. in expone. li. ad 2.* & non simul, sed ordine quodam. Tum quia peccatum malorum angelorum creatũ bonos: ita q̃ Apoc. 12. Victoria tentationis in laudem, & excellens meritum bonis ascribitur, ergo & tenet sequela. Tum quia si in instanti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facillimum fuisset præsumptum inter eos. Tum quia mali prius peccauerunt deinde tentauerunt & vltimo victoria bono rum rẽsistentium subsequuta est. Non ergo instantanea fuit mora pugnæ & meriti. *Annot.* 34

¶Ad hæc dicitur breuissime, quòd totus ille ordo tam peccatorum, quàm pugnæ & victoriæ, &c. quum sit ordo operationum indiuisibilium seu instantaneorum non est ordo durationis sed naturæ & præsuppositioni. Quemadmodum quotcunque illuminationes ordinatæ in eodem sunt instanti. Victoriæ autem instantaneæ apud eos qui non sunt naturæ discursiuæ, sed omnia complete habent in instanti, summæ sunt laudis: quamuis apud nos qui cum continuo & tempore intelligimus pro nihilo habeantur.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimetertiæ Articulum nonum.*

Comment. TItulus clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua: Plures remanserunt quam ceciderunt. Probatur: quia præter naturam inuenitur in paucioribus: peccatum autem est contra naturam angelorum. Ergo.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ quartæ Articulum primum.*

Comment. TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo distinctionem trimembrem ponit. Secundo iuxta singula membra conclusiones. Distinctio est, cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio. Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta. Probatur dupliciter. Primo quia consequitur naturam simpliciem. Secundo, autoritate Dionysij. Secunda. cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. Alijs autem plura & clarius. Tertia, cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata

lum Quia igitur supremus angelus maiorem habuit naturalem virtutem, quam inferiores, intentiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerunt de angelis, quàm permanserunt. Quia vt dicit Philosophus, malum est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus.

¶ Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniuntur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quam boni: secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶ Præterea, Angeli distinguuntur secundum personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt quàm cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

CONCLVSIO.

¶ Plures Angeli permanserunt in gratia, quàm peccauerunt

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ plures angeli permanserunt quam peccauerunt. Quia peccatum est contra naturalem inclinationem. Ea vero quæ contra naturam fiunt, vt in paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus malum contingit ex hoc q̃ sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum illos qui dicunt q̃ diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus: manifestum est quod non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantum. Secundum vero illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine: probabile est quòd de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra scriptura tamen nomina quorundam ordinum vt Seraphim & Thronorum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatum & Principatuum: quia hæc nomina sumũtur à scientia & potẽtia, quæ bonis malisque possunt esse cõe.

QVAESTIO SEXAGESIMA quarta de Pœna dæmonum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo de obtenebratione intellectus. ¶ Secundo, de obstinatione voluntatis. ¶ Tertio de dolore ipsorum. ¶ Quarto, de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognosceret, magis cognoscerent ipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad magnam beatitudinem pertinere videatur: intantum quod quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis.

¶ Præterea, Id quod est maxime manifestum in natura, videtur esse maxime manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maxime manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cum sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶ Præterea, Cognitio rerum angelis conueniens est duplex secundum Auguſt. matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus: quia non vident res in verbo. Nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris. Vnde post vesperè fit mane, vt dicitur Gen. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

¶ Præterea, Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Augu. dicit quarto super Gene. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent, nequaquam dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.

¶ Præterea, Quicunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux à tenebris, vt Auguſt. dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corin. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. ca. de di. nom quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autem naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

CONCLVSIO.

¶ Cognitio naturalis in angelis peccantibus non est omnino ablata, vel diminuta: gratuita vero speculatiua quorundam secretorum Dei, est diminuta: gratuita vero, qua ferebantur in Dei amorem, est totaliter ablata.

¶ RESPONDEO dicendum q̃ duplex est cognitio veritatis. Vna quæ habetur per gratiam: alia quæ habetur per naturam. Et illa quæ habetur per gratiam est duplex. Vnam quæ est speculativa tantũ, sicut cũ alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia vero, quæ est affectiua producens amorem Dei. Et hæc propriè pertinet ad donum sapientiæ e. Harum autem trium cognitionum prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secũdũ suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dio. q̃ dona naturalia in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata. sed diminuta: quia de huiusmodi secretis diuinis tantum reuelatur eis quantum oportet vel mediantibus angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis officia, vt dicit Auguſt. 9. de ci. Dei. Non autem secundum ipsis sanctis angelis, quibus plura & clarius reuelantur in ipso Verbo. A tertia vero cognitione sunt vt totaliter priuati, sicut & à charitate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ fœlicitas consistit in applicatione ad id quod superius est. Subsistantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. Vnde aliqualis ratio fœlicitatis esse potest homini, si cognoscat substantias separatas, licet perfecta eius fœlicitas sit in cognoscẽdo primã substãtiã, s. Deum. Sed subsistantiæ separatæ cognoscere substantia separatam est conaturale, sicut & nobis cognoscere naturas sensibiles. Vnde sicut in hoc non est fœlicitas hominis q̃ cognoscat naturas sensibiles, ita non est fœlicitas angelo in hoc q̃ cognoscat subsistantias separatas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod est manifestissimum in natura, est nobis occultum propter hoc q̃ excedit proportionem intellectus nostri, & non solum propter hoc q̃ intellectus noster accipit à phantasmatibus. Excedit autem diuina subsistantia nõ solum proportionem intellectus humani, sed etiam intellectus angelici. Vñ nec ipse angelus secundũ suã naturã potest cognoscere Dei substantiã. Potest tn altiorẽ cognitionem de Deo habere per suam naturã, quã homo propter perfectionẽ sui intellectus. Et talis cognitio remanet etiã in dæmonibus. Licet em̃ non habeant puritatem, quæ est per gratiam, habent tamen puritatem naturæ, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ creatura tenebris est cõparata excellentiæ diuini luminis. Et ideo cognitio creaturæ in propria natura vespertina dicitur. Vesperè enim est tenebris adiunctum, habet tamen aliquid de luce. Cum autem totaliter deficit lux est nox. Sic igitur & cognitio rerum in propria natura, quando refertur ad laudem Creatoris, vt in bonis angelis, habet aliquid de luce diuina, & potest dicit vespertina. Si autem non referatur in Deum, sicut in dæmonibus, non dicitur vespertina, sed nocturna. Vnde & in Gene. legitur, quòd tenebras quas Deus à luce separauit, vocauit noctem.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ mysteriũ regni Dei quòd est implẽtũ per Christũ omnes qui dem angeli à principio aliquo modo cogno uerunt e, maxime ex quo beatificati sunt vi-

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimequartæ Articulum secundum.*

Comment. TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo tractat opinionem Originis. Secundo determinat veritatem.

¶ Quo ad primum duo. Primo opinionẽ in duo bus pũctis & causa corũ tollitur q̃ oẽs mobiles præter Christum: causa primi, liberras causa secundi, vnio Verbi. Secũdo dicit hanc tã quam erroneam vitandam, ratione & autoritate. Ratio est, quia ruit ratio beatitudinis sanctorum. Autoritas Christi.

¶ Quo ad secundum tria dicit. Primo conclusionem respõsiuam, scilicet dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. Secundo vnde huius causa sumenda sit ostendit, scilicet non ex gratuitate tantum culpæ, quia omnes culpæ remissibiles sunt: sed ex conditione status, scilicet quòd extra viam sunt, quia hoc est angelis casus quod hominibus mors. Tertio causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quòd gratuitatem culpæ non dixit sanctus. Thomas non esse causam. sed non tamẽ esse causam: quia in rei veritate gratuitas culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria & ex genere: quia mortalis & ex specie, qua superbia & ex causa, quia ex malitia: & ex conditione peccantis, quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo quòd sustum est vt qui non venialiter sed vsque adeo delinquit vt impossibile sit eum se faciat ad bene faciendum, hac pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quantumcunque grauior sit culpa, remissibilitatem ex gratuitate non excludit. Aduerte secundo, quòd causæ duæ obstinationis inquirimus, subordinatas tamẽ quoniã causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: quia scilicet sunt iam extra viam. Conditio enim viatorum est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angelus eadem hac extra viam sicut homo mortendo est anterior causa huius obstinationis & confirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. Et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status conditionem ex autoritate Damas. in litera, proponitur venanda obstinationis causa, scilicet principalis: vbi tria facit. Primo causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter, ergo appetit immobiliter. Et sic postquam semel legit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia vero probatur. Tum, quia voluntas tollitur appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis sequitur apprehensionem singularem, & voluntas illa voluntatem. Tum ex opposito quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrunque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundo confirmatur consueta differentia inter liberum arbitrium angeli & hominis. Tertio remittit se ad locum alium in tertia pãrte de obstinatione hominum cuius meminerat.

Quæstio. ¶ *Nam ex eo quòd angeli apprehendunt immobiliter, appetant & eligant immobiliter: & quoniam præcisa & sufficiens causa sit immobilitatis cuiusuis creaturæ in aliquo obiecto.*

¶ Circa antecedens assumptum occurrit dubium. Primo ex ratione discursus negari ab angelo, de quo suprà dictum est. Secundo: quia æquiuocatur de apprehensione: quoniam immobilitas conuenit apprehensioni naturali modo autem loquimur de apprehensione practica supernaturali, respectu quorum peccatum est quam non esse immobilem patet in dæmone pro-

sione Verbi, quam dæmones nunquã habuerunt. Non tamen omnes angeli cognouerunt perfectè neque æqualiter e. Vnde dæmones multo minus, Christo existente in mundo, per fectè mysterium incarnationis cognouerunt. Non enim innotuit eis, vt Aug. dicit, sicut angelis sanctis, qui Verbi participata æternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autẽ perfectè & per certitudinẽ cognouissent ipsum esse filiũ Dei, & effectũ passionis eius, nũquã dominũ gloriæ crucifigi procurassent

¶ Ad quintum dicendum, quòd dæmones tribus modis cognoscunt veritatem aliquã. Vno modo subtilitate suæ naturæ. Quia, licet sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tñ lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundo, per reuelationem à sanctis angelis, cum quibus non conueniunt quidem per conformitatem voluntatis conueniunt autem similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere quod ab aliis manifestatur. Tertio modo cognoscunt per experientiam longi temporis, non quasi a sensu accipientes e, sed ex lum in rebus singularibus completur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognouerunt futura, vt suprà de cognitione angelorum dictum est e.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ voluntas dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in dæmonibus e. Sed libertas arbitrij per se & prius ordinatur ad bonum quam ad malum. Ergo voluntas dæmonis non est ita obstinata in malo quin possit redire ad bonum.

¶ Præterea, Maior est misericordia Dei, quæ est infinita, quam dæmonis malitia, quæ est finita. A malitia autem culpæ ad bonitatem iustitiæ nullus redit nisi per Dei misericordiam. Ergo etiam dæmones à statu malitiæ possunt redire ad statum iustitiæ.

¶ Præterea, Si dæmones habent voluntatem obstinatam in malo, maxime haberent eam obstinatam in peccato quo peccauerunt. Sed illud peccãtũ in eis nõ manet, s. superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo dæmon non est obstinatus in malitia.

¶ Præterea, Greg dicit, quòd homo per alium reparari potuit, quia per alium cecidit. Sed dæmones inferiores per primum ceciderunt, vt suprà dictum est e. Ergo eorum casus per

dit de motore sufficiente, aut insufficiente. Si de sufficiente, manifestè falsum est, quòd oportet mobile proportionari tali motori: quamuis verum sit voluntatem moueri sic ab intellectu. Si de sufficiente: quamuis verum sit mobile oportere proportionari motori talsum tamen est, & repugnans dicitis nis, intellectum esse motorem sufficientem respectu voluntatis. Falsum quidem, vt in 25. distin. huius declarabitur. Repugnans vero, quia duo ex hoc sequuntur. primo quòd angelus non posset peccare. Secundo, quòd non solum post primam electionem, sed in prima vel ante primam electionem sit voluntas immobilis. Primum declaratur sic. intellectus ante peccatum immobiliter & recte apprehendit. & movit voluntatem, quia pœna non præcessit culpam & sic est, ita mouet: quia naturaliter mouet: ergo voluntas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectum immobiliter tendit: ergo nihilum potuit peccare. Secundum vero sic: quia pœ ratio est de prima apprehensione & consequentibus omnes enim immobiles sunt.

¶ Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mo. litate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primo, quòd consequentia non valeat: quia sic etiam voluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundo, quòd differentia assignata inter voluntatem angeli & hominis non valeat, quia immutabilitas intellectus, quamuis in angelo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sine defectu, in homine etiam cum defectu inueniatur: tamen in homine voluntas est mobilior ergo & in angelis. Contra ipsam vero cõsequentiã obiicit idem Scotus ibidem: quia effectus communis in homine & angelo, oportet assignare causam vtrique communem. sed obstinatio est communis effectus, & vnius rationis in vtroque, vt Aug. inuit. de fide ad Petrum, cap. 6. Immobilitas autẽ apprehensionis, non est: cõis angelo & homini. ergo. Probatur minor: quia quũ in hac vita nullus immobiliter moriatur, homo in malo, aut in anima separata obstinata, eo ddit: quia præuia apprehensione immobili: aut præuia in statu separato. Noli secundum: quia anima separata non demeretur: ergo primum: quod est intentum. Et confirmatur: quia Lazari anima fuit separata. Et tñ nec immobiliratus est in bono nec in malo.

Arnot. ¶*Num voluntas angeli sit inflexibilis post electionem.*

¶Contra conclusionem obiicit Scotus vbi supra, intendens probare, quòd voluntas angeli non sit inflexibilis post electionem, quadrupliciter. Primo autoritate Augusti. de fi. ad Pet. cap. 15. volentis, q. si homo ex se posset redire ad iustitiam, multo magis angelus: ergo. inquit Scotus: natura angeli nõ magis repugnat reuersioni ex se ad bonum: quàm natura hominis: sed si esset inflexibilis post electionem, magis repugnaret vt patet. igitur. Secundo ratione talis, cuius totalis non aliter causat nisi secundũ qd ipsa causa aliter se habet: & hoc deductis impedimentis: ergo voluntas non aliter causat actus post primã electionẽ nisi ipsa secundũ qd causa aliter se habeat. Sed ex hoc q̃ elicuit primã electionẽ. non aliter se habet secundũ qd causat ergo eadem libertatis autoritate causare põt actus consequentes sicut primum: processus clarus est totus. Et illa propositio. s. q̃ post primam electionem non aliter se habet secundum qd causa gbatur, quia ipsa est causa vt prior suo actu & non vt stat sub actu. Prius autem vt prius, non variatur ex posteriori. Et confirmatur: quia nulla causa secunda potest esse causa principalis causæ agendi opposito modo illi qui conuenit principali causæ ex sua causalitate: aliquin non esset principalis causa, sed voluntas ex se agit liberrime: ergo per nullum habitum aut actũ superadditũ agit necessario. Tertio, quia dæmon pluribus peccatis non simul peccauit: ergo non quæcunq; adhæsio fecit ipsum obstinatũ, & potuit in terminо. Quarto, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt & adhæsurunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶Contra eandem arguunt Durandus & Gregorius: quia ex hoc sequitur q̃ angeli boni sint naturaliter confirmati in bono, nec male velle possint: quod est contra Damas. lib. 2. cap. 3. Nunc immobiles sunt ad malum, non natura sed gratia.

¶Ad dubiũ contra antecedens respondetur: positio S. Th. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, quòd naturalis cognitio angeli est immobilis. Secunda est, q̃ supernaturalis cognitio est per modũ naturalis, & consequenter immobilis. Prima propositio non fundatur super alio fundamẽto, quã eo quod posuit S. Th. in litera. s. negatione discursus. Sed intelligendum est, non solum de discursu in actu, sed in potentia. Ita q̃ non ex hoc, q̃ aliqua cognitio habetur absque discursu concluditur immobilis, sed ex hoc, q̃ naturalis quum sit, nec terminat, nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifeste excluditur etiam mobilitas per vicissitudinem. Nam quũ vnicuiq; naturæ intellectuali naturaliter indita esse oporteat aliqua cognitionem immobilẽ, vt patet ex hoc, quia hoc præsidium est animæ nostræ, qui infima omnium, si aliquorũ cognitio congenita est: & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principiis ad ignota se perducendo perficiat, vt patet in nobis. Non est potest dici, q̃ superiores habeant talem notitiam cognitam aliquorum, & quòd priuata sint habitudine principiis respectu ignotorum, quum habere hanc rationem principij sit nobilitans præsupponitq; ignorantia aliorum. Si vero omnium notitia cõgenita est, neque discursus, neque viceversa habitualis locum habere potest. Sed omnium notitia ad illam comparatur naturam quemadmodum notitia principiorum ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilis cognitionis est absolute non discurrere, tam actu quàm potentia: quòd enim est sic intellectuum omnium, notiam habitualem habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositum nullam habet potentiam: & consequenter immutabilis est cognitionis. Secunda vero propositio fundatur super hoc, q̃ vnumquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo conformi illi naturæ. Et experimur, q̃ no modo, quamuis non ea euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his autem patet responsio ad omnes obiectiones in oppositũ, præterquam ad vltimam. Nulla enim æquiuocatio communis est, sed omnẽ cognitionẽ sine naturali, siue supernaturali verificatur immobilitas: quãuis de naturali primo & de supernaturali cõsequenter propter illam & non ex se. Negatio quoq; discursus, nõ actualis tãtũ, & respectu vnius singularis cognitionis, sed tam actu quàm potentia, & totius naturæ cognoscentis posita est causa immutabilitatis: quia ex tali negatione oritur negatio viæ ad opposita, scilicet ex principiis ad conclusiones: & vbi hæc negatio inuenitur, habet secũ annexã negationẽ viciositudinis habitualis, vt patet: ac per hoc nulla via restat ad oppositũ. Facta est ergo & inclusa connaturalis cognitionis talquam radix immutabilitatis potentiæ negationẽ totalẽ discursus propriè dicti in tota vita naturæ: quia (vt iam dictum est) hoc manifeste infert actualiter inesse habitualem mobilitatem omnũ tanquã principiorũ. Ad vltimũ autẽ obiectionẽ dicẽdũ est, q̃ quum dicitur omnẽ apprehensionẽ angeli esse immobilẽ intelligitur de apprehensione complexa & iudiciaria: ita q̃ quũ semel iudicauerint aliqd immobiliter, illud amplius non discutiunt: & ex hoc excludit ea inconstantia de fluctuatione dæmonis de morte Christi & de pugna angelorum bonorũ apud Danielem, & aliorũ eiusmodi (quia fuit totale iudicium, sed velut dubia) & suspensa tentatio) quã instantia de iudicio angelorũ in primo instanti. Quoniã tale iudicium cõpletũ nõ fuit, nõ apparet dubitatione aut inadvertentia annexa, sed propter defectũ libertatis in dictũ nãq; de fine supernaturali amãdo in viatore puro ex sui natura exigit q̃ sit liberum ad bonum & malum: alioquin cõpletũ non est, in primo aũt instanti iudicii illud liberum nõ fuit ad bonũ & malũ. Sed determinatum necessario erat ad bonum quemadmodum ipsum liberum arbitrium, vt dictum est.

Et Ideo non ex plena libertate iudicauerunt illud bonum esse amandum super omnia: & ideo non immobiliter, sed in secundo instanti iudicium illud fuit plenè in eorum libertate, nulla euidentia conueniente intellectum ad alteram partem, quoniam de supernaturalibus iudicium erat, & iam erant ad bonum & malum liberi: & ideo illud fuit immobile quod in ictu non est tunc.

¶Ad obiectionis Sco. cõtra primã, p̃bationẽ cõsequtię dicit, p̃ fermo est de motore finito ẽre in suo ordine, obrectiue enim in gñe cãe finalis, intellectũ est sufficiens motor voluntatis. Nec hoc est falsũ, vt infertur quũ de intellectu & voluntate creato, manifestat ic. Nec repugnat dictis. Neutre ẽ eorum quæ in illis ẽre inquisitum, in intellectus: & sic nõ malerdeficienter tñ mouit voluntatẽ angeli ad primã electionẽ, vt ex supradictis patet. Et ideo deficiens à rectitudine motiu voluntatẽ immobilẽ ad actũ malũ. s. dum vero inconueniens dupl̃ intelligi põt. Vno mõ q̃ prima electio sit immutabilis, ita q̃ prius natura quã intelligimus ipsam poni, nõ possit aliter fieri quin ipa talis ponat. Et hoc pprie vocat immobilitas an electionẽ, & est impossibilis angelo. Allo mõ, q̃ etiã ipa prima electio ex quo posita est mõ pũt retractari. Et hoc mõ ois electio angeli est immobilis: & hoc manifeste est ipa ita positio.

¶Ad obiectionẽ aũt cõtra fidem p̃bationẽ dicit, q̃ differentia assignata est optima, & q̃ de notitia practica seu affectiua in particulari: ut exteris singularibus circũstantiis loquẽdo. nulla cognitio p discursũ acquisita, est aliquo hõi immobilis, naturaliter loquẽdo, quã iudicii in particulari. nisi hic, in ordine ad hanc, &c. pũt semper vaciari, vel ex aliquo passibilis motu ie sur gente, vel ex aliquo medio phebilisse nis sedm apparentiã, vel ex obliuiõe prioris medij, am in cõsideratiõe eiusdẽ, q̃ ois ad discursum pertinẽt. Non sic aũt est in angelo in quo semper conclusio cum suo medio offert, qa nõ est ibi discursus, vñ patet, q̃ differentia voluntatũ penes discurrere & non discurrere, mobilitate & immobilitatẽ inducit. ¶Ad obiectionẽ aũt cõtra cõsequentiã dicit, q̃ obstinatio dæmonis & aĩæ separatę nõ est oino eiusdẽ rõnis sedm veritatẽ, nec sedm Aug. Et lõ nõ oportet q̃ habeat cãm eõem eiusdẽ oino rõis in vtroq; Sed eo modo quo aliquale est eiusdẽ rõis, sic aliquale habet cãm eõem, & illa ẽ mobilitas rã intellectũ q̃ voluntas aĩæ positæ extra statum viæ. Et dicit q̃ ista obstinata redditur p primũ actũ, qué elicit in statu separatiõis, & q̃ statim de merẽt, nõ vt in via, sed vt in termino: vt ex superi dictis patet. Ala aũt Lazari quis extra statũ viæ, nõ tñ extra viã posita fuit dispensatione diuina q̃ nulli legi artat. Nec hoc opt̃ pbare, q̃ ad sensum patuit. ¶Ad argumenta Scoti cõtra conclonẽ dicit, & prio an assumptam Aug. q̃ sũ veritate illi cõditionaliter, stat veritas nostræ categoricæ: qũ redire ad bonũ post pcũ mortale, nonnisi. Deiformi natura q̃ gratia vocat, fieri põt. Et ẽ illa ex naturalis hõi, à fortiori angelo, qui spẽ illẽ puriss imũ suscipit: totã si tas ẽ dicere. Deũ pulchritudinẽ apud Dionysium esse angelos stat q̃ nec hõ, nec angel̃ possit à malo resurgere, & q̃ ille immobiliter ex se malo adhæret post q̃ elegit illud. ¶Ad rõnẽ aũt dicit q̃ voluntate ve priorẽ actu ẽ cãm sui actꝰ, põt dupl̃ sccliqi. Prio vt ly actu, distribuat̃ p actu voluntatis simpl̃r & est sensus, voluntas vt prior est sua operatiõe, est ea ratione velle & in hoc sensu apposito ẽ falsissima, sic em est ea ẽm primi sui velleseqñ voluntas affecta primo suo actu, q̃ est amor finis, vult cætera, & nulla mihi vult nisi Xus, qué prio vult. Sedo vt ly actu, distribuat̃ accõmodate, & est sensus, voluntas vt prior actu eliciendo est ea illius: & sic est verissima, qñ vniuerslter causa efficiens est prior natura effectu. Nec est quærenda alia causa huius, nisi ipsa natura voluntatis cui naturaliter conuenit, quod aliter causat nuda, & aliter affecta, eo quòd transit in affectionis suæ naturam. Ad confirmationem vero dicitur, quòd voluntas obstinata est libera, & libere causat actus suos: quamuis non sit libera hac libertate, scilicet ad bonum & malum. vnde simpliciter loquendo argumentum non valet: est determinatum ad malũ immobiliter, ergo non est liberarimo est sophisma consequentis à negatione minus communis ad negationẽ magis cõmunis. Quemadmodũ enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter, quia nemo operatur respiciens ad malum. Ita cum determinatione ad malum stat libertas plurium essibilium sub illo malo. Quòd si ad libertatem respectu boni & mali requiratur argumẽtum, dicendum est, quòd causare libere ad bonum & malum, esse modũ causandi conuenientem voluntati ex ser potest intelligi dupliciter. Vno modo vt ly ex se aut per se, teneatur positiue: vt sit sensus, quod voluntas vẽ dicat sibi per se iusta ali quem modum perfectionis, talem modum causandi. Alio modo vt ly per se, teneatur negatiue, id est nullo alio tor vt sit sensus, quòd voluntas creata nulla sibi additione facta, habet huiusmodi causandi, scilicet libere ad bonum & malũ. Et hac distinctione stante, dicitur, quòd si in argumento sumatur ly per se, positiue, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati conuenit talis libertas p se in primo, aut in secũdo modo dicendi per se, aliquin oporteret dicere, quòd voluntas beatorũ potest peccare, quod enim conuenit alicui per se, necessario & inseparabiliter conuenit. Si vero sumatur ly per se, negatiue, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniam oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiue, id est nude sumpto, potest conuenire per aliquid aliud tum, vt manifeste patet. & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum si affectione determinata ad malum aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet: libera tamen semper remanet respectu eorum quæ sunt ad finem suum sine bonum, siue malum. Ad tertiam autem & quartam obiectionẽ ex patet responsio ex supradictis.

¶Ad obiectionem Durandi & Gregorij dicitur negando consequentiam, at soluendo: & de bono morit supernaturali, de quo est sermo, quemadmodum bene operari principaliter est ex gratia, & secundario ex voluntate angelitia cõstituatio bonæ operationis principaliter est ex gratia quãm ex natura: quia gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cum hoc tamen stat, quod quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quòd conditio naturæ remainder in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiam, & voluntati mobili gratia mobiliter inhæret. Et hoc modo dicimus angelos cõfirmatos in bono, & non quod natura sit principalis causa confirmationis.

¶*Num malorum angelorum peccatum non perseueret quo ad opinionem assequendæ excellentiæ.*

Quæstio. ¶In responsione ad tertium, dubium occurrit: videtur enim repugnare determinationi facte in corpore articuli. Nam hic dicitur, quod peccatum angeli non perseuerat quo ad opinionem assequendæ excellentiæ: ergo assentiendo illa qua peccauit, non est immobilis. & patet sequela: quia de facto mutata est.

¶Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum quia apprehensio qua peccauit, fuit in tempore talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. hoc autem in tempore, vt in litera dicitur, perseuerat immobile. Tum quia opinio talis possibilis non ponitur, sed negatiue connotata est in tempore electionis. Non enim oportet, quòd dum iustificauit excellentiam suam appetendam, crediderit possibile illam possibilem. Sed satis est, quòd non reputauerit illam impossibilem, quã non reputationem modo non habet positiue, apprehendendo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positiuo in positiuum, neque de iudicio in iudicium oppositum. Et per hoc patet responsio ad Durandum argumentem angelum posse conuerti ad bonum cessante inconsideratione, quemadmodum peccans ex passione cessante passione. Inconsideratio enim illa quamuis cessauerit speculatiue, non tñ affectiue: vt conditio iudicij. Sed dæmon peccauerat in ictu tempore eligendum fuit fore beatum absq; recursu ad diuinã misericordiã supernaturalẽ.

Quæstio. ¶*Num omnis actus dæmonis ex libertate arbitrij procedens, sit per se malus.*

¶In responsione ad quintum, tria dicta sunt ambigua. Primum est, quòd quilibet actus voluntarius dæmonis est malus. Secundum est eius ratio. Tertium est, quòd actu naturæ bonus abuuntur.

¶Contra primum etiam dupliciter instatur à Scot, vbi supra. Primo, quia hoc nõ est necessarium: quoniam voluntas potest se suspendere ab omni actu secundo, sicut potest aliquam aliam virtutem: vt patet ex Aug. primo retractationum. ca. 22. dicente quòd nihil est tam in potestate nostra quam ipsa voluntas. Secundo, quia sequeretur, quòd quilibet actus voluntarius angeli esset elicitus à specie, quod est inconueniens, & tanæ sequela: quoniam causa vniuersalis malitiæ non posset esse nisi primo affectio mali, quam constat non inclinare ad actus eiusdem speciei. Tertio instat Durandus: quia tunc existente bono ex genere, non esset necesse eam eros actꝰ esse malos sic autem est in angelis, vt patet ex dictis. 331 2. dist. 5. q. 2. art. 1. con. 2. et ver.

¶*Num quod non benefit, malum sit.* q. 24 art. 1. con. et 2. et q. 16. art. 3. ad 5m. et ar. 8. cor. principio & ad 5m. Quæstio.

¶Contra secundum vero est. Quia nõ valet, fit nõ bene, ergo male: sed est sophisma consequentiæ quoniam non bene, & eligere malum, & eligere malo, quod est contrarium bono, & de non bono, quod negatiue opponit bono, quod fuit nec non habet circũstantias bonificatas inuariter ipsum. Et confirmatur, quia in carente gratia, inter actum bonum & malum datur medium, puta honorare parentes. Et sic in proposito credere ex euidentia rerum est actus, quãuis non bonus: quia non debito fine, nõ tamen malus: vt etiam Scotus vbi supra tangit.

¶*Num dæmones semper actu naturæ bono abutantur.* Quæstio.

¶Contra tertium autem instat ibidem Scot. quia inclinatio naturæ, puta fyndereſis, potest habere actum conformẽ sibi sistendo in eo, puta dissidentiam de malo culpæ. Et sic dolere de malo pœnæ inquantum huiusmodi est naturale & similia. Quare enim non potest sistere in hac obiecto, eo q̃ apponat circũstantias malas: nulla apparet ratio, quã naturalia eorum apud Dio. 4. c. de di. no. sint in tegra & splendidissima. ¶Ad euidentiam horum sciendum est, quòd proportio voluntatis perfe-

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd dolor non sit in dæmonibus. Cum enim dolor & gaudium opponantur, non possunt esse simul in eodem. Sed in dæmonibus est gaudium. Dicit enim Augu. contra Manichæos: diabolus potestatem habet in eos qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infelici potestate lætatur. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶Præterea, Dolor est causa timoris. De his enim timemus dum futura sunt, de quibus dolemus dum præsentia sunt. Sed in dæmonibus non est timor: secundum illud Iob 16. Facius est vt nullum timeret. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶Præterea, Dolere de malo, est bonum. Sed dæmones non possunt bene facere. Ergo non possunt dolere ad minus de malo culpæ, quod pertinet ad vermen conticientiæ.

¶SED CONTRA est, quòd peccatum dæmonis est grauius quàm peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati: secundum illud Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Ergo multo magis diabolus qui maxime se glorificauit, punitur doloris luctu.

CONCLVSIO.

¶Dolor non vt passio quædam, sed vt simplex voluntatis actus in dæmonibus est, prout multa quæ sunt, esse non vellent, & quæ non sunt, esse vellent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd timor, dolor, gaudium & huiusmodi secundum quod sunt passiones, in dæmonibus esse non possunt. Sic enim sunt propriæ appetitus sensitiui, qui est virtus in organo corporali. Sed secundum quod nominat simplices actus voluntatis, sic possunt esse in dæmonibus. Et necesse est dicere quòd in eis sit dolor. Cum extra viã ad finẽ sui, est quædmodũ proportio volũtatis nostræ ad beatitudinem in eõi. Ita q̃ ita se habet ille finis ad volumtatẽ sic cõplete affecta: quẽadmodum beatitudo tunc se habet ad nos, quoniã voluntas in natura affectionis illius transit. Et perhuc voluntas illa affectione determinatur ad vnũ tale finẽ quemadmodũ voluntas naturaliter determinata est ad boni rationem. Et quoniã affectio illa nõ adhuc particulare sed vniuersalissimũ finẽ vt pote vltimũ est, & ad vltimum finẽ alicuius simpliciter non sequitur aliquis simpliciter non sequitur aliquis simpliciter omnia dirigitur, & in ordine ad illũ omnia mentis ruatur: cõsequens est, vt obstinatus simpliciter non sequitur aliquis simpliciter semper in illa affectione permaneat, sed etiã virtualiter. Etsi nõ actualiter, vt in instãti quo peccauit obstinate virtualiter aũt dico, id est participative: quẽadmodũ in omni actũ voluntatis nostræ causat virtualiter appetitus beatitudinis cum quicquid voluntas vt participem, beatitudinẽ volumus. Ac per hoc omnia quæ vult obstinatꝰ propter illum finem, virtualiter vult. Et sic ex eo q̃ illa affectio inest voluntati, immobiliter determinat velut natura ad vnum. Ex eo enim q̃ illa est respectu finis vltimi simplr, & non in hoc vel in illo ordine: habet rationẽ principii nõ respectu omnis actus voluntariorum sequentium, eo q̃ finis in operabilibus se habet vt principium in speculabilibus. Ex his autem patet facile, resp ondeo ad omnia obiecta.

¶Ad obiecta nauq; Sco. contra primũ dictum dicitur, q̃ voluntas nec ẽ, nec alia vim potest sine omni suo actu sispẽdere, ex quia velle suspẽdere se vel aliũ, actus voluntatis est, & ille actus esset malus, propter vim primæ electionis, quãuis in proposito negandũ sit, voluntatẽ obstinatã esse humanitatẽ: quoniã nõ potest facere quin doleat, & odio habeat damnationẽ, &c. Et manifeste sophisma figuræ dictionis cõmittitur, à voluntate ad voluntatem obstinatã arguẽdo. Nec incõuenit, imõ oportet omnem actũ voluntatis obstinatæ esse elicitẽ rationis virtualiter. Quẽadmodũ actus omniũ virtutũ sunt actus charitatis virtualiter. Cũ tali enim identitate specifica, sat diuersitas specifica formaliter eorundẽ actuum vt patet in exemplo adducto. Nec obstat Durandi obiectio, quia nihil refert ad finis sit malus ex genere, an nõ: modo affectio ad illum sit mala & immobilis, & ad vltimum simpliciter. ¶Ad obiecta vero contra secundum iam patet, q̃ si non videat simpliciter, sit nõ bene, ergo malè: ratuer in obstinato propter immobilitatẽ finis vltimi simpliciter. Et propter eandem causam non datur actus medius voluntarius in statu extra viam: quãuis detur in via. Et propter hoc met patet rñsio ad obiecta contra terẽsiõ: quia quẽ oẽs actus secũdi sine uatiue cõformes, sine in angelo voluntati sic sint subiecti quo ad exercitiũ actus, & voluntas dæmonis sit determinata ad talẽ finẽ necesse est ve in omnibus illo velit quod est finis eius. Et sic oẽ eius operationes etiã naturales, inquantũ voluntariæ, inficiuntur initiali affectione finis. Nec potest sistere in aliquo opere vt naturæ cõlotum est tantũ, nisi posite velle & non propter vltimum finem, quod est impossibile. Volunt enim quicunq; volunt in tali peccato statu habere & facere, vt dictum est & sic omnibus abuuntur bonis.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.

TItulus clarus est.

¶In corpore vria facit. Primo distinguitur dolor dupliciter assignando iuxta singula possibilia, tam, vel impossibilitatem respectu angeli. Secundo respondetur quæsito vna conclusione affirmatiua de necessario. *Commen.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Quo ad primum dolor dupliciter vt passio, & vt simplex actus voluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo est possibilis.

Annot. ¶Circa hanc partem aduertere, quòd Scot. in primo dist. 1. q. 5. & in 4. dist. 49. q. 7. inuestigatur quo dam nouo modo tristitiam & delectationem in angelis & animabus separatis. Distinguit voluntatem vt operatiuã, vt receptiuam, vt productiuam; & imaginatur quòd voluntas inquantum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Inquantum receptiua, delectatur, tristatur; q; ita quòd delectari aut tristari non est operari, sed pati. Est enim passio consequens operationẽ perfectã: inquantum vero productiua, spirat amorem. Et sic apud ipsam tam delectatio quàm tristitia semper est passio, sed quandoque est passio cum alteratione organi. Et tunc est passio appetitus sensitiui. Quandoque vero est passio voluntatis, & tunc est ab obiecto præsente in ipsa voluntate. San. Tho. autem vt hic & clarius in prima 2. q. 22. & specialiter in arti. 3. & singulariter ad tertium nescit huiusmodi passiones in voluntate, sed actus simplices voluntatis ponit cum similitudine effectus. Nec ob stat si dicatur quòd delectatio non est in potestate voluntatis, & quòd consequitur operationẽ perfectã. Cum his enim omnib⁹ stat simul quòd sit simplex actus voluntatis: quoniam non quo modolibet disposita voluntas potest libere non operari, sed stante vna necessẽ est tunc sequi aliam, &c. Fundamentum autem autoris hic tactum, sed ibi declaratum est, quia passio à patiẽte sumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudij, sed secundum quod patiens trahitur ad agens, quòd in omni actu voluntatis siti facti sunt enim sicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus voluntatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio non est, vt per Augustin. 9. de Ciui. Dei. ibidem allegatum patet.

¶Quo ad secundum cõclusio est: Dolor necessario est in dæmonibus. probatur sic: dæmones multa esse volunt quæ non sunt, & non esse quæ sunt. ergo dolent. Consequentia probatur ex dissimilitudine doloris sic sumpti. Antecedens vero probatur quadrupliciter. primo, quia inuidi sunt: secundo, quia pœnis addicti, de ratione enim pœnæ est inuoluntarium: tertio, quia beatitudine priuantur: quarto, quia iniqua eorum voluntas cohibetur à multis.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore duo. Primo respondet quæstio vna conclusionaliter. Secundo respondet tacitæ obiectioni. *Commit.*

¶Quo ad primum conclusio est ista. Angelus malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus simpliciter, & ære caliginosus vsque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota. Secunda probatur sic. Ratio diuinæ prouidentiæ habet quòd inferiorum bona per superiora procuret. ergo conuenienter est quòd hominum bonum indirecte per dæmones procuret: ergo conuenienter est eos iuxta nos in aere isto locari vsque ad diem iudicij. Prima consequentia & declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo, dupliciter procurari bonum hominis, scilicet directe, & indirecte per exercitiũ cõtrarij. Probatur vero, quæ dæmones sunt medij inter Deum & homines, & non totaliter exclusi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt vt directe promoueant nos ad bonũ. restat ergo vt indirecte impugnando, faciliter exercẽdo nos. Secunda vero consequentia quo ad primam patet: quia locus debet esse cõueniens exercitio. Quo ad secundã autẽ probatur: quia pugna & exercitiũ nostri vsque ad diem est iudicij: & declaratur ex posito, quia angeli boni etiam vsque ad illud tempus hinc mittuntur. ¶Quo ad secundum dicit cum his stare, quòd aliqui angeli mali mittantur etiam nunc in infernum, sicut etiam boni nulli non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudicium vero omnes in inferno, & omnes illi in cælo.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquinta Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo refert opinionẽ quandam. Secundo determinat veritatem cõtra eam, respondendo quæsito. Tertio satisfacit motiuo aduersariorum. *Commit.*

¶Quo ad primum duo. Primum est opinio Manichæa, visibilia sunt à Deo malo: secundum autoritas 2. ad Corinth. 4. *2. Cor. 4.*

¶Quo ad secundũ cõclusio est, Corporalia imò omnia sunt à Deo. Probatur sic: quòd cuique in diuersis inuenit aliquid vnũ, quod non inuenit in alio, oportet quòd illa diuersa illud vnum ab aliqua causa vna recipiant. Sed sunt quædam res corporales, quæ inuenti

tur, & dæmones in hoc aëre caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiã nunc in inferno sint ad torquendum eos quos ad malum induxerunt, sicut & aliqui boni angeli sunt cum animabus sanctis in cælo. Sed post diem iudicij omnes mali tam homines quã angeli in inferno erunt, boni vero in cælo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locus non est pœnalis afigelo, aut animæ, quasi afficiens alterando naturam, sed quasi afficiens, voluntatem contristando, dum angelus vel anima apprehendit se esse in loco non conuenienti suæ voluntati.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima secũdum ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferuntur hominibus. Vnde non est similis ratio.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliqui dixerũt, vsque ad diem iudicij differri pœnam sensibilem, tam dæmonum quàm animarum, & similiter beatitudinem sanctorum differri vsque ad diem iudicij. Quod est erroneum & repugnans Apostoli sententiæ qui dicit 2. Corin. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, domum habemus in cælo. Alij vero licet hoc non concedant de animabus, concedunt tamen de dæmonibus. Sed melius est dicendum, quòd idem iudicium sit de malis animabus & malis angelis: sicut idem iudicij est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicendum est quòd sicut locus cælestis pertinet ad gloriam angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cùm ad nos veniunt: quia considerant illum locum esse suum, eo modo quo dicimus honorem episcopi non minui dũ actu non sedet in cathedra. Similiter dicendũ est, quòd dæmones, licet non actu alligentur gehennali igni, dum sunt in aere isto caliginoso: tamen ex hoc ipso quòd sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam glos. Iacobi 3. quòd portant secum ignem gehennæ quocunque vadant. Nec est contra hoc, quòd rogauerunt Dominũ vt non mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderentur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matt. 8. dicitur, quòd deprecabantur eum ne expelleret eos extra regionem.

QVAESTIO SEXAGESIMAQVINTA, de Opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem spiritualis creaturæ considerandum est de creatura corporali. In cuius productione tria opera scriptura cõmemorat, scilicet opus creationis, cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, &c. Opus distinctionis, cum dicitur, Diuisit lucem à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab aquis quæ sunt sub firmamento. Et opus ornatus, cũ dicitur, Fiant luminaria in firmamento, &c. Primo ergo considerandum est de opere creationis. Secundo, de opere distinctionis. Tertio, de opere ornatus. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum creatura corporalis sit à Deo. ¶Secundo, vtrum sit facta propter bonitatem Dei. ¶Tertio, vtrum sit facta à Deo mediantibus angelis. ¶Quarto, vtrum formæ corporũ sint ab angelis, an immediate à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit à Deo. Dicitur enim Eccle. 3. Didici quòd omnia quæ fecit Deus, perseuerãt in æternum. Sed corpora visibilia non perseuerant in æternum. Dicitur enim 1. Cor. 4. Quæ

videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

¶Præterea, Genesis 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias: vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malum quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à Deo.

¶Præterea, Id quod est à Deo, non retrahit à Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ corporales retrahunt à Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corin. 3. Non contemplantibus nobis quæ videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

CONCLVSIO.

¶Cum corporalia & omnia conueniant int in esse, necesse est vt omnia effectiue in esse à Deo dependeant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quorundam hæreticorum positio est, quòd visibilia ista non sunt creata à bono Deo, sed à malo principio. Et ad argumentum sui erroris assumunt quod Apostolus dicit 2. Corin. 4. Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium: Hæc autem positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo vniantur, necesse est huius vnionis causam esse aliquam: non enim diuersa secundum se vniuntur[c]. Et inde est, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum, oportet quòd illud vnum ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc autem quod est esse communiter, inuenitur in omnibus rebus quantumcunque diuersis. Necesse est ergo esse vnum essendi principium, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia[c]. Dicitur autem diabolus esse Deus huius sæculi, non creatione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philippenses 3. Quorum Deus venter est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundum aliquid in æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quanto creaturæ magis appropinquant ad Deum qui est immobilis, tanto magis sunt immobiles[c]. Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manent secundum materiam[c], sed mutantur secundum formam substantialem. Creaturæ vero incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed sunt mutabiles secundum alia, puta secundum locum[c], vt corpora cælestia: vel secundum affectiones, vt creaturæ spirituales. Quòd autem Apostolus dicit, quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quantum ad ipsas res in se consideratas, secundum quod omnis creatura visibilis subiacet tempori, vel secundum suum esse, vel secundum suum motum: tamen Apostolus intendit loqui de visibilibus secundum quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter transeunt. Quæ autem sunt in rebus inuisibilibus, permanent in æternum. Vnde & supra præmiserat, Aeternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturam est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est quoddam bonum particulare & contractum: secundum quam particularitatem & contractionem sequitur in ea contrarietas[c], per quam vnum contrariatur alteri, licet vtrunque in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earum natura, sed ex suo proprio commodo: quæcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non considerantes quòd id quod est vni nociuum quantum ad aliquid, vel altera, vel eidem quantum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset si secundũ se corpora essent mala & noxia.

¶Ad tertium dicendum, quòd creaturæ, quantum est de se, non retrahunt à Deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, vt dicitur Roma. 1. Sed quòd auertantur à Deo, hoc est ex culpa eorum qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sapien. 14. quòd creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium. Et hoc ipsum quòd sic à Deo abducunt, attribuitur quòd sunt à Deo. Non enim abducunt insipientes à Deo, nisi alliciendo secundũ aliquid boni in eis existens[c], quod habet à Deo.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatem. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus vt essent omnia. Ergo omnia sunt creata propter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

¶Præterea, Bonum habet rationem finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis comparatur ad corporalem, sicut maius bonum ad minus bonum. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶Præterea, Iustitia non dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed Deus est iustus. Ergo ante omnem inæqualitatem à Deo creatam est inæqualitas à Deo non creata. Sed inæqualitas à Deo non creata, non potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ propter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

CONCLVSIO.

¶Visibilia omnia & corporalia sunt effectiue à Deo producta non in poenam spiritualium substantiarum, sed ex ipsa Dei intentione propter diuinam bonitatem representandam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Origenes posuit, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit enim, quòd Deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & omnes æquales[c]. Quarum, cum essent liberi arbitrij, quædam conuertẽ tes sunt in Deum, & secundum quantitatem conuersionis sortitæ sunt maiorem vel minorem gradum, in qua simplicitate remanentes. Quædam vero auersæ à Deo, alligatæ sunt corporibus diuersis secundum modam auersionis à Deo. Quæ quidem positio erronea est. Primo quidem, quia contrariatur scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciei creaturæ corporalis, subiungit: Vidit Deus quia hoc esset bonum: quasi diceret, quòd vnumquodque ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secundum autem opinionem Origenes, creatura corporalis facta est: non quia bonum est eam esse, sed vt malum alterius puniretur. Secundo, quia sequeretur quòd mundi corporalis dispositio quæ nunc est, esset à casu. Si enim ideo corpus solis tale factum est vt congrueret alicui peccato spirituallis creaturæ puniendo: si plures creaturę spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum: sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de aliis: hæc autem sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota tanquam erronea, considerandum est quòd ex omnibus creaturis constituitur totum vniuersum[c], sicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem assignare, inueniemus primo quidem, quòd singulæ partes sunt propter suos actus, sicut oculus ad videndum. Secundo vero quòd pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum & pulmo propter cor. Tertio vero omnes partes sunt propter perfectionem totius, sicut & materia propter formam. Partes enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem totus homo est propter aliquem finem extrinsecum, puta vt fruatur Deo[c]. Sic igitur & in partibus vniuersi vnaquæque creatura est propter suum proprium actum & perfectionem. Secundo autem creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturæ quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autem singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius vniuersi. Vlterius autem totum vniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem: inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam Dei. Quamuis creaturæ rationales speciali quodã modo supra hoc habeãt finẽ Deũ, quę attingere possunt sua operatione, cognoscendo & amando[c]. Et sic patet quòd diuina bonitas est finis omnium corporalium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso quòd creatura aliqua habet inueniri esse, ergo ab aliqua vna esse illi causa inuenitur: ille est Deus, ergo maior declaratur exemplo seu inductione in habentibus calorem, &c. Et probatur, rationem quia diuersa vnita, seu communicantia in aliquo (quod idem est) aut ex se, aut ab alio vniuntur. Et quum non ex se, quia diuersa vt sic non vnium tur: ergo ab aliqua causa vniuntur.

Commen.

¶Adueritẽdo quòd San. Tho. breuitati studens, maiorem absolute assumpsit, licet tamen sub diuisione deberet intelligi, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum specie, genere, siue analogia, oportet vel quòd in omnibus illis illud vnũ sit causarum ab aliqua causa exterinseca, vel quòd vnum sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in philosophia. Tertio exponit quomodo intelligenda sit autoritas Apostoli adducta ab hæreticis: & patet in littera.

Annot.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimaquinta Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo adducit opinionem Origen. Secundo excludit illam. Tertio respondet quæsito. *Commen.*

¶Quo ad primum duo refert. Opinionem, & radicem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione qua ad bonitatem suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Radix vero est prioritas creationis spiritualium, æqualitas naturalium, liberas arbitrij, & differentiæ quo ad meritum & demeritum, vt patet in littera.

¶Quo ad secundum, dupliciter probat hanc solutionem esse erroneã. Primo, quia contrariatur scripturæ, dicẽti creaturam corporalem esse per seipsam bonam. Secundo, ducendo ad impossibile, scilicet quòd dispositio corporalis mũdi quæ nunc est, esset casualis. vt patet in littera.

¶Quo ad tertium conclusio resposiua est hic. Diuina bonitas est finis omnium corporalium: & probatur sic. Totum vniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem. ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Antecedens declaratur, ostendendo & graduando fines aliorum totius & partium eius, inxta quadruplicem habitudinem & gradum prius partium ad sua opera, secundo partiũ inter se, tertio partiũ ad totũ, & quarto totius ad finẽ extrinsecũ. Et probatur, quia vniuersum est ad imita

Annot.

Commen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

imitandum & repræsentandum diuinam bonitatem, quod est ad eius gloriam ordinari: consequentia vero probatur ex eo quòd ex omnibus creaturis cōstituitur vniuersum, sicut totum ex partibus. Ac per hoc idē est finis totius & illarū, communiter loquendo. Nihil enim prohibet, quasdam partes peculiaris finis secundum proprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per proprias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum tertium.*

Commen. TItulus clarus est.
¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionem Auicennæ. Secundo excludit eam, determinando conclusionem responsiuam quæstio, ratione & autoritate.

¶ Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet.

¶ Quo ad secundum cōclusio est, Creatura corporalis est immediatè à Deo prima productione. Probatur primò ratione. Creatio est actio impossibilis creaturæ. prima productio creaturæ corporeæ est creatio. ergo. Minor patet ex Identitate effectus. Ad primam enim productionem spectat producere primum ordinē generationis, & consequenter id quod est imperfectissimum & in re: quia imperfectius est sicut prius. Ad creationē quoq; spectat id, quoniam extendit se vsque ad productionem materiæ primæ. ergo. Maior vero probatur sic. Causa quanto superior, tanto ad plura se extendit in causando. ergo ad communius. ergo ad magis subsistratum. ergo quod primo in omnibus substernitur, proprie pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secunda potest aliquid producere non præsupposito in re producta aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autem est productio alicuius rei secundum suam totam substantiam, nullo præsupposito quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum. Vnde relinquitur, quòd nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo vt Moyses ostenderet corpora omnia immediatè à Deo creata, dixit, In principio creauit Deus cælum & terram.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis.*

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam sapientiam, ita omnia sunt per Dei sapientiam facta, secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti. sed ordinare est sapientis, vt dicitur in prin. metaphy. Vnde in gubernatione rerum inferiora per superiora reguntur quodam ordine: vt Augustinus dicit 3. de Trinitate. Ergo & in rerum productione talis ordo fuit, quòd creatura corporalis tanquam inferior per spiritualem tanquam superiorem est producta.

¶ Præterea, Diuersitas effectuum demonstrat diuersitatem causarum: quia idem semper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam spirituales quàm corporales sunt immediatè à Deo productæ, nulla esset inter creaturas diuersitas, nec vna magis distaret à Deo quàm alia. Quod patet esse falsum: cum propter longe distare à Deo dicat Philosophus quædam corruptibilia esse.

¶ Præterea, Ad producendum effectum finitum non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum est. Ergo per finitam virtutem spirituales creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt esse & posse: præsertim quia nulla dignitas competens alicui secundum suam naturam, ei denegatur, nisi forte ob culpam suam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediatè à Deo producta.

CONCLVSIO.

¶ Creaturæ corporales sunt effectiuè & immediatè à Deo productæ, & non media aliqua angelorum operatione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt gradatim res à Deo processisse. Ita scilicet quòd ab eo immediatè processit prima creatura: & illa produxit aliam: & sic inde vsque ad creaturam corpoream. Sed hæc positio est impossibilis. Quia prima corporalis creaturæ productio est per creationem, per quam etiam ipsa materia producitur. Imperfectum enim est prius quàm perfectum in fieri. Impossibile est autem aliquid creari nisi à solo Deo.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quanto aliqua causa est superior, tanto ad plura se extendit in causando. Semper autem id quod substernitur in rebus, inuenitur communius quàm id quod informat & restringit ipsum: sicut esse quam viuere, & viuere quam intelligere, & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid est magis substratum, tanto à superiori causa directè procedit. Id ergo quod est primo substratum in omnibus, proprie pertinet ad causalitatem supremæ causæ. Nulla igitur secunda causa potest aliquid producere non præsupposito in re producta aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autem est productio alicuius rei secundum suam totam substantiam, nullo præsupposito quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum. Vnde relinquitur, quòd nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo vt Moyses ostenderet corpora omnia immediatè à Deo creata, dixit, In principio creauit Deus cælum & terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in productione rerum est aliquis ordo: non quidem vt vna creatura crearur ab alia (hoc enim impossibile est) sed ita quòd ex diuina sapientia diuersi gradus in creaturis constituuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipse Deus vnus absque suæ simplicitatis detrimento diuersorum cognoscitiuus est, vt suprà ostensum est. Et ideo etiam est secundum diuersa cognita diuersorum productorum causa per suam sapientiam: sicut & artifex apprehendendo diuersas formas producit diuersa artificiata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi, quia vnum & idem aliter fit & à maiori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo vt nihil præsupponatur est virtutis infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum formæ corporum sint ab angelis.*

AD QVARTVM sic proce-
ditur. Videtur quòd formæ corporum sint ab angelis. Dicit enim Boë. in libro de Trinitate quòd à formis quæ sunt sine materia, veniunt formæ quæ sunt in materia. Formæ autem quæ sunt sine materia, sunt substantiæ spirituales: formæ autem quæ sunt in materia, sunt formæ corporum. Ergo formæ corporum sunt à spiritualibus substantiis.

¶ Præterea, Omne quod est per participationem, reducitur ad id quod est per essentiam. Sed spirituales substantiæ per suam essentiam sunt formæ, creaturæ autem corporales participant formas. Ergo formæ corporalium rerum sunt à spiritualibus substantiis derivatæ.

¶ Præterea, Spirituales substantiæ magis habent virtutem causandi quàm corpora cælestia. Sed corpora cælestia causant formas in istis inferioribus. Vnde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multo magis à spiritualibus substantiis formæ quæ sunt in materia, deriuantur.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Trinit. quòd non est putandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Si autem ad nutum dicitur seruire corporalis materia à quo speciem recipit: non ergo formæ corporales sunt ab angelis, sed à Deo.

CONCLVSIO.

¶ Cum forma sensibiles & corporales sint quibus composita sunt & fiunt, non producuntur à formis separatis nisi vt motoribus ad formas: & à Deo vt prima causa, & à compositis agentibus corporalibus vt propinquis agentibus educentibus illa, de materia potentia.

¶ Aduerte hic primo & Anno. quam dicitur, de ratione creationis esse producere rem nullo præsupposito, quòd non negatur simpliciter omne præsuppositum: quoniam semper ponitur agens, & quandoque materia, vt patet in creatione animæ intellectiuæ: sed negatur omne præsuppositum à quòd sit aliquid illius quod est per se primo terminus illius creationis. Ita quòd creari dicitur illud quod sic producitur, quòd nihil eius præsupponitur. Tunc enim tota eius substantia syncategorematice producitur. Notanter autem dixi quòd per se primo terminat productionem: alioquin omnes formæ crearentur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil est earum: secundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per se, sed ad fieri compositorum, vt Aristoteles aduenit: quia hæc sola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiunt ad creari duo, & quòd per se fiat, & quòd nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc est enim ex nihilo fieri.

¶ Aduerte secundo, quòd ratio adducta hic ad excludendum creationis actum à causis secundis, si subtiliter perspiciantur, & ad memoriam reducantur dicta superius in quæstione quadragesimaquinta, concludit non solum quòd nulla secunda causa potest propria virtute creare quod prima facit fonat, sed etiã quod nec instrumentaliter aliqua earum hoc possit: quoniam si primum ordine competitionis in re est proprius effectus primæ causæ: nihil fingi potest prius quod ad causam aliquam instrumentalem spectet, quoniam ante primum nihil est. & tamen constat instrumentum omne ad præponi, vt ex supra dictis patet.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.
¶ In corpore duo principaliter facit. primò refert opinionem affirmatiuam, diuersimodè tamen à Platone, Auicenna & quibusdam modernis hæreticis dictam. Secundo respondet quæstio.

¶ Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet & quod ponebat formas materialium separatas, & quòd ponebat eas iuxta ordinem formarum materialium

terialium & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia: & quòd hoc fit per modum participationis & assimilationis cuiusdam. Et Aui. vero refert tria, scilicet quòd sunt quædam substantiæ separatæ nõ de naturis inferiorum, quas angelos dicimus: & q̃ in mentibus earum sunt formæ naturalium sicut in artifice, & q̃ ab illis effluunt formæ naturales. Et hæreticis autem duo, scilicet Deum esse creatorē omnium, & diabolum formare materiam corporalem pervarias species. ¶ Quo ad secundum tria. Primo, q̃ formę corporum non per se fiunt. Secundo, q̃ eo modo quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt à causis propinquis, à substantiis separatis vt motoribus ad formas, & à Deo vt à prima causa. Tertio, q̃ in prima rerum conditione, formę corporales pductę sunt à solo Deo. Prima conclusio probatur sic. Eius est fieri cui est esse & eidem modo: quia fieri terminatur ad esse sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis cõpositis sint. igitur nec fiũt per se. Et cõfirmatur autoritate Aristo. 7. meta. Et sic patet radix erroris omnium recitatorũ. Secunda vero cõclusio probatur eodem modo: adiuncta alia apposione, scilicet q̃ vnumquodque fit à sibi simili. sic. Compositũ per se primo fit, & forma non fit nisi ad factionẽ cõpositi: ergo formæ corporales causantur non quasi influxæ ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente composito. Et probatur consequentia: quia omne quod fit, fit à sibi simili. Ex hoc enim probatur prima pars. Forma non fit, ergo non oportet ab aliqua forma immateriali eam derivari. Et antecedens patet. Tum ex 7. met. Tum ex ratione, quia cuius est & eidem modo est esse & fieri: formæ autem non sunt quasi ipsę fiunt, ergo nec fiũt. Deducatur etiã secunda pars sic. Compositum fit, ergo à composito, aliàs non fieret à sibi simili: ergo à transmutante materiã de potentia in actum. Nullo enim alio modo compositum fieri dicimus, nisi quia materia non alia ratione est, nisi vt qua compositum est: sequitur euidenter quòd ab eodem cõposito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ vero partes huius secundę cõclusionis, scilicet quòd formæ fiunt à substantiis spiritualibus tanquam à mouentibus ad formas, & à Deo tanquam à prima causa. Et probatur: quia compositum agentia mouentia à substantiis spiritualibus, vt Augustinus dicit. Et

¶ RESPONDEO dicendum, quòd opinio fuit quorundam, quòd omnes formæ corporales deriuantur à substantiis spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidem dupliciter aliqui posuerunt. Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari à formis sine materia subsistentibus, per modum participationis cuiusdam. ponebat enim hominem quendam immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de aliis, ex quibus constituuntur hæc singularia sensibilia, secundum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modum assimilationis cuiusdam, quam participationem vocabat. Et secundum ordinem formarum ponebant Platonici ordinem substantiarum separatarum. Puta quòd vna substantia separata est, quæ est equus, qui est causa omnium equorum: suprà quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitam, & causam omnis vitæ. Et vlterius quandam, quam nominabant ipsum esse & causam omnis esse. Auicen. vero & quidam alij non posuerunt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quæ sunt in materia corporali. Sicut à formis, quæ sunt in mente artificis, procedunt formæ artificiatorum. Et in idem videtur redire quod quidam moderni hæretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem à diabolo formatam, & pervarias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice processisse videntur. Quærebant enim causam formarum ac si ipsæ formæ fierent secundum seipsas. Sed sicut probat Arist. in 8. meta. id quod proprie fit, est compositum. Formæ autem corruptibilium rerum habent vt aliquando sint, aliquando non sint absque hoc, quòd ipsæ generentur, aut corrumpantur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiam formæ non habent esse, sed composita habent esse per eas: sic enim alicui cõpetit fieri sicut & esse. Et ideo cum simile fiat à sibi simili, non est quærenda causa formarũ corporalium aliqua forma immaterialis, sed aliquod cõpositum, secundum quod hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formæ corporales causantur non quasi influxæ ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente cõposito. Sed quia agens compositum, quod est corpus, mouetur à substantia spirituali creata, vt Augu. dicit 3. de Tri. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuentur, non tanquã influentibus formas, sed tanquã mouentibus ad formas. Vlterius autem reducuntur in Deum sicut in primam causam etiam species angelici intellectus: quæ sunt quædam seminales rationes corporalium formarum. In prima autem corporalis creaturæ productione non cõsideratur aliqua transmutatio de potentia in actum. Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt, sunt immediatè à Deo productæ, cui soli ad nutum obedit materia tanquam propriæ causæ. Vnde ad hoc significandum Moyses singulis operibus præmittit: Dixit Deus, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum per verbum Dei factæ, à quo secundum Aug. est omnis forma, & compago, & concordia partium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Boë. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Apostolus dicit Heb. 11. Fide credimus aptata esse sæcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicendum est quòd ab eis veniunt formæ quæ sunt in materia, non per influxum, sed per motum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd formæ participatæ in materia, reducuntur non ad formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellectus angelici (à quibus per motum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (à quibus etiam formarum semina sunt rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpora cælestia causant formas in istis inferioribus, non influendo, sed mouendo.

QVAESTIO SEXAGESIMASEXTA, de ordine creationis ad distinctionem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere distinctionis. Et primo considerandũ est de ordine creationis ad distinctionem. Secundo de ipsa distinctione secundũ se.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum informitas materiæ creatæ præcesserit tempore distinctionem ipsius. ¶ Secundo, vtrum sit vna materia omnium corporalium. ¶ Tertio, vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi. ¶ Quarto, vtrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gene. 1. Terra erat inanis & vacua: siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt Augustin. dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶ Præterea, Natura in sua operatione Dei operationem imitatur: sicut causa secunda imitatur causam primam. Sed in operatione naturæ informitas tempore præcedit formationem: ergo & in operatione Dei.

¶ Præterea, Materia potior est accidente: quia materia est pars substantiæ. Sed Deus potest facere quòd accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

¶ SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nunquam fuit informe.

¶ Præterea, Creaturæ corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni autem opponitur confusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcessit tempore formationem materiæ, sequitur, à principio fuisse confusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt, Chaos.

CONCLVSIO.

¶ Informitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura: præcessit autem informitas materiæ eius formationem, id est pulchritudinem & ornatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorum. Augustinus enim vult, quòd informitas materiæ corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius sed solum origine, vel ordine naturæ. Alij vero, vt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus, volunt, quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem. ipsæ species intellectus Angelici reducuntur in primam causam: quasi rationes seminales in angelis perfectum & primarium. Tertia conclusio, formę corporales in prima rerũ conditione fuerunt immediatè à Deo. Et probatur: quia nulla vis inferiorum transmutatiua de potentia ad actum & soli Deo obedit materia ad nutum. Secundo confirmatur autoritate scripturæ, Genesis primo: & patet in littera.

¶ Aduerte hic diligenter, quòd formam fieri per trãsmutationẽ, & ipsam educi de potentia ad actum, non differunt. Et propterea non est idem formam recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet quòd forma ex vi transmutationis retrahatur. Imaginandũ est enim formas omnes educibiles præsse in materia in potentia, quasi latitates sub potestate ipsius: & esse in ea vim contractam earum, materialitate immunita quòd accedente determinato agente ad certam speciem, & transmutante materiam, illa ex vi talis mutationis mutatur: non ex eo quòd habeat in se aliquid extrinsecus adueniens, sed ex eo quòd habet indeterminate, paulatim determinatur ad habendũ distincte quod in se prius habebat confuse. Hæc enim est vis determinatæ transmutationis.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.
¶ In corpore tria principaliter facit. Primo refert diuersitatem opinionum. Secundo ostendit, sententiam Augustini oportere veram fateri. Tertio sententiam aliorum tractat.

¶ Quo ad primum duo dicit, scilicet ipsas opiniones cõtrarias de quæsito, & rationem, quòd in rei veritate non sunt cõtrariæ, propter æquiuocationem informis vis.

¶ Quo ad secundũ duo dicit. Primo quid nominis ipsius informitatis apud Aug. significetur per negationem omnis formæ. Secundo conclusionem ostendit, informitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura tantum. Et de formatione quidẽ probatur: quia de ipsa dicitur quòd esset ens in actu sine actu. De distinctione vero quia scripturæ opinio antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter ghari nõ esse nisi alterationis quia ois forma genita non faceret ens simpliciter, sed adiunctis illis. Quòd autẽ præcedat natura, sicut potẽtia actũ, & præ tota, phas ex eo quòd informitas est cõditio materiæ primæ secundũ se,

¶ Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Annot. ¶Circa hanc partem aduerte q̃, actionis locum videntur spectare quæstiones duæ: altera est, an materia possit esse forma: altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma non actua materia. Sed prima quidem non videtur ad hunc spectare locum, quoniam non de diuina potentia, sed de rerum ordine ferimo est. cõstat autem etiam secundum aduersarios, quòd secundum rerum ordinẽ materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc specialis requiritur quæstio in commentarijs de ente & essentia. Secunda autem quum de pluralitate formarũ inferius tractabitur, aliqualiter tractabitur.

Commen. ¶Quo ad tertium quinque dicit. Primo quòd nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomum, scilicet negationem formositatis. Secundo conclusionem respondeam, informitas præcesserit durationẽ formationem. Tertio discordiam Augusti. & concordiam in hoc. Quarto explicitem distinguit formositatem ex sei pura luminis in cælo & corpore diaphano, visibilitatis in terra, & decoris vegetantium in eadem. Quinto inferimus oppositas ex verbis scripturæ accipit: & patet in litera.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimasexta Articulum secundum.*

Annot. TItulus clarus. Vna propriæ similitudine propter vnitatẽ generis physici, quæ proprie est vnitas materiæ, vt patet 5. met.

551 *Commen.* ¶In corpore duo principaliter. Primo tractat opiniones partis affirmatiuæ. Secundo partis negatiuæ.

349 360 ¶Quo ad primum duas opiniones tractat, prima est antiquorum, secunda est Auicebron. Vtrique enim ponunt vnam omnium materiã. In opinione antiquorũ tria dicit, scilicet opinionem eorum, & Platonis defensionem, & Aristo. contra eam impugnationem. In opinione Auicebron tria quoque dicit, scilicet opinionem eius, & fundamẽtum eius, & impugnationem contra eum: quia sequitur quòd generari non est nisi alterari.

¶Quo ad secundũ duas quoque opiniones tractat, scilicet Auer. & subtali ordine. Primo probat hanc negatiuam. Materia corruptibilium & incorruptibilium nõ est vna. In hac enim conuenit cum Auer. & differat ab omnibus suprà dictis: ex eisdem enim fundamentis elidit opposita opinio. Probat autem eam tali ratione, Materia secundum id quod est, est in potentia ad formam ergo secundum se est potentia ad ois formas, quibus est

Et quamuis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ab inuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ Augu. quàm alij. Augu. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere quòd informitas materiæ tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionẽ. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis præcesserit duratione, hæc erat iam in actu, hoc enim durationẽ importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma est dicere ens actu sine actu. Quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, quòd habuit aliquam formam communem, & postmodum superuenerunt ei formæ diuersæ quibus sit distincta. Quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aërem, aut aquam, aut aliquod medium. Ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari. Quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur quòd superueniens forma non faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. Quod est proprium formæ accidentalis. Et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, quòd materia prima neque fuit creata omnino forma, neque sub forma vna communi, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationem seu distinctionem ipsius tempore, vt Augu. dicit, sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij vero sancti accipiunt informitatem, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicunt quòd informitas materiæ corporalis durationẽ præcessit formationem eiusdem[c]. Et sic secundum hoc quantum ad aliquid cum eis Augu. concordat, & quantum ad aliquid discordat, vt infra patebit[c]. Et quantum ex litera Gene. accipi potest, triplex formositas deerat propter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim à toto corpore diaphano, quòd dicitur cælum pulchritudo lucis. Vnde dicitur quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc quòd est aquis discoperta, & quantum ad hoc dicitur, quòd terra erat inanis & vacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas vndique eam cooperientes. Alia vero, quam habet ex hoc quòd est ornata herbis & plantis. Et ideo dicitur, quòd erat vacua & incomposita, id est non ornata, secundum aliam literam. Et sic cum præmissa set duas naturas creatas, scilicet cælum & terram, informitatem cæli expressit, per hoc quod dixit, tenebræ erant super faciem abyssi, secundum quod sub cælo etiam aër includitur. Informitatem vero terræ per hoc quod dixit, terra erat inanis & vacua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod terra aliter accipitur in loco isto ab Augu. & aliis sanctis. Augu. enim vult quòd nomine terræ & aquæ significetur in hoc loco ipsa materia prima. Non enim poterat Moyses rudi populo primam materiam exprimere nisi sub similitudine rerum eis notarum. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram, ne videatur secundum rei veritatem ma teria prima esse vel terra, vel aqua. Habet ratiomen similitudinem cum terra, inquantum subsidet formis: & cum aqua, inquantum est apta formari diuersis formis. Secundum hoc ergo dicitur terra inanis & vacua, vel inuisibilis & incomposita: quia materia per formam cognoscitur. Vnde in se considerata dicitur inuisibilis vel inanis: & eius potentia per formam repletur. Vnde & Plato materiam dicit esse locum. Alij vero sancti per terram intelligunt ipsum elementum. Quæ qualiter secundum eos erat informis, dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd natura producit effectum in actu de ente in potentia. Et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actum, & informitas formationem. Sed Deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo itatim potuit producere rem perfectam, secundum magnitudinem suæ virtutis.

¶Ad tertium dicendum, quòd accidens cum sit forma, est actus quidam: materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quam accidenti sine subiecto.

¶Ad primum vero quod obiicitur in contrarium, dicendum est, quòd si secundum alios sanctos informitas tempore præcesserit formationem materiæ: non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex eius sapientia, vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adduceretur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem excludentem omnem distinctionem, præter hoc quòd Anax. posuit solum intellectum distinctum & immixtum[e]. Sed ante opus distinctionis scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem. Primo quidem cæli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam, vt infra patebit[e]. Et hoc cum dicit, In principio Deus creauit cælum & terram, &c. Secundo per distinctionem elementorum, quantum ad formas suas: per hoc quòd nominat terram & aquam. Aërem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua: quamuis Plato aërem intellexerit significari per hoc quòd dicitur spiritus Domini: quia etiam aër spiritus dicitur[c]: ignem vero intellexerit significari per cælum, quod igneæ naturæ esse dixit, vt Augu. refert in 13. lib. de Ciui. Dei cap. 16. Sed Rabbi Moyses in aliis cum Platone concordans, dicit ignem significari per tenebras: quia vt dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis videtur esse conueniens quod prius dictum est[e]: quòd spiritus Domini in scriptura non nisi pro spiritu sancto conueuit poni. Quia aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quam vult formare. Tertia distinctio significatur secundum situm: quia terra erat sub aquis quibus inuisibilis reddebatur. Aër vero qui est subiectum tenebarum, significatur fuisse super aquas: per hoc quod dicitur, tenebræ erant super faciem abyssi. Quid autẽ distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit[e].

ARTICVLVS II.

4 ¶*Vtrum vna sit materia informis omnium corporalium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Augu. 12. confes. Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatum. Alterum quod erat informe. Et hoc dicit esse terram inuisibilem & incompositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo vna est materia omnium corporalium.

¶Præterea, Philosophus dicit in 5. meta. quòd illa quæ sunt vnum in genere, sunt vnum in materia: Sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est vna materia.

¶Præterea, Diuersus actus fit in diuersa potentia, & vnus in vna. Sed omnium corporum est vna forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia vna.

¶Præterea, Materia in se considerata, est solum in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est vna tantum omnium corporalium.

¶SED CONTRA, Quæcunque conueniunt in materia, sunt transmutabilia adinuicem, & agunt & patiuntur adinuicem: vt dicitur in primo, De generatione. Sed corpora cælestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est vna.

CONCLVSIO.

¶Non est vna omnium corporum corruptibilium & incorruptibilium materia.

¶RESPONDEO dicendum, quod circa hoc fuerunt diuersæ opiniones philosophorum. Plato enim & omnes philosophi ante Ari. posuerunt omnia corpora esse de natura 4. elementorum. Vnde cum 4. elementa communicent in vna materia, vt mutua generatio & corruptio in eis ostendit: per consequens sequebatur quòd omnium corporum sit materia vna. Quòd autem quædam corpora sint incorruptibilia, Plato ascribebat non conditioni materiæ

communi sed habendo vnam illarum semanet in potentia ad omnes alias formas: ergo est simul sub forma vna & priuatione alterius: ergo si vna est corruptibilis & incorruptibilis compositi, erit idem simul corruptibile & incorruptibile secundum naturam: ergo impossibile est esse vnam materiam corruptibilium & incorruptibilium. Secunda consequentia probatur: quia si habendo vnam, non remaneret in potentia ad reliquas, hoc esset quia illa forma, quam habet, perficeret eam sic, q̃ non relinqueret potentiam ad alias: sed hoc non potest esse. Probatur dupliciter. primo, quia materia per vnam non fit actu nisi secundum potentiam ad illam. secundo, & est exclusio responsionis, quia materia secundum se, indifferenter se habet ad formam perfectam & imperfectam.

Quæstio. ¶*Nũ etiam possibile sit esse vnã mãm, et nõ materia ealiet hora inferiorũ vna sit.*

¶Circa hanc partem aduerte quòd Sco. contra conclusionem, Aegidius vero contra rationem & conclusionem instat. Vnde hic in 2. distin. 12. rationem hanc nititur soluere, negando secundam consequentiam: imaginatur enim quòd materia lunæ non sit in potentia ad formam ignis, quia forma lunæ non habet contrarium, & sic non est priuata, nec appetit illam. Sed contra nitrum est de tam præclaro digestibulo, quomodo à tanto declinauit magistro, in re tam patula. Priuatio enim (vt habetur quarta meta.) est negatio in subiecto apto nato: sed materia lunæ est secundum se apta nata recipere formam ignis, & habet negationem eius, ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis. Nec potest responderi ad hoc, nisi negando rationem priuationis. Vnde San. Tho. & Sco. conati sunt excludere responsionem in litera tactam, quia apparentiam habet, non istam quæ nihil valet: stat ergo ratio. Contra conclusionem autem dupliciter arguitur: primo impugnando in cælo materiam, quæ est pura potentia, secundo impugnando quòd alterius rationis. Contra primum arguit Sco. in 2. distinct. 14. quæstio. 1. in cælo non est potentia contradictionis: ergo in eo non est materia quæ est pure potentia. Antecedens ex nona meta. ex. 17. consequentia probatur, potentia pura est secundum se ad esse & non esse. Et confirmatur hoc motiuum, quia pura potentia prius natura habet priuationem quàm formam, probatur, quia priuationem habet ex se. Formam ab alio: sicut aër se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quãm res potest esse & non esse: & materia primo physicorum est principium vnum subiecto, & duo secundum rationem, propter priuationem. ergo. Arguunt quoque contra idem alij, quia si cælum esset compositum ex materia & forma, non esset opus anima siue intelligentia motrice: & tenet sequela quia formam sequeretur motus circularis, sicut motus deorsum sequitur formam grauis. Contra secundum vero arguit primo Sco. vbi supra, non dantur duo primi motus, nec duo prima agentia, ergo nec dantur primæ materiæ duæ.

¶Præterea, Materia solis data quòd non sit in potentia ad aliam formam, est tamen secundum se in potentia ad formam solis & eius priuationem. ergo est in potentia contradictionis, & consequenter corruptibile erit quantum est ex se corpus cæleste. Aegidius vero vbi supra contra hoc idem arguit. Primo, quia negatio omnium formarum constituit vnitatem materiæ secundum se, sed secluso omni formarum exclusi quàm inferiori intentur omnia materia cum abnegatione omnis formæ: ergo omnis materia secundum se est vna & eadem negatiue, vt de materia omnium inferiorum dicimus. Secundo, quia actus est qui distinguit & separat septimo meraph. tex. 40. ergo in pura potentia nulla potest esse distinctio seclusis actibus. Tertio, si darentur diuersæ puræ potentiæ, sequeretur quòd inter actum & potentiam puram non esset maxima distantia positiua: hoc non potest Intelligi, ergo & probatur sequela: quia positis duabus puris potentiis diuersarum rationum, vt hic ponitur, oportet quòd altera magis distet ab actu puro, quàm altera: ergo distantia vnius potentiæ puræ non est maxima, hæc sufficiant hic; quoniam solutio horum erit manifestatio reliquorum.

¶Ad cui dentiam huius rei aduerte diligentissime, quod siquis naturam materiæ vt sic considerauerit, facile omnium rationem reddet. Materia enim secundum se, secundum id quo est, vt in litera dicitur, non est aliquod ens nisi substantialis potentia ad formam, nec aliam naturam habet & hoc est eius quod quid est. Verum hoc non contingit vno modo, sed duobus: quia esse ad formam contingit dupliciter, scilicet ad formam secundum genus, & ad formam talem secundum speciem. Quum enim oporteat potentiam omnem aliquem actum per se primo respicere vt ad adæquatum sibi, per quem diffinienda est, vt patet 9. meta. consequens est vt substantialis potentia materiæ respiciat vnã adæquatum actum, aut formam talem secundum genus aut secundum speciem indistinctam enim extra actum sunt. Inter hos autem duos modos hæc est manifesta differentia, quòd potentia ad formam vnam genere tantum est ad plures species: potentia vero tantum ad formam vnam specie non est ad plura, nisi forte per accidens, puta qua species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autem differentia sequitur alia, scilicet quòd potentia primo modo habet priuationem annexam: potentia vero secundo modo non. & patet sequela: quia materia quæ est in potentia ad plura, habens vnum actu, adhuc est in potentia ad aliud: ac per hoc priuatur illo. potentia enim aliquid, cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia vero cuius est potentia ad vnum solum, quum habeat illud nullo sibi possibili careat nullam habet priuationem. Nec pertinaciter hic sed philosophice subsistere: & considera quòd nulla res appetit negationem aut malum, nisi quia appetit bonum, cui est annexa negatio alterius. sicut celestibile appetendo calorem, appetit virgationem frigoris: ignis appetendo perpetuitatem sui, corruptionem aquæ ex consequenti appetit. Et propterea si potentia aliqua non est ad aliam formam, non habet congenitam priuationem eius formæ quam habet, aliter appeteret primo non esse quod non est intelligibile. Vnde in proposito sic contingere rationi consonat. Et quòd materia prima horum inferiorum est potentia substantialis respectu omnium formarum rerum generabilium & corruptibilium, &c. per hoc respicit per se primo vt totum adæquatum formam substantiæ generabilis, sub qua quotidiana oriuntur species: oportet ipsam subesse in potentia ad aliam, & consequenter illa priuatam. & sic omnia sunt adinuicem generabilia, &c. Et quòd materia celestis corporis non est ad actum puræ tantum secundum se generis, sed vnum speciei atomatis. ex quo non est putandum, quòd materia cæli respiciat formam cælestium vt actus adæquatum sui subiecti, sed vt actum potentiæ ad plura, & priuatio & corruptibilitatem ab intrinseco: sed quòd materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantum, & materia solis ad formam solis tantum, & sic de aliis: quæ quod sunt species corporum naturalium, non sunt genera physica eorum. Et hoc quod dico, scilicet quòd materia non significat aliquam vnam materiam, sed quodlibet aut aliquod horum materialium cælestium corporum. Ad rationem ergo 2. co. & Auer. dicitur dupliciter, primo secundum rationem, vt hic ponitur, oportet quòd altera magis distet ab actu puro, quàm altera: ergo distantia vnius potentiæ puræ non est maxima, hæc sufficiant hic: quoniam solutio horum erit manifestatio reliquorum.

¶Ad cui dentiam huius rei aduertendum diligentissime, quod siquis naturam materiæ vt sic considerauerit, facile omnium rationem reddet. Materia enim secundum se, secundum id quo est, vt in litera dicitur, non est aliquod ens nisi substantialis potentia ad formam, nec aliam naturam habet & hoc est eius quod quid est. Verum hoc non contingit vno modo, sed duobus: quia esse ad formam contingit dupliciter, scilicet ad formam secundum genus, & ad formam talem secundum speciem. Quum enim oporteat potentiam omnem aliquem actum per se primo respicere vt ad adæquatum sibi, per quem diffinienda est, vt patet 9. meta. consequens est vt substantialis potentia materiæ respiciat vnã adæquatum actum, aut formam talem secundum genus aut secundum speciem indistinctam enim extra actum sunt. Inter hos autem duos modos hæc est manifesta differentia, quòd potentia ad formam vnam genere tantum est ad plures species: potentia vero tantum ad formam vnam specie non est ad plura, nisi forte per accidens, puta qua species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autem differentia sequitur alia, scilicet quòd potentia primo modo habet priuationem annexam: potentia vero secundo modo non. & patet sequela: quia materia quæ est in potentia ad plura, habens vnum actu, adhuc est in potentia ad aliud: ac per hoc priuatur illo. potentia enim aliquid, cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia vero cuius est potentia ad vnum solum, quum habeat illud nullo sibi possibili careat nullam habet priuationem. Nec pertinaciter hic sed philosophice subsistere: & considera quòd nulla res appetit negationem aut malum, nisi quia appetit bonum, cui est annexa negatio alterius. sicut celestibile appetendo calorem, appetit virgationem frigoris: ignis appetendo perpetuitatem sui, corruptionem aquæ ex consequenti appetit. Et propterea si potentia aliqua non est ad aliam formam, non habet congenitam priuationem eius formæ quam habet, aliter appeteret primo non esse quod non est intelligibile. Vnde in proposito sic contingere rationi consonat. Et quòd materia prima horum inferiorum est potentia substantialis respectu omnium formarum rerum generabilium & corruptibilium, &c. per hoc respicit per se primo vt totum adæquatum formam substantiæ generabilis, sub qua quotidiana oriuntur species: oportet ipsam subesse in potentia ad aliam, & consequenter illa priuatam. & sic omnia sunt adinuicem generabilia, &c. Et quòd materia celestis corporis non est ad actum puræ tantum secundum se generis, sed vnum speciei atomatis. ex quo non est putandum, quòd materia cæli respiciat formam cælestium vt actus adæquatum sui subiecti, sed vt actum potentiæ ad plura, & priuatio & corruptibilitatem ab intrinseco: sed quòd materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantum, & materia solis ad formam solis tantum, & sic de aliis: quæ quod sunt species corporum naturalium, non sunt genera physica eorum. Et hoc quod dico, scilicet quòd materia non significat aliquam vnam materiam, sed quodlibet aut aliquod horum materialium cælestium corporum. Ad rationem ergo 2. co. & Auer. dicitur dupliciter, primo secundum rationem, vt hic ponitur, oportet quòd altera magis distet ab actu puro, quàm altera: ergo distantia vnius potentiæ puræ non est maxima, hæc sufficiant hic;

Universidad de Deusto
Biblioteca

rei,parer quod non cadat sub membro primo,scilicet materia. sed secundo vel tertio,scilicet forma vel cõposito. Et quia Auerrois neget compositum, ergo restat,quòd est forma: & est ratio, quia aliquid alicui[a] est, sed est per seipsam, ita quòd si fieret, eius esset per se primo fieri:ac per hoc eius est per se primo esse. Omnis autem forma quæ per se primo est, est intellecta in actu,quoniam vt in 3.de Anima dicitur,omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa separationē à materia. Duo igitur sequitur ad positionem Auerroïs. Et eo quòd per se primo est ens in actu:sequitur quòd sit de genere intellectorum in actu. Et eo vero quòd subiicitur quantitati potentiæ activi, &c.sequitur quòd sit de genere sensibilis. Sunt ergo hic inconvenientia. Nec potest ab hac ratione euadere qui,nisi ponendo quartum genus substantiæ quòd ab Arist. philosophia alienũ esse patet. Quod est aliqui ponẽtes,scilicet corporeitatem illam compethẽdi sub primo mẽbro, scilicet sub materia,distinguentes materiam in materiam ad esse, & in materiã ad vbi: contradicit distinctioni seu proprietati materiæ, quæ ipsum est primum membrum, vt patet in 2. de An. Contrariatur quoque doctrinæ Arist. alibi, vt ostensũ facile possit, si contra Auerroim modo scribendum esset. Tertio infertur ex propositiõe, prima est,materia cæli secundum se non est in potentia, nisi ad formã quam habet. Secunda est, quòd non remanet in potentia ad esse, sed ad vbi. Tertia, quòd materia corporũ corruptibilium & incorruptibilium, non est eadem, nisi analogice: & est responsio ad quæstum directe.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsexta Articulum tertium.*

Titulus clarus ex vsu. Cælum immobile.

Comment. ¶ In corpore quinq; facit. Primo vnde habemꝰ cælum empyreum esse. Id est à tribus tm. Secundo, in quo cõsenium hi tres ga in fine, & in quo differũt,quia in ratione.

teriæ, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit corporibus cælestibus dicentem, Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia[c]: quia voluntas mea maior est nexu vestro. Hanc autem positionem Aristote. reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cæleste habeat naturalem motum diuersum à naturali motu elementorum,sequitur quòd eius natura sit alia à natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis cælestis, caret contrarietate: motus autem elementorum sunt inuicem contrarij (vt qui est sursum ei qui est deorsum) ita corpus cæleste est absque contrarietate:corpora vero elementaria sunt cum contrarietate: & quia corruptio & generatio sunt ex contrariis, sequitur quòd secundum suam naturam corpus cæleste sit incorruptibile[c], elementa vero sunt corruptibilia. Sed non obstante hac differentia corruptibilitatis & incorruptibilitatis naturalis, Auicebron posuit vnam materiam omnium corporum attendens ad vnitatem formæ corporalis: sed si forma corporeitatis esset vna forma per se,cui superuenirent aliæ formæ, quibus corpora distinguuntur, haberet necessitatem quòd dicitur, quia illa forma immutabiliter materiæ inhæreret, & quantum ad illam esset omne corpus incorruptibile: sed corruptio accideret per remotionem sequentium formarum. Quæ non esset corruptio simpliciter,sed secundum quid,quia priuationi substerneretur aliquod ens actu, sicut etiam accidebat antiquis naturalibus,qui ponebant substantiam corporum aliquod ens actu, puta ignem, aut aërem, aut aliquid huiusmodi[c]. Supposito autem quòd nulla forma quæ sit in corpore corruptibili, remaneat vt substrata generationi & corruptioni,sequitur de necessitate quòd non sit eadem materia corporum corruptibilium & incorruptibilium. Materia enim secundum id quod est,est in potentia ad formam. Oportet ergo quòd materia secundum se considerata sit in potentia ad formam omnium illorum, quorum est materia communis. Per vnam autem formam non fit in actu,nisi quantum ad illam formam. Remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si vna illorum formarum sit perfectior & continens in se virtute alias,quia potentia quantum est de se,indifferenter se habet ad perfectum & imperfectum. Vnde,sicut quando est sub forma imperfecta, est in potentia ad formam perfectam, ita econuerso. Sic ergo materia secundum quod est sub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potentia ad formam corruptibilis corporis. Et cum non habeat eam in actu, erit simul sub forma & priuatione: quia carentia formæ in eo quod est in potentia ad formam, est priuatio. Hæc autem dispositio est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est,quòd corporis corruptibilis & incorruptibilis per naturam sit vna materia. Nec tamen dicendum est, vt Auerrois fingit, quòd ipsum corpus cæleste sit materia cæli, ens in potentia ad vbi & non ad esse,& forma eius est substantia separata,quæ vnitur ei vt motor. Quia impossibile est ponere aliquod ens actu,quin vel ipsum totum sit actus & forma,vel habeat actum seu formam. Remota ergo per intellectum substantia separata qua ponitur motor, si corpus cæleste non est habens formam (quod est componi ex forma & subiecto formæ) sequitur quòd sit totum forma & actus. Omne autem tale est intellectum in actu. Quod de corpore cælesti dici non potest,cum sit sensibile. Relinquitur ergo, quòd materia corporis cælestis secundum se considerata non est in potentia, nisi ad formam quam habet[c]. Nec refert ad propositum quæcunq; sit illa,siue anima, siue aliquid aliud. Vnde illa forma sic perficit illam materiam,quòd nullo modo in ea remanet potentia ad esse,sed ad vbi tantum,vt Ari.dicit. Et sic non est eadem materia corporis cælestis & elementorum,nisi secundum analogiam,secundum quod conueniunt in ratione potentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd Augustꝰ.sequitur in hoc opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quòd materia informis est vna vnitate ordinis, sicut omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis,vt dicitur decimo metaphy. Secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium, corporum propter vnam rationem corporeitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd forma corporeitatis non est vna in omnibus corporibus, cum non sit alia à formis quibus corpora distinguuntur, vt dictum est[a].

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso quòd ordinatur ad diuersum actum, sicut visus ad colorem, & auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi: quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.* 119 2.dist.12. artic.3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cælum empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cælum enim empyreum, si est aliquid, oportet quòd sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile est mobile. Cælum autem empyreum non est mobile,quia motus eius deprehenderetur per motum alicuius corporis apparentis. Quod minime apparet. Non ergo cælum empyreum est aliquid materiæ informi concreatum.

¶ Præterea, Aug. dicit in 3. de Tri. quòd inferiora corpora per superiora quodam ordine regũtur. Si ergo cælum empyreum est quoddam supremum corpus, oportet quòd habeat aliquam influentiam in hęc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile, cum nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materię informi concreatum. Sed dicatur quòd cælum empyreum est locus contemplationis non ordinatus ad naturales effectus. Contrà Augu. dicit in 4. de Tri. quòd nos secundum quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mundo sumus. Ex quo patet quòd contemplatio mentem supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶ Præterea, Inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidum, scilicet cælum fydereum. Inuenitur etiam aliquod cælum totum diaphanum, quod aliqui nominant cælum aqueum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cælum, oportet quòd sit totum lucidum. Sed hoc esse non potest, quia sic continue aër illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

¶ SED CONTRA est quod Strabus dicit, quòd cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, cælum dicit non visibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit in principio mundi corpus totaliter lucidum fuisse creatum, vbi inchoaretur beatorum gloria secundum corpus: quod cælum empyreum est appellatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cælum empyreum non inuenitur positum nisi per autoritates Strabi & Bedæ: & iterum per autoritatem Basilij. In cuius positione quantum ad aliquid conueniunt, scilicet quantum ad hoc quòd sit locus beatorum. Dicit enim Strabus, & etiam Beda, quòd statim factum ængelis est repletum. Basil. etiam dicit in secundo examen. Sicut damnati in tenebras vltimas ambigũntur, ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce quæ est extra mundum, & ibi quietis domicilium sortientur: differunt tamen quoniam ad rationem ponendi. Nam Strabus & Beda ponunt cælum empyreum ea ratione, quia firmamentum per quod cælum empyreum intelligunt, non in principio, sed secunda die dicitur factum. Basil. vero ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suum à tenebris inchoasse, quod Manichæi calumniantur, Deum veteris testamenti, Deum tenebrarum nominantes. Hæ autem rationes non sunt multum cogentes. Nam quæstio de firmamento quod legitur factum in secunda die, aliter soluitur ab Aug. & aliter ab aliis sanctis[c]. Quæstio autem de tenebris soluitur secundum Aug. per hoc, quòd informitas, quæ per tenebras significatur, non præcessit durationę formationem, sed origine. Secundum alios vero, cum tenebræ non sint creaturæ aliquæ, sed priuatio lucis diui. sapi. attestatur, vt ea quæ produxit ex nihilo, primo in statu imperfectionis instituerit, & post modum ea perduxerit ad perfectum. Potest autem conuenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ. Expectatur enim futura remuneratione duplex gloria, scilicet spiritualis & corporalis, non solum in corporibus humanis glorificandis, sed etiam in toto mundo innouando. Inchoata est autem spiritualis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorum[c], quorum æqualitas sanctis promittitur. Vnde conueniens fuit, vt etiã à principio corporalis gloria inchoatur, in aliquo corpore

corpore, quod etiam à principio fuerit absq; feruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidum: sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionem futura. Et ideo illud cælum dicitur empyreum, id est igneum non ab ardore, sed à splendore.

¶ Sciendum est autem ꝙ Augu. 10. de ciui. Dei. dicit, ꝙ Porphyrius differebat à dæmonibus angelos, vt aërea loca esse dæmonum, ætherea vero vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cælum illud lydereum, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, secũdum quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à velocitate motus. vt Aristot. dicit. Quod pro tanto dictũ sit, ne aliquis opinetur Augustꝰ. cælum empyreum posuisse, sicut nunc ponitur à modernis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum ſtatum mundi: quia per motum creaturæ corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consummatione gloriæ cessabit corporum motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd satis probabile est ꝙ cælum empyreũ, secundũ quosdam cũ sit ordinatum ad ſtatũ gloriæ, nõ habet influentiam in inferiora corpora quæ sunt sub alio ordine: vtpote ordinata ad naturalem rerũ decursum. Probabilius tamen videtur dicendum, ꝙ sicut supremi angeli, qui assistunt, habent influentiam super medios & vltimos, qui mittuntur, quamuis ipsi non mittantur[c] secundũ Dio. ita cælũ empyreum habet influętiam super corpora quæ mouenť, licet ipsum no moueatur. Et ꝓpter hoc potest dici ꝙ influit in primũ cælum, qđ mouetur: nõ aliquid transiens & adueniens per motũ, sed aliquid fixum & ſtabile: puta virtutem continendi & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatẽ pertinens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd locus corporeus deputatur cõtemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, vt exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius dicit, quòd miſitrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

¶ Ad quartum dicendum quòd sicut Basilius dicit in 1. exam. cõſtat factum esse cælum rotunditate conclusum, habens corpus ipsissum & adeo validum, vt possit ea quæ extrinsecus habentur, ab interioribus separare. Ob hoc necessario posse, regionem relictam carentem luce constituit: vtpote fulgore qui superradiabat excluso. Sed quia corpus firmamẽti etsi sit solidum, est tamen diaphanum, quòd lumen non impedit (vt patet per hoc quòd lumen stellarum videmus non obstantibus mediis cælis) potest aliter dici, quòd habet lucem cælum empyreum non condensata vt radios emittat, sicut corpus solis: sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ quæ non est conformis cum claritate naturali.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.* 140 2.dist.12. artic.5.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd tempus non sit concreatum materiæ informi. Dicit enim Aug. 12. confes. ad Deum loquens. Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus, scilicet materiã primam corporalem, & naturam angelicam. Non ergo tempus est concreatum materiæ informi.

¶ Præterea, Tempus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat. Sed postmodum cum diuisit Deus lucem à tenebris. ergo à principio non erat tempus.

¶ Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

¶ Præterea, Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata, quàm tempus.

¶ Præterea, Sicut tempus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet cõputari inter primo creata tempus quàm locus.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit super Gen. ad lit. ꝙ spiritualis & corporalis creatura est creata in principio temporis.

CONCLVSIO.

¶ In prima mundi origine fuit tempus informi materia concreatum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ cõmuniter dicitur, quatuor esse primo creata, scilicet naturam angelicam, cælum empyreum, materiam corporalem informẽ, & tẽpus. Sed attendendũ est ꝙ hoc dictũ nõ procedit secundũ Aug. opinionẽ. Aug. enim ponit duo primo creata, scilicet naturã angelicã, & materiã corporalem, nulla mentione facta de cælo empyreo. Hæc autẽ duo, scilicet natura angelica, & materia informis præcedunt formationem nõ durationę, sed natura. Et sicut natura præcedit formationem, ita etiam & motũ, & tempus. Vnde tempus non potest eis connumerari. Procedit autẽ prædicta enumeratio secundũ opinionẽ aliorum sanctorum, ponentium ꝙ informitas materiæ durationę præcesserit formationem: & tunc pro illa durationę necesse est ponere tempus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustꝰ. hoc dicit ea ratione qua natura, & materia informis præcedunt origine seu natura tempus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut secundum alios sanctos materia erat quodãmodo informis. & postea fuit formata: ita tempus quodammodo fuit informe, & postmodũ formatum & distinctum per diem & noctem.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd si motus firmamenti non ſtatim à principio incepit: tunc tempus quod præcessit, non erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunq; primi motus. Accidit enim tempori ꝙ sit numerus motus firmamenti inquantum hic motus est primus motuum. Si autem esset alius motus primus, illius motus esset temporis mensura: quia omnia mensurantur primo sui generis. Oportet autem dicere, ſtatim à principio fuisse aliquem motum, ad minus secundum successionem conceptionum & affectionum in mente aliqua. Motum autem non est intelligere sine tempore, cum nihil aliud sit tempus quàm numerus prioris & posterioris in motu.

¶ Ad quartum dicendum, quòd inter primo creata computantur ea quæ habent generalem habitudinem ad res. Et ideo computari debuit tempus, quòd habet rationem communis mensuræ, non autem motus, quæ comparatur solum ad subiectum mobile.

¶ Ad quintum dicendũ, ꝙ locus intelligitur in cælo empyreo ola continẽte. Et quia locus est de permanẽtibus, concreatus est totus simul: tẽpus aũt quod est non permanens, concreatũ est in suo principio, sicut etiam modo nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

QVAESTIO SEXAGESIMAPRIMA de Opere distinctionis secundum se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere distinctionis secundum se. Et primo, de opere primæ diei. Secundo, de opere secundæ diei. Tertio, de opere tertiæ. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum lux proprie in spiritualibus dici possit. ¶ Secundo, vtrum lux corporalis sit corpus. ¶ Tertio, vtrum sit qualitas. ¶ Quarto, vtrum conueniens fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.* 341 4.dist.13. artic.2. Et quæli. 6.fin. Et Io.1.l. 8. princip.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ lux proprie in spiritualibus dicatur. Dicit enim Augustꝰ. 4. super Gen. ad lit. quòd in spiritualibus melior & certior lux est. Et quòd Christus non sic dicitur lux quomodo lapis, sed illud proprie, hoc figuratiue.

¶ Præterea, Dio. 4. cap. de di. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia Dei. Nomina autem intelligibilia proprie dicuntur in spiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in spiritualibus.

¶ Præterea, Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumẽ est. Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus, quam in corporalibus. Ergo & lux.

¶ SED CONTRA est quod Ambro. in lib. de trinita. ponit splendorem inter ea quæ de Deo metaphorice dicuntur.

CONCLVSIO.

¶ Lumen quo ad vsum assumitur ad significandum quodcunque manifestationem & cognitionem faciens: quo ad impositionem vero, vt scilicet importet manifestationẽ in sensu visus, nonnisi metaphorice in spiritualibus assumitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secũdum primam eius positionem. Alio modo secundum vsum nominis: sicut patet in nomine Visionis, quod primo impositum est ad significandum actum sensus visus. Sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium ad omnem cognitionem aliorum sensuum. Dicimus enim, Vide quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidum. Et vlterius etiam ad cognitionem intellectus: secundum illud Matthæi 5. ca. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

¶ Et similiter dicendum est de nomine lucis. Nam primo quidem est institutum ad significandum id quod facit manifestationem in sensu visus: Postmodum autem extensum est ad significandum omne illud quod facit manifestationem secundum quancunque

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Comment. TItulus clarus est.
¶ In corpore huius cōclusio responsiua negatiua. Lux non est corpus. Probatur clare ex tribus motibus, scilicet ex motu loci, motu, & generatione, & corruptione: & clare patent suæ quæstione.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.
¶ In corpore tria inuentur opiniones duæ extremæ. prima est ipsorum lumen inuentionem: secunda tenentium lucem subsistere in. Et medium, scilicet esse qualitatem actiuam & sequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo. Primum opinio, lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra dupliciter: primo, quia denominaret, secundo, quia causat effectus naturales.

Quæstio. ¶ *Num lumen habeat esse intentionale.*

¶ Hic aduerte quòd Scotus in 2. distinct. 12. & Ægidius in secundo de Anima, & in 2. sentent. distin. 13. tenent lumen intentionale esse, habere. Et ad primam rationem S. Thomas dicit 3co. quòd maior non est necessaria, sed vera in multis per accidens: quia non habemus denominationa propria. Ad 2. cūdam vero negat maiorem: affert autem 3eor. rationem pro se contra S. Thomā difficilem, lumē percipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedens probat autoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibidem ponentis lumen intrinsecum oculo, consequentia probatur: quia sensibile positum supra sensum non causat sensationem.
¶ Ad hoc breuiter videtur, mihi dicēdum quòd esse luminis neque est esse pure intentionale, neque naturale, vt distinguitur contra intentionale: sed est esse aliquo præhabens in se virtualiter id quod spectat ad esse naturale & intentionale. Ita quòd est vtriusque & neutrum. Et alterum, scilicet naturale, vt S. Thomas dicit. Neutrum quidem, quia non habet esse naturale quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic materiale: quemadmodum sensibilia obiecta sensui habent, quæ ob suam materialitatem sensui non possunt, posita supra sensum secundum cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis secundū suam primam impositionem, metaphorice in spiritualibus dicitur, vt Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in vsu loquentium ad omnem manifestationem extensum, sic proprie in spiritualibus dicitur.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

342 a ¶ *Vtrum lux sit corpus.*

DSECVNDVM sic procedit. Videtur q̄ lux sit corpus. Dicit enī Aug. in lib. de lib. arbitr. q̄ lux in corporibus primū tenet locū. Ergo lux est corpus.
¶ Præterea, Philosophus dicit quòd lumen est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.
¶ Præterea, Ferri, interfecari & reflecti est proprie corporū. hæc autē omnia attribuuntur lumini vel radio. Coniunguntur etiam diuersi radij, & separantur, vt Dio. dicit 2. cap. de diuino no. Quod etiā videtur nē nisi corporibus conuenire posse. Ergo lumen est corpus.

¶ SED CONTRA, duo corpora non possunt simul esse in eodē loco. sed lumen est simul cum aēre. Ergo lumen non est corpus.

CONCLVSIO.

¶ Cum illuminatio fiat in instanti, & in omnem partem, lumen ipsum non est corpus.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ impossibile est lumen esse corpus. Quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem ex parte loci, Nam locus cuiuslibet corporis est alius à loco alterius corporis, nec est possibile secundum naturam duo corpora esse simul in eodē loco qualiacunque corpora sint: quia contiguī requirit distinctionem in situ. Secundo apparet idē ex ratione motus. Si enim lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis corporis potest esse in instanti: quia omne quod mouetur localiter, necesse est q̄ prius perueniat ad medium magnitudinis, quàm ad extremū. Illuminatio autē fit in instanti, nec potest dici q̄ fiat in tempore imperceptibili. Quia in paruo spatio posset tēpus latere, in magno autē spatio, puta ab Oriente in Occidentē tempus latere non posset. Statim enī cū sol est in puncto horizontis, illuminatur totū hemisphærium vsq; ad punctū oppositū. Est etiam aliud considerandū ex parte motus. Quia omne corpus habet motū naturalem determinatum. Motus autē illuminationis est ad oēm partē, nec magis secūdū circulū, q̄ secūdū rectitudinē. Vnde manifestū est, q̄ illuminatio non est motus localis alicuius corporis. tertio apparet idem ex parte generationis & corruptionis. Si enim lumen esset corpus, quando aēr obtenebratur per absentiā luminaris, sequeretur quòd corpus luminis corrumperetur, & quòd materia eius acciperet aliam formam. Quod non apparet, nisi aliquis dicat etiam tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tantum corpus quod repleat medium hemisphærium, quotidie generetur. Ridiculum est etiam dicere, quòd ad solam absentiam luminaris tantū corpus corrūpatur. Si quis etiā dicat q̄ nō corrūpitur, sed simul cū sole accedit & circūfertur, quid dici poterit de hoc q̄ ad interpositionem alicuius corporis circa cādelam tota domus obscuratur? Nec videtur, q̄ lumen congregetur circa candelā: quia non apparet ibi maior claritas post, quàm antē. Quia ergo omnia hæc non solum rationi, sed sensui etiam repugnant, dicendum est quòd impossibile est lumen esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustī. accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ Ari. lumen nominat ignē in propria materia: sicut ignis in materia aērea dicitur flamma, & in materia terrea dicitur carbo. Nō tamen est multū curandum eis exemplis quæ Aristo. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundum opinionem aliorum [c].

¶ Ad tertiū dicendum, quòd omnia illa attribuūtur lumini metaphorice: sicut etiam possent attribui calori. Quia enim motus localis est naturaliter primus motuum (vt probatur in 8. physi.) vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantiæ de iure est à loco ad omnia contraria, vt dicitur in 10. metaphysi.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum lux sit qualitas.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lux nō sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto etiā postquam agens discesserit: sicut calor in aqua postquam remouetur ab igne. Sed lumē non remanet in aēre recedente luminari. Ergo lumen non est qualitas.
¶ Præterea, Omnis qualitas sensibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrū. Sed lumini nihil est contrarium. Tenebra enim est priuatio luminis: Ergo lumen non est qualitas sensibilis.
¶ Præterea, Causa est potior effectu. Sed lux cælestium corporū causat formas substantiales in illis inferioribus: dat etiā esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit in lib. 2. quòd lux est quædam qualitas.

CONCLVSIO.

¶ Cum lumen non sit substantia, neque intentio, necesse est esse quandam actiuam qualitatem consequentem per se corpus lucens.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ quidam dixerunt q̄ lumen in aere non habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aēre. Sed hoc nō potest esse propter duo. Primo quidē, quia lumen denominat aērem. Fit enim aēr luminosus in actu. Color vero nō denominat ipm. Non enim dicitur aēr coloratus. Secundo, q̄a lumen habet effectum in natura. Quia per radios solis calefiunt corpora. Intentiones autem non causant transmutationes naturales. Alij vero dixerūt, quòd lux est forma substantialis solis. Sed hoc etiam apparet impossibile propter duo. Primo quidem, quia nulla forma substantialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectum intellectus, vt dicitur in 3. de Anima. Lux autem est secūdum se visibilis. Secundo, quia impossibile est vt id qd̄ est forma substantialis in vno, sit forma accidentalis in alio [c]: quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux autem non est forma substantialis aēris: alioquin ea recedente corrumperetur. Vnde nō potest esse forma substantialis solis. Dicendū est ergo, q̄ sicut calor est qualitas actiua consequens formā substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua cōsequens formam substantialem solis: vel cuiuscunque alterius corporis à se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signum est quòd radij diuersarū stellarum habent diuersos effectus secundum diuersas naturas corporum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd cū qualitas cōsequatur formā substantialem, diuersimode se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. Cū enī materia perfectē recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas consequens formam, sicut si aqua conuertatur in ignem. Cum vero forma substantialis recipitur imperfectē secūdum inchoationē quandam, qualitas consequēs manet quidem aliquādiu, sed nō semper [c]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam transmutationem materiæ ad susceptionem formæ substantialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formæ. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.
¶ Ad secundum dicendum, q̄ accidit luci quòd non habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est à contrarietate elongatum.
¶ Ad tertium dicendum, quod sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumētaliter in virtute formæ substantialis: ita lumen agit quasi instrumētaliter in virtute corporum cælestium ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles actu inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

344 a ¶ *Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ inconuenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quædam: vt dictū est [c]. Qualitas autē cum sit accidens, non habet rationem primi, sed magis rationem postremi. non ergo prima die debet poni productio lucis.
¶ Præterea, Per lucē distinguit nox à die. Hoc aūt fit per solē q̄ ponit factus die quarta. Ergo nō debuit poni productio lucis prima die.
¶ Præterea, Nox & dies fit per circularem motū corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamenti: quod legitur factum die secunda. Ergo non debuit poni in prima die productio lucis distinguentis noctem. Si dicatur quòd intelligitur de luce spirituali: contra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed non erant in principio spirituales tenebræ, quia etiam dæmones fuerunt à principio boni, vt suprà dictum est [c]. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

¶ SED CONTRA, Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

CONCLVSIO.

¶ Decuit diuinæ sapientiæ ordinem vt primo die lux fieret.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ de productione lucis est duplex opinio. Aug. em videtur dicere q̄ nō fuerit cōueniens Moysen Prætermisisse spiritualis creaturæ productionem. Et ideo dicit, q̄ cū dicitur, In princip. crea. Deus cæl. & ter. p cælū intelligitur spiritualis natura adhuc informis: per terrā autē intelligitur materia informis corporalis naturæ. Et quia natura spiritualis dignior est quàm corporalis, fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali [c]. Formatio enim naturæ spiritualis est per hoc, q̄ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. Aliis autē videt q̄ sit prætermissa à Moyse productio spiritualis creaturæ. Sed huius rationem diuersimode assignant. Basil. em dicit, q̄ Moy. principiūm rationis suę fecit à principio, quod ad tēpus pertinet sensibiliū rerū. Sed spiritualis natura, id est angelica prętermittitur, q̄a fuit ante creata. Chryso. aūt assignat aliā rōnē, q̄a Moy. loquebat rudi populo, q̄ nihil nisi corpalia poterat capere, quē etiā ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autem idololatriæ occasionē si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra omnes corporeas creaturas. Eas em reputassent deos, cū etiā proni essent ad hoc q̄ solē, & lunā, & stellas colerent tanquam deos: quod eis inhibetur Deuter. 4. Præmissa aūt fuerat circa creaturam corporalem multiplex informitas [c]. Vna quidem in hoc, q̄ dicebatur, Terra erat inanis & vacua. alia vero in hoc, q̄ dicebatur, Tenebræ erāt super faciem abyssi. Necessarium aūt fuit, vt informitas tenebrarū primo remoueretur p lucis productionē propter duo. Primo quidē, q̄a lux, vt dictū est [c], est qualitas primi corporis. Vnde secundū eam primo fuit mundus formandus. Secundo propter cōitatem lucis. Cōmunicant em in ea inferiora corpora cū superioribus. Sicut autē in cognitione proceditur à cōmunioribus, ita etiā in operatiōe. Nā prius generat viuū q̄ animal, & aīal quàm homo, vt dicit in lib. de gñatione aīaliū. Sic ergo oportuit ordinē diuinæ sapientiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis produceretur lux tāq̄ primi corporis forma. & tāq̄ cōmunior. Basi. tñ posuit tertiā rationē, quia per lucem omnia alia manifestantur. Posset & quarta ratio addi, quæ in obiectiōe est tacta [c]: quia dies non est nisi fine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ secūdū opinionē, quæ ponit informitatē materiæ duratione præcedere formationē [c], oportet dicere quòd materia à principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodum vero fuerit formata secundū aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.
¶ Ad secūdū dicēdū q̄ quidā dicūt lucē illam fuisse quandā nubem lucidam: quæ postmodū facto sole in materiā præiacentem rediit. Sed istud non est cōueniens. Quia scriptura in principio Gen. commemorat institutionem naturæ quæ postmodum perseuerat. Vnde nō debet dici q̄ aliquid tūc factū fuerit, quod postmodū esse desierit. Et ideo alij dicūt, q̄ illa nubes lucida adhuc remanet, & est cōiuncta soli, vt ab eo discerni nō possit. Sed secūdū hoc illa nubes superflua remaneret. Nihil aūt est vanū in operibus Dei. Et ideo alij dicūt, q̄ ex illa nube formatū est corpus solis. Sed hoc etiā dici nō pōt si ponatur corpus solis nō esse de natura quatuor elementorū, sed est incorruptibile per naturā. Quia secundū hoc materia eius nō pōt esse sub alia forma. Et ideo est dicendū, q̄ vt Dio. dicit 4. c. de di. no. q̄ illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis quātum ad hoc q̄ iam erat subiūctia solis: & habebat virtutē illum inatiuā in cōmuni, sed postmodum data est ei specialis & determinata virtus ad particulares effectus [c]. Et secundū hoc in productione huius lucis distincta est lux à tenebris, quātū ad tria. Primo quidē quantū ad causam secundo quod in subiūctia solis erat causa luminis: in opacitate aūt terræ causa tenebrarū. Secūdo, quātū ad locū: quia in vno hemisphærio erat lumē, in alio tenebræ. Tertio quātū ad tempus: quia in eodē hemisphærio secūdū vnā partem temporis erat lumen: secundum aliam, tenebræ. Et hoc est quod dicitur, Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.
¶ Ad tertium dicendum, quòd Basilius dicit lucē & tenebras tunc fuisse per emissionem & contractionem luminis, & non per motū.
¶ Sed contra hoc obiicit Augustī. q̄ nulla ratio esset huius vicissitudinis emittendi & retrahendi luminis: cū homines & animalia non essent quorū vsibꝰ hoc deseruiret. Et præterea hoc non habet natura corporis lucidi, vt retrahat lumen in sui præsentia: sed miraculose potest hoc fieri. In prima aūt institutione naturæ nō quæritur miraculum, sed quid natura rerū habeat, vt Aug. dicit. Et ideo dicendum est quòd duę lex est motus in cælo. Vnus cōmunis toti cælo, qui facit diem & noctem: & iste videtur institutus primo die [c]. Alius autem est qui diuersificatur per diuersa corpora. Secundū quos motus fit diuersitas dierum adinuicem, & mensiū, & annorum. Et ideo in prima die fit mentio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motū communem. In quarta aūt die fit mentio de diuersitate dierum, & temporum, & annorum: cū dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos. Quæ quidem diuersitas fit per motus proprios.
¶ Ad quartum dicendū, q̄ secūdū Aug. informitas non præcedit formationem durationē. Vnde oportet dicere q̄ per lucis productionem intelligatur formatio spiritualis creaturæ nō quę est per gloriā perfecta, cui qua creata non fuit, sed quæ est per gratiā perfecta, cui qua creata fuit, vt dictū est [c]. Per hāc ergo lucē facta est diuisio à tenebris, id est ab informitate alterius creaturæ non formatæ. Sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio à tenebris spiritualibus: non quæ tūc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quas Deus futuras præuidit.

QVAESTIO SEXAGESIMAOCTAVA de Opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Opere secundæ diei.
¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum firmamentum sit factum secunda die. ¶ Secundo, vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. ¶ Tertio, vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. ¶ Quarto, vtrum sit vnum cælum tantum, vel plures.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum firmamentum sit factum secunda die.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ firmamētū non sit factū secunda die. Dicitur enī Gen. 1. Vocauit Deus firmamentum cælum. Sed cælum factū ante est omnem diem, vt patet cū dicitur, In princ. crea. Deus

ex quo fuit, sic enim iuxta diuersitatem corporum erit diuersitas actionum.
¶ Ad hoc est dicendum, quòd quicquid sit de causalitate lucis ex stellis, ad propositum distinguere sufficit, quòd lucem sequi corpus lucens contingit depliciter: scilicet quo ad agere, & quo ad esse. Et quòd datio quòd lux tequatur quo ad vtrumque simul tantum corpus lucens ex se, & illud sic solisequiture tamen ad agere quodlibet corpus lucēs quantum lux imbibitur in eo. & agit secundum proprietatem eius: & inde est quòd lux lunæ habet proprii effectum, quāuis sit à sole. Ex hoc igitur quòd lux sequitur cuiuslibet corporis lucentis proprietatem quo ad agere, vt patet in radiis diuersarum stellarum, habentibus diuersam effectum iuxta earum diuersitatem: signū habetur, quòd lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere simul corpus lucens ex se tāquam primum subiectum.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.
¶ In corpore duo. Primo respondetur secundum Augustinum. Secundo apud alios, & iuxta veraque opinionem affirmatiue. Sed differentia est, quòd primo modo lux supponit pro luce spirituali: secundo vero pro corporali. Prima responsio, lux cōuenienter primo fit, quia naturæ spirituales informitas primo debuit formari: & ea non debuit tacere. Quo ad secundum duo. Primo arguit oppositum secundæ partis primæ Aristoteliter. Tum quia illa fuit ante creata apud Basil. Tum quia apud chryso. quia occasio idololatriæ. tum quia rudis populus docebatur. Secundo ponitur secunda responsio quadrupliciter probata. Tum quia lux est primi corporis forma. Tum quia communior. Tum quia est manifestatiua exterarum. Tum quia dies ea nō potest esse sine luce.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulū primum.*

TItulus clarus est.
¶ In corpore duo principaliter. Primo præmittit duo ge-

Comment.
Comment.
Comment.
Comment.
Comment.
Comment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neralia documenta Aug. Primũ, q̃ veritas fulnerũ scripturæ. Secũ. q̃ nulla opinio immobiliter attribuẽda sit. Tertio vbi et quæsito super tres opiniones de firmamẽto (secũdũ quod aut cælũ syderum compositum ex elemẽtis, aut cælum syderum corpus simplex & hoc vel cælum elemẽtorũ, vel quinta essentia, aut superior pars aëris sũ quæ nubes) sub distinctione & cõclusione bimembri. Si ordo dierũ dicat ordinem temporis, firmamentum primo modo potest dici, secunda die factũ secundũ substantiã. Non autẽ secundo. Idẽ autẽ est iudicium de tertio, sed secundum formationẽ aliquam factũ dicitur. Si vero dicas ordinẽ naturæ põt dici secundum substantiã secũda die factũ, quocunque modo sumatur. Prima pars patet q̃ firmamentũ primo modo est cõpositum secunda, quia formæ simplicium corporũ pertinent ad productionem primo die factam. Secundũ membrum patet ex fe-

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulo secundo.*

TItulus clarus est.

¶ In corpe duo principaliter. Primo respondet quæstioni, an est affirmatiue accipiẽdũ scripturæ. Secũdo quæstioni quid est, id est quid sint illæ aquæ. Et quo ad hoc tria facit. primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Origenem & Basilium: cõcludens corporales. secspondet secundo tripliciter iuxta tres opiniones de firmamẽto: iuxta Platonem, q̃ sint de natura elementari: iuxta Aristotelem, quòd sint de quinta essentia diphanæ, iuxta æquinoctionem firmamenti, quòd sint aquæ pluuiales, &c. Tertio excludit errorem dicentiũ vapores aqueos supra syderа eleuari quibusdã rationibus, vt patet in litera.

distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elemẽtis. Secundũ vero opinionẽ Plat. non est conueniens q̃ firmamentũ credatur secundũ suam substantiã esse factum secunda die. Nã facere firmamentũ secundũ hoc, est producere elementũ ignis. Productio autẽ elementorũ pertinet ad opus creationis, secundum eos q̃ ponunt informitatẽ materiæ tempore præcedere formationẽ: quia formæ elementorũ sunt quæ primo aduenirent materiæ[c]. Multo autẽ minus secundũ opinionẽ Arist. poni potest, q̃ firmamẽtum secundum suã substantiã sit secunda die productũ, secundũ qđ per illos dies successio tẽporis designatur. Quia cælũ, cum sit secundum suã naturã incorruptibile, habet materiã quæ non põt subesse alteri formæ. Vnde impossibile est, q̃ firmamentũ sit factũ ex materia prius tẽpore existente. Vñ productio substantiæ firmamenti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundum has duas opiniones pertinet ad opus secũdæ dici: sicut etiã Dio. dicit 4. cap. de di. no. q̃ lumẽ solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatum[e]. Si autẽ per illos dies non designetur temporis successio, sed solũ ordo naturæ, vt Aug. vult[e]: nihil prohibet dicere secundum quãcunque harum opinionum formationem secundum substantiam firmamenti ad secundam diem pertinere. Potest autem & alio modo intelligi, vt per firmamentũ quod legitur secunda die factum, non intelligatur firmamentum illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aëris, in qua condensantur nubes. Et dicitur firmamentum propter spissitudinem aëris in parte illa. Nam quod est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmum, & ad differentiã corporis mathematici, vt dicit Basilius. Et secũdum hanc expositionem nihil repugnans sequitur cuicunque opinioni. Vnde Aug. 2. super Gene. ad lit. hãc expositionem commendans, dicit, Hanc considerationem laude dignissimam iudico. Quod enim dixit, neque est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ secundũ Chrysost. primo Moyses summarie dixit quid Deus fecit, præmittẽs, In principio creauit Deꝰ cæ. & ter. postea per partes explicauit: sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domũ illam, & postea subdat, Primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectum. Et sic non oportet nos aliud cælũ intelligere, cũ dicitur, In principio creauit Deus cælũ & terrã. Et cũ dicitur, q̃ secunda die factũ est firmamentum. Potest etiã dici aliud esse cælũ quod legitur in principio creatũ, & quod legitur secunda die factũ. Et hoc diuersimode. Nam secundũ Aug. cælum qđ legitur primo die factũ, est de natura spiritualis informis. Cælum autẽ quod legitur secunda die factum, est cælum corporeum. Secundũ vero Bedam & Strabum cælum quod legitur primo die factũ, est cælũ empyreũ. Firmamentũ vero quod legitur secunda die factum, est cælũ sydereum. Secundum vero Damasc. cælum quod legitur prima die factũ, est quoddã cælum sphæricum sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ipsum esse nonã sphærã, & mobile primum: quod mouetur motu diurno. Per firmamentum vero factum secunda die intelligitur cælum sydereum. Secundum autem aliã expositionẽ quã Aug. tangit, cælum prima die factum, est etiã ipsum cælum sydereum. Per firmamentũ vero secunda die factum intelligitur spatium aëris, in quo nubes cõdensantur: quod etiam cælum æquinoctiale dicitur. Et ideo ad æquinoctionem designandam signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentum cælum: sicut & supra dixerat. Vocauit lucem diem, quia dies etiam prolixo spatio viginti quatuor horarum ponitur. Et idem est in aliis obseruandum: vt rabbi Moyses dicit[e].

¶ Ad secundum & tertium patet solutio ex supradictis[e].

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aquæ sint supra firmamentum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ aquæ nõ sunt supra firmamentũ. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus aũt proprius grauis non est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ Præterea, Naturaliter aqua est fluida. Sed qđ est fluidũ, nõ põt cõsistere sup corpus rotundum: vt experimento patet. ergo cũ firmamẽtum sit corpus rotundum, aqua nõ põt esse supra firmamẽtum.

¶ Præterea, Aqua cum sit elemẽtum, ordinatur ad gnationẽ corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Sed supra firmamentum non est locus mixtionis, sed supra terram. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autem in operibus Dei est frustra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ SED CONTRA, est qđ dicitur Gen. 1. q̃ diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

CONCLVSIO.

¶ Fuerunt aquæ elementares supra firmamentum, id est cælum sydereum de natura quatuor elementorum: vel fuerunt aquæ super firmamentum, id est cælum ignem, cælum aliquod aqueum & diaphanum: & fuerunt aquæ super firmamentum supra aëris regionem, id est aquæ pluuiales.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ sicut dicit Aug. 2. super Gen. ad lit. maior est scripturæ huius auctoritas, q̃ omnis humani ingenij capacitas. Vnde quomodo & quales aquæ ibi sint, eas tũ ibi esse minime dubitamus. Quales autẽ sint illæ aquæ nõ eodẽ modo ab omnibus assignatur. Orig. enim dicit, q̃ aquæ illæ quæ super cælos sunt, sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psal. dicitur. Aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen dñi. & Dan. 3. Benedicite aquæ oẽs, quæ super cælos sunt, dño. Sed ad hoc respõdet Basilius in 3. exam. q̃ hoc non dicitur eo q̃ aquæ sint rationales creaturæ, sed quia cõsideratio earum prudẽter a sensu abundãtius contẽplatrix glorificationẽ perficit Creatoris. Vnde ibidem idẽ dicitur de igne & grandine, & huiusmodi, de quibus cõstat q̃ nõ sunt rationales creaturæ. Dicẽdum est ergo, q̃ sunt aquæ corporales, sed quales aquæ sint oportet diuersimode diffinire secundũ diuersam de firmamẽto sententiam. Si enim per firmamentum intelligatur cælum sydereum, quod ponitur esse de natura quatuor elemẽtorum, pari ratione & aquæ quæ super cælos sunt, eiusdẽ naturæ potẽrũt credi cum elementaribus aquis. Si autem per firmamentum intelligatur cælũ sydereum, quod nõ sit de natura quatuor elementorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut secundum Strabum dicitur cælum empyreum, id est igneum propter solis splendorem, ita dicetur aliud cælum aqueum propter solam diaphanitatem, quod est supra cælum sydereum. Posito etiã, quòd firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc potest dici quòd aquas diuidit, si per aquam non elementum

c 349 a 4. dist. 1. a. 2. 2. dist. 14. a. 2. Et quidã. 4. q. 1. a. 1. Et quidã.

mentum aquæ, sed materiam informem corporũ intelligamus, vt Aug. dicit super Gen. ad lit. contra Manichæos: quia secundum hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autẽ per firmamẽtum intelligatur pars aëris in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamentum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ, supra aliquã partem aëris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere enim, quòd aquæ vaporabiliter resolutæ eleuentur supra cælum sydereum, (vt quidam dixerunt, quorum opinionem Augustin. tangit in secundo super Gene. ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditatem cæli. Tum propter regionem ignis media, quæ huiusmodi vapores cõsumeret. Tum quia locus, quo feruntur leuia & rara, est infra concauum orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet vapores non eleuari vsque ad cæcumina quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quòd corpus est in infinitum diuisibile: vanum est. Non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quibusdam videtur ratio illa soluenda per hoc, q̃ aquæ quanuis sint naturaliter graues, virtute tamen diuina super cælos cõtinentur. Sed hanc solutionem Augustin. excludit 2. lib. super Gen. dices, quòd nunc quemadmodum Deus instituit naturas rerum, conuenit quærere, non quid in eis ad miraculum suæ potentiæ velit operari. Vnde aliter dicendum est, q̃ secundum duas vltimas opiniones de aquis & firmamento patet solutio ex præmissis[e]. Secundum autem primam opinionem oportet ponere aliam ordinem in elementis, quam Ari. ponat, vt quædam aquæ spissæ sint circa terram: quædam vero tenues circa cælum, vt sic se habeant illæ ad cælum, sicut iltæ ad terram. Vel quòd per aquam intelligatur materia corporum, vt dictum est[e].

¶ Ad secundũ etiã patet solutio ex præmissis secũdum duas vltimas opiniones[e]. Secundũ vero primã respõdet Basilius dupliciter. Vno modo, q̃ nõ est necessarium, vt omne qđ in cocauo apparet rotundũ, sit etiã supra rotundũ, sed conuexũ. Secundo, quia aquæ quę sunt supra cælos, non sunt fluidæ, sed quasi glaciali soliditate extra cælum firmatæ. Vnde & à quibusdã dicuntur cælum crystallinum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ secundum tertiam opinionẽ, aquæ sunt supra firmamẽtum vaporabiliter eleuatæ propter vtilitatem pluuiarum. Secundum vero secundam opinionẽ aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanum absque stellis. Quod quidam ponunt primum mobile, quod reuoluit totum cælũ motu diurno, vt operetur per motum diurnũ cõtinuitatẽ generationis[e]: sicut cælum in quo sunt syderа per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas virtutes stellarũ. Secundum vero primã opinionem aquæ sunt ibi, vt Basilius dicit, ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cuius signum acceperũt aliqui, vt Augustinus dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

309

ARTICVLVS III.

a ¶ *Verum firmamentum diuidat aquas ab aquis.*

347 Pa. q. 4. a. 3. contra cor. 2.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum non diuidat aquas ab aquis. Vnius enim corporis secundum speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit Philosophus. Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguẽdæ secundum locum.

¶ Si dicatur quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis quæ sunt sub firmamento: contrà. Ea quæ sunt secundum speciem diuersa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶ Præterea, Illud videtur aquas ab aquis distinguere quod ex vtraque parte ab aquis contingitur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quod aquæ inferiores non pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gene. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

CONCLVSIO.

¶ Factum est firmamentum in medio aquarum, diuidens aquas superiores ab aquis inferioribus.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd aliquis cõsiderando superficie tenus literã Gen. posset talem imaginationẽ concipere secundum quorundam antiquorum Philosophorũ positionem. Posuerunt enim quidam aquã quoddã infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quã quidem immensitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cum dicitur, q̃ tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiam, quòd illud cælum sensibile quod videmus, non continet infra se omnia corporalia, sed est infinitum aquarũ corpus supra cælum. Et ideo posset aliquis dicere, q̃ firmamentum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, id est ab omnibus corporibus quæ infra cælum continentur, quorum principium aquã ponebant. Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendum hunc esse intellectum Scripturæ. Sed considerandum est q̃ Moyses rudi populo loquebatur. Quorum imbecillitati condescendens, illa solum eis proposuit quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem quantucunque rudes terram & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aër autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantum quod etiam quidam philosophi aërem dixerunt nihil esse, plenum aëre vacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam: aërem autẽ non expresse nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aërem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dixit, q̃ tenebræ erant super faciem abyssi. Per quòd datur intelligi, super faciem aquæ esse aliquod corpus diaphanũ, qđ est subiectum lucis & tenebrarum. Sic igitur siue super firmamentum intelligamus cælum in quo sunt syderа, siue spatium aëris nubilosum, conuenienter dicitur, q̃ firmamentum diuidit aquas ab aquis, secũdũ quod per aquã materia informis significatur: vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni conuenientia aquarum intelliguntur. Nã cælum sydereũ distinguit corpora inferiora diaphana à superioribus. Aër vero nubilosus distinguit superioris aëris partem in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi impressiones ab inferiori parte aëris quæ aquæ connectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ si per firmamentum intelligatur cælum sidereum, aquæ superiores nõ sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si autẽ per firmamentũ intelligatur nubilosus aër, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autem inferior est locus quietis earum.

¶ Ad secundum dicendũ, quod si accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisionem, sed sicut terminus vtrarumque aquarum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ Moyses propter inuisibilitatem aëris & similium corporũ, ea hmõi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est q̃ ex vtraq; parte firmamenti qualitercunque accepti sunt aquæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum sit vnum cælum tantum.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd sit vnum cælum tantum. Cælum enim contra terram diuiditur, cũ dicitur, In princip. crea. Deus cælum & terram. Sed terra est vna tantum. Ergo & cælum est vnum tãtum.

¶ Præterea, Omne quod constat ex tota sua materia, est vnum tantum. Sed cælum est huiusmodi: vt probat Philosophus in 2. de cælo. Ergo cælum est vnum tantum.

¶ Præterea, Quicquid dicitur de pluribus vniuoce, dicitur de eis secundum vnã rationem cõmunem. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur vniuoce de pluribus: quia si æquiuoce, non proprie dicerentur plures cæli. Oportet ergo si dicuntur plures cæli, quòd sit aliqua ratio communis secundũ quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cæli.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Laudate eum cæli cælorum.

CONCLVSIO.

¶ Quod supra terram est, cælum vnum tãtum est, multi autem sunt cæli secundum similitudinem ex sacris eloquijs acceptam.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo tractat quandam falsam opinionem. Secundo respondet quæsito repliciter. Comment.

¶ Quo ad primum refert opinionem in duobus punctis. Primum, quòd sit corpus infinitum. Secundum, quod cælum non cõtineat omnia, sed quædam partes illius infiniti. Et applicat primam ad abyssum, & secundam ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat dupliciter: in se quidem, quia hoc est falsum: ergo. In radice vero, quia superficies literæ non est vt iacet, accipiendo quia rudi populo, &c. cuius signum est de aëre tacito, & tamen infinito.

¶ Quo ad secundum, aquæ dupliciter: materia informis, vel corpus diaphanum. Primo modo saltatur quomodolibet sumendo firmamẽtum, vt in præcedente articulo Augustinus dixit. Secundo vero modo dupliciter iuxta firmamentum, vel pro cælo inter diaphana vel inque, vel pro aëre nubiloso inter superiorem & inferiorem partem ejusdẽ & veranque diaphanam, & hãc aquis contiguam & aquarum nomine comprehensam.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articul. quartum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo discordiam inter Chrysostomum & Basilium quo ad vnum, vel plures cælos. Secundo iuxta diuersas acceptiones numerat eos. Coment.

¶ Quo ad discordiam: quia ille vnum, hic multos. In voce tamen tantũ distinant, quia æquiuocant dum ille totum, iste partes respicit.

¶ Quo ad secũdum, Cæli nomen distinguitur in res significationes. scilicet propriè, participatiuè, & metaphoricè. Propriè & primo modo tres cæli, totaliter lucidum, totaliter diaphanum, & partim vtrumque, proprie & participatiue secundo modo, etiam tres, apud Damascenũ, aëreum, sydereum, & supremum. Sed hic vtitur Cæli nomine participatiue in primo, & proprie in reliquis. Apud Rabanum participatiue, & proprie septem ignem, olympium, æthereum, aëreum, sydereum, aqueum, & empyreum. Metaphoricè vel sancta trinitas vnum, vel bona diuina in cælis, vel tria genera supernaturalis, visionis corporalis, imaginaria & intellectiua.

48 2. dist. 14. art. 4. & 1. met. l. 7. fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis sexagesimenonæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo respondet secundum Augustinum: secundo, secundum alios sanctos. Differunt quidem in ordine naturæ, vel temporis: tamen comparando istam similitudinem ad formationem, quàm vnam formationem ad aliam. Rursus differunt, quia illæ ad spirituales & corporales, isti ad corporales tantùm se extendunt. Iuxta tres igitur informitates, & tres formationes, tria varique dicunt. Sed primo Augustinus duo. Cælũ, id est naturã angelicã & materiã informem corpoream formatam luce. Fiat lux: & forma cælesti. Fiat firmamentũ: & forma elementari. Congregentur aquæ: omnia ordine naturæ. Alij vero tria, cælũ, aquã, & terram prius tempore: & primo dicælum formarũ luce & tẽpore. Secundo aquam distinctione & ordine. Fiat firmamentum. Tertio, terram distinctione à mari & visibilitate. Congregentur aquæ.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ circa hoc videtur esse quædam diuersitas inter Basil. & Chrys. Dicit enim Chrysostomus non esse nisi vnum cælum, & q̃ pluraliter dicitur Cæli cælorum, hoc est propter proprietatẽ linguæ Hebraeæ, in qua consuetũ est, vt cælum solum pluraliter significetur, sicut sunt etiam multa nomina in Latino, quæ singulari carẽt. Basilius autem & Damascenus sequens eum, dicunt plures esse cælos. Sed hæc diuersitas magis est in voce quàm in re. Nam Chrysost. vnum cælum nominat totum corpus quod est supra terram & aquam. Nam etiã aues quæ volant in aëre, dicuntur propter hoc volucres cæli. Sed quia in isto corpore sunt multæ distinctiones, propter hoc Basil. posuit plures cælos.

¶Ad distinctionem ergo cælorum sciendum considerandũ est, q̃ cælum tripliciter dicitur in scripturis. Quandoq; enim dicitur proprie & naturaliter. Et sic dicitur cælũ corpus aliquod sublime & luminosum actu vel potẽtia, & incorruptibile per naturã. Et secũdum hoc ponũtur tres cæli. Primum totaliter lucidum, quod vocant empyreũ. Secundũ totaliter diaphanũ, quod vocant cælũ aqueum & crystallinum. Tertium partim diaphanum, & partim lucidũ actu, quod vocant cælum sydereum. Et dicitur in octo sphæras, scilicet in sphæram stellarũ fixarum: & septem sphæras planetarũ, quæ possunt dici septem cæli, vel septẽ sphæræ. Secundo dicitur cælũ per participationem alicuius proprietatis cælestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis actu vel potẽtia. Et sic totum illud spatium, quod est ab aquis vsq; ad orbẽ lunæ, Damascenus ponit vnũ cælum, nominans illud aëreum. Et sic secũdum eum sunt tres cæli aëreum, sydereũ, & aliud superius: de quo intelligitur, q̃ Apostolus legitur raptus vsque ad tertiũ cælum. Sed quia illud spatium cõtinet duo elementa, scilicet ignis, & aëris, & in vtroq; eorũ vocatur superior & inferior regio: ideo illud cælũ Rabanus distinguit in quatuor, suprema regionẽ ignis nominãs cælũ igneũ: inferiorem vero regionẽ cælũ olympium ab altitudine cuiusdam montis, qui vocatur Olympus. Supremã vero regionẽ aëris vocauit cælũ æthereũ propter inflammationẽ: inferiorẽ vero regionẽ cælum aëreum. Et sic cum isti quatuor cæli tribus sup̃erioribus connumerentur, fiunt in vniuerso secũdum Rabanum septẽ cæli corporei. Tertio dicitur cælum metaphorice. Et sic quandoq; ipsa sancta trinitas dicitur cælum propter eius spiritualem sublimitatem & lucem. De quo cælo exponitur diabolum dixisse, Ascẽdam in cælum, id est ad æqualitatem Dei. Quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est bonorũ remuneratio, propter eorũ eminentiam cæli nominantur: vbi dicitur, Merces vestra multa est in cælis: vt Aug. exponit. Quandoque vero tria genera supernaturalium visionũ, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cæli nominãtur. De quibus Augustin. exponit, quòd Paulus est raptus vsque ad tertium cælum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd terra se habet ad cælum, vt centrum ad circunferentiam. Circa vnum autem centrum possunt esse multæ circunferentiæ. Vnde vna terra existente, multi cæli ponuntur.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de cælo, secundum quod importat vniuersitatem creaturarum corporalium. Sic enim est vnum cælum tantum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in omnibus cælis inuenitur communiter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet[e].

QVAESTIO SEXAGESIMA de Opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere tertiæ diei. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, de congregatione aquarum. ¶Secundo, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum aquarum congregatio conuenienter dicatur facta tertia die.

349 2. dist. 14. artic. 5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd aquarũ congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quæ facta sunt prima & secũda die, verbo factionis exprimuntur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies condiuiditur duabus primis. Ergo opus tertiæ diei debuit exprimi verbo factionis, & non solum verbo congregationis.

¶Præterea, Terra prius vndique erat aquis cooperta. Propter hoc enim inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram in quo aquæ congregari possent.

¶Præterea, Quæ non sunt continuata adinuicem, nõ habent vnum locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

¶Præterea, Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶Præterea, Terra etiam in principio suæ creationis nominatur cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram. Inconuenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ impositum.

¶SED in contrarium sufficit auctoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt quarto die congregarentur aquæ quæ sub cælo sunt, & apparerat arida.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ hic oportet aliter dicere secundũ expositionem Aug. & aliorũ sanctorum. Aug. enim in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solum originis & naturæ. Dicit enim creatam naturam spiritualem informem, & naturam corporalem absq; omni forma: quam dicit primo significari nomine terræ & aquæ: nõ quia hæc informitas formationem præcesserit tempore, sed origine tantum. Neque vna formatio secundum eum præcesserit aliam duratione, sed solum naturæ ordine. Secundũ quem ordinem necesse fuit, vt primo poneretur formatio suprem̃æ naturæ, scilicet spiritualis: per hoc quòd legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præminet corporali, ita superiora corpora præeminent inferioribus. Vnde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum cum dicitur, Fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cælestis in materiam informem non prius existentem tempore, sed origine tantũ. Tertio vero loco ponitur impressio formarum elementariũ in materiam informem, non tempore, sed origine præcedentem. Vnde per hoc quòd dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur quòd materiæ corporali impressa est forma substantialis aquæ, per quam competit sibi talis motus: & forma substantialis terræ, per quam competit sibi fic videri. Sed secundum alios sanctos in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt enim, quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem, & vna formatio aliam[c]. Sed informitas materiæ secundum eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia tam erat cælum, & aqua, & terra: quæ tria nominantur tanquam manifestæ sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ carentia debitæ distinctionis, & consummatæ cuiusdam pulchritudinis. Et secundum hæc tria nomina posuit Scriptura tres informitates. Ad cælum enim, quod est superius, pertinet informitas tenebrarum: quia ex eo est origo luminis. Informitas vero aquæ, quæ est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatam aquarum, vt Augustin. dicit contra Faust. Informitas vero terræ tangitur in hoc q̃ dicitur, quòd terra erat inanis & inuisibilis, per hoc quòd erat aquis cooperta. Sic igitur formatio suprem̃i corporis facta est prima die, & quia tempus sequitur motũ cæli, tempus autem est numerus motus suprem̃i corporis: per huiusmodi formationem facta est distinctio temporis, noctis, scilicet & diei. Secundo vero die formatũ est medium corpus, scilicet aqua, per firmamentũ accipiens quandam distinctionem & ordinem: ita q̃ sub nomine aquæ etiã alia cõprehendũtur, vt supra dictum est[e]. Tertio vero die formatũ est vltimũ corp̃s, scilicet terra: per hoc q̃ discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde satis congrue sicut informitatem terræ expressĕrat dicens, quòd terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc quòd dicit. Et appareat arida.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd secundũ Aug. ideo in opere tertiæ diei non vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in præcedentibus operibus. vt ostendatur q̃ superiores formæ, scilicet spirituales angelorum & cælestium corporum sunt perfectæ in esse, & stabiles: formæ vero inferiorum sunt imperfectæ & mobiles, & ideo per congregationem aquarum & apparentiam aridæ, impressio talium formarum designatur. Aqua enim est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa, vt ipse dicit in 2. super Gene. ad lit. Secundum vero alios dicendum est, quòd opus tertiæ diei est perfectum secundum solum motum localem. Et ideo non oportuit quòd Scriptura vteretur verbo factionis.

¶Ad secundum patet solutio secũdum Aug. quia non oportet dicere, q̃ terra primo esset cooperta aquis & postmodum congregatæ, sed q̃ in tali congregatione fuerunt productæ. secundũ vero alios tripliciter respondetur, vt Aug. dicit 1. super Gen. ad li. Vno modo, vt aquæ in maiorem altitudinẽ sint eleuatæ in loco vbi sunt cõgregatæ. Nam mare est altius terra, vt experimento compertum est in mari rubro: vt Basilius dicit. Secundo, vt dicatur quòd rarior aqua velut nebula terras tegebat, quæ congregatione densata est. Tertio modo, vt dicatur quòd terra potuit aliquas partes præbere concauas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima videtur probabilior.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnes aquæ vnum terminũ habent, scilicet mare in quo cõfluunt vel manifestis, vel occultis meatib⁹. Et propter hoc dicuntur aquæ congregari in vnũ locum. Vel dicit vnũ locũ non simpliciter, sed per comparationem ad locum terræ siccæ: vt sit sensus, Congregentur aquæ in vnũ locũ, id est seorsum à terra sicca. Nam ad designandam pluralitatem locorum aquæ subdit, quòd congregationes aquarum appellauit maria.

¶Ad quartum dicẽdum, q̃ iussio Dei naturalem motũ corporibus præbet. Vnde dicitur, q̃ iussis naturalibus motibus facit ut velle eius. Vel potest dici, q̃ aqua naturale esset, q̃ aqua vndique esset circa terrã, sicut aër vndique esset circa aquã & terrã: sed propter necessitatẽ finis, vt animalia & plantæ essent super terrã, oportuit q̃ aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidem aliqui Philosophi attribuunt actioni solis per eleuationem vaporum deficcantis terram. Sed sacra Scriptura attribuit potestati diuinæ: non solum in Gene. sed etiam in Iob 38. cap. vbi ex persona Domini dicitur, Circundedi mare terminis meis. & Ierem. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum mari.

¶Ad quintũ dicendũ, q̃ secũdũ Aug. per terram, de qua primo fiebat metio, intelligitur materia prima: nunc autẽ intelligitur ipsum elementũ terræ. Vel potest dici secũdũ Basi. q̃ primo nominabatur terra secundũ naturã suã, nũc autẽ nominatur ex sua principali proprietate, quæ est siccitas. Vnde dicit, q̃ vocauit aridam, terram. Vel potest dici secũdũ rabbi Moysem, q̃ vbicũq; dicitur Vocauit, significatur æquiuocatio nominis[c]. Vnde prius dictũ est, q̃ vocauit lucem diẽ, ppter hoc, q̃ etiã dies vocatur spatiũ viginti quatuor horarũ, sedm quod ibidẽ dicitur, Factũ est vespere & mane dies vnus.

¶Similiter dicendum est, q̃ firmamentum, id est aërem vocauit cælum, quia etiam cælum dicitur quod est primo creatum. Similiter etiam dicitur, q̃ aridam, id est illam partem, quæ est discooperta aquis, vocauit terrã, prout distinguitur contra mare: quamuis communi nomine terra vocetur, siue sit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbique per hoc quòd dicitur Vocauit, id est dedit naturam vel proprietatem, vt posit sic vocari.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

350 Ps. 9. 4. artic. 1. ad 2[um].

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ plantarũ productio incõuenienter tertia die facta legatur. Plãtæ enim habent vitã sicut & aãlia. Sed productio aãliũ non ponit inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plãtarum cõmemorari debuit in tertia die, quæ pertinet ad opus distinctionis.

¶Præterea, Illud quod pertinet ad maledictionem terræ, non debuit cõmemorari cũ formatione terræ. Sed productio quarundam plantarum pertinet ad maledictionẽ terræ, secundum illud Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarum vniuersaliter non debuit commemorari in tertia die, quæ pertinet ad formationem terræ.

¶Præterea, Sicut plantæ adhærent terræ, ita etiam lapides & metalla: & tamen non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

¶SED CONTRA, est qđ dicitur Gen. 1. Protulit terra herbã virentẽ. Et postea sequitur, Factũ est vespere & mane dies tertius.

CONCLVSIO.

¶Cum plantarum productio ad terram spectet, congruit vt tertio die plantarum productionem factam fuisse in sacris describeretur eloquijs.

349 e 344

¶RESPONDEO dicẽdũ, quòd sicut suprà dictũ est[e], in tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autem informitas circa terram describebatur. Vna, q̃ erat inuisibilis & inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, q̃ erat incõposita siue vacua, id est non habens debitũ decorem, qui acquiritur terræ ex plantis, eam quodãmodo vestiẽtibus. Et ideo vtraq; informitas in hac tertia die remouetur. Prima quidẽ per hoc, q̃ aquæ cõgregatæ sunt in vnum locũ, & apparuit arida. Secũda vero per hoc, q̃ protulit terra herbã virẽtem. Sed tamẽ circa productionẽ plantarũ aliter opinatur Aug. ab aliis. Alij enim expositores dicunt, q̃ plantæ productæ sunt actu in suis speciebus in hac tertia die[e]: secundum quod superficies literæ sonat. Aug. autẽ 5. super Gen. ad literã dicit, q̃ caulaliter tunc dictum est produxisse terrã herbam & lignum, id est producendi accepisse virtutem. Et hoc quidem cõfirmat autoritate Scripturæ. Dicitur enim Gene. 1. Istæ sunt generationes cæli & terræ quando creatæ sunt in die quo Deus fecit cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra: omnémque herbam regionis priusquam germinaret. Ante ergo quàm orirentur super terram, factæ sunt caufaliter in terra. Confirmatur autem hoc ratione. Quia illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel caufaliter: à quo opere postmodum requieuit. qui tamen postmodum secundum administrationem rerum conditarum per opus propagationis vsq; modo operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantum. Quanuis secundum alios dici possit, quòd prima institutio specierum ad opera sex dierum pertinet. Sed quòd ex speciebus primo institutis generatio similium in specie procedat, hoc iam pertinet ad rerum administrationem. Et hoc est quod Scriptura dicit, Anteqtam orirentur super terram, vel antequam germinaret: id est antequam ex similibus similia producerentur: sicut nunc naturaliter fieri videmus secundum viam seminationis. Vnde signanter Scriptura dicit, Germinet terra herbam virentem & facientem semen: quia scilicet sunt productæ perfectæ species plantarum, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec refert vbicunque habeant vim seminatiuam, vtrum scilicet in radice, vel in stipite, vel in fructu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita in plantis est occulta: quia carent locali motu & sensu, quibus inanimatum ab inanimato maxime distinguitur[c]. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quædam terræ formatio.

¶Ad secundum dicendum, quòd ante etiam illam maledictionem spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu, sed non erant producti homini in pœnam[c], vt scilicet terra quam propter cibum coleret, infructuosa quædam & noxia germinaret. Vnde dictum est, Germinabit tibi.

¶Ad tertium dicendum, quòd Moyses ea tantum proposuit quæ in manifesto apparent: sicut iam dictum est[c]. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terræ. Et iterum non habent manifestam distinctionem à terra, sed quędam terræ species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA de Opere ornatus quantum ad quartam diem, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere ornatus. Et primo de singulis diebus secũdum se. Secundo, de omnibus sex diebus in communi.

¶Circa primum ergo considerandum est de opere quartæ diei. Secundo, de opere quintæ. Tertio, de opere sextæ. Quarto, de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primo de productione luminarium. ¶Secundo, de fine productionis eorum. ¶Tertio, vtrum sint animata.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia non potest esse absque formis eorum. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorum formæ. Non ergo sunt facta quarta die.

¶Præterea, Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerunt prima die, & non quarta.

¶Præterea, Sicut plantæ fixæ sunt in terra: ita luminaria fixa sunt in firmamẽto. Vnde Scriptura dicit, quòd posuit ea in firmamento.

a ¶Super Quæstionis sexagesimenonæ Articuli secundi.

TItulus clarus est.

¶In corpore duo. Primo directe respondetur quæsito affirmative. Secundo qualis sit productio plantarũ tractatur. Comen.

¶Quo ad primum conclusio. Productio plantarum conuenienter tertio die facta est, probaturq; quia pertinet ad formationem terræ. Declaratur hoc ex duplici informitate terræ.

¶Quo ad secũdum tria. Primo diuersæ opinio num Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter plantas productas ponunt. Secundo, motiua August. ab autoritate Gẽe. secundo: & ratione differentiæ inter opus creandi & administrandi propagando. Tertio motiua aliorum ex oppositio, & à ratione 111

ctio ponitur quasi quædam terræ formatio. quia institutio perfecto rum ad opus creationis spectat, & nihilominus saltatur differentia inter propagationem & creationẽ: & ab autoritate eadem Genesis secundo. Et in hanc partem videtur autor delinare. 395 f

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ Articulum primum. 344 337 c

TItulus clarus est.

¶In corpore tria. Primo, ex Scripturæ verbis triplex opinio ponit, creationis, formationis seu distinctionis, & ornatus, vnicuique suum obiectum attribuens. primo, res informes: secundo formas: tertio extrinseca mobilia. Secundo respondet quæstio affirmative, luminaria, conuenienter producuntur quarta die. Et probatur quia ista est prima dies ornatus, qua primum creatum ornã tum erat, quemadmodum fuit prima die distinctionis formarum, &c. Declarantur hic enumerando tria primo creata, cælum, terram & aquas. Id est media: & ordinando formationem eorum tribus diebus, primo cælum: secundo aquas: tertio terram, & consimiliter ornatum: quarto cælum: quinto aquas: sexto terram. Tertio ostendit Augustinum cũ aliis conuenire quo ad actum quare omnia patent. 351 *Infrà qõ. 74. art. 1. ad 4[m].*

¶Nota hic, quòd Scriptura in creationis operẽ secundo loco ponit terram, & tertio aquas: in distinctionis vero & ornatus opere econtrario. Quia quo ad esse simpliciter terra habet priorem necessitatẽ: qua primo propter cælum, vt patet in secundo cæli, cõmen. 81. &c. quo ad nobilitatem vero est vltimum. *Et 2. dist. 15. qõ. 1. art. 1. & po. qõ. 4. articu. 1. ad 30[m].*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundum.*

Tenent. Titulus causa, vt liceant super terram in signa & tempora.

¶In corpore duo. Primo quæ fruplicem esse causam finalem ostendit posse de creatura corporali assignari actum proprium secundo. Cæli. text. 17. Aliam creaturam, secundo phy. text. vniuersum 12. metaphy. Et Deus ibidem. Secundo respondet quæsito, quòd Moyses vanitatem tetigit, propter ido latriæ occasionem tollendam: & illa est vtilitas humana triplici ter, vt patet.

Sed productio plantarum simul describitur cum formatione terræ, cui inhærent. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶Præterea, Sol & luna, & alia luminaria sunt causæ plantarum. Sed naturali ordine causa præcedit effectum. Ergo luminaria non debuerunt fieri quarta die, sed tertia, vel ante.

¶Præterea, Multæ stellæ secundum astrologos sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & Luna debuerunt poni duo magna luminaria.

¶SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Congruit in ornatu seculi vt luminaria describerentur facta quarta die.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ in recapitulatione diuinorũ operum, Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum. In quibus verbis triplex opus intelligi potest, scilicet opus creationis: per quod cælum & terra producta leguntur, sed informia. Et opus distinctionis, per quod cælum & terra sunt perfecta: siue per formas substãtiales attributas materiæ omnino informi, vt Augustinus vult: siue quantum ad conuenientem decorem & ordinem, vt alij sancti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatus, & differt ornatus à perfectione. Nam perfectio cæli & terræ ad ea pertinere videtur, quæ cælo & terræ sunt intrinseca: ornatus vero ad ea quæ sunt à cælo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid huiusmodi. Distinctio autem aliquorum maxime manifestatur per motũ localem, quo abinuicem separãtur[c]. Et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarum rerum quæ habent motum in cælo & in terra. Sicut autem suprà dictum est[c], de tribus fit mentio in creatione, scilicet de cælo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formãtur per opus distinctionis trium dierum. Primo die cælum: secundo die distinguuntur aquæ. Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quæ mouentur in cælo, ad ornatum ipsius. Secundo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatum medij elementi, quia habent motum in aëre & aqua, quæ pro vno accipiuntur. Tertio die, qui est sextus, producuntur animalia q̃ æ habent motum in terra, ad ornatum ipsius.

¶Sed sciendum est, quòd in productione luminarium non discordat Aug. ab aliis sanctis. Dicit enim luminaria esse facta in actu, nõ in virtute tantum. Non enim habet firmamentum virtutem productiuam luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. Vnde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ secundum Augusti. nulla difficultas ex hoc oritur. Non enim potuit successionem temporis in istis operibus. Et ideo non oportet dicere, quòd materia luminariũ fuerit sub alia forma. Secundũ eos autem, qui ponunt cælestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia potest dici, q̃ sunt formata ex præiacẽti materia, sicut animalia & plantæ. Sed secundũ eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturam, oportet dicere, quòd substãtia luminarium à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatæ virtutis. Ideo tamen nõ fit mentio à principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysost. dicit: vt per hoc remoueat populum ab idololatria, ostendens luminaria non esse deos: ex quo nec à principio fuerunt.

¶Ad secundum dicendum, q̃ secundum Augu. nulla sequitur difficultas: quia lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis nunc autem sit lux corporalis. Si autem lux primo die facta, intelligitur lux corporalis, oportet dicere q̃ lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturam: quarto autem die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus[a]: secundum quod videmus alios effectus habere radium solis, & alios radium lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dio. 4. cap. de diui. no. quòd lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd secundum Ptolemæum luminaria non sunt fixa in sphæris, sed habent motum seorsum à motu sphærarum. Ideo Chrysost. dicit, quòd non ideo dicitur, quòd potuit ea in firmamento, quòd ibi sint fixa: sed quia iusserint vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed secundum opinio. Arist. stellæ fixæ sunt in orbibus, & non mouent nisi motu orbium secundum rei veritatem: tamen motus luminarium sensu percipitur, non autẽ motus sphærarum. Moyses autẽ rudi populo condescendens, sequutus est quæ sensibiliter apparent: vt dictũ est[c]. Si autem sit aliud firmamentum quod factum est secũda die ab eo in quo posita sunt sydera secundum distinctionem naturæ, licet sensus non discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est: cele- 350 c
stat obiectio. Nam firmamentum factum est secunda die quantum 347
ad inferiorẽ partem. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die quantum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensu appatet.

¶Ad quartum dicendum, quod sicut dicit Basilius, præmittitur productio plãtarum luminaribus ad excludendam idololatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ à luminaribus: quamuis (vt Chrysosto. dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

¶Ad quintum dicendũ, q̃ sicut Chry. dicit, dicũtur duo luminaria magna, non tam quantitate q̃ efficacia, & virtute. Quia etsi aliæ stellæ sint maiores quantitate, q̃ luna, tamẽ effectus lunę magis sentitur in istis inferioribus, & etiam secundũ sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum conuenienter causa productionis luminarium describatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicit enim Iere. 10. A signis cæli nolite metuere quæ gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt. 352

¶Præterea, Signum contra causam diuidit. Sed luminaria sunt causa eorum quæ hic agũtur. Ergo non sunt signa.

¶Præterea, Distinctio temporum & dierum incipit à primo die. Non ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horum distinctionem.

¶Præterea, Nihil fit propter vilius se: quia finis est melior iis quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quam terra. Non ergo facta sunt vt illuminent terram.

¶Præterea, Luna non præest nocti, quando est plena. Probabile autem est quòd luna facta fuerit plena. Sic enim homines incipiunt computare. Ergo luna non est facta vt præsit nocti.

¶IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Decuit vt luminaria describerentur facta in signa tẽpora, dies, & annos[b].

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut dictũ est suprà[c], creatura 334
aliqua corporaliter potest dici esse facta vel ppter actũ proprium, vel propter aliam creaturã, vel propter totum vniuersum, vel propter gloriam Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illam solã causam tetigit secundũ quod sunt facta ad vtilitatem hominũ. Vnde dicitur Deuter. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cælum videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus in ministeriũ cunctis gentibus. Hoc autem ministerium explicat in principio Geneper tria. Primo enim prouenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maxime vtilis ad cognoscendas res. & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundo, quantum ad vicissitudines temporum: quibus & fastidium tollitur, & valitudo conseruatur, & necessaria victu oriuntur. Quæ non essent si semper esset aut æstas, aut hyems. & quantum ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio, quantum ad opportunitatẽ negotiorum & operum: inquantum ex luminaribus cæli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotiis. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum quæ dependent ex libero arbitrio.

¶Ad secundum dicendũ, quòd per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & ecõuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionem idololatriæ tolleret.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ in prima die facta est cõis distinctio tem- c
poris per diem & noctẽ secũdũ motum diurnũ, qui est cõmunis to- 344
tius cæli: qui potest intelligi incepisse primo die[c]. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

¶Ad quartum dicendum, quòd in illuminatione terræ intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se cõsideratur, sed secundum quod ordinatur ad integritatem vniuersi.

¶Ad quintum dicendum, q̃ luna quãdo est perfecta, oritur vesperẽ & occidit mane. Et sic præest nocti. Et satis probabile est, quòd luna fuerit facta plena: sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione faciẽtes semen: & similiter ãalia, & homo. Licet eũ naturali processu ab imperfecto ad pfectũ deueniatur: simpliciter tñ pfectũ prius est

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum tertium.*

Contenta. Titulus clarus est.

¶In corpore quatuor. Primo opiniones refert. Secundo inuestigat qualitatem illius vtionis: supposito, quod principium motuum sit cognoscitiuum. Tertio probat suppositum hoc. Quarto ad obiecta respondet.

513 1. cæ. ca. 69. Et po. q. 6. ar. 6. Et quolibe 12. ar. 3. & Sphæ ra. arti. 6. & 2. cæl. 13. 3. cal. 1. & 2. & lect. 13. co. 2. & 3. et lect. 18. et 19. principio.

¶Quo ad primum opiniones philosophorum Anaxagoræ & Platonis. & ridiculo theologorum Origenis. Hieronymi & Damasceni cum Basilio. Augusti. demum neutraliter.

¶Quo ad secundum. Cælesti corpori non est coniuncta aliqua anima vt forma. sed vt motor. Probat summarie sic. Vnio fit non est nisi propter motionem, ergo sufficit substantia vt motor. Antecedens probatur: quia materia est propter formam: & forma propter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter vegetationem nec sensationem, nec intellectionem, ergo propter motionem tantum. Assumpta omnia clare patẽt in litera, quia ibi non est phantasma, &c. consequentia vero declaratur, ex Arist. 8. physic. & Platone.

¶Quo ad tertium, probatur corpora cælestia non moueri à natura vt grauia & leuia, sed ab apprehensiua virtute, dupliciter. Primo ratione: quia natura ad vnum est determinata. Secũdo autoritate August.

¶Quo ad quartum, primo respondeo est, corpora cælestia sunt animata æquiuoce ab istis inferioribus. Secũdo est correlatiuum quòd inter vtranque opinionem nulla quasi est differentia in re.

¶In secũdo dubium occurrit: quia Sanctus Thomas in secundo contra Gen. ca. 70. vult quòd secundum Arist. oportet cælum poncre animatum, ita quòd anima vniatur cælo vt forma: sicut dicit ex Arist. quòd sufficit vniri vt motorem mobili.

¶Ad hoc non video responsionem, nisi aliter dicatur. vel quòd hic melius dixit, quia & posterius scripsit. Vel quod ibi intendebat, q̃ oportet secundum Arist. cælum esse proprie animatum, saltem non repugnanter, eo quòd doctrina sua ad hoc tẽdit. Quia nullus enim posset interpretari vt hic fecit. Ex hit tamen quæ in secundo Cæli dicuntur, habemus quòd animatum indistincte positio oportet ergo non repugnare q̃ sit animatum secundum substantiam. Et hoc fuit erat contra Auerroim, contra quem loquebatur. Sustinent autem verba illa hanc glosam: quia quando contra Aristotelem est imperfecto. Augusti. tamen hoc non asserit: quia dicit non esse incõueniens quòd Deus imperfecta fecerit, quæ postmodum ipse perfecit.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum luminaria cæli sint animata.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd luminaria cæli sunt animata. Superius enim corpus nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quæ pertinent ad ornatũ inferiorum corporũ, sunt animata, scilicet pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cæli.

¶Præterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora quam corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima autem forma est anima, quæ est principium vitæ. Quia vt Aug. dicit in lib. de vera relig. quælibet substantia viuens naturæ ordine præfertur substantiæ non viuenti. Ergo luminaria cæli sunt animata.

¶Præterea, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitæ, vt patet maxime in animalibus ex putrefactione generatis, quę virtute solis & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora cælestia viuunt & sunt animata.

¶Præterea, Motus cæli & cælestium corporũ sunt naturales, vt patet in 1. de cælo. Motus autem naturalis est à principio intrinseco. Cum igitur principium motus cęlestium corporum sit aliqua substantia apprehensiua, quæ mouetur sicut desiderans à desiderato, vt dicitur in 2. metaphy. videtur quòd principium apprehendens sit principium intrinsecum corporibus cælestibus. Ergo sunt animata.

¶Præterea, Primum mobile est cælum. In genere autem mobilium primum est mouens seipsum: vt probatur in 8. phyfic. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Solã autem animata mouent seipsa, vt in eodem lib. ostenditur. Ergo corpora cælestia sunt animata.

¶SED CONTRA est quod Damascenus dicit in libro secundo, Nullus animatos cælos, vel luminaria æstimet, inanimati enim sunt & insensibiles.

CONCLVSIO.

¶Corpora cælestia non nisi æquiuoce animata dicuntur ab vt substantiis, quibus coniungitur anima vt forma, illis vero vt motor tantum.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd circa istam quæstionem apud philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras enim, vt Augusti. refert libro octauo de Ciuitate Dei, factus est reus apud Athenienses: quia dixit solem esse lapidem ardentem, negans vtique ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici vero posuerunt corpora cælestia animata. Similiter etiam apud doctores fidei fuit circa hoc diuersa opinio. Origenes enim posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiam idem sentire videtur, exponens illud Ecclesiastici primo. Lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius verò & Damascenus asserunt corpora cælestia non esse animata. Augustinus vero sub dubio dereliquit, in neutrã partem declinans, vt patet in 2. super Genesim ad literam, & in Enchiridio. Vbi etiam dicit, quòd si sunt animata cælestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum animæ. In hac autem opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerandum est, quòd vnio animæ & corporis non est propter corpus, sed propter animã. Non enim forma est propter materiam, sed econuerso[c]. Natura autem & virtus animæ deprehenditur ex eius operatione, quæ etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationem animæ: quæ mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animæ sensitiuæ & nutritiuæ. Vnde necesse est tales animas vnitas esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animæ, quæ non exercetur corpore mediante[c], sed tamen ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, quibus indiget ad intelligendum[c]. Vnde etiam talem animã necesse est corpori vniri propter suam operationem[c], licet contingat ipsam separari. Manifestum est autem, quòd anima cælestis corporis non potest habere operationes nutritiuæ animæ, quæ sunt nutritiuæ, augere & generare: huiusmodi enim operationes non competunt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitiuę corpori cælesti conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactum qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatã proportionem secundum commistionem aliquorum elementorum, à quorum natura corpora cælestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, quod de operationibus animæ nulla potest competere animæ cælesti, nisi duæ, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinantur. Intellectus autem operatio, cũ non exerceatur per corpus, non indiget corpore nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuæ animæ corporibus cælestibus non conueniunt, vt dictum est[c]. Sic igitur propter operationem intellectualem anima cælesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, quòd propter solam motionem. Ad hoc autem quòd moueat, non oportet quod vniatur ei vt forma, sed per contactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vnde Aristoteles libro octauo Physicorum postquã ostendit, quòd primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota, assignans quomodo hæ duæ partes vniantur: dicit, quòd per contactum vel duorum adinuicem, si vtrumque sit corpus: vel vnius ad alterum, & non ecõuerso, si vnum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam anima corporibus vniri non ponebant, nisi per contactum virtutis, sicut motor mobili[c]. Et sic per hoc, quòd Plato ponit corpora cælestia animata nihil aliud datur intelligi, quàm quòd substantiæ spirituales vniuntur corporibus cælestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora cælestia moueantur ab aliqua substantia apprehendente, & non solum à natura, sicut grauia & leuia: patet ex hoc quòd natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. Quod in motu corporum cælestium non apparet. Vnde relinquitur, quod mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit tertio de Trinitate Corpora omnia administrari a Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, quòd corpora cælestia non sunt animata eo modo, quo plantæ & animalia, sed æquiuoce. Vnde inter ponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantum. 321

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ad ornatum pertinent aliqua secundum proprium motum. Et quantum ad hoc luminaria cæli conueniunt cum aliis quę ad ornatum pertinent: quia mouentur à substantia viuente.

¶Ad secũdum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter: quod tamen non est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis etsi non sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ. Perficit enim totaliter suam materiam, vt non sit in potentia ad aliam formam. Quod anima non facit. Quantum etiam ad motum mouentur corpora cælestia à nobiliori bus motoribus.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpus cælestie, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtutem principalis agentis[c]. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, b
potest causare vitam. 562

¶Ad quartum dicendum, quòd motus corporis cælestis est naturalis, non propter principium actiuum, sed propter principium passiuum: quia scilicet habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.

¶Ad quintum dicendum, quòd cælum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili, non sicut ex forma & materia, sed secundum contactum virtutis, vt dictum est[c]. Et hoc etiam modo potest dici, quod eius motor est principium intrinsecũ: vt sic etiã motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animali inquantum est animal, vt dicitur in 8. Physicorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAESTIO SEPTVAGESIMAprima de opere quintæ diei.

DEINDE considerandum est de opere quintæ diei. Et videtur q̄ inconuenienter hoc opus describatur. Illud enim aquæ producunt, ad cuius productionē sufficit virtus aquę. Sed virtus aquę non sufficit ad productionē omniū piscium & auium: cū videamus plura eorū generari ex semine. Non ergo conuenienter dicitur, Producāt aquæ reptile animæ viuētis, & volatile super terram.

¶Præterea, Pisces & aues non tantū producūtur ex aqua, sed in eorum cōpositione videtur magis terra dominari quā aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

¶Præterea, Sicut pisces habēt motū in aq̄s, ita & aues in aere. Si ergo pisces ex aq̄s pducunt, aues nō deberēt produci ex aquis, sed ex aere.

¶Præterea, Non omnes pisces reptant in aquis, cum quidā habeant pedes quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quòd dicitur, Producant aquæ reptibile animæ viuentis.

¶Præterea, Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. Quod patet ex hoc q̄ habent mēbra magis distincta, & perfectionē generationē. Generant enim animalia. Sed pisces & aues generant ova. Perfectiora autē præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit vt quinta die describeretur aquas produxisse reptile animæ viuentis, & volatilia.

351 ¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est [e], opus ornatus per ordinē respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus media, id est quinta deputatur ad ornatū medij corporis per productionē auium & piscium. Vnde sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucem, vt designet quòd quarta dies respōdet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionem de aquis & de firmamento cæli, vt designet, quòd quinta dies respondet secundæ.

¶ Sed sciendum est, quòd sicut in productione plantarum differt 350 Aug. ab aliis [e]: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt pisces & aues quinto die esse productos in actu. Aug. autem dicit 5. super Gen. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auic. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elementorum commixtione absque semine etiam per viam naturæ [e]. Sed hoc videtur inconueniens. Quia natura determinatis mediis procedit ad suos effectus. Vnde illa quæ naturaliter generantur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, quòd in naturali generatione animaliū principiū actiuum est virtus formatiua, quæ est in semine in iis quæ ex semine generātur. Loco cuius virtutis in iis quæ ex putrefactione generātur, est virtus cælestis corporis. Materiale autem principiū in vtrorunque animalium generatione est aliquod elementum, vel elementatū. In prima autem rerum institutione fuit principium actiuum verbum Dei, quod ex materia elementari produxit animalia, vel in actu secundum alios sanctos, vel virtute secūdum Aug. non quòd aqua aut terra habeat in se virtutem producendi omnia animalia, vt Auic. posuit: sed quia hoc ipsum quòd ex materia elemētari virtute seminis, vel stellarū possunt animalia produci, est ex virtute primitus elementis data.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora auium & piscium possunt dupliciter cōsiderari. Vno modo secūdum se. Et sic necesse est quòd in eis magis terrestre elementum dominetur. Quia ad hoc quòd fiat contemperatio mixtionis in corpore animalis, necesse est quòd quantitatiue abundet in eo elementum quod est minus actiuum, scilicet terra. Sed si considerentur secundum quod sunt nata moueri talibus motibus, sic habēt affinitatem quandam cum corporibus in quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aër, quia insensibilis est, non per seipsum connumeratur: sed cum aliis [e], partim quidem cum aqua quantum ad inferiorem partem, quæ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiam cum cælo quātum ad superiorem partem. Aues autem motū habent in inferiori parte aēris. Et ideo sub firmamento cæli volare dicuntur, etiam si firmamentum pro nebuloso aēre accipiatur. Et ideo productio auium aquæ ascribitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd natura de vno extremo ad aliud transit per media. Et ideo inter cælestia & aquatica animalia sunt quædam media quæ communicant cum vtrisque, & computantur cum illis cum quibus magis communicant, secundum id quod cum eis communicant, non secundum id quod communicant cum alio extremo. Tamen vt includantur omnia huiusmodi quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grandia, &c.

¶Ad quintum dicendum, quòd productio horum animalium ordinatur secūdum ordinem corporum, quæ eis ornantur magis quàm secundum propriam dignitatem. Et tamen in via generationis ab imperfectioribus ad perfectiora peruenitur.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAsecunda de opere sextæ diei.

351 Supra q. 70. artic. 1. corp.

DEINDE quæritur de opere sexti diei. Et videtur quòd inconuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo inconuenienter dicitur, Producat terra animam viuentem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuentis.

¶Præterea, Genus non debet diuidi contra speciem. Sed iumenta & bestiæ sub quadrupedibus comptantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestiis.

¶Præterea, Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie ita & homo. Sed in factione hominis non fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorū animalium debuit fieri mētio de genere vel specie, cū dicitur in genere suo, vel specie sua.

¶Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini qui a Deo dicitur benedici, quàm aues & pisces. Cum igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de aliis animalibus.

¶Præterea, Quædam animalia generantur ex putrefactione, quæ est corruptio quædam. Corruptio autem non conuenit primæ institutioni rerum. Non ergo animalia debuerunt in prima rerum institutione produci.

¶Præterea, Quædā animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nocium ante peccatū. Ergo huiusmodi animalia vel omnino fieri à Deo non debuerunt, qui est bonorum autor, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Decuit quinta die describi terram produxisse terrestria animalia.

351 ¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secundæ diei [e]: ita in sexto die ornatur vltimū corpus, scilicet terra, per productionem animalium terrestrium, & respondet tertiæ diei. Vnde vtrobique fit mentio de terra. Et hic etiam secundum Aug. animalia terrestria producūtur potentialiter secundum vero alios sanctos, in actu [e].

350 ¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basilius dicit, diuersus gradus vitæ, qui in diuersis viuentibus inuenitur, ex modo loquēdi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimam vitam & occultā. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solum de generatione, quia secūdum hanc solum inuenitur actus vitæ in eis. Nutritiua enim & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, vt infrà dicetur [e]. Inter alia vero animalia perfectiora sunt (communiter loquendo) terrestria in auibus & piscibus: non quòd pisces memoria careant, vt Basilius dicit, & Aug. improbat, sed propter distinctionem membrorum, & perfectionem generationis. Quantum autē ad aliquas sagacitates etiam aliqua animalia imperfecta magis vigent, vt apes & formicæ. Et ideo pisces vocat non animam viuentem, sed reptile animæ viuentis. Sed terrena animalia vocat animam viuētem propter perfectionem vitæ in eis, ac si pisces sint corpora habētia aliquid animę, terrestria vero animalia propter perfectionem vitæ sint quasi animæ dominantes corporibus. Perfectissimus autē gradus vitæ est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit produci à terra vel aqua, sicut cæterorum animalium, sed à Deo.

¶Ad secundum dicendum, quòd per iumenta vel peccora intelliguntur animalia domestica quæ homini seruiunt qualitercunque. Per bestias autem intelligūtur animalia fera, vt vrsi & leones. Per reptilia vero, animalia quæ vel non habent pedes quibus eleuentur a terra, vt serpentes: vel habent breues, quibus parum eleuantur, vt lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædam animalia quæ sub nullo horum comprehenduntur, vt cerui & capreæ: vt etiam ista comprehenderentur, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia præmisit quasi genus, & animalia subiunxit quasi species. Sunt enim quædā reptilia quadrupedia, vt lacertæ & formicæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In homine autem non fuit necessarium vt hoc diceretur, quia quod præmissum fuit de aliis, etiam de

de homine intelligi potest. Vel q̄ animalia & plātæ producūtur secundū genus & speciē suā, quasi lōge à similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinē Dei.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ benedictio Dei dat virtutē multiplicādi per generationē. Et ideo q̄ positū est in auibus & piscibus, quæ primo occurūt, non fuit necessariū repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autē iteratur benedictio: quia in eis est quædā specialis multiplicatiōis ratio, propter cōplendū numerū electorū. Et ne quisquā diceret in officio gignēdi filios nullum esse peccatū. Plantæ vero nullum habēt propagādæ prolis affectum, ac sine vllo sensu generant. Vnde indignæ iudicatæ sunt benedictionis verbis.

¶Ad quintum dicēdum, q̄ cum generatio vnius sit corruptio alterius, quòd ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora non repugnat primæ rerum institutioni. Vnde animalia quæ generantur ex corruptione rerum inanimatarum, vel plantarum, potuerūt tunc generari: non autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc poterunt produci nisi potentialiter tantum.

¶Ad sextum dicendum, quòd Aug. dicit in 1. super Gen. contra Manichæos, quòd si in alicuius opificis officinam imperitus intrauerit videt ibi multa instrumenta quorum causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Iam vero si in fornacem intus cecidерit, aut ferramēto aliquo acuto se vulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa. Quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiam eius irridet. Sic in hoc mundo quidam audent multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim etsi domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamē completur vniuersitatis integritas. Hoc autem ante peccatum ordinate fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent [e].

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAtertia de iis quæ attinent ad septimum diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo, de cōpletione operum. ¶Secundo, de requie Dei. ¶Tertio, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS I.

36 2. dist. 15. q. 3. art. 1.

¶ Vtrum completio diuinorum operum debeat septimo diei ascribi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd completio diuinorum operū non debeat septimo diei ascribi. Omnia enim quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinent. Sed cōsummatio seculi erit in fine mūdi, vt habetur Matt. 13. Tempus etiam incarnationis Christi est cuiusdam completionis tempus. Vnde dicitur tempus plenitudinis. Gala. 4. Et ipse Christus moriens dixit, Consummatum est, vt dicitur Ioan. 19. Non ergo completio diuinorum operum competit diei septimo.

¶Præterea, Quicunq; complet opus suum, aliquid facit. Sed Deus non legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

¶Præterea, Non dicitur aliquid esse cōpletum cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua: quia perfectū dicitur cui nihil deest eorum quæ debet habere. Sed post septimū diem multa sunt facta, & productio multorū indiuiduorum, & etiam quarundā nouarum specierum quæ frequēter apparent, præcipue in animalibus ex putrefactione generatis. Quotidie etiam Deus nouas animas creat. Nouum etiam fuit incarnationis opus. De quo dicitur Ier. 31. Nouū faciet dominus super terrā. Noua etiam sunt miraculosa opera. De quibus dicitur Eccle. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabuntur etiā omnia in glorificatione sanctorū: secundū illud Apoca. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Completio ergo diuinorum operum non debet attribui septimæ diei.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶ Completam fuisse omnem creaturam quantum decuit vniuersi integritatem & naturalem perfectionem, septima die, conueniens fuit.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd duplex est rei perfectio, prima & secunda. Prima quidem perfectio est secundum quod res in sua substantia est perfecta. Quæ quidem perfectio est forma totius, quæ ex integritate partium consurgit. Perfectio autem secūda est finis qui vel est operatio, sicut finis cytharistæ est cytharizare: vel est aliquid ad quod per operationem peruenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quam ædificando facit. Prima autem perfectio est causa secūdæ: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quæ est finis totius vniuersi, est perfecta beatitudo sanctorum, quæ erit in vltima cōsummatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate vniuersi, fuit in prima rerū institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut dictum est [e], perfectio prima est causa secundæ. Ad beatitudinē autem consequendam duo requiruntur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit in fine mundi: vt dictum est [e]. Sed ista consummatio præcessit cautaliter, quantū ad naturam quidem, in prima rerum institutione: quātum ad gratiam vero, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consummatio naturæ, in incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consummatio gloriæ.

¶Ad secundū dicendū, q̄ septima die Deus aliquid operatus est, nō nouā creaturā condēdo, sed creaturā administrādo, & ad propriā operationē eam mouēdo: qd' iam aliqualiter pertinet ad inchoationē quandam secundę perfectionis. Et ideo cōsummatio operū secūdū nostram translationē attribuit diei septimæ: Sed secundū aliā translationē attribuit diei sextæ. Et vtrunq; potest stare, quia cōsummatio quæ est secundū integritatē partiū vniuersi, cōpetit sextæ diei: cōsummatio quæ est secundū operationē partiū, cōpetit septimæ. Vel pōt dici q̄ in motu cōtinuo, quandiu aliquid potest moueri vlterius, non dicit motus perfectus ante quietem. Quies enim demōstrat motū cōsummatū. Deus autē poterat plures creaturas facere, præter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso quòd cessauit nouas creaturas condere in septima die, dicitur opus suum contum masse.

¶Ad tertiū dicēdum, q̄ nihil postmodū a Deo factum est totaliter nouū, quin aliqualiter in operibus sex dierū præcesserit. Quædā enim præextiterūt materialiter: sicut quòd Deus de costa Adæ formauit mulierē. Quædam vero præextiterūt in operibus sex dierū, non solum materialiter, sed etiā cautaliter. Sicut indiuidua, quæ nūc generātur, præcesserūt in primis indiuiduis suarū specierū. Species etiā nouæ fit quæ apparēt, præextiterūt in quibusdā acquisitis virtutibus. Sicut & animalia ex putrefactione generata producunt ex virtutibus stellarū & elementorū: quam a principio acceperunt, etiā si nouæ species talium animaliū producantur. Animalia etiā quædā secundū nouā speciē aliquādo oriunt ex cōmixtione animalium diuersorū secundū speciem: sicut cum ex asino & equa generatur mulus. Et hæc etiam præcesserunt cautaliter in operibus sex dierū. Quædam vero præcesserunt secūdum similitudinem, sicut animæ quæ nunc creantur [e]. Et similiter incarnationis opus. Quia vt dicitur Phil. 2. filius Dei est in similitudinem hominū factus. Gloria etiam spiritualis secundum similitudinem præcessit in angelis: corporalis vero in cælo præcipue empyreo [e]. Vnde dicitur Eccle. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

4 *¶ Vtrum Deus septima die requieuerit ab omni opere suo.*

SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus septima die non requieuerit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan. 1. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere.

¶Præterea, Requies motui opponitur, vel labori qui interdū cauſatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absq; labore sua opera produxit. Non ergo dicendum est, septima die a suo opere requieuisse.

¶Si dicatur q̄ Deus requieuit die septima, quia fecit hominem requiescere: contrà, requies contraponitur eius operationi. Sed quòd dicitur, Deus creauit vel fecit hoc vel illud, modo exponitur, quòd Deus hominē fecit creare aut facere. Ergo nec conuenienter exponi potest, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominē requiescere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ge. 2. Requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶ Requieuit Deus die septima ab omni opere, in quantum cessauit a nouis condendis, & quia in seipso quieuit, dum sibi sufficiens & seipso beatus est, in suo desiderio quiescens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quies proprie opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu consurgit. Quamuis autem motus proprie acceptus sit corporum, tamen nomen motus etiam ad spiritualia derluatur dupliciter. Vno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res secundum quod se eis communicat, vt Dio. dicit 2. c. de diui. nom. Alio modo, desiderium in aliud

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

Comme. ¶ In corpore duo. Primo enumerat duo in dicto primo. Secundo respondet quæsito affirmative. Benedictio debetur diei septimæ. Probatur quia ea inchoat alium statu, & requies in Deo post opera vtique ante debetur benedictio & sanctificatio. primum primo, & secundum secundo, vt patet.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum primum.

Titulus clarus est.

Comme. ¶ In corpore tria. Primo respondet quæsito in communi. Secundo in speciali secundum alios. Tertio secundum Aug. Conclusio affirmativa, sex dies sufficienter numerantur. Quæ conclusio probatur: quia ea eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partium mundi fieri: secundum alios, tres corporeæ partes sunt mundi: singulæ duobus dictus, altero distinguitur, altero ornatur ergo. Sed secundum Aug. creatura spiritualis assimilatur & assimilatur primo die, secundo corporalis superior, tertio inferior: in reliquis conuenitur,

in aliud tẽdens, quidã motus dicitur. Vnde & requies dupliciter accipif. Vno modo pro cessatione ab operib⁹. Alio modo pro impletione desiderij. Et vtroque modo dicitur Deus requieuisse die septima. Primo quidẽ, quia die septima cessauit nouas creaturas condere. Nihil enim potuit fecit, qđ nõ aliquo modo præcesserit in primis operibus, vt dictũ est[c]. Alio modo secundũ quod rebus cõditis ipse non indigebat, sed seipso fruendo beatus est. Vnde posit conditionẽ omnium operũ non dicitur, quod in suis operibus requieuit, quasi eis ad suã beatitudinẽ indigens: sed ab eis requieuit, vtiq; in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quamuis ab æterno in seipso requieuerit, tamẽ quòd posit opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem. Et hoc est ab operibus requiescere, vt Aug. dicit super Gen. ad lit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus vsque modo operatur conseruando & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

¶Ad secundũ dicẽdũ, qp requies nõ opponitur labori siue motui, sed productioni nouarũ rerũ & desiderio in aliud tendẽti, vt dictũ est[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiã facit nos à suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, vt dicatur Deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponẽda, sed alia expositio est principalior & prior.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.

358 2. dist. 15. q. 3. art. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd benedictio & sanctificatio non debeatur diei septimæ. Tẽpus enim aliquod consueuit dici benedictũ aut sanctum propter aliquod bonũ quod in illo tempore euenit, aut propter hoc qp aliquod malũ vitatur. Sed Deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Nõ ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ.

¶Præterea, Benedictio à bonitate dicitur. Sed bonum est diffusiuum & communicatiuum sui secundum Dio. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producendis creaturis cessauit.

¶Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio commemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit Deus quòd esset bonum. Non oportuit igitur quòd post omnium productionẽ dies septima benediceretur.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Ge. 2. Benedixit Deus diei septimo. & sanctificauit illũ, qa in illo cessauerat ab omni opere ſito.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt die septimo benediceret Deus omnibus à se conditis creaturis, & diem illum sanctificaret.

357 ¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut supra dictũ est[e], requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidẽ quantum ad hoc quòd cessauit à nouis operibus cõdendis, ita tamen qp creaturã conditã conseruat & administrat. Alio modo secũdũ qđ post opera requieuit in seipso. Quantũ ergo ad primum cõpetit septimæ diei benedictio: quia sicut suprà dictum est[e], benedictio ad multiplicationem pertinet. Vnde dictũ est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autẽ rerũ fit per administrationẽ creaturę, secundũ quam ex similibus similia generantur. Quantum vero ad secũdum cõpetit septimæ diei sanctificatio. Maxime enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, quòd in Deo requiescit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, qp non ꝓpter hoc dies septimus sanctificatur: quia Deo posit aliquid accrescere, vel decrescere, sed quia creaturis aliqd accrescit ꝑ multiplicationẽ & quietẽ in Deo.

¶Ad secundũ dicendum, qp in primis sex diebus productæ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & conseruantur: quod etiam ad bonitatẽ diuinam pertinet. Cujus etiam perfectio in hoc maxime ostenditur, quòd in ipsa sola & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruentes.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd bonum quod in singulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem, benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAquarta de omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septem diebus in cõi. ¶Et quærũtur tria. ¶Primo, de sufficientia horum dierum. ¶Secundo, vtrum sint vnus dies, vel plures. ¶Tertio, de quibusdam modis loquendi, quibus Scriptura vtitur enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.

559 Vtri, qđ. 6. art. 1. & 2. & 4. Et Hebr. 4. l. 1. col. 2. & 3. & Ioh. 10. l. 2. col. 1. fine.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd sufficiẽter illis dies enumerentur. Non minus enim distinguit opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicẽ. Sed alij dies deputantur distinctioni, & alij ornatui. Ergo etiam alij dies debent assignari creationi.

¶Præterea, Aër & ignis sunt nobiliora elementa, quã terra & aqua. Sed vnus dies deputatur distinctioni aquę, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aeris.

¶Præterea, Non minus distant volucres & pisces quam volucres & terrestria animalia. Homo etiam plus distat ab aliis animalibus quã alia quæcunq; animalia abinuicẽ. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cæli, & alius productioni hominis.

¶SED CONTRA videtur, quòd aliqui dies superflue assignentur. Lumen enim ad luminaria se habet vt accidens ad subiectum. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶Præterea, Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primatus est institutũ. Ergo septima dies non debet aliis connumerari.

CONCLVSIO.

¶ Septem diebus conditam fuisse omnem creaturam, & ornatam tam corporalem, quàm spiritualem conueniens fuit.

551 ¶RESPONDEO dicendũ, quòd ratio distinctionis horum 554 dierum ex præmissis potest esse manifesta[c]. Oportuit enim primo 555 distingui partes mundi: & postmodum singulas partes ordinari per 556 hoc qp quasi suis habitatoribus replẽtur. Secundũ ergo alios sanctos in creatura corporali tres partes designantur. Prima, quæ significatur nomine cæli. Media, quæ significatur nomine aquæ. Infima, quę significatur nomine terræ[c]. Vnde & secundũ Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: vt dicit in 1. de cælo. Prima ergo pars distinguitur prima die, & ornatur quarta. Media distinguitur secũda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. vero cõuenit quidẽ cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia secundum eum & in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus aliis creatura corporalis: ita quòd in secũdo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorum operum respondet perfectioni senarij numeri, qui colligit ex suis partibus aliquotis conjunctis, quæ quidem partes sunt vnum, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ spiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Aug. opus creationis pertinet ad productionem materiæ informis, & naturæ spiritualis informis. Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. confes. Et ideo creatio vtriusq; ponitur ante omnẽ diem. Sed secundum alios sanctos potest dici, quòd opus distinctionis & ornatus attenditur secundũ aliquã mutationem creaturę quæ tempore mensuratur[c]. Opus autem creationis consilit in sola diuina actione in instanti rerum substantiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile.

¶Ad secundũ dicẽdum, qp ignis & aer, quia non distinguuntur à vulgo, inter partes mũdi nõ sunt expresse nominata à Moyse: sed cõputãtur cum medio, s. aqua, maxime quantũ ad inferiorẽ aëris partẽ. Quantũ vero ad superiorem cõputantur cum cælo: vt Aug. dicit[c].

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd productio animalium recitatur secundũ quod sunt in ornatũ partiũ mũdi. Et ideo dies productionis animalium distinguũtur, vel vniuntur, secundũ hanc cõuenientiã, vel differentiam, qua cõueniunt vel differunt in ornãdo aliquam partẽ mundi.

¶Ad quartum dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo producta, sed quia sunt in aliquo modo formata quo prius non erant, vt suprà dictum est[c].

¶Ad quintũ dicendũ, qp septimæ diei secundũ Aug. deputatur aliqd post omnia quæ sex diebus attribuũtur, s. qp Deus a suis operibus in seipso requieſcit. Et ideo oportuit post sex dies fieri mentionẽ de septimo. Secundũ vero alios potest dici, quòd in septimo die mundus habuit quendam nouum statum, vt s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo posit sex dies ponitur septima, deputata cessationi ab opere.

Artic

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.

560 Loca sup. prædicta. 1. dist. 12. q. 1. ar. 2. & 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd omnes isti dies sint vnus dies. Dicitur enim Ge. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quãdo creatę sunt in die quo fecit dominus cælum & terram, & omne virgulũ agri antequam oriretur in terra. Vnus ergo est dies in quo fecit cælum & terram, & omne virgultum agri. Sed cælum & terram fecit in prima die, vel potius ante omnem diem: virgultũ autem agri tertia die. Ergo vnus est primꝰ dies & tertius: & pari ratione omnes alij.

¶Præterea, Eccle. 18. dicitur. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Sed hoc nõ esset, si dies horũ operũ essent plures, quia plures dies non sunt simul. Ergo non sunt plures dies, sed vnus tantum.

¶Præterea, Die septimo cessauit Deus à nouis operibus condendis. Si ergo septima dies est alia ab aliis diebus, sequitur quòd illam diem non fecerit. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Totum opus quod vni diei ascribitur, in instanti perficit, cum in singulis operibus dicatur, Dixit, & factum est. Si igitur sequens opus in diem alium reseruasset, sequeretur quòd in residua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluum. Non igitur est alius dies sequentis operis à die operis præcedentis.

¶SED CONTRA est quod Gene. 1. dicitur. Factum est vespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de aliis. Secundũ autem & tertium dici non potest vbi est vnum tantum. Ergo non fuit vnus dies tantum.

CONCLVSIO.

¶ Non vno, sed septem diebus condita fuit omnis creatura.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd in hac quæstione Aug. ab aliis expositoribus dissentit. Aug. enim vult 1. super Ge. ad lit. & 2. de Ciui. Dei, ad Orosium, quod omnes qui dicitur septem dies, sunt vnus dies, septemꝑpliciter rebus præsentatus[c]. Alij vero expositores sentiunt quòd fuerũt septem dies diuersi, & non vnus tantum. Hæ autem duæ opiniones si referantur ad expositionem literæ Ge. magnam diuersitatem habent. Nam secundum Aug. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secundi operis: & sic de aliis. Et dicitur vnumquodque opus esse factum in aliqua die: quia nihil Deus produxit in rerum natura quod non impresserit menti angelicæ[c]. Quæ quidẽ multa simul potest cognoscere, præcipue in verbo, in quo omnis angelorũ cognitio perficitur & terminatur. Et sic distinguitur dies secundum naturalem ordinem rerum cognitarũ: non secundum successionem cognitionis, aut secundum successionem productionis rerũ. Cognitio autem angelica proprie & vere dies nominari potest, cũ lux quæ est causa diei, proprie in spiritualibus secundũ Aug. inueniatur[c]. Secundũ vero alios per istos dies & successio dierum temporalis ostenditur, & successio productionis rerum. Sed si istæ duæ opiniones referãtur ad motum productionis rerũ, non inuenitur magna differẽtia. Et hoc propter duo in quibus exponendo diuersificatur Augustꝰ. ab aliis, vt ex suprà dictis patet[c]. Primo quidem, quia Aug. per terrã & aquam prius creatam intelligit materiam totaliter informẽ. Per factionẽ autem firmamenti, & congregationẽ aquarum, & apparitionẽ aridæ intelligit impressionem formarũ in materiam corporalẽ. Alij vero sancti per terrã & aquã primo creatas intelligũt ipsa elementa mundi sub propriis formis existentia. Per sequentia autem opera, aliquam diuisionẽ in corporibus prius existentibus, vt suprà dictũ est[c]. Secũdo autem differunt quantum ad productionem plantarũ & animalium, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Aug. vero potẽtialiter tantum[c]. In hoc ergo, quòd Aug. ponit opera sex dierum esse simul facta sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum vtrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum[c], & secundum vtrosque in prima rerum institutione non fuerũt animalia & plantæ in actu[c]. Sed remanet differentia quantum ad quatuor. Quia secundũ alios sanctos post productionem creaturæ fuit aliquod tempus in quo nõ erat lux. Item in quo non erat firmamentũ formatum. Item in quo non erat terra discooperta aquis. Et in quo non erant formata cæli luminaria: quod est quartum[c]. Quæ non oportet ponere secũdum expositionem Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die in quo creauit Deus cælum & terram, creauit etiam omne virgultum agri non in actu, sed antequam oriretur super terram; id est potentialiter, quod Aug. ascribit tertiæ dierum: alij vero primæ rerum institutioni.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus creauit omnia simul quantũ ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantum ad formationem quæ facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

¶Ad tertiũ dicendum, qp in die septimo cessauit Deus à nouis operibus condendis, non autẽ propagandis quibusdã aliis. Ad quã propagationem pertinet, quòd posit primum diem alij succedunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum, quòd omnia non sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerum institutione. Et ideo oportuit vt diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autem perlequẽs opus nouus perfectionis status mundo est additus.

¶Ad quintum dicendum, quòd secundũ Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operum, qui diebus attribuitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum Scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Scriptura nõ vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentũ, & huiusmodi opera per Dei verbũ sunt facta, ita cælum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Io. 1. c. Ergo in creatione cæli & terræ debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in aliis operibus.

¶Præterea, Aqua est creata à Deo: quæ tamen creata non cõmemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

¶Præterea, Sicut dicitur Ge. 1. vidit Deus cũcta quę fecerat: & erat valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus qp esset bonum. Inconuenienter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secundæ diei.

¶Præterea, Spiritus Dei est Deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶Præterea, Nullus facit quod iam factũ est. Inconuenienter ergo postquam dictum est, Dixit Deus, fiat firmamentũ, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. Et similiter in aliis operibus.

¶Præterea, Vespere & mane non sufficienter diuidunt diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, quod factum est vespere & mane dies secundus vel tertius.

¶Præterea, Secundo & tertio non conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factum est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vnus.

¶RESPONDEO dicẽdum ad primũ, quòd secundũ Aug. persona filij cõmemoratur tam in prima rerũ creatione, quã in rerum distinctione & ornatu, aliter tamẽ & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerũ formationem. Sicut autẽ formatio artificiatorũ est per formã artis quæ est in mente artificis: quæ potest dici intelligibile verbũ ipsius: ita formatio totius creaturæ est per verbũ Dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de verbo. In creatione autẽ commemoratur filius vt principium, cum dicitur, In principio crea. Deus: quia per creationẽ intelligitur productio informis materiæ. Secundũ vero alios qui ponũt primo creata elementa sub propriis formis, oportet aliter dici. Basiliꝰ enim dicit, qp per hoc qp dicitur, Dixit Deus: importatur diuinum imperium. Prius autem oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionem de diuino imperio.

¶Ad secundũ dicendum, qp secundũ Aug. per cælum intelligit spiritualis naturæ informis, per terram autẽ materia informis omnium corporum. Et sic nulla creatura est prætermissa. Secundum Basilium vero ponuntur cælum & terra tanquam duo extrema, vtex his intelligantur media: præcipue quia omnium mediorum motus vel est ad cælum, vt leuium: vel ad terram, vt grauiũ. Alij vero dicunt, quòd sub nomine terræ comprehẽdere solet Scriptura omnium quatuor elemẽta. Vnde in Psal. postquam dictum est, Laudate dominũ de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

¶Ad tertium dicendũ, quòd in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei quod

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

Comenta. ¶ In corpore quatuor. Primo diuersitatẽ opinionũ Aug. & aliorũ, colligit quia ille vnũ multipliciter prædicatũ, isti multos. Secundo diuersitatẽ opinionũ ad literã Genesis videlicet Aug. quinque. Primo, dies est cognitio in mẽte angelicæ quia lux propriè in angelo. Secundo, dies primum, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secundi, tertius tertij, &c. Tertio, fieri in die quia ola præfiguntur in mente angelica. Quarto, vnitas dicit quia omnia simul in verbo. Quinto distinctio eorũ nõ successiua cognitionis, aut productionis, sed ordine naturę inter res cognitas & Dei opera. Et aliis vero successiue & temporaliũ dierũ & productionis rerum. Et Tertio diuersitatẽ opinionũ ad modũ productionis rerũ vbi dicit. Faciliter quòd est differẽtia, & qp non magna. Et quidem quòd nõ magna, tum ex opere formationis, seu distinctionis: quia cõueniunt, tum ponunt elementa primo producta. Tum ex opere ornatus, quia cõueniũt, quòd primo virtualiter deinde actualiter producta sunt animalia & plantæ. Quod vero differentia restat in quatuor manifestat. Primo, quia posit primam productionẽ fuit tempus fine luce sic dũ, fine firmamẽto formato tertio fine apparitione terræ: quarto, fine formatione luminarium iuxta primos quatuor dies. ℣ Quarto respondet quæsito dicto, neutri præiudicat affirm.

¶Nota quòd S. Tho. differentiam inter Aug. & alios non potuit nisi in quatuor primis diebus, & nõ in quinto & sexto. Quia vt ex commentatis apparet, vtrique conueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine temporis facta in actu post primam institutionẽ rerum: quamuis applicando ad literã Genesis illi dicant qp tertio, quinto & sexto die. Augustinus, nonisi quum in principio temporis hæc virtualiter fecerit, posit actu facta fuit.

Annota.

361 2. dist. 13. q. 1. art. 4.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum tertium.

Comenta. Titulus clarus est. ¶ In corpore respondet dupliciter. Primo secundũ Aug. persona filij exprimit in omni opere, diuersimode tamen, scilicet vt principium, & vt verbum in creatione & aliis duobus quia ila ad informitatẽ, hæc ad formationem pertinent, secundũ alios vero primo creauit, deinde imperauit iam facto per ly dixit. Nota quòd quæ quæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stio sit de omnibus, in corpore (quod est etiam responsio ad primum) S. Tho. respondet de cõmunibus ad creationem & alia, inquisitum Deum raspisse.

¶In resp̃sionibus vero argumentorum ad alia verba descendit.

¶ Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum primum.

Annota. IN titulo ly corpus sumitur vt distinguitur cõtra actũ. Ita quod siue corpus significet substantiam simplicẽ siue compositam, nihil refert quo ad propositum vtroque enim modo distinguitur cõtra actum. Et similiter siue sumãt pro toto, siue pro parte tmodo sumatur substãtia subiecta per se ȝ in ẽ dimensiõi figuratæ: hoc enim Corporis nomine intelligitur.

Cõmenta. ¶In corpore tria. Primo quid nominis animæ. Secundo, opinio antiquorum. Tertio respõsio ad quæstiõ. Quo ad primũ anima significat primũ principium vitæ, in his quæ apud nos viuũt. Declaratur ex differentia vitæ inter animata & inanimata.

Annot. ¶Aduerte hic quod cautè in littera dicitur, quòd in his quæ apud nos viuunt. Quia nomine animæ non dicimus primũ principiũ vitæ absolute, sed illud potius dicimus Deum, aut quamcunque aliam naturã misti in his quæ apud nos viuunt, primum vitæ principiũ animam nominamus. Nec perrarũ fas illam præpositionem in, quoniam denotat intraneitatem, vocamus enim animam primum vitæ principium non extra rem, sed forte cælum vel solem rale principiũ dicimus, sed intus in rebus viuentibus existens.

Cõmenta. ¶Quo ad secũdum, opinio antiquorum, anima est aliquod corpus. Probatur, sola corpora sunt res ergo corpus aliquod est principium cognitionis & motus: ergo anima. Probatur hoc vltima sequela, quia vita his operibus manifestatur. antecedens vero ex defectu intellectus.

¶Quo ad tertium conclusio resp̃onsiua & destructiua opinionis antiquorũ est, habens duas partes. Anima non est corpus, sed corporis actus. Probatur. Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuendi principium. Anima est primum viuendi principium; ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declaratur, quòd totam vim suã ponit in ly primũ: quia esse principium vitæ cõuenit corpori, vt patet de corde, non tamẽ esse primum vitæ principium. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principiũ vitæ, vel viuens non in eo

dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc vel illud esse bonum.

¶Ad cuius euidentiã considerandũ est, q̃ spiritussanct. amor est. Duo autẽ sunt, vt Aug. dicit primo super Gen. ad lit. propter quæ Deus amat creaturã suã, scilicet vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset qd̃ permaneret, dicitur q̃ spiritus Dei ferebat̃ super aquas, secundũ qd̃ per aquam materia informis intelligitur; sicut amor artificis fertur super materiã aliquã, vt ex ea formet opus. Vt autẽ maneret qd̃ fecerat, dicitur, Vidit Deus q̃ esset bonum. In hoc enim significatur, quædam complacentia Dei opificis in re facta, non q̃ alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iam facta, quã antequã faceret. Et sic in vtroq; opere creatiõis & formationis trinitas personarũ insinuatur. In creatione quidẽ persona patris per Deum creantẽ: persona filij per principiũ, in quo creauit: Spiritussãcti, qui superferebatur aquis. In formatione vero persona patris in Deo dicente: persona vero filij in verbo, quo dicitur: psona spiritussancti, in complacẽtia, qua vidit Deus esse bonum quod factũ erat: in opere vero secundæ diei no ponitur, Vidit Deus quòd esset bonũ: quia opus distinctionis aquarũ tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde quod ponitur in tertia die, refertur etiam ad secundam. Vel quia distinctio quæ ponitur secunda die, est de his quæ non sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione scriptura non vtitur. Vel iterũ propter hoc quòd firmamentum simpliciter intelligitur aër nubilosus, qui non est de partibus permanẽtibus in vniuerso, seu de partibus principalibus mundi. Et has tres rationes rabby Moyses ponit. Quidã autem assignant rationem mysticam ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.

¶Ad quartũ dicẽdum, quòd rabby Moyses per spiritũ domini intelligit aërẽ vel ventũ: sicut & Plato intellexit: & dicit quòd dicitur, quòd spiritus domini secũdũ quod scriptura cõsueuit vbiq; flatũ ventorũ Deo attribuere. Sed secundũ sanctos per spiritũ domini intelligitur spirituss̃anctus, qui dicitur superferri aquæ [e], id est materiæ informi secundum Aug. ne faciendo operatiua propter indigẽtiæ necessitatem putaretur Deus amare. Indigentiæ enim amor rebus quas diligit, subiicitur. Cõmode autẽ factum est vt prius insinuaretur aliquid inchoatũ, cui superferri diceretur. Non enim super fertur loco, sed præxcellente potentia, vt Aug. dicit 1. super Gen. ad lit. Secundũ Basilium vero, superferebatur elemẽto aqua, id est fouebat & viuificabat naturam aquæ ad similitudinem gallinæ cubantis, vitalem virtutem his, quæ fouentur, iniiciens. Habet enim aqua præcipue vitalem virtutem, quia plurima animalia generãtur in aqua. Et omnium animaliũ semina sunt humida. Vita etiam spiritualis datur per aquã baptismi. Vnde dicitur Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

¶Ad quintum dicendum, quòd secundũ Aug. per illa tria designatur triplex esse rerum. Primo quidẽ esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, fiat. Secundo esse rerum in mente angelica, per hoc quod dixit, factum est. Tertio esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit, fecit. Et quia in primo die describit formatio angelorum, nõ fuit necesse vt ibi adderet, fecit. Secundum alios vero potest dici, quòd in hoc quod dicit, dixit Deus, fiat, importatur imperium Dei de faciendo: per hoc autem quod dicit, factum est, importatur complementum operis. Oportuit autẽ vt subderetur quomodo factum fuit: præcipue propter illos qui dixerunt omnia visibilia per angelos facta. Et ideo ad hoc remouendum subditur quod ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquã dicitur, & factum est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

¶Ad sextum dicendum, quòd secundum Aug. per vesperę & mane intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est suprà [f]. Vel secundum Basilium totum tempus cõtinuatur denominari a principaliori parte, scilicet à die: secundũ quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meæ: nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur vt termini diei, cuius mane est principium, sed vesperę finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruũ autem fuit vt vbi commemoratur prima distinctio rerum, ibi a principia temporum designarentur. Præmittitur autẽ vespere: quia cum a luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quã terminus tenebrarũ & noctis, quod est mane. Vel secũdũ Chry. vt designetur quòd dies naturalis nõ terminatur in vespere, sed in mane.

¶Ad septimum dicendum, quòd dicitur vnus dies in prima diei institutione, ad designandum quòd viginti quatuor horarum spatia pertinent ad vnum diem. Vnde per hoc quòd dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, vt significaret diem consummari per redditum solis ad vnum & idem punctum. Vel quia completo septenario dierum, redditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. Et has tres rationes Basilius assignat.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA quinta de Homine, & primò de his, quæ pertinent ad essentiam animæ, in septem articulos diuisa.

POST consideratione creaturæ spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia cõponitur. Et primo de natura ipsius hominis. Secundo de eius productione. Naturã autem hominis cõsiderare, pertinet ad theologum ex parte animæ, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam. Et ideo prima consideratio circa animam versabitur. Et quia secundum Dio. 2. c. angelice hierar. tria inueniũtur in substantiis spiritualibus, scilicet essentia, virtus, & operatio. Primo considerabimus ea quæ pertinent ad essentiam animæ. Secundo, ea quę pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertio, ea quæ pertinent ad operationem eius.

¶Circa primum duplex occurrit consideratio. Quarum prima est de ipsa anima secundum se. Secunda, de vnione eius ad corpus.

¶Circa primũ queruntur septem. ¶Primo, vtrum anima sit corpus. ¶Secundo, vtrum anima humana sit aliquid subsistens. ¶Tertio, vtrum animæ brutorũ sint subsistentes. ¶Quarto, vtrum anima sit homo: vel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶Quinto, vtrum sit composita ex materia & forma. ¶Sexto, vtrum anima humana sit incorruptibilis. ¶Septimo, vtrum anima sit eiusdem speciei cum angelo.

ARTICVLVS I. 352

a ¶ Vtrum anima sit corpus. *Et vocatur ca. 6. & 7. Et de anima tex. 10.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, non autem est mouens non motum. Tum quia videtur quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod nõ est calidum, non calefacit. Tum quia si aliquid est mouens non motum, causat motum sempiternum & eodem modo se habentem, vt probatur in 8. phy. Quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est mouens motum. Sed omne mouens motum est corpus. ergo anima est corpus.

¶Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Non potest autem esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶Præterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum. Contactus autem nõ est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

¶SED CONTRA est qd̃ Aug. dicit 7. de trini. q̃ anima simpler dicitur respectu corporis, quia mole nõ diffunditur per spatiũ loci.

CONCLVSIO.

¶ Anima, cum sit primum principium vitæ, in his quæ apud nos sunt, impossibile est ipsam esse corpus, sed corporis actum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad inquirendum de natura animæ, oportet præsupponere, quod anima dicitur esse primũ principium vitæ [e], in his quæ apud nos viuunt. Animata enim viuentia dicimus, res vero inanimatas vita carentes [e]. Vita autem maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui philosophi imaginationem transcendere non valentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes [e], & quòd non est corpus nihil esse. Et secundum hoc animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur: quo etiam communius & certius patet animam corpus non esse. Manifestum est enim quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima. sic enim oculus esset

quòd corpus ergo aliquod corpus est viuens, seu vitæ principium in quantum tale. ergo habet quòd sit viuens, aut vitæ principium ab actu eius quod est intentum. Antecedens probatur, quia oculo omne corpus viuens.

¶Secunda quoque consequentia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio quod est eius actus. Minor autẽ probatur, quia animæ nomine nõ quodcunq; vitę principium, sed primũ tantum intelligimus. quod manifestatur: quia alioquin oculus, animæ nomine intelligeretur.

Quæst 1. *¶ Num & quomodo corpori cõuenit esse principium vitæ inquantum tale.*

¶Circa illam consequentiam. Esse principiũ vitę cõuenit corpori inquantum tale ergo per actum eius, ergo non inquantũ corpus: dubiũ occurrit. Quia posset q̃ inficiari, quòd est sophisma consequentia: quoniam ly tale, potest conuenire corpori per aliquã corporeitatis differentiam, puta igneitatem: & consequeter dicetur, quòd per hanc rationem non concludit̃ nisi quòd anima non est corpus tale simpliciter, cum quo stat quòd sit corpus tale, vt antiqui dicebant: etiam quòd omne tale corpus est principium vitæ.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum hic non intrẽdatur aliud nisi concludere quòd anima sit actus seu perfectio corporis, nõ corpus ipsum: idem est iudicium de corpore animato in cõmuni, & de tali, puta igneo: quia si ignis est principium vitæ, aut ergo primo ratione corporeitatis, id est partis materialitatis ratione principij, quo constituitur in esse tali. Non primum, quia sic omne in quo illud materiale absque tali cõstitutione esset, viueret. ergo secundum: & hoc vocamus animam. Sed dubitatur primo, quia si nomine corporis pars materialis rei intelligitur, non caret vitio articulus iste, numquid materię vocabulum defi: iebat. Secundo, quia adhuc non habetur intentum: quia dicerct quispiam, quòd illud corpus principium vitæ primum est ratione sui toti⁹, & non huius vel illius partis: sic oculus est principium visionis non ratione huius vel illius compositis, sed ratione totius resultantis ex tali mistione: & quòd omne tale est principium vitæ.

¶Ad primum horum dicitur, quòd aliud est circumloqui aliquid, & aliud est vim rationis alicuius extendi ad aliquid: quia idem est iudicium de illo. In proposito S. Thomas nomine Corporis intelligit non materiã, sed vere corpus subiectum trinæ dimensioni, quicquid sit illud. Sed ratio quæ concludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vius est autem magis Corporis nomine, quia visus est sensus apud omnes est, animarũ duo dicere, scilicet corpus viuens: per hoc etiam Arist. hinc incepit tractatum de anima.

¶Ad secundum vero dicitur, quòd quamuis aliqua passio vel operatio possit sic primo conuenire composito: quòd nulli alteri prius ranquam subiecto. Nulla tamen passio aut operatio potest cõuenire ei sic primo quin conueniat prius alicui eius parti essentiali tanquam priori principio: quoniam partes essentiales compositi radicer primæ sunt omnium illi conuenientium. Et propterea ly primũ in ratione assumpti, non denotat primo, i. adequate, sed primum, id est principale: ita quòd vis rationis stat in hoc, prima radix vitæ in corpore viuente aut est corporeitatis, aut actus is quo viuit. Compositum enim esse non potest, sed corporeitas non ergo. & est processus resolutionis: vt etiam Ari. fecit, alio tamẽ medio.

¶Quo ad argumẽta nota, quòd primum argumentũ procedit de anima secundũ quod est principiũ motus: & quo ad primã partẽ est antiquorũ in primo de anima, tex. 10. quo ad secundã vero 8. phy. tex. 51. & 85. & responsio eius ex 51. & 52.

¶Argumentum vero secundum procedit de anima secundum quod est principiũ cognitionis: & est antiquorum ibidem in tex. 25. & 26.

¶In resp̃sione autem ad tertium vide In secundo contra Gen. ca. 56. triplicem differentiam inter actum virtualem, & quantitatiuum.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum secundum.

Annot. TItulus. Subsistens multipliciter accipi potest. In proposito tamen sumitur vt distinguitur cõtra in existere formæ materialis: hæc enim existit in materia: ita q̃ non sustinet suum esse, sed cõstituitur in esse per materiã in qua sustinetur. Subsistere autẽ dicebatur, si ita esset in materia, q̃ non dependeret eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecerit circa hunc terminũ subsistere, seu habere esse per se, assumptum à S. Tho. vt habes in illius 4. dist. 43. quæst. 1. art. 2.

Contra. ¶In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem resp̃onsiuam affirmatiue, habentem duas partes. Secundo probat primam partem. Tertio ibi ipsum igitur intellectuale probat secũdam partem. Conclusio. Anima humana est principium incorporeum & subsistens.

¶Vbi nota primo, quòd vnum quærit, scilicet an subsistens: & duo respondet. incorporea & subsistens: qui a mutuo se inferunt hæc: & ad secundum per primum manuducimur à posteriori. Nota secundo, quòd incorporeum sumitur hic non solum vt distinguitur contra corporeum, id est extensum ad extensionem corpo-

ris de prædicamento quantitatis (quondam vt infra patebit, apud S. Tho. multæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed etiam vt distinguitur contra corporeum, id est concretum, infra corporis perfectionem existens quod incorporeum dicitur per negationem naturæ, seu formæ non excedentis corporis facultatem, id est eductæ de potẽtia materiæ, qualis sunt omnes quæ corporaliter seu cum conditionibus materialibus generantur. Nota tertio, quòd anima potest dici incorporea, id est extẽsa, & supra facultatem corporum, dupliciter, scilicet in essendo, & in operando: & ideo in littera probatur prima pars cõclusionis quo ad virtutem: cõdemnidio ramen. Quo ad secundum prima pars, scilicet quòd anima humana sit incorporea in essendo, probatur sic à priori. Cognoscitiuum omnium corporum talium habet naturam corporis. Anima humana est huiusmodi ergo. Minor patet: quia homo per intellectũ potest cognoscere esse corpora, maior probatur ex ista maxima. Cognoscitiuum aliquorum nihil eorum habet in sua natura quæ probatur, quia vnum impedit cognitionem alterius. Et ista maxima declaratur ex peritia in sensu gustus. Vnde quòd sit incorporea in operando, cadet probatur ratione, quia si per corporũ organum operaretur, aeris illius organi impediret omnium cognitionẽ: & ȝ hæc experientia in sensu visus.

¶Circa hanc partẽ nota primo sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur in potentia essentiali, & in potentia accidentali, id est in habitu. Habere in natura sua obiectum dupliciter, scilicet sensibiliter vel in natura sua inhærente, vt formæ sunt in materia, vel in natura sua cõpositæ, seu intrinsecæ: vt compositia sunt in composito, & vniuersaliter ea quæ actu sunt intrinsecæ essentiæ rei dicuntur esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuum in intellectiuo, &c. In proposito directe intenditur de cognoscitiuo in potentia essentiali quia tale est anima, & de esse naturali obiectiquia tale constitueret corporeum, & de habere intrinsece in natura cognoscentis, quia essentiam & quod quid est animæ venamur. Ita quòd sensus est, cognoscitiuũ in potentia essentiali aliquorum non habet in se intrinsece obiectum secundum naturale esse illius, & est ista propositio per se naturaquia aliquorum esse simul in potentia essentiali, & non esse in potentia essentiali: si enim haberet in se actu obiectum, tam cito posset illud cognoscere, & sic non in potentia essentiali vt in se, cundo de anima, tex. 11. patet, & declaratur ex effectu in litera q̃ impedirer alia.

¶ Quomodo cognoscitivum aliquorum non habeat in se naturaliter obiectum secundum esse naturale illius obiecti. *Quæstio.*

¶Sed tũc occurrit dubiũ triplex. Primo quomodo cũ veritate illius propositionis stat q̃ anima nostra cognoscat seipsam in potentia essentiali: & tamen ipsa sit in seipsa intrinsece secundum esse naturale. Secũdo quomodo cũ hac ꝓpositione stat, q̃ anima nostra habeat in se intrinsece natũ entis, seu substãtiæ secũdũ esse naturale, & tamẽ sit in potẽtia essentiali ad cognitionẽ entis: subiãtiæ. Tertio quomodo cũ hac ꝓpositione stat, q̃ cognitiua cognoscat ala sensibilia in partemiari vt dicit Auerro. in secũdo de anima, com. 61. & tamẽ ipsa est quodãmodo insensibile.

¶Ad primum breuiter dicitur, quòd propositio illa intelligitur de cognitione directa, non autẽ reflexa. & ratio est: quia directe cognitum recipitur secundũ se aut suam speciem in cognoscente: reflexe vero non. Quamuis etiam dici possit, quòd anima non est in potentia essentiali ad cognitionem fortiũ magis remota à sui cognitione, quam aliorum ad quæ est in potentia essentiali: quia oportet prius illa, quàm se, & media inter illius se cognoscere. Melius autẽ & veilus: falsius dicitur, quòd propositio illa, intelligitur tanqũ de natura cognoscibili contacta & indeterminabili per alias: vt pote cõtra eas distincta: qualis nõ est natura animę.

¶Ad secundũ dicitur, ꝙ propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti & non de natura communi: vt ex dictis in quæst. 16. de angelis patet: & Auer. in com. 4. tertij de anima innuit. Determinatũ autem cõmune non dicimus iste secundum genus aut speciẽ: sed determinata natura vocamus quæ indeterminabilis est per naturas exteriorũ obiectorũ illius cognoscitiuæ naturæ, qualis est species, quæ illud ex specie alterius speciei cuiusdã ordinariæ aliqualo respectu aliorũ colorum. Cõmunis vero vocatur, quæ licet in se natura quædam determinata sit per reliquorum naturas cognoscibilium ab illa potentia vt diaphanitas respectu colorum, & sensus visus. Et ratio huius glosiæ, patet ex ratione Arist. & S. Tho. pro tanto enim cognoscitiuũ debet esse ex parte cognoscibilis, pro quanto impediretur à discernendis aliis. Constat autem quòd natura cõmunis non impedit, sed promouet magis: sed bene natura cõtracta. Non enim visus impediuntur diaphanitate, sed albedine aut nigredine: tamen diaphanum vnum sic visibilium. Et propterea supercius dicendum fuit, quòd ibat, angelum habere actu naturam suam cognitam. & tamen non prohiberi à cognitione aliorum, quia natura sua

Universidad de Deusto
Biblioteca

velut communis natura est determinabilis per reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam S. Tho. hic nō superflue apposuit illam propositionem omne autem quod potest aperari: nisi subintelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet ratione non potest aperari: nisi determinatum. Sic enim quædam corpora habent aliquam naturam determinatam: hæc enim propositio cum maiores assumptæ non habent veritatē nisi in naturis contractis & determinatis quales sunt corpora, quæ scilicet determinabiles per omnes nō sunt. Hoc enim intellectu per speculo in mysteriis, ratio nihil valeremus subsumere ut omne corpus esse determinatę naturę: subiectum autem & ens, & vniuersaliter naturam incorpoream determinabilem dicere naturā, per omnes eorum est, & in substantia angelica & nostræ animæ: & ideo non obstat. Et propterea Ari. non cōcessit intellectum nullius esse naturæ simplicis ens ad hui°, scilicet quòd possibilis vocatur est infinitus communitatem suæ naturæ vt determinetur per omnes. Nec propterea sequitur quòd substantialitas & huiusmodi possit intelligi ab anima per seipsam quia nō sunt in ipsa anima actu in genere intelligibili, sed modificata ad naturam animæ quæ est pura potentia in tali genere. Vnde ex hoc, q̄ omne intelligibile in ea est determinabile per ea tera. habet quòd nō impediatur à cognitione aliorum ex hoc vero, quòd omne tale est vt in potētia in ea, habet quòd nō possit actu intelligere secundum se solam.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd cogitativa seipsam directe non cognoscit propter rationē assumptam. Nec ipsa est secundum se actu cogitabilis: alioquin posset se cogitare absque motu facto à sensu secundum actum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quomodo scilicet cogitativa est nota: secundum hanc enim doctrinam ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet. & consequenter nec intellectui.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum dicit non possit, quòd sit reflexiua super seipsam, & par sit iudicium de propria & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturę, & non sit rationabile aliquam naturā sensibile m esse quæ per propriam speciem cognosci non possit quantum est de se videretur mihi, quòd cogitare percipiatur admodum vlsus ve iungitur sensui communi, percipit suum videre, & phantasia vt iungitur cogitatiuæ, percipit suum actum. Cogitatiua autem in actu percepta quodammodo à seipsa, tāt æ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, ve possit propriam speciem cum intellectu agente imprimere intellectum possibilē: & sic est nota & sensui & intellectui, etiam salua propositione assumpta.

¶Si autem propositio intelligatur de cognoscitiuo aliquorum quomodoliber, scito quòd oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potentia contingit essentialiter aut quòd licet, vt in puro actu aut vnum, scilicet seipsum determinabile per reliqua, ve in intelligētiis, patet. Habere autem aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile, quia intus existens prohibet extrancum: quod non solum sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. Quia si in cognoscitiuo aliquo intus est soluo aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita quòd non omnem: & quia intus est in natura cognoscitiui, ergo specifica. potest subterfugere, & rursus, quia determinatum est, ergo non determinabile per alia obiecta: & quia intus, ergo determinabile per alia quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua obiecta: vnde si Geometria sola, vt eius obiectum, esset de essentia animæ, sequeretur quòd omnis cognitio animæ esset geometrica. & quòd anima non esset aliorum discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius esset anima. & non esset anima. vt patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectualibus, quā sensitiua cognitione. Et propterea princeps philosophorum super hac propositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tamen Sco. in 1. dist. 3. quæst. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medij Arist. non penetrans ad extraneā deuiauit. Habet enim reslimoniū fundamentum hoc ex ratione & sensitiua vt vtrinque refoluatur in per se nota. Sed de his require in tertio de anima diffuse.

¶ *Num anima sit corporis perfectio.*

Quæstio. ¶Circa eandem partem dubium est quomodo anima est perfectio corporis. & consequenter corporis natura iuxta præcedentem articulum: & tamen nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur. hoc enim implicat, nisi seipsam possit à se excludere.

¶Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rem hanc discussiuri, quòd æquiuocatio hic intercenit eius quod dicit perfectio. seu natura corporis, dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem & constitutionem corporis vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, cæterę præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶Quo ad tertium secundo pars probat sic. Anima intellectiua habet operationem per se, cui non cōmunicat corpus. ergo per se subsistit. Antecedens concluditur ex prima parte cōclusionis. Consequentia probatur: quia nihil per se subsistat. Probatur quia nihil operatur nisi ens in actu & modus operandi est secundum modum essendi quod declaratur à signo: quia non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum.

¶ *Num anima habeat operationem per se, & ex hoc per se. sequatur ipsam per se subsistere.*

¶Circa hanc partē, quia vt patet ex titulo hinc, tota scientia de immortalitate animæ: scito quòd Sco. in 4. distin. 43. q. 1. hanc consequentiam inficiatur, dicens, animam habere operationem per se, potest dupliciter intelligi, scilicet absque corporeo organo. Et sic non valet, ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens quia stat quòd cōmunicet vt ratio quæ totum compositum corporeū, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, id est quod non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio anime est hominis, vt quod operatur.

¶Ad hanc dubitationem non oportet respondere faciendo vim in modo loquendi: puta quia dicimus non solum quòd homo intelligit per animam, sed etiam quòd anima intelligit iuxta illud tertij de anima: de parte animæ qua intelligit & sapit animæquomam in tantare etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando notanda sunt tria. Primo distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundo quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertio respondendum est obiectioni.

¶Quo ad primum quatuor modis dici potest anima operari per se, id est absque corpore. Primo absque corporeo obiectu: puta si intelligeret absq; phantasmate. Secundo, absque corporeo organo: ita quod nulla pars corporis sit, qua ratem exerceat operationem: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertio, absque corporeo correceptiuo, id est quòd sola anima recipiat illam operationem, & non compositum aliquod ex ipsa & corpore sit proximum receptiuum illius operis. Quarto absque corporeo suppositō, id est quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem quod non sit ratio alicui supposito corporeo quod operetur per illam tale opus: vt si anima haberet aliquam intellectionem quæ non esset hominis: vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum omisso primo modo, nunc, quoniam inquantum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in tertio argumento in literainquantum vero parabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto articul. huius quæst. vbi discutietur secundus & tertius modus: quodammodo coincidunt, & quodammodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in compositō ex anima & corpore tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica, ergo corporalis: si autem corporalis non sequitur, ergo organica: vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in quod opere quod conuenit primo toti non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid: nihil tamen facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ & quo ad hoc quod est esse quale vel quantum: eorum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tam totum quàm quælibet pars qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et propterea culcumque repugnat corporea communicatio ratione determinatæ naturæ in corpore: aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quantitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeum organum, excludit vniuersaliter corporeum correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte conclusionis

sionis, & habetur in tertio de anima tex. cō. 4. 5. & 6. Et propterea in litera vtrāque communicationem cum corpore 5. Th. excluſit, eodem medio vtens: & primo excluſit tertium modum, vepote communicatē: & deinde secundum, quicquid ergo in proposito sequitur ad secundum modum, sequitur etiā ad tertiū & econuerso. Vt inferius autem patebit, ex hoc q̄ anima operatur per se vtroq; hoc modo sequitur, ergo est sub

353 sistens: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, scilicet, ergo non est subsistens. Quartus autē modus per se operādi manifeste infert subsistētiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ. ¶Quo ad tertium autem Sco. intendit quòd anima non operatur per se tertio modo, id est absque corporeo correceptiuo: aut quarto, id est absque corporeo suppositō, cuius sit illa operatio, vt suppositi: siue hoc, vel illo modo intelligat, sibiipsi aluertatur & veritati. Sibiipsi quidem: quia ipse tenet duas propositiones: alteram in quarto, distinctio. 43. quæst. 2. quòd in nobis est operatio quædam transcendens omnem operationem sensibilem alterā, in quo lib. 3. 9. quòd ex hoc q̄ operatio aliqua est sic immaterialis, quòd recipitur in sola anima, & non in composito ex anima & corpore vt proximo receptiuo: inferut bene. Ergo anima est separabilis à corpore. Ex his siquidem duabus manifeste sequitur tertia, scilicet q̄ intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in composito vt proximo receptiuo: alioquin esset quantum, & qualitate sensibili affectum, & infra gen° sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quarta propositio, scilicet q̄ aīa est immortalis, quod si ipse dicit nescire: sed de hoc alias. Nunc autē patet: q̄ si intendit in obiectione, quòd aīa est ratio intelligendi toti composito, sic vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc non est subsistens: facit consequentiam optimam sed contradicit assumptō oppositioni quam dixit in 4. quia sic intelligere esset operatio sensibilis. Si vero intendit, quòd aīa est ratio operandi toti cōposito, sic vt totum sit suppositum qd opera tur, & propter hoc non est subsistēs. Assumptum quidē verum est, sed illatio contradicit propositioni quam dixit in quolibeto illo. Igitur vndique obiectio sua contra se obiicit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedens intelligitur (vt ex dictis patet) affirmando secundū & tertium modum per se operandi: ita quod sensus est, anima humana habet operationem per se, id est sine corpore tam toto quàm parte correceptiuo ipsius operationis. Iuxta hanc enim sensum probatum fuit in litera: & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infert. ergo est subsistēs, id est independens in esse à corpore. Cum quo stat quòd sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici quàm Auerroistæ etiam fatentur: et sic obiectio Scotica nihil obstat.

¶Ad tertium dicendum, q̄ corpus requiritur ad actionem intellectus non sicut organū quo talis actio exerceatur, sed rōne obiecti°, phantasma enim comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic aūt indigere corpore nō remouet intellectū esse subsistentē. Alioquin animal non esset aliquid subsistens: cum indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.

364 Ad tertium sic ꝓceditur. Videtur q̄ animæ brutorū ani-
2. de cap. 80. & 82. Et lib. 4 de. 39. 365 malium sint subsistentes. Homo enim conuenit in genere cum aliis animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostensum est°. Ergo & animæ aliorum animalium sunt subsistentes.

¶Præterea Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuū ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorum animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quæ est intellectiua.

¶Præterea, Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶SED CONTRA est quod dicitur in li. de Eccl. dogmatibus. Solum hominem credimus habere animam substantiuam: animalium vero animæ non sunt substantiuæ.

CONCLVSIO.

¶Cum animæ brutorum per seipsas minime operentur, subsistentes non sunt.

361 ¶RESPONDEO dicēdum. q̄ antiqui
362 philosophi nullam distinctionem ponebāt inter sensum & intellectū: & vtrunq; corporeo principio attribuebant, vt dictum est°. Plato autem distinxit inter intellectum & sensum, vtrunque tamen attribuit principio incorporeo, ponens quòd sicut intelligere ita & sentire conuenit animæ secundum seipsam°. Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorum animalium sint subsistentes. Sed Aristo. posuit, q̄ solum intelligere inter opera animæ sine organo corporeo exercetur. Sentire verò & consequentes operationes animæ sensitiuæ manifeste accidunt cum aliqua corporis immutatione. Sicut in videndo immutatur pupilla per speciem coloris. Et idem apparet in aliis. Et sic manifestum est q̄ anima sensitiua non habet aliquam operationem propriam per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est coniuncti. Ex quo relinquitur q̄ cū animæ brutorum animalium per se non operentur, nō sint subsistentes. Similiter enim vnumquodque habet esse & operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū q̄ homo etsi conueniat in genere cum aliis animalibus specie tamen differt. Differētia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ. Nec oportet quòd omnis differentia formæ faciat generis diuersitatem.

¶Ad secundū dicēdum q̄ sensitiuum quodam modo se habet ad sensibilia sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquātū scilicet vtrūq; est in potentia ad sua obiecta. Sed quodam modo dissimiliter se habent inquantum sensitiuum patitur à sensibili cum corporis immutatione. Vnde excellentia sensibilium corrumpit sensum. Quod in intellectu non contingit. Nā intellectus intelligens maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si vero in intelligendo fatigetur corpus, hoc est per accidens, inquantum intellectus indiget operatione virium sensitiuarū, per quas ei phantasmata præparantur.

¶Ad tertium dicendum, q̄ vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, s. appetitiua°. Et huius operatio in anima sensitiua non est sine corpore, sed ira & gaudium, & huiusmodi passiones sunt cum aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum per quam membra reddūtur habilia ad obediendum appetitui°: cuius actus non est mouere, sed moueri. Vnde patet, q̄ mouere non est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum anima sit homo.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui fortis est noster homo, corrumpatur, tñ is qui intus est, renouat de die in diem. Sed id qd est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

¶Præterea, Aīa humana est substātia. qdā. Non autē est substātia vniuersalis. Ergo est substantia particularis. Ergo est hypostasis, vel persona, sed non nisi humana. Ergo anima est homo. Nam persona humana est homo.

¶SED CONTRA est, q̄ Aug. 19. de ciui. Dei commendat Varronem, q̄ hominem nec animā solam, nec solum corpus, sed animam & corpus esse arbitrabatur.

CONCLVSIO.

¶Homo anima tantum non est, sed compositum ex anima & corpore.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ aīam esse homine, dupl̄r pōt intelligi. Vno mō, q̄ homo sit anima, sed hic hō nō sit aīa, sed cōpositum ex aīa & corpe puta, Socra. Quod ideo dico, qa quidam posuerunt solā formam esse de ratione speciei, materiā vero esse partem indiuidui, & nō speciei°. Quod quidē nō pōt esse verū. Nā ad naturā speciei ptinet id quod significat diffo. Diffinitio aūt in rebus naturalibus nō significat formā tm, sed formā & materiā°. Vñ materia est pars speciei in rebus naturalibus: nō quidē materia signata, quæ est principium indiuiduationis, sed materia cōmunis. Sicut em de rōne humanis hois est, q̄ sit ex hac aīa, & his carnib', & his ossibus: ita de ratione hominis est, q̄ sit ex aīa, & carnibus, & ossibus. Oportet em de substantia speciei esse quic quid est communiter de substantia omnium indiuiduorum sub specie cōtētorū. Alio vero modo pōt intelligi sic, q̄ etiam hæc anima sit hic homo. Et hoc quidē sustineri posset si ponerur q̄ animæ sensitiuæ operatio esset eius propria sine corpore, quia oēs operationes, quæ attribuuntur homini conueniunt soli animæ. Illud autem est vnaquæq; res, qd operatur operationes illius rei. Vnde illud est

ratur homo. Alioquin aut res sine propria operatione: aut econtra, propria operatio sine eo cuius est. Tertio probat partē negatiuā destruendo antecedens illius cōdōnalis assumptæ de aīa sensitiua, vt patet. Quarto esset Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis.

¶Circa radicem huius decisionis dubium accurrit. Quia falsum assimitur in probatione conditionalis illius: si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo. dum probatur iquia tunc anima operaretur omnes

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulum tertium.

Titulus clarus ex præcedente.

¶In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in vno extremo, quòd principium tam intelligendi, quam sentiendi est corporeum: & hanc sequitur Alex. in parte. Secundo, Platonis in altero extremo, q̄ vtrunque incorporeum. Tertio, medium Aristo. quòd intellectus incorporeus, sensus vero corporeus. Et ex hoc respondet quæstio vna conclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistentes. Probatur sic. Animæ brutorum non per se operantur, ergo non subsistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti, probatur, quia fit cum aliqua corporis immutatione. Cōsequentia probatur: quia vnumquodq; similiter se habet ad esse & operari.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articuli quartum.

Titulus in corpore declaratur diffuse.

¶In corpore tria facit. Primo distinguit sententiam. Secundo tractat primum sensum. Et tertio tractat secundum. Quo ad primum dicit, q̄ primo dat duplicem sensum. Primus, quòd anima & homo fumuntur ratiō in cōi, & non individualiter. Secundo, q̄ fumuntur & in speciē & in individuo, scilicet q̄ hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat cām præfatæ distinctionis: & est positio Auer. in 7. met. scilicet quòd materia non est pars, quidditatis, sed individui.

¶Quo ad secundum impugnat Auerroim tali ordine. Primo arguit vna ratione: quia materia pertinet ad diffinitionem speciei: ergo ad naturam eius. Secundo distinguit & declarat ly materia dupl̄r. scilicet & signate, & applicat ad propositum. Tertio alia ratione arguit: quia quicquid pertinet ad essentias omnium individuorum, est de intentate speciei: & in litera clara sunt.

¶Circa hanc partem multa essent dicenda: sed ne eadem repetamus, vide in quæst. vel in commentariis de Ente & essentia.

¶Quo ad tertium, quatuor facit. Primo affirmatiuam partem Platonicam proponit, scilicet hæc anima est hic homo. Secundo ostendit vnde hæc qd̄ pendet, à posteriori tamen, s. ex hoc quòd animæ opera sint eius propriæ quia illud est homo qd operatur quicquid operatur homo. Aliquin aut res sine propria operatione: aut econtra, propria operatio sine eo cuius est. Tertio probat partē negatiuā destruendo antecedens illius cōdōnalis assumptæ de aīa sensitiua, vt patet. Quarto esset Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis.

¶Circa radicem huius decisionis dubium accurrit. Quia falsum assimitur in probatione conditionalis illius: si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo. dum probatur iquia tunc anima operaretur omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

operationes hominis.hoc enim est falsum,quia nõ operarettur opera partis vegetatiui:cũ quoniam manifeste illa sint opera coniunctidato igitur quòd sentire esset sine corpore organo, adhuc non esset hæc anima hic homo. Et confirmatur: quia aut est forma de homine inquantum homo:aut absolutè aut inquantum animal. Si inquantum homo,sequeretur secundum istam rationem, q̃ hæc anima intellectiua esset de facto hic homo. probatur sequela:quia operatur ea̓s operationes hois, inquantum homo,sufficit intelligere & velle, hõ enim constituitur hõ cõstituitur per gradũ rationalem. Si absolute : quemadmodum igitur, quia restant mõ operationes sensitiuæ communes toti coniuncto non dicitur anima operari omnes operationes hominis. ita tunc quia restarent vegetatiuæ communes toti, non diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si inquantum animal, sequeretur q̃ hæc anima non esset hic homo simpliciter: sed cum nota specificationis,si inquantum animal: quod contradicit literæ & rationi:quia sic etiam nunc posset dici q̃ hæc anima est hic homo, inquantum intellectiuus est. Et confirmatur, quia ad hoc q̃ anima sit, aut requiritur habere omnes operationes hominis, aut pr̃cipales. Si omnes,tunc nũquam anima esset homo etiam apud Pla.Si principales, ergo anima intellectiua est homo.

364

c 369 365 a 366 *inf. di.8. q.5.ar.2. Et 1. dist. 37. q. 1. art. 2. & 2. cõ.cap. 49. Et quæst. 3. quæst. 8. & quæst. 8. arti. 1. Et spũ. art. 1. & de anim. art. 6. & opus. lib. 6.* 30

¶Ad hoc dicitur q̃ sermo S.Tho. est formalis. & intelligitur de homine inquantum homo est simpliciter : & de omnibus non de principalibus tantum operationibus hominis inquantum homo.Sed diligenter ad intrendum est q̃ quia homo est de genere substantiarum sensibilium: & ly inquãtum homo, non reduplicat partem intellectiuam puram , quia nec homo est intellectiua tãtum : sed partem intellectiuam, & sensitiuam simul, quia homo est naturæ rationalis : cuius actus à phantasia & sensu dependet, non autem à vegetatiua & elementari parte , nisi per accidens & remote. Quia ergo de integritate hominis vt sic , non est nisi ratiocinari (quod constat ex intellectu & sensu) ideo omnes operationes hominis, formaliter loquendo, habent animas : si eam intelligere quàm sentire est sibi proprium.

¶Et per hoc patet responsio ad confirmationes omnes : quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis vt sic. Nec operationes vegetatiuæ aut elementaris partis in homine sunt opera hominis vt sic.

homo quod operatur operationes hominis. Ostensum est autem[c], q̃ sentire non est operatio animæ tantum. Cum igitur sentire sit quædam operatio hominis,licet non propria : manifestum est quòd homo nõ est anima tãtum, sed aliquid cõpositum ex anima & corpore. Plato vero ponens sentire esse propriũ aiæ[c], ponere potuit q̃ homo esset aĩa vtens corpore.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ q̃ ſdm Philosophum in 9.Ethi. illud potissime videtur esse vnumquodq; ; quod est principale in ipso. Sicut quod facit rectorem ciuitatis , dicitur ciuitas facere. Et hoc modo aliquando quod est principale in homine,dicitur hõ. Aliquando quidẽ pars intellectiua secundũ rei veritatem,quæ dicitur homo interior. Aliquãdo vero pars sensitiua cum corpore secundum æstimationem quorundã,qui solum circa sensibilia detinentur. Et hic dicitur homo exterior.

¶Ad secundum dicẽdum , quòd non quælibet substantia particularis est hypostasis, vel persona : sed quæ habet cõpletam naturã speciei. Vnde manus vel pes non potest dici hypostasis vel persona.Et similiter nec anima,cum sit pars speciei humanæ[c].

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum anima sit composita ex materia & forma.

AD QVINTVM sic proceditur.Videtur, q̃ aĩa sit composita ex materia & forma : potentia eñ contra actum diuiditur.Sed omnia quæcunque sunt in actu, participant primum actum,qui Deus est: per cuius participationem omnia sunt & bona, & entia , & viuentia : vt patet per doctrinam Dionysii in lib.de di.no.Ergo quæcunq; sunt in potentia,participant primã potentiã.Sed prima potentia est materia prima. Cũ ergo aĩa humana sit quodã mõ in potentia , q̃d apparet ex hoc , q̃ hõ qñq; est intelligens in potentia , videtur q̃ anima humana participet materiam primam tanquam partem sui.

¶Præterea,In quocunq; inueniuntur proprietates materiæ , ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniũtur proprietates materiæ , quæ sunt subiici & trãsmutari. Subiicit eñ sciẽtiæ & virtuti:& mutat Dei ignorãtia ad sciẽtiam & de vitio ad virtutẽ.Ergo in aĩa est materia.

¶Præterea illa quæ non habẽt materiã , non habent causam sui esse , vt dicitur in 8.meta. Sed anima habet causam sui esse :quia creatur à Deo. Ergo anima habet materiam.

¶Præterea,Quod nõ habet materiam, sed est forma tm̃,est actus purus & infinitus. Hoc autẽ solius Dei est. Ergo anima habet materiã.

¶SED CONTRA est qđ Augu.probat in 7.super Gen.ad li. q̃ aĩa nõ est facta nec ex materia corporali , nec ex materia spirituali.

CONCLVSIO.

¶Anima,& præcipue intellectiua cum sit forma corporis , & formarum cognoscitiua , non est composita ex materia & forma.

¶RESPONDEO dicẽdũ q̃ aĩa nõ habet materiã.Et hoc pot cõsiderari dupl̃r. Primo quidẽ ex rõne aĩæ in cõi. Est eñ de rõne aĩæ,q̃ sit forma alicuius corporis. Aut igitur est forma secundũ se totã, aut secũdũ aliquam

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulum quintum.

Annot. TItulus clarus.Nomine materiæ ens in potentia dicum in genere substantiæ subiectum formarum & priuationum & occasionum sumpsit à positione Auicebron : vt patet in quæstione de anima articulo sexto.

Comment. ¶In corpore duæ conclusiones responsiuæ, altera vniuersalis, altera specialis. Prima conclusio, Anima non est composita ex materia & forma.Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur sic.

Anima est forma corporis,ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui.Si primo modo,ergo non est composita , quia potentia tantum non potest esse actus alterius etiam partialis , vt patet : repugnat enim potentia esse pars actus.Si secundo , illud aliquid vocamus animam , & reliquum primum animatum : & sic habetur intentum. Secunda probatur

partem sui.Si secundum se totam,impossibile est q̃ pars eius sit materia , si dicatur materia aliquod ens in potẽtia tantum : quia forma est inquantũ forma est actus. Id autẽ qđ est in potentia tm̃,nõ pot esse pars actus.cum potentia repugnet actui : vt pote cõtra actum diuisa.Si autẽ sit forma secundũ aliquã partẽ sui,illã partẽ dicemus esse aiam , & illã materiam,cuius primo est actus , dicemus esse primũ animatum[c]. Secundo ſpecialiter ex rõne humanæ aĩæ,inquãtum est intellectiua. Manifestum est eñ, q̃ omne quod recipitur in aliquo , recipitur in eo per modũ recipientis.Sic autẽ cognoscitur vnumquodq; ficut forma eius est in cognoscente. Anima autẽ intellectiua cognoscit rẽ aliquã in sua natura absolute[c], puta lapide inquantũ est lapis absolute. Est igitur forma lapidis absolute secũdũ propriam rõnẽ forma lem in aĩa intellectiua. Aĩa igit intellectiua est forma absoluta,nõ autẽ aliqđ cõpositi ex materia & forma.Si eñ aĩa intellectiua esset composita ex materia & forma , formæ rerũ reciperentur in ea vt individuales.Et sic nõ cognoscerent nisi singulare, sicut accidit in potentiis sensitiuis ,quæ recipiunt formas rerum in organo corporali. Materia enim est principium individuationis formarum.Relinquitur ergo q̃ aĩa intellectiua & omnis intellectualis substantia , cognoscens formas absolute , caret compositione formæ & materiæ[c].

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd primus actus est vniuersale principium omnium actuum , quia est infinitum virtualiter in se omnia[c] præhabens , vt dicit Dionysius. Vnde participatur à rebus non sicut pars, sed secundum diffusionem processionis ipsius. Potentia autem , cum sit receptiua actus , oportet quòd actui proportionetur. Actus vero recepti , qui procedunt à primo actu infinito , & sunt quædã participationes ejus , sunt diuersi. Vnde non potest esse potentia vna , quæ recipiat omnes actus, sicut est vnus actus influens omnes actus participatos. Alioquin potentia receptiua adæquaret potentiam actuam primi actus. Est autẽ alia potentia receptiua in anima intellectiua à potentia receptiua materiæ primæ[c], vt patet ex diuersitate receptorum. Nam materia prima recipit formas indiuiduales , intellectus autẽ recipit formas absolutas. Vnde talis potentia in anima intellectiua existens, non ostendit q̃ anima sit composita ex materia & forma.

¶Ad secundũ dicendũ,quòd subiici & trãsmutari conuenit materiæ,secundum q̃ est in potentia[c]. Sicut ergo est alia potẽtia intellect⁹, & alia potentia materiæ primæ : ita est alia ratio subiiciẽdi & trãsmutandi. Sc̃dm hoc eñ intellectus subiicitur scientiæ,& transmutatur de ignorantia ad scientiam : secundum quod est in potentia ad ſpecies intelligibiles.

¶Ad tertium dicendũ , q̃ forma est causa essendi materiæ &agens. Vñ agens inquantum reducit materiam in actũ formæ trãsmutãdo est ei causa essendi.Siquid autẽ est forma subsistens, nõ habet esse per aliqđ fo male principii,nec habet causam trãsmutatem de potentia in actum[c].Vñ post verba præmissa Philosophus cõcludit , q̃ in his quæ sunt cõposita ex

potentiarum : & sic vna non resoluitur in altam quia nec potentia intellectiua in potentiam materiæ, nec econuerso , resolui potest : quamuis vna inter eas sit infima ordine imperfectionis puta materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est : quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est : & ideo oportet esse diuersorum diuersam. Efficiens vero primum nihil est rerum : & ideo stat vnum omnium esse , Causa enim materialis est intrinseca , effectiua vero extrinseca.

Super

Comm. *a ¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ articulum sextum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore vnam ponit conclusionem responsiuam , quam probat primo à priori simpliciter , secundo dato quòd esset composita ex materia & forma. tertio à signo.

¶Quo ad primum conclusio est. Aĩa humana est incorruptibilis. Probatur sic: Nulla forma subsistens est corruptibilis per accidens , nec per se.Anima intellectiua est forma subsistens, ergo nec per accidens, nec per se. potest corrũpi. ergo est incorruptibilis. Ista vltima consequentia patet : quia omne quod corrũpitur , aut per se aut per accns corrũpitur.Minor est probata in artic. 2. Maior habet duas partes. Et primo q̃ harum prima sic. Forma subsistens habet esse per se.ergo nec generatur, nec corrũpitur per accidens. probatur sequela : quia vnumquodq; eo mõ quo habet esse , habet generari & corrũpi: quia generatio dat esse , & corrumpens aufert.Secundo probat secundam: quia omne per se corruptibile habet esse separabile ab eo quo eius. Sed forma subsistens tm̃ non est inuisibili.ergo, minor. probat̃ quia nec esse est separabile à forma : quia per se ei conuenit.quod probat: quia materia intantum habet esse inquantum habet formam,& perdit esse inquãtum formã, & similiter compositũ. Nec forma potest à seipsa separari. Altero enim horũ modorũ separationẽ fieri oportet, s.aut separando, esse aut formam, aut vtrumq; ab aliquo in corruptione. Maior vero , manifestatur in corruptione cõpositi:& facile patet: quia alioquin esset annihilatio.

Quæstio. *¶Num & quomodo anima conueniat esse per se.*

¶Contra probationem primæ partis maioris 3co. in 4.di. 43. q.3.arguit sic. Quũ dicit. Anima humana habet esse per se:aut sumis ly per se , vt distinguitur contra inesse accidentis. Et tunc nihil valet argumentum : quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut vt ly per se dicit modum essendi compositi seu suppositi. Et sic falsum assumitur : quia illud esse incommunicabile est. Aut accipis q̃ ly per se non solum vt distinguitur contra inesse accidentis, sed vt dicit naturalem independentiam illius esse à corpore. Et tunc est propositio credita , & non probata sufficienter.

Quæstio. *¶Num corruptio fiat per separationem alterius ab altero.*

¶Contra secundam probationem ibidem arguit 3co. negando q̃ omnis corruptio fiat per separationem alterius ab altero. Quia esse angeli , si ponatur aliquid aliud ab essentia , est destructibile per successionem oppositi: & tamen non est separabile. ergo.¶Ad argumentum contra primam dicitur breuiter, q̃ tertio modo sumitur per se. Et propositio illa est probata sufficienter in 1.art.ex operandi modo.¶Ad instantiam contra secundi patet, q̃ Instantia Scoti nulla est, quia de annihilatione instantis autẽ de corruptione loquimur. Imò instantia est pro nobis, f.quòd forma subsistens aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

Comm. ¶Quo ad secundum probatur sic, Omne corrumpi est cum contrarietate. Sed in anima intellectiua nulla est contrarietas. ergo . Maior probatur duplicter. Primo,quia generationes & corruptiones sunt ex contrariis & in contraria. 5. physi. Secundo,quia in corporibus cælestibus hoc videmus. Minor probatur sic. recepta in anima sunt absq; cõtrarietate.ergo & ipsa anima. Antecedẽs patur, quia etiã rationes contrariorũ in aĩa nõ sunt cõtrariæ.probatur , q̃ vna vtriusq; scientia est consequẽtia probatur, quia vniusq; recipit secundũ modũ sui esse.

Quæstio. *¶Num in anima aliqua sit contrarietas.*

¶Circa hanc partem occurrit dubium:quia non videtur verũ quòd in anima nulla sit contrarietas.Primo,quia in anima cecipiuntur opiniones contrariæ:vt patet in 2.Perihe. Et rursus , animæ immutatio de ignorantia prauæ dispositionis in scientiam est mutatio de cõtrario in contrarium.Secũdo,q̃ aut intellis q̃ anima intellectiua secundum suam substantiam caret contrario:aut etiã secundum accidentia sibi propria.Si primo modo:hoc est cõmune omni substantiæ. Si secundo,hoc est manifestæ falsum: quia dispositiones conferentes animam intellectiuam,contrarias habent, vt patet: alioquin homo nunquam moueretur.

¶Ad primum horum dicitur , quòd opiniones & vniuersaliter entia in anima

dupliciter sumi possunt : vt Auer. dicit 3.de anima. 06. 6, Sve entia quædam sunt fictitia ex parte subiecti : & vt vera vel falsa sunt , id est obiectiue. Primo modo in eis non est contrarietas,sed secundo. Quod ex eo patet , quòd contrarietas & error non accidunt nisi ratione veri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti : sed obiectiquoniam, vt in prædicamentis dicitur , ab eo quòd res est vel non est , oratio dicitur vera vel falsa. Sunt igitur ea , quæ in anima recipiuntur , & contraria in ordine ad obiecta : & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic quilm anima mutatur de errore in scientiam,mutatur de contrario in contrarium obiectiue non subiectiue . Cuius signum euidens est , q̃ eadem propositio subiectiue est successiue vera & falsa absque sui mutatione : vt in prædicamentis dicitur. Et hoc sufficit proposito : vbi recepta in anima ex parte animæ consideramus , & eius naturam inuestigamus.

¶Ad secundum vero dicitur , quòd aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolutè , & aliud de dispositionibus vnionis eius ad corpus nostrum. Illæ habent cõtrarium: in illis impossibilis est contrarietas : quia aut nullæ sunt , si sit per se subsistens absq; corpore, aut inamobiles sunt, vt corporis cælestium, si sint composita ex materia & forma. Et de illis loquitur Sanctus Thom . quoniam discutit quid animæ intellectiuæ ex eo quòd intellectiua est , conueniens si esset composita ex materia & forma.

¶Quo ad tertium probat sic : habens intellectum , naturaliter desiderat esse semper . ergo intellectus est incorruptibilis, consequentia nota , quia desiderium naturale non potest esse frustra. Antecedens probatur sic, apprehendens esse absolute , & secundum omne tempus appetit naturaliter esse semper. intellectus est huiusmodi. Probatur assumptum,quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter,

Comm. *¶Num ex naturali animæ desiderio immortalitatis inferri possit illius immortalitas.*

Quæstio. ¶Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto vbi supra , volente quòd ex desiderio naturali non possit cerificari immortalitas animæ tali ratione. Desiderium naturale ad semper esse , aut supponit animam posse semper esse , aut apprehensionem mouentem esse rectam : sed vtrumque horum est æque ignotum aut magis. ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter , vel de inclinatione naturali. & tunc coincidit cum potentia naturali, aut de actu elicito conformi naturæ : & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ : aut per potentiam naturæ , & reddit primum : aut per rectitudinem cognitionis repræsentamis tale appetibile , quòd erat secundum.

Quæstio. *¶Num ex eo quòd intellectus apprehendit esse semper sequatur in tali natura desiderium tale esse.*

¶Secundo dubitatur & difficilius circa medium sancti Thomæ : quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Videtur enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper dupliciter contingit , scilicet positiue , vt in Deo : & negatiue, vt in vniuersali. Aut ergo intendit positiue:& tunc aut esse proprium , aut alienũ, aut aliquod in communi. Nullo autem istorũ modorum infert naturale desiderium talis apprehensi. Ex hoc nanque quòd apprehẽdimus esse proprium sempiternum speculatiuæ , nihil sequitur. Practice autem falsa est apprehensio respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius hoc non experimur : nec scimus eam esse rectam , nec naturaliter inesse.sed probandum hoc esset.Ex eo vero quòd apprehendimus esse alterius , puta Deũ sempiternum, non sequitur , ergo volumus esse semper. Ex eo quoque quòd apprehendimus aliquod esse, esse sempiternum:nec etiam sequitur,ergo volumus esse semper,nisi velleitate quadam qua omnes velleimus perfectiones etiam impossibiles , vt volare,&c. Aut intendit negatiue:& tunc idem est esse semper , & esse in vniuersali. Et antecedens quidem est verissimum: quia naturaliter appetimus esse semper: sed ex hoc nihil aliud sequitur , nisi quòd naturaliter appetimus esse in valuer sali & in communi,& non solum hic & nũc: quod gratis conceditur. Sed ex hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

non sequitur, ergo appetimus esse semper: imò est fallacia amphibologiæ; quia quæstio est de naturaliter appetere esse semper, ita quòd ly semper, est pars obiecti appetibilis, scilicet, quòd appetatur hoc totum esse semper. Ista vero ratio loquitur de esse semper: vel ly semper est conditio sine qua res appetita, scilicet esse non representatur & appetitus. Vnde esse semper in quæstionis idem est quòd esse sempiternum. In ratione vero æquiuoci huic quod dico, esse sempiterno modo obtuso: quia vniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiue: & ratio militat de esse semper negatiue.

¶Ad has obiectiones præposterò ordine dicendum est cum Dei adiutorio 1 præmittendo quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito: quia de sequente cognitionem, vt patet in littera, & diffusius in 2. contra gent. cap. 55.

Nec est sermo de desiderio naturali nostro, id est totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ, non curando vtrum animæ & nostri sit vnum aut diuersum esse. Ita

a ¶ Intentio S. Tho. est ex eo quòd in natura intellectiua est naturaliter inditum, vt opret esse semper, inferre à posteriori eius incorruptibilitatem. Quòd autem talis appetitus illi insit, non ex eo quòd statim obiecta operatur simpiternitas probauit: quoniam vel. Ieiunitatem tantum hoc infert, vt patet in nobis: quos quum constet mortales esse, propositam tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probatur quòd intellectus apprehendit esse semper & intendit non de esse proprio aut alieno, sed simpliciter & absolute de esse. Semipiternitate autem in illo meo vetitur etiam in cõmuni: sine positiua sine negatiua non curando. & hoc extendendo sicut in rei veritate exigitur hoc signum ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidandum est inuentum, hoc enim manifestato de reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc q; cognitio non se extendit ad bonum nisi

In hoc & vt nunc: necesse est quòd appetitus sequens talem cognitionem non feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonum. Et consequenter ex eo q; cognitio se extendit ad bonum non in hoc aut illo, non hic aut ibi, non nunc aut tunc, sed ad bonum absolute, abstrahendo ad omnibus temporis, loci individualibus conditionibus appetitum quoq; talis cognitionis sequi: fert in bonũ absolute abstrahendo ab his. Et propter hoc voluntas est vniuersalis, sicut & intellectus. Vnde & in 2 secundo Rhetoricorum dicitur q; odio habemus genus latronũ. Et hoc autem q; voluntas seu appetitus intellectualis habet hoc inditum, vt feratur in bonum absolute, sequitur inde, quia quum naturaliter appetat esse, & non secundum aliquam certam differentiã temporis, ergo simpiternũ. Quòd aũt naturaliter appetat esse actu elicito, probat S. Tho. hic, quia vnusquisq; secundũ vnũquęq; gradum naturaliter appetit esse ergo intellectuale, vt sint & consequenter actu elicito, alioquin non intellectualiter tenderet. Et in secundo contra Gent. affert signum manifestũ & irrefragabile: quia videmus q; animalia naturaliter secundum modum suæ cognitionis, per istam conseruare sibi esse, & pugnare pro illo. hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. Quòd vero non secũdũ aliquã certam differentiã temporis, patet: quia appetitur absolute abstrahendo à temporis differentia. Abstrahi aũt à differentia temporũ dico: non solum vt conditione obiecti, sine qua non sed etiam vt parte rei appetitæ: quia esse absolute, non vt nũc, nec tanto

bent materiam contrarietati subiectam, incorruptibilia sunt c, in anima autem intellectiua non potest esse aliqua contrarietas. Recipit enim secundum modũ sui esse. Eadem, quæ in ipsa recipiuntur, sunt absq; contrarietate, quia etiam rationes cõtrariorũ in intellectu nõ sunt cõtrariæ, sed est vna scia cõtrariorum. Impossibile est ergo q; ãia intellectiua sit corruptibilis. Põt etiam huius rei accipi signũ ex hoc, q; vnumquodq; naturaliter suo modo esse desiderat. Desiderium aũt in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem. Sensus autem non cognoscit esse nisi sub hic & nunc: sed intellectus apprehendit esse absolute, & secundum omne tempus c. Vnde omne habens intellectum naturaliter desiderat esse semper c. Naturale autem desiderium non potest esse mane c. Omnis igitur intellectualis substantia est incorruptibilis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; Salomon indicit rationem illã ex persona insipientium, vt exprimitur. Sap. 2. Quod ergo dicitur q; homo & alia animalia habent simile generationis principium c: verum est quatum ad corpus, similiter enim de terra facta sunt omnia animalia: non autem quantum ad animam. Nam anima brutorum producitur ex virtute aliqua corporea, anima vero humana à Deo. Et ad hoc significandum dicitur Gen. 1. quantũ ad alia animalia. Producat terra animã viuentẽ. Quanni vero ad hominẽ dicitur, q; inspirauit in faciẽ eius spiraculũ vitæ. Et ideo concluditur Eccl. vlt. Reuertatur puluis in terrã suam vnde erat & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Similiter processus vitæ est similis quãtũ ad corpus. Ad quod pertinet, quod dicitur in Eccl. Similiter spirant omnia. & Sap. 2. Fumus & flatus est in naribus nostris, &c. Sed non est similis processus quantũ ad animam: quia homo intelligit, non autem animalia brata. Vnde fallum est quod dicitur, Nihil habet homo iumento amplius. Et ideo similis est interitus, quantum ad corpus: sed non quantum ad animam.

¶Ad secundã dicendũ, q; sicut posse creari dicitur aliquid non per potentiã passiuã, sed solum per potẽtiam actiuã creãtis, qui ex nihilo potest aliqd producere. ita cum dicitur aliquid vertibile in nihil, non importatur in creatura potentia ad non esse, sed in creatore potentia ad hoc quòd esse non influat e. Dicitur autem aliquid corruptibile per hoc quòd inest ei potentia ad non esse.

¶Ad tertium dicendum q; intelligere cum phantasmate est propria operatio animæ secundũ qđ corpori est vnita. Separata aũtem à corpore habebit alium modum intelligendi similem aliis substantiis à corpore separatis: vt infra melius patebit e.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Virum anime & Angeli sint vnius speciei.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q; anima & angelus sint vnius speciei. Vnumquodque enim ordinatur ad propriũ finem per naturam siue speciei, per quam habet inclinationem ad finem. Sed idem est finis animæ & angeli, scilicet beatitudo æterna. Ergo sunt vnius speciei.

¶Præterea, Vltima differentia specifica est nobilissima: quia complet rationem speciei. Sed nihil est nobilius in angelo & anima, quam intellectuale esse. Ergo conuenient anima & angelus in vltima differentia specifica. Ergo sunt vnius speciei.

¶Præterea, Anima ab angelo differre non videtur nisi per hoc q; est corpori vnita. Corpus autem cum sit extra essentiam animæ, non videtur ad eius speciem pertinere. Ergo anima & angelus sunt vnius speciei.

SED CONTRA, Quorum sunt diuersæ operationes naturales, ipsa differunt specie. Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales, quia vt dicit Dio. 7. cæle di. no. mentes angelicæ simplices & beatos intellectus habent, non de visibilibus congregantes diuinam cognitionem. Cuius contrarium postmodum de anima dicit. Anima igitur & angelus non sunt vnius speciei.

CONCLVSIO.

¶ *Anima & angelus non sunt eiusdem speciei, sed diuersarum*

¶RESPONDEO dicendum, q; Orige. posuit omnes animas humanas & angelos esse vnius speciei. Et hoc ideo, quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantiis inuentam accidentalem, vtpote ex libero arb. prouenientem, vt suprà dictum est e. Quod non potest esse. Quia in substantiis incorporeis non potest esse diuersitas secundum numerum absq; diuersitate secundum speciem, & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint cõpositæ ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes: manifestũ est q; necesse erit in eis esse diuersitatem in specie e. Non enim põt intelligi q; aliqua forma separata sit nisi vna vnius speciei. Sicut si esset albedo separata, nõ posset esse nisi vna tãtum. Hæc enim albedo non differt ab illa nisi per hoc, quòd est huius vel illius e. Diuersitas aũt secũdum speciem, semper habet diuersitatem naturalem concomitantem. Sicut in speciebus colorum vnus est perfectior altero. Et similiter in aliis. Et hoc ideo: quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ. Contraria autem se habent secundum perfectum & imperfectum: quia principium contrarietatis est priuatio & habitus, vt dicitur in

Tullius clarus specie specialissimæ.

¶In corpore articuli tria. Primo refert opinionem Origenis. Secundo improbat respondendo quæstio. Tertio respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶Quo ad primum duo refert, positionem Origenis, scilicet partem affirmatiuam quæstionis, & eius rationem: quia scilicet inæqualitatem posuit ex libertate arbitrij propij, vt patet superius quæst. 47.

¶Quo ad secundum conclusio resumitur est hæc, Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturaliter inæquales. probatur sic, Substantiæ incorporeæ aut ponuntur formæ subsistentes, aut compositæ ex materia & forma. Sed vtroque modo non possunt esse duæ eiusdem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei. quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secundo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quanti-

tate, quæ in corporeis non est intelligibilis: ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter conclusum quòd nullæ duæ substantiæ incorporeæ differunt solo numero: ideo statim de numeratione animarũ promittit se dicturũ.

¶Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in via Sancti Thomæ & Peripatecica, nisi essent superius discussæ.

¶In responsione ad secundum, nota q; in qõ. 50. ar. 4. ad primum, habetur eadem responsio per hanc declarata.

¶In responsione ad tertium, aduerte q; Sco. in 2. dist. 1. qũ. 6. non impugnas, q; differentia secundum esse vnibile vel non vnibile materiæ infert diuersitatem specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificæ quòd 5. Tho. non dicit ideo non oportet respondere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia alis, vt 5. Thomas hic dicit. de hoc vide quæ scripta sunt in commentariis de ente & essentia, in materia de individuatione animæ separatæ: & in q. de inhærentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, vide q. speciale, quomodo angelus & anima differunt spẽ.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum primum.*

Anno. In circulo ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in secundo contra Gen. cap. 67. duo requiruntur. Primo quòd forma sit principium formale illius: cuius est forma: formale dico essendi substantiam. Secundo, q; forma & materia conueniant in vno numero esse quo compositum est est. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ esse vnum solũ esse, admittitur tamen, q; vtrunq; in vno compositi esse conuenit. Aucr. tamen cõtra quem disputauimus, illax duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

Simon. 369 c. contra. 16. 62. ☞ 69. ☞. 70. & 71. ☞. quol. 14. ☞. 16. ☞. Et spiri. 2. ☞. Et de a. bona art. ☞. a. ☞. pot. 1. c. 8. ☞ 139 165

¶In corpore tria principaliter facit. Primo respondet quæstio affirmatiue, probando eam dupliciter. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni ibi, considerandum est. Tertio respondet cuidam alteri quæstioni ibi, est autem attendendum.

¶Quo ad primum conclusio est, necesse est intellectiuũ principii esse hominis formã subsistantialem. Sed quo ad primam partem illam probationem tali ordine procedit. Primo ponit rationem. Secundo tractat modos quibus aliqua operatio potest attribui, vt ostendat & connũcat ad assentiendum præmissæ rõni Aristo. Tertio affert opinionem Auerrois, & improbat. Quarto affert quorundam aliorum opinionẽ. & improbat quadruppliciter. & sic concludit intentum propositum ex ratione primo inducta. & postmodum aggreditur secundam partem principalem. Ratio ergo prima est ista. Quo primo operamur quocunque virali opere, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sed intellectiua anima est quo primo Sortes intelligit ergo est forma Sortis. Maior probatur inductiue in sanitate & scientia. minorem experimur. igitur. Et quoniã hæc ratio sumpta est ex Aristo. in secundo de anima. text. 24. formaliter. & ibi diffuse de hoc scribimus. examen huius rationis quæratur ibi.

¶Quo ad secundã partẽ ponit ex quinto physic. in principio tres modos clare. secundum totum, vel partem, vel accidens. Non secundum accidens: quia intelligit inquantum homo quod est prædicatũ essentiale. Non secundum totum, quia corpus est pars Sortis, probatur, quia Sortes experitur se sentire corpore: ergo corpus est eius pars. ergo secundum partẽ. est ig ĩ intellectus pars, sin aliquid sortis. Et sic oportet videre quomodo possit saluari q; intellectus sit aliquid Sortis. Et veritur ad tertiũ, scilicet positionem Auerrois in tertio de anima, cõmento quinto. Vbi nota, q; æquiuocè vtitur ly subiecti nomine: quoniam phantasma dicit subiectum speciei intelligibilis: id est obiectum quod vocatur subiectum quia est subiectum veritatis eorum quorum fam in ordine ad phantasmata vt ad obiecta sumitur adæquatio speciei. Intellectus vero vocatur subiectum inhæsio nis: quod vũ frequentat dictores subiectum.

¶Reprobatis huius constitit in hoc, q; ista conjunctio fugitur forsit vt intelligam, non vt intelligat: & formatur ratio sic. Vnio speciei vtibilis ad obiectum non sufficit ad quòd obiectum videat, sed vt videatur: ergo nec vnio speciei intelligibilis ad phantasmata dat phantasmati vt intelligat, sed vt intelligatur: tenet sequela ex doctrina Aristotel. 2. de anima text. 3. intellectiua animæ phantasmata, &c.

Anno. ¶Sed occurrit hic dubium: quia quidam dicunt: Auerr. non ponit q; ex tali virtute perficit Sortes habet q; intelligat. Sed vnio ista consistit primo quo ad esse. Primo: quia in-

366 367 355 261 355 313 363 313 368 1. d. 3. q. 1. art. 6. dist. 17. q. 1. art. 1. Et 2. contra. 3. & 93. Et b. 4. cap. 3. Et de anim. art. 5. Comment. Comment. 70

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectus habet esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, q; coexigit esse corpori humani. Secundo, quia cius est indiuisum loco & subiecto à corpore humano. Deinde quoad operari: quia in sua essentiali operatione, quæ est intelligere, dependet à corpore ex phantasia cius tripliciter. Primo tanquã à motiuo proprio. Secundo tanquã à termino proprio. Tertio tanquã necessario cooperante: quia oportet phantasiã esse subiper in actu secundo, quando intellectus est in actu secundo. Demum quo ad operari operatione consequentem, s. mouere: quia, s. se habet ad corpus humanum vt ad proprium mobile essentialiter sibi respondens, vt intelligentia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedunt, q; anima intellectiua est forma Sortis per informationem assistentiæ, non inexistentiæ. Et sic dicunt, q; Sortes intelligit quãdmodò eælum mouet se. ¶Sed de vnione quo ad mouere, erit nunc sermo à S. Tho. & similiter de tali composito. Nunc autem scito, q; vnio, quo ad operari primo & essentiali operari nihil facit quoniam illa triplex habitudo non dat Sorti nisi q; videatur: & addit hoc, q; actu phantasie, tunc quod constat nõ esse intelligere. Quia si parties esset animatus, & aliqua vitali operatione circa visionem vteretur colore, quum videretur: nihil minus non propter hoc videret. Vnio vero secundũ illam coexigentiã & coaptationem in esse nihil dat nisi ordinem essentialẽ & dependentiam qualis est inter magis & minus perfectũ. Non q; esse vnius sit in aliquo genere causæ intrinsecæ causa esse alterius. Indiuisio quoque secundum locum & subiectũ, quum nõ sit nisi negatiua, nec fundetur super aliquo cõi esse vtriusq; vt contingit in indiuisione aiæ sensitiuæ cum asino, nihil dat nisi q; nulla distantia spualis impedire possit vnionẽ intellectus cũ phantasia. Vt ex his omnibus põt argui sic, Ex omnibus istis simul non habet, nisi q; Sor. est prius minister intellectus, & in quo est obiectũ intellectus. ergo ex his Sor. non intelligitur ita esse hæc faciunt ad hoc quòd illa operatio sit in Sorte vt in habente ipsam, qđ esse oporteret ponere quia est intelligens, sicut alt um oporteret habere in se albedinem. Quarto igitur ponit positionem Platonis & quorundam etiam Auerroistarum qui volũt saluare, dicendo q; ex intellectu & homine fit vnum, sicut ex motore & moto: quemadmodum ex intelligentia & orbe, ita q; Sortes intelligit sicut & cælum mouet se. Sed hanc responsionem S. Tho. quadruplr euacuat, & primæ tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita q; intendant q; penes vnionem secundũ actualẽ motionem non põt saluari, q; Sortes intelligat. Primo ex ordine inter mouere & intelligere, sic intelligere est priusquam mouere ergo per vnionem in motu Sortes non intelligit. Cõsequentia nota. Antecedens patet quia motus animæ sit appetitui, qui est posterior cognitione. Secundo ex differentia operum penes immanere & transire: quia intelligere est operatio immanens, motus transiens ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio ex differentia penes communicari instrumento, quia operatio motoris non communicatur moto nisi vt instrumento: sed intelligere non est sic communicabile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorum vnicorum, scilicet motoris & motiquia diceret aduersarius, q; non ex vnione penes motum habet Sortes, q; intelligat, sed ex vnione, quæ fundat q; hoc est intrinsecus motor. & illud motum ex illa inquam habet Sortes quod intelligat. Sed illam vnionem de hoc quod scribimus & declaramus tanquam ab effectu per de mouere & moueri. Et propterea adducit illa quarta ratio euacuans hanc responsionem sic, Aut dico Sortes, significat tantum partẽ corpoream compositi ex motore & mobili aut totum compositum, si partem tantũ, ergo sibi nõ potest attribui intelligere. Probatur sequela: quia operatio partis non attribuitur alteri parti nisi forte per accidens. & dixit forte: quia cuã per accidens, non est in vsu. Si totũ, ergo Sortes non est vnum simplr. ergo nec eus simplr. patet prima sequela: quia ex motore & mobili non fit vnũ simplr. ledta patet: q; vnumquodq; eo modo est ens quo vnum

¶Nota hic, q; sectatores Auer. ne scientes, neq; propriã vocẽ intelligẽtes, dicunt, q; Sortes significat totũ compositũ & dicũt, q; est vnũ simplr. qa est vnũ substantialiter non per informationem, sed per assistentiã formæ. Sed q; hic propriã nesciãt vocẽ ex rõne & Arist. conuincitur. Ex rõne quia vnum idẽ est qđ indiuisum. 4. meta. tex. 3. Si sunt vnũ substantialẽ, ergo sunt indiuisa substantialr. ergo quãuis

vere anima & corpus sint duæ res, sunt in unitæ substantialiter: ergo secundum aliquod esse substantialẽ sicut indiuisa secũdũ quantitatẽ, & qualitatẽ, & vbi, &c. sicut per sunt secundũ aliquod esse illius generis nõ distincta. anima aũt & corpus apud eum præueniendo omnem operationem in nullo esse indiuisa sunt. ergo.

¶ Præterea, secundo de anima, tex. 6. primo Arist. ait, Non oportet quærere quomodo ex aia & corpore fiat vnum, &c. Vnde habemus, q; si substrahatur q; in essendo hoc sit actus illius, & illud sit potentia illius, non habetur quomodo sit vnum. Sed apud eum neq; hoc est illius actus, &c. ergo. Neq; potest subtrahi ad actum per assistentiam: quia responsio Aristotelis consistit quia actus est quod proprie est: & potentia non est nisi per actum, proculdubio formaliter, ideo vnum sunt. Nec oportet aliud quærere glutinum quòd de anima Auerrois negat: quia corpus Sortis non est potentia quæ nõ fit nisi per actum: quia non est anima intellectiua formaliter, nec in esse substantiali. nec in esse accidentali.

¶Ad id quòd de cælo dicunt dicenda sunt tria. Primo, q; si cælum moueret se, est vere anima. Secundo, q; quia motus est operatio transiens, & actio principalis, attribuitur instrumento: ideo magis potest dici de motu quam intelligere. Tertio, q; hoc est obscurum: quoniam hoc nescimus, an cælum se moueat: sed tamen experimur nos intelligere. vnde velle clara & certa per dubia & obscura notificare est inerudiri, & egentis disciplina: quum magis cælum per nostra notificari debeat.

¶Secunda ratio principalis est ex ratione speciei sic, Intelligere est propria operatio hominis, vt sic ergo homo constituitur in esse specifico per principium siue operationis, quæ est intelligere. ergo illud principium est propria forma dans esse homini. Secunda consequentia nota: quia vnumquodque constituitur in specie per propriam formam, differentia enim est intrinseca. Prima vero consequentia probatur: quia natura cuiusque rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens vero probatur: quia per intelligere homo transcendit extera animalia: & auctoritate Arist. qui in primo Ethicorum in hac operatione propriam hominis felicitatem ponit.

¶Ad hanc rationem dicunt quòd homo dupliciter sumitur, vno modo in esse completo, alio modo incompletè. Primo modo non est, per se in genere, aut specie, & dicit compositum ex anima intellectiua & corpore. Secundo modo sic, & reponitur in specie per animam cogitatiuam: vt dicit Auerrois. Sed secundum hoc sequitur primo, quòd nulla species est in mundo quæ sit animal rationale, quod est contra communem animi conceptionem, non solum philosophorum, sed omnium qui scripserunt. Patet sequela: quia rationale non constituit hominem intrinsece. Rursus sequitur q; omnes species animalis sint animalia bruta essentialiter. & consequenter q; ipse Auerrois. & sui sequaces sint essentialiter animalia bruta, & pterea non est mirum si nihil intelligerunt de suis fis.

¶Contra eandem rationem Sco in 4. dist. 43. q. 1. instat dicens, quod ista ratio deficit apud nos: quia intelligere nõ est ab anima apud nos sed intellectus concurrit mere passiue, & obiectiu actiue. Et sic ex ista ratione non habetur intentum quia illa maxima propria operatio quę est à propria forma, non inuat ad propositum.

¶Ad hoc breuiter dicitur, primo quòd falsum est quòd intellectus concurrat mere passiue ad intelligere. Secundo dicitur, quòd intelligere quum sit operatio vitalis, manifestè est animæ, eo modo quo operatio est formæ effectiuis ipsum. Verum autem actiue vel aliter, impertinens est: ideo sat est. Tertio dicitur quòd aliud est loqui de anima, quæ est primum principium intelligendi: & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat enim quòd ab anima est intelligere. Sed virum mediante intellectu possibili actiue, hoc est impertinens. Stat enim quòd mediante forte alia virtute agat illam, vnde ratio stat solida, fundata super hoc q; intelligere est propria operatio animæ eo modo, quo operatio dicitur esse formaquoniã semper æstimabitur, vt dicitur 1. physi. tex. 17. species aliqua operari.

¶Quo ad secundam partem corporis articuli: quia posset quispiam obiicere. Quomodo est possibile q; intelligere & intellectus nullius corporis dicatur actus à philosophis: & tamen sic forma corporis dans illi esse, vt concludistis? Dicitur ad hanc obiectionẽ satisfacie graduando formas penes elevationẽ supra materiam.

Circa hanc partem occurrit dubium, quia Sco. in quolibeta. quæstione 9. adducit hanc 5. Tho. verba, & contra ea duplicitèr arguit. Primo sic, Homo est homo per animam non nisi vt informat materiam: ergo non intelligit per eam nisi vt informat materiam. ergo non intelligit per eam vt supergreditur, id est non informat materiam, vt dicis. Antecedens patet ex 7. meta. quia compositum non est tale nisi per formam vnitam. Secundo sic, Anima humana secundum supremum gradum essentialis perfectionis informat materiam, & secundum eundem est principium intelligendi. ergo est principium intelligendi vt informat materiam, & nõ vt excedit materiam. Antecedens patet. Alloquin homo non esset supremum ens corporeum, nec proximum angelo in ordine specierum.

¶Ad euidentiam huius difficultatis primo declarandum est quid sit animam supergredi facultatem materiæ. deinde respondendum obiectis, formam excedere facultatem materię quo ad ipsam facultatem seu potentiam materiæ, est non esse in potentia materiæ: ita q; non est de numero seu genere earum, ad quas illius potentia se extendit, sed supra eas. Quo ad fieri, est non per transmutationem materiæ educi: sed de fortis aduenire. Quo ad esse, est esse subsistens seu independentem secundum esse à materia: ita q; sic informet q; non pendeat. Quo ad posse, est habere virtutem non receptam in corpore: sed in ipsa anima stantem. Quo ad operari, est operari absq; communicatione corpore cum subiecto. Vnde animam intellectiuam excedere facultatem materiæ nihil aliud est, quàm ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter q; quamuis informet, subsistens tamen seu independens à materia est. Vel animã intellectiuam supergredi facultatem materiæ est eam esse talis generis q; ex ratione sui generis: seu ex hoc q; intellectiua est, nõ habet q; informet materiã: illã tñ informat subsistendo.

¶Ad rationes autem in oppositum dicitur, secũdum ea quæ de facto tenet S. T. q; anima intellectiua secundum omnem sui gradum insormat materiam sed potentia intellectiua, nullius corporis est actus: nec per super excedere materiam tendit S. Tho. non informationem ipsius corporis ab anima, sed separationem virtutis intellectiuæ & intellectionis a corpore: & hanc tanquam effectum essentialis excessus ipsius animæ supra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter respondendo dicitur, q; Sortes intelligit per animam intellectiuam & inquãtum super greditur materiam, & inquantum est vnita materiæ. Sed ly inquantum in prima notat rationem operandi: & in secunda conditionem rationis operandi. Anima enim secundum illum suprenum gradum, ex quo habet subsistentiam independentem à materia & separationem ab ea negatiue, est ratio intelligendi Sorti. Sed non est illi ratio nisi habeat hanc conditionem, q; sit illi vnita.

¶Vltimo in corpore articuli, quia superius ostendit conclusiones suas seq. siue anima ponatur, forma subsistens, siue composita ex materia & forma: & nunc potuisset hoc idem hic quæri. Ideo ostendit, q; si anima etiam est composita ex materia & forma, q; impossibile est ipsam esse formam humani corporis: quia aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui: non primo modo, quia implicat: nec secundo, quia sua materia esset primum animatum, ergo.

¶In responsione ad primum nota, quòd quia præsens negotium arduum valde est: & debet si potest intenta conclusio saluari secundum omnem opinionem, quæ non euidenter est impossibilis vt sequitur S. Tho. in superioribus ostendit, eum de distinctione intellectus ab anima scrupulosa valde quæstio sit. Thomistis tenentibus distingui ipsum realiter ab ea: Scotistis dicentibus ipsum esse idem realiter quod essentia animæ, sed distinguiformaliter ab ea, quamuis de facto responsio ista, quam dat S. Thom. sustinenda sit: non videtur tamen mihi arctanda tanta res sub iugo illius alterius quæstionis. Sed dicendum potius, quòd quicquid sit de distinctione intellectus ab anima, anima intellectiua secundum essentiam est actus corporis: & secundum potentiam non est actus corporis, quia anima intellectiua inquantum potest intelligere, corpus perficit. Cuius signum est, quòd intelligere non suscipitur in corpore, eiusdem enim est actus cuius est potentia, vt dicitur de somno & vigilia. Et si instetur, quomodo est possibile, si anima idem est intellectui, quòd ipsa sit actus corporis, & non sit actus corporis? Facile respondetur, quòd ipsa quidem est actus corporis: sed ipsa inquantum intellectiua non est actus corporis, id est anima intellectiua identice non formaliter est actus corporis. Vel & melius: intellectus identice non formaliter est actus corporis: & hoc est dictum quòd secundum eum est res recepta in corpore: sed non habet ex hoc q; sit in corpore, sed ex hoc habet q; sit independens à corpore. Et si contra hoc instetur. Primo, quia sic anima intellectiua nõ differret ab altis gradibus inteaphysicalibus, de quibus vere dicitur, q; formaliter non dependent à materia: & tamen quando sunt recepti in materia, sunt veræ materiales: anima enim bouis inquantum substantia non habet q; sit corporis actus, vt patet: & tamen non propterea potest vere dici, q; substantia anima bouis non est actus corporis: ergo nec de anima intellectiua. Secundo, quia videtur inciderc in id quod dicit Aristoteles in 1. de anima. tex. 13. vel 14. q; anima est sicut eurinum aut sphæras cui formaliter sumpto attribuitur aliquid, quum tamen nihil illius realiter inueniatur nisi in materia: sic enim secundum hoc faceremur de intellectu ex quo secundum rem in materia ponit, quòd sit nõ formaliter. Dicendum est ad ista, q; ala intellectiua ex hoc quòd intellectiua est non hac tantum gandes negatione, q; ex hoc non habet q; sit corporis actus: sed vehicat sibi positiue hoc q; habet secundũ rẽ esse independens à corpore: & consequeter secundum posse & operari absque dependentia ex corpore quod neq; generibus, quod neq; gradibus metaphysicalibus, neq; mathematicalibus connexit. Anima enim intellectiua & informat corpus, & inde pẽdet secundũ esse realiter à corpe & operatur realr operatione absq; communicatione corpis: ita q; operatio illa a sola, & ita sola ala est: quãuis ipsa ala sit in corpore & hoc q; ipsa ala habet esse independens à corpore. Nihil ergo obstat veritati, attribuere, & q; non sit actus corporis & indeterminate ad partẽ corpoream, & exceptionem vniuersaliter existimi essentialis aiæ intellectiuæ supra corpus, id est subsistentiæ seu independentiæ eius secundum esse à corpore, quoniam secundum veritatem ista est radix: sine sit proximum fundamentum secundum rem, siuenon: sed mediante potentia realiter à se distincta. Ex hoc enim quòd anima habet esse independens à corpore, sequitur, & quòd est forma non materialis, & consequenter non determinata ad aliquam naturam corpoream: & q; potest recipere sola: & consequenter vniuersaliter. Nec hæc latuerunt diuum Tho. imo ab ipso hæc didici: quoniam in quæstione præcedente probauit essentiam animæ quo modo fuerit actum corporis esse formã incorporẽ, subsistentiæ & vniuersalẽ in recipiendo à posteriori, qa. cognoscit naturas omnũ corporũ: neque enim de vno accidente, quod potuit intellectus: sed de ipsa animæ substantia conditiones essentiales tradidit. Quamuis igitur vtatur quoque S. Tho. propria opinione de diffinie intellectus ab anima non tñ sic vti intelligendus est vt alliguerit hoc ad illam, imo ex sua insinuauit doctrina etiam sine illa reliqua posse intelligi: & hæc bene nota.

¶In eadem risione ad primũ discutienda esset illa propositio ala intellectiua est forma gñationis humanę qa videtur falsa, & à multis negata sed qũ ex proposito tractabitur de productione animæ in qõ. 118. huius: ideo illuc isque eos hæc differatur.

¶In responsione ad quartum, aduerte q; S. Tho. respondet ad materiam sed quia multi faciunt vim in forma: scito q; responsio consistit in negatione minoris, scilicet intellectus est abstractior essentia animæ. Et ad probationem, scilicet intellectus non est actus corporis. essentia animæ est actus corporis: ergo intellectus est abstractior essentia. Dicitur quòd cõmittitur sophisma figuræ dictionis, mutando, quomodo in magis, id est modum abstractionis in maiori in abstractionem. Quamuis enim intellectus habeat hunc modum abstractionis, scilicet non actuare corpus: & essentia animæ non habeat illum, essentia tamen animæ habet alium modum abstractionis quo magis abstrahit à corpore, scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse substantiale non pendens à materia. Et hic modus est causa æquiuoca illius modi abstrahendi qui cõuenit intellectui & potior illo, sicut vniuersalr ex effectu & hoc est qđ S. Tho. intẽdit, vt patet intuenti

¶Num esse animæ intellectiuæ sit esse compositi.

Quæstio.

¶In responsione ad quintum sunt quatuor dicta, circa quæ est difficultas & quæstio. primum. Esse animæ intellectiuæ est ipsum esse compositi. Secundum, q; hoc non conuenit aliis formis. Tertium, q; propter hoc anima intellectiua non corrumpitur. Quartum, q; propterea etiam alia corrumpuntur.

¶Contra primum enim Sco. in 4. distin. 43. q. 1. & in quol. q. 7. arguit tripliciter. Tum quia omne ens habet aliquod proprium esse. Nec capio, inquit, aliquod esse ens extra causam suam: & non haberet proprium esse, sed compositum. pure homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contradicit S. Tho. sibi ipsi: quia secundum hoc anima non esset perfectior compositi qua habet per se parata: quod S. Tho. tenet probatur sequela. Primo, quia nullum habent totaliter illum esse est imperfectius ex hoc, q; non communicat illud esse alteri. probatur, qui communicare, perfectionem supponit, non dat. Secundo, quia si ipsa retinenx esse proprium est imperfecta in essendo, quo compositũ habens illud inest, erit perfectũ in essendo. Tum quia si remanet esse totius compositi, consequens est q; compositi remaneat.

¶Num solius animæ intellectiuæ esse sit esse compositi.

Quæstio.

¶Contra secundum arguo: quia hoc repugnat doctrinæ S. Tho. quoniam in hoc & cæteris non sunt duo esse substantialia: sed vnum tantum, quod compositum primo est ex forma & materia participatiue apud S. Tho.

¶Num anima intellectiua sit incorruptibilis, quia eius esse est esse compositi.

¶Contra rectium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primo q; ex hoc sequitur magis oppositum: quia generatio est via ad esse compositi: & corruptio ab esse eiusdem: ergo si esse compositi est illius anime, quod est proprium animæ, esse ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundo, quia si ita est, ergo ratio tua in q. præcedente ad incorruptibilem animæ, quia est inseparabilis ab esse, nihil valet: quia cum illud esse sit esse compositi, dicetur quod quemadmodum anima, est separabilis à composito, sic & ab esse: & sic male illatum fuit, ergo separaretur à seipsa.

Quæstio. 382 *¶Num anima aliorum ab homine sint corruptibiles, quod ese sit esse animæ illorum est esse compositi.*

6 ¶Contra quartũ arguit Sco. ibidem, quia ratio, 370 quare aliæ formæ corrumpuntur est non habere aliud esse à cõposito. 367 sed vel contrarietas ad corrumpens, vel separabilitas à cõposito. Potest quoq; argui, q hoc est magis ratio oppositi: quia ti i l, quòd proprie corrumpitur est compositum: & si aliud est esse compositi, & aliud formæ, non est necesse corrupto composito corrumpi formam: sicut nec vniuersaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius.

¶Ad euidentiam horum notanda sunt duo. Primo conuenientia & differentia inter animã intellectiuam, & alias formas respectu esse. Secundo conuenientia & differentia inter compositionẽ substantialẽ & accidentalem radicaliter tãgenda est, & breuiter. Quo ad primũ cõmune est omniformæ, quòd esse existentiæ de quo est præsens sermo, sit sibi proprietas q̃ per se primo sibi conuenit, quod manifestatur ex eo q̃ formæ conuenit esse, & non per aliudq̃ nec per materiam nec per compositum: quum tã materia sit actu per formam quã cõpositi, vt patet 7. met. ex. 7. & consequenter cuicunq; cõuenit, rõne formæ cõuenit. Sed cũ dupliciter intelligi possit q̃ esse est proprium formæ, scil. vt rõnis essendi scu quo est, vel subiecti seu qđ est, in hoc cõmunicare dicẽdũ est omnes formas, q̃ esse est eis proprium (sitem vt rõnibus essendi. In reliquo aũt, cvendicare sibi esse vt qđ est: differentia est inter formas. Quoniã quædam sunt independentes à materia seu subiectoꝛ & istis esse est proprium vtroq; modo: vtquo, & vt quod: & ideo vocantur formæ subsistentes: & inquantum formæ sunt, esse eas comitatur: inquantum vero tales, pura independentes, esse suum ipse sustentant. Quædam vero sunt dependentes à subiecto, & talibus esse non est proprium vt quod est: quia nunquam aliqua earum est naturale quod est. Et fundamentum huius differentiæ est: quia forma dicitur essendi causa, in quantum facit formaliter complemũ susceptium ipsius est: vt diaphanitas quo dammodo complet proprium subiectum luminis. ¶Et propterea illæ formæ, quæ tãs imperfectionis habent, vt à receptiuo egeant sustentari: quia formæ sunt, esse fecti ferũ quia vero sustinere per seipsas solas illud nequãt, priciũs cõpositũ ex se & receptiuo vt propriũ receptiuum ipsius esse. Aliæ vero quæ sustentantæ non egent, sufficienter sunt vt per seipsas suum sustineãt esse ac subsistant, & propterea esse dicit, & est omnino ꝓprii formarũ subsistentiũ quia vt quo & qđ sibi illud vendicãt: reliquæ vero vt quo tñ. Et quoniã formæ ist subsistentes sunt duplicis ordinis: quædam sic subsistũt vt non possint esse aliis rõnes essendi: & has vocamus intelligentias. Quædã vero sic subsistunt, vt tamen possint esse aliis rõnes essendi, vt aïa intellectiua hoũ & cæli si est animatum. Considerandũ est q̃ istæ habẽt in se tria ordinatæ & quòd sint formæ, & q̃ subsistentes seu independentes: & quòd rõnes essendi cõpositis, quorũ ordo ex effectibus patet. nã ex primo habẽt quòd esse cõmitetur inseparabiliter easdẽ: secũdo habent q̃ substineant sufficienter illud: & tertio habent q̃ cõtẽt illud compositũ. Rursus ex primo habent quòd sint quoꝛex secundo quòd sint qđex tertio q̃ sint pars alicuius cõpositi cum quo illo esse gaudeãt. Et rursus in primo cõueniunt cũ omb⁹ formis, in secundo cũ intelligentiis: in tertio cũ formis materialibus. Est ergo differẽtia inter animã intellectiuã, & alias formas sensibiliũ in hoc quòd esse est sibi verè proprium vt quo & quod, reliquis vero vt quo tñ. Et quoniã esse quo homo est, prius conuenit aïæ intellectiuæ: & non solum vt quo, sed vt qđ est quã cõpositũ. In reliquis vero esse prius cõuenit formæ vt quo, non tamen vt quodsed cõpositũ cõuenit prius vt quod est: & per cõpositum formæ. Et rõ diuersitatis iam dicta est. q̃ in reliquis cõpositũ tñ habet rõnem sufficientis susceptiui ipsius esse: reliqua vero sunt inquantũ sunt aliqd illius. In homine vero non solũ compositum, sed anima est sufficiens receptiuum ipsius esse, & prius natura ipsa anima, quæ prior est naturaliter composito: & ex sua substantiali & intrinseca perfectione hanc habet independentiam, qua sustinet in se esse. Et propterea singulariter attribuitur animæ intellectiuæ, q̃ esse sibi sit ꝓprium, & quòd illud cõiecat cõpositũ: & dicitur, q̃ hoc non cõuenit aliis formis, & quòd propter hoc anima intellectiua non corrũpitur cum composito, sed retrahit illud esse secum. Cæterũ autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles sunt cũ compositis, quoꝝ sunt: hæc enim ois manifeste sequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima esse habet independens à corpore, illud retrahit secũ compositũ corrupto & sic non corrumpitur necessario, composito corrupto. hæc de primo.

¶Quo ad secundum dic q̃ compositio substantialis & accidentalis in hoc conueniunt q̃ vtraq; constat ex actu & potentia. Sed differunt in hoc: q̃ in substantiali sit ens & vnum per se: in quo per se in accidentali vero non. Et radix huius diuersitatis est: quia ens & vnum per se in aliquo vno tñ genere & specie essentialiter esse: ac per hoc ex essentialiter actu & essentialiter potentia cõponi si compositũ est, aliquin non esset essentialiter in vna specie. Essentialiter aũt potẽtia alicuius actus, illam & solã esse constat quæ nihil aliud est quã potẽtia illius, vt figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Quodcunq; aũt vnus solus actus ut sola potentia alunatur, vnũ tantum esse inter eunte secundum illũ actũ: ac per hoc per se ens & vnũ sit. Quãdo vero duo actus vnius, duo quoq; esse necesse est fieri: ac per hoc nõ per se ens, nec per se vnũ, sed ens & vnum per accidens: properea 7. met. dicit, q̃ ex duobus actibus nõ fit vnũ per se. Verbi gratia: calidũ constat ex calore & calefactibili: calefactibile aũt non est nisi hoc quod significat calefactibile. id est capacitas caloris: sed est in se alterius naturæ puta ligneæ vel aqueæ. Et propterea ex calefactibili & calore non fit per se ens & vnum; quia ex illa substantia natura, puta aqua vel ligno, & calore non potest fieri per se ens & vnum, ponit enim vtrũq; cõ suis esse proprijs & consequẽter duo entia constituuntur, sed si calefactibile non esset alicuius certæ naturæ: sed huius tantum, quod naturaliter esset potentia ad calorem & frigus: tunc ex calefactibili & calido fieret per se vnũ ens: quia ibi nullum interueniret esse, nisi caloris: calefactibile enim nullum aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ac per hoc in vnum tñ quod quid erat esse vtrunq; admaretur, quod est esse per se ens & vnum. Et qñ in cõpositione substantiali subiectum est ens in pura potentia: accidentali vero ens in actu, vt dictum in 2. de anima comento. 4. Ideo ibi fit vnum per se: hic vero vnum per accidens. Patet ergo q̃ radix quòd compositum sit per se ens & vnũ, est vnitas esse; & q̃ non sit per se ens vnum, est pluralitas esse: & quòd vnitas & pluralitas esse attenditur secundũ vnitatem & pluralitatem formæ: quia per se primo formę cõuenit. Et propterea intolerabilis est physice error dicentium, in composito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturã cõpositionis essentialis: & illud maximũ metaphysicæ principiũ iam probatum, quòd esse per se primo conuenit formæ: & multa alia, vnde præclare Aristo. in secundo de aïa in tex. 7. excluit quæstionem, quomodo ex aïa & corpore fiat vnũ per hoc quòd ente & vno multiplicitur dicitur enim proprium est esse actus est.

¶His præmissis dicendum est ad rõnes in oppositum. Et ad primã dicitur: q̃ omne ens habet aliquod esse proprium, vt proprium distinguitur contra extraneũ, quia nulla res est per esse extraneum à se: non autẽ vt proprium distinguitur contra cõmune, imõ nulla pars habet esse proprium hoc modo: quia quælibet habet esse commune sibi & toti dum in toto est. Ad secundum dicitur, q̃ stante hac duo simul, & quòd anima intellectiua suum esse compositio cõmunicet. & quòd sit imperfectior separata, sicut stat cum sua independentia, q̃ sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quòd cõmunicare non dat perfectionem, respondetur quòd communicare formaliter addit perfectionem communicanti: communicare effectiue non. Modo anima communicat formaliter se & suum esse compositori & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quamuis idem omnino esse habeat separata & coniuncta, non tamen eodem modo: quia coniuncta habet illud integrãdo humanam speciem cuius est pars: separata vero non integrando. Et quia alio & alio modo habet: ideo mirum non est, si perfectiorem statum haber in composito quàm extra. Attenditur enim perfectior status iuxta modum habendi, & hinc patet ad illud quæritum, Quare & quomodo separata est imperfecta in essendo, & compositum perfectum in essendo: hoc enim est ratione modi habendi idem esse, s. in integritate speciei, & absque integritate illius. ¶Ad tertiã aũt iam patet ex dictis: & quare potest remanere esse compositi corrupto cõposito: quia illud esse non conueniebat primo cõposito etiam vt quod sed formæ vt quo & vt quod. Vnde esse hominis est formæ vt propriũ: hominis vero vt cõcretiũ: & ideo non est mirum si remanet cõpositio id est hoc corruptum. ¶Ad rationes contra secundum & quartũ simul dicitur, quòd procedunt ex malo intellectu verborum S. Tho. cũ ens dicit S. Tho. in literis (quod non accidit in aliis formis) ly quod, non refert identitatem esse formæ cum cõposito, sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quòd non est sensus, habere idem esse cũ cõposito, non conuenit aliis formis: quoniam hoc conuenit omnibus substantialibus. Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium: vt quod non conuenit aliis formis, quib hoc conuenit tantum independentibus à subiecto formis, vt patet ex dictis. ¶Ad rationes aũt contra tertiũ dictũ respondentur. Et ad primã negatur sequela, quia esse animæ non ponitur esse compositi vt proprium sed vt cõmunicatum. & ideo corruptio quæ est ab esse compositi, non hoc facit vt esse compositi non sit, sed vt non sit compositum: ex quo enim non est proprium compositi, sequitur quòd non auferetur ipso ablato, sed quòd desinat ipsius esse: & cum eo cuius est ꝓprium remanebat. In his vero quorum esse est proprium compositi corrupto cõposito ne cesse est esse corrumpi: vtpote eius pro prium, & cõsequẽter forma remanere non potest. vnde optime ratio illa iuxta corruptibilitatem aïæ intellectiuæ & corruptibilitatem aliarum. Et per hoc idem patet responsio ad secundum, quia quãuis forma fit separabilis à composito, non tamen abesse compositi: quia aut illud esse est primo compositi vt quod: & tunc est ipso corrũpitur, & cõsequẽter forma tam: illud esse est primo formæ et tam vt quod: & tñ nõ est cõpositi nisi vt cõleatum, formæ vero vt oino proprius & consequenter forma est oino inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur à seipsa cui per se primo conuenit illud esse: à cõposito aũt nihil prohibet separari propter solubilem eorũ connexionẽ: vnde non est idẽ iudicii de separatione à cõposito & ab esse eius. qñ esse non est eius vt proprii, sed vt cõleatum, vt in hoc accidit. Quare ois stant solida. ¶In responsione ad sexũ circa vnionem animæ intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est quid sit vnio illa. Secundum quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis multi dubitant, an sit substantia vel accidens: absolutum vel respectiuum: proprium vel separabile ab anima. Si enim est substantia, ergo aliquid substantiæ animæ desinit esse in morte hominis, quando vnio illa desinit. Si accidens proprii, ergo remanet in aïa post mortẽ, & sic aïa est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio, ergo aïa constituit hominem per accidens. Et si dicatur cõcedendo & distinguendo hoc vltimũ membrũ, q̃ illa vnio est relatio sed aïam constituere substantiã cõpositã per relationẽ cõtingit duplicẽter, s. dispositiue vel formaliter, & q̃ primo mõ nõ incõuenit. & sic aïa mediante vnione accidente constituit substantiã. Contra hoc est primo, q̃ vnio est dispositiua ist ipsa constitutio & integratio cõpositi. Secundo, qa apud S. Tho. nullũ accidẽs tã absolutũ quã respectiuũ præuenit substantiã. vnõ remanet dubiũ q̃d tit illa vnio. ¶De naturalitate autem ejus pro tanto est dubium, quia si vnio naturalis est separationis status dicitur violentus: & sic cum violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis.

¶Ad euidentiam primi sciendum est, quòd vnio potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiam & formã. & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis vnio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur, quòd quemadmodum causa effectiua distinguitur in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi: & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & eius causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quam esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quam actualiter esse id quod subiectum est substantialiter, si est forma substantialis, aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam vnio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quam causalitas formalis ipsius in corpore: ideirco sicut vana est quæstio de causalitate formali, an sit substantia vel accidens, &c. ita de vnione. Constat ejus quòd causalitas formalis est velut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis: & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti: quod non est ipsa forma nec ipsum subiectum, nec aliquod eis medium: quia esset processus in infinitum: sed est subiectum & forma in esse tali indiuisa, esset ens subiectum esse, simpliciter vel secundum quid talis forma. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices: quia quædam separabiles ab his quorum sunt causæ, quædam non, consequens est q̃ quibuslã formis causalitas formalis, ac per hoc vnio, adsit separabilitas, & quibuslã nõ. Nec propterea est accidens, nisi metaphorice sumẽdo accidẽs, i. extra essentiã: & hoc in aliis, quæ in apetitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit San. Tho. in tex. de esse sursum respectu ignis. hoc enim non est accidens per accidens ignis: sed proprium est sibi: quamuis impedibiliter. Et quoniam hæc communia sunt omnibus formis, conuenire quoque est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæstium dicitur, quòd vnio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quæ est dare esse formale. Et cum dicitur, aut est substantia, vel accidẽs: dico quòd proprie loquendo dicendũ est, quòd est causalitas substantiæ. Tamen, vt quærenti satisfiat, dicatur quòd non significat vnam substantiam simpliciter: sed vnam in alia, scilicet formam in materia. Et ideo cum auferatur, non est opus quòd desinat substantia simpliciter: sed vna substantia in alia, quod potest fieri veraque remanente seorsum.

¶Ad ea autem, quæ naturalitatem huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, quòd vnio animæ ad corpus proculdubio naturalis est. Sed non cõuincit resurrectionẽ futuram: quamuis probabiliter eam fundeat apud San. Tho. in quarto contra Gen. cap. 79. Potest enim dici, vel vt Aui. putauit, quòd vnio est naturalis animæ in sui principio: esse vero separatam, est sibi naturale posi. Ita quòd vterque status est sibi successiue naturalis: quemadmodum animalibus in seipsis animalificantibus, naturale est in principio viuere in vtero inaterno, & post exire vterum. Vel cum S. Tho. in 4. contra Gen. cap. 81. quòd ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finem: quia scilicet tendit ad finem. scilicet vnionem animę ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri: sed sicut naturalis est generatio ois, & imperfecto violento, & imperfecto est distinguendum: non cum 5. etto in quarto, di stinctio. 43. quæstio. secunda sommianæ quòd anima sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantum communicat. & ideo non inconuenit perpetuo impediri, & manere in statu nullam imperfectionem in ea ponente. Quoniam hoc est & contra ipsum, qui in quæstio. præcedente dixit se non capere quod aliquod sit ens absque proprio esse, quod tamen ponit, qui animam tantum communicare se dicit composito. Et contra veritatem: quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto: alioquin natura non propter melius componeret, nec partes haberent rationem materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd violentum est duplex. Alterum oppositum tam termino quàm viæ naturali. Alterum oppositum termino: sed non viæ naturali. Id est alterum quod est in esse, cuius oppositum esset naturale: sed tamen non habet in sua natura principium viæ ducentis ad illud esse naturale. Alterum quod est in esse, cuius oppositum esset naturale, & in natura illius est principium eundi ad tale esse: vt patet, graui retento sursum. Prima violentia non potest perpetuari: quia ponit principium viæ perpetuo impediri. Secundo autem non inconuenit si perpetuetur quia propter violentia non est, vbi nullum principium perueniendi ad terminum impediuit, quamuis si esset in termino, ille status esset naturalis. Talis autem violentia est anima separata: quoniam habet aptitudinem & inclinationem naturalem ad vnionem quo ad esse: non quo ad fieri. Et hoc est quod occulte sensit Sanctus Thomas dum dixit, quòd resurrectio est naturalis secundum finem, & non secundum principium actiuum, & consequenter nec passiuum: quia omni potentiæ passiuæ naturali respondet actiua naturalis. In hoc enim manifeste patet, quòd separatæ animæ vnio secundum esse est naturalis, sed secundum suum fieri est supernaturalis. Quia tamen rationabile est, quòd nec etiam talis imperfectio à prima causa in tam nobili natura perpetuo permittatur: probabilis ratio resurrectionis fidei suffragatur.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum secundum.*

TRiplex clarus est contra Auerroim directe motus.

¶In corpore vaica est conclusio negatiue respondens quæsito: Impossibile est intellectum, quo intelligimus esse vnum in omnibus. Et probatur tripliciter. Primo in via Platonis. Secundo in via Aristote. Et tertio simpliciter.

¶Quo ad primum, ducitur ad impossibile: Si intellectus esset vnus, Sortes & Plato essent vnus homo numero essentialiter, tenet sequela: quia apud Platonem ipsa anima est homo.

¶Quo ad secundum ostenditur: Impossibile est plura numero habere vnum esse numero: ergo impossibile est plures numero esse vnam formam numero. Probatur: quia forma est essendi principium: ergo non potest esse vnus intellectus, & tenet sequela hæc: quia intellectus est potentia animæ, quæ est forma substantialis hominis apud Aristotelem.

¶Quo ad tertium ducitur ad impossibile sic. Si intellectus esset vnus in omnibus, omnes homines essent vnus intelligens, & vnum numero haberent intelligere, respectu eiusdem intelligibilis hoc est impossibile: ergo. Consequentia quo ad primam partem probatur quia vnitas operantis attenditur penes vnitatem principalis agentis: constat autem, quòd intellectus est principalior inter omnia quæ sunt in homine, & quæ facit ad intelligere: quia omnia sibi obediũt. Assumptum vero manifestatur ex differentia inter agẽs principale & instrumentale. in hoc, quòd est dare vnitatem & pluralitatem operantis: quia vnitas operantis attenditur penes vnitatem & pluralitatem agẽtis principalis. Quo ad secundam vero partẽ probatur cõsequentia sic: pluralitas operationis & eiusdem obiecti, aut est ratione pluralitatis organorum, aut ratione plurium formarum: sed neutrum hic potest dici, ergo. Maior hæc quo ad primam patet ex dictis. Minor manifestatur ex suprædicta differentia: quo ad secundũ vero, quia contingit idẽ pluribus formis plures actiones elicere sufficientia autem disiunctiue relinquitur per se nota. Minor vero quo ad primã patet probatur: quia intelligere nullo exercente organo. quo ad secundũ vero, quia vnica tantum in vno intellecto est forma vnius intelligibilis, scilicet species abstracta à phantasmatibus, non phantasmata ipsa. Quod probatur: quia ex phantasmatibus eiusdem speciei non abstrahitur nisi vna species. quod manifestatur in singulis hominibus: in vno enim & eodem homine nullus ponit abstrahi plures species à pluribus phantasmatibus eiusdem. Et hinc concludi tur corollarie, quòd intolerabilis fit error Auerrois, qui propter pluralitatem phantasmatum in hoc & in illo, posuit pluriscari intellectiones. & renet sequela: quia illa non sunt formæ intellectus: sed obiecta quo dammodo, vt colores respectu visus.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd Auerroistæ sunt diuisi. Quidam enim adeo insanium, vt concedant conclusionem secundum remdicentes Sortis & Plat. esse non solum vnum intellectum, & vnam speciem intelligibilem, si species acceptantur: sed vnum numero intelligere subiectius, plura vero obiectiue quodammodo: ex parte. scilicet phantasmatum. Qui tam vero ipsi Auerroi confemientes, ponũt aliam esse intellectionem Sortis, aliam Plato. quamuis vnum ponant intellectum, & speciem intelligibilem in vtroq;. Vtriq; tamen eodem modo respondẽtur: in hoc tantum differentes, quòd dicta illorum applicantur ad actum primum, & secundum. Istorum vero ad actum primum tantum, Dicunt ergo q̃ ex pluralitate phantasmatum prouenit pluralitas operationis vel simpliciter apud secundos: vel secundum, quid apud primos. Quomodo autem hoc accidat nescitur dicere: nisi quia id quod est in intellectu, est vnum & multiplex. vnum ex parte intellectus: multiplex ex parte qua respicit phantasmata istius & illius. Vnum inquantum est in se ens: multiplex inquantum est verum, secundum adæquationem, aut inadæquationem ad phantasmata. Et hanc multiplicationem dicunt sufficere ad hoc q̃ Sortis & Plat. sit diuersum intelligere simpliciter, vel secundum quid. Quoniam id quod est intellectus, conuenit tur Sorti & Plat. ex hac parte, qua est multiplex: & non ex illa parte qua est vnum. Sed contra hos latior habendus esse fermo qui locus iste exigat: & aut in tertio de animalium in speciali tractatu hoc faciemus, Deo concedente. Nunc autem aduertendum est, quòd S.T. non disputat hic contra primos: quia contra Auerroim agebat: cui illorum opinio repugnat, vt patet in commento 3. tertii de anima: vbi vult potentiam phantasmatum esse actiuam respectu intentionis intellectæ, quòd faluari non potest in esse vero, nisi addatur alia facultas, quòd esse relationum habeat per se motorem. Secunda horum responsio, quæ ex Auerroi sumpta est, præuisa, & conclusa est à San. Tho. in hoc quòd dixit, quòd actio vnius agentis non multiplicatur nisi duobus modis. Notandũ

ARTICVLVS II.

¶Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiuũ principium non multiplicetur secundum multiplicationem corporum, sed sit vnus intellectus in omnibus hominibus: Nulla enim substantia immaterialis multiplicatur secundum numerum in vna specie[c]. Anima autem humana est substantia immaterialis. Non enim est composita ex materia & forma, vt suprà ostensum est[c]. Non ergo sunt multæ in vna specie, sed omnes homines sunt vnius speciei. Est ergo vnus intellectus omnium hominum.

¶Præterea, Remota causa remouetur effectus. Si ergo secundum multiplicationem corporum multiplicarentur animæ humanæ, consequens videretur quòd remotis corporibus multitudo animarum non remaneret, sed ex omnibus animabus remaneret aliquod vnum solum. Quod est hæreticum. Periret enim differentia præmiorum & pœnarum.

¶Præterea, Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo: intellectus meus est quoddam indiuiduum, & similiter intellectus tuus. Particularia enim sunt quæ differunt numero: & conueniunt in vna specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modum recipientis. Ergo species rerum in intellectu meo & tuo reciperentur indiuidualiter. Quod est contra rationem intellectus, qui est cognoscitiuus vniuersalium.

¶Præterea, Intellectum est in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet quòd aliud sit intellectum à me, & aliud sit intellectum à te: & ita erit indiuidualiter numeratum & intellectũ in potentia tantum, & oportebit abstrahere intentionem communem ab vtroque: quia à quibuslibet diuersis contingit abtrahere aliquod commune intelligibile. Quod est contra rationem intellectus: quia sic non videretur distingui intellectus à vi tute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, quòd sit vnus intellectus omnium hominum.

¶Præterea, Cum discipulus accipit scientiam à magistro, non potest dici quòd scientia magistri generet scientiam in discipulo: quia sic etiam scientia esset forma actiua, sicut calor: quod patet esse falsum. Videtur ergo quòd eadem numero scientia, quæ est in magistro, communicetur discipulo. Quod esse non poteti, nisi sit vnus intellectus vtriusque. Videtur ergo quòd sit vnus intellectus discipuli & magistri, & per consequens omnium hominum.

¶Præterea, Augusti. dicit in lib. de quantitate animæ, Si plures tantum animas humanas dixerim, ipse me ridebo. Sed maxime videtur anima esse vna quantum ad intellectum. Ergo est vnus intellectus omnium hominum.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo physic. quòd sicut se habent causæ vniuersales ad vniuersalia, ita se habent causæ particulares ad particularia. Sed impossibile est quòd vna anima secundũ speciem sit diuersorum animalium secundũ speciem. Ergo impossibile est, quòd anima intellectiua vna numero sit diuersorum secundum numerum.

CONCLVSIO.

¶Intellectiuum principium vnum in omnibus esse est impossibile, sed multiplicatur ad corporum multiplicationem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd intellectum esse vnum omnium hominum omnino est impossibile. Et hoc quidem patet si secundum Platonis sententiam homo sit ipse intellectus[e]. Sequeretur enim, si Sortis & Platonis est vnus intellectus tantum, quòd Sortes & Plato sint vnus homo: & quòd non distinguantur abinuicem, nisi per hoc quòd est extra essentiam vt iusque: & erit tunc distinctio Sortis & Platonis non alia quàm hominis tunicati & cappati, quod est omnino absurdum. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, si secundum sententiam Aristotelis intellectus ponatur pars seu potentia animæ, quæ est hominis forma. Impossibile est enim plurium numero diuersorum esse vnam formam: sicut impossibile est quòd eorum sit vnum esse. Nam forma est essendi principium. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, quocunque modo quis ponat vnionem intellectus ad hunc & ad illum hominem. Manifestum est

370 inpa 9ª 74. art. 1. Ex 1. dist. 17. 9ª. 2. art. 1. q. 1. 2. sitra c. 73. & 75. & sim. 9. & 10 & de anima. art. 3. & qui. 3. art. 2. 5. & 8. dist. 4. per tot. 362 364 366 Quæstio.

365 c

Auer.

à phantasmatibus, non phantasmata ipsa. Quod probatur: quia ex phantasmatibus eiusdem speciei non abstrahitur nisi vna species. quod manifestatur in singulis hominibus: in vno enim & eodem homine nullus ponit abstrahi plures species à pluribus phantasmatibus eiusdem. Et hinc concludi tur corollarie, quòd intolerabilis fit error Auerrois, qui propter pluralitatem phantasmatum in hoc & in illo, posuit pluriscari intellectiones. & renet sequela: quia illa non sunt formæ intellectus: sed obiecta quo dammodo, vt colores respectu visus.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd Auerroistæ sunt diuisi. Quidam enim adeo insanium, vt concedant conclusionem secundum remdicentes Sortis & Plat. esse non solum vnum intellectum, & vnam speciem intelligibilem, si species acceptantur: sed vnum numero intelligere subiectius, plura vero obiectiue quodammodo: ex parte. scilicet phantasmatum. Qui tam vero ipsi Auerroi confemientes, ponũt aliam esse intellectionem Sortis, aliam Plato. quamuis vnum ponant intellectum, & speciem intelligibilem in vtroq;. Vtriq; tamen eodem modo respondẽtur: in hoc tantum differentes, quòd dicta illorum applicantur ad actum primum, & secundum. Istorum vero ad actum primum tantum, Dicunt ergo q̃ ex pluralitate phantasmatum prouenit pluralitas operationis vel simpliciter apud secundos: vel secundum, quid apud primos. Quomodo autem hoc accidat nescitur dicere: nisi quia id quod est in intellectu, est vnum & multiplex. vnum ex parte intellectus: multiplex ex parte qua respicit phantasmata istius & illius. Vnum inquantum est in se ens: multiplex inquantum est verum, secundum adæquationem, aut inadæquationem ad phantasmata. Et hanc multiplicationem dicunt sufficere ad hoc q̃ Sortis & Plat. sit diuersum intelligere simpliciter, vel secundum quid. Quoniam id quod est intellectus, conuenit tur Sorti & Plat. ex hac parte, qua est multiplex: & non ex illa parte qua est vnum. Sed contra hos latior habendus esse fermo qui locus iste exigat: & aut in tertio de animalium in speciali tractatu hoc faciemus, Deo concedente. Nunc autem aduertendum est, quòd S.T. non disputat hic contra primos: quia contra Auerroim agebat: cui illorum opinio repugnat, vt patet in commento 3. tertii de anima: vbi vult potentiam phantasmatum esse actiuam respectu intentionis intellectæ, quòd faluari non potest in esse vero, nisi addatur alia facultas, quòd esse relationum habeat per se motorem. Secunda horum responsio, quæ ex Auerroi sumpta est, præuisa, & conclusa est à San. Tho. in hoc quòd dixit, quòd actio vnius agentis non multiplicatur nisi duobus modis. Notandũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim dicit actio, id est operatio ex parte operantis; id est secundum quod exit ab operante; quod iam quamuis ab eadem forma numero, quæ est vna in se, & multiplex in respectu, possint inferri multæ passiones eiusdem rationis secundum diuersitatem simul patientium, vt patet cum multa simul calefiunt ab vno calido: non tamen ista multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc quod sint multæ calefactiones actiuæ: Nisi forte recurratur ad diuersitatē partium caloris calefacientis. Sed hoc facile subera bitur si ponatur tale agens esse indiuisibile. Tunc enim actio necessario est vna, quamuis passiones sint plures: cū ergo intellectus sit impartibilis, ex hoc quòd species intelligibilis est multiplex secundum respectum ad diuersa phantasmata: non potest saluari pluralitas intellectionis. Tum quoniam ista pluralitas est pluralitas operationis ex parte operantis: cum sit actio immanens & non transiens in aliquid extra. Tum quoniam Sortes intelligit vt operans, & habet se ad intellectionem, vt ex quo oritur intellectio: & non vt passim seu materia ad quam terminatur: vt experimur in nobis. Et propterea dixit Sanctus Thomas quòd nisi ponatur quòd phantasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorum diuersitate inferri diuersitas actionis. Sed isti sunt sine ratione loquentes: quare omittamus eos: non enim sunt digni de quibus hic verba fiant.

Annot. ¶Circa dicta San. Thomæ hic est vnum aliud dubium. Quomodo, &c. Dicere est possibile quòd in vno homine sint diuersa phantasmata eiusdem speciei: cum duo accidentia eiusdem speciei non possint simul in eodem esse? Ad hoc quidā possit dici, quòd in litera non dicitur quòd sint simul, & consequenter potest intelligi, quòd sunt successiue: Intentio tamen literæ obstat: quia intendit contra Auerroim, quòd à diuersis phantasmatibus eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi vna species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quòd ex multis phantasmatibus successiue non generatur nisi vna species: quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus non fit nisi vna cauatio lapidis, virtima in virtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, quòd duo phantasmata esse eiusdem speciei contingit dupliciter: vel in repræsentando tantum, vel in essendo & repræsentando: & quòd prima possunt esse simul in eodem, alia vero non. Exemplum primorum: phantasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phantasmata vnius, & eiusdem lapidis. Et quoniam à phantasmatibus secundum repræsentatam naturam fit abstractio specificativo Sanctus Thomas vtens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter vocauit phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiua: & posuit ea simul in eodem, vt phantasmata duorum lapidum, Loquitur ergo de eis in repræsentando, non in essendo. Non enim videtur eiusdem rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatem individualem & illam: nisi quis dicat quòd individuatio phantasmatis est repræsentatiua individuationis obiecti. Et tunc oporteret dare tertiam responsionem dicendo, quòd quamuis phantasmata sint simul & eiusdem speciei: non tamen in eadem parte subiecti. Verumtamen secunda responsio videtur probabilis: quoniam individuatio phantasmatis Sortis, ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repræsentatæ sc tenere videtur: & consequenter ipsa natura phantasmatis proprietatem individualem Sortis repræsentat, ac per hoc diuersorum individuorum diuersa secundum naturam phantasmata sunt: & consequenter distinguuntur specie. Et confirmatur hoc: quia alioquin cognitiua non posset forte directe cognoscere intentiones individuales omnium.

Annot. ¶In responsione ad secundum aduerte primo, quòd quemadmodum corpus non est causa animæ, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua fit: ita non est causa vnitatis & multitudinis earum, sed occasio & materia in qua. Et in hoc stat responsio San. Tho. vnde minor propriè loquendo negatur. Vel distinguatur de vere causa & occasione: à vera enim causa rem dependere oportet. Aduerte secundo tu Thomista, quòd San. Tho. loquitur hic de vnitate & multiplicatione numerali: & dicit idem esse iudicium de esse rei, & illius vnitate, & multiplicatione. Et fundamentum huius est ex quarto metaphy. quòd ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec refert verum illud ens sit specifica, aut numeralis res: quemadmodum enim idem est homo, & ens homo, & vnus homo, &c. Item idem est Sortes, & ens Sortes, & vnus Sortes, & diuersus Sortes, & in proposito idem est hæc anima, hæc vna anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hæc anima: & ab alia vnitas eius: & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cum eandem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optime inferetur in litera, quòd quia ens, quod est anima, non pendet à corpore quòd sit vnum nec vnitas eius nec multiplicatio pendet à corpore. Et tunc tolletur quòd quia Sortes non est Sortes quantitate, sed substantia formaliter: ergo nec vnus numero, nec diuersus numero quantitate formaliter, alioquin ruit doctrina hæc, aut voluntario priuilegio singularis dicetur.

¶In responsione ad tertium diligenter aduerte primo, quòd San. Thomas inchoat ab immaterialitate absolutè sed postea modum addendo ad immaterialitatem talem, scilicet per abstractionem à materia: quia ex primo species intelligibilis habet, quòd sit ratio intelligendi absolutè: ex secundo vero quòd sit ratio intelligendi vniuersale tantum, id est, quod quia erat esse rei: ita quod non singularitatem eius & hoc directe ad minus. Vnde non docet, quòd species immaterialis est species quidditatis tantum: sed quòd species sit immaterialis, scilicet per abstractionem à materialibus phantasmatibus & singularibus, vt patet literam diligenter inspicienti. Hoc autem dico, ne quis putet oblitum San. Thomæ eorum quæ supra docuit de angelis.

¶Num singularitas obstet intelligibilitati.

¶Aduerte secūdo, quòd Auerroistæ responsione hanc inficiantur dicentes, quòd ratio Auerrois non intendit, quòd singularitas impediat intellectionem: accipiendo singulare, vt distinguitur contra vniuersale in prædicando, quoniam oprime noncrat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit quòd singularitas vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo: si inueniretur vniuersalis in essendo: vt Plato finxit. Et ratio huius est: quia quod est hoc modo particulare, non totam in se habet naturam, sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat respondere.

¶Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddam falsum, scilicet quòd singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam scito, quòd secundum veritatem intentio Auerrois est, non quod singularitas, sed quod singularitas materialis impedit intellectionem: & in hoc conueniunt, sed putat ipse, quòd quæcunque sunt singularia per diuisionem naturæ specificæ, in eis sunt singularia materialia: quia materialium proprietas est esse multa vnius speciei: ac per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares eo, scilicet modo quo ista entia materialia sunt particularia, & consequenter impedirent intellectio.

¶Sanctus Thomas autem quia in responsione ad primum iam euacuauerat hoc fundamentum, ponens tertium genus singularium: ita quòd singularium quædam sunt tota natura specifica, & ista non multiplicantur numeraliter, sed sunt velut vniuersalia in essendo: quæ manifestum est non officere intellectioni: & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participabilia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædam sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione condicionum materialium, quoniam per separationem à materia fit intellectio: quædam vero sunt immaterialia, & ista non impediunt intellectionem: quia non ratione singularitatis: nec ratione materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ: quia vtrumque scilicet participans & participabile est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri, & esse absque materia: multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc Sanctus Thomas quoniam impossibile ponit multiplicationem absque materia, id est absque receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.

¶Num intellectum oporteat esse vnum.

¶In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aere, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare vim argumenti Auerrois, quoniam ibi æquinoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic, hic vero respondet de vnitate rei intellectæ: dum dicit quòd sine intellectus sit vnus, sine multiplex, semper id quod intelligitur, est vnum: pura quidditas lapidis. Vnde vis rationis in hoc stat, intellectum lapidis esse vnum ergo intellectus est vnus. Antecedens patet quia si multiplicaretur, esset intellectum in potentia. Consequentia probatur: quia intellectum, aut sumitur pro esse reali quod potest in intellectu, scilicet esse speciei intelligibilis vel actus intelligēdi: aut pro esse diminuto aliquo obiectiuo: quia scilicet formale obiectū dicitur intellectus, quicquid sit illud esse. Et vtroq; modo oppositum consequentis infert oppositum antecedentis, scilicet multa eiusdem rationis, ergo intellectū in eis non est vnum secundum esse subiectiuū, sed multiplex numero: vt patet. Et similiter secundum esse obiectiuū quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationē numeralem rationum intelligibilium, in quibus relucet, cuilibet enim speciei in intelligibili respondet obiectum proprium, relucens ita illius reluscentia, quòd non alterius. ¶Ad hoc est dicendum, quòd responsio intendit de intellecto vt sic: nec in æquinoco laborat, sed male intelligitur. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd cum natura lapidis non inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiam terminari ad lapideitatem existentem in hoc. Et quia scientia nō est de singularibus vt sic, non terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc: sed absolute, id est ad ipsam: non ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas seclusis singularitatibus, non habet penes quid multiplicetur: consequens est quòd lapideitas, vt terminat actum intellectū, sit vna non solum formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali enim vnitate intelligitur illa propositio, Intellectum oportet esse vnum. Verum quoniam lapideitas vt intellecta, duo dicit, scilicet lapideitatem, & esse cognitum: si de esse reali loquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phantasmatum in quibus relucet, & intelligibilium specierum quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiectiuum in intelligente. Sed de hoc in præcedente articulo tractauerat San. Tho. Si vero de esse obiectiuo est sermo, tunc secundum veritatem quum tale esse non sit, nisi esse relationis relationē rationis: vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum: nihil addit nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus visionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici potest. Secundum enim tenentes, in vno termino relationem eiusdem rationis non multiplicari, quantumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quòd quamuis ex parte plurium specierum intelligibilium in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tamen lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnum repræsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est vnum simile vnica similitudine nalle albi. Et hæc est opinio San. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est vnum intellectum omnino: & per priuationem omnis differentia numeralis, & per positionem vnius numero esse relatiui quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt vnum vel plures ponere intellectus: quia nec illa vnitas negatiua, nec ista positiua variatur propter pluralitatem intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum vero ponentes relationem pluriscari plurificato altero termino, dupliciter dici potest. Primo, quòd quia omnes relationes eiusdem rationis in genere sunt vnum terminо se habent vt vna, ideo simpliciter concedimus quòd lapideitas est vnum obiectum numero in esse obiectiuo: quemadmodum Sortes dicitur vnum simile multis consimilibus: quamuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secundo potest dici, quòd quia in obiecto res ipsa est terminus cognitionis, esse vero obiectiuum est conditio sine qua non: non inconuenit concedere quòd intellectus lapidis apud diuersos intellectus sit vnum & multiplex. Vnū secundum rem quæ terminat cognitionē, multiplex secundum conditionem sine qua non. Et hoc enim non sequitur quòd intellectum lapidis plurificetur numero in me & in te: sed quod conditio eius sine qua non multiplicatur: quia intellectum quidem est vnum per negationem omnis numeralis differentiæ: & tamen habet multos respectus eiusdemerationis ad multos intellectus. Et sic patet quòd ex vnitate intellecti vt intellectum, & obiectiue non sequitur vnitas intellectus: sed bene sequeretur ex vnitate intellecti secundum esse subiectiuum in intellectu: & si sic, esset necessario vnum, cuius oppositum patuit in præcedenti responsione.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶De animarum tantum pluralitate, non omnium formarum substantialium inquirens, in forma tria facit. Primo tractat opinionem Platonis. Secundo respondet quæsito negatiue. Tertio ostendit modum fuisse positionis.

¶Quo ad primum tria dicit. Primo refert Platonem tenere partē affirmatiuam, scilicet tres animæ distinguuntur essentia & loco. Secundo in quo Arist. cum arguerit, scilicet quòd ad sensitiuam & vegetatiuam propter animalium partes dentes, vitam vtrumque habentes. quo ad intellectiuam vero sub dubio reliquit quo ad locum. Tertio quomodo opinio Platonis potest sustineri, & quomodo non: quia ponendo vnionem animæ vt motoris tantum, potest, vt formæ substantialis nequaquam, vt probabilior.

¶Quo ad secundum conclusio resistit. Eadem numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua: probatur tripliciter. Primo, quia si essent plures animæ in eodem, illud non esset vnum simpliciter. Probatur sequela tripliciter. Primo ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formæ. Tum quia ab eodem res habet esse & vnitatem. Tum à posteriori: quia ea, quæ denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter: vt homo albus. Secundo ex argumentatione Aristo. contra Platonem, 3. meta. tex. 20. Tertio ex argumentatione eiusdem in primo de Anima, text. 70. omnia clara sunt in textu.

¶Circa hanc rationem & sequentes aduerte, quòd rationes istæ, communiter arguunt & non solum contra pluralitatem animarum: sed vniuersaliter contra formarum substantialium in eodem. Vnde non quantum ad conclusionem huius articuli, sed simpliciter in sua communitate, vt se extendunt ad inferendum vnitatem formæ. In composito impugnantur à Sco. in 4. dist. 11. qō. 1. Et contra hanc primam rationem dicit duo. Primo, quòd falsum est quòd vnum esse sit ab vna sola forma. Nescio, inquit, istam fictionem, quòd esse sit superueniens essentiæ sed esse diui ditur in simplex & compositum: quemadmodum ens. Secundo, quòd compositum ex pluribus formis constat ex vltima forma, & composito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu & propria potentia. & sic totale esse compositi est ab vna forma completiua, cum quo stat quòd sit ex formis præmissis incomplete. Sed hæc responsio tripliciter deficit. Primo quia non intelligit rationem Sancti Thomæ, quam affert. respondens namque primo dicto loquitur de vni

Manifestum est autem, quòd natura communis distinguitur, & multiplicatur secundum principia individuantia, quæ sunt ex parte materiæ. Si ergo forma, per quam fit cognitio, sit materialis, non abstracta à conditionibus materiæ, erit similitudo naturæ speciei, aut generis secundum quod est distincta & multiplicata per principia individuantia. Et ita non poterit cognosci natura rei in ista communitate. Si vero species sit abstracta à conditionibus materiæ individualis, erit similitudo naturæ absque iis quæ ipsam distinguunt & multiplicant. Et ita cognoscetur vniuersale. Nec refert quantum ad hoc vtrū sit vnus intellectus vel plures: quia si etiam esset vnus tantum, oporteret ipsum esse aliquem quendam, & speciem per quam intelligit esse aliquam quandam.

¶Ad quartum dicendum, quòd siue intellectus sit vnus, siue plures, id, quod intelligitur, est vnum[c]. Id enim, quod intelligitur, non est in intellectu secundum se, sed secundum suā similitudinem. Lapis enim non est in anima: sed species lapidis, vt dicitur in 2. de Anima. & tamen lapis est id quod intelligitur, non autem species lapidis, nisi per reflexionem intellectus supra seipsum[c]: alioquin scientiæ non essent de rebus, sed de speciebus intelligibilibus. Contingit enim eidem rei diuersa secundum diuersas formas assimilari. Et quia cognitio fit secundum assimilationem cognoscentis ad rem cognitam: sequitur quòd idem à diuersis cognoscentibus cognosci contingit, vt patet in sensu. Nam plures vident eundem colorem secundum diuersas similitudines. Et similiter plures intellectus intelligunt vnam rem intellectam. Sed hoc tantum interest inter sensum & intellectum secundum sententiam Aristo. quia res sentitur secundum illam dispositionem, quam extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei, quæ intelligitur, est quidem extra animam, sed nō habet illum modum essendi extra animam, secundum quem intelligitur[c]. Intelligitur enim natura communis seclusis principiis individuantibus: non autem hunc modum essendi habet extra animam. Sed secundum sententiam Platonis res intellecta eo modo est extra animam quo intelligitur[c]. Posuit enim naturas rerum à materia separatas.

¶Ad quintum dicendum, quòd scientia alia est in discipulo, & alia in magistro. Quomodo autem causetur, in sequentibus ostendetur[c].

¶Ad sextum dicendum, quòd August. intelligit animas non esse plures tantum, quin vniantur in vna ratione speciei.

ARTICVLVS III.

a ¶*Verum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes, scilicet sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile non sunt vnius substantiæ. Sed anima intellectiua est incorruptibilis, aliæ vero animæ, scilicet sensitiua & nutritiua, sunt corruptibiles, vt ex superioribus patet[c]. Ergo in homine non potest esse vna essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.

¶Si dicatur quòd anima sensitiua in homine est incorruptibilis, contrà, Corruptibile & incorruptibile differunt secundum genus: vt dicitur in 10. meta. Sed anima sensitiua in equo & leone, & aliis brutis animalibus est corruptibilis. Si igitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdem generis anima sensitiua in homine & bruto. Animal autem dicitur ex eo quòd habet animam sensitiuam. Neque ergo animal erit vnum genus commune hominis & aliorum animalium. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Philosophus dicit in lib. de gener. animalium, quòd embrio prius est animal quàm homo. Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ. Est enim animal per animam sensitiuam, homo vero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est vna essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ.

¶Præterea, Philosophus dicit in 8. meta. quòd genus sumitur à materia, differentia vero à forma. Sed rationale, quod est differentia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal vero dicitur ex hoc quòd habet corpus animatum anima sensitiua. Anima ergo intellectiua comparatur ad corpus animatum, anima sensitiua, sicut forma ad materiam. Non ergo anima intellectiua est eadem per essentiam cum anima sensitiua in homine: sed præsupponit eā sicut materiale suppositū.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de eccl. dog. Neque duas animas esse dicimus in homine vno. sicut Iacobus, & alij Syrorum scribunt vnam animalem, quæ animatur corpus, & immixta sit sanguini: & alteram spiritualem, quæ rationi ministret. Sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificat, & semetipsam sua ratione disponit.

CONCLVSIO.

¶Cum anima non vt motor, sed vt forma vniatur corpori, impossibile est in homine esse plures animas, sed vna tantum est anima intellectiua, quæ sensitiuæ & vegetatiuæ, & intellectiuæ officio fungitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Plato posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiam secundum organa distinctas, quia si essent plures animæ in eodem, illud non esset vnum simpliciter. Probatur sequela tripliciter. Primo ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formæ. Tum quia ab eodem res habet esse & vnitatem. Tum à posteriori: quia ea, quæ denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter: vt homo albus. Secundo ex argumentatione Aristo. contra Platonem, 3. meta. tex. 20. Tertio ex argumentatione eiusdem in primo de Anima, text. 70. omnia clara sunt in textu.

¶Circa hanc rationem & sequentes aduerte, quòd rationes istæ, communiter arguunt & non solum contra pluralitatem animarum: sed vniuersaliter contra formarum substantialium in eodem. Vnde non quantum ad conclusionem huius articuli, sed simpliciter in sua communitate, vt se extendunt ad inferendum vnitatem formæ. In composito impugnantur à Sco. in 4. dist. 11. qō. 1. Et contra hanc primam rationem dicit duo. Primo, quòd falsum est quòd vnum esse sit ab vna sola forma. Nescio, inquit, istam fictionem, quòd esse sit superueniens essentiæ sed esse diui ditur in simplex & compositum: quemadmodum ens. Secundo, quòd compositum ex pluribus formis constat ex vltima forma, & composito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu & propria potentia. & sic totale esse compositi est ab vna forma completiua, cum quo stat quòd sit ex formis præmissis incomplete. Sed hæc responsio tripliciter deficit. Primo quia non intelligit rationem Sancti Thomæ, quam affert. respondens namque primo dicto loquitur de vni

Universidad de Deusto
Biblioteca

de vnitate entis simpliciter, quod primo attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse vnitatem, quamuis vnitas esse actualis existentiæ, & essentiæ sit consequantur. Secundo, quia, vt alibi probatum est, in omni re citra Deum existentia distinguitur realiter ab essentia, & necessario est simplex, quamuis ab ipso necessitatur: sed hoc est præsenti negotio impertinens. Tertio denique ex illa communi caligine, qua naturam entis & vnius per compositionem non vident, & tamen in eius principiis fundantur, dum quotidie tyronamus ex duobus existentibus in actu non potest fieri vnum per se ens, sed ex actu & potentia. Nec est alia causa quærenda: & tamen cum hæc applicanda sint, ad glosas veniunt, aperientes positã paruam veritatem. Ideo namque ex actu non potest ens nisi per accidẽs constitui: quia quilibet actus, quantumcunque imperfectus, naturam quãdam & quod quid erat esse constituit: ponit ens vel quid, vel quale, vel quantum, &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunque imperfectis, constat non fieri vnum per se. Nihil enim refert an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc quòd non possit cũ alia vnum per se facere. Quoniam hoc repugnat nõ ex perfectione quidditatis, sed ex hoc quòd in se quædam quidditas est. Ex quibusque namq; duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, q̃ fiat vnum: quamuis vna magis repugnet quàm altera ex proprijs. Ex potentia vero & actu ideo manifestè sic vnum, quia potentia vt sic nullam naturam aut quidditatem ponit, nõ enim ponit quid, aut quale, aut quantum, sed hoc tantum quod potentiale est respectu talis naturæ. Actu vero naturam secum aut formaliter, aut consaliter, causalitate tamen formali, afferente, nõ nisi vnum quod quid erat esse constitui potest ex eo & tali respectiuo. Et propterea non oportet quærere, quomodo ex actu & potentia fiat vnum. Sed si ens illa quæ est potentia aliam ponit naturam, & non est potentia tantum, iam cõponitur res non ex actu & potentia tantum, sed est actu & actu, & consequenter non fit ens ex tali compositione, nisi per accidens. Nec oportet aliam quærere causam. Vnde intolerabilis est æmulatio eorum, qui ponũt compositum per se ens constare ex actu & potentia constante ex actu & potẽtia. est enim implicatio in adiecto: quoniã est ponere quòd fiat ex duobus actibus, & quòd fiat non ex per se potentia: quoniam accidit præcedenti compositio talis potentiae: est enim præter eius rationem, vt patet. Nec potest reddi ratio, quare magis fit per se vnum ex anima & corpore, quàm ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine. sunt enim proprius actus, & propria potentia. Et super hoc fundatur ratio San. Tho. quę veritatem entis ex vnitate formæ probat: quia alioquin vnum ens non esset.

Commit. ¶Secunda ratio, Si dicerent diuersas formas, aut per accidens esse prædicatio, aut in secundo modo dicendi per se sed neutrum horum est, sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eandem animam. Conditionalis probatur. quia formæ diuersæ & coẽntes, aut ordinatæ inter se sunt, aut non: si non, ergo pariunt prædicata per accidens: si sic, ergo forma præambula fundat subiectum, & forma reliqua prædicatum secundi modi: quia prima ponitur in ratione secundæ: vt superficiatum ostendit respectu colorati. Destructio vtriusque partis patet. prima quidem, quia quibus diuersa opera vitæ attribuebat, dicens vim nutritiuam esse in hepate, concupiscibilem in corde, cognoscitiuam in cerebro. Quã quidem opinionem Arist. reprobat in lib. de Anima, quantum ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc quod in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniuntur diuersæ operationes animæ, sicut sensus & appetitus. Hoc autem non esset, si diuersa principia operationum animæ tanquam per essentiam diuersæ diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrum sit separata ab aliis partibus animæ solum ratione, an etiam loco. Opinio autem Platonis sustineri vtique posset, si ponereturq̃ quòd anima vnitur corpori, non vt forma, sed vt motor, vt posuit Plato[c]. Nihil enim inconueniens sequitur si idem mobile à diuersis motoribus moueatur, præcipue secundum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam: omnino impossibile videtur, plures animas per essentiam differentes in vno corpore esse. Quod quidem triplici ratione manifestari potest. Primo quidem, quia animal non esset simpliciter vnum, cuius essent animæ plures[c]. Nihil enim est simpliciter vnum nisi per formam vnam, per quam habet res esse. Ab eodem enim habet res quòd sit ens & quòd sit vna. Et ideo ea quę denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, sicut homo albus. Si igitur homo ab alia forma haberet quòd sit viuum, scilicet ab anima vegetabili: & ab alia forma quòd sit animal, scilicet ab anima sensibili: & ab alia quòd sit homo, scilicet ab anima rationali: sequeretur quòd homo non esset vnum simpliciter, sicut & Aristote. argumentatur contra Platonem in 3. meta. quòd si alia esset idea animalis, & alia bipedis, non esset vnum simpliciter animal bipes. Et propter hoc in 1. de Anima contra ponentes diuersas animas in corpore, inquirit quid contineat illas, id est quid faciat ex eis vnum. Et non potest dici, quòd vniantur per corporis vnitatem: quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, quàm econuerso. Secundo hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ enim sumuntur à diuersis formis, prædicantur adinuicem: vel per accidens si formæ non sint adinuicem ordinatæ, puta cum dicimus quòd album est dulce: vel si formæ sint ordinatæ adinuicem, erit prædicatio per se in secundo modo dicendi per se: quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus quòd corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit à qua aliquid dicitur animal, & à qua aliquid dicitur homo, sequeretur quòd vel vnum horum non possit prædicari de altero per accidens: si istæ duæ formæ adinuicem ordinem non habent, vel quòd sit ibi prædicatio in secundo modo dicendi per se, si vna animarum sit ad aliam præambula. Vtrunque autem horum est manifestè falsum: quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens: homo autem non ponitur in diffinitione animalis, sed econuerso. Ergo oportet eandem formam esse per quam aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non vere esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertio apparet hoc esse impossibile, per hoc quòd vna operatio animæ cum fuerit intensa, impediet aliam. Quod nullo modo cõingeret nisi principium actionum esset per essentiam vnum. ¶Sic ergo dicendum, q̃ cadẽ numero est anima in homine sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quomodo autem hoc cõtingat, de facili cõsiderari potest, si quis differẽtias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre abinuicem secundum perfectius & minus perfectum. Sicut in rerum ordine animata per sectiora sunt inanimatis, & animalia plantis, & homines animalibus brutis[c]. Et in singulis horum generum sunt gradus diuersi. Et ideo Ari. in 8. met. assimilat species rerum numeris, qui differunt specie secundum additionem, vel subtractionem vnitatis. Et in 2. de anima, comparat diuersas animas speciebus figurarum, quarum vna continet aliam: sicut pentagonum continet tetragonum, & excedit. Sic igitur anima intellectiua continet in sua virtute quicqd habet anima sensitiua brutorum, & nutritiua plantarum. Sicut ergo superficies, quæ habet figuram pentagonam, nõ per aliam figuram est tetragona, & per aliam pentagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pentagona continetur) ita nec per aliam animam Sortes est homo, & per aliam animal, sed per vnam & eandem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ anima sensitiua nõ habet incorruptibilitatẽ ex hoc q̃ est sensitiua, sed ex hoc quòd est intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quando ergo anima est sensitiua tantum, corruptibilis est: quando vero cum sensitiuo intellectiuum habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuum incorruptionem non det, tamen incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd formæ non collocantur in genere vel in specie, sed composita. Homo autem corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differentia secundum corruptibile & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundum genus ab aliis animalibus differre[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd prius embrio habet animam, quæ est sensitiua tantum. Quia ablata aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infra plenius ostendetur[c].

¶Ad quartum dicendum, quòd non oportet secundum diuersas rationes vel intentiones logicas, quæ consequuntur modum intelligẽdi, diuersitatem in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnum & idem secundum diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictum est[c], anima intellectiua virtute cõtinet id, quod sensitiua habet & adhuc amplius, potest seorsum ratio considerare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectum & materiale[c]. Et quia hoc inuenit commune homini & aliis animalibus: ex hoc rationem generis format. Id vero in quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo formal differentiam hominis[c].

significandi ipsis speciei, & generi loquimur ita quòd sensus regulæ est, quòd illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cum contra hoc dicitur, quòd species importat genus tanquam de per se conceptum eius: respondetur, quòd ilicet de facto ita sit firmitate tamen hypothesi, quòd esset diuersa forma, generica & specifica, tunc homo aut solam formam specificam significaret per modum totius & animal per se dicitur de homine: secunda vero, quia homo, quòd est subiectum, non ponitur in ratione animalis, quod est prædicatum, sed econuerso.

Locis sup. art. 3. citatis.

¶Contra hanc rationem Scotus vbi supra tria dicit. Primò, quòd prima facie ex hoc non habetur nisi, quòd prædicatum à forma posteriore non prędicetur per se de subiecto à forma priore: & consequenter, quòd hæc non esset per se, animal est homo: quod gratis conceditur. Secundo, quòd regula de prædicatis sumptis à diuersis formis, est ista, scilicet quòd si fundantur ab eis præcise, neutrũ de altero per se prædicat: & ex hoc optime sequeretur, ergo nec genus de differẽtia, nec differẽtia de genere prædicatur per se, quod etiam gratis conceditur. Tertio, quòd ex hoc non sequitur, genus non prædicetur per se de specie: quia species non dicit præcise differentiam, quamuis illam principaliter importet, sed claudit in se genus tanquam de per se conceptum eius. Et tamen S. Tho. hoc inferebat.

Commun.

¶Ad hæc dicitur, quòd arguens dissimulando quodammodo primum obiecit. Nam in promptu est solutio ex literis: fundatur enim ratio super hoc, quòd diuorum terminorum à diuersis formis sumptorum prędicatio aut est per accidens, aut ille, qui habet subiecti rationem, ponitur in ratione altera: ergo si animal & homo à diuersis formis sumuntur, aut est prædicatio omnino per accidens, aut homo ponetur in ratione animalis: quia homo est naturaliter subiectum respectu animalis: quoniam ista est directa prædicatio, homo est animal, consequentia vero sua, non, sed est indirecta. Vnde patet, & quòd prima & secunda facile processus infert inter nunc ex præmissis. Quod vero secundo loco dicitur, euitando & reprehendendo implicitè regulam S. Tho. quam assumpsit in maiorem, manifestè falsum est: quia ista est per se, terra est grauis, ignis est calidus, & tamen subiectum & prædicatum sumuntur à diuersis formis præcisè: quia terra à forma substantiali, & grauè à forma accidentali: ita quòd generius ratio in alterius concepta intrinsecè claudatur vt patet. Ergo stat regula San. Tho. quòd vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se sit horum prædicatio: nec est aliqua instantia. Ad id vero, quod tertio subditur quasi dicerem, q̃ illa regula quoad nos modo sit, verificatur in terminis præcise sumptis ab illis, & non in specie, &c. respondemus, quòd illa regula verificatur in terminis, siue præcise, siue non præcise sumptis ab illis: dummodo sumantur formaliter. Nihil enim refert differentia repositionis, nisi forte ad modũ significandi, quod non est ad propositum. Quoniam supposito conguo modo significandi

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.

AD QVARTVM sic procedẽtur. Videtur quòd in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. Dicit enim Philosophus in secundo, de Anima, quòd anima est actus corporis physici potentia vitam habentis. Comparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquam formam substantialem per quam est corpus. Ergo ante animam præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶Præterea. Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum diuiditur in duas partes: quarum vna est mouens, & alia est mota, vt probatur in 8. physic. Pars autem mouens est anima. Ergo oportet quod alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, vt dicitur in 1. Physi. cum sit ens solum in potentia: quinimo omne quod mouetur est corpus. Ergo oportet, quòd in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

¶Præterea, Ordo in formis attenditur secundum habitudinem ad materiam primam. Prius enim & posterius dicitur per comparationem ad aliquod principium. Si ergo non esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediate materiæ primæ inhæreret: sequeretur quòd esset in ordine imperfectissimarum formarum, quæ immediate inhærent materiæ.

¶Præterea, Corpus humanum est corpus mixtum. Mixtio autem non fit secundum materiam tantum, quia tunc esset corruptio sola. Oportet ergo quòd remaneant formæ elementorum in corpore mixto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

¶SED CONTRA, Vnius rei est vnum esse substantiale. Sed forma substantialis dat esse substantiale. Ergo vnius rei est vna tantum forma substantialis. Anima autem est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est quòd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

CONCLVSIO.

¶Cum anima humana vniatur corpori vt forma, dans illi esse simpliciter, impossibile est esse in homine aliam formam præter animam intellectiuam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd si poneretur anima intellectiua non vniri corpori vt forma, sed solum vt motor, vt Platon. posuerunt[c]: necesse esset dicere, q̃ in homine esset alia forma substantialis, per quam corp⁹ ab anima mobile in tato esse constitueret. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut suprà iam diximus[c]: impossibile est, quòd aliqua alia forma substantialis præter eam inueniatur in homine.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, q̃ forma substantialis in hoc a forma accidentali differt: quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale[c]. Sicut calor facit subiectum non simpliciter esse, sed esse calidum. Et cum aduenit forma accidentalis, nõ dicitur aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habens. Et similiter cum recedit forma accidentalis, non dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secundum quid. Forma autem substantialis dat esse simpliciter. Et ideo per eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari: & per eius recessum simpliciter corrumpi. Et propter hoc antiqui naturales, qui posuerunt materiã primam esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid huiusmodi[c]: dixerunt q̃ nihil generatur aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri iudicarunt alterari, vt dicitur in 1. phy. Si igitur ita esset, quòd præter animã intellectiuam præexisteret quæcunq; alia forma substantialis in materia, per quam subiectum animæ esset ens actu, sequeretur quòd anima non daret esse simpliciter: & per consequens q̃ non esset forma substantialis, & per ad.ventũ animæ non esset generatio simpliciter, sed solum secundum quid. Quæ sunt manifestè falsa. Vnde dicendum est, q̃ nulla alia forma substantialis est in homine nisi sola anima intellectiua, & quòd ipsa sicut virtute continet animam sensitiuam & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas: & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formæ in aliis faciunt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis: & vniueraliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aristote. non dicit animam esse actum corporis tantum, sed actum corporis physici organici potentia vitam habentis, & quòd talis potentia non abiicit animam. Vnde manifestum est, quòd in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur: eo modo loquendi quo calor est actus calidi, & lumen est actus luci. Non quòd seorsum sit lucidum sine luce, sed quia est lucidum per lucem. Et similiter dicitur, quòd anima est actus

Commun.

¶*Super Quæstionem septuagesimam sextam Articulum quartum.*

TRibus clarus de forma substantiali.

¶In corpore quatuor. Primo quid secundum Platon. dicendum. Secundo respondet quæstioni negatiue. Tertio ostendit modum positionis. Quarto extendit dicta ad omnes compositas substantias.

¶Quo ad primum, vnum dicitur, scilicet quòd respondendum esset affirmatiue.

Et probatur quia oporteret ponere formam, qua constitueretur corpus motum.

¶Quo ad secundum vna est conclusio responsiua, in homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur duplo ad impossibile. Si præter animam intellectiuam præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentum animæ esset generatio simpliciter. hæc falsa. impossibilia ergo. Consequentia probatur ex differentia inter formam substantialem & accidentalem quo ad esse, fieri & corrumpi simpliciter vel secundum quid: quia penes substantialem omnia hæc sunt simpliciter, penes accidentalem secundum quid. Et confirmantur hæ differentiæ ex errore antiquorum, 1. phy. vel de generatione: falsitas consequentis ex dictis patet. Aduerte quòd Sco. in 4. d. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere inexnum. Quia ly simpliciter, potest dupliciter sumi. Primo, vt opponitur ei, quod est nullo modo, & sic ex non ente simpliciter nihil fit apud philosophos. Alio modo vt opponitur ei quod est secundum quid, & sic nihil aliud significat esse simpliciter, quàm esse primum naturaliter, & esse secundum quid esse naturaliter posterius. Et hoc modo verum est, quòd omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc sine forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, sine non. Semper enim esse datum à forma substantiali secundum suam naturam est prius: & illud posterius, sicut substantia accidente. Vnde ex hoc non sequitur, ergo vna est forma in composito quia stat vtri compositi habenti vnum esse prius naturaliter accidentali forma aliquando aliud perfectius esse eriam prius naturaliter, quàm fuisse accidentale. Sed quòd responsio hic volumaria & nulla sit: facile manifestatur. Quod voluntaria quidem sit, patet: quia ad placitum exponit terminos, & non secundum vsum philosophorum loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, dupliceum tantum habet apud philosophos significationem: primo, vt idem est, quod ly totaliter. & sic intelligitur ex non ente simpliciter, id est totaliter nihil fit. Et sic dicimus multa nõ esse simpliciter completa, quando non sunt totaliter facta. Secundo vt idem est, quod nullo addito, iuxta illud Topicorum, simpliciter dico, quod nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum communem, & sic sumitur in proposito. Nec potest infitiari, nisi propriam loquelam ipsemet Scotus eam exterit velit negare. Sed aduerte, quòd in hoc decertat vi terque Scotus & magistralem tenentur cæteraq̃ quod non differunt in ly simpliciter actum exercitum ab actu signato: cum tamen differat sicut cælum à terra. Vtinamque ipso in actu signato est ponere ly simpliciter, in ipsa re de qua est sermo: vt cum dicimus, quòd generatio hominis, est generatio simpliciter: generatio vero hominis alterius est secundum quid, &c. Vel vero ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re de qua est sermo, absque adiectiuo aliquo: vt in generatione hominis dicimus, homo fit: cum deniq̃ vero non dicimus, homo fit, sed homo fit aliquo modo. Aristote. enim & San. Tho. & cæteri ponunt differentiam inter formam substantialem, & accidentalem penes simpliciter & secundum quid, in actu exercito. Nec eget probatione: quoniam etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationem substantialis, dicimus eam fieri simpliciter ex parte in factione domus: dicimus enim, quòd domus fit, & quòd facta est. cum autem decoratur, non dicimus quòd fit, sed eum dicetius, quòd fit alba aut pulchra. Est ergo visitatissimum, & propriissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas compositas simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem San. Tho. quia si forma substantialis adueniat ens in actu per aliam formam, tam illud est simpliciter, id est de illo verificatur quòd est. ergo non potest de illo verificari quòd fit. sed quòd fit raliter quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugimisi concedendo, quòd de vno, & eodem potest absolute, & absque adiectione aliqua concedi quod est & fit. Quod quanta stultitia sit, cuilibet iudicandum. Et hoc bene notat quoniam in hoc lumine videbis clare multa secreta apud Aristot. & complures tenebrae apud alios.

¶Quo ad tertium, modus positionis est illemet qui in præcedenti articulo positus est, scilicet ratione ordinis perfectioris & continentis. *Commit.*

¶Quo ad quartum dicitur, quòd prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus est dem rationibus & modis.

¶Circa hanc partem occurrit dubium, quoniam Henricus de Gandauo, in quolibeto secundo quæstio secunda & tertia, & qualibeto quarto quæstio 11. & 14. tenet quòd non est eadem ratio de homine & aliis. & quòd quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & vegetatiua, non tamen pro forma mixtio

Universidad de Deusto
Biblioteca

mixtionis & corporeitatis, quia illa est inextensa, istæ verò sunt extensæ. Vnde arguit sic homine per se agens habet aliquem per se proprium terminum: ergo vbi sunt duo per se diuersa agentia & diuersæ actiones, ibi non est eadem forma vt iusque terminus: sed sic est in solo homine, quia anima à Deo per creationem: reliqua à semine per generationem. ergo duæ formæ. Antecedens patet ex 5. de 3. phy. vbi negatur redire eandem sanitatem propter diuersitatem actionis. Consequentia patet. Et confirmatur: quia idē terminus aut est forma aut compositum. si cōpositum, ergo homo creatur: si forma, ergo anima intellectiua generatur ex semine.

¶Ad hoc breuiter. Primo dicitur à S. T. quòd accipiendo proprium vt distinguitur contra cōmune, & loquendo de termino formali maior nō est vera, quando sunt agentia subordinata: qualia sunt generans & creans animam intellectiuam. Secundo dicitur, q habere eundem terminū formalē eodem modo, licet sit inconueniens, nō tamē diuersimode vt hic accidit: quia anima terminat creationē intrinsecè & generationē extrinsecè & sic forma est idem terminus virtusque sed non eodem modo. Ideo non sequitur, ergo generatur. Tertio dicitur quòd cuilibet actioni datur proprius per se primo terminus, quamuis non formalis: & q generationis terminus proprius est compositum, creationis anima intellectiua: sed de his quæstio. 118. ex proposito est sermo.

Quæstio. ¶*Num in homine præter animam intellectiuam sit forma corporeitatis.*

¶In responsione ad primum, vbi agitur de forma corporeitatis, aduertēdum Scot. in 4. vbi supra dupliciter probat in homine præter animam intellectiuā esse aliā formam corporeitatis seu mixtionis. Primo ex identitate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idem numero: & huic annectitur de identitate Eucharistiæ in triduo mortis Christi: quoniā idem est in Deum de identitate corporis Christi in se & Eucharistia. Secundo ex identitate specifica formæ cadaueris quia non potest esse regulariter idem effectus à quibuscunq; & quantumcunque diuersis agentibus sed corpus viuum quomodocunq; moriatur, modo non statim dissoluatur in elementa, ad sensum apparet eiusdem rationis. ergo non producitur noua forma, sed remanet quæ erat forma corporeitatis. Heuricus antè cum multis aliis arguit ex parte effectus sic. Anima Intellectiua non potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mixtionis. ergo præter eam oportet aliam formam poni. Cōsequētia plana: & antecedens probatur, quia esse diuisibile, quantū ex se sum, figurabile, corruptibile, & c. non sunt ab anima intellectiua, quoniam esse eius est indiuisibile, est inextensibile, incorruptibile, immateriale, &c. ergo. Et hoc præsupuit militat aduersus S. T. nullum aliud esse ponētem in homine nisi illud quod est animæ intellectiuæ. Et confirmatur: quia non videtur intelligibile quòd compositum sit quantū, extensiuum; &, quæ libet pars eius non sit quanta & extensa.

¶Ad primum horum iam dixit S. Th. q. corpus Christi in triduo fuit simpliciter idem numero: quia idē suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existentiæ. Et q non valet, ergo idē formaliter. Et hoc sufficit ad verificandas omnes sanctorum auctoritates: & similiter in Eucharistia. Ita q. in hostia consecrata aut retenta in triduo, continebatur illud compositum ex materia, & illa forma cadaueris, quod tunc erat verum Christi corpus idem cum viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione in eadem hostia fuisset compositum ex materia & anima intellectiua, ve dat esse corporeum. Ita quòd par est ratio varietatis hic & ibi. Nec hic est aliquod inconueniens nisi inconueniens fuerit, corpus Christi variari secundum vitam & mortem hoc enim ad hoc sequitur. Sed trepidauerunt timore, vbi non erat timor: quia non vident naturam compositionis substantialis.

¶Ad secundum dicitur, q. ibi dicuntur tria. Quorum vnum est dubiū, & duo sunt falsa. Dubium siquidem est, cadauer esse eiusdem rationis: quoniā sustineri potest rationabiliter vtraque contradictionis pars. Potest enim dici, q. cadaueris forma est diuersarum rationū iuxta diuersitatem naturaliū agentiū: puta iguis aut aqua: ita q. cadauer mortui ex dominio choleræ, fit alterius rationis à mortuo ex dominio phlegmatis. Et merito: quia illud ab igne corruptum ad ignem tendit ex intentione agentis: reliquum ab aqua in aquam vt aliis existentibus terminis alia etiam sit via. Nec refert verum gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur: quoniam illa se habent vt excitantia & applicantia actiua passiuis. Potest etiam dici, q. forma cadaueris est vnius rationis: & q. est forma imperfecta & communis via, à viuo ad quodlibet elementum. Nec inconuenit eam esse communē, & vnius rationis: quia est medium remotū ab illa. Falsum vero est, q. effectus vnius rationis non possit ab hac agentium diuersitate produci: quoniam aliquid producit ſtat dupliciter: vt medium est, aut terminū principaliter intentū. Et rursus vt medium proprium vel commune. Et q. quia forma cadaueris producitur vt commune mediū ad omnia elementa, ideo potest à quolibet eorum produci. Nec est hic quantacunq; diuersitas agentium: sed quadruplex tantum, iuxta numerum elementorum. Falsum quoq; est, & contra Aristo. 2. de gener. tex. 17. q. in corruptione hominis non fiat noua forma quoniā tunc non semper corruptio vnius esset g̃ alterī⁹ & natura operaret' aſpicies ad malū. quod est ſ possibile.

¶Ad tertium dicitur, ſupposita diſtinctione de 1 y esse quantum, dupliciter, ſcilicet per ſe, & per accidens: & quòd hic non eſt quæſtio niſi de quanto & extenſo per accidens, id eſt ſubiectiue: quoniam nulla res extra prædicamentum quantitatis dat formale esse per se quantum, vt patet: quòd quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis: ſicut tetragonum, trigonum ipſa poteſt ſupplere, imò neceſſario facit omnem effectum & operationem formæ mixtionis & corporeitatis. Et vt ſatisfiat verbis argumentum, poteſt diſtingui q. in anima intellectiua inueniri eſſe corporeum, materiale quantum, & figuratum, & c. poteſt intelligi dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo ſyncategorematiter. Et quòd quantum, in ea non inueniatur hæc formaliter, ſunt tamen in ea virtualiter ſicut trigonum etiā non eſt in tetragono formaliter, ſed virtualiter. & ſic anima dat quod habet virtualiter. & hoc ſufficit. Eſt enim anima intellectiua tantæ excellentiæ, vt & faciat ens materiale quàtū ad ſubiectum, &c. inquantum habet in ſe vim priorem & vt dicat eſſe intellectuale & indiuiſibile, inquantum formaliter excedit omnes alias. Facileque percipi poteſt, quòd compoſitum ſit quantum & figuratum ſubiectiue & tamē illius formæ ſit indiuiſibilis formaliter, ſi priuatus quis non eſt naturali lumine, quo diſcernere datum eſt, quòd inter formam pure indiuiſibilem, vt ſunt intelligentiæ & formam pure diuiſibilem, vt ſunt omnino materiales, mediat forma indiuiſibilis formaliter & diuiſibilis virtualiter: cui ex formali indiuiſibilitate conuenit eſſe non quantum: & ex virtuali diuiſibilitate conuenit facere formaliter ens extenſum ſubiectiue. Et nota, quòd cum dicimus animam intellectiuam dare eſſe extenſum compoſito, intelligimus non de eſſe actualis exiſtentiæ, ſed de eſſe eſſentiæ. Illud nanque indiuiſibile & immateriale ſicut anima ipſa, hoc verò diuiſibile & materiale illud eſt vnum ſimpliciter communicatum tantum compoſito & materiæ, hoc verò eſt vnum compoſitione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obſtare prædicta propoſitioni San. Tho. de vnitate eſſe in compoſitis: quoniam in æquiuoco laboratur: dum quæſtio eſt de eſſe eſſentiæ, quòd eſt ipſum compoſitum ſubiectum quantitati: & poſitio loquitur de eſſe exiſtentiæ.

¶In riſione ad ſecundum aduertere, q. diuiſio animalis in partem mouentē & partem motā in exteris animalibus, eſt diuiſio in partes integrales formaliter, & nō in partes eſſentiales, niſi cauſaliter: quoniam omne animal integraturæ ex duabus partibus corporeis, quarum vna actuatur potentia mortua ipſius animalis, & eſt pars mouens: & reliqua mouctur. In homine autem, quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum, ſenſitiuum ſcilicet, & intellectiuum eſt diuiſio in partes integrales, quo ad motum prouenientem ab appetitu ſenſitiuo: quia ille eſt actus cuiuſdam partis corporis. Et quo ad modo in partes eſſentiales, quo ad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo quia ille nullius corporis eſt actus: & ſic pars mouens eſt anima, quæ eſt pars eſſentialis. Dici autem quo ad modo: quia pars mota nō eſt aprie pars eſſentialis: quia eſt corpus in actu, quod nō eſt pars niſi per ſynecdochē realiter loquēdo: ſed eſt & dicit' pars hoīs inquantū homo aut animal, q. formaliter ſumēdo animā corp⁹ & animal, cōponit' animal ex anima & corpore tanquā ex partibus eſſentialibus: corpus tñ non eſt vere pars, vt dictū eſt.

¶In riſione ad tertium nota, q. riſio redarguit argumentum q. peccat ſecundum non cauſam: non enim Immediate vnit materiæ primæ infert imperfectionem formæ, ſed dare illi primum tantum perfectionis gradum. Vnde hinc habes quòd eſſe formam propinquam materiæ primæ, contingit dupliciter. Vno modo quo ad vnionem, & ſic omnis forma ſubſtantialis eſt æque propinqua materiæ primæ. Quia in ipſa immediate recipitur: & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio vel imperfectio formarum ſubſtantialium. Alio modo quo ad gradualem perfectionem: & ſic non omnis forma eſt æque propinqua materiæ primæ. Sed quanto aliqua forma eſt propinquior materiæ, tanto imperfectior: & quanto magis elongata, tanto perfectior. Et ſic formæ elementorum dicuntur imperfectiſſimæ & immediatæ materiæ, & primæ formæ eius: & deinde mixtorum, & ſic deinceps. vocatur autem forma propinquior materiæ ſecundum perfectionē, quæ primū ordine generationis gradū perfectionalem dat tantum remotior vero quæ primum & ſecundum: & ſic procedendo data latitudine in quolibet gradu.

¶In responſione ad quartum vbi mixtio elementorum tractatur longius, eſſet habendus ſermo, ſi omnia adducenda eſſent obſeruata. vnde in loco proprio in primo de generatione requirantur, hic ſat ſit rationes has tractare. Tria ergo ſunt in hac responſione. Primo opinio Auicen. quæ ſatis efficaciter impugnatur. Secundo opinio Auerrois in 3. cæli. commen. 67. Cuius rationes ſunt quia ſi corrumperentur totaliter, non ſalnarent ratio elementinee materia recipere formas mixtorum mediis elementis: ſed primo & eſſentialiter omnes. Ad quas dicimus, quòd optime ſaluatur ratio elementi: quia elementum eſt ex quo fit aliquid, cum inſit actu vel virtute. Et quòd materiam recipere formas mixtorum immediate, poteſt dupliciter intelligi. Primo quo ad vnionem formæ cum materia, & ſic eſt neceſſarium. Alio modo quo ad tranſmutationē: & ſic mediante elementa. Ita q. elementa media ſunt in tranſmutatione, nō in informatione. Vel dicatur, q. non ſolum in fieri, ſed in eſſe elementa ſunt mediamon formaliter, ſed virtualiter, ſicut & manent nō formaliter, ſed virtualiter. Sed aduerte hic, q. Auerroiſtæ deridēt ſecundam rationem S. T. contra Auerroim, quia manifeſte patet in commento illo, quòd Auerrois poſuit, formas elementorum eſſe ſubſtantias: mediasautem inter ſubſtantias perfectas, & accidentia: & ex earum imperfectione quæ proximæ ſunt accidentibus: poſſunt ſuſcipere magis & minus: & ſic non poſuit aliquod medium inter ſubſtantiam & accidens. Sed iſti dum dērident, quàm ſe derisibiles exhibeant ſi viderent, taceremt. Non penetrant ſubtilitatē formalitatēque S. T. qui ad philoſophos ſoquebatur non Ciolos. Ad cuius euidentiam ſciendū eſt, quòd ratio S. T. non tendit contra concluſionē, ſed contra rationem Auer. Sustentatur enim Auer. ſuper ratione medij, vt expreſſe patet in commento illoſita q. ideo di
373 *Ldſ. 8. q. 3. artic. 3. 2m. 6. 2. diſtinc. 1. 9. 2. art. 3. 5. mal. 9. 5. ar. 5. cor. & ſpi. art. 7. & de anima art. 8.*
ciſ esse poſſibile formas elementorū miſceri magis & minus: quia eſſe earum eſt medium inter formas ſubſtātiales perfectas, & accidētia. Cōtra hanc rationē argūit San. Tho. quia inter ſubſtantiam & accidens im poſsibile eſt eſſe aliquid habens vere rationē medij. Et verificatur hoc nō ſolum accipiēdo totum genus ſubſtantiæ ex vna parte, & accidentium ex alia: ſed ſumendo quantumcunq; ſubſtantiā ex vna parte: quoniam vt patet 10. meta. medium oportet eſſe eiuſdem generis cum extremis, quòd nulla ſubſtantia eſt eiuſdem generis cum accidente. Si dicatur, quòd Auerr. non loquitur de vere medio per participationē: hoc eſt quod volumus: quia ex hoc habetur q. nulla fuit ratio ſua ex ratione medij vt medium eſt: & hoc intendebat S. T. Et confirmatur: quia aut ratio ſua fundatur ſuper rationē medij: & eſt aut per participationē: & hoc nō, vt patuit. Aut per abnegationē: & hoc non de ſe patet. Aut per comparationem: & hoc non, quia forma elementi non eſt accidens in reſpectu ad ſubſtantiam: & ſubſtantia in reſpectu ad accidens, ſed eſt abſolute ſubſtantia. Et ſimiliter nonvereſſicatur, quòd ſuſcipit magis & minus in reſpectu ad ſubſtātiā, & non ſuſcipit in reſpectu ad accidens: quoniā apud ipſum abſolute ſuſcipit magis & minus, & ſecundum veritatem nō ſuſcipit abſolute. Aut per appropinquationē, & de hoc proculdubio
349 362 *litēdit.* Sed nihil infert: quia aut ratio fundatur ſuper ratione medij: & nulla eſt. quia non eſt vere medium. Aut ſuper ipſa appropinquatione natu
281 ræ: & tunc nihil aliud eſt dicere, niſi quòd quia forma elementa res ſunt imperfectiſſimæ, & vltimiſſimæ accidentibus, ideo ſuſcipiūt magis & minus. Et apparet tunc duplex defectus. Primo, quòd ratio medij nō eſt
478 ad propoſitum, vt ſubditer excluſit S. T. Secundo, quòd ratio aſſignata eſt nulla: quia ex hoc q. aliquid eſt imperfectiſſimum & Infimum in a-
281 353 364 liquo genere, non excludit' à cōmunibus conditionibus ſui generis, ſed potius eo ipſo quod infra genus continetur, illas habet: conſtat quòd ſuſcipere magis & min⁹ communis eſt conditio generis ſubſtantiæ, vt patet in prædicamētis. Tacentur ergo & volantarie fatentur Auerroiſtæ eſſe locutum, & non ex media ratione, vt tamen locuti ſe credidit.

¶Tertio in hac reſponſione San. Tho. ponit opinionem propriam, quòd elementa remanent non actu, ſed virtute. Sed aduerte quòd elementa remanere virtute, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo in forma ſubſtantiali mixti eo modo quo vegetatiuū eſt in forma ſenſitiua: & hæc eſt opinio Sco. in 2. ſen. diſtin. 15. Alio modo in qualitate, quæ eſt propria diſpoſitio ad formam mixtiō: & hæc eſt opinio S. Th. Et quamuis opinio Sco. cōtra viam S. T. ſit, & rationi aduerſatur, q. nō eſt eadem proportio formę perfectionis, puta ſenſitiua ad formas ſpecificas elementorum, & ad gradus genericos: vt quemadmodum hos cōtinet, ita illas contineat: quoniam illarum prædicatio ſibi repugnare non autem horum. Et ſenſui contra iſtā, quia operatio elementi non æquè perfectè, aut perfectiē eſt in forma mixti ſed longe imperfectiōr: cui⁹ oppoſitionem videmus in omnib⁹ virtualiter claſſis ſenſitiuiſenim perfectiori modo operatur opera vegetatiui quā pure vegetatiuum. quia tamen non eſt contra præſentē intētionem in qua pluralitatem formarum excludimus, diſcutiendo reliquatur in loco proprio: ſed hæc fiat ad diſcretionē opinionis Sancti Thomæ dictæ.

457 *a* ¶*Super Quæſtionis ſeptuageſimi ſexti Articulum quintum.*

Titulus clarus eſt.

Commen. ¶In corpore duo. Primo reſpondet quæſtio vna concluſione affirmante. Secundo, ex cōcluſione deducit duo corollaria. Cōcluſio reſpōſiua eſt. corpus cui vnitur anima intellectiua, oportet quòd ſit mixtū, & maximè ad æqualitatem complexionatum. Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori vniri, & non ſimplici elemento vel corpori mixto in quo excederet ignis ſecundum qualitatem: quia non poſſet eſſe æqualitas complexionis propter excedentem ignis actiuam virtutem. Habet autem hoc corpus æqualiter complexionatum quandam dignitatem, per hoc quòd eſt remotum à contrariis. In quo quodammodo aſſimilatur corpori cæleſti.

¶Ad tertium dicendum, quòd partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiuſmodi, non ſunt in ſpecie, ſed totum. Et ideo non poteſt dici proprie loquendo, quòd ſint diuerſarum ſpecierum, ſed quòd ſint diuerſarum diſpoſitionum. Et hoc competit animæ intellectiuæ, quæ quamuis ſit vna ſecundum eſſentiam, tamen propter ſui perfectionē eſt multiplex in virtute. Et ideo ad diuerſas operationes indiget diuerſis diſpoſitionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quòd maior eſt diuerſitas partium in animalibus perfectis, quam in imperfectis, & in his quàm in plantis.

¶Ad quartum dicendum, quòd anima intellectiua, quia eſt vniuerſalium comprehenſiua, habet virtutem ad infinita. Et ideo non potuerunt ſibi determinari à natura vel determinatæ exiſtimationes naturales, vel etiam determinata auxilia, vel defenſionum vel tegumentorum: ſicut aliis animalibus, quorum animæ habent apprehenſionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horū omniū homo habet naturaliter rōnem & manus: quæ ſunt organa organorū: qa per ea homo poteſt ſibi præparare inſtrumēta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

ARTICVLVS V.

a ¶*Virum anima intellectiua conuenienter tali corpori vniatur.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd anima intellectiua inconuenienter tali corpori vniatur. Materia enim debet eſſe proportionata formæ. Sed anima intellectiua eſt forma incorruptibilis. Non ergo conuenienter vnitur corpori corruptibili.

¶Præterea, Anima intellectiua eſt forma maxime immaterialis. Cuius ſignum eſt, quòd habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quanto corpus eſt ſubtilius, tanto minus habet de materia. Ergo anima deberet ſubtiliſſimo corpori vniri, puta igni, & non corpori mixto & terreſtri magis.

¶Præterea, Cum forma ſit principium ſpeciei, ab vna forma non proueniunt diuerſæ ſpecies. Sed anima intellectiua eſt vna forma. Ergo non debet vniri corpori, quod compoſitur ex partibus diſſimilium ſpecierum.

¶Præterea, Perfectioris formæ debet eſſe perfectius ſuſceptibile. Sed anima intellectiua eſt perfectiſſima animarum. Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter inſita tegumenta, puta pilorum loco veſtium, & vnguium loco calciamentorum: habeant etiam arma naturaliter ſibi data, ſicut vngues, dentes, & cornua: ergo videtur, quòd anima intellectiua non debuerit vniri corpori imperfecto tanquā talibus auxiliis priuato.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Philoſophus in 2. de Anima, quòd anima eſt actus corporis phyſici, organici, potentia vitam habentis.

CONCLVSIO.

¶Cum anima intellectiua ſit etiam virtute ſenſitiua ſecundum gradum perfectiſſimum, decuit corpus cui vnitur, mixtum eſſe, & inter omnia alia corpora magis reductum ad complexionis æqualitatem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum forma non ſit propter materiam, ſed potius materia propter formam [c]: ex forma oportet rationem accipere quare materia ſit talis, & non econuerſo. Anima autem intellectiua ſicut ſuprà habitum eſt [c]: ſecundum naturæ ordinem infimum gradum in ſubſtantiis intellectualibus tenet: intantum, quòd non habet naturaliter ſibi inditam notitiam veritatis, ſicut angeli [c]: ſed oportet, quòd eam colligat ex rebus diuiſibilibus per viam ſenſus: vt Diony. dicit 7. cap. de diui. nomi. Natura autem nulli deeſt in neceſſariis. Vnde oportuit, quòd anima intellectiua non ſolum haberet virtutem intelligendi: ſed etiam virtutem ſentiendi [c]. Actio autem ſenſus non fit ſine corporeo inſtrumento [c]. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori vniri, quod poſſit eſſe conueniens organum ſenſus. Omnes autem alij ſenſus fundantur ſupra tactum [c]. Ad organum autem tactus requiritur, quòd ſit medium inter contraria, quæ ſunt calidum & frigidum, humidum & ſiccum, & ſimilia, quorum eſt tactus apprehenſiuus. Sic enim eſt in potentia ad contraria, & poteſt ea ſentire. Vnde quanto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis: tanto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completiſſime virtutem ſenſitiuam: quia quod eſt inferioris, præexiſtit perfectius in ſuperiori: vt dicit Diony. in lib. de diui. nomi. Vnde oportuit corpus cui vnitur anima intellectiua, eſſe corpus mixtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis [c]. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris eſt tactus. Et inter ipſos homines, qui ſunt melioris tactus, ſunt melioris intellectus. Cuius ſignum eſt, quòd molles carne bene aptos mente videmus, vt dicitur in ſecundo de Anima.

457 *a*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hanc obiectionem aliquis forte vellet euadere per hoc, quòd diceret corpus hominis ante peccatum incorruptibile fuiſſe. Sed hæc reſponſio non videtur ſufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit non per naturam, ſed per gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eius per peccatum ſublata non eſſet, ſicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendum eſt, q. in materia duplex conditio inuenitur. Vna, quæ eligitur ad hoc quòd ſit conueniens formæ: alia, quæ ex neceſſitate conſequitur priorem diſpoſitionem. Sicut artifex ad formam ſerræ eligit materiam ferream aptam ad ſecandum dura. Sed quòd dentes ſerræ hebetari poſſint, & rubiginem contrahere, ſequitur ex neceſſitate materiæ. Sic igitur & animæ intellectiuæ debetur corpus, quòd ſit æqualis complexionis. Ex hoc autem de neceſſitate materiæ ſequitur quòd ſit corruptibile. Si quis vero dicat, quòd Deus potuit hanc neceſſitatem vitare, dicendum eſt, quòd in conſtitutione rerum naturalium non cōſideratur quid Deus facere poſſit: ſed quid naturæ rerum conueniat, vt Augu. dicit 2. ſuper Gene. ad lite. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd animæ intellectiuæ non debetur corpus propter ipſam intellectualem operationem ſecundum ſe, ſed propter ſenſitiuam virtutem, quæ requirit organum æqualiter complexionatum [c]. Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori vniri, & non ſimplici elemento vel corpori mixto in quo excederet ignis ſecundum qualitatem: quia non poſſet eſſe æqualitas complexionis propter excedentem ignis actiuam virtutem. Habet autem hoc corpus æqualiter complexionatum quandam dignitatem, per hoc quòd eſt remotum à contrariis. In quo quodammodo aſſimilatur corpori cæleſti.

¶Ad tertium dicendum, quòd partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiuſmodi, non ſunt in ſpecie, ſed totum. Et ideo non poteſt dici proprie loquendo, quòd ſint diuerſarum ſpecierum, ſed quòd ſint diuerſarum diſpoſitionum. Et hoc competit animæ intellectiuæ, quæ quamuis ſit vna ſecundum eſſentiam, tamen propter ſui perfectionē eſt multiplex in virtute [c]. Et ideo ad diuerſas operationes indiget diuerſis diſpoſitionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quòd maior eſt diuerſitas partium in animalibus perfectis, quam in imperfectis, & in his quàm in plantis. 317

¶Ad quartum dicendum, quòd anima intellectiua, quia eſt vniuerſalium comprehenſiua, habet virtutem ad infinita [c]. Et ideo non potuerunt ſibi determinari à natura vel determinatæ exiſtimationes naturales, vel etiam determinata auxilia, vel defenſionum vel tegumentorum: ſicut aliis animalibus, quorum animæ habent apprehenſionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horū omniū homo habet naturaliter rōnem & manus: quæ ſunt organa organorū [c]: qa per ea homo poteſt ſibi præparare inſtrumēta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus. 306 *b*

c 455 458 *b*

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentia activa passibilia, vt medium per abnegationē. Secunda autē pars antecedētis, scilicet vt maxime reductū ad æqualitatem, probatur sic: anima intellectiua habet perfectissimā virtutem sensitiua, ergo exigit corpus maxime ad æqualitatē reductum. Antecedens probatur: quia inter res perfectius conflatur in superiori: vt patet per Dionysiū de celestia hierarchia probat ex eadē radice, quia scilicet vis sensitiua fundatur super tactū.

377 2. contra. 10. de An. 72. 3. q. 13. ar. 2. ad 3. tic. 4. cor. Et mal. q. 4. arti. 4. cor. Et spir. art. 3. et de anima ar. 9. & art. 10. co. & 2. li. de anima. lec. 1. fin.

368 Annot.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua vniatur corpori mediantibus dispositionibus accidentalibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua vniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. Omnis enim forma est in materia sibi propria & dispositā. Sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animā, cum anima sit quædam substantialis forma.

¶ Præterea, Diuersæ formæ vnius speciei requirunt diuersas materiæ partes. Diuersæ autem partes non possunt intelligi nisi secundum diuisionem dimensiuarū quantitatum[c]. Ergo oportet intelligere dimensiones in materia, ante formas substantiales, quę sunt multæ vnius speciei.

¶ Præterea, Spirituale applicatur corporali per contactum virtutis. Virtus autem animæ est eius potentia. Ergo videtur, quòd anima vnitur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

¶ SED CONTRA est, quòd accidens est posterius substantia & tempore, & ratione, vt dicitur in 7. met. Non ergo forma accidentalis aliqua potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima intellectiua det homini esse substantiale & simpliciter, impossibile est vniri ipsam corpori mediis accidentibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si anima vniretur corpori solum vt motor, nihil prohiberet, imò magis necessarium esset esse aliquas dispositiones medias inter animā & corpus: potentiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquam habilitatem ex parte corporis, per quam corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut iam suprà dictum est[c]: impossibile est, quòd aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animam: vel inter quancunque formam substantialem & materiam suam. Et huius ratio est: quia cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet quòd id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur. Primum autem inter omnes actus est esse. Impossibile est ergo intelligere materiam prius esse calidam vel quantam, quam esse in actu. Esse autem in actu habet per formam substantialem, quæ facit esse simpliciter: vt iam dictum est[c]. Vnde impossibile est, quòd quæcunque dispositiones accidentales præexistant in materia ante formam substantialem, & per consequens neque ante animam.

369 373

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut ex prædictis patet, forma perfectior virtute continet quicquid est inferiorum formarum[c]. Et ideo vna & eadem existens perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus. Vna enim & eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, & per quam est corpus, & per quam est viuum, & per quam est animal, & per quam est homo. Manifestum est autem, quòd vniuoquoque genus consequuntur propriæ accidentia. Sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse ante intellectum corporeitatis, & sic de aliis: ita præintelliguntur prædicta accidentia, quæ sunt propria entia ante corporeitatem. Et sic præintelliguntur dispositiones in materia ante formam, non quantum ad omnem eius effectum, sed quantum ad posteriorem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dimensiones quantitatiuæ sunt accidentia cōsequentia corporeitatem, quæ toti materiæ conuenit. Vnde materia iam intellecta sub corporeitate & dimensionibus, potest intelligi vt diuincta in diuersas partes: vt sic accipiat diuersas formas secundum vlteriores perfectionis gradus. Quamuis enim eadem forma sit secundum essentiam, quæ diuersos perfectionis gradus materiæ attribuit, vt dictum est[c]: tamen secundum considerationem rationis differt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd substantia spiritualis, quæ vnitur corpori solum, vt motor vnitur ei per potentiam vel virtutem. Sed anima intellectiua corpori vnitur, vt forma per suam essentiam[c]. Administrat tamen ipsum & mouet per suam potentiam & virtutem.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum anima vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. Dicit enim Augustinus tertio super Genesim hoc modo etiam est verum, quia in instanti introductionis formæ substantialis adsunt etiam omnes dispositiones requisitæ in ipsa materia. Tertio, dispositionibus simultaneis, præsuppositis tamen reali ordine naturæ. Et sic est talium, formam vnius materiæ dispositæ: quoniam ipsa forma præcedit reali natura ordine omnia accidentia: vt in corpore articuli probatum est. Quarto, dispositionibus simultaneis & præsuppositis ordine naturæ secundum intellectum. Et hoc modo est verum, non de ipsa forma substantiali absolute, sed de ipsa secundum posteriorem eius gradum & effectum. Non est quidem verum de ipsa: quia materiæ secundum seipsam nulla eget dispositione ad hoc vt insit ei forma substantialem si nihil adiatur, quamuis egeat disponi, vt recipiat formam substantialem talem. Est autem verum de ipsa quantum ad vlteriorem gradum: quia vt in litera dicitur, formam substantialem vt sic, intelligitur comitari proprietates entis substantiæ: ac per hoc capacem esse corporeitatis, quam comitantur dimensiones, &c. Et sic intelligitur capax multitudinis, quam sua accidentia comitantur: & sic semper forma secundum vlteriorem gradum, & effectum formalem, & accidentia propria perfecta intelligitur aduenire materiæ dispositæ. Vnde patet quòd propositio illa maxima, forma & actus sit in materia disposita, tripliciter verificatur: duobus modis, realiter scilicet, dispositionibus præcedentibus & simultaneis, loquendo vtrobique de ordine durationis: & vno modo secundum rationem, loquendo de ordine naturæ: & hunc tantum posuit hic Sanct. Tho. quia erat obscurum. Et hoc bene memora in tota hac materia. De qua & materia sequentis articuli vide in commentariis de ente & essentia, si nostra videre vis.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primo respondet secundum positionem Platonis, & dicit quòd conueniens esset ponere aliquod medium proprie distinctum naturæ animæ à natura corporis: quoniam illa motor incorruptibilis, hoc incorruptibile & ideo medium aliud conuenit. Secundo quid secundum positionem determinatam, conclusio responsiua, Anima non valet potest mediante aliquo corpore. Probatur dupliciter, Primo ratione, Forma ipsa immediate facit formaliter compositum ex se & materia eius in actu ergo & vnum. Antecedens probatur: quia forma per essentiā suam est actus: consequentia probatur quia vnumquodque eodem modo est ens & vnum: Secundo probatur auctoritate 8. metaphys. Tertio excluditur opiniones oppositas enumerans tres earum, & tertiam tripliciter excludit, omnia clara sunt in litera.

372 Annot.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd responsio innuit hanc distinctionem quòd multum distat a duplicter: dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. Primo modo forma & materia multum distant: non secundo. Et inter multum distantia primo modo tantum, non oportet esse medium: sed inter distantia vtroque modo oportet esse media.

371

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulū octauum.*

Connect. 364 369

TItulus clarus est.

¶ In corpore. Primo quòd si secundum positionem Platonis diceretur scilicet negatiue respondendum esset. Secundo secundum veritatem dicendo respondet quæsito affirmative. Tertio ostendit differentem modum quo anima est in toto & partibus, in fine articuli.

¶ Primum est clarum quòd non ideo repetitum toties est à S. Thoma, vt quasi opinio Platonis vt dubia semper tractaretur, sed vt ostendatur continue, quanta veritur diuersitas ex illa radice, & confirmetur intentum per differentia inter vnionem per modum motoris, & per modum formæ.

377 6

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte. Et probatur tali ordine. Primo probatur: quòd anima in toto & in qualibet parte est. Secundo, quòd in toto, & qualibet parte est tota. Primum probatur dupliciter seu tripliciter. Primo ex differentia inter formam substantialem & accidentalem: sic, Dare esse formale toti & non partibus singulis, est conditio propria formæ accidentalis: ergo non conuenit animæ, quæ est forma substantialis. Antecedens declaratur in formis, quæ sine compositio & ordo. Secundo ex effectu, sic, Recedente anima nec totum nec partes remanent, nisi æquoce: ergo anima est actus totius & partium. Antecedens probatur auctoritate Philosophi 7. metaphysic. & ratione, quæ potest esse tertia probatio secundum à signo sic, Recedente anima nulla pars corporis retinet proprium opus: ergo non remanet eiusdem speciei: ergo anima erat in eis. Antecedens patet ad sensum: prima consequentia patet: quia retinens speciem retinet operationem, secunda vero: quia actus est in eo cuius est actus, ac per hoc cum anima recedēt sit ille actus partium. quo habebant illa operari ergo in ea erat. Secundum vero probat tali ordine. Primo distinguit tripliciter totalitatē. Secundo comparat eas ad formas in communi. Tertio applicat quæstionem propositam ad formas habentes omnes totalitates & soluit eā. Quarto desendit ad intentū respondendo quæsito distinctē.

369 c 176 1. di. 8. q. 5. arti. 3. Et 2. contra cap. 72. & li. 4. c. 67. fi. & de spā. art. 4. & de Anima artic. 10. Et opus. 61. c. 47.

¶ In primo horum ponitur triplex totalitas: quantitatiua, essentialis & potestatiua iuxta triplex genus totius & partium.

¶ In secundo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuam & alias, respectu formarum quo ad hoc quòd illa non inueniur in formis, nisi per accidens, iste per se: illa in solis formis, quæ indifferenter respiciunt totum & partes. Iste non sic quia perfectio essentiæ & rationis, & esse principium operationis per se conuenit formæ. Ex his sequitur tertia differentia: quòd illa nō inuenitur in anima, præcipue animalium perfectorū. Iste sic: & tener sequela, quia anima non eadem habitudine respicit totum & partes: quia requiris manifeste diuersitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primum est: quòd si fiat hic quæstio de alluedine, id est, forma habente omnes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quātitatiua, &c. Secundum quod de duabus totalitatibus, scilicet quantitatiua & virtuali, respondendum est negatiue, quia vna pars est extra aliam: & in maiori quanto est maior virtus. Tertium: de totalitate essentiali respōdendum est affirmatiue.

371

¶ In quarto dicit tria. Primo, quòd non oportet distinguere in anima de omnibus totalitatibus. sed essentiali & virtuali tantum, probatur quia non est quanta per se. nec per accidens. Secundo respondet quæsito affirmatiue, quo ad totalitatē essentiæ. Anima secundū essentiam est

508

lem vnionem. Est tamen spiritus medium in mouendo, sicut primum instrumentum motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima distat a corpore plurimum, si vtriusque conditiones seorsum considerantur. Vnde si vtrique iplorum separatim esse haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum anima est forma corporis, nō habet esse seorsum ab esse corporis[c]: sed per suum esse corpori vnitur immediate. Sic enim & quælibet forma, si consideretur vt actus, habet magnam distantiam à materia, quæ est ens in potentia tantum.

369 c

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philosophus in lib. de causa motus animalium, Non opus est in vnaquaque corporis parte esse animam: sed in quodam in principio corporis existente alia viuere: eo quòd simul nata sunt facere proprium motum per naturam.

¶ Præterea, Anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico. Sed nō quælibet pars corporis hominis est corpus organicum. Ergo anima nō est in qualibet parte corporis tota.

¶ Præterea, In 1. de Anima dicitur, quòd sicut se habet pars animæ ad partem corporis, vt visus ad pupillam ita anima tota ad totum corpus animalis. Si igitur tota anima est in qualibet parte corporis, sequitur quòd quælibet pars corporis sit anima.

¶ Præterea, Omnes potentiæ animæ in ipsa essentia animæ fundantur. Si igitur anima tota est in qualibet parte corporis, sequitur quòd omnes potentiæ animæ sint in qualibet corporis parte: & ita visus erit in aure, & auditus in oculo. Quod est inconueniens.

¶ Præterea, Si in qualibet parte corporis esset tota anima, quælibet pars corporis immediate dependeret ab anima. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars esset principalior quàm alia. Quod est manifestè falsum. Non ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in sexto de trinitate, quòd anima in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est.

CONCLVSIO.

¶ Anima, cum vniatur corpori ex diuersis partibus constituto vt forma substantialis, est essentialiter & non virtualiter tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in aliis iam dictum est: si anima vniretur corpori solum vt motor[c], posset dici quòd non esset in qualibet parte corporis, sed in vna tantum, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori vt forma, necesse est quòd sit in toto, & in qualibet parte corporis. Non enim est forma corporis accidentalis, sed substantialis. Substantialis autem forma non solum est perfectio totius, sed cuiuslibet partis. Cum enim totum consistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma, quæ est compositio & ordo, sicut forma, domus[c], & talis forma est accidentalis. Anima vero est forma substantialis. Vnde oportet, quòd sit forma & actus non solum totius, sed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, sicut non dicitur animal, &

371

Universidad de Deusto
Biblioteca

tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertio secundum totalitatem virtualem, negatiue scitur quòd non est tota in qualibet parte, sed secundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiam inter modum essendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differe ait, quòd quamuis totum & quælibet pars conueniant in hoc, quòd anima est in eis vt actus: differunt tamen in modo, quia anima est actus totius, vt per se primo perfectibilis: singulæ vero partiū vt partiū primo perfectibilis.

Quæstio. ¶ *Num & quomodo formæ inextenſæ ſint quæ differèter ſe habẽt ad totum & partem.*

a ¶ Circa hæc dicta sunt multa dubia. Primū est, circa totalitatē quantitatiuā quæ ita quòd sit differēs habitudo formæ ad totū & partes, quæ comitat inextensionē formę. Aut eñ diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionē primi perfectibilis à nō primo perfectibili in actu. Et hoc non: quia sic omnis forma esset inextensa: qñ omnis forma respicit totum vt primū perfectibile in actu: partes vero nō vt primū perfectibile, sed vt partes primi. Aut penes distinctionem primi perfectibilis à nō primo tam actu q̃ potentia ita quòd pars nec sit, nec esse possit primum pfectibile à tali forma. Et hoc non: quia sic ala vegetatiua esset inextensa: qñ sic differenter respicit totū & partes: qd totū est eius primo perfectibile, & nulla pars eius potest ei respõdere vt primo pfectibile: qñ nulla pars plantæ habet omnia organa plantæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. Aut penes distinctionem perfectibilis à non perfectibili,

ita quòd pars sic perficiatur in toto à forma, quòd extra totum non possit esse perfectibilis tali forma. Et hoc non, quia si forma minimi naturalis esset inextensa: quoniam nulla eius pars potest tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

Quæstio. ¶ *Num propter animam intellectiuam oporteat ponere in animali aliquam aliam formam inextenſam.*

¶ Dubium secundo est circa eandem totalitatem: quoniam S. Tho. à communi opinione discordare videtur hoc in loco, eo quòd ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animam sensitiuam animalium perfectorum, cum tamen vix posse sustineri, quòd anima intellectiua de foris veniens informet secundum esse, & sit inextensa. Tum quia sequitur idem indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeretur, quòd homo intelligeret, existente ibi essentia animæ, & consequenter intellectu, Voluntarie quoque & absque probatione alliqua dicitur hoc, vt patet in litera, & in secundo contra Gent. cap. 72. quod non decet Philosophum.

Quæstio. ¶ *Num totalitas eſſentialis per ſe conueniat formis & animæ.*

¶ Dubium tertio est circa totalitatem essentialem: quia male dicitur illam conuenire formis & animæ per se. Quia aut intendis positiue, & sic constat esse falsum: quia non habet partes essentiales, cum sit simplex. Aut negatiue: & sic etiam contingit totalitas quantitatiua animæ intellectiuæ, nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & essentialibus: igitur pari ratione dicendum erat, quòd non habet essentialem totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

¶ Ad primam horum dicitur, quòd intelligitur secũdo modo ista differens habitudo. Sed oportet quòd subintelligatur de totaliter differente, & non secundum quid. Ad cuius euidentiam scitendum, triplex esse genus formarũ. Quædã omnino æqualiter respicientium totum & partes, vt primum perfectibile: & tales sunt formæ mere naturales, vt aquæ, ignis & aliorũ huiusmodi. Et loquimur de formis quantum est ex parte sui, & de toto & partibus absolute, & non de tanto toto aut tanta parte: quæ enim quòd forma aquæ quantum est ex se, indifferenter respicit vt primũ perfectibile materiam bicubitã & cubitalem, quæ sunt totum & pars: & sic de aliis. Nec instantia de partibus minimi mouere debet: quã mutatur totum in tũ, & pars in partẽ tantã: quod est sophisma figuræ dictionis: minimũ enim significat totũ tũ & similiter pars eius. Iam autẽ diximus q̃ fermo noster est absolute cõparando formam specificam ad totũ & partes vt primo perfectibile. Quædã vero sunt omnino inæqualiter respicientes totũ & partes. Et hæc ista totum sibi vendicant vt primũ perfectibile, q̃ nulla pars seorsum posset habere rationẽ non solũ primi perfectibilis, sed nec perfectibilis: hmõi autẽ sunt proculdubio alia intellectiua, & vt videbitur animæ animalium perfectorum. Nec te moueat q̃ abscisa tibia aut brachio, ista perficit reliquã partẽ. Quoniam secundũ veritatẽ, reliquũ corpus in quo membra principalia remanent, nõ propriè remanet pars: sed totũ imperfectũ, q̃ in eo differt a partis ratione q̃ in 5. met. Aristotelis dicitur. Sic & si de cadauere bouis, vel de colobo, id est truncato. Quæ tã aiã sunt mediæ formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciũt totũ & partes: & hæ sunt quæ sic totum respiciũt vt primo perfectibile, qã partem pñs habere nõ vt primũ perfectibile, simpliciter, sed secũdũ quid. Et tales sunt anima vegetatiua & sensitiua aialis imperfecti. Quorũdã enim ista totum animatũ corp̃ ex omnibus organis ex propria ratione sibi vendicant vt primo perfectibile, sic tã in partibus eius secũdum saluari possunt: nõ vt in primo perfectibili simpliciter, vt accidit in formis naturalibus, sed secũdũ quid. Et inter has est latitudo, nam vegetatiua saluatur in parte, vt in primo perfectibili secũdũ quid, id est virtualiter: quã pars in eis est tota corpus organicũ virtualiter. Sensitiuum autem imperfectorũ est in parte vt in primo perfectibili secundũ quid, id est secundũ quandã rationẽ particularem, scilicet secundum rationẽ corporis. Est enim pars decisa viuens vere quoddã corpus animatum totũm, sed non est vere quoddam totum animal. Vnde est in litera dicitur, q. totalitas quãtitatiua inuenitur q̃ accidẽs in solis formis, quæ indifferẽtem habent habitudinem ad totum & partes, intelligitur vt ad primũ perfectibile, siue simpliciter, siue secundũ quid. Et per oppositum, quum dicitur illas formas esse inextensas quæ differentem habent habitudinem ad totum & partem: intelligitur vt ad primũ perfectibile, differẽter respicit, qua nec põt esse talis formæ primũ pfectibile simpliciter, nec secundũ q̃d: & sic est totaliter differens habitudo formæ ad totũ & partes. In exteris vero est aliquo modo cõuenies, & aliquo modo differens. Et q̃ hoc patet rũsio ad primũ dubiũ.

¶ Ad secundum dubium dicitur q̃ doctrina hic tradita est quidẽ contra modernorum communem phantasiam, sed non cõtra philosophicas rationes parum est autem de horũ autoritate curandum. Cum autẽ dicitur quòd sine ratione hoc est dictum, respondetur q̃ ratio insinuata est a posteriori quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipsa forma ex propria ratione. Sic enim habet totaliter diuersam habitudinẽ ad totum & ad partes, hoc proximè ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionẽ totius, tã pars formæ proportionaretur parti corporis: & sic pars quantitatiua formæ sit tota essentia formæ, ergo ipsa forma secundũ rationem suæ essentiæ non habet totaliter diuersam habitudinem ad totũ & ad partes: sed vtrunq; scilicet tam totum quàm partem respicit vt proportionatũ perfectibile. Et confirmati potest ista ratio: quia forma extensa ex vi solius diuisionis, non definit esse secundũ illã partẽ quã habet in parte decisa. Imò quæ quòdamodo erat per modũ potẽtiæ perficiuturi & sic actu scorsum, vt patet in formis naturalibus. ergo à destructione consequenti, si ex sola diuisione pars decisa nõ potest retinere eandem speciẽ: nec eorum erat extensa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoque principalis hæc conclusio de animalibus animalium perfectorum probari per hoc, q̃ forma extensa in maiori est maior, & in minori minor secundũ virtutẽ. Quia in maiori quanto est maior virtus loquẽdo de virtutibus extensis. In animalibus vero videmus sæpe totum oppositum eo q̃ animalia magni corporis secundũ rationem speciei suæ, videmus debiliora illis eiusdem speciei, quæ sunt commensuratæ magnitudinis: tanquam anima non sufficiente ad tantam corporis molem opplendam. Non est ergo sine ratione dictum, quòd animæ aliquæ præter intellectiuã sunt tantæ perfectionis, quòd sunt inextensæ, tam per se, quàm per accidens: quanquam potentiæ omnes earum sint extensæ per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias. primam quidem: quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vnius tantum partis, sed totius. & ratio est quia in nulla parte est diffinitiue, id est ita in ea quòd non in alia. Spirituale autem non mouetur per accidens. nisi ad motum illius in quo est diffinitiue. Et propter hanc eandem rationem angelus non mouetur ad motum exeli, quãuis moueretur ad motum eius, si totum cælum mutaret locum subiecto. Secũdam vero: quia plus requiritur ad hoc, quòd corpus aliquod denominetur intelligens, quàm quòd sit compositũ ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim q̃ ly corpore, supponat pro

corpore primo perfectibili ab ipsa anima, quoniam oportet esse animal & suppositũ quoddam id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Sortes tãtum. ¶ Ad tertium dubium dupliciter respondetur. Primo quòd totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem; & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et hæc conuenit formis ista quòd sic totalitas essentialis sumitur positiue, sed distribuit p partibus diffinitionis, non rei: & est dicere quòd est totum essentialiter, id est secundum omnes partes suæ diffinitionis interimsecas. Secundo dicitur quòd sicut totum idẽ est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas per se conuenit formis. Quoniam & diffinitur vnumquodque & perfectionem habet ratione formæ. Et veraque responsio tangitur in litera prima, vbi dicitur quoddam totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ vt diffinitum: & ecconuerso. Secunda vbi dicitur, quòd ista totalitas attenditur secundum rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem dicitur forma tota positiue.

377 1. de ſpi. & anim. 3. 4. arist. 2. Et qual. 20. art. 5. & de ſpi. ſtomis art. 21. & de Anim. art. 2. & 3. & art. 19. ad princ. Comment.

a ¶ *Super Quæſtionem ſeptuageſimæ Articuli primum.*

IN titulo nota, ly sit secundum rem.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua negatiue, dupliciter probata. conclusio est. Impossibile est animæ substãtiam esse suam potẽtiam. Ratio prima est. Operatio animæ non est in genere subſtantiæ: ergo nec potentia operatiua. Et sic non est subsistẽtia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium Dei, quod operatio sit substantia, cõsequentia probatur: Potentia est in eodẽ genere i quo est actꝰ: probatur: quia actus & potentia diuidunt ens & quodlibet genus entis. Et quia ratio extendit se ad potentiam operatiuam cuiusque creaturæ, ideo sequitur corollarie, imò extensiue, q̃ in solo Deo essentia sit potentia: sicut operatio est subiecta in eo solo. Secunda ratio est ducẽs ad impossibile, circa quam sic proceditur. Primo ponitur ipsa consequentia cum eius probatione, Si essentia animæ esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animam, haberet actu opera vitæ: sed hoc est falsum. ergo consequentia probatur dupliciter. primo, quia anima secundum essentiam est actus. secundo à simili, sicut semper est viuum. Deinde excluditur obiectio, quæ posset contra probationem consequentiæ adduci: dicendo, quòd anima est actus talis, id est ordinatur ad vlteriorem actum: quia est actus primus, vt dicitur in 2. de anima. Et hoc excludit dupliciter: primo interimendo, quòd hoc conueniat animæ secundum essentiam: quod probat: quia secundum essentiam est vltimus terminus generationis. ergo non ordinatur ad vlteriorem actum. Secundo ostendendo quomodo hoc contingit animæ, scilicet secundum quod subest suæ potentiæ. Deinde probat falsitatem cõsequentis dupliciter, primo experientia, secundo ex diffinitione animæ: deinde infert intentam conclusionem principaliter. Et demum ex primis radicem rationis pro conclusione intenta: quia scilicet nihil est in potentia secundum actum inquantum est actus.

Quæstio. ¶ *Num potentia & actus ſint eiuſdem generis.*

¶ Contra primam rationem arguit 5com. in secundo distinct. 16. quæst. 1. sic. Potentia spectans ad idem genus cum actu est potentia quæ est differentia entis, scilicet potentia obiectiua: ergo æquinoce infertur ex hac radice de potentia an imæ. Antecedens probatur: quia de potentia obiectiua est vniuersaliter vera illa maxima: de receptiua vero est quasi semper falsa: quæ a excepto genere subſtantiæ vt plurimum subiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis, consequentia patet: quia potentiæ animæ sunt potentiæ operatiuæ, & receptiuæ, vt in pluribus. Et confirmatur. Tum quia aliter essẽt processus in infinitum nisi veniretur ad substantiam, quæ esset immediatum receptiuum accidentis. Tum quia 7. meta. propriũm est substantiæ non fieri nisi subſtantia præsupposita: quanum autem vel quale sit nullo quanto aut quali præexistente, nisi in potentia: ergo subsistantia est immediatum principium accidẽtis. Tum quia apud te anima est immediatum principium suarum potentiarum, quæ sunt accidentia vt dicis. Et similiter apud te anima est immediatũ receptiuum aliquarum potentiarum, puta intellectus & voluntatis. non ergo proximum principium actuum suæ passionis, & actus sunt riuulum generis eius apud te.

Contra secundam rationem arguitur, multipliciter. Primo arguit Scot. ibi sem. contra illam similitudinem sic. Anima est principium vitæ di formale: operandi ve ro effectiuum: ergo non est similis ratio de esse vitæ & operari in actu. Antecedens patet: consequentia probatur ex differentia inter hæc genera causarum quia causa actiua potest esse in primo tantum absque secundo actu, formalem vero implicat esse absque effectu formali. Secundo arguo contra probationem sic. Negatio formalis non infert identicam, sed in istis actus vt sic non est in potentia, & vltimus terminus generationis vt sic: non ordinatur ad vltimum actum: non est negatio nisi formaliter: ergo ex eis nõ sequitur, ergo res, quæ est actus; ergo res quæ est termi nus generationis, non ordinatur, ad vlteriorẽ actum, vbi est negatio identica: quod tamen in litera infertur, alioquin nõ habetur, intentum.

¶ Præterea, si hoc esset verum, sequeretur quòd calor non esset ipsa potẽtia calefactiua & probatur sequela, quia calor secundum tuam essentiam actus vt sic, terminat generationẽ sui. Igitur, si ratio in litera facta valet, sequeretur, quòd in calore aliud esset essentia eius. & aliud potentia calefactiua, quod est ridiculum. Nec tuatur rationem, si quis dicat quòd calor non generatur nisi secundum quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc quod est esse actum vltimum generationis. Verobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et super hæc natura sustentatur ratio, quare, &c.

Annota. 377 377 382 375 377 389

¶ *Num nihil ſit in potentia inquantum actꝰ eſt.*

Quæstio.

¶ Tertio specialiter contra illam propositionem fundamentalem. Nihil est in potentia secundum actum inquantum actus est: sic potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiue, quia est actꝰ: vt patet tertio de Anima. tex. 40. & tertio phy si. text. 17. ergo falsum est aliud assumptum etiam formaliter de potentia actiua. hæc igitur ratio non est vtilis de omnibus potentiis animæ. Præterea & dissimilius omnes habitus animæ secundum idem sunt in actu & potentia operatiua: ergo falsum est, quòd nihil est in potentia secũdum id quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedẽs patet: quia liber habitus est res simplex, nec potest in eo fingi distinctio duarum rerum quarum altera sit actus & altera potentia: & est essentialiter actus: alioquin non esset per se terminus generationis: & est essentialiter potentia: quia essentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia ruunt.

QVAESTIO SEPTVAGESIMASEPTIMA de His, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad potentias animæ. Et primo in generali. Secundo in speciali.

¶ Circa primũ quærũntur octo. ¶ Primo, vtrum essentia animæ sit in eius potentia. ¶ Secundo, vtrum sit vna tantum potentia animæ vel plures. ¶ Tertio, quomodo potentiæ animæ dittinguantur. ¶ Quarto, de ordine ipsarum adinuicem. ¶ Quinto, vtrum anima sit subiectum omnium potentiarum. ¶ Sexto, vtrum potẽtiæ fluant ab essentia animæ. ¶ Septimo, vtrum potentia vna oriatur ex alia. ¶ Octauo, vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in ea post mortem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum ipſa eſſentia animæ ſit eius potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videt, q̃ ipsa essentia animæ sit eius potentia. Dicit enim Augu. in 9. de trini. quòd mens, notitia, & amor sunt subsistãtialiter in anima, vel (vt idem dicam) essentialiter. Et in 10. dicit, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna vita, vna mẽs, & vna essentia. Præterea, Anima est nobilior quàm materia prima: sed materia prima est sua potentia: ergo multo magis anima.

¶ Præterea, Forma subsistantialis est simplicior quàm accidentalis. Cuius signum est, quòd forma subsistantialis non intenditur vel remittitur, sed in indiuisibili consistit. Forma autem accidentalis est ipsa sua virtus. Ergo multo magis forma subsistantialis, quæ est anima.

¶ Præterea, Potentia sensitiua est qua sentimus, & potẽtia intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primo sentimus & intelligimus, est anima secundũ Philosophum in 2. de Anima. Ergo anima est suæ potentiæ.

¶ Præterea, Quod non est de essentia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiam eius, sequitur quòd sit accidens. Quod est contra Augustin. in 9. de tri. vbi dicit, q̃ prædicta non sunt in anima sicut in subiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Mẽs autẽ potest etiam alia amare & cognoscere.

¶ Præterea, Forma simplex subiectum esse non potest. Anima autem est forma simplex, cum non sit composita ex materia & forma, vt suprà dictum est[c]. Non ergo potentia animæ potest esse in ipsa sicut in subiecto.

¶ Præterea, Accidens non est principium substantialis differentiæ, sed sensibile & rationale sunt substantiales differentiæ, & sumuntur à sensu & ratione: quæ sunt potẽtiæ animæ. Ergo potẽtiæ animæ nõ sunt accidentia. Et ita videtur, quòd potentia animæ sit eius essentia.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 2. cap. cæleſt. hierar. quòd cælestes spiritus diuiduntur in essentiam, virturem, & operationem. Multo igitur mg is in anima aliud est essentia, & aliud virtus, siue potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum nulla animæ operatio ſit ſubſtantia, & quòdlibet animam habens non ſemper operetur, potentiam animæ ab ipſa animæ eſſentia & ſubſtantia diuerſam eſſe neceſſarium eſt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est dicere, quòd essentia animæ sit eius potentia: licet hoc quidã posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quantum ad præsens. Primo, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet quòd ad idem genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus non est in genere subſtantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum, non potest esse in genere subſtantiæ[c]. Operatio autem animæ non est in genere subſtantiæ, sed in solo Deo, cuius operatio est eius subſtantia. Vnde Dei potentia, quæ est operationis principiũ, est ipsa Dei essentia. Quod non potest esse verum neque in anima, neque in aliqua creatura, vt suprà etiam de angelo dictum est[c]. Secundo hoc etiam impossibile apparet in anima, nam anima secũdum suam essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia animę esset immediatũ operationis principium, semper habens animam actu, haberet opera vitæ, quæ sunt semper habens animam actu est viuum. Non enim inquantum est forma, est actus ordinatus ad vltiorem actum, sed est vltimus terminus generationis. Vnde q̃ sit in potẽtia adhuc ad alium actum, hoc non competit ei secundum suam essentiam, inquantum est forma, sed secundum suam potentiam[c]. & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potentiæ, dicitur actus primus ordinatus ad actum secũdum. Inuenitur autem habens animam non semper esse in actu operum vitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, q̃ est actus corporis potentia vitam habentis, quæ tamen potentia non abiicit animam. Relinquitur ergo, q̃ essentia animæ non est eius potẽtia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de mente secundũ qd̃ noscit se, & amat se. Sic ergo notitia & amor inquãtum referuntur ad ipsam, vt cognitam & amatam, substantialiter vel essentialiter sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad euidentiam solutionum recolenda sunt quæ diximus in q. 54. artic. 3. vbi distinctum est de actu & potentia. Dictum est enim quòd inter purum actum & puram potentiam mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, sic, quòd quædam sunt essentialiter in genere actuum, quædam vero essentialiter in genere potentiarum: ita quòd tantum in hac materia est sermo. Et quia obiicientes diuersimodè inter se & per accidens, ideo falluntur. Vnde ad singula respondendo: cum in prima ratione dicitur, q̃ potentia & actus sunt in eodem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actum: siue sit receptiua, siue actiua, vt patet in 12. meta. text. 16. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Nõ enim obstat, quòd res vnius prædicamenti sit immediatum receptiuum rei alterius, quoniã nullum prædicamentum est essentialiter potentia respectu alterius: vt patet in loco allegato, in quolibet prædicamento est propria potentia illius generis. Nec sequitur processus in infinitum: quoniam actus cuiusque generis respondet propriæ potentiæ, vt essentialiter ad se ordinatæ: illi vero potentiæ non respondet alia præcedens potentia essentialiter ad illam ordinata: quoniam ipsa est essentialiter in genere potentiæ: & si aliquid actualitatis habet nõ nisi quãdam actus modum habet: puta quia inest alteri: & ad hoc sufficit quòd habeat receptiuũ in quo sustentetur, absq; hoc quòd essentialiter ordinetur ad hoc, & sic est status in re alterius generis, puta substantia. Etsi sic dicatur, non potest euadi, quin substantia sit reductiua in genere accidentis. Et per hoc patet etiam responsio ad illud 7. metaphy. quia fatemur substantiã esse immediatum principium quantitatis: loquendo de principio receptiuo, non autem essentialiter ordinato ad illam. Quanuis illa auctoritas non sit ad propositum: quia si adducitur quo ad principium passiuum, constat quòd pars est ratio de substantia, & quanto, & quali: quia quodlibet eorum sit ex non talibus in actu, sed in potentia tantum. Si quo ad principium actiuum, differentia non verificatur, nisi respectu emanationis rerum ab intelligentiis: quæ sunt causæ æquiuocæ, à quibus cum deriuentur substantia, quantitas, qualitas, &c. ipsa tamen non sunt quantæ, nec quales nisi virtualiter: substantiæ sunt autem actu. Cætera namque agentia, sicut substantiæ sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quòd anima sit principium suarum passionum, quas ponimus accidentia: quia nec actiuum, nec passiuum earum est principium essentialiter ad eas ordinatum: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quòd sustentat eas inhærentes sibi.

¶Ad ea vero, quæ primo contra secundam rationem adducta sunt, dicitur dupliciter. Primo, quòd in litera illa similiudo adducitur, non ad probandum, sed declarandũ. Secundo, quòd licet non sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cõtra hoc dicitur, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, non autem formalis: respondeatur quòd licet hoc sit verum simpliciter & in communi, non tamen est verum in causa actiua, cuius actio sequitur immediatè actum secundum, quod est actus: quoniam ab actu inquantum actus, non prouenit potentia, constat autem quòd esse in actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶Ad 11. quod secundo obiicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quòd quãuis absolute negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationũ. Dico oppositarum propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid sapiũt rationes eorum, huiusmodi autem sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi & similiter esse terminum vltimum generationis & ordinari ad vlteriorem actum opponuntur: & vtrunque inuenitur in anima essentialiter: ergo secundum diuersa: igitur primum secundum substantiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potentia receptiua, aut actiua seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potentia propter hoc: vt patet ex dictis.

¶Ad ea, quæ tertio obiiciuntur, dicitur, quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operationis principio effectiuo vt quo: & sic argumẽtum conclu litur, sed non proprie sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfectè. Et ideo propriè loquendo talis potentia actiua non potentia, sed principium actiuum vocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet complete rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi propriè loquimur. Primo modo calor est potentia calefactiua. Secundo modo non. Et vniuersaliter nulla res est propriè potentia actiua, nisi ille talis quod sibi conueniat quãcunque effe in actu primo talium, hoc enim est habere statum potentiæ: vt patet in 9. metaphy. tex. nono, vel septimo. Vnde propriè loquendo ad primam obiectionem dicitur, quòd aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potentia actiua: illud enim simpliciter sequitur actum, & nõ opponitur illi. De hac vero distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi & conditionem: & quo ad rationẽ causandi dicit actum inquantum actus est: quo ad conditionem dicit potentiam inquantum potentia est. Et ideo in solo actu permixto potentiæ inuenitur propria potẽcia actiua, quãuis in Deo summe recipiatur potentia, id est principiũ actiuũ. At si minus consonum doctrinæ sancti Thomæ videtur: quòd ad completam rationem potentiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito quod hu iusmodi potẽtialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter: id est entis, quod ad hoc per se primo est institutum vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶Ad secundũ antè obiectionẽ omnũ difficillimam, quia affert permixtionem actus essentialis, & potentiæ essentialiter absque distinctione reali. Dicendum est, quòd habere permixtionem actus & potentiæ essentialiter contingit dupliciter: scilicet per se primo, & per accidens, seu per aliud: & quod sermo noster est de habente hæc per se ipsum: & non de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & non ex se per opositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa propria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipso quòd est actus primus, est eius diffinitio. Et consequenter in ipsa ponenda est propria causa huius permixtionis, quæ vt ex dictis patet, est distinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui vero cuilibet cunque non conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliquum quæ in anima sunt quòd non semper vigilent, sed quandoque sint vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signum est, quòd in solis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et cõfirmatur ex diffinitione habitus 7. de Anima text. & cõ. 17. habitus est quo quis vitur cum vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigiliæ & somni ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat. Quoniam deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est: quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non sit talis permixtio actus & potentiæ, nisi ratione subiecti: consequens est quòd hæc instantia non sit contra rationem factam, quæ causa permixtionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

¶Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ generationem per se terminant, & sunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentiæ actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vepote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt propriæ potentiæ non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus patet ex dictis.

¶In tertio argumento & eius responsione diligenter aduerte, & accipe hinc q̃ apud S. Thomam cum accidens dicitur agere in virtute substantiæ, est constructio intransitiua, id est, est ipsa virtus substantiæ: huic enim tendit tota responsio, quòd accidentalis vis non sua, sed substantiæ est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi quod substantiali forma est, & accidentali vt virtute operatur. Non ergo distinctas intentionaliter aliquam formam, qua accidens saltem agere in virtute substantiæ, vt quibusdam visum fuit.

¶Super

a ¶Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore triando probatur in communi. Tertio in speciali de hominis anima, concluditur: Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille quia ad parcum bonum, paucis eget consequenter motibus. Isti graduantur, quòd aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectum habent: & quanto à pluralitate receditur, tanto perfectior gradus: ergo rationabiliter accidit, q̃ res infra hominem paucis motibus, & consequenter potentiis, homo multis, angelus paucis, Deus nullo eget motu aut potentia. Antecedens patet ex secundo cæ. text. 62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequentia probatur: quia infra hominem res ad particulare quoddam bonum ordinantur, homo autem & superiora ad vniuersale: quia ad ipsam beatitudinem. In seipsa, & homo Infimum tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in cõfinio spiritualium & corporalium, ergo habet vtrarũque potentias, tenet sequela ex ratione medii & compositi.

Aduer. ¶Circa istam rerum gradationem essent multa discutienda, quæ in 2. exili require in loco proprio: hoc tamen hic aduerte quòd ista graduatio, fit secundum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimum medium sumitur in redditione causarum rerum naturalium, vt patet in 1. physi. ideo hoc ratio persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cum natura agat propter finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum tertium.

Aduer. Titulus. aduerte tres terminos. Primo ly distinguantur, quæritur enim vtrum distinguantur: & non vtrum manifestentur distincte. Et rursus quæritur de distinctione formali per se & directe, de reali autem consequenter: quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundo ly per: quia ly per notat causalitatem. Tertio ly actus & obiecta in numero plurali, quia denotat eorum diuersitatem: ita quòd non quæritur, vtrum obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed vtrum diuersitas obiectorum, & actuum sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

Comment. ¶In corpore duo. conclusio responsiua affirmatiua, secundo modificatio vnius termini in conclusione posiri, scilicet diuersitas obiecti.

¶Conclusio est: potentiæ diuersificantur secundum actum & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc affignat, scilicet diuersitatem actuum & diuersitatem obiectorum probatur quo ad vtranque causam simul sic. Potentia essentialiter seu secundum id quod est ordinatur ad actum, ergo eius ratio sumitur ex actu: ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum, ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima vero consequentia probatur sic, Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit. consequentia nota, & assumptum probatur diuidendo sic. Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vterque specificatur ex obiecto, probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic, obiectum est efficiens actum illius, ergo specificat illum: quo ad actum vero actiuæ sic, obiectum est finis seu proprius terminus actus illius, ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio à principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut à calore calefaciente, aut à calore terminante eam speciem habet, & similiter frigefactio, &c.

¶Quo ad secundum: quia, vt patet ex dictis in fa- 368 c
cto, radix diffinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti, Et hæc est multiplex: ideo In litera subditur quòd in proposito non est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tantum de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis formalis, quæ per se primo obiicitur potentiæ: & manifestatur exemplariter. Quæ autem dicantur per se differẽtiæ alicuius in 7. metaphy. & 6. topi. dicitur. In litera autem exemplariter manifestantur In differẽtiis animalis: & ad propositum in differentiis sensibilis vt sic.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, sciito quòd potentiæ distingui per actus & obiecta, quandoquidem intelligi potest. Primo quòd ly per denotet differentiam distinctiuam ita quòd actus sint principia quibus formaliter, vt proprijs differentijs potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima rei. Et idem est quo formaliter res est In se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secundo quòd ly per, denotet principiũ declarationis rationis quòd sit sensus quòd potentiæ distinguuntur per actus, id est manifestantur distincte per actus & obiecta à posteriori. Et hæc opinio peccat ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus vt effectus sunt potentiarum, & vt finis sunt earum, eo quòd vt dicitur in secundo cæli text. 17. vnusquisq; est appetens suam operationem. Si enim hanc distinctionem considerassent, cum ex 1. physi. expresse habeatur q̃ rerum naturalium optima reddit ratio à priori, eo ex fine sumitur, distinctionem potentiarum per actus non dixissẽt esse à posteriori, sed à priori et respondissent quòd ly per, denotet principium declarationis rationis quòd sit sensus quòd potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientem: sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere quòd distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi per formalem, scilicet intrinsecæ, & effectuam extrinsecæ, &c. Et horum opinio quãuis magis veritati propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum quia nihil singulare à patribus accepisse manifestum: quoniam de quibusdam tantummodo eorum specificantur, quòd distinguuntur per actus & obiecta, hoc enim de potentiis & habitibus singulariter tradiderunt. Tum quia horum eorum naturam perspicue non attingit. Vnde est quarta opinio ly per denotet principium diffinitiuũ extrinsecum quidem à re, sed intrinsecum diffinitioni rei. Ita q̃ potentiæ distinguuntur per actus à priori nõ tamẽ per differentias, nec tanquam per causas omnino extrinsecas, sed tamẽ per causas inclusas necessario in diffinitionibus primis earum. Inclusas autem dico per additamentum, eo modo quo alterum correlatiuum cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius est id quod in antecedente assumitur, in litera scilicet. Quia potentia secundum id quod est, ad actum dicitur, & est, id est, quia potentia secundum suam entitatem non est res absoluta ab actu & obiecto, quamuis sit res absoluta à termino, & propterea nõ est in genere relationis. Imago in mus enim secundum diuum Tho. quòd potentiæ & habitus, & alia huiusmodi sunt entitates quædam mediæ inter absolutas omnino & respectiues totaliter. Ita q̃ nõa

Universidad de Deusto
Biblioteca

per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actualitatē obiectiuā intelligēdam in prima operatione intellectus nō possint. Non quia differentia earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur ab ordine ad istos; ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed transcendente. Et hoc est radix primæ & vltimæ in resolutione tam in hanc materia quàm

In similibus; scilicet de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu, &c. Et hoc stante patent omnia in littera. Vnde non oportet aliter aliter obiectiones aliorum, nec aliter examinare hæc. Omnia enim ex hoc vno pendent: quòd potentia, actio, & passio, & huiusmodi entia, essentialiter specificetur esse & veritatem & diuersitatē habent ex intrinseca quidem differentia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agente, fine, vel actu. Et hæc si via in proposito intelligere, imaginare naturā agere propter finem, & producere potētias proportionatas actibus interitis. Ideoque tales facere potētias quia tales actuū quidditates exigant, & non ecouerso. & quia potentias non accidentaliter ordinat ad actus. consequens est, quòd Ideo potentiæ sint tales essentialiter: quia actus exigit eas tales secundum essentiam: & sic non abstrahunt essentialiter à transcendenti ordine ad actus. Aduerte hic quòd de potentijs animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo inquantū potentiæ sunt: & sic est totus sermo præsens. Alio modo inquātū proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum quibus insunt. Iuxta illud Auerrois primo de Anima, com. 61. membra hominis diuersa sunt specie à membris leonis.

Quæstio. ¶ *Num potentia per se possit respicere vnum contrariorum,*

3 7 ¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illam conditionalem, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterū ad aliā potentiā pertinere. Quoniam obuiare sibi videtur Arist. 10. metaph. sen. Ipsemet dicens q habitus, puta scilicet scientia

a est per se vnius contrarij: & tamen est etiā alterius contrarij: ergo à

27 28 fortiori vna potentia po-

426 b test esse per se vnius cōtrarij. & tū etiā alterius. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd solutio huius habetur in litera, ex hy vt obiectū: per hoc enim insinuatur obiectū adæquatum: & clare liquet, quòd si aliquis habitus vel potentia haber pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quòd nunquam attingeret alterum contrarium secundum naturam positinam, quæ non includitur in altero, quamuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. vero metaphy. non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum, sed per se, id est principaliter sem nō per aliud. Ita quòd ibi intendit quòd eadem potentia rationalis est vnius contrarij ratione sui, & alterius ratione illius primi: & sic vnius principaliter, alterius secundario: vnius per se, alterius per accidens, id est per aliud, nullius tamen eorum obiecti adæquati.

Quæstio. ¶ *Num ex distinctione formali, seu secundum rationem obiectorum, diuersificentur potentia realis distinctione.*

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia diuersitas rationis in obiecto non videtur sufficiens causa diuersitatis realis potentiarum. Tum quia ens reale non causatur ab ente rationis: quoniam effectus non est perfectior causa finali, aut effectiua. Tum quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tum quia nullo ente rationis existente, distinctiones reales rerum essent quoniam non dependet ab operante animæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd obiectiones hæ procedunt ex malo intellectu illius propositionis: distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum, oportet namque distinguere ly distinctio, & ly causa. Potest namque esse sermo de distinctione actualiter & virtualiter, & similiter de causa vt ratione causandi, & vt conditione causantis. Si enim velimus proprie loqui, nulla causarum distinctio videtur esse proprie causa effectiua vt ratio causandi: quoniam diuersitas non est forma actiua, quāuis sit quandoque conditio causarum necessaria. Secundum autem causalitatem finalem quamuis diuersitas possit esse ratio causandi, quia propter diuersitatem aliquorū vt finem potest aliquid fieri ane ordinari. In proposito tamen conditio est causarum finalium: non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potentia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hanc conditionem, q sint diuersi, oportet q etiam potentias exigāt diuersas. Si vellēt quæ proprie loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quòd non est sermo de distinctione eorum actualiter: quia illa sit per opus intellectus, &c. sed de distinctione eorum virtualiter, seu fundamentaliter. Ita quòd non ideo intellectus & voluntas distinguuntur realiter, quia ens & bonum distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens & bonum distinguuntur tali distinctione formali virtualiter: quod non est per opus intellectus sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad obiectum primum & vltimum, licet enim pars, q non ponitur ens reale pendere ab ente rationis.

¶ Ad secundū autē dicitur, q quāmcumq; diuersitatem sumamus, effectuum sumi vnitas in causa, nisi non est. Vnde falsum est, q maior diuersitas effectuum sumi minor distinctio in causa. Vnde falsum est, q minor distinctio non sit causa maioris vt conditio causæ. Tum quia & vnitas causæ potest esse causa distinctionis. Tum quia distinctio non est res dicens perfectionem: vt oporteat ab vnitate aut perfectiori distinctione procedere, sed magis spectat ad ordinem imperfectorum, vtpote ab vnitate recedens, vt patet in astrologijs Pythagoræ 1. metaphy.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo facit. Primo inducit quæsito affirmatiuo & directe vna cōclusione. In potētijs aīæ est ordo. Probatur, ab vno nō venitur ad multa sine ordine sed essentia aīæ est vna, potētiæ multę. ergo. Et recordare q sit sermo de potentijs nāli. Natura enī nō trāsfert se ab vno ad multa aliq ordie, quī i oīb⁹ ei⁹ nōsuo

non habet locum: vbi autem pluralitas sine ordine, ibi confusio. Secundo ostendit quotuplex qualis, & quis, quarum potentiarum ordo sit. Quotuplex: quia triplex. Qualis in communi: quia duplex, secundum dependentiam vnius potentiæ ab alia. & tertius secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis qui secundum dependentiam potentiarum, alter secundum ordinem naturæ & perfectionis, alter secūdum

ordinem generationis est. Quis vero cui conueniat: quia ordine perfectiōis intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regunt & imperant eis, & iuæ vegetatiuæ præcedunt. Ordine vero generationis econtra. In cuius signum

387 nutritiuæ præparāt corpus illis, &c. Ordine autem obiectorum ordinantur quædam sensitiuæ inter se, visus, auditus, olfactus: quia obiectum illius primum, & secundi secundum, & tertij tertium: vt patet ex subiectis cælestibus, scilicet aëre & mixto.

Quæstio. ¶ *Num ordo ex obiecto tribus tantum sensibus debeatur, visui scilicet, auditui, & olfactui.*

¶ Circa hanc partem occurrit dubitandum propter quid, in littera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potentijs enumeratis: cum ordo secundum obiecta manifestus sit, etiā in aliis. constat namque intellectū esse prius sensibili & sensibile esse prius vegetabili. cur ergo non vniuersaliter hīc ordiné applicauit sicut aliis duos?

¶ Ad hoc dicitur, quòd non propterea ad res sensus ordinam obiectabilem applicauit, quia in eis solum saluetur aut patetur, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si contra hoc infletur: quia etiā isti tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vnus est perfectior altero, vt patet: & generationis, quia vnus generat prius altero, vt patet ex eo quòd quibusdam animalibus ineſt naturaliter vnus sine alio. In perfectioribꝰ enim animalibus quæ sunt priora ordine generationis, insunt, & ad posteriora non attingunt. Dicendum est, quòd ordinati secundum perfectionem aut generationem potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo secundum habitudinē seu dependentiam earū ad inuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo sat est quòd hoc perfectius sit, & illud minus perfectum. Sed ad ordinem perfectiōis secundo modo exigitur, quòd hoc sit perfectio illius. Et similiter ad ordinem generationis. primo modo sufficit quod hoc prius generetur, quàm illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In proposito autem sermo est de vtroque ordine secundo modo, vt patet ex signis adductis in litera. & apertissime in responsione ad tertium: vbi concedit quasdam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo: non enim visus perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui, sed intellectus perficit sensum & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem: quod per seipsum nunquam faceret.

Secundum vero ordinem secundum econuerso se habet. Nam potentiæ animæ nutritiuæ sunt priores in via generationis potentijs animæ sensitiuæ: vnde ad earum actiones præparant corpus. Et similiter est de potentijs sensitiuis respectu intellectiuarum. Secundum autem ordinem tertium ordinantur quædam vires sensitiuæ adinucem, scilicet visus, auditus, & olfactus. Nam visibile est prius naturaliter: quia est commune superioribus & inferioribus corporibus[c]. Sonus autem audibilis sit in aëre, qui est naturaliter prior cōmixtione elemētorum, quem consequitur odor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicuius generis species se habent secundum prius & posterius. sicut numeri & figuræ quātum ad esse: licet simul esse dicantur inquantum suscipiunt communis generis prædicationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo iste potentiarum animæ est ex parte animæ, quæ secundum ordinem quendam habet habitudinem ad diuersos actus: licet sit vna secundum essentiam. Et ex parte obiectorum, & etiam ex parte actuum, vt dictum est[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de illis potentijs, in quibus attenditur ordo solum secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ quæ ordinantur secundum alios duos modos, ita se habent quòd actus vnius dependet ab altera.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.*

381 *Iupra de.* 2. *c.* 10. *&* *de spiritu* 11. 3. *c.* 10. *ad* 11. *ad* 12. *sed contra.* *Et opus.* 2. *c.* 8. *&* 9. 92.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentiæ corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animæ ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

¶ Præterea, Operationes potentiarum animæ attribuuntur corpori propter animam: qa vt dicitur in secundo de Anima, anima est quo sentimus & intelligimus primū. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ, Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

¶ Præterea, Augustin. dicit 12. super Gene. ad literam, quòd anima quædam sentit non per corpus: imò sine corpore, vt est timor, & huiusmodi. Quædam vero sentit per corpus. Sed si potentia non esset in sola anima sicut in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione omnium aliarum potentiarum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in libro de somno & vigilia, quòd sentire nō est propriū animæ, neq; corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in coniuncto sicut in subiecto. Non ergo sola anima est subiectū omniū potentiarum suarum.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd potentiæ animæ non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici non procedunt diuersæ. Essentia autem animæ est vna & simplex. Cum ergo potentiæ animæ sint multæ & diuersæ, non possunt procedere ab eius essentia.

TItulus clarus. potentia vocatur, proximum & completum principium elicitiuum operationis.

¶ In corpore conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto. Secunda, Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt subiecto. Probatur vtraque conclusio simul eodem modo sic. subiectum operatiuæ potentiæ est potens operari, ergo ipsum operans, ergo anima sola est subiectum non organicarum, & compositū organicarum. Antecedens probatur, quia omne accidens denominat suum subiectum, prima consequētia probatur dupliciter. Primo quia ideo est quod potest & facit. Secundo autoritate Arist. secunda vero consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarum potentiarū sola anima dicit: organicarum vero compositū.

¶ Aduerte quòd ex suppraditis & hic patet, quòd sola anima dicitur potens intelligere, & intelligere & subiectum est esse intellectibile vt per se primo potens intelligens & subiectum: compositum autem dicitur intelligens ratione partis, scilicet animæ. Nec obstat quòd Sortes dicitur esse quòd proprie intelligit: quia operationes sint suppositorum: quoniam certū est Sortes primo intelligere vt suppositum, non tamen primo intelligit absolute: quia falsum est quòd operatio sit primo suppositi, absolute loquendo: sed primo subsistentis. Et tu hoc aduerte, quia multi in hac falluntur cōsequēta, id est, est primo huius vt suppositi, ergo est primo huius vt subiecti. Cū tamen deberent dicere, est primo huius vt subiecti, ergo est primo huius.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo præmittit conuenientiam & differentiam inter formam substantialem & accidentalem. Secundo respondet quæsito vna conclusione affirmatiue.

¶ Conuenientia est in duobus. primo in essentiali prædicato, scilicet esse actū. secundo in effectu formali, scilicet secundum vtranq; aliquid esse actu. Et ex his datur intelligi tertium, quòd subiectum vtriusque est aliquo modo ens in potētia. Differētia est in duobus. Primo in qualitate effectus formalis, quia substantialis facit esse simpliciter: accidentalis vero tale aut tantū. Et hanc comitatur differētia in subiecto, quia illius est ens in potencia cū, huius vero ens in actu. Et hinc nascitur differētia secūdū ordinē actualitatis quia actualitas illius est prior actualitate subiecti. Actualitas vero istiꝰ est posterior. Et hinc oritur differētia secūdū causalitatē, quia actualitas illius causat actualitatē subiectiistius vero causatur ab actualitate subiecti. Et ratio sequelæ huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur: quia primū est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidente proprio nō adiutitio: hoc em ab extra causatur. Secundo differunt: quia illius materia est propter illam, ista vero econtra est propter subiectū: & ratio est vtriusq;: quia minus principale est propter principalius

Universidad de Deusto
Biblioteca

constat enim subiectū principalius esse accidēte, & formā substātialem materia.

Anno. ¶Circa hæc aduerte tria. Primo, quòd quia S. Tho. ante probauit potentias esse propria accidentia: & hic quæritur vtrum fluant ab essentia animæ, quæ est forma substantialis: ideo hæc præmittit. Secundo, quòd quia vt patebit in responsione ad secūdum, subiectum est causa proprij accidentis in triplici genere causæ: ideo secundario differentiam adiecit S. Th. cum tamen ad probandam conclusionem articuli prima differentia sola deseruiat. Tertio, q̄ subtiliter proceditur in litera, ex hoc nanque q̄ forma substantialis est talis naturæ quòd facit ens in actu absolutè oritur quòd non supponit ens in actu: nō enim absolute & sine additione aliqua faceret ens actu, si iam esset ens in actu: sed cum additione faceret ens tale in actu. Ex
c 377 hoc autem oritur ordo, quòd prius actualitas eō uenit formæ substantiali quàm subiecto: quòd nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clare sequitur, quòd forma substantialis causat non esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tum quia nihil in se actualitatis habet subiectum. Tum quia primū in quolibet ordine rerum est causa cæterorum. Et per oppositum: quia forma accidentalis nō est actus,
372 faciens formaliter nisi ens in actu tale, quod naturaliter supponit ens in actu absolute: oportet q̄ causet in subiecto fluo: esse quidem in actu aliquo, sed nō totum esse in actu sui subiecti: ita q̄ ex hoc ipso quòd supponit subiectum in actu, constat quòd non facit illius actualitatem absolute. Et si huic coniūgas, quòd primum est causa reliquorum: sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

Comēt. ¶Quo ad secundum conclusio responsiua est. Omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia animæ. Probatur sic, accidens proprium causatur à subiecto secundū quod est actu: & recipitur in eo secundum esse in potentia: ergo omnes po-
381 tentiæ animæ fluunt ab essentia. Antecedens patet ex prima differentia: consequentia probatur diuidendo: quia
a d 366 potentiæ animę aut sunt
f 377 in sola anima subiectiue: & sic ergo ab ipsa
384 secundum rationem a-
b ctualitatis & in ipsa ratione potentialitatis admixtæ sunt: aut in composito, & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum nō est actu nisi ratione animæ.

¶Num quodlibet accidens fluat à subiecto.

Quæstio. ¶Circa rationem adductam ad probandam causalitatem subiecti respectu proprij accidentis dubium occurrit. Quia si illa ratio esset efficax, cōcluderet etiam quòd accidens per accidens flueret à subiecto cui inest: quod est manifeste falsum, & contra Iteram. Probatur sequela: quia eadem ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni enim accidenti conuenit, præsupponere subiectum in actu, & præcedi ab actualitate eius.

¶Ad hoc breuiter dicitur: quòd vt ex litera patet, ratio S. Thomæ est, quòd primum in quolibet genere, &c. Illa autem maxima intelligitur in his, quæ habent per se ordinē, non autē per accidens ordinatis. Vnde obiectio supponit falsum: scilicet quòd prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinem ad reliqua: hoc autem non oportebat exprimere: quia in illa materia sufficienter patet hæc.

¶Præterea, Illud, à quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animæ non potest dici causa potentiarum, vt patet discurrenti per singula causarum genera. Ergo potentiæ animæ non fluunt ab eius essentia.

¶Præterea, Emanatio quendā motum nominat. Sed nihil mouetur à seipso: vt probat in 7. lib. physic. nisi forte ratione partis: sicut animal dicitur moueri à seipso: quia vna pars eius est mouens, & alia mota. Neq; etiam anima mouetur, vt probatur in 1. de Anima. Non ergo anima causat in se suas potentias.

¶SED CONTRA, Potentiæ animæ sunt quædā proprietates naturales ipsius[c]. Sed subiectum est causa propriorū accidentium. Vnde & ponitur in diffinitione accidentis, vt patet in 7. meta. Ergo potentiæ animæ procedunt ab eius essentia sicut à causa.

CONCLVSIO.

¶Cum potentia animæ sint accidentia, de necessitate fluunt ab ipsa animæ essentia.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ forma substātialis & accidentalis partim conueniūt, & partim differunt. Conueniunt quidē in hoc q̄ vtraq; est actus, & secundū vtranq; est aliquid quodāmodo in actu. Differūt aūt in duobus. Primo quidē, quia forma substātialis facit esse simpliciter, & eius subiectum est ens in potentia tm̄, forma aūt accidētalis nō facit esse simpliciter: sed esse tale, aut tm̄, aut aliquo modo se habens[c]. Subiectum enim eius est ens in actu. Vñ patet, q̄ actualitas p̄ prius inuenitur in forma substātiali, q̄ in eius subiecto. Et quia primū est causa in quolibet genere, forma substātialis causat esse in actu in suo subiecto. Sed econuerso actualitas, prius inuenitur in subiecto formæ accidentalis quàm in forma accidētali. Vñ actualitas formæ accidentalis causatur ab actualitate subiecti, ita q̄ subiectum inquantum est in potētia, est susceptiuum formæ accidētalis: inquantū aūt est in actu, est eius productiuū. Et hoc dico de proprio, & per se accidēte. Nā respectu accidētis extranei subiectū est susceptiuum tm̄. Productum vero talis accidētis est agēs extrinsecū. Secundo aūt differunt substantialis forma & accidentalis: quia cū minus principale sit propter principalius, materia est ꝓpter formam substantialē: sed econuerso forma accidētalis est ꝓpter complexionē subiecti. Manifestū est autē ex dictis[c] q̄ potētiarū aīæ subiectum est vel ipsa aīa sola, q̄e pōt esse subiectū accidētis secundū qđ habet aliquid potētialitatis, vt suprà dictū est[c]: vel cōpositū. Compositū aūt est in actu per animā. Vñ manifestū est, q̄ oēs po-
60 tētiæ aīæ, siue subiectū earum sit aīa sola, siue compositum, fluunt ab essentia animæ, sicut à principio. Quia iam dictum est[c], q̄ accidens causatur à subiecto secundum qđ est actu, & recipitur in eo inquantum est in potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ab vno simplici possunt naturaliter multa procedere ordine quodam.

¶Et iterum propter diuersitatē recipiētium. Sic igitur ab vna essentia animæ procedunt multæ & diuersæ potentiæ: tum propter ordinem potentiarum, tum propter diuersitatem organorum corporalium.

¶Ad secundum dicendum, quòd subiectum est causa ꝓprij accidētis & finalis: & quodam modo actiua: & etiā vt materialis inquantum est susceptiuum accidentis. Et ex hoc potest accipi quòd essentia animæ est causa omnium potentiarum sicut finis, & sicut principium actiuum, quarundam autem sicut susceptiuū.

¶Ad tertiū dicendū, quòd emanatio ꝓpriorum accidentiū à subiecto nō est per aliquam transmutationem. sed per aliquam naturalem resultationem[c]. Sicut ex vno naturaliter aliud resultat, vt ex luce color.

ARTICVLVS VII.

¶Virum vna potentia animæ oriatur ab alia.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ vna potētia animæ non oriatur ab alia. Eorum enim, quæ simul esse incipiunt, vnum non oritur ab alio. Sed omnes potentiæ animæ sunt simul animæ concreatæ. Ergo vna earum ab alia non oritur.

¶Præterea, Potentia animæ oritur ab anima, sicut accidens à subiecto. Sed vna potentia animæ nō potest esse subiectum alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

¶Præterea, Oppositum non oritur à suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secundum speciem. Potentiæ autem animæ ex oppositis diuiduntur sicut diuersæ species. Ergo vna earum non procedit ab alia.

¶SED CONTRA, Potētiæ cognoscūtur per actus. Sed actus vnius potentiæ causatur ab alio, sicut actus phantasiæ ab actu sensus. Ergo vna potētia animæ causatur ab alia.

CONCLVSIO.

¶Potentia animæ, cum ordine quodam ab anima vt à primo quodam procedant, quæ illarum imperfectiores sunt, à perfectioribus procedunt effectiue & finaliter, perfectiores vero ab imperfectioribus procedunt quodam materiali ordine.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ in his, quæ secundū ordinē naturalem procedunt ab vno, sicut primū est causa oīm, ita quòd est primo, ꝓpinquius est quodāmodo cā cōrū, quæ sunt magis remota. Ostensum est aūt suprà[c], quòd inter potentias animæ est multiplex ordo. Et ideo vna potentia animæ ab essentia animæ procedit mediante alia: sed quia essentia aīæ cōparatur ad potētias, & sicut principiū actiuū & finale, & sicut principiū susceptiuum[c], vel seorsum per se vel simul cū corpore: agens autē & finis est perfectius, susceptiuū aūt principium inquantū huiusmodi est minus perfectum: consequens est, q̄ potentiæ animæ, quæ sunt priores secundū ordinem perfectionis & naturæ, sint principia aliarū per modum finis & actiui principij. Videmus enim q̄ sensus est propter intellectum, & non econuerso[c]. Sensus etiam est quædam deficiens participatio intellectus. Vnde secundum naturalem originem quodāmodo est ab intellectu, sicut imperfectū à perfecto[c]. Sed secundū viam susceptiui principij econuerso potētiæ imperfectiores inueniuntur principia respectu aliarum.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum septimum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo conclusio responsiua affirmatiue. Secundo in speciali distinguit & respondet duabus conclusionibus. *Comēta.*

¶Quo ad primū conclusio est: Vna potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic. In præcedētibus naturali ordine ab vno, primo ꝓpinquius est quodāmodo causa remotiorum potentiæ animæ procedunt multiplici ordine naturæ ab vno ergo prior est causa subsequētis. Minor patet ex dictis: maior probatur sicrin istis primum est causa omnium. ergo propinquius primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent sicut primum ad omnia, ita prius ad sequentia naturæ ordine: constat autem essentiam animæ, & potētias ordine quodam produci, & essentiam quia primo producitur esse omnium potentiarum causam: vt in præcedenti articulo definitum est: ergo restat, vt quæ prius naturaliter fluit potentia, causa sit mediantē qua remotiores ab essentia fluant.

¶Quo ad secundum distinctio est, quòd ordo naturalis inter potētias est triplex, scilicet secundum causam actiuam, finalem, & materialem: quia anima est his tribus modis causa earum sola, vel cum corpore. Prima cōclusio in speciali. Potētiæ imperfectiores oriuntur à perfectioribus ordine finali & actiuo. Secunda in speciali: Potētiæ perfectiores oriuntur ab imperfectioribus ordine materiali. Probantur primo amhæ simul in communi: quia agens & finis, vt sic est perfectius, susceptiuum autem vt sic est imperfectum. Deinde declaratur prima in speciali: quia intellectus est principiū finale, & actiuum quodāmodo sensus. Finale
384 quidem: quia sensus est
4. dist. 44. q. 1. art. 3. q. 1. & dist. 50. qu. 1. art. 1. con. Et 2. con. cap. 21. ad quintum. Et 1 2. q. 29. art. 1. Et de anima art. 10. propter intellectum & non econuerso. Actiuum vero, quia sensus est quædam participatio intellectus. Diuinum nanque lumen, cuius participatione & intellectus, & sensus omnis percipit & discernit in intellectu subsistēs, exēplare quoddam est destruentis offuscatique luminis in corpore cognitionē parientis. exemplare autem habet annexum genus actiuæ causæ, cū nihil aliud sit quàm extrinseca formaformæ rei intrinsece agentis, aut per agēs est. Demum declaratur secunda quoq; in speciali: quia sensitiuum est principium materiale intellectus: quoniam animal secundū quod habet sensitiuam virtutem, subiectum & materiale, & in potentia est respectu intellectus vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum octauum.*

Comēta. TItulus clarus.

¶In corpore duo faciet: primo respōdet quæsito duabus conclusionibus. Secundo corollarie excludit duas opiniōes.

¶Quo ad primū, prima conclusio est: Potentiæ existētes in sola anima, vt subiecto, remanēt destructo corpore. Secūdat potentiæ existentes in composito, vt subiecto, non remanent actu, sed virtualiter tantum. Declarantur & probantur simul ex conuenienti & disconuenienti habitudine potētiarum ad animam. Conuenienti quidem in hoc, quòd omnes sunt à sola anima vt principio: disconuenienti vero in hoc, quia quædam in sola anima, quædam in composito sunt. Ex hoc probatur specialiter secunda conclusio, quo ad primā partem quia corrupto subiecto impossibile est accidēs remanere: quo ad secundū vero, quia dato quòd manerēt potentiæ, vt Plato dicit, non maneret tamē actus propter defectū organi ministrantis: sicut non remaneret loquutio sine lingua, quāuis in homine esset vis loquutiua.

¶Num sola anima sit principium potētiarum. *Quæstio.* 382

Articulus primus.

¶Circa illā propositionem, scilicet omnes potentiæ animæ cōparantur ad animā solā, sicut ad principium: dubium 383
occurrit. Quia si sola anima est principiū omniū potentiarum, ergo ni hil aliud ab anima est principium alicuius potētiæ animæ: ergo cōpositum nullius potētiæ est principium: ergo falsum est q̄ subiectum sit causa proprij accidētis in triplici genere causæ. 384

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primo distinguendo ly esse principium, f. primo, vel ratione partis, & dicendo, quòd sola anima est primo principiū potētiarū omnium: & q̄ compositum non est earū principium nisi ratione partis, scilicet animæ. Vnde superius in litera nō est illa dicta absolute, q̄ subiectū sit principiū proprij sed quòd subiectū secundum quod est actu, est principiū proprij: constat aūt subiectū compositū esse actu secundū formā. Igitur secundū ea habet hoc quòd sit principiū actiuum potentiarū & propter hoc in litera proponitur hæc propositio, vt ex dictis deducta. b

¶ Secundo sustinendo compositū ratione tertię entitatis esse principiū actiuū completū respectu potentiarū fluxarum quòd ly sola teneatur categorimatice: ita q̄ sensus est, q̄ anima solitarie sumpta habet hoc q̄ sit principiū actiuū omniū potentiarū. Cum hoc tamen stat, q̄ cōpositum etiā sit actiuū principiū quarundā, quāuis diuersimode: quia illa incompletum, hoc completū. Et hic sensus etiam habetur ex supradictis. Dum dicimus, q̄ essentia animæ est actiuū principiū omniū potētiarum non explicādo completū, vel incompletū. Et ad intentum nunc deseruit, quia intenta differentia saluatur, scilicet quòd anima sola, id est ipsa vt distinguitur contra compositum habet hoc quòd est principiū omniū potentiarum: sed nō habet hoc quòd sit subiectum omnium potentiarum, sed quarundam oportet esse compositū. ex hac nanq; differentia conclusiones deductæ sunt, vt patet. 385
Ver. q. 10. arti. 2. ad secundum. & q̄. de anima ar. tic. 13. & 1. li. de anima. l. 14. principio & lib. 2. 3. col. 2. fi & l. 5. & l. 6. col. 1. Comēta.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore qua- Y 3 tuor. Primo proponit

Sicut anima secūdum quod habet potentiam sensitiuam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc imperfectiores potētię sunt priores in via generationis. Prius enim animal generatur quàm homo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut potentia animæ ab essentia fluit, non per transmutationē, sèd per naturalem quandam resolutionem[c], & est simul cum anima: ita est etiam de vna potentia respectu alterius.

¶Ad secundum dicendum, quòd accidens per se non potest esse subiectum accidentis, sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quàm aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. Et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vno accidente mediante recipit aliud. Et similiter dicitur de potentiis animæ.

¶Ad tertium dicendū, quòd potentiæ animæ opponuntur adinuicem oppositione perfecti, & imperfecti: sicut etiam species numerorum & figurarum. Hęc autem oppositio non impedit originem vnius ab alio: quia imperfecta naturaliter à perfectis procedunt.

ARTICVLVS VIII.

¶Virum omnes potentiæ animæ remanant in anima à corpore separata.

AD OCTAVVM sic ꝓceditur. Videtur quòd omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata. Dicitur enim in lib. de spiritu & anima, quòd anima recedit à corpore secum trahens sensum & imaginationem, & rationem, & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatem & irascibilitatem.

¶Præterea, Potentiæ animæ sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper inest, & nunquam separatur ab eo cuius est proprium. Ergo potentiæ animæ sunt in ea etiam post mortem.

¶Præterea, Potentiæ animæ etiam sensitiuæ non debilitantur debilitato corpore: quia vt dicitur in primo de anima: si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtique sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad corruptionē. Ergo potentiæ animæ non corrumpuntur corrupto corpore, sed manent in anima separata.

¶Præterea, Memoria est potentia animæ sensitiuæ, vt Philosophus probat, sed memoria manet in aīa separata. Dicitur enim Lucæ 16. diuiti epuloni in inferno accusanti animam existenti: Recordare, quia recepisti bona in vita tua. Ergo memoria manet in anima separata, & per consequens aliæ potentiæ sensitiuæ partis.

¶Præterea, Gaudium & tristitia sunt in concupiscibili, quæ est potentia sensitiuæ partis. Manifestum est autē animas separatas tristari, & gaudere de præmiis, vel pœnis, quas habēt. Ergo vis concupiscibilis manet in anima separata.

¶Præterea, August. dicit 12. super Gen. ad lit. quòd sicut anima, cum corpus iacet sine sensu: nondum penitus mortuum, videt quædam secundum imaginariam visionē: ita cum fuerit à corpore penitus separata post mortem. Sed imaginatio est potentia sensitiuæ partis. Ergo potētia sensitiuæ partis manet in anima separata, & per consequens omnes aliæ potentiæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. dog. Ex duabus tantum substantiis constat homo: anima cum ratione sua, & carne cum sensibus suis. Ergo defuncta carne potentiæ sensitiuæ non manent.

CONCLVSIO.

¶Potentiæ animæ, cum sint accidentia animæ, vel coniuncti, illæ, quæ sunt in anima & in subiecto, corrupto corpore, in anima remanent: quæ vero coniuncti sunt, remanent corrupto corpore nisi virtute.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut iam dictum est[c], omnes potentiæ animæ cōparātur ad animam solam, sicut ad principium. Sed quædam potentiæ cōparantur ad animā solam sicut ad subiectum, vt intellectus & voluntas[c]: & huiusmodi potentiæ necesse est, q̄ maneant in anima corpore destructo. Quædā vero potētiæ sunt in coniuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potentiæ sensitiuæ partis, & nutritiuæ. Destructo autē subiecto, non potest accidēs remanere. Vnde corrupto coniuncto non manent huiusmodi potētiæ actu, sed virtute tantum manent in anima, sicut in principio, vel radice. Et sic falsum est, quòd quidam dicūt huiusmodi potētias in anima remanere etiā corpore corrupto. Et multo falsius, quòd dicunt etiam actus harum potētiarum remanere in anima separata: quia talium potentiarū nulla est actio nisi per organum corporeum.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd liber ille autoritatē non habet[c]. Vnde quod ibi scriptum est, eadē facilitate contēnitur, qua dicitur. Tamen potest dici, quòd trahit secū animam huiusmodi potentias non actu, sed virtute.

¶Ad secundū dicendū, quòd hæ potentię, quas dicimus actu in anima separata nō manere: nō sunt proprietates solus animæ, sed coniuncti.

¶Ad tertium dicendū, quòd dicuntur non debilitari huiusmodi potētię debilitato corpore: quia anima manet immutabilis, quæ est virtuale principium huiusmodi potentiarum.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ illa recordatio accipit eo modo quo Aug. ponit memoriā in mēte, nō eo modo quo ponitur pars animæ sensitiuæ.

¶Ad quintum dicēdum, quòd tristitia & gaudium sunt in anima separata, non secundum appetitum sensitivum[c], sed secundum appetitum intellectiuum, sicut etiam in angelis[c].

¶Ad sextum dicēdum, quòd August. loquitur ibi inquirendo non asserendo. Vnde quædam ibi dicta retractat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAOCTAVA DE POTENTIIS ANIMÆ IN SPECIALI, IN QVATVOR ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerādum est de potentiis animæ in speciali. Ad considerationem autem theologi pertinet inquirere specialiter solum de potētiis intellectiuis & appetitiuis, in quibus virtutes inueniuntur. Sed quia cognitio harum potentiarum quodammodo dependet ex aliis: ideo nostra consideratio de potentiis animæ in speciali erit tripartita. Primo nanque considerandum est de his, quæ sunt præambula ad intellectum. Secundo de potentiis intellectiuis. Tertio de potentiis appetitiuis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primo, de generibus potentiarum animæ.
¶ Secundo, de speciebus vegetatiuæ partis.
¶ Tertio, de sensibus exterioribus.
¶ Quarto, de sensibus interioribus.

ARTICVLVS I.

¶ Virum quinque genera potentiarum animæ sint distinguenda.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd nō sint quinq; genera potentiarum animæ distinguēda, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tres conclusiones. Secundo probat primam. Tertio secundam. Quarto tertiam. Prima conclusio. Animæ sunt tres. Secunda. Potentiæ animæ secundum genus sunt quinque. Tertia. Modi viuendi sunt quatuor.

¶Prima probatur ex triplici modo excessus operationis animalis supra naturam corpoream, scilicet supra organū, qualitatem corpoream, & extranitatem. Vegetatiuū namque in seipsum, à seipso per se operatur, organo tamen & qualitate elementari: sensitiuum nō qualitate, sed organo vtitur: intellectiuum ab omnibus abstrahit: omnia clara sunt in litera. Et si dubitet, quo pacto proprium est animę operari ab intrinseco, cum in diffinitione nature ponatur etiam, quòd sit principium intrinsecum ficto ex 8. physic. quòd hoc intelligitur: vt quòd agit, & quòd patitur simul. Nulla enim res nisi animata alteratur, auget, vel mouet localiter seipsam. Naturalibus autē conuenit habere principium intrinsecū, vt quo tantum, & ideo necessario presupponit aliquod extrinsecum à quo principaliter fit motus ille. Propterea dicuntur hic motiones corporum esse ab extrinseco, vt latius in materia de motu grauiū, & leuium dissereatur.

¶Secūda probatur quintuplici ratione generica obiectū, scilicet corpore coniuncto: corpore sensibili ad animam: euteruolue aliter ad animā: & rursus his secundum motum intentionis animæ ad ea: & rursus secūdum motum localem ad ea. Primo enim vegetatiuum: secundo sensitiuum: tertio intellectiuū: quarto appetitiuū: quinto secundum locum motium cōstituitur, vt patet in litera clare.

¶Tertia probatur quadruplici graduatione viuentium, scilicet vegetatione tantumhac & sensibilis & motu locali: & demum cum prædictis omnibus intellectu. Appetitus enim non separatur à sensu & intellectu.

¶In responsione ad tertium occurrit quæstio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, quòd appetitus naturalis dupliciter sumi cōsueuit. Primo pro inclinatione à natura indita. Et sic non est actus alicuius elicitus: sed est velut actus primo habens naturalem habitudinem ad talc quid. Et talis appetitus inuenitur in omnibus potētijs tam actiuis quàm passiuis: vt in litera dicitur. Secundo sumitur pro actu secundo: quo tenditur in præcognitum sic, quòd non potest in oppositū tendi. Et hæc est operatio appetitus animalis, siue intellectualis, siue sensitiui. Ex eo enim quòd ad apprehensum vt sic, immediate tēdit animalis appetitio est. Ex eo vero, quòd determinatum est à natura, ita ad hoc tale obiectum, quòd non ad oppositum, naturalis est: naturalium enim est prius, determinatū esse ad vnum. Et de tali appetitu dicitur primo metaphysicæ, quòd naturaliter scire desideramus, & vniuersaliter quòd naturaliter appetimus viuere: esse beatitudinem, &c. Et hunc appetitum expresse à S. Tho. superius in quæstio. de amore angelorum habes: & in secunda secundæ in quæstio. de studiositate, vel curiositate expressissime de illa propositione primi metaphysic. Ex quo patet error loquentium.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum tertium.*

Tertius clarus.

¶In corpore duo. Primo respondet. secundo comparat. Conclusio respōsiua. Tres sunt partes vegetatiuę. Probatur. Corpus viuēs vt sic eget tribus operibus. Corpus viuens vt sic est obiectū vegetatiuæ: ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera: ergo tres potentias in vegetatiua talia sunt generari, nutriri, & augeri: ergo maior patet, quia eget esse, & perfecta qualitate, & cōseruatione veriusq;. minor ex dictis: reliqua plana.

Quo

¶Præterea, Ad id, quod est commune viuentibus & non viuentibus, non debet aliqua potentia animę deputari. Sed generatio est communis omnib⁹ generabilibus & corruptibilibus. Ergo vis generatiua non debet poni potētia animæ.

¶Præterea, Anima est pars potentior natura corporea. Sed natura corporea eadem virtute actiua dat speciem & debitam quātitatem. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potentia animæ augmentatiua à generatiua.

¶Præterea, Vnaquæque res cōseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potētia generatiua est per quam acquiritur esse viuētis: ergo per eandem res viua conseruatur. Sed ad conseruationem rei viuētis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in secundo de anima. Et enim potētia potens saluare suscipiēs ipsum. Non debet ergo distingui nutritiua potētia à generatiua.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo de anima, quòd opera huius animę sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

CONCLVSIO.

¶ *Tres sunt animæ vegetatiuæ partes, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.*

¶RESPONDEO dicēdum, quòd tres sunt potētiæ vegetatiuæ partis. Vegetatiuum enim, vt dictum est⁵, habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidē, per quam esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia vero, per quam corpus viuum acquirit debitam quantitatem: & ad hoc ordinatur vis augmētatiua. Alia vero, per quam corpus viuētis saluatur, & in esse. & in quātitate debita: & ad hoc ordinatur vis nutritiua.

¶Est tamen quædam differentia attendenda inter has potētias. Nam nutritiua & augmentatiua habēt suum effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmētatiuam & nutritiuam in eadem anima existētem. Sed vis generatiua habet effectum suum non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuū sui ipsius. Et ideo vis generatiua quodāmodo appropinquat ad dignitatē animæ sensitiuæ, quæ habet operationē in res exteriores, licet excellentiori modo & validiori. Supremum enim inferioris naturę attingit id quod est infimum superioris, vt patet per Dio. in 7. capi. de diui. nomi. Et ideo inter istas tres potētias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in 2. de anima. Est enim ei tam perfectæ facere alterā qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua augmētatiuæ vero nutritiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicūtur naturales. Tum quia habent effectum similem naturæ, quæ etiam dat esse, & quantitatem, & conseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tum quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quæ sunt naturalium actionum principia.

¶Ad secundum dicendum, quòd generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis⁶: quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei viuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. Et hæc est vis generatiua.

¶Ad tertiū dicēdum, q⁹ quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet q⁹ in principio animal generetur paruę quātitatis. Et propter hoc necesse est q⁹ habeat potentiā animæ per quā ad debitā quantitatē perducatur. Sed corpus inanimatū generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem secundum materiæ conditionem.

¶Ad quartū dicendum, q⁹ sicut iam dictū est⁷, operatio vegetatiui principij cōpletur mediante calore, cuius est humidū consumere. Et ideo ad restaurationē humidi deperditi, necesse est habere potētiā nutritiuā, per quā alimentū conuertat in substantiā corporis. Quod etiam est necessariū ad actum virtutis augmētatiuę & generatiuę.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidentium. Sunt autem multa genera accidentium. Cum ergo potentiæ distinguantur per obiecta, videtur quòd sensus multiplicētur secundum numerum, qui est in generibus accidentium.

¶Præterea. Magnitudo & figura, & alia quæ dicūtur sensibilia communia, nō sunt sensibilia per accidens: sed contra ea diuidūtur in 2. de anima. Diuersitas autem per se obiectorum diuersificat potentias. Cum ergo plus differant magnitudo & figura à calore, quàm sonus: videtur quòd multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figuræ, quàm coloris & soni.

¶Præterea, Vnus sensus est vnius contrarietatis: sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quam quinque.

¶Præterea, Species non diuiditur cōtra genus. Sed gustus est tactus quidam. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in secundo de anima, quòd non est alter sensus præter quinque.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque sunt exteriores sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ratione diffinctionis & numeri sensuum exteriorum quidam accipere voluerunt ex parte organorum, in quibus aliquod elementorum dominatur, vel aqua, vel aer, vel aliquid huiusmodi. Quidam autē ex parte medij, quod est vel coniūctum, vel extrinsecum: & hoc vel aer, vel aqua, vel aliquid huiusmodi. Quidam autem ex diuersa natura sensibilū qualitatum, secundum quod est qualitas simplicis corporis, vel sequens complexionem. Sed nihil istorum conueniens est. Non enim potentiæ sunt propter organa, sed organa propter potentias. Vnde non propter hoc sunt diuersæ potentię, quia sunt diuersi organa. Et ideo natura instituit diuersitatem in organis, vt congruerent diuersitati potentiarum. Et similiter diuersa media diuersis sensibus attribuit, secūdum quod erat conueniens ad actus potentiarum. Naturas autem sensibilium qualitatum cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipienda est ergo ratio numeri & diffinctionis exteriorum sensuum secūdum illud quod proprie & per se ad sensum pertinet. Est autem sensus quædam potentia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Exterius ergo immutatium est quod per se à sensu percipitur, & secūdum cuius diuersitatem sensitiuæ potentiæ diffinguuntur. Est autem duplex immutatio, vna naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secūdū esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secūdum esse spirituale, vt forma coloris in pupilla, quæ non fit per hoc colorata. Ad operationem autem sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formę sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendū, animata corpora naturaliter sentirent dum alterantur. Sed in quibusdam sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantū, sicut in visu. In quibusdam autem, cum immutatione spirituali etiam naturalis, vel ex parte obiecti tantum, vel etiam ex parte organi. Ex parte autem obiecti inuenitur transmutatio naturalis secundum locum quidem in sono, qui est obiectum auditus. Nam sonus ex percussione causatur, & aeris commotione. Secundum alterationem vero in odore, qui est obiectū olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc quòd spiret odorem. Ex parte autem organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nam & manus tangens calida calefit, & lingua humidatur per humiditatē saporum. Organum vero olfactus aut auditus nulla naturali immutatione immutatur in sentiendo, nisi per accidēs. Visus autem, quia est absque immutatione naturali organi & obiecti, est maxime spiritualis, & perfectior inter omnes sensus & cōmunior. Et post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habent immutationem naturalem ex parte obiecti. Motus tamen localis est perfectior & naturaliter prior quàm motus alterationis. vt probatur in octauo phy. Tactus autem & gustus sunt maxime naturales. De quorum diffinctione post dicetur⁸. Et inde est quod alij tres sensus nō fiant per medium coniunctum, ne alij qua naturalis transmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd non omnia accidentia habēt vim immutatiuā secundū se, sed solæ qualitates tertiæ speciei secundū quas contingit alteratio. Et ideo solæ huiusmodi qualitates sunt

locum motium, & intellectium. Potentiæ enim animæ dicitur partes ipsius c. Sed tamē tres partes animæ cōmuniter ab omnibus assignantur, scilicet anima vegetabilis, anima sensibilis & rationalis. Ergo tantum tria sunt genera potentiarum animæ, & non quinque.

¶Præterea, Potētiæ animæ sunt principia operum vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. Dicit enim Philosophus in secundo de anima. Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solum aliquid, dicimus viuere: vt intellectus & sensus, motus & status secundum locum. Adhuc autem motus secundum alimentum, & decrementum, & augmentū. Ergo tantum quatuor sunt genera potentiarum animæ appetitiuo exclusō.

¶Præterea, Ad illud quod est cōmune omnibus potētijs, non debet deputari aliquod speciale animę genus. Sed appetere conuenit cuilibet potentiæ animæ. Vitis enim appetit visibile conueniens. Vnde dicitur Eccle. 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus: & super hoc virides sationes. Et eadem ratione quælibet alia potentia desiderat obiectum sibi conueniens. Ergo non debet poni appetitiuum vnum speciale genus potentiarum animæ.

¶Præterea, Principium mouēs in animalibus est sensus aut intellectus aut appetitus, vt dicitur in 3. de anima. Non ergo motiuū debet poni speciale genus animæ præter prædicta.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 1. de anima. Potentias autem dicimus: vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuū, motiuum secūdum locum, & intellectiuum.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque sunt animæ potentiarum genera, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum: tres animæ, vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & quatuor modi viuendi, vegetatiuum, sensitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum.*

¶RESPONDEO dicendum, q⁹ quinque sunt genera potentiarum animæ, quæ numeratæ sunt. Tres vero dicuntur animę. Quatuor vero dicūtur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersæ animæ distinguuntur secundum quòd diuersimode operatio animæ supergreditur operationem naturę corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & comparatur ad ipsam sicut materia & instrumentum. Est ergo quędam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quòd neque etiam exercetur per organū corporale: & talis est operatio animæ rationalis. Est autē alia operatio animæ infra istam, quæ quidem fit per organū corporale, non tamen per aliquam corpoream qualitatē. Et talis est operatio animę sensibilis. Quia etsi calidum & frigidū, & humidum & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirantur ad operationem sensus: non tamen ita quòd mediante virtute talium qualitatū operatio animæ sensibilis procedat. Sed requiritur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationum animæ est, quę fit per organum corporeum, & virtute corporeę qualitatis. Supergreditur tamen operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio. huiusmodi autem operationes sunt à principio intrinseco e. Hoc enim commune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum aliquo modo mouet seipsum. Et talis est operatio animæ vegetabilis. Digestio enim & ea quæ consequuntur, fit instrumēraliter per actionem caloris, vt dicitur in secundo de anima. Generavero potentiarum animæ distinguuntur secundum obiecta. Quanto enim potentia est altior, tanto respicit vniuersalius obiectum, vt suprà dictum est e. Obiectum autem operationis animæ in triplici ordine potest considerari. Alicuius enim potētiæ animæ obiectum est solum corpus animæ vnitum. Et hoc genus potētiarum animæ dicitur vegetatiuum. Non enim vegetatiua potētia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autē aliud genus potētiarū animę, quod respicit adhuc vniuersalius obiectū, scilicet omne corpus sensibile, & non solum corpus animæ vnitū. Est autem aliud genus potentiarum animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectū, scilicet nō solum corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet quòd ista duo secūda genera potentiarū animæ, habent operationē non solum respectu rei coniunctæ, sed etiā respectu rei extrinsecę. Cum autem operans oporteat aliquo modo coniungi suo obiecto circa quod operatur, necesse est extrinsecā rem, quæ est obiectum operationis animæ, secūdum duplicem rationem ad animam comparari. Vno modo secundum quod nata est animæ cōiungi, & in anima esse per suam similitudinē. Et quātum ad hoc sunt duo genera potētiarum, scilicet sensitiuum respectu obiecti minus communis, quod est corpus sensibile: & intellectiuū respectu obiecti communissimi, quod est ens vniuersale. Alio vero modo secundum quòd ipsa anima inclinatur, & tendit in rem exteriorē: & secūdum hanc etiam cōparationem sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidē, scilicet appetitiuū, secundū quod anima cōparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primū in intentione. Aliud autem motiuum secūdum locum prout anima cōparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminū cōparationis & motus. Ad consequendū enim aliquod desideratum, & intentū, omne animal mouetur. Modi vero viuendi diffinguntur secūdum gradus viuentium c. Quędam enim viuētia sunt, in quibus est tātum vegetatiuum, sicut in plantis. Quædam vero in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum, non tamen motiuum secūdum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt conchilia. Quædam vero sunt, quæ suprà hoc habent motiuum secundum locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita quærere possint. Quædam vero inuenta sunt, in quibus cum his est intellectiuum, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem non constituit aliquem gradū viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt dicitur in secūdo lib. de anima.

¶Et per hoc soluuntur r duo prima obiecta.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd apperitus naturalis est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu quælibet potentia desiderat sibi conueniens. Sed appetitus animalis consequitur formam apprehensam d. Et ad huiusmodi appetitum requiritur spiritualis animæ potētia, & non sufficit sola apprehēsio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autem secundum suam naturam in virtute appetitiua, sed secundum suam similitudinem. Vnde patet quòd visus appetit naturaliter visibile solum ad suum actum, scilicet ad videndum. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuam, non solum ad videndum, sed etiam alios vsus. Si autem non indigeret anima rebus perceptis à sensu, nisi propter actiones sensuum, scilicet vt ea sentiret, non oporteret appetitiuū ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus materialis potentiarum.

¶Ad quartum dicendū, quòd quamuis sensus & apperitus sint principia mouentia in animalibus perfectis, non tamen sensus & appetitus, inquantum huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superaderetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus: non tamen habent vim motiuam. Hæc autem vis motiua solum est in appetitu, & sensu vt imperante motū, sed etiam in ipsis partibus corporis vt sint habilia ad obediendum appetitui animæ mouentis f. Cuius signū est, quòd quādo membra remouentur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motū.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum conuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum. Huiusmodi enim vires dicuntur naturales. Sed potentiæ animæ sunt supra vires naturales. ergo huiusmodi vires non debent poni potentiæ animæ.

¶Præterea

¶Quo ad secundum primo differentiam ponit inter hanc quæ generatiua ad alienum, aliæ vero ad proprij corpus. Dein de ordinem dignitatis: quia generatiua dignior ex supradicta cōditione, vtpote attingens ad vim sensitiuam. & confirmatur auctoritate Dionysij. Denum ordinem ministerijque illi hę seruiunt, & augmentatiuæ nutritiua. Nota quòd tres dicuntur potentiæ vegetatiuæ in genere. Vtrū autem plures sint secūdum speciē specialissimā potētiæ vnius precipue, puta digestiua, attractiua, expulsiua, &c. nō est præsentis specelationis.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum secundum.*

Tertius clarus. Commentator

¶In corpore duo. Primo respondet. secundo comparat. Conclusio respōsiua. Tres sunt partes vegetatiuę. Probatur. Corpus viuēs vt sic eget tribus operibus. Corpus viuens vt sic est obiectū vegetatiuæ: ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera: ergo tres potentias in vegetatiua talia sunt generari, nutriri, & augeri: ergo maior patet, quia eget esse, & perfecta qualitate, & cōseruatione veriusq;. minor ex dictis: reliqua plana.

Quo

¶Præterea, Ad id, quod est commune viuentibus & non viuentibus, non debet aliqua potentia animę deputari. Sed generatio est communis omnib⁹ generabilibus & corruptibilibus. Ergo vis generatiua non debet poni potētia animæ.

¶Præterea, Anima est pars potentior natura corporea. Sed natura corporea eadem virtute actiua dat speciem & debitam quātitatem. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potentia animæ augmentatiua à generatiua.

¶Præterea, Vnaquæque res cōseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potētia generatiua est per quam acquiritur esse viuētis: ergo per eandem res viua conseruatur. Sed ad conseruationem rei viuētis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in secundo de anima. Et enim potētia potens saluare suscipiēs ipsum. Non debet ergo distingui nutritiua potētia à generatiua.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo de anima, quòd opera huius animę sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

CONCLVSIO.

¶ *Tres sunt animæ vegetatiuæ partes, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.*

¶RESPONDEO dicēdum, quòd tres sunt potētiæ vegetatiuæ partis. Vegetatiuum enim, vt dictum est⁵, habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidē, per quam esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia vero, per quam corpus viuum acquirit debitam quantitatem: & ad hoc ordinatur vis augmētatiua. Alia vero, per quam corpus viuētis saluatur, & in esse. & in quātitate debita: & ad hoc ordinatur vis nutritiua.

¶Est tamen quædam differentia attendenda inter has potētias. Nam nutritiua & augmentatiua habēt suum effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmētatiuam & nutritiuam in eadem anima existētem. Sed vis generatiua habet effectum suum non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuū sui ipsius. Et ideo vis generatiua quodāmodo appropinquat ad dignitatē animæ sensitiuæ, quæ habet operationē in res exteriores, licet excellentiori modo & validiori. Supremum enim inferioris naturę attingit id quod est infimum superioris, vt patet per Dio. in 7. capi. de diui. nomi. Et ideo inter istas tres potētias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in 2. de anima. Est enim ei tam perfectæ facere alterā qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua augmētatiuæ vero nutritiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicūtur naturales. Tum quia habent effectum similem naturæ, quæ etiam dat esse, & quantitatem, & conseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tum quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quæ sunt naturalium actionum principia.

¶Ad secundum dicendum, quòd generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis⁶: quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei viuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. Et hæc est vis generatiua.

¶Ad tertiū dicēdum, q⁹ quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet q⁹ in principio animal generetur paruę quātitatis. Et propter hoc necesse est q⁹ habeat potentiā animæ per quā ad debitā quantitatē perducatur. Sed corpus inanimatū generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶De hac materia, & his, quæ in responsionibus argumentorū inducuntur, vide in additionibus super libros de anima.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulū quartum.*

Comenta. TItulus clarus.

¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito in calce posita. Non est necesse ponere interiores vires sensitiuæ partis nisi quatuor: sensum communem, phantasiam, æstimatiuam & memoratiuam. Et quoniam ista conclusio cum sit exclusiua habet duas exponentes affirmatiuã, scilicet sensus interiores sunt quatuor: & negatiuam, scilicet non sunt plures quàm quatuor. Ideirco tria facit in corpore. Primo facit duo oprima fundamenta. Secundo ex eis deducit expositionem affirmatiuã. Tertio negatiuam, & sic demum infert conclusionem integram.

¶Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi ac multiplicandi potentias animæ. Prima est de multiplicatione actionum, scilicet quæ oporteat ponere actiones, quæ ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiunt. probatur, quia natura non deficit in necessariis, nec etiam abundat superfluis: quia nihil otiose agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatem potentiæ, scilicet actiones, quæ non possunt in vnum reduci principium, exigunt diuersas potentias. & probatur, quia potentia animæ nihil aliud est quàm proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæ veræ radices: quia causas ferunt diuersificandi potentias: cum sint propter actus.

¶Quo ad secundum: quia illæ quatuor virtutes dupliciter diuersificantur: & quo ad hoc quòd aliquæ sunt receptiuæ & aliquæ retentiuæ: & quo ad hoc quòd aliquæ sunt inferioris ordinis, vt possit circa exteriora tantum terminari aliquæ superioris ordinis, ad interiora se extendentes. Ideo expositis regulis primo distinguit apprehensiuas à conseruatiuis secundo vtrasque vnius ordinis ab vtrisque alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice, quòd in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, scilicet non solum recipere, sed retinere: probatur: quia oportet apprehendere rem non solum præsentem, sed absentem. probatur dicendo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens. & sequela: quia appetitus & motus

388 *De anima articu. 13. con. col. 3.*

sunt obiecta sensuũ: quia vt dicitur in 1. physi. secundum eadem alteratur sensus, secundum quæ alterantur corpora inanimata.

¶Ad secundum dicendum, quòd magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicũtur communia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidens, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primo & per se immutant sensum, cum sint qualitates alterantes: sensibilia vero communia omnia reducuntur ad quantitatẽ. Et de magnitudine quidem & numero patet quòd sunt species quantitatis. Figura autem est qualitas circa quãtitatem: cum consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autẽ & quies sentiuntur secũdum quod subiectum vno modo, vel pluribus modis se habet secũdum magnitudinem subiecti vel localis distantiæ quantũ ad motum augmenti & motum localem, vel etiam secundũ sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motum & quietem, est quodãmodo sentire vnum & multa. Quantitas autem est proximũ subiectum qualitatis alternatiuæ, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia communia non mouent sensum primo & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidens: quia huiusmodi sensibilia aliquam diuersitatem faciũt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie & à parua: quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parua. Et ideo diuiditur secundum proprium subiectum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ sicut Philosophus videtur dicere in 1. de anima, sensus tactus est vnus in genere, sed diuiditur in multos sensus secundũ speciem. Et propter hoc est diuersarũ cõtrarietatum. Qui tamen non separantur ab inuicem secundũ organum, sed per totum corpus se cõmunicant. Et ideo eorum distinctio non apparet. Gustus autẽ, qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, non autem per totum corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tamen dici quòd omnes illæ cõtrarietates & singulę conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere cõmuni: quòd est obiectũ tactus se cundum rationem cõmunẽ. Sed illud genus commune est innominatũ, sicut etiam genus proximum calidi & frigidi est innominatum.

¶Ad quartum dicendum, quòd sensus gustus secũdum dictum philosophi est quædam species tactus, quæ est in lingua tantum. Non autem distinguitur à tactu in genere, sed à tactu quantum ad illas species, quæ per totũ corpus diffundũtur. Si vero tactus sit vnus sensus tantum propter vnam rationẽ communẽ obiecti dicendũ erit, quòd secundũ rationẽ diuersam immutationis distinguitur gustus à tactu. Nã tactus immutatur naturali immutatione, & non solum spirituali quantũ ad organũ suum secundum qualitatẽ, quæ ei proprie obiicitur. Gustus autem organũ non immutatur de necessitate naturali immutatione secundũ qualitatẽ, quæ ei proprie obiicitur, vt scilicet lingua fiat dulcis vel amara, sed secundũ præambulã qualitatẽ in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem qui est obiectum tactus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrũ interiores sensus cõuenienter distinguãtur.*

SED QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd interiores sensus inconuenienter distinguantur. Commune enim non diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶Præterea, Ad id, ad quod sufficit sensus prius & exterior, nõ oportet ponere aliquam vim apprehensiuam interiorem, sed ad iudicandũ de sensibilibus sufficiunt sensus proprij & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto c. Similiter etiam videtur sufficere ad hoc quòd percipiant suos actus. Quia cum actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, videtur quòd multo magis visus possit suam visionem tanquam sibi propinquiorẽ percipere quàm colorem. Et sic de aliis. Non ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorem potentiam, quæ dicatur sensus communis.

¶Præterea, Secundum philosophum, phantasticum & memoratiuum sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶Præterea, Intellectus minus dependet à sensu quàm quæcunque potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiẽdo à sensu. Vnde dicitur in primo Polte. quòd quibus deest vnus sensus, deficit vna scientia. Ergo multo minus debet poni vna potẽtia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam vocant æstimatiuam.

¶Præterea, Actus cogitatiuæ, qui est conferre, & componere, & diuidere, & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo vti ad inquirendum, non minus diffẽt ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuam & memoratiuam: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires præter phantasiam.

¶Præterea, August. 12. super Gen. ad lireram ponit tria genera visionum, scilicet corporalem, quæ fit per sensum: & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quæ fit per intellectum. Non est ergo aliqua vis interior, quæ sit media inter sensum & intellectum: nisi imaginatiua tantum.

¶SED CONTRA est, quòd Auic. in suo lib. de anima ponit quinque potẽtias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

CONCLVSIO.

¶ *Quatuor tantum sunt animæ sensitiuæ interiores vires: sensus communis, phantasia, imaginatiua, æstimatiua, seu cogitatiua, & memoratiua.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd cum natura non deficiat in necessariis, oportet esse tot actiones animæ sensitiuæ, quot sufficiant ad vitam animalis perfecti. Et quæcunque harum actionum non possunt reduci in vnum principium, requirunt diuersas potentias, cum potentia animæ nihil aliud sit quàm proximũ principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti requiritur, quòd non solum apprehendat rem apud se præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam: alioquin cum animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrarium apparet maxime in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. Mouẽtur enim ad aliquid absens apprehẽsum. Oportet ergo, quod animal per animam sensitiuam non solum recipiat species sensibilium, cum præsentialiter immutatur ab eis, sed etiam eas retineat & conseruet. Recipere autem & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida bene recipiunt & male retinent: e contrario autẽ est de siccis. Vnde cum potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile & contristabile secundum sensum, non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehẽsionem formarum quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessariũ est animali, vt quærat aliqua vel fugiat, non solum quia sunt conuenientia vel non cõuenientia ad sentiendum, sed etiam propter alias vtilitates commoditates & vtilitates, siue nocumenta. Sicut quis videns lupum venientem fugit non propter indecentiam coloris vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similiter auis colligit paleã, non quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali quòd percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principium, cum perceptio formarum sensibilium fit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionum prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorum distinctione post dicetur c. Ad harum autem formarum retentionem aut conseruationem ordinatur phãtasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidam formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum autem eas vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intẽtionum. Cuius signum est quòd principium memorandi sit in animalibus ex aliqua huiusmodi intentione: quia quæ est nociuum vel conueniens. Et ipsa ratio præteriti, quã attendit memoria, inter huiusmodi intẽtiones cõputatur. Considerandũ est autem quòd quantũ ad formas sensibiles non est differentia inter hominem & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus. Sed quantũ ad intentiones prædictas differentia est. Nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solum naturali quodam instinctu, homo autem per quandam collationem. Et ideo quæ in aliis animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua c, quæ per collationem quandã huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiam dicitur ratio particularis, cui medici assignãt determinatum organum, scilicet medium partem capitis. Est enim collatiua intentionum indiuidualium, sicut ratio intellectiua intentionum vniuersalium. Ex parte autem memoratiuæ non solum habet memoriam sicut cætera animalia in subita recordatione præteritorum, sed etiam reminiscentiam, quasi syllogistice inquirendo præteritorum memoriã, secundum indiuiduales intentiones c. Auic. vero ponit quintam potentiam mediam inter æstimatiuam & imaginatiuam, quæ componit & diuidit formas imaginatas, vt patet cum ex forma imaginata auri, & forma imaginata montis componimus vnam formam montis aurei, quem nunquam vidimus. Sed ista operatio non apparet in aliis animalibus ab homine: in quo ad hoc sufficit virtus imaginatiua. Cui etiam hanc actionem attribuit Auer. in lib. quodam quem fecit de sensu & sensibilibus. Et sic nõ est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis, scilicet sensum communem, & imaginationem, æstimatiuã, & memoratiuam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus interior non dicitur cõmunis per prædicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principium exteriorum sensuum.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sensus proprius iudicat de sensibili proprio discernẽdo ipsum ab aliis quæ cadunt sub eodem sensu: sicut discernẽdo albũ à nigro vel à viridi. Sed discernere albũ à dulci non potest neq; visus, neque gustus: quia oportet q̃ qui inter aliqua discernit, vtrunque cognoscat. Vnde oportet ad sensum communem pertinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad cõmunem terminum omnes apprehensiones sensuum, à quo etiam percipiantur intentiones sensuum, sicut cũ aliquis videt se videre. Hoc enim non potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit nisi formam sensibilis, à quo immutatur, in qua immutatione perficitur visio: & ex qua immutatione sequitur alia immutatio in sensu communi qui visionem percipit.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd sicut vna potentia oritur ab anima, alia mediante, vt suprà dictum est c: ita etiam anima subiicitur aliæ potentiæ mediante alia. Et secundum hunc modum phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

¶Ad quartum dicendum, quòd licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

¶Ad quintum dicendum, quòd illam eminentiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: non per id quod est proprium sensitiuæ partis: sed per aliquam affinitatẽ & propinquitatem ad rationẽ vniuersalem secundũ quandam refluentiã. Et ideo non sunt aliæ vires, sed eędẽ perfectiores quã sint in aliis animalibus.

¶Ad sextum dicendum, quòd August. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporũ. Vnde patet quòd communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

QVAESTIO SEPTVAGESIMANONA de potentiis intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE quæritur de potentiis intellectiuis.

¶Circa quod quærũtur 13. ¶Primo vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. ¶Secundo, si est potẽtia, vtrũ sit potẽtia passiua. ¶Tertio, si est potẽtia passiua, vtrũ sit ponere aliquẽ intellectum agentẽ. ¶Quarto, vtrũ sit aliquid animæ. ¶Quinto, vtrũ intellect⁹ agẽs sit vnus omnũ. ¶Sexto, vtrũ memoria sit in intellectu. ¶Septimo, vtrũ sit alia potentia ab intellectu. ¶Octauo, vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. ¶Nono, vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. ¶Decimo, vtrum intelligentia sit alia potentia præter intellectum. ¶Vndecimo, vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potẽtiæ. ¶Duodecimo, vtrũ synderesis sit aliqua potentia intellectiuæ partis. ¶Tertiodecimo, vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa eius essentia. Intellectus enim idem videtur esse quod mens. Sed mens non est potentia animæ, sed essentia. Dicit enim Aug. 9. de Trinita. Mens & spiritus non relatiue dicuntur, sed essentiam demonstrant. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

¶Præterea, Diuersa genera potentiarum animæ non vniuntur in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum autem & intellectiuum sunt diuersa genera potẽtiarum animæ: vt dicitur in secundo de anima: conueniunt autem in mente: quia August. 10. de Trinita. ponit intelligẽtiam & voluntatem in mente. Ergo mens & intellectus est ipsa essentia animæ, & non aliqua eius potentia.

¶Præterea, Secundum Gregorium in Homil. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicuntur mentes & intellectus. Ergo mens & intellectus hominis non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima.

¶Præterea, Ex hoc conuenit alicui substantiæ quòd sit intellectiua: quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam c. Ergo videtur quòd anima per suam essentiã sit intellectiua.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus ponit intellectiuũ potentiam animæ: vt patet in secundo de anima.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus in solo Deo intellectus est idem essentia eius, in aliis vero distinguitur ab essentia, cuius est potentia.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere secundum præmissa c, quòd intellectus sit aliqua potentia animæ & non ipsa animæ essentia. Tunc enim solum immediatum principium operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo autem Deo idem est intelligere quod suum esse. Vnde in solo Deo intellectus est eius essentia c, in aliis autem creaturis intellectualibus intellectus est quędam potentia intelligentis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus accipitur aliquando pro potentia, aliquando vero pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potentiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoque nominatur nomine intellectus quasi à principaliori sua virtute, sicut dicitur in primo de anima, quòd intellectus est substantia quædam. Et etiam hoc modo Auguiti. dicit quòd mens est species vel essentia.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo quantum ad modum operandi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Augusti. ponit voluntatem in mente, & Philosophus in ratione.

¶Ad tertium dicendum, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua & voluntas, quæ ad intellectum consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens vel intellectus c: quia tota virtus sua in hoc consistit. Anima autem habet multas alias vires, sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile.

¶Ad quartum

Annota.

In titulo aduerte, quòd nõ quæritur hic distinctio potentiæ ab essentia, vel supponit ex superioribus: & quæritur sub quo continentur intellectus.

Comenta.

¶In corpore vnica conclusio responsiua. Intellectus in solo Deo est substantia. in reliquis est potentia. Probatur, in solo illo proximum operationis principium est substantia. in quo operatio est esse: sed hoc est in solo Deo. ergo. maior probatur: quia operatio est proprius actus potentiæ operatiuæ, vt esse essentiæ: ac per hoc, vt actus ad actum, ita potentia ad potentiam: & identitas actuum inferret identitatem propriorum actuabilium, & diuersitas diuersitatẽ. Omnia hæc dicuntur sufficiunt superius in q. 14. arti. 2. &c. & sic patet conclusio sustinendo, q̃ intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium.

389 Vers. qđ. 17. artic. 1. cor.

383

406

382

366

277 289 377

83 299

279

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænona Articulum secundum.*

Anim. ¶ Nimirũ aduerte, quòd quæstio ista tripliciter tractari potest. Primo communiter, verum intellectus sit potentia passiua, id est receptiua quocunque id modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundo proprie, verum intellectus sit potentia passiua potentia essentiali, quæ dicit priuationem actus primi, & propriæ illius. Tertio pure, verum intellectus sit in potentia pure passiua: ita quòd eius respectu actus primus quam secundi, non nisi passiue concurrat. In proposito hic tertius sensus non tractatur hic, sed nor dicemus de hoc inferius in artic. Primus quoque sensus hic non intenditur: quoniam vt in corpore patet, intellectus angelicus non dicitur pati, neque potentia passiua, vt modo loquimur: & tamen constat q; intelligere eius in eo recipitur. Vnde relinquitur, quòd secundus sensus sit intentus. Et merito: quoniam de ipsa potentia intellectiua nuda debet esse prima quæstio, vtrum sit passiua. Passibilitas autem potentię secundum seipsam solam attendi-
tur secundum ordinem quem habet ad propriũ actum, & non ad hunc vel illum: ut per hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur secundum coniunctionem intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio: si enim intellectus est, in potentia est: & si non, non: quàm eligibilis potentia essentiali respectu huius sit forte passiuum respectu alicuius.

Comenta. ¶ In corpore duo facit. Primo declarat illum terminum passiue. Secundo respondet quæstio vnica conclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum quia passiuum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter proprijssime, & proprie, & communiter: & satis clara sunt in litera.

Annota. ¶ Et aduerte primo duo: conueniendam scilicet & differentiam. Conueniunt enim quia in omnibus modis inueniuntur duo, scilicet ordo: quòd prius erat in potentia, postmodum est in actu: & recepto alicuius. Differepant autem, quia in primo comitatur perditio conuenientis in secundo perditio sola, non curando an conuenientia, an disconuenientis. In tertio autem nulla perditio necessario comitatur.

¶ Secundo aduerte, quòd licet receptum iuxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quàm primus: & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens, & ita hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi infra hunc tamen modum, sermo est inter prærandus. Quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia passiua, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum non primomeque absolutè dicitur potentia passiua, sed secundum quid quo ad hoc scilicet,

¶ Tertio aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptum quanuis possit esse naturæ solius, vt patet de subiectio & passione: materia & forma cælistella & lumine, quod habet à sole, & naturæ & temporis simul: vt patet in his quę generantur de nouoriae per hoc ex hac quoque parte videatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis sermo est, vt inferius clare patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, id est quòd secundum ordinem rebus inditum talia potentia nata est præcedere actum suum, vel & in idem redire: vt patet de negatione; id est, quòd ex vi naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit coæua suo actui: & hinc patent miracula, quibus ponentur Deum influere alicui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

Comenta. ¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, Intellectus noster est potentia passiua, probatur. Intellectus noster est in potentia separata ab actu: ergo eius intelligere est pati tertio modo: ergo intellectus est potentia passiua. Antecedens habet duas partes, scilicet quòd sit in potentia: & quòd separata ab actu. quo ad primam probatur sic. Intelligere est operatio circa ens in vniuersali, ergo intellectus vt actus se habet ad vniuersale cuius vt actus totius entis: ergo solus intellectus diuinus est secundum id quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potentia. hoc vltimum antecedens est per se notum: non arctatur enim intelligere ad hoc, vel illud ens. Prima vero sequela probatur, quia ex diuersa habitudine ad vniuersale ens tanquam ad propriam perfectionem obiectiuam attenditur esse in actu vel potentia ipsum intellectum: sicut vniuersale quodliber perfectibile penes accessum ad summ mẽsuratur perfectionem. Secunda vero sequela patet: & quo ad exponentem affirmatiuam, quia intellectus diuinus est Dei essentia, in qua sunt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum esse ens infinitum. Tertia autem sequela cuidens est ex sensu enim diuinus solus est actus omnium & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia: consequens est, vt reliqui omnes sint in potentia, non respectu singulorum, sed alicuius intelligibilis. respectu si quidem alicuius non prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam vero partem antecedens probatur ex distinctione potentiæ in potentia ad actum applicata ad differentiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter à se intelligibilium: hic vero propter hoc quòd est vltimus & maxime remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa. Cui signũ affertur, quia in principio summa intelligẽtes in potẽtia, deinde in actu: prima vero consequentia ex ratione ipsius pati tertio modo tiquet. si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster vt assumptum probatumque est, huiusmodi est. ergo patitur. Secunda vero est per se nota.

Anim. ¶ Circa primam consequentiam aduerte primo, quòd tripliciter illatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, causaliter, & concomitanter. Et formaliter quidẽ intellectum plurimum habet ambiguitatis diuersũq; opiniones, dum alij intelligere, putant esse pati, sicut illuminari passionem significant: alij actionem immanẽtem tantum, ac per hoc passionis habentem naturam admixtam: vt locare, si singatur quòd sit operatio à lucido, in ipsomet quiescens. Causaliter vero seu indistincte sine formaliter, siue causaliter intellectum, apud vere Peripateticos non venitur in dubium, dum intelligere contingere credunt ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniam in proposito pati in communi nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quam erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quàm recipere intelligibile, ad quod erat in potentia: ideo quo ad vim huius rationis sit est quòd inferatur, & vera sicetur siue formaliter, siue causaliter. Vtroque enim modo infert, ergo intellectus est potentia passiua. Si enim formaliter est pati, constat quòd intellectus est potentia non solum passiua, sed purè passiua. si autem causaliter, quia scilicet causatur ex passione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia passiua simpliciter: quia respectu sui proprij obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

¶ Tertio autem modo scilicet indistincte, siue formaliter, siue causaliter, siue concomitanter intellectum, apud omnes verificatur, quandoquidem nullus est qui non credat intelligere recipi in intellectu: & saltem ea ratione esse patiquia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc sensum non infert, ergo intellectus est potentia passiua simpliciter quia respectu sui proprij obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

¶ Circa antecedentis probationem dubium est in illa parte, qua probatur possibilitas intellectus: quia nõ semper est perfectus. Hæc enim ratio allumit, id quod est per accidens. prioritas nanque durationis per accidens se habet ad esse passiuum. Tum quia duratio ipsa extranea est generis à genere passionis. Tum quia stat esse potẽtiam vere & pure passiuam: & tamen coæuam actui, vt patet de potentia passiua, qua partes orbis propinquæ soli semper illuminantur.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd ratio ista est à posteriori, ita quòd prioritas durationis manifesta non facit potentiam passiuam. Sed hoc nihil est. Tum quia vt ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens super quo non debet fundari ratio aliqua. Tum quia radicem proponit se assignaturum S. Tho. vnde intellectus potentia sit passiua. Dicendum est igitur, quòd differentia potentiæ secundum præexistere, aut non præexistere respectu actus proprij posita est ad circunloquendum propriam differentiam potentiarum secundum separabilitatem & inseparabilitatem ex intrinseco ab actu proprio: quædam nanque sunt quibus ab intrinseca earum natura repugnat separabilitas ab actu: & hæ dictæ sunt coæuæ suis actibus, & semper perfectæ: quædam vero sunt quibus separari ab actu non repugnat ex intrinseco, quamuis separari non possint. Et hæ comprehenduntur sub potentia, quæ non semper sunt perfectæ quia non per se & ab intrinseco habent quòd semper sint perfectæ per actus suos. Rursus primæ passiuæ non sunt quia nulla passione media actum recipiunt, quamuis receptiuæ sint, sed eadem generatione generantur cum suis actibus reliquæ autem non solum receptiuæ, sed passiuæ sunt quia passione intercedente actus sortiuntur & propterea subtiliter in litera hæc differentia infertur, quòd intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiecta. Ad primum quidem: quia ordo durationis ad circunloquendum positus est ad occultam differentiam. Ad secundum vero quia potentia corporis illuminabilis ab alio, nõ est ab intrinseco coæua suo actui, sed propter perpetuam præsentiam illuminantis. Intellectus autem angelicus ab intrinseco est coæuus suæ scientiæ, quia ex natura eius fuit vt passio à subiecto. Gloslanda est ergo litera quòd intelligitur de potentia semper, aut non semper perfecta ab intrinseco: & sic per se, & à priori est processus.

Quæstio. ¶ *Num intelligere sit causaliter, vel formaliter pati, & intellectus sit potentia pure passiua.*

¶ Circa hæc, tria superfunt dubia. Primo an intelligere sit causaliter pati. Secundo an sit formaliter pati. Tertio quanũ valeat præsens ratio S. Tho. Ex his enim consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potentia passiua: & etiam an sit potentia pure passiua, quod S. Tho. hic discutere non curauit.

¶ Circa

¶ Circa primam dubitationem tria sunt agenda. Primo declarandũ est titulus: & quo ad hoc aduertendũ est, q; quum esse causaliter pati nihil aliud sit quã causari ex passione, & in proposito si aliqua passio præuenit intellectionẽ, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quæritur vtrum intelligere sit causaliter pati, est quærere vtrum intelligere causetur ex passione intellectus ab intelligibili.

26 385 ¶ Quo ad secundum tres sunt de re hac opiniones. Quidam tenẽt, quòd intellectus non patitur ab intelligibili: dicit quòd intelligibile concurrit ad intellectionem terminatiue tantum, & non causaliter. Alij vero tenent quòd intellectus patitur quidem ab intelligibili, sed per accidẽs: ita quòd per se loquendo non patitur ab intelligibili: & currit tamen intelligibile ad intellectionem nõ solum terminatiue, sed causaliter: non tamen immutando intellectum, sed simul cum intellectu gignendo effectiue: intellectionem. Et sic apud istos intelligere nostrũ non est pati causaliter nisi per accidens. Alij autẽ arbitrantur quòd intellectus nosster patitur & per se ab intelligibilitate quòd intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionẽ elicit. Et sic apud hos intelligere est causaliter & per se pati.

¶ Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super nobilitate intellectus, & animæ fundatur. Eo enim quòd præstantior est corpore, à phantasmate pati non potest: iuxta illud August. nullum corpus agit in spiritum. Eo vero quòd præstantior est exteris formis, & sola potest operari: quia actuat actualitatem autem sequitur, & cõstat quòd ex solo agere conuenit intelligibilibus formulis, puta elementaribus, & animæ vegetatiuæ. Sed hæc facile soluitur: quoniam intellectus non patitur à phantasmate principaliter, sed ab intellectu agente: & vt in responsione ad vltimum in litera dicitur, nobilius est pati cum tanta excellentia, quàm agere vilia.

¶ Secunda vero opinio cum duo dicat, scilicet quòd ambo obiectum & intellectus sunt causa actiua intelligendi, & quòd intellectus nihil habet ab obiecto, aut econuerso, nisi per accidens. Primum quidem fundat super duas conditiones intellectionis, scilicet & quòd sit operatio vitalis, & quòd sit ad talem naturam obiecti determinata: primum enim ab anima, secũdum ab obiecto esse oportet. Sed secũdum dictum, in quo quæstio est, nulla ratione probat. sed credidit Scot. quòd confuetis opinionibus quas recitat, relinqueretur hoc quasi per viam diuisionis. Afferri tamen pro illa posset: quia quicquid potest species intelligibilis, posset obiectum repræsentatum, si præsens intellectui adesset, eo quòd species agit vice obiecti: & propterea accidit obiecto vt cõcurrat ad intellectionem causandam, quòd sit præsens intellectui secundum suam speciem: ac per hoc quòd immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictum continetur quidem quòd vtrumque, scilicet intellectus & obiectum concurrunt ad intellectionem, sed quòd vtrumque actiue concurrat non plane probat, nisi vt inferius patebit. Secundum vero voluntarium, & contra philosophum, & naturam intellectus. Voluntarium quidem, quia absque ratione. Nec opiniones sufficienter remisit, imo per hypothesim omnium: quia vt puto latuit eum. Nec adducta ratio aliquid valet, quoniã vt superius patuit phantasma & vniuersaliter similitudo quæcunque obiecti, non ea ratione dicitur vice obiectum, quia solum fungatur officio obiecti. sed quia ratio operandi natura obiecti quam repræsentat est. Ex hoc autem non habetur, quòd obiectum per seipsum potest aut posset. Tum quia hoc supponit, quòd intellectus undus sit actiuus, quod tamen peincipaliter probandũ erat, & quasi supponit hanc consequentiam. Intellectus concurrit actiue ad intelligendum: ergo undus concurrit actiue: quæ tamen nihil valet. Tum quia hoc supponit speciem ad nihil aliud per se poni nisi pro obiectorum tamen in intellectu nostro ponatur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus: quoniã est in potentia essentiali. vt dicitur in 3. de anima. text. 7. Contra philosophus vero & rationem est: quoniam expresse Arist. ponit intellectum esse potentiam passiuam. Tum ex eo quòd Arist. posuit intellectum quo intelligimus esse absolute & simpliciter in genere potentiæ passiuæ, & non secundum quid tantum: inquantum scilicet recipit intellectionem alio quin processibus eius in tex. 17. ad inuestigãdum intellectũ agentem nihil valeret: tunditur enim manifeste super hoc, quòd in omni natura, in qua est potentia passiua, oportet poni actiuam quæ reducat passiuam de potentia ad actum. Quid clarius? si intellectus esset, vt Sco. fingit, virtus ex se actiua participaret & non nisi per accidens agens vt informetur ab obiecto: natus esset labor, qui super natura potentiæ passiuæ fundatur.

¶ Ex his enim, quæ sunt per accidens, essentialis ordo rerum non pendet, & consequenter inferri non posset intellectum agentẽ esse idebuerat enim Arist. ex imperfectione virtutis actiuæ intellectus possibilis, non ex hoc quòd est potentia passiua, intellectum concludere agentem: falsa quoque esset maior Arist. scilicet quòd in omni natura esset sic. Non enim vbicunq; est agens imperfectũ, ibi oportet esse agens perfectũ quod reducat in actum agens illud imperfectũ, vt ipsemet Scotus ibidem dicit: quoniam in multis agens imperfectius non patitur à perfectiore. Contra naturã vero intellectus esse nunc declarando veritatẽ ostenditur.

¶ Tertia ac peripatetica opinio super natura cognoscitiua vt sic, fundatur. Recolendum est enim quòd vt in q. 14. dictum fuit, res quælibet ex hoc est cognoscitiua, quòd est tam eleuatæ naturæ: q; est non solũ ipsa, sed aliæ. Et cursus dictum fuit q; rem aliquã esse alias, conuenit ei tripliciter: actu puro, potentia pura, & medio modo: quodãmodo sui actu, & quodãmodo potẽtiæ: & quòd in vltimo gradu, scilicet in pura potentia anima nostra posita est. Est enim à principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictũ. Ex his patet, quòd si anima cognoscere actu debet, oportet eam actu esse cognitam. Est igitur intellectus in potẽtia passiua ad intelligibile, & intelligere est pati causaliter: quia ex passione ab intelligibili, nisi est ex receptione intelligibilis causatur. Nec potest dici q; passio ista concurrat per accidens, nisi quis velit adeo deliret, vt dicat quòd anima, quæ est intelligibile in potentia esse actu intelligibile, & per accidens. Nec refert in proposito vtrũ intellectus ab obiecto vel intellectu agente vel alio illud recipiat. Satis est q; oporteat passionem hanc intercedere. Et ostenditur quia fieret hoc quòd res est primo in potentia essentiali: & deinde in actu primo, & deinde in actu secundo, non continuum: q; fieret in actu primo sit passionis via ad probandũ passiuam & passionẽ nullã esse. Et si non cõmicimus quòd illud pati q; fit exigatur ad operandum in actu secundo, nunquam probabitur differẽtia inter potentiam essentialem, & accidẽtalem: quæ in hoc stare ex 8. physic. & 2. de anima patet, q; illa per priorẽ mutationẽ ab alio venit ad operationem, ista autem per seipsam potẽ operari permittitur. Est igitur in intelligere nostro pati causaliter & non per se. Angelicum vero non proprie est causaliter pati quia connaturalis est ei potẽtia ad actum primum. Vnde Aristot. Auerroimque hic tanquam non est dubium. Nec te moueant verba S. Tho. in quoli. 8. q. 1. arti. 1. ex præsse tenenda, quòd intellectus possibilis est passiuus coopẽrans agenti ad eius formationẽ. Per hoc enim vt ibi patet, non intendit, quòd intellectus nudus cooperetur intellectui agenti, & phantasmati ad hoc formationem: sed quòd intellectus iam formans potest ex præacceptis speciebus alias species in se producere multo magis quam imaginatiua quæ etiam non nuda, sed formata iam auri & montis species sibi format in se speciem montis auri.

¶ Circa secundam dubitationem, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. Intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est quàm intellectum possibilem conuenire per passiuã ad intellectionem: quia scilicet quod intellectionem effectiue causat, siue intellectus agẽs fuerit, siue ipse simul & intelligibile in actu, & in intellectu possibili depictum, siue quodcunque aliud.

¶ Quo ad secundum, quia hic non quæritur modum, quo sit intellectio à specie intelligibili, aut obiecto sed tantummodo an intellectus concurrat per passiuã ad intellectionem: ideo omnia ea sunt sup. opiniones multæ & quatuor breuitate tangendæ quæ tenẽtes intellectum pure passiuæ, & duæ actiuæ: quoniam ex his minus patebit intentum. Aut enim creditur, q; nullus intellectus est totaliter actiuus intellectionis. Aut partialis cum Sco. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione vero speciei intelligibilis est actiuus. Ad harum enim quatuor aliquam omnis videtur opinio de hoc reduci. Sed diligenter aduertendum est, quòd victima opinio S. Tho. attribuitur, sed male intellecta. Potest siquidem dupliciter intelligi. primo quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionem: quemadmodũ aqua calida ad calefactionẽ: ita quòd sicut aqua informata calore dicitur calefacere: ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiue. Et iuxta hunc sensum intelligitur à Sco. & communiter exponi videtur. Sed hi longe sunt ab isto sensu. Iuxta hunc siquidem sensum sola species intelligibilis actiue causat: quemadmodum solus calor calefactionem causat. Intellectus autem non concurreret ad causandũ nisi vt sisteneam rationem agendi, quemadmodũ aqua vt sustinens calorem. Vnde quemadmodum cum aqua calida calefacit, secundũ denominationẽ quidem ipsa aqua dicitur calefaciens seu efficiens calefactionẽ: quia actiones sunt subsistentiũ tantũ, nisi remoto quia scilicet sustinet principium agẽdi, quod ex eo liqueat quòd si illa agendi ratio, pura calor per se subsisteret, absq; concurrente subiecto eandem faceret actionem. Ita cum intellectus informatus specie intelligibili intelligit, dicitur intelligens denominatiue: & nihil facit ipse ad intellectionis productionẽ: sed quia intelligere est actio immanẽs, ipse per se ipsum suscipit eã. A pud S. Tho. autem & veritatem, intellectus in actu se toto primo actiuo concurrit ad intellectionem. & sensus ad sentationem: vt patet in quoli. 8. q. 1. ar. 1. Ad cuius euidentiam scito, quòd quia intellectus secundum se est in genere potẽtiæ passiuæ, non habet ex se aliquam agendi rationem. Et hoc est in quo primo differunt Scot. & hoc vero quòd intellectus sit actu. Ipsum intelligibile in actu acquirit quandam agendi rationem, commune nanque est omni formæ non prohibitæ ab actione, esse agendi rationem. Ex hoc autem quod intellectus non acquirit intelligibile, quemadmodũ materia acquirit formã, fed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodãmodo in ipso intellectu: sequitur quod hoc totum, scilicet intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit: quãuis ratione partis, & intellectus recipiat intellectionẽ. Existimandum est enim, quòd anima apprehensiua est alterum genus entium à naturalibus, & quòd æquinoxe communicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formam vt ex eis resultet compositum, & illius compositi est actio sequens illam formam & non materiæ, nisi quia sustinet formã, & pars est compositi. Anima autem vt Auer. optime dixit in 3. de anima. com. 5 non sic recipit cognoscibile vt ex eis fiat compositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiue ad intellectionem, quàm receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reductiue in actum. Habet itaq; intellectus, quòd actiue concurrat ad intellectionem non ex partiali ratione agendi vt Scot. contra Aristotelem finxit, nec præcise ex specie intelligibili, vt quidam

dicunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

derna ignorantia intelligitur ex hoc ipso quòd animalis vis in actu est, ita quòd ex hoc quòd est animalis vis habet inchoatiue, quòd facta in actu fit formata. Falsum autem plurimi in hoc: quia de anima iudicium ad modum rerum naturalium: cum tamen Auerrois dixerit quòd magis sit vnum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma & consequenter sit magis vnum operans. Intelligere ergo non est formaliter patiendo à proprie loquendo non sit eriam formaliter agere, sed potius actus passiuus vitaliter operari: & eadem iudicium est de sentiendo. Quicunque autem eleuare potest intellectum, & recolendo, quòd actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones, lucebit quòd intelligere nihil aliud est, quàm intelligentem esse actu intelligibile: & quòd anima superioresque natura est talis quòd seipsa est quandoque vt somnus, & quandoque vt vigilia, percipiet in his modum quendam actiui & passiui magis quàm actiuum & passiuum. Et sic inter sapientes loquendum est. Rationes autem, quæ contra hoc sunt: quia scilicet efficiens & materia non coincidunt in idem numero, ex tertio physicorum: & agens & patiens respectu eiusdem non est idem: quia esset in actu & in potentia simul: & idem referretur realiter ad seipsum, facile solui nouit, ab inspicientibus hic non esse propriè agens & patiens, neque materiam, & consequenter non oportere esse relationem realem. Hæc enim communia principia intelligenda sunt vbi propriè talium ratio repertitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti animam intelligere, proprie loquendo nihil aliud est quàm proprium operationem exercere: quam quia immanens est, conuenimus quòd sit in ipsi, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre potest, coincidit: quòd graditas lapidea est à lapide & in lapide. Et vel sic anima facit ut in his, quæ non propriè dicitur agere & pati, locum non habere principia illa. Quamuis figillatim dici possit, quòd materia ex qua non coincidit cum agente, materia vero in qua coincidere potest: est quòd omnino idem non est patiens & agens, neque referatur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patiens & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur in quidam nudum, agit vero se toto primo. Et sic diuersimode est simul in actu & potentia.

391 *Deanima articul. 4.*

¶Circa tertiam dubitationem quantum, scilicet valeat ratio Sancti Thomæ, adnotandum est, quòd triplicem calumniam potest pati. Primo dicerer Sco. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptæ, inferens potentiam propriè sumptam. Ex eo enim quòd intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene, ergo est in potentia, sumendo potentiam communiter prout omne deficiens ab actu puro dicitur esse permixtum potentiæ: sed ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua quæ est propriè potentia, vt de se patet: & tamè S. Tho. hanc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio, quia intellectus agens eium non sit actus purus, est in potentia: & tamen non in potentia receptiua. Secundo diceret quispiam, quòd deficit in præsupposito, supponitur enim quòd quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis, oporter enim hoc supponi, alioquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens penes esse actu aut potentia totum ens: & tamen constat hoc suppositum esse falsum, in via S. Tho. præcipue. Tum quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tum quia intellectus noster non est capax substantiarum immaterialiũ. Et confirmatur quia intellectus noster non est possibilis omnia fieri, nisi quæ intellectus agens est potens facere: sed hic non est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantum materialia. ergo.

¶Tertio deficere videretur quia si ratio valeret, concluderet quòd etiam voluntas sit potentia passiua, quoniam ipsa est respectu totius entis, quoniam bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis, aut perfecta semper per illud: inconsequens est inconueniens: quaniam voluntas mouet actiue intellectum, & cæteras vires, & sic velle est actionis species.

¶Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia facere fundamenta: quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi, scilicet quòd oportet cognoscitiuum esse rem cognitam, quod fuit communis animi conceptio antiquorum in primo de anima, & approbatum ab Aristot. & super tali natura cognoscitiua, scilicet intellectiua, scilicet quòd intellectus cognoscit ens in communi, quod est per se notum. Ex his enim habetur, quòd cum intellectus non sit arctatus ad hoc vel illud entis genus, sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & consequenter quòd possit cognoscere omne ens: oportet quòd aut sit actu, aut potentia: actu quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quòd non est actu tale, & potest esse tale, est vere in potentia receptiua, qua potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc quòd intellectus non sit habet vt actus entis entis, optime sequitur non solum quòd sit in potentia, sed quòd sit in puretia vt sit ens illud quod non est actuate per hoc sit in eo vere potetia receptiua illius esse. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Non enim ex esse in potentia illatum est esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectum: quod vt ex dictis patet, optime infert propositum. Nec hoc contenit intellectui agenti, si vis est nostræ animæ non intelligenti, sed facienti tantum intellecta in actu. Ad ea vero, quæ secundo obiciuntur, dicitur quòd vt in text. patet: ex hoc quòd intellectus agens, sicut lumen: contrà, Lumen requiritur ad visum, inquantum facit medium lucidum in actu. Nam calor ipse secundum se est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo non est necesse ponere intellectum agentem.

¶Præterea, Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patientis. Sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc quòd recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, quòd est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agentem, ad hoc, quòd faciat species intelligibiles in actu.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de anima, quòd sicut in omni natura, ita & in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere. Est ergo ponere intellectum agentem.

ARTICVLVS III.

An sit ponere intellectum agentem.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd non sit ponere intellectum agentem. Sicut enim se habet sensus ad sensibilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia. Sed quia sensus est in potentia ad sensibilia, non ponitur sensus agens, sed sensus patiens tantum. Ergo, cum intellectus noster sit in potentia ad intelligibilia, videtur, quòd non debeat poni intellectus agens, sed passibilis tantum.

¶Si dicatur, quòd in sensu etiam est aliquod agens, sicut lumen: contrà, Lumen requiritur ad visum, inquantum facit medium lucidum in actu. Nam calor ipse secundum se est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo non est necesse ponere intellectum agentem.

¶Præterea, Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patientis. Sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc quòd recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, quòd est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agentem, ad hoc, quòd faciat species intelligibiles in actu.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de anima, quòd sicut in omni natura, ita & in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere. Est ergo ponere intellectum agentem.

CONCLVSIO.

¶Præter intellectum possibilem, qui est omnia fieri, necesse est ponere in anima intellectum agentem, qui facit intelligibilia in potentia, intelligibilia in actu.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum opinionem Platonis nulla necessitas erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu, sed forte ad præbendum lumen intelligibile intelligenti, vt infrà dicetur 9. Posuit enim Plato formas rerum naturalium sine materia subsistere, & per consequens eas intelligibiles esse: quia ex hoc est aliqd intelligibile actu, quod est immaterialis. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Nec hoc contenit intellectui agenti, si vis est nostræ animæ non intelligenti, sed facienti tantum intellecta in actu. Ad ea vero, quæ secundo obiciuntur, dicitur quòd vt in text. patet: ex hoc quòd intellectus agens, sicut lumen requiritur ad visum, inquantum facit medium lucidum in actu. Nam calor ipse secundum se est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo non est necesse ponere intellectum agentem.

¶Præterea, Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patientis. Sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc quòd recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, quòd est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agentem, ad hoc, quòd faciat species intelligibiles in actu.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de anima, quòd sicut in omni natura, ita & in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere. Est ergo ponere intellectum agentem.

CONCLVSIO.

¶Præter intellectum possibilem, qui est omnia fieri, necesse est ponere in anima intellectum agentem, qui facit intelligibilia in potentia, intelligibilia in actu.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum opinionem Platonis nulla necessitas erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu, sed forte ad præbendum lumen intelligibile intelligenti, vt infrà dicetur 9. Posuit enim Plato formas rerum naturalium sine materia subsistere, & per consequens eas intelligibiles esse: quia ex hoc est aliqd intelligibile actu, quod est immaterialis. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Non enim ex esse in potentia illatum est esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectum: quod vt ex dictis patet, optime infert propositum

ctiuũ vero et sic quidditatis tãm est imago: secundũ rõm quod est repræsentat singularitatem materialẽ, qa in essendo materiale est. Et ideo diligẽter ac cautẽ oportet attẽdere in hac re vocabulaq̃ formãe importẽt vt formaliter loquamur. Phãtasma enim sonat imaginẽ singularẽ, & ideo simplr concedatur q̃ est de gñe sensibiliũ & materialiũ, & nõ abstrahentiũ ab hic & nunc. Et q̃ est intelligibile in potẽtia, & q̃ potest comprehendi à cogitatiua, &c.

¶ Sed quidditas in phantasmate illustrata lumine intellectus agẽtis fonat aliqd à sensibus elonatũ, & abstractũ p relucẽtia ipsius, & non relucentiã indiuiduatis sensibilibus materialiũ, &c. Et p̃terea concedo, q̃ est intelligibilis in actu. Et eũ dicitur, ergo vna res scilicet phantasma est in duob⁹ generibus, s. sensibili & intelligibili, conceditur secundũ diuersa esse: quia secundũ reale est sensibile, & secundũ esse relucentiæ est intelligibile. Et hoc consonat cõnexioni vniuersi: quoniã sic suprema infimis attingit infimũ suprem. Nec oportet cogitatiuã comprehẽdere omnia eo modo, quo phãtasma repræsentat quali tercio; sumpt⁹ sed sufficit q̃ adæquet phantasma vt phãtasmanõ aute vt illustratũ superiori lumine, quoniã hoc fortitur in homine, vt ministrat intellectui, & nõ absolute. Vnde phantasma dormientis non est actu intelligibile sed tãc tantũ cũ actualiter reluxerit lumine intellectus agentis. Et iuxta hãc viã omnia facile saluant⁹: & dicta peripatetica diuersa cõcordant⁹, & glossantur eũ prædicto fundamẽto, fuitq̃ distinctionibus optimẽq̃ ac plano sensu interpretatio præsentis articuli secũdum veram ponim⁹ intelligibile in actu, & effectum intellectus agẽtis, & motiuum intellectus possibilis.

¶ In responsione ad primũ, est quæstio de sensu agente propter Auer. in secũdo de aĩa. com. 60.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quartum.*

392 2. contra ea. 76. & 78. & de anima ar tic. 5. Cõmen.

TItulus clarus.

¶ In corpore quinq; facit. Primo proponit conclusionẽ responsiuam affirmatiue. Secũdo ponit occasionem diuersitatis opinionum. Tertio ponit opinionem oppositam. Quarto improbat eam, simul probando intentam, tripliciter. Quinto ad bonitatẽ doctrinæ addit quid tenendũ sit de illo alio intellectu.

369 ¶ Quo ad primũ cõclusio est ifa. Intellectus agẽs, de quo philosophus loquitur, est aliquid animæ nostræ. Vbi nota quod non absolute, sed cum determinatione illa, scilicet de quo Philosophus loquitur, proponit conclusionem: quoniam vt in quæstionibus disputatis patet, multi per intellectum agentẽ intelligunt Deum, gloriosius qui verissime est intellectus simplicissẽs, & sumꝰ ne agentium extra proprium, nostrũ quo nobis propria loquimur.

¶ Quo ad secundum occasio diuersitatis est: qa oportet ponere intellectũ quẽdam superiorem nostro, à quo nostr⁹ intelligendi vim habeat.

Probat tripliciter medio 373 Tũ qa ante participant est per effectũ talẽ. Tũ qa ante mobile est immobile. Tũ qa ante imperfectũ est perfectum. Constat enim q̃ anima nostra quo ad primum, est intelligẽs per participationẽ, in cuius signum non tota totalitate potẽtialitatis est intellectualis, sed secundũ aliquas suas 369 vires est intellectiua, & secũdum aliquas sensitiua. Et quo ad secundum est mobilitatis intelligit cum discursu, discursus enim in intellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionẽ termini. Et quo ad tertium est imperfecta. Tũ quia non ofa. s. per propriam 622 speciem intelligit. Tũ qa procedit de potentia ad actũ. A tali aũt per essentiã & immobili & perfecto, dubium nõ est emanare qđ est tale p participationẽ mobile & imperfectum. Est igitur aliquis superior intellectus à quo nostra anima dependet in intelligendo.

¶ Quo ad tertiũ opinio multorum fuit, q̃ ille intellectus superior & separatus, est intellectus agens illustrans phantasmata, &c. Et hæc opinio est Auer. & est Platonis, vt in litera dicitur.

¶ Quo ad quartum probatur: q̃ dato q̃ ille intellectus illustraret phãtasmata, adhuc oportet ponere aliũ intellectum agentẽ, q̃ sit aliquid animæ nostræ, quod est cõclusio proposita. Et probatur tripliciter. Primo ratione talium omniũ natura perfecta, præter agẽtia vniuersalia, inditæ sunt virtutes actiuæ propriæ ad perficiẽda propria illius operationẽ: anima humana est natura perfecta, imõ perfectissima omnium inferiorũ. ergo præter agẽtia vniuersalia sunt in ea virtutes propriæ quasi vnius cuiq; ad opera propria perficienda. Amor.

Cõmen. ¶ Circa hãc rationẽ dubiũ occurrit, quia videt⁹ petere principium in nouerit subsumit enim vel supponit, q̃ facere intelligibilia in actu sit opus animæ humanæ: hoc est de quo disputatur cũ ponentibus intellectum agentem separatum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vr apparet ex secũdo cõtra Gen. cap. 76. in 4 ratione contra Auer. & Alex. ista ratio non sup- 395 ponit neq; subsumit, q̃ facere intelligibilia in actu sit nostrũ opus, sed probat hoc subsumit autẽ q̃ intelligere sit opus humanũ, & consistit in agere intellecta in actu, & patiens ergo principiũ quod agendi & patiendi est in eadẽ quia imperfecta fora habuissent omnia principia necessaria ad sua opera, & humana anima

Cõment. anima perfectissima nõ.

¶ Secundo sic, experimur nos abstrahere vniuersalia à phantasmatibus, ergo intellectus agens est aliquid nostri. consequentia probatur: quia actio non conuenit alicui, nisi principium illius quod est ratio agendi, insit illi cui attribuitur actio. Antecedẽs vero liquet ex eo quòd ad libitum quæcunque oblata intelligimus in cõmuni, hoc enim absq; abstractiõe fieri nequit.

¶ Tertio probatur authoritate Ari. qui comparauit ipsum lumini ad differentiã Platonis, qui comparauit soli.

Cõment. ¶ Quo ad quintum, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dũ aliqui cenẽt illum esse vltimã intelligentiã vt Auicenna: aliqui pemultimam, vt Auerroist: alii qui Deum, vt doctor. canonici. Et quia magni refert ad fidẽ: quoniam in illius consequtione tanquã in propriæ causæ adeptione consistit beatitudo: ideo S. Thomas olim de his quæ sunt fidei, statim subdidit: q̃ secũdum fidei documenta intellectus ille habens illas tres, quas diximus cõditiones, est Deus gloriosus: in quo solo beatur alia: & à quo solo est signatum lumẽ in nobis.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quintum.*

Cõment. TItulus clarus: vnus numero.

¶ In corpore respondet quæsito iuxta vtranq; viam scilicet q̃ si intellectus agens est substantia separata, est vnus numero: si aliquid animæ multiplicatur cũ ea, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsexta Articulum sextum.*

Amor. TItulus.

¶ Memoria vt pater in de memoria & reminiscentia, significat vim conseruatiuam cognitorũ præteritorum vt præterita sunt. Et pater hoc ex communi vsu loquentium: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius præteriti actus & noti.

Cõment. ¶ In corpore subintellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoria: rationemquæ sunt conseruatio specierũ acterum apprehensarũ, & præteritio rei apprehẽsæ ex duo principaliter facit. Primo rẽ lor quæsito iuxta primam memoriæ cõditionẽ, s. conseruare. Et secundo iuxta secundã rationem obiecti.

¶ Quo ad primũ, primo refert opinionem Auicẽ. secundo respondet secundum propriam opinionem. Ex Auicen. refert tria: radicem opinionis, opinionem ipsam, & concomitans ipsam. Et sic quarto applicando ad propositum respondetur quæstio negatiue secundum Auicen.

¶ Circa radicem opinionis aduerte, quòd satis profunda est. Ad cuius euidentiam sciendum est, q̃ aliquid esse in aliquo contingit dupliciter scilicet cognoscibiliter & realiter. Cognoscibiliter vocat⁹ esse in aliquo quod est in eo vt cognitum in cognoscente, realiter vero quod est in eo vt res in re: quomodo quælibet forma est in eo quod informat. Hæc autem distinctione verissima supposita, vterius Auic. vtens alla propositione, scilicet. Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter. sub ea subsumebat: sed intellectus est vis cognoscitiua: ergo non recipit nisi cognoscibiliter. Tunc vltra: sed retinere species absque cognitione, est habere eas non cognoscibiliter, sed realiter: quia non per modum cogniti, sed rei retinentur. vt quælibet forma in subiecto: ergo nulla vis cognoscitiua retinet species, quum primum desinit habere cognitum vt cognitum. Vnde & in parte sensitiua conseruarentur species, distinxit vires sensitiuas, in cognoscitiuas: & hæc non seruant, & in thæsauros speculum, in quibus apprehensa conseruantur. Et quoniam talis distinctio virium sensitiuarum permittitur quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet q̃ retinear aliquid per modum rei communicans in hoc cum materia corporali: & intellectiua pars quia ab omni corpore est eleuata, consequens est q̃ pars intellectiua recipiat tantum cognoscibiliter, & consequenter q̃ non conseruet, & sic patet radix opinionis Auic. Ipsa autem opinio consistit in hac negatiua scilicet q̃ non conseruat: & in affirmatiua, scilicet quod quotiens intelligit, fluit in ipsum ab intellectu agente species intelligibilis. Comitatur autem ipsam, quod apud ipsum doctus differt à docto habilitate se conuertendi ad intellectum agentem. Et sic patet responsio ad quæstitum apud illum.

394 2. contra c. 74. fiat et vert. q. 10. art. 4.

419

Amor.

¶ Ex propria opinione s. Thomæ arguit contra Auic. primo authoritate Arist. secundo ratione. tertio concludit responsionem ad quæstum affirmatiue: omnia clara sunt in litera: & habes hic diffusius in secundo contra Gent cap. 74. not. a

¶ Aduerte hic, q̃ Auic. in hoc videtur esse deceptus, quòd non subtiliter distinxit latitudinem actus & potentiæ. Conceditur siquidem toto suo processu, & conclusione quæ sequitur, scilicet q̃ intellectus nihil

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.*

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd intellectus agens non sit aliquid animæ nostræ. Intellectus enim agentis effectus est illuminare ad intelligendum. Sed hoc fit per aliquid quod est altius anima: secundum illud Johan. 1. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ergo videtur quòd intellectus agens non sit aliquid animæ.

¶ Præterea. Philosophus in 3. de anima, attribuit intellectui agenti, q̃ aliquando intelligit, & aliquando non intelligit. Sed anima nostra non semper intelligit, sed aliquando intelligit, & aliquando non intelligit. Ergo intellectus agens non est aliquid animæ nostræ.

¶ Præterea, Agens & patiens sufficiunt ad agendum. Si igitur intellectus passiuus est aliquid animæ nostræ, qui est virtus passiua: & similiter intellectus agens, qui est virtus actiua, sequitur: quòd homo semper poterit intelligere cum voluerit: quod patet esse falsum. Non est ergo intellectus agens aliquid animæ nostræ.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. de anima quòd intellectus agens est substantia actu ens. Nihil autem est respectu eiusdem in actu, & in potẽtia. Si ergo intellectus possibilis qui est in potentia ad omnia intelligibilia, est aliquid animæ nostræ. videtur impossibile q̃ intellectus agens sit aliquid animæ nostræ.

¶ Præterea, Si intellectus agens est aliquid animæ nostræ, oportet q̃ sit aliqua potentia: non est enim nec passio, nec habitus. Nam habitus & passiones non habent rationem agentis respectu passionum animæ, sed magis passio est ipsa actio potentiæ passiuæ, habitus autem est aliquid quod ex actibus consequitur. Omnis autem potẽtia fluit ab essentia animæ: sequeretur ergo q̃ intellectus agens ab essentia animæ procederet. Et sic non inesset animæ per participationem ab aliquo superiori intellectu. Quod est inconueniens. Non ergo intellectus agens est aliquid animæ nostræ.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit 3. de anima, quòd necesse est in anima has esse differentias, scilicet intellectum possibilem, & agentem.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima sit natura perfecta in ordine intellectualium naturarũ, necesse est in anima esse intrinsece intellectũ agẽtẽ, quo sicut quẽdã intrinseco lumine intelligibilia in potentia fiũt intelligibilia in actu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus agens, de quo philosophus loquitur, est aliquid animæ.

¶ Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est q̃ supra animã intellectiua humanã necesse est ponere aliquẽ superiorẽ intellectũ, à quo aĩa virtutẽ intelligẽdi obtineat. Semper em qđ participat aliquid, & quod est mobile, & quod est imperfectũ, præexigit ante se aliqd quod est p essẽtiã suã tale, & quod est immobile & perfectũ. Aĩa aũt humana intellectiua dicit⁹ participationẽ intellectualis virtutis. Cui⁹ signũ est, q̃ nõ tota est intellectiua, sed secundũ aliquã sui partẽ. Pertingit etiã ad intelligẽtiã veritatis cũ quodã discursu & motu arguendo. Habet etiã imperfectã intelligentiã. Tũ quia nõ oĩa intelligit. Tũ quia in his quæ intelligit de potentia procedit ad actum. Oportet ergo esse aliquẽ altiorẽ intellectũ, quo aĩa iuuetur ad intelligendũ. Posuerunt ergo quidã hũc intellectũ secũdũ substantiã separatũ esse intellectũ agentẽ: qui quasi illustrãdo phãtasmata facit ea intelligibilia actu. Sed dato q̃ sit aliquis talis intellectus agens separatus, nihilominus tamẽ oportet ponere in ipsa anima humana aliquã virtutem ab illo intellectu superiori participatã, q̃ quã anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in aliis rebus naturalib⁹ pfectis præter vniuersales causas, agẽtes sunt proprię virtutes inditę singulis rebus perfectis ab vniuersalibus agẽtibus de materia.

Nõ em solus sol generat hominẽ, sed est in homine virtus generatiua hominis; & similiter in aliis animalibus pfectis. Nihil autẽ est ifectius in iferioribus reb⁹ anima humana. Vnde oportet dicere, q̃ in ipsa sit aliqua virtus derivata à superiori intellectu, p quã possit phãtasmata illustrare. Et hoc experimẽto cognoscimus, dũ percipimus nos abstrahere formas vniuersales à cõditionibus particularib⁹, quod est facere actu intelligibilia. Nulla ante actio cõuenit alicui rei nisi per aliquod principium formaliter ei inhærens, vt supra dictũ est cum de intellectu potẽtiali ageretur⁵. Ergo oportet virtutẽ, quæ est principium huius actionis, esse aliquid in anima. Et ideo Arist. comparauit intellectum agentem lumini, quod est aliquid receptum in aere. Plato autẽ intellectum separatum imprimentẽ in animã, nostras comparauit soli, vt Themistius dicit in comment. tertij de anima. Sed intellectus separatus secundum nostræ fidei documenta est ipse Deus, qui est creator animæ, & in quo solo beatificatur, vt infrà patebit⁶. Vnde ab ipso anima humana lumen intellectuale participat, secundum illud Psal. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illa lux vera illuminat, sicut causa vniuersalis, à qua anima humana participat quandam particularem virtutem, vt dictum est⁶.

¶ AD SECVNDVM dicẽdum, quòd philosophus illa verba non dicit de intellectu agente, sed de intellectu in actu⁶. Vnde supra de ipso præmiserat, idem autem est secũdum actum sciẽtia rei. vel si intelligatur de intellectu agente, hoc dicitur quia nõ est ex parte intellectus agentis hoc quod quandoque intelligimus, & quãdoque non intelligimus, sed ex parte intellectus qui est in potentia.

¶ AD TERTIVM dicẽdũ, q̃ si intellectus agens cõpararetur ad intellectũ possibilem vt obiectum agens ad potentiã, sicut visibile in actu ad visum, sequeretur q̃ statim omnia intelligeremus, cũ intellectus agens sit, quo est omnia facere: nunc autẽ non se habet vt obiectũ, sed vt faciens obiecta in actu, ad quod requiritur præter præsentiam intellectus agẽtis præsentia phantasmatum & bona dispositio virium sensitiuarũ, & exercitiũ in huiusmodi opere: quia per vnũ intellectũ fiunt etiã alia intellecta, sicut per terminos propositiones, & p̃ prima principia conclusiones. Et quãtum ad hoc non differt vtrum intellectus agens sit aliquid animæ, vel aliquid separatum.

¶ AD QVARTVM dicendum, q̃ anima intellectiua est quidẽ actu immaterialis, sed est in potẽtia ad determinatas species rerum. Phãtasmata autẽ cõuerso sunt qua dã actu similitudines specierũ quarũdã, sed sunt potẽtia immaterialia. Vnde nihil prohibet vnã & eãdẽ animã inquãtũ est immaterialis in actu habere aliquã virtutẽ, per quam faciat immaterialia in actu abstrahẽdo à conditionibus individualis materiæ, quæ quidem virtus dicitur intellectus agens: & aliam virtutem recepiuã huiusmodi specierum, quæ dicitur intellectus possibilis, inquantum est in potentia ad huiusmodi species⁶.

¶ AD QVINTVM dicendum, q̃ cũ essentia animæ sit immaterialis à luprenò intelligẽtia Deum, gloriosius qui verissime est intellectus simplicissẽs, & sumꝰ ne agentium extra proprium, nostrũ quo nobis propria loquimur.

¶ Quo ad secundum occasio diuersitatis est: qa oportet ponere intellectũ quẽdam superiorem nostro, à quo nostr⁹ intelligendi vim habeat.

Probat tripliciter medio 373 Tũ qa ante participant est per effectũ talẽ. Tũ qa ante mobile est immobile. Tũ qa ante imperfectũ est perfectum. Constat enim q̃ anima nostra quo ad primum, est intelligẽs per participationẽ, in cuius signum non tota totalitate potẽtialitatis est intellectualis, sed secundũ aliquas suas 369 vires est intellectiua, & secũdum aliquas sensitiua. Et quo ad secundum est mobilitatis intelligit cum discursu, discursus enim in intellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionẽ termini. Et quo ad tertium est imperfecta. Tũ quia non ofa. s. per propriam 622 speciem intelligit. Tũ qa procedit de potentia ad actũ. A tali aũt per essentiã & immobili & perfecto, dubium nõ est emanare qđ est tale p participationẽ mobile & imperfectum. Est igitur aliquis superior intellectus à quo nostra anima dependet in intelligendo.

¶ Quo ad quartum probatur: q̃ dato q̃ ille intellectus illustraret phãtasmata, adhuc oportet ponere aliũ intellectum agentẽ, q̃ sit aliquid animæ nostræ, quod est cõclusio proposita. Et probatur tripliciter. Primo ratione talium omniũ natura perfecta, præter agẽtia vniuersalia, inditæ sunt virtutes actiuæ propriæ ad perficiẽda propria illius operationẽ: anima humana est natura perfecta, imõ perfectissima omnium inferiorũ. ergo præter agẽtia vniuersalia sunt in ea virtutes propriæ quasi vnius cuiq; ad opera propria perficienda. Amor.

Cõmen. ¶ Circa hãc rationẽ dubiũ occurrit, quia videt⁹ petere principium in nouerit subsumit enim vel supponit, q̃ facere intelligibilia in actu sit opus animæ humanæ: hoc est de quo disputatur cũ ponentibus intellectum agentem separatum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vr apparet ex secũdo cõtra Gen. cap. 76. in 4 ratione contra Auer. & Alex. ista ratio non sup- 395 ponit neq; subsumit, q̃ facere intelligibilia in actu sit nostrũ opus, sed probat hoc subsumit autẽ q̃ intelligere sit opus humanũ, & consistit in agere intellecta in actu, & patiens ergo principiũ quod agendi & patiendi est in eadẽ quia imperfecta fora habuissent omnia principia necessaria ad sua opera, & humana anima

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum intellectus agens sit vnus in omnibus.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus agens sit vnus in omnibus. Nihil enim quod est separatum à corpore, multiplicatur secundum multiplicationem corporum. Sed intellectus agens est separatus, vt dicitur in 3. de anima. Ergo non multiplicatur in multis corporibus hominum, sed est vnus in omnibus.

¶ Præterea, Intellectus agens facit vniuersale, quod est vnum in multis. Sed illud quod est causa vnitatis, magis est vnum. Ergo intellectus agens est vnus in omnibus.

¶ Præterea, Omnes homines conueniunt in primis conceptionibus intellectus. His autem assentiunt per intellectum agẽtem. Ergo conueniunt omnes in vno intellectu agente.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in tertio de anima, q̃ intellectus agens est sicut lumen. Non autẽ est idem lumẽ in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens in diuersis hominibus.

CONCLVSIO.

¶ Cum intellectus agens sit virtus animæ, necesse est non vnum in omnibus esse, sed multiplicari ad multiplicationem animarum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ veritas huius quæstionis dependet ex præmissis⁶. Si enim intellectus agens non esset aliquid animæ, sed esset quædam substantia separata, vnus esset intellectus agẽs omnium hominũ. Et hoc intelligunt qui ponunt vnitatem intellectus agentis. Si autem intellectus agens sit aliquid animæ, vt quædam virtus ipsius, necesse est dicere quòd sint plures intellectus agentes secundum pluralitatẽ animarũ, quæ multiplicantur secundũ multiplicationem hominum, vt suprà dictum est⁶. Non enim potest esse, q̃ vna & eadẽ virtus sit diuersorũ subiectorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Philosophus probat intellectum agentẽ esse separatum per hoc, q̃ possibilis est separatus. Quia (vt ipse dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus autem possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis. Et secundum hunc modum etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ intellectus agẽs causat vniuersale abstrahendo à materia. Ad hoc autem non requiritur, q̃ sit vnus in omnibus habentibus intellectum, sed q̃ sit vnus in omnibus secundum habitudinẽ ad oĩa, à quibus abstrahit vniuersale, respectu quorum vniuersale est vnum. Et competit intellectui agenti inquantum est immaterialis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd omnia quæ sunt vnius speciei, communicant in actione consequente naturam speciei: & per consequens in virtute, quæ est actionis principium, non q̃ sit eadem numero in omnibus. Cognoscere autẽ prima intelligibilia est actio consequens speciem humanã. Vnde oportet quòd omnes homines communicent in virtute, quæ est principium huius actionis. Et hæc est virtus intellectus agentis. Non tamen oportet quòd sit eadem numero in omnibus, oportet tamen q̃òd ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa communicatio hominum in primis intelligibilibus demonstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem vnitatem intellectus agentis, quem Arist. comparat lumini⁶.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum memoria sit in parte intellectiua aĩa.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd memoria non sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim August. 11. de tri. quòd ad partem superiorem animæ pertinent quæ non sunt hominibus pecoribusque communia. Sed memoria est hominibus pecoribusque communis. Dicit enim ibidem q̃ possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & ea mandare memoriæ. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶ Præterea, Memoria præteritorũ est, sed præteritũ dicitur secũdũ aliquod determinatum tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tempore quod est cognoscere aliquid sub hic, & nunc. Hoc autem non est intellectus, sed sensus. Memoria igitur non est in parte intellectiua, sed solum in parte sensitiua.

¶ Præterea, In memoria conseruantur species rerum, quæ actu non cogitantur. Sed hoc non est possibile accidere in intellectu, qa intellectus sit in actu p hoc q̃ informatur ipse intelligibili. Intellectum aũt esse in actu, est ipsum intelligere in actu. Et sic intellectus oĩa intelligit in actu, quorum species apud se habet. Non ergo memoria est, in parte intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod augustin. dicit 10. de trin. quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna mens.

CONCLVSIO

¶ Memoria vt virtus conseruatiua specierum intelligibilium est, ad partem spectat intellectiuam, vt vero ad præterita, vt præterita sunt respectũ habet, magis ad animæ sensitiuam partem attines.

¶ RESPONDEO dicẽdũ q̃ cũ de ratione memoriæ sit conseruare species rerũ, quæ actu non apprehẽduntur: hoc primum considerari oportet, vtrum species intelligibiles sic in intellectu conseruari possint. Posuit em Auic. hoc esse impossibile. In parte em sensitiua dicebat hoc accidere quantũ ad aliquas potentias, inquantum sunt actus organorũ corporalium, in quibus cõseruari possunt aliquæ species absque actuali apprehẽsione. In intellectu autem, q̃ caret organo corporali, nihil existit nisi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius similitudo in intellectu existit, Sic ergo secundum ipsum q̃ citò aliquis actu desinit intelligere aliquã rẽ, definit esse illius rei species in intellecta: sed oportet si denuo vult illã rẽ intelligere, q̃ cõuertat se ad intellectũ agẽtẽ, quẽ ponit substantiã separatam⁶, vt ab illo effluat species intelligibiles in intellectũ possibilẽ. Et ex exercitio & vsu cõuertendi se ad intellectũ agentẽ relinquit secundũ ipsum quædam habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectũ agẽtem, quẽ dicebat esse habitũ scientiæ. Secundũ igitur hãc positionẽ nihil conseruatur in parte intellectiua, quod nõ actu intelligatur. Vnde non poterit poni memoria in parte intellectiua secũdum hũc modum. Sed hæc opinio manifeste repugnat dictis Ari. Dicit enim in 3. de aĩa, q̃ cum intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciens dicit⁹ quis secũdũ actum: & q̃ hoc accidit cum possit operari per seipsum: est quidẽ igitur & tunc potẽtia quodammodo non tm simpliciter vt ante addiscere, aut inuenire. Dicitur autem intellectus possibilis fieri singula secũdum qđ recipit species singulorũ. Ex hoc ergo q̃ recipit species intelligibilium habet q̃ possit operari cũ voluerit, nõ aũt q̃ semper operet: quia & tũc est quodãmodo in potentia, sed aliter q̃ ante intelligere: eo scilicet mõ quo sciens in habitu est in potentia ad cõsiderandũ in actu. Repugnat etiã pdicta positio rationi. Quod enim recipit in aliquo, recipit in eo secũdum modum recipientis. Intellectus aũt est magis stabilis naturæ, & immobilis, quàm materia corporalis. Si ergo materia corpalis formas, quas recipit, tãm solũ tenet dum per eas agit in

394 2. contra c. 74. fiat et vert. q. 10. art. 4.

Amor.

Universidad de Piura
Biblioteca

recipit nisi intelligibiliter: vlterior consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quandiu actu cognoscit, supponit vnum falsum, scilicet quòd recipere cognoscibiliter conuenit vno tantum modo, scilicet in actu: cum tamen contingat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur quòd est actus primus sicut somnus: quod non saluaretur, si tunc tantum non operaretur quum est in potentia: cum hoc sit commune omnibus passiuis principijs sed optime saluatur cum anima ponitur talis natura, quod est actu quandoque vt somnus quandoque vt vigilia. Constat autem q̃ esse actu vt somnus est esse in actu primo & rursus constat, quòd esse actum primum præcipue conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua habet quòd retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu nec potentia, sed medio modo inter actũ & potẽtiam, i. partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuũ enim tripliciter potest se habere ad cognitum, scilicet in pura potentia. Et tunc nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrumque in potentia. Vel partim in actu, & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & non est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu, ℣ Vel totaliter in actu: & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species conseruatur, obiectum est in cognoscitiuo cognoscibiliter, quia vt cognoscibile quamuis non vt cognitum. Et quia obiectum esse cognoscibiliter vtroque modo, scilicet vt cognoscibile, & vt cognitum: non aduertit Auic. ideo putauit speciem remanere per modum rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba: in hoc tamen minus perspicacium. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multæ solum tur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinetur.

Comen. ¶Quo ad secundum respondet iuxta secundam conditionem memoriæ negatiue. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis obiectũ non est particulare: præteritum autem vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiam est determinatum. est enim sermo de præterito in actu exercito. Præterito enim in actu signato, importatur hoc nomine præteritum: in actu vero exercito verbis præteriti temporis, vt fui, percussi, loquutus fui, & cætera. Constat autem quòd quemadmodum intellectus non immutatur à colore hoc, ita nec à colore, vt sensatus fuit heri: quia abstractis, vt tunc occurrerunt, ergo.

Annot. ¶Circa hanc partem aduerte duo. Primum est, quòd ex hoc quòd intellectus reflexe respicit singulare, non sequitur quòd in eo sit memoria, quia cognitio habere rationem memoriæ: oportet enim memoriam præteriti vt sic habere obiecti præteriti vt sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt

actu, sed etiam postquam agere cessauerit, multo fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue à sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solum pro vi conseruatiua specierum, oportet dicere memoriam esse in intellectiua parte. Si vero de ratione memoriæ sit quòd eius obiectum sit præteritum vt præteritum, memoria in parte intellectiua non erit, sed sensitiua tantum, quæ est apprehensiua particularium. Præteritum enim vt præteritum, cum significet esse sub determinato tempore, ad conditionem particularis pertinet.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ q̃ memoria, secundum qđ est conseruatiua specierum, non est nobis pecoribusque cõmunis: species enim conseruantur non in parte animæ sensitiua tantum, sed magis in coniuncto, cum vis memorativa sit actus organi cuiusdam. Sed intellectus secundum seipsum est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in 3. de anima, quòd anima est locus specierum non tota, sed intellectus.

¶Ad secundum dicendum, quòd præteritio potest ad duo referri, scilicet ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actum. Quæ quidem duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quæ est apprehensiua alicuius per hoc quòd immutatur à præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se prius sensisse in præterito, & se sensisse quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partem intellectiuam pertinet, præteritio accidit & non p̃ se conuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem inquantum est homo. Homini aũt inquantũ est homo accidit vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte vero actus præteritio per se accipi potest etiam in intellectu, sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidã particularis actus in hoc, vel in illo tẽpore existẽs: secũdũ quod dicitur homo intelligere nunc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quãuis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus, vt supra de intellectu dictũ est[e]. Et ideo sicut intelligit se ipsum intellectus, quamuis ipse sit quidam singularis intellectus, ita intelligit suum intelligere: quod est singularis actus, vel in præterito, vel in præsenti, vel in futuro existens. Sic igitur saluatur ratio memoriæ, quantum ad hoc quòd est præteritorum in intellectu secundum quod intelligit se prius intelexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic & nunc.

¶Ad tertium dicendum quòd species intelligibiles aliquando sunt in intellectu in potentia tantum. Et tunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autem secundũ vltimam completionem actus. & tunc intelligit actu. Aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum: & tunc dicitur esse

præteriti per semon tamen inconuenit intellectum reflexe reminisci singularium: sicut & cognoscit ea. & hoc bene nota. Secundum est quòd Scotus in 4. q. distinct. 45. q. 3. tenet memoriam singularium sensibilium vt præteritorum, & cetera. esse in intellectu. Sed quia vt ipsemet dicit: supponit intellectum cognoscere intuitiue hæc singularia sensibilia, & actiones sensuum

intellectus in habitu[e]. Et secundum hunc modum intellectus conseruat species etiam quando actu non intelligit. 368

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. Aug. enim in 10. de trin. ponit in mente memoriam, intelligentiam & voluntatem. Manifestum est autem, quòd memoria est alia potentia à voluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu. 377

¶Præterea, Eadẽ ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis, & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potentia à sensu, vt supra dictũ est[e]. Ergo memoria partis intellectiuę est alia potentia ab intellectu.

¶Præterea, Secundum Aug. memoria, intelligentia, & voluntas sunt sibi inuicem æqualia, & vnum eorũ ab alio oritur. Hoc aũt esse non posset, si memoria esset eadem potentia cum intellectu. Non est ergo eadem potentia.

¶SED CONTRA, de ratione memorię est, quòd sit thesaurus vel locus conseruatiuus specierum. Hoc autem Philosophus in 3. de anima attribuit intellectui. vt dictũ est[e]. Non ergo in parte intellectiua est alia potentia memoria ab intellectu.

CONCLVSIO.

¶Non est in homine memoria distincta potentia ab intellectu, sed vna potentia sunt, cum idem obiectum habeant.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ (sicut suprà dictum est[e]) potentiæ animæ distinguuntur secundum diuersas rationes obiecto rum, eo quòd ratio cuiuslibet potentiæ consistit in ordine ad id, ad quod dicitur, quod est eius obiectum. Dictum est etiam suprà[e], quod si aliqua potentia secundum propriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum communem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia secundum diuersitates particularium differentiarum. Sicut potentia visiua, quæ respicit suum obiectum secundum communem rationem colorati, non diuersificatur secundum rationem albi & nigri. Intellectus autem respicit suum obiectum secundum communem rationem entis, eo quòd intellectus possibilis est, quo est est omnia fieri. Vnde secundum nullam differentiam entium diuersificatur differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tamen potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam, quæ facit obiectum esse in actu: & aliud potentiam passiuam, quæ mouetur ab obiecto in actu existente. & sic potentia actiua comparatur ad suum obiectum vt ens in actu ad ens in potentia. Potentia autem passiua comparatur ad suum obiectum econuerso, vt ens in potentia ad ens in actu[e].

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ nonæ Articulum septimum.

TItulus clarus est.

Comen. ¶In corpore vnica conclusio responsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic, in intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarum nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedens quoad vtranque partem probatur vigore talis disiunctionis implicite, diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuerso genere attingendi idem obiectum formaliter: Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo: & secundo modo solum causatur distinctio inter agentem & possibilem: ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi

agentis

agentis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur quoniam non facile esset tertium modũ fingere. primus enim complectitur obiectum, ad quod est potentia. Secundo vero genus ipsius potentiæ. præter quæ duo nihil est effentialiter. Quo ad membra vero disiunctionis sigillatim in litera declaratur tali ordine. Primo probatur quo ad primam partem sic, Potentia secundum id quod est, est ad obiectum: ergo secundum diuersitatem formalem obiecti diuersificatur.

Secundo probatur minor etiam quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationem communem non diuersificatur per inferiores differentias: ergo potentia respiciens rationem entis non diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullam ex parte obiecti diuersitatem sortitur. Tertiò, quo ad secundam partem tam maioris quàm minoris: quia ad idem obiectum alia est ratio agentis, alia patientis: quia illud est actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actum se habet: consequentia vero dicit duo: & quòd memoria non est alia ab his, & quòd coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidem probationem non eget: quia si illæ sint solæ, non datur ergo tertia. Quo ad secundum vero probatur in litera: quia conseruare, quod est actus proprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igitur non coincidit cum intellectu agente, sed possibili.

Quæstio. ¶Num differentijs entis diuersificentur intellectus.

¶Circa hunc processum dupliciter dubitatur. primo simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem: quia ex ista ratione videtur sequi, quòd nulla sit diuersitas specifica inter quoscunque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem: & consequenter quòd intellectus angeli & hominis sint eiusdem speciei.

¶Circa hunc articulum remanet dubium non dissimulandum: & est tale. Anima separata est memoria quoad vtranque conditionem, scilicet conseruationem obiecti, & præteritionem actus quàm obiecti sensibilis: ergo in parte intellectiua est memoria completa. Antecedens patet: quia alter non recordaretur malorum sensibilium quæ fecit, puta quòd fecit tale furtum, tunc cum tali, & cætera. consequentia autem est per se nota, quia quod remanet in anima separata, ad solam partem intellectiuam pertinet. Ad hoc non potest complete dici, donec de anima separata determinatur. Verumtamen concesso antecedente: de cuius veritatis modo in q. 89. erit sermo dicitur quòd præteritio obiecti dupliciter inueniri potest in memoria. Vno modo vt cognita, & memorata: & sic inuenitur in anima separata. Alio modo vt immutans ad memorandum: & sic non inuenitur in anima intellectiua; & tamen ad memoriam propriè dictam requiritur præteritio obiecti vtroque modo, vt experimur in nobis, immutatur enim cum reminiscimur à rebus vt tunc & ibi cognitis: & sic recordamur eas tunc & ibi nobis occurrisse anima autem separata nouit quidem se tunc ibi hoc commisisse, sed non immutatur ab illo vt tunc ibi commisso. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionem obiecti vt immutantis: concediturque tamen vt terminativam. Et hoc modo conceditur etiam consequentia. quia ista memoria non est nisi memoria reflexa & indirecta, quæ non est propriæ & complete memoriæ: vt ex dictis patet, & ex dicendis cum de intellectione singularium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata per species hinc delatas horum recordatur.

Sic igitur nulla alia differentia potentiarum in intellectu esse potest nisi possibilis & agentis. Vnde patet quòd memoria non est alia potentia ab intellectu. Ad rationem enim potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quamuis in tertia distinctione primi sententiarum dicatur quòd memoria, intelligentia, & voluntas sint tres vires: tamen hoc non est secundum intentionem Aug.[e] qui expresse dicit in 14. de tri. q̃ si accipiatur memoria, intelligentia, & voluntas secundum quod semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solam memoriam pertinere videntur. Intelligentiam autẽ nunc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam voluntatem siue amorem, vel dilectionem, quæ istam prolem parentémque coniungit. Ex quo patet quòd ista tria non accipit Aug. pro illius tribus potentiis. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatem autem pro actu voluntatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd præteritum & præsens possunt esse propriæ differentiæ potentiarum sensitiuarum secundum diuersitatem obiectorum, non autem potentiarum intellectiuarum, ratione suprà dicta[e].

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd ratio sit alia potentia ab intellectu. in libro enim de spiritu & anima dicitur: cum ab inferioribus ad superiora ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à ratione.

¶Præterea, Boë. dicit in lib. de consol. q̃ intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed non est eiusdem virtutis esse in æternitate, & esse in tempore. Ergo non est eadem potentia ratio, & intellectus.

¶Præterea, Homo communicat cum angelis in intellectu, cum brutis vero in sensu Sed non est eiusdem speciei.

Comen. imò omnes intellectus sunt eiusdem speciei Quòd autem hoc sit, quantũ pacet vtendo hac ratione sic. Nulla differentia entis diuersificat intellectum, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti, omnes ergo intellectus sunt eiusdẽ speciei obiectiuè vt visus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarum, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S. Tho. qui & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus. consequentia est notæ non quia nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt. nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprij.

¶Ad hominem vero, quia ipsemet S. Tho. sperius in quæst. 11. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cum possit tripliceꝫ gradum intellectus iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia, subsistere absque materia, & esse absque omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua? & ibi possuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶Ad euidentiam horũ sciendũ est triplicẽ esse de hac quæstione opinionẽ. Quidam enim tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animę esse omnino eiusdem speciei, & in hãc opinionem declinat quo ad modo Scotus in 2. dist. 3. q. vltima, quamuis sub dubio relinquat. Alij vero tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animæ esse eiusdẽ speciei. vt potentiæ sunt, id est in ordine ad obiecta. Esse autem diuersarũ specierũ vt proprietates sunt diuersarũ naturarum quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis exterioribus. Alij vero credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierum, & hæc est via Peripateticæ. & S. Tho. Fundatur autem opinio hæc vltima & ratio cõtra aliam quia naturæ, quarum sunt proprietates, diuersæ sunt species & operationes earum diuersarum sunt rationũ: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solum dicendum est ratio posita in litera, & dicendum quòd apud S. Tho. & veritatem diuersitas intellectuum non sumitur ex prima radice, scilicet ex diuersitate obiecti, sed ex secunda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti

est: quia cum obiectum respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter, scilicet terminativum & motiuum, aut quasi motiuum, diuersitas non attenditur penes diuersitatem obiecti mouti: quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ: sed penes diuersitatem obiecti terminatiui: quod constat æquari potentiæ, & econuerso extensiue: oportet enim de intellectu sicut de aliis potentijs loqui. Vide mus autem, q̃ visus hominis non distinguitur specie à visu noctuæ ex obiecto, quia vterusque obiectum terminativum omnis intellectus sic entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat, quamuis motiuum obiectum intellectus nostri sit aliud à motiuo angelorum: quoniã quod quid est rei sensibilis, mouet nostrum intellectum: quilibet autem angelus propriam habet substantiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio vero secundi dicti est: quia intelligere est actus perfecti, perfectum autem consequitur actus, & ideo si ut substantia immaterialis se habet substantialiter ad actum & potẽtiam, ita se habet ad intelligere. Vnde primus intellectus, vt pater ex dicto, stabilitur puritate actus. Infimus vero in ordine ad animam constituitur pura potentia: & consequenter medij permixtione actus & potentiæ diuersa consurgunt. & hæc est illamet radix, qua intellectus possibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, qa hic scilicet actu, illæ potentia.

Vnde ad primam dubitandi rationẽ respondetur concedendo q̃ diuersitas potentiarũ intellectiuarum non ex obiectis proueniat, sed neque ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agentem & possibilem, scilicet ex actu & potentia. Vnde est in antecedente dicitur, in intellectu non est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis in

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratur ab effectu. Differentia scilicet quo ad nomina inter angelos & nostros illi intellectuales, nos rationales vocamur. Secundo à propriet. motus: motus enim omnis ab immobili & ad quietum aliquid tendit. ratiocinari quoque ab intellectu venando & ad intellectum resoluendo prouenit: habet igitur intellectus mouentis rationē & quiescentis: ratio autē motus. Et confirmatur: quia illud est perfectū, hoc imperfectū.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa enumeratio fit secundum ordinem actuum, non secundum distinctionem potentiæ: quantus liber ille non sit magnæ autoritatis[c].

¶Ad secundum patet responsio ex dictis[c]. Aeternitas enim comparatur ad tēpus, sicut immobile ad mobile. Et ideo Boē. comparauit intellectū æternitati, rōnem vero tēpori.

¶Ad tertium dicendum q̄ alia animalia sunt ita infra hominem, quòd non possunt attingere ad cognoscendam veritatem, quam ratio inquirit. Homo vero attingit ad cognoscendam intelligibilem veritatem quā angeli cognoscunt, sed imperfectè. Et ideo vis cognoscitiua angelorum non est alterius generis à vi cognoscitiua rationis, sed comparatur ad ipsam vt perfectum ad imperfectum.

ARTICVLVS IX.

a ¶Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. Dicit enim Augustī. 12. de tri. quòd imago trinitatis est in superiori parte rationis: non autem in inferiori. Sed partes animæ sunt ipsæ eius potentiæ[c]. ergo duæ potentiæ sunt ratio superior & inferior.

¶Præterea, Nihil orit à seipso. Sed rō inferior oritur à superiori, & ab ea regulat & dirigit. Ergo rō superior est alia potentia ab inferiori.

¶Præterea, Philosophus dicit in 6. Ethi. quòd scientificum animæ. quo cognoscit anima necessaria, est aliud principium, & alia pars animæ ab opinatiuo & ratiocinatiuo, quo cognoscit contingentia. Et probat per hoc, quia ad ea, quæ sunt genere altera, altera genere particula animæ ordinatur. Cōtingens autem & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cum autē idē sit necessarium quod æternum: & tēporale idem quod contingens: videtur q̄ idē sit quod Philosophus vocat scientificum & superior pars rationis, quæ secundum Aug. intendit æternis conspiciendis & consulendis: & quòd idem sit quod Philosophus vocat ratiocinatiuum, vel opinatiuum, & inferior rō, quæ secundū Aug. intendit tēporalibus disponēdis. Est ergo alia potentia animæ & rō superior, & rō inferior.

¶Præterea, Damas. dicit quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens diiudicans opinionem siue vera sit, siue falsa, diiudicat veritatem. Vnde & mēs dicitur à metiendo. Quibus igitur iudicatum est iam & determinatum, vere dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud à mente & intellectu, per quod pōt intelligi rō superior.

¶SED contra est quod Aug. dicit 12. de tri. q̄ ratio superior & inferior non nisi per officia distinguuntur. Non ergo sunt duæ potentiæ.

CONCLVSIO

¶ Vna & eadem sunt in homine ratio superior & inferior, distincte tamen actibus & habitibus diuersis, dum superior ratio ipso sapientia habitu æternis, conspiciendis & consulendis intendit, inferior vero temporalibus per scientiam ad æterna disponitur.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ ratio superior & inferior secundum quod ab Aug. accipiuntur, nullo modo duæ potentiæ animę esse possunt. Dicit enim quòd ratio superior est quæ intendit æternis cōspiciendis, aut consulendis. Conspiciēdis quidem secundū q̄d ea in seipsis speculatur, consulendis vero secundum q̄d ex eis accipit regulas agendorū. Ratio vero inferior ab ipso dicitur quæ intendit tēporalibus rebus. Hæc autē duo, scilicet temporalia & æterna comparatur ad cognitionē nostram hoc modo, quòd vnum eorum est medium ad cognoscendum alterū. Nam secundum viam inuentionis p̄ res temporales in cognitionem deuenimus æternorū, secundum illud Apost. ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. In via vero iudicij per æterna iam cognita de temporalibus iudicamus, & secundum rationes æternorum temporalia disponimus. Potest autem contingere quòd medium & id ad quod per medium peruenitur, ad diuersos habitus pertineant, sicut principia prima indemonstrabilia pertinent ad habitum intellectus: conclusiones vero ex his deductæ ad habitum scientiæ. Et ideo ex principiis Geometriæ contingit aliquid concludere in alia scientia, puta in perspectiua. Sed eadem potētia rationis est, ad quam pertinet & medium & vltimū. Est enim actus rationis quasi quidam motus de vno in aliud perueniens. Idē autē est mobile quod pertransiens medium pertingit ad terminum. Vnde vna & eadē potētia rationis est ratio superior & inferior, sed distinguuntur secundū Aug. per officia actuū, & secundum diuersos habitus. Nam superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori vero scientia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quācunq; rationē participationis potest pars dici: inquantum vero ratio diuiditur secundum diuersa officia, ratio superior & inferior partitiones dicuntur, & non quia sint diuersæ potentiæ.

¶Ad secūdū dicendū, q̄ ratio inferior dicitur à superiori deduci, vel ab ea regulari, inquantū principia, q̄bus vtit inferior ratio, deducuntur & diriguntur à principiis superioris rationis.

¶Ad tertium dicendū, q̄ scientificum, de quo Philosophus loquitur, non est idē q̄d ratio superior. Nam necessaria scibilia inueniuntur etiam in rebus temporalibus, de quibus est scientia naturalis & mathematica. Opinatiuum autem & ratiocinatiuum in minus est q̄ ratio inferior, quia est contingentium tantū. Nec tamen est inpṕr dicendū, q̄ sit alia potētia qua intellectus cognoscit necessaria, & alia qua cognoscit contingentia: quia vtraque cognoscit secundū eandem rationem obiecti, scilicet secundum rationē entis & veri[c]. Vnde & necessaria quæ habent perfectū esse in veritate, perfectè cognoscit: vtpote ad eorum quidditatem pertingens, per quā ppria accidentia de his demonstrat. Contingentia vero imperfectè cognoscit, sicut & habent imperfectū esse & veritatē. Perfectū aūt & imperfectū in actu non diuersificant potētia, sed diuersificant actus p̄ modū agēdi: & p̄ consequens principia actuū et ipsos habitus. Et ideo Philosophus posuit duas particulas animæ, scientificū, & ratiocinatiuū: non q̄a sint duæ potentiæ, sed q̄a distinguūtur secūdū diuersum aptitudinem ad recipiēdū diuersos habitus, quorū diuersitatē ibi inquirere intēdit. Cōtingentia em & necessaria etsi differāt secūdū, ppria genera, cōueniunt tñ in communi rōne entis, quā respicit intellectus, ad quam diuersimode se habent secundū perfectū & imperfectum.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ illa distinctio Dam. est secundū diuersitatē actuū, nō secūdū diuersitatē potētiarū. Opinio enim significat actum intellectus, q̄ ferē in vnā partē cōtradictionis cū formidine alteri[c]. Diiudicare vero vel mēsurare est actus intellectus applicantis principia certa ad examinationem propositorum. Et ex hoc sumitur nomen mētis. Intelligere aūt est cū quadā approbatione diiudicatis inhærere.

respectu medij & conclusionis. sed hæc proportionalis similitudo non tenet quo ad id q̄d est propositū. ergo. probatur minor: quia medium est de medio conclusionis: & non de his, quæ extra eorum rōnes sunt. ita q̄ intenditur q̄ quæcunque res inquantū differunt vt medij & conclusio, non diuersificant potentiam quātus habitum quandoque, vt patet ex dictis: sed æternum & tēporale distant rātū vt medium & conclusio, loquēdo de distantia in ordine ad cognitionem. hæc enim sola est ad proposita: opinie ergo sequitur, igitur non pertinent ad diuersas potentias. minor autem ex auctoritate Aug. &c. in littera patet. singulare autem & vniuersale, quantus vt medium & cōclusio se habeant, & ex hoc non diuersificent potentiam: magis tamē distant in ordine ad cognitionem quām vt medium & cōclusio, vt patet. singulare enim materialiter, vniuersale vero immaterialiter cognoscitur &c. & ideo ad diuersas potētias pertēt. Non intendit igitur negare S. Thom. quin medium & cōclusio ad diuersas quādoque potentias spectēt simpliciter, vel quodammodo ex alia differentia, sed q̄ ex sola differentia medij & cōclusionis numquam potētia diuersificatur: quia tamen non differunt, nisi sicut motus & terminus. Notanter autem dixi ad quæ tentias diuersas quodam modo: quoniam cum conclusionis singularis prædicatum est vniuersale illius propositionis subiectum cognitum, prædicatum intellectus apud S. Thomā format. Et consequenter cōclusio est quodammodo eiusdem potētiæ, scilicet intellectus ratione prædicatis & quodammodo est alterius, scilicet cogitatiuæ ratione subiecti. Quando vero cōclusio est vndique singularis, conclusio est simpliciter alterius potentiæ & hoc loquendo de cognitione directa: indirecte enim vtrumque ad intellectum pertinere potest, vt inferius patebit.

¶ Num cognitio medij respectu conclusionis se habeat vt medium motus.

¶ Circa probationem maioris dubitatur de illa propositione actus rationis de vno in aliud procedens, hoc est, de principio seu medio ad conclusionem est vt motus. Est autem ratio dubitandi: quia si hæc ratio est efficax, oportet q̄ conclusio sit vt terminus motus, medium sit medium motus, & ipse rationis discursus sit vt motus. sic enim optima concludetur idē ter at enim tunc q̄ medium S. Tho. & Auerroi. vt iam plures dictum est. & de medio conclusionēque vt sic intelligendus: & non de his, quæ

398 1. dis. 3. q. 4. ar. 3. passim. & ideo eiusdem est potentiæ: vt patet quinto Physicorū, commentario nono. medium vero syllogismi est potentia actiua respectu conclusionis. vnde æqui nocatio Intercedit, imò ex ratione talis medij oppositum videtur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & medium sic se habent. ergo similiter non est vt motus progressus de potentia actiua in effectum, sed est potius conuersio patientis ad agens, aut econuerso. ergo.

¶Ad hoc breuiter, quòd cognitio medij ad notitiam conclusionis duplicem habet habitudinem, scilicet illationis & confusionis. Et quo ad vim illationum non habet rationem medii motus, vt argumum est. Sed quo ad cōfusionem confusionis quam habet, vt medij motus se habet. Nam notitia medij notitia confusa cōclusionis est: ac per hoc intellectio tēdens per medium ad conclusionem, incipit à pura potentia, mediat in cognitione confusa conclusionis in medio: & consequenter naturaliter media inter potentiam & actum vt in motu contingit. Et hoc modo vsus est his S. Thom. notitia medij & non primo. Et ideo ratio est efficax. vnde signāter non dixit, quòd medium syllogismi sit medium motus, quamuis fuisset verum quo ad cōfusionem confusionis: sed ad excludēdas calumnias, dixit quòd ipse actus rationis, scilicet discursus de vno in aliud perueniens, est quasi motus, vt innuaret ex hoc quòd de conditione ipsius cognitionis, vt progrediatur de imperfecto ad perfectum, de confuso ad distinctum, loquebatur.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum decimum.

394 396 Titulus occasionatus ex dictis theologorum: præcipue qui hoc vocabulo vti plures videntur.

Comment. ¶In corpore respondet quæsito vnica conclusione habente duas partes sic. Intelligentia distinguitur ab intellectu: non sicut potentia à potentia, sed sicut actus à potentia. Et declaratur dupliciter. primo ex quid nominis intelligentiæ. secundo ex eo quòd hæc distinctio conuenit ex dictis Philosophorum. Et in primo potest duplex significatio ly intelligentia, scilicet propria, & pro actu secundo: & trasumpta, participialis scilicet apud Arabes non Græcos. in secundo ponitur distinctio intellectus in quatuor clares & habetur ex Alexan. Themistio, Auerroi, & aliis antiquis. & ea nota eam, vt intelligas terminos in tertio de aīa.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd inuestigationis vocabulo large hic vtitur pro acquisitione quæcunq;. Et similiter in responsione ad tertium, intentionis nomen non proprie, sed extensiue accipit potius causaliter quām formaliter, vt patet ex prima secundæ, aīa. lec.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ Quæstionem Articulum vndecimum.

Titulus clarus est. Comment. ¶In corpore vna conclusio respōsiua negatiue. Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. Probatur sic. Differentiæ per accidēs obiecti, non diuersificāt potentiam, ergo ordinatæ ad opus non diuersificant intellectum: ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. Antecedens & est per se notum, & declaratur in differentiis obiecti visus. Prima vero consequentia probatur: quia apprehensio per intellectum accidit ordinari, aut non ordinari ad opus. Secunda autem probatur: quia istæ differentiæ sunt penes quas differunt intellectus speculatiuus & practicus. Quod dupliciter declaratur: primo, ex officiis eorum, secundo ex auctoritate Arist. in tertio de anima.

¶Circa hanc rationem aduertē duo. Primo, q̄ per ordinari, & non ordinari ad opus, non sumitur actualiter tantum, sed aptitudinaliter, & non per accidens, sed per se, ita q̄ intellectus speculatiuus differt à practico in hoc, q̄ hic versatur circa id quod ex se est aptum natum ordinari ad opus alter vero potentēr, quām intellectus: ille vero circa id quod ex se sic opus hoc non habet, sed solius veritatis cognoscendæ gratia à natura institutum est quamuis per accidens aliquis illud ordines ad opus: vt si quis trianguli speculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundo, quòd non est hic sermo de quibuscunque, sed de primis differentiis inter intellectum speculatiuum & practicum distantes primo prædicatis differentiis, à quibus & nomen sumpserunt. Et properea processus iste nullam patitur calumniam.

ARTICVLVS X.

a ¶Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur q̄ intelligentia sit alia potentia ab intellectu. Dicitur enim in lib. de spiritu & anima, q̄ cum ab inferioribus ad superiora ascendimus, prius occurrit sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶Præterea, Boē. dicit in 5. de consol. q̄ ipsum hominem, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter rō, aliter intelligentia intuet. Sed intellectus est eadem potētia cū rōne. Ergo videt q̄ intelligentia sit alia potentia q̄ intellectus: sicut rō est alia potentia q̄ imaginatio & sensus.

¶Præterea, Actus sunt præuij potentiis, vt dicitur in 2. de aīa, sed intelligentia est quidam actus ab aliis actibus, qui attribuunt intellectui, diuisus. Dicit em Damas. q̄ primus motus intelligētia dicitur. Quæ vero circa aliqd est intelligentia, intentio vocat. Quæ permanens & figurans animā ad id quod intelligitur excogitatio dicitur. Excogitatio vero in eodem manens, & seipsam examinans & diiudicans, Phronesis dicitur, id est, sapiētia. Phronesis autē dilatata facit cognitionem, i. interius dispositū sermonem. Ex quo ait prouenire sermonem per linguā enarratū: Ergo videtur q̄ intelligentia sit quædam specialis potentia.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de aīa, quòd intelligentia indiuisibiliū est, in quibus nō est falsum. Sed huiusmodi cognoscere pertinet ad intellectū. Ergo intelligentia non est alia potentia præter intellectū.

CONCLVSIO.

¶Intelligentia & intellectus non distinguuntur vt duæ potentiæ, sed vt actus à potentia.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ hoc nomen intelligentia, propriæ significat ipsum actum intellectus, q̄ est intelligere. In quibusdam tamē libris de Arabico trāslatis substantiæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligentiæ vocātur: forte propter hoc q̄ huiusmodi substantiæ semper actu intelligunt. In libris tamen de Græco trāslatis dicūtur intellectus seu mentes. Sic ergo intelligentia ab intellectu, nō distinguit sicut potētia à potentia, sed sicut actus à potentia. Inuenitur enim talis diuisio eriā à Philosophis. Quādoq; em ponunt quatuor intellectus, scilicet intellectum agentem, posibilē, & in habitu, & adeptum. Quorum quatuor intellectus agens & posibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in omnibus est alia potentia actiua, & alia passiua. Alia vero tria distinguunt secūdū tres status intellectus posibilis. Qui q̄nque est in potentia tantum. Et sic dicit posibilis. Quādoq; autē in actu primo qui est scientia. Et sic dicit intellectus in habitu. Quādoq; autem in actu secundo: qui est considerare. Et sic dicitur intellectus in actu[c], siue intellectus adeptus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum q̄ si recipi debet illa autoritas[c], intelligentia ponitur pro actu intellectus. Et sic diuitur contra intellectum, sicut actus contra potentiam.

¶Ad secundum dicendum, quòd Boē. accipit intelligentiam p̄ actu intellectus, qui trāscendit actū rōnis. Vnde ibidem dicit, quòd ratio tantum humani generis est sicut intelligentia sola Dei. proprium enim Dei est quòd absque omni inuestigatione omnia intelligat.

¶Ad tertiū dicendum, quòd omnes illi actus, quos Dam. enumerat, sunt vnius potentiæ, scilicet intellectiuæ. Quæ primo quidem simpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligentia. Secundo vero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum: & hic vocatur in-

a ¶*Super Quæstionis septuagesimænonæ Art. duodecimum.*

Anton. d 399 305 In titulo. Syndereſis, id eſt inſtigatorium ad bonum & murmur. quem ſentimus in nobis de malo morali. Specialis cõtra communem. Potentia contra actum & habitum. Ieſ quòd duo quærantur, an hic murmur ſpectet ad quandam ſpecialem potẽtiam animæ, an ad communem ſam dictam, ſcilicet intellectum. Et ſine ſpectet ad intellectũ, ſiue ad aliam potentiam, an ſit ipſa potentia, an non.

400 2. dist. 24. q. 2. ar. 3. & veri. q. 16. art. 1.ᵉ art. 2. ad 4. Comment.

¶In corpore tria. Primo proponit reſponſionem appoſitis duabus opinionibus contrariis. Secundo præmittit quoddam præſuppoſitum neceſſarium ad veritatem habendam. Tertio probat propoſitam concluſionem.

¶Quo ad primum, determinatio eſt q̃ ſyndereſis non eſt potentia, ſed habitus. Prima opinio tenet, quòd eſt potentia & ſpecialis: alior, ſcilicet ratione. Secunda, q̃ eſt quidem potentia, ſed non ſpecialis, ſed ſub ſpeciali ratione: tenet enim q̃ eſt ratio non vt ratio, ſed vt natura.

¶Quo ad ſecundum præſupponitur q̃ nobis ſunt indita principia operabilium ſicut & ſpeculabilium. quod probatur ſic, Omnis ratio cũmotus ſit, à naturaliter notis eſt & determinatur reſoluitur ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus: ergo naturaliter ſint nobis indita operabilium principia, omnia patent.

¶Quo ad tertium concluſio reſponſiua eſt, ſyndereſis non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus reſpectu principiorum in operabilibus. Probatur ſic, Indita cognitio principiorum ſpeculabilium, non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus ſpeculatiui, ergo indita cognitio principiorum operabilium non eſt potentia, ſed naturalis habitus: ſed ſyndereſis eſt talis prædicta cognitio operabilium principiorum: ergo. Prouciſus cotus eſt notus: & minor probatur ab actu, ſcilicet inſtigare et murmurare: ſunt enim iſti actus à principiis naturaliter notis: ac per hoc ad vnum determinatis & immobilibus peruenientes. Et ſic patet quomodo etiam illæ falſæ opiniones aliqualiter verum dixerunt: eſt enim ſyndereſis altior ratione: quia immobilis ad bonum determinata eſt etiam ratio vt natura, id eſt vt determinata naturaliter ad verum operabile: quia tamen vtrumque horum mõtis habitu ſit, ideo errarunt.

a ¶*Super Quæſtionis ſeptuageſimænonæ Articulum decimumtertium.*

Titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore duo. Primo iuxta duo membra ſimplicitæ diſtinctionis, ſcilicet conſcientiæ nomen ſumitur dupliciter, ſcilicet proprie & communiter. Primo quid ſit proprie. Secundo quid communiter.

401 2. d. 24. q. 2. art. 4. & veri. q. 17. art. 1. Et Rab. 2, li. 3. col.

¶Quo ad primum conſcientia proprie eſt actus, non potentia aut habitus. Probatur dupliciter. Primo ex quid nominis. Secundo ex tribus generibus actuum ei attributorum, ſcilicet teſtificationis quo ad præterita, & ligationis quo ad futura, & executionis quo ad bona vel mala. & omnia clara ſunt.

¶Quo ad ſecundum conſcientia communiter ſumitur pro habitu primo ſcilicet ſyndereſi, quæ eſt conſcientiæ principalis radix & regula. Declaratur autoritatibus Hieronymi, Damaſ. & Baſilij & redditur cauſa, quia conſuetum eſt vt cauſa effectum nominibus appellemus, & habitus ab actibus nuncupemus.

Super

diuiſio Hiero. attenditur ſecundum diuerſitatem actuum, non ſecundum diuerſitatem potentiarum. Diuerſi autem actus poſſunt eſſe vnius potentiæ.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd oppoſitio ſenſualitatis & ſyndereſis attenditur ſecundum oppoſitionem actuum, non ſicut diuerſarum ſpecierum vnius generis.

¶Ad tertium dicendũ q̃ huiuſmodi incõmutabiles rationes ſunt prima principia operabilium, circa quæ non contingit errare: & attribuuntur rationi ſicut potentiæ, & ſyndereſi ſicut habitui. Vnde & vtroque, ſcilicet ratione & ſyndereſi naturaliter iudicamus.

ARTICVLVS XIII.

a ¶*Vtrum conſcientia ſit quædam potentia.*

AD TERTIVMDECIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ conſcientia ſit quædam potentia. Dicit enim Origẽ. q̃ cõſcientia eſt ſpiritus corrector & pædagogus animæ ſociatus, quo ſeparatur à malis & adhæret bonis. Sed ſpiritus in alia nominat potentiam aliquã. Vel ipſam mentẽ, ſecundũ illud Ephe. 3. Renouamini ſpiritu mẽtis veſtræ. Vel ipſam imaginationem. Vnde & imaginaria viſio ſpiritus vocatur vt patet p Aug. 12. ſuper Geñ. ad lit. Eſt ergo conſcientia quæda potẽtia.

¶Præterea, Nihil eſt peccati ſubiectũ niſi potentia animæ. Sed cõſcientia eſt ſubiectũ peccati. Dicitur enim ad Ti. 1. de quibuſdam q̃ in quinatæ ſunt eorum mentes & conſcientia. Ergo videtur quòd conſcientia ſit potentia.

¶Præterea, Neceſſe eſt q̃ conſcientia ſit actus vel habitus, vel potentia. Sed non eſt actus, quia non ſemper maneret in homine. Nec etiam habitus, non enim eſſet vnum quid conſcientia, ſed multa. Per multos enim habitus cognoſcitiuos dirigimur in agendis. Ergo conſcientia eſt potentia.

¶SED CONTRA, Conſcientia deponi poteſt, non autem potentia. Ergo conſcientia non eſt potentia.

CONCLVSIO.

¶Conſcientia non eſt potentia, ſi proprie ſumatur: ſed actus, quo ſcientiam noſtram diuerſis quæ agimus, applicamus variis actibus conſcientiæ, teſtificationis ſcilicet, vel ligationis, ſeu excuſationis.

¶RESPONDEO dicendum q̃ conſcientia, proprie loquendo, non eſt potentia, ſed actus. Et hoc patet: tum ex ratione nominis: tum etiam ex his quæ ſecundum communem vſum loquendi conſcientiæ attribuuntur. Conſcientia enim ſecundum proprietatem vocabuli importat ordinem ſcientiæ ad aliquid. nam cõſcientia dicit cum alio ſciẽtia. Applicatio autẽ ſciẽtiæ ad aliqd fit p aliquẽ actum. Vnde ex iſta rõne nominis, patet q̃ conſcientia ſit actus. Idẽ autem apparet ex his, quæ conſcientiæ attribuuntur. Dicit enim conſcientia teſtificari, ligare, vel inſtigare vel etiam accuſare. vel etiam remordere ſiue reprehendere. Et hæc oĩa cõſequitur applicationem alicuius noſtræ cognitionis vel ſcientiæ ad ea, quæ agimus. Quæ quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo ſecundũ quòd recognoſcimus aliquid nos feciſſe, vel non feciſſe ſecundũ illud Eccl. 7. Scit conſcientia tua te crebro maledixiſſe aliis. Et ſecũdũ hoc conſcientia dicitur teſtificari. Alio modo applicatur ſecũdũ qđ p noſtrã conſcientiã iudicamus aliqd eſſe faciendũ, vel non faciendũ. Et ſecundum hoc dicit conſcientia ligare vel inſtigare. Tertio modo applicatur ſecũdũ qđ p conſcientiã iudicamus, q̃ aliqd qđ eſt factũ, ſit beneſactũ, vel nõ beneſactũ. Et ſecundũ hoc conſcientia dicit excuſare vel accuſare ſeu remordere. Patet autem q̃ oĩa hæc cõſequũtur actualem applicationem ſcientiæ ad ea quæ agimus. Vſi proprie loquendo, conſcientia, noĩa actum. Quia tamẽ habitus eſt principiũ actus, quinque nomẽ cõſciẽtiæ attribuitur primo habitui naturali, ſcilicet ſyndereſi: ſicut Hiero. in glo. Ezech. 1. ſyndereſim cõſcientiã noĩat: & Baſilius naturale iudicatorium. Et Damaſ. dicit q̃ eſt lux intellectus noſtri. Conſuetum eñ eſt q̃ cauſæ & effectus p inuicẽ nominentur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd quando conſcientia dicitur ſpiritus, pro mente ponitur, quia eſt quoddã mẽtis dictamen.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd inquinatio dicitur eſſe in conſcientia non ſicut in ſubiecto, ſed ſicut cognitum in cognitione: inquantum ſcilicet aliquis ſcit ſe eſſe inquinatum.

¶Ad tertium dicendum, quòd actus, etſi non ſemper maneat: ſemper tamen manet in ſua cauſa, quæ eſt potentia & habitus. Habitus aũt, ex quibus conſcientia informatur etſi multi ſunt, omnes tamen

Anton. Commis.

a ¶*Super Quæſtionis octuageſimæ Articulum primum.*

Titulus clarus in ſe. Eius autem ratio eſt, quia cum omnibus rebus attribuatur appetere ſuum bonum, animalibus ſpecialiter attribuitur, quòd appetunt.

¶In corpore vna concluſio reſponſiua affirmatiue. Neceſſe eſt ponere quandam animæ poẽtiã appetitiuã. Probat. In cognoſcẽtibus inueniũr forma altiori modo, quã in cognitione carentibus. ergo in iſtis inueniꝛtur inclinatio altior quã in iſtis, ergo appetitiua potẽtia. Antecedẽs probatur, quia in reliquis forma determinatur vnum quodque ad proprium & naturale tantum eſſe. In cognoſcentibus autẽ nõ ſolum ad hoc, ſed ad alienum & intentionale eſſe ſe extendit. declaratur, quia ſic anima eſt quodammodo omnia, Prima cõſequentia fundatur ſuper hoc, quòd omnem formam ſequitur proportionaliter inclinatio aliqua, quod patet tam in propriis vt formam ignis ſequitur inclinatio ſurſum, quã in alienis, vt perfecta ſequitur inclinatio ad generationem ſimilium. Secunda vero conſequentia fundatur ſuper hoc, q̃ talis ſuperior inclinatio ad appetitiuã potentiam pertinet, cuius probatio infinuatur ex eo q̃ per appetitiuam potentiam animal poteſt appetere non ſolũ ppria & naturalia, ſed apprehẽſa.

40 3. dist. 27. q. 1. art. 2. & veri. q. 15. art. 3.

¶Aduerte hic, quod ratio iſta 3. T. ſubtiliſſima eſt, & à priori oſtendit neceſſitatem quare appetitiuum ponit ſpeciale potentiam, ſeu virtutem diſtinctam cõtra alias potentias in habẽtibus cognitionem, in aliis vero non. Cũ enim appetere nihil aliud ſit quã inclinari in aliquid, & appetitus inclinatio ipſa ſit, & vnumquanq; natura, imo vnũquanq; rem comitetur inclinatio ſua ad aliquid ſibi proportionatum. conſequẽs eſt, vt quẽadmodum rerum naturæ proportionaliter inueniũtur & nõ vnius rationis perfectionem habere, ita etiam proportionales comitentur inclinationes, ita quòd quemadmodum forma excedit formam ſecundum gradum perfectionis tantum, ſed ſecundum rerum ordinẽ, quia ſcilicet vna eſt in altiori rerũ ordine quã alia, ita inclinatio ſit ſuperior inclinatione, & in hoc fundatur prima conſequentia literæ. Videmus autem duos rerũ ordines in toto vniuerſo. Vnum eorum, quorũ naturæ hoc ſolũ habent, quòd ſint tantum ipſa rũ, vt patet in omnibus inanimatis & eſſam vegetabilibus tantũ, alterũ vero eorũ, quorũ naturis non ſufficit vt ſint ipſa rũ, ſed extenduntur ſe ad hoc vt ſint etiam alia, vt patet in ſenſitiuis & intellectibus. Si igitur vnam quamque naturam proportionalis ſequitur inclinatio, primi ordinis naturas ſequetur inclinatio ad naturalia & propria tantum. ſecundi vero ordinis naturas ſequitur inclinatio nõ ſolum ad naturalia, ſed ad apprehenſa, ſunt enim ipſę & apprehenſa. illę vero ſunt tantum ipſę. Et ex hoc vtenꝛ ſequitur: quòd inclinatio rerum primi ordinis multiplicatur in eodem ſuxta multiplicationem rerum, quæ modum & eſſe proprium & naturale cuiuſque eum re ipſa multiplicatur. Et propterea aliud eſt naturalis appetitus lenis ad eſſe ſurſum, & illius eiuſdem ad generandum ſibi ſimile, &c. ille enim eſt leuitas, hic autem calor, vel quicquid eſt ſua vis productiua. Inclinatio vero conſequens naturas ſecundi ordinis non multiplicatur in eodem, ſecta rerum multiplicationem, ſed eſt vna quædam ſpecialis vis, alioquin proportionata non eſſe naturæ à qua fluit. Natura enim ipſa vna rerũ eſt ipſa & alia. ergo & inclinatio ſi proportionalis eſt, debet ſe extẽdere ad vtraq; naturalia ſcilicet & apprehẽſa. Ex amplitudine igitur naturæ, qua non ſolũ eſt ipſa, ſed alia, oritur q̃ appetitus eius ſit vnus reſpectu vtriuſq; ac per hoc ſit ſpecialis vis poteſtáſque naturæ. Et hoc fuit fundamentũ ſecundæ cõcluſionis. ¶In reſpõſione ad ſecũdum memẽto q̃ ea rõne dicitur ens intelligibile aut ſenſibile appꝛehẽſionis obiectũ, qua in 2. de Ani. dicitur viſibile obiectũ viſus. Nõ enim intenditur in littera, q̃ ens ſub rõne intelligibilitatis aut ſenſibilitatis ſit obiectũ apprehenſionis, ſicut nec color ſub rõne viſibilitatis eſt obiectũ viſus, ſed intendit q̃ obiectũ apprehenſionis eſt ipſum ens intelligibilia qui dem reſpectu intellectus &, & ſenſibile reſpectu ſenſitiui, ita q̃ diſtinctio appꝛehenſiuæ vis ab appetitiua in hoc ſtat, q̃ ratio obiecti illius eſt entitas, iſtius vero eſt bonitas ſiue conuenientia.

Anton.

¶In reſpõſione ad tertiũ nota hinc, q̃ in cognoſcẽtibus quę admodũ eſt verũ ꝓ ſcilicet naturæ & cognoſciui, ita eſt verũ appetẽs naturalis qui nihil aliud eſt quã ipſa naturalis poteſtas cuiuſq; ad ſuã perfectionẽ, & animalis q̃ nõ ſertur niſi ad actũ cogniti. Et appetere videre, audire & alia huiuſmodi, & etiã ipſum appetere duplicitur appetimꝰ. Naturaliter ſecundũ partes, id eſt ſecundũ illã poteſtatẽ cuius eſt perfectio. Et animaliter, cũ apprehenſum viſionis aut volitionis bonũ cõcupiſcimus, & conſeruare conamur.

Commis.

a ¶*Super Quæſtionis octuageſimæ Articulum ſecundum.*

Titulus clarus.

Commen.

¶In corpore vna cõcluſio reſpõſiua affirmatiue, appetitus ſenſitiuus & intellectiuus, & ſenſitiuꝰ, ſunt diuerſæ poteſtates. Probatur, paſſiua & mobilia diſtinguuntur ſecundũ diſtinctionẽ actiuorũ & motiuorũ, appetitꝰ eſt poteſtas paſſiua ab apprehẽſiuo. ergo appetitꝰ diuerſitas eſt ſecundũ diuerſitatem apprehenſi, ſed apprehẽſum ꝓ intellectũ diuerſi eſt generis ab apprehenſo per ſenſum. ergo appetitꝰ intellectiuꝰ alia eſt poteſtas ab appetitu ſenſitiuo. Maior ꝓbatur dupliciter primo, mobile oportet eſſe ꝓportionatũ motori. Secundo, quia ipſa poteſtas paſſiua rõe habet ex ordine ad ſuũ actiuũ. minor vero ꝓbatur, q̃ appetibile apprehẽſum ſub eſt motiuum non motũ, vt patet in 1. de Anima, reliqua per ſe nota relinquuntur.

403 vers. q. 15. artic. 10. cor. & q. 22. art. 4. Et 1. de anima lec. 10. col. 3. & li. 3. le. 14. col. 2.ª 379

¶Circa malorem & illius probationẽ nota hinc. Primo quòd quamuis debeat eſſe mutua ꝓportio inter motiuum & mobile, & ſimiliter inter actiuũ & paſſiuum, quia tamen materia eſt propter formã, & non econtra, vt patet 2. phy. paſſiuum actũ & mobile materialiter ſe habeant reſpectu actiui & motiui quæ ratione formæ agunt & mouẽt, diſtinctio paſſiuorũ & mobiliũ ex actiuis & motiuis eſt à priori. econtra vero aſſignaretur à poſteriori. Vnde ratio iſta eſt à priori. Et ex hoc habes ſecundũ, id eſt differentiã inter primã ꝓbationẽ & ſecundã. prima enim ſumpta eſt ex ꝓportione mutua inter actiuum & paſſiuum, ſecunda vero ex ꝓpriis potentiæ paſſiuæ, ſcilicet q̃ diſtinctionem ſuam ſortitur ex ordine ad ſuum

Universidad de Deusto
Biblioteca

actiuum, sicut materia ex ordine ad formam. De hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo scilicet huiusmodi entia distinguntur in ordine ad extrinseca.

Quæstio. *¶Num appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis, vel finalis.*

¶Circa minorem, dubium non parum occurrit, an appetibile moueat appetitū in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatem simpliciter, & in via S. Tho. Simpliciter quidem, quia sī mouet actiue, aut efficit in appetitu aliquid præuium actui, aut actum ipsum. Non aliquid præuium. Tum quia fictio est ponere ea 1. ens præuium, vt patet ex diuisione facta 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tum quia ipsum apprehensum est sufficiēs ratio appetendi ipsū appetitui. Nec actū ipsum, quia aut vt agens totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc pertret libertas, voluntate puræ passiue concurrente ad actū suum, aut vt agens partiale, & hoc videtur inconuenientes. Tū quia effectus totaliter liber qualis est electio, non esset totaliter sed partialiter liber, quia ab vna causa partiali naturali, scilicet obiecto, & alia libera, scilicet voluntate. Tum quia scrutandum restat, an istæ duæ causæ, obiectum, scilicet & appetitus se habeant sicut causæ, quarum neutra aliquid ab altera recipit in seipsa, sed conueniunt tantum in vno effectu, an sicut illę quarum altera à reliqua suscipit, & si sic, dicendum est, quid & quomodo. Si autem non mouet actiue, falsum est, in primis quòd appetitus sit potentia passi 12. Nulla quoque erit efficax via ad probandum aliquid pati ab alio, si appetitus quem experimur ab appetibili moueri, negamus pati ab ipso, dicentes quòd ipse seipsum agit ad præsentiam appetibilis, & non appetibile mouet ipsum, hoc enim modo dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiam de ligno respectu combustibilis. In doctrina vero S. Tho. specialiter est hoc difficile, quia hic ea præsse ponit voluntatem in genere potentiæ passiuę vt distinguitur contra actiuam, & apprehensiuum in genere actiui vt distinguitur contra passiuum. Et tamen inferius qō. 82. arti. 4. cum arguisset, quòd si voluntas mouet intellectum, mouens moueretur à moto, quod est impossibile per se loquendo. Respondendo dicit has motiones esse diuersorum generum, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiuæ. Vbi expresse negare videtur quæ hic dicit, quia si appetitus ab apprehensō mouetur vt ageus à fine, ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ vt distinguitur contra actiuam, vt hic dicit. Et rursus, ergo appetibile non mouet appetitum, vt actiuum passiuum. Et rursus, ergo ratio hic facta cum hoc articulo perit.

¶In hac dubitatione multa possent dici, breuiter tamen ac radicaliter tractando rem, tria faciam. Primo opiniones perstringam. Secundo veritatem. Tertio obiectis respondebo.

¶Quo ad primum opiniones simpliciter sunt tres. Alij tenent solum appetitum esse causam actiuam volitionis, & in his fuit Sco. in 1. dist. 15. Henri. & Capreolus quamuis forte de causalitate obiecti differant, quia aut ponitur causa sine qua non, vel remouens, prohibens, scilicet puta ignorantiam, aut etiam causa formalis & finalis. Alij vero tenent solum obiectum esse causam actiuam, & in his dicitur Godofredus. Alij autem tenent vtrunq; , obiectum, scilicet & appetitum actiue concurrere. Et in his Herueus, Gregō. & Adam videntur. Opiniones vero in via S. T. sunt duæ. Capreolus enim Bernardum de Ganaco sequēs, tenet apud S. T. obiectum non actiue, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Aliis autem videtur, quòd etiam apud San. Thomam actiue concurrat, particulariter tamen.

¶Quo ad secundum sciendum est, quòd cum in appetitione omni sint duo, scilicet exercitium ipsius & specificatio, & vtrunque inueniatur per se & de nouo, oportet vtrūque ponere aliquam causam in genere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud à Deo inuentum per se & de nouo, absque per se & efficiens, quod est impossibile omnino. Exercitij autem appetitionis ii libera est, procul dubio appetitus ipse causa est actiua, liberum enim est quod sui causa est, teruit autē omne quòd agitur. Et vniuersaliter cum appetitus moueat sit animalia motu locali effectiue, si appeteere non esset aliquo modo agere, non esset mouere animal, sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere omnes conuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est, oportet enim vel appetitum vel obiectū talem esse causam, præter eim hæc duo, nihil per se requiritur ad appetendum, supposito vniuersali agente Deo glorioso, de quo nō est sermo, cum proprias causas actionum nostrarum quærimus. Quòd autem appetitus non sit per se causa sufficienter effectiua ad specificationem sui actus, patet ex eo quòd omnes actus eius essent vnius speciei, sicut ipse vnius est naturæ, & sicut omnes actiones à calore & quauis alia forma immediate prouenientes, relinquitur igitur quòd ab obiecto effectiue sit specificatio actus. Nec video quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi. Decepti siquidem mihi apparent qui assignantes actum specificeū ex obiecto vt termino forma & fine, credideruut satis dixisse. Manifeste enim posterum specificationem actus absque causa effectiua, voluntatem enim negant illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus, ex eorum vsu exemplo, à termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit, ita & volitionis specificatio, ergo obiectum est effectiue specificans ipsam appetitionem. Et sic appetibile apprehensum est actiuum non totale, sed partiale appetitionis. Nec causat aliquid præuium actui, sed actum ipsum non totaliter, sed quo ad aliquid eius, scilicet quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum, sed appetitus est causa actiua principalis, obiectum vero secundaria, imō si recte loquendum est, appetitus est vere causa actiua, & obiectum non est propriè alia causa actiua, sed ipsi appetitui ratio causandi effectiue speciem ipsius actus. Quoniam ab appetitu quasi informato obiecto prouenit actiue & sufficienter appetitio talis, pura ambitio, quæ inquantū ab appetitu est, appetitio est, inquātum vero est ab obiecto, talis est, cōstat enim quòd prius natura est subsistēria actus quàm eius qualitas etiam specificans. Nec obstat quòd appetibile dicatur in 3. de Anima, & in 11. meta. primum mouens & immobile, appetitus vero secundarium & motuum motum. Quoniam de appetibili, vt efficiens est loquendo, seclusa causalitate finali formaliter, non radicaliter, quia efficientia obiecti finalitandi rationem consequitur, dicendum est quòd appetibile & appetitus possunt dupliciter comparari, scilicet in ordine ad actum appetitionis communem vtriusque effectum, & inter se. Si comparentur ad communem effectum, sic appetitus inuenitur causa prior propter differam rationem, semper enim quod est prius in effectu respondet priori causæ, & quod est posterius posteriori, cōstat autē q; specificatio actus, posterius quid est quā sic substātia actus specificati, & q; specificatio respōdet obiecto, & substantia actus appetitiui, igit appetitus prior inuenitur causa efficiens in ordine ad actū. Si autem cōparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior, quia appetibile reducit appetitū de potentia ad actū specificationis, & nō econtrario, & ideo etiam in genere causæ efficientis appetibile obtinet primatū, & est mouens immobile, appetitus autem mouēs motū ab ipso appetibili: oportet enim appetitū specificatum ab obiecto mouere quodcunq; appetendo mouet. Similiter non obstat q; nō ineat appetitui, oportet enim ixta naturarum diuersitatem diuersimode & diffinitiones & proprietates assignare. Singulare aut est hoc in appetitu, q; ratio agendi in appetente quidem non mediante appetitu, sed appehensiua vi esse debet. Et merito, quoniā appetere opus est vtriusq; virtutis, nec sibi, sed appetenti animali appetitus appetit, sibi enim naturaliter appetitus appetit, sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouere appetitum dupliciter genere causæ in. meta. cōmen. 76. optime dixit Auer. scilicet effectiue secundū quod est apprehensum, & finaliter secundū quod est extra animam. Et vtroq; modo specificat actum. Et sic appetitus est potentia vere passiua ab obiecto, quia reducitur ab eo de potentia ad actum specificationis, recipitq; ab eo actum specificatum inquantum specificatum. Verum quia ista reductio de potētia ad actum fit ab obiecto, vt dictum est multipliciter, scilicet in ratione finis, & termini, & ratione agendi, cautum oportet esse ad intelligendū doctorum dicta, & singulariter S. T. In primis enim, quia causalitas finalis manifestissime conuenit appetibili, ideo illa sepius nominatur, illa sepius Philosophi vtuntur, vt patet in Ari. Deinde quia causæ effectiue cōtingit nō vno, sed multis modis, scilicet primo vt ipsa causa, & participatiue vt ratio causandi, & secundario vt instrumenta causarum, &c. Et medium quandoq; distinguitur cōtra extremum. Inde est q; causare actiue per modum rationis agendi quandoq; distinguitur contra causare causæ efficientis, quę admodū etiam distinguitur contra ipsam causam efficientem. Et hoc modo S. T. in prima secundæ q. 9. distinguit causalitatem obiecti à causalitate appetitus, hanc efficientis, illam formæ vocans, quia ista est primo agentis, illa non agentis, sed rationis agendi. Et confirmatur hæc interpretatio, quia alioquin oporteret ponere quintum genus causæ, non enim sufficit verbo dicere, causar per modum formæ, sed cum certum sit, q; loquitur de forma quæ est ratio agendi, & illam constat habere causalitatem pertinentem ad genus causæ effectiue, consequens est q; illius causalitatē, non contra totum genus causæ effectiuæ distinxit, vt male intellectum fuit, sed contra propriissimum & primū illius generis modum. Propter hanc autem rationem, & vnam aliam, scilicet quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ nō qualitercunq; , sed vt radicetur in appetibile quia finis est, ideo ratio est appetēdi ipsū appetitui. Ideo ad virunq; respiciēs diuus Thomas, scilicet ad diminutū modū agendi, & ad radicē illius, dixit inferius q; intellectus non mouet voluntatē, eo modo quo voluntas mouet intellectū, quia hæc effectiue, ille vt finis, id est quia hæc vt causa efficiens, ille vt causa finalis, ac per hoc nō vt efficiēs, sed vt efficiēdi ratio. Inseparabiliter enim se cōcomitantur esse finem, & esse rationē agēdi non inhærentē potētiæ agēdi. Ex hac quoq; radice saluatur q; Ari. non æquiuocauit, ordinē mouentiū ad vnū reducens mouentē immotū, quia ad appetibile. Seruatur nanq; idem genus causæ hoc modo, vt patet ex dictis. Et breuiter omnia cōsonant, Quòd autem hæc sit mens S. T. doctrina eius hic, & in prima secundæ diligēter perpecta testatur, ponderādo; potissime sunt duę rationes ipsius. Altera q; appetitus est in potētia secundū se ad huiusmodi specificationē, & non reducitur in actū talem à seipso, ex hoc enim sequitur, ergo aut à nullo effectiue, quod est falsū, aut ab obiecto, quod est intentū. Altera ex parte obiecti, q; verbū producit amorem in genere causæ efficientis. Ex hoc arguitur sic, subsistentia adiuncta alicui causæ non variat causalitatē illius de vno genere causandi in aliud, quāuis varier modū causandi, sicut & modū essendi, quia dat illami esse & causare vt quod, quæ ab ipsa subsistentia causabat vt quo, quia erat vt quo. ergo subsistentia adiuncta verbo cordis, non varlat genus causalitatis respectu appetitus, sed modum causandi tantum. Ergo eodem genere causæ, quamuis non eodem modo causat amorem verbum cordis ad solute, & verbum subsistens, sed verbum subsistens apud San. Thomam causat actiue amorem. ergo & verbum absolues, sed illud vt quod, hoc vt quo. Constat autem verbum cordis nihil aliud esse quàm obiectum apprehēsum. ergo. & sic beneficium Deus.

¶Circa propositionē subsumptam, scilicet q; appetibile per intellectū & sensum est diuersi generis, aduerte q; quia diuersitas specifica ex parte obiecti non sufficit ad diuersificandum potentias, quoniam cuilibet potentiæ obiectum est genus aliquod, quia diuersitas potentiæ est diuersitas generis physici dicente Philosophō. 5. meta. q; eadem genere sunt quorum materia est vna. Ideo diuersitatem potentiarum inferre recte volens San. Thomas ex obiecto, diuersitatem genericam obiecti assumpsit. Constat autem diuersum genus esse intelligibilium & sensibilium.

¶In responsione ad primum occurreret non dubitatio, sed argumentationes eorum qui paralogizant appetitum posse appetere non apprehensum. Sed quoniam de appetitu animali, de quo est sermo, loquendo, tantum est hoc vertere in dubium, cum continua id experientia doceat, & quolibet proferente contraria solicitum esse ifiuitum est, idcirco vide apud Capreolum hæc si vacat.

¶Num appetitus intellectiuus distinguatur à sensitiuo, quòd ille feratur in bonum singulare apprehensum secundum rationem vniuersalem, hic non. *Quæstio.*

¶In rūsione ad secundū, dubiū duplex occurrit. Primo quo ad primā differentiam assignatā ibidē inter appetitū sensitiuū & intellectiuū, in hoc q; intellectiuus fertur in res singulares secundū aliquā rōnē vniuersalē, sicut cū appetit aliquā q; est bonum. Hoc enim commune est omni appetitui, imò etiam omni potentię rendere in res secundum aliquam rationem vniuersalem. Visus enim fertur in omnia sub ratione colorati, & similiter concupiscibilis appetit sub ratione delectabilis secundum sensum, vnde ista differēria nulla videtur. Secundo dubitatur circa idē, à quo scilicet moueatur appetitus intellectiuus, cum ferat in istas res singulares sensibiles. Si enim mouetur ab ipso singulari apprehensō, cum apprehēsio ista fiat per sensum, scilicet per cogitatiuā, erit ratio facta incorpore articuli, quoniā fundata est super hoc, quòd quia apprehēsum per intellectum est diuersi generis ab apprehensō per sensum, oportet mobilia ab istis esse diuersa, iam enim idem ponitur moueri ab vtroq; . Si autem moueatur ab vniuersali, nunquā appetet hoc singulare signatū determinate, quia vniuersale nō determinat magis ad hoc quàm illud, sed aut ad omnia simul singularia distribuit, aut nullū determinat in actu, sed cōfuse & in potentia omnia offert. Experimur tamen nos per appetitū intellectiuum appetere hoc singulare sensibile, & nunc & hic determinate, vt patet cum eligimus sectionem alterius membri, aut aliam partem partī sensitiuæ contrariam.

¶Ad euidentiam primi dubij duas oportet recolere distinctiones. Prima est, quòd in termino alicuius actus sunt duo, scilicet terminus & ratio terminādi, terminus est res ipsa, ad quam cognitio vel appetitio terminatur, quæ scilicet cognoscitur & appetitur. Ratio autem terminandi iuxta nomē suum est id quo formaliter terminatus ipse habet quòd terminet actum illum, verbi gratia, cū video hoc album, terminus est res visa, scilicet hoc album, ratio terminandi est ei albedo, ex ea enim formaliter habet hoc albū, q visionē terminet. Et in proposito cū appetimus sanari res, apperita est corp⁹ sanū, rō vo terminādi appetitū est sanitatis bonitas.

¶Secunda distinctio est, natura aliqua dupliciter sumitur in communi, scilicet aduerbialiter & nominaliter. Aduerbialiter quidem, vt cum dicitur quòd color in communi est obiectum visus, non enim color communis aut vniuersalis, sed color communiter & vniuersaliter est obiectum visus, quoniam visio non terminatur ad colorem vniuersalem, hoc enim solo intellectu attingitur, sed ad colorem vniuersaliter, id est in quocunque, quandocunque, & vbicunque inuenitur. Nominaliter autem cum dicitur, quòd color in communi intelligitur, scitur, diffinitur, &c. cætera. Quoniam color vniuersalis, id est abstractus ab indiuiduantibus conditionibus hæc terminat.

¶His stantibus dicitur, quòd obiectum appetitus nostri quadrupliciter potest variari, diuersimode combinando terminum appetitus, & rationem terminandi. Quia aut vtroque est vniuersalis, vt cum appetimus aliquod vniuersale, puta omnes homines saluari. Aut vtraque singularis, vt cum appetimus hanc vindictam, quia nunc, hic, in hoc, &c. conuenientes videtur. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est vniuersalis, vt cum appetimus aliquid impertinens scire, quia omne scire perfectionis est. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est communis communiter, ita quòd ly communiter sit condilio diminuens. Et hoc videtur frequentissimus noster appetitus, continue enim appetimus aliquid singulare velle, delectabile, aut honestum, propter aliquam conditionem communiter inuentam in pluribus, quæ moueret etiam non minus nos ad appetendum, si in alio singulari præsentaretur. Nihil enim refert, vt appetenti hunc potum alter solo numero differens tribuatur. Inter hęc autem appetibilia tantum distat, quòd duo tantum appetitum sensitiuum terminant, secundum scilicet & quartum, quibus nihil vniuersaliter admiscetur. Ad appetitum vero intellectiuum omnia referri possunt, prout experientia docet. In litera tamen duo tantum nominantur, primum in quo verumque est vniuersale ex autoritate Aristote. & tertium in quo appetibile est singulare, & ratio terminandi vniuersalis. In quo inchoat differentia inter intellectiuum, & sensitiuum appetitum. Quoniam sensitiuus fertur in singulare ratione conditionis aut singularis, aut communis vniuersaliter, non vniuersalis, quia nec sensus nec potentia aliqua nisi intellectiuæ partis ad vniuersale terminatur. Intellectiuus autem extenditur se ad singulare ratione conditionis vniuersalis considerate, & præter hoc ad vniuersale ipsum, & præter hoc ad immateriale omnino bonum, vt in secunda differentia dicitur.

¶Ad secundam dubitationem dicitur, quòd appetitus intellectiuus semper mouetur ab intellectu practico, cuius est etiam apprehendere singularia sensibilia, siue directe, siue reflexe, non est curæ, non enim oportet quòd appreheusum reflexe fit appetitum reflexe, multa enim reflexe intelligimus vt quæ in anima sunt, & directe volumus. Nec obstat si intellectui practico oporteat quandoq; immisceri apprehensum per cogitatiuam ad perfecte mouendum, quoniam apprehensum per sensum excludum est à motione appetitę intellectiuę virtute propria, & secundum se, non autem vt adiungitur apprehēso per intellectum. Ita q; ex hoc diuersificatur appetitus intellectiuus & sensitiuus, quia illius secundū se & propria virtute motium est apprehensum per intellectum, huius autē per se & propria virtute motiuū est apprehēsum per sensum. Cum hac tamen differētia penes diuersitatē motiuorū secundum se, stat quòd per adiunctionem & colligationē eam virium quā obiectorū, sensatum vt cōiunctum intellecto, compleat quandoque motiuum intellectiui appetitus. Secus sum autem & secundum se ipsum sensatum sit proprium motiuum solius appetitus sensitiui.

¶Num appetitus superior moueat mediante inferiori. *Quæstio.*

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia quamuis appetitus superior quandoq; moueat mediante inferiori, non tamen semper. Non enim est similis de parte apprehensiua & appetitiua, oportet enim partē sensitiuā esse in actu, qñ intellectus est in actu, quia oportet intelligentē phātasma aliquod speculari. sed non oportet quòd quicquid appetimus volumtate, id appetam⁹ sensitiuo appetitu, vt patet. Nec rursus oportet vt si appetitus intellectiuus ad appetitum à se mouere debet, quòd illud appetibile appeti faciat ab appetitu sensitiuo cum cōtingat illud esse supra or dinem appetibilium per sensum vel contrarium appetibili secundū sensum. Dupliciter ergo peccare videtur respōsio ista. primo, quia hoc falsum dicit. Secūdo, quia restat vis argumēti, q; oportet diuersificare vim motiuā iuxta appetitiuæ diuersitatē, ex quo immediate vterq; appetitus mouet.

¶Ad hoc dicitur, q; qa absoluta loquēdo potēria secundū locū motiua, cōmuni est intellectiuo puro, vt creditur de corporibus cœlestibus, si sint animata, & sensitiuo puro, vt patet in brutis, & composito ex intellectiuo & sensitiuo, vt patet in homine. Idcireo dato etiā, q; appetitus superior immediate moueret corpus, non videtur necessario sequi, q; multipliceture potentia motiua. cadē enim habilitate aptum potest esse corpus ad obediandū appetitui superiori & inferiori simul & vtrig; sigillatim. Hæc ideo dixerim, quia nullam rationē ex propriis cogentē ad hoc video q; superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cum contingat appetitū superiorē ferri cōplete in aliquod appetibile singulare secundū certū locū & tēpus, &c. absq; appetitu inferiori. cōstat enim q; ad appetitū cōplete singularis sequitur motus, si impedimenti nō adsit ex parte corporis. Ex cōibus tamē rōnabile videtur q; appetitus superior semp moueat mediante inferiori, qa ordo naturæ habet, vt infima à summis per media moueātur. Et quia vt in pluribus hoc accidere videtur, ideo in litera muultur hoc, nō expresse dicitur. Nam de parte apprehensiua in litera fit exclusiua, dum dicitur q; ratio vniuersalis mouet tamē mediāte particulari, de parte vero appetitiua absq; exclusione dicit, q; appetitus superior mouet mediante inferiori, & forte differentias ista fuit ad inducendum hoc esse verū, vt in pluribus & nō semper sīne de parte apprehensiua. Quia ergo, quod est verū vt in pluribus, in materia naturalium rerū vniuersale est, ideo etiam absolute verificatur appetitū superiorē non mouere nisi medio inferiori.

¶Et ad obiectionē in oppositū dicitur, q; licet principale appetitū ab appetitu superiori qñq; excedat, vel sit cōtra appetitū inferiorē, quibus tñ locus est quē mouere potest, appetitus superior potest reddi appetibilis appetitui inferiori vt obedit parti superiori, eō forte de genere sensibilū sit, & infinitas rōnes cōuenientiæ possit ad rōnem particularē habere. Nō oportet autē q; appetitus inferior idē appetat quod superior, si mediare debet in mouendo, sed satis est quòd feratur in aliquid ordinatū ad appetibile intentū à superiori, quod semper fieri posse patet.

a *¶ Super Quæstionē octuagesimam primā Articulum primum.*

Titulus clarus, appetitiua vt distinguitur contra apprehensiuam.

Commū. ¶In corpore vna cōclusio rēbus quęsito affirmatiue, sensualitas est nomē appetitꝰ sensitiui. Probat⁹ sic, per motū sensualē, intelligit mot⁹ appetitꝰ sensitiui, ergo sensualitas, est nomē appetitꝰ sensitiui, cōsequētia phāt, q; sensualitas nomē

Vnde differentiæ apprehensi sunt per se differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secundum differentiam apprehensorum, sicut secundum propria obiecta.

¶Ad secundum dicendum, quòd appetitus intellectiuus, etsi feratur in res, quæ sunt extra animam singulares, fertur tamen in ea secundum aliquam rationem vniuersalem, sicut cū appetit aliquid quia est bonum. Vnde Philosophus dicit in sua Rhetorica, quòd odium potest esse de aliquo vniuersali, puta cum odio habemus omne latronum genus. Similiter etiam per appetitum intellectiuum appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus non apprehendit, sicut scientiam, virtutes, & alia huiusmodi.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 3. de Anima, opinio vniuersalis non mouet nisi mediante particulari, & similiter appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia vis motiua consequens intellectum & sensum.

QVAESTIO OCTVAgesimaprima, de Sensualitate, in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de sensualitate. ¶Circa quā quęruntur tria. ¶Primo, vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantū. ¶Secundo, vtrum diuidatur sensualitas in irascibilem & concupiscibilem, sicut in diuersas potentias. ¶Tertio, vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum sensualitas solum sit appetitiua.*

Vers. 9. 4. sent. 1. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sensualitas non solum sit appetitiua, sed etiam cognitiua. Dicit enim Augu. 12. de Trinit. quòd sensualis animæ motus qui in corporis sensu intenditur, nobis pecoribusq; communis est. Sed corporis sensus sub vi cognitiua continetur: ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶Præterea, Quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed Augus. in 11. de Tri. diuidit sensualitatem contra rationem superiorem & inferiorem quæ ad cognitionē pertinent ergo sensualitas etiā est vis cognitiua.

¶Præterea, Sensualitas in tentatione hominis tenet locum serpentis. Sed serpens in tētatione primorum parentum se habuit vt nuntians & proponens peccatum, quod est vis cognitiuæ. ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶SED CONTRA est, quòd sensualitas diffinitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

CONCLVSIO.

¶Sensualitas non aliquam cognoscitiuam virtutem importat, sed animæ vim appetitiuam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen sensualitatis sumptum videtur à sensuali motu, de quo Augu. loquitur 12. de Trin. sicut ab actu sumitur nomen potentiæ, vt à visione visus. Motus autem sensibilis est appetitus apprehensionem sensitiuam consequens. Actus enim apprehensiuæ virtutis nō ita propriè dicitur motus sicut actio appetitus. Nam operatio virtutis apprehensiuæ perficitur in hoc quòd res apprehensæ sunt in apprehendente, operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd appetens inclinatur in rem appetibilem. Et ideo operatio apprehensiuæ virtutis assimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per hoc quod dicit Augu. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate comprehendantur, sed magis quòd motus sensualitatis sit inclinatio quædā ad sensus corporis, dum scilicet appetimus ea, quæ per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatem quasi præambuli.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensualitas diuiditur contra rationem superiorem & inferiorem inquantum communicant in actu motionis, vis enim cognitiua, ad quam pertinet ratio superior & inferior, est motiua sicut & appetitiua, ad quam pertinet sensualitas.

¶Ad tertium dicendum, quòd sensualitas apprehensiua non aliquam cognoscitiuam virtutem importat, sed animæ vim appetitiuam. Vnde nomen sensualitatis sumptum videtur à sensuali motu, de quo Augu. loquitur 12. de Trin. sicut ab actu sumitur nomen potentiæ, vt à visione visus. Motus autem sensibilis est appetitus apprehensionem sensitiuam consequens. Actus enim apprehensiuæ virtutis nō ita propriè dicitur motus sicut actio appetitus. Nam operatio virtutis apprehensiuæ perficitur in hoc quòd res apprehensæ sunt in apprehendente, operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd appetens inclinatur in rem appetibilem. Et ideo operatio apprehensiuæ virtutis assimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per hoc quod dicit Augu. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate comprehendantur, sed magis quòd motus sensualitatis sit inclinatio quædā ad sensus corporis, dum scilicet appetimus ea, quæ per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatem quasi præambuli.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensualitas diuiditur contra rationem superiorem & inferiorem inquantum communicant in actu motionis, vis enim cognitiua, ad quam pertinet ratio superior & inferior, est motiua sicut & appetitiua, ad quam pertinet sensualitas.

¶Ad tertium dicendum, quòd sensualitas apprehensiua non aliquam cognoscitiuam virtutem importat, sed animæ vim appetitiuam. Vnde nomen sensualitatis sumptum videtur à sensuali motu, de quo Augu. loquitur 12. de Trin. sicut ab actu sumitur nomen potentiæ, vt à visione visus. Motus autem sensibilis est appetitus apprehensionem sensitiuam consequens. Actus enim apprehensiuæ virtutis nō ita propriè dicitur motus sicut actio appetitus. Nam operatio virtutis apprehensiuæ perficitur in hoc quòd res apprehensæ sunt in apprehendente, operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd appetens inclinatur in rem appetibilem. Et ideo operatio apprehensiuæ virtutis assimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per hoc quod dicit Augu. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate comprehendantur, sed magis quòd motus sensualitatis sit inclinatio quædā ad sensus corporis, dum scilicet appetimus ea, quæ per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatem quasi præambuli.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensualitas diuiditur contra rationem superiorem & inferiorem inquantum communicant in actu motionis, vis enim cognitiua, ad quam pertinet ratio superior & inferior, est motiua sicut & appetitiua, ad quam pertinet sensualitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à motu sensuali sumpti videt, sicut ab actu potetia. Antecedens probat, quia actus appetitiuæ partis magis habet rationem motus quàm apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis proprie insinuat actum appetitus. Probatur assumptū, quia appetere perficitur secundum inclinari ad res, apprehendere vero secundum esse rerum in anima, & inclinari pertinet ad motum, esse vero magis pertinet ad quietem.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum secundum.*

Commen. Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo proponit conclusionem. Secundo, declarat vnam eius partem. Tertio, reliquam. Quarto, ex conclusione reddit duorum accidentium rationem.

405 Veri. q. 15. art. 3. cor. & q. 26. art. 2. Et 2. Ethi. l. 5 c. 2. Et 3. de anima. le. 14 c. 2.

¶ Quo ad primum conclusio est affirmatiue respōsa quæsito. Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ diuisum in irascibilem & concupiscibilem, vt diuersas species. Hæc conclusio licet multas partes videatur habere, omnia tamen ex dictis clara sunt præter duo, scilicet quòd in parte sensitiua sint vtrunque principium, scilicet irascibilis & concupiscibilis. Secundo, quòd sint diuersa principia, quod est quæsitū. Et ideo quo ad hæc duo, conclusionē probare intēdit ordinate.

¶ Quo ad secundū probatur quòd in parte sensitiua sint irascibilis & concupiscibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione seu appetitu ad tria, id est, tendēdū in cōueniēta, fugiendum discōueniēcia, & resistendum tam impedientibus quā corrumpentibus. ergo animalibus secundum appetitum animalem prouidit etiam de his. ergo in eis sunt concupiscibilis & irascibilis. antecedens patet in igne. Prima cōsequentia probatur, quia proportionaliter appetitus naturalis sequitur formam naturalē, & animalis sequitur formam apprehensam per sensum. Secunda consequentia declaratur ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶ Quo ad tertium probatur, quòd hæ vires sint diuersæ tripliciter. Primo ex diuersitate obiecti ex qua prouenit, q contra inclinationē cōcupiscibilis propter obiectum irascibilis prosequendum, triſtia amplectuntur animalia. Si enim idem esset vtriusque obiectum, vtique conuenirent quod alteri cōuenit, cum proprium obiectum potentiæ cōuenientis sit, si igitur irascibili conuenit prosequi, & concupiscibili diſconuenit, diuersum est vtriusque obiectum, & cōsequēter diuersæ sunt potentiæ. Secundo ex repugnantia passionum vtriusque, quia inter se in vna alterius passiones minuunt.

5 Tertio, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu cōcupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertiū signum possit aliter introduci non vt medij ad conclusionem, sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita quòd probata conclusione dupliciter tantū, cum declarallet quòd irascibilis & concupiscibilis sint in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ, modo declaratur quo modo se habeant adinuicem dicens, q. se sic habent quòd irascibilis est propugnatrix respectu cōcupiscibilis, quod tripliciter declarat. Primo namque infert illud ex dictis, & optime sequitur ex dictis in prima parte conclusionis. Secundo ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili & terminantur in eam. Tertio ab exteriori effectu, quia propter hæc concupiscibilia pugnant animalia.

¶ In responsione ad secundum memento nouitie, quòd sensus nomine exteriore tantum sensum significamus, cum ab eo delectabilia aut triſtia secundum dictum, non enim hirūdo colligit paleam, quia delectet visum, aut gustum cius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hāc significationem distinguuntur in parte sensitiua duo genera appetibilium secundum conuenientiam & diſconuenientiam ad sensus. Et secundum cōuenientiam & diſconuenientiam ad ipsum animal ad priorum appetitum mouent sensata, ad secundorum intentiones efficiæ ex specialibus sensatis.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimaprimæ Articulum tertium.*

Commen. Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo ponit bimembrē conclusionem respondēs quæsito affirmatiue. Secundo probat primam partem. Tertio secundam.

¶ Quo ad primum conclusio est ista. Irascibilis & concupiscibilis obediūt superiori parti dupliciter, vbi adnexæ pluralitas istius obedientiæ attenditur vtroque, scilicet ex parte præceptoris, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & voluntas, & ex parte obsequentis, a quo ad duo præstat obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus, & quo ad exteriorē motum localem.

¶ Prima ergo pars conclusionis est, quod obediunt rationi quo ad actus suos interiores. Secunda autem, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet clare in litera.

¶ Quo ad secundum probatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primo ponitur ratio talis. Appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur à cogitatiua, quę est rō particularis, ista mouetur & dirigitur à ratione vniuersali, ergo de primo ad vltimū appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur à ratione, ergo concupiscibilis & irascibilis obediunt rationi. Prima propositio probatur. Ex proportionali conuenientia inter naturale motiuū appetitus sensitiui in homine & alijs animalibus, quia cogitatiua est in homine loco aliorum æstimatiuæ cuius est mouere appetitum in alijs, vt patet in oue. Secunda vero probatur, quia conclusio particularis non syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima vero consequentia patet, quia appetitus sensitiuus in hac duas distribuitur, & naturale est obedire naturæ ordine præcipienti. Secundo ex hoc interponitur ratio nomiuis, qua scilicet magis dicimus hæc obedire rationi quàm intellectui, cum idem sit intellectus & ratio, quia scilicet obedit deductioni & applicationi vniuersalium ad singularia. hic autem actus est intellectus inquantum ratio, non inquantum intellectus, cuius proprius actus simplex apprehensiuus est, vt superius patet. Tertio ponit secundam probationem inter cetera experientia, quia experimur ex consideratione vniuersalium regularium mitigari aut instigari nos secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, triſtitia, spe, &c.

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars tripliciter. Primo experimentali differentia inter hominem & animalia quo ad mouere localiter, quia scilicet alia statim ad appetitum sensitiuum mouentur, homo non, sed expectatur consensus voluntatis. Secundo ratione, quia in omnibus potentijs motiuis ordinatis secunda non mouet nisi in virtute primæ, sed appetitus inferior & superior sic se habent. ergo. Tertio autoritate Aristotelis, 1. de Anima sicut sphæra sphæram.

¶ *Num appetitus sensitiuus possit mouere non à voluntate motus.*

Quæstio. ¶ Circa hanc rationem pro secunda parte conclusionis, dubium occurrit. Quia non videtur ita actiua obedientia appetitus sensitiui ad voluntatem vt non possit mouere nisi in virtute eius vt in litera expresse concluditur ex illa ratione. Tum quia appetitus sensitiuus sufficiat posset esse voluntatis concursu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine quàm in alijs. Tum quia appetitus sensitiuus in homine mouere quādoq; cōtra voluntatem videtur, vt patet in incōtinente.

¶ Ad hoc dicitur, quòd id quod dicit in litera, verissimum videtur, sed intelligendum est cum grano salis, scilicet deductis impedimentis, & de consensu voluntatis qualitercunque, scilicet expresse vel implicite, expresse vel interpretatiue, &c. Quòd enim in homine solus sensitiuus appetitus moueat, ex impedimēto suporis partis prouenit, vt in pueris & amēsib⁹ patet. Quòd vero sublato impedimento, appetitus inferior nō mouetur nisi concurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, q omnem nostram translationem voluntariā facimus. Quòd autē iubiectio hęc non deroget dignitati naturæ sensitiuæ in homine, ex eo patet, quòd nobilius est tam altea opera, qualia sunt motus humani, efficere subdita, quàm villa pęlarum. Quemadmodum enim nou dubitamus in causa, scilicet q ad dignitatem sensitiuę naturæ pertinet, quòd coniuncta est rationali per quod perdit esse caput, quod tamē in brutis habet, ita non est dubitandum de effectu, scilicet quòd ad eiusdē spectat nobilitatem, quod moueat subdita intellectiuo appetitui. nobilitat enim & leuatur vniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quamuis subsit, vt patet etiā tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operantur virtutes vt obedientes charitati quàm sole, & nobilius est assistere regi quàm regere villam. Ad id autē quod obijcitur de incontinēte, patet responsio, non enim incontinentis appetitus mouet inuitū, sed reniteute aliquali inclinatione ad bonū virtutis, voluntate primo inclinando vincit, & sic cōtinētię illa motū causat. Nunquā ergo motus in homine ab appetitu sensitiuo fine voluntate causatur, quāuis sępe contra voluntatis bonū ab ipsamet proueniat.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum primum.*

Commen. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo distinguit de necessario. Secundo respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primū distinguit necessariū iuxta quatuor genera causarū, tali ordine. Primo proponit, quòd dicitur multipliciter. Secundo assumit illius quid nominis, scilicet q non potest non esse. Tertio hoc quid nominis distribuit distinguendo vel extrinseco, & sic materiali, vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta, vel extrinseco, & sic sue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate, vel agente, & hæc est coactionis. est ergo triplex necessitas naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundum iuxta triplicem necessitatem prædictam trees cōclusiones respōsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle necessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primo sic, vio lentum est contra inclinationem eius quod cogitur, sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentū, minor probatur, quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secundo sic, sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntarium ad voluntatis inclinationem se habet. ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶ *Num voluntas possit inferri violentia.*

¶ Circa hanc partem est dubium dupliciter. Primo, quia voluntas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari, posset nanq; per diuinam potentiam cohiberi ne omnino exeat in actum, cum nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secūdo, quia si ratio assignata valet, sequitur q. nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela, quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale, quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm apperere, apperere autē est naturaliter vel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd cum Deus sit hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omni potentia sua supra creatam facultatem sit alicui violentum, quoniam in omnibus est potentia obediētiæ ad supernaturalia, consequens est, quòd si voluntas per diuinam potentiam quiesceret, non ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, scilicet originaliter & subiectiue. Exemplum primi est in assensu leuis. Exemplum secundi vero est in desi-

¶ Secunda conclusio est, quod voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur, quia quando vno tantum medio ad finem peruenire potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶ Tertia

ex quo possunt reniti præcipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, quia corporis membra in nullo resistere possunt imperio animæ, sed statim ad appetitum animæ mouetur manus & pes & quodlibet membrum, quod natum est moueri voluntario motu. Intellectus autem seu ratio dicitur principari irascibili & concupiscibili politico principatu, quia appetitus sensibilis habet aliquid propium, vnde potest reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus, non solum ab æstimatiua in aliis animalibus, & cogitatiua in homine, quam dirigit vniuersalis ratio, sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem vel concupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus vel imaginamur aliquod delectabile, quod ratio vetat, vel triste, quod ratio præcipit. Et sic per hoc quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rationi repugnant, non excluditur quin ei obediant.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exteriores ibus sensibilibus, quibus immutentur, quorum præsentia non est in potestate rationis. Sed vires interiores tam appetitiuæ quàm apprehensiuæ non indigent exterioribus rebus. Et ideo subduntur imperio rationis, quæ potest non solum intrigare vel mitigare affectus appetitiuæ virtutis, sed etiam formare imaginatiuæ virtutis phantasma.

QVAESTIO OCTVAGESIMASECVNDA, de Voluntate, in quinque Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de voluntate. ¶ Circa quā quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat. ¶ Secundo, vtrum omnia ex necessitate appetat. ¶ Tertio, vtrum sit eminentior potentia quā intellectus. ¶ Quarto, vtrum voluntas moueat intellectum. ¶ Quinto, vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Augustin. in quinto, de Ciuitate Dei, quòd si aliquid est necessarium, non est voluntarium. Sed omne quod voluntas appetit est voluntarium. Ergo nihil quod voluntas appetit est necessario desideratum.

¶ Præterea, Potestates rationales secundum Philosophum se habent ad oppositā, sed voluntas est potestas rationalis, quia vt dicitur in 3. de Anima, Voluntas in ratione est.

407 12. q. 19. ar. 1. & q. 80. art. 1. cor. Et Veri. q. 22. arti. 6. Et 2. Ad secundum dicitur ma. q. 6 ar. vnico.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Tertia conclusio est. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem, ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex proportione ad intellectum sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principiatus hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex secundo phys. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secundo, ratione fundamentum & principium aliorum oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vnoquoq. Tertio, quia fundamentum & principiū aliorum oportet inesse immobiliter. probatur quia omnis motus ab aliquo est immobili, & quamuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale intentum sic conuersa ostendunt.

Annot. ¶Circa hanc conclusionem notādus est primo sensus conclusionis. Scito quòd vltimus finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in cōmuni, scilicet & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. Et si omnibus forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, id est beatitudine in communi, quā experimur naturaliter desiderare. Et secundario de vltimo fine in particulari supernaturali essentia, scilicet diuina clare visa, in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequenter si euidens esset de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali Deo, scilicet scito quantum possibile naturaliter est,

quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto Deus creauram rationalem ad vlteriorem finem ordinauit, vnde duobus primis modis sumemus.

¶Rursus scito, quòd appetere naturaliter cōtingit dupliciter. Vno modo quo ad specificationem actus. Alio modo quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad vnū determinata sit, appetere tantū habet naturalitatis, quātum determinationis ad vnū, vnde, si actus aliculus potētię est determinatus ad vnū obiectū, ita quòd nō potest ad oppositū, est naturalis quo ad specificationē actuquia necessario specificatur à tali obiecto. ex quo ad oppositū tendere nō potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potētia ipsa est determinata ad eliciendū talē actū, ita quòd nō est in potestate sua suspēdere illū, actꝰ ille est naturalis quo ad exercitiū actus: quia necessario exercetur. In proposito directe & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali vero quo ad exercitium nō nisi in cōfuso forte. Dico autē hoc, quoniam voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute, & secundū talem statū, scilicet vidēs diuinam essentiam. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniā respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitium actus. Si vero & voluntate videntis diuinam essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis vtroq; modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de volūtate nostra absolute potius est sermo, quā de ea secundū talē statū, quāuis in illa secundū illū statū hæc verificent. Idcirco cōclusionis sensus principaliter intēctus est, q; voluntas nostra appetit aliqd naturaliꝛ quo ad specificationē actus. Et rursus q; voluntati nō repugnat aliqd velle naturaliꝛ, tam quo ad specificationē, quā exercitiū actus. Vbi in sequēti articulo explicādo ea, quę naturaliꝛ appetunt, Deus clare visus adducī.

Quæstio. ¶*Num voluntas inclinetur in beatitudinem in communi, vel in particulari.*

¶Circa conclusionem hanc iam expositam aduerte primo, quòd Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntatis, scilicet naturali & libero. & primū dicens esse inclinationem & non actum elicitum, arguit primo contra id quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur. ergo est ad aliquid particulare. & tenet sequela, quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus aut consequentis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberum, ergo appetitus iste non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondetur ex illa distinctione, quæ sit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter, nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quę attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima appetit formam & informari vniuersaliter, & non solum hanc vel illam. & visus naturaliter appetit videre, & non solum hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionem non solum intrinsecā, sed obiectiuam, id est, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius, quia hoc inadæquatur sibi, illud vero æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocas de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur, ergo in particulari, cum tamen fiet medium, scilicet quòd vniuersaliter. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in communi & non in particulari. Primo igitur arguit, quia beatitudo vera in particulari includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in communi, etiā in particulari appetit naturaliter. Secundo. Particulare maiorem perfectionem includit quām vniuersale. ergo si voluntate, necessario & illud. Tertio, Appetitus id est inclinatio naturalis voluntatis est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vti cōformis illi. Quarto, Intellectus indubiū de siue particulari appetit in particulari sicut cōmune: quia est par ratio ergo idem appetit necessario, & non necessario.

¶Ad primū horum breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omni bona, & extera, si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quām in communi, vt patet de Deo clare viso. negatio enim nostra est de particulari non clare viso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶Ad tertium dicitur & quod falsum assumit vt prius patuit, & quòd cōformitas ista est quo ad obiectum extra, vt scilicet actus secundus tendat in idem obiectum quo inclinatio tanquam in obiectum, & non tanquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari non sufficit indubietat. quoniam hæc est in quolibet fideli, sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia. vt patet quare.

¶Aduerte secundo, quòd non differunt sco. quo ad primum sensum cōclusionis, ipse enim accipit naturale omnino. scilicet quo ad specificationem & exercitiū. Et sic vult primo, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis qui sit actus elicitus. Secundo, quòd respectu beatitudinis in communi voluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti. quibus non vtatur istis terminis. Vtrumque autem horum docuit San. Tho. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solum inclinationem voluntatis in obiectum, & extera, sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationē, ipse vero non vult vocare illum appetitum naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nec nos dicimus naturale. Est ergo quæstio in verbis, & Ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster sibi loquendi conformis est, vnde in 1. meta. defideriū sciendi naturale vocauit Aristo. Et ex ipso Scoto coniunci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. phy. Talis autem est hic actus apud ipsum, imò si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu. scilicet quòd voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium, differimus non solum verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus quòd vltimo fine Deo glorioso per essentiam visō voluntas necessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius. ipse autem tenet quòd libere, vt primo sent. distinc. 1. quæstio. 4. par. 1. sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infra. Vnde rationes Scoti quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis id est Dei clare visi, soluere debemus tunc, eas vero quæ sunt contra naturalem voluntatis absolutæ, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino. Cum de modo processionis Spiritussancti, libere scilicet vel naturaliter tractaminus, soluras credimus.

Quæstio. ¶*Num & quomodo sicut intellectus se habet ad principia, sic voluntas ad finē.*

¶Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Sco. duo assumpta in eis impugnat. Primo proportionem inter intellectum respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens, tam in primo quām quarto vbi supra, quòd non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolute respectu volitorum, sed quo ad ordinem volitorum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinate respectu volitorum, ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id quod est ad finem, & propter quem voluntas ordinate volens vult id quod est ad finem. Non autem sicut intellectus necessario inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc probat tripliciter. Primo ducendo ad impossibile, quia sequeretur, quòd sicut conclusiones scimus necessario propter principia, ita quod est ad finem, necessario vellemus voluta fine, quod est falsum. Secundo, quia non est necesse, quòd voluntas eundem seruet ordinem in actibus suis, qualem nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertio, quia adhæsio intellectus emanat ex euidentia obiecti necessario, adhæsio autem voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario emanat. sed libera est sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundo impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim quòd illud immobile, non oportet, quòd sit actus secundus. alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et voluntas voleris aliquid ad finem, esset sub duobus actibus, aut saltem vnus referente hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

¶Ad has obiectiones dupliciter respondendum arbitror prout dupliciter rationes contra quas fiunt adduci possunt ad propositum ostendendum. Possunt enim in duci primo ad concludendū apertissime naturalem respectu vltimi finis in communi. Et possunt induci ad concludendum appetitum naturalem respectu Dei clare visi. Et vt patet ex dictis iuxta primam intentionem, inducuntur ad ostendendam naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantum. Iuxta secundam vero ad ostendendam naturalem necessitatē, & quo ad specificationem, & quo ad exercitiū. & quia verūqi eorū sub intentione præsenti cadit, efficacia harū rationū quo ad vtrōq; saluare intendimus. Et de primo quidem intento soliciti esse nō oportet, quia nec obiectiones contra illam intentionē sunt factæ à Sco. Sed cōtra naturalitatē sunt factæ vtroq; modo, quam in voluntate possibilem fore negat. Pro defensione autem secundæ intentionis dicendum est, q̄ ratio illa non est per locum à simili. sed ex proportione quæ est inter intellectū & intellectiuū appetitum. Et cum dicitur quòd non sunt proportionales, quo ad necessitatem inconsideratę dicitur, quoniam in litera probatur hoc, ex eo quòd primum in vnaquaque re naturæ ratio est. Quam probationem noluit videre Sco. quæ tamen est prima radix positionis San. Th. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, quòd in voluntate primum est naturę ratio, ac per hoc naturæ conditio. quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat: sed saltem respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clare visus sibi conuenit.

¶Ad primam autem obiectionem dicitur, quòd vt in 5. quæstionis articuli litera dicitur, falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur fine necessario volito: verissimum tamen est quòd aliquid ad finem ex illo fine necessario appetatur.

¶Ad secundam vero dicitur eodem modo, quòd respectu aliquorum volibilium oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primo velle finem, deinde alia.

¶Ad tertiam negatur, quòd nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitans adhæsionem, quoniam bonitas diuina clare visa necessitat illam.

¶Ad ea vero quæ contra secundum motiuum adducuntur, ex rerum ordine atq; progressu patet responsio. Videmus enim quòd actus primi variabiles reducuntur in actum primum inuariabilem, & actus secundi in actum secundum, vt semper in quolibet ordine pluralitas ab vnitate procedat. Vnde & in ipsis motibus omnes motus ab vno motu immutabili quantum possibile est in motu inuenire immobilitatem, procedunt: oportet ergo in motibus voluntariis cum varij sint quo ad specificationem, quòd reducantur in vnum immobilem quo ad specificationem. Et hoc experimur: quia omnes fundantur super appetitu boni. Et cum sint variabiles quo ad exercitium, quòd procedant ab vno necessario exercito, quod in Deo scimus esse de facto, in nobis autem est possibile respectu diuinæ bonitatis clare visæ. Nec instantiæ Scoticæ aliquid valent: nam quod dicitur de calefactionibus nihil est: calefaciens enim immobiliter & vniformiter ex parte calefactionibus nihil est: calefaciens enim immobiliter & vnifformiter ex parte calefactionis: voluntatem autem aut simul habere plures actus, quorum vnus sit ratio alterius, aut vnum respectu finis & eorum quæ ad finem: nullum inconueniens est.

¶In responsione ad primum nota, quòd cum dicitur quòd necessitas naturalis non aufert libertatem, potest bene & male intelligi. Male quidem si intelligatur quòd necessitas naturalis tam obiectiue quām elicitiue stat cum libertate illius actus: hoc enim non est intelligibile. Bene vero intelligendo, quòd naturalis necessitas actus quo ad specificationem seu obiectiue, non aufert libertatem eiusdemquia stat quòd libere eliciatur.

¶In responsione ad tertium recolito, quòd quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiue: ita non est in potestate nostra obiectiue, & quemadmodum est liber elicitiue, ita est in potestate nostra elicitiue. Vnde appetendo beatitudinem in communi non meremur ratione obiecti naturalis, sed ratione actus electi.

4 ¶*Super Quæstionis octauę finem secundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio respōsiua quæsito negatiua. Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & voluntatis. quia sicut intellectus naturaliter inhæret primis principiis & conclusionibus. sed intellectus necessario quidem assentit principiis & conclusionibus demonstratis, non autem contingentibus, aut indemonstratis. ergo voluntas necessario quidem inhæret fini, & necessario ad eum diligendum, sed non ad ea quæ sunt ad finem, proportionaliter vt intellectus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo dico, potest quòd etiam sumendo vniuocè hic & ibi naturale, actus saluatur intentum: quia cum loquimur de amore elicito semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequaquam possimus: & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum Deum cognitum, quàm se cognitam. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat. De vero non naturaliter est creatura euidens: & ideo imperfectè dicitur quòd nō naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnis esse principiū naturale: quoniam si ei deus esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

¶ *Num quodcunq; volitum amatur tantum vt finis, vel vt ad finem.*

Quæstio. ¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne volitum, aut amatur vt finis aut ad finem: medium occurrit ex Scoto in primo distinctio. prima, quæst. 1. & in 4. distin. 49. qð. 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo q aliter non euacuaretur sufficienter quæstium: quæritur enim hic an omnia de necessitate voluntas velit. Et respondetur tantum de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si namque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito, quòd autem dubium hoc sit, ex contracta Scoti opinione habetur. Distinguit ergo primo in communi ipse triplex genus appetitorum, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primò, quia voluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolute: primum habet rationem finis, secundum ad finem, tertium neutrius. Secundo in speciali arguit, quòd non quicquid appetitur, appetitur propter hunc finem, qui est beatitudo. Primò, quia voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinem, vt ly non, tenetur pure negatiue. Tum quia non quandocunque voluntas vult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine. ergo nec ipsa vult propter beatitudinem. Tum quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid vt in se bonum non vt ad beatitudinem: ergo & voluntas potest velle absolute illud. Secundo, quia voluntas potest velle aliquid non propter beatitudinem: vt ly non tenetur contrarie, vt patet in certe tenente beatitudinem in Deo, & cætera, & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolute velle aut nolle dicimus: quæ tamen in ordine ad finem aliter voluntas appetitiue patet de proiectione mercium in mare: hanc enim nauta nolle dicitur: & tamen attento fine, saluæ scilicet quæ ex alleuiatione nauis speratur vult. Vnde videtur, quòd proiectio mercis sit obiectum nolitionis nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi quidam appetendi modus, participans modum quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideo medius non per abnegationem, vt Scotus dixit: sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidem hæc vt ad finem non formaliter sed virtualiter. Ideo namque Christus & Martyres volebant vitam, & non mori absolute, quia hæc absolute consonant beatitudini, quam naturaliter appetunt: quod est virtualiter propter finem appetere. Et rursus appetuntur hæc vt finis pro quanto habent hanc conditionem finis, quòd propter bonum aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca quia medium modo huius, modo illius extremi inducit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari aut odio haberi dicantur. Ex his autem patet responsio ad 3co. nam quamuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, & non tamen sine dependentia à primo bono: & non solum ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quo ad nos: ita quòd licet multa sint à nobis appetibilia propter proprias bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile à nobis, quod est beatitudo in communi, sicut nullum complexum est cognoscibile sine dependentia ad primā cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialem omnium ad primum. Falsum est ergo inuenire tertium appetibile per abnegationem vtriusque: nec intellectus potest proponere absque actuali vel virtuali seu implicita de dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparens in ordine ad beatitudinem absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si instetur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniam & martyres recusant martyres propter esse, & ipsam acceptant propter Christum: & similiter nauta mercis facturam recusat propter bonum tuendum: & illam vult propter euasionem: & sic de aliis.

¶ *Num voluntas videntis Deum de necessitate Deo inhæret.*

Quæstio. ¶ Circa illa verba literæ, scilicet quòd voluntas videntis Deum necessario inhæret Deo: dubium occurrit ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. & consistit vis rationis suæ in hoc, Voluntas Pauli videntis & non videntis Deum eodem modo se habet: & non videndo contingenter inhæret. Deo ergo etiam videndo contingenter inhæret. Antecedens probatur: quia stat æqualem esse charitatem in vidente, & non vidente. Et si dicatur, quòd voluntas non eodem modo se habet in vidente & non vidente, propter ipsam differentiam quæ est inter visum & non visum: contrà. Deus visus à seipso cognito & viso, non differunt nisi sicut magis & minus approximatum obiectum ergo nō differunt penes necessario & contingenter amari: sed penes magis & minus amari. Antecedens hoc patet: & consequentia probatur, quia maior & minor apparent facie necessarii vel contingentis: sed magis vel minus: vt patet.

¶ Ad hæc breuiter dico, quòd voluntas non eodem modo se habet: quoniam aliter se habet respectu visi & non visi: quia hæc spectant per se. ad obiecti differentiā: eo quod bonum cognitū & non bonum absq; cognitione est obiectum voluntatis. Et falsum est quòd visum & non visum differant nō sicut magis & minus in eadem specie: imò differunt sicut res diuersarum rationū obiectiuarum: ea quòd Deus visus est obiectum eluens se ipsō cognito citra visionē. Quòd si quis non penetrat ex hoc, percipiat effectu quòd visus beat, non visus non.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum voluntas sit altior potentia quàm intellectus.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd voluntas sit altior potentia quàm intellectus. Bonum enim & finis est obiectum voluntatis. Sed finis est prima & altissima causarum. Ergo voluntas est prima & altissima potentiarum.

¶ Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentiis animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum voluntatis. Ergo voluntas est perfectior & nobilior potentia quàm Intellectus.

¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potentiis, sicut perfectiones perfectibilibus. Sed habitus, quo perficitur voluntas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim 1. ad Corint. 13. Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum. Ergo voluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 10. ethicorum ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto voluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm voluntas, quæ aliquo modo & interdum nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura inuentum fuerit.

Constat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta vide si vis in Capreolo in primo, distinctio. prima, quæstione sexta.

a ¶ Super Quæstionem octauagesimam secundæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo distinguitur titulus. Secundo respondetur iuxta primum sensum. Tertio, iuxta secundum. Quarto colligitur totalis responsio in speciali. Comm.

¶ Quo ad primum nobilius dupliciter, simpliciter, & secundum quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, id est secundum se: secundum quid, id est in ordine ad alterum.

¶ Quo ad secundum intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas. Probatur sic. Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutum. quod probatur ista est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium voluntas est interdum nobilior secundum quid. In intellectu. Vbi nota duas conditiones, scilicet secundum quid, & interdum. Probatur sic. Obiectum voluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm sit obiectum intellectus. ergo voluntas secundum quid est interdum nobilior Intellectu. Antecedens probatur sic. Obiectum voluntatis est in rebus, intellectus in animatergo est interdum in altiore re, quàm obiectum intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter. Ratione, quia actio voluntatis terminatur ad res in se: intellectus vero ad rationem conceptam. Et autoritate Aristo. 6. meta. consequentia vero hæc secunda declaratur: quia interdum res in qua bonum amatur, est altior anima, vt Deus: interdum inferior, vt creatura corporalis. Prima vero consequentia principalis declaratur dupliciter. Primo ex ponendo quòd hoc est esse nobilius secundum quid ex ratione comparationis ad alterum: habere scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundo exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quo ad quartum tria concluduntur, scilicet amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter autem est intellectus nobilior voluntate.

1. *¶ Num ratio veri sit nobilior ratione boni.*
2. *¶ Num verum sit obiectum intellectus, bonum autem voluntatis.*
3. *¶ Num quanto quippiam abstractius est, tanto sit nobilius.*
4. *¶ Num ratio boni ad intellectum bonum vero ad voluntatem spectet.*
5. *¶ Num intellectus sit voluntate excellentior.*

¶ Circa rationem pro prima conclusione dubium occurrit quadrupliciter: primo Sco. in 4. distinctio. 49. quæstio. 4. arguit contra illam propositionem, Ratio veri est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia sunt vna res: & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior, Aut secundum rationem consequentem opus intellectus: & sic non est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. constat enim quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus aut voluntatis. Aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oportet probare, quòd istæ rationes, scilicet bonī & veri addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuæ. Quæstio.

¶ Secundo arguit contra illam aliam propositionem supposita, scilicet bonum est obiectum voluntatis: & verum intellectus. Primum inquit est dubium. secundum vero est falsum: vt in primo, distinctio. 3. quæstio. 1. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in quæstio. 16. artī. 1.

¶ Tertio arguo cōtra illā ppositionē: Quāto aliquid est abstractius, tanto nobilius. Aut loqueris de abstractione secundū esse, aut secundū rationē. Si secundum rem, quāuis maior sit vera, minor tñ est falsa: quia rō veri nō est absolutior rōne boni secundū rem, cū sint vna res verū & bonū. Si secundū rationē, quāuis minor sit vera, ipsa tñ propositio maior cuidē nō est: quia abstractio negatio est nullā dicēs perfectā

perfectionem: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. Ita propositio autem constat quod verū non dicitur abstractiue: quia magis recedat a materia aut potentialitate bonum à quo abstrahi dicitur verum, neq; materiam neque potentiam aliquā includat: vt patet ex eo quod actui purissimo conuenit. ergo ex hoc quod abstractius est verū, non habetur quod sit nobilius, quamuis optime habeatur, q3 sit prima natura.

¶ Quarto arguo contra probationem antecedētis, quia ratio ipsa boni est obiectū intellectus: bonum autē ipsum est obiectū voluntatis. Primo, quia falsa ac chimerica videntur differentia ista inter bonum, & boni rationē: quod ista intellectus, illud voluntatis sit: quoniam boni ratio bonitas est. Bonitas autē ratio formalis est obiecti voluntatis: eo quod bonum inquantum bonum appetibile est, primo. Ethi. ergo & bonitas, & bonū ad voluntatē spectāt: mo plus. ergo erit implicatio inadiecto: quod bonum sit proprium obiectum voluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectū, id est terminare actum illius potentiæ: obiecti illi, &c. Si de obiecto formali loquitio est, falsum manifestè est, quod bonī ratio sit obiectum intellectus. nam obiectum formale intellectus est entis aut veri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectum formale voluntatis. Si autem per esse obiectū intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quā terminare actus intellectus & voluntatis, intelligi, scilicet & amari. Primo sequitur quod differentia assignata nulla est: quia hoc modo non solum boni ratio: sed bonum est obiectum intellectus: vtrumque enim intelligitur, & vtrumque similiter est obiectum voluntatis. quia vtrumque amatur. Secundo sequitur quod non habeatur intentum: quia ex nobilitate diuersa formalium obiectorum, iudicanda est nobilitas simpliciter & secundum se potentiarum quæ in litera inquiritur: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Scot. ex dictis in secunda conclusione. primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorum per te. ergo actus voluntatis secundum genus sumi est nobilior actu: ergo voluntas intellectu. tenet sequela: quia si optimum est nobilius optimo: ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic: actus coniungens obiecto secundum nobilius esse est nobilior simpliciter sed actus voluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto secundum nobilius esse, quia vt in se est actus vero intellectus vt est in cognoscente. ergo probatur maior, quia actus in animum habet perfectionis rationem inquantum coniungit obiecto perfecto. qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione ex autoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto vbi suprā. Inquit enim quòd in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatem: quoniam proportionaliter vterq; ad extra & intra terminatur. Nā cognitio intuitiua terminatur ad rem in se: & similiter dilectio illam sequitur. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in anima: & similiter dilectio illam sequitur. ergo nulla est differentia. Autoritas vero philosophi non iuuat: quia loquitur de cognitione abstractiua, & de voluntate deliberatiua: nō respectu obiecti, sed respectu termini seu effectus, qui res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti contra illam propositionem, ratio veri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd vt pluries dictum est, firmo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamen actualiter sola ratione. Ita quòd ipsæ rationes non sunt ab intellectu sed distinctio earum actualiter. Cum ergo arguitur, aut est nobilior realiter, &c. dicitur quòd est nobilior formaliter: seu secundum rationem formalem præexistentem intellectus opus: tam in se quàm in sua distinctione virtuali ab aliis: vt comparatio secundum nobilitatem habeat distinctionem extremorum præexistentem. Vnde non est opus fingere distinctionē aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia enim sufficit, quòd distinguantur virtualiter. Distingui enim virtualiter est habere & vendicare sibi omnia ad distinctionem pertinentia, ac si essent distincta: vt in materia de distinctione dictorum dictum est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationes istæ addant res absolutas supra ens id ad hoc vt vna altera nobilior sit, sufficit quòd res relatiue sumptæ vel concipibilis nobilior sit secundum relationem, quàm sic etiam relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, &c. respondetur quòd propositio verificatur de abstractione formali in cōmuni, siue secundum rem, siue secundum rationem: ceteris tamen paribus. Non enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili quamuis sit abstractior, quia huius natura est substantialis illius accidens. Et cum dicitur quòd negatio coniunctionis cum alio non dicit perfectionem nisi ratione imperfectionis negatæ, concedetur. Et dicitur quòd quia abstractio formalis incipit ab exclusione materiæ, & continue ascendit excludendo potentialitatis gradus, signum est quod cum ventū fuerit ad eas rationes formales, quæ nullam materiā aut potentiæ rationem claudunt: quod quanto aliqua est abstractior, tanto perfectior, vtpote remotior & magis distans ab his quæ potentiam claudunt. Cum enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primā, scilicet entis rationem abstractissimam: conse quēs est quod quanto aliqua ratio minus abstracta est, tanto vtilior est his quæ sunt potentialitati admixtæ: & quanto abstractior, tanto ab his remotior: ac per hoc nobilior & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta autem contra illam differentiam inter bonum & boni rationem respondetur, quòd male intelligitur litera, nec penetratur intentio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in re qualibet sunt duo, quidditas & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguantur. Inter hæc autem hanc non tam ratione quàm experientia videmus differentiam: quòd quidditas est ratio rei quòd intelligatur: existere autē quòd appetatur. Experimur siquidem quòd sanitas non minus intelligitur si non est quàm si est: nullus tamen appetit sanitatem nisi vt sit, aut quia est. Instantiā autem proprium est existentiæ appeti, & quidditati intelligi, vt ipsa existentia non qualitercunque, sed in actu exercito in re vel in spe sit ratio appetibilis vt sic. Ita quòd nullius quod quid erat esse etiam ipsa existentia sit quidditas illius, desideratum, amatur, aut delectat nisi vt sit aut quia est in actu exercito. Et similiter ipsum quod quid erat esse, non qualitercunq;, sed in actu exercito ipsius quod quid est (si tamen sic loqui licet in hac re vbi nullum est exercitium) id est vt habet rationem quidditatis, id est vt non curat de actu exercito existentiæ, est ratio intelligibilis, vt sic. Ita quòd etiā si ipsam existere intelligitur, inquantum intelligitur, indutit rationem quidditatis: quoniam accidit sibi vt sic exercitū existentiæ: intelligitur enim ipsum esse tale quid. Nec ideo intelligitur quia actum habet existentiæ, quamuis ipsa existētia sit cognita.

¶ Ex hac autem differētia oritur primo quod in primo & adæquato obiecto intellectus sint duo, scilicet ratio obiectiua: puta quod quid erat esse eius: & conditio obiectiua, scilicet ratio seu modus quidditatis: ita quòd ens significat obiectum intellectus ex parte rationis obiectiuæ: quod quid est aut significat. Idem ex parte conditionis obiectiuæ. Oritur secundo intenta differentia in litera, quòd obiectū intellectus sit abstractius obiecto voluntatis: quia quælibet res vt habet rationē quod quid est, est abstractior ipsa vt habet actum existentiæ, illo modo est obiectū intellectus: hoc voluntatis. Vbi aduerte diuinum S. Tho. ingenium quòd cum de nobilitate inter obiectū intellectus & voluntatis tractaret: & in obiecto vtroque tis considerare duo, scilicet rationem obiectiuā & conditionem obiectiuam secundum quam ratio obiectiua obiecti est: & rationes obiectiuæ sint vna res non solum realiter, sed formaliter. seclusis relationibus rationis vt patet de entitate & bonitate: ad obtendendam differentiam eorum nobilitatem ad conditiones obiectiuas se conuertit: & obiecta intellectus & voluntatis vt obiecta sunt formaliter & per se considerans ostendit quod obiectū intellectus est abstractius, id est ratio formalis obiectiua intellectus vt obiectiue intellecti, est abstractior ratione formali obiectiua voluntatis vt obiectiue volutati: dato etiam quòd illa ratio sit eadem cum ista: tra quod abstractio maior directe ponitur in conditione obiectiua: ac per hoc in obiecto, & obiectum est. Ostendit autem hoc, quia obiectum intellectus est res vt quod quid est: voluntatis autem vt habens esse. Constat enim quòd quod est abstractius est habente esse: ita quod in ipso Deo cuius quòd quid est, est existentia: abstractior secundum rationem est existentia vt quod quid est, quam ipsamet vt est existere in actu exercito. Et sic simpliciter obiectū intellectus est abstractius obiecto voluntatis, formaliter loquendo. Et per hoc soluitur potissima obiectio quæ contra hanc remanserat rationem, scilicet est abstractius quidditate: quia cōtrahitur per illa modi cuius signū esse vtpote abstractiuū ponitur nomen proprie illimitatum nomen Dei: ergo ratio formalis obiecti voluntatis est abstractior ratione formali obiecti Intellectus. Iam enim patet quod esse dupliciter simi potest, scilicet actu exercito ipsius existentiæ, & per modum quidditatis: & quòd vt exercet existentiam addit supra ipsum vt quod quid est: & consequenter vt obiectum intellectus est abstractius: quia est obiectum voluntatis secundum quòd stat in actu exercito existentiæ, intellectus autem secundum quod rationem habet quidditatis cuiusdam in seipso.

¶ Et hic autem facile respondetur ab obiecta. Iam enim patet quid nomine obiecti intelligitur, scilicet obiectum vt obiectum, id est ratio obiecti cum conditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, scilicet quod quid est non solum boni vt sumpta bonitas. sed boni qualitercunq; sumpti: & quid nomine boni, seipsum bonum vt sic: quod nihil aliud est dictū quam res in ordine esse conuenies. Vnde cum dicitur in prima obiectione, quòd ram bonū quām boni ratio spectat ad voluntatem, quia bonitas, &c. respondetur quòd boni ratio potest accipi dupliciter vno modo vt ratio: alio modo vt existens: & quòd secundo modo spectat ad voluntatem. primo modo ad intellectum. Et quia de ipsa vt habet rationē quod quid est loquebatur S. Thom. Ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationem boni.

¶ Cum vero in secunda obiectione dicitur, aut nomine obiecti intendis obiectum formale, &c. respondetur, quòd nomine obiecti proprie & explicite neutrum illorum intelligimus, sed obiectum vt obiectum: & quod constituitur per cōditionem obiectiuam rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falsum esse quòd ratio boni sit obiectum intellectus, dicitur quòd ratio boni vt ratio est, est cōditio obiectiua: ac per hoc constituit obiectū intellectus in esse obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni quām veri & cuiuscunque alterius quoniam hoc conuenit rationi vt ratio est, sed adducta est boni ratio magis quām alterū, quia ad ipsum fiebat comparatio. Et hoc est directe & explicite intento literæ: si diligenter aduertatur. Et hoc quòd bonum abstractiōri modo offertur intellectui quia per modum rationis & quod quid est: quām voluntati: quia per modum ipsius entis boni, & ideo obiectum intellectus vt sic abstractius est quām obiectū voluntatis vt sic. Quia tamen implicite subintelligitur in obiecti nomine etiam ratio formalis obiectiua sic condonata: patet de ratione illa quoq; implicite tacta saluaritera quamuis non sit opus, dupliciter. primo. Quia ens & bonum conuertuntur, & sunt idem, Et nulla est entis ratio quæ non sit boni ratio: cum ratio entis sit ratio obiectiua: veridice quoq; dici potuit, quòd boni ratio est obiectum formale intellectus. boni enim ratio non solum bonitas, sed entitas est & quæcunq; alia ratio. Dicitur secundo, & in idem redit cōclusio quòd boni ratio insimuat omne quod quid est vt sic: fecit enim S. Tho. vt solūt sunt doctores, ab vno infimuare cætera. Merito autem magis meminit rationis boni: quia respectu obiecti voluntatis quòd bonum est, maiorē abstractionem ostendere volebat in obiecto intellectus: ita quòd perinde est ac si diceret obiectū intellectus esse abstractius obiecto voluntatis. manifestat, quia etiam in ipso voluntatis obiecto Id quòd Intellectus obiectum est, vt sic abstractius est, eo quod voluntati obiicitur: quoniam voluntati obiicitur ipsum bonum, intellectui autem illius ratio. Nec fallaris ex his concipiendo aliud esse quod apprehenditur, & aliud quòd appetitur: cum impossibile sit appeti incognitum: ac per hoc idem, & secundum idem oportet esse appetibile & cognitum. Sed tamen & ratio & conditio obiectiua cogniti vt sic, est alia ratione & conditione appetiti vt sic: & quo ad hæc obiectum intellectus est abstractius obiecto voluntatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad obiectionis 3.o. contra conclusionem ipsam respondetur. Et primæ negatur sequela. Et ad probationem dicitur: quòd illa maxima. Cuius optimū est nobilius optimo, &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter: non autem secundum quid, modo amor superiori est nobilior secundum quid cognitione eorum: vt in littera dicitur, non simpliciter. Secundæ vero distinguitur dupliciter maior, scilicet actus coniungens obiecto secundum perfectius esse est nobilior. Primo quoniam potest dupliciter intelligi: primo de perfectiori esse obiecti vt obiectum est, & sic vera est illud minor falsa, scilicet quod actus voluntatis magis ingreditur obiecto secundum perfectius esse: quia vt in littera ostenditur, obiectum intellectus vt obiectū, est nobilius: quia abstractius, & consequenter perfectius vt obiectū, quia in his idem nobilius est & melius. Alio modo de perfectione esse obiecti vt res est: & sic dato quòd minor esset vera, maior est falsa. Secundo, quoniā hoc est intelligi de obiecto absolute: & sic tantummodo est ad propositū, vt in tali materia pura superiorū, & sic non infert nisi maiorem nobilitatem secundum quid. Resolvendo igitur obiectionem, si sermo est de obiecto absolute vt obiectum est, negatur minor. Et ad probationē: quia esse in re est perfectius quàm esse in anima: respōdetur primo, quòd hoc non est verum vniuersaliter: & consequenter nec absolute, vt patet de inferioribus. Secundo, quòd falsum supponitur, scilicet quòd obiectum intellectus vt sic constituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illius: actus enim intellectus coniungit obiecto absolute vt quicquid est in se est, & per hoc differt primo ab actu voluntatis coniungenti obiecto vt exercet esse. Modo dicitur quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extra coniungat obiecto secundum perfectius esse vt res est: quàm actus coniungens obiecto absolute tamen econtra iste coniungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm ille: quia secundum abstractionem modum. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatem obiectorum non vt res, sed vt obiecta sunt: ideo simpliciter intellectus nobilior est voluntate. Si vero sermo est de obiecto tali qua beatifico: vt Scot. insinuat, tunc distinguo vel in via, vel in patria. Et dico quòd ratio concludit amorem talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia æque nobile imò idem est esse Dei in se & in anima beatorū: quia secundum essentiam immediate intelligitur: & consequenter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid: vt in via excedebatur.

¶ Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione, ex Arist. posita obiicit Scot. dicitur quòd quia philosophus obedit rationi cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem intuitivam secundum intellectum: ideo in secundo de anima Arist. inter obiectum intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quòd illud in anima, istud extra animam est. Vnde sicut hoc non impugnatur: ita nec impugnari debet idem repetitum in 6. metaphy. in ordine ad voluntatem: vtrobique enim dicit obiectum intellectus esse in anima. Et verum est. Tum quia intuitivam cognitionem non experimur. Tum quia absolute loquendo de intellectione & non tali vel tali: pura intuitiva: intellectum vt sic in intelligente habetur. Id est res intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur vero econtra, vt amans vnitur amato: & hoc saltem in omni cognitionis modo, etiam intuitivo. Vnde si non quo ad rem, saltem quo ad modum, semper intellectus obiectum est intra, voluntatis extra. Et hæc est prima differentia in qua defecit Scot. Secunda est ex parte voluntatis, cum dicit, quòd dilectio sequens cognitionem abstractiā terminatur ad intra: manifestè experimur, quòd abstractione cognoscimus balneum, & amamus illud secundum esse extra, volumus enim extrinsecus balneari & non balneari intentionaliter. Et cum dicit, quòd hoc est respectu voluntatis desiderantis: non respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. est: quoniam hoc experimur, non solum respectu desiderij, quo operamus finitra: sed respectu amoris quo amamus rem absolute. Intelligentes enim abstractiue amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale. Ruelli quòd dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est: quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur, quòd constat esse balneum extra, quamuis hoc idem se terminet actionis exercitiæ ex desiderio prouenientis. Stat ergo solida differentia assignata: & quo ad modum simpliciter, & quo ad rem in nobis: secundum eos quos experimur actus.

Anno. ¶ In responsione ad primum nota triplicem comparationem inter bonum & verum. Prima est secundum ipsa: & sic boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio vero veri dicitur magis absolutæ. Et ex hoc soluitur argumentum: nam cum obiicerent, illud est nobilius quod fundat nobiliorem consultatem, respondetur modo, quòd hoc est verum de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se, quia esse causam in ordine ad alterum attenditur. Secunda secundum mutuam inclusionem: & sic vnum prout ens eorum materialiter sumptum est pars subiectiua alterius. bonum enim est quoddam verum: & verum est quoddam bonum: quod declaratur in littera: quia verum est bonum intellectus ad quod naturaliter inclinatur intellectus, sicut qualiber res naturaliter tendit ad suam perfectionem. Tertia est secundum nobilitatem vtriusque in ratione boni: & sic dicitur, quòd verum est nobilius bonum quocumque alio bono: quia est finis nobilioris potentiæ quacumque alia potentia: ita quod intantum aliter æ est, non solum falsaare quòd obiectum intellectus sit nobilius obiecto voluntatis, id est verum vt verum, bono vt bono, quod in prima comparatione factum est, sed ostendere quod etiam verum vt bonum intellectus est nobilius obiecto voluntatis, vt sic intellectus omnino inueniatur nobilior. Sed est hic locus quæstionis quoniam falsum videtur hoc: nam finis voluntatis est bonum vt bonum, finis vero intellectus est quoddam bonum. Constat autem quòd nullum particulare bonū est melius ipso bono: ergo verum & bonum non est magis bonum quàm finis voluntatis. Et confirmatur: quia bonum per participationem est melius bono per essentiam: verum autem est quoddam bonum, & consequenter per participationem bonum: bonum autē est ipsum bonum essentialiter, & vniuersaliter. ergo. Sed ad hoc est dicendum: quòd in obiecto voluntatis est considerare duo, scilicet rationem vniuersalem, qua est totum vniuersale respectu omnis boni: & specialem rationē perficiendi: qua ita respicit, & perficit tale potentiam, puta voluntatem quòd non omnes. Quamuis enim omne bonum sit pars subiectiua boni: ipsum tamen non omne est finis & obiectū voluntatis: non tamen perfectio qua vnumquodque bonum perficit id cuius est bonū, est pars subiectiua perfectionis voluntatis à bono: non enim perfectio vitis à colore est pars subiectiua perfectionis voluntatis, vt patet. Ruffus vniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, 1. simpliciter vel distributiue: sicut quodlibet aliud vniuersale, vt patet. Et hoc autem dicotria. Primo quòd comparando obiectum voluntatis ad alia, vt totum vniuersale simpliciter: tamē sic verum est nobilius bono, vt prima species est nobilior generica ratione, quicquid sit de aliis speciebus boni, obiectis scilicet aliarum potentiarum, quod pro tanto dico, quia non attingunt ad immaterialem ordinē in quo generica ratio boni elevata resider. Secundo, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia secundum specialem finalizationem & perfectionem: sic in obiecto vniuersalis inuenitur quædam species boni, & non omne bonum: quia non bonum oculi nec est prima species boni, sed secunda: quòd à posteriori declaratur S. Tho. in littera. quia finis nobilioris potentiæ est excellentior. ergo bonum quod est finis intellectus, est excellentius. Antecedens autem iam in corpore probatum supponitur. Tertio, quòd comparando obiectum voluntatis distributiue ad singula sub eo nomen talis bonum quod est obiectum voluntatis includit omne boni rationem: nec vlla sit comparatio nisi inter totum & partem: voluntas enim non solum vult subiectiue vult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, exteriusque propriæ perfectiones, & proprios modos suarum perfectionū. Nec est dubium quòd hoc modo bonum intellectus cadit sub fine voluntatis, nec poterit cōparari illi: cum comparatio supponat distinctionē, nisi (vt dictum est) sicut pars ad totum: & secundum hoc dicemur in littera sequentis articuli ad primum, quòd voluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primā enim dicitur quod ratio primæ speciei boni est nobilior ipsa boni ratione: sicut prima species & ratione sui generis. Talis autem est ratio boni in vero. Ad secundum negatur, qui d bonum per essentiam sit proprium obiectum & finis voluntatis. Aliud enim est dicere bonum in vniuersali, & aliud bonum per essentiam: hoc enim est omne bonum inclusiue, illud permissiue: hoc actu, illud potentia: hoc distincte, illud confuse. Si autem fiat vis: quia bonum vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictum est quòd accipiendo bonum vniuersale distributiue sic inuenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior. sed hæc est altiundo secundum quid, quia in ordine ad aliud & non ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

¶ In responsione ad secundum nota breuissimam & integerrimam glossam illius propositionis. Prius generatione est imperfectius: intelligitur prius generatione tātum. Si enim est prius generatione & alio modo, non est imperfectius: ale autem est intellectus respectu voluntatis: quia est prior non solū generatione, sed simpliciter, vt actus potentia, vt finis eo quod est ad finem: & hanc gloſ. intendit S. Tho. hic.

Anno. ¶ In responsione ad tertium esto cautus: quia responsio ista non concedit nisi in via habitum voluntatis esse nobiliorem habitibus intellectiuis: cum enim est in patria. Lumen enim gloriæ perfectius est charitate. Cuius signū est quòd non solum non potest esse informe: sed non compatitur imperfectionē vitæ, quam tamen charitatis habitus compatitur: & quod plus est, essentia diuina, vt in q. 11. habitum est, est loco habitus intellectualis: quia vicem supplet speciei intelligibilis: non autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum quartum.*

Circon. TItulus. Mouear, id est reducar intellectum de potentia ad actum.

¶ In corpore tria. Primo proponitur distinctio bimembris. & iuxta primum membrum prima conclusio. Secundo iuxta secundum secunda conclusio quæ est directæ responsiua quæsito. Tertio ponitur exceptio à secunda conclusione.

¶ Quo ad primum distinctio est: vtamouere dupliciter, finaliter & effectiue: conclusio iuxta primum membrū est, quòd intellectus mouet voluntatem finaliter. Probatur: quia bonum intellectus est obiectum voluntatis, mouens ipsam vt finis.

¶ Circa hanc conclusionem ea quæ dicenda essent, non oportet repetere, quoniam in q. 8. artic. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est quomodo bonum intellectum mouet vt finis & actiue quo ad specificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad secundum, secunda conclusio iuxta secundum membrum & responsiua quæsito est: quòd voluntas mouet intellectū. & omnes vires animæ effectiue. Probatur duplici ex primo autoritate Anselmi, secundo ratione. In omnibus potentiis actiuis ordinatis respiciens vniuersalem finē mouet actiue respiciens fines particulares,

quia frequentius sensus mouentur ab vniuersalissimis: vtpote cum omnibus sensatis concurrentibus non casu, sed ex ordine naturæ est quod primo moueatur intellectus à communissimis: iuxta ea quæ diximus in q. de Commentariis de ente & essentia. Si igitur nec impotentia, nec casus ad talem reductionem ducunt, inquirenda est alia ratio eius. Cum temerarium videatur cōcordem talium tantorum. Philosophorū Arist. & diui Tho. sententiam inficiari. Dicendum ergo videtur quòd intellectio prima dupliciter dicitur. vno modo simpliciter prima: quam scilicet puer primo habet: alio modo prima in tali ordine, quam scilicet in aliquo negotio tractando aliquis primo habet. Et quamuis de virtute sit hic sermo, & secundum superficiem litteræ magis de prima simpliciter: secundum tamen profunditatem, de secūda non minus intenditur: imò de ea directe loquitur Aristo. in loco allegato, diffuse. Reducere ergo primas simpliciter intellectiones in Deum cogit ratio eadem: qua astringimur reducere omnes motus in primum motum. Ita quòd sicut dicimus, quōgnis non commouetur cessante primo mouente dicemus quòd motus intellectuales, qui sunt extra motus corporeos (vt patet in 1. de anima) oportet quòd reducantur in primum intellectualiter motum, id est in primū intellectum in actu. Et cum motus intellectualis nostri sint ordinati, motus voluntatis reducuntur medio motu intellectiue: motus autē intellectus per seipsum, & quia motus intellectus vt intellectus non est qui imperatur à voluntate: sed qui præ-

403 uet voluntatem: quia apperibile apprehensum per intellectū est mouens non motum[c]: appetitus autem mouens motum. Ergo intellectus non mouetur a voluntate.

Anno. ¶ Præterea, Nihil velle possumus nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet voluntas volendo intelligere, oportebit quòd etiam illud velle præcedat aliud intelligere: & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitum. quod est impossibile. Non ergo voluntas mouet intellectum.

¶ SED CONTRA est quòd Damas. dicit, quòd in nobis est percipere quamcunq; volumus artem, & non percipere. In nobis autem est aliquid per voluntatem: percipimus autem artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus mouet voluntatem vt finis, quæ mouet intellectum & omnes inferiores potestates animæ effectiue.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid dicitur mouere dupliciter. vno modo per modum finis, sicut dicitur quòd finis mouet efficientem. Et hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis, & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per modum agentis, sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. Et hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes animæ vires, vt Ansel. dicit in lib. de similitudinibus. Cuius ratio est, quia in omnibus potentiis actiuis ordinatis illa potentia, quæ respicit finem vniuersalem, mouet potentias, quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. Cælum enim quod agit ad vniuersalem cōseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodque agit ad conseruationem propriæ speciei: vel

Anno. quam interiores, & inter interiores quanto superiores, tanto magis obedire videntur.

¶ In responsione ad primum diligenter recolito dicta in responsione ad primum præcedentis articuli.

¶ In responsione ad secundum recolito dicta in artic. 1. quæst. 80. vbi hæc responsio declaratur.

Quæstio. *¶ Num primus motus intellectus reducatur in Deum, & quomodo.*

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit quo ad duo. Primo cur reducitur in littera motus animi nostri in Deum. Cum in prompta esset causa proxima, scilicet natura in qdam primus motus intellectus reducitur. Secundo quid intendit per hanc primam motionem à Deo, an scilicet generalem influxum in intellectualia in sui principio, an specialem aliquam operationem: aliter in hoc quam in illo.

¶ Ad euidentiam huius obscuræ dubitationis, sciendum est, quòd propter alterum duarum causarum aut vtranque, posset credi necessitas reductionis talis in Deum. Primo propter impotentiam quidem: vt quia intellectus est secundum se in potentia omnino, & cum in principio præsentatur sibi obiectum, nec adest volumtas, habet sufficiens motiuum quo ad specificationem actus, scilicet obiectum: sed nullum habet motiuum quo ad exercitium actus: quia deest voluntas quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotens ad exeundum in actum nisi aliquod aliud adsit motiuum: & propterea poni oportet aliquis motiuum ad exercitium: quod dicimus Deum. Propter cuitationem vero casus, quia si nec voluntas nec aliqua superior causa poniatur mouere intellectum magis ad intelligendum quàm non intelligendum: aut magis ad hoc quàm illud intelligendum, à casu est omnis prima intellectio: prout scilicet contingit fieri aut aliter offerri obiecta, &c. Sed si diligenter consideremus, neutra harum causarum ad propositam resolutionem ducit. Impotentia in primis falso imponitur intellectui: quoniam & sensus exterior aut saltem æstimativa (quam clarius patet actiue operari) sufficit ex se exire in actum secundum: si reducitur in actum primum ab obiecto, nullo præcedente appetitu: vt patet de primis sensationibus brutorum. Nec est minoris efficacitatis intellectus informatus specie obiecti, quàm sensus informatus specie sensibili. Vnde quemadmodum non oportet ponere actiuis motiuum sensuum ad primas sensationes quo ad exercitium actus, sed ipsa sensuum natura sufficit, ita nec in intellectu. Sufficit enim ad hoc naturalis vis intelligendi indita animæ mediante intellectu agente & possibili. Casualitas deinde male attribuitur, quoniam quæ ex frequenti vsu prouenium casu neq; quam fiunt: constat autem quod vniuersale quod est proprium motiuum intellectus, ex multis sensationibus, memoriis, & experientiis colligitur: vt dictum in secundo posteriorum & præmio metaphy. non igitur casu sed ex frequentioribus actibus sensuum circa hoc magis quàm circa illud prouenit, quòd prius intelligatur hoc quàm illud. Rursus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulo quintum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio respondens quæstio negatiue, Appetitus intellectiuus & non voluntas non distinguitur per irascibilem & concupiscibilem. Probatur, Potentia ordinata ad bonum secundum commune rationem non diuersificantur penes differentias speciales illius rationis sed appetitus intellectiuus respicit communem boni rationem. Ergo non distinguuntur penes speciales differentias boni. Tū vltra, sed concupiscibilis & irascibilis distinguuntur penes tales differentias: ergo voluntas non distinguitur per concupiscibilem & irascibilem. Maior probatur dupliciter. Primo ex verificatione ipsius inducitur in potentia visiua & consequenter in alias: secundo, ex opposito: quia scilicet si visus esset albi, vt sic: esset alius à visu nigri. Et eâdem ratione probatio illa, si affirmatio est causa affirmationis, & e contra. Si enim respicere rationē specialem est ratio diuersitatis, nō respicere specialem erit causa non diuersitatis. Minor vero est per se nota: quia bonum intellectū est vniuersale. Probatio autem subsumpta alterius probatur, & cōcupiscibilis respicit rationem cōuenientis irascibilis rationem nocumenti propellendi.

¶ Aduerte tū, quòd liceret ad integritatem formalem rationis pro cōclusione sufficeret hic, quę ex litera ad hāc formam reducta sunt, ad claritatem tamē & bonitatem doctrinę in litera inferuntur duæ aliæ manifestationes nonnullorum, sed minus: vna est ex opposito, seu ex differentia inter appetitum sensitiuum & intellectiuum: non quòd de appetitu sensitiuo minus sufficienter dictum fuerit in quæstione precedente, sed vt ostendatur ex eadem radice procedere, quòd illa diuersificetur per has differentias & istę non: & sic ratio ista fiet ior redditur. Vnde duas maximas proposuisse habentes sicut se habent affirmatio ad affirmationē, & negatio ad negationem. primam de communitate obiectiua eiusdem: & consequenter duo dedoxit, videlicet superioris, & diuersitatem inferioris appetitus: quia non habet obiectū illud cōmune: quia nec sensus illud apprehendit.

¶ Altera est ex apprehensiua petita, quam in calce ponit: quod quemadmodum vis apprehensiua non distinguitur concupiscibilis, & irascibilis, ita nec appetitiua: oppositum autem est in parte inferiori: quia & apprehensiue & appetitiue multiplicatis licet enim æquali numero sint, est propositio nostro differentia inter partem inferiorem & superiorem in multiplicatiue & non multiplicatiue tam apprehensiuam quàm appetitiuam, qui quid sit de numero, quæ constat non oportere esse æqualem: quia non ponitur appetitus primo propter apprehensiuam potentiarum bona propria, sed propter ipsius animalis bonum, vt dictum est. Nec apprehensorum per se differentiæ constituunt aut parium totidem per se differentias genericas appetibilium: imò omnia sensu percepta dualium tantum boni per se differentia, quia modo disiunctiue in quæst. præcomprehenditur: & ideo duas tantum appetitiuas potentias, in parte sensitiuas distinxit superius.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue: circa quam tria facit. Primo ponit eam: & probat ducendo ad impossibile. secundo manifestat. tertio probat à priori.

¶ Quo ad primum conclusio est: Homo est liberi arbitrij. probatur ducendo ad impossibile: quia frustra esset lex consilia, &c.

¶ Quo ad secūdum datur res in triplici ordine quo ad hoc: quædam operantur sine iudicio, non collatito, sed naturali: quædā cum iudicio libero: prima sunt inanimata: secunda sunt bruta: tertia rationalia, inter quæ est homo. Vbi nota quòd iudicium seu arbitrium liberū distinguitur cōtra naturale, naturale autē est, quòd determinatū ad vnum agere ergo iudicio naturali nihil aliud est quàm agere indicio non indifferenti ad hoc & oppositum, sed determinato ad alterum oppositorū hoc modo bruta agunt: agere autem arbitrio libero, est agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppositum. Nec attēdit ista differentia in hoc: quòd quando agit iudicium liberū est indeterminatum, & naturale determinatū: quia quando exit in actum, oportet omne iudicium determinatum esse ad vnum, sed attēditur penes hoc, quòd iudicium brutorū fecūdum se non est indifferens ad hoc & oppositum: rationale autem

rationem sui obiecti quod est bonum, intellectus autem secundum quod quadam res & potentia specialis, sic sub comuni ratione boni continetur, velut quoddam speciale, & intellectus ipse, & ipsum intelligere, & obiectum eius, quod est verum, quorum quodlibet est quoddam speciale bonum. Et secundum hoc voluntas est altior intellectu, & potest ipsum mouere. Ex his ergo apparet ratio quare hæ potentiæ suis actibus nimicem se includunt: quia intellectus intelligit voluntatem velle, & voluntas vult intellectum intelligere [e]. Et simili ratione bonum continetur sub vero inquantum est quoddam verum intellectum, & verum continetur sub bono inquantum est quoddam bonum desideratum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus alio modo mouet voluntarem quam voluntas intellectum, vt iam dictum est [e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd non oportet procedere in infinitum, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnem enim voluntatis motum necesse est quod præcedat apprehensio, sed non omnem apprehensionem præcedit motus voluntatis: sed principium consiliandi & intelligendi est aliquod intellectuū principium altius intellecta nostro: quod est Deus, vt etiam Arist. dicit in 8. Ethi. Et per hunc modum ostendit quòd non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Verum irascibilis, & concupiscibilis distingui debeant in appetitu superiori.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd irascibilis & cōcupiscibilis distinguī debeāt in appetitu superiori, qui est voluntas. Vis enim concupiscibilis dicitur à concupiscendo: & irascibilis ab irascendo. Sed aliqua concupiscentia est quæ non potest pertinere ad appetitum sensitiuum, sed solum ad intellectiuum, qui est voluntas: sicut concupiscentia sapientię, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiscentia sapientię perducit ad regnum perpetuum. Est etiam quædam ira, qua non potest pertinere ad appetitum sensitiuū, sed intellectiuum tantum: sicut cum irascimur contra vitia. Vnde & Hiero. super Mat. monet vt odium vitiorū possideamus in irascibili. Ergo irascibilis & concupiscibilis distingui debent in appetitu intellectiuo, sicut in sensitiuo.

¶ Præterea, Secundum quod communiter dicitur, charitas est in concupiscibili, spes autem in irascibili. Non autem possunt esse in appetitu sensitiuo, quia non sunt sensibilium obiectorum, sed intelligibilium. Ergo concupiscibilis & irascibilis sunt ponenda in parte intellectiua.

¶ Præterea, In libro de spiritu & anima dicitur, quòd has potentias, scilicet irascibilem & concupiscibilem, & rationalem habet anima antequam corpori misceatur. Sed nulla potentia sensitiuæ partis est animæ tantum, sed coniunctī, vt suprà dictum est [e]. Ergo irascibilis & concupiscibilis sunt in voluntate, quæ est appetitus intellectiuus.

¶ SED CONTRA est quod Greg. Nicenus dicit, quòd rationalis pars animæ diuiditur in desideratiuū & irascitiuum. Et idem dicit Damas. in lib. 2. & Philosophus dicit in tertio de Anima, quòd voluntas in ratione est. In irrationali autē parte animæ concupiscentia & ira, vel desiderium & animus.

CONCLVSIO.

¶ *In superiori appetitu hominis voluntate scilicet, non distinguitur concupiscibile, & irascibile.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis non sunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur voluntas. Quia, sicut suprà dictum est [e], potentia, quæ ordinatur ad aliquod obiectum secundum commune rationem, non diuersificatur per differentias speciales sub illa ratione communi contentas. Sicut quia visus respicit visibile secundum rationem colorati, non multiplicantur visiuæ potentiæ secundum diuersas species colorum. Si autem esset aliqua potentia quæ esset albi inquantum est album, & non inquantum est coloratum, diuersificaretur à potentia quæ esset nigri, inquantū est nigrum. Appetitus autem sensitiuus non respicit communem rationem boni [e]; quia nec sensus apprehendit vniuersale. Et ideo secundum diuersas rationes particularium bonorum diuersificantur partes appetitus sensitiui [e]. Nam concupiscibilis respicit propriam rationem boni inquantum est delectabile secūdum sensum & conueniens naturæ. Irascibilis autem respicit rationem boni secundum quod est repulsiuum & impugnatiuum eius quod infert nocumentum. Sed voluntas respicit bonum sua communi ratione boni [e]. Et ideo non diuersificantur in ipsa quæ est appetitus intellectiuus, aliquæ potentiæ appetitiuæ, vt sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis, sicut etiam ex parte intellectus non multiplicantur vires apprehensiuæ, licet multiplicentur ex parte sensus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd amor, concupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiuntur. Quandoque quidem secundum quod sunt quædam passiones: eorum quædam scilicet concitatione animi prouenientes: & sic cōmuniter accipiuntur: & hoc modo sunt solum in appetitu sensitiuo. Alio modo significant simplicem affectum absq; passione vel animi concitatione. Et sic sunt actus voluntatis. Et hoc etiam modo attribuuntur angelis & Deo. Sed prout sic accipiuntur [e], non pertinent ad diuersas potentias, sed ad vnam tantum potentiam, quæ dicitur voluntas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipsa voluntas potest dici irascibilis prout vult impugnare malum, non ex impetu passionis, sed ex iudicio rationis. Et eodem modo potest dici cōcupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibili & concupiscibili sunt charitas & spes, id est in voluntate [e], secundum quod habet ordinem ad huiusmodi actus. Sic etiam potest intelligi quod dicitur in libro de Spiritu & anima, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt animæ, antequam vniatur corpori: vt tamē intelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non sit necessarium verbis illius libri fidem adhibere [e]. Vnde patet solutio ad tertium.

QVAESTIO OCTVAGESIMATERTIA de Libero arbitrio in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Libero arbitrio.

¶ Et circa hoc quærūtur quatuor.

¶ Primo, vtrū homo sit liberi arbitrij. ¶ Secūdo quid sit liberū arbitriū. vtrū sit potentia, vel actus, vel habitus. ¶ Tertio, si est potentia, vtrum sit appetitiua, vel cognitiua. ¶ Quarto, si est appetitiua, vtrū sit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homo sit liberi arbitrij.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit liberi arbit. Quicunq; enim est liberi arbitrij facit quod vult. Sed homo non facit quod vult. Dicitur enim Rom. 7. Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, illud fa-

cio, Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ Præterea, Quicunque est liberi arbitrij, eius est velle & non velle, operari & non operari. Sed hoc non est hominis. Dicitur enim ad Rom. 9. Non est volentis scilicet velle, neque currentis scilicet currere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ Præterea, Liberum est quod sui causa est: vt dicitur in 1. metaphy. Quod ergo mouetur ab alio, non est liberum. Sed Deus mouet voluntatem. Dicitur enim Prouerb. 21. Cor regis in manu Dei est: & quocunque voluerit vertet illud. Et Philip. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ Præterea, Quicunque est liberi arbitrij, est dominus suorum actuum: sed homo non est dominus suorum actuum: quia vt dicitur Hiere. 10. Non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethi. Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. Sed non est in potestate nostra aliquales esse, sed hoc nobis est à natura. Ergo naturale est nobis quòd aliquem finem sequamur. Non ergo ex libero arbitrio.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Glos. j. in libertate arbitrij.

CONCLVSIO.

¶ *Cum homo sit rationalis, liberi etiam arbitrij necessario est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo est liberi arbitrij. Alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

¶ Ad cuius euidentiam considerandū est quòd quædam agunt absq; iudicio. Sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia cognitione carentia. Quædam autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ou is videns lupum eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero: quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. Et simile est de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoscitiuam iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequendum [e]. Sed quia iudicium illud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio potens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viam ad opposita, vt patet in dialecticis syllogismis, & rhetoricis persuasionibus. Particularia autem operabilia sunt quædam contingentia. Et ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum. Et pro tanto necesse est quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso quod rationalis est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est [e], appetitus sensitiuus, etsi obediat rationi, tamen potest in aliquo repugnare concupiscendo contra illud quod ratio dictat [e]. Hoc ergo est bonum quòd homo non facit cum vult, scilicet non concupiscere contra rationem, vt glo. Augustī. ibidem dicit.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd verbum illud Apostoli non sic est intelligendum quasi homo non velit & non currat liber arbitrio, sed quia liberum arbitrium ad hoc non est sufficiens nisi moueatur & iuuetur à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium seipsum mouet ad agendum. Non tamen hoc est de necessitate libertatis quòd sit prima causa sui id quod liberum est: sicut nec ad hoc quòd aliquid sit causa alterius, requiritur quòd sit prima causa eius. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas & voluntarias. Et sicut naturalibus causis mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ [e], sed potius hoc in eis facit. operatur enim in vnoquoque secundum eius proprietatem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dicitur non esse in homine via eius quantum ad executiones electionum, in quibus homo impeditī potest, velit nolit. Electiones autem ipsæ sunt in nobis, suppositō tamen diuino auxilio.

¶ Ad quintum dicendum, quòd qualitas hominis est duplex. Vna naturalis & alia superueniens. Naturalis autem qualitas accipi potest vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quòd homo est aliqualis qualitate naturali, quæ attenditur secūdum intellectiuam partem, naturaliter homo appetit vltimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est & non subiacet libero arbitrio, vt ex suprādictis patet [e]. Ex parte vero corporis & virtutum corpori annexarum potest esse homo aliqualis naturali qualitate secundum quod est talis complexionis, vel talis dispositionis ex quacunq; impressione corporearum causarum, quæ non possunt in intellectiuam partem imprimere, eo quòd non est alicuius corporis actus [e]. Sic igitur qualis vnusquisque est secundum corpoream qualitatem, talis finis videtur ei: quia ex huiusmodi dispositione homo inclinatur ad eligēdum aliquid vel repudiandum. Sed istæ inclinationes subiacent iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum est [e]. Vnde per hæc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autem superuenientes sunt sicut habitus & passiones, secundum quas aliquis magis inclinatur in vnum quàm in alterum. Tamen istæ etiam inclinationes subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi etiam qualitates si subiacent, inquantum in nobis est tales qualitates acquirere vel causaliter vel dispositiue, vel à nobis excludere. Et sic nihil est quod libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium sit potentia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd liberum arbitrium non sit potentia. Arbitrium enim liberum nihil est aliud quàm liberum iudicium. Iudicium autem non nominat potentiam, sed actū. Ergo liberū arbitrium non est potentia.

¶ Præterea, Liberum arbitrium dicitur esse facultas volūtatis & rationis. Facultas autem nominat facilitatem potestatis, quæ quidem est per habitum. Ergo liberum arbitrium est habitus. Ber. etiam dicit, quòd lib. arbit. est habitus animæ liber sui. Non ergo est potentia.

¶ Præterea, Nulla potentia naturalis tollitur per peccatum: sed liberū arbitrium tollitur per peccatum. Augustī. enim dicit, quòd homo male vtens libero arbit. & se perdit & ipsum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

¶ SED CONTRA est, quòd nihil est subiectum habitus, vt videtur, nisi potentia. Sed liberum arbitrium est subiectum gratiæ, qua sibi assistente bonū eligit. Ergo liberum arbitrium est potentia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum liberum arbitrium sit quo indifferenter se habent homines ad bene vel male eligendum, impossibile est esse habitum quendam, vel potentiam cum habitu, sed necessario potentia quædam animæ naturalis est.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

probatur, quia principium actus in nobis aliquod horum est, probatur, quia hīt dicuntur vt principia cognoscere. minus vero probatur duplicitèr. primo sic, si esset habitus: ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis: & esse habitum est contra rationem naturalitatis liberi arbit. consequentia patet. quia liberum arbitrium non acquiritur aut infunditur: sed connascitur oōibus cum. Destructio consequentis quo ad primam probationem patet: quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio, & si subest libero arbitrio, ergo non est naturale, vt patet de assensu principiorū, & appetitu beatitudinis.

¶ *Num libero arbitrio repugnet naturalitas, eum sit potentia naturalis.*

Qualitio. ¶ Circa hāc partem duo dubia parua sunt. Primum est: quia videtur contradictio in eodem contextu litere dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas & simul dicitur quòd est naturalis. Secundum est: quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt patet. ponitur enim in secunda speties qualitatis: ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hæc duo simul dicitur: quòd naturale hic sumitur vt distinguitur cōtra liberum: ita quod naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum conuenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo: vel supra rationem rei de qua est sermo, vel supra inhæsionem illius rationis in subiecto. Et si quidem determinet inhæsionem: omnia quæ congenerātur alicui, naturalia sunt: quia non liberè insunt, sed à natura determinantur ad habenda illa: & hoc modo liberum arbitrium est naturale: quia inest nobis à natura: vt in litera dicitur. Et sic hac naturalitate secundum inhæsionem infertur in litera: quòd si esset habitus, esset naturalis: vt patet. Si vero determinet ipsam rationem rei: sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatum ad vnum: aliquod indifferens ad hoc & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur. Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, scilicet determinans rationem non inhæsionem: & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium. Quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis: distinguitur tamen contra potentias naturales: & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animꝰ eum simpliciter dicitur: quòd liberum arbitrio repugnat esse habitū naturalem:

c 412

414 2.dist.24. q.1.art.3. Et 3.dist. 17.arti.1. qō. 3. ad quintū. Et veri. q. 24.ar. 4.& 6.

& non naturalem potentiam, cum verissimè naturalitas quo ad rationem repugnet & quo ad inhæsionem conueniat. Ad hoc dicitur, quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quòd si est naturalis quo ad inhæsionem: est etiam naturalis quo ad rationem: quamvis non econtra, vt patet: in potentia vero non: sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatem habitus tantum omnino repugnātem liberum arbitrium excludit: potentiæ vero tanquā permissiue compatientem secum libertatem, non sic excludit: & ex hoc patet responsio ad obiectionē quartam, quæ poterat contra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrij infertur naturalitas habitus secundum inhæsionem & ratiōnem probatio postmodum fit contra naturalitatem rationis: hæc enim probatur repugnare libero arbitrio & sic videtur inefficax processus: & in æquinoco laboraps. tam enim patet satisfactio quòd quia in habitu naturalitas rationis euidens est: quoniam omnis habitus ad vnum determinat, nulla opus erat probatione circa hoc: & ideo licuit deducta naturalitate inhæsionis ex alia naturalitate, scilicet rationis tanquam per se nota procedere: & ex naturalitate rationis inferre repugnantiam ad libertatem. Qui processus non licuit loquendo de potentia: quia illata naturalitate inhæsionis non haberetur secunda naturalitas ficut in habitu.

¶ Secundo probatur sic, liberū arbitrium indifferenter nos habemus ad bene vel male eligendum: ergo non est habitus. Tener sequela: quia habitus est quo bene vel male inclinamur: probatur: auctoritate & inductione in intellectu & appetitu.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimatertia Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæstioni affirmatiue. Liberum arbitrium est potentia appetitiua. Probatur, electio est principaliter actus appetitiuæ virtutis: ergo liberum arbitrium est appetitiua potentia. Huius rationis probatur consequentia sic: litera: quia proprius actus liberi est electio: quod probatur: quia ex hoc dicimur liberi: quia possumus operare vnum alterō refutato quod est eligere. Secundo declaratur. Et probatur antecedēs. Declaratur quidem declarando: primo quod ad electionem duo concurrūt, iudicium ex parte consilij & intellectus: & acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus ponendo secundo quòd in hoc consentit Aristoteles Philosophus, in textu libro Ethicorum: & quia

398 130 402

Comment.

119

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquarta Articulum primū.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore quæ. Primo refert antiquorum opiniones. secundo Platonis contra opinionem Platonis, quarto fundatōr tis eius examinat & destruit. quinto infert conclusionem responsiuam quæstio affirmatiue.

¶ Quo ad primū antiquorū, positio est, quòd corporeorum nulla est certa cognitio: quia sunt in continuo motu: & ex hoc 9. corporale variū,

& quid in tertio. Probatur vero sic, obiectū electionis est id quod est ad finem vt sic. Ergo est bonum vtile. Ergo electio est propriè actus appetitiuæ virtutis. Antecedēs hoc cū prima consequentia patet: secunda vero probatur, quia bonum vt bonū: & consequenter omnis boni species, vt sic ad appetitiuæ potentiæ obiectum proprium spectat.

¶ Circa hanc partem effect quæstio de electione quæ in prima secundæ.

415 *Iuxta fin. supra art. 3. induct.*

a ¶ Super Quæstionis octuagesimatertia Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Voluntas & liberū arbitrium non sunt duæ, sed vna potentia probatur. Sicut se habet intellectꝰ ad rationē, ita voluntas ad libe. arbit. seu (quod idem est) vim electiuā: sed intellectus & ratio sunt vna potentia. ergo voluntas & lib. arb. maior probatur dupliciter. primo ex cōmuni ratione. Quia oportet appetitiuas esse proportionatas apprehensiuis ac per hoc sicut in apprehensiua sunt duo, ita in appetitiua. Secundo ex specialibus rationibus horū ex parte obiectorum & actium. Actuū quidem quia intelligere est simplex: & ratiocinari est discurrere: & similiter velle & eligere obiectorum vero, quia exinde illorum primū est principij: secundum conclusionis. horum quoq; primum est finis, secūdum ad finem.

330 403

¶ Constat autem quòd hæc proportionaliter se habent, minor vero non solū probatur quia eiusdem est virtutis, quies et motus: sed idē medium intentam hic conclusionem inferre dicitur. Et sic duobus quodammodo mediis probauit intentam conclusionē, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuam & appetitiuam virtutē. & ex habitudine inter actum lib. arb. & actū voluntatis: quia scilicet se habent vt quies & motus: vt supra dictum fuit de intellectu & ratione.

119

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquarta Articulum primū.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore quæ. Primo refert antiquorum opiniones. secundo Platonis contra opinionem Platonis, quarto fundatōr tis eius examinat & destruit. quinto infert conclusionem responsiuam quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primū antiquorū, positio est, quòd corporeorum nulla est certa cognitio: quia sunt in continuo motu: & ex hoc 9. corporale varium,

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd liberum arbit. sit alia potentia à voluntate. Dicit enim Damas. in libr. 2. quòd aliud est thelisis, aliud vero bulisis. Thelisis autem est voluntas, bulisis autem videtur arbitrium liberum: quia bulisis secundum ipsum est voluntas quæ est circa aliquid quasi vnius per comparationem ad alterum. Ergo videtur quod liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.

¶ Præterea, Potentiæ cognoscuntur per actus. Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij, est aliud à voluntate vt dicitur in 3. Ethi. quia voluntas est de fine, electio autem de iis quæ sunt ad finem. Ergo liberum arbitrium est alia potentia à voluntate.

¶ Præterea, Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiam ex parte appetitus intellectiui debet esse aliqua potentia præter voluntatem: & hæc non videtur esse nisi liberū arbitrium. Ergo liberum arbit. est alia potentia præter voluntatē.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit in 3. quòd liberum arbitrium nihil aliud est quàm voluntas.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ratio & intellectus non duæ, sed vna potentia sunt, ita voluntas & liberum arbitrium non duæ, sed vna tantum potentia sunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potētiis apprehensiuis, vt supra dictū est[e]. Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & lib. arbit. quod nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actium. Nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicuntur proprie principia, quæ sine collatione per seipsa cognoscuntur[e]. Ratiocinari autem proprie est deuenire ex vno in cognitionem alterius. Vnde proprie de conclusionibus ratiocinamur, quæ ex principiis innotescunt. Similiter ex parte appetitus velle importat simplicem appetitum alicuius rei. Vnde voluntas dicitur esse de fine, qui propter se appetitur. Eligere autem est appetere aliquid propter alterum consequendum. Vnde proprie est eorum quæ sunt ad finem. Sicut autem se habet in cognitiuis principium ad conclusionem, cui propter principia assentimus, ita in appetitiuis se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifestū est quòd sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet voluntas ad vim electiuam, id est ad liberum arbitrium. Ostensum est autem suprà[e], quòd eiusdem potentiæ est intelligere & ratiocinari, sicut eiusdē virtutis est quiescere & moueri. Vnde etiā eiusdem potentiæ est velle & eligere. Et propter hoc voluntas & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bulisis distinguitur à thelisi, non propter diuersitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd electio & voluntas, id est ipsum velle, sunt diuersi actus: sed tamē pertinent ad vnam potentiam, sicut etiam intelligere & ratiocinari, vt dictū est[e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus comparatur à voluntate vt mouens. Et ideo non oportet in voluntate distinguere agens & possibile.

QVAESTIO OCTVAGESIMAQUARTA de Animæ cognitione respectu corporalium, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerādum est de actibus & habitibus animæ quantum ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ non pertinent directè ad considerationem theologi. Actus autem & habitus appetitiuæ partis ad considerationem moralis scientiæ pertinent. Et ideo in secunda parte huius operis de eis tractabitur, in qua considerādum est de morali materia. Nunc autem de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primo quidem de actibus. Secundo de habitibus. In cōsideratione vero actuū hoc modo procedemus. Primo nanq; considerandum est quomodo intelligit anima corpori coniuncta. Secundo quomodo intelligit à corpore separata. Prima autem consideratio erit tripartita. Primo nanq; considerabitur quomodo anima intelligit corporalia quæ sunt infra ipsam. Secundo quomodo intelligit se ipsam & ea, quæ in ipsa sunt. Tertio quomodo intelligit substantias immateriales, quæ sunt supra ipsam.

¶ Circa cognitionem vero corporalium tria consideranda occurrunt. Primo quidem per quid ea cognoscit. Secundo quomodo & quo ordine. Tertio quid in eis cognoscit.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. ¶ Secūdo, vtrum intelligat ea per essentiam suam, vel per aliquas species. ¶ Tertio, si per aliquas species, vtrum species omnium intelligibiliū sint ei naturaliter innatæ. ¶ Quarto, vtrum efficiant in ipsam ab aliquibus formis immaterialibus separatis. ¶ Quinto, vtrū anima nostra omnia quæ intelligit videat in rationibus æternis. ¶ Sexto, vtrum cognitionem intelligibilem acquirat a sensu. ¶ Septimo, vtrum intellectus posit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata. ¶ Octauo, vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virtutum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod anima non cognoscat corpora per intellectum. Dicit enim Aug. in 2 dol. quòd corpora intellectu cōprehendi non possunt: nec aliquod corporeū nisi sensibus videri potest. Dicit etiam 12. super Genes. ad literam, quòd visio intellectualis est eorum quæ sunt per essentiam suam in anima. huiusmodi autem non sunt corpora. Ergo anima per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensum nullo modo potest cognoscere spiritualia quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum potest cognoscere corpora, quæ sunt sensibilia.

¶ Præterea, intellectus est necessariorum, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodem modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ SED CONTRA est, q; scientia est in intellectu. Si ergo intellectus non cognoscit corpora, sequitur q; nulla scientia sit de corporibus. Et sic peribit scientia naturalis quæ est de corpore mobili.

CONCLVSIO.

¶ *Anima per intellectum cognoscit corpora immaterialiter, vniuersaliter, & necessariorum cognitione.*

¶ RESPONDEO dicendū ad euidentiam huius quæstionis, quòd primi Philosophi, qui de naturis rerum inquisuerunt, putauerunt nihil esse in mundo præter corpus[e]. Et quia videbant omnia

419 *Veri. q. 10. art. 4.*

362

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudo modi esse tu, neq; intrinsece re patet de intenso & remisso: neque extrinsece, vt patet de duobus albis, altero dulci & altero non. In cognoscente autem, quia tenitus est similis sentato in forma non in materia: ergo iuxta hunc eundem modum dici potest de intellectus respicit species rerum absq; materia, motu & particularibus: quia vnumquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd (vt patet ex supradictis) ista ratio, Vnumquodq; recipit per modum sui, non fuit necesse ad propositum nisi præsupposito actiuo sufficiente: quia tamen superius ex proposito hoc declarauerat: vbi de intellectu agente tractabatur, ideo suppositis illis nunc non curat sic breuiter & quasi diminute loqui.

Comment. ¶ Quo ad quintum infertur conclusio responsiua, Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali & necessaria. Vbi aduerte, quòd tres conditiones determinant cognitionem secundum genus proprium & in ordine ad obiectū. Secundum genus quidem proprium: quia cognitio ista est de genere cognitionū immaterialium, vniuersalium, & immobilium, seu necessariarum, quod idem est: necessariū enim est quod mutari non potest. omnis enim intellectio in tali genere est. In ordine vero ad obiectum: quia cognitio ista immaterialiter, vniuersaliter & immobiliter attingit obiectū nulla enim materia mediante nulla cōditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obuiante intelligimus species corporum: quæ secundum esse sunt materiales particulares & motui subiectæ.

a ¶ *Super Quæstionē octauagesimā quartæ Articulō secundum.*

b 425 Annot. TItulus per essentiam vt rationem cognoscendi eo modo quo species intelligibilis dicitur ratio cognoscendi: ita quòd sola essentia animæ sit ei sufficiens ratio cognoscendi omnia corpora.

Comment. ¶ In corpore quatuor primo ponit opiniones antiquorum: secūdo arguit contra: tertio ostendit modum quo cognitum oportet esse in cognoscente: quarto respōdet quæsito.

d 63 ¶ Quo ad primum quatuor narrat. Primo conclusionem responsiuam secundum antiquos, scilicet quòd anima cognoscit omnia corpora per essentiam suam. Secundo commune fundamentum omnibus antiquis, scilicet quòd cognitio fit assimilatione: vt patet in primo de anima. Tertio quomodo diuersimode super eodem fundamento Plato & alij fabricauerunt: quia ille ab anima inchoans potuit cognita immaterialiter existere in se, vt in anima: isti a rebus inchoantes posuerunt cognita materialiter existere in anima vt in se. Quarto quomodo ad omnia extendebant animæ similitudinem & cognitionē, scilicet per naturā, aut naturas primeij; seu principiorum: quia principiata ex principiis constituuntur & cognoscūtur, & declarātur discurrendo per opiniones eorū & Empedoclis. omnia clara sunt in litera.

417 Veri. 9ᵒ. 10. ar. 4. cor. ¶ Aduerte hic q; fundamentum illud cōmune verum in se est: & ideo commune fuit & est sapientibus & insipientibus: sed quia male intellexerūt, ideo fuit occasio erroris. nanque tam Plato quàm alij intellexerunt de similitudine & forma & in modo formæ: & propterea vtriq; erraverunt, & in extremas inciderunt opin. Ar. autem distinguens similitudinē in forma à similitudine in modo illius, & videns primam sufficere ad cognitionē: media via ingressit, quam sectamur: putantes quòd licet requiratur similitudo inter cognoscēs & cognitum in forma: stat tamē dissimilitudo in modo: imo respectu corporalium requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic vterque processit tam à modo animæ ad res quā à modo rerum ad animam ducit ad falsum.

Comment. ¶ Quo ad secundum arguitur contra alios non contra Platonem, quia ipse non ponebat animā per suam substantiā cognoscere omnia, sed per species participatas ab ideis: quāuis contingeret eū antiquis in malo intellectu illius fundamenti. Dupliciter autem reprehenditur antiqui. Primo quo ad vltimum dictum eorū, scilicet quòd omnia cognoscūtur per naturas principiorū. Secundo quo ad primum dictum: quod corpora sunt in anima materialiter. Contra primū arguitur. Ratio cognoscēdi oportet quòd sit actu cognitum: quod probatur ex eo quòd etiā potentia cognoscitur per actum 9. Metaph. & non econuerso: sed principium materiale non est actu suum principiabile, sed potentia. ergo.

¶ Nota, q; malor intelligitur de esse actu forma liter vel eminenter natu ram illius cogniti: neutrum autē potest conuenire principio materiali.

¶ Contra secundū vero, quia si res deberet materialiter esse in anima ad cognitionem, ratio nulla esset quare res extra non cognoscerent.

¶ Sed est hic locus quæstionis vnde valet ista consequentia facta: videtur enim nulla: quoniam ratio esset in promptu quare ignis extra non cognosceret, & intus cognoscendi est ratio: quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior non. Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio: nisi quia ipsa est ipsa: sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicendum quòd consequentia facta est optima: & 261 fundatur super hoc, esse 421 cognoscitiuum sequitur esse immateriale, vt in q.14. dictum fuit, & modo replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut vterque, aut neuter est cognoscendi ratio: 436 quia eiusdem sunt virtutis, naturæ & modi: nec alter magis exit latitudinem materialis, quàm reliquus: & ideo par est ratio. Nec suffragatur dicere quòd interior est in natura cognoscitiua: quia est implicatio in adiecto: quia esse in natura cognoscitiua est esse in natura immateriali: quod repugnat materiali. & quamuis quærere quare cognoscitiuum est cognoscitiuum, sit quæstio nulla: quærere tamen quare talis substantia est cognoscitiua & talis nō, est quæstio subtilissima. Vnde & in 1. de Anima redditur ratio, quare 35 plantæ non cognoscunt: quia scilicet, sunt materiales.

Comment. ¶ Quo ad tertium conclusio est. Cognitum oportet esse in cognoscente immaterialiter, & Probatur quadrupliciter. Primo infertur per locum à diuisione ex diffis: aut enim materialiter, aut immaterialiter oportet res in cognoscente esse: sed non materialiter, vt probatum est ergo immaterialiter. Secundo firmatur ratione sic, actus 45 cognitionis se extendit 7 ad ea quæ sunt extra cognoscentem: ergo non 38 est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedens patet: quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt: consequentia probatur: quia materia determinat ad vnum.

Annot. ¶ Aduerte quòd ratio ista est subtilissima: & 2 est eadem cum antedicta in q.14. art.1. & fundatur super duas propositiones. Prima est quòd 28 cognoscens non est tantum ipsum. sed aliashoc enim est idem quod dicere quòd actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem: oportet siquidem cognoscentem esse non solum seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt quæ cognoscit. Secunda est, quòd per materiam res arctatur & determinatur ad vnum: cuius signum manifestum est: quòd natura quæ infima agendi est ratio, vtpote materialis, ad vnum determinatur: & quanto magis à materia recedit, tanto minus ad vnum res determinatur. Vnde & plantarum principium ad multa quodammodo se habet supra naturam, se eleuans, dum mones ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur quòd cognoscitiuum oportet à materia eleuari vtpote non determinatum ad vnum, scilicet esse proprium, sed extendens se ad essendum etiam alia: quod est oppositæ conditionis ad materialia. immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertio probatur ab effectu: quia scilicet, quæ recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua, sicut plantæ: vt dicitur in 2. lib. de Anima. Quanto autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & in- 40 teilectus, qui abstrahit speciem non solum à materia, sed etiam à materialibus conditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formam rei cognitæ sine materia quidem, sed cum materialibus conditionibus. Et inter ipsos sensus visus est magis cognoscitiuus, quia est minus materialis, vt suprà dictum est. Et inter ipsos intellectus tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

¶ Ex his ergo patet, quòd si aliquis intellectus est qui per essentiam suam cognoscit omnia, oportet quòd essentia eius habeat in se materialiter omnia, sicut antiqui posuerunt essentiam animæ actu cōponi ex principiis omniū materialiū, vt cognosceret omnia. Hoc autem est propriū Dei, vt sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omniū, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit: non autem anima humana, neque etiam angelus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de visione imaginaria, quæ fit per imagines corporum. Quibus imaginibus formandis dat anima aliquid suæ substantiæ: sicut subiectum datur vt informetur per aliquam formam. Et sic de seipsa facit huiusmodi imagines: non quòd anima vel aliquid animæ conuertatur, vt sit hæc vel illa imago, sed sicut dicitur de corpore fieri aliquid coloratum prout informatur colore. Et hic sensus apparet ex his quæ sequuntur. Dicit enim quòd seruat aliquid, scilicet non formatum tali imagine quod libere de specie taliū imaginum iudicet. Et hoc dicit esse mentem vel intellectum. Partem, quæ informatur huiusmodi imaginibus, scilicet imaginatiuam dicit esse communem nobis & bestiis.

¶ Ad secundum dicendum quòd Arist. non posuit animam esse actu compositam ex omnibus, sicut antiqui naturales: sed dixit quodammodo animam omnia inquantum est in potentia ad omnia. Per sensum quidem ad sensibilia, per intellectum vero ad intelligibilia. b

¶ Ad tertium dicendum, quòd quælibet creatura habet esse finitum & determinatū. Vnde essentia superioris creaturæ etsi habeat quandam similitudinem inferioris creaturæ, prout communicant in aliquo genere, non tamen completæ habet similitudinem illius: quia determinatur ad aliquam speciem, præter quam est species inferioris creaturæ. Sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantum ad omnia, quæ in rebus inueniuntur, sicut vniuersale principium omnium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. Dicit enim Gregor. in homil. ascentionis quod homo habet commune cum angelis intelligere. Sed angeli intelligunt omnia naturaliter per formas inditas. Vnde in li. de caus. dicitur quòd omnis intelligentia est plena formis. Ergo & anima habet species rerum naturalium inditas quibus corporalia intelligit.

¶ Præterea, Anima intellectiua est nobilior quàm materia prima corporalis. Sed materia prima est creata à Deo sub formis, ad quas est in potentia. Ergo multo magis anima intellectiua est creata à Deo sub speciebus intelligibilibus. Et sic anima intelligit corporalia per species sibi naturaliter inditas.

¶ Præterea, Nullus potest verum respondere, nisi de eo quod scit. Sed aliquis etiam idiota non habens scientiam acquisitam respondet verum de singulis, si tamen ordinate interrogetur: vt narratur in Menone Platonis de quodam. Ergo antequam aliquis acquirat scientiam, habet rerum cognitionem. Quod non esset nisi anima haberet species naturales

Universidad de Deusto
Biblioteca

Coment. ¶Quo ad primum conclusio est. Anima non intelligit per species inditas. Probatur ratione & auctoritate: ratio est ista. Homo quandoque est cognoscens in potentia tantum tam secundum sensum, quàm secundum intellectum & reducitur in actum quo ad sensum per actiones sensibilium: & quo ad intellectum per disciplinam, aut inuentionem: ergo secundum id est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sentiendi & intelligendi. Ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: consequentia vero probatur: quia eo modo aliquid se habet ad formã, quæ est principium actionis quo ad actionem ipsam: quod declaratur in leuitate, & ferri sursumquia quod est in potentia ad vnum, est in potentia ad reliquum: & quod in actu vnius, etiam in alterius est actu.

¶ *Num quomodo aliquid se habet ad actionem, eodem modo ad formam se habeat, quæ est actionis principium.*

Quæstio. ¶ Circa hanc rationem aduerte quòd in ea sunt duo manifesta: & tertiũ ambiguitatem habet ali quam. Patet in primis, quòd in probatione consequentiæ non est fermo de quocunque modo, sed de his duobus, scilicet actu & potentia: ita quòd propositio assumpta quòd vnumquodque eodem modo se habet ad formam principiantem actionem, & actionem ipsam: intelligitur quo ad hoc: quod est habere actu vel potentia. Patet secundo quod hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia: & deducis impedimentis. in naturalibus quidem, quia ipsæ actiua cum sunt operãtur: nec prius duratione sunt, & postea principiant actionem; vt patet in elementis deductis autem impedimentis, quia si per accidens contingit formam impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detento deorsum: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur: per se autem propositio ista est verissima. sed ambiguum est, an ita propositio sit vera in formis principiantibus voluntarie: si enim in hoc dicatur vera, obstat: quia experimur falsum esse quòd forma voluntarie exeat in actum statim cum est: imo habemus multas tales, secundum quas non operamur actu. Si autem dicatur quod nõ tenet nisi in formis quæ sunt principia naturalia: frustra ad propositum adducta videtur: quoniam similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere secundum imperium nostræ voluntatis. Et hoc præcipue secundum doctrinam Sancti Thom. e qui posuit species intelligibiles conseruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd propositio assumpta tenet in omnibus formis tam naturalibus quàm voluntariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quòd vnumquodque ita se habet ad formam, quæ est actionis principium, sicut ad actionem, quo ad hoc quòd si est in potentia essentiali ad operationem, est etiam in potentia essentiali ad formam: & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad intellectionem, & in actu habet speciem intelligibilem: imo hoc implicat: quia si actu habet, ergo potest eum vsu intelligere. Et si potest cum vsu, ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum: vt patet ex 8. physicorum. & 2. & 3. de anima. Patet autem hanc esse meam litteræ: quia ex potentialitate qua experimur nos non posse intelligere ad libitum quæ volumus, infert non esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cum vellemus: vt experimur in his quorum sensum habuimus.

liter inditas. Intelligit igitur anima res corporeas per species naturaliter inditas.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, de intellectu loquens, quòd est sicut tabula in qua nihil est scriptum.

CONCLVSIO.

¶ *Anima cum sit quandoque intelligens, & cognoscens in potentia, & quandoque in actu, impossibile est, vt corporalia per species sibi inditas cognoscat.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum forma sit principium actionis, oportet, vt eo modo se habeat aliquid ad formam, quæ est actionis principium, quo se habet ad actionem illam: sicut si moueri sursum est ex leuitate, oportet quod in potentia tantum sursum fertur, esse leue solum in potentia: quod autem actu sursum fertur, esse leue in actu. Videmus autem quòd homo est quandoque cognoscens in potentia tantum, tam secundum sensum, quàm secundum intellectum. Et de tali potentia in actum reducitur, vt sentiat quidem per actiones sensibilium in sensum, vt intelligat autem per disciplinam, aut inuentionem. Vnde oportet dicere, quòd anima cognoscitiua sit in potentia tam ad similitudines, quæ sunt principia intelligendi. Et propterea hoc Aristot. posuit, quòd intellectus, quo anima intelligit, non habet aliquas species naturaliter inditas, sed est in principio in potentia ad huiusmodi species omnes. Sed quia id quod habet actu formam, interdum non potest agere secundum formam propter aliquod impedimentum, sicut leue si impediatur sursum ferri: propter hoc Plato posuit quòd intellectus hominis naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus, sed per vnionem corporis impeditur ne possit in actum exire. Sed hoc non videtur conuenienter dictum. Primo quidem, quia si habet anima naturalem notitiam omnium, non videtur esse possibile, quòd huius naturalis notitiæ tantum obliuionem capiat quòd nesciat se huiusmodi scientiam habere. Nullus enim homo obliuiscitur ea, quæ naturaliter cognoscit: sicut quòd omne totum sit maius sua parte, & alia huiusmodi. Præcipue autem hoc videtur esse inconueniens si ponatur esse animæ naturale corpori vniri, vt suprà habitum est[e]. Inconueniens enim est, quòd naturalis operatio alicuius rei totaliter impediatur per id quod est sibi secundum naturam. Secundo manifestè apparet huius positionis falsitas ex hoc quòd deficiente aliquo sensu deficit scientia eorum, quæ apprehenduntur secundum illum sensum: sicut cæcus natus nullam potest habere notitiam de coloribus. Quod non esset si intellectui animæ essent naturaliter inditæ omnium intelligibilium rationes. Et ideo dicendum est, quòd anima non cognoscit corporalia per species naturaliter inditas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo quidem conuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamen ab eminentia intellectus eorum, sicut & corpora inferiora, quæ tantum existunt, secundum Gregorium deficiunt ab existentia superiorum corporum. Nam materia inferiorum corporum non est completa totaliter per formam, sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cælestium corporum est totaliter completa per formam: ita quòd non est in potentia ad aliam formam, vt suprà habitum est[e]. Et similiter intellectus angeli est perfectus per species intelligibiles secundum suam naturam: intellectus autem humanus est in potentia ad huiusmodi species.

¶Ad secundum dicendum, quòd materia prima habet esse substantiale per formam: & ideo oportuit quòd crearetur sub aliqua forma[c]: alioquin non esset in actu. Sub vna tamen forma existens est in potentia ad alios. Intellectus autem non habet esse substantiale per speciem intelligibilem. Et ideo non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quòd ordinata interrogatio procedit ex principiis communibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscentis. Vnde cum verum respondet de his de quibus secundo interrogatur, non hoc est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil enim refert vtrum ille qui docet proponendo, vel interrogando, procedat de principiis communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus per priora.

¶Quo ad secundum refert duo. Primo obiectionem: qua non obstante priemissa ratione Plato tenuit oppositum. Secundo opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obiectio ad rationem est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus. Coment.

¶Circa obiectionem ad rationem præmissam dubium occurrit: quia videtur sanctus Thomas numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes: quæ scilicet ideo non agunt, quia impediuntur. Cum tamen constet eas agere voluntarie: intelligimus enim cum volumus. Anna.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd habent impedimentum, commune est formis naturaliter & voluntarie agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impediuntur agere statim, volumtarie ad libitum. Vnde ex hoc quòd species intelligibiles impediri ponì dicuntur, & ideo non posse exire in actum: non sequitur, ergo numerantur inter naturales formas, sed est sophisma consequentis. Coment. 293

¶Quo ad tertium arguitur dupliciter contra Platonem. Primo: quia ponitur effectus, scilicet obliuio sine causa sufficienti: & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum quæ naturaliter nouimus: scilicet, Omne totum est maius sua parte: etsi vnio ad corpus est naturalis: vt probatum est: & præcipuè hoc procedit: quia non solum ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: vtpote ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundo, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius: vt patet. & habetur primo posteriorum: ergo non est indita omnium scientia. Si enim scientia omnium ineset animæ ex se ex multa excitatione, & expergefactione circa sensibilia quatuor sensuum, excì anima posset quandoque vti omnibus speciebus quas habet, & consequenter colorum: quod experimur falsum. Et patet sequela: quia sensibilia non requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos: & experimur reminiscentiam fieri ex quodam in quiddam: ergo à fortiori sic fiet reminiscentia intellectualis. 241 338 Locis supra citatis.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. Coment.

¶In corpore quinque. Primo proponit opinionem tenentem affirmatiuam dupliciter: & refert Platonis viam. Secundo Auicennæ. Tertio in quo isti conueniunt & differunt. Quarto arguit vtrunque. Quinto respondet quæsito negatiue.

¶Quo ad primum tria de Platone: primo ideas sensibilium subsistentes. Secundo duplicem participationem earum materialiter & intelligibiliter. Tertio corollarium. ideo scientiam dicebat idearum non sensibilium. Et nota ibi quòd quemadmodum nos Aristot. sequentes, quia species ex sensibilibus in animam prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, quia species ab ideis scientiam de ideis posuit.

¶Quo ad secundum tria ex Auicen. Primo naturæ sensibilium immateriales non per se esse in intellectibus separatis. Secundo derivationem ordinatam earum à primo vsque ad vltimum. Tertio nomen & officium istius vltimi: nomen intellectus, agens officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter, materiæ corporali materialiter, & animæ nostræ intelligibiliter.

¶Quo

¶Quo ad tertium: conuenientia in vno quod vterque ponit species intelligibiles animæ nostræ effluere à formis separatis: & sic reprobatur quæsito affirmatiue, differentia in tribus. Primo, quia Plat. formas separatas dicit subsistentes. Auic. in intellectibus. Secundo, quia Plat. ponit immobiliter recipi influxum in anima. Auicen. mobiliter: imo tantum dum actualiter influit. Tertio quia ex hoc Plato scientiam ponit ingenitam animæ. Auicen. vero non, sed acquiri de nouo necessitate.

¶Quo ad quartum quatuor. Primo proponit impossibile quod sequitur ad vtrunque scilicet, quòd anima frustra vniretur corpori. Secundo probat sequelam sic, anima non vnitur corpori propter corpus, sed propter animam: quia scilicet, corpus necessarium est ad eius propriam operationem, quæ est intelligere, sed secundum vlam vtranque: hæc operatio non egeret corpore. ergo anima frustra vnitur corpori. Maior quo ad primam, & secundam partem probatur: quia nec forma est propter materiam, & hoc contra positionem Auic. nec motor propter mobile, & hoc contra Pla. sed econtra. Quo ad tertiam vero relinquitur per se nota. Iosquendo de anima intellectiua, vt sic, imò innuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius à corpore non pendens: quasi dicat, anima aut egeret corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc non: quia intelligere est operatio à corpore non pendens. Minor vero probatur: quia si anima naturaliter accipit species à substantiis separatis, nulla restat indigentia sensibilium ad intellectionem. Tertio refert responsionem Plat. & refellit. Responsio est: quòd sensibilia requiruntur ad excitandam animam ad cõsiderandum ea, quorum habet species. Repulsio est: quòd hoc non respondet quæsito: quoniam excitatio ponitur ad auferendum quasi soporem connaturalem animæ ex vnione ad corpus, & non ex se. Vnde cum ex se non sit sopita, cur vnitur corpori, vt incurrat talem soporem? Quarto refert responsionem Auic. & refellit. responsio est: quòd sensibilia sunt necessaria ad excitãdam animam ad conuersionem ad intelligentiam agentem. Repulsio est: quia si ex natura sua anima est receptiua ab intelligentia agente: ergo quando ex sola natura conuertitur absque excitatione: vel saltem excitata sam à visibilibus potest se conferri ad species auditibiles materia existentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, causantur à formis aliquibus separatis. 416 34 416 324

¶Præterea, intelligibilia se habent ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animam, sunt causæ ipsorum sensibilium, quæ sunt in sensu quibus sentimus. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam existentibus. Huiusmodi autem non sunt nisi formæ à materia separatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus nostri effluunt ab aliquibus substantiis separatis.

¶Præterea, Omne quod est in potentia reducitur in actum per id quod est actu. si ergo intellectus noster prius in potentia existens post modum actu intelligat, oportet quòd hoc causetur ab aliquo intellectu qui semper est in actu. Hic autem est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus substãtiis separatis causantur species intelligibiles, quibus actu intelligimus.

¶SED CONTRA est: quia secundum hoc sensibus non indigeremus ad intelligendum. Quod patet esse falsum ex hoc præcipue, quòd qui caret vno sensu, nullo modo potest habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

CONCLVSIO.

¶ *Species intelligibiles, quibus anima intelligit, non effluunt à formis separatis.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, vel substantiis separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictum est[e], posuit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, vel ideã equi quam nominabat per se equum, & sic de aliis. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & à materia corporali. Ab anima quidem nostra ad cognoscendum: a materia vero corporali ad essendum: vt sicut materia corporalis per hoc quòd participat ideam lapidis, fit hic lapis, ità intellectus noster per hoc quòd participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines: ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus esse similitudines quasdam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, vt suprà dictum est[e], scientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia contra rationem rerum sensibilium est, quòd earum formæ subsistant absque materiis, vt Aristot. multipliciter probat, ideo Auicen. hac positione remota posuit omnium rerum sensibilium intelligibiles species, non quidem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorum primo deriuantur huiusmodi species in sequentem: & sic de aliis vsque ad vltimum intellectum separatum: quem nominat intellectum agentem. A quo, vt ipse dicit, effluunt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalem. Et sic in hoc Auicen. cum Platone concordat, quòd species intelligibiles nostri intellectus effluunt à quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit per se subsistere. Auicen. vero ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantum ad hoc quòd Auicen. ponit species intelligibiles non remanere in intellectu nostro postquam definit actu intelligere, sed indiget, vt iterato se conuertat ad recipiendum de nouo[e]. Vnde non ponit scientiam animæ naturaliter inditam, sicut Plato, qui ponit participationes idearum immobiliter in anima permanere[e]. Sed secundum hanc positionem sufficiens ratio assignari non posset, quare anima nostra corpori vniretur. Non enim potest dici, quòd anima intellectiua corpori vniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiam[e], nec motor propter mobile, sed potius econuerso. Maxime autem videtur corpus esse necessarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: quia secundum esse suum à corpore non dependet. Si autem anima species intelligibiles secundum suam naturam apta nata esset recipere per influentiam aliquorum separatorum principiorum tantum, & non acciperet eas ex sensibus, non indigeret corpore ad intelligendum: vnde frustra corpori vniretur.

¶Si autem dicatur quòd indiget anima nostra sensibus ad intelligendum, quibus quodammodo excitetur ad considerandã ea, quorum species intelligibiles à principiis separatis recipit, hoc non videtur sufficere: quia huiusmodi excitatio non videtur necessaria animæ nisi inquantum est consopita secundum Platonicos quodammodo, & obliuiosa propter vnionem ad corpus[e]: & sic sensus non proficerent animæ intellectiuæ nisi ad tollendum impedimentum, quod animæ prouenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendum, quæ sit causa vnionis animæ ad corpus. Si autem dicatur secundum Auicen. quòd sensus sint animæ necessarij, quia per eos excitatur, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, à qua recipit species: hoc quidem non sufficit. Quia si in natura animæ est, vt intelligat per species ab intelligentia agente effluxas: sequeretur quòd quandoque anima possit se conuertere ad intelligentiam agentem ex inclinatione suæ naturæ, vel etiam excitata per aliam sensum, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, ad recipiendum species sensibilium, quorum sensum aliquis non habet. Et sic cæcus natus posset habere scientiam de coloribus: quod est manifestè falsum. Vnde dicendum est, quòd species intelligibiles, quibus anima nostra intelligit, non effluũt à formis separatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd species intelligibiles, quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primam causam in aliquod principium per suam essentiam intelligibile, scilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantibus formis rerum sensibilium, & materialium à quibus scientiam colligimus vt Dionysius dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd res materiales secundum esse quod habent extra animam, possunt esse sensibiles actu: non autem actu intelligibiles. vnde non est simile de sensu & intellectu.

¶Ad tertium dicendum, quòd intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id est per intellectum agentem, qui est virtus quædam animæ nostræ vt dictum est[e]: non autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam propriam proximam, sed forte sicut per causam remotam.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Virum anima intellectiua cognoscat res immateriales in rationibus eternis.*

ADQVINTVM sic procedit. Videtur quòd anima intellectiua non cognoscat res immateriales in rationibus æternis. Id enim in quo aliquid cognoscitur, ipsum magis & per prius cognoscitur. Sed anima intellectiua hominis in

¶Quo ad primum duo inducuntur. Primo regula in communi circa philosophorum doctrinam tenenda: & tam quo ad bene, quam quo ad male dicta ex Augu. Secundo inducitur quomodo ipse Aug. hanc regulam seruauit in hac materia circa doctrinã Platonicam, accepit enim rationes æternas, & mutauit modum essendi earum, & sic patet sensus tituli, & eius origo. omnia clara sunt in litera. Aduerte tamen, quòd posuit Plat propter duo extranea iudicatur à fide. Primo: quia ponebat sapientiam & vitam, & alia huiusmodi, quæ sunt perfectiones simpliciter per se subsistere: & nõ solum naturas sensibilium scilicet, bouis, equi, leonis, &c. sequitur enim quòd daretur vita infinite perfectionis, & simpliciter sapientia infinita. &c. extra Deum. Et inuisibilia in litera, vbi ad tollendum hoc addunctur exemplariter hæ perfectiones simpliciter. Secundo, quia ponuntur istæ formæ creatrices, cum solius Dei sit creare. hoc in litera etiam exprimitur. 418 443

¶Quo ad secundum respondetur sub distinctione duorũ sensuum, quos potest habere quæstio tali ordine. Primo ponitur conclusio responsiua sub vno sensu. Secundo ponitur alia conclusio responsiua sub alio sensu: & probatur. Tertio ostenditur, quòd prima conclusio est de intentione Aug. Difficultio est, cognosci omnia in rationibus æternis dupliciter: scilicet obiectiue, vel causaliter. Prima con- 363 426 infrà qu. 88. art. 3. ad 1. Et veri. q. 8. art. 7. ad 6. Et q. 10. art. 1. cor. & ad 6. & art. 8.

Titulus in corpore declaratur. Coment.

¶In corpore duo. Primo declaratur origo tituli, & titulus ipse. Secundo respondetur quæsito.

con-sui

Universidad de Deusto
Biblioteca

conclusio est, in rationibus æternis obiectiue secundum statum præsentis vitæ non cognoscit rationes æternas: quia non cognoscit ipsum Deum in quo rationes æternæ existunt, sed ei sicut ignoto coniungitur: vt Dionys. dicit in 1. cap. mysticæ theologiæ. Ergo anima non cognoscit omnia in rationibus æternis.

¶ Præterea, Ro. 1. dicitur, quòd inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt conspiciuntur. Sed inter inuisibilia Dei numerantur rationes æternæ. Ergo rationes æternæ per creaturas materiales cognoscuntur: & non econuerso.

¶ Præterea, Rationes æternæ nihil aliud sunt quàm ideæ. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd ideæ sunt rationes stabiles rerum in mente diuina existētes. Si ergo dicatur quòd anima intellectiua cognoscit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui posuit omnem scientiam ab ideis deriuari[e].

419 ¶ SED CONTRA est, quòd dicit Aug. 12. confes. Si ambo videmus verum esse quod dicis, & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso id videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus cōtinetur. ergo anima intellectiua omnia vera cognoscit in rationibus æternis.

CONCLVSIO.

¶ In rationibus æternis anima non cognoscit omnia obiectiue in præsenti statu, sed causaliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 2. de doctr. Christiana: qui philosophi vocantur si qua forte vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda sunt. Habent enim doctrinæ Gentilium quędam simulata, & superstitiosa figmenta, quæ vnusquisque nostrum de societate Gentilium exiens debet euitare. Et ideo Aug. qui doctrinis Platonicorum imbutus fuerat, si qua inuenit fidei accommoda in eorum dictis, assumpsit. Quæ vero inuenit fidei nostræ aduersa, in melius commutauit. Posuit autem Plato, sicut suprà dictum est[e], formas rerum per se subsistere à materia separatas, quas ideas vocabat, per quarum participationem dicebat intellectum nostrum omnia cognoscere: vt sicut materia corporalis per participationem ideæ lapidis fit lapis: ita intellectus noster per participationem eiusdem ideæ cognosceret lapidem. Sed quia videtur esse alienum à fide quòd formæ rerum extra res per se subsistant absque materia, sicut Platonici posuerunt: dicentes per se vitam, aut per se sapientiam esse quasdam subsistantias creatrices[e]: vt Dionys. dicit 11. c. de di. no. ideo Aug. in lib. 83. q. posuit loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarum in mente diuina existere, secundum quas omnia formantur: & secundum quas etiam anima humana omnia cognoscit. Cum ergo quæritur vtrum anima humana in rationibus æternis omnia cognoscat, dicendum est quòd aliquid in aliquo dicitur cognosci dupliciter. Vno modo sicut in obiecto cognito, sicut aliquis videt in speculo ea, quorum imagines in speculo resultant: & hoc modo anima in statu præsentis vitæ non potest videre omnia in rationibus æternis. Sed sic in rationibus æternis cognoscunt omnia beati qui Deum vident & omnia in ipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci in aliquo sicut in cognitionis principio: sicut si dicamus quòd in sole videntur ea, quæ videntur per solem, & sic necesse est dicere, quòd anima humana omnia cognoscat in rationibus æternis: per quarum participationem omnia cognoscimus. Ipsum enim Lumen intellectuale, quod est in nobis, nihil est aliud quàm quædam participata similitudo luminis increati[e], in quo continentur rationes æternæ. Vnde in Psal. dicitur. Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? Cui quæstioni Psal. respondet dicens, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsam sigillationem diuini luminis in nobis omnia demonstrantur. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur species intelligibiles à rebus acceptæ ad scientiam de rebus materialibus habendam, ideo non per solam participationem rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus: sicut Platonici posuerunt quòd sola idearum participatio sufficit ad scientiam habendam. Vnde Aug. dicit in 4. de tri. Nunquid quia philosophi documentis certissimis persuadet æternis rationibus animalia temporalia fieri: & propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere: vel ex ipsis colligere quot sunt animalium genera, quæ semina singulorum? Nónne ista omnia per locorum ac temporum historiam quæsierunt? Quòd autem Aug. non sic intellexerit, omnia cognosci in rationibus æternis, vel in incommutabili veritate quasi ipsæ rationes æternæ videantur: patet per hoc quod ipse dicit in lib. 83. q. quòd rationalis anima non omnis & quæcunque, sed quæ sancta & pura fuerit, asseritur illi visioni, scilicet rationum æternarum esse idonea: sicut sunt animæ bonorum. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.

421 AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiua cognitio non accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd non est expectanda synceritas veritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quòd omne quod corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis commutatur. Quod autem non manet, percipi non potest. Alio modo per hoc, quòd omnia, quæ per corpus sentimus, etiam cum non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur: vt in somno, vel furore. Non autem sensibus discernere valemus, vtrum ipsa sensibilia, vel imagines eorum falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest quod à falso non discernitur. Et sic concludit, quòd non est expectanda veritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

Vers. qu. 10. art. 6. Et epos. 3. cap. 81. & 82.

¶ Præterea, Aug. dicit 12. super Ge. ad lit. Non est putandum facere aliquid corpus in spiritum, ranquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omnienim modo præstantior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

¶ Præterea, Effectus non se extendit vltra virtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia. Intelligimus enim quædam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus probat 1. meta. & in fine posteri. quòd principium nostræ cognitionis est à sensu.

CONCLVSIO.

¶ Intellectiua cognitio non fit à sensibili sicut à perfecta & totali causa, sed potiùs sicut à materia causæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quòd nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitionis nisi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animas nostras, vt Aug. dicit in epistola sua ad Dioscorum. Et Arist. etiam dicit in li. de som. & vi. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit, quia tam ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebant intellectum differre à sensu[e], vt Arist. dicit in li. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnem nostram cognitionē fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidē immutationem Democritus asserebat fieri per imaginū defluxiones. Plato vero ecōtrario posuit intellectū differre à sensu[e]: & intellectū quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari à corporeo, posuit quòd cognitio intellectualis non fit per immutationem intellectus à sensibilibus, sed per participationem formarū intelligibilium separatarum, vt dictum est[e]. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem[e]. Vnde nec ipse sensus, cum sit quædam vis spiritualis, immutatur à sensibilibus, sed organa sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere videtur Augustinus. 12. super Gen. ad lit. vbi dicit quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtimur ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionem neque intellectualis cognitio à sensibili procedit, neque etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant animam intellectiuam ad intelligendum. Aristot. autem media via processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre à sensu. Sed sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis, ita quòd sentire non sit actus animæ tantum, sed coniuncti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuæ partis. Quia igitur non est inconueniens, quòd sensibilia, quæ sunt extra animam, causent aliquid in coniunctum: in hoc Aristot. cum Democrito concordauit: quòd operationes sensitiuæ partis causentur per impressionem sensibilium in sensum: non per modum defluxionis, vt Democritus posuit, sed per quandam operationem. Nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionem atomorum, vt patet in primo de generatione. Intellectum vero posuit Arist. habere operationem absque communicatione corporis. Nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorpoream[e]. Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Aristot. non sufficit sola impressio sensibilium corporum, sed requiritur aliquid nobilius: quia agens est honorabilius patiente, vt ipse dicit. Non tamen ita quòd intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, vt Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam suprà diximus[e], quòd facit phantasmata à sensibus accepta intelligibilia in actu per modum abstractionis cuiusdam. Secundum hoc ergo ex parte phantasmatum intellectualis operatio a sensu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiunt immutare intellectum possibilem, sed oportet quòd fiant intelligibilia actu per intellectum agentem, non potest dici, quòd sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per verba illa Augustini datur intelligi, quòd veritas non sit totaliter à sensibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoscamus, & discernamus ipsas res à similitudinibus rerum[e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd Aug. non loquitur de intellectuali cognitione, sed de imaginaria. Et quia secundum Plat. opinionem, vis imaginaria habet operationem, quæ est animæ solius, eadem ratione vsus est Aug. ad ostendendum, quòd corpora non imprimunt suas similitudines in vim imaginariam: sed hoc facit ipsa anima, qua vtitur Aristot. ad probandum intellectum agentem esse aliquid separatum: quia scilicet, agens est honorabilius patiente. Et proculdubio oportet secundum hanc positionem in vi imaginatiua ponere, non solum potentiam passiuam, sed etiam actiuam. Sed si ponamus secundum opi. Arist. quòd actio virtutis imaginatiuæ fit coniuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quòd comparatur ad ipsum, vt ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratum in actu ad pupillam, quæ colorata est in potentia. Posset tamen dici, quòd quamuis prima immutatio virtutis imaginariæ fit per motum sensibilium, quia phantasia est motus factus secundum sensum: vt dicitur in lib. de Anima: tamen est quædam operatio animæ in homine, quæ diuidendo & componendo formar diuersas rerum imagines, etiam quæ non sunt à sensibus acceptæ[e]. Et quantum ad hoc possunt accipi verba Aug.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo non est mirum, si intellectualis cognitio vltra sensitiuam se extendit.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur quòd intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet: non conuertendo se ad phantasmata. Intellectus enim fit in actu per speciem intelligibilem quia informatur. Sed intellectum esse in actu est per ipsum intelligere. Ergo species intelligibiles sufficiunt ad hoc quòd intellectus actu intelligat, absque hoc quòd ad phantasmata se conferat.

¶ Præterea, Magis dependet imaginatio à sensu quam intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio potest imaginari actu absentibus sensibilibus. Ergo multo magis intellectus potest intelligere actu, non conuertendo se ad phantasmata.

¶ Præterea, incorporalium non sunt aliqua phantasmata: quia imaginatio, tempus, & continuum non transcendit. Si ergo intellectus noster non posset aliquid intelligere in actu, nisi conuerteretur ad phantasmata: sequeretur quòd non posset intelligere incorporalia.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in 10. super Gen. ad lit. Non est putandum, quòd aliquid corpus in spiritum, ranquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omnienim modo præstantior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus noster non potest actu intelligere aliquid, nisi conuertendo se ad phantasmata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quòd nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitionis nisi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animas nostras, vt Aug. dicit in epistola sua ad Dioscorum. Et Arist. etiam dicit in li. de som. & vi. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit, quia tam ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebant intellectum differre à sensu[e], vt Arist. dicit in li. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnem nostram cognitionē fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidē immutationem Democritus asserebat fieri per imaginū defluxiones. Plato vero ecōtrario posuit intellectū differre à sensu[e]: & intellectū quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari à corporeo, posuit quòd cognitio intellectualis non fit per immutationem intellectus à sensibilibus, sed per participationem formarū intelligibilium separatarum, vt dictum est[e]. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem[e]. Vnde nec ipse sensus, cum sit quædam vis spiritualis, immutatur à sensibilibus, sed organa sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere videtur Augustinus. 12. super Gen. ad lit. vbi dicit quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtimur ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionem neque intellectualis cognitio à sensibili procedit, neque etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant animam intellectiuam ad intelligendum. Aristot. autem media via processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre à sensu. Sed sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis, ita quòd sentire non sit actus animæ tantum, sed coniuncti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuæ partis. Quia igitur non est inconueniens, quòd sensibilia, quæ sunt extra animam, causent aliquid in coniunctum: in hoc Aristot. cum Democrito concordauit: quòd operationes sensitiuæ partis causentur per impressionem sensibilium in sensum: non per modum defluxionis, vt Democritus posuit, sed per quandam operationem. Nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionem atomorum, vt patet in primo de generatione. Intellectum vero posuit Arist. habere operationem absque communicatione corporis. Nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorpoream[e]. Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Aristot. non sufficit sola impressio sensibilium corporum, sed requiritur aliquid nobilius: quia agens est honorabilius patiente, vt ipse dicit. Non tamen ita quòd intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, vt Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam suprà diximus[e], quòd facit phantasmata à sensibus accepta intelligibilia in actu per modum abstractionis cuiusdam. Secundum hoc ergo ex parte phantasmatum intellectualis operatio a sensu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiunt immutare intellectum possibilem, sed oportet quòd fiant intelligibilia actu per intellectum agentem, non potest dici, quòd sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per verba illa Augustini datur intelligi, quòd veritas non sit totaliter à sensibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoscamus, & discernamus ipsas res à similitudinibus rerum[e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd Aug. non loquitur de intellectuali cognitione, sed de imaginaria. Et quia secundum Plat. opinionem, vis imaginaria habet operationem, quæ est animæ solius, eadem ratione vsus est Aug. ad ostendendum, quòd corpora non imprimunt suas similitudines in vim imaginariam: sed hoc facit ipsa anima, qua vtitur Aristot. ad probandum intellectum agentem esse aliquid separatum: quia scilicet, agens est honorabilius patiente. Et proculdubio oportet secundum hanc positionem in vi imaginatiua ponere, non solum potentiam passiuam, sed etiam actiuam. Sed si ponamus secundum opi. Arist. quòd actio virtutis imaginatiuæ fit coniuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quòd comparatur ad ipsum, vt ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratum in actu ad pupillam, quæ colorata est in potentia. Posset tamen dici, quòd quamuis prima immutatio virtutis imaginariæ fit per motum sensibilium, quia phantasia est motus factus secundum sensum: vt dicitur in lib. de Anima: tamen est quædam operatio animæ in homine, quæ diuidendo & componendo formar diuersas rerum imagines, etiam quæ non sunt à sensibus acceptæ[e]. Et quantum ad hoc possunt accipi verba Aug.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo non est mirum, si intellectualis cognitio vltra sensitiuam se extendit.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur quòd intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet: non conuertendo se ad phantasmata. Intellectus enim fit in actu per speciem intelligibilem quia informatur. Sed intellectum esse in actu est per ipsum intelligere. Ergo species intelligibiles sufficiunt ad hoc quòd intellectus actu intelligat, absque hoc quòd ad phantasmata se conferat.

¶ Præterea, Magis dependet imaginatio à sensu quam intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio potest imaginari actu absentibus sensibilibus. Ergo multo magis intellectus potest intelligere actu, non conuertendo se ad phantasmata.

¶ Præterea, incorporalium non sunt aliqua phantasmata: quia imaginatio, tempus, & continuum non transcendit. Si ergo intellectus noster non posset aliquid intelligere in actu, nisi conuerteretur ad phantasmata: sequeretur quòd non posset intelligere incorporalia.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in 10. super Gen. ad lit. Non est putandum, quòd aliquid corpus in spiritum, ranquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omnienim modo præstantior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus noster non potest actu intelligere aliquid, nisi conuertendo se ad phantasmata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quòd nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitionis nisi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animas nostras, vt Aug. dicit in epistola sua ad Dioscorum. Et Arist. etiam dicit in li. de som. & vi. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit, quia tam ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebant intellectum differre à sensu[e], vt Arist. dicit in li. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnem nostram cognitionē fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidē immutationem Democritus asserebat fieri per imaginū defluxiones. Plato vero ecōtrario posuit intellectū differre à sensu[e]: & intellectū quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari à corporeo, posuit quòd cognitio intellectualis non fit per immutationem intellectus à sensibilibus, sed per participationem formarū intelligibilium separatarum, vt dictum est[e]. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem[e]. Vnde nec ipse sensus, cum sit quædam vis spiritualis, immutatur à sensibilibus, sed organa sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere videtur Augustinus. 12. super Gen. ad lit. vbi dicit quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtimur ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionem neque intellectualis cognitio à sensibili procedit, neque etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant

¶ Quo ad quartum, conclusio responsiua est: Intellectualis cognitio fit à sensibili, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ. Probatur prima pars: quia fit à phantasmate. Secunda vero: quia etiam ab intellectu agente. Terria autem, quia phantasma fit actu intelligibile ab intellectu agente. conditio enim materiæ est esse in potentia tale.

Auer. ¶ Aduerte hic, quòd quæ hîc discutienda essent de modo concursus phantasmati cum intellectu agente ad intelligendum, superius diffusa sunt. Diuina tamen hic vox notanda est: quòd phantasma magis materia causæ, quàm causa sit.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum septimum.

Auer. Titulus clarus.

Coment. ¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam negatiue quidem, sed cum quibusdam limitationibus. Secundo manifestat eā quo ad quia 569 est ex duobus indiciis. Tertio assignat illius 570 propter quid.

¶ Quo ad primum conclusio est ista, Intellectꝰ cōiunctus corpori passibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata: vbi nota duas limitationes. 591 Prima quòd non est hic sermo de intellectu nostro absolute, aut secundum statum separationis à corpore: sed de eo vt coniunctus est corpori. Secunda est, quòd non loquimur de eo, vt coniunctus est corpori glorioso, vt in resurrectione erit, sed corpori passibili.

¶ Quo ad secundum, manifestatus fit conclusio. Primo ex impeditione intellectus prouenientē à parte sensitiua. Secundo experientia, tam in docendo seipsum quām in docēdo alium vtrumque siquidem pertinet ad vsum speculum: & omnia clara.

¶ Quo ad tertium ostenditur à priori non fic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid tantum, & non dicens simul quia est, & propter quid est: ergo ratio talis peccatum obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili: ergo intellectus ad hoc, vt cognoscat suum obiectum, oportet vt conuertatur ad phantasma. Antecedens probatur sic. quidditas rei materialis est proprium obiectum: ergo. Assumptum hoc iam patet: & consequentia hæc probatur: quia de ratione talis quidditatis est esse in particulari materiali. Consequentia autem principalis sumatur super tres propositiones, prima est quòd potentia cognoscitiua est proportionata cognoscibili proprio, scilicet & connaturali: quæ declaratur ad propositum in angelis & nobis ex differentia inter obiectum angelicum & nostrum. Secunda est, quòd natura rei materialis non potest vere & perfecte cognosci, nisi cognoscatur, vt in particulari existens: & probatur, quia de ratione talis naturæ est esse in particulari. Tertia est, quòd intellectus noster non cognoscit particulare, nisi vt continuatur cum viribus sensitiuis: & accipitur, vt per se notum. Ex his autem liquere potest consequentia. Si obiectum & potentia proportionata sunt iuxta primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci, claudit in se duo. Scilicet naturam & individuum, oportet quòd potentia habeat vnde vtrunque attingat: & cum non habeat vnde particulare cognoscat nisi vt coniunctas phantasmati: reliquum est, vt quidquid est rei materialis, exigat intellectum, vt coniunctum phantasiæ, vt potentiam sibi proportionatam: quod erat in illa consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadem consequentia ab opposito: quia scilicet, si obiectum nostri intellectus esset separata subsistantia, pura angelus, aut quod quid est sensibilium subsisteret absque particularibus materialibus, vt Plat. putauit. non opus esset conuersione ad phantasma: ac per hoc si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & econuerso. Sed sunt hic multæ ambiguitates.

¶ Dubium est primo circa antecedens: quia quidditas rei materialis non est obiectum intellectus, sed ens. Et ad hoc sunt argumenta Scoti in prima dist. 3. *Quæstio.*

¶ Num de ratione naturæ sensibilis sit esse in particulari.

¶ Dubium secundo est circa illam propositionem: De ratione naturæ sensibilis est esse in particulari. Hoc enim videtur falsum: quoniam esse in particulari est modus naturæ, vt superius in tractatu de personis habitum est. Constat autem quòd modus essendi posterior est quidditatine: non ergo est de ratione seu diffinitione naturæ sensibilis esse in particulari, siue significatiuo, siue vago. *Quæstio.*

¶ Num possibile sit naturam sensibilem cognosci nisi in particulari existens.

¶ Dubium tertio est circa secundam propositionem quo ad duo. Primo quo ad cognitionem: quia an est fermo de cognitione intuitiua quæ apud s. Tho. vocatur scientia visionis. Aut de cognitione abstractiua, quæ apud nostros vocatur scientia simplicis intelligentiæ. Non de prima, vt patet, quia exigeretur quòd intellectus videret naturam non solum in aliquo particulari, sed in hoc exteriori sensibili sicut est: ergo de secunda: sed ad secundam perfecte *infra* habendam sufficit cognoscere quod quid est rat esse rei secundum omnia prædicta quidditatiua vsque ad vltimā differentiam indiuisuā: vt patet. esse autem in particulari non est præcisum alicuius naturæ sensibilis: ergo natura sensibilis potest perfecte cognosci absque hoc quòd cognoscatur, vt existens in particulari. *Quæstio.*

¶ Deinde dubium est circa illud, vt existens in particulari: nam enim denotat rem obiectam, aut modum obiecti vt obiicitur. Si enim denotat rem obiectam, sensus est, quòd natura sensibilis non perfecte cognoscitur, nisi cognitio terminetur etiam ad modum existendi illius: ita quòd etiam modus naturæ cognoscatur. Si vero notat modum obiecti, vt obiectum est: tunc est sensus quòd natura sensibilis non cognoscitur perfecte nisi modo existendi eius, scilicet in particulari sit etiam modus representandi seu obiiciendi illam. Neutro autem sensu vera aut efficax est propositio illa: & contra primum sensum præcedens argumentatio militat: & tamen dato quòd esset vera propositio iuxta illum sensum, non inferret intentum: quoniam cum tam natura quàm modus eius sint res vniuersales, vt patet in q. de potentia. q. 9. potest natura sub tali modo cognosci ab intellectu absque cognitione singularis: propter quod bene dicitur requiri phantasma: & confirmatur, quia indiuiduum vagum ab intellectu cognoscitur. constat autem quòd de ratione hominis non est esse in hoc signato homine, sed in aliquo sueto: ergo. Contra secundum vero sensum est, quia sequeretur quòd natura cælestis ab intellectu separata a corpore non posset perfecte cognosci: quia illi non potest offerri, vt existens in particulari: ita quòd existere in particulari sit quo obiiciatur, quia nec ita particulari extrinseco: quia supponimus intellectus separatos non accipere scientiam à rebus, nec in particulari imaginato, quia separatas non esset à corpore, si imaginatio miniſtraret illi.

¶ Dubium quarto est circa quartam propositionem. An intellectus noster cognoscat per ipsum singulare. Sed quia de hoc erit inferius ex proposito quæstio, ideo illuc vsque differatur.

¶ Dubium 5. est circa vim rationis ex duplici capite. Primo, quia ex vi eius non sequitur, omnem cognitionem intellectus egere phantasmate, sed perfectam tantum: quia enim obiectum non potest perfecte cognosci, nisi vt existens in particulari: ideo phantasmate opus esse dicitur quando ergo imperfecte obiectum cognoscendum est, nulla monstratur necessitas phantasmatis. Et sic hæc ratio peccat ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

conclusionem, vniuersalem asserens causam particularem. Secundo, quia ex vi istius rationis ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de coniuncto corpori impassibili: quantum ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis tunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ, sed da corpore glorioso hoc negatur: ergo ex hac parte peccat ratio adducens causam vniuersalem ad conclusionem particularem. Et consimiliter quia istam rationem locum habere vult S. Th. etiam de intellectu coniuncto corpori sano stellicet in statu innocentiæ: vt patet inferius in q. 97. art. 1.

¶Ad primum dubium dictum fuit in q. 11. ar. 4. & alibi. Sciendum tamen quod male interpretatus mentem S. Targuit contra eum: quidditatem enim rei sensibilis obiectum non quodcunque, sed naturaliter proportionatum intellectus nostri: quia nihil potest naturaliter intellectus cognoscere quidditative nisi naturas sensibilium. Et pro statu isto non solum est intensiue, sed extensiue obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus noster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensibilem. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attingimus cognoscitur, aut experimur. Vnde & Ipse Scotus à veritate coactus dicit, quòd quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratione motiui: quamuis minus philosophice loquens neget in ratione terminandi: vt patet ex dictis: sed non est in verbis facienda vis, modo de rebus constet. Quid autem sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quòd aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.

¶Ad secundum dubium dicitur vtendo duplici distinctione, id est, est de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter scilicet, radicaliter, vel formaliter. Secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo: simpliciter. Alio modo, vt modus intrinsecus seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, quòd esse in particulari radicaliter est simpliciter, de ratione sensibilis naturæ. Secundo, quòd esse in particulari formaliter, est de ratione naturæ, vt modus. Tertio, quod in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo & similiter esse de ratione singula singulis applicando. Primum ex differentia inter Plat. & Aristot. apud Peripateticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quicquid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus, &c. as per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Aristot. autem posuit, quòd bouina natura non potest absque carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oportere esse in carnibus & ossibus: quamuis non his aut illis determinate, ac per hæc possit radicem huiusmodi, quæ est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propter ea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter simpliciter, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: id enim nihil aliud est, quàm materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patet iam facile potest secundum. Constat enim quòd particulariter, aut vniuersaliter existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius namque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non adueniunt, aut accidendo addicum, sed substantialiter ratione naturæ, determinates non accidens superadditum, sed substantiam eandem prædicant cùm natura, cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim modo aliquis aliam naturam subsistentem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertium vero ex sequentibus manifestum erit.

¶Ad tertium dubium quo ad primum dubitandi rationem dicitur: quòd sermo præsens procedit dubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua tamen: & quòd naturæ sensibilis quidditas non perfecte cognoscitur ignorato suo subsistentiali modo essendi: & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfecte absque eius cognitione penetrari.

¶Ad eius euidentiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi contingit multipliciter: in proposito tamen logice, & metaphysice loquendo, dupliciter accidit. Primo, quia illud conuenit ei extra primum modum perfectus, & sine alt potest perfecte prioris natura cognosci quidditatiue. Secundo, quia illud conuenit ei infra primum modum perfectus, & à tali posteriori perfecta cognitio quidditatiua dependere potest: vt patet

tem humani, qui est coniunctus corpori, proprium obiectum est quidditas, siue natura in materia corporali existens, & per huiusmodi naturas visibilium rerum, etiam in inuisibilium rerum aliquem cognitionem ascendit[c]. De ratione autem huius naturæ est quòd in aliquo individuo existat: quod non est absque materia corporali. Sicut de ratione naturæ lapidis est quòd sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est quòd sit in hoc equo, & sic de aliis. Vnde natura lapidis, vel cuiuscunque materialis res cognosci non potest complete & vere nisi secundum quod cognoscitur, vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum & imaginationem. Et ideo necesse est ad hoc quòd intellectus intelligat suum obiectum proprium, quòd conuertat se ad phantasmata, vt speculetur naturam vniuersalem in particulari existentem. Si autem proprium obiectum intellectus nostri esset forma separata, vel si formæ rerum sensibilium subsisterent non in particularibus secundum Platonicos[c], non oporteret, quòd intellectus nostri semper intelligendo conerterent se ad phantasmata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existunt habitualiter quando actu non intelligit, sicut suprà dictum est[c]. Vnde ad hoc vt intelligamus in actu non sufficit ipsa conseruatio specierum: sed oportet quòd eis vtamur secundum quod conuenit rebus, quarum sunt species: quæ sunt naturæ in particularibus existentes.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam ipsum phantasma est similitudo rei particularis. vnde non indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

¶Ad tertium dicendum, quòd incorporea quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatem speculamur. Deum autem, vt Diony. dicit, cognoscimus vt causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substantias in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus:

ripateticos. Alliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis.

¶Quo ad secundam vero dubitandi occasionem dicitur quòd ly, vt existens in particulari denotat rem cogniram. Et ad primam obiectionem contra hoc iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam verò dicitur, quòd licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tamen illius est singulare, vt S. Thomas dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfecte nequit. Quamuis possit arguitiue cognari naturam habere modum essendi particulariter: ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plene notle principiatum. Habet quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino scitu plene nequit terminatum.

¶Ad quintum autem dubium dicitur, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporis conditionibus esse elongare: si intellectio perfecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo depressa atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo, à fortiori intellectio imperfecta cui minus debetur elongatio à materialibus conditionibus magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quanto perfectius contemplamur, tanto pueior redditur à phantasmatibus cognitio: quamuis totaliter deuidaram non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo nihil videtur inesse, &c.

¶De materia autem quæ tangitur in argumento ex secundo cap. scito diuersas esse opiniones. Scotus enim in primo di. 1. q. 1. & in 2. q. conclusionis principali, scilicet quod nihil sine phantasmate intelligimus, differtur in medio. Vult enim quod hoc non insit intellectui nostro ex se absolute: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quòd coniunctus est corpori, quia sic anima in corpore glorioso esset phantasmate: sed quòd hoc inest, aut in pœnam peccati originalis, iuxta illud Aug. 12. de tri. c. 29. Quæ causa, vt ipsam lucem fixa acie videre non possis nisi infirmitas, & quis eam tibi fecit nisi iniquitas? Aut propter ordinem potentiarú naturalium hoc habentē quòd vna potētia attingenre

gente obiectum alle quæ natæ sunt illud attingere, contingat idem. Dium autem T. vt nil & alibi patet, tenet hoc esse naturale animæ coniunctæ corpori passibili ex parte obiecti relati ad potentiam subtali modo essendi. Ita q. quia ob lectum habet in se illa 423 duo sup radicta scilicet, 22. q. 154 naturam & particulari- ari. 1. cor. tatem: & intellectus con- Q. 172. iunctus non potest vtrum art. 1. Et que percipere nisi mini- veri. q. 12 sterio sensus alterum co- art. 3. Et gnoscatur in de est indi- 3. de ani- gentia phantasmatis. Ad ma lec. 7. obiecta vero in oppositū col. fin. dicitur quòd hoc est natura de anime nostræ ex modo essendi sortiri, in coniunctione ad corpus. Vnde conueniebat etiam in statu innocentiæ. Et cum infertur, ergo cognitio eius anime in corpore glorioso, negatur consequentia: quoniā de statibus pure naturalibus loquimur, & non de miraculosis. Et si insistetur q. glorificatio nō auferet naturā, sed perficiet respondetur, q. conditiones naturales dicentes imperfectionem huc modo, id est, quarū oppositæ sunt perfectiones, simpliciter possūt salua integritate Natuæ auferri: glorificatio auferendo perficit, vt patet de passibilitate cor 424 poris. Talis est autem o- 99 bligatio ad phantasmata. 263 Nec habet locū ratio pfens in statu corporis glorificati quoniam desit secunda conditio ex parte intellectus scilicet, q. ipse non potest per seipsum cognoscere singulare. Hec enim conditio est vera sit de intellectu coniuncto secundum naturalem statum, falsa tamen est de eo secundum statum glorificati corporis: quoniā potest quicquid & eodem modo intelligere quod & quomodo potest anima separata. Verum ratio assignata à 3co. nihil valet imò potius oppositū infert: quia vna potentia 432 animæ intensa in opere 435 suo alit ab operādo im- 437 pediuntur, vt experientia testatur: intensio ergo operationis intellectus nō a erigit phantasiam: imò deficit quantum est ex hoc. Et præterea ex hoc non haberetur vniuersaliter: quòd sine phantasmate nihil intelligimus: vt patet. Nec est eadem ratio, aut maior de imperfecta intellectione: vt nos dicebamus. Ratio vero ex peccato originali non est naturalis: hoc 147 autem est naturale: vt mori, &c.

a ¶Super Quæstionis octuagesimequarte Articuli octauum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Iudicium intellectus impediur ligato sensu. Probatur. Cognotis per remotionem ad rem, & præcipue sine seu ter-

nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phātasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur, q. iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius enim non dependet ab inferiori, sed iudicium intellectus est suprà sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶Præterea, Syllogizare est actus intellectus: in somno autē ligatur sensus, vt dicitur in lib. de som. & vig. Contingit tamen quandoque q. aliquis dormiēs syllogizat. Ergo nō impeditur iudicium intellectus per ligamentum sensus.

¶SED CONTRA est, quòd in dormiendo ea, quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt Aug. in 12. fi per Gen. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberam vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia, quæ in præsenti statu cognoscimus per comparationem ad sensibilia nobis nota fiant, necesse est per ligamentum sensus, impediri rationis iudicium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, proprium obiectum intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis[c]. Iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinēt cognoscantur, & præcipuè si ignoraretur id quod est terminus & finis iudicij. Dicit autem Philosophus in 3. de cælo, q. sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis est, quòd videtur principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli nisi propter opus vt operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis nō quærit cognoscere naturam lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quæ videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quòd non posset esse perfectum iudicium fabri de cultello si opus ignoraret. Et similiter non potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus si sensibilia ignorentur. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales[c]. Vnde impossibile est quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectum cum ligamento sensus[c], per quem res sensibiles cognoscimus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo à sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas[c]. vt dicitur in lib. de somno & vigi. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum contingit esse ligamentum sensus maius vel minus. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur non solùm sensus, sed etiā imaginatio: ita vt nulla appareant phantasmata, sicut præcipuè accidit, cum aliquis incipit dormire post multum cibum & potum. Si verò motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si verò adhuc magis motus sedetur, apparent phantasmata ordinata, sicut maximè solet contingere in fine dormitionis, & in hominibus sobriis, & habentibus fortem imaginationem. Si autem motus vaporum fuerit moderatus, non solùm imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus communis ex parte soluitur, ita quòd homo iudicat interdum in dormiendo ea quæ videt somnia esse, quasi diiudicans inter res, & rerum similitudines. Sed tamen ex aliqua parte remanet sensus communis ligatus. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

QVAESTIO OCTVAGESIMA quinta, de modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa

DEINDE considerandum est de modo & ordine intelligendi. ¶Et circa hoc quæruntur octo. ¶Primò, vtrum intellectus noster intelligat abstrahendo species à phantasmatibus. ¶Secundò, vtrum species intelligibiles abstractæ à phantasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut id quo intelligitur. ¶Tertiò, vtrum intellectus noster naturaliter intelligat prius magis vniuersale. ¶Quartò, vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. ¶Quintò, vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. ¶Sextò, vtrum intellectus possit errare. ¶Septimò, vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere quàm alius. ¶Octauo, vtrum intellectus noster per prius cognoscatur indiuisibile quàm diuisibile.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phātasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium non sunt abstractæ à particularibus: quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum à phantasmatibus: erit falsitas in intellectu nostro.

¶Præterea, Res materiales sunt res naturales, in quarum definitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est individuationis principium. Ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem vniuersalis à particulari, quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

¶Præterea, In 3. de anima dicitur, q. phantasmata se habent ad animam intellectiuā sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionem aliquarum specierum à coloribus, sed per hoc quod colores imprimūt in visum. Ergo nec intelligere contingit per hoc quòd aliquid abstrahatur à phātasmatibus, sed per hoc q. phantasmata imprimunt in intellectum.

¶Præterea, Vt dicitur in tertio de anima, in intellectiua anima sunt duo, scilicet intellectus possibilis & agens. Sed abstrahere à phantasmatibus species intelligibiles non pertinet ad intellectum possibilem, sed recipere species iam abstractas: sed nec etiam videtur pertinere ad intellectum agentem, quia se habet ad

nimo iudicij, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit: ergo, maior patet: & minor probatur quia ligato sensu ignoratur particulare: quod est terminus iudicij. Quod probatur tripliciter. Primo ratione, quia proprium obiectum nostri intellectus est natura sensibilis, secundo autoritate. Aristot. in 3. de an. Et tertio, quia omnia quæ cognoscimus distinctimus in ordine ad sensitiua:

¶In responsione ad secundum nota quatuor gradus ligamenti sensitiuæ partis. *Annot.*

¶Nota hæc diligentissime & eximiè, quòd quia iudicium intellectuale, ideo fallitur ligato sensu, quia non potest resolui re quod indicat in particulare sensibile: consequens est, quòd multo magis intellectuale fallatur, quando destituuntur particularia: nec est curæ, vt habeat iudicia rationis testimonium à sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas suas inconsulsis sensibus. Vnde pater philosopherum Aristot. nunquam à sensibus recedere semper innixa veritatem indicante.

a ¶Super Quæstionū octuagesimequinte Articulum primum.

Titulus. *Annot.*

¶Circa titulum occurrit statim dubium, quia videtur superfluus articulus iste, aut impertinens. In quæstione siquidem præcedente determinatum est an anima intelligat per species acceptas à sensibilibus, &c, igitur aut superfluit repetitur, aut tractanda erant hæc ibi, & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, quàm recipere à sensibus, & egere illis in visu. 424 *infrà q.* 87. *ar.* 2. *ad secundum. & q.* 101. *ar.* 1. *& 3. q.* 61. *art.* 2.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd præsens articulus bene diffinctus, & ordinatus est. Diffinctus quidē quia aliud est formaliter quærere & scire an habeamus intelligibili les species à sensibilibus & phantasmatibus: & aliud an intelligamus abstrahendo. Hoc enim includit. & nondum quo habeantur species à phantasmatibus scilicet, per abstractionem, & modō quo intellectus attingit res sensibiles, scilicet denudando eas à conditionibus phantasmatis. illud vero hoc in se non claudit, nisi forte virtualiter. Sed quæstiones cum sint æquales numero his, quæ vere scimus, distinguendæ sunt penes quæsita formaliter, non virtualiter. Ordinatus vero, quia vt patet in diuisione quæstionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

pre cedentis, non præcedens quæstio quæritur formaliter de his, quæ quæ intelligimus, vt sic, ista vero de modo & ordine, quo intelligimus, & ideo ab vniuersalissimo modo incepit scilicet abstractionis a phantasmatibus, hic enim modus communis est omni posse intellectioni, vt patebit.

Eximi. ¶ In corpore duo primo respondet quæstio, secundo refert opinionē Plat. oppositam in calce.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua affirmatiue est hæc. Intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus. Vbi primo nota, quòd abstrahere à phantasmate quandoque significat operationem intellectus agentis, quandoque operationem intellectus possibiles. Intellectus agentis quidem, quando dicitur, quòd abstrahimus species intelligibiles à phantasmatibus. Intellectus vero possibilis: quando dicitur quòd cognoscimus quòd quidquid est hominis abstrahendo ab hoc & illo homine. Tantum autem interest inter abstractionem vtramque, quòd abstractio illa est realis productio rei abstractæ, scilicet speciei intelligibilis. ista autem solum est expositio rei abstractæ non per realem denudationem, sed per negationem actionis seu considerationis. vt in responsione ad primum clarè patet in litera. Et quoniam secunda est effectus primæ, & eiusdem rationis cum ea, vt patebit: ideo prætens conclusio de vtraque intelligitur indistincte.

¶ Deinde probatur conclusio, Intellectus noster sic, non est actus corporis, quòd tamen est virtus animæ existens in corpore: ergo proprium eius est cognoscere formam in materia hac, non prout est in hac materia. hoc est abstrahere à phantasmatibus: ergo. Antecedēs supponitur ex dictis, & declaratur diffinguendo tripliciter gradum virtutis cognoscitiuæ. s. a sum corporis, non actum corporis: & quodam modo sic, & quodam modo non. Consequentia vero probatur ratione, quia obiectum proportionatum vlterius cognoscitur. Et confirmatur distribuendo proportionata obiecta singulis gradibus cognoscentium.

¶ Nota, quòd maxima illa. Obiectum proportionatur vlterius cognoscitur, absque dubio tenet quo ad cognitionem & elevationem à materia: quicquid obiicit possit de aliis conditionibus. Impossibile namque est, quòd vis corporea possit in aliquid supra corporea elevatū, nisi

phantasmata sicut lumen ad colores: quod non abstrahit aliquid a coloribus, sed magis eis influit[c]. Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo a phantasmatibus.

¶ Præterea, Philosophus in 3. de anima dicit, quòd intellectus intelligit species in phantasmatibus. Non ergo eas abstrahendo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. de anima, quòd sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, inquantum à materia abstrahuntur, & à similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus cum sic non sit actus alicuius organi corporalis, quod tamen est animæ, quæ est forma corporis, patet, quòd necesse est, vt intelligat materialia & sensibilia abstrahendo à phantasmatibus, & per ea in immaterialium cognitionem deueniat.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sic vt suprà dictum est, obiectū cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuæ[c]. Est autem triplex gradus cognoscitiuæ virtutis[c]. Quædam enim cognoscitiua virtus est actus organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectū cuiuslibet sensitiuæ potentiæ est forma prout in materia corporali existit. Et quia huiusmodi materia est individuationis principium, ideo omnis potentia sensitiuæ partis est cognoscitiua partium tantū. Quædam autē virtus cognoscitiua est, quæ neque est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materiæ coniuncta; sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscitiuæ obiectum est forma sine materia subsistens. Et si enim materialia cognoscant, non tamen nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autē humanus medio modo se habet. Non enim est actus alicuius organi, sed tamen est quædam virtus animæ, quæ est forma corporis, vt ex suprà dictis patet[c]. Et ideo proprium eius est cognoscere formam in materia quidē corporali individualiter existentē, non tamē prout est in tali materia. Cognoscere vero id quod est in materia individuali, non prout est in tali materia est abstrahere formā à materia individuali, quam representāt phantasmata. Et ideo necesse est dicere quòd intellectus noster intelligit materialia abstrahēdo à phantasmatibus. & per materialia sic cōsideratā in immaterialiū aliqualem cognitionem deuenimus: sicut econtra Angeli, per immaterialia materialia cognoscunt[c]. Plato vero attendens solum immaterialitatem intellectus humani, non autem ad hoc quòd est corpori quodammodo vnitus, posuit obiectū intellectus ideas separatas, & quòd intelligimus, non quidem abstrahendo, sed magis abstracta participando, vt suprà dictum est[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd abstrahere contingit dupliciter. Vno modo per modum compositionis & diuisionis, sicut cum intelligimus aliquid non esse in alio vel esse separatum ab eo. Alio modo per modum simplicitatis: sicut cum intelligimus vnum nihil considerando de alio, abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundum rem non sunt abstracta secundum primum modum abstrahendi, non est absque falsitate. Sed secundo modo abstrahere per intellectum, quæ non sunt abstracta secundum rem non habet falsitatem[c], vt in sensu apparet. Si enim dicamus colorē non inesse corpori colorato, vel esse separatum ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si vero consideremus colorem & proprietatem eius, nihil considerantes de pomo colorato: vel sic, quod intelligimus voce exprimamus: erit absque falsitate opinionis, & orationis. Pomum enim non est de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorem intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quòd ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi: possunt considerari sine principiis indiuidualibus quæ non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, vel speciem intelligibilem à phantasmatibus. considerare scilicet naturam speciei absque consideratione indiuidualium principiorum quæ per phantasmata repræsentantur. Cum ergo dicitur quòd intellectus est falsus qui intelligit rem aliter quàm sit, verum est si ly aliter, referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus quando intelligit rem esse aliter quàm sit[c]. Vnde falsus esset intellectus si sic abstrahieret speciem lapidis à materia, vt intelligeret eam non esse in materia, vt Plato posuit. Non est autē verum quod proponitur, si ly aliter, accipiatur ex parte intelligentis. Est enim absque falsitate, vt alius sit modus intelligentis in intelligendo, quam modus rei in essendo: quia intellectum est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non autem materialiter per modum rei materialis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solum, & quòd materia non sit pars speciei[c]. Sed secundum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, scilicet communis & signata vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem vt hæ carnes & hæc ossa. Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis à materia sensibili indiuiduali, non autem à materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei, sed partes indiuidui, vt dicitur in 8. metaphyl. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum à carnibus, & ossibus. Species autem mathematicæ possunt abstrahi per intellectum à materia sensibili, non solum indiuiduali, sed etiam communi: non tamen à materia intelligibili communi, sed solum indiuiduali. Materia enim sensibilis dicitur materia corporalis, secundum quod subiacet qualitatibus sensibilibus, scilicet calido & frigido duro, & molli, & huiusmodi. Materia vero intelligibilis dicitur substantia secundum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem quòd quantitas prius inest substantiæ quàm qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimensiones & figuræ, quæ sunt terminationes quantitatum) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi à materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantiæ quantitati subiectæ, quod esset eas abstrahi à materia intelligibili communi. Possunt tamen considerari sine hac vel illa substantia: quod est eas abstrahi à materia intelligibili indiuiduali. Quædam vero sunt, quæ possunt abstrahi etiam à materia intelligibili communi, sicut ens, vnum potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiam esse possunt absque omni materia, vt patet in substantiis immaterialibus. Et quia Plato non considerauit quod dictum est de duplici modo abstractionis: omnia quæ diximus abstrahi per intellectum, posuit abstracta esse secundum rem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd colores habent eundem modum existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. Et ideo possunt imprimere suam similitudinem in visum. Sed phantasmata cum sint similitudines indiuiduorum: & existant in organis corporis, non habent eundem modum

existendi, quem habet intellectus humanus, vt ex dictis patet[c]. & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectum possibilem. Sed virtute intellectus agentis resultat quædam similitudo in intellectu possibili ex conuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repræsentatiua eorum quorum sunt phantasmata solum quantum ad naturam speciei[c]. Et per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phantasmatibus, non quòd aliqua eadem numero forma, quæ prius fuit in phantasmatibus postmodum fiat in intellectu possibili ad modum quo corpus accipitur ab vno loco & transfertur ad alterum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminatur quidem: quia sicut pas sensitiua ex coniunctione ad intellectum efficitur virtuosior: ita phātasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur. Abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles à phantasmatibus: inquantum per virtutē intellectus agentis accipere possumus in nostra consideratione naturas specierum sine indiuidualibus conditionibus: secundum quarum similitudines intellectus possibilis informatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus: inquantum considerat naturas rerum in vniuersali, & tamen intelligit eas in phantasmatibus: quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi conuertendo se ad phantasmata, vt suprà dictum est[c].

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur quòd species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectum enim in actu est in intelligente: quia intellectum in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intelligente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

¶ Præterea, Intellectum in actu oportet in aliquo esse, alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animam: quia cum res quæ est extra animam, sit materialis, nihil quòd est in ea, potest esse intellectum in actu. Relinquitur ergo quòd intellectum in actu sit in intellectu. Et ita nihil est aliud quàm species intelligibilis prædicta.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. Periher. quòd voces sunt notæ earum, quæ sunt in anima, passionum. Sed voces significant res intellectas. Id enim voce significamus quod intelligimus. Ergo ipsæ passiones animæ, s. species intelligibiles, sunt ea quæ intelliguntur in actu.

¶ SED CONTRA, Species intelligibilis se habet ad intellectum, sicut species sensibilis ad sensum. Sed species sensibilis non est illud quod sentitur, sed magis id quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis non est quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

CONCLVSIO.

¶ Species intelligibilis, est qua intellectus intelligit, & non nisi secundario est quod intelligitur, res verò, cuius species intelligibilis est similitudo, illud est quod primo intellectus intelligit.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd quidā posuerunt q. vires quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt nisi proprias passiones: puta quòd sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secundum hoc intellectus nihil intelligit nisi suam passionem, s. speciem intelligibilem in se receptam. Sed hæc opinio manifeste apparet falsa ex duobus. Primo quidem, quia eadem sunt quæ intelligimus, & de quibus sunt scientię. Si igitur ea quæ intelligimus, essent solum species, quæ sunt in anima, sequeretur quòd scientiæ omnes nō essent de rebus, quæ sunt extra animam, sed solum de speciebus intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secundum Platonicos omnes scientiæ sunt de ideis: quas ponebant esse intellecta in actu[c]. Secundo, quia sequeretur error antiquorum dicentium, omne quod videtur, esse verum. Et similiter quòd contradictoriæ essent simul veræ. Si enim potentia nō cognoscit nisi propriā passionem, de ea solum iudicat. Sic autem videtur aliquid secundum quòd potentia cognoscitiua afficitur. Semper ergo iudicium potentiæ cognoscitiuæ erit de eo quod iudicat, s. de propria passione secūdum quòd est: & ita omne iudicium erit verum. Puta si gustus non sentit nisi propriam passionem, cum aliquis habens sanum gustum iudicat mel esse dulce, vere iudicabit. Et similiter si ille qui habet gustū infectum, iudicet mel esse amarum, vere iudicabit. Vterq; enim iudicabit secundum q. gustus eius afficitur. Et sic sequitur, q. omnis opinio æqualiter erit vera, & vniuersaliter omnis acceptio. Et ideo dicendū est, q. species intelligibilis se habet ad intellectū, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cū enim sit duplex actio: sicut dicitur 9. met. vna quæ manet in agente, vt videre & intelligere: & altera quæ trāsit in rē exteriorē, vt calefacere & secare[c]: vtraq; fit secūdū aliquā formā. Et sicut forma secundū quā prouenit actio tēdens in rē exteriorē, est similitudo obiecti actionis: vt calor calefaciens est similitudo calefacti: similiter forma secundū quā prouenit actio manens in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est sē cundum quā visus videt: & similitudo rei intellectæ, quæ est species intelligibilis, est forma secundū quā intellectus intelligit. Sed quia intellectus supra seipsum reflectitur: secundū eandē reflexionem intelligit & suū intelligere: & speciē qua intelligit[c]. Et sic species intellecta secūdario, est id quod intelligitur. Sed id quod intelligitur primo, est res cui[us] species intelligibilis est similitudo[c]. Et hoc etiā patet ex antiquorū opinione: qui ponebāt

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum secundum.

TVlius clarissimus est, si noterur attente ly quod intelligitur: vt distinguitur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio.

Auct.

Coment.

¶ In corpore duo facit. Primo tractat opinionē affirmatiuam impugnando illam. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo. Primo refertur opinio in communi & in specia li. In communi quidem: quia nulla vis nostra per ceptiua cognoscit nisi suam passionem. In speciali vero: quia intellectus nō intelligit nisi speciē intelligibilem: & sic ipsa est id q. directe & primo intelligitur. Secundo impugnatur duplici- 419
ter. Primo, quia sequeretur quòd scientia non esset de rebus extra nōc declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secundo, quia omnia quæ videntur, essent vera, eiq contradictoria, & probatur sequela: quia res visa non esset nisi passio videntis: omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundum ponuntur tres conclusiones pro euacuatione huius materiæ. Prima est: species intelligibilis est quo intellectus intelligit. Secunda est: species intelligibilis est quod secundario intellectus intelligit. Tertia est: res cuius species intelligibilis est, simillimodo est quòd primo intellectus intelligit. Prima probatur sic. intelligere est actio immanēs: ergo fit secundum aliquam formam: ergo se- 115
cundum similitudinem obiecti. Antecedens probatur ex 9. meta. distinguendo duplicē actionē, prima consequentia relinquitur per se nota de vtraque actione: quia cōmune est omni agenti agere secundum quod est actu: & vt dicitur termino phy. text. 17. semper æstimabitur species mouere. Secunda vero probatur ex proportionali similitudine inter actionem immanentem & transeuntem. Secunda vero conclusio probatur ex eo, quòd intellectus est potentia reflexiua super seipsum: ac per hoc super ea quæ in ipso sunt: imò prius potentia reflectitur ordine generationis super speciem, & vltimo super se sed ordine intentionis & causalitatis primo reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, ideo etiam super sua, & eadem est reflexio super sua & se eo modo quo est eadem generatio animalis & hominis: ita quòd sicut prius generatur animal quàm homo: & tandem vnico actu numero simul generatur Sortes animal & homo existens: ita prius reflectitur super speciem intelligibilem: & tandem simul eodem actu intelligimus intellectum perfectum specie vt materiam formatam: ut potius potentiam proprio actu: & idem est iudicio de specie & actu intelligendi: illa enim est vt potentia respectu actus secūdi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertia autem conclusio simul cum prima probatur ex auctoritate Aristo. ex dictis antiquorum manifestata. duo ponebant antiqui: obiectum, scilicet terram extra, & principium, scilicet terram intus: in vno representantur ab Aristo. scilicet in terra interiori, non omnino sed quo ad modum essendi: quia non terra sed terræ species est in anima ergo obiectum, id est id quod cognoscitur esse rē extra: & speciem illius, & principium intelligendi illā: quod est primum & tertium conclusionis sententia.

417 Annot. ¶ In responsione ad primum & secundum esset tractanda materia de intellectu in actu & intellecto in actu. Sed ne ista pluries repetatur, in commentariis librorum de anima vide diffuse: vbi sit quæstio specialis.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notandum, quòd hic fundat S. Thom. diffinitionem verbi à specie intelligibili super testimonio partis sensitiui: quicquid enim perfectio nis inuenitur in inferioribus dispersum, totum valens eminentius præinnenitur in superiori ordine. Et propterea cum sensitiua pars perficiat dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto: & secundum formationem à sua parte intellectiua, cui primum quòd aliquius imperfectionis est non repugnat secundum consequenter sibi vendicat: id autem quod intellectus in se format verbum dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio. &c.

Annot. ¶ Secundo occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur: quòd sensus exterior secundū solam immutationem ab obiecto operatur, & consequenter pure passiue sensus videtur sentire: enius oppositū determinatum est.

Annot. ¶ Tertio occurrit dubium circa principale intentum: quia ex hac responsione euadatur, quòd voces non significent species intelligibiles, non tamen euadatur quin significent ipsas conceptiones, seu formationes, imò hoc asseritur. Et si ita est cum ipsæ sint animæ passiones, & entia in anima, sequitur quod id quod primo intelligitur & significatur vocibus. &c. est res in anima: & consequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic red it oppositum determinationis factæ in corpore articuli.

¶ Ad primam dubitationem facillime patet ex litera responsio. Non enim ibi dicitur quòd 216 aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione, sed dicitur, quòd operatur secundum solam immutationem. Vbi manifeste patet immutationem operatio ponitur. Est igitur differentia non in operando actiuè, vel passiuè, sed in operando secundum solam formam quæ producitur ab extra: & secundum formam quam ipsamet virtus sensitiua sibi pari.

¶ Ad tertium autem dub. dicitur quod ex vltimis verbis litera apparet responsio. Tam enim species intelligibiles quàm conceptiones formatæ possunt dupliciter sumi, vno modo secundū quod res sunt quædam in anima: & sic de neutris est scientia nisi reflexa. Alio modo secundum quod sunt rerum imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, quòd species vt imagines sunt quibus intellectus intelligit, vt in corpore dictum est: conceptiones autem vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species præsentat intellectui rem vt comprincipium intelligendi. conceptus autem præsentat illam obiectiue. Significari autem & sciri res extra primo: & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rerum extra. Idem est quia idem est motus animæ in imaginem vt imago est, & in rem: vt dicitur in de Memoria & reminiscentia.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum tertium.*

Annot. TItulus absolute sumendus est vt iacet: nec est arctandus. Et hoc bene nota propter quæstiones modernorum de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quæstionē in commentariis de ente & essentia. vbi contra eum, qui hoc articulum quo ad quinque impugnauit, disputatum est. Intelligendus est ergo ritulus hic absolute. Et quoniam intellectui nostro directe non occurrit, nisi aut vniuersalius aut minus vniuersales consequens est quòd hic quæritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu magis aut minus vniuersale. Dico autem absolute, & non in tali ordine, puta cognitionis confuse aut distincte: & consequenter hic est quæstio de primo cognito, & hic soluitur. Nec putes me aut immemorem, aut retractare quod scripsi in commentariis: quoniam & illud verum est. scilicet quòd hic non quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confuse actualis. Et hoc verum est, scilicet quòd hic quæritur de primo cognito absolute.

¶ In corpore quinque Comment. sunt. Primo ad hoc intentem doctrinæ comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secundo vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertio eorundem secundum sensum. Quarto redditur ratio ordinis vtriusque. Quinto epilogus dictorum fit.

¶ Quo ad primum conclusio est. Cognitio singularium est quo ad nos prior cognitione vniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secundum cōclusio est. Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. Probatur, omne exiens de potentia ad actum prius peruenit ad actum completum medium inter potentiam & actum perfectū, quàm ad actū perfectū: sed intellectus est exiens de potentia ad actum, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus vero incompletus & medius est notitia confusa: ergo prius indistincte quàm distincte cognoscit. Tunc vltra cognoscere vniuersalius distincte est cognoscere minus commune, cognoscere vero vniuersalius indistincte est cognoscere magis commune: ergo prius cognoscitur magis commune quàm minus commune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, ratione, quia cognoscere aliud confuse, est cognitio secundum quid, & quodammodo in potentia: & autoritate Philosophi in primo physi. Antecedens vero vtrobique probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc

similē simili cognosci. Ponebant enim q̄ anima per terram quæ in ipsa erat, cognosceret terram quæ extra ipsam erat: & sic de aliis[e]. Si ergo accipiamus speciem terræ loco terræ secundum doctrinam Arist. qui dicit, quòd lapis non est in anima, sed species lapidis, sequetur quòd anima per species intelligibiles cognoscat res quæ sunt extra animam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus est in intelligente per suā similitudinem. Et per hunc modum dicitur q̄ intellectum in actu est intellectus in actu: inquantum similitudo rei intellectæ est forma intellectus, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu[e]. Vnde non sequitur, q̄ species intelligibilis abstracta, sit id quod actu intelligitur, sed quòd sit similitudo eius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur intellectum in actu, duo importātur, s. res quæ intelligitur, & hoc quod est ipsum intelligi. Et similiter cum dicitur vniuersale abstractum, duo intelliguntur, s. ipsa natura rei & abstractio seu vniuersalitas. Ipsa igitur natura cui accidit vel intelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, non est nisi in singularibus, sed hoc ipsum q̄ est intelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis est in intellectu. Et hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestum est quòd color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quòd sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus inquātum in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quæ intelligitur, non est nisi in hoc vel in illo homine, sed quòd humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis accidit humanitati[e]. secūdum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non indiuidualium principiorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundum solam immutationem. Et sic perficitur operatio sensus, per hoc quòd immutatur a sensibili. Alia operatio est formatio, secūdum quod vis imaginatiua formāt sibi aliquod idolum rei absentis, vel etiā nunquam visæ. Et vtra q̄ hæc operatio coniungitur in intellectu. Nam primo quidem consideratur passio intellectus possibilis secundum quod informatur specie intelligibili. Qua quidem formatus format secundo vel diffinitionem, vel diuisionem, vel cōpositionem, quæ per vocem significatur. Vnde ratio quam significat nomen, est diffinitio: & enuntiatio significat compositionem & diuisionem intellectus. Non ergo voces significant ipsas species intelligibiles: sed ea quæ intellectus sibi formāt ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Verum magis vniuersalia sunt priora in nostra cognitione intellectuali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd magis vniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali[e]. Quia ea quæ sunt priora & notiora secundū naturam, sunt posteriora & minus nota secūdum nos. Sed vniuersalia sunt priora secūdum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ Præterea, Composita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posteriora nota quo ad nos.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. phy. quòd diffinitum prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersaliora sunt partes diffinitionis minus vniuersaliū: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶ Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in primo physic. quòd ex vniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

¶ *Magis vniuersalia & communia sunt priora in nostro intellectuali & sensitiua cognitione.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd in cognitione nostri intellectus duo oportet considerare. Primo quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordium sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem vniuersalium: necesse est quòd cognitio singularium quo ad nos prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare quod intellectus noster de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potētia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potentiā & actum, quàm ad actum perfectum. Actus autē perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa: per quam distincte & determinate res cognoscuntur. Actus autem incompletus est scientia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secūdum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde Philosophus dicit in 1. phy. quod sunt primo nobis manifesta, & certa cōfusa magis. Posterius autē cognoscimus distinguendo distincte principia & elementa. Manifestum est autem quòd cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quod habeatur propria notitia vnuscuiusque eorum quæ continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadam. Sic autem potest cognosci tam totum vniuersale in quo partes continentur in potentia, quàm etiam totum integrale. Vtrunque enim totum potest cognosci in quadam confusione sine hoc quòd partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte id quod continetur in toto vniuersali, est habere cognitionem de re minus communi. Sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distincte est cognoscere animal inquantum est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal quàm cognoscere hominē. Et eadem ratio est si cōparemus quodcunque magis vniuersale ad minus vniuersale. Et quia sensus exit de potentia in actum, sicut & intellectus: idē etiam ordo cognitionis apparet in sensu. Nam prius secundū sensum diiudicamus magis cōmune, q̄ minus cōmune: & secundū locum, & secundū tēpus. Secundum locum quidem, sicut cum aliquid videtur à remotis, prius deprehēditur esse corpus, q̄ deprehendatur esse animal, & prius deprehenditur esse animal, q̄ deprehēdatur esse homo: & prius homo, q̄ Sortes vel Plato. Secundū tēpus autē quia puer à principio prius distinguit hominē à nō hominē, q̄ distinguat hūc hominē ab alio homine. Et ideo pueri à principio appellāt omnes viros patres, posterius autē determināt vnūquēq; vt dicitur in 1. phy. Et huius ratio manifesta est quia qui scit aliquid indistincte, adhuc est in potētia, vt sciat distinctionis principiū, sicut qui scit genus est in potētia, vt sciat differentiā. Et sic patet quòd cognitio indistincta media est inter potētiam & actum. Est ergo dicendum, quòd cognitio singularium est prior quo ad nos, quàm cognitio vniuersaliū: sicut cognitio sensitiua quàm cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum quàm secundum intellectum cognitio magis cōmunis est prior q̄ cognitio minus cōmunis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ vniuersale dupliciter potest cōsiderari[e]. Vno modo secundum q̄ natura vniuersalis consideratur simul cū intētione vniuersalitatis. Et cum intentio vniuersalitatis (vt s. vnū & idē habeat habitudinē ad multa) prouenit ex abstractione intellectus, oportet q̄ secundum hunc modum vniuersale sit posterius. Vnde in 1. de anima dicitur q̄ animal vniuersale aut nihil est, aut posterius est. Sed secundū Platonē qui posuit vniuersalia subsistētia[e], secundū hanc considerationē vniuersale esset prius q̄ particularia: quę secundū eum nō sunt nisi per participationē vniuersaliū subsistētiū, quæ dicitur idea. Alio modo potest considerari quātū ad ipsam naturā, s. animalitatis vel humanitatis: prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendū est quòd duplex est ordo naturæ[e]. Vnus secundū viā generationis & tēporis: secundū quā viā ea quæ sunt imperfecta & in potētia, sunt priora. Et hoc modo magis commune est prius secundam naturam. Quod apparet manifeste in generatione hominis & animalis. Nā prius generatur animal q̄ homo: vt dicitur in li. de generatiōe animaliū[e]. Alius est ordo pfectiōis siue intētiōis naturę, sicut actus simpliciter est prius secūdū naturā q̄ potētia, & pfectū prius q̄ imperfectū. Et p hūc modū minus cōe est prius secūdū naturā q̄ magis cōmune, vt homo q̄ animal. Naturæ enim intētio non fuit in generatione animalis, sed intendit generare hominē.

¶ Ad secundū dicendū q̄ vniuersale magis cōmune cōparatur ad minus cōe vt totum & vt pars. Vt totum quidē secundū q̄ in magis vniuersali non solum continetur in potētia minus vniuersale, sed etiā alia: vt sub animali nō solū homo, sed etiā equus. Vt pars autem, secūdum q̄ minus cōmune: cōtinet in sui ratione nō solū magis cōe, sed etiā alia: vt homo nō solū animal, sed etiā rationale. Sic igitur animal cōsideratum in se, prius est in nostra cognitione quàm homo, sed homo est prius in nostra cognitione quàm q̄ animal sit pars rationis eius.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ pars aliqua dupliciter potest cognosci. Vno modo absolute, secūdum quod in se est. Et sic nihil prohibet prius cognoscere partes, quàm totū: vt lapides, q̄ domum. Alio modo secūdū q̄ sunt partes huius totius. Et sic necesse est q̄ prius cognoscamus totū q̄ partes[e]. Prius enim cognoscimus domū quàdā confusā cognitione, q̄ distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicendū est, q̄ diffinitia absolute cōsiderata, sunt prius nota quàm diffinitum: alioquin nō notificaretur diffinitū per ea. Sed secundum quòd sunt partes diffinitionis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominem quadam confusa cognitione, quàm sciamus distinguere omnia quæ sunt de hominis ratione.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ vniuersale secundū quod accipitur cū intētione vniuersalitatis est quidē quodāmodo principium cognoscendi, prout intentio vniuersalitatis consequitur modum intelligēdi, qui est per abstractionē. Non autē est necesse q̄ omne quod est principium cognoscēdi, sit principiū essendi: vt Plato existimauit: cum quandoque cognoscamus causam per effectū, & substantiā per accidentia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiā Arist. nō est principium essendi neque substātia, vt patet in 7. Meta. Si autē cōsideremus ipsam naturā generis & speciei prout est in singularibus, sic quodāmodo habet rationē principij formalis respectu singularium. Nam singulare est propter materiam, ratio autem speciei sumitur ex forma. Sed natura generis cōparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo quod est materiale in re) ratio vero speciei ab eo quod est formale[e]. sicut ratio animalis à sensitiuo, ratio vero hominis ab intellectiuo. Et inde est quòd vltimæ naturæ intentio est ad speciem: non autem ad indiuiduum[e] neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia vero est propter formā. Non autem oportet quòd cuiuslibet causæ vel principij cognitio sit posterior quo ad nos, cū quandoque cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quādoque autem econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Verum possimus multa simul intelligere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tēpus attinent. Ergo intellectus non potest multa per modum multa parte, non est vniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid. Nam pars diffinitiua non dependet secundum se in cognoscī à toto diffinibili, sed tantum secundum quòd est pars illius: possum enim prius perfectè noscere quid est animal: & postmodum noscere quòd animal est pars diffinitiua Pygmæi. Pars vero subiectiua simpliciter dependet in cognoscī à notitia vniuersalioris, vt de se patet. Licet ergo cognitio totius vtrobique præcedat notitiam partis: non tamen qua libet notitiam. Sed notitia totius vniuersalis præuenit cognitionem simpliciter partis subiectiuæ: non solum inquantū pars huius est: & ideo magis hinc habetur quòd communius sit prius notum, quàm econuerso. Ordo enim cognitionum simpliciter magis attendendus est: & prior naturaliter est quàm secundum quid. Ad id vero quod primo obiicitur, similiter negatur, quòd hinc non c habeatur quid absolute prius cognoscitur. Ex 417 hoc namque quòd docemur vniuersalius esse prius notum minus vniuersali, non solum secundum quid, id est inquantum est pars subiectiua vniuersalioris: sed simpliciter, id est, inquantum est talis res. Prius notum autem dico ordine generationis & potentiæ ad actum: dicere cogimur consequenter quòd notitia vniuersalioris quantumcunque perfecta secundum id quod actualiter in ipso cl auditur, est potentialis ad cognitionem minus communis: ac per hoc naturaliter præcognoscitur magis commune non solum vt totum: sed absolute quàm minus commune. Nec est sophisma accidentis aut figuræ dictionis ab vniuersaliori ingredi ad rem: quæ nominatur vniuersaliorū fallor: sed est declaratio occulti, quasi d fit causa à manifestiori effectu. Ex hoc enim 372 quòd vniuersalius est d notius partibus potestatiuis suis, declaratur, 284 quod res denominata 488 vniuersaliori est notior rebus denominatis à minore vniuersalitate: imò si rectius loqui volumus cum in litera traditur iste ordo nomine magis vniuersalis, non tantum 427 res ipsa & secundum se. sup. q̄. 12. & vt totum, & non tan- artic. 10. tum vt totum. Et simili- cō & q̄. ter nomine minus vni- uersalis, vt patet in lite- 58. arti. 2. ra: & explanatur in re- cor. Et 2. sponsionibus argumen- dis. 1. q. 3. torum. Quia ergo res de- ar. 4. nominata vniuersaliori Et 3. dī. 14 est naturaliter nobis no- tior, consequēs est, quòd artic. 2. simpliciter primum no- q̄. 4. Et tum nobis sit res deno- 1. contra minata vniuersalissima, pura ens. Et aduerte quòd hæc ratio si acuto subti- e. 55. Et latur ingenio, valde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim vniuersa- veri. q. 8. lius prius naturaliter obiici intellectui nostro quantum est ex parte obiecti & intel art. 14. lectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam quòd Et quol. humæ naturalem ordinem sensuum insistēria non mutant aut impediunt, imò 7. arti. 2. quòd ad eum confirmat nam in sensu eisdem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet quòd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc vel illo ordine. &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. Comment.

¶ In corpore tria: primo conclusio responsiua. secundo explanatio eius, tertio probatio illius.

¶ Quo ad primum conclusio est. Intellectus non potest multa per modum mul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

eorum intelligere, sed vnius.

¶ Quo ad sequendum declaratur quid sit dicere per modum vnius aut pluriũm, scilicet per vnam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur: quia modus actionis consequitur formam quæ est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex Intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertiũ probatur conclusio explanata: impossibile est idem subiectum simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorum & respectu figurarum, &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

Quæstio. ¶ *Num intelligere multa vt multa, & multa per modũ vnius, sit intelligere per multa, vel vnam speciem.*

¶ Circa hoc occurrunt dubia: primo circa explanationem: quia non est verum quòd idẽ sit de cuiuslibet intelligere multa vt multa, & per multas species, & per modũ vnius, & per vnam speciem. Cum enim ponitur differentia inter hominem & lineam, hoc fit per multas species: & tamẽ non cognoscimus nunc multa vt multa, sed vt vnum. consequentia nota. antecedens probatur: quia sensus communis, qui est virtus longe inferior intellectu ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa vt vnum: ergo. Et hæc ratio militat tam contra explanationẽ quàm contra responsionem ad tertium.

Quæstio. ¶ *Vtrum quilibet modus actionis sit secundum modum formæ.*

¶ Circa rationem assignatam per hanc explanationis dubium quoque est: quia licet aliquis modus actionis consequatur formam, quæ est actionis principium: tamen omnis & specialiter iste, scilicet per modum vnius aut multorum: quamuis enim intensio vel remissio actionis consequatur quantitatem intensionis formæ, vt calefactio caloris principiantis illam, non tamen est necesse formis existentibus multis actiones plurificari per modum plurium, cum contingat ex duabus formis & vnam actionem prouenire, vt patet in actu diiserendi apud sensum communem: & plures actiones ad vnum tendere, vt patet cum simul mouemur cognoscit præmissam & conclusionem, vt dicitur in primo Posteriorum.

¶ Circa rationem pro conclusione dubium occurrit: tum quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis in eadem parte aëris ex opposito constituentis albũ & nigrum secundum suum: tum quia illius probatio (inquit Scot. in 1. dist. 1. q. 6. ad tertium) nihil valet, quia hic tollitur oppositio quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim oppositorum non sunt oppositæ in intellectu: vt Arist. & Aver. voluerunt: quia minor est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & aliæ species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur quòd probatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & tamen non sunt eiusdem generis. Tum quia ex hac ratione si valet, concludit quòd in intellectu non conseruantur *vel * vnquam. * Vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. Et si dicatur quòd quamuis sint in habitu, non sunt in actu completo. Contra (inquit Durandus) formam informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibiles conseruatas: ergo quòd si aliud requiritur ad hoc vt sit in actu simpliciter, exprimatur illud: & dicatur quòd est actualiter operari: absque ratione, imo ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se: & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfecte figura, aut color in corpore si causat visionem sui actualiter, quàm si non.

¶ Ad euidentiam horum recolenda sunt quæ superius in qu est. 58. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet quid ad multa horum dicendum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus vt sic, eiusdem ordinis & absolutæ: de his enim hoc modo verificatur quòd idem est dictu, per modum vnius intelligibilis vt sic, & per vnam speciem, & per modum plurium, & per plures species: quoniam plures species istelligibiles vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia vt sic, & vnitas vnitatem, nec pus pertinent. Ergo intellectus non intelligit diuersa secũdum prius & posterius, sed simul.

¶ Præterea, Nihil prohibet diuersas formas non oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorem pomo. Sed species intelligibiles non sunt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum vnum simul fieri in actu secundum diuersas species intelligibiles. Et sic potest multa simul intelligere.

¶ Præterea, Intellectus simul intelligit aliquod totum: vt hominem vel domum. Sed in quolibet toto continentur multæ partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

¶ Præterea, Non potest cognosci differentia vnius ad alterum, nisi simul vtrunque apprehendatur: vt dicitur in lib. de anima. & eadem ratio est de quacũque alia comparatione. Sed intellectus noster cognoscit differentiã vnius ad alterum. Ergo cognoscit multa simul.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. Topic. quòd intelligere est vnum solum, scire vero multa.

CONCLVSIO.

¶ Non potest intellectus humanus multa per modum multorum intelligere, sed per modum vnius, scilicet per vnam speciem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod intellectus quidem potest multa intelligere per modum vnius, non autem multa per modum multorum. Dico autem per modum vnius vel multorum, per vnam vel plures species intelligibiles [c]. Nam modus cuiusque actionis consequitur formam, quæ est actionis principium. Quacunque ergo intellectus potest intelligere sub vna specie, simul intelligere potest. Et inde est quod Deus omnia videt per vnum, quod est essentia sua [c]. Quæcunque vero intellectus per diuersas species intelligit, non simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est idẽ subiectum perfici simul pluribus formis vnius generis & diuersarum specierum: sicut impossibile est quòd idem corpus secundum idem simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species intelligibiles sunt vnius generis: quia sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorum generum. Impossibile est ergo, quòd idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus intelligibilibus ad intelligendum diuersa in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus est supra tempus quod est numerus motus corporalium rerum. Sed ipsa pluralitas specierum intelligibilium causat vicissitudinem quandam intelligibilium operationum, secundum quam vna operatio est prior altera [c]. Et hanc vicissitudinem Aug. nominat tempus, cum dicit 8. super Gene. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non solũ oppositæ formæ non possunt esse in eodem subiecto: sed nec quæcunque formæ eiusdem generis, licet nõ sint oppositæ: sicut patet per exemplum inductum de coloribus & figuris [c].

¶ At tertium dicendum, quòd partes possunt intelligi dupliciter [c]. Vno modo sub quadam cõfusione, prout sunt in toto. Et sic cognoscitur per vnam formam totius. Et sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secundum quòd quælibet cognoscitur per suam speciem. Et sic non simul intelliguntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quando intellectus intelligit differentiam vel comparationem vnius ad alterum, cognoscit vtrũque differentium vel comparatorũ sub ratione ipsius cõparationis vel differentiæ, sicut dictũ est [c]. quòd cognoscit partes sub ratione totius.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster nõ intelligat componendo & diuidendo. Compositio enim & diuisio non est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere componendo & diuidendo.

¶ Præterea, Omni compositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, vel futurum. Sed intellectus abstrahit à tempore sicut etiam ab aliis particularibus con-

opposito potest intelligi à perceptientibus terminos. Vnde non obstat discerni quandoque inter diuersa per plures species: quia tunc non sunt plures species absolutæ: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentat differentiam inter illa: propter quod in littera dicitur esse idem in ipsorum de cognitione partium in toto. & diuersorum in diuersitate: non negatur ergo quandoque concurrere simul plures species ad intelligendum quomodolibet: sed absolute & simpliciter. Vt vniuersaliter autẽ ad vnum aliud pucandum, non negamus. Nec oportuit hæc in littera explicari: quia absolute prolatus sermo, absolute quoque interpretandus est. Et ex hoc patet responsio ad secundam obiectionem: quoniam multæ species ad vnum obiectum concurrentes vt sic, non multas, sed vnam diximus: quia vim vnius habent. Vnde siue vna intellectio sit: siue plures simul, ex pluribus speciebus vt ad vnum sunt intelligibili aut ordinatæ, proueniat sẽper modum actionis modum formæ sequitur: quia forma sic habente vt vna, sequitur actio per modum vnius: & sic habente forma vt pluribus absolute, sequitur actiones per modũ plurium.

¶ Ad obiecta autem tertio loco contra rationẽ pro conclusione dicitur norandum quòd quia tam sensum quàm intellectum contingit dupliciter pati à sensibili aut intelligibili, scilicet vt quandam rem: & vt sensum vel intellectum: patitur autem vt res est recipiendo realiter seu inhærendo similitudinem rei sensibilis aut intelligibilis: patitur vero vt sensus vel intellectus respiciendo obiectum, non vt quẽ sum, sed vt obiectum est obiectum speciebus ipsum, quia sic inquantum est, ideo species intelligibilis potest dupliciter considerari, scilicet vt res, & vt intelligibilis, seu in genere est rel vt sic, & in genere intelligibili vt sic: & sic deeis vt res sunt, sermo est, in actu sunt sub [illegible]: quando actualiter informant intellectum, vt res est: si vero ro in genere intelligibili considerentur actu, tunc simpliciter sunt: quando intellectum vt intellectus est, actualiter informant, quod patet non accidere nisi cum actus intellectus intelligit. In tali enim pari consistit sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligan li modum venamur. Ad obiectionem ergo de speciebus sensibilibus in medio dicitur, quod non sunt in actu completo vt sensibiles sunt: vt patet in 2. de anima in cal. species enim sensibiles nunquam sunt in actumisi in sensu in actu. Ad secundum dicitur ex responsione ad primum in littera, quòd nõ opposition, sed vnigenitas specierum, prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem, dicitur, quòd non est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto, & de speciebus angelorum: quoniam species nostræ sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ. & cum dicitur, ergo non sumitur vnitas generica specierum ex vnitate potentiæ intellectiuæ (vt in littera dicitur) respondetur negando sequelam, & dicendo quòd & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ sunt vnius generis propter vnitatem potentiæ: sed tamen species subordinatæ non inconuenit simul actuare: vt patet in angelis: quia se habent vt commune & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolutorum: species vero eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationem multorum actuum vnius secundum idem eodem modo & simul. & quamuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse realiter: tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad vltimo vero obiecta iam patet responsio ex dictis: quia scilicet noster sermo est de his intentionibus eorum non in esse reali, sed in esse intelligibili in quo non esse actu eas patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas talium entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes quid eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum quintum.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis & quibus totus iste articulus clarus etiam redditur. *Comment.*

¶ In corpore vna conclusio responsiua, Intellectus noster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proprietatibus, ex dicturestate, ex discursu: hæc enim omnia membra tanguntur simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, id est

id est, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primum naturalem. Ex hoc nanque oritur, quod intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: vt sicut hæc non statim, sed successiue suam assequuntur perfectionem, ita intellectus, &c. Confirmatur quoque hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem talle proportionalis est rebus incorruptibilibus, vt sic, quæ statim sunt id quod sunt: & sic intelligunt statim totum simpliciter, &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

Anno. ¶ Sed est circa prædictum processum, dubium. Quia ex ratione positæ prædictæ non videtur sequi intentum. Nam aut intẽdit quòd intellectus sit similis generabilibus quo ad modum acquirendi singulas perfectiones, aut quo ad successionem earum, aut quo ad compositionem earum. Si primo modo, sequeretur quòd intellectus non naturaliter perficeretur in instanti, sed successiue: quod est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi quòd intellectus acquirit suas perfectiones vnam post aliam: quod non est discurrere, nec componere, aut diuidere: vt patet. Tertio vero modo est manifeste falsum. Communis quoque ratio dubitandi, secundum quencunque modum est: quia ex hoc quòd intellectus noster exit de potentia ad actũ, nihil aliud sequitur, nisi quòd non habet meditam suã perfectionem: & non quòd tali aut tali modo acquirat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quòd ex hoc quòd aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionem, habet quòd naturaliter non acquirat illam perfecte statim, sed successiue. Diuersimode tamen iuxta naturas perfectionum & perfectibilium. & hoc patet inductiue tam in potentia respectu perfectionis substantialis quàm quantitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiam lumen non acquiritur nisi medio motu locali: existente subiecto in potentia essentiali. Vnde hic modus perficiendi passiue est qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in literalita quòd inquantum est, sic est. Et ex hoc patet responsio ad primum in littera, quòd nõ sequitur ex potentialitate essentiali, quòd intellectus noster est in potentia essentiali, similiter est generabilibus quo ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cum dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, quòd intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo quo perfici naturaliter debet: quod suam completam perfectionem in instanti naturaliter assequatur. Vbi nota duo: primo quòd quamuis hæc duo mutuo se inferant, intellectum vt rem, & intellectum vt intellectum esse in actu primo, in proposito tamen sermo est de intellectu vt intellectus est respectu suæ perfectionis, quæ est intellectum vt intellectum est. Secundo, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul vel successiue: sed ad vnum quodque intellectum perfecte, id est secundum se & omnia quæ virtualiter in eo claudunturita quòd quidditas & passiones & accidentia & cætera eius non nisi vnius intelligibilis loco comparantur. Et sic ex hoc quod intellectus noster vt intellectus est, est in potentia pura, habet quòd intellectum perfectum boni vel leonis non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiue totum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est quàm componere primo apprehensum: pura quiditatem cum reliquo: puta passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimode secundum diuersitatem materiæ subiectæ ponere.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum sextum.

Titulus clarus. *Comment.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd similitudo rei recipitur in intellectu secundum modum intellectus, & non secundum modum rei. Vnde compositioni & diuisioni intellectus respõdet quidẽ aliquid ex parte rei, tamen non eodem modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani proprium obiectũ est quidditas rei materialis [a], quæ sub sensu & imaginatione cadit. Inuenitur autem duplex compositio in re materiali: prima quidem formæ ad materiam, & huic respondet compositio intellectus: quia totum vniuersale de sua parte prædicatur. Nam genus sumitur à materia communi, differentia vero completiua speciei à forma: particulare vero à materia indiuiduali. Secunda vero compositio est accidentis ad subiectum. Et huic compositioni respondet compositio intellectus secundum quam prædicatur accidens de subiecto, vt cũ dicitur, homo est albus. Tamẽ differt cõpositio intellectus à cõpositione rei. Nam ea, quæ componuntur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus est signum identitatis eorum, quæ componuntur. Non enim intellectus sic componit, vt dicat quòd homo est albedo: sed dicit quòd homo est albus, id est habẽs albedinem. Et simile est de compositione formæ & materiæ. Nã animal significat id quod habet materiam sensitiuam, rationale vero quod habet naturam intellectiuam: homo vero quòd habet vtrunque: Sortes vero quod habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secundum hanc identitatis rationem intellectus noster vnum componit alteri prædicando.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum intellectus possit esse falsus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus possit esse falsus. Dicit enim Philosophus in 6. Meta. quòd verum & falsum sunt in mente. Mens autem & intellectus idem sunt, vt suprà dictum est [c]. Ergo falsitas est in intellectu.

¶ Præterea, Opinio & ratiocinatio ad intellectũ pertinent. Sed in vtraque illarũ inuenitur falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶ Præterea, Peccatum in parte intellectiua est. Sed peccatum cum falsitate est. Errant enim qui operãtur malum, vt dicitur Pro. 14. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. 83. quæst. quòd omnis, qui fallitur, id in quo fallitur nõ intelligit. Et Philosophus dicit in lib. de Anima, quòd intellectus semper est rectus.

CONCLVSIO.

¶ Cum quidquid est sit proprium obiectum intellectus, nunquam contingit circa ipsum falli nisi per accidens, prout ipsi compositio vel diuisio, seu discursus admiscetur, quibus fallitur quandoque.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Philosophus in 3. de Anima comparat quan-

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima, Intellectus circa quod quid est non fallitur, nisi per accidens. Secũda, Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem, potest falli componendo, diuidendo, vel ratiocinando. *Comment.*

¶ Has conclusiones probat dupliciter. Primo similitudine super Arist. auroritate intrà. Secundo ratione probante. In communi intẽum tam in hoc quàm in simili. Vnde quatuor in corpore articuli facit. Primo proponitur similitudo: & dicitur quòd apud Arist. intellectus est nmilis sensui quo ad veritatẽ & falsitatem indicij. Secundo narrantur duo, vel tria de sensu. Primũ, quòd respectu proprij obiecti est verus per se. Secundum, quod implicite insinuatum iam est, est quòd per accidẽs respectu proprij obiecti est falsus: tale accidens est indispositio organi, &c. Tertium est quod respectu sensibilium communium etiam per accidẽs fallitur, vt patet. Tertio assignatur ratio vniuersalis & communis sensui & intellectui: & est quia ordo potentiæ ad proprium obiectum semper eodem modo se habet. probatur: quia conuenit potentiæ secundum quod ipsa & potest syllogizare sic. Potentia semper eodem modo se habet ipsa manente ad proprium obiectum: ergo nunquam ab eo desicit: & consequenter non fallitur circa illud: cum fallit in defectu eõstitat. Consequentia nota: & antecedens probatur: quia potentia per se & secundum quod ipsa ordinatur ad proprium obiectum: ergo semper eodem modo. & tenet sequela: quia secundum quod ipsum infert necessarium & sempiternum: vt patet in primo Posterio. Quarto applicatur similiuudo & ratio ad intellectum: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primo assignat proprium obiectum intellectus quasi subsummendo sub ratione communi præposita. Secundo infert primam conclusionem similem primo dicto de sensu. Tertio infert secundam conclusionem similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quarto ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, quòd propter hoc quia intellectus circa quidditatem non fallitur oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas: & quod inde nascatur hoc, probatur: quia hoc conuenit eis, quia cuidemes sunt ex sola quidditate terminorum: principia enim cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, vt dicitur in primo Poste. habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectum: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest: merito circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc vere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidens illud dependere ostendimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infallibile ex his quæ intellectus causa optime dicta est ordo ad quod quid est: eum ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt hic fit. Quinto declaratur, quomodo per accidens etiam intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens non sicut in sensu est impedimentum organi sed compositio quidditatis, & propterea dupliciter contingit, vt patet in litera. Sexto ad plenitudinem doctri-

408 ne dicit, quòd circa quid ditates simplices non per se, nec per accidens fallitur sed aut vere cognoscunt aut nó attingunt. & confirmatur auctoritate noni Metaphysicæ. Hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt cum de compositione, veritate & falsitate in angelis esset sermo ex illis enim patet, quòd eū prima operatio intellectus ex parte sua sit simplex: si ex parte quoque obiecti est incomplexio omnimoda, nulla compositio, & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas,

412 hoc est ratione compositionis in obiecto ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino enim simplex à simplici operatione non potest ex parte attingi quamnis à complexa operatione possit falsó attingi ex parte operationis.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articuli septimum.*

TItulus clarus: occasionatur ex Augustini verbis, vt refert.

Comment. ¶ In corpore respondet quæsito cum distinctione bimembri duabus conclusionibus inxta illa membra.

¶ Distinctio est, quod quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Prima conclusio est negativa,

380 Eandem rem non contingit melius intelligere: si ly melius, determinet actum ex parte obiecti. Probatur: quia falsó intelligeretur, quia aliter quàm esset. & confirmatur processu Augustini. Secunda conclusio est affirmativa, Eandem rem contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ. Probatur, quia vnus est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sequela à simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia non omnes animæ humanæ sunt æquales: sed meliorum corporum meliores sunt animæ: quod probatur dupliciter: & ratione actus sunt proportionati his quorum sunt actus: vt manifeste patet in formis diuersarum specierum, & autoritate Arist. 2. de anima. Secundo, quia virtutes ministrantes intellectui non sunt æque dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus.

Sub. q. 12. ar. 6. cor. Et 4. dis. 49. qō. 2. ar. 4. ad primum. Et veri. q. 2. arti. 8. ad 11.

430

¶ *Num animæ humanæ sint inæquales iuxta corporum variæ dispositiones.*

Quæstio. ¶ Circa causam primam secundæ conclusionis, scilicet in æqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est quòd non solum hi qui à S. Tho. se distentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrariantur: adeo vt dicant non esse mentem S. Tho. animarum humanarum substantias esse inæquales, cum tamen aperte hic etiam in corpore. & in responsione ad vltimum aperte hoc dicatur: & in secundo sententiarum dist. 12. expresse idem scriptum sit. Vnde hos tanquam cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostram dirigamus aciem. Durandus, Henricus & Bernardus de Gannaco negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius rationem arguunt. Contra ipsum quidem dupliciter. Primo, quia substantia susciperet magis & minus proprie dicta, & tenet sequela ex 7. physi. vbi dicitur, quòd participato vnius formæ secundum speciem, secundum diuersos gradus, est proprie comparatio secundum magis & minus. & in præcedentibus idem confirmatur. Secundo, quia forma indiuidualis nullam substantiam includit præter specificam formam: ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedens patet, quia nec formam, nec materiam, nec compositum. Contra fundamentum vero eius, scilicet quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiam arguitur. Primo, quia dispositiones corporis non redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra: ergo. Secundo, quia si melius dispositi corporis melior est anima: ergo anima vnius & eiusdem variabitur substantialiter inxta variationē dispositionum corporis eiusdem. hoc est falsum: ergo probatur sequela: quia non maioris sunt efficaciæ dispositiones præmissæ ad introductionem formæ quàm dispositiones conseruantes ipsam formam in materia: sed istæ possunt variari: ergo corpus erit pius dispositum. ergo anima quæ erat melior, esset peior.

¶ Ad hæc argumenta facile satisfit ab aduersentibus quàlis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat susceptibile magis & minus proprie dicta. Quemadmodum enim anima in communi est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibilium, ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam & commensuratā corpori ad talem gradū æqualitatis reducto. Nō enim consistit in indiuisibili æqualitas complexionis requisita ad corpus humanum. vt patet ad sensum. Alij enim alijs præstant bonitate tactus. Et quia anima humana non causatur ex corpore. sed in suo tantum fieri dependet ex corpore nō vt causa, sed vt occasione: cōsequens est quòd anima huic corpori commensurationem substantialem ad corpus sic cōplexionatum vt inuenitur in illo instito, & eam semper retineat necesse est: quia intransmutabilis substantiæ est. Susceptibile vero magis & minus motum, aut mutationem, habet annexum de magis in minus, aut econuerso. Alioquin proprie non susciperetur quod

571 quàm intendi & remitti: ex eo patet: quia nihil aliud est suscipere magis & minus. sed hæc fine mutatione de minus in magis, aut econuerso intelligi nequeunt. ergo. Vnde ad obiecta. & ad primum dicitur, quia secluso modis significandi, quamuis vna res sit perfectior altera sine eiusdem, sine alterius speciei: numquam dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus, aut econuerso: vt patet ex dictis. hoc autem non conuenit animæ intellectiuæ: quoniā cōmensurationem illam quam semel accepit, imperdibiliter fortita est: quia est ideo realiter quod substantia sua quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum vero dicitur quòd proprie loquendo, hæc forma non addit supra formam subiectam. sed modum potius substantiæ qui est secundum rem substantia. Commensuratio enim huius animæ ad hoc corpus est individualis differentia, contrahens animam ad hanc, & est intrinseca huic animæ: sicut differentia specifica est intrinseca. Farem urenim quòd dispositiones corporis redundare in animam per substantiam cōtingit dupliciter. Vno modo causaliter, alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile refutatio animæ nostræ. Secundo vero modo est necessarió. loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducenda. Et cum contra hoc obiciatur, quia nō sunt maioris efficaciæ præcedentes quàm cōsequentes: respōdetur q̄ ratio nec cat

cat secundum non causam vt causam. Non enim maior aut minor efficacia dat præmiss occasionare talem gradum animæ: sed status corporis dispositi per easdem habent quòd occasionaliter concurrant ad talem commensurationem animæ. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanam inuenirentur in statu illo ipse redundarent hoc modo in substantiam animæ. quòd autem redundantia hæc rationabilis sit, iam patet ex dictis. quia anima essentialiter est perfectio coapta ta suo perfectibili.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum octauum.*

TItulus per prius ordine generationis: cætera sumuntur in communi.

Comment. ¶ In corpore tria. Primo ostenditur radix & via veritatis quæsitæ. Secundo respondetur quæsito duplici conclusione. Tertio ex tertia conclusione confirmatur posita radix & destruitur simul opi. Platonni.

431 *Inf. q. 87. art. 3. co. Et 2. dis. 24. qō. 2. articu. 3. secundū. Et 3. de anima. lect. 11.*

¶ Quo ad primum est hæc conclusio: Ordo quo indiuisibile cognoscitur à nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem penfandus est. Probatur: quia quidditas materialis est proprium obiectum intellectus nostri: hoc ergo primo cognitum: ergo ex appropinquatione ad ipsum indiuisibile vel diuisibile erit prius notum. Omnia clara sunt.

d 25

¶ Quo ad secundum ponitur distinctio indiuisibilis trimembris & circa prima duo membra ponitur prima conclusio, affirmativa, inxta tertium secunda negativa. Prima ergo conclusio est, Indiuisibile actu secundum continuitatem quàm secundū diffinitionem est prius notum quoad nos diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio confusa est prior distincta. Secundo, quia vtrumque indiuisibile est species proprij obiecti intellectus: ac per hoc secundum seipsum & non per aliud prius cognitum cognoscitur. Est enim quodlibet horum quidditas quædam rei corporeæ.

432 *Aueur.*

¶ Aduerte hic quòd litera in secunda parte cōclusionis inferit quòd indiuisibile secundū rationē, id est incomplexum, est prius notum, etiam antequam intellectus componat: quod quidem probatione non eget: quia prima operatio intellectus est prior secunda & cognitio complexa necessario præexigit incomplexam.

416 *Comment.*

¶ Secunda conclusio est indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia, est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter.

c 416

Primo, quia hæc privatione cognoscuntur vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundo, quia hanc oppositionem quandam habent ad rem corpoream: quæ est proprium intellectus motium.

¶ Aduerte hic quòd genus hoc tertium indiuisibilium, quod solum propriè dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corpoream: quia priuatiue opponitur illi dum hoc privatione diuisionis reperibilis in continuo & numero indiuisibile est, &c dicitur.

¶ Quo ad tertium eliditur opinio oppositæ radici positæ, ex vltima conclusione.

imaginatiua & cogitatiua & memoratiua est melius disposita, sunt melius dispositi ad intelligendum.

¶ AD PRIMVM ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secundum. Veritas enim intellectus in hoc consistit quòd intelligatur res esse sicuti est.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ differētia formæ quæ nō prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, nō facit diuersitatē secūdū speciē, sed solū secūdū numerū. Sūt eīm diuersorū indiuiduorū diuersæ formæ secundū materiā diuersificatæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile.*

AD OCTAVVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ intellectus p prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile. Dicit enim Philosophus in 1. Physi. quòd intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & elementa diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶ Præterea, Id quod ponitur in diffinitione alicuius per prius cognoscitur à nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctum in diffinitione lineæ. Linea enim vt Euclides dicit, est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta. Et vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnum, vt dicitur in 10. Met. Ergo intellectus noster per prius intelligit indiuisibile quàm diuisibile.

¶ Præterea, Simile simili cognoscitur. sed indiuisibile est magis simile intellectui quàm diuisibile, quia intellectus est simplex, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quòd indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

CONCLVSIO.

¶ *Indiuisibile tam secundum continuitatem quàm secūdū rationē est prius notū opposita diuisione, sed indiuisibile omnino actu & potentia est posterius notum.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ obiectū intellectus nostri secūdum p̄sentē statum est quidditas rei materialis quā à phātasmatibus abstrahit, vt ex p̄missis patet[e]. Et quia id quod est primo & per se cognitū à virtute cognoscitiua, est proprium eius obiectum: cōsiderari potest quo ordine indiuisibile intelligatur à nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autem indiuisibile tripliciter, vt dicitur in 3. de Anima. Vno modo sicut continuū est indiuisibile: quia est indiuisum in actu licet sit diuisibile in potētia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectū à nobis quàm eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio confusa est prior quàm distincta, vt dictū est[e]. Alio modo dicitur indiuisibile secundū speciem, sicut ratio hominis est quoddā indiuisibile. Et hoc etiam modo indiuisibile est prius intellectū quā diuisio eius in partes rationis, vt suprà dictū est[e]. Et iterū prius quàm

Quia enim genus hoc indiuisibilis, scilicet actu & potētia posterius experimur nos cognoscere, sequitur quòd intellectus noster non moueatur & actuetur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illa actuaretur, ille prius intelligeret. Et probatur sequela: quia prior a prius participantur à rebus, & consequenter intellectu. Potest quoque hæc pars introduci ad ostendendam necessitatem huius articuli: quia, scilicet opiniões hāber diuersas secūdūdiuersia principia.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ sexta Articu. primum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶ In corpore duæ cōclusiones rursus. Prima est, Singulare materiale intellectus no

5a d 89 a

ter nō potest directe & primo cognoscere. Probatur, Intellectus intelligit abstrahendo à materia indiuidualia: ergo directe intellectū est non singulare, sed vniuersale. Antecedēs patet, cōsequētia probatur, quo ad primā partē: quia materia indiuidualis est principiū singularitatis: quo ad secundā vero, quia abstractū ab indiuidualibus est vniuersale. Secunda cōclusio est, q̄ intellectus noster potest intelligere singulare indirecte. Probatur, Intelligēs nō nisi per cōuersionē ad phātasmata singularium, indirecte potest intelligere singulare. Intellectus noster est huiusmodi, ergo, &c.

419

¶ *Num vniuersale sit primo & directe cognitum, singulare autem indirecte.*

Quæstio. ¶ Circa primā conclusionē occurrūt obiectiones cōtra duo. Primo contra illud, scilicet q̄ singulare non

432 4. d. 50. q. 1. ar. 3. *Et veri. qō. 5. art. 6. & qō. 6. 10. articu. 5. Et de anima artic. 20, & quol. 12. ar. 12. Et opusc. 24. ca. 1. & 2. Et 3. de anima. lec. 8. co. 2. & 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nã vniuersalis quia, scilicet repræsentat eã, & nõ repræsentat individuales cõditiones. Ex hoc enim q̃ sic repræsentatur, sequitur q̃ vniuersalis repræsentetur: quia nec vt una numero, nec vt multiplicata numero, &c. & sic patet nullius consequentia.

¶ Ad argumenta contra ipsam cõclusionẽ dicitur præmittendo q̃dã actione & passione intellectus duo ordines operationũ attendũtur. Primus realis qui cõmunis intellectui vt res est: Secundus intelligibilis qui cõuenit intellectui vt intellectus est. Per primum mouetur intellectus possibilis ab intellectu agente effectiue & principaliter: ab obiecto vero in phantasmate secundario: & specie autẽ intelligibili ab illis producta formaliter. Per secundũ vero perficitur ab intelligibili vt intelligibile est obiective: ab actu vero intelligẽdi formaliter. Hiis itaque stãtibus facile patet responsio ad omnia distinguendo de quo ordine operati onũ sit sermo. In primo namque omnia sunt singularia: sed nõ singularia materialia nisi phantasmata: & hic patet inceptio intellectus à phãtasmate. In secũdo vero obiectũ est vniuersale. Significat ergo respõdẽdo ad primũ cõcedit cotũ in primo ordine: sed cõsequẽtia nihil valet: quia in illo nihil a est intellectio. Si vero de intellectu, vt intellectus est, loquatur, dicitur quòd intellectus incipit nõ ab eo in quo finit sensus, sed à primo sibi: hoc autẽ est vniuersale corporũ. falsum est enim quòd potentiarũ ordinatarũ posterior incipiat à termino prioris, sed bene à proximo sibi. Vnde cognitio non à sensatis, sed elicitis intentionibus primo perficitur.

¶ Ad secundum vero dicitur falsum esse quòd oporteat abstractionẽ fieri à noto tam de abstractione intellectus possibilis quàm agentis: & de agente quidem patet, de possibili vero manifestum fit ex sensu: visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoto sibi, tali enim pacto intellectus possibilis cõsideret vniuersale & non particulares conditiones.

¶ Ad tertiũ autẽ dicitur, q̃ si est sermo de intellectu vt res cõcelligitur: quòd primum mouens est singulare sed non materiale, sed immateriale, scilicet intellectus agens: falsum enim supponitur, scilicet quòd in tali motione obiectum sit primo mouens. Sed une consequentia nihil valet sergo singulare primo cognoscitur: quia à intellectus agẽs & obiectũ in phãtasmate in hoc primo ordine non monẽt obiective sed actiue potius. Si vero est sermo de intellectu vt intellectus est: ire concesso q̃ primo mouẽs sit obiectum, negatur quòd sit singulare: sed dicitur quòd est natura vniuersalis quæ obiective perficit. monet, & facit esse in actu intellectum: quo dicta illa est primò res præsentata per speciem intelligibilem & primo intelligibilis. vt in litera dicitur.

¶ *Num intellectus cognoscit singulare reflexe.*

Quæstio. ¶ Circa secundã conclusionẽ dubiũ occurrit: quia cũ omnis cognitio fiat per assimilationẽ & intellectus nũquam nec, in actu recto neque reflexo assimilatur singulari, sequitur q̃ nũquam cognoscat ipsum. Et cõfirmatur: quia si intellectus intelligit sin gulare siue recte siue reflexe, sequitur, ergo format in se cõceptũ ipsius singularis: cũ omnis intellectio in cõceptu alterius: & proprium singularis formari nõ potest nisi cõceptus in cõplexum terminũ singularis habeatur: sed in intellectu nõ potest esse conceptus materialis individui: vt sic ergo probatur minor: quia conceptus est similitudo expressa rei concepti: repugnat autẽ intellectui nostro hic habere similitudinem materialis individui, vt patet: quia aliter non abstraheret ad hãc & nunc. Et nihil probaberis ponere species intelligibiles singularis in intellectu nostro: par enim est ratio quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶ Ad oppo. autem dicit demonstratio Aristi. in 1. de anima de sensu cõmuni: quòd oportet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrunque: sed intellectus po nit differentiam inter vniuersale & singulare: ergo.

¶ In hac difficultate dicẽdo mihi videtur: & q̃ intellectus cognoscit vtrũq; & q̃ nõ formar propriũ cõceptũ singularis: sed intelligit ipsum in cõceptu alterius: quia tamẽ est eius quodammodo. Ad quorũ euidẽtiã sciẽdũ est, q̃ dupliciter exprimitur noticia alicuius. Vno modo per ipsum de se: alio modo per aliud. Et per ipsum quidẽ: cũ cognoscẽdo formamus in nobis cõceptũ illius rei quã intelligimus: sicut cũ intelligimus grauẽ, formamus in nobis cõceptũ proprię rationis formalis ipsius grauitatis: & cum percipimus bouẽ, & aliud in illo concepto aliquibus inuentis quod tamẽ quid sit non concipimus. Sicut cũ cõcipimus sapientiã humanã esse rẽ quãdã excellentissimã: tñ de se arguimur quid tamen sit res illa ignotum est. Sic enim res illa & nota quodammodo & ignota formalẽ & consequenter in proprio cõceptu: nota & ignota secundũ quam rationẽ quaenam ad quæstionẽ quæ est, ignota dicẽtur: nota singulare materiale notũ est intellectui nostro. Nunquãm enim cõcipere nos experimur sine directe siue indirecte Sortẽ tale, quãuis cõcipiamus singularitatẽ in communi. Si enim cõciperemus hoc albũ aut hoc hominẽ proprio cõceptu: illo intellectus vt intellectus est, esset hoc materiale signatũ: & quidditas talis cognitionẽ haberet singularis vt sic: cũ nil aliud sit nosse quod quid erat esse alicuius quàm cõcipere illud secũdũ propriũ illius cõceptũ vt sic. Sed bene experimur q̃ ponimus differentiã inter Sortẽ & quod quid erat esse hominis inter hoc & vniuersale. Et ideo oportet q̃ vtrũque cognoscamus: sed ad hoc sufficit cognitio singularium, excipientes enim ea nomẽ & singularitatẽ: & q̃ homo nõ subsistit per se, &c. singulatur & contrahitur ab intellectu in rerũ natura res quædã singularis, &c. differens ab vniuersali sibi oblato per differentiam sibi incognoscibilẽ quidditatiue, scilicet tale, vt de deitate exẽplariter manifestũ est. Cõcipitur ergo singulare ab intellectu nostro non proprio, sed alieno conceptu, qui tamen est aliquo modo, similitudo & arguitiue eius, non repræsentatiue, quãdocumq; deitas cõcipitur in alieno conceptu, qui est tamẽ deitatis cõceptus nõ repræsentatiue, sed arguitiue: & hoc sufficit ad ponẽdũ differentiã inter deitatẽ sic cognitã, & id quod directe cõcipimus. Et propterea diuus Tho. in corpore artículi intellectũ cognoscere singulare dicit: & in responsionibus ad colligationem patris sensitiuæ cum intellectiua conclusionẽ intentam, constat, q̃ sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocumq; modo, scilicet per modũ infinitis: siue per modũ finiti: dũmodo distincte infinita cognoscantur. Intendit nãq; cõcludere, q̃ intellectus noster non potest actu cognoscere infinita distincte: vt pater in calce corporis articuli: & de se notum est. Si vero attẽdimus ad mediũ terminum: sic videtur, q̃ sit sermo restrictẽ ad infinitum per modum infinitiquẽ medii assumptũ se tenet ex parte conditionum ipsius infiniti secundum se: quia, scilicet habet rationem partis & imperfecti. Si enim ex hoc repugnat sibi habere vnã speciem: ergo repræsentari per vnã speciem repugnat sibi ex intrinseco: & consequenter impossibile est, quòd vna specie repræsentetur cuiũq; intellectui. Sed cum hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentantur actu simul Deo & animæ Christi, &c. obsequẽs est vt medium hoc intelligatur de infinito pẽ modũ infinitatis: sic enim repugnat ex ẽtrinseco experiri vna specie actu & cognosci. Et manifestatur: sinus iste ex secunda ratione: quæ manifeste loquitur de infinito per modũ infiniti. Subsilus tamẽ proficientibus ambiguitatis solutio apparet, recolendo, q̃ non de quacunque specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali pro statu isto est sermo. Ad cuius euidentiam scito primò, quòd infinita sic & quodammodo aliud obiectum intellectus nostri: duplicem habitudinem habent respectu intellectus nostri, seu suæ speciei & cognitionis, scilicet causæ & repræsentati. Causæ quidẽ, quia scientia nostra causatur & mensuratur à rebus. Repræsentati autẽ, quia res cognita per speciem propriam, qualis est infinitum sensibile: si cognoscitur distincte, repræsentatur per propriã speciem. Scito secundo, quòd infinito repugnat ex intrinseco causare speciem sui adæquatã: & hoc quia habet rationem partis & imperfecti, I. quia id quod actu est, aut habetur de infinitis partis, & imperfecti ratione habet, quoniã semper est extra aliquid sumere, vt dicitur in 1. Physic. Ex hoc enim q̃ extra id quod actu sumitur, aut cõsideratur, semper restat extra illud infinitis: quare q̃ nunquã totum cõcurrit ad causandum sui speciẽ, sed semper vt pars: nũquam vt completũ, sed semper vt incõpletũ & cõsequenter nũquã poterit ad æquatã sui speciẽ causare: omne enim totũ causans ad æquatã sui speciem oportet secundũ se totũ causare illam. Scito tertio q̃ quãta infinito non repugnat distincte repræsentari vnica specie, per modum finitæ absolute loquendo: repugnat tamẽ sibi repræsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus, prima pars huius dicti patet de infinitis cognitis à Deo. Secunda pars patet ex eo, quòd species intellectus nostri est causata à rebus: infinito autẽ repugnat habere talem speciẽ: & vtriusq; ratio est, quia infinito repugnat habere vnã speciem proportionalẽ sibi. Si enim proportionata est infinito, cũ ipsum habeat rõnẽ incõpleti, ergo ipsa incompleta repræsentabit. Si autem est species excedẽs repræsentãs, quales sunt species non acceptæ à rebus, tunc non oportet eas commensurari, &

partes: sed hoc est impossibile fieri actu. ergo non potest actu cognosci. Antecedens patet ex diffinitione eius. 3. Physic. consequentiæ sunt per se notæ.

Annota. ¶ Circa primam rationem dubium occurrit. Quoniam aut falsum assumit, aut concludit, quòd infinita à nullo intellectu possint simul actu cognosci: cuius tamen oppositum superius in 14. q. dixisti est respectu intellectus diuini. Cum enim infinita possint dupliciter repræsentari 55 secundũ infiniri, id est per partem post partẽ & per modum finiti, I. similiter vt ibidẽ dictũ fuit. Si in antecedẽte est sermo de infinito per modum infiniti, verũ est, & infert, ergo infinitũ à nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autem est sermo de infinito per modum finiti: sic falsum est aũr: quia non repugnat infinitis repræsentari simul vnica specie: vt patet de specie intellectus diuini.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ prima assignatio occurrit intentiõ litteræ: quã si attendimus ad cõclusionẽ intentam, constat, q̃ sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocumq; modo, scilicet per modũ infinitis: siue per modũ finiti: dũmodo distincte infinita cognoscantur. Intendit nãq; cõcludere, q̃ intellectus noster non potest actu cognoscere infinita distincte: vt pater in calce corporis articuli: & de se notum est. Si vero attẽdimus ad mediũ terminum: sic videtur, q̃ sit sermo restrictẽ ad infinitum per modum infiniti assumptũ se tenet ex parte conditionum ipsius infiniti secundum se: quia, scilicet habet rationem partis & imperfecti. Si enim ex hoc repugnat sibi habere vnã speciem: ergo repræsentari per vnã speciem repugnat sibi ex intrinseco: & consequenter impossibile est, quòd vna specie repræsentetur cuiũq; intellectui. Sed cum hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentantur actu simul Deo & animæ Christi, &c. obsequẽs est vt medium hoc intelligatur de infinito pẽ modũ infinitatis: sic enim repugnat ex ẽtrinseco experiri vna specie actu & cognosci. Et manifestatur: sinus iste ex secunda ratione: quæ manifeste loquitur de infinito per modũ infiniti. Subsilus tamẽ proficientibus ambiguitatis solutio apparet, recolendo, q̃ non de quacunque specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali pro statu isto est sermo. Ad cuius euidentiam scito primò, quòd infinita sic & quodammodo aliud obiectum intellectus nostri: duplicem habitudinem habent respectu intellectus nostri, seu suæ speciei & cognitionis, scilicet causæ & repræsentati. Causæ quidẽ, quia scientia nostra causatur & mensuratur à rebus. Repræsentati autẽ, quia res cognita per speciem propriam, qualis est infinitum sensibile: si cognoscitur distincte, repræsentatur per propriã speciem. Scito secundo, quòd infinito repugnat ex intrinseco causare speciem sui adæquatã: & hoc quia habet rationem partis & imperfecti, I. quia id quod actu est, aut habetur de infinitis partis, & imperfecti ratione habet, quoniã semper est extra aliquid sumere, vt dicitur in 1. Physic. Ex hoc enim q̃ extra id quod actu sumitur, aut cõsideratur, semper restat extra illud infinitis: quare q̃ nunquã totum cõcurrit ad causandum sui speciẽ, sed semper vt pars: nũquam vt completũ, sed semper vt incõpletũ & cõsequenter nũquã poterit ad æquatã sui speciẽ causare: omne enim totũ causans ad æquatã sui speciem oportet secundũ se totũ causare illam. Scito tertio q̃ quãta infinito non repugnat distincte repræsentari vnica specie, per modum finitæ absolute loquendo: repugnat tamẽ sibi repræsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus, prima pars huius dicti patet de infinitis cognitis à Deo. Secunda pars patet ex eo, quòd species intellectus nostri est causata à rebus: infinito autẽ repugnat habere talem speciẽ: & vtriusq; ratio est, quia infinito repugnat habere vnã speciem proportionalẽ sibi. Si enim proportionata est infinito, cũ ipsum habeat rõnẽ incõpleti, ergo ipsa incompleta repræsentabit. Si autem est species excedẽs repræsentãs, quales sunt species non acceptæ à rebus, tunc non oportet eas commensurari, & nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potẽtia tantũ vt dictum est [c].

¶ Præterea, Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorũdam generum sunt infinitæ species sicut numeri, proportiones & figurę. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶ Præterea, Si vnũ corpus nõ impediret aliud ab existẽdo in vno & eodẽ loco, nihil prohiberet infinita corpora in vno loco esse. Sed vna species intelligibilis non prohibet aliã ab existẽdo simul in intellectu. Cõtingit enim multa scire in habitu. Ergo nihil prohibet intellectũ nostrũ infinitorũ scientiam habere in habitu.

¶ Præterea, Intellectus cum non sit virtus materiæ corporalis, vt suprà dictum est [c], videtur esse potentia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 1. Physic. quòd infinitum inquantum est infinitum est ignotum.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus non potest actu vel habitu intelligere infinitum, sed in potentia tantum.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd cum potentia proportionetur suo obiecto, oportet hoc modo se habere intellectũ ad infinitum, sicut se habet eius obiectum, quod est quidditas rei materialis. In rebus autẽ materialibus nõ inuenitur infinitũ in actu, sed solum in potentia secundũ q̃ vnũ succedit alteri: vt dicitur in 3. Physic. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitũ in potentia, in accipiendo, I. vnum post aliud [c]: quia nunquã intellectus noster tot intelligit quin possit plura intelligere. Actu autem vel habitu non potest cognoscere infinita intellectus noster. Actu quidẽ non, quia intellectus noster non potest simul actu cognoscere nisi quod per vnã speciẽ cognoscit [c]. Infinitam autẽ non habet vnã speciem: alioquin haberet totã rationem totius & perfecti. Et ideo non potest intelligi, nisi accipiendo partem post partem, vt ex eius diffinitione patẽt in 3. Physi. Est enim infinitum cuius quãtitatem accipiẽtibus semper est aliquid extra accipere. Et sic infinitum cognosci non posset actu, nisi omnes partes eius numerarentur: quod est impossibile. Et eadem ratione non possumus intelligere infinita in habitu. In nobis enim habitualis cognitio causatur ex actuali cõsideratione. Intelligendo enim efficimur scientes, vt dicitur in 3. Ethic. Vnde non possemus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem nisi cõsiderauissemus omnia infinita, numerando ea secundum cognitionis successionem. Quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potẽtia tantũ vt dictum est [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut suprà dictum est, Deus dicitur infinitus secundum formã, quæ non est terminata per aliquã materiam [c]. In rebus autem materialibus aliquid dicitur infinitum per priuationem formalis terminationis. Et quia forma secũdum se nota est, materia autem sine forma ignota: inde est quod infinitum materiale est secundum se ignotum. Infinitum autem formale quod est Deus, est secundum se notum [c]: ignotum autem quo ad nos propter defectum intellectus nostri qui secundum statum præsentis vitæ habet naturalem aptitudinem ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deũ cognoscere non possumus, nisi per materiales effectus. In futuro autẽ tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre poterimus, tamen absque comprehensione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phantasmatibus [c]. Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, nõ potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte ingenere, & in principiis vniuersalibus. Quod est cognoscere in potentia & confuse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si duo corpora essent in vno loco vel plura, non oporteret, q̃ successiue subintrarẽt locum vt sic per ipsam subintrationis successionẽ numerarẽtur locata. Sed species intelligibiles ingrediũtur intellectum nostrũ successiue: quia nõ multa simul actu intelligũtur. Et ideo oportet numeratas & nõ infinitas species esse in intellectu nostro.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitũ cognoscit [c]. Est enim virtus eius infinita secundum quod non determinatur per materiã corporalem: & est cognoscitiuus vniuersalis, quod est abstractum à materia indiuiduali. Et per consequens non finitur ad aliquod indiuiduũ, sed quãtũ est de se ad infinita idiuidua se extẽdit.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verũ intellectus sit cognoscitiuus contingentiũ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ intellectus non sit cognoscitiuus contingentiũ. Quia, vt dicitur in 6. Ethic. intellectus, & sapientia, & scientia non sunt contingentium, sed necessariorum.

¶ Præterea, sicut dicitur in 8. Physic. ea, quæ quandoque sunt, & quãdoq; non sunt, tẽpore mensurãtur. Intellectus autẽ à tẽpore abstrahit, sicut & ab aliis conditionibus materiæ.

¶ Præterea, Intellectus noster natus est cognoscere infinita, sed in potẽtia tantũ vt dictum est [c].

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 6. Ethic. quòd scientia, & sapientia, & scientia non sunt contingentium, sed necessariorum.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus noster natus est cognoscere contingentia, sed non ea quæ sunt contingentia absolute.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd contingentia dupliciter sumi possunt. Vno modo, pro ipsa re quæ contingenter fit, & sic contingentia dicuntur quæ ita se habent in esse, quòd non sunt ex necessitate, sed possunt esse & non esse. Alio modo dicuntur contingentia ipsa ratio contingentiæ, quæ consistit in quadam potentialitate materiæ, quæ est causa contingentiæ in rebus. Et quia ratio seruit eidẽ sensibili quod ostendit q̃ infinitũ cognitione ei proportionata: qualem supponit esse nostram quæ ab obiecto causatur, & mensuratur: non põt cognosci actu, nisi numerãdo partem post partem.

Annota. ¶ Circa eandẽ rationem aliud dubium occurrit: quia non videtur bñ fundata super hoc q̃ infinitum haberet rationẽ totius & perfecti. Hæc enim consequentia quæ fit in litera, I. Si infinitũ haberet vnam speciẽ, haberet rationem totius & perfecti. Diffindatur super illa ca regorica. Habens vnam speciẽ, habet rationẽ totius & perfectibile: ex enim cõstat ex prædicato antecedẽtis & cõsequentis, sed hoc est falsũ: quis enim quereretur, quòd nulla pars haberet vnam speciem, similitudinem imperfectum, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd illa categorica si sane intelligatur, verissima est & necessaria: quia enim omne habẽs vnam speciẽ, ad quẽ quitur & cõprehenditur ab illa, & tãtũ cuius aliquid extra manet, cõgre hensum aut ad æquatũ sui consequẽs est, quòd q̃quid vna repræsentante specie contentũ est, vt cõpletum, & totũ in habeat: alioquin aliquo in repræsentato remanẽte nõ adæquaretur secundum quodlibet tũ. Ad obiecta vero dicitur, quòd pars & imperfectum possunt sumi dupliciter, I. materialiter, & formaliter. Et materialiter quidẽ vna põt speciẽ pẽtari, sed tunc habet rationẽ totius: quia cõprehensi totaliter. Formaliter vero impossibile est vna specie cẽtari: quia distincte pẽtari nõ potest nisi quicquid est eius re pẽtetur: sed impẽfecto, vt sic, & parti hoc repugnat. Et vt sic, & parti hoc repugnat ex vi sic sine perfectione quæ priuat, repugnat imperfectum, & pars sine eo cuius est pars. Vnde oportet horũ species esse species proprias.

a ¶ Super Quæst. 86. Articulum tertium.

Titulus clarus.

Commit. ¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo respondet quæstio. Tertio infert corollarium.

¶ Quo ad primum. Prima ipsa distinctio. Contingentia dupliciter, vt contingentia, & vt necessitatem habentia inferiorum. Secundo distinctio probationis: quoniã nihil est adeo cõtingẽs, in quo non sit aliquid necessitatis, probat inductiue ex cursu Sor. &c.

¶ Quo ad secundum, conclusio respondua trimembris: contingentia vt sic directe sensui, indirecte intellectui: vt autem necessitatis ad vniuersalitatis aliquid habent directe intellectu cognoscuntur. Primo probatur quo ad primas partes simul sic: Individua materialia his modis nosciuntur: contingentia sunt individua materialia: ergo, &c. probatur minor: quia idem scilicet materia & principium individuationis, & contingentiæ. Probatur hoc vltimum: contingentia oritur ex potentia contradictionis, scilicet esse & non esse: potentia talis est ex materia. ergo. Secundo probatur quo ad vltimam partem per oppositum sic: vniuersalia directe ab intellectu nostro cognoscuntur, sed contingentia ve necessaria sunt vniuersalia. Probatur: quia idem est principium necessitatis & vniuersalitatis, forma scilicet: & quòd vniuersalitatis probatur: vniuersale fit p abstractionẽ à materia: oportet esse vel formã vel materiã alle illius radicẽ: q̃ vero necessitatis, probatur: quia sequuntur formã, ex necessitate sine sunt.

¶ Corollarium per quod habetur responsio ad obiecta est, quòd ly necessarium vel contingens cum possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali ratione rei. Si primo modo, sic, scilicet causatur scientia in eam quæ est de necessariis, & eam quæ de contingentibus. Si secundo modo sic, Omnis scientia est de necessariis, nec habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hoc sensu locutus diuisio illa, fed tunc fit diuisio scientiæ à sensu, & opinione, &c.

Annota. ¶ Circa probationem primæ partis conclusionis dubitatur: quia falsum assumitur, sen supponitur, vel propositus est ex particularibus. Tota enim vis probationis stat in hoc, quia contingens est contingens propter materiam quæ est individuationis principium. vt patet, ex hoc enim intuemur, ergo à sensu directe cognoscitur, &c.

Sed hæc propositio, aut est particularis: & sic nō concludit nisi particulariter, ergo quædam contingentia directe à sensu tantū noscuntur, & cetera vniuersaliter quæ erūt de cōtingentibus, aut est vniuersalis: & falsa est. Tū quia dantur cōtingentia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrij: tum quia dātur contingētia vniuersalia, vt hominem esse uri, &c. neutra enim ex materia individuatore oriuntur, eō ab ipsa hæc abstrahāt. Illa vero omnia aliena sunt.

Quæstio. ¶ Num contingentia ad materiā, necessitas ad formam referantur.

¶ Circa probationē vltimæ partis dubitatur: quia nulla videtur esse ista differentia inter consequentia formā, & consequentia materiā quo ad necessitatē & consingentiam. Quonā consequentia materiā distinguitur in necessaria, & contingētia: mors enim & corruptio necessario instant: & rēs ex materia. Et similiter consequentia formā distinguuntur in necessaria & contingētia: ridere enim est operatio sequens formā. & tamen cōtingēter inest non cui oportet Sortem ridere.

Annota. ¶ Circa cōclusionē principaliter intentā totius articulum, dubiū occurrit: quia totus iste labor otiosus videtur, & per accidens. Otiosus quidem, quia nihil hinc habemus nisi quòd cōtingentia in particulari per sensum, in vniuersali per intellectum cognoscuntur: hic autem & sciti erat prius ex hoc, q̄ intellectus est vtilium, & sensus singularium. Et eursus in hoc nulla differentia est inter contingens, & necessarium: quoniam vtraque in particulari ad sensum, in vniuersali ad intellectum spectant. Per accidēs vero, quia ex vniuersalitate, & particularitate pendet solutio, vt patet in litera: necessitas autem & contingentia per accidens, his conditionibus annexæ sunt. ergo, &c.

¶ Ad euidentiam horum ex quod quid est cōtingentia & necessarij procedendū est. Contingēs enim cum sit quod potest esse & non esse: necessariū autē quod impossibile est aliter se habere: vt patet 5. Met. cōsequens est, q̄ cōtingentia, & necessaria entium reales non logicæ differentiæ, diuersas habeant radices: ita quòd contingentia ex potentia, necessitas vero ex actu oriatur. Cuius etiam signū est, quòd in his inferioribus in quibus plurimū est de potentia, maxime viget contingentia: in rebus vero superioribus maxime actus naturā participantibus: aut omnino non est, aut secundum quid est contingentia. simpliciter enim entia illa necessaria sunt: & eatenus habent contingentiæ, quantum potentiæ cuiusdam admistionem patiuntur. Vnde actus purus omnino liber est, à contingentia omnino. Verum quia potentia in rebus materialibus differentia, substantialis autē proprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cōtingentia non simpliciter, sed sensibiliū ex materia necessitas autē ex forma oriri in litera de sensibilij cognitione tractante dicitur. Et quoniā materia vt materia est in individuis tantū sensibilibus, inuenitur in esse reali: forma autē esse habet & perfectius absque sensibili natura admistā. idcirco cōtingētia individuis materialibus in litera attribuuntur: q̄ sola aut ofa individua materialia sint cōtingentia: eum ea in vniuersalibus materialibus dentur cōtingētia, & in cælestibus nihil sit cōtingens. sed quia individua materialia sunt primo contingēta in gēre materialiū. vsta enim eorū cum à materia recedere incipiant & formæ rationē indui: secundario cōtingentia sunt. Et propter hoc cōtingentia & singulare sensibile cōnexa sunt non per accidens, sed per se ratione proprij principij vtriusq;. Nec propterea remouetur quin materiā aliqua necessitas sequatur, aut formam aliquā cōtingentia comitetur. sed bene sequitur, quòd formæ nulla cōtingentia adimgant, nisi ratione potētiæ admistæ: & similiter materia nullius necessitatis sit causa nisi ratione actus quē participat. Materia enim ratione potētiæ cum vtrāq; cōtradictionis parte repugnat, necessariū non respicit: participatione vero actus necessitatis aliquā participat. quia hoc ipsum q̄ est esse in potētia, habet actū: & sic continent sibi necessitas ordinis ad vtranque cōtradictionis partē sub diffinitione: & hinc prouenit necessitas corruptionis vtriusq;. Vel vt participat actum per analogiam, seu proportionem ad ipsum: & sic continent sibi necessitas dispositionum materialium, & hinc fit vt quædā accidentia dicātur cōsequi materiā vt quantitas, &c. Et similiter formam, cum ratione actualitatis non cōsequantur potentiā cōtradictionis, sed potius actuale

aliquid quicquid ipsum ⁊ on inseparabiliter comitantur, totum vt sic: ratione potentiæ sequitur: dico autem vt sic, id est inquantum separabilis rationem habet: quantum enim separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facile pater responsio ad omnia quæsita & obiecta.

¶ Ad primum ergo dubiū dicitur dupliciter. Primo quòd contingentia attribuitur individuis materialibus nō tantū, sed primo non simplr, sed in genere sensibiliū, de quorū cognitione est qō: & ideo non obstat q̄ dctur cōtingentia & in rebus immaterialibus secūdū esse vt in voluntate, & secūdū ratiōnē vt in vtibus. Secundo dicitur q̄ quātū ad præsentiā litera spectat, cōtingētia distinguitur hic nō tm cōtra necessaria, sed etiā cōtra rationes cōtingētiū, ita q̄ vltā cōtingētiū in litera cōprehēdūtur sub rationibus cōtingētiū & nō sub ipsis contingentibus. Nec contra hoc pōt obiici, q̄ sic nulla esset differentia inter cōtingētia, & necessaria in sensibilibus quo ad cognoscī: q̄n nec ipsa necessaria directe intelligūtur, sed ratiōes eorū. Solvit etiā hoc ⁊ interpretē: q̄n entia necessaria, vt sic abstrahūt ab omni tpe & mutatione: cū sint impossibilia aff se habere: ac p hoc cum ista sint cōtinuenta materiā necessaria, quāto magis appropinquāt ad materiā, tāto minus sunt necessaria. Entia vero cōtingentia cōuertūr se sint. Et præterea formaliter loquēdo, negatur, q̄ necessaria sensibiliū repugnāt intelligibilitati: q̄n inquātū sensibilia sunt, non habēt aliquā repugnātiam, imō habēt quandā proximitatem: q̄ sensibile oportet esse necessariū esse. q̄ dā necessaria sensibilia directe nō intelligantur, hoc est per accidens: quia sunt particularia sensibilia, sed ipsa contingentia habēt per se repugnantiam ad intelligibilitatem: quia vt contingentia sunt, ex materia sunt, quia ex potentia quæ ex materiæ differentia: rationes autem eorum quia à materia aliqualiter abstrahunt, quanto à materia recedunt, tanto à contingentia separantur, & præcipibiles sunt ab intellectu: & propterea merito ab ipsis contingentibus distinctæ sunt in proposito. Verumque tamen responsio quo ad rem in idem redit: sed pro litera intellectu hæc explicari expedit.

¶ Ad secundum vero dicitur, q̄ distinctio illa quæ adducitur sane intellectiua, vera est. Nec obstat differētiæ assignatæ in litera. vt enim ex dictis patet, differētia inter consequētia formā, & materiam in hoc quòd illa necessaria, hæc contingētia sunt. intelligitur de forma vt forma seu actu, & materia vt materia seu potentia. Distinctio vero consequentium tam formā quām materiam in necessaria & cōtingentia: Intelligitur de forma vt cōplectitur in se rationem actus & potentiæ: & similiter de materia vt habet rationē potentiæ: & saple rationē actus aliquo mō, vt expositū est.

¶ Ad tertiū aut dicitur, q̄ articulus iste cū suo, per se sit necessarius & per se est. Nec est verū, q̄ nihil aliud hinc habeatur nisi, q̄ cōtingētia in particulari per sensum, in vniuersali vero per intellectū apprehēdūtur. Sed hic habet q̄ cōtingentia absolute loquēdo, sensu, non intellectu apprehēdūtur nisi indirecte. Vnō dicunt hoc primi nouī: sed ponit subtilis differētia inter necessariū & cōtingēs quo ad cognoscī: q̄ necessariū spectat ad intellectū cōtingens ad sensum: & hoc, q̄ cōtingētia in rebus sensibilibus est cōditio cōsequēs materiā individuatem sensibilia: necessitas autē formam fundantē ofm vltimatē. Vñ non per accidēs se hūt cōtingētia & necessaria ad vltimum & particularitatē. sed pro se quātus nō p se primo, sed ratione cōis radicis. Materia enī vt materia, radix ē cōtingētiæ, atq; idīuiduatiōis: & sīc forma vt forma, radix ē necessitatis & vltimatis. Et hæc cōnexio apte assignat i litera nō cōclusiōis, quare, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octauagesimæ septimæ Articulum quartum.*

Commit. TItulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæstio directe. Secundo amplificando quæstionem, respondet vniuersaliter de cognitione futurorum.

¶ Quo ad primum est vnica distinctio bimembris cum conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, futura dupliciter, secundum seipsa, vel secundum eorum rationes, vt de contingentibus dictum est, &c. ¶ Conclusio prima, futura vt sic intellectui non nisi reflexe noscuntur. Probatur, quia futura singularia.

¶ Conclusio secunda, futurorum rationes intellectui per sensibiles sunt, & scientiæ possunt esse de eis, &c. Probatur, quia vniuersales sunt. Omnia declaranda reiteranter iuxta distinctionem in præcedenti artic. de contingentibus.

¶ Quo ad secundum extenditur quæstio ad omnia futura, & non solum sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanum. Atque responsio tertia, cum distinctione trimembri singulis conclusionibus iuxta membra singula appositis.

¶ Distō 6. Futura dupliciter ſ seipsis, vel causis suis: & his vel necessariis, vel ſ plurib⁹.

¶ Conclusio

¶ Conclō prima, futura in seipsis à solo Deo cognoscūtur, ꝑpter æternitatis intuitū.

¶ Cōclō secunda, futura in causis necessariis à nobis noscūtur certe, vt declarat eclipsi.

¶ Conclusio tertia, futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus, & minus, iuxta inclinationem causarum, vt patet ex se. Circa hæc nihil occurrit repetendum, sed pertinentia ad primo dicta in præcedenti articulo pertinentia ad nunc dicta in quæstione 14. videantur.

Annota. 92 ¶ In resp̄ōne ad secundum asseruntur duę opiniones de causa præscientiæ futurorum ab anima nostra, iuxta mortē præcipue, vt Gregor. vult in quarto dialogo. & in somnis, vt experimur: & similiter in extasi: & vniuersaliter in alienatione à sensibus.

288 ¶ Prima est, q̄ anima ex sui natura hoc habet. Secūda est, quòd anima habet hoc ex participatione superiorū causarum. Primam ex Augusti. & Platonicam dicit & irrationabilē, quia talis modus cognoscendi. ſ per participationem superiorū seu ideārū, nō est connaturalis animæ nostræ.

¶ Secundā declarat, primo distinguendo causas superiores in spirituales & corporales, &c. & red dendo causam, quare magis in alienatione sensuum: quia, scilicet maior approximatio, seu connersio ad spiritualia

419 per necessum à corporalibus quo ad primas: & quia noctes silentiores aer quietus, & in somnis parui motus interiores percipiuntur, vtpote aliis non impedientibus: & anima etiam non intenta, aut occupata aliis quo ad secundas.

a ¶ *Super Quæstionis octauagesimæ septimæ Articulum primum.*

Annota. TItulus ex sæpe dictis clarus. Ly eñ per, notat rationē

147 intelligendi qualem ponimus in specie intelligibili. Ita quòd sensus est

823 an ipsa essentia animæ sit subiispi, vt species intelligibilis, respectu sui, vt cognitæ.

Commū. ¶ In corpore vnica est conclusio resp̄ōsiua quæsito habens duas partes: alteram affirmatiuā, alteram negatiuā, scilicet anima nostra nō per essentiam suam, sed per actum suū se cognoscit. Circa quā facit tria. Primo probat eam quo ad vtranq; partem simul. Secundo declarat partem affirmatiuam: quid, scilicet se ille sunus actus, ibi. Si igitur intellectus humanus. Tertio manifestat modos q̄bus aīa cognoscit se per suū actū.

¶ Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellectus nostre est pura potentia in genere intelligibili. ergo non cognoscit se per propriam essentiam, sed per actum suum. Huius rationis in litera primo ponitur ratio consequentiæ expresse, & antecedentis elicitue. Deinde pbat̄ añr: & tertio rādet̄ tacitæ obiectioni, ibi. Sic et Platonici, &c.

¶ Ratio antecedentis & consequentiæ simul est hæc propositio. Vnumquodque est cognoscibile secundum quod est in actu, & non secundum quod in potentia. Probatur primo autoritate Aristotel. 9. Meta. text. 10. Secundo ex ratione obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc modo, Nulla res habet rationem alicuius entis aut veri, nisi secundum quòd in actu rationem illius habet, vel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis. consequentia patet. quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia habet rationem albi. vnde non potest cognosci vt domus & album. Tertio inductione inchoante à sensibilibus vt cognoscuntur à sensibus: quia coloratum non sentitur visu nisi sit actu colo- 80 ratum: & deinde à sensibilibus, vt percipiuntur intellectu nostro: in cuius signum materia non cognoscitur, nisi per analogiam ad formam, ex primo Physic. Et denum ad separata à materia deueniendo: quia in eis quælibet ita se habet ad hoc quòd sit intelligibilis per seipsam sicut se habet ad hoc quòd sit actu. Et manifestatur hoc, graduando intelligentias penes actum & potentiam. Prima enim, quia est actus purus nulli omnino potentiæ admistus, & compleuus secundum totam emis latitudinem nisi à quòd sua actualitas continet omnia actu eminentissime: quia sic inquam est in essendo, ita est in intelligendo, ita quòd est intelligibilis per seipsam continens omnia intelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit non solum se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarum vero Intelligentiarum essentiæ sunt actus: non tamen puri nec cōplesti, ita quòd eo quia actus sunt in genere intelligibiliū, ideo per seipsas intelligibiles sunt actus: eo vero quia non sunt puri, sed potentiæ permisti plur, & minus, ac per hoc non continent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo ꝑ seipsas non sufficienter cognitionē pariunt aliorum. Vltimæ autem Intellectualis substantiæ essentia pura potentia ire est in genere intelligibilium: ac per hoc nec seipsius nec aliorū per seipsam cognitionem nata est facere. Ex his etiā habetur ratio, & consequentiæ & antecedentis. consequentiæ quidem quia si vnumquodque sicut se habet ad actū, ita ad intelligibilitatē, consequens est, si aliquid ex se nihil habet actus, nihil habet secundum se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibilium, non est per seipsum intelligibilis. Antecedens vero, quia ex quo intellectū supremus est actus purus, & consequenter se habentes habent aliquid actus & aliquid potentiæ crescente semper potentia cū elongatione ab actu puro: consequens est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potentia sit in illo genere. Deinde probatur antecedens specialiter autoritate Aristot. 1. de Anima. text. 6. & à quid nominis, quia possibilis nominatur. Tertio respondet tacitæ obiectioni: quòd adueniet, quòd obiecto cum eius origine est hæc: quia enim ex dictis In litera expresse habentur duo. Primum, quòd intellectus noster ex seipso habet virtutem vt intelligat. Secūdū, quòd intellectus noster ex seipso non habet virtutem vt intelligatur: hinc fit vt ordo intellectuum sit infra ordinem intelligibilium. Si enim perfectio intellectus nostri quam ex se habet, sufficit ad hoc quòd intelligat, & non ad hoc quòd intelligatur, necessario sequitur, quòd plus perfectionis requiritur ad hoc quòd aliquid intelligatur, quam ad hoc quòd aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus Tho. hoc ex dictis consequi: & hoc prima facie non videtur esse verum, imò tanquam inconueniens poterat sibi obiicī: ideo excludit hanc phantasiam, ostendens hoc esse accipiendum vt conuenions: non solum Peripateticis (secundum quorum documenta procedit) sed etiam Platonici. Vnde, inquit, quòd etiam Platonici posuerunt intellectum infra intelligibile: & probatur, quia intellectus non intelligit, nisi participatione intelligibilis: participans autem constat esse infra participatum.

¶ *Num & quomodo intellectus sit pura potentia in genere intelligibilium.* Quæstio

¶ Circa antecedens occurrit dubium, quia falsum videtur quoniam sine intellectus sit idem quod esse animæ. sine nō oportet, inquit Seo. in 1. dist. 3. q. 7. vt sit in se actus quidam. Tum quia potentia ad accidens, seu operari, non fundatur super pura potentia. Tum quia substantia animæ actus est, vt in secundo de Anima dicitur & intellectus quoque si potentia est, in ipsa essentia est vt subiecto. ergo, &c.

¶ Circa idem antecedens dubium est, an sit facienda vis in vocabulo, Intelligibilis.

quantū eius æternus intuitus simul fertur supra totum temporis cursum, vt suprà dictum est c, cum de Dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam à nobis. Et si quidem in suis causis sint, vt ex quibus ex necessitate proueniant, cognoscuntur per certitudinem scientiæ, sicut astrologus præcognoscit eclipsim futuram. Si autem sic sint in suis causis vt ab eis proueniant vt in pluribus, si cognosci possunt per quandam coniecturam c, vel magis vel minus certam, secundum quod causæ sunt, vel magis vel minus inclinatæ ad effectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa procedit de cognitione, quæ fit per rationes vniuersales causarum, ex quibus futura cognosci possunt secundum modum ordinis effectus ad causam.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut Aug. dicit 12. confes. aia habet quādam vim Sortis, vt ex sui natura posit futura cognoscere. Et ideo quādo retrahitur à corporeis sensibus, & quodammodo reuertitur ad seipsam, fit particeps notitiæ futurorum. Et hæc quidem opinio rationabilis esset, si poneremus quòd anima accipiceret cognitionem rerum secundum participationē idearum, sicut Platonici poluerūt c: quia sic aīa ex sui natura cognosceret vniuersales causas omnium effectuum, sed impeditur per corpus. Vnde quando à corporis sensibus abstrahitur, futura cognoscit. Sed quia iste modus cognoscēdi non est connaturalis intellectui nostro, sed magis vt cognitionem à sensibus accipiat, nō est secundū naturā aīæ, quòd futura cognoscat cum à sensibus alienatur: sed magis per impresionē aliquarū causarū supe 40 riorū spiritualium & corporalium. Spiritualiū c quidē, sicut cum virtute diuina ministerio angelorū intellectus humanus illuminatur: & phantasmata ordinantur ad futura aliqua cognoscenda, vel etiā cum per operationē dæmonum fit aliqua commotio in phātasia e, ad præsignandū aliqua futura quæ dæmones cognoscunt, vt suprà dictū est e. Huiusmodi autem impresiones spiritualiū causarū magis nata est anima humana susc ipere cū à sensibus alienatur: quia per hoc, ppinquior fit substantiis spiritualibus & magis libera ab exterioribus inquietudinibus. Cōtingit autē & hoc per impresionem superiorū causarum corporaliū materialiū. Manifestū est enim quòd corpora superiora imprimunt in corpora inferiora. vnde cum vires sensitiuæ sint actus corporaliū organorū, cōsequens est q̄ ex impresione cælestiū corporū immutetur quodāmodo phantasia. Vñ cū cælestia corpora sint causa multorum futurorū, fiunt in imaginatione aliqua signa quorūdam futurorū. Hæc autē signa magis percipiūtur in nocte & à dormiētib⁹ quàm de die & à vigilātibus: quia, vt dicitur in libro de som. & vigi. quæ deferuntur de die, dissoluuntur magis. Plus est enim sine turbatione aër noctis, eo q̄ silētiores sunt noctes: & in corpore faciūt sensum propter somnū, quia parui motus interiores magis sentiūtur à dormientibus q̄ à vigilantibus. Hi vero motus faciunt phantasmata ex quibus præuidentur futura.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd animalia bruta non habent aliquid supra phantasiam quod ordinet phantasmata, sicut habēt hoies rationē. Et ideo phantasia brutorū aīaliū tota liter sequitur impresionem cælestē. Et ideo ex motibus huiusmodi animaliū magis pōt cognosci q̄dā futura (vt pluuia & huiusmodi) quàm ex motibus hominū qui mouentur per cōsilium rationis. Vñ Philosophus dicit in libro de som. & vi. quòd quidem impudētissimi sunt maxime præuidentes. Nā intelligentia horū nō est curis affecta, sed tanquam deserta, & vacua ab omnibus, & mota secūdum motum ducitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMASEPTIMA.

Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt. ¶ Et circa hoc quæritur quatuor. ¶ Primo vtrū cognoscat seipsam per suam essentiam. ¶ Secundo, quomodo cognoscat habitus in se existentes. ¶ Tertio, quomodo intellectus cognoscat proprium actum. ¶ Quarto, quomodo cognoscat actum voluntatis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.*

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam. Dicit enim Aug. 9. de Trin. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.

¶ Præterea, Angelus & anima humana conueniunt in genere intellectualis substantiæ. Sed angelus intelligit seipsum per essentiā suam. Ergo & anima humana.

¶ Præterea, In his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur 3. de Anima. Sed mens humana est sine materia: non enim est actus corporis alicuius, vt suprà dictum est e. Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiam suam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in tertio de Anima, quòd intellectus intelligit seipsum sicut, & alia. Sed alia non intelligit per essentiam eorum, sed per eorū similitudines. Ergo neq; se intelligit per essentiā suam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bilis, an ly intelligibile sumatur communiter pro omni re immateriali. Et primum est quærere, an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium, id est sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundum vero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, id est entium immaterialium. Refert autem plurimum quo modo intelligatur; quoniam iuxta primum sensum limitata est propositio iuxta secundum vero extensa est tam ad ordinē intelligibilium vt sic, quām ad ordinē intellectuū, vt sic. Ita q̄ sensus esset, q̄ intellectus noster est pura potentia, & in ordine intelligibilium, & in ordine intellectuum. Est autem præter diuersitatem sensuū ratio dubitādi, quia si intellectus noster est pura potentia in gñe vtroque: cōsequēs est q̄ sicut ex se non habet rationem intelligibilis: ita non habet virtutē intelligendi: cuius oppositum in litera dicitur. Si autē in altero genere, s. intelligibilium est pura potentia, sequitur, quòd intellectus noster nō sit infimus in ordine intellectuum: quia potest dari inferior qui. s. sit pura potentia in ordine intellectuum maxime distans à primo q̄ est pur⁹ actus.

¶ Num & quomodo intelligibilia ordo sit sub pra ordinē intellectuū.

Quæstio. ¶ Circa illam propositionem, scilicet, quòd ordo intelligibilium est supra ordinem intellectum, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secundum quid. Non secundum quid: quia penes ordinem secundum quid non gradatur entia in vniuerso. Nec simpliciter: quia constat quòd intellectus vt sic, nobilior est q̄ intelligibile, quoniā intellectus significatur aliquid viuens cum intelligere viuere sit, intelligibile vero abstrahit à viuo & non viuo. Et rursus intelligibile est propter intellectum: sicut accidens propter substantiam, & non econuerso. Et similiter intelligibile potest esse accidens: vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autem est substantia. Et confirmatur: quia ex hoc sequitur, quòd quilibet intellectus vt sic, esset pura potentia: aut si datur latitudo inter eos, quòd quanto intellectus est superior, tanto est magis in potentia: quod est manifeste falsum. Probatur sequela: quia si intelligibile est supra intellectum, hoc non est nisi sicut actus est supra potentiam: & cum quilibet intellectus extendat se ad ens secundum cōmunem eius rationem, consequens est quòd quilibet se habeat ad totū ens vt potentia ad actū, ac per hoc quilibet sit pura potētia: vel si aliqua datur latitudo, cum cōstet q̄ quāto intellectus est superior, tanto plures & magis entis differentias nouit, sequetur quòd altior intellectus habeat ampliorem potentiam, vtpote respectu amplioris intelligibilis: &

¶ Ad euidētiam horum sciendum est, quòd cum duplex rerū ordo in vniuerso inueniatur, s. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia cōstet: vtrumque (vt cōcludit Auer. in 3. de aīa cō. 5.) diuiditur in materiā & formā: ita quòd quemad modum in genere sensibilium aliquid est vt in pura potentia, & aliquid vt actus, &c. ita in genere rerum immaterialiū. Cum autē intelligere exigat intellectū & intelligibile: & proportio intellectus, vt sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionem, cum in hoc consistat intellectus in actu, quòd sit intelligibile, vt ex supra dictis patet: consequēs est vt entia immaterialia in duos distribuātur ordines, s. intelligibilium & intellectuū alium. Et quoniam intelligibile constat ex immaterialitate perfectiua, cōsequens est vt sicut res se habet ad hoc, quòd sit immaterialiter perfectiua: ita se habeat ad hoc quòd sit intelligibilis. Quòd enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo quòd nullum materiale est intelligibile, nisi per abstractionem à materia. Quòd vero exigat perfectibilitatem, patet ex eo quòd intellēs ex hoc cōstituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est ōino vt actus purus: quia immaterialis cum sit, ita est perfectiua intellēs respectu oīs intelligibilis, quòd respectu nullius habere pōt rationē perfectibilis. Essentia vero angelica se habet vt actus quidē, sed permixtus potētiæ: quia sic perficit intellectum, vt sit perfectibilis per alia intelligibilia: vnde quælibet intelligētia præter primā intelligit aliquid extra se. Essentia vero animæ nostræ sic se habet vt pura potentia. Ex eo enim quòd est immaterialis, continetur infra istud genus: sed ex eo, quòd perfectibilitatem nullam habet in actu ex se, quod manifestat receptio oīm intelligibiliū in ea, & ipsius, in nullo pure potentiæ locum tenet: ac per hoc infimo loco posita terminat genus intelligibilium. Sensibilia siquidem dīe intelligibilia in potētia æquinoce ab aīa: ita enim est intelligibilis in potētia, vt infra genus intelligibilium cōtenta: res vero sensibilis dicitur intelligibilis in potentia, vt est extra genus. Et rursus aīa dicitur intelligibilis in potentia propria, res vero sensibilis dicitur intellectualis potentia extrinseca, imò alterius generis, s. ipsius animæ: quæ potest facere eam intelligibilem. Vnde Auer. in lib. de sen. & sensato. pulchrē dixit, quòd res sensibilis transfertur de ordine in ordinē, cū fit per intellectū agentem intelligibilis actu. Quia vero intellēs cōstat immaterialitate præcia, seu perfectibili per ipsum intelligibile, consequens est vt vnusquisq; quemadmodum se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, vt sit perfectum: ita se habet quòd intelligat. Quòd enim ad intellectū exigat quòd sit immaterialis, planū est: quòd vero sit perfectus, vel perfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui gradus, patet: nō enim est supra quòd ex hoc ipso quòd res est, non solum ipsa, sed alia, scit cognoscitiua: & consequēter ex hoc quod res est, non solum ipsa, sed alia intelligibiliter, est intellectiua: esse autē alia intelligibiliter cum contingat & actu & potentia, nihil aliud est q̄ perfectū vel perfectibile esse per intelligibile vt sic. Vnde in ordine intellectuū diuinus intellectus qui est totum suum naturale intelligibile in habitu, seu in actu primo, cum non ōia simul actu intelligat: habet rationem actus permixti potentiæ: & hic est magna latitudo secundum quod quilibet intellectus est supra suum primo intelligibile, qđ est propria essentia. Intellēs enim qui est actualissimus, & vltimus intelligibile, est nobilior: intellectus vero humanus, qui nullo actu intelligibile est, eo q̄ est sicut tabula rasa, est pura potētia in ordine ad intellectum: habet enim quòd intellectus sit ex eo perfectibilis per intelligibile, vt sic: quòd vero in pura potentia ex eo quòd nullū actu intelligibile actu aut habitu habet ex sua natura. Ex his autē facile respōderi potest ad dubia mota. Ad primum enim iam patet, quòd stat aliquid esse purum potentiam in genere immateriatium: & tamen actum in gñe sensibilis. Vnde Sco. deceptus est, 281
acsi pura potentia in gñe intelligibili esset pura potentia simpliciter in gñe entium. Anima enim est actus corporis sensibilis: est autem potentia pura intellectualis.

¶ Ad secūdum vero iam patet, quòd intellectus noster est pura potentia in vtroque ordine, s. intellectuali & intellectus diuersa rōne. Et ad obiectionē in oppositum negat̄ sequela: quoniā nō est par ratio de intellectu & intelligibili respectu purę potētię: quia potentia est conditio diminuens rationem intelligibilis, non autē rationem intellectus. Et hoc quia

Intelligibile habet rationem perfectiui, intellectus vero huius disiuncti quod est perfecti aut perfectibilis. Constat enim quòd potentia minuit rationem perfectiui, non autem perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, qua intuitur in litera: quia, scilicet plus ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quātus possit dici, q̄ intellēs & intelligibile se habent sicut excedentia & excessa: quia ille substantia, vivens, finis, gratia, cuius, &c. Illud vero actus & propria perfectio viuentis, vt sic, &c. Videtur tamē mihi q̄ formaliter loquendo de intellectu, & intelligibili vt sic, superior simpliciter sit ordo intellectuum: qui proportio intellēs ad intelligibile est proportio vel perfectio vel perfectibilis ad propriā perfectionē. Constat autē quòd duarū rationum formaliū se habentiū, vt vt patet. Et cōfirmatur hoc autoritate Arist. 12. Met. c. 51. vbi vult, quòd si Deus intelligeret aliquid extra se, q̄ haberet aliquid nobilius: q̄ a intelligere est ppria perfectio intellēs. Ad obiecta vero in oppositū dicit: & primo ad primū dū, liciter. Prio q̄ sīm est q̄ intelligere abstrahit à vltra: mō eiusdē vitæ causa nobilior est intelligere q̄ intelligere abstrahit à vltra: mō eiusdē vitæ causa nobilior est intelligere q̄ intelligere, q̄ pertia præcio tellēs: q̄ a hæc vt materia, illud vt forma. Secūdo dicit, quòd esse viuū, est substantiale, & alia īmōl. accidit intellēi & intelligibili vt sic: sicut esse figurā accidit triangulo vt habet tres: & vltra ōne quod est extra differētiale cōceptū inferioris alicuius superius sit sine inferius accīs. s. extra rōnē formalē est. Vñ penes ista non est cōsiderāda nobilitas rerū: & rō in propeu est, q̄a cōes rerū pēlandæ sunt ex ppriis tm, quæ cōueniūt eis per se priō: & nō rōe sapiorū, aut inferiorū, intellēi autē & intelligibili vt sic cōuenit pr. edictā pportio, secūdū quā intellēs manifeste è inferior. Ad cōfirmationē vero vltimō adducta negat̄ sequela. Et ad p̄bōē admissa illa negatiua, q̄ intelligere nō est supra intellēm nisi sicut actus potētia. Rādetur, q̄ cū ordo superioritatis supponat distōnē inter superius & inferius, cōsequēs est q̄ vbi intellēs & intelligibile qm idētitas præmenit habitudinē potētiæ ad actū, quæ distōnē exigit: cessat q̄ ordo intellectuū & intelligibiliū non nisi vbi intelligibile distinguitur, aut distinguereture ab intellēo, ppriæ locū habet. Et ideo falsa est illa cōsequētia, ergo q̄libet intellēs se habet ad totū ens vt potentia ad actū: imò intellēs diuinus se habet ad totū ens vt actus totius entis, vt superius discussum fuit. Et quāto intellēs est superior, tanto est magis in actu respectu totius entis. Quælibet enim intelligētia è totū ens ptim in actu secūdo, & partim in actu primo. Et inter eas ēgo superior, plus entis est in actu secundo, & minus in actu primo. q̄a tāto habet vtiorē essentiā, q̄ semp innotuit: & vltores spēs cōmunicātur. Noster autē solus intellēs est qui est totū ens in potentia, ita q̄ nec in actu primo. nec 2. est alī qui cōrū q̄ sunt, vt dictum in 1. de Aīa: sed posīt tantū vocatur intellēs ipsum. Et hoc ostendit ex differentia inter modum intelligendi attributum intellectuali à Plato. & attributum ab Arist. Ille enim posuit, quòd intelligimus per participationem idearum, iste quòd per collectionem à sensibus, & consequenter apud illum actus intellectus est participatio idearum, apud istum acceptio à sensibilibus: ac per hoc apud illum actus per quem intellectus nouit seipsum, est participatio superiorum. Apud Arist. vero species à sensibus collecta lumine intellectus agentis: & quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto, &c.

¶ Circa hanc partē aduerte diligenter inferta verba in litera. scilicet quòd intellectus agens est actus ipsorū intelligibiliū, quæ abstrahuntur à materia: & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Rem ilcrē enim duo dubia ardua valde: alterum de intellēi possibili, alterū de intellectu agēte. De possibili quidē tale, ex sensibilis intelligibilis in potentia sufficienter fit ex præsentia intellectus agentis intelligibilis actus ergo intellectus possibilis sub luminę intellectus agentis fit intelligibilis in actu: ergo anima nostra per seipsam, seipsam nouit. Prima consequentia probatur: quia sūd quod est in potētia remotiori, pōt seclusō omni alio à tali agente fieri tale in actu ergo id quod est in potentia minus remota, sed cōstat rem materiale esse intelligibile in potentia remotiori, q̄ fit intellēs posīt: q̄a quis verumq; sit intelligibile in potentia: intellēs tamen est intra genus intelligibilium res autē materialis extra. Si igitur phantasma sensibile cum intellectu agente sat est ad faciendū intelligere in actu, cur non hoc

hoc intelligibile quod est intellectus possibilis, vna cum agente ad hoc sat est, cum sit spiritualior? De agente vero: quia si intellectus agens est pars potestatiua animæ (vt superius determinatum est) cum ipse non sit pura potentia, sed sit actus in genere intelligibilium (vt patet hic, & in tertio de anima) cur ipse per seipsum non intelligitur ab anima: & sic anima per seipsam, id est absq; omni extraneo obiecto intelligit seipsam? ¶ Ambo

422. 435. b quidem hæc dubia, his pauculis verbis interiectis, diuinus ille intellectus excluse: dum patefacit ordinem quo intellectus agens, actus est & perfectio possibilis. Recolendum est, quòd ad hoc quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur quòd possit perficere intellectum obiectiue: aliquin intelligibile in actu non est. & propterea eo modo quo aliquid se habet ad perficiendum intellectum obiectiue: ita se habet ad hoc, quòd sit intelligibile in actu: duo bus autem modis cōingit hoc fieri, scilicet mediante, & immediate: & quòd immediate quidē potest, constat quòd per seipsum intelligibile est in actu: quòd vero mediante non nisi mediante illo quod est naturaliter medium: vt de se patet. Vñ quia intellectus agēs respectu intelligibilis materialis est actus immediatus: respectu vero intellectus possibilis est actus mediantibus intelligibilibus rerū materialium: vt in litera dicitur: ideo res sensibiles possunt immediate, id est, absque alio obiecto medio perficere intellectum obiectiue, ipse autem seipsum non. Et similiter aia intellectiua agens non perficit obiectiue intellectū possibilem immediate: sed mediantibus intelligibilibus materialium, quorū primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absque alio medio obiecto intelligitur: omnia ergo soluuntur ex ordine mediationis in litera assignato.

Comm. ¶ Quo ad tertium, modos duos quibus intellectus per suum actum se nouit, ostensurus, tria dicit. Primo modos ipsos. Alter terminat quæstionem an est alter quæstionem quid est. Secundo respondet tactæ obiectioni ex autoritate August. dicēs, quòd nouimus quid est anima per veritatem diuinā: exquisitionem enim ostenditur in ly per: quoniā ly per alium sinum, denotat habitudinem medij terminaliy vero per veritatem Primam, denotat habitudinem causæ primæ: à qua est omnis efficacia indicij, &c. Tertio pro declaratione quoq; doctrinæ Aug addit differentias inter has cognitiones ad propositum: quòd ad primam sufficit anima per ens sibi: ad secundam exigitur valde diligens inquisitio: quoniam vt in 1. de Anima dicitur, omnino & penitus difficillimorum est aliquam de ea fidem accipere.

Auerr. ¶ In responsione ad secundum occurrit quod restabat dub. quomodo, scilicet stat simul quòd anima secundum substantiam si pura potentia, & quòd secundū vnam eius. & ab ea virtutem, scilicet intellectum agentem, sit actus in eodem genere: impossibile enim est vt vis alicuius naturæ excedat naturam à qua sufficienter fluit. Ad hoc dicitur negando, quòd intellectus agens sit actus in genere intelligibili: nec oppositum dicitur in litera: aut in 3. de Anima. Ad cuius euidentiam scito primo, quod aliud est esse actum in genere intelligibili: & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium. Primum importat esse actū absolute & simpliciter, secundum vero per cōparationē: in litera autē & in lib. de anima secūdū s. T. assumatur secundū, & nō primū. Et qm hoc est difficile, scito secūdo qđ cū intellectū agēs ponat̄ vt lumē quoddā, dupliciter imaginantur aliqui illuminare. Vno modo sic: q̄ in se sit lux quædā, & ex ea emanet lumē diffusum in alia, vt patet de luce solari, &c. Allo modo, vt in se nō sit lux, sed sic habeat ad naturā actiuā luminis, s. esse quo alia vīsa. Quod illuminat primo mō, é visibile dupliciter, ipse, & vt aliorū lumē. Quod vero secundū tm mō illuminat, nō est visibile in actu per se, sed vt ratio aliorū. Ad propositū ergo si intellectus agēs ponitur separatus à possibili, & his primo mō, & est actu intelligibil. Si vero ponitur p̄ræsens aīæ, sic est lumē secundo modo tm. Ex illuminare secūdo mō nō pōt inferri esse in se lucē, aut visibile actu sine alio visibili, vt patet. Et quia hanc secundā vīā sequi (vt ex supradictis patet) rationi congruit & Arist. verbis cū posuit intellēm agentē actiū vt lumen & habitū aliorū, & nō lucidū in se. ō dico q̄ intellēs agēs nō est actus in gñe intelligibilis: quia nō est obiectiue intelligibilis secūdum se, sed vt aliorum lumē, quia sic actus hoed, s. intellectibiliū materialiū. Et q̄s insuitur, aut est actus, aut potentia in gñe intelligibili. Rōdeatur q̄ propriissime loquēdo neque intelligibilis in potentia, neq; in actu: sed vt actus intellectibiliū factus. Quòd non in potentia, patet ex eo, q̄ non eget faciente ipsum de potentia intellectibiliū actū intelligibile: q̄ etiā non in actu ex eo patet, q̄ experimur non esse sufficiens perfectionum intellēs nostri obiectiues qđ tā exigit ad intelligibile in actu: & sic nihil obstat naturæ substantialis ipsius aīæ, stat enim q̄ ipsa sit pura potentia in genere intelligibilis: & quòd in genere intellectuum (quia est infima intellectualitatis) habeat vim intellectuā non vltā. sed partitā: ita q̄ secundū vnam sui pte, s. receptiuā, quæ est intellēs possīs, est pura potētia in gñe vtroq; secūdum actū vero parte. s. actiuā, ad actum simpliciter nō assēdit: sed quia in suo suprēmo substantialiter attingit infimū superioris. s. in intelligētia rum in summa sua virtute tenū actualitatis manifestat, vt non vt lux, sed vt aliorum lumen actus inuentorum. hæc enim omnia nomine intellectus agentis ordini consonant, &c.

a ¶ Super Quæstionis octauæ finem septimæ Artic. secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo cōclusio respōsiua. Secūdo diffusum modos cognoscēdi habitū.

Comm. 436

¶ Quo ad primum conclusio habens duas partes est ista, Habitus non per seipsum, sed per actum cognoscitur. Probatur, Quod non est actus, non cognoscitur nisi per actum: sed habitus non est actus: ergo non nisi per actum cognoscitur. Maior patet ex præcedenti articulo. Minor probatur: quia habitus est medium inter potentiam & actum.

¶ Nū aliq̄s sit actᵘˢ, & ex hoc q̄ nō est actᵘˢ, inferatur ipsum nō cē intelligibile.

Quæstio. ¶ Circa hanc partem dubium est. Tum quia hoc contradicit superioribus, in quibus dictum est, quòd species intelligibiles sunt actus intelligibiles: habitus enim intellectus, aut est ipsa species, aut idem est iudicium de specie, & habitu: quo ad esse actu, vel potentia. Tum quia si ex hoc, quòd habitus est actus admittus potent

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiæ inferitur, ergo non est actu intelligibilis. sequeretur quòd nihil esset actu intelligibile nisi actus purus: quod repugnat etiam dictis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod quia medium vtroque extremorum nomine vocatur, sicut & virtusq; rationē participat secundum cōpositionem ad diuersa dicens species modo dicitur intelligibilia in actu: & hoc tum cōparantur sensibilibus, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in pura potentia. Modo dicitur intelligibilia in potentia: & hoc cum his cōparantur quæ simpliciter sunt in actu: contingit enim eis recipi, habere: quia medium tenet inter actum & potentiam. Ad secundū vero dicitur, quòd male percipitur ratio literæ: non enim ex hoc quòd aliquid habet potentiæ admixtum res, ideo negatur intelligibilis in actu sed ex eo quòd in genere intelligibili medium est inter potentiam, & actū. Aliud enim est esse medium inter puram potentiam & purū actum: & aliud est esse medium inter actū & potentiam. Hoc enim est cōiū & est à quo nō cōuertitur consequentia: essentia enim angeli media est inter puram potentiam est tamen simpliciter actus, & non media inter potentiam, & actū. Quāuis omne medium inter potentiam & actum sit ens medium inter potentiam, & purum actum: vt patet. Quo ad secundum cōcludit duo. Primo modos duos cognoscendi habitum per actum, & quo ad quantum est, & quo ad quæstionem quid est. Deinde ponit differentiam: via ad primum sufficit præsentia: ad secundū requiritur diligens inquisitio: vt patebit in 2 de perceptis.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Commēt. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæstioni vnica obiectione. Secundo obiecta diuersos modos diuersis Intellectibus ad cognoscendum propriū actum.

¶ Quo ad primum cōcludit, primum quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere. Probatur sic: Intellectus est actu simpliciter per intelligere: ergo primum quod intelligitur de eo est intelligere. Ans probatur: quia intelligere est vltima perfectio intellectus. probatur, quia non est actio transiens, sed immanens. cōsequentia probatur: quia vnumquodque intelligitur secundum quod est actu.

¶ Quo ad secundum assignantur tres modi diuersi quibus diuersimode se habent tres intellectus, scilicet diuinus, angelicus & humanus, circa cognoscendum ipsum intelligere. Et de diuino quidem dicit, quòd omnia ibi sunt idem. De angelico vero, nostro vero, quòd primo intelligit actum suum quàm se. Ratio eadem est vtriusque secundum affirmationem & negationem, utraq; scilicet primum obiectum intelligere.

¶ Quo sic vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti: nostrum vero sit essentiæ vt subiecti non obiecti: exterioris rei vero vt obiecti non subiecti: & propria colorationis actus quo cognoscitur subiectum, cognoscitur & sua perfectione, scilicet eodem actu quo cognoscitur essentia. cognoscitur etiam vt intelligens. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere: ideo eadem prima cognitione cognoscitur ipsa, vt intelligens: quod est cognoscere summe intelligere. Et per oppositum de nostro intellectu: quia primum obiectum nostri intelligere non est nostra essentia: sed quod quid naturale, ideo obiecta apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

Annot. ¶ Circa ea, quæ dicuntur, notato tria. Primo, quòd cum quæstio esset de intelligere nostro tantū, cōclusio tamē respōsiua data est de vtrōq; intellectus: & hoc tum ad horum doctrinæ, tum ad ostendendū, quòd vna eadēmq; est radix, vnde prouenit intellectionis cognitio omnibus: quia, scilicet, est perfectio

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q; etsi fides nō cognoscat per exteriores corporis motus, percipitur tamen etiā ab eo in quo est per interiorem actum cordis. Nullus enim fidē se habere scit, nisi p hoc, quòd se credere percipit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd habitus sunt præsentes in intellectu nostro, non sicut obiecta intellectus: quia obiectum intellectus nostri ēm præsentem statum est secūdum statum præsentis vitæ est natura rei materialis: vt suprà dictū est[c], sed sunt pūtes in intellectu, vt q̄bus intellectus intelligit.

¶ Ad tertium dicendū, q; cū dicitur, ꝓpter qđ vnūquodq; illud magis veritatē habet si intelligatur in his q̄ sunt vnius ordinis: pura in vno genere causæ. Puta si dicatur quòd sanitas est desiderabilis propter vitā, sequitur quòd vita sit magis desiderabilis. Si autē accipiantur ea quæ sunt diuersorū ordinum, non habet veritatem. Vt si dicatur quòd sanitas est desiderabilis propter medicinā, nō ideo sequitur quòd medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium, medicina autē in ordine causarum efficientium. Sic igitur si accipiamus duo, quorum vtrunq; sit per se in ordine obiectorum cognitionis: illud propter quod aliud cognoscitur, erit magis notū: sicut principia conclusionibus. Sed habitus non est de ordine obiectorum inquantum est habitus: nec propter habitum aliqua cognoscuntur, sicut propter obiectum cognitū: sed sicut propter dispositionem, vel formam, qua cognoscens cognoscit. Et ideo ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum intellectus cognoscat proprium actum.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd intellectus non cognoscat proprium actū. Illud enim proprie cognoscitur quod est obiectū cognoscitiuæ virtutis. Sed actus differt ab obiecto. Ergo intellectus non cognoscit suum actum.

¶ Præterea, Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actum suum, aliquo actu cognoscit illum, & iterum illum alio actu. Erit ergo procedere in infinitum. Quod videtur impossibile.

¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad actū suū, ita & intellectus. Sed sensus proprius non sentit actum suum: sed hoc pertinet ad sensum communem: vt dicitur in lib. de anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 10. de tri. Intelligo me intelligere.

CONCLVSIO.

¶ Cum ipso intelligere intellectus sit in actu, primum, quod intelligitur ab intellectu est ipsum suū intelligere, sed nō eodē mō in omnibus intellectibus percipitur.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sicut iam dictum est[c], vnumquodque cognoscitur secundum quod est actu. Vltima autem perfectio intellectus est eius operatio. Non enim est sic actio tendens in alterum, quæ sit perfectio operati: sicut ædificatio ædificati, sed manet in operante, vt perfectio & actus eius, vt dicitur in 9. Meta[c]. Hoc igitur est primū, quòd de intellectu intelligitur, scilicet ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellectus diuersimode se habent. Est enim aliquis intellectus, scilicet diuinus qui est ipsum suū intelligere. Et sic in Deo idē est, quòd intelligat se intelligere, & quòd intelligat suā essentiam: quia sua essentia est suū intelligere. Est etiā alius intellectus, scilicet angelicus, qui nō est suū intelligere, sicut suprà dictū est[c], sed tamē primum obiectū sui intelligere est eius essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo secundū rationem, q̄ intelligat se intelligere, & intelligat suā essentiā, tñ simul & vno actu vtrūq; intelligit: quia hoc qđ est intelligere suā essentiā, est ꝓpria perfectio suæ essentiæ. Simul autem & vno actu intelligitur res cū sua pfectione. Est autē alius intellectus, scilicet humanus, q̄ nec est suū intelligere, nec suū intelligere est obiectū primū ipsa ei⁹ essentia, sed aliquid extrinsecū, scilicet natura materialis rei[c]. Et ideo id quod primo cognoscitur ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum, & secundario cognoscitur ipse actus quo cognoscitur obiectum: & per actū cognoscitur ipse intellectus[c], cui⁹ est perfectio ipsum intelligere. Et ideo Philosoph. dicit, quòd obiecta præcognoscuntur actibus, & actus potentiis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q; obiectū intellectus est cōmune quoddā, scilicet ens & verum: sub quo cōprehenditur etiam ipse actus intelligēdi. Vnde intellectus potest suū actum intelligere, sed non primo: quia nec primum obiectū intellectus nostri ēm præsentem statum est quodlibet ens & verū, sed ens & verū cōsideratū in rebus materialibus, vt dcm est[c]: ex quibus in cognitionem oīm aliorū deuenit.

¶ Ad secundū dicendū, q; ipsum intelligere humanū non est actus & perfectio naturæ intellectæ, vt sic ponsit vno actu intelligi natura rei materialis & ipsum intelligere: sicut vno actu intelligitur res cum sua pfectione. Vnde alius est actus quo intellectus intelligit lapidem, & alius est actus quo intelligit se intelligere lapidem, & sic inde. Nec est inconueniēs intellm esse infinitum in potētia, vt suprà dictum est[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus proprius sentit secundum immutationem materialis organi à sensibili exteriori. Non est autē possibile q̄ aliquid materiale immutet seipsum, sed vnū immutatur ab alio. Et ideo actus sensus proprij percipitur per sensum cōmunem. Sed intellus noster non intelligit per materialē immutationem organi. Et ideo non est simile.

sens est quod quid erat esse. Deinde est autē sic in angelo, vt patet. Secūdo dicitur, q̄ intelligere esse aliud, vel idē rōne, p̄: dupliciter intelligi. Vno mō, ita quòd alteratio oriatur ex alteratæ formali & reali. Alio mō ex alteratæ formali tātū. Mō dicitur, q̄ licet cā in Deo q̄ in angelo intelligere quo intuemur suā essentiā & sui intelligere sit idem re, in angelo tamē est aliud ratione correlati diuersitati formali, & reali inter intelligere & essentiā. In Deo autē est idē rō: quia nō sit aliquo mō aliud secundum rōnem sed q̄ non est aliud rōne fundata in distinctione reali obiectorū, scilicet intelligere & essentiæ diuinæ. Prima uerior ac grundior. Secūda verior, famosior & facilior.

¶ Circa intelligere nostrū, dubiū occurrit. Quia si vt in littera dicitur, est intelligibile in actu, cui non statim ponit in intellectu intelligitur: nihil enim aliud requiritur ad hoc quòd aliquid intelligatur, nisi quòd sit intelligibile in actu, & ponitur in actu, secundo in intellectu sed hæc conueniunt nostro intelligere: ergo, &c. Ad hoc breuiter dicitur, quòd ad hoc quòd aliquid intelligatur actu ab hoc intellectu plus requiritur quàm quòd in se sit intelligibile in actu: exigitur namque quòd sit præsens huic intellectui non qualitercūq; sed obiectiue: modo licet intelligere sit actu intelligibile, & ꝑs intellectui formaliter, non tñ obiective. quādo directe intelligimus & ideo non potest sic intelligi. Quare autē in recta intellectione ipsum non sit præsens obiectiue, iam dictū est: quia, scilicet intellectus noster est per se primo perfectibilis à quidditate sensibili, & non à substantia animæ: ex hac enim est: quòd Intelligere nostrum neque primum obiectū vt in Deo, neque aliquid primi obiecti vt in angelo est: & cōsequenter quòd nō sit in primo ordine intelligibilium à nobis.

¶ Super

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Artic. quartum.*

Comēt. Titulus clarus.

¶ In corpore duos primo rēder q̄stō 5. distinguit modos, vt suprà.

¶ Quo ad primū, concludit quòd intellectus non est primū, quòd de intellectu intelligitur, scilicet ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellectus diuersimode se habent. Est enim aliquis intellectus, scilicet diuinus qui est ipsum suū intelligere. Et sic in Deo idē est, quòd intelligat se intelligere, & quòd intelligat suā essentiam: quia sua essentia est suū intelligere. Est etiā alius intellectus, scilicet angelicus, qui nō est suū intelligere, sicut suprà dictū est[c], sed tamē primum obiectū sui intelligere est eius essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo secundū rationem, q̄ intelligat se intelligere, & intelligat suā essentiā, tñ simul & vno actu vtrūq; intelligit: quia hoc qđ est intelligere suā essentiā, est ꝓpria perfectio suæ essentiæ. Simul autem & vno actu intelligitur res cū sua pfectione. Est autē alius intellus, scilicet humanus, q̄ nec est suū intelligere, nec suū intelligere est obiectū primū ipsa ei⁹ essentia, sed aliquid extrinsecū, scilicet natura materialis rei[c]. Et ideo id quod primo cognoscitur ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum, & secundario cognoscitur ipse actus quo cognoscitur obiectum: & per actū cognoscitur ipse intellectus[c], cui⁹ est perfectio ipsum intelligere. Et ideo Philosoph. dicit, quòd obiecta præcognoscuntur actibus, & actus potentiis.

¶ Quo ad secundum dicendū, q̄ ipsum intelligere humanū non est actus & perfectio naturæ intellectæ, vt sic ponsit vno actu intelligi natura rei materialis & ipsum intelligere: sicut vno actu intelligitur res cum sua pfectione. Vnde alius est actus quo intellectus intelligit lapidem, & alius est actus quo intelligit se intelligere lapidem, & sic inde. Nec est inconueniēs intellm esse infinitum in potētia, vt suprà dictum est[c].

¶ Quo ad tertium dicendum, quòd sensus proprius sentit secundum immutationem materialis organi à sensibili exteriori. Non est autē possibile q̄ aliquid materiale immutet seipsum, sed vnū immutatur ab alio. Et ideo actus sensus proprij percipitur per sensum cōmunem. Sed intellus noster non intelligit per materialē immutationem organi. Et ideo non est simile.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulum primum.

Annota. Titulus ꝓ seipsa, id est nō per naturas sensibilū aut species earum: sine hoc contingat per proprias species (vt Plato dixit) siue per cōtinuationē quādam (vt Auer. fingit) siue quouis alio modo.

Commēt. ¶ In corpore quatuor. Primo opinio Plat. Secundo Aristotel. Tertio Auer. Quarto inuehitur contra Auerroim.

¶ Quo ad primum duo dūr. Primo principalis conclusio Platonica est,

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum intellectus intelligat actū voluntatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videt quòd intellectus non intelligat actū voluntatis. nihil enim cognoscitur ab intellectu nisi sit aliquo modo pns in intellectu. Sed actus voluntatis non est præsens in intellectu, cum sint diuersæ potentiæ. Ergo actus volūtatis non cognoscitur ab intellectu.

¶ Præterea, actus habet specie ab obiecto. Sed obiectū voluntatis differt ab obiecto intellus. ergo et actus volūtatis spēm habet diuersā ab obiecto intellus. Nō ergo cognoscit ab intellu.

¶ Præterea, Aug. in lib. 10. cōfes. attribuit affectionibus aiæ, quòd cognoscuntur neque per imagines sicut corpora, neque per pūtia sicut artes, sed p quasdā notiones. Nō videtur autē p̄ posse esse aliæ notiones rerum in aīa, nisi vel essentiæ rerū cognitarū, vel earū similitudines. Ergo impossibile est q̄ intellectus cognoscat affectiones aīæ, quæ sunt actus voluntatis.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit 10. de tri. Intelligo me velle.

CONCLVSIO.

¶ Actus voluntatis, cum sit in ratione intelligibiliter, necessario cognoscitur ab intellectu.

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ sicut suprà dictū est[c], actus volūtatis nihil aliud est quàm inclinatio quædā cōsequēs formā intellectā, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequēs formā naturalē. Inclinatio autē cuiuslibet rei est in ipsa re per modū eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali, inclinatio autē, q̄ est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiente: & similiter inclinatio intelligibilis quæ est actus voluntatis, est intelligibiliter in intelligēte, sicut in principio & in proprio subiecto. Vnde, & Philosophus hoc modo loquēdi vtitur in 3. de anima, quòd voluntas in ratione est. Quod autē intelligibiliter est in aliquo intelligēte, cōsequēs est vt ab eo intelligatur. Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & inquātum aliquis percipit se velle, & inquantū aliquis cognoscit naturā huius actus, & per consequens naturam eius principij, quod est habitus, vel potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa procederet si volūtas, & intellectus, sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiam subiecto differrent. Sic enim quod est in voluntate, esset absens ab intellectu. Nunc autem cum vtrunque radicetur in vna substantia animæ, & vnum sit quodammodo principium alterius, consequens est, vt quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ bonū & verū, quæ sunt obiecta volūtatis & intellectus, differunt rōne: veruntamē vnū eorū cōtinetur sub alio, vt suprà dictū est[c]. Nā verū est quoddā bonū, & bonū est quoddā verum. Et ideo quæ sunt voluntatis, cadunt sub intellectu, & quæ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

¶ Ad tertium dicendum, quòd affectus animę non sunt in intellectu, neq; per similitudinem tantum, sicut corpora, neq; per præsentiam vt in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio in quo habetur notio principiati. Et ideo Aug. dicit affectus animæ esse in memoria per quasdam notiones.

QVÆSTIO OCTVAGESIMA OCTAVA, Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea quæ supra sunt, scilicet, immateriales substantias.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, vtrum anima humana secūdum statum præsentis vitæ possit intelligere substantias immateriales (quas angelos dicimus) per seipsas. ¶ Secundo, vtrum possit ad earum notitiam peruenire per cognitionem rerū materialium. ¶ Tertio, vtrum Deus sit id quod primo à nobis cognoscitur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrū anima humana secūdū statū vitæ præsentis, possit intelligere substātias immateriales ꝑ seipsas.*

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima humana secūdum statum vitæ præsentis possit intelligere substātias immateriales per seipsas. Dicit enim Aug. in 9. de tri. Mēs ipsa sicut corporea rum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic in corporearū rerum per seipsam. Huiusmodi autem sunt substātiæ immateriales. Ergo mēs substātias immateriales intelligit.

¶ Præterea, Simile simili cognoscitur. Sed magis aīsimilatur mens humana rebus immaterialibus quàm materialibus: cū nostra mēs sit immaterialis, vt ex suprad ictis patet[c]. Cum ergo mens nostra intelligat res materiales, multo magis intelligit res immateriales.

¶ Præterea, Quòd ea quæ sunt secundum se maxime sensibilia, non maxime sentiantur à nobis, prouenit ex hoc quòd excellētiæ sensibilium corrūpunt sensum. Sed excellentiæ intelligibilium non corrumpūt intellectum, vt dicitur in 3. de anima. Ergo ea, quæ sunt secūdum se maxime intelligibilia, sunt etiā maximè intelligibilia nobis. Sed cum res materiales non sint intelligibiles, nisi quia facimus eas intelligibiles actu abstrahēdo à materia, manifestum est quod magis sint secundum se intelligibiles substantiæ, quæ secundum suam naturam sunt immateriales. Ergo multo magis intelligūtur à nobis, quàm res materiales.

¶ Præterea, Commentator dicit in secundo Met. quòd si substantiæ abstractæ non possent intelligi à nobis, tunc natura otiose egisset: quia fecit illud quod est naturaliter in se intellectum, non intellectum ab aliquo. Sed nihil est otiosum, siue frustra in natura. Ergo substātiæ immateriales possunt intelligi à nobis.

¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad sensibilia: ita intellus ad intelligibilia. Sed vilius nr pōt videre oīa corpora, siue sint superiora, & incorruptibilia, siue sint inferiora, & corruptibilia. Ergo intellus noster pōt intelligere omnes substātias intelligibiles, & superiores, & immateriales.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Sapientiæ 9. Quæ in cælis sunt quis inuestigabit? In cælis autem dicuntur huiusmodi substantiæ esse, secūdum illud Mat. 18. Angeli eorum in cælis, &c. Ergo non possunt substātiæ immateriales per intelligationē humanā cognosci.

CONCLVSIO.

¶ Anima humana secundum statū præsentis vitæ, non potest intelligere substantias separatas per seipsam neq; per intellectū possibilē, neq; per intellectū agentem.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ secundū opinionē Platonis substātiæ immateriales non solū à nobis intelligūtur, sed etiā sunt prima à nobis intellecta. Posuit enim Plato formas immateriales subsistentes, quas ideas vocabat[c], esse propria obiecta nostri intellectus: & ita primo & per se intelliguntur à nobis. Applicatur tamen animæ cognitio rebus materialibus secundū quod intellectui permiscetur phantasia & sensus. Vnde quāto magis intellectus fuerit depuratus, tanto magis percipit immaterialium intelligibilem veritatem. Sed secūdum Arist. sententiam quam magis experimur, intellectus noster secundum statum præsentis vitæ naturalem respectum habet ad naturas rerū materialiū. Vnde nihil intelligit nisi conuertendo se ad phantasmata, vt ex dictis patet[c]. Et sic manifestum est quòd substantias immateriales, quæ sub sensu, & imaginatione non cadunt, primo, & per se secundum modum cognitionis nobis expertum, intelligere non possumus. Sed tamen Auerrois in commen. 3. de anima ponit, quòd in fine in hac vita, homo peruenire potest ad hoc, quòd intelligat substātiam separatam per continuationem, vel vnionem cuiusdam

substan

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra Auer. Quarū primæ duæ procedūt ex prima propositione. Tertia autem ex fine secundæ propositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta autem ex ipsa ratione intellectus agentis, &c. in responsione ad quartum eſſent multa dicenda, nisi dicta essent in commentariis prædictis tractando hanc quæſtionem.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimiocta næ Articulum secundum.*

Auerroa. TItulus clarus.

¶ De cognitione perfecta, id est, quidditatiue completa substantiarum immaterialium.

Commen. ¶ In corpore duo. Primo opinio Auempace. Secundo improbatio eius. & simul conclusionis respōsiue probatio. Quo ad primū. Auempace (vt refert Auerrois in cons.16.3. de anima) tenuit partem affirmatiuam quæstionis: & probat ratione in litera posita clarissime, sic, Abstrahendo à materia, aut est procedere in infinitum, & hoc non: aut deuenitur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substātiæ immaterialis. ergo, &c.

¶ Quo ad secūdum cōclusio respōsiua est negatiua, Per substantias materiales non possumus perfecte cognoscere substantias immateriales, Probat simul improbādo fundamentum Auempace sic, Quidditas alterius rationis ab omni abstrahibili & de nudabili à materia non potest perfecte scīri per res materiales: sed substantiarum immaterialium natura est alterius rationis, &c. Maior est per se nota apud Peripateticos. Minor vero probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: constat quòd similitudo inter quidditatem abstrahibilem, & quidditatem separatam secundum rem est ratio, & fundamentum quare illa cognita, ista cognoscitur: ergo si non est similitudo, nō erit cognitio: sed nō est similitudo nisi apud Platonicos ponētes naturas subsistentes esse naturas sensibilium differentes tantū in modo essendi ergo, &c.

Auerroa. ¶ Aduerte nouitie, quòd inter nos & eos non est in re hac differentia nisi forte in verbis. Connotamus enim, quòd prostatu isto non cognoscimus cognitione perfecta eſq; ad vltimas differētias substantias immateriales: & quòd cognoscimus de eis multa prædicata cōia substantialia, tam affirmatiua, quàm negatiua, &c. puta q; sunt substātiæ immateriales actus, &c. Sed nos Peripatetico sermōe vtentes dicimus, quòd tota substantiæ separatæ à nobis, quā vocat intellectum agentē. qui quidē, cū sit substātia separata naturaliter substantias separatas intelligit. Vnde, cū fuerit nobis vnitus, sic vt per eū intelligere possimus: intelligemus & nos substātias separatas, sicut nūc per intellectū possibilē nobis vnitū intelligim⁹ res materiales: ponit aūt intellectū agentem sic nobis vniri. Cum enim intelligamus per intellectū agentē, & per intelligibilia speculata, vt patet cū conclusiones intelligimus per principia intellectū necesse est q; intellectus agēs coparetur ad intellecta speculata, vel sicut agēs principale ad instrumenta, vel sicut forma ad materiam. His enim duobus modis attribuitur actio aliqua duobus principiis. Principali quidē agēti & instrumēto, sicut sectio artifici & serræ: formæ aūtē & subiecto, sicut calefactio calori, & igni. Sed vtroque modo intellectus agens cōparabitur ad intelligibilia speculata, sicut perfectio ad perfectibile, & actus ad potentiā. Simul autē recipitur in aliquo perfectū & perfectio, sicut visibile in actu & lumē in pupilla. Simul igitur in intellectu possibili recipiūtur intellecta speculata, & intellectus agens: & quanto plura intellecta, speculata recipimus, tāto magis appropinquamus ad hoc q; intellectus agens perfecte vniatur nobis: ita, quòd cum omnia intellecta speculata cognouerimus, intellectus agens perfecte vnietur nobis: & poterimus per eum omnia cognoscere materialia, & immaterialia: & in hoc ponit vltimā hominis felicitatē. Nec refert, quantum ad propositum pertinet, vtrū in illo statu felicitatis intellectus possibilis intelligat substantias separatas per intellectū agentem, vt ipse sentit: vel vt ipse imponit Ale. intellectus possibilis nunquā intelligat substātias separatas propter hoc q; ponit intellectū possibilē corruptibilē: sed homo intelligit substātias separatas per intellectū agentē. Sed prædicta stare non possunt.

¶ Primo quidē, quia si intellectus agēs est substātia separata, impossibile est, quòd per ipsam formaliter intelligamus. Quia id quo formaliter agēs agit, est forma & actus agentis cum omne agens agat inquātum est actu, sicut suprà dictum est ᶜ circa intellectum possibilem.

¶ Secundo, quia secūdum modum prædictum intellectus agens si est substantia separata, non vnietur nobis secundum suam substātiam, sed solum lumē eius secūdum quod participatur in intellectis speculatiuis: & non quantum ad alias actiones intellectus agentis, vt possimus per hoc intelligere substantias immateriales, sicut dum videmus colores illuminatos à sole, non vnitur nobis substantia solis vt possimus actiones solis agere, sed solum nobis vnitur lumen solis ad visionem colorum.

¶ Tertio, quia dato quòd secundum modum prædictū vniretur nobis substātia intellectus agētis: tamen ipsi non ponūt, quòd intellectus agens totaliter vniatur nobis, secūdum vnum intelligibile vel duo, sed secundum omnia intellecta speculata. Sed omnia intellecta speculata deficiunt à virtute intellectus agentis, quia multo plus est intelligere substantias separatas q; intelligere oia materialia. Vñ manifestū est, q; etia intellectis omnib⁹ materialibus, non sic vniretur intellectus agēs nobis vt possem⁹ intelligere p eū substātias separatas.

¶ Quarto, q; intelligere omnia intellectiua materialia, vix cōperit alicui in hoc mūdo. Et sic nullus vel pauci ad felicitatē peruenirent. Quod est cōtra Philosophū in 1. Ethic. q; dicit, q; felicitas est quoddā bonū cōe: quod pōt peruenire oibus non orbatis ad virtutē. Est etiam cōtra rationē q; finē alicuius speciei vt in pauciorib⁹ cōsequātur ea q; cōtinentur sub specie.

¶ Quinto, qa Philosophus dicit expresse in 1. Eth. q; felicitas est operatio secundū perfectā virtutem. Et enumeratis multis virtutibus in 10. cōcludit quòd felicitas vltima consistens in cognitione maximorum intelligibiliū est secundū virtutem sapiētiæ, quam posuerat in 6. esse caput scientiarum speculatiuarum. Vnde patet, quòd Arist. posuit vltimam felicitatem hominis in cognitione substantiarum separatarum, qualis potest haberi per scientias speculatiuas: & non per continuationem intellectus agentis à quibusdam confictam.

¶ Sexto, qa supra ostensum est ᶜ, q; intellect⁹ agēs nō est substātia separata: sed virtus q̄dā aīæ ad eadē actiue se extendēs, ad q̄ se extendit intellectus possibilis receptiue. Quia vt dicitur in 3. de aīa, intellectus possibilis est quo est oia fieri, intellectus agens quo est omnia facere. Vterque ergo intellectus se extendit secundū statū præsentis vitæ ad materialia sola, quæ intellectus agens facit intelligibilia actu: & recipiuntur in intellectu possibili. Vnde secundū statū præsentis vitæ neque per intellectū possibilē, neque per intellectum agentē possumus intelligere substātias separatas immateriales secūdum seipsas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ex illa autoritate Augustini haberi pōt quòd illud, quod mens nostra de cognitione incorporaliū rerū accipit, per seipsam cognoscere possit. Et hoc adeo verū est, vt etiā apud Philosophū dicatur, quòd sciētia de anima est principium quoddā ad cognoscendū substātias separatas. Per hoc enim q; anima nostra cognoscit seipsam, pertingit ad cognitionē aliquā habendam de substantiis incorporeis: qualem eam contingit habere, non quòd simpliciter & perfecte eas cognoscat cognoscendo seipsam.

¶ Ad secundū dicendū, q; similitudo naturæ non est ratio sufficiens ad cognitionē, alioquin oporteret dicere quod Empedocles dicit q; anima esset de natura oīm, ad hoc q; oīa cognosceret. Sed requiritur ad cognoscendū, vt sit similitudo rei cognitæ in cognoscēte quasi quædam forma ipsius. Intellectus aūt noster possibilis secūdū statū præsentis vitæ est natus informari similitudinib⁹ rerū materialiū à phātasmatib⁹ abstractis. Et ideo cognoscit magis mālia q; substātias immāles.

¶ Ad tertium dicendum, quòd requiritur aliqua proportio obiecti ad potentiam cognoscitiuam, vt actiui ad passiuum, & perfectionis ad perfectibile. Vnde quòd excellentia sensibilia non capiantur à sensu, non sola ratio est, quia corrumpūt organa sensibilia, sed etiam quia sunt improportionata potentiis sensitiuis. Et hoc modo substantiæ immateriales sunt improportionatæ intellectui nostro secundum præsentem statum, vt non possint ab eo intelligi.

¶ Ad quartū dicendum, quòd illa ratio Cōmentatoris multipliciter deficit. Primo quidē, quia nō sequitur, quòd si substātiæ separatæ non intelligūtur à nobis, nō intelligātur ab aliquo intellectu. Intelliguntur enim à seipsis & à se inuicē. Secūdo, qa non est finis substātiarum separatarum vt intelligātur à nobis. Illud autē otiose & frustra esse dicitur quod nō cōsequitur finē ad quē est. Et sic nō sequitur substantias immāles esse frustra, etiāsi nullo modo intelligerentur à nobis.

¶ Ad quintū dicendū, quòd eodē modo sensus cognoscit & superiora & inferiora corpora, ꝑ immutationem organi à sensibili: non autem eodē modo intelligūtur à nobis substātiæ māles quæ intelliguntur per modū abstractionis, & substātiæ immateriales, quæ non possunt sic à nobis intelligi, quia non sunt earum aliqua phantasmata.

ARTIC. II. ¶ *Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q; intellectus noster per cognitionē rerum materialium possit peruenire ad intelligendū substantias immateriales. Dicit enim Dio. 1.c.a.c.æ. hier. quòd non est possibile humanæ menti ad immaterialem illā sursum excitari cælestium hierarchiarum contemplationem, nisi secūdum se materiali manuductione vtatur. Relinquitur ergo, quòd per materialia manuduci possumus ad intelligendum substātias immāles.

¶ Præterea, Sciētia est in intellectu. Sed sciētię & diffinitiones sunt de substātiis immālib⁹. Diffiniuit enim Dam. angelū. Et de angelis aliqua documenta tradūtur: tam in theologicis quàm in philosophicis disciplinis. Ergo substantiæ immateriales intelligi possunt à nobis.

¶ Præterea, Aīa humana est de gne substātiarū immāliū. Sed ipsa intelligi pōt à nobis p actū suū, quo intelligit mālia. Ergo & aliæ substātiæ immāles intelligi pōt à nobis per suos effect⁹ in reb⁹ mālib⁹.

¶ Præterea, illa sola causa per suos effectus comprehendi non potest: quæ in infinitum distat à suis effectibus. Hoc autem solius Dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt à nobis per res materiales.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 1.c. de di. no. quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

CONCLVSIO. ¶ *Per rerum materialium notitiam non possumus ad perfectam cognitionem substantiarum separatarum peruenire.*

¶ RESPONDEO dicendū, q; sicut Auer. narrat in 3. de aīa: quidā Auempace noie posuit, quòd per intellectū substantiarū māliū peruenire possum⁹ ſm vera philosophiæ principia ad intelligēdum substātias immāles. Cū em intellect⁹ nr nat⁹ sit abstrahere q̄ditatē rei mālis à mā: si iterū in illa q̄ditate sit aliq̄d māe, poterit iterato abstrahere: & cū hoc in infinitū nō procedat, tādē peruenire ad aliquam habemus, cognitio est & quid non est, &c. & quod non cognoscimur de eis quid sunt: quoniam cognitio per communia, cognitio quia est, primo posteriorum appellatur. Illi vero, quia cognoscimus prædicata pertinētia ad quæstionem quid est, to pica lingua vrentes dicunt, quod cognoscimus quid sunt, imperfecte tamen. Vnde est quæstio omittenda: quia de vere bis tantum, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimiocta næ Articulum tertiū.*

TItulus clarus.

Primum ordine originis.

¶ In corpore duo. primo respondet directe quæsito. Secūdo ostēdit quid sit primū cognitū.

Commen. ¶ Quo ad primum conclusio est, Deus non est primum quod à nobis cognoscitur. Probatur dupliciter. primo sic: substātiæ immateriales creatæ non possunt à nobis cognosci. ergo nec Deus. Secundo sic, Deus cognoscitur à nobis per creaturas, ergo non primo. Antecedens patet ad Rom. primo.

Annota. ¶ Quo ad secundum conclusio est, primum cognitum à nobis est quidditas rei materialis. Probatur: quia est proprium obiectū intellect⁹ nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd primitas cognitionis cum sit primitas obiectiua, quia oportet primo cognitum primo esse obiectum intellectus, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi pro proprium speciem aut essentiam immediate sit cognitū: consequens est vt id q̄d propriam speciem non habet intellectu, nec per essentiam suam immediate obiicitur, non potest esse primo cognitū. Ac per hoc optime argumētatur literaex hoc quòd substantiæ immateriales non cognoscuntur à nobis per proprias species: ergo nec Deus ergo non primo potest cognosci.

¶ Aduerte secūdo, quòd cum primum dicatur in ordine ad consequentia, iuxta diuersitatem ordinum rerū diuersimode quæri potest de primo cognito: ordinando em vniuersum in tres ordines, scilicet quidditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur quòd primū cognitū ab intellectu nostro ordine generationis est quidditas materialis. Si vero quæriꝫ inter quidditates rerū materialiū q; est primo cognita: hoc alterius inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in cōmentariis de ente & essentia, quæstione nō paruam.

a ¶ *Super Quæstionu octuagesimanonæ Articulum primum.*

Annot. TItulus clarus.

¶ Hoc tamen in eo terit ad intelligibilium aliquā quidditatem, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substantiā immaterialē. Quod quidem efficaciter diceretur si substantiæ materiales essent formæ & species horum materialiū: vt Platonici posuerunt. Hoc autē non posito, sed supposito q; substātiæ immateriales sint omni no alterius rationis à quidditatibus materialiū rerū: quantūcunq; intellect⁹ noster abstrahat q̄ditatē rei materialis à materia, nunquā perueniret ad aliq̄d sīle substātiæ immaterialī. Et ideo per substātias materiales non possumus ꝓfecte substātias imateriales intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionē immaterialiū rerum, modo tamē imperfectā, quia nō est sufficiens cōparatio rerum materialiū ad immateriales, sed similitudines, si quæ à materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, vt Dio. dicit 2. cæ. hie.

¶ Ad secundū dicendū, q; de superioribus rebus in sciētiis maxime tractatur per viam remotionis. Sic enim corpora cælestia notificat Arist. p negationē ꝓprietatū inferiorū corporū ᶜ. Vnde multo magis immateriales substātiæ à nobis cognosci nō possunt, vt earū q̄dditates apprehēdimus. Sed de eis nobis in sciētiis documenta traduntur per viam remotionis & alicuius habitudinis ad res materiales.

¶ Ad tertium dicendū, q; anima humana intelligit seipsam per suum intelligere: quod est actus proprius eius: ᶜ perfecte demōstrans virtutē eius & naturā. Sed neque per hoc, neque per alia quæ in rebus materialibus inueniuntur: perfecte cognosci potest immaterialium substantiarum virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes.

¶ Ad quartum dicendū, quòd substātiæ immateriales creatæ in genere quidem naturali nō conueniunt cū substantiis materialibus, quia non est in eis eadē ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiā substantiæ immateriales sunt in prædicamento substantiæ: cum earum quidditas non sit earū esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundū genus naturale, neq; secundū genus logicū: quia Deus nullo modo est in gne, vt suprà ostensum est ᶜ. Vnde ꝑ similitudines rerū materialiū aliquid affirmatiue potest cognosci de angelis secundum rationem cōmunem, licet non secūdum rationem speciei: de Deo autem nullo modo.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus sit primum quod à mente humana cognoscitur.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit primum q̄d à mēte humana cognoscitur. Illud enim in quo omnia alia cognoscuntur, & per quòd de aliis iudicamus, est primo cognitum à nobis: sicut lux ab oculo. & principia prima ab intellectu. Sed oīa in luce primæ veritatis cognoscimus, & per eam de omnibus iudicamus, vt dicit Aug. in lib. de tri. & in lib. de vera. reli. Ergo Deus est id quod primo cognoscitur à nobis.

¶ Præterea, Propter q̄d vnumquodq; & illud magis. Sed Deus est causa oīs nostræ cognitionis. Ipse em est lux vera quæ illuminat oēm hominē venientē in hūc mūdū: vt dicit Io. 1. Ergo Deus ē id q̄d prio & maxie est cognitū nobis.

¶ Præterea, Id q̄d primo cognoscit in imagine est exēplar quo imago format. Sed in mente nostra est Dei imago. vt Aug. dicit. Ergo id q̄d primo cognoscitur in mente nra, est Deus.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ioh. 1. Deum nemo vidit vnquam.

CONCLVSIO. ¶ *Cum Deus cognoscatur à nobis per creaturas, nō est primum quod à nobis cognoscitur.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q; cū intellectus humanus secūdum statum præsentis vitæ nō possit intelligere substātias immateriales creatas vt dictū est ᶜ multo minus pōt intelligere essentiā substātiæ increatæ. Vnde simpliciter dicendū est, q; Deus non est primū quod à nobis cognoscitur, sed magis p creaturas in Dei cognitionē puenim⁹, secūdū illud Apli ad Ro. 1. Inuisibilia Dei p ea q̄ facta sunt, intellecta cōspiciuntur. Primū autē q̄d intelligitur à nobis secundum statū præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectum, vt multoties suprà dictum est ᶜ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in luce primæ veritatis oīa intelligimus & iudicamus, inquantum ipsum lumen intellectus nostri, siue naturale, siue gratuitū, nihil aliud est quam quædam impressio veritatis primæ, vt suprà dictum est ᶜ. Vnde cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus Deus est id quod primo a nostro intellectu intelligitur.

¶ Ad secundum dicendum, q; propter quod vnūquodq; illud magis, intelligēdi est in his q̄ sunt vnius ordinis, vt suprà dictū est ᶜ. Propter Deum autem alia cognoscuntur, nō sicut propter primum cognitum, sed sicut propter primam cognoscitiuæ virtutis causam.

¶ Ad tertiū dicēdū, q; si in aīa nostra esset perfecta imago Dei: sicut filiꝰ est perfecta imago patris, ita tim mēs nostra intelligeret Deū. Est aūt imago imperfecta. Vñ ratio non sequitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMANONA DE COGNITIONE ANIMÆ SEPARATÆ, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandū est de cognitione animæ separatæ.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, vtrū aīa separata à corpore possit intelligere.

¶ Secundo, vtrū intelligat substantias separatas.

¶ Tertio, vtrum intelligat oīa naturalia.

¶ Quarto, vtrum cognoscat singularia.

¶ Quinto, vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.

¶ Sexto, vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ.

¶ Septimo, vtrū distantia localis impediat cognitionē animæ separatæ.

¶ Octauo, vtrum animæ separatæ à corporibus cognoscant ea quæ hic aguntur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrū anima separata aliquid intelligere possit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q; anima separata nihil omnino intelligere possit. Dicit em Philosophus in 3. de Anima, q; intelligere corrumpitur interius quodam corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrumpitur.

¶ Præterea, Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut suprà dictum est ᶜ. Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex suprà dictis patet ᶜ. Ergo anima post mortem nihil intelligit.

¶ Præterea, Si anima separata intelligit, oportet quòd per aliquas species intelligat. Sed nō intelligit p species innatas: quia à primo est sicut tabula in qua nihil est scriptum. Neque per species, quas abstrahat à rebus: quia nō habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahuntur à rebus. Neque etiā per species prius abstractas & in anima conservatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem. Neque etiam per species intelligibiles diuinitus influxas. Hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agitur, sed gratiæ. Ergo anima separata à corpore nihil intelligit.

aduerte, quòd supponitur hic, animam dari separatam à corpore, & quæritur de hac operatione quæ est intelligere. 441 Comment.

¶ In corpore quatuor. Primo ostendit in quo est ratio difficultatis in hac q. Secundo ostendit modum soluendæ quæstionis. Tertio auget difficultatem. Quarto soluit. Ibi, considerandum.

¶ Quo ad primū duo dicit: effectum certum, & causæ incertitudinē. Effectus certus est modus intelligendi, scilicet per cōuersionem ad phantasmata: hoc enim in nobis experimur, quòd sine phantasmate nihil intelligimus, sed quare sic intelligimus, an scilicet causa huius sit natura animæ, an potius alligatio animæ ad corpus, ambiguum est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Si enim causa huius est natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens. s. propter alligationē ad corpus, vt Plat. posuit aut propter dispositionem ex sensibilibus, vt Auis. dicit facilis quidē est solutio quæstionis nostræ, vt patet. Sed obstat, quia sic vnio animæ ad corpus nō esset propter melius animæ contra illud principiū. Materia est propter formā. Si vero causa huius est natura animæ liceat saluetur hoc principium: non tñ soluī potest quæstio nostra. tantum enim nunquā aīa perdet suam naturā, nūquā intelliget sine phantasmate: & sic separata erit otiosa. Vndique ergo restat difficultas.

¶ Aduerte hoc quòd S. Tho. breuitati studens, omisit opinionē mediā quæ est Auicē. qa ea superius reprobauerat: cū de scientia nostra esset qō. & quia quo ad propositum in idē redit. cū Plat. quoniā apud vtrumque vnio aīæ ad corpus non est propter melius: quoniam anima secūdum seipsa apud vtrumq; habilis est ad perfectionē à substātiis immaterialib⁹ suscipiat. In cuius signum anima separata ab infante oīa perfecte nouit: nō ergo vnitur corpori propter melius. si tamē distincte cōtra eā procedere placet vide i q. de Aīa. q. 15.

¶ *Num anima separata possit intelligere vel cōuertendo se ad phantasmata, vel ad superiora.*

¶ Circa hanc partem primam occurrit dubium quia insufficiens videtur distinctio supposita in litera, scilicet quòd oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Stat enim quod intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia quæcunq; sunt illa sine

441 Com. 1. 442 Com. 2. 443 3. 9. 11. ar 1. cō. 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 4. Et 4. dist. 50. q. 1. art. 1. & 2. & veri. q. 19. art. 1. & 2. & de Anima art. 15. 16. & 17. 444 445 Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporea, sine incorporea. Et hic modus & est communior vtroque, & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per cõuersionem ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius quæstionis quòd phantasmata sunt quædam obiecta intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quòd autẽ detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad obiecta corporea præter phantasmata, ostendit Scot. in 4. distinct. 45. quæst. 2. tripliciter. primo, quia quicquid potest phantasma cum intellectu agente, potest etiam obiectum, cuius est phantasma cum eodem. Secundo, quia aliter natura animæ esset vilissima. probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinseco, extrinseci, concurrentibus obiectis in nullam posset operationem: cum tamẽ lapis possit ex intrinseco in proprium op⁹: pura deficere. Tertio, quia plus ralitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem specierum à Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum se ipsam: ergo, &c.

¶Ad hoc breuiter dicẽdum est, quoniam materia ista superius fuit discussa quòd distinctio posita est sufficienter finima: & apud philosophos est vt principium, & est à naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quibditates sensibilium spirituales magis per sensus continue redderet, si obiecta extrà sic essent cooperari intellectui agenti?

¶Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad probationes eius superius responsum fuit.

¶Ad secundam vero dicitur, quòd ratio peccat. Primo, nulla est vilitas alicui⁹ naturæ passiuæ: si non concurrentibus propriis actiuis nõ reducatur in actum. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potẽtia, actiua autem respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata: non lapis illustratus: quia lapidi propter esse in summo gradu materialitatis repugnat illustrari, non autem phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundo, quia vnumquodque tunc videtur vile, quando concurrentibus his quæ sui generis sunt, non potest in proprium opus: non autem si non posset concurrentibus rebus aliorum generum: modo anima separata est de genere substantiarum intellectualium, & non corporum: & ideo vilis esset si cum substantiis separatis non intelligeret: non autem si cum corporibus. Peccat tertio, quia, vt dicitur in secundo cæli, non est vilius quod pluribus extraneis eget ad suum opus, illo quod nullo eget extraneo: quando opus egenis pluribus est altioris ordinis: hoc vero inferioris, vt patet ibidem: quando constat q⁹ intelligere quod est finis & opus animæ, est longe altioris ordinis quàm sit bonis lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato quòd anima valde multis extraneis egeret, & alia non propterea non sequeretur vilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur argumẽs modum intelligendi per conuersionem ad superiora, esse extra ordinẽ naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus q⁹ anima separata cum omnibus sibi naturaliter cooperantibus non posset intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatiõe: & quòd quasi ex quadam largitate superiora imparti̇antur ei species. Sed hæc puerilia sunt: vt enim in responsione ad vltimum in littera dicitur, eo operatio superiorum ad formationem animæ naturalis est, & cum primum anima separata est, conuertitur naturaliter ad superiora tanquam ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiã, nulla enim ponitur superfluitas, imò est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo quòd aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

Anim. ¶Circa eandem partem occurrit dubium ex allo capite. Quia stante sufficientia distinctionis nulla videtur nasci difficultas vt propter hoc anima videretur vnitri corpori nõ propter melius. Ad hoc enim facilime posset dici cum Scoto, vbi supra: quòd animam vnitri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius compositi. Et licet anima non vniretur corpori propter suum melius, vnitus tamen propter melius hominis, & sic non oportet eam tantam solicitudinem, quanta in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et confirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione habes non potest.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: per specificatibus tamẽ philosophiæ principia fuga videtur. Verum quippe est partes esse propter totũ, & vniri propter melius totius: cum hoc tamen necessario exigitur vt verum etiam sit, q⁹ materia sit propter formã, & quod vnio partiũ sit etiam propter melius formæ: super hoc autem consurgit difficultas quæstionis.

Et confirmatur, quia si vniuersaliter corpus est propter animam, vt materia propter formam, maxime debet esse propter formam, quia habet proprium operari cui non communicat materia nec compositum: quoniam hæc maxime habet rationem optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maxime verificari debet, quòd vniatur propter melius, non solum compositi, sed proprium: & sic stat difficultas in suo arduo.

Comẽt. ¶Quo ad secundum dicit quatuor. Primo, q⁹ stat animã habere duos modos operandi, scilicet cũ phantasmate & sine phantasmate, & hoc probat sic: anima habet duos modos essendi actu: ergo duos modos operandi. Antecedens supponitur quia habet quandoqi esse coniunctum corpori, & quandoque separatum ab eo. Consequẽtia probatur ex eo, q⁹ vnumquodque operatur secũdum quod est actu, id est operatio sequitur esse in actu. ergo & modus operandi modum essendi in actu. secũdo ibi, manente tamen, excludit obiectionẽ prætactam in definitione quæstionis: dicẽs stare hæc duo simul, scilicet & q⁹ vniri corpori sit ex natura animæ, & quòd natura animæ non mutatur habendo istum modum essendi: hoc enim est quod difficultatem faciebat. Si ex natura sua anima vendicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura poterit absque corpore operari? Manifestat autẽ hæc stare simul exemplo à naturalibus: gratia enim & lenita non mutant naturas suas: & tamen aliud conuenit eis, cum sunt in propriis locis, & aliud cũ sunt extra propria & naturalia loca. Tertio declarat quales sint isti modi tã essendi quàm operandi quo ad naturalia ibi, Animæ igitur & concludit, quòd esse in corpore & intelligere cũ phantasmate est naturale animæ: esse vero separatum & intelligere per conuersionem ad superiora, est ei præter naturam: quarto ex hoc applicat ad propositum, cõcludendo, quòd anima vnitur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum.

¶Num ex eo quòd animæ conueniunt duo modi essendi, coniunctum & separatum, duo sequantur in ipsa modi operandi & intelligendi.

Quæstio. ¶Circa hanc secundã partẽ dubium occurrit circa illã consequẽtiam: Anima habet duos modos essendi, s. cõiunctũ & separatũ: ergo duos operandi, s. per cõuersionẽ ad phãtasmata & superiora. Videtur esse inefficax. Quoniã cũ operatio modificetur & ex parte operationis & ex parte obiectiverũ quidẽ est q⁹ modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi: sed rationi non consonat, q⁹ modus operãdi ex parte obiecti causet ex modo essendi operãtis. In proposito aũt constat q⁹ hi modi, s. per conuersionẽ ad phantasmata & per cõuersionẽ ad superiora se tenẽt ex parte obiecti, vt patet: ergo diuersitas horũ modorũ non erit inferrẽs ex diuersitate modi essendi ipsius animæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operãdi puta vt qũ, & vt quo. Vũ Sco. in quarto dist. 45. q. 1. Ex hoc inquit, q⁹ ãa est separata à corpore in essendo, nõ sequitur q⁹ sit separata à corpore vt obiecto in operando. ita etiã potest separata sicut coniuncta corpori obiecto copulari operãdo. Præterea, inquit, si ex esse separato ãa cõseqeretur ad superiora, sequeretur q⁹ anima separata esset capacior influentiæ superioris, quàm anima coniuncta corpori glorioso: sed hoc est falsum. ergo, &c.

¶Ad hæc dicitur, q⁹ quemadmodũ in littera dicitur, cum vnumquodque operetur secundũ quod est actus: cõsequens est, quòd iuxta modum essendi sit etiam modus operandi: & variato modo essendi oportet variari modum operandi, secundum id quod ex modo essendi causabatur: & hoc est proculdubio verum.

¶In proposito autem dico, quòd hi modi licet pertineant ad obiectum tamen pure, imò radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis, ita quòd negandum est quòd hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶Ad cuius euidẽtiam breuissime recolligo, q⁹ ex hoc, q⁹ anima intellectiua est forma immaterialis, & tamen in materia, vt dicitur in 2. phy. tex. 18. nascitur q⁹ propriũ perfectiuũ ei⁹ est partim immateriale & partim in materia: intelligibile est in actu, quod est perfectiuũ animæ in phantasmate & intellectu agente existens, immateriale & in materia quõdammodo est, vt ex dictis patet: cessante ergo ratione essendi ipsius animæ, necesse est cessare illius effectũ, & esse phantasmatis & talis perfectionis, s. Partim materiali & partim immateriali: & cõsequẽter succedẽte alio modo essendi, s. omnino sine materia, cõsentaneum est vt succedat alter effectus, s. q⁹ sit perfectibilis ab his quæ oino sunt sine materia. Et sic hi modi, quãuis cõcernant diuersitatem ex parte obiecti, nascuntur tamen ex parte operantis nõ ex modis essendi operantis. Cuius signum est q⁹ apud philosophos omnis substantia intellectualis separata naturaliter à corpore, nihil accipit à corporibus.

¶Ad primum vero eorum quæ dicit Sco. iam patet q⁹ separatio in essendo infert separationem in operando: & iam superius ostensum est, quòd impossibile est separatum aliquid pati à corpore impressionem aliquam intelligibilem, &c.

¶Ad vltimum vero dicitur, q⁹ est impertinens, quoniam de naturali cognitione & conditione animæ est sermo: status aũt animæ in corpore gloriosõ miraculosus est. Vnde nihil obstat proposito si anima coniuncta tali corpori sit magis aut non minus capax talis influxũ. Non enim quæritur quid Deus per miracula possit, sed quid rerum ordini absque miraculis congruat. Vnde non sunt miracula inferenda.

¶Num intelligere per conuersionem ad superiora sit ei præternaturale.

Quæstio. ¶Circa hanc partem dubium est: quia in littera dicitur quòd intelligere per conuersionem ad superiora est præternaturale animæ. Hoc enim videtur falsum. Tum q⁹ præternaturale exorbitat à naturalitate per hoc non potest esse per petuum nec diuturnius naturaliter: constat autem hũc modũ intelligẽdi esse & diuturniorẽ alio & perpetuum secundum naturæ cursum. Tum quia præternaturale non nascitur ex natura rei, cui est præternaturale, vt patet: constat autem quòd ex natura animæ humanæ nascitur vterque modus essendi successiue in ea: ergo vterque modus intelligendi: ergo neuter est præternaturalis.

¶Ad cuiũdemtiam huius difficultatis sciẽdo, quòd est duplex modus dicendi. Alter sequentium Autic. & dicentium q⁹ vterque modus essendi & intelligendi est naturalis animæ successiue: nam esse in corpore est naturale ei in principio: esse vero extra est naturale ei in fine: quemadmodum homini inest duplex modus viuendi, scilicet in vtero materno in principio, & extra vterum in fine seu post principium: & secundum hanc viam facile solui videntur omnia. Derelicta tamen est à S. Tho. quia vt ex dictis apparebit, profundius scrutatus est naturam animæ. Est ergo alter modus dicendi qui habetur in littera: quòd scilicet vnus est naturalis & alter præternaturalis. Vbi sciẽdo quòd præternaturale non est idem quod contra naturam, sed est communius quàm & superius ad id quod conuenit alicui contra naturam & supra naturã & extra naturam, & quomodolibet aliter quàm secũdũ propriam naturã: in proposito aũt sumitur præternaturale pro eo quod est supranaturale, non miraculose, sed supra naturam propriam ipsius animæ.

¶Ad cuius euidentiã sciẽdo, quòd quãdmodũ ignis habet duos motus, alterũ naturalẽ, s. quo mouetur sursum, Alterũ præternaturalẽ, id est supra propriã naturã, quo mouet circulariter sequẽs motũ diurnũ: & iste præternaturalis est perpetuus, & cõuenit ei secundũ quod participat naturam superiorẽ cælestẽ, s. quæ participatio cõuenit ei ex eo q⁹ obtinet primatũ in sphæra elementaris: semper enim supremũ infimi attingit infimũ supremi: vt dicitur in 7. c. de diui. no. Ita in proposito anima intellectiua, q⁹ est suprema forma in materia existentiũ secũdũ sui supremũ, participat aliqd de natura substantiarũ separatarũ & secũdũ seipsam absolute aliquid aliud vendicat sibi propriũ secundũ eam propriam naturã vt sic vẽdicat sibi esse in corpore, & intelligere p conuersionẽ ad phantasmata: qm est essentialiter par: secundũ vero quod participat substantias separatas, habet q⁹ sit extra extra corpus, vt illæ sunt, & intelligat p cõuersionẽ ad intelligibilia simpliciter, vt illæ intelligunt & sic ille modus est simpliciter naturalis animæ, hic vero præternaturalis. Nec inconuenit q⁹ huiusmodi præternaturale sit diuturnius aut perpetuũ: quoniã nõ ea ratione dicitur præternaturale: qa exorbitet à naturalitate non est contra illã: sed quia est supra illam. vt patet manifeste in motu circulari ignis, qui indefesse semper ei actu cõuenit. motus aũt sursum nõ cõuenit ei semper actu. Nec inconuenit etiã tale præternaturale innasci ex natura ipsius rei nõ absolute, sed secũdũ qđ participat in sui supremo naturã superiorẽ: vt patet in motu circulari ipsius ignis, qui innascitur ex hoc q⁹ ignis est in illo loco esse aut̃ in illo loco cõuenit ex hoc, q⁹ est supremũ inter elementa: esse aũt supremũ inter elementa habet annexũ hoc q⁹ participet naturam superiorẽ cælestem, scilicet, &c. ergo de primo ad vltimũ, &c. Ita in proposito ex hoc q⁹ anima humana est immortalis, & infima inter intellectuales, habet duo. Et q⁹ exigat corpus mediũ inter contraria, & cõsequenter corruptibile: & q⁹ possit remanere sola. Sed primũ ex propriis habet, ex quibus habet q⁹ rationeinetur, & volligat scientiã ex sensib⁹. Secundum vero ex participatione superiorũ in sui supremo: ex qua etiã nunc habet q⁹ intelligat principia, & quod quid est. Et qm hoc profundioris erat perscrutationis & rationi magis est cõsonum, quãuis difficilius: ideo diuus Tho. hãc semper tradidit vbiq; doctrinam nec vnquam voluit Auicennæ facilitatem sectari.

Comm. ¶Quo ad certũ obiicitur cõtra dicta ex cõparatione istorũ modorũ intelligendi quo ad nobilitatem sic, Intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius quàm per conuersionem ad phantasmata: & vterque modus cõuenit animæ per prædicta: ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ quàm iste: & tenet sequela, quia vnumquodque semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: tunc vltra, ille modus naturalis animæ: ergo anima non eget vnione ad corpus, propter consequendum finum naturalem modum intelligendi.

¶Quo ad quartum soluit distinguendo antecedens: & dicendo, quòd intelligere per conuersionem ad phantasmata: & vterque modus cõuenit animæ per prædicta: ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ quàm iste: & tenet sequela, quia vnumquodque semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: tunc vltra, ille modus naturalis animæ: ergo anima non eget vnione ad corpus, propter consequendum finum naturalem modum intelligendi.

¶Quo ad quartum soluit distinguendo antecedens: & dicendo, quòd intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius & melius simpliciter, sed nõ animæ & ideo cum vnaquæque res naturaliter ordinetur nõ in melius simpliciter, sed in melius sibi: consequens est, quòd anima non ordinatur naturaliter ad intelligendum per conuersionem ad phantasmata, quod est melius simpliciter, sed ad intelligendum per conuersionem ad phantasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter vnitur corpori propter melius ipsius animæ, vt prius dicebatur. Primam partem huius distinctionis, scilicet, Intelligere per conuersionẽ ad superiora, est nobilius simpliciter, q⁹ per conuersionem ad phantasmata, arctiorem retinuit vt per se notam. Secundam vero, scilicet quòd non sit melius animæ, probat. Modus cognoscẽdi quo cognitio confusa habetur ab aliquo, minus bonus est modo quo habetur cognitio distincta de eodem: sed anima illo modo confuse, isto distincte cognoscit: ergo iste sibi melior. Probatur minor: quia ille modus est in proportionatus virtuti intellectiuæ ãæ p excessum, patet hoc sic. modus proprius substantiis superioribus est improportionatus inferioribus: iste est proprius substantiis superioribus, quæ scilicet naturaliter sunt separatæ: ergo est improportionatus ãæ. Probatur maior sic. Vis intellectualis quanto magis recedit à proportionato magis deficit: ergo intellectus quanto superior, tanto magis per vnum ãm pauciores vniuersaliores & efficaciores species intelligit: ergo modus superioris est improportionatus inferiori quia per plures minus vniuersales & minus efficaces debet intelligere: & properea si secundum species superioris intelligeret, non posset penetrare quod in eis est. Antecedens nunc assumptum declaratur exemplo linearum egredientium à centro: consequentia vero non probatione, sed manifestatione eget: & duplicitẽr declaratur. Primo, quia inde prouenit, quòd Deus per vnum quod est ipse, omnia intelligit, vepote habens vim intellectualem maxime voltam: & sic superiores præstant inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierum propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quanto maior est, tanto minus partitur in intelligibilia: & consequenter pauciores species eget. Secundo declaratur in hominibus, experimur enim in nobis ipsis, quòd præstanti ingenio fulti paucissimis perceptis, multa sciunt: & ecouerso rudiorem animam fortiri multis adhibitis & syllogismis & exemplis & de articulationibus rerum vsque ad minima, vix ilia tantum comprehendunt, nec in illis alia nosse possunt: quo fit vt nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit naturalis substantiis superioribus quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo quòd animæ lunianæ sunt vltimæ inter substantias intellectuales: ex hoc enim sequitur, ergo vltimus modus intelligendi est eis connaturalis, & non penultimus, sed infra istum datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata: ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ vero vltimus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat, &c. Reliqua sunt per se nota.

¶Num modus intelligendi per conuersionem ad superiora sit nobilior, & quomodo.

Quæstio. ¶Circa hanc quartam partem dubitatur. Cum enim dicitur quòd modus intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut intelligitur positiue, aut permissiue. Si permissiue, non oportet esse verum nisi particulariter: & nihilominus vana est tanta sollicitudo litteræ: ex nobilitate illius modi ex orta. Si positiue, ergo vniuersaliter verum est: & tunc sequitur implicatio in littera, dum dicitur quòd iste est vniuersaliter nobilior: & subditur quòd ille in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est imperfectior, ergo non vniuersaliter iste modus est perfectior: & si vniuersaliter ergo & in anima.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd positiue est perfectior. Et cum dicitur, ergo vniuersaliter, concedatur. Et cum dicitur, ergo in anima, negetur argumentum: quia est sophisma figuræ dictionis: dum ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in littera contradictio: quoniam prius dixit quòd est simpliciter, id est sine additione aliqua nobilior: & hoc est verum vniuersaliter: deinde subditur, quòd ille modus, vt est possibilis animæ nostræ, id est non simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem est imperfectior. Et properea glossando literam, dicimus quòd ille modus est nobilior in se & absolute, non tamen animæ: non quòd ille modus in anima retinetur nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolute, sed conditionatus conditione diminuente scilicet in proportione & in commensuratione specierum ad intellectum. Quòd autem ille modus absolute sit nobilior, ex eo patet, quòd purior est: lumen enim non admisturo tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille modus est in puro lumine, quia in solis intelligibilibus in actu puris consistit: iste vero est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum: ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in quarto distin. 45. quæstio. secunda, ad secundum: vbi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectionem positiue: & adducit rationem satis leuem: quia agens quod potest cum instrumento & sine, agere, non propterea, perfectius positiue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat quòd exteris paribus, modus agendi sine instrumento est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui pauciores instrumentis rem perficiunt: & multo magis si cum vno & si cum nullo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Præterea. Operatio ex genere suo incorporea, quãuis permittatur admiscerí quoquomodo corpori, quanto elongatior à corporeo instrumento, tanto perfectior ponitur: quia magis accedit ad sui generis perfectionem, sed intelligere secundum omnes est huiusmodi: ergo, &c. Deceptus autem videtur Scotus quia non vidit sophisma prædictum latere: cum dicitur, quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius: ergo tale connexis animæ est nobilius.

Annot. 444. 3. qu. 11. arti. 1. ad secũdum, & de Anima art. 27. contra fin. & ad decimũ. et art. 18. ad 27m. 440

¶In responsione ad tertium aduerte, q ibi subintelligitur naturale vt distinguitur contra miraculosum, sic enim influxus iste est naturalis: quãuis non sit naturalis secundum propriam naturam ipsius animæ: vt in corpore articuli dictum est. Nec pines influxũ istum dici diuinum, quia sit à Deo immediate: quoniam sit mediatibus angelis: vt patet in quæst. de Anima quæst. 10 sed quia sunt reuelationes quædam specierum diuinarum, quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quàm materialia.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articul. secundũ.*

Annot. 440 Comment.

IN tertio intelligat quidditatiue, de tali enim cognitione est dubium. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua habens duas partes: anima separata habet de aliis animabus perfectam cognitionẽ naturalem, de angelis vero imperfectã & deficientem. Probatur sic. anima separata seipsam per seipsam cognoscit, ergo reliqua incorporea per modũ quo sunt in ipsa. ergo p modum ipsius animæ. ergo alias animas perfecte, angelos vero imperfecte. Antecedens probatur: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima vero cõsequentia probatur auctoritate August. volentis quòd mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente per modum ipsius intelligentis: & constat q intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, quòd commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora quàm inferiora per modum substantiæ suæ. Tertia vero consequentia quo ad vtranque partem probatur: quia modus substantiæ animæ est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

¶ *Quomodo si anima sit pura potentia in genere intelligibilium conueniat ẽ per seipsam intelligi.*

¶Circa antecedens dubium magnũ occurrit. Quoniã anima nostra est pura potentia in genere intelligibilium: vt Auer. & S. Tho. ex Arist. dixerunt: quomodo per seipsam intelligi potest? Intelligibili enim in potentia pura, repugnat per seipsum intelligi: quoniam conditio intelligibilis in actu est esse perfectius per seipsum, id est sine alio obiecto medio ipsius intellectus, vt de se patet. Et sic videtur duplex peccatũ in hoc præcessu accidere. Primo obliuionis doctrinæ datæ. Secundo, fallaciæ secundum non causam vt causam: nõ enim causa quare anima nunc nouit se, est conuersio ad phantasmata, sed intelligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis conuersio ad phantasmata, vt ad propriũ perfectiuum & actuatiuum: vnde solum conuersione ad phantasmata, à pura potentia, remanet intelligibilis in potentia vt erat: & consequenter non per seipsum, sed per aliquem actum, puta à superioribus suscepeum debet fieri & esse intelligibilis in actu. Et si ex sola separatione à corpore est intelligibilis in actu, ergo prius erat etiã intelligibilis in actu, quanum est in sequãuis nobis nõ esset intelligibilis nisi in potentia remota: propter naturaliter habere prius ordinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinam certij de anima Arist. dicentis, quòd nullam habet naturam, &c. & manifeste contradicit doctrinæ suprà datæ.

¶Ad hoc est dicendum, quòd anima nostra secundum propriam naturã est intelligibilis in pura potẽtia: & q cõ separatur, sit intelligibilis in actu absque aliquo extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per seipsam & nunc non.

¶Ad quorũ euidentiã recolenda sunt prædicta & applicanda ad propositũ. Anima nostra, vt dictũ fuit, habet in se propriã naturã vt sic: & habet participatiue aliquid de natura substantiarũ immaterialiũ. Et ex propria quidẽ natura cũ vendicet sibi vnionẽ ad corpus, liquet, q habet q sit infima intellectualis substãtia. nõ solum gradu, sed in modo essendi: vtpote exigens modum essendi proprium formis materialibus, scilicet esse in corpore p informationẽ. Et q a vniuersaliusq; dispositio in entitate est, etiam quantũ est in se, eius dispositio intelligibilitate: oportet q ex hac eadẽ radice proueniat, quòd anima sit infima in modo intelligibilitatis: ac per hoc sit intelligibilis in pura potentia. Et quia talẽ modũ essendi exigit propter bonum suum: ex eadem radice pullulat cõuersio ad phantasmata secundum intellectũ possibilem quàm agentẽ: & consequenter quòd intellectus agens non sit actus ipsius intellectus possibilis nisi mediantibus intelligibilibus sensibilium, &c. & consequenter q anima non cognoscat se nisi per actum suum, &c. Hæc enim omnia ex eadem radice oriuntur, scilicet ex propria natura animæ vt sic. Et quia ad propriã naturã animæ spectat modus essendi in corpore & intelligendi per phantasmata: ideo hæc in littera & alibi attribuũtur modo essendi vel intelligẽdi tanquã notioribus propter alias occultas causas. Ex eo vero quòd partes elapsus fapit de natura substantiarũ separatarũ, non habet infimũ modũ essendi, & consequenter nec intelligibilitatis: sed habet superiorẽ modum essendi, & separatũ à corpore: & consequenter superiorẽ modũ intelligendi tam actiue q passiue: ita tamen vt sicut modũ essendi similem superioribus non ab initio sibi vendicat actu, sed potestate tantũ: ita & modũ intelligibilitatis similẽ superioribus non statim sed ordinate post modũ essendi ordine naturæ sortiatur. Et ideo notanter dixi, q ipsa est intelligibilis in pura potẽtia ex propria natura: & q sit in separatione intelligibilis in actu. Quomodo autẽ hoc fiat non videtur difficile, si aduertimus q quemadmodum ex natura propria animæ fluit simpliciter conuersio ad corpus & phantasmata secundum omnes vires suas: ita ex participatione superiorũ, cũ incipit actu sortiri modum essendi separatum, ex consequenti ex eadem radice sortitur cõuersionem omniũ virium suarũ ad seipsam: principium enim aspectus omnium substantiarũ separatarũ est primo respectu sui ipsius.

a 440

443

443

a 446 438

b

c 443

vt in speculo. Vtrunque horum non consonat, hoc enim nunc reprobatum est discursus autem non habet locum in proposito apud S. Thom. Si autem tertio modo, vanus est totus conatus corporis articuli. Iam enim liquidum erat hoc, q anima quicquid cognoscit per propriã substãtiam, nouit vt per primũ operandi principium intrinsecũ: sed q ex hoc resultet imperfectio cognitionis, nõ probatum, nec autoritas August. esset ad propositũ: quæ de anima vt cognita loquitur.

¶Ad hæc est dicendum quòd omnibus illis modis verificatur animam per modum suæ substantiæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directe, nihilominus proposito primus & secundus deseruimus: ita quòd substantia animæ concurrit, vt obiectum & species secundum se incõpleta, per superadditam autem speciẽ completo apto nato inuenire in ea.

¶Vbi aduerte, q dupliciter contingit intellectum aliquẽ per speciem intelligere. Vno modo immediate aspiciendo repræsentatum per illam speciem: sicut cum per speciem in oculo immediate respicimus coloratum. Alio modo, immediate aspiciendo ipsã speciem, & mediante ipsa, repræsentatum per illam: vt patet cum Deus intelligit alia à se intuẽdo essentiam suam, quæ est species omnium. In primo modo species habet rationem speciei tantum. In secundo vero tenet locum speciei & obiecti prius natura non tempore noti: in quo aliud celucet obiectum. Vtroque autẽ modo cognoscendo, cognitio cõmẽsuratur modo substãtiæ cognoscentis. Quod sic patet: cognoscendo habere speciem cogniti nihil aliud est quàm esse ipsum cognitum in esse intentionali. Cum multis autem modis contingat, cognoscentem esse vnum atque idem cognitum, quoniam multam habet latitudinem modus essendi quo cognoscens est cognitum: alio nãq; modo angelus est lapis, & alio modo Deus est lapis, & alio modo anima est lapis, & diuersitas ista non est ex parte rei cognitæ, quia vna & eadem est, ex parte ergo cognoscentis est natura, quæ diuersitatẽ tanta habere ita q modus quo cognoscens est cognitum, cõmensuratur cognoscentis substãtiæ. Et sic si substãtia cognoscens sit inferioris ordinis q cognitũ, consequẽs est vt sit illud altiori modo, q̃ sit in se ipso: & quia esse altius, & superioris ordinis præbuit vuitius quicquid habẽt inferiora dispersa, efficacius est illud esse, ad cognoscendũ inferius obiectum, q̃ si æquale sibi esset. Si vero substantia cognoscens sit inferioris ordinis, q̃ obiectum, tũc est illud imperfectiori modo, q̃ sit ipsum in se: ac per hoc esse non potest comprehẽdere illud: quãuis magis vel minus perfecte poterit ipsum nosse iuxta proportionem defectus sui ab illo. Iuxta modum ergo gradus & perfectionis substantiæ cognoscẽtis est modus essendi cognitorũ in illa: iuxta modum autẽ essendi illorũ in ea est cognitio. Igitur de primo ad vltimũ cognitio cõmensuratur substãtiæ cognoscentis. Quod vt clarius perciplatur, exemplariter declaretur cũ anima separata cõprehẽdit seipsam, cũ inter perfectiones suas sit nõ solũ q ipsa est sic vel tanus substantias immateriales in natura & modo essendi, sed etiam q ipsa est intentionaliter Gabriẽl, Raphaẽl, Michaẽl, &c. cõprehẽdendo suã perfectionẽ, videt & se vt ipsa est, & vt alia est: & sic videt p seipsam & speciẽ superadditã in ratione obiecti & speciei simul. Manifestũ est autẽ q impossibile est hoc mõ plus nosse de aliis, q̃ habeatur ex modo quo ipsa anima est aliã: nõ enim nouit alia hoc modo nisi quia seipsam nouit sic esse illa: & sic par est iudiciũ quo ad hoc, si per solam substantiã, & sic per substantiã & speciẽ superadditã cognitio fiat. Cũ vero anima per speciẽ additã immediate tendit in Gabriẽlẽ, species in illa nõ est efficacior q̃ in prima cognitione fuerat, cũ speciei tantũ locũ teneat, prius autẽ speciei & obiecti simul: nec alia rationis Gabriẽlẽ cognoscere facit nisi quia est id quo cognoscẽs est ipse Gabriẽl. Tantũ aũt facit formaliter cognoscentẽ esse Gabriẽlẽ: quantũ cognoscens capax est. Capacitas autẽ istius est secundum modũ substantiæ suæ: cognitio igitur etiam ista substantiæ cognoscentis commensuratur.

¶Et sic patet responsio ad quæstia & obiecta: quia nulla est contradictio in littera: dum substantia animæ species & obiectũ: & species superaddita ponitur quandoque vt ratio cognoscendi tantum, quandoque etiam vt obiectum: vt dictum est, &c. Et iuxta hunc modum potest anima separata omia quæ nouit, simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

paratarum est magna felicitas c, etsi non vltima: si tamen perfectè intelligantur. Sed anima separata naturali cognitione non perfectè eas intelligit, vt dictum est c.

c 443

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd anima separata omnia naturalia cognoscat. In substantiis enim separatis sunt rationes omnium rerũ naturaliũ. Sed animæ separatæ cognoscunt substantias separatas. Ergo cognoscunt omnia naturalia.

¶Præterea, Qui intelligit magis intelligibile, multo magis põt intelligere minus intelligibile. Sed anima separata intelligit substantias separatas, quæ sunt maxima intelligibilium. Ergo multo magis potest intelligere omnia naturalia, quæ sunt intelligibilia minus.

¶SED CONTRA, In dæmonibus magis viget naturalis cognitio, q̃ in anima separata. Sed dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa addiscunt per longi temporis experientiã, vt Iisidorus dicit. Ergo neq; animæ separatæ omnia naturalia cognoscunt.

¶Præterea, Si anima statim cum est separata, omnia naturalia cognoscẽret, frustra hominesstuderent ad rerũ scientiam capessiendam. Hoc autem est inconueniens. Non ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

CONCLVSIO.

¶ *Animæ separatæ de rebus naturalibus cognitionem habent non certam & propriam sed communem & confusam.*

¶RESPONDEO dicẽdum, q sicut supra dictũ est c, anima separata intelligit p species separatas, quas recipit ex influẽtia diuini luminis, sicut & angeli: sed tamẽ quia natura aiæ est infra naturã angeli, cui iste modus cognoscẽdi est naturalis: aia separatap huiusmodi species nõ accipit perfectã rerũ cognitionẽ, sed quasi in cõmuni & confusam. Sicut igitur se habẽt angeli ad perfectã cognitionẽ rerum naturaliũ p huiusmodi species, ita animæ sepa ratæ ad imperfectã & cõfusam. Angeli autem per huiusmodi species cognoscunt cognitione perfecta omnia naturalia: quia omnia, quæ

443 De Anima artic. 15. cor. fi. & ad 19. & ad 18. et ar. 10. cem. fin.

¶Circa hanc quoque partem aduerte, q licet ad cognoscẽdum quidditatiua alias animas separatas anima non egeat specie superaddita: quia sua substantia ad hoc sufficiat ad cognitionem tamen an est, & ad cognitionem pertinentẽ ad locutionem & auditionem exigitur species superaddita, quoniã hæc non repræsentatur per substantiam intelligentis animæ. Et ideo simpliciter cõcedendum est, q vna anima intelligit aliã par speciem. Vnde S. Tho. indistincte hic de eis loquitur, & i q. de Anima, q. 10. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit animam Abrahę, sicut alias substantias separatas.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum tertium.* 430 Annot.

TItulus. Naturalia, id est omnes quidditates rerum sensibilium. Comment.

¶In corpore vna conclusio est, quæ responsiua est. Secundo distinguit. Tertio declarat conclusionẽ propositã ibi, In hoc tamen est differentia.

Annot. Comment.

¶Quo ad primum conclusio est: Anima separata cognoscit quædam singularia: sed non omnia etiam præsentia: aduerte quòd vltima particula posita est ad differentiam angelicæ cognitionis dictũm enim fuit superius, quòd angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia, non omnia simpliciter.

¶Quo ad secundũ distinguitur modus intelligẽdi p abstractionẽ à phantasmate, & per influxũ speciei à Deo. Inter quos ad propositũ hæc differentia est, q̃ iuxta primũ impossibile est nosse singularia nisi indirecte, vt phantasmata: iuxta secundũ vero possunt cognosci, vt ostensum est de Deo & angelis. Et tangit ratio, qa essentia diuina est præhabẽs in se principia individuatiua: & cõsequẽter species exemplatæ ab illa repræsentare possunt eadẽ, &c. hæc sunt fusius discussa in locis suis.

¶Quo ad tertiũ declaratur conclusio, & quo ad partẽ affirmativa & negativam & limitativam, ostẽdendo differentiã inter angelos & animã in cognoscẽdo per huiusmodi species. angeli, quia per huiusmodi species perfecte cognoscũt, qa iste modus est sibi naturalis: consequens est quòd per eas non solum specierum, sed individuorum participantium ipsas notitiam habent: animæ vero quia per eas imperfecte cognoscunt, nec species nec individua distincte norunt, nisi aliunde determinentur: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modum recipientis: & sic cognoscit aliqua & nõ omnia, sed ea quæ determinantur aliunde. Subdit quatuor modos, quibus sit ista determinatio. Scilicet vel præuium cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

¶Circa hãc partem dub. est, vnde & quomodo affectio, cognitio & ordo deter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

minent ad cognitionē singularium. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut nouisi non, nihil horum largietur eis vim repræsentatiuam, vt mæ singulare, aut nouisi non, nihil horum largietur eis vim repræsentatiuam, vt parer. Si sic, sed nō percipitur ab anima: ergo ista dāe animæ vim percipiuam. sed hoc est manifestū falsum: inest enim illa à natura: ergo, &c.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia, vt sæpe dictum est, cognitio fit per hoc quòd cognoscens est cognitum, & anima nostra secundum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autem habent rationem determinabilis, secundum quod anima magis determinatur ad vnum ꝙ ad aliud: consequens erit, quòd secundum hoc magis accedat ad esse actu vnum, quàm aliud. Determinatur aūt anima ad aliquid vnū, vel per naturæ, aut Dei ordinē, in rationem actiui vel passiui, &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, vel per affectionē in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quòd faciat illam esse illud, sed ita ꝙ propinquā reddat illam ad esse illud. Ex hac autem propinquitate fit vt species influxæ, quæ ideo improportionatæ dicuntur animæ, quia plures in se continēt, quàm ista possit per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, fiāt propinquæ determinentur ad efficaciter actuandum ipsam animam secundum illa obiecta distincte remanēte secundum alia representata confusa actuatione. Et merito, quia anima est disposita & magis determinabilis ꝙ species quo ad hæc, quàm quo ad alia. Et hæc est ratio, quę redditur in littera: dum dicitur, quia vnusquodq; recipitur in alio per modum recipiētis, id est secundum modū quo dispositū est recipiens.

¶Ad quæstionem ergo dicitur, ꝙ species repræsentant singulare, sed nō distincte huiusmodi: & cum dicitur, ergo ordo iste largitur vim percipiēdi, dicitur ꝙ non dat vim percipiēdi, sed reddit ipsam habilē & proportionatam speciei in quantum repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiue ipsam illud percipere.

Quæstio. ¶*Num anima separata cognoscit singularia per species abstractas.*

447 12.qū.63. art.2. Et 3.dist. 13. q. 2. arti. 4. Et 4. dist.50.q. 1.artic.2. Et 2.contra c. 79. fi. & quo, 3.q.6.ar. 1. et quol. 12.arti.3. & 13.

¶In responsione ad primū occurrit dub. superius in q. 79.art.6. tactū: & est tale. Aīa separata recordatur criminū cōmissorū: ergo cognoscit singularia: & singularia sunt sensibilia, & cū cōsteat ꝙ nouit ea per species quas secum detulit: ergo male hic dicitur, ꝙ per species abstractas nō nouit singularia.

¶Ad hoc posset breuiter dici glossando hanc autoritatem, & cæteras similes, ꝙ loquitur de cognitione noua, & non recordatione: & secundū hanc viā responsum fuit superius in quæstione prædicta. Sed quoniam hæc via non est consona S. Thom. Tum quia hæc cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa autē cognitio sine singulari ad quod sit reflexio intelligi nequit: singulare aūt per sensus offertur. Et ideo in quæstionibus de Anima q. 20. in responsione ad primum in oppositum dicit. S. Thom. ꝙ quia præsata reflexio non cōpletur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat coniuncta. Tū quia vnū de determinātibus species lusturas ad cognitionem singularis in anima separata est præcedens cognitio: vt quia ipsa præcedens cognitio non sufficit propter variatū modū essendi ipsarū specierū abstractū, saltem sit præparatio & dispositio sufficiens ad hoc ꝙ anima per species influxā cognoscat quæ nouerat singularia alio modo. Et sic cum anima separata cognoscit quæ commisit illa cognitio, est noua cognitio

CONCLVSIO.

¶Anima separata cognoscit quædam singularia, sed non omnia præsentia, secundum quod determinantur per species influxas, vel per præuiam actionem, vel aliquam affectionem, vel naturalem habitudinem, vel diuinam ordinationem.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd animæ separatæ aliqua singularia cognoscunt, sed non omnia etiam quæ sunt præsentia.

¶Ad cuius euidentiam cōsiderandū est quòd duplex est modus intelligēdi. Vnus per abstractionē à phantasmatibus: & secundum istum modū singularia per intellectum cognosci nō possunt directe, sed indirecte, sicut suprà dictum est [c]. Alius modus intelligēdi est per influētiam specierū à Deo. Et per istū modū intellectus potest singularia cognoscere. Sicut enim ipse Deus per suā essentiā inquātū est causa vniuersaliū & individualiū principiorum, cognoscit oīa & vniuersalia & singularia, vt suprà dictū est [c]: ita substantiæ separatæ per species quæ sunt quædam participata similitudines illius diuinæ essentiæ, possunt singularia cognoscere. In hoc tamē est differentia inter angelos & animas separatas: quia angeli ꝑ huiusmodi species habēt perfectā & ꝑpriā cognitionē de rebus, aīæ vero separatæ, confusam. Vnde angeli propter efficaciā sui intellectus per huiusmodi species non solū naturas rerū in speciali cognoscere possunt, sed etiam singularia sub speciebus cōtenta. Aīæ vero separatæ non possunt cognoscere per huiusmodi species nisi solū singularia illa, ad quæ quodāmodo determinantur vel per præcedētem cognitionem, vel per aliquā affectionē, vel ꝑ naturalem habitudinem, vel per diuinā ordinationem [c]: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus per viā abstractionis nō est cognoscitiuus singularium. Sic autem anima separata non intelligit, sed sicut dictum est [c].

¶Ad secundū dicēdū, ꝙ ad illarū rerū species, vel individua cognitio aīæ separatæ, determinatur, ad quæ aīa separata habet aliquam determinatam habitudinē, sicut dictum est [c].

¶Ad tertium dicēdum ꝙ anima separata non se habet æqualiter ad omnia singularia, sed ad quædam habet aliquam habitudinē quam non habet ad alia. Et ideo non est æqualis ratio, vt omnia singularia cognoscat.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ habitus scientiæ hic acquisitæ non remaneat in anima separata. Dicit enim Aposto. 1. ad Corint. 13. Scientia destruetur.

¶Præterea, Quidam minus boni in hoc mundo scientia pollent aliis magis bonis carentibus scientia. Si ergo habitus scientiæ permaneret etiam post mortē in anima, sequeretur quòd aliqui minus boni etiam in futuro statu essent potiores aliquibus magis bonis: quod videtur inconueniens.

¶Præterea, Animæ separatæ habebunt scientiā per influentiā diuini luminis. Si igitur scientia hic acquisita in anima separata remaneat, sequetur quòd duæ erunt formæ vnius speciei in eodem subiecto. Quod est impossibile.

¶Præterea, Philosophus dicit in lib. prædic. ꝙ habitus est æqualitas difficile mobilis. Sed ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi quandoq; corrumpitur scientia. Sed nulla est ita fortis immutatio in hac vita, sicut immutatio quæ est per mortem. Ergo videtur quòd habitus scientiæ per mortem corrumpatur.

¶SED CONTRA est, quod Hiero. dicit in epist. ad Paul. Discamus in terris quorum scientia nobis perseueret in cælo.

CONCLVSIO.

¶Habitus scientiæ hic acquisitæ remanet in anima separata secundum quod est in intellectu.

¶RESPONDEO dicēdum, ꝙ quidā puerunt habitū scientiæ nō esse in ipso intellectu, sed in viribus sensitiuis, scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua: & ꝙ species intelligibiles nō cōseruātur in intellectu possibili. Et si hęc opinio vera esset, sequeretur ꝙ destructo corpore, totaliter habit[a] scientiæ hic acquisitæ destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierū (vt dicitur in 3. de Anima) oportet ꝙ habitus scientiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis viribus sensitiuis, & partim in ipso intellectu. Et hoc potest considerari ex ipsis actibus, ex quibus habitus scientiæ acquiritur. Nam habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, vt dicitur in 2. Ethi. Actus autē intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales actus & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædam ad considerandum per species susceptas, & in prædictis inferioribus viribus acquiritur quædam habilitas, vt facilius per conuersionem ad ipsas intellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidem & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autem & dispositiue in inferioribus viribus: sic etiam dicendum est de habitu. Quantum ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, non remanebit in anima separata: sed quantum ad id quod habet in ipso intellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in lib. de longitādine & breuitate vitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se quando corrumpitur à suo contrario, vt calidū à frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quòd per corruptionem subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano, corrumpi nō potest: cum intellectus sit incorruptibilis, vt suprà ostensum est. Similiter etiā nec per contrarium corrumpi possunt species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni intelligibili nihil est contrarium, & præcipue quantum ad simplicem intelligentiam, qua intelligitur quod quid est. Sed quantum ad operationē, quia intellectus componit & diuidit, vel etiā ratiocinat, sic inuenitur contrarietas in intellectu, secundum quod falsum in propositione vel in argumentatione est cōtrarium vero. Et hoc modo interdum sciētia corrūpitur per contrariū, dum aliquis per falsam argumentationē abducitur à scientia veritatis. Et ideo Philosophus in lib. prædicto ponit duos modos, quibus scientia per se corrumpitur, scꝑ per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentionis falsæ. Sed hoc non habet locum in anima separata. Vnde dicendum est, quòd habitus scientiæ secundum quod est in intellectu, manet in anima separata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus non loquitur ibi de scientia quantum ad habitum, sed quantum ad cognitionis actum. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognosco ex parte.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut secundū staturam corporis aliquis minus bonus est maior aliquo magis bono: ita nihil prohibet, aliquem minus bonū habere aliquem scientiæ habitum in futuro, quem nō habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quasi nullius momenti est in comparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd vtraque scientia non est vnius rationis. Vnde nullum inconueniens sequitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procedit de corruptione scientiæ quantum ad id, quod est ex parte sensitiuarum virium.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ maneat in anima separata.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd actus scientiæ hic acquisitæ non maneat in anima separata. Dicit enim Philosph[s] in 1. de Anima, ꝙ corrupto corpore anima neque reminiscitur neque amat. Sed considerare ea quæ prius nouit, est reminisci. Ergo anima separata non potest habere actum scientiæ, quam hic acquisiuit.

¶Præterea, Species intelligibiles nō erūt potētiores in anima separata quàm sint in anima corpori vnita. Sed per species intelligibiles nō possumus modo intelligere nisi cōuertendo nos super phantasmata, sicut suprà habitū est [c]. Ergo nec anima separata hoc poterit. Et ita nullo modo ꝙ species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere poterit.

¶Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethi. ꝙ habitus similes actus reddunt actibus per quos acquiruntur. Sed habitus scientiæ hic acquiritur per actus intellectus cōuertēs se supra phantasmata. Ergo non potest alios actus reddere. Sed tales actus non competunt animæ separatæ. Ergo anima separata non habebit aliquem actum scientiæ hic aquisitæ.

¶SED CONTRA est, quod Lucæ 16. dicitur ad diuitem in inferno positum, Recordare quia recepisti bona in vita tua.

CONCLVSIO.

¶Actus scientiæ acquisitæ manent in anima separata, sed non eodem modo.

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ in actu est duo cōsiderare, scilicet speciem actus & modū ipsius. Et species quidem actus cōsideratur ex obiecto, in quod actus cognoscitiuæ virtutis dirigitur per speciem, quæ est obiecti similitudo. Sed modus actus pensatur ex virtute agētis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, contingit ex specie lapidis, quæ est in oculo: sed ꝙ acute videat, cōtingit ex virtute visiua oculi. Cum igitur species intelligibiles maneant in anima separata, sicut dictum est [c] dictus autem animæ separatæ non sit idem, sicut modo est, sequitur quòd secundum species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere posit quæ prius intellexit, nō tamen eodem modo, scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modum conuenientem animæ separatæ. Et ita manet quidem in anima separata actus scientiæ hic acquisitæ, sed non secundum eundem modum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de reminiscētia secundū quòd memoria pertinet ad partē sensitiuam, non autem secūdum quòd memoria est quodammodo in intellectu, vt dictum est [c].

¶Ad secundum dicendum, ꝙ diuersus modus intelligendi nō prouenit ex diuersitate specierū, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

¶Ad tertium dicendum, quòd actus per quos acquiritur habitus, sunt similes actibus quos habitus causant quantum ad speciem actus: non autem quantum ad modum agēdi. Nam operari iusta sed non iuste, id est, delectabiliter causat habitum iustitiæ politicæ per quem delectabiliter operamur.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. Dicit enim Augustin. in lib. de cura pro mort. agenda, quòd animæ mortuorum ibi sunt, vbi ea quæ hic fiūt scire non possunt. Sciunt autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ.

¶Præterea, Augu. dicit in lib. de diuinatione dæmonum, ꝙ dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiant. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, si distantia localis cognitionem dæmonis nō impediret. Multo igitur magis distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ, quæ est inferior secundum naturam, quàm dæmon.

¶Præterea, Sicut distat aliquis secundum locum, ita secundum tempus. Sed distantia temporis impedit cognitionem animæ separatæ. non enim cognoscunt futura. Ergo videtur quòd etiam distantia secūdum locum animæ separatæ cognitionem impediat.

¶SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 16. quòd diues cum esset in tormentis eleuans oculos suos vidit Abraham à longe. Ergo distantia localis non impedit animæ separatæ cognitionem.

CONCLVSIO.

¶Distantia localis nullo modo impedit animæ separatæ cognitionem.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd quidam posuerunt quòd anima separata cognosceret singularia abstrahendo à sensibilibus. Quod si esset verum, posset dici quòd distantia localis impediret animæ separatæ cognitionem. Requireretur enim quòd vel sensibilia agerent in animam separatam, vel anima separata in sensibilia. Et quantum ad vtrumque requireretur distantia determinata. Sed prædicta positio est impossibilis: quia abstractio specierum à sensibilibus fit mediantibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis [c], quæ in anima separata actu non manent [c]. Intelligit autem anima separata singularia per influxum specierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter se habet ad propinquum & distans. Vnde distantia localis nullo modo impedit animæ

nisi in modo fiendi, sicut oculus à natura fit, & à Deo reparatus. Mirum est de ista quæstione: iam enim millies dicitur in littera, ꝙ species influxæ sunt voluntariores, quàm acquisitæ hic: & propterea manifeste distinguuntur specifice. Putat Scotus, quòd quēadmodum species acquisita lapidis habet pro obiecto adæquato lapidem: ita species influxa repræsentat lapidem. Nos autem diximus, quòd species influxæ obiectum adæquatum, est quid communius extendens se ad lapidem, & multa alia: & propterea sunt diuersorum ordinum. Qualiter autem ex huiusmodi speciebus, possit proportionatus eis intellectus singulorum repræsentatorū propriam & perfectam cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis dictum fuit.

a ¶Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum sexcentum, tum.

Titulus clarus.

¶In corpore vnica cōclusio responsiua quæsito, In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic. Species intelligibiles remanent in anima: status vero animæ mutatur: ergo actus scientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad vtranque partem patet: consequentia vero probatur quo ad primā partem: quia species actus ex obiecto pensatur: cuius similitudo & vicaria est species intelligibilis: quo ad secundam vero, quia modus actus ex virtute seu dispositione agentis pensatur. Declaratur probatio exemplo in visione lapidis acuta. consequens quoque declaratur quo ad secūdam partem: qui, scilicet sunt isti modi, scilicet per conuersionem ad phantasmata, & per modum substantiæ separatæ: ab illo enim fit mutatio in hunc.

a ¶Super Quæstionis octuagesimamnonæ Articulum septimum.

In titulo dubium est, cum anima separata sit incorporea & à nullo corpore distet localiter, quomodo quæritur verum distantia localis. Titulus enim videtur supponere quod negatum est superius.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd de anima separata dupliciter loqui possumus. Primo secūdum se. Et sic nusquam est, & à nullo distat, & de ea sic non quæritur. Alio modo vt supponitur definita ad aliquem locum, & per accidens distat ab aliis secundum distantiā sui loci ab illis: & hoc modo hic quæritur, vtrum anima separata distans suo modo scilicet per accidens ratione diffinitionis suæ ad vnum locū impediatur propter distantiam à cognitione aliorum.

¶In corpore tria. Primo refert quandam opinionem affirmatiuā. Secundo reprobat. Tertio respondet quæsito vna conclusione negatiua.

¶Quo ad primum opinio est, quam sequitur Scot. in 4. dist. 45. q. 1. ꝙ distātia localis impedit cognitionem animæ separatæ. Probatur. Anima, recipit cognitionē à rebus. ergo inter ipsam & res requiritur determinata distātia. Nec refert vtrum anima patiatur à rebus, an agat in eas vel vtrumque. Ea enim ratione exigitur determinata distantia inter agens & patiens altero saltem existente corporeo, & termino infinito.

¶Quo ad secundum improbatur dicta propositio quo ad suam radicē, sic. Abstractio specierū à sensibilibus fit mediantibus sensibus, &c. ergo nō potest fieri apud animam separatam. Antecedens patet, & consequentia tenet quia vires sensitiuæ non remanent in anima separata.

¶Contra hanc rationem dicit Scotus vbi suprà ꝙ non concludit. Quia sensus seu phantasmata non sunt media necessario requisita ad abstractionem simpliciter, sed pro statu isto: & dicit quòd antecedēs est verum pro statu isto, non simpliciter. Probat aūt dictū suū dupliciter. Primo, quia esse imaginabile non est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed cadit sub altero extremo, scꝓ sub esse sensibili. Secūdo, ꝙ stat aliquod esse medium vni virtuti actiuæ: quod non est medium respectu alterius: vt patet de medio locali respectu diuinæ virtutis: & sic licet esse imaginabile sit medium inter sensibile extra & intelligibile: non est respectu omnis virtutis abstractiuæ, sed respectu virtutis imperfectæ, qualis est intellectus nostri coniuncti.

¶Ad hæc iam respōsum est superius in q. 55. art. 1. quæ vide ibi: quoniā declarauimus & probauimus, ꝙ esse imaginabile est necessarium medium in abstrahendo vel in causando esse intelligibile ab exteriori sensibili secundū naturæ ordinē, cui ois creata virtus subest: qui nulla virtus creata pōt essentialē naturæ ordinē virtute propria præterire, quicquid diuina virtus possit.

¶Quo ad tertiū conclusio responsiua est. Anima separata æque intel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ligis propinquum & distans. Probatur. Intelligit singularia per influxum specierum à diuino lumine: ergo ante cessans supponitur. consequentia nota: quia lumen illud & in se & diffusum per speciem non magis respicit propinquum q̃ distans.

450 *Anno.* ¶ Circa hanc partem, quæ dicenda essent de istis speciebus, quomodo, scilicet possint causare notitiã intuitiuam, & tamen repræsentãt & absentia & præsentia in superioribus, cum de angelorum cognitione tractaretur, discussa sunt. Rationes quoque Scoti in 4. distin. 45. q. est. 1. In fine: quòd distantia localis impedit cognitionem, non oportet aliter afferre: quia supponunt animam accipere cognitionem à rebus: & de impedimento actionis & passionis loquuntur: & nihilominus superius sunt solutæ in tractatu de angelis.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum octauum.

Comment. 450 2 22 c. *qo.* 83. *art.* 4. *ad secundum.* & 4. *dist.* 4. q. 3. *art.* 1. *ad primũ & secundum. Et dupliciter. Et Anima art.* 10. *ad tertium.* 449

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ respondet quæsito, de cognitione eiũ gratuita loquendo.

¶ Quo ad primum est vna conclusio responsiua. Animæ separatæ nesciunt naturaliter quæ hic aguntur. Probatur dupliciter. primo ratione. Animæ separatæ sunt per diuinam ordinationem segregatæ à cõuersatione nostra: & cõiunctæ cõuersationi spirituum. ergo ista nostra ne sciunt. Antecedẽs patet ex modo essendi earum: consequẽtia probatur ex dictis, scilicet quòd anima separata nõ nouit singularia nisi per vestigium, aut affectum aut ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu constat, quòd non est ad omnia: ordo autem est ad ea quæ alterius vitæ sunt: ergo, &c. Secundo confirmat & concludit oppositum & rationem auctoritatibus Gregorij & Augustini.

416 ¶ Quo ad secũdum quatuor dicit. Primo differentiam inter Grego. & Augustin. Apud Gregoriũ animæ sanctorum scilicet nostra, apud Augustinũ non. Ratio illius est, quia Deum videns: illius vero ex facto matris, & ex promissione Ioſiæ. Secundo dicit, quòd non totaliter differũt, quia Augustinus dubitãter, Gregorius affirmando.

¶ Tertio comparat conclusiones eorũ: & præfert Gregorij sententiam ratione consona Augustino: quia animæ sanctæ æquales sunt angelis, quia apud Aug. scilicet nostra. Et sic conclusio Grego. est etiam Augustini implicite.

separatæ cognitionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Aug. nõ dicit, q̃ propter hoc q̃ ibi sunt animę mortuorum, ea quæ hic sunt, videre non possunt: localis distantia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur[c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd Augustinus ibi loquitur secundum opinionem illam, quam aliqui posuerunt quòd dæmones habent corpora naturaliter sibi vnita: secundum quam positionem etiam potentias sensitiuas habere possunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata distantia. Et hãc opinionem etiam in eodem lib. Augustinus expresse tangit: licet hanc opinionem magis recitando, quàm asserendo tangere videatur: vt patet per ea quæ dicit 21. lib. de ciuit. Dei.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd futura, quæ distant secundũ tempus, non sunt entia in actu. Vnde in seipsis non sunt cognoscibilia[c]: quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit à cognoscibilitate. Sed ea, quæ sunt distãtia secundum locum, sunt entia in actu, & secundum se cognoscibilia. Vnde non est eadem ratio de distantia loci, & de distantia temporis.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Virum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.

AD OCTAVVM sic procedi-
tur. Videtur quòd animæ separatæ cognoscãt ea quæ hic aguntur. nisi enim ea cognoscerent, de eis curam non haberent. Sed habent curam de his, quæ hic aguntur: secundum illud Luc. 16. Habeo quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea, quæ hic aguntur.

¶ Præterea, Frequenter mortui viuis apparẽt, vel dormientibus, vel vigilantibus: & eos admonent de iis quæ hic aguntur: sicut Samuël apparuit Saulì: vt habetur 1. Reg. 28. Sed hoc nõ esset si ea quæ hic sunt, non cognoscerent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoscunt.

¶ Præterea, Animæ separatæ cognoscunt ea quæ apud eas aguntur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distantiam: quod suprà negatum est[c].

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob 14. Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, non intelliget.

CONCLVSIO.

¶ Animæ mortuorum nesciũt naturaliter quæ hic aguntur: sed si sciunt, hoc ex gratia collatum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum naturalem cognitionem, de qua nunc hic agitur, animæ mortuorum nesciũt quæ hic aguntur. Et huius ratio ex dictis accipi potest[c]. Quia anima separata cognoscit singularia per hoc quòd quodammodo determinata est ad illa: vel per vestigium alicuius præcedentis cognitionis seu affectionis, vel per ordinationem diuinam. Animæ autem mortuorum secundum ordinationem diuinam, & secundum modum essendi segregatæ sunt à conuersatione viuentium, & coniunctæ conuersationi spirituali substantiarum, quæ sunt à corpore separatæ. Vnde ea, quæ apud nos aguntur, ignorant. Et hanc rationem assignat Grego. in 12. moralium dicens, Mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia vita spiritus longe est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. Et hoc etiam Aug. videtur tangere in lib. de cura pro mortuis agenda. dicens, quòd animæ mortuorum rebus viuentium non interfunt. Sed quarum ad animas beatorum videtur esse differentia inter Greg. & Aug. Nã Greg. ibidem subdit. Quod tamen, de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quòd sit foris aliquid quod ignorent. Aug. vero in lib. de cura pro mortuis agenda. expresse dicit, q̃ nesciunt mortui etiam sancti quid agant viui, & eorum filij, vt habetur in glo. super illud, Abraham nesciuit vos. Ioſiæ 63. Quod quidem confirmat per hoc quòd à matre sua non visitabatur, nec in tristitijs consolabatur, sicut quando viuebat. Nec est probabile, vt sit facta vita feliciore crudelior. Et per hoc q̃ Dominus promisit Ioſiæ regi, quòd prius moreretur ne videret mala quæ erant populo superuenturra, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Aug. hoc dubitando dicit. Vnde præmittit. Vt volet accipiat quisq; quod dica. Greg. autem assertiue. Quod patet per hoc quod dicit, Nullo modo credendum est. Magis tamen videtur secũdum sententiam Greg. q̃ animæ sanctorum Deum videntes, omnia præsentia, quæ hic aguntur cognoscant. Sunt enim angelis æquales. De quibus etiam Augustinus asserit, quòd ea quæ apud viuos aguntur, nõ ignorant. Sed quia sanctorũ animæ sunt perfectissime iustitiæ diuinæ coniunctæ, nec tristantur, nec rebus viuentium se ingerunt, nisi secundũ quod iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd animæ mortuorum possunt habere curam de rebus viuentium, etiam si ignorent eorum statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quãuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognosere, sed vel per animas eorum qui hinc ad eos accedunt, vel per angelos seu dæmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut Augustinus in eodem lib. dicit.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ hoc quòd mortui viuentibus apparent qualitercunque: vel contingit per specialem Dei dispensationem: vt animæ mortuorum rebus viuentium interfint, & est inter diuina miracula computandum, vel huiusmodi apparitiones fiũt per operationes angelorum bonorum vel malorum, etiam ignorantibus mortuis, sicut etiam viui ignorantes aliis viuentibus apparent in somnis, vt Ang. dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuële dici potest, quòd ipse apparuit per reuelationem diuinam: secundum hoc quod dicitur Eccle. 46. quòd dormiuit & notum fecit Regi finem vitæ suæ. Vel illa apparitio fuit procurata per dæmones: si tamen Ecclesiastici autoritas non recipiatur propter hoc quòd inter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam[c].

¶ Quarto soluit motiua Augustini. quòd animæ separatæ non tristantur. Et per hoc respondetur ad promissionem Ioſiæ, si beatus Statius fuisset: sed quia non fuit, in eo locum non habet cognitio beatorum: sed naturalis tãtum pro tunc secundum quam non vidit quod secutum est malum. Nec rebus nostris se ingerunt nisi secundum quem vident ordinem diuinum. Et sic soluitur obiectio de matre & Abraham, &c. Et fundamentum omnium est quia sunt perfectissime coniunctæ diuinæ iustitiæ.

¶ Num sancti videant omnia, quæ hic aguntur

Quæstio. ¶ Circa hanc secundam partem articuli dubium est. Quia si sancti omnes videant omnia quæ hic aguntur, vana in primis videtur specialis quæstio, An sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur enim hinc sequi quòd quilibet beatus statim dirigatur ad se oratio, siue non, eam videat: ex quo videt omnia, quæ hic fiunt. Et tamen in quarto. 45. distinct. disputatur. Superfluæ quoque videntur reuelationes quæ fiunt inferioribus angelis à superioribus. Nec etiam videtur priuilegium animæ Christi, vt cognoscat omnia quæ nouit Deus scientia visionis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd si verba scripturæ notantur, & distribuantur sano intellectui, omnes phantasiæ huiusmodi cessant. In litera in primis sectis ingitur ista cognitio ad præsentia singularia, & non extenditur ad futura: quia præsentia participant speciem actu, non futura. Distribuendum est autem ly omnia præsentia, vt patet in tertio contra Gen. capite quinquagesimonono. & ex diuersis locis superius haberi potest: non respectu eorum, quæ pertinent ad solam voluntatem diuinam, vt electio: & alia pertinentia ad sanctificationem creaturarum quæ sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelationes in ecclesiasticis. Nec respectu eorum, quæ ad solam voluntatem etiam creaturarum spectant: vt cogitationes cordium: inter quas sunt orationes nostræ. Et ideo mirito de ista quæstio sit, nec omnibus innotescunt, nec respectu rationũ superiorum illum ex diuina bonitate sumptarum: propter quæ multi effectus fiunt: quorum diuisio ordinis sunt. Quæ omnia omnia animæ sanctæ nouit ab initio. Et hoc sufficiat videntur quod

omnes post iudicium videbũt quæ videt Deus scientia visionis. Sed respectu omnium pertinentium ad naturalem ordinem vniuersi iuxta 451 *Dist.* 17. *q.* 1. *art.* 1. *Et* 2. *contra ca.* 83. *Et opus.* 3. *capit.* 95. & 111. *Comenta.* determinata superius est de cognitione cogitationum cordis ageretur.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo ostendit radices erroris appositi. 366

¶ Quo ad primum conclusio est, Anima non est substantia Dei, sed est facta. probatur, anima est in potentia & accipit scientiam à rebus, habẽque diuersitatem potentiarum: ergo non est de substantia Dei. tenet sequela: quia deitas est actus purus, nihil accipiẽs aliunde, & nullam in se diuersitatem habens. Aduerte hic quòd cum conclusio habeat duas partes, negatiuam tantum probat litera: quonam affirmatiua ex illa negatiua sequitur adiuncta determinatione superius facta, scilicet quòd omne aliud à Deo sit factum.

¶ Quo ad secundum potest duas radices, ex quibus ortus videtur hic error: prima est opinio ponentium tantùm corpora esse, & animam de natura primi corporis, quòd Deus erat. secunda est opinio ponentium nihil esse nisi in corpore: & sic animam mundi & animam partis, scilicet hominis, partem animæ totius, &c. omnia clara sunt in litera. 266 373 243 235 362

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum. *Comenta.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessario fit per creationem. Probatur, anima rationalis sola est substantia: ergo sola proprie habet esse: ergo fieri: & non ex materia præiacente: ergo per creationẽ. Antecedens patet ex suprà dictis quæstione septuagesimaquinta. Prima cõsequentia probatur. Primo ex differentia inter substantiam & accidens. quia substantia proprie dicitur esse, accidẽs vero est quo aliquid est. Secundo ex ratione entis: quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistere vt patet de albedine. Tertio autoritate Aristot. confirmatur. Secunda vero consequentia probatur: quia fieri corũ lem tantum est, quorum est, quia est via ad esse. Apposicio autem vltimo probatur ex diuisione qua aut ex materia corporali aut spirituali. Nõ prima: quia sic non subsisteret, sed esset forma materialis & corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur ad inuicem: & consequenter essent corruptibiles. Haberent enim materiam cõmunem, ex cuius potentia educerentur. sicut formæ corporales habent materiam sensibilẽ. Vltima cõsequentia est per se nota. 14 21 d 263

¶ Circa primas consequentias aduerte, quòd hic est sermo de esse & fieri simpliciter. Id est sine additione aliquas & est sermo de eorum proprijs substantijs in proprio. Ita quòd sensus est, quòd de solis substantijs vere & proprie prædicatur, est & fit, quia sola hæc sunt ea quibus conuenit esse vt quid reliquis autem cõuenit vt quo. Nec obstat quòd anima rationali conuenit esse vt quo: quia est quia homo est & viuit: quia non conuenit ei vt quo tantum, sed vt quo & quod simul: cæteris autem tantùm vt quo tantum. Vide Aristotelem, vt Auerrois decimooctauo cõmentorũ duodecimo Metaphysi. dicit: sola hæc via cultauit creationem formarum: quia negauit eas fieri quia tamen & sunt & fiunt: dixit quòd fiunt in quantum compositæ fiunt, & sunt in quantum sunt ea quibus componuntur. Sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 1. Metaphy. quòd accidens dicitur magis entis quàm ens[c]. Et eadem ratio est de omnibus aliis formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti proprie conuenit fieri. sed dicitur fieri per hoc quòd compositum subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens, vt suprà habitum est[c]. Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacẽte, neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituali, quia sic substantiæ spirituales inuicem transmutarentur: necesse est dicere quòd non fiat nisi per creationem. *Annota.* 452 *Infrà qũ.* 218. *art.* 2. *Et* 2. *dist.* 28. *qua.* 2. *art.* 1. *q.* 2. *Et pos.* 3. *artic.* 9. *Et quo.* 9. *articu.* 11. *Et opus.* 3. *ca.* 93. *&* 229. *Et opusc.* 28. *capit.* 5. 24 241 363 17 367 230

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autem in ipsa est esse participatum: quod quidem ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam[c]. Et eadem ratio esset si poneretur composita ex quadam materia spirituali, vt quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliam formam, sicut nec materia cælestis corporis. Alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actum extrahi de potentia materiæ nihil aliud est quàm aliquid fieri actu quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis non habet esse sinum dependens a materia corporali, sed habet esse subsistens, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt suprà dictum est[c]. 363

¶ Quarto dicendum, quòd differens proprie acceptũ aliquo differt. Vnde ibi quæritur diffusum per speciem non magis respicit propinquum q̃ distans.

¶ Quarto dicendum, quòd differentia, vbi est conuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse compositam quodammodo, cum in aliquo differant & in aliquo cõueniant. Sed secundum hoc licet omne differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens[c]: vt dicitur in decimo Metaphysic. Nam simplicia diuersa sunt seipsis: non autem differunt aliquibus differentijs ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd vlterius aliis differentijs differant.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum anima sit producta in esse per creationem.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd anima non sit producta in esse per creationem. Quod enim in se habet aliquid materiale, sit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

¶ Præterea, Omnis actus materiæ alicuius videtur educi de potentia materiæ. Cum enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶ Præterea, Anima est forma quædam. Si igitur anima sit per creationem, pari ratione omnes aliæ formę. Et sic nulla forma exibit in esse per generationẽ. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Creauit Deus hominẽ ad imaginẽ suam. Est autem homo ad imaginẽ Dei secundum animã. Ergo anima exiuit in esse per creationẽ.

CONCLVSIO.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd anima rationalis non potest fieri nisi per creationem: quod nõ est verum de aliis formis. Cuius ratio est, quia cum fieri sit via ad esse, hoc modo alicui cõpetit fieri sicut el competit esse[c]. Illud autem proprie dicitur esse quod ipsum habet esse quasi in suo esse subsistẽs. Vnde solæ substantiæ proprie & vere dicuntur entia: accidens vero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 1. Metaphy. quòd accidens dicitur magis entis quàm ens[c]. Et eadem ratio est de omnibus aliis formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti proprie conuenit fieri. sed dicitur fieri per hoc quòd composita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens, vt suprà habitum est[c]. Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacẽte, neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituali, quia sic substantiæ spirituales inuicem transmutarentur: necesse est dicere quòd non fiat nisi per creationem. *Annota.* 452 *Infrà qũ.* 218. *art.* 2. *Et* 2. *dist.* 28. *qua.* 2. *art.* 1. *q.* 2. *Et pos.* 3. *artic.* 9. *Et quo.* 9. *articu.* 11. *Et opus.* 3. *ca.* 93. *&* 229. *Et opusc.* 28. *capit.* 5. 24 241 363 17 367 230

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd inspirare non est accipiendũ corporaliter. Sed ide est Deũ inspirare quod spiritui facere. Quãuis & homo corporaliter spirãs nõ emittat aliquid de sua substãtia, sed de natura extranea.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima etsi sit forma simplex secũdum suam essentiam: non tamen est suum esse, sed est ens per participationem: vt ex suprà dictis patet[c]. Et ideo non est actus purus sicut Deus.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd differens proprie acceptũ aliquo differt. Vnde ibi quæritur diffusum per speciem non magis respicit propinquum q̃ distans.

Universidad de Deusto
Biblioteca

basse quòd anima rationalis propriè sit, subdidic quòd non ex materia corporali neque spirituali: quæ scilicet sit aliquid sui, sicut materia est aliquid: quia est pars eius quod fit ex ea. Et super hoc fundantur reliquæ consequentiæ, quod scilicet sit corporeæ naturæ. Et hoc bene nota: quoniam est Peripatetica doctrina, præcipuumque Aristotelis fundamentum.

Annot. ¶ In responsione ad secundum nota secretum aliud Peripateticũ: quid scilicet est formam educi de potentia materiæ? formam esse in potentia materiæ est esse in ea vt causa non actiua, sed materialiter esse: autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependẽs ab ea: cum omnis effectus à sua dependeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum, id est indistincte in ea. Non enim in potentia materiæ distinctum esse, habet forma aquæ, aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse vt in ea sunt. Et merito, quia adhuc est distinguere, esse autem in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu: habente ergo materia in se formam secundum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm materiam transmutari: transmutatione sufficienter ita quòd ex vi transmutationis materiæ forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum: ipsa transmutatio continue approprietur & distinguit ipsam materiam ad esse illius distincti: quoniam continue aliter, & aliter se habet secũdum illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic completa trãsmutatione quã præcedens cõpositum transmutatur in aliud compositum, resultat forma. Vnde per oppositũ cum fit homo: quoniam ex vi trãsmutationis, qua præcedens compositum mutatur in hominem: nunquam resultaret anima rationalis. Quoniã causalitas materiæ non se extendit ad intellectus operã. Ideo non educitur de potentia materiæ. Et 3. Educi ergo formam de potentia materiæ, est ipsam ex vi trãsmutationis resultare in ea, &c.

a ¶ Super Quæstio. nis nonagesimæ Articulum tertium.

¶ Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo soluit obiecta.

Cõmenta. ¶ Quo ad primum simul refert opinionem contrariam: & impugnando illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita est pars affirmatiua, scilicet Anima fit à Deo mediantibus angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit à Deo immediate. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per trãsmutationem, sed per creationem. ergo à Deo immediate. Antecedens patet ex præcedenti articulo. cõsequentia probatur ex differentia inter primum agẽs & alia agentia: quia illius tantum est creare, & horum est transmutare tantum. Quæ differentia probatur sic. Omne agens secũdum præsupponit aliquid à primo agente: ergo agit ex aliquo præsupposito: ergo agit trãsmutãdo: ergo solius primi agẽtis est agere nullo præsupposito, ergo creare. Omnia sunt superius in quæstione quadragesimaquarta discussa.

¶ Quo ad secundum clara omnia in litera.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.

¶ Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo refert opiniones Origenis. Secũdo Aug. Tertio examinat illam. Quarto respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, quod Origenem omnes animæ ante corpora, &c. sed superius discussum est hoc.

¶ Quo ad secũdum apud Augustinũ. Primo conclusio. Anima primi hominis ante corpus est producta. Secundo ratio eius: quia corpus causaliter primis diebus, anima vero in seipsa producta fuit, cum non possit dici, quòd fuit in causis suis productæ: quia solus Deus est eius causa. Tertio modus opinãdi, scilicet quòd non affectiue hæc dixit: vt patet ex verbis eius.

¶ Quo ad tertium examinatur hæc propositio secundum duas vias, scilicet dicentium animam per se speciem, vt Pharonici, & partem speciei, vt Peripatetici. Apud primos potest sustineri. apud secundos est impossibile: quia anima est condita in statu perfecto. ergo confundẽda corpori tenet sequela: quia pars nõ est perfecta nisi in toto.

¶ Quo ad quartum conclusio respõsiua est. Anima est simul producta cum corpore. Probatur secundum vtranq; viam, scilicet Aug. & aliorum sanctorum de operibus sex dierum. Augustinus quidem, quia ratio ad oppositum adducta non cogit: quia anima in primis operibus poni potest producta non in ipsa, nec in suis causis sed in suo genere, scilicet intellectuali naturæ in qua communicat cum angelis. Aliorum vero sanctorum quia simul in primis operibus sunt ambo in seipsis producta apud eos.

¶ super

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulum primum.

¶ Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue cum vno corollario. Conclusio est, Homo conuenienter dicitur formatus de limo terræ, id est terra aquæ commista. Probatur sic, Deus est perfectus in se & suis operibus: ergo ab eo perfectio in omnes naturas derivatur, secundum earum modũ: ergo in hominẽ per compositionẽ ex omnibus: ergo cum intellectu & eloũgatione à contrariis, per mistionem æqualem ex omnibus elementis: ergo cum abundantia inferiorum elemẽtorum secundum quantitatem: ergo cõueniens ex limo terræ. Antecedens est per se notũ. Prima consequentia probatur autoritate Deuteronomij. Secunda vero probatur, ostendendo modum, quo perfectio est in Deo, scilicet vnite, vt in causa omniũ ex autoritate. Subintellecta enim illa maxima, quòd quæ in superiori sunt vnite, ab inferioribus sparsim participantur gradatimo ptime inferitur quòd perfectum esse secundum omnia in Deo simpliciter existẽs, ad intelligentias intellectualiter derivatur: ad hominem vero vltimam creaturarum nobilium composite & materialiter deuenit: & consequẽter homo est omniũ perfectionem habẽs, per cõpositionem ex omnibus. Secunda consequẽtia satis clare patet: quia aliter non possent omnia componere vnam partialem speciem. dico autem partialem ad differentiam vniuersi: quod vnum ens cum sit, ex omnibus constat creaturis: sed hoc est totale ens & vnum non per vnam substantialem formam, sed per ordinem. Tertia vero consequentia probatur: quia aliter nõ faluaretur æqualitas mistionis. probatur: quia superioribus habentibus longe plus virtutis in pari quantitate, si essent paria in quantitate, mistio non esset æqualis. oporteret ergo inferiora plus quantitatis habẽre, ac per hoc æquam virtutem: quia in maiori quanto est maior virtus & sic mistio fiet æqualis, vt humana requirit complexio à contrariis remotissima.

¶ Corollarium est, quòd homo est minor mundus. patet, quia cõstat ex omnibus.

Annot. ¶ Cauis hic ne fallaris ex hoc articulo putans S. Thomas oblitum de tribus propriæ de mansione elementorum in mixto: propterea quia hic expresse dicit elementa in homine secũdum substantiam. Aduertendum est enim ad rationem dicendi: vt autem patet positione, quæ ei p productionẽ est attributa.

¶ Quarto de modo & ordine productiõis ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd corpus primi hominis non sit de limo terræ. Maioris enim virtutis est facere aliqd ex nihilo quã ex aliquo: quia plus distat ab actu non ens quã ens in potẽtia. Sed cũ homo sit dignissima creaturarum inferiorũ, decuit vt virtus Dei maxime ostenderet in productione eius. Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶ Præterea, Corpora cælestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximam nobilitatem, cum perficiatur à nobilissima forma quæ est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cælesti.

¶ Præterea, Ignis & aër sunt nobiliora corpora quàm terra & aqua. Quod ex eorũ subtilitate apparet. Cum igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aëre, quàm ex limo terræ.

¶ Præterea, Corpus humanum est cõpositum ex quatuor elemẽtis. Non ergo est factum ex limo terræ, sed ex omnibus elementis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶ Congruit hominum inprincipio secundũ substantiam fieri de limo terræ, id est terra aquæ permista.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd cum Deus perfectus sit in operibus suis, perfectionem dedit omnibus secundũ eorum modum, secundum illud Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autem simpliciter perfectus est ex hoc, quod omnia in se præhabet: non per modum compositionis, sed simpliciter & vnite, vt Diony. dicit: eo modo quo diuersi effectus præexistunt in causa secundum eius virtutem vnam. Ista autẽ perfectio ad angelos quidem derivatur secundũ quod omnia sunt in eorum cognitione, quæ sunt à Deo in natura productа per formas diuersas. Ad hominẽ vero derivatur inferiori modo huiusmodi perfectio, nõ enim in sua cognitione naturali habet omniũ naturalium notitiã. Sed est ex rebus omnibus quodãmodo compositus: dum de genere spirituali um subsistãtiarum habet in se animã rationalem. De similitudine vero cœlestium corporum habet elongationem à cõtrariis per maximam æqualitatem cõplexionis. Elementa vero secũdum substantiam, ita tamen quòd superiora elementa prædominãtur in eo secundum virtutẽ, scilicet ignis & aëris: quia vita præcipue consistit in calido, quod est ignis, & humido, quod est aëris. Inferiora vero elementa abundant in eo secundum substantiam. Aliter enim non posset esse mistionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quæ sunt minoris virtutis secundum quantitatem in homine abundarent. Et ideo dicitur corpus hominis de limo terræ formatum, quia limus dicitur terra aquæ permista. Et propter hoc dicitur minor mundus, quia omnes creaturæ mundi quodammodo inueniuntur in eo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus Dei creantis manifesta est in corpore hominis: dum eius materia est per creationẽ producta. Oportuit autem vt ex materia quatuor elemẽtorum fieret corpus humanum: vt homo haberet conuenientiam cum inferioribus corporibus, quasi medium quoddam existens inter spiritualeS & corporales substãtias. ¶ Ad secundum dicẽdum, quòd quamuis corpus cæleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animæ rationalis est minus cõueniens. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodammodo per sensus: quorum organa formari non posſunt ex corpore cælesti, cũ sit impassibile. Nec est verum quod quidam dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad compositionem humani corporis aduenire, ponentes animam vniri corpori mediante quadã luce. Primo enim fallam est quod dicũt, lucem esse corpus. Secũdo vero impossibile est aliquid de quinta essentia vel à corpore cæleſti diuidi vel elemẽtis permisceri, propter cælestis corporis impassibilitatem. Vnde non venit in compositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si ignis & aër, quæ sunt maioris virtutis in agendo, etiam secundum quãtitatem in compositione humani corporis abundarent: omnino ad se traherent alia, & nõ posset fieri æqualitas commistionis, quæ est necessaria in compositione hominis ad bonitatem sensus tactus, qui est fundamẽtum sensuum aliorum. Oportet enim organum cuiuslibet sensus non habere in actu contraria quorum sensus est perceptiuus, sed in potentia tantũ: vel ita quòd omnino careat toto genere contrariorum: sicut pupilla caret colore, vt sit in potẽtia ad omnes colores. Quod in organo tactus non erat possibile, cum sit compositum ex elementis: quorum qualitates percipit tactus. Vel ita quòd organum sit medium inter cõtraria, vt necesse sit in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in limo terræ est terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De aliis autẽ elementis Scriptura mentionem non fecit: tum quia minus abundant secundum quantitatem in corpore hominis, vt dictum est: tum etiam quia in tota rerum productione de igne & aëre, quæ sensu non percipiuntur à rudibus, mentionem non fecit Scriptura quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum corpus humanum sit immediate à Deo productum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd corpus humanum non sit immediate à Deo productum. Dicit enim Augu. in 2. de Tri. q; corporalia disponuntur à Deo per angelicã creatiõ. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali: vt dictũ est. Ergo debuit produci mediãtibus angelis, & non immediate à Deo.

¶ Præterea, Quod fieri potest virtute creata, non est necessarium quod immediate producatur à Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutem creatam cælestis corporis. Nam & quædã animalia ex putrefactione generãtur per virtutem actiuam corporis cælestis. Et Albumasar dicit quòd in locis in quibus nimis abundat calor aut frigus, homines non generantur, sed in locis temperatis tantũ. Ergo non oportuit quòd immediate corpus humanum formaretur à Deo.

¶ Præterea, Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquam materiæ transmutationẽ. Sed ois trãsmutatio corporalis causatur ex motu cœlestis corporis, qui est primus motuũ. Cum igitur corpus humanum sit productũ ex materia corporali, videtur quòd ad eius formationem aliquid operatum fuerit corpus cæleste.

¶ Præterea, Aug. dicit super Gen. ad lit. quòd homo factus est secundum corpus in operibus sex dierũ secundũ causales rationes quas Deus inseruit creaturæ corporali, postmodum vero fuit formatum in actu. Sed quod præexistit in corporali creatura, secũdum causales rationes per aliquam virtutẽ corporeã produci potest. Ergo corpus humanum productum est aliqua virtute creata, & non immediate à Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 17. Deus de terra creauit hominem.

CONCLVSIO.

¶ Cum in prima rerum formatione nullus processerit homo, à quo humanum immediate produceretur

Universidad de Deusto
Biblioteca

factum & facies oportet esse similia: consequentia est g̃ se nota ex cod̃ fundamẽto. ad prima quæ secũda: qa forma in materia sibi nec est similis cõpositi to nec formæ ī materia.

¶ Obiectio autẽ excusa est, quia si ista ratio concludit, sequitur quòd nec Deus posit esse causa p̃xima cõpositi, aut formę materialis: & patet sequela, quia Deus ipse est forma immaterialis: ac per hoc nõ est inter formam materialẽ aut cõpositum, & ipsum, similitudo. Excludit enim hęc obiectio ex hoc q̃ Deus est non quomodolibet forma immaterialis, sed sic excellenter vt etiam materię causa existat ac per hoc cõpositum est ei simile et assimilatione materię: quod non potest dici de aliis. Et sic habemus maiorem. Ex quo enim habemus hwc tria, scilicet, quòd forma immaterialis nõ est immediata causa formæ materialis: & quòd cõpositum est causa immediata: & quòd Deus ex sua excellentia, qua cõtinet etiam materiã, potest esse causa immediata, colligitur maior quòd corpus humanum, & vniuersaliter omnes res materiales aut à Deo aut à cõposito immediate formatur. Dedu cũntur autẽ hinc duo corollaria. Primũ quòd solius Dei est abs q̃ adminiculo p̃cedentis formę transmutare materiã ad formam. Secundum, quòd angeli non possunt transmutare materiam nisi adhibitis actiuis passiuisve. Augustꝰ dicit.

¶ Minor autẽ manifesta sub lita patet cum conclusione quare, &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum tertium.*

Annota. TIsnius clarus, nomine dispositionis intelligendo dispositionem qualitatiuã, & quantitatiuã, & membrales, &c.

Cõmenta. ¶ In corpore duo simul fiunt: respondetur enim quæsito conclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædã. Cõclusio responsiua est. Deus instituit corpus humanũ in optima dispositione secundũ conuenientiam ad animam rationalem & eius opera. Probatur sic quilibet artifex intendit dare effectui suo dispositionẽ optimam, nõ simpliciter, sed secũdum cõuenientiam ad finem propriũ illius effectus: ergo Deus dedit optimã dispositionẽ rebus naturalibus secũdum conuenientiam ad proprios fines ergo corpori humano secũdum conuenientiam ad talem formã & illius opera, scilicet animam rationalẽ & opera eius. Antecedens est per se notũ, & declaratur in 22.q.164 ar.1. ad 1. Et mal.q. 5. artic. 5. ad corr. col. 2. Et de anima art. 8. verificè ferè. Prima cõsequẽtia probatur ex eo quòd Deus est artifex rerum naturalium. Et confirmatur autoritate Aristotel. Secunda verò ex

corpus, oportuit immediate à Deo produci, qui solus creare materiam potuit.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ prima formatio humani corporis non potuit esse per aliquam virtutẽ creatã, sed immediate a Deo. Poluerunt siquidẽ aliqui formas, quæ sunt in materia corporali à quibusdã formis immaterialibus deriuari. Sed hanc opinionẽ repellit Philosophus in 7. Meta. per hoc, quòd formis non competit per se fieri, sed cõposito, vt suprà expositum est c. Et quia oportet agens esse simile facto, non cõuenit quod forma pura quæ est sine materia producat formam, quæ est in materia, quæ non fit nisi per hoc q̃ compositũ fit. Et ideo oportet quòd forma, quę est in materia, sit causa formæ quæ in materia secundũ quòd cõpositum à composito generatur. Deus autẽ quãuis omnino sit immaterialis, tamẽ solus est qui sua virtute materiã producere potest creando c. Vnde ipsius solius est formam producere in materia absq; adminiculo præcedentis formę materialis. Et propter hoc angeli non possunt transmutare corpora ad formam aliquam nisi adhibitis seminibus quibusdam, vt Aug. dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanũ nunquam formatũ fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit q̃ primũ corpus hominis immediate formaretur à Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etsi angeli aliquod ministeriũ Deo exhibeant in his quę circa corpora operãtur: aliqua tamẽ Deus in creatura corporea facit quę nullo modo angeli facere possunt: sicut q̃ suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Secũdum quam virtutem etiam corpus primi hominis de limo terræ formauit. Potuit tamen fieri vt aliquod ministeriũ in formatione corporis primi hominis angeli exhiberent: sicut exibebunt in vltima resurrectione, pulueres colligendo.

¶Ad secundum dicẽdum, quod animalia perfecta quæ generãtur ex semine, nõ possunt generari per solam virtutem cælestis corporis: vt Auic. fingit c: licet ad eorũ generationẽ naturalẽ cooperetur virtus cælestis corporis: prout Philosophus dicit in 2. phy. q̃ homo generat hominẽ ex materia & sole. Et exinde est quòd exigitur locus temperatus ad generationẽ hominum & aliorũ animalium perfectorũ. Sufficit autẽ virtus cælestiũ corporũ ad generandum quędã animalia imperfectiora ex materia disposita. Manifestum est enim quòd plura requiruntur ad productionem rei perfectæ, quàm ad productionem rei imperfectæ.

¶Ad tertiũ dicendum, q̃ motus cæli est causa transmutationũ naturalium: non tamen transmutationum quæ fiunt præter naturæ ordinẽ, & sola virtute diuina: sicut quòd mortui resuscitantur, quòd cæci illuminantur. Quibus est simile, quod homo ex limo terræ formatur.

¶Ad quartũ dicendũ, q̃ secũdũ rationes causales in creaturis dicitur aliquid præexistere dupliciter. Vno modo secũdum potentiam passiuã tantũ: vt scilicet de materia præexistẽti fieri possit à Deo. Et hoc modo secundũ Aug. corpus hominis præexistit in operibus productis secundum causales rationes.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem dispositionem.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd corpus hominis non habuerit cõuenientem dispositionem. Cum enim homo sit nobilissimum animalium, corpus hominis debuit esse dispositum optimè ad ea quæ sunt propria animalis, scilicet ad sensum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris sensus, quam homo, & velocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum.

¶Præterea, Perfectum est cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorum animalium, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanum est imperfectissime dispositum.

¶Præterea, Homo plus distat à plantis, quàm ab animalibus brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronã. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

¶SED CONTRA est qd̃ dicit Eccle. 7. Deus fecit hoiem rectũ.

CONCLVSIO.

¶ Corpus humanum factum & formatum fuit à Deo in optima dispositione non simpliciter, sed secundum quod conuenit animæ rationali & eius operibus.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ omnes res naturales productæ sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodammodo artificiata ipsius Dei. Quilibet autẽ artifex intẽdit suo operi dispositionẽ optimam inducere, non simpliciter, sed p̃ er cõparationem ad finem. Et si talis dispositio habet secum adiunctũ aliquẽ defectũ, artifex non curat. Sicut artifex, qui facit serram ad secandũ, facit eam ex ferro, vt sit idonea ad secandũnec curat eam facere ex vitro, quę est pulchrior materia: quia talis pulchritudo effet impedimentum finis. Sic igitur Deus vniuersi; rei naturali dedit optimã dispositionẽ, non quidem simpliciter, sed secundũ ordinẽ ad proprium finem. Et hoc est quod Philosophus dicit in 2. phy. Et quia dignius est sic, non tamẽ simpliciter, sed ad vniuersi uiuq; subsistentiam. Finis autẽ proximus humani corporis est anima rationalis: & operationes ipsius. Materia enim est propter formam, & instrumẽta propter actiones agentis. Dico ergo quòd Deus instituit corpus humanum in optima dispositione secundum conuenientiam ad talem formã, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandum est quòd talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum q̃ tactus qui est fundamentum aliorũ sensuũ, est perfectior in homine, quã in aliquo alio animali. Et propter hoc oportuit q̃ homo haberet tẽperatissimã complexionem inter omnia animalia e. Præcedit etiã homo omnia alia animalia quãtum ad vires sensitiuas interiores: sicut ex supra dictis apparet c. Ex quadam autẽ necessitate cõtingit quòd quantũ ad aliquos exteriores sensus homo ab aliis animalibus deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet pessimum olfactum. Necessarium enim fuit quòd homo inter omnia animalia respectu sui corporis haberet maximũ cerebrũ. Tum vt liberius in eo perficerẽtur operationes interiorũ virium sensitiuarũ, quæ sunt necessariæ ad intellectus operationẽ: vt suprà dictũ est c. Tum etiã vt frigiditas cerebri tẽperaret caloré cordis, quẽ necesse est in homine abundare ad hoc quòd homo sit rectæ staturæ. Magnitudo autẽ cerebri propter eius humiditatẽ est impedimentum olfactus, qui requirit siccitatẽ. Et similiter potest assignari ratio quare quædã animalia sint acutioris visus & subtilioris auditus quàm homo, propter impedimentum horum sensuum. Quod necesse est consequi in homine ex p̃fecta complexionis æqualitate. Et eadem etiam ratio est assignãda de hoc, quòd quædam animalia sunt homine velociora: cui excellentiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ complexionis.

¶Ad secundum dicendũ, quòd cornua & vngulæ, quæ sunt quorundam animaliũ arma, & spissitudo corij, & multitudo pilorũ, aut plumarum, quæ sunt tegumẽta animalium: attestantur abũdantiæ terrestris elementi: quæ repugnat æqualitati & tenuitudini complexionis humanæ. Et ideo hæc homini nõ competebant. Sed loco horum habet rationem & manus: quibus potest parare sibi arma & tegumenta & alia vitæ necessaria infinitis modis c. Vnde & manus in tertio de anima dicitur organum organorum. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarũ conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

¶Ad tertium dicendum, quòd habere staturam rectam cõueniens fuit homini propter quatuor. Primo quidem, quia sensus sunt dati homini non solum ad vitæ necessaria procuranda, sicut aliis animalibus: sed etiam ad cognoscendum. Vnde cum cætera animalia non delectentur in sensibilibus nisi per ordinem ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibilium secundum seipsam. Et ideo quia sensus præcipue vigent in facie, alia animalia habent faciem pronam ad terram, quasi ad cibum quærendum, & prouidendum sibi de victu: homo vero habet faciem erectam, vt per sensus & præcipue per visum, & qui est subtilior, & plures differentias rerum ostendit, libere possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & celestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilem colligat veritatem. Secundo, vt interiores vires liberius suas operationes habeant, dum cerebrum in quo quodammodo perficiuntur, non est depressum: sed super omnes partes corporis eleuatum. Tertio quia oporteret quòd si homo haberet pronam staturam, vteretur manibus loco anteriorum pedum. Et sic vtilitas manuum ad diuersa opera perficienda cessaret. Quarto, quia si haberet pronam staturam,

eò quòd corpus humanum est vnum naturalium, & illius finis proprius est anima rationalis cum suis operibus: quod probatur quia materia est propter formã: & hoc quo ad animam: & instrumenta sunt propter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autẽ est ista, Optimum dicitur quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso sim pliciter vel in tali ordine, vt pateat sed id in quo inuenitur defectus alicuius potest esse melius: quia posset esse sine defectu ergo quod est cum defectu, non est optimũ: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia scilicet nullus artifex curat de defectibus cõsequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem proprium: ergo nec Deus respectu materialium ergo nec respectu corporis humani. Si qui igitur sunt in corpore humano defectus, nõ sunt ab agente electi, sed ex necessitate materiæ emergunt. totus processus est clarus.

458 Supra qu. 71. artic. vltim. cor. fin. & ad 3. & 4.

456

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primum.*

Cõmenta. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue, necesse fuit fœminam fieri. Probatur necesse fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo necesse fuit fieri fœminam. Consequentia probatur ex eo quòd fœmina ad generationem adiuuat, & a nullam aliud opus est necessaria: quod probatur contra quosdam, quia vir potest ad quodlibet aliud melius per virum quàm per fœminam adiuuari. Antecedens vero probatur ostendendo quod vir solus non sufficit ad generationis opus perficiendum: & consequenter cum sit generationi, eget adiutorio. offendit autem hoc, gradum ad vivendum penes agere & pati ad generationem, secundum tres vel quatuor gradus. Primus habentium vitam cum tantum: quæ scilicet ex cælo sunt: sunt. Secundus habentium actuam & passiuam in eodem, vt plantæ habentes femina. Et ratio coniunctionis est: quia hoc est earum nobilissimum opus. prouidit enim natura vt in nobilissimo non deficiant. Tertius habentium actuam & passiuam diuisam secundum sexum, vt in animalibus perfectis, & in his sunt duo, diuersitas sexuum, & commistio quandoque. Primum est, quia habent excellentius opus. Secundum est, vt adæquentur generationem habentes pro tunc quòd plantæ faciunt. Quartus ergo vel supremus ordo tertij gradus est, vt generatiua & tamen sortita excellentissimum omnium opus, scilicet intelligere habeant maxime diuersitatem sexuum cum temporali cõmistione. Et hæc qui lem maxima diuersitas insinuatur in hoc, quòd seorsum describitur factio mulieris à productione viri, cum in cæteris animantibus simul factus vterque sexus cõmemoretur. Commistio in eo quod subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedentis taliter. Natura vniens generatiua sortita excellentissimum operationem, scilicet intelligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cum coniunctione quandoque commistione: nam humana est huiusmodi ergo solus vir non sufficit, sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

459 Opus. 73. c. 17. col. 2.

¶ Num ad quoduis opus viro melius per alium virum adiutorium præstetur, quàm per fœminam.

¶Circa probationẽ consequentiæ dubium occurrit. Nõ enim videtur verum quod ibi dicitur, scilicet quod ad omne opus melius viro per alium virũ adiutorium præstatur, quã per fœminam: excepta generatione, inquit enim Ari. in 1. œconomicorũ, quòd alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in

Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cum anima: quod autem, additur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, intelligitur de spiritu sancto: sicut & dominus insufflauit in Apostolos dicens, Accipite spiritum sanctum. Sed hæc expositio, vt dicit Aug. in lib. de Ciuitate Dei, excluditur per verba Scripturæ. Nã subditur ad prædicta, Et factus est homo in animam viuẽtem. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. non ad vitam spiritualem, sed ad vitam animalem refert. Per spiraculũ ergo vitæ intelligitur anima, vt sic quod dicitur, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, sit quasi expositio eius quod præmittitur. Nam anima est corporis forma.

¶Ad quartum dicendum, quòd quia operationes vitæ magis manifestantur in facie hominis propter sensus ibi existẽtes, ideo dicit in faciem hominis inspiratum esse spiraculũ vitæ. ¶Ad quintum dicendum, quod secundũ Aug. omnia opera sex dierũ simul sunt facta. Vnde animam primi hominis, quam ponit simul factam cum angelis, non ponit factam ante sextam diem, sed in ipso sexto die ponit esse factam & animam primi hominis in actu: & corpus eius secundum rationes causales. Alij vero doctores ponunt & animam & corpus hominis factum sexto die in actu.

QVAESTIO NONAGESIMASECVNDA de Productione mulieris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de productione mulieris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum in illa rerum productione debuerit mulier produci. ¶Secundo, vtrum debuerit fieri de viro. ¶Tertio, vtrũ de costa viri. ¶Quarto, vtrum facta fuerit immediate à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd mulier nõ debuit produci in prima rerum productione. Dicit enim Philosophus in lib. de generatione animaliũ, quòd fœmina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatum & deficiẽs debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerum institutione mulier producenda non fuit.

¶Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta. Nam ad mulierem dictum est post peccatũ Genẽ. 3. Sub viri potestate eris. Et Gregor. dicit, quòd vbi non delinquimus, omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quàm vir. Semper enim honorabilius est agens patiente: vt dicit Augustꝰ. 12. super Gen. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶Præterea, Occasiones peccatorum sunt amputandæ. Sed Deus præciuit quòd mulier esset futura viro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Genẽ. 2. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

CONCLVSIO.

¶Cum oportuit in prima rerum formatione dari homini adiutorium ad opus generationis explendum, debuit tunc mulier produci.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ necessariũ fuit fœminã fieri, sicut Scriptura dicit in adiutorium viri: non quidẽ in adiutoriũ alicuius operis, vt quidam dixerunt: cum ad quodlibet aliud opus conuenientius iuuari possit vir per alium virum, quàm per mulierem, sed in adiutorium generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus generationis Consequentia probatur ex eo quòd corpus humanum est vnum naturalium, & illius finis proprius est anima rationalis cum suis operibus: quod probatur quia materia est propter formã: & hoc quo ad animam: & instrumenta sunt propter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autẽ est ista, Optimum dicitur quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter vel in tali ordine, vt pateat sed id in quo inuenitur defectus alicuius potest esse melius: quia posset esse sine defectu ergo quod est cum defectu, non est optimũ: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia scilicet nullus artifex curat de defectibus cõsequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem proprium: ergo nec Deus respectu materialium ergo nec respectu corporis humani. Si qui igitur sunt in corpore humano defectus, nõ sunt ab agente electi, sed ex necessitate materiæ emergunt. totus processus est clarus.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primum.*

Cõmenta. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue, necesse fuit fœminam fieri. Probatur necesse fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo necesse fuit fieri fœminam. Consequentia probatur ex eo quòd fœmina ad generationem adiuuat, & a nullam aliud opus est necessaria: quod probatur contra quosdam, quia vir potest ad quodlibet aliud melius per virum quàm per fœminam adiuuari. Antecedens vero probatur ostendendo quod vir solus non sufficit ad generationis opus perficiendum: & consequenter cum sit generationi, eget adiutorio. offendit autem hoc, gradum ad vivendum penes agere & pati ad generationem, secundum tres vel quatuor gradus. Primus habentium vitam cum tantum: quæ scilicet ex cælo sunt: sunt. Secundus habentium actuam & passiuam in eodem, vt plantæ habentes femina. Et ratio coniunctionis est: quia hoc est earum nobilissimum opus. prouidit enim natura vt in nobilissimo non deficiant. Tertius habentium actuam & passiuam diuisam secundum sexum, vt in animalibus perfectis, & in his sunt duo, diuersitas sexuum, & commistio quandoque. Primum est, quia habent excellentius opus. Secundum est, vt adæquentur generationem habentes pro tunc quòd plantæ faciunt. Quartus ergo vel supremus ordo tertij gradus est, vt generatiua & tamen sortita excellentissimum omnium opus, scilicet intelligere habeant maxime diuersitatem sexuum cum temporali cõmistione. Et hæc qui lem maxima diuersitas insinuatur in hoc, quòd seorsum describitur factio mulieris à productione viri, cum in cæteris animantibus simul factus vterque sexus cõmemoretur. Commistio in eo quod subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedentis taliter. Natura vniens generatiua sortita excellentissimum operationem, scilicet intelligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cum coniunctione quandoque commistione: nam humana est huiusmodi ergo solus vir non sufficit, sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

459 Opus. 73. c. 17. col. 2.

¶ Num ad quoduis opus viro melius per alium virum adiutorium præstetur, quàm per fœminam.

¶Circa probationẽ consequentiæ dubium occurrit. Nõ enim videtur verum quod ibi dicitur, scilicet quod ad omne opus melius viro per alium virũ adiutorium præstatur, quã per fœminam: excepta generatione, inquit enim Ari. in 1. œconomicorũ, quòd alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis in domo. Et in sequenti articulo expresse dicitur, quòd in humana specie mas & fœmina coniunguntur non solum ad generationē, sed ad domesticā vitā, in qua alia sunt mariti, alia fœminæ opera. Constat autem quòd quodq; opus melius fit per eum, cui est primū, quàm per alium. Igitur præter generationē alia sunt quæ per fœminā melius parantur, quā per virum iuxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicendū cum duplici distinctione prima, q. aliud est loqui de vxore in cōparatione ad maritū, & aliud absolute de fœmina & viro. Secunda est, quòd aliud est loqui de fœmina & viro cæteris paribus, & aliud est loqui de fœmina, sic affecta, aut ecudita, vel assueta, &c. Sermo siquidē est literæ de fœmina & viro absolute. Arist. & articulus sequēs loquuntur de fœmina in cōparatione ad maritum. Et verū est quòd multa sunt in domestica vita, quæ non solum melius fiunt per vxorē, sed simpliciter non decent maritum quia potius nec scire debet talia, vt ibidem dicitur. Sed ex hoc nō sequitur quin ista melius faciant per virum aut plures alios viros: ex hoc enim quòd melius per ipsam quàm per maritum fit nō sequitur, ergo melius quàm per virum. Multa quoque sunt opera quæ melius separantur à muliere, quā à viro ratione affectus maioris, confusitudinis, instinctibilis, &c. & propter hoc vbi non est mulier, ingemiscit æger. Et secundam hoc mas & fœmina in hominibus iunguntur ad opera vitæ domesticæ: quæ maximum vinculum amicabilis & perpetuæ coniunctionis reddet magis idoneā fœminā vxorē ad huiusmodi opera quā virum: cum quo non est ratio tanti vinculi. Stat ergo solidum dictum literæ Aug. acceptum.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum secundum.*

Comenta. TItulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Mulier conueniēter ex viro formata est magis quàm fœmina cuiusq; animalis. Quod probatur quadrupliciter: primo ex parte dignitatis viri, ex parte amabilitatis mulieris, ex parte finis secūdarij, scilicet domesticæ vitæ, ex parte sacramenti.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Comenta. TItulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Probatur dupliciter. Primo, ex parte coniunctionis cōsideretur. Sunt enim quædam viuentia, quæ in seipsis non habent virtutē actiuam generationis, sed ab agēte alterius speciei generātur: sicut plantæ & animalia quæ generantur sine semine ex materia conuenienti per virtutem actiuam cælestium corporū. Quædam vero habent virtutem generationis actiuam & passiuam coniunctam, sicut accidit in plantis, quæ generantur ex semine. Non enim est in plantis aliquod nobilius opus vitæ quàm generatio. Vnde conuenienter omni tempore in eis virtuti passiuæ cōiungitur virtus actiua generationis. Animalibus vero perfectis competit virtus actiua generationis secundum sexum masculinum, virtus vero passiua secundum sexum fœmininum. Et quia est aliquod opus vitæ nobilius in animalibus quàm generatio, ad quod eorum vita principaliter ordinatur: ideo non omni tempore sexus masculinus fœminino coniūgitur in animalibus perfectis: sed solum tempore coitus, vt imaginemur per coitum fic fieri vnum ex mare & fœmina, sicut in planta omni tēpore coniunguntur vis masculina & fœmininа: etsi in quibusdam plus abundet vna harum, in quibusdam plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus vitę, quod est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratione distinctio vtriusq; virtutis, vt seorsum produceretur fœmina à mare, & tamen carnaliter coniūgerentur in vnum ad generationis opus. Et ideo statim post formationē mulieris dicitur Gen. 1. Erunt duo in carne vna.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per respectum ad naturā particularē fœmina est aliquid deficiēs & occasionatū: quia virtus actiua quæ est in semine maris, intēdit producere sibi simile perfectum secundum masculinum sexum. Sed quòd fœmina generetur, hoc est propter virtutis actiuæ debilitatē: vel propter aliquam materię indispositionem: vel etiam propter aliquam transmutationē ab extrinseco: puta à ventis australibus qui sunt humidi: vt dicitur in lib. de generatione animalium [e]. Sed per cōparationem ad naturā vniuersalem fœmina non est aliquid occasionatum, sed est de intentione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autē naturæ vniuersalis dependet ex Deo, qui est vniuersalis autor naturæ. Et ideo instituendo naturā, non solum marem, sed etiam fœminam producit.

¶Ad secundum dicendū, quòd duplex est subiectio [e]. Vna seruilis, secundū quàm præsidens vtitur subiecto ad suiipsius vtilitatem. Et talis subiectio introducta est post peccatū. Est autē alia subiectio œconomica vel ciuilis: secundū quam præsidēs vtitur subiectis ad eorum vtilitatem & bonum. Et ista subiectio fuisset etiā ante peccatū. Defuisset enim bonum ordinis in humana multitudine, si quidam per alios sapientiores gubernati nō fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter fœmina subiecta est viro: qa naturaliter in homine magis abundat discretio rationis. Nec inæqualitas hominū excludit per innocentiæ statū: vt infrà dicetur [e].

¶Ad tertium dicēdum, quòd si omnia ex quibus homo sumpsit occasionē peccandi, Deus subtraxisset à mundo, remansisset vniuersum imperfectum. Nec debuit bonum commune tolli, vt vitaretur particulare malum [e], præsertim cum Deus sit adeò potens, vt quodlibet malum possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit fieri ex viro.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd mulier non debuit fieri ex viro. Sexus enim cōmunis est homini & aliis animalibus. Sed in aliis animalibus fœminæ nō sunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶Præterea, Eorum quæ sunt eiusdem speciei, eadem est materia. Sed mas & fœmina sunt eiusdem speciei. Cum igitur vir fuerit factus ex limo terræ, ex eodem debuit fieri fœmina, & non ex viro.

¶Præterea, Mulier facta est in adiutorium viro ad generationem. Sed nimia propinquitas reddit personam ad hoc ineptam. Vnde personæ propinquæ à matrimonio excluduntur: vt patet Leui. 18. Ergo mulier non debuit fieri ex viro.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ecclesia. 17. Creauit ex ipso, scilicet viro, adiutorium sibi, scilicet mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit mulierem ex viro formari in principio formationis rerum.*

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ conueniēs fuit mulierē in prima rerum institutione ex viro formari magis quā in aliis animalibus.

¶Primo quidem, vt in hoc quædam dignitas primo homini seruaretur: vt secundum Dei similitudinem esset & ipse principium totius suæ speciei [c], sicut Deus est principiū totius vniuersi. Vnde & Paul. dicit Act. 17. quòd Deus fecit ex vno omne genus hominum.

¶Secundo, vt vir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhæreret, dum cognosceret eam ex se esse productam. Vnde dicitur Gen. 2. De viro sumpta est. Quamobrē relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humani, in qua mas & fœmina communēt per totam vitam. Quod non contingit in aliis animalibus.

¶Tertio: quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic. mas & fœmina coniunguntur in hominibus: non solū propter necessitatē generationis, vt in aliis animalibus: sed etiā propter domesticā vitam: in qua sunt aliqua opera viri & fœminę, & in qua vir est caput mulieris. Vnde conuenienter ex viro formata est fœmina, sicut ex suo principio.

¶Quarta vero est ratio sacramētalis. Figuratur enim per hoc quod ecclesia à Christo sumit principiū. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicēdū, q̄ materia est ex qua aliquid fit. Natura autē creata habet determinatū principium. Et cū sit determinata ad vnum: etiam habet determinatū processum. Vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina, cum sit infinita, potest idem secundū speciē ex quacūque materia facere: sicut virum ex limo terræ, & mulierē ex viro.

¶Ad tertium dicēdum, q̄ ex naturali generatione cōtrahitur quædam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non est producta à viro per naturalē generationē, sed sola virtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit formari de costa viri.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd mulier nō debuerit formari de costa viri. Costa enim viri fuit multo minor quē corpus mulieris. Sed ex minori non potest fieri maius nisi vel per additionem, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formata diceretur quàm de costa. Vel est per rarefactionem. Quia (vt dicit Augustinus super Gen. ad lit.) non est possibile vt aliquod corpus crescat nisi rarefiat. Non autem inuenitur corpus mulieris rarius quā viri ad minus in ea proportione quā habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua non fuit formata de costa Adæ.

¶Præterea, In operibus primo creatis non fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtracta remansit imperfectum: quod videtur inconueniens.

¶Præterea, Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatū. Ergo costa non debuit separari à viro, vt ex ea mulier formaretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Aedificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit vt mulier in prima mundi creatione ex costa viri formaretur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Primo quidem, ad significandum quòd inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neq; enim mulier debet dominari in virum. Et ideo nō est formata de capite. Neque debet à viro despici tanquam seruiliter subiecta. Et ideo nō est formata de pedibus. Secundo propter sacramentum. Quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerant sacramenta, id est sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ quidā dicūt, per multiplicationē materiæ absq; alterius additione formatū fuisse corpus mulieris, ad modū quo Dominus quinq; panes multiplicauit. Sed hoc est omnino impossibile. Multiplicatio enim prædicta aut accidit secundum transmutationem substātiæ ipsius materiæ, aut secundum transmutationem dimensionum eius [e]. non autem secundum transmutationem substātiæ ipsius materiæ. Tum quia materia in se considerata est omnino transmutabilis, vtpote existens in potentia, & habens non solum rationem subiecti. Tum etiam quia multitudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materię. Et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ intelligi eadē materia manente absque additione: nisi per hoc quòd maioris dimensiones accipiat. Hoc autem est rarefieri, scilicet materiam eādem accipere maiores dimensiones: vt Philosophus dicit in 4. physi. Dicere ergo materiā multiplicari absq; rarefactione est ponere contradictoria simul, scilicet diffinitionem absque diffinito. Vnde, cum non appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ: vel per creationē, quod probabilius est: vel per conuersionem. Vnde Augustinus dicit super Ioan. quòd hoc modo Christus ex quinq; panibus satiauit quinq; millia hominum: quo modo ex paucis granis producit multitudinē segetum. Quod ht per conuersionem alimēti. Dicitur tamen vel ex quinque panibus turbas pauisse, vel ex costa mulierem formasse, quia additio facta est ad materiam præexistentem coitæ, vel panum.

¶Ad secundum dicēdum, quòd costa illa fuit de perfectione Adæ: non prout erat individuū quoddam, sed prout erat principium speciei: sicut semen est de perfectione generātis, quod operatione naturali cum delectatione resoluitur. Vnde multo magis virtute diuina corpus mulieris potuit de costa viri formari absque dolore.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum mulier fuerit immediate formata à Deo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd mulier nō fuerit immediate formata à Deo. Nullum enim individuum ex simili secundū speciem productum fit immediate à Deo. Sed mulier facta est de viro, qui est eiusdē speciei cum ipsa. Ergo nō est facta immediate à Deo.

¶Præterea, Augu. dicit 3. de Tri. quòd corporalia dispensantur à Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatum. Ergo est factum per ministerium angelorum, & non immediate à Deo.

¶Præterea, Ea quæ præextiterunt in creaturis secundum rationes causales, producuntur virtute alicuius creaturæ, & non immediate à Deo. Sed secundum causales rationes corpus mulieris in primis operibus fuit productum: vt Aug. dicit 9. super Gen. ad lit. ergo non fuit producta mulier immediate à Deo.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem lib. Formare vel ædificare costam vt mulier esset, nō potuit nisi Deus à quo vniuersa natura subsistit.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus mulierē de costa viri formare potuit.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd sicut supra dictū est [c], vniuscuiusq; speciei generatio naturalis est ex determinata materia. Materia autē, ex qua naturaliter generatur homo est semē humanum viri vel fœminæ. Vnde ex alia quacunque materia indiuiduum humanæ speciei generari non potest naturaliter. Solus autem Deus, qui est naturæ institutor, potest præter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo solus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ratio procedit quando indiuiduum generatur ex simili secundum speciem generatione naturali.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 9. super Gen. ad lit. an ministeriū angeli exhibuerint Deo in formatione mulieris, nescimus: certum tamen est, quòd sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelos, ita nec corpus mulieris de costa viri.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augu. in eodem lib. dicit, nō habuit prima rerum conditio vt fœmina omnino sic fieret, sed tamen hoc habuit vt sic fieri posset. Et ideo secūdum causales rationes præextitit corpus mulieris

ctionis socialis nō denominatiuæ, ex quacunque parte. secūdo ex parte sacramenti. ofa clara sunt.

Annota. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd quia materia præuenit actus omniam prædicamentorum, vt dicitur 7. metanec est quid nec quale, nec quantū: sed omnia in potentia, ideireq; præter essentiam materiæ est & magnitudo & multitudo quo ad prædicamentum quantitatis pertinēt præter essentiam autem eius sunt hæc in actu nō in potentia. Verum non est putandum materiam existentem sub quacunq; dimensione esse in potentia ad quantamcunq; dimensionem, sed est certus limes, vltra quem nec in potentia extenditur. Et propterea cōmunitē & bene dicitur, quòd licet in essentia materiæ non detur maius aut minus, multitudo, vel paucitas, datur tamen ea plus & minus, ita quòd plus materiæ est sub pedali terræ, quā sub pedali ignis. Et hoc patet ex rationibus rari & densi, quoniā hoc habet multū materię sub paruis, illud parū sub magnis dimensionibus. Et propterea materia existens sub costa non erat in potentia ad quātamcunque quantitatem. Et rursus licet fuerit in potentia ad quantitatē maiorem mulieré, non tamen seruata dēsitate debita ad corp⁹ mulieber & ideo oportuit plus materiæ haberi à corpore longe maiori, & non longe rariore.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum quartum.*

Comenta. TItulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue: solus Deus mulierē de costa viri potuit formare. Probatur, Solus naturæ institutor potest præter naturæ ordinem res in esse producere. ergo solus Deus potest corpus mulieris de costa viri formare. Antecedēs patet: cōsequentia probatur: quia corpus mulieris est præter naturæ ordinem formatum: quòd probatur sic, generatio cuiusque speciei est ex determinata materia. ergo corporis humani naturalis generatio est ex semine humanō. ergo productio ex quacunque alia materia nō est naturalis: ergo formatio corporis ex costa non est naturalis: omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum primum.*

Annot. Comenta. TItulus, Dei, quo ad naturam non artem.

¶In corpore duo. Primo inclpit ostēdere quid requiratur ad rationē imaginis, tam perfectę quàm imperfectæ. Secundo respondet quæsito affirmatiue.

¶Quo ad primum tres cōditiones imaginis vere in primis operibus, non secundum potentiam actiuam, sed secūdum potentiā passiuam tantum, in ordine ad potētiam actiuā Creatoris.

QVAESTIO NONAGESIMATERTIA DE FINE, SIVE TERMINO PRODUCTIONIS HOMINIS, IN NOVEM ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerādum est de fine siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinē Dei.

¶Et circa hoc quærūntur nouē.

¶Primo, vtrū in homine sit imago Dei. ¶Secundo, vtrum imago Dei sit in irrationalibus creaturis. ¶Tertio, vtrū imago Dei sit magis in angelo quàm in homine. ¶Quarto, vtrum imago Dei sit in omni homine. ¶Quinto, vtrū in homine sit imago Dei per comparationem ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnam earum. ¶Sexto, vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. ¶Septimo, vtrum per comparationem ad omnia obiecta. ¶Octauo, vtrum imago Dei inueniatur in homine solū secundum mentem. ¶Nono, de differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum imago Dei sit in homine.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd imago Dei nō sit in homine. Dicit enim Isa. 40. Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶Præterea, Esse Dei imaginem est proprium primogeniti: de quo dicit Apostolus ad Col. 1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶Præterea, Hil. dicit in lib. de syno. quòd imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Et iterum dicit quòd imago est rei ad rem eo quandam indiscreta & vnita similitudo. Sed non est species indifferens Dei, & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad Deum. Ergo in homine non potest esse imago Dei.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in homine non sit similitudo Dei secundum æqualitatem, dicitur potius ad imaginem Dei factus, quàm imago Dei.*

¶RESPONDEO dicēdum, quòd sicut Aug. dicit in lib. 83. q. vbi est imago, continuo est & similitudo, sed vbi est similitudo, non continuo est imago. Ex quo patet quòd similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet quòd sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo quòd agitur ad imitationem alterius [e]. Vnde omnis, quantumcunque sit alteri quo simile & æquale, quia tamen non est expressum ex illo, non dicitur ad imaginem eius. Aequalitas autem nō est de ratione imaginis: quia, vt Augu. ibidem dicit, vbi est imago, non continuo est æqualitas, vt patet in imagine alicuius in speculo relucente. & tamen de ratione perfectæ imaginis. Nam in perfecta imagine non deest aliquid imagini, quod insit illi de quo expressa est. Manifestum est autem quòd in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur à Deo, sicut ab exēplari: non tamen est similitudo secundū æqualitatem: quia in infinitum excedit exemplar hoc tale exemplatum. Et ideo in homine dicitur esse imago Dei, non tamen perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura cum dicit hominem factum ad imaginem Dei. Prępositio enim ad, accessum quendam significat, qui competit rei distanti.

natur. Primo quòd sit similitudo, ex auctoritate Augu. Secundo, quòd sit deducta ex illo, probatur ex quid nominis quia imago dicitur ex eo quòd imitatur alterum. & abpropositio, quia omnis non dicitur imago oui, &c. Tertio, quòd sit aut nō sit cum æqualitate: & penes hoc differt perfecta ab imperfecta imaginem: ex auctoritate Augu. & ratione quia perfectæ imagini nihil deest imaginati.

¶Quo ad 2ndum conclusio, est. In homine est imago Dei imperfecta, probatur dupliciter. Primo ex assignatis conditionibus imaginis fic, in homine est aliqua Dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem: ergo imago. Antecedēs enim est superiꝰ ad imaginē, vt patet. ergo, &c. Ad hoc dicitur quòd ea hæc quæstio sit non tam de re quàm de nomine, nec eadem potest in sapientis cuiusquam mentem, vt in consequentibus Immediate ti, eiusdem quæstionis articulis obiitus sui fuerit tantus amor: dilinguidum est quod imago potest sumi dupliciter. Vno modo proprie: alio modo cum muniter: & quòd in hoc articulo vsus est imaginis vocabulo communiter: in tertio secundo vero proprie: & ideo nullum sophisma commissum est. Et quòd hæc sit mens illiterę colligitur ex calce corporis sequentis articuli, vbi dicit, Solæ creaturæ intellectuales proprie loquendo sunt ad imaginem Dei: insinuās distinctionem prefatam de com

463 12. *in prol.* & 1. d. 3. q. 3. & 2. d. 16. ar. 3. *Et 4. con.* 12 c. 16. *Et veri. q.* 10. *artic.* 7. *cor.*

192

Universidad de Deusto
Biblioteca

de cõmuniter & optime. Ratio autẽ quare diminute in hoc articulo imaginem acceperit, fuit ut reor triplex. Prima, quia non incurritur inconueniens in cõclusione imaginis in hominem, q̃ secundum rem saluatur in eo etiam reliqua cõditio perfectionis imaginis rationem. Secunda est, vt à cõmunioribus eriã conditionibus ad speciales procederet disciplinatim & diuersarũ quæstionũ: sed eiusdẽ quæstionis secundum diuersos articulos: non enim tam exacta in primo articulo requiritur doctrina, sed sat est si succedentes per altos articulos natura quæsiti discutitur perfectio. Tertia, quia ambiguitas imaginis propriæ dictæ habebat specialem difficultatem, vt in argumẽtis articuli sequentis patet: & ideo reseruata est speciali articulo.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum secundum.

Cõmenta. 484 2. *dist.* 16. *arti.* 1. Et 3. *dist.* 2. *q.* 2. *ar.* 2. 1. *cor. Et* 4. *contra ca.* 10. *fin. Et* 1. *cõsid.* 11. *lect.* 2. *col.* 3.

TItulus imago Dei proprie dicta.

¶In corpore duo. Primo complet rationẽ imaginis proprie dictæ. Secundo respondet quæstio.

¶Quo ad primum dicit duo, alterum negatiuũ, alterum affirmatiuũ. Negatiuũ est, non quælibet similitudo deducta ab allo sufficit ad rationem imaginis. Probatur, quia nec similitudo secũdum genus, vt patet de verme respectu hominis: nec secũdum accidẽs cõmune, vt patet de albo: non respectu albi formaliter, sed respectu subiecti, q̃ per accidens denominatur album. Affirmatiuũ est, quòd requiritur aut similitudo secũdum speciem: vt patet in filio respectu patris: aut secundum proprium speciei & præcipue figuram: vt patet in denario. & probatur autoritate Hilarij.

¶Quo ad secũdum conclusio respõsiua hæc est. Solæ Intellectuales creaturæ proprie loquendo sunt ad imaginem Dei. Probatur. Solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo, vt intelligit & sapit: ergo solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo secundum quasi vltimã differẽtiam: ergo solæ assimilantur secundum speciem: ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet: & prima consequentia declaratur gradiendo res secũdum similitudinem ad Deum in tres gradus. Et probatur autoritate Augustini dicẽtis nullum gradum esse proximiorem Deo, quàm sit intellectium: tenet ergo locum vltimæ differẽtiæ: cæteræ cõsequentiæ sunt euidentes.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio bimembris. Angelus est simpliciter magis ad imaginem Dei, homo autem est magis secundum quid probatur quo ad vtrumque partem simul. Angelus est similior Deo secundum intellectualẽ naturã: ergo secundum id in quo primo consideratur rõ imaginis, homo vero est similior Deo secũdũ quæd̃, scilicet cõmunicationẽ naturæ, præsentiam animæ in toto & partibus. ergo secundum ea in quibus secundario attenditur ratio imaginis. ergo non per se, ergo non simpliciter, sed secundum quid. Antecedens tam pro angelo quàm pro homine est cuidens: primæ vero consequentiæ declarantur distinguendo q̃ de imagine dupliciter, quo ad principale & secundarium. Secunda vero de homine probatur: q̃a alioquin bruta essent ad imaginem Dei: cum in eis saluentur hæc similia. Non ergo hæc pertinent ad imaginem: nisi quia in natura intellectuali. vltimæ cõsequentiæ patent ex terminis.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum quartum.

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio trimembris: Imago creationis est in omnibus hominibus, recreationis in iustis tantum, similitudinis vero solum in beatis. Probatur simul distinctio, Graduatio & applicatio harum imagi tum ad assignata subiecta dupliciter, rõne & autoritate. Ratio est, homo est ad imaginem secundum intellectualem naturam: ergo est magis & maxime ad imaginẽ secundum quod magis aut maxime intellectualiter deum imitatur: ergo secundũ q̃d magis intelligit & amat Deum: ergo tripliciter, scilicet ex natura, gratia, et gloria: & sic prima omnibus, secunda iustis, tertia beatis conuenit. Antecedens patet cũ prima consequentia. Secũda vero probatur: quia hoc est summũ & primũ intellectualitatis in Deo, q̃ scilicet intelligit & amat se: & hoc est supremum, ad quod potest omnis intellectualis natura pertingere, q̃ intelligat & quiescat in primo intelligibili: & patet vtrumq; 12. metaph. Tertia vero consequentia distinguendo lumen triplex, &c. patet: & omnia clara sunt. Sed nota q̃ in primo membro nomine Aptitudinis naturalis non intelligo aptitudinem vt distinguit cõtra habitũ aut actum: q̃m ad hoc primũ membrum spectat nõ solum posse intelligere & amare Deum: sed etiam intelligere & amare species substantiæ secundum magis & minus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrũ imago Dei inueniatur in quolibet homine.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ imago Dei non inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apostolus. 1. ad Cor. 11. quod vir est imago Dei, mulier autem est imago viri. Cum ergo mulier sit indiuiduum humanæ speciei, non cuilibet indiuiduo conuenit esse imaginem Dei.

¶Præterea, Apostolus dicit Rom. 8. q̃ illos, quos Deus præsciuit conformes fieri imagini filij sui, hos prædestinauit. Sed non omnes homines prædestinati sunt. Ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis.

¶Præterea. Similitudo est de rõne imaginis, vt suprà dictum est. Sed per peccatũ fit homo Deo dissimilis. Ergo amittit Dei imaginem.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. Verũtamẽ in imagine pertransit homo.

CONCLVSIO.

¶Imago creationis in omnibus inuenitur hominibus, sed recreationis iustis tantum, similitudinis vero beatis communicatur.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ cũ homo secundum intellectualẽ naturã ad imaginem Dei esse dicatur, secundũ hoc est maxime ad imaginem Dei, secũdum quod intellectualis natura Deũ maxime imitari potest. Imitatur autẽ intellectualis natura maxime Deũ quantum ad hoc q̃ Deus seipsum intelligit & amat. Vnde imago Dei tripliciter potest considerari in homine. Vno quidẽ modo secũdum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum & amãdũ Deũ. Et hæc aptitudo cõsistit in ipsa natura mentis, quæ est communis omnibus hominibus. Alio modo secundum quod homo actu vel habitu Deum cognoscit & amat, sed tamẽ imperfectẽ. Et hæc est imago per cõformitatẽ gratiæ. Tertio modo secundũ quod homo Deum actu cognoscit & amat pfectẽ. Et sic attẽditur imago secundum similitudinem gloriæ. Vnde super illud Psal. Signatũ est super nos lu. vul. tui Do. Glo. distinguit triplicem imaginẽ, scilicet creationis & recreationis & similitudinis. Prima ergo imago inuenitur in oĩbus hoĩbus. Secunda in iustis tantum. Tertia vero solum in beatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ q̃ tam in viro q̃ in muliere inuenitur Dei imago quãtũ ad id in quo principaliter ratio imaginis consistit, scilicet quãtũ ad intellectualẽ naturam. Vnde Gen. 1. cũ dixisset, Ad imaginẽ Dei creauit illũ, scilicet hominem subdidit, Masculũ & fœminam creauit eos. Et dixit plurali̇r, eos (vt Aug. dicit) ne intelligatur in vno indiuiduo vterque sexus fuisse coniunctus. Sed quãtũ ad aliq̃d secundariũ imago Dei inuenitur in viro secundũ qd̃ non inuenit in muliere Nã vir est principium mulieris & finis, sicut Deus est principiũ & finis totius creaturæ. Vnde, cum Apls dixisset q̃ vir imago & gloria est Dei, mulier autẽ est gloria viri: ostendit quare hoc dixerit, subdens, Non enim vir est ex muliere, sed mulier ex viro: & vir non est creatus propter mulierem, sed mulier propter virum.

¶Ad secundum & tertium dicendum, quòd illæ rationes procedunt de imagine, quæ est secundum conformitatem gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum in homine sit imago Dei quantum ad trinitatem personarum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ in homine non sit imago Dei quantum ad trinitatem diuinarum personarum. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Et Hil. in 5. de trinit. dicit: quòd homo fit ad communem trinitatis imaginem. Est ergo in homine imago Dei quantum ad essentiam & non quantum ad trinitatem personarum.

¶Præterea, In lib. de eccle. dog. dicit q̃ imago Dei attenditur in homine secundũ æternitatẽ. Dam. etiã dicit, q̃ hominem esse ad imaginem Dei significat intellectuale, & arbitrio liberum, & per se potestatiuũ. Gre. etiã Nicenus dicit, quòd cũ scriptura dixit hominem factũ ad imaginẽ Dei, tale est ac si diceret humanam naturã ois boni factã esse participem. Bonitatis enim plenitudo diuinitas est. Hæc autẽ omnia non pertinent, ad distinctionem personarũ, sed magis ad essentiæ vnitatem. ergo in hoie est imago Dei, non secundũ trinitatem personarũ, sed secũdũ essentiæ vnitatem.

¶Præterea, Imago ducit in cognitionem eius cuius est imago. Si igit in hoie est imago Dei secundũ trinitatẽ personarũ, cũ homo per naturalẽ rationem seipsum cognoscere possit: sequeretur q̃ per naturalem cognitionẽ posset homo cognoscere trinitatem diuinarũ personarũ. Quod est falsum, vt suprà ostẽsum est.

¶Præterea, Nomẽ imaginis nõ cuilibet trium personarum cõuenit, sed soli filio. Dicit enim Aug. in 6. de trin. q̃ solus filius est imago patris. Si igitur in homine attenderetur Dei imago secundum personam, non esset in homine imago totius trinitatis, sed filij tantum.

¶SED CONTRA est, q̃ Hil. dicit in 4. de tri. Per hoc quòd homo dicitur ad imaginem Dei factus, ostendit pluralitatem diuinarum personarum.

CONCLVSIO.

¶In Deo, cum natura diuina in tribus existat personis, dicitur homo factus ad imaginem diuinæ non tantum naturæ, sed etiam diuinarum personarum.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut suprà habitum est, distinctio diuinarum personarũ non est nisi secundum originẽ, vel potius secundum relationes originis. Non autem est idem modus originis in omnibus, sed modus originis vniuscuiusq; est secũdum cõuenientiam suæ naturæ. Aliter enim producuntur animata, aliter inanimata, aliter animalia atque aliter plantæ. Vnde manifestũ est q̃ distinctio diuinarum personarũ est secundũ qd̃ diuinæ naturæ conuenit. Vnde esse ad imaginem Dei secũdum imitationẽ diuinæ naturæ, non excludit hoc quod est esse ad imaginem Dei secũdũ repræsentationẽ triũ p̃sonarũ: sed magis vnũ ad alterũ sequit. Sic igitur dicẽdũ est in hoie esse imaginẽ Dei: & quantũ ad naturã diuinã, & q̃tũ ad trinitatẽ p̃sonarũ. Nam & in ipso Deo in tribus p̃sonis vna existit nã. ¶Et per hoc patet responsio ad duo prima.

¶AD TERTIVM dicendũ. q̃ ratio illa procederet si imago Dei esset in homine perfecte repræsentans Deũ. Sed sicut Aug. di. in 15. de tri. maxima est differentia huius trinitatis, quæ est in nobis, ad trinitatem diuinam. Et ideo (vt ipse ibidem dicit) trinitatem quæ in nobis est, videmus potius quàm credimus: Deum vero esse trinitatem, credimus potius quàm videmus.

¶Ad quartũ dicẽdum, q̃ quidam dixerunt in homine esse solum imaginẽ filij. Sed hoc improbat Aug. in 12. de tri. Primo quidem p hoc q̃ cũ secundũ æqualitatem essentiæ filius sit patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinẽ filij, q̃ sit factus ad similitudinem patris. Secundo, quia si homo esset factus solum ad imaginem filij, non diceret pater: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinem nostrã, sed tuã. cũ ergo dicitur, Ad imaginem Dei fecit illũ, nõ est intelligendũ q̃ pater fecit hominẽ solũ ad imaginẽ filij qui est Deus (vt quidã exposuerũt) sed intelligendum est q̃ trinitas Deus fecit hominem ad imaginem suam, id est totius trinitatis. Cum autẽ dicitur q̃ Deus fecit hominẽ ad imaginẽ suã, dupliciter potest intelligi. Vno modo q̃ hæc præpositio ad, designet terminum factionis: vt

a ¶Vtrũ angelus sit magis ad imaginem Dei quàm homo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus non sit magis ad imaginẽ Dei, quàm homo. Dicit enim Aug. in sermone de imagine, q̃ Deus nulli alij creaturæ dedit q̃ sit ad imaginẽ suam nisi homini. Non ergo verum est, quòd angelus magis dicatur ad imaginẽ Dei, quàm homo.

¶Præterea, Secũdũ Aug. in lib. 83. q. homo ita est ad imaginẽ Dei, vt nulla interposita creatura formetur à Deo. Et ideo nihil est illi coniunctius. Sed imago Dei dicitur aliqua creatura inquantũ Deo cõiungitur. Ergo angelus nõ est magis ad imaginẽ Dei, quàm homo.

¶Præterea, Creatura dicitur ad imaginẽ Dei inquãtum est intellectualis naturæ. Sed intellectualis natura non intenditur nec remittitur. Non enim est de genere accidẽtis, cum sit in genere substantiæ. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei quàm homo.

¶SED CONTRA est quod dicit Greg. in quadam Homil. quòd angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imaginis magis infinuatur expressa.

CONCLVSIO.

¶Angeli intellectualis naturæ perfectius homine existentes, magis ad imaginem Dei sunt simpliciter, quàm homo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de imagine Dei loqui dupliciter possumus. Vno modo quantum ad id in quo primo consideratur ratio imaginis: quod est intellectualis natura. Et sic imago Dei est magis in angelis, quàm sit in hominibus: quia intellectualis natura perfectior est in eis, vt ex suprà dictis patet. Secundo potest considerari imago Dei in homine quantum ad id, in quo secũdario consideratur: prout scilicet in homine inuenitur quædam Dei imitatio: inquantum scilicet homo est de homine, sicut Deus de Deo: & inquãtum anima hominis est tota in toto corpore eius, & iterum tota in qualibet parte ipsius, sicut Deus se habet ad mundum. Et secundum hæc & similia magis inuenitur Dei imago in homine, quã in angelo. Sed quantũ ad hoc nõ attẽditur per se ratio diuinæ imaginis in homine nisi præsupposita prima imitatione, quæ est secundum intellectualem naturam: alioquin etiam animalia bruta essent ad imaginem Dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualem naturam angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo, simpliciter cõcedendum est angelum magis esse ad imaginem Dei, hominem autem secundum quid.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Augu. excludit à Dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autem angelos.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut ignis dicitur esse subtilissimum corporum secundum suam speciem, cum tamen vnus ignis sit alio subtilior: ita dicitur quòd nihil est coniunctius Deo, quàm mens humana secũdum genus intellectualis naturæ: quia sicut ipse suprà præmiserat quæ sapiunt, ita sunt illi similitudine proxima: vt in creaturis nihil sit propinquius. Vnde per hoc nõ excluditur quin angelus sit magis ad Dei imaginem.

¶Ad tertiũ dicẽdum, q̃ cum dicitur q̃ substãria nõ recipit magis & minus, nõ intelligitur q̃ vna species substãtiæ nõ sit perfectior quã alia: sed q̃ vnũ & idẽ indiuiduũ non participet suã speciẽ quandoq; magis quandoq; minus. Nec etiã à diuersis indiuiduis participatur species

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum quintum.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo ostendit quomodo se habeant adinuicem imago naturæ, & personarum. Secundo respondet quæstio.

¶Quo ad primum conclusio est. Imago naturæ non excludit imaginem personarum, sed potius infert, illam. Probatur sic. Distinctio diuinarum personarum est secundum originem, seu originis relationes. ergo est secundum quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, sed causat potius imitationem personarum. ergo, &c. Antecedens suppponitur ex antedictis. Prima consequentia probatur quia modus originis variatur secundum quod exigit diuersitas naturarum. quod manifestatur ex differenti origine inanimatorum & animatorum: & rursus plantarum & animalium. Modus ergo diuinæ originis est secundum quod natura diuina exigit: ergo & distinctio personarum. cætera sunt per se nota.

¶Aduerte hic quòd hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propositione credita, & altera ficta: quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, sunt ficta: ea vero, quæ ad pluralitatem personarum & imaginem earum vt sic, sunt credita: & ideo cum dicitur quòd imago trinitatis sequitur ad imaginem naturæ intelligendum est vt creditum non vt scitum: sicut & trinitas ipsa respectu naturæ diuinæ.

¶Quo ad secundum cõclusio responsiua est In homine est imago Dei & quantum ad naturam diuinam & quantum ad trinitatem personarum. Probatur, quia in ipso Deo vna natura existit in tribus personis. Aduerte hic q̃ conclusio supponit esse in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam: & intendit tan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum probare, quòd sit etiam quo ad trinitatem personarum. Vnde vis probationis consistit in duabus propositionibus: scilicet quòd natura diuina est trina suppositaliter, & q̄ in homine est imago naturæ diuinæ. Ex his enim optime infertur, ergo in eo est imago trinitatis: q̄ illa imago infert siltam: vt in prima parte huius articuli decisum est.

Annot. *a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulū sextum.*

Titulus secundum mentem tantum Dei tam quo ad naturam quàm trinitatem.

Coment. ¶ In corpore vna conclusio bimembris. In homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundū mentem, secūdum vero alias eius partes per modum vestigij. Probat. Imago repræsentat secundū similitudinē speciei, vestigiū vero non pertingēdo ad similitudinē speī suæ essentiæ: ergo imago Dei inuenitur in sola rōnali creatura, vestigiū vero in cæteris: ergo Imago Dei inuenitur in rōnali creatura secundum id in quo excedit cætera: vestigiū vero Dei in eadē secundū alias partes: ergo in hoīe inuenitur Dei similitudo per modū imaginis secundū mētē, secundum vero alias eius partes per modum vestigij. Antecedens quo ad primā patet patet ex dictis. Quo ad secundā declaratur, in vestigio animalis. Ignis, & exercitus. Vtima vero cōsequētia fundat sup quatuor. Primū est expressum & præmissum, s. q̄ in ost⁹ creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secūdū est implicitē subintēctū, s. q̄ similitudo Dei aut est per modum imaginis, aut vestigij. Tertiū est differentia inter imaginē & vestigiū: & hæc assumpta in antecedente. Quartū est q̄ sola intellectualis natura pertingit ad similitudinem quasi specificā ipsius Dei. Et hoc licet supponatur quodāmodo ex primo articulo, exprimitur hic diffusiūs & applicādo ad imaginē & vestigium ad diuinā naturā, & trinitatē duabus differētiis. Prima: Rationalis est similis specificæ nāæ diuinæ: q̄ hoc per modum imaginis. cæteræ ex dispositione earū significēte q̄ Deus est intellectualis ergo vestigiū nāæ Dei. Secunda, Rationalis est similis specificæ trinitatis: q̄ a principiū verbi, &c. ergo in ea imago trinitatis: reliquæ minus ex modo & specie & ordine q̄ in Deo sint principiū verbi, verbum & amor vtriusq;. ergo vestigiū. Ex his manifeste patet tota prima cōsequentia explicata quo ad ly Dei, tuatur & psonas.

Annot. ¶ Circa differētiam assignatā inter imaginē & vestigium, occurrit dubium ex Sco. in primo di. 3. q. 5. Nulla creatura repræsentat Deum secundum conceptum speciei specialissimæ: sed solum secundū conceptus communes: ergo differentia assignata nihil valet. Antecedens patet, & consequentia est cuidens: quia in hoc stat tua differentia, q̄ imago ad speciem vestigium non. Ad hoc breuiter dicitur q̄ quicquid sit de antecedente intellecto de specie specialissima repræsentantis, quia in proposito est sermo de specie repræsentati: ad quam pertingit imago: non utique cētera sensum assignatū a in nomine speciei in his quæ non sunt in specie qualis est Deus non intelligimus proprie speciem nec differentiā: sed vltimum gradū in illa natura inuentum: vt patet ex dictis. Vltimus autē vt per Aug. probatur, est intellectiuus: & propterea in hoc optime consistit differentia inter imaginem & vestigium Dei: quòd illa fundatur super imitationem speciei, id est vltimi gradus, id est naturæ intellectualis, istud vero super repræsentationem, q̄ talis gradus sit in Deo & non super assimilari sibi in illo.

¶ Reliqua pertinentia ad differentiam inter vestigium & imaginem tractata sunt superius in 45. q. ar. 7. &c.

Super

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum imago Dei sit in homine solum secundum mentem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ imago Dei non sit in homine solum secundum mentem. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 11. q̄ vir est imago Dei. Sed vir nō est solum mens. Ergo imago Dei non attenditur solum secundum mentem.

¶ Præterea, Gen. 1. dicitur, Creauit Deus hominem ad imaginē suā, ad imaginē Dei creauit illum; masculū & fœminam creauit eos. Sed distinctio masculi & fœminæ est secūdū corpus. Ergo secundū corpus attenditur Dei imago in homine, & nō secundū mētē tantū.

¶ Præterea, Imago præcipue videtur attendi secundum figuram. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago Dei attenditur in hoīe etiā secundū corpus & nō secundū mentē tantum.

¶ Præterea, Secundū Aug. 12. super Gen. ad literam: triplex visio inuenitur in nobis, scilicet corpalis, spiritualis, siue imaginaria et intellectualis. Si ergo secundum visionem intellectualem, quæ ad mentē pertinet, est aliqua trinitas in nobis, secundum quam sumus ad imaginem Dei. pari ratione & in aliis visionibus.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Ex quo datur intelligi q̄ renouatio nostra quæ fit secundum noui hominis indumentum ad mentem pertinet: sed ad Col. 3. dicit, Induentes nouum hominem: qui renouatur in agnitionē Dei secundū imaginē eius, qui creauit eū. Vnde renouationem, quæ est secundum noui hominis indumentū, attribuit imaginē Dei. Esse ergo ad imaginem Dei pertinet solum ad mētem.

CONCLVSIO

¶ Communicatur homini Dei similitudo per modum imaginis secundum mentem, secundum vero alias eius partes per modum vestigij, sicut & cæteris irrationalibus creaturis.

¶ RESPONDEO dicendum q̄ cū in oībus creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rationali inuenitur similitudo Dei per modum imaginis, vt suprà dictū est[c], in aliis autē creaturis per modum vestigij. Id autē in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur q̄ nec in ipsa rōnali creatura inuenitur Dei imago nisi secundū mētem. In aliis vero partibus siquas habet rationalis creatura, inuenitur similitudo vestigij: sicut & in cæteris rebus quibus secundum partes huiusmodi assimilatur. Cuius ratio manifeste cognosci potest, si attendatur modus quo repræsentat vestigium, & quo repræsentat imago. Imago enim repræsentat secundum similitudinem speciei vt dictum est[c], vestigium autem repræsentat per modum effectus: qui sic repræsentat suam causam, q̄ tamen ad speciei similitudinem non pertingit[c]. Impressiones enim, quæ ex motu animalium relinquuntur, dicuntur vestigia. Et similiter cinis dicitur vestigium ignis, & desolatio terræ, vestigium hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas: & quantum ad hoc q̄ in creaturis rationalibus repræsentatur similitudo divinæ naturæ, & quantum ad hoc q̄ in eis repræsentatur similitudo trinitatis increatæ. Nam quantum ad similitudinem divinæ naturæ pertinet, creaturæ rationales videntur quodammodo ad repræsentationem speciei pertingere inquantum imitantur Deum, non solum in hoc q̄ est & viuit: sed etiam in hoc q̄ intelligit, vt suprà dictum est[c]. Aliæ vero creaturæ non intelligunt, sed apparet in eis quoddam vestigium intellectus producentis, si earum dispositio confideret. Similiter cū increata trinitas distinguat secundū processionē verbi à dicente, & amoris ab vtroq;, vt suprà habitum est[c]: in creatura rationali, in quā inuenitur processio verbi secundum intellectum, & processio amoris secundum voluntatem, potest dici imago trinitatis increatæ per quandam repræsentationem speciei. In aliis autem creaturis non inuenitur principium verbi, & verbum, & amor: sed apparet in eis quoddam vestigium, q̄ hæc inueniantur in causa producente. Nā hoc ipsum q̄ creatura habet subsistantiā modificatā et finitā, demonstrat quòd sit à quodā principio. Species vero eius demōstrat verbū facientis sicut forma domus demōstrat conceptionē artificis. Ordo vero demonstrat amorem producentis quo effectus ordinatur ad bonum[c]: sicut vsus ædificij demostrat artificis voluntatem. Sic igitur in homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mentem sed secundum alias partes eius per modum vestigij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ homo dicitur imago Dei: nō q̄ ipse essentialiter sit imago, sed q̄ in eo est Dei imago impressa secundū mentem: sicut denarius dicitur imago Cæsaris, inquantum habet Cæsaris imaginem. Vnde non oportet q̄ secundum quamlibet partem hominis accipiatur Dei imago.

¶ Ad secūdum dicendū, quòd sicut Aug. dicit 12. de tri. quidā imaginē tritatis in homine posuerunt: nō secundū vnū individuum sed secundū plura: dicentes, q̄ vir pars est personam intimat: filij vero personam, q̄ de viro ita processit vt de illo nascēretur: atq; ita tertiā plonam velut spiritū sanctū dicūt esse mulierem: quæ ita de viro processit, vt nō ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdum videtur. Primo quidem quia sequeretur quòd spiritus sanc. esset principium filij: sicut mulier est principium prolis quæ nascitur de viro. Secundo quia vnus homo non esset nisi ad imaginem vnius personæ. Tertio q̄ secundū hoc Scriptura de imagine Dei in homine mentionem facere non debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, quòd Scriptura postquam dixerat, Ad imaginem Dei creauit illum: addidit masculum & fœminam creauit eos: non vt imago Dei secundum distinctiones sexuum attēdatur, sed quia imago Dei vtrique sexui est communis: cum sit secundum mentem in qua non est distinctio sexuum. Vnde Apostolus ad Col. 3. postquam dixerat, Secundum imaginem eius qui creauit illum, subdit. Vbi non est masculus & fœmina.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ quātus imago Dei in hoīe non accipiatur secundum figurā corpoream: tamē quia corpus hois solū inter terrenorum animalium corpora non prouū in altum prostratū est: sed tale est vt ad contēplandum cælū sit aptius magis in hoc ad imaginem & similitudinē Dei quā cætera corpora animaliū factum iure videri potest: vt Aug. dicit in lib. 83. q. Quod tamen nō est sic intelligendum, quasi in corpore hois sit imago Dei: sed q̄ ipsa figura humani corporis representat imaginem Dei in aia per modum vestigij.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ tā in visione corporali q̄ imaginaria inueniuntur quædam trinitas: vt Aug. dicit in lib. de tri. In visione enī corporali est quidem primo species exterioris corporis. Secundo vero ipsa visio quæ fit per impressionem cuiusdā similitudinis prædictæ speciei in visum. Tertio est ibi intentio voluntatis applicans visum ad videndum, & eum in re visa detinens. Similiter etiā in visione imaginaria inuenitur primo species in memoria reservata. Secundo ipsa imaginaria visio quæ prouenit ex hoc quòd acies animæ, id est ipsa vis imaginaria informatur secundum prædictā speciem. Tertio vero inuenitur intentio voluntatis cōiungēs vtrūque. Sed vtraque trinitas deficit à rōne diuinæ imaginis. Nam ipsa species exterioris corporis est extra naturam animæ. Species autem quæ est in memoria, etsi nō sit extra animam, est tamen aduentitia animæ. Et ita vtrobique deficit repræsentatio connaturalitatis & cœternitatis diuinarum personarum. Visio vero corporalis non procedit tātum à specie exterioris corporis, sed simul cum hoc à sensu videntis. Et similiter visio imaginaria non solū procedit à specie quæ in memoria conseruatur, sed etiam à virtute imaginatiua. Et ita per hoc non repræsentatur cōuenienter processio filij à solo patre.

Intentio

Intentio vero voluntatis quæ coniungit duo prædicta, non ex eis procedit, neque in visione corporea neque in spirituali. Vnde non cōueniēter repræsentatur processio Spiritus sancti à patre & filio.

ARTICVLVS VII.

469 1. dist. 3. q. 4. art. 1. qu. 3. Et 9. 5. 9. 10. ar. 3. *a ¶ Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ imago Dei non inueniatur in anima secundum actus, dicit enim Aug. 11. de ci. Dei, quòd homo factus est ad imaginem Dei secundum quod sumus, & nos esse nouimus & nostrum esse ad nosse dirigimus. Sed esse non significat actum. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ Præterea, Aug. in 9. de tri. assignat imaginem Dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autem non significat actum, sed magis potentiam, vel etiam essentiam intellectiuæ animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶ Præterea Aug. 10. de tri. assignat imaginem trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animæ, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

¶ Præterea, Imago trinitatis semper manet in anima. Sed actus non
464 semp manet. Ergo imago Dei non attenditur in aia secundū actus.

¶ SED CONTRA est, q̄ Aug. 9. de tri. assignat trinitatem in inferioribus animæ partibus, secundum actualē visionē sensibilem & imaginariam. Ergo & trinitas quæ est in mente, secundū quā homo est ad imaginem Dei debet attendi secundū actualē visionem.

CONCLVSIO.

¶ Trinitatis imago attenditur primo in rationali creatura secundum actus verbi & amoris, secundario autem secundum potentias, & præcipue habitus.

108 ¶ RESPONDEO dicendū, q̄ sicut suprà dictū est[c], ad rationem imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in aīa, oportet q̄ secundum illud principaliter attendatur quod maxime accedit, prout possibile est ad repræsentādum speciem diuinarum personarū. Diuinæ aūt psonæ distinguuntur secundū processionē verbi à dicente & amoris connec-
108 tentis vtrunque[c]. Verbum aūt in aīa nostra sine actuali cogitatione esse non pōt, vt Aug. di. 14. de tri. Et ideo primo & principaliter attenditur imago trinitatis in mente secundū actus, prout scilicet ex notitia quā habemus cogitando interius, verbum formamus, & ex hoc in amorem prorūpimus. Sed quia principia actuum sunt habitus & potentiæ, vnumquodque autem virtualiter est in suo principio secundario & quasi ex consequenti imago trinitatis potest attendi in anima secundum potentias, & præcipue secundum habitus, prout in eis, scilicet actus virtualiter existunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ esse nostrū ad imaginem Dei pertinet, quod est nobis proprium suprà alia animalia. Quod quidem esse competit nobis inquantum mentem habemus. Et ideo eadem est hæc trinitas cum illa quam August. ponit in 9. de trini. quæ consistit in mente, notitia & amore.

¶ Ad secundū dicendum, q̄ Aug. hanc trinitatē primo adinuenit in
464 mente. Sed q̄ mens, etsi se totā quodāmodo cognoscat etiam quodammodo se ignorat prout scilicet est ab aliis distincta, & sic etiam se quærit: vt Aug. consequenter probat in 10. de tri. ideo quia notitia non totaliter menti coæquatur, accipit in aīa tria quædā, pria mentis, scilicet memoriā, intelligentiam & voluntatem, quæ nullus ignorat se habere: & in istis tribus potius imaginem trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodam modo deficiens.

¶ Ad tertium dicendum q̄ sicut Aug. probat 14. de tri. intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quando de his cogitamus, & quando de his non cogitamus. Sed quando fine cogitatione sunt, ad solam memoriā pertinent: quæ nihil est ad secundū ipsum q̄ ha-
a bitualis retentio notitiæ & amoris[c]. Sed quia, vt ipse dicit, verbum
215 ibi esse fine cogitatione non potest: cogitamus enim omne quod dicimus etiam illo interiori verbo quod ad nullius gentis pertinet linguam: in tribus potius illis imago ista cognoscitur: memoria scilicet, intelligentia & voluntate. Hanc autem nunc dico intelligentiam qua intelligimus cogitantes, & eam volūtatem siue amorem vel dilectionem quæ ipsam prolem parentémque coniūgit. Ex quo patet q̄ imaginem diuinæ trinitatis potius ponit in intelligentia et voluntate actuali q̄ secundum quod sunt in habituali retentione memoriæ. Licet etiam quantū ad hoc aliquo modo sit imago trinitatis in anima: vt ibidem dicitur. Et sic patet q̄ memoria, intelligentia & voluntas non sunt tres vires, vt in sententiis dicitur.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ aliquis respōdere posset per hoc quod Aug. dicit 14. de tri. q̄ mens semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidā sic intelligunt, quasi animæ adsit actualis intelligentia & amor sui ipsius. Sed hunc intellectum excludit per hoc qđ subdit, quòd non semper se cogitat discretam ab his quæ nō sunt quod ipsa. Et sic patet quòd anima semper intelligit et amat se, non actualiter, sed habitualiter. Quamuis dici possit quòd percipiendo actum suum, seipsam intelligit, quandocunque aliquid intelligit. Sed quia non semper est actu intelligens, vt patet in dormiente: ideo oportet dicere quòd actus etsi non semper maneant in seipsis, manent tamen semper in suis principiis, scilicet potētiis & habitibus. Vnde Aug. dicit 9. de tri. Si secūdum hoc facta est ad imaginem Dei anima rationalis, quòd vti ratione atque intellectu ad intelligendum & conspiciendum Deum potest, ab initio quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrum imago diuinæ trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectū, quod est Deus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd imago diuinæ trinitatis sit in anima non solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinæ trinitatis inuenitur in anima, sicut dictum est[c]: secundum quod verbum in nobis procedit à dicente & amor ab vtroque. Sed hoc inuenitur in nobis secundum quodcunque obiectum. Ergo secundum quodcunque obiectum inuenitur in mente nostra imago diuinæ trinitatis.

¶ Præterea, Aug. dicit in 11. de tri. q̄ cū quærimus in anima trinitatem, in tota quæ rimus, & non separantes actionem rationalē in reporalibus à contēplatione æternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago trinitatis in anima.

¶ Præterea, Quòd Deū intelligamus & amemus, conuenit nobis secūdum gratiæ donum. Si igitur secundum memoriam, intelligētiam & voluntatem seu dilectionem Dei attendatur imago trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam, sed secundum gratiā. Et sic non erit oibus communis.

¶ Præterea, Sancti q̄ sunt in patria, maximē cōformant imagini Dei secundum gloriæ visionē. Vnde dicit 1. Cor. 3. In eandē imaginem trāsformamur à claritate in claritatē. Sed secundū visionē gloriæ temporalia cognoscuntur. Ergo etiam per comparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. di. 14. de tri. q̄ non propterea est Dei imago in mente quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiam meminisse intelligere & amare Deum à quo facta est. Multo igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

CONCLVSIO.

¶ Est anima rationalis ad imaginem Dei & diuinæ trinitatis secundum quod apta nata est ferri in Deum notitia & amore.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ (sicut suprà dictum est) imago importat similitudinem vtcunque ptingentē ad speciei repræsentationem[c]. Vnde oportet q̄ imago diuinæ trinitatis attendatur in anima secūdum aliqd quod repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est[c], secundum processionē verbi à dicente, & amoris ab vtroque. Verbum aūt Dei nascitur de Deo secundū notitiam suipsius, & amor procedit à Deo secundū quod seipsum amat. Manifestum est autē, q̄ diuersitas obiectorum diuersificat speciem verbi & amoris. Non enim idem est specie in corde hominis verbū conceptum de lapide & de equo, nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine secundum verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde derivatum. Et sic imago Dei attenditur in anima secundum quod fertur, vel nata est ferri in Deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo directe & immediate. Alio modo indirecte & mediate: sicut cum aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominē. Et ideo Aug. dicit in 14. de tri. q̄ mens meminit sui, intelligit se, et diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trinitatem: nondum quidem Deum, sed iam imaginem Dei. Sed hoc est non quia fertur

Prima S. Tho.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum octauum. 469 168

Coment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito vna conclusione affirmatiue, Secundo distinguit modos eius.

¶ Quo ad primum conclusio est, Imago trinitatis attenditur in aia secundū qđ fertur, aut nata est ferri in Deum notitia et amore, &c. Probat. Imago est similitudo & repræsentat speciem: ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationem speciei diuinarum personarū: ergo secundum repræsentationē verbi de ipsius Dei notitia & amoris suipsius: ergo secūdū quod anima Deum

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligit & amat actu vel potentia. Antecedens patet cum prima consequentia. secunda vero probatur ex hoc, q verbum Dei, & similiter amor in ipso Deo, ab ipso Deo vt obiecto specificantur: vt patet ex dictis suprà. Vltima vero consequentia probatur ex hoc, q diuersitas obiectorum variat speciem verbi & amoris. Et probatur In litera inductiue ac per hoc verbum in anima de Deo obiectiue, & verbū de quacunque alia re differūt specie: & cōsequeter à specie diuini verbi, quod de Deo est: verba de cæteris rebus recedunt, & dissimilia sunt secundū speciem obiecti. verbum autē in aīa de Deo vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino verbo: & propterea ipsum maxime repræsentat speciem verbi diuini: & simile est dicendum de amore.

Arg. contra.

466 ¶Quo ad secundum po-
31 a nitur duplex modus quo aīa fertur in Deum scilicet immediate & mediate. Immediate dū de ipso speculamur, & ipsum amamus. Media te, dum ipsum in aīa nostra contemplamur & amamus. Primus modus est vt visio rei in se. Secundus vt visio in speculo. Facta est autem hæc distinctio propter beati Aug. autoritatem, vt patet in litera.

a ¶Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.

Titulus istius artic. occasionatus est ex verbis Gene. primo vbi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Coment.

¶In corpore vna con-
471 clusio resp̄onsiua quæsito bimembris. Similitudo duplicēter potest dici-
1. di. 18. q. 2. art. 1. cor. Et 2. dist. 16. art. 4. Et 1. co. 31. cor. 8. Et 2. co. 4. co. 4.
stingui ab imagine. Vno modo vt præambula ad ipsam. Alio modo vt subsequēs & perficiēs ipsam. Probatur & declaratur primo veritas distinctionis. Secūdo explanātur singula mēbra. Distinctio probatur sic, Vnū est commune oībus & potest ad singula apta ri, sicut bonū & verum. ergo & similitudo. ergo vt bonum se habet vt præambulum & subsequens respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginem vt præambula, & vt subsequens. Antecedens probatur, quia est transeūdens sicut illa. Prima consequētia vero probatur, qa similitudo sequit vnū & probatur ex 5. meta. Secunda vero consequētia ꝓbat, qa æqua est vtrobique rō. Cōmunitas enim & perfectio respectu huius faciunt q bonum habeat se vtroque modo. Vtraq; autē conditio inuenit in

mens in seipsam absolute, sed prout per hoc vlterius potest ferri in Deum, vt patet per auctoritatem suprà inductam[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ratione imaginis non solum oportet attendere quòd aliquid procedat ab aliquo, sed etiam quid à quo procedat, scilicet quòd verbum Dei procedit à notitia de Deo.

¶Ad secundum dicēdū, q̄ in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidē ita q̄ præter actionē tēporaliū & cōtemplationem æternorum quæratur aliquod tertiū quo trinitas impleatur, prout ibidem subditur: sed in illa parte rationis quæ deriuatur à parte temporaliū, etsi trinitas inueniri poßit: non tamen imago Dei potest inueniri: vt poßea dicitur quia huiusmodi tēporalium notitia aduentitia est animæ: & habitus etiam ipsi quibus temporalia cognoscuntur, non semper adsunt, sed quandoque quidē præsentialiter adsunt, quandoque autē secundū memoriā tantum etiā poßquā addesse incipiunt. Sicut patet de fide quæ temporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides. sed memoria fidei.

¶Ad tertium dicendū, quòd memoria Dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis vt suprà habitū est[e]. Et hoc etiam ipsum natu-
466 rale est quòd mens ad intelligendū Deū rōne
vti potest, secundum quod imaginē Dei semper diximus permanere in mente: siue hæc imago Dei ita sit abolita quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atque deformis, vt in peccatoribus: siue sit clāra & pulchra, vt in iustis sicut Aug. dicit 12. de trini.

¶Ad quartum dicendū, q̄ secūdum visionem gloriæ temporalia videbuntur in ipso Deo. Et ideo huiusmodi temporalium visio ad Dei imaginem pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit 14. de tri. quòd in illa natura, cui mens feliciter adhærebit, immutabile videbit omne quod videbit. Nam in ipso verbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

ARTICVLVS IX.

a ¶Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim non conuenienter distinguitur à specie. Sed similitudo comparatur ad imaginem vt genus ad speciem: quia vbi est imago, ibi est continuo similitudo: sed non conuertitur, vt dicitur in lib. 83. q. Ergo inconuenienter similitudo ab imagine distinguitur.

¶Præterea, Ratio imaginis attenditur, non solum per repræsentationem diuinarum personarum sed etiam secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quam repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur quòd similitudo est in essentia: quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in aliis.

¶Præterea, Imago Dei in homine est triplex, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ: vt suprà habitum est[e]. Sed innocentia & iustitia ad gratiam pertinent. Inconueniēter ergo dicitur q̄ imago accipitur secundum memoriam in intelligentiam & voluntatem, similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam.

¶Præterea, Cognitio veritatis ad intelligentiam pertinet, amor autem virtutis ad voluntatem: quæ sunt duæ partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur quòd imago sit in cognitione veritatis, similitudo in dilectione virtutis.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 83. qō. Sunt qui non fruſtra intelligunt duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cum si vna res esset, vnum nomen sufficere potuisset.

CONCLVSIO.

¶Non idem est esse ad imaginem & similitudinem Dei, sed distincta sunt, vt præcedens & sequens imaginem sit ipsa similitudo.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ similitudo quædam vnitas est. Vnum enim in quālitate similitudinem causat, vt dicitur in quinto meta. Vnum autem, cū sit de transcendentibus, & commune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verū. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest comparari vt præambulum ad ipsam, & vt subsequens prout designat aliquam perfectionem ipsius: ita etiā est de cōparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulum ad hominem, secundum quod homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquē hominē specialiter dicimus esse bonum propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginē inquantum est cōmunius q̄ imago, vt suprà dictum est[e]. Considerāt etiam vt subsequens ad imaginem inquantum significat quādā imaginis p̄fectionem. Dicimus enim imaginem alicuius esse similem vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfecte vel imperfecte repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. 83. q. quòd spiritus, id est mens, ad imaginem Dei nullo dubitante factus est. Cætera autem hominis, scilicet quæ pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui volunt. Secundum hoc etiam in lib. de quantitate animæ dicitur, quòd similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo potest considerari similitudo secundum quod significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secundum hoc Dam. dicit, quòd id, quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberum per se potestatiuum. Quod autem secundum similitudinem virtutis secundum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere. Non enim est virtus sine dilectione virtutis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis, Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secundum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis: vel etiam est imaginis perfectiua.

¶Ad secundum dicendum, quòd essentia animæ pertinet ad imaginem: prout repræsentat diuinam essentiam secundum ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundum conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicem & indissolubilem.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam virtutis quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina. Et secundum has posset attendi similitudo naturalis. Quamuis non sit inconueniens, vt id quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶Ad quartum dicendum quòd dilectio verbi quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

QVAESTIO NONAGESIMAquarta de Statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primo, quantum ad animam. Secundo, quantum ad corpus.

¶Circa primum considerāda sunt duo. ¶Primo de conditione hominis quantum ad intellectum. ¶Secundo, de conditione hominis quantum ad voluntatem. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. ¶Secundo, vtrum videre potuerit substantias separatas, id est angelos. ¶Tertio, vtrum habuerit omnium scientiam. ¶Quarto, vtrum potuerit errare, vel decipi.

ART

a ¶Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulū primum.

Titulus clarus.

Coment.

472 ¶In corpore duo.
22. q. 5. art. 1. & 2. cor. Et 2. dist. 23. qū. 2. art. 1. Et veri. q. 8. ar. 1. per to. et ar. 2. cor.
Primo directe respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem primus homo de Deo habuit.

¶Quo ad primum conclusio responsiua est negatiua, Primus homo nō vidit Deum per essentiam secundū cōmunem statum illius vitæ. Hæc conclusio primo declaratur quātū ad vtrumq; particulare: quare sic addita, quia scilicet posset aliquis dicere, q̄ de speciali gratia Adam vidit Deum per essentiam quādo in ſoporē venit. Deinde probatur. Vidētes Deū per essentiam se habent ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem: ergo sunt stabiliti & in amore eius: ergo non possunt peccare: sed Adam peccauit. ergo non vidit Deū per essentiam. Antecedens probatur: quia diuina essentia est ipsa beatitudo. prima consequentia probatur: quia nullus potest beatitudinem nosse, aut eius oppositum, scilicet miseriā velle. secunda vero est per se notæ: quia peccare est auerti à Deo.

Annot.

¶Aduerte quòd quia ex visione Dei per essentiā optime nascitur impeccabilitas durante visione, vt superius probatū fuit in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur: optime etiam sequitur q̄ si erat in statu videntis Deum per essentiam ergo erat in statu impeccabilis: et ideo subtiliter littera non momentaneam visionē. sed statum videntis Deū per essentiam perspiciens, dicit, q̄ videntes in æternum peccare non possunt. Et sic excluditur
412 obiectio de peccato Pauli, & Moysis præcipue.

¶Quo ad secundum est vna conclusio, primus homo cognoscebat Deū altiore cognitione quā nos media. scilicet inter cognitionem patriæ, & huius exilij. Probatur cognitio plena et lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles: ergo est altior nostra ac media inter cognitionem patriæ, & nostram. Sed talis conueniebat primo homini. ergo, &c. Prima propositio probatur sic, Visio Dei per essentiā distinguitur contra visionem per creaturā: ergo visio Dei per creaturā altiorē & Deo similiorem est altior & clarior: ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectum sensibilem. Vis primæ conclusionis probatur, & superiora ab inferioribus non impedirentur. Vnde homo primus non impediebatur per res exteriores à clara & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit Aug. in 2. super Gen. ad lit. q̄ fortasis Deus primis hominibus antea loquebat, sicut cū angelis loquitur ipsa incōmutabili veritate illustrans mentes eorum: etsi nō tanta participatione diuinæ essentiæ quantā capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, Deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ homo in paradiso beatus fuit: non illa perfecta beatitudine in quam trāsferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ visione consistit. Habebat tamen beatā vitā secundū quēdā modū: vt Aug. dicit 2. super Gen. ad lit. inquantū habebat integritatē & perfectionē quandā naturalem.

¶Ad secundum dicendum, quòd bona voluntas est ordinata voluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata voluntas, si in statu meriti habere voluisset quod ei promittebatur pro præmio.

¶Ad tertium dicēdū, q̄ duplex est medium. Quoddā, in quo simul videtur quod per medium videri dicitur: sicut cum homo videtur per speculum, & simul videtur cū ipso speculo. Aliud medium est per cuius notitiā in aliquid ignotum deuenimus: sicut est medium demonstrationis. Et sine tali medio Deus videbatur. Non tamen sine primo medio. Non enim oportebat primum hominem peruenire in Dei cognitionem per demonstrationem sumptam ab aliquo effectu: sicut nobis est necessarium: sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo Deum cognoscebat. Similiter etiam est considerandū, q̄ obscuritas quæ importatur in nomine ænigmatis dupliciter potest accipi. Vno modo, secundum quod quælibet creatura est quoddā obscurum, si cōparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adā videbat Deū in ænigmate: quia videbat Deum per effectū creatum. Alio modo potest accipi obscuritas quæ consecuta est ex peccato: prout scilicet impeditur homo à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secundum hoc non vidit Deum in ænigmate.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum primus homo per essentiam Deum viderit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ primus homo per essentiam Deum viderit. Beatitudo enim hominis in visione diuinæ essentiæ consistit. Sed primus homo in paradiso conuersans, beatam & omnium diuitem habuit vitam: vt Damas. dicit in 2. lib. Et Aug. dicit in 4. de ciui. Dei. Si homines habebant effectus suos quales nunc habemus, quomodo erant beati in illo inenarrabili is beatitudinis loco, i. paradiso? Ergo primus homo in paradiso vidit Deum per essentiam.

¶Præterea, Aug. dicit 14. de ci. Dei, q̄ primo homini non aberat quicquam quod bona voluntas adipisceretur. Sed nihil melius bona voluntas adipisci potest, quàm diuinæ essentiæ visionem. Ergo homo per essentiam Deum videbat.

¶Præterea, Visio Dei per essentiam est qua videtur Deus sine medio & sine ænigmate. Sed homo in statu innocentiæ vidit Deum sine medio: vt magister dicit in 1. dist. 4. lib. sen. Vidit etiam sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat: vt Augu. dicit 15. de trini. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu vidit Deum per essentiam.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. quòd non prius quod spirituale est, sed quod animale. Sed maxime spirituale est videre Deū per essentiam. Ergo primus homo in primo statu animalis vitæ Deum per essentiam non vidit.

CONCLVSIO.

¶Primus homo cum peccauerit, non vidit Deum per essentiam secundum communem statum illius vitæ, sed ipsum cognoscens per intelligibiles effectus altiori cognitione illum cognoscebat, quàm nos cognoscamus, qui per sensibiles effectus illum nouimus.

¶RESPONDEO dicendum q̄ primus homo Deum per essentiam non vidit secundum communem statum illius vitæ, nisi forte dicatur q̄ viderit eum in raptu, quando Deus immisit soporem in Adam: vt dicitur Gen. 2. Et huius ratio est: quia cum diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus videntis diuinam essentiam ad Deum sicut se habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifestum est autem q̄ nullus homo potest per voluntatem à beatitudine auerti. Naturaliter enim & ex necessitate homo vult beatitudinem[e], & fugit miseriam. Vnde nullus videns Deum per essentiam potest voluntate auerti à Deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes videntes Deum per essentiam, sic in amore Dei stabiliuntur q̄ in æternum peccare non possunt. Cum ergo Adam peccauerit, manifestum est q̄ Deum per essentiam non videbat. Cognoscebat tamen Deum quadam altiori cognitione quàm nos cognoscamus. Et sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionem præsentis status & cognitionem patriæ, qua Deus per essentiam videtur.

¶Ad cuius euidentiam considerandū est q̄ visio Dei per essentiā diuiditur cōtra visionem Dei per creaturā. Quāto autē aliqua creatura est altior & Deo similior tāto per eā Deus clarius videtur: sicut homo perfectius videtur per speculum in quo expressius imago eius resultat. Et sic patet q̄ multo eminentius videtur Deus per intelligibiles effectus, quàm per sensibiles & corporeos. A consideratione autem plena & lucida intelligibilium effectuum impeditur homo in statu præsenti per hoc q̄ distrahitur à sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccles. 7. Deus fecit hominē rectū. Hæc autē fuit rectitudo hominis diuinitus instituti, vt inferiora superioribus subderentur, & superiora ab inferioribus non impedirentur. Vnde homo primus non impediebatur per res exteriores à clara & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit Augu. in 2. super Gen. ad lit. q̄ fortasis Deus primis hominibus antea loquebat, sicut cū angelis loquitur ipsa incōmutabili veritate illustrans mentes eorum: etsi nō tanta participatione diuinæ essentiæ quantā capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, Deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ homo in paradiso beatus fuit: non illa perfecta beatitudine in quam trāsferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ visione consistit. Habebat tamen beatā vitā secundū quēdā modū: vt Aug. dicit 2. super Gen. ad lit. inquantū habebat integritatē & perfectionē quandā naturalem.

¶Ad secundum dicendum, quòd bona voluntas est ordinata voluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata voluntas, si in statu meriti habere voluisset quod ei promittebatur pro præmio.

¶Ad tertium dicēdū, q̄ duplex est medium. Quoddā, in quo simul videtur quod per medium videri dicitur: sicut cum homo videtur per speculum, & simul videtur cū ipso speculo. Aliud medium est per cuius notitiā in aliquid ignotum deuenimus: sicut est medium demonstrationis. Et sine tali medio Deus videbatur. Non tamen sine primo medio. Non enim oportebat primum hominem peruenire in Dei cognitionem per demonstrationem sumptam ab aliquo effectu: sicut nobis est necessarium: sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo Deum cognoscebat. Similiter etiam est considerandū, q̄ obscuritas quæ importatur in nomine ænigmatis dupliciter potest accipi. Vno modo, secundum quod quælibet creatura est quoddā obscurum, si cōparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adā videbat Deū in ænigmate: quia videbat Deum per effectū creatum. Alio modo potest accipi obscuritas quæ consecuta est ex peccato: prout scilicet impeditur homo à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secundum hoc non vidit Deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. Dicit enim Greg. in 4. dial. In paradiso quippe assuescerat homo verbum Dei perfrui, bonorum angelorum spiritibus cordis mundicia & celsitudine visionis interesse.

¶Præterea, Anima in statu præsenti impeditur à cognitione substantiarum separatarum ex hoc quòd est vnita corpori corruptibili: quod aggrauat animam, vt dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substantias separatas videre potest: vt suprà dictum est[e]. Sed anima primi hominis non aggrauabat à corpore, cum non esset corruptibile. Ergo poterat videre substantias separatas.

¶Præterea, Vna substantia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam: vt dicitur in lib. de causis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶SED CONTRA, Anima Adæ fuit eiusdem naturæ cū animabus nostris. Sed aīæ non possunt nunc intelligere substantias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

Prima S. Tho.

Annot.

Coment.

473 2. di. 23. q. 2. art. 1. cor. Et veri. q. 8. ar. 5. & q. 4. art. 6. 20. cor.

444

quentiæ consistit in hoc quod radix distinguēdi visionē Dei per essentiā à visione eius per creaturā, est differentia secundum perfectū & imperfectum: quia illa, scilicet tanquam perfecta distinguitur contra hanc tanquam defectiuā. Et propterea quanto creatura est altior, tanto est minus defectiua: & minus recedit à visione per essentiam. Prima autem consequentia principalis, scilicet, ergo est altior nostra probatur, qa nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur: vt num plene ac lucide intelligibiles effectus contemplemur. Minor autem, scilicet q̄ talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter: primo ex rectitudine eius qua inferiora subdebantur superioribus: cuius oppositum est in nobis, secūdo ex autoritate Aug. Et not. quòd non distinguitur littera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniam vtraque erat altior: & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Augusti, & in responsione ad tertium.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæquartæ Artic. secundum, Annot.

Titulus per essentiam, id est quid-
ditatiue intelligere.

¶In corpore duo. Primo respondet quæsito directe. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionē habuit primus homo de angelis.

¶Quo ad primum con- Coment.
clusio est negatiua, Primus homo non potuit videre angelos per essentiam. Probatur, Primus homo naturaliter cognoscebat per conuersionem ad phantasmata: ergo non poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statū animæ dupliciter, scilicet secundum diuersos modos essendi: & de his suprà dictum est. & secundum integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modo sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Conueniunt in hoc q̄ in statu naturæ 444
ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniam vtraque erat altior: & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Augusti, & in responsione ad tertium.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæquartæ Artic. secundum, Annot.

Titulus per essentiam, id est quid-
ditatiue intelligere.

¶In corpore duo. Primo respondet quæsito directe. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionē habuit primus homo de angelis.

¶Quo ad primum con- Coment.
clusio est negatiua, Primus homo non potuit videre angelos per essentiam. Probatur, Primus homo naturaliter cognoscebat per conuersionem ad phantasmata: ergo non poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statū animæ dupliciter, scilicet secundum diuersos modos essendi: & de his suprà dictum est. & secundum integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modo sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Conueniunt in hoc q̄ in statu naturæ 444
ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniam vtraque erat altior: & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Augusti, & in responsione ad tertium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modatè corpori secundum animalè vitā, vtin conuenientia dictū est. ergo intelligebat per conuersionem ad phātasmata, hic enim modus intelligendi ex illo ostendi modo nascitur. Et nota illud verbum, secundum animalè vitā, quoniam excludit obiectionē de alia corporis glorificati. illa em nō est accommodata corpori ad perficiendum ipsum secundum vitā animalē. Quoniā tunc non vivet amplius vita animalis: sed, vt Apostolus dicit, Seminatur animale, & resurget spirituale. Appellatur em animalis vita quæ alimento exteriori indiget, de qua inferius erit sermo.

¶ Consequentia probatur, intelligendo q̄ per phantasmata anima mouetur secundū tres gradus: & nullus eorum terminatur ad perfectā cognitionem nisi primus. ergo non potest videre angelos. Assumptū quo ad primā partē probatur ex Diony. & explanatur qui sunt illi gradus: primus ad animā, secundus ad angelos, tertius ad Deum. Secunda pars sigillatim quo ad singula membra probatur. Et primo, q̄ primus ad perfectum, id est quidditatiuam cognitionē termini, id est animæ: ducit ex proportione medij: quia obiecto actus actui potentia, potentiæ substantia commēsurat. Secundo, q̄ secundus non ex improportione medij ad terminū quia scilicet prima media non sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligenti per phantasmatā, & similiter ipsum proximū modum, scilicet substātia animæ non adæquat substantiam superioris modo naturaliter intelligentē, sed angelus non intelligit per phantasmata: ergo ex anima visa non videtur. Tertio probatur, q̄ tertius minime perficitur propter excessum termini, scilicet Dei, non solum super animam, sed etiā super angelum: qui etiā visus non fit effet vt duceret seipsum in visionem Dei obillius infinitum excessum. Quo ad secundum, concluditio est. Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et confirmatur auctoritate Gregorij.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimaquarte Articulum tertium.

Comen. Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua trimembris. Prima homo habuit scientiam omnium naturaliter scibilium, supernaturaliū vero quātum opus erat ad vitæ regimen, neutra vero nescierat. Probatur hæc conclusio tali ordine. primo enim probatur quo ad omnes partes per connume medium quod est radix omnium membrorū. deinde sigillatim ex illo tucito singula membra deducūtur. Est autem præsens iste. Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis: ergo res omnes instituitæ sunt à Deo in statu perfecto. ergo homo institutus est in statu in quo potest statim esse aliorum principium per instructionem & gubernationem. Tunc vltra erat principium pro instructione: ergo habebat omnium instrubilium scientiam. ergo omnium quæ virtualiter continentur in primis principiis. ergo omnium naturaliter scibilium. Et similiter erat principiū per gubernationem ergo habebat eo finitionem supernaturalis finis: ergo & mediorum: reliquorumque supernaturaliū rātā quanta opus fuerat, notitiam habebat. Rursus homo institutus est in statu perfecto: in quo, &c. ergo eorum quæ neutra sunt, cognitionē non habuit.

¶ Antecedens declaratur, & probatur. Declaratur q̄ de prioritate qua ad ens actu. Et quia res primitus à Deo instituta non solum vt in seipsis essent, sed etiā vt essent aliorum principia, ideo, pducta sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorū. Homo autē potest esse principiū alterius, non solū p generationē corporalē, sed etiam p instructionem et gubernationē. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quātū ad animā, vt statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autē aliqs instruere nisi habeat scientiam. Et ideo primus, homo sic institutus est à Deo, vt haberet omniū sciētiam in quibus homo natus est initrui. Et hæc sunt oia illa, quæ virtualiter existūt in primis principiis per se notis, quæcūq; scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationem autē vitæ propriæ & aliorū, nō solum requiritur cognitio eorum, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum quæ naturalē cognitionem excedunt: eo q̄ vita hois ordinatur ad quendā finē supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitæ nostræ necessariū est cognoscere quæ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionē primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationē vitæ humanæ secundū statum illū. Alia vero, quæ nec naturali hois studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationē vitæ humanæ, primus homo non cognouit: sicut sunt cogitationes hoīm, futura contingentia, & quædā singularia: puta quod lapilli iaceant in flumine, & alia hmōi.

ARTICVLVS III.

a ¶ Virum primus homo habuerit scientiā omnium.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ primus homo non habuerit scientiam omnium. Aut enim habuit talem sciētiam per species acquisitas, aut per species connaturales, aut per species infusas: non autem per species acquisitas. Huiusmodi enim cognitio ab experientia causatur: vt dicitur in 1. Meta. Ipse autē non tunc fuerat oia expertus. Similiter etiā nec per species connaturales, q̄a erat eiusdem naturæ nobiscū: anima autē nostra est sicut tabula in qua nihil est scriptum: vt dicitur in 3. de Anima. Si autem per species infusas, ergo scientia eius quam habebat de rebus non erat eiusdem rationis cum scientia nostra quam à rebus acquirimus.

¶ Præterea nominibus indiuiduis eiusdem speciei est idem modus cōsequēdi perfectionem. Sed alij homines non statim in sui principio habent omniū sciētiā, sed eā per temporis successionem acquirūt secūdū suū modum. Ergo nec Adā statim formatus habuit oīm sciētiā.

¶ Præterea, Status præsentis vitæ huiusmodi conceditur, vt in eo proficiat aīa & quātū ad cognitionē & quantū ad meritū. Propter hoc em aīa corpori videtur esse vnita. Sed homo in statu illo profecisset quātū ad meritū. Ergo etiā profecisset quantū ad cognitionē rerum. Non ergo habuit omnium rerum scientiam.

¶ SED CONTRA est, q̄ ipse imposuit nomina animalibus, vt dicitur Gen. 2. Nomina autem debent naturis rerū cōgruere. Ergo Adam sciuit naturas omnium animalium, & pari ratione habuit omniū aliorū scientiam.

CONCLVSIO

¶ Sicut homo quo ad corporu bona sic perfectus à Deo institutus est ad opus generationis explendum, quòd ei necessaria dedit, & superflua dimisit: ita quo ad animam perfectus ita ad aliorum instructionem factus fuit, vt ei naturaliter scibilia nota essent, supernaturalia vero quantum fuerat opus, neutra vero ei penitus & diminute cognita remanerent.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ naturali ordine perfectū præcedit imperfectum, sicut & actus potentiæ: quia ea, quæ sunt in potentia, non reducuntur ad actum nisi per aliquod ens actu. Et quia res primitus à Deo institutæ sunt non solum vt in seipsis essent, sed etiā vt essent aliorum principia, ideo, pducta sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorū. Homo autē potest esse principiū alterius, non solū p generationē corporalē, sed etiam p instructionem et gubernationē. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quātū ad animā, vt statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autē aliqs instruere nisi habeat scientiam. Et ideo primus, homo sic institutus est à Deo, vt haberet omniū sciētiam in quibus homo natus est initrui. Et hæc sunt oia illa, quæ virtualiter existūt in primis principiis per se notis, quæcūq; scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationem autē vitæ propriæ & aliorū, nō solum requiritur cognitio eorum, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum quæ naturalē cognitionem excedunt: eo q̄ vita hois ordinatur ad quendā finē supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitæ nostræ necessariū est cognoscere quæ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionē primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationē vitæ humanæ secundū statum illū. Alia vero, quæ nec naturali hois studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationē vitæ humanæ, primus homo non cognouit: sicut sunt cogitationes hoīm, futura contingentia, & quædā singularia: puta quod lapilli iaceant in flumine, & alia hmōi.

rerū: sed notitia talium neutralium erat superflua: vt patet de notitia cogitationū, & futurorum & occultorū indiuiduorū, &c. ergo, hæc enim eo quia necessaria nec parti speculatiuæ nec parti practicæ erant, vt patet ex dictis, superflua esse pro statu illo relinquuntur.

¶ In responsione ad primum notato, q̄ non ois sciētia infusa distinguit̄ specie ab acquisita: sicut nec est eiusdem speciei est acquisita. Sed acquisitio & infusio concurrūt quiq; per accidentem hoc est qū illamet forma potest vtroque modo haberi: & tunc sunt eiusdem speciei. Talis autem erat sciētia Adæ & nostra, sicut & oculi ex ci nati & nostri. Quando q; vero concurrūt, vt per se propriæ vlæ ad tales terminos, & tunc semper sunt diuersarum speciei. Talis est autem scientia animæ separatæ & animæ coniunctæ: qua illa per infusionē tantū habeti potest. Specialiū autē est magis cū de diuersitate scientiæ agitur ad obiectum, & si obiectum est eiusdem rōnis. Scientiæ autē Adæ & nostræ omnino est idē obiectū formale, sicut si esset acquisita: scientiæ autem animæ separatæ & animæ Christi obiectum est vniuersalius & altius: & ideo alterius sunt rōnis à nostra, non ex sola infusione, vt ignorantes garriunt: sed ex formali ratione obiecti ipsārum specierum.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimaquarte Articulum quartum.

Comen. Titulus clarus.

¶ In corpore duo Primo, opinio affirmatiua: secundo negatiua simul probatur improbando oppositā. ¶ Quo ad primum tria dicit hæc opinio. Primo, q̄ deceptio sumitur dupliciter, scilicet proleui existimatione simplici eius quod non est, vel pro existimatione & assensu credulitatis. Secundum est, q̄ primus homo neutro modo decipi potuit respectu scitorū. Tertium, est quòd primus homo respectu non scitorū potuit primo decipi. probatur, q̄a hoc non erat noxiū hominī nec culpabiliter quia sine temerario assensu. ¶ Quo ad secundum, conclusio est responsiua quæsito, Primus homo nullomodo decipi potuit tam respectu scitorum quam nescitorum. Probatur dupliciter, primo ex integritate primi status. Secundo ex rectitudine eiusdem ex integritate quidē sic. In illo statu nullū malū esse poterat: ergo intelligui eius non poterat ineſſe falsum. Antecedēs patet ex auctoritate Augustini. Consequentia probatur, primo, quia falsum est malum intellectus, quod probatur ex 6. Ethi. quia verum est eius bonum. Deinde confirmat ex proportionali bono & malo in rebus corporeis, sic, Quēadmodum tuto eum negatione alicuius boni circa membra, puta claritatis, non statabit inhæsio alicuius mali, ita stabit inhæsio alicuius mali in intellectu ponenda est negatio scientiæ aliquorum: non tamen deceptio aliqua. Et notabene hanc confirmationem: quoniā de directo confutat modum opinionis oppositæ, quæ ex nescientia quorūdam concedebat deceptionē aliqualem circa illa. Et p hæc satisfactū etiā est rōni eius: quia iam ostensum est, q̄ omne falsum est malum intellectus: et cōsequēter noxium illi. ¶ Ex rectitudine vero arguitur, Quandiu anima erat subdita Deo, inferiora hominis erant subdita superioribus absque vllo turbatione: ergo superiora intellectu erant illi subdita: ergo non poterat decipi. Antecedens patet cum prima consequentia. secunda vero probatur: quia intellectus non decipitur nisi ex aliquo inferiori. Quod probatur dupliciter. Primo à priori quia semper est vertus circa obiectum: ergo ex se semper est vertus: ergo si decipitur, est ab aliquo non superiori: ergo inferiori. Secundo à signo, quia videmus q̄ in apparitionibus seu phantasiis quando naturale indicatorium est solutū nō decipimur. Cum vero ligatur somno aut infirmitate, &c. tunc fallimur.

¶ Num semper contingat intellectu decipi ex aliquo sibi inferiori.

¶ Circa hanc rationem occurrit dubiū: quoniā non videtur verū q̄ intellectus semper decipiatur ex aliquo inferiori. *Quæstio.* Quoniā intellectus componendo & diuidēdo & discurrēdo versatur per se circa verū & falsum: nec in his actibus est semper verus: vt ex superius dictis patet. Igitur ex se q̄nque est falsus & non ex phantasia aut aliquo huiusmodi. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ nomine intellectus hic non intelligo potentiam intellectiuam absolute, sed ipsam vt habet intelligendi officiū. Est enim hoc superadum in ipsa potentia intellectiua: vt patet ex auctoritate. Intellectus autem vt sic, habet pro obiecto incomplexū vt sic: circa quod semper est verus. Et quoniā in ordine ad proprium obiectū semper est verus, consequens est q̄, ex se fit semper verus. nō nāq; ppria in ordine ad ppriū obiectum consilium ipso autē existente

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ primus homo habuit scientia oīm per species à Deo infusas: nec tamē sciētia illa fuit alterius rationis à scientia nostra sicut nec oculi quos creato nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis quos natura produxit.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ Adam debebat aliquid habere perfectionis inquantum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit: vt ex dictis patet.

¶ AD TERTIVM dicendū, q̄ Adā in scientia naturalium scibilium, nō profecisset quantū ad numerū scitorum, sed quantū ad modū sciendi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset post modum per experimentum. Quantum vero ad supernaturalia cognita profecisset etiam quantum ad numerū per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Virum homo in primo statu decipi potuisset.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 2. quòd mulier seducta in præuaricatione fuit.

¶ Præterea, Magister dicit 21. dist. 2. sen. quòd ideo mulier non horruit serpentē loquentem: quia officium loquendi eum accepisse à Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶ Præterea, Naturale est quòd quanto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur. Sed natura oculi non est contracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocentiæ cotingisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei vīse, sicut & modo.

¶ Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad literā, quòd in somno adhæret anima similitudini tanquam ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per consequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset adhærendo similitudinibus tanquam rebus.

¶ Præterea. Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare vera pro falsis non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

CONCLVSIO.

¶ Cum homo in primo statu secundum intellectum sic à Deo fuerit institutus, quòd nullum malum in ipso inerat, & omnia inferiora superioribus subiebantur, nullo modo decipi potuit nec quo ad ea, quæ sciuit, nec quo ad ea, quæ nesciuit.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ quidam dixerunt q̄ in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscūque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero sine assensu credulitatis, & iterum firma credulitas. Quantum ergo ad ea quorū sciētiam Adam habebat, neutro istorum modorū homo decipi poterat ante peccatū. Sed quantum ad ea quorum scientiam non habebat, decipi poterat, large accepta deceptione pro existimatione qualicunq; sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictum: quia existimare falsum in talibus, non est noxium boni: & ex quo temere assensus non adhibetur, non est culpabile. Sed hæc positio non conuenit integritati primi status. Quia, vt Aug. dicit 14. de ci. Dei. in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manente nullum malum omnino esse poterat. Manifestum est autē, q̄ sicut verū est bonum intellectus, ita falsum est malum eius, vt dicitur in 6. Ethi. Vnde non poterat esse q̄ innocentiā manente intellectus hominis alicui falso acquiesceret quasi vero. Sicut enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicuius, pura claritatis, non tamen aliquod malum inesse poterat: ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tamen poterat ibi esse exillimatio falsi. Quod etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quandiu anima maneret Deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderentur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autem est præmissis, quòd intellectus circa proprium obiectum semper verus est. Vnde ex ipsō nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus quòd quando naturale iudicatorium non est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solum quando ligatur, vt patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum internæ claritatis. Dicit enim Augusti. 2. super Gen. ad literam, quòd mulier verbum serpentis non crederet, nisi iam inesset menti eius amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium: non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. Quamuis non sit necessarium autoritatem Magistri sentent. sequi in hac parte.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si aliquid repræsentatum fuisset sensui vel phantasiæ primi hominis aliter quam sit in rerum natura, non tamen deciperetur, quia per rationem veritatem diiudicaret.

¶ Ad quartum dicendum, quòd id quod accidit in somno, non imputatur homini: quia non habet vsum rationis qui est proprius hominis actus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris vel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset ita esse: sed credidisset q̄ hoc esset possibile. Et hoc non esset existimare falsum. Vel potest dici quòd diuinitus ei subeuntum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habebat. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subeuntum ne deciperetur: licet tunc maxime indigeret. Quia iam præcesserat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recursum non habuit.

QVAESTIO NONAGESIMAQVINTA de his, quæ attinent ad voluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis.

¶ Et circa hoc consideranda sunt duo. Primo quidem de gratia & iustitia primi hominis. Secundo, de vsu iustitiæ quantum ad dominium super alia.

¶ Circa primum queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum homo creatus fuerit in gratia.

¶ Secundo, vtrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. ¶ Tertio, vtrum habuit virtutes omnes. ¶ Quarto, vtrum opera eius fuissent æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero ex se, cū sit ipsum spectet omne iudicium, qm & principiū omnis cōpositionis, & finis ois resolutionis est qd est, oportet ei falsum in 476 22ª. q. 5. art. 1. con. Et 2. q. 20. q. 2. art. 3. con. Et d. 19. q. 1. ar. 6. Et qucl. 1. art. 8. com. cernere, aliunde accidere. Omne aliud autem sine cōponendo & dividendo cognoscit sine discursu, sine phantasia, &c. Angelus ergo est: ois igit de ceptio ex aliquo inferiori est. Vnde noranter in litera dicit ex aliquo inferiori, puta phantasia vel aliquo huiusmodi: non enim a lo quicquid illud esset. Quod aut sic accipiatur in ecclesiastico in proposito, ex eo patet, q obiectū semper est vere: hoc enim, vt clare liquet de intellectu quantū ad intelligendi officiū, vt di stinguitur cōtra officium cōponendi & discurrendi, interpretatur. Posset quo q expeditius dici q nota phantasiæ & intellectus ipsam eū concomitantibus, & quia intelligere cōponendo & discurrendo est vnū de concomitantibus eā, vt patet ex eo q ista separata intelligit p modū substantiarū separatarum: ideo omnis deceptio dicta est prouenire ex phantasia, &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum primum.*

Titulus clarus, in gratia gratum faciente.

Comment. ¶In corpore duo. Primo recitatur quædam opinio. Secundo examinat & reddit simul quæsito.

¶Quo ad primum duo referuntur ex opinione. Primum est, q primus homo non est creatus in gratia. Secundum est, q primus homo habuit gratiam antequam peccaret: hæc de primo.

313 aug. contra.

¶Quo ad secundum examinantur singula. Et primo secundū approbatur ea multi sancti hoc sonāt: deinde primū reprobatur ex rōne rectitudinis primi status: & sic directe ēt datur quæsito assumptus, s. q primus homo fuit creatē in gratia probatur sic. Primus homo fuit factus in statu recto, in quo scilicet erat Deo, inferiores vires rationi, & animæ corpus subdebatur: & prima subiectio erat rō secundæ, & secunda tertiæ: ergo fuit factus in subiectione inferiorū supernaturali: ergo in subiectione rōnis supernaturali, quod est esse factū in gratia. Antecedens quo ad primā partē probatur autoritate Eccle. 7. quo ad secundū auctoritate Aug. Prima consequentia probatur: q a subiectio illa si fuisset naturalis, remansisset post peccatū: q a non abstulit naturā. Et cōfirmatur ex dæmonum naturalibus. Secunda vero consequentia probatē rōne: q effectus non potest esse p prior causa. Et confirma-

a ¶ *Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd primus homo non fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Corint. 15. distinguens Adam à Christo dicit, Factus est primus Adam in animam viuentem: nouissimus autem in spiritum viuificantem. Sed viuificatio spiritus est per gratiam. Ergo hoc est proprium Christi q fuerit factus in gratia.

¶Præterea, Aug. dicit in lib. de quæstionibus veteris & noui testamenti, q Adam non habuit spiritum sanctum. Sed quicunque habet gratiam, habet spiritū sanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶Præterea, Aug. dicit in lib. de corruptione & gratia, q Deus sic ordinauit angelorum & hominum vitam, vt prius in eis ostenderet quid posset eorum liberum arbitriū deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæq; iudicium. Primo ergo condidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam contulit.

¶Præterea, Magister dicit in 23. distin lib. 2. sen. q homini in creatione datum est auxilium per quod stare poterat, sed non poterat proficere. Quicunque autem habet gratiam, potest proficere per meritum. Ergo primus homo non fuit creatus in gratia.

¶Præterea, Ad hoc q aliquis accipiat gratiā, requiritur consensus ex parte recipientis: cum per hoc perficiatur matrimonium quoddam spirituale inter Deum & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest nisi prius existentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

¶Præterea, Natura plus distat à gratia, quàm gratia à gloria: quæ nihil est aliud, quàm gratia consummata. Sed in homine gratia præcessit gloriam. Ergo multo magis natura præcessit gratiam.

¶SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinātur ad gratiā. Sed angelus est creatus in gratia. Dicit enim Aug. 12. de ciui. Dei, q Deus simul erat in eis, condens naturam & largiēs gratiam[c]. Ergo & homo creatus fuit in gratia.

CONCLVSIO.

¶Cum primus homo sic factus fuerit, vt ratio Deo subderetur, rationi verò inferiores vires, animæ verò corpus: conueniens est illi in gratia fuisse creatum.

¶RESPONDEO dicēdum q quidam dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum autoritates attestantur hominem in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua Deus hominem fecit: secundum illud Eccle. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc quòd ratio subdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur: vt Aug. dicit. Manifestum est autem q illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis: aliquin post peccatum manisset, cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatum permanserint, vt Dio. dicit 4. ca. de di. no. Vnde manifestum est q & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse q effectus sit potior quàm causa. Vnde Aug. dicit 13. de ciui. Dei, q posteaquam præcepti facta transgressio est, confestim gratia defe-

confusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, q per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q Apostolus illa verba inducit ad ostendendum esse corpus spirituale sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incepit in Adam. Non ergo in verbis Apostoli habetur q Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed q non fuit spiritualis secundum corpus.

¶Ad secundum dicendum, q sicut Augu. dicit in eodem lib. non negatur quin aliquo modo fuerit in Adam spiritus sanctus sicut & in aliis iustis: sed q non sic fuerit in eo sicut nunc est in fidelibus, qui admittuntur ad perceptionem hæreditatis æternę statim post mortem.

¶Ad tertium dicendum, q ex illa autoritate Augu. non habetur q angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij q habuisset gratiam: sed quòd ostendit quid in eis posset libe. arb. ante confirmationem, & quid postmodum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶Ad quartum dicendū, q Magister loquitur secundum opinionem illorum qui posuerunt hominem non esse creatum in gratia, sed in naturalibus tantum. Vel potest dici, q etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamen habuit q ex creatione naturæ posset proficere per medium, sed ex superadditione gratiæ.

¶Ad quintum dicendum, q cum motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis primum hominem gratiæ consensisse.

¶Ad sextū dicendum, q gloriā meremur per actum gratiæ, non autem gratiam per actum naturæ. Vnde non est similis ratio.

a ¶ *Vtrum in primo homine fuerint aliæ passiones.*

ADSECVNDVM sic procedit. Videtur q in primo homine non fuerint animæ passiones. Secundum enim passiones animæ contingit, q caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. Ergo in statu innocentiæ non erant animæ passiones.

¶Præterea, Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶Præterea, Per virtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 14. de ciui. Dei q erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quædam aliæ animæ passiones.

CONCLVSIO.

¶Passiones quæ malum respiciunt vt timor, & dolor nullo modo erant in statu innocentiæ, nec passiones circa bonum non habitum, vt nunc tamen habendum, vt spes: sed passiones circa bonum habitum, vel tempore suo habendum, vt amor, gaudium, desiderium, & spes, in illo fuerunt.

¶RESPONDEO dicendū, q passiones aiæ sunt in appetitu sensuali, cuius obiectum est bonū & malum. Vñ oim passionū animæ, quædam ordinantur ad bonū, vt amor & gaudium: quædā ad malum, vt timor & dolor. Et q in primo statu nullū malū aderat, nec imminebat, nec aliquod bonum aberat qd cuperet bona voluntas, p tēpore illo habendū vt patet p Aug. 14 de ci. Dei: oēs illæ passiones quæ respiciunt malū, in Adā non erāt: vt timor vt dolor, & huiusmodi: sīt nec illæ passiones, quæ respiciūt bonū nō habitū, & nūc habendum, vt cupiditas æstuans. Illæ vero passiones, quæ

passionibus. Secundo de modo earum.

¶Quo ad primum vnica distinctio cum subdistinctione, & cōclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est. Passionū aiæ aliæ circa bonū, aliæ circa malū, earū quæ circa bonū, aliæ circa bonū habitū, vel suo tēpore habēdū. Aliæ circa bonū non habitū, & tūc eā habēdū. Probatē distinctio, quia passiones oēs sunt in appetitu hāte pro obiecto bonū & malū. Iuxta primā distinctionē est conclusio negativa, Passiones circa malū nō erāt in statu innocentiæ. Probatē autoritate Aug. quæ nullam aderat. Iuxta secundam distinctionem conclusiones. Prima, Passiones circa bonū nō habitū, vt tūc habēdū nō erāt in illo statu. Probatē eadē autoritate, quia nullū bonū aberat quod cuperet bona voluntas. Secūda. Passiones circa bonū habitū aut tempore suo habendū, erāt ibi. Relinquitur per se nota, quia hæ sunt naturales, & nullum malum ponunt.

478 2. dist. 19. art. 3. col. & ad primum. Et in expo. lit. 3ti.

¶Quo ad secundū ponit[e] talis distinctio. Passionū duplex est modus. p modū præuenientis & impedientis, & per modū cōsequentis, & obedientis. Probatur distinctio in nobis ex eo q appetitus sensitiua[a] nō est totaliter subditus rōni, & quod isto modo rōni obedit in nobis. Et iuxta hanc distinctionem ponit[e] vna cōclusio. Passiones in illo statu nō erāt vt præuenientes, sed vt obedientes. Probatē, q appetitus[a] sensitiua ibi tota liter erat rationi subdita[b].

¶Circa primā cōclusionem aduerte, q Scot. in 2. dist. 19. q. 1. dicit, q forte nō oportet illā cōclusionē tenere, eo quia visus potuisset tristē visibile, & audiē triste audibile offendere, & consequēter appetitus sensitivus tristari de obiecto disconuenit. Et dicēdū nihil videt q primū peccatū in mēte Euæ fuerit talis, quia nullū bonū aberat quod cuperet bona voluntas. Secūda. Passiones circa bonū habitū aut tempore suo habendū, erāt ibi. Relinquitur per se nota, quia hæ sunt naturales, & nullum malum ponunt.

¶Quo ad secundū ponit[e] talis distinctio. Passionū duplex est modus. p modū præuenientis & impedientis, & per modū cōsequentis, & obedientis. Probatē, q appetitus[a] sensitiua[a] nō est totaliter subditus rōni, & quod isto modo rōni obedit in nobis. Et iuxta hanc distinctionem ponit[e] vna cōclusio. Passiones in illo statu nō erāt vt præuenientes, sed vt obedientes

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Quo ad secundum sunt tres conclusiones. Prima est, Opera primi hois erãt efficaciora ex gte gratiæ. Probat, quia maior gratia, ꝑbat, quia nullo obstaculo impedita. Secunda cõclusio est, Opera primi hois erãt efficaciora ad meritũ ex quantitate operis absoluta. Probat, quia maiora opera fecisset, ꝑbat, qa maioris virtutis erat. Tertia est, Opera primi hois erant minus efficacia ex quãtitate ꝓportionali operũ. Probat, quia opera hæc parua magis excedũt potestatẽ nostram, quã illa magna potestatẽ illius, ꝑbat, qa nos cũ difficultate hæc, ille sine difficultate illa, & radix est, quia nos imbecilles, ille sanus & robustus.

a ¶Super Quæstionis nonagesimasexte Articulum primum.

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio rñdua quæsito affirmatiue, Adã in statu innocentiæ dñabat̃ aĩalibus. Probatur, Oia aĩalia naturaliter subiecta sunt homini, ergo in statu innocentiæ illi obediebãt, qđ est inconuẽs. cõsequẽtia ꝑbatur, qa ante inobedientiã Dei nulla erat subiectio inobedientia, quod ꝑbat, qa illorũ inobedientia est effectus illi⁹ primæ inobedientiæ. Addendum autẽ ꝑbat̃ tripliciter, primo ex postulatione naturæ, imperfectiora siquidem perfectis ꝓpter suã imperfectionẽ & vtilitatẽ. Secũdo ex ordine diuinæ prouidentiæ, qa inferiora ꝓ superiora gubernant. Tertio ex ꝓprietatib⁹ vtriusque, qa quod est ꝓ parte talo, subest naturaliter ei qđ est vltra tale, aĩalia sunt prudentia secundum partẽ, id est ad aliqd̃ homo vniuersaliter, ergo. ¶Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula, qñ hic dicit, ꝙ dãnum sup aĩalia est naturale homini, hic etiã dicit, ꝙ pœnũ est tale dãnum ꝓ peccatũ, constat enim naturalia nõ esse ablata ꝓ peccatũ, qa ex hac rõne paulo superius ꝓbatũ est, ꝙ subiectio virũ inferiorũ rationi nõ erat naturalis, quia non remãlit post peccatum, ꝑ autem est hic ratio. Commen. ¶Ad hoc breuiter dicit, ꝙ distinguendũ est inter subiectionẽ & obedientiã, subiectio em & aĩalia hominẽ deuirũ inferiorũ rõni est naturalis, obedientia vero virorũ sic & similiũ erat supernaturalis, gratia em ꝓficiebat naturã, & qđ natura subiecerat, gratia obsequẽs ei debebat. Sic igitur vtroblq; obedientia pdicta, qa supernaturalis, subiectio naturalis remãsit cũ pugna, & ad vtrũq; insinuandum in litera dicit, ꝙ id quod naturaliter est subiectum homini, tunc nõ repugnabat, vbi ex presse ambo explicata sunt.

a ¶Super Quæstionis nonagesimasexte Articulum secundum.

Commen. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio trimẽbris, Homo non dñabat̃ Angelis, sed aĩalibus imperãdo, plãtis vero & inaĩatis, vtẽdo absq; impedimento. Probat̃, Oia sunt quodãmodo in hoste, ergo dominiũ hois respectu aliorũ est iuxta dãum inuẽstũ in ipso hoste, ergo nõ dñabat̃ Angelis, sed aĩalibus imperãdo, & reliquis, absq; impedimẽto vtẽdo. Addendũ ꝑbat, qa in hoste sunt quatuor quibus cũ ossibus cõiacet, rõ, sensus, vegetatio & corpus. Prima cõsequentia est satis rõnabilis, quoniam vnicuiq; conuenit præesse, vel subesse secũdum cõformitatẽ ad gradum suũ. Et nota ꝙ non solũ de dãno, sed de modo dãni agitur cõsequẽtia, vt manifeste explicat̃ in sequẽti cõsequẽtia. Secũda vero consequentia quo ad primã partẽ primo ꝓbatur, quia ratio in hoste est sub ratione dominantis, & nulli in consequentis. Deinde rñdetur tacitæ obiectioni, qa scilicet Gen. 1. dicitur de hoste, ꝙ præsit omni creaturę. glosa, nõ ad imaginem Dei. Quo ad secundam partẽ ꝓbatur, quia ratio præest viribus sensitiuis per imperiũ. Quo ad tertiã vero, quia ratio præest parti vegetatiuæ & corpori, nõ imperando, nec immutando vt patet, sed vtendo absque resistentia, habet enim dominium despoticum.

a ¶Super Quæstionis nonagesimasexte Articulum tertium.

Commen. 406 TItulus clarus.

¶In corpore duo, primo respondet quo ad necessarium, secundo, quo ad possibile.

¶Quo ad primũ cõclusio est rñsiua quæsito affirmatiua de necessario. Necesse est aliquã disparitatẽ inter homines in statu innocentiæ fuisse. Et ꝓbat̃ quo ad duo, scilicet sexũ & ætatẽ. Sexũ quidẽ, qa aliter gñatio nõ fuisset, ꝙtuꝫ vo, qa semper priores maiores filiis.

¶Quo ad secundum tria dicit. Primo, ꝙ inæqualitas fuisset quo ad animã. Secũdo quo ad corpus. Tertio ostẽdit, quomodo ista inæqualitas se habebat ad malũ. Secũdum animã inæqualitas ponit⁹ possibilis, & quo ad intellectũ rõne scientiæ, & quo ad volũtatem rõne iustitiæ, quia liberũ erat applicare se magis & minus ad sciendũ vel operandũ. Secundũ corpus vero ponit⁹ inæqualitas possibilis rõne melioris cõplexionis, pulchrioris, robustioris, & cętera, qa corpus humanũ magis & minus participatur, vel talem cæli influxũ, vel tales naturæ causas, &c. omnia clara sunt. Demum nulla inæqualitas in his qui min⁹ apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

ARTICVLVS II.

a ¶Virum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd homo non habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit Augustinus tertio, de Trinitate materia corporalis non obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentiæ.

¶Præterea, In plantis non sunt de viribus animæ nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autem non sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cum dominium competat homini secundum rationem, videtur quòd plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶Præterea, Quicunque dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cælestium corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dion. dicit in epistola ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Gen. 1. de homine. Præsit vniuersæ creaturæ.

CONCLVSIO.

¶Homo non dominabatur Angelis, sed animalibus imperando, plantis vero, & inanimatis, vtendo absque vllo impedimento.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in homine quodãmodo sunt omnia[c]. Et ideo secundum modum quo dominatur his, quę in seipso sunt, secundum hunc modum competit ei dominari aliis. Est autẽ in homine quatuor considerare, scilicet rationem, secundum quã conuenit cum Angelis, vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus, vires naturales, secundum quas conuenit cum plantis, & ipsum corpus, secundum quod conuenit cũ rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitur omni creaturæ, intelligitur quæ non est ad imaginem Dei. Viribus autem sensitiuis, sicut irascibili & concupiscibili quæ aliqualiter obediunt rationi[c], dominatur anima imperando. Vnde in statu innocentiæ animalibus aliis per imperium dominabatur. Viribus autem naturalibus & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiam homo in statu innocentiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis non per imperium vel immutationem, sed absque impedimento, vtendo eorum auxilio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Greg. quod vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundabat dilectio, quæ est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶Præterea, Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, quòd quosdam pro meritis præmiat, quosdam vero punit, ex parte vero naturæ, quia propter naturæ defectum quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autem fortes & perfecti quæ in primo statu fuissent.

¶SED CONTRA est quod dicitur Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maxime videtur in disparitate consistere. Dicit enim Augu. 9. de Ciui. Dei, Ordo est parium, dispariumq; rerum sua cuiq; loca tribuens dispositio. Ergo in primo statu, qui decentissimus fuisset, disparitas inueniretur.

CONCLVSIO.

¶Necesse est in statu innocentiæ aliquam disparitatem fuisse, saltem quo ad sexum, potuit tamen in anima & corpore esse etiam aliqua inæqualitas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexum, quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic enim quidam ex aliis nascebantur, nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiam. & quantum ad sciẽtiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbi. ex quo ratio habet quòd homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscẽdum. Vnde quidam magis profecissent in iustitia & sciẽtia, quàm alij. Ex parte etiam corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agẽtibus aliquod commodum aut auxilium reciperet magis & minus, cum etiam & cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secũdum diuersam dispositionem aĕris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarentur, quam alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati, ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregorius per verba illa intendit excludere disparitatem quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua contingit quòd aliqui pœnaliter sunt sub aliis coercẽdi.

¶Ad secundum dicendum, quòd æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio quam inter æquales, licet non æqualiter vtrinque respondeat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdam, & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secundum prædictum modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Augusti. 19. de Ciui. Dei, Hominem rationalem ad imaginem suam factum non voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori.

¶Præterea, Illud quod est introductum in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse homini introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Genes. tertio, ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶Præterea, Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat quod bona voluntas cupere posset, vt Augustinus dicit 14. de Ci. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dominabatur.

¶SED CONTRA, Cõditio hominũ in statu innocẽtiæ nõ erat dignior quã conditio angelorũ. Sed inter angelos quidã aliis dominãtur. Vnde & vnus ordo dominationũ vocatur. Ergo non est contra dignitatem status innocentiæ, quòd homo homini dominaretur.

CONCLV

CONCLVSIO.

¶Opera primi hominis efficaciora erant ex parte gratiæ, & operis quantitate absoluta, minus vero efficacia ex proportionali operum quantitate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti respondet præmio essentiali, quod consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet absoluta, & proportionalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylacium, minus opus fecit quantitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamen quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendum, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merendum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset nullo obstaculo in natura humana inuento. Similiter etiam si consideretur absoluta quantitas operis. Quia cum homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si consideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatum propter hominis imbecillitatem. Magis enim excedit paruum opus potestatem eius qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem ejus, qui sine difficultate operatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo post peccatum ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam consequendam, quæ est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti secundum quantitatem operis proportionalem, vt dictum est[c]. Et est signum prompti dominis voluntatis, quæ conatur ad id quod est sibi difficile, promptitudo autem voluntatis causatur ex magnitudine charitatis. Potest autem contingere quòd aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facile, sicut alius difficile, quia paratus esset facere, etiam quod sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis inquantum est pœnalis, habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

¶Ad tertium dicendum, quòd resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionem ponentium quòd gratiam non haberet, sicut nec modo est meritorium non habenti gratiam. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVAESTIO NONAgesimasexta, de Dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de dominio, quod competebat homini in statu innocentiæ. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, vtrum homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur. ¶Secundo, vtrum dominaretur omni creaturæ. ¶Tertio, vtrum in statu innocentiæ omnes homines fuissent æquales. ¶Quarto, vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

a ¶Virum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Adam in statu innocentiæ animalibus non dominabatur. Dicit enim Aug. 9. super Genesim ad literam quod ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adam, vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominum homo super alia animalia.

¶Præterea, Ea quæ abinuicem discordant, non recte sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter abinuicem discordant, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶Præterea, Hiero. dicit, quòd homini ante peccatum non indigenti Deus animalium dominationem dedit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuandum fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dñij super animalia non cõpetebat homini ante peccatum.

¶Præterea, Proprium domini esse videtur præcipere. Sed præceptum non recte fertur nisi ad habentem rationem, ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Genesis primo, de homine, Præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis terræ.

CONCLVSIO.

¶Adam in statu innocentiæ sic cuncti dominabatur animalibus, quia ei omnia animalia subiecta naturaliter erant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est[c], inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subiecta est in pœnam eius, eo ꝙ ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ ante inobedientiam prædictam nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus. Primo ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidã ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectũ, nam materia est propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorẽ, ita etiã, est in vsu rerũ naturaliũ. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorũ. Plantæ enim vtuntur terra ad sui nutrimentũ, animalia vero plantis, & homines plantis & animalibus, vnde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo, dicit in 1. Politi. quòd venatio syluestrium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi quod est naturaliter suum. Secundo apparet hoc ex ordine diuinæ prouidẽtiæ, quæ semper inferiora per superiora gubernat[c]. Vnde cum homo sit supra cætera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, cõuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertio apparet idem ex proprietate hominis & aliorũ animaliũ. In aliis enim animalibus inuenitur secundũ æstimationẽ naturalẽ quædã participatio prudẽtiæ ad aliquos partiCulares actus, in homine autẽ vniuersalis prudentia, quæ est ratio omnium agibilium. Omne autem quod est per participationem, subditur ei quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet quòd naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ in subiectos multa potest facere superior potestas, quæ nõ potest facere inferior. Angelus autem est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, scilicet quòd statim omnia animalia congregarentur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam dicunt, quòd animalia quę nunc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta non solum circa hominem, sed etiam circa alia animalia. Sed hoc est omnino irrationabile. Non enim per peccatũ hominis, natura animalium est mutata, vt quibus nunc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tunc vixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec glos. Bedæ dicit Gene. 1. quòd ligna & herbæ datæ sunt omnibus animalibus & auibus in cibum, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædã animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidentia hic totum dispensatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset, vt etiam nunc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

¶Ad tertium dicendum, quòd homines in statu innocentiæ non indigebant animalibus ad necessitatem corporalem, neque ad tegumentum, quia nudi erant, & non erubescebant nullo instante inordinatæ concupiscentiæ motu, neque ad cibum, quia liquis paradisi vescebantur, neque ad vehiculum, propter corporis robur, indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorum. Quod significatum est per hoc ꝙ Deus ad eum animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quæ eorum naturas designãt.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnia animalia habent quandam participationem prudentiæ & rationis secundum æstimationem naturalem, ex qua contingit quòd grues sequuntur ducem, & apes

apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

ARTICVLVS II.

a ¶Virum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd homo non habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit Augustinus tertio, de Trinitate materia corporalis non obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentiæ.

¶Præterea, In plantis non sunt de viribus animæ nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autem non sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cum dominium competat homini secundum rationem, videtur quòd plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶Præterea, Quicunque dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cælestium corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dion. dicit in epistola ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Gen. 1. de homine. Præsit vniuersæ creaturæ.

CONCLVSIO.

¶Homo non dominabatur Angelis, sed animalibus imperando, plantis vero, & inanimatis, vtendo absque vllo impedimento.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in homine quodãmodo sunt omnia[c]. Et ideo secundum modum quo dominatur his, quę in seipso sunt, secundum hunc modum competit ei dominari aliis. Est autẽ in homine quatuor considerare, scilicet rationem, secundum quã conuenit cum Angelis, vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus, vires naturales, secundum quas conuenit cum plantis, & ipsum corpus, secundum quod conuenit cũ rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitur omni creaturæ, intelligitur quæ non est ad imaginem Dei. Viribus autem sensitiuis, sicut irascibili & concupiscibili quæ aliqualiter obediunt rationi[c], dominatur anima imperando. Vnde in statu innocentiæ animalibus aliis per imperium dominabatur. Viribus autem naturalibus & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiam homo in statu innocentiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis non per imperium vel immutationem, sed absque impedimento, vtendo eorum auxilio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Greg. quod vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundabat dilectio, quæ est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶Præterea, Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, quòd quosdam pro meritis præmiat, quosdam vero punit, ex parte vero naturæ, quia propter naturæ defectum quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autem fortes & perfecti quæ in primo statu fuissent.

¶SED CONTRA est quod dicitur Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maxime videtur in disparitate consistere. Dicit enim Augu. 9. de Ciui. Dei, Ordo est parium, dispariumq; rerum sua cuiq; loca tribuens dispositio. Ergo in primo statu, qui decentissimus fuisset, disparitas inueniretur.

CONCLVSIO.

¶Necesse est in statu innocentiæ aliquam disparitatem fuisse, saltem quo ad sexum, potuit tamen in anima & corpore esse etiam aliqua inæqualitas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexum, quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic enim quidam ex aliis nascebantur, nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiam. & quantum ad sciẽtiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbi. ex quo ratio habet quòd homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscẽdum. Vnde quidam magis profecissent in iustitia & sciẽtia, quàm alij. Ex parte etiam corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agẽtibus aliquod commodum aut auxilium reciperet magis & minus, cum etiam & cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secũdum diuersam dispositionem aĕris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarentur, quam alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati, ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregorius per verba illa intendit excludere disparitatem quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua contingit quòd aliqui pœnaliter sunt sub aliis coercẽdi.

¶Ad secundum dicendum, quòd æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio quam inter æquales, licet non æqualiter vtrinque respondeat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdam, & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secundum prædictum modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Augusti. 19. de Ciui. Dei, Hominem rationalem ad imaginem suam factum non voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori.

¶Præterea, Illud quod est introductum in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse homini introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Genes. tertio, ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶Præterea, Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat quod bona voluntas cupere posset, vt Augustinus dicit 14. de Ci. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dominabatur.

¶SED CONTRA, Cõditio hominũ in statu innocẽtiæ nõ erat dignior quã conditio angelorũ. Sed inter angelos quidã aliis dominãtur. Vnde & vnus ordo dominationũ vocatur. Ergo non est contra dignitatem status innocentiæ, quòd homo homini dominaretur.

CONCLV

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONCLVSIO.

¶Non dominabatur homo homini in statu innocentiæ dominio tyrannico, sed politico & ciuili.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dominium accipitur dupliciter. Vno modo secundum quod opponitur seruituti. Et sic dominus dicitur cui aliquis subditur, vt seruus. Alio modo accipitur dominium secundum quod communiter refertur ad subiectum qua liter cunque. Et sic etiam ille, qui habet officium gubernandi & dirigendi liberos, dominus dici potest. Primo ergo modo accepto dominio, in statu innocentiæ homo homini non dominaretur. Sed secundo modo accepto dominio, in statu innocentiæ homo homini dominari potuisset. Cuius ratio est, quia seruus in hoc differt à libero, quòd liber est causa sui, vt dicitur in prin. Meta. seruus autem ordinatur ad alium. Tunc ergo aliquis dominatur alicui vt seruo, quando eum cui dominatur, ad propriam vtilitatem sui, scilicet dominantis refert. Et quia vnicuiq; est appetibile proprium bonum, & per cõsequens contristabile est vnicuique quòd illud bonum quod deberet esse suum, cedat alteri tantum, ideo tale dominiũ non potest esse sine pœna subiectorũ. Propter quod in statu innocentiæ non fuisset tale dominium hominis ad hominem. Tunc vero dominatur aliquis alteri vt libero, quãdo dirigit ipsum ad proprium bonum eius, qui dirigitur vel ad bonum commune. Et tale dominiũ hominis ad hominẽ in statu innocentiæ fuisset[e], propter duo. Primo, quia homo naturaliter est animal sociale. Vnde homines in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis autem vita multorum esse non posset, nisi aliquis præsideret qui ad bonum commune intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus vero ad vnum. Et ideo Philos. dicit in princip. Poli. Quandocunque multa ordinantur ad vnum, semper inuenitur vnum vt principale & dirigens. Secundo, quia si vnus homo habuisset super alium supereminentiam scientiæ & iustitiæ, inconueniens fuisset nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, secundũ quod dicitur 1. Pet. 4. Vnusquisque gratiam quam accepit, in alterutrum illam administrantes. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuita. Dei, quòd iusti non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, hoc naturalis ordo præscribit. ita Deus hominem condidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dominij.

QVAESTIO NONAGESIMA septima, de His, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad statum primi hominis secundũ corpus. Et primo quantum ad conseruationem indiuidui. Secundo, quãtum ad conseruationem speciei. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis. ¶Secundo, vtrum esset impassibilis. ¶Tertio, vtrum indigeret cibis. ¶Quarto, vtrum per lignum vitæ immortalitatem conseqꝫeretur.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocẽtiæ, nõ erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione aufertur diffinitum, ergo si homo erat, nõ poterat esse immortalis.

¶Præterea, Corruptibile & incorruptibile genere differunt, vt dicitur in decimo Metaph. Sed eorum quæ differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, non posset homo in statu isto esse corruptibilis.

¶Præterea, Si homo in statu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturam, aut per gratiam. Sed non per naturam. Quia cum natura eadem maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam. Quia primus homo gratiã per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sapi. 10. Eduxit illũ à delicto suo. Ergo immortalitatem recuperasset. Quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶Præterea, Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apost. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur ad Roma. 5. quòd per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

CONCLVSIO.

¶Homo in statu innocentiæ non naturæ, vel gratiæ, sed sic immortalis fuisset, vt sibi immortalitatem non peccando præstare potuerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materiæ, eo scilicet q̃ vel non habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiam, quæ non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cælestе. Et hoc dicitur secundum naturã incorruptibile[c]. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quam totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam. Quia vt dicit Augus. in epistola ad Dioscorum, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & incorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (vt Aug. dicit in lib. de Quæstio. no. & vere. testa.) Deus enim hominem fecit, qui quandiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam, aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exigentem, sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare, quandiu ipsa Deo subiecta manssisset. Quod rationabiliter factum est. Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, vt supra dictum est, conueniens fuit, vt in principio ei vitius daretur, per quã corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.

¶AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quòd rationes illæ procedunt de incorruptibili & immortali per naturam. ¶Ad tertium dicendum, quòd vis illa præseruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, sed per donum gratiæ. Et quamuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpæ, & meritum gloriæ, non tamen ad amissæ immortalitatis effectum. Hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat, vt infrà dicetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocẽtiæ fuisset passibilis. Sentire enim est pati quoddam. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Somnus passio quædam est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset, secundum illud Genesis secundo, Immisit Deus soporem in Adam, ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Ibidem subditur, quòd tulit vnam de costis eius. Ergo costa fuisset passibilis etiam per abscisionem partis.

¶Præterea, Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuum est à duro. Ergo si corpori primi hominis obuium fuisset aliquod corpus durum, ab eo passus fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia passio magis facta abilcit à subitantia.

CONCLVSIO.

¶Homo in statu innocentiæ impassibilis fuit passionibus, quæ secundum corruptionem sunt, passibilis autem secundum passiones perfectiuas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd passio dupliciter dicitur[c]. Vno modo proprie. Et sic pati dicitur quod à sua naturali dispositione remouetur. Passio enim est effectus actionis. In rebus autem naturalibus contraria agunt & patiuntur adinuicem, quorum vnum remouet alterum à sua naturali dispositione. Alio modo dicitur passio communiter secundum quancunq; mutationem, etiam si pertineat ad perfectionem naturæ, sicut intelligere vel sentire dicitur pati quoddam. Hoc igitur secundo modo homo in statu innocẽtiæ passibilis erat, & patiebatur, & secundum animam & secundum corpus. Primo autem modo dicta passione erat impassibilis, & secundum animam & secundum corpus, sicut & immortalis. Poterat enim passionem prohibere, sicut & mortem, si absque peccato perstitisset

videtur sibi quòd Innocentia excluderet omne pati proprie dictum. Et posset pro eo argui, quia omne agens in agendo repatitur, sed corpus hominis agebat in cibum, ergo reparebatur ab eo, ergo non excluditur omnis passio propria à statu innocentiæ. Ad hoc dicetur inferius in sequenti articulo in responsione ad secundum.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæctauæ Articulum tertium.

Commit. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo ponitur differentia inter statum innocentiæ & resurrectionis. Et in differentia proponitur conclusio responsiua quæsito, Secundo Probatur vtraque pars differentiæ.

¶Quo ad primum differentia est inter vtrunque statum, quia in statu innocentiæ erat vita animalis egens alimento. In statu futuro erit vita spiritualis non egens alimentis, prima enim pars differentiæ est conclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶Quo ad secundum probatur vtraque pars sic, Anima humana est anima & spiritus, ergo vt anima congruebat primo statui, ergo secundum id quod conuenit omni animato, ergo secundum opera partis vegetatiuæ alere, augere, generare, &c. Et rursus, ergo & spiritus conuenit vltimo statui, ergo secundum id quod est proprium ei, ergo secundum immortalitatem, impassibilitatem, gloriam, &c. Igitur in primo statu erat animalis cum alimentis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur autoritate Genesis primo, Factus est homo in animam viuentem, & subditur super ratione, quia primum primo respondere debet. Secunda vero probatur, quia anima vt anima communis est omni viuenti. Tertia vero probatur, quia primum in omni viuente apud nos est pars vegetatiua. Aliæ consequentiæ ex alia parte patent per locum ab oppositio.

Annot. ¶In responsione ad primum nota vltima verba, Et ne totaliter consumeretur, ex hoc enim insinuatur, quòd aliqua deperditio humidi hebat in illo statu, de qua vide in articulo sequẽti.

Annot. ¶In responsione ad secundum nota duas responsiones, primam, quòd corpus hominis non patiebatur in nutritione, secundam, quòd patiebatur, sed perfectiue. Prima saluatur quo ad repassionem qua omne agens repatitur, & hoc propter virtutem animæ. Secunda. Id passionis quod accidit corpori ex nutriri quicquid sit illud, manifestat quale sit ex hoc ipso quo dicit, quale esset pati, si nutriri consisteret in pati. Vnde in materia sequentis articuli notandæ sunt ambæ, & sic solutum est dubium præcedentis articuli.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæctauæ Articulum quartum.

Commit. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua bimembris. Lignum vitæ causabat immortalitatem quodammodo, non simpliciter. Primo probatur quo ad primam partem, quia habebat vim fortificatiuam virtutis specifice contra defectum proueniemem ex admixtione exterani. Declaratur hoc distinguendo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionem humidi, & debilitationem virtutis ex admixtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici autoritate Augus. Secundo probatur quo ad secundam partem, quia habebat virtutem specificè contra defectum proueniemem ex admixtione exterani. Declaratur hoc distinguendo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionem humidi, & debilitationem virtutis ex admixtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici autoritate Augus. Tum quia virtus animæ non minorat à ligno vitæ. Tum quia virtus finita nõ potest causare effectum durationis infinitæ. Probatur, quia quanto maior est virtus, tanto imprimit durabiliorem effectum. Virtus autẽ ligni vitæ sicut cuiusque corporis finita erat, ergo. Tertio declaratur modus, quo verificatur vtraque pars, & est cõservatio per lignum vitæ vsq; ad certum tẽpus, & deinde aut iterata comestione iterum conseruatur, &c. aut translatus fuisset in vitam spiritualem, qualis erit post resurrectionẽ. Circa vtrũque istorum defectuum dubiũ occurrit, quoniã si in statu innocentiæ vtergi fuisset, tam fuisset ibi passio propria dicta, deperditio siquidem humidi eũ fiat actione caloris, manifestè in passione propria dicta cõsistit. Debilitatio quoque virtutis ex admixtione exterani aperte nostrum remouet à naturali suo robore, igitur, & octera.

¶Num lignum vitæ immortalitatem homini præstaretur.

Quæstio. ¶Circa effectũ ligni vitæ dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 19. q. 1. Arguit enim contra hoc q̃ lignum vitæ erat conseruatiuum virtutis specificæ, & causabat immortalitatẽ. Et inuectus tali ratione, Vis conseruiua alimẽti in Adam, etiam conuertendo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabat aliquantulũ, quia omne agens Philosophicum agendo debilitatur, & patet in exẽplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secũda vice iterum debilitaretur, & sic tandem deficeret. Num ergo poterat hoc modo immortalitas haberi. & cætera.

¶Ad primum dubiũ videtur mihi distinguendum, & dicendũ de primo defectu, quòd fuisset actu, sed non sub ratione defectus, secundus autẽ fuisset tantum in potentia. Ad cuius euidẽtiam notandum est, quòd passio propria dicta pro tẽpore statui innocentiæ repugnabat, pro quanto corpus hominis à naturali dispositione remouebat, & non absolute, Et propterea notãter in litera artic. 1. describitur passio non per corruptionem absolutè, sed per remotionẽ corporis à naturali dispositione. Vnde si qua obiectio cõtrarij esse posuit absque hoc non repugnabat statui innocentiæ. Nec propterea corpus humanũ dicebat proprie pati, eo q̃ ipsum nihil perdebat naturalis dispõnis, quãuis aliquid eius, puta humidũ, patereꝰ proprie. In proposito autẽ inter deperditionẽ humidi & debilitationẽ virtutis tantũ interest, q̃ deperditio humidi non necessario remouet corpus à naturali dispõne, vt patet in pueris, imò talis passio est ad pfectionẽ naturæ, vt in rãsione ad secundũ in præcedẽti arti. S. T. dixit. Debilitatio autẽ virtutis manifestè naturã à sua naturali integritate remouet. Vnde eadẽ rõne opponit statui innocẽtiæ, qua senectus, quæ in

ideo corpus illud dicebat animale, inquantum, scilicet habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in istis inferioribus, vt dicitur in libro de Anima, est anima vegetabilis, cuius opera sunt alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hæc opera hominũ in primo statu competebant. In vltimo vero statu post resurrectionem anima communicabit quodammodo corpori ea, quæ sunt sibi propria, inquantum est spiritus. Immortalitatem quidem quantum ad omnes, impassibilitatem vero & gloriam & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt. Sed in statu innocentiæ eis indigebant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augustin. in libro de Quæstio. ve. & no. test. Quomodo immortale corpus habebat quòd cibo sustentabatur: immortale enim non eget esca neque potu. Dictum est enim suprà[5], quòd immortalitas primi status erat secundum vim quandam supernaturalem in anima residentem, non autem secundum aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

¶Ad secundum dicendum, quòd in nutritione est quædam passio & alteratio, scilicet ex parte alimenti, quod conuertitur in substantiam eius quod alitur. Vnde ex hoc non potest concludi quòd corpus hominis fuerit passibile, sed quòd cibus assumptus erat passibilis. Quamuis etiam talis passio esset ad perfectionem naturæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd si homo sibi non subueniret de cibo, peccaret, sicut peccauit sumendo vetitum cibum. Simul enim sibi præceptum fuit, vt à ligno scientiæ boni & mali abstineret, & vt de omni alio ligno paradisi vesceretur.

¶Ad quartum dicendum, quòd quidam dicunt quòd homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo nisi quantum fuisset ei necessarium. Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale videtur, quòd in cibo assumpto non esset aliqua fæculentia, quæ non esset apta vt conuerteretur in hominis nutrimentum. Vnde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus prouisum, vt nulla ex hoc indecentia esset.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum homo in statu innocentiæ per lignum vitæ immortalitatem conseqꝫutus fuisset.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd lignum vitæ non poterat esse causa immortalitatis. Nihil enim potest agere vltra suam speciem. Effectus non excedit causam. Sed lignum vitæ erat corruptibile, alioquin non potuisset in nutrimentum assumi, quia alimentum conuertitur in substantiam nutriti, vt dictum est[c]. Ergo lignum vitæ incorruptibilitatem seu immortalitatem conferre non poterat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

que in eâ debilitate cõsistit. Vnde cum in littera dicitur, q̃ lignum vitæ occurrebat huic defectui, inter prætendum est non qui fuit, sed qui fuisset nisi lignum vitæ præuenisset, ita quòd succurrebat huic defectui præueniendo, non restaurando, vt Sco. intellexit, & sic nullum inconueniens sequitur.

¶Ad secundum dubium dicitur, quòd vt patet ex dictis & etiam recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicem, alteram ex parte animæ, & alteram ex parte corporis. Ex parte animæ vim quandam, qua corpus agendo in nutrimentum non reparabatur ab eo. Alteram ex parte corporis, & ista est lignum vitæ, habens virtutem conseruandi ad certum longũ tempus. Vnde iungendo has duas causas simul ex sumptione ligni vitæ nulla debilitatio sequebatur, quamuis debilitatio in nobis sequeretur ex ligno illo, vnde non viuerem̃ immortales per illud, sed longo valde tempore. Propter quam diuturnitatẽ dictum est, eiiciendo Adam, Ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum, iuxta morem Scripturæ, quo vocantur diuturna æterna, vt mões æterni.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum primum.

TItulus clarus.

Commen. ¶In corpore vna cõclusio responsiua quæsito. In statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationẽ generis humani. Probatur dupliciter, primo ducendo ad inconueniens, quòd peccatum fuisset necessariũ valde propter tantũ bonum. Secundo, Homo est secundum animam incorruptibilis, & secũdum corpus corruptibilis, ergo est medium secundum naturam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, ergo ex parte corporis conuenit naturaliter generatio, ex parte animæ, quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiæ, statura est generatio. Antecedens supponitur, & prima consequentia est clara. Secunda vero quo ad vtrãque partem & declaratur & probatur ex differentia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles in hoc, quòd corruptibiles non sunt per se intentę secundum indiuidua, sed secundum speciem, incorruptibiles vero & secundum indiuidua & secũdum speciem. Quæ differẽtia probatur ex hoc, quòd intentio naturæ per se est ad perpetuum & non ad temporale. Probatur, ducendo ad

¶Præterea, Effectus qui causantur à virtutibus plantarum & aliarum naturalium rerum, sunt naturales. Si ergo lignum vitæ immortalitatem causasset, fuisset illa immortalitas naturalis.

¶Præterea, Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt quòd dij qui comedebant de quodam cibo, facti sunt immortales. Quos irridet Philosophus in 3. meta.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genes. 3. Ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.

¶Præterea, Augu. in lib. de quæst. ve. & no. te. dicit, Gustus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat. Denique & post peccatum potuit insolubilis manere si permissum esset illi edere de arbore vitæ.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ per lignum vitæ consecutus fuisset homo immortalitatem non simpliciter, sed secundum quid.

¶RESPONDEO dicendum, quòd lignum vitæ quodammodo immortalitatem causabat, non autem simpliciter. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd duo remedia ad conseruationem vitæ habebat homo in primo statu contra duos defectus. Primus enim defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui est animæ instrumentum. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per esum aliorum lignorum paradisi, sicut & nunc subuenitur nobis per cibos quos sumimus. Secundus autem defectus est, quia, vt Philosophus dicit 1. de generatione, illud quod generatur ex aliquo extraneo, adiunctum ei quod prius erat humido præexistenti, imminuit virtutem actiuam speciei, sicut aqua adiuncta vino, primo quidem conuertitur in saporem vini, sed secundum quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinem. Et tandem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus quòd in principio virtus actiua speciei est adeo fortis, quòd potest conuertere de alimento non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiã quod sufficit ad augmentum. Postmodum vero quod aggeneratur, non sufficit ad augmentum, sed solum ad restaurationem deperditi. Tandem vero in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis[e]. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei contra debilitatem proueniẽtem ex admixtione extranei. Vnde Augustin. dicit in decimaquarto, de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini ne esuiret, potus ne sitiret, & lignum vitæ ne senectus eum dissolueret. Et in libro de quæsti. ve. & no. te. dicit, quòd vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen simpliciter immortalitatem causabat, quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, causabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nunquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde non poterat virtus ligni vitæ ad hoc se extendere, vt daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est enim, quòd quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabiliorem effectum. Vnde, cum virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptum præseruabat à corruptione vsque ad determinatum tempus, quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitam, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitæ. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ rationes concludunt quòd non causabat incorruptibilitatem simpliciter. Aliæ vero concludunt quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem secundum modum prædictum[c].

QVAESTIO NONAGESIMAOCTAVA, de Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad conseruationem speciei. Et primo de ipsa generatione. ¶Secundo de conditione prolis genitæ. ¶Circa primum quæruntur duo. ¶Primo, vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. ¶Secundo, vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio. Generatio enim corruptio est contraria, vt dicitur in sexto phy. Contraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio. 488 1. dist. 10. q. 1. art. 1.

¶Præterea, Generatio ordinatur ad hoc quòd conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum conseruari non potest. Vnde & in illis indiuiduis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶Præterea, Per generationem homines multiplicantur. Sed multiplicatis dominis necesse est fieri possessionum diuisionem ad euitandam confusionem dominij. Ergo cum homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, secuta fuisset diuisio dominij. Quod videtur esse contrarium iuri naturali, secundum quod omnia sunt communia, vt Isid. dicit, Non ergo fuisset generatio in statu innocentiæ.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Genesis primo, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque noua generatione fieri non potuisset, cum duo tantum fuerunt primitus instituti. Ergo in primo statu generatio fuisset.

CONCLVSIO.

¶Ad Humani generis multiplicationem in statu innocentiæ actum generationis fuisse, conueniens fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem humani generis, aliquin peccatum hominis fuisset valde necessarium, ex quo tantum bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundum suam naturam est constitutus quasi medium quoddam inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima eius est naturaliter incorruptibilis[e], corpus vero naturaliter corruptibile[e]. Est autem considerandum quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solum secundum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatum, alioquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ[e], ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiæ vero incorruptibiles manent semper non solum secundum speciem, sed etiam secundum indiuidua, & ideo etiam ipsa indiuidua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quod corruptibile est secundum naturam suam, competit generatio. Ex parte vero animæ, quæ incorruptibilis est, competit ei quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta à natura, vel potius à naturæ autore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ. 367 484

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ corpus hominis in statu innocentiæ quantum erat de se, corruptibile erat, sed potuit præseruari à corruptione per animam. Et ideo non fuit homini subtrahenda generatio, quæ debetur corruptibilibus rebus. ¶Ad secundum dicendum, q̃ generatio in statu innocentiæ, etsi non fuisset propter conseruat

Quæstio. ¶Sed sunt hic quædã dubia. Primo circa primã ghationẽ, qm illud qđ fert̃, p incõueniẽti, nõ est incõueniẽs, pfertim secũdũ doctrinã S. T. qui incarnatio filij Dei, quę est maximũ bonũ, ex pcõ cõsecuta est, ita q̃ pctm fuit ad hoc necessarium fuxta illud Greg. 6 certe necessariũ Adæ peccatũ, &c. Ergo multo min̄ est Incõueniens q̃ pp bonũ multiplicatiõis humanę fuerit pctm necessarium. ¶Ad hoc breuiter dupl̃ respõ. Lect. Primo, q̃ bona sunt duplicia ordinis. Quędã supponẽtia malũ, vt pœnitẽtia, patiẽtia, martyriũ, &c. quędã vo oĩaria bona. Et ad primã q̃ dẽ opus est esse malã, ad secũda vero oportere fieri mala scõurniẽs est. Multiplicatio aũt humani gẽris est de gñe bonorũ oĩquaq; peinet eiñ ad ipsam pfectionẽ speciei, incarnatio aũt verbi Dei, quãuis secũm se sit de bonum oĩquaq;, & ideo simplr nõ oportebat occasionari ex pctõ, vt tñ re telata est nobis p pctõs, est de gñe bonorũ suppoñtiũ mala, qñ reuelata est nonnisi vt redẽptrix, ac p hoc capeliorũ. ac p hoc peccatorum, &c. & hoc ex ordinatione diuina, quantum ẽ nimis. ¶Scdo dicit̃, q̃ aliud est loq de qualitate boni, & aliud de quãtitate. Quãuis eiñ ad tale bonũ possit opportunũ esse pctm, nõ tñ ad tm, qm si bonũ aliqđ extat absq; peccato, incõueniẽs est q̃ quitas eius pctõ egeat, sic aũt̃ est in ꝓposito. Qm multiplicatio gẽris humani, ꝓpositio iã hoie in statu innocentiæ, dicit maiorẽ tatẽ bonę humanę bonitatis, & nõ plus. Incarnatio aũt filij Dei eleuat naturã in aliã boni rõnẽ, & ideo hic dicit tale bonũ, quãuis maximũ, multiplicatio vero dicit tñ bonũ. Vñ i littera notãter dicit, incõueniẽs esse tñ bonũ cõseq ex peccato. Circa ghationẽ, q̃ spãse nõ sit p se de intẽtione næturæ, dubiũ occurrit, qa non videt̃ valere, qm nõ sequit̃ q̃ illo cessante cessaret naturæ intẽtio, sed q̃ cõpleta fuerit. Ad hoc breuiter dicit̃, q̃ cũ præsens sermo nõ sit de natura particulari huius agentis, puta Sortis aut Platonis, tñ stat talia agẽtia vt sic particularia per se facere & intendere, vt patet 12. meta. tex. 11. sed de natura vniuersali, cõsequẽs est q̃ rõ addita efficax sit. Qm si vniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intenderet, ex vna parte illo destrueret naturæ vniuersalis intẽtio nõ amplius saluaret̃, & ex alia parte, qa est vniuersalis, ac per hoc intẽdens ad vniuersale bonũ. Ergo intentio talia vana, frustrãq; est, nihil enim cõferre poterit vniuerso corrupto illo particulari per se intẽto. Circa rõnẽ allatã in littera p cõclusiõe aduerte

conseruationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in statu isto multiplicatis Dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia communitas possessionis est occasio discordiæ, vt Philosophus dicit in 2. Polit. Sed in statu innocentiæ fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, quòd absque omni periculo discordiæ communiter vsi fuissent, secundum quod vnicuique eorum competeret rebus, quæ eorum dominio subdebantur, cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obseruetur.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrũ in statu innocẽtiæ fuisset generatio per coitũ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ nõ fuisset generatio per coitum. Quia, vt Damasce. dicit, Primus homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidam. Sed in futuro resurrectionis statu, quando erunt homines Angelis similes, neque nubent, neque nubentur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatio per coitum.

¶Præterea, Primi homines in perfecta ætate condidi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatum generatio fuisset per coitum, fuissent etiam in paradiso carnaliter coniuncti. Quod patet esse falsum secundum Scripturam.

¶Præterea, In coniunctione carnali maxime efficitur homo similis bestiis, propter vehementiam delectationis. Vnde etiam cõtinentia laudatur, per quam homines ab huiusmodi delectationibus abiiunt. Sed bestiis homo comparatur propter peccatum, secundũ illud Psal. Homo cum in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipiẽtibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatum nõ fuisset maris & fœminæ carnalis cõiũctio.

¶Præterea, in statu innocentiæ nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocentiæ non fuisset.

¶SED CONTRA est, quòd Deus ante peccatum masculum & fœminam fecit, vt dicitur Gen. 1. & 2. Nihil autem est frustra in operibus Dei. Ergo etiam si homo non peccasset, fuisset coitus, ad quem distinctio sexuum ordinatur.

¶Præterea, Gen. 2. dicitur. Mulier est facta in adiutorium viri. Sed non ad aliud nisi ad generationem, quæ fit per coitum, quia ad quodlibet aliud opus conuenientius adiuuari posset vir per virum quã per fœminam. Ergo in statu innocẽtiæ fuisset generatio per coitũ.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ consummatum fuisset generationis opus non virtute diuina, sed per coitum coniunctione maris & fœminæ, sed nulla in actu illo adfuisset immoderata concupiscentia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiquorum doctorum considerantes concupiscentiæ fœditatem quæ inuenitur in coitu in isto statu, posuerunt quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio per coitum. Vnde Grego. Nice. dicit in lib. quem fecit de homine, quòd in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanum, sicut multiplicati sunt angeli absque concubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit quòd Deus ante peccatum fecit masculum & fœminam, respiciens ad modum generationis, qui futurus erat post peccatum, cuius Deus præscius erat. Sed hoc non dicitur rationabiliter. Ea enim, quæ sunt naturalia homini neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autem quòd homini secundum animalem vitam, quam etiam ante peccatum habebat, vt suprà dictum est[e], naturale est generare per coitum, sicut & cæteris animalibus perfectis. Et hoc declarant naturalia membra ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicendum, quòd vsus horum membrorum naturalium non fuisset ante peccatum, sicut & cæterorum membrorum. Sunt igitur in coitu duo consideranda secundum præsentem statum. Vnum, quod naturæ est, scilicet coniunctio maris & fœminæ ad generandum. In omni enim generatione requiritur virtus actiua & passiua. Vnde cum in omnibus in quibus est distinctio sexuum, virtus actiua sit in mare, virtus vero passiua in fœmina, naturę ordo exigit, vt ad generandum conueniant per coitum mas & fœmina. Aliud autem quod considerari potest, est quædam deformitas immoderatæ concupiscentiæ, quæ in statu innocentiæ non fuisset, quando inferiores vires omnino rationi subdebantur. Vnde Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei, Absit vt suspicemur non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo. Sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra quo cætera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualem mentem, cum tamen haberet vitam animalem quãtum ad corpus. Sed post resurrectionem erit homo similis angelo spiritualis effectus & secundum animam & secundum corpus. Vnde non est similis ratio.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Augu. dicit 9. super Genesim ad literam. Ideo primi parentes in paradiso non coierunt, quia formata muliere post modicum propter peccatum de paradiso eiecti sunt. Vel quia expectabatur diuina autoritas ad determinatum tẽpus cõmixtionis, à qua accepere, ut vniuersile mãdatũ.

¶Ad tertium dicendum, quòd bestiæ carent ratione. Vnde secundũ hoc homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiscentiæ ratione moderari non potest. Sed in statu innocentię nihil huiusmodi fuisset, quod ratione non moderaretur, nõ quia esset minor delectatio secundum sensum, vt quidam dicũt (fuisset enim tanto maior delectatio sensibilis, quãto esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia vis concupiscibilis non ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationem. Ad quã non pertinet vt fit minor delectatio in sensu, sed vt vis concupiscibilis non immoderate delectationi inhæreat. Et dico immoderate, propter mensuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderate assũmpto non minorem habet delectationem quàm gulosus, sed animus eius concupiscibilis super huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonant verba Aug. quæ à statu innocentiæ non excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentiæ non fuisset laudabilis, quæ in tempore isto laudatur, non propter defectum fœcunditatis, sed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuisset fœcunditas absque libidine.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut Augu. dicit 14. de Ciui. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Ita enim potuit vtero coniugis salua integritate seminis genitalis virile semen immitti, sicut nunc potest eadem integritate salua ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus fœmineæ viscera relaxarer, sic ad concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius vsus naturam vtranque coniungeret.

QVAESTIO NONAGESIMANONA, de Conditione prolis generandæ quo ad corpus, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ. Et primo, quantum ad corpus. Secundo, quantum ad iustitiam. Tertio, quantum ad scientiam. ¶Circa principiũ quæritur duo. ¶Primo, vtrũ in statu innocẽtiæ pueri mox geniti habuissent perfectã vitutem corporeã. ¶Secũdo, vtrũ omnes fuissent nati in sexu masculino.

ARTI

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum. Dicit enim Augustin. in lib. de bap. paruu. quòd infirmitati mentis congruit hæc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

¶Præterea, Quædam animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem ad vsum membrorum. Sed homo est nobilior aliis animalibus. ergo multo magis est naturale homini quòd statim natus virtutem habeat ad vsum membrorum. Et ita videtur esse pœna ex peccato consequens.

¶Præterea, Non posse consequi delectabile propositum, afflictionem induerit. Sed si pueri non habuissent virtutem ad mouendum membra, frequenter accidisset quòd non possent consequi aliquod delectabile eis propositum. Ergo fuisset in eis afflictio, quæ non poterat esse ante peccatum. Non ergo in statu innocentiæ defuisset pueris virtus ad mouendum membra.

¶Præterea, Defectus senectutis videtur correspondere defectui pueritiæ. Sed in statu innocentiæ non fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus pueritiæ.

¶SED CONTRA est quòd omne generatum prius est imperfectum quàm perficiatur, sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationem producti. Ergo à principio imperfecti fuissent, & quantitate & virtute corporis.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ pueri mox nati non habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum omnium, sed ad mouendũ mẽbra ad actus puritiæ conuenientes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ea, quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus. Quod autem credimus, autoritati debemus. Vnde in omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ autoritate diuina traduntur, quæ sunt supra naturam. Manifestum est autem naturale hoc esse, vtpote & principiis humanę naturę competens, quòd pueri mox nati non habeant sufficientem virtutem ad mouendum membra. Quia homo naturaliter habet cerebrum mains in quantitate secundum proportionẽ sui corporis, quã cætera animalia[c]. Vnde naturale est quòd, pter maximam humiditatem cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumẽta motus, non sunt idonei ad mouendum membra. Ex alia vero parte nulli catholico dubium est quin diuina virtute fieri possit, vt pueri mox nati perfectã virtutem habeant ad motum membrorum. Constat autem per autoritatem Scripturæ q Deus fecit hominem rectum. Et hæc rectitudo cõsistit, vt Aug. dicit, in perfecta subiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo statu nõ poterat esse in membris hominis aliquid quod repugnaret ordinatæ hominis voluntati, ita membra hominis deficere non poterant humanæ voluntati. Volũtas autem hominis ordinata est, quæ tendit in actus sibi cõuenientes. Non sunt autem iidem actus conuenientes homini secundum quamlibet ætatem. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati non habuissent sufficientem virtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus puritiæ conuenientes, puta ad fugendum vbera & ad alia huiusmodi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus corũ puritiæ cõuenientes, vt patet per ea quæ præmittit, quòd iuxta se iacentibus mammis magis possunt esurientes fiere, quàm fugere.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd hoc quòd quædam animalia statim nata habet vsum membrorum, non est ex eorũ nobilitate, cum quædam animalia perfectiora hoc non habeant, sed hoc eis cõtingit ex siccitate cerebri, & qa actus proprij talium animaliũ sunt imperfecti, ad quos etiã parua virtus sufficere potest.

¶Ad tertium patet solutio per ea quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quòd nihil appetiuissent nisi ordinata voluntate conuenisset res secundum statum suum.

¶Ad quartum dicendum, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed non fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui consequuntur generationem, non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in primo statu fœminæ natæ fuissent.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo statu fœminæ natæ non fuissent. Dicit enim Philosophus in lib. de Generatione animalium, quòd fœmina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturæ proueniens. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminæ natæ non fuissent.

¶Præterea, Omne generans generat sibi simile, nisi impediatur, vel propter defectum virtutis, vel propter indispositionem materiæ, sicut paruus ignis non potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cum igitur in statu innocentiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ ex parte fœminæ, videtur quòd semper masculi nati fuissent.

¶Præterea, In statu innocentiæ generatio ad multiplicationẽ hominum ordinabatur. Sed sufficienter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per primam fœminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium quòd in statu innocentiæ fœminæ nascerentur.

¶SED CONTRA est, quòd sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & fœminam in natura humana, vt dicitur Gen. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & fœminæ generati.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ non omnes mares, sed fœminæ etiam natæ fuissent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil eorum quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent, in statu innocentiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiam diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fœmina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuersalis, vt suprà dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd generatio fœminæ non solum contingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tangit, sed quandoq; quidem ex aliquo accidenti extrinseco, sicut Philosophus dicit in lib. de Animalibus[c], quòd ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis verò ad generationem fœminarum, quandoque etiam ex conceptione animæ ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipue in statu innocentiæ hoc esse poterat, quando corpus magis erat animæ subiectum, vt scilicet secundum voluntatem generantis distingueretur sexus in prole.

¶Ad tertium dicendum, quòd proles fuisset genita viuens vita animali. Ad quam sicut pertinet alimento vti, sic etiam generare. Vnde conueniebat quòd omnes generarent, & non solum primi parentes. Ad quod consequens videtur quòd tot fuissent generatæ fœminæ, quot & mares.

QVAESTIO CENTESIMA de Conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de cõditione prolis generãdæ quantum ad iustitiam.

¶Circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, vtrum homines fuissent nati cum iustitia.

¶Secundo, vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nõ fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug. de S. Vic. quòd primus homo ante peccatum generaret quidem filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hæredes.

¶Præterea, Iustitia est per gratiam, vt Apostolus dicit ad Rom. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis: sed à solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶Præterea, Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset à parentibus in filios.

¶SED CONTRA est quod Ansel. dicit in libr. de concepti virgi. quòd simul cum rationalem haberent animã, iusti essent, quos generaret homo si non peccaret.

CONCLVSIO.

¶ Quosunq; genero sse Adam in statu innocentiæ filios, originali iustitia præditos genuisset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd naturaliter homo generat sibi simile secundum speciem. Vnde quæcunque accidentia consequuntur naturã speciei, in his necesse est quòd filij parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autem individualibus non est necesse quòd filij parentibus similentur. Iustitia autẽ originalis, in qua primus homo cõditus fuit, fuit accidens naturæ speciei, non quasi ex principiis speciei causatum, sed tantũ sicut quoddam donum diuinitus datum toti naturę. Et hoc apparet: quia opposita, sunt vnius generis. Peccatũ autem originale, quod opponitur illi iustitiæ, dicitur esse peccatũ naturæ. Vnde traducitur à parente in posteros. Et propter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent quantũ ad originalem iustitiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd verbum Hugo. est intelligendum non quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem ad actus.

¶Ad secundum dicendũ, quòd quidam dicunt quòd pueri non fuissent nati cum iustitia gratuita, quæ est merendi principium: sed cum iustitia originali. Sed cum radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est homo, cõsistat in subiectione supernaturali rationis ad Deum, quæ est per gratiam gratum facientẽ, vt suprà dictum est[c], necesse est dicere quòd si pueri nati fuissent in originali iustitia, quòd etiam nati fuissent cum gratia: sicut & de primo homine suprà diximus[c], quòd fuit cum gratia conditus. Non tamẽ fuisset propter hoc gratia naturalis: quia non fuisset collata homini statim cum habuisset animam rationalem, sicut etiam statim cum corpus est dispositũ, infunditur à Deo anima rationalis: quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentię nati fuissent in iustitia confirmati. Dicit enim Greg. 4. moralium, super illud Iob, Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per Redemptorem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

¶Præterea, Ansel. dicit in libro, Cur Deus homo, q si primi parentes sic vixissent, vt tentati non peccassent: ita confirmarentur cum omni propagine sua, vt vltra peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia cõfirmati.

¶Præterea, Bonũ est potentius quàm malum. Sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his, qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

¶Præterea, Angelus adhærens Deo aliis peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, vt vlterius peccare non posset. Ergo similiter & homo si tentationi restitisset, cõfirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit 14. de ciuit. Dei, Tunc felix vniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros traiicerent: nec quisquam exstirpe eorum iniquitatem cõmitteret, quę damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi quòd etiam si primi homines non peccassent, aliqui ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

CONCLVSIO.

¶ Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati in iustitia confirmati.

¶RESPONDEO dicendum, quòd non videtur possibile quòd pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim quòd pueri in ista natiuitate nõ habuissent plus perfectionis quàm eorum parentes in statu generationis. Parentes autem quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quòd efficitur beata per apertam Dei visionẽ. Cui viso non potest non inhærere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cum nihil desideretur & ametur, nisi sub ratione boni. & hoc dico secũdum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de virgine matre Dei. Quàm cito autem Adam ad illam beatitudinem peruenisset, quod Deum per essentiam videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cessaret, in qua sola generationis vsus fuisset. Vnde manifestũ est quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd si Adam non peccasset, non generaret ex se filios gehennæ: ita scilicet, quòd ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

redimendum voluntatem in vero bono: quoniam deliberet alteri vtpote pari circulari bono malo aliquod annexu potest. Et propterea vndique constat quod impeccabilitas voluntatis beatitudinis proprius effectus est.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ primæ Articulum primum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio, Pueri non nascerentur perfecti in scientia, sed absq; difficultate eam acquisiuissent. Probatur, Naturale est homini nõ habere scientiam, cõgenitam, sed acquirere eam ex sensibus. ergo in statu innocentiæ non nati fuissent sapientes, & cætera. Antecedens probatur: quia anima vnitur corpori propter indigẽtiam illius ad hoc opus. consequentia vero probatur: quia vbi autoritas Scripturæ non opponitur, naturalia asserenda sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ primæ Articulum secundum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio bimembris, Pueri non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. probatur prima pars, organa virium sensitiuarum ex nimia humiditate fuissent impedita: ergo ipse vires sentirent. ergo vsus rationis. Antecedens patet. prima cõsequentia probatur, quia actus earum pendent ex organis quia sunt actus eorum. Secunda consequentia probatur, quia vsus rationis pendet ex viribus sensitiuis: vt patet in phreneticis & dormientibus. Secunda pars: quia paratio est de vsu rationis & membrorum, de quibus imperius dictum est: quòd fuissent idonea ad actus puerilæ, & non simpliciter. Ex eadem siquidem ratione, scilicet humiditate nimia cerebri vtrunque nascitur.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum primum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio habens duas partes. Paradisus est locus in Orientis parte constitutus, prima pars, scilicet quòd sit locus probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modum historiæ narrantur. & confirmatur autoritate Augustini, ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualem quo ad hoc & similia. Secunda vero pars probatur autoritate Isido. & confirmatur ratione quia nobilior locus in nobiliori est: est plaga est, ergo in Oriente. ergo in Oriente. patet omnia.

conseruarentur immunes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd. Ansel. hoc non dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cum dicit, Videtur quod si vixissent, &c.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd ratio ista non est efficax: quamuis per eam Ansel. motiua fuisse videatur, vt ex eius verbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parentis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiam redire non possint. Quod est tantum in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisissent ad posteros, quòd omnino peccare non possent. Quod est tantũ in beatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est simile de homine & angelo. Nam homo habet liberum arbitrium vertibile, & ante electionem & post: non autẽ angelus, sicut supra dictum est cum de angelis ageretur [c].

QVAESTIO CENTESIMAPRIMA de Conditione prolis generandæ quantum ad scientiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quantum ad scientiam.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. ¶ Secundo, vtrum statim post naturitatem habuissent perfectum vsum rationis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, talis filios generasset. Sed Adã fuit in scientia perfectus, vt supra dictum est [c]. Ergo filij nascerentur ab eo in scientia perfecti.

¶ Præterea, Ignorantia ex peccato causatur, vt Beda dicit. Sed ignorantia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem scientiam habuissent.

¶ Præterea, Pueri mox nati iustitiã habuissent. Sed ad iustitiam requiritur scientia, quæ dirigit in agendis. Ergo scientiam habuissent.

¶ SED CONTRA est, quòd anima nostra per naturam est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum: vt dicitur in tertio de Anima. sed eadem animæ natura est modo, quæ tunc fuisset. Ergo animæ puerorum in principio scientia caruissent.

CONCLVSIO.

¶ Pueri in statu innocentiæ non nati fuissent perfecti in scientia, sed eam processu temporis facile acquisiuissent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est [c] de his, quæ sunt supra naturam, soli autoritati creditur. Vnde vbi autoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem. Est autem naturale homini vt scientiam per sensus acquirat, sicut supra dictum est [c]. Et ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad istam propriam operationem [c]. Quod non esset si statim a principio scientiam haberet non acquisitam per sensitiuas virtutes. Et ideo dicendum est, quòd pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu temporis absq; difficultate acquisiuissent inueniendo vel addiscendo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse perfectum in scientia, fuit individuale accidens primi parentis in quantum scilicet ipse instituebatur, vt pater & inductor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc non generabat filios similes sibi, sed solum quantum ad accidentia naturalia vel gratuita totius naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tempore illo. Quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam quæ eis competebat secundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis non fuisset, sed necessaria respectu aliquorum. Quam etiam Dionys. ponit in angelis sanctis in septimo cæl. hierar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pueri habuissent sufficientem scientiam ad dirigendum eos in operibus iustitiæ in quibus homines diriguntur, & vniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus: & similiter aliorum vniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum vsum rationis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectum vsum rationis. Nunc enim pueri perfectum vsum rationis non habent: propter hoc quòd anima per corpus aggrauatur. Hoc autem tunc non erat: quia, vt dicitur Sapien. 9. corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionẽ a peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum vsum rationis habuissent.

¶ Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis industriæ vsum, sicut agnus statim fugit lupum. Multo ergo magis homines in statu innocentiæ mox nati habuissent vsum perfectum rationis.

¶ SED CONTRA est, quòd natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim à principio habuissent perfectum vsum rationis.

CONCLVSIO.

¶ Pueri in statu innocentiæ mox nati non habuissent perfectum rationis vsum, sed ad opera puerilia idoneum, ex nimia cerebri illorum humiditate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis patet [c], vsus rationis dependet quodammodo ex vsu virium sensitiuarum. Vnde ligato sensu & impeditis inferioribus viribus sensitiuis, homo perfectum vsum rationis non habet: vt patet in dormientibus & phreneticis. Vires autẽ sensitiuæ sunt virtutes, quædam corporalium organorum. Et ideo impeditis eorum organis, necesse est quòd eorum actus impediantur: & per consequens rationis vsus. In pueris autem est impedimentũ harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis non est perfectus vsus rationis, sicut nec aliorum membrorum: & ideo pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectũ vsum rationis, sicut habituri erant in perfecta ætate. Habuissent tamen perfectiorem quàm nunc, quantum ad ea quæ ad eos pertinebant, quantum ad statum illum, sicut & de vsu membrorum superius est dictum [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc q̃ vsus rationis impeditur quãtum ad ea etiam quæ pertinent ad hominẽ secundum quamcunq; ætatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam alia animalia non habent ita perfectum vsum industriæ naturalis statim à principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent volare pullos suos, & similia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, vt supra dictum est [c].

QVAESTIO CENTESIMASECUNDA de Loco hominis qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum paradisus sit locus corporeus. ¶ Secundo, vtrum sit conueniens locus habitationis humanæ. ¶ Tertio, ad quid homo in paradiso positus fuit. ¶ Quarto, vtrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum paradisus sit locus corporeus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd paradisus non sit locus corporeus. Dicit enim Beda quòd paradisus pertingit vsq; ad lunaré circulum. Sed nullus locus terrenus talis esse potest, tum quia contra naturam terræ esset quòd tantũ eleuaretur: tum etiã quia sub globo lunari est regio ignis qui terram contingeret. Non est ergo paradisus locus corporeus.

¶ Præterea, Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, vt patet Genes. 2. illa autem flumina quæ ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, vt patet etiam per Philosophum in lib. Metho. ergo paradisus non est locus corporeus.

¶ Præterea, Aliqui diligentissimè inquisierunt omnia loca terræ habitabi-

habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo non videtur esse locus corporeus.

¶ Præterea, In paradiso describitur lignum vitæ esse. Sed lignum vitæ est aliquid spirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. quòd est lignum vitæ his qui apprehendunt eam: ergo & paradisus non est locus corporeus, sed spiritualis.

¶ Præterea, Si paradisus est locus corporalis, oportet q̃ & ligna paradisi sint corporalia. Sed hoc nõ videtur cum corporalia ligna sint producta tertio die. de plantatione autem ligni vitæ legitur Gen. 2. post opera sex dierũ. Ergo paradisus nõ est locus corporeus.

¶ SED CONTRA est, quòd August. dicit 8. super Gen. ad lit. Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt: alia eorum qui spiritualiter tantum: tertia eorum qui vtroque modo paradisum accipiunt. Quam mihi fateor placere sententiam.

CONCLVSIO.

¶ Paradisus est locus in parte Orientis conuenienter à Deo institutus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut Aug. dicit 13. de ci. Dei, quę cõmode dici possũt de intelligẽdo spiritualiter paradiso, nomine prohibente dicãtur: dum tamẽ & illius historiæ fidelissima veritas rerũ gestarũ narratione cõmendata credatur. Ea enim quæ de paradiso in Scriptura dicũtur, per modũ narrationis historiæ proponuntur. In omnibus autẽ quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda veritas historiæ: & de his spirituales expositiones fabricandæ. est ergo paradisus, vt Isid. dicit in lib. Etymol. locus in Orientis partibus constitutus: cuius vocabulũ à Græco in Latinum vertitur hortus. Conuenienter autem in parte Orientali dicitur fitus: quia credendũ est quòd in nobilissimo loco totius terræ sit constitutus. Cum autem Oriens sit dextera cæli, vt patet per Philosophum in 2. de cæl. dextera autẽ est nobilior quàm sinistra: cõueniens fuit vt in Orientali parte paradisus terrenus institueretur à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Bedę verbum non est verum si secũdum situm manifestũ intelligatur. Potest tamen exponi q̃ vsq; ad locũ lunaris globi ascẽdit, non secundũ situs eminentiam: sed secundum similitudinẽ: quia est ibi perpetua aëris temperies: vt Isid. dicit. Et in hoc assimilat corporibus cælestibus, quæ sunt absq; contrarietate. Magis tamẽ fit mentio de lunari globo, quàm de aliis sphæris: quia lunaris globus est terminus cælestium corporũ versus nos: & luna etiã est magis terræ affinis inter omnia corpora cælestia. Vnde & quasdam tenebras nebulosas habet quasi accedens ad opacitatem. Quidam autẽ dicunt quòd paradisus perringebat vsq; ad lunarẽ globum, id est vsq; ad medium aëris interstitium: in quo generãtur pluuiæ & venti & huiusmodi: quia dominium super huiusmodi euaporationes maximè attribuitur lunæ. Sed secũdum hoc locus ille non esset conueniens habitationis humanæ: tum quia ibi est maxima intemperies: tum quia non est temperatus complexioni humanæ: sicut aër inferior magis terræ vicinus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit 8. super Gen. ad lit. credendum est quòd locus paradisi à cognitione hominum est remotissimus: flumina autem quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras & post tractus prolixarũ regionum locis aliis erupisse. Nam hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat?

¶ Ad tertium dicendum, q̃ od locus ille seclusus est a nostra habitatione aliquibus impedimentis: vel montium, vel marium, vel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non possunt. Et ideo scriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd lignum vitæ est quædam materialis arbor: sic dicta, quia eius fructus habebat virtutem conseruandi vitam, vt supra dictum est [c]. Et tamen aliquid significabat spiritualiter, sicut & petra in deserto fuit aliquod materiale, & tamẽ significauit Christũ. Similiter etiam lignum scientiæ boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentũ futurum: quia post eius esum homo per experimentum pœnæ didicit quid interesset inter obedientiæ bonum & inobedientiæ malum: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidam dicunt.

¶ Ad quintũ dicendum, q̃ secundum Aug. tertio die productæ sunt plantæ non in actu, sed secundum quasdam rationes seminales. Sed post opera sex dierũ productæ sunt plãtæ tam paradisi quàm aliæ in actu. Secũdum alios vero sanctos oportet dicere quòd omnes plantę productę sunt in actu tertio die [c], & etiã ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet, Plantauerat Dominus Deus paradisum voluptaris a principio.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ paradisus nõ fuerit locus cõueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinẽ ordinantur. Sed angelus statim à principio factus est habitator loci beatorum, scilicet empyrei. Ergo etiã ibi debuit institui habitatio hominis.

¶ Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælum: qui videtur esse locus naturalis animæ, cum omnibus insitus sit appetitus cæli. Ratione autem corporis non debetur ei alius locus, quam aliis animabus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶ Præterea, Frustra est locus in quo nullum locatum continetur. Sed post peccatum paradisus non est locus habitationis humanæ: ergo si est locus habitationi humanæ congruus, in vanum mutatus à Deo institutus fuisse.

¶ Præterea, Domini, cum sit temperatæ complexionis, congruus est locus temperatus. Sed locus paradisi non est locus temperatus. Dicitur enim esse sub æquinoctiali circulo. Qui locus videtur esse calidissimus: cum bis in anno sol transeat super summitatem capitum eorum, qui ibi habitant. Ergo paradisus non est locus congruus habitationi humanæ.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit de paradiso, q̃ est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem Dei erat cõseruatio.

CONCLVSIO.

¶ Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundum primum primæ immortalitatis statum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut supra dictũ est [c], homo sic erat incorruptibilis & immortalis, nõ quia corpus eius dispositionem incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat animæ vis quædam ad præseruandũ corpus à corruptione. Corrumpi autẽ potest corpus humanum & ab interiori & ab exteriori. Ab interiori quidem corrũpitur per consumptionem humidi & per senectutẽ, vt supra dictum est [c]. Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per esum ciborũ. Inter ea vero quæ exterius corrumpũt, præcipuum videtur esse ditemperatus aër. Vnde huic corruptioni maximè occurritur per temperiẽ aëris. in paradiso autẽ vtrunq; inuenitur. Quia (vt Damas. dicit) est locus temperato & tenuissimo & purissimo aëre circunfulgens, plantis semper floridis comatus. Vnde manifestum est q̃ paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secũdum primæ immortalitatis statum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum empyreum est supremum corporalium locorum: & est extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum est locus congruus naturæ angelicæ: quia sicut Augustinus dicit in 3. de tri. Deus regit creaturam corporalem per spirituale. Vnde conueniens est quòd spiritualis natura sit supra omnẽ corporalem constituta, sicut ei præsidens. Quantũ autem ad secũdum conuenit statui beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo secundum naturã suam. Vnde ibi creatus est. Non autẽ congruit homini secũdum suam naturam, cum non præsideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, sed competit ei solum ratione beatitudinis. Vnde non est positus à principio in cælo empyreo. Sed illuc transferendus erat in statu finalis beatitudinis.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ òd ridiculum est dicere quòd animæ aut alicui spirituali substantiæ sit aliquis locus naturalis. Sed per congruentiam quandam aliquis specialis locus creaturæ corporali attribuitur. Paradisus enim terrestris erat locus congruens homini, & quantum ad animam & quantum ad corpus, inquantum scilicet in anima erat vis præseruandi corpus humanum à corruptione. Quod non competit aliis animalibus. Et ideo vt Damas. dicit, in paradiso nullum irrationalium habitat. Licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & serpens illuc accesserit per operationem diaboli.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominum habitatio post peccatũ: sicut etiam non frustra fuit homini attributa immortalitas quædam quam conseruatus non erat. Per huiusmodi enim ostenditur benignitas Dei ad hominem: & quid homo peccando amiserit, quamuis, vt dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiso habitent.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illi qui dicunt paradisum esse sub circulo æquinoctiali, opinantur sub circulo illo esse locũ temperatissimum propter æqualitatem dierum & noctium omni tempore. Et quia sol nunquam multũ ab eis elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterum est apud eos (vt dicunt) superabundantia caloris: quia etsi sol pertranseat super eorum capita, non tamen diu moratur ibi in hac diuersitione. Arist. tamẽ in lib. Meteor.

¶ In responsione ad primum, nota autoritatem literæ & rationẽ contra id quod communiter dici videtur, scilicet q̃ paradisus sit supra locum planetarũ. dispositio siquidẽ illius aëris intemperata est valde humanæ complexioni quoniam abũdat calido & subtilitate. Vnde ad motum eacumina elevata supra plumas: in quibꝰ cineres inuenti dicuntur in primo Meteororum, spongiis olei aëre ingrossantibus, vt dicunt accedentes.

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum secundum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio, Paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundũ primũ primę immortalitatis statũ, probatur: Homo habebat corpus corruptibile quidem ex se, sed præseruatum à virtute animæ à corruptione: ergo habebat corpus corruptibile ab intrinseco & extrinseco. ergo egebat remedio alimentorũ & aëris tẽperati. ergo cõuenientissime habitabat in paradiso. Antecedens supponitur. Prima cõsequẽtia & est per se nota, & probatur: quia poterat corrumpi per consumptionem humidi & debilitationem virtutis, & ab aëre reliquitq; extrã. Secunda vero patet: quia ista sunt propria remedia cõtra illos defectus.

vtium

Universidad de Deusto
Biblioteca

vltima autem probatur: quia in paradiso exercebat vtrumque remedium, vt patet ex narratione Damasceni.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duplex expositio illorum verborum. Omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum quartum.*

480 Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio. Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo transferendus post vitã animalẽ in cælum. Hæc cõclusio probat̃ quo ad primas partes simul: vltima autem relinquitur pro cõstanti. Probatur autẽ sic. Paradisus est locus cõueniens homini rationi immortalitatis illius: ergo est cõueniẽs gratuitus. ergo attribuẽ diuinæ gratiæ. ergo nõ in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens suppositum ex secundo articulo. prima cõsequentia probat̃: quia immortalitas illa nõ ex natura, sed dono gratiæ erat. Secũda vero est per se nota: quia vnũquodq; propriæ causæ attribuendum est. Vltima autem probatur ex oppositio, quia si factꝰ in eo fuisset homo, videretur locus eius ex naturarum vnũquodq; naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimentisque in prima rerum factione nõ habente locũ, non ergo in eo factus, sed per gratiæ donum. deinde est in eo positus, vtpote in cõuenientissimo loco naturę gratificatæ. Merito autem vltima pars reliquitur pro cõstanti, quia habitatio habitati respondere debet. Paradisus autẽ & cælum in hoc manifeste differunt, q; ille ad vitam animalẽ deseruit, istud vitæ omino spirituali, vtpote immutabili, congruit. Et propterea dũ homo vita degebat animali: habitator erat paradisi. Cum in vitam transferebatur spiritualem, cælum inhabitare cõuenientissimum erat: vt flamus post referẽtionem ostendit.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum primum.*

499 Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo refert̃ opinio falsa. Secundo improbatur. & simul respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo referuntur: opinio, & eius ratio. Opinio est tenens partem negatiuã, scilicet quòd mundus non gubernatur ab aliquo. Ratio est: quia omnia sunt fortuita.

487 484 ¶ Quo ad secũdum dupliciter ostenditur opinio impossibilis. Primo ex modo operandi naturalis. Secundo ex parte causæ actiuæ sic: In rebus naturalibꝰ semper aut in pluribꝰ euenit melius. ergo ab aliqua prouidẽtia dirigitur ad bonũ. ergo gubernatur ab aliquo. Antecedẽs patet. consequẽtia vero prima ꝓbatur: qa ordo manifestat ordinantẽ, vt patet in domo & autoritate Aristot. apud Tullium. secũda cõsequentia patet ex quinq; viis gubernatiuis. Secũdo ex parte causæ actiuæ sic, Diuinæ bonitatis est ꝓducere res: ergo ad perfectũ ducere: ergo ad cõsecutionẽ finis: ergo gubernare. A sic inponitur: prima consequentia probat̃: quia optimi est optima ꝓducere. Secunda vero scilicet vltima perfectio cuiusq; consistit in cõsecutione finis. Tertia autẽ patet ex quid nominis.

582 2. *dist.* 1. q. 1. *art.* 1. *Et veri.* q. 5. *ar.* 2.

¶ Nota hic duo. Primo q. cum sint tres opiniones, altera dicẽs ofa casualia, altera, ofa necessaria: & alia media, quæ dã necessaria, & quæ dã casualia, & hæc fola sit vera: non allata est opinio dicẽs omnia necessaria, sed tantũ dicens casualia: qa ista negat̃ gubernationẽ, illa vero ponendo ofa determinata, gubernationẽ affirmat: vtpatet ex rãsione ad secundũ. Nota secundo q. prima ratio litere nõ solum contradicit̃ reliꝙ opinionis recitatæ probat, sed rationẽ illius confutat, dũ naturalia euenire semper aut frequẽter ait. cõstat enim casualia extra semper & frequẽter versari, ex 2. Physic.

55

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio, Finis gubernationis mũdi est bonũ extrinsecũ à toto vniuerso. Probat̃ dupliciter. primo. Principium rerum est extrinsecũ ab vniuerso. ergo finis. antecedens patet ex dictis: cõsequẽtia probat̃, quia finis rndet principio & secundũ esse & secũdum cognosci. Secundo. Finis vniuersalis omniũ rerũ est bonũ vniuersale. ergo est bonũ per essentiã: ergo nõ est aliquod infra vniuersum: ergo est bonũ extrinsecũ à toto vniuerso. Antecedẽs ꝓbatur dupliciter. primo, quia finis habet rationẽ boni. Secũdo, quia finis particularis alicuius est bonũ particulare. Prima cõsequentia probatur ex differentia inter bonum vniuersale, & particulare: quia illud ipsa bonitas essẽtialis: hoc participatiue bonũ. secunda consequentia probatur quia nihil est in vniuerso nisi participatiue bonum. vltima est per se nota.

259 249

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio, Mundus

expresse dicit, quòd regio illa est inhabitabilis propter æstũ. Quod videtur probabilius: quia terræ per quas nunquam tol pertransit in directum capitis, sunt intemperatæ in calore propter solam vicinitatem solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est paradisum in loco temperatissimo constitutum esse vel sub æquinoctiali vel alibi.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum homo sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum, quod enim introductum est in pœnã peccati, non fuisset in paradiso in statu innocentiæ, sed agricultura introducta est in pœnam peccati, vt dicitur Gen. tertio. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

¶ Præterea, Custodia nõ est necessaria vbi non timetur violentus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violẽtus inuasor: ergo non erat necessarium, vt paradisum custodiret.

¶ Præterea, Si homo positus est in paradiso, vt operaretur & custodiret ipsum: videtur sequi quòd homo factus sit propter paradisum, & non econuerso. Quod videtur esse falsum. Ergo homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Tulit dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt Deus cum fecisset hominem, poneret in paradiso illum, vt ibi operaretur, & custoditet illũ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 8. super Gen. ad lit. verbum istud dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quòd Deus posuit hominẽ in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem. Operaretur inquam iustificando ipsum. Cuius operatio si ab homine cesset, continuo obtenebratur: sicut aër obtenebratur si cesset influentia luminis. Vt custodiret vero ab omni corruptione & malo. Alio modo potest intelligi: vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamen illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatum: sed fuisset iucunda propter experientiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa non esset contra inuaforem: sed esset ad hoc quòd homo sibi paradisum custodiret ne ipsum peccãdo amitteret. Et hoc totum in bonũ hominis cedebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonum hominis, & non econuerso. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum homo factus fuerit in paradiso.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q; homo factus fuerit in paradiso. Angelus enim in loco suæ habitationis creatus fuit, scilicet in cælo empyreo. Sed paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ ante peccatum. ergo videtur quòd in paradiso homo debuit fieri.

¶ Præterea, Alia animalia conseruantur in loco suæ generationis, sicut pisces in aquis, & animalia gresibilia in terra, vnde producta sunt. Homo autem conseruatus fuisset in paradiso, vt dictum est [c]. Ergo in paradiso fieri debuit.

¶ Præterea, Mulier in paradiso facta fuit. Sed vir dignior est muliere. Ergo multo magis vir debuit fieri in paradiso.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis secundo, Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso.

ARTIC. I.

CONCLVSIO.

¶ Factus est homo extra paradisum, deinde in ipsum gratia Dei translatus est, transferendus inde post vitam animalem in cælum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ quantum ad incorruptionem primi status. Incorruptio autem illa non erat hominis secundum naturam, sed ex supernaturali Dei dono. Vt ergo hoc gratiæ Dei imputaretur, non humanæ naturæ, Deus hominem extra paradisum fecit: & postea ipsum in paradiso posuit, vt habitaret ibi toto tempore animalis vitæ: postmodum cum spirituale vitam adeptus effet, transferendus in cælum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum empyreum est locus congruus angelis quantum ad eorum naturam. Et ideo ibi sunt creati. Et similiter dicendum ad secũdum. Loca enim illa congruunt animalibus secundum suam naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mulier facta fuit in paradiso, non propter dignitatem suam, sed propter dignitatem principij ex quo corpus eius formabatur: quia similiter & filij in paradiso fuissent nati, in quo parentes erant positi.

QVAESTIO CENTESIMATERTIA de Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.

POSTQVAM præmissum est de creatione rerum, & distinctione earum, restat nunc tertio considerandum de rerum gubernatione. Et primo in communi. Secundo in speciali de effectibus gubernationis.

¶ Circa primũ quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum mundus ab aliquo gubernetur. ¶ Secundo, quis sit finis gubernationis ipsius. ¶ Tertio, vtrum gubernetur ab vno. ¶ Quarto, de effectibus gubernationis. ¶ Quinto, vtrum omnia diuinæ gubernationi subsint. ¶ Sexto, vtrum omnia immediate gubernentur à Deo. ¶ Septimo, vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. ¶ Octauo, vtrum aliquid diuinæ prouidentiæ contra niratur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd mũdus non gubernetur ab aliquo. Illorum enim est gubernari, quæ mouentur vel operãtur propter finem. Sed res naturales quæ sunt magna pars mundi, non mouentur, aut operantur propter finem, quia non cognoscunt finem. Ergo mundus non gubernatur.

¶ Præterea, Eorum est proprie gubernari, quæ ad aliquid mouentur: sed mundus non videtur ad aliquid moueri, sed in se stabilitatem habet. ergo non gubernatur.

¶ Præterea, id quod in se habet necessitatem qua determinatur ad vnum, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadam necessitate determinantur ad vnum in suis actibus & moribus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Et Boë. dicit in libro de conso. O qui perpetua mundum ratione gubernas.

CONCLVSIO.

¶ Cum omnia, quæ sunt in mundo, certos & determinatos fines consequantur, à diuina sapientia reguntur necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, q; quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo subtraxerũt, dicentes omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidem ex eo quod apparet in ipsis rebus. Videmus enim in ipsis rebus naturalibus prouenire quod melius est aut semper, aut in pluribus. Quod non contingeret, nisi per aliquam prouidentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifeste demonstrat gubernationem mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatã, ex ipsa domus ordinatione ordinatoris rationem perpenderet, vt ab Arist. dictum Tullius introducit in lib. de natura deorũ. Secundo autem apparet idem ex consideratione diuinæ bonitatis, per quam res in esse productæ sunt, vt ex supradictis patet [c]. Cum enim optimi sit optima producere, non conuenit summæ Dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non producat. Vltima autem perfectio est vniuscuiusq; in consecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finem perducat, quod est gubernare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur vel operatur propter finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo & aliæ creaturæ rationales. Et talium est cognoscere rationem finis, & eorum quæ sunt ad finem [c]. Aliquid autem dicitur operari vel moueri propter finem, quasi ab aliquo actum vel directum in finem: sicut sagitta mouetur directa ad signum à sagittante, qui cognoscit finem: non autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatum finem demonst

demonstrat aperte quòd sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturalium rerum cognitione carentium manifeste declarat mundum ratione aliqua gubernari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationem comprehendamus. Et quantum ad vtrunque res indiget gubernatione. Quia hoc ipsum quod in rebus est stabile, in nihilum decideret: quia ex nihilo est, nisi manu gubernatoris seruaretur, vt infrà patebit [c].

¶ Ad tertium dicendum, q; necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum: est impressio quædam Dei dirigentis ad finẽ: sicut necessitas qua sagitta agitur vt ad certum signũ tendat, est impressio sagittantis, & non sagittæ [c]. Sed in hoc differt [c]: quia id quod creaturæ à Deo recipiunt, est earum natura. Quod autem ab homine rebus naturalibus imprimitur præter earum naturam, ad violentiam pertinet. Vnde sicut necessitas violentiæ in motu sagittæ demonstrat sagittantis directionem: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinæ prouidentiæ gubernationem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mũdum existens. Illud enim est finis gubernationis rei ad quod res gubernata perducitur. Sed illud ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa re. Sicut infirmus perducitur ad sanitatem quæ est aliquod bonum in ipso. ergo finis gubernationis rerum non est aliquod bonum extrinsecum: sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

¶ Præterea, Philosophus dicit 1. Ethi. q; finium quidam sunt operationes: quidam opera, id est operata. Sed nihil extrinsecum à toto vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. Ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

¶ Præterea, Bonum multitudinis videtur esse ordo & pax quæ est tranquillitas ordinis: vt Augu. dicit 19. de ciuit. Dei. Sed mundus in quadam rerum multitudine consistit. ergo finis gubernationis mũdi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Prouer. 16. Vniuersa propter se operatus est Dominus. Ipse autem est extra totum ordinem vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

CONCLVSIO.

¶ Finis gubernationis mundi bonum est extrinsecum à toto vniuerso.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum finis respondeat principio, non potest fieri vt principio cognito, quid sit rerum finis ignoretur. Cum igitur principium rerum sit aliquid extrinsecum à toto vniuerso, scilicet Deus, vt ex suprà dictis patet [c]: necesse est q; etiam finis rerum sit quoddam bonum extrinsecum, & hoc ratione apparet. Manifestum est enim quòd bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare, finis autem vniuersalis rerũ omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum autem vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonum, quod est in ipsa essentia bonitatis [c]: bonum autem particulare est quod est participatiue bonum [c]. manifestum est autem, quod in tota vniuersitate creaturarum nullum est bonum, quod non sit participatiue bonum. Vnde illud bonũ, quod est finis totius vniuersi, oportet quòd sit extrinsecum à toto vniuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum aliquod consequimur multipliciter. Vno modo sicut formam in nobis existentem: vt sanitatem aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum: sicut ædificator consequitur finem, faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem, possidendo agrum. Vnde nihil prohibet illud ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus loquitur de finibus artium. Quarum quædam habent pro finibus operationes ipsas, sicut citharistæ finis est citharizare. Quædam vero habent pro fine quoddam operatũ, sicut ædificatoris finis non est ædificare, sed domus. Contingit autem aliquid extrinsecum esse finem, non solum sicut operatum, sed etiam sicut possessum, seu habitum vel etiam seu repræsentatum: sicut si dicamus quòd Hercules est finis imaginis, quæ fit ad eum repræsentandum: sic igitur potest dici quòd bonum extrinsecum à toto vniuerso est finis gubernationis rerum, sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit, vt participet ipsum, & assimiletur ei quantum potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd finis quidem vniuersi est aliquod bonum in ipso existens, scilicet ordo ipsius vniuersi: hoc autem bonum non est vltimus finis: sed ordinatur ad bonum extrinsecum, vt ad vltimum finem: sicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem: vt dicitur in 2. Met.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum mundus gubernetur ab vno.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd mundus non gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus. Sed in gubernatione rerum apparet, quòd res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam vero ex necessitate: & secundum alias diuersitates. Ergo mundus non gubernatur ab vno.

¶ Præterea, Ea quæ gubernantur ab vno, à seinuicem non dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipientiam, aut impotentiam gubernãtis: quæ à Deo sunt procul. Sed res creatæ à seinuicem dissentiunt, & contra seinuicem pugnant: vt in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ Præterea, In natura semper inuenitur quod melius est: sed melius est simul esse duos quàm vnum: vt dicitur Eccles. 4. Ergo mundus non gubernatur ab vno, sed à pluribus.

¶ SED CONTRA est, quòd vnũ Deum & vnum dominum confitemur, secundum illud Apostoli 1. ad Cor. 8. Nobis est vnus Deus pater & Dominus vnus. Quorum vtrunq; ad gubernationem pertinet. Nam ad dominum pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt suprà dictum est. Ergo mundus gubernatur ab vno.

CONCLVSIO.

¶ Cum finis gubernationis mundi sit optimum bonum, necesse est ipsum ab vno gubernari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere quòd mundus ab vno gubernetur. Cum enim finis gubernationis mundi sit quòd est essentialiter bonum (quod est optimum [c]) necesse est quòd mundi gubernatio sit optima. Optima autem gubernatio est quę fit per vnum. Cuius ratio est: quia gubernationi nihil aliud est quàm directio gubernatorum ad finem, qui est aliquod bonum: vnitas autem pertinet ad rationẽ bonitatis, vt Boët. probat in tertio de conso. per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse non possunt. nam vnumquodque intantum est, inquantum vnum est. Vnde videmus quòd res repugnant suæ diuisioni quantũ possunt, & quòd dissolutio vniuscuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id ad quod tendit intentio multitudinem gubernantis, est vnitas siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare non possunt, nisi ipsi aliquo modo vniantur. Illud autem quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti. Vnde multitudo melius gubernatur per vnum quàm per plures [c]. Relinquitur ergo, quòd gubernatio mundi, quæ est optima, sit ab vno gubernante. Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Meta. Entia nolunt disponi male, nec bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus est actus mobilis à mouente. Difformitas ergo motuũ est ex diuersitate mobilium quam requirit perfectio vniuersi: vt suprà dictum est [c], non ex diuersitate gubernantium.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd contraria etsi dissentiant quantum ad fines proximos, conueniunt tamen quantum ad finem vltimum, prout concluduntur sub vno ordine vniuersi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum. Sed ei quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gubernatur à vno. Probatur duplicitèr primo ratione, Finis gubernationis mundi est bonum per essentiam: ac per hoc optimum: ergo gubernatio mundi est optima: ergo est ab vno. Antecedens patet cum prima consequitia. Secunda vero fundatur super duas propositiones. Altera est, quòd omnis gubernatio tendit ad vnitatem. Secunda est, quòd vnitas melius causatur per vnum, quàm per multos. Ex his manifestè cõsequitia tenet: quoniam gubernatio optima est quia gubernatio est ad vnum ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secunda propositione. Prima propositio probatur in litera sic, Gubernatio est directio ordinatorum in finem. ergo bonũ. ergo vnum. Probatur hic vltima sequela, primo auctoritate Ioĕ 17: secundo ratione eius ex naturali appetitu, qui æque est ad bonum & vnum: quod declaratur tum à priori, quia est ad esse: tum à posteriori, quia resistit diuidenti: tum etiam à posteriori, quia diuisimio quæ opponitur vnitati, prouenit ex defectu in esse. Secunda vero propositio probatur: quia vnitatis per se causa est per se vnum: quod manifestat' ex eo, quia multi non causant vnum nisi inquantũ aliquo modo vniunt'. Conueniemus autẽ vnum quodq; fit per propriam causam, quàm per causam per accidens. ergo.

Secundo confirmatur auctoritate Aristo. hanc rationem paucis verbis tangentis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio trimembris. Effectus gubernationi primo principaliter est vnus, generaliter sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc conclusio probatur & declaratur. Probatur autem & quãtum ad ipsam trimembrem distinctionem sic. Effectus operationis est pertinctio ad finem: ergo effectus actionis ex fine pensari potest: ergo effectus gubernationis mũdi ex bono per essentiam accipi potest: ergo triplíciter sumi potest, scilicet ex parte ipsius finis: & ex parte fundamẽti in generali & particulariter: ergo principaliter est vnus, generaliter sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cum prima consequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est id, ad quod omnia gubernata tendunt. Tertia vero consequentia cum sit de possibili, manifesta fit ex sufficientia ordinis ad finẽ, aut enim non est Deo cura de bobus. Sed vnicuique est cura eorum quæ gubernantur ab ipso. Non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

¶Præterea, Illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere. Sed creatura rationalis seipsam gubernare potest: cum habeat dominũ sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio: quod videtur esse eorũ quæ gubernantur. Ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit 5. de ciuit. Dei, quòd Deus nõ solum cælum & terram, nec solam hominem & angelum: sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec auis pennulam, nec herbæ floscul um, nec arboris folium sine suarũ partium conuenientia derelinquit. Omnia ergo eius gubernationi subduntur.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit effectiua causa omniũ, necesse est vt omnia diuinæ prouidentiæ subdantur, non solum superiora, sed omnia humana & inferiora.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum eandem rationem competit Deo esse gubernatorem rerum & causam rerum. Quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare: quod ad gubernantem pertinet. Deus autem est causa, non quidem particularis vnius generis rerum, sed vniuersalis totius entis, vt suprà ostensum est [c]. Vnde sicut nihil potest esse quod non sit à Deo creatum, ita nihil potest esse quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit inquantum se extendere potest finis gubernationis. Finis autẽ diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt suprà ostensum est [c]. Vnde cum nihil esse possit quod non ordinetur in diuinam bonitatẽ sicut in finem, vt ex supradictis patet [c]: impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicentiũ, quòd hæc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut etiam res humanæ non gubernantur à Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit dominus terram.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sub sole dicuntur esse ea quæ secundũ motum solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita quòd omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum quod aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori guberna rentur, nihil intenderent, maximè quæ non cognoscunt. Et sic non eueniret in eis aliquid præter intentionẽ, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendũ quòd casualia secundum ordinẽ alicuius superioris causæ proueniunt, non dicit simpliciter quòd vidit casum esse in omnibus, sed dicit tempus & casum: quia scilicet secũdum aliquem ordinem temporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶Ad secundum dicendum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum à gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, vt dicitur in 3. Physic. Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus. Et sic oportet quòd diuersa mobilia diuersimode moueantur, etiam secũdum motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundum earum diuersitatem. Quædam enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquam habentia dominium sui actus. Et ista gubernãtur à Deo non solum per hoc quòd mouentur ab ipso Deo in eis intetius operante, sed etiam per hoc quòd ab eo inducuntur ad bonum, & retrahuntur à malo per præcepta & prohibitiones, præmia, & pœnas. hoc autem ipsa est consecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis secundum. Et tenens: quoniã ipse effectus est idem finis cum fine extrinseco: sicut idem est finis apud auarum, puta pecuniã, & possessio ei': aut ex parte fundãtium istam cõsecutionem, & sic numerantur tanta numerum eorum, per quæ finem assequitur: & hoc quidem in generali sinitu est: in particulari vero sine numero. Vltima autem cõsequentia probatur explanando, quòd primum est assimilatio ad summum bonum: in secundo loco sunt conseruatio in bono, & motio ad bonum: in tertio conseruatio huius in hoc bono, hæc motio huius ad hoc bonum.

¶Aduerte hic quòd ga gubernatio nõ facit res gubernandas, sed supponit eas: ideo nõ creatio, sed conseruatio ponitur prim' gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se cõsernatur, quàm promoueatur ad bonũ: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua cõprehenditur actio post cõseruationem. Et notà quòd semper vtitur boni nomine in hac materia, vt formaliter loquatur, vt confuenit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum vt sic non intendit.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo ponit' conclusio respõsiua quæsito. Secũdo retunditur error.

¶Quo ad primum conclusio est, Omnia diuinæ gubernationi subdũtur. Probatur dupliciter: primo ex parte causæ efficientis, Eiusdem est rem producere & ei perfectionem dare: ergo secundum eandem rationem conuenit Deo esse causam rerum & gubernatorem earum: ergo conuenit ei esse gubernatorem vniuersalem totius entis: ergo nihil esse potest, quod eius gubernationi subtrahatur. Antecedens patet cum prima consequentia: secũda vero probatur ex eo quòd Deus est causa vniuersalis totius entis: tertia quoque ex eo quòd nihil esse potest quod non sit causatum à Deo. Secundo ex parte finis. Gubernatio se extendit secundum extensionem propij finis: ergo diuina gubernatio se extendit iusta extensionem suæ bonitatis. ergo ad omnia. Antecedens est per se notum: alioquin non esset proprius finis: prima conseq

consequentia probatur: quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi. vt patet ex dictis. Vltima vero probatur: quia nihil esse posset quod non ordinetur in diuinam bonitatem & finem: oportet enim ipsam per essentiam bonitatẽ finalizare respectu bonorum omnium.

¶Quo ad secundum infertur per modum corollarij, stultam esse opinionem tri-

517 plicium, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahentem gubernationi: & asserturn Ezechiel.

¶Circa hos errores elsset multa dicẽda de Auer. & Auic. Sed quoniã superius est de diuina prouidentia tractatum, dicta sunt multa, & inferius in hac eadẽ quæstione aliquid dicetur: hic non oportet immorari.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo proponitur cõclusio responsiua. Secundo probatur quo ad vtrumque partem.

¶Quo ad primum duo sunt, distinctio concurrentium ad gubernationem, & ipsa conclusio. Distinctio est, q; ad gubernationem exiguntur duo, ratio & executio: conclusio est habẽs duas partes, Deus gubernat omnia quãtum ad rationem immediatè, quantum ad executionem vero, quædam mediantibus aliis.

¶Quo ad secundũ conclusio probatur. Primo quo ad primã partem, Ratio gubernationis attribuenda est Deo secundum sui optimum: ergo secundum cognitionem vsq; ad minima particularia. ergo Deus immediate gubernat quo ad rationẽ. Antecedẽs probatur: quia vnũquodque quod attribuitur Deo, ponendum est secũdum optimum gradum, &c. consequentia vero probatur ex illa vniuersali, optimũ in omni genere cognitionis practicæ cõstitit in cognitione vsq; ad particularia: quæ gubernatur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt in quibus vt terminis & vt subiectis est actus seu operatio practicę. Inductione vero ex differentia inter medium cognoscentẽ & cognoscentẽ vniuersaliter & particulariter. Constat enim quod hoc est optimum: & similis

137 differentia est in omni genere artis. Deinde probatur secunda pars. Gubernatio tanto est melior, quanto maiorẽ perfectionẽ gubernatis cõmunicat: ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quasdam illarũ in gubernando causas instituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perfectiua gubernatorum ad perfectionẽ: consequentia vero probatur: primo quia maior perfectio est q; aliquid sic in se bonũ & sit alijs causa bonitatis, quàm in se tantũ sit bonũ. Secundo manifestatur exẽplo magistri & discipulorũ, quos facere alioru doctores.

¶ *Num & quomodo secundum rationem omnia immediate gubernentur à Deo, quo ad executionem vero, non immediate.*

Quæstio. ¶Circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem dubium occurrit, an sit fermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel virtusq; si enim est de immediatione suppositi, falsum est, Deum quantũ ad rationẽ omnia immediate gubernare: cum medietas humana respectu humanorũ actuum, &c. si vero est fermo de immediatione virtutis, falsum est q; Deus quantũ ad executionẽ mediante gubernet, quoniam qui quid executionem quod cunq; inquiens exequitur mediante virtute diuina, & non ecõuerso vt in 1. contra Genes. c. 17. diffuse ostenditur. si forte dicatur q; in vno membro est fermo

de vna mediatione & in alio de alia, sequitur q; differentia assignata non est penes idem nisi secundum vocabulũ, quod ab arte & tanta doctrina alienũ esse oportet. ¶Ad hoc dicitur q; formaliter loquendo, de neutra mediatione est fermo, sed de mediatione propria vnicuiusque, scilicet rationis & executionis quamuis prima pars verificetur de immediatione virtutis. Secũda de mediatione suppositi. Ad quorum euidentiam sciendum, q; inter rationem rectificantem sui gubernatricẽ, & rectificatam, esse rationẽ mediam contingit dupliciter, vno modo vt sup̃ lẽm notitiam & regulationẽ rationis principij actiui: vt pura quia prima principalis dedit regulas vniuersales, ordinauit principalia, dedit modum, &c. & inferioribus curã aliorũ reliquit secũdum particularia occurrentia vt in homilibus, frequẽter cõtingit. Alio modo vt ministrã tamẽ rationis principalis: vt pura quia principalis hic agẽda quo ad ofa discãtia inferiori tradit exequẽda, vt in ministris artiũ contingit, præpositensis omnibus à magistris, inter hos autem duos modos interest, q; primo, mediat ratio vt ratio, qa vt continẽgens notitiam & regulationẽ vniuersalem particularib': in secũdo vero mediat ratio, vt minister rationalis tamẽ in primo ratio principalis non se extẽdit ad vltimã immediatione: quia nõ absq; media ratione ea nouit, aut regulã eorũ habet. In secundo vero immediatione advltima quæ particularia sunt, se extendit. Et quoniam in omnibus secundum propria procedũ est, ideo de ratione loquendo, de tali mediatione intellexit. Quia autẽ talis mediatio coincidit cũ mediatione virtutis, idcirco gratia materiæ primum membrũ intelligitur de immediatione virtutis. Quemadmodũ autẽ de media ratione distinctũ est, ita de medio executore distingui potest. Cõstat enim q; inter executorem vltimũ, & effectum, dupliciter cõtingit medium executorem poni. Vno modo ad supplendam potentiam executiuam prioris. Alio modo ad ministrandũ tantum priori: & primum quidẽ per accidens se habet ad executoris rationem, quoniam non cõuenit ei nisi ratione impotẽtiæ. quę accidit executori non enim est necesse executorẽ esse impotentem. secũdum vero conuenit executori in quantum executor est: exequi enim de ratione sui habet quòd sit ministerium quoddã: vt de se patet.

Vnde cum de mediatione vel immediatione executionis est fermo proprie loquẽdo de medio non supplente, sed ministrante est fermo. Et quia medium vt ministrans est medium vt suppositum, non vt virtus: ideo secundum membrum de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur. Stat ergo responsio quòd hic est fermo de mediatione & immediatione propria singulis: & quòd differentia inter rationem & executionem est, quòd illa immediate per negationem proprij medij: ista mediate per positionem proprij medij est. Nec est differentia secundum vocem tantũ aut in æquiuoco. & quoniam proprium medium illius esset medium virtutis, illius esset medium suppositi: Ideo materialiter non formaliter ibi verificatur de vna, & hic de alia, & respicere ad hoc materiale dat causam dubitandi.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua, Impossibile est quòd aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Probatur, Nullus effectus potest euenire præter ordinẽ causæ vniuersalis. Diuina gubernatio est vniuersalis causa

Universidad de Deusto
Biblioteca

non in vno genere sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinem euenire. Quod autem malorum differentia inter eauam particularē & vniuersalem in hoc: quod præter particularem potest effectus contingere, præter vniuersalem non. Et probatur differentia, quia præter particulare est alia causa sibi non subdita, ex qua potest esse [illegible] præter vniuersalem vero nulla est, quia omnes causæ reducuntur in illam: & sic sub illius ordine cadit quicquid per quamcūq; causam fiat. Et hoc exemplo indigestionis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimatertiæ Articulum octauum.*

Clement. TItulus. Circa titulum dubium occurrit quia hic articulus videt superfluus, aut coincidere cum præcedente: aut falsē male ordinatus. Si enim conclusum est q̄ præter ordinem diuinæ gubernationis nihil potest contingere: superfluū est solicitari an contra illum possit aliud fieri: præter enim claudit in se & præter, & contra superfluit eq̄, aut pars est præcedētis: aut prius debebat quæri vtrum contra, & deinde vtrū præter: quia stat quòd non contra: & tamen præter: sed non econtrario, vt patet.

260 ¶ Ad hoc dicitur q̄ iste articulus est omnino distinctus: & optimo loco necessario quæsitus. Differt enim à præcedente: quia ille de euentu, iste de renitētia quæritur. Vnde differunt quasi sicut actus & prōptitudo ad actū. In illo enim quæritur an possit aliquid cōtingere præter diuinam gubernationem: hic non quæritur vtrum aliquid possit facere cōtra diuinam gubernationē: sed vtrū aliquid fit renitens, id est aut non obediens aut difficile obediēs diuinæ gubernationi. hoc enim renitentia importat. Vnde post decisum q̄ nihil præter diuinam gubernationem euenit, aut euenire potest merito reliquū fuit discutere, vtrū res prompæ sint ad hoc ipsum, quòd fieri dicimus, s. ordinem diuinæ gubernationis implendum, an aliquę contra renitantur, id est resistant: quamuis oppositum facere non possint.

Comment. ¶ In corpore duo: primo proponitur cōclusio: secundo probatur.

507 3. cons. ca. 64. co. 3. ¶ Quo ad primum ponitur vna distinctio & conclusio. Distinctio, est ordo diuinæ sapientiæ dupliciter in generali & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali, secundo in gubernatoribus specialib⁹. Conclusio est bimembris, nihil contra nititur ordini diuinæ gubernationis in generali, sed in speciali.

¶ Quo ad secōdum probatur quoad primā partem dupliciter. Primo, Vnaquæque res sua operatione & conatu tēdit ad bonum: ergo non contra nititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedens probatur: quia nihil operatur aſpiciens ad malum: vt Dionys. dicit. consequentia inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est impressio quædam à primo mouente. ergo omnia egentia tam naturaliter quàm voluntarie tenduntq̄, quasi sponte ad id ad quod diuinitus ordinantur. antecedens supponitur ex supradictis: & manifestatur exemplo impressionis in sagitta. consequentia patet ex eisdem & confirmatur: quia hic dicitur Deus disponere omnia suauiter. secunda pars vt nota tollitur.

Lanat. ¶ Circa distinctionem & explanationem membrorū eius aduerte, quòd non materialiter, sed formaliter intelligenda sunt, ita quòd gubernatio in generali est, prout egreditur à gubernatore vniuersali vt sic, in speciali vero vt egreditur à causa particulari executiua vt sic. Dico autem vt probatur: quia vt sic, quoniam Deus non nisi vt gubernator totius claudit sub primo mēbro, & ipsemet Deus dās præcepta moralia, vt ordinans ecclesiam, & secūdum similes rationes speciales, claudiur sub secundo membro: quoniam est vt causa particularis executiua per seipsam quandoque: non enim vt faciens aliquod horum ordinat omnia entia: sed quædam tantū vel secundum qualitatem tantum dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumentationes de peccato mortali, quo est contra Deum, & contra amicitiam & præcepta eius immediate sine in homine, sine in angelo, &c.

¶ In responsione ad primum aduerte quòd peccātes mortaliter duo inspiciunt, alterū intrinsecū & hoc constat esse aliquod bonum: & sic implent aliquē ordinē diuinæ gubernationis. Alterum præter intentionē & hoc est deformitas actus constituens in peccatione debiti ordinis, &c.

Et in hoc declinat à quo dam determinato ordine boni: & contra illum nituntur, & sic nulla ex parte contra diuinā gubernationem in generali agunt, sed in speciali.

a ¶ *Super Quæstionis centesimaquarta Articulum primum.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo proposita cōclusione responsiua, distinguit de cōseruatione: et iuxta duo distinctionis membra duas cōclusiones ponit. Secundo prosequitur secundam conclusionem.

¶ Quo ad primum: conclusio simpliciter respōsiua quæsito est affirmatiua vniuersalis, scilicet omnia cōseruātur in esse à Deo, & hoc tam fide quàm ratione. distinctio est, Conseruare dupliciter: directe & indirecte. indirecte quidem per remotionē corumpentiū directe vero per manutentionem dependentis à se. Cōclusio prima est, Non omnia conseruantur indirecte. Probatur quia non omnia egent remotione corumpentium. quoniam quædam sunt quæ nulla habere possunt corrūpentia: vt angeli & corpora cælestia, & cætera. Conclusio secunda est, Omnia conseruari egent à Deo directe. probatur autoritate Gregorii.

¶ Quo ad secundum tractatur secunda conclusio ratione: & intenditur ratio talis. Effectus alicuius causæ non solum in fieri, sed in esse eget conseruari directe ab illa: sed omnis creatura est effectus dependens à Deo in fieri & esse: ergo omnis creatura eget conseruari à Deo directe. Maior probatur ex illa maxima. Omnis effectus dependet à sua causa secundum quod est causa eius, scilicet si in fieri, in fieri: & si in esse, in esse. Minor vero ex illa, quòd solus Deus est ens per essentiam. Reliqua enim participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidentiam huius rationis in litera primo dicitur quis sit effectus quo ad esse respectu alicuius causæ secundo

Secundo quæ sit causa quo ad esse effectus: ibi, manifestum. tertio applicatur hic ad creaturas, & ad Deum: & sic inferitur tertenta conclusio ibi, sic autem se habet.

¶ Quo ad primum sunt tria: distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est, Effectuum aliquis ab agente causante secundum fieri, & non secundum esse directe. Et bene notatur ly directe: quoniam stultum est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo & esse illius non: cum fieri rei nihil aliud sit, quàm acquirere esse: non ergo distinguitur inter effectum in fieri tantum: & in esse & fieri simul absolute: sed sub intellecto illo modo depēdēdi, scilicet directe. Pa quòd licet omnis effectus à sua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse non directe causatur ab agente sed fieri tantum: esse vero concomitanter: vt domus respectu ædificatoris: aliquis vero cuius & fieri, & esse directe ab agente pendet: vt lumen à sole. Descriptiones sunt. Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agente. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quō forma non fit directe à domificatore, sed fieri tantum: & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶ Quo ad secundum sunt tria, distinctio causarū, diuersa distinctorū proportio ad effectus, & manifestatio dictorum à posteriori. Distinctio est clara, Agentium quædam sunt eiusdem rationis cum effectibus, & quædam diuersarum. Diuersa proportio est secundum duo ordinate se consequentia: primo secundum respectum ad formam: secundo secundum influentiam ad esse, vel fieri. Differunt igitur primo hę causæ, quia causæ vniuocæ non possunt esse causæ per se formarum effectus sui: causæ vero æquiuocæ possunt esse causæ per se formæ effectus. Secundo differunt: quia causæ vniuocæ sunt causæ tantum fieri effectus: causæ vero æquiuocæ possunt esse causæ esse effectus. Prima differentia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius in quocunque inuenitur secundum eandem rationem: ergo si causa vniuoca, puta Sortes, causat formam humanitatis per se, dum generat Platonem: sequitur quòd causaret etiam humanitatem suam, cum sit in eo eiusdem rationis. Secunda vero differentia sequitur ex prima: quia ex quod causa vniuoca nō causat per se formam, & aliquid causat: ergo causat applicationem seu coniunctionem formæ in materia. hoc autem est esse causam fieri effectus. Et quoniam in causa æquiuoca non saluatur forma effectus secundum eandem rationem, non repugnat et esse per se causam formæ effectus, & consequenter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio autem prædictæ diuersæ proportionis sit à testimonio sensibilium in differentia inter calorem aquæ & lumen aëris: quorum neutrum ineſt ab intrinseco in hoc quòd ille remanet absque conseruante, illud non, quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non in illuminato & lucente.

¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorum, explanatio eius ex proportione ad solem & lumen, & autoritate Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directe causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cætera sunt entia per participationem: & sic creaturæ sunt effectus Dei ineſſe, & Deus est causa natum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aërem illuminatum: quæ Aug. autoritate firmatur duplici, & clare patet litera.

Quæstio. ¶ *Num & quomodo effectus in fieri, & in esse distinguantur.*

¶ Circa distinctionem effectuum dubium occurrit de illa modificatione, scilicet directe: omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, quod scilicet inducit formam, agit directe sibi simile secundum formam qua agit: ergo directe agit ad formam effectus. Probatur consequentia: quia sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma præsente cessat motus: vt dicitur in primo de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, & illius esse non directe est propria causa: situr vero directe: imò hoc fictitiū videtur.

¶ *Num forma effectus per se causatur ab agente.*

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit prima omnium causa in fieri & esse, necesse est, vt omnia etiam ab ipso conseruentur.*

Quæstio. ¶ Circa descriptiones, quoque earundem dubium occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici à causa. Cum enim terminus doctrinales sint formales, oportet accipi per se, vt est modus cognoscendi actiue, vel passiue: sic autem inuenitur manifeste falsum quod dicitur quoniā forma tunc per se respicitur à agente: quando non per accidens respicitur vt patet & in 1. Poste. c. de per se. & 5. Met. vt statua per se respicitur à statuifico: per accidens autem à Polyeleto, & similiter domus ab ædificatore, & sanitas a medico, &c. Constat autem quod multorum formæ, per se & non per accidens fiunt ab agentibus, à quibus non dependent in esse: vt patet in exemplis datis: igitur ista ratio seu descriptio effectus in esse nulla est.

¶ *Num per se causa alicuius formæ sit causa illius in quocunque inueniatur.*

Quæstio. ¶ Circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas dubium occurrit: vnde aut quantum valet hæc conclusio, Si Sortes effet causa per se formæ in Platone, esset causa sui ipsius: quia est eiusdem rationis in vtroque. Hæc enim fundatur super illa propositione, Causa per se alicuius formæ causat illam in quocunque inuenitur. sed hanc esse falsissimam, & ratione & inductione manifestatur. Inductione quidem: quia sic corpora cælestia non causarēt per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enim sunt corpora, hæ sunt substantiæ, & hic est ens: & sic causaret seipsa si in quocunque illud inueniretur, oportet causare. Ratione autem, quia ista propositio destruit illam maximam, Omne agēs agit per se sibi simile secundum formam, quæ est ratio agendi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse per se actiuum supponit in agente fundamentum assimilationis: & si ex alia parte, esse per se actiuum exigit actiuitatem in omne in quocunque inuenitur tale fundamentum: igitur non supponit: & sic hic duo principia contradicunt. quare, &c.

¶ Ad primum dubium dicitur quòd in æquiuoco laborat ratio: quoniam cum dicitur, quòd omne agens agit sibi simile: intelligitur indistincte sine in fieri, sine in fieri & esse simul. Cum vero dicitur quod alicuius effectus esse non directe fit, iam non indistincte est sermo: sed de esse, vt distinguitur contra fieri. Vnde non repugnant adinuicem: non enim hic negatur effectum directe fieri & intendit similem agere: sed quo ad esse non semper directe intendi & fieri.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd per se etiam vt modus causandi cum sumatur dupliciter, scilicet vt distinguitur cōtra per accidens, & cōtra per aliud: in proposito sumitur, vt distinguitur cōtra per aliud. Ita q̄ sermo est de forma aliqua non materialiter, sed formaliter: & de dependentia causæ actiua, quæ conuenit ei per se primo. Quod enim naturæ alicuius formæ conuenit per se primo dependentia ab agente: patet de proprio, respectu proprij subiecti hominis siquidē conuenit per se primo quòd ab eo fiunt risibilia: & econtrario risibilitas exigit ex intrinseco quòd sit ab homine. Intentio igitur litteræ est quòd forma, quæ per se primo exigit dependentiam à tali agente, est ab eo secundum esse & fieri: quæ autem non hoc exigit, est ab eo secundum fieri tantum. Et manifestatur hoc sic. Dependentia ad causam actiuam per se primo conueniens formæ non conuenit ei ratione sui fieri per se: quia fieri vt distinguitur contra esse, nec est intrinsecum rationi formæ, nec necessario comitatur ipsam: alioquin cessante fieri, non maneret forma, dependentia

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem illa conuenit formæ per se primo: igitur conuenit ei secundum esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse: & econuerso, vt insinuera dicitur. Cum enim idem sit iudicium de forma & esse: intelligi nequit quòd aliquis effectus secundum esse ab aliquo dependeat actiue, & directe, & tamen non secundum formam per se primo. Si enim forma eius non per se primo conuenit dependentia ad talem causam sed per aliud dependet à tali agente: per separationem illius alius, poterit non dependere ab ipso: & sic simile effectus erit dependens secundum esse, & non dependens secundum formam ab eodem agente: quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones vero in oppositum iam patere potest responsio: quia huiusmodi propositiones loquuntur indistincte de causa per se & effectu per se: non distinguendo secundum esse directe vel secundum fieri tantum. Potest quoque iuxta nec dicta dari secunda responsio, q̃ licet in instantiis additis & similibus sit causa & esse & per se, vt distinguitur cõtra per accidens non tamen vt distinguit cõtra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶Ad tertium dubium dicitur, quod verum est consequẽtiam illam sumi dari super illo principio, scilicet causa per se alicui⁹ causat illud in quot cunque inuenitur. Sed, vt iam dictum est, intelligitur de causa per se primo aliquis: ita quòd perfectius seu primitas se teneat ex parte vtriusque, scilicet tam causæ quàm effectus, proportionaliter tamen sit, q̃ B conueniat per se primo dependere ab A, & A conuenire per se primo esse actiuum B. Principium autem hoc non eget probatione: sed est per se notum. Quoniam si B conuenit per se primo dependentiæ ab A, in quocunque inuenitur est cum tali dependẽtia: impossibile est enim separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo quòd sit actiuum B, in quocunque reperitur, est actiuum ipsius B, & si sic A & B sunt eiusdem rationis, idem est per se primo actiuum suiipsius: quod est impossibile in litera declusum. Instantiæ autem ad oppositum adductæ ex litera soluuntur: in qua expresse dicitur quòd hæc dicuntur de effectu eiusdem rationis: ita quòd sensus illius principij, Causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur, est, causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quòd causæ illud in quocunque æquiuoce seu analogice inueniatur. Et in promptu huius sane glossæ causa est: quia quando aliquid conuenit alicui per se: non oportet propterea quòd conueniat sibi æquiuoco aut analogo: sed satis est, & exigitur quòd conueniat sibi in quocunque secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant proprietatem inferiorum per se, & substantiæ immateriales substantialitatem, &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis substantia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quòd est causa per se primo entis inquantum entis: & non sequitur, ergo causat ens in speciebus; sed, ergo causat ens in quocunque inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causatis: modo falsum est quòd in Deo non sit reliqua sint quodammodo eiusdem rationis inquantum entia: quia sunt entia per participationem. Et hic bene nota quoniam Metaphysica hæc multos Lunæ illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: quoniam esse per se actiuum supponit fundamentum assimilationis: non tamen semper secundum eandem rationem, quam effectus habebit: sed quandoque secundum aliquorem, quàm effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actiuitatem in quocunque, in quo fundamentum similitudinis inuenitur non qualitercunque, sed secundum eandem rationem qua inuenitur in effectu. Et idcirco per se primo actiuum non repugnat omni causæ, sed vniuocæ, vt sic vt in litera dicitur. Vnde illa duo principia sane intellecta, vt decet, non contradicunt, sed consonant.

cum homo generat hominem, & ignis ignem. Et ideo quandocunque naturalis effectus est natus impressionem agentis recipere secundũ eandem rationẽ, secundum quam est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non autẽ esse ipsius. Sed aliquando effectus non est natus recipere impressionem agentis, secundum eandem rationem, secundũ quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus, quæ non agũt simile secundum speciem, sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorũ corporum dissimilium secundum speciem. Et tale agens potest esse causa formæ secundũ rationem talis formæ & non solum secundum quod acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solũ fiendi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei non potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus secũdum fieri, ita necesse rei potest remanere cessante actione agẽtis, quod est causa effectus non solũ secundum fieri sed etiam secundum esse. Et hæc est ratio quare aqua calefacta retinet calorẽ cessante actione ignis[e]: non autem remanet aër illuminatus nec ad momentum cessante actione solis, quia scilicet materia aquæ susceptiua est caloris secundum quandam inchoationem, calor non semper remanebit, sed ad tẽpus, propter debilem participationem principij caloris[e]. Aër autem nullo modo natus est recipere lumen secundũ eandem rationem secundũ quam est in sole: vt scilicet recipiat formam solis, quæ est principium luminis. Ei ideo quia non habet radicem in aëre, statim cessat lumen cessante actione solis. Sic autem se habet omnis creatura ad Deum, sicut aër ad solem illuminantem[e]. Sicut enim sol est lucens per suam naturam, aër autem fit luminosus participando lumen à sole, non tamen participando naturam solis: ita solus Deus est ens per essentiam suam: quia eius essentia est suum esse[c]. omnis autẽ creatura est ens participatiue: non q̃ sua essentia sit eius esse. Et ideo Aug. dicit 4. super Gen. ad lit. Virtus Dei ab eis, quæ creata sunt, regendis si cessaret aliquando, simul & illorum cessaret species: omnisque natura concideret[e]. Et in 8. eiusdem lib. dicit, quòd sicut aër præsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem continuo tenebratur.

¶Circa explanationem præditæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam dubium est de illa conditione causæ: quare aqua retinet calorem, & aër non conseruat lumen. Videtur enim quòd causa assignata falsa sit: quoniam cum aqua calefit à sole, conseruat etiam calorem remota à sole: & tamen non est septima formæ caloris secundum eandem rationem, qua est in sole: vt patet.

Vnde si ratio esset bona, aqua calefacta à sole non conseruaret calorem, sicut aër non seruat lumen. Potest quoque argui ex parte luminis: quoniam cum illuminatur aër à luce rna, est suscepti⁹ formæ illuminatus secundum eandem rationem: quia communicant in materia: & tamen non retinetur, sed dependet in fieri, & conseruari à lucerna: ergo, &c.

¶Ad vtranque obiectionem eadem responsione dicitur, quòd cum iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri debeat: id rebus simpliciter & opportune attribuitur, quod est supremus, res fixas: ex hoc enim liquet, quòd causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum.

¶In responsione ad primum aduerte, quòd est conclusio sit particularis, scilicet q̃ quædã res conseruantur à Deo mediate: & argumentum in oppositum non concludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt fiet non autem de aliis alio modo productis: facile potuisset respõderi quòd omnes creaturæ quo ad conditiones creatas, immediate cõseruat Deus, quo ad conditiones vero aliter productas mediate. Sed quoniam in prima rerum institutione omnia fuerũt creata, etiam illa, quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis individuis leonũ & boum, &c. Idcirco argumentum applicatum ad prima institura difficilius est, vt patet: & ad intentum respicit responsio.

¶Ad cuius euidentiam scito, quod res sunt in duplici ordine: quædam sunt quibus creari conuenit per seq̃ædam vero quibus conuenit per accidens. Per se autem cõuenire dico, non quòd exigant quod creentur: sed quia exigunt, quòd si fiunt, eorũ factio sit creatio. Per accidens vero quæ possunt fieri per creationẽ, & per aliam viã. Ea quæ per se creantur, à solo Deo conseruantur: & in his est necessaria⁹ verum, quòd eadem actio sit conseruationis & creationis.

Talia sunt autẽ substantiæ immateriales, & vniuersaliter ingenerabilia, & incorruptibilia. Ea vero quæ per accidẽs creantur, non oportet à solo Deo conseruari: & in his conseruatio non est creatio. Imaginandum est enim q̃ Deus creando bouem, supplet vicem omnium mediarũ causarum, quo ad hoc quod est dare illi esse, sed diatim quòd dicit esse,

Tlulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua. Deus conseruat res quasdam in esse, mediantibus aliquibus causis. Hæc est exhibio primo declaratur quantum ad ly conseruat: deinde probatur. Declaratur quidem repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter, indirecte & directe: & dicendo quòd hoc vtroque modo verificatur. Probatur autem quo ad conseruationem indirecte, ex manifesto testimonio rerum corporalium quarum multas videmus prohibere corruptionem aliquorum vel respectu earũdem. &c. Quo ad conseruationẽ vero directe probatur: ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse, ergo multæ sunt causæ

causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus secundum esse: ergo idem effectus dependet in esse primo quidem à Deo, secundario ab aliis: & tanto magis quanto causa est proximior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoque consequentia est manifesta ex vi præcedentis articuli, in quo declarum est, quod omnis creatura dependet à Deo secundum suũ esse. Secunda similiter est ex se euidens, etiam quo ad ordinem dependentiæ adiectum. Qui tamen ordo specialiter confirmatur, & autoritate Aristot. attribuentis primo motui conseruationem motus. motui vero secundo, alterationis, & autoritate astrologorũ motum Saturno, qui est supremus, res fixas: ex hoc enim liquet, quòd causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum.

¶Tales sunt autẽ substantiæ immateriales, & vniuersaliter ingenerabilia, & incorruptibilia. Ea vero quæ per accidẽs creantur, non oportet à solo Deo conseruari: & in his conseruatio non est creatio. Imaginandum est enim q̃ Deus creando bouem, supplet vicem omnium mediarũ causarum, quo ad hoc quod est dare illi esse, sed diatim quòd dicit esse, dar esse rebus mediantibus aliquibus causis mediis. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

CONCLVSIO.

¶Deus non omnia immediate conseruat in esse, sed quasdam immediate, & aliquas mediantibus aliis.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dictum est[e], dupliciter aliquid rem aliquam in esse conseruat. Vno modo indirecte, & per accidens per hoc quòd remouet, vel impedit actionem corrumpentis. Alio modo directe & per se: quia ab eo dependet esse alterius, sicut à causa dependet effectus. Vtroque autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius conseruatiua. Manifestũ est enim quòd etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerum conseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactione, & simile est in multis aliis. Inuenitur etiam quod ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse. Cum enim sint multæ causæ ordinatæ necesse est quòd effectus dependeat primo qui dem & principaliter à causa prima, secundario vero ab omnibus causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundario vero omnes mediæ causæ: & tanto magis, quanto causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiam in corporalibus rebus attribuitur conseruatio & permanentia rerũ. sicut Philosophus dicit in 11. Metaph. quòd primus motus, scilicet diuinus, est causa continuatis generationis[e]. Secundus autem motus qui est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendum est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus immediate omnia creauit: sed in ipsa rerum creatione ordinem in rebus instituit, vt quædam ab aliis dependerent: per quas secundario conseruarentur in esse, præsuppositamen principali conseruatione quæ est ab ipso.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest quòd sit causa suiipsius, potest tamen ei præstari q̃ sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest quòd sit suiipsius conseruatiuus[c], potest tamẽ ei præstari quòd sit conseruatiuus alterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius quantum ad hoc quòd acquirat nouam formam, vel dispositionem, nisi per modum alicuius mutationis: quia semper agit præsuppositio aliquo subiecto[c]. Sed postquam formam, vel dispositionem induxit in effectu, absque alia immutatione effectus huiusmodi formam vel dispositionem conseruat. Sicut in aëre prout illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio: sed conseruatio luminis est absque aëris immutatione ex sola præsentia illuminantis.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deus possit aliquid in nihilũ redigere.

AD TERTIMVM sic procedi tur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd Deus non est causa tendendi in non esse. Hoc autẽ contingeret si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶Præterea, Deus est causa rerum, vt sint per suam bonitatem: quia vt Aug. dicit in lib. de Doct. Christi. inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, vt res non sint. Quod faceret, si eas in nihilum redigeret.

¶Præterea, Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquam actionem. Sed hoc non potest esse: quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum: quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ier. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus non de necessitate naturæ, sed libere, res in esse produxit antequam essent, ita pro sua voluntate illas in nihilum redigere potest.

¶RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verum, Deus non posset rem aliquam in nihilum redigere: sicut non potest à sua natura mutari. Sed sicut suprà est habitum[e], hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ cõfitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Hoc igitur quòd Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate dependet, nec aliter in esse conseruat, nisi inquantum eis continue influit esse, vt dictum est[e]. Sicut ergo antequam res essent, potuit eis non communicare esse, & sic eas non facere, ita postquam iam factæ sunt, potest eis non influere esse. Et sic esse desinerent. Quod est eas in nihilum redigere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non esse non habet causam per se: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Eris autem per se loquendo est causa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendendi in non esse. Sed hoc habet creatura ex seipsa, in quantum est de nihilo. Sed per accidens Deus potest esse causa q̃ res in nihilum redigantur, subtrahendo scilicet suam actionem à rebus.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturæ[e] (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam volũtatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse, ita absque detrimento suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

¶Ad tertium dicendum, quòd si Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc non esset per aliquam actionem, sed per hoc quòd ab agendo cessaret.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ aliquid in nihilũ redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶Præterea, Omnis creatura habet potentiam finitam. Sed nulla potentia finita se extẽdit ad infinitum. Vnde in 8. Phy. probatur, quòd potentia finita non potest mouere tẽpore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitum. Et ita quandoque in nihilum redigetur.

¶Præterea, formæ & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccl. 3. Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant in æternum.

CONCLVSIO.

¶Diuinam decet bonitatẽ, vt aliquid eorũ, quæ produxit vt essent, quandoque in nihilum redigatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd eorum, quæ à Deo fiunt circa creaturã, quædam definit supplere vicem aliarum causarum respectu boni⁹ illius: & faciet vnamquanque causam in suo ordine habere influxum super illum, ac si finaliter ab eo conduc⁹tus. Et sic Deus in suo ordine cum aliis causis mediis conseruat hunc bonum, quem tamen solus creauit. Et hoc est quod in hac responsione breuiter dicitur, quòd Deus immediate omnia creauit: sed ordinem instituit vt quædam ab his dependerent, à quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quo ad creata per accidens: quæ immediate post creationem subiecit ordini causarum secundarum. Et consequenter conseruandas instituit à causis secundis, & à se principaliter.

a ¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.

Tlulus clarus.

¶In corpore duo. Primo error opposit⁹. Secundo conclusio responsiua. *Comment.*

¶Quo ad primum duo. primo error est, quòd Deus non potest aliquid in nihilum redigere. Probatur, Deus⁹ producit res de necessitate naturæ. ergo non potest non dare esse. Antecedens supponitur & consequentia probatur: quia nihil a⁹ simile est cõseruare, quàm influxum super illum. ac si finaliter ab eo conduc⁹tus. Et sic Deus in suo ordine cum aliis causis mediis conseruat hunc bonum, quem tamen solus creauit. Et hoc est quod in hac responsione breuiter dicitur, quòd Deus immediate omnia creauit: sed ordinem instituit vt quædam ab his dependerent, à quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quo ad creata per accidens: quæ immediate post creationem subiecit ordini causarum secundarum. Et consequenter conseruandas instituit à causis secundis, & à se principaliter. 118

a ¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.

Tlulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur, Natura creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostendit quòd res non rediguntur in nihilum. ergo nihil omnino in nihilum redigitur. Antecedẽs quo ad primum partem probatur, discurrendo per naturas: quia aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam vero probatur: quia ficut potest non dare esse antequam det, ita non continuare postquam dedit. 511

a ¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum quartum.

Tlulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur, Natura creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostendit quòd res non redigũtur in nihilum. ergo nihil omnino in nihilum redigitur. Antecedẽs quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: quia aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam vero probatur: quia ficut potest non dare esse antequam det, ita non continuare postquam dedit. 512

vero

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero probandū distinguendo res quæ fiunt in duos ordines, scilicet na turalium & miraculoso-
515 rum. & aperiendo quod res naturales ex naturæ miraculose ex gratiæ manifestatione pōsiantur: quod probatur auctoritate Apostoli primæ ad Corinth. 12.

Annot. ¶Ad responsione ad secundū dicendum esto cautus nec intelligas propter habere, aut nō habere contrarium res esse naturæ xternæ, aut tēporaliter sed hic est manifesta ratio à potiori: quia enim æuū, & intelligentiæ sunt ta-
335 lis naturæ: ideo in æternō cōseruantur à Deo: & exemptæ à contrariis: & non e cōuerso, vt patet in primo cœli: & similiter quia hic inferiora sunt talia, ideo non sunt ex se corruptibilia æterna. & sunt impedibilia à contrariis ne sint, & diuinū influxū percipiant, &c.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.

Coment. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio respōsiua, Deus potest Immediate mouere materiam ad formam. Probatur, Ens in potentia passiua potest immediate reduci in actum à potentia actiua, quæ eam in potestate sua continet, ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiā immediate: ergo potest moueri ad formā à Deo immediate. Antecedens patet, prima consequentia probatur. Materia continetur sub diuina potentia, quod proba
241 tia probatur: quia actus
452 materiæ est ipsa forma.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.

Coment. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio respōsiua Deus potest immediate mouere quodcunque corpus. Probatur dupliciter primo necessario: secundo rationabiliter. primo ergo sic. Etenim est Deum non posse per seipsum facere omnes determinatos effectus, qui fiunt per quancunq; causam creatā. ergo Deus potest immediate mouere, &c. Antecedens suppōnitur dicitur fim in q. 11. consequentia probatur: quia vnus effectus creatorū causarū est mouere corpora: vt patet. Secundo probatur sic. Omnis motus vel est via ad formam, vel consequitur ipsam: ergo est ab eodē à quo est forma. ergo potest esse à Deo. Antecedens declaratur inductione. prima consequentia probatur: quia eiusdē est dare formā & disponere ad eā, & dare consequentia: quod declaratur in igne. Secundo vero consequētia probatur: quia Dei est

512 *infrà qō.* 110. *arti.* 2. *con.*

proueniunt secundū naturalem cursum rerū, quædam vero miraculosæ operatur præter ordinem naturalem creaturis inditū: vt infrà dicetur[c]. Quæ aūt facturus est Deus secundū ordinem naturalē rebus inditū, considerari possunt ex ipsis rerū naturis. Quæ vero miraculose fiunt, ordinantur ad gratiæ manifestationē: secundū illud Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Et post modum inter cætera subdit de miraculorū operatione. Creaturarū autem naturæ hoc demonstrant, vt nulla earum in nihilum redigatur. Quia vel sunt immateriales, & sic in eis non est potentia ad non esse: vel sunt materiales, & sic saltem remanēt semper secundū materiam, quæ incorruptibilis est[c], vtpote subiectum existens generationis & corruptionis. Redigere etiam aliqua in nihilū, non pertinet ad gratiæ manifestationem, cū magisper hoc diuina potentia & bonitas ostendatur, q; res in esse conseruat. Vnde simpliciter dicendum est quòd nihil omnino in nihilum redigetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quòd res in esse productæ sunt, postquam non fuerunt declarat potentiam producentis: sed quòd in nihilum redigerentur, huiusmodi manifestationem impediret, cum Dei potentia in hoc maxime ostendatur, quòd res in esse conseruat: secundum illud Apostoli Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶Ad secundū dicendum, quòd potentia creaturæ ad essendi est receptiua tantum: sed potentia actiua est ipsius Dei, à quo est influxus essendi. Vnde quòd res in infinitum durent, sequitur infinitatem diuinæ virtutis. Determinatur tamen quibusdam rebus virtus ad manendum tempore determinato, inquantū impediri possunt ne percipiant influxum essendi, qui est ab eo, ex aliquo contrario agente: cui finita virtus non potest resistere tempore infinito, sed solū tempore determinato. Et ideo ea quæ non habent contrariū, quamuis habeant finitam virtutem, perseuerant in æternum.

¶Ad tertiū dicendum, q; formæ & accidentia non sunt entia completa, cum non subsistant, sed quodlibet eorū est aliquid entis. Sic enim ens dicitur, quia eo aliquid est[e]. Et tamen eo modo quo sunt non omnino in nihilū redigūntur, non quia aliqua pars eorum remanet, sed remanet in potentia materiæ, vel subiecti.

QVAESTIO CENTESIMA quinta, de mutatione creaturarum à Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarum à Deo. Et primo de mutatione creaturarum. Secundo, de mutatione vnius creaturæ ab alia.

¶Circa primum quæruntur octo. ¶Primo quæritur vtrum Deus immediate possit mouere materiam ad formam. ¶Secundo, vtrum immediate possit mouere aliquod corpus. ¶Tertio, vtrum possit mouere intellectum. Quarto, vtrum possit mouere voluntatem. ¶Quinto, vtrum Deus operetur in omni operante. ¶Sexto, vtrum possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. ¶Septimo, vtrū omnia quæ fit Deus facit, sint miracula. ¶Octauo, de diuersitate miraculorum.

ARTICVLVS I.

a ¶Virum Deus possit immediatè mouere materiam ad formam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediate mouere materiā ad formam. Sicut enim probat Philosophus in 7. metaphys. formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma quæ est in materia: quia simile facit sibi simile in materia.

¶Præterea, Si aliquod agens se habeat ad multa, nullum eorum producet nisi determinetur ad vnum per aliquid aliud: vt enim in 3. de Anima dicitur, vniuersalis opinio non mouet nisi mediante aliqua particulari apprehensione. Sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam nisi mediante aliquo particulari agente.

¶Præterea, Sicut esse commune dependet à prima causa vniuersali[e]: ita esse determinatum dependet à determinatis causis particularibus, vt suprà habitum est[e]. Sed determinatum esse alicuius rei est per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ non producuntur à Deo nisi mediantibus causis particularibus.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus potestate sua quam produxit materiam continet, eam ad formam etiam mouere potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus immediate potest mouere materiam ad formam: quia ens in potentia passiua reduci potest in actum à potentia actiua, quæ eam sub sua potestate continet. Cum igitur materia contineatur sub potestate diuina, vtpote à Deo producta, potest reduci in actum per diuinam potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil est quàm actus materiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; effectus aliquis inuenitur assimilari causæ agēti dupliciter[c]. Vno modo secundū eandem speciem, vt homo generatur ab homine, & ignis ab igne. Alio modo secundū virtualem continentiam: prout scilicet forma effectus virtualiter continetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ & corpora mineralia assimilantur soli & stellis, quorū virtute generantur. Sic igitur effectus causæ agenti similatur secundum totum illud ad quod se extendit virtus agentis. Virtus autem Dei se extēdit ad formam, & materiam, vt suprà habitū est[e]. Vnde compositum quod generatur, similatur Deo secundum virtualem continentiam, sicut similatur composito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositum generans potest mouere materiam ad formam, generando compositum sibi simile: ita & Deus. Non autem aliqua alia forma non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc visibilia: non quidem imprimendo formas, sed adhibendo corporalia semina[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si Deus ageret ex necessitate naturæ. Sed quia agit per voluntatem & intellectum[c], qui cognoscit rationes propriās omnium formarum, & non solum vniuersales: inde est quòd potest determinate hanc, vel illam formam materiæ imprimere.

¶Ad tertium dicendum, hoc ipsum quòd causæ secundæ determinantur ad determinatos effectus, est illis à Deo. Vnde Deus quia alias causas ordinat ad determinatos effectus, potest etiam determinatos effectus producere per seipsum.

ARTICVLVS II.

a ¶Virum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediate mouere aliquod corpus. Cum enim mouens & motum oporteat esse simul, vt probatur in 7. Phy. oportet esse contactum quendam mouentis & moti. Sed non potest esse contactus Dei, & corporis alicuius. Dicit enim Dionys. in 1. c. de di. no. quòd Dei non est aliquis tactus. Ergo Deus non potest immediate mouere aliquod corpus.

¶Præterea, Deus est mouēs non motū. Tale aūt est appetibile apprehensum. Mouet igitur Deus sicut desideratū & apprehēsum. Sed nō apprehenditur nisi ab intellectu, qui non est corpus nec virtus corporis. ergo Deus non potest mouere aliquod corpus immediate.

¶Præterea, Philosophus probat in 8. phy. quòd potentia infinita mouet in instanti. Sed impossibile est aliquod corpus in instanti moueri: quia cum omnis motus sit inter oppositā, sequeretur quòd duo opposita simul ineſſent eidem: quod est impossibile. Ergo corpus non potest immediate moueri à potentia infinita. Potentia autem Dei est infinita, vt suprà habitum est[e]. Ergo Deus potest immediate mouere aliquod corpus.

¶SED CONTRA, Opera sex dierum Deus fecit immediate, in quibus continetur motus corporum, vt patet, per hoc quod dicitur Gen. 1. Congregentur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediate potest mouere corpus.

CONCLVSIO.

¶Cum creaturarum aliquæ mouere possint corpora. Deus multo magis, qui materiæ formam imprimere valet, poterit corpora mouere immediatè secundum quamuis speciem motus.

¶RESPONDEO dicēdū, q; erroneū est dicere Deū nō posse facere per seipsum oēs determinatos effectus q; fiūt per quancūque causam creatā. Vnde cum corpora moueantur immediate à causis

creatis

dare formam, vt patet ex præcedentibus.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ
512 *Articulum tertium.*

TItulus clarus, & clarior erit in corpore.

Comm. ¶In corpore tria. Primo declarat quid & quo
b tuplex sit mouere intel-
511 lectum. Secundo respon-
512 det quæsito. Tertio epilogat.

¶Quo ad primum duo. primo quid. Et dicit quòd mouere intellectū est dare formam, quæ
512 est principium intellectualis operationis: declaratur à simili in corporibus ex quibus nomen translatum est ad
313 intellectus: quia mouere dicitur dās formam,
302 re dicitur dās formam,
c Secundo quoniam, & dicit quòd est duplex intra duplicem formā, scilicet virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶Quo ad secundum conclusio respōsiua bimembris est, Deus mouet intellectum creatum vtroque modo. scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem. Probatur prima pars primo, Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligens: ergo est causa omnis virtutis intelligendi. Antecedens pater. prima consequētia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatem. Secunda ve-
c ro, quia primum in quo-
251 libet ordine est causa cæterorum. Deinde probatur secūda pars: Deus est primum ens: ergo in seipso omnia præexistunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibiles omnium primo sunt in eo. ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: & quo ad præexistentiam, quia est prima causa. & quo admodum: quia sunt in eo per modum eius, ipsum enim suppōnitur intellectualem esse. Secunda ex se euidens. tertia similiter ex illa propositione: primum in quolibet ordine, veruntamen in ista manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ. vt sint.

¶Quo ad tertium epilogus patet. Et nota quòd lumen infusum non numeratur inter species,
514 sed inter virtutes intellectiuas: quia non se habet vt ratio intelligendi, sed vt efficaciam præstans intellectui, confortando & elevando ipsum: vt superius de lumine gloriæ dictum est.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ
Articulum quartum.

Comm. TItulus clarus.

¶Incorpore duo. Primo dicit quotuplex est mouere voluntatem. Secundo respon-

creatis, nulli debet venire in dubiū quin Deus possit mouere immediate quodcunque corpus. Et hoc quidem conueniens est ad ea, quæ suprà dicta sunt[c]. Nam omnis motus corporis ciuiscunque, vel consequitur formam, sicut motus localis grauium & leuium consequitur formam, quæ datur à generante, ratione cuius generans dicitur mouens[c]: vel est via ad formam alicuius, sicut calefactio est via ad formam ignis. Eiusdem autem est imprimere formam & disponere ad formam, & dare motum consequentem formam. Ignis enim non solum generat alium ignem, sed etiam calefacit, & sursum mouet. Cum igitur Deus possit immediate formam materiæ imprimere[e], consequens est, vt possit secundum quemcūque motū corpus quodcūq; mouere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est tactus, scilicet corporalis, sicut duo corpora se tangunt[c]: & virtualis sicut dicitur quòd contristans tangit contristatum. Secundum igitur primum contactum Deus, cum sit incorporeus, non tangit nec tangitur: secundum autem virtualem contactum tangit quidem mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dionys. quòd non est tactus Dei, vt scilicet tangatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd mouet Deus sicut desideratum, & intellectum. Sed non oportet quòd semper moueat, sicut desideratum & intellectum ab eo quod mouetur, sed sicut desideratum & motum à seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

¶Ad tertium dicendū, quòd Philosophus in 8. phy. intendit probare quòd virtus primi motoris non sit virtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Quod probat per hoc quòd potest moueri tempore infinito[e]: virtus autem infinita si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tempore: quod est impossibile. Ergo oportet quòd infinita virtus primi motoris sit non in magnitudine. Ex quo patet, q; corpus moueri in non tempore, non consequitur nisi virtutem infinitam in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus quæ est in magnitudine, mouet secundū se totam, cū moueat per necessitatem naturæ. Potentia autē infinita improportionabiliter excedit quamlibet potentiam finitam. Quanto autem maior est potentia mouentis, tanto est maior velocitas motus. Cū igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur q; potentia infinita non moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunq; temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed virtus quę non est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundum quod eis conuenit. Et ideo cum corpori non possit esse conueniens moueri in non tempore, non sequitur quòd moueat in non tempore.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum Deus moueat immediate intellectum creatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non moueat immediate intellectum creatum. Actio enim intellectus est ab eo in quo est. Non enim transit in exteriorem materiam: vt dicitur in 9. met. Actio autem eius quod mouetur ab alio, non est ab eo in quo est, sed à mouente. Non ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita videtur q; Deus non possit mouere intellectū.

¶Præterea, Id quod habet se in principiū sufficiens sui motus, non mouetur ab illo. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur quòd intelligere vel sentire est motus quidam, secundum Philosophum in 3. de Anima. Sufficiens autem principium intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶Præterea, Sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus ab intelligibili. Sed Deus non est intellectus à nobis, sed nostrum intellectum excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

¶SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscentis. Sed Deus docet hominem, scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit primus intellectus, & in ipso omnia sint intelligibiliter, mouet intellectum & dando intellectum, & ministrando intelligibiles species quibus necessario intellectus omnis intelligit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in motibus corporalibus mouens dicitur, quod dat formam, quæ est in principium motus: ita dicitur mouere intellectum quod causat formam, quæ est principium intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principium in intelligente. Vnum scilicet, quod est ipsa virtus intellectualis, quod quidem principium est etiam in intelligente in potentia. Aliud autem est principium intelligendi in actu scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectum, siue det intelligenti virtutem ad intelligendū, siue imprimat ei similitudinem rei intellectæ. Vtroq; autem modo Deus mouet intellectum creatum. Ipse enim est primū ens immateriale. Et quia intellectualitas consequitur immaterialitatem, sequitur quòd ipse sit primum intelligens. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum quæ consequuntur, sequitur q; ab ipso sit omnis virtus intelligendi. Similiter cum ipse sit primū ens, & omnia entia præexistant in ipso sicut in prima causa, oportet q; sint in eo intelligibiliter secundū modum eius. Sicut enim omnes rationes rerū intelligibiles primo existunt in Deo, & ab eo deriuantur in alios intellectus vt actu intelligant: sic etiā deriuantur in creaturas, vt subsistant[e]. Sic igitur Deus mouet intellectū inquantū dat ei virtutem ad intelligendū vel naturalem, vel superadditam, & inquantū imprimit ei species intelligibiles: & vtrūq; tenet, & cōseruat in esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti quod intelligere possit.

¶Ad secundū dicendum, q; lumen intellectuale simul cū similitudine rei intellectæ est sufficiens principium intelligendi: secundarium tamen & ab ipso primo principio dependens.

¶Ad tertiū dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum nostrum, inquantū quodammodo imprimit ei suam similitudinem, per quam intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, non sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt suprà habitum est[e]. Vnde mouet intellectum creatum[e], cum tamen non sit ei intelligibilis: vt dictum est[e].

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum Deus possit mouere voluntatē creatam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q; Deus non possit mouere voluntatem creatam. Omne enim quod mouetur ab extrinseco, cogitur. Sed voluntas non potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco. Et ita non potest moueri à Deo.

¶Præterea, Deus non potest facere q; contradictoria sint simul vera. Hoc autem sequeretur, si voluntatem moueret. Nam voluntatem mouere est ex se moueri, & non ab alio. Ergo Deus non potest voluntatem mouere.

¶Præterea, Motus magis attribuitur mouen-

det quæsito.

¶Quo ad primum dicit, quòd voluntatem mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi. Declaratur à simili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota quòd non assimilat motionē voluntatis motioni intellectus quo ad habere similitudinem ab obiecto: quæ sic principium actus: quia in voluntate non est talis progressus qualis in intellectu, sed assimilat quo ad motionē absolute: quia scilicet vterque mouetur ab obiecto, quamuis dissimiliter.

¶Quo ad secundum conclusio respondua est, proprium est Dei mouere voluntatem vtroque modo, & maxime secundo, scilicet interius inclinando. hæc conclusio declaratur, & probatur. Primo quo ad primum modum, scilicet motionem obiectiuam, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficienti & efficaci, id est, quòd ex natura obiecti sufficiat non ad alliciendum, sed ad efficaciter ducendum voluntatem in actum secundum esse actus sui: & hoc ad differentiam aliorum. Non enim differt Deus ab aliis per hoc, quòd ipse solus possit voluntatem obiectiue mouere: quoniam hoc potest quodlibet bonū: sed per hoc, quòd ipse solus potest sufficienter efficacia obiectiue voluntatem mouere. Probatur autem sic, Sola vir-
284 tus actiua excedens, aut ad equans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere: ergo solum bonum vniuersale potest sufficienter efficaciterque voluntatem mouere. ergo solus Deus impler voluntatem, & sufficienter eam mouet. Antecedens patet, & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale. quod probatur: quia est eius obiectum. quod manifestatur, quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Secunda consequentia probatur: quia quilibet creatura est bonum particulare, Deus
a autē vniuersale. Deinde
53 *b* probatur quo ad secundum modū mouendi, scilicet dando virtutē voli-
515 licet sic. Inclinare in bo-
infrà qō. 111. *Et q.* num vniuersale est primi
115. *artic.* 4. *Et* 12. mouentis: ergo inclinare
q. 9. *art.* 6. *&* 9. 80. in obiectum voluntatis:
artic. 1. *Et* 2. *di.* 15. ergo dare velle. ergo dare virtutem volitiuā. Antecedentes probatur: quia finis vltimus proportionatur primo mouenti. quod manifestatur exemplo in ciuilibus. prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectum voluntatis: secunda, quia velle nihil aliud est, quàm inclinatio in tale obiectum: ter-
q. 22. *art.* tia est per se nota, cuius
9. enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim est dare actum ab intrinseco & potentiam: imò per hoc dicitur dare actum ab intrinseco, quia dat principium eius. Et nota vim huius rationis, quòd non loquitur de velle tali, vel tali, id est specificato ad tale obiectum, sed de velle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, non tale, aut tale: & principium est non voluntas sic, aut sic affecta, sed voluntas vt sic. Et proparea si Dei est dare hunc actum qui est velle, oportet, vt eius sit dare voluntatem. Vltima autem pars, scilicet quod maxime proprium Dei sit mouere secundo modo, propterea dicta est: quia mouere obiectiue voluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficienti efficacia. Mouere autem ab intus nulli communicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus facit, & confirmat illud. Ea quæ de motione voluntatis ellent hic differenda, iam determinata sunt superius.

514 ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo excludit quendam errorem. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum tria: vnum suppositum: aliud est ipse error, tertio reprehensio. Suppositur hic quasi pro constanti, Deũ operari in omnibus, sed de modo videtur tota quæstio. Error ergo est circa modum operandi. quidam enim quos refert Auerrois 9. Meta. comm. 7. dicunt Deum operari in omnibus sic, quod nulla alia virtus operatur aliquid. reprehenduntur autem hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primo: quia periret ordo causarum: & consequenter esset impotentia in Deo. tenet sequela, quia impotentia est non posse facere alia cooperatiua sibi. Secundo: quia frustra essent virtutes operatiuæ rerum, imo res omnes. Probatur prima consequentia quo ad primam partem: quia non operarentur: quo ad secundam, quia imperfectum est propter perfectius in eodem. ergo actus primi propter secundos. ergo res omnes propter operationes suas. ergo operationes sunt fines rerum. ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & consequentia nota est. & confirmatur sicut materia propter formam, cætera sunt clara.

522 ¶ Quo ad secundum tria tacit. Primo proponit conclusionem responsiuam in vniuersali, Deum operatur in omni operante sic, quod ipse res habent proprias operationes. Secundo distinguit genera causarum: vbi dicit tria, numerum, quod sunt quatuor: differentiam respectu agere: quia vnum, scilicet materiam, non principium, sed subiectum: cætera sunt principia actionis & ordinis.

516 3. contra ca. 66. & 67. Et lib. 4. cap. 44. ca. 2. Et opus. 3. c. 131. fi. & 145.

quia primo finis, secundo agens, tertio forma.

¶ Nota hic dun. primo quod quia hic non egemus generibus causarum in ordine ad esse, sed ad operari, vt patet ex titulo: ideo litera non accepit formam in agente, aut in effectu, sed instrumento, quoniam forma instrumenti non est nisi propter operationem. Secundo, quod litera distinguit genus causæ formalis ab efficiente & aliis in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, non quòd supponatur decisa hæc quæstio, an forma sit causa operationis in genere causæ formalis: sed propter duo. Alterum manifestum: alterum occultum. Manifestum est, quòd causæ operationem, vt forma, & vt agens distinguuntur, sicut causare, vt quo & vt quod. Occultum vero est an omnis operatio sequens formã, sequatur eam effectiue, finaliter vel materialiter, & nulla sequatur eam formaliter. Confusus enim fermo obtinuit, vt dicamus etiam causas formales in operando in his in quibus operatio resultat, ex ea quasi esse quoddam: vt in exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his quæ pertinent ad intellectum cõtingit. Ratio autem ad oppositum videtur. Quouis autem modo sit, vt sermo præsens omnibus opinionibus superstet, distinctum est Deum esse non causam formalem, sed causam ratione formæ principantis omnis operationis, vt etiam operationes attributas magis formis quàm agentibus in time comprehenderet.

Tertio proponit conclusionem responsiuam in speciali iuxta hæc tria membra. Deus in quilibet operante operatur secundum hæc tria, scilicet finem, & agentem, & formam, & probat quo ad singulas partes sigillatim. Et primo in ratione finis. Finis omnis operationis est bonum verum, aut apparens: ergo participant similitudinem summi boni: ergo ipsum summum bonum. Deinde similiter in ratione agentis, primum agens mouet secundum ad agẽdum: ergo agit in virtute ipsius: ergo ipse est causa omnium actionum agentiũ. Demum secundum formam, vbi duo primo dicit, modum quomodo hoc conuenit Deo: secundo deducit duo corollaria ordinate, Deus est causa operationum secundarum non solum vt applicans, nec solum vt dans principia actionum: sed vt dans, applicans & conseruans formas: quæ sunt principia actionum: ergo est causa omnium operationũ secundum formam. Antecedens declaratur: & excludẽdo membra exemplo artificis generantis grane: & declarando intentum exemplo solis & luminis respectu manifestationis. Primum corollarium est, Deus operatur in omnibus intime, probatur. Forma est intra rem: ergo quanto vt prior & vilior considerata, est interior. ergo secundum esse intima. ergo vt est à Deo: ergo Deus intime operatur in omnibus. totus processus est clarus ex se: pe-

80 multima vero consequentia probatur ex eo quòd Deus est propriè causa ipsius, esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundum corollarium, operationes, naturæ præterea attribuuntur Deo in Scriptura, vt in Iob 10.

¶ super ec

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.*

Auer. Cõment. TItulus possit facere, non est quæstio de potentia, sed de actu exercito ipsius an scilicet de facto possit exire in actũ faciẽdi aliquid præter ordinẽ indito.

¶ In corpore duo. Primo distinguit ly ordinem. Secundo respondet quæsito. Quo ad primum quatuor sunt, distinctio ordinum, ordinatio eorum, habitudo causarũ ad eos, & explanatio exemplaris. Distinctio est, Ordines multiplicantur secundum multiplicationẽ causarum. Probatur, Quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶ Num ex eo quòd causa habet rationem principij, sequatur esse ordinem in effectibus.

Quæstio. ¶ Circa primam consequentiam huius probationis dubitatur, vnde valet. ex hoc enim quòd habet rationem principij, bene sequitur, ergo est caput ordinis inter se 39 & effectum: sed non sequitur, ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cum non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem vt patet de causis vniuocis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum hic fit sermo de causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quæ non causa: sed causæ instrumentum dici debet vt 3. Met. com. 24. dicit Alex. & in consequente duo includuntur, scilicet pluralitas effectuum, & ordo in eis à causa: si recte perspiciamur, ordo directe infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut vniuersaliter, aut accommode. Vide consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponendo, quòd omnis causa habeat plures effectus: & tunc consequentia est optima: quia cum pluralitas non sit sine ordine (alioquin esset confusio) & causa habet rationem principij, à quo scilicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est accommodando consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, causa est principij: ergo in causis habentibus plures effectus, à causa est ordo illorum, ratione iam dicta: & ita via est planior, & sufficit

51 3. qu. 43. ar. 2. con. Et 3. con. ca. 98. 99. & 161. Et 2a. q. 1. artic. 1. Et opus. 3. ca. 138. Et opus. 10. art. 1. & 17.

propositio: causa enim eo quòd habet rationem principij, & negatiue in illo ordine, & positiue sequitur, ergo ab ea est ordo in effectum sine additam causam sine in ipso multiplicatos & si vbi sunt plures effectus, aperte sequitur, ordinem in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio ceræ & induratio lutj, vel plures cooperationes secundum pluralitatem inferiorum: vt generatio hominis & leonis, vt sint à sole: vel plures effectus ordinate se consequentes, vt lenitas sequitur sonum ignis genitu, &c. & si ponuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter: & consequenter sustineri potest primus sensus, quoniam nulla est causa per se, & principalis quæ non sit causa saltem duorum veluti subiectum & passionis.

¶ Ordinatio vero horum ordinum est, quòd vnus continetur sub altero. probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est: quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio dictorum est ab exemplo in politicis, in patre & ordine domus, rectore & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni: & clara est litera.

¶ Quo ad secundum respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex præmissis illata est, quòd in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt à prima causa: alter, & hic est multiplex, vt sunt à causis secundis. Prima conclusio responsiua est, Deus non potest facere contra ordinem rerum: vt dependet à prima causa, probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret contra talem ordinem, faceret contra præscientiam suam: quod est impossibile.

¶ Aduerte hic ex tertio contra Gen. cap. 98. quo modo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationem ordinis. Et quòd secundo modo intelligitur hic, non primo vide ibi circa principium ea. Aunet.

¶ Secunda conclusio responsiua est, Deus potest facere præter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secundarũ causarum: probatur, declaratur & confirmatur. Probatur quidem, Talis ordo ut subiacitur, vt pro eodem ab eo per arbitrium voluntatis: ergo potest præter talem ordinem agere. Antecedẽs habet tres partes. Prima patet ex præmissis, quia scilicet causa superior non subiicitur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro constanti supponitur ex quo omnia sunt à Deo. Tertia vero probatur: quia potuisset aliam ordinem instituere: consequentia autem hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. ca. 99. in principio probatur ex differentia inter agens naturale & liberum in hoc quòd naturale oportet agere 522 secundum vltimum virtutis suæ: & consequenter effectum proportionatum causæ vnius, vt vult, vt patet in artifice perfectissimo, potuisset tamen si vult facere opus imperfectum quale nouimus in arte faceret. Declaratur vero ponendo duos modos, quibus Deus præter hunc ordinem facit, & patet in litera. Confirmatur autem autoritate Aug. non solum hæc, sed prima conclusio simul vt patet in litera. Cõment.

¶ Circa veranque conclusionem simul dubiũ occurrit: quia an hic est sermo de posse Dei absolute & sic constat, quòd potest Deus contra vtrumque ordinem: nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: cum sit sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter vtrumque ordinem: quoniam sicut Deus præscisset primum ordinem, ita & alios. & quemadmodum si præter primum ordinem faceret, faceret contra præscientiam: ita si præter alios ordines faceret, faceret contra præscientiam suam: & sic tota litera nuere videtur.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd, vt in titulo patet, hic est sermo de potentia Dei secundo modo: & qi quamuis vtrumque ordo sit præscitus & ordinatus à Deo ab æterno: agere tamen præter primũ Deceret præscientiam præter alios autẽ non. Ad cuius euidentiam scito, q omnis recentio causæ secundæ infert executionem in causa prima, quia ab actione illius pendet omnis actio, non autẽ econuerso: quia potest causa prima per seipsam solã exequi & perficere aliquid. Et inde est q fieri aliquid præter executionem primæ causæ est impossibile: fieri autẽ aliquid præter executionem cuiuscunque, & omnia simul causarũ secundarũ, non inconuenit. Cum autẽ ordo rerũ ad primam causam attendat penes executionem primæ causæ, ordo autem earum ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

alias causas attendamus penes exemplaria illatum, ratio primi ordinis in diuina præscientia operatur quod continuat quicquid per ipsam primam causam qualitercunque exequendum est: ratio autem cuiuscunque alterius ordinis in diuina præscientia, non continet nisi quicquid est per talem causam exequendi & ideo non inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rationes, ac per scientias partiales (vt ita dixerim) eorum. Sed inconueniens manifeste esset quòd præter ordinis primi rationem aliquid fieret: nisi enim deficiens, aut murabilis diuina præscientia contingeret: quoniam, vt dictum est, debeant tali rationi compechensio omnium executioni mediatorum qualitercunque per primam causam extra quæ nihil fieri de facto potest, quamuis de potentia absoluta multa possibilia reliquat quæ nunquam erunt.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.

Tribus clarus ex articulo præcedenti.

Comment. ¶In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. Omnia quæ fiũt à Deo præter causas nobis notas, miracula dicuntur. Probatur. Miraculum dicitur ab admirationis plenitudine, ergo quæ fiunt à Deo præter causas nobis notas, dicuntur miracula. Antecedens supponitur & manifestatur quid importet ostendendo quid habeat ex admiratione scilicet, causam ignotam effectus parentis: & quid ex plenitudine scilicet occulta, rationem causæ: non respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic insinuatur quedam probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculum: quia illud dicitur ex parte, scilicet respectu huius: hoc non nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Consequentia probatur quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idem intendit in conclusione, quod per causas secundas siu naturales in titulo.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Vnum miraculum est maius alio. Probatur, Miraculum dicitur non per comparationem ad diuinam potentiam, sed facultatem naturæ excedere, ergo vnum est maius alio. Antecedens quo ad primam partem patet: quia respectu diuinæ potentiæ quodlibet

Po. qõ. 6. artic. 2. Et 1. di. 18. qõ. 1. artic. 3. Et 3. contra. cap. 101. & 102.

¶Ad secundum dicendum, quòd ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam quæ est regula omnis iustitiæ. Et ideo præter hunc ordinem Deus nihil facere potest.

¶Ad tertium dicendum, quod Deus sic rebus certum ordinem indidit: vt tamen sibi reseruaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cum per hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

a ¶Verum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mũdi & etiam animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis. Et tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum præter facultatem naturæ, & spem admirantis proueniens. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem: quæ tamen non sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restauratione gemmarum, vel sanatione ægrorũ. Nec etiam sunt insolita cum frequenter eueniant, sicut cum infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarentur. Nec etiam sunt supra facultatem naturæ: vt cum aliqui sanantur a febribus. Nec etiam supra spem: sicut resurrectionem mortuorum omnes speramus: quæ tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt præter naturæ ordinem sunt miracula.

¶Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis. Sicut cum Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit. 26. contra Faustum, quòd cum Deus aliquid facit contra cognitũ nobis cursum solitúmque naturæ, magnalia, vel mirabilia nominantur.

CONCLVSIO.

¶Quæ Deus operatur in rebus præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cum videt eclipsim solis, & ignorat causam: vt dicitur in principio Met. Potest autem causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota: quæ tamen est aliis incognita. Vnde aliquid est mirum vni quod non est mirum aliis. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, non autem astrologus. Miraculũ autem dicitur quasi admiratione plenum: quod scilicet habet causam simpliciter & omnibus occultã. Hæc autem est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiãt: non tamen proprie loquendo, miracula dicuntur: quia non sunt nata fieri per alias causas: & ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatẽ naturæ non pertineant.

¶Ad secundum dicendum, quòd arduum dicitur miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, quia excedit facultatem naturæ. Similiter etiam insolidum dicitur non quia frequenter non eueniat: sed quia est præter naturalem consuetudinem. Supra facultatem autem naturæ dicitur aliquid non solum propter

substantiam facti, sed etiam propter modum & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur non supra spem gratiæ, quæ est ex fide per quam credimus resurrectionem futuram.

¶Ad tertium decendum, quòd scientia Apostolorum, quamuis secundum se non fuerit manifesta: manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Verum omne miraculum fit maius alio.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd vnum miraculum non sit maius alio. Dicit enim Aug. in epistola ad Volusiam, In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. Ergo vnum non est maius alio.

¶Præterea, Potentia Dei est infinita. Sed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandum quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnum miraculum non est maius altero.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Io. 14. de operibus miraculosis loquens, Opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

CONCLVSIO.

¶Miraculorũ vnum alio maius esse contingit, non secundum comparationem ad diuinam potentiam, sed ad facultatem naturæ, quam secundum quosdam gradus excedit in operando virtus diuina.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ nihil potest dici miraculũ ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunque factum diuinæ potentiæ comparatũ, est minimũ: secundũ illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentũ stateræ reputatæ sunt. Sed dicitur aliquid miraculũ per comparationẽ ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatẽ naturæ, secundũ hoc maius miraculũ dicitur. Excedit autẽ aliquid facultatẽ naturæ tripliciter. Vno modo quantum ad substantiã facti. Sicut quòd duo corpora sint simul, vel q̃ sol retrocedat, aut q̃ corpus humanum glorificetur: quod nullo mõdo natura facere potest. Et ista tenent summũ gradum in miraculis. Secũdo aliquid excedit facultatem naturæ, non quantũ ad id quod fit, sed quantum ad id in quo fit. Sicut resuscitatio mortuorum & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare vitam, sed non in mortuo. Et potest præstare visum, sed non cæco. Et hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatẽ naturæ quantum ad modum & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito per virtutẽ diuinam à febre curatur absque curatione, & consueto processu naturæ in talibus: vt cum statim aër diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis: sicut factum est ad preces Samuelis & Eliæ. Et huiusmodi tenent infimum locũ in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus, secundũ quod diuersimode excedunt facultatem naturæ.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVAESTIO CENTESIMA sexta, quomodo vna creatura aliam moueat, & de angelorum illuminatione, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo vna creatura moueat aliam. Erit autem hæc consideratio tripartita, vt primò consideremus quomodo angeli mouent: qui sunt creaturæ pure spiri-

est minimum, quod probatur auctoritate Isaiæ, omissa ratione de infinitate potentiæ diuinæ. Quo ad secundam vero partem relinquitur per se nota, quasi per locum à diuisione, consequentia vero probatur: quia natura secundum triplicem gradum excedi potest. Primo secundum substantiam facti: secundo secundum materiam in qua: & tertio secundum modũ faciẽdi, &c. omnia clara sunt. 510 12. q. 111. artic. 10.

¶Circa primũ gradum miraculorum dubium occurrit: quoniam hic dicitur, quòd excedentia facultatem naturæ, secundum substantiam facti tenent summum locum in miraculis. co. Et 3. contra. c. 101. fin.

¶In responsione autem ad primum præcedentis articuli dictum est, quòd creatio & iustificatio impij non sunt proprie miracula: quia non sunt nata fieri per causas secundas: igitur si ratio hæc ibi assignata est bona: excessus naturæ secundum substantiam facti minuit rationem miraculi: ergo non constituit summum gradum eorum: vt hic dicitur.

¶Ad hoc dicitur, quòd excedentia secundum substantiam facti sunt in duplici differẽtia. Quædam pertinent ad communem influentiã, quædam vero ad specialem influxum. Pertinentia ad communẽ influentiam sunt: & quæ Deus, vt primum agens quasi suprema natura facit: vt creatio, cõseruatio, ordinatio vniuersi, & partium eius non aliter possibilium, quàm per creationẽ, &c. & quæ Deus vt tale agẽs puta glorificator manifestato nobis ordine facit vt iustificatio impij, collatio gratiæ, &c. Et hæc merito minuunt rationẽ miraculi: quia à Deo sunt nõ vt ignota causa. Et de his dictum est in præcedẽti articulo, quòd non sunt proprie miracula: & ratio ibi assignata: quia scilicet nõ sunt nata fieri per causas secũdas: optima est si ponderetur. Ly nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tantũ: quasi dicetur, hæc sunt de genere eorũ quæ sunt nata fieri, id est, habent quasi naturalem cursum in vniuersa, & non per medias causas secundas: oportet enim ad miraculi rationem & q̃ sit præter causas secundas, & non sit à Deo quasi secundum naturẽ: quia sic est causa nota, vt tamẽ sunt ista quæ pertinẽt ad communem influentiã. Ad specialem autem influxũ Dei pertinent, quæ solus præter causas secundas secundũ ordinẽ sibi soli, notũ facit, &c. & talia excedentia secundũ substantiam facti nunc, sunt in primo gradu miraculorũ, vt transubstantiatio pãnis in corpus Christi, & incarnatio verbi, &c.

¶Super

a ¶Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.

Annot. INtitulo aduerte, quòd quamuis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatione (quoniam nihil aliud est quàm locutio quædam, scilicet illuminatiua illuminatio tamen est prior locutione, vt est mutatio atque gubernationis diuinæ effectus; quoniam illuminatio per se importat actionem perfectiuam alterius: locutio autem non. & ideo hoc in loco prius de illuminatione quàm de locutione determinatur. Potest quoque & alia ratio huius ordinis reddi, scilicet quòd illuminatio est naturaliter prior locutione, sicut naturale ad animali. & hoc secundum nominis rationem; quamuis secundum suppositionem in tali materia secundum veritatẽ locutio sit prior illuminatione. Quæstio nec enim ordinantur secundum rationes quæsitorum in communi, & non secundum ordinem conclusionum dicendarum.

Comment. ¶In corpore tria. primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue, scilicet, Vnus angelus illuminat alium. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis: & dicit quòd est manifestare alij veritatẽ cognitam. probatur dupliciter: primo ex ratione illuminationis: quæ habetur ex auctoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis assignata ad Ephe. 5. secundo ex auctoritate Dio. 7. cæl. hier.

¶Aduerte hic, quòd manifestare aliquod ignotum contingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationem obiectiuã: sicut habens pomum occultatum, profert illud in mediũ manifestat videntibus. Alio modo per adiũctionem luminis adimaginatiue patet alicui quod occultũ erat: sicut addens candelam dicitur manifestare quod priori lumine discerni non poterat. Manifestare primo modo nõ est illuminare, vt de se patet: sed manifestare isto modo est illuminare. Vnde in litera ad significandum quòd illuminare non est quodcunque manifestare: dicitur quòd illuminare est manifestationem agnitę veritatis tradere. vbi expresse vtrumque ponitur de ratione illuminationis, scilicet offerre veritatem cognitam & manifestationẽ illius: quod est per lumen adiabitũ. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectum simpliciter offert: ista vero obiectum simul cum lumine.

¶Tertio ponit duos modos, quibus vnus angelus illuminat alium angelum: & sic ponitur conclusio responsiua in speciali bimembris, Vnus angelus illuminat angelum & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur primo prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic. Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ergo virtus intellectualis inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum: ergo vnus angelus illuminat alium, fortificando virtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido: consequentia vero probatur: quia hoc facit ordo conuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda vero pars probatur sic, Superior angelus veritatem sic vniuersaliter nouit, vt improportionata sit inferiori: ergo distinguit vt ab inferiori cuplatur: ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedens patet ex supradictis: prima consequentia probatur: quia connaturale est inferiori particularius recipere: & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli. Et confirmatur auctoritate Dionysij. 15. cap. secunda consequentia est per se nota.

¶Num vnus angelus alium illuminet, confortãdo illius intellectũ, & quomodo.

¶Circa primam partem conclusionis & eius probationem occurrit dubium tantum à Durando & Aureolo, consistẽs in hoc, Confortatio ista aut fit per actionẽ vnius in alium: aut per concursum amborũ ad vnum communem effectum. Si per actionem, dupliciter potest intelligi: aut causando intensius lumẽ intellectus: aut adhibendo aliquod nouum lumen. Sed nullo horum modorum potest verificari: ergo. quòd enim ibi non sit intentio luminis, patet ex eo quòd lumen virtutis intellectiuæ, de quo est sermo, non suscipit magis & minus, cum sit naturalispotẽtia in natura immaterialibi. Quòd etiam non causetur ibi nouum lumen secundũ esse intentionale (vt quidam dicunt) ex eo patet, quòd vnus angelus apud S. Tho. non potest causare in alio speciem obiectiuam constat habere esse intentionale: & esse quoddam intentionale lumen. Quòd autem ista confortatio non fiat per cõcursum vtriusque intellectus ad intelligendum idem, patet dupliciter. Primo ex eo quòd impossibile est duas intellectiuas virtutes creatas eundem actum intelligendi causare: cum intellectio sit actio immanens: nec vnum accidens possibile sit esse in duobus. Secundo ex eo quòd etiam in corporalibus vnum agens non confortatur ex concursu alterius ad idem: nisi ipsum aliquid reciptat ab illo concurrente. Vnde & in litera dicitur, quòd minus calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, quia crescit in calore. vbi ergo solus fit cõcursus ad tertium, non est fortificatio. Simili modo potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera: quid sit ista conuersio, aut scilicet est actiua in inferiorem, aut solum concursiua ad eundem effectum, & cætera, vt supra.

¶Ad hoc dicitur, quod conuersio & confortatio ista fit per actionem vnius in alium & per concursum vtriusque ad idem: non per modum naturæ, sed artis cooperatis naturæ: non per influxum pertinentem ad agens naturale, sed per influxum pertinentem ad docentem vt sic.

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd quantum ad propositum spectat, differentia inter ea quæ fiunt à natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, sed, cooperante naturæ est, quòd ista fiunt agente extrinseco: vt patet in generatione rerum naturalium: ista vero fiunt partim ab extrà, & partim ab intrà: vt patet de sanitate adepta per curam medicorum. Nec est dubium quin hoc modo in nobis scientia per doctrinam fiat, vt inferius latius patebit: nunc vero supponatur. Scito secundo quòd actio docentis vt sic, non est præbere prius aliquod lumen: & deinde offerre veritatem cognitam: sed offerre veritatem cognitam vt illuminatam. Sic enim illuminatur intellectus ad videndam veritatem illam, & consequenter fortificatur ex participatione luminis superioris participari per receptionem illius veritatis illuminatæ. Veritas autem illustrata est, cum lumine intellectuali claret. Claret autem cùm intellectuali lumini penetratur: & sic de primo ad vltimum.

Quæstio. 514

511

511

510

510

510

num, cum aliquod occultum non per solam absentiam, sed propter difficultatem vel excellentiam, &c. vt cognitum proponitur, vt illustratum proferatur. Et quamvis contingat illud non videri ab eo cui esset, propter debilitatem intellectualis visionis an quantum in se est, vt illustratum proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quilibet superior inferiori obiectum, vt cognitum & illustratum. Et quoniam ex hoc solo nō sequitur, ergo proficitur obiectum vt illustratum huius inferioris, quod cognitum à superiore clarius vt obiectū ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitū à magistro clarè vt obiectum illius & non addiscentis plerumque. Ideo cum hac prima radice, concurrit secunda, s. participatio cōceptuum habilium, vt percipiatur à tali inferiori vt etiam apud nos contingit. Et sic dum angelus illuminat alium, regulariter vterq; modus illuminationis cōiungitur: quoniam & obiectum proponitur illuminatum & proportionatum inferiori, vt participant hoc nouum lumen. Sed prius natura est lumen quàm diuisio. Et illud se tenet ex parte vis intellectiuæ. Est enim intellectus ex illo, nō solum potens ad hoc percipiendum, sed alia, ad quæ prius non se extendebat: hic autem se tenet ex parte speciei, id est conceptus. Et sic patet responsio ad obiecta. Superior enim angelus connertit se ad inferiorē eo modo quo dicitur ad discipulum, sublata tamen discursus imperfectione. Hæc autem conversio non consistit in actione aut cursu, aut cōcursu per modum naturæ, vt obiectiones procedunt: sed in actione in alium per modum artis cooperantis naturæ. Et est in superiore, actiua ordinatio cōceptus proprij illustratis rem eiacem patam inferiori. In inferiore vero est applicatio intellectus sui ad formandum in se conceptū correspondentem ostenso conceptui de eadem re. Sic enim participat superioris lumē per modum disciplinæ. Sic quodā modo fit in inferiore nouum lumen, propter participationem prædictam qua redditur de potentia illuminatur actu illuminatus. Sic quodammodo lumen inferioris intenditur, quia efficacior fit ad intelligendum non quòd sit propriæ intentio. Sic quodammodo est duorum concursus. Ad tertium pro quanto dō or nihil prius dat discenti, sed ad formandum in ipso discente conceptum verum proprium & clarum, & de re illa sumum conceptum conuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia continuantur, & conseruantur continuatione: & crescunt & non per primum aliquid adiplisci: vt in corporalibus contingit. Hæc si non credis, lege quæst. 9. de veritate art. 1.

Annot. a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum secundum.*

Ellurat. TItulus clarus. possit, Intelligitur de potentia sufficiente: alioquin non diceretur posse, nisi secundum quid.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Vnus angelus non potest mouere vniuersum alterius. Probatur hæc conclusio tali ordine: primo dicit ad primum membrum. Et tenet quo ad secundum. Distinctio est. Voluntas potest moueri dupliciter, ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rursus ex parte obiecti est duplex motus, scilicet ipsum obiectum, & ostendens obiectū. Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio conclusionis, quo ad primum membrum continet duo: primo quid non possit, scilicet quòd vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius ex parte obiecti: & arguit sic, Bonum vniuersale tantum mouet sufficienter voluntatem obiectiue, & hoc à solo Deo ostenditur ergo vnus angelus non potest mouere voluntatem obiectiue mouere. Consequentia nota est: & accidens quo ad primam partem probatum fuit superius, quo ad secundam vero insinuatur probatio ratione & auctoritate. Ratio est, quia solus Deus sufficit præsens facere obiectum beatitudinis, scilicet Deum, vt per essentiam videndum. Auctoritas, Ego ostendam tibi omne bonum. Secundo continet quid possit angelus ex hac parte, scilicet quòd potest inclinare voluntatem vtroque modo id est vt amabile, vt ostendens amabile: quia

creata reputantur informis nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Aliæ vero illuminationes quæ sunt ab homine vel angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

ARTICVLVS II.

a ¶ An vnus angelus moueat voluntatem alterius.

AD SECVNDVM videt q̄ vnus angelus possit mouere volūtatē alterius. Quia secundū Dio. sicut vnus angelus illuminat aliū: ita purgat & perficit, vt patet ex autoritate supradicta[e]. Sed purgatio & perfectio videntur pertinere ad volūtatē. Nā purgatio videtur esse à fordibus culpæ, quæ pertinet ad volūtatē: perfectio autem videtur esse per consecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. Ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

¶ Præterea, Sicut Dio. dicit 7. c. de di. no. nomina angelorū designāt eorū proprietates. Seraphin enim incēdētes dicūtur aut calefaciētes. Quod est per amorē qui ad volūtatē pertinet. Vnus ergo, angelus mouet voluntatē alterius.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus angeli superioris superior est hīta etiam appetitus. Ergo videtur quòd superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

¶ SED CONTRA, Eius est immutare voluntatē cuius est iustificare, cum iustitia sit rectitudo voluntatis. Sed solus Deus est qui iustificat. Ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

CONCLVSIO.

¶ Non potest vnus angelus mouere alterius voluntatem obiectiue, potest tamen inclinare voluntatem inferioris angeli obiectiue: sed solus Deus, qui etiā volūtatē quippiā volēti tribuit quibuscunq; volūtatē habētibus.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ sicut suprà dictū est[e], voluntas immutatur dupliciter, vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte quidem obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonum quod est voluntatis obiectum, sicut appetibile mouet appetitum: & ille qui demonstrat obiectum, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed sicut suprà dictū est[e], alia quidē bona aliqualiter inclinat volūtatē, sed nihil sufficienter mouet voluntatē nisi bonū vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonū solus ipse ostendit, vt per essentiam videatur à beatis, qui dicenti Moysi, Ostende mihi gloriā tuam, respondit, Ego ostendam tibi omne bonū: vt habetur Exo. 33. Angelus ergo nō sufficienter mouet voluntatē, neque vt obiectum, neque vt ostendens obiectū: sed inclinat eā, vt amabile quoddā: & vt manifestans aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatē. Et per hoc inclinare potest ad amorem creaturæ vel dei per modū suadētis. Ex parte vero ipsius potētiæ volūtas nullo modo potest moueri nisi à Deo. Operatio enim voluntatis est inclinatio quædā volētis in volitū. Hāc autē inclinationē solus ille immutare potest, qui virtutē volēdi creaturæ cōtulit[e]: sicut & naturalē inclinationē solū illud agēs potest mutare, quod potest dare virtutē, quā cōsequitur inclinatio naturalis. Solus autē Deus est qui potentiam volendi tribuit creaturæ, quia ipse solus Deus est autor intellectualis naturæ. Vnde angelus voluntatem alterius mouere non potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ secundū modum illuminationis est accipiēda & purgatio & perfectio. Et quia Deus illuminat immutādo intellectum, & voluntatē, purgat à defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finē intellectus & voluntatis. angeli autē illuminatio refertur ad intellectum, vt dictum est[e]: ideo etiā purgatio angeli inferīr à defectu intellectus qui est nescientia: perfectio autē est cōsummatio in finē intellectus qui est veritas cognita. Et hoc est q̄d dicit Dio. 6. ca. cæl. hie. q̄ in cælesti hierarchia purgatio est in substātiis & essentiis rationalibus ignotorū illuminatio in perfectiorē scientiā inducens. Sicut si dicamus visum corporalem purgari inquātum removentur tenebræ: illuminari vero inquantum perfunditur lumine: perfici vero secundum quod perducitur ad cognitionē colorati. Ad secundum dicendum, quòd vnus angelus potest inducere alium ad amorē Dei per modum persuadentis: vt suprà dictum est[e].

¶ Ad tertium dicendum: quòd Philosophus loquitur de appetitu inferiori sensitiuo, qui potest moueri à superiori intellectiuo: quia pertinet ad eandem naturam animæ: & quia inferior appetitus est virtus in organo corporali. Quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

a ¶ An angelus inferior superiorem illuminet.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus inferior superiorē illuminare possit. Ecclesiastica enim hierarchia dicitur esse quàm inclinatio actualis volūtis in volitum: igitur volūtas nō potest educi de potētia ad actū volēdi ex pte potētiæ ab aliquo extrinseco nisi à datore volūtatis: & hæc ratio cōcincit intentū, & est per se nota. cōstat enim q̄ moueri ad actualē inclinationē vt sic, nō nisi à deo, aut à sui factore, à quo habituālē habet inclinationem, esse potest hīc inclinationis enim rōe habere nō pōt respectu alterius, q̄d ab extra venit. Si quis autē cōcēdat ex superficie litteræ, & nō ex rōne inclinatiōis, sed variatione inclinationis processum hīc interpretādō omnino vult, pōt dari secūda responsio dicēdo, q̄ quia eiusdē rōnis est moueri appetitū aliquē ex parte potētiæ ad fin actū naturalē & moueri ad oppositū: ideo ex negatione potētiæ motiuæ ad oppositū optime infertur negatio potētiæ motiuæ ad actualē inclinationē. Quòd autē eiusdem rationis sit mouere ex parte potētiæ ad propriā inclinationē, & variare inclinationē, ex eo patet, q̄ variari inclinatio nō pōt nisi variata virtute quā sequitur inclinatio nō enim pōt imaginari q̄ varietur inclinatio lapidis respectu motus localis nisi facta mutatione circa grauitatē. Hæc enim illa semper motus deorsum sequitur, vt in prōptu, quia inclinatio actualis supponit habituālē, & est ab ea: ideō; nō potest actualis variari nisi variata habituali. Cōstat aūt q̄ variare habituālē inclinationē est datoris naturæ, cuius est illa virtus. Vnde nō variatur inclinatio terræ ut nisi tota mutata terra de graui in leue, q̄d sine subsistētiali transmutatione fieri negat. Mutare igitur inclinationē etiā actualē nō pōt nisi dator virtutis, propter necessariā cōnexionē inter actualē inclinationē & habituālē, qua phībet agēs extrinsecū attingere inclinationē actualē nisi media habituali. Hæc aūt est rō, quare extrinsecus agens nō pōt educere appetitū aliquē de potētia ad actū sec. hīc sumpta. Cæterum ille locus vt inclinatio inclinatio adit vt sic nō pōt ex pte potētiæ vt attingi, nisi media inclinatiōe habituali. ac per hoc si aliquod extrinsecus potest educere per seh abituali inclinationem, id est actualem, oportet quòd possit dare talem habituālē inclinationē: & sic patet quomodo pr edictus processus valet. Prima tñ expositio brevior & formalior est.

a ¶ Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus

Annot. TItulus clarus: possit potentia naturali & ordinaria: non d[e] potentia Dei absoluta est quæstio.

Cōment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue: Angeli inferiores nunquām illuminār superiores, fed econtra. Hæc conclusio continet duo, scilicet regularem ordinem inter illuminantem & illuminantem: quia, scilicet superiores sunt illuminātes, inferiores vero illuminatis: & est varietas talis ordinis in ly nunquā & ly semper. Et quo ad vtrunque ordinare probatur in litera. Primo quo ad primum: quia sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinē: ergo sicut causa continetur sub causa, ita ordo sub ordine continetur. Deinde quo ad secundū sic: prætermissio ordinis secundarum causarum est propter ordinandum hominem in cognitione Dei: sed prætermissio ordinis in angelis non pertinet ad ordinandum hominem in cognitione Dei: ergo prætermissio in angelis nunquām. Antecedens includit duo, scilicet quòd prætermissio ordinis secundarum causarum sit propter ordinem ad primam causam, & quòd sit propter talem ordinem, scilicet manifestationē Dei ad homines. & quo ad vtrunque probatur. Quo ad primum dupliciter, scilicet ratione: quia ordo inferioris à superiori mutari potest exemplo In humanis præceptis. Quo ad secundum vero: quia in corporalibus causis hanc solam rationem videmus. Minor vero probatur. quia operationes angelorum non sunt nobis manifestæ. Adueste quòd tota hæc ratio fundata est super hoc quod operationis miraculosæ finis est vilitas cognitionis & affectionis humanę ad Deū. Intra illud Apostō. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem. & subditur ibi de miraculis vt supernis dicitur: ga valle nihil aliud est, quàm ordinare ibi de ordine: Constat enim ex dictis in quæstione præcedente quòd operatio Dei præter ordinem naturalem ad miracula spectat. Vide in tertio contra Gen. in calce 99. capituli, quantum valeat hæc ratio.

a ¶ Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum quartum.

Cōment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Secundo ostendit differentiam remanentem inter illuminantem & illuminatum.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est. Angeli superiores illuminat inferiores de omnibus quæ ipse nouit. Dicit enim Dio. 12. ca. cæl. hier. q̄ angeli superiores habent scientiam magis vniuersalem: inferiores vero magis particularem & subiectam. Sed plura continentur sub sciētia vniuersali, quàm sub particulari. Ergo vnde & superna Ierusalem dicitur mater nostra, Gal. 4. Sed in ecclesia etiā superiores illuminantur ab inferioribus & docētur: secundū illud Apostoli 1. ad Cor. 14. Potest is omnes per singulos prophetare, vt omnes discāt, & omnes exhortentur. Ergo & in cælesti hierarchia superiores ab inferioribus possunt illuminari.

¶ Præterea, Sicut ordo corporalium substātiarum dependet ex Dei volūtate: ita & ordo substātiarū spiritualiū. sed sicut dictum est[e], Deus quandoque præter ordinē substantiarū corporaliū operat. ergo etiā operatur præter ordinē spiritualiū substantiarū illuminādo inferiores, nō mediōs superiores. Sic ergo inferiores illuminati à deo pōt superiores illuminare.

¶ Præterea, Vnus angelus alium illuminat, ad quē se cōuertit, vt suprà dictū est[e]. Sed cū ista conuersio sit volūtaria, potest supremus angelus ad infirmum se conuertere mediis prætermissis. Ergo potest eum immediate illuminare. Et ita potest illuminare superiores.

¶ SED CONTRA est q̄ Dio. dicit hāc legem esse diuinitatis immobiliter firmatam, vt inferiora reducantur in Deū per superiora.

CONCLVSIO.

¶ Nunquam inferiores angeli illuminant superiores, sed illuminantur ab illis.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ inferiores angeli nunquām illuminat superiores, sed semper ab eis illuminātur. Cuius ratio est: ga sicut suprà dictū est[e]. ordo cōtinetur sub ordine, sicut causa cōtinetur sub causa. Vnde sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinē. Et ideo non est incōueniēs si aliquādo aliquid fiat præter ordinē inferioris causæ ad ordinandum in superiorē causam: sicut in rebus humanis prætermittitur mādatū præsidis vt obediatur principi. Et ita cōtingit, vt præter ordinē naturæ corporalis aliquid deus miraculose operetur ad ordinandum homines in eius cognitionē. Sed prætermissio ordinis, qui debetur spiritualibus substantiis, in nullo pertinet ad ordinationē hominū in Deum, cum operationes angelorum non sint nobis manifestæ, sicut operationes visibiliū corporū. Et ideo ordo, qui cōuenit spiritualib[9] substātiis, nūquām à Deo prætermittitur, quin semper inferiora moueantur per superiora: & non econuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ecclesiastica hierarchia imitatur cælestē aliqualiter: sed nō perfectē cōsequitur eius similitudinē. In cælesti enim hierarchia tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deum. Et ideo illi qui sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & scientia clariores. Et propter hoc superiores nunquam ab inferioribus illuminantur. Sed in ecclesiastica hierarchia interdum qui sunt Deo per sanctitatem propinquiores, sunt gradu infirmi, & scientia non eminentes. Et quidā in vno etiam secundum scientiā eminēt, & in alio deficiunt. Et propter hoc superiores ab inferioribus doceri possunt.

¶ Ad secundum dicendum quòd non est similis ratio de hoc, quòd Deus agat præter ordinem naturæ corporalis & spiritualis: vt dictum est[e]. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus voluntate conuertitur ad alium angeli illuminandum. Sed voluntas angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis instituit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum angelus superior illuminet inferiorem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus superior non illuminet inferiorē de omnibus quæ ipse nouit. Dicit enim Dio. 12. ca. cæl. hier. q̄ angeli superiores habent scientiam magis vniuersalem: inferiores vero magis particularem & subiectam. Sed plura continentur sub sciētia vniuersali, quàm sub particulari. Ergo non omnia quæ sciūt superiores angeli, cognoscunt inferiores per superiorū illuminationē. ¶ Præterea, Magister dicit in 11. dist. 2. sen. q̄ superiores angeli cognouerūt à seculis mysteriū incarnationis. Inferioribus vero ignotū fuit vsquequo cōpletū est. Quod videtur per hoc, q̄ quibusdam angelis quærētibus, Quis est iste rex gloriæ, quasi ignorantibus alij respondent quasi sciētes. Dñs virtutū ipse est rex gloriæ: vt Dio. exponit 7. cap. cæl. hier. Hoc autem non esset si superiores angeli illuminarent inferiores de omnibus quæ ipsi cognoscunt. Non ergo eos illuminant de omnibus sibi notis.

¶ Præterea, Si omnia superiores angeli inferioribus annuntiant quæ cognoscunt, nihil inferioribus ignotum remanet quod superiores cognoscant. Non ergo de cætero superiores nouerunt illuminare inferiores. Quod videtur inconueniens. Non ergo superiores de omnibus inferiores illuminant.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit, quòd in illa cælesti patria licet quædam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Et Dio. dicit 15. ca. cæl. hier. quòd vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi à superiori datam inferiori communicat, vt patet ex autoritate suprà inducta[e].

CONCLVSIO.

¶ Superiores angeli semper inferiores illuminant de omnibus, quæ nouerūt. sic tamen quòd semper remaneant in superiori ordine, perfectiorē scientiā habētes.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonum quod habent, in alia diffundant. Nam de ratione boni est quòd se aliis communicet. Et inde est etiā q̄ agentia corporalia similitudinem suam aliis trādūt quātum possibile est. Quanto igitur aliqua agētia magis in participationē diuinæ bonitatis cōstituuntur, tanto magis perfectiones suas nitūtur in alios transfundere, quātū possibile est. Vnde beatus Petrus monet eos qui diuinā bonitatē per gratiā participāt, dicens 1. Pe. 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispēsatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis sancti angeli qui sunt in plenissima participatione diuinæ bonitatis quicquid à Deo percipiunt, subiectis impartiūtur. Non tamen recipitur ab inferioribus ita excellēter, sicut est in superioribus. Et ideo superiores semper remanēt in altiori ordine, & perfectiorem scientiā habentes. Sicut vnā & eandem rem plenius intelligit magister quam discipulus, qui ab eo addiscit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd superiorum angelorum scientia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

¶ Ad secundū dicendū, quòd verbū Magistri nō sic est intelligēdum quòd inferiores angeli penitus ignorauerint mysteriū incarnatiōis: sed quia non ita plene cognouerunt sicut superiores[e]: & in eius cognitione postmodum profecerūt, dū illud mysteriū impleretur.

¶ Ad tertium dicendū, quòd vsque ad diem iudicij semper noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his quæ pertinent ad dispositionem mundi, & præcipue ad salutem electorum. Vnde semper remanent, vnde superiores angeli inferiores illuminent.

QVAESTIO CENTESIMASEPTIMA de Locutionibus Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE cōsiderāndū est de locutionibus angelorū. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrū vnus angelus loquatur alij. Secundo, vtrum inferior superiori. ¶ Tertio, vtrum angelus Deo. ¶ Quarto, vtrum in locutione angeli aliquid distantia localis operetur. ¶ Quinto, vtrū locutionē vnius angeli ad alterū omnes cognoscant.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum vnus angelus alteri loquatur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Gre. 8. Mo. quòd in statu resurrectionis vniuscuiusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non absconditur ab al-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratur quid sit ostendendo quid importat ordinare conceptum ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis probatur, quia volunt as mouet intellectum ad actum conceptum ad alterum: quia tripliciter potest intellectum immediate in intelligere, habitualiter, actualiter, & relatum ad extra, vt per platurque dupliciter potest referri ad extra, scilicet ad faciendum, vt patet in practicis: vel ad manifestandum, vt patet in loquente. Probatur vero eri, licites: primo, quia translatio conceptus de habitu in actum est loqui sibi ipsi per se: patet ex verbi ratione: tunc tantum fit mater ergo secundo, quia ex ipsa ordinatione ad manifestandum innotescit alteri: ergo. Cætera non egent declaratione: cum constet angelos esse intellectuales naturæ: & in eis esse potentiam, & actū, & veritatem conceptionū & volitatis, &c.

Annot. ¶ Circa minorē, & eius probationem aduerte quòd Deo, & sequaces naturam intellectualem puram, modo aliarum rerum iudicantes negāt hoc: & volunt loqui consistere in causatione intellectionis in audiente, destruunt quam ordinē naturæ, ponentes inferiorem agere in superiorē: & fingunt auditionem differre à visione: quia angelus audiens concurrit puræ passiuæ ad intellectionem: quæ est auditio, &c. Tota autem vis rationum suarum supponit intellectum vnius angeli esse passiuum proportionatum respectu alterius: quod est falsissimum: cū intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationem passiui naturalis: vt ex supradictis in tractatu de angelis pater. Quamuis intellectus inferiorum habeat rationem passiui artificialis, id est disciplinabilis respectu superiorum: vt in præcedente patet: vnde quo ad nos vana sunt dicta Sco. in 2. di. 9. q. 1. nec opus est alia solutione.

Annot. ¶ In responsione ad tertiū aduerte, quod dupliciter potest interpretari hæc responsio. Primo vt intelligat ponere aliquam spiritualem inuentionem habentem vim excitatiuā ad audiendū. Et hoc licet demulceat aures, meo tamē intellectui nō consonant, eo q; quæ dispersa sunt in inferiori, vnite poni debent in superiori: vt in litera dicitur. Secundo vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuā: & hoc cōsonat ordini rerum: vnita quod cōuenientia inter locutionē corporalem & intellectualē posita in litera consistit in hoc, quòd vtrobique loquens habet vim excitatiuā mille, per signum aliquod sensibile, ille per aliquam vim intelligibilem. Sed differentia est, quia ibi signum sensibile est obiectū sensibile, hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti rationeordinatio enim ipsā conceptus ad alterum vt videatur, habet in se virtutem excitatiuam ea ratione, quia facit lumē conceptum esse de pertinentibus ad illum cui loquitur. Oportet enim putare q; quia omnes sensus nihil aliud sunt, quàm diminutæ participationes intellectus, cum sint vires cognoscitiuæ quorūdā specialium generum: ipse vero totius entis intellectus ipse vbi purus inuenitur, qualis est angelicus, præhabet eminentius quicquid omnibus sensibus cōuenit: ac per hoc intellectualis locutio præhabet quidquid locutio nostra habet eminētiori modo: & consequenter vnite, & similiter auditio intellectualis. Vnde nō oportet hic multiplicare entia,

Tertio, vt ad aliud relatum. Manifestum est autem q; de primo gradu in secundū trāsfertur intelligibile per imperium voluntatis. Vnde in diffinitione habitus dicitur quo quis vtitur cum voluerit. Similiter autē de secundo gradu trāsfertur in tertiū per voluntatē. Nā per voluntatē cōceptus mentis ordinatur ad alterum, puta vel ad agēdum aliquid, vel ad manifestādum alteri. Quādo autē mēs cōuertit se ad actum cōsiderādum quod habet in habitu, loquitur aliquis subiipsi. Nī ipse conceptus mentis interius verbum vocetur. Ex hoc vero, quòd conceptus mētis angelicæ ordinatur ad manifestādum alteri per voluntatem ipsius angeli, cōceptus mentis vnius angeli, innotescit alteri. Et sic loquitur vnus angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alterī manifestare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; in nobis interior mētis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur, primo quidē ipsa voluntate: quæ cōceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quantum ad hoc, mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundum illud 1. Cor. 2. Quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cum etiā voluntas ordinat conceptū mentis ad manifestandum alteri, nō statim conceptus ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Greg. dicit 2. mora. Alienis oculis intra secretum mentis,

sed eleuare in voluptatem eminenter æqualeuem omnibus & similia subiungit.

a *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum secundum.*

Tertius clarus. *Comment.*

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, inferiores angeli superioribus loqui posse. Hæc conclusio postquā posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differentia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignantur propriæ conditiones singularum, id est. Ea vero quæ mente. Tertio infertur differentia inter illas, quo ad ordinem suppositorum, in qua' clauditur proposita conclusio, ibi, Manifestū est autem.

¶ Quo ad primum habitudo locutionis ad illuminationem est cōmunis ad minus cōmune. Omnis enim illuminatio est locutio, sed non econuerso probatur ex rationibus earum suprà assignati.

¶ Quo ad secundū proprium constitutiuum illuminationis est dependentia ad primam veritatem: proprium vero cōstitutiuum locutionis est dependentia à voluntate loquentis. Declaratur hæc & probatur. Declaratur resoluendo mente concepta in duo principia, scilicet primā veritatem & voluntatē conceptionis. Et si instertur q; in locutione vera sunt duo: quia est solutio, aut distinctio principiorū eget probatione: quoniā cognitum vt sic, cū verum quoddā sit, à prima veritate dependere oportet, vt à mēsura essentiali extinsecat & cum liberum quoddam sit faltem quo ad vsum seu exercitiū actus, vt patet ex præcedenti ae gumēto, oportet vt à voluntate dependeat. Probatur vero: quo ad illuminationem sic. Veritas est lumen intellectus: ergo manifestatio alicuius vt pender à prima veritate, est illuminatio. probatur cōsequentia: quia prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionē vero, per eandem radicem negatiue, quia, scilicet voluntas creata non est lux nec regula veritatis. Confirmatur ratio pro vtraq; parte simul: quia non pertinet ad perfectionē intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

Comment. *Quæstio.*

¶ *Num loqui & quomodo distinguatur ab illuminare.*

¶ Circa rationem hanc dubium occurrit non facile. Quoniam ratio videtur concludere contrarium intenti: illa enim propositio assumpta. Veritas est lumē intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis, quodcunque vecum, est illuminare. igitur loqui verum est illuminare. Et sic si angelus vnus absque dolo dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit verum, illuminaret illum, cuius oppositum in litera concluditur. si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera: & in qua non. Nec facile erit hoc fingere. Quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat: quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis: vt patet

patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, male tamen probata videtur.

¶ Circa confirmationem quoque occurrit dubium simile. Quia si ad perfectionem intellectus spectat scire, quid rei veritas habet: aut hoc intelligitur vniuersaliter, & tunc sequitur oppositum intenti: nam sequitur, ergo ad perfectum intellectus pertinet scire quid rei veritas habet de meo velle & cogitare: hoc autem est falsum. Dicendum quòd propositio illa est vniuersalis: sed formaliter intellecta, id est de veritate inquantum veritas est. Et cum infertur ex illa, ergo manifestare quodcunque verū, est illuminare: respondetur distinguendo: q; manifestare verum cōtingit dupliciter. Vno modo formaliter id est inquantum verū. & sic transeat. Alio modo inquantum volitū volūtate quæ non est veritatis regula, & sic negatur: huiusmodi esh manifestatio nō est illuminatio, sed simplex, seu pura positio, seu oblatio veri. Et propterea negatur vltima cōsequentia. Eo ergo loqui verū est illuminare. Quoniā loquēs verū non manifestat verū vt verū, sed vt liberum: locutio enim nō aliter manifestat nisi quia libere præsentat cōceptū. Et si instertur q; in locutione vera sunt duo: quia est veritas proposita & libertas propositionis: & q; li cet ratione libertatis nō sic ibi illuminatio: ratione tamen veritatis est ibi illuminatio, si veritas est lumē intellectus. vt littera dicit. Iā patet quid dicendū, c; q; plus requiritur ad illuminationē q; veritas. requiritur enh q; sit proposita vt veritas: cuius signū est q; cunde cōceptū Michaelis, pura q; ipse vult suscipere animam Martini: si Deus proponit seraphim, sit illuminatio: si autē ipse Michael manifestet illis, est sola locutio. Deus enim proponit vt verū: quia volūtas sua est regula veritatis: Michael autem proponit quidem verum, sed non vt verum sed vt volicum à se. quem constat non esse veritatis regulam. Vnde in litera ex hoc quòd veritas est lumen, infertur non quòd manifestatio eius sit illuminatio, sed quòd manifestatio eius, vt dependet à prima veritate, est illuminatio.

¶ Ad secundum autem dicitur, q; velle aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra rem volitam, aut intellectam. Et sic cum res volita aut intellecta in nullo genere causæ pendeat à volitione, aut intellectione vt sic (vt patet cum volumus aut intelligimus Deum esse, &c.) impertinens est ad perfectionem intellectus debentis intelligere res ab aliis cognitas aut volitas, ferre quid alij circa illas velint, aut nouerint. Alio modo, vt ipsum velle aut intelligere est res quædam. Et sic pertinet ad perfectionem intellectus: eo modo quo cogitationes cordium pertinent ad perfectionem illius: de quibus supra tractatum est. Cogitatio enim cordis cognita, sicut & quodlibet singulare cognitum, perficit intellectum, vt perficere distinguitur contra inficere. Solum enim falsum intellectum inficit, non autem perficit, vt perficere distinguitur contra facere, & denotat quendam excessum: quia non conformat intellectum, nō enim ex hoc intellectus potentior redditur ad aliorum notitiam. In præsenti litera nolle & intelligere sumuntur, primo modo, vt patet ex eo quòd distinguitur inum velle & tuum intelligere contra veritatem rei. Et propterea optime dicitur quod non pertinet ad perfectionem mentis intellectus cognoscere quid tu velis aut cognoscas, sed quid rei veritas habet.

¶ Obiectio autem in oppositum facta procedit de tuo velle & intelligere inquantum est quædam res in se: propterea non militat contra propositum. Quamuis etiam isto modo, vt ex supradictis patet, verificetur. Nec obstat præsens litera, dicens q; ad perfectionē intellectus mei spectat quod rei veritas habet. Tum quia loquitur de re vt distinguitur contra cognitionem & volitionem. Tum quia non dicitur omnis rei. Tum quia sermones sunt intelligendi secundum subiectam materiam: & sic est subintelligenda hic distributio accommoda. Ita quòd sensus est, quòd ad perfectionem intellectus mei pertinet scire quid rei veritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia à me, aut angelo, &c. non est præsentis negotij discutere: sed discussa iam sunt.

Comment. ¶ Quo ad tertium infertur conclusio intenta in differentia inter has ad propositum

vero veritas est lumen intellectus, & regula omnis veritatis est ipse Deus, manifestatio eius quod mēte cōcipitur secundū quod dependet à prima veritate, & locutio est & illuminatio. Puta si vnus homo dicat alij, Cælum est à Deo creatū, vel homo est animal. Sed manifestatio eorū quæ dependent ex volūtate intelligentis, non potest dici illuminatio, sed locutio tātum. Puta si aliquis alteri dicat, Volo hoc addiscere, volo hoc vel illud facere: cuius ratio est, quia volūtas creata nō est lux nec regula veritatis, sed participās lucem. Vnde cōmunicare ea, quæ sunt à volūtate creata inquantū hmōi, nō est illuminare. Nō enim pertinet ad perfectionē intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoscere: sed solum quid rei veritas habeat. Manifestū est autē q; angeli dūr superiores vel inferiores per cōparationē ad hoc principiū quod est Deus. Et ideo illuminatio quæ dependet à principio q̄ est Deus, solū p superiores angelos ad inferiores deducitur. Sed in ordine ad principiū q̄ est volūtas, ipse volēs est primus & supremus. Et ideo manifestatio eorum quæ ad voluntatē pertinent, per ipsum volentem deducitur ad alios quoscunque. Et quantum ad hoc & superiores inferioribus & inferiores superioribus loquuntur. Et per hoc patet solutio ad primum, & ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis Dei locutio ad angelos est illuminatio. Quia cum voluntas Dei sit regula veritatis: etiam scire quid Deus velit, pertinet ad perfectionē & illuminationē mentis creatæ. Sed nō est eadem ratio de voluntate angeli: vt dictum est[e].

ARTICVLVS III.

a *Verum angelus Deo loquatur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q; angelus Deo nō loquatur. Locutio enī est ad manifestandum aliquid alteri. Sed angelus nihil pōt manifestare Deo, q; ei a nouit. Ergo angelus nō loqtur Deo.

¶ Præterea, Loqui est ordinare cōceptū intellect[a] ad alterū: vt dictū est[e]. Sed angel[i] sem per cōceptū suæ mētis ordinat in Deū. Si ergo aliquādo Deo loquitur, semper Deo loquitur. Quod potest videri aliquibus incōueniens: cū aliquādo angelus angelo loquatur. Videtur ergo quòd angelus nunquam loquatur Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur Zach. 1. Respondit angelus Deo, & dixit, Domine exercituum vsquequo non miserebe ris Ierusalem? Loquitur ergo angelus Deo.

CONCLVSIO.

¶ Angeli non loquuntur Deo vt illi quippiam manifestent, sed illi loqui dicuntur vel consultando illius voluntatē de agendis, vel illius excellentiā admirādo.

¶RESPONDEO dicendū, q; sicut dictū est[e], locutio angeli est per hoc q; conceptio mētis ordinatur ad alterū. Sed aliquid ordinatur ad alterū dupliciter. Vno modo ad hoc q; cōmunicet alteri. Sicut in rebus naturalib[9] agēs ordinatur ad patiens, & in locutione humana doctor ordinatur ad discipulū. Et quantū ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo: neque de his quæ ad rerum veritatem pertinent, neque de his, quæ dependent à voluntate creata: quia Deus est omnis veritatis & omnis voluntatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat. Sicut in rebus naturalibus pasiuum ad agens, & in locutione humana discipulus ad magistrum. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel consultando diuinam voluntatem de angelis, vel eius excellentiam quam nūquam compreherdit admirando: sicut Grego. dicit 2. Mora. quòd angeli loquuntur Deo: cum per hoc quòd super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locutio non semper est ad manifestandum alteri: sed quandoque ad hoc ordinatur finaliter, vt loquenti aliquid manifestetur, sicut cum discipulus quærit aliquid à magistro.

¶Ad secundum dicendum, quòd locutione qua angeli loquuntur Deo, laudantes ipsum & admirantes, semper angeli Deo loquuntur. Sed locutione qua eius sapientiam consulunt super agendis, tunc ei loquuntur quando aliquod nouum per eos agendum occurrit, super quo desiderant illuminari.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Verum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd localis distantia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Dama. Angel[9] vbi est, ibi operatur, consistente in hoc. Illuminatio solummodo per superiores ad inferiores deducitur. Locutio vero per loquentem ad quoscunque deducitur siue superiores, siue inferiores. Probatur ex distinctionis præassignatis sic, Illuminatio est de conceptis vt à Deo ergo secundum ordinem angelorum vt à Deo, ergo per superiores ad inferiores. A his patet ex dictis: prima consequentia non nisi implicite habetur in litera, sed propter claritatē oppositā est, secunda vero probatur, quia angeli dar superiores & inferiores per ordinē ad Deum. Quo ad'aliam vero patē fic. Locutio est de cōceptis, vt à voluntate: ergo secundum ordinē ad voluntatē loquentis, ergo ad quoscunque. A'is patet. prima consequentia probatur, quia in his primus loquens habet rationem supremi principij: secunda vero est per se nota. & sic patet conclusio probata ex hoc, quia loqui ve sic, nullam dicit excellentiam supra audientē, sed libertatem tñ ponit in loquente. 324

Annot. ¶ In ræsione ad tertiū dubitat esse posset quia Deus pfies in Scriptura inuenitur locutus ad angelos absque illuminatione: vt patet Iob 2. & 4. Reg. 22. Ad hoc potest tripliciter dici. Primo q; litera loquitur de locutione enūtiatiua, quæ scilicet enūtiat veritatem vel falsitatem: vt patet ex ratione reddita. Secūdo & melius, q; litera loquitur de locutione propriè dicta intellectiua, in Scriptura autem op positū fonās metaphorice, locutione vti videmus, vt patet ex auctoritate Gre. 1. Mora. Tertio quia etiam in his illuminatio quædam occurrit pro quanto fit manifestatio diuinæ permissionis, q; adsit ad hoc vel illud.

a Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum tertiū.

Titulus clarus. *Comment.*

¶ In corpore est vna distinctio membris est duabus cōclusionibus iuxta distinctionis membra. Distinctio est. Aliqd ordinatur ad alterum dupliciter, facti ue vel passiue. Ratio distinctionis huius, quare, s. additur: assignatur 327 2.d.9.ar. 2.ar.6. Et di. 11. qū. 2. ar. 3. ad ter. tium. Et veri. 9.7.ar.6.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, in locutione angeli *Comment.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullū impedimentū præſtat diſtantia loci. Probatur. Locutio angeli conſiſtit in intellectuali operatione: ergo abſtrahit omnino à loco & tẽpore. ergo nihil operatur in ea diuerſitas loci, aut tẽporis. ergo. &c. Aſſumptum patet, & prima conſequentia probatur ex melliflere noſtro, quia. 1. abſtrahit nihil ex parte phantaſmatum, quæ ibi nõ ſunt. ſecũdavero eſt per ſe nota.

a ¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ ſeptimæ Articulum quintum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõcluſio reſpõſiua ipſius negatiue. Locutionẽ vnius angeli ad aliũ nõ omnes percipiũt. Probatur, primũ cõceptũ mẽtis. Vnus angelus poteſt ordinare ex aliqua cauſa ad alterum, & nõ oẽs: ergo percipi põt ab vno, & nõ ab aliis. Aſſumptum probatur: quia ordinatio eſt voluntaria. cõſequẽtia probatur, quia per ordinationẽ percipitur, id eſt fit præſens vt percipiatur.

& b

a ¶ *Super Quæſtionis centeſimæ octauæ Articulum primum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo diſtinguit. Secũdo reſpõdet quæſito, iuxta duo diſtinctionis mẽbra. Tertio reprehẽdit errorem quendam.

¶ Quo ad primum diſtinctio eſt. Hierarchia poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ex parte principis. Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ ſub principe. Declaratur diſtinctio ex quid nominis hierarchiæ. dicit enim facerũ principatũ principatus autẽ hẽc duo prædicta claudit in ſe.

¶ Quo ad ſecũdum ſunt cõcluſiones duæ, prima cõcluſio reſpõſiua iuxta primũ modum eſt affirmatiua. Oẽs angeli, imo omnes creaturæ rationales ſunt vnius hierarchiæ ex parte principis. Probatur: quia princeps omnium, qui põt facerorum eſſe particeps, quales ſunt rationales creaturæ, eſt vnus Deus glorioſus. Et confirmatur autoritate Aug. põnẽtis vnam ciuitatẽ angelorũ & hoĩm bonorũ, alteram malorũ.

Anno. ¶ Nec turberis nouitie, ex iſta confirmatione ponente duas ſocietates: & tamen adducta ad probandam vnitatem ſocietatis. In hac enim autoritate duo dñr. Primũ de angelorũ & hominum participũ facerorum vna eſt ſocietas: & hoc eſt ad propoſitũ. ſecũdũ eſt, q̃ dæmonũ & hominũ deficientium à facris, alia eſt ſocietas: & hoc eſt ad cõplementũ autoritatis allatæ. & ſeruit ali qualiter propoſito pro quanto etiam hæc mala ſocietas eſt etiam vna.

¶ Secunda vero concluſio intra ſecundum modum eſt negatiua. Angeli nec eũ hoĩ, iuſtum nec

Locutio autem eſt quædam operatio angeli. Cum ergo angelus ſit in determinato loco, videtur quòd vique ad determinatam loci diſtantiam angelus loqui poſſit.

¶ Præterea, Clamor loquentis fit propter diſtantiam audientis. Sed Iſa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videtur quòd in locutione angelorum aliquid operetur localis diſtantia.

¶ SED CONTRA eſt, quòd ſicut dicitur Lucæ 16. diues in inferno poſitus loquebatur Abrahæ, non impediente locali diſtantia. Multo igitur minus localis diſtantia poteſt impedire locutionem vnius angeli ad alterum.

CONCLVSIO.

¶ In locutione angelorum, cũ in intellectuali opere cõſiſtat, nullum impedimentũ præſtat localis diſtãtia.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ locutio angeli in intellectuali operatione conſiſtit, vt ex dictis patet[a]. Intellectualis autem operatio angeli, omnino abſtracta eſt à loco & tẽpore: natura etiam noſtra intellectualis operatio eſt per abſtractionem ab hinc & nũc: niſi per accidens ex parte phãtaſmatum, quæ in angelis nulla ſunt. In eo autẽ quod eſt omnino abſtractũ à loco & tẽpore, nihil operatur neq; tẽporis diuerſitas, neq; loci diſtãtia. Vnde in locutiõe angeli nullũ ſpedimẽtũ facit diſtãtia loci.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ locutio angeli, ſicut dictum eſt[a], eſt locutio interior: quæ tamen ab alio percipitur. Et ideo eſt in angelo loquẽte: & per conſequens vbi eſt angelus loquẽs. Sed ſicut diſtãtia localis nõ impedit quin vnus angelus aliũ videre poſſit: ita etiã non impedit quin percipiat quod in eo ad ſe ordinatur. Quod eſt eius locutionẽ percipere.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ clamor ille non eſt vocis corporeæ, quæ ſit propter diſtantiam loci: ſed ſignificat magnitudinem rei quæ dicebatur, vel magnitudinem effectus, ſecundum quod dicit Gre. 1. Mora. Tanto quiſque minus clamat, quanto minus deſiderat.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoſcant.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoſcant. Quod enim vnius hominis locutionem nõ omnes audiant, facit inæqualis loci diſtantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis diſtantia: vt dictum eſt[a]. Ergo vno angelo loquente ad alterum omnes percipiunt.

¶ Præterea, Omnes angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoſcitur ab vno, pari ratione cognoſcitur ab aliis.

¶ Præterea, Illuminatio eſt quædam ſpecies locutionis. Sed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Dio. dicit 15. cæl. hier. vnaquæque cæleſtis eſſentia intelligentiam ſibi traditam aliis communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶ SED CONTRA eſt, quòd vnus homo poteſt alteri ſoli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis eſſe poteſt.

CONCLVSIO.

¶ Locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt, cum voluntariè fiat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt[a], conceptus mentis vnius angeli percipi poteſt ab altero per hoc, quòd ille, cuius eſt conceptus, ſua voluntate ordinat ipſum ad alterum. Poteſt autem ex aliqua cauſa ordinari aliquid ad vnum, & nõ ad alterum. Et ideo poteſt conceptus vnius ab aliquo vno cognoſci, & non ab aliis. Et ſic locutionẽ vnius angeli ad alterũ poteſt percipere vnus abſque aliis: non quidem impediente diſtantia locali,

ſed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum eſt[a]. 6 517 a

¶ Vnde patet reſpõſio ad primum & ſecundum.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd illuminatio eſt de his quæ emanant à prima regula veritatis: quæ eſt principium commune omnium angelorum. Et ideo illuminationes ſunt omnibus communes[c]. Sed locutio poteſt eſſe de his quæ ordinantur ad principia voluntatis creatę, quod eſt proprium vnicuique angelo. Et ideo non oportet quòd huiuſmodi locutiones ſint omnibus communes. 515

QVAESTIO CENTESIMAOCTAVA de Ordinatione angelorum ſecundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ordinatione angelorum ſecundum hierarchias & ordines. Dictum eſt enim[e] quòd ſuperiores inferiores illuminant, & non econuerſo. 522

¶ Circa hoc quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum omnes ſint vnius hierarchiæ. ¶ Secundo, vtrum in vna hierarchia ſit vnus tantum ordo. ¶ Tertio, vtrũ in vno ordine ſint plures angeli. ¶ Quarto, vtrum diſtinctio hierarchiarum & ordinum ſit à natura. ¶ Quinto, de nominibus & proprietatibus ſingulorum ordinum. ¶ Sexto, de comparatione ordinum adinuicem. ¶ Septimo, vtrum ordines durent poſt diem iudicij. ¶ Octauo, vtrum homines aſſumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum omnes angeli ſint vnius hierarchiæ.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd omnes angeli ſint vnius hierarchiæ. Cum enim angeli ſint ſupremi inter creaturas, oportet dicere quòd ſint optime diſpoſiti. Sed optima diſpoſitio eſt multitudinis, ſecundũ quod continetur ſub vno principatu: vt patet per Philoſophum 2. Meta. & in 3. Politi. Cum ergo hierarchia nihil ſit aliud quàm ſacer principatus, videtur quòd omnes angeli ſint vnius hierarchiæ. 519 2. diſt. 9. art. 1. Et Dia. 2. cæ. 6.

¶ Præterea, Dio. dicit in 3. cap. cæl. hier. quòd hierarchia eſt ordo, ſcientia, & actio. Sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum quem cognoſcunt, & à quo in ſuis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli ſunt vnius hierarchiæ.

¶ Præterea, Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominibus & angelis. Sed omnes homines ſunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam omnes angeli ſunt vnius hierarchiæ.

¶ SED CONTRA eſt, quòd Dio. 6. cap. cæl. hierarch. diſtinguit tres hierarchias angelorum.

CONCLVSIO.

¶ Omnes angeli & rationales creaturæ, quarũ Deus princeps eſt, vt ſic vnius ſunt hierarchiæ, ſed nec angeli cum hominibus, nec inter ſe, quo ad multitudinis conſiderationem, ſunt vnius hierarchiæ, ſed ipſi inter ſe angeli tres conſtituunt hierarchias.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ hierarchia eſt ſacer principatus, vt dictũ eſt[c]. In nomine autẽ principatus duo intelliguntur, ſcilicet ipſe princeps, & multitudo ordinata ſub principe. Quia igitur vnius eſt Deus princeps, nõ ſolum omniũ angelorum, ſed etiã hominũ, & totius creaturæ: ideo nõ ſolũ omniũ angelorũ, ſed etiã totius rationalis creaturæ, quæ ſacrorum particeps eſſe poteſt, vna eſt hierarchia. Secundum quod Aug. dicit in 11. de ci. Dei, duas eſſe ciuitates, hoc eſt ſocietates: vnam in angelis bonis & hominibus, alteram in malis. Sed ſi conſideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ ſub principe, ſic vnus principatus dicitur ſecundum quod multitudo vno & eodem modo poteſt gubernationem principis recipere. Quæ vero non poſſunt ſecundum eundem modum gubernari à principe, ad diuerſos principatus pertinent. Sicut ſub vno rege ſunt diuerſæ ciuitates, quæ diuerſis reguntur legibus & miniſtris. Manifeſtum eſt autem quòd homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili pluritate, homines vero percipiunt eas ſub ſenſibilium ſimilitudinibus: vt Dio. dicit 1. cæl. hierar. Et ideo oportet diſtingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ diſtinguuntur. Dictum eſt enim ſuprà[e], dum de cognitione angelorum ageretur, quòd ſuperiores angeli habent vniuerſaliorem cognitionem veritatis, quàm inferiores. Huiuſmodi autem vniuerſalis acceptio cognitionis ſecundum tres gradus in angelis diſtingui poteſt. Poſſunt enim rationes rerum, de quibus angeli illuminantur, conſiderari tripliciter. Primo quidem ſecundum quod procedunt à primo principio vniuerſali, quod eſt Deus. Et iſte modus conuenit primæ hierarchiæ, quæ immediate ad Deũ extenditur, & quaſi in veſtibulis Dei collocatur, vt Dio. dicit 7. cap. cæl. hierar. Secundo vero, prout huiuſmodi rationes dependent ab vniuerſalibus cauſis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicantur. Et hic modus conuenit ſecundę hierarchię. Tertio autem modo ſecundum 520 501 arg⁰. 1.

inter ſe ſint vnius hierarchiæ, ſed tres inter ſe conſtituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ à principe. Et hic modus conuenit infimæ hierarchiæ. Quod plenius patebit, cum de ſingulis ordinibus agetur[e]. Sic igitur diſtinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis ſubſtantiæ. Vnde manifeſtum eſt eos errare, & contra intentionem Dio. loqui, qui ponunt in diuinis perſonis hierarchiam, quam vocant ſupercæleſtem. In diuinis enim perſonis eſt quidam ordo naturæ, ſed non hierarchiæ. Nam vt Dio. dicit 3. cap. cæl. hier. ordo hierarchiæ eſt alios quidem purgari, & illuminari, & perfici, alios autem purgare, & illuminare, & perficere. Quod abſit vt in diuinis perſonis ponamus. 514 10

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de principatu ex parte principis. Quia optimum eſt quòd multitudo regatur ab vno principe: vt Philoſophus in pluribus locis intendit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd quantum ad cognitionem ipſius Dei, quem omnes vno modo, ſcilicet per eſſentiam vident, non diſtinguuntur in angelis hierarchiæ, ſed quantum ad rationes rerum creatarum: vt dictum eſt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes homines ſunt vnius ſpeciei: & vnus modus intelligendi eſt eis connaturalis. Non ſic autem eſt in angelis. Vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in vna hierarchia ſint plures ordines.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd in vna hierarchia nõ ſint plures ordines. Multiplicata enim diffinitione multiplicatur & diffinitum. Sed hierarchia, vt Dio. dicit, eſt ordo. Si ergo ſunt multi ordines, non erit vna hierarchia ſed multæ.

¶ Præterea, Diuerſi ordines ſunt diuerſi gradus: & gradus in ſpiritualibus conſtituuntur ſecundum diuerſa dona ſpiritualia. Sed in angelis omnia dona ſpiritualia ſunt communia: quia nihil ibi ſingulariter poſſidetur. Ergo non ſunt diuerſi ordines angelorum.

¶ Præterea. In eccleſiaſtica hierarchia diſtinguuntur ordines ſecundum purgare, illuminare, & perficere. Nam ordo diaconorum eſt purgatiuus, ſacerdotum illuminatiuus, epiſcoporum perfectiuus: vt Dio. dicit 5. ca. eccleſiaſticæ hierar. Sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo eſt diſtinctio ordinum in angelis.

¶ SED CONTRA eſt quod Apoſt. dicit ad Ephe. primo, quòd Deus conſtituit Chriſtum hominem ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem, qui ſunt diuerſi ordines angelorũ: & quidam eorum ad vnam hierarchiam pertinent, vt infrà patebit[e]. 60

CONCLVSIO.

¶ In omni hierarchia diſtinguuntur tres ordines diuerſi: ſummus, medius, & infimus ſecundum varia angelorum officia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, ſicut dictum eſt[e], vna hierarchia eſt vnus principatus, id eſt vna multitudo ordinata vno modo ſub principis gubernatione. Non autem eſſet multitudo ordinata, ſed confuſa, ſi in multitudine diuerſi ordines non eſſent. Ipſi ergo ratio hierarchiæ requirit ordinum diuerſitatem. Quæ quidem diuerſitas ordinum ſecundum diuerſa officia & actus conſideratur, ſicut patet quòd in vna ciuitate ſunt diuerſi ordines, ſecundum diuerſos actus. Nam alius eſt ordo iudicantium, & alius pugnantium, & alius laborantium in agris, & ſic de aliis. Sed quamuis multi ſint vnius ciuitatis ordines, omnes tamen ad tres poſſunt reduci, ſecundum quod quælibet multitudo perfecta habet principium, medium, & finem. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo hominum inuenitur. Quidã enim ſunt ſupremi, vt optimates: quidam autem ſunt infimi, vt vilis populus, quidam autem ſunt medij, vt populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines diſtinguuntur ſecundum diuerſos actus & officia, & omnis iſta diuerſitas ad tria reducitur, ſcilicet ad ſummum, medium, & infimum. Et propter hoc in qualibet hierarchia Diony. ponit tres ordines. 10

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo, ipſa ordinatio comprehendens ſub ſe diuerſos gradus. Et hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus. Et ſic dicuntur plures ordines vnius hierarchiæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in ſocietate angelorum omnia poſſidentur communiter. Sed tamen quædam excellentius habentur à quibuſdam, quàm ab aliis. Vnumquodque autem perfectius habetur ab eo qui poteſt illud communicare, quàm ab eo qui non poteſt. Sicut perfectius eſt calidum quod poteſt calefacere, quàm quod non poteſt: & perfectius ſcit qui poteſt docere, quàm qui nõ poteſt. Et quanto perfectius donum aliquis communicare poteſt, tanto in perfectiori gradu eſt. Sicut in perfectiori gradu magiſterij eſt qui poteſt docere altiorem ſcientiam. Et ſecundum hanc ſimilitudinem conſideranda eſt diuerſitas graduum vel ordinum in angelis ſecundum diuerſa officia & actus. 20 30

¶ Ad tertium dicendum, quod inferior angelus eſt ſuperior ſupremo homine noſtræ hierarchiæ[e]: ſecundum illud Matth. 11. Qui minor eſt in regno cælorum, maior illo, ſcilicet Iohanne bapti. quo nullus maior inter natos mulierum ſurrexit. Vnde minor angelus cæleſtis hierarchiæ poteſt non ſolum purgare, ſed illuminare & perficere, & altiori modo, quàm ordines noſtræ hierarchiæ. Et ſic ſecundum diſtinctionem harum actionum non diſtinguuntur cæleſtes ordines, ſed ſecundum alias differentias actionum. 40

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum in vno ordine ſint plures angeli.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd in vno ordine non ſint plures angeli. Dictum eſt enim ſuprà[e], omnes angelos inæquales eſſe adinuicem. Sed vnius ordinis eſſe dicuntur quæ ſunt æqualia. Ego plures angeli non ſunt vnius ordinis.

¶ Præterea, Quod poteſt ſufficienter fieri per vnum, ſuperfluum eſt quòd fiat per multa. Sed illud quod pertinet ad vnum officiũ angelicũ, ſufficienter poteſt fieri per vnũ angelum multo magis, quàm per vnum ſolem ſufficienter fit quod pertinet ad officium ſolis, quanto per fectior eſt angelus cæleſti corpore. Si ergo ordines diſtinguuntur ſecundum officia, vt dictum eſt[e], ſuperfluum eſt quòd ſint plures angeli vnius ordinis.

¶ Præterea, Suprà dictum eſt[e] quòd omnes angeli ſunt inæquales. Si ergo plures angeli ſint vnius ordinis, puta tres vel quatuor: infimus ſuperioris ordinis magis conueniet cum ſupremo inferioris, quàm cum ſupremo ſui ordinis. Et ſic videtur, quòd magis ſit vnius ordinis cum hoc, quàm cum illo. Non igitur ſunt plures angeli vnius ordinis. 70

¶ SED CONTRA eſt quod Iſa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabant alter ad alterum: ſunt ergo plures angeli in vno ordine Seraphim.

CONCLVSIO.

¶ Multi angeli ſunt in vno ordine nobis noto, ſed quilibet angelus proprium habet ordinem nobis incognitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ille 80

diuerſi numeri.

¶ Quo ad primum ponitur concluſio reſpõſiua, In qualibet hierarchia ſunt diuerſi ordines. Probatur ex ratione hierarchiæ ſic, Vna hierarchia eſt vna multitudo ordinata vno modo ſub principe, ergo in ea ſunt diuerſi ordines. probatur conſequentia: quia aliter non eſſet multitudo ordinata, ſed cõfuſa.

Annot. ¶ Aduerte nouitie, quòd ad ordinem inter aliqua ſequitur diuerſitas ordinum. pro quanto ſequitur diuerſitas ordinatorum gradus, oportet enim in ordine vnum eſſe prius, & aliud poſterius. Et ſic conſurgit duplex ordo, ordo priorum & ordo poſteriorum. Nec refert ad propoſitum, an vnum vel plura ſint in ordine priorum aut poſteriorum: ſufficit eſt ex hoc, quòd multitudo eſt ordinata: ſequitur, ergo ſunt ibi diuerſi ordines inter eos, quia communis ſequitur incompletam notitiam ordinatorum, ſpecialis vero perfectam. Quod declaratur & ratione: quia notitia imperfecta non diſtinguit niſi in vniuerſali, & per pauciora, perfecta vero in ſingula diſtidit, omnia perluſtrant. Et inductione in corporibus cæleſtibus, & inferioribus gradibus reperum.

Cõment.

¶ Aduerte hic quòd differentia inter iſtos, ſicut & inter alias res, poteſt dupliciter aſſignari, ſcilicet ſecundum ſe, ſeu in eſſe: & quo ad nos, ſeu cognoſci à nobis. In ſuperiora vtraque differentia tangitur, ſecundum ſe quidẽ, quia

Annot.

Locus ſupra ar. 2. inductus.

Cõment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alter cõmunis, alter specialis: quo ad nos vero, quia iste non cognoscitur, nisi perfecte cognitis rebus naturalibus; ille vero imperfecte notus.

¶ Quo ad secundum ponuntur duæ conclusiones responsiuæ duobus hoc duos modos accipiendi ordinem, applicatos ad angelos. Prima est, Multi angeli sunt in vno ordine nobis noto. Probatur. Nos nõ cognoscim⁹ angelos nisi imperfecte, vt Dionysius dicit: ergo nobis non est notus nisi ordo communis, comprehendens multos, patet sequela ex dictis in distinctione. Secunda, Quilibet angelus habet proprium ordinem nobis incognitum. Probatur prima pars à fortiori: quia quelibet stella habet proprium ordinẽ & officium. secunda vero, quia propria officia ignoramus, ex quorum notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

a ¶ *Super Quæstio-* 164
nis 108. Art. quartum.

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæstio. Prima est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem naturalem inest à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem supernaturalẽ inest completiue à gratia, inchoatiue vero à natura. Hæ conclusiones primo probantur quo ad id, quod supponunt ambæ: supponitur in vtraque conclusione, quod ordines angelici attendantur, & distinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic, Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiuæ: ergo est per respectum ad finem. patet sequela: quia de ratione gubernationis est finem respicere. Secundo repetitur distinctio de fine eorum, naturali scilicet & supernaturali: quæ supponitur etiam. Tertio ponitur prima conclusio absque probatione, vtpote per se nota. Quarto ponitur secunda, quo ad primã partem: quia per solam gratiam attingi potest talis finis: quo ad secundam vero, quia angelis data sunt gratuita secundum capacitatem naturalium. Et ex hoc deducitur corollarie differentia inter angelorum & hominum ordines in ordine ad finem supernaturalem, quod in illis est à gratia completiue, & à natura dispositiue, in hominibus à gratia tantum, & hoc quia hominibus non dantur gratuita secundum naturalia, quemadmodum angelis.

a ¶ *Super Quæstionis* 108. *Articu. quintum.*

Titulus clarus.

¶ Angeli & archãgeli & cætera nomina qui perfecte cognoscit res aliquas, potest vsque ad minima & actus, & virtutes, & naturas earum distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfecte, non potest distinguere nisi in vniuersali. Quæ quidem distinctio fit per pauciora. Sicut qui imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in vniuersali: ponens in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, in alio plantas, in alio animalia. Qui autem perfectius cognoscit res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus diuersos ordines, & in singulis aliorum. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus: & eorum officia, vt Dio. dicit sexto capitulo Cæles. hierar. Vnde non possumus distinguere officia & ordines angelorum, & eorum distinctiones, perfecte scire: sed quòd quilibet angelus habet suum proprium officium, & suum proprium ordinem in rebus: & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes angeli vnius ordinis sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinem: secundum quam constituuntur in ordine. Sed simpliciter non sunt æquales[e]. Vnde Diony. dicit 10. cap. Cæle. hier. quòd in vno & eodem ordine angelorum est accipere primos, medios, & vltimos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorum, secundum quam quilibet angelus habet proprium officium & ordinem, est nobis ignota.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in superficie quæ partim est alba & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri, magis conueniunt secundum situm, quàm aliæ duæ partes albæ: minus tamen secundum qualitatem: ita duo angeli qui sunt in terminis duorum ordinum, magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturæ, quàm vnus eorum cum aliquibus aliis sui ordinis: minus autem secundum idoneitatem ad similia officia. Quæ quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum protenditur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura in angelis.*

5 11 8. *dist. 9. artic. 7.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum & ordinum non sit à natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et in diffinitione eius Dio. ponit quòd Deiformę quantum possibile est, similat. Sed sanctitas & deiformitas est in angelis per gratiam, non per naturam. Ergo distinctio hierarchiarum & ordinum in angelis est per gratiam, nõ per naturam.

¶ Præterea, Seraphim dicuntur ardentes vel incendentes: vt Dio. dicit 7. ca. cæl. hierar. Hoc autem videtur ad charitatem pertinere, quæ nõ est à natura, sed à gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis: vt dicitur ad Ro. 5. Quod non solum ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici potest: vt Aug. dicit 12. de ci. Dei. Ergo ordines in angelis non sunt à natura.

¶ Præterea, Hierarchia ecclesiastica exemplatur à cælesti. Sed ordines in hominibus non sunt per naturam, sed per donum gratiæ. Nõ enim est à natura quòd vnus est episcopus, & alius est sacerdos, & alius diaconus. Ergo neque in angelis sunt ordines à natura, sed à gratia tantùm.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit 9. di. secundi sen. quòd ordo angelorum dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinum in angelis est non solùm secundum dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur angelici ordines secundum finem naturalem per ipsa naturalia: secundum supernaturalem verò finem, distinguuntur secundum gratuita dona: in angelis tamen completiue à gratia, dispositiue autem à natura, in hominibus tantum à gratia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autem angelorũ potest accipi dupliciter. Vno modo secundum facultatem suæ naturæ, vt scilicet cognoscant & ament Deum naturali cognitione & amore. Et secundũ respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorum, secundum naturalia dona. Alio modo potest accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius: ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiam. Vnde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis: completiue quidem secundum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secundum capacitatem naturalium. Quod non est in hominibus, vt suprà dictum est[e]. Vnde in hominibus distinguuntur ordines secundum dona gratuita tantum, & non secundum naturã. Et per hoc patet responsio ad obiecta. 316

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.*

5 11 8. *dist. 9. artic. 4. & 5. contra c. 80.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorum non conuenienter nominẽtur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cælestes. Sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur vnus ordo angelorum, & alius virtutum.

¶ Præterea, Esse dominum est proprium Dei, secundum illud Ps. Scito quoniam dominus ipse est Deus. Ergo inconuenienter vnus ordo cælestium spirituum dominationes vocantur.

¶ Præterea, Nomen dominationis ad gubernationem pertinere videtur. Similiter autem & nomen principatuum & potestatum. In conuenienter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponuntur.

¶ Præterea, Archangeli dicuntur quasi principes angeli. Non ergo hoc nomen debet imponi alij ordini quàm ordini principatuum.

¶ Præterea, Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autem Cherubim imponitur à scientia. Charitas autem & scientia sunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina spiritualium ordinum.

¶ Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso Deus in creatura rationali sedere dicitur quòd ipsum cognoscit & amat. Non ergo debet esse alius ordo thronorum ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur videtur quòd inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶ SED CONTRA est autoritas sacræ Scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isa. 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorum Co. 1. Dominationes autem & virtutes, & potestates, & principatus ponuntur Eph. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum in pluribus Scripturæ locis.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur in angelicis hierarchiis nouem ordines angelorum: Cherubim, Seraphim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes Archangeli, & Angeli.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quòd propria nomina singulorũ ordinum proprietates eorum designant: vt Dio. dicit. 7. c. Cæl. hierar. Ad videndum autem quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis, tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per proprietatem, per excessum & per participationem. Per proprietatẽ autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quòd adæquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res, cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est[e] de omnibus nominibus quæ attribuuntur Deo. Per participationem autem quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiue dicũtur dij. Si ergo aliquid nominari debeat nomine designante proprietatem ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neque ab eo quod excedenter habet: sed ab eo quod est sibi quasi coæquatum. Sicut si quis velit proprie nominare hominẽ, dicet eũ substantiam rationalem, non autẽ proprie substãtiam intellectualẽ: qđ est propriũ nomẽ angeli: quia simplex intelligẽtia conuenit angelo per proprietatẽ, homini verò per participationem. 69

Neque

Neq; substantiam sensibilem, quod est nomen bruti proprium: quia sensus est minus quàm id quod est propriũ homini, & conuenit homini excedenter præ aliis animalibus. Sic igitur considerandum est in ordinibus angelorum, quòd omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis communes, & omnes abundantius existunt in superioribus quàm inferioribus. Sed cum in ipsis etiam perfectionibus sit quidam gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatem, inferiori vero per participationem. Econuerso autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, superiori autem per excessum. Et ita superior ordo à superiori perfectione nominatur. Sic igitur Dion. exponit ordinum nomina secundum conuenientiam ad spirituales perfectiones eorum. Greg. vero in expositione horum nominum magis attendere videtur exteriora ministeria. Dicit enim, quòd angeli dicuntur qui minima nuntiant, archangeli qui summa: virtutes per quas miracula fiunt, potestates quibus aduersæ potestates arcentur vel repelluntur, principatus, qui ipsis bonis spiritibus præsunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus inquantum sunt manifestatores diuinorum, angeli vocantur. Sed superiores angeli habent quãdam excellentiam in hac manifestatione, à qua superiores ordines nominantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam supra communem manifestationem addit. Et ideo à simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen commune remanet infimo ordini quasi proprium, vt dicit Diony. 5. cap. cæl. hier. Vel potest dici, quòd infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum: quia immediate nobis annũtiant. Virtus autem dupliciter accipi potest. Vno modo communiter, secundum quod est media inter essentiam & operationem. Et sic omnes cælestes spiritus nominantur cælestes virtutes: sicut & cælestes essentiæ. Alio modo, secundum quod importat quendam excessum fortitudinis. Et sic est proprium nomen ordinis. Vnde Diony. dicit 8. cap. cæl. hier. quòd nomen virtutum significat quendam virilem & inconcussam fortitudinem. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secundo ad suscipiendum diuina. Et ita significat quòd sine aliquo timore aggrediuntur diuina quæ ad eos pertinent: quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd sicut dicit Dion. 11. c. de di. no. dominatio laudatur in Deo singulariter per quẽdam excessum. Sed per participationem diuina eloquia vocant dominos principaliores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Vnde & Dio. dicit in 8. c. cæl. hie. quòd nomen dominationum primo quidem significat quandam libertatem quæ est à seruili conditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subiicitur, & à tyrannica oppressione, quam interdum etiam maiores patiuntur. Secundo significat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem quæ ad nullum seruilẽ actum inclinatur neq; ad aliquem actum subiectorum, vel oppressorum à tyrannis. Tertio significat appetitum & participationem veri dominij, quod est in Deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationem eius quod est in Deo. Sicut nomen virtutum significat participationem diuinæ virtutis. Et sic de aliis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomen dominationis & potestatis & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nam domini est solum modo præcipere de agendis. Et ideo Greg. dicit, quòd quædam angelorum agmina pro eo, quòd eis cætera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocantur. Nomen vero potestatis ordinationem quandam designat: secũdum illud Apost. ad Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dionys. dicit, quod nomen potestatis significat quandam ordinationem, & circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, quæ à subditis sint agenda. Principari vero, vt Greg. dicit, est inter reliquos priorem existere, quasi primi sint in executione eorum quæ imperantur. Et ideo Dio. dicit 9. c. cæl. hier. quòd nomen principatuum significat ductiuum cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes proprie vocantur: secundum illud Psal. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd archangeli secundum Dionys. medij sunt inter principatus & angelos. Medium autem comparatum vni extremo, videtur alterum, inquantum participat naturam vtriusque. Sicut tepidum respectu calidi est frigidum, respectu vero frigidi est calidum. Sic & archangeli dicuntur quasi principes angeli: quia respectu angelorum sunt principes, respectu vero principatuum sunt angeli. Secundum Greg. autem dicuntur archangeli ex eo quòd principantur soli ordini angelorum: quasi magna nũtiantes. Principatus autem dicuntur ex eo quòd principantur omnibus cælestibus virtutibus diuinas iussiones explentibus.

¶ Ad quintum dicendũ, quòd nomen Seraphim non imponitur tantùm à charitate, sed à charitatis excessu, quem importat nomen ardoris vel incendij. Vnde Dion. 7. c. cæl. hier. exponit nomẽ Seraphim secundum proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autẽ tria possumus considerare. Primo quidem motũ qui est sursum, & qui est cõtinuus: per quod significatur quòd inclinabiliter mouentur in Deum. Secũdo vero virtutem actiuã eius, quæ est calidũ. Quod quidem non simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadam acuitate, quia maxime est penetratiuus in agendo, & pertingit vsq; ad minima, & iterũ cum quodã superexcedẽti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorum, quam in subditos potenter exercent, eos in sublimẽ feruorem excitantes, & totaliter eos per incendiũ purgantes. Tertio cõsideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, qp huiusmodi angeli in seipsis habent inextinguibilem lucẽ, & quòd alios perfecte illuminant. Similiter etiã nomen Cherubim imponitur à quodam excessu scientiæ. Vnde interpretatur plenitudo scientiæ. Quod Dio. exponit quantũ ad quatuor. Primo quidẽ quantũ ad perfectã Dei visionem. Secundo quantũ ad plenã susceptionem diuini luminis. Tertio quantũ ad hoc quòd in ipsò duo contemplantur pulchritudinem ordinis rerum à Deo deriuatam. Quarto quantũ ad hoc qp ipsi pleni existentes huiusmodi cognitionẽ, eã copiosè effundũt.

¶ Ad sextum dicendũ, quòd ordo thronorum habet excellentiam præ inferioribus ordinibus in hoc quòd immediate in Deo rationes diuinorum operum cognoscere possunt. Sed Cherubim habent excellentiam scientiæ. Seraphim vero excellentiam ardoris. Et licet in his duabus excellentiis includatur tertia: non tamen in illa quæ est thronorum, includuntur aliæ duæ. Et ideo ordo thronorũ distinguitur ab ordine cherubim, & seraphim. Hoc enim est commune in omnibus: quòd excellentia inferioris continetur in excellentia superioris: & non econuerso. Exponit autem Dionys. nomen thronorum per conuenientiam ad materiales sedes. In quibus est quatuor considerare. Primo quidem situm: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui throni dicuntur, eleuantur vsque ad hoc quòd in Deo immediate rationes rerũ cognoscant. Secundo in materialibus sedibus cõsideratur firmitas: quia in ipsis aliquis firmiter sedet. Hic autem est econuerso. Nam ipsi angeli firmantur per Deum. Tertio quia sedes suscipit sedentem, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. Quarto ex figurat quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedentẽ. Ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendum Deum, & famulandum ipsi.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.*

5 11 34 2. *dist. 9. art. 5.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim prælatorũ videtur esse supremus. Sed dominationes, principatus, & potestates ex ipsis nominibus prælationem quandam habent. Ergo isti ordines debent esse inter omnes supremi.

¶ Præterea, Quanto aliquis ordo est Deo propinquior, tanto est superior. Sed ordo thronorum videtur esse Deo propinquissimus. Nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo thronorum est altissimus.

¶ Præterea, Scientia est prior quàm amor: & intellectus videtur esse altior quàm voluntas. Ergo, & ordo cherubim videtur esse altior quàm ordo seraphim.

Præterea, Gregor. ponit principatus super potestates. Non ergo collocantur immediate super archangelos, vt Dion. dicit.

nouem ordinum angelorum.

¶ In corpore tria. Primo ostendit viam veritatis quæsitæ inueniendæ. Secundo viam ipsam prosequitur. Tertio concludit responsionem ad quæsitum. secũdum duas expositiones. *Comment.*

¶ Quo ad primum, via est cognitio proprietatum ipsorum ordinum. Probatur, quia nomina ordinum significant proprietates ipsorum: quod autoritate Dionys. probatur.

¶ Quo ad secundũ sunt quatuor: distinguitur, describuntur mẽbra, comparantur ad nominationem, & applicantur omnia ad angelos. distinctio est modi realis. Aliquid conuenit aliquibus ordinatis tripliciter, per proprietatem, per excessum, per participationẽ. Descriptiones horum patent. Proportio eorum ad nominari patet: quia à cõuenientre modo proprietatis nominandum est, vt patet in homine. Applicatio ad angelos satis clare quoque ponitur: quia ponitur & conuenientia in perfectionibus & differentia in modo habendi, & gradus in ipsis perfectionibus habitis. Vnde prouenit, qp vna conuenit magis vt proprietas seraphim, quã thronis: & econuerso: & similiter vt participatum aut eleuatum. *Annota.*

¶ Quo ad tertium ponuntur duæ vię: altera Dionysij, quòd ordines nominantur secundum conuenientiam ad spirituales perfectiones: altera Gregorij, quòd ordines nominantur secundum conuenientiam ad spiritualia ministeria: patet littera.

¶ Sed aduerte hic primo, quòd tam habetur secundum vtrãq; viam responsio ad quæsita: quia vtroq; modo conuenies nominatio ostenditur: ex quo secundum propria nomina imposita sunt, siue illa propria sint perfectiones in eis siue exteriora ministeria. Secundo, q via præmissa, etsi primo Dionysij expositioni deseruire videat, seruit tamen secundò veritatẽ vtriusque quin etiã ministerium, seu officium angelicum, alicui conueniat, vt propriũ alicui, vt participanti, & alicui per excessum. Tertio, quòd istæ opiniones non sunt contrariæ, sed potius disparatæ ad diuersa respicientes. Vnde etiam stant simul. Quid tamen intersit de ordine virtutũ & principatuum, in sequenti articulo dicetur.

a ¶ *Super Quæ-* *stionis centesimæ octauæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est de graduatione ipsorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comm. ¶ In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dion. & Greg. Secundo tractatur opinio Dionys. Tertio Gregorij.

¶ Quo ad primum tria, scilicet cōuenientia, differentia, & fundamentum vtriusque partis ex Scriptura.

¶ Quo ad secundum tria. Primo, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarchiarū, sic. Hierarchiæ sic differunt, prima ratione in Deo, secunda in causis vniuersalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine vniuersali, secunda de vniuersali dispositione, tertia de executione est: ergo ordines respiciunt Deum, in prima, vniuersale regimen in secūda, & executionem in tertia ponuntur. Prima sequela confirmatur, quia illa tria in omni operatione inueniuntur. Secundo, Ipsi ordines in singulis hierarchijs positi inter se gradiuntur ex triplici respectu ad Deum: & totidē ad regimen vniuersale, & totidem ad executionem. Tertio confirmatur assignata gradatio quia supremum infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo respōdu. spiritu sanc. & septimo & sexto & quarto, & tertio. omnia clara sunt in litera.

¶ Quo ad tertium ponitur clare ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorum, circa quæ agunt, scilicet angelis bonis, malis natura corporali, magnis nimitis, & paruis. Et confirmatur ordo auctoritate Augustini. omnia clara sunt.

a ¶ Super quæstionis centesimæoctauæ Articulum septimum.

Titulus clarus.

Comm. ¶ In corpe dico: Primo distinguit. Secundo respondet.

¶ Quo ad primū distinctio, Ordo angelicus habet duo, distinctionem graduum, & executionem officiorum.

¶ Quo ad secundum respōsio consistit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua, Ordines remanebunt quo ad distinctionem gradū. Probatur. Distinctio gradū ineſt à differenti gratia & natura. ergo semper erit. tenet sequela: quia differentia naturæ & gratiæ semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest nisi natura corrupta: hæc est secundum præcedens meritum. Secunda est, Ordines quo ad executionē officiorum partim remanebunt & partim nō. Probatur & declaratur vtraq; pars. Probatur. Remanebunt vt in fine, cessabunt vt ad finem. Ergo. Declaratur exemplo officiorum militum. Remanent vt in triumpho, cessant, vt in acie.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. ponit in prima quidem hierarchia seraphim vt primos, cherubim vt medios, thronos vt vltimos. In media vero dominationes vt primos, virtutes vt medios, potestates vt vltimos. In vltima principatus vt primos, archangelos vt medios, angelos vt vltimos.

CONCLVSIO.

¶ Angelicorum spirituum in prima hierarchia sic ordinantur ordines, Seraphimi, Cherubimi, & Thronum: secunda Dominationes, Virtutes, & Potestates: in tertia Principatus, Archangeli, & Angeli.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd gradus angelicorū ordinum assignant & Greg. & Dion. quantū ad alia quidē conuenienter, sed quantū ad principatus & virtutes differenter. Nam Dio. collocat virtutes sub dominationibus & supra potestates, principatus autem sub potestatibus & supra archangelos. Greg. autē ponit principatus in medio dominationū, & potestatū: virtutes vero in medio potestatū, & archangelorū. Et vtraq; assignatio fulcimentum habere potest ex auctoritate Apostoli, qui medios ordines ascendendo enumerans, dicit Ephes. 1. quòd Deus instituit illū, scilicet Christum ad dexteram suā in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem. Vbi virtutē ponit inter potestatē, & dominationem secundum assignationem Dio. Sed ad Col. 1. enumerans eosdem ordines, descendendo dicitur, Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi principatus ponit medios inter dominationes & potestates secundū assignationē Greg. Primo igitur videamus rationem assignationis Dio. In qua considerandū est, q̄ sicut suprà dictū est [c], prima hierarchia accipi rationes rerum in ipso Deo, secūda vero in causis vniuersalibus, tertia vero secundū determinationem ad speciales effectus. Et quia Deus est finis non solū angelicorum ministeriorū, sed etiā totius creaturę, ad primā hierarchiam pertinet consideratio finis, ad mediā vero dispositio vniuersalis de agendis, ad vltimam autem applicatio dispositionis ad effectū, quæ est operis executio. Hæc enim tria manifestū est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion. ex nominibus ordinū proprietates illorū considerans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorū nomina imponuntur per respectū ad Deum, scilicet seraphim, & cherubim, & thronos. Illos vero ordines posuit in media hierarchia, quorū nomina designant cōmunem quandam gubernationem, siue dispositionem in dominationes, virtutes, & potestates. Illos vero ordines posuit in tertia hierarchia, quorū nomina designant operis executionē, scilicet principatus, angelos, & archangelos. In respectu autem ad finē tria cōsiderari possunt. Nā primo aliquis cōsideret finē. Secundo vero perfectā finis cognitionē accipit. Tertio vero intentionem suā in ipso defigit. Quorū secundū ex additione se habet ad primū, & tertiū ad vtrūq;. Et quia Deus est finis creaturarū, sicut dux est finis exercitus. vt dicitur in 11. Met. potest aliquid simile huius ordinis considerari in rebus humanis. Nam quidā sunt, qui hoc habēt dignitatis, vt per seipsos familiariter accedere possint ad regē vel ducem. Quidā vero super hoc habēt vt etiā secreta eius cognoscant. Alij vero insuper circa ipsum semper inhærent quasi ei coniuncti. Et secundum hanc similitudinem accipere possumus dispositionem in ordinibus primæ hierarchiæ. Nam throni eleuantur ad hoc quòd Deū familiariter in seipsis recipiāt, secundum quod rationes rerum in ipso immediate cognoscere possunt. Quod est proprium totius primæ hierarchiæ. Cherubim vero super eminēter diuina secreta cognoscunt: seraphim vero excellunt in hoc quod est omnium

Annota. ¶ Respōsionem ad secūdum notato diligenter, quoniā mirabile quid dicit de dependentia luminis angelici: quod quia non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo fides sufficit, cum veneratione suscipiendum est, Præstat nāque in his ab excellentioribus persuaderi quàm temere secundum vires iudicare ingenij propij).

a ¶ Super Quæstionu centesimæoctauæ Articulum octauum.

Titulus clarus.

Comm. ¶ In corpore tria. Primo distinguitur. Secundo respōdetur iuxta vnū distinctionis membrū. Tertio respondetur iuxta secundū membrum.

¶ Quo ad primū distinctio est, In ordinibus angelorū concurrunt duo, scilicet conditio naturæ, & dona gratiæ, vt patet ex dictis.

¶ Quo ad secundū, conclusio prima responsiua quæstionis est negatiua. Homines non possunt assumi ad ordines angelorū, quo ad gradum naturæ. Probatur. Semper remanebit numerorum angeli, & hominis diuersitas. ergo numquā hæc ascendat ad gradum illius.

¶ Quo ad tertium tria principaliter fiunt: declarantur: f. duæ opiniones, & ponitur conclusio responsiua quæstionis. prima opinio est, & quòd homines non assumuntur ad ordines angelorū etiam secundū gradū gloriæ, & motiuum eius est distantia naturarum. Hæc refelliur in se quidē ex auctoritate Euangelij in fua autē radice ex ratione, quia distātia naturæ non concurrit, nisi materialiter, donum vero gratiæ cōpleriue. Nec hoc oportet respondere naturæ, sed libertati diuinæ.

¶ Secunda vero opinio est, q̄ aliqui assumuntur ad ordines angelorum, vt virgines, vel perfecti: alij nō. Et hoc retōditur auctoritate Aug. Conclusio autem respōsiua, quæ secundū litteræ ordinē in medio harū opinionum locatur est, Homines indifferenter ad ordines angelorum assumuntur. Probatur, Tantā gloriā mereri ex dono gratiæ possunt vt angelis æquētur secundum gradus singulos angelorum: ergo,

¶ Nota hic, q̄ hoſes assumi ad ordines angelorum duo includit, vnū est, q̄ cōstituāt cū angelis vnam societatem. Et hoc modo oēs hoſes sancti assumuntur ad ordines angelorum, siue sint maioris gloriæ quā aliquis angelus, siue sint æquales, siue minoris quā oēs angeli: ita, q̄ ex angelis & hoſibus etiā inferioribus oēs hoſes angeli, quorum magna rationabile est fore multitudinē, & vna integrabitur societas. Et in hoc errauit secunda opinio, quæ solos ordinantur ad hoc, quòd homines ad salutem adducantur. Sed oēs electi vsque ad diē iudicij salutem consequitur. Non ergo post diē iudicij remanebit officia, & ordines angelorum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo. Quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

CONCLVSIO.

¶ Remanebunt angelici ordines post diem iudicij quo ad gradum distinctionem, quo ad executionem verò suorū officiorum nō remanebunt nisi sicut in fine.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in ordinibus angelicis duo possunt considerari, f. distinctio graduū, & executio officiorū. Dillin ctio autē graduū est in angelis secundū differentiam gratiæ & naturæ, vt suprà dictū est [c]. Et vtraq; differentia semper in angelis remanebit. Non enim naturarū differentiæ ab eis auferri possent, nisi eis corruptis. Differentia etiam gloriæ, erit in eis semper secundū differentiā meriti præcedētis. Executio autē officiorum angelicorū aliquo modo remanebit post diē iudicij, & aliquo modo cessabit. Cessabit quidem secundū quod eorū officia ordinantur ad perducendū aliquos ad finem, remanebit autem secundū quod conuenit in vltima finis consecutione. Sicut etiā alia sunt officia militarium ordinum in pugna, & in triumpho.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principatus & potestates euacuabuntur in illa finali consummatione quantum ad hoc, quòd alios ad finem perducant: quia consecuto iam fine non est necessariū tēdere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apostoli dicentis, Cum tradiderit regnum Deo, & patri, id est, cum perduxerit fides ad fruendum ipso Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actiones angelorū super alios angelos considerandæ sunt secundum similitudinem actionum intelligibilium quæ sunt in nobis. Inueniuntur autem in nobis multæ intelligibiles actiones quæ sunt ordinatæ secundū ordinem causæ & causati. Sicut cum per multa media gradatim in vnam conclusionem deuenimus. Manifestum est autem, quòd cognitio conclusionis dependet ex omnibus mediis præcedētibus: non solum quantū ad nouā acquisitionē scientiæ, sed etiam quantū ad sciētiæ conseruationē. Cuius signū est, q̄ si quis obliuisceretur aliquod præcedentiū mediorū, opinionem quidē vel fidem de cōclusione posset habere, sed non sciētiam, ordine causarū ignorato. Sic igitur cum inferiores angeli rationem diuinorū operū cognoscant per lumen superiorū angelorū, depēdet eorum cognitio ex lumine superiorū, non solum quantum ad nouam acquisitionem scientiæ, sed etiam quantum ad cognitionis conseruationem. Licet ergo post iudicium non proficiant inferiores angeli in cognitione aliquarum rerum, non tamen propter hoc excluditur quin à superioribus illuminentur.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ etsi post diem iudicij homines non sint vlterius ad salutem adducendi per ministerium angelorum: tamen illi qui iam salutem erunt consecuti, aliquam illustrationem habebunt per angelorum officia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrū homines assumātur ad ordines angelorū.

Annota. AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd homines non assumantur ad ordines angelorum. Hierarchia enim humana cōtinetur sub infima hierarchiarum cælestium: sicut infima sub media, & media sub prima. Sed angeli infimæ hierarchiæ nunquam transferentur in mediam, aut in primam. Ergo neque homines transferentur ad ordines angelorum.

¶ Præterea, Ordinibus angelorum aliqua officia competūt (vtpote custodire, miracula facere, dæmones arcere: & huiusmodi) quæ non videntur cōuenire animabus sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

¶ Præterea, Sicut boni angeli inducunt ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum. Sed erroneū est dicere, quòd animæ hominū malorum conuertantur in dæmones. Hoc enim Chrysost. reprobat super Matt. Ergo non videtur, quòd animæ sanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Matth. 22. de sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

CONCLVSIO.

¶ Non assumuntur homines ad ordines angelorum quantum ad gradum naturæ.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut suprà dictū est [c], ordines angelorū distinguuntur & secundū conditionem naturæ, & secundum dona gratiæ. Si ergo considerentur angelorū ordines solum quantū ad gradū naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorum: quia semper remanebit naturarū distinctio. Quam quidā considerantes, posuerūt, quòd nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatem angelorū. Quod est erroneum. Repugnat enim promissioni Christi, dicētis Luc. 20. quòd filij reſurrectionis erūt æquales angelis in cælis. Illud enim quod est ex parte naturę, se habet vt materiale in ratione ordinis. Completium vero est quod est ex dono gratiæ, quæ depēdet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo per donum gratiæ homines mereri possunt tantam gloriam, vt angelis æquentur [c] secundum singulos angelorum gradus: quod est homines ad ordines angelorum assumi. Quidam tamen dicunt, quòd ad ordines angelorum non assumuntur omnes qui saluantur, sed soli virgines, vel perfectiores: alij vero suum ordinem constituent, quasi conduisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra Aug. qui dicit 12. de ciuit. Dei, quòd non erunt duæ societates hominum, & angelorum, sed vna, quia omnium beatitudo est adhærere vni Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia angelis datur secundum proportionem naturalium. Non autem sic est de hominibus, vt suprà dictum est [c]. Et ideo sicut inferiores angeli non possunt transferri ad naturalē gradum superiorum, ita nec ad gratuitum. Homines vero possunt ad gratuitum conscendere, sed non ad naturalem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli secundum naturæ ordinem medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundum legem cōmunem per eos administrantur non solū res humanæ: sed etiam omnia corporalia. Homines autem sancti etiam post hanc vitam sunt eiusdem naturæ nobiscū. Vnde secundū legem communem non administrāt humana, nec rebus viuorum interſunt: vt Aug. dicit in lib. de cu. pro mor. agenda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdū aliquibus sanctis conceditur, vel viuis vel mortuis, huiusmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dæmones arcendo, vel aliquid huiusmodi: sicut Aug. in eodem lib. dicit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines ad pœnam dæmonū transferri non est erroneum. Sed quidam erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse quàm animas defunctorum. Et hoc Chryſ. reprobat.

QVAESTIONIS CENTESIMAENONAE de ordinatione malorū angelorū, in quatuor artic. diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorum. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum ordines sint in dæmonibus. ¶ Secundo, vtrum in eis sit prælatio. ¶ Tertio, vtrum vnus illuminet alium. ¶ Quarto, vtrum subiiciantur prælationibus bonorum angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum ordines sunt in dæmonibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines nō sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad rationē boni sicut & modus & species (vt Augustinus dicit in lib.

perfectos quasi missos inter angelos positi: minimus vero perfectos quàm angelos quasi separatos segregauit in aliam scholeratem. Nec aduerrit, quòd lætitudo ordinis gratiæ, maior est lætitudine ordinis naturæ: & q̄ non ideo ponitur limes vtrobique. Alterū est q̄ perueniat ad gradus gloriæ, quibus potiūtur angeli. Et hoc modo non oēs homines assumuntur ad ipsos angelorum ordines, sed quidā supra ipsos, vt beata Virgo: quidā ad ipsos, vt Apostoli, & perfecti, &c. & quidā infra ipsos, vt rationabiliter sint oēs pueri post baptisma statim equlantes: & alij multi.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum primum.

Titulus clarus.

Comm. ¶ In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo respōdetur quæsito iuxta singula distinctionis membra.

¶ Quo ad primum distinctio est, Ordines dupliciter quo ad naturam & quo ad gratiam. Et sic dupliciter, vel consummatā, vel meritoriam. sunt igitur tria membra. *b* ordo secundū naturam, secundum gratiam meritoriam, & secundum gloriam. patēt ex dictis.

¶ Quo ad secundū sunt tres cōclusiones respōsiuæ. prima, Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus secundum statū gloriæ, & hæc patet. Secūda dæmones nō sunt, sed fuerunt in ordinibus secundū statū gratiæ meritoriæ. hoc patet expositione superius facta de angelis creatis in gratia. Tertia, Dæmones perseuerant in ordinibus secundum naturę conditionem. Probatur, quia naturalia non sunt ablata per peccatum. vt Dionysi. dicit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articulum secundum.

Commēt. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio affirmatiue respōsiua quæsito, In dæmonibus est prælatio. Probatur dupliciter. Primo, Natura dæmonum sunt subordinatæ, ergo actiones eorum sint subinuicem ordinatæ: ergo in eis est prælatio, antecedens patet: consequentia probatur dupliciter, primo quia actio sequitur naturā mac per hoc naturam subditam sequitur actio subdita. Secundo, quia hoc testantur corpora superiora, & inferiora. Secunda vero consequentia probatur ex ratione prælationis: quia, scilicet consistit in hoc quod actio sit subdita actioni, secundo probatur conclusio sic, Diuina sapientia attingit à fine, &c. ergo
532 nihil relinquit inordi-
536 natum: ergo congruit sibi etiam in dæmonibus ordinem prælationis secundum naturam instituere.

a ¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articulum tertium.

Commēt. Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio respōsiua quæsito negatiue, cum vna annexa secundario. Respōsiua est, In dæmonibus non est illuminatio. Probatur, Peruersitas dæmonum habet vt vnus non ordinet ad Deum alium, sed abdicat, ergo non
560 illuminat. Probatur sequela: quia illuminatio est manifestatio in ordine ad Deum: vt patet ex differentia assignata inter duplicem manifestationem, scilicet illuminationem, & locutionem. Annexa vero conclusio est, quòd in dæmonibus est quædā manifestatio veritatis adinuicem. Probatur, quia est in eis locutio.

a ¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articulum quartum.

Commēt. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Boni angeli prælati sunt malis, & eos regūt, probatur. Prælatio primò conuenit Deo, participatiue autem creaturis, ergo creaturæ perfectiores habent influentiam super alias, ergo sanctī angeli super dæmones. Antecedens est per se notum: consequentia prima probatur, quia sunt Deo propinquiores: secunda vero, quia maxima perfectio, & maxime appropinquans Deo est status fruitionis: in quo sunt angeli, quo priuātur dæmones.

in lib. de natura boni) & econtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

¶Præterea, Ordines angelici sub aliqua hierarchia, quæ est sacer principatus, cum ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶Præterea, Dæmones de singulis ordinibus angelorū eciderunt: vt cōmuniter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicūtur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ciderunt: videtur quòd deberēt eis attribui nomina singulorum ordinū. Nunquā autem inuenitur, q̄ dicantur seraphim, vel throni, vel dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquibus ordinibus.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. vlt. quòd est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

CONCLVSIO

¶Dæmones neque sunt, neque fuerūt in ordinibus angelorum secundum statum gloriæ, fuerunt autem secundum statum gratiæ meritoriæ, & perseuerant in ordinibus secundum statum & naturæ conditionem.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd sicut iam dictū est[c], ordo angelicus consideratur, & secundum gradū naturæ, & secūdum gradum gratiæ. Gratia vero habet duplicē statū, scilicet imperfectū, qui est status meredi: & perfectū, qui est status gloriæ consummatæ. Si ergo considerētur ordines angelici quantū ad perfectionem gloriæ, sic dæmones neq; sunt in ordinibus angelicis, neq; vnquā fuerūt. Si autem considerentur quantum ad id quod est gratiæ imperfectæ, sic dæmones fuerunt quidem aliquando in ordinibus angelorum, sed ab eis eciderunt, secundum illud quod suprà posuimus[c], omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autem considerentur quantum ad id quod est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus, quia data naturalia non amiserunt, vt Dion. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum potest inueniri fine malo: sed malum non potest inueniri sine bono vt suprà habitum est[c]. Et ideo dæmones inquantum habēt naturam bonam, ordinati sunt.

¶Ad secundum dicendū, quòd ordinatio dæmonū, si consideretur ex parte Dei ordinātis, est sacra. Vtitur enim dæmonibus propter seipsum. Sed ex parte voluntatis dæmonum non est sacra: quia abutūtur sua natura ad malum.

¶Ad tertiū dicendum, quòd nomen seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomē autem thronorum ab inhabitatione diuina. Nomen autē dīationū importat libertatē quādā. Quæ omnia opponūtur peccato. Et ideo peccātibus angelis huiusmodi nomina non attribuuntur.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum in dæmonibus sit prælatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus nō sit prælatio. Omnis enim prælatio est secundum aliquem ordinem iustitiæ. Sed dæmones totaliter à iustitia ceciderunt. Ergo in eis non est prælatio.

¶Præterea, Vbi non est obedientia, & subiectio, non est prælatio. Hæc autem sine concordia esse non possunt. Quæ in dæmonibus nulla est, secundum illud Prouerb. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio.

¶Præterea, Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorū naturam, aut ad eorum culpam vel pœnam. Sed non ad eorum naturam. Quia subiectio & seruitus non est ex natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam, vel pœnam. Quia sic superiores dæmones qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

¶SED CONTRA est quod dicit glos. 1. ad Cor. 15. Quandiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt.

CONCLVSIO.

¶Cum dæmonum actiones sint ordinatæ, necesse est vt in illorum ordinibus quidam alijs præferantur & dominentur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum actio sequatur naturam rei, quorumcunque naturæ sunt ordinatæ, oportet quòd etiam actiones subinuicem ordinentur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cœlestia, actiones & motus eorum subduntur actionibus, & motibus cælestium corporum. Manifestum est autē ex præmissis[c], quòd dæmonum quidam naturali ordine sub aliis constituuntur. Vnde & actiones eorum sub actionibus superiorum sunt. Et hoc est quod rationem prælationis facit, scilicet actio subditi subdatur actioni prælati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonū requirit, quòd sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ sapientiæ, quæ nihil in vniuerso inordinatum relinquit, quæ attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, vt dicitur Sap. 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd prælatio dæmonū non fundatur super eorū iustitia, sed super iustitia Dei cūcta ordinantis.

¶Ad secundum dicendum, quòd cōcordia dæmonum qua quædam aliis obediūt, non est ex amicitia quam inter se habeant, sed ex communi nequitia qua homines odiunt, & Dei iustitiæ repugnant. Est enim proprium hominum impiorū, vt eis se adiungant & subiiciant ad propriam nequitiam exequendam quos potentiores viribus vident.

¶Ad tertium dicendum, quòd dæmones non sunt æquales secūdum naturam. Vnde in eis est naturalis prælatio. Quod in hominibus non contingit, qui natura sunt pares. Quòd autem superioribus inferiores subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum. Quia cum mala facere maxime ad miseriam pertineat, præesse in malis est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione veritatis. Sed vnus dæmon potest alteri veritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientiæ vigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶Præterea, Corpus quod superabundat lumine, potest illuminare corpus quod in lumine deficit, sicut sol lunā. Sed superiores dæmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur quòd superiores dæmones possūt inferiores illuminare.

¶SED CONTRA illuminatio cum purgatione est, & perfectione, vt suprà dictum est[c]. Sed purgare non conuenit dæmonibus, secundum illud Eccles. 34. Ab immundo quid mundabitur? Ergo etiam neque illuminare. *argumen. contra.*

CONCLVSIO.

¶Quamuis per aliquam veritatis manifestationem sibiinuicem lumen præstare videantur dæmones, non tamē illuminant proprie, cum omnia à Deo auertere studeant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in dæmonibus non potest esse illuminatio proprie. Dictum est enim suprà[c], quòd illuminatio proprie est manifestatio veritatis, secundum quod habet ordinē ad Deum qui illuminat omnē intellectum. Alia autem manifestatio veritatis potest esse locutio. Sicut cum vnus angelus alteri suū conceptum manifestat. Peruersitas autem dæmonū hoc habet, quòd vnus alium non intendit ordinare ad Deum, sed magis ab ordine diuino abducere. & ideo vnus dæmon alium non illuminat. Sed vnus alij suum conceptum per modum locutionis intimare potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solum quæ dicta est[c].

¶Ad secundū dicendū, q̄ secundū ea quę ad materialē cognitionem pertinent, non est necessaria manifestatio veritatis: neq; in angelis neq; in dæmonibus, quia sicut suprà dictum est[c], statim à principio suæ cōditionis omnia cognouerunt quæ ad naturalem cognitionem pertinent: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum boni angeli habeant prælationem super malos.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd boni angeli non habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur secundum illuminationes. Sed mali angeli, cum sint tenebræ, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos.

¶Præterea, Ad negligentiā præsidentis pertinere videntur ea quæ per subditos male fiunt. Sed dæmones multa mala faciunt. Si igitur subsunt

subsunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

¶Præterea, Prælatio angelorum sequitur naturæ ordinem, vt suprà
537 dictum est[c]. Sed si dæmones de singulis ordinibus eciderunt (vt
538 communiter dicitur) multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Trin. quòd spiritus vitæ desertor atq; peccator regitur per spiritū vitæ rationalem pium, & iustum. Et Greg. dicit, quòd potestates sunt angeli quorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sunt.

CONCLVSIO.

¶Angeli boni malis præferuntur.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd totus ordo prælationis primo & originaliter est in Deo, & participatur à creaturis, secundum quod Deo magis appropinquant. Illæ enim creaturæ super alias influentiam habent quæ sunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima autem perfectio & per quam maxime Deo appropinquatur, est creaturarum fruentium Deo. Sicut sunt sancti angeli. Qua perfectione dæmones priuantur. Et ideo boni angeli super malos præ-
534 lationem habent, & per eos reguntur[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ per sanctos angelos multa de diuinis mysteriis dæmonibus reuelantur, cū diuina iustitia exigit vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationē bonorū. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tutoribus eius sententiam. Huiusmodi autem reuelationes si ad angelos reuelantes comparentur, illuminationes sunt, quia ordināt eas ad Deum. Ex parte vero dæmonū non sunt illuminationes, quia eas in Deum non ordinant, sed ad expletionem propriæ iniquitatis.

¶Ad secundum dicendum, quod sancti angeli sunt ministri diuinæ sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines propter bona quæ ex eis elicit: ita & boni angeli non totaliter cohibent malos à nocendo.

¶Ad tertium dicendum, quòd angelus qui est inferior ordine naturæ, præest dæmonibus, quamuis superioribus ordine naturæ: quia virtus diuinæ iustitiæ cui inhærent boni angeli, potior est quàm virtus naturalis angelorum. Vnde & apud homines spiritualis iudicat omnia: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Phil. dicit in lib. Ethic. quòd virtuosus est regula, & mensura omnium humanorum actuum.

QVAESTIONIS CENTESIMAEDECIMÆ, de præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de præsidentia angelorum super creaturam corporalem.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

¶Secundo, vtrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶Tertio, vtrum angeli sua virtute possint immediate mouere corpora localiter. ¶Quarto, vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, q̄ creatura corporalis non administretur per angelos. Res enim quæ habēt determinatum modū operandi, non indigent gubernari ab aliquo præsidente. Ideo enim indigem[e] gubernari, ne aliter operemur quàm oporteat. Sed res sibi corporales habent determinatas actiones ex naturis sibi diuinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum.

¶Præterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora. Sed in corporibus quędam dicuntur inferiora, quædam superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessariū quòd gubernentur per angelos.

¶Præterea, Diuersi ordines angelorū distinguūtur secundū diuersa officia[e]. Sed si creaturæ corporales administrantur per angelos, tot erūt officia angelorū, quot sunt species rerū. ergo etiam tot erūt ordines angelorum, quot sunt species rerum, quod est contra suprà dicta[c]. non ergo corporalis creatura administratur per angelos.

530 ¶SED CONTRA est qđ Aug. dicit 3. de Trin. q̄ oīa corpora
530 reguntur per spiritum vitæ rationalem: & Greg. dicit in 4. dia. q̄ in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturā inuisibilem disponi potest.

CONCLVSIO.

¶Præsident angeli super naturā corporeā, cui est vis particularis, cum illorum potestas ad sit vniuersalis.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ tam in rebus humanis q̄ in rebus naturalibus, hoc cōmuniter inuenitur, quòd potestas particularis gubernatur, & regitur à potestate vniuersali. Sicut potestas baliui gubernatur à potestate regis. Et in angelis etiam est dictū[c], q̄
282 superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habent scientiam magis vniuersalem. Manifestū est autē, q̄ virtus cuiuslibet corporis est magis particularis quàm virtus spiritualis substātiæ. Nam oīs forma corporalis est forma individuata per materiam & determinata ad hic & nunc, formæ autem immateriales sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habent formas minus vniuersales, reguntur per superiores, ita omnia corporalia regūtur per angelos. Et hoc non solū à sanctis doctoribus ponitur, sed etiam ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerūt.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ res corporales habent determinatas actiones. Sed has actiones non exercent, nisi secundū quod mouentur: quia proprium corporis est quòd non agat, nisi per motum. Et ideo oportet, quòd creatura corporalis à spirituali moueatur.

¶Ad secundum dicendū, q̄ ratio ista procedit secundū opinionē Arist. q̄ posuit q̄ corpora cœlestia mouentur à substātiis spiritualib[9]. Quarum numerū conatus fuit assignare secūdū numerū motuū qui apparēt in corporibus cœlestibus. Sed non posuit q̄ essent aliquæ substantiæ spirituales, quæ haberent immediatam præsidentiam supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, q̄a nō cōsiderauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporum cœlestiū. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporū, ad quæ non sufficiunt virtutes cœlestium corporum[e]: ideo secundum nos necesse est ponere, quòd angeli habeant immediatam præsidentiam, non solum supra cœlestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

¶Ad tertium dicendum, quòd de substantiis immaterialibus diuersimode Philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substantias immateriales esse rationes & species sensibiliū corporum, & quasdam aliis vniuersaliores. Et ideo posuit substantias immateriales habere præsidentiam immediatam circa omnia sensibilia corpora[e], & diuersas circa diuersas. Arist. autem posuit quòd substantiæ immateriales non sunt species corporū sensibiliū, sed aliquid altius, & vniuersalius. Et ideo non attribuit eis immediatam præsidentiam supra singula corpora, sed solū supra vniuersalia agentia, q̄ sunt corpora cœlestia[e], Auic. vero mediā viam secutus est. Posuit enim cum Plat. aliquam substantiā spiritualem præsidentem immediate sphæræ actiuorum, & passiuorū, eo quòd ficut Plat. ponebat, quòd formę horum sensibilium deriuantur à substantiis immaterialibus: ita etiā Auic. hoc posuit[e]. Sed in hoc à Pla. differt, q̄ posuit vnā tantū substantiā immaterialem præsidentem omnibus corporibus inferioribus, quā vocauit intelligentiam agētem. Doctores autē sancti posuerunt sicut & Platonici diuersis rebus corporeis diuersas substantias spirituales esse propositas. Dicit enim Aug. in libro 83. q. Vnaquæq; res visibilis in hoc mūdo habet angelicam potestatem sibi præpositam. Et Dam. dicit, Diabolus erat ex his angelicis virtutibus quæ præerant terrestri ordini. & Ori. dicit super illud Nume. 22. Cum vidisset asina angelū, quòd opus est mūdo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerū incrementis. Sed hoc non est ponendū propter hoc quòd secūdum suam naturā vnus angelus magis se habeat ad præsidendū animalibus quàm plantis, quia quilibet angelus etiā minimus habet altiorē virtutem & vniuersaliorē quàm aliquod genus corporaliū: sed ex ordine diuinæ sapiētiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec tamen propter hoc sequitur, q̄ sint plures ordines angelorū quàm nouem: quia sicut suprà dictum est[c], ordines distinguuntur secundū generalia officia. Vnde sicut secundū Greg. ad ordinem

a ¶ Super quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.

Commēt. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Omnia corpora alia regūntur per angelos. Probatur dupliciter. Primo ratione, Omnis potestas particularis regitur per vniuersalem. potestas corporea est particularis, angelica vniuersalis. ergo corporea regitur per angelicam. Maior probatur inductiue in humanis & in angelicis. Minor probatur, quia corporea vis est hic ad materiam, &c. angelica autem absoluta, & intellectualis. Secundo autoritate sanctorum & Philosophorum.

¶ In respōsione ad secundum, & tertium aduerte, quòd angelos habere immediatam præsidentiam super corpora inferiora, contingere potest vno modo, vt angeli sint distributi secundum numerum speciei, rum ad explenda naturalia opera. Et hoc fuit Platonicum, & reprobatur. Secundo modo, vt angeli sint distributi iuxta speciorum quidem numerum, sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria super naturalia explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thomas in litera, si sanctos doctores nominatos ibi sequi volumus. Tertio modo, vt non iuxta numerum specierum præsint, sed vnus præsit omnibus inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic, & in articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, vt aliqui angeli sint deputati præsidentiæ corporalium non iuxta numerum specierum, sed potius secundum numerum modorum, quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prædestinationis finem. Et hæc via, iudicio meo est secundum propriam mentem S. Thomæ, vt colligere possūm, & hinc & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secundum affertur ponit pluraliter angelos oportere præsidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum specierum recitatus tantum, & ad bonum motuum reducendo, & sustentabilem ostendendo affert: & nunquam asserit, vt patet ex modo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. Vbi se directorem magis quàm assertorem illius opinionis euidenter ostendit.

potestat

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum secundum.*
Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo opi. ad partem affirmatiuã. Secundo simul destruitur pars
542 affirmatiua, & constituitur negatiua: & sic re-
12. artic. spondetur quæsito negatiue.
80. art. 2. ¶ Quo ad primum re-
ser. citantur opiniones Ha-
Et 2. sen. dr. & Auic. q materia cor-
dist. 17. poralis obedit substantiis
q. 1. Et immaterialibus ad
po. qõ. mutationem formalem.
6. ar. 3. ¶ Quo ad secundum po-
Et ma. q. nitur conclusio negati-
16. art. 9. ua, quòd materia corpo-
& 10. ralis non obedit angelis
Et quol. immediate ad transmu-
9. art. 10. tationem formalem. Et probatur ex duobus propositionibus, f. compositũ ex materia, & forma tantũ fit: & omne quod fit, fit, à fibi simili. Ex his enim sequitur, quòd transmutatio formalis
316 est à solo composito, aut
541 ex eminentius continente in seipsum cõpositum, scilicet materiam & formam: quod est solius Dei, vt superius deducta sunt omnia.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum tertium.*
Titulus clarus.

Commen. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Natura corporalis nata est moueri immediate à natura spirituali secundum locum. Probatur tripliciter, Primo ratione diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorum. ergo natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo secundum motum localem. Antecedens est Dionys. prima
336 consequentia est euidẽs. Secunda probatur: quia natura corporalis est infra spiritualem. Tertia vero probatur: quia motus localis est perfectissimus omnium motuum. quod probatur, quia mobile localiter vt sic, non est in potẽtia ad aliquid intrinsecum: sed extrinsecum tantum. Secundo probatur autoritate Philosophorum. Tertio experientia, qua corpus vi-
345 demus moueri ab anima principaliter secundum locum.

¶ Circa hæc esset discutiendum quomodo, & vnde motus localis est perfectissimus omnium motuum: sed quoniam hoc spectat ad octauum Physicorum ideo videbitur, & in quæst. extraordinarie.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum quartum.*
Titulus clarus.

Commẽt. ¶ In corpore est vna conclusio respõsiua quæsito negatiue.
336 Angeli non possunt virtute propria miracula facere. Probatur: quia omnis virtus creata est determinata ad vnum effectum, vel ad vnum genus effectuum. Sed virtus angelica non est determinata ad effectum miraculosum. Ergo non est virtus creata. Maior patet. Minor probatur: quia miraculum est præter ordinem totius naturæ creatæ. Sed virtus angelica non est determinata ad ordinem totius naturæ creatæ. Ergo non est determinata ad miraculum. Maior patet. Minor probatur: quia ordo totius naturæ creatæ est ordo vniuersalis. Sed virtus angelica non est determinata ad ordinem vniuersalem. Ergo non est determinata ad ordinem totius naturæ creatæ. Maior patet. Minor probatur: quia ordo vniuersalis est ordo omnium ordinum particularium. Sed virtus angelica non est determinata ad omnes ordines particulares. Ergo non est determinata ad ordinem vniuersalem. Maior patet. Minor probatur: quia virtus angelica est determinata ad ordinem naturæ corporalis. Ergo non est determinata ad ordinem naturæ spiritualis. Consequentia patet. Antecedens probatur: quia virtus angelica est determinata ad ordinem naturæ spiritualis. Ergo non est determinata ad ordinem naturæ corporal

Universidad de Deusto
Biblioteca

51 fellitet ab interiseco, & ab extrinseco: & hoc dupliciter in homine, quia vel ab ipso bono intellecto, seu præsentante ipsum, vel à passione partis sensitiuæ. Et sic sunt tria membra respectu voluntatis humanæ.

¶ Prima conclusio est, Voluntas à solo Deo potest immutari ab intus.

347 Probatur, vt suprà quia eius tantum est immutare inclinationem, cuius est dare, &c. vt supra dictum est qð. 106. articulo 1.

¶ Secunda est. Solus Deus mouet voluntatem obiectiue efficaci sufficientia. Angelus vero persuasione. Probatur, vt in loco prædicto.

¶ Tertia est, Angeli possunt immutare voluntatem ex parte passionum, non tamen necessitare. Probatur prima pars, qa possunt concitare huiusmodi passiones: secunda vero, quia voluntas semper remanet libera, & sic patet responsio ad quæstum: q. Angelus non nisi aut suadendo, aut concitando immutare voluntatem potest: & hoc absque necessitatione.

511 ¶ Aduerte hic, q subdiuisio facta non est proprie subdiuisio: quoniam non multiplicatur motiuum voluntatis in subdiuisionis mébris. Vtrobiq; enim motiuum est bonum, vel apparens bonum intellectum. Sed est distinctio modorum offerendi ipsum obiectum. Potest enim offerri obiectum intelligibili modo: & sic offertur, vel à solo proprio intellectu, vel etiam ab intellectu suadente. Potest etiam offerri sensibili modo, & sic præsentatur ab interiseca passione voluntati non cuiuscunque, sed humanæ propter modum essendi animæ coniuncti. & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt littera dicitur.

Annota.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ undecimæ Articulum tertium.

422 *Annota. Comment.* 347 2. *dist.* 8. *art.* 5. *col. Et veri. q.* 11. *art.* 3. *& qu.* 22. *art.* 8. *& ma. q.* 3. *ar.* 1. *Et q.* 1. *art.* 11.

TItulus clarus: nomine imaginationis intellige omnes sensus interiores.

¶ In corpore vna conclusio resolutiua quæsito affirmatiue, Angelus tam bonus quàm malus potest naturali sua virtute immutare imaginationem. Probatur, Natura corporalis obedit Angelo ad motum localem: ergo ad quemcunque possunt ex motu locali causari: ergo ad apparitiões imaginarias. Antecedés enim prima consequentia patet. secunda probatur: quia huiusmodi apparitiones interdum causantur ex motu locali spirituum & humorum. Vnde Arist. in lib. de som. & vig. assignans causam apparitionis somniorum dicit quod cum animal dormit descendente pluri mo sanguine ad principium sensitiuum, simul descendunt motus, id est impressiones relictæ ex sensibilium motionibus quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouent principium sensitiuum: ita quòd fit quædam apparitio, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse commotio spirituum & humorũ, quòd huiusmodi apparitiones etiam vigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humanorum, & quandoq; etiam per voluntatem hominis, qui voluntarie imaginatur quod prius senserat, ita etiam hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali. Quandoque quidem cum alienatione à corporeis sensibus, quandoque autem absque tali alienatione.

542 *Annota.* ¶ Aduerte circa literam, quòd infertur conclusio ex prædicta ratione, non eam immutare.

¶ Præterea, Aug. dicit 12. super Ge. ad lit. Commixtione alterius spiritus fieri potest, vt ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, reddat, siue intelligenti, siue ab alio intellecta pandantur. Sed non videtur, quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neq; quòd imaginatio possit capere intelligibilia quæ angel⁹ cognoscit: ergo videtur quod angelus non possit mutare imaginationem.

¶ Præterea, In diuisione imaginaria homo adhæret similitudinibus rerum quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quædam deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, videtur quòd non possit causare imaginariam visionem, imaginationem immutando.

¶ SED CONTRA est, quod ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione. Sed angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Mat. 1. & 2. de angelo qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

CONCLVSIO.

¶ Potest tã angelus malus quàm bonus naturalibus suæ virtutis ipsam hominis imaginationem immutare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus tam bonus quàm malus virtute naturæ suæ potest mouere imaginationem hominis. Quod quidem sic considerari potest. Dictum est enim supra e, quòd natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestũ est autem, quòd apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum & humorum. Vnde Arist. in lib. de som. & vig. assignans causam apparitionis somniorum e dicit quod cum animal dormit descendente pluri mo sanguine ad principium sensitiuum, simul descendunt motus, id est impressiones relictæ ex sensibilium motionibus quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouent principium sensitiuum: ita quòd fit quædam apparitio, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse commotio spirituum & humorũ, quòd huiusmodi apparitiones etiam vigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humanorum, & quandoq; etiam per voluntatem hominis, qui voluntarie imaginatur quod prius senserat, ita etiam hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali. Quandoque quidem cum alienatione à corporeis sensibus, quandoque autem absque tali alienatione. 425 *h*

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q principiũ phãtasię est à sensu secũm actũ. Nõ enim possumus imaginari q̃ nullo mõ sentim⁹, vel secundũ totũ, vel secũm partẽ. Sicut ex eus natus non põt imaginari colorem. Sed aliqñ imaginatio informatur, vt actus phantastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est c. 520 *i*

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q angelus trãsmutat imaginationẽ: non quidẽ primũ aliquã formã imaginariã nullo modo p sensum pri⁹ acceptã. Nõ enim posset facere q̃ cæc⁹ imaginaretur colores. Sed hoc facit per motum localẽ spirituum, & humanorum: vt dictum est c. *i*

¶ Ad tertium dicendum, quòd commixtio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam: sed per effectum, quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat quæ ipse nouit, non tamen eo modo quo ipse nouit.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ angelus causans aliquã imaginariam visionem quandoque quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tunc nulla est deceptio. Quandoque vero per operationem angeli solummodo similitudines rerũ apparent in imaginatione. Nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius cui talia apparent, sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

a ¶ Vtrum angelus possit immutare imaginationem hominis.

ARTICVLVS III.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nõ possit immutare imaginationem hominis. Phãtasia enim vt dicitur in libro de Anima, est motus factus a sensu secundum actum. Sed si fieret per immutationem angeli, nõ fieret a sensu secundum actum: ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuæ virtutis, vt fit per immutationem angeli.

¶ Præterea, Formæ quæ sunt in imaginatione, cũ sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili. Sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili: vt dictum est c. Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita non potest

a ¶ Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

548 *Locis præallegatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̃ angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua est operatio vitæ: huiusmodi autẽ operatio non est à principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

¶ Præterea, Virtus sensitiua est nobilior quàm nutritiua. Sed angelus

a ¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum primum.

Comm. 44 TItulus clarus quo ad quid nominis.

¶ In corpore vna conclusio resolutiua quæsito affirmatiue. Aliqui angeli mittuntur à Deo in ministerium. Conclusio habet tres partes, quòd mittuntur à Deo, quòd in ministerium, & sigillatim probatur. Primo, quòd mittuntur ex propria ratione missionis sic. Proceditur ab aliquo, vt incipiat esse vbi vel non erat, vel non illo modo erat, mittitur. angelus est huiusmodi: ergo. Maior manifestatur reperendo supradicta de missione filij) & spiritussancti, quibus cõuenit mitti, non vbi non erant, sed nouo modo essendi vbi erãt. Minor probatur ex differentia inter agens vniuersale & particulare sic, Proprium est agentis vniuersalis attingere totum vniuersum, & consequenter esse vbiq; 147 ergo agens particulare attingit sic vnum, quòd 147 non aliud: & consequenter est ita hic, quòd non alibi. Ergo angelus assumens aliquid circa creaturam corpoream, de nouo applicat suam virtutem ad illam: ergo incipit esse vbi non erat. omnia clara sunt.

Annot. ¶ Et aduerte, quòd cum minor includat duo, scilicet angelum esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit sufficitus autor de primo, sed de secundo. Tum quia primum constat. Tum quia in secunda parte conclusionis statim probanda includitur. Secundo igitur probatur, quòd à Deo sic. Hoc totum procedit ex imperio diuino: ergo angelus mittitur à Deo. Antecedens patet, & demonstrat ly hoc applicationem virtutis de nouo in corpus subditum & esse ibi. Consequentia vero patet ex dictis in tractatu de missione superius, quia scilicet mittens est qui est causa inceptionis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic: Actio quam angelus missus exercet, est à Deo, vt à primo imperante, & propter 349 Deum vt vltimũ finem: *Ad Heb. 1. l. 6. co.* ergo angelus habet se vt instrumentum: ergo vt minister. ergo actiones angelorum ministeria sunt: ergo ipsi in ministerium mittuntur. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex ratione instrumenti, scilicet ab alio & propter aliud. secunda probatur, qa minister nihil aliud est, q̃ instrumentũ intelligens. cætera relinquuntur per se notæ.

¶ SED CONTRA est, quod angeli qui subuerterunt Sodomam, percusserunt Sodomitas cæcitate vel aurisia, vt ostium domus inuenire non possent, vt dicitur Gene. 19. Et simile legitur 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæus duxit in Samariam.

CONCLVSIO.

¶ Potest angelus sensum hominis mouere vel opponendo aliquod sensibile exterius, vel intus humores concitando ad varias sensus apparitiones.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cum mutatur à sensibili. Alio modo ab interiori. Videmus enim, quòd perturbatis spiritibus & humoribus immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara. Et simile contingit in aliis sensibus. Vtroq; autem modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sensui sensibile aliquod vel à natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit dum corpus assumit, vt suprà dictum est c. Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, vt suprà dictum est c, ex quibus sensus diuersimode immutentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium sensitiuæ operationis non potest esse absque principio interiori, quod est potentia sensitiua. Sed illud interius principium potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituũ & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ: & similiter potentiæ appetitiuæ & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præter ordinem totius creaturæ angelus facere non potest, sed præter ordinem alicuius particularis naturæ facere potest, cũ tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVAESTIO CENTESIMA DUODECIMA DE MISSIONE ANGELORUM, IN QUATUOR ARTICULOS DIUISA.

DEINDE considerandum est de missione Angelorum. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. ¶ Secundo, vtrum omnes mittantur. ¶ Tertio, vtrum illi qui mittuntur, assistãt. ¶ Quarto, de quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum angeli in ministerium mittantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in ministerium non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquem determinatum locum. Sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum: quia intellectus abstrahit ab hic & nunc. Cum igitur actiones angelicæ sint intellectuales, videtur q̃ angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

¶ Præterea, Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, videtur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

¶ Præterea, Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationem. Vnde dicitur Eccle. 29. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, videtur quòd retardentur à contemplatione. Sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur. quod est inconueniens.

¶ Præterea, Minister est inferioris. Vnde dicitur Lucæ 22. Quis maior est qui recumbit, an ille qui ministrat, nónne qui recumbit. Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mittam angelum meum qui præcedat te.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Artic. secundum.

IN corpore tela. primo tractatur summarie ordo superioris & inferioris respectu executionis, seu ministerij. Secundo

CONCLVSIO.

¶ Aliqui angeli speciali quodammodo mittuntur à Deo in ministerium creaturæ corporalis in Deum dirigendæ, vel dedicendæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex suprà dictis manifestum esse potest c, quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur à Deo. Vt enim suprà dictum est c, cum de missione diuinarum personarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo procedit, vt incipiat esse vbi prius non erat, vel vbi prius erat per alium modum. Filius enim aut spiritussanctus mitti dicitur, vt à patre procedens per originem: & incipit esse nouo modo, id est per gratiam vel naturam assumptam, vbi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est vbique esse, quia cum sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia. Vnde est in omnibus rebus, vt suprà dictum est c. Virtus autem angeli cũ sit particulare agens, non attingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, quòd non attingit aliud. Et ideo ita est hic quòd non alibi. Manifestum est autem per supradicta c, quòd creatura corporalis per angelos administratur. Cum igitur aliquid sit fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturam corpoream, de nouo applicatur angelus illi corpori sua virtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totum procedit ex imperio diuino. Vnde sequitur secundum præmissa e, q̃ angelus à Deo mittatur. Sed actio quam angelus missus exercet, procedit à Deo, sicut à primo principio, cuius nutu & autoritate angeli operantur: & in Deum reducitur sicut in vltimũ finem. Et hoc facit ratione ministerij. Nã minister est sicut instrumentum intellectus. Instrumentum autẽ ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinatur. Vnde actiones angelorum ministeria vocantur. Et propter hoc dicuntur in ministerium mitti. 338 534 126 39 547 *a* 272 541

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio non determinat sibi locum: imò vt Aug. dicit 4. de trin. etiam nõ secundũ quod aliquid æternum mente facimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi locã.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli, secundum congruentiam quandam: quia congruum est vt supremum corporũ naturæ quæ est supra omnia corpora, attribuatur. Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi quando non actu sedet in regali solio, quod congruit eius dignitati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit: quia actioni infimum secundum sensitiuas virtutes quarum actiones cum intenduntur, retardantur actiones intellectiuæ virtutis. Sed angelus per solã intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius contemplationem: quia duarum actionum: quarum vna est regula & ratio alterius: vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Greg. dicit in 2. mo. quòd angeli non sic foris exeunt: vt internæ contemplationis gaudiis priuentur.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundario nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Ephe. dicit, Superiores sibiinuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit enim Apostolus ad Hebr. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi.

¶ Præterea, Inter ordines supremus est ordo seraphim, vt ex suprà 1. *dist.* 19. *art.* 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo recitatur opinio pro parte affirmatiua. Tertio impugnatur, & simul respondetur quæsito negatiue.

534 ¶Quo ad primum quatuor dicuntur. duo de facto, duo de possibili. Primũ pertinens ad factum est ordo communis diuinæ prouidentiæ consistens in hoc, quòd superiora principantur & inferiora tãtum ministrãt, vt patet in angelis, & in toto vniuerso. Secundum pertinens quoque ad factum, est ordo diuinæ dispensationis cõsistens in hoc, quòd prædictus diuinæ prouidentiæ ordo quandoque in corporalibus non seruatur, sed superiores exequuntur p seipsos tantum propter altiorem ordinem, puta gratiæ diuinæ manifestationem. Declaratur hoc tã in Deo quàm in angelis prætermissione cęlestium corporum. Tertium pertinens ad possibile est, quòd dominꝰ posset per seipsum absque angelis mediis reuelare alicui homini altiquid. Quartum pertinens etiam ad possibile est, quòd angeli superiores absque inferioribus mediis possunt idẽ.

511 ¶Quo ad secundum con
232 clusio opinionis affirmatiuæ hæc est, Angeli inferiores tãtum mittuntur de lege communi, superiores vero ex diuina dispẽsatione. Hęc conclusio nõ aliter probatur, nisi quòd ex prædictis deducta videtur, tanquam possibili posito in esse, nullum debeat sequi inconueniens. ¶Quo ad tertium duo sunt. Quia primo tripliciter impugnat præcedens opinio quo ad secundam partem. & sic secundo infertur conclusio negatiua responsiua quæsito, Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est, Prætermissio ordinis ex diuina dispensatione fit propter altiorem ordinem. ordo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem, ergo non suscipit prætermissionẽ. maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autem ordo est secundum dona diuinæ gratiæ. ergo.

¶Secunda ratio est, Ordo communis prætermittitur propter fidei cõfirmationem: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationẽ. ergo maior patet in miracolis: minor, quia illa prætermissio est ignota nobis. Tertia ratio est, Nihil est ita magnũ quod per inferiores exerceri non possit. ergo. antecedẽs probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximũ, & firmatur autoritate Gregorij. Ex his sequitur conclusio responsiua quæsito, Non omnes angeli mittuntur.

532 ¶Prima ratio est, Prætermissio ordinis ex diuina dispensatione fit propter altiorem ordinem. ordo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem, ergo non suscipit prætermissionẽ. maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autem ordo est secundum dona diuinæ gratiæ. ergo.

¶Secunda ratio est, Ordo communis prætermittitur propter fidei cõfirmationem: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationẽ. ergo maior patet in miracolis: minor, quia illa prætermissio est ignota nobis. Tertia ratio est, Nihil est ita magnũ quod per inferiores exerceri non possit. ergo. antecedẽs probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximũ, & firmatur autoritate Gregorij. Ex his sequitur conclusio responsiua quæsito, Non omnes angeli mittuntur.

Prima ratio est, Diuinæ personæ in infimum excedunt omnes ordines angelorum. Sed diuinæ personæ mittuntur [c]. Ergo multo magis quicunque supremi angeli.

¶Præterea, Si superiores angeli non mittuntur ad exterius ministerium, hoc non est, nisi quia superiores angeli exequuntur diuina ministeria per inferiores. Sed cum omnes angeli sint inæquales, vt suprà dictum est [c], quilibet angelus habet inferiorem angelum præter vltimum: ergo vnus angelus solus vt ministraret in ministerium missus. Quod est contra id quod dicitur Dan. 7. Millia millium ministrabant ei.

¶SED CONTRA est, quod Greg. dicit referens sententiam Dionysij. Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquam habent.

CONCLVSIO.

¶Non omnes angeli mittuntur, sed quidam assistũt.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ sicut ex supradictis patet [c], hoc habet ordo diuinæ prouidentiæ non solũ in angelis, sed etiam in toto vniuerso, q̃ inferiora per superiora administrãtur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquãdo ex diuina dispẽsatiõe receditur propter altiorem ordinem, secundũ scilicet, q̃ expedit ad gratiæ manifestationem [c]. Quod enim cæcus natus fuit illuminatus, quòd Lazarus fuit suscitatus, immediate à Deo factũ est absq; aliqua actione cęlestium corporum. Sed & angeli boni & mali possunt aliquid in istis corporibus operari præter actionẽ cælestium corporum, condensando nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciendo. Neq; alicui debet esse dubium, quin Deus immediate hominibus aliqua reuelare posset non mediantibus angelis, & superiores angeli non mediantibus inferioribus. & secundum hanc considerationẽ quidam dixerũt q̃ secundum communem legem superiores non mittũtur, sed inferiores tantum. Sed ex aliqua dispensatione diuina interdũ etiam superiores mittuntur, sed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum [c]. Ordo autem gratiæ non habet alium superiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat: sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Considerandum est etiam, q̃ ordo naturæ in operatione miraculorum prætermittitur propter fidei confirmationem. Ad quam nihil valeret si prætermitteretur ordo angelicus, quia hoc à nobis percipi non posset. Nihil etiam est ita magnũ in ministeriis diuinis, quod per inferiores ordines exerceri nõ possit. Vnde Greg. dicit, quòd qui summa annuntiant, archangeli vocãtur. Hinc est quòd ad virginem Mariam Gabriel archãgelus mittitur. Quod tamen fuit summum inter omnia diuina ministeria, vt ibidem subditur. Et ideo simpliciter dicendum est cum Dio. q̃ superiores angeli nunquã ad exterius ministerium mittuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in missionibus diuinarum personarum aliqua est visibilis quæ attenditur secundum creaturam corpoream: aliqua inuisibilis quæ fit secundum spiritualem effectum: ita in missionibus angelorum aliqua dicitur exterior, quæ scilicet est ad aliquod ministerium circa corporalia exhibendum. Et secundum hanc missionem non omnes mittũtur. Alia est inferior secundum intellectuales effectus, prout scilicet vnus angelus illuminat alium. Et sic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicendũ, quòd Apostolus inducit illud ad probandum q̃ Christus sit maior angelis, per quos data est lex: vt sic ostendat excellentiam nouæ legis ad veterem. Vnde non oportet q̃ intelligatur nisi de angelis ministerij p quos data est lex.

¶Ad secundum dicendum, secundum Dio. quòd ille angelus qui missus est ad purgãdum labia Prophetæ, fuit de inferioribus angelis. Sed dictus est seraphim, id est incendens æquiuoce propter hoc, quòd venerat ad incendendum labia prophetæ. Vel dicendum, quòd superiores angeli communicant propria dona à quibus denominantur mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de seraphim dictus est purgasse incendio labia prophetæ: non quia hoc ipse immediate fecerit, sed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium officium absolutionis impendat.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd diuinæ personæ non mittuntur in ministerium, sed æquiuoce mitti dicuntur: vt ex prædictis patet [c].

¶Ad quartum dicendum, quòd in diuinis ministeriis est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediate ad ministeria mitti, ita tamen quòd superiores mittantur ad altiora ministeria: inferiores vero ad inferiora.

ARTICVLVS III.

a *¶Vtrum angeli qui mittuntur assistant.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiã angeli qui mittuntur assistant. Dicit enim Greg. in Homil. Mittũtur igitur angeli & assistũt: quia etiam circũscriptus est angelicus spiritus. Sũmus tamẽ spiritus qui Deus est, circunscriptus non est.

¶Præterea, Angelus Tobiæ in ministerium missus fuit. Sed tamen ipse dixit, Ego sum Raphaël angelus vnus ex septem qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli qui mittuntur assistunt.

¶Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior est Deo quàm satan. Sed satan assistit Deo: secundum quod dicitur Iob primo. Cum assisterẽt filij Dei coram Domino, affuit inter eos & satan: ergo multo magis angeli qui mittuntur in ministerium, assistunt.

¶Præterea, Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi quia non immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes suscipit excepto eo qui est inter omnes supremus: ergo solus supremus angelus assisteret. Quod est contra illud quod habetur Dan. 7. Decies millies centena millia assistebant ei: ergo etiam illi qui ministrant assistunt.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit 17. Mora. super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt. Ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

CONCLVSIO.

¶Omnes angeli ministrantes assistunt, diuinam essentiam videndo, sed soli supremi assistunt, diuina tantum percipiendo mysteria, quæ in ipso sunt.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ angeli introducũtur assistentes & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui semper ei assistunt, & eius præcepta immediate audiunt. Alij vero sunt, ad quos præcepta regalia per assistentes nuntiantur, sicut illi, qui administrationi ciuitatum præficiuntur, & hi dicuntur ministrantes, sed non assistentes.

¶Considerandum est ergo, quòd omnes angeli diuinam essentiam immediate vident. Et quantum ad hoc omnes etiam qui ministrant, assistere dicuntur. Vnde Greg. dicit in 2. Mora. quòd semper assistere, aut videre faciem Patris possunt qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute. Sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentiæ percipere possunt: sed soli superiores per quos inferioribus denũtiantur [c]. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primæ hierar. assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dio. immediate à Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum, quæ procedunt de primo modo assistendi.

¶AD TERTIVM, Satan non dicitur astitisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia vt Greg. dicit 2. Mo. etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis similem non amisit.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediate vident in claritate diuinæ essentiæ, & ideo totius primæ hier.

mæ hierarchiæ, proprium esse dicitur immediate illuminari à Deo. Sed superiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quàm alius.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli secundæ hier. omnes mittantur: angeli enim omnes vel assistunt vel ministrant, secundum quod habetur Dan. 7. sed angeli secundæ hierar. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hierar. sicut dicit Diony. 8. cap. cæ. hier. omnes ergo angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.

¶Præterea, Gregor. dicit 17. mora. quòd plures sunt qui ministrãt, quàm qui assistunt: sed hoc non esset si angeli secundæ hierarc. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundæ hierar. in ministerium mittuntur.

¶SED CONTRA est, quod Dio. dicit, q̃ dominationes sunt maiores omni subiectione. Sed mitti in ministerium ad subiectionem pertinet: ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

CONCLVSIO.

¶Non omnes angeli secundæ hierarchiæ in ministerium mittuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est [c], mitti ad exterius ministerium proprie conuenit angelo. Secundum quod ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerij: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, vt Dio. dicit 7. cap. cæ. hierar. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministerium mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intellectui. In nomine autem dominationũ non importatur aliqua executio, sed sola dispositio & imperium de exequendis. Sed in nominibus inferiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam angeli & archangeli denominantur à denuntiando, virtutes & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, vt Gregor. dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd dominationes cõputantur quidẽ inter angelos ministrantes: non sicut exequentes ministerium, sed sicut disponentes & mãdantes quid alijs fieri debeat. Sicut architectores in artificijs nihil manu operantur: sed solum disponunt & præcipiunt quid alij debeant operari.

¶Ad secundum dicendum, q̃ de numero assistentiũ & ministrantium duplex ratio haberi potest. Greg. enim dicit plures esse ministrantes quàm assistentes: intelligit enim quòd dicitur, Millia millium ministrabant ei: non esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceretur, millia de numero milliũ: & sic ministrantium numerus ponitur indefinitus ad significandum excessum. assistentium vero numerus finalis cum subditur, Et decies millies centena millia assistebant ei: & hoc procedit secundum rationẽ Platonicorum: qui dicebant quòd quanto aliqua sunt vni primo principio propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quãto numerus est propinquior vnitati, tãto est multitudine minor. Et hæc opinio saluatur quantum ad numerũ ordinum dum sex ministrant, & tres assistunt. Sed Dion. ponit 14. c. cæ. hierar. q̃ multitudo angelorum transcendit omnem materialem multitudinem, vt scilicet sicut corpora superiora transcendunt corpora inferiora magnitudine quasi in immẽsum, ita superiores naturæ incorporeæ trãscendũt omnes naturas corporeas, quia quod est melius est magis a Deo intentum, & multiplicatum [c]. Et secundum hoc, cum assistentes sint superiores ministrantibus, plures erũt assistentes quàm ministrantes. Vnde secundũ hoc, millia millium legitur multiplicatiue, ac si diceretur, Millies millia. Et quia decies centũ sunt mille, si diceretur decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes quot ministrantes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes quàm ministrãtes. Nec tñ hoc, p̃ tanto dicitur, qa tantus solũ sit angelorũ numerus: sed multo maior: quia omnẽ materialẽ multitudinẽ excedit. Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Diony. ibidem dicit.

¶Tertio, vtrũ custodia pertineat solũ ad vltimũ ordinẽ angelorũ. ¶Quarto, vtrũ omni homini conueniat habere angelum custodem. ¶Quinto, quando incipiat custodia circa hominem. ¶Sexto, vtrum angelus semper custodiat hominẽ. ¶Septimo, vtrum doleat de perditione custoditi. ¶Octauo, vtrum inter angelos sit pugna ratione custodiæ.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum homines custodiantur ab angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non custodiantur ab angelis: custodes enim deputantur aliquibus, vel quia nesciunt, vel quia non possunt custodire seipsos, sicut pueri & infirmi, sed homo potest custodire seipsum per liberũ arbit. & scit per naturalem cognitionem legis naturalis: ergo homo non custoditur ab angelo.

¶Præterea, Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur. Sed homines custodiuntur à Deo, secundum illud Psalm. Non dormitabit, neq; dormiet qui custodit Israël. ergo non est necessarium quòd homo custodiatur ab angelo.

¶Præterea, Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam 3. Reg. 20. Custodi virum istum, qui si laplus fuerit, erit anima tua pro anima eiꝰ: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt, vel visibiliter apparendo vel miracula faciendo, vel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli si eorum custodiæ homines essent commissi: quod patet esse falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.

CONCLVSIO.

¶Necessarium est homines ab angelis custodiri & in operibus dirigi, cum multipliciter in ipsis errare illos contingat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum rationem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, quòd mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur [c]. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales & immobiles [c], & corpora inferiora per superiora [c], quæ sunt inuariabilia secundum substantiam: sed & nosipsi regulamur circa communiões in quibus possumus diuersimode opinari, per principia quæ inuariabiliter tenemꝰ. manifestum est autem quòd in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter variari & deficere possunt à bono: & ideo necessariũ fuit quòd hominibus angeli ad custodiam deputarentur, per quos regularentur & mouerentur ad bonum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per liberum arbit. potest homo aliqualiter malum vitare: sed non sufficienter, quia infirmatur circa affectum boni, propter multiplices animæ passiones. Similiter etiam vniuersalis cognitio naturalis legis quæ homini naturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonum: sed non sufficienter: quia in applicando vniuersalia principia iuris ad particularia opera, contingit hominẽ multipliciter deficere. Vnde dicitur cap. 9. Cogitationes mortalium timidæ & incertæ prouidentiæ nostræ: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli.

¶Ad secundum dicendum, q̃ ad bonum operandum duo requiruntur. Primo quidem, quòd affectus inclinetur ad bonum: quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis. secundo autem, quòd ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus attribuit prudentiæ. Quantum ergo ad primum Deus immediate custodit hominem, infundendo ei gratiam & virtutes: quantum autem ad secundum Deus custodit hominem, sicut vniuersalis instructor: cuius instructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: vt suprà habitum est [c].

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut homines, à naturali instinctu boni discedunt propter passionem peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, quæ fit inuisibiliter per hoc quòd homines illuminant ad bene agendum. Vnde quòd dupliciter, aut respectu Dei, aut respectuª diuinorum mysteriorum in Deo. Probatur 1 quia omnes immediate vident. Et cõfirmatur autoritate Greg. Secũda negatiue, Soli superiores primæ hierarchiæ assistunt, quo ad perceptionem diuinorũ mysteriorum in Deo. Probat autoritate Dion. qa eius est prius illuminari immediate à Deo.

a *¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ Artic. quartum.*

Comẽt. IN corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Nõ omnes angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur. Exequentes tantum mittuntur, non omnes secundæ hierarchię exequuntur. ergo. Maior probatur: quia missi est ex diuino imperio circa creaturam corporalem exercere. Minor vero, quia supremꝰ ordo hierarchiæ non exequitur, sed quinque inferiores. probatur vtrumque ex nominibus suorum ordinum. Domini est imperare. cæterorum exequi, &c.

a *¶ Super Quæstionis cęsimædecimætertiæ Articulum primum.*

Comẽt. IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Necesse est homines ab angelis custodiri. probatur, Omnia mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia regulantur secundum ordinem diuinæ prouidentiæ: homines secundum cognitionem & affectionem sunt multipliciter variabiles à bono. ergo oportet eos regulari per variabiles qui sunt sancti angeli. ergo. Maior probatur inductiue, In cælo, & intelligẽtijs corporalibus inferioribus & superioribusᵇ, &c. clara sunt omnia.

555 6 dist. 11. q. 1. ar. 1.

b 405 552 1. dist. 10. artic. 3.

534

511 2. dist. 10. artic. 1.

549

235

520

2. dist. 10. artic. 2.

545

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum secundum.*

Comment. IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputãtur. Probatur. Prouidentia Dei principaliter est circa perpetua, ita quòd circa transeuntia est vt ordinentur ad perpetua. ergo aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas. ergo ita se habet ad singulos homines, sicut ad singula genera vel species corruptibilium rerum. ergo custodia angelica similiter ad hoc se habet. Ergo rationabile est, quòd diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur. Antecedens supponitur ex superioribus. prima consequentia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus & specie & individuo secundũ formam, illa vero specie tantum. Secunda cõsequentia probatur ex eadem radice: quia quilibet homo æquiualet vni speciei, vel generi quo ad perpetuitatem, imò præstat. Tertia vero consequentia probatur: quia custodia angelica est executio diuinæ prouidentiæ. Vltima autem probatur: quia generibus diuersis secundũ Grego. diuersi ordines deputantur: & secundũ Augu. Dama. & Origenem singulis speciebus diuersi angeli quod probabile hic dicitur. In his enim sat est rationi consona dicere.

Annot. ¶In responsione ad tertium aduerte, quòd non est inconueniens licere constituere hanc vniuersaliter, quòd maius sit custodire vnum hominem quàm alium, cum contingat plures homines ad æquale æqualiter ex diuina prouidentia ordinari, sed destruere hãc negationem vniuersaliter, non est malus custodire vnũ hominẽ, quàm alios & hoc optime fit.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus.
¶ In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito.
¶ Distinctio est, Custodia hominũ est duplex, particularis & vniuersalis. Vtrumque patet ex responsione ad primum in præcedenti articulo.
¶ Prima conclusio est affirmatiue, Custodia particularis hominum pertinet ad infimũ ordinem angelorum tantum. Probatur. Minima secũdum Gregorium pertinent ad infimum ordinem: sed homines pereunt, non est imputandum negligentiæ angelorum, sed malitiæ hominum. Quod autem aliquando præter legem communem hominibus visibiliter apparent, ex speciali Dei gratia est: sicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non singuli homines à singulis angelis custodiantur: angelus enim est virtuosior quàm homo. Sed vnus homo sufficit ad custodiam multorum hominum. ergo multo magis vnus angelus multos homines potest custodire.
¶ Præterea. Inferiora reducuntur in Deum à superioribus per media: vt Diony. dicit. Sed cũ oẽs angeli sint inæquales, vt suprà dictum est[c], solus vnus angelus est inter quem & homines nõ est aliquis medius: ergo vnus angelus solus est qui immediate custodit homines.
¶ Præterea, Maiores angeli maioribus officiis deputant. Sed non est maius officiũ custodire vnũ hominem q̃ alium. cũ omnes homines natura sint pares. Cũ ergo omniũ angelorum sit vnus maior alio secũdũ Dio. videtur q̃ diuersi homines non custodiantur à diuersis angelis.
¶ SED CONTRA est quod Hie. exponens illud Mat. Angeli eorum in cælis, dicit. Magna est dignitas animarũ, vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui, angelum delegatum.

CONCLVSIO.

¶ *Singulis hominibus necesse est singulos angelos ad custodiam deputari.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputantur. Cuius ratio est, quia angeli sũ custodia est quædã executio diuinæ prouidentiæ circa homines. Prouidentia autẽ Dei aliter se habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas[c]: quia aliter se habent ad incorruptibilitatem. Homines enim nõ solum sunt incorruptibiles quantum ad communem speciem, sed etiam quantum ad proprias formas singulorũ, quæ sunt animæ rationales. Quod de aliis rebus corruptibilibus dici non potest. Manifestum est autem quòd prouidentia Dei principaliter est circa illa quæ perpetuo manent. Circa vero ea, quæ trãseunt, prouidentia Dei est, inquãtũ ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei cõparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera vel species corruptibilium rerum. Sed secundum Gregor. diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus. Puta potestates ad arcendos dæmones, virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et probabile est q̃ diuersis speciebus rerum diuersi angeli eiusdem ordinis præficiantur. Vnde etiam rationabile est vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui homini adhibẽt custos dupliciter. Vno modo inquantum est homo singularis. Et sic vni homini debetur vnus custos: & interdum plures deputantur ad custodiã vnius. Alio modo inquantum est pars alicuius collegij. Et sic toti collegio vnus homo ad custodiam præponitur. Ad quẽ pertinet prouidere ea quæ pertinent ad vnum hominem in ordine ad totum collegium. Sicut sunt ea quæ exterius agitur de quibus alij ædificãtur vel scandalizantur. Angelorum autem custodia deputatur homi nibus etiam quantum ad inuisibilia & occulta quæ pertinẽt ad singulorum salutem secundum seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiam.
¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut dictũ est[c], angeli primæ hierarchiæ, omnes quantum ad aliqua illuminantur immediate à Deo. Sed quædam sunt de quibus illuminãtur superiores tantũ immediate à Deo. quæ inferioribus reuelant & idem etiam in inferioribus ordinibus cõsiderandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quantum ad quædam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo qui immediate sibi præfertur. Et sic etiã possibile est quòd aliquis angelus immediate illuminet hominem: qui tum habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.
¶ Ad tertium dicendum, q̃ quãuis homines natura sint pares, tum inæqualitas in eis inuenitur, secundum quod ex diuina prouidentia quidam ordinantur ad maius, & quidam ad minus[c]: secundum illud quod dicitur Eccle. 33. In multitudine disciplinæ Domini separauit eos, & ipsis benedixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit & humiliauit. & sic maius officiũ est custodire vnum hominem quàm alium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.*

AD TERTIVM sic pceditur. Videt q̃ custodire homines non pertineat solũ ad infimũ ordinem angelorũ. Dicit enim Chryso. q̃ hoc quod dicitur Matt. 18. Angeli eorum in cælis, &c. intelligitur non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus. ergo supereminentes angeli custodiunt homines.
¶ Præterea, Apostolus ad Hebr. dicit q̃ angeli sunt in ministerium missi propter eos qui hæreditatẽ capiunt salutis. Et sic videtur quòd missio angelorum ad custodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt suprà dictũ est[c]. Ergo omnes angeli quinq; ordinum custodiæ hominum deputantur.
¶ Præterea, Ad custodiam hominum maxime videtur esse necessarium arcere dæmones, quod maxime pertinet ad potestates secundum Grego. & miracula facere: quod pertinet ad virtutes. Ergo illi etiam ordines deputantur ad custodiam, & non solum virtutes.
¶ SED CONTRA est, quòd in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Diony.

CONCLVSIO.

¶ *Singulorum hominum particularis custodia ad infimi ordinis angelos spectat, vniuersalis autem ad omnes ordines extenditur.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut suprà dictũ est[c], homini custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis secundũ quod singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimum ordinem angelorum: quorũ secundũ Greg. est minima nuntiare. Hoc autẽ videtur esse minimũ in officiis angelorũ, procurare ea, quæ ad vnius hominis salutem pertinent. Alia vero est custodia vniuersalis. Et hæc multiplicatur secundũ diuersos ordines. Nã quãto agens fuerit vniuersalius, tanto est superius. Sic igit custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinem principatuum, vel forte ad archangelos qui dicũtur principes angelorum. Vnde & Michaël, quẽ archangelũ dicimus, vnus de principibus dicitur Dan. 10. Vlterius autem super omnes naturas corporeas habent custodiam Virtutes. Et vlterius etiã super dæmones habẽt custodiã Potestates. Et vlterius super homines spiritus hĩt custodiã Principatus, vel dñationes secundũ Greg.
¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ verbum Chrys. potest intelligi, vt loquatur de supremis in ordine infimo angelorum. Quia, vt Dio. dicit, in quolibet ordine sunt primi medij & vltimi. Est autem probabile, quòd maiores angeli deputẽtur ad custodiam eorum qui sunt ad maiorem gradum gloriæ à Deo electi.
¶ Ad secundum dicendum, q̃ non omnes angeli qui mittuntur, habent particularem custodiã super singulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalẽ custodiã magis vel minus, vt dictum est[c].
¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam inferiores angeli exercent officia superiorum inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd nõ omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo Philip. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam procuratio eorum quæ sunt ad salutem vnius tantum, est minimum inter officia angelica.
¶ Secunda conclusio est responsiua negatiue virtualiter, Custodia vniuersalis multiplicatur secundum diuersos ordines. Primo probatur: quia quanto agens est vniuersalius tanto est superius. Secundo explanatur ipsa multiplicatio ascendendo à multitudine humana ad omnia corpora, ad dæmones, ad angelos, ad archangelos, vel principes, virtutes, potestates, & principatus, vel dominationes apud Grego. Recolito hic quòd litera bis meminit ordinis, qui dicitur principatus, primo coniungendo cum archangelis propter opinionem Dion. secundo supra potestates propter Gregorium.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Artis quartum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus cõclusionib⁹ iuxta membra. Distinctio est, Homo habet duplicem statum, scilicet viæ, & termini. Prima conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Omnes homines in statu viæ habent angelos custodes. Probatur, Constitutis in via in qua multa imminent pericula, datur custodes. Omnes homines in statu viæ sunt huiusmodi. probatur minor dupliciter. Primo ratione: tum quia ab interius, tum quia ab exterius sunt inimici. Secũdo autoritate Psalm. Secunda conclusio est, Homines in termino non habebunt custodes: sed conregnãtes aut punientes socios.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ quintum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo recitantur duæ opiniones circa quæstionem, scilicet ab ortu vel à baptismo. Secundo reiicitur quòd à baptismo, & probatur simul quòd ab ortu. Distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & proprio rum Christianis: & arguendo quòd hæc cum christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficiũ commune. Dubium autem quod hic remanet: quia scilicet ex ista ratione videtur quòd angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non à natiuitate extra vterum, soluitur in responsione ad tertium ex hoc quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cum prius esset sic eius, quod ramen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum incohoat custos proprius sicut & natura, prius existente custode communi.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Angelus custos nunquam totaliter dimittit suum hominem. Probatur, Diuina prouidentia nullam rẽ totaliter derelinquit quamuis quo ad aliquid deferat permittendo. ergo custodia angelica nunquam totaliter dimittit custoditum: quãuis quo ad aliquid permittat relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur: inquantum participat aliquid de esse, tantum de prouidentia diuinæ sed implicat q̃ aliquid sit & deseratur totaliter ab es-

stodiam deputantur, etiam Christus angelũ custodem habuisset. Sed hoc videtur inconueniẽs, cum Christus sit maior omnibus angelis. Nõ ergo omnib⁹ hominibus angeli ad custodiam deputãtur.
¶ Præterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed sibi non competebat habere angelum custodem ad minus in statu innocentiæ: quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli nõ præficiuntur ad custodiam omnibus hominibus.
¶ Præterea, Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducantur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operandum, & muniantur contra insultus dæmonum. Sed homines præsciti ad damnationem, nunquam perueniunt ad vitã æternam: infideles etiam etsi interdum bona opera faciant, non tamen bene faciunt, quia nõ recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit: vt Augustt. dicit. Antichristi etiam aduentus erit secũdum operationem Satanæ: vt dicitur 2. ad Thessal. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.
¶ SED CONTRA est autoritas Hieron. suprà inducta[e] qui dicit, quòd vnaquæque anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶ *Singulis hominibus in statu viæ deputati sunt singuli angeli ad custodiam, in patria vero tantum ad conregnandum, vel puniendum.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd homo in statu vitæ istius constitutus est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa periculosa homini imminent: tum ab interiori, tum ab exteriori: secundum illud Psalm. In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem: sed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus secundum quod homo immediate regulabatur à verbo Dei. Vnde non indigebat custodia angelorum. Et iterum secundũ animam erat comprehensor: sed ratione possibilitatis corporis erat viator[c]. Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquam superior, sed magis minister tanquam inferior. Vnde dicit Matth. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei.
¶ Ad secundum dicendum, quòd homo in statu innocentiæ non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt suprà dictum est[c]: sed imminebat periculum ei ab exteriori propter insidias dæmonum: vt rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum.
¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut præsciti & infideles, & etiam Antichristus non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso, scilicet custodia angelorum: per quam etsi non iuuentur, quantum ad hoc quòd vitam æternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc q̃ ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & sibi ipsis & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum volunt. Et similiter Antichristus non tantũ nocebit quantum vellet.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate. Angeli enim mittuntur in ministerium propter eos qui hæreditatem salutis capiunt: vt Apostolus ad Hebr. dicit. Sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam à tempore baptismi, & non à tempore natiuitatis.
¶ Præterea, Homines ab angelis custodiuntur inquantum ab eis illuminantur per modum doctrinæ. Sed pueri mox nati sunt capaces doctrinæ: quia non habent vsum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.
¶ Præterea, Pueri in materno vtero existentes habent animam rationalem aliquo tempore: sicut & post natiuitatem ex vtero. Sed cum sunt in materno vtero, nõ deputãtur eis angeli ad custodiam, vt videtur: quia neque etiam ministri ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim à natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.
¶ SED CONTRA est quod Hierony. dicit, quòd vnaquæque anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶ *Homini statim ab ipsa sui natiuitate deputatus est ad custodiam angelus.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ sicut Orig. dicit super Mart. super hoc est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd angelus ad custodiam homini deputatur à tempore baptismi, alij vero quòd à tempore natiuitatis. & hanc opinionem Hierony. approbat. Et rationabiliter. Beneficia enim, quæ dantur homini diuinitus ex eo quòd est Christianus, incipiunt à tempore baptismi: sicut perceptio eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea, quæ prouidentur hominis à Deo inquantum habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur ex quo nascendo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, vt ex præmissis patet[c]. Vnde statim à natiuitate habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ angeli mittũtur in ministerium, efficaciter quidem propter eos solos qui hæreditatẽ capiunt salutis, si consideretur vltimus effectus custodiæ, qui est perceptio hæreditatis. Nihilominus tamen & aliis ministerium angelorum non subtrahitur: quamuis in eis hanc efficaciam non habeat quòd perducantur ad salutem. Efficax tamen est circa eos angelorum ministerium inquantum à multis malis retrahuntur.
¶ Ad secundum dicendum, q̃ officium custodiæ ordinatur quidem ad illuminationem doctrinæ: sicut ad vltimum & principalem effectum. Nihilominus tamen multos alios effectus habet qui pueris competunt, scilicet arcere dæmones & alia nocumenta tam corporalia quam spiritualia prohibere.
¶ Ad tertium dicendum, quòd puer quandiu est in materno vtero, non totaliter est à matre separatus, sed per quandam colligationem est quodammodo adhuc aliquid eius: sicut & fructus pẽdens in arbore est aliquid arboris. Et ideo probabiliter dici potest, q̃ angelus qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris vtero existentem. Sed in natiuitate quando separatur à matre, angelus ei ad custodiam deputatur: vt Hier. dicit.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus custos quandoque deserat hominem cuius custodiæ deputatur. dicitur enim Iere. 51. ex persona angelorum: Curauimus Babylonẽ, & non est curata. derelinquamus ergo eam. Et Isa. 5. Auferam sepem eius, & erit in conculcatione. Glo. id est angelorum custodiam.
¶ Præterea, Principalius custodit Deus quàm angelus. Sed Deus aliquãdo hominẽ derelinquit secũdũ illud Psal. Deus Deus me⁹ respice in me: quare me dereliquisti? Ergo multo magis angelus custos hominem derelinquit.
¶ Præterea, Sicut dicit Damasc. angeli cũ sunt hic nobiscum, non sunt in cælo. Sed aliquando sunt in cælo. Ergo aliquando nos derelinquit.
¶ SED CONTRA, Dæmones nos semper impugnant, secundũ illud 1. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli semper nos custodiunt.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus homini ad custodiam deputatus, nunquam ex tet ipsum dimittit, sed permittit quandoque in malum tam culpæ quam pœnæ cadere, ex lege permissionis diuinæ ad tempus propter hominis maius bonum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd custodia angeli, vt ex supradictis patet[c], est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifestum est autem quòd nec homo nec res aliqua totaliter diuinæ prouidentiæ subtrahitur. Inquãtum enim aliquid participat de esse, intantum subditur vniuersali prouidentiæ entium. Sed intantum Deus secundum ordinem suæ prouidentiæ dicitur hominem derelinquere inquantum permittit hominem pati aliquem defectum vel pœ-

membra. Distinctio est, Homo habet duplicem statum, scilicet viæ, & termini. Prima conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Omnes homines in statu viæ habent angelos custodes. Probatur, Constitutis in via in qua multa imminent pericula, datur custodes. Omnes homines in statu viæ sunt huiusmodi. probatur minor dupliciter. Primo ratione: tum quia ab interius, tum quia ab exterius sunt inimici. Secũdo autoritate Psalm. Secunda conclusio est, Homines in termino non habebunt custodes: sed conregnãtes aut punientes socios.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ quintum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo recitantur duæ opiniones circa quæstionem, scilicet ab ortu vel à baptismo. Secundo reiicitur quòd à baptismo, & probatur simul quòd ab ortu. Distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & proprio rum Christianis: & arguendo quòd hæc cum christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficiũ commune. Dubium autem quod hic remanet: quia scilicet ex ista ratione videtur quòd angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non à natiuitate extra vterum, soluitur in responsione ad tertium ex hoc quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cum prius esset sic eius, quod ramen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum incohoat custos proprius sicut & natura, prius existente custode communi.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Angelus custos nunquam totaliter dimittit suum hominem. Probatur, Diuina prouidentia nullam rẽ totaliter derelinquit quamuis quo ad aliquid deferat permittendo. ergo custodia angelica nunquam totaliter dimittit custoditum: quãuis quo ad aliquid permittat relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur: inquantum participat aliquid de esse, tantum de prouidentia diuinæ sed implicat q̃ aliquid sit & deseratur totaliter ab es-

Universidad de Deusto
Biblioteca

se. ergo quærat secundam veroquia Deo permittis incurri in aliquem defectum pœnæ vel culpæ. Consequentia probatur quia custodia angelica est executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanatur proinde auctoritas Scripturæ ex tensu conclusionis, vt patet.

Cajet. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd non dicitur in littera, quòd angelus sit similiter in cælo, & in custodito homine per effectum actualem in illo: sed quòd in cælo quandoque existens non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat super illum, & statim si opus est, subuenire potest. Vnde in littera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum, quæ circa custodiendum hominem sunt: & potentia proxima ac expedita absq; interuallo temporis medij ad subueniendum. Et propter hoc dicitur non relinquere quo ad effectum custodiæ: sicut 559
2. dist. 11. q. 1. ar. 5. matre non dicitur relinquere infantem, quando ita prope iuxta eum vigilãs occupatur, quòd statim potest illi in omnibus adesse.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimatertiæ Articulum septimum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negari nequam probat primo, deinde explanat. Est ergo conclusio, Angeli non dolent de malis custoditorum. Probatur. Dolor est de inuoluntario simpliciter. nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis: ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior probatur auctoritate Augustini. Minor probatur, Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter voluntarius angelis. ergo nihil fit in mundo contra eorum voluntatem. Tenet sequela, quia nihil fit nisi secundum ordinem diuinæ Iustitiæ. Explanatur deinde hæc ratio distinguendo ex tertio Ethicorum, voluntarium & inuoluntarium simpliciter & in vniuersali: & applicando ad propositum. patet omnia.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimatertiæ Articulum octauum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor, primo occasio quæstionis, & est autoritas Danielis. Secundo, expositio Hieronymi, & est remotio quæstionis: quia ponit quòd intelligitur de pugnæ, vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum eum dimittit. prout scilicet non impedit quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impediuerunt quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum est in cælo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, sed itatim potest adesse [c].

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. Dicitur enim Isa. 33. Angeli pacis amarè flebunt. Sed fletus est signum dolo- 30
ris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum quos custodiunt.

¶ Præterea, Tristitia est, vt August. dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed peditio hominis custoditi est contra voluntatem angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶ Præterea, Sicut gaudio contrariatur tristitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente: vt habetur Lucæ 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

¶ Præterea, Super illud Numeri 11. Quicquid offertur primitiarum, &c. dicit glos. Orig. trahuntur angeli in iudicium, vtrum ex ipsorum negligentia an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis propter quæ in iudicium tractus est: ergo angeli dolent de peccatis hominum.

¶ SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apocal. 21. Mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor. Sed angeli sunt perfecte beati: ergo de nullo dolent.

CONCLVSIO.

¶ Cum nihil in mundo angelis simpliciter inuoluntarium fiat, de hominum, quos custodiunt, malis minime dolent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim & dolor secundum Augustinum, non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium voluntati angelorum & aliorum beatorum, quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ. nihil autem fit in mundo nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethic. illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quod agitur: consideratis scilicet omnibus quæ circunstant, quamuis in vniuersali consideratum non esset voluntarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare absolute, & vniuersaliter considerando, sed imminente periculo salutis hoc vult. Vnde magis est hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata & pœnas hominum, vniuersaliter & absolute loquendo, non volunt: volunt tamen quod circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Isa. potest intelligi de angelis, id est nuntiis Ezech. qui fleuerũt propter verba Rapsacis. De quibus habetur Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum: secundum vero allegoricum, angeli pacis sunt apostoli & prædicatores qui flent pro peccatis hominum. Si vero secundum sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio ad designandum quòd angeli volunt in vniuersali hominum salutem. Sic enim Deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur.

¶ Ad secundum patet solutio per ea quæ dicta sunt [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd tam in pœnitentia hominum quam in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli dicuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrum inter angelos possit esse pugna seu discordia.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. 560
Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sub- 2. dist. 11. q. 2. ar. 5.
limibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna.

¶ Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

¶ Præterea, Si angeli dicuntur pugnare pro eis quos custodiunt, necesse est quòd vnus angelus foueat vnam partem, & alius aliam. Sed si vna pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. Ergo inter bonos angelos non est pugna.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Dan. 10. ex persona Gabriëlis. Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo vnus bonus angelus restitit alij. Et sic inter eos est pugna.

CONCLVSIO.

¶ In Angelis pugna quidem esse potest, non discordia voluntatum, sed meritorum contrarietate, pro quibus pugnare dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio monetur occasione horum verborum Danie. Quæ quidem Hieron. exponit dicens principem regni Persarum esse angelum qui se opposuit liberationi populi Israëlitici: pro quo Daniel orabat, Gabriele preces eius Deo præsentante. hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed secundum Gregor. 17. Mora. princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad videndum igitur qualiter vnus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quòd diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines, per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque quòd in diuersis regnis vel in diuersis hominibus contraria merita vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri subdatur, aut præsit. Quid autem super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante. Vnde necesse habent super his sapientiam Dei consulere. Sic igitur inquantum de contrariis meritis & sibi repugnantibus diuinam consulunt voluntatem, resistere sibiinuicem dicuntur: non quia sint eorum contrariæ voluntates, cum in hoc omnes concordent quòd Dei sententia impleatur, sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAET

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimaquartæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio cum vna bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. conclusio est, Impugnatio dæmonum est ex malitia eorum, ordo vero à Deo. Probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primam partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnat. ergo. quo ad secundam vero quia Deus vtitur malis bene ordinando. ergo. declaratur autem ex opposito, custodia, scilicet angelica. hæc enim secundum vtrumque est à Deo, illa secundum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

Cajet. ¶ Circa hanc responsionem dubitationcula est, quia titulus dubij est de quæstione, an est, vtrum scilicet dæmones impugnent nos. Responsio autem est nõ ad hoc, sed causat impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Posterio. Omnis quæstio est quæstio medij & nihil aliud est quærere si quadratura circuli est, quàm si est aliquod medium ad ipsam. Vnde nihil aliud est quærere si dæmones impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnẽt. Et propterea responsio est ad propositum directè secundũ artem sciendi dum assignat causas ex quibus prouenit impugnatio dæmonũ contra nos. Sic enim optime à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimaquartæ Articulum secundum.

Titulus in corpore manifestatur.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo in communi declaratur quid & quotuplex est tentare. Secundo responditur quæsito.

¶ Quo ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentum sumere vt sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. nam quandoque fit cum solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoque cum aliquo vlteriore fine: qui potest esse bonus & malus, &c.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est. Tentare vt noceat perpetrationi peccati, est proprium diaboli. Probatur ex differentia huius tentare attributum diabolo, & aliis, scilicet hominibus, Deo & carni, ac mundo: homini quidem conuenit ad vtrumlibet, scilicet bonũ & malum: & ad malum culpæ non nisi vt ministro diaboli: Deo verò ad bonum tantum mundo verò & carni quamuis ad malum culpæ, tamen aut non actiue, sed materialiter, aut instrumentaliter, diabolo principaliter tentante.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimaquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. Distinctio est. Causa alicuius dupliciter, directe, quæ scilicet directe operatur ad illud

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQVARTA DE DÆMONUM IMPVGNATIONE, IN QUINQUE ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de impugnatione dæmonum. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrum homines à dæmonibus impugnentur. ¶ Secundo, vtrum tentare sit proprium diaboli. ¶ Tertio, vtrum omnia peccata hominum ex impugantione siue tẽtatione dæmonum proueniant. ¶ Quarto, vtrum possint vera miracula facere ad seducendum. ¶ Quinto, vtrum dæmones qui ab hominibus superantur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non impugnentur à dæmonibus. Angeli enim deputantur ad hominum custodiam missi à Deo. Sed dæmones non mittuntur à Deo, cum dæmonum intentio sit perdere animas: Dei autem saluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationem.

¶ Præterea, Non est æqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortem, ignarus contra astutum exponatur ad bellum. Sed homines sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum à Deo, qui est omnis iustitiæ autor, vt homines à dæmonibus impugnentur.

¶ Præterea, Ad exercitium hominum sufficit impugnatio carnis & mundi. Sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur necessarium quòd à dæmonibus impugnentur.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephesios 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

CONCLVSIO.

¶ Impugnantur homines à dæmonibus ex ipsa illorum malitia, ordo autem impugnationis ab ipso Deo est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dæmonum malitia procedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur, & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem viurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli Deo ministrant in determinatis officijs ad hominum salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est à Deo, qui ordinatè nouit malis vti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum, tam ipsa custodia quàm ordo custodiæ reducitur ad Deum sicut ad primum actorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo instigando ad peccatum. Et sic non mittuntur à Deo ad impugnandum, sed aliquando permittuntur secundum Dei iusta iudicia. Aliquando autem impugnant homines puniendo. Et sic mittuntur à Deo. Sicut missus est spiritus mendax ad puniendum Achab regem Israël, vt dicitur 3. Reg. vlti. Pœna enim refertur in Deum sicut in primum actorem. Et tamẽ dæmones ad puniendum missi, alia intentione puniunt, quàm mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio, vel inuidia, mittuntur autem à Deo propter eius iustitiam.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ad hoc quòd non sit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio. principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ, secundario autem per custodiam angelorũ. Vnde 4. Reg. 6. Eliæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitium impugnatio, quæ est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum non sufficit, quæ vtroque vtitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriam electorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum tentare sit proprium diaboli.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tentare non sit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, secundum illud Genes. 22. Tentauit Deus Abrahã. Tentat etiam caro & mundus. Et etiam homo dicitur tẽtare Deum & hominem. Ergo non est proprium dæmonis tentare.

¶ Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ Præterea, Tentatio est via in peccatum. Peccatum autem in voluntate consistit. Cum ergo dæmones non possint voluntatem hominis immutare, vt per supradicta patet [c]: videtur quòd ad eos non pertineat tentare. *c b*

¶ SED CONTRA est, quod dicitur 1. ad Thessa. 3. Ne forte tentauerit nos is qui tentat. Glos. id est diabolus, cuius officium est tentare.

CONCLVSIO.

¶ Tentare, id est ad malum culpæ homines inducere, peccatum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tentare est proprie experimentum sumere de aliquo. Experimentum sumitur de aliquo, vt sciatur aliquid circa ipsum. & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque vlterius ex scientia quæritur aliquis alius finis, vel bonus, vel malus. Bonus quidem, sicut cum aliquis vult scire qualis aliquis sit, vel quãtum ad scientiam, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc scire vult, vt eum decipiat vel subuertat. Et per hunc modum potest accipi quomodo tentare diuersis diuersimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem vt sciat tantum. Et propter hoc tentare Deum dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit Dei virtutem. Quandoque vero tentat vt iuuet, quandoque vero vt noceat. Diabolus autem semper tentat vt noceat in peccatum præcipitando. & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit inquantum est minister diaboli. Deus autem tentare dicitur vt sciat, eo modo loquendi, quo dicitur scire quod facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat vtrum diligatis eũ. Caro etiam & mundus dicuntur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquantum scilicet potest cognosci qualis sit homo, ex hoc quòd sequitur vel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus vtitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis conditionem solus Deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad vnum vitium quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare voluntatem, potest tamen, vt suprà dictum est [c], aliqualiter immutare inferiores vires: ex quibus etsi non cogitur, voluntas tamen inclinatur. *548 c b*

ARTICVLVS III. *563*

a ¶ Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. *12. q. 80. art. 4. Et 3. q. 8. ar 7. ad secundum. Et mal. 9. 3. art. 5.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dionysius 4. cap. de Diui. no. quòd multitudo dæmonũ est causa omnium malorum sibi & aliis. Et Damasc. dicit quòd omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitatæ sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad illud: vt domificatio ad ædificandum: & indirecte, quæ facilicet operatur aliud ad quod illud sequitur: vt scindens ligna respectu combustionis.

¶Prima conclusio est affirmatiua, Omnia peccata hominum causantur à dæmone indirecte. Probatur primo: quia fuit causa primi peccati, ex quo femes est prona ad malum. Exponuntur deinde doctores Diony. & Damasc. iuxta hunc sensum.

¶Secunda conclusio est negatiua, Nõ omnia peccata hominum causantur à dæmone directe. Probatur primo. Sciens dæmone, in homine sunt appetitus sensitiuus & liberum arbitrium. ergo potest esse peccatũ. Antecedens patet etiam auctoritate Orig. consequenta probatur, quia regulatio appetitus ex libero pendet arbitrio. deinde declaratur conclusio: quoniam particularis est quo ad particularem sibi subcontrariam: quomodo facilicet fiant quæ dã peccata nostra à dæmone directe, & dicitur quòd eo modo quo peccanum primorum parentum.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quartum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo distinguendo respondet quæsito. Secundo ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶Quo ad primum distinctio supraposita repetitur. Miraculum dupliciter proprie, & large.

¶Prima cõclusio respondet negatiua. Dæmones non possunt facere proprie miracula. Probatur vt supra: quia miraculũ proprie est præter ordinem & virtutem totius creaturæ.

¶Secunda conclusio est responsiua affirmatiue: Dæmones possunt per miracula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, quod & facultatẽ & cognitionem nostram excedit.

¶Quo ad secũdum notatur, quòd aliud est dicere, hoc est vere miraculum, & aliud, hoc est vere res quæ apparet: & quòd quamuis opera mira dæmonum nunquam sint vera miracula, vt in prima conclusione dicitur: sunt tamen quandoque vere res mirabiliter factæ, vt ranæ magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoque autem sunt rerum phantasmata, seu similitudines tantum: vt in responsione ad secundum declaratur.

¶Præterea, De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus de Iudæis dicit Iohan. 8. Vos ex patre diabolo estis. Hoc autem est inquantum ipsi ex diaboli suggestione peccabant. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

¶Præterea, Sicut angeli deputantur ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona quæ facimus, ex suggestione bonorum angelorum procedunt: quia diuina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo & omnia mala quæ facimus, prouenient ex suggestione diaboli.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. dog. Nõ omnes cogitationes nostræ malæ à diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

CONCLVSIO.

¶ *Omnia hominum peccata à dæmone indirecte causantur, directe autem ex arbitrij libertate.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd causa alicuius potest dici aliquid dupliciter. Vno modo directe, alio modo indirecte. Indirecte quidem, sicut cum aliquod agens causans aliquam dispositionem ad aliquem effectum, dicitur esse occasionaliter & indirecte causa illius effectus, sicut si dicatur, quòd ille, qui secat ligna, est causa combustionis eorum. Et hoc modo dicendum est, quod diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum: quia initiauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato conlecuta est in toto genere humano quædam promptitudo ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda sunt verba Damasc. & Diony. Directe autẽ dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directe ad illud, & hoc modo diabolus non est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo instigante, sed quædam ex libertate arbitrij, & carnis corruptione. Quia vt Origenes dicit, etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & huiusmodi. Circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime supposita corruptione naturæ. Refrænare autem & ordinare huiusmodi appetitum, subiacet libero arbitrio. Sic ergo non est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire. si quæ tamen ex instinctu eius proueniunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes, vt Isidorus dicit. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd si qua peccata absque instinctu diaboli perpetrantur per ea tamen fiunt homines filij diaboli, inquantum ipsum primo peccantem imitatur.

¶Ad tertium dicendum, quod homo potest per seipsum ruere in peccatum: sed ad meritum proficere non potest, nisi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante ministerio angelorum. Et ideo ad omnia bona nostra cooperantur angeli: non tamen omnia peccata nostra procedunt ex dæmonum suggestione. Quamuis nullum genus peccati sit, quod non interdum ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum dæmones possint homines seducere.*

564 AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd dæmones non possint homines seducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dæmonum maxime vigebit in operib⁹ Antichristi. Sed sicut Apostolus dicit secũdæ ad Thessalonicenses secundo, eius aduentus est secundum operationem Satanæ in omni virtute & signis & prodigiis mẽdacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt nisi signa mendacia.

¶Præterea, Vera miracula per aliquam corporum immutationem fiunt. Sed dæmones non possunt immutare corpus in aliquam naturam. Dicit enim Augustinus 8. de ciui. Dei. Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate, in membra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non possunt.

¶Præterea, Argumentũ efficaciã non habet quod se habet ad opposita. Si ergo miracula vera possunt fieri à dæmonibus ad falsitatem persuadendam, nõ erunt efficacia ad veritatẽ fidei confirmandam. Quod est incõueniens: cum dicatur Marci vltimo, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis.

¶SED CONTRA est quod Augusti. dicit libro 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiunt per seruos Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Quamuis dæmones non possint proprie miracula facere, possunt tamen per miracula communiter homines seducere.*

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut ex suprà dictis patet c, si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non possunt nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum proprie dicitur quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum large, quod excedit humanam facultatem & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula: quæ scilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo inquantum facit aliquid, quod est supra facultatem & cognitionem alterius, ducit alium in admirationem sui operis, vt quodãmodo miraculum videatur operari. Sciendum est tamen, quòd quamuis huiusmodi opera dæmonum quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant, sunt tamen quandoque veræ res c. Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonũ veros serpentes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo excidit. & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domum deiciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantasmata non fuerunt, vt Augusti. dicit 20. de Ciui. Dei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augusti. dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij: vt quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, vt quæ non facit videatur facere. Vel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut suprà dictum est c, materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dæmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam. Sed possunt adhibere quædã semina quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos: vt Augusti. dicit 3. de Trini. Et ideo dicendum est, quòd omnes transmutationes corporalium rerum quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina: possunt fieri per operationem dæmonum huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cum aliquæ res transmutantur in serpentes vel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Ille vero transmutationes corporalium rerum quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quod corpus hominis mortuum reuiuiscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere. Vno modo ab interiori secundum quòd dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter quàm sit: sicut si prà dictum est c. Et hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarũ rerum corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aëre cuiuscunq; formæ & figuræ, vt illud assumens in eo visibiliter appareat: potest eadem ratione circa quæcunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est quod Augusti. dicit 18. de Ciui. Dei, quòd phantasticum hominis quod etiam in cogitando siue somniando, per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus appareat alienis. Quod non est sic intelligendum quod ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur, sed quia dæmon qui in phantasia vnius hominis formar aliquam speciem: ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in lib. 83. quæstio. cum talia faciunt magi qualia sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Illi enim faciunt quærentes gloriam suã, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædam priuata commercia: illi autem publica administratione & iussu Dei, cui cuncta creata subiecta sunt.

¶ART

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.*

565 3. dist. 6. mic. 5. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd dæmõ qui superatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Christus enim efficacissime suum tentatorem vicit. Sed tamen postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est verum quòd diabolus victus ab impugnatione cesset.

¶Præterea, Infligere pœnam ei qui in pugna succumbit, est incitare ad æcrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Matth. quarto, Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

CONCLVSIO.

¶ *Dæmon superatus vacat à tentatione eiusdem non semper, sed vsque ad tempus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt, quòd dæmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, quòd potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur vsque ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo vsque ad tempus. Et huius ratio est duplex. Vna est ex parte diuinæ clementiæ. Quia, vt Chrysost. dicit super Matth. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quãdiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tẽtare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Ambrosi. dicit super Lucam, quòd diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquãdo diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam vnde exiui.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQUINTA, De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

¶Circa actiones corporales quæruntur sex. ¶Primo, vtrum aliquod corpus sit actiuum. ¶Secundo, vtrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes. ¶Tertio, vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶Quarto, vtrum sint causa humanorum actuum. ¶Quinto, vtrum eorum actionibus dæmones subdantur. ¶Sexto, vtrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quæ eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum aliquod corpus sit actiuum.*

566 3. contra sup. 69. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd nullũ corpus sit actiuum. Dicit enim Augusti. quòd in rebus inuenitur aliquid actum & non agens, sicut sunt corpora: aliquid agens & non actum, sicut Deus: aliquid agens & actum, sicut substantiæ spirituales.

¶Præterea, Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis. Sed infra substãtiam corporalem non est substantia quæ sit receptibilis suæ actionis: quia hæc substantia tenet vltimum gradum in entibus. Ergo substantia corporalis non est actiua.

¶Præterea, Omnis substantia corporalis concluditur quantitate. Sed quantitas impedit substantiam à motu & actione: quia comprehendit eam & mergitur in ea: sicut impeditur aër nubilosus à perceptione luminis. Et huius signum est, quòd quãto magis accreuerit quantitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc quòd moueatur. Ergo nulla substantia corporalis est actiua.

¶Præterea, Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

¶Præterea, Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formam substantialem: quia non inuenitur in corporibus principium actionis nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis: cum causa sit potior quàm effectus. Similiter etiam neq; ad formam accidentalem: quia accidens non se extendit vltra suum subiectum, vt Augusti. dicit 9. de Trinit. Ergo nullum corpus est actiuum.

¶SED CONTRA est, quòd Dion. 15. capit. cæles. hierar. inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad sui capetas materias manifestat sui ipsius magnitudinem, & actiuus & potens.

CONCLVSIO.

¶ *Corpus secundum quòd est actu, agit in corpus secundum quòd est in potentia.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerunt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerunt. Et hæc est opinio Auicebron in libro fontis vitæ, vbi per rationes, quæ tactæ sunt, probare nititur quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones quæ videtur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corporalia quòd ignis secundum eum non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum. Et videtur hæc opinio derivata esse ab opinione Plato. Nam Plato posuit omnes formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas & determinatas & contractas ad hanc materiam c, formas vero separatas esse absolutas & quasi vniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum quę sunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam indiuiduam per quantitatem, ponebat Auicebron quòd à quantitate proiicit est indiuiduationis principium, retinetur & arcetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliam materiam. sed solum forma spiritualis & immaterialis quæ non est coarctata per quantitatem potest effluere per actionem in aliud. Sed ista ratio non concludit quòd forma corporalis non sit agens, sed quòd non sit agẽs vniuersale. Secũdum enim quod participatur aliquid, secundum hoc est necessarium quòd participetur id quod est proprium ei. Sicut quãtum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud quàm facere aliquid actu, est per se proprium actus inquãtum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectam, habet quòd sit agens indeterminatum & vniuersale. Ex hoc vero q̃ est determinata ad hanc materiam, habet quòd sit agens contractum & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt c, effet aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali. est causa huius ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & sit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Auicebron superexcedit opinionem Plato. Nam Plato ponebat solum formas substantiales separatas, accidentia vero reducebat ad principia materialia: quæ sunt magnum & paruum, quæ ponebat esse prima contraria: sicut & alij rarum & densum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipsum sequentes, ponebant quòd agentia corporalia agunt secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem c: sed vltima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est à principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum. De qua supra dictum est c, cum de creatione ageretur. Tertia vero opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem aromorum à corpore agente, & passionem esse per receptionem eorundem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Aristot. in primo de genera. Sequeretur enim quòd corpus non pateretur per totum, & quòd

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimequintæ Articulum primum.*

Comenta. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo referuntur opiniones. Secundo respondetur quæsito.

¶Quo ad primum duæ referuntur opiniones. Prima quòd superatus dæmon semper vacabit à tentando. Secunda, quòd vacabit à tentando eundem tantum.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est. Superatus dæmon vacat à tentatione eiusdem ad tempus. Probatur quòd vacet, auctoritate & ratione. Auctoritate tentationis Christi. Rationes primo Chrysostomi, ex parte Dei qui non permittit propter infirmam naturam. Secundo Ambrosij ex parte dæmonis quia refugit triumphari. Deinde probatur quo ad tempus, & non simpliciter auctoritate Matth. 12. Reuertar in domum meam. A diuina autem virtute fugit reuerentia diui Thomæ ad sacros doctores, quod cum opinio quæ est conclusio. sit vera, maluit eleuare illam cum secunda, trahendo illam ad hominis sensum, ne videretur aliis se præferre.

Comenta. ¶In corpore quinque. Primo in quo sit difficultas. Secundo tractatur opinio Auicebrõ. Tertio Platonis & Auicennæ. Quarto Democriti. Quinto ei respondetur quæsito.

¶Quo ad primum duo, quid manifestũ, & quid occultum. Manifestũ ad sensum est corpora agere, vt ignem calefacere. experimur. Difficile autem aut impossibile est quomodo agãt, quoniã fuit circa modum agendi triplex error.

Annota. ¶Aduerte hic quòd corpora aliquo modo concurrere ad agẽdum nullus negat: & hic experimur ad sensum. Sed quomodo concurrãt, an scilicet vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt dispononentia, an vt emittentia de se atoma, an vt educẽtia de aliorum potentijs, &c. hoc est quod in dubium vertitur.

Comenta. ¶Quo ad secundum tria. Primo opinionem. Secundo radicem Platonicam. Tertio differẽtiam eius à Platonica opinione: & omnia tam clara sunt in litera, vt non expositione egeant. Ad hominum tamen doctrinæ circa opinionem aduerte quòd hæc opinio adeo circa modum agendi defecit animum talem posuerit modum, ex quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequatur negatio ipsius actionis: & ideo in litera dicitur, quod totaliter subtrahuntur actiones corporibus: dicendo enim, quòd corpora in agendo nonnihil tantum secundum apparentiam, & vt media, per quæ transit vis actiua, & non vt aliquid cooperantia, manifeste includunt in conditione diminutionem, sicut dictum hominem pictum.

Annota. ¶ Circa radicē vero platonicam notato quòd quauis prima facie hæc ratio videatur continere in se duas rationes positas in tertio contra Gentil. cap. sexagesimonono pro Auicebron. Si quis tamen diligenter consideret, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quantitatis: vt etiam sit ibi: Imò hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altioriq; ingenio firmata est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ: quia scilicet debet esse absolutum, esse autem corporeum non est absolutum sed contractum ergo. Solubilur autem & subtilius, quòd esse fundat actualitatem, sed nō modum agendi: imò sicut actualitas rei est causa actionis; ita modus essendi in actu causat modum agēdi. Et propterea cum absolutum & contractum dicant modos essendi, & non actum ipsum, ex affirmatione absoluti sequitur modus agendi vniuersaliter: & ex affirmatione contracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti non sequitur negatio actualitatis, sed modi agendi, scilicet vniuersaliter, cuius signum in litera non aro, quòd actio contracta est per contractum duorum corporum: hoc enim est limitare modi actionis signum.

Cimenta. ¶ Quo ad tertium Platonis & Auicennæ, non Auicebron, vt multi corrupti codices habent, opinio ponitur, consistens in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidentales, vt disponentia materiam: & in hoc bene dicit, & cuitat stultitiam Auicebron. Et quòd corpora non agunt vt educētia formas substantiales, sed dantur à formis separatis vel intelligentia agentes: & in hoc errat, vt patuit superius.

¶ Quo ad quartum opinio Democriti valde ridiculosa. Et ver. q. 5. artic. 9. ad 5.

quantitas corporis agentis diminueretur ex hoc quod agit: quæ sunt manifeste falsa. Dicendum est ergo quòd corpus agit secundum quod est in actu, in aliud corpus secundum quod est in potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Augustini est intelligendum de tota natura corporali simul accepta: quæ non habet aliquam inferiorem naturam infra se, in quam agat: sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen vnum corpus est infra alterum, inquantum est in potentia ad id quod habet aliud in actu.

¶ Et per hoc patet solutio ad secūdum. Sciendum est tamen quòd cum Auicebron sic argumentantur, est aliquid quod est mouens non motum, scilicet primus factor rerum: ergo ex opposito est aliquid quod est motum & patiens tantum: quod concedendum est. Sed hoc est materia prima, quæ est potentia pura, sicut Deus est actus purus. Corpus etiam compositum ex potentia & actu. Et ideo est agens & patiens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantitas non impedit formam corporalē omnino ab actione, sicut dictum est [c]: sed impedit eam ne fit agens vniuersale, inquantum forma individuatur, prout est in materia quantitati subiecta. Signum tamen quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum. Primo quidem, quia additio quantitatis non est causa grauitatis, vt probatur in quarto de cælo & mundo. Secūdo, quia falsum est quòd ponderositas facit tardiorem motum: imò quanto aliquid est grauius, tanto magis mouetur motu proprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, vt Democ. posuit, sed per hoc quòd aliquid reducitur de potentia in actum.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd corpus non est ad quod maxime distat à Deo. Participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundum formam quam habet. Sed id quod maxime distat à Deo, est materia prima: quę nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem & ad formam substantialem. Qualitas enim actiua vt calor, etsi sit accidens, agit tamen in virtute formæ substantialis [e], sicut eius instrumentū. Et ideo potest agere ad formam substantialem: sicut & calor naturalis inquantum est instrumentū animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens vero agit propria virtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectum in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi forsan quis imaginetur idem accidens numero defluere ab agente in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationales seminales.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd in materia corporali non sint aliquæ rationes seminales. Ratio enim imporat aliquid secundum esse spirituale. Sed in materia corporali non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter: secundum scilicet modum eius in quo est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶ Præterea, Augustin. dicit tertio de Trinitate quòd dæmones quædam opera faciunt adhibendo occultis motibus quædam semina quæ in elementis cognoscunt. Sed ea quæ per motiones. Ergo incōuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

¶ Præterea, Semen est principium actiuum. Sed in materia corporali nō est aliquod principium actiuum: cum materiæ non competat agere, vt dictum est [f]. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes. *a d* 566

¶ Præterea, In materia corporali dicitur esse quædam causales rationes, quæ videntur sufficere ad rerum productionem. Sed seminales rationes sunt aliæ à causalibus: quia præter seminales rationes fiunt miracula, non autem præter causales. Ergo incōuenienter dicitur q seminales rationes sint in materia corporali.

¶ SED CONTRA est quod Augusti. dicit 13. de Trinit. Omnium rerum quæ corporaliter visibiliterq; nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis mūdi huius elementis latent.

CONCLVSIO.

¶ Rationes seminales, quæ actiua & passiua principia generationis naturalo sunt, in materia corporali multis modis reperiuntur.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd denominationes consueuerunt fieri à perfectioribus, vt dicitur in 5. de anima. In tota autem natura corporea perfectiora sunt corpora viua. Vnde & ipsum nomen naturæ trandatum est à rebus viuentibus ad omnes res naturales. Nam ipsum nomen naturæ, vt Philosophus dicit in quinto Metaphysic. primo impositum fuit ad significandam generationē viuentium quæ nativitas dicitur [g]. Et quia viuentia generantur ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore & fœtus ex matre cui colligatur: consequenter tractum est nomen naturæ ad omne principium motus, quod est in eo quod mouetur [h]. Manifestum est autem, quòd principium actiuum & passiuum generationis rerum viuentium sunt semina, ex quibus viuentia generantur. Et ideo cōuenienter Augustinus omnes virtutes actiuas & passiuas, quæ sunt principia generationum & motuum naturalium, seminales rationes vocat. Huiusmodi autem virtutes actiuæ & passiuæ in multiplici ordine considerari possunt. Nam primo quidem, vt Augustinus dicit 6. super Gen. ad lit. sunt principaliter & originaliter in ipso verbo Dei, secūdum rationes ideales. Secundo vero sunt in elementis mundi, vbi simul à principio productæ sunt, sicut in vniuersalibus causis. Tertio vero modo sunt in iis, quæ ex vniuersalibus causis secundum successiones temporum producuntur. Sicut in hac planta & in hoc animali, tanquam particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quæ ex animalibus & plantis producūtur. Quæ iterum comparantur ad alios effectus particulares, sicut primordiales causæ vniuersales ad primos effectus producendos.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ & passiuæ rerū naturalium etsi non possint dici rationes secūdum quod sunt in materia corporali, possunt tamē dici rationes per cōparationem ad suam originem: secundum quod deducuntur à rationibus idealibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ vel passiuæ sunt in aliquibus partibus corporalibus. Quæ dum adhibentur motum localem ad aliquos effectus complendos, dicuntur semina adhiberi per dæmones.

¶ Ad tertium dicendum, quòd semen maris est principium actiuum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id quod est ex parte fœminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires actiuæ & passiuæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex verbis Augustini de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest quòd ipsæ rationes seminales sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit

Annota. clusio satis probata relinquitur, ex dictis contra Auicebron. Vnumquodque quantum participat de aliquo, tantum etiam participat de illius proprio. sed actiua proprium est agere, ergo corpus secundum quod est actu, actiuum est: & sic habetur quòd vere agit: & modus agendi, & quid agit, scilicet tam accidēs, quàm substantiam, cum sit actu & secundum formam substantialem & accidentalem.

Annota. ¶ Aduerte hic, quòd corpus esse actiuum secundum suam substantiam, potest dupliciter intelligi. Vno modo vt sit elicitiuum alicuius seu propriæ actionis, puta generationis, verbi gratia, quando ignis generat ignem, sicut calor elicit alterationem prælatam, scilicet calefactionem. Alio modo vt substantia ignis eliciat generationē substantialem. Et hæc est opinio Scoti posita ab eo in multis locis, scilicet in primo, distinctione tertia secunda quæstione septima, & in secundo distinctione nona quæstione secunda, & distinctione decimasexta quæstione prima, & in quarto distinctione vndecima, &c. Alio modo, vt corpus non sit per se ipsum elicitiuum alicuius actionis, sed sit radix & principiū, quòd qualitas sua actiua eliciat actionem assimilatiuam sibi subtiliter. Verbi gratia, substantia ignis non elicit generationem huius ignis geniti, sed est præbens efficaciam calori suo, vt eliciat generationem quæ effectus fiat similis substantialiter igni, id est, fiat ignis, quia est agens vninocum. Et ista via est Peripatetica, vt patet in de causis & secundo quarto sequitur Sanct. Thomas ex prefle tenēs quòd crea ta substantia nullius actionis est proximum elicitiuum principium.

Annota. ¶ In responsione ad quintum est quæstio quo modo substantia agat substantiam, & accidens in virtute substantiæ, sed supra tractata est.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Articulum secundum.

Annota. Titulus clarus ex corpore articuli. Motus est enim articulus hic propter verba Augustini.

Cimenta. ¶ In corpore dpo. Quid & quām conueniētur significetur ratio seminalis secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum principia actiua & passiua motuum & generationū naturalium, rationes seminales ab Augustino conuenienter vocantur. Probatur, Corpora viuentia sunt perfectiora inter omnia naturalia ergo ab eis cōuenienter fit denominatio exterorum

rorum, ergo à seminibus conuenienter nominantur principia actiua & passiua omnium naturalium. Antecedens patet: consequētia probatur dupliciter. Primo à priori: quia denominatio fit à perfectiori, ex secundo de anima. Secundo à posteriori, & simili ad propositum: quia nomen naturæ à nativitate ortum, ad omnium rerum naturalium coniuncta principia translatum est. secunda vero consequentia probatur: quia semina sunt actiua & passiua principia principia generationis viuentium.

¶ Quo ad tertium conclusio est, quòd rationes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerando quatuor modos essendi, quos habent, in verbo, in causis vniuersalibus corporalibus, in causis particularibus, in seminibus: vbi patet tripliciter esse rationes seminales in materia corporali.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Articulum tertium.

Cimenta. 568 n. 96, 97. *Et* n. 96. *articul. 2. ad secundum. Et opusc. 5. artic. 3. ad secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue, Motus inferiorum corporum cauſantur à corporibus cælestibus. Probatur. Omnis multitudo ab vnitate procedit: ergo omnis motus ab immobili: ergo quanto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis: ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima consequentia probatur, quia immobile vno modo se habet, mobile multifariam. Secunda vero est ex se cuidens ex eadem radice. Tertia vero probatur, quia corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, quia solo motu locali, quo etiam non fit multiformitas in aliquo intrinseco, cætera multis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

Annota. ¶ In responsione ad secundum occurunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis: videtur enim diuertere à proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualitatum actiuarum ad formas substantiales: & deinde transitur ad gradus causandi eorundem, nec vnquam redit. ad destructionem illius conditionalis, cuius tamen destructio in hac responsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatam in litera, quare necesse est præter corpora inferiora ponere corpus cælestē esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista, Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales: ergo oportet ponere altius actiuum, & probatur consequentia: quia materia non sufficit ad agendum, & deinde ostenditur, quòd tale agens oportet esse mobile: ac per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentum: quoniam cum in antecedente dicitur, quòd hæc accidentia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo de istis accidentibus virtute propria. Secundo de eis, vt agunt in virtute substantiarum naturalium inferiorum, quarum sunt. Si enim intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniam calor vt vis ignis, introducit actiue formā ignis, apud Sanctum Thomam quamuis vt calor disponat tantum pro illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedens, quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantum, sed tunc concesso toto processu negabitur vltima consequentia: scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpus cælestē dicam enim quòd illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit dispōnendo, verbi gratia, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substātia hominis cum generatur homo ab homine, & sic de aliis. In hoc enim consistit difficultas secundi argumenti, quod est, sufficientia inferiorum agentium tam ad accidentia, quām ad substantias procedit contra necessitatem recurrendi ad corpus cæleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positum, scilicet quòd omne generans inferius mouet ad speciem vt instrumentum cælestis corporis. Aut enim hic sumitur species vt distinguitur contra individuum: & tunc restat ostendere, vnde hoc efficaciter inferatur. Ex dictis enim nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis vt instrumentum: sed vt agens principale, cuius signum cuidens est, quia assimilatur sibi ipsi effectum: hæc enim est differētia instrumenti à principali agente, quòd illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo namque ad secundum, ex cuius sensu reliquæ pendent, deinde ad primam & tertiam dicetur. Secundum est ergo quòd duplex est principiorum actiuorum ordo: quædam enim sunt principia actiua formaliter: quædam vero virtualiter. Actiua formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum: qualia sunt calidum & frigidum, &c. Actiua autem virtualiter dico, illa quæ non eliciunt actiones sed sunt quorum virtute actiones eliciuntur: qualia sunt omnia corpora secundum substantias, dictum est enim superius, quòd substantia creata nullius actionis est elicitiuum principium, & quòd tamen est id cuius virtute qualitates & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principii in corporibus sic se habet, quòd formale sequitur virtuale & sic virtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomen est eorum oppositum quoniam actiuum formale adeo sibi nomen actualitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiam litera dicitur, quòd nullum inueniatur in istis inferioribus actiuum principium nisi qualitas elementaris, &c.

¶ Hoc igitur supposito ad secundum dubium dico duo. Primum, stando infra ordinem actionum formaliter, optime videtur sequi, Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, vt materiam dispōnentia, ergo necesse est ponere aliquod in superioribus actiuum formale, quòd se habeat vt perficiens: & cum tale oporteat esse mobile, sequitur, ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, quòd vniuersaliter loquendo de vtroque ordine actiuorum, processus Dei ex æquo valet quòd tali ordine manifestatur. Omnia hæc actiua formaliter sunt vt materiam dis-

causantur ex corporibus cælestibus. Cuius signum esse videtur, quòd diuorum geminorum sub vna constellatione natorum, vnus est masculus & alter est fœmina. Ergo corpora cælestia non sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit tertio de Trinitate, quòd corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur. Et Dionys. dicit 4. capit. de Diui. nomi. quòd lumen solis ad generationem sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

CONCLVSIO.

¶ Corpora cælestia cum tantum mobilia sint secundum lationis motum, causa sunt omnium eorum, quæ in his corporibus inferioribus cæteris motibus aguntur.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd cum omnis multitudo ab vnitate procedat, quod autem immobile est, vno modo se habet, quod vero mouetur, multifariter: considerandum est in tota natura, quòd omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cælestia sunt inter alia corpora magis immobilia. Non enim mouentur nisi motu locali. Et ideo motus horum inferiorum corporum, qui sunt varij & multiformes, reducuntur in motum corporis cælestis, sicut in causam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Damas. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primo causa generationis & corruptionis eorum quæ hic fiunt: sicut dicebant illi qui ponebant corpora cælestia esse deos.

¶ Ad secundum dicendū, quòd principia actiua in istis inferioribus corporibus non inueniuntur nisi qualitates actiuæ elementorum, quæ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: & si sic esset, quòd formæ substantiales inferiorum corporum non diuersificarentur nisi secundum huiusmodi accidentia, quorum

Annota. sponentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formaletita superius virtuale ad inferius virtuale. substantiæ namque rerum ex earum accidentibus inuestēcum, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius virtuale oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est vt materiale respectu superioris formalis: ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd sine litera m Interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona: ex litera primum dictum: siue vniuersaliter & indistincte Interpretemur de actiuis. consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantum dispōnentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiat recursus ad substantiam corporis cuius est illud accidens: iam patet responsio, quòd variatur ordo actiuorum, oportet enim habere recursum ad altius actiuum formaliter: omnis ordo actiuorum completur: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶ Ad primam vero dubitationem dicetur dupliciter. Primo, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, an relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, multam esse veritatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementariarum: vt patet ex operibus: quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundo, quòd illa conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicite & virtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earum: cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat esse vnitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series litera hanc expositionis: quoniam cum aduersariua coniunctione transitus ad obiectandum imponeniam horum ex genere causandi accidentium eorundem.

¶ Ad ter

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad tertiam dubitationem dicitur, quòd vtroque modo verificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis coniectata alia propositione tricissima, & ideo non explicata, scilicet quòd cælum sit agens vniuersale, ex his nanque bene sequitur, ergo quæcunque inferiora agunt ad speciem: agunt vt instrumenta cælorum: quia vt supernus dictum probatúmque est, illa sola agunt directe & per se naturam quæ causant eam in quocunque inuenitur secundum eandem rationem: hoc autem impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista. Et ideo hæc inquantum agunt ad speciem, generando individuum, agunt in virtute illorum, quorum per se est agere ad speciem. Secundo autem modo intellectum verum est accipiendo instrumentum non stricte: vt arguendo acceptum est: sed large, vt omne mouens motum vt sic, dicitur instrumentum: hoc etenim modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum quia nō agunt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrumentum vt actiuum cōditionis materialis, est instrumentum actiui conditionis formalis, cum enim omne agens agat sibi simile quātum potest, & quanto agens est superius, tanto sit formalius: consequens est quòd conditio causata in effectu à superiori agente, est vt formalis respectu conditionis causatæ ab inferiori. Merito autem hac ratione inferius vocatur instrumentum superioris, quia instrumenti est materiā parare, principalis verò agentis informare: & vtroque modo sol & homo generāt hominem. Nec sequitur quòd non assimiletur homini generātiquia non ita stricte sumitur. Vnde in litera non dicitur absolute instrumentum, sed sicut instrumentum.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Articulum quartum.*

TImlus humanorum actuū, Humani actus dicūtur qui sunt proprij homini in eo quòd homo: in quibus differt à brutis: & bi sunt actus intellectus & volūtatis tam elicīti, quàm imperati, vt sic.

¶In corpore tria. Primo ostendit habitudinē corporum cælestium ad ea quorum sunt causæ. Secundo ea, quæ occasionaliter mouent. Tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primum tria. Primo qualia sunt directe, & per se subdita cæli causalitati: & dicit quòd sunt corpora. Secundo qualia per accidens subdūtur: & dicit q; sunt vires animę affixę organis corporeis. Tertio q; cōsequerentur, si intellectus esset altero horū modorū subditus, duo. Primo quòd naturaliter omnia agerent, vt beatæ secundo, quòd non esset liberi arbitrij, pora cælestia agere aliquid eorum igit dupliciter: scilicet causaliter & occasionaliter, & vterq; modus subdiuiditur. Nam causalitatē habere super aliud cōtingit indirecte seu per accidens, id est per aliud. Et sic habet causalitatem super vires animæ alligatas corporeis organis: in eas enim agit per aliud, id est per corpus, quod est earum organum: quod probatur ex eo, quia impediuntur secundum impedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad intellectum. Alio modo inclinando tantum, & sic pertingit ad voluntatem: vt in litera: secunda parte patet. quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam partem æquiuocatio illorum terminorum, scilicet indirecte, & per accidens, decciperer. Intendit enim litera occasionalitatem non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirecte & per accidēs causant, aut imprimunt vt in prima parte diximus: sed pertingunt seu pertingere possunt: aperiens ex hoc, non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositionē sonat absque impressione se loqui.

¶Secundo aduerte, quòd vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales sunt depressæ in materia corporali: anima vero eleuatur super totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusq; corporei actiui, vt sic. Cuius signum est: quòd natura nō nisi ad vnum mouet, anima autem etiam vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia inquātum sunt corporalia agentia, de eis enim nunc hic est sermo, dicuntur agere directe, & per se in corpora, id est compōsita ex materia & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animę organicas dicuntur agere per accidens, id est, per corpus: quia scilicet sunt altioris ordinis quàm formæ corporeæ.

¶Quo ad secundum, vt iam patet, duo dicuntur. Primo q; cælum pertingit ad intellectum & voluntatem indirecte, & per accidens, id est per modum occasionis, proponendo obiectum vtriq. Secundo quòd differenter hoc fit respectu intellectus & voluntati: quia ille necessario sequitur sensum, ista non.

¶Circa hanc partem occurrit dubium: quomodo saluatur hęc differentia inter intellectum & voluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actus, aut quo ad specificationē eiusdem. Si primo modo, falsum est quòd intellectus necessitetur à sensu, cum liber sit vsus intellectus. Si secundo modo, nulla est inter intellectum & voluntatem differētia, cum vtriusque obiectum sit vnum & idem cognitum ex sensibilibus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd assignata differētia intelligitur quantum ad rectitudinē actus rectitudo enim actus intellectus est naturaliter non enim recte intelligimus quia volumus, sed quia agētia ad intellectionem sunt bene dispōsita secundum naturam: phantasmata scilicet & intellectus agens, &c. rectitudo autem actus voluntatis est libera. Ideo enim recte volumus, quia volumus sic: puta, iuste, temperate, &c. Et propterea actus intellectus necessario sequitur dispositionem sensuum, vtpote variantium obiectum suum, ad quod habet naturalem non liberam habitudinem: actus vero voluntatis non necessario sequitur dispositionem partis sensitiuę, vtpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur quòd intelligitur quo ad specificationē actus, sed non quo ad

voluntas. Quod facere non possent nisi cælestia corpora essent humanorum actuum causa. Sunt ergo corpora cælestia humanorum actuum causa.

¶SED CONTRA est quod Dama. dicit, quòd corpora cælestia humanorū actuum nequaquam sunt causa.

CONCLVSIO.

¶Cum intellectus & voluntas, quo humanorum actuum principia sunt, corporeis organis vires alligata minime sint, non possunt corpora ipsa cælestia humanorum actuum causæ directe esse, sed indirecte, agendo per se in corpora, quæ ad vtriusque potentiæ opera conducunt.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd corpora cælestia in corpora quidem imprimunt directe & per se, sicut iam dictum est [c], in vires autem animæ quæ sunt actus organorum corporeorum, non directe quidem, sed per accidēs. Quia necesse est huiusmodi actus harum potentiarum impediri secundum impedimenta organorum. Sicut oculus turbatus non bene videt. Vnde si intellectus & voluntas essent vires corporeis organis alligatæ, sicut posuerunt aliqui dicentes quòd intellectus non differt à sensu [c], ex necessitate sequeretur quòd corpora cælestia essent causa electionum & actuum humanorum. Et ex hoc sequeretur, quòd homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones: sicut cætera animalia, in quibus non sunt nisi vires animæ corporeis organis alligatæ. Nam illud quod fit in istis inferioribus, ex impressione corporum cælestium naturaliter agitur. Et ita sequeretur quòd homo non esset liber arbitrij, sed haberet actiones determinatas, sicut & cæteræ res naturales. Quæ manifeste sunt falsa, & conuersationi humanæ contraria.

¶Sciendum est tamen, quòd indirecte & per accidens impressiones corporum cælestium ad intellectum & voluntatem pertingere possunt, inquantum scilicet tam intellectus quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diuersimode se habent intellectus & voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus apprehensiuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, memoratiua, vel ex necessitate turbatur actio intellectus [c]. Sed voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim passiones, quæ sunt in irascibili & concupiscibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in potestate voluntatis remanet sequi passiones, vel eas refutare. Et ideo impressio cælestium corporum, secundum quam immutari possunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ est proxima causa humanorum actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cælestia corpora esse causam humanorum actuum est propinum illorum, qui dicunt intellectum non differre à sensu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis est voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorum, que. Quia ergo constat intellectum & voluntatem non esse actus organorum corporeorum, impossibile est quòd corpora cælestia sint causa humanorū actuū.

quo ad omnia se tenētia ex parte specificationis, sed quo ad aliquid, scilicet rectitudinē actus rectitudo nanque propria actus ad speciē actionem spectat actus: quòd autē hæc sit mens literę, patet ex eo, quòd turbationem actus intellectus ex turbatione sensus per phantasmata inferri. Cōstat enim turbationē ad obliquitatem actus pertinere.

¶Quo ad tertium cōclusio respōsiua quæsito est negatiua. Corpora cælestia non sunt humanorū actuum causa. Probatur complēdo antedicta sic, si corpora cælestia essent humanorū actuum causa, intellectus nō differret à sensu, sed constat intellectum & voluntatē non esse actus corporis: ergo cōsequentia infertur ex dictis. Et cōfirmatur ex autoritate Hesiodi, seu Homeri tenentis oppositum, vt patet tertio de Anima. Cætera sunt plana.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Articulum quintum.*

IN corpore sunt tria iuxta tres opiniones relatas de dæmonibus: ita quòd in, & ex tertia respondetur quæsito.

¶Quo ad primū est opinio peripatetica destruēs quæstum radicaliter & eria dicitur. Primo ipsa opinio, quòd dæmones non sunt. Secundo saluatio apparentium, quòd procedunt ex astris autoritate Augusti. & Porphyrij: & ratione illo magno propter quid omnes viri excellentes melancholici. Tertio impugnatio, quia aliqui effectus apparent, ad quos non sufficiunt astra: ergo. Probatur antecedens in quatuor effectibus, loqui lingua ignota, recitare quę nunquam didicerunt, statuas loqui, eas moueri.

¶Quo ad secundū opinio Platonica, & hic tria. Primo opinio ipsa, scilicet quòd dæmones animalia corporea de aere tamen ęterna, rationalia passiua quo ad affectiones, &c. vt patet ex Augusti. & Apul. Secundo, quid respōdendum esset quæsito secundum hanc opinionem: & dicitur q; eo dē modo sicut de homine, quòd scilicet cælū non potest imprimere, sed occasionaliter proponere. Tertio impugnatur, quia ex superius dictis patet, quòd est falsa.

¶Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio: imò determinata sententia, scilicet dæmones subsistētię sunt intellectuales non vnitæ corporibus. Secūdo ponitur conclusio respōsiua quæsito negatiue. Dæmones nec per se nec per accidens nec directe nec indirecte subduntur actionibus cælestium corporum. Hæc conclusio eo

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd spirituales substantiæ, quæ cælestia corpora mouent in corporalia quidem agunt mediantibus cęlestibus corporibus: sed in intellectum humanum agunt immediate, illuminando. Voluntatem autem immutare non possunt, vt suprà habitum est [c].

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut multiformitas corporalium motuum reducitur in causam, in vniformitatē motuum cælestium [c]: ita multiformitas actuum, qui sunt ab intellectu & volūtate, reducitur in principiū vniforme, qđ est intellectus & volūtas diuina.

¶Ad tertium dicendum, quòd plures hominum sequuntur passiones quæ sunt motus sensitiui appetitus: ad quas cooperari possunt corpora cælestia: pauci autem sunt sapientes qui huiusmodi passionibus resistant. Et ideo astrologi vt in pluribus vera possunt prædicere: & maxime in communi, nō autem in spirituali. Quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arbitriū passionibus resistere. Vnde & ipsi astrologi dicunt quòd sapiens homo dominatur astris, inquantum scilicet dominatur suis passionibus.

ARTICVLVS V.

a ¶*Virum corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones. Dæmones enim secundū certa augmēta lunæ aliquos homines vexant: qui & propter hoc lunatici dicuntur, vt patet Mat. 4. & 17. Sed hoc non esset nisi corporibus cælestibus subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestibus corporum.

¶Præterea, Nigromantici obseruant certas constellationes ad inuocandos dæmones. Non autem per corpora cælestia inuocarentur, si non eis subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestium corporum.

¶Præterea, Corpora cælestia virtuosiora sunt quàm corpora inferiora. Sed quibusdam inferioribus corporibus dæmones arcentur, scilicet herbis, & lapidibus, & animantibus, & quibusdam sonis certis, ac vocibus, & figurationibus, atque figmētis: vt à Porphy. dictum Augu. introducit in 10. de Ciuitate Dei. Ergo multo magis dæmones subduntur actioni cælestium corporum.

¶SED CONTRA est, quòd dæmones sunt superiores ordine naturæ quàm corpora cælestia. Agens autem est superius patiente, vt Augusti. dicit 12. super Gen. ad literam. Ergo dæmones non subiiciuntur actioni corporum cælestium.

CONCLVSIO.

¶Cum dæmones subsistantiæ sint intellectuales corporibus non vnitæ, corporibus cælestibus nullo modo subduntur.

¶RESPONDEO dicendū, quòd circa dæmones fuit triplex opinio. Prima Peripateticorum qui posuerunt dæmones non esse, sed ea, quæ attribuuntur dæmonibus secundum artem nigromāticam fiunt virtute cælestium corporum. Et hoc est quod Augusti. 10. de Ciuitate Dei introducit dictum à Porphyrio: quòd fabricātur in terra ab hominibus potestates idoneæ syderum variis effectibus exequendis. Sed hæc positio est manifeste falsa. Experimēto enim scitur multa per dæmones fieri, ad quæ nullo modo virtus cęlestium corporum sufficeret. Puta quòd arreptitij loquūtur lingua ignota, quòd recitant versus & autoritates, quas nunquam sciuerunt, quòd nigromantici faciunt statuas loqui & moueri, & similia. Ex quibus Platonici mori fuerunt, vt ponerent dæmones esse animalia corpore aērea animo passiua, vt ab Apuleio dictum Augusti. introducit 8. de Ciuitate Dei. Et hæc est secunda opinio, secūdum quam dici posset quòd dæmones hoc modo subduntur corporibus cælestibus, sicut & de hominibus dictum est [c]. Sed hæc opinio ex superioribus patet esse falsa [c]. Dicimus enim dæmones esse subsistantias intellectuales, corporibus non vnitas. Vnde patet non subdi actioni cælestium corporum, nec per se nec per accidens, nec directe nec indirecte.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quòd dæmones secundum certa augmenta lunę homines vexant, cōtingit propter duo. Primo quidem, ad hoc quòd infament creaturam Dei, scilicet lunam: vt Hiero. & Chy. dicunt. Secūdo, quia cum non possint operari nisi mediantibus naturalibus virtutibus: vt suprà dictum est [c], in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem quòd cerebrum humidissimum est omnium partium corporis: vt Aristot. dicit. Et ideo maxime subiicitur operationi lunæ: quę ex sui proprietate habet mouere humorem. In cerebrio autem perficiuntur vires animales. Et ideo dæmones secundum certa augmenta lunæ perturbant hominis phantasiam, quādo considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

¶Ad secundum dicendum, quòd dæmones aduocati in certis constellationibus propter duo veniunt. Primo quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quòd credant aliquod numen esse in stellis. Secundo, quia considerant secundum aliquas certas conitellationes materiam corporalem magis esse dispositam ad effectus pro quibus aduocantur.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augusti. dicit 21. de Ciuitate Dei, dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquātum scilicet hæc eis exhibentur in signum diuini honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Virum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia imponant necessitatem iis quæ eorum actioni subduntur. Causa enim sufficienti posita, necesse est effectū poni. Sed corpora cęlestia sunt sufficiens causa suorum effectuum. Cum igitur corpora cælestia cum suis motibus & dispositionibus ponantur, sicut ex necessitate entia: videtur quòd effectus corū ex necessitate consequantur.

¶Præterea, Effectus agentis ex necessitate sequitur in materia, quādo virtus agentis tanta fuerit, quòd posit sibi subiicere totam materiam. Sed tota materia inferiorum corporum subiicitur virtuti cælestium corporum tanquā excellētiori. Ergo ex necessitate effectus cælestium corporū recipitur in materia corporali.

¶Præterea, Si effectus cælestis corporis non ex necessitate prouenirat, hoc est propter aliquam causam impedientem. Sed quælibet corpora quæ impedire possent effectum cælestis corporis, necesse est reduci in aliquod cæleste principium, cum cælestia corpora sint causa omnium quæ hic fiunt. Ergo cum & illud cæleste principium sit necessariū, sequitur quòd necesse sit impediri effectum alterius corporis cælestis. Et sic omnia quæ hic contingunt, ex necessitate eueniunt.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in libro de somno, & vigilia quòd neque eorum, quæ in corporibus sunt signorum cælestium velut aquarum & ventorum, inconueniens est multa non euenire. Sic ergo non omnes effectus cælestium corporum ex necessitate eueniunt.

CONCLVSIO.

¶Non omnia, quæ in his inferioribus à corporibus cælestibus fiunt, de necessitate eueniunt.

Commenta. 568 Commenta. 569 22.q.95. art.5.con. Et mal.q. 16.arti.7. ad 16. & quæst. 12. arti.5.cor. Et 6. met. lect.3.cor. 5. & 6 541 543 Annot. Commenta. Annot. 570 3.dist.1.q. 3.artic.1. ad 4. & arti.2. ad 3. Et po.q. 6.artic.3. ver.ex art. 10. et quo. 2.arti.12. Commenta. 571 3. contra ca.86. Et vtri. q.2. ar.14. ad 2. & q.5. arti.5. ad 1. et 2. Et ma. q.16. arti.7. ad 11. 572 Commenta. 573 Commenta. 574 Commenta. 575 Commenta. 576 Commenta. 577 Commenta. 578 Commenta. 579 Commenta. 580 Commenta. 581 Commenta. 582 Commenta. 583 Commenta. 584 Commenta. 585 Commenta. 586 Commenta. 587 Commenta. 588 Commenta. 589 Commenta. 590 Commenta. 591 Commenta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem causa posita & libertate causandi adempta, vt in naturalibus de quibus est sermo inuenitur) intelligi non potest quod effectus non sequatur: & si aliud requiritur, ergo ponit causa non erat sufficiens, quod enim sufficit, non exigit aliud.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo præsens est de causa per se & sufficienti. Et cum dicitur, si ipsa ponitur non sequitur effectus, ergo alia requiritur negatur consequentia: committitur enim sophisma cõsequentis: potest enim prouenire non concursio actu actuans, puta ex concursu alterius impedimenti. Vnde non ex insufficientia combustiui oportet procedere, quòd nõ sequatur combustio, sed ex concursu alterius impedimenti combustionem. Et si instetur cõtra hoc, quia talis concursus redundat in insufficientiã causæ, eo quòd causa impedita non est sufficiens: patet responsio, quia secundum veritatem non redundat in insufficientiam causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte in hoc decepit est Auic. quia non distinxit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes actum primum seu formã quæ est principium agendi, & sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc hic, quæ attenduntur penes diuersa occurrentia. Certum est enim quòd causam sufficientem hoc secundo modo sequitur necessario effectus non autem primo, & tamen de primo est sermo, cum de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. vera est ita quòd quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessario inferunt suos effectus, non

369 ¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio partim quidem absoluta est secundum præmissa, partim autem difficultatem habet. Ostensum enim est [c], quòd quamuis ex impressione corporum cælestium fiant aliquæ inclinationes in natura corporali, voluntas tamen non ex necessitate sequitur has inclinationes: & ideo nihil prohibet per voluntatem actionem impediri effectum cælestium corporum, non solum in ipso homine, sed etiam in aliis rebus, ad quas hominum operatio se extendit. Sed nullum tale principium inuenitur in rebus naturalibus, quod habeat libertatem sequendi, vel non sequendi impressiones cælestes. Vnde videtur quòd in talibus ad minus omnia eo necessitate proueniant secundum antiquam quorundam rationem: qui supponentes omne quod est, causam habere, & quòd posita causa, ex necessitate ponitur effectus, concludebãt quòd omnia ex necessitate contingant. Quam quidem opinionem repellit Aristoteles in sexto Metaphysi. secundum duo quæ ipsi supponunt. Primum enim non est verum quòd posita quacunque causa necesse sit effectum poni. Sunt enim quædam causæ, quæ ordinantur ad suos effectus non ex necessitate, sed vt in pluribus, quę quandoque deficiunt in minori parte. Sed quia huiusmodi causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquã causam impedientem, videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari: quia & ipsum impedimẽtum talis causæ ex necessitate contingit. Et ideo secundo oportet dicere, quòd omne quod est per se, habet causam, quod autem est per accidens, non habet causam: quia non est vere ens, cum non sit vere vnũ. Album enim causam habet, similiter & musicum, sed album musicum nõ habet causam quia non est vere ens, neque vere vnum. Manifestum est

Comenta.

autem quòd causa impediens actionem alicuius causæ ordinatæ ad suum effectũ vt in pluribus, concurrit ei interdũ per accidens. Vnde talis concursus non habet causam inquantum est per accidẽs. Et propter hoc id quod ex tali concursu sequitur, non reducitur in aliquam causam præexistentem, ex qua ex necessitate sequatur. Sicut quòd aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aeris generetur, & deorsum cadat, habet causam aliquam virtutem cælestem. Et similiter etiam quòd in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cæleste principium. Sed quòd ignis cadens, huic materiæ occurrat, & comburat eam, nõ habet causam cæleste corpus, sed est per accidens. Et sic patet quòd non omnes effectus cælestium corporũ sunt ex necessitate.

¶AD PRIMVM dicendum, quòd corpora cælestia sunt causa inferiorum effectuum mediãtibus causis particularibus inferioribus [d], quæ deficere possunt in minori parte. ¶Ad secundum dicendum, quòd virtus corporis cælestis non est infinita. Vnde requirit determinatam dispositionem in materia ad inducendum suum effectum, & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias coditiones. Et ideo sicut distantia loci impedit effectum cælestis corporis: non enim sol eundem caloris effectum habet in Dacia, quẽ habet in Aethiopia: ita & grossities materiæ, vel frigiditas, aut caliditas, aut alia huiusmodi dispositio, impedire potest effectum corporis cælestis.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet causa impediens effectum alterius causæ reducatur in aliquod cæleste corpus sicut in causam: tamen concursus duarum causarum cum sit per accidens, non reducitur in causam cælestem, vt dictum est [e].

¶Circa hoc examen primæ propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, pura album aut calidum, habet in corpore cælesti aliquam per se causam in quam reducitur: ita concursus causarum proximarum causatur à concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ. Combustibile esse in superficie terræ est quæ cadens est à b cælesti causa. ergo concursus combustibilis cum combusto est ex concursu a & b. Tunc vltra sed concursus a & b est per se, & non per accidens. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se: ergo concursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quamuis quo ad nos sit per accidens: quia latet nos connexionis perfectas. Et hæc ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

¶Secunda vero dubitatio ad hominem est: quia in sexto Meta. S. Thomas examinans hæc, videtur velle totum oppositum eius quod dicit hic: hic enim quæ omnia resoluit in hoc, quòd concursus non habet causam ibi vero saluat quòd concursus potest habere causam superioris ordinis, puta concursus horum inferiorum, potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in florendo: cursus hic dicit, quòd impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi vero omnia resoluit in hoc quòd impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶Ad euidentiam harum difficultatum, tria notanda cum Dei adiutorio sunt. Primum est proportio mouentis ad mobile. Secundum est reductio effectus in causas superiores. Tertium proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, quòd cum mouens vt sic, præsupponat, non faciat mobile, q̃ actio eius quãtus vt egreditur ab agente sit sufficiens & optime etc. nisi mutationes, nec impeditatur tamen recipitur in patiente, oportet q̃ modificetur iuxta naturam, & modũ, & dispositiones mobilis, vt patet inductiue. Et propterea accidit q̃ effectus intentus à causa, non prouenit ex impedimento, non causæ agentis, sed materialis. De secundo constat quoq; q̃ effectus diuersi subordinatorũ causarũ in eodem genere causę, reducitur in causam superiorẽ per causam mediam: vt patet in syllogismis. Conclusio enim contingens quãuis reducatur in præmissam contingentem, & alteram necessariã: & contingentia tamen eius non reducitur in præmissam necessariã mediante alia cõtingente, quasi contingẽtia conclusionis sit à contingentia præmissæ, & contingẽtia præmissæ sit ab altera præmissa necessaria: sed sat est, q̃ conclusio ipsi & eius cõtingentia reducatur in præmissam necessariam vt modificata in præmissa cõtingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingẽs, dicet in se sit necessariã: ideo cõclusio sequitur cõtingens, & non necessaria. Et si ipsa præmissa contingens reducenda est in necessaria, non secundum est totã in eam reducitur: sed resoluenda est in id quod est sibi proprium, ex quo habet contingentiam, & in id quod participat esse in superiori, ex quo participat esse seu causare. De tertio autem constãt duæ propectiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius: patet enim cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum

Quæstio. ¶ *Num & quomodo causa deficiens, in minori parte semper deficiat.*

¶Circa obulationem factam in litera contra exceptionem Aristot. quòd licet sit vera, non tamen euacuat difficultatem propositam: duplex dubitatio occurrit. Prima est, quia falsum videtur, quòd causa deficiẽs in minore parte deficiat semper propter aliquam causam impedientem: imò hic videtur error Stoicus. Quod sic probatur, sicut potentia ad potẽtiam, ita actus ad actum: sed potentia deficiendi in minori parte non est à potentia susceptiua impedimenti: sed econuerso. Nõ enim ideo potest causa naturalis deficere quia potest impediri, sed econuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & non econuerso. ergo actu deficere non est ab actuali impeditione: & consequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶Secunda dubitatio est ad hominem, scilicet ad S. Tho. si negatio secundæ propositionis ad propositũ nihil confert: quia posita causa potente deficere, & causa impediente, effectus necessario sequitur. Vt quid toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinate? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c. 86. & in 6. Metaphy. & in primo Perihermenias, &c.

¶Ad primam dubitationem dicitur, quòd assumptum literæ verum est, scilicet quòd causa nunquam deficiat, nisi propter aliquam causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, quòd quemadmodum entia generabilia habent ab intrinseco potentiam ad non esse, quę tamen nunquam exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum, ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actum deficiendi nisi ad sit aliquid causans illum defectum. Et ratio vtrobiq; est eadem quia scilicet potentia passiua non exit in actum nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem non esse & deficere in actione, ad potentiã passiuam pertinet & ideo non fit absque aliqua causa. Nec te decipiat quòd potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potentia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionem: & ideo potentia deficiua quocunque defectu ad potentiam passiuam reducitur, vt patet ex primo cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum manifestum est ex aliquo impediente prouenire, sed quomodo, inferius dicetur.

¶Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est cõtrarius ordini resolutionis: quæ enim sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiam ad non esse & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse & non econuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis quàm non esse cum non sit terminus corruptionis: & sic præposterus est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur quàm deficiant: & sic optime dictum est in litera quo ad actualem defectionẽ, quòd semper

dum diligenter est, quòd quamuis istæ duæ proportiones sint diuersorum generum: quia altera speciat ad genus effitientis altera ad genus materiæ: & rursus altera sit inter cælum & hæc corpora absolute, altera vero inter cælum & hoc corpus in ordine ad tertium patiens, scilicet & effectum producendum à cælo, & hoc proximo agente. Nihilominus sunt tali vinculo connexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Connexio quidem est, quia nunquam agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur à cælo, quoniam non mouẽt nisi mota. Ordo vero est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati & moueri à cælo, quàm coagere illi: vt patet ex eadem radice. Modificatio autem est, quòd omne esse & agere cuiuscunque modificatur secundum dispositiones recipientis esse, aut elicientis actionem. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modum illius, propter quod oportet fieri in patiente & dispositio: vt dicitur in secundo de anima. sed agere corporum inferiorum cooperantium cælo consequitur passionem eorundem à cælo. Esse igitur actiuum, seu actio iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subiicitur corpori cælesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque præmissis dico tria. Primum est, quòd licet omnis effectus naturæ inferioris cum omni eius conditione naturali dependeat à cælo ratione primi motus, tanquam à causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquã causam cælestem puriorem: mediate siue immediatè. Probatur, quia conditio effectus prouenientis ex impedimento materiæ non reducitur in motorem seu actiuum in illã, vt patet: sed multæ sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, id est corporum inferiorum, qui sunt materia & patiens respectu cælt. ergo. Et si dicatur cum Auicenna quòd illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem ad excludendum hoc formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius, subsumendo: sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia & patiens: ergo habent proprias conditiones præsuppositas à toto cælo: in eo vt actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horum corporum vt materia sint, non solumtur in actiones cælestium corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungat huic fundamento, quòd horum inferiorum corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter à pati, & agere, varium & mutabile semper habere esse, contrarium habere, & exteras consequens est, & quòd influxus cælestes in hæc corporibus modificentur iuxta conditiones eorum: ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantum, sed oportere esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia consequuntur. Et si his adunxeris, quòd coagere horum inferiorum modificatur secundum propias conditiones horum, & passioné eorundem à cælo, consequens erit, quòd actio istorum, quamuis subordinetur actioni cælestium: ramen reducitur secundum omnem eius conditionem in causam aliquam cælestem puram, sed modificatam corpori vt patiẽti, &c. Et quoniam manifeste patet quòd posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunæ & omnis contingentiæ in naturalibus, consequitur posse non esse: & vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionem propriam corporibus inferioribus. consequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam cælestem puram, nec immediatè, cum aliquid tale sit à cælo corporibus inferioribus pure passiue concurrentibus: nec mediate, cum aliquid contingens sit à cælo & inferiori agente. Sed vtrobique contingentia resoluitur in conditionem corporum inferiorum. Differenter tamen, quia cum cælum tantum concurrit actiue, contingentia effectus reducitur in conditionem corporum horum, tanquam in conditionem materię. Cum vero agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionem horum corporum: vt in conditionem agentis: quod tamen comparatur ad cælum vt patiens, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium & in primo Perihermenias, & in sexto Metaphysi. & in secundo Physic. semper resolute contingentiam naturalium in conditionem corporum inferiorum: quia scilicet possunt deficere. Sed de genere reductionis in sexto Metaphysi. relinquit sub dubio, An sicut ad materiam, an sicut ad agens. In secundo autem Phy. reducit ad agens, casum & fortunam in primo autem Perihermenias reducit ad materiam, seu potentiam passi. Et omnia sunt vera si dicta considerentur: quæ inspicere poteris tadicaliter in tertio contra Gent. capit. octuagesimo sexto. Et quoniam hæc ratio destruens fundamentum Auicennæ in hoc fundatur, quòd corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum toti actioni cælesti, præter probationem aliam, quia scilicet omne agens per motum aut mutationem præsupponit materiam in quam agit, sed totum cælum, &c. Affero contra proterua rationé quam nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secundo cælo. textu decimo septimo, & sequentibus. Vnde arguitur sic. Elementa spectant ad substantialem integritatem vniuersi: igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem: vbi probatur quòd terra naturaliter præcedit etiam primum motum cæli. & cum terra sit infimum. omnia ergo elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, quòd in primo metheorum declaratur quòd difformitas elementorum est secundum appropinquationem & elongationem à motu cæliquoniam ibi non declaratur difformitas, quoniam stabilita erat in 1. cæl. sed talis difformitas, scilicet quòd supremum est calidissimum, &c. Et rursus talis difformitas consequitur conditionem materiæ, & non solam eloogationem aut approximationem, vt patet. ¶Secundum vero est, quòd, vt iam ex dictis patere potest, impedimentum est duplex: alterum actiuum, alterum materiale. Actiuum enim est quod impedit actionem ex parte agentis, seu ex eis ab agente: materiale autem quod impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit combustionem: ea enim quamuis materiale impedimentum sit, est tamen effectiue à causa pluuia, quæ madefecit lignum. Alio modo ex ipsa conditione materiæ, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionem: eiusmodi ramẽ frigiditaris non est alia causa nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, vt materia calefactibilis. Et ex hoc clarius patet primũ quod diximus, & quòd conditio effectuum inferiorum consequens impedimentum materiale, tenens se ex conditione ipsius materiæ, non ex actione agentis: non causatur à cælo. Et hoc intendebat Sanctus Thomas, in sexto Metaphysic. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentum materiale.

¶Nec oppositum dicitur hic, dicendo quòd causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientem. Tum quia hic loquitur de defectu causæ actiuæ ex parte actionis, vt est ab agente: & consequenter de impedimento actiuo vt sæpius literæ præ se fert. Tum quia dato quòd loquatur de omni modo impedimenti, non dicit quòd causa impediens sit causa actiua, sed absolute dicit quòd est aliqua causa impediens. Vnde non solum actiua, sed potest esse materialis, vt expressũ dicitur in litera in responsione ad secundum. Et si instetur contra hanc glo. quòd male literæ intulit ex appositione causæ impedientis cum causa deficiente in minori parte: ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentum est necessarium. Respondetur & sufficienter, & ad mentem Sancti Thomæ quòd illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiam tantum. Quod ex duobus patet. Primò, quia dicitur. Videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari. Secundò, quia in hoc eodem articulo continetur prædictam illationem in illis verbis. Manifestum est autem quòd causa impediens actionem alienius causæ. Vbi expresse ostendit, quòd ex illo ante cedente. Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem: non sequitur, ergo ea quæ conueniunt in minori parte, eu ipsum necessario: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quòd ipsa causa impediens sit per se causa illius rei quæ impedit.

¶ Sed adhuc non quiescit intellectus, quoniam secundum hanc responsionem consequentia illa non est in hoc vt vera, sed vt apparens & confundanda. si sic est, cum inducatur ad examen illius propositionis. Posita causa ponitur effectus. & poterat confutari ex propriis, scilicet ex natura impedimenti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est & confutata ex extraneis, scilicet ex examine alterius propositionis. scilicet omne quod est, habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur quòd confutatio illa ex parte materiæ, aut est omnino eadem cum confutatione ex parte concursus, aut includit illam, & distinguitur ab illa sicut inferius à superiori cum maxima difficultate. Impedimentum enim duo dicit, scilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento qui sem actiuo, dato, quòd inquantum res est, habeat causam per se sed inquantum impedit non oportet, quia impedire pertinet ad concursum, quia potest esse per accidens. De impedimento autem materiali si eodem modo est, quòd scilicet inquantum res est, habet aliquam causam necessariam, siue illa sit aliud agens, siue sit conditio materiæ, oportet dicere quòd inquantum impedimentum est, est per accidens. Et hoc est venire ad concursum: quia nihil aliud est dicere, quàm quòd concursus talis agentis cum tali materia hic non habet causam: & sic impedimentum ex parte materiæ, & hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentum materiæ etiam inquantum res est in particulari sumptum, non habet causam aliquam quam necessario sequatur: tunc ex impedimento materiali duplicitur fit per accidens, & ex parte concursus, & ex parte rei concurrentis. Et sic impedimentum materiale includit impedimentum concursus, & additũr sic distinguitur vt minus commune à magis commuui. Vnde cum hoc sit valde difficile & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsent opus, vt in proœmio dixit, propter nouitios in theologia instruendos: breuius, eo clarius conficiendum erat. Ideo propter claritatem doctrinæ ac breuitatem transiuit ad cõfutandam illam illationem ex secunda propositione.

¶Nec talis confutatio est ex extraneis, imò ex propriis impedimenti inquantum impedimentum est: quoniam vt patet ex dictis, concursus conuenit impedimento vt fieri: imò in eo unum loquendo, vt litera loquitur, descendere ad impedimentum inquantum materiale. & sic confutare illam consequentiam, erat potius à propriis diuertere. Et hoc potest assignari pro alia ratione huius transitus, vt scilicet staret in propriis impedimenti vt sic. Potest & aliter etiam ad mentẽ literæ dici, quòd S. Tho. non absolute dixit transeundum esse ad alteram propositionem, sed cum limitatione, scilicet secundum hæc duo quasi dicerets, si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita, & ab Arist. reprehensa in communi oportet transire ad alteram. Et ratio est, quia instãtia contra propositionem primo examinatam, scilicet posita causa ponitur effectus, non excludit formaliter illam: quoniam instantia nõ accipit totalem causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte: & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola, sed illa cum causa impediente, quia nunquam deficit nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam quòd vtraque simul posita non sequatur effectus: & ideo transire oportet ad cõcursum quod careat causa. Virtualiter tamen, vt patebit inferius, instantia data sufficienter, falsificat illam: quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente concursus illius, alterius est per accidens.

¶Tertium dicendum est, quòd concursus sicut & impedimentum est multiplex, scilicet actiuorum, vel actiui & passiui cum conditionibus eorum, &c. Nec refert in proposito de quo concursu fit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concursu agentis & materiæ. In responsione vero ad tertium est sermo de cõcursu etiam actiuorum. Vniuersaliter siquidem oportet esse verum, quòd si aliqua duo concurrunt, & quodlibet illorum horsum habeat totã seriem suarum causarum necessariam, & supremæ causæ vsque ad ordinis per se concurrant, quòd oportet concursum omnium mediorum & vltimorum effectuum necessariò causari à concursu supremarum causarum: non enim possum intelligere oppositum. Sed si hæ duæ conditiones ponæ in antecedente non saluantur, scilicet quia supremæ causæ non per se concurrit, aut tota series alicuius ordinis non est necessariamon oportet concursum proximarum causarum ad effectuum habere causam ex qua de necessitate sequatur. Ex prædictis autẽ patet iam, quòd cum aliquid quod vocamus per accidens, fit, quòd nunc concurrit duo simul: puta in exemplo literæ, combustio, & huius materiæ. puta frumenti, consumptionẽ & quòd quamuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cæleste, alterũ quandoque reducitur in conditionem corporum inferiorum tanquam in supremam causam. Et sic cum concursus cæli & huius corporis inferioris, quæ sunt supremæ causæ effectuum concurrentium, non sit per se, sed posuit esse per accidens sequitur quòd concursus horum effectuum non semper habet causam per se. Et similiter quamuis quandoque vterq; effectus reducatur in causas cælestes, vt supremas: quia tamen tota series causarum singulorum seorsum non est necessaria, quia fit resolutio huius effectus ad supremam causam cælestem media causa non necessaria, sed potente deficere seu possibilinon sequitur, ergo concursus effectuum habet causam per se aut necessariam, concursum supremarum causarum cælestium. Et merito, quia concursus ille syderum, quamuis in se sit per se & necessarius, vt applicatus: tamen ad hos effectus est contingens: quia applicatur mediantibus corporibus potentibus deficere: sicut & singula agentia cælestia, licet in se sint necessariarelata tamen ad hæc inferiora, sunt agentia vt in pluribus, & deficientia quandoque: quia modificantur in his corporibus potentibus deficere.

¶ Et ex his patet responsio ad obiecta. Ad dubitationem enim simpliciter, iam nunc dictum est, quòd non semper concursus est ex concursu & ex causa necessaria: & quare, &c. Ad dubitationem vero secundam ad hominem, primo respondetur sigillatim ad obiecta, dicendo quòd nulla pentius est contradictio: quoniã ibi particulariter affirmant concursum habere causam: hic vero destruis vniuersalem. Omnis concursus habet causam per se. Similiter ibi particulariter concedit negatiuam, scilicet impedimentum materiale non habet causam cælestem, vbi duæ particularizationes sunt prima impedimenti, secunda causæ. Hic vero assumit omne impedimentum habere causam, sed non cælestem aut effectuam, nec necessariam, sed absolute habere causam: quod patet non repugnare illi.

¶Scito tamen hic, quòd ratio contingentiæ naturalis potest dupliciter assignari. Vno modo ex parte complementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiusmodi contingentiæ est natura potentiæ inuenta in naturalibus quæ & possunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt deficere in minori parte. & sunt in potentia contradictionis: vt dicitur primo Perihermenias. Complementum vero contingentiæ ex concursu accidentalis causarum sue actiuæ & passiuæ, siue actiuarum inter se, &c. Et propterea non opposita dixit, sed vtrunque assignauit in diuersis locis diuus Thomas. In sexto siquidem Metaphysic. radicem: hic vero & in primo Perihermenias, & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit. An omnis naturalis res accipiendo rem vt distinguitur contra casum, habeat causam ex qua necessario fiat. Videtur enim litera huius articuli, bis hoc concedere, scilicet in hac responsione, vbi vult quod effectus causæ impeditis causam naturalem à suo effectu, reducatur in aliquam causam cælestem. Et si talis res habet causam necessariam, nulla res erit sine necessaria causa: quod falsum est. 572 3. contra cap. 93. Et opus. 32. 140. Et opusc. 28. cap. 1.

QVAESTIO CENTESIMADECIMASEXTA de Fato, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fato.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, an fatum sit. ¶ Secundo, in quo sit. ¶ Tertio, vtrũ sit immobile. ¶ Quarto, verum omnia subsint fato.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum fatum sit aliquid.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd fatum nihil sit. Dicit enim Greg. in homil. Epiphaniæ, Absit à fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicant.

¶ Præterea, Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia vt Augustin. dicit quinto de Ciuitate Dei, fatum à fando dictum intelligimus, id est à loquendo: vt ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante sunt antè prælocuta. Quæ autem sunt prouisa, non sunt fortuita neque casualia. Si igitur res fato aguntur, excludetur casus & fortuna à rebus.

¶ SED CONTRA, Quod nõ est, non diffinitur. Sed Boëtius in quarto, de consolat. diffinit fatum dicens, quòd fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

CONCLVSIO.

¶ Fatum pro diuina ponitur prouidentia omnia præloquente.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur quædam à fortuna, vel casu prouenire. Contingens autem quandoque, quòd aliquid ad inferiores causas relatum est fortuitum vel casuale, quod tamen relatum ad causam aliquam superiorem, inuenitur esse per se intentum. Sicut si duo serui alicuius domini mittantur ab eo ad eundem locum vno de altero ignorante, concursus duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter vtriusque intentionem: si autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt in nullam superiorem causam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Augustinus recitat[c] in quinto de Ciuitate Dei. Quod est contra ea, quæ superius de prouidentia dicta sunt[c]. Quidam vero omnia fortuita & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere voluerunt in superiorem causam, id est in cælestia corpora[c]. Et secundum hoc fatum nihil aliud est quàm dispositio syderum, in qua quisq; conceptus est vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo. Primo quidem quãtum ad res humanas: quia iam ostensum est[c], quòd humani actus non subduntur actioni cælestium corporum nisi per accidens, & indirecte. Causa autem fatalis, cum habeat ordinationem super ea, quæ fato aguntur, necesse est quòd sit directe & per se causa eius, quod agitur. Secundo quantum ad omnia, quæ per accidẽs aguntur. Dictum est enim suprà[c], quòd id, quod est per accidens, non est proprie ens neque vnum. 572

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimasexta Articulum primum.

TItulus clarus ex quid nominis in communi vsu. Fati enim nomine causam quandam occultam, à qua nihil declinare potest, intelligere videmur. *Annot.*

¶ In corpore quinque. Primo ostendit radicem difficultatis quæstionis. Secundo refert opinionem Tullij. Tertio, Auicennæ. Quarto, veram. Quinto, respondet quæsito. *Cõmenta.*

¶ Quo ad primum, duas propositiones ponit, ex quibus præsens oritur quæstio. Prima est, In rebus inferioribus apparens quædam à casu & fortuna. Secũda est, Aliquid relatum ad causas inferiores, est casuale vel fortuitum, quod tamen relatum ad aliquam superiorem causam est per se intentum. Prima suppositio patet ad sensum. Secunda vero declaratur exemplo Boëtij de concursu seruorum à domino destinatorum seorsum. Ex his enim nascitur quæstio. An fatum sit: Cum enim circa contingentia tantum, fatum ponat, si ponitur, si omnia quæ contingentia sunt relata ad inferiores causas, habent aliquam superiorem causam per se intendentem, illa fatum est. & si non, non. Et propterea ponuntur sequentes opiniones de reductione casualium in causas superiores. d 136 e 138 369

¶ Quo ad secũdum tria. Primo, opinio negatiua, quòd huiusmodi contingentia nullam superiorem causam habent. Secundo, corollarium, quòd hæc opinio & fatum & prouidentiam diuinam negat. Tertio, reprobatio: quia repugnat his quæ de diuina prouidentia superius determinata sunt. 572

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo opinio affirmatiua, Omnia contingentia causantur à cælestibus. Secundo, corollarium ad propositum, Fatum apud hos est dispositio syderum in qua res fit, aut inchoata est, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas, Causa cælestis non directe & per se attingit actus humanos: ergo non est causa per se ordinans eos: ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima consequentia probatur ex eo, quòd causa ordinans aliqua, directe id quod agitur, respicit. Secunda vero consequentia probatur ex eo, quòd causa fatalis est ordinans contingentia, vt de se patet: quia per se intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia. Causa cælestis agit vt naturale principium determinate ad vnum. ergo non per se ad ens per accidens. Antecedẽs probatur, Quia effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Prima consequentia probatur, Quia naturæ actio est determinata ad vnum. Secunda vero probatur, Quia ens per accidens non est proprie vnum nec ens. Et declaratur exemplo fossionis sepulchri & inuentionis thesauri.

¶ Quo ad quartum tria. Primo sententia. Omnia quæ hic per accidens fiunt, siue naturalia, siue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur quòd reducantur in aliquod intellectuale agens, Intellectus potest ad quantumcumque per accidens terminari vt vnum apprehendendo. ergo si efficax est, potest efficere ens per accidens vt vnum. ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in causam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur: Quia format hanc propositionem, Fodiens sepulchrum est inueniens thesaurum. Consequentia prima probatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendum & ordinandum practice. Secunda vero conclusio relinquitur pro constanti, ex illa regula, Si negatio est causa negationis. Si enim non posse comparari vt vnum, est causa quòd ens per accidens nullam habet causam in natura. ergo posse comparari vt vnum ad intellectum, est causa vt inueniat causam in ordine intellectuum. Quamuis possit dici, quòd consequentia vltima tenet de possibili. & hoc hic sufficit: quia de fato superius ostensa est conclusio, cum tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agens intellectuale est diuina prouidentia, Voluntas à solo Deo potest immutari. ergo ordinatio humanorum actuum soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorum operum. *Annot.*

¶ Circa hoc statim occurrit dubium: quia propositum fuit, & quòd naturalia & quòd humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non est probatum nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantum est quòd ad aliquam intellectualem causam referenda sint.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo quòd illa verba, & præcipue intellectum diuinum; non sunt tangenda tantum cum consequentibus. In quibus ponitur probatio de humanis: sed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio communis. Et hoc infinuat ly præcipue, quasi diceret, contingentia reducuntur in aliquam causam agentem per intellectum, & præcipue diuinum, quia ipse prima est causa ex quo habet, quòd respiciat directe ens inquantum ens, & eius consequenter differentias, scilicet per se & per accident. Non fuit autem solicitus ad probandũ ly præcipue, &c. quia ex superius dictis iam constat quòd ille intellectus efficax respectu omnium naturalium non est nisi diuinus. Alij vero intellectus, scilicet angelici participant hãc efficaciam respectu huius, aut illius effectus: prout ministerium eorum exigit. Secundo dicitur, quia probando intellectum dirigẽtẽ actus humanos esse intellectum diuinum, à fortiori probauit implicite & virtualiter intellectũ dirigentem contingentia naturalia: quoniã humani actus & sunt magis contingentes, & sunt superioris ordinis: & consequenter si actus humani à Deo solo, alia ab ipso aut solo aut principaliter regulantur: quia q; quid potest virtus inferior, põt & superior.

¶ Quo ad quintũ duo. Primo conclusio responsiua secundũ eam. Fatum poni potest pro prouidentia diuina præordinante omnia & prælocute. Secundo quo ad nomen, Sancti recusauerunt hoc vocabulo vti, propter errorẽ vitandũ. Probatur vtrũque ex auctoritate Augu. & ex secundo exponit Greg. 521 546

a ¶Super Quæstionis centesimædecimasexta Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæstio affirmatiue cũ limitatione tamẽ, Fatum est in causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. Probatur sic, Diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur: ergo ordinatio effectuum dupliciter potest considerari in Deo, vel in causis mediis: sed vt in Deo est prouidentia, ergo vt in causis mediis est fatum. Et confirmatur autoritate Boëtij. *Cõment.*

¶ Aduerte, q; vis rationis consistit in hoc, Fatum (vt ex præcedente patet articulo) nihil aliud est quàm causa contingentium secundũ ordinem diuinæ prouidentiæ: cæterum autem ordo dupliciter esse habeat, in ipso Deo, & in causis mediis, oportet q; fatũ aut sit vis ista ordinans, vt est in Deo, aut in causis mediis. Sed non est, quia sic proprie vocaretur prouidentia. & quia Boëtius ponit fatum in rebus creatis. ergo. Et sic ex primo articulo habemus, quòd fatum est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem quòd est dispositio in causis mediis vt subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc est formaliter. 573 1. dist. 39. q. 2. ar. 1. ad 5. Et 3. contra ca. 93. principio Et veri. q. 5. ar. 1. ad 1. Et quodl. 12. art. 5. cor. Et opus. 34. 140. Et opus. 28. ca. 2. 136 572

Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid vnum. Vnde impossibile est quòd id, quod est per accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principij agentis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, quòd intendens fodere sepulchrum, inueniat thesaurum. Manifestum est autem quòd corpus cæleste agit per modum naturalis principij. Vnde & effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Impossibile est ergo quòd aliqua virtus actiua cælestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. Et ideo dicendum est, quòd ea, quæ hic per accidens aguntur siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam præordinantem, quæ est prouidentia diuina, quia nihil prohibet id, quod est per accidens, accipi vt vnum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare non posset hanc propositionem, Fodiens sepulchrum inuenit thesaurum. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. Sicut si aliquis sciens in quo loco sit thesaurus absconditus, instiget aliquem rusticum hoc ignorantem, vt ibi fodiat sepulchrum. Et sic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur, vt fortuita vel casualia, reduci in aliquam causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue intellectum diuinum. Nam solus Deus potest voluntatem immutare, vt suprà habitum est[c]. Et per consequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium est voluntas, soli Deo attribui debet. Sic igitur inquantum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tanquam per eam ordinata & quasi prælocuta, fatum ponere possumus: licet hoc nomine sancti doctores vti recusauerint propter eos, qui ad vim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde Aug. dicit in 5. de ciuit. Dei, Si propterea quisquam res humanas fato Dei tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguã corrigat. Et sic Greg. fatum esse negat. Vnde patet solutio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse fortuita vel casualia per comparationem ad causas proximas: non tamen per comparationem ad diuinam prouidentiam. Sic enim nihil temere fit in mundo, vt Augustinus dicit in libro 83. quæstionum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum fatum sit in rebus creatis.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd fatum non sit in rebus creatis. Dicit enim Augustin. 5. de ciuitate Dei, quòd ipsa Dei voluntas vel potestas, fati nomine appellatur. Sed voluntas & potestas Dei non est in creaturis, sed in Deo. Ergo fatum non est in rebus creatis, sed in Deo.

¶ Præterea, Fatum comparatur ad ea quæ fato aguntur, vt causa, vt ipse modus loquendi ostendit. Sed causa vniuersalis per se eorum quæ hic per accidens aguntur, est solus Deus: vt suprà dictum est[c]. Ergo fatum est in Deo, & non in rebus creatis.

¶ Præterea, Si fatum est in creaturis, aut est substantia, aut accidens. Et quodcunque horum detur, oportet quòd multiplicetur secundum creaturarum multitudinem. Cum ergo fatum videatur esse vnum tantum, videtur quòd fatum non sit in creaturis, sed in Deo.

¶ SED CONTRA est, quod Boëtius dicit in quarto de consolatione, quòd fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

CONCLVSIO.

¶ Fatum est in causis creatis, vt per diuinam disponuntur prouidentiam ad varios effectus producendos.

¶ RESPONDEO dicendũ, q; (sicut ex prædictis patet[c]) diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuum dupliciter considerari. Vno modo secundum quod est in ipso Deo, & sic ipsa ordinatio effectuum vocatur prouidentia. Secundum vero quod prædicta ordinatio consideratur in mediis causis à Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est quod Boët. dicit 4. de conso. Siue famulantibus quibusdam prouidentiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur[c], seu anima, seu tota inseruiente natura[c], siue cælestibus syderũ motibus[c], seu angelica virtute, seu dæmonium varia solertia[c], seu aliquibus eorum, seu omnibus[c]: fatalis series texitur. De quibus omnibus per singula in præcedentibus dictum est. Sic ergo est manifestum quòd fatum est in ipsis causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. 546 572 136 509 561 & c 332

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa ordinatio causarum secundarum, quã Augustin. seriem causarum nominat, non habet rationem fati nisi secundum quod dependet à Deo. Et ideo causaliter Dei potestas vel voluntas dici potest fatum. Essentialiter vero fatum est ipsa dispositio seu series, id est ordo causarum secundarum.

¶ Ad secundum dicendũ, q; intantum fatũ habet rationem causæ, inquantum & ipsæ causæ secũdæ, quarum ordinatio fatum vocatur.

¶ Ad tertium dicendum, q; fatũ dicitur dispositio non quæ est in genere qualitatis, sed secundũ quod dispositio designat ordinem qui non est substantia, sed relatio. Qui quidẽ ordo, si consideretur per comparationem ad suum principium, est vnus. Et sic dicitur vnum fatum. Si autem consideretur per relationem ad effectus vel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur. Per quem modum Poëta dixit, Te tua fata trahunt.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum fatum sit immobile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q; fatum non sit immobile. Dicit enim Boëtius in 4. de consol. Vti est ad intellectum ratiocinatio ad id quod est id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatem.

¶ Præterea, Sicut Philosophus dicit in 2. Topicorum. Mouentibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boe. dicit. Ergo fatum est mobile.

¶ Præterea, Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter & ex necessitate eueniunt. Sed talia maxime videntur esse contingentia quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

¶ SED CONTRA est quod Boetius dicit, quòd fatũ est immobilis dispositio.

CONCLVSIO.

¶ Fatum vt in secundis causis absolute est mobile, vt autem à diuina prouidentia immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali.

¶ RESPONDEO dicendum, quod dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur seu ordinantur. Alio modo per relationem ad primum principium, à quo ordinantur, scilicet Deum. Quidam ergo posuerunt ipsam seriem, seu dispositionem causarum esse secundum se necessariam: ita quod omnia ex necessitate contingerent propter hoc quod quilibet effectus habet causam, & causa posita necesse est effectum poni. Sed hoc patet esse falsum per ea, quæ suprà dicta sunt[c]. Alij vero contrario posuerunt fatum esse mobile etiam secundum quod à diuina prouidentia dependet. Vnde Aegyptij dicebant quibusdam sacrificiis fatum posse mutari, vt Grego. Nicenus dicit. Sed hoc suprà exclusum est[c], quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicendum est q 71 146 38 & a b c

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum tertium. 505

TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor, primo diffinguit. Secundo refert opinionem Auicennæ. Tertio Aegyptiorum. Quarto respondet quæsito. *Cõment.*

¶ Quo ad primum, Fatum dupliciter secundum causas medias absolute, vel secundum eas in ordine ad diuinam prouidentiam. Probatur diffinctio. quia fatum vtrunque claudit in sua ratione, cum sit dispositio in causis mediis sub diuina prouidentia. 546 572 136 509

¶ Quo ad secũdum tria. Positio, Fatum quo ad primum est immobile. Ratio, quia omne quod fit, habet causam, & posita causa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæstione. 561 & c 332

¶ Quo ad tertium tria. Positio, Fatum quo ad secundum est mobile. Corollarium, Fatum potest facificiis mutari apud eos teste Gregorio Niceno. Reprobatio ex superioribus cum de immobilitate prouidentiæ diuinæ ageretur.

¶ Quo ad quartum tria. Conclusio responsiua. Fatum vt in causis secundariis absolute est mobile, vt à diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. Declaratio vltimæ particulæ, sicut dicimus hanc conditionalem esse necessariam. Confirmatio. conclusionis autoritate Boëtij.

¶ Aduerte hic duo. Primo q; cum conclusio habeat tres partes, & primæ probatio sit reprobatio primæ opinionis, secundæ vero sit reprobatio secundæ opinionis, tertiæ autem probatio & explanatio ad tractatum de scientia & voluntate diuina spectendo in litera relictis pti 574 Veri. q. 5. artic. 1. ad quintum. Et quolibet 12. artic. 5. cor. Et opus. 28. cap. 2. col. 1. & cap. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prioris particulis, & etiam explanandam aperuit iuxta dicta de præscientia Dei, vbi distinctum est, q̃ est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis. prima non competit diuinis ad extrà, sed secunda tantum: quæ hic vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

575 ¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito negatiua, Non omnia subduntur fato. Probatur duplicíter. Primo ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos. ergo omnia subdita fato, subduntur causis secundis. ergo ea quæ à Deo immediate fiunt non subduntur fato. ergo non omnia subduntur fato. Antecedens est ratio fati, consequentiæ omnes sunt per se notæ: tamen secunda probatur, quia talia non subduntur causis secundis. tertia quoque declaratur in creatione & glorificatione spirituum, &c. Secundo

43 auctoritate Boëtij, quæ

44 patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, quòd quanto aliquid longius sit à Deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum primum.*

573 *Comment.* Titulus clarus.

¶In corpore proposito numero opinionum retia sunt inxta numerum opinionum: ita quòd in tertia respondet quæsito.

a ¶Quo ad primum duo.

518 Opinio Auerr. Magister docet discipulum communicando ei eandem scientiam per hoc, quòd mouet eum ad ordinandum phantasma conueniens, &c. Probatur, quia vnus est virtusque intellectus, & eadem sunt vtriusque species intelligibiles. Secundo examen & reprehensio.

o Examen quo ad 1y eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, et

o sic est verumnam ex parte subiecti scientis, &

518 re tunc venit reprehensio fundamenti: quia scilicet est falsum: quia non est vnus virtusque scientiæ intellectus, nec eadem species, vt superius patuit.

¶Quo ad secundum duo quoque. Primo opinio Platonis, Docere nihil aliud est quàm excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia inest ab initio animalibus nostris ex participatione idearum, sed impediuntur ab vsu propter vnionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium seu doctrinam. Secundo, Quia sequeretur quòd scientia esset in nobis per reminiscentiam. Tertio, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi alium docentem audiret. Quarto, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi semper actu intelligeret. Quinto, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi quando vult. Sexto, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi quando vult. Septimo, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi quando vult. Octauo, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi quando vult. Nono, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi quando vult. Decimo, Quia sequeretur quòd nullus posset scire, nisi quando vult.

¶Ad tertium dicendum, q̃ magister non causat lumen intellectuale in discipulo, nec directe species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinam ad hoc q̃ ipse per virtutem lui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶Ad quartum dicendum, q̃ signa quæ magister discipulo proponit, sunt rerum notarum in vniuersali & sub quadam confusione: sed ignotarum in particulari, & sub quadã distinctione. Et ideo cum quisq; per seipsum scientiam acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse suipsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa qualis requiritur in magistro.

ARTICVLVS II.

a ¶*Virum homines possint docere angelos.*

DE SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ homines possint docere angelos. Dicit enim Apost. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Sed ecclesia est cõgregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶Præterea, Angeli superiores, qui immediate de diuinis à Deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt: vt suprà dictum est[e]. Sed aliqui homines immediate de diuinis per Dei verbum sunt instructi: sicut maxime patet de Apostolis, secundum illud ad Heb. 1. Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerunt.

¶Præterea. Inferiores angeli à superioribus instruuntur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur: vt Greg. dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines diuinis instrui possunt.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. ca. de Di. no. q̃ omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

CONCLVSIO.

¶Homines viatores non possunt superiores se angelos docere, & illuminare, sed tantum illis loqui possunt.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ (sicut suprà habitũ est[e]) inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquam illuminantur. Manifestum est autem, quòd eo modo quo inferiores angeli superioribus subduntur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista: sed qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solius Dei est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Aug. 5. super Gen. ad lit. sic exponit illam Apostoli autoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo: ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei: quasi dicat, Ita hoc sacramentum erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentum notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem: & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamen & aliter dici, q̃ illud quod absconditum est, non tantum in Deo innotescit angelis: verum etiam hoc eis apparet cum efficitur atque propalatur: vt Aug. ibidem subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & ecclesiæ mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modum potest intelligi quod Hier. dicit, q̃ Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet per prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicante Paulo apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

¶Ad secundum dicendum, q̃ Apostoli instruebantur immediate à verbo Dei, non secundum eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus. Homines in statu viæ, vt patet ex tertio argumento, & eius responsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur.

¶In corpore vna condi. *Coment.* tio responsiua quæsito negatiue. Homines non possunt docere angelos, sed rauimmodo eis loqui. Probatur, Supremi homines se habent ad infimos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquam illuminant superiores, sequimur tamen eis. ergo, &c. Ma- *artic. 4.* ior patet ex naturæ ordine, & probatur auctoritate Matthæi 11. quo ad status gratiæ. Minor ex dictis. Et quoniam homines non secundum statum gloriæ. sed secundum statum naturæ & gratiæ huius vitæ sunt inferiores omnibus angelis. ideo præsens ratio in viatoribus tantum hominibus habet locum.

Super 551

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum tertium.*

Annot. TItulus, Homo ex virtute animæ in quantũ anima
316 est. Tamutare immutatione formali corpora-
578 lem naturam, directe supponit pro antecedente corporalem, quamuis, vt patebit etiam de intrinseco aliquo modo verificetur conclusio.

Coment. ¶In corpore vna conclusio respondua quæsito negatiue. Anima sua virtute non potest materiam corporalem immutare nisi mediate aliquo corpore. Probatur. Materia corporalis à Solo Deo aut cõposito ex materia & forma potest immediate immutari. ergo. Antecedens patet ex dictis: consequentia est ꝑ se nota. Et confirmatur, Angeli non possunt hoc nisi mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedens patet ex primo antecedente. Consequentia nota.

Annot. ¶In responsione ad tertiam. Aduerte ꝙ vt ex illa patet, anima nec corpus propriũ directe immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directe principium alicuius mutationis, vt patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem & generationem. Nisi enim horum anima facit per operationem animalem, id est apprehensionem aut volitionem directe: quia non est ratꝫ efficiendi: sed vt in litera dicit, ad apprehensionem animæ sequitur actus appetitus sensitiui: puta timor quẽ concomitatur commotio alicuius humoris, &c.
542 & sic indirecte anima humana immutat corpus proprium.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum quartum.*

b 564 TItulus clarus.

Coment. ¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito, Anima separata sua naturali virtute non potest immutare materiam corporalem nisi mediantibus aliquibus corporibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ sancti dicũtur miracula facere ex potestate gratiæ, non naturæ. Quod patet per illud quod Greg. ibidem dicit, Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Iohannes, quid mirum si signa facere ex potestate valeant?

¶Ad secundum dicendũ ꝙ fascinationis causam assignauit Aui. ex hoc ꝙ materia corporalis nata est obedire spirituali substantiæ magis quam contrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundũ eam. Et hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed supra ostensum est[c], ꝙ ma-
Annot. ¶Circa hanc consequentiam dubium occurrit quoniam consequentia illa supponit idem iudicium esse de anima separata & coniuncta. qđ
542 non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid nisi phantasiatum, maxime sit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aërem continuũ vsque ad determinatum spatium. Per quem modum specula si fuerint nouа & pura, contrahunt quandã impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ: vt Aristot. in lib. de som. & vi. Sic igitur cũ aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maxime in vetulis contingit, efficitur secũdum modum prædictum aspectus eius venenosus & noxius: & maxime pueris qui habent corpus tenerum & de facili receptiuum impressionis. Possibile est etiam ꝙ ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo facto *occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum cum quibus vetulæ sortilegæ aliqđ fœdus habẽt. *Aliàs, fato*

¶Ad tertium dicendum ꝙ anima corpori humano vnitur vt forma & appetitus sensitius, qui obedit aliqualiter rationi, vt supra dictum est[c], est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet ꝙ ad apprehensionem animæ humanæ cõmoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora vero corpora immutanda apprehensio animæ humanæ non sufficit nisi mediante immutatione proprij corporis, vt dictum est[c]. 406

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur ꝙ anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere. Substantiæ enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem: vt supra dictum est[c]. Sed anima separata est substantia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere. 579
mal. qõ. 16. artic. 10. ad secundum.

¶Præterea, In itinerario Clementis dicitur narrante Misceta ad Petrum, ꝙ Simon magus per magicas artes puerũ à se interfecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat. Sed hoc esse non potuisset fine aliqua corporum transmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora. 543

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in lib. de Anima, quòd anima non potest mouere quodcunque corpus, sed solummodo proprium.

CONCLVSIO.

¶Non potest anima mouere corpus ad nutum suæ naturali virtute sed tantum corpus à se vivificatum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd anima separata sua naturali virtute non potest mouere aliquod corpus. Manifestum est enim quòd cum anima est corpori vnita, non mouet corpus nisi vinificatum. Vnde si aliquod membrum corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. Manifestum est autem ꝙ ab anima separata nullum corpus vinificatur. Vnde nullum corpus obedit ei ad motum localem quantum est de virtute suæ naturæ, supra quam potest aliquid ei conferri virtute diuina.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd substantiæ quædam spirituales sunt quarum virtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motum. Si tamen alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouendum aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus: sicut secundum Philosophos motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. Vnde cum anima secundum suam naturam determinetur ad mouendum corpus cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicit ergo separata nihil intelligit. probatur: quia animæ separatæ nihil offertur phantasiatum: illa consequentia dicitur non tenere: quia non est idem iudicium de anima separata & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est nunc, nisi probetur identitas iudicij.

¶Ad hoc prima facie dici potest, ꝙ quia anima separata non est maioris virtutis motiuæ, quàm coniuncta, ideo eo consequentia tenet. Sed contra hanc responsionem sunt primo, ꝙ non est maioris virtutis mouere lapillum quàm corpus coniunctum. Secundo, ꝙ licet anima separata non sit maioris virtutis, est tamen alterius modi vtendi illa virtute: sicut est alterius modi essendi & intelligendi. & propterea coniuncta mouet vinificando, separata autem non vinificando. Vnde dicendum est quòd consequentia fundatur super vna propositione priore antecedente, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum: & est ista, Anima humana ratione suæ propriæ naturæ determinata, ad mouendum corpus à se vinificatum tantum: ex hac enim optime valet consequentia: quoniã quod conuenit ei ex natura, non variatur ex vario modo essendi. Hæc autem claudit & declarat in antecedẽte assumpto. Claditur quidem, quoniã cum vis motiua vt sic, respiciat corpus: qz respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Phyſ. tex. 12. & animæ secundum statũ coniunctionis respiciat etiam corpus consequens est ꝙ tota vis motiua statu coniunctionis concludatur. Declaratur autem, quia patefacto quòd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus vinum, palam fit ꝙ anima absolute est virtutis limitatæ ad mouendum tale corpus & ad instantiam, quæ fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differentia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuam vt sic. Intellectus enim secundum totum genus suum habet pro obiecto ens inquantum ens, nec est contractus ad aliquod particulare ens sue in genere, siue in specie. Virtus autem motiua ex propria ratione habet pro obiecto corpus ens, scilicet corpus mobile & propterea intellectum coniunctum, qui non potest attingere ens nisi phantasiatum. operetur separatum habere aliam modũ intelligendi, quo proprium obiectum possit attingere, ex quo obiectum adæquatum suum non erat ens phantasiatũ. Virtus autem

autem motiua cũ ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus determinetur: consequens est, ꝙ secundũ species suas ad certas species corporis determinetur. & sic cum suprema vis motiua ad corpus determinata, non tamen ad multitudinem nec magnitudinem eius limitetur (quia est infinita) consequens est ꝙ paulatim defecẽdẽdo, in fima vis motiua ad corpus minimũ multitudine & magnitudine determinata sit. Constat autem ꝙ anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanum, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & vniuersum corpus humanum, scilicet vinificatum à se determinatur: alter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea non potest rationabiliter distingui modus mouendi iuxta modum essendi & intelligendi. non enim remanetur anima separata habitualiter ad obiectum potentiæ motiuæ: quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optime littera ex efficacia animæ coniunctæ substelligés efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, intulit ꝙ non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimaoctauæ Articulum primum.*

Annot. TItulus, cum semine, id est, communicatur à generante per hoc quod ab eo deciditur semen ita ꝙ in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel virtualiter.

Coment. ¶In corpore, duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quæsito.

¶Quo ad primum duo. Primo opinio ipsa. Tenet enim partem negatiuam, dicens animam sensitiuam à solo Deo fieri. Secundo, reprehensio illius ex causis eius: quod est, fieri oportere per creationem, scilicet simpliciter, & subsistentia simul. Cui enim hæc duo insint, oportet creari: & cui non, non: nisi forte propter excellentiam ordinis rei factæ vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit, Si haberet anima sensitiua hæc, crearetur: sed quia non habet, quod probatur: quia non est incorruptibilis, ergo.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est affirmatiua, Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine instrumentaliter. hæc conclusio includit duo. primũ commune animæ sensitiuæ & cæteris formis corporalibus, scilicet quòd fit ab agente corporeo. Secundum, quòd fit tali modo, scilicet per semen. Et quo ad vtrumque probatur. Primo, quòd ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quæ sic fit, quia inest compositio, fit ad factionem compositi: ergo ab agente corporeo, sed anima sensitiua est huiusmodi. ergo. Antecedens probatur: quia fieri conuenit alicui eo modo quo esse. consequentia probat: quia oportet vnumquodq; fieri à simili, minor iam patet ex dictis. ergo. Secundum vero probatur ex differentia inter agentia superioris ordinis & inferioris. sic. Inter corporalia agentia quanto virtuosiora, tanto indistantius possunt. ergo vniuersia possunt & sine medio & cum medio agere sibi similia: ergo per semen. Antecedens probatur in ductione in calido, &c. Prima consequẽtia probatur: quia vniuersia tam suprema corpora, & consequenter virtuosissima. Secunda vero probatur: quia semen est illud medium quo generans attingit distans. Declaratur quoque in litera consequens primæ consequentiæ. Et vltimo docetur, quòd nihil refert dicere animã causari ex semine aut generante, quia se exigunt sicut agens & instrumentum. 364

¶Aduerte hic ꝙ probato, quòd anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia compositum oportet à simili fieri, satis probatum est ꝙ fit ab animali: quia oportet animal à sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agente fieri intelligitur quàm à sibi simili. Et probato quòd agẽtia quæ viuunt, possunt per semen sibi similia producere: facile probatum est, quòd ita est de facto. in causis enim necessariis etiam necessitate philosophica vere, idem est possibile, & necessariũ quo ad rationem ordinem: sed non quo ad miracula. 364

Annot.

Quæstio.

¶*Num semẽ sit actiuum animæ sensitiuæ, & organizationis.*

¶Circa hanc conclusionem occurrit dubium ex Scoto. in 18. dist. secundi libri, vbi tenens quòd semen nec est actiuum generationis substantialis, nec organizationi, sed cuiusdam præuiæ alterationis tantum: dupliciter probat quòd semen nõ est actiuum animæ sensitiuæ. Primo sic, Semen aut causat animã in instanti generationis, aut ante: non ante quia habet rationem passiui. probatur: quia est conuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec

QVAESTIO CENTESIMA decimaoctaua de Traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de traductione hominis ex homine. Et primo quantum ad animam. Secundo quantum ad corpus.

¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primo, vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. ¶Secundo, vtrum anima intellectiua. ¶Tertio, vtrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sensitiua non traducatur cum semine, sed sit per creationem à Deo. Omnis enim substantia perfecta quæ non est composita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed per creationem, quia nihil generatur nisi ex materia. Sed anima sensitiua est substantia perfecta: alioquin non posset mouere corpus, & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo non incipit esse per generationem, sed per creationem.

¶Præterea, Principium generationis in rebus viuentibus est per potentiam generatiuam: quæ cum numeretur inter vires animæ vegetabilis, est infrà animam sensitiuam. Nihil autem agit vltra suam speciem. Ergo anima sensitiua non potest causari per vim generatiuam animalis.

¶Præterea, Generans generat sibi simile. Et sic oportet quòd forma generati sit actu in causa generationis. Sed anima sensitiua non est actu in semine, nec ipsa, nec aliqua pars eius. Quia nulla pars animæ sensitiuæ est nisi in aliqua parte corporis. In semine autem non est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est quæ non fiat ex semine & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶Præterea, Si in semine est aliquod principium actiuum animæ sensitiuæ, aut illud principium manet generato iam animali, aut non manet. Sed manere non potest. Quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati. Et hoc est impossibile: quia sic esset idem generans & generatum & faciens & factum. Vel esset aliquid aliud. Et hoc etiam est impossibile: quia supra ostensum est, quòd in vno animali non est nisi vnum principium formale quod est vna anima. Si autem non manet, hoc etiam videtur impossibile. Quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suuipsius. Quod est impossibile. Non ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

¶SED CONTRA, Ita se habet virtus quæ est in semine ad animalia, quæ ex semine generantur, sicut se habet virtus, quæ est in elementis mundi, ad animalia, quæ ex elementis mundi producuntur: sicut quæ ex putrefactione generantur. Sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, secundum illud Gen. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis. Ergo & animalium, quæ generantur ex semine, animæ producuntur ex virtute, quæ est in semine.

CONCLVSIO.

¶Anima sensitiua causatur à generãte tanquã principali agente, à semine vero tanquam ab instrumento, & non producitur per creationem.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ quidam posuerunt animas sensitiuas animalium à Deo creari. Quæ quidem positio conueniens esset, si anima sensitiua esset res subsistens habens per se esse & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationẽ, ita per se deberetur ei fieri, cum res simplex & subsistens non possit fieri nisi per creationem: sequeretur, ꝙ anima sensitiua procederet in esse per creationem. Sed ista radix est falsa, scilicet ꝙ anima sensitiua per se habeat esse & operationem, vt ex superioribus patet[c]: non enim corrumperetur corrupto corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarum formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur inquantum composita subsistentia per eas sunt. Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est ꝙ naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agentibus transmutantibus materiam de potentia in actum, per aliquam virtutem corpoream quæ est in eis. Quanto autem aliquod agens est potentius, tanto potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quanto aliquod corpus est magis calidum, tanto ad remotius calefactionem producit. corpora igitur non viuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generant quidem sibi simile, non per aliquod medium, sed per seipsa, sicut ignis per seipsum generat ignem. sed corpora viuentia tanquam potentiora agunt ad generandum sibi similia, & sine medio, & per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem, cum medio vero in actu generationis. Quia ex anima generantis deriuatur quædam virtus actiua ad ipsum semen animalis, vel plantæ, sicut & à principali agente deriuatur quædam vis motiua ad instrumentum. Et sicut non refert dicere quòd aliquid moueatur ab instrumento, vel principali agente, ita non refert dicere ꝙ anima generati causetur ab anima generantis, vel à virtute deriuata ab ipsa quæ est in semine.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima sensitiua non est in substantia perfecta per se subsistens. Et de hoc suprà dictum est[c], nec oportet hoc iterare.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ virtus generatiua non generat solum in virtute propria, sed in virtute totius animæ, cuius est potentia. Et ideo virtus generatiua plantæ generat plantam: virtus vero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto virtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtus illa actiua quæ est in semine, ex anima generantis deriuata est, quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima aut pars animæ nisi in virtute, sicut in serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quædam ad talem formam. Et ideo non oportet quòd ista vis actiua habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine quod est spumosum, vt attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex virtute cælestium corporum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in subiantiam gentis. Secundo sic. Imperfectius non est causa actiua sui simili perfectioris, sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito ergo. Et si dicatur quòd semen agit in virtute seminantis, contrà, nihil agit in virtute non entis vt sic: sed animal à quo deciditur est semen, respectu generationis huius, est non ens: tum quia non est præsens, tum quia non esse pro tunc potest, ergo,

368 ¶Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ: ergo ad actionem seminis non concurrit virtus seminantis. Antecedens patet: quia vnum potest esse & causare sine alio, consequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidentaliter ordinatas: quia illis oportet simul concurrere, vt Solem & hominem: illas non vt patrem & auum.

¶Deinde arguit, quòd semen non est actiuum organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem non procedit tanta difformitas, quanta apparet in membris partibusque animalis.

¶Ad omnia autem hæc facillime patet responsio. Prænotandum tamen est, quòd Sco. supponit & dicit expresse debere poni quòd semen est vniuocum: sed non probat: & tamen cum hoc ponit ipsum concreti in genitū. Mihi autem ex philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile. Quoniam duplex apud philosophos est de materno semine opinio. Alij enim putant nihil eius ingredi substantiam geniti: vt Aristot. & Sanctus Thomas, hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneum. Alij vero putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores, & quòd paternum semen secundum aliquam partem concurritur in genitum. & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hæc est opinio Alberti & secundum hoc manifeste ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus integralibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

¶Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur, Semen agit in instanti generationis & ante: nec est verum quòd ante habeat rationem pasiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet in instanti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶Ad secundum vero optime responsum est ex Aristotele 12. Metaphysicorum, text. 40. & 5. Thomas hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur quòd semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit constructio transitiua: & sic non dicimus. Alio modo intransitiue, id est, quòd est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enim, vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, quòd hi habent tantum virtutes suas coniunctas: illa autem habent & coniunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam: quia maior licet sit vera de agente in virtute alterius transitiue: non tamen intransitiue, sicut est in proposito. Ad secundam vero negatur antecedens: non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, vt patet & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, vt quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam vero in esse successiuo: creditur & male, quòd Instrumentum participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil referat. Non minus enim serra faceret scamnum instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice submoto, retineret, vt patet in horologiis, & in molendis, & aliis huiusmodi: quibus non oportet adesse semper artifices, quandiu subsistat vim artis imprestio ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc quòd aliqua duo sic habeant vt causæ accidentaliter ordinatæ, quòd non simul sint aut causent, sed exigitur quòd ambæ sint veræ causæ & eiusdem ordinis. Quorum neutrum hic saluatur: quia, vt in 12. Metaphy. commentat. 14. Alexand. dicit, instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organum dici debet, & eius: & quia causa agens facit sibi similes inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphy. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: viuens autem ipsum à quo deciditur, perfecti est rerum & causarum ordinis. Vnde manifeste patet quomodo discerni potest, quando duæ causæ non simul causantes se habent vt

accidentaliter ordinatæ, & quando non attendendo ad conditiones has: & quare patet & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & vterque est vere causa, cum vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius, sed semen generat non sibi, sed animali, à quo decisum est simile: & ens & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum & causa instrumentalis est.

¶Ad tertium autē principale contra organizationem patet responsio ex litera, in responsione ad secundum & tertium. Dato enim quòd semen sit vniformiter, est tamen difformiter virtualiter secundum difformitatē eius à quo decisum est, & cuius virtus est: & ideo agit tantam difformitatem, & inducit animam sensitiuam.

¶In responsione ad tertium aduerte, quod calor cælestis, animalis, & elementaris non est multiplex calor: sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de Anima, contra Empedoclem: vbi Arist. vult calorem animalem esse principium augmenti, & non elementarem, vt ibi dicitur. calorem non secundum vim elementi, sed secundum vim animæ. De cælesti autē & vniuersaliter habetur ex 11. Metaphy. commentar. 18. vbi Auer. vult calores hos distingui sicut calorem ignis à calore artis. Constat autem quòd calor elementaris & artificialis non sunt duo calores, sed distinguuntur tantum:

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gen. 46. Cunctæ animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexagintasex. Sed nihil egreditur de femore hominis nisi inquantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶Præterea, Sicut suprà ostensum est * e, in homine est vna & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine sicut in aliis animalibus. Vnde & Philosophus dicit in libro de generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal habens animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶Præterea, Vnum & idem agens est cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia nō fieret vnum simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani quod formatur per virtutem seminis. Ergo & anima intellectiua per virtutem seminis causatur.

¶Præterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶Præterea, Inconueniens est dicere q̄ Deus cooperetur peccantibus. Sed si animæ rationales crearentur à Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à Deo.

quia iste regulatur actu, ille absolute agit, ergo.

¶In responsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 5. de potentia, artic. 9. ad decimumsextum dicitur. Virtus quæ est in semine, remanet etiam adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic vero dicitur quòd non remanet.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia remanet formaliter, desinit materialiter id est, remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerum, ideo diuersimode locutus inuenitur, hic tenet quòd corrumpitur illa vis numero, ibi vero quòd manet secundum speciem: quia vis regitiua & factiua corporis existens in parte primo producta, puta in corde, est quasi eiusdem rationis cum vi ture seminis: & propterea vis seminis excellentius saluata in illa parte quàm in ipso semine dicitur manere: quia scilicet non per se, sed per accidens corrumpitur, sicut dispositiones inductæ pro forma generanda dicuntur manere, & non corumpi nisi per accidens: quia in melliori esse adueniunt. Hanc autem esse mentem S. Thomæ patet ibi vbi idem de hac virtute, spiritibus, & dispositionibus iudicium esse dicit.

Annot.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimaoctauæ Articulum secundum.*

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Hæreticum est animam intellectiuam traduci cum semine. Hæc conclusio claudit in se duo, scilicet & quòd anima intellectiua non traducitur cum semine, & oppositum est hæreticum. Vnde probatur in litera primo dupliciter, secundo vtrunque simul. Et quoniam semen est instrumentum participans virtutem agentis in esse permanenti, oportet vim seminis aliquid habere ex conditione ipsius seminis, & aliquid ex ratione formæ agentis, cuius est instrumentum. propterea in litera dupliciter ratio affertur. Prima tenens se ex conditione seminis. Secunda ex ratione formæ hominis, qua, agit ad generationem per semen: sic ex parte causæ efficientis sufficienter ostendatur, quòd non potest anima intellectiua per semen fieri: & demum ex parte termini, id est, ipsius animæ intellectiuæ, in tertia ratione non solum idem probetur, sed ad hæresim deducatur oppositum. Est ergo prima ratio, quia virtus materialis non potest terminare actionem suam ad effectum immaterialem: Virtus seminis est materialis: anima intellectiua est immaterialis. ergo. Maior patet, & minor pro prima parte, pro secunda vero probatur: quia habet operationem in qua non communicat corpus. ergo. ¶Secunda vero ratio est, Virtus seminis agit in vi animæ generantis, prout animata vitur organo corporeo. ergo non agit in vi animæ prout est intellectiua: ergo non potest producere animam intellectiuam. Antecedens patet, prima consequentia probatur, quia vt intellectiua, non vtitur organo. secunda est per secundam. Et confirmatur autoritate Aristotelis, imò ex hac ratione redditur ratio dicti Aristotelis.

¶Aduertere hic, quòd quia posset aliquis dicere, quòd etsi semen, quoniam materiale est, non possit virtute propria producere animam intellectiuam: tamen virtute principalis agentis immaterialis potest. Sicut dicitur de phantasmate, quod etsi non possit producere speciem intelligibilem: tamen virtute intellectus

Annot.

tus agentis, qui est Immaterialis, potest in effectum immaterialem. Ideireo dicit Tho. ex hac ratione excludens talem viam probat quòd semen non agit in virtute agentis immaterialis vt sic: quamuis agat in virtute formæ, quæ est immaterialis. Anima enim intellectiua licet in se sit simplex, & immaterialis forma licet: quia tamen præhabet eminenter quicquid aliæ formæ materiales habent, sicut tetragonum, ideo distinguitur in seipsam inquantum est actus corporis, & seipsam inquantum excedit corpus. Et primo habet organa corporea: secundo vero nullo vtitur corporeo organo. Primo modo est principium omnium actionum pertinentium ad partem sensitiuam & vegetatiuam. Secundo vero modo est principium pertinentium ad intellectionem. Vnde eum seminario & generatio exerceatur per corporeum organum: consequens est quòd conueniat animæ inquantum est actus corporis: & sic est ab anima immateriali, sed non inquantum immaterialis est, actio autem intellectus agentis qua agit ad species intelligibiles, non exercetur per organum: sed est actio formæ immaterialis inquantum immaterialis est, quia non inquantum vtitur organo corporeo.

Comment.

¶Tertia autē ratio probans integraliter propositam conclusionem, est, Anima intellectiua est substantia subsistens & immaterialis: ergo sibi debetur & esse & fieri per creationem solum: ergo ipsam generari per semen, est ipsam non subsistere: ergo esse corruptibilem. ergo hæresis. Antecedens supponitur: consequentia probatur, deducendo singulas partes consequentis ex singulis antecedentis, scilicet sibi deberi & esse ac fieri ex subsistentia, & per creationem tantum, ex immaterialitate aliunde. Si enim aliquid subsistit, est ipsum quòd est: sed tamen si est materiale, potest per generationem fieri: vt patet de hoc homine & illo boue. sed si cum substantia habeat immaterialitatem, seu quod ei æquiualet in proposito, simpliciter non potest nisi per creationem fieri: eo quòd omnis generatio congregat inter subiectum præsuppositum & formam: & consequenter præhabet geniti materiam, & componit. Secunda vero consequentia patet ex destructione consequentis ad destructionem antecedentis primæ consequentiæ: ponere enim animam generari, destruit ipsam, solum per rationem fieri: quod erat consequens, ad subsistentiam immaterialem in antecedente assumptam.

Quæstio. ¶*Non semen & quomodo ad animæ intellectiuæ productionem agat.*

¶Circa hanc partem occurrit dubium simpliciter & ad hominem simul, Semen humanum disponit materiam pro anima intellectiua dispositione necessitate: ergo agit in virtute animæ intellectiuæ vt sic. Antecedens & consequentia patent: quia vis animæ sensitiuæ non necessitare potest intellectiuam cum altioris sit ordinis. Et expresse hoc dicitur à S. Tho. in q. 3. de potentia, art. 9. ad 5. ¶Ad hoc dicitur quòd animam Sortis intellectiuam vt intellectiuam esse actum corporis potest dupliciter intelligi. Vno modo quòd reduplicetur ratio formalis: & sic est falsum. sic enim nullo corporeo organo vtitur. Alio modo, vt reduplicetur conditio ipsius animæ generantis. Et sic est verum: quoniam entitas illa immaterialis animæ intellectiuæ est actus corporis. Et iuxta hoc potest & concedi & negari, animam rationalem generantis habere aliquod organum: quoadam secundum conditionem habet organum: & sic semen disponit vt instrumentum animæ intellectiuæ vt sic: quantum ad conditionem quam de facto habet: secundum vero rationem suam non debetur sibi organum. Et propterea semen in virtute etiam animæ intellectiuæ non potest in animam intellectiuā, sed in dispositiones materiæ: quæ respiciunt animam inducendam non secundum suam formalitatem qua nullo vtitur corporeo organo aut dispositione: sed secundum suam conditionem qua est perfectio, & actus corporis: vt sic terminus proprius actionis respondeat principio. Quia enim principium actionis non est anima intellectiua absolute, sed secundum conditionem qua est actus corporis: ideo terminus actionis sui instrumenti non est anima intellectiua absolute, sed secundum conditionem qua est actus corporis, id est, secundum dispositiones & vnionem, vt infertius patebit elarius, non repugnant hic dicta in litera, quæ de anima intellectiua absolute & formaliter loquitur.

¶In responsione ad tertium, aduertē, quòd quia posito ista distinguit corpoream, generans, compositum, disponitum disponendo materiam ab introducente formam: quod ab Aristot. reprobatur, destruendo ideas: quas ad hoc ponebat. Plato. Ideireo ne videamur incidere in id quod reprehendimus, ab ipso Arist. facta est exceptio de forma hominis inquantum homo: & assignata est ratio ex parte termini, quia intellectus habet operationē in qua non communicat corpus, ergo non educitur de potentia alicuius materiæ: ergo venit deforis: & 371 sic nullum inuenies potest corporeum agens respectu ipsius & cum manifesto semen humanum agat, consequens est quòd disponat, & aliunde mens veniat. Nec potest similiter fieri exceptio de aliis formis: quia respectu earum inueniri potest sufficiens agēs corporeum per transmutationē materiæ: nulla enim aliarum habet operationem absque organo corporalis materiæ: & ideireo merito potest de materiæ potentia educi: ac per hoc non est opus idea. S. Thomas vero hic videtur aliam tangere rationem huius exceptionis ex parte agentis quia scilicet Deus & naturalia agentia se habent sicut agens principale & instrumentale. Ideæ autem & agentia naturalia se habere ad modum vt agentia distincta: eo quòd naturalia non agunt mota ab ideis sed vtraque propriis virtutibus non subordinatis inter se, quamuis quo ad effectus agerent: sed omnia agunt mota à Deo ad actiones, &c. vt suprà dictum est. & ideo non incōuenit Dei actionem terminari ad formam, & naturæ ad materiam: quoniam nō vt duo agentia, sed vt agens & agentis instrumentum concurrunt: quæ non duo sed vnum completum agens constituunt.

Annot.

¶In responsione ad quar- *Annot.*
tum aduerte primo, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, non exigitur quòd faciat omnes eius partes, nec requiritur quòd faciat aliquam eius partem: sed sufficit quòd effectiue causet coniunctionem partium, ex qua resultet illud compositum. Declarantur singula. Primo, quòd non requiritur quòd faciat omnes partes: alioquin nullum agens naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundo, quòd non aliquam eius partem: alioquin dealbans artificialiter parietem, non diceretur facere parietem album: quia nec parietem nec albedinem facit, sed addit vnum alteri. Et vniuersaliter si formæ præexisterent per seipsas ante generationem, & generans esset tantæ vis vt generando coniungeret formam cum materia: nihilominus esset causa illius compositi, puta bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali patet tertium in quo cluditur duo prima. Aduerte secundo, quòd in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini intrinseci earum. Actio quidem vna est, simplex emanatio seu creatio à prima causa Deo gloriosō. Altera autem est seminis, vt instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idē, hominis generantis inquantum homo. Terminorum autem distinctio ex eo patet, quòd anima intellectiua in instanti quo fit, fortitur duo, scilicet esse quia est, & modō essendi quia inest corpori, seu materiæ corporali. vt actus in eo cuius est actus substantialis. Talis autem modus essendi seu inesse, potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione actualis vnionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamento illiusquòd nihil aliud est quàm materiam esse actu formaliter per animam: quòd pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus illud inesse seu vnio fundamentaliter potest vtrinque accipi, scilicet ex parte formæ: quia est animam esse qua formaliter materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiam esse actu per animam &c. Vnde applicando singula singulis, dicendum est primo, quòd anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo quo 80r. incipit esse: quo ad sium vero modum essendi seu inesse, non terminat creationem nisi concomitanter, & inquantum illud inesse se tenet ex parte animæ. Dicendum est secundo, quòd eadem anima rationalis quo ad inesse seu vnionem, &c. vt se tenet ex parte materiæ, est propriusterminus actionis seminis humanitus quòd ab eo effectiue causetur per se & directe: quoniam propria actio humani seminis

Universidad de Deusto
Biblioteca

terminantur ad hoc quòd
379 materia subsit vnitati
intellectiuæ deforis ad-
uenienti: hic enim ope-
ratur, & non frustra tan-
to tempore naturæ labo-
rat. Vnde si proprie lo-
qui volumus, anima
ipsa est terminus creationis. Volo vero ani-
mæ & corporis esse ter-
minum generationis. Et
quia non ex anima ra-
tionali, nec ex materia,
sed ex vnione earum, re-
sultat tertia entitas, sci-
licet humanitas, apud
ponentes dari tertiam
entitatem, vel saltem ex-
vel in tali vnione con-
sistit compositum quod
est homo: ideo lungen-
do hæc cum antedictis,
sequitur, quòd quia ho-
mo mediante suo semi-
ne, causat actiue coniun-
ctionem animæ intelle-
ctiuæ cum materia cor-
porali: ex, vel in qua
vnione consistit compo-
situm, scilicet homo:
quòd homo vere gene-
rat hominem: quamuis
neutram partem faciat.
Et his tu solers dispu-
tator distinguendo ani-
541 mam quo ad esse vel in-
esse: distinguas quòd ge-
nerationem oportet ha-
bere terminum formæ-
lem quo ad inesse, non
quo ad esse, & similiter
quo ad similia. Videas
Sanct. Thom. in quæst.
3. de potentia, artic. 9.
& huiusmodi hæc confo-
na vero.

a ¶ *Super Quæ-
stionis centesimæ deci-
masecundæ Articulum
tertium.*

Clmens. TItulus clarus.
¶In corpore tria.
Primo refert opi-
nionem affirmantium.
Secundo reprobat eam.
582 Tertio infert responsio-
2. *contra* nem ad quæsitum.
capit. 83. ¶Quo ad primum duo.
& 84. Opinio est, quòd ani-
Et Heb. mæ ab initio mundi fue
2. *lect.* 4. runt simul creatæ. Ra-
Co. 2. dix illius est in duabus
propositionibus consequenter se habentibus.
Prima est, quòd animæ sunt eiusdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quòd animæ intellectiuæ accidit vnitæ corpori.
¶Quo ad secundum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehenduntur ordine, quo in littera recitata sunt, & non à primo secundum naturam ad vltimum, nec ab vltimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum est animæ illa conditio qua communicat angelo. Secundo vnibilitas per accidens. Et tertio, quòd de facto fuerit ab initio mundi, reprehenditur ergo primo in littera vnio per accidens, ducendo ad impossibile, Anima vnitur per accidens: ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum, &c.

vnum intellectum in omnibus. quod suprà improbatum est c. Et ideo dicendum est, quòd cum generatio vnius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere quod tam in homine quàm in animalibus aliis quando perfectior forma aduenit, sit corruptio prioris: ita tamen quòd sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam subsantialem, tam in homine quàm in aliis animalibus. Et hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, quòd anima intellectiua creatur à Deo in fine generationis humanæ: quæ simul est & sensitiua & nutritiua corruptis formis præexistentibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa locum habet in diuersis agentibus non ordinatis ad inuicem. Sed si sint multa agentia ordinata, nihil prohibet virtutem superioris agentis pertingere ad vltimam formam: virtutes autem inferiorum agentium pertingere solum ad aliquam materiæ dispositionem. Sicut virtus seminis disponit materiam, virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifestum est autem ex præmissis e, quòd tota natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis, & præcipue Dei. Et ideo nihil prohibet quin formatio corporis sit ab aliqua virtute corporali: anima autem intellectiua sit à solo Deo.

¶Ad quartum dicendum, quòd homo generat sibi simile, inquantum per virtutem seminis eius disponitur materia ad susceptionem talis formæ.

¶Ad quintum dicendum, quòd in actione adulterorum illud quod est naturæ, bonum est: & huic cooperatur Deus. Quod vero est inordinatæ voluptatis, malum est: & huic Deus non cooperatur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Verum animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi. Dicitur enim Genes. 2. Requieuit Deus ab omni opere quod patrarat. Hoc autem non esset si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ sunt simul creatæ.

¶Præterea, Ad perfectionem vniuersi maxime pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animæ simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales substantiæ perfectioni vniuersi adderentur. Et sic vniuersum à principio fuisset imperfectum. Quod est contra illud quod dicitur Genes. 1. Deum omne opus compleße.

¶Præterea, Finis rei respondet eius principio. Sed anima intellectiua remanet destructo corpore. Ergo incœpit esse ante corpus.

¶SED CONTRA, est quod dicitur in 7
lib. de Eccl.dog. quòd simul anima creatur cum corpore.

CONCLVSIO.

¶ *Animæ humanæ non ante corpora creatæ, sed simul creantur cum corporibus infunduntur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posierunt quòd animæ intellectiuæ accidat vniri corpori, ponentes eam esse eiusdem conditionis cum substantiis spiritualibus, quæ corpori non vniuntur c. Et ideo posuerunt animas hominum simul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falsa est. Primo quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter conueniret animæ corpori vniri, sequeretur quòd homo qui ex illa vnione constituitur, esset ens per accidens, vel quòd anima esset homo. Quod falsum est, vt suprà ostensum est e. Quòd etiam anima humana non sit eiusdem naturæ cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi ostendit, vt suprà ostensum est c. Homo enim intelligit à sensibus, accipiendo & conuertendo se ad phantasmata, vt suprà ostensum est. & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis.

¶Quod de angelo dici non potest. Secundo apparet falsitas in ipsa positione. Si enim animæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conueniens, vt Deus ab imperfectis suum opus inchoaret & ab his, quæ sunt præter naturam. Non enim fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam sine corpore. Si vero aliquis dicat, quòd non est naturale animæ corpori vniri: oportet inquirere causam quare sint corporibus vniæ: oportet autem dicere, quòd aut hoc sit factum ex eius voluntate, aut ex alia causa. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primo quidem, quia hæc voluntas irrationabilis esset, si non indigeret corpore & vellet ei vniri. Si enim eo indigeret, naturale esset ei quòd corpori vniretur, quia natura non deficit in necessariis c. Secundo, quia nulla ratio esset quare animæ à principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est enim substantia spiritualis supra tempus, vt pote reuolutiones cæli excedens. Tertio, quia videretur à casu esse, quòd hæc anima huic corpori vniretur, cum ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum, scilicet animæ aduenientis & hominis generantis. Si autem præter voluntatem ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet quòd hoc sit ex causa violentiam inferente. Et sic erit ei pœnale & triste. Quod est secundum errorem Origenis, qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati e. Vnde cum hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est quòd animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur cum corporibus infunduntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur cessasse die septimo: non quidem ab omni opere, cum dicatur Iohan. 5. Pater meus vsque modo operatur, sed à nouis rerum generibus & speciebus condendis, quæ in operibus primis non aliquo modo præextiterint. Sic enim animæ quæ nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibus c, in quibus anima Adæ creata fuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd perfectioni vniuersi quantum ad numerum indiuiduorum, quotidie potest addi aliquid, non autem secundum numerum specierum.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens quòd ab hoc inciperent Dei opera. Quia sicut scriptum est Sap. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & verbis accersierunt eam.

aut homo est ipsa anima vtens corpore. vtrumque est falsum, vt patet ex dictis. ergo. Consequentia autem quo ad sufficientiam membrorum consequentis euidens est, quia oportet alterum horum dicere, scilicet quòd vel homo significat compositum, vel formam vtentem materia. Quo ad vim autem illationis primi membri probatur in littera, quia compositum ex, aut in tali vnione consistit: constat enim quòd consistentia in entitate per accidens non sunt entia per se. Secundo arguitur altera radicalis propositio de identitate naturæ animæ & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo à sensibus: angelus non ergo. Tertio arguitur. Posset vniri corpori, aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale esse sine corpore est præter naturam, ergo anima sine corpore non habet suam perfectionem naturalem: ergo non fuit conueniens produci à Deo sine corpore. Vltima consequela probatur, Deus non inchoat opus suum ab imperfectissimo: non deficit in necessariis, sicut nec natura. Et declaratur in hominere spectu organorum suorum: ergo anima cum naturali organo sino, corpore scilicet, fieri debet. Si non est naturale, aut ergo est à voluntate propria, aut ab alia causa. Non à voluntate propria tum quia esset voluntas irrationabilis, probatur, quia respectu superflui: probatur, quia si non superflui, sed opportuni: ergo naturalis: probatur: quia natura non deficit in necessariis. Tum quia non esset maior ratio, quòd nunc, quàm olim hæc anima vellet vniri. probatur, quia est supra tempus: probatur, quia est supra reuolutiones cæli. Et nota quòd in consequente huius rationis ponitur duplex nouitas volitionis & vnionis: & quamuis nouitas volitionis possit reduci in nouitatem materiæ dispositæ nunc & non prius, nouitas autem volitionis cum sit suprà omnes corporales dispositiones, vt in littera dicitur: in quid reducetur. Tum quia vnio esset casualis. probatur, quia ex concursu duarum voluntatum non subordinatarum, nec conditarum: nec ab alia causa, quia vnio esset violenta, redieretque error Origenis. Probatur sequela, quia quod est præter naturam & voluntatem ab exteriore, est violentum & triste.

¶Quo ad tertium concluso respondetur quæsito est negatiua. Animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cũ corporibus infunduntur.

QVAESTIO CENTESIMADECIMANONA de Propagatione hominis quantum ad corpus, in duos Articulos diuisa.

Commẽt. ¶In corpore quatuor. Primo declaratur titulus. Secundo tractatur vna opinio. Tertio tractatur alia. Quarto alia respondendo quæsito. ¶Quo ad primum duo. definitur enim & distinguitur pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Definitur enim quod est esse de cõstitutiõe ipsius naturæ humanæ. & probatur, quia vnumquodq; ita se habet ad veritatem sicut ad esse ex secundo metaphy. Distinguitur autem, quia natura dupliciter sumitur, scilicet
585 in communi, id est se-
2. *dist.* 30. cundum speciem, & in
q. 2. *ar.* 1. particulari indiuiduo.
Et 4. *dist.* Et consequenter, perti-
44. *qõ.* 1. nere ad naturæ veritatem, & esse, dupliciter
ar. 2. *q.* 4. contingit, scilicet natu-
Et quol. 8. ræ specifice sumptæ, vel
art. 5. *con.* numeraliter. Primo modo forma & materia cõmunis, vt anima intellectiua & corpus humanũ, ad veritatem naturæ humanæ spectant. Secundo modo non solum hæc, sed hæc anima & hoc corpus.
¶Quo ad secundũ duo. Primo opinio cõsistens in tribus propositionibus. Prima est, Ad veritatem humanæ naturæ pertinet tantum illa materia quæ est primo formata in primo homine. Secunda vero est, quòd illa materia multiplicatur in seipsa, & sic à primo parente ad omnes deriuatur. Tertia est, quòd alimentum non sumitur vt conuertatur in veritatem naturæ humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendum consumptiuo, vt plumbum argento. Secundo reprobatur hæc opinio quadrupliciter. Prima quidem propositio duabus rationibus primis, quæ satis claræ sunt in litera. Secunda vero & tertia simul duabus reliquis rationibus. Quarum altera est, Multiplicatio materiæ aut est per rarefactionem, aut per consumptionem, aut creationem nouæ materiæ, sed multiplicatio humanę materię in corporibus non est per rarefactionem, quia essent imperfectiora, nec per creationem, quia omnium materia est simul creata secundum Greg. ergo per consumptionem alimenti, maior probatur, Multiplicatio materiæ aut attenditur penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio, vt patet ex eius ratione, aut penes ipsam substantiam materiæ, & tunc aut penes omnino eandẽ substantiam materiæ, aut penes aliam, non penes omnino eandem, quia

tur. Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ inconuenientia sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimænonæ Articulum primum.*

TItulus in corpore declaratur.

DEINDE considerandum est de propagatione hominis quantum ad corpus. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ. ¶Secundo, vtrũ semen quod est humanæ generationis principium, sit de superfluo alimenti.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nihil de alimento transeat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Matth. 15. Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & per secessum emittitur. Sed quod emittitur, non transit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ transit.

¶Præterea, Philosophus in 2. de Ge. distinguit carnem secundum speciem & secundum materiam, & dicit quòd caro secundum materiam adeunit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id in quod alimentum conuertitur, est caro secundum materiam. & non caro secundum speciem. Sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciem eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

¶Præterea, Ad veritatem humanæ naturæ pertinere videtur humidum radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt. Posset tamen restitui si alimentum conuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶Præterea, Si alimentum transiret in veritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset. Sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

¶Præterea, Si alimentum in veritate humanę naturę transiret, nihil esset in homine quòd non posset recedere & reparari. Quia id quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari potest. Si ergo diu viueret, sequeretur quòd nihil quod in eo fuit materialiter in principio suæ generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cum ad hoc quòd sit idem numero, requiratur identitas materiæ. Hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in veritatem humanæ naturæ.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus in lib. de ve. re. Alimenta carnis corrupta, id est amittentia formam suam, in membrorum fabricam migrant. Sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

CONCLVSIO.

¶ *Alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ inquantum vere accipit speciem carnis & ossis & aliarum corporearum partium.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum, secundo metaphysi. hoc modo se habet vnumquodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi consideratæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta. Ad veritatem autem naturæ in hoc particulari consideratæ pertinet materia indiuidualis signata, & forma per huiusmodi materiam indiuiduata. Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana & corpus, sed de veritate humanæ naturæ in Petro & Martino est hæc anima & hoc corpus. Sunt autem quædam, quorum formæ non possunt saluari nisi in vna materia signata. Sicut forma solis non potest saluari nisi in materia, quæ actu sub ea continetur. Et secundum hunc modum aliqui posuerunt quòd forma humana non potest saluari nisi in materia quadam signata, quæ scilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita quòd quicquid aliud præter illud quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quasi non vere accipiat formam humanæ naturæ, sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanæ fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum à corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ, sed dicunt quòd alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturæ, id est vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum vel stannum adiungitur argento ne consumatur per ignem.

¶Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiusdem rationis est, quòd aliqua forma possit fieri in alia materia, & quòd possit propriam materiam deserere. Et ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quòd forma humana potest deficere ab hac materia quæ ei subiicitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quòd & alij in materia aduenire possit, aliquo alio in veritatem humanæ naturæ transeunte. Secundo, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnum indiuiduum in vno specie. Sicut patet in Sole & Luna, & huiusmodi. Sic igitur non esset nisi vnum indiuiduum humanæ speciei. Tertio, quia non est possibile quòd multiplicatio materiæ attendatur nisi vel secundum quantitatem tantum, sicut accidit in rarefactis, quorum materia suscipit maiores dimensiones, vel etiam secundum substantiam materiæ. Sola autem eadem substantia materiæ manente, non potest dici quòd sit multiplicata. Quia idem ad ipsum non constituit multitudinem, cum necesse sit omnem multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet quòd aliqua alia substantia materiæ adueniat, vel per creationem, vel per consumptionem alterius in ipsum c. Vnde relinquitur quòd non potest aliqua materia multiplicari nisi vel per rarefactionem, sicut cum ex aqua fit aër, vel per additionem alterius rei, sicut multiplicatur ignis per additionem lignorum, vel per creationem materiæ. Sed manifestum est multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionem. Quia si corpora hominum perfectæ ætatis essent imperfectiora quam corpora puerorum. Nec iterum per creationem nouæ materię. Quia secundum Greg. omnia sunt simul creata secundum substantiam materiæ, multiplicatio sine diuisione intelligi nequit, eiusdem autem omnino ad seipsum non est diuisio, ergo penes aliam, ergo aut per consumptionem, aut creationem, nõ enim inuenitur alius modus. Vltima autem ratio est decens ad impossibile, quia scilicet ex his sequitur quòd opus generationæ & orditiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela primo quòd hoc sequatur, secundo quòd in omnibus. Quòd sequatur quidem, dupliciter, primo sic, Materia secundum naturam non extenditur nisi ad certam quantitatem, sed extẽso materiæ primo formæ nõ esset ad certam quantitatem, ergo. Secundo sic. Naturaliter nihil ens fit nisi per rarefactionem aut consumptionem, sed hic crescere materia neutro modo, ergo. Quòd autem in omnibus sequatur, probatur, quia secundum partem vegetatiuam homo non differt ab animalibus & plantis, ac propterea tandem est de omnibus ratio.

¶Circa hanc partem occurrit vnum dubium in prima probatione, consequentiæ. Non enim sequi videtur ad opinionem contrariam, quòd materia esset in potẽtia ad quancunque quantitatem. Quoniam opinio ista est theologizantium supponentium dari primam & vltimam indiuidua omnium viuentium. Et propterea materia in primo indiuiduo aliquius speciei per generationẽ propagandæ formata non extenditur, nisi ad certã quantitatẽ secundum se, quãnis incertam nobis, tantam scilicet, quãtam tot indiuidua exigunt. Cum enim hęc indiuidua sint finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dicitur quòd rationes & opiniones semper consistunt sub rationes & opiniones sub quibus ens per se, & non secundum id quod se habet per accidens, alioquin tota philosophia, imò omnis scientia ac certitudo ruit. Cõstat autem ex 1. de Anima, quòd finis per se & primarius vis generatiuæ tribuæ à natura vigentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem individuorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuæ naturalis, optime & per

Universidad de Deusto
Biblioteca

& per se sequitur habitudo ad infinitatem successiuam indiuiduorum. Quicquid namque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ, multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde iungendo hanc veritati positionem cōtrariā, sequitur esse quandam certam materiam, in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possint, sequitur necessario quòd illa certa materia sit extensibilis vltra omnem certam quantitatem, quoniam indiuidua generabilia sunt vltra omnem certum numerum, quotcunque namque genitis ponunt alij ex illis generari, & iterum alij ex illis, & sic in infinitum. quamuis de facto non ita futurum sit. Non euitatur ergo inconueniens ex hac fuga, quia semper sequitur, ergo materia illa est in potentia ad quantitatem vltra omnem certitudinē quātum est ex se.

Commū. ¶Quo ad tertium duo similiter sunt. Primo, opinio consistens in quinque propositionibus. Prima. Anima humana vniuersaliter sumpta in cōmuni non habet vnam numero certam materiam, & in hoc differt hæc opinio à præcedente, quæ ponebat vnam certam materiam, quæ fuit in primo homine, oportere inforrmari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hæc materiam illam cui primo imprimitur in generatione huius indiuidui, nequit vsque ad mortem deserere. Et in hoc congenit hæc opinio cum præcedente. Apud vtranque enim ponitur id quod initio infusionis animæ informatur, oportere manere fixum ac stabile vsque ad dissolutionem indiuidui.

850 Tertia est, Sola illa materia cui primo imprimitur anima, pertinet ad veritatem humanæ naturæ principaliter. Probatur, quia sola pertinet ad esse indiuidui. Quarta, Alimentum conuersum in substantiam aliti pertinet ad veritatem humanæ naturæ secundario. Probatur, quia talis substantia est necessaria propter alimentum, & quantitatem debitam indiuidui, esse autem quantum est esse secundarium, igitur. Quinta est, Quicquid aliud ex alimento prouenit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Secundo ponitur reprobatio huius opinionis. Et directe quidem contra tertiam & quartam propositiones, omnes rationes allatæ pendunt, consequenter autem etiam secundam propositionē destruunt, vt patet deducenti. Prima ergo ratio est ducens ad inconueniens, Si licet non secundum speciem formæ. Vnde relinquitur, quòd multiplicatio corporis humani non fit nisi per hoc quòd alimentum conuertitur in veritatē humani corporis. Quarto, quia cum homo non differat ab animalibus & plantis secundum animam vegetabilem, sequeretur quòd etiam corpora animalium & plantarum non multiplicarentur per conuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quandam multiplicationem, quæ non potest esse naturalis, cum materia secundum naturam non extendatur nisi vsque ad certam quantitatem, nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere nisi per rarefactionem, vel conuersionem alterius in ipsum. Et sic totum opus generatiuæ & nutritiuæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in communi, non autem si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione huius indiuidui, ita quòd illam materiam nunquam deserit vsque ad vltimam indiuidui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia non sufficit ad quantitatem debitam, requiritur vt adueniat alia materia per conuersionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad veritatem humanæ naturæ, quia non requiritur ad primum esse indiuidui, sed quantitatem eius. Iam vero si quid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, proprie loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primo quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum viuentium ad modum corporum inanimatorum, in quibus etsi fit virtus ad generandum simile in specie, non est tamen virtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secundum indiuiduum. Quæ quidem virtus in corporibus viuentibus est virtus nutritiua. Nihil ergo per virtutem nutritiuam adderetur corporibus viuentibus, si alimentum in veritatem naturæ ipsorum non conuerteretur. Secundo, quia virtus actiua, quæ est in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est[c]. Vnde non potest esse maioris virtutis in agendo, quàm ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex virtute seminis, vere assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum coniunctum poterit veram formam naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertio, quia nutrimento indigetur non solum ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium non esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimento generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primo inerat, est de veritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secundum alios dicendum est quòd alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ inquantum vere accipit speciem carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit Philosophus in 2. de Anima, quòd alimentum nutrit inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus non dicit, quòd totum quod in os intrat, per secessum emittatur. Sed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum per secessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimento generatur, potest etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti, vt Hiero. exponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id quod primo accipit speciem humanam, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere quousque indiuiduum durat. Carnem vero secundum materiam dicunt esse qua generatur ex alimento. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quòd sicut aduenit, ita abscedit. Sed hoc est contra intentionem Aristotelis. Dicit enim ibi quòd sicut in vnoquoque habentium speciem in materia, puta in ligno & lapide, ita & in carne hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestum est autem quòd prædicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis quæ non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur vino, vt ponit exemplum ibidem Philosophus, non potest alia esse natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum iam sit factum vnum per veram mistionem. Vnde nulla ratio est quòd vnum consumatur per calorem naturalem, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quòd hæc distinctio Philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam consideration-em. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic non manet, sed paulatim consumitur & restauratur, sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id in quo fundatur virtus speciei. Quod si subtrahatur, restitui non potest, sicut si amputetur manus, aut pes, vel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad suscipiendum perfectè naturam speciei, sed est in via ad hoc. Sicut est sanguis, & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc virtus speciei in radice quæ non tollitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis virtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo virtus conuersiua in principio quidem tam fortis est, vt possit conuertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea vero non potest conuertere nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum nec hoc potest, & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi virtute totaliter animal moritur, sicut virtus vini concurrentis aquam admixtam [e], paulatim per admixtionem aquæ debilitatur, vt tandem totum fiat aquosum, vt Philosophus exemplificat in 1. de Genera.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. de Gene. quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando vero aliqua materia conuertitur in ignem præexistentem, dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si vero paulatim combusto vno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima consumantur, semper remanet idem ignis numero, quia semper quod additur, transit in præexistens, & similiter est intelligendum in corporibus viuentibus, in quibus ex nutrimento restauratur id quod per calorem naturalem consumitur.

Annot. 487

contemplamur, cum enim prima vis animæ sit nutritiua, in tempore immediate post instans generationis opus eius oportet esse. Cum autem tres animæ vegetatiuæ virtutes, scilicet nutritiua, augmentatiua & generatiua, ita à natura sint ordinatæ, vt semper prior & habeat opus proprium prius, & præparetur illius superiorum ad opus posteriorum, vt patet de generatiua, cui quod superest perfecto animali, institutum est semen (vt in articulo sequenti dicetur, & in quarto Meteororū dicitur, quòd cū potest aliquid generare, perfectum est) oportet q. superfluum nutritiuæ sit materia augmentatiui, ac per hoc nutritiui vt sic pri⁹ respiciat ipsam cōsistentiam animalis, quā materiam augmenti. Vñ immediate post instans generationis, cum sortes in illo primario esse, genitus alatur, & alimenti opus sit primo restaurare deperditū, deinde parare materiam augmentato, & tunc non possit aliud deperdi, nisi materia primaria, igitur vis nutritiua conuertit alimētum in veram primā substantiam nutriti, materia enim illa primaria est sit mista ex cōtrarijs, humido scilicet & calido, deperdibilis partialiter est calido cōsimile humidū, & consequenter restaurabili. Et ex hoc patet defectus omnium euasionū ad inducta. Prima enim non euadit incōueniens, quia ex hy potheſi aduersarij sub stantia primaria manet seorsum à secundaria, ac per hoc nutritiua generando substantiam secundariā non generat in eodem indiuiduo, nisi per iucta positionem, quo etiam modo iguis etiā nutrit & auget se ignendo iuxta posita ligna, & sic nihil excellentiæ adderetur animatis in nutritiua. Secunda quoque nō potest stare cum hypotheſi aduersarij, qui ideo ponit illam primariā materiā indeperdibilem, quia non potest vnquam alia materia vere informari ab eadem anima, ita q. in esse in illa essistat eius esse. Et cum non sit ex defectu materiæ, cum inueniatur materia alia in qua potuisset semen animā imprimere, ergo hoc est ex defectu virtutis nutritiuæ, cuius oppositum ratio probat. Tertia autem euasio iam patet, quòd nihil valet, quia ratio non supponit, sed probat materiam primariam esse perdibilem, partialiter saltem, quia nutrimentum absolute, cuius opus apparet in principio, est ad restaurationem deperditi, ergo eius quod erat de veritate naturæ.

584 2. dist. 30. q. 2. ar. 2. Et 4. dist. 44. qō. 1. ar. 2. q. 4. & 3. cōtra caps. 122. principio, & c. 122. col. 1.

580 583

¶Quo ad quartum ponitur conclusio responsiua quæsito simpliciter, & secundum alios. Alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ, probatur. Vere accipit speciem carnis, & ossis, & cætera, ergo antecedens probatur ex secundo de anima. Nutrit inquantum est potentia caro, & cætera.

Annot. ¶In responsione ad tertium, aduerte primo, q. cum apud nostram viam, humidū radicale distinguatur à nutrimentali ex terminis (quia illud scilicet habet animā secundū perfectissimū modum habendi, & propterea alia dicitur in eo radicata, hoc vero habet animā vt imperfectè, quia vt in via ad perfectiorē modum habēdi) per humidū radicale intelligitur nō aliqua fixa pars materialis, sed totū illud materiæ, in quo anima secundū esse perfectū manet vt fit. Aduerte secundo, q. materia in qua anima habet esse perfectū, dupliciter potest deperdi. Vno modo per variationē partium, & sic continue deperditur & restauratur. Nec propterea dicitur humidū radicale deperdi. Alio modo inquantū perfectè participat animā, & hoc cōtingit dupliciter, vel secundū totū animal, vel secundū partem, & est sermo de partibus quæ peruenerunt ad vltimū esse, quæ scilicet non sunt via ad alias quales partes sunt membra, manus, pedes, caput. Et si materia illa sic perdatur, tunc vere perditur humidū radicale, & aut totū animal moritur, aut membrū illud, quia est irrestaurabile. Aduerte tertio, q. sanguis & cholera, &c. habent duas proportiones ad corpus animalis. Altera est partis ingegralis, imperfectè tamen ad totū, altera est viæ ad terminū, habēt enim dispositiones suas tales, & q. sunt capaces formæ totius, imperfectè tamen modo, & q. sunt vt materia transiens respectu partium perfectius participantiū naturā totius. Quo ad modū elementa in mundo, & sunt per suas naturas imperfectas partes vniuersi imperfectæ, & sunt per easdē naturas materia mistorum. Et propterea in litera non dicitur, quòd sanguis non participat naturam speciei, sed quòd non perfectè participat. Et si hæc aduerteris, quæ ex secundo sententiarum dist. 30. q. 2. & ex quarto, dist. 44. q. 1. arti. 2. sumpta sunt, solues ambiguitates insurgentes, Quo modo stat simul quod sanguis sit humor nutrimentalis, & tamen sit de veritate naturæ. Et quomodo stat ipsum esse animatum ab anima intellectiua, secundum tamen vim vegetatiuam, & tamen non perfectè habere animam, quia datur latitudo, &c. & ea quæ hic dicuntur, erunt clara applicando.

ARTICVLVS II.

a ¶Verum semen sit de superfluo alimenti,

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd semen non sit de superfluo alimenti, sed de substantia generantis. Dicit enim Damascen. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generantis producens quod generatur. Sed id quod generatur, generatur ex semine. Ergo semē est de substantia generātis. ¶Præterea, Secundum hoc filius assimilatur patri, quòd ab eo aliquid accipit. Sed si semen ex quo aliquid generatur, sit de superfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo & præcedentibus in quibus hoc alimentum nullo modo fuit. Ergo non assimilaretur aliquis auo, & præcedentibus magis, quàm alijs hominibus. ¶Præterea, Alimentum hominis generantis quandoque est ex carnibus bouis, vel porci, & aliorum huiusmodi. Si igitur semen esset de superfluo alimenti, homo generatus ex semine, maiorem affinitatē haberet cum boue & porco, quàm cum patre & aliis consanguineis. ¶Præterea, August. dicit 10. super Gen. ad lit. quòd nos fuimus in Adam non solum secundum seminalem rationem, sed etiam secundum corpulentam substantiam. Hoc autem non esset si semen esset ex superfluo alimenti. Ergo semen non est ex superfluo alimenti.

SED CONTRA est, quòd Philosophus probat multipliciter in lib. de generatione animalium, quòd semē est superfluum alimenti.

CONCLVSIO.

¶Semen decisum à generante est de alimenti superfluo.

580 583

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio aliqualiter dependet ex præmissis[c]. Si enim in natura humana est virtus ad communicandum suam formam materiæ alienæ, non solum in alio, sed etiam in ipso, manifestum est quòd alimentum quod est in principio dissimile, in fine sit simile per formam communicatam. Et sic autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim de potentia reducatur in actum. Et ideo in his, quæ generantur, inuenimus quòd primum vnumquodque est imperfectum, & postea perficitur. Manifestum est autem quòd commune se habet ad proprium & determinatum, vt imperfectum ad perfectum. Et ideo videmus quòd in generatione animalis prius generatur animal quam homo vel equus. Sic igitur & ipsum alimentum primo quidem accipit quandam virtutem communem respectu omnium partium corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam. Non autem est possibile quod accipiatur pro semine id, quod iam conuersum est in substantiam membrorum per quandam resolutionem. Quia illud resolutum si non retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc iam esset recedens à natura generantis, quasi in via corruptionis existens, & sic non haberet virtutem conuertendi aliud in similem materiam. Si vero retineret naturam eius, à quo resolvitur, tunc esset contractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouendi ad naturam totius, sed solum ad naturam partis. Nisi forte quis dicat, quòd esset resolutum ab omnibus partibus corporis, & q. retineat naturam omnium partium. Et sic semen esset quasi quoddam paruum animal in actu, & generatio animalis ex animali non esset nisi per diuisionem, sicut lutum generatur ex luto, & sicut accidit in animalibus, quæ decisa viuunt. Hoc autem est inconueniens. Relinquitur ergo quòd semen non sit decisum ab eo, quod erat actu totum, sed magis in potentia totum, habens virtutem ad productionem totius corporis de quo anima generātis, vt supra dictum est. Hoc autem, quod est in potentia ad totum, est illud, quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum. Et ideo ex hoc semen accipitur. Et secundum hoc virtus nutritiua dicitur deseruire generatiuæ, quia id, quod est cōuersum per virtutem nutritiuam, accipitur à virtute generatiua, vt semen. Et huius signum ponit Philosophus, quòd animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quantitatem sui corporis, & paucæ generationis. Et similiter homines pingues sunt pauci seminis propter eandem causam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd generatio est de substantia generantis in animalibus & plantis, inquantum semen habet virtutem ex forma generantis, & inquantum est in potentia ad substantiam ipsius.

a ¶Super Quæstionis ventesimæ decimæ, quintæ Articulum secundum.

Annot.

TItulus, Superfluū alimenti. Alimentū sumitur dupliciter. Vno modo vt iam cōuersum est in substantiam nutriti, & sic non est alimentum amplius, sed substantia aliti. Alio modo vt est in potentia proxima, vt cōuertatur in eam, & sic vere dicitur alimentum. Superfluum autem cum distinguatur cōtra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secundō naturā dicitur quo à opportunū est ad restaurationē deperditi, & augmentū in his quæ sunt in statu augmēti. Et sic superfluum in alimēto esse dicitur, nō superfluitas ex alimēto, vt facet &c. sed illud alimēti quod vere naturam alimēti habet quia scilicet est in potentia proxima, vt nutriat seu cōuertatur in substantiam aliti, necessarium tamē non est ad restaurationē, nec ad augmēum, sic enim est excessus quantitatis alimenti, & ideo vocatur merito superfluū alimēti, id est pars alimenti nō necessaria ad alendum.

Commū. ¶In corpore tria. Primo distinguitur duplex stat⁹ alimēti. Secundo refutat vnus eius status à semine. Tertio infertur alter respondendo quæsito.

¶Quo ad primū, distinctio est. Alimentum dupliciter. Vno modo vt est in communi potentia proxima ad omnia membra. Secundo, vt est determinatum ad membra ipsa. Probatur veritas distinctionis ex hypotheſi præcedētis articuli, Anima est communicativa sui to materia indiuiduo proprio, ergo alimentum in principio dissimile, in fine est simile, ergo in medio est in potentia proxima ad finem. Scilicet formam determinatam membrorum. & cætera. Prima consequentia probatur, quia aliter non communicaret sua esse forma. Secunda vero, quia naturæ 60 ordo hoc habet, vt gradatim procedatur de potentia ad actum, quod declaratur in his quæ generantur. Et sic habetur tota distinctio, ex prima enim consequentia habetur secundus status alimenti, ex secunda vero primus.

¶Quo ad secundum conclusio est. Semen nō resoluitur ex alimento determinato iam ad membra. Probatur, quia aut ex determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra. Non ad aliquam partem, quia aut retinendo naturam illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia non esset semen generatium alicuius similis illi parti, probatur, quia esset in via corruptionis & non generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatium materiæ, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo, tum quia semē esset paruū animal in actu, tum quia generatio nō esset nisi segregatio.

¶Quo ad tertiū conclusio responsiua quæsito est, Semen est superfluū alimentum. Probatur tripliciter. Primo à priori, Semen est alimentū vt est in potentia totum animal habens virtutē ab anima deriuatā, ergo est illud quod generatur ex alimēto antequā conuertatur in substantiā membrorū, ergo est superfluū alimenti. Antecedens probatur per locū à diuisione, & ideo in litera infertur, relinquitur ergo, &c. Oportet enim semē aut esse alimentū conuersum aut conuertendū proximo in membra, seu substantiā aliti, exclusa fictione primæ opinionis superius recitatæ, sed vero pars antecedētis patet ex ratiōibus cōsequētiæ vero sunt euidētes. Secūdo probat ex cōsonātia ad alia, quæ sic optime salnat, q. nutritiua deseruit genitiuæ. Tertio ex signo ab Arist. qm alalia multo egētia nutrimēto, sunt pauci seminis, &c.

¶Et sic finitur tam diuini operis præsumptuosa expositio. Exigebat enim alterū Thomā, qui quoniam non datus est adhuc, interim hæc meas imaginationes quicunque perueperit, rationes dictorum examines & rationem, si recta est, sequatur, si naturem, corrigat, & ex his vel excitatus proficiat. Ad laudē & gloriā omnipotētis Dei & beatissimæ virginis, ac diui Tho. Romæ, anno salutis, 1507. Die 2. Maij. In cōuctu sanctę Marię super Minerua, anno ętatis meę 39. Benedicę Deus Amē.

¶Ad secun

¶Ad secundum dicendum, quòd assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formam agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc quòd aliquis assimiletur auo, quòd materia corporalis seminis fuerit in auo, sed quòd sit in semine aliqua virtus derivata ab anima, aut mediante patre.

¶Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturam, sed magis secundum derivationem formæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd verbum Augusti. non est sic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius substantia. Sed vtrunque fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis quæ ministrata est à matre (quam vocat corpulentam substantiam) derivatur originaliter ab Adam, & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentam substantiam, sed non secundū seminalē rationē, quia materia corporis eius quę ministrata est à matre virgine, derivata est ab Adam, sed virtus actiua non est derivata ab Adam, quia corpus eius nō est formatū per virtutem virilis seminis, sed operatione Spiritus sancti. Talis enim partus decebat eum qui est super omnia benedictus Deus in secula. Amen.

Primæ partis sacræ theologiæ Sancti Thomæ Aquinatis, cum Thomæ de Vio Caietani Clarissimis Commentariis Finis.

SANCTI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI DE PRAESCIENTIA ET PRAEDESTINATIONE TRACTATVS.

PROLOGVS.

INSTANTISSIME rogastis me, charissime frater, vt vobis aliquem tractatum breuem facerem in stylo facili, de præscientia & prædestinatione diuina, per quem possetis aliquibus quæstionibus & obiectionibus, quæ de ipsis communiter fiunt ab hominibus, respondere. Vnde vestræ instantiæ pro posse satisfacere cupiens, aggressus sum facere. auxilio Dei præuio, quod rogastis.

¶Scire tamen debetis, quòd ab antiquis Philosophis & etiam ab ecclesiæ doctoribus & magistris tam antiquis quàm modernis, hæc quæstio fuit multipliciter & subtiliter ventilata. Quorum ego profundissimas & perplexas rationes cuitans, leuiores aliquas & vestræ capacitati accommodas prælegi, non tamen quæ penitus satisfacere possint in hac profundissima & insolubili quæstione. Nam secundum Apostolum ad Romanos vndecimo, incomprehensibilia sunt iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius, quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? & cætera.

¶Sunt autem hæc quæ in hoc opusculo perstringuntur. ¶Primo, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à seinuicem differant. ¶Secundo, quid sit reprobatio Dei, & quis prædestinationis & reprobationis effectus. ¶Tertio, vtrum præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res causa præscientiæ. ¶Quarto, vtrum præscientia Dei necessitatem cueniendi rebus imponat. ¶Quinto, vtrū prædestinatio certitudinem habeat. ¶Sexto, vtrum prædestinatis necessitatem imponat. ¶Septimo, quare Deus fecit hominem, quem sciebat esse damnandum.

CAP. I.

¶Quomodo ista quatuor, scilicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio se habeant in Deo.

SCIENDVM est igitur, quòd ista quatuor, videlicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio, diuersimode, siue diuersis respectibus de Deo dicuntur, & habent se per additionem vnius ad alterum.

¶Scientia enim siue sapientia de omnibus est, scilicet de bonis & malis, de præteritis, præsentibus & futuris, & non tantum de temporalibus. sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

¶Præscientia vero addit super scientiam quandam præcognitionem: est enim de futuris tantum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis.

¶Prouidentia vero includit in se præscientiam, & addit supra ipsam quandam præparationem siue promotionem in finem vltimum. Est enim de rebus præcognitis faciendis siue gubernandis, vnde & prouidus dicitur, qui bene coniectat de conferentibus ad finem vltimum consequendum, & de his quæ ipsum possunt impedire. Prouidentia ergo dicitur, quæ rebus præscitis & ordinatis tribuit ea, quæ ordinem conseruent, & propellit omnem inordinationem.

¶Prædestinatio autem in suo intellectu includit non solum præscientiam, sed etiam prouidentiam, & addit supra eam aliquid, scilicet quendam specialem modum, tam ex parte prædestinatorum, quàm ex parte ipsius finis, quàm etiam ex parte prædestinantis. Cum enim prouidentia Dei sit omnium rerum, & speciali quodam modo rerum habentium voluntatem, prædestinatio includit in se prouidentiam secundum illum specialem modum, quo est hominum & habentium voluntatem. Est enim prædestinatio de hominibus saluandis.

¶Item cum prouidentia respiciat ordinem vniuscuiusque boni ad quemlibet finem, prædestinatio est tantum respectu eorum quæ homo

homo ex naturalibus suis consequi non potest, sed sunt eleuata supra facultatem humanæ naturæ. Est enim respectu gloriæ, quæ est in perfecta Dei fruitione, & respectu gratiæ promouentis in ipsam gloriam. Vnde dicit Damas. quòd prædestinatio est eorum quæ non sunt in nobis.

¶Item licet prouidentia sit promotio vel directio alicuius in finem, prædestinatio tamen includit in se prouidentiam cum quadam speciali acceptatione & electione voluntatis. Quamuis enim prædestinatio præsupponat actum cognitionis, nominat tamen actum voluntatis eligentis, ad ea quæ sola gratuita voluntate conferuntur. Vnde dicitur Roma. octauo. Quos præscíuit, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, & Ephe. primo, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum secundum voluntatis suæ propositum, sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia & voluntas aliquorum.

¶Ex prædictis itaque manifestum est quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à seinuicem differant. Est enim præscientia Dei, certissima præcognitio omnium futurorum, tam bonorum quàm malorum. Prædestinatio vero secundum Augusti. in libro de Prædestinatione sanctorum, est gratiæ præparatio, id est diuina electio, qua elegit eos quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus Ephe. primo. Vel secundum diffinitionem magistralem, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vnde patet quòd prædestinatio sine præscientia esse non potest, sed sine prædestinatione præscientia esse potest, prædestinatione quippe Deus ea præscíuit, quæ fuerat ipse facturus, sed præscíuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, id est omnia mala, prædestinauit enim eos, quos elegit, reliquos autem reprobauit, id est ad mortem æternam præscíuit*.

* *Alias, præuentus pra-scíuit.*

CAP. II.

¶Quid sit reprobatio, & quid prædestinationis ac reprobationis effectus.

SICVT AVTEM prædestinatio Dei proprie est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ, vt dicit Augustinus in libro de Bono perseuerantiæ. Reprobatio enim Dei, qua ab æterno non eligendo, quosdam reprobauit, secundum duo consideratur, quorum alterum præscit, & non præparat, scilicet iniquitatem siue malitiam, vnde Augustinus ad Prosperum & Hilarium, Hæc quidem regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccato præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus malis (vt ait Fulgentius) ignem æternum, illis vtique, quos non præparauit ad facienda peccata*. Præparauit enim Deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit sanctos ad iustitiam prosequendam, sic præparauit iniquos ad iniustitiam admittendam, quia prauitatis operator nunquam fuit.

* *Alias, Deus itaq; quos iuste præparauit ad luenda supplicia, nec ab præparauit ad facienda peccata.*

¶Prædestinatio quantum est de se, non tantum importat scientiam, sed etiam voluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratiæ & gloriæ attribuitur propriè voluntati vt efficienti, scientiæ autem vt dirigenti, potentiæ vero vt exequenti, ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis, & ideo ab Augusti. diffinitur prædestinatio per illa tria. Primo per id quod respicit potentiam, in libro de Fide ad Petrum, Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Secundo per id quod respicit scientiam, in libro de Bono perseuerantiæ, Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Tertio per id quod respicit voluntatem, & propriissime in libro de Prædestinatione sanctorum. Prædestinatio est propositum miserendi. Prædestinationis autem effectus est appositio illius gratiæ, qua in præsenti iustificamur, atque ad recte viuendum & in bono perseuerandum adiuuamur, & qua in futuro beatificamur. Quem quidem effectum notificat Apostolus Roma. tertio, Vt iustificati gratia, ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis effectus est quodammodo priuatio siue subtractio gratiæ. Quæ interdum in Scriptura obduratio & excæcatio dicitur. Vnde Apostolus ait Roma. nono, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat, misericordiam appellans prædestinationem (vt ait Augusti. ad Sixtum) & præcipue prædestinationis effectum, id est gratiæ appositionem, obdurationem vero gratiæ priuationem. Hic etiam de excæcatione dicitur secundæ Corin. quarto, quòd Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, quod vna glosa de Deo vero exponit.

¶Sciendum tamen est, quòd quia bonum subiacet prouidentiæ Dei vt causatum & ordinatum, ideo prædestinatio est idem quod causa gratiæ, & gloriæ ad quam gratia ordinatur. Sed quia malum non subiacet prouidentiæ, vt intentum vel causatum (cum omnis defectus accidat præter intentionem) sed solum subiacet ei vt præscitum & ordinatum, sicut dictum est. ideo reprobatio est tantum præscientia culpæ & non causa, sed pœnæ per quam culpa ordinatur, est præscientia & causa. Vnde Augusti. dicit ad Sixtum, Non obdurat Deus immittendo malitiam, sed non impertiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur. Idem ad Simplicianum dicit, Non est intelligendum, quòd Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat, sed tantum quibuslibet peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur. Et ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat, quam non aperit. sed admiratur Apostolus, dicens, ô altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, & cætera, Roman. vndecimo.

CAP. III.

¶Vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum.

CONSEQVENTER considerandum est, vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res futuræ sint causa præscientiæ Dei. Et vt melius veritas appareat, producantur in medium aliqua argumenta.

¶Circa primam partem sic proceditur. Videtur quòd præscientia Dei sit causa rerum præscitarum. Nam omne id quod antecedit aliud, & ipso posito, ponitur ipsum, est causa illius, vt patet per diffinitionem causæ, Causa est ad cuius esse sequitur aliud. Sed diuina præscientia præcedit omne futurum, & ea posita, ponuntur futura respectu * quorum est, & ea remota remouentur futura quia nec futura fuissent nisi ea Deus præsciuisset, alias ignorantia poneretur in Deo, quod est absurdum. Ergo præscientia videtur esse causa præscitarū rerū.

* *Alias, ratio.*

¶Adhuc, Sicut voluntas Dei est ipse Deus, ita & scientia eius. Sed voluntas Dei absolute est causa omnium volitorum, vnde dicit Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit. Ergo scientia eius debet dici causa omnium scitorum.

¶Huic etiam sententiæ Augusti. attestari videtur in decimoquinto, libro de Trinit. sic dicens, Vniuersas creaturas & spirituales & corporales. non quia sunt, nouit eas Deus, sed ideo sunt, quia nouit. Non enim nesciuit quæ fuerat creaturus, quia ergo sciuit creauit, non quia creauit sciuit.

¶IN CONTRARIVM est, quia si præscientia esset causa præsciti. cum Deus præsciat omnia mala, esset causa omnium malorum, & per consequens esset auctor omnium malorum, quod falsum est.

¶SCIENDVM est ergo circa istam materiam, quòd scientia siue præscientia Dei potest considerari dupliciter. Vno modo secundum propriam rationem. Et sic cum præscientia nihil aliud dicat nisi præcognitionem, non importat aliquam causalitatem, alias omnis scientia vel præscientia causa esset rerum præscitarum, quod falsum est. Videmus enim quòd præscientia medici quandoque certitudinaliter nouit infirmum breui moriturum. non est causa mortis infirmi, præscientia etiam speculatoris, qua videt hominem euntem per viam, in qua paratus est leo ad deuorandum, non est causa perditionis illius. & huiusmodi. Alio modo potest considerari inquantum est scientia artificis operantis res præscitas. Et sic habet rationem causæ respectu rei operatæ per artem, vnde secundum modum quo scientia artificis operantis per artem suam est causa artificiati considerandа est causalitas scientiæ diuinæ. Est ergo ille progressus in productione artificiati. Primo scientia artificis ostendit finem. Secundo volantas eius intendit finem illum ostensum. Tertio voluntas imperat actum, per quem educatur opus. Quarto scientia dirigit illum actum. Quinto circa opus quod per actum educitur, scientia artificis ponit formam conceptam.

¶Sic igitur scientia artificis se habet vt ostendens finem, vt dirigens actum, & vt informans opus operatum. Et ideo constat quòd quicquid defectus vel deuiationis a forma artis vel à fine accidit in effectu, non reducitur in scientiam artificis sicut in causam, etiam si defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet etiam quòd principalitas causalitatis consistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Vnde manifestum est, quòd scientia vel præscientia Dei causalitatem non habet respectu mali, quod est deuiatio a forma & à fine, sed tantum respectu bonorum, secundum quod consequuntur formam diuinæ artis & finem. Non tamen ita quòd respectu eorum dicat perfectam rationem causalitatis. nisi secundum quod adiungitur voluntati. Et ideo dicit magister sententiarum, quòd scientia beneplaciti est causa rerum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd aliquid potest aliud sequi dupliciter. Vno modo per modum productionis, secundum quod vnum producitur ab alio. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, est vere causa eius in essendo. Alio modo per modum consecutionis. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud. non est causa in essendo, sed solum in consequendo. Et omne tale dicitur esse causa sine qua non. Et talis causa dicitur esse scientia vel præscientia diuina, si tamen scientiam ad simplicem notitiam referamus. Si vero scientiæ sit adiuncta voluntas (quæ dicitur scientia beneplaciti) tunc est causa omnium quæ fecit Deus.

¶Ad secun

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad secundum dicendum, quòd voluntas habet completam rationem causæ, inquantum obiectum eius est finis secundum rationem boni, qui scilicet finis est causa causarum. Vnde & voluntas imperium habet super alias vires animæ. Et ideo voluntas Dei absolute dicitur causa rerum, sed de scientia non est ita, sicut patet per prædicta. Licet enim in Deo sit vna res, tamen aliquid attribuitur vni quod non attribuitur alteri, & ideo ratio non procedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd Augusti. loquitur de scientia beneplaciti, sicut pater. Agit enim de bonis tantum, scilicet de creaturis, quas Deus facit. Quas quidem nouit non solum scientia simplicis notitiæ, sed etiam scientia beneplaciti.

¶LICET autem scientia vel præscientia Dei aliquo modo sit causa rerum scitarum (vt dictum est) nullo tamen modo res possunt esse causa scientiæ vel præscientiæ Dei. Non enim Deus accipit cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed seipsum intelligit & cognoscit. Quamuis igitur res non præscirentur nisi essent futuræ, non tamen ideo præsciuntur, quia futuræ. Si enim hoc esset, tunc temporale esset causa æterni, & creatum causa creati, & ex creaturis penderet scientia Creatoris. Et ideo dicit Augustin. in 15. lib. de Trini. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit, sed ideo sunt, quia nouit.

1. sent. dist. 38. arti. 5. ¶Cum ergo dicitur, Res non præscirentur nisi essent futuræ, non notatur ibi causa, nisi forte sine qua non, sed importatur solum consequentia vnius ad alterum.

CAP. IIII.

¶Vtrum præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus imponat.

EX PRAEDICTIS colligi potest, quòd præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus non imponit. Si enim præscientia Dei accipiatur pro simplici notitia futurorum, certum est quòd ipsa non est causa rerum præscitarum. vt ex iam dictis apparet, & ideo licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit. Vnde Augusti. super Ioan. Deus (inquit) futurorum præscius, per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata præuouit, illorum enim præsciuit peccata, non sua. Si autem scientia Dei accipiatur pro notitia beneplaciti, similiter necessitatem rebus contingentibus non imponit. Omnia enim sic cognoscit esse futura, sicut ventura sunt, & cuncta quæ contingenter eueniunt (vt illa quæ sunt à libe. arbi. & à casu, & à fortuna) sic præscit esse futura contingenter, sicut etiam præscit modum contingentiæ, secundum quem sunt. Vnde sicut erroneum est dicere, quòd humani actus & euentus præscientiæ & ordinationi diuinæ non subsint, ita erroneum est dicere, quòd ex præscientia vel ordinatione diuina humanis actibus necessitas ingeratur. Tollereturenim libertas arbitrij, legum vtilitas, consiliandi opportunitas, solicitudo bene viuendi, & pœnarum præmiorumque iustitia.

¶SED CONTRA hoc obiicitur. Dictum est suprà quòd præscientia beneplaciti est causa rerum. Sed omnis causa necessaria inducit necessario effectum, posita enim causa necessario ponitur effectus, nisi sit deficiens in minori parte. sicut est causa naturalis. Cum ergo præscientia Dei non sit deficiens, videtur quòd id quod præscitum est à Deo, sit necessarium.

¶Amplius. Omne quod Deus præscit, est verum, quia scientiæ Dei falsum subesse non potest. Sed (vt dicit Philosophus in primo Perih.) omne quod est quando est, necesse est esse. Ergo si præscitum est modo verum, necesse est nunc esse verum. Sed futurum est præscitum. Ergo necessarium est futurum esse. Ergo de necessitate eueniet.

¶Præterea, Ponatur quòd Deus præscit aliquid in partem affirmatiuam, vt Socratem currere. Tunc sic. Aut est posibile Socratem non currere, aut non est posibile. Si non est posibile ipsum non currere, ergo ab æquipollenti necesse est ipsum currere, & sic habetur propositum. Si autem posibile est ipsum non currere, ponatur ergo (posibile enim est secundum Philosophum, quo posito non sequitur inconueniens) sed posirum erat, quòd Deus præsciret Socratem currere, ergo præscit esse futurum quod non est futurum, omnis autem talis scientia falsa est, ergo scientia vel præscientia Dei falsa erit, quod est impossibile. Relinquitur ergo quòd Socratem non currere, non sit posibile, sed necessarium.

¶Item, Si Deus præscit Socratem currere, aut est posibile aliter euenire, aut non est posibile. Si non est posibile aliter euenire, ergo necessarium est sic euenire sicut præscitum est. & sic habetur propositum. Si autem posibile est aliter euenire quàm Deus præscit, ergo diuina præscientia est fallibilis & incerta, quod est falsum.

¶Adhuc secundum Philosophum in lib. Priorum, ex maiori de necessario & minori de ineſſe, sequitur conclusio de necessario. Inde sic. Omne præscirum à Deo necesse est esse verum. Sed Socratem currere est præscitum à Deo, ergo necesse est esse verum. Et sic idem quod prius.

¶Item, In omni vera conditionali si antecedens est necessarium absolute, & consequens erit necessarium absolute, quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquam sequitur nisi necessarium, sicut ad verum nunquam sequitur falsum, quamuis ad falsum aliquando sequatur verum, vt probatur in primo Priorum. Sed in hac conditionali, Necesse est Socratem currere si est præscitum à Deo, antecedens est necessarium absolute, tum quia omne præscitum est necessarium, tum quia omne æternum est necessarium. Ergo Socratem currere est necessarium absolute.

¶IN CONTRARIVM est autoritas Augustini sumpta à simili in libro de Libero arbi. dicentis, Sicut tu memoria tua non cogis esse facta quæ præterierunt, sic præscientia non cogit fieri, quæ futura sunt.

¶Item potest ostendi per rationes ducentes ad impossibile. Si enim præscientia Dei necessitatem rebus imponeret (sicut dictum est) tolleretur libertas arbitrij, periret consiliandi opportunitas, frustra bonis præmia, & malis supplicia ponerentur, injuste boni præmiarentur, & mali punirentur, laus & vituperium deperiret (quia vt dicit Hieron. nemo peccat in eo quod vitare non potest) peccata nostra ad autorem bonorum omnium referrentur, nec speculandi aliquid vel deprecandi ratio vlla esset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates duplex fuit error circa istam materiam. Quidam enim propter ordinem causæ ad causatum, dixerunt quòd cum scientia sit certa cognitio ex ipsa ratione certitudinis, requirit determinationem in re scita. Sed in futuris contingentibus non est alterum determinate verum, & ideo de eis certa cognitio esse non potest, nisi quando sunt. Cum autem Dei cognitio sit certissima & infallibilis, negauerunt Deum de futuris contingentibus præscientiam habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri cognitionem accipere. Et hæc similiter positio hæretica fuit & impia, quia derogat nobilitati diuinæ. Et ideo positio vera & catholica est (quæ Deum honorat & bonos mores conseruat) quòd in Deo est certissima præscientia futurorum omnium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. Quomodo autem hoc esse valeat, sic percipi potest. Manifestum est, quòd quando sunt multæ causæ ordinatæ, effectus vltimus non sequitur causam primam in necessitate vel contingentia, sed causam proximam, quia virtus causæ primæ recipitur in causa secunda secundum modum causæ secundæ, nam omne quod recipitur in aliquo, est in eo secundum modum recipientis, & non secundum modum recepti. Effectus enim ille non procedit à causa prima, nisi secundum quod virtus causæ primæ recipitur in causa secunda, vt patet in fructificatione arboris, cuius causa remota siue prima est motus solis, proxima vero est virtus generatiua plantæ. Fructificatio autem impediri potest per impedimentum virtutis generatiuæ, quamuis motus solis inuariabilis sit. Similiter etiam scientia Dei licet sit inuariabilis causa omnium, effectus tamen producuntur ab ipsa per operationes causarum secundarum. Et ideo mediantibus causis secundis necessariis producit effectus necessarios, & mediantibus causis secundis contingentibus, producit effectus contingentes.

¶Sed adhuc manet dubitatio maior de infallibilitate diuinæ præscientiæ, quia licet prima causa posit stabilis esse cum defectu causæ secundæ (sicut motus cæli cum sterilitate arboris) scientia tamen Dei non potest stare cum defectu causæ secundæ, non enim potest esse, quòd Deus sciat simul hunc hominem currere, & ipse deficiat à cursu. Et hoc est propter certitudinem scientiæ ipsius. Ad hoc ergo quòd sit certa scientia, oportet inuenire aliquam certitudinem in re scita.

¶Sciendum est igitur, quòd antequam res sit, non habet esse nisi in causis suis, sed causæ quædam sunt ex quibus necessario sequitur effectus, quæ impediri non possunt. Et in istis causis habet effectus esse certum & determinatum, adeo quòd potest ibi fieri demonstratio, sicut est ortus Solis, & eclipsis Solis & Lunæ, & huiusmodi. Quædam autem sunt, ex quibus sequuntur effectus in maiori parte, sed tamen deficiunt in minori. Vnde in istis causis effectus futuri non habent certitudinem absolutam, sed quandam inquantum sunt magis determinatæ causæ ad vnum, quàm ad aliud. Et ideo per istas causas potest accipi scientia coniecturalis de futuris. Quæ tanto magis est certa, quanto sunt causæ magis determinatæ ad vnum, sicut est cognitio medici de sanitate infirmi ac morte futura, & iudicium astrologi de ventis & pluuiis futuris. Quædam vero causæ sunt, quæ se habent ad vtrumlibet. Et in istis causis effectus futuri nullam habent certitudinem vel determinationem. Et ideo contingentia ad vtrumlibet, in causis suis nullo modo cognosci possunt, sed quando iam efficiuntur in rerum

in rerum natura, tunc habent in seipsis esse determinatum. Et ideo quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscuntur, vt patet de eo qui videt Socratem currere, quia tunc certam cognitionem habet de cursu ipsius, nam Socratem currere dum currit, necessarium est. Intellectus autem diuinus ab æterno intuetur vnumquodque contingentium, non solum prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato, nisi enim hoc esset, aliter cognosceret rem postquam est, quàm antequam fieret, & sic ex euentibus rerum aliquid accresceret cognitioni eius. At vero cognitio Dei non causatur à rebus sicut nostra, sed potius ipsa est causa rerum cognitarum.

¶Scientia ergo Dei cum sit vera & perfecta, eo modo quo res futuræ sunt, eas euenire cognoscit. Et ideo ab æterno vno intuitu vidit singula tempora, & cunctos hominum actus, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Patet igitur quòd præscientia Dei perfecte & inuariabiliter cognoscit res futuras prout euenient, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit.

Ibi supra ad primū. ¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus non trahit necessitatem à causa prima, sed solum à causa proxima, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd dictum Philosophi intelligitur de eo quòd aliquid in actu ponit circa subiectum, quod postquam positum est, impossibile est non esse positum. Sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum, quia non est verum pro præsenti, sed solum pro futuro, & ideo nullam habet necessitatem.

¶Ad tertium dicendum, quòd duplex est necessitas, scilicet absoluta & conditionata siue respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentiæ dicitur necessitas consequentis, quæ est ex causis necessariis. Necessitas autem conditionata est ex-suppositione siue conditione, & dicitur necessitas consequentiæ. Et hæc non opponitur contingentiæ, quia non est ex causis necessarijs absolute. Nam aliquod contingens necessario sequitur facta suppositione, vt si ponatur quòd Sortes currit, necessario sequitur quòd moueatur.

¶Dicendum est ergo, quòd actus diuinæ cognitionis eranſit super contingens (etiam si futurum sit nobis) quia ei semper est præsens. sicut transit visus noster super ipsum cum est præsens. Et quia omne quod est, dum est, necesse est esse, quod tamen absolute non est necessarium, ideo in se consideratum est contingens, sed relatum ad Dei cognitionem est necessarium, quia ad ipsam refertur secundum quod est in esse actuali, cum æternitati omnia sint præsentia. Non enim Deus videt tantum hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram, & respectu futuri esse præteritam, sed videt id tempus, in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore. Vnde omnino simile est, si ego videam præsentialiter Socratem currere, quod quidem in se contingens est, sed relatum ad visum meum, est necessarium. Vnde secundum distinctionem positam dicendum est, quòd præscitum est necessarium necessitate consequentiæ siue conditionata, & non necessitate consequentis siue absoluta.

¶Ad quartum dicendum, quòd infallibilitas & certitudo præscientiæ Dei, prouenit ex hoc quòd rem videt semper vt præsentem, sicut dictum est. Non tamen ex hoc quòd res præscita necesitatem absolutam acquirit, sed conditionatam solum, vt iam patuit.

¶Ad quintum dicendum, quòd ista propositio, Omne scitum à Deo necesse est esse, est duplex. Potest enim esse de dicto, & sic est composita, & est vera, quia hoc dictum est necessarium, scilicet scitum à Deo est verum. Vel potest esse de re, & sic est diuisa & falsa, hanc enim rem quæ ponitur scita à Deo, non est necesse fieri, quia contingenter fit. Et similiter conclusio duplex est. Ibi supra ad quintum. Huius autem distinctionis ratio est, quia potest istud sumi secundum conditionem quæ subiacet diuinæ scientiæ, & hoc est secundum quod habet esse determinatum in actu, & sic necesitatem habet. Vel potest ista res sumi sine vlla conditione, & sic non est necessarium, quia potest considerari prout est in causis suis antequam sit in actu, & ibi non habet necesitatem, nec ibi tantum est scita à Deo futura esse, non enim scit Deus effectum contingentem esse determinatum in sua causa, quia esset falsa scientia, cum in causa sua non sit determinatus.

¶Ad sextum dicendum, quòd ad hoc argumentum quidam sic respondent, & dicunt quòd hoc antecedens, scilicet esse præscitum à Deo, est necessarium, nec tamen consequens est necessarium, quia illa regula intelligitur tantum in illis conditionalibus in quibus antecedens est causa consequentis. Sed quia regula illa non probatur à Philosopho ex ratione causalitatis, sed ex ratione consequentiæ (secundum quam ex necessario sequitur necessarium, siue sit causa, siue effectus) ideo aliter potest dici, quòd antecedens est necessarium, absolute tamen ista res non ponitur subiacere diuinæ scientiæ, nisi dum est in actu secundum quod determinationem & certitudinem habet, ipsam enim necesse est esse dum est. Et ideo similis necesitas inferenda est in consequente, vt scilicet accipiatur ipsum quod est Socratem currere secundum quod est in actu, & sic determinationem & necesitatem habet. Vnde patet quòd si sumatur Sortem currere secundum hoc quod ex antecedente sequitur, necesitatem habet, non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod subsistat diuinæ scientiæ, cui subiicitur prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali, vnde sic etiam sumendum est consequens. Et hoc modo patet, quòd consequens necessarium est, necesse est enim Socratem currere dum currit.

CAP. V.

¶Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.

POST HAEC etiam de prædestinatione restat inuestigare.

¶De qua hic ad præsens, præter ea quæ dicta sunt, duplex consideratio erit. ¶Prima quidem, vtrum prædestinatio certitudinem habeat.

¶Secunda, vtrum necesitatem imponat.

1. dist. 40. qō. 3. arti. vnico. ¶AD PRIMVM ergo sic procedit. Videtur quòd prædestinatio certitudinem non habeat. Dicitur enim Apoc. di. tertio. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Aut hoc intelligitur de corona præsentis iustitiæ, aut de corona gloriæ. Sed non de corona præsentis iustitiæ, quia gratia quam quis habet, eo peccante destruitur, nec de subiecto in subiectum mutatur. Ergo intelligitur de corona gloriæ. Sed gloria non est alicuius in statu vitæ, nisi secundum quod est ei prædestinata. Ergo videtur quòd vnus possit accipere quod alij prædestinatum est, & sic prædestinatio certa non erit.

¶Præterea, Grego. in Mora. dicit, quòd aliis cadentibus, in eorum locum alij succedunt. Sed locus gloriæ non potest dici eorum, nisi quia est ei prædestinatus, ergo idem quod prius.

¶Item in Psalm dicitur, Deleantur de libro vitæ, & cum iustis non scribantur. Sed non potest deleri de libro nisi quod ibi scriptum est. Cum ergo prædestinatio sit liber vitæ, videtur quòd aliquis à prædestinatione possit deficere, & ita certitudinem non habebit.

¶Amplius, Eorum quæ non sunt determinata nec in se nec in causis suis non potest esse certitudo. Sed motus liberi arbi. (quod est causa ad vtrumlibet) non sunt determinati nec in se nec in causis suis antequam sint. Cum igitur effectus prædestinationis expleatur motibus liberi arbi. qui sunt opera meritoria, sequitur quòd prædestinatio nullam certitudinem habeat.

Cap. 13. ¶IN CONTRARIVM est autoritas Augu. in libro de Correptione & gratia, dicentis, Certus est numerus electorum, qui non potest minui nec augeri.

¶Præterea, Secundo Timo. 2. dicitur, Nouit Deus qui sunt eius. Cum ergo diuina cognitio sit certa & infallibilis (vt suprà dictum est) & prædestinatio in sui ratione præscientiam includat, prædestinario certa erit.

Ibi supra ad primū, & secundum. ¶RESPONDEO dicendum, quòd cum diuina cognitio perfecta sit, certa est & infallibilis. Et ideo non solum numerus prædestinatorum Deo certissimus est (licet incertus sit nobis) sed etiam numerus reproborum. Sciendum tamen est, quòd secundum statum præsentis iustitiæ, quidam habentes gratiam, perdunt eam, dum in peccata labuntur, & eis eadentibus, in eorum locum alij admittuntur. dum opera ipsorum in charitate facta, quæ sibi & aliis proderant (secundum quod charitas omnia merita sanctorum communia facit) ipsis peccantibus, eis prodesse desinunt ad æternæ vitæ meritum, eorum autem fructus in illis manet, qui in gratia perseuerant. Non tamen ita quòd eadem gratia numero quæ in vno erat, ipso peccante, in alium transmutetur. Vnde secundum statum præsentis iustitiæ, nunquam ecclesia destituitur existentibus in gratia, quia quibusdam peccantibus in gratiam alij à Domino aduocantur. Et totum est certissimum apud Deum, vnde Apocali. tertio, super illo verbo. Tene quod habes, & cætera, dicit glos. cum sit Deo certus numerus suorum, si quis labatur, alius misericordia in locum eius subinducitur, sicut per superbiam Iudæorum gentilitas subintrauit.

¶Et per hoc patet responsio ad primum & secundum argumentum.

Vbi supra ad tertiū. ¶Ad tertium dicendum, quòd prædestinatio dicitur liber vitæ secundum quod in eo dicitur aliquid scribi, non solum quantum ad præsentem iustitiam, sed etiam quantum ad futuram gloriam, & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro Vitæ. Sed illud quod est ibi scriptum quantum ad præsentem iustitiam tantum, dicitur deleri, non mutatione facta ex parte libri vt in eo aliquid fuerit quod postmodum non sit, sed ex parte illius qui in eo scriptus erat, inquantum scilicet ipse mutatur à statu præsentis iustitiæ.

Vbi supra ad quartum. ¶Ad quartum dicendum, quòd contingens futurum (vt motus liberi arbi.) quamuis non sit determinatum in causa sua, est tamen determinatum in esse suo secundum quod est in actu. Et sic subiacet certitudini præscientiæ, sicut suprà dictum est de futuris contingentibus in præcedenti capite.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. VI.

¶Vtrum prædestinatio necessitatem imponat.

DEINDE inuestigandum est, vtrum prædestinatio necessitatem imponat. Et videtur quòd sic, quandocunque enim aliqua causa est tantæ virtutis ad producendum effectum, quòd impediri non potest, necessitatem & coactionem inducit. Sed prædestinatio (quæ est causa salutis hominum) voluntatem Dei nominat, quæ impediri non potest. Vnde dicitur Hester decimotertio. Non est qui tuæ possit resistere voluntati. Ergo prædestinatio necessitatem imponit. Cui vt videtur attestari Apostolus Roma. nono, dicens, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Psalm. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit.

¶Præterea, Nulla voluntas ligata vel impedita ad eliciendum proprium actum, est libera sed coacta. Sed voluntas humana per prædestinationem ligatur & impeditur ad eliciendum actum proprium quod est velle, vt videtur dicere Apostolus ad Romanos 9. dum dicit, Non est volentis nec currentis, sed miserentis Dei. Inter li. non est volentis scilicet velle, & currentis, scilicet currere, id est operari. Ergo voluntas humana per prædestinationem cogitur. Et sic idem quod prius. Hoc idem confirmatur per id quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, scilicet sua, vt dicit Interli. Ergo talis erit vnusquisque qualem vult Deus, cum nihil possit nisi quod Deus vult. Ad idem ostendendum valet id quod dicitur Ioan. 6. Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me, traxerit eum.

1. dist. 40. q. 4. ar. 2. ¶Viterius videtur quòd Deus sit causa reprobationis & excæcationis, sicut est causa prædestinationis, & eodem modo reprobatis necessitatem imponat.

¶Primo per id quod dicit Apostolus 2. Corin. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, & vna glo. exponit hoc de Deo vero. Ergo ipse est causa excæcationis.

¶Ad idem est quod dicitur Rom. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

¶Amplius, Secundum Philosophum in posterioribus, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis. Sed velle diuinum est causa quòd iste habeat gratiam, quia scilicet ipse Deus vult. Ergo videtur quòd non velle Dei, sit causa quare iste gratiam non habeat. Sed hoc est obduratio. Ergo ex parte Dei accipienda est causa obdurationis.

¶Præterea, Sicut dicit Philosophus in secundo physico. id quod per sui præsentiam est causa salutis nauis, scilicet gubernator, per sui absentiam est causa periculi. Sed Deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ. Ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

¶SED CONTRA, Nullus iuste culpatur vel laudatur, punitur vel remuneratur de eo quod ipsi necessitatem & coactionem ingerit, & cuius causa in ipso non est. Sed homo iuste laudatur vel culpatur, punitur vel remuneratur de his quæ ab eius voluntate procedunt. Ergo prædestinatio voluntati hominis necessitatem non ingerit, & obdurationis causa non existit.

1. dist. 40. q. 3. art. 1. cor. post me. ¶RESPONDEO dicendum ad primam quæstionem, quòd licet prædestinatio certitudinem habeat, non tamen illa certitudo necessitatem saluandis imponit, sicut enim suprà dictum est in primo cap. Prædestinatio in suo intellectu includit præscientiam, voluntatem, & prouidentiam. Prouidentia autem quamuis sit omnium (vt dictum est) non tamen omnia necessario eueniunt, sed secundum conditionem proximarum causarum, quarum natu-

1. q. 19. art. 7. ad 2. Et 1. cō. c. 86. ratione 1. Et lib. 3. 2. 7. ad 1. ras & ordinem prouidentia non destruit, sed conseruat. Præscientia etiam non imponit necessitatem rebus, nec inquantum est causa, cum sit causa prima cuius conditionem effectus non sequuntur, sed causæ proximæ. Nec inquantum certitudinem & determinationem habet, quia illa certitudo diuinæ præscientiæ attenditur non secundum quod res est in suis causis (in quibus est vt possibile futurum tantum) sed secundum quod habet esse determinatum in actu, prout est præsens, & non futura, vt suprà expositum est cap. quarto. Voluntas etiam cum sit causa vniuersalis & prima omnium rerum, non excludit omnes proximas causas rerum. Nec hoc est ex insufficientia voluntatis, sed ex ordine sapientiæ ipsius, quæ effectus mediantibus aliis causis prouenire disposuit, vt sic etiam causandi dignitas creaturæ communicaretur. Vnde diuinæ voluntatis efficacia exigit, vt non solum sit quod Deus vult, sed etiam vt hoc modo sit finaliter quod Deus vult illud esse. Et ita patet quòd certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

1. dist. 47. q. 1. ar. 2. ad 2. ¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis Dei voluntas sit immutabilis & inuincibilis, non tamen sequitur quòd omnis effectus eius sit necessarius necessitate absoluta (quam habet res à causa sua proxima) sed solum necessitate conditionata, sicut etiam de præscientia dictum est.

¶Ad autoritatem autem Apostoli qui dicit, Cuius vult miseretur, & cætera dicendum est, quòd Apostolus intendit quòd Deus non prædestinat aliquem vel infundit ei gratiam coactus, quasi ex necessitate naturæ vel iustitiæ vel ex meritis præcedentibus alicuius, sed ex mera liberalitate voluntatis suæ. Et quòd ita debeat intelligi, patet per literam præcedentem de Iacob & Esau, de quibus ibi dicitur, Cum enim nondum nati essent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus sed ex vocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori.

¶Autoritas etiam Psalmistæ non cogit dicere quòd voluntas Dei necessitatem imponat, sed quòd semper infallibiliter impletur. Sciendum tamen est, quòd Deus dicitur velle aliquid dupliciter. Vno modo proprie, & sic dicitur velle aliquid cuius voluntas vere in eo est, & quòd sibi complacet. Et hic dicitur voluntas beneplaciti, quæ semper in omnibus infallibiliter adimpletur. Et de hac loquitur Psalm. & Isa. 46. Omnis voluntas mea fiet. Alio modo dicitur velle aliquid metaphorice, id est, per similitudinem, eo quòd ad modum volentis se habet inquantum præcipit vel consulit, prohibet vel permittit aliquid. Et hæc dicitur voluntas signi, quæ non semper impletur. De qua dicit Apostolus 1. ad Timo. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cum tamen omnes salui non fiant, sed multi damnentur. De hac etiam dicitur Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti.

1. dist. 8. ar. vltim. cor. post principium. ¶Ad aliud dicendum, quòd voluntas humana per prædestinationem non ligatur, nec impeditur ad eliciendum proprium actum, sed iuuatur. Ideo autem dicit Apostolus, quòd non est volentis velle, nec currentis currere, sed miserentis Dei, quia nemo potest per conatum propriæ voluntatis consequi gratiam, vel per naturalia propria opus gratuitum elicere sine diuino auxilio. Vnde ipse Christus dicit Ioannis tertio. Sine me nihil potestis facere. Cuius ratio est, quia licet voluntas hominis libera sit, tamen hanc libertatem non habet nisi à Deo, qui est causa efficiens huiusmodi libertatis. Et sicut dicitur in libro de Causis, Omnis causa primaria plus est influens super suum causatum, quàm causa secunda, quia virtus & esse causæ secundæ totum est à causa prima, & sic actus & operatio causæ secundæ reducitur in causam primam, cuius virtute operatur. Et per hunc modum dicit Apostolus, quòd Deus operatur in nobis velle & perficere.

¶Ad id vero quod dicitur, Nemo potest venire ad me nisi Pater meus traxerit eum, dicendum quòd homo trahitur tripliciter, aliquando enim trahitur violentia, sicut Susanna trahebatur ad mortem, vt dicitur Danie. 13. & Eleazarus trahebatur ad supplicium, vt dicitur 2. Machab. 6. Et de hac tractione dicitur Prouer. 24. Qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Aliquando vero trahitur homo amore vel delectationibus allectus, vel beneficiis prouocatus, sicut trahitur puer ouo vel pomo sibi ostenso, vnde dicitur, – Trahit sua quenque voluptas. De hac tractione dicitur Oseæ 11. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Et Canti. 1. Trahe me, & cætera. & Ioannis decimosecundo, Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Aliquando autem trahitur timore supplicij territus, sicut trahuntur qui timent supplicia. De hac tractione dicitur Iacobi 2. Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia. Tractio ergo ista, de qua loquitur Christus (vt ostendit glos.) non est violentiæ, nec necessitatis, nec inuiti, sed voluntatis & desiderij.

¶AD SECVNDAM quæstionem dicendum, quòd reprobatio in suo intellectu tria includit, scilicet æternam præscientiam meritorum, temporalem obdurationem siue excæcationem, & finalem damnationem. Primum, scilicet præscientia meritorum causam non habet, cum enim Deus non accipiat cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed ex seipso res intelligat & cognoscat, nullo modo res futuræ possunt dici causa præscientiæ Dei, sicut suprà in fine tertij capituli dictum est.

¶Item cum præscientia secundum propriam rationem non aliud dicat nisi simplicem notitiam futurorum, non importat aliquam causam, & ideo futurorum & præcipue malorum causa esse non potest, sicut suprà tertio capi. dictum est. Et secundum hoc reprobatio est tantum præscientia culpæ, sed non causa.

¶Secundum autem & tertium, scilicet temporalis obduratio & finalis damnatio, duplicem causam habent, vnam ex parte hominis per modum meriti, aliam ex parte Dei per modum iustitiæ, culpæ merito pœnam adhibentis. Obduratio enim quandoque dicitur actus voluntatis obstinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et sic constat quòd obdurationis causa non est Deus, sed homo, sicut nec alterius actus peccati inquantum deformis est. Aliquando autem obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ, quæ etiam excæcatio dicitur: quia gratia est quoddam lumen animæ: & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia, ex duobus contingit, tum quia ipse non vult recipere, tum quia Deus non ei infundit, vel non vult infundere. Horum autem duorum talis est ordo, vt secun

vt scelus nō sit nisi ex suppositiōe primi. Cū enim Deus nihil velit nisi bonū, non vult aliquē gratia priuare, nisi sēm quod bonū est, sed q̄ aliqs careat gratia, nō est bonū simpliciter. Vnde hoc absolute cōsiderādū, nō est volitū a Deo. Est tamē bonū vt careat gratia, si eā habere nō vult, vel si negligēter ad eā habēdā se præparat: quia iustū est, & hoc modo est volitū a Deo. Patet ergo q̄ huiusmodi defectus absolute cā prima est ex parte hominis qui gratia caret sed ex parte Dei non est eā huius defectus: nisi ex suppositiōe illius, q̄ est cā ex parte hominis. Et per hūc modū quadōq; inuenīt Deꝰ dici cā excęcationis vel obdurationis, nō quidē imittendo malitiā, sed nō impertiēdo gratiā: sicut nec digni sunt, vt dicit Aug. Si enim nō necessario impertitur, in ipso est impertiri & nō impertiri, vnde eius q̄ est nō impertiri, aliquo modo cā est. Obduratio igitur ex parte hois habet rationē culpæ sed ex parte Dei habet rationē iustitiæ. Similiter finalis dānatio habet duplicē causam, scilicet ex parte hominis, cōmissionē culpæ, & ex parte Dei, illationē pœnæ.

¶Et per hoc patet respōsio ad primas duas auctoritates, q̄ Deꝰ excęcat mētes infidelium, nō impertiēdo malitiā, sed iuste subtrahēdo gratiā. Similiter, Obdurat quem vult: quia nō cogitur cuiquā indigno cōferre gratiā. Nec est cōtra volūtatē Dei sed sēm volūtatē ipsius, q̄ aliquis pro merito malitię suę obduretur: inquantum obduratio dicit pœnam iusto iudicio culpæ obstinationis illatam.

¶Ad tertium dicēdū, q̄ effectus nō sequitur nisi cōcurrēribus omnib⁹ causis: sed ex defectu vnius causę totū cōsequitur negatio effectus. Dico igitur q̄ cā gratiæ sicut agēs, est ipse Deus, & sicut recipiēs, ipsa aia per modum subiecti & materiæ. Et ideo quia formæ inductæ nō est cā materia neq; subiectū, nisi sit materiale subiectū ex cuius principijs fluit accidens (quale accidēs nō est gratia) ideò nō dicitur simpliciter anima cā gratiæ, sed recipiēs tantū. Deus aūt est cā, dicitur tamē aia causa malitiæ. Nec oportet q̄ ois defectus incidat ex parte agētis, sed pōt incidere ex parte recipiētis. Et ita est in ꝓpos. to: ipsa enim anima est causa obdurationis, in quantum obduratio culpam dicit.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ Deꝰ quātū est in se, nulli est absens: sed homo a Deo præsente se absentat, sicut se absentat a præsentia lumine qui claudit oculos. Et ideò non est simile quod pro simili ponitur.

CAPVT VII.

¶Quare Deus velit hominem, quem præscit esse damnandum.

VLTIMO cōsiderādū est, quare Deus facit hominē quē præscit esse dānandū. Sunt enim quida vessam, qui Deo in hoc iniquitatis maculā ponere nō verētur, dicētes eū iniquū & impiū, q̄ opus suū facit ad intolerabiles & interminabiles cruciatus.

¶Rationes igitur adducendæ sunt ad tantā vesaniā refrenādā, & Dei iustitiā demōstrandam. Et primo ostendendū est, q̄ voluntas Dei facientis hominem quem præscit esse damnādum, nō est iniqua. Deinde ponēdæ sunt rōnes ꝓbabiles, quare deus facit hominē quē præscit esse damnādū. Sciendū est itaq;, q̄ ratio quare deus hoc facit, est sua volūtas: quæ causa est omniū quæ ab eo fiunt: vnde dicit Aug. in 3. lib. de tri. Nō nisi dei volūtas causa prima est sanitatis ægritudinis, præmiorū atq; pœnarum, gratiarū & retributionū. Hæc igitur sola est vnde ortū est quicquid est. Volūtas aūt eius iniusta vel iniqua esse nō potest. Ex duobus enim cōtingit voluntatē alicuius a rectitudine deuiare: videlicet aut ex ignorātia, aut ex affectione pueria. Quę quidē duo in deo in esse nō possunt. Cū enim sit summæ sapiēs ignorātia in eū non cadit: vnde dicitur Iob. 12. Apud eū est sapientia & fortitudo: & ipse habet cōsilium & intelligentiā. Et ideo clamat Apostol. Rom. 11. O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei, &c. Hic etiā Iob. 9. dicitur. Sapiēs corde & fortis robore. Itē cū ois artifex naturaliter diligat opus suū, impossibile est opificē omnium odire aliquā creaturā: & ideo ad actio inordinata in eo esse nō pot. Vnde dicitur Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorū quæ fecisti, nec etiā oīes aliquid cōstituisti aut fecisti. Ex his ergo apparet Dei volūtatem creatricē oīū iustissimā fore, nec maculā aliquā iniquitatis habere. Et hoc est quod dicitur Deut. 32. Deus fidelis, & absq; vlla iniquitate iustus & rectus. Itē Abacuc. 1. Mūdi sunt oculi tui, ne videas malū, & respicere ad iniquitatē non poteris. Et ideò dicit Psal. Iustꝰ dominus, & iustitias dilexit, quātū ad ornatissimā affectionē æquitatē vidit vultus eius, quātū ad perfectissimā cognitionē. Licet aūt Deus sit rectissimus, & nihil odiat eorū quæ fecit: dicitur tamē odire aliqua metaphorice, nō inquātū ab ipso procedūt, sed inquātū egrediūtur a regula rectitudinis suæ. Illud enim q̄d nō esse volumus, odire dicimur: vnde cū mala fiāt cōtra regulā rectitudinis eius (quia sunt priuatio modi, speciei & ordinis, vt dicit Aug.) ea vult nō esse: & ideò malos odio habere dicitur. Vnde Sap. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Dicitur etiā odire illos quorū punitionē vult. Sic enim ad modum odiētis se habet. Et ideo dicit Psal. Odisti oēs qui operātur iniquitatē: perdes oēs qui loquūtur mēdaciū. Quia vero diuina volūtas est causa rerū omniū, ipsa causam habere nō potest. Volūtati enim causa volēdi est, finis aūt diuinæ volūtatis est sua bonitas, ipsa enim bonitas deo est causa volēdi. Et ideo dicit Aug. in lib. 83. quęstionū, q̄ volūtatis eius causa quærēda nō est. ma vt idē dicit in lib. cōtra Manichęos. Qui dicit, quare deus voluit facere cœlum & terrā, magnus aliquid quærit quā sit voluntas dei: nihil autem maius inueniri potest. Quāuis autem diuina volūtas causam nō habeat aliquid creatum: nihilominus tamē potest ei aliqua volendi ratio assignari, vel bonitas ipsius, vel aliquid quod ad bonitatis, vel sapiētiæ ipsius pulchritudinem ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeremur in quorūdā errorē declinare dicētiū omnia ꝓcedere a deo sēm implicē volūtatem: vt de nullo oporteat reddere rationē, quare * deus vult. Quod diuinæ scripturę manifestē cōtrariatur: quæ deū perhibet secundum suæ sapiētiæ omnia fecisse: secūdum illud Psal. Omnia in sapiētia fecisti, &c. Et Eccle. 1. dicitur q̄ deus est iudex sapiēriā suā super oīa opera sua. Aug. etiā in lib. 11. super Gen. ad lit. dicit. Mouērur quidā dicētes, cur creauit deus quos futuros malos præsciebat? Et respōdēs dicit, quia præuidit quid boni de malis eorū esset facturus: si enim eos fecit vt in eis relinqueret vnde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiā culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operātem inueniret.

* Alias nisi quia.

¶COMPESCAMVS igitur humanā temeritatē quæ Deo iniquitatis maculā imponere nō veretur, & ap, ꝓbātes diuinam iustitiā, assignemus aliquas rationes, quare Deus creat hominē quē præscit esse dānādū. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinę liberalitatis. Melius est esse aliquid cū aliquo defectu, quā nō esse simpliciter. Cū aūt in peccatore dēmādo duo sint: videlicet natura quæ bona est, & culpa quę mala est: non debuit Deus propter culpā subtrahere naturā, aliās liberalitatē suam subtrahere videretur. Sicut videmus, q̄ bonus artifex arcā facit, quā etiā præscit aliquā maculā cōtractura. Et hæc ratio pōt colligi ex illo verbo Apoc. Timo. 2. Si nō credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum nō pōt. Si aūt obijciatur, q̄ artifex si sciret archā in breui cōburēdā, eā nō faceret, respōdēdum est q̄ si artifex sciret etiā in ipsa cōbustiōe suā sapientiā relucere & archā in igne nō deficere, non propter hoc se subtrahere et a factione ipsius. Vnde cū Deus sciat etiā in dānatis suā iustitiā & suā sapiētiā relucere (dum culpam per supplicium punit) conueniens est, vt propter hoc non se subtrahat.

¶Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius quam bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum vniuersale, sicut imperfectum ad perfectū. Ad ordinatam ergo prouidētiam pertinet potius promouere & cōseruare bonū vniuersale, quā bonū particulare, & aliquādo propter bonū vniuersale, particulare negligere: imo aliquādo cōtra particulare propter vniuersale facere. Sicut ad cōseruationē reip. principes & rectores suspēdunt latrones & interficiūt homicidas. Cū igitur natura humana per generationē propagetur & cōseruetur: Deus hominē dānandum propagari vel nasci nō fineret, vel animā nō infunderet, ordinē generatiōis humanæ destrueret. Et sic bono vniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur: quod penitus est absurdum. Cōgruum est igitur, vt propter generalis bonum fiat homo etiam damnandus, Deo aliquid melius prouidente: vt dicit Apostolus ad Hebr. 11.

¶Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ & reuerentiæ simul. Nā quāto magis rector auget rēpub. & ipsos reip. cōseruatores gloriosius promouet, & potiorius bonis remunerat etiā cū supplicijs aliquorū, deprimēdo, scilicet & crucidando eorū aduersarios & reip. destructores: tanto laudabilior redditur. Cū igitur gloria beatorū augeat, cōsideratio tormentorum hostiū suorū, quæ ipsi Dei beneficio euaserūt, cōgruum fuit, vt Deꝰ etiā hostes cōsideret quos sciebat esse dānandos. Beatis enim accrescit gloria de perditione malorū: tū quia gaudet de vindicta eorū: iuxta illud Psal. Lętabitur iustus cū viderit vindictā. Tū quia ipsi eorū supplicia euasērūt & propter hoc in gratiarū actiōes & laudē & reuerētia exuberāt. Creatoris. 2. Mach. 1. De magnis periculis a Deo liberati magnificē gratias agimus ipsi, vnde dicitur Psal. Lętetur mōs Sion, & exultēt filiæ iudæ, propter iudicia tua Domine. Et ideò dicit Aug. super Genne. Frustra dicitur. Nō debet Deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos, & iuste pro malis volūtate puniēdos. Hāc rationē innuit Apostolus Rom. 9. dicens volens Deus ostendere irā & notam facere potentiā suā, sustinuit in multa patiētia vasa irę, aptā in interitū: vt ostēderet diui

Universidad de Deusto
Biblioteca

tias gloriæ suæ in vasa misericordiæ,quę præparauit in gloriã.
¶Si aut obijciatur,q̃ nullus debet ,curare propriã reuerẽtiã, & aliorũ vtilitatẽ cũ dispẽdio aliorum respondendum est , q̃ hoc verum esset,si fraudulentia,vel aliqua iniustitia cõmitteretur,sed qñ iustitia nõ deseritur,sed seruatur(vt in proposito fuit)sicut ostẽsum est suprã)semp debet bonorũ vtilitas,curari
¶Quarta rõ sumitur ex parte diuinæ potẽtiæ & sapiẽtiæ simul. Nullus eñ Rex præpotẽs & veritatẽ diligens,debet occultare potẽtiã suã,& impotẽtiã simulare:ne in armis & impotẽs reputetur.Ité nullus bonus artifex debet occultare sapiẽtiã suã, & ignorãtiã simulare,ne inscius videatur.Vnde dicitur Eccle.20. Melior est qui celat insipiẽtiã suã:q̃ homo qui absc̃dit sapiẽtiã suã.Si ergo Deus nõ fecisset quę faciebat esse dãnãdũ,potuisset inscius & impotẽs reputari:& q̃ plus posset malitia , q̃ diuina potẽtia vel sapiẽtia.Cuius cõtrariũ scriptũ est.Sapiẽ.8. Sapientia vincit malitiam:attingit enim a fine vsq; ad finem fortiter , & disponit omnia suauiter.
¶Hanc rationem tangit Apostolus Rom.9.cum dicit, An non habet potestatem figulus luti:ex eadẽ massa facere aliud quidem vas in honorem,aliud vero in contumeliam?
¶Si aũt obijciatur,q̃ nullus debet ostẽdere potẽtiã suã in alicuius iniuriã:respõdẽdũ est, q̃ Deus ex hoc nulli facit iniuriã: vel iniustitiã,nec hõ de Deo iustẽ cõqueri põt.nã q̃cquid bonũ habet,à Deo habet.Esse suũ.Malitiã aũt habet a seipso:vt suprã ostẽsum est.Vñ dicit Aug.super Gen.loquẽs de futuris dãnãdis.A se habẽt volũtatẽ mali,à Deo naturã bonã & iustam pœnã.Quòd aũt homo de bono cõqueratur,iniustum est, & ideò dicit Apostol.Ro.9.Nũquid iniquitas est apud eũ?absit,& subditur.Nũquid dicit figmentũ ei qui se finxit.Quid me fecisti sic?Et Isa.45.Vę qui cõtradicit factori suo testa de fictilibus terę,nunquid dicit lutum figulo suo,quid facis?
¶Si aũt obijciatur,q̃ dãnat' vel poti' nõ esse q̃ fic esse,iuxta illud Mat.26.Bonũ erat illi si nat' nõ fuisset hõ ille,ergo iniustitia fit illi rõpẽdẽdũ est,q̃ licet dãnati vellẽt poti' nõ esse q̃ sic esse,nõ tamẽ absolutè vellẽt nõ esse.Null' eñ põt simpliciter appetere destructionẽ sui esse,,pter naturalẽ appetitũ cuiusli bet rei ad esse.Cũ aũt esse absolutũ sit meli' q̃ cõditionatũ, nõ debuit De' ,pter appetitũ cõditionum,absolutũ Esse cassare.
¶Quinta rõ sumitur ex parte humanæ arrogantiæ.Si eñ Deus nõ fecisset aliqué hominẽ dãnãdũ,humana præsumptio saluté suã ,pprijs meritis,& nõ Dei gratiæ ascripsisset:dũ credidisset per virtutẽ ,ppriã,& suis naturalib',vel ex suis operib' se posse saluari.Hæc rõ tãgitur Ro.9.cũ dicitur,vt scẽm electionem ,ppositũ Dei maneret:nõ ex o.pib',sed ex vocãte dictũ est,&c. Vnde Tit.3.dicitur,Nũ ex operib iustitiæ,quæ facim' nos,sed secundũ misericordiã suam saluos nos fecit.Et ideò ad humiliandam humanam superbiam loquitur Iob. 40. dicens, Nunquid irritum facies iudicium meum,& condemnabis me,vt tu iustificeris?Et si habes brachium sicut Deus,& si voce simili tonas,circunda tibi decorem & in sublimi erigere , & esto gloriosus,& ego confitebor,quòd saluare te possit dextera tua.
¶SVNT etiam nonnulli , qui secundum suam dementiã, diuinam prouidentiam reprehendunt,dicentes,quòd Deus talẽ hominem facere debuit,q̃ omnino peccare non posset,sequẽtes potius suam fatuam conceptionem,quã diuinæ prouidẽtię rectissimam rationem.Si enim Deus creasset hominem talem quòd peccare non posset,plura inconuenientia sequerentur.
¶Primũ inconueniẽs est,q̃ libertas arbitrij tolleretur, & per cõsequẽs natura & nobilitas hominis cassaretur. Nobilitas enim hominis in hoc cõsistit,q̃ liberã habet electionẽ,dũ ad vtrũlibet flecti põt.Quod quidẽ animalia bruta quæ carẽt ratione,nõ habẽt,licet sensum & sensualitatis habeãt appetitũ.Vnde dicere,q̃ Deus facere debuisset hominẽ qui peccare nõ posset:simile est ac si diceretur,q̃ debuisset eũ facere animal brutum, vel aliquid aliud minus nobile.Talib' cõtingit sicut dicit Psal.Homo cũ in honore esset,nõ cognouit seipsum , cõparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis.Hominis ergo nobilitas,quã contulit ei Deus,est q̃ habet arbitrij libertatẽ, per quã potest ad vtrũliber flecti,habens discretionem boni & mali.Vnde dicitur Eccle.15.Deus ab initio constituit hominem,& reliquit illum in manu consilij sui.Et subditur,Ante hominem vita & mors,bonum & malum:quod placuerit ei, dabitur illi.
¶Aliud inconueniens est,q̃ meritorum & præmiorum ratio & iustitia deperiret.Nullus enim mereretur de eo cuius causa & libertas in ipso non est.Vnde dicit Poeta.Quid meruere boues, animal sine fraude dolóue.Vnde ratio merẽdi ex parte nostra est in libertate arbitrij.Et cũ omne præmium causetur ex merito,cui respondet:si meritum non esset sublata libertate arbitrij,præmium non daretur:secundũ illud Apostoli 2.Timo.4.

Non coronabitur,nisi qui legitimè certauerit.Ad hoc ergo vt cœleste præmiũ daretur homini,oportuit vt meritum præcederet causatum ex conatu arbitrij,cui tale præmium datur:sicut dicit Apostolus 2.Tim.4.Bonũ certamen certaui , cursum consummaui,fidem seruaui:in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, &c.
¶Tertiũ inconueniẽs est,q̃ bonitati & perfectioni vniuersi detraheretur.Nã perfectio vniuersi consistit in hoc,q̃ omnes gradus bonitatis creaturæ communicabiles continet.Si autẽ natura humana à suo gradu translata,in altiorem per Dei prouidẽtiã mutaretur,qnãuis aliquod bonũ humanę naturæ accresceret:tamen bonitati vniuersi aliquid detraheretur,dũ non omnes gradus bonitatis impleri essent:illo gradu ex quo natura humana translata esset:vacuo remanente.Cũ autẽ bonum vniuersi excedat bonũ particulare cuiuscũq; naturæ creatæ(sicut etiã bonũ gentis excedit bonũ singularis hominis,vt in primo Ethi.Dicitur)debuit Deus humanã naturã facere qualem fecit: scilicet quæ peccare posset:vt omnes gradus bonitatis impleret.Vnde dicitur Deute.32.Dei perfecta sunt opera.
¶Quartũ inconueniens est,quia impediretur illud ex quo apparet Deus laudabilis.Nã in peccatis apparet etiam Deus multum laudabilis,dum per misericordiam parcit,& per iustitiam punit.Cũ ergo id ex quo apparet Deus laudabilis,non debeat impediri,non debuit Deus omnino impedire peccatum,faciẽdo hominem qui peccare non posset,vt perp.tuò dici posset illud Psal.Magnus dominus & laudabilis nimis,&c.
¶Quintum inconueniẽs est,quia si homini daretur q̃ peccare non posset secundum conditionem suæ naturę,ar bitrij libertate seruata,quædam contradictionis implicatio sequeretur.Arbitrium enim ideò dicitur liberum, quia ad vtrumlibet flecti potest:potest enim aliquid facere & non facere,& potest facere bonum & malum.Si ergo haberet liberũ arbitrium ad peccãdum,& peccare non posset per naturam, duo contradictoria essent simul,quod est impossibile.
¶Si autem obijciatur de arbitrio diuino vel angelico,q̃ cũ sit liberum,peccare non potest:dicendum est,q̃ cũ Deus non habeat esse causatum,vel dependens a aliquo, secundum conditionem suæ naturæ,deficere nunquam potest,nec quantum ad esse,nec quantum ad rectitudinem bonitatis: & ideò peccare non potest.Sed quælibet creatura habet esse dependens & causatum ab alio,scilicet a Deo , & ideò secundum conditionem suæ naturæ quælibet creatura deficere potest,& quantũ ad esse & quãtũ ad rectitudinẽ voluntatis.Vnde dicit Greg. q̃ omnia tẽderent in nihilum,nisi manu Conditoris tenerentur. Et ideò quibuscũq; confertur,vt in bono sic confirmentur, vt peccare non possint:hoc non habent per naturam,sed per Dei gratiam: per quã filij Dei efficiuntur,& quodãmodo diuinæ naturæ,cõsortes:secũdũ illud Psal.Ego dixi,dij estis,&filij excelsi omnes.
¶Pater igitur ex præmissis,q̃ omnia quæ à Deo fiunt , & bona & ordinata sunt.Et ideò dicitur Gene.primo,Vidit Deus cũcta quæ fecerat:& erant valdè bona. Apostolus etiam dicit Rom. 13.Quæ à Deo sunt,ordinata sunt.

PRAEDICTORVM EPILOGVS.

¶Non posse naturaliter ab homine sciri,quare Deus in particulari hunc prædestinet,& hunc vel illum reprobet.

QVAMVIS aũt superius inductæ sint ratiões ad ostendendũ q̃ nulla iniustitia apud Deũ est , ex eo q̃ facit hominẽ quẽ præscit esse dãnandum, vnusquisq; tamẽ caueat diligenter,ne nimis incautus præsumat assignare causam in speciali, quare hunc vel hos determinate Deus eligat,& illum vel illos non eligat.Hoc enim nullus mortalium scire potest,nisi fortè Deus vellet hoc alicui specialiter reuelare.Vnde dicit Aug.Cur potius hunc vel illum Deus liberet vel non liberet,scrutetur qui potest,tam magnum profundum iudiciorum Dei, veruntamen caueat præcipitium . Item quare hunc trahat & illum non trahat,noli diiudicare,si non vis errare.Et Rom.11.Non plus sapere,quam oportet sapere,sed sapere ad sobrietatem.Qui enim hoc præsumeret perscrutari,Deo non præstaret obsequium,sed sibijpsi iudicium generaret:iuxta illud Prouerb.25.Sicut qui mel multum comedit,nõ est bonum: sic qui perscrutator est maiestatis,opprimetur a gloria:illo scilicet dispõẽte à cuius narratione cunctæ linguę deficiũt.Qui & ipse consummatio sermonum existens,est & rex regum & dominus dominantium,cuius potestas non auferetur,& regnum non corrumpetur in sæcula sæculorum. Amen.
¶Insignis angelici doct.diui Tho.Aquin.de diuina prescientia & prædestinatiõe tractatus,per Io.Daniel.sacræ paginæ bachalariũ Louaniẽs. studiosissimè reuisus & correct' explicit.
¶Laus vni & trino.

THOMAE

THOMAE DE VIO CAIETANI S. Romanæ Ecclesiæ Cardinal. ordinis prædicatorum,*de infinitate Dei absolutissima Quæstio.*

¶Vtrum Deus gloriosus sit infinitæ virtutis.

QVAERITVR vtrum Deus gloriosus sit infinitę virtutis.Et arguitur quòd non.Primò.Quia aut Deus mouet cœlũ effectiuè & immediatè:aut non effectiuè , sed vt finis tantùm, vel effectiue & mediatè.
¶Si primo modo,& est infinitę virtutis: ergo motus cœli esset in non tempore, quod est contra sensum. Consequentia patet ex 8.Phy.tex.79. & primo cœli,tex.52. & secundo cœli. comment.48.& alibi:&c.
¶Si secundo modo aut tertio:& est infinitæ virtutis:ergo habetur in rerum natura vna virtus:quæ si moueret effectiuè & immediatè:motus fieret in non tempore.Tunc vltra,Sed possibile est virtutem illam infinitam mouere effectiuè & immediatè: ergo possibile est ex ea sequi motum in non tempore:quod est impossibile simpliciter.Prima cõsequẽtia ex antedictis est euidens.Affirmatio verò vltimi antecedentis patet ex q̃ virtus infinita nec est alligata causalitati finali motus , nec mediatè causalitati effectiuę eiusdẽ:quin possibile sit ipsam ab his absolui,alioquin infinita virtus non esset.
¶Si dicatur q̃ hæc ratio supponit Deũ agere naturaliter(id est non quantũ vult,sed quantũ potest) & q̃ hoc non est necessariũ:quia Deus est natura intellectualis,cuius propriũ est agere: secũdum intellectus sui diffinitionem,vt artifices facere videmus,& consequenter Deus tanta velocitate mouet , non quin plus possit,sed quia sic explicandæ suæ arti expedire videt.
¶Contra hoc primo.Quia saltẽ habetur intẽtũ secundũ Arist. & Auer.cæteros q̃s philosophos tenẽtes Deũ licet intellectualẽ:naturali tamen necessitate agere.Demonstratio siquidẽ posita in primo cœli:tex.90.ad oſtẽdendã vnitatẽ mundi manifestè supponit hoc,vt patet ex dubio ibidẽ moto ab Alexand.& Auer.& S.Tho.& cæteris.Venatio etiã numeri intelligentiarũ iuxta numerũ motuũ cœlestiũ,in 12.Meta.tex.42. hoc idem ponit.Numerus enim motorum non adæquatorũ non potest ex motuum numero efficaciter concludi,cum posset facilè quispiam dicere,plures motus ab eodem excedente motore fieri. Inconueniẽs quoq; reputatur ab Arist 8.Phys.tex.79.q̃ virtus finita & infinita possint æquali tempore mouere,quod tamen ex hac rẽspõsiõe sequeretur.Auer,quo 35.8.Phy.cõ.c.& primo cœli.cõ.22.& Auic.6.Meta.hoc idẽ sentire videntur.Secundò. Quia vt dicitur primo priorum, & primo cœli.tex. 119. id ad quod sequitur falsum impossibile,est simpliciter impossibile. Sed ad virtutẽ infinitã posita in rerũ natura,dicet agentẽ liberè,sequitur falsum impossibile,scilicet posse fieri ab ea motũ in non tẽpore:ergo ipsam esse in rerũ natura est simpliciter impossibile.Probatur minor. Tũ quia non est impossibile Deum velle vti tota virtute sua,vt inductiuè patet in omnibus agentibus.Et vt dicitur in primo cœli.tex.102,ab vniuersali manifestata per inductionẽ in omnibus sensibilibus, non est resilẽdũ. Tũ quia considerata tantũ virtute diuina infinita,& non considerato modo agẽdi(qui est posterior,scilicet agere per libertatẽ) sequitur motũ fieri in nõ tẽpore:quãuis nõ de facto,tamẽ quantũ est ex ratione potentiæ motiuæ.Constat autem nõ solũ esse impossibile illud ad quod sequitur de facto poni aliquod impossibile in rerũ natura:sed etiã illud,ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter.Vnde hoc posset exẽplificari sic. Quẽadmodũ positio tua duo dicit,scilicet q̃ est virtus infinita & q̃ agit liberè:sic consequenter ego deduco duo . Ex primo quidẽ q̃ fieret motus in nõ tẽpore,ex secundo autẽ q̃ de facto hoc falsum est.Ex quibus simul infertur q̃ ad infinitã virtutẽ, licet agentem liberè:sequitur aliquod falsum impossibile , & consequenter ipsam inueniri est impossibile.
¶Secũdò arguitur sic,Omnipotẽtiæ actiuæ in natura rẽspõdet aliquod possibile ex potẽtia passiua,& ecõuerso(vt dicitur in primo cœli.cõ.124.vel saltẽ respondet aliquod possibile manifestatiuũ totius illius virturis actiuæ:vt sic aliter frustra esset: eũ potẽtia sit propter opus 2.cœli.tex.17.Sed virtus diuina motiua est infinita per te:ergo sibi rẽspõdet saltẽ possibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius.Hoc autẽ est impossibile:quia aut ille motus esset corporis infiniti,q̃d impossibile est inueniri:aut corporis finiti in nõ tẽpore,quod est impossibilius,aut esset corporis finiti in tempore æterno,vt est motus cœli.& hic non concludit infinitã virtutẽ motoris,sed immutabilẽ & immaterialẽ alioquin omnes motores cœlorũ essent. infinitæ virtutis.Et cõfirmatur. Quia qnãtitas virtutis actiuæ ex effectus quãtitate cognoscitur:vt dicitur in primo cœli tex 119,Vnde cũ Deus nõ possit producere effectũ infinitũ(vt cõmuniter tenetur & à philosophis & à theologis) cõsequẽs est q̃ virtus diuina infinita nõ sit.Et cõfirmatur secũdo ex 4. Phy. tex.131.sic.Si impossibile est esse mobile impossibile est esse motiũ.& ecouerso:& similiter,Si impossibile est esse mobile velocitate infinita,impossibile est esse motiuum velocitate infinita.Sed impossibile est tale mobile inuenirì: ergo & motiuũ infinitæ virtutis.
¶Tertiò arguitur à credẽtibus se arguere ex cõ.18.secundo de cælo.vbi Auer.dicit,q̃ si motor nõ haberet potẽtiã terminatã, ergo neq; naturã terminarì:& sic intelligerẽtur ex sua natura motores infiniti:&nõ intelligerẽtur ex suo esse res propriæ ei. &c.Ex illo enim cõmento arguit,q̃ infinita virtus est ens impossibile inueniri in rerũ ordine: quia si ponatur , sequeretur inquit quidã,q̃ totum nõ esset maius sua parte, accepta enim virtute illa infinita,&diuisa secũdũ intellectũ in duas quãtates:ex quo quamuis est virtualiter,cũ quælibet pars infiniti sit infinita,& vnũ infinitũ nõ sit maius alio,consequens est q̃ tota virtus infinita est æqualis cuilibet suarũ partiũ,quod est impossibile.Et ad hoc deducit ibi Auer.cũ dicit,q̃ si esset motor infinitus,intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij verò eandẽ inde volẽtes deducere cõclusionẽ,dicũt ideò esse impossibile ens habẽs virtutẽ infinitã,quia infiniti propriũ esse occupare totũ.& ideò si daretur infinitũ secũdũ virtutẽ occuparet omnẽ virtutẽ:nec cõpareretur secũ aliquã aliã virtutẽ.& sic periret ordo vniuersi.Et quia infinita natura contineret & occuparet infinitas naturas.natura autẽ est primũ principiũ motus: ideò dixit,q̃ intelligerẽtur ex sua natura infiniti motores.Potest tamẽ difficiliùs.& ad mentẽ.Auer.ibidem argui sic,Causa finitatis intensiuæ est diffinctio formarum: & hæc est cõmunis formis materialibus & immaterialibus:ergo finitas illa est cõmunis omnibus formis.Antecedens probatur.Tum quia diffinctio formarũ mouentium est causa finitatum proportionum ad mobilia:nisi enim esset diuersa natura mouentis Solem,à natura mouentis Saturnum,non posset reddi ratio suarũ commẽsurationũ ad mobilia propria.Tũ quia constituit ua formarum: ex quibus oritur earũ diffinctio:sic se habere necesse est, quòd vnum aliquid claudit positiuum,quod reliquum non claudit, & econuerso.Ab infinito autem nullum positiuum excluditur ac per hoc periret multitudo & differentia motorum.
¶Quartò arguitur sic,Si Deus esset infinitæ essentiæ sequeretur q̃ nullum ens esset perfectius alio , hoc est falsum:ergo consequentia probatur supponendo , q̃ perfectio attendatur penes accessum ad summum:quod etiam habetur in proposito ex 10. Meta.cõ.7.vbi dicitur q̃ primus motor est mẽsura omniũ substãtiarum.Hoc enim stante deducitur consequẽtia sic , Eorum quorum nullum est alio propinquius summo , nullum est alio perfectius,sed si Deus est infinitus,nullũ aliorũ ens est sibi propinquius alio,quia à quolibet distat in infinitũ,ergo inter entia alia à Deo non datur perfectius & minus perfectum.
¶Quintò arguitur auctoritatibus.Et primò Auer,8.Phy.co.79. vbi negat primũ motorẽ esse infinitum.Secundò:in secũdo cœli com.allegatur 38.39.vbi subdit,quod infinitas intentionis impossibile est quòd inueniatur in formis inquantùm sunt formæ.Et cõfirmatur hoc idem in cõ.71.& in De subũtantia orbis. ca.3.&c.Arist.quoque in secundo cœli tex.71.testimoniũ huic parti perhibet dum dicit,q̃ si adderetur stella orbi erratico,vltimus orbis esset in labore.Conflat enim,vt ibidem.& in com. 58.declarat Auer.quòd vltimum orbem reuoluere alios,est motorem eius hoc facere,quem omnia desiderant , quem constat esse Deum:& consequenter nihil aliud est dicere , vltimus orbis esse in labore,quàm Deus esset in labore.Hoc autem nõ sequeretur si Deus esset infiniti vigoris ergo.
¶IN OPPOSITVM est auctoritas Aristol.8. Physi.text.com.vltri.ventis infinitate pro medio termino ad concludendum Deum esse incorporeum.
¶IN HAC quæstione tria sunt agenda. ¶Primò declarabitur titulus.¶ Secundò probabitur pars affirmatiua. ¶Tertiò respondebitur rationibus ad oppositum.

TITVLVS QVAESTIONIS.

¶QVO AD PRIMVM, Cùm finiti & infiniti ratio quantitati congruat(vt dicitur primo Phy.tex.15.) & quãtitas diuidatur in successiuam & permanẽrem, & hæc in quantitatem molis & perfectiõis, supponamũ q̃ Deum esse in corporeum & immortalem,&c.consequens est,quòd nec de quantitate durationis,nec molis quæstio præsens sit:sed de quantitate perfectionis, an infinita sit.Quia verò infinitum negatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nẽ claudit,nõ est putãdum priuatiuè teneri,sed, vt cõmuniter & verè dicitur negatiue:quia non quæritur verũ Deus non habeat perfectionis terminos,quos sua vel alicuius alterius natura nata est habere.sed simpliciter quæritur verũ nullos habeat perfectionis terminos.Et licet mutuo se cõsequãtur infinitas virtutis & infinitas essentiæ: diuersa tamẽ quæãta formaliter sunt,&diuersa habẽt propria media.Propter quod diuus Tho. in 7.quæst.primæ partis tractat infinitatẽ essentiæ Dei,& in q. 25.infinitatẽ suæ potẽtiæ.Vnde quæstio nostra de infinitate virtutis inquirẽs si infinitatẽ essentiæ quasi pertrãsibit, arguenda insufficientiæ non est.Vertitur ergo hoc in loco in dubium,an virtus seu potẽtia Dei gloriosi sit tãtæ perfectiõis q nullis perfectionis limitibus angustetur,an non.Verbi gratia,applicãdo quæstionẽ ad virtutẽ motiuã,an virtus motiua Dei gloriosi sit tãtæ perfectiõis,q quãtũ est ex semullo limite claudatur, sed quæcũq; velocitate data possit facere maiorẽan cõcluditur aliquo termino,puta q vltra velocitatẽ 24.horarum non possit facere maiorem.Et hæc de primo.

Deus est ipsum esse per essentiã excedẽs innobilitate omnia & singula entiã simul sumpta.

¶QVO AD Secundum.Quia non est intentionis præsentis discutere difficultatẽ hãc nisi inter Peripateticos,& horũ duos tãtũ principẽ,scilicet eorum,& Auer.à quibus metaphysicalia media propria ad infinitatẽ subtãtiæ diuinę aut non habemus: aut sic,vt nefas videatur mordaci multorũ imperitiæ exponereideo duabus tãtũ vijs propositũ ostẽdetur.Vnũ tamẽ de ipsa diuina essentia præmittẽdo,scilicetq; est ipsum esse per essentiã,& tota essendi virtutẽ præhabẽs,superexcedẽsq; nobilitates omniũ rerũ:quæ fuerũt,& quæ sunt,quæ possunt esse, etiã simul sumptarũ.Quod enim sit ipsum esse per essentiã,Aristo. 2.Meta.tex.4.& Auer.12.Metaph.com.51.testãtur. Quod verò ipsum esse per essentiã,tota essendi virtutẽ præhabeat,apud sapientes penetrãtes terminos,in dubiũ verti non põt:sed vt cõmunis animi conceptio est,quẽadmodũ incorporalia non esse in loco.Exprimitur quoq; ab Auer.in com.21.2.Meta. vbi dicitur in Deo cõtineri nobilitates omniũ generũ:cui ãtq; siquidẽ rei nobilitas secundũ aliquã essendi rationẽ est. Cõfirmatũrq; ab eodẽ in 12.Meta.cõ.18.& 36.vbi dicit,in primo motore omnia contineri actu,& in cõ.51. Quod autẽ omniũ nobilitates simul sumptæ deficiãt à nobilitate primæ,ex eo patet, q cũ ipse ita sit summũ ens q cæterorũ nobilitates claudat in se nobilissimo modo,tãto omnibus præstat,quãto eorũ in se naturas nobiliori habet modo,habet enim omnia in se per modũ sui,qui est purus actus omninõ.Vnde ridiculũ est quod quidam non sunt veriti scribere,scilicet q cũ dupliciter possit intelligi Deũ habere in se perfectiões omniũ:vno modo sic:vt habeat in se vnã simplicẽ essentiã præhabentẽ omnia,vt pura actualitas:alio modo sic,vt habeat in se gradus perfectionales correspõdẽtes singulis perfectionibus cõtẽtis.Si secũdo modo verificaretur,tũc Deus esset perfectior cæteris simul sumptis,si verò primo modo:non cõcluditur Deũ esse perfectiorẽ omnibus simul,sed singulis.Et quia primo modo verificatur,ideò ex his non habetur Deũ esse perfectiorẽ omnibus simul sumptis.Ridiculũ inquam est,quia puerile est in philosophia æquare perfectiões particulares perfectionibus vniuersalibus.Non enim est possibile secũdum rem,nẽque secundum intellectum(etiam data fingendi licentia)vt aliquid sit melius ipsa bonitate per essentiã,aut magis ens ipso esse per essentiam,aut magis viuens,aut intelligẽs, &c.quã ipsa vita,& ipse intellectus per essentiam.Si ergo Deus secundum veritatem est huiusmodi,quomodo potest aliquid eo perfectius fingi?Vnde Aristo.12.Meta.tex.39.notanter concludit Deum esse viuum & sapientem,&c.vt Platoni attributum dogma confutaret,quòd nobilitates entium diuisit,ponẽs aliud esse per se vnum,& aliud per se ens,& aliud per se vitam, &c.Vnde sicut Leo platonicus esset perfectior non solũ singulis,sed omnibus leonibus simul,quatenus leones sunt, & si infinities infiniti leones particulares essent,omnes à per se leonis nobilitatẽ deficerentsic omnia entia per participationẽ à primo per essentiam ente necesse est deficere.Quod etiam ex cautelitate æquiuoca primi super omnia manifestè patet.

¶HAC IGITVR primi entis nobilitate præhabita,ostendendum est,an virtus eius sit infinita intensiuè.

¶Prima ergo via ex fine 8.Phys.sumitur sic.Arist.(vt Auer. cõ. vltimo inquit)concludit in secunda figura Deum non esse virtutem in corpore,sic.Nullum corpus aut virtus in corpore est infinitum.Primus motor est infinitus:ergo primus motor non est corpus,nec virtus in corpore.Probatur maior, quia virtus infinita aut esset in corpore infinito,& hoc nõ datur:aut in corpore finito,& hoc extensum est esse impossibile.Minor verò, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ,primus motor est huiusmodi:ergo.Istę est processus Arist.in quo manifestè vtitur infinitatæ virtutis pro medio termino.Nec refert, si ue sic satè aliter formetur processus Aristo.quoniam quodcũque modo formetur,in idem redit,vt patet in textu.

¶ Quidam autem peruertentes textum,dicunt q Aristo.sumit quidem pro medio infinitam virtutem,sed virtutis infinita potest esse dupliciter.Vno modo intensiuè:& sic non accepit Ari. Alio modo secundum durationem:& sic intellexit.Ita q maior est.Nulla virtus in corpore est infinita secũdũ tempus, &c. Sed contra hos ex hoc processu arguitur sic,Præmissæ alicuius syllogismi probatæ anterioribus syllogismis, in eo sensu sumendæ,in quo fuerunt conclusæ in præcedentibus rationibus ita patet de se.Sed præmissæ syllogismi facti in text. vlti. fuerunt probatæ per alias rationes factas,vt ibidẽ fatetur etiã Arist.ergo accipiendæ sunt in sensu in quo probatæ sunt.Constat autem quod præmissæ illæ probatę sunt loquendo de infinitate intensiua,ergo accipiendæ sunt vt loquuntur de infinitate intensiua.Discursus bonus,& vltima tãtum propositio restat declarãda.Quæ sic declaratur.Maior huius syllogismi fuit conclusio probata in tex.79.quo ad hoc, quòd virtus infinita non potest esse in magnitudine finita,& fuit conclusio probata in 3.Phys.longo processu,quo ad hoc quòd magnitudo infinita non datur.Sed in tex.79.non potest inficiari,quin loquatur de virtute infinita intensiuè,ergo prima præmissa loquitur de virtute infinita intensiuè.Minor verò est conclusio probata ab Arist.In hoc textu ex conclusione textus 78.Probat enim hic primum motorem esse virtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ,vt ibi probatum fuit.Ad illũ enim textum expressè in hoc loco se remittit Aristot. dicens quòd impossibile est à finito mouere aliquid secundum tẽpus infinitum,vt monstratum est nunc.Constat enim quòd nullibi probatum est,nisi in text.78.Apertissimè autem liquet etiam cæcis,quod in text.78.non est sermo: nisi de finita & infinita virtute intensiuè:ergo altera etiam præmissa loquitur de infinitate intensiua.Superfluum autem esse duxi aliã adducere demonstrationes Aristot.in text.78.& 79.vt ostendam ibi sermonem haberi de finitate & infinitate intensiua. Rationes enim adeo apertæ sunt,vt ostensione hac non egeant: exigitur tamen ad hoc vt videantur.Et ne suspensum quempiam reddamus donec librum Physi.viderit,videliter ipsas demonstrationes addximus.Demonstratio ergo habita in text.78.ad ostendendum, quòd motus in tempore infinito non potest fieri à virtute finita, est ducens ad impossibile. Et accipit primo ab aduersario eius positionem,scilicet quòd sit ita,quòd A,virtus vt centum moueat B,mobile centum cubitorum in C,tempore infinito. Deinde adiũgit huic propositionem possibilem,scilicet,quòd D virtus vt decem,quæ est decima pars virtutis,vt centum moueat.E, mobile decem cubitorum,quod est etiam decima pars primi mobilis in tempore Z. Et tunc arguitur sic,Hoc tempus: in quo mobile decem cubitorum mouetur à virtute vt decem, non est æquale tempori illi,in quo mobile centum cubitorum mouetur à virtute vt centum,sed minus eo. Quia demonstratum est in 6.quòd cæteris paribus totum mobile, seu mobile maius, maiori tempore egerit ad pertranseundum aliquod certum signum, quàm pars eius,seu mobile minus. & ad sensum patet.Vel secundum Auer. (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore.Scilicet maius mobile respectu alicuius signi pertranseundi,seu quod idem est, condiuidendo tempus mobile:aliter non esset verum,quia,vt dicitur in septimo Physic.text.36. media potentia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale spatium. Cum ergo illud tempus sit infinitum, restat quòd hoc sit finitum.Si ergo tempus Z decem horarũ.& tunc arguitur sic.Si augeatur virtus vt decem,donec consumat,aut adæquet virtutẽ vt centũ, & similiter augeatur mobile decem cubitorum donec consumat: vel æquet mobile centum cubitorum:necesse est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum,donec consumat, aut adæquet tempus in quo virtus vt centum, mouet mobile centum cubitorũ:quia necesse est æquales virtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali.Sed infinitum non potest consumi, nec aliquid potest ei multiplicatum æquari: ergo tempus quo virtus vt centum mouet, impossibile est esse infinitum, quod erat probandum.

¶Demonstratio autem posita in tex.79,probans, quòd in magnitudine finita non potest esse virtus infinita,est etiam ad impossibile.Et primo supponit tria.Primum est,quòd maior virtus motrix faciet æqualem motum in minori tempore. Secundum(quod ex primo sequitur) est, quod infinita virtus facit plus in æquali tempore quàm finita. Tertium est,quòd omnis motus est in tempore. Quibus stantibus arguitur sic.Si in magnitudine finita esset virtus motiua infinita, sequeretur quòd in æquali tempore æqualiter mouerent virtus finita & virtus infinita.

infinitæ:hoc autẽ est impossibile:ergo.Cõsequentia declaratur ibidẽ sic.Sit A,tẽpus vnius horæ in quo virtus infinita mouet, & sit B,tẽpus mille horarũ in quo virtus finita,puta vt centum mouet.Tũc cũ quãto virtus motiua sit maior,tãto tẽpus in quo mouet,tãtminus per suppositiones,augeatur virtus motiua,vt centũ in tãta proportione,in quãta tempus vnius horę exceditur a tẽpore mille horarũ.Et tũc manifestè patet, q in æquali tẽpore æqualiter mouebit virtus illa finita in mille culpa proportione ad virtutem vt centum:& virtus infinita, quod erat impossibile deducendum.

¶Ex his iam manifestè patet,quòd numquã sit sermo de infinitate durationis,sed semper de finitate & infinitate intẽsiua, vt qui his oblatis hoc non videt,nõ egeat medio,sed sensu intellectuali.Et confirmatur ,Præmissæ illius vltimi syllogismi intellectæ,vt dicunt de infinitate durationis:aut assumuntur ab Aristo.vt per se notæ,aut vt probatæ.Nõ vt per se notæ, quoniã sunt aut falsæ,aut maximè dubitabiles:tũ quia sol habet virtutẽ motiuã tẽpore infinito motu alterationis,tũ quia totum corpus cœleste mouet actiue motu locali sphærã ignis & supremũ aeris tẽpore infinito,& tamẽ constat quòd hæc sunt corpora,nec secundũ veritatẽ apparet aliquid cogens,nisi loquentes ad dicendũ,q virtus corporea actiua est necessariò finita secũdũ durationẽ.Vnde Aristo.assumens vt per se nota ea quæ sensus perhibent esse falsa,plurimum peccasset. Nec vt probatæ, quia nullibi inueniuntur in hoc sensu probatæ:ergo.

¶Et quoniam quæstionem hanc non aggredimur ea ratione vt sciamus quid senserit Arist.quoniam hoc a philosophia extraneũ est:sed vt sciamus qua ratione hoc conclusum sit,&in processu prædicto ambiguitas magna est circa probationẽ minoris(quæ est quæstionis huius obiectum) ideò videndum hic est quam efficaciter minor illa probetur.Est autẽ ratio dubitandi quia Com.tex.78.scilicet,motũ tẽpore infinito est infinitum, ex qua probatur minor.tex.vlt.scilicet primus motor est infinitus(loquitur de mouente tẽpore infinito ex parte mobilis:vt patet ex ratione probante ipsam,condiuidit enim tempus mobile,minor autem ista loquitur de mouẽte tempore infinito ex parte magnitudinis seu spatij super quod fit motus:vt patet in motu cœli.Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito,nisi quia mouet cœlum tempore infinito.Constat autem q nec tempus,nec motus cœli habet infinitatem ex parte mobilis,sed ex parte spatij infinities pertranseundi. Constat autẽ, q ad mouẽdum tempore infinito primo modo,requiritur virtus infinita,vt patet ex demonstratione Arist.tex.78. & hoc siue virtus illa sit corporea,siue incorporea,permanet verũ, & q ad mouendum tempore infinito:secundo modo,non requiritur virtus infinita:vt patet de motore orbis lunæ:qui est virtutis finitæ,& sufficiens est mouere motu æterno. Eodẽ siquidem vigore,quo semel potest mouere suum orbem,potest infinities iterare motum illum,quia est inalterabilis & immutabilis virtutis.& vt dicitur in 8.Phys.tex.85.semper similiter se habens in se,& ad mobile,semper idem faciet.

¶Et vt clariùs percipiatur nodus quæstionis,sciẽdum est ex 6. Phy.longo processu,q tempus motus condiuiditur mobili, & condiuiditur magnitudini,super quam est motus.Et similiter dupliciter infinitum esse contingit.Vno modo ex parte quantitatis mobilis:alio modo ex parte quantitatis spatij. Mobili quidem condiuiditur tempus,& ex eo infinitatur, quia si aliquod certum signum in aliquo spatio designatum sit pertranseundum,prius pertransitur ab vna parte mobilis quã ab alia: &si pertranseũdum est à pluribus mobilibus inæqualibus vno decem cubitorum,& altero viginti, &c. & cæteris paribus si quæratur quãtum erit tempus mensurans transitus istos manifestè patet,q si mobile decẽ cubitorum transit illud signum in vna hora,q mobile viginti cubitorũ pertranfibit illud in duabus,sicut etiam illud met signum prius transit medietas mobilis quã totum.Oportet enim seruata æqualitate motus, quãto mobile est maius,tardiùs pertransire signum illud. Verbi gratia.Si primus orbis & orbis lunæ æqualiter mouerentur,signatum punctũ Orientis orbis lunæ tanto citius pertransiret,quãto minor est primo orbe.Ita q quando orbis lunæ peregisset suum transitũ,forte adhuc nec milliesima pars primi orbis pũctum illum Orientis transisset,& idem est in motu recto.Vnde si infinitum est mobile,infinitum necesse est esse tempus in quo datum signum pertranseundum est.Magnitudini verò condiuiditur tempus,& ex ea similiter infinitatur,quia finitum mobile prius transit vnam partem magnitudinis quã aliam, & sic cæteris paribus quanto maior fuerit magnitudo pertranseunda,tanto maius erit tempus mensurans motum,&si infinita,infinitum,vt in motibus processiuis manifestum est.

¶Nec refert in proposito an magnitudo seu spatium coincidat ratione materiæ in idẽ realiter cũ quãtitate mobilis:vt in motu cœli cõtingit.Non enim est aliud spatiũ pertrãseundũ à primo corpore:quã quantitas ipsius:vt Auer.dicit in 2.cœli,cõ.46. Patet enim q cœlũ prius pertrãsit partẽ spatij,quę est ab Oriẽte ad Meridiẽ:quã illã quæ est à Meridie ad Occidẽs,nihil minus quã si ibi esset realis distinctio quãtitatis spatij,& quãtitatis mobilis.Similiter nõ refert in proposito,an quãtitas spatij, quãtitatẽ tẽporis augeat,ex quãtitate suarũ partiũ numquã ab illo mobili pertrãsitarũ:vt cõtingit in motu recto,& prima revolutione circulari:an ex quãtitate earũdẽ partiũ quæ pluries pertrãseũdæ sunt:vt contingit in reflexione motus recti, & in secunda revolutione circulari,& deinceps.Spatiũ enim idẽ secũdo pertrãseundũ alterius spatij æqualis primo rationem habet,& perinde quãtificat:& extẽdit tẽpus ac si alterum æquale primo esset(seu vt melius loquamur)acsi esset altera pars totalis spatij,æqualis primæ parti,& similiter est de omnibus revolutiõibus circularibus.Ex his igitur patere possunt tria.Primũ q tẽpus quo mouetur cœlũ perpetuo, est infinitũ nõ ex parte mobilis,sed magnitudinis seu spatij:quia cœlũ corpus finitum est,& ideo tẽpore infinito mouetur,quia spatiũ ab Oriente in Occidẽs infinities peragit.Secundũ, q tẽpus quo probauit Aristo.in tex.78.non posse fieri motũ a virtute finita,est infinitũ ex parte mobilis:quonia manifestè ibi fit diuisio tẽporis secundũ diuisionẽ mobilis:dũ augendũ proportionaliter dicitur secundũ augmentationem mobilis & motoris:vt contra protervos syllogizetur sic.Quantitas tẽporis aucta & diminuta proportionaliter secundum augmentationem & diminutionẽ potentiæ motoris & quantitatem ipsius mobilis,est quantitatis se tenens ex parte mobilis:patet ista ex terminis,& ex 7. Phy.tex. 36.sed quantitas hęc temporis,de qua loquitur Aristot.est huiusmodi:vt patet de se & Auer.in com.expressè asserit cum cæteris expositoribus:ergo.

¶Ex his autem liquet tertium principaliter intẽtum,q scilicet processus Arist.nõ sufficienter videtur probasse minorem,scilicet.Primus motor est virtutis infinitæ,sed æquiuocatione videtur commisisse in medio termino qui est mouẽs tẽpore infinito:dum in maiore prosyllogismi,quæ fuit conclusio tex. 78. sumitur pro tẽpore infinito infinitato se tenente ex parte mobilis,cum dicitur.Omne mouens tempore infinito est virtutis infinitæ:& in minore sumitur pro tẽpore infinito, infinitate se tenẽte ex parte spatij cũ dicitur.Sed primus motor mouet tẽpore infinito.Restat igitur ambiguitas nõ parua in hoc processu.

Opiniones pro Ari. sententia Scot. Ar. Gedim.

¶ Omissis autem opinionibus pluribus,quæ à diuersis de vi huius demonstrationis dicta sunt.Sco.enim in quoli.qõ.7.ad primum,credens secundum Arist.primum motorem infiniti vigoris intensiuè:dixit hoc concludi ex eo q mouet à se,quia quod mouet à se,est à se:& consequẽter habet plenitudinem actiuitatis & entitatis:quæ absq; infinitate intẽsiua nõ est. Aegedius verò in 8.Phy.credẽs idẽ, dixit hoc concludi ex eo q totus motus infinitus,est proprius effectus Dei:quia quod potest in infinitum motum quo ad suam totalitatem,potest nihil minus in ipsum tam si fit vnius mobilis absoluẽ,quàm si fit vnius mobilis infinities iterati.& consequenter est virtutis infinitæ,quia à propria causa effectus recipit mensuram &speciem. His inquã omissis, quia absque probatiõe dicta sunt,quod mihi videtur, scribendum est.Mirum enim&(vt melius dicamus) extraneum valdè est,q Aristo.medium terminum tacuerit,& tantum tãdium apposuerit circa id sine quo sua ratio ex tacito medio tenetur:vt Scotus dicit.Nõ enim in 8.Phy.aliud medium assumitur, nisi mouere tempore infinito,& de hoc magna solicitudo fuit, q exigat virturem infinitam.Constat autem q hoc abstrahit à mouere à se,vel non à se,& q motioni à se accidit, q sit in infinito tẽpore,nihil enim minus concluderetur si esset in tempore finito:vt ipsemet fatetur.Nec valet ratio dicens, q infinitas non dependens,sed prima est proprium medium ad virtutem infinitam:quia secundum hoc primitas motus esset proprium mediũ siue ille motus sit finitus,siue infinitus,& sic idem quod prius.Vnde finitas & infinitas motus vndiq; per accidens concurrunt,& sic Arist.scientiarũ artifex tacuisset ea quæ sunt per se in medio termino,scilicet primitatẽ motus,& solicitus fuisset circa ea quæ sunt in eo per accidens,scilicet infinitatem tẽporis,cuius oppositum vbique docuit faciendum.

¶Aegedij verò deductio quãuis veritatem à longè tangere videatur(vt in sequẽtibus patebit)veritatem tamen assecuta nõ est:quia ex eo q totus motus cœli ponitur effectus alicuius causæ per se,non est ab eo nec sequacibus deducta infinitas intensiua illius causæ:sed assumptæ sunt propositiones voluntariæ, vel remotę,vtpotè q proprius effectus à per se causa recipit speciem & mensurã.Ex hac enim non habetur,q totalitas infinitatis extensiuæ necessariò fiat per se ab infinitate intensiua,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut nec ex hac effectus infinitus fit à cā infinita,cū non appa-
reat quare ipsa totalitas & vnitas infiniti motus nō possit per
se intēdi & nerī à virtute finita immobili ad cōtinuādā & con
seruādā ppetuō inferiorū successionē,&c.vt dicitur in secūdo
de generatiōe tex.56.& 12.Meta.cō.306,Latius igitur qd mihi
in re hac apparet,prosequēdū est:eo q difficultate mora dire-
ctē discutit,& ad principale propositū propriā viam docet,&
Arist.tā mētī q verbis cōsona videtur.Præmittēdū est ergo pri
mo q perpetuitas motus sicut & alia quātitas dupliciter imagi-
nari pōt q fiat ab aliqua virtute.Vno modo per se primo:se-
cūdō modo nō per se primo.Et ne in æquiuoco laboremus,il-
lud dicitur fieri per se primo ab aliqua virtute,in qd pōt vir-
tus illa ex propria ratiōe,in illud aūt dicitur posse aliqua vir-
tus ex propria ratiōe,in qd pōt ex perfectiōe clausa infra lati-
tudinē propriā illius virtutis.Et per oppositū illud debet fieri:
nō per se primo ab aliqua virtute, qd quidē fit ab illa virtute
ex aliqua cōditiōe annexa illi virtuti,quæ est extra latitudinē
illius virtutis formaliter sumptæ.Verbi gratia, & est exēplum
deseruiēs ,propositō.Virtꝰ calefactiua vt octo B,ignis durātis cē-
tū annis pōt in duos effectus.s.& calefacere, vt octo) & cētum
annis cōtinuare hūc calefactiōis motū:sed primū pōt ex ratiōe
propria inquātū est virtus calefactiua tātæ pfectiōis.s.vt octo,
hæc enim perfectio infra latitudinē virtutis calefactiuæ clau-
ditur:sed m verò nō pōt ex propria ratiōe:alioquin omnis vir-
tus calefactiua vt octo,hoc posset:qd patet fallum in D, igne
durāte per diē tātū,sed pōt ex annexa sibi durātiōe cētū anno-
rū:quā patet esse extra rōnē virtutis calefactiuæ: & cuiuscūq;
alterius virtutis motiuę formaliter sumptæ.Ideò enim B.ignis
pōt cōtinuare calefactionē per cētū annos:quia virtus eius du
rat cētū annis:vt de se patet.Tūc ergo ppetuitas motꝰ dicitur
fieri per se primò ab aliquo:qñ ex perfectiōe infra latitudinē
potētiæ agētis clausa causatur:tūc aūt nō per se primo, quādo
nō ex ratiōe propriæ potētię agētis,sed ex coditione illius fit.
¶Ex hac aūt distinctiōe ex parte effectus manifestè patere pōt
alia distinctio ex parte causæ.Pōt siquidē dupliciter imaginari
aliquā virtutē esse cōtinuatiuā motus tēpore infinito.Vno mō
per se primo,id est ex rōne ,propria:vt exposuimus:&alio modo
nō per se primo,sed ex annexa ei' cōditiōe,vt etiā exposuim'.
¶ Differūt aūt vis ppetuatiua motus per se primo,& vis perpe-
tuatiua nō per se primo,ex assignatis rōnibus, adhuc dupliciter.Primò in hoc,q vis ppetuatiua per se primo,respicit infi-
nitatē durationis:vt per se primo effectū,& per se primo termi
nū:quia ex ,propria latitudine in illā pōt:sicut vis calefactiua re-
spicit calefactionē,seu calorē,vt per se primo effectū & termi
nū.Vis aūt ppetuatiua nō per se primo respicit infinitatē dura
tionis:nō vt per se primo effectū, sed cōditionē ,prij effectus.
¶Sed ò in hoc,q illa respicit quātitatē durationis, vt per se ,pri
mū effectū:quia infinitas durationis quædā quātitas durationis
essentialiter est,omnē quantitatis durationem in se claudens.
Ista aūt nō nisi per accidēs quātitatem durationis respicit.l. vt
cōditionē necessariō comitē sui proprij effectus: quā non ex
propria ratiōe,sed ex annexa cōditiōe hoc facere supponitur.
¶His verò prælibatis,oportet secundo tres conditionales sta-
bilire:ex quarum veritate propositi ratio habebitur.

Conditionales tres valdè in hac materia vtiles.

¶Prima cōditionalis est.Si A,per se primo mouet tēpore infini
to,A,est virtutis infinitę intēsiuę.Declaratur ista:quia stādo in-
fra latitudinē virtutis per se respiciētis quātitatē durationis,vt
,priū effectū(quæ pōt vocari virtus quātificatiua motus,intel
ligēdo de quātitate durationis) valet argumē.ū. Ad cōtinuādū
aliquātō tēpore requritur aliquāta virtus: ergo ad maius tēpus,
maior virtus:ergo ad infinitū,infinita.Et fundatur hęc cōsequē
tia sup illā regulā.Sicut simpliciter ad simpliciter:ita magis ad
magis,&maximū ad maximū. Quæ absq; dubio vniuersaliter,
& necessariò tenet in his:quæ se respiciūt per se primo,vt S.T.
in tertio cōtra Gen.c.139.dicit.Fūdatur etiā sup illud pricipiū
Metaphysicū.Cuiusq; potētiæ actiuæ ,propria latitudo, ,proportio-
naliter respōdet ,prie latitudini sui per se primo effectus,Qd
patet inductiuē in omnibus:ergo virtutis quātificatiuæ motus,
si esset ,propria latitudo,respōderet ,propriæ latitudini quātitatis
durationis.Sed propria latitudo quātitatis durationis attenditur
penes extēsionē durationis:quia duratio nō augetur per intēsio-
nē,vt qualitas:sed extēsionē:vt quātitas:ergo virtus quāntifica
tiua quāto maiorē posset quātitatem durationis producere,tā
to maior esset:ergo si infinitā,infinita.Vnde proportio virtu-
tis quātificatiuæ seu cōtinuatiuæ motꝰ,ad quātitatē per se du
rationis,est sicut proportio virtutis calefactiuæ ad quātitatem
per se caloris.Et nulla est differentia proportionum:quāuis sit
differētia rerū subtractarū proportionibus:quia quantitas per
se caloris est quātitas intēsiua, quātitas verò durationis est ex-
tēsiua. Quod tamē vt ex dictis patet,proportionē variat, eo q
est materiale & per accidēs Formale enim est vniuersaliter lo
quendo,quòd latitudo cuiusque potentiæ actiuæ respondeat
latitudini propriæ sui per se primo effectus.
¶ Au verò latitudo ,propria effectus attēdatur sēm extensionē,
vel intēsionē,accidens esse cognoscitur ab exercitatis in meta-
physica:& ideò eadē ratiōe ,proportiōis tenet cōsequētia supra-
dicta:qua tenet ista. Ad ,ducēdū aliquātū caloré requiritur ali
quāta virtus calefactiua:ergo ad maiorē maior: ergo ad infiniti
tū infinita.Si quis aūt dixerit supradicta principia non habere
locū,nisi qñ quātitas per se effectus est quātitas intēsiua:cū phi
losophia abhorreat volūtariū,oportet huius reiectiōis ratio-
nē reddere.Nulla aūt ratiōe fulta appareret hæc responsio:nisi for
tè dicatur,q magnitudo virtutis nō est nisi secūdū quātitatem
perfectionalē:ideò nō respōdet:nisi quātitati perfectionali ef
fectus,quātitas aūt perfectionalis nō est quātitas durationis.Nō
enim quanto maior duratio:tanto perfectior effectus fit, sed
æqualis perfectionis est ignis durans per horam,&per duas ho
ras,& per tempus infinitum:vt dicitur primo Ethi.ca.p.7.
¶Sed hæc ratio in hoc deficit:& quasi æquiuocat:quoniam du-
pliciter contingit loqui de quātitate durationis.Vno modo se
cundū se.Alio modo vt est conditio aliarū rerū. Si cōsideretur
vt est cōditio rerū (puta hominis,aut albedinis) sic cū sit extra
ratiōes formales rerū,non auget propriā perfectionē alicuius
rei:nō enim est perfectior calor durās cētū annis, q̄ durās vno
die.Et hoc modo est sermo de quantitate durationis in primo
Ethi.vt patet ibi ex cō.Auer.&S.Th.& cōsequēter hoc mō ve-
rificatur,q quātitas durationis non est quantitas perfectionalis
nec sibi proportionatur virtus actiua alterius effectus. Si verò
consideretur primo modo,scilicet secundū se,sic cū bonum di
catur in decem prædicamēta,sicut ens, vt in primo Ethi. ibi-
dē dicitur) & quātitas durationis sit quædā entis species,quan-
dā etiā bonitatē secundū se necesse est ponat. Ac per hoc mani
festè patet,q si duratio aliquā perfectionē secūdū se ponet,ma
ior maiorem ponet,& infinita infinitā:sicut etiā quātitas molis
aliquā perfectionem dicit:alioquin inter entis species nō esset:
& maior maiorem,& infinita infinitā:non minus in suo ordine
q̄ calor infinitus:& tamen quātitas molis maior & infinita di-
citur secundū extensionem. Quod ergo quātitas durationis sit
quantitas perfectionalis,pōt dupliciter intelligi, scilicet vt cō
ditio aliorū:& sic est fallum,quia est extra latitudinem ratio-
nis formalis cuiusque alterius rei. Alio modo secundū se,& sic
ipsa quantitas durationis est quædam perfectio vendicans sibi
quātitatem perfectionalem secundū suā extēsionem:quemad-
modum calor vendicat sibi eā secundum suā intentionem. Vn-
de ad rationem in oppositum dicenda sunt duo.
¶Primò,q nō oportet quātitatem durationis esse quātitatem
perfectionis:sed habere illā infra suā latitudinem:sicut nec ca-
lor est quātitas perfectionis,sed habet illā. Secundò, q falsum
est,q quantitas durationis secundū se non ponat: quanto ma-
ior maiorem perfectionem:quāuis non ponat maiorem perfe-
ctionē huius,puta caloris vel hominis. Et quia sermo in prædi-
cta conditionali habitus,nō est nisi de quātitate durationis secū
dū se:cōsequens est,q firma stet veritas illorū principiorū etiā
in his effectibus,quorū propria quātitas est quātitas extensiua.
Talia enim maiorē semper ponūt ex augmentata extēsiōe per-
fectionē suæ speciei. Manifestè aūt patere possunt omnia, quæ
de perfectione quātitatis durationis diximus in hac solutione
ex quantite molis applicando distinctiones factas & cætera di
cta ad ipsam:vt facilè est cuique exercitato deducere.
¶Vnde pōt formari ad principale ,propositū rō talis,magnitudo
virtutis respōdet ,proportionaliter magnitudini per se effectus,
sic q aliquāta virtus ad effectū aliquātæ pfectiōis requiritur,
& maior ad effectū maioris perfectiōis, & infinita ad infinitæ
perfectiōis effectū. Sed duratio est effectus aliquātę pfectiōis:
ergo ad faciendā per se primo aliquanta durationē requiritur
aliquāta virtus,& ad maiorē maior,& ad infinitā infinita: cùm
maior duratio maiorē dicat perfectionem,& infinita infinitā.
¶ Rogóq; omnes iterū atq; iterū,ne auertendo mentis intuitū
ab eo quod est per se,ad id quod est per accidens, fallantur,in-
nitentes supra adductæ glosæ:absq; ratiōe dicendo q fiad ef-
fectū aliquātæ perfectionis requiratur aliquāta virtus ad effe-
ctū maioris perfectionis intensiuæ:requiritur maior virtus, nō
aūt ad effectum maioris perfectionis extensiuæ, qualis est ma-
ior & minor duratio. Hęc em glosa (vt ex dictis patet) optima
est:loquendo de causa per se primo illius effectus,cui vtraque
quātitas cōuenit intēsiua infra propriā latitudinē,& extensiua
extra:sicut est calor,&c. Vniuersaliter aūt loquēdo de quātita
te causæ in ordine ad propriū effectū,& eius quātitate infra la
titudinis suę limites clausa,nulla opus est distinctiōe: eo q ea-
dē ratio saluatur in proportiōe causæ & effectus, siue secundū
propriam

propriam rationem augeatur intensiuè,siue extensiuè:ratio sci
licet maioris perfectionis secundum propriam rationē suæ spe
ciei. Non enim tenet illa regula in effectibus quantitatis inten-
siuæ alia ratione:nisi quia quanto effectus per se primo alicu-
ius est perfectior infra latitudinem propriam,tāto perfectio-
rē causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extē
siua caloris producti,non concluditur maior virtus calefactiu-
a,sed intensiua tantum. Illa enim auget perfectionem caloris
extra propriam latitudinem caloris,ista autem infra.
¶Hæc aūt ratio saluatur in effectibus quātitatis præcisæ quan-
titate extēsiua:quoniam eorum propria perfectio augetur in-
fra propriam latitudinem secundum extensiuā augmentatio-
nem. Vnde, vniuersaliter loquendo,effectum esse perfectiorē
intensiuè:vel extensiuè:accidit effectui perfectiori secundum
propriā latitudinē suæ rationis formalis,quod per se conside-
ratur in hac ratione, & est ratio vtriusque eorum, quòd perfe-
ctiorem causam exigat & concludat:sicut esse album vel nigrū
accidit colorato:& est ratio eorum quòd sint visibilia.
¶ Falli aūt multos cōtingit in re hac,ex eo q in cæteris entibus
à quātitate manifestè videmus,q sola augmētatio intēsiua ef-
fectus per se cōcludit maiorē virtutis per se primo actiuā
illius:& nullā perhibēt sensus virtutē actiuā per se primo quā-
titatis,propter qd nūquā intellectui oblata apparet augmēta-
tio virtutis ex extēsiuo cremēto effectus. Quicquid enim sit de
virtute actiua per se primo quātitatis,siue permanētis,siue suc-
cessiuæ,discernendū est intellectus acumine (vt dictū est) inter
entia quorū propria perfectio cōsistit in intēsione, & quorum
propria perfectio consistit in extentione:quoniam in illis extē
di est extra limites rationum formalium suarum,& propterea
non includit maiorē perfectionem virtutum actiuarum illorū
entium. In illis aūt extendi est infra rationes formales eorū,&
est ipsum eorum intendi:& ideò idē exigit & concludit in vir
tute eorum actiua per se primo quòd in illis infert intendi, si
innenitur virtus per se primo actiua quantitatis.
¶Vnde nō obstat proposito,si quis dicat non dari in rerū natu-
ra huiusmodi virtutē quātificatiuā motus,nobis enim sat est ve
ritas cōditionalis,quæ permanet etiā antecedēte & cōsequēte
impossibili. Similiter puerile est si quis putet dictū processum
ideo nō tenere in effectibus quātitatis extensiuæ,sed intēsiuæ,
quia in extēso id qd additur,licèt perfectio quædā sit,non in-
cludit in se minus extēsum,& aliquid vltra intēsius autē inclu-
dit in se remissum,& aliquid vltrā perfectionis adde: & ideò
hoc requirit maiorē virtutē:illud verò æqualē. Puerile inquā
dixi:quia sic se habet maius sēm extēsionē ad minus,(puta spa
tiū duarū horarū ad spatiū vnius,aut bicubitū ad cubitū) sicut
maius intēsiuè ad minus:puta calor vt quatuor,ad calorem: vt
duo. Vtróbiq; siquidē maius claudit minus,& aliquid pfectio-
nis ,propriæ rationis formalis addit. Constat autē ex dictis, q in
prædicto processu nulla est ratio exigens:aut supponens ali m
similitudinem proportionum intensum & extensum nisi maio
ris ad minus. Argutum enim semper est hoc modo. Potens per
se primo in aliquantum est aliquantæ virtutis:ergo potens in
in maius:est maioris,ergo in infinitum est infinitæ.
¶Nihilominus diligenter aduertenti apparebit,q quemadmo
dum in extenso pars addita priori non includit priorē:& ideò
seorsum non infert maiorem virtutē:ita in intenso gradus (ver
bi gratia) additus non includit priores:nec est maioris perfe-
ctionis gradus quartus albedinis, quā sit primus, nec ex perfe-
ctione maiore quarti gradus seorsum infertur maior vis calefa
ctiua:sed ex eo q totum calidum (puta habens quatuor gradus
caloris,est perfectius quam calidum vt duo) quemadmodum
etiam arguitur ex eo quòd totum extensum est perfectius.
¶Friuolum quoque omninò est,si quis admittat prædictū pro-
cessum tenere quo ad effectus quantos quantitate permanēte,
non autem successiua. Oporteret enim abradere principia tra
dita in 6.& 7.& 8.Phy.de virtutibus motiuis & earum propor-
tione,cum motus &tempus,de quibus ibi est sermo,successiua
entia sint. Stat ergo veritas primæ conditionalis.
¶Secūda aūt cōditionalis est ista. Si A,mouet tēpore infinito vnū
motū cōtinuū,&c. A,est mouēs immobile: & accipimus mouet
propriè,vt distinguitur cōtra mutare. Et rursus accipimus mo
uet vt motor:nō vt instrumētū motoris primū ,pter illumina
tionē:sēm propter corpus cœleste trahēs secū igné qué nihil
minus traheret,si idē ignis numero perpetuò cōseruaretur se-
cundū totū & partes:& etiā propter primū orbē trahentē secū
alios,vt multis placuit,quāuis non sufficiēter. Probatur ista cō
sequētia 8.Phy.tex.85.ex proposito:& 12.Meta.tex.43.ex hoc q
motor motus non semper eodem modo se habet aut in se, aut
in ordine ad mobile:id autē a quo semper prouenit idem, eo-
dem modo se habere necesse est vtroque modo:vt patet,ergo.

Secūda conditionalis.

¶Ex his autem duabus conditionalibus verificatis, antequam
veniamus ad tertiā,iam patere potest distinctio superius præ-
missa cum suis membris in speciali. Liquet enim iam,q perpe-
tuitas motus duabus attestatur causis,scilicet infinitati virtutis
per se primo causantis ipsam,aut immobilitati motoris:& con
sequēter q diuersimodē ab illis dependet,& illas infert:quoniā
infinitatē nō infert nisi in virtute per se primo (seu ex proprię
latitudinis perfectiōe) illā causante. Immobilitatē verò virtu-
tis infert in omni virtute causante ipsam. Et meritò,quia immo
bilitas est extra latitudinē perfectionis virtutis tā motiuæ quā
quātificatiuæ motus. Infinitas aūt rationis formalis cuiusq; in-
tra ipsius latitudinē claudituṛ. Gradualitas enim alicuius spe-
ciei (puta caloris) etiā si in infinitū crescat, caloris naturā non
exit. Immobilitas verò cōditio est extra totā latitudinē caloris
Siue enim intelligatur calor vt quatuor:siue vt mille:siue vt in-
finitus,nūquā peruenietur ad hoc:q sit immobilis infra limites
caloris stādo. Et qd de calore exēplificabimus,de cæteris virtu
tibus actiuis formaliter sumptis,siue sed m rē sint in materia,
siue nō,intelligi volumus. Oportet enim philosophū formali-
ter loqui. Vnde distinctio ia probata in terminis specialibus re
peti pōt sic,perpetuitas motus dupliciter pōt imaginari q fiat.
Vno modo à virtute per se primo ipsam causante: & sic opor-
tet,q fiat à virtute infinita intēsiuè:vt patet ex prima cōditio-
nali. Alio modo à virtute nō per se primo ipsam causante: sed
per se primo causante talē motum,& secundario causante eius
perpetuitatē vt illius cōditionē. Et sic oportet q fiat à virtute
motiua immobili:quæ ex perfectiōe suæ virtutis causet talem
motū,puta Saturni & ex immobilitate eiusdē semper perseue-
retidē faciēs. Vt sic cōditio virtutis sit cā cōditionis effectus,
sicut in primo modo propria perfectio ipsius virtutis est causa
propriæ perfectionis effectus:& propter hoc Arist.8.Phy.tex.
78.infinitatē tēporis motꝰ aserit ipsi infinitati virtutis:vt in tex.
85 ascribit immobilitati motoris:vt iaceret fundamēta, & ad
primū motorē,& alias intelligētias inuestigādū:vt ibidē diuus
Th.notauit. Ex primo enim primū motorē.8.Phy.tex.vlt.& 12.
Meta.tex.41.cōclusit. Ex secūdo verò numerū intelligentiarū.
text.43.&44. Nō enim ibi inuestigatur numerus infiniti moto
ris,vt quidā rudes&cęci dicūt sed numerus motoris inalterā-
bilis,& immobilis:vt patet ex fine tex.41.& ex ipso tex.43.vbi
semper est sermo de immobilitate motoris tēpore æterno,&c.

Tertia conditionalis.

¶Tertia igitur conditionalis,cuius antecedens supponit Arist.
cū suis sequacibus,est ista. Si cœlū mouetur tēpore infinito,pri
mū mouens ipsum est infinitæ virtutis intensiuæ. Et aduerte dif
formitatem inter hāc consequentiam & priores in prioribus
enim inferabatur. A,mouet.&c.ergo A,est infinitæ virtutis:vt
in prima:vel,ergo A,est virtutis immobilis:vt in secūda in hac
verò non inferimus,ergo mouens cœlū, nec est ergo quilibet
motor cœlestis:sed ergo primū mouens est virtutis infinitæ in-
tensiuæ. Probatur ista sic:cœlū mouetur tempore ppetuo,ergo
ab aliqua virtute per se primo & directæ potentiæ in sempiter
nitatem motus:talis est infinita intensiuè,vt patet ex veritate
primæ cōditionalis probatæ:ergo in nouenire aliqua virtus infi-
nita intensiuè. Aut igitur illa virtus est in quolibet motore cœ
lesti,aut in primo tātum. Non in quolibet:tū quia non oporte-
tum quia neuter ab altero dependeret in sempiternū mouere:
fatuum enim est ponere infinitum vt sic dependere:tū quia ali
quid conueniret pluribus primo, scilicet mouere sempiternè,
quod est impossibile:vt monstratur primo po teriorum, ergo
est in primo motore tātū. Totus processus clarus est & infirmus:
si prima cōsequentia probabitur. Cuius vis consistit in ista cate
gorica. Sempiternitas motus causatur ab aliqua virtute, per se
primo intendente & potente in ipsam. Hac igitur propositiōe
probata,nihil remanebit huius rationis probandum.
¶Probatur ergo primò,q hoc sit possibile:deīde q sit de facto.
Primū probatur:quia si esset incōueniens aut impossibile,sem-
piternitatem motus causari ab aliqua virtute actiua per se pri-
mo,hoc non esset,nisi vel quia duratio motus,cuius species est
sempiternitas,non est res separabilis à motu,sed simul est & nō
est,& sit & non sit cū motu:ac per hoc sufficienter fit à quoli-
bet mouente,sicut & motus,vel quia duratio motus passio mo
tus est,eo q tempus (vt dicitur in 4.Phy.tex.130.& 12.Meta.tex.
29.) aut est idem motui:aut eius passio. Passioni autem non de
betur aliud agens quā productiuum subiecti:vt patet inductiu-
ē. Vel quia (vt superius tactum est) duratio motus non est nisi
conditio eius:conditionibus aūt rerum non debetur propria
virtus actiua,sed sat est conditiones actiui sequi. Præter enim
hęc tria nō apparet ratio,quare impossibile, aut inconueniens
sit sempiternitatem vindicare sibi virtutem per se primo eius
actiuam:sed nihil horum impedit. Inseparabilitas siquidē dua-
rum rationum formaliū,etsi concludat, quòd producens vna

Universidad de Deusto
Biblioteca

in rerum natura producat alteram:non tamen concludit,quòd à quocúq; producitur per se primo vnaab eodem producatur per se primo & altera. Quamuis enim esse ens sit inseparabile ab esse tale vel tale ens,vt per hoc habeatur q causans tale ens causet etiam ens:non tamen sequitur,ergo si est causa per se talis entis inquãtum tale:ergo & inquãtum ens,vnde Arist. in 6.Meta.in principio venatur principia & causas entium inquantum entia. Durationem autem passionem esse motus, etsi verum sit quo ad aliquid,puta quia sub ratione temporis diffinitur per motum:& inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam coæterius suum prius: non tamen est verum simpliciter, quia cõstat q verè & simpliciter pãssio alicuius sic producitur consecutiuè ad productionẽ subiecti: vt à virtute per se primo productiua subiecti,seclusis quocúnq; extrinseco,sufficienter emanet. Durario autem siue sempiternitas motus non emanat à virtute motiua,vt sit ratione ipsius virtutis:sed consequitur conditionem extrinsecã ipsius virtutis,scilicet durationẽ eius: vt patet inductiuè. Non est igitur passio,propriè loquẽdo, sed potius cõditio inseparabilis. Nec ex hoc q talis cõditio potest poni in esse ex cõditione virtutis motiuæ,concludi potest, ergo superfluè quæritur alia causa:quoniã non quæritur causa ad hoc vt sua absolutè ded ad hoc vt per se primo fiat. Non enim superfluè quæritur à quo per se primo fiat animal,quãuis sciamus ipsum fieri à generante hominem & bouem.

¶ Nec incõueniẽs aliquod sequitur,si tã nobilis cõditionis motus qualis est sempiternitas,specialis causa quæratur, & nõ sat fit credere,quòd fiat vt cõditio præcise: nihil enim cõtra principia naturalia,aut metaphysicalia aut quæcúq; alia apparet sequi:imo inuestigatio hæc consequens est processibus Aristo. in 6.& 7.& 8.Physi.vbi causas motus aptauit secundum diuersas proportiones ad eius durationem.Non est igitur impossibile aut inconueniens sempiternitatem motus talem esse effectã: quòd possit produci ab aliqua virtute per se primo.

¶ Quod aũt hoc sit de facto,probatur primo:quia vt dicitur secundo Phy.tex.27.& 8.tex.39.semper ponẽdũ est id qd est aut causat per se ante id quod est, aut causat per aliud. Cõstat autẽ q causans sempiternitatẽ motus:quia immobile causat eã per accidẽs,seu per aliud à virtute sua actiua: ergo debet præcedi ab eo qd ex propria perfectiõe suæ virturis actiuæ sempiternitate facit,hoc enim tantũ est qd per se primo illã causare põt.

¶ Secundò,Quia sempiternitas motus cœlestis est effectus dignissimus,vt eius effectus ostẽdit s.perpetuitas omniũ generabiliũ & corruptibiliũ ad quã tota sphæra actiuorũ & passiuorũ,& singula in ea contenta secundũ vires conantur: & pro ea agunt:quicquid agũt:vt Auer.dicit secundo cœli.cõ.17. & Albertus magnus ibidẽ cõfirmat.Irrationabile est autẽ effectũ à Deo nobile in rerũ natura absq; per se primo ei actiua fateri.

¶ Et confirmatur.Quia cũ in motu cœlesti sint duæ conditiões scilicet sempiternitas &determinati velocitas,quia sua ratio, ne claudit tẽpus:vt patet in 4.Phy tex.96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata velocitate(vt ex effectibus:& de se patet & 12.Meta.cõ.41.habetur:vbi certa velocitas finitati virtutis,sempiternitas verò infinitati attribuitur motoris absq; potentia omnino,secundo quoq; cœli.tex.17.dicitur,q sempiternitas est propriũ diuinitatis opus. & Platonicis cõfirmantibus ibidẽ à S.Th.cognouimus entia tãtũ sempiternitatis, quantum diuinitatis sapere.) determinata velocitas absq; dubio habeat causam per se primo ipsam causantẽ apud omnes philosophos: quæ dementia esset sempiternitatẽ cœlestis motus causã per se primo priuare? Relinquitur igitur ratio tota:& stabilis, & efficax,cùm etiam fugiendi via concessa non sit.

¶ Duobus enim modis poterat quis tãtum laborẽ fine priuare. Vel dicendo q sempiternitas motus non habet causam per se primo actiuã:quod esse nefas ostẽsum est. Vel dicendo q habet quid em:sed illa virtus est finita immobilis.Et hoc ostẽsum est esse ignorantiam propriæ vocis:quia nulla virtus per se primo actiua alicuius,est actiua illius ex aliquo extra eius propriã rationem formalem:alioquin esset actiua illius circunscripto omni alio,& non circunscripto omni alio:quod implicat.Impassibilitas autem & vniuersaliter immobilitas,(vt de se patet, & superius declaratum est) extra latitudinem est cuiusq; rationis formalis virtutis actiuæ formaliter sumptæ:vnde dicere quòd virtus A,sit per se primo actiua sempiternitatis,& dicere,quòd manet eodem modo:est ignorare propriam vocem.

¶ His ergo præmissis ad motũ dubiũ contra processum Aristo. redeundo dicimus,q quia sempiternitas motus exigit in per se primo motore,seu in eius propria potẽtia,actiuã infinitatẽ intemobilis,nec ex eo q ponitur in motu infinito ex parte spatij infinitiues iterati,sed inquãtũ est secundũ se effectus quidam: eni accidit q hoc vel illo modo saluetur: ideò ex propria ratiõe sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se siue infinito per accidẽs:cõcludi optimè põtabsq; æquiuocatiõe infinitas intensiua primi motoris potentis per se primo in sempiternitatẽ. Vnde attẽta sempiternitate motus formaliter & relata ad virtutẽ actiuã per se primo illã respicientẽ,quiuis æquè bene cõcludatur infinitas intẽsiua illius virtutis:siue hoc siue illo modo ponatur. Arist. tamẽ à notioribus doctrinã subtilissimã tradẽs,deduxit in tex.78.ex sempiternitate motus positã in motu infinito ex parte mobilis infinitatẽ intẽsiuã potentiæ:& in tex.vltimo ex eadẽ sempiternitate motus positã in motu infinito ex parte spatij cõclusit infinitatẽ primi motoris.Insinuans nihil obstare rationi sumptæ ex sempiternitate formaliter accepta,in quouis motu saluari conatur.

¶ Propter qd in tex.78.nõ posuit mobile infinitũ,sed cõpus cãtũ:vt doceret q nõ cõcludebat ibi infinitatẽ potẽtię ex infinita te mobilis,sed ex ppria ratiõe infinitatis tẽporis:& in tex.vlti. sed m vtrãq; rẽallationẽ nõ sat fuit Arist.subsumere, q primũ mouẽs mouet motũ perpetuũ,aut tẽpore infinito,sed subtumpsit vtrũq; simal,vt ostẽderet,q non arguit absolutè ex hoc q mouet perpetuò (cũ hoc sit cõmune omnibus motoribus cœli) sed ex eo,q sic mouet tempore perpetuo,vt ipsum infinitatem tẽporis per se primo causet,alioquin negatio cõmissa esset illa minore,quam nefas est Aristoteli imponere.

¶ Formaliter ergo dubiũ soluẽdo dicimus,q mediũ ad probãdã illã minorem:scilicet primus motor est virtutis infinitæ, est hoc.Mouẽs per se primo tẽpore infinito:ita q maior prosyllogismi sumpta ex tex.78.est ista.Mouẽs per se primo tẽpore infinito,est virtutis infinitæ.Minor verò subsumpta in tex.vlti. est ista.Primus motor mouet per se primo tempore infinito: ergo primus motor est virtutis infinitæ:vbi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluati in motu infinito ex parte mobilis,nõ obstat.sed magis attestatur processui,quia proportio virtutis per se primo respiciẽtis durationẽ motus,ad finitatẽ & infinitatẽ tẽporis:absolutè declarata & concluſa est ibi in materia clarius eam representãte:scilicet in motu infinito per,vt se ex notioribus fieret doctrina.

¶ Differt autẽ deductio hæc à subtilissima deductiõe,quã diuus Tho.8.Phy.docuit in duobus.Primò in medio termino.Cũ em mediũ Arist. sit mouens tẽpore infinito, ille appositus ly per se supra ly infinito,nos vero supra ly mouens. Secũdo in minore: quia apud nos minor est vera de facto quo ad operationẽ primi motoris:apud illũ vero minor est vera quo ad virtutẽ primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tẽpore infinito per se, sed oportet eum esse tãtæ virtutis,q quantum est ex parte virtutis suæ posset mouere tẽpore infinito per se:quia causæ per se oportet respõdere effectum per se.Primus aũt motor est causa per se infinitatis motus:ergo siue sit possibile tempus infinitũ per se inueniri, siue non:oportet primũ motorem tantæ virtutis esse, si est per se causa infinitatis motus.

¶ Conueniunt tamen hæ deductiones & in conclusione (quia vtrobique coucluditur infinitas intensiua primi motoris) & in radice:quiã vterq; processus ponit primum motorẽ esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus.Sed ille processit ex eo quòd causæ per se oportet esse tãtam virtutem: vt posśit in effectum per se quod fundatur super secundo Phy.tex.36. Iste verò ex eo:q causam per se primo alicuius oportet proportionaliter augeri secundum augmentũ proprium effectus sui, cujus fundamenta superius dicta sunt.

¶ Et vt multis philosophantibus complaceamus,qui volũt potius cum Auer errare quàm cum alijs verum sequi, ostendendum supereſt hoc idem Auerroim docuisse.

¶ In 12.siquidẽ Met.cõ.41.postquã cõclusit iuxta demõstrationẽ 8.Phy.q virtus infinita requisita ad mouẽdũ tẽpore infinito corpus cœleste,nõ est in magnitudine, quia moueret in nõ tẽpore:mouet statim dubiũ cõmuniter tactũ à doctorib⁹ 8.Phy.scilicet si ponitur virtus infinita in magnitudine,sequitur motus in nõ tẽpore:& si ponatur extra magnitudinẽ,nõ sequitur motus in nõ tpe quæ est ratio difformitatis? Et statim respõdet,q hoc ideò est:quia motus cœli fit à duob⁹ motorib⁹: quorũ alter est finitæ motiõis,& est aia cœli:& alter infinitæ,& est potẽtia omninò sine materia:& q motus cœli à motore finito habet,q fit in nõ tempore:& à motore infinito,quòd fit tẽpore perpetuo.

¶ Vbi à plano sensu literæ nõ diuertẽdo,manifestè patet,q ipse est opinatus primũ motorẽ esse infinitæ virtutis intensiuæ, & propter istã infinitatẽ causare per se primo sempiternitatẽ motus cœli:& in hoc differre à cęteris intelligẽtijs:quæ cũ sint immobiles,possunt virtute propria causare perpetuitatẽ motus, per accidens tamen, vt ex dictis patet. Et quia prædicta verba

Auerr.

Auer.alijs locis eiusdem contradicere videtur,vt adduximus arguendo ad oppositum,ideò à diuersis diuersimodè exposita vel potius extorta sunt:prout quilibet voluit non se Auerroistam,sed Auerroim suum facere:vnde oportet expositiões eorum auferre,vt firmetur veritas.

¶ Quidã igitur dixerunt,q Auer.intendit,q sit finitus intẽsiuè primus motor:infinitus autẽ in durationẽ,non tantũ formaliter:sicut alij motores:sed etiam causaliter: quia sempiternitas motus ascribitur fini ipsius motus,qui est purus actus omninò: & per hoc differt à cæteris motoribus.

¶ Et hi diuisi sunt in duas vias.Nã quidã eorum dicunt,q illa distinctio motoris in finitũ & in infinitũ,est distinctio realis. Quidã verò q est distinctio rationis in primũ motorẽ, secundũ quod est finis,& ipsummet secundũ quod est agens,& secundũ quod agens mouet in tẽpore:quia est vigoris finiti intensiuè,secundũ verò quod finis perpetuæ motum,& ideò dicitur infinitus in durationc causaliter. Alij verò dixerunt,q primus motor non est virtutis finitæ nec infinitæ intensiuè, quia non est virtutis actiuę,sed dicitur infinitus causaliter:causalitate finali:vt dictũ est. Alij autem dixerunt,q illa verba Auerrois examinanda & glosanda sunt secundum determinationes factas in De substãtia orbis,&c.vbi magis ex proposito tractauit rem hãc,vbi manifestè negauit infinitatem intensiuam.

¶ Sed q omnes huiusmodi respõsiões errent,manifestatur. Et primò,q loquatur de infinitate intensiua probatur primo sic. Quidócúq; sit aliqua distinctio per opposita habentia plures significationes:& alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis:secundum quã intentionẽ sumitur:reliquum debet sumi secundum oppositam intentionẽ. Patet ista:alioquin periret omnis certitudo diuisionum & syllogismi diuisiui,&c.sed Auer.diuisit motorẽ cœli in motorem finitæ motionis:& infinitę motionis:& descripsit alterum istorum:scilicet motorem finitæ motionis, per finitatem intensiuè (vt patet) quia ibi expressè subdit. Dicere finitatem,est dicere proportionem motoris ad motum rem,ergo reliquum mẽbrum,scilicet motor infinitæ motionis est describen tum secũdũ intentionẽ oppositã,scilicet q dicere infinitatem,est dicere improportionem:& sic erit omnis motor infinitus intensiuè.

¶ Secũdò sic. Termini quæstionis & responsionis secundũ artẽ demonstrativã non differunt:sicut nec quæstio differt à cõclusione in terminis,sed in modo:cõstat aũt q motor infinitus de quo est sermo in quæstione,est infinitus intẽsiuè:quoniã est ille de quo dicitur in 8.Phy.tex.79.q mouet in nõ tẽpore:ergo infinitas & infinitas,de qua est sermo in respõsione,est etiã intẽsiua.

¶ Tertiò sic. Quælibet responsio à sapiente data debet sumi in sensu,in quo quæstioni motæ respondet:sed ista nõ respondet quæstioni motæ,nisi intelligatur de infinitate intẽsiua:ergo.&c. Declaratur minor. Quæstio est cur virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito posita in magnitudine,infert motum in non tempore,& posita extra magnitudinem non. Huic autem quæsito non satisfit dicendo,quod hoc ideo est,quia ibi sunt duo motores separati&ambo finiti,scilicet alter actiuè,& alter,vt finis:& ex motore,vt finis est sempiternitas,ex motore verò vt agẽs est q motus sit in tẽpore.Hoc enim sive verũ,sive falsum sit,est impertinens quæstio,& sollicitudo superflua.Tota enim quæstio est quare à virtute separata non sequitur motus in non tẽpore:sicut à virtute posita in magnitudine.Et constat q est sermo de virtute actiua.Hæc autem quæstio,vt & nouitij possint percipere (sicut & quælibet alia) supponit aliqd certum.s.infinitatẽ virtutis siue in magnitudine,siue extra. Et quæritur dubium,quare si illa infinita virtus ponitur in magnitudine,mouet in non tempore, & extra magnitudinem non.

¶ Quęratur ergo ab istis primo. Qualis est illa infinitas virtutis quę supponitur intẽsiua, an durationis? si intẽsiua habetur intentũ,si durationis,quæstio & nulla & ridiculosa est. Nulla quidẽ:quia à virtute actiua infinita in duratione posita in magnitudine,nõ sequitur motus in nõ tẽpore:vt patet de virtute alteratiua solis,à qua res aliqua alteratur, & tamen in tẽpore. Nec põt dici q illud est verum tantũ de virtute motiua vnico motu locali tantũ,quoniã expressè Ari.in 8.Phy.tex .79.vnde hoc sumptũ est, dicit hoc verificari in omnibus virtutibus motiuis quocúnq; motu.Ridiculosa autem: quia puerile est quærere,quare à virtute finita in vigore, infinita autem durationc separata à materia,prouenit motus in tẽpore, & nõ in non tẽpore.Quis enim est adeo rudis,vt ignoret finitatẽ & infinitatem intensiuam virtutis sequi velocitatem certam, vel incertã motus,&non finitatẽ & infinitatẽ durationis? Vltimũ igitur refugium horũ est, q quæstio illa neutri infinitatẽ determinatè supponit:sed infinitatẽ in cõi,quoniã ex motu perpetuũ neutra infinitas determinatè concluditur,sed in cõi concluditur q oportet virtutẽ motiuã tẽpore perpetuo esse infinitam.Vnde dicunt,q quæstio Auer.est.Cùm sit q virtus motiua tẽpore infinito sit infinita abstrahendo ab hac & illa infinitate,quare posita in magnitudie infert motũ in nõ tẽpore,& extra magnitudinẽ non? Et responsio est supponendo q si aliqua virtus posita in magnitudine debet mouere tẽpore perpetuo,oportet q sit infinita intensiuè ex 8.Phy.tex.78. & cõsequenter moueret in non tẽpore ex tex.79.& addendo,q si aliqua virtus motiua tẽpore perpetuo ponitur extra magnitudinẽ, illa est necessario infinita secundũ durationẽ:& distinguitur in motorem,vt agens,&sic est finitę motionis,id est,mouet in tẽpore:& motorẽ vt finis,& sic est infinitæ motionis.i. mouet infinito tẽpore: quod virtuti positæ in magnitudine cõuenire non potest.Non enim potest distingui in motorẽ,vt agens, & vt finis: & ideo oportet,quòd virtus motiua tempore infinito,si est in magnitudine,moueat in non tempore,extra magnitudinem non.

¶ Sed verè isti innituntur telis araneatũ. Deficiũt enim dupliciter.Cùm re ipsa,& in expositione.Amer.In re ipsa quidẽ:quia falsum est,q virtus motiua tẽpore infinito,si ponitur in magnitudine,est infinita intẽsiuè,si extra magnitudinẽ non. Quæratur enim ab ipsis,ne in æquiuoco laboremus) de qualiinfinitate tẽporis est sermo.Distincta est enim superius ex 6.Phy.qa est duplex ex parte mobilis,& ex parte spacij,seu per se,& per accidẽs. Si est sermo de virtute motiua tẽpore infinito ex parte mobilis,nulli dubiũ est,q illã oportet esse infinitã intẽsiuè.in tex. enim 78.nõ est sermo de tali virtute,sed de prima,vt ex dictis patet.¶ Amplius.Cũ philosophus obedire debeat rationi,oportet: reddere causam quare cum admonendum B mobile certa velocitate pura motu vnius horæ,requiratur tãta virtus intensiuè:nec alterat in nõ tẽpore.Nec potest dici,q quia sermo est de virtute actiua motus localis: ideò instantia non militat. Tum quia eadẽ est ratio quo ad mouere in non tẽpore, & infinitatem intensiuam: de virtute alteratiua & motiua secũdum locum, & vniuersaliter motiua si ponãtur in magnitudine:vt dicitur 8.Phy.tex.79.vt iam adductũ iterũ est.Tum quia si idẽ alterabile semper supponeretur alterationi solis, tũc sol vnũ numero motũ perpetuũ posset cõtinuare,nulla facta augmentatione suæ virtutis:quicq.d sit de antecedẽte huius cõditionalis:& sic virtus finita intensiuè, infinita duratione moueret in tempore infinito vnũ motũ cõtinuum & non in non tpe. vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

q de facto non fit hoc est per accidens quantũ est ex efficacia virtutis. Accidit enim tãtæ virtuti, q vnũ vel plura subijciãtur, &c. & nihil minus posset in vnũ semper quã plura. ¶ Iu expositione aũt verborũ Auer. errãt, quia ex huiusmodi sensu nõ habetur responsio ad quæstionẽ: esset enim responsio q ideò virtus motiua tempore infinito posita in magnitudine, moueret in non tempore, & posita extra magnitudinẽ in nõ: quia virtus extra magnitudinẽ distinguitur in motorẽ: vt agẽs, & motorẽ, vt finis: in magnitudine aũtem non. Ex hoc autem quomodo haberi possit quæsita differentia, centum iuga boum non deducerent.

¶ Quãto 2o principaliter probatur, q de infinita intensiua sit sermo Auer. Ibidẽ: ex eo q ibi dicit, q motus cœli inquãtũ est ab anima cœli: fortitur determinatam velocitatem: inquantũ verò est a primo motore, fortitur sempiternitatem. Ex hoc enim arguitur, sic. Aut intendit quod motus cœli habeat sempiternitatem a primo motore effectiue, aut finaliter: si effectiue, cùm in hoc ponat differentiam inter primum motorem & animam cœli, tripliciter potest hoc imaginari.

¶ Primo, q anima cœli, aut non efficiat, aut non sufficiẽter possit efficere sempiternitatem motus: & ideò attribuatur primo motori tanquã causæ sufficienti: & hoc coniunctim demõstratiuè esse falsum, supponendo animã cœli esse virtutem motiuam immobilem: vt patet ex 8. Phy. tex. 81. & ex supradictis.

¶ Secundò q anima cœli dependenter illã faciat, primus autẽ motor indepẽdenter: & ideò attribuitur primo motori, vt eius causæ actiuæ independẽter. Et hoc cõuincitur esse cõtra Auer. ibi: quia aut loquimur de cõmuni dependentia: qua omnia entia alia a primo, & actiones eorũ dependent a primo, & sic nõ saluatur cõmentũ ponẽs differẽtiã inter sempiternitatẽ, & determinatã velocitatẽ motus cœli in hoc, q illa est a primo motore: hæc ab anima cœli, tali enim dependentia cõmunẽ tã sempiternitas quã determinata velocitas, est a primo motore mediante anima cœli. Aut loquimur de singulari dependẽtia, qua in faciẽdo talẽ effectũ, scilicet sempiternitatẽ motus, anima cœli dependet a primo motore. Et hoc cõuincitur esse impossibile tenẽdo primũ motorẽ finitũ intensiuè: & deducitur sic. Motore sufficiente ex ijs quæ in se intrinsecè sunt applicato mobili disposito, circũscripto quocũq; alio, excepta cõmuni dependentia, ad primũ necessariò prouenit effectus proprius illius motoris. Patet ista ex terminis: alioquin nulla esset via ad probandã consecutionem causæ ad effectum, & econuerso. Sed anima cœli est actiuum sufficiens ex suis intrinsecis respecta motus, æterni, ergo circũscripto quocũq; alio excepto cõmuni influxu primi, potest in motum æternum: ergo nulla est opus specialis dependentia. Probatur minor ex eo, q anima cœli habet ex suis intrinsecis duo requisita ad faciendã sempiternitatem motus: scilicet tantã virtutem intensiuè (puta vt mille) & immobilitatem, quilibet enim motor habens hæc duo, potest sempiternum facere motum, quamuis non per se, vt dictum pluries est.

¶ Tertiò, q anima cœli licet sufficienter, tamẽ per accidens facit sempiternitatem motus. Primus autem motor facit eã per se: & ideò attribuitur primo motori, vt eius causæ actiuæ, per se primo intendenti illam. Et sic habetur intentum, quia vt ex prima cõditionali probata patet, ex hoc sequitur, ergo primus motor est virtutis infinitæ intẽsiuæ. Et in rei veritate, ita videtur mens Auer. in illo loco. Loquitur enim de actiua causalitate, vt quæstio mota ostẽdit: & non intẽdit subtrahere ab anima cœli causalitatẽ actiuã sempiternitatis: sed per seueritatem causalitatis, cuius nulla virtus finita est capax: vt patet ex dictis. Vnde causam actiuam per se determinatæ velocitatis potuit animam, sempiternitatis verò primum motorem.

¶ Si finaliter hoc potest dupliciter imaginari. Primò, vt sit sermo de dependentia cõi, qua omnia causantur in genere causæ finalis a primo. Et hoc est contra Auer. ibidem: quoniã hoc modo non saluatur sua differentia inter determinatam velocitatem motus & eius sempiternitatem: hoc etenim modo vterq; effectus dependet finaliter a primo motore.

¶ Secundo, vt sit sermo de aliquo speciali modo depẽdendi: in genere tamen causæ finalis. Et quarum verba eorum sonant, vidẽtur dicere, quòd quodam singulari modo sempiternitas est a primo fine, quo non est determinata velocitas: sit quòd sempiternitas motus in hoc differt ab eius velocitate, quòd ista sufficienter fiat ab agente: illa autem non nisi adiuncta causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est dicere distinctionẽ in qualibet re quamuis ardua, & inexercitati est admittere illam in aere: ideò quæramus ab illis quomodo sit ista differentia. Hoc enim non potest, nisi tripliciter imaginari. Saue sic, q sempiternitas careat causa actiua, & finali tũtũ attribuatur. Et hoc est ridiculũ: quoniam non est intelligibile, q aliquid effectiuè producat motũ, & nõ producat eius durationẽ: maximè cũ tẽpus, quod est duratio illa (vt 12. Met. tex. 29. dicitur) aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autẽ q hæc ab eodẽ fiunt actiue secundũ rem: quãuis nõ eodẽ modo: potest enim eorũ quæ sunt ideè realiter vnũ per accidẽs produci ab agente inferiori: & alterũ per se, vt patet cum Sortes generat Platonem. Tunc enim licet fiat Plato, per se, fit tamẽ corpus, vel mixtũ per accidens: vt dicitur in primo phy. tex. 76. Aut sic, q ad determinatã velocitatẽ causa actiua sufficit absque finali ad sempiternitatẽ autẽ non. Et hoc etiã est ridiculum: quia finis est causa cæterarũ causarum, nulliusque est effectus natus, aut artis absq; fine. Aut sic, q ad determinatã velocitatẽ causa actiua cum fine cõmuni sufficit ad sempiternitatẽ autẽ non, sed requiritur specialis ratio depẽdentiæ ad primũ motorem vt finem. Et hoc est iterum loqui in aere, nisi huiusmodi ratio assignetur.

¶ Nec apparet alia ratio quam illa, quæ in eodẽ com. 41. ex intentione Themistij subditur, scilicet q motor qui mouet ad conseq̃endũ aliquid, vel conseruandũ aliquid transmutabile, necesse est quòd quandoq; cesset. Motor autem qui mouet propter aliquid semper in actu & immutabile: qua ratione mouet vno tempore mouet semper. Et sic habetur specialis ratio depẽdentiæ sempiternitatis ex fine: quæ non habetur in velocitate motus. Sed adducere hoc ad propositũ nouitiorũ est. Cùm enim omnes animæ cœlestes prima intẽtione operentur propter se (vt dicitur 12. Met. com. 36. & secũdo cœli, com. 17. & 21.) & ipsarũ natura sit immutabilis & in actu: & earũ opera sint sicut operata artiũ, vt dicitur. 12. Met. cõ. 44. & filius sit principiũ in operabilibus: vt dicitur in 2. Phy. tex. 88. Quemadmodũ ex actualitate immutabili finis, sumunt animæ illæ rationẽ sempiternitatis in suis operibus: ita ex alijs cõditiõibus nobis ignotis, sumunt rationem tantæ velocitatis: & quare magis ab Oriente moueãt versus hemisphæriũ superius, & alia huiusmodi. Hæc enim omnia fiunt propter melius: vt ex secundo cœli tex. & cõ. 34. habetur. Et ex fine necesse est bonitatẽ eorũ fieri cũ naturalia agantur propter finẽ: vt dicitur. 2. Phy. tex. 80. Vnde ex hoc non magis habetur, q sempiternitas specialiter dependeat a primo, quã certa velocitas: vtrumq; enim eorũ habet hoc modo specialem rationem dependentiæ ex fine.

¶ Amplius. Cùm ratio sempiternitatis motus sufficiẽter sumatur ex his finis conditionibus, scilicet quòd sit in se actu, & habitus a mouente, & immutabilis: & hæc sint communia omnibus motoribus cœlorum respectu propriarum essentiarũ: nihil proprium primo motori dixisset Auerr. sed totũ quòd dixit cõuenit omnibus animabus cœlorum in ratione finis. Nec potest dici, quòd dictum Auer. commune quidẽ est omni motori separato in ratione finis, sed appropriatur primo propter dependentiã aliorum a primo, & in ratione finis: quoniam sic non saluatur differentia inter sempiternitatem & velocitatem: vtraq; enim propter independentiam, primo est attribuẽda fini. Quòd si tanquam ad vltimum refugiũ recurrendo dicatur, quod sempiternitas motus dependet a primo fine quodã singulari modo ignoto nobis: & hoc cognosci ex hoc, quòd omnes motores cœlestes conueniunt in sempiternè mouere: non autem in velocitate motus: hoc enim ideo esse credendũ est, quia rationem sempiternitatis habent respiciendo primũ, velocitatem vero respiciendo propria. Hoc est contra Auerr qui expressè dicit in secũdo cœli, com. 58. quòd motores inferiores sumunt rationes suarum velocitatum, secundum quòd magis desiderant assimilari primo. Et loquitur non solùm de motu diurno, sed etiã in circulo obliquo. Deinde hoc non est sufficienti ratione firmatum, quòd enim conueniant omnes in sempiternitate motus: vt dicit Auer. in secũdo cœli, com. 38. & 71. & alibi, est, quia conueniunt omnes in hoc, quòd sunt motores immateriales. Et ideò hoc non oportet conijcere, quòd sit ex singulari modo dependendi a fine: cum clarè pateat quòd finis cõmunis cum immaterialitate motoris sufficiat, nec locus est coniecturis in manifestis.

¶ Amplius, Velocitas de qua ibi loquitur Auer. vt patet in cõmento, nihil aliud est quàm temporalitas: in qua omnes motores cœli cõueniunt, sicut & in sempiternitate: nullus enim mouet in non tempore. Restat ergo quòd de infinitate intensiua sermo Auer. ibidem sit. Et licet euidentiores sint prædictæ rationes, si duo motores secundum rem in primo orbe ponantur efficaces tamen sunt etiam si duo secũdum rationem: vnus aũt secundũ rẽ ponitur: vt patere potest cuilibet eas applicare sciẽti. Vnde omnes expositiones cõmenti prædicti falsę apparent.

¶ Vltima autem ordinem librorum Auerr. non pensauit. Cùm enim constet ex secundo cœli, com. 3. quòd tunc iam fecerat libellum de substantia orbis: & ex pluribus commentis, quòd tũc etiam fecerat super libros Physicorum: & ex 12. Meta. com. 65. q iuuenis erat quando fecit super lib. de cœlo: & sperabat vt com.

in com 352. se perfecturum astrologiam: & q senex scripsit super Metaphysica, manifestè liquet, q omnia dicta Auerr. sunt examinanda ad 12. Metaphysicæ eius: & non econuerso: quoniã opus illud testamentum eius est.

Alius modus ostẽdẽdi propositũ.

¶ SECVNDA autẽ via ad ostẽdẽdũ infinitatẽ virtutis Dei gloriosi sumpta ex S. Th. breuior est. Et supponit Deũ esse causam actiuam alicuius substãtiæ: siue mundi, siue primæ intelligentiæ, siue omniũ incorruptibiliũ: siue ab æterno, siue in tẽpore: nihil enim horũ refert, dũmodò concedatur per simplicem emanationẽ (quã nos creationem dicimus) Deum aliquid produxisse. Hoc autem nũc supponatur. Tũ quia cõmuniter excellentes viri hoc concedunt etiam de mente Arist. & Auer. Tum quia expressè contra Argazelem pluries Auer. h. d. Tum quia hoc exigeret specialem quæstionem, quam alibi tetigimus.

¶ Acquiescentibus ergo huic suppositio, hæc via paratur, iuxta quã arguitur prælibando rationes terminorũ, scilicet q virtus creatiua est virtus actiua effectus ex nulla potẽtia passiua: siue sit creatiua ab æterno, vt Plato & Arist. cũ sequacious posuerũt siue in tempore: vt fides Christiana determinat. Cæteræ autem virtutes actiuæ sunt effectuum ex aliqua potentia passiua præsupposita, vt patet in naturalibus & artificialibus.

¶ Arguitur ergo sic loquendo semper de quatitate virtutis, seu perfectiõis. Omne quãtũ excedẽs aliud quãtũ, sic q quantumcũq; excessum crescat: nũquã inter ipsa erit aliqua proportio, est necessariò infinitũ intẽsiuè. Ista patet ex terminis: quoniã vt dicitur in 8. Physi. tex. 79. si excedẽs est finitum: addẽdo semper quãtũ ad excessum, quãdoq; æquabitur & excedetur. Sed virtus creatiua est aliquatæ perfectionis, & sic excedit virtutẽ factiuã rerũ ex potẽtia subiectã: q quãtũcunq; augeatur, non erit inter eas proportio, ergo virtus creatiua est infinita intensiuè. Probatur minor quo ad vltimã partẽ, quæ sola eget probatione) & ducẽdo ad impossibile: quia sequeretur q virtus tantũ actiua ex aliqua potẽtia, & virtus actiua ex nulla potẽtia possent esse æquales: quod est manifestè impossibile. Tenet consequẽtia, supponẽdo vnum, quod probatione nõ eget, scilicet q quãto aliquod actiuũ põt educere rẽ de re mottori potẽtia ad actũ, tãto est virtuosius. Ad sensum enim patet, q ad educendũ calorẽ de potẽtia aquæ, maior virtus requiritur quã ad educẽdũ ipsum de potẽtia aeris, hoc igitur supposito arguitur more Aristotelico sic. Sumatur virtus productiua alicuius (puta bouis) ex nulla potẽtia: & sit A, Sumatur quoq; virtus productiua bouis ex aliqua potẽtia, puta C, & sit virtus illa B. Tunc sic, Istæ duæ virtutes, scilicet A, & B: per se habent aliquã proportionẽ: sit ergo proportio cẽtupla ita q A, excedat B, non plus quã in cẽtuplo. Et tũc sumatur potẽtia passiua in cẽtuplo magis elõgata ab actu quã sit C, & sit illa D. Cũ ergo oporteat tãto virtuosius esse agẽs quãto elõgatior est potẽtia ab actu, necesse erit virtutẽ actiuã bouis de potẽtia D. esse in proportione cẽtupla ad B, ac per hoc esse æqualẽ ipsi A. Et sic virtus productiua ex aliqua potẽtia, & virtus productiua ex nulla erũt equales: quod est impossibile. Imò etiã eodẽ processũ põt deduci, q illa sit etiã maior, quod est impossibilius. Nec potest inficiari quispiã hũc processum ex eo, q nõ põt sumi rerũ natura potẽtia remotior ab actu quacũque potentia data: oportet enim sic dicentes negare processum Ari. 4. Phy. tex. 72. vbi assumit plenum subtilius quocunq; pleno. & 6. Phy. tex. 15. vbi assumit motum velociorem quocunq; motu: & breuiter destruere doctrinam traditam in libris Phy. Saluatur enim efficacia horũ & similium processuũ ex rationibus formalibus terminorũ: & ex veritate conditionaliũ: quicquid enim repugnat veritati cõditionaliũ, est falsum & impossibile, vt Auer. dicit in 8. Phy. text. 78. Vnde proposito sufficit veritas conditionaliũ: putà, si virtus aliqua produceret ex potentia in centuplo remotiori, esset in centuplo proportionaliter, &c. Stat ergo ratio firma, quamuis quidam nescientes, aut non volentes eam formare, soluisse se arbitrati sunt: vt de Scoto patet prima distin. 41. Qui ideò credidit se soluisse: quia S. T. nõ solicitus circa terminos, qui in Auctenticis rationib. solẽt subintelligi, fecerat maiorẽ huiusmodi. Eorum inter quæ nulla est proportio, alterũ est infinitum, soluit Scotus. q hæc nõ est vera, vt patet de punctõ & linea: & tamen punctum non est infinitum. Propter quod notãter nos posuimus in maiore vtrunque esse quantum, vt has pueriles cauillationes effugeremus. Et hæc de secundo.

Responsiones argumẽtorum. Nũ de' moueat, vt finis, vel vt motor.

¶ RESTAT igitur argumentis in oppositum respondere.

¶ Ad primum ergo (quod tres difficultates tangit: vnam principaliter & duas ex consequenti) tali est ordine dicẽdum, quòd duas annexas difficultates, scilicet an Deus moueat vt finis tantum, vel vt finis & agens: & si vt agẽs, an mediatè: vel immediatè: pertransibimus, dicendo, quia est. Tertiam verò principalẽ, scilicet an expositione virtutis infinitæ intensiuæ in rerũ natura, necessariò sequatur motus in non tẽpore, pertractabimus dupliciter. Primò secundũ Auer. & simpliciter. Quãuis igitur multi ex secundo cœli, tex. 64. vbi in summo gradu perfectionis vniuersi locatur id, quod sine actione optimum possidet: & ex 11. Met. tex. 30. vbi dicitur, q Deus mouet sicut amatũ & desideratum: credant Deũ nõ esse causam agentẽ, sed finalẽ verius tamen dicunt sentiẽtes vtroq; modo Deũ esse causam: vt simplicius arguit ex primo cœli tex. 30. vbi Arist. dicit, Deũ nihil agere frustra. Si enim ad hoc incõueniens solicitus fuit Arist. de ducere, q Deus nihil agit frustra: ergo supponebat Deũ egere, propter finem ridiculũ enim esset deducere ad hoc incõuenientia de causa nõ actiua. Auer. quoq; in de substãtia orbis, manifestè reprehendit dicẽtes oppositũ esse de intẽtione Arist. & in 10. Meta. com. 7. expressè dicit, q Deus mouet nõ tantũ, vt finis, sed vt motor. Quod etiã firmat in 11. cõ. 6. & in com. 44. vbi etiã post modum Auicennã ponentem Deũ esse tãtum finem arguit, q oportet primi principij esse actionem: quæ cum hoc q sit sibi propria, sit cõmunis cæteris: qualis est motus diurnus. Et in secundo cœli, cõ. 17. dicit, q omne habens actionẽ in se, habet actionem in alio: & in com. 21. dicit q omne quod inuenitur, propter se prima intentione, inuenitur propter aliud secũda intẽtione nisi illic esset natura nõ innata a largiendũ. Et breuiter totus Auer. plenus est hac sentẽtia, vel formaliter, vel radicaliter: vt puta q in separatis a materia causaliras finalis, & efficiens eidem conueniunt: vt dicitur in 11. com. & 35. & 38. & 55.

¶ Nec obstat quòd Arist. dixit Deum mouere vt amatum. non enim dixit hoc eum dictione exclusiua: imò ex hoc magis habetur propositum supposita alia vniuersali Auer. quã modo diximus. Id verò quod ex secundo cœli adducitur, admiratione dignũ est, qua frõte ab Auerroistis adducatur: cũ Auerrois ipse ibidem in com. 55. expressè dicat, q in illo summo gradu habere optimũ sine actione datur latitudo includẽs oẽs intelligẽtias: ita q apud ipsum oẽs intelligẽtiæ sunt in illo primo gradu, & non tantũ Deus: & tamẽ cõstat apud eos esse, q cæteræ intelligẽtiæ agunt ad extra. Intẽdit enim ibi Arist. apud Auer. intelligẽtias quatenus intelligẽtiæ sunt, habere optimũ (quod est fœlicitas speculatiua) sine omni dependentia ab exteriori actiõe nõ sicut in nobis iuxta illud 12. Met. tex. 39. deductio aũt qualis optima, &c. est esse in primo gradu. Quatenus verò aliæ sunt, optimã assequi per motũ: & in secũdo locari ordine, simul cum corporibus, quorũ sunt aliæ. Vnde Deũ mouere non solũ finaliter, sed actiuè dicimus. ¶ Et quãuis ex multis cõmentis videatur haberi, q Deus mouet immediatè: quia in cõm. 44. 12. Met. reprehenduntur ponentes Deum esse priorẽ motorẽ primi orbis, & in cõm. 48. expressè dicitur q primus motor mouet sine medio: & in cõ. 48. numerantur substantiæ immateriales secundum numerũ motuũ cœlestiũ, expressè supponẽdo nullã esse quæ non mouet: vt tamen ex dictis superius patere põt in cõ. 41. 12. expressè dicit motũ cœli cõponi ex duobus motoribus. Et ideò sciendum est, quòd ista subinuicem non contradicunt quoniam cùm sint in hac re opiniones extremæ, vna Auicennæ dicentis Deum nihil agere ad motum cœli, nisi secundum quod prima causa operatur per secundas: sed primũ motorem esse primã intelligentiam productam a Deo, quæ cum anima cœli mouet, alia eorũ, qui dicunt Deum solũ mouere primum cœlum. Auerrois via incessit media vtrunq; declinans extremum, & ideò nunc hoc, nunc illud excludit extremum, quamuis pluries Auicennam impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus, non tamen mouet solus.

¶ Sed quia in motu primi cœli sunt duo (sempiterna motus, & certa velocitas, puta 24. horarũ) posuit vtrunq; horũ habere per se primo causam actiuã & propriam: & sempiternitatis quidẽ Deum: certæ verò velocitatis animã cœli. Et hic sensus respõdet planè expositioni illius cõmenti absque extortiõe. Et sic Deus nõ est prior motore totius, imò facit per se motum totius quo ad nobilissimã eius rationem, quæ est sempiternitas, & hoc modo Deus non est anima alicuius orbis. Et ideò dixit ibidem Auerrois, quòd est potentia non in materia. Et per hoc volebat q differret ab anima cœli. Et hoc modo saluatur quod cõ. 41. dicitur, q illud quod intelligit motor corporis cœli de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substantiarum secundum numerũ motuum saluatur: quia ex motuum numero inuentus est numerus motorum aliorum a primo, qui iam ex infinitate motus stabilitus erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus nisi ex motu conclusam: sed primam ex infinitate motus cæteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum exigentiũ motores immobiles. Et hoc consonat textui Ari. expressè quærenti numerum motorum immobilium, non numerum motorũ infinitorum: vt per hoc insinuaret: quòd de alijs a primo

à primo loquebatur quãuis primus quoq; sit immobilis. Fiat si quis de sermo. Arist. & Auer. ibidẽ cõtra ponẽtes subitãtias immateriales abstr. aliqua propria motione alicuius corporis, vt patet ibidẽ, quod nos nõ diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auer. inuenirẽtur cõsona & merito, quia vero omnia cõsonant. Vnde Elie Hebreꝛi labor quã vanus fuerit, patet. Putauit quod ex hoc q; Deus dicitur motor effectiue primi cœli sequeretur, ergo mouet solus primũ cœlũ. Iã enim liquet Deum esse proprij motorẽ primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiue cantandã. Mouet ergo Deus cœlum effectiue: vt motor proprius & mediãte anima cœli sic, vt vtriusque proprius effectus motus cœli sit diuersimode: & sic, quo ad duo prima pateat quid tenẽdũ sit. De tertio aũt (in quo tota stat difficultas præsens) ambiguitas magna videtur. Diuisi siquidẽ sunt Peripatetici circa id. Quibusdã enim apparet q; ex hoc antecedẽte datur virtus infinita in natura, sequitur necessariò, ergo motus in non tempore. Quibusdã verò videtur q; distinctione opus sit in re hac, & hi in tres distincti sunt vias. Alij putãt q; distinctiõe modi agẽdi, scilicet liberè, vel necessariè opus sit. Alij verò q; distinctio modi essendi illius virtutis infinitæ, scilicet an habeat esse materiale an immateriale ad hoc sufficiat. Alij aũt duas distinctiões necessarias credũt ad saluandi infinitã virtutẽ in rerũ natura: scilicet modi essendi (quẽ modo dicta est) & modi agẽdi, scilicet mediationẽ, vel immediationẽ; ita quòd omnes huiusmodi opiniões sunt quatuor. Et primã quidẽ postponẽtes (quia ex discussiõe aliarũ quid veritatis habeat patebit: & eius fundamẽta sunt quæ arguẽdo adduximus) ad secundã nos transferamus opinionẽ quæ tria dicit. Primo, q; ex hoc antecedẽte: virtus infinita est in magnitudine: necessariò sequitur, ergo mouet in nõ tẽpore, quod implicat cõtradictionẽ. Et in hoc cõueniũt cũ Ari. 8. Phy. tex. 79. omnes Peripatetici, licèt diuerãt in modo deducẽdi cõclusiõtiã. Sco. enim in primo sentẽ. diſt. 2. q. 2. ad vlt. dicit, q; ex eo q; in antecedẽte assumitur virtus infinitæ subintelligẽdo agat: necessariò sequitur, ergo actio sua est in nõ tẽpore: sloquin in æquali tẽpore agere cõtingeret virtutẽ finitã & infinitã, iuxta deductionem Aristotelis ibi. Ex eo verò q; in antecedẽte additur ly in magnitudine (id est extẽsa) sequitur q; sic agit: agat circa corpus. & cõsequẽter q; sit ibi aliqua resistẽtia, & sit etiã diuersa approximatio partiũ passi ad agẽs, ac per hoc sequitur, ergo actio illius virtutis est motus, quoniã hæ duæ causæ, scilicet diuersa approximatio partium & resistẽtia, faciãt successionẽ esse in motu, & sic ex toto antecedẽte sim. ul. s. virtus infinita in magnitudine, sequitur motus in nõ tempore. Sed hæc deductio manifestè peccat, quia ex hoc q; aliqua virtus est extẽsa, & agit in corpus, nõ sequitur ille duæ causæ successiõis: sed vna tãtũ. s. diuersa approximatio partiũ passi ad agẽs: sed ex omnibus his absq; resistẽtia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hæc omnia nõ egẽt probatione: quia manifestè patẽt de virtute illuminatiua. Hæc enim est extensa: & agit in corpus, &c. & tamẽ nõ est motus propriè (de quo loquimur) vt distinguitur contra mutationem.

Num si motor sit virtutis infinitæ in instãti, sequatur motus in nõ tẽpore.

¶Sanct. Tho. autẽ, quia Arist. nõ fuit solicitus ibi de veraq; parte consequẽtis deducenda, supponit cũ Auerroi & cæteris expositoribus (quãtum vidisse me recolo) quòd subiectum illius antecedentis, scilicet ly virtus seu potẽtia, supponit pro virtute motiua, proprie sumendo motum: ita quòd antecedẽs illius consequentiæ secundũ veritatem est hoc, Virtus motiua infinita est in magnitudine, Ergo. Et quod hæc sit mens Aristo. patet ibi, ex eo quòd probando suppositionem vnam, scilicet q; maior virtus facit æquale in minori tempore, dicit vt calefaciens, aut dulce faciens, aut proijciens, & omnino mouens: vbi manifestè patet q; de virtute motiua loquitur. Pater etiã ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illam, nisi ad inuestigandam impartibilitatem primi motoris, quem constat mouere propriè. Vnde impertinens erat proposito tractare de omni virtute extẽsa: quãuis ex ista negatiua nõ potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex consequenti, q; nulla virtus in magnitudine est infinita. Quia cũ sit virtus, aut substantialis, aut accidentalis, & accidentalis infinitas inferat infinitatem substantialis, & omnis virtus substãtialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis, vt patet in primo cœli, text. 7.) & simplicibus existẽ tibus finitis impossibile sit mistũ fieri infinitũ manifestè deducitur. Facit tamen vim S. T. in ly magnitudine, ex hoc quòd virtus extensa non est intelligens: virtus aũt extra magnitudinem est intelligens, vt patet tertio de anima con. 4. virtus autẽ motiua non intelligens mouet tantum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Aristot. Quia si est virtus motiua infinita, & cum hoc mouet tantũ quantum potest: sequitur ergo mouet in non tempore: vt patet ex deductione Arist. ibidem.

¶Secundo dicit, q; ex hoc antecedẽte virtus infinita est, etiã lo quendo de motiua, non sequitur necessariò, ergo mouet in nõ tẽpore: quia potẽt illa virtus esse agentis liberi, in cuius potestate est & actio & modus agendi. Et cum hoc arguitur esse cõtra Ari. & Auer. & omnes philosophos. Sco. cũ sequacibus non reputat hoc inconueniens: imo dicit in secũdo sen. diſt. prima q. tertia, eos sibiipsis cõtradicere, ponẽdo Deũ agere necessario.

¶Mihi aũt videtur hoc non esse contra Arist. eo quòd nulli imponẽdum est, quod nec dixit, nec necessariò sequitur ex dictis eius. Deum aũt non esse agens liberum nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessariò. Demonstratio siquidẽ posita in primo cœli, tex. 90. sufficienter saluatur, supponẽdo omnes intelligẽtias differre specie, & mouere quantũ possunt, vt assimilentur Deo glorioso: cuius proprius effectus est sempiterni tas: siue liberè siue necessariò illã causet. Numerus quoq; intelligentiarum eisdẽ suppositionib. ſtaribus optimè inuestigatur ex numero motuũ: sunt enim omnes motores adæquati. Ineõ ueniens etiã quod dicitur in tex. 79. f. virtutẽ finitã & infinitã mouere æqualiter: manifestè ibidẽ ascribitur virtutib. mouentibus naturaliter, & breuiter quecũque alia ad hoc adduci possunt, facilè saluari videntur absq; hoc. Nolo tamen propterea Arist. attribuere, q; posuerit Deum agere liberè, sed opinionẽ suã ad nos non, peruenisse tantũ contra Auer. tamen illã respõsionẽ esse nõ dubito, vt ex com. 4. duodecimi Metaphysices deducere facile esset, & cõ. 21. secũdi de cœlo manifestè habetur.

¶Sed quoniã ex principijs philosophiæ non necessariò sequitur Deum agere necessariò, idcirco cum soli rationi obedien dum sit, quod secũdo loco contra hoc obijcitur, soluendũ est. Cũm ergo dicitur, id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, &c. negatur minor.

¶Et ad primam probationem dicitur quòd quãuis non sit impossibile Deum velle vti tota virtute suæ: est tamen impossibile Deum velle vti tota virtute sua in hoc effectu, qui est velocitas motus. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut voluntatis: sed quia hoc non est factibile, vnde Deus vtitur tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, &c.

¶Ad secundum verò dicitur præmittẽdo quatuor, notandũ est enim primò, q; aliud est arguere ex potẽtia motiua infinita, & aliud est arguere ex potentia motiua infinita habente talẽ modũ essendi. s. in magnitudine, vel extra, vel modũ operandi. s. necessariò, vel liberè. Primũ siquidem antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operãdi. Secundum verò modũ essendi vel operãdi coassumit. Constat autem q; multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi, vel operandi simul: quæ non possent deduci ex illa ratione formali absolutè.

** alia abstrahente.*

¶Notandum est secũdò, q; ex aliqua ratione abstractè seu absolutè sumpta dupliciter aliquid deducere cõsueuerũt philosophi. Vno modo necessariò, sicut ex ratione motus deducitur quod oportet esse in tẽpore. Alio modo non repugnãter: sicut ex ratione motus deducitur, quòd quòcunq; motu dato põ; dari velocior, &c. Et inter hæc tantũ refert, q; consequẽs aliqd necessariò comitatur ipsum in quocũq; ponatur secundũ omnẽ modũ essendi illius: & cõsequẽs verò aliquid nõ repugnãter, nõ oportet comitari illud in aliquo: imò stat q; repugnet ei in quocunq; modo essendi: vt patet in exemplis adductis.

¶Notandũ est tertiò, q; tripliciter potest imaginari, q; potentia motiua infinita exeat in actũ secũdũ, vel q; moueat A mobile certa velocitate, ita q; nõ possit velocius illud mouere, sed illud mouere sit sibi adæquatũ. Vel q; moueat infinita velocitate. i. in non tẽpore: nõ est enim intelligibile q; aliquid actualiter moueat infinitè velociter, & tamen in tẽpore: quia ex quo actualiter mouet, tẽpus illius motus certũ est secundũ se, signetur ergo, & tũc procedatur iuxta tex. 79. octaui phys. & venietur ad hoc, q; motus infinitæ velocitatis erit in æquali tẽpore cũ motu finitæ velocitatis: (vtpote à virtute finita facto) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinitæ velociter, & mouere in nõ tẽpore. Vel medio modo. s. q; nunquã moueat tanta velocitate. A mobile, quin possit illud velocius mouere.

¶Hæc autem tria aliter se habent ad potentiã motiuam infinitam absolutè: & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiam siquidem motiuã infinitam in magnitudine, duo extrema cõparantur immediatè: ita quòd respectu talis virtutis nõ datur medium inter mouere in non tempore, & mouere certa velocitate adæquatè. Ad potentiã verò motiuã infinitam absolutè extrema hæc sunt mediata, ita quòd stat, q; moueat sic velociter, q; tamen semper velocius mouere possit. Et ratio dissimilitudinis est: quia virtutis extensæ quantũ est posse, tantũ necessario est facere: vt patet inductiuè: & cõsequenter si est infiniti posse,

posse, ergo habet adæquatũ facere, aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in nõ tempore, mouere enim sic, q; velocius possit nõ esse adæquatũ virtuti: patet. Virtutis verò motiuæ infinitæ absolutè, nõ oportet quòd sit possetantũ esse facere, quia abstrahit ab omni modo operãdi & essendi, & cõsequenter abstrahit ad hoc, q; faciat secundũ totum posse aut partem: & tantum vel tantum: & ideò non necessariò sequitur quòd si exeat in actum: quòd exeat in opus adæquatum.

¶Notandũ est quarto, q; aliter arguẽdũ est ex infinita velocitate ad infinitatẽ potẽtiæ motiuæ absolutè, & aliter ecõuerso. Ex infinita siquidẽ velocitate determinatè infertur, ergo potẽtiæ motiua est actu infinita: quia impossibile est aliter talẽ effectũ saluare. Ex infinita verò potẽtia motiua nihil aliud põt inferri: nisi, ergo põt infinita velocitate mouere: quia si aliquid tale virtus motiua põt mouere aliquãta velocitate, maior põt maiore: & infinita infinitate. Sed quia posse mouere infinita velocitate cõtingit dupliciter, vno modo sic quòd possit facere motum infinitæ velocitatis in actu, alio modo sic, q; possit semper facere maiorem velocitatem quacũq; facta velocitate: ideo non potest ex infinitate potentiæ motiuæ absolutè inferri determinatè: ergo est actu infinita velocitas: sicut econuerso.

¶His aũt præmissis, dico quatuor. Primò, q; ex hoc antecedẽte. A, est virtus motiua infinita in magnitudine, optimè sequitur, ergo mouet in nõ tẽpore: quia si nõ: ergo mouet adæquate certo tẽpore ex tertio notãdo: & tũc sequitur iuxta deductionem Arist. ergo virtus finita & infinita secundũ totũ posse mouent æqualiter. Secũdò dico, q; ex hoc antecedẽte, A, est virtus motiua infinitam: ò sequitur nõ sequitur, ergo A, mouet in nõ tẽpore, dicẽtibus enim q; nõ, subinferri nõ põt: ergo mouet adæquate in certo tẽpore, datur siquidẽ mediũ: scilicet q; permittitur mouere, A, mobile tãta velocitate (puta decẽ horarũ) nõ tamẽ adæquate: sed põt semper velocius, vt patet ex tertio notãdo. Quod nõ põt dici: si virtus illa est in magnitudine, & ideo Ari. fundãs demõstrationẽ suã super illa distinctione, aut moue: in nõ tẽpore: aut certo tẽpore: loquendo de adæquata operatiõe assumi ab aduersario virtutem motiuam esse in magnitudine, quia de tali constat, quòd oportet supponere aliquam velocitatẽ esse illi adæquatam, quod non oportet verificari de virtute motiua absolutè: quia abstrahit ab his.

¶Tertiò dico, q; ex hoc antecedẽte, A, est potẽtia motiua infinita: nõ sequitur nõ repugnãtur, ergo motus in nõ tẽpore. Probatur hoc ex illo principio, Impossibile in se ex rationibus terminorũ: ex nullo deducitur possibiliter ex quo non sequatur necessariò. Hæc enim est differẽtia inter cõsequens possibile & impossibile ex terminis: q; possibile ex aliquo antecedẽte oritur possibiliter: ex quo nõ oritur necessariò: vt patet de velocitate motus respectu motus & mobilis. Impossibile verò nisi habeat cõnexionẽ necessariã cũ antecedẽte, ex illo oriri nõ potest: & hoc ideò est, quia impossibile ex terminis: est impossibile simpliciter & omninò. Tale autẽ ex nullo oriri potest: nisi ex alio impossibili, ad quod cõditionaliter sequatur, q; sine necessaria cõnexione fieri nequit. Constat autẽ q; motus in non tẽpore claudit contradictionẽ ex terminis: si est enim motus, ergo in tempore: & si in non tempore, ergo non est motus. Et ex antedictis patet, quòd hoc impossibile nõ sequitur necessario ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur possibiliter

¶Sed accidit hic dubium ex triplici capite. Primo, quia id qd̃ sequitur necessariò ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiuè & possibiliter ad illud absolutè, verbi gratia. Quod sequitur necessariò ad animal rationale, sequitur possibiliter ad animal. Sed motus in non tempore sequitur necessariò ad virtutem motiuam infinitam habentem esse in magnitudine, vt patet: ergo sequitur possibiliter ad virtutem motiuam absolutè. Secundo, quia cum hoc argumẽtum valeat, Si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquãta velocitate, ergo maior potest maiore, & infinitate infinita & vlteri' valeat. Aliquanta virtus motiua potest mouere tanta, velocitate: ergo potest facere tantamvelocitatem actualiter, & maior similiter maiorem, quare non valet, ergo si est infinita, potest infinitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet dissimilitudinis & tamen oportet si tenenda sunt prædicta, negare illam vltimã cõsequentiam quia vt patet ex dictis, posse facere velocitatẽ infinitam actualiter, est idem quod posse mouere in non tẽpore.

¶Tertio, quia & si assignata sit ratio quare infinitę potentiæ absolutè non oportet assignare adæquatum facere; quia scilicet abstrahit à modis operandi: non tamen habetur, quare infinitę potentiæ motiuæ absolutè repugnet mouere secũdum totum suum posse. Si enim non repugnat, dato quòd ex ea non sequatur necessariò nec possibiliter, habetur intentum: quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi, possibile: possibili autem posito nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quòd moueret in non tempore: vt patet, ergo.

¶Ad primũ horum dicitur q; maior est sic modificanda, illud quod sequitur necessariò ad aliquid cũ aliquo speciali modo essendi cõpossibili illi primo, sequitur permissiuè ad illud absolutè: sic enim est vera, & non aliter. Si enim aliquid iungatur cũ aliquo sibi incõpossibili ex terminis, id quod sequitur ad cõiunctũ, vtriq; partiũ repugnat, verò gratia. Ad hominẽ aereũ sequitur habere perfectissimũ sensum tactus, non mediũ inter cõtraria, quod, vt patet, nõ sequitur ex ratione homini absolutè, nec aeris. Sic aũt est in proposito: quia virtutẽ motiuã infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionẽ, partẽs q; cõiuncti nõ sunt cõpossibiles: vt ex iã dictis patet: & effectus necessariò sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

¶Ad secundum dicitur, quòd ratio difformitatis inter vltimã consequentiam & priores est: quia in omnibus prioribus proportionaliter adaptatur propria causa proprio effectui. In vlt. autem non secundum veritatem, sed solam apparentiam, non enim proprius effectus virtutis potẽtis infinita velocitate mouere, est actualiter mouere infinita velocitate: sed nulli certe velocitati obligatum esse suum mouere quantũ est ex parte motiuæ potentiæ. Hoc autem saluatur si hic possit mouere actualiter, vt semper possit velocius mouere: vt patet.

¶Et si quæratur, cum virtuti potenti mouere velocitate vnius horæ pro proprio effectu assignetur mouere actualiter in vna hora, & duplæ potentiæ potẽti mouere in medietate horæ pro prius effect' dicatur mouere actualiter in medietate horæ: qua re virtuti potenti mouere infinita velociter proprius effectus non assignetur mouere actualiter infinita velocitate. Respõdetur q; hoc ideò est: quia quandocũq; quãtitati virtutis põt dupliciter attribui quãtitas operis, & altero modo est impossibile propter implicationẽ cõtraditionis in ipso opere: altero verò est possibile: dicendũ est q; effectus proprius illius est ille in quo saluatur modus possibilis. Verbi gratia, & est exẽplũ theologicum. Dicimus q; virtus creatiua Dei est infinita non solũ ex parte modi agendi, sed ex parte creabiliũm: non tamen saluatur infinitas in creabilibus sic, q; Deus possit creare aliquod infinitũ ens: sed sic, quia quacũq; creatura facta potest facere perfectionẽ. Cũ ergo in proposito inter virtutẽ motiuã quancunq; finitã & infinitã respectu velocitatis motus hæc sit differentia, q; finitæ virtutis quantitati vno modo & illo possibili respondet quantitas velocitatis in effectu. s. faciendo illam actu: infinitæ verò virtutis quantitati duobus modis quantitas velocitatis respondere videtur. s. faciendo infinitã in actu, vel mouendo absq; obligatione ad certam velocitatem, & primo modo infinita velocitas effectus rationem habere non potest (cùm sit de genere impossibilium ex terminis) secundo modo infinitæ potentiæ proprius effectus est.

¶Ad tertium dicitur, quòd infinitæ potentię motiuæ absolutè repugnat mouere actualiter secundũ totum suũ posse, quò ad velocitatem motus, nõ autem quò ad durationẽ eius: quia operatio talis est de genere operationum impossibilium ex terminis. Et id quod multos in materia ista decipit, est: quia assumitur talis motio, vt operatio quædam: & quare infinitæ potentiæ motiuę repugnet, quærunt: cùm tamen, (vt ex dictis patet) non sit de genere operationum, sicut nec alterare cœlum. Nec ex his imponas mihi q; dicam infinito posse, non posse attribui adæquatum operari actualiter. Hoc enim ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur, sed tantùm quòd infinito posse motiuo non potest respõdere adæquatum operari actualiter quò ad velocitatem motus. Ex hoc enim non sequitur vniuersalis negatiua, ergo non potest respondere adæquatum operari: tamq; quod respondeat infinitum operari quò ad durationem motus, & quò ad operationes immanentes. s. intelligere & amare, &c. Vnde ad quæsitum cum distinctione dicendum est, quòd infinita potentia motiua potest referri ad motus velocitatem, & ad eius durationem. Et primo modo repugnat sibi mouere secũdum totum suum posse: quia ista non est operatio, sed quiddam plus quam chimericũ. Secundo modo non repugnat imò de facto conuenit, vt ex dictis patet.

¶Quarò dico, q; ex hoc antecedente, A est virtus motiua infinita agentis liberi: non potest inferri, ergo mouet, aut potest mouere in non tempore: dicam enim, in nullo tempore mouere potest tanquam adæquato effectu, sed mouet semper certo tempore sicut elegit: non tamen sic quin quantũ est ex ratione virtutis posset velocius mouere. Cùm enim ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè, nihil aliud sequatur, nisi q; quia tanta potẽtia potest mouere tanta velocitate, & maior maiore, infinita potest infinitate velocitate mouere: & hoc cõtingat dupliciter, scilicet aut quòd possit exire in actum secũdum faciendo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciendo infinitam velocitatẽ:aut q̃ sic semper posit:vt nũquam exeat in actum secundum,faciẽdo aliquam velocitatem, quin possit adhuc facere maiorem,& ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè nõ necessario sequatur,q̃ ponit exire in actũ primo modo:& ex hoc q̃ est agentis liberi, necessario sequatur q̃ exeat in actum secundo modo:si debet exire in actũ,consequens est quòd non ex infinita potentia motiua agentis liberi absolutè considerata,nec ex ipsa simpa cum tali modo agẽdi deducatur necessario,ergo motus in non tempore. Et consequenter cum omnis conditionalis vera sit necessaria, ista conditionalis non est vera.Si datur virtus motiua infinita agentis liberi,posset dari motus in non tempore.Et sic patet ad secundam probationem illius minoris quid dicendum sit,scilicet q̃ falsum est,q̃ ex ratione infinitæ potentiæ motiuæ absolutè sequatur,ergo motus in non tempore.

¶ Tertiũ quod habet hæc secunda opinio,est,q̃ non potest aliter saluari infinita potẽtia in rerum natura,nisi ponẽdo ipsam agere libere:eo q̃ aliter sequeretur motus in non tẽpore. Sed hoc non est dictum commune, vnde non videtur tutum sequi illud,præsertim,quia (vt ex dictis & dicendis apparet)à multis illustribus viris saluatur,etiam si Deus non agaret libere.

¶ Tertia verò opinio,quã S.Tho.8.Phy.protulit in lucẽ,dicit q̃ sola distinctio modi essendi,scilicet in magnitudine,vel extra, sufficit ad saluandam virtutem motiuam infinitam absq; motu in non tempore,quicquid sit de modo operandi . Ita q̃ secundum eam quamuis ista conditionalis sit vera . Si virtus motiua infinita est in magnitudine,daretur motus in nõ tempore: illa tamẽ nõ est vera.Si motiua virtus infinita esset extra magnitudinẽ, daretur motus in nõ tẽpore.Et fundamentũ huius est,quia veritas primæ conditionalis fundatur super tribus. Primo super infinitate motiuæ potentiæ:ex qua habetur,q̃ possit mouere infinita velocitate.Secundò super modo essendi eius in magnitudine,ex quo habetur,q̃ quantum est posse,tantũ est operari.Tertiò super hoc,q̃ effectus non est dignior sua causa, ex quo habetur,si aliqua virtus est in magnitudine,eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine.Ex his enim tribus consurgere veritatem illius conditionalis,patet ex eo,q̃ quodcũque horum trium desit,conditionalis non est vera.Si enim deest infinitas potentiæ motiuæ, numquam deducetur motus in non tempore similiter si non ponitur in magnitudine seu operari tantũ quantũ potest:nunquam deducetur motus in nõ tẽpore:& nihil minus si non ponitur q̃ operetur in passo capaci adæquatæ operationis illius potentiæ:nunquã sequeretur motus in non tẽpore:quẽ constat non sequi nisi ex motione adæquata potentiæ motiuæ infinitæ.In operationibus siquidẽ transeuntibus non solum impeditur operatio,& eius quantitas ex parte potentiæ actiuæ,sed ex parte passi.Constat autem quòd proprium passiuum motiuæ virtutis est mobilẽ in actu:quod oportet esse actu,quantũ,& corpus:&c.vt patet 6.Phy.tex. 12. & ideò nisi ponatur,q̃ adæquata motio virtutis motiuæ infinitæ assumptæ in antecedente possit recipi in corpore in actu seu in magnitudine(idem enim sunt in proposito) non potest deduci:ergo mouet in non tempore,& quia hoc non ponitur,potest absolutè,quia est impossibile:ideò oportet poni,vt sequẽs ex antecedente aduersarij, habetur autem vt iam diximus ex illo,quia causa non est indignior effectu. Ex his aũt patet quarte secunda conditionalis.s. si virtus motiua infinita esset extra magnitudinẽ,daretur motus in non tẽpore,non est vera, quoniam deficit sibi tertia cõditio. Nõ enim oportet virtutis existentis extra magnitudinem dari, adæquatũ opus in magnitudine.& ratio est,quia virtus immaterialis cõparatur ad omnia quanta,vt vniuersale ad particularia:non in prædicado,sed potius in essendo & causando: nec est rationabile, vt materiale possit totam immaterialium virtutem adæquare.

¶ Vnde ad maiorem horum euidentiam considerandum est, q̃ motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine & extra,diuersimodè cõparatur.Illi quidẽ,vt effectus proprius causæ particulari & propriæ:huic vero, vt effectus particularis causæ vniuersali(quemadmodum liquefactio ceræ virtuti solari)quia motus est effectus in corpore,& consequenter fit à virtute corporea sicut ab vniuoco: à virtute verò immateriali sicut ab æquiuoco & vniuersali.& ideò sicut ridiculum esset ex quantitate virtutis solaris inferre quantitatẽ huius particularis effectus, vt adæquantem virtutem solis,ita irrationabile est ex quantitate virtutis immaterialis inferre quantitatẽ huius effectus particularis,qui est velocitas motus tanquam effectum adæquatum.

¶ Considerandum rursus est, quòd inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine seu absolutè,& potentiã motiuã infinitam in corporeã,hoc interest,q̃ illa,aut nihil aliud per se dicit nisi principiũ motus(vt patet si sumatur absolutè) aut si aliquid aliud addit,nihil addit,eleuans ipsam supra rationẽ proprij principij motus, vt patet si sumatur in magnitudine. Ista aũt ex hoc q̃ immaterialis ordinis ponitur,supra rationẽ proprij principij motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter quod ex hoc ipso,q̃ ponitur extra magnitudinem,sequitur q̃ non per se primo respiciat motus velocitatẽ, qui est corporeus effectus,quemadmodũ faciunt virtutes corporales,sed altius qui per se primo aspiciat,& secundario,& quasi per accidens motũ.Vnde fit vt infinitas virtutis motiuæ,si esset in magnitudine,motus velocitate necessariò manifestaretur.Infinitas autem virtutis motiuæ existentis extra magnitudinẽ, non quia.s.infinitas potentiæ in magnitudine,est per se primo particularis principij motiuiinfinitas vero potentię extra est per se primo rei eleuatæ supra ordinẽ principiorũ motiuorũ particularium:ac per hoc altius quid respicit, vt adæquatũ motũ * quàm velocitatem motus. Imaginandum est enim q̃ res illa infinita extra magnitudinẽ, quamuis habeat in se vnde possit mouere:hoc tamen opus nõ per se primo respicitur ab illa sed aliquid altius:quia vt pluries dictũ est , motus per se primo est actus corporis:virtus aũt illa eleuata est sicut supra corporalia super omnia corporalia,per se primo, quod dico propter ens & bonũ & alia huiusmodi:quæ &si sint corporalia,non tamen per se primo.& ideò non oportet si virtus illa est infinita,velocitatem infinitam posse ab ea prouenire.Ex duobus ergo falsificatur secundum S.Th.conditionalis ista.Primò,ex eo q̃ virtutem extra magnitudine non oportet habere adæquatũ facere suæ virtuti,cũ agat per intellectum,vt dictum est in 2. opinione.Secundò,ex eo q̃ considerata virtute infinita extra magnitudinẽ non considerato modo operandi:sequeretur,ergo daretur motus in nõ tẽpore,quia non posset fieri motio quo ad velocitatem adæquatam virtuti motiuę:quia moueret corpus in actu,puta cœlum:quod non esset capax motionis adæquatę illi virtuti,nec absolutè:quia hoc implicat,nec ex hypothesi datur,q̃ infinita potentia non est cõcessa in magnitudine, sed extra.¶ Contra hãc aũt opinionẽ dupliciter obijcitur. Primò q̃ a si ex sola incorporeitate virtutis motuę infinitę,habetur fuisse ratio falsitatis secundæ cõditionalis,manifestè sequitur q̃ nõ refert si ponatur virtutẽ illã esse motiuã necessario, dũmodo ponatur incorporea:istæ enim ista duo simul, non enim est impossibile virtutẽ immaterialẽ esse necessariò motiuã:vt Aristo.& philosophi tenent de animalibus orbiũ. Ex hoc aũt quæratur in quãto tẽpore moueret virtus infinita extra magnitudinẽ moues secundũ totũ posse,& signetur illud tẽp°,& tũc procedatur iuxta text.79.8.Phy.deducẽdo ad impossibile,q̃ æqua presse cõtra Auer.in 2.cæ.cõ.18.& 71.¶ Ad primũ horum dicitur,q̃ istæ duæ cõditionales distãt sicut cœlũ & terra. Si infinita potẽtia motiua esset extra magnitudinẽ,moueret in non tẽpore:& si infinita potẽtia motiua existens extra magnitudinẽ, moueret secundũ totũ suũ posse,moueret in nõ tẽpore.Secunda enim est vera:quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secundũ totũ posse actualiter mouere, & consequẽter habere mobile talis motiõis subiectum:cũ motus sit actus mobilis,ac per hoc in hac conditionali saluantur tres antedictæ cõditiones. In alia verò, nõ habetur ex hypothesi antecedẽtis mobile capax totius posse:& ideò est falsa ex defectu tertiæ cõditiõis.De illa aũt cõditionali super quã firmatur argumentũ, si esset extra magnitudinẽ,finita virtus motiua,necessariò daretur motus in nõ tẽpe:dicẽda sunt duo. Primò,q̃ est impertinẽs propositio,ga nõ habetur ex dictis S.T. Multũ enim refert posita virtute infinita incorporea loqui de ipsa, & cõsequẽtibus ad ipsam,vt sic abstrahẽdo à quibuscũq; alijs quę nõ necessariò ipsam infinitã & incorporeã comitantur,& loqui de ipsa addẽdo sibi specialẽ modũ agendi.s.necessariò. Primo enim modo est fermo S.T.& nõ fcõ.&primus nihilominus modus nihil ponit incõposibile.Secũdus verò forte adiunat incõposibilia: quia quãuis virtuti incorporeæ nõ repugnet esse necessariò motiuã & velocitatiuã motus,repugnat tamen forte virtuti incorporeæ infinitæ.Vnde nõ oportet de illa cõditionali solicitũ hic esse.Si tamẽ de veritate eius quęratur,dicendũ secũdò videtur q̃ est falsa eadẽ ratione:quia.s. ex hypothesi antecedẽtis habetur q̃ immobili posset recipi adęquatus effectus illi virtuti.Vt enim iam infinities tactũ est,motus in nõ tẽpore est quoddã impossibile ex terminis,& nõ sequitur nisi ex aliqua hypothesi impossibili,quã requirere illa tria mõstratũ est.

¶ Et cùm contra arguebatur,ergo moueret in aliquo certo tẽpore,signetur illud,&c.respondetur,quòd quia ex parte motoris nulla posset certitudo velocitatis determinari: quia nec ex libertate,nec ex finitate potentiæ,& in non tempore mouere,

* aliam motum.

verè, non sequitur ex hypothesi,oportet dicere, q̃ si moueret, moueret ea velocitate,cuius mobile esset capax:puta si esset mobile nõ violẽtabile & capax motus 24.horarũ tanto tẽpore moueret illud,& nõ minore.Et si contra hoc dicatur, (gnetur tẽpus,illud intrepidè assignetur:puta vna hora, vel decẽ: hoc enim nõ refert.Et si procedatur deinde ad hoc q̃ eodem tẽpore mouebit idẽ mobile virtus finita & infinita:dicetur hoc non esse inconueniens,quãdo aliunde prouenit quã ex virtute motiua.Inconueniens liquidè est q̃ virtus finita & infinita ex proprijs meritis consideratæ moueant æqualiter : sed quando aliunde hoc prouenit,puta ex libertate agentis (vt secunda opinio dicit)vel ex parte mobilis,vt modo dicitur:vel ex mediatione alterius motoris,vt vltima opinio Auer.dicet, nullũ inconueniens est.Sed sunt in hac responsione adhuc duo dubia. Primum est,quia,ex eo q̃ in antecedente ponitur virtus infinita motiua,ponitur consequenter * mobile adęquatum.Motiuũ enim ad mobile refertur,vt dicitur 5.Mera.ca.de aliquid.& sic tertia conditionalis est vera.Secundum est,quia licet tale, vel tale mobile certam velocitatem sibi determinet,non tamẽ mobile in communi,& ideò comparando illam virtutem infinitã separatam necessariò agentem ad mobile in communi, restat dubium,an moueret in non tempore,an certo tempore.

* Aliæ conseqũtiæ.

¶ Ad primum horũ dicitur,q̃ illa ratio illa tenet:quãdo vis motiua est eiusdẽ ordinis cũ mobili:tũc enim ex suppositiõe tanti actiui necessariò supponitur adæquatum proportionaliter passiuũ. Quãdo aurẽ supponitur tantũ actiuũ altioris ordinis:non oportet tantũ passiuum supponere:quia cũ passiuũ non respiciat nisi mediante actione transeunte, quã facit,vel facere potest in eo)& virtus altioris ordinis,scilicet vniuersalis immaterialis:nõ oportet quòd habeat,aut habere possit aliquã actionem in passo corporeo sibi adæquatam:consequens est , quòd non necessariò supposita tãta virtute motiua immateriali supponatur mobile adæquatum proportionaliter.Vnde licet motiuum dicatur ad mobile vniuersaliter:tantũ tamen motiuum non dicitur ad tantũ mobile vniuersaliter: sed quando motiuum est eiusdem ordinis cum mobili.

¶ Ad secũdũ dicitur,q̃ q̃uis docuerit Ari.in Physicis motorẽ in cõmuni mobili in cõmuni cõparare: & quicquid cõtradicit talibus proportiõibus,esse impossibile:nõ tñ didicimus cõparare mobili in cõmuni motorẽ contractum , qualis est ille, de quo loquimur:motor enim est separatus à materia. Vnde tali motori attribuendum est tale mobile,puta cœlum:& non mobile in cõmuni.Constat autem quòd tale mobile aliquam sibi certam velocitatem determinat,vt dicitur.2. cœli. text. 39. ¶ Et si curiosè quæratur,quid dicendum sit ad illud quæritum, dicendum est,quòd si ille motor applicaretur corpori mobili absolutè, q̃ moueret nulla certa velocitate. Et si dicatur , hoc est impossibile,concedatur:quia etiam antecedens est impossibile,nec est à nobis vnquam concessum Ad alterã obiectionẽ, quia dicebatur hanc tertiam opinionem esse contra Auer.dicitur dupliciter.Primò,q̃ non est verum nisi per accidens. Auerrois enim ideò dixit,quòd si anima cœli esset infinitę virtutis, moueret in non tẽpore:quia supponebat ipsam necessariò mouere:vnde ex modo agendi supposito tenet apud ipsum consequentia.Sanct. Tho autem loquitur de virtute infinita incorporea abstrahendo à modo operandi , ideo in hac opinione non sunt contrarij per se.

¶ Et si dicatur,saltem habetur,quòd secundum Auerroim , illa tertia conditionalis est vera: dicitur secundo quòd hoc est verum,non tamen propterea est relinquenda:quoniam maior est authoritas rationis quam sit Auerrois & omnium philosophorum simul. Et puerorum nõ philosophorũ est sequi dicta alicuius,credendo q̃ non dixit hoc absq; magna & sufficienti ratione: & relinquere argumenta aũ oppositũ necessaria , aut ppe.

¶ Quarta opinio ab Auerroi 12.meta.con.41.explanata:duabus distinctionibus censet egere positionem dicentem virtutẽ motiuam infinitam absque motu in non tempore. Prima est modi essendi,vt scilicet ponatur immaterialis & non in magnitudine.Secunda est modi operandi, vt scilicet moueat mediatè, & non immediatè. Supponit enim omnia imaterialia agere naturali necessitate. & sic dicit quòd ideo non sequitur motus in non tempore si ponitur primus motor virtutis infinitæ , quia idem mouet mediante anima cœli, modificante in effectu velocitate,scilicet motus infinitatem primi.

¶ Sed hæc opinio à S.T.& Aegidio 8.Phy.arguitur insufficientia.Scoto aũt in primo sent.dist.8.q.vlt. ratione vlt. arguitur falsitatis.Insufficiens quidem dicitur à S.Tho.quia cũ Arist.8. Phy.duos effectus attribuerit infinitati virtutis,scilicet mouere tempore infinito,in tex.78.& mouere in non tẽpore.in tex. 79.& Auerrois ponendo infinitã virtutem, ex mediatione motoris finiti dicat impediri motum in non temporẽ, & non impedire motũ in infinito tempore: imò dicit quòd quia ille primus motor est infinitæ motionis: ideò mouet tempore infinito,& quia ibi est alius motor finitus,ideò mouet incerta velocitate. Restat assignãda ratio quare mediatè mouere nõ impedit infinitatẽ tẽporis, sicut impedit infinitatẽ velocitatis, q̃ Auer.non fecit. Ab Aegidio verò quasi Deus moueret immediatè,nõ propterea moueret in nõ tempore: quia motus in nõ tempore est de genere impossibilium.Falsa autem dicitur, q̃ virtus infinita habet omnẽ perfectionẽ causæ efficientis quam habet ipsa cum causa secunda proxima:& ideò sequitur quòd immediatè posset causare omnẽ illum effectum in cœlo per se quem potest cum anima: ergo & causa si necessario agit quicquid potest,vt supponitur,& vltra:si causat illud immediatè:ergo in non tempore : quia virtus infinita agens secundum vltimum virtutis suæ & immediate,non potest agere in tempore.

¶ Ad horum autem primũ dici potest, quòd quamuis difficile sit reddere illius quęsiti rationem: non tamen est impossibile. Difficile quidẽ. quia ratio eius non potest sumi ex eo quod infinitas temporis sit effectus possibilis: infinitas verò velocitatis impossibilis .Ex hoc enim non habetur:quare mediato impediat sequelam huius & non illius:licet habeatur quare illud possit fieri,& nõ hoc.Nec põt sumi ex eo q̃ aliter attribuitur infinitæ potentiæ infinitas tẽporis,& aliter infinitas velocitatis,scilicet q̃ illa attribuitur infinitæ potẽtiæ siue in magnitudine,siue extra:hæc aũt in magnitudine tantũ : quoniã dato q̃ hoc sit verũ,apud Auer. reputatur falsum:vt patet ex dictis:& ideò solicitus fuit de virtute immateriali infinita:quare nõ mouet in nõ tẽpe:& ponit mediationẽ motoris. Nec põt sumi ex eo q̃ virtus velocitativa in infinitũ nõ est cõcibilis:virtus aũt cõtinuativa in infinitũ est cõcibilis: quoniã hoc est falsum,jo quendo de virtute per se cõtinuativa in infinitũ,qualis est virtus primi motoris.Impossibile aũt non est:quia põt sumi ratio ex eo q̃ ad hoc vt infinitas tẽporis proueniat ab infinita virtute,sufficit per se primò respici ab illa q̃ mediatio motoris nõ aufert.mediatio enim causarũ non aufert pluralitatem causalitatũ.Non enim ex hoc q̃ sol & homo generant hominẽ,tollitur pluralitas causalitatis solis respectu proprij effectus, qué habet in homine. Ad hoc aũt q̃ infinitas velocitatis proueniat à virtute infinita, exigitur q̃ virtus illa absq; vlla modificatione attingat motum. Hoc autem motoris mediatio tollit:quia virtus primi motoris modificata in secundo,& non in sua illimitatione attingit motum.Et sic ex vi mediationis satis fieri videtur quæsito,& sufficiens reddi responsio data.

¶ Ad Aegidiũ verò dicitur, quòd illa ratio non excludit quin illa conditionalis sit vera,si Deus virtutis infinitæ moueret immediate,moueret in non tempore,supposito eo quod supponit Auerrois, scilicet quòd agat secundum totum suum posse. vnde impossibilitas consequentis,nihil aliud concludit,nisi q̃ antecedens est impossibile : cuius oppositum probandũ erat ab Aegidio,si ex impossibilitate consequentis reprehentione dignus censebatur Auerrois.

¶ Ad secundũ autẽ dicitur, q̃ aliud est loqui de perfectiõe causæ,aliud de modo causandi:nec licet ex perfectione causæ ad modũ causandi inferẽdo digredi,sed committitur sophisma figuræ dictionis.Vnde ex hoc q̃ primus motor est nõ minus perfectæ virtutis,quã ipse cũ anima cœli simul:non licet inferre, ergo eodẽ modo põt solus facere quod facit cũ anima cœli, quia:aliud est posse,aliud posse tali modo.Et similiter nõ licet inferre:ergo põt immediatè facere quicquid põt facere cum medio:quia immediatè agere ad modum agendi pertinet.

¶ Et si quæratur,vt arguendo dicitur, vnde põt reddi ratio, quòd virtus infinita sit alligata tali modo mouẽdi, scilicet mediatè,diceret Auer.q̃ hoc non est ex defectu potẽtiæ , sed ex essentiali ordine cõnexionẽq; causarũ & effectuũ vniuersi, vt in eo saluetur vtrũq;.s.pluralitatis causalitatis primi depẽdentiẽq; aliorum ab eo,& distinctio causarum effectuũq; cum illarum efficacia,& istorum dependentia ab illis. Nihil enim horũ necessariò saluaretur in vniuerso,ordoq; vniuersi necessitate careret,si primus motor infinitæ virtutis non esset necessaria connexione coniunctus medijs causis in causando.

¶ Et si cõtra hoc instetur:quiavt dicitur in prima propositione libri de causis,causa prima plus influit & prius in effectũ quã secũda:ergo,si est infinita,& agit naturaliter in primo signo totũ effectũ totaliter causari:& sic nõ remanet ad quid actio causæ secũdæ terminetur.Respõderi põt,q̃ ex hoc q̃ causa prima plus & prius natura influit quã secũda:nõ habetur,ergo totaliter causat ipsum quantũcũnq; ponatur infinita & naturaliter agẽs:accipiẽdo ly totaliter,ex parte causalitatis.Tum quia nõ causat ipsum omnimodo,quẽ effectus exigit ad sui factionem naturalem

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalem, nec ex eo q̃ totus effectus causatur, ab vna causa habeatur: ergo alię cause nihil faciunt, quia faciũt idẽ realiter alio modo. Nõ enim ideo dicitur plures causæ essentialiter ordinatę esse, quia aliquid eius fiat ab vna, & aliquid ab alia, sed vt totus effectus secundũ quælibet sui ratione habeat propriã & per se primo causam: quamuis totus à qualibet fiat secundum re, vt superius dictũ est. Tum quia infinitas causæ primæ nõ largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine. verbi gratia. Quamuiscunq; ponatur solis virtus infinita, ex hoc non habetur, q̃ ipse absq; homine posset producere hominẽ, sed q̃ effectũ proprium in homine efficacissimè fortiretur: ita quantũcunq; ponatur diuina virtus infinita, & necessario agentis, ex hoc nõ subtrahuntur actiones secundorũ agentiũ, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia quæ illa agũt alio modo, & saluatur aliquẽ effectũ, puta sempiternitatẽ habere per se causam & proprium effectum primi esse intimum & primum in quolibet effectu. Illud autem quod ibi dicitur, quod in primo signo effectus totaliter est à prima causa, &c. imaginarium magis quã philosophicum quid sonat. non enim alia ratione philosophi secundum quorum intentionem loquimur, dicunt primam causam plus & prius influere in effectum causæ secundæ, quam secunda nisi quia per se primo effectus primæ causæ, cõmunioris & intimioris, ac prioris rationem habet in effectu, vt patet in propositione adducta & eius commento, sicut verbi gratia, Causans per se vitam in homine, magis & prius dicitur influere in hominem, quàm causans per se animalitatem in eodem: quia illud est intimius, prius & communius.

¶ Ex hoc autem non habetur, quòd in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se & quòd aliæ superfluant: etiam si dãs vitam, esset virtutis infinitæ: dato etiam quòd speciali causalitate attingeret hominem. Quod tamen est erroneũ in philosophia: quia causa prima non attingit effectum causæ secundæ, nisi mediante actione causæ secundæ, quamuis magis & prius propter rationem dictam.

¶ Colligendo ergo responsionem ad primum argumentũ principale, dicimus tripliciter respõderi posse, vel tenendo primũ motorem mouere liberè, vel nõ considerando hoc, tenendo ipsum esse immaterialem, vel tenendo ipsum mouere mediatè. Et quòd nulla harum Aristo. repugnat. Auer. tamen sola prima quamuis tertia ab ipso habeatur.

¶ Ad secundum argumentum principale dicitur, quòd tenẽdo viam Auarrois de necessaria cõnexione virtutum agentiũ &c. manifestè patet quòd non ponitur in rerũ natura aliquid possibile secundũ potentiã actiuã, quin ponatur secundũ potentiã passiuã: & quòd infinitati potentiæ diuinę respondet potentia passiua cæli ad sempiternitatem motus. nec est alius effectus in motu possibilis ex illa virtute accepta, secundum omnes conditiones necessario ipsam comitantes in rerum natura.

¶ Tenendo autem alias responsiones, iam patet responsio dupliciter. Primò, admittendo quòd omni potentiæ actiuæ respondet passiua, sed non quoad omne quod esset absolutè possibile ex illa virtute fieri, & si potentiæ infinitæ motiuæ respondet potentia cæli quo ad sempiternitatem motus: non autem quoad omnem gradum velocitatis, qui posset fieri ex illa virtute absolutè. Et huius ratio ex dictis haberi potest: quia potentiæ actiuæ vniuersalis altioris ordinis non oportet respondere passum corporeum capax totius eius virtutis quoad omnia: quia non per primo respicit effectum particularem, vt dictum est, & est philosophiæ principiis satis consonum.

¶ Secundo potest dici, quod licet omni potentiæ actiuæ respondeat possibile, non tamen potentia passiua, vt patet de productione intelligentiarum à Deo, siue ab æterno, siue in tempore. Et hoc propter rationem dictam. Nec tamen oportet respondere aliquod vnum possibile adæquatum, sed vt ex dictis patet, virtuti infinitæ respondet infinitum possibile. non sic quod possit produci aliquod infinitum nisi duratio, sed sic quòd nullis finitis possibilium producibile ab ipsa auctatur: sed quocunque pro ducto potest perfectius produci quantum est ex ratione virtutis actiuæ. Et hoc modo quantitas virtutis in effectu manifestatur, & non primo modo tantum.

¶ Quod verò in vltima confirmatione dicitur, proportionaliter intellectum propositum magis confirmat quàm impugnet, quia quemadmodum mobile infinita, velocitate potest dupliciter intelligi, vno modo quòd possit actualiter infinita velocitate mouere alio modo sic, quod quacunq; velocitate motũ potest velocius moueri) & primo modo impossibile est ponere mobile: secũdo verò est possibile, ita est de motiuo quod sit impossibile est dare motiuũ infinita velocitate primo modo: sed secundo tantum: quòd etiam oporteret esse infinitæ virtutis.

¶ Et aduerte quod de facto secundum philosophos huic argumento dicendum est, quòd potentiæ infinitæ respondet in rerum natura effectus infinitus, scilicet tempus infinitum motus cœli per se productum, & potentia passiua cæli ad hoc. Et quia hoc est fusi icieus manifestatiuũ infinitatis virtutis: vt patet ex dictis. Cætera autem pro verè philosophantium quiete dicta sint.

¶ Ad tertium principale dicitur, quòd licet solo tertio modo arguatur ibi secundum mentem Auer. & nec etiam illo modo habeatur intentum, attamen singulis ordinatæ respondendum est, præmissa prius intentione illorum verborum secundum veritatem. Intendit igitur ibi Auer. loquens de proximis motoribus orbium, non excludere infinitatem vigoris à Deo qui nullius orbis est anima. Sed concludere infinitatem vigoris nõ sequi ad motorem tempore infinito ex hoc quòd motor infiniti vigoris habet necessariò infinitam potentiam, & consequenter infinitam naturam. Ex hoc enim sequitur, quòd si motor tẽpore infinito necessariò esset infiniti vigoris: q̃ haberet & potentiam, & naturam infinitam. Et cum plures sint motores tempore infinito, sequeretur vlterius quòd ex positione plurium motorum cœleitium tempore infinito, non haberentur prorpria naturis motorum: sed hoc tãtùm q̃ sunt motores infiniti. Et sic vlterius sequeretur, quòd non esset ibi multitudo motorum nec diuersitas proportionũ motorũ ad mobilia, sed motus in non tempore, &c. Et tenent consequentiæ, vt ibi: quia tunc illi motores conuenirent in natura & potentia infinita intensiue, quemadmodum modo de facto conueniunt in mobilitate: ex qua habent quòd possint continuare motum tempore infinito. Et sic non esset vnde differrent ab inuicem. Hęc est sententia Auer. ibidem, vt patere potest ex eiusdem exercito: ex qua non habetur primum motorũ esse vigoris finiti.

¶ Ad primum ergo modum arguendi ibi tactum, dicitur quòd non sunt in eo tot verba, quot errores. Consequẽtia primo nihil valet. propositio deinde dicens, quòd quælibet pars infiniti est infinita, licèt sit vera de parte aliquota: non tamen iuncta cũ alia consumpta, scilicet infinitum non est maius alio infinito. Patet enim in quantitate permanente, Quòd si ponatur linea infinita vtrinque versus oriens & occidens, & secetur in directo puncti Meridiei, quod vtraque pars est infinita: & tota est maior vtraque parte. Et similiter in quantitate successiua. Si secetur in termino decimæ horæ huius diei totum tempus æternum, vtraque pars est infinita, & tamen totum tempus est maius qualibet earum. Falsum est ergo comparando infinitum simpliciter infinito secundum quid quale est pars aliquota infiniti, quod vnum non sit maius alio: & quia talis est comparatio in proposito nostro, patet nihil concludi.

¶ Et vt ostendatur quatus error in hoc sophismate latet, adhuc declaratur, quòd etiam cõparando infinitum simpliciter infinito simpliciter, stat vnum esse maius alio. Numerus enim reuolutionũ lunæ est maior numero reuolutionum Saturni (& loquimur de motu proprio) & tamen vterque est infinitus secundum ponentes motũ æternum. Antecedens patet, quia singulis reuolutionibus Saturni respondent amplius trecentę sexaginta reuolutiones lunares: quoniam illæ singulis triginta annis vnam complet, illa verò vigesimo octauo quoq; die, vel circa suam peragit. Vnde diuus Tom. præclarè docet in tertia parte, quæst. 10. arti. 3. ad tertium, q̃ non est proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed nõ excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat hoc super textu 58. & 57. tertij physic. vbi dicitur, quòd infinitum non est, vt substantia, sed vt accidens quędam accidentis autem proprium est qualificare id cuius est accidens. Et propterea quemadmodum infinitas adueniẽs alicui, puta diebus, non infinitat nisi numerum dierum: ita impossibilitas infinitatem consequens non ponitur nisi in ordine dierum. Et propterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari plures dies: sunt tamen multo plures horæ illorum dierum, quam ipsi dies. Et similiter infinitis horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo plura minuta illarum horarum quam horæ ipsæ.

¶ Nefas quòq; esse videtur, conditiones totius & partis in impartibili & summæ perfecto, ac per hoc vocato quanto virtualiter, requirere: cùm non maius quid sit totum hoc, Deus bonus, sapiens, viuus, quam hoc solum, scilicet Deus, aut econuerso. sine ponatur finitæ virtutis siue infinitæ: quia non æqualis, sed eadem est perfectio rei illius, & omnium quæ eius sunt.

¶ Ad secundum verò modum arguendi dicitur, quòd sicut tactus quantitatiuus quia secundum extrema est, expellit id in quod fertur, tactus autẽ virtualis, quia interiora penetrat, magis conseruat & confirmat si contrarius non est tactio: ita infinitum corporei proprium est sic omnia occupare, vt omnia excludat, nihil secum compatiens: infiniti verò virtualiter proprium est sic

omnia implere, vt ea faciat virtuosa & cooperantia, & [illegible] illuminationem suam in effectibus. Vnde ex infinitatis nõ excludunter alia actiua, sed magis ponũtur, vt superius quoque dictum fuit.

¶ Ad vltimum autem dicitur, quòd dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno modo sicut aliqua participantia aliquid proprijs constitutiuis diuersificãtur, sicut homo differt ab equo & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiã distinguitur ab alijs quę sunt talia per participationẽ sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis vtriusq; extremi: & de hac est sermo Auerrois ibidem. Secũdo modo nõ infert finitatem, nisi vnius extremi, scilicet participantis tantũ. Illud autẽ quod est per essentiam, ex hoc ipso q̃ purũ est, ab alijs distinguitur absq; aliquo finitante & cõtrahente. Et licet ab infinito nullũ positiuũ excludatur virtualiter, multa tamen excluduntur formaliter: quibus participantia ipsum ab ipso distinguuntur, excellentiori modo omnia præhabente.

¶ Ad quartũ principale dicitur, q̃ cõsequentia nihil valet. Et ad probationẽ cõcessa suppositione negatur minor, scilicet q̃ distãtiũ ab aliquo in infinitũ, alterũ nõ sit altero propinquius illi, vt patet manifestè & in quãtitate permanẽte & successiua. In permanẽte quidẽ, si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis, cõstat q̃ tã pars intercepta sub tropico cãcri, & circulo æquinoctiali, quã pars intercepta inter circulum æquinoctialẽ & tropicũ capricorni, in infinitũ distat à quãtitate lineę infinitæ versus Septentrionẽ, & tamẽ dubiũ non est quin pars sub tropico cãcri esset illi propinquior: quia minorẽ viã actura esset, si ad infinitã attingendã moueretur. In successiua verò cũ tã dies hesternus quã hodiernus in infinitũ distet ab æterno tẽpore præterito: constat tamẽ q̃ propinquior hesternus fuit quã hodiernus, & hodiernus quã crastinus. Alioquin mundus quotidiè nõ esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter quæ sunt cõtra sensum. Est autẽ ratio quare stat inter aliqua esse distantiã infinitã, & tamẽ vnũ altero magis distare: quia distãtia illa nõ est infinita vtrinq;, sed ex vna parte tantũ, sicut cõtingit in proposito, & in instãtijs adductis. Tunc enim & ex parte infiniti habetur ratio infinitæ distantiæ cæterorũ ab illo: & ex parte finitorũ habetur ratio maioris & minoris appropinquationis ad primum, vt patet in exẽplis adductis: quia enim tẽpus præteritũ est infinitũ, ideo infinita distantia est à parte antè inter singulos dies & ipsum, quia verò hodiernus dies finit hinc tẽpus elapsum, ideo est finita distãtia à parte post. Et consequẽter ex ista parte pòt accipi ratio quare est propinquior hesterno elapso, quà dies crastinus. Et similiter est de distãtia inter Deũ & creaturas. Ex parte siquidẽ Dei infinitæ distantiæ ratio habetur, ex parte verò creaturæ distãtia finitur. Et ideò hinc sumitur, quod vna est propinquior altera primo entis infinito. Vnde posset cùm distinctioe dici ad minorem, q̃ distantia infinita est duplex, scilicet infinita vtrinque seu simpliciter, & infinita secundũ quid, seu ex altera parte tantùm, & quòd quamuis primo modo sit vera, secundo tamen est falsa, & sicut est ad propositum.

¶ Ad quintum principale dicitur breuiter, quòd omnes authoritates Auer. in hac re, excepta illa octaui physi. qua dicitur nõ esse virtutis finitæ nec infinitæ, loquuntur de motoribus proximis, ideſt, animabus cœlorum: vt ipsemet Auerr. in commenta. 41. 12. dicit, cùm post distinctionẽ motoris infiniti à finito subdit, quòd proportio inter motorẽ & mobile in cœlestibus, est propter motorem finitum: & q̃ propter ipsum dixit Aristo. in 2. cœli, q̃ primus orbis esset in labore, &c. Vel, & clarius (licet in idem redeat) dicendum, quòd ideò sæpè Auerr. negat dari motorem infiniti vigoris, sic quòd possit semper velocius mouere: non ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum, & finitate motorum proximorum. Ex his enim fit, vt quemadmodùm negatur. 9. commen. 7. Deum posse producere muscam, non ex defectu potentiæ, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum exigente talẽ effectum fieri mediãte corpore cœlesti mobili, ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quòd motor aliquis possit semper velocius mouere. Non ex defectu potentię primi motoris. sed quia non potest mouere nisi mediante anima cœli, in qua modificatur virtus eius. Et sic nullus motor relinquit potens maiorem velocitatem facere: quamuis primus sit vigoris infiniti. Illud verò quod in comment. 79. 2. Physi. dicitur, scilicet quòd motor immaterialis, nec finitus nec infinitus dici põt, quãuis sonet quid falsum & ridiculosum, & propterea reprehensum sit à multis, quidam extorquentes, intelligunt ea ratione dictum de solo Deo: quia non est virtutis actiuę, sed tantum motiuę vt finis. Quidam verò, quia non est virtutis actiuæ respectu velocitatis motus: de qua ibi est quæstio, sed tantùm sempiternitatis motus. Ego autem nolẽs Auerroim Thomistam facere, neque me Aueroistam, sed veritatem solã sequi (quãtùm cognoscere potero Deo cõcedente) puto id tunc voluisse Auerroim, quod sæpè mentè mea pulsauit tanquam de Aristotelis officina veniens scilicet quòd virtutes immateriales nõ sunt quantæ virtualiter, & consequenter nec finitæ nec infinitę. Nõ simpliciter, sed eo modo quo sunt quãtæ virtutes corporales, scilicet quod nõ sunt proportionales motibus, vt scilicet quãto maior motus, tanto virtus immaterialis maior, quemadmodùm est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis virtutes. Et hoc modo saluari videtur processus Aristo. 8. physic. quia cùm sufficienter excludatur ex textu. 78. & 79. q̃ nulla virtus corporea potest mouere tempore infinito, ex eo quod talem virtutem oportet esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore, & de facto supponatur virtutem motiuam cœli mouere tempore infinito: restat quod virtus illa sit extra ordinẽ virtutũ corporearum: quarũ nulla potest hoc facere, quia nec finita, nec infinita. Et consequenter habetur quod sit imparibilis: & nec finita, nec infinitæ: etiam de virtuali quantitate loquendo, eo modo quo virtutes corporeæ: alioquin eodem modo posset argui de virtute incorporea, sicut de corporea. Et secundũ hoc cùm in textu vltimo octaui Physicorum dicitur motorẽ cœli esse potentiæ infinitæ, ly infinitæ, purè negatiuè, teneri debet, ideſt, non finitæ: Hanc credo fuisse tunc mentem Auerrois, quam tamẽ, quia vidit postmodùm non esse veram, vt ex supradictis examinando rationem Aristotelis, & commentum. 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Aristo. ideo in 12. Meta. commutauit in melius, admittendo ibi finitatem & infinitatem virtutis & proportionis.

¶ Et sic sit finis præsentis quæstionis. Anno salutis 1499. die decima Septembris, Papiæ, in conuentu sancti Apollinaris: Ad Dei gloriosi laudem & honorem, & eorum temeritatẽ retundendã qui philosophiã suo ingenio metiri præsumentes, non verentur dicere virtutem infinitã non esse in rerũ natura: quia est ens impossibile secundum principia philosophiæ. Ea enim patet, q̃ nullo philosophiæ principio negato, non solũ sustentatur, sed etiam ex sensibilibus probatur: Erubescant ergo.

¶ Explicit quæstio de infinitate Dei.

QVAESTIO PRIMA REVERENDI D.D. Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis, tituli S. Xisti, de potentia neutra.

QVAESTIO I.

¶ Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

SVXTA primum articulum primæ quæstionis remansit tractanda quæstio de potentia neutra. Vnde quæritur, Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

¶ Circa quam difficultatem quatuor agẽda sunt.

¶ Primo declarabitur titulus quæstionis. ¶ Secundo ponetur opinio Scoti. ¶ Tertio probabitur opposita opinio. ¶ Quarto respondebitur obiectis.

¶ QVOAD primum, Naturalis sumitur hic vt distinguitur contra artificiales. Inueniri verò in rebus naturalibus sumitur pro inuentione reali in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum, quæ dicuntur in abstractione, sicut contingit de proprietatibus quantitatis vt sic, & alijs similibus, quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Naturalitas inclinationem naturalem respectu vtriusq; actus, scilicet huius & oppositi, negat non simpliciter, sed in potentia receptiua vtriusque. Dico autem hoc: quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primo per negationem potentialitatis ad vtrumque: quemadmodùm colorabile: nec ad grauem nec ad acutum sonum est in potentia. Et sic non vocatur potentia neutra, sed potentia nulla: colorabile enim non est receptiuum sonorum. Alio modo per negationem inclinationis in potentia receptiua vtriusq;, sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri, & tamen ad neutrum inclinatam, & hæc propriè vocatur potentia neutra.

¶ Est ergo sensus quæstionis: an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus receptiua alicuius actus: & tamen nec ad illum, nec ad oppositum inclinetur. Hæc de primo.

Quo ad secundũ, Scotus in prologo primi sent. q. 1. in 2. distin 2. q. 6. tenet dari potentiam neutram, ponens quod potẽtia receptiua relata ad actũ, aut est naturalis: aut violẽta, aut neutra:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Naturalis quidē si naturaliter inclinetur in illum:violenta vero,si ille sit cōtra eius inclinationē naturalē.Neutra vero si neque inclinetur ad istam formam quā recipit,neque ad oppositam.Exemplū primi,vt motus deorsum lapidis.Exemplū secundi,motus sursum eiusdē.Exemplū tertij,superficies respectu albedinis & nigredinis.Ecenim manifestē patet inuenīri in angelis talē potentiam,eo q; potentia passiua,quæ est in angelo ad essendum in loco,neutra est.Quod probat dupliciter: tū quia tale passum nō inclinatur naturaliter ad illā formā,vel oppositā:sua si esset in aliquo loco naturaliter:esset in alio loco violenter.Et probatur sequela per Anic.9.Meta.volentem, q; si motus cœli esset naturalis:terminaretur ad quietē naturalē:& motus ab illa esset violentus.Posset quoque multipliciter argui pro hac opinione, sed quoniā stabiliendo opposita habetur solutio omnium,ideo hæc sufficiant de secundo.

Opinio vera.

¶ Quo ad tertium,Propono vnā quæstionē,& vnā distinctionem:ex quibus probabitur intentū.Propositio igitur hæc est. Omnis potētia rei naturalis respicit per se primo & naturaliter aliquē actū.Probatur quo ad primā partē,quia vt dicitur. 9.Meta.text.13.potētia diffinitur per actum.Actus nanq; diminiens potentiā,proculdubio est per se primo respectus ab illa: quoniā nequis actus per accidens,neque actus per se secundo illi æquialet.Quo ad secundā vero partem,scilicet naturaliter, probatur:quia ex secūdo Phys.text.78.vnūquōdq; sicut agitur, ita aptū natum est agi,& ecōtrario sed potētia fit a natura, & est propter actū,vt patet 9.Meta.text.15,& 16.ergo potētia naturaliter fit,& est propter actū:ergo propter actū,quē per se primo respicit:& sic omnis potētia naturaliter respicit suū per se primo actū.Totus processus clarus est ex allegatis & traditis in 2.Phys.quomodo natura agit propter finē,& quo pacto ea quæ a natura aguntur propter finem,naturaliter inclinatur in finem &c.

¶ Diuisio vero est,q; potētia receptiua pōt comparari quatuor modis ad actus.potest enim colorabile(Verbi gratia)cōparari ad coloré,ad species coloris,ad cōtrariū coloris, & ad disparata,scilicet sonos.Si cōparetur ad coloré, sic cōparatur naturaliter & per se primo.Si ad speciē eius,naturaliter quidē sed nō per se primo.Si ad cōtrarium violēter.Si ad disparata, nulliter,nisi forte per accidēs.Nec hæc egēt probatione,quoniam per se sunt nota ex terminis,nisi quis obijciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter.Sed quonia de hoc erit sequens quæstio,nec hi locantur a Scoto sub potentia neutra: ideo nihil proposito obstant.

¶ Ex his autē deducitur opposita opinio,scilicet q; omnis potētia in rerū natura relata ad actū receptabilē in eā, aut est naturalis,aut violēta:ita q; nulla est neutra,omissa pro nūc potētia obedientiali,vrpotē nō spectāte ad præsens propositū.Probatur aūt hæc cōclusio sic.Omnis potentia receptiua alicuius actus aut respicit illū per se primo,aut per se secūdō,aut contrariū his,sed tā actū per se primo respectū,quā per se secūdō respicit naturaliter,& cōtrariū eis respicit violēter:ergo omnis potētia receptiua alicuius actus,aut est naturalis,aut violēta.Minor est per se nota:& maior probatur sic.Si daretur quartū genus actuū receptibiliū in aliqua potētia,illud esset actus disparatus ab eo,quē per se primo respicit illa potētia,sed hoc esse nō pōt,ergo potētia nō pōt recipere,nisi illa tria numera ta.Qd autē hoc sit impossibile,patet inductiuē. Coloratale enim nullā habet potentiā ad sonos,neq; calefactibile ad colores,& sic de alijs.Et probatur ratione:quia potētia vnius generis nō est ad actus alterius:vt patet 12.Meta.in tractatu de principijs prædicamentorum.Et quoniam rationi hæc consonant, ideo hanc sequamur viam.Et hæc de tertio.

¶ Quo ad argumenta respōdetur,q; distinctio illa trimembris est voluntaria quo ad tertium membrum.Nec id quod adducitur de superficie,iuxta:quoniā aliud est loqui de superficie absolutē,& aliud de superficie physica tali in rerū natura inuēta. Superficies enim absoluta non solum abstrahit ab albo & nigro,sed etiā ab omni sensibili, & rursus aliqua superficies est quę repugnat colori omni:vt patet de superficie cœli.Itaq; loquendo de superficie tali,id est,colorabili, dicitur q; vt sic nō est indifferens ad album & nigrum per exclusionē inclinationis naturalis,sed per exclusionem maioris ad vnum,quam ad aliū:quoniam huiusmodi superficies respicit naturaliter colorem,& omnes species eius,sed colorem per se primò, speciem vero per se secundò.Et simile est de materia prima respectu diuersarum formarum substantialium: ipsa quidem per se primo respicit formam per motum aut mutationem acquisibilem quoutsmodo,per se autem secūdò respicit hanc & illam formā.Et sic naturaliter inclinatur in omnes,& indifferens est ad omnes aut multas:non per exclusionem inclinationis naturalis ad eas,sed per exclusionem maioris inclinationis ad vnam ad aliam.

¶ Ad id vero quod adducitur de potētia locabili in [illegible] dicitur,q; falsum supponit,scilicet in angelo esse potentiā passiuā respectu ipsius Vbi.vt enim in tractatu de angelis dictū est, angelum esse in loco,non est ipsum recipere aut pati.sed operari,seu virtualiter tangere locū.Vnde non oportet solicitari, nisi de actiua potentia angeli,quam constat esse naturalem,liberē tamen exercitam.

¶ Quamuis ex quæ adducuntur à Scoto ad probandum suum intentum de angelo,non cogant:quoniam hæc consequentia formaliter nō valet,A est naturaliter in vno loco:ergo est violenter in aliquo alio,vt patet de singulis partibus orbis lunæ. Quilibet enim est naturaliter in Occidente,& similiter in Oriente,& tamē nullibi violenter,& mutat locum subiecto & ratione.Nec cōtrarium ex Aut.conuincit:quoniā non nisi de motu merē naturali verificatur dictum eius.Motus enim cœli naturalissimus est ex parte principij passiui:ita q; ex hac naturalitate redditur ratio,quare in eo nullus est labor mouentis:vt patet 2.cœli.text.[illegible]:quamuis ex parte principij actiui sit animalis.Vnde hoc magis ad oppositū intenti Scoti videtur,quoniam si motus angeli esset naturalis ex parte principij passiui absque sequela inconuenientium, sicut de motu cœli dicimus.Hæc de quarto & de tota quæstione.

QVAESTIO SECVNDA, DE POTENtia receptiua actuum supernaturalium in potentia naturali.

¶ *Vtrū potētia receptiua actuū supernaturalium sit potentia naturalis,*

IVXTA eundem articulum quærendum erat, Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

¶ In qua quæstione quatuor agenda sunt.¶ Primò declarabitur titulus. Secundò recitabitur opinio Scoti. ¶ Tertiò examinabitur:¶ Quartò respondebitur quæstio.

¶ QVO AD primum,Potentia receptiua hic sumitur formaliter:vt receptiua est,quicquid sit de ipsa:vt elicitiua actus. Actus supernaturalis dicitur quem nō potest secundū naturæ cursum adipisci,vt gratia,charitas,visio Dei:& reliqua huiusmodi.Potentia naturalis vocatur nō subiectiue,id est potentia naturæ,sed formaliter,id est,potētia naturaliter inclinata.Ista q; sensus quæstionis est,Vtrū potentię in rebus naturalibus inuentę in quibus recipiuntur actus supernaturales, naturaliter inclinentur ad illos.Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum,Scotus in 1.q.1.prologi.&in 4.distinct.49. in pluribus locis tenet affirmatiuam partem quæstionis.Putat namque,q; potentia comparari potest ad actum recipiendum, & agens impressiuū actus,& q; in prima comparatiōe nulla est supernaturalitas:sed potentia est vel naturalis,vel violenta, vel neutra. In secunda autem comparatione est differentia naturalitatis à supernaturalitate:quoniam si cōparatur ad agens naturaliter impressiuum,est naturalitas:si non naturaliter impressiuum,est supernaturalitas.Confirmatque positionem suā ex hoc,q; potentia receptiua actus supernaturalis in seipsa est receptiuē capax illius,& naturaliter perficitur per illum cùm habet,& naturaliter appetit illum cùm non habet. Ex his manifestē sequitur,ergo naturaliter inclinatur in illum: & ergo est potentia naturalis respectu illius.

¶ Singula autem assumpta probantur.Primum quidem, quia nullo eget potentia animæ medio ad recipiendum charitatem & similiter intellectus respectu luminis gloriæ,&c.Secundum vero,quia potentia naturaliter perficitur per actū qui est eius perfectio.Tertium autem,quia vnumquodque appetit naturaliter suam perfectionem,sed maximè naturaliter appetit maximam perfectionem,ex principio metaphysicæ:sed actus supernaturalis,vt visio Dei,&c.est maxima perfectio:ergo, &c. Sumus igitur secundum hæc in naturali potentia ad supernaturales perfectiones,non possumus tamen acquirere eas, nisi supernaturaliter:quia oportet acquisitionem hanc ab agente supernaturali,scilicet Deo glorioso,causari.Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium,tria minus bene dicta in præfata opinione videntur,scilicet principalis cōclusio & eius probatio,& vsus vocabulorū.Male imprimis vtitur ly supernaturale dū omnē actionem Dei ad extra supernaturalem vocat,quia Deus est agens non naturale,sed liberum.Constat namque quod alia est distinctio naturalis contra supernaturale,& alia naturalis contra liberum.Primo namque modo anima Sortis producitur naturaliter,secundo autem non.Vnde nisi vocabulis abuti velimus ad

ius ad placitū cuiusque,supernaturale est,quod supra facultatem omnis creaturis debiti in eis est. Omnes enim naturalia a supernaturalibus distinguimus frequenti vsu per hoc, quod aliquid sit secūdum debitum naturæ ordinem,& aliquid sit supra illum.ratio deinde assumpta manifestè aut falsa est,aut petit principium.Cùm enim dicit,q; potentia naturaliter perficitur per suum actum,& similiter appetit suam perfectionē, aut ly suum,significat suum per informationem actu vel potētia,aut per naturalem proportionē seu inclinationem.Si primo modo falsa est maior:graue enim existens sursum,non naturaliter,sed violenter perficitur per esse sursum:& tamen esse sursum est actus & perfectio eius per informationem.Si vero secundo modo,petitio est principij in minore:hoc enim est probandum,scilicet q; potētia naturalis habeat actū supernaturalem,vt suū hoc modo.Quod quoque dicitur de immediata receptione,ad propositum nihil infertæs enim immediatè receptiuum est figuræ Mercurij,& tamen non naturaliter.Cōclusio dæmum principalis voluntaria relinquitur, & irrationabilis ostendetur probando oppositam.Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum cōclusio responsiua quæstio est, q; potentia ad actus supernaturales,non est naturalis, sed obedientialis.Et probatur tripliciter. Primò ex parte actus,sic Actus supernaturalis dupliciter inuenitur,scilicet secundū se,vt gratia & secundum talem modum essendi,vt visus cæco datus. Visus enim secūdum se est naturalis actus hominis,sed q; cæco in instanti detur,supernaturale est. Charitas vero & talia,sunt secundum se actus supernaturales,adeo vt impossibile sit cōtradictionem connaturales esse,aut fieri alicui creaturæ factæ vel factibili,vt etiam ipse Sco.in 2.distinct.23.fatetur.Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi vt sic,à fortiori nulla est naturalis potentia ad actus naturales simpliciter.Sed in natura nullam esse naturalem potētiam ad illos actus,patet ex frequenti vsu,quo naturalem potētiā ad miracula negamus.Et ex hoc sequitur,q; supernaturalitas inuenitur non solùm comparando potentiā ad agens,propter supernaturalē acquisitionem actus,sed etiam comparando potentiam ad actum propter supernaturalitatem actus in se.

¶ Secundò, ex parte potentię sic,Omni potentiæ passiuę naturali respondet aliqua potētia actiua proxima:ergo respondet potentia actiua naturalis.Antecedens est maxima assumpta ab Arist.o.3.de anima text.17.ad probandum dari intellectū agentem.Fundatur enim super hoc,q; in omni natura vbi est patiēs oportet ponere agens.Et certum est quòd de proximo,nō de primo agente loquitur,alioquin diffinitiua non fecisset dicens in omni natura,&c.Et per hoc excluditur responsio Scoti dicentis,quòd sufficit quòd detur primum agens.Consequētia autem probatur,quia potentia supernaturalis non est proximum actiuum naturalis potentiæ:vt ex terminis patet:naturale enim soli naturali cognatum est.

¶ Tertiò ex parte subiecti.Cū enim quidditatiua cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea soluantur omnes difficultates contingentes rei,(vt in 4.Phy.dicitur)consequens est,q; cognita quidditatiuè re aliqua,cognosci ex ea possint omnes eius naturales potentiæ: & cū potentiæ cognitio ex actu pendeat(vt dicitur 9.Meta.) Consequēs est q; actus ad quos sunt naturales potentiæ,cognoscantur, & cùm huiusmodi actus sint supernaturales apud Scotum,sequitur de primo ad vltimum, quòd ex cognitione quidditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia:quod est manifestè falsum.

¶ Et confirmatur, Quia certè scimus hanc maiorem,quòd nulla naturalis potentia est frustrà,ergo si scimus hanc minorem, quòd in materia vel anima vel quacúnque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem,oportet concedere,quòd scimus supernaturalia illa debere esse:& sic sciemus resurrectionē mortuorū futuram & gratiam iustificantē impium &c. quod est ridiculum.Nec euaciat hanc rationem responsio Scotica dicēns,quòd anima secundum illam rationem est ignota. Cognitio nāq; quidditatiua alicuius nihil naturale illius incognitū relinquit:quoniā cōtinet formaliter vel virtualiter omnē illius notitiam.Nec euaditur,dicendo q; substantia non potest à nobis pro statu isto quidditatiuè & propriè cognosci, quoniam quicquid sit de hoc,habetur intentum,scilicet quòd ex quidditatiua rerum naturalium cognitione siue habeatur pro statu isto,siue non,possit scientia haberi de supernaturalibus,& sic reuelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectiōe,& alijs huiusmodi,ad quæ naturalis ponitur potētia receptiua non frustrabitur necessaria secundū quid, scilicet pro statu isto,& non simpliciter:quod est manifestè falsum.

Hæc de quarto.

TRACTATVS DE NOMINVM ANALOgia Reuerendiss.D.D.Thomæ de Vio,Cardinalis tituli S.Xisti.

CAPVT I.

¶ *Quotuplex sit analogia,cum declaratione primi modi.*

INVITATVS & ab ipsius rei obscuritate, & à nostri æui flebili profundarū literarū penuria.de nominum analogia in his vocationibus tractarū edere intēdo.Est siquidem eius noticia necessaria,adò vt sine illa nō possit Metaphysicam quispiam discere,& multi in alijs scientijs ex eius ignorantia errores procedant.Quod si vllo vsquā tēpore accidit,hæc ætate id euenire clara luce videmus,dū analogiā vel indistinctionis,vel ordinis:vel cōceptus præcisi vnicate,cū inæquali participatiōe cōstitutū.Ex dicēdis nāq; patebit opiniões huiusmodi à veritate (quæ vltro se offerebat) per abrupta deuiasse.

¶ Analogiæ igitur vocabulum proportionem seu proportionalitatem,vt a Græcis accepimus,in proposito sonat adeò tamen extēsum distinctūmq; est,vt multa nomina analoga abusiuè dicamus,& multarum diffinitionum adunatio si fieret cōfusionem pareret.Ne tamen rectum obliqui iudicio priuetur, & singularitas in loquendo accusetur:vnica diffinitione trimembri omnia comprehendemus,& a minus propriè analogis ad verè analoga procedemus.

¶ Ad tres ergo modos analogiæ analoga omnia reducuntur, scilicet ad analogia inæqualitatis,& analogiam attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum veram vocabuli proprietatem & vsum,Aristote,vltimus modus tantum analogiam constituat:primus autem alienus ab analogia omnino sit.

¶ Analoga secundū inæqualitatem vocantur, quorum nomen est commune,& ratio secundum illud nomē est omnino eadē: inæqualiter tamen participata. Et loquimur de inæqualitate perfectionis:vt corpus nomen commune est corporibus inferioribus & superioribus.Huiusmodi autem analoga logicus vniuoca appellat,Philosophus verò æquiuoca,eò quòd ille intentiones considerat nominum,ille autem naturas, vnde & in 10.Meta.tex.cōmē.vlt.Aristo.dicit,q; corruptibili & incorruptibili nihil est commune vniuocum,despiciens vnitatē rationis seu conceptus tantū.7.Physic.text. comen.31. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes: quia huiusmodi analogia cum vnitate conceptus nō dicit vnam naturam simpliciter,sed multas comparitur sub se naturas ordinem inter se habentes:vt patet inter species cuiuscúnque generis specialissimas,& subalternas magis.Omne enim genus analogum hoc modo appellari potest:dicet non multū consueuerint nisi generalissima & his propinqua sic vocari:vt patet de quantitate & qualitate in prædicamentis,& corpore,&c.

¶ Hanc analogiam S.Tho.in primo sent.dist.vocat analogiam secundum esse tantùm:eò quod analogata parificantur in ratione significata per illud nomen commune,sed non parificātur in esse illius rationis.Perfectius siquidem esse habet in vno quàm in alio cuiuscúnq; generis ratio,vt in Metaphysica pluries patet.Non solùm enim planta est nobilior minera:sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera:& sic de alijs.Perhibet quoq; huic analogiæ testimoniū Auer.in cōmē. secundo 12.Meta.dicens cū vnitate generis stare proprietatem & posterioriratem eorum quæ sub genere sunt.

¶ Hæc pro tanto analoga vocantur:quia considerata inæquali perfectione inferiorū per prius& posterius,ordine perfectionis de illis dicitur nomē illud cōmune.Et iam in vsum venit,vt quasi synonymè dicamus aliquid dici analogicè, & dici per prius & posterius.Abusio tamē vocabulorū hæc est, quoniam dici per prius & posterius superius est ad dici analogicè.In huiusmodi autem analogis quomodò inueniantur vnitas,abstractio,prædicatio,comparatio,demonstratio,& alia huiusmodi, non oportet determinare:quoniam vniuoca sunt secundū veritatem:& vniuocorum canones in eis seruandi sunt.

CAPVT II.

¶ *Analogia attributionis quid sit, & quot modis fiat, & quæ eius conditiones.*

ANALOGA autē secundum attributionem sunt,quorum nomen est commune, ratio autem, secundum illud nomen est eadem secundum terminum,& diuersa secundū habitudines ad illum. vt Sanum commune nomen est medicinæ & vrinæ & animali,& ratio omnium,inquantū sana sunt, ad vnum terminum Sanitatem,scilicet diuersas dicit habitudines.si quis enim assignet quid est animal inquantùm sanum, subiectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicet sanitatis,vrinam verò inquantùm sanam,signũ sanitatis, medicinã autẽ inquantũ sanam,causam sanitatis proferet.Vbi clare patet rationẽ sani esse nec omnino eandẽ,nec omnino diuersam,sed eãdẽ secũdm quid,& diuersam; secũdũ quid.est enim diuersas habitudinis,& identitas termini illarũ habitudinum.

¶ Quadrupliciter autem fieri põt huiusmodi analogia.secundũ quatuor genera causarũ vocãdo pro nũc causam exemplarẽ causam formalẽ.Cõtingit siquidẽ multa ad vnum finẽ,& ad vnũ efficiẽs,& ad vnũ exẽplar,& ad vnũ subiectũ secundũ aliquã vnã denominationẽ attributionẽ diuersimodẽ habere: vt patet ex exẽplis ipsius Aristo.Ad causam enim finalẽ pertinet exẽplũ de sano in 4.Meta.tex.c.2. Ad efficientẽ verò exẽplum de medicinali ibidem positum.Ad materialem autẽ analogia entis ibidem subiuncta.Ad exemplarem dæmum analogia boni posita in primo Ethic.capit.7.

¶ Attribuuntur autem analogię huic multæ conditiones,ordinatẽ se consequentes,scilicet quòd analogia ista sit secundum denominationem extrinsecam tantùm:ita q̃ primum analogorum tantùm est tale formaliter,cætera autem talia denominãtur extrinsecę.Sanum enim ipsum animal formaliter est, vrina verò & medicina,& alia huiusmodi,sana denominãtur non à sanitate eis inhærente,sed extrinsecę ab illa animalis sanitate significatiue vel causaliter,&c.Medicatiuum quoq; à medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominat. Instrumenta verò & quæcũque alia medicatiua dicuntur,extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur.Sola etiã subsitatia formaliter est ens,quasi esse subiectum,& habens esse:cætera autem entia ideò dicuntur,quia illius entis mensuræ,dispositiones,actiua,& cætera sunt boni quoq; ratio in bono per essentiam saluata:quo exemplariter cætera denominantur bona in solo primo bono formaliter inuenitur:reliqua autẽ extrinseca denominatione secundum illud bonum bona dicuntur.

¶ Sed diligenter aduertendum est,q̃ hæc huiusmodi analogiæ conditio,scilicet q̃ nõ sit secundũ genus causæ formalis inhærẽtis,sed semper secundũ aliquid extrinsecũ est formaliter intelligẽda,& nõ materialiter,id est,nõ est intelligendũ per hoc q̃ omne nomẽ quod est analogũ per attributionẽ,est cõmune analogatis,sic q̃ primo tantũ cõuenit formaliter,cæteris autẽ extrinseca denominatiõe (vt de sano & medicinali accidit) ista enim vniuersalis est falsa:vt patet de ente & bono,nec haberi poterit ex dictis,nisi materialiter intellectis.Sed est ex hoc intelligendũ,q̃ omne nomẽ analogũ per attributionẽ vt sic,vel inquantũ sic analogũ,cõmune est analogatis sic q̃ primo conuenit formaliter,reliquis autem extrinseca denominatione.Hoc siquidem verum est, & ex formali intellectu p̃cedẽtium manifestè sequitur.Ens enim quamuis formaliter cõueniat omnibus substantijs,& accidentibus,&c. inquantùm tamen entia omnia dicuntur ab ente subiectiuè vt sic,sola substantia est ens formaliter:cætera autem entia dicuntur, quia entis passiones vel generatiões& cętera sunt:licet entia formaliter alia ratione dici possint.Et simile est de bono.Licet enim omnia entia bona sint bonitatibus sibi formaliter inhærẽtibus,inquãtũ tamen bona dicuntur bonitate prima essẽctiuè,aut finaliter, aut exẽplariter,omnia alia nõ nisi extrinseca denominatione bona dicuntur illamet bonitate qua Deus ipse bonus formaliter in se est.

¶ Et ex hac conditiõe statim infertur alia,scilicet, quòd illud vnum ad quod diuersę habitudines terminantur in huiusmodi analogis,est vnum non solum ratione,sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt,scilicet vniuersaliter & particulariter. Si enim sumãtur analogata particulariter,illud vnũ necessario est vnũ numero verè & positiuè.Si autẽ sumantur vniuersaliter, illud vnum necessario est vnũ numero negatiuè,id est,non numerantur in illis analogatis vt sic:quamuis in se sit vniuersale quoddam & non vnum numero.Verbi gratia,Si sumãtur hæc vrina sana,hæc medicina sana,& hoc animal sanum:hęc omnia dicũtur sana à sanitate existente in hoc animali, quam constat vnã numero verè esse.Sortes enim dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem,medicina,quia illam fecit,vrina,quia eandem significat,&c.Si verò sumantur,animal sanum in communi, & vrina in communi,& medicina sana in communi, sic formaliter loquendo sanitas à qua huiusmodi sana dicuntur,non est vna numero in se,eò quòd causæ vniuersales effectibus vniuersalibus comparandæ sunt.Et simile est de signis,& instrumentis,& conseruatiuis,& alijs huiusmodi: sed est vna numero in istis analogatis.Non enim numeratur sanitas in animali,vrina, & diæta:quoniam non est alia sanitas in vrina,& alia in diæta, & alia in animali.

¶ Et sequitur conditio ista ex præcedenti:quoniam commune secundum denominationem extrinsecã non numerat id à quo denominatio sumitur in denominatis:sicut vniuocũ numerat in suis vniuocatis,& propter hoc dicitur vnũ tũ,& non numero in suis vniuocatis.Alia enim est animalitas hominis:& alia equi,& alia bouis,animalis nomine adunatæ in vna ratione.

¶ Ex hac autem conditione infertur alia:scilicet quòd primũ analogarum ponitur in ratiõe cæterorum,secundum illud nomen analogum:quoniam cætera nõ suscipiunt illud nomẽ nisi per attributionem ad primum in quo formaliter saluatur eius ratio.Cadit siquidem in ratione medicinæ,& diætæ,& vrinæ, &c.inquãtum sana sunt,animalis sanitas,sine qua intelligi cętera sana non possunt:& simile est de alijs iudicium.

¶ Ex hoc autem sequitur vlterius,quòd nomen sic analogum, vnam certum significatum commune omnibus partialibus eius modis seu omnibus analogatis,non habet.Et consequenter, q̃ nec conceptum obiectiuum,nec cõceptum formalem abstrahentem à conceptibus analogatorum habet:sed sola vox cum identitate termini diuersimodè respecti cõmunis est.Ita quòd cùm in hac analogia sint tria, vox scilicet, terminus, & respectus:diuersi ad illũ,nomen analogum terminum quidem distincte significat(vt sanum sanitatem) respectus autẽ diuersos ita indeterminatè & cõfuse importat,vt primũ distinctè vel quasi distinctè ottẽdat:cæteros autẽ confuse,& per reductione ad primũ.Sanũ enim respectus multos ad sanitatẽ,puta habentis significantis,causantis,&c.sic in vna voce sanitatẽ distinctè importante confudit,vt respectũ primũ:scilicet habẽtis seu subiecti distinctè significet.Sanũ enim absolutè dicimus sanitatẽ habentẽ,vt subiectũ,cæteros autẽ respectus indeterminatè importat,& per attributionem ad primum,vt patet ex dictis.

¶ Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicuntur, scilicet q̃ commune est omnibus analogatis,non secundum vocem tãtum,& quod simpliciter prolatum stat pro primo,& quod nõ est prius primo analogato,in quo tota ratio formaliter saluatur.Primum quidem peculiarius significat,& supra omnia analogata superius significatum non habet.

¶ Diuiditur autẽ à S.Tho.analogia hæc in analogiam duorum ad tertium,vt vrinæ & medicinæ ad animal sanum,& in analogiam vnius ad alterum,vt vrinæ vel medicinæ,ad animal sanũ. Nec habet diuisio ista alia mẽbra à supradictis,quoniã hęc circuit analogiam,secundum omnia genera causarum,sed ad hoc facta,vt ostendatur differenter suscipi nomẽ analogum,quando ponitur primum analogatũ ex vna parte,& cętera ex alia parte.& quando secundorum analogatorum vnum hinc,& alterum inde ponitur,secundam quodcũq; genus causæ analogia fiat.Primo enim & cæteris sic cõmune est analogum,vt nihil eis prius ponat aut significet:& propterea vocatur analogia vnius ad alterũ:ponẽdo omnia alia à primo loco vnius.Secundis autem analogatis sic commune est nomẽ analogum, vt aliquid omnibus eis prius ponat:primum scilicet ad quod omnia secunda attribuuntur.Et vocatur analogia duorum ad tertium vel multorum ad vnum:quia non inter se est attributio, sed ad primum.

¶ Appellãtur autem analoga secundum attributionem à Logico æquiuoca,vt in principio prædicamentorũ patet, vbi animal æquiuocum dicitur ad animal verum & pictum. Animal enim pictũ non purè æquiuoce,sed per attributionem ad animal verum animal dicitur. & in ratione eius inquantũ animal manifestè patet verũ animal accipit. Quærenti enim,quid animal pictum in eo quod animal,respõdebitur,imago animalis veri.A Philosophis verò Græcis nomina ex vno, vel ad vnum, aut in vno,& media inter æquiuoca & vniuoca dicũtur:vt plures in Metaphysica patet,& expresse in primo Ethi.huiusmodi nomina cõtra analoga distinguuntur,vt infrà amplius dicetur.A Latinis autem vocantur analoga vel æquiuoca à cõsilio. Hanc analogiam S.Tho.in primo sent.dist.19.vocat analogiam secundum mentionem,& non secundum esse,eò quòd nomen analogum non sit hic commune secundum esse,id est formaliter,sed secundum intentionem,id est secundum denominationem:vt enim ex dictis patet,in hac analogia nomen commune non saluatur formaliter nisi in primo de cęteris autẽ extrinseca denominatione dicitur.Hæc ideò analoga apud Latinos dicuntur:quia proportiones diuersas ad vnum dicunt, extenso proportionis nomine ad omnem habitudinem: abusiua tamen locutio hæc est,quamuis longè minor quàm prima.

¶ Quomodò autem de huiusmodi analogis sit scientia,& contradictiones,& demonstrationes, & consequentiæ & alia huiusmodi de eis fiant,ex dictis & Arist.cõsuetudine patet.Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes hęc dicuntur) & deinde à primo ad alia

dia procedere, sicut à centro ad circunferentiam diuersis lineis ducitur vijs.

CAPVT III.

¶ Analogia proportionalitatis quid & quotuplex, & quomodo sola propria analogia uocatur.

EX ABVSIVE igitur analogis ad propriè analoga ascendendo,dicimus analoga secundũ proportionalitatem dici,quorũ nomẽ est commune, & ratio secundum illud nomen est proportionaliter eadem.Vel sic,Analoga secundũ proportionalitatem dicuntur,quorum nomen commune est,& ratio secundũ illud nomẽ est similis secundum proportionẽ,vt videre corporali visione,& videre intellectualiter, cõmuni nomine vocatur videre;quia sic intelligere rẽ animæ offert,vt videre corpori animato.Quãuis autẽ proportio vocetur certa habitudo vnius quãtitatis ad alia (secundũ quod dicimus quatuor dupli; probationẽ habere ad duo) & proportionalitas dicatur similitudo duarũ proportionũ secundũ quod dicimus ita se habere octo ad quatuor,quẽadmodũ sex ad tria:vtrobiq; enim dupla proportio est,&c.Tãtulerunt tamen Philosophi proportionis nomen ad omnem habitudinem conformitatis,commensurationis capaciatis,&c.Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito vocabulis istis vtimur.

¶ Fit autem duobus modis analogia hæc,scilicet metaphoricę, & propriè metaphoricę quidẽ,quando nomen illud commune absolutè vnam habet rationem formalem:quæ in vno analogatorum saluatur,& per metaphoram de alio dicitur: vt ridere vnam secundum se rationem habet:analogũ tamen metaphoricę est verò risui,& prato floreti,aut fortunę successui: sic enim significamus hæc le habere,quemadmodum homo ridens.Et huiusmodi analogia sacra scriptura plena est, de Deo metaphoricæ notitiã tradẽs.Propriè verò sit,quãdo nomen illud commune in vtroq; analogatorum absq; metaphoris dicitur,vt principium in corde respectu animalis,& in fundamẽto respectu domus saluatur. Quod vt Auer.in commen.7. primi Ethi.ait,proportionaliter de eis dicitur.

¶ Præponitur autẽ analogia hæc cęteris antedictis dignitate & nomine dignitate quidẽ,quia hæc sit secundũ genus causæ formalis inhærentis,quoniã prædicat ea quæ singulis inhærẽt. Alterà verò secundũ extrinsecã denominationẽ fit. Nomine autẽ quoniã analoga nomina apud Græcos,à quibus analogię vocabulũ habemus,hæc tantũ dicuntur:vt ex Ari.etiã colligitur, qui in metaphysico,nomina quæ dicimus analoga per attributionẽ,ex vno,vel ad vnũ,vel in vno vocant:vt patet in princip. & in 4.& 7.tex.c.15,in 5.aũt Me.c.de vno.in tex.11.diffiniẽs vnũ secundũ analogiã:vt synonymis vtitur vnũ analogia, & vnum proportiõe,& diffinit esse ea quæcũq; se habent:vt aliud ad aliud,aperte insinuans illã esse propriẽ analogorũ diffinitionẽ,quã diximus.Quod tamẽ clarius in arabica habetur trãslatiõe dicẽte,illa quæ sunt vnũ secundũ æqualitatẽ,scilicet proportionalẽ,sunt: quorũ proportio est vna,sicut proportio alicuius rei ad aliã rẽ.vbi Auer.exponẽs ait.Et illa dicuntur vnũ, quæ sunt vnũ secundũ proportionalitatẽ,sicut dicitur,q̃ proportio rectoris ad ciuitatẽ & gubernatoris ad nauẽ,est vna.In secundo quoq; post ca.11. huiusmodi nomina proportionalia, analoga vocat.Et quod plus est,in primo Ethi.c.7.distinguin supradicta nomina ad vnũ,aut ex vno,cõtra analoga,dũ loquens de cõmunitate boni ad ea quæ bona dicuntur:ait. Nõ assimilãtur æquiuocis:sed certè ei quod est ab vno esse vel ad vnum omnia cõtendere,vel magis secundũ analogiã.Et huiusdẽs exẽplũ analogiæ dicit.Sicut enim in corpore vitius,in anima intellectus.In quibus verbis diligenti lectori nõ solũ nomẽ analogię,hoc quod diximus sonare docuit:sed præferendam esse in prædicationibus metaphysicis hãc insinuauit analogiam in ly magis:vt S.Tho.ibidẽ propter supradictã rationẽ optimè exponit.Scimus siquidẽ secundũ hãc analogiã rerũ intrinsecas entitates,bonitates, veritates,&c.quod ex priori analogia non scitur.Vnde sine huiusmodi analogiæ notitia: metaphysicales processus absq; arte discũtur.Accidit quæ huiusmodi ignorãtibus,quod antiquis nescientibus logicã:vt in secundo elẽchorũ dicitur.Nec fuit forte ab Arist.tẽpore tã periculosus casus inter,sicut modo apud nos est:quoniã blasphemare ferè videtur qui metaphysicales terminos analogos dicẽs,secundũ proportionalitatẽ cõmunes exponit.Cũ tamẽ Auer.dicat super prædicto text.Et dignus his tribus modis est,vt sit nomen boni dictũ de eis secundũ viã,quę dicitur de proportionalibus.Vocatur quoq; à S.Tho.in primo sent.dist.19.analogia secundũ esse & secundũ intentionẽ,eo q̃ analogata illa:nec in ratiõe cõmunis nominis,nec in esse illius rationis parificãtur:& tamẽ tã in

CAPVT IIII.

¶ Quomodò analogum nomen ab analogatis distinguatur.

QVONIAM aut̃ analogia media est inter æquiuocationẽ purã & inuocationẽ,ex extremis medij natura declarãda est.Et quia in nominibus tria inueniuntur,scilicet vox conceptus in anima.& res extra seu cõceptus, & obiectiuus: & ideò singula perlustrando, dicendũ est quomodò analogum ab analogatis distinguatur.

¶ Et à rebus incipiendo (quia priores conceptibus & nominibus sunt) dicimus q̃ nomine æquiuoco ita diuersæ res significãtur,q̃ vt sic nõ nisi voce adunantur.Vniuoco verò diuersę res ita significãtur,q̃ vt sic ad rẽ in se simpliciter vnã abstractã & præcisam in esse cognito ab eis,adunãtur.Analogo autem nomine res diuersę ita significãtur,q̃ vt sic ad res diuersas secundum proportionem vnam vniuntur.Vocatur autẽ in proposito res non solùm natura aliqua,sed quicũq; gradus,quæcũque realitas,& quodcũq; reale in rebus inuentum. Vnde inter vniuocationem & analogiam hæc est differentia, quòd res fundãtes vniuocationem sunt sic adinuicem similes,quòd fundamentum similitudinis in vna est eiusdem rationis omnino cum fundamẽto similitudinis in alia:ita quòd nihil claudit in se vnius ratio,quòd non claudat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum vniuocæ similitudinis,in vtroq; extremorũ æquè abstrahit ab ipsis extremis.Res autem fundãtes analogiam sic sunt similes,q̃ fundamentum similitudinis in vna diuersæ est rationis simpliciter à fundamento illius in alia, ita quòd vnius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamẽtũ analogiæ similitudinis in neutro extremorũ oportet esse abstractũ ab ipsis extremis:sed remanent fundamenta distincta,similia tamen secundũ proportionẽ:propter quod eadem proportionaliter vel analogicæ dicuntur.

¶ Et in vt omnibus possint prędicta patere,declarantur exemplariter in vniuocatione huius nominis animal,& analogia huius nominis ens,homo,bos,leo,& cætera animalia, quia habẽt in se singulas naturas sensitiuas seu proprias animalitates,quas constat diuersas secundum rem esse & mutuo similes.Sic quod in quocũque extremo (puta homine:aut leone) considerantur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum,inuenitur æqualiter abstrahens ab eo in quo est, & nihil includens in vno quod non in alio,ideò & in rerum natura fundant secundũ suas animalitates similitudinem vniuocam quæ identitas generica vocatur,& in esse cognito adunantur non ad duas vel tres animalitates,sed vnam tantùm quæ animalis nomine in cõcreto per se primo significatur & vniuoce vocatur communi nomine animal.Omnium siquidẽ eorum secundum quod naturas sensitiuas habent,indistincta omninò est ratio:quæ est illius rei,quam animalitatem vocaui⁹,adæquata diffinitio.Substantia autem,qualitas, quantitas: &c. quia non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto modo abstrahibile (puta entitatem) quoniam supra substantialitatem nihil amplius restat, ideò nullam substantialitatem vniuocantem inter se compariuntur.

¶ Et quia cum hoc quòd non solùm eorum quidditates sunt diuersæ,sed etiam primo diuersæ retinent similitudinem in hoc quòd vnum quodque eorum secundũ suam proportionem habet esse:ideò & in rerum natura non secundum aliquam eiusdem rationis ex extremis,sed secundum proprias quidditates vt commensuratas his proprijs, esse fundant analogam,id est proportionalem,similitudinẽ.Et in intellectu adunãtur ad res,quod sunt fundamenta, proportiones similitudine vnitas significatiuas propter illam similitudinẽ entis nomine, & analogicę communi nomine vocantur ens. Differenter ergo res adunãtur sub nomine analogo & vniuoco.Conceptus quoque mentalis non eodem modo inuenitur in vniuocis & analogis: quoniam nomen vniuocum,& omnia vniuocata vt sic, vnum tantum conceptum in mente habent perfectè & adæquate eis correspondentem:quia fundamentum vniuocæ similitudinis (quod significatum formale est nominis vniuoci) vnius omninò rationis est in omnibus vniuocatis:ac per hoc in vno reprę sentato omnia repræsentari necesse est.In analogis verò quoniã fundamẽta analogię similitudinis diuersũ sunt rationum simpliciter,& eiusdẽ secundũ quid (id est secundum proportionẽ) oportet duplicem analogi mẽtalem conceptum distinguere,perfectum & imperfectum:& dicere q̃ analogo & suis analogatis respondet vnus conceptus mẽtalis imperfectus, & tot perfecti quot sunt analogata. Quia enim vnum analogato-

* *Aliæ proportionalitatis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum vt sic,simile est alteri:consequens en quòd cõceptus repre sentãs vnũ, representet alterũ,iuxta illã maximam. Quicquid assimilatur simili vt sic, assimilatur etiam illi cui illud tale est simile.

¶ Quia verò talis similitudo secundũ proportionem tantũ est, quæ diuersam rationem in altero fundamẽto habet conceptus perfectè representãs vnũ analogatorũ à perfecta representatiõe alterius deficit:& cõsequẽter oportet alterius analogari alterũ adæquatũ cõceptum esse. Vnde & analogũ vnũ habere mentalẽ cõceptum,& plures habere cõceptus mentales, verũ est dimodè:quãuis simpliciter loquẽdo magis debeat dici analogi esse plures cõceptus:nisi loquẽdi occasio aliud exigat. Dico autẽ hoc,quoniã cum contradicendus analoga omnino carere uno conceptu mentali sermo est, vnum eorum conceptum absolutè dicere nõ est reprehendendũ. Propter quod oportet solerti discretione lectorem uti,quãdo inuenitur scriptum quòd analogata conueniunt in vna ratione:& quando inuenitur alibi,q̃ analoga non conueniunt in vna ratione.

¶ Est ergo differentia inter analogiam & vniuocationem quo ad conceptum mentalem, & quòd vniuoci & vniuocatorum, vt sic, vnus est conceptus perfectè & adæquate eis respondẽs (vt de conceptu animalis patet) analogi verò & analogatorũ vt sic, plures necessario sunt conceptus perfectè ea representantes, & vnus est conceptus imperfectè representãs. Nõ ita quod sit vnus cõceptus adæquate respondens nomini analogo & inadæquate analogatis, quoniã secundum veritatẽ nomen illud vniuocũ esset:sed ita q̃ cõceptus vnus representãs perfectè alterũ analogatũ vt sic, imperfectè representat reliquũ. Quo ad vocem autem non est inter analoga & vniuoca differentia.

¶ His autem prælibatis intrentum facilè patere potest,quomodò scilicet distinguitur analogum,puta ens,ab analogatis puta substantia,quantitate & qualitate. Vniuocum enim puta animal,distinguitur ab vniuocatis (puta homine & leone) quo ad rem significatam seu conceptum obiectiuum:& quo ad conceptum mentalem,sicut vnum simpliciter abstractum,&c. à multis simpliciter,&c. Analogum verò quo ad rẽ, seu obiectiuum conceptum,distinguitur sicut vnum proportione à multis simpliciter,vel (& idem est) sicut multa vt similia secundũ proportiones à multis absolutè. Verbi gratia. Ens distinguitur à substãtia & quantitate:non quia significat rem quandam eis commenem,sed quia substantia quidditatem tantum substantiæ importat: & similiter quantitas quidditatem quantitatis absolutè significat:ens autem significat ambas quidditates vt similes secundum proportiones ad sua esse: & hoc est dicere,vt eadem proportionaliter.

¶ Quo ad conceptum autem mentalem adequatum, hoc quoque eodem omninò modo distinguitur. Secundum cõceptum verò mentalẽ imperfectum,quamuis distinguatur sicut vnum simpliciter à multis simpliciter,non tamen sicut vnum abstrahens in representando ab illis multis,quemadmodum in vniuocis contingit. Quoniam,vt ex dictis patet,conceptus ille,puta qualitatis inquantũ ens,alterius analogati,id est,ipsius qualitatis secundũ quod se habet ad suum esse:est adæquate representatiuus,& à qualitatis quidditate non abstrahens:cæterorũ verò (puta quantitatis & substantiæ) imperfectè tantum est representatiuus,inquantum eis similis proportionaliter est.

CAPVT V.

¶ Qualis sit abstractio analogi ab analogatis

PORTET autẽ ex præmissis ostẽdere qualiter analogum abstrahat ab his,quibus commune secũdum analogiam dicitur: puta qualiter ens abstrahit à substantia & quantitate. Insurgit siquidem difficultas quædam in re hac:& ex parte rerum,& ex parte cõceptus. Ex parte siquidem rerum:quia videtur analogi nominis res significata eodem abstrahibilis:& abstracta modo,quo res vniuoco nomine significata. Quoniam cum (vt in 5. Meta. dicitur) vnum in qualitate faciat simile,nulla apparet ratio,cur à quibusdã similibus sit vna res abstrahibilis,& à quibusdam non. licet euidens ratio sit,cur ab his similibus,puta Sorte & Platone abstrahibilis sit res magis vna & ab illis,puta homine & lapide, minus vna. Vnde si substantia & quantitas assimilantur in hoc quòd vtraque est ens,& consequenter in eis est aliquid vnum,quod est fundamentum illius similitudinis:quid vetat ab eis abstrahi rem vnam vtrique communem? Ex parte verò conceptus:quia videtur eodem modo conceptus analogi abstrahere ab analogatis, sicut vniuocum ab vniuocatis,eò quòd analogum nomen importat in cõfuso singulas proportiones analogatorum,& distinctè non significat nisi proportionem in communi. Verbi gratia, Ens non significat habens se ad esse sic vel sic,puta vt substantia, vel quantitas:sed si proportionale nomen est, significans habens se ad esse secundum aliquam proportionem, quæcunque sit illa. Hoc autem constat esse æque abstractum à substantia & à quantitate:& consequenter per modum vniuoci in analogis abstractio conceptus apparet.

¶ VT AVTEM euidens fiat huius ambiguitatis determinatio, sciendum est, quòd licet abstrahere, diuersa significet, cùm diximus intellectum abstrahere animal ab homine & æquo,eo quòd tunc significat ipsam intellectus operationem attingentem in eis vnum,& non alia,nunc verò significat extrinsecam denominationem ab illa intellectus operatione, qua res cognita abstracta denominatur: in vnum tamen & idẽ semper tendit, quoniam semper sonat intelligi vnum non intellecto altero. Ideoque nihil aliud est agere de abstractione analogi ab analogatis,quã inquirere & determinare quomodò res significata analogo nomine intelligi possit,non cointellectis analogatis, & quomodò conceptus illius habeatur, absque conceptibus istorum. Cùm igitur ex supradictis, & ex ipso analogiæ vocabulo pareat, quòd analogo nomine non simpliciter vna res,sed res cum proportione vna significatur, talis autem idem est quod res diuersæ: vt similes proportionaliter: facilè deduci potest, quòd res analoga potest quidem intelligi non cointellectis analogatis, & consequenter abstrahere ab eis. Sed non sicut in vniuocis res vna: puta natura sensitiua,seu animal,intelligitur non cointellectis omninò natura humana & equina vt sic,sed sicut duæ res vt proportionaliter similes intelliguntur,non cointellectis ipsissimet duabus rebus secũdum suas proprias naturas absolutè. Ita quòd analogi abstractio non consistit in cognitione vnius,& non in cognitione alterius, sed in vnius & eiusdem intellectione vt sic,& non intellectione absolutè. Verbi gratia, Entis abstractio non consistit in hoc,quòd entitas apprehenditur & substantia,aut quantitas non:sed in hoc, quòd substantia aut quantitas apprehenditur,vt sic se habet ad proprium esse:secundum hoc enim similitudo proportionaliter attenditur, & non apprehenditur substantia,aut quantitas absolutè. Et simile est de alijs rebus analogis:quales sunt ferè omnes metaphysicales. Vnde concedi potest rem analogam abstrahere,& non abstrahere ab analogatis diuersimodè. Abstrahere quidem pro quanto abstrahit ab eis,quemadmodum res vt sic accepta est,res similis alteri proportionaliter abstrahit à se absolutè sumpta. Non abstrahere verò,pro quanto res vt sic accepta seipsam necessario includit, & absque seipsa intelligi non potest. Quod de vniuocis dici non potest:quia res vniuoca absque alijs quibus est vniuoce cõmunis intelligitur sic,quòd eas in suo intellectu nullo modo actualiter includat,ve patet.

¶ OBIECTIONI autem ad oppositum adductæ ex analogæ similitudinis natura facilè satisfit, dicendo quòd cum vnum multipliciter dicatur,non oportet omnem similitudinem attendi secundum vnum simpliciter: sed quandòque sufficit, quòd vnum secundum proportionem faciat simile. Vnum autem proportionaliter non est simpliciter vnum, sed multa similia secundum proportiones,à quibus ideò non potest abstrahi res vna simpliciter:quia similitudo ipsa proportionalis tantum est,& fundamentum non est vnum:nisi proportionaliter. De ratione siquidem vnus proportionaliter est habere quatuor terminos,vt in quinto. Ethic. dicitur. Quoniam proportionalitas,qua similitudo proportionum fit inter quatuor ad minus quæ duarum proportionum extrema sunt necessaria est:& consequenter vnum proportione non vnificatur simpliciter,sed distinctionem retinens vnum pro tanto est, & dicitur pro quanto proportionibus dissimilibus diuisum non est. Vnde sicut non est alia ratio quare vnum proportionaliter non est vnum absolutè: nisi quia ista est eius ratio formalis: ita non est quærenda alia ratio, cur à similibus proportionaliter non potest abstrahi res vna: hoc enim ideò est, quia similitudo proportionalis talem in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit vlterius procedentibus,vt quærant id quod sub quæstione non cadit:vt,quare homo est animal rationale,&c.

¶ DE ABSTRACTIONE quoque conceptus eodem dicendum est modo. Abstrahit enim conceptus analogi nominis,non sicut vnum simpliciter,sed sicut vnum proportione, seu simile secundum proportiones à multis absolutè. Sed quia obijciendo tangitur de abstractione conceptus analogi,à specialibus conceptibus illius analogiæ,& abusiuè analogata ibidem vocantur partiales analogi rationes:ideò diligenter cauendum est,ne apparentia in obiectione tacta in illũ errorem ducat,qui ibi tangitur.

¶ Sciendum

sciendum siquidem est,quòd licet in analogis secũdum attributionem in hoc omnia analogata conueniant, quòd eandem rationem omninò respiciunt,ita quod nõ solùm conueniunt in vno termino,sed in hoc quod est respicere illum:erroneum tamen est,analogo per attributionem conceptum vnum respectus in communi ad illum terminum,per abstractionem à tali & tali respectu,attribuere:verbi gratia, Animal in quantùm sanum,vrina in quantùm sana,& medicina inquantùm sana,licet conueniant & in sanitate tanquam termino, cuius animal est subiectum,vrina signum,& medicina causa,& conueniant in hoc quod est respicere sanitarem (quodlibet enim eorum sanitatem respicit diuersimodè) ab his tamen specialibus respectibus non abstrahitur respectus in cõmuni ad sanitatem importatus sani nomine,in cuius cõceptu omnes speciales respectus ad sanitatem,cõfuse & in potẽtia claudantur. Falsum enim est quòd sanum significet hoc quod dico,respiciens,vel aliqualiter se habens ad sanitatem. Tum quia sic sani nomen vniuocũ verè esset ad vrinã & animal,&c. vt patet ex vniuocorũ diffinitiõe. Tũ quia hoc cõtra intentionẽ dicentiũ vrinã aut diætã sanam. Percunctantibus siquidem,quid est vrina inquantùm sana,non respondetur respiciens sanitatem:sed omnes respectũ illum specificant,respondentes:signum sanitatis,& similiter de diæta respondetur,quod est conseruatiua sanitatis, &c. Tum quia contra omnes & philosophos & logicos hucusque à me visos hoc est. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus est error circa ta in analogis secundum proportionem (quę sola simpliciter analoga sunt:similis cauendus est error, ex simili causa,apparentia: firmitatem trahens.

¶ Quia enim analogata conueniunt in hoc, q̃ vnumquódque eorum commensuratum seu proportionatum est, licet diuersi modi credi potest quòd ab his specialibus proportionibus abstrahatur proportionatum in communi,& nomine analogo significetur:ac per hoc analogum habeat conceptum vnum, in quo confuse & in potẽtia claudantur omnes speciales proportiones analogatorum. verbi gratia. Vt quia substantia proportionata est suo esse,& similiter quantitas & qualitas, licet diuersimodè: ideò à substantia & quantitate & qualitate, &c. diuersimodè ꝓportionatis suis esse abstrahatur res siue quidditas proportionem habens ad esse,qualiscũq; sit illa proportio:& hoc sit entis primarium significatum,in quo omnes speciales proportiones substãtiæ,quantitatis & qualitatis, &c. ad sua esse confuse claudantur & in potentia.

¶ Sed hoc falsissimũ est. Tũ quia hoc quod dicitur scilicet res proportionata ad hoc quod sit,nõ est res vna simpliciter etiam in esse obiectiuo,nisi chimerice. Tum quia proportionalia nomina vniuoca essent (vt ex vniuocorum diffinitione patet) & consequenter periret proportionalitatis ratio,quæ extrema vnũ simpliciter esse non compatitur:& sic essent proportionalia & nõ proportionalia. quòd intellectus capere non potest. Tum quia contra Arist. auctoritatem in 3. Polit. inferius adducendam & adductam ex primo Ethi. & S. Th. & Auer. & Albe. expresse est. Vnde confusio qua analogum tam secundum actum attributionem quàm secũdum proportionem importat speciales habitudines aut proportiones,nõ est cõfusio pluriũ conceptuũ in vno cõmuni conceptu, sed est confusio significationũ in vna voce,licet difformiter. Quoniam in analogia attributionis vox analoga primum diffinctè significat,cętera autem confusè. In analogia verò proportionis nomen analogum ad omnes suas significationes indiffinctè se habere permittitur.

¶ Cautum tamen & attentum oportet hic esse: quia cum analogi rationes dupliciter sumi possint,scilicet secundũ se,& vt eadem,& ipsæ vt eadem propter idẽtitatis proportionalis naturam non abstrahant à seipsis, & tamen aliquid conueniat eis ratione identitatis,seu in quantum eadem sunt:quòd non conuenit eis ratione diuersitatis (vt patet de communibus eis) videtur quòd duo incompossibilia secundum apparentiam analogi rationibus conueniant, scilicet quòd ipsæ vt eadem,non abstrahant à seipsis: & quòd ipsæ vt eadem aliquid causent & habeant,quòd non vt diuersę,reduplicariq; possint,vt eadem non reduplicatis,vt diuersæ sunt. Hæc enim non solùm copossibiliter,sed necessario simul sibi vendicat identitas proportionalis quoniam & extrema vniri omnino non patiens,ab eis omnino abstrahi non permittit: & extrema aliqualiter indiuisa & eadem ponens,vt eadem ea considerabilia & reduplicabilia exigit. Sicque fit, vt in analogo secundum identitatem in se clausam,ad diuersitatem rationum in se quoque clausam cõparato,abstractio quædam (quæ non tam abstractio,quàm quidam modus abstractionis est) inueniatur: propter quam non solũ ab analogatis (puta substantia & quantitate) analogũ puta ens:abstrahere dicitur, (vt suprà diximus) sed ab ipsis eius rationibus, seu à diuersitate ipsarum rationum eius, puta rationis entis in substantia,& rationis entis in quantitate. Non quia quandam rationem eis communem dicat,quia hoc est falsum, nec quia illæ rationes omnino sint eædem, aut eas omnino vniat, quia sic non esset analogum, sed vniuocum, sed quia eas proportionaliter adunans, & vt easdem proportionaliter significans,vt easdem considerandas offerat: annexa inseparabiliter diuersitate quasi secluta,& identitate proportionali vnit, & confundit quodammodò diuersitatem rationum. Sicque non sola significationum in voce confusio analogo conuenit: sed confusio quædam conceptuum,seu rationum,sit in identitate eorũ proportionali. Sic tamen vt non tam cõceptus quam eorum diuersitas confundatur.

¶ Et quoniam analogum talem identitatem præcipuè importat, & tali confusione frequenter vtimur, analoga nomina ab omni rationum eius diuersitate abstrahere dicentes (dum confuse pro omnibus supponere ipsum pluries exponimus) ideo non mediocri opus est vigilantia,ne in vniuocationem labi cõtingat. Abstrahit igitur analogum à suis analogatis (puta ens à substantia & quantitate) sicut vnum proportione a multis,seu sicut similia proportionaliter à seipsis absolute,tam quo ad cõceptum obiectiuum quam mentalem: siue sit sermo de abstractione totali,siue de formali. Hæ enim abstractiones non differunt in eodem nisi secundum præcisionem,& nõ præcisionem: vt alibi declarauimus. Vnde nihil aliud est dicere ens abstractũ à naturis prædicamentorum abstractione formali,quam dicere naturas prædicamentales proportionales ad sua esse, vt sic præcisas à specialibus autẽ seu singulis analogiæ rationibus extremis non tertio conceptu simplici,sed voce comuni & identitate proportionali earundem,quodammodo abstrahit.

CAPVT VI.

Qualis prædicatio analogi de suis analogatis.

VIDEBITVR autem forte alicui ex his q̃ prædicatio analogi de suis analogatis (puta entis de substantia & quantitate, aut formæ de anima & albedine, &c.) si sicut prædicatio æquiuoci de suis æquiuocatis: ita quod non sit prædicatio superioris de inferioribus,nec communioris de minus communi,nisi sola voce:sed eiusdem de seipso. Non est enim in analogo res vna significata quæ in vtroque analogatorum saluetur: absq; hoc autem prædicatio communioris aut superioris non inuenitur secundum intrinsecam denominationem,seu existẽtiam. Sic enim analogum secundum proportionalitatem commune esse dictum est.

¶ Fouere quoque potest non parum opinionem hanc processus iuxta primum Topi. Aut scilicet analogum est prædicatum conuertibile, aut inconuertibile, seclusa vocis communitate. Et cùm constet non esse inconuertibile: (quoniam substantia vt sic se habens ad suum esse,quod ens de substantia dictum præcedat, conuertitur cum substantia,& similiter quantitas sic cõmensurata suo esse,cum quãtitate conuertitur: & sic de alijs) consequens est,quòd analogum,tanquam superius,de analogatis prædicari non possit. Superioris enim intentionem fusci pere non potest,quod conuertibile esse comprobatur.

¶ Et quoniam secundum veritatem analogũ vt superius,prædicatur de analogatis,& non sola voce commune est eis, sed cõceptu vniuoco proportionaliter, cuius vnitas ad hoc quòd prædicatum aliquod superioris rationem habeat,sufficit:quia superius nihil aliud sonat quàm vnum prædicatum ad plura se extendens,vnum autem non per accidens, aut congregatione (sicut aceruus lapidum) sed per se constat esse etiam vnum proportione:ideo ad huius veritatis claritatem ex extremis procedendo,sciendum est, quòd quia analogum medium est inter vniuocum & purè æquiuocum: consequens est q̃ analogum idem aliquo modo,& nõ idem aliquo modo de suis prędicet analogatis. Et quia prædicat aliquid abstrahens aliquo modo à suis analogatis (vt ex præmisso patet c.) consequens est,quòd cõparetur ad sua analogata,vt maius ad minora, seu superius ad inferiora: licet non omninò vnum secundum rationem sit,quod eis imponit.

¶ Quòd vt clarius pateat,figuraliter declaratur sic, tàm in æquiuocis,quàm vniuocis,quã analogis,quatuor inueniũtur,scilicet duæ res ad minus, æquiuocatæ,vniuocatæ aut analogatæ: & duæ res,seu rerum rationes, æquiuocationem, vniuocationem aut analogiam fundantes:verbi gratia. In æquiuocatione canis inueniuntur hæc quatuor,scilicet canis marinus,& canis terrestris,& ratio illius,& ratio istius secũdum nomẽ canis. In vniuocatione quoq; animalis inueniũtur quatuor,scilicet homo & bos,& natura sensitiua hominis & natura sensitiua bouis: quæ aialis vniuocationẽ fundãt. In analogia similiter entis

quatuor

Universidad de Deusto
Biblioteca

quatuor sunt, scilicet subsistantia & quantitas, & substantia inquantum communicurata suo esse, & quantitas secundū quod suo esse proportionatur.

¶ Si licet prima duo, scilicet æquiuocata & vniuocata aut analogata eo de modo, quantū ad propositū spectat, in omnibus his distinguatur, quia videlicet ex opposito cōdistincta sunt, altera tamē duo vniuocationē, æquiuocationē & analogiā fundantia, diuersimodē vnita aut distincta sunt. In æquiuocis nanque ratiōes illæ, puta canis marini & terrestris, sunt omnino diuersæ secundū rationē, & propter hoc id quod prædicat canis de marino cane, nullo modo prædicat de terrestri, & econuerso. & ideo sola voce communius aut maius æquiuocatis dicitur, & est. In vniuocis vero res illæ (puta animalitas in boue & animalitas in leone) licet numero & specie diuersæ sine ratione tamē omnino eadē sunt: ratio enim vnius est omnino eadem ꝙ ratio alterius, & econuerso. & propter hoc id quod prædicat animal de homine, idē omnino prædicat de boue. & vniuocum dicitur & superius de homine & boue. In analogis autē res analogiam funditer (puta quātitas vt sic se habēs ad esse, & subitātia vt sic se habēs ad esse) licet diuersæ sint & numero & specie & generis ratiōe tamē eadem sunt nō omnino, sed proportionaliter, quoniam vnius ratio proportionaliter eadē est alteri. Et propter hoc id quod prædicat analogum, puta ens de quātitate il ludmet proportionaliter prædicat de subitantia, & econuerso. Est enim illudmet proportionaliter id quod in subitantia ponit & econuerso. & propter hoc analogum (puta ens) non sola voce communius, maius aut superius analogatis est, sed conceptu (vt dictum est) proportionaliter vno. Ita quòd analogum & vniuocum conueniunt in hoc, ꝙ vtrūq; cōmunioris & superioris rationē habet. Differunt autē in hoc, ꝙ illud est superius analogicè seu proportionaliter: hoc verò vniuocè. Et meritò, quia fundamentū superioritatis vtrobiq; saluatur, vniuocationis autē nō. Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ, id est, super hoc ꝙ res significata inuenitur nō in hoc tantū, sed illamet nō numero, sed ratiōe inuenitur in alio. Vniuocatio autē super modo identitatis omnimodē, scilicet identitate ratiōis rei significatæ, id est super hoc, ꝙ ratio rei significatæ in illo & in illo est eadē omnino. Quānis enim in analogis hic idēntitatis modus nō inueniatur, quem in vniuocis inueniri pluries dictū est: identitas tamē ipsa rationis rationū inuenitur. est namq; idētitas proportionalis, identitas quædā. Et ideò nō minus analogū (puta ens) est prędicatum superius quam vniuocū, puta animal: sed alio modo, analogum enim est superius proportionaliter: quia fundatur super identitate proportionalis ratiōis rei significatæ: vniuocū autē præcisè & simpliciter: quia super omnimoda identitate ratiōis rei significatę eius superioritas fundatur. Propter quod S. Tho. superioritatis fundamentū aspicies in 5. Meta. dixit, ꝙ ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem & bouem.

*Alias identitas tamen rationis, &c.

¶ Vnde obiectiones ad oppositum adductæ in hoc peccant, ꝙ inter identitatem, & modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim, quòd ad hoc quòd aliquis terminus denominetur superior, aut communior: oportet vt rem vnam & eandem in vtroque ponat, sed sophisma consequentis committitur, in ferendo ex hoc, ergo oportet quòd dicat rem vnam & eandē omnino. Et est semper fermo de identitate secundum rationē, seu diffinitionem. Identitas enim & vnitas continent sub se nō solùm vnitatem & identitatem omnimodam, sed proportionem: quæ in analogi nominis ratione saluatur. Negandū est igitur, quòd in analogis non prædicatur idem de vno & alio analogato: quoniam vnum & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur: & propterea inter prædicata non conuertibilia numerandum est. Quantitas enim licet adæquet ens de quantitate verificatum secundum rationem omnino eandem: non tamen secundum rationem illam proportionaliter, quoniam entis ratio non alia proportionaliter ad subitantiam & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatem proportionalem, ideo huiusmodi rationibus formaliter respondendo, nullo pacto concedendum est analogū conuerti cum aliquo analogato.

¶ Ad materiā tamen descendendo, potest intrepide dici, quòd quia analogum rationem vnam proportionaliter tantùm prædicat, & vnum proportionaliter plura esse proportionibus similia manifestum est: dupliciter potest secundum singulas rationes ad analogata comparari. Vno modo absolutè. & sic secūdum singulas rationes cum singulis analogatis conuertitur: quia nulla omnino vna analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo secundum identitatem proportionalem, quam habet vna cum altera: & sic cum nullo analogato conuertitur; quoniam omnes analogi rationes indiuisæ sunt proportionaliter, & vna est altera proportionaliter. Et quia vnum est analogum hanc sonat identitatem, ideo formaliter & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile de quibuslibet nimis prædicatum concedendum est esse. Non tamen genus, aut species, aut proprium, aut diffinitio, aut differentia, aut accidens vniuersaliter est. Nec propterea diminutus Aristo. aut Porphyrius: quoniam prædicabile quod simpliciter vnū est, docebant, ac per hoc inter æquiuoca numerarunt.

¶ Ex prædictis autem manifeste patet, quòd analogum non cōcipitum distinctum, nec vnum præcisum inæqualiter participatum, nec vnum ordine, sed concepeum vnum proportione dicit, & prædicat. De ordine tamen in analogis incluso. infra tractabitur. Vnde cū dicitur de homine, aut albedine, aut quocunque alio quòd est ens, non est sensus, quòd sit subitatia, vel accidens, sed hic se habens ad esse. Vtor autem ly hic, quoniam de propriis nominibus proportionum ad esse in actu exercito eas importantibus, disputare nolo ad præsens: quoniam metaphysici negotij opus hoc est, & exēplariter hic de ente loquimur. Simile siquidem est de actu, potēcia, forma, materia, principio, causa, & alijs huiusmodi iudicium.

CAPVT VII.

Qualis analogatorum secundum analogi nomen diffinitio.

APPARERE QVOQVE potuerit alicui, quòd in ratione vnius analogati (puta qualitatis) secundum analogi, puta entis, nomen alterius analogati, puta subitantię, vel quantitatis ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat: sicut in analogia attributionis contingere dictum est. Fundamentum autem inde apparentia hæc sunt: quia ratio vnius analogati, vt eadē proportionaliter est alteri, absq; illa altera exprimi complete nequit. Dictum est autem, quòd analogo nomine rationes hæ importantur vt eadem proportionaliter sunt.

¶ Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Arist. Auer. & San. Tho. in primo Eth. posita. Exponunt enim ꝙ bonū seu perfectio analogicę dicitur de visu & intellectu: quia sicut visus in corpore ita intellectus in anima perfectio est. Cōstat aūt ꝙ non est intelligibile hoc se habere sicut illud nisi vtrūq; extremorum percipiatur. Necessariò igitur videtur vnum analogatorum secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

¶ VT AVTEM liqueat huius ambiguitatis solutio, recolendum est, analoga hæc dupliciter inueniri, scilicet propriè & metaphoricè. Diuersimodè enim hæc se habent ad propositam quæstionem. In analogia siquidem secundū metaphoram oportet vnum in alterius ratione poni, non indifferenter, sed propriè sumptum, in ratione sui metaphoricè sumpti claudi necesse est: quoniam impossibile est intelligere quid si aliquid secundum metaphoricum nomen, non cognito illo, ad cuius metaphoram dicitur. Neq; enim fieri potest vt intelligi quid sit pratum in eo quod ridens, nisi sciam quid significet risus nomen propriè sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere.

¶ Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphoricè sumptū, nihil aliud prædicat, quàm hoc se habere ad similitudinem illius: quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analoga prius dicuntur his in quibus propriè saluantur: & posterius de his in quibus metaphoricè inueniuntur & habent in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem: vt patet. In analogia verò in qua nominis saluatur proprietas, nullum analogi membrum per alterū diffiniri oportet, nisi fortè gratia materiæ: vt S. Th. in 2. q. de veri. ar. 11. docuit. Sunt enim analogatorum rationes secundum analogi nomen quodammodo mediæ inter analoga secundū attributionem, & vniuoca. In analogis enim secundum attributionem primum diffinit reliqua. In vniuocis verò neutrum alterum diffinit, sed vnius diffinitio est complete alterius diffinitio: & econuersò. In analogis autem neutrum alterum diffinit sed vnius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur semper de ratione secundum nomen commune. verbi gratia, in diffinitione cordis secundum quod principium animalis, non ponitur fundamentum secundum quod principium domus, nec econuersò: sed eadem proportionaliter est principij ratio vtrobiq;, vt Com. vbi supra dicit.

¶ Duabus autem opus est distinctionibus vti in re hac ea scilicet quæ in logica traditur de actu signato & exercito: & ea quæ a metaphisico, vt plurimum tractatur, de ordine rerum sub vno nomine ex parte rei, & parte impositionis nominis.

¶ Ex prima siquidem distinctione scimus duo. Primò, quòd sicut animal dictum de homine & equo, importans vniuocationem in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc, scilicet

set naturam sensitiuam eandem omnino secundum rationē sensitiuæ equi & bouis, sed naturam sensitiuam simpli[citer] tamen ad hoc quòd vniuoca sit prædicatio, oportet [eā] omnino eandem secundum rationem naturæ sensitiuę equi & bouis) ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totū hoc, scilicet habēs se ad esse sic proportionaliter, vt subitātia aut qualitas ad suū esse, sed habēs se ad esse sic absque alia additione: quòd tamen oportet ad hoc quòd analoga sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse quod de subitātia aut qualitate ens prædicat.

¶ Secūdo, quòd sicut ex declaratiōe qua manifestatur ánimal esse vniuocū, quia dicit vnā & eandē omnino rationē in omni bus: nō fallimur, nec cōfundimur, nec vagamur circa hominis & bouis secundū animalis nomē rationē: sed quiescimus, intuentes quòd animal exercet quod vniuocorū diffinitio & ex positio significat. Ita ex hoc quòd declaratur ens aut bonū aut quodcūq; aliud esse analogū, quia dicit rationes plures eadē proportionaliter, & importat hoc se habere quemadmodum proportionaliter se habet illud ad esse vel appetitū, &c. (non debemus turbari & inquirere in analogi nominis (puta boni) ratione significatiōnē ita: sed sat fit, diltinguēdo inter actum signatū & exercitū, inspicere quòd analogi nominis ratiō id exercet quod analogi ratio & declaratio significat. Ex his autem duobus patere iam potest intentū, quòd scilicet nō oportet vnū analogiæ membrū per alterū diffinire, ex eo quòd analogū significat esse eadē proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat.

¶ Ex secūda verò diltinctione scimus, nō solum quòd præposterus est ordo rerū & significationū quandoq; sub nomine analogo: ita quòd prior secundū rē ratio, posterior interdū significatione est (vt de ente & bono, & alijs huiusmodi cōmunibus deo & creaturis accidit: ratio enim quā in deo quodlibet horū ponit, significatiōe quidē posterior, re autē prior est) & quòd propter alterū horū dicitur analogū prædicare de suis analogatis secundū prius & posterius, ipsum analogi ratio nē*. Sed etiā scimus, quòd quādo ratio qua ponit analogū in vno, ex ratiōe quā in altero ponit exponitur: nō ideò fit, quia vnū in alterius ratiōe cadet: sed quia vnius ratio posterior altera est significatiōe & per priorē, vtpote notiorē declaratur. vt S. Tho. in 2. ar. q. 11. primæ partis fecit, declarās, quòd dicendo, quòd deus est bonus, sensus est. Id quod bonitatē in creaturis dicimus, præexistit in deo proportionaliter, &c. Et eadē intelligendū est ratione fieri, si posterior secundū re per prior rem declaretur. Non diffinit ergo analogum secundum vnam rationē, seipsum secundum alterā licet exponat & declaret.

*Alias prædicari de suis analogatis secundum prius et posterius secūdum ipsam analogi rationem.

¶ OBIECTIONIBVS autem in oppositum quānis ex dictis satisfactū sit, formaliter respondeti potest, quòd cognosci aliqua vt eadē proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud, dupliciter cōtingit. Vno modo formaliter, id est, quo ad relationem identitatis & similitudinis: & sic absque extremis cognitio hæc haberi non potest. Alio modo fundamētaliter: & sic in ratione vnius non cadit relinquī, sed ratio vnius est alterius ratio, omnino: vel proportionaliter. Constat autem, ꝙ analogū nomē (puta ens aut bonū) nō relationē identitatis: aut similitudinis significat, sed fundamentum, & ideò obiectiones quæ iuxta primū sensum procedūt, nihil concludunt cōtra intentū. Patet autē facillimè hæc esse vera exempla de vniuocis, ponendo & applicando ad idētitatem vniuocationis. Significat nanq; nomē vniuocū plura inquantū eadem sunt vniuoce, seu secundū rationē omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absque altero intelligibilis est, &c.

CAPVT VIII.

¶ Qualis sit in analogo comparatio.

DIFFICVLTAS etiā non parua (quæ multos inuasit ac superauit) de cōparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim à quibusdam est, quòd non posset analogia posita, fermo ille nisi extortè exponi, quo vnū analogatum magis perfectius tale secundum analogi nomen diceretur: verbi gratia, subitantia est magis aut perfectius ens quàm quantitas. Moti sunt autem ex eo, quòd comparatio in vno communi, vtrinq; facienda est etiam secundum Grammaticos: quod in analogo non inueniri videtur.

¶ Et potest formari ratio pro eis talis. Aut cōparātur analogata in vna cōmuni eis ratione, aut in suis rationibus. Non in ratiōe cōmuni, quia illa analogum caret: nec in rationibus proprijs: quia tunc falsum est subitantiam esse magis ens, quàm quantitas. Non enim minus aut imperfectius quantitas est sua ratio, quā ens in ea ponit, quā subitantia sua, &c. Nullo igitur modo videtur comparationem eum analogia saluari posse.

¶ Succūbitur autem difficultati huic: quia proprium comparationis fundamentū nō cōsideratur. Fundatur enim super idētitate seu vnitate rei in qua fit comparatio, & nō super modo idētitatis aut vnitatis: sicut de intētiōe superioritatis prædictū est. Vnde cū analogū ex dictis cōstet rē vnā: licet proportionaliter dicere: nihil prohibet in ipso cōparari analogata, licet nō eo modo quo vniuoca fit cōparatio. Ad cōparationē siquidem cū requirantur & sufficiant hæc tria, scilicet distinctio extremorū, & idētitatis eius in quo fit cōparatio, & modus essendi illius in extremis, scilicet æque vel magis, aut minus perfectè, sub idētitate autē seu vnitate, proportionalis vnitas seu idētitas cōtineatur, consequēs est ꝙ si in diuersis idē proportionaliter æque vel magis, aut minus perfectè esse habet, cōpartio secundū illud proportionale fieri possit, cōparatione nō vniuoca, sed analoga. Sicut enim quia natura sensitiua est in boue, & illamet omnino secūdū rationē est in homine, & perfectius esse habet in homine quā in boue: homo perfectius animal boue dicitur vniuoca cōparatiōe, sic, quia sic se habere ad esse est in subitantia, & hoc idē proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quātitate quàm in subitantia, dicitur subitātia magis seu perfectius ens, quàm quantitas, analoga cōparatione. vnde S. Tho. in 7. arti. q. 7. de poten. Dei, tripliciter comparationem fieri docēs, duos modos analogicę comparationis ponit apertè, ex hoc insinuans comparationem non solùm super identitate numerali, specifica, aut generica fundari: sed etiam proportionali.

¶ Modi autem comparationis ibidem traditi sunt hi, scilicet secundum solam quātitatem rei participatæ. & sic vnum albū dicitur altero albius. Vel extendendo propter præfens propositum, hunc modum ad omnem comparationem vniuocandi catur quòd primus attenditur secundum quantitatem rei participatæ eiusdem omnino secundum rationem, siue illa ratio sit specifica siue generica: vt calidum magis calidū altero dicitur, & homo perfectius animal leone est.

¶ Secūdus verò modus attēditur secundū ꝙ res aliqua in vno inuenitur participatiue: alterū verò est per essentiā quēadmodum homo platonicus longè perfectior homo esset nobis. Et abstractione intellectus vtendo: quēadmodū bonitas lōge melior est quocunq; bono, quod participatiue bonum dicitur.

¶ Tertius autem modus attenditur secundum quod res aliqua in vno inuenitur formaliter & secundum se: in altero autē virtualiter, & eleuatum ad rem superioris ordinis. Quem admodum dicimus, ꝙ sol est magis calidus quam ignis: vel quod calor perfectius esse habet in sole, quàm in igne. Nec est dubiū hos duos modos vniuocam comparationem impedire: vt San. Tho. ibidē dicit. & Arist. in primo Ethi. de primo modo testatur: vbi bonum commune non vniuoce, sed secundum proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ & boni cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter vt sic esse comparabilia: quamuis physicè loquendo, in sola specie aut genere comparatio fiat.

¶ AD Obiectionem autem in oppositū dicitur, quòd vtroq; modo in analogis cōparatio fit. Comparantur siquidem analogata (puta subiecta & quantitas) in ratione vna & communi proportionaliter quā analogi nomen (puta ens) dicit, & addit supra analogata: vt ex dictis patet. Et comparantur secundum suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior: secundum quod dicimus, subitantia est perfectius ens quātitate: quia ratio entis in subitātia perfectior est ratione entis in quātitate. Ita quòd iuxta istam comparationem est sensus. Subitantia habet perfectiorem secundum entis nomen rationem, quā quantitas: & non quòd subitantia est magis aut perfectius subitantia quàm quantitas sit quantitas: vt quidem fomniare videntur. Vnde comparatio ista extenditur vsq; ad analoga secundū attributionem: licet in tali analogia non nisi abusiue comparatio fieri possit. Dicimus enim ꝙ ens reale est magis & perfectius ens ente rationis quod per attributionem ad illud ens dicitur in 4. meta. text. 2. quia ens reale habet perfectionem secundum entis nomen rationē. Iuxta quem modū si vsus admitteret, diceremus, animal est magis sanum vrina, quia perfectiorem secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

Qualis sit analogi diuisio & resolutio.

VALITER autem analogum dividendū sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem trifariam analogi diuisio intelligi.

¶ Primo, vt diuidatur vox in suas significatiōes, Dictum est n. quod analogum plures rationes significat

Universidad de Deusto
Biblioteca

significet immediatè:& hæc diuisio conuenit sibi inquantum æquiuocum quoddam est.

¶ Secundò, vt diuidatur significatum eius in quasi membra eius, eo modo quo eius quod proportionaliter vnū est, sic & sic proportionatu mẽbra dici possunt. Dictū est enim q̃ analogū nō ita diuersas rationes significat, quin significet vnam rationẽ proportionaliter. Omnes namque rationes analogo nomine immediatè significatæ, eadem proportionaliter sunt. Ratio autem vna proportionaliter, cū constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, in eas secari potest. Hæc autem nó est diuisio analogi in sua analogata: quoniam rationes hę in ipsius analogi ratione intrinsecè claudunturr, & analogata ea sunt, in quibus rationes illę saluantur, nó ipsæ rationes. Entis enim analogata sunt substãtia & quãtitas: & nõ rationes entis in substãtia & quantitate. Rationes enim (vt dictum est) analogę sunt.

¶ Vnde tertio modo potest diuidi analogum diuidẽdo significatũ eius in sua analogata per diuersos modos quibus analogi rationem proportionalem analogata ipsa diuersimodè suscipiunt. Ita q̃ diuisum est significatum vnum proportionaliter. Diuidentia sunt modi fundãtes & facientes in analogatis proprias proportiones secundum quas sit analogia, constituta autẽ per diuisionẽ, vt partes subiectiuę, sunt analogata ipsa ver. g. Quãdo ens diuiditur in substantiam & quãtitatem, diuisum est ratio entis nomine significata, quæ omnes in se entis nomine significatas rationes claudit: vtpotè vna proportionaliter diuidentia sunt substantiuum & mensuratiuum, seu per se & in alio, sicut ex quibus substantia & quantitas habent, q̃ diuersas entis rationes subintrent, partes autẽ subiectiuę sunt substãtia & quantitas, quæ in entis ratione analogantur.

¶ Et quia hęc est propria analogi diuisio, idcirco distinctè explicandum est quomodo differat diuisio hæc ab vnica. Tripliciter siquidem differunt. Primò ex parte diuisi, quia diuisione vniuoca vnum omnino secundum rationem secatur: hic autem vnum proportionaliter. Secundò ex parte diuidentium: quia differentiæ secantes genus sunt extra genus. modi autem secãtes analogum in ipsius analogi ratione claduntur: quèadmodùm ipsa analogata (vt in capitulo de abstractione declaratũ est) propter quod in tertio Meta. text. 10. ens genus esse negatur. Tertiò ex parte ipsarum partium subiectiuarum, quæ per diuisionem fiunt, quia partes diuisionis vniuocæ licet ordinẽ habeant secundum se: & originis, vt dualitas est prior trinitate: & perfectionis, vt albedo est perfectior nigredine: tamẽ secundum diuisi rationem, pura numeri aut coloris, neutra altera prior aut posterior est, sed omnes æqualiter in diuisi ratione communicant. Analogata verò, quæ analoga diuisione cõstituunt, non solùm secundum se, sed etiam in ipsius analogi quod diuiditur ratione ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est: adeo vt in vno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur: in alio autem imperfectè & secundum quid. Quod non est sic intelligendum, quasi analogum habeat vnam rationem, quæ tota saluetur in vno, & pars eius saluetur in alio: quoniam puerile est hoc. Sed cùm totum idem sit quod perfectum, & analogo nomine, multæ importentur rationes, quarum vna simpliciter & perfectè constituit tale secundum illud nomen, & aliæ imperfectæ & secundum quid: ideo dicitur quòd analogum sic diuiditur, quòd non tota ratio eius in omnibus analogatis saluatur: nec æqualiter participant analogi rationem, sed secundum prius & posterius.

¶ Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simplicitèr saluari in vno, & secundum quid in alio. Sufficit enim hoc verificari, vel absolutè, vt patet in diuisione entis in substantiam & accidens: illa enim absolutè loquendo dicitur ens simpliciter, hoc autem secundum quid) vel in respectu: vt patet in diuisione entis in Deum & creaturam. Vtrũque enim licet ens simpliciter sit & dicatur, absolutè loquendo: creatura tamen in respectu ad deum, ens secundum quid & quasi nõ ens est, & dicitur.

¶ CIRCA RESOLVTIONEM autem analogatorum sciendũ est, quòd cũ vniuersaliter primum in cõpositione sit vltimum in resolutione, & per diuisionẽ in ea quæ actu in aliquo sunt, resolutio fiat: eodem modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cætera resoluuntur, scilicet vtèdo diuisione prædicta, quæ vocatur diuisio in partes essentiæ, vel rationis, & à posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio facienda.

¶ Ad rationẽ autem analogi cùm deuentũ fuerit, singulis analogatis in suas rationes secundum analogi nomen resolutis cùm illa analogi ratio ex multis constituatur rationibus, ordinem inter se & proportionalem similitudinem habentibus, vel ordinatè ad primam resolutio fiet: veniendo semper ad similius & propinquius primæ, & id in quo dissimilitudo est, linquendo. Vel si non sic ordinaras inter se cõtingit esse illas, ad primam omnes modo prædicto deduc[illegible]. Ordinem enim ad primam nulla subterfugere potest[illegible]e fert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significatione, vel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet significationum aut rerum.

CAPVT X.

¶ Qualiter de analogo sit scientia.

VISVM EST autem quibusdam de analogo scientiam esse non posse nisi quemadmodùm de equiuocis sciẽtia habetur: eo quod plures rationes dicit, licet similes. Imo fallaciam æquiuocationis cõmittit in syllogismis, in quibus analogo pro medio sumpto, certum analogatũ subsumitur (nisi forte gratia materiæ bonus esset processus) asserunt eadẽ ratione. Nec posset ex vnius analogati ratione secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse: sed semper prædictum incidere vitium ratione prædicta confirmant. Verbi gratia, Si ponamus sapientiam esse analogicè cõmunem deo & homini ex hoc quod sapientia in homine inuenta secundum formalem rationẽ præcisè sumpta, dicit perfectionem simpliciter: non concludere possim, ergo deus est formaliter sapiens: sic arguendo, Omnis perfectio simpliciter est in deo: sapiẽtia est perfectio simpliciter: ergo. Minor enim distinguenda est: & si ly sapientia pro ratione sapientiæ quæ est in homine fiat, argumentum erit ex quatuor terminis: quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapiẽtię, quam ponit in deo: cùm concluditur, ergo sapientia est in deo. Si autem pro ratione sapientiæ in deo stat in minore: non concluditur ex perfectione sapientiæ creatæ deum esse sapientem, cuius oppositum & philosophi, & theologi omnes clamant.

¶ Decipiuntur autem illi, Scotum (cuius est ratio hæc in quæstione 1. dist 3. primi lib.) sequentes: quia in analogo diuersitatem rationum inspicientes, id quod in eo vnitatis & identitatis laret, non considerant. Rationes enim analogi (vt superius etiam diximus) possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se (inquantùm abinuicem distinguuntur) & ea quæ conueniunt eis vt sic, seu ex hoc. Alio modo inquantùm eadẽ sunt proportionaliter. Primo modo acceptæ, vitium æquiuocationis inducerent, si quis eis vteretur, vt patet. Secundo autem modo eis vtendo, peccatum nullum incurritur, eo quod quicquid conuenit vni, conuenit etiã alteri proportionaliter: & quicquid negatur de vna, negatur proportionaliter de alia: quia quicquid conuenit simili in eo quod simile, conuenit etiam illi cuius est simile, proportionalitate semper seruata. Vnde si ex immaterialitate animæ concluditur eam esse intellectualẽ ex imaterialitate proportionaliter posita in deo, optimè concluderetur deum esse intellectualẽ proportionaliter: vt quantum immaterialitas illa excedit istam: tantum intellectualitas illa excedat istã, &c. Propter quod Sanctus Thomas in q. 2. de pote. dei, art. 5. analogata omnia sub vna analogi distributiõe cadere dixit. Et meritò, quia vnitas analogiæ nõ esset in coordinatione vnitatum numeranda: nisi vnum proportionaliter vnum esset affirmabile & negabile: & consequeter distribuibile, & scibile subiectum, & medium, & passio.

¶ Vnde ad obiecta in oppositum dicitur, quòd quia, vt in 2. Elench. cap. 10. dicitur, æquiuocatio latens in huiusmodi proportionalibus: peritissimos etiam latet. Ideo oportet huiusmodi analogis nominibus vtendo ex parte vnitatis, semper modũ proportionalitatis subintelligi: aliter in vniuocationẽ lapsus fierer. Nisi enim præ oculis haberetur proportionalitas cũ dicitur immateriale omne esse intellectuale: tanquã vniuocè dictũ acciperetur, & latens æquiuocatio non visa obreperet.

¶ Proportionalitate autem seruata de analogis scientiã esse & dini Thomæ processus de bono & vero, & aliis huiusmodi, & quotidianum conuincit exercitium. Testatur quoque demonstratiuæ artis pater Arist. in 2. Poste. cap. 11. incipit. (Vt habeamus autẽ proposita vel problemata) analogũ causam adæquatã esse alicuius passionis, & in medium oportere quandóq; à demonstratore assumi, dum venationẽ propter quid docens, inquit, Amplius alius modus est secundum analogiam eligere vnum: idem enim non est accipere, quod oportet vocare sepion & os, & spinam. Sunt autem quæ sequuntur, & hoc tanquàm natura vna huiusmodi existente. Et in seq. cap. ait, Secundum autem analogiam eiusdem, & medium se habet secũdum analogiam. In quibus verbis non solum docuit analogum vt medium assumi quandóque in demonstrationibus, sed etiam ipsum * non esse vnum in se expresit: & cũ hoc habere passionem adæquatam, ac si vnius esset naturæ.

* Alias ipsum.

¶ Nec

impedit analogia hæc processum formalem ad conclu[illegible]de Deo & creaturis prædicatum aliquod eis commu[illegible]a accepta sapientiæ ratione, & segregatis ab ea per[illegible]fectum eis quæ sunt imperfectionis: ex hoc, quod id quod sibi proprium formaliter sumptum, perfectionem absque imperfectione claudit. concluditur ergo sapientiæ ratio non omnino alia, nec omnino hæc, sed hæc proportionaliter est in Deo: quia similitudo inter Deum & creaturam non est vniuoca, sed analoga. Nec pari ratione potest concludi Deum esse lapidem proportionabiliter: quia ratio lapidis formaliter sumpta, quantumcũque expolita imperfectionem aliquam claudit, quæ prohibet tam ipsam secundum se quàm ipsam proportionaliter in Deo reperiri, nisi metaphoricè: quemadmodum dictũ est, Petra autem erat Christus. Vnde cùm sic huiusmodi processus. Omnis perfectio simpliciter est in Deo. sapientia est perfectio simpliciter: ergo, &c. in minore ly sapientia non stat pro hac vel illa ratione sapientiæ, sed pro sapiẽtia vna proportionaliter, id est pro vtráque rationẽ sapientiæ non coniunctim vel disiunctim: sed inquantùm sunt indiuisæ proportionaliter: & vna est altera proportionaliter, & ambæ vnam proportionaliter constituunt rationem. Significatur enim analogo nomine inquantùm eadem sunt: vnde non oportet analogum distinguere ad hoc, quod cõtradictionem fundet, & enũtiationis subiectum aut prædicatum fiat sed ratione identitatis proportionalis in se clausæ, & quam principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Contradictio enim dicitur consistere in affirmatione & negatione eiusdem de eodẽ, &c. & nó affirmatiõe & negatiõe vniuoci identitas siquidẽ tã rerũ quã rationũ (vt pluries replicatũ est) ad identitatẽ proportionalẽ se extẽdit.

¶ Ex hoc autem apparet Scot. in 1. sent. distin. 3. q. 1. vel malè exposuisse conceptum vniuocum, vel sibi cõtradicere: dũ volens vniuocationem entis fingere, ait, Conceptum vniuocum voco qui ita est vnus quòd eius vnitas sufficit ad contradictionem, affirmando & negando ipsum de eodem: & sic vniuocum vult esse ens. Si enim identitas sufficiens ad contradictionem vniuocatio dicitur, constat q̃ ponendo ens esse analogum: & secundum proportionalitatẽ tantùm vnum: satisfiet vniuocationi, quod Scoticæ doctrinę aduersatur, tenenti ens habere conceptum vnũ simpliciter, & omnino indiuisum: vt de vniuocis diximus. Si autem non omnis talis identitas sufficit ad vniuocationem, non rectè igitur vniuocatio conceptus declarata est esse eam, quæ ad contradictionem sufficit, quasi proportionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

De cautelis necessarijs circa analogorum nominum intellectum & vsum.

QVIA VERO Aristol. in prædicta ex elẽchis auctoritate doctissimos viros circa horũ nominũ cõceptus errare dicit ob latentẽ eorũ vnitatis modũ: idcirco necessariũ fore duximus in fine huius tractatus cautelas quasdã tradere, quibus possit se quis ab errore multiplici in re hac præseruare.

¶ CAVENDVM est igitur in primis, ne ex vniuocatione ipsius nominis analogi respectu quorundã, credamus simpliciter ipsum esse vniuocũ. oia enim fere analoga, proprie fuerunt prius vniuoca, & deinde extensione analoga communia ꝓportionaliter illis quib. sunt vniuoca, & aliis vel alij facta sunt. Sapiẽtiæ. n. nomẽ primò impositũ è humanæ sapiẽtiæ, & vniuocũ oium hominũ sapientiis erat. Deinde ad diuinæ naturæ cognitionẽ ascendentes, proportionalẽq; similitudinẽ inter nos vt sapientes, & Deum contẽplantes, sapiẽtiæ nomẽ extenderunt ad id in Deo significandũ, cui nostra sapientia proportionalis est, sicq; vniuocum nobis analogum factum est nobis & Deo. Et similiter de aliis accidit.

¶ Falli autẽ contingit faciliter ex hoc, quia illa ratio prior vt pote notior & familiarior & prior quo ad nos, semper ꝓfertur ab illustribus viris & eorum sequacibus, quando analogi significatio quæritur, & dicitur esse tota analogi ratio, pro qua simpliciter prolatum stat, & oia analogata illã participare, vt patet cùm sapientiæ ratio redditur. A signatur. n. differentialis eius conceptus pro ratione, secundum quam cõmunis ponitur Deo & creaturæ, & simile est in aliis. Creditur. n. ex hoc quòd illa sit ipsa analogi ratio & incautè vniuocatio acceptatur, non enim illa ratio est ratio analogi, sed eius origo quo ad vos, quoniam non illa, sed illa proportionaliter in altero analogato inuenitur, vt ex dictis patet.

¶ CAVENDVM secundò est, ne nominis vnitas vt diuersitas rationũ analogam vnitatẽ obnubilet, hoc enim ta[illegible] quoddam accidens in re hac suspiciendum est. Nihil minus analogicè idẽ sunt sepion, os & spina, vnũ nõ habẽtia nomẽ, quàm si vnum nomen haberent, nec magis idem essent, si vnũ nomen haberent, & tamen si communi nomine ossa vocarẽtur, ita quod defectu vocabulorum, vel rerum proportionali similitudine ossis, nomen ad cætera extẽsum esset, crederemus eiusdem esse naturæ, & rationis ossa & spinas &c. Præsertim quia (vt dictum fuit) ad ea quæ sunt proportionaliter eadẽ cosequuntur passiones, tanquã si eorum esset natura vna.

¶ CAVENDVM tertio est, ne vocalis vnitas rationis analogi nominis mentẽ remoluat. Ex eo nãq; (verbi gratia) quod principiũ dicitur esse id ex quo res fit, aut est, aut cognoscitur, & hæc ratio in omnibus quæ principia dicuntur, saluatur, principij nomen vniuocum creditur. Erratur aũt, quia ratio ipsa non est vna simpliciter, sed proportione & voce. vocabula enim ex quibus integratur, analoga sunt, vt patet, neque enim fieri, neque esse, neque cognosci, neque ly ex vnius omnino est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus vtpotè proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

¶ CAVENDVM demùm est, ne diuersa doctorum dicta de analogis nos perturbẽt. Considerandum quippe est, quod quia analogũ mediũ inter æquiuocũ & vniuocum est, & medium extremorum naturam sapiens ad alterum comparatũ, alterum induit: ideo vt quando medio secundum id quod de vno extremo habet vtimur: illius extremi cõditiones ei attribuamus, vt in quinto Phy. tex. eo. 6. & 31. patet) ideo plerique doctores vtentes analogo ex parte vnitatis quam ex vniuocis participat vniuocorum non solùm conditiones, puta abstractionem indistinctionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuit: vtentes verò analogo ex parte diuersitatis, quam qui ex æquiuocis trahit, cõditiones quoque supradictis oppositas, & nomẽ illi imponũt æquiuoci. Et vt de multis pauca dicatur. Ari. in secũdo meta. tex. 4. ens. & verũ vniuoca vocat: quia ex parte identitatis illis vtitur, vo processus suus aperte ostendit.

¶ San. Tho. quoque pluries dicit in ratione alicuius analogi (puta paternitatis communis diuinæ & humanæ paternitati) ea contenta esse indiuisa & indistincta, & quod paternitas (verbi gratia) abstrahit a paternitate humana & diuina, quia vtitur analogo ex parte identitatis. Nec tamẽ falsæ sunt aut abusiuæ prædictæ locutiones & similes, sed amplè potius, & largæ, quemadmodũ pallidũ nigro cõtrariũ ei, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis identitas nominis & rationis: in qua (vt ex dictis patet) non solũ analogata, sed etiam singulæ analogi rationes vniuntur, & quodammodo confunduntur: vt pote abstrahentes aliqualiter ab earum diuersitate.

¶ Aristoteles rursus in primo physi. ex parte diuersitatis entẽ vtens contra Parmenidem, multiplex seu, æquiuocum (vt ipsemet illum textum sic exponendum specialiter in secundo Elẽchorũ tradit) vocauit: vnde & Porphyrius Arist. dicere eum esse æquiuocum accepisse videtur, vtens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen Sco. in primo dis. 3. in e. 3. in logica Aristo. nõ inuenit ideo dixit: quia prædictos textus nõ coniugauit. Propter quod ibidẽ quoque contra textum gloffauit principium Arist. cõtra Parmenidem in primo Physi. tex. 13. vt in Elenchis (vt dictũ est) clarè patet. S. Tho. etiam ens prius esse primo analogato nihilque deo prius secũdum intellectum esse dicit, pluries vtens analogo ex parte diuersitatis rationũ. Quælibet siquidem eius ratio secundum se, quia proprium analogatum in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cũ illo cõuertitur (vt suprà diximus) ideo prior secundum cõsequentiã, aut abstractione suo analogato negatur, ac per hoc primo analogato & deo nihil est prius, quia eius ratio secũdum analogi nomen, quæ ipso prior secundum se non est, sed conuertitur: cæteris prior rationibus. Cũ his tamen stat, quod ratio illa in deo, vt eadẽ est proportionaliter alteri rationi: secundũ idẽ nomẽ superior & secundũ consequentiã prior logicè loquẽdo, siue vt ex dictis patet. Dico autẽ logicè quia physicè loquẽdo, analogũ nec est prius secundũ consequẽtiã, omnibus analogatis (quia ab eorũ ꝓpriis abstrahere nõ potest, quãuis vt saluatur in vno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, vbi analogata cõsequeter se habẽt. Vnde si quis falsi nõ vult, solerter sermonis causam cõiectet, extrema nõ conditiones medio applicaturũ se recolat: sic enim facile erit oia sanè exponere, & veritatẽ assequi: quæ à prima est veritate. Cui' cognitio ex hoc exaltetur & firmetur opusculo cõpleto in cõuentu sancti Apollinaris Papiæ suburbio, die primo Septembris. M. cccc. xcviij.

¶ Præclarissimus reuerẽdissimi Do. domini Tho. de vio, Caietani Cardinalis S. Xisti, de nominũ analogia tractatus explicit.

THOMAE

Universidad de Deusto
Biblioteca

THOMAE DE VIO CAIETANI,
Reverendissimi Cardinalis tituli Sancti Xisti, ad
fratrem Franciscum de Ferraria magistrum
studentium in Conuentu Bononiensi,
Responsio De Conceptu entis

AMANTISSIME Pater, exceptis vestræ sollicitudinis literis, percepi libellum nostrum de analogia nominum in vos perlegisse, duóque dubia de conceptu entis mentem vestram tenere, solui-que a me familiariter flagitastis. Ego autē quam-primum completi expositionem librorum de anima (cuius fi-ni incumbebam cū vestras recepi) respondere curaui, ne præ-claro ingenio tuo deessem.

¶ Primum igitur dubium fuit ad hominem meipsum, scilicet quia in commentarijs de ente & essentia, sustineo vnum con-ceptum mentalem representatiuū entis, & in tractatu de ana-logia nominum video hoc negare.

¶ Secundum autem erit ad diuum Thomā: quoniam ego in præ-fato libello sustineo analogum non absolui ab his, quibus ana-logū dicitur: & diuus Thomas q. de veri. q. 1. arti. 1. docet ens ha-bere conceptum vnū simplicem: ad quem omnia prædicamen-ta, & transcendentia adducuntur: quem resoluuntur: qui est pri-mo notus. Hæc enim inuicem sibi aduersari videntur: quandō-quidem ens absolui non potest a naturis rerum, non erit sim-plicissimus: nec primo notus: nec in quē vltimo resolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

¶ Ad EVIDENTIAM horum & specialiter primi, re-colito quod quicquid est imago alicuius similis alteri: est etiā imago illius alterius quatenus primo assimulatur: ac per hoc omnis conceptus creaturæ est conceptus Dei: sicut omnis crea-tura aliqua est similitudo Dei. Hinc ergo fit, quod cùm vnum proportionaliter vt sic, habeat singula membra similia pro-portionabiliter: oportet q̄ habeat etiam vnum conceptum mentalem representatiuum illius vnius proportionabiliter.

¶ Nec huius oppositum teneo in tractatu de analogia nominū: sed conceptus ille vnus numero in mente secundum esse sub-iectiuum est vnus analogia secundum esse representatiuum, nec representat vnam solam naturam, sed vltra vnam quā de-terminatē representat (a qua est impressus) representat im-plicitē cæteras similes illi primo representatæ secūdum id in quo proportionabiliter eis similis est, idem enim est iudicium de similitudine rerum inter se, & conceptus mentalis & rerū. Quemadmodum enim ossis natura similis est naturæ spinæ in sustinendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conce-ptus mentalis ossis, vt sustinens carnis, est similis ossi & spinæ: sed ossi determinatē, spinæ autem implicitē: sicut etiam ipsum os non est simile spinæ determinatē, sed quatenus spina susti-net carnes, sicut ipsum os. Hic est primus modus, quo analo-gum habet vnum conceptum mentalem: ac per hoc ens, cùm analogum sit vnum, hoc pacto habet conceptum in mente à rebus impressum.

¶ Alter autem modus super ipsius intellectus opere, quo na-tus est adunata diuidere, fundatur: & est tunc conceptus simi-lis vnus numero in mente, representans analogum quidē de-terminatē, nullum autem eorum quæ fundant analogiam ex-plicitē. Contingit autem hoc, cùm intelligens mentalē conce-ptum, quem paulo antè diximus, expoliat ab illa determi-natura quā representabat, & loco illius naturæ concipit nomen aliquod referens naturas fundantes analogiam determinatē: verbi gratia, Si conceptus ossis est os sustinens: ca-pit intelligens loco ossis ponat quod, & dicat, quod sustinet car-nes. tunc enim manifestè representatur analogum explicitē implicitē autem tantum naturæ fundantes analogiam.

¶ Est autem inter hos duos conceptus non solùm dicta ex radi-cibus differentia, sed etiam quia primus ad quid rei spectat analogi, secūdus autē ad quid nominis: neuter tamen perfe-ctè representat analogū. de quo scilicet perfecto seu adæquato explicitè conceptu analogi interpretādum est, cùm à me-vel ab alio scriptum inuenitur, q̄ non potest analogum, vnum numero mentalē conceptum habere, sed vnum analogia tan-tum. Et quoniam conceptus mentales sunt imagines rerum re-præsentatarū (nisi sint fictitij) quēadmodùm in mente con-ceptus adæquatus analogi non est vnus, sed exigit repræsenta-tionem omnium fundanti analogiam: ita significatum ana-logi adæquatū & perfectum non potest sic abstrahi, vt obii-ciatur, repræsentetur, aut concipiatur absque fundātibus re-bus. Et sicut in mēte duplex conceptus imperfectus reperitur, ita res significata extrā potest obiici dupliciter imperfectè, scilicet vel in vno explicitē, in quo cætera obiiciuntur inde-terminatē: vel in nullo explicitē, sed omnia implicitē in solo formalissimo significato explicitē.

¶ Nec prædicta contrariantur doctrinæ Sancti Thomæ: ens enim primo notum ordine generationis est secundum concep-tum imperfectum: ordine autem distinctæ cognitionis est secundum conceptum perfectum.

¶ Ens quoque habere conceptū simplicissimum, consonat di-ctis: quoniam cū simplicitas compositioni opponatur, & vnū analogia non fit vnum compositione aliqua, non habet ens ex hoc q̄ analogum, compositionem admixtam. Et vt exercita-tione resolutio monstretur, si substātiam in ens vis resoluere, si in conceptum distinctum entis resolutio quæritur, resolue-tur in ipsam naturam substantiæ, quatenus esse fundat quod est simplicissimum, cui & addit ipsa substātia & addūt trans-cendentia. Et si in conceptum confusum, quod est resolues, quod etiam est simplicissimum, cui etiam prædicta addunt.

¶ Sed occasio errandi multis est, quia in resolutione distincta quærunt resoluere in vnum analogia, sicut consuevit resolui in vnum vniuocatione. Ita q̄ quærunt in analogia quasi vnum numero terminum sicut in vniuocis, cùm tamen terminus in analogia sit vnus proportionabiliter tantum. Ita q̄ & singula resolubilia resoluuntur in conceptus simplices & obiectiuos & mentales: & omnia in conceptum obiectiuum, & menta-lem simplicem & vnum proportionabiliter. Ita q̄ (vt vnico verbo rem absoluam) ens esse primō notū, in quod fit omnis resolutio, in quod omnia addunt per modum analogi inter-pretandum est: cum quo itare potest, q̄ ens secundum perfe-ctum adæquatum: que conceptum non abstrahit à naturis præ-dicamentalibus, sicut nec aliquod analogum a fundantibus analogiam.

¶ In hoc pēdet tota vis claritatis rei huius: vt semper animad-uertas secundum analogorum morem hæc dici.

¶ Plura nunc non mihi occurrunt ad propositum dicēda: imo prolixior fui acutissimo ingenio tuo, quo ex vnico verbo con-cepisses cuncta. Bene vale, & pro me orare digneris. Romæ, die 27. Februarij. 1509.

FINIS.

Regestum.

*. **. ***. ****. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.

Omnes sunt Quaterniones, præter ***. ****. &. Kk Terniones.

Universidad de Deusto
Biblioteca